

RİYAZU'S SALİHİN VE ŞERHİ

(NÜZHETÜL MUTTAKİN)

İMAM NEVEVİ

Çev: Doç. Dr. ABDULVEHHAB ÖZTÜRK

Ö N S Ö Z

Allah’a hamd, Resûl-i Ekrem’ine, onun âl ve ashâbına salât ü selâm olsun.

İmâm Nevevî’nin Riyâzü’s-sâlihîn’i necip milletimizin din kültüründe öncelikli yeri olan hadis kitablarının başında gelir. Zira Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi’nden sonra, merhum Hasan Hüsnü Erdem ve Kıvâmüddin Burslan tarafından dilimize tercüme edilerek Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yayımlanan ikinci hadis kitabı Riyâzü’s-sâlihîn olmuştur. Uzun yıllar bu tercüme vâsıtasıyla kendisinden istifâde edilen eser, gördüğü rağbet sebebiyle son senelerde birkaç tercümeye ve Delîlü’l-fâlihîn adındaki şerhinden yapılan tercüme bilgilere dayanan kısa bir şerh çalışmasına kavuşmuş bulunmaktadır.

Zengin muhtevâsı ve mükemmel tertibi ile dikkat çeken bu değerli eser, diğer İslâm ülkelerinde daha

ziyâde kelimelerinin açıklanması tarzındaki ilmî neşirlerle daima güncelliğini korumuştur. İslâm ülkelerinin pek çoğunda, çeşitli seviyedeki dinî öğretim kurumlarının ders programlarında okunmasının yanında bilhassa vaaz ve irşad faaliyetlerinin de vaz geçilmez el kitabı hüviyetiyle geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Giderek derinlik kazanan sünnet kültürümüz, uzunca bir zamandan beri -diğer hadis kaynaklarının yanında- bu değerli eserin de yeni ve doyurucu bir şerhe kavuşturulması ihtiyacını hissettirmekteydi. Özellikle din hizmeti verenlerin, cemaatlarını aydınlatmakta kendisinden güvenle faydalanacakları bir şerhe olan ihtiyaçları daha da büyüktü.

Güzel yurdumuzda her geçen gün biraz daha gelişen tebliğ ve irşad alanları ve yeni yeni siyasî özgürlüklerine kavuşan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ndeki müslümanların ihtiyaçları dikkate alındığında Riyâzü's-sâlihîn gibi bir esere daha fazla görev düştüğü kabul edilecektir. Bu düşünce ve tesbitlerden hareketle, öncelikle din hizmeti veren müfti, vâiz, imam ve hatiplerimizin, aynı zamanda İslâm'ı öğrenmek ve uygulamaya koymak isteyen üniversite ve lise talebelerinin ve İslâmî konularda bilgilenme ihtiyacı duyan

halkımızın bu ihtiyaçlarını karşılayacak bir tercüme ve orta büyüklükte bir şerh çalışması yapmaya karar verdik. Uzun bir hazırlık döneminden sonra, her seviyedeki insanımızın istifâdesini kolaylaştırmayı esas alan bu tercüme ve şerhi yazmaya başladık.

Tercüme ve şerhin mâhiyetinden kaynaklanan güçlüklerle, komisyon çalışmalarının tabiî ve kaçınılmaz güçlükleri de eklenince, iş gerçekten daha uzun bir zaman ve mesâî gerektirdi. Mütercim ve şârihler olarak aramızda geliştirdiğimiz prensipler listesinin âzamî ölçüde uygulanabilmesi için birimizin yaptığı tercüme ve şerh, diğerkleri tarafından baştan sona okunup kontrol edildi. Öyle ümid ediyoruz ki, bu yolla hem üslûpta belli bir yaklaşım sağlanmış hem de kaçınılması mümkün olmayan hataları en aza indirme imkânı yakalanmış oldu.

Bu çalışmamızı mütalaa buyuracak aziz okuyucularımızın dikkatlerini çekeceğini sandığımız bazı uygulamalarımızı şöylece sıralamak mümkündür:

1. Konu başlıkları elden geldiğince kısa ve özlü yazılmış, daha sonra tam tercümesi verilmiştir.

2. Konu başlarındaki âyetler kısaca açıklanmıştır.

3. Hadis metinlerinden sonra, Nevevî'ye ait bazı açıklamalar Arapça metinden çıkarılmış, ancak bu bilgiler şerh esnasında dikkate alınmıştır.

4. Hadislerin sahâbî râvileri, ilk geçtikleri yerde hadisin tercümesinden hemen sonra kısaca tanıtılmıştır.

5. Hadislerin, el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzı'l-hadîsi'n-nebevî esas alınarak Kütüb-i Sitte çerçevesinde tahriri yapılmış; ancak Nevevî'nin göstermediği kaynaklar "Ayrıca bk." diyerek verilmiştir.

6. Hadislerin kitap içinde tekrarlandığı yerlere işaret edilmiştir.

7. Hadisler her geçtiği yerde, özellikle o konuyla ilgili yönleri açısından şerhedilmiştir.

8. Şerhte günümüzün şartları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuş, hadislerin bu açıdan ihtivâ ettiği mânalar, anlaşılır bir dille ifade edilmeye çalışılmıştır.

9. Açıklamalar esnasında Kütüb-i Sitte şerhleri yanında Ali el-Kârî'nin Mirkâtü'l-mefâtîh adlı pek değerli Mişkâtü'l-Mesâbîh şerhi daima göz önünde bulundurulmuştur.

10. Şerhte bir konu hakkındaki farklı görüşler içinden genellikle biri tercih edilerek verilmiş, bunlar ayrıca tartışılmamıştır.

11. Yazımda genellikle Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin (DİA) imlâsı esas alınmış, şahıs isimlerinin yazımında Arapça gramer kurallarına değil, Türkçe söyleyişe uyulmuştur. Meselâ Zeyd b. Abdillâh ismi, Zeyd İbni Abdullâh diye yazılmıştır.

12. Son cilt, aranan her konunun kolaylıkla bulunabileceği çok yönlü ve bilimsel bir fihrist cildi olarak düşünülmüştür. İnşallah bu fihrist yardımıyla kitaptan sıhhatli ve süratli olarak yararlanma imkânı temin edilmiş olacaktır.

İşlediği konulara dair âyetler ve Kütüb-i Sitte'den seçilmiş hadisler ihtivâ eden Riyâzü's-sâlihîn'in her türlü bilimsel mesâîye lâyık bir hadis kitabı olduğu açıktır. Biz gerçekleştirdiğimiz bu tercüme

ve şerh çalışmasının, sünnet kùltürümüze katkıda bulunacağını ümid ediyoruz. Kökleri geçmişin karanlığı ile emperyalistlerin İslâm coğrafyasını talan iştihasında yatan, müslümanların inanç, amel ve düşünce birliğini yıkmayı ve ümmet şuurunu ortadan kaldırmayı hedefleyen, sünnet aleyhindeki çalışmaların yazılıp konuşulduğu bir sırada böyle bir eserin gün yüzüne çıkması bizim için ayrı bir sevinç ve şükür konusudur.

Müslüman milletimize hizmet etmek arzusıyla orta hacimde, sade, anlaşılır bir şerh olarak kaleme aldığımız bu çalışmanın, yüce Rabbimiz'in rızâsına ve sevgili Peygamberimiz'in şefaatine vesîle olmasını dileriz.

GİRİş

HADÎS - SÜNNET, NEVEVÎ VE RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

I

H A D İ S - S Ü N N E T

Güzel dinimizin iki temel kaynağı vardır. Bunlar yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimiz'in Sünneti'dir.

Ashâb-ı kirâm, İslâm dinini, Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'in şahsı ve onun sözlü veya fiilî tebliğ ve tâlimâtı demek olan sünnetinden meydana gelen bir bütün olarak tanıdı.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra İslâm dini, Kitap ve Sünnet'in ortaya koyduğu esaslar çerçevesinde anlaşıldı ve yaşanmaya çalışıldı.

Daha ilk halîfe Hız. Ebû Bekir zamanında Kur'an âyetleri bir araya toplandı. Bizzat Hız. Peygamber'in izniyle kendi devrinde başlayan sünneti ezberleme ve yazarak derleme çalışmaları ise, zaman içinde giderek hız ve yaygınlık kazandı. İlk bir buçuk asırda tamamen yazılı hale getirilmiş olan sünnet bilgi ve belgeleri, ikinci ve özellikle üçüncü hicrî yüzyılda büyük hadis kitaplarında

toplandı. Bugün bizim hadis kitaplarında gördüğümüz bu yazılı metinler, birer sünnet belgesi olarak hadis adıyla anılageldi.

A. Tarifler

1. Hadis

Hadisin terim anlamı, Hz. Peygamber'in sözü, fiili, ashâbının yaptığını görüp de reddetmediği davranışlar (takrir) ve onun yaratılışı veya huyu ile ilgili her türlü bilgi demektir. Hadis, Hz.

Peygamber'i dinleyen sahâbîden başlayarak onu rivâyet edenlerin adlarının yazılı olduğu sened ile Hz. Peygamber'in söz, fiil veya takrîrinin yazıldığı metin'den meydana gelir. Yani hadis deyince, sened ve metinden oluşan bir yazılı yapı anlaşılır.

Ancak Riyâzü's-sâlihîn'de hadis metinlerinin kolay okunup öğrenilmesi için sahâbî dışındaki râviler yâni sened kısmı müellif tarafından çıkarılmıştır.

Hadis İlmi iki ana bölüme ayrılır:

a. Rivâyetü'l-hadîs ilmi. Hz.Peygamber'in sözü, fiili, takriri, halleri ve bunların rivayet ve zabt edilişi ile alâkalı bir bilim dalıdır. Hadis metinlerini ihtiva eden kitaplar, bu dala ait kaynaklardır. Bu ilim dalı "hadis naklinde hatadan

uzak kalma” temeli üzerinde yapılmış çalışmaları yansıtır.

b. Dirâyetü’l-hadîs ilmi. Hadis Istılahları İlmi diye de anılır. Hadisin yapısını meydana getiren sened ve metni anlamaya imkân veren birtakım kaideler ilmidir. Bu kaideler yardımıyla bir hadisi kabul veya reddetmek mümkün olur. Hadis usûlü ile ilgili eserler bu ilmin kaynaklarıdır.

Bu ilmin hedefi, Hz. Peygamber’in hadislerini başka sözlerle karıştırılmaktan, değiştirilmekten, bozulmaktan ve iftiraya uğramaktan ilmî yollarla korumaktır. Hz. Peygamber’e nisbet edilen sözün gerçekten ona ait olup olmadığı bu ilmin kurallarıyla anlaşılır.

Hadis ilminin gayesi, rivayetlerin sahih ve doğru olanlarını sahih ve doğru olmayanlarından ayırmaktır. Bir başka ifade ile Hz. Peygamber’in söylemediği bir sözü ona söyletmemek, yapmadığı bir işi ona yaptırmamak, yani sünneti aslî berraklığı içinde korumaktır.

Her iki dalıyla birlikte hadis ilminin gelişmesi, “Hz. Peygamber’e yalan isnad etmeme dikkati” ve “tebliğ görevi”nin yerine getirilmesi sâyesinde

gerçekleşmiştir. Bu konuda ilk ve en değerli gayret, sevgili Peygamberimiz'in en hayırlı nesil olarak takdir ve takdim buyurduğu ashâb-ı kirâm'a aittir. Rivayetü'l-hadîs ilminin kurucuları oldukları gibi, dirâyetü'l-hadîs ilminin temellerini atanlar da onlardır. Allah kendilerinden razı olsun.

Ashâb, sahâbî kelimesinin çoğuludur. Sahâbî, müslüman olarak Hz. Peygamber'i gören ve o iman üzere ölen kimseye denir. Herhangi bir sahâbî ile görüşme imkânı bulan kimseye de tâbiî adı verilir.

2. Sünnet

Sünnet, sözlükte yol demektir. Yolun iyisine de kötüsüne de sünnet denir. Yalın halde söylendiği zaman “güzel yol” anlamındadır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu kelime, devamlı âdet, kâinâtın düzeninde geçerli olan tabiî kanunlar, gidilen yol gibi anlamlarda kullanılır. Bir de sünnetullah terimi vardır. Bu, Allah'ın koyduğu kurallar, toplumların hayatlarında görülen ilerleme, gerileme ve hatta yok olmada geçerli olan ilâhî kanunlar demektir.

Terim olarak sünnet, söz, fiil ve takrirleri ile Hz. Peygamber'in İslâm'ı yaşayarak yorumlaması

demektir. Bu anlamda sünnet, hadisten daha kapsamlıdır. Nitekim “Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız: Allah’ın kitabı ve Resûlü’nün sünneti..”(Mâlik, Muvatta’, Kader 3) hadisinde bu anlam açıkça görülmektedir. Hz. Peygamber’e nisbet edilen her şeyin yazılı metni mânasında hadis, günümüzde sünnet yerine de kullanılmaktadır. Artık bugün hadis deyince sünnet, sünnet deyince hadis anlaşılmaktadır. Sünnetin çoğulu sünen olduğu gibi Hz. Peygamber’in söz, fiil ve takrirlerine ait hadisleri içeren kitaplardan bir kısmının adı da Sünen’dir.

Başlangıçta hadisin, Hz. Peygamber’in sözlerini, sünnetin ise, fiil ve uygulamalarını ifade etmek için kullanılması, hadisi sünnetten ayrı düşünmek için yeterli değildir. Bu birlik, sünnete, kendine ait olmayan bir unsuru yamamak, ona kendisinden olmayan bir şeyi katmak mânasına asla gelmez. Bu yöndeki müsteşrik iddialarına kulak asmamak gerekir. Zaten sünnet, hadis kitaplarında gördüğümüz hadis metinleri değil, onların ifade ettiği mânalardır.

Sünnet, Kur’ân’ın açıklayıcısı olduğu için Kur’ân-ı Kerîm’den hemen sonraki ikinci delildir. Kur’an,

okunan vahiy; sünnet, rivayet olunan vahiy (Şâfiî, Risâle, s. 91-92); hadis ise, “rivayet edilen sünnet” (Kâsımî, Kavâidü’t-tahdîs, s. 35-38; Cezâirî, Tevcîhü’n-nazar, s. 2) demektir.

Hadis kitaplarımız, rivayet olunan vahiy demek olan sünnetin yazılı belgeleri ile doludur. Bu belgelerin niteliklerine göre farklı ve özel terimlerle ifade edilmesi ve değişik hükümlere bağlanması ilmî bir meseledir. Bu nitelikleri ve terimleri Hadis Usûlü İlmi tayin ve tesbit etmektedir.

B. Peygamber ve Sünnete Olan İhtiyaç
Yüce yaratıcı insanoğlunu mükerrem ve mükemmel bir varlık olarak yaratmıştır. Fakat bu mükemmelliğine rağmen insan, ilâhî hitâba doğrudan muhâtap olacak yapıya sahip değildir. Bu sebeple dünyada insan hayatının başladığı günden beri, Allah Teâlâ, onların arasından seçtiği “Nebî” veya “Resûl” denilen peygamberleri kendisiyle kulları arasındaki irtibâtı kurmak ve açıklamakla görevlendirmiştir.

Bütün peygamberler, Allah'ın emir ve nehiylerini O'nun kullarına ulaştırmak ve onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş hidâyet elçileridir. Peygamberler bu kutsal elçilik görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışmışlardır. Bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem de ümmetine Allah Teâlâ'nın istediği şekilde yaşamaları için gerekli bilgileri uygulamalı olarak vermiştir. Her peygamber gibi bizim peygamberimizin de iki temel görevi vardı: Tebliğ ve beyân.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ
رِسَالَاتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey Peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan, O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun” [Mâide sûresi (5), 67].

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

.....

“İnsanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkca anlatasın diye sana da Kur'ân'ı inzâl ettik” [Nahl sûresi (16), 44].

Peygamber Efendimiz vahiy yoluyla Allah'tan aldığı Kur'an âyetlerini, görevi gereği, insanlara sadece ulaştırmakla kalmıyor aynı zamanda onları açıklıyor ve anlatıyordu. Tebliğ ettiklerini açıklamak ve anlatmak onun aslî göreviydi. Hemen işâret edelim ki Peygamberimiz'in tebliğ görevi evrensel olduğu için, açıklamaları da ona uygun bir çerçeve ve nitelikte gerçekleşiyordu. Yani sünnet, Kur'ân'ın evrensel planda Hz. Peygamber tarafından yorumlanması demek oluyordu.

Mukaddes kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'in eksiksiz, yeterli, açık ve her şeyi açıklayıcı olmasına ve dinimizin de ikmal edilmiş bulunmasına rağmen, sünnetin ifade ettiği bir yorum ve anlatıma gerçekten ihtiyaç var mıdır, şeklinde bir soru aklımıza takılabilir. Gerçek şu ki, yüce kitabımızın yeterli, açık ve açıklayıcı oluşu elbette bir hakikattir. Ancak onun bu niteliklerine rağmen, muhatapları olan insanların anlayış seviyeleri farklı olduğu için onu tek tek doğru olarak anlayıp kavramaları mümkün değildir. Öte yandan sorumluluk için duymak değil, anlamak gerekmektedir. İnsanları anlamadıkları şeylerden sorumlu tutmak mümkün değildir. Bu sebeple kim, neyi anlamak ihtiyacında ise, ona onu anlatmak lâzımdır. En iyi, en güzel, en doğru ve en doyurucu

açıklamay1 da elbette Kur'an âyetlerini getirip tebliğ eden Peygamber yapacaktır. Peygamber'in açıklamaları, hiç bir zaman Kur'an'ın eksik, yetersiz ve kapalı olduğu anlamına gelmez. “Allah'a kul olmak”tan başka görevi bulunmayan insanlar, ancak bu açıklamalar sayesinde O'na nasıl kulluk edeceklerini öğrenmiş olacaktırdır. Bu sebeple sünnetsiz bir müslümanlık düşünmek mümkün değildir.

Hayatın ilâhî irâde doğrultusunda şekillenmesi konusunda Sünnet, Kur'an ile birlikte hemen onun yanıbaşında birinci dereceden bir görev üstlenmiş bulunmaktadır. Bunun böyle olduğunu hem Peygamber'e itaatı emreden Kur'ân-ı Kerîm, hem de Hz. Peygamber'in bizzat kendisi ifade ve ilân etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

مُ الرَّسُولُ فَحُذُّوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَأَتْتَهُوا وَمَا آتَاكُمْ

“Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da kaçının!” [Haşr sûresi (59), 7].

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

“De ki: Allah’ı seviyorsanız, bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın” [Âl-i İmrân: (3), 31].

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Allah’a ve kıyamet gününe kavuşacağını uman sizler için Allah’ın Resûlü’nde güzel bir örnek vardır” [Ahzâb sûresi (33), 21].

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

“Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, anlaşılmazlığa düştüğünüz konuları Allah’a ve Resûlü’ne arz ediniz!” [Nisâ sûresi (4), 59].

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي
الْفُضَيْتِ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّ

“Hayır Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip verdiği hükmü, içlerinde hiç bir sıkıntı duymadan kabul edip teslim olmadıkları sürece tam mü’min olamazlar” [Nisâ sûresi (4), 65].

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Gerçekten sen, doğru yola, Allah’ın yoluna çağırıyorsun” [Şûra sûresi (42), 52].

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Peygamber’in emrine muhâlefet edenler, fitneye ya da can yakıcı bir azaba uğramaktan çekinsinler” [Nûr sûresi (24), 63].

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

“Kim Peygamber’e itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur” (Nisâ sûresi (4), 80).

Hız. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

“..Kim benim sünnetimden (yaşama tarzımdan) yüz çevirirse benden değildir” (Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5).

“Dinin elden çıkışı sünnetin terkiyle başlar. Halat nasıl lif lif kopup parçalanırsa, din de sünnetin

birer birer terkiyle ortadan kalkar” (Dârimî, Mukaddime 16).

Bütün bu âyet ve hadisler, müslümanların ancak sünnete sarılmak ve ondan ayrılmamaya çalışmak suretiyle İslâmî kimliklerini koruyabileceklerini ifade etmektedir. Zira açık bir gerçektir ki, sünnetin terkedilmesiyle doğacak boşluk, sünnetin tam zıddı demek olan bid’atla doldurulacaktır.

Sünnet, en kısa ve genel anlatımıyla “İslâm kültürü” demektir. Bid’at ise, İslâm kültürüne ters düşen, onda yeri olmayan ve fakat ondanmış gibi görülmeye ve gösterilmeye çalışılan yabancı unsur demektir. Muhtelif kıta ve iklimlerde yaşayan müslümanlar arasında çağlar boyu görülegelen ortak değerler ve uygulama benzerlikleri, sünnetin belirleyiciliği, birleştiriciliği, bütünleştiriciliği yani evrenselliği sayesinde olmuştur. Açıkca söyleyecek olursak, ümmet sünnetle vardır, onunla yaşar. Yozlaşma sünnetten ayrılmakla başlar.

C. Sünnetle İlgili Bazı Meseleler

1. Sünnetin Kaynağı

Kur’ân-ı Kerîm, hem lafzı hem de mânasıyla vahiy olduğu için ona vahy-i metlûv (okunan vahiy) denilmektedir. Sünnet ise, vahyin bir çeşit meâl ve

mefhûmu olduğundan dolayı vahiydir. Fakat lafız olarak vahiy niteliğine sahip değildir. Bu sebeple de ona vahy-i gayr-i metlûv denilmektedir.

Hız. Peygamber, vahiy, üstün beşerî akıl ve nebevî akıl ya da peygamberlik birikimi (meleke-i nübüvvet) denilen üçlü bir yolla ilim elde etme imkânına sahip bulunmaktadır. Vahiy gibi diğer insanların ulaşması mümkün olmayan bir bilgi kaynağıyla uzun süre temasta bulunan beşerî aklın en üst seviyesine sahip Hız. Peygamber’de, meleke-i nübüvvet denilen bir peygamberâne ictihad kabiliyet ve birikiminin oluşacağı muhakkaktır. Bu yetenek sayesinde Hız. Peygamber, başkalarının intikal edemediği birtakım ilâhî gerçekleri kavrayıp en uygun ifade ve uygulamalarla insanlara anlatır. Sünnetin ulaşılmaz boyutu, başkalarının yorumlarından üstün oluşu işte buradan kaynaklanmaktadır.

Hız. Peygamber’deki bu peygamberlik melekesine, diğer bir ifadeyle nübüvvet ilmine, Kur’an-ı Kerîm değişik kelime ve tâbirlerle işaret buyurmaktadır: Zikir, hüküm, hikmet, şerh-i sadr, tefhîm, ta’lîm ve irâe gibi kelime ve terimler bunlardandır. Hız. Peygamber’in ilâhî irâdenin beyânı niteliğindeki açıklamaları, ilâhî anlatım ve denetim altındaki

nebevî akıldan doğmaktadır, denilebilir. Sünnetin bağlayıcılığı da işte bu ilâhî-nebevî niteliğinden ileri gelmektedir.

2. Sünnetin Dindeki Yeri

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi sünnet, Peygamber Efendimiz'den Kur'ân dışında sâdır olmuş her türlü söz, fiil ve takrirlerden oluşmaktadır. Daha kısa ve fıkıh usûlü âlimlerinin anlayışına uygun bir anlatımla “Sünnet, Allah Resûlü'nün söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir.” Şer'î delillerin ikincisi olan sünnetin tarifinde “peygamberlik” kaydı, vaz geçilmez unsurdur. Böylece sevgili Peygamberimiz'in, peygamberliğinin başlangıcından vefatına kadar, Kur'an dışında söylemiş olduğu her söz veya yaptığı her fiil sünnet içinde yerini almış olmaktadır. Bu söz ve fiillerin ümmete yönelik genel bir hüküm getirmiş olması ile özel kişilere veya kendi zâtına yönelik olması arasında hiç bir fark yoktur. Yine onun fiilinin yaratılışla ilgili (cibillî) olup olmaması da neticeyi değiştirmez. Bütün bunlar, sonuçta farklı hükümlere bağlansa bile, “Peygamber'den sâdır olan söz ve fiiller” olarak “sünnet” kavramı ve kapsamı içindedir. Kimine vâcib, kimine mendup, kimine mekruh v.s. denilmesi, kiminin ümmetin

tamamına yönelik, kimilerinin belli bazı kişilere has olması ayrı bir konudur.

Yalnız burada bir kere daha işaret edelim ki, Hz. Peygamber'in sözlerini "sünnet" kavramından ayrı düşünmek isteyenlere, buna gerekçe olarak da başlangıçta sünnet denilince Hz. Peygamber'in sadece fiillerinin anlaşıldığını, sözlerinin o çerçevede düşünülmediğini ileri sürenlere iltifat edilmemelidir.

Bu kapsamdaki sünnetin delil olduğunda bütün müslümanlar icmâ etmişlerdir. Yani "sünnet" in dinde delil olmadığını söyleyen hiçbir kimse veya grup bulunmamaktadır.

Öte yandan, Kitab'ın Sünnet'e göre üstün olduğu konusunda da bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Zira Kitap, lafız olarak Allah katından indirilmiş, ibadetlerde okunması emredilmiş, bütün bir insanlık en küçük sûresinin benzerini getirmekten âciz kalmış ilâhî bir beyândır. Sünnet ise bu vasıflara sahip değildir. Bu açıdan bakıldığı zaman, delillerin sıralanmasında sünnet, elbette Kitap'tan sonra gelmektedir.

Kur'an'da sünnetin hukûkî delil olduğunu gösteren âyetler bulunmaktadır. Bu sebeple sünnete ait her hangi bir delilin, meselâ çelişki halinde olduğu sanılan bir âyetin zâhirini korumak maksadıyla dikkate alınmaması, sünnetin delilliğini gösteren âyetlerin tamamının dikkate alınmaması anlamına gelir.

Diğer taraftan Peygamber'in mûcize göstermesi, rabbinden tebliğ ettiği şeylerin güvenilir, doğru ve hatadan korunmuş olduğunu isbat eder. Demek oluyor ki Kitap ve Sünnet'ten her biri yekdiğerini desteklemekte ve doğrulamaktadır. Dinde delil oldukları da aynı derecede kesindir.

İmam Şâfiî'nin ifadesiyle Kur'ân'ın okunan, sünnetin rivayet olunan vahiy olması, önce bu kaynak birliği içindeki iki delil arasında herhangi bir çelişkinin bulunmamasını gerekli kılar. Buna bağlı olarak da şayet görünürde bir çelişki varsa, bu takdirde, her ikisi de âyet olsaydı ne yapılacak idiyse öyle hareket edilmesi lâzım gelir. Biri sünnet delilidir, ötekisi Kitap'tır deyip hemen birincisinden vaz geçme şeklinde bir yola gidilmemeli, gerekli ilmî araştırma yapılmak suretiyle cem-te'lif, nesh veya tercih gibi çözüm yollarına baş vurulmalıdır.

Sünnet, Kur’ân karşısında üç görev üstlenmiştir: Te’kid, tefsir, teşrî’.

Te’kid: Sünnet herhangi bir hükme Kur’an gibi delâlet eder, yani her yönüyle Kur’an’ın hükmüne uygun bir beyânda bulunur. Meselâ, ”Namazı kılın ve zekâtı verin”, “Ey inananlar, oruç size farz kılındı”, “Kâbe’ye gitmeye yol bulabilene hacetmek Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır” âyetlerinde mutlak olarak ifade buyurulan İslâm’ın şartlarını bir de “İslâm beş temel üzerine kurulmuştur” (Buhârî, İmân, 1, 2; Müslim, İmân 19-22) hadisi, -uygulamaya yönelik hiç bir açıklama getirmeksizin- sadece hüküm açısından beyân etmektedir. Yine “Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin...” [Bakara sûresi (2), 188] âyeti ile “Hiç bir müslümanın malı, kendi gönül rızâsı bulunmadan helâl olmaz” (Ebû Dâvûd, Menâsik 56) hadisi tam bir uyum içinde aynı mânâyı ifade etmektedirler.

Burada akla, sünnetin Kur’an’a verdiği destek ve teyid, Kur’an için bir kıymet ifade eder mi? şeklinde bir soru takılabilir. Bu husus, Sünnet ile Kur’an arasındaki kaynak birliğinden doğan bir uyumu göstermesi yönüyle ele alınmalıdır. Kur’an

için değilse bile, Kur'an'ın muhâtapları açısından sünnetin teyid ve te'kidi elbette büyük bir anlam ifade eder. Buradaki beraberlik, diğer noktalardaki birlikteliğin ve uyumun göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Tefsir veya beyân: Sünnet, Kur'an'da bulunan herhangi bir hükmü herhangi bir yönden açıklar. Buna genellikle, kısaca temas edilmiş (mücmel) hükümlerle, anlaşılması kolay olmayan (müşkil) hükümlerin açıklanması, mutlak hükümlerin belli kayıtlara bağlanması (takyid), genel hükümlerin özelleştirilmesi (tahsis) denilmektedir. Meselâ namaz ve zekâtın uygulama biçim, ölçü ve şekillerine açıklık getiren hadisler, yine “beyaz iplik siyah iplikten sizin için ayırt edilinceye kadar” [Bakara sûresi (2),187] âyetindeki beyaz ve siyah iplikten maksadın gündüzün aydınlığı ile gecenin karanlığı olduğunu belirten hadisler ve yine “inanıp da imânlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar..” [En‘am sûresi (6), 82] âyetindeki zulümden kastın, “şirk” olduğunu açıklayan hadis, sünnetin bu özelliğini ortaya koymaktadır.

Sünnetin en yoğun şekilde icrâ ettiği görev Kitab'ı açıklamaktır. Bu sebeple “Sünnet Kitab'ın

açıklayıcısıdır” denilmiş ve Kitap ile Sünnet arasındaki ilişki de açıklayan- açıklanan (mübeyyin-mübeyyen) alâkası olarak tesbit edilmiştir.

Sünnetin bu iki fonksiyonu (te’kid ve tefsir) hakkında İslâm bilginleri arasında herhangi bir görüş ayrılığı söz konusu değildir.

Teşrî: Kur’an’ın herhangi bir hüküm getirmediği konuda sünnetin bir hüküm ortaya koyması demektir. Bu konu âlimler tarafından tartışılmıştır. Bazı âlimler, “Allah Teâlâ, Peygamber’e itaatı farz kılmış ve Peygamber’in kendi rızâsına uygun davranacağını bildiği için Kitap’ta hükmü belirtilmeyen konularda Peygamber’e hüküm koyma yetkisi vermiştir” dediler. Bazıları da “Hiç bir sünnet yoktur ki, onun mutlaka Kur’an’da bir aslı bulunmasın. Namazın nasıl kılınacağını gösteren sünnetin, namazın kılınması emrini getiren âyete dayandığı gibi diğer konulardaki teşriî sünnetler de mutlaka bir âyete dayanır. Peygamber neyi haram veya helâl kılmışsa, onları Allah tarafından bir açıklama olmak üzere ortaya koymuştur” dediler.

Bir kısım âlimler de, “Peygamberin sünnet olarak ortaya koyduğu her şey, onun kalbine Allah Teâlâ tarafından konulan hikmetten ibârettir.

Peygamber’in kalbine konulan şey, onun sünneti olmaktadır” dediler.

Bu görüşler sünnetin müstakil olarak hüküm getireceğinde birleşmekte, sadece Peygamber’in tek başına ortaya koyduğu hükmü, doğrudan doğruya Allah’ın yardımına dayanarak kendiliğinden mi ortaya koyduğu, yoksa kendisine vahiy mi edildiği, ya da kalbine ilka ve ilham mı edildiği noktasında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. İhtilâf aslında işte bu değerlendirme ve ifadelendirme noktasında yoğunlaşmaktadır.

Kitap’ta olmayan bir hükmü sünnetin belirlemesi Kitab’a muhâlefet anlamına gelmez mi? diye sorulabilir. Buna şöyle cevap vermek mümkündür:

Kitap üzerine yapılan ziyâde şu üç halde bulunabilir:

1. O konu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından ortaya konulmamış olur.

2. Var olan bir hükmü ortadan kaldırıcı (nâsih) olabilir. (Tabiî sünnetin mütevâtir olması halinde bu ihtimal düşünülebilir)

3. Hükmü bir konuya tahsis edici (muhassıs) olabilir.

Bu demektir ki, Kitap üzerine ziyâde -eğer böyle bir şey varsa- ya hükmü ortadan kaldırıcı (nâsih) veya bir konuya ait kılıcı (muhassıs) olacaktır. Bu iki halde de iyi düşünüldüğü zaman iki yönün bulunduğu anlaşılacaktır:

a. Kitab'ın (yani âyetin) beyânı.

b. Kitab'ın bir açıklama getirmediği konudaki hükmü tek başına (müstakillen) açıklaması.

Muhassıs, bir taraftan genel olan nassın hükmünü, o hükme dâhil olanların bir kısmıyla sınırlarken, diğer yandan da o genel nassın kapsamından çıkarılanların hükmünü tek başına beyân etmiş olur. Meselâ “Bunların dışında kalanlar size helâl kılındı” [Nisâ sûresi (4), 24] âyetinden sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem “Kadının, halası ile aynı nikah altında birleştirilmesi haram olur. Nesep yoluyla haram olan, süt emme yoluyla

da haram olur” (Buhârî, Nikâh 27; Müslim, Nikâh 33) buyurmuştur. Bu şu demektir: Âyetteki “bunların dışında kalanlar” ifadesinden maksat, dışda kalanların hepsi değil, bazılarıdır. Bu durumda âyet bu bazıların helâllğine delâlet etmiş, fakat hüküm dışında kalanların hükmünü açıklamamış olur. Resûlullah’ın beyânı muhassıs olarak hem bu bazı fertlerin o genel hükmün dışında olduklarını, hem de hüküm dışına çıkarılmış olanların haramlığını açıklamış olur. Yani muhassıs hem âyetin hükmünü açıklar, hem de âyetin sükût ettiği noktanın hükmünü tek başına (müstakillen) ortaya koyar. Bu sebeple Kitab’ı tahsis, takyid veya nesh eden sünnete ait delillerin beyân ve müstakillik olmak üzere iki yönü bulunduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır.

O halde yukarıdaki esas ve açıklamalar çerçevesinde sünnetin müstakillen teşri kaynağı olduğu açıklık kazanmaktadır. Fıkıh kitaplarında görülen “Bu konunun meşrûiyeti sünnetle sâbittir” ifadeleri de sünnetin müstakil teşri kaynağı kabul edildiğini gösterir. Meselâ, mest üzerine mesh etmek, yağmur duası ve namazı, şüf’a, lukata, içki içene verilecek ceza bu tür konulardandır.

Burada şu hususa da dikkat edilmelidir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, herhangi bir hükmün tebliğı konusunda hataya düşmekten korunmuştur. Bu hüküm ister vahy-i metlûv isterse vahy-i gayr-i metlûv ile indirilmiş olsun; ister müstakil hüküm koyucu, ister beyan edici veya isterse teyid edici olsun, hatadan korunmuşluk açısından farketmemektedir. Hatta şeriatın tamamı vahy-i gayr-i metlûv şeklinde yani sünnet olarak gönderilmiş olsaydı bile, o yine hataya düşmekten korunur, tebliğı de bağlayıcı olurdu. Nitekim peygamber olarak gönderilmenin şartları arasında kendisine mutlaka bir kitap indirilme kaydı bulunmamaktadır. Öte yandan Allah Teâlâ'nın, peygamberine kitabında indirmediği bir hükmü tebliğ etmesini emretmesine mâni herhangi bir hal de söz konusu değildir. Zira “Allah yaptıklarından kimseye hesap verecek değildir” [Enbiyâ sûresi (21), 23].

3. Sünnetin Bağlayıcılığı

Sünnetin bir bütün ve kavram olarak bağlayıcılığı kesindir. Peygamber'e uymayı, verdiğı hükme razı olmayı, onun hükmü karşısında mü'minlere seçim hakkı tanınmadığını belirleyen âyetler, sünnetin müslümanların hayatındaki etkin ve bağlayıcı rolünü ortaya koymaktadır.

Ancak Hz. Peygamber'in değişik vasıflarla ortaya koyduğu sünnetin bağlayıcılık derecesinin ve çerçevesinin aynı olmadığı da bir gerçektir. Hz. Peygamber;

Risâlet (peygamberlik),

İftâ (müftilik)

Kazâ (hâkimlik)

İmâmet (devlet başkanlığı) vasıflarından biri ile tasarrufta bulunur.

Risâlet yani peygamberlik vasfıyla ortaya koyduğu sünnet, genelde âyetleri özelliklerine göre açıklama (tefsir), belli bir şarta bağlama (takyd), muayyen fertlere özel kılma (tahsis), helâl ve haramı açıklama, akâid ve ahkâmı beyân etme maksadını taşır. Bu çeşit sünnet, ilâhî ahkâmın bir beyân ve tefsiri demek olduğu için, hükmü kıyamete kadar devam edecek olan bir teşrî anlamındadır. Zira Hz. Peygamber bu tebliğ ve beyân tasarrufunda bir tebliğci ve nakilci durumundadır. Allah katından kendisine bildirilen gerçekleri nakil ve beyân

etmektedir. Hz. Peygamber'in bu sıfatla ortaya koyduğu tasarrufları bütün ümmeti bağlayıcıdır.

İftâ, Allah Teâlâ'nın hükmünü delillerden çıkararak dinî soruları cevaplandırmak, ahkâmı Allah adına haber vermek, tebliğ ve izah etmek demektir. Hz. Peygamber bu tasarrufunda delillere bağlıdır. Bu yolla ortaya koydukları da ümmeti bağlayıcıdır.

Kazâ, iki veya daha fazla kişi arasında cereyân eden anlaşmazlıklarda, sebep ve delillerin meydana getirdiği kanaate göre, haklıyı haksızı belirlemek (adâlet tevzii) maksadıyla verdiği hükümlerdir. Peygamber burada yeni bir hüküm ortaya koymaktadır (münşî'dir.)

Hz. Peygamber, kendisine getirilen dâvalar konusunda genel durumu ortaya koymak üzere şöyle buyurmuştur:

“Dâvanızı bana getiriyorsunuz, ben ancak bir beşerim. (Kimin haklı olduğu konusunda) bana bir vahiy gelmiş değildir. Vahiy gelmeyen konularda ben ancak re'yimle hükmediyorum. Olur ki biriniz, diğerine nisbetle delilini daha tesirli anlatır, daha iyi ortaya koyar, ben de onu haklı zannederek

lehine hükmederim. Her kime kardeşine ait bir hakkı hükmeder, verirsem, sakın onu almasın. Ben ona bir ateş parçası vermiş olurum” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 307, 320; Buhârî, Ahkâm 20).

Hız. Peygamber’in kazâ tasarrufu olarak ortaya koyduğu sünnet, sadece dâvacı ve dâvalıyı bağlar. Ancak hüküm verirken takip ettiğı usûl, dikkate aldığı esaslar, kazâ ve hukuk usûlünde bize örnek oluşturur.

İmâmet (devlet başkanlığı) tasarrufu, ilk üç vasfı ve tasarrufundan farklı ve onlara ilâve bir selâhiyet ve tasarruftur. Bunda bir yaptırım gücü söz konusudur. Öte yandan peygamberliğin devlet başkanlığını gerektirmediğı de ortadadır. Çünkü bazı peygamberlere hükümdarlık verilmemiş, bazılarına ise verilmiştir. Hem hükümdar hem de peygamber olan Efendimiz’in bu iki vasfıyla ortaya koyduğu tasarruflar birbirinden farklıdır.

Hız. Peygamber’in devlet başkanı sıfatıyla yaptıkları hem diğer devlet başkanlarını bağlamaz hem de zamanın devlet başkanı izin vermedikçe, benzeri haklar mü’minler tarafından re’sen elde edilemez. Ganimetlerin paylaşılması, devlete ait

mal varlığının uygun bir şekilde kullanılması ve sarfı, cezâların infâzı, orduların teşkili ve sevkı, toprak, maden, su gibi kaynakların özel şahıs veya kuruluşlarca işletilmesi gibi hususlar bu tür tasarruflardır. Başkan veya temsilcisi hüküm ve izin vermedikçe, bunların alınması, yapılması, icrâ ve infaz edilmesi câiz değildir. Bu konulara ait tasarrufları, sonra gelen başkan değiştirebilir. Meselâ Hz. Osman isyancıların üzerine asker sevketmezken Hz. Ali sevketmiştir.

Hz. Peygamber'in tasarrufları konusunda en önemli husus, onun tasarrufunun hangi vasfının gereği ve sonucu olduğunu tesbit edebilmektir. Âlimler, bu noktadaki farklı tesbitleri dolayısıyla bir çok konuda değişik sonuçlara varmışlardır. Meselâ Hz. Peygamber “Bir yeri işleyerek kullanılır hale getiren ona mâlik olur” (Buhârî, Hars 15) buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu hadîs-i şerîfi iftâ ve tebliğ sıfatıyla ortaya koyduğu kabul edilirse, bir başkasının mülkiyetinde olmayan toprağı işleyip kullanılır hâle getiren kişi, oraya sahip olabilecektir. Nitekim İmam Şâfiî, bu hadisi fetvâ ve tebliğ tasarrufuna bağlamış, “Çünkü Resûlullah'ın asıl işi ve sıfatı budur, aksine delil bulunmadıkca hadisleri buna göre yorumlamak gerekir” demiştir. Böyle olunca da bu hakkı

kullanmak hiç kimsenin iznine tâbi olmaz.
Herhangi bir kişi toprağı ıslah ederek
kendiliğinden ona sahip olabilir.

Hız. Peygamber bu hadisi, devlet başkanı sıfatıyla söylemişse, bu hüküm diğerk başkanları bağlamaz, onlar kendi çağ ve ülkelerinde kamu yararını gözeterek devlete ait topraklar üzerinde tasarrufta bulunurlar ve toprak imarının mülkiyet sebebi olması, sürekli olarak devletin iznine bağlı bulunur. Ebû Hanîfe bu görüştedir. Çünkü toprak üzerinde onu birine bağışlamak (iktâ) vb. şekillerde tasarruf hakkı ve görevi devlet başkanına aittir.

İmam Mâlik, bu konuda şehir ve mücâvir alan topraklarını birbirinden ayırmış, şehir topraklarını devlet başkanlığı sıfatıyla ilgili görmüştür. Çünkü buralarda oturan insanların huzur ve menfaatlarını korumak devlet başkanının sorumluluğı altındadır (Konuya ait geniş bilgi için bk. Karâfi, İhkâm, s. 86-109; İbn Aşûr, Makâsıdu's-şerî'a, s. 27-40).

Bu misalde de görüldüğü gibi Hız. Peygamber'in ortaya koyduğu tasarrufların, onun hangi vafına ait olduğunu tesbit etmek fevkalâde önem arz etmektedir. Zira sünnetin bağlayıcılık

çerçevesini ortaya koyabilmek, bu noktanın doğru olarak tesbitiyle alâkalı bulunmaktadır.

Sünnetin bağlayıcılığı, tartışmasız bir gerçektir. Cereyan ettiği konuya ve dayandığı vasma göre kapsam ve fikhî hüküm açısından (vâcip, mendup, müstehab gibi) farklılık göstermesi onun temel niteliğini (bağlayıcılığını) ortadan kaldırmaz, aksine uygulama alanı ve kıymet hükmünün açıkça belirlenmesi anlamına gelir.

4. Sünnetin Evrensel Bütünlüğü

Sünnetin tüm hayatı ya da hayatın tüm safhalarını bütün boyutlarıyla kucaklayıcı bir yapıya sahip olduğu açıktır. Bu durum, sünnetin evrensel bütünlüğü demektir.

“De ki, ey insanlar! Ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim” [A’râf sûresi (7), 158] âyeti ve konuya ait diğer âyetler, bir taraftan İslâm’ın cihanşümul bir din olduğunu ilân ederken bir taraftan da Hz. Peygamber’in elçiliğinin ve dolayısıyla onun sünnetinin, yaşama tarzının evrensel boyut ve karakterini ortaya koymaktadır.

İslâm tebliğine muhâtap olan insanlar arasında çeşitli açılardan farklılıklar olacağı pek tabîîdir. Bu farklılıklara rağmen her insan veya topluluk, yatıp kalkmak, yiyip içmek, ağlayıp gülmek, alış veriş, hayır-hasenât yapmak, öğrenip öğretmek, hastalanıp tedâvî olmak gibi hayatın bütün hallerinde kendilerine örnek alacakları bir rehberle muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç, rûhî ve hissî alanlarda ve ilişkilerde daha büyük boyutlardadır.

İşte bütün toplum kesimlerinin bütün ihtiyaçlarını ferd, aile, millet, ümmet ve insanlık seviyesinde ve evrensel çerçevede karşılamak, şekillendirmek, örneklendirmek sünnetin sorumluluğu ve özelliğidir. Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'i "en güzel örnek" diye tanıtmayı, onun hayatında bütün bu hayat şart ve şekillerine göre İslâm çerçevesinde örnek alınabilecek ahenkli bir çeşitlilik, zenginlik, seyyâliyet ve uygulanabilirlik bulunduğunu göstermektedir. Hz. Peygamber'in hayatını ve ondaki çeşitliliği ashâb-ı kirâm, "O bir peygamberdir, bizden farklıdır. Biz kendi işimize bakalım" yorumu ile değil, "Onun bütün hareketlerinin bize bakan bir yönü mutlaka bulunmaktadır. Biz onu örnek almalıyız" yaklaşımı içinde algılamışlardır. Hz. Peygamber'in hayatını ciddiyet ve insaf ile tedkik eden herkes neticede,

“tarih boyunca başka hiçbir kimsede toplanmamış, hayatın her yönünü etkileyen, şekillendiren üstün özelliklerin Resûl-i Ekrem’de bir arada görüldüğünü” itiraf etmek zorunda kalmıştır.

Hız. Peygamber’in temiz bir geçmişe sahip olduğu, hem Kur’ân-ı Kerîm’in şehâdeti hem de Mekkelilerin kendisine “el-Emîn” lakabını vermelerinden anlaşılmaktadır. Peygamberliğine karşı çıktıkları zaman o kendisini “daha önce yıllarca aralarında yaşamış olduğu”nu hatırlatarak savunmuştur. Bu demektir ki, Hız. Peygamber’in, peygamberlik öncesi hayatı bile örnek alınabilecek temizliktedir.

Onun peygamberlik günleri, hemen hemen her safhasıyla gözler önündedir.

Örnek alınacak şahsın pratik bir hayat sahibi olması fevkalâde önem taşımaktadır. Bu da örneğin, çok yönlü bir yaşayış deneyimine sahip olmasıyla mümkündür. Ümmet için Hız. Peygamber’in yegâne örnek oluşu biraz da bu açıdan ele alınmalıdır. Zira sünnet, Hız. Peygamber’in, Allah’ın emirlerine uygun hareket etmek maksadıyla seçip yaşadığı hayat, gittiği yol demektir. Bir anlamda sünnet, son ilâhî kitap

Kur'an'ın, “son peygamber”, “âlemlere rahmet”, “üsve-i hasene”, “büyük ahlâk sahibi”, “mü'minlere düşkün ve onların sıkıntıya uğraması kendisine çok ağır gelen” bir Allah elçisi olarak Resûlullah tarafından evrensel plânda ortaya konmuş nebevî yorumudur. Bu sebeple de Kur'ân-ı Kerîm, beşerî, coğrafi, tarihî, sosyal, meslekî ve ekonomik farklılıklarına rağmen bütün insanları Resûlullah'ın sîretine, hayat modeline uymaya, onun izinden gitmeye, onun yoluna koyulmaya davet etmektedir. Çünkü onun sünneti, muhtelif toplum kesimlerinin hepsine birden örnek olabilecek zenginliktir. Onun hayatı, canlı Kur'an niteliğiyle insan hayatına tam bir uygulama örneği ve ışığıdır. Herkes onda örnek alabilecek bir yön bulabilir. Sünneti bu bütünlük, zenginlik ve evrensellik içinde düşünmemek, Hz. Peygamber'i ve onun şekillendirdiği İslâm hayatını kavramakta ve tabiatıyla Resûlullah'ı anlamakta çekilen güçlüklerin ve düşülen yanlışların gerçek sebebidir. Konuya ait bütün olumsuz ve temelsiz düşünce ve beyânların düzeltilebilmesi, sünneti evrensel boyut ve bütünlüğü içinde algılayabilmeye bağlıdır.

Hız. Peygamber'in sünnetinin evrensel boyutta uygulanabilir bir bütünlüğe ve esnekliğe sahip

olduğunu gösteren ashâb-ı kirâma ait bir kaç tesbiti şöylece sıralayabiliriz:

Yapılabilecekleri emrederdi: Hz. Âişe anlatıyor: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına emrettiği zaman, daima kolaylıkla üstesinden gelebilecekleri amelleri emrederdi” (bk. Buhârî, İmân 13).

Ümmetini düşünürdü: İbni Abbas radiyallahu anhümâ, Hz. Peygamber’in, **لَوْلَا أَنِ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي** “Ümmetimi meşakkate sokacağından endişe etmeseydim, yatsı namazını geç saatlerde kılmalarını emrederdim” buyurduğunu (Buhârî, Mevâkît 24); Ebû Hüreyre radiyallahu anh de “Ümmetime zor geleceğinden endişe etmeseydim, onlara her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim” buyurduğunu (Müslim, Tahâret 42) haber vermektedirler. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh’ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber “Sizi bir şeyden menettiğim zaman ondan kesinlikle kaçının. Bir şey emrettiğimde ise, onu gücünüz yettiğince yerine getirin” (Buhârî, İ’tisâm 2) buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz gösterdiği yolda, dinî gayretle de olsa, aşırı davranılmasını aslâ tasvip

etmemiştir. “Bazılarına ne oluyor ki, benim yaptığım bir şeyi yapmaktan çekiniyorlar. Allah’a yemin ederim ki, içlerinde Allah’ı en iyi tanıyan ve O’ndan en çok korkan benim” (Buhârî, İ’tisâm 5) buyurarak kendisinden daha ileri bir müslüman olma imkânının bulunmadığını dile getirmiştir.

“Yapılabilecekleri emretmiş” olmasına rağmen, onun emirlerini önemsemeyerek karşı çıkanları da aslâ hoş karşılamamıştır. Seleme İbni Ekvâ anlatıyor: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sol eliyle yemek yiyen Büsr İbni Râi’l-ayr’i gördü ve kendisine:

—Sağ elinle ye!” buyurdu. Büsr:

— Yapamıyorum, dedi. (Müslim’in rivayetinde onun, bu sözü kibirlenerek söylediğine işaret edilmektedir). Hz. Peygamber:

—Yapamaz ol!” buyurdu.

Râvî Seleme İbni Ekvâ diyor ki, “Bundan sonra adamın sağ eli ağzına ulaşamaz oldu” (bk. 161, 614, 742 numaralı hadisler).

Hız. Peygamber çevresine karşı duyarlıydı, cemaatini gözetirdi. Enes ibni Mâlik radiyallahu anh'ın şu müşâhedeleri bunu göstermektedir:

“Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hiç bir şeyi eksik bırakmaksızın, insanların en hafif namaz kıldıranıydı.”

“Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazdayken, annesinin yanında mescide gelmiş bir çocuğun ağlamasını işitir de kısa bir sûre okuyuverirdi” (Buhârî, Ezân 65; Müslim, Salât 37, 187)

Kolaylaştırma onun temel prensibiydi. Hız. Peygamber bu prensibi “Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz!” (Buhârî, İlim 11) şeklinde tesbit ve ilân etmiştir.

Bütün bu nakillerden çok açık bir şekilde anlaşılacağı gibi sünnet, kolaylaştırma ve sevdırme çizgisinde İslâm'ın uygulanışından ibarettir. Bu sebeple de her insan ve toplum Hız. Peygamber'in hayatında ve sünnetinde kendilerine örnek olacak birçok yön ve olay bulabilir. Çünkü bütün insanlığı bir şahsiyette toplayıp misallendirmek Allah Teâlâ

için asla zor değildir. Bu sebeple Hz. Peygamberin sîreti, hayatın her safhasını kapsayan bir bütünlük içindedir. O Allah'ın kendisine verdiği yetki ile, ülkelerinde krallara, devlet başkanlarına; yollarda, yaylaklarda çobanlara; mekteplerde hocalara; sınıflarda öğrencilere; obalarda fakirlere; köşklerde zenginlere; otağlarda, kışlalarda ordulara, komutanlara; yuvalarda analara-babalara, yavrulara kısaca bütün insanlara aynı çağrışı yapmakta, kendisini izlemeye davet etmektedir. Çünkü onun sîreti, bütün insanlık için en güzel örnektir. Çünkü onun sünneti, dünyayı kucaklayıcı bir zenginlik, çeşitlilik, pratiklik, bütünlük ve âhenk manzûmesidir.

Hz. Peygamber'in harb-sulh, ibadet-ticaret, hak ve adâlet, suç-cezâ gibi ciddî ve önemli konularla meşgul olması hemen herkes tarafından pek tabîî karşılandığı halde, onun, günlük insan hareketlerinin biçim ve şekilleriyle de meşgul olmasını bazıları akıllarına sığdıramayabilirler. Nitekim Selmân-ı Fârisî'ye bir müşrik biraz da alaylı bir edâ ile şöyle dedi:

— Görüyorum ki dostunuz Muhammed, size her şeyi, ama her şeyi, hatta helâyâ nasıl oturacağınızı bile öğretiyor?

Selmân, gayet ciddî bir edâ ile:

- Evet, gerçekten de öyle, diye onu tasdik ettikten sonra Hz. Peygamber'in tuvalet âdâbıyla ilgili tavsiyelerini sıraladı (bk. Müslim, Tahâre 57-58).

Hiç kuşkusuz işlerin ve konuların önemlerine göre sıralanması esastır. Ancak insan hayatındaki her şeyin belli şekillerle ıslah edilmesi, inanç sisteminin gereklerine uygun hâle getirilmesi de aynı derecede önemlidir. Hz. Peygamber ümmetine bir baba gibi her konuyu öğretmiş, onların izzet ve şerefine yaraşır davranışları göstermiştir. Bunda “küçük işlerle meşgûliyet” gibi bir basitlik değil, “en küçük ayrıntıyı bile ihmal etmeme derecesinde bir ciddiyet, sorumluluk ve insanı bir bütün olarak değerlendirme” gibi derin ve anlamlı bir hassâsiyet yatmaktadır. İşte Selmân, bunun farkındaydı ve aklınca alay etmek isteyen “bir peygamber de böyle şeylerle uğraşır mıymış?” demeye getiren devrin çağdaş müşrik kafasına gerçeği bütün safiyeti ve açıklığı ile haykırıyordu: “Evet, herşeyi bize o öğretiyor!..”

Abdullah İbni Ömer radiyallahu anhümâ da kendisine:

— Biz hazar namazı ile, korku (havf) namazını Kur'an'da buluyoruz. Fakat sefer (yolculuk) namazını Kur'an'da bulamıyoruz. Nasıl oluyor bu? diyen Ümeyye İbni Abdullah İbni Hâlid'e;

- Bak yeğenim! Biz hiçbir şey bilmezken Allah bize Muhammed'i peygamber olarak gönderdi. Biz, Muhammed'i neyi, nasıl yaparken görmüşsek, onu öylece yaparız" (Nesâî, Taksîru's-salât 1) diyor, ashâbın bilgi kaynağının ve her sâhada örneğinin Hz. Peygamber olduğunu açıkca ifade ediyordu.

Hz. Peygamber'in sünnetinin, evrensel karakteri, onun ashâb-ı kirâm tarafından değiştirilmesine mâni olmuştur. Nitekim Hz. Âişe: "Eğer kadınların yeni yeni icad ettikleri halleri Resûlullah görseydi, -İsrailoğullarının kadınlarının men olduğu gibi- onları mescidlere gitmekten menederdi" (Buhârî, Ezân 163; Müslim, Salât 144) demekle beraber, böyle bir yasaklama yoluna ne kendisi gidiyor, ne de halifelerden böyle bir yasak getirmelerini istiyordu. Çünkü "Allah'ın Hanım kullarını, Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz!" (Buhârî, Cum'a 13) hadîs-i şerîfi ona bu yetkiyi vermiyordu.

Sünneti evrensel bütünlüğü içinde düşünmek ve onu her hareketimizde çıkış noktası olarak benimsemek, kendi içimizde tatmin edici bir yoruma kavuşturamadığımız sünnet verilerini hemencecik reddedivermekten bizi kurtaracaktır. Hatta onların da geçerli olacağı yöre ve dönemlerin bulunabileceği fikrine ve rahatlığına ulaştıracaktır. Bu ise İslâm kültürü olduğunu belirttiğimiz sünnete dair hiçbir bilgi ve belgenin zâyi olmamasını gerektirir. Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca, söz ve davranışları ile Kur'an'da bildirilen hakikatların izahını yapmıştır. Bu sebeple Zührî'nin dediği gibi, "Peygamberlik Allah vergisidir. Resûl'e tebliğ, bize de teslimiyet düşmektedir" (bk. Beğavî, Şerhu's-sünne, I, 217).

Netice itibâriyle bir kere daha vurgulamamız gerekirse, sünnetin temel özelliğini gerçekçilik, evrensellik ve esneklik yani uygulanabilirlik olarak tesbit etmemiz mümkündür. Aslında bunlar, bizzat İslâm'ın temel özellikleridir.

İslâm, en son ve en mükemmel din, Hz. Muhammed de en son peygamberdir. Kıyamete kadar geçerli olan Kur'an ve onun birinci dereceden açıklaması ve uygulama biçimi demek

olan sünnet, her türlü şart altındaki insanların meselelerine çözüm getirmek ve müslümanlar arasında inanç ve davranış birliğini sağlamakla yükümlüdür. Böyle olunca da sünnetin gerçekleri esas alması, insanı tanıması, ona her türlü imkân ve şartta yaşayabileceği genel esasları tedricî olarak öğretmesi, aynı konuda uygulanabilir farklı şekil ve biçimleri sunması pek tabîîdir. Bu söylediklerimiz, cihanşümullüğün yani evrenselliğin bir sonucudur.

Aynı konuda farklı bilgiler ve değişik uygulama imkânları sunan hadislerin, bu açıdan bakıldığı zaman tabîîlikler manzumesi oldukları, bu bahis konusu farklılıkların ya da seçenek imkânlarının ümmet için tam bir rahmet vesilesi olduğu açıktır. Zira İslâm belli bir yöre veya şehir halkına gelmiş değildir. Eğer öyle olsaydı, daha net ve değişmeyen uygulamalar teklif ederdi. Halbuki İslâm, bütün insanlara gelmiş bir dindir. Bu yüzden de getirdiği esasların kıyamete kadar dünyanın her tarafında uygulanabilir olması, kendisine inananların hidâyetlerini temin edebilmesi açısından hayâtî bir zorunluluktur.

5. Sünnetin Korunmuşluğu

Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de, kâfirler istemeseler de nûrunu tamamlayacağını açıklamaktadır [bk.Tevbe sûresi (9), 32]. “Allah’ın nuru”, kulları için seçtiği, onları kendisinden sorumlu tuttuğu ve Resûlü’ne vahyettiği şeriatıdır. Bu hem Kur’ân’ı hem de Sünnet’i içine alır.

Allah Teâlâ “Gerçekten Zikr’i biz indirdik; onun koruyucusu da elbette biziz” [Hicr sûresi (15), 9] buyurmuştur. Bu âyette geçen zikri, Kitap ve Sünnet olarak anlamak mümkündür. Zikir kelimesi Kur’ân ile tefsir edilecek olursa, bu takdirde âyetteki hasr ifadesinden, Kur’ân’ın dışında hiçbir şeyin korunmayacağı, koruma hükmünün sadece Kur’ân’ı içine aldığı anlamı çıkmaz. Çünkü Allah Teâlâ, Kur’ân’da Kur’ân dışında başka şeyleri de meselâ, Resûlullah’ı insanların vereceği zararlardan koruyacağını bildirmiş ve korumuştur. Yine arşı, gökleri ve yeri kıyamete kadar yok olmaktan koruyacaktır. Sonra âyetteki “lehû” kelimesinin öne alınmış olması, hasr için değil, âyet sonlarındaki uyuma riâyet içindir.

Kur’ân’ın korunması, sünnetin korunmasını da içine alır. Çünkü Sünnet, Kur’ân’ın açıklayıcısı, güvenilir bekçisidir; keyfî yorumlara tâbi tutulmasını önler. O halde sünnetin korunması,

Kur’ân’ın korunması için gerekli önlemlerden biridir. Bu sebeple de Kur’ân’ın korunması, sünnetin de korunması demektir.

Sünnetin korunması ümmete, ümmetin âlimlerine havâle edilmiş gözükmektedir. Yani sadece Kur’an ile sünnetin korunma şekillerinde farklılık vardır. Bu da İslâm bilginlerinin hadis ilimlerinin bütün branşlarında gerçekleştirdikleri her türlü takdirin üstünde değer arzeden ilmî mesâiler ile gözler önüne serilmiş bir gerçektir.

Sünnetin tamamı ümmet tarafından korunmuştur. Tek tek fertler ele alındığı zaman, elbette onların bütün sünneti ihata edemedikleri görülürse de, ümmetin bütünü ele alındığı zaman sünnetten hiçbir şeyin kayıp olmadığı anlaşılabacaktır. Tıpkı herhangi bir dili, bir dil âliminin bütünüyle bilmesi mümkün olmasa bile, o dili konuşan milletin o dilin bütün kelimelerini bilmesinin pek normal olduğu gibi. Hatta İmam Mâlik’e, devrin halifesi, Muvatta’ı yegâne hadis kitabı olarak ilân etme teklifini iletince, büyük imam “Bizim muttali olmadığımıza başkaları muttalî olmuş olabilir” diyerek karşı çıkmış, sünneti, ümmetin bütünü çerçevesinde düşünmek gerektiğini hatırlatmıştır. Yani fert olarak bilgileri sınırlı da olsa âlimlerin

tümü, sünnetin tümünü ihâta etmişlerdir. Bu da sünnetin korunmuşluğunu gösterir.

6. Sünnetin Kurtarıcılığı

Sünnetten yararlanabilmek için her şeyden önce onun “en güzel örnek” olduğuna, yaşanabilirliğine, insan özüne ve ihtiyaçlarına en üst seviyeden cevaplar ve alternatifler getirdiğine inanmak gerekir. Sonra da bu inanca dayalı olarak sünneti kendi özellikleri içinde iyi tanımak lâzımdır. Zira Hz. Peygamber âlemlere rahmet ve hidâyet rehberi olarak gönderilmiştir. Onun sünneti, hidâyette olabilmenin çarelerini göstermektedir. Sünnetin kurtarıcılığından şüphe etmek Hz. Peygamber’in risâletine karşı çıkmak anlamına gelir. Nitekim Abdullah İbni Mes’ûd bir defasında “Nebinizin sünnetini terkettiniz mi saptınız gitti demektir” tenbihinde bulunmuştur.

“Gerçekten sen doğru yola çağırıyorsun”

[Mü’minûn sûresi (23), 73; ayrıca bk. Şûra sûresi (42), 52] ve “Eğer o peygambere itaat ederseniz doğru yolu bulmuş olursunuz” [Nûr sûresi (24), 54] âyetleri, sünnetin kurtarıcılığını ortaya koyan Kur’ânî delillerdendir.

Hız. Peygamber de muhtelif hadîs-i şerîflerinde bir yandan kendi konumunu anlatırken bir yandan da ümmetin kurtuluşuna olan katkısını açıkca gözler önüne sermiştir. Ateşe düşmeye çalışan keşek ve pervâneleri kovalamaya çalışan kişi durumunda olduğunu hatırlatarak “Ben sizi bel bağınızdan tutmuş ateşe düşmekten kurtarmaya çalışıyorum; siz ise, elimden kurtulup ateşe girmeye çalışıyorsunuz” buyurmuştur. O kendisinin ümmet için kurtuluş vesilesi olduğunu daha başka hadislerinde de yine böyle temsillerle açıklamıştır. Kendisini, düşmanı görüp koşarak gelen ve milletini uyaran bir haberciye benzettiğı hadis de bu hususta tam bir kanaat verecek açıklıktadır:

“Benim ve Allah’ın benimle gönderdiği İslâm’ın durumu, bir topluluğa gelip şöyle diyen kişinin durumuna benzer:

- Ey Milletim, gerçekten ben, üzerinize gelmekte olan bir orduyu gözlerimle gördüm. Ben, size bu tehlikeyi bildiren apaçık bir haberciyim. Binaenaleyh canınızı kurtarmaya bakın!

Bu sözler üzerine ahâlinin bir kısmı ona itaat etti ve akşamdan yola çıkarak tabî bir yürüyüşle bulundukları yeri terkedip gittiler, kurtuldular. Bir

kısmı da onu yalanladı, yerlerinde kaldılar. Ordu onlara sabaha karşı baskın verdi ve hepsinin kökünü kazıdı. İşte bu hal, bana itaat, getirdiklerime ittiba edenler ile bana isyan ve Hak'tan getirdiklerimi yalanlayan kimselerin durumunun ta kendisidir” (Buhârî, İ'tisâm 2).

Sünnetin kendisine sarılanları kurtardığı kesindir. Tâbiîn müfessirlerinden Dahhâk İbni Müzâhim ne güzel ifade etmiştir: “Cennet ile sünnet aynı konumdadır. Zira âhirette cennete giren, dünyada sünnete sarılan kurtulur” (Kurtubî, Tefsîr, XIII, 365). İmam Mâlik de sünneti Nuh aleyhisselâm'ın gemisine benzetmiş ve “Kim ona binerse, kurtulur, kim binmezse boğulur” demiştir (Süyûtî, Miftâhü'l-cenne, s. 53-54).

D. Sünnete Yöneltilen İtirazlar

İslâm tarihi içinde sünneti kaynak olarak kabul etmeyip inkâr eden herhangi bir mezhep mevcut olmamıştır. Sünnetin şer'î delillerden olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir. Ancak sünneti prensip olarak kabul etmekle beraber, onun yazılı belgeleri demek olan hadislere yer yer itiraz eden kişi ve gruplara rastlanagelmiştir. Bu itirazlara gerekçe olarak da Kur'ân-ı Kerîm'in ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Meselâ ashâb-ı kirâmdan

İmrân İbni Husayn radiyallahu anh, Hz. Peygamber'in sünnetinden bahsetmekteyken adamın biri:

— Ey Ebû Nüceyd! Bize Kur'ân'dan bahset! demiştir. Bunun üzerine İmrân:

— Sen ve senin gibiler Kur'ân'ı okuyorsunuz (değil mi?). Bana, namazdan, namazın içindeki davranışlardan bahsedebilir misin? Bana altının, sığırın, devenin ve diğer malların zekâtından bahsedebilir misin? Fakat sen yokken ben peygamberle beraberdim, diye çıkışmıştı.

Daha sonra İmrân, adama Hz. Peygamber'in zekât konusundaki açıklamalarını anlattı. Adam bunun üzerine:

— Beni ihyâ ettin, Allah da seni ihyâ etsin! dedi.

Olayı bize nakleden Hasan-ı Basrî demiştir ki “Bu adam daha sonra müslümanların fakihlerinden oldu” (Hâkim, el-Müstedrek, I, 109-110).

Bu ve benzeri münferit olaylar, tâ eskiden yani sahâbe döneminden beri görülmüştür. İmam Şâfiî bu istikâmetteki görüş sahipleriyle tartışmaya

girerek onları cevaplandıran ve susturan ilk müelliflerdendir. Bu sebeple şimdilerde modernistler tarafından tenkide tâbi tutulmaktadır.

Zaman içinde uzun süre hiç seslendirilmeyen bu yöndeki itirazlar, batı sömürgeciliğinin etkisiyle son bir-iki asırdır İslâm dünyasında yeniden gündeme gelmiştir.

Mısır’da Tefvîk Sıdkı, Ahmed Emin, İsmail Edhem ve Ebû Reyze gibi kişiler ve bunları belli bir dönem için de olsa destekleyen bir kaç kişi, Hindistan’da Ehl-i Kur’ân Cemiyeti çevresinde kümelenen kişiler ve onların öteki İslâm ülkelerindeki uzantıları şimdi yeniden “Kur’ânla yetinme” çağrıları yapmaya başlamış, “sünnetsiz İslâm arayışı” içine girmişlerdir. Her konuda âyet aramakta, âyet dışında kendilerini bağlı hissedecekleri bir başka “lâ raybe fih” delilin bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Bu anlayışın varacağı nihâî noktayı, Ehl-i Kur’ân Cemiyeti’nin kurucusu Gulâm Perviz Ahmed’in hayatında izlemek mümkündür. Bu kişi, “Kur’ân dışında herhangi bir söz ile amel edenlerin, -isterse bu söz Hz. Peygamber’e ait ve mütevâtir-sahih bir hadis olsun- “Allah’ın indirdiği ile

hükmetmeyenler kâfirlerin tâ kendileridir” [Mâide sûresi (5), 44] âyetinin hükmüne girerler” demek cür’etini göstermiştir. Buna karşılık devrin âlimleri de kendisinin küfre girdiğine dâir fetvâ vermişlerdir (Bilgi için bk. Mübârekfûrî, Tuhfetü’l-ahvezî, VII, 425).

Varacağı nokta bu olayla daha baştan belli olan bu akımın -maalesef- memleketimizde de şu veya bu şekilde gündeme getirilmekte olması, yeni yeni yerleşmekte olan İslâm bilincini ve birikimini temelden yaralayabilecek tehlikeli bir gelişme olarak görülmektedir.

Burada konuya ait iddiaları tek tek cevaplandırma durumunda değiliz. Ancak şu kadarına işaret etmek yerinde olacaktır.

Nasıl, içimizden seçtiği peygamberler aracılığı ile emir ve yasaklarını kullarına duyurması, Allah Teâlâ için bir âcizlik ve eksiklik değilse, sünnetin varlığı da Kur’ân-ı Kerîm’in eksik ve yetersizliği anlamına gelmez. Vahyi alıp öğrenmede peygamberlerin aracılığına insanların nasıl ve ne ölçüde ihtiyâcı varsa, Kur’ân’ı anlamakta da Peygamber’in yorumuna yani sünnete öylece ihtiyaç vardır. Tabîî ve doğru olan budur. Bunun

dışındaki iddialar ne adına yapılırsa yapılsın, nasıl takdim edilirse edilsin, temelden yanlıştır. Bu tür iddia ve tavır Hz. Peygamber tarafından önceden teşhis ve teşhir edilmiştir: “ Benim emrettiğim veya nehyettiğim bir konu kendisine iletildiğinde, sakın sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, “biz onu bunu bilmeyiz, Allah’ın kitabında ne bulursak ona uyarız, işte o kadar” derken bulmayayım!” (Ebû Davûd, Sünnet 5; Tirmizî, İlim 10; İbni Mâce, Mukaddime 2).

İslâm ümmetinin kimlik ve kişiliğini dokuyan yorum, Hz. Peygamber’in yorumu yani sünnetidir. Bu sebeple sünnet, İslâm’ı anlama, kavrama ve yaşamada vazgeçilmez en doğru ölçü ve yorumdur. Onun verilerine yani hadislere yöneltilecek hiçbir tenkid, sünnetten uzak kalmayı haklı kılamaz. Bir başka ifade ile ne sünnetsiz müslümanlık olur ne de sünnete rağmen müslümanlık..

1. Hadisler Kelimesi Kelimesine Aynen mi Rivayet Edilmiştir?

Hadislerin Hz. Peygamber’in mübarek ağzından çıktığı gibi kelimesi kelimesine aynen nakil ve rivayet edilip edilmediği merak konusudur? Bu soruya mutlak olarak evet veya hayır şeklinde cevap verilemez. Lafzan rivayet esas olmakla

beraber, “mânanın ters yüz edilmemesi” kaydıyla, gerçekten çok sıkı şartlar altında mâna ile hadislerin rivayet edilmesine izin verilmiştir. Aynı hadisin değişik rivayetlerinde görülen kelime değişiklikleri, takdim-te’hirler o hadisin mâna ile rivayet edildiğini gösterir. Bütün hadislerin aynı lafızlarla rivayet edilmiş olmasını düşünmek ve istemek, tabîlik ve gerçekçilikten uzak ve ümmeti zora koşan bir düşünce ve temenni olur.

Öte yandan hadislerin mâna ile rivayetinin mümkün olması, -mânayı doğru yansıtmak kaydıyla- onların başka dillere tercüme edilmesinin câiz olduğuna da delil sayılmıştır. Mâna ile hadis rivayeti ruhsatına rağmen ilk müslüman nesiller, hadise karşı nasıl dikkatli ve titiz davranmışlarsa, bugün de tercümelerde aynı dikkat ve itinayı göstermek gerekir. Rastgele, alelacele ve piyasa hesaplarıyla hadisleri ve hadis kitaplarını tercüme ve neşre kalkışmak bu açıdan büyük sakıncalar taşımaktadır.

Şuna da işaret edelim ki, mâna ile hadis rivayetine ruhsat verilmesi, hadislerin, hadis kitaplarında toplanmasından önceki şifahî rivayet dönemlerine aittir. Bugün artık kimse mâna ile hadis nakletmeye kalkışamaz. Kitaplara geçmiş

lafızlardan birini tercih edip kullanmak zorunluğuy vardır.

2. Şifâhî Rivayete Güvenilebilir mi?

Hadis tarihinin ve sünnete ait metinlerin, bir başka ümmette benzeri görülmeyen bir titizlik ve ilmî usûllerle tesbit ve nakledilmiş olması, her nedense Batılı ilim çevrelerini rahatsız etmiştir. Şifâhî nakle dayanan eski kültürlerinin bir kelimesini bile fedâ etmek istemeyen Batılılar, şifâhî rivayete güvenilemeyeceğini, dolayısıyla başlangıçta şifâhî bir dönem geçirmiş olan hadislerle bel bağlanamayacağını söylemektedirler.

Daha başlangıçta doğru olarak kaydedilmiş ve iyi korunmuş yazılı vesikalara göre şifâhî rivayetlerin daha az emniyet telkin ettiği doğrudur. Ancak bu, hiçbir zaman, yazılı vesikaların her türlü tehlikeden uzak kaldığı anlamına gelmez. Şifâhî rivayetler için düşünülen güven kırıcı ihtimaller kadar yazılı vesikalar için de bir çok noktadan endişe belirtmek mümkündür. Nitekim günümüz basın-yayın organları bu konuda duyulabilecek endişenin boyutlarını sahte evrak tanzimi, vesika tahrifi gibi olaylarla hemen hergün kamu oyuna arzetmektedir.

Bu olaylar da göstermektedir ki, asıl mes’ele, rivayetin yazılı ya da şifâhî olması değil, o rivayeti nakledenlerin kişiliği, inanç değerleri ve mensup olduğu kültür çevresidir. Bu çok önemli noktayı dikkatlerden kaçırmak suretiyle güveni yazılı vesikaya bağlamak hatalı, doğruluğu tartışılabilir ve büyük ihtimalle de kasıtlı bir tavidir.

Kaldı ki, hadislerin Hz. Peygamber zamanından beri bizzat onun izni ile yazıya geçirilmeye çalışıldığı tarihi bir gerçektir. Ayrıca her hadis metninden önce yer alan “sened” dediğimiz o hadis metninin kendilerinden alındığı ravileri gösteren kısım, bizim şifâhî rivayetlerimizin bile daima ilmî usûllere uygun ve denetime açık olduğunu belgelemektedir.

İlk müslüman nesillerin hadisleri, dine sahip çıkma gaye ve gayretiyle en sağlam şekilde tesbit ve muhafaza ettikleri de gözardı edilmemelidir.

3. Hadisçiler Sadece Senedle mi Meşgul Olmuşlardır?

Sünnet’e ait bilgi ve belgeler demek olan hadislerin, sened ve metin denilen iki ana bölümden meydana geldiğine yukarıda işaret etmiştik. Bu belgelerin gerçekten Hz. Peygamber

tarafından söylenmiş sözleri veya işlenmiş fiilleri bize yansıtıp yansıtmadığını anlamak için yapılması gereken iş, bu bilgileri bize nakleden kişilerin güvenilirlik açısından tetkik edilmesidir. Bir başka ifade ile, hadis râvilerinin niteliklerinin araştırılmasıdır. Râviler, her hadisin senedinde isimleri zikredilen kişilerdir. Hadisçiler, bu kişilerin durumlarını en küçük ayrıntısına kadar bilimsel usullerle araştırmak suretiyle verdikleri haberler ve rivayet ettikleri hadisler konusunda kanaat edinmeye ve bu kanaatlarını da özel terimlerle ifadelendirmeye fevkalâde önem vermişlerdir. Bir başka deyimle, haber kaynaklarını araştırmak suretiyle o kaynaklar aracılığı ile kendilerine ulaşan haberlerin sıhhatini tesbite yönelmişlerdir. Bu konuda gerçekten hayranlık uyandıracak ilmî usuller geliştirmişlerdir. Genel bir tavır olarak da senedin durumunu açıklamayı, hadis metninin sağlamlık derecesini belirtmek için yeterli görmüşlerdir. Bu konudaki çalışma yoğunluğunu dikkate alan bazı kimseler, hadisçilerin sadece senedle meşgul olup hadislerin metinleriyle ilgilenmediklerini sanarak onları suçlamaya kalkmışlardır.

Hadisçilerin senedlere özel bir önem verdikleri doğrudur. Ancak bu, onların metin tenkidi ile hiç

meşgul olmadıkları anlamına gelmez. İç tenkid veya metin tenkidi konusunda da geliştirilmiş özel bilim dalları bulunmaktadır. Meselâ, hadis metinlerinde geçen anlaşılması zor kelimeleri konu edinen Garîbü'l-hadis ilmi, hadislerin anlaşılmasını kolaylaştıran “Hadislerin vürud sebepleri ilmi”, “Nâsih-mensuh ilmi”, birbirine mâna bakımından zıt gibi görünen hadisleri tetkik eden “Muhtelifü'l-hadis ilmi”, Allah Teâlâ'nın sıfatlarıyla ilgili kelimeler ihtiva eden hadisleri inceleyen “Müşkilü'l-hadis ilmi”, muârızı olmayan hadisleri ifade eden “muhkem” gibi terimler doğrudan doğruya ve sadece hadis metinleriyle ilgilidir. Ayrıca mablûb, müdrec, münker, musahhaf ve muallal gibi sened ve metin arasında müşterek olan terim ve bilimsel branşlar da söz konusudur.

Hadisçiler gerek sened gerekse metin tenkidinde tarih, psikoloji ve sosyolojiden yararlanmışlardır. Bir sözün uydurma olup olmadığını tesbit için dikkate aldıkları ölçüler, hadisçilerin metin tenkidi konusundaki gayretlerinin en belirgin örneklerini oluşturmaktadır. Bu konular ve daha ilave edilebilecek olan hususlar ehline bilinmektedir (Geniş bilgi için bk. Muhammed Lokman es-Selefî, İhtimâmü'l-muhaddisîn bi nakdi'l-hadîs seneden ve metnen, Riyad 1408/1987).

Hadisçiler, ilâhî vahye mazhar, cevâmiü'l-kelim özelliğine sahip bir peygamberin beyânlarıyla karşı karşıya olduklarını pek iyi biliyorlardı. Bu vasıfların sahibi bir peygamber, muhtelif sebeplerle çağdaşlarının anlayışları dışında kalacak sözler söyleyebilir, haberler verebilirdi. Buna mâni olacak herhangi bir şey söz konusu değildi. Kanun maddeleri gibi özlü sözlerle hukukî kâideler vaz edebilirdi. Sözleri mecâzî bir mâna ifade edebilirdi. İleride keşfedilecek bir ilmî hakikate işaret etmiş olabilirdi.

Bütün bunlardan dolayı hadisçiler, diğer kişilerin sözlerine uyguladıkları tenkidleri Hz. Peygamberin hadisleri için tatbik etmekte ihtiyat göstermişler temkinli davranmışlardır (Geniş bilgi için bk. Mustafa es-Sibâî, es-Sünne ve mekânetühâ fi't-teşrî'i'l-İslâmî, s. 275-279).

Biz, hadisin sened ve metinlerini inceleme usullerinin tarihte bir benzerinin bulunmadığı ve bunun sadece müslümanlara ait bir ilmî üstünlük olduğu görüşündeyiz.

E. Bazı Sorular

1. Sahih Hadislerin Sayısı Ne Kadardır?

Sahih hadislerin sayısı hakkında kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Sahih adıyla telif edilmiş hadis kitaplarında bulunan hadisler ile diğer sahih hadis kaynaklarındaki hadislerin toplamı aşağı-yukarı yirmi bini bulur. Ancak unutulmamalıdır ki, sahih, hasen ve zayıf gibi terimlerle anılan hadisler hakkında daima farklı görüş beyan edenler olabilir. Çünkü bu değerlendirmeler, araştırmaya dayalı nisbî değerlendirmelerdir. Günümüzün bilgisayar teknolojisinden yararlanılarak kendilerine “sahih” hükmü verilmiş hadislerin bir sayımını yapmak mümkündür. Önümüzdeki yıllar, muhtemelen bu konuda belli rakamlara ulaşmamızı mümkün kılacaktır.

2. Sahih Hadisler Sadece Kütüb-i Sitte’de mi Bulunur?

Hadisler çoğu kere, “bu, Kütüb-i Sitte’de var mı?” veya “Buhârî bunu nakletmiş mi?” yahut da “Müslim’in kitabında geçiyor mu?” cümleleriyle araştırılmaktadır. Bu tür sorular, aslında, sahih hadislerin sadece Kütüb-i Sitte’de veya Buhârî ve Müslim’in el-Câmi’u’s-sahîh’lerinde bulunduğu, bunların dışındaki hadis kitaplarına güvenilemeyeceği kanaatından kaynaklanmaktadır. Bu, çoğu kişinin her şeyi Kur’an’da aramasına

benzemektedir. Yeterli din kültürü almamış kimseler, dinî bir esas kendilerine hatırlatılınca hemen “bu Kur’an’da var mı?” diye itiraz anlamında sorular sorarlar. Her şeyi Kur’an’da aramak nasıl hatalı bir tutum ise, hadis diye duyulan her sözü de mutlaka Buhârî ya da Müslim’de bulmaya çalışmak, yahut Kütüb-i Sitte’de görmek istemek de en azından o kadar hatalıdır. Güvenilir her hadisin mutlaka Buhârî ve Müslim’de olması lâzım geldiği düşüncesinden vaz geçilmelidir. Zira Buhârî de Müslim de “bütün sahih hadisleri toplamak” amacıyla kitaplarını tasnif etmiş değillerdir. Kitaplarına aldıklarının kendilerine göre “sahih” olmasına dikkat etmişler, fakat bütün sahihleri toplamak gibi bir çalışma içine girmemişlerdir.

Buhârî ve Müslim dışında hatta Kütüb-i Sitte dışında kalan diğer hadis kitaplarında da sahih hadisler bulunmaktadır. Şu kadar var ki âlimler, Buhârî ve Müslim’in her ikisinin birden kitabına aldığı (müttefakun aleyh) hadisleri, en güvenilir sahih hadisler olarak kabul etmişlerdir.

3. Şerhsiz Hadis Okumak Doğru mudur?

Kur’ân’ı ve dolayısıyla İslâm’ı Sünnet’e mürâcaat etmeden anlamak ve yaşamak ne kadar mümkünse,

şerhlere baş vurmada hadis okumak suretiyle İslâm'ı anlayıp yorumlamak da ancak o kadar mümkündür. Çoğu yerde insan, kendi anlayışının yetersizliği sebebiyle sıkıntıya düşebilir. Bu sebeple, kısa da olsa şerh ihtiva eden eserlerden hadis okumak, başlangıçta doğacak anlayış hatalarını önleyecektir.

Memleketimizde uzunca bir süreden beri, sadece tercümesi ile halkımıza sunulmuş bulunan Riyâzü's-sâlihîn'in, çok okunan bir hadis kitabı olarak, tatmin edici bir şerhinin bulunmaması büyük bir boşluk doğurmaktaydı. Son yıllarda yoğunlaşan ilgi ve ihtiyacı dikkate alarak, elinizdeki bu tercüme ve şerhi gerçekleştirmeye çalıştık.

Bu çalışmamızla necip milletimizin sünnet bilgi ve kültürüne bir katkıda bulunabilirsek, gerçekten mutlu olacağız. Zira biz, sünnetteki yorumuyla Kur'an'ı ve İslâm'ı kavramak ve yaşamakla iyi müslüman olunacağına inanmaktayız. Bunun yolu da hadis kitaplarımızdan yararlanmaktır.

Geçmişte İslâm âlimleri hadis metinlerini büyük hacimli ve belli tertiplere sahip kitaplarda toplamışlar, böylece ümmetin istifadesine

sunmuşlardır. Özellikle hicrî ilk üç-dört asır bu tür çalışmaların yoğunlaştığı asırlardır. Daha sonraki dönemlerde, bu hacimli hadis kitaplarından seçmeler yapılmak suretiyle farklı tertip ve muhtevâda hadis kitapları meydana getirilmiştir. Hadis kültürü bakımından kendisine çok şey borçlu olduğumuz İmam Nevevî ve onun Riyâzü's-sâlihîn adlı eseri bu alanda müstesnâ bir yere ve kıymete sahip bulunmaktadır.

İMAM NEVEVÎ, HAYATI ve ESERLERİ

A. Doğumu ve Çocukluğu

Adı Ebû Zekerıyyâ Yahyâ İbni Şeref İbni Mürî en-Nevevî'dir. 631 yılı Muharrem ayının ortalarında (Ekim 1233) Suriye'nin güneyindeki Havran bölgesinde bulunan Nevâ köyünde doğdu. Köyüne nisbetle en-Nevevî veya en-Nevâvî, o bölgeye nisbetle el-Havrânî, dedelerinden Hizâm'a nisbetle de el-Hizâmî diye anıldı. Kendisinin Nevevî nisbesini kullandığı, yazılarında görülmektedir. Adı Yahyâ olanlar, baba oğul iki peygamberin hâtırasına hürmeten Ebû Zekerıyyâ diye künyelendikleri için, o da geleneğe uyarak, hiç evlenmediği halde, bu künyeyi aldı. İslâm dinine olan hizmetlerine bakarak kendisine, dini ihyâ eden kimse anlamında Muhyiddin lakabı verilmiştir. Övülmekten hoşlanmayan Nevevî, dinin her zaman canlı ve dipdiri olduğunu, kimsenin ihyâsına ihtiyacı bulunmadığını belirterek, kendini tezkiye anlamı taşıdığı için bu lakapla anılmaktan hoşlanmaz, hatta kendisine Muhyiddin diyenlere hakkını helâl etmeyeceğini söylerdi. Babası Şeref İbni Mürî, mütevâzi dükkânında çalışan, çevresinde dürüstlüğü ile tanınan zâhid ve müttaki bir kimseydi.

Nevevî on yaşına basınca, babasının dükkânında çalışmaya başladı. Fakat o ticaretle uğraşmayı sevmediği gibi, arkadaşlarıyla oynamayı da arzu etmezdi. Erginlik çağına girerken hıfzettiği Kur’ân-ı Kerîm’i her fırsatta okumaktan büyük haz duyardı. Evliyâullahdan mübarek bir zât diye bilinen, daha sonraları Nevevî’nin mânevî mürşidi olan Yâsîn İbni Yûsuf el-Merâkeşî (veya Zerkeşî) o sıralarda Nevâ’ya geldi. Çocukların birlikte oynayalım diye zorlamasına rağmen onlardan kurtulup Kur’an okumaya çalışan Nevevî’yi pek sevdi. Nevevî’nin Kur’an hocasına giderek, bu çocuğun ileride önemli bir âlim ve büyük bir zâhid olacağını tahmin ettiğini, onunla özel surette meşgul olmasını istedi. Fakat Kur’an muallimi ona “Sen müneccim misin?” diye çıkışarak tavsiyesini dikkate almadı.

B. Tahsili.

Nevevî babasına yardım ederek ve fırsat buldukça çevresindeki âlimlerden temel İslâmî bilgileri öğrenerek on sekiz yaşına kadar memleketinde kaldı. 649 (1251) yılında babası onu Dımaşk’a getirerek Revâhiyye medresesine yerleştirdi. Medresede talebeye günde sadece bir ekmek veriliyordu. Nevevî bu mütevâzi şartlar altında tanınmış âlimlerden okumaya başladı. Ebû İshâk

eş-Şîrâzî'nin (ö. 476/1083) Şâfiî fikhına dair iki mûteber eserinden (büyük boy 166 sayfa tutan) et-Tenbîh'i dört ayda, el-Mühezzeb'in ibâdât bölümünün dörtte birini de (bu kısım büyük boy 257 sayfa tutmaktadır) o yılın geri kalan sekiz ayı içinde ezberledi. Nevevî, aşağıda anlatılacağı üzere, daha sonraları bu iki eseri şerhetmiştir.

İki yıl sonra babasıyla birlikte hacca gitti. Yolda hastalandı ve Mekke'ye varıncaya kadar sıtmadan kıvrandı. Fakat sesini çıkarıp da hâlinden şikâyet etmedi. Medîne-i Münevvere'de bir buçuk ay kalarak oradaki âlimlerin derslerine katıldı.

Kendisinde ilme karşı öyle bir iştiyâk vardı ki, bizzat söylediğine göre, iki yıl boyunca yere uzanıp yatmadı. Uykusu gelince kitaplarına yaslanarak biraz uyuklardı. Onun ilme olan düşkünlüğü darb-ı mesel hâline geldi. Hocalarına gidip gelirken bile, okuduklarını tekrar ederdi. Yıllar sonra yazacağı eserlerde belirttiği gibi, ona göre “İlimle uğraşmak, Allah rızâsını kazanmak için tutulan en iyi yol ve en üstün ibadetti. İlim tahsili nâfile oruç, namaz ve zikirden daha faziletliydi.”

Hergün on iki hocadan lugat, sarf, nahiv, fıkıh, hadis, kelâm gibi sâhalarda on iki çeşit ders alıyordu. Hadis ilmine dair okuduğu eserler, bu konuda bir fikir verebilir:

Kütüb-i Sitte'yi hocalarına bizzat okuduktan başka, Mâlik'in Muvatta'ın, İmâm Şâfiî'nin, Ahmed İbni Hanbel'in, Osman İbni Saîd ed-Dârimî'nin, Ebû Avâne el-İsferâyînî ve Ebû Ya'lâ'nın Müsned'lerini, Dârekutnî ve Beyhakî'nin es-Sünen'lerini, Begavî'nin Şerhu's-Sünne'si ile Humeydî'nin el-Cem beyne's-Sahîhayn'ini ve Hatîb el-Bağdâdî'nin el-Câmi` li ahlâkı'r-râvî ve âdâbi's-sâmi`ini de okudu. Devamlı çalışması sebebiyle, on yıl gibi bir zamanda parmakla gösterilen bir ilim adamı oldu. 660 yılından itibaren de eser vermeye başladı. Nevevî'nin ilk eserini 655 yılında yazdığı da söylenmektedir.

C. Hocaları.

“Bir kimsenin hocaları, onun dinde babalarıdır. Allah ile irtibatını sağlayan vâsıtalarlardır” diyen Nevevî, en çok fıkıh ve hadis sahalarındaki âlimlerden faydalandı.

Hadis ilmindeki hocaları, hadisle ilgili önemli bilgileri öğrendiği ve birçok hadis kitabını

kendisinden dinlediği Ziyâ İbni Temmâm el-Hanefî, Sahîh-i Müslim’i okuduğu Ebû İshâk İbrâhim İbni Ömer el-Vâsıtî (ö. 662/1263-64), on yıl boyunca daha çok Buhârî ve Müslim hadislerinin şerhi konusunda faydalandığı ve o devirde bir benzerini görmediğini söylediği İbrâhim İbni İsâ el-Murâdî el-Endelüsî (ö. 668/1269) ve en büyük hocası olduğu söylenen Ebü’l-Ferec Abdurrahman İbni Muhammed İbni Ahmed el-Makdisî (ö. 682/1283) gibi muhaddislerdir.

Fıkıh ilmindeki hocaları arasında, kendisinden en çok faydalandığı ve ilk hocam dediğı zühd ve takvâ sahibi mükemmel insan İshâk İbni Ahmed el-Mağribî (ö. 650/1252), o devirde Şâfiî fikhını en iyi bilen Dımaşk müftüsü Ebû Muhammed Abdurrahman İbni Nûh İbni Muhammed el-Makdisî (ö. 654/1256), Şâfiî fikhının en önde gelen âlimlerinden Ebü’l-Hasan Sellâr İbni Hasan el-İrbîlî (ö. 670/1271-72) ve fıkıh usûlü okuduğu kâdî Ebü’l-Feth Ömer İbni Bündâr et-Tiflîsî (ö. 672/1273-74) gibi fakihler vardır.

Nahiv ilmi tahsil ettiğı âlimler arasında, nahivcilerin imâmı İbni Mâlik et-Tâî’nin (ö. 672/1274) adı zikredilebilir.

D. Talebeleri.

Nevevî'ye pek çok âlim talebelik etmiştir. Bunların en meşhuru İbnü'l-Attâr Alâeddin Ebü'l-Hasan Ali İbni İbrâhim ed-Dımaşkî'dir. Bu âlim Nevevî'nin ömrünün son altı yılında ondan hiç ayrılmadığı, devamlı hizmetinde bulunduğu için kendisine “Muhtasaru'n-Nevevî” lakabı verilmiştir. İbnü'l-Attâr, aşağıda belirtileceği üzere, Nevevî'nin hayatını kaleme almış ve yazdığı tercüme-i hâli hocasına kontrol ve tashih ettirmiştir. Hadis usûlüne dair Garâmî sahîh adlı manzûmenin müellifi İbni Ferah el-İşbîlî (ö. 699/1300); el-Menhelü'r-revî adlı usûl-i hadis kitabının müellifi, Mısır ve Şam kadısı Bedreddin İbni Cemâ'a (ö. 733/1333), Şâfiî âlimlerinden kâdî Ziyâüddin Ali İbni Selîm el-Ezrû'î (ö. 731/1330-31), Tehzîbü'l-Kemâl müellifi Yûsuf İbni Abdurrahman el-Mizzî (ö. 742/1341), kâdîlkudât Şemseddin İbnü'n-Nakîb Muhammed İbni İbrâhim (ö. 745/1345) ve muhaddis târihçi İbni Kesîr'in babası Ebû Hafs Ömer İbni Kesîr gibi önemli şahsiyetler ona talebelik etmiştir. Bunlardan başka bazı âlimler de Nevevî'den icâzet yoluyla rivayette bulunmuşlardır.

E. İlmi.

Muhtelif devirlerde hadis ilmini yeniden canlandıran âlimler gelmiştir. Nevevî'nin yaşadığı yüzyılda İbnü's-Salâh ile Nevevî, bir sonraki asırda Zehebî, müteâkip asırda İbni Hacer el-Askalânî gibi âlimler hadis ilmine büyük hizmet etmişlerdir. Zehebî'nin “hadis âlimlerinin efendisi” diye andığı Nevevî, bir hadis hâfızı, aynı zamanda hadis ilimlerinde tanınmış bir otoriteydi. Sahîh hadisleri olduğu kadar zayıf ve uydurma rivayetleri, râvilerin hâllerini bilirdi. Hadislerde geçen garîb kelimeleri anlamada ve hadislerden fikhî hüküm elde etmede pek mâhirdi.

Şâfiî fikhında devrinin en büyük âlimi o idi. Bu mezhebin esaslarını, usûl ve fûrûunu, bir meseleye dâir sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin neler söylediklerini, hangi noktada birleşip hangi noktada birbirinden ayrıldıklarını ezbere bilirdi. Birgün İmâm Gazzâlî'nin el-Vasît'inden yapılan bir nakil hakkında kendisiyle münakaşa ettiler. Halbuki Nevevî münakaşa etmekten hiç hoşlanmadığı gibi, münakaşa edenleri de sevmezdi. Şöyle dedi:

“Benimle el-Vasît hakkında münakaşa ediyorlar. Ben o eseri dört yüz defa okudum.”

Tahsil için geldiği Dımaşk'ta kendisinden ilk faydalandığı hocası şam müftüsü Firkâh ile aralarında daha sonraki yıllarda ganimetlerin taksimi konusunda görüş ayrılığı çıktı. Hocalarına aşırı derecede saygı duymakla beraber, onların şâfiî mezhebine veya sünnetin açık hükmüne aykırı görüşleri karşısında hiç mütevâzi davranmayan Nevevî, devrin şartlarını dikkate alarak fetvâ veren hocasını tasvip etmedi; bu sebeple araları açıldı.

Mezhepte imâmı olan eş-şâfi`î'nin "Helâl ve haram bilgisinden sonra en değerli ilim tıp ilmidir" demesi sebebiyle olmalı ki, öğrencilik yıllarında bir ara tıp tahsil etmek istedi. Bu sebeple İbni Sînâ'nın el-Kânûn adlı eserini satın aldı. Fakat o günden itibaren pek bunalıp sıkılmaya başladı. Sonunda bu hâlin kendisine tıpla uğraşmaktan geldiğini anlayarak el-Kânûn'u sattı ve odasında tıpla ilgili ne varsa elinden çıkarmak suretiyle rahatladı.

Nevevî muhtelif medreselerde hocalık yaptı. 665 (1267) yılında Ebû şâme el-Makdisî'nin vefatıyla boşalan Suriye'nin en tanınmış öğretim müessesesi olan Eşrefiyye Dârülhadisi şeyhliğine getirildi.

Vefâtına kadar on bir sene müddetle bu görevi devam ettirdi.

F. Görünüşü ve Yaşayışı.

Nevevî orta boylu, kara yağız bir kimseydi. Bir kaç teli ağarmış sık ve siyah sakalı heybetli görünüşüne ayrı bir ağırlık verirdi. Ciddi yüzünde tebessüm az görülürdü. Kılığı kıyafeti devrinin âlimlerinin özel giyim kuşamına hiç benzemezdi. Sırtındaki kaba dokunmuş pamuk elbise ve başındaki küçük sarığıyla onu gören, Dımaşk'ı gezmeye gelmiş Nevâlî bir köylü zannederdi.

Ömrünü ilme nikâhlayan Nevevî hiç evlenmedi. Belki evliliğin kendisini meşgul edeceği, belki de kendisine muhtelif sorumluluklar yükleyeceği kanaatıyla evlenmeyi hiç düşünmedi.

Âhirete duyduğu özlem sebebiyle dünya zevklerine, yiyip içmeye, giyinip kuşanmaya, kısaca söylemek gerekirse rahat yaşamaya değer vermezdi. Günde bir defa geceleyin, sadece bir çeşit yemek yerdi. Sofrasında iki çeşit yiyecek nâdiren bulunurdu. Eti, köyüne gideceği zamanlar yerdi. Sadece seher vakti su içerdi. Karla soğutulmuş suyu içmez; rutubeti uyku getirir diye salatalık bile yemezdi. Kebap ve tatlıya zâlimlerin

yiyeceği diye iltifat etmezdi. Talebeliğinden itibaren kazandığı az uyuma alışkanlığını, fânî ömrü, yeterince değerlendirebilmek için hayatı boyunca uyguladı.

Onun hayatını yazanların hemen hepsinin belirttiğine göre, Dımaşk'ta yetişen meyvaları yemezdi. Bunun sebebini soran talebesi İbnü'l-Attâr'a, Dımaşk'ta pek çok vakıf arazi bulunduğunu, bunların titizlikle idare edilmediğini, ortaklığın meşrû bir şekilde yapılmadığını, dolayısıyla bu meyvalara haram karıştığını söyledi. Babasının getirdiği yiyeceklerle geçimini sağlar, sadece onun getirdiği incirleri yerdı. Bütün bu hâller onun iradesinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

En büyük ibadetin samimi bir niyetle helâl ve haramları öğrenmek olduğunu söyleyen Nevevî, hayatı boyunca kimseden bir kuruş almadı. Görev yaptığı medreselerden kendisine verilen aylıkla kitap alır, sonra da bunları o medreseye vakfederdi. Eşrefiyye dârülhadisinden hiç maaş almadı. Onun bu hâli, hak mefhumuna ne büyük önem verdiğini göstermektedir. Nevevî'yi yakından tanıyan bazı âlimler onun bir sahâbî gibi, bazıları ise bir tâbiî gibi yaşadığını söylemişlerdir.

İlimle bu kadar çok meşgul olmasına rağmen ibadete, Kur'an okumaya ve Allah Teâlâ'yı zikretmeye geniş zaman ayırırdı. Bir gece sabaha doğru Dımaşk Câmii'nde bir direğe yönelmiş karanlıkta namaz kılıyordu. Allah Teâlâ'nın, zâlimler ile onların arkadaşı olan günahkârları cehenneme götürmeleri için meleklerle verdiği "Onları tutuklayın; çünkü onlar sorguya çekileceklerdir" [Sâffât sûresi (37), 24] emrini, hesâba çekilen kendisiymiş gibi derin bir hüznün ve huşû içinde dakikalarca tekrarlayıp durmuştu.

Nevevî'yi yakından tanıyan bazı âlimler onun kerâmetlerinden sözederler.

G. Yöneticileri Uyarması

Nevevî, emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker görevini yerine getirme konusunda benzeri pek az bulunan bir insandı. Haksızlığa boyun eğmez, doğru bildiğini söylemekten, yöneticileri sözlü veya yazılı olarak uyarmaktan çekinmezdi.

I. Baybars diye bilinen, Mısır ve Suriye'de Memlûk Devleti'ni kurarak on yedi yıl saltanat süren el-Melikü'z-Zâhir Rüküddin el-Bundukdârî'ye Nevevî'nin muhtelif mektuplar

yazdığı, hatta bu mektupların bir kısmını ileri gelen âlimlere de imzalatarak müşterek bir dilekçe halinde sunduğu ve kıtlık sebebiyle maddî sıkıntı içinde bulunan Dımaşk halkına kolaylık göstermesini, ağır vergilerle onları zor durumda bırakmamasını istediği bilinmektedir. Dileği yerine getirilmediği veya isteklerinin aksi yapıldığı zaman bu mektupların sertlik dozunun daha da arttığı, hiçbir tehdidin ve hatta ölümün kendisini yıldırmayacağını sultana hatırlattığı görülmektedir. Fakat bu mektuplarında sultana karşı hiçbir zaman saygısızlık göstermemiştir. Onun dindar bir kimse olduğunu bildiği için, âyet ve hadislerden pek çok örnekler vererek kendisini iknâ etmeye çalışmıştır.

Nevevî'nin asıl hedefi sultanın halka iyi davranmasını temin etmek olduğu için yumuşak ve yapıcı bir üslûp kullanmayı tercih etti. Bu mektuplarında Allah Teâlâ'nın sultana kısa zamanda büyük zaferler, geniş topraklar nasip ettiğini, din düşmanlarını bozguna uğrattığını söyledikten sonra, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini dinine hizmet etmesi, müslümanların haklarını gözetmesi, halka şefkat göstermesi, onların zayıflarına sahip çıkması ve tebaasını her türlü zarardan koruması için bu makama getirdiğini, bunları yapmayıp halkın hakkını çiğnediği takdirde

Allah'ın huzurunda zor durumda kalacağını hatırlattı. Halkın toprağını elinden almanın dinen câiz olmadığını, bu uygulamayla yetim, dul, yoksul bir çok zavallıya büyük zararlar vereceğini, o güne kadar dinin emirlerinden ayrılmayan sultanın, kendi halkının malını zorla ellerinden almasının doğru olmayacağını belirtti.

Nevevî'nin sultanı bu tarzda uyarması bazı kimseleri telaşa düşürdü. Ona, bu tavrını bırakmadığı takdirde hizmetlerinin engellenebileceğini söylediler. Sultana karşı direnmekten vazgeçmesini istediler. Hiçbir mevkide gözü olmayan Nevevî, bu kimselere de zehir zemberek denen cinsten mektuplar yazarak uyardı, onları dinin buyruklarına uygun yaşamaya dâvet etti.

Haçlılara karşı verdiği savaşlarla ünlü melik Baybars, aslında samimi bir müslümandı. Bu Kıpçak asıllı Türk sultanı, Moğolların Suriye'ye saldırdığı sıralarda halkın münbit topraklarını, bahçelerini hazineye katmak istemiş, bunun için de Suriyeli âlimlerin fetvasına başvurmuştu. Bazı âlimler korktukları için, bazıları dünyalık elde etmek için sultanın istediği fetvâyı vermişti. Baybars Nevevî'den de fetva istemiş, fakat bu

uygulamanın haksızlık olduğuna inanan Nevevî fetvâ vermeye yanaşmamıştı.

Anlatıldığına göre Sultan'ın bu konudaki ısrarları üzerine Nevevî ona şunları söylemişti:

— İyi biliyorum ki, sen bir zamanlar Emîr Bunduktâr'ın kölesiydin. Hiçbir şeyin yokken Allah lutfedip seni melik yaptı. Duyduğuma göre sarayında, eğerlerinin kayışları altından mâmul bin kölen, çeşit çeşit zinet eşyalarına sahip iki yüz câriyen varmış. Bütün bunları onlardan alıp savaş hazırlığı için kullandığın hâlde devlet hazinesi yetersiz kalırsa, halkın malına el koyman için o zaman sana fetvâ veririm. Daha sonra Suriye'lilere yüklenen savaş vergilerinin ağırlığından söz ederek bu vergilerin kaldırılmasını, müderrislerin maaşlarının azaltılmamasını istedi.

Nevevî'nin bu pervâsız sözlerine ve istediği fetvâyı vermemesine çok kızan melik:

— Şehrimden çık git! dedi. Nevevî:

— Baş üstüne! diyerek Dımaşk'ı terk etti ve Nevâ'ya gitti.

Nevevî huzurundan çıkınca sultan Baybars onun vazifesine son verilmesini ve maaşının kesilmesini emretti. Adamları ona Nevevî'nin bir vazifesi bulunmadığını, dolayısıyla maaş da almadığını, söylediler. Bunun üzerine Baybars:

— Öyleyse ne ile geçiniyor? diye sordu.

— Babasının gönderdikleriyle, dediler.

Söylendiğine göre melike Nevevî'yi niçin öldürtmediğini sorduklarında:

— Bunu istemedim değil. Fakat onu öldürtmeyi her arzu ettiğimde, ikimizin arasında ağzını kocaman açmış bir arslan buna engel oldu. Öldürülmesini emretseydim beni parçalayacaktı, dedi. Nevevî ile birkaç defa görüşen el-Melikü'z-zâhir, ondan çekindiğini yakınlarına itiraf etmiştir. Nevevî 665 (1266-67) yılında, 34 yaşında Eşrefiyye dârülhadisi şeyhi olduğuna göre, bu hâdisenin daha önce meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Nevevî'nin melik Baybars'a karşı gösterdiği bu yiğit tavrından sonra ünü yayıldı. Eserlerine büyük rağbet gösterildi.

H. Vefatı.

Talebesi İbnü'l-Attâr'ın söylediğine göre, vefatından iki ay kadar önce ziyaretine gelen bir fakir, köylülerden birinin hediye ettiği ibriği Nevevî'ye teslim etti. Hayatı boyunca hiç kimseden bir şey kabul etmeyen Nevevî, ibriğin bir sefer âleti olduğunu söyleyerek aldı.

Vefât edeceğini sezmiş olmalı ki, kendisine sefer izni çıktığını söyleyerek hocalarının kabirlerini, şehirdeki tanıdıklarını ziyaret etti ve kitaplarını medreseye vakfetti.

Daha sonra Kudüs'e gitti. Ziyâretini tamamlayıp Nevâ'ya döndü. Birkaç gün sonra babasının evinde hastalanarak 676 yılının 24 Receb (22 Aralık 1277) çarşamba günü seher vakti Mevlâ'sına kavuştu.

Cenâb-ı Hak şefaata nâil eylesin.

I. Hakkında Söylenenler.

Ashâb-ı kirâmı andıran bu örnek şahsiyeti tanıtırken Zehebî, zühd ü takvâ bakımından eşsiz, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma hususunda benzersiz bir kimse dedikten sonra, onun azla yetindiğini, basitçe giyindiğini, yemeye

içmeye değer vermediğini, bununla beraber vakur ve heybetli olduğunu, kısaca onun Allah'dan, Allah'ın da ondan memnun kaldığını, bu sebeple kendisini cennetinde ağırlayacağını söylemektedir.

Nevevî'nin talebelerinden fakih ve muhaddis İbni Ferah el-İşbîlî (ö. 699/1300), onun üç önemli özelliği bulunduğunu söyledikten sonra, bir kimsede bu özelliklerden sadece biri bulunsa, insanlar ondan faydalanmak üzere, ona dünyanın dört bucağından kalkıp gelirler, diyerek bu üç özelliği şöyle sayar:

- * İlim ve görev sorumluluğu,
- * Dünyaya ve dünya menfaatlerine değer vermemek,
- * İyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak.

Tâceddin es-Sübkî'nin naklettiğine göre babası Takiyyüddin es-Sübkî (ö. 756/1355), Nevevî'ye derin hayranlık duyardı. Eşrefiyye dârülhadisine Nevevî'den sonra büyük muhaddis Mizzî (ö. 742/1341), onun vefâtı üzerine de Takiyyüddin es-Sübkî şeyh olmuştu. Fıkıh ve hadis sahalarında değerli eserler vermiş ve Şam kadılığı yapmış olan

bu âlim, Nevevî'nin Eşrefiyye dârülhadîsinde ders verdiği yerde geceleri ibadet ederken yanağını yere koyar ve “Nevevî'nin ayak bastığı yere belki yüzüm temas eder” diye duygulanırdı.

Yine Tâceddin es-Sübkî'nin anlattığına göre, babası birgün binitiyile giderken yolda halktan câhil, yaşlı bir adama rastladı. Bu ihtiyar, bir zamanlar Nevevî'yi gördüğünü söyleyince, Takiyyüddin es-Sübkî binitinden inerek adamın elini öptü, duasını istedi. Sonra da “Nevevî'yi gören biri benim önümde yürürken ben hayvana binemem” diyerek onu terkisine aldı. Takiyyüddin es-Sübkî, Nevevî'nin evliyâullahdan olduğunu söylerdi.

J. Hakkında Yazılan Eserler.

1. Alâeddin İbnü'l-Attâr Ali İbni İbrâhim eş-Şâfi`î (ö. 724/1324), Tuhfetü't-tâlibîn fî tercemeti şeyhine'l-imâm Muhyiddîn. İbnü'l-Attâr yazdığı bu tercüme-i hâli Nevevî'ye sunmuş, Nevevî de okuyarak düzeltmeler yapmış ve bu eser Nevevî'ye dair yazılan biyografilere kaynak olmuştur.

2. Muhammed İbni Muhammed İbni Ahmed en-Nüveyrî (ö. 873/1469), Tuhfetü't-tâlib ve'l-müntehâ fî tercemeti'l-imâm en-Nevâvî.

3. İbni İmâmü'l-Kâmiliyye Muhammed İbni Muhammed İbni Abdurrahman el-Kâhirî (ö.874/1470), Buğyetü'r-râvî fî tercemeti'l-imâm en-Nevâvî.

4. Muhammed İbni Abdurrahman es-Sehâvî (ö. 902/1497), el-Menhelü'l-azbi'r-ravî fî tercemeti kutbi'l-evliyâi'l-kirâm şeyhi meşâyihî'l-İslâm Muhyiddîn İbni Zekerıyyâ en-Nevâvî (nşr. Mahmûd Hasan Rebî`, Kahire 1354/1935).

5. Süyûtî, el-Minhâcü's-sevî fî tercemeti'l-imâm en-Nevevî (nşr. Ahmed Şefîk Demc, Beyrut 1408/1988).

6. Abdülganî ed-Dakr, el-İmâm en-Nevevî (Dımaşk 1407/1987).

7. Ahmed Abdülaziz Kasım el-Haddâd, el-İmâm en-Nevevî ve eseruhû fî'l-hadîs ve `ulûmihî (Beyrut 1413/1992).

K. Eserleri.

Nevevî'nin yazdığı kitapları üç grupta toplamak mümkündür. Kitaplarının bir kısmını tamamlamış, bir kısmını tamamlamaya ömrü yetmemiş,

söylendiğine göre on bin sayfa (bin kürrâse) kadarını da yazdıktan sonra o devrin usûllerine göre yıkatmış yani sildirmiştir. Aşırı titizliği sebebiyle yeterli bulmayıp imhâ etmek istediği eserleri yakmak yerine yıkatması, kâğıdı tekrar kullanma ihtiyacı sebebiyledir. Birçok kitabının yarım kalması, Nevevî'nin muhtelif çalışmaları aynı zamanda yürüttüğünü göstermektedir. Hacimli kitapların okunma şansının fazla olmadığı düşüncesiyle kısa ve özlü yazmaya çalıştığı eserleri şunlardır:

1. Hadisle İlgili Eserleri

a) Riyâzü's-sâlihîn. Bu çalışmanın konusu olan eser, Nevevî'nin hayatından sonra müstakil olarak tanıtılacaktır.

b) el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim İbni Haccâc. Sahîh-i Müslim şerhlerinin en önemlilerinden biridir. Her bir hadisi tek tek ele almamış, şerh edilmesini gerekli gördüğü kısımları açıklamıştır. Muhtasar bir şerh olmasına rağmen, hadislerin senedindeki râvileri tanıtmış, metinlerdeki garîb kelimeleri açıklamış, birbirine zıt gibi görünen hadisler hakkında açıklayıcı bilgi vermiş ve mânanın kolayca anlaşılıp hadisten hüküm elde edilmesini sağlamıştır.

Mâzerî'nin el-Mu`lim adlı Sahîh-i Müslim şerhi ile onu tamamlamak üzere Kâdî İyâz'ın yazdığı İkmâlü'l-Mu`lim'den çokca faydalandığı anlaşılmaktadır. Mufasssal şerhlere fazla rağbet edilmediği için eserini kısa tuttuğunu, şayet öyle olmasaydı, hiçbir tekrara düşmeden ve faydasız söz söylemeden bu kitabı yüz ciltten fazla yazabileceğini belirtmiştir.

Nevevî ömrünün son iki senesinde yazdığı bu eserle Sahîh-i Müslim'e büyük hizmet etmiştir. Onun Sahîh-i Müslim'e yaptığı önemli bir hizmet de, bab başlıklarını yazmasıdır. Daha önce eseri şerh eden bazı âlimler kendilerine göre bab başlıkları koymakla beraber, hiç biri bu konuda Nevevî kadar başarılı olmamıştır. Bugün matbû Sahîh-i Müslim'lerdeki bab başlıkları Nevevî'ye aittir.

Eser Kahire'de (I-IV, 1271; I-V, 1283), Leknev'de (1285) ve Delhi'de (1304, 1309), dokuz ciltte on sekiz cüz hâlinde Kahire'de (1929-1930) müstakil olarak, İrşâdü's-sârî'nin kenarında on cilt halinde Bulak'ta (1267, 1275, 1276, 1285, 1288, 1292, 1304-1306) ve yine Kahire'de (1276, 1306, 1307, 1325-1326) yayımlanmıştır.

c) el-Ezkâr. Kısaca el-Ezkâr diye tanınan bu eserin tam adı Hilâyetü'l-ebrâr ve şî'ârü'l-ahyâr fî telhîsi'd-de'avâti ve'l-ezkâr el-müstehabbeti fî'leyli ve'n-nehâr'dır. Nevevî, bir müslümanın hayatında karşılaşılabileceği olayları, yapacağı ibadetleri ve davranışları göz önünde bulundurarak bunlarla ilgili dua ve zikirleri bir araya getirmiştir. 667 (1268) yılı başında tamamladığı bu eseri 19 bölüm ve 356 bab hâlinde tasnif etmiştir. Ayrıca eserin sonuna yaygın dualarla ilgili 30 kadar hadis toplamıştır. Riyâzü's-sâlihîn'de yaptığı gibi, bu eserde de, okuyucuya kolaylık olması için hadisleri senedsiz olarak vermiştir.

Nevevî zikir ve dualarla ilgili hadisleri daha çok Buhârî ile Müslim'in Sahîh'leri ile Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinden derlemiştir. Topladığı hadislerin çoğunun sahih olduğunu, zayıf hadisleri nâdiren aldığını ve o takdirde hadisin za'fını belirttiğini söylemektedir.

Nevevî'den önce bu konuda pek çok âlim eser vermiştir. Fakat onların hepsinden muhtevalı olan el-Ezkâr daha çok kabul görmüştür. Âlimlerin “evi sat, Ezkâr'ı al” demeleri eserin ne kadar beğenildiğini göstermektedir.

Riyâzü's-sâlihîn şârihi İbni Allân es-Sıddîkî (ö.1057/1647) el-Ezkâr'ı el-Fütûhâtü'r-rabbâniyye ale'l-Ezkârî'n-Neveviyye adıyla şerhetmiştir (I-VII, Kahire 1348/1929). Şâfiî fakihlerinden Ahmed İbni Hüseyin er-Remlî (ö. 844/1441) ve Bahrak diye tanınan Muhammed İbni Ömer el-Himyerî (ö.930/1524) el-Ezkâr'ı hulâsa etmişlerdir.

İbni Hacer el-Askalânî el-Ezkâr'ın hadislerinin üçte ikisini (bâbü'l-isti'zân'a kadar Emâlî diye de anılan Netâicü'l-efkâr fî tahrîci ehâdîsi'l-Ezkâr adlı eserinde tahrir etmiş, fakat bu çalışmasını tamamlamaya ömrü yetmemiştir. Üç cilt olan Emâlî'nin birinci cildi Abdülmecid es-Silefî tarafından yayımlanmıştır (Bağdat 1406). İbn Allân'ın el-Fütûhât'ı İbn Hacer'in bu çalışmasını ihtiva etmektedir. Celâleddîn es-Süyûtî'nin eser üzerinde Ezkârü'l-Ezkâr adlı muhtasarı, ayrıca Tuhfetü'l-ebrâr bi nüketi'l-Ezkâr adlı ta'liki (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, Beyrut 1410/1990) bulunmaktadır. İbni Tolun diye meşhur tarih ve fıkıh âlimi Muhammed İbni Ali ed-Dımaşkî el-Hanefî'nin (ö. 953/1546) eser üzerinde İthâfü'l-ahyâr fî nüketi'l-Ezkâr adlı bir çalışması vardır. Muhammed Ali es-Sâbûnî el-Ezkâr'dan seçmeler

yapmış ve eserine el-Münteka'l-muhtâr fî Kitâbi'l-Ezkâr (Kahire 1986) adını vermiştir.

el-Ezkâr Kahire'de (1306, 1312, 1323; nşr. Mustafa Hüseyin Ahmed 1356; nşr. Muhammed Enver Baltacî 1406) ve Dımaşk'ta (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût 1391/1971; nşr. Ahmed Râtib Hamûş 1404/1983) neşredilmiş, Abdülhâlık Duran tarafından da el-Ezkâr Tercümesi adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (İstanbul 1973).

d) İrşâdü tullâbi'l-hakâik ilâ ma`rifeti süneni hayri'l-halâik sallallahu aleyhi ve sellem. İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245), İslâm dünyasında pek az esere nasip olacak şekilde ilgi gören ve üzerinde pek çok çalışma yapılan Mukaddimetü İbni's-Salâh diye ünlü kitabının muhtasarıdır. İbnü's-Salâh'ın hadis ilimlerini 65 bölüm hâlinde ele alıp incelediği usûl-i hadîse dair bu çalışmasını, Nevevî, anlaşıldığına göre Eşrefiyye dârülhadisi şeyhi olduktan sonra, kolayca ezberlenmesini sağlamak üzere sade bir ifadeyle özetlemiş, ayrıca esere yer yer ilaveler yapmıştır.

İrşâd, Abdülbârî Fethullah es-Selefî tarafından iki cilt hâlinde Medine'de (1408/1987), Nûreddin İtr

tarafından da bir cilt hâlinde Dımaşk'ta (1408/1988) yayımlanmıştır.

e) et-Takrîb ve't-teysîr li (fî) ma`rifeti süneni'l beşîri'n-nezîr. Eser bir önceki maddede tanıttığımız İrşâdü tullâbi'l-hakâik'in muhtasarıdır. Zâten bir özetten ibaret olan İrşâd'ı bile okumaya üşenen kimselere kolaylık olmak üzere et-Takrîb'i kaleme almıştır. Usûl-i hadis bilgilerini pek güzel özetlemesi sebebiyle et-Takrîb çok rağbet görmüş, Zeynüddin el-İrâkî (ö. 806/1404), Muhammed İbni Abdurrahman es-Sehâvî (ö. 902/1496) ve Süyûtî (ö. 911/1505) gibi âlimler tarafından şerhedilmiştir. Süyûtî'nin Tedrîbü'r-râvî fî şerhi Takrîbi'n-Nevevî adlı şerhi pek ünlü olup Kahire'de basılmıştır (1307; nşr. Abdüvehhâb Abdüllatîf, I-II, Kahire 1385/1966).

William Marçais et-Takrîb'i fransızcaya tercüme etmiş ve Journal Asiatique'de yayımlamıştır (9. seri, XVI-XVIII, 1900-1901).

et-Takrîb, Tedrîbü'r-râvî ile muhtelif defalar basılmakla beraber, Abdullah Ömer el-Bârûdî tarafından yeniden neşredilmiştir (Beyrut 1406/1986).

f) el-Erbe`ûne'n-Neveviyye. Kırk hadis diye tanınan bu eser dinin esaslarına dair çoğu Sahîh-i Buhârî ile Sahîh-i Müslim'den seçilmiş 42 hadisi ihtiva etmektedir. Nevevî bu çalışmayı, kırk hadis derlemeye teşvik eden zayıf rivayete dayandığı için değil, Resûl-i Ekrem'in, huzurunda bulunanları bulunmayanlara tebliğ etmeye ve hadisleri başkalarına öğretmeye teşvik eden buyruğuna dayanarak yaptığını söylemektedir. 668 yılında tamamladığı bu eserdeki hadislerin kolayca öğrenilmesi için senedlerini zikretmemiştir.

Abdullah İbni Mübarek (ö. 181/797) ile başlayıp devam eden kırk hadis çalışmaları içinde Nevevî'nin bu eseri hemen her devirde büyük kabul görmüş, muhtevâsı ezberlenmiş ve başta kendisi olmak üzere 40'dan fazla âlim tarafından şerhedilmiştir.

el-Erbe`ûne'n-Neveviyye Bulak'ta (1294), Kahire'de (1278) ve şerhleriyle birlikte daha başka yerlerde pek çok defa basılmış ve Batı dillerine çevrilmiştir. Bunlardan Muhammed Ali Sabri tarafından hazırlanan Arapça- İtalyanca baskısı zikredilebilir (Roma 1982). Eserin Türkçe tercümeleri arasında Babanzâde Ahmed Naim

Bey'e ait olanı (İstanbul 1341) anılmaya değer güzelliktedir.

g) et-Telhîs şerhu'l-Buhârî. Nevevî Sahîh-i Müslim gibi Sahîh-i Buhârî'yi de şerh etmek istemiş, fakat eserin ikinci kitabı olan Kitâbü'l-Îmân'dan sonrasını yazmaya ömrü yetmemiştir. Bu eserin müellif hattından istinsah edilen 105 varaklık bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Kılıç Ali, nr. 243) bulunmaktadır. Bu yarım kalmış çalışma, Kastallânî'nin İrşâdü's-sârî ve Sıddîk Hasan Han'ın Avnü'l-bârî adlı Buhârî şerhlerinin bazı bölümleriyle birlikte yayımlanmıştır (Kahire 1347).

h) Mâ temessü ileyhi hâcetü'l-kârî li Sahîhi'l-Îmâmi'l-Buhârî. Buhârî ile hocaları ve öğrencileri, sahih hadis ve Sahîhayn'in değeri hakkında bilgi verildikten sonra bazı hadis ıstılahlarının tanıtıldığı eser Ali Hasan Ali Abdülhamîd tarafından Beyrut'ta (ts., Dârü'l-kütübi'l-'ilmiyye) neşredilmiştir.

ı) el-Hulâsa fî ehâdîsi'l-ahkâm. Eser, Hulâsatü'l-ahkâm fî (min) mühimmâti's-süneni ve kavâidi'l-İslâm adıyla da anılmaktadır. Nevevî'nin Kitâbü'z-Zekât'a kadar yazabildiği bu eserin müellif

nüshasını gördüğünü söyleyen İbni Mülakkın (ö. 804/1401), “Şayet tamamlanabilseydi ahkâm hadisleri konusunda benzersiz bir kitap olurdu” demektedir. Sahih ve hasen hadislerden meydana gelen eserde her konunun sonunda o bahisle ilgili zayıf hadisler toplanmış ve zayıf oldukları özellikle belirtilmiştir. Eserin Haydarâbâd el-Mektebetü’s-Sa’diyye’deki nüshasından alınan fotokopisi, Medine el-Câmiatü’l-İslâmiyye’de (mahtûtât nr. 1096) bulunmaktadır. Muhammed İbni Suûd Üniversitesi’nde bir grup öğrencinin eseri neşre hazırladığı söylenmektedir.

j) el-Îcâz fî şerhi Sünen-i Ebî Dâvûd. Tıpkı Sahîh-i Buhârî şerhi gibi yarım kalan bu eser Süleymaniye Kütüphanesi’nde (Hekimoğlu nr. 200, 139 vr.) bulunmaktadır.

Nevevî’nin “inneme’l-a`mâlü bi’n-niyyât” hadisini el-İmlâ adıyla hayatının son günlerinde şerhe başladığı, fakat çalışmasını tamamlayamadığı söylenmektedir. Sehâvî, Nevevî’ye nisbet edilen Kitâbü’l-Emâlî’nin bu çalışma olabileceğini düşünmektedir. Câmi`u’s-sünne adında bir esere daha başlamış, fakat -Sehâvî’nin belirttiğine göre- ancak birkaç yaprak yazabilmiştir. Süyûtî onun

Sünen-i Tirmizî'yi de ihtisar ettiğini söylemektedir.

2. Şâfiî Fıkhiyla İlgili Eserleri

a) Ravzatü't-tâlibîn ve `umdetü'l-müttekîn. Bu eser Gazzâlî'nin el-Vecîz adlı fıkıh kitabını şerh etmek üzere Abdülkerîm İbni Muhammed er-Râfi`î'nin (ö. 623/1226) yazdığı eş-Şerhu'l-kebîr diye anılan Fethu'l-`azîz'in muhtasarıdır. Nevevî bu eseri sadece ihtisar etmemiş, aynı zamanda ona iki cilt hacminde ilaveler yapmıştır. İki buçuk yıl süren bu çalışmasını 669 yılında tamamlamıştır. Nevevî'nin el yazısıyla dört cilt tutan bu eser, Şâfiî fikhını en güzel şekilde derlemesiyle ünlüdür. er-Ravza üzerinde 40 kadar Şâfiî âliminin şerh, hâşiye, muhtasar, ta`lîk ve tashih nevinden çalışması vardır. Ravzatü't-tâlibîn Delhi'de (1307) ve Beyrut'ta yayımlanmıştır (I-VIII, 1966-1970). Nevevî bu eserdeki isim ve lugatleri açıklamak üzere el-İşârât ilâ mâ vaka`a fî'r-Ravza mine'l-esmâi ve'l-lugât adlı bir eser yazmaya başlamış, Sehâvî'nin pek nefis bulduğu bu eserin Kitâbü's-Salât'tan sonraki kısmını tamamlamaya ömrü yetmemiştir.

b) Minhâcü't-tâlibîn. Râfi`î'nin el-Muharrer adlı kitabını tamamlayarak tashih ettiği ve kolayca

ezberlenebilmesi için yüzde elli nisbetinde özetlediği bu çalışmayı 19 Ramazan 669 tarihinde tamamlamıştır. Şâfiî âlimleriyle talebenin el kitabı mahiyetinde olan ve Elfiyye müellifi İbni Mâlik tarafından “Bugünkü aklım olsaydı, vallahi ezberlerdim” diye medh edilen bu eser üzerine 40’den fazla şerh yazılmıştır. Eserin ayrıca muhtasarlari, bu muhtasarlari şerhleri bulunduğu gibi, hadislerini tahric etmek, müşkil görünen i`râbını halletmek ve manzum hâle getirmek maksadıyla da birçok eser kaleme alınmıştır.

Minhâcü’t-tâlibîn Kahire’de (1297, 1305, 1308, 1314, 1329) ve Mekke’de (1306) basılmış, ayrıca van den Berg tarafından fransızca tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (Batavia 1882-1884).

Minhâc’ın lafızlarını açıklamak maksadıyla kaleme aldığı Dekâiku’l-Minhâc adlı 33 sayfadan ibaret küçük bir eseri Şerhu Dekâiki’l-Minhâc adıyla yayımlanmıştır (Mekke 1353).

c) el-Mecmû` şerhu’l-Mühezzeb. Ebû İshâk eş-Şîrâzî’nin (ö.476/1083), Şâfiî fikhını delilleriyle birlikte ortaya koyduğu el-Mühezzeb adlı eserini, hadislerini tahkik etmek, her mes’elede diğeri mezheplerin görüşlerini delilleriyle birlikte ortaya

koymak ve tartışmak suretiyle şerhetmeye başladığı ve ancak Kitâbü'l-Bey'i yazmakta iken vefat etmesi sebebiyle yarım bıraktığı bir eserdir. Âlimlerin son derece mükemmel bulduğu bu büyük eseri Takiyyüddin es-Sübkî tamamlamak istemiş, bugün 20 cilt halinde neşredilen eserin (baskı yeri ve tarihi yok) 10 ve 11. ciltlerine tekabül eden bölümü yazdıktan sonra vefat etmiş, fakat eser diğer Şâfiî âlimlerince ikmâl edilmiştir.

d) Tashîhu't-Tenbîh. Şâfiî fıkhnın mûteber beş kitabından ilki kabul edilen Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin et-Tenbîh'i üzerine yazdığı bir çok kitaptan biri olan bu eser ile Nüketü't-Tenbîh'i Nevevî'nin ilk çalışmaları arasında yer alır. et-Tenbîh `alâ mâ fi't-Tenbîh ve el-Umde fî tashîhi't-Tenbîh diye de bilinen birinci eser et-Tenbîh ile birlikte basılmıştır (Kahire 1329). Yine aynı eser üzerindeki Tuhfetü't-tâlibi'n-nebîh fî şerhi't-Tenbîh adlı geniş şerhi Kitâbu's-Salât'a kadar yazabilmiştir (İbni Kâdî Şühbe, II, 157). et-Tenbih'in lugatlerine dair et-Tahrîr adlı önemli çalışması, dille ilgili eserleri kısmında tanıtılacaktır.

e) el-Usûl ve'z-zavâbıt. Küçük bir risaleden ibaret bu çalışmada çoğu fıkıhla ilgili bazı meseleler ele alınmıştır. Eser Muhammed Mazhar Bekâ

tarafından Mecelletü'l-bahsi'l-`ilmî ve't-türâsi'l-İslâmî'de (III, 367-381, Mekke 1400) yayımlanmıştır. Muhammed Hasan Heyto da eseri önce Küveyt'teki Mecelletü Ma'hedi'l-mahtûtâti'l-Arabiyye'de neşretmiş (XXVIII, sy.2, s. 425-455), sonra da kitap olarak yayımlamıştır (Beyrut 1407/1986).

f) el-Îzâh fi'l-menâsik. Haccın ifâsına dair Nevevî'nin yazdığı altı kitabın en genişidir. Nevevî'nin bu konuda dört veya beş kitap yazdığını, bunlardan birinin el-Îcâz fi'l-menâsik adını taşıdığını söyleyenler de vardır. Eser Nûreddin es-Semhûdî (ö. 911/1505) tarafından şerh edilmiş, İbni Hacer el-Heytemî (ö. 974/1566) tarafından da üzerine bir hâşiye yazılmıştır. el-Îzâh Kahire'de (1282, 1316), Bombay'da (1291), Mekke'de (1316, 1329), Metnü'l-Îzâh fi'l-menâsik adıyla da Beyrut'ta (1406/1985) yayımlanmıştır. Ayrıca İbni Hacer el-Heytemî'nin hâşiyesiyle birlikte yine Kahire'de (1294, 1323, 1329, 1344) basılmıştır.

Kadınların haccına dair olan Menâsikü'l-mer'e, Sâlih İbni Abdurrahman el-Atram tarafından "Edvâu's-şerî'a" dergisinde yayımlanmıştır (XV, 25-75, Riyad 1404).

g) el-Mensûrât ve `uyûnü'l-mesâili'l-mühimmât. Kaynaklarda el-Mesâilü'l-mensûre ve `Uyûnü'l-mesâili'l-mühimme adlarıyla da zikredilen eser, Nevevî'nin verdiği bazı fetvâlar ile ders esnasında açıkladığı fıkıh, tefsir ve hadise dair 362 meselenin talebesi Alâeddin İbnü'l-Attâr (ö. 724/1324) tarafından derlenerek bablara göre tertip edilmesiyle meydana gelmiştir. Meselelerin 310'u fıkha, 6'sı tefsire, 37'si hadise, 3'ü imân'a, 6 tanesi de zühde dairdir. 1352 yılında Kahire'de yayımlanan eser, daha sonra Abdülkâdir Ahmed Atâ tarafından yine Kahire'de (1982), Muhammed Haccâr tarafından da Fetâvâ'l-İmâm en-Nevevî adıyla Medine'de (1405/1985) yayımlanmıştır.

h) et-Tahkîk. Nevevî'nin daha çok el-Mecmû` Şerhü'l-Mühezzeb'den faydalanarak “salâtü'l-müsâfir” bahsine kadar yazabildiği bu eser, müteahhirîn âlimlerince onun en güzel fıkıh kitabı kabul edilmektedir. İbnü'l-Mülakkin günümüze geldiği bilinmeyen bu eserin, yukarıda tanıttığımız el-Mecmû`un muhtasarı olduğunu tahmin etmektedir. Ayrıca ele aldığı konular bakımından et-Tahkîk'e çok benzeyen Mühimmâtü'l-ahkâm da yarım kalmış olup beden ve elbise temizliği bahsine kadar yazılabilmıştır.

3. Kur'anla İlgili Eserleri

a) et-Tibyân fî âdâbi hameleti'l-Kur'ân. Dımaşk halkının Kur'ân-ı Kerîm okumaya ve okutmaya olan aşırı ilgisi, Nevevî'yi bu konuda onlara yardım etmek üzere bu hacmi küçük fakat faydası büyük eseri kaleme almaya sevketmiştir.

On babdan meydana gelen eserde Kur'an okuyup ezberlemenin fazileti, Kur'an ile meşgul olan kimselere değer vermenin önemi, Kur'an öğreten ve öğrenen kimselerin uyması gereken esaslar, İnsanların Kur'an'a karşı görevleri, belli zamanlarda ve durumlarda okunması sevap olan âyet ve sûreler gibi konular işlenmiştir. Sehâvî'nin dediği gibi, et-Tibyân, hem Kur'an okuyanların hem de öğretenlerin mutlaka okuması gereken önemli bir eserdir.

Nevevî bir çok kitabında yaptığı gibi, halkın ilgisini artırmak için bu eseri Muhtâru't-Tibyân adıyla ihtisar etmiş, Ahmed İbni İmâd el-Akfehsî (ö. 808/1405) Tuhfetü'l-ihvân fî nazmi't-Tibyân fî âdâbi hameleti'l-Kur'ân adıyla manzum hâle getirmiş, Muhammed İbni Muhammed İbni Muhammed İbni Ebû Saîd el-Îcî de Hadîkatü'l-beyân adıyla Farsça'ya tercüme etmiştir.

et-Tibyân Kahire'de (1286, 1307, 1353; nşr. Muhammed Haccâr 1985), Dımaşk'ta (1965), Beyrut'ta (nşr. Abdülaziz İzzeddin Seyrevân 1984) ve Küveyt'te (nşr. Mansûr İbni Ya'kûb el-Besâre 1407) basılmıştır. Ahmet İnce tarafından yapılan Türkçe tercümesi Kur'an Ehline Rehber adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1973).

et-Tibyân Ahmed İbni Muhammed İbni Abdülkerim el-Üşmûnî'nin (ö. XI/XVII.yy.) Menârü'l-hüdâ fi'l-vakfî ve'l-ibtidâ adlı eseriyle birlikte basıldığı için (Bulak 1286) olmalı ki, Ziriklî Nevevî'nin ilm-i kırâat konusunda Menârü'l-hüdâ adlı matbû bir eseri bulunduğunu ileri sürmüştür.

b) Gaysü'n-nef' fi'l-kırââtî's-seb'. Nevevî'nin böyle bir eseri bulunduğunu Bağdatlı İsmâil Paşa söylemektedir (Îzâhu'l-meknûn, II, 152).

4. Dille İlgili Eserleri

a) Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugât. Nevevî et-Tahrîr adlı eserini sadece et-Tenbîh'deki lugatleri ve fikhî terimleri açıklamak maksadıyla yazdığı hâlde, bu eserini et-Tenbîh'de, şerh ettiği el-Mühezzeb'de, ihtisar ettiği Ravdatü't-tâlibîn'de, Şâfiî fikhında

önemli yeri olan İmâm Şâfiî'nin talebesi Müzenî'nin (ö. 264/878) el-Muhtasar'ı ile Gazzâlî'nin el-Vasît ve el-Vecîz adlı eserlerinde geçen isimleri, lugat, ıstılah ve fikhî lafızları açıklamak üzere kaleme almıştır. Kitabını daha faydalı hâle getirmek düşüncesiyle bu altı esere bağlı kalmak istemeyen Nevevî, başka eserlerde geçen bazı şahıs, melek ve cin adlarını da kitabına almış, fakat onu temize çekmeye fırsat bulamamıştır.

Muhammed adlı şahıslar başta olmak üzere diğer isim ve lugatlerin alfabetik sırayla ele alındığı Tehzîbü'l-esmâ'nın isimlere dair birinci cildi Wüstenfeld tarafından Göttingen'de (1842-1847), lugatlere dair ikinci kısmı da Kahire'de (tarihsiz) neşredilmiştir.

b) el-İşârât ilâ beyâni'l-esmâi'l-mübhemât. Hadis ilimlerinin elli dokuzuncusu olarak bilinen “ma`rifetü'l-mübhemât” konusunda Hatîb el-Bağdâdî, müphem isimlerin sahiplerini alfabetik olarak sıralayarak el-Esmâü'l-mübheme fi'l-enbâi'l-muhkeme adlı eserini yazmış, bu eseri ihtisar eden Nevevî eserin tertip tarzını değiştirerek daha kullanışlı olacağı düşüncesiyle rivayetleri sahâbe adlarına göre alfabetik hâle getirmiş ve

birçok ismin okunuşunda farklı kanaatini ortaya koymuştur. el-Mübhem `alâ hurûfi'l-mu`cem diye de anılan eser, Lahor'da basılmış (1341), daha sonra Hatîb'in el-Esmâü'l-mübheme'sinin son kısmında (s. 531-622) neşredilmiştir (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid, Kahire 1405/1984).

c) Tahrîru elfâzi't-Tenbîh. et-Tahrîr fî şerhi elfâzi't-Tenbîh ve Tahrîru't-Tenbîh adlarıyla da bilinen eseri, Ebû İshâk eş-Şîrâzî'nin, et-Tenbîh'indeki lugatleri ve fikhî terimleri açıklamak maksadıyla yazmıştır. Bir fıkıh lugati olan eserde, kelimeleri kitapta geçtiği sıraya göre şerh etmiş ve 671 yılı Zilhicce ayında (Haziran 1273) tamamlamıştır. Şâfiî fakihi Hamza İbni Ahmed İbni Ali el-Hüseynî'nin (ö.874/1469) bu eser üzerinde el-Îzâh alâ tahrîri't-Tenbîh adlı bir çalışması vardır. Abdülganî Dakr eseri tahkik ederek Tahrîru elfâzi't-Tenbîh ev Lugatü'l-fikh adıyla yayımlamıştır (Dımaşk 1408/1988).

5. Muhtelif Konulara Dair Eserleri

a) Mekâsıdü'l-İmâm en-Nevevî. Mekâsıdu'l-İmâm en-Nevevî fi't-tevhîd ve'l-ibâdât ve usûli't-tasavvuf ve Mekâsıdu'n-Neveviyyeti's-seb`a adlarıyla da anılan eser akâid, ibadet ve tasavvuf ile ilgili küçük bir risâle olup Beyrut'ta (1280,

1324), Bağdat'ta (ts., Mektebetü'l-Müsennâ) ve Dârü'l-îmân'ın yayın komisyonu tarafından bazı not ve açıklamalarla Beyrut-Dımaşk'ta (1406/1985) yayımlanmıştır.

b) Büstânü'l-ârifîn. Zühd, ihlâs, dünyanın değersizliği gibi konuları âyet, hadis, İslâm âlimlerinin sözleri, güzel hikâye ve şiirlerle ele alan küçük hacimli bir eserdir (Kahire 1348; nşr. Muhammed Haccâr, Beyrut 1412).

c) et-Terhîs fi'l-ikrâmi bi'l-kıyâm li zevi'l-fazli ve'l-meziyyeti min ehli'l-İslâm `alâ ciheti'l-birri ve't-tevkîr ve'l-ihtirâm lâ `alâ ciheti'r-riyâ ve'l-i`zâm. Riyâkârlık ve değerinden fazla büyütme düşüncesi olmadan sırf hürmet etmek maksadıyla faziletli ve değerli müslümanlar için ayağa kalkılabileceği konusunu işleyen bu eseri Nevevî 666 (1267) yılında tamamlamıştır. Ahmed Râtib Hammûş tarafından Dımaşk'ta (1402/1982), Keylânî Muhammed Halîfe tarafından da Beyrut'ta (1409/1988) yayımlanmıştır.

d) Müntehabü (veya muhtasaru) Tabakâti'ş-Şâfi'iyye li'bni's-Salâh. İbnü's-Salâh'ın Tabakâtü'ş-Şâfi'iyye'sini, ona bazı şahıslar ilave etmek suretiyle ihtisar ettiği eser 180 kadar âlimin

tercüme-i hâlini ihtiva etmektedir. Muhammed ve Ahmed adını taşıyanlar başa alınmış, öteki şahıslar alfabetik olarak sıralanmıştır. Eserin Muhyiddin Necîb tarafından neşre hazırlandığı söylenmektedir (Ayrıca bk. Müneccid, Mu`cemü'l-müerrihîne'd-Dımaşkıyyîn, s. 114).

e) Hizb. Hizbü'l-hıfz ve'l-evrâd ve Hizbü'l-İmâmi'n-Nevevî adlarıyla da anılan risale, akşam sabah okunmak üzere Nevevî tarafından tertip edilen bir duadan ibarettir. Bir kısmı hadislerde geçen bu dua talebeleri tarafından kaleme alınmış, âlimlerin büyük ilgi göstermesi sebebiyle geniş muhitlere yayılmış, İstanbul'da (1298, 1302, 1309), Bombay'da (1299) ve Bulak'ta (1303) basılmıştır.

Hizb'i şerh eden Faslı muhaddis Ebû Abdullah Muhammed İbni Tayyib eş-Şerakî (ö.1175/1761), giriş mâhiyetinde yazdığı on küçük mukaddimede hizbin vird, devamlı okunan dualar ve zikirler anlamına geldiğini, hizblerin ne zaman başladığını, buna niçin ihtiyaç duyulduğunu, İbni Teymiye'nin hizbe karşı olduğunu, fakat âlimlerin hizb ve evrâd okumayı câiz gördüğünü, hizb ve evrâd okumanın şartlarını, her hizbin ayrı bir özelliği ve tesiri bulunduğunu açıklamış, daha sonra da bu hizbi

şerh etmiştir. Eseri Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî yayımlamıştır(Beyrut 1408/1988). Hizb’i daha başka âlimler de şerhetmişlerdir.

Nevevî bunlardan başka tefsir, hadis, fıkıh, lugat ve Arap diliyle ilgili bazı konuları ele aldığı Tuhfetü tullâbi’l-fezâil, fetvâ usûlüne dair Edebü’l-müftî ve’l-müsteftî, Mesâilü (Muhtasaru) tahmîsi’l-ganâim, Muhtasaru âdâbi’l-istiskâ, Rü’ûsü’l-(rûhu’l-(?) (`uyûnü’l-(?)mesâil, ed-Dekâik, amelü’l-yevm ve’l-leyle, Risâle fî me`âni’l-esmâi’l-hüsnâ, Risâle fî ehâdîsi’l-hayâ adlı eserleri kaleme almış, Gazzâlî’nin el-Vasît adlı eserine iki cilt hacmindeki Nüket `ale’l-Vasît’i yazmış, İbnü’l-Esîr’in Üsdü’l-gâbe’sini, Râfi`î’nin et-Teznîb’ini, Beyhakî’nin Menâkıbü’ş-Şâfi`î’sini ihtisar etmiştir.

Kâtip Çelebi onun Mir’âtü’z-zemân fî târîhi’l-a`yân adlı bir çalışması bulunduğunu, eserde dünyanın yaratılışından başlamak üzere önemli olayların muhtasar bir şekilde sıralandığını söylemekte (II, 1648), Selâhaddin Müneccid de bu bilgiyi tekrarlamaktadır (bk. Mu`cemü’l-müerrihîne’d-Dımaşkıyyîn s.114). Eserin günümüze geldiği bilinmediği için, Sıbt İbnü’l-Cevzî’nin (ö.654/1256) aynı adı taşıyan meşhur

eseriyle karıştırılmış olabileceği hatıra gelmektedir.

Nevevî'nin tahsil hayatından sonra kitap te'lifinin yanısıra bir taraftan talebe okuttuğu, öte yandan ibadet ve zikirten derin haz duyduğu dikkate alınırsa, 45 yıllık ömrünün 20 (İbni Attâr'a göre 16) yıllık bir diliminde bu kadar eseri vücuda getirmesi, ancak Cenâb-ı Hakk'ın lutfu ve sevdiği kulunun ömrünü bereketlendirmesiyle açıklanabilir.

Nevevî ile iftihar eden ve onun şefaatinı uman yakınları birgün kendisine:

- Kıyamet günü Arasât meydanında bizi unutma, demişlerdi. Nevevî de:

- Şayet o gün ayağım yer tutarsa, bütün tanıdıklarım benden önce girmeden vallâhi cennete girmem, diyerek onların gönlünü almıştı.

Yüzyılları aşır gelen ve şimdi geniş bir şekilde tanıtacağımız ünlü eseri Riyâzü's-sâlihîn'in mütercim ve şarihleri sıfatıyla biz de tanıdıkları arasına girmeyi ümit ve niyâz ederiz.

III

RİYÂZÜ'S-SÂLİHÎN

A. Yazılış Gayesi

Tam adı Riyâzü's-sâlihîn min hadîsi seyyidi'l-mürselîn olan eser, İmam Nevevî'nin yukarıda tanıttığımız çalışmaları arasında önemli bir yer tutar. Nevevî bu kitabını, 45 yıllık kısa fakat çok verimli hayatının en olgun ve bereketli dönemleri kabul edilen bir yaşta, 40 yaşlarında yazdı. Bundan üç sene önce de, bir başka önemli eseri el-Ezkâr' ı telif etmişti. Riyâzü's-sâlihîn'in telifi, 14 Ramazan 670 (1271) tarihinde bir pazartesi günü tamamlandı.

Kendi alanlarında büyük önemi olan bu kitapların peşpeşe yazılmasının bazı mühim sebepleri olmalıdır. Bunu anlayabilmek için, o günün genel görüntüsünü ve şartlarını gözden geçirmek bize bazı ipuçları verebilir. İslâm ümmeti, Nevevî'nin yaşadığı VII. (XIII.) yüzyılda birtakım karışıklıkların ve fitnelerin içine düşmüştü. İslâm düşmanları, ümmet coğrafyasını dört bir yandan

kuşatmış, içte ve dışta olumsuz bir ortam hüküm sürmeye başlamıştı. Bir taraftan müslümanlara vahşice saldıran Haçlı orduları, öte yandan Tatar akınları İslâm dünyasını kasıp kavurmaktaydı. Müslümanların bir kısmı servet ve şehvet peşine düşmüş, farzları, vâcipleri ve İslâm'ın prensiplerini yerine getirmekten uzaklaşmış, yapmaları gereken vazifeleri ihmal etmiş bir haldeydi. Diğer bir kısmı ise tasavvufa ve zühde yöneldikleri iddiasıyla, dünyadan yüz çevirmiş, sanki dünyada hiçbir sorumlulukları yokmuş gibi hareket ediyorlardı. Bir başka grup da çeşitli yörelerde düşmanlara karşı cihadı sürdürme azim ve gayreti içindeydi.

İmam Nevevî, gerçek ilim ehlinin önde gelenlerinden biri olarak, böyle bir zamanda ve bu şartlarda ne yapılması gerektiğini, âlimlerin mesuliyetinin büyüklüğünü iyi biliyordu. İçinde yaşadığı topluma ve İslâm ümmetine karşı sorumluluğunu yerine getirme şuuruyla hareket ediyordu. Ona göre, dünyanın en uyanık kişileri, Allah'a karşı ibadetlerini ve kulluk vazifelerini yapmanın bilincine varmış kimseler olmalıydı. O halde yolun en doğru olanını bulmak ve hakikate ulaşmak için, Allah'ın Kitab'ını ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetini iyice

bilmek ve bu iki kaynağa sımsıkı sarılmak
gerekmekteydi.

Nevevî, kendi zamanında gerçek ilim adamı
haysiyetiyle İslâm'ın sancaktarlığını yaparak, dinin
hakikatini ve güzelliklerini ortaya koymayı,
İslâm'ın hayat, cihad, şefkat, merhamet ve
müsâmaha dini oluşunu bir kere daha gözler önüne
sermeyi, tasavvuf ve zühdü Kur'an ve Sünnet'teki
gerçek yerine oturtmayı kendisi için vazife bildi.
Bunu yaparken, her türlü eziyete katlanmayı,
karşısına çıkacak engelleri aşmayı, kötülerin
kınamasına aldırmamayı da hayat düsturu edindi.
İnandığı hakikatleri bizzat hayatında uygulayarak,
insanlara en güzel örnek oldu.

İmam Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn'i, dindarlık iddia
eden bazılarının yaptığı gibi, insanları yanlış
yorumlanan bir tasavvuf ve zühd anlayışına, cihadı
terketmeye, dünyadan yüz çevirmeye davet etmek
için yazmadı. Bunun tam aksine Allah Teâlâ'nın
hoşnut olduğu bir hayatı bütün unsurlarıyla bilip
yaşamaya, düşmanlar ve sapıklarla cihada, hakkı
ve adaleti toplumda hakim kılmaya, kişiyi Allah'a
yakınlık derecelerinin en yükseğine çıkarmaya,
iyilikleri emir ve kötülüklerden nehiy konusundaki
naslara ve bu nasların gerektirdiği hayat tarzına

sımsıkı bağlanmaya davet etmek için kaleme aldı. O, bu kitabıyla, Kur'an ve sünnetin ışığında yaşanması gereken bir hayatın yollarını gösterdi. Fert, aile, cemaat ve cemiyet planında uyulması gereken ana prensipleri, büyük bir maharet, üstün bir anlayış ve kavrayışla, âyet ve hadis temeline oturttu. Böylece hem dînî hayattan uzaklaşanlara, hem de tasavvuf ve zühd yoluna sülûk ettikleri iddiasıyla sapıklık ve bid'atlara düşenlere hakkı ve doğruyu gösterdi. İfrat ve tefrite düşmeksizin iddiasız, riyasız, gösterişsiz bir İslâmî yapılanmanın yol ve yönteminin nasıl olması gerektiğini, ana başlıklar, alt birimler, âyet ve hadislere dayalı bilgiler halinde bu kitapta ortaya koydu. Kur'an temeline dayalı sünneti ihya ederek, hakikatın önüne set çekmek isteyen bâtilî ve bid'atî, hatayı ve yanlışları ortadan kaldırmayı hedefledi.

Telif edildiği günden bu yana Riyâzü's-sâlihîn, İslâm dünyasının her yerinde, âlimlerin, ilim tâliplerinin, vâiz ve hatiplerin ve nihayet hadis okumak isteyen hemen her müslümanın âdeta el kitabı oldu. Böylece bu güzel eser, müellifinin arzuladığı hedefe ulaştı.

B. Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihîn'i Yazarken Gözettiği Prensipler

İmam Nevevî, kitabını yazarken bazı prensipler gözettiğini eserinin önsözünde belirtir. Buna göre Riyâzü's-sâlihîn'in başlıca özellikleri şunlardır:

* İnsanlara dünya ve âhiret saâdetini kazanma yollarını gösterecek, zâhirî ve bâtinî edepleri elde etmelerini sağlayacak, iyiyi ve güzeli teşvik, kötüden ve çirkinden uzaklaşmayı temin edecek sahih hadislerden oluşan muhtasar bir kitap olacaktır.

* Sahih hadis kaynakları olarak şöhret kazanmış kitaplardan seçilen, mâna ve mahiyetleri açık, delâletleri kesin hadisleri ihtiva edecektir.

* Konuların baş tarafında ilgili âyetlere yer verilecektir.

* Açıklanmasına ihtiyaç duyulan bazı kelime ve terimler kısaca açıklanacaktır.

* Her hadisten sonra, o hadisin hangi kitaptan alındığı belirtilecektir.

* Hayır ve iyilikleri özendirici, kötülük ve çirkinlikleri engelleyici nitelikte hadisler olmasına özen gösterilecektir.

* Hadislerin senedinde sadece sahâbî ravinin adı verilecektir.

* Gerektiğinde bazı hadislerden sonra, o hadisin sıhhat açısından durumuna, bazan da ravilerinin haline işaret edilecektir.

* Muhtevânın dînî ve ictimâî nitelikte olmasına özen gösterilecektir.

İmam Nevevî, kitabının başından sonuna kadar bu prensiplere bağlı kalmaya itina gösterdi.

C. Tertibi

Riyâzü's-sâlihîn, 18 temel bölüm ile bunların alt birimleri diyebileceğimiz 372 bابتan meydana gelir. Bazı baskılarında kitap sayısı 20'ye çıkarılırken, bazılarında da kitap adına yer verilmez; sadece bab adları zikredilir. Eserin 656 babdan oluştuğu yönündeki bilgiler doğru olmasa gerektir. Çünkü hiç bir tab'ında bu sayıya yaklaşan bir sıralama görülmez. Kitaplardan bazısı bir kaç hadisten ibaretken, bazıları yüzlerce hadisi kapsar.

Riyâzü's-sâlihîn'in ihtiva ettiği bölümler ve hadis sayıları şöyledir:

1. Kitâbü Makâsidi'l-ârifîn (1-681)
2. Kitâbü'l-Edeb (682-728)
3. Kitâbü Edebi't-taâm (729-779)
4. Kitâbü'l-Libâs (780-814)
5. Kitâbü Âdâbi'n-nevm ve'l-idticâ ve'l-kuûd ve'l-meclis ve'l-celîs ve'r-rü'yâ (815-845)
6. Kitâbü's-Selâm (846-895)
7. Kitâbü İyâdeti'l-merîz ve teşyi'i'l-meyyit ve's-salâti aleyhi ve huzûri defnihî ve'l-mekri inde kabrihî ba'de defnihî (896-957)
8. Kitâbü Âdâbi's-sefer (958-992)
9. Kitâbü'l-Fezâil (993-1270)
10. Kitâbü'l-İ'tikâf (1271-1273)

11. Kitâbü'l-Hac (1274-1287)
12. Kitâbü'l-Cihâd (1288-1378)
13. Kitâbü'l-İlm (1379-1395)
14. Kitâbü Hamdillahi teâlâ ve şükrihi (1396-1399)
15. Kitâbü's-Salât alâ Resûlillahi sallallahu aleyhi ve sellem (1400-1410)
16. Kitâbü'l-Ezkâr (1411-1467)
17. Kitâbü'd-Deavât (1468-1513)
18. Kitâbü'l-Umûri'l-menhiyyi anhâ (1514-1900)

D. Hadislerin Güvenilirliği

İmam Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn'e aldığı hadislerin çoğunu Kütüb-i Sitte diye bilinen ve sünnî mezheplerce en sahih hadisleri ihtiva ettikleri kabul edilen, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'leri ile Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin Sünen'lerinden seçti. Bunların dışında kalan az sayıdaki hadisleri de, Mâlik'in Muvatta'ı, Ebû Bekir el-Humeydî'nin el-Cem' beyne's-Sahîhayn'i, Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'i,

Hâkim'in Müstedrek'i ve Dârîmî ile Dârekutnî'nin Sünen'lerinden aldı.

Nevevî, hadislerin metinlerini bu kaynaklardan aynen nakletmeye büyük özen gösterdi. Ancak çok uzun hadisleri bazan ihtisar etti; az da olsa bir kısmını lafzan değil mâna ile rivayet etti; ya da kendisinin elinde bulunan nüshadaki hadisi esas aldığı için, bir kelimenin yerini eş anlamlı bir başka kelimenin aldığı oldu. Onun yaptığı bu işleri, ancak hadislerin lafızlarını ve bu lafızların delâlet ettiği mâna ve maksatları iyice bilen, anlamları bozacak değişikliklerden hakkıyla haberdar, kelimeler arasındaki anlam farklılıklarının inceliklerine vâkıf, din ilimlerinde ve bilhassa dil ve hadis ilmi alanında otorite olan âlimler yapabilirdi. Ama Nevevî, kendisinden sonra yaşayan bütün büyük âlimlerin ittifakla belirttikleri üzere, bu nitelikleri kendisinde bulunduran bir kimseydi.

Nevevî'nin kitaplarından hadis aldığı müellifler, Buhârî ve Müslim başta olmak üzere, eserlerinde pek çok mükerrer rivayete yer verirler. Özellikle Buhârî, kitabının çeşitli yerlerinde bir hadisi çoğu kere farklı lafızlar ve ayrı senedlerle zikreder. Müslim ise, bir hadisin sened ve metin

farklılıklarını aynı yerde belirtmeye özen gösterir. Nevevî, Riyâzü's-sâlihîn'e bu hadislerden herhangi birini alırken, o rivayetin ne sened ne de lafız farklarına işaret etmedi. Bu durum Nevevî ve kitabı için bir kusur sayılmaz. Çünkü o böyle yapacağını açıkça ifade etmiştir. Ancak kaynaklarına sadece ismen atıfta bulunmakla yetindiği hadislerin sonunda, bazı kere rivayet ettiği lafzın kime ait olduğunu belirtir. Fakat çok kere bunu da gösterme ihtiyacı duymaz.

Nevevî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin Sünen'lerinden aldığı hadislerde, bu müelliflerin ilgili hadisleri değerlendirmesini aynen nakletmekle yetinir. Kendisi bunlara bir ilavede bulunmaz. Oysa, meselâ Tirmizî'nin "hasen" olarak değerlendirdiği bir hadisi, bazı kere muhaddislerin öyle saymadığı, yahut Ebû Dâvûd'un hakkında söz söylemeyip "sükût ettiği" bir rivayeti bazan delil olarak kullanmayı uygun görmedikleri bilinmektedir. Bu sebeble, Riyâzü's-sâlihîn'de bazı zayıf rivayetler bulunduğunu söyleyenler olmuştur.

Abdülfettâh Ebû Gudde, Riyâzü's-sâlihîn'deki hadisleri sıhhat açısından tedkik ederken değil, fakat bakarken zayıflığı kesin olan üç hadise rastladığını söyler. Bu ifade, sanki tedkik edilirse,

sayının daha çok olabileceği intibainı uyandırmaktadır.

Nâsırüddîn el-Elbânî, neşre hazırladığı Riyâzü's-sâlihîn'e yazdığı mukaddimede, müellif Nevevî'nin sahih rivayetlerden bir kitap te'lif ettiğine dair ifadesinin, hadislerin büyük eskeriyetine işaret ettiğini, fakat bütün hadisleri kapsamadığını söyler. Riyâzü's-sâlihîn'de bazı zayıf ve münker rivayetler bulunabileceğini önceden düşündüğünü, fakat onların bu kadar olacağını zannetmediğini, yaptığı hassas tedkik ve tahkik sonucunda tahmininin üstünde bir sayıya ulaştığını belirtir. Zayıf saydığı hadislerin numaralarını vererek bu sayıyı 64'e çıkarır. Fakat verdiği numaralardan bir kısmının mükerrer olduğunu belirtmez. Zayıf saydığı bazı hadisleri de, sahih hadislere tahsis ettiği Silsiletü ehâdîsi's-sahîha adlı eserinde güvenilir rivayetler arasında zikreder, bu da Elbânî için bir çelişki teşkil etmektedir.

Netice itibariyle o, 55 hadisi zayıf saymaktadır. Tabii bu durum Elbânî'nin kendi şahsî değerlendirmesi olup, bu görüşü paylaşan başka bir şahıs veya bir kitap söz konusu değildir.

Riyâzü's-sâlihîn'in elde mevcut güzel neşirlerinden birini hazırlayan Şuayb el-Arnaût da, kendisinin şahsî tedkiki ve değerlendirmesine dayanarak, Nevevî'nin kitabına sadece sahih ve hasen hadisleri alma konusunda hassas davranmasına rağmen, 46 hadisi sened yönünden zayıf gördüğünü, bu zayıflığı herhangi bir tarik ile güçlendirme imkânı bulamadığını söyler. Bunlardan ayrı olarak sened yönünden zayıf bulduğu 51 hadisin başka tariklerle takviye edildiğini veya şâhidlerinin bulunduğunu ifade eder. Daha sonra da, "Riyâzü's-sâlihîn'de 46 zayıf hadisin bulunması, bu büyük kitabın değerini düşürmeyeceği gibi, bu kadar çok sayıda sahih hadis rivayetini içine alan eserin şanına da hâlel getirmez" der. Şuayb el-Arnaût da Elbânî gibi bu şahsi iddiasına kendinden önce yaşayan hiçbir âlimden delil getirme ihtiyacı duymamıştır. Biz, burada zayıf hadisin de netice itibariyle hadis olduğunu, onun bir çok çeşidinin bulunduğunu, bunlardan bazısıyla amel edildiğini, zayıf ile mevzû (uydurma) rivayeti birbirine karıştırmamak gerektiğini bir kere daha hatırlamalıyız.

Bu konuyu bitirirken Riyâzü's-sâlihîn'de yer alan hadislerin, tamamına yakınının sahih ve hasen rivayetlerden meydana geldiğini, zayıf hadislerinin

de kullanılamayacak derecede zayıf (merdûd) rivayetler olmadığını söyleyebiliriz.

Esasen eserdeki hadislerin büyük çoğunluğunu “müttefekun aleyh” hadisler oluşturur. Riyâz’daki mükerrer hadislerin sayısı, bizim tesbitimize göre 265’tir. Yani 265 hadis, birden fazla, bazıları bir kaç defa olmak üzere tekrar edilmektedir. Genel olarak, bir ahlâk ve âdâb kitabı niteliği taşıyan Riyâzü’s-sâlihîn’ in, bu kadar üstün vasıflı hadisleri bir araya getirmesi, ona benzeri eserler içinde ilk sıralarda bir yer kazandırmıştır.

E. Şerhleri

Riyazü’s-sâlihîn’in, İslâm dünyasının her yerinde en çok okunan kitaplardan biri olduğuna daha önce işaret etmiştik.

İçindeki kitap ve babların mükemmel sıralanışı, ilgili âyet ve hadislerin aynı mükemmellikle dizilişi, eserin okunmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmış, ona olan alâkayı artırmış ve hatta çoğu zaman tamamının ezberlenmesini sağlamıştır. Ayrıca, esere kaynaklık teşkil eden meşhur hadis kitaplarının her birine çeşitli nitelikte pek çok şerh yazılmıştır. İşte bu sebeblerle Riyâzü’s-sâlihîn’e uzun süre herhangi bir şerh yazılma ihtiyacı

hissedilmemiştir. Fakat daha sonraki dönemlerde esere birkaç şerh yazılmıştır. Bunlar hakkında kısa da olsa bilgi vermek faydalı olur kanaatindeyiz.

1. Delilü'l-fâlihîn li turuki Riyâzü's-sâlihîn
Riyâzü's-sâlihîn'in bu önemli şerhi, Muhammed İbni Allân tarafından yapılmıştır. Bu, Riyâz'a yazılan ilk şerh olma özelliğine de sahiptir. 996 (1588) yılında Mekke'de doğan ve 1057'de (1647) yine bu mübarek beldede vefat eden İbni Allân'ın 60'ın üzerinde eseri vardır. Bu eserlerin her biri, kendi sahasında öneme sahiptir. İmam Nevevî'nin eserleri kısmında belirtildiği üzere, onun el-Ezkâr'ını da yine İbni Allân şerhetmiştir.

İbni Allân, Riyâzü's-sâlihîn'i şerhederken, klasik hadis şerhciliğinin bütün unsurlarını yerine getirmeye özen gösterir. Anlamlarında kapalılık bulunan kelime ve tabirleri açıklar, bunların dilde kullanılan çeşitli şekillerine işaret eder. Yer yer gramer özelliklerini de göstererek, okuyucunun hadis metinlerini anlamasını kolaylaştırır. Babların başında geçen âyetleri çoğu kere kısaca açıklayarak, onların konuyla, başka hadislerle olan ilişkilerine dikkat çeker. Her hadisi, tekrar da edilmiş olsa, kâfi miktarda şerhetmeyi ihmal

etmez. İhtiyaç görülen yerde, açıkladığı hadisin rivayet farklarına işaret eder.

Hadisin ravisi olan sahâbî hakkında ilk geçtiği yerde kısa bilgiler verir. Hadislerden elde edilebilecek hükümleri ortaya koymaya çalışır ve bunu yaparken fikhî konularda kendi mezhebini, Şâfiîliği esas alır. Hadisleri şerh ederken, onun faydalandığı eserlerin öncelikle Şâfiî âlimlerin kitapları olacağı tabîîdir.

Nitekim, yapılacak bir karşılaştırma, İbni Allân'ın, öncelikle Sahîh-i Buhârî şârihlerinden İbni Hacer'in büyük eseri Fethu'l-bârî'den, yine Buhârî'nin eserinin bir başka şârihi Kastallânî'nin İrşâdü's-sâri'si ile Sahîh-i Müslim' in en kıymetli şerhlerinden biri olan İmam Nevevî'nin el-Minhâc' ından önemli ölçüde faydalandığını ortaya koyar. İbni Allân, bu eserlerden topladığı bilgileri kendi zamanının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak eserine aktarır.

Delîlü'l-fâlihîn, Kahire'de, ilk defa sekiz cilt (1347/1928), sonra da dört cilt (1385/1966) halinde neşredildi. Daha sonraları bu neşirlerin pek çok ofset baskıları da yapıldı.

2. Şerhu Riyâzü's-sâlihîn

Günümüz müelliflerinden el-Hüseynî Abdülmecid Hâşim'in bu eseri, Riyâzü's-sâlihîn'in kısa bir şerhinden ibarettir. Anlaşılmasında zorluk çekilen kelimeler “el-luga” başlığı altında açıklanmakta, ikinci olarak da “el-ma'nâ” başlığı ile hadisin mahiyeti kısaca özetlenmektedir, bazı hadislerden anlaşılabilir hükümlere de işaret edilmektedir. Kitapta âyetlerle ilgili hiç bir açıklamaya rastlanmadığı gibi, hadislerin tahriri, rivayetlerin tahkîki veya farklılığı gibi konulara da girilmemektedir. Riyâzü's-sâlihîn'i okuyacak talebeler düşünülerek hazırlanmış bir çalışma olduğu söylenebilir. Eser 2 cilt halinde neşredilmiştir.

3. Nüzhetü'l-müttakîn şerhu Riyâzü's-sâlihîn

Bu eser, Mustafa Saîd el-Hın, Mustafa el-Buğâ, Muhyiddin Mestû, Ali eş-Şorbacı ve Muhammed Emin Lutfî'den müteşekkil beş kişilik bir komisyonca hazırlanmış olup, Riyâzü's-sâlihîn'in kısa şerhlerinden biridir. İki cilt halindeki kitabın, ilki Beyrut'ta 1397 (1977) senesinde olmak üzere bu güne kadar yirmiye yakın tab'ı yapılmıştır.

Kitaba yazdıkları önsözde, Riyâzü's-sâlihîn bulunmayan bir müslüman evinin neredeyse

kalmadığını, mektep, medrese ve enstitülerde bu kitabın okutulup inceleme konusu yapıldığını belirten şârihler, İbni Allân'ın şerhinin, kendi zamanının şartları gözetilerek yazılmış uzun bir şerh olduğunu ifade ederler. Kendilerinin yaptığı bu şerhin, ihtiyacı karşılayacak miktarda ve zamanın sosyal hâdiselerine cevap verici nitelikte, kısa, çağdaş eğitim tekniğine uygun, öğretim müesseselerinde okutulabilecek, öğretmen ve öğrencilerin hadisleri anlamasına yardım edecek bir eser olduğunu söylerler. Böylece onlara göre, Riyâzü's-sâlihîn'den faydalanma imkânı sağlanacak, eser daha da yaygınlık kazanacak, sünnetin hakikatlerini öğrenip kavrayanlar çoğalacaktır.

Nüzhetü'l-müttakîn'in bazı özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

* Riyâzü's-sâlihîn'deki âyet ve hadislerde geçen bazı garîb kelime ve tabirler açıklanmıştır.

* Hadislerin sonunda, alındığı kaynakların kitab ve bab adlarına işaret edilmiştir.

* Her hadisin sonunda, bu hadisten anlaşılacak hükümlerin neler olduğuna kısaca işaret edilmiştir.

Muhtevâsı işte bu üç nitelikten ibaret olan şerhte, müelliflerin yukarıda anılan hedefleri gerçekleştirdiklerini söylemek imkânına ne yazık ki sahip değiliz. Kanaatimizce bu eser, yaygın okuyucu kitlesi yerine, sadece belli seviyedeki kişileri ve özellikle Riyâzü's-sâlihîn'i derslerde takrir eden talebeleri hedef almış olup, bu açıdan bakılınca faydadan hâlî olmayan bir çalışmanın ürünüdür.

Nüzhetü'l-müttâkîn'in sonuna, hadisleri rivayet eden sahâbîlerin kısa hayat hikâyeleri alfabetik olarak yazılmıştır. Ayrıca hadislerin tahricinde faydalanılan eserlerin müellifleri hakkında özet bilgi sunulmuş, Riyâzü's-sâlihîn'de geçen hadislerin alfabetik fihristi ilave edilmiştir.

4. Menhelü'l-vâridin şerhu Riyâzü's-sâlihîn
Merhum Subhî es-Sâlih'in (ö. 1407/1986) eseridir.

Bu eser, adına bakılarak Riyâzü's-sâlihîn üzerine yazılmış bir şerh olduğu hissi uyandırıyor da, incelenince görüleceği gibi, şerh olmayıp, sistemli ve emek mahsulü bir neşir niteliğindedir. Kitabın başında 25 sayfadan ibaret faydalı bir mukaddime yer alır. Subhî es-Sâlih'in bu çalışmada yaptığı,

sağlıklı bir metin ortaya çıkarmak, âyet ve hadislerde geçen garîb kelime ve terimlerin anlamlarını dipnotlar halinde açıklamak, şahıs ve yer isimlerinin doğru tesbitini yapmak ve kelimeleri yer yer nahiv yönünden incelemekten ibarettir. Bunlar dışında, özellikle hadislerin muhtevalarına yönelik herhangi bir açıklama, değerlendirme ve hadislerden hüküm elde etme gibi özellikler bu çalışmada görülmez.

Subhî es-Sâlih'in, Riyâzü's-sâlihîn şerhinde yaptığı en önemli hizmetlerin başında, eserin sonunda yer alan 10 ayrı konudaki fihristler gelir. Bunlar arasında, dînî, ictimâî ve kültürel konu başlıklarını ihtiva eden ve hangi hadislerin bunlara delâlet ettiğine işaret eden fihrist, başka eserlerde pek rastlamadığımız faydalı bir çalışmadır. Eserde anlamı kapalı bulunarak açıklanmış olan kelimelerin de harf sırasına göre bir fihristinin verilmiş olması, okuyucu için büyük kolaylık sağlamaktadır. Müellif bunu yaparken, sayfa yerine hadis numaralarını vererek okuyucunun zaman kaybını da büyük ölçüde önlemiştir.

Bunlar dışındaki fihristlerin her biri, ilgili olduğu alan açısından okuyuculara kolaylıklar sağlayıcı niteliktedir.

Menhelü'l-vâridîn'in ilk tab'ı, Beyrut'ta 1970 senesinde gerçekleştirilmiş ve bugüne kadar pek çok defalar tab' olunmuştur.

F. Muhtasarlari

1. Riyâzü's-sâlihîn'in bilinen ilk muhtasarı Yûsuf İbni İsmâîl en-Nebhânî (ö.1350/1931) tarafından yapılmış olup, Tehzîbü'n-nüfûs fî tertîbi'd-dürûs adını taşır. Bu ihtisar, Buhârî ve Müslim'in müşterek rivayetlerinden 800 kadar hadisi ihtiva etmektedir. Eser, 24 bab içinde 120 dersi kapsar. Nebhânî'nin bu ihtisarı ilk olarak 1329/1911 senesinde Mısır'da yayımlanmış, daha sonra Dımaşk ve Beyrut'ta çeşitli defalar tab' olunmuştur.

Bunun dışında iki çalışmaya daha işaret etmek yerinde olur.

2. Sâlih Ahmed Rızâ, Kutûf min riyâzi's-sünne (Dirâse tahlîliyye li ehâdis muhtâra min kitâbi Riyâzi's-sâlihîn) adlı eserinde, Riyâzü's-sâlihîn'den seçtiği bazı hadisleri, ilmî araştırma metoduna uygun tarzda inceleyip değerlendirmiştir. Kitabında, önce ele aldığı her hadisin metnini vermiş, hadisin râvisi olan sahâbîyi

tanıtmış, hadisin bazı kelimelerini açıklamış, i'rab vecihlerini belirtmiş, edebî özelliklerine işaret etmiş, her hadisi etraflıca açıklamış, geçtiği kaynakları göstermiş ve tahrîcini yapmıştır.

Esasen bu kitabın tam bir ihtisar olduğu da söylenemez.

3. Muhammed Abdülhamîd Mirdâd'ın yaptığı ihtisarın adı, İthâfûl-müslimin fî teshîli ihtisârî Riyâzü's-sâlihîn'dir. Bu ihtisarda müellif bablarda geçen âyetleri açıklamış, seçtiği hadisleri de kısaca şerhetmiştir. Eser Mısır'da neşredilmiştir.

G. Çeşitli Neşirleri

Riyâzü's-sâlihîn, İslâm dünyasının birçok yerinde, farklı neşirler halinde pek çok defa tab' olunmuştur. İlk defa 1302 (1885) senesinde Mekke'de Emîriye matbaasında tab' olunan eserin bütün baskılarından bahsetmek hem imkânsız hem de gereksizdir. Ancak, neşirleri arasında önemli gördüğümüz bir kaçına işaret etmek faydalı olur kanaatindeyiz.

1. Ahmed Râtib Hamûş neşri

Riyâzü's-sâlihîn ve şerhuhû Künûzü'l-bâhisîn adıyla Dâru'l-fîkr (Dımaşk ve Beyrut, 1407/1987)

tarafından yayınlanmıştır. Bu isimlendirme bir şerh intibâını veriyorsa da, eserde geçen âyet ve hadislerdeki garîb kelimelerin dipnotlarda açıklanmasının dışında bir ilâve söz konusu değildir. Eserin başında 50 sayfalık bir giriş ile, sonuna eklenen kudsî hadisler, mükerrer hadisler ve muttefekun aleyh (Buhârî ve Müslim'in müştereken rivayet ettiği) hadisler fihristleri okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Ahmed Râtib, daha sonra Riyâzü's-sâlihîn için 855 sayfa tutan müstakil bir fihristler cildi hazırlamış ve eser neşredilmiştir. Bu çalışma, gerçekten bir çok açıdan faydalı ve günümüzün gelişen araştırma tekniklerine uygun, araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan bir nitelik taşır. Bu fihrist 12 ayrı konuda yapılmış fihristlerden teşekkül etmektedir. Yukarıda sayılanlara ilâve olarak, Riyâzü's-sâlihîn ravilerinin kısa biyografileri, el-Mu'cemü'l-müfehres sistemi üzere yapılmış Riyâzü's-sâlihîn hadisleri kelime fihristi (mu'cemü elfâzi'l-hadîs), şahıs, müellif, kitap, kabîle, topluluk, yer isimleri fihristleri bunların en önemlileri sayılır.

2. Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî neşri
Riyâzü's-sâlihîn'in emek mahsulü neşirlerinden biridir. Elbânî, esere yazdığı mukaddimede, Riyâzü's-sâlihîn'de bulunan zayıf hadislerden

bahseder ve bunların numaralarını verir. Bunu yaparken, kendi şahsî incelemelerine ve değerlendirmelerine dayanır. Bu şekildeki hadislerin sayısı ona göre 55'tir. Elbânî ve Şuayb el-Arnaût'un bu yöndeki değerlendirmelerine daha önce işaret edilmişti (bk. s. 72-73).

3. Şuayb el-Arnaut neşri

Bugüne kadar 20'den fazla tab'ı yapılmış, önemli neşirlerden biridir. Hadislerin tahkik, tahrir ve ta'liki yapılmıştır. Bu eserin mukaddimesinde de, Riyâzü's-sâlihîn'deki zayıf hadislerle ilgili şahsi değerlendirmelerden yukarıda söz edilmişti.

4. Abdülazîz Rebâh ve Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk neşri

Şuayb el-Arnaût'un kontrolünden geçen ve bugüne kadar 15'in üstünde baskısı yapılan bu neşirde, hadislerin kaynakları sadece cilt ve sayfa numaralarıyla verildiği için, atıf yapılan baskılara sahip olmayanların istifadesi zordur. Çok yerde rivayet farklılıklarına işaret edilmiş olması, garîb lafızların dipnotlarda açıklanması, sûre ve âyet numaralarının metin içinde verilmesi, bu neşrin faydalı yönleridir.

5. Dârü'l-hayr neşri

Bir ilim heyeti tarafından hazırlandığı belirtilen bu neşrin en önemli özelliği, İbni Allân'ın Delîlül-fâlihîn adlı yukarıda tanıttığımız şerhinin son derece kısaltılmış bir özetinin, dipnotlar halinde verilmiş olmasıdır. Bu yönüyle oldukça faydalı bir neşir sayılabilir.

6. Fâruk Hamâde neşri

Riyâzü's-sâlihîn'in son zamanlarda hazırlanmış güzel neşirlerinden biridir. Neşre hazırlayan Fâruk Hamâde, Rabat'taki V. Muhammed Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sünnet ve İlimleri Kürsüsü profesörlerindendir. Eserin ilk baskısı 1409/1988 senesinde yapılmıştır.

Bu neşirde, âyet ve hadislerin tahkik, tahrir ve ta'lik yapılmış ve her biri dipnotlar halinde gösterilmiştir. Hadislerin kaynaklarına işaret edilirken, önce cilt ve sayfa numaraları verilmiş, sonra da parantez içerisinde alındığı kaynaktaki kitap ve bab adı gösterilmek suretiyle, herkesin kolaylıkla faydalanabileceği bir sistem geliştirilmiştir.

Anlamları kapalı olan kelime ve tabirler açıklanmış, hadislerin delâlet ettiği önemli hükümlere de zaman zaman yer verilmiştir. Bu

özellikleriyle eser, istifadesi kolay ve yaygın olan neşirlerin ön sıralarında yer alır. Bütün bu iyi özellikleri yanında, ne yazık ki imlâ hatalarının çokluğu eser için bir kusur teşkil etmektedir.

Biz, sistematîği açısından tercümemizde bu baskıyı esas aldık.

Riyâzü's-sâlihîn'in bunlar dışında da neşirleri olduğu şüphesizdir. Başta da ifade ettiğimiz gibi, biz görebildiklerimiz arasında önemli bulduklarımıza işaret etmekle yetindik.

H. Tercümeleri

Riyâzü's-sâlihîn'in, Türkçe'ye bir kaç ayrı tercümesi yapılmıştır. Bunların ilki, Hasan Hüsnü Erdem (1 ve 2. ciltler Kıvamüddin Burslan ile birlikte) tarafından yapılan ve Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında 3 cilt olarak neşredilen tercümedir. Eser, daha sonra Mehmet Emre, Sıtkı Güllü, Salih Uçan ve İhsan Özkes tarafından da tercüme edilmiş ve çeşitli yayınevleri tarafından neşredilmiştir. İhsan Özkes'in tercümesi hadislerin kısa açıklamalarını da ihtiva etmektedir. Diğer tercümelerin hepsi sadece hadis metinlerinin Türkçeleştirilmesinden ibarettir.

Riyâzü's-sâlihîn, başka dillere de tercüme edilmiştir. Bizim tesbit edebildiğimiz kadarıyla, İngilizce'ye iki ayrı tercümesi yapılmıştır. Bunlardan biri Abdur Rehman Shad tarafından iki cilt halinde yapılan tercüme olup, (Lahore – Pakistan 1988) neşredilmiştir. Diğeri de S.M. Madni Abbasi tarafından yapılan yine iki cilt halindeki tercüme olup, (Riyadh bty.) o da yayınlanmıştır.

Riyâzü's-sâlihîn'in Fransızca'ya yapılan tercümeleri de vardır. Bunlardan biri Saîd Al-Laham tarafından yapılmış olup (Dar el-Fiker, Beyrouth - Liban, 1991) neşredilmiştir. Bir başka tercüme de Fawzi Chaban tarafından yapılanı olup, o da (Dar al-Kutub al-Ilmiyah, Beyrouth - Liban bty.) iki cilt halinde neşredilmiştir.

Riyâzü's-sâlihîn'in daha başka dillere yapılmış tercümelerinden söz edilmekte ise de biz bu konuda herhangi bir bilgi ve belgeye rastlayabilmiş değiliz.

Kaynaklar

Abdülmevcûd Muhammed Abdüllaîf, Keşfu'l-lisâm an esrâri tahrîci hadîsi Seyyidi'l-enâm, I-II, Kahire 1404/1984.

Abdülğanî Dakr, el-İmâm en-Nevevî, Dımaşk
1407/1987.

Abdülğanî Abdülhâlık, Hücciyetü's-sünne,
Beyrut 1407 (1986).

Abdülkâdir en-Nuaymî, ed-Dâris fî târîhi'l-medâris
(nşr. Ca`fer el-Hasenî), Kahire 1988.

Ahmed Abdülazîz Kasım el-Haddâd, el-İmâm en-
Nevevî ve eseruhû fî'l-hadîs ve `ulûmihî, Beyrut
1413/1992.

Bağdatlı İsmail Paşa, İzâhu'l-meknûn (nşr. Kilisli
Muallim Rifat - Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul
1945-47.

Brockelmann, GAL, Suppl. Leiden 1937-1943.

Cemâleddin el-Kâsımî, Kavâidü't-tahdîs, Dımaşk
1935(1353).

Çakan İsmail.L., Anahatlarıyla Hadis, İstanbul
1982,

İbn Aşûr, Makâsıdu's-şerî'a (trc. Mehmet Erdoğan-Vecdi Akyüz), İstanbul 1988.

İbn Kâdî Şühbe, Tabakâtü's-Şâfi'iyye (nşr. Abdülalîm Han), Beyrut 1407/1987).

İmam eş-Şâfiî, er-Risâle (nşr. A. M. Şâkir), Kahire 1940/1358.

İsnevî, Tabakâtü's-Şâfi'iyye (nşr. Abdullah el-Cübûrî), Riyad 1400/1980.

Karâfî, el-İhkâm (nşr. Ebû Gudde), Halep 1967.

Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zünûn (nşr. Kilisli Muallim Rifat - Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul 1360-62/1941-43.

Kehhâle, Mu'cemü'l-müellifîn, Dımaşk 1376-81/1957-81.

Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân, I-XX, Kahire 1387.

Kütübî, Fevâtü'l-Vefeyât (nşr. İhsan Abbas) Beyrut 1973-74.

M. Lokman es-Selefî, İhtimâmü'l-muhaddisîn bi nakdi'l-hadîs seneden ve metnen, Riyad 1487/1987.

Mübârekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, I-X, Kahire 1359.

Muhammed Zekerîyyâ Kândehlevî, Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvattai Mâlik, Beyrut 1410-1989.

Mustafa es-Sibâî, es-Sünne ve mekânetühâ fî't-teşrî'i'l-İslâmî, Kahire 1961.

Müneccid, Mu'cemü'l-müerrihîne'd-Dımaşkıyyîn, Beyrut 1978.

Serkis, Mu'cemü'l-matbû'âti'l-arabiyye ve'l-mu'arreb, Kahire 1928-30.

Sübkî, Tabakâtü's-Şâfi'îyyeti'l-kübrâ (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî ve Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1383-96/1964-75.

Süyûtî, el-Minhâcü's-sevî fî tercemeti'l-imâm en-Nevevî (nşr. Ahmed Şefîk Demc), Beyrut 1408/1988.

Süyûtî, Miftâhu'l-cenne fî'l-ihticâc bi's-sünne,
1402 (baskı yeri yok),

Shad, Abdur Rehman, Riyâd as-sâlihîn, Lohore-Pakistan, 1988 (Muhammed İkbâl Sıddîkî'nin önsözü, s. IX-XIV).

Tâhir el-Cezâirî, Tercihü'n-nazar ilâ usûli'l-eser,
Kahire 1910/1328.

W. Heffening, "Nevevî", İslam Ansiklopedisi, IX,
222-223.

Zebîdî, Tâcü'l-'arûs, nvy maddesi.

Zehebî, Tezkiretü'l-huffâz, Haydarâbâd 1375-
77/1955-58.

Ziriklî, el-A'lâm Beyrut 1984.

ني حل اصل اضاي

فيلأت

ف النوي دمشقيّ رش نب ييحي ايركز يبأ مامإلا

هـ 631 – 676

8. ني فراعل ا دصاقم باتك

191 .. بدأل باتك

205 ماعطلا بدأ باتك

215. سابلل باتك

223 مونل ا بادا باتك

228 مالسل باتك

236 .. ضيرمل ا قدايع باتك

249 رفسل ا بادا باتك

256. لئاضفل باتك

304 .. فالك تعال باتك

304. ج حل ا باتك

306 داه حل ا باتك

322. كتابُ العلم

325 كتابُ حمد الله تعالى وشكره

326. كتابُ الصلاة على رسول الله صلى الله عليه وسلم

328 راك ذأل ا باتك

340 ..ت او عدل ا باتك

352 اهن ع يهن مل ا روم أل ا باتك

421. حل مل او تارو ثن مل ا باتك

437 راف غتس ال ا باتك

440 ةن حل ا يف نين مؤمل لى لاعت هل كتاب بيان ما أعدّ ال

فلؤمل ا ةمدقم

ت: اح فصل ا وزعو ةع جار مل ل ةدمت عمل ا ةخسن ل ا

قل اسرل اقسسؤم :رشنل ا راد

ةين اثل اة عطل ا

1997 :ةن سل ا

طوؤن رأل ا بي عش :قي قحت

اللَّيْلَ عَلَى الْحَمْدِ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ، الْعَزِيزِ الْعَقَّارِ، مُكَوِّرِ
النَّهَارِ، تَذَكِّرَةً لِأُولِي الْقُلُوبِ وَالْأَبْصَارِ، وَتَبْصِيرَةً لِدَوِي الْأَبَابِ
وَالْإِعْتِبَارِ، الَّذِي أَيْقَظُ مِنْ خَلْقِهِ مَنْ اصْطَفَاهُ فَرَزَهُهُمْ فِي هَذِهِ الدَّارِ،
لِأَزْمَةِ الْإِتْعَاطِ وَالْأَذْكَارِ، وَشَغْلَهُمْ بِمُرَاقَبَتِهِ وَإِدَامَةِ الْأَفْكَارِ، وَمَ
وَقَفَّهُمْ لِلدَّابِّ فِي طَاعَتِهِ، وَالتَّأَهُبِ لِدَارِ الْقَرَارِ، وَالْحَذَرِ مِمَّا يُسْخِطُهُ
وَيُوجِبُ دَارَ الْبَوَارِ، وَالْمُحَافَظَةِ عَلَى ذَلِكَ مَعَ تَغَايُرِ الْأَحْوَالِ
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْبَرُّ الْكَرِيمُ، الرَّؤُوفُ الرَّحِيمُ، وَأَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، وَحَبِيبُهُ وَخَلِيلُهُ، الْهَادِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ، وَالِدَّاعِي إِلَى
صَلَوَاتِ اللَّهِ وَسَلَامِهِ عَلَيْهِ، وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ، وَآلِ كُلِّ، قَوِيمِ دِينٍ
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ { فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَمَّا بَعْدُ. وَسَائِرِ الصَّالِحِينَ
أَنْ مَا أَرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أَرِيدُ *وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ
وَهَذَا تَصْرِيحٌ بِأَنَّهُمْ خُلِقُوا لِلْعِبَادَةِ، [56-57: تاي راذل] {يُطْعَمُونَ
فَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْإِعْتِنَاءُ بِمَا خُلِقُوا لَهُ وَالْإِعْرَاضُ عَنْ حُظُوظِ الدُّنْيَا
مَنْزِلٌ بِالزَّهَادَةِ، فَإِنَّهَا دَارُ نَقَادٍ لَا مَحَلَّ لِإِخْلَادٍ، وَمَرْكَبُ عُبُورٍ لَا
قَلْبُهَا كَانَ الْإِيقَاطُ مِنْ أَهْلِهَا. حُبُورٍ، وَمَشْرَعُ انْفِصَامٍ لَا مَوْطَنُ دَوَامٍ
إِنَّمَا مَثَلٌ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى. هُمْ الْعُبَادُ، وَأَعْقَلُ النَّاسِ فِيهَا هُمُ الزُّهَادُ
خَتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا إِ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَا

يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازِيدَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا :[سنوي] {لَكَ نُفُصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُتَفَكَّرُونَ} كَأَنَّ لَمْ تَعْنِ بِالْأَمْسِ كَذ :ولقد أحسن القائل. والآيات في هذا المعنى كثيرة [24]

إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا فُطِنَا طَلَّفُوا الدُّنْيَا وَخَافُوا الْفِتْنَا

تَ لِحِي وَطَنَانْظَرُوا فِيهَا فَلَمَّا عِلْمُوا أَنَّهُ لَا يُبْسَدُ

جَعَلُوهَا لُجَّةً وَاتَّخَذُوا صَالِحَ الْأَعْمَالِ فِيهَا سَفِينًا

فَإِذَا كَانَ حَالُهَا مَا وَصَفْتُهُ، وَحَالُنَا وَمَا خُلِقْنَا لَهُ مَا قَدَّمْتُهُ ؟ فَحَقَّ عَلَى كَ مَسْلَكَ أُولَى النَّهَى الْمُكَلَّفِ أَنْ يَذْهَبَ بِنَفْسِهِ مَذْهَبَ الْأَخْيَارِ، وَيَسْأَلُ وَأَصُوبُ. وَالْأَبْصَارُ، وَيَتَأَهَّبُ لِمَا أَشْرَتْ إِلَيْهِ، وَيَهْتَمُّ بِمَا نَبَّهَتْ عَلَيْهِ التَّأْدُّبُ بِمَا صَحَّ :طَرِيقُ لَهُ فِي ذَلِكَ، وَأَرْشَدُ مَا يَسْلُكُهُ مِنَ الْمَسَالِكِ الْآخَرِينَ، وَأَكْرَمَ السَّائِقِينَ وَاللَّاحِقِينَ عَنْ نَبِينَا سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَ وَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى .صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ وَقَدْ صَحَّ عَنْ رَسُولِ [2 :ةدئامل] {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى} وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ ((قَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ)) وَأَنَّهُ قَالَ ((الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ)) وَأَنَّهُ قَالَ ((فَاعِلِهِ وَأَنَّهُ قَالَ لِعَلِّي رَضِيَ اللَّهُ)) (فَصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا مَنْ تَبِعَهُ لَا يَدْ فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ)) :عنه فَرَأَيْتُ أَنْ أَجْمَعَ مُخْتَصَرًا مِنَ الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ، مُشْتَمِلًا .((النَّعَمِ يَ مَا يَكُونُ طَرِيقًا لِصَاحِبِهِ إِلَى الْآخِرَةِ، وَمُحَصَّلًا لِآدَابِهِ الْبَاطِنَةِ عَلَى وَالظَّاهِرَةِ، جَامِعًا لِلتَّرْغِيبِ وَالتَّرْهِيْبِ وَسَائِرِ أَنْوَاعِ آدَابِ السَّالِكِينَ ق، مِنْ أَحَادِيثِ الزُّهْدِ، وَرِيَاضَاتِ النُّفُوسِ، وَتَهْذِيبِ الْأَخْلَاقِ

وَطَهَارَاتِ الْقُلُوبِ وَعِلَاجِهَا، وَصِيَانَةِ الْجَوَارِحِ وَإِزَالَةِ اعْوَجَاجِهَا،
وَالْتَزَمُ فِيهِ أَنْ لَا أَذْكَرَ إِلَّا حَدِيثًا. وَغَيْرَ ذَلِكَ مِنْ مَقَاصِدِ الْعَارِفِينَ
الْمَشْهُورَاتِ، صَحِيحاً مِنَ الْوَاضِحَاتِ، مُضَافاً إِلَى الْكُتُبِ الصَّحِيحَةِ
وَأُصْدِرَ الْأَبْوَابَ مِنَ الْقُرْآنِ الْعَزِيزِ بآيَاتِ كَرِيمَاتٍ، وَأَوْشَحَ مَا
وَإِذَا يَحْتَاجُ إِلَى ضَبْطٍ أَوْ شَرْحٍ مَعْنَى خَفِيٍّ بِنَفَائِسَ مِنَ التَّنْبِيهَاتِ
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ: مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، فَمَعْنَاهُ: قُلْتُ فِي آخِرِ حَدِيثٍ
وَأَرْجُو أَنْ تَمَّ هَذَا الْكِتَابُ أَنْ يَكُونَ سَائِقاً لِلْمُعْتَنِي بِهِ إِلَى الْخَيْرَاتِ،
وَأَنَا سَائِلٌ أَخَا انْتَفَعَ بِشَيْءٍ. حَاجِزاً لَهُ عَنْ أَنْوَاعِ الْقَبَائِحِ وَالْمُهْلِكَاتِ
وَالِدَيَّ، وَمَشَايِخِي، وَسَائِرِ أَحْبَابِنَا، وَالْمُسْلِمِينَ مِنْهُ أَنْ يَدْعُوا لِي، وَلَا
أَجْمَعِينَ، وَعَلَى اللَّهِ الْكَرِيمِ اعْتِمَادِي، وَإِلَيْهِ تَقْوِيضِي وَاسْتِنَادِي،
وَحَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ.

MÜELLİFİN MUKADDİMESİ

Bismillahirrahmânirrahîm

Bir tek, mutlak gâlip, sonsuz kudret sahibi, çok bağışlayıcı olan, gönül ehli ve basiret sahiplerine bir hatırlatma, akıl ve düşünce ehline bir ibret olsun diye geceyle gündüzü birbirine katan Allah’a hamdolsun. Allah, yarattığı kullarından bir kısmını seçip, bu dünyada zühd ehlinden kıldı. Onları, emir ve yasaklarını gözetme, devamlı olarak düşünme, öğüt dinleyip sapıklıktan uzak durma, unuttuktan sonra hatırlama ve gafletten sonra uyanma meziyetleriyle donattı. Onları, Allah’a itaatta ve âhirete hazırlıkta, gazabını gerektirecek davranış ve cehenneme girmelerine sebep olacak işlerden

sakınmada, zamanın ve şartların değişmesine rağmen güzel hallerini korumada başarılı kıldı.

Hamdin en yücesi, en üstünü, en şümullüsü ve en mükemmeliyle Allah’a hamdederim. Kullarına çok iyilik yapan ve Kerîm olan, onlara çok acıyan ve Rahîm olan Allah’tan başka ilâh olmadığına, Efendimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in O’nun kulu ve resûlü, sevgilisi ve dostu olduğuna, dosdoğru yola ulaştırıp, en kâmil dine dâvet ettiğine kesinlikle inanırım. Allah’ın salât ve selâmı, onun, bütün peygamberlerin, herbirinin inanmış dostlarının ve diğer sâlih kimselerin üzerine olsun.

Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Ben, cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum, beni beslemelerini de istemiyorum” [Zâriyât sûresi (51), 56-57]. Bu âyet, onların ibadet için yaratıldıklarını açıkça ifade eder. O halde onların, yaratılış gayelerine özen göstermeleri, zühd yolunu tutarak dünyanın geçici zevklerinden yüz çevirmeleri gerekir. Çünkü bu dünya geçici bir yurt olup, ebedî kalınacak bir yer değildir. Dünya âhiretin bineği olup, kalıcı bir sevinç ve neş’e yeri de değildir. Ayrılık yeridir; sürekli vatan değildir. Bu sebeple, dünya halkının

en uyanıkları, Allah’a en iyi kulluk yapanlardır. İnsanların en akıllı olanları da zâhidler, dünyaya bağlanıp kalmayanlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Dünya hayatı, tıpkı gökten indirdiğimiz bir suya benzer: İnsanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zînetini takınıp rengârenk süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz gelir de, onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz” [Yûnus sûresi (10), 24]. Bu anlamda âyetler çoktur. Şâir ne güzel söyler:

Allah’ın son derece anlayışlı akıllı ve zekî kulları vardır

Onlar dünyayı terkettiler ve fitnelerden korktular

Dünyaya bakıp şu gerçeği iyice anladılar

Burası diriler için kalıcı bir vatan değildir

Neticede bu dünyayı bir deniz sayıp

Sâlih amelleri kendilerine gemiler edindiler

Dünyanın hali, bizim halimiz ve yaratılış gayemiz anlattığım gibi olunca, sorumluluk taşıyan herkesin, seçkin ve hayırlı kimselerin izinden gitmesi, olgun akıl ve keskin görüş sahiplerinin yoluna girmesi icap eder. Ayrıca belirttiğim hususlarda hazırlık yapması, uyardığım konulara özen göstermesi gerekir. Bunu elde etmek için her mükellefin girmesi gereken en doğru yol, önce ve sonra gelenlerin efendisi, önden giden ve onları takip edenlerin en seçkini olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sahih hadisleriyle edeplenmektir. Allah'ın salât ve selâmı onun ve diğer peygamberlerinin üzerine olsun. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “İyilik ve takvâ üzerinde yardımlaşın” [Mâide sûresi (5), 2]. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sahîh hadislerinde şöyle buyurdu: “Kul, din kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da kulunun yardımcısıdır” (Müslim, Zikr 37-38; Ebû Dâvûd, Edeb 60; Tirmizî, Hudûd 3). “Bir hayra öncülük eden kimseye onu yapan gibi sevap vardır” (Müslim, İmâre 133; Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14). “Bir kimse doğru yola dâvet ederse, ona uyanların sevabı kadar kendisi için de sevap vardır.

Bu ona uyanların sevabından bir şey eksiltmez” (Müslim, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15). Peygamber Efendimiz Hz. Ali’ye şöyle dedi: “Allah’a yemin ederim ki, senin aracılığınla bir tek kişinin hidâyete ermesi, dünya nimetlerinin en kıymetlisine sahip olmandan daha hayırlıdır” (Buhârî, Cihâd 102, 143; Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 34). Bütün bu emirler sebebiyle, sahibi için âhiret yolunun azığı olacak, bâtınî ve zâhirî edepleri kazandırıcı, iyi davranışlara teşviki, çirkin olanlardan uzak durmayı, Allah yolunda gidenlerin edeplerinden olan zühdü, nefis terbiyesini, ahlâkı güzelleştirmeyi, kalp temizliğini ve bunun çarelerini, uzuvları günahlardan korumayı ve sapmalarını önlemeyi, bütün bunların yanında âriflerin amaçlarını gerçekleştirmelerini temin edecek, sahih hadislerden müteşekkil muhtasar bir kitap meydana getirmeyi uygun gördüm.

Bu esere, sahih hadisleri ihtiva eden meşhur kitaplardan, sahihliği sâbit olanlar dışında bir hadis almamaya özen gösterdim. Her konuya Kur’ân-ı Kerîm’den âyetlerle başlamayı, anlamları kapalı olup açıklamaya ihtiyaç hissettiren kelimeleri açıklamayı uygun buldum. Bir hadisin sonunda “müttefekun aleyh” dediğimde, bunun anlamı “Bu

hadisi Buhârî ve Müslim müştereken rivayet ettiler” demektir.

Bu kitap tamamlanınca, buna uymaya özen gösterenleri hayırlara sevkedeceğini, kötülüklerin, yıkıcı ve helâk edici davranışların her çeşidine engel teşkil edeceğini umarım. Bu kitaptan istifade edecek kardeşlerimin bana, ana ve babama, hocalarıma, diğer dostlarıma ve bütün müslümanlara duâcı olmalarını istiyorum. Benim güvenim Kerîm olan Allah’adır. İşimi yalnızca ona havale ederim; dayanağım da sadece O’dur. Allah bana yeter, O ne güzel vekîldir. Kötülüklerden kaçmaya kuvvet, iyilikleri yapmaya kudret, ancak Azîz ve Hakîm olan Allah’ın yardımıylaadır.

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ بِسْمِ اللَّهِ

نِيْفِرَاعِلَا دصاقم باتك

باب الإخلاص وإحضار النية - 1

في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفية

İHLÂS VE NİYET GİZLİ VE AÇIK BÜTÜN
İŞLERDE, SÖZLERDE VE HALLERDE İYİ
NİYET VE İHLÂS

Âyetler

رُؤَا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَمَا أَمَرَ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
{ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ }

1. “Onlara sadece şu emredilmişti: Bâtıl dinleri bırakarak yalnız Allah’a yönelip ona itaat etsinler, namazı kılsınlar, zekâtı versinler. İşte doğru din budur.” Beyyine sûresi (98), 5

Yahudi ve hristiyanlara tıpkı İbrâhim aleyhisselâm gibi olmaları, Allaha hiçbir şeyi ortak koşmamaları, ona kayıtsız şartsız boyun eğmeleri, mütevâzi ve saygılı davranmaları emrolunmuştu. Kendilerinden sapık fikirleri bırakmaları, yalnızca Allah’a ibadet edip namaz kılmaları, zekât

vermeleri istenmişti. Zaten Allah tarafından gönderilen bütün kitaplarda yazılan budur. Diğer bir ifadeyle söylemek gerekirse ilâhî dinlerde değişmeyen üç esas vardır: Allah’a imân etmek, namaz kılmak ve zekât vermek. Fakat onlar bu emirlere uymadılar. İşte bu sebeple müslümanların ihlâs, samimiyet ve dürüst bir niyetle Allah’ın buyruklarını yerine getirmeye çalışmaları şarttır. Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine uymayan yahudi ve hıristiyanlara hiçbir şekilde benzememeleri gerekmektedir.

لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ { وَقَالَ تَعَالَىٰ مِنْكُمْ }

2. “Kurbanların ne etleri, ne de kanları Allah’a ulaşır. Allah’a sadece sizin ihlâs ve samimiye-tiniz ulaşır.”

Hac sûresi (22), 37

Kurbanın akıtılan kandan ve dağıtılan etten ibaret olduğu zannedilir. İnsanlar için durum böyle olabilir. Allah Teâlâ kurbanın ne etine, ne de kanına bakar. Onun için önemli olan, hayvanın sırf Allah rızâsı için kesilmesidir. Kurban edilen hayvan Allah rızâsı için kesilmiyorsa, o kurbanın hiçbir değeri yoktur. Cenâb-ı Hakk’ın değer

verdiği, karşılığında mükâfat yazdığı şey insanın ihlâsı, iyi niyeti ve samimiyetidir.

{ قُلْ إِنْ تُخَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْذَوهُ يَعْلَمُهُ اللَّهُ } : وَقَالَ تَعَالَى

3. “De ki, gönlünüzdeki duyguları saklarsanız da, açıklarsanız da Allah hepsini bilir.” Âl-i İmrân sûresi (3), 29

Gizlilik veya açıklık insanlar için söz konusudur. Allah Teâlâ insanların gözlerden uzakta gizlice yaptığı şeyleri bildiği gibi, kalblerinden geçen duygu ve düşünceleri de bilir. Allah’a inanan, onun gönderdiği dini benimseyen bir kimse bütün davranışlarını, hatta gönlünden geçen duyguları bile kontrol etmelidir.

Hadisler

وَعَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصٍ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بْنِ نُفَيْلٍ بْنِ - 1
يَ بْنَ رِيَّاحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُرْطِ بْنِ رِزَّاحِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ عَبْدِ الْعُزِّ
لَاقٍ ، مِنْ عَدْلٍ لَا يَضُرُّ . كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبِ الْقُرَشِيِّ الْعَدَوِيِّ
سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ :

نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ إِتْمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ، وَإِنَّمَا لِغُلِّ امْرِئٍ مَا
هَجَرْتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجَرْتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ
«هَجَرْتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا ، أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجَرْتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ

دُ بِنُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدٌ: رَوَاهُ إِمَامَا الْمُحَدِّثِينَ. مَتَّفَقٌ عَلَى صَحَّتِهِ
إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ بَرْدِزْبَةَ الْجُعْفِيِّ الْبُخَارِيُّ، وَأَبُو
الْحُسَيْنِ مُسْلِمُ بْنُ الْحَجَّاجِ بْنِ مُسْلِمٍ الْقَشِيرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمَا فِي صَحِيحَيْهِمَا اللَّذَيْنِ هُمَا أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُسَدَّدَ.

1. Mü'minlerin emîri Ebû Hafs Ömer ibni Hattâb
radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes
yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır. Kimin
niyeti Allah'a ve Resûlü'ne varmak, onlara hicret
etmekse, eline geçecek sevap da Allah'a ve
Resûlü'ne hicret sevabıdır. Kim de elde edeceği bir
dünyalığa veya evleneceği bir kadına kavuşmak
için yola çıkmışsa, onun hicreti de hicret ettiği şeye
göre değerlendirilir.”

Buhârî, Bed'ü'l-vahy 1, Îmân 41, Nikâh 5,
Menâkıbu'l-ensâr 45, İtk 6, Eymân 23, Hiyel 1;
Müslim, Îmâret 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Talâk
11; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 16; Nesâî, Tahâret 60;
Talâk 24, Eymân 19; İbni Mâce, Zühd 26

Hiz. Ömer

Hiz. Ömer Kureyş kabilesinin Benû Adî kolundan
olup soyu Peygamber Efendimiz'in soyu ile

birleşir. Hadisimizin başında Nevevî'nin zikrettiği bu nesep zinciri şöyledir:

Ömer - Hattâb - Nüfeyl- Abdüluzzâ - Riyâh -
Abdullah - Kurt - Rezâh - Adî - Ka`b - Lüey -
Gâlib

Hz. Ömer Resûl-i Ekrem'den 10 yaş kadar küçüktü. İslâmiyet ile şereflenmeden önce müslümanlara pek eziyet ederdi. Nüfuzuyla, güç ve kuvvetiyle tanınmış bir yiğit olduğu için, onun müslüman olması diğer müslümanları güçlendirdi. İslâm ile şereflendiği gün Kâbe'ye giderek namaz kıldı. Diğer müslümanlar da ilk defa o gün Kâbe'de namaz kıldılar.

Medine'ye hicret edince, şehir merkezine bugün 3 km. uzaklıkta bulunan Kuba'ya yerleşti. Gün aşırı Resûl-i Ekrem'i ziyaret ederek, bütün gün onun yanında kalırdı. Medine'de Hz. Ebû Bekir'le birlikte Resûlullah'ın en büyük yardımcısı oldu. Onun katıldığı bütün savaşlarda bulundu. Kızı Hafsa'yı onunla evlendirerek Hz. Peygamber'in kayın pederi olma şerefini elde etti. Resûlullah Efendimiz'i o kadar derin bir muhabbetle severdi ki, onun vefat ettiğini duyunca büyük bir şoka

girdi. Kılıcını çekerek, Peygamber öldü diyenleri ikiye biçeceğini söyledi.

Son derece doğru ve isabetli düşünürdü. Henüz hakkında vahiy gelmeyen 15-20 önemli konuda Hz. Peygamber'e başvurarak o hususlarda âyet indirmesi için Allah Teâlâ'ya dua etmesini istedi. Bazan da o konulardaki kanaatini Hz. Peygamber'e arzetti. Hz. Ömer'in açıklık getirilmesini istediği hususlarda âyetler nâzil oldu. Hakkında âyet nâzil olan bu konulara, Ömer'in âyete uygun görüşleri anlamında "Muvâfakât-i Ömer" denmiştir (Bu konuda geniş bilgi için bk. Tecrîd Tercemesi, II, 349-353).

Hz. Ebû Bekir'in vefâtından sonra İslâm'ın ikinci halifesi oldu. İran, Irak, Suriye, Mısır topraklarını İslâm ülkesine kattı. Kudüs, Azerbaycan, Ermenistan, Horasan, İskenderiye onun zamanında fethedildi. Basra, Kûfe, Musul gibi büyük şehirleri kurdu. Eşsiz adalet anlayışıyla, dünya tarihinde benzeri görülmeyen adalet örnekleri verdi. Yardıma muhtaç olan herkese maaş bağladı. Devlet idâresinde önemli yenilikler yaptı. İdârî, adlî, mâlî ve askerî teşkilât kurdu. İslâm'ın, Kur'ân-ı Kerîm'in ve İslâmî ilimlerin daha geniş muhitlere yayılması için faaliyet gösterdi.

İslâmiyet’i uzun yıllar boyu bizzat Resûlullah Efendimiz’den öğrenmesi sebebiyle İslâm Hukuku’nun birçok meselesinde şahsî görüşleri vardı.

Hız. Ömer sert tabiatına rağmen pek mütevâzi bir insandı. Yamalı gömlek giyer, dul kadınların evine sırtında su taşır, çıplak döşemede yatıp uyur, develeri kendi eliyle kaşığılayıp temizlerdi. Halifeliğı süresince geceleri sokak sokak dolaşır, herkesin şikâyetini dinler, halkın dertlerine çözüm getirirdi. Çok güzel konuşur, hikmetli sözler söylerdi. Mert ve doğru sözlü olanları sever, kendini tenkid etseler bile onlara gücenmezdi. Halka hitap ettiğı birgün, yanlış işler yaparsa, kendisine nasıl davranacaklarını sormuştu.

Cemaatten biri hemen ayağı kalkarak:

- Seni kılıcımızla doğrulturuz, demişti.

Hız. Ömer adamın cesaretini denemek için:

- Benim hakkımda böyle konuşmaya nasıl cüret ediyorsun? diye sormuş, o adamın gözünü kırpmadan:

- Evet, bu sözleri senin hakkında söylüyorum, demesine pek sevinmiş ve:

- Allah’a şükürler olsun ki, yanlış yola sapacak olursam, halkımın içinde beni kılıcıyla doğrultacak kimseler var, demişti.

Hız. Ömer hicretin 24. yılında Zerdüşt bir köle tarafından şehid edildi ve Hız. Peygamber’in ayakları dibine gömüldü.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

“Yapılan işler niyetlere göre değerklenir” hadisi, insanın kazanacağı sevap ve günahlar ile yakından ilgili ve son derece önemlidir. Ahmed İbni Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî gibi büyük âlimler, bu hadisle, İslâmiyet’in üçte birini anlamamanın mümkün olduğunu söylemişlerdir. İmâm Şâfiî, bu hadisin yetmiş ayrı konuyla ilgisi bulunduğunu, bu sebeple de onu din ilminin yarısı saymak gerektiğini belirtmiştir. İmâm Buhârî ise, kitap yazanlara bir nasihatle bulunarak, eserlerine bu hadisle başlamalarını tavsiye etmiştir.

Şimdi niyetin ne olduğunu görelim:

Niyet, bir işi Allah rızâsı için yapmayı kalbden geçirmektir.

İş ya kalble, ya dille veya diğer organlarla yapılır.

Kalbimizle yaptığımız işler, niyet ve düşüncelerimizdir.

Dilimizle yaptıklarımız konuşmalarımızdır.

Organlarımızla yaptığımız işler de fiil ve davranışlarımızdır. Sözler ve davranışlar çoğu zaman niyete bağlı olduğu için, iyi niyet bazan başlı başına bir ibadet olur.

Ameller yâni yapılan işler niyete göre değer kazanır sözü, çoğu zaman organlarımızla yaptığımız işleri kapsar. Yoldaki bir taşı, insanlara zarar vermesin düşüncesiyle ve sevap kazanmak ümidiyle kaldırıp atmak bir ibadet sayılır. Birinin malını meşrû olmayan yollardan elde etmeye karar vermişken, Allah korkusuyla bu düşünceden vazgeçmek de aynı şekilde sevap kazanmaya vesile olur.

Kalbden geçen düşünceler, iyi niyete dayandığı zaman Allah katında değer kazanır. Bu esnada kalbin uyanık ve şuurlu olması gerekir.

Dil bir şeye niyet ederken kalb bu düşünceye katılmazsa, niyet makbul olmaz. 7. had s-i şer fte görüleceği üzere Allah Te l  bizim şeklimize, kalıbımıza değil, kalblerimize bakar, niyetlerimize değer verir.

Abdullah  bni  mer’in  lim ve z hid oğlu Medine’nin yedi fakihinden biri olan S lim, halife  mer  bni Abd laz z’e yazdığı mektupta şöyle demişti:

“şunu iyi bil ki, Allah Te l ’nın kuluna yardım , kulun niyeti kadardır. Kimin niyeti tam olursa, Allah’ın ona yardım  da tam olur. Niyeti ne kadar azalırsa, Allah’ın yardım  da o kadar azalır.”

Herkesin yaptığı işin karşılığını niyetine göre alması şu gerçeği vurguluyor: Yapılan bir ibadet ve herkesin takdirini kazanan bir hizmet görünüş bakımından kusursuz olabilir; ancak o ibadet ve güzel hizmetin samimi bir niyetle ve sadece Allah’ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılması şarttır. İnsanların takdir ve teveccühünü kazanmak

veya hem Allah rızasını hem de insanların takdirini kazanmak düşüncesiyle yapılan ibadet ve hizmetlerin Allah katında hiçbir kıymeti yoktur. Yapılan işleri Allah katında değerli kılan bizim ihlâs ve samimiyetimiz, yani o işleri sadece Allah rızası için yapmış olmamızdır. Meselâ insanlar beni görsün ve takdir etsin diye namaz kılmak, zekât vermek şirk derecesinde büyük bir günahtır. Fakat gösterişi aklından geçirmeyen bir mü'minin, başkalarını o ibadeti yapmaya teşvik etmek niyetiyle herkesin göreceği bir yerde namaz kıлып zekât vermesi faziletli bir davranıştır. Böyle bir mü'min hem görevini yapmış hem de iyi niyetinden dolayı ayrıca sevap kazanmış olur.

İyi niyete dayanmayan, sadece gösteriş için yapılan ibadetlerin ve güzel davranışların Allah katında hiçbir değeri bulunmadığını Peygamber Efendimiz ibretli bir misâlle ortaya koymuştur. Bu hadîs-i şerîfe göre kıyamet gününde ilk defa bir şehid hakkında hüküm verilecek. Allah Teâlâ ona ne yaptığını sorduğunda:

— Senin uğrunda çarpıştım, şehid edildim, diyecek. Fakat Cenâb-ı Hak ona:

— Yalan söyledin. Sana cesur adam desinler diye çarpıştın, buyuracak ve o adam yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılacak.

Daha sonra ilim öğrenip öğreten ve Kur'an okuyan bir kimse getirilecek. Ona da ne yaptığı sorulacak.

— İlmi öğrendim ve öğrettim. Senin rızânı kazanmak için Kur'an okudum, diyecek. Allah Teâlâ ona:

— Yalan söyledin. İlmi, sana âlim desinler diye öğrendin. Kur'an'ı ise, güzel okuyor desinler diye okudun. Nitekim öyle de denildi, buyuracak. O adam da yüz üstü sürüklenerek cehenneme atılacak.

Hadîs-i şerîfin devamında zengin bir kimsenin huzura getirileceği, onun da malını Allah rızası için harcadığını söyleyeceği, ona, “cömert adam” desinler diye malını sarfettiği söyleneceği ve diğerleri gibi onun da cehenneme atılacağı belirtilmektedir (Müslim, İmâre 152).

Bu niyet hadisinden şöyle bir sonuç da çıkmaktadır:

Aslında ibadet olmayan bazı işler, iyi niyetle yapıldığı takdirde ibadete dönüşebilir. Meselâ yemek yiyen kimse, bu gıdalardan elde edeceği kuvvetle ibadet edeceğini düşünürse, yemek yerken bile sevap kazanmış olur. Normal ticaretini yapan kimse, işini en iyi şekilde yaparak insanlara hizmet etmeyi, onları aldatmamayı düşünürse, hem para hem de sevap kazanabilir.

Hadîs-i şerîfimizde “Kimin niyeti Allah’a ve Resûlü’ne varmak, onlara hicret etmekse, eline geçecek sevap da Allah’a ve Resûlü’ne hicret sevabıdır” buyuruluyor. Hicret, bir şeyi terketmek demektir. Allah Teâlâ’nın yasak ettiği şeyleri terkedip yapmamak da genel mânâda hicret sayılmaktadır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz:

“Muhâcir, Allah’ın yasakladığı şeyleri bırakan kimsedir” buyurur (bk. 1569 nolu hadis).

Hadiste sözü edilen hicretten maksat, kâfirlerin elinde bulunan vatanı bırakıp İslâm yurduna göçmek demektir. Hz. Peygamber ile ashâbı, Mekke’den Medine’ye bu maksatla göçmüşlerdir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in söylemek istediği şudur:

Bir adam hicret ederken dünyevî bir çıkar düşünmemiş, sadece Allah'ın rızasını kazanmayı ve Resûlullah'ı hoşnut etmeyi hedef almışsa, hicreti makbûl olmuştur; Allah ve Resûlü'ne hicret etme sevabını elde etmiştir. Kim de hicret ediyor görünse bile, aslında bir dünyalık elde etme veya bir kadınla evlenme arzusuyla yola çıkmışsa, onun hicreti makbul sayılmaz ve hiçbir sevap kazanamaz. Bu gerçeği Allah Teâlâ şöyle belirtmiştir:

“Kim âhiret kazancını istiyorsa, onun kazancını çoğaltırız. Dünya kazancını isteyen de dünyalık veririz; ama onun âhirette bir nasibi olmaz” [Şûrâ sûresi (42), 20].

Bu hadîs-i şerîfin söylenmesine şöyle bir olayın sebep olduğu anlatılır:

Sahâbîlerden biri, Ümmü Kays adlı bir hanımla evlenmek ister. Fakat o günlerde Ümmü Kays Medine'ye hicret etmeyi düşünmektedir. Kendisiyle evlenmek isteyen sahâbîye, niyeti ciddî ise Medine'ye hicret etmeyi ve orada evlenmeyi teklif eder. Mekke'deki kurulu düzenini terketmeyi henüz düşünmeyen o sahâbî Ümmü Kays'la

evlenmek arzusuyla Medine'ye hicret etmek zorunda kalır. Bu durumu bilen sahâbîler, Ümmü Kays'ın muhâciri anlamında “Muhâcîru Ümmü Kays” diye takıldıkları o zâtın, hicret sevabı kazanıp kazanmadığını tartışmaya başlarlar. İşte o zaman Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerîfle meseleye açıklık getirerek herkesin niyetine göre sevap kazanacağını belirtir.

Hadisten Öğrendiklerimiz:

1. Yapılan işlerden sevap kazanabilmek için o işlere iyi niyetle başlamak gerekir.
2. Niyetin kalben yapılması önemli olduğu için, bunu ayrıca dille söylemek şart değildir.
3. Allah rızası gözetilmeden yapılan işlerden sevap kazanılamaz.
4. İnsan görüldüğü gibi olmalı, dünyevî bir çıkar için dini kullanmamalıdır.
5. İhlâs, niyet sağlamlığı demektir.

قال: نَيْنَ أَمَّ عَبْدِ اللَّهِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ - 2
يَعَزُّو جَيْشُ الْكَعْبَةِ فَإِذَا كَانُوا «: رسول الله صلى الله عليه وسلم

قُلْتُ يَا رَسُولَ :قَالَ .«بِبَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ فَ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ وَفِيهِمْ أَسْوَأُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ ،؟ اللَّهُ ، كَيْفَ يُخْسَدُ مُتَّقٍ عَلَيْهِ «يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ، ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ» :قَالَ : هَذَا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ .

2. Mü'minlerin annesi Ümmü Abdullah Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

—Bir ordu Kâbe'ye saldırmak üzere yola çıkacak; bir çöle geldiklerinde baştan sona bütün ordu yere batacaktır.”

Hız. Âişe der ki, bunun üzerine ben, Yâ Resûlallah, onların arasında ticaret için yola çıkanlar ve kötü niyetli olmayanlar varken niçin hepsi birden yere batacaktır? diye sordum.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

—Hepsi birden yere batacak, âhirette yeniden diriltilip niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir” buyurdu.

Buhârî, Büyû` 49; Hac 49, Müslim, Fiten 4-8.
Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 21; Nesâî, Menâsik 112;
İbni Mâce, Fiten 30

Hz. Âişe

Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz'in eşi ve onun en yakın arkadaşı Hz. Ebû Bekir'in kızıydı. Âişe-i sıddîka diye tanındı. Annesi Ümmü Rûmân, Peygamber Efendimiz'in çok değer verdiği bir hanımdı.

Hz. Âişe, Efendimiz'e peygamberlik geldikten 4 yıl sonra Mekke'de doğdu. Peygamber Efendimiz'e rüyasında bir meleğin 2-3 defa “Bu senin hanımındır” diye Hz. Âişe'yi göstermesi üzerine, Efendimiz onunla Medine'de, hicretin ikinci yılında evlendi.

Hz. Âişe Mescid-i Nebevî'ye bitişik 6 arşın genişliğindeki küçücük bir eve gelin geldi. Evinin kapısı Mescid'e açıldığı için Peygamber Efendimiz'in bütün sohbetlerini, vaaz ve hutbelerini dinlerdi. Mükemmel zekâsı, kuvvetli hâfızası ve güzel konuşmasıyla Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanmıştı. Bu sebeple Efendimiz onunla konuşmaktan, bitip tükenmeyen sorularına cevap vermekten zevk duyardı.

Peygamber Efendimiz'in evlendiği hanımlardan bâkire olan sadece Hz. Âişe'ydi. Hanımları içinde Hz. Hatice'den sonra en fazla onu severdi.

Resûl-i Ekrem ile 8 yıl evli kalan Hz. Âişe'nin hiç çocuğu olmadı. Hadisimizde geçen Abdullah'ın annesi anlamındaki Ümmü Abdullah künyesini ona Peygamber Efendimiz verdi. Zira Araplarda kadın, erkek herkes bir künye alırdı. “Teyze anne sayılır” buyuran Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, ona kız kardeşi Esmâ'nın oğlu Abdullah İbni Zübeyr'den dolayı bu künyeyi verdi. Peygamber Efendimiz onun odasında vefat ettiğinde Hz. Âişe daha 18 yaşındaydı.

Geceleri namaz kılar, çoğu zaman oruç tutardı. Öksüz ve yetimleri himâye edip yetiştirir, sonra da onları evlendirirdi.

Tekrarlarıyla birlikte 2210 hadis rivayet etmiş olan Hz. Âişe, sahâbe arasında en çok hadis bilen yedi kişiden biriydi. Kur'ân-ı Kerîm'i bütün incelikleriyle anlar ve tefsir ederdi. Arap şiirini ve soy bilgisi demek olan ensâp ilmini de çok iyi bilirdi. Kur'ân-ı Kerîm'i, hadîs-i şerîfleri, kısaca İslâmiyet'i pek çok insana öğretti.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra 47 yıl daha yaşadı. Hicretin 58. yılında, tıpkı Peygamber Efendimiz gibi 63 yaşında iken Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, Kâbe'yi yıkma niyetiyle yola çıkan bir ordunun başına gelecek felâket haber verilmektedir. Bu çirkin olay, hamd olsun henüz meydana gelmedi; fakat Beytullah dediğimiz bu Allah Evi, bugüne kadar birçok defa saldırıya uğradı. Bu olaylardan biri Emevîlerin ilk yıllarında cereyan etti:

Hız. Âişe'nin yeğeni Abdullah İbni Zübeyr, hicretin 72. yılında Emevîlere karşı halifeliğini ilân ederek Harem-i şerîfe sığındı. Emevîlerin vali ve kumandanlarından Haccâc-ı Zâlim Mekke'yi kuşattı ve Kâbe'yi mancınıkla taşa tuttu. Abdullah İbni Zübeyr arkadaşlarıyla birlikte onlara karşı kahramanca savaşarak hicretin 73. yılında şehid düştü.

Bir diğerk Kâbe tahribi olayı, hicretin dördüncü asrında Karmatîler tarafından yapıldı. Suûdî Arabistan'daki Ahsâ'da müstakil bir devlet kurmuş olan bu insafsız insanlar, 317 (929) yılında Kâbe'yi tavaf eden birçok müslümanı kılıçtan geçirerek Hacer-i esved'i yerinden söktüler ve alıp memleketlerine göturdüler. Yirmi yıl sonra tekrar getirip yerine koydular.

Allah Teâlâ'nın Kâbe'ye fillerle saldıran Ebrehe ordusunu nasıl perişan ettiğı Fil sûresinde anlatılmakta, ileride meydana geleceğı anlaşılan bu olayda da Kâbe'yi koruyacağı görölmektedir. Fakat kıyamet yaklaştığı zaman bu mübarek binanın artık korunmayacağı, "Habeşlilerden ince bacaklı bir adamın Kâbe'yi harap edeceği" güvenilir hadîs-i şerîflerde belirtilmektedir (Buhârî, Hac 47, 49; Müslim, Fiten 57-59).

Kâbe'yi yıkmaya gelen ordunun batacağı yer belli değildir.

Hâtıra bir soru gelmektedir: Kâbe'ye bir kötölük düşünmeyen bazı suçsuz insanlar niçin yere batırılacaktır?

Bunun cevabı şudur: Öyle günâhlar vardır ki, onların cezası sadece yapanlara değil, o günâhın yapılmasına göz yuman kimselere de erişir. Şu hâlde her koyun kendi bacağından asılır, diye düşünmemeli, hadîs-i şerîfte haber verilen cinsten bir belâ ile karşılaşmamak için kötülüklere aslâ göz yummamalı, meydan kötülere bırakılmamalıdır. Şayet kötülere engel olunamıyorsa, onlardan süratle uzaklaşılmalıdır.

Hadisimizin hatırlattığı önemli konulardan biri, kötülerin yanında bulunmanın sakıncalarıdır. Bu sakıncaların en önemlisi, onların fenalıklarının tıpkı bir hastalık gibi etraftakilere bulaşmasıdır.

Ayrıca iyi kimseleri kötülerle birlikte görenler, kötülerin yaptığı fenalığın önemsiz olduğunu zannederler. Daha da beteri, fenaların başına gelecek ceza, hadiste belirtildiği gibi, onların yanında bulunanları da yakıp kavuracaktır. Şu âyet-i kerîme zâlimlerden uzak durma gereğine işaret etmektedir:

“Aranızdan sadece zâlimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının!” [Enfâl sûresi (8), 25].

Ne var ki, kötöleri uyarmak da bir görevdir. Ahlâkı güzel, dinî bilgisi mükemmel olan kimseler onların yanına gitmeli ve kendilerine iyiyi, doğruyu ve güzeli anlatmalıdır.

Hâtıra gelen sorulardan biri de şudur:

İleride olacak hâdiseleri yâni gaybı yalnız Allah bildiği hâlde, kıyamete yakın meydana gelecek bu olayı Hz. Peygamber acaba nereden öğrendi?

Bu sorunun cevabı bir âyet-i kerîmede şöyle verilmektedir:

“Görünmeyeni (gaybı) bilen Allah’tır. O sırlarını kimseye bildirmez. Ancak bu sırları dilediği peygamberine haber verir” [Cin sûresi (72), 26-27].

Demekki bu hâdiseyi Peygamber Efendimiz’e Allah Teâlâ bildirmiştir.

Hadisimizin bize öğrettiği hususlardan biri de mâbed düşmanlarının hiç bir zaman eksik olmayacağı, her devirde değişik tahrip silahlarıyla ve değişik görünümelerde ortaya çıkacağıdır. Biz bütün mescidlere, câmilere Allah’ın evi deriz.

Bütün mâbedlerin kıblegâhı olan Kâbe ise en büyük Beytullah'tır. Onu yok etmeyi aklına koyanlar eksik olmadığına göre, diğer mâbedlerin düşmanları her devirde çıkacaktır.

Hadîs-i şerîfte asıl anlatılmak istenen husus, niyetin önemidir. Kâbe'yi yıkmaya gidenlerin arasında mâsum kimseler bulunabilir. Bunların bir kısmı savaşa zorla götürülmüş olabilir. Bir kısmı da başka bir yere giderken onlara rastlamış olabilir. Kötülük yapmayı düşünmediği hâlde kötülerin arasında bulunan kimselerin dünyadaki cezası, onlarla birlikte yok olmaktır. Âhirette ise niyetlerine göre hesaba çekileceklerdir. Şayet niyetleri kötü ise cehenneme, iyi ise cennete gideceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz:

1. Ameller, niyetlere göre değer kazanır. Bir işi iyi niyetle yapanlar, onun mükâfatını görürler. Kötü bir işi istemeden yapanlar ise, kötü niyetli olmadıkları için, cezaya çarptırılmazlar.

2. Zâlimlerin ve günahkârların arasında bulunmak, onların sayısını çok gösterir; taraftarlarının artmasına yol açar.

3. Zâlimlerden uzak durmayanlar, onların başına gelecek cezaya da ortak olurlar.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - 3- «سُنُّنْفَرُكُمْ فَأَنْفِرُوا إِلَّا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ ، وَإِذَا أ :
. لَا هِجْرَةَ مِنْ مَكَّةَ لِأَنَّهَا صَارَتْ دَارَ إِسْلَامٍ وَمَعْنَاهُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

3. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mekke fethinden sonra artık hicret yok; fakat cihad ve niyet vardır. Allah yolunda savaşa çağırıldığınız zaman hemen katılın.”

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45, Cihâd 1, 27, 184; Müslim, Hac 445, İmâret 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Siyer 32; Nesâî, Bey`at 15

Açıklamalar

İslâmiyet'in ilk yıllarında, Mekke'de, müslümanlara hayat hakkı tanımak istemeyen müşrikler, onlara pek ağır işkenceler yapıyorlardı. Bu işkencelere dayanamayan bazı müslümanlar Allah'ın emirlerini gönül huzuruyla yaşayabilmek

için kendi yurtlarını, yuvalarını terkettiler. Peygamber Efendimiz'in buyruğu zerine Habeşistan'a hicret ettiler. Daha sonraki yıllarda Medine, müslümanların huzurla yaşayabileceği bir barınak hline gelince, Efendimiz oraya hicret edilmesini tavsiye etti. Bir müddet sonra kendisi de oraya gt. Medine huzurlu bir İslm diyarı olmakla beraber, burada bir İslm devletinin kurulması ve yaşatılması için oradaki müslümanların sayısı yeterli değildi. Başka yerlerde bulunan müslümanların Medine'ye gelmesi bu bakımdan zorunlu idi.

Hicretin 8. yılı Ramazan ayında (Aralık 630) Mekke fethedilip de İslm güneşinin ilk doğduğu bu mübarek şehir İslm diyarı olunca, artık oradan Medine'ye hicret etmenin bir mnası kalmadı. Zira müslümanların yıllarca korkulu rüyası olan Mekkeliler Hak dini kucaklamak zorunda kaldılar. Müslümanlara zararı dokunabilecek kimseler ortadan kalkınca Resl-i Kibriy da Mekke'den hicret etme işini durdurdu. Böylece bu mübarek diyarın, dünya durdukça İslm lkesi olarak kalacağına da işaret etmiş oldu.

Mekke'nin fethi hem İslm tarihi hem de İslm'ın yaşanması bakımından önemli bir başlangıç oldu.

O tarihten itibaren müslümanlar güçlendiği için Medine’ye Hz. Peygamber’in yanına gelerek ona destek olmaya gerek kalmadı. Hadîs-i şerîfteki “Fakat cihad ve niyet vardır” ifadesi müslümanların hicret sonrası yeni görevlerini belirlemektedir. Bu da İslâm’ı ve müslümanları kalkındırmak için bir taraftan düşmanlarına karşı mücâdele vermek, cihad arzu ve aşkını devamlı canlı tutmak, bir taraftan da İslâm’a hizmet etme ve Allah rızasını kazanma niyetiyle, uzak diyarlara giderek ilim tahsil etmektir. Cihad ruhuyla yetişen müslüman, “Haydin savaşa” dendiği zaman korkup kaçmayacaktır. Allah’ın rızasını elde etmek için bir nevi geçici hicret olan savaşa koşarak gidecektir.

Bütün çabalara rağmen İslâm yurdundaki kötülere ve kötülüklere karşı başarı elde edilemiyor, dinin buyrukları yaşanamıyorsa, o takdirde hicret yine gündeme gelir. Zira Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“Tövbe etme zamanı sona ermeden hicret etme zamanı da sona ermez. Tövbe ise güneş battığı yerden doğuncaya kadar devam eder” buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 99). Demek oluyor ki, hayat devam ettiği sürece ihlâs, samimiyet ve iyi niyet devam edecektir. İnsan bu özellikleri hiçbir zaman

bırakmayacaktır. Gerektiğinde Allah uğrunda canla başla hizmet edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mekke fethedildikten sonra Medine'ye hicret etme mecburiyeti kalkmıştır.

2. Bir ülke İslâm diyarı olunca, orayı bırakıp başka yere gitmemelidir. Orada kalıp kötülerle ve kötülüklerle savaşılmalıdır. Bu da bir fayda sağlamıyorsa, İslâmiyet'in rahatça yaşanacağı bir yere hicret edilebilir.

3. Müslümanların, cihad aşkını hep canlı tutmaları, savaşa çağırılınca koşarak gitmeleri gerekir.

4. Yaşadığı yerden ayrılarak ilim tahsil etmek için başka yerlere ve ülkelere giden müslüman, hicret etmiş gibi sevap kazanır.

4- وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -
الْمَدِينَةَ إِنَّ بَ: «كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ: قَالَ
لِرَجَالٍ مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا ، وَلَا قَطَعْتُمْ وَاَدِيًّا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمْ
رَوَاهُ مُسْلِمٌ «إِلَّا شَرَكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ» : وَفِي رَوَايَةٍ «الْمَرَضُ

4. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah el-Ensârî
radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

— Bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem ile birlikte bir gazvede bulunuyorduk.
Buyurdu ki:

—Hastalıkları yüzünden Medine’de kalan öyle
kimseler var ki, siz bir yolda yürüdüğünüz veya bir
vâdiyi geçtiğinizde, onlar da sizinle birlikte
gibidir.”

Bir başka rivayete göre:

—Sevap kazanmada size ortak olurlar” buyurdu.
(Müslim, İmâre 159)

Câbir İbni Abdullah

Hicretten 16 yıl önce Medine’de doğdu. Babası
Uhud Gazvesi’nde ilk şehid düşen sahâbî Abdullah
İbni Amr İbni Harâm’dır. Babası hayatta iken 9
kızkardeşine bakmak için savaşımlara katılamamıştı.
Babasının vefatından sonra Peygamber
Efendimiz’le birlikte 19 gazvede bulundu. Câbir
radıyallahu anh, İkinci Akabe bîatına katılan 70
kişilik heyetin en küçük üyesiydi.

Peygamber Efendimiz C  bir'i   ok severdi. Zaman zaman onu devesinin arkasına bindirir, hastalandığında ziyaretine giderdi. Babası geride bir hayli bor   bırakarak   ehid olduğu zaman C  bir bu bor  ları   demekte zorluk   ekti.   oğu yahudi olan alacaklılar borcunu hemen   demesini istiyorlardı. Fakat onun hurma bah  elerinden ba  ka geliri yoktu.   stelik o yıl mahsul de azdı. Res  l-i Ekrem Efendimiz toplanan hurmaları   bekler halinde yığdırdı. M  barek eline   l  eği alarak herkese alacağını vermeye ba  ladı. Fahr-i Cih  n Efendimiz'in bir m  cizesi olarak C  bir'in b  t  n bor  ları   dendiği gibi hurmaların hi   eksilmediği g  r  ld  .

Z  t  rrik   Gazvesi'nden d  nerken Efendimiz onunla sohbet etti. Yeni evlendiğini, bir  ok borcu bulunduğunu   ğrenince devesini kendine satmasını istedi. Uzun bir pazarlıktan sonra, Medine'ye varınca teslim etmek   artıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz C  bir'den devesini satın aldı. C  bir deveyi teslim etmek   zere getirdiğinde, Res  lullah Efendimiz ona olan borcunu   dedikten ba  ka deveyi de kendisine hediye etti. Efendimiz'in bu e  siz yardım   ekli ash  b-ı kir  mı duygulandırdı. Bu olay daha sonraları deve gecesi anlamında

Leyletü'l-baîr diye anıldı. Resûl-i Kibriyâ o gece Câbir için 25 defa istiğfâr etti.

Binden fazla hadis rivayet ettikleri için “müksirûn” diye anılan yedi sahâbîden biri olan Câbir radiyallahu anh, mükerrerleriyle birlikte 1540 hadis rivayet etmiştir. Bizzat kendisinin Hz. Peygamber’den duymadığı bir hadisi ashâb-ı kirâmdan Abdullah İbni Üneys’in bildiğini haber aldı. Bu hadis, üzerinde mazlum hakkı bulunan kimsenin cennete giremeyeceğine dairdi. Câbir bu hadisi Peygamber Efendimiz’den duyan ilk ağızdan bizzat işitmek istedi. Fakat bu sahâbî Şam’a yerleşmişti. Câbir yılmadı. Bir deve satın alarak Medine’den yola çıktı. Bir ay süren uzun bir yolculuktan sonra Şam’a vardı ve hadisi Abdullah İbni Üneys’e sorarak öğrendi.

Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 78 (697) yılında 94 yaşında Medine’de vefat etti. Medine’de en son vefat eden sahâbî Câbir İbni Abdullah idi.

Allah ondan razı olsun.

1345 numara ile tekrar gelecek olan bu hadis bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةٍ: ورواه البخاري عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ 5-
دِينَةٍ إِنَّ أَقْوَامًا خَلَفْنَا بِالْمِ: تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
«مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وَادِيًّا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا ، حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ

5. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

— Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile
Tebük Gazvesi'nden döndüğümüz sırada şöyle
buyurdu:

-“Medine’de bizden geride kalan öyle kimseler
vardır ki, bir dağ yoluna, bir vâdiye girdiğimizde
onlar da bizimle yürüyormuş gibi sevap kazanırlar.
Çünkü onları birtakım mâzeretleri alıkoymuştur.”

Buhârî, Megâzî 81, Cihâd 35. Ayrıca bk. Ebû
Dâvûd, Cihad 19; İbni Mâce, Cihâd 6

Enes İbni Mâlik

Medineli olan Enes daha on yaşında bir çocukken
Resûl-i Ekrem Efendimiz bu güzel şehre hicret etti.
Annesi Ümmü Süleym, onu elinden tutarak
Resûlullah Efendimiz’e getirdi. Enes’in iyi bir
çocuk olduğunu söyleyerek onu Efendimiz’in
hizmetine verdi. Enes akşama kadar Peygamber
Efendimiz’in yanında bulunur, akşam olunca da

Kuba'daki evlerine giderdi. Efendimiz'in yanında pekçok savaşı katıldı.

Peygamber Efendimiz çok zeki bir çocuk olan Enes'i pek severdi. Enes'in söylediğine göre kendisine "oğulcuğum!" diye seslenir, onu hiç azarlamaz, döğmez, beğenmediği bir iş yapsa bile, "Bunu niçin yaptın?" demezdi. Zaman zaman ona "iki kulaklı" anlamında "Zül üzüneyn" diye takılırdı.

Hız. Peygamber Enes'e uzun ömürlü, çok çocuklu ve varlıklı olması, Allah Teâlâ'nın onu cennetine koyması için dua etti. Efendimiz'in duası aynen gerçekleşti. Enes yüz yılı aşkın bir hayat sürdü. Pek çok çocuğu, torunu ve serveti oldu.

Resûl-i Ekrem'den duyup öğrendiği, mükerrerleriyle birlikte 2286 rivayetle en çok hadis bilen yedi sahâbînin üçüncüsü idi. Okuma yazması olduğu için duyduğu hadisleri yazardı. Bu rivayetleri Medine'de ve daha sonra yerleştiği Basra'da yüzlerce talebesine öğretti.

Peygamber Efendimiz'i en iyi tanıyanlardan biri olduğu için, tıpkı Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem gibi yaşar, onun gibi namaz kılardı.

Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'e ait bir çubuğu ve onun bir saç telini hep yanında taşırdı. Öldüğü zaman bu çubuk, vasiyeti üzerine, kabirde yanına, Efendimiz'in saç teli de dilinin altına kondu.

Enes'in annesi Ümmü Süleym ile üvey babası Ebû Talha, ileri gelen ashâb-ı kirâmdandı. Peygamber Efendimiz onların evine sık sık uğrar, orada nâfile namaz kıldırır, Ümmü Süleym'in yemeğini yer, evlerinde öğle uykusuna yatar, onlara hayır dua ederdi.

Enes hicretin 93. yılında, 103 yaşında Basra'da vefât etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin 9. yılında yapılan Tebük Gazvesi'nden dönerken söylediği bu hadîs-i şerîf, niyet ve ihlâsın önemini belirtmektedir.

Asr-ı saâdette bir savaş çıktığı zaman, bütün sahâbîler o savaşa katılmak için can atardı. Herkes kendi imkânlarıyla veya varlıklı müslümanların

yardımlarıyla savaşı hazırlanırlardı. Maddî imkânsızlıkları yüzünden savaşı katılamayanlar, büyük bir sevaptan mahrum kaldıklarını düşünerek üzülür, gözyaşı dökerlerdi. Bu defa da öyle olmuştu. Resûl-i Kibriyâ'nın bu son gazvesine gidemeyenler hep İslâm ordusunu düşünmüşler, savaşı katılan bahtiyarların arasında olmayı hayâl etmişlerdi.

Her iki hadîs-i şerîfte de, hastalıkları veya başka mâzeretleri yüzünden savaşı katılamayan bazı müslümanların, savaşı katılan mücâhidler gibi sevap kazanacakları ifade buyurulmaktadır. Zira ellerinden gelseydi onlar da savaşı gidecekler, nice eziyetlere katlanacaklar, hatta canlarını Allah yolunda seve seve vereceklerdi.

Nisâ sûresinin 95. âyetinde, bütün imkânlarını ortaya koyarak Allah yolunda savaşan kimselerle, özürleri bulunmadığı halde savaşı gitmeyip evlerinde oturanların bir olmadığı söylenmekte, savaşanların ötekilerden üstün sayıldığı belirtilmektedir. Bu âyet-i kerîme, hadisimize ters düşmemektedir. Zira âyette mâzeretsiz olarak savaşı gitmeyenlerden, burada ise mâzereti sebebiyle savaşı gidemediği için üzülüp ağlayan

mücâhid ruhlu yiğitlerden söz edilmektedir. İki grup arasında dağlar kadar fark vardır.

Allah yolunda cihad etmek, şehâdet şerbetini kana kana içmek arzusuyla yanıp kavrulduğu halde, maddî ve bedenî güçsüzlük yüzünden buna imkân bulamayanları, korkaklık, tenbellik veya rahatına düşkünlük gibi sebeplerle savaştan kaçanlardan ayıran husus, niyet, samimiyet ve ihlâstır. İnsanı Allah katında değerli kılan işte bu özelliklerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda savaşan kimsenin attığı her adım, yaptığı her davranış ona sevap kazandırır.

2. Allah katında makbul olan bir işi imkânsızlıkları sebebiyle yapamayanlar, onu yapmayı ihlâs ve samimiyetle arzu ettikleri takdirde, yapmış gibi sevap kazanırlar.

وَعَنْ أَبِي يَزِيدَ مَعْنُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ الْأَخْنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، وَهُوَ -6-
كَانَ أَبِي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتَصَدَّقُ بِهَا :لَأَقْ، وَأَبُوهُ وَجَدَهُ صَحَابِيُونَ
:فَقَالَ .فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجِدِ فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا
وَاللَّهُ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ ، فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ «لَكَ مَا نَوَيْتَ يَا يَزِيدُ ، وَلَكَ مَا أَخَذْتَ يَا مَعْنُ» :الْفَقَّ

6. Ebû Yezîd Ma`n İbni Yezîd İbni Ahnes
radıyallahu anhüm -Ma`n de, babası Yezîd de,
dedesi Ahnes de sahâbîdir- şöyle dedi:

Babam Yezîd sadaka vermek üzere yanına birkaç
dinar aldı ve onları Mescid-i Nebevî de oturan
birinin yanına koydu. Ben Mescid'e uğrayarak
paraları aldım ve babama götürdüm.

Babam:

- Vallâhi ben onları sen alasın diye bırakmamıştım
deyince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in
yanına giderek durumu arzettim.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

- “Yezîd! Sen niyet ettiğin sadaka sevabını
kazandın. Ma`n! Aldığın para da senindir.”

Buhârî, Zekât 15. Ayrıca bk. Dârîmî, Zekât
14; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 470

Ma`n İbni Yezîd

Hadîs-i şerîfin râvisi Ebû Yezîd Ma`n gibi hem
kendisi, hem babası, hem de dedesi sahâbî olan

kimseler pek azdır. Hele bunlar gibi İslâmiyet’i kabul ettikten sonra dede - oğul - torun, üçü birden Bedir savaşına katılan bir başka tâlihli yoktur. Bu hadîs-i şerîfin Sahîh-i Buhârî’de bulunup da Riyâzüs-sâlihîn’e alınmayan kısmında belirtildiğine göre, Fahr-i Cihân Efendimiz Ma`n için bir kıza dünür olmuş ve onları evlendirmiştir. Hz. Ömer’in kendisine çok değer verdiği Ma`n önce Kûfe’de, sonra Mısır ve Şam’da yaşamış, 64 (683) yılında vefat etmiştir. Hz. Peygamber’den 5 hadis rivayet eden Ma`n’ın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

Allah ondan râzı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte yine niyetin önemi belirtilmektedir.

Ma`n’ın babası Yezîd, Mescid’de oturan bir sahâbînin yanına, muhtaçlara vermesi için bir miktar para bırakmıştı. Fakir olan, üstelik o parayı kimin bıraktığını bilmeyen oğlu, böyle bir yardıma ihtiyacı olduğu için parayı oradan almıştı. Babası durumu öğrenince, sadakasının boşa gittiğini düşünerek “O parayı sana vermek isteseydim, getirir verirdim. Ben onu sadaka niyetiyle

Mescid’e bıraktım. Sen almamalıydın?” diye oğluna çıkışmıştı. Bu parayı alıp harcamasının hiçbir sakıncası olmadığını düşünen Ma’n, babasıyla birlikte Resûl-i Ekrem’in huzûruna gelerek meseleyi arzetmiş, Resûlullah Efendimiz de Ma’n’ı haklı bulmuştu.

Hadîs-i şerîflerde üzerinde genişçe durulan konulardan biri, aile fertlerine verilen sadakanın son derece makbûl olduğudur. Bu tür harcamaların değeri, önemi ve sevâbı 291 numaralı hadisten itibaren başlayacak olan “Ailenin Geçimi” bahsinde ele alınacaktır.

Görülüyor ki, sadaka veren için önemli olan, parasını Allah yolunda harcamaya niyet etmesidir. Yaptığı yardım, sadaka almaması gereken birinin eline geçse bile, o, niyeti sebebiyle sevap kazanmış olur. Sadaka nâfile bir ibadet olduğu için, bir mü’mîn onu, kendilerine bakmak zorunda olduğu kimselere, meselâ babasına, dedesine, oğluna, kızına, hatta torununa verebilir. Ancak zekâtı, kendisine bu kadar yakın olanlara veremez.

Sadaka bizzat verilebileceği gibi, bir vekil aracılığıyla da verilebilir. Vekil eliyle verildiği

takdirde, nâfile ibadetlerde özellikle aranan, iyiliği gizlice yapma esasına da uyulmuş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka verirken, Allah rızası için vermeye niyet etmek şarttır.
2. Sadakalar insanın en yakınına verilebilir.
3. Sadakalar bir vekil vasıtasıyla da verilebilir.
4. Ashâb-ı kirâmın hayatında, mescidlerin önemli yeri vardı. Sadaka vermek için bile mescidden faydalanırlardı.

ي إِسْحَاقَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ مَالِكِ بْنِ أَهْيَبِ بْنِ عَبْدِ وَعَنْ أَبِي -7
مَنَافِ بْنِ زُهْرَةَ بْنِ كِلَابِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَى الْقُرَشِيِّ
الزُّهْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَحَدِ الْعَشْرَةِ الْمَشْهُودِ لَهُمْ بِالْجَنَّةِ ، رَضِيَ
عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي جَ « :اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ بَلَغَ :عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي فَقُلْتُ
بِي مِنَ الْوَجَعِ مَا تَرَى ، وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرْتُنِّي إِلَّا ابْنَةٌ لِي ،
:فَالشَّطْرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَقَالَ : لَا ، قُلْتُ : بِي ؟ قَالَ أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِي مَالِ
الْثُلُثُ وَالْثُلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ : لَا ، قُلْتُ فَالْثُلُثُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ
إِنَّكَ إِنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ ،
قَ نَفَقَةٌ تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجْرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِ
يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْلَفَ بَعْدَ أَصْحَابِي ؟ : فَقُلْتُ : تَجْعَلُ فِي أَمْرَاتِكَ قَالَ

إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ فَتَعْمَلْ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجَهَ اللَّهِ إِلَّا أَرْدَدْتَ بِهِ : قَالَ
لَعَلَّكَ أَنْ تُخَلَّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ دَرَجَةٌ وَرَفْعَةٌ وَ
اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هَجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، . آخِرُونَ
يَرِثُنِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ «لَكِنِ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ
. قُ عَلَيْهِفْتُمْ «أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ «وَسَلَّمَ

7. Cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan Ebû İshâk Sa`d İbni Ebû Vakkâs radıyallahu anh şöyle dedi:

Vedâ Haccı yılında (Mekke’de) yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ziyâretime geldi. Ona:

- Yâ Resûlallah! Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtayım mı? diye sordum.

Hiz. Peygamber:

- “Hayır”, dedi.

- Yarısını dağıtayım mı? dedim. Yine:

- “Hayır”, dedi.

- Ya üçte birine ne buyurursun, yâ Resûlallah? diye sordum.

- “Üçte birini dağıt! Hatta o bile çok. Mirasçılarını zengin bırakman, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır. Allah rızâsını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiği lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın” buyurdu.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs sözüne devamla dedi ki:

- Yâ Resûlallah! Arkadaşlarım gidipte ben kalacak mıyım? (burada ölecek miyim?) diye sordum.

- “Hayır, sen burada kalmayacaksın. Allah rızâsı için güzel işler yaparak yükseleceksin. Allah’tan öyle umuyorum ki, daha nice yıllar yaşayarak kimi insanlar (mü’minler) senden fayda, kimileri de (kâfirler) zarar görecektir.

Allahım! Ashâbımın (Mekke’den Medine’ye) hicretini tamamla! Onları geri döndürüp hicretlerini yarım bırakma! Acınacak durumda olan Sa`d İbni Havle’dir” buyurdu.

Bu sözleriyle Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Sa`d İbni Havle'nin Mekke'de ölmesine üzüldüğünü ifade etti.

Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6 ; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5

Sa`d İbni Ebû Vakkâs

Hazreti Sa`d, cennetlik oldukları Peygamber Efendimiz tarafından müjdelenen on bahtiyar sahâbîden biridir. Kureyş kabilesinden ve Benî Zühre soyundandır. Peygamber Efendimiz'in annesi Hz. Âmine de Benî Zühre' dendi. Bu sebeple Efendimiz Sa`d İbni Ebû Vakkâs'a “Benim dayımdır” derdi.

Onun İslâmiyet ile ilk şereflenen sahâbîlerin beşincisi veya yedincisi olduğu söylenir.

Müslüman olduğu zaman daha on yedi yaşında bir delikanlıydı. Bu hâlini “Müslüman olduğumda yüzümde henüz tüy yoktu” diye anlatmıştı. Onun bir özelliği de Allah yolunda ilk ok atan ve ilk kan döken kimse olmasıdır. İlk kan dökmesi olayı şudur:

Sa`d radiyallahu anh İslâmiyet’i kabul ettiği zaman müşriklerden biri ona hakaret etti. O da bir devenin çene kemiğini kaptığı gibi adamın başını yardı. Allah yolunda yere düşen ilk kan bu oldu. Uhud Gazvesi’nde düşmana bin ok attı. Bu savaşta Resûl-i Kibriyâ Efendimiz ona bir yandan ok veriyor, bir yandan da:

- “Anam, babam sana fedâ olsun, ey Sa`d! At!” buyurarak kendisini destekliyordu. Bütün savaşlarda Hz. Peygamber’in yanından ayrılmadı ve onun daha nice hayır dualarını aldı. Onun başarılarını artıran Fahr-i Cihan Efendimiz’in:

- “Yâ Rabbî! Okunu doğrult ve duasını kabul et!” şeklindeki niyâzlarıdır. Bu sebeptendir ki, Hz. Sa`d attığını vurur, Cenâb-ı Hakk’a arzettiği dualar kabul edilirdi. Bunu bilenler onun bedduasını almaktan korkarlardı.

Resûl-i Ekrem’in hadîs-i şerîfte haber verdiği mûcize gerçekleşti ve nice ülkeler onun eliyle fethedilerek İslâm diyârı oldu. İran fâtihtlerinin ilki, Kâdisiyye Savaşı’nın başkumandanı ve Kûfe’nin kurucusu o idi. Daha sonra Kûfe valisi oldu.

Hız. Ömer, kendisinden sonraki halifeyi seçecek altı kişilik heyette Sa`d`ı da görevlendirdi. Sa`d İbni Ebû Vakkâs, Hız. Osman şehid edildikten sonra bir köşeye çekildi ve hiçbir olaya karışmadı. Onun bu tutumunu Hız. Ali şöyle değerlendirmişti:

- Sa`d ile Abdullah İbni Ömer`in bu tarafsız davranışları çok yerindedir. Bu olaylarda bir köşeye çekilmekte günah varsa, herhâlde o günah küçüktür. Sevap varsa, o da şüphesiz çok büyüktür.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs seksen yıldan fazla bir hayat sürdü. Hadîs-i şerîfte anlatılan olayın meydana geldiğinde sadece bir kızı olmakla beraber, sonraları birkaç defa evlendi ve birçok çocuğu oldu. Nihayet hicretin 55. yılında Medine`de hastalandı. Vefatının yaklaştığını hissedince, sakladığı eski bir abayı getirterek:

- Benim kefenim bu olsun. Zira Bedir Gazvesi`nde düşmanlarla çarpışırken üzerim de bu cübbe vardı. Şimdiye kadar onu bu maksatla saklamıştım, dedi. Aşere-i mübeşşere`den en son vefat eden o oldu.

Rivayet ettiğı 215 hadisın 115 tanesi hem Buhârî`nin, hem de Müslim`in Sahîh`lerinde yer aldı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde anlatılan olayın geçtiği Vedâ Haccı, hicretin onuncu yılında yapıldı. Bundan üç ay kadar sonra da Sevgili Efendimiz Mevlâ'sına kavuştu.

Hadîs-i şerîfte, bir kimsenin malının ne kadarını Allah rızâsı için dağıtılmak üzere vasiyet edebileceği anlatılmaktadır. Görüldüğü üzere çocukları ve yakın mirasçıları bulunan bir kimse, malının üçte birinden fazlasını dağıtılmak üzere vasiyet etmeyecektir. Uzak yakın hiçbir mirasçısı bulunmayan kimsenin, malının üçte birinden fazlasını vasiyet edip edemeyeceği tartışmalıdır.

Hanefîler ile Mâlikîler mirasçısı bulunmayan kimsenin bütün malını vasiyet edebileceğini söylemişler; öteki mezhep imamaları da mirasçısı olmayanın mirasçısı beytûlmâldir düşüncesiyle bu görüşe karşı çıkmışlardır. Şayet mirasçılar, malın üçte birinden fazlasının vasiyet edilmesine itiraz etmezlerse, üçte birden fazlasını dağıtmakta hiçbir sakınca yoktur.

Görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz, varlıklı bir kimsenin malını hibe ve vasiyet ederken ölçülü davranmasını tavsiye etmektedir. Zengin bir kimsenin bütün malını fakir fukaraya dağıtması, ilk bakışta câzip ve imrenilecek bir davranış gibi görülebilir. Fakat bir aile servetinin tamamen elden çıkmasına yol açan bu aşırılık, mirasa muhtaç olan birçok kimsenin zor durumda kalmasına sebep olabilir. İşte bunun için güzel dinimiz mirasçının elini tutmuş, ona en uygun davranışı tavsiye etmiş, geride kalanları düşünmeyi, onları kimseye muhtaç etmemeyi öğütlemiştir.

Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın malını Allah rızâsı için harcamak istemesi, Peygamber Efendimiz'in de buna belli şartlarda izin vermesi, varlıklı kimselerin daha hayatta iken iyilik yapmaları gerektiğini göstermektedir. Çünkü o serveti dışıyla tırnağıyla kazanan adamın ölümüyle birlikte mirasçılar genellikle hayır yapmamakta, ellerine geçirdikleri o hazır malı har vurup harman savurarak harcayıp tüketmektedir.

İnsan aklı başındayken ve malının üzerinde istediği tasarrufu yapmaya sahipken onu en uygun yerlere harcamalı ve âhiretini daha dünyadayken yapmaya

bakmalıdır. Bununla beraber yakın mirasçılar daima gözetilmeli, onların iyiliği düşünölmeli ve kimseye muhtaç olmamaları sağlanmalıdır.

Hayır ve iyilik yapmanın çok çeşitli yolları bulunduğuna işaret eden Peygamber Efendimiz, buna bir misâl vermek istemiş, misâli de üzerinde her zaman önemle durduğu bir konudan seçmiştir: İnsanın hayat arkadaşı olan hanımıyla hoşca geçinmesi. Eşiyle iyi geçinmeye çalışan kimse hem hayat arkadaşını mutlu eder, hem de kendisi mutlu olur. 294 numaralı hadiste tekrar edileceğı üzere yemek yerken eşini sevindirmek için onun ağzına verilen lokmayla bile hayır ve iyilik yapılmış olur.

Aile huzurunu sağlamak için yapılan benzeri davranışlar, başkalarına ne kadar basit ve önemsiz gelirse gelsin, Allah rızâsını kazanmak niyetiyle yapıldığı takdirde nafile bir ibadet sayılır ve insana sevap kazandırır. Böylece niyet ve ihlâsın önemi bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Aile fertlerini geçindirmek için uğraşıp didinen kimse önemli bir görevi yapmış, bir sorumluluktan kurtulmuş olur. Bu işi yaparken bir de Allah rızâsını kazanmayı düşünmüşse, hem vazifesini yapmış hem de sevap kazanmış olur.

Hadîs-i şerîfin sonunda görüldüğü üzere Sa`d İbni Ebû Vakkâs Peygamber Efendimiz'e özel bir soru sordu: Siz ashâb ile Medine'ye döneceksiniz de ben burada ölüp kalacak mıyım? Ben bu şehirden Medine'ye Allah rızâsı için hicret etmişim; şimdi burada ölüp kalırsam hicret sevabını yitirmiş olur muyum? diye durumunu öğrenmek istedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Sa`d'ın ölüp ölmeyeceğini elbette bilemezdi. O esnâda Allah Teâlâ Resûlü'ne bu sorunun cevabını bildirdi. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz de Sa`d'ın bu hastalık yüzünden ölmeyeceğini, daha nice güzel hizmetler yapacağını söyleyerek bir mûcizeyi gerçekleştirmiş oldu. Nitekim Hz. Sa`d bu olaydan sonra 45 yıl daha yaşadı. İslâm'a ve müslümanlara pek çok hizmet etti.

Şunu iyi bilmek gerekir ki, Peygamber Efendimiz'in geleceğe dönük haber vermesi, onun gaybı bildiği anlamına gelmez. Cin sûresinin 26. âyetinde belirtildiği üzere görünmeyen âlemin sırlarını sadece Allah Teâlâ bilir ve bu sırlardan dilediği kadarını peygamberine bildirir.

Resûlullah Efendimiz'in “Acınacak durumda olan Sa`d İbni Havle'dir” buyurduğu bu zât, önce

Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etmiş, Bedir, Uhud ve Hendek Gazveleri başta olmak üzere birçok savaşa katılmış bir sahâbîdir. Vedâ haccı sırasında Mekke'de vefât etmiştir. Sahâbîler, Allah rızâsı için terkedip gittikleri bir yere geri dönüp orada ölmeyi doğru bulmazlar, hicret ettikleri yerde ölmeyi arzu ederlerdi. Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın Mekke'de ölüp kalacak mıyım? diye sorması üzerine, Efendimiz onun adaşı olan ve bir müddet önce Mekke'de vefât eden Sa'd İbni Havle'yi hatırladı ve kaybettiği bazı sevaplar dolayısıyla onun adına üzüldü.

Resûl-i Ekrem'in Hz. Sa'd'ı ziyareti 917 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi niyetle yapılan işler insana sevap kazandırır. Allah rızâsı gözetilerek aile fertlerine yapılan harcamalar ve hatta bu düşünceyle yapılan şakalaşmalar nâfile ibadet sayılır.
2. Peygamber Efendimiz hastalanan sahâbîlerini ziyaret ederdi.

3. Hastalık Allah Teâlâ'nın insanı deneme yollarından biridir. Bu sebeple hasta olan kimse hâinden şikâyet etmemelidir.

4. Meşrû yollarla zengin olmak, malını Allah yolunda harcamak, mirasçılarını ve yakın akrabalarını kimseye muhtaç olmayacak durumda bırakmak iyi bir davranıştır.

5. Hasta iken malın üçte birinden fazlası sadaka olarak dağıtılamaz, dağıtılması da vasiyet edilemez. Hastalanmadan önce ise üçte birle sınırlı kalmadan istendiği kadar harcanabilir. Ölümünden sonra geride fazla malı kalmayacak kimse hiç vasiyet etmemeli, herşeyini mirasçılarına bırakmalıdır

6. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e ileride olacak bazı şeyleri haber vermiş, o da bunlardan uygun gördüklerini ashâbına bildirmiştir.

8- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَامِكُمْ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هَاور « مُكْلَامَعَاوُ مُكْبُوْلُقْ يَلَا رُظْنِي نِكْلُو ، مُكْرَوُصْ يَلَا أَلُو ،
ملسم .

8. Ebû Hüreyre Abdurrahman İbni Sahr
radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

- “Allah Teâlâ sizin bedenlerinize ve yüzlerinize
değil, kalblerinize bakar.”

Müslim, Birr 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9

Ebû Hüreyre

Müslüman olmadan önceki adı Abdüşems idi.
Müslüman olduktan sonra Abdurrahman adını aldı.
Birgün elbisesinin içinde bir kedi götürüyordu.
Kendisini gören Resûl- i Ekrem Efendimiz:

- O nedir? diye sordu. Ebû Hüreyre:

- Kedi, diye cevap verdi. Bunun üzerine
Peygamber Efendimiz ona “Kedicik babası”
anlamında:

- Ebû Hüreyre! diye takıldı. O günden sonra bu
künye ile tanındı ve asıl adı unutuldu. Kendisine
Resûl-i Ekrem'in verdiği bu künye ile hitâp
edilmesinden pek hoşlanırdı.

Ebû Hüreyre hicretin yedinci yılında müslüman oldu. Mescid-i Nebevî'nin sofasında yatıp kalkan ve kendilerine Ashâb-ı Suffe denen fakir müslümanlardan biriydi. Gece gündüz Peygamber Efendimiz'den ayrılmaz, ondan duyduğu hadisleri öğrenmeye çalışırdı. Peygamber Efendimiz'in hayatının son üç senesinde bizzat kendisinden ve diğer büyük sahâbîlerden duyduğu mükerrerleriyle birlikte 5374 hadîs-i şerîf rivayet etmiştir. Böylece ashâb-ı kirâmdan en çok hadis rivayet eden o olmuştur. Rivayetlerinin 609 tanesi hem Buhârî'nin, hem de Müslim'in Sahîh'lerinde bulunmaktadır.

Kendisine pek çok hadis rivayet ettiğini söyleyenlere:

- Muhâcirînden olan kardeşlerimizi ticaretleri ve çarşılarda olan alış verişleri, ensardan olan kardeşlerimizi ziraatları ve hurmalıkları meşgul ederdi. Ben ise karın tokluğuna Hz. Peygamber'den ayrılmaz, onların bulunmadıkları zamanlarda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunur ve onların ezberlemediklerini ezberlerdim, cevabını vermiştir.

Ebû Hüreyre'den 800'den fazla sahâbî ve tâbiî hadis rivayet etmiştir.

Hiz. Ömer'in hilâfeti zamanında bir müddet Bahreyn valiliği yapmış, sonra da hiçbir idârî görev kabul etmeyerek Medîne-i Münevvere'de yaşamıştır. Hicretin 59. yılında Medine'de 78 yaşında iken Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanlar genellikle dış görünüşe önem verirler. Güzel ve yakışıklı olanlarla varlıklı kimseler toplumda daha büyük itibar görürler. Çirkin ve fakir olanlara pek değer verilmez. Bu ölçüler ruh ve gönül dünyasını tanımayan sığ ve sathî kimselerin değer ölçüleridir.

Allah Teâlâ ise insanların davranışlarını iyi ve kötü olarak değerlendirirken ne beden güzelliğine, ne de mal varlığına bakar; çünkü bunlar gelip geçici değer ölçüleridir. Önemli olan ruh güzelliği ve gönül zenginliğidir. Daha da önemlisi bu ruh güzelliği ile gönül zenginliğinin iyi hâl, güzel davranış ve samimi ibadetler olarak dışa

yansımasıdır. İnsanlara iyilik yapma heyecanıyla, Allah’a kulluk edebilme aşkıyla yaşamaktır. Kalıcı olan, insanın gerçek değerini ortaya çıkaran işte bu meziyetleridir.

Hadîs-i şerîfin Sahîh-i Müslim’deki bir başka rivayetinde Allah Teâlâ’nın kalble birlikte davranışlara ve ibadetlere değer verdiğini Peygamber Efendimiz şöyle belirtmektedir:

“ Allah Teâlâ sizin yüzlerinize ve mallarınıza değil, kalblerinize ve amellerinize bakar” (Müslim, Birr 34).

Allah Teâlâ’nın kalbe ve davranışlara bakması demek, kalbin ve davranışların iyi olması hâlinde, onların sahibine sevap ve mükâfat vermesi demektir. Bir âyet-i kerîmede Allah Teâlâ’nın maddî görüntülere değer vermediği, insanda mânevî güzellik aradığı şöyle ifade edilmiştir:

“Sizi yanımızda değerli kılacak olan ne mallarınız, ne de evlatlarıdır. Ancak imân edip güzel ve hayırlı işler yapanların durumu başkadır. Onlara yaptıklarının kat kat fazlasıyla mükâfat verilecektir” [Sebe’ sûresi (34), 37].

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, kendi mübârek göğsüne, daha doğrusu kalbine işaret ederek üç defa: “Takvâ işte şuradadır” (Müslim, Birr 32; Tirmizî, Birr 18) buyurması, insanın gerçek değerinin ihlâslı bir kalbe sahip olmasıyla anlaşılacağını göstermektedir.

Helâller ile haramların kesin surette belli olduğunu, şüpheli görünen davranışlardan sakınmak gerektiğini açıkladığı meşhur hadîs-i şerîfin sonunda Peygamber Efendimiz kalbin önemini şöyle belirtir:

“ Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur; bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdır” (Buhârî, İmân 39; Müslim, Müsâkât 107,108).

Bu hadis 1574 numaralı hadisin içinde tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ibadetleri ve güzel davranışları değerlendirirken samimiyet derecesini, ihlâs ve iyi niyeti esas alır.

2. Kalb, Allah'ın çok değer verdiği, devamlı surette bakıp kontrol ettiği bir merkezdir. Bu sebeple onu kötü duygulardan arındırmak, dinin tavsiye ettiği güzel hâl ve davranışlara sahip kılmak gerekir.

3. İbadetleri makbul ve değerli kılan kalbdır. Bu sebeple öncelikle kalbi kin ve haset gibi mânevî ve ictimâî hastalıklardan arındırmalı, mükemmel hâle getirmeye çalışmalıdır.

9- وَعَنْ أَبِي مُوسَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً ،
أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً وَيُقَاتِلُ رِيَاءً ،
مَنْ قَاتَلَ لِيَتَكُونَ كَلِمَةً لِلَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي « :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » «سَبِيلِ اللَّهِ

9. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el-Eş`arî
radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Biri cesaretini göstermek, diğeri milletini korumak, öteki kendine yiğit adam dedirtmek için savaşılan kimselerden hangisi Allah yolundadır? diye soruldu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şu cevabı verdi:

- “Kim, İslâmiyet daha yüce olsun diye savaşıyorsa, o Allah yolundadır.”

Buhârî, İlim 45, Cihad, 15, Farzu'l-humûs 10, Tevhîd 28; Müslim, İmâre 150, 151. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihad 16; Nesâî, Cihad 21; İbni Mâce, Cihad 13

Ebû Mûsâ el-Eş`arî

Yemen'in Zebid bölgesinde yaşayan ve güzel davranışlarıyla Hz. Peygamber'in takdirini kazanan Eş`arîlerdendir. Hz. Peygamber'in İslâm'a davet ettiğini duyunca, onu görmek üzere iki ağabeyi ve 52 kişiyle birlikte bir gemiye binip yola çıktılar. Fakat fırtına onları Habeşistan'a sürükledi. Karaya çıkınca, Peygamber Efendimiz'in amcasının oğlu Ca`fer-i Tayyâr ile birçok müslümanın orada olduğunu öğrenip sevindiler. Hicretin 7. yılında (628) Medine'ye döndüler. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye giderek iki hicret yaptıklarını ve bu sebeple Allah'ın rızâsını kazandıklarını Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyunca çok sevindiler. Ebû Mûsâ el-Eş`arî o

tarihten sonra Peygamber Efendimiz'den hiç ayrılmadı. Onun maiyyetinde bütün savaşlara katıldı.

Hız. Ömer ve Hız. Osman devirlerinde yıllarca Basra ve Kûfe valiliği yaptı. Birçok beldenin İslâm topraklarına katılmasını sağladı.

Ashâb-ı kirâm'ın en büyük altı âliminden biri sayılırdı. Kur'ân-ı Kerîm'i bizzat Peygamber Efendimiz'den öğrendi, Basralılara ve Kûfelilere yıllarca Kur'an öğretti. Çok güzel bir sesi vardı. O Kur'an okumaya başlayınca herkes derin bir huşû ile dinlerdi. Bir gece Resûl-i Ekrem Efendimiz Hız. Âişe'yle birlikte onun Kur'an okuyuşunu dinledikten sonra, kendisine Hız. Dâvûd'unkine benzer bir ses verildiğini söyledi. Hız. Ömer onun Kur'an okumasını istediği zaman:

- Ebû Mûsâ! Bize Rabbimizi hatırlat! derdi.

Ebû Mûsâ uzun yıllar idarecilik yapmasına rağmen dünya malına hiç iltifat etmedi. Herkese Hız. Peygamber zamanında yaşadıkları mütevâzi hayattan örnekler vererek sâde yaşamının güzelliğini anlattı. Çok hayâlî bir insandı. Geceleri uyurken vücudunun açılabilceğini düşünerek bir

nevi pijamayla yatardı. Allah'tan utandığı için karanlıkta iki büklüm yıkandığını söylerdi. Talebelerini yumuşak kalbli olmaya teşvik eder, Allah korkusundan dolayı ağlamayı tavsiye eder ve:

- Ağlayamıyorsanız, ağlamaya gayret edin! Zira cehennem ehli, göz pınarları kuruyana kadar ağlayacak, sonra içinde gemiler yüzecek kadar kanlı yaşlar dökecekler, derdi.

Ebû Mûsa el-Eş`arî 360 hadis rivayet etmiştir. 63 yıllık hayatının çoğu İslâm'a ve insanlara hizmet etmekle geçen bu muhterem sahâbî, hicretin 42. yılında (662) Kûfe'de, bir rivayete göre de Mekke'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin muhtelif rivayetlerinde görüldüğü üzere, cesaretini göstermek, milletini korumak ve kendine yiğit adam dedirtmek gibi gayelerden başka, sırf ganimet elde etmek ve öfkesini yatıştırmak için savaşanların hâli de Peygamber Efendimiz'e sorulmuştur. Bu düşüncelerle

savaşanlardan hiçbirinin Allah yolunda cihad etmiş olamayacağını kesin bir dille açıklayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, 1346 numara ile tekrar görüleceği üzere ancak İslâmiyet'i yayıp yaşatmak (i`lâ-yi kelimetullah) için savaşanların Allah yolunda cihad etmiş sayılacağını belirtmiştir.

Hadisin metninde geçen kelimetullah sözüyle, kelime-i tevhîd yâni Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah kastedilmiştir. İslâm'ı en iyi ve en kısa bir şekilde ifade eden kelime-i tevhîd müslümanların parolası gibidir. Müslümanın en önemli görevi, dilinden düşürmediği bu aziz kelimeyi ufukların ötesine götürmek, başkalarının da Allah'ı tanımak suretiyle mutlu olmasını sağlamaktır. Cihad bu demektir. O hâlde böylesine yüce bir gaye için savaşmak varken, nefsânî duygular ve basit çıkarlar için vuruşmak elbette yanlıştır.

Allah'ın rızâsını kazanmak için savaşmak ön planda geldiği takdirde, zikredilen diğer hedeflerin gözetilmesi asıl maksada zarar vermez. Meselâ milletini korumak için vuruşan kimsenin asıl gayesi Allah'ı hoşnut etmek, İslâm yurduna düşman ayağı bastırmamak ise, kendi milletini koruma duygusu bu hedefe ters değildir.

İnsanoğlunun yaptığı her harekette niyetine bakıldığı bu hadiste bir kere daha ortaya konmaktadır. Demek oluyor ki, bir can pazarı olan savaşta ölünce şehid, kalınca gâzi sayılabilmek için Allah’a hizmet aşkının ön planda tutulması gerekmektedir. Bunu Ebû Ümâme el-Bâhilî’nin rivayet ettiği şu hadîs-i şerîf daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Adamın biri Resûl-i Ekrem’e gelerek:

- Para ve şöhret için savaşan bir adam sevap kazanır mı? diye sordu.

Peygamber Efendimiz:

- “Hiçbir şey kazanamaz”, buyurdu.

Adam bu soruyu Resûl-i Ekrem’e üç defa sordu. Her defasında da aynı cevabı aldı. Sonra Hz. Peygamber sözünü şöyle tamamladı:

“Allah Teâlâ sadece kendi rızâsı için yapılan ibadetleri kabul eder, başkasını değil” (Nesâî, Cihad 24).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İşler değerlendirilirken hangi maksatla yapıldığına bakılır. İyi niyetle yapılmışsa Allah katında makbul olur.
2. Allah'ın rızâsını kazanmak için savaşmak yerine menfaat ve nefsi tatmin için vuruşmak doğru değildir.
3. Dünyaya gönül bağlamak, insanı yüce hedeflere varmaktan alıkoyan basit ve önemsiz bir uğraştır.
4. Cihad gibi en önemli bir görev bile, ancak ihlâs ile yapılırsa bir kıymet ifade eder.

عن أَبِي بَكْرَةَ تُفَيْعِ بْنِ الْحَارِثِ الثَّقَفِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ وَ-10-
إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَا بَالُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَذَا الْقَاتِلُ فَمَ: قُلْتُ «وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ
. متفقٌ عليه «إِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ»: الْمَقْتُولُ ؟ قَالَ

10. Ebû Bekre Nüfey` İbni Hâris es-Sekafî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“İki müslüman birbirine kılıç çektiği zaman, öldüren de, ölen de cehennemdedir”.

Bunun üzerine ben:

- Yâ Resûlallah! Öldürenin durumu belli, ama ölen niçin cehennemdedir? diye sordum.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Çünkü o, arkadaşını öldürmek istiyordu” buyurdu.

Buhârî, İmân 22, Diyât 2, Fiten 10; Müslim, Kasâme 33, Fiten 14, 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 5; Nesâî, Tahrîm 29, Kasâme 7; İbni Mâce, Fiten 11

Ebû Bekre es-Sekafî

Ebû Bekre Tâiflidir. Annesi ve babası köle olduğu için o da köle sayılıyordu. Müslümanlar Tâif’i kuşattıkları zaman Peygamber Efendimiz, gelip müslümanlara katılan hürler serbest, köleler hür olacak diye ilân etti. Ebû Bekre Tâif kalesinden aşağı, bekre denen bir kuyu çıkışı ile inerek gelen 23 köleden biriydi. Bu sebeple Peygamber

Efendimiz ona Ebû Bekre diye iltifat etti. O günden sonra hep bu künye ile anıldı.

Ebû Bekre çok ibadet etmesiyle tanınan bir sahâbî idi. Rivayet ettiği bu hadîs-i şerîfî hayatı boyunca tatbik etti. Bu sebeple de ashâb-ı kirâm arasında çıkan anlaşmazlıkların hiçbirine katılmadı. Hatta onun “Bir müslüman kılıcını çekip beni öldürmeye kalksa, ona engel olmam” dediği nakledilir. Kendisinden 132 hadis rivayet edilmiştir.

Hicretin 51. yılında (671) Basra’da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların kardeş oldukları Allah Teâlâ tarafından açıkca belirtilmiştir [Hucurât sûresi (49), 10]. Kardeşlerin birbirine silah çekmesi olacak şey değildir. Onlar silahlarını din kardeşlerine değil, İslâm düşmanlarına karşı çekmek zorundadır. Müslümanların birbirini öldürmeye kalkması şu âyet-i kerîmeyle kesin bir şekilde yasaklanmıştır:

“Kim bir mü’mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir” [Nisâ sûresi (4), 92]. Yanlışlıkla öldürme durumunda ise, ebediyyen cehennemde kalmak söz konusu değildir. Fakat - yukarıdaki âyetin bir öncesinde belirtildiği üzere- yanlışlıkla öldürmenin de değişik cezaları vardır.

Hadîs-i şerîfte kılıcın zikredilmesi, o devrin kavga ve savaş âletlerinin başında kılıcın gelmesi sebebiyledir. Bugün kılıcın karşılığı tabanca ve benzeri öldürücü âletlerdir.

Peygamber Efendimiz’in, müslüman kardeşine silah çekip öldürenin ve bu esnada ölenin cehennemlik olduğunu belirtmesi üzerine Ebû Bekre, öldürenin neden cehenneme gittiğini anladığını, ama öldürülenin niçin cehennemlik olduğunu anlamadığını söyledi. Bunun üzerine Efendimiz, o kimseyi cehennemlik yapan şeyin, kardeşini öldürmeye kalkması olduğunu belirtti.

Kendisine silah çekilen bir kimse, hasmını öldürmeyi düşünmeden, sadece nefsini müdâfaa etmek için silahını çekse ve onu öldürmek zorunda kalsa, katil sayılmaz. Çünkü o nefsini müdâfaa etmek zorunda kalmıştır. Nefsini müdâfaa etmek ise, dinin emridir. Nitekim 1360 nolu hadiste

göreceğimiz üzere sahâbîlerden biri ile Peygamber Efendimiz arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Yâ Resûlallah! Adamın biri gelip malımı elimden almaya kalksa, ne yapmalıyım?
- “Malını ona verme!”
- Ya adam benimle kavga etmeye kalkarsa?
- “Sen de onunla dövüş!”
- Ya beni öldürürse?
- “Şehid olursun.”
- Ben onu öldürürsem?
- “O cehennemlik olur” (Müslim, Îmân 225).

Bir insanın âhiret hayatını da mahvederek ebediyyen cehennemde kalmasına yol açan şey, bir müslümanı öldürmeye niyet etmesi ve bu konuda kararlı olmasıdır. Zira ölenin de, öldürenin de hedefi, karşısındakinin hayatına son vermektir. Birinin ötekinden farkı, daha atılgan davranıp muhâtabını öldürmesidir.

Haksız yere birini öldüren kimse yaptığına pişman olarak samimiyetle tövbe ettiği takdirde, Allah Teâlâ dilerse onu affedebilir. Böyle birinin bağışlanmayacağını söyleyen âlimler de vardır. Fakat şirk dışındaki bütün günahları Allah Teâlâ'nın bağışlayabileceği âyet-i kerimeyle belirlendiğine göre [Nisâ (4), 48, 116] Allah Teâlâ dilerse bunları da bağışlar veya cezalandırır.

Hadisimizin “Kim bir mü’mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir” âyet-i kerîmesini açıkladığı söylenebilir. Dikkat edileceği üzere Peygamber Efendimiz hem ölen hem de öldüren hakkında “müslüman” kelimesini kullanmıştır. Demek oluyor ki, birbirini kasten öldürenler büyük günah işlemekle beraber müslümanlıktan çıkmazlar. Allah’a şirk koşmayan kimsenin ebediyyen cehennemde kalmayacağı, cezasını çektikten sonra cehennemden çıkacağı bilindiğine göre, birbirini öldüren müslümanların da ebediyyen cehennemde kalmayacağı anlaşılmaktadır. Demek oluyor ki, âyet-i kerîme yapılan günahın büyüklüğünü belirtmekte, bu işe teşebbüs edecek olanları ağır ceza ile tehdit etmektedir.

Bu hadîs-i şerîf münasebetiyle iki büyük ashâb kitlesinin birbiriyle yaptığı savaşlar hâtıra gelmekte ve onların durumu merak edilmektedir. Bu konuda söylenecek en doğru ve kestirme cevap şudur:

Onlar ashâb ve müctehid kimselerdi.

“Mü’minlerden iki grup birbiriyle çarpıştırlarsa, aralarını düzeltin” [Hucurât sûresi (49), 9] âyet-i kerîmesi gereğince zan ve kanaatlerine göre bir tarafı haklı buldular ve o tarafta yer aldılar.

Maksatları birilerini öldürmek, karışıklık çıkarmak değil, müslümanların arasını bulmaktı. Şüphesiz bu olayların çıkmasına sebep olanlardan biri haklıydı. Haklı olmayan tarafta yer alan sahâbîlerin niyeti haksız savunmak değildi. Onların düşüncesine göre de tuttukları taraf haklı idi. İctihâdında haklı olanın iki sevap, yanılan âlimin ise bir sevap kazandığı bilinen bir gerçektir.

Bu olaylarda iki gruba ayrılan ashâbın birbirine bakışını, Hz. Ali’nin karşı grup hakkında söylediği şu söz ne güzel ifade etmektedir:

“Bunlar bize karşı haksızlık eden kardeşlerimizdir.” Herşeye rağmen onlar yine de biribirlerine kardeş gözüyle bakıyorlardı. Onların

bu bakış açısına iltifat etmeyerek taraflardan birini itham etmeye kalkmak, aradan geçen bunca yüzyıldan sonra bizi doğruya götürmez.

Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Allah Teâlâ onları: “Siz insanların arasına çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz” [Âl-i İmrân (3), 110] diye methetmiştir. “En hayırlıları” eleştirme yetkisini kendisinde bulanların onlardan da hayırlı olması, değilse susması gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günah işlemeye niyet edilerek kesin karar verilir, bu kararı kalb de onaylarsa, artık o günah işlenmiş sayılır (12. hadiste bu konu ele alınacaktır).

2. Allah’ın verdiği canı haksız yere alma yetkisi kimseye verilmemiştir. Bu sebeple birini öldürmeye kalkmak, Allah’a ait yetkiye müdâhale etmek olduğundan cezası cehennemdir.

3. İyiliklerde olduğu gibi kötülüklerde de niyete bakılır.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 11- صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْتُهُ بِضْعًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً ، وَذَلِكَ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ قَلَامًا لَا يُهَيِّئُ لَا ، قَلَامًا لَا يُدِيرُ لَا دِجْسَمًا يَتَأَمُّدُ ، الْوُضُوءَ قَتِيطَخَ أَهَبُ هُنَعٌ طَحُو ، عَجَرَدَ أَهَبُ هَلْ عَفَرَ إِلَّا قَوَّطَخَ طَخِي مَلْ ، كَانَتْ حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي الصَّلَاةِ مَا الصَّلَاةُ هِيَ الَّتِي تَحْبِسُهُ ، وَالْمَلَائِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، : مَجْلِسُهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ ، يَقُولُونَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ، وَهَذَا «ث فِيهِ اللَّهُمَّ ثَبَّ عَلَيْهِ ، مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِ هُوَ يَفْتَحُ الْبَاءَ «يُنْهَرُهُ» : وَقَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . لَفْظُ مُسْلِمٍ . أَيُ يُخْرِجُهُ وَيُنْهَضُهُ : وَالْهَاءُ وَبِالزَّايِ .

11. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin câmide cemaatle kıldığı namaz, işyerinde ve evinde kıldığı namazdan yirmi küsur derece daha sevaptır. Şöyleki bir kişi güzelce abdest alır, sonra başka hiçbir maksatla değil, sadece namaz kılmak üzere câmiye gelirse, câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır. Câmiye girince de, namaz kılmak için orada durduğu sürece, tıpkı namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Biriniz namaz kıldığı yerden ayrılmadığı, kimseye eziyet

etmediği ve abdestini bozmadığı müddetçe melekler:

Allahım! Ona merhamet et!

Allahım! Onu bağışla!

Allahım! Onun tövbesini kabul et! diye ona dua ederler.”

Buhârî, Salât 87, Ezân 30, Büyû` 49; Müslim, Tahâret 12, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14

Açıklamalar

İslâmiyet birlik ve beraberliği vazgeçilmez görmüş, bunu sağlayacak hususlardan biri olan cemaatle namaz kılmaya büyük önem vermiştir. Bu sebeple evde ve işyerinde yalnız başına kılınan namaza nisbetle câmide diğer mü'minlerle birlikte kılınan namazı çok daha üstün görmüştür. Burada zikredildiği gibi cemaatle kılınan namaza, tek başına kılınan namazdan yirmi küsur, bazı rivayetlerde yirmi beş, hatta yirmi yedi misli sevap verilmesinin sebebi de budur.

Evde ve işyerinde cemaatle kılınan namaz, câmide cemaatle kılınan namaz gibi değerli olmamakla beraber, tek başına kılınan namazdan elbette daha sevaptır. İşyerinde, daha yaygın ifadesiyle çarşı pazarda kılınan namaz o kadar makbul görülmemiştir. Zira işyerlerinde mal alınıp satılırken genellikle yalan söylenir, insanlar aldatılır, çeşitli haksızlıklar yapılır. Bunlara bir de müşteriye kaçırmama telâş, malını satma arzusu eklenince, işyerlerinde gönül huzuruyla namaz kılmak iyice zorlaşır.

Hadîs-i şerîfimizde, namaz kılmak üzere câmiye gidecek kimsenin önce güzelce abdest alması istenmektedir. Güzelce abdest almak ifadesiyle, abdest organlarının iyice yıkanması, abdestin sünnetlerine ve âdâbına uyulması kastedilmektedir. Sonra da o kimsenin bir başka iş için değil, sadece cemaatle namaz kılmak için yola çıkması gerekmektedir. Yani ihlâs ve niyeti tam olmalıdır.

Evin câmiye uzak olması, câmiye girinceye kadar atılan her adım sebebiyle bir derece yükseltilmek ve bir günahı bağışlanmak imkânı verir. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuya şöyle açıklık getirmektedir:

“Namaz sebebiyle en çok sevap elde edenler, cemaate en uzak yerlerden yürüyerek gelenlerdir” (Buhârî, Ezân 31).

Cemaatle kılınacak namazı beklemenin de ayrı bir sevabı vardır. İster câmide, ister bir başka yerde namaz vaktinin gelmesini bekleyen kimse, ibadet hâlinedir. Câmide bekleyenlerin kârı, hem ibadet ediyormuş gibi sevap kazanmak, hem de meleklerin duasını almaktır. Yalnız bu esnada bir inceliğe uymak gerekmektedir ki, o da kimseye eziyet etmemek ve abdestini bozmamaktır.

Eziyetten maksat dedi kodu yapmamak, eliyle ve diliyle birilerini incitmemektir. Rûhânî birer varlık olan melekler, mescidde abdestsiz durulmasından rahatsız olurlar. İşte bu sebeple mescidde namazı beklerken abdestini bozmamak şartı ileri sürülmüştür.

Böylesi güzel duygularla, yani ihlâsla ve Allah’ın rızâsını kazanma düşüncesiyle kılınan namazın pek çok karşılığından biri 20 kûsûr derece fazla sevap almaktır. Bu miktar bazı hadislerde 25, daha sahih olan bazılarında ise 27 derece olarak belirtilmiştir (bk. 1066. hadis). Derecelerin farklı olmasında, namaz kılan kimsenin ihlâsının, duyduğu huzur ve huşûun tesiri olduğu muhakkaktır. Mânevî bir

huzur içinde kılınan namazın bir diğerkarşılığı ise meleklerin duasını kazanmaktır. Dua eden bu melekler bizi koruyup gözetken hafaza melekleri olduğu gibi başka nevi melekler de olabilir. Meleklerin salâtı demek, onların mü'mine istiğfar etmesi, yani günahlarının affını dilemesi demektir. Şu halde melekler, namaz kılankimseye hem istiğfâr hem de dua ederler.

Allah Teâlâ'nın meleklerin dua ve niyazlarını kabul ederek kulunu mağfiret etmesi demek, onun günahlarını bağışlaması demektir; kuluna rahmet etmesi ise ona bol bol ihsanda bulunması demektir. Bu hadis 1067 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her işte olduğu gibi, namaz kılarken ve cemaatle namaza giderken ihlâslı olmak, sadece Allah rızâsını düşünmek gerekir.
2. Cemaatle kılınan namaz, yalnız başına kılınan namazdan 27 derece daha faziletlidir.
3. Cemaatle namaz kılmak üzere mescide gitmek ve orada namaz vaktini beklemek, insana büyük sevaplar kazandırır.

4. Mescidde abdestsiz durmak melekleri incittiği için, böyle yapanlar meleklerin duasından mahrum olurlar.

5. Mescitte veya başka bir yerde namaz vaktinin girmesini beklemek sevaptır.

6. İşyerlerinde namaz kılmak, diğer yerlere nisbetle daha az sevap kazandırmakla beraber câizdir.

7. Usûlüne uyarak abdest alanlar, büyük sevap kazanırlar.

نُ أْبِي الْعَبَّاسِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ وَعَ -12
عَنْهُمَا، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فِيمَا يَرَوِي عَنْ رَبِّهِ ،
:إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ « :تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ
مَنْ هُمْ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عِنْدَهُ ف
حَسَنَةً كَامِلَةً وَإِنْ هُمْ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ
مَلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ ، وَإِنْ هُمْ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْ
مُتَّفَقٌ »عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً ، وَإِنْ هُمْ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً
هِيَ .

12. Ebü'l-Abbâs Abdullah İbni Abbâs İbni Abdülmuttalib radıyallahu anhümâ'dan nakledildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem Allah Teâlâ'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ iyilik ve kötölükleri takdir edip yazdıktan sonra bunların iyi ve kötü oluşunu şöyle açıkladı:

Kim bir iyilik yapmak ister de yapamazsa, Cenâb-ı Hak bunu yapılmış mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.

Şayet bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar.

Kim bir kötölük yapmak ister de vazgeçerse, Cenâb-ı Hak bunu mükemmel bir iyilik olarak kaydeder.

Şayet insan bir kötölük yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o fenalığı sadece bir günah olarak yazar.”

Buhârî, Rikâk 31; Müslim, İmân 207, 259. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 35; Tirmizî, Tefsîru sûre (6),10

Abdullah İbni Abbas

Hız. Peygamber'in amcası Abbas radıyallahu anh'ın oğludur. Annesi Hız. Hatice'den hemen sonra müslüman olan Ümmü'l-Fazl Lübâbe'dir.

İbni Abbas hicretten üç yıl önce Mekke'de doğunca, onu getirip Resûl-i Ekrem'in kucağına verdiler. Efendimiz mübarek ağzında çiğnediğı bir hurmayı onun damağına çaldı. İbni Abbas tahnik denilen bu hâdise sebebiyle ashâb arasında pek üstün meziyetlere sahip olmuştur.

Daha sonraları Hız. Peygamber ona iki defa dua etmiş, bu dualarından birinde "Allahım! Onu büyük din âlimi (fakîh) yap ve ona Kur'an'ı öğret!" buyurmuştur. Bu sebeple İbni Abbas Kur'an-ı Kerîm'i en iyi bilen sahâbî olmuş, kendisine Tercümânü'l-Kur'an unvânı verilmiştir. Ümmetin en âlimi anlamında Hibrü'l-ümme diye de anılmıştır.

Hız. Peygamber'in hanımlarından Meymûne annemiz onun teyzesi idi. Bu sebeple bazı geceler Resûl-i Ekrem'in yanında kalır, onun fiil ve hareketlerini, ibadetlerini tâkip ederdi. Efendimiz'in vefatında henüz 13 yaşında olan İbni Abbas, zekâ ve anlayışı sebebiyle birçok defa Hız.

Peygamber'in takdirini kazanmıştır. Talebelerine birgün tefsir, birgün siyer ve megâzî, birgün edebiyat, bir başka gün Arapların meşhur savaşları demek olan Eyyâmü'l-arab okuturdu.

Abdullah İbni Abbas'ı çok seven Hz. Ömer, onun görüşlerine pek değer verirdi. Hz. Ali devrinde Basra valiliği yaptı. Bir kısmını bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu mükerrerleriyle birlikte 1660 hadis rivayet etmiştir.

İbni Abbas hayatının son yıllarında gözlerini kaybetti. Bazı kaynaklar onun Kerbelâ Fâciası'na çok üzüлüp ağladığını ve gözlerini bu yüzden yitirdiğini belirtirler.

Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite, verdiği fetvâlarla meşhur ve abâdile diye anılan dört Abdullah'tan biri olan İbni Abbas, hicretin 68. yılında (687) Tâif'te 71 yaşında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, Riyâzü's-sâlihîn'de geçecek olan kudsî hadislerin ilkidir. Bu tür hadisleri Peygamber

Efendimiz ya arada hiçbir vasıta olmadan doğrudan doğruya Allah Teâlâ'dan almıştır veya Cenâb-ı Hak bu bilgileri Cebrâil aleyhisselâm aracılığıyla Peygamber Efendimiz'in kalbine iletmiştir.

Allah Teâlâ insanları yaratmadan önce nelerin iyi, nelerin kötü olduğunu tesbit ve takdir etmiş, sonra hafaza meleklerine emrederek bunları -herşeyin yazılı olduğu- levh-i mahfûza kaydettirmiştir. Daha sonra da iyi ve güzel dediği şeylerin neden iyi ve güzel olduğunu anlamamız, kötü ve çirkin dediği şeylerin neden kötü ve çirkin olduğunu kavramamız için bunları bize açıklamıştır.

Buna göre bir insan iyilik yapmaya niyet eder, sonra da herhangi bir engel sebebiyle bu iyiliği yapamazsa, Allah Teâlâ o kimseyi iyi niyeti sebebiyle ödüllendirmek ister ve yapmayı düşündüğü iyiliği yapmış sayarak ona bir sevap yazdırır. Buna göre iyi bir şeyi düşünmek bile iyilik sayılmaktadır. Bir düşüncenin ve hareketin iyilik olarak değerlendirilmesi için de, onu yapmaya niyet etmek şarttır.

Şayet insan düşünüp yapmaya niyet ettiği o güzel hareketi yapacak olursa, mükâfâtı on mislinden

başlar. En az bire on kazanır. Bu mükâfât 700 misline kadar çıkar. Eğer yapılan iyilik Allah Teâlâ'nın çok değer verdiği davranışlardan biriye, kul da o işi ihlâs ve samimiyetle yapmışsa, mükâfâtı 700 misliyle de kalmaz; hesabını sadece Cenâb-ı Hakk'ın bileceği daha yüksek ölçeklerle değerlendirilir. Kur'ân-ı Kerîm'deki:

“Yaptıklarına karşılık olmak üzere kendilerine nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilmez” [Secde sûresi (32), 17] âyeti bu sayısız mükâfâta işaret etmektedir.

Bir hadîs-i kudsîde bu hadsiz hesapsız mükâfât şöyle açıklanmıştır:

“İyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiçbir kimsenin de hatırından geçiremediği nimetler hazırladım” (Buhârî, Tevhîd 35).

Bir kötülük yapmak isteyip de sonra bundan vazgeçen kimseye tam bir sevap yazılmasının sebebi, o kötülüğü yapabilecek güçte olduğu halde, Allah'dan korkarak vazgeçmesidir. Düşündüğü fenalığı yapmaya gücü yetmediği veya buna imkân bulamadığı için yapamayan kimseye ise hiçbir

sevap yoktur. Çünkü o tasarladığı kötülükten vazgeçmek için kendisini zorlamamış, bu yolda bir gayret sarfetmemiştir.

Bir kötülük yapana sadece bir günah yazılması, Allah Teâlâ'nın kullarına karşı ne kadar âdil ve ne kadar geniş bir merhamete sahip olduğunu göstermektedir. Kötülüklerin âzamî karşılığının bir misli ceza, iyiliklerin asgarî karşılığının on misli mükâfât olması âyet-i kerîmeyle de belirtilmiştir:

“İyilik edene, yaptığı iyiliğin on misli mükâfât verilir. Kötülük yapan da yaptığıнын dengiyle cezalandırılır” [En`âm sûresi (6), 160].

Yapılan bir kötülüğe sadece bir günah yazılmasından önemli bir sonuç çıkmaktadır: İnsan kötülük yapmayı aklından geçirdiği için günahkâr olmaz ve bundan dolayı hesaba çekilmez. Çünkü bir kötülüğü aklından geçirmek, onu yapmaya kararlı olmak değildir. Şayet insan aklından geçirdiği bir kötülüğü yapmak ister ve buna karar verirse, işte o zaman iradesi ve kararı yüzünden hesaba çekilir. Mi`râc hadisinde görüldüğü üzere Allah Teâlâ beş vakit namazı farz kıldıktan sonra bu konuya bir daha temas ederek Peygamber Efendimiz'e şöyle buyurmuştur:

“Kim bir hayır işlemek ister de onu yapamazsa, kendisine bir sevap yazılır. Yaparsa on sevap yazılır.

Kim de bir kötülük yapmak ister de yapmazsa, ona hiçbir şey yazılmaz. Yaparsa bir tek günah yazılır” (Müslim, Îmân 259).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir iyilik yapmak isteyip de yapamayana bir iyilik sevabı yazılır. Çünkü bir iyiliği yapmayı arzu etmek, onu yapmak için ilk adımı atmak demektir.

2. Bir kötülük yapmak isteyip de Allah’tan korktuğu için bundan vazgeçene bir iyilik yapmış gibi sevap yazılır. Çünkü yapmaya karar verdiği kötülükten dönmek iyi bir şeydir. Zira iyiliğin karşılığı iyiliktir.

3. Allah Teâlâ hatırdan geçen kötü bir düşünce yüzünden kulunu hesaba çekmez. Önemli olan bu düşüncenin bir karar ve kesin niyet haline dönüşmemesidir.

4. Bir iyiliğe kat kat sevap verildiği halde, bir kötülüğe sadece bir günah yazılır. Böyle bir imkân İslâm'dan başka hiçbir din ve sistemde yoktur.

و عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن عمر بن الخطاب، رضي
عليه وسلم يقول سمعتُ رسول الله صلى الله : لاق امهن ع هل لا
أنطلق ثلاثة نفر ممن كان قبلكم حتى آواهم المبيت إلى غارٍ
إنه : فدخلوه، فأنحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار، فقالوا
. تدعوا الله تعالى بصالح أعمالكم لا يُحييكم من الصخرة إلا أن

اللهم كان لي أبوان شيخان كبيران ، وكنتُ لا : قال رجل منهم
أغيق قبلهما أهلاً ولا مالاً فنأى بي طلبُ الشجر يوماً فلم أرح
هما فوجدتهما نائمين ، فكرهت عليهما حتى ناما فحلبت لهما غبوق
أن أوقظهما وأن أغيق قبلهما أهلاً أو مالاً، فلبثتُ والقذح على
يدي أنتظر استيقاظهما حتى برق الفجر والصبيّة يتضاغون عند
اللهم إن كنتُ فعلت ذلك ابتغاءً . قظاً فشرّبا غبوقهما قدّمتي فاستنيت
وجهلك ففرج عني ما نحن فيه من هذه الصخرة ، فانفجرت شيئاً لا
. يستطيعون الخروج منه .

«عم كانت أحب الناس إليّ اللهم إنه كانت لي ابنة : رخال لاق
كنتُ أحبّها كأشد ما يحبُّ الرجالُ النساء ، » : ةي اور يفو
فأردتها على نفسها فامتنعت مني حتى ألفت بها سنة من السنين
دينار على أن تُخلّي بيني وبينَ فجاءتني فأعطيتها عشرين ومائة
فلما قعدتُ » : ةي اور يفو «نفسها ففعلت ، حتى إذا قدرتُ عليها
اتق الله ولا تفضّ الخاتم إلا بحقه ، فانصرفتُ : بين رجلينها ، قالت
ناس إليّ وتركتُ الذهب الذي أعطيتها ، اللهم إن عنها وهي أحبُّ ال

كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَاَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا .

مَ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءَ وَأَعْطَيْتُهُمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ اللَّهِ : وَقَالَ الثَّالِثُ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَذَهَبَ فَتَمَرَّتْ أَجْرُهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ كُلُّ : الْأَمْوَالِ فَجَئَنِي بَعْدَ حِينَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي ، فَقُلْتُ يَا عَبْدَ : لِبَقَرٍ وَالْغَنَمِ وَالرَّقِيقِ فَقَالَ مِنَ الْإِبِلِ وَآ : مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ لَا أَسْتَهْزِي بِكَ ، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فَاسْتَأْفَهُ فَلَمْ : اللَّهُ لَا تَسْتَهْزِي بِي ، فَقُلْتُ يَثْرُكُ مِنْهُ شَيْئًا ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «هـ» ، فَاَنْفَرَجَتْ الصَّخْرَةُ فَخَرَجُوا يَمْشُونَ مَا نَحْنُ فِيهِ

13. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni'1-Hattâb radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

“Sizden önce yaşayanlardan üç kişi bir yolculuğa çıktılar. Akşam olunca, yatıp uyumak üzere bir mağaraya girdiler. Fakat dağdan kopan bir kaya mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine:

— Yaptığınız iyilikleri anlatarak Allah’a dua etmekten başka sizi bu kayadan hiçbir şey kurtaramaz, dediler.

İçlerinden biri söze başlayarak:

—Allahım! Benim çok yaşlı bir annemle babam vardı. Onlar yemeklerini yemeden çoluk çocuğuma ve hizmetçilerime bir şey yedirip içirmezdim. Birgün hayvanlara yem bulmak üzere evden ayrıldım; onlar uyumadan önce de dönemedim. Eve gelir gelmez hayvanları sağıp sütlerini annemle babama götürdüğümde, baktım ki ikisi de uyumuş. Onları uyandırmak istemediğim gibi, onlardan önce ev halkının ve hizmetkârların bir şey yiyip içmesini de uygun görmedim. Süt kabı elimde şafak atana kadar uyanmalarını bekledim. Çocuklar etrafımda açlıktan sızlanıp duruyorlardı. Nihayet uyanıp sütlerini içtiler.

Rabbim! Şayet ben bunu senin rızânı kazanmak için yapmışsam, şu kaya sıkıntısını başımızdan al! diye yalvardı. Kaya biraz aralandı; fakat çıkılacak gibi değildi.

Bir diğeri söze başladı:

—Allahım! Amcamın bir kızı vardı. Onu herkesten çok seviyordum. (Bir başka rivayete göre: Bir erkek bir kadını ne kadar severse, ben de onu o kadar seviyordum). Ona sahip olmak istedim. Fakat o arzu etmedi. Bir yıl kıtlık olmuştu.

Amcamın kızı çıkıp geldi. Kendisini bana teslim etmek şartıyla ona 120 altın verdim. Kabul etti. Ona sahip olacağım zaman (bir başka rivâyete göre: Cinsî münasebete başlayacağım zaman) dedi ki: Allah'tan kork! Dinin uygun görmediğı bir yolla beni elde etme! En çok sevip arzu ettiğim o olduğu halde kendisinden uzaklaştım, verdiğim altınları da geri almadım.

Allahım! Eğer ben bu işi senin rızânı kazanmak için yapmışsam, başımızdaki sıkıntıyı uzaklaştır, diye yalvardı. Kaya biraz daha açıldı; fakat yine çıkılacak gibi değildi.

Üçüncü adam da:

—Allahım! Vaktiyle ben birçok işçi tuttum. Parasını almadan giden biri dışında hepsinin ücretini verdim. Ücretini almadan giden adamın parasını çalıştırdım. Bu paradan büyük bir servet türedi. Birgün bu adam çıkageldi. Bana:

—Ey Allah kulu! Ücretimi ver, dedi. Ben de ona:

—Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve köleler senin ücretinden türedi, dedim. Adamcağız:

—Ey Allah kulu! Benimle alay etme, deyince, seninle alay etmiyorum, diye cevap verdim. Bunun üzerine o, geride bir tek şey bırakmadan hepsini önüne katıp götürdü.

Rabbim! Eğer bu işi sırf senin rızânı kazanmak için yapmışsam, içinde bulunduğumuz sıkıntıdan bizi kurtar, diye yalvardı. Mağaranın ağzını tıkayan kaya iyice açıldı; onlar da çıkıp gittiler.

Buhârî, Büyû` 98, İcâre 12, Hars ve'l-müzârea 13, Enbiyâ' 53, Edeb 5; Müslim, Zikir 100

Abdullah İbni Ömer

Hicretten on yıl önce Mekke'de doğdu. Babası Hz. Ömer'le birlikte müslüman oldu ve onunla birlikte hicret etti. On üç yaşında iken Uhud Savaşı'na katılmak istedi; fakat Hz. Peygamber onun henüz çok genç olduğunu söyleyerek buna izin vermedi. Hayatının ileriki dönemlerinde birçok savaflara ve fetihlere iştirak etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin de bulunduğu İstanbul seferine katıldı.

Hiz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra halife olması istenen adaylardan biri de İbni Ömer'di. Fakat o bu teklifi benimsemedi. Müslümanlar arasındaki anlaşmazlıklara katılmadı. Dinî

konularda ihmâllerini gördüğü idarecileri hemen uyarırdı.

Ablası Hz. Hafsa Resûl-i Ekrem'in hanımı olduğu için, Efendimiz'in yakın çevresinde bulunma imkânına sahipti. Bu sebeple sahâbîlerin görüp duyma imkânını bulamadığı birçok hadis müslümanlara ulaşmasını sağladı.

Rivayet ettiği, mükerrerleriyle birlikte 2630 hadis ile Ebû Hüreyre'den sonra en çok hadis rivayet eden yedi sahâbînin (müksirûnun) ikincisi oldu.

İbni Ömer aynı zamanda en çok fetvâ veren yedi sahâbîden biriydi. Altmış yıl boyunca fetvâ verdi.

Hz. Peygamber'in hayat tarzına harfî harfine uyma ve onun emirlerini aynen yerine getirme konusunda bir benzeri daha yoktu. İbni Ömer birgün gördüğü bir rüyayı ablası Hz. Hafsa aracılığıyla Peygamber Efendimiz'e arzetti. Efendimiz'in:

“Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa!” buyurması üzerine, o günden itibaren gece namazını hiç terketmedi. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra ona olan sevgisinden dolayı,

Fahr-i Cihân Efendimiz'in namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılar, yürüdüğü yollarda yürür, gölgelendiği ağaçların altında oturur, kurumasınlar diye onları sulardı. Hele Efendimiz'in selâmlaşma konusundaki buyruklarını yerine getirme hususunda pek titiz davranırdı. Hiçbir işi olmadığı halde sadece müslümanlarla selâmlaşmak için sokağa çıkar, büyük küçük karşılaştığı herkese selâm verirdi.

Abdullah İbni Ömer ashâb-ı kirâmın ileri gelen zenginlerindendi. Servetinin fazla birikmesine meydan vermez, eline geçeni yoksullara dağıtırdı. Sahip olduğu şeyler içinde en çok beğendiklerini, Allah yolunda kurban edilmek veya sadaka olarak verilmek üzere ayırırdı. Bir defasında câriyelerinden birine aşırı sevgi duymaya başlamış, onu hemen âzâd ederek diğer âzadlılarından biriyle evlendirmişti.

İyi halini gördüğü ve bilhassa namaz kıldığını öğrendiği bütün kölelerini âzâd etmeye başlamıştı. Dostlarından biri onu uyarma gereğini duydu. Kölelerinden bir kısmının sırf âzâd edilmek için câmiye gittiğini söyleyince ona:

Bizi Allah ile aldatmak isteyenlere aldanmaya razıyız, karşılığını verdi. Çeşitli sebeplerle 1000’den fazla köle âzâd etti.

Kibir duygusuna kapılma endişesiyle sade giyinirdi. Sağlıklı olmasına rağmen az yemek yerdi.

Saçları omuzlarına dökülecek kadar uzundu. Sakalını kına ve ketem denilen çivit boyasıyla sarıya boyar, bu sebeple sakalı kumral bir renk alırdı. Hz. Peygamber’in de öyle yaptığını söylerdi.

Abdullah İbni Ömer 73 (692) yılında seksen beş yaşında iken Mekke’de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte iyi niyetle, ihlâs ve samimiyetle yapılan davranışların Allah Teâlâ’yı hoşnut ettiği belirtilmektedir. Cenâb-ı Hak kendi rızâsını elde etmek için yapılan güzel hareketlerden ve azâbından korkularak terkedilen kötü işlerden dolayı kulundan memnun olmaktadır. O’nun bu hoşnutluğu insanı hem dünyadaki hem de

âhiretteki birçok sıkıntılardan kurtarmakta, her iki dünyada bahtiyar olmasını sağlamaktadır.

Efendimiz'in anlattığı bu kıssada ana babaya hizmet, nefse hâkimiyet ve insan hakkına hürmetin önemi belirtilmektedir. Birinci kıssa, ana babaya yapılan iyiliğin, onların gönlünü hoş tutmanın değerli bir hareket olduğunu göstermektedir.

Aslına bakılırsa, insan ana babasına iyilik yapmaya mecburdur. Çünkü onlar vaktiyle kendisine birçok iyilik yapmışlardır. Şimdi ise iyilik yapma sırası evlâda gelmiştir. Buradaki güzel davranış sadece ana babayı içine aldığı, öteki kıssalarda ise başkalarına iyilik söz konusu olduğu için, onlar daha değerli görünmektedir.

Bu üç güzel hareketin en değerlisi, amcasının kızına sahip olmasına hiçbir engel yokken sadece Allah'tan korktuğu için nefsinin isteklerine meydan vermeyen kimsenin davranışdır. Böyle birinin cennetlik olduğunu şu âyet-i kerîme de göstermektedir:

“Rabbinin huzurunda (suçlu) durmaktan korkarak nefsini kötü arzulardan uzaklaştıranlar için şüphesiz varılacak yurt cennettir” [Nâzi`ât sûresi (79), 40-41].

İnsan sıkıntıya düşünce, kendisini bu sıkıntılardan kurtarması için Allah Teâlâ'ya dua ve niyaz etmelidir. Bu esnada samimiyetle yaptığından emin olduğu bazı güzel hareketlerini anarak, onların hâtırına kendisine yardım etmesini söyleyip Allah Teâlâ'ya yalvarabilir. Bu hiçbir zaman başa kakma anlamına gelmez. İnsanın sıkıştığı zamanlarda dua vesilesi yapabileceği ihlâslı işlerinin olması ne güzeldir.

İhlâs ve iyi niyetle yapılan güzel davranışların hayırlı neticeleri daha dünyada iken, hatta herşeyin bittiği sanılan bir zamanda görülür. Bu da ihlâs ve iyi niyetin insan hayatındaki yerini gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya herkesten çok itaat ve hürmet etmeli, onları bütün sevdiklerine tercih etmelidir.
2. Nefsin arzu ettiği şeyleri yapabilecek imkâna sahip olduğu halde, sırf Allah'tan korkarak ve onun rızâsını kazanmak isteyerek bunları terketmek insana büyük faziletler kazandırır.

3. İnsanlarla yapılan işlerde dürüst, anlayışlı ve fedakâr davranmak, emanete riâyet etmek Allah Teâlâ'yı memnun eden güzel hareketlerdir.

4. Allah Teâlâ yapılan hiçbir iyiliği zâyî etmez; zamanı gelince onu değerlendirir.

5. İnsan ihlâs ve iyi niyetinin karşılığını hem dünyada hem de âhirette görür.

TÖVBE ALLAH'TAN AF DİLEMEK

فإن كانت المعصية بين التوبة واجبة من كل ذنب :ءامل عل لاق أحدها :العبد وبين الله تعالى لا تتعلق بحق آدمي فلها ثلاثة شروط نأ ثل اثل او ،اهل عف أن يقلع عن المعصية، والثاني أن يندم على مل ةثال ثل ا دحأ دقف نإف ؛ادبأ اهيلإ دوع ي ال نأ مزعي يمدآب قل عتت ةي ص عمل ا تن اك نإو .هتبوت حصت فأن .هذه الثلاثة وأن يبرأ من حق صاحبها :ةعبرأ اهطورشف كانت مالا أو نحوه رده إليه، وإن كان حد قذف ونحوه مكنه منه أو ويجب أن يتوب .له منهاحتسرا ةبي غ تن اك نإو ،هوف ع بلط من جميع الذنوب، فإن تاب من بعضها صحت توبته عند أهل الحق وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة .من ذلك الذنب وبقي عليه الباقي وإجماع الأمة على وجوب التوبة.

Âlimlere göre insan, yaptığı her günahdan dolayı tövbe etmelidir. İşlenen günah sadece Allah'a karşı olup kul hakkını ilgilendirmiyorsa, bundan tövbe etmenin üç şartı vardır:

1. O günahı terketmek.
2. Onu yaptığına pişman olmak.
3. Bir daha yapmamaya karar vermek.

Şayet bu üç şarttan biri eksikse, tövbe edilmiş olmaz.

İşlenen günah kul hakkını ilgilendiriyorsa, ondan tövbe etmenin dört şartı vardır:

Üçü yukarıda sayılan şartlardır.

Dördüncüsü de kul hakkından arınıp kurtulmaktır. Bu da şöyle olur:

Şayet bu hak mal ve benzeri bir şeyse, onu sahibine geri verir.

Eğer “zina etti” diye iftira atmak gibi bir suçdan dolayı ceza görmeyi gerektiriyorsa, hak sahibine kendisini cezalandırma yetkisi verir veya ondan kendini bağışlamasını ister.

Eğer bu kul hakkı birini çekiştirme suçu ise, o kimseden af diler.

İnsanın yaptığı her günahdan dolayı tövbe etmesi gerekir. Günahlarının bir kısmından tövbe ederse, Ehl-i sünnet’e göre, sadece o günahları hakkında tövbe etmiş sayılır; tövbe etmediği günahları devam eder.

Kur’ân-ı Kerîm âyetleri, hadîs-i şerîfler ve İslâm âlimleri tövbe etmenin gerekli olduğunu göstermektedir.

Âyetler

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى }

1. “Hepiniz Allah’a tövbe edin, ey mü’minler! Belki böylece korktuğunuzdan kurtulur, umduğunuzu elde edebilirsiniz.”
Nur sûresi (24), 31

Âyet-i kerîme, bütün mü’minlerin tövbe etmesini emretmekte, günahlardan kurtulma yolunun tövbe olduğunu belirtmekte, tövbesi kabul edilen kimsenin kurtuluşa erdiğini haber vermekte, dolayısıyla kusursuz kul olmayacağını bildirmektedir.

Demek oluyor ki, sağlıklı bir toplumun önemli şartlarından biri, günahlarından kurtulmayı arzu eden ve bu maksatla Allah’a yönelen fertlerden

meydana gelmesidir. Çünkü tövbe eden kimse, yaptığı hatayı Allah Teâlâ'ya itiraf etmekte, o günahı bir daha yapmayacağına dair söz vermekte, O'nun merhametine sığınarak affını dilemekte ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın yegâne bağışlayıcı olduğunu kabul etmektedir.

. { اِسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ } : ىل اعات لاقو

2. “Rabbinizden sizi bağışlamasını isteyiniz; sonra ona tövbe ediniz.” Hûd sûresi (11), 3

Günahları bağışlayacak olan Allah Teâlâ'dır. Kul bunu böyle bilerek Yüce Mevlâ'sına el açıp affını dileycek ve yaptığı günahlardan dolayı pişmanlık duyduğunu O'na itiraf edecektir. Bağışlanmanın tek yolu budur.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا } : ىل اعات لاقو

.

3. “Ey iman edenler! Allah'a samimiyetle tövbe edin!” Tahrîm sûresi (66), 8

Samimi tövbe, yapılan günahın çirkinliğini insanın bilmesi, bunu vicdanının kabul etmesi ve onu işlediğine pişmanlık duymasıdır. Allah Teâlâ “Samimiyetle tövbe edin” derken, kulunun yaptığı suçtan dolayı üzülüp vicdan azabı çekmesini istemekte ve onun kendi kendine “Ben artık bu suçu bir daha yapmayacağım” diye söz vermesini beklemektedir.

İnsanı kurtaracak olan samimi tövbe (tevbe-i nasûh) işte budur. İşlediği günahdan pişmanlık duyan kimse, tövbe ettiğini diliyle söylerken gönlü gerçekten pişmanlık duymalı, bedeni günahattan uzak durmalı ve o konudaki kusur ve noksanlarını gidermeye çalışmalıdır.

Hadisler

صَلَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 14- وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ، فِي « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يِرَاخْبَلَا هَاوِر «الْيَوْمَ ، أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً .

14. Ebû Hüreyre radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

“Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah’dan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim.”

Buhârî, Daavât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (47) İbni Mâce, Edeb 57

Açıklamalar

Tövbenin sözlük anlamı dönmek demektir. İşlenen günahtan vazgeçmek mânasına gelir. Daha açık bir söyleyişle, yapılan bir günahı, suç olduğunu bilerek ve onu yaptığından dolayı pişmanlık duyarak terketmektir. Tövbede önemli olan, yapılan fiilin çirkinliğini bilmek ve ondan iğrenerek vazgeçmektir.

Tövbe eden kimse çirkin davranışları güzelleriyle değiştirdiği, Allah'tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştıran yolları terkettiği için takdire şâyandır. İnsan kötü yolu terketmekle kalmamalı, kusurlarını telâfi etmek için ibadet ve tâatla Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmalıdır.

Tövbenin belli bir zamanı yoktur. İnsanın ne zaman öleceği belli olmadığı için ilk fırsatta tövbe etmelidir. Bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, en güzel ibadet zamanı olan seher vakti kalkmalı, Allah rızası için iki rekât namaz kılmalı, sonra da tövbe ve istiğfâr etmelidir.

Allah Teâlâ'nın emirlerine herkesten çok uyan Peygamber Efendimiz, bahsimizin baş tarafında gördüğümüz âyet-i kerîmelerdeki tövbe emrine uyarak, günde yetmiş defadan fazla tövbe ederdi. Bir sonraki hadîs-i şerîfte görüleceği üzere, günde yüz defa tövbe ettiği de olurdu.

Hadîs-i şerîflerde çoğu zaman yetmiş veya yüz rakamı çokluğu, fazlalığı anlatmak için (kesretten kinâye olarak) kullanılır. Peygamber Efendimiz de günde yetmiş veya yüz defa tövbe ettiğini söylemekle Cenâb-ı Hakk'ı çok andığını belirtmiş olabilir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in günah işlemekten korunduğunu, dolayısıyla onun hiçbir günahı bulunmadığını biliyoruz. Buna rağmen onun hergün birçok defa tövbe etmesinin sebebi, ümmetine tövbe ve istiğfârın önemini göstermek ve hiçbir kimsenin Allah Teâlâ'ya, O'nun lâayık olduğu şekilde ibadet edemeyeceğini belirtmektir.

Peygamberler, Cenâb-ı Hakk'ı en iyi bilen ve tanıyan kimseler oldukları için, O'na herkesten çok ibadet ederler; herkesten çok şükrederler ve O'na gerektiği şekilde ibadet edemediklerini itiraf

ederler. Peygamber Efendimiz de yeme, içme, yatma, uyuma, eşleriyle beraber olma gibi mübah işlerle meşgul olurken veya ümmetinin çeşitli problemleriyle uğraşırken Allah Teâlâ'yı gerektiği şekilde zikredip düşünemediği için tövbe ve istiğfâr ederek O'ndan af dilemektedir. Nitekim hadisimizin bir başka rivayetinde Resûl- Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Benim de kalbime gaflet çöküyor. Ben de Allah’a günde yüz defa istiğfâr ediyorum” (Müslim, Zikir 41).

Bu durum karşısında bizim şöyle düşünmemiz gerekmektedir:

Benim sevgili peygamberim, hiç günahı olmadığı halde hergün bu kadar tövbe ederse, günahlara boğulmuş olan ben binlerce defa tövbe ve istiğfâr etmeliyim. Hiç olmazsa Efendim’in bu sünnetine uyarak hergün yüz defa tövbe ve istiğfâr etmeye çalışmalıyım.

İstiğfâr, Allah Teâlâ’ya “Rabbim, beni bağışla!” diye dil ile yalvarırken, bedeni günahlardan uzak tutmaktır. Kulun yapacağı budur. Allah Teâlâ’dan umulan ise istiğfâr eden kulunu mağfîret edip

bağışlaması, daha açık bir ifadeyle, onu cehennem azâbından korumasıdır.

Hız. Ali'nin dediğı gibi, dünyada Allah Teâlâ'nın azâbından kurtulmanın iki yolu bulunmaktadır. Bu yollardan biri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in varlığıdır. Ne yazık ki onun vefâtıyla bu fırsat elden kaçmıştır. Geriye sıkı sıkı tutunulması gereken tek yol kalmıştır. O da istiğfârdır. Şu âyet-i kerîme bu gerçeğı dile getirmektedir:

“Sen onların içlerinde bulunduğın müddetçe Allah onları azaba uğratmayacaktır. Onlar bağışlanmalarını dilerken, Allah kendilerine azab etmez” [Enfâl sûresi (8), 33].

Allah Teâlâ'nın kullarına olan merhametini bütün genişliğiyle ortaya koyan bu âyet-i kerîme ne ümid verici, değil mi?! Kullarına karşı böylesine şefkatli bir Rabbi olan insan, nasıl ümitsizliğe kapılabilir? Bu âyet-i kerîmede, Allah'dan bizi bağışlamasını dilediğimiz sürece azaba uğrama-yacağımız va'dedilmektedir. Elimizde böylesine sağlam bir garanti varken niçin ümitsiz olalım ve niçin istiğfâr etmeyelim?

İstiğfâr konusu, Riyâzü's-sâlihîn'in 1873-1883. hadislerinde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu hadis 1874 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan hergün kendini hesaba çekmeli, yaptığı hataları ve günahları bulmaya çalışmalıdır. Sonra da bu günahları düşünerek Allah Teâlâ'ya yönelmeli ve ondan kendisini bağışlamasını dilemelidir.

2. Hz. Peygamber'in Allah Teâlâ'ya karşı ne büyük bir saygı beslediği ve bu hususta ümmetine örnek olduğu görülmektedir.

3. Peygamber Efendimiz günah işlemekten korunduğu, gelmiş geçmiş bütün kusurları bağışlandığı halde günde yetmiş defadan fazla tövbe ederse, günah çukuruna batmış olan bizlerin hergün en az onun kadar tövbe etmemiz gerekir.

4. Tövbe müslümanın yenilenme ve temizlenme imkânıdır. Kullar için büyük bir nimettir. Son nefese ve kıyamet koptuğu âna kadar tövbe kapısı açıktır.

قال رسول :وعن الأغرّ بن يسار المزني رضي الله عنه قال -15-
يا أيها الناس توبوا إلى الله واستغفروهُ «:الله صلى الله عليه وسلم
. ملسم هاور «مائة مرة فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ

15. Egarr İbni Yesâr el-Müzenî radıyallahu
anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Allah’a tövbe edip ondan af
dileyiniz. Zira ben ona günde yüz defa tövbe
ederim.” Müslim, Zikir 42. Ayrıca Ebû Dâvûd,
Vitir 26; İbni Mâce, Edeb 57

Eğarr İbni Yesâr el-Müzenî.
Onun Medine’ye ilk hicret edenlerden olduğu
bilinmektedir. el-Cühenî nisbesiyle de
anılmaktadır. Kendisinden İbni Ömer, Muâviye
İbni Kurre ve Ebû Bürde hadis rivayet etmişlerdir.
Egarr hakkında kaynaklarda fazla bilgi
bulunmamaktadır. İkisi tövbe ve istiğfâra dair
olmak üzere üç kadar rivayeti vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf “Ey insanlar!” diye başladığına göre bütün insanların tövbe ve istiğfâra davet edildiği anlaşılmaktadır. Bazı âlimler konumuzun başında geçen “Hepiniz Allah’a tövbe edin, ey mü’minler!” âyet-i kerîmesine bakarak “Ey insanlar!” hitabıyla yine mü’minlerin kastedildiğini söylemişlerdir.

Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem tövbe ve istiğfâr edilmesini tavsiye ederken “Ey insanlar” hitabıyla herkesi, her mü’mini hedef aldığına göre, mânevî durumu ne olursa olsun, bütün insanlar Cenâb-ı Hak’tan bağışlanma dilemeye mecburdur. Çünkü hiçbir varlık ona karşı yapması gereken görevlerini ve kulluk borcunu lâyıkiyle yapamaz. Yapamayınca da ondan kusurları sebebiyle af ve mağfiret dilemesi bir kulluk görevi olur. Tövbe ve istiğfâr insanın kendisini ve kusurlarını, Rabbini ve onun yüceliğini tanıması, Rabbine muhtaç olduğunu itiraf etmesi ve böylece mânen yükselmeyi arzu etmesi anlamına gelmektedir.

Bir önceki hadiste Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in günde yetmişden fazla tövbe ve istiğfâr ettiği rivayet edilmişti. Bu hadîs-i şerîfte tereddütsüz bir rakamla günlük tövbe ve istiğfârının yüz olduğu belirtilmiştir. 1876

numaralı hadiste geleceği üzere Abdullah İbni Ömer Hz. Peygamber'in bir mecliste yüz defa:

“Rabbiğfir-lî ve tûb aleyye, inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm: Yâ Rabbî! Beni bağışla; tövbemi kabul buyur. Şüphesiz sen tövbeleri kabul eden merhamet sahibisin” dediğini, kendilerinin de bunu saydıklarını söylemektedir. Bu ve bundan önceki hadis, Ümmet-i Muhammed'in tövbe etmekle görevli olduğunu, itiraz edilemez örneğimiz Hz. Peygamber'in tatbikatı ile göstermektedir. Hiç kimse Peygamber'den daha üstün bir mevkide bulunmadığına göre, herkesin tövbeye ihtiyacı vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir önceki hadîs-i şerîf için söylenen sonuçlar, aynen bu hadis için de geçerlidir.

2. İstiğfârın belli bir sayısı yoktur. Yetmiş ve yüz rakamları çok istiğfâr edilmesi gerektiğini belirtmek için söylenmiştir. Bizim için tövbe ve istiğfârın asgarî rakamı yüz olmalıdır.

وَعَنْ أَبِي حَمْزَةَ أَنَسَ بْنِ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيِّ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ -16- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : لَأَقْ مِنْ هَذَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، رَضِيَ

لَلّٰهُ اَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ اَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلٰى :صَلٰى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
بِعَيْرِهِ وَقَدْ اَضَلَّهُ فِي اَرْضٍ فَلَاةٍ مَتَفَقَّ عَلَيْهِ .

نَ لِلّٰهُ اَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ حِيْنَ يَتُوْبُ اِلَيْهِ مِ « :وَفِي رِوَايَةٍ لِّمُسْلِمٍ
اَحَدِكُمْ كَانَ عَلٰى رَاحِلَتِهِ بِاَرْضٍ فَلَاةٍ ، فَانْفَلَتَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا طَعَامُهُ
وَشَرَابُهُ فَاَيَسَ مِنْهَا ، فَاتَتْ شَجَرَةً فَاضْطَجَعَ فِي ظِلِّهَا ، وَقَدْ اَيَسَ مِنْ
اِثْمٍ رَاحِلَتِهِ ، فَبَيْنَمَا هُوَ كَذٰلِكَ اِذْ هُوَ بِهَا قَائِمَةٌ عِنْدَهُ ، فَاَخَذَ بِخَطَامِهَا
اللّٰهُمَّ اَنْتَ عَبْدِيْ وَاَنَا رَبُّكَ، اَخْطَا مِنْ شِدَّةٍ :قَالَ مِنْ شِدَّةِ الْفَرَحِ
. » حَرْفَلَا .

16. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hizmetkârı olan Ebû Hamza Enes İbni Mâlik el-Ensârî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kulunun tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır.”

Buhârî, Daavât 4; Müslim, Tевbe 1, 7, 8

Müslim'in başka bir rivayeti şöyledir:

“Herhangi birinizin tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ’nın duyduğu hoşnutluk, ıssız çölde giderken üzerindeki yiyecek ve içeceğiyle birlikte devesini elinden kaçırıp, arayıp taramaları sonuç vermeyince deveyi bulma ümidini büsbütün kaybederek bir ağacın gölgesine uzanıp yatan, derken yanına devesinin geldiğini görerek yularına yapışan ve aşırı derecede sevincinden ne söylediğini bilmeyerek:

- Allahım! Sen benim kulumsun; ben de senin rabbinim, diyen kimsenin sevincinden çok daha fazladır.”

Müslim, Tevbe 7. Ayrıca bk.Tirmizî, Kıyâmet 49, Daavât 99; İbni Mâce, Zühd 30

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf Allah Teâlâ’nın sonsuz merhametini çarpıcı bir şekilde ortaya koymakta, günahlarla kirlenen gönülleri bağışlanma ümidiyle serinletmektedir.

Kâinâtın sahibi olan yücelerden yüce bir varlığın, cücelerden cüce bir insanın kendine yönelmesinden ve “beni affet” diye

yalvarmasından bu derece hoşnut olması doğrusu şaşırtıcıdır. Demek oluyor ki insan Allah yanında basit bir varlık değildir. Tam aksine, Rabbinin tanıdığı sürece, önemli bir şahsiyettir. Şeyh Gâlib diyor ki, ey insan, değerini iyi bil; zira sen bu âlemin özü ve kâinâtın göz bebeğisin:

Hoşca bak zâtına kim, zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Muhtelif sahâbîler tarafından bize ulaştırılan bu hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde, devesini kaybeden adamın düştüğü ümitsizlik daha çarpıcı ifadelerle anlatılmaktadır. Devesini bulmak için tepeden tepeye koştuğu, hiçbir yerde bulamadığı, sonunda, artık devemi bulamayacağım, bu ıssız çölde açlık ve susuzluktan ölüp gideceğim diye bir gölgeliğe çekildiği, elbisesiyle yüzünü örtüp ölümü beklediği tasvir edilmektedir.

Ölümü beklerken yeniden hayata kavuşmak, insanoğlunu en fazla sevindiren bir olaydır. Hadisimize göre insanın el açıp yalvarması, bağışlanma dilemesi Allah Teâlâ'yı bundan da çok memnun etmektedir.

Hadislerde geçen Allah Teâlâ'nın memnuniyeti, hoşnutluğu, sevinmesi gibi ifadeler mecâzî sözlerdir. Bu gibi sözlerle Allah Teâlâ'nın kulundan râzı olduğu ve onun isteğini hemen yerine getireceği anlatılmaktadır.

Hadîs-i şerîfteki misalden şunu da anlamaktayız: İnsan bir günah işlediği zaman şeytanın eline düşer. Şeytanın eline düşen kimse ise, çölde devesini kaybeden adam gibi, helâk olmak üzeredir. Fakat Allah Teâlâ'ya yönelip tövbe ve istiğfâr ettiği zaman şeytanın elinden kurtulur, Cenâb-ı Hakk'ın bağışını ve rahmetini kazanır.

Hadisin baştarafı 441. hadiste tekrar geçecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarına karşı son derece merhametlidir. Kendisinden af diledikleri takdirde onları bağışlamaya hazırdır.

2. Her zorluktan sonra bir kolaylık, her sıkıntıdan sonra bir ferahlık gelir. Bu sebeple insan Rabbi'nin rahmet ve merhametinden hiçbir zaman ümid kesmemelidir.

3. İnsan devamlı surette kendini hesaba çekmeli, günahlarından tövbe etmelidir.

4. İnsanın kasden yapmadığı hataları Allah Teâlâ bağışlar. Nitekim devesine kavuşan adamın aşırı sevincinden dolayı “Allah’ım, sen benim Rabbim’sin” diyecek yerde “Sen benim kulumsun” demesi günah sayılmamıştır.

5. Anlaşılması zor bazı konuları, Peygamber Efendimiz zaman zaman böyle misâllerle anlatmıştır.

6. Bu hadîs-i şerîf, günahlarının bağışlanıp bağışlanmayacağı endişesinden insanları kurtarmakta, tövbe eden kulundan Allah Teâlâ’nın nasıl hoşnut olduğunu açıklayarak büyük bir güvence vermektedir. Tövbe etmeye bundan daha büyük bir teşvik düşünülemez.

و عن أبي موسى عبد الله بن قيس الأشعري ، رضي الله عنه ، -17
تعالى يبسط يده بالليل إن الله « : عن النبي صلى الله عليه وسلم قال
ليثوب مسيء النهار ويبسط يده بالنهار ليثوب مسيء الليل حتى
ملسم هاور «تطلع الشمس من مغربها

17. Ebû Mûsâ Abdullah İbni Kays el-Eş’arî radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Geceleyin günah işleyenin tövbesini kabul etmek için de gündüzün elini açar. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar bu böyle devam edip gider.”
Müslim, Tevbe 31

Açıklamalar

Önce şunu belirtelim:

Allah Teâlâ’nın tövbeleri kabul etmek için gece ve gündüz elini açması demek, kuluna, haydi bana tövbeni sun da kabul edeyim, demesidir. Bu ifadeyle Cenâb-ı Hakk’ın kullarına olan sevgi ve merhametinin genişliği anlatılmaktadır. Kulun günahı ne kadar çok olursa olsun, kaç defa günah işlerse işlesin, tövbe edip af dilediği takdirde, Cenâb-ı Hakk’ın onu her zaman bağışlayacağı açıklanmaktadır.

Geceleyin günah işleyenlerin mutlaka gündüzün tövbe etmesi veya gündüzün günah işleyenlerin mutlaka geceleyin tövbe etmesi şart değildir.

Genellikle geceleyin günah işleyen kimse gündüz vakti tövbeye fırsat bulur. Gündüzün günah işleyenler de geceleyin kendine gelir; hatasını anlayarak Allah'dan affını diler.

Aslında insan tövbeye ne zaman fırsat bulursa, vakit kaybetmeden hemen Rabbi'ne yönelmeli, günahlarının bağışlanmasını dilemelidir. Gece ve gündüzün ayrı ayrı zikredilmesinin sebebi, tövbenin belli bir zamanı bulunmadığını, tövbe kapısının her an açık olduğunu, yirmi dört saat boyunca tövbe edilebileceğini göstermektir.

Şunu tekrar belirtelim ki, tövbe ve istiğfâr samimiyetle yapılmalı, yapılan gûnahtan dolayı gerçekten pişmanlık duyulmalıdır. Yoksa günah işlemeye devam ederken tövbe ve istiğfâr etmeye kalkmak, tövbeyi küçümsemek olur. Üstelik bu yanlış tutumdan dolayı ayrıca tövbe ve istiğfâr etmek gerekir.

Hayat devam ettiği sürece insanoğlunun hataları da devam edecektir. Her hatadan sonra Rabbimize dönüp ondan bizi affetmesini dilememiz bizden istenen bir kulluk görevidir. İki de bir tövbe etmenin Allah Teâlâ'ya saygısızlık olduğu sanılmamalıdır. 422 numaralı hadiste görüleceği

üzere insan kaç defa günah işlerse işlesin, her defasında Allah’a el açıp “Allahım günahımı bağışla!” diye yalvardığı zaman merhametli Rabbimiz onu reddetmez; aksine “Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden ve günahından dolayı kendisini hesaba çekecek olan bir Rabbi vardır” buyurarak onu bağışlar. Hadis 438 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarına son derecede merhametlidir. Onların günahlarından dolayı tövbe etmelerini bekler.
2. Tövbe ve istiğfârın belli bir zamanı olmadığı gibi Allah Teâlâ’nın tövbeleri kabul ettiği belli ve sınırlı bir zaman da yoktur.
3. Günah yapıldıktan hemen sonra, vakit kaybetmeden tövbe etmelidir.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» . ملسم هاور «عليه

18. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Güneş batıdan doğmadan önce kim tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder.”

Müslim, Zikir 43

Açıklamalar

Güneşin batıdan doğması, kıyametin büyük alâmetlerinden biridir. Gök cisimleri, kâinât yaratılalıberi belli bir düzen içinde seyrine devam etmektedir. Çünkü kendilerini yaratan ilâhî kudret, onları böyle programlamıştır. Kâinâtın sahibi dünya hayatına son vermek istediği zaman, yarattığı bu hassas düzeni bozacaktır. İşte o zaman güneş batıdan doğacak, bunu gören insanlar dünyanın sonu geldiğini kesin olarak anlayacaklardır.

Güneşin batıdan doğduğunu gören kâfirlerin gerçeği anlayarak imân etmeye kalkmaları onlara bir fayda vermeyecektir. Bu gerçeği âyet-i kerîme şöyle ifade etmektedir:

“Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmayan veya imanıyla bir hayır kazanmayan kimseye, artık imânı fayda vermez” [En`âm sûresi (6), 158]. Kıyamet alâmetleri belirlediği zaman imân etmek fayda vermediği gibi, korkunç gerçeği artık iyice anlayan günahkâr mü’minlerin yaptıklarına pişman olarak tövbe ve istiğfâr etmeye kalkmaları da bir fayda getirmez. Demekki önemli olan, herşeyi zamanında yapmaktır. Birgün kıyametin kopacağını, âhîret hayatının başlayacağını ve insanların dünyada yaptıklarından dolayı orada hesaba çekileceklerini daha hayat devam ederken anlamalı, kötü davranışlarını bırakmalı ve kendisine çekidüzen vermelidir.

İnsanı tövbe etmenin gereğine inandıran hususlardan biri günaha bakış tarzıdır. İyi bir kul günaha sempati duymaz. Onun çirkin bir davranış olduğunu kabul eder. Günah işlemeye devam etmenin Allah’a saygısızlık olduğunu düşünür. Günahından dolayı üzülür, vicdan azabı çeker. Bu konuda büyük sahâbî Abdullah İbni Mes’ûd’un çok güzel bir sözü vardır. Der ki:

“Mü’min kimse günahlarını hayalinde öylesine büyütür ki, sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da dağ üzerine çökecekmiş zanneder.

Günaha düşkün kimse ise günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür” (Buhârî, Daavât 4).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her fırsatta tövbe etmeli, Cenâb-ı Hakk’ın kendisine lutfettiği “hatayı düzeltme yeteneği”ni göstermelidir.

2. Allah Teâlâ kulunun tövbesini kıyamet kopana kadar kabul eder.

ن عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ -19
إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقْبَلُ «: عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ: لَأَقْوَى ذِمَّتِ الْهَاورِ «تَوْبَةُ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرُغْ

19. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Ömer İbni’l-Hattâb radiyallahu anhümâ’dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder.”

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd
30

Açıklamalar

Tövbenin belli bir zamanı olmadığını, insanın her zaman tövbe edebileceğini belirten hadîs-i şerîflerden biri de budur. Bir önceki hadiste konuya bütün insanlık açısından bakılarak tövbenin kıyamet kopana kadar kabul edileceği belirtilmişti. Burada ise konu şahıs plânında ele alınmış, her ferdin kıyametinin, ölümü olduğu gösterilmek istenmiştir.

İnsanoğlunun en büyük zaaflarından biri, uzun yaşama arzusudur. Yaşı ne olursa olsun, önünde daha nice yıllar bulunduğunu düşünür. En azından uzun bir süre daha yaşamayı hayâl eder. Bu sebeple de günahlarından tövbe etmek için önünde daha zaman bulunduğunu zanneder. Kırk yaşından, elli yaşından sonra ibadete başlayacağını söyleyenleri aldatan ve yanıltan fikir de aynıdır. Bir saat sonra âni bir ölümle hayata veda edecek insan da aynı yanılgının kurbanıdır.

Tövbe konusunda insanı ihmâlcı yapan hususlardan biri de, tövbesini yeni bir günahla bozacağı yanılgısıdır. Bazıları tövbe ettikten sonra bir daha günah işlemenin çok daha mahzurlu

olduğunu zannederler; bu sebeple de tövbe etmeyi ileri bir tarihe bırakırlar. Bu düşünce İslâmiyet’i bilmemekten kaynaklanıyor. Bir hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz’in günde yetmişden fazla tövbe ettiğini, diğerinde günde yüz defa tövbe ettiğini gördük. Kâinâtın Efendisi günahlardan korunmuş bir kimse olduğu halde, günde bu kadar tövbe etmenin gereğine inanıyor. 17. hadisin açıklamasında geçtiği üzere, Allah Teâlâ insanın her tövbe edişinde “Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden ve günahından dolayı kendisini hesaba çekecek olan bir Rabbi vardır” diye memnun olur. O halde tövbenin bozulması diye bir şey yoktur. Her tövbe bir önceki günahın bağışlanması için yapılır. Günah işlendikçe de tövbe tekrarlanır. Yeni bir günah işlememek, elbette arzu edilen şeydir. Fakat insanın hatalardan kurtulması, melekler gibi günahsız olması mümkün değildir.

Şu halde tövbe etmeyi geciktirmemeli, daha sonra yaparım diye düşünmemelidir. Çünkü ölümün bizi ne zaman yakalayacağı belli değildir. Ecelin kollarına düştükten, gerçekleri bütün açıklığı ile gördükten sonra tövbe etmenin faydası yoktur. Bu gerçek Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle dile getirilmektedir:

“Kötülük işlemeye devam eden, ölüm gelip çatinca da “Artık tövbe ettim” diyen kimseler ile kâfir olarak ölenlerin tövbesi geçersizdir” [Nisâ sûresi (4), 18]. Demek ki yakayı ecele kaptırdıktan sonra tövbe etmenin faydası yoktur.

Eli ayağı tutarken zekâtını vermeyen, fakat öleceği kesinleşince:

“Rabbim! Ne olur, ölümümü biraz geciktirsen de, sadaka verip iyilik edenlerden olsam” [Münâfikûn sûresi (63), 10] diyen kimsenin de aynı şekilde sözüne değer verilmeyeceği âyet-i kerîmede belirtilmektedir. Zira değişmeyen bir gerçek vardır: Can boğaza gelip de âhiret yolu görününce pişmanlık duymanın ve tövbe kapısı kapandıktan sonra tövbe etmeye kalkmanın hiçbir değeri yoktur. Çünkü: “Eceli gelen bir kimseye Allah zaman verip geciktirmez” [Münâfikûn sûresi (63), 11].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, can boğaza gelmeden önce yapılan tövbeleri kabul eder.

2. İnsan ileride nasıl olsa tövbe ederim diye düşünmemeli, aklı ve şuuru yerinde iken tövbe etmeye bakmalıdır.

3. Tövbe etme hususunda tenbel olmamalıdır.

أَتَيْتُ صَفْوَانَ بْنَ عَسَّالٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ زُرَّ بْنَ حُبَيْشٍ قَالَ -20-
:؟ فَقُلْتُ مَا جَاءَ بِكَ يَا زُرُّ :عَنْهُ أَسْأَلُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُقَيْنِ فَقَالَ
إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضَاءً :ابْتِغَاءُ الْعِلْمِ ، فَقَالَ
إِنَّهُ قَدْ حَكَ فِي صَدْرِي الْمَسْحَ عَلَى الْخُقَيْنِ بَعْدَ :بِمَا يَطْلُبُ ، فَقُلْتُ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ الْغَائِطُ وَالْبَوْلُ ، وَكُنْتُ امْرَءًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ
نَعَمْ :هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي ذَلِكَ شَيْئًا ؟ قَالَ :وَسَلَّمَ ، فَجِئْتُ أَسْأَلُكَ
كَانَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَوْ مُسَافِرِينَ أَنْ لَا نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلَاثَةَ
هَلْ :فَقُلْتُ .وَمِ أَيَّامٍ وَلِيَالِيَهُنَّ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ ، لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَذُ
نَعَمْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ فِي الْهَوَى شَيْئًا ؟ قَالَ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ نَادَاهُ أَعْرَابِي بِصَوْتٍ لَهُ
يَا مُحَمَّدُ ، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوًا :جَهْورِي
وَيَحَاكَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ فَإِنَّكَ :فَقُلْتُ لَهُ «هَؤُمٌ» :نَ صَوْتِهِ مِ
وَاللَّهِ لَا :عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا ، فَقَالَ
الْمَرءُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يُلْحَقْ بِهِمْ؟ قَالَ :قَالَ الْأَعْرَابِيُّ :أَغْضُضْ
فَمَا «الْمَرءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّبِيُّ
زَالَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى ذَكَرَ بَابًا مِنَ الْمَغْرِبِ مَسِيرُهُ عَرْضُهُ أَوْ يَسِيرِ
.قَالَ سُفْيَانُ أَحَدُ الرُّوَاةِ .الرَّاكِبُ فِي عَرْضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَامًا
خَلَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مَقْتُوحًا قَبْلَ الشَّامِ
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَغَيْرُهُ وَقَالَ «لِلتَّوْبَةِ لَا يُغْلَقُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ
: حَيَّ حَصْنَسٌ حَيَّ دَح .

20. Zirr İbni Hubeyş şöyle dedi;

Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini sormak üzere Safvân İbni Assâl radiyallahu anh'ın yanına gitmiştim. Bana:

- Zirr! Niçin geldin? diye sordu. Ben de:

- İlim öğrenmek için, deyince şunları söyledi:

- Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler. Ben de:

- Büyük ve küçük abdestten sonra mestler üzerine nasıl mesh edileceği kafamı kurcaladı. Sen de Hz. Peygamber'in ashâbından olduğun için, onun bu konuda bir şey söylediğini duydun mu diye sormaya geldim, dedim. Safvân:

- Evet, duydum. Resûl-i Ekrem seferde bulunduğumuz zaman mestleri üç gün üç gece çıkarmamayı, büyük ve küçük abdest bozduktan, uyuduktan sonra bile mestlere meshetmeyi, ancak cünüp olunca mestleri çıkarmayı emrederdi, dedi.

- Onun sevgiye dair bir şey söylediğini duydun mu? diye sordum.

- Evet, duydum. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile bir sefere çıkmıştık. Biz onun yanındayken bir bedevî kaba sesiyle:

- Muhammed! diye bağırdı.

Hz. Peygamber de onun sesine yakın bir sesle:

- “Gel bakalım”, dedi.

Bedevîye dönerek:

- Yazıklar olsun sana! Hz. Peygamber’in huzurunda bulunuyorsun. Kıs sesini! Yüksek sesle bağırmanı Allah yasakladı, dedim.

Bedevî:

- Vallahi sesimi kısmam, dedi ve Resûl-i Ekrem’e: Birilerini seven, ama onlarla beraber olacak kadar iyiliği bulunmayan kimse hakkında ne dersin? diye sordu.

Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

- “Bir kimse, kıyamet gününde, sevdikleriyle beraberdir.”

Safvân İbni Assâl sözüne devamla dedi ki:

- Hz. Peygamber bu konuda uzun uzun konuştu. Hatta bir ara batı taraflarında bulunan bir kapıdan bahsetti. “Kapı yaya yürüyüşüyle kırk yıl veya yetmiş yıl (yahut râvinin hatırladığına göre süvari gidişiyile kırk veya yetmiş yıl) genişliğindedir”, buyurdu.

Şamlı muhaddislerden Süfyân İbni Uyeyne şöyle dedi:

- Allah gökleri ve yeri yarattığı gün, bu kapıyı tövbe için açık olarak yaratmıştır. Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır.

Tirmizî, Daavât 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret, 71; Nesâî, Tahâret 97, 113; İbni Mâce, Fiten 32

Zirr İbni Hubeyş

Hadisimizi sahâbî Safvân İbni Assâl’dan rivayet eden Zir, çölde yaşayan bir bedevî idi. Hem Câhiliye hem de İslâm devrinde yaşadığı hâlde Hz. Peygamber’i görememişti. Fakat Hz. Ömer, Hz.

Ali, Hz. Osman, Übey İbni Ka`b gibi büyük sahâbîlerle görüşmüş ve onlardan hadis rivayet etmiştir.

Zir, ashâb-ı kirâmla görüşmek üzere Medine'ye geldiği zaman, yukarıdaki hadisimizin râvisi olan Safvân İbni Assâl ile de görüştü ve ona Resûl-i Ekrem'i görüp görmediğini sordu. O da Hz. Peygamberle birlikte on iki gazveye katıldığını söyledi.

Müslüman olduktan sonra hayatı değişen Zir İbni Hubeyş, hadis ve kırâat ilimlerinde üstaddı. Güvenilir bir muhaddisti. Rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Kaynaklarda gerek Zirr'in ve gerekse Peygamber Efendimiz'den yirmi hadis rivayet etmiş olan Safvân İbni Assâl'in hayatları hakkında fazla bilgi yoktur. Zirr, 82 (701) tarihinde 120 yaşında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zirr İbni Hubeyş çöl hayatını bırakıp ashâb-ı kirâmla görüşmek üzere Medine'ye geldiği zaman, yıllarının boşa geçtiğini anladı. Karşılaştığı sahâbîlerden ilim öğrenerek eksiklerini tamamlamaya çalıştı. Safvân İbni Assâl'in yanına gittiğinde Safvân ona niçin geldiğini sordu. O da ilim öğrenmek için geldiğini söyledi. Zir, "ilim" kelimesiyle mestler üzerine mesh etmeyi kasdetmişti.

Safvân onu önce bu güzel davranışından dolayı kutlamak istedi ve ilim öğrenmenin değeri hakkında bizzat Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadisi haber verdi. Rivayet edildiğine göre kendisi de bir zamanlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna vardığında:

- Senden ilim öğrenmeye geldim, yâ Resûlallah, demişti.

Resûl-i Ekrem de ona:

- "Merhaba, ilim yolcusu!" diye iltifat ettikten sonra "Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler" buyurmuştu. Şimdi de o aynı şekilde Zirr İbni Hubeyş'i sevindirmek istemişti.

B y klerimizimizin  deti böyleydi. İlim   enmek isteyenleri severler ve onları sevindirmek isterlerdi. Eb 'd-Derd  hazretlerinin de böyle davrandığını biliyoruz. Bu muhterem sah b  birgün D ma k mescidinde otururken bir adam çıkageldi ve ona:

- Ben t  Medine'den buraya, Hz. Peygamber'den riv yet ettiğini haber aldığım bir hadisi, senin a zından duymak için geldim, dedi.

O zaman Eb 'd-Derd  radiyallahu anh ona:

- Bir i  için mi geldin? Ticaret yapmak için mi geldin? diye defalarca sordu. Onun gerçekten de sadece hadis öğrenmek için geldiğini anlayınca sevindi ve bu ilim yolcusuna yaptığı için değerini anlatmak üzere Res lullah sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğu  u had s-i  er fi haber verdi:

- “Kim ilim öğrenmek için yola çıkarsa, Allah Te  l  ona cennet yolunu kolaylaştırır. Melekler, ilim   renenlerden ho landıkları için onlara kanat gererler. Göklerde ve yerde bulunan varlıklar, hatta sudaki balıklar bile  limlerin ba ı lanması için Allah'a yalvarırlar. Bir  limin sadece ibadetle u ra an bir kimseye üstünlüğü, on dördüncü

gecesinde ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Peygamberler altın gümüş değil, sadece ilmi miras bırakmışlardır. İşte bu ilim mirasına konan kimse, çok büyük bir kısmet kazanmış olur” (Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19. Ayrıca bk. 1379-1395. hadisler).

İlim öğrenenlere meleklerin neden kanat verdikleri, ilim yolcularının değerini ortaya koyan bu hadîs-i şerîf ile daha iyi öğrenilmiş oldu.

Mestler üzerine nasıl mesh edileceğini henüz öğrenmemiş olan Zir, pek merak ettiği bu konuyu Safvân İbni Assâl’den sorup öğreniyor. Buna göre misafir olmayan, yâni evinin barkının bulunduğu yerde yaşayan bir kimse abdest alıp mestini giydikten sonra, yirmi dört saat boyunca, her abdest aldığı anda mestlerine mesh edebilecektir. Küçük veya büyük abdeste çıkmak mestlere mesh etmeye engel değildir. Yalnız boy abdesti almak gerektiğinde mestler mutlaka çıkarılacak, boy abdesti aldıktan sonra tekrar giyilebilecektir.

Yolculukta farz namazları bile yarıya düşürmek suretiyle kullarına kolaylık gösteren Allah Teâlâ, misafirlere, mestlere mesh etme konusunda da

kolaylık lutfetmiştir. Onlar abdest alıp mestlerini giydikten sonra, isterlerse üç gün boyunca mestlerini hiç çıkarmadan abdest alıp ibadet edebileceklerdir. Boy abdesti almak gerektiğinde, onlar da mestlerini çıkaracaklardır.

Sevgi konusu da Zirr İbni Hubeyş'in merak ettiği bir şeydir. Safvân'a bu konuda Peygamber Efendimiz'den bir hadis duyup duymadığını soruyor. Safvân İbni Assâl, Zirr'e Hz. Peygamber'den duyduğu hadisi söylemekle yetinmiyor; onu Efendimiz'den nasıl duyduğunu da anlatıyor.

Buna göre, çölde yaşadığı için görgü ve nezâketten pek haberi olmayan bir bedevî, Peygamber aleyhisselâm'a merak ettiği bir konuyu sormak istiyor. Peygamber'e nasıl hitâb edileceğini bilmediği için de bağırarak “Yâ Muhammed!” diye sesleniyor.

Safvân onu uyarıyor. Kur'ân-ı Kerîm'in bu nevi kaba davranışları yasakladığını ve:

“Ey imân edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın” [Hucurât sûresi (49), 2] âyetinin geldiğini hatırlatmak istiyor. Fakat

bütün bunları anlatmaya zamanı müsait olmadığı için kısaca sesini alçaltmasını tavsiye ediyor. Bedevî, sert mizacı sebebiyle, öğrenmek istediği konuyu sormasına kimsenin engel olamayacağını anlatmak için “Vallahi sesimi kısımam” diye bir de yemin ediyor.

Ümmetine son derece merhametli olan sevgili Efendimiz, sözünü ettiğimiz âyet-i kerîmeden bedevînin haberi olmadığını anlıyor ve günahkâr olmasını arzu etmediği için o da sesini bedevininkine benzeterek “Gel bakalım!” diye sesleniyor. Bedevî kendi yetersiz ibadetlerini hatırlayarak, âhirette Hz. Peygamber’le ve onun aziz sahâbîleriyle beraber olamayacağını düşünerek problemini dile getiriyor:

- Birilerini seven, ama onlarla beraber olacak kadar iyiliği bulunmayan kimse hakkında ne dersin? diye soruyor.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in cevabı, mü’min gönüllere derin hazlar ve büyük ümidler verecek sıcaklıktadır:

- “Bir kimse, kıyamet gününde, sevdikleriyle beraberdir.”

369 - 371 numaralı hadislerde üç büyük sahâbîden ayrı ayrı rivayet edildiğini göreceğimiz bu hadîs-i şerîf, Peygamber sevgisinin insanı ne yüce makamlara çıkaracağını gösteriyor. Enes İbni Mâlik'in rivayetine göre bedevînin biri Resûl-i Ekrem'e:

- Kıyamet ne zaman kopacak? dedi.

Fahr-i Cihân Efendimiz de ona:

- “Kıyamet için ne hazırladın?” diye sorunca, bedevî:

- Allah ve Peygamber sevgisini hazırladım, cevabını verdi.

O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Öyleyse sevdiğinle berabersin”, buyurdu.

O bedevilerden Allah razı olsun. Şayet zihinlerine takılan bu soruları sormasalardı, nice yanık gönüller böylesine serinlemeyecek, ümid ışığıyla canlanmayacaktı.

Bu hadîs-i şerîfî duydukları zaman ashâb-ı kirâm da çok sevinmişlerdi. Hatta Enes radıyallahu anh'ın söylediğine göre, İslâmiyet'le şereflendikten sonra hiçbir şeye böylesine sevinmemişlerdi. Enes sevincini şöyle dile getirmişti:

“Ben Allah'ı, Resûlünü, Ebû Bekir'i ve Ömer'i seviyorum. Onların yaptığı ibadetleri ve güzel hareketleri yapamasam bile onlarla beraber olmayı umuyorum.”

Demekki sevgi ve muhabbet, hasta gönülleri diriltecek, ulaşılması zor hedeflere insanı emniyetle iletecek üstün bir güce sahiptir.

Ne mutlu Allah'ı ve Resûlullah'ı gönülden sevenlere!..

Tövbenin kabûlü ve zamanı: Birçok müjdeyle dolu olan hadîs-i şerîfin bu bahiste yer almasının sebebi, sonundaki tövbeyle ilgili sevindirici haberdur. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, şimdiye kadar gördüklerimizden farklı bir hadîs-i şerîfle, tövbeleri Allah Teâlâ'nın her zaman kabul edeceğini anlatıyor.

Buna göre:

Allah Teâlâ, gökleri ve yeri yarattığı zaman, Efendimiz'in “batı” diye ifade buyurduğu tarafta geniş bir kapı yaratmıştır. Bu kapının iki kanadının arası, râvinin tereddütlü bir ifadeyle söylediğine göre, yaya veya atlı bir yolcunun kırk yılda veya yetmiş yılda ancak varabileceği kadar geniştir. Bu kapı tövbe kapısıdır. Günahkâr kulların yapacağı tövbe, hiçbir engele çarpmadan Allah Teâlâ'nın yüce huzuruna rahatlıkla varabilecektir. Bu sebeple hiçbir kimse, acaba benim Cenâb-ı Hakk'a sunduğum tövbem ona varmış mıdır? diye endişe etmemelidir.

Tövbenin zamanı ve süresi yoktur. “Güneş battığı yerden doğuncaya kadar o kapı kapanmayacaktır” ifadesiyle, kıyamet kopana kadar insanların tövbe edebileceği anlatılmak istenmiştir. Bu bir müjdedir. Allah Teâlâ'nın kullarına olan sevgi ve merhametinin sonsuzluğunu göstermektedir.

Tövbe süresinin bu kadar geniş tutulması, bizi hiçbir zaman tenbelliğe sevk etmemelidir. Tövbe edebilmek için önümüzde daha nice zaman bulunduğu aldatmacasına kapılmamalıyız. Günahlara düşkün nefsimiz, bizi böyle aldatır.

Ecelin ne zaman kapımızı çalacağını bilmediğimizi, hiçbir zaman da bilemeyeceğimizi hatırdan çıkarmamalı, ilk fırsatta tövbe etmeye bakmalıyız.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın tövbe kapısını ardına kadar açması, kullarına olan sonsuz merhametini, onların ebedî kurtuluşa ermesini arzu ettiğini bütün açıklığı ile göstermektedir.

2. İlim öğrenmek ve öğretmek Allah Teâlâ'yı memnun eden değerli bir meşgaledir. Bu sebeple ashâb-ı kirâm ve tâbiîn ilim tahsiline büyük önem vermişlerdir.

3. İnsan bilmediği şeyleri öğrenmeye çalışmalı ve o konuyu iyi bilen birini bulup sormalıdır.

4. Mestler üzerine meshetme kolaylığı, İslâmiyet'in müsamaha dini olduğunu göstermektedir.

5. Kendilerinden ilim öğrenilen büyüklerin huzurunda saygılı davranmalı, sesini gereğinden fazla yükseltmemelidir.

6. Bilgisizliği sebebiyle hata edenlere kızmamalı, ne yapmaları gerektiğini onlara sabırla öğretmelidir.

7. İnsanlara karşı anlayışlı olma ve onlara seviyelerine göre davranma hususunda Peygamber Efendimiz örnek alınmalıdır.

8. İyi insanlarla beraber olmaya, onların sohbetinde bulunmaya gayret etmeli, onları sevmelidir. Kötü olduğu bilinen kimselerden uzak durmalı, onların sohbetlerine katılmamalıdır. Üzüm üzüme baka baka kararır atasözünün ifade ettiği gerçek unutulmamalıdır.

9. Sevginin gereği, sevilen gibi olmaya çalışmak ve davranışlarında onu örnek almaktır.

10. İnsanlara öğüt veren kimseler, güzel vaadler ve müjdelerle onları ümitlendirmeli, onlara kolaylıklar göstermelidir.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 21
كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ « :أَنْ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لِي قَتَلَ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ نَفْسًا ، فَسَأَلَ عَنْ أَعْلَمِ أَهْلِ الْأَرْضِ فَذُلَّ عِ
إِنَّهُ قَتَلَ تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ نَفْسًا ، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ : رَاهِبٌ ، فَأَتَاهُ فَقَالَ

لا فقتله فكمّل به مائة ثمّ سأل عن أعلم أهل الأرض ، فذلّ : لاقف
نعم : إنه قتل مائة نفس فهل له من توبة ؟ فقال : على رجل عالم فقال
يحول بينه وبين التوبة ؟ انطلق إلى أرض كذا وكذا ، فإن بها ومن
أناساً يعبدون الله تعالى فاعبد الله معهم ، ولا ترجع إلى أرضك فإنها
أرض سوء ، فانطلق حتى إذا نصف الطريق أتاه الموت فاختصمت
جاء : فقالت ملائكة الرحمة . ملائكة الرحمة وملائكة العذاب فيه م
إنه لم يعمل : تائباً مقبلاً بقلبه إلى الله تعالى ، وقالت ملائكة العذاب
خيراً قط ، فاتاهم ملك في صورة آدمي فجعلوه بينهم أي حكماً
ما بين الأرضين فإلى أيتهما كان أدنى فهو له ، وسيق لاقف
فقاسوا فوجدوه أدنى إلى الأرض التي أراد فقبضته ملائكة الرحمة
متفق عليه »

فكان إلى القرية الصالحة أقرب بشبر ، « وفي رواية في الصحيح
فأوحى الله تعالى « وفي رواية في الصحيح «لها فجعل من أه
قيسوا ما بينهما ، :إلى هذه أن تباعدى، وإلى هذه أن تقرّبي وقال
فنأى « وفي رواية . «فوجدوه إلى هذه أقرب بشبر فعُفّر له
» بصدره نحوها .

21. Ebû Saîd Sa`d İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Vaktiyle doksan dokuz kişiyi öldürmüş bir adam
vardı. Bu zât yeryüzünde en büyük âlimin kim
olduğunu soruşturdu. Ona bir râhibi gösterdiler.

Bu adam râhibe giderek:

- Doksan dokuz adam öldürdüm. Tövbe etsem kabul olur mu? diye sordu.

Râhip:

- Hayır, kabul olmaz, deyince onu da öldürdü. Böylece öldürdüğü adamların sayısını yüz'e tamamladı. Sonra yine yeryüzünde en büyük âlimin kim olduğunu soruşturdu. Ona bir âlimi tavsiye ettiler. Onun yanına giderek:

- Yüz kişiyi öldürdüğünü söyledi; tövbesinin kabul olup olmayacağını sordu.

Âlim:

- Elbette kabul olur. İnsanla tövbe arasına kim girebilir ki! Sen falan yere git. Orada Allah Teâlâ'ya ibadet eden insanlar var. Sen de onlarla birlikte Allah'a ibadet et. Sakın memleketine dönme. Zira orası fena bir yerdir, dedi.

Adam, denilen yere gitmek üzere yola çıktı. Yarı yola varınca eceli yetti.

Rahmet melekleriyle azap melekleri o adamı kimin alıp götüreceği konusunda tartışmaya başladılar.

Rahmet melekleri:

- O adam tövbe ederek ve kalbiyle Allah'a yönelerek yola düştü, dediler.

Azap melekleri ise:

- O adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki, dediler.

Bu sırada insan kılığına girmiş bir melek çıkageldi. Melekler onu aralarında hakem tayin ettiler.

Hakem olan melek:

- Geldiği yerle gittiği yeri ölçün. Hangisine daha yakınsa, adam o tarafa aittir, dedi.

Melekler iki mesâfeyi de ölçtüler. Gitmek istediği yerin daha yakın olduğunu gördüler. Bunun üzerine onu rahmet melekleri alıp götürdü. Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Tевbe 46, 47, 48

Sahîh(-i Müslim)deki bir başka rivayete göre:

“O kimse iyi insanların yaşadığı köye bir karış daha yakın olduğundan oralı sayıldı.”

Sahîh(-i Müslim)deki bir diğer rivayete göre:

“Allah Teâlâ öteki köye uzaklaşmasını, beriki köye yaklaşmasını, meleklerle de iki mesâfenin arasını ölçmelerini emretti. Adamın beriki köye bir karış daha yakın olduğu görüldü. Bunun üzerine affedildi.”

Bir başka rivayette ise:

“Adam göğsünün üzerinde öteki köye doğru ilerledi” denilmektedir.

Ebû Saâid el-Hudrî

Tam adı Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî'dir. Medine'de müslüman bir ailede büyüdü. İslâmiyet ile çocukluk yıllarında şereflendi. Mescid-i nebevî'nin inşâsına yardım etti. Uhud savaşına katılmayı çok istediği halde, Resûl-i Ekrem onun henüz çocuk olduğunu söyleyerek bu dileğini kabul etmedi. Babasının Uhud'da şehid olmasından sonra, şiddetli geçim sıkıntısı çekti. Hatta açlıktan karnına taş bağlamak zorunda kaldı. Yine böyle açlıktan kıvrandığı bir gün annesinin

ısrarıyla Hz. Peygamber'e durumunu anlatmak ve ondan yardım istemek üzere huzuruna gitti. Resûl-i Ekrem ona, istemekten sakınanı Allah'ın iffetli kılacağını, halktan bir şey beklemeden elinde olanla yetineni zengin edeceğini, sabretmek isteyene de sabır vereceğini söyledi. O günden sonra Ebû Saîd kimseden bir şey talep etmedi. İşleri yoluna girdi ve Medineli müslümanlar arasında sayılı zenginlerden oldu.

İlk defa Hendek Gazvesine daha sonra 12 gazveye iştirak etti. Bazı seriyyelerde görev aldı, hatta seriyye komutanlığı yaptı.

Ashâb-ı kirâm'ın fakihlerinden olması sebebiyle Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in vefâtından sonra Medine'de fetvâ vermekle ve öğretimle meşgul oldu. Ayrıca Ebû Saîd el-Hudrî, binden fazla hadis rivâyet eden ve müksirûn diye anılan yedi sahâbîden biridir.

Birgün Medine valisi Mervân İbni Hakem'in oturmakta olduğu yerden bir cenâze götürüyorlardı. Mervân ayağa kalkmadı. Bunun üzerine Ebû Saîd:

- “Biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile oturuyorken bir cenâze geçti. Efendimiz derhal ayağa kalktılar” diye hadisi okuyunca Mervân ayağa kalkmak zorunda kaldı.

Ebû Saîd kendisine baş vurulan konularda Hz. Peygamber’den duyduğu bir hadisle veya onun yaptığını gördüğü bir fiille cevap verirdi. Böylece Peygamber Efendimiz’in sünnetinin ümmet arasında gerek bilgi gerekse uygulama olarak yayılmasına gayret gösterirdi.

Ebû Saîd hak yanlısı bir kimse olduğu kadar cesur, pek sabırlı ve fedâkar bir zât idi. Yoksullara, yetimlere dâima yardım eder, bakıma muhtaç çocukları evine alarak besler, büyütür ve eğitirdi. 74 (694) yılında, seksen küsur yaşlarında iken bir cuma günü vefât etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Günahlar ne kadar çok ne kadar büyük olursa olsun, onlardan kurtulmanın mutlaka bir yolu vardır. Adam öldürmek büyük günahlardan biridir. Bir katil beş on kişiyi değil, yüz kişiyi bile

öldürmüş olsa, Allah'ı inkâr etmedikten sonra günahını affettirmesi mümkündür. İşte hadisimiz bu gerçeği çarpıcı bir misalle anlatmaktadır.

Hız. İsa'dan sonraki zamanlarda doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam, yaptığı yanlış sonunda anlamış, günahlarından temizlenmeyi arzu etmiş, bunun mümkün olup olmadığını öğrenmek üzere dünyanın en bilgili adamını aramaya başlamıştı.

Ne yazık ki ona âlim diye gösterilen kimse, gerçek bir din âlimi değildi. Bunun için de o günah hastasına bir kurtuluş reçetesi veremedi. Vicdanını kanatmaya başlayan günahların dayanılmaz baskısı altında bulunan zavallı adam, derdinin bir devası bulunmadığını duyunca eski çılgınlıkları depreşti, âlim geçinen o adamı da cinayet listesine ekleyiverdi.

Halbuki o sözde âlim etraflıca düşünmeliydi. Öldürmeyi alışkanlık hâline getirmiş bir cinayet makinasıyla karşı karşıya bulunduğunu hesap etmeliydi. Arslan için parçalamak nasıl tabii bir olaysa, böylesi kimseler için de öldürmenin aynı derecede tabii olduğunu bilmeliydi. Ama bilemedi. Zira bunu bilecek kadar ilmi ve anlayışı yoktu. Allah Teâlâ'nın sonsuz merhamet sahibi olduğunu

bilen bir âlim, tövbe yollarını arayan birini ümitsizlik batağına nasıl fırlatabilirdi. Bu olacak şey değildi. Tövbe kapısına yapışan bir günahkârı ilâhî rahmetin yıkayıp arıtacağını bilmeyen bir kimsenin ne ilmi ne de anlayışı olabilirdi. Halk o râhibin ibadetle meşgul olmasına bakarak kendisini âlim sanmıştı. Ne yazıkki bu câhil adam bir şey bilmediğini de bilmiyordu. Bir kurtuluş yolu arayan katile bu sebeple yanlış fetvâ vermiş ve böylece hem kendini mahvetmiş hem de karşısındakini günaha sokmuştu.

Katilin ikinci arayışında, gerçek âlimi bulduğu görülmektedir. Çünkü bu adam samimiyetle tövbe eden bir kimseyi Allah Teâlâ'nın reddetmeyeceğini biliyordu. Bu sebeple o günahkâra ümit verdi ve bu davranışıyla o, ilmin ibadetten üstün olduğunu ortaya koydu.

Bu âlimin günahkâr adama “Sakın memleketine dönme! Zira orası fena bir yerdir” şeklindeki tavsiyesi pek önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. “Üzüm üzüme baka baka kararır” atasözünün de ifade ettiği gibi, kötü insanların çoğunlukta olduğu bir yerde yaşayan, ahlâkı bozulmuş kimselerle düşüp kalkmaya devam eden kimsenin, onların fena tesirinden kurtulması kolay

değildir. Şu hâlde iyiye, doğruya ve güzele ulaşmak isteyen birinin, içinde yaşadığı kötü çevreyi mutlaka terk etmesi gerekir. Kara kazanın karasından kurtulmanın bir başka yolu yoktur.

Güzel, temiz ve mutlu bir hayatı kucaklayıp ömür boyu bahtiyar yaşamamanın ikinci şartı ise, o gerçek âlimin tavsiye ettiği gibi, iyi kimselerle bir arada olmaktır. Onlarla düşüp kalkmak, Allah’a giden yolda onlarla birlikte yürümektir.

İyilerin zarar etmesi mümkün değildir. Yüce Rabbimiz’in iyi kimseleri gözetip kolladığı, günahlarını affederek onları cennetinde ağırlamak istediği bu hadîs-i şerîfte açıkca görülmektedir. Yüz kişiyi öldürmesine rağmen, Cenâb-ı Hak o günahkâr kulunun gönlünde parıldayan tövbe ışığını rahmet meleklerine göstermiş ve onu azap meleklerine karşı savunmalarını istemiştir. Anlaşıldığına göre azap melekleri o şahsın tövbe yolunu tuttuğunu bilmiyorlardı. Bu sebeple rahmet meleklerine “İyi ama o adam hayatında hiç iyilik yapmadı ki!” diye diretiyorlardı.

Tövbe etmeye karar verenleri bağışlayacağını bize canlı bir misalle göstermek isteyen Allah Teâlâ, rahmet melekleri ile azap melekleri arasındaki

ekişmeyi halletmek üzere bir başka meleğini insan kılığında gönderdi; aralarında onu hakem tayin etmelerini diledi ve o meleğe nasıl hakemlik yapacağını öğretti.

Hadîs-i şerîfin bir başka rivayetinde Cenâb-ı Mevlâ'nın “teki köye uzaklaşmasını, beriki köye de yaklaşmasını emretmesi”, yüz kişiye bile öldürmüş olsalar tövbekâr kullarını affedeceğini ve onları rahmetiyle kucaklayacağını ortaya koymaktadır.

Furkan sresinin 68-70. âyetlerinde Cenâb-ı Hakk'ın has kulları anlatılırken onların Allah Teâlâ'ya ortak koşmayacakları, adam ldrmeyecekleri ve zina etmeyecekleri belirtilir. Bu günahları işleyenlerin ise, yaptıklarının cezasını mutlaka çekecekleri ve kıyamet gününde pek kötü bir duruma düşecekleri anlatılır. Sonra da bir istisna yapılarak şöyle buyrulur:

“Ancak tövbe ve iman edip iyi işler yapanlar başkadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır; engin merhamet sahibidir.”

Tövbe kapısını açık bırakarak günahkâr gönüllere soğuk sular serpen bu âyet-i kerîmeyi Zümer sûresinin 53. âyeti pekiştirmekte ve sonsuz merhamet sahibi Allah Teâlâ’dan asla ümit kesilmeyeceğini şöyle ifade etmektedir:

“Ey kendilerinin aleyhinde çalışarak haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar.” Bu kıssada anlatılan tövbekâr katilin İslâmiyet’ten önce yaşadığı, bu sebeple de onun bize örnek olamayacağı düşünülebilir. Burada dinimizin bir prensibini hatırlatmak faydalı olacaktır. Bu prensibe göre Allah ve Resûlü, eski milletlerin din ve inançlarına dair bazı bilgiler verdikten sonra o bilgilerin hükümsüz olduğunu belirtmezlerse, bunlar bizim için de bir kaynak ve dayanak olur. Peygamber Efendimiz bu kıssayı anlattıktan sonra onun bizim için geçersiz olduğunu söylemediğine göre, bu olaydan ders almamızı ve buna uygun hareket etmemizi istediği anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günahım bağışlanmaz diye ümitsiz olmamalıdır. Çünkü günah ne kadar büyük olursa olsun, Allah’ın merhameti daha büyüktür.

2. Cenâb-ı Hakk'ın kendisine tövbe nasip ettiği ve iyiliğe kabiliyetli olarak yarattığı kimse, büyük günahlar da işlemiş olsa, birgün gelir Allah'a yönelir; tövbe ederek günahlarını affettirir.

3. İyi bir âlim çok ibadet eden bilgisiz kişiden daha değerli ve faydalıdır. Kıssamızdaki câhil âbidin hem kendisini hem de kendisine akıl danışan kimseyi mahvetmesi, şuurlu âlimin ise hem kendisini hem de kendisine akıl danışanı kurtuluşa götürmesi bunu göstermektedir.

4. Halkın mânevî önderi durumunda olan kişilerin son derece anlayışlı, ümit verici ve sevgi dolu kimseler olması gerekir.

5. İyi kimselerle dostluk kurmalı, fena hâlleri devam ettiği sürece kötü insanlardan uzak durmalıdır. Aksi hâlde kötülerin etkisinden kurtulmak mümkün değildir. İyilerle bir arada olma gayreti, kişinin doğru yolda olduğunu gösterir.

6. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetini eğitirken geçmiş milletlerin ibretli hikâyelerine zaman zaman baş vurmuştur. Güzel dinimizin esaslarına

ters düşmemek şartıyla, insanları irşad eden kimseler bu nevi kıssalardan faydalanabilir.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ، وَكَانَ قَائِدَ كَعْبِ رَضِيَ اللَّهُ -22
سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ :بِهِ حِينَ عَمِيَ، قَالَ عَنْهُ مِنْ بَدِ
يُحَدِّثُ بِحَدِيثِهِ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فِي
لَمْ أَتَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ :قَالَ كَعْبٌ . غَزْوَةِ تَبُوكَ
إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ ، غَيْرَ أَنِّي قَدْ تَخَلَّفْتُ وَسَلَّمَ ، فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا
فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ ، وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدٌ تَخَلَّفَ عَنْهُ ، إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ
وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ . عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ تَعَالَى بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاتَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ ، وَمَا
أَحِبُّ أَنْ لِي بِهَا مَشْهَدَ بَدْرٍ ، وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنْهَا
فَتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَكَانَ مِنْ خَبَرِي حِينَ تَخَلَّفَ
فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ
فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ ، وَاللَّهُ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا
مُ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ ، وَلَا
غَزْوَةً إِلَّا وَرَى بَغِيرَهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ ، فَغَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ ، وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا
هَبْهًا أَوْبَهَاتِيلَ مُهْرَمًا نِيْمَلْسُمْلَى لَجَفَ ، وَاسْتَقْبَلَ عَدَدًا كَثِيرًا
غَزَوْهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ ، وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ
:قَالَ كَعْبٌ «يُرِيدُ بِذَلِكَ الدِّيَّانَ» كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ
يَبَّ إِلَّا ظَنَّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفَى بِهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ فَقُلَّ رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَ
وَحَى مِنَ اللَّهِ ، وَغَزَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِلْكَ الْغَزْوَةَ
حِينَ طَابَتِ الثَّمَارُ وَالظَّلَالُ ، فَأَنَا إِلَيْهَا أَصْعُرُ ، فَتَجَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ
الْمُسْلِمُونَ مَعَهُ ، وَطَفِئَتْ أَغْدُو لِكِي أَتَجَهَّزَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ
أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا :مَعَهُ فَأَرْجِعُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا ، وَأَقُولُ فِي نَفْسِي

أَرَدْتُ، فَلَمْ يَزَلْ يَتِمَادَى بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ ، فَأَصْبَحَ
وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ ، وَلَمْ أَقْضِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَاذِيًا
مِنْ جِهَازِي شَيْئًا ، ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا ، فَلَمْ يَزَلْ
يَتِمَادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ ، فَهَمَمْتُ أَنْ أُرْتَحِلَ
رَ ذَلِكَ لِي ، فَطَفَقْتُ إِذَا خَرَجْتُ فَأَذْرَكُهُمْ ، فَيَالَيْتَنِي فَعَلْتُ ، ثُمَّ لَمْ يُقَدِّ
فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحْزِنُنِي أَنِّي لَا
أَرَى لِي أَسْوَةً ، إِلَّا رَجُلًا مَعْمُوصًا عَلَيْهِ فِي النِّفَاقِ ، أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ
لَمْ يَذْكُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَدَرَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ الضُّعْفَاءِ ، وَ
مَا : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَلَغَ تَبُوكَ ، فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ بَتُّوكَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ حَبَسَهُ : فَعَلَ كَعَبُ بْنُ مَالِكٍ ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ
بَنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بُرْدَاهُ ، وَالنَّظَرُ فِي عِطْفِيهِ
بِئْسَ مَا قُلْتَ ، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا ، فَسَكَتَ
فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا . رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُبْيَضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
كُنْ أَبَا خَيْثَمَةَ ، فَإِذَا هُوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الْأَنْصَارِيُّ وَهُوَ الَّذِي تَصَدَّقَ
فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ : بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ قَالَ كَعَبُ
ضَرَنِي بَنِي ، اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلًا مِنْ تَبُوكَ حَ
بِمَ أَخْرَجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا وَأَسْتَعِينُ عَلَى : فَطَفَقْتُ أَتَذَكَّرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : ذَلِكَ بِكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلِي ، فَلَمَّا قِيلَ
أَنِّي لَمْ أَنْجِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَظِلَّ قَادِمًا زَا حَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفْتُ
مِنْهُ بِشَيْءٍ أَبَدًا فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ ، وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَادِمًا ، وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ
رُونَ إِلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ ، فَلَمَّا فَعَلَ ذَلِكَ جَاءَهُ الْمُخَلْفُونَ يَعْتَذِرُونَ
وَيَحْلِفُونَ لَهُ ، وَكَانُوا بَضْعًا وَثَمَانِينَ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ عَلَانِيَتَهُمْ
حَتَّى جَبْتُ ، فَلَمَّا . وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى
تَعَالَى ، فَجَبْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ : سَلَمْتُ تَبَسُّمُ تَبَسُّمِ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ
مَا خَلَفَكَ ؟ أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ ، قَالَ قُلْتُ : يَهْ ، فَقَالَ لِي بَيْنَ يَدَ

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ :
أَنِّي سَأَخْرُجُ مِنْ سَخَطِهِ بَعْدَ ، لَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا ، وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ
عَلِمْتُ لَنِّ حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذَبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ
يُسْخَطَكَ عَلَيَّ ، وَإِنْ حَدَّثْتُكَ حَدِيثَ صَدَقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِنِّي لَأَرْجُو
فِيهِ عُقْبَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي مِنْ عُدْرٍ ، وَاللَّهِ مَا كُنْتُ
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَلَا أُيَسِّرُ مَنِّي حِينَ تَخْلُفْتُ عَنْكَ قَالَ قَطُّ أَقْوَى
أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَاللَّهِ مَا : وَسَارَ رَجَالٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَاتَّبَعُونِي ، فَقَالُوا لِي «فِيكَ
نُبَأٌ قَبْلَ هَذَا ، لَقَدْ عَجَزْتَ فِي أَنْ لَا تَكُونَ اعْتَدَرْتَ عَلِمْنَاكَ أَذْنِبْتَ ذَ
إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا اعْتَدَرَ إِلَيْهِ الْمُخْلَفُونَ فَقَدْ كَانَ
: قَالَ . كَافِيكَ ذَنْبَكَ اسْتَغْفَارُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكَ
بُونَنِي حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا زَالُوا يُؤَدُّ
هَلْ لَقِيَ هَذَا مَعِيَ مِنْ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكْذِبُ نَفْسِي ، ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ
نَعَمْ لَقِيَهُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتُ ، وَقِيلَ لَهُمَا مِثْلُ : أَحَدٍ ؟ قَالُوا
مُرَارُهُ بْنُ الرَّيِّعِ الْعَمْرِيُّ ، : مَنْ هُمَا ؟ قَالُوا : لَيْتَ مَا قِيلَ لَكَ ، قَالَ فُ
فَذَكِّرُوا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ قَدْ : وَهَلَالَ ابْنُ أُمَيَّةَ الْوَاقِفِيُّ ؟ قَالَ
: فَمَضَيْتُ حِينَ ذَكَرُوهُمَا لِي : قَالَ . شَهِدَا بِذُرٍّ فِيهِمَا أَسْوَةٌ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كَلَامِنَا أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى : فَاجْتَنَبْنَا النَّاسَ أَوْ قَالَ : بَيِّنَ مِنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ ، قَالَ
تَنَكَّرْتُ لِي فِي نَفْسِي الْأَرْضُ ، فَمَا هِيَ بِالْأَرْضِ الَّتِي أَعْرَفُ ، فَلَبِثْنَا
فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكْنَا وَقَعَدَا فِي بُيُوتِهِمَا . عَلَى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً
بَيْنَكِيَانِ وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدَهُمْ ، فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ
الصَّلَاةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَطُوفُ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ ، وَآتِي
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْلَمُ عَلَيْهِ ، وَهُوَ فِي مَجْلِسِهِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
هَلْ حَرَكَ شَفْتَيْهِ بَرْدَ السَّلَامِ أَمْ لَا ؟ ثُمَّ : الصَّلَاةُ ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي
أُصَلِّي قَرِيبًا مِنْهُ وَأَسَارِفُهُ النَّظَرَ ، فَإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِي نَظَرُ إِلَيَّ

نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي ، حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَيَّ مِنْ جَفْوَةٍ تَفَثًا إِذَاوُ ،
الْمُسْلِمِينَ مَشَيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّي
وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَوَاللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ ، فَقُلْتُ لَهُ
أَبَا قَتَادَةَ أُنْشِدْكَ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُنِي أَحَبُّ اللَّهِ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ أَي :
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ فَسَكَتَ ، فَعُدْتُ فَنَاشِدْتُهُ فَسَكَتَ ، فَعُدْتُ فَنَاشِدْتُهُ فَقَالَ
دَارَ فَقَاضَتْ عَيْنَايَ ، وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرْتُ الْج. اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ

فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ إِذَا نَبْطِيٌّ مِنْ نَبْطِ أَهْلِ الشَّامِ مِمَّنْ
مَنْ يَدُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ؟ : قَدِمَ بِالطَّعَامِ يَبِيعُهُ بِالْمَدِينَةِ يَقُولُ
مَلِكٍ فَطَفِقَ النَّاسُ يَشِيرُونَ لَهُ إِلَى حَتَّى جَاءَنِي فَدَفَعَ إِلَيَّ كِتَابًا مِنْ
أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ : فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِيهِ . غَسَّانَ ، وَكُنْتُ كَاتِبًا
صَاحِبِكَ قَدْ جَفَاكَ ، وَلَمْ يَجْعَلْكَ اللَّهُ بَدَارَ هَوَانٍ وَلَا مَضِيعَةٍ ، فَالْحَقْ
لَاءِ فَتَيَّمَمْتُ بِهَا وَهَذِهِ أَيْضًا مِنْ الْبَ : بِنَا نُوَاسِكَ ، فَقُلْتُ حِينَ قَرَأْتُهَا
النُّورَ فَسَجَرْتُهَا .

حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِينَ وَاسْتَلَبْتُ الْوَحْيَ إِذَا رَسُولُ
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِينِي ، فَقَالَ
أَطْلُقْهَا ، أَمْ مَاذَا : نَنْتَعِزِلَ أَمْرَاتِكَ ، فَقُلْتُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُكَ أ
لَا بَلْ اعْزِلْهَا فَلَا تَقْرَبْنَهَا ، وَأَرْسَلَ إِلَيَّ صَاحِبِي بِمِثْلِ : أَفْعَلُ ؟ قَالَ
الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ : فَقُلْتُ لَأَمْرَأَتِي . ذَلِكَ
لِللَّهِ إِلَى لَوَسْرَةٍ يَمَانٍ بِلِإِلَهِةٍ أَرْمَاتٍ عَاجِفٍ ، فِي هَذَا الْأَمْرِ
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلَالَ بَنٍ أُمِّيَّةَ شَيْخٍ ضَائِعٍ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ لَهُ
. لَا ، وَلَكِنْ لَا يَقْرَبَنَّكَ : لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ ، فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ ؟ قَالَ
وَاللَّهِ مَا بِهِ مِنْ حَرَكَةٍ إِلَى شَيْءٍ ، وَوَاللَّهِ مَا زَالَ بَيْنِي إِنَّهُ : فَقَالَتْ
لَوْ : فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي . مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا
اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَمْرَاتِكَ ، فَقَدْ أُذِنَ
لَا أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ : بَنٍ أُمِّيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ ؟ فَقُلْتُ لَأَمْرَأَةٍ هِلَالَ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَمَا يُذَرِّبُنِي مَاذَا يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَأْذَنَتْهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ ، مَلَ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نُهِيَ عَنْ كَلَامِنَاكَ .

ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَّا ، قَدْ أَقْبَتْ عَلَيَّ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ، سَمِعْتُ صَوْتَ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَدَ يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ أَبْشِرْ ، :صَارَخَ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ فَخَرَرْتُ سَاجِدًا ، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ فَأَذَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ يَتَوَّعُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ يَتَوَّعُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ يُبَشِّرُونَنَا ، فَذَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ ، وَرَكَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى عَلَى الْجَبَلِ ، رَسَ ، فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ وَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنْ الْفَرَسِ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ تَوْبِيَّ فَكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ بِبِشَارَتِهِ وَاللَّهُ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ ، وَاسْتَعَرْتُ تَوْبَيْنِ قَلْبِسْتُهُمَا وَأَنْطَلَقْتُ أَتَأَمُّمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يَهْنَأُونَنِي بِالتَّوْبَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ ، حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا رَسُولٌ : وَيَقُولُونَ لِي د اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ ، فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُهْرُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَأَنِي ، وَاللَّهُ مَا قَامَ رَجُلٌ :قَالَ كَعْبُ . مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ ، فَكَانَ كَعْبُ لَا يَنْسَاهَا لِطَلْحَةَ وَهُوَ يَبْرُقُ :فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ وَجْهَهُ مِنَ السُّرُورِ أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ ، مَدَّ وَلَدْتُكَ أُمُّكَ ، فَقُلْتُ لَا بَلْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ :أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ؟ قَالَ : رَّ اسْتَنَارَ عَزَّ وَجَلَّ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَدَّ وَجْهَهُ حَتَّى كَانَتْ وَجْهَهُ قِطْعَةً قَمَرٍ ، وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ مِنْهُ ، فَلَمَّا جَلَسْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً :بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ . إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ .

أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَا لَكَ فَهُوَ : لى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَدَّ
يَا رَسُولَ اللَّهِ : وَقُلْتُ خَيْرَ لَكَ ، فَقُلْتُ إِنِّي أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ
إِنْ اللَّهُ تَعَالَى إِنَّمَا أَنْجَانِي بِالصَّدَقِ ، وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ لَا أُحْدِثَ إِلَّا
أَ مَا بَقِيتُ ، فَوَا لَهِ مَا عَلِمْتُ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ تَعَالَى صِدْقًا
فِي صَدَقِ الْحَدِيثِ مُنْذُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَكَ أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي اللَّهُ تَعَالَى ، وَاللَّهُ مَا تَعَمَّدَتْ كَذِبَةً مُنْذُ قُلْتُ ذَ
لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى يَوْمِي هَذَا ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ
لَقَدْ تَابَ { : فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : يَحْفَظُنِي اللَّهُ تَعَالَى فِيمَا بَقِيَ ، قَالَ
اتَّبِعُوهُ فِي سَاعَةِ اللَّهِ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ
إِنَّهُمْ بِهِمْ رَعُوفٌ رَحِيمٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { : حَتَّى بَلَغَ { الْعُسْرَةَ
وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
: قَبُولًا] { صَادِقِينَ اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الْ : غَلَبَ يَتَح {
[117 ، 119] .

وَاللَّهُ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ : قَالَ كَعْبٌ
لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَهْلَكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إِنْ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ أَنْ لَا أَكُونَ كَذِبُهُ ، فَ
لِلَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ شَرًّا مَا قَالَ لِأَحَدٍ ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى
سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لَتُعَرِّضُوا عَنْهُمْ فَأَعَرَضُوا عَنْهُمْ {
يَحْلِفُونَ لَكُمْ . هُمْ رَجَسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ إِذْ
لَتَرَضُوا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ
[95 ، 96 قَبُولًا] { الْفَاسِقِينَ .

عَنْ أَمْرِ أَوْلَئِكَ الَّذِينَ قِيلَ مِنْهُمْ كُنَّا خُلَفَاءَ أَيُّهَا الثَّلَاثَةُ : قَالَ كَعْبٌ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ حَلَفُوا لَهُ ، فَبَايَعَهُمْ وَاسْتَعْفَرَ

لَهُمْ ، وَأَرْجَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرَنَا حَتَّى قَضَى اللَّهُ
. { وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا } : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى تَعَالَى فِيهِ بِذَلِكَ ، وَ

وَلَيْسَ الَّذِي ذَكَرَ مِمَّا خَلَفْنَا تَخَلُّفَنَا عَنِ الْغَزْوِ ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفُهُ إِيَّانَا
. هِيَ لَعْنَةُ مُتَّقٍ . وَإِذَا جَاءَهُ أَمْرُنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ وَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ فَقِيلَ مِنْهُ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ فِي غَزْوَةٍ « عِيَاوِي وَفِيهِ »
. « تَبُوكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ

فَإِذَا . وَكَانَ لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا نَهَارًا فِي الضُّحَى » : وَفِي رِوَايَةٍ
. « أَلَمْ يَسْجُدْ فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ فِيهِ قَدَمَ بَدَ

22. Kâ'b İbni Mâlik radiyallahu anh gözlerini
kaybettiği zaman onu elinden tutup götürme
görevini üstlenen oğlu Abdullah'dan rivayet
edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte
Tebük Gazvesi'ne katılmadığına dair mâcerasını
Kâ'b İbni Mâlik radiyallahu anh'den şöyle
anlatırken duydum:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gittiği
gazâlardan sadece Tebük Gazvesi'ne
katılmamıştım. Gerçi Bedir Gazvesi'nde de
bulunamamıştım. Zaten Bedir'e katılmadıkları için
hiç kimse azarlanmamıştı. O vakit Resûlullah

sallallahu aleyhi ve sellem ile müslümanlar (savaşmak için değil) Kureyş kervanını takibetmek için yola çıkmışlardı. Nihayet Allah Teâlâ müslümanlarla düşmanlarını, aralarında verilmiş herhangi bir karar olmadığı halde bir araya getiriverdi. Halbuki ben Akabe bîatının yapıldığı gece, İslâm'a yardım etmek üzere söz verirken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanındaydım. Her ne kadar Bedir Gazvesi halk arasında Akabe gecesinden daha meşhursa da, ben Bedir'de bulunmayı Akabe'de bulunmaktan daha üstün görmem.

Tebük Gazvesi'ne Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte gitmeyişim şöyle oldu:

Ben katılmadığım bu gazve sırasındaki kadar hiçbir zaman kuvvetli ve zengin olamamıştım. Vallahi Tebük Gazvesi'nden önce iki deveyi bir araya getirememiştim. Bu gazvede iki tane binek devesine sahip olmuştum. Bir de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gazveye hazırlandığı zaman asıl hedefi söylemez, bir başka yere gittiği sanılırdı. Fakat bu gazve sıcak bir mevsimde uzak bir yere yapılacağı ve kalabalık bir düşmanla karşı karşıya gelineceği için Resûl-i Ekrem durumu açıkladı. Savaşın özelliğine göre hazırlanabilmeleri

için müslümanlara nereye gideceklerini söyledi. Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber sefere gidecek müslümanların sayısı çok fazlaydı. Adlarını bir deftere yazmak mümkün değildi.

Kâ'b sözüne söyle devam etti:

Savaşa gitmemek için gözden kaybolunduğu takdirde, hakkında bir âyet nâzil olmadıkça, işin gizli kalacağı zannedilebilirdi. Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem bu gazveyi meyvaların olgunlaştığı, gölgelerin arandığı sıcak bir mevsimde yapmıştı. Ben de bunlara pek düşkündüm. Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem ile müslümanlar savaş hazırlığına başladılar. Ben de onlarla birlikte savaşa hazırlanmak için çıkıyor, fakat hiçbir şey yapmadan geri dönüyordum. Kendi kendime de “Canım, ne zaman olsa hazırlanırım” diyordum. Günler böyle geçti. Herkes işini ciddi tuttu ve bir sabah Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte müslümanlar erkenden yola ıktılar. Ben ise hâla hazırlanmamıştım. Yine sabah evden çıktım, hiçbir şey yapamadan geri döndüm. Hep aynı şekilde davranıyordum. Savaş henüz başlamamıştı, ama mücâhidler hayli yol almışlardı. Yola çıkıp onlara yetişeyim dedim, keşke öyle yapsaymışım; bunu

da başaramadım. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem savaşa gittikten sonra insanların arasına çıktığımda beni en çok üzen şey, savaşa gitmeyip geride kalanların ya münafık diye bilinenler veya âciz oldukları için savaşa katılamayan kimseler olmasıydı.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Tebük’e varıncaya kadar adımı hiç anmamış. Tebük’te ashâbın arasında otururken:

- “Kâ’b İbni Mâlik ne yaptı?” diye sormuş. Bunun üzerine Benî Selime’den bir adam:

- Yâ Resûlallah! Elbiselerine ve sağına soluna bakıp gururlanması onu Medine’de alıkoydu, demiş.

Bunun üzerine Muâz İbni Cebel ona:

- Ne fena konuştun! demiş. Sonra da Peygamber aleyhisselâm’a dönerek, yâ Resûlallah! Biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz, demiş.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hiçbir şey söylememiş. O sırada çok uzaklarda beyazlar giymiş bir adamın gelmekte olduğunu görmüş:

- “Bu Ebû Hayseme olaydı” demiş. Bir de bakmışlar ki, gelen adam Ebû Hayseme el-Ensârî değil mi!

Ebû Hayseme, (bir savaş hazırlığı sırasında) bir ölçek hurma verdiği için münafıklara alay konusu olan zâttır.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Tebük'ten Medine'ye hareket ettiğini öğrendiğim zaman beni bir üzüntü aldı. Söyleyeceğim yalanı düşünmeye başladım. Kendi kendime “Yarın onun öfkesinden nasıl kurtulacağım?” dedim. Yakınlarımdan görüşlerine değer verdiğim kimselerden akıl almaya başladım. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gelmek üzere olduğunu söyledikleri zaman, kafamdaki saçma düşünceler dağılıp gitti. Onun elinden hiçbir şekilde kurtulamayacağımı anladım. Herşeyi dosdoğru söylemeye karar verdim. Peygamber aleyhisselâm sabahleyin Medine'ye geldi. Seferden dönerken önce Mescid-i Nebvî'ye gelerek iki rek'at namaz kılar, sonra halkın arasına gelip otururdu. Yine öyle yaptı. Bu sırada savaşa katılmayanlar huzuruna geldiler; neden savaşa gidemediklerini yemin ederek

anlatmaya başladılar. Bunlar seksenden fazla kimseydi. Hz. Peygamber onların ileri sürdüğü mâzeretleri kabul etti; kendilerinden bâat aldı; Allah Teâlâ’dan bağışlanmalarını niyâz etti ve iç yüzlerini O’na bıraktı. Sonunda ben geldim. Selâm verdiğim zaman dargın dargın gülümsedi; sonra:

- “Gel!”, dedi. Ben de yürüyerek yanına geldim ve önüne oturdum. Bana:

- “Niçin savaşa katılmadın? Binek hayvanı satın almamış mıydın?” diye sordu. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Allah’a yemin ederim ki, senden başka birinin yanında bulunsaydım, ileri süreceğim mâzeretlerle onun öfkesinden kurtulabilirdim. Çünkü insanlara fikrimi kabul ettirmeyi iyi beceririm. Fakat yine yemin ederim ki, bugün sana yalan söyleyerek gönlünü kazansam bile, yarın Cenâb-ı Hak işin doğrusunu sana bidirecek ve sen bana güceneceksin. Şayet doğrusunu söylersem, bana kızacaksın. Ama ben doğru söyleyerek Allah’dan hayırlı sonuç bekliyorum. Vallahi savaşa gitmemek için hiçbir özürüm yoktu. Hiçbir zaman da gazâdan geri kaldığım sıradaki kadar kuvvetli ve zengin olamamıştım, dedim.

Kâ'b sözüne devamla dedi ki:

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “İşte bu doğru söyledi. Haydi kalk, senin hakkında Allah Teâlâ hüküm verene kadar bekle!” buyurdu. Ben kalkınca Benî Selime’den bazıları yanıma takılarak:

- Vallahi senin daha önce bir suç işlediğini bilmiyoruz. Savaşa katılmayanların ileri sürdükleri gibi bir mâzeret söyleyemedin. Halbuki günahlarının bağışlanması için Peygamber aleyhisselâm’ın istiğfâr etmesi yeterdi, dediler.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Beni o kadar çok ayıpladılar ki, tekrar Resûlullah’ın yanına dönüp biraz önceki sözlerimin yalan olduğunu söylemeyi bile düşündüm. Sonra onlara:

- Bana verilen cezaya çarptırılan bir başka kimse var mı? diye sordum.

- Evet. Seninle beraber bu cezaya uğrayan iki kişi daha var, dediler. Onlar da senin gibi konuştular ve senin aldığın cevabı aldılar.

- O iki kişi kim? diye sordum.

- Biri Mürâre İbni Rebî` el-Amrî, diğeri de Hilâl İbni Ümeyye el-Vâkıfî diyerek, herbiri Bedir Gazvesi'ne katılmış olan iki mükemmel örnek şahsiyetin adını verdiler. Bunun üzerine ben geri dönme düşüncesinden vazgeçerek yoluma devam ettim.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem savaşa katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşulmasını yasakladı. İnsanlar bizimle konuşmaktan kaçındılar veya bize karşı tavırlarını değiştirdiler. Hatta bana göre yer yüzü bile değişti. Sanki burası benim memleketim değildi. Elli gün böyle geçti. İki arkadaşım boyunlarını büktüler; ağlayarak evlerinde oturdular. Ben ise onlardan daha genç ve dayanıklı idim. Dışarı çıkarak cemaatle namaz kılar, çarşılarda dolaşırdım. Fakat kimse benimle konuşmazdı. Namaz bittikten sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yerinde otururken yanına gelir, kendisine selâm verirdim. Kendi kendime “Acaba selâmımı alırken dudaklarını

kıpırdattı mı kıpırdatmadı mı” diye sorardım. Sonra ona yakın bir yerde namaz kılar ve farketirmeden kendisine bakardım. Ben namaza dalınca bana doğru döner, kendisine baktığım zaman da yüzünü çeviriverirdi.

Müslümanların bana karşı olan sert tutumları uzun süre devam edince, amcamın oğlu ve en çok sevdiğim insan Ebû Katâde’nin bahçesine gidip duvardan içeri atladım ve selâm verdim. Vallâhi selâmımı almadı. Ona:

- Ebû Katâde! Allah adına and vererek soruyorum. Benim Allah’ı ve Resûlullah’ı ne kadar sevdiğimi biliyor musun? diye sordum. Hiç cevap vermedi. Ona and vererek bir daha sordum. Yine cevap vermedi. Bir daha yemin verince:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı. Geri dönüp duvardan atladım.

Birgün Medine çarşısında dolaşıyordum. Medine’ye yiyecek satmak üzere gelen Şamlı bir çiftçi:

- Kâ'b İbni Mâlik'i bana kim gösterir? diye sordu. Halk da beni gösterdi. Adam yanıma gelerek Gassân Meliki'nden getirdiği bir mektup verdi. Ben okuma yazma bilirdim. Mektubu açıp okudum. Selâmdan sonra şöyle diyordu:

- Duyduğumuza göre Efendiniz seni üzüyormuş. Allah seni değerinin bilinmediği ve hakkının çiğnendiği bir yerde yaşayasın diye yaratmamıştır. Hemen yanımıza gel, sana izzet ikrâm edelim.

Mektubu okuyunca, bu da bir başka belâ, dedim. Hemen onu ateşe atıp yaktım.

Nihayet elli gün'den kırk'ı geçmiş, fakat vahiy gelmemiştir. Birgün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gönderdiği bir şahıs çıkageldi.

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sana eşinden ayrı oturmanı emrediyor, dedi.

- Onu boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? diye sordum.

- Hayır, ondan ayrı duracak, kendisine yanaşmayacaksın, dedi. Hz. Peygamber diğer iki

arkadaşıma da aynı emri gönderdi. Bunun üzerine karıma:

- Allah Teâlâ bu mesele hakkında hüküm verene kadar ailenin yanına git ve onların yanında kal, dedim.

Hilâl İbni Ümeyye'nin karısı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e giderek:

- Yâ Resûlallah! Hilâl İbni Ümeyye çok yaşlı bir adamdır. Kendisine bakacak hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemde bir sakınca görür müsün? diye sormuş. Hz. Peygamber de:

- Hayır görmem. Ama katiyen sana yaklaşmasın, buyurmuş. Kadın da şöyle demiş:

- Vallahi onun kımıldayacak hâli yok. Allah'a yemin ederim ki, başına bu iş geleliberi durmadan ağlıyor.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

- Yakınlarımdan biri bana: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den eşinin sana hizmet etmesi için izin istesen olmaz mı! Baksana Hilâl İbni

Ümeyye'ye bakması için karısına izin verdi, dedi. Ben de ona: Hayır, bu konuda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den izin isteyemem. Üstelik ben genç bir adamım. İzin istesem bile Peygamber aleyhisselâm'ın bana ne diyeceğini bilemem, dedim.

Bu vaziyette on gün daha durdum. Bizimle konuşulması yasaklandığından bu yana tam elli gün geçmişti. Ellinci gecenin sabahında, evlerimizden birinin damında sabah namazını kıldım. Allah Teâlâ'nın (Kur'ân-ı Kerîm'de bizden) bahsettiği üzere canım iyice sıkılmış, o geniş yeryüzü bana dar gelmiş bir vaziyette otururken, Sel Dağı'nın tepesindeki birinin var gücüyle:

- “Kâ'b İbni Mâlik! Müjde!” diye bağırdığını duydum. Sıkıntılardan kurtulma gününün geldiğini anlayarak hemen secdeye kapandım.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazını kıldırınca, Allah Teâlâ'nın tövbelerimizi kabul ettiğini ilân etmiş. Bunun üzerine ahâlî bize müjde vermeye koşmuş. İki arkadaşıma da müjdeciler gitmiş. Bunlardan biri bana doğru at koşturmuş. Eslem kabilesinden bir diğer müjdeci

koşup Sel Dağı'na tırmanmış, onun sesi atlıdan önce bana ulaşmış. Sesini duyduğum müjdecî yanîma gelip beni tebrik edince, sırtımdaki elbiseyi de çıkarıp müjdesine karşılık ona giydirdim. Vallahi o gün giyecek başka elbisem yoktu. Emanet bir elbise bulup hemen giydim. Peygamber aleyhisselâm'ı görmek üzere yola koyuldum. Beni grup grup karşılayan sahâbîler tövbemin kabul edilmesi sebebiyle tebrik ediyor ve “Allah Teâlâ'nın seni bağışlaması kutlu olsun” diyorlardı.

Nihayet Mescid'e girdim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbın ortasında oturuyordu. Talha İbni Ubeydullah hemen ayağa kalktı, koşarak yanîma geldi, elimi sıktı ve beni tebrik etti. Vallahi muhâcirînden ondan başka kimse ayağa kalkmadı.

Râvi der ki, Kâ'b, Talha'nın bu davranışını hiç unutmazdı.

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Peygamber aleyhisselâm'a selâm verdiğimde yüzü sevinçten parıldayarak:

- “Dünyaya geldiğinden beri yaşadığın bu en hayırlı gün kutlu olsun!” buyurdu. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Bu tebrik senin tarafından mıdır, yoksa Allah tarafından mı? diye sordum.

- “Benim tarafımdan değil, Yüce Allah tarafından”, buyurdu. Sevindiği zaman Peygamber aleyhisselâm’ın yüzü parıldar, ay parçasına benzerdi. Biz de sevindiğini böyle anlardık.

Resûl-i Ekrem’in önünde oturduğumda:

- Yâ Resûlallah! Tövbemin kabul edilmesine şükran olarak bütün malımı Allah ve Resûlullah uğrunda fakirlere dağıtmak istiyorum, dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Malının bir kısmını dağıtmayıp elinde tutman senin için daha hayırlı olur” buyurdu. Ben de:

- Hayber fethinde hisseme düşen malı elimde bırakıyorum, dedikten sonra sözüme şöyle devam ettim. Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ beni doğru söylediğimden dolayı kurtardı. Tövbemin kabul edilmesi sebebiyle, artık yaşadığım sürece sadece doğru söz söyleyeceğim.

Vallâhi bunu Peygamber aleyhisselâm’a söylediğim gündenberi doğru sözlü olmaktan dolayı Allah Teâlâ’nın hiç kimseyi benden daha güzel mükâfatlandırdığını bilmiyorum. Yemin ederim ki, Peygamber aleyhisselâm’a o sözleri söylediğim günden bu yana bilerek hiç yalan söylemedim. Kalan ömrümde de Cenâb-ı Hakk’ın beni yalan söylemekten koruyacağını umarım.

Kâ’b sözüne devamla şöyle dedi:

Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyet-i kerîmeleri indirdi:

“Allah (savaşa gitmek istemeyenlere izin vermesi sebebiyle) Peygamberini bağışladığı gibi, bir kısmının kalbi kaymak üzere iken güçlük zamanında Peygamber’e uyan muhâcirlerle ensârın da tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah onlara çok şefkatli, pek merhametlidir.

“Hani şu tövbeleri (Allah’ın emri gelene kadar) geri bırakılan üç kişinin de tövbesini kabul etti. Bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini iyice sıkıştırmıştı. Nihayet Allah’dan başka sığınılacak kimse

olmadığını anlamışlardı. Eski hâllerine dönmeleri için Allah onların tövbelerini kabul etti. Çünkü Allah tövbeleri kabul edici ve bağışlayıcıdır.

“Ey imân edenler! Allah’ın azâbından korkun ve doğrularla beraber olun” [Tevbe sûresi (9), 117-119].

Kâ’b şöyle devam etti:

Allah’a yemin ederim ki, beni İslâmiyet’le şereflendirdikten sonra Cenâb-ı Hakk’ın bana verdiği en büyük nimet, Peygamber aleyhisselâm’ın huzurunda doğruyu söylemek ve yalan söyleyip de helâk olmamaktır. Çünkü Allah Teâlâ şu yalan söyleyenler hakkında vahiy gönderdiği zaman, hiç kimseye söylemediği ağır sözleri söyledi ve şöyle buyurdu:

“O savaştan kaçanların yanına döndüğünüz zaman, kendilerini hesaba çekmiyesiniz diye Allah adına yemin ederler. Onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarına ceza olmak üzere varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden râzı olasınız diye size yemin de ederler. Siz onlardan râzı olsanız bile Allah fâsıklardan aslâ râzı olmaz” [Tevbe sûresi (9), 95-96].

Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Biz üç arkadaşın bağışlanması, Peygamber aleyhisselâm'ın yeminlerini kabul edip kendilerinden bîat aldığı ve Cenâb-ı Hak'dan affedilmelerini dilediği kimselerin bağışlanmasından (elli gün) geri kalmıştı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, hakkımızda Allah Teâlâ bir hüküm verene kadar bize yapacağı muameleyi tehir etmişti. Nihayet Allah Teâlâ - anlatıldığı üzere- hükmünü verdi. Allah Teâlâ'nın "tövbeleri geri kalan üç kişinin..." diye bahsettiği bu geri kalış, bizim savaştan geri kalmamız değildir; bu, Hz. Peygamber'e gelip yemin ederek mâzeretleri olduğunu söyleyenlerin özürlerini Peygamber aleyhisselâm'ın kabul etmesi, bize yapacağı muameleyi ise geriye bırakması olayıdır.

Buhârî, Megâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (9)

Diğer bir rivayet:

"Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıkmıştı. Sefere

perşembe günü gitmeyi severdi” şeklindedir.
Buhârî, Cihâd 103

Başka bir rivayette ise:

“Seferden mutlaka gündüzün kuşluk vakti dönerdi. Dönünce de ilk iş olarak Mescid’e uğrar, iki rek’at namaz kılar, sonra orada otururdu” denilmektedir. Müslim, Müsâfirîn 74; Ebû Dâvûd, Cihad 166

Kâ’b İbni Mâlik

Bu azîz sahâbî Resûlullah Efendimiz’in üç meşhur şâirinden biridir. Medineli olup Hazrec kabilesindendir. İkinci Akabe bîatında bulunarak Efendimiz’i Medine’ye dâvet eden bahtiyarlardan biri de odur. Tebük Gazvesi’ne katılmayan üç kişiden biri olması ve elli günlük boykottan sonra âyet-i kerîme ile aklanması onun şöhretini daha da artırmıştır. Hicretten sonra Peygamber Efendimiz Mekkeli bir muhâcir ile Medineli bir ensârı kardeş ilân ettiği zaman, onu cennetle müjdelenen on kişiden (aşere-i mübeşşere’den) biri olan Talha İbni Ubeydullah ile kardeş yapmıştı. Hadîsi şerîfte okuduğumuz üzere, haklarında ilâhî af çıkıp da Kâ’b Peygamber Efendimiz’in huzuruna girdiği zaman, sadece Hz. Talha’nın ayağa kalkıp koşarak gelmesinin ve onu heyecanla tebrik etmesinin

sebebi, aralarındaki bu kardeşlikti. Kâ'b İbni Mâlik onun bu davranışını hiç unutmadı ve her fırsatta şükranla andı.

Kâ'b sadece Bedir ve Tebük Gazveleri'nde bulunamadı. Uhud Gazvesi'nde düşmanla yiğitçe savaştı ve on yedi yara aldı. Demekki onun Tebük Gazvesi'ne gitmemesi, korkaklığı sebebiyle değildi. Kendisinden seksen kadar hadis rivayet edilmiştir.

Kâ'b hicretin 54. yılında (674) vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf İslâm âlimlerince çok önemli görülmüş, ondan elli kadar hüküm çıkarılmıştır.

Bu uzun hadiste öncelikle tövbenin önemi belirtilmekte, ikinci olarakta genel harb ilân edildiği bir zamanda savaştan kaçmanın günâhı gösterilmektedir.

Söze önce bu gazvenin neden bu kadar önemli olduğunu anlatarak başlayalım:

Tebük Gazvesi hicretin dokuzuncu yılı Recep ayında (Ekim 630'da) yapıldı. O yıl Medine'de ve diğer İslâm topraklarında büyük bir kuraklık hüküm sürüyordu. Bunu haber alan Bizans kralı Herakliyüs, müslümanlara öldürücü darbeyi indirmek üzere kırk bin kişilik bir kuvvet hazırladı. Peygamber Efendimiz bu haberi tam zamanında aldı.

Mevsim sıcak, gidilecek yer de uzak olduğu için her zaman yaptığıının aksine bu defa seferin nereye yapılacağını açıkca söyledi. Müslümanların arasındaki münafıklar moral bozmak için hem aşırı sıcakları hem de gidilecek yerin uzak oluşunu hep ileri sürüyorlar ve Herakliyüs'ün kalabalık ordusu karşısına çıkmanın bir intihar olacağını söylüyorlardı. Bu propaganda bazı kimseler üzerinde gerçekten tesirli oluyordu. İşte bu sırada müslümanları uyarmak için Tevbe sûresinin 38-41. âyetleri nâzil oldu:

“Ey imân edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda sefere çıkın dendiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır.”

Âyet-i kerîmenin devamında Peygamber aleyhisselâm'a yardım etmezlerse ona Allah'ın yardım edeceği söyleniyor, hicret sırasında nasıl yardım ettiği de anlatılıyordu. Bu âyetler üzerine müslümanlar hemen derlenip toparlandılar ve savaş hazırlığına başladılar.

Hız. Ömer'in Hız. Ebû Bekir'i hayır yarışında geçmeyi düşünerek malının yarısını getirdiği, fakat Ebû Bekir hazretlerinin bütün malını ortaya koyarak büyüklüğünü bir daha gösterdiği olay bu savaş hazırlığı sırasında meydana gelmişti. Hız. Osman 950 deve ile 100 atı yine bu sırada bağışlamıştı. Sonunda İslâm ordusu hazırlanmış, otuz bin mücâhid Tebük yolunu tutmuştu.

İslâm tarihine Bekkâîn (ağlayanlar) diye geçecek olan yedi fakir müslüman, maddî imkânları olmadığı ve bu sebeple savaşa katılamadıkları için hüngür hüngür ağlıyorlardı. Münafıkların çoğu bahâneler uydurup savaşa katılmamıştı. İşin fenası Bedir dışında Hız. Peygamber'in yanı başında bütün savaflara katılmış olan Kâ'b İbni Mâlik ile diğer iki Bedir gazisi ihmâlleri sebebiyle Tebük Gazvesi'ne katılmıyorlardı. Nefisleri onları yenmişti.

Savaş şöyle sonuçlandı: Müslümanların büyük bir kalabalıkla geldiğini öğrenen hıristiyan ordusu, onların karşısına çıkmaya cesaret edemedi. İslâm ordusu da geri dönüp geldi. Fakat müslümanlar bu savaşta çok eziyet çektiler. Görüldüğü üzere Tebük savaşı müslümanlığın kaderi açısından çok önemliydi. Ona herkesin mutlaka katılması gerekiyordu. Kâ'b İbni Mâlik'e ve arkadaşlarına iyi bir ders verilmesinin sebeplerinden biri de bu idi.

Tekrar başa dönerek şunu belirtelim:

Hadîs-i şerîfte samimiyetle yapılan tövbelerin Allah Teâlâ'yı son derece memnun ettiği ortaya konmakta, günahına üzülen kullarının kendisine yönelmelerinden pek hoşnut olduğu belirtilmektedir.

Kâ'b İbni Mâlik'e müslümanların yaptığı elli günlük boykota rağmen onun din kardeşleriyle ilgiyi kesmemesi, Peygamber Efendimiz'in etrafında dolaşarak ona selâm vermeye çalışması, acaba selâmımı aldı mı diye dudaklarının hareketini gözlemesi, onun ne kadar samimi bir müslüman olduğunu ispat etmektedir. Başta

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem olmak üzere müslümanlardan kopmanın, onlardan ayrı kalmanın, onlar tarafından toplum dışı bırakılmanın iyi bir müslüman için ne korkunç bir ceza olduğu bu olayda bütün açıklığı ile görülmektedir. Şu hâlde bir müslüman din kardeşlerinin nefretini üzerine çekecek bir iş yapmanın çok büyük bir hata olduğunu hatırlından çıkarmamalı ve onlar tarafından hor görülecek bir işi asla yapmamalıdır.

Şu da hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Peygamber Efendimiz'in bu olayda böylesine sert davranmasının asıl sebebi, savaştan kaçmanın şahısları değil İslâm toplumunu ve müslümanların kaderini yakından ilgilendirmesidir. Zira Peygamber Efendimiz şahsını ilgilendiren hiçbir olaya böyle tepki göstermemiştir. Şahsını ilgilendiren kusurları hep hoş görmüş, hata edenleri hemen bağışlamıştır.

Neticede şunu anlıyoruz: İnsan yanılabilir, günah işleyebilir. Yapılan suç ne kadar ağır olursa olsun, kul hatasını kabul etmeli ve Cenâb-ı Hakk'a karşı dürüst davranmalıdır. Günahları sadece O'nun bağışlayacağını bilerek hatasının affı için Allah Teâlâ'ya yalvarıp yakarmalıdır. Daha da önemlisi,

insan hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemeli,
günahlarım bağışlanmaz diye düşünmemelidir.
Tam aksine benim Yüce Rabbim bağışlayıcıdır,
diye hep ümitvâr olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman doğru sözlü olmalı; hata ettiği zaman da kusurunu, günahını kabul etmelidir.

2. Samimi bir mü'min günah işlediği zaman üzülmeli, pişmanlık duymalı, ben niçin böyle davrandım diye ağlayıp sızlamalıdır.

3. Hatayı kime karşı yapmışsa onun gönlünü almaya ve kendisini bağışlatmaya çalışmalıdır.

4. Bir görevi yapamadığı zaman üzüntü duymalı, ben bu görevi niçin yapmadım diye düşünüp kendisini hesaba çekmelidir.

5. Allah'a ve Resûlü'ne herkesten çok itâat etmeli, en üstün saygıyı onlara karşı beslemelidir.

6. Allah yolunda savaşa çağırıldıkları zaman, durumları ne olursa olsun, müslümanlar gönül

rızasıyla hemen bu savaşı katılmalı, savaştan asla kaçmamalıdır.

7. Ashâb-ı kirâmın Peygamber aleyhisselâm'a karşı ne kadar açık sözlü olduğu, kendi aleyhlerine bir sonuç doğursa bile gerçeği söylemekten kaçınmadıkları görölmektedir.

8. İnsanların iç yüzleri Allah'a bırakılmalı ve bir şeyi niçin yaptıkları kurcalanmamalıdır. Zaten samimi davranmayanlar zamanla kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

9. Bir idareci, açıkca günah işlemekten çekinmeyen müslümanları yola getirmek düşüncesiyle, diğ er müslümanların onlarla olan davranışlarını sınırlayabilir.

10. Peygamber Efendimiz'in ashâbına şefkati, onları memnun eden bir habere onlarla birlikte sevinmesi sahip olduğu ahlâkın üstünlüğünü göstermektedir.

11. Bir kimsenin münafık veya kâfir olduğu anlaşılırsa, mü'min bir kadın hayatını öyle biriyle devam ettirmemelidir.

12. Birini mutlu edecek bir haber duyunca ona müjde vermek, bir olaya sevinen birini tebrik etmek İslâmî bir âdet olduğu gibi, müjde alan kimsenin müjdeyi getirene hediye vermesi de hoş bir gelenektir.

13. Faziletli bir kimse için ayağa kalkmayı dinimiz makbul bir davranış kabul etmiştir.

14. Bir nimete kavuşan veya bir sıkıntıdan kurtulan kimse sadaka vermelidir. Fakat Allah rızası için bütün malını dağıtıp da başkalarına muhtaç duruma düşmemelidir.

15. Doğruluk ve doğru sözlülük insanı hem dünyada hem de âhirette kurtarır.

16. Allah Teâlâ'nın bir lutfuna eren kimse, buna çok sevindiğini belli etmeli ve bu nimetinden dolayı Cenâb-ı Hak'a şükretmelidir.

وَعَنْ أَبِي نُجَيْدٍ بِضَمِّ التُّونِ وَقَتْحِ الْجِيمِ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ -23-
الْخُزَاعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ
يَا رَسُولَ اللَّهِ : فَقَالَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزَّانَا ،
أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمَّهُ عَلَيَّ ، قَدَعَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِيَّهَا
أَحْسِنَ إِلَيْهَا ، فَإِذَا وَضَعْتَ فَأَتِنِي فَقَعَلَ فَأَمَرَ بِهَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى : فَقَالَ
تَ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا ، ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ ، ثُمَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَشُدَّ

:بُصِّلِي عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ زَنْتِ ، قَالَ : فَقَالَ لَهُ عُمَرُ . عَلَيْهَا
لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسَعَتْهُمْ وَهَلْ
. ملسم هاور «وَجَدْتَ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟»

23. Ebû Nüceyd İmrân İbni Husayn el-Huzâî
radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre
Cüheyne kabilesinden zina ederek gebe kalmış bir
kadın Peygamber aleyhisselâm'ın huzuruna geldi
ve:

- Yâ Resûlallah! Cezayı gerektiren bir suç işledim.
Cezamı ver, dedi.

Bunun üzerine Peygamber aleyhisselâm kadının
velisini çağırttı. Ona:

- “Bu kadına iyi davran! Doğum yapınca bana
getir!” buyurdu.

Adam Resûl-i Ekrem'in buyurduğu gibi yaparak
kadını doğumdan sonra getirdi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kadının
üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını emretti; sıkı
sıkıya bağladılar. Sonra Peygamber
aleyhisselâm'ın emri üzerine taşlanarak öldürüldü.

Daha sonra Resûl-i Ekrem kadının cenaze namazını kıldı.

Hz. Ömer:

- Yâ Resûlallah! Zina etmiş bir kadının namazını mı kılıyorsun? diye sorunca Hz. Peygamber şunları söyledi:

- “O kadın öyle bir tövbe etti ki, şayet onun tövbesi Medine halkından yetmiş kişiye taksim edilseydi, hepsine yeterdi. Sen Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanmak için can vermekten daha üstün bir şey biliyor musun?” Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Nesâî, Cenâiz 64

İmrân İbni Husayn

Huzâa kabilesinden olan Ebû Nüceyd İmrân İbni Husayn, hicretin yedinci yılında (628) babası ve Ebû Hüreyre ile birlikte müslüman oldu. Resûl-i Ekrem ile birlikte muhtelif gazvelere katıldı.

Daha sonraları Basra kadısı oldu. Basralılara İslam hukukunu öğretti. Hasan-ı Basrî hazretleri, Basralılara İmrân İbni Husayn’dan daha çok faydası dokunan birinin bu şehre ayak basmadığını söylerdi.

Giyimine kuşamına pek dikkat eder ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in:

“Allah Teâlâ bir kuluna nimet verince, onu kulunun üzerinde görmekten memnun olur” buyurduğunu söylerdi.

İmrân İbni Husayn'ın Allah Teâlâ'nın huzurunda hesap vermenin zorluğunu düşünerek:

- “Keşke rüzgârın savurduğu kül olsaydım” dediği rivayet edilir. Peygamber Efendimiz'den 180 hadis rivayet etmiştir.

İmrân İbni Husayn, otuz yıl süren bir karın rahatsızlığından sonra hicretin 52. yılında (672) Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir mü'min için önemli olan, Rabbinin huzuruna tertemiz varmaya gayret etmektir. Rabbinin hoşnutluğunu kazanmak için canını vermesi, rûhunu teslim etmesi gerekse bile bunu seve seve

yapmalıdır. Bir günah işleyince önce Allah'tan korkmalı, yaptığına pişman olmalı, gözyaşları dökerek ağlamalı ve kendini bağışlaması için Rabbine yalvarmalıdır. Samimi bir müslümanın yapacağı budur. Fakat samimiyet ve ihlâs derece derecedir. Bu olay başından geçen hanım sahâbînin samimiyeti ve ihlâsı, bizim takdirlerimizin çok üzerindedir. O Cenâb-ı Hakk'a bütün varlığıyla dönmüş ve dünyalara sığmayan muazzam imanıyla el açıp bağışlanma dilemiştir. Âhirette Mevlâ'sının huzurunda böyle bir günahdan dolayı hesaba çekilip perişan olmaktansa, cezasını dünyada çekip kurtulmayı tercih etmiştir.

Samimiyet ve ihlâsla yapılan tövbenin insanı günahlarından arındıracağı kesindir. Âyetler ve hadisler bunu ortaya koymaktadır. Fakat bu hanım sahâbî, belki de tövbesinin samimi olamayacağını düşünmüş, vermesi gereken hesabı kesin bir şekilde dünyada görüp bitirmek istemiştir.

Görüldüğü üzere bu bir iman meselesidir. İmanı böylesine güçlü olanların, tövbesi de farklıdır. Nitekim Efendimiz onun tövbesinin sadece kendisini kurtaracak bir güçte değil, yetmiş kişiye dağıtılsa, hepsinin günahlarını bağışlatacak bir kuvvete sahip olduğunu belirtmiştir.

İmanı güçlü olan biri, zina gibi ağır bir suç işleyebilir mi? diye sorulabilir.

Evet, işleyebilir. Çünkü günahdan sadece peygamberler korunmuştur. Onların dışındaki bütün insanlar hata edip büyük günah işleyebilir. Kul daima kusurludur ve her zaman yanılabilir. Hep zayıf zamanını kollayıp duran nefsi ile şeytanın oyununa gelebilir. Bu durumda önemli olan, günahı işledikten sonra ne yapacağını bilmektir. Bir kul, günah işlemeyi yasaklayan Rabbini hatırlayarak pişmanlık duyuyor ve yaptığına üzülerek “Rabbim bağışla!” diye inleyebiliyorsa, kurtuluş yoluna girmiş demektir. Çünkü kulunun günahları gökleri tutsa bile, el açıp kendine yalvardığı ve affını dilediği sürece onu bağışlayacağını vâdeden Allah Teâlâ’dır (Tirmizî, Daavât 99).

Başından bu olay geçen hanım sahâbînin kim olduğu bilinmemektedir.

Bu genel açıklamadan sonra şimdi de hadisimizdeki bazı hususlara ışık turalım:

Recm denilen taşlanarak öldürme cezası, zina eden evli veya başından nikâh geçmiş erkeklere ve kadınlara verilir. Evli olmayanlar ise sopa vurularak cezalandırılır. Recm edilen bu hanımın evli veya daha önce evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in, kadının en yakın akrabasını çağırarak ona iyi davranmasını tenbih etmesinin sebebi, bu ayıbı nasıl işledin diye onu üzmelerine engel olmaktır. Zira günahının büyüklüğünü böylesine anlamış ve ondan arınmak için canını vermeyi göze almış birini tekrar utandırmaya kalkmak insânî bir davranış değildir.

Taşlama cezasının doğumdan sonra verilmesinin sebebi, karnındaki mâsum yavruyu ölümden kurtarmaktır. Bâkire iken zina ederek gebe kalan bir kadın, sopa vurulma cezasına çarptırılrsa bile, doğum yapması beklenir, ondan sonra cezası uygulanır.

Ceza verilmeden önce elbisenin bedene iyice bağlanmasının sebebi, ceza uygulanırken vücudun açılarak mahrem yerlerin görünmesine engel olmaktır. Hz. Ömer'in sorusu ile Peygamber

Efendimiz'in ona verdiği cevap da üzerinde çokca düşünülmesi gereken bir konudur. Olay şöyledir:

O aziz tövbekârın mübarek rûhu günah kirini dünyada bırakarak Yüce Mevlâ'sına uçup gittikten sonra cenazesi yıkanmış, kefenlenmişti.

Peygamber Efendimiz cenaze namazını kıldırmaya kalkınca, Hz. Ömer hayret etti. Çünkü birinin cenaze namazını kılmak, ona değer vermek ve bağışlanmasını Cenâb-ı Hak'tan istemektir.

Hz. Ömer sadece işlenen günahın büyüklüğüne bakıyor, o günahıktan sonra yapılan tövbenin büyüklüğünü görmüyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem'in öyle bir günahkârın cenaze namazını niçin kıldığını öğrenmek istedi.

Efendimiz de ona verdiği cevapta; o kadın öyle bir tövbe etti ki, şayet onun tövbesi Medineli yetmiş günahkâra dağıtılsa, herbirinin günahlarını affettirir ve kendilerini temize çıkarır, demek suretiyle ihlâs ve samimiyyetin kurtarıcı ve yüceltici özelliğini belirtmiş oldu.

Bu hadîs-i şerîfte, Peygamberler Sultanı Efendimiz'in büyüklüğü bir kere daha görüldü. İnsana verdiği üstün değer daha iyi anlaşıldı.

Bu olayın Sahîh-i Müslim’deki bir diğ er rivayeti daha geniştir.

Buna göre Peygamber aleyhissel m’a o kadın gelip de, cezamı vererek beni temizle, dediğı zaman Res l-i Ekrem onun sözüne önem vermek istememişti. Fakat kadın ısrar etti. Zina ettiğini, hatta karnında bu zinanın mahs l n  taşıdığını, mutlaka cezalandırılması gerektiğini ısrarla belirtti. Res l-i Ekrem de ona doğıum yaptıktan sonra gelmesini söyledi. Aradan aylar geçti. Belki kadın itirafından vazge ebilirdi. Çünkü can tatlıydı. Ama o, doğıurduğı çocuğı bir beze sararak getirdi. Bu defa Res l-i Ekrem Efendimiz:

- “Git, çocuğı sütten kesilinceye kadar emzir!” diyerek onu geri gönderdi. Kadın  ocuğıyla birlikte dönüp gitti. Aradan yıllar geçmiş,  ocuk sütten kesilmişti. Kadın elindeki ekmeğı kemirmeye çalışan  ocuğıyla çıkageldi.

- Ey Allah’ın elçisi! Onu memeden ayırdım. Yemek yemeye de başladı, diyerek cezasının uygulanmasını istedi. Sonunda göğsüne kadar bir çukura gömüldü ve taşlanarak cezalandırıldı.

Peygamber Efendimiz'in hayatında bir de Mâiz adlı sahâbînin taşlanarak öldürölmesi olayı vardır. Mâiz Peygamber aleyhisselâm'a gelip zina ettiğini söylediğı ve cezasının verilmesini istediğı zaman Efendimiz onu dinlemek istememiş, oradan çekip gitmesini söylemişti. Fakat Mâiz ısrarlıydı. Sözünü dinlemek istemeyen ve kendisine arkasını dönüp oturan Resûl-i Ekrem'in karşısına geçerek günah işlediğini dört defa tekrarlamıştı. Zina cezasının verilebilmesi için bu olayı ya dört şahidin görmesi veya başından olay geçen kimsenin dört defa itiraf etmesi gerekiyordu. Mâiz olayı dört defa tekrarlayınca, kendisine recm cezası uygulandı.

Asr-ı saâdetteki bu nevi olayların ikiye üçü geçmediğı bilinmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir günah işleyince üzölmeli, ıstırap duymalı, yaptığına pişman olmalıdır.
2. İnsan yaptığına pişman olup tövbe ettiğı takdirde, kendisine verilen dünyevî cezalar o suçların karşılığı olur. Âhirette o gûnahtan bir daha sorguya çekilmez.

3. Hâmile kadın doğum yapıp temizlenme süresi sona erene kadar cezalandırılmaz. Çocuğu varsa, onu kendi emzirmese bile, çocuk süten kesilene kadar cezası tehir edilir.

4. Tövbe, zina suçunun bile affedilmesini sağlayacak bir güce sahiptir.

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -
لَوْ أَنَّ لَابْنَ آدَمَ وَادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ « :لَيْتَهُ وَسَلَّم قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَ
يَكُونُ لَهُ وَادِيَانِ ، وَلَنْ يَمْلَأَ قَاهُ إِلَّا التُّرَابُ ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » تَابَ .

24. İbni Abbas ve Enes İbni Mâlik radiyallahu anhüm'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanoğlunun bir dere dolusu altını olsa, bir dere daha ister. Onun ağzını topraktan başka bir şey doldurmaz. Ama Allah, tövbe edenin tövbesini kabul eder.”

Buhârî, Rikak 10; Müslim, Zekât 116-119. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 27, Menâkıb 32, 64; İbni Mâce, Zühd 27

Açıklamalar

İnsanın tövbe etmesini gerektiren kabahatleri, herkesin günah diye bildiği bazı aşırı ve Allah’a karşı saygısızca yapılmış davranışlardan ibaret değildir. Açgözlülük ve kanaatsizlik de diğer günahlar kadar çirkindir. Hadîs-i şerîf, bunlardan dolayı da Allah’a tövbe edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Günahlar insanın mânevî dünyasını nasıl hırpalarsa, dünya malına duyulan aşırı hırs da tıpkı günahlar gibi insanın geleceğini tehlikeye sokar. Zira insanın tabiatında doyumsuzluk vardır. Elde ettiği ile yetinmeme, daha çoğunu isteme duygusu ona hâkimdir. Bir dere dolusu altınla yetinmeyip bir o kadar daha istemesi, diğer bir rivayette görüldüğü üzere “iki dere dolusu altını olsa bir üçüncüyü arzu etmesi”, onun bu huyu sebebiyledir.

Peygamber Efendimiz şu hadisiyle bu doyumsuzluğun asıl sebebini gün ışığına çıkarmıştır:

“İnsan ihtiyarlasa bile, onun iki duygusu hep genç kalır: Biri çok kazanma hırsı, öteki çok yaşama arzusu” (Buhârî, Rikak 5; Müslim, Zekât 115).

Resûl-i Ekrem Efendimiz insanın “ağzını”, bir diğ er rivayete göre “karnını sadece toprak doyurur” buyururken, onu bu açgözlülük derdinden ancak ölüm kurtarabilir; ölmeden onun gözü doymaz demek istemiştir. İnsanoğlunun bu doyumsuzluğ  cimriliğinden kaynaklanmaktadır. Harcamadan biriktirmek cimriliğın en belirgin özelliğidir. Bu açığımızı Allah Te l  şöyle sergilemektedir:

“De ki, Rabbimin rahmet hazineleri sizin elinizde olsaydı, onu harcayıp tüketmekten korkar, cimrilik ederdiniz. Zaten insan da pek cimridir” [İsr  s resi (17), 100].

Çok kazanma duygusu ölçülü olduğu, insanı yaratılış gayesinden uzaklaştırmadığı sürece faydalı olabilir. Zira çok kazanan bir müslümanın, elde ettiği servetle daha çok hayır ve iyilik yapması arzu edilir. İsl miyet’in verilmesini emrettiği zek t ve sadakayı verebilmek, Allah yolunda sarfedilmesini istediği harcamaları yapabilmek için zengin olmak l zımdır. Zengin olabilmek için de, insanda çok kazanma arzusu bulunmalıdır. Ama gönüldeki bu çok kazanma duygusu ona  h ret hayatını unutturuyorsa, dünya sevgisi onu esir olarak bütün gönlüne el koyuyorsa, o takdirde bu

duygu son derecede tehlikeli bir hâle gelmiş demektir.

Şükürler olsun ki, Allah Teâlâ insana zararlı duyguları ve aşırı istekleri frenleme gücü vermiştir. İradesine hâkim olan kimsenin bu nevi zaaflarını kontrol altına alması her zaman mümkündür. Dünya malına, dünya zevkine aşırı bağlandığını hissettiği anda Rabbine dönen ve el açıp O'ndan yardım isteyen kuluna Cenâb-ı Hakk'ın yardım edeceği de hadisimizde müjdelenmiştir.

Bu hadîs-i şerîfte şöyle bir incelik de sezilmektedir. İnsanoğlu topraktan yaratıldığı için onun tabiatında toprağın özellikleri vardır. Toprak zaman zaman kurur, sıcaktan kavrulur, suya hasret çeker. Onu ancak Allah Teâlâ'nın lutfedeceği bol yağmurlar canlandırabilir. İşte o zaman yeniden hayat bulan toprak, gönül okşayan binbir güzelliğini ortaya çıkarır. İnsan da böyledir. Onu nefsi ve bitip tükenmeyen hırsı esir alıp da insânî özelliklerini kaybettirince, yeniden kendine gelebilmesinin yegâne yolu Allah'a dönmesi ve O'ndan yardım istemesidir. Yoksa dünya malına olan açlığı artarak devam eder. O zaman da topraktan yaratılan bu varlığın gözünü ancak kabir toprağı doyurur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaatkâr olmak, Allah Teâlâ'nın verdikleriyle yetinmek güzel bir huydur.

2. Açgözlülük insanı dünyada huzursuz ettiği gibi, onu haksızlığa yönelteceği için âhiretini de perişan eder.

3. Açgözlülük derdinden kurtulmanın yegâne çaresi, önce bu dertten kurtarması için Allah'a yalvarmak ve açgözlülük sebebiyle yaptığı günahları bağışlaması için ona yönelmektir.

4. Allah Teâlâ kötü huylarından dolayı tövbe eden kulunun tövbesini kabul eder.

لَ اللّٰهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَضْحَكُ اللّٰهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا» : وَاسْلَمَ قَالَ: «الْآخَرُ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلُ ، ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ . تَفَقَّ عَلَيْهِمْ» عَلَى الْقَاتِلِ فَيَسْلِمُ فَيَسْتَشْهَدُ .

25. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biri diğeriini öldüren ve her ikisi de cennete giren iki kişiden Allah Teâlâ hoşnut olur. Bunlardan biri Allah yolunda savaş ederken diğeri tarafından öldürölür. Katil olan da daha sonra tövbe eder, müslüman olur, o da Allah yolunda savaşırken şehid düşer.”

Buhârî, Cihâd 28; Müslim, İmâre 128, 129. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 38; İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Bütün kullarını rahmet ve şefkatiyle kucaklayan Cenâb-ı Hakk’ın, kâfirleri de tövbe yoluyla temize çıkarıp cennetine alabileceğı bu hadîs-i şerîfle ortaya konmaktadır.

Günahlarına tövbe etmek, bütün insanlık için bir kurtuluş yoludur. Bitmeyen bir bahtiyarlığı, ebedî âhiret saadetini isteyen herkes tövbe ederek geleceğini garantiye alabilir. Hatta bir insan, Allah’ın yüce dinini daha ötelere götürmek ve cihana yaymak için savaşan bir mücahidi şehid etse, böylece günah çukuruna daha çok batsa, ama birgün yanlış yolda gittiğini anlayarak İslâm’a dönse ve böylece bütün günahlarına tövbe etmiş olsa, o da şehid ettiğı kimseyle beraber cennete

girecek ve Allah'ın cemâlini görecektir. İşte Efendimiz biri diğerini öldüren, sonra da ikisi birden cennete girecek olan iki şahsın bu garip hâllerinin Allah Teâlâ'yı pek memnun edeceğini haber vermektedir.

Hadisimizin metninde, Cenâb-ı Hakk'ın bu iki kulunun durumuna memnun olması hâli, “Allah Teâlâ iki kulunun durumuna güler” diye istiâre yoluyla anlatılmıştır. Gülmek, ağlamak gibi hâller Cenâb-ı Hak için düşünölemeyeceğine göre, bu sözle onun kullarından hoşnut ve razı olması ve onlara sevap yazması anlatılmak istenmiştir.

Göröldüğü üzere Allah Teâlâ'nın rahmeti ve şefkati pek büyüktür. “Rabbinin affı çok geniştir” [Necm sûresi (53), 32] âyet-i kerîmesi de bunu göstermektedir. Allah Teâlâ'nın rahmeti geniş olduğı gibi, rahmetinin eseri olan cenneti de son derece geniştir. Bütün insanlığı alacak ve -hadîs-i şerîflerde belirtildiğı üzere- cennete en son girecek kimseye dünya kadar, hatta dünyanın on misli büyüklüğünde bir yer ikram edilecek kadar geniştir (bk. 1887-1888. hadisler).

Allah Teâlâ'nın hem rahmetinin hem de cennetinin böylesine büyük olduğunu öğrendikten sonra

O'nun gösterdiği tövbe yolunu tutarak rahmetini ve cennetini elde etmeye çalışmamak ne büyük gaflettir!...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın rahmeti ve lutfu son derece geniştir.

2. İşlenen günah ne kadar büyük olursa olsun, insan ümitsizliğe düşmemeli ve günahlarına mutlaka tövbe etmelidir.

3. Müslüman olmak, insanı dinsizliğin bütün kirlerinden arındırdığı gibi, tövbe de daha önce yapılan bütün günahları bağışlatır.

4. Allah yolunda can veren herkes cennete girecektir.

5. Kimin nasıl öleceği bilinemez. Bir kâfir hidâyete ererek müslüman olabilir. Cenneti ve cemâlullahı kazanabilir.

ربصلا باب -3

S A B I R

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
{ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } .

1. “Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışında (düşmanlarınızı) geçin!” Âl-i İmrân sûresi (3), 200

Felah ve kurtuluşun temel şartlarını açıklayan âyet-i kerîme, ilk olarak, sabırlı olmayı sabır yarışında düşmanları geçecek bir dayanıklılık göstermeyi istemektedir. Devamında da sürekli uyanık bir şekilde sınır bekçiliği yapmayı ve Allah’a karşı daima saygılı bulunmayı tavsiye etmektedir.

Âyet-i kerîme, kurtuluş ve mutluluğun en başta gelen şartının sabır olduğunu, imtihan ve sıkıntılara sabırla göğüs germesini bilmeyenlerin başarıya ulaşamayacaklarını açıklamaktadır.

Kısaca “Zafer ve başarı, gösterilecek sabra bağlıdır” mesajını vermektedir. Elmalılı merhum Âl-i İmrân sûresinin son âyetinde, Allah’tan, kâfirlere karşı yardım ve zafer isteyen mü’minlere Allah Teâlâ’nın bu âyetle cevap verdiğini belirtmektedir.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ { : ىلَاعت لاقو
مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

2. “Sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz eksiltmekle elbette deneriz. Sabredenleri müjdele!” Bakara sûresi (2), 155

Bu âyette, korku, açlık, mal, can ve ürün kaybı gibi müslümanların tâbi tutulacağı imtihan çeşitleri sayılmaktadır. Bütün bunlar karşısında sabırlı davranan ve Allah’a karşı güvenini kaybetmeyen, teslimiyetini bozmayan mü’min kazanacaktır. Bu kazancın niteliğini aşağıdaki âyet haber vermektedir.

{ إِنَّمَا يُوقَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ } : ىلَاعت لاقو

3. “Sabredenlere, felâketlere karşı dişlerini sıkıp göğüs gerenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.” Zümer sûresi (39), 10

Ödülün hesapsız olması, sabrın ehemmiyetini göstermektedir. Felâketler karşısında gösterilecek sabır, pek büyük bir meziyet olmasaydı, hesapsız mükâfat vadedilmezdi.

. { نَ ذَلِكَ لِمَن عَزَمَ الْأُمُورَ وَلِمَن صَبَرَ وَغَفَرَ } : ىلاعت لاقو

4. “Fakat sabredip (kendisine yapılan kötülüğü) bağışlayanın işi, işte bu, benimsenmeye değer işlerdendir.” Şûrâ sûresi (42), 43

Sabretmek ve affedici olmak kolay bir iş değildir. Kendilerine benzemeye ve yaptıklarını izlemeye değer kişiler böyle insanlardır. Çünkü onlar gerçekten zoru başarmış, güzeli ortaya koymuşlardır.

Sıkıntılara sabretmek ve başkalarının hatalarını bağışlamak gerçekten önemli ve sebep-sonuç açısından birbiriyle yakından ilgili iki tavidir. Bu iki davranışta bulunan kişi örnek alınmaya lâyıktır.

. { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ } : ىلاعت لاقو
{ اللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ } .

5. “Ey iman edenler! Başınıza gelecek her şeye sabretmekle ve namaz kılmakla Allah’tan yardım isteyin. Allah sabredenlerle beraberdir.” Bakara sûresi (2), 153

Güçlükler ve zorluklar karşısında yardım isteme durumunda kalan müslümanlar, sabırlı davranmak

ve dua etmek suretiyle Allahtan yardım dileyebileceklerdir. Dayanmadan, göğüs germeden hemen başarılı olmayı beklemeyeceklerdir. Namaz, nasıl öteki ibadetlerin başı ise, sabır da bütün ahlâkî davranışların başıdır. Bu sebeple Allah'ın yardımını ancak bu iki üstün halde istenmelidir. İslâmî hedeflere, devamlı kulluk yapmakla ve bu uğurda karşılaşılabilecek güçlük ve felâketlere göğüs germekle varılabilir. Çünkü kulluk ve sabırla Allah'tan yardım dilemek, başarının iki önemli şartıdır.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ { يُلَاقُوا
{ خُبَارَكُمْ وَنَبْلُوا }

6. “İçinizdeki mücâhidlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya kadar elbette sizi deneyeceğiz.”

Muhammed sûresi (47), 31

Bu âyet, mücâhidler ile sabırlı davrananların birbirlerine çok yakın olduklarını, yani sabrın da bir nevi cihad demek olduğunu anlatmaktadır. O halde cihad ne ölçüde babayiğit işi ise, sabır da aynı şekilde yiğitçe bir tavidir. Hele cihadın güçlüklerine sabretmek ise, başlı başına ayrıca bir cihad anlamındadır. Hayattaki imtihanların hikmeti

de bu mücâhidler ile sabredenlerin ötekilerden ayrılıp ortaya çıkarılması, belirlenmesidir.

قریثك هل ضف نايبو ربصلاب رمألایف تايآل او
ةفور عم.

Hadisler

و عن أبي مالك الحارث بن عاصم الأشعري رضي الله عنه -26-
الطهور شطر «: وسلم قال رسول الله صلى الله عليه: قال
الإيمان ، والحمد لله تملأ الميزان وسبحان الله والحمد لله تملأ أو
تملاً ما بين السموات والأرض والصلاة نور ، والصدقة برهان ،
كل الناس يغدوا، فبايعك أو عليك والصبر ضياء ، والقرآن حجة ل
م لسم هاور «نفسه فمعتقها ، أو موبقها .

26. Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî
radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Temizlik imanın yarısıdır. Elhamdülillah duası
mizânı, sübhânellah ve elhamdülillah sözleri ise
yer ile gökler arasını sevap ile doldurur. Namaz
nurdur; sadaka burhandır; sabır ziyâdır. Kur'an
senin ya lehinde ya da aleyhinde delildir. Herkes
sabahtan (pazara çıkar) nefsini satar; kimi onu
âzâd kimi de helâk eder.” Müslim, Tahâret 1.
Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86

Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el-Eş'arî
Hadisimizin râvisi Hâris İbni Âsım el-Eş'arî, Ebû
Mâlik künyesiyle meşhur bir sahâbîdir. Uhud
harbi gazilerinden olup Hz. Peygamber'in duasını
almıştır. Peygamberimiz'den 27 hadîs rivâyet
etmiştir. Ebû Mâlik, Hz. Ömer devrinde tâûn
hastalığından vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

1033 ve 1416 numaralarda da gelecek olan bu
hadîs-i şerîf, her biri önemli bir gerçeğe işaret eden
bir çok konuyu ihtivâ etmektedir. Sırasıyla bunları
ele alalım:

Temizlik diye tercüme ettiğimiz tuhûr kelimesi,
hadisin bazı rivâyetlerinde abdest anlamında vudû'
olarak geçmektedir. Bu sebeple buradaki temizlik,
şer'î temizlik yani abdest mânasındadır.

Müslüman olmak ve iman etmek, büyük-küçük
bütün geçmiş günahları yok eder. Abdest de önceki
küçük günahları temizler. Bu sebeple abdest

almak, mü'mini günahlarından temizlemek bakımından imanın yarısı gibi olur.

İman, insanı tevhid dışı her türlü inanç kirlerinden temizler. Abdest de bu gönül temizliğinin, organlara yansıyan görüntüsü olarak imana delâlet eder. Bu yönüyle, “Mü'minin içi gibi dışı da temizdir” mesajını vermek bakımından imanın yarısıdır.

“Allah sizin imanınızı boşa çıkaracak değildir” [Bakara sûresi (2), 143] âyetinde görüldüğü gibi, hadisteki iman kelimesi namaz anlamında olabilir. Bu takdirde, abdestsiz namaz kılınamayacağı, kılınsa bile sahih olmayacağı için abdest, namazın yarısı demek olur.

Öte yandan iman, kalbin tasdiki ve organların o tasdike boyun eğmesi demektir. Namaz, organların boyun eğdiğinin delili, abdest de namazın sıhhatının şartı olduğu için, bu mânada imanın yarısı sayılabilir. Ancak bu cümle, “Abdestin sevabı, imanın sevabının yarısıdır” anlamına gelmez. Yine bazı mezheplerin iddia ettiği gibi, amelin imandan bir cüz olduğunu da göstermez.

Hamd, Allah'ı kemâl sıfatlarıyla övmek demektir. Her amelin bir sevabı olduğu ve bunların tartılacağı dinimizce bildirilmiş bir gerçektir. O halde Allah Teâlâ'yı, kendisine lââyık kemâl sıfatlarıyla övmenin, elhamdülillah demenin ecir ve sevabı da mizanı dolduracak ölçüde büyüktür. Onun kısa bir cümle olduğuna bakılmamalı, tevhid inancının ifadesi olarak, yüce yaratıcıyı tanımak ve tanıtmakta olduğuna bakılmalıdır.

Allah'ı kemâl sıfatları ile anmak demek olan elhamdülillah tesbihi ile O'nu noksan sıfatlardan tenzih anlamındaki sübhânellâh ifâdesi bir arada söylenince, tam olarak tevhid inancı dile getirilmiş olmaktadır. Bu tesbih ve tenzih, kâinâtın en büyük ve yegâne gerçeğini itiraftır. Sevabı da ona göre olup yer ile gök arasını dolduracak kadardır.

Hadisimizdeki bu ifâdeler, elhamdülillah ve sübhânellâh cümlelerinin mü'mine kazandırdığı sevabın büyüklüğünü anlatmakta ve dolayısıyla sık sık ve fakat bilinçli olarak bunların söylenmesini tavsiye etmiş olmaktadır.

Namaz, tıpkı bir ışık kaynağı gibi, insanı kötülük ve çirkinliklerden alıkoyup, doğruya yöneltir. Çünkü o, ışığını imandan alır. Namazlı-niyaz-lı

mü'minin hem ruh hayatında hem de yüzünde bu nurun izlerini görmek mümkündür. Günde beş defa abdest alarak yıkanan insanın, günün yorgunluğunu, maddî-mânevî kirlerini elinden, yüzünden temizlemesi, elbette onda bir parlaklık meydana getirecek, hayatını güzelleştirecek, ona tatlı bir mehtap görünümü kazandıracaktır. Namaz kılmakla kazanılan bu nur ile iyi kötüden, helâl haramdan ayrılacaktır. Mü'min bu sâyede kazandığı irade gücü ve temiz yaşayışının ışığı ile hem dünya hem de âhirette diğer insanlardan farklı ve mutlu bir hayata sahip olacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'deki ifadesiyle “nurları önlerini aydınlatan” [Hadîd sûresi (57), 12] mü'minler arasında yerini alacaktır.

Sadaka, sadaka veren kişinin imanına delildir. Zira sadaka, hem zekât hem de hayır-hasenât anlamına gelir. Bunları yerine getirmek de imandan kaynaklanır. Şefkat, yardım, çevreye karşı duyarlılık, zayıf ve kimsesizleri korumak hep iman alâmetidir. Merhametsizlik, haksızlık, duyarsızlık, kabalık ve katılık dinî duygudan, sorumluluktan, ilâhî huzurdaki hesaplaşmaya önem vermemekten, kısacası imansızlıktan ileri gelir. “Dini yalan sayanı gördün mü? O, yetimi iter-kakar ve asla fakir-fukaranın doyurulmasını teşvik etmez”

[Mâun sûresi (107), 3] âyeti bu durumu açıkca ortaya koymaktadır. O halde sadaka, imana ve ondan kaynaklanan üstün İslâmî değerlerin varlığına delildir. Öte yandan sadaka veren mü'min, kıyamette malını nereye harcadığı sorulduğu zaman, verdiği sadakayı gösterecektir.

Hadisimiz, sabrın mâhiyetini tanıtmakta ve onu bize tarif etmektedir. Eğitim ve öğretimde, konunun mâhiyetini, ait olduğu sistemdeki tarifiyle vermek en isabetli bir uygulamadır. Hadiste Peygamber Efendimiz sabrı “ziyâ” olarak takdim etmektedir. Ziyâ, ışığı ve ısıyı kendisinden olan cisimler için, nur ise, ışığını bir başkasından alıp yansıtan cisimler için kullanılır. “Güneşi ziyâlî, ayı nurlu kılan...Allahtır” [Yûnus sûresi (10), 5] âyeti bunun en kesin delilidir. Bu demektir ki, sabır, mü'minin hem dünya hem de âhiret saâdetini temin yolunda, kendisinde tabiî olarak bulunan bir ışıktır. Mü'min bir yandan sabır sayesinde, yasakların yalancı câzibesinin arkasındaki asıl sıkıntı unsurlarını görüp onlardan sakınırken, bir yandan da emirlerin yerine getirilmesinden dolayı ortaya çıkan güçlüklerin gerisindeki huzuru sezip güçlükleri sabırla göğüsleyerek sonuçtaki mutluluğa kavuşma imkânı bulur. Mü'mine bu irade gücünü verecek olan da ondaki sabır,

dayanma, göğüs germe melekesi olacaktır. Kısaca mü'min, enerji kaynağı kendi içinde olan bir varlıktır.

Âlimlerimiz, “beşerî duyguları akıl ve şariat sınırları içinde tutmayı” sabır olarak tarif etmişlerdir. Âyet ve hadislerde sabır kelimesinin birkaç mânada kullanıldığı görülmektedir:

İbâdetlerin yerine getirilmesi ve yasakların terkedilmesine sabır.

Belâ ve musibetlere sabır.

Halkın ezâ ve cefâsına sabır.

Allah’a davette, emir bi’l-ma’rûf ve nehiy ani’l-münker’de sabır.

Savaş alanlarında ve kâfirlerle mücâdelede sabır.

Bunlardan her biri sabrın, mü'min için gerçekten bir “ziyâ”, büyük bir güç kaynağı olduğunu göstermektedir.

Belki bazıları sabrı, haksızlıklara boyun eğmek, tepki göstermemek zannedebilirler. Oysa sabır,

mü'minin asıl dinamizminin adıdır. Sabır, dayanıklı olmaktır, zorlukları göğüslemektir. Bu sebeple de Yüce Rabbimiz, mü'minlere umdukları kurtuluşa erebilmeleri için sabretmelerini, sabır yarışında düşmanları geçmelerini açıkca emretmektedir. Bütün zorluklara dayanmanın mü'mine daha çok gerektiğini ve yakıştığını hatırlatmaktadır. Allah'ın yardımının sabredenlerle beraber olmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Sabır, müslümanın öz sermâyesidir. Buna potansiyel güç de denebilir. Kendilerinden yardım beklenen kimseler her zaman yardımcı olmayabilir. Atalarımız ne güzel söylemişlerdir: “Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.” Ama mü'min kendi aslî sabır gücü ile ayakta durabilirse, en büyük zorlukları aşacak, ulaşmak istediği hedeflere kavuşacaktır. Bu sebeple sabrın ziyâ olduğunu aslâ unutmamak, daima sabır ışığını önde tutmak gerekmektedir. “Birbirlerine sabrı tavsiye edenler”in hüsrân ve zarardan kurtulduğunu haber veren Asr sûresi, müslümana yapılabilecek en iyi yardımın sabır tavsiyesi olduğunu belgelemektedir.

Sabrın “ziyâ”, namazın “nûr” diye tanıtılması, sabrın insan hayatındaki herşeyi kuşattığını

göstermektedir. Zira “Sabır ve zamanın halletmediği mesele yoktur”. O halde zorluklar karşısında hemen teslim olmamak, doğrudan ve hakta direnmek gerekmektedir. Halledilmez gibi gözüken problemler bile sabır ve zamanla çözülecektir. Bu da sabrın “ziyâ” olduğuna bir başka delildir.

Kur’ân-ı Kerîm hidâyet rehberidir. İslâm’ın ana kaynağıdır. İnsanlar ona inanmakla, mü’minler de hükümlerini yaşamakla yükümlüdür. Kur’an, ona bağlı kalmaya çalışanların lehinde, “inandım” dediği halde hükümlerine uymayanların da aleyhinde delildir. Çünkü her şeyi açıklamış ve kimseye bahâne bulma imkânı bırakmamıştır. Diğer taraftan mü’minler, aralarındaki ihtilafları çözmek için Kur’an’a başvuracaklar, Kur’an da onların ya lehinde ya da aleyhinde delil olacaktır. Yani müslümanlar Kur’an’a göre değerlendirileceklerdir.

Her yeni gün herkes için yeni bir pazardır. Bu pazarda, bir bakıma insanın dünya ve âhireti alınıp satılmaktadır. Kimileri meşrû sınırlar içinde kalmaya çalışır, kendileri için kârlı bir gün geçirmiş olurlar. Kimileri de sınırlara dikkat etmez, ne pahasına olursa olsun arzularına ulaşmak

isterler. Böylece kendileri için hiç de iç açıcı olmayan bir gelecek hazırlamış olurlar. Bu sebeple disiplinli bir müslüman olmaya, her gün yeniden niyet ve gayret edilmelidir. “Nefislerini Allah’ın satın aldığı mü’minlerden” [Tevbe sûresi (9), 111] olmaya bakılmalıdır.

Bu hadîs-i şerîfin birbiriyle irtibatsız gibi gözüken cümlecikleri arasında aslında tam bir uyum ve bütünlük bulunmaktadır. Tahâret ile namaz arasında, elhamdülillâh duası ile iman ve Kur’an arasında, sadaka ile pazardaki alış-veriş arasında ve bütün bu unsurlar ile sabır arasında sıkı bir bağ vardır. Sonuçta hadisimiz müslümanı, sabra dayalı bir iman, ibadet, zikir, hayır ve ticaret hayatının sahibi olarak tanımlamakta ve bizlerden böylesi müslümanlardan olmaya çalışmamızı istemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü’minin hayatında sabrın yeri son derece önemlidir. Sabır mü’minin enerji ve ışık kaynağıdır.

2. Sabır, zafer ve başarının temel şartıdır. Zira, “Allah’ın yardımını sabredenlerle beraberdir.”

3. Sabır, katlanmak değil, göğüs germektir.

4. Abdest, zikir, namaz, sadaka, Kur'ân-ı Kerîm, bunların her biri mü'minin hayatında ayrı ayrı yer ve rol sahibi değerlerdir.

5. Günlük hayat bir pazar sahnesidir. Her müslümanın bu hayat pazarında “iyi bir müslüman” olarak yerini alması gerekmektedir.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانَ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -27-
أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَاهُمْ
قَفْنًا نِيحَ مُهْلٍ لَا قَفَ ، هَذَنَعَ أَمْ دَفَنَ يَتَحَ ، مُهَاطَعًا هَوْلًا سَمْتُ ،
مَا يَكُنْ مِنْ خَيْرٍ قَلَنْ أَدَّخَرَهُ عَنْكُمْ ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ « :كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ
وَمَا يُعَقِّهُ اللَّهُ وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُعْنِهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ
. مُتَّقٍ عَلَيْهِ «أَوْ وَسَعَ مِنَ الصَّبْرِ أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرَ

27. Ebû Saîd Sa'd İbni Mâlik İbni Sinân el-Hudrî radiyallahu anhümâ'dan nakledildiğine göre, Medineli müslümanlardan bir kısmı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitab etti:

“Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lutufta bulunulmamıştır.”

Buhârî, Zekât 50, Rikak 20; Müslim, Zekât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28; Tirmizî, Birr 77; Nesâî, Zekât 85

Açıklamalar

Önceki hadiste sabrın bir “ziyâ” olduğuna dikkat çekilmişti. Burada ise, maddî ihtiyaçlar karşısında sabretmenin, sabredilmesi gereken konuların başında geldiği anlatılmaktadır.

Tarihen sabit bir gerçektir ki, Hz. Peygamber, müslümanların yegâne sığınağı idi. Başsıkışan, bunalan, aç kalan, herhangi bir meselesi olan hep ona koşar, ondan medet umardı. Efendimiz de müslümanların meselelerini çözmekten asla kaçınmaz, maddi mânevî çâreler bulurdu. Hadiste görüldüğü gibi onun, elinde avucunda bulunan her

şeyi verdiği zamanlar da olurdu. Ancak müslümanların ihtiyaçları büyüktü. Onlar yine istemeye devam edince de “Elimde verecek bir şey olsa, onu sizden asla esirgemezdim” diye durumu açıklardı. Sonra da müslümanları bilgilendirmek ve eğitmek maksadıyla, dilenerek, isteyerek ihtiyaç gidermenin bir yol olsa bile, asıl tavrın, kimseye ihtiyaç arzetmemek, yüz suyu dökmemek olduğunu, böyle davrananları Allah’ın başkalarına muhtaç etmeyeceğini hatırlatırdı. Herkesin, ihtiyâcını kendi içinde firenlemesi gerektiğini anlatırdı. Sabretmenin, yokluğa, sıkıntıya göğüs germenin insanı, daha güçlü kılacağını açıklardı. Sabrın, âdetâ kendi kendini yenileyen bir özellik olduğunu öğretirdi. “Kim sabretmek için gayret sarfederse, Allah ona sabır verir” beyanı, sabrı temin eden gücün yine bizzat sabır olduğunu anlatmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, istemekle de giderilemeyecek ihtiyaçlar olabilir. Göz ve gönül tokluğu, başkalarının yardımıyla bir şeylere kavuşmaktan çok daha sağlıklı ve şerefli bir yoldur. Mü’mine de bu yakışır. Bu sebeple olacaktır ki, Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hadisin son kısmında kesin bir gerçeğe dikkat çekmiştir: “Hiç kimseye

sabırdan daha hayırlı ve engin bir lutufta bulunulmamıştır.”

Her ikrâmın bir sonu, bir sınırı vardır. Ancak sabır öyle bir nimet ve ikrâmdır ki, hayatın her safhasını kucaklar ve her türlü şartta sahibinin izzet ve şerefini korumasını sağlar. Bir önceki hadiste “ziyâ” olarak tanımlanan sabır, bu hadiste “en hayırlı ve hayatı kucaklayan bir nimet” olarak tanıtılmakta, onun ziyâsının insan hayatını nasıl etkilediği ortaya konulmuş olmaktadır. Hakikaten de insanı merde, nâmerde el-avuç açmaktan müstağni kılan sabır, en büyük ve en etkin bir nimet ve ilâhî bir lutuftur.

Sabretmesini bilmeyen kişi varlıklı da olsa, yoksul da olsa, daima rahatsızdır, doyumsuz ve tatminsizdir. Her zaman açtır. Ancak sabır sayesinde insan, kendi kendisini frenlemeyi başarabilir. Hem yokluğun hem varlığın, hem acının hem neş’enin, hem belânın hem nimetin tehlikesine karşı mü’minin en güvenli kalkanı sabırdır. Hadisimiz bize işte bunu telkin etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem büyük kerem sahibiydi.

2. Sabır, hayatın tümünü kapsayan hayırlı bir nimet ve en güzel vasıftır.

3. Sabretmek için gayret edeni Allah muvaffak kılar.

4. Maddi ihtiyaçlar karşısında sabır insana şerefli bir hayat yaşama imkânı verir.

5. Asıl zenginlik gönül tokluğudur.

28- قَالَ :وَعَنْ أَبِي يَحْيَى صُهَيْبِ بْنِ سِنَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كَلَّهُ «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
صَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ إِذَا لَهُ خَيْرٌ ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ
. مَلْسَمِ هَاوِرِ «خَيْرًا لَهُ ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ

28. Ebû Yahyâ Suheyb İbni Sinân radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer.
Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir.
Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır:
Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur.

Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur.” Müslim, Zühd 64

Suheyb-i Rûmî

Hadisimizin râvisi Suheyb İbni Sinân, Suheyb-i Rûmî diye meşhur bir sahâbîdir. Çocuk yaşta önce Rumlara sonra da Araplara esir düştü. Mekke’de İbni Ced’ân’ın müttefiği olarak bulunurken Ammâr İbni Yâsir radiyallahu anh’dan İslâmiyeti öğrenip hemen müslüman oldu. İnancı uğruna işkenceye uğrayan ilk müslümanlardandı. Nesi var nesi yoksa, hepsini müşriklere vererek Medine’ye bin bir zahmetle hicret etti. Medine’de hastalandı. Hz. Peygamber Medineyi teşrif edince Suheyb, durumunu ona arzetti. Hz. Peygamber onu, “İnsanlar arasında öyleleri var ki, Allah rızası uğrunda kendilerini satarlar” [Bakara sûresi (2), 207] âyetini okuduktan sonra “Ebû Yahya! Sen bu alışverişte zarar etmiş değilsin!” buyurarak müjdeledi (Hâkim, el-Müstedrek, III, 398). Ok atmada büyük bir mahâret sahibi olan Hz. Suheyb, Hz. Peygamber’in maiyyetinde bütün savaflara katıldı. Hz. Ömer’in sûikasta uğradığı günlerde halifenin isteği üzerine yeni halife seçilinceye kadar üç gün süre ile Hz. Ömer’e vekâleten halifelik yaptı.

Orta boylu, kırmızı tenli, çok cömert bir insan olan Suheyb'in dilinde hafif bir kekemelik vardı.

Birgün Hz. Ömer kendisine:

- “Oğlun olmadığı halde Ebû Yahya künyesiyle anılıyor, Araplardan olduğunu söylüyor ve pek çok yemek ikrâmında bulunuyorsun. İsrafçı sayılmaz mısın?” diye takıldı.

O şu cevabı verdi:

- “Bana Ebû Yahya künyesini veren Resûl-i Ekrem'dir. Ben Musul ahâlisinden Nemir İbni Kâsıt hânedânımdanım. Ancak küçük yaşta esir düşüp ailemi ve kavmimi kaybettim. Resûl-i Ekrem “En iyileriniz, yemek yediren ve selam verendir” buyurduğu için fazlaca yemek ikrâmında bulunuyorum” (bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 16).

Bütün ömrünü İslâmiyet uğrunda büyük fedâkarlıklarla geçirmiş olan Suheyb-i Rûmî, hicretin 38. yılında 73 yaşında iken vefat etmiş ve Medinedeki Bakî' kabristanına defnolunmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İmanı uğrunda Mekke müşriklerinin dayanılmaz işkencelerine uğramış olan bu çilekeş ve büyük sahâbînin rivâyet ettiği hadîs-i şerifte sevgili Peygamber Efendimiz, mü'minin imrenilecek durumuna, onun her hal ü kârda hayır üzere ve mutlu olduğuna dikkat çekmekte, dolayısıyla müslümanları sabır ve şükre davet etmektedir. Bilinen bir gerçektir ki, hayır içinde olmak, kâr etmek, mutlu yaşamak, yarınlara umutla bakmak her insanın temel arzusudur. Şerre, kötülüğe, mutsuzluğa, zarara râzı olacak akıllı bir kişi düşünmek mümkün değildir. Zira böyle bir şey fitrata aykırıdır.

Bunun yanında dünyanın meşakkatler, sıkıntılar külfetler ve tezatlar yurdu olduğu da bir başka gerçektir. Bu sebeple tezatlar içinde doğruyu bulmak, sıkıntılar içinde mutlu olabilmek, külfetler içinde boğulmadan, kötülüğe kapılmadan hayr üzere hayatı sürdürebilmek büyük bahtiyarlıktır. İşte insanı bu bahtiyarlığa ve başarıya ulaştıran özellik tek kelime ile iman'dır. Çünkü iman duygu ve davranışlarda orta hallilik (itidal) ve hayırda devamlılık (istikrar) kaynağıdır. İnsanlar hatayı

itidallerini kaybettikleri anda işlerler. İman, ilâhî irâde ile irtibat kurmak demektir. Bu irtibat kesintiye uğrarsa, insan tehlike, zarar ve şerle karşı karşıya kalır.

Hayat sevinç-üzüntü şeridi halinde devam edip gider. Sevinç vesileleriyle karşılaşınca şımarmak, üzüntü sebepleriyle yüz yüze gelince ölçüsüz şekilde üzölmek, mü'minin iradesini, aşırılıktan uzak orta halli yaşayışını etkileyip onu büyük yanlışlara sürükleyebilir. İşte bu tehlikeli ortamdan mü'min, nimete kavuşunca şükretmek, sıkıntıya düşünce sabır göstermekle kurtulur.

Hadisimiz, olgun müslümanın öteki insanlardan farklı olan bu özelliğine işâret etmekte, inananlara hayat mücâdelesinde güçlü ve mutlu olmanın en doğru yolunu göstermektedir.

İnsanların olaylar karşısında gösterdikleri tepkiler değişiktir. Çok büyük sevinç anlarını geçiştiriveren kişilerin yanında, her türlü kaydı unutmuş görünerek, olmadık aşırılıklara düşenler de görölmektedir. Büyük sıkıntıları büyük bir metânetle karşılayanlar olduğu gibi, çok küçük sıkıntıları bile dayanılması imkânsız felâketmiş gibi büyütüp feryâd ü figân edenler, hatta işi daha

da ileri götürüp - Allah saklasın - kendi canına kıyanlar, intihara kalkışanlar da bulunmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, şükür şımarıklığa, aşırılığa, dolayısıyla nimetin zevâline engel olma irâdesidir. Sabır, belâyı daha başka belâlara sebep kılmama, günahı günahlara gerekçe yapmama disiplini. Hadisimiz, bu irade ve disiplinin sadece olgun mü'mine has olduğunu haber vermekte, imanın, tepkilerimize olan etkisini gözler önüne sermektedir.

Hadisimizden anladığımıza göre, mü'min olmak demek, belâ ve sıkıntıya uğramamak demek değildir [bk. Ankebût sûresi (28), 2]. Öteki insanlar gibi mümin de sıkıntılarla karşılaşır, imtihan olunur. Ne var ki o, bu sıkıntı ve musibet ortamından kurtulma imkânına, sabır gibi bir can yeleşine sahiptir.

O halde “çekilmesi güçleşen dünya hayatı”nın, “yaşanması istenen” bir hayat haline gelebilmesi için gerçek anlamda mü'min olma yarışına girmek lazımdır. “Dayanıklılı mü'min” olmak konusunda öteki mümin kardeşlerimize destek olmak gerekmektedir. Hadisimizin ihtivâ ettiği hayret

karışımı takdirin ve teşvikin anlamı bu olsa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, belâ ve musibete uğramaya mâni değildir.

2. Sabretmek suretiyle belâ nimete dönüştürülebilir.

3. Nimete şükür, nimetin arttırılmasına sebep olduğu gibi, belâyaya sabır da onun hayra dönüşmesine vesile olur.

4 Şükür ve sabır, bütün hayatı hayır üzere geçirme imkânıdır. Bunu da Allah Teâlâ mü'minlere ihsan buyurmuştur.

لَمَّا ثَقَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ الْكَرْبُ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 29-
وَكَرَبَ : عَنْهَا وَسَلَّمَ جَعَلَ يَتَغَشَّاهُ الْكَرْبُ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا :
فَلَمَّا مَاتَ قَالَتْ «لَيْسَ عَلَى أَبِيكَ كَرْبٌ بَعْدَ الْيَوْمِ» : أَبَتَاهُ ، فَقَالَ
يَا أَبَتَاهُ أَجَابَ رَبًّا دَعَاهُ ، يَا أَبَتَاهُ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ مَأْوَاهُ ، يَا أَبَتَاهُ إِلَى
أَطَابَتْ أَنْفُسُكُمْ : اللَّهُ عَنْهَا جَبْرِيلَ نُنَعَاهُ ، فَلَمَّا دُفِنَ قَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ
أَنْ تَحْتُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التُّرَابَ ؟ رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ .

29. Enes İbni Mâlik radiyallahu anh şöyle dedi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hastalığı ağırlaşınca sıkıntıları çoğaldı. Durumu gören Fâtıma radiyallahu anhâ:

- Vah babacığım, ne büyük sıkıntın var! dedi.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “(Kızım), bugünden sonra babanın sıkıntısı olmayacak” buyurdu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem vefat edince, bu defa Fâtıma radiyallahu anhâ:

- Allah'ın çağrısına icâbet eden babacığım vah, mekânı Firdevs cenneti olan babacığım vah, kara haberini ancak dostu Cebrail'le paylaşacağımız babacığım vah, diye ağladı.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in defninden sonra da Hz. Fâtıma duygu ve üzüntülerini şöyle dile getirdi:

- Resûlullah'ın üzerine (çarçabuk) toprak atmaya eliniz nasıl vardı, gönlünüz nasıl râzı oldu?

Buhârî, Meğâzî 83. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte, sabır konusunda Peygamber Efendimiz'in tavrını görmekteyiz. “Sekerât-ı mevt” denilen, can çekişme sırasındaki şiddetli sıkıntıları yaşamak bakımından Hz. Peygamber diğer müslümanlardan farklı bir durumda değildi. O da sıkıntı çekiyordu. Ancak şikâyet etmiyor, sabrediyordu. Sevgili kızı Hz. Fâtıma, durumu görünce dayanamamış, babasına karşı duyduğu derin muhabbetin tabîî bir sonucu olarak üzüntüsünü dile getirmiş, “Vah babacığım, ne kadar da büyük sıkıntın var” deyivermişti. Efendimiz kızını teselli etmek ve “her sıkıntının bir sonu olduğu”nu belirtmek maksadıyla, “Bugünden sonra baban sıkıntı çekmeyecek” buyurmuş, bu bitmek üzere olan sıkıntıları sabırla karşıladığını duyurmuştu.

Hz. Peygamber'in bu sözleriyle vefâtını haber verdiğini Hz. Fâtıma'nın o anda anlayıp anlamadığını bilemiyoruz. Ancak, anlamışsa bile, sevgili babası için sıkıntısız bir gelecek müjdesi

almış olmaktan biraz teselli bulduğunu tahmin edebiliriz.

Hız. Peygamber'in vefâtından sonra Hız. Fâtıma'nın söyledikleri, üzüntüsünün tabî bir ifâdesidir. Bu ifâdede aşırılık yoktur. Hatta onun, Hız.

Peygamber'in âhiretteki mevki ve makamlarını anarak kendi kendini bir anlamda teselli ettiğini bile düşünebiliriz. “Vah” diye üzüntüsünü dile getirmesi, onun Hız. Peygamber'in vefatını kabullenemediği mânasına gelmez. Ölüm haberini dostlara ulaştırmak âdettendir. Hız. Fâtıma da bu geleneğin bir uzantısı olarak hâdiseyi Cebrâil'e haber vermekten ve acıyı onunla paylaşmaktan söz etmiştir.

Bir rivâyette, hadisimizin râvisi Hız. Enes'e hitâben söylediği kaydedilen son cümle, Hız. Fâtıma'nın olay karşısındaki hislerini ifade açısından fevkalâde dikkat çekicidir. “Resûlullah'ın üzerine toprak atmaya nasıl eliniz vardı, nasıl gönlünüz razı oldu?” Bu söz onun, Hız. Peygamber'in defnedilmesini içine sindiremediğini göstermez. Olsa olsa bu işin bu kadar çabuk ve kısa zamanda yapılması onu şaşırtmış olabilir. Hız. Enes'in herhangi bir cevap vermemiş olması da bu sözlerin

üzüntülü anlarda tabîî karşılanabilecek türden olduğunu gösterir.

Hem unutulmamalıdır ki sabır, hiç üzülmemek demek değildir. Sınırı aşmayan söz ya da fiillerle sıkıntıları geçiştirmesini becerebilmektir. Hz. Fâtıma'nın yanık sözlerinde de bunu görmekteyiz.

Bu olay, bir yandan sabrın gerçekten büyük ve zor bir iş olduğunu gösterirken, bir yandan da bizzat Hz. Peygamber ve ailesinin bu konudaki davranışlarını gözler önüne sermekte, konuya ait sünnetteki tabîîliği ümmete öğretmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olan kişiye üzülme ve acıma tabîî bir hâdisedir.
2. Vefatından sonra kişiyi vasıflarıyla anmak câizdir.
3. Peygamber Efendimiz, ölüm öncesi sıkıntılarına sabretmesiyle de ümmetine örnek olmuştur.

وَعَنْ أَبِي زَيْدٍ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ حَارِثَةَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَابْنِ حَبَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ سَلْتُ بَنْتَ أَرْ: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَبَّهِ وَابْنَ حَبَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ

إِنَّ ابْنِي قَدْ احْتَضِرَ فَاشْهَدْنَا ، فَأَرْسَلَ : النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ ، وَلَهُ مَا أُعْطِيَ ، وَكُلُّ شَيْءٍ « : يَقْرَأُ السَّلَامَ وَيَقُولُ
مُ عَلَيْهِ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ نَفْسٌ «عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى ، فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ
فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، وَمُعَاذُ ابْنُ جَبَلٍ ، وَأَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ . لِیَأْتِيَهَا
هَلَالٌ لَوْ سَرَى لِيََا عُرْفَ ، مُنْهَعٌ هَلَالٌ يَضُرُّ لَاجِرَو ، تَبَاتُ نُبْ دُيَزَو ،
حَجْرِهِ وَنَفْسُهُ تَقَعَّقُ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّبِيُّ ، فَأَقْعَدَهُ فِي
هَذِهِ « : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا ؟ فَقَالَ : فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ ، فَقَالَ سَعْدُ
فِي قُلُوبٍ « : وَفِي رَوَايَةٍ «رَحْمَةً جَعَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الرُّحَمَاءُ مِنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ عِبَادِهِ .

. تَتَحَرَّكُ وَتَضْطَرُّ : «تَقَعَّقُ» وَمَعْنَى

30. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in
azadlısı, dostu ve dostunun oğlu olan Ebû Zeyd
Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise radıyallahu
anhümâ'dan nakledildiğine göre o şöyle dedi:

Kızı (Zeynep), Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Oğlum ölmek üzeredir, lütfen bize kadar geliniz,
diye haber gönderdi. Peygamber sallallahu aleyhi
ve sellem:

- “Alan da veren de Allah'tır. O'nun katında her
şeyin belli bir vakti vardır. Sabretsin ve ecrini
Allah'tan beklesin”, buyurarak kızına selâm
gönderdi.

Bunun üzerine Kızı, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e;

- Ne olur, mutlaka gelsin, diye tekrar haber yolladı.

Bu defa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanında Sa'd İbni Ubâde, Muâz İbni Cebel, Übeyy İbni Kâ'b, Zeyd İbni Sâbit ve başka bazı sahâbîler olduğu halde kalkıp kızına gitti. Çocuğu Hz. Peygamber'e verdiler, kucağına aldı. Yavrucak pek zor nefes almaktaydı. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı.

Durumu gören Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allah'ın Resûlü, bu ne haldir? dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Bu, Allah'ın, kullarının kalbine koymuş olduğu merhamet duygusudur” buyurdu.

Hadisin bir başka rivâyetinde Hz. Peygamber, “Bu, dilediği kullarının kalbine Allah'ın koyduğu bir rahmettir. Zaten Allah ancak, merhametli kullarına rahmet eder” buyurmuştur.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9, 11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Üsâme İbni Zeyd

Hadisimizin râvîsi Üsâme İbni Zeyd radiyallahu anhümâ “hibbu Resûlullah” (Resûlullah’ın sevgilisi) lakabı ile bilinmektedir. Resûlullah’ın onu ve torunu Hasan’ı kucağına alıp “Allahım, ben bu ikisini seviyorum, sen de sev onları!” buyurduğunu rivayet etmektedir.

Üsâme, küfür, şirk ve Câhiliye pisliklerine hiç bulaşmadı. Hicretten sonra savaşlar başlayınca, yaşı küçük olduğu için ilk harblere katılamadı . Fakat kısa zamanda seriyyelerde er ve komutan olarak görev aldı. Mekke fethinde ve sonraki harblerde bulundu.

Üsâme bir harbte başından geçen olayı şöyle anlatır:

Medineli bir müslüman ile birlikte bir müşriki takibe başladık. Yakalanacağını anlayınca Lâ ilâhe illallah deyiverdi. Medineli müslüman derhal

silahını geri çekti. Ben ise, onun canını kurtarmak maksadıyla kelime-i tevhîd'i söylediğini düşünerek aman vermeyip adamı öldürdüm. Dönüşte durumu Resûlullah'a haber verdiğimizde:

- “Ey Üsâme!, Lâ ilâhe illallah diyen birini mi öldürdün?” diye o kadar çok tekrar etti ki, ben o gün müslüman olmayı ve o adamı öldürmemiş olmayı temenni ettim.

- “Bundan böyle asla Lâ ilâhe illallah diyen kimseyi öldürmeyeceğim” dedim. Resûlullah:

- “Benden sonra da mı Ey Üsâme?” buyurdu.

Ben de:

- “Evet, sizden sonra da” dedim.

Hız. Üsâme'nin, Hız. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan olaylarda hiçbir tarafı tutmayıp olaylara karışmamasında muhtemelen bu kararı etkili olmuştur.

Üsâme, Hız. Peygamber tarafından daha 18 yaşında bir delikanlıyken, büyük sahâbilerden bir çoğunun er olarak bulunduğu orduya komutan tayin

edilmiştir. Ne var ki, Resûlullah'ın hastalığı sebebiyle Medine'den ayrılmayan Üsâme ordusu, Efendimiz'in defninden sonra Halife Hz. Ebû Bekir'in emriyle göreve çıkmıştır. Görevini başarı ile tamamlamış ve Medine'de büyük sevinç gösterileri ile karşılanmıştır.

Hız. Ömer, Üsâme ile karşılaştığında ona şöyle derdi:

- Selâm sana ey emîr! Resûlullah vefat ettiğinde sen bizim emirimizdin.

Ömrünün 20 yılını Hz. Peygamber'in çok yakınında geçirmiş bulunan Hz. Üsâme, Hz. Peygamber'den 128 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan on beşini Buhârî ve Müslim birlikte rivayet etmişlerdir.

Hız. Peygamber'in “Allah ve Resûlünü seven, Üsâmeyi sevsin!” buyruğunun muhatabı bu yiğit sahâbî, 60 yaşındayken hicrî 54. yılda vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

925 ve 928 numaralarda tekrarlanacak olan hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz'in sözü edilen kızı, Zeyneb'tir. Bu durum, Musannef adlı büyük hadis kitabıyla tanınan İbni Ebû Şeybe'nin bir rivâyetinde açıkca görölmektedir.

Can çekişen yavrunun adı, Ali İbni Ebü'l-Âs'tır. Ebü'l-Âs, Hz. Zeyneb'in ilk kocasıdır.

Kızının çağırıldığını duyunca Hz. Peygamber'in kalkıp gitmemesi, ancak Hz. Zeyneb'in yemin vererek gönderdiği son haber üzerine gitmesi, bir kaç ihtimalle açıklanabilir:

Hz. Peygamber o anda ya önemli bir işle meşgul bulunuyordu; ya da Hz. Zeyneb'i eğitmek, Allah'a tam teslim olmak gerektiği fikrini ona vermek istemişti veya bu tür çağrılar alınca hemen gitmenin gerekli olmadığını beyan etmek istemişti.

Hadisin râvîsi Üsâme İbni Zeyd, haberi Hz. Peygamber'e verdikleri zaman çocuğun can çekişmekte olduğunu, zor nefes aldığını Buhârî'nin bir başka rivâyetinde daha açık ve duygulu ifâdelerle anlatmaktadır. İşte bu manzara karşısında rahmet peygamberi Efendimiz'in gözleri yaşarmıştır.

Hazrec Kabilesi reisi büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nin:

- Ölüye ağlamayı yasakladığın halde bu göz yaşları nedir, ya Resûlallah? diye sorması, onun her türlü üzüntü ve göz yaşını, yasak edilen yaka-paça yırtarak ve bağırıp çağırarak ağlamak (niyâha) hükmünde sanmasındandır. Efendimiz ise, sessiz ve ılık göz yaşı dökmenin, Allah Teâlâ'nın, kullarına verdiği merhamet ve acıma hissini tabî ve güzel bir neticesi olduğunu söylemiş; Allah'ın, ancak merhamet sahiplerine rahmet edeceğini bildirmek suretiyle böylesi üzüntünün hem yasak olmadığını hem de mertliğe ve yiğitliğe aykırı bulunmadığını anlatmıştır.

Haz. Peygamber'in, kızı Zeyneb'e haberci ile ulaştırdığı sözleri, tam bir tâziye ve teselli örneğidir: “Alan da veren de Allah'tır. Her canlının belli bir ömrü vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin.” İşte bu hâl, başa gelene rızâ çizgisidir. Sabır da zaten her zamankinden çok böyle yerde gereklidir.

Burada üç ayrı senedle gelmesine rağmen, iki senedinin tenkid edilmiş olması sebebiyle “zayıf”

sayılan bir rivâyeti, Hz. Peygamber'in Muâz İbni Cebel'e yazdığı mektubun tercümesini, bir tâziye örneği olarak kaydetmek istiyoruz.

“ Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın resûlü Muhammed'den Muâz İbni Cebel'e...

Allah'ın selâmı üzerine olsun...

Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamdettiğimi sana iletmek isterim. İmdi; Allah ecrini artırsın, sana sabretme gücü versin. Bizi ve seni şükre muvaffak kılsın. Zira canlarımız, mallarımız, evlâd ü iyâlimiz, azîz ve celîl olan Allah'ın bize tatlı hibeleri, geçici bir süre için yanımıza bıraktığı emânetleri cümlesindendir. Allah sana o çocuğu vermekle seni sevindirdi. Şimdi de onu büyük bir ecir karşılığında senden aldı. Onun karşılığında Allah'tan rahmet, mağfiret ve hidâyet bekliyorsan, sabret.. Üzüntü ve kederin, ecrini yok etmesin, sonra pişman olursun.

Bil ki, ağlayıp sızlamak hiç bir şeyi geri getirmez, hüznün ve kederi de defedemez; başa gelecek olan zaten gelmiştir (Hâkim, el-Müstedrek, III, 273.

Hadisin durumu hakkında bilgi için bk. İbni Arrâk, Tenzîhu's-şerî'a, II, 368).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Feryâd ü figân etmeksizin ölüye ağlamak câizdir.

2. Fazilet sahibi kişileri ölmek üzere olan hastanın yanına getirmek, gelmek istemezlerse, gerekiyorsa ısrar etmek câizdir.

3. Ölüm olayından önce ölünün yakınlarına sabır tavsiye edilir.

4. Çocuk da olsa hasta ziyâreti meşrûdur ve bu ziyârete izinsiz de gidilebilir.

وَعَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 31
وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ ، فَلَمَّا كَبِرَ كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، « :وَسَلَّمَ قَالَ
إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَأَبَعْتُ إِلَيَّ غُلَامًا أَعْلَمُهُ السَّحَرَ ، فَبَعَثَ : قَالَ لِلْمَلِكِ
إِلَيْهِ غُلَامًا يَعْلَمُهُ ، وَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ ، فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ
أَذْيَافَ ، هَيْلًا دَعَقُوا بِهَارٍ لَابَدَّ رَمَاحًا سَلَايَ تَأْ إِذَا نَاكُو ، كَلَامُهُ فَأَعْجَبَهُ
إِذَا خَشِيتَ : أَتَى السَّاحِرَ ضَرْبَهُ ، فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فَقَالَ
حَبَسَنِي السَّاحِرُ : حَبَسَنِي أَهْلِي ، وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ : السَّاحِرُ قَوْلُ

.

فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتْ النَّاسَ
الْيَوْمَ أَعْلَمَ السَّاحِرُ أَفْضَلَ أَمْ الرَّاهِبُ أَفْضَلَ ؟ فَأَخَذَ حَجَرًا : لَاقِفَ
اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَاقْتُلْ : فَقَالَ
أَبَةُ حَتَّى يَمْضِيَ النَّاسُ ، فَرَمَاهَا فَقَتَلَهَا وَمَضَى النَّاسُ ، فَأَتَى هَذِهِ الدَّ
أَيُّ بُنَيَّ أَنْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ مِنِّي ، : فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ : الرَّاهِبُ فَأَخْبَرَهُ
قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى ، وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى ، فَإِنْ ابْتُلِيتَ فَلَا تَدُلَّ عَلَيَّ ،
مُ يَبْرئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ ، وَيَدَاوِي النَّاسَ مِنْ سَائِرِ وَكَانَ الْعُلَا
: فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ ، فَأَتَاهُ بِهِدَايَا كَثِيرَةً فَقَالَ : الْأَدْوَاءُ
مَا هَهُنَا لَكَ أَجْمَعُ إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي ، فَقَالَ إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا ، إِنَّمَا
لَهُ تَعَالَى دَعَوْتُ اللَّهَ فَشَفَاكَ ، فَأَمَنْ يَشْفِي اللَّهَ تَعَالَى ، فَإِنْ آمَنْتَ بِأَلِ
بِاللَّهِ تَعَالَى فَشَفَاهُ اللَّهُ تَعَالَى ، فَأَتَى الْمَلِكَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ
وَلَكَ رَبُّ : قَالَ رَبِّي : مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ ؟ قَالَ : فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ
فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ ، فَأَخَذَهُ : غَيْرِي ؟ ، قَالَ
أَيُّ بُنَيَّ قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا : الْعُلَامُ فَجِئَ بِالْعُلَامِ ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ
إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا ، إِنَّمَا : تَبْرئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَتَفْعَلُ وَتَفْعَلُ فَقَالَ
عَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الرَّاهِبِ ، فَجِئَ يَشْفِي اللَّهَ تَعَالَى ، فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يَ
ارْجَعُ عَنْ دِينِكَ ، فَأَبَى ، فَدَعَا بِالْمُنْشَارِ فَوُضِعَ : بِالرَّاهِبِ فَقِيلَ لَهُ
الْمُنْشَارُ فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ ، فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شَقَّاهُ ، ثُمَّ جِئَ بِجَلِيسٍ
شَارُ فِي مَفْرَقِ ارْجَعُ عَنْ دِينِكَ فَأَبَى ، فَوُضِعَ الْمُدُّ : الْمَلِكُ فَقَالَ لَهُ
ارْجَعُ عَنْ : رَأْسِهِ ، فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شَقَّاهُ ، ثُمَّ جِئَ بِالْعُلَامِ فَقِيلَ لَهُ
اذهبوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ : دِينِكَ ، فَأَبَى ، فَدَفَعَهُ إِلَى نَقْرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ
نُ دِينِهِ كَذَا وَكَذَا فَاصْعِدُوا بِهِ الْجَبَلَ ، فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذِرْوَتَهُ فَإِنْ رَجَعَ ع
اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بِمَا : وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعِدُوا بِهِ الْجَبَلَ فَقَالَ
شَنْتُ ، فَارْجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَسَقَطُوا ، وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى الْمَلِكِ ، فَقَالَ لَهُ
كَفَانِيهِمُ اللَّهُ تَعَالَى ، فَدَفَعَهُ إِلَى نَقْرٍ : مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ ؟ فَقَالَ : الْمَلِكُ
اذهبوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قُرْفُورٍ وَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ : مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ
اللَّهُمَّ : لَاقِفِ هِبِ أَوْبَهَذَفِ ، هُوَ فِدَقَافُ الْإَوْرِ هِنِيدُ نَعِ عَجَرُ نَافِ ،

اكفنيهم بما شئت ، فانكفأت بهم السفينة فغرقوا ، وجاء يمشي إلى كفانيهم الله : ما فعل أصحابك ؟ فقال : ل له الملك اقف . الملك : ل اقف . فقال للملك إنك لست بقائلي حتى تفعل ما أمرك به . تعالى تجمع الناس في صعيد واحد ، وتصلبني على جذع ، : ما هو ؟ قال بسم : ضع السهم في كبد القوس ثم قل ثم خذ سهماً من كنائني ، ثم فجمع الناس . الله رب العلام ثم ارمي ، فإنك إذا فعلت ذلك قتلتني في صعيد واحد ، وصلبه على جذع ، ثم أخذ سهماً من كنائنه ، ثم بسم الله رب العلام ، ثم رماه : القوس ، ثم قال وضع السهم في كبد : فقال الناس . فوقع السهم في صدغه ، فوضع يده في صدغه فمات . رأيته ما كنت تحذر قد : أمّا برَبِّ العَلام ، فَأَتَى الْمَلِكُ فَقِيلَ لَهُ فَأَمَرَ بِالْأَخْذِ بِأَفْوَاهِ السَّكِكِ . قَدْ آمَنَ النَّاسُ . لَ بِكَ حَذْرُكَ وَاللَّهِ نَزَّ مَنْ لَمْ يَرْجَعْ عَنْ دِينِهِ فَأَقْحَمُوهُ : فَخُذْتَ وَأَضْرَمَ فِيهَا النَّيْرَانُ وَقَالَ اقْتَحِمْ ، فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتْ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا ، : فِيهَا أَوْ قِيلَ لَهُ يَا أُمَّهُ اصْبِرِي فَإِنَّكَ عَلَيَّ : أَنْ تَقَعَ فِيهَا ، فَقَالَ لَهَا الْعَلَامُ فَتَقَاعَسَتْ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ «الْحَقُّ

«أَعْلَاهُ ، وَهِيَ بِكَسْرِ الدَّالِ الْمَعْجَمَةِ وَضَمِّهَا وَ : «ذُرْوَةُ الْجَبَلِ» : هُنَا «الصَّعِيدُ» نَوْعٌ مِنَ السُّفُنِ وَ : بِضَمِّ الْقَافَيْنِ «الْقُرْقُورُ الشَّقُوقُ فِي الْأَرْضِ كَالنَّهْرِ الصَّغِيرِ : «الْأَخْذُودُ» أَرْضُ الْبَارِزَةِ وَ لَ تَوَقَّفَتْ «تَقَاعَسَتْ» انْقَلَبَتْ وَ : يَا «وَانْكَفَأَتْ» أَوْقَدَ «أَضْرَمَ» وَ وَجِبْنَتْ .

31. Suheyb (-i Rûmî) radiyallâhü anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden önceki ümmetler içinde bir padişah, bir de onun sihirbazı vardı. Bu sihirbaz yaşlanınca, padişaha:

- “Ben yaşlandım, bana genç birini göndersen de ona sihirbazlığı öğretsem” dedi.

Padişah da ona bir genç gönderdi. Gencin yolu üzerinde bir rahip bulunmaktaydı. Genç ona uğradı, yanında oturdu ve konuşmalarını dinledi, beğendi. Sihirbaza her gittiğinde rahibe uğrar ve yanında bir süre kalırdı. Sihirbaz ona “niçin geç kaldın?” diye kızar ve döğerdi. Delikanlı bu durumu rahibe şikâyet etti. O da şöyle dedi:

- Sihirbazdan korktuğunda, “evdekiler alıkoydular”de; âilenden çekindiğinde de “sihirbaz alıkoydu” de.

Genç, durumu böylece idare edip giderken, bir gün yolda insanların gelip geçmesine engel olan büyük ve yırtıcı bir hayvana rastladı ve kendi kendine “Sihirbazın mı yoksa râhibin mi daha üstün olduğunu işte şimdi öğreneceğim” diyerek bir taş aldı ve “Ey Allahım, rahibin yaptıklarını sihirbazın yaptıklarından daha çok seviyorsan, şu hayvanı öldür ki insanlar yollarına devam etsinler” dedi ve

taşı hayvana doğru fırlatıp onu öldürdü. Halk da geçip gitti. Daha sonra delikanlı râhibe gelip olayı anlattı. Râhip ona:

- Delikanlı! Şimdi artık sen benden daha üstünsün. Zira, sen bu gördüğüm mertebeye erişmişsin. Öyle sanıyorum ki, sen yakında bir belâya uğratılacaksın. Böyle bir şey olursa, sakın benim bulunduğum yeri kimseye gösterme! dedi.

Delikanlı, körleri, alaca hastalığına tutulmuş olanları kurtarır ve diğer hastalıkları da tedâvî ederdi. Padişahın o sıralarda kör olmuş bir yakını bunu duydu, değerli hediyelerle birlikte delikanlıya gitti ve:

- Eğer beni tedâvî edersen, bütün bunlar senin olacak dedi.

Delikanlı:

- Ben kendiliğimden kimseye şifâ veremem. Şifayı ancak Allah Teâlâ verir. Eğer sen Yüce Allah'a inanırsan, ben ona dua ederim, o da (dilerse) sana şifa verir, dedi.

Adam iman etti. Allah Teâlâ da ona şifa verdi.
Adam eskiden olduğu gibi padişahın yanına gelip
meclisteki yerini aldı.

Padişah:

- Senin gözünü kim iyi etti? diye sordu. O da:
- Rabbim, dedi.

Bu defa Padişah:

- Senin benden başka rabbin mi var? diye gürledi.

Adam:

- Benim de senin de rabbin Allah Teâlâ'dır, dedi.

Bunun üzerine sinirlenen padişah adamı tutuklattı
ve gencin yerini gösterinceye kadar ona işkence
ettirdi. Sonuçta adam gencin yerini söyledi.

Delikanlı getirildi. Padişah ona:

- Delikanlı, demek senin sihirbazlığın körleri ve
alacaları iyi edecek dereceye ulaşmış. Duydum ki
sen epeyce işler yapıyormuşsun, öyle mi? diye
sordu.

Delikanlı:

- Hayır, ben kimseye şifa veremem. Şifa veren Allah Teâlâ'dır dedi.

Padişah delikanlıyı tutuklattı ve rahibin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Neticede râhip getirildi ve kendisine “dininden dön!” denildi. Râhip bu teklife yanaşmadı. Bunun üzerine padişah bir testere getirtip başının tam ortasından rahibi ikiye biçtirdi. Rahibin parçalarının her biri bir yana düştü. Sonra Padişahın adamı getirildi ona da “dininden dön!” denildi. Ancak o da kabul etmedi. Padişah onu da parçalarının her biri bir tarafa düşünceye kadar testere ile başının ortasından ikiye biçtirdi. Daha sonra delikanlı getirildi ve “dininden dön (yoksa öleceksin)” diye tehdid edildi, fakat delikanlı direndi. Padişah delikanlıyı adamlarından bir gruba teslim etti ve onlara şu tâlimatı verdi:

- Bunu şu dağın tepesine çıkarın, dininden dönerse ne âlâ, değilse, aşağıya yuvarlayın gitsin.

Delikanlıyı götürdüler, dağın tepesine çıkardılar.

Delikanlı:

“Allahım, beni bunların elinden nasıl dilersem öylece kurtar!” diye dua etti. Bunun üzerine dağ sarsıldı ve onlar aşağı yuvarlandılar. Delikanlı sapasağlam yürüyerek padişahın yanına döndü. Padişah ona:

- Yanındakiler ne oldu? dedi.

Delikanlı da :

- Allah beni onların elinden kurtardı, dedi.

Bunun üzerine padişah, delikanlıyı adamlarından bir başka gruba teslim etti ve:

- Bunu Kurkur denilen bir gemiye bindirip denizin ortasına götürün. Dininden dönerse ne âlâ, değilse, denize atın gitsin, dedi.

Delikanlıyı alıp götürdüler. O:

“Allahım, beni bunların elinden dilediğin şekilde kurtar!” diye dua etti.

Gemi içindekilerle beraber ala-bora oldu, hepsi boğuldu. Delikanlı sağ-sâlim padişahın yanına döndü.

Padişah onu görünce:

- Yanındakiler ne oldu? diye sordu.

Delikanlı da:

- Allah beni onların elinden kurtardı, dedi ve ilâve etti:

- Benim sana söyleyeceklerimi yapmadıkça beni öldüremezsin.

Padişah:

- Neymiş onlar? dedi.

Delikanlı :

- Halkı geniş bir meydanda topla. Beni de bir hurma kütüğüne bağla. Okdanlığımdan bir ok al, yayın tam ortasına koy. Sonra da “Delikanlının rabbinin adıyla de ve at. İşte ancak bunu yaparsan beni öldürebilirsin” dedi.

Padişah halkı geniş bir meydanda topladı. Delikanlıyı hurma kütüğüne bağladı. Sonra delikanlının sadağından bir ok aldı, yayına yerleştirdi. “Delikanlının rabbi olan Allah adıyla” deyip oku fırlattı. Ok, delikanlının şakağına isabet etti. Delikanlı elini şakağına koydu ve oracıkta öldü.

Bunun üzerine halk:

- Biz, delikanlının rabbine iman ettik, dediler.

Daha sonra durumu padişaha ileterek:

- Gördün mü çekindiğin şey nihâyet başına geldi; halk iman etti, dediler.

Bunun üzerine padişah, sokak başlarına büyük hendekler kazılmasını emretti. Hendekler ateşle doldurulmuştu.

Padişah:

- Bu yeni dinden dönmeyen herkesi, zorla ateşe atın, (yahut “onları ateşe girmeye zorlayın”) dedi.

Emri yerine getirdiler. En sonunda kucağında çocuğu ile bir kadın geldi, bir ara ateşe girmemek ister gibi yaptı, sendeledi. Çocuk:

- “Anneciğim, sık dişini, sabret, çünkü sen hak din üzeresin!” de(mek suretiyle annesini cesaretlendir)di. Müslim, Zühd 73

Açıklamalar

Hadisimiz, sabır gerektiren büyük imtihanlara sadece müslümanların değil, önceki ümmetlerden bazı mü'minlerin de tâbi tutulduğunu göstermektedir. Onların inançları uğrunda katlandıkları işkenceleri hatırlatarak, müslümanların, karşılaştıkları sıkıntılara sabretmelerini, dinlerine olan bağlılık ve güvenlerini yitirmemelerini anlatmaktadır.

Bir önceki hadiste bizzat Hz. Peygamber'in hayatından bir örnek verilmişti. Şimdi de geçmiş ümmetlere ait bir misal verilmek suretiyle, imtihanın eskiden beri var olduğuna dikkat çekilmektedir. Şâirin dediği gibi;

“ Fazilet ehline dâim tahakkümü cühelâ

Cihanda kaidedir, tâ cihan cihan olalı.”

Hadisimiz, Bürûc sûresinde anlatılan olaydan bir sahneyi canlandırmaktadır. Orada şöyle buyurulmaktadır:

“Hazırladıkları hendekleri, tutuşturulmuş ateşle doldurarak onun çevresinde oturup, inanmış kimselere dinlerinden dönmeleri için yaptıkları işkenceleri seyredenlerin canı çıksın. Bu inkârcıların, inananlara kızmaları, onların sadece göklerin ve yerin hükümranlılığına sahip, güçlü ve övülmeye lâayık olan Allah’a inanmış olmalarındandır. Allah her şeye şâhiddir. Ama inanmış erkek ve kadınlara işkence ederek onları dinlerinden çevirmeye uğraşanlar, eğer tövbe etmezlerse, onlara cehennem azabı vardır. Yakıcı azab da onlaradır. İnanıp yararlı işler işleyenlere, onlara, içlerinden ırmaklar akan cennetler vardır. Bu, büyük kurtuluştur” (Bürûc sûresi (85), 4-11).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eğitim ve öğretimde geğmişten misaller vermek, kıssalar anlatmak, geçerli ve etkili bir yoldur.

Peygamberimiz'in uygulaması da budur.

2. Allah Teâlâ hakkı ve hak yanlılarını üstün kılar, bâtil ve bâtilin taraftarlarını eninde sonunda perişan eder.

4. Harbte ve benzeri olaylarda yalan söylemek câizdir. İnsan canını kurtarmak için de yalan söyleyebilir.

4. Mü'min, imanındaki samimiyeti, sadâkatı açısından imtihana tâbi tutulur.

5. Mazlûmu ve kurbanı olmayan dâvâ yoktur.

6. Dînî ve umûmî bir fayda söz konusu ise, kişinin canını fedâ etmesi câizdir.

لى الله عليه وسلم مرَّ النَّبِيُّ صَدَ: وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 32
إِلَيْكَ: فَقَالَتْ «اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرْ» : بِأَمْرٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ
إِنَّهُ النَّبِيُّ: عَنِّي ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبِّ بِمُصِيبَتِي ، وَلَمْ تَعْرِفْهُ ، فَقِيلَ لَهَا
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَتَتْ بَابَ
إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ «: لَمْ أَعْرِفْكَ ، فَقَالَ : تَجِدُ عِنْدَهُ بَوَائِبَ ، فَقَالَتْ
تَبْكِي عَلَى «: وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْصَّدَمَةُ الْأُولَى
» صَبِيٍّ لَهَا .

32. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, (çocuğunun) mezarı başında (bağıra-çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti.

Ona:

- “Allah’dan kork ve sabret!” buyurdu.

Kadın:

- Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi.

Kadın Hz. Peygamber’i tanıyamamıştı. Kendisine, onun Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in kapısına koştu, orada kapıcılar yoktu. (Özür beyân etmek üzere Hz. Peygamber’e):

- Sizi tanıyamadım, dedi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır” buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 32, 43; Ahkâm 11; Müslim, Cenâiz 14-15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 23; Tirmizî, Cenâiz 13; Nesâî, Cenâiz 22

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen kadının ismi tesbit edilememiştir. Rivayetlerden anlaşıldığına göre bu kadın, kaybettiği çocuğuna ağlıyordu. Hem de bağıra-çağıra ağlıyordu. Bu durum, Hz. Peygamber’in, kendisini Allah’a karşı saygılı olmaya ve sabra davet etmesinden anlaşılmaktadır.

Zavallı kadın, o kendinden geçmiş hali ile, kiminle konuştuğuna bakmadan:

- “Çekil git, başımdan. Benim uğradığım felâkete sen uğramış değilsin” diye oldukça sert cevap verdi.. Aksi halde Hz. Peygamber’i tanımasına rağmen bir müslümanın böyle bir söz söyleyeceği düşünülemez. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem daha fazla üstelemeyip, yoluna devam etti. Zira tavsiyesini tekrar edecek olsaydı, muhtemelen kadın daha ağır ve aşırı sözler söyleyecekti. Bu ise

kadını içinde bulunduğu sakıncalı halden çok daha büyük ve tehlikeli bir duruma düşürecekti.

Kimliğı açıklanmayan bir sahâbî, kadının bu hareketinin bilgisizlikten kaynaklandığını düşünmüş olacak ki:

- Sana takvâ ve sabır tavsiye edenin kim olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Kadın bilmediğini söyleyince, onun Hz. Peygamber olduğunu haber verdi. Üzüntüden kendini kaybetmiş olan kadın, beyninden vurulmuşa döndü. Çocuğunun acısını unutup, Hz. Peygamber’den af dilemek için yollara düştü.

Öyle anlaşılmaktadır ki, kadıncağız, Hz. Peygamber’in kapısında birtakım nöbetçilerin bulunacağını ve kendisinin belki de Peygamber’e ulaşmaya imkân bulamayacağını düşünüyordu.

Bir rivayete göre kadın yemin ederek “Ben seni tanımamıştım” diye özür beyan etmiştir. İki cihan güneşi ve büyük eğitimci Peygamber Efendimiz, hemen oracıkta, gerçek sabrın ne demek olduğunu ona ve dolayısıyla biz ümmetine tarif etmiş, “Asıl sabır, belâ ile ilk karşılaşma anında ona tahammül edebilmektir” buyurmuştur. Kadının kendisine

karşı söylediği söz ve kaba davranışı üzerinde hiç durmamıştır. Zira önemli olan, müslümanların gerçeği öğrenmesidir.

Bilinen bir gerçektir ki, insan zamanla her şeye alışır ve dayanır. Zor ve önemli olan, belâ ve musibetle ilk karşılaşıldığı anda ona dayanabilmektir. İlk sadme ânını geçiştirdikten sonra felâketin etkisi yavaş yavaş azalır. Fakat o anda boş bulunmak, Allah korusun, aklını kaçırmaktan, intihara kadar uzanan çok büyük ve acı sonuçlara vesile olabilir. Bu sebeple istenmeyen hallerle ilk karşılaşma anlarında sabırlı davranmak, o ânı geçiştirmeye bakmak gerekmektedir. Sabır, en çok ölüm olayı karşısında gereklidir. Müslümanın imandaki olgunluğu biraz da ölüm olaylarında gösterdiği sabırla ölçülür. Halkın, özellikle de kadınların ölene ağıtlar yakarak ağlamaları, sanıldığıının aksine bir hüner ve mârifet değildir. Asıl mârifet o acılı ânı, kadere rızâ göstererek atlatmaktır. Böyle anlarda insanı bekleyen tehlike, hadisimizde de görüldüğü gibi, Peygamber'i ve hatta Allah Teâlâ'yı red anlamına gelecek sözler sarfetmektir. Zira üzüntü anında insanın direnci kırık olduğu için ağzından çıkan sözleri kontrol etmesi fevkalâde güçtür. Böylesi hallerde, olgun

mü'minler, “İnna lillâh ve innâ ileyhi râci’ûn: Biz Allah’tan geldik yine O’na döneceğiz” diyerek teslimiyet gösterir ve sabrederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, çevresiyle ilgilenir, emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker yapar, daima nâzik ve yumuşak davranırdı.

2. Nasihat ve tavsiyelere gösterilecek tepkilere hazır olmak ve onlara göğüs germek gerekir.

3. Ölüye bağıra-çağıra, yaka-paça yırtarak ağlamak yasaklanmıştır.

4. Kabir ziyâreti câizdir.

5. Kadınlar kabir ziyâretinde bulunabilirler. Çünkü Peygamber Efendimiz, bu hanımı, kabir başına gelmekten değil, bağıra çağıra ağlamaktan menetmiştir. Zaten kabir ziyâreti, insanın, âhireti hatırlayıp ibret alması ve dünyaya dalmaması için bir vesiledir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا لِعِبْدِي الْمُؤْمِنِ جَزَاءٌ إِذَا يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : « : وَسَلَّم قَالَ

يَراخِبُ لَها واور «قَبِضْتُ صَفِيَّةً مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةَ

33. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, "Allah Teâlâ şöyle buyurdu demiştir.

“ Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman, (sabredip) ecrini Allah'tan bekleyen mü'min kulumun katımdaki karşılığı cennettir.”

Buhârî, Rikak 6

Açıklamalar

925 numara ile tekrar gelecek olan hadisimiz, “mânası Allah'tan lafzı Peygamber'den” olan “kudsî hadis”lerdendir. Görüldüğü gibi burada söz, Hz. Peygamber tarafından açıkca Allah Teâlâ'ya izâfe edilmektedir. Çok sevdiği bir dostunu kaybetmiş müslümanı teselli ve sabra teşvik bakımından, Allah Teâlâ'nın bir müjdesini ona haber vermek, hiç şüphesiz diğer insanların sözünden çok daha etkili olacaktır. Sevgili Peygamberimiz, ölüm gibi dönüşü olmayan ciddî bir kayıp olayında, sabır ve rızâ göstermeleri karşılığında cenneti elde edeceklerini hatırlatmak

suretiyle müminleri teselli etmiş ve eğitmiştir. Bu hadiste iki nokta dikkatimizi çekmektedir:

Birincisi, lmn, Allah'ın irade ve fermanı ile gerçekleştiğidir. “Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman” ifâdesi bunu göstermektedir. O halde alan da veren de Allah olduğu hatırlanacak, başka hiç kimse sulanmayacaktır. Her şeyden önce bu gerçeği hatırlamak başlı başına bir teselli kaynağıdır.

İkincisi, böyle bir kayıp halinde karşılığını Allah'tan bekleme sabır ve olgunluğunu gösteren mü'min, bu beklentisinde yanılmayacak, kendisi cennete konulacaktır. Bu büyük müjde, dostunu kaybeden müslümanın, bir taraftan büyük bir imtihana tâbi tutulduğunu gösterirken, bir taraftan da dikkat etmemesi halinde, dostunu kaybetmekten daha büyük kayıplara uğrayabileceğini, meselâ -Allah korusun- küfre düşebileceğini de hatırlatmaktadır.

İşte bu iki büyük gerçeğe Hz. Peygamber konunun gereğine uygun olarak Allah Teâlâ'nın bir beyanı ile açıklık getirmektedir.

Bu arada şuna da işâret edelim ki, değerdendirme açısından diğerdendir hadislerden hiç de farklı olmayan kudsî hadislerin, iki özelliğı vardır:

a) Bu hadiste olduğı gibi, Hz. Peygamber hadîsi “Allah Teâlâ şöyle buyurdu” diye nakleder. Bu şeklî bir özelliktir.

b) Yine hadisimizde görüldüğü gibi, hemen bütün kudsî hadisler, özellikle Allah Teâlâ’nın isim ve sıfatlarının tecellilerini, O’nun tasarruflarını konu edinirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın dostunu kaybetmesi en büyük musîbetlerdendir.

2. Büyük musîbetlere sabretmenin zorluğu nisbetinde sonucu da büyüktür.

3. Başa gelen belâ ve musibetlerin ecrini Allah’tan ummak, müslümandan beklenen yegâne tavidır.

4. İnsanın yaptığı işten Allah katında ecir alabilmesi için iman şarttır. Kâfir, iyi bir davranışta

bulunsa bile, imanını olmadığı için alabileceği herhangi bir ödöl söz konusu değildir.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الطَّاعُونَ ، فَأَخْبَرَهَا أَنَّهُ كَانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ تَعَالَى لِلْمُؤْمِنِينَ ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ عَلَى مَنْ يَشَاءُ ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى رَحْمَةً يَقَعُ فِي الطَّاعُونَ فَيَمُوتُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ . يَرَاخِبُ هَاوِر «إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ

34. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivâyet edildiğine göre, kendisi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e tâun hastalığını sormuş, o da şöyle buyurmuştur:

“Tâun hastalığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseleri kendisiyle cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu mü'minler için rahmet kıldı. Bu sebeple tâuna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek bulunduğu yerde ikâmete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir.”

Buhârî, Tıb 31; Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 54; Kader 15; Müslim, Selâm 92-95

Açıklamalar

Tâun (vebâ), kitle halinde ölümlere sebep olan bulaşıcı bir hastalıktır. Her hangi bir yörede alışıl gelmişin dışında ortaya çıkması ve büyük ölçüde ölüme vesile olması, onun azab olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Hadiste müslümanların bu hastalığa yakalanmayacaklarına değil, bu hastalığın onlar için rahmet vesilesi kılındığına, bu rahmetin de şartlarına uyanlar için şehid sevabı şeklinde tecelli edeceğine işâret edilmektedir. Şartlar ise, şöyle sıralanmıştır: Tâun'a yakalanmış kişi; sabredip ecrini Allah'dan bekleyecek, bulunduğu yerden çıkmayacak, başına sadece Allah'ın takdir ettiği şeyin geleceğini bilecek ve onu kabullenecek...

Hastalığa sabredip ecrini Allah'tan beklemek demek, tedâvisi için çâre aramamak değildir. Hem kendisinin hem de tıb ilminin imkânlarına göre çâre arayacaktır. Ancak geçmişte vebâ karşısında tıbbın imkânları nasıl yok idiyse, şimdi de kişinin ya da hastalığın çıktığı yöre halkının imkânları olmayabilir. Böylesi bir durumda yapılacak iş, isyan etmeden ecrini Allah'tan beklemek, kendini Cenâb-ı Hakk'a teslim etmektir. Esasen bu, her zaman her şartta her müslümandan istenen ve beklenen bir tavidir.

Hastalanan kişinin bulunduğu yerden çıkmaması, hastalığı başka yörelere taşımaması bakımından önemlidir. Hadisimiz karantina uygulamasını bizzat mü'minlerin yürütmesini istemiş olmaktadır. Kamuyu ilgilendiren bir konuda böylesine ciddi tedbir almış olmak, İslâm'ın özelliğidir, hem de onbeş asır öncesinden..

Konu ile ilgili diğer hadislerde de işâret edildiği gibi vebâ hastalığının görüldüğü bölgeye giriş ve çıkış yasaklanmıştır. Bu tam bir karantinadır.

Hastalığın bulunduğu yerde kalmaktan dolayı mutlaka hastalığa yakalanacağını sanmak gibi o bölgeye girse bile hastalanmayacağını iddia etmek de neticede Allah'ın takdirine inanmamak sayılır.

İşte bu inanç ve uygulama içinde bulunan ve tâun sebebiyle vefat eden mü'min, şehid muamelesi görecektir. Nitekim Peygamber Efendimiz “Tâundan ölen şehittir” (Müslim, İmâre 166); “Tâun, her müslüman için şehitliktir” (Buhâri, Cihâd 30, Tıb 30) buyurmuştur. Çünkü şehid, müslümanları tehlikeden korumak maksadıyla düşmanla çarpışırken can veren kişi olduğuna göre, böylesine bulaşıcı ve amansız bir hastalığa

sabredip öteki müslümanlara bulaşmaması için gayret eden, yani müslümanları bu hastalıktan korumak için savaşılan kişi de aynı şekilde şehid sayılır. Zira ikisi de müslümanları korurken ölmüş olmaktadır. Hz. Aişe'nin "Tâundan kaçmak, harpten kaçmak gibidir" sözü de bu noktadaki benzerliğin bir başka belgesidir.

Öte yandan bazı aids hastalarının onu sağlıklı insanlara bulaştırmak için özel yollara başvurduklarına dair yayınların yapıldığı günümüzde hadisimizin ne kadar güncel, ahlâkî ve insânî bir anlam taşıdığı iyice anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste, sabrın en çâresiz ortamlarda bile gerekli ve sonucunun gerçekten fevkalâde büyük ve memnuniyet verici olduğuna dikkat çekilmektedir.

2. Sabır, imanını koruması için müslümanın en büyük sığınağı ve silahıdır.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: «عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: يُرِيدُ عَيْنِي، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ» بِحَبِيبَتِيهِ فَصَبَرَ عَوَضَتْهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةُ 35-

35. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

“Allah Teâlâ buyuruyor ki: “Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık olarak cenneti veririm.” Buhârî, Merdâ 7; Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 58

Açıklamalar

Hadisimiz, sabredilmesi halinde cennetle karşılanacak bir musibeti daha bize tanıtmaktadır: Körlük..

Hadislerde gözler için habîbe ve kerîme kelimeleri kullanılmıştır. Çünkü insanın en kıymetli organı gözleridir. Bunun böyle olduğu, önceki hadiste tâun sebebiyle ölen sabırlı mü’mine Allah Teâlâ’nın va’dettiği cennetin, bu hadîs-i kudsîde körlükle imtihan olunan mü’mine vadedilmesinden anlaşılmaktadır. Zira bedeli aynı olan iki şey arasında değer açısından eşitlik değilse bile yakınlık var demektir. Nitekim Bezzâr’ın naklettiği bir hadîs-i şerîfte:

“Hiçbir kul, dininden dönmesi hâriç, gözlerini kaybetmekten daha ağır bir belâya uğramış değildir” buyurulmuştur. (Mübârekfûrî, Tuhfetü’l-ahvezî, VII, 81).

Kaybedilen nimetin kıymeti ölçüsünde onun yokluğuna sabretmenin güçlüğü ve buna bağlı olarak değeri de artmaktadır. Bu sebeple hadisimizde, iki gözünü kaybettiği halde şikâyet etmeyip sabredebilen kişiye Allah Teâlâ cennetini vereceğini bildirmektedir. Cennet ucuz olmadığına göre, gözlerin kaybına sabretmek, zoru belki de en zoru başarmak demektir. Bunu, “Gerçek sabır, ilk karşılaşma anında belâya sabretmektir” hadisi ile irtibatlandırarak olursak, özellikle gözlerini kaybettiği ilk anlarda sabretmenin daha büyük önem arzettiği anlaşılabacaktır. Daha sonraları çâresizlikten ileri gelen bir katlanma sabır olarak değerlendirilemez.

Şuna da işaret edelim ki gözlerimizle dünyadan faydalanmak büyük bir bahtiyarlıktır. Fakat bu fayda insan ömrüyle sınırlıdır. Allah Teâlâ’nın bedel olarak vereceğini bildirdiği cennet ise, sınırsızdır ve tabîî oradaki bahtiyarlık da sonsuzdur. O halde bu kudsî hadis en büyük

bedelin, gözlerinin kaybına sabredebilen mü'mine verileceğini müjdelemektedir.

Netice olarak hadisimiz, “Tüm çâresizliklerin gerçek çâresi sabırdır” mesajını vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gözlerin önemi, karşılığının cennet olmasından bellidir.

2. Değerli şeylerin yokluğuna sabır ve rızâ göstermek insana daha kıymetli şeyler kazandırır.

قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ وَعَنْ عَطَاءٍ بـ 36-
هَذِهِ بَلَى ، قَالَ : عَنْهُمَا أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ فَقُلْتُ
إِنِّي أَصْرَعُ ، : الْمَرْأَةُ السُّودَاءُ أَنْتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ
إِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ وَلَكِ « : اللَّهُ تَعَالَى لِي قَالَ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ ، فَادْعُ
أَصْبِرُ ، : فَقَالَتْ « الْجَنَّةُ ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يُعَافِيكَ
مَنْفَقٌ . إِنِّي أَتَكَشَّفُ ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ ، فَدَعَا لَهَا : فَقَالَتْ
عَلَيْهِ .

36. Atâ İbni Ebî Rebâh'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Abdullah İbni Abbâs radiyallahu anhümâ bana:

- Sana cennetlik bir kadın göstereyim mi? dedi.
Ben:

- Evet, göster, dedim.

İbn Abbâs şöyle dedi:

- Şu (iri yarı) siyah kadın var ya! İşte bu kadın (birgün) Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve:

- Beni sar'a tutuyor ve üstüm başım açılıyor. İyileşmem için Allah'a dua ediniz, dedi.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

-“Eğer sabredeyim dersen, sana cennet vardır. Ama yine de sen istersen, sana şifa vermesi için Allah'a dua ederim” buyurdu.

Bunun üzerine kadın:

- Ben (hastalığıma) sabrederim. Ancak sar'a tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz, dedi.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de ona dua etti.
(Buhârî, Merdâ 6; Müslim, Birr 54)

Açıklamalar

Konu ile ilgili başka rivâyetlerden öğrendiğimize göre aslen Habeşistanlı olan bu iri yapılı, uzun boylu hanımın künyesi Ümmü Züfer idi.

Sar’a hastalığına tutulmuş olan Ümmü Züfer, sar’a nöbeti esnasında bayılıp yere düşüyor, mahrem yerleri açılıyordu. Bu hâl onu rahatsız ettiğinden hastalıktan kurtulması için Peygamber Efendimiz’e geldi ve kendisine dua etmesini istedi.

Peygamber Efendimiz, belâya sabretmenin cennetle ödüllendirileceğini öğretmek için ona “İstersen sabret, cennete gir; istersen iyileşmen için dua edeyim” buyurdu. Cennet ile sağlık arasında tercih yapmak durumunda kalan hanım, sabrı yani cenneti tercih etti. Fakat kendisini asıl üzen şeyin, mahrem yerlerinin açılması olduğunu söyleyerek buna engel olmaya çalışması, kendisinin bilinçli bir müslüman olduğunu göstermektedir.

Burada, sar’alı kadının şifa isteğine Hz. Peygamber’in iki şıklı cevap vermiş olması,

bazılarınca garipsenebilir. Hatta Hz. Peygamber'in tedaviye karşı olduğu bile sanılabilir. Halbuki Efendimiz, kendisine müracaat eden kadına, hakkında en hayırlı olan bir şıkkı hatırlatmak suretiyle kadını iki iyilikten birini tercihte serbest bırakmıştır. Bu Hz. Peygamber'in, ashâb ve ümmetine duyduğu şefkat ve merhametin tabiî bir sonucu ve göstergesidir.

Hz. Peygamber bu davranışıyla aslâ, tedâviye karşı çıkmış değildir. “İstersen dua edeyim” buyurması bunun delilidir. Ancak tedâvisi bulunmayan hastalıklar da olabilir. Bu tür hallerde asıl yapılması gerekli yolu göstermek üzere hastalığa sabretmenin cennet gibi bir bedeli olduğunu duyurmuştur. Yani sabrın sonu cennet, halkımızın deyimiyle “selâmettir” mesajını vermiştir.

Abdullah İbni Abbâs Hz. Peygamber'in uyarısı üzerine, kadının sabrı seçmesini dikkate alarak onun daha hayattayken cennetlik olduğu sonucuna varmıştır.

Öte yandan Hz. Peygamber'in duası makbul olduğu için kadına dua ettikten sonra onun sar'a nöbetlerinde bir daha üstü-başı açılmamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada belâya sabır, âhirette insana cenneti kazandırır.

2. Gücü yeten için azimete sarılmak, ruhsat ile amel etmekten daha üstündür.

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 37-
كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْكِي نَبِيًّا مِنْ :
لِيهِمْ ، ضَرْبُهُ قَوْمُهُ فَأَذْمُوهُ وَهُوَ الْأَنْبِيَاءُ ، صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَ
اللَّهِمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ « : يَمْسُحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ ، يَقُولُ
» . متفقٌ عَلَيْهِ .

37. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes'ud
radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in,
gönderildiği kavim tarafından dövülüp yüzü
kanatılan, bir taraftan yüzündeki kanı silen bir
taraftan da “Ey Allahım, halkımı bağışla, çünkü
onlar bilmiyorlar” diyen bir peygamberi anlatması
hâlâ gözlerimin önündedir.

Buhârî Enbiyâ, 54. Ayrıca bk. Buhârî, Mürteddîn
5; Müslim, Cihâd 104; İbni Mâce, Fiten 23

Abdullah İbni Mes'ud

Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh ilk müslümanlardan ve ashâb-ı kirâmın ilim ve fazilet bakımından önde gelenlerindendir. Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Müslüman olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış ve ona hizmetten zevk almıştır.

Abdullah İbni Mes'ud zayıf, nahif bir kişi idi. Tatlı bir sesi, sevimli bir yüzü vardı. Müslüman olduğunda müslümanların adedi çok azdı. Açıktan Kur'an okuyamaz ve Kâbe'de namaz kılamazlardı. Abdullah bu duruma bir son vermek istedi. Bazı müslümanların karşı çıkmasına aldırmış etmeden, müşriklerin ileri gelenlerinin Kâbe çevresinde toplu halde bulundukları bir sırada yüksek sesle Kur'an okumaya başladı. Görmek ve duymak istemedikleri bu hâl karşısında müşrikler Abdullah İbni Mes'ûd'u cezalandırmak istediler ve onu İslâm'dan dönmeye zorladılar. Ancak o direndi. Kureyş müşrikleri ilk darbeyi bir anlamda Abdullah İbni Mes'ûd'dan yediler. Ancak ona da Mekke'de rahat vermediler. O, Medine'ye hicret edip Muâz İbni Cebel'in yanına sığındı. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra, Medine'de yerleşti ve Hz. Peygamber'in maiyyetinden hiç

ayrılmadı. Bütün harblere katıldı. Hz. Peygamber, onun Kur'an okuyuşunu dinlemekten zevk alırdı.

Tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerinde engin bilgisiyle kendisinden sonraki âlimlere hocalık etmiştir. Özellikle Kûfeli âlimler onun rivâyet ve görüşleri istikâmetinde fikhî görüşler ortaya koymuşlardır.

Hz. Peygamber'e yakınlığı sebebiyle elde ettiği engin hadis bilgisine rağmen, rivâyet konusunda oldukça titiz davranırdı. Kendisinden 848 rivâyet bize intikal etmiştir. 64 hadisi hem Sahîh-i Buhârî hem de Sahîh-i Müslim'de yer alırken, 21 rivâyetini sadece Buhârî, 35 hadisini de sadece Müslim kitaplarında zikretmişlerdir. Böylece Buhârî, İbni Mes'ud'un 85; Müslim ise 99 hadisine Sahih'lerinde yer vermişlerdir. Diğer rivâyetleri ise Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde ve öteki hadis kitaplarında bulunmaktadır.

Hz. Osman zamanında Kûfe kadılığından Medine'ye döndü ve kısa bir süre sonra altmış yaşını geçmiş iken Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste anlatılan olayı hem Peygamber Efendimiz'in hem de daha önceki bir peygamberin yaşadığı rivâyet edilmektedir. Uhud savaşında Hz. Peygamber bizzat yaşamıştır. Anlattığı peygamber gibi o da mübârek dişini kıran, yüzünü yaralayanlar hakkında “Allahım, milletimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar” diye dua etmiştir.

Anlaşılmaktadır ki, halkın ezâ ve cefâsına sabredip onları bağışlamak ve affedilmeleri için dua etmek peygamberlerin ortak tavrı, yani sünnetleri olmaktadır. Bu rivâyetten anlaşıldığına göre Peygamber Efendimiz, önceki bir peygamberin halini anlatarak, kendi tutumuna delil getirmekte, sabrın peygamberlerce paylaşılan bir meziyet olduğunu göstermektedir.

Sabrın peygamberlerin hayatındaki yerini gösteren bu hadis, cemâat liderlerinin herkesten daha fazla sabır göstermesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu, aynı zamanda Efendimiz'in tavsiyeleri ile davranışları arasındaki uyumu da ortaya koymaktadır. Zira o, ümmetine neyi tavsiye etmişse, onu en mükemmel şekilde bizzat kendisi yaşardı. Bu açıdan onun ümmetinden herhangi bir farkı ya da muâfiyeti yoktu.

647 numarada bir kere daha okuyacağımız bu hadis bir bakıma hizmet esnasında gösterilecek sabrın hangi boyutlara ulaşabileceğini belirtmektedir. Hakka çağırdığı için hakâret ve tecâvüze uğramış bir peygamber ve davetçi, bir eliyle yüzünden akan kanı silerken, diliyle onu bu hâle getirenlerin bağışlanması için dua edebilecektir. İşte bu, tam bir hizmet ve tebliğ sabrını göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câhillere hoşgörü ile muamele etmek, peygamberlerin ahlâkındandır.

2. Peygamberler, insanlara davetlerini ulaştırmak için nice sıkıntıları göğüslemişlerdir. Başarı, sabrın ödülüdür.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى -38- مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ: «اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حَزَنٍ وَلَا أَدَى وَلَا غَمٍّ ، حَتَّى «و. متفقٌ عليه» «بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ الشَّوْكَةُ يُشَاكُّهَا إِلَّا كَقَرِّ اللَّامِ . المرضُ : «الْوَصَبُ

38. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre radıyallahu anhümâ'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.”

Buhârî, Merdâ1, 3; Müslim, Birr 49

Açıklamalar

Hadisimiz, geçici olsun sürekli olsun, fizikî olsun rûhî olsun, geleceğe yönelik olsun, geçmişe ait olsun, gam-keder, yorgunluk-hastalık gibi müslümanı üzen, zorlayan her çeşit sıkıntı sebebinin, hatta ayağa batan bir dikenin bile, müslümanın hatalarına kefâret olacağını bildirmektedir. Bu da başa gelen her belânın, mutlaka cezâ anlamı taşımadığını göstermektedir. Önemli olan, başa gelene sabredebilmektir.

Sıkıntılarının, günahlarına kefâret olduğunu bilen müslümanın dayanma gücü artacak, morali düzelecektir. Hadîs-i şerîfin, sabırla ilgili olarak burada zikredilmesinin asıl amacı da bu olmalıdır.

Hadîs-i şerîf, hastalıkların ve müslümanı üzen her şeyin müslümanı günahlarından temizlediğine delildir.

İnsan, hem ezâ çekmek hem de onun sevâbından mahrum kalmak gibi iki zarara katlanmamalı, başa gelene sabretmelidir. Unutulmamalıdır ki, “Asıl belâya uğrayan, sevaptan mahrum kalandır.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Belâ ve musibetler her zaman cezâ değildir. Bazan da rahmettir.

2. Sabreden mümin için sıkıntıları, günahlarına kefâret olur. Bu da bir nimettir.

دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى : عَنْهُ قَالَ وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ -39
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَاكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُوعَاكَ وَعَاكَ
ذَلِكَ : قُلْتُ «أَجَلٌ إِنِّي أَوْعَاكَ كَمَا يُوعَاكَ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» : شَدِيدًا قَالَ
لَكَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى ، أَجَلٌ ذَلِكَ كَذَّ : أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ ؟ قَالَ
شَوْكَةً فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كَقَرَّ اللَّهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ ، وَحَطَّتْ عَنْهُ دُنُوبُهُ كَمَا
مَعَتْهُ الْحُمَّى ، : «الْوَعَاكَ» وَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقُهَا
. الْحُمَّى : لِيَقْوِ .

39. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzûruna vardım. Kendisi sıtmaya yakalanmıştı.

- Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.

- “Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırab çekmekteyim” buyurdu.

- (Herhalde) bu iki kat sevap kazanmanız içindir, dedim.

- “Evet, öyledir. Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını bağışlar. O müslümanın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür” buyurdu. (Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45)

Açıklamalar

916 numarada tekrar edilecek olan hadîs-i şerîf başa gelene sabır konusunda bizzat Peygamber Efendimiz'in tavrını gözlerimiz önüne sermektedir. Bir rivâyete göre, Abdullah İbni Mes'ûd

radıyallahu anh, Hz. Peygamber’e eliyle dokunduktan sonra, ateşinin çok fazla olduğunu söylemiştir. Efendimiz de çektiği sıkıntının iki müslümanın ıstırabına denk bir ıstırap olduğunu ifade buyurmuştur. İbni Mes’ûd’un, “İki kat sevap kazanmanız içindir (herhalde)” diye açıklama istercesine söylediği söze Efendimiz olumlu cevap vermiştir. Bilindiği gibi, kulun uğradığı belâ ve musîbetler sadece günahların affına vesile değildir. Aynı zamanda Allah katındaki derecesinin yükselmesine de sebeptir. Hz. Peygamber hakkında bu ikinci mâna geçerlidir.

Efendimiz, bir önceki hadiste olduğu gibi, başına gelen sıkıntıya sabreden müslümanın günahlarının, güz mevsiminde ağaç yapraklarının dökülmesine benzer şekilde döküleceğini müjdelemiştir.

Burada Peygamber Efendimiz’in, böylesine şiddetli bir hastalık geçirirken bile tebliğ ve irşad görevini, hem fiilen hem de sözlü olarak yürüttüğünü görmekteyiz. Bu, onun ümmetine karşı duyduğu şefkatin ve görev şuurunun delilidir. Resûl-i Ekrem hastalığının şiddetinden asla söz ve şikâyet etmemiş, ancak İbni Mes’ûd’un sorması üzerine durumunu açıklamıştır.

Bu olayda “En ağır belâ ve sıkıntılar peygamberlere gelir” hadisinin (bk. Tirmizî, Zühhd 57; İbni Mâce, Fiten 29) tecellisini de görmekteyiz. Peygamberler her konuda olduğu gibi sıkıntılara katlanmak ve acılara göğüs germek bakımından da ümmetlerine örnektirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâb-ı kirâmın çektiği sıkıntıların iki katını çekmiştir.

2. Belâ ve musibetler, günahların bağışlanmasına veya daha fazla sevap kazanılmasına sebeptir.

قال رسولُ اللهِ صَلَّى : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ - 40-
هَاور : «مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُصِيبْ مِنْهُ» : اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. بَفَتْحِ الصَّادِ وَكَسْرِهَا : «يُصِيبُ» وَضَبَطُوا . يِراخْبَلَا

40. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar.”
Buhârî, Merdâ 1

Açıklamalar

Hadisimiz, başa gelen sıkıntıların bazan lutuf ve hayır vesilesi olacağını açıkça ortaya koymaktadır. Burada söz konusu olan belâ ve musibetlerin neler olabileceğini ise, Bakara sûresi'nin 155. âyeti açıklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“..Sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden eksiltmekle sınarız. Sabredenleri müjdele!”

Önceki iki hadiste de görüldüğü gibi belâ ve musîbetler, sabır gösterilirse ya günahların bağışlanmasına ya da, burada işâret edildiği üzere, hayır ve ecirlere vesile olur. Nitekim İmam Gazzâlî, konuya üç ayrı yorum getirmiştir:

1. Münafiğın başına gelen musîbet ve hastalıklar. Münafık, sıkıntıya sabretmeyip şikâyetle bulunduğu için bunlar onun hakkında tam bir cezâ anlamı taşır.

2. Mü'minin hastalık ve musîbeti. Mü'min, bunların Allah'dan geldiği bilinci içinde sabreder. Böylece de sıkıntıları günahlarına kefâret olur.

3. Şükür ve rızâ halindeki olgun mü'minlerin hastalık ve sıkıntıları. Bunlar belâ ve musîbet halinde de Allah'a hamd ve şükür görevlerini yerine getirirler. Öylece onların sıkıntıları, Allah katındaki derecelerinin yükselmesine vesile olur.

Netice olarak şunu unutmamak gerekir ki, bu dünya imtihan dünyasıdır. Allah katında derece sahibi olmanın bir yolu da belâ ve musîbetlere uğramaktan geçmektedir. Bu durumda yapılacak iş, başa her ne gelmişse, onu sabır ve rızâ ile karşılamaktır. Müslümanın asıl kazancı buradadır. Bir anlamda sabır, müslüman için, her olumsuzluğu lehine çevirmeye imkân vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen her belâ ve sıkıntı, mutlaka bir cezâ değildir.

2. Müslüman belâ ve musibetlere sabretmek suretiyle Allah katındaki derecesini yükseltebilir.

قال رسول الله صلى الله عليه : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 41
لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِيُضُرَّ أَصَابَهُ ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ « : وَسَلِّمْ
اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَقَّنِي إِذَا كَانَتْ : لِفَاعِلًا فَلْيَقُ
. هِيَ لَعَنَ قَفْتَم «الْوَفَاءُ خَيْرًا لِي

41. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Başına bir musibet geldi diye hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: ‘Allahım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da beni öldür’ desin.”

Buhârî, Merdâ 19; Daavât 30; Müslim, Zikir 10, 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce Zühd 31

Açıklamalar

586 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, başa gelen dünyevî bir belâ ya da musibetin ağırlığı karşısında ölüm istemeyi yasaklamaktadır. Çünkü böyle bir hareket -Allah korusun- neticede intihara kadar gidebilir. Halbuki sabır gösterip dayanmak o sıkıntıdan kurtulmaya vesile olacaktır. Nitekim bir başka hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: “Hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Ölüm kendisine gelmeden önce onu dâvet

etmesin. Çünkü ölenin ameli son bulur. Yaşamak ise, mü'minin hayrını artırır” (Müslim, Zikir 13).

Özellikle dünyevî sıkıntı ve zorluklar karşısında ölümü temenni etmek, âcizliktir. Fakat âcizlik de olsa, bazan ölümü temenni etme zorunluğu doğabilir. İşte bu noktada sevgili Peygamberimiz, yapılması İslâm esaslarına aykırı olmayan ve insan tabiatına da uygun olan bir yolu göstermektedir: Her şeyin hayırlısını isteyerek işi Allah Teâlâ'nın irâde ve ilmine havâle etmek. Bu, hem İslâm'ın hem de Hz. Peygamber'in ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir. Böyle bir teslimiyet, sıkıntıdaki müslümanı hem iman ve tevekkül çizgisinde tutacak hem de ona sabretme gücü verecektir.

İslâmı iyi bilen ve anlayan bazı âlim ve şâirlerin bile zaman zaman ölümü temenni edecek kadar zorlandıkları olmuştur. Meselâ ilk ve cefâkâr müslümanlardan büyük sahâbî Habbâb İbni Eret hastalandığında kendisini ziyârete gelenlere şöyle demiştir: “Eğer Nebî sallallahu aleyhi ve sellem yasaklamamış olsaydı, hiç şüphesiz ben ölümü temenni ederdim”(bk. 588. hadîs). Merhum Mehmed Akif Ersoy da vefâtından bir yıl önce 1935'te şunları yazmıştır:

Daha bir müddet emînîm ki hayâtın yükünü

Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.

Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağı,ı,

Bana çok görme, ilâhî, bir avuç toprağı...”

Teslimiyet ve temenni, sabır ve özlem herhalde ancak bu kadar güzel ifâde edilebilirdi.

İslâm bilginlerinin bir kısmına göre, dînî açıdan fitneye düşme endişesi duyan kimse, ölümü temenni edebilir. Allah yolunda şehid olmayı temenni etmek, temiz bir belde de ölmeyi istemek nasıl güzel görülmüş ise, İmam Nevevî’ye göre dînî bir sebeple ölümü temenni etmek de aynen öyledir. Nitekim Hz. Ömer “Allahım, beni yolunda şehid olmak ve Resûlü’nün beldesinde ölmekle bahtiyar kıl” diye temennide bulunmuştur (bk. Buhârî, Fezâilü’l-Medîne 12). Hz. Ömer şehid edildiğı zaman kızı Hafsa, “Allah babama istediğini nasip etti” demiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a kavuşmak arzusuyla ölümü temenni etmekte bir sakınca yoktur.

2. Ancak başa gelen bir belâ ve musibetten dolayı ölüm istemek, bir anlamda kazâyâ rızâsızlık olacağı için doğru değildir.

42- وعن أبي عبد الله خباب بن الأرت رضي الله عنه قال -
دُّ بُرْدَةٌ لَهُ فِي شَكْوِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ
قَدْ كَانَ مَنْ : أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلَا تَدْعُو لَنَا ؟ فَقَالَ : ظِلُّ الْكَعْبَةِ ، فَقُلْنَا
قَبْلَكُمْ يُوْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فِي جَعْلٍ فِيهَا ، ثُمَّ يُوْتَى
ن ، وَيُمَشَّطُ بِأَمْشَاطٍ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نَصْفَيْ
الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ ، مَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ ، وَاللَّهُ لَيَتِمَنَّ
اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكَّابُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا
هَاور «جُلُونَ يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَالذُّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ ، وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعِ
ي رَاخِبًا .

. « وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً وَقَدْ لَقِينَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ شِدَّةً » : عي اور ي فو

42. Ebû Abdullah Habbâb İbni Eret radıyallahu anh şöyle dedi:

Hırkasını başının altına yastık yapmış Kâbe’nin gölgesinde dinlenirken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e (müşriklerden gördüğümüz işkencelerden) şikâyetinde bulunduk ve :

- Bize yardım dilemeyecek, Allah’a bizim için dua etmeyecek misiniz? dedik. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:

- “Önceki ümmetler içinde bir mü’mîn tutuklanır, kazılan bir çukura konulurdu. Sonra da bir testere ile başından aşağı ikiye biçilir, eti-kemiği demir tırmıklarla taranırdı. Fakat bütün bu yapılanlar onu dininden döndüremezdi. Yemin ederim ki Allah mutlaka bu dini hâkim kılacaktır. Öylesine ki, yalnız başına bir atlı, Allah’tan ve sürüsüne kurt saldırmamasından başka hiç bir şeyden endişe etmeksizin San’a’dan Hadramut’a kadar emniyetle gidecektir. Ne var ki, siz sabırsızlanıyorsunuz.”

Buhârî’nin bir başka rivayetinde ifade,
“Peygamber aleyhisselâm hırkasına bürünmüştü. Bizler müşriklerden çok işkence görüyorduk”
şeklindedir.

Buhârî, Menâkıb 25. Ayrıca bk. Buhârî, İkrâh 1, Menâkıbu’l-ensâr 29, Ebû Dâvûd, Cihâd 97

Habbâb İbni Eret

Künyesi Ebû Yahyâ veya Ebû Abdullah olan Habbâb İbni Eret radıyallahu anh, ilk müslümanların altıncısıdır. Müşrikler tarafından

ağır işkencelere tâbi tutulmuş cefâkâr müslümanlardandır. Mesleği demircilikti. Sipariş üzerine yaptığı kılıcın parasını almak üzere müşriklerin ileri gelenlerinden Âs İbni Vâil’e gittiğinde aralarında şu konuşma geçmişti.

Âs İbni Vâil:

- Muhammed’i inkar etmediğin sürece paranı vermeyeceğim.

Habbâb:

- Sen ölünceye hatta yeniden dirilinceye kadar da olsa, ben Muhammed’i inkâr etmem.

Âs İbni Vâil:

- Yeniden diriltildiğimde benim mallarım olur, o zaman ben de sana paranı öderim.

Habbâb, bir çok müşrikten aldığı cevapların bir örneği olan bu konuşmayı Hz. Peygamber’e haber verdi. Bunun üzerine “.. Âyetlerimizi inkâr edeni ve “Bana elbette mal ve çocuk verilecektir” diyeni gördün mü?” [Meryem sûresi (18), 77] âyeti nâzil oldu.

Habbâb, gördüğü işkencelerin izlerini vefât edinceye kadar sırtında taşıdı. Kendisi Medine'ye hicret ettikten sonra Bedir'den itibâren bütün savaflara katıldı. Hz. Peygamber'den 32 hadis rivayet etti. Üç hadisi Buhârî ve Müslim tarafından müştereken; iki hadisi Buhâri, bir hadisi de Müslim tarafından ayrıca rivayet edilmiştir. Kendisi yetmiş küsur yaşlarında iken Kûfe'de 37 (657) yılında vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf İslâm'ın ilk yıllarında Mekke'de müslümanların ne kadar bunaldıklarını, ne ölçüde sabra zorlandıklarını göstermektedir. Öyle ki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip:

“Bizim için Allah'tan yardım dilemeyecek misiniz? Biz artık dayanamıyoruz. Oysa biz inanıyoruz ki, siz dua ederseniz bu sıkıntılarımız biter” dediler. Bu bir bakıma son kozlarını kullanmaya teşebbüs edecek kadar bunaldıklarını ve bir anlamda ümitsizliğe kapıldıklarını göstermektedir.

Hız. Peygamber burada, imânları uğrunda daha ağır imtihanlardan geçirilmiş insanlardan örnekler vermek suretiyle önce, onları “beterin daha beteri olacağı” noktasında bilgilendirmiş ve ne yapmaları gerektiğini dolaylı olarak hatırlatmıştır. İnsan, kendi başına gelenin başkalarının da başına gelmiş olduğunu görmek veya duymakla biraz olsun rahatlar. Aynı kaderi birleriyle paylaşmış olmak onu belli ölçüde rahatlatır. Bu, tabiî ve psikolojik bir durumdur. Bu hadîs-i şerîfte de böylesi bir uygulamayı görmekteyiz.

Ayrıca, gelecekte neler olacağının, daha doğrusu, istikbaldeki aydınlığın müjdelenmesi, o güzel günler adına sıkıntıya dayanma gücü verecektir. Karanlık gecelerin kararıp kalmayacağını, elbette bir aydınlık sabaha ulaşacağını hatırlatmak, istikbaldeki olumlulukları anlatmak mevcut sıkıntıyı ve ümitsizliği kesinlikle hafifletecektir. Modern toplumlarda da bu usûl uygulanmaktadır. Yaşanan sıkıntıların belli bir zaman sonra ortadan kalkacağını, o günlere kavuşabilmek için bugün bazı fedakârlıklara katlanmak gerektiğini hatırlatma yöntemini hemen hemen her ülke yönetimi zaman zaman kullanmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz burada, çekilen sıkıntıların bir yandan tarihî boyutunu ve şiddetini ortaya koyarken bir taraftan da İslâm'ın aydınlık geleceğinden en küçük bir tereddüt duymadığını kesin bir dille ve pek çarpıcı ve güven verici bir örnekle anlatmaktadır. Zira San'a ile Hadramut arası yayalar için on bir günlük bir mesâfedir. Bu iki şehrin misal verilmesi, muhtemelen İslâm hâkimiyeti altına girecek toprakların genişliğinden kinâyedir. Yemen'de bile emniyeti temin edecek olan İslâm, Mekke-Medine gibi yörelerde asayiş daha kolaylıkla sağlayacaktır, demek istenmiştir.

Bu hadiste, Hz. Peygamber'in ne kadar gerçekçi olduğu görülmektedir. İslâm hâkimiyetinde müslümanların sahip olacağı yegâne korku Allah korkusu olacaktır. Bir de olsa olsa yırtıcı hayvanların saldırısından endişe edilebilecek, fakat insanlardan bilinçli ve irâdî olarak gelecek herhangi bir baskı, saldırı ve tecâvüz bulunmayacaktır. Bu İslâm'ın hâkim olduğu topraklarda beşer planında tam bir güven ve huzur ortamının kurulacağını müjdelemektir. Hz. Peygamber, her nimetin bir külfeti ve bedeli olduğunu, her külfetin de mutlaka bir nimete vesile olacağını böylece ortaya koyduktan sonra “Ama siz acele ediyor, sabırsızlık gösteriyorsunuz”

buyurmak suretiyle o günkü müslümanları sabra davet etmiş, herşeyin, Allah'ın takdirine bağlı olarak belli bir zamanı bulunduğu fikrini vermiştir.

O halde nasıl sabırla koruk, üzüm olursa, her sıkıntı da sabır ve zamanla geçer. Büyük neticeler büyük fedkarlık ister.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Din ve imanından dolayı kişinin uğradığı azab ve işkenceye sabır, takdire değer bir meziyettir,
2. Hz. Peygamber'in verdiği haberler aynen gerçekleşmiştir.
3. İslm, sulh ve skn, emniyet ve selmet dinidir.
4. Din ve iman düşmanlığı, yeni bir olay değildir.
5. Hz. Peygamber ashbını geçmiş ümmetlerden misaller vererek ve geleceğe dair açıklamalarda bulunarak eğitmiştir.

43- لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَثَرُ : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - فَأَعْطَى الْأَقْرَعَ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَاسًا فِي الْقِسْمَةِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى ا
بْنِ حَابِسٍ مِائَةً مِنَ الْإِيلِ وَأَعْطَى عُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ مِثْلَ ذَلِكَ ،

فَقَالَ . وَأَعْطَى نَاسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ وَآثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ
مَا عَدِلَ فِيهَا ، وَمَا أُرِيدَ فِيهَا وَجْهَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ إِنَّ هَذِهِ قِسْمَةٌ : رَجُلٌ
وَاللَّهُ لَأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَتَيْتُهُ : فَقُلْتُ
« : ثُمَّ قَالَ . فَأَخْبَرْتَهُ بِمَا قَالَ ، فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ كَالصَّرْفِ
يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى قَدْ : وَرَسُولُهُ ؟ ثُمَّ قَالَ فَمَنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ
لَا جَرَمَ لَا أَرْفَعُ إِلَيْهِ بَعْدَهَا : فَقُلْتُ «أَوْذِي بِأَكْثَرِ مَنْ هَذَا فَصَبِرَ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . حَدِيثًا .

. وَهُوَ صِبْغٌ أَحْمَرُ : هُوَ بِكَسْرِ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ «كَالصَّرْفِ» وَقَوْلُهُ

43. Abdullah İbni Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi:

Huneyn Savaşı ganimetlerini taksim ederken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bazı kişilere diğerlerinden fazla hisse verdi. Akra' İbni Hâbis'e yüz deve, Uyeyne İbni Hısn'a da bir o kadar verdi. Arapların ileri gelenlerine de o günkü taksimde biraz fazla pay verdi. Bunun üzerine bir kişi:

- Vallahi bu taksimde hakkâniyet yoktur, Allah rızâsı da gözetilmemiştir! dedi.

Ben de:

- Allah’a yemin ederim ki bunu ben Resûlullah’a söyleyeceğim, dedim. Gittim, adamın söylediklerini anlattım.

Bunun üzerine, kızgınlığından Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonra şöyle cevap verdi:

- “Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, hiç kimse adâlet etmez.” Daha sonra da şöyle buyurdu:

“Allah, Mûsâ’ya rahmet etsin. O bundan daha ağır bir ithama maruz kalmıştı da sabretmişti.”

Ben (kendi kendime), “Bundan sonra kimsenin sözünü Resûlullah’a iletmeyeceğim” diye karar verdim. Buhârî, Edeb 53; Müslim, Zekât 145

Açıklamalar

Huneyn, Mekke ile Tâif şehirleri arasında bir vâdidir. Huneyn Gazvesi Mekke’nin fethinden sonra sekizinci hicrî yılda cereyan etmiştir. İki bini Mekkeli on iki bin kişiden meydana gelen müslüman ordusu bu harbte on dört bin kişilik Hevâzin ve Sakif kabileleriyle savaştı. Bu savaşta, seksen kadar Mekkeli müşrik ve “tulekâ” denilen,

haklarındaki ölüm cezası fetih günü kaldırılan kimseler de sefere çıkmıştı. Bunlar biraz da kimin galib geleceğini merak edenlerdi.

Tevbe Sûresi'nin 25-27. âyetlerinde bu harble ilgili şu ilâhî tesbitleri bulmaktayız:

“And olsun ki Allah size birçok yerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn Savaşında yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkar edenleri azaba uğrattı. İnkarcıların cezâsı budur. Allah bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlar ve merhamet eder.”

Âyette de işâret buyurulduğu gibi müslümanlar Uhud Gazvesi'nden sonra bir kez de Huneyn Gazvesi'nde bozgunla burun buruna gelmişlerdi. Hz. Peygamber'in sebâtı, ordunun tekrar derlenip toparlanmasına, sonuçta savaşı kazanmalarına ve büyük bir ganimet elde etmelerine vesile olmuştur.

Ci'râne denilen yerde toplanan ve dağıtımı yapılan bu ganimet, altı bin kadın ve çocuk, 24 bin deve,

40 bin koyun, dört bin ukıyye gümüş para idi. Hz. Peygamber bu ganimetlerin beşte birlik beytü'l-mâl hissesinden müellefe-i kulûb denilen, gönülleri İslâm'a ısındırılması istenen bazı kabile ileri gelenlerine bol bol ikramda bulunmuştu. Hadiste adı geçen üç kişi de onlardandı. Durumun nezâketini ve hikmetini kestiremeyen bazıları şu veya bu şekilde bu taksime karşı çıkmışlardır. Özellikle Muattib İbni Kuşeyr, Resûlullah'ın uygulamasını hadisimizde yer alan sözleriyle kınadı. Hz. Peygamber'i âdil davranmamakla suçladı. Bu büyük bir cür'et ve çirkin bir suçlama idi. Abdullah İbni Mes'ud radiyallahu anh de bu sebeple onun sözlerini Hz. Peygamber'e duyurma ihtiyacını hissetmişti. Burada hatırlatılmasında fayda vardır ki, Huneyn ganimetlerinin taksimi olayında daha başka insanların da bazı itirazları ve şikâyetleri olmuştur. Ensâr gençlerinin bazı sözleri üzerine Hz. Peygamber'in bütün Ensâr'ı toplayıp onlarla mes'eleyi görüşmesi meşhurdur.

Ganimet dağıtımı ve bazı itirazlar hakkında Tevbe sûresi'nin 58-59. âyetlerinde bazı tesbitler yer almakta ve şöyle buyurulmaktadır:

“Sadakalar hakkında sana dil uzatanlar vardır. Onlara verilirse hoşnud olurlar, verilmezse, hemen

öfkeleniverirler. Eğer onlar Allah ve Peygamber'inin kendilerine vermiş oldukları şeylere razı olsalar ve 'Allah bize yeter; O ve Peygamberi bol nimetinden bize verecektir; doğrusu biz Allah'a gönül bağlayanlardanız' deselerdi, daha hayırlı olurdu.”

Hız. Peygamber, imanından emin olduğu kişiler dururken, dînî açıdan onlardan daha aşağı seviyedeki kişilere gerektikçe ihsan ve ikrâmıda bulunurdu. Çünkü ihsan ve lutufta farklı ölçüler kullanılabilir.

Bir kez daha ifade edelim ki, Hız. Peygamber'in bu taksimde verdikleri, ganimetin peygamberin hakkı olan beşte birlik kısmındandı. Asla gâzilerin paylarına düşen kısımdan değildi. Buna rağmen itiraza uğramış, adâletsizlikle suçlanmıştır. Bu suçlama karşısında Hız. Peygamber'in öfkesi ve tepkisi çok tabiî ve gerçeğin ortaya konması bakımından fevkalâde önemlidir.

Hız. Peygamber, en açık gerçeklerden birini dile getirerek “Eğer Allah ve Resûlü de adâlet etmezse, dünyada adâlet edecek kimse yok demektir. Başka kim adâlet eder?” buyurmuştur. Bu aynı zamanda mübârek yüzlerindeki öfke belirtileriyle birleşince,

pek ciddî bir tehdid anlamı da taşımaktadır. Ancak Hz. Peygamber, çoğu kere yaptığı gibi bu kez de Hz. Mûsâ'nın yahudilerden çektiği eziyet ve işkenceleri genel mânada hatırlayarak, “Allah Mûsâ'ya rahmet etsin. O, bundan daha ağır eziyetlere muhatab oldu da sabretti” buyurmuş, kendi kendisine sabır telkin etmiştir. Hz. Mûsâ'nın, kavminden gördüğü eziyete değişik âyetlerde işâret buyurulmuştur:

“Bize Allah'ı apaçık göstermediğin sürece sana asla inanmayız” [Bakara sûresi (2), 55];

“Sen ve Rabbin gidip harbedin, biz burada bekleyeceğiz” [Mâide sûresi (5), 24];

“Biz tek çeşit yemeğe sabredemeyiz...” [Bakara sûresi (2), 61] âyetleri bunlardandır. Ayrıca müslümanlar, “Ey mü'minler, Mûsâ'ya eziyet edenler gibi olmayın!..” [Ahzâb sûresi (33), 69] âyetiyle de uyarılmışlar, Hz. Peygamber'e karşı yahudiler gibi davranmaktan sakındırılmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e eziyet eden, ona saldıran ve küfredenlerin yahûdilere benzediğine dikkat çekilmiştir.

2. Hz. Peygamber, kendisi hakkında böylesine çirkin sözler söyleyen kişiyi cezalandırmamış, bu sözü, peygamberliğin inkârı olarak değerlendirmemiştir.

3. Resûlullah'a söven kimse küfre girer.

4. Dünyada Resûlullah'ın bile sabretmekte zorlandığı çok değişik ve ağır olaylarla karşılaşmak mümkündür. Çâre, sabretmek, sabredebilmektir.

5. Sahâbe-i kirâm'ın Resûlullah'a duydukları muhabbet, onun hukukunu korumakta gösterdikleri titizlik her türlü takdirin üstündedir.

رسولُ الله صَلَّى اللهُ لاق: وعن أنس رضي الله عنه قال -44-
إِذَا أَرَادَ اللهُ بَعْدَهُ خَيْرًا عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا ، « :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بَعْدَهُ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِدَنِّيهِ حَتَّى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
» .

إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
أَضْرَ لَا هَلْفَ يَضُرُّ نَمَفٌ ، مُهَالْتِبًا مَوْقَ بَحَاً إِذَا يَلَا عَتَ هَلَلَانِو ،
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ « طُخْسَلَا هَلْفَ طِخْسَ نَمُو ،

44. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez.”

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem (yine) şöyle buyurmuştur:

“Mükâfâtın büyüklüğü, belânın şiddetine göredir. Allah, sevdiği topluluğu belâyâ uğratar. Kim başına gelene rızâ gösterirse Allah ondan hoşnut olur. Kim de rızâ göstermezse, Allahın gazabına uğrar.” Tirmizî, Zühd 57. Ayrıca bk. İbnî Mâce, Fiten 23

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarını dünyada çeşitli imtihanlardan geçirir. Ancak bu, her defasında cezalandırma anlamında değildir. Allah, hayrını dilediği kullarını

da belâ ve musibetlere uğratar. İmtihana tabi tutulan kul eğer sabrederse, günahları bağışlanır ve âhirete günahlarından arınmış olarak gider. Bu, kul için en büyük hayırdır. Hadisimiz işte bu gerçeği hatırlatarak, başına belâ ve musibet gelmiş olanları sabır göstermeye teşvik etmektedir. Bu durum hastalık, sıkıntı ve belâyâ uğramayı istemek anlamına gelmez. Biz Allah'tan sıhhat ve âfiyet istemekle emrolunduk. Ancak istemeden başa gelen sıkıntılara da sabretmemiz gerekir.

Bu arada aynı hataları işlediği halde dünyada cezalandırılmayan insanlara iyilik edildiği de sanılmamalıdır. Onlar işledikleri bütün günahlarla birlikte kıyamet gününde ilâhî huzura gelecekler ve -şayet Allah Teâlâ bağışlamazsa- işledikleri günahların cezalarını tam olarak çekeceklerdir. Dünyanın sıkıntısı âhiretin azabı yanında elbette hafif kalacaktır. Bu sebeple de dünyada cezâsını çekmiş olan kârlı çıkacaktır.

Hadisin ikinci kısmında da, çekilen sıkıntı ve geçirilen imtihanların ağırlığı ölçüsünde büyük sonuçların bulunduğu müjdelenmektedir. Bu da ağır ve ciddî musibetlere dayanma gücü vermesi açısından fevkalâde önemli bir ölçüdür. O halde Allah Teâlâ'dan gelen musibetlere rızâ göstermek

gerekir. Zira böyle davrananlardan Allah razı olur ve hesapsız sevap verir. Kim de bunları hoş karşılamaz, kötü görürse, Allah'ın gazabına uğrar. Çünkü “Kötülük işleyen cezalandırılır” [Nisâ sûresi (4), 123].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen sıkıntı ve hastalıklara sabretmek, günahlardan arınmaya sebeptir.

2. Musibet ve belâ her zaman ceza anlamında değildir. Allah sevdiği kulunu da belâ ve musibetlere uğratar.

45- كَانَ ابْنُ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
اللَّهُ عَنْهُ يَشْتَكِي ، فَخَرَجَ أَبُو طَلْحَةَ ، فَقَبِضَ الصَّبِيَّ ، فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو
سَكْنُ هُوَ أ : مَا فَعَلَ ابْنِي ؟ قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ وَهِيَ أُمُّ الصَّبِيِّ : طَلْحَةَ قَالَ
مَا كَانَ ، فَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ الْعِشَاءَ فَتَعَشَّى ، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا ، فَلَمَّا فَرَغَ
وَارُوا الصَّبِيَّ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو طَلْحَةَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى : قَالَتْ
« : نَعَمْ ، قَالَ : ؟ قَالَ أَعَرَسْتُمُ اللَّيْلَةَ » : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ ، فَقَالَ
أَحْمِلْهُ حَتَّى : فَوُلِدَتْ غُلَامًا فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا
: تَأْتِي بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَبَعَثَ مَعَهُ بِتَمْرَاتٍ ، فَقَالَ
بِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ نَعَمْ ، تَمْرَاتٌ فَأَخَذَهَا الذَّ : لَاقَ «أَمْعُهُ شَيْءٌ ؟ »
وَسَلَّمَ فَمَضَعَهَا ، ثُمَّ أَخَذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ ثُمَّ حَنَّكَه
. وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ : وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ
كُلُّهُمْ قَدْ قَرَأُوا الْقُرْآنَ ، يَعْنِي مِنْ أَوْلَادِ عَبْدِ اللَّهِ قَرَأَتْ تِسْعَةَ أَوْلَادٍ
الْمَوْلُودِ .

مَاتَ ابْنُ أَبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ، فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
قَرَّبَتْ إِلَيْهِ لَا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بِابْنِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أَحَدُهُ ، فَجَاءَ فِ :
عَشَاءً فَأَكَلَ وَشَرِبَ ، ثُمَّ تَصَنَّعَتْ لَهُ أَحْسَنَ مَا كَانَتْ تَصْنَعُ قَبْلَ ذَلِكَ
يَا أَبَا : تَتَلَقَّ أَهْلَهُمْ بِأَصَاوِرِ عِبَشٍ دَقُّ هَنَاءٍ تَأْرَنَاءَ أَمْلَفَ ، أَهْبَ عَقُوفَ ،
هَلْ بَيْتٍ فَطَلَبُوا طَلْحَةَ ، أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمًا أَعَارُوا عَارِيَتَهُمْ أ
: قَالَ . فَاحْتَسِبْ ابْنَكَ : لَا ، فَقَالَتْ : عَارِيَتَهُمْ ، أَلَهُمْ أَنْ يَمْنَعُوهَا ؟ قَالَ
تَرَكَتَنِي حَتَّى إِذَا تَلَطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبَرْتَنِي بِابْنِي ، : فَغَضِبَ ، ثُمَّ قَالَ
مَ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ ، فَأَنْطَلَقَ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِي لَيْلَتِكُمَا » : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
» .

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي : فَحَمَلَتْ ، قَالَ : لَاقَ
لَمَّ إِذَا أَتَى الْمَدِينَةَ سَفَرٍ وَهِيَ مَعَهُ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مِنْ سَفَرٍ لَا يَطْرُقُهَا طُرُوقًا فَدَنُوا مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ ،
فَاحْتَبَسَ عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ ، وَأَنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَرَبٌ أَنَّهُ يَعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ مَعَ يَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ يَا : قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ ، وَأَدْخَلَ مَعَهُ إِذَا دَخَلَ ،
يَا أَبَا طَلْحَةَ مَا أَجِدُ الَّذِي : تَقُولُ أُمُّ سُلَيْمٍ . وَقَدْ احْتَبَسَتْ بِمَا تَرَى
أ ، وَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ حِينَ قَدِمَا فَوَلَدَتْ كُنْتُ أَجِدُ ، أَنْطَلِقُ ، فَأَنْطَلَقْتُ
يَا أَنْسُ لَا يُرْضِعُهُ أَحَدٌ تَعْدُو بِهِ عَلَى رَسُولٍ : فَقَالَتْ لِي أُمِّي . غُلَامًا
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ احْتَمَلْنَاهُ فَأَنْطَلَقْتُ بِهِ إِلَى
. وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ . مَرْسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

45. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi:

Ebû Talha radıyallahu anh'ın hasta bir erkek çocuğu vardı. Ebû Talha evde değilken çocuk öldü. Eve döndüğü zaman:

- “Oğlumun durumu nedir?” diye sordu.

Çocuğun annesi Ümmü Süleym:

- O şimdi eskisinden daha rahat, dedi. Akşam yemeğini hazırlayıp getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi sonra da hanımıyla yattı. Daha sonra hanımı ona “Çocuğu defnediniz” dedi.

Ebû Talha sabahleyin Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve olup biteni anlattı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Bu gece ilişkide bulundunuz mu?” diye sordu.

Ebû Talha:

- Evet, dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allahım, bu ikisine mübârek kıl” diye dua etti.

(Zamanı gelince) Ümmü Süleym bir erkek çocuk doğurdu. Ebû Talha bana:

- “Çocuğu al, Peygamber’e götür” dedi. Ümmü Süleym de bir miktar hurma verdi, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Çocuğun yanında herhangi bir şey var mı?” diye sordu. Ben:

- Evet, bir kaç hurma var, dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hurmaları ağzına alıp çiğnedi. Sonra çıkarıp çocuğun ağzına koydu ve damağını hafifçe oğdu, adını da Abdullah koydu.

Buhâri, Cenâiz 42, Akîka 1; Müslim, Edeb 23; Fezâilü’s-sahâbe 107

Buhârî’nin bir rivayetinde göre Süfyân İbni Uyeyne; “Ensardan bir kişi (İbâye İbni Rifa’a) Abdullah’ın dokuz çocuğunu gördüğünü, hepsinin de Kur’an’ı okuyan ve mânasını anlayan kimseler olduğunu söylemiştir.” Buhâri, Cenâiz 42

Müslim’in rivâyetinde ise, olay şöyle anlatılmaktadır:

Ebû Talha'nın, Ümmü Süleym'den olma bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym, ev halkına:

- Ebû Talha'ya ben haber vermedikce, oğlu hakkında hiç biriniz bir şey söylemeyiniz! diye tenbihledi. Sonra Ebû Talha eve geldi. Ümmü Süleym akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi. Yemekten sonra Ümmü Süleym, eskiden olduğundan daha güzel süslendi. O da hanımıyla yattı. Ebû Talha'nın karnı doyup tatmin olduğunu görünce Ümmü Süleym ona:

- Ey Ebû Talha, bir millet, bir aileye emânet bir şey verseler de, sonra emânetlerini isteseler, iade etmeyebilirler mi, ne dersin? dedi.

Ebû Talha:

- Hayır, (vermemezlik edemezler) dedi.

Ümmü Süleym:

- O halde oğlunu geri alınmış böyle bir emânet bil, dedi.

Ebû Talha kızdı ve:

- Mademki öyle, niçin hiç bir şey olmamış gibi davrandın? Şimdi de tutmuş, oğlumun durumunu bana haber veriyorsun, öyle mi? dedi. Derhal kalkıp Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve olanı biteni olduğu gibi haber verdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- "Geçen gecenizi Allah hakkınızda bereketli kılsın" buyurdu.

Ümmü Süleym hâmile kaldı.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir sefere çıkmıştı. Ümmü Süleym de bu sefere iştirak etmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem seferden döndüğünde Medine'ye gece girmezdi. Medine'ye yaklaştıklarında Ümmü Süleym'i doğum sancıları tuttu. Bu sebeple Ebû Talha onun yanında kaldı, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yoluna devam etti. Ebû Talha şöyle demeye başladı:

- Rabbim! Sen çok iyi bilirsin ki ben, Resûlün ile beraber Medine'den çıkmaktan, onunla beraber Medine'ye girmekten son derece memnun olurum. Fakat bu defa bildiğin sebepten takılıp kaldım.

Bunun üzerine Ümmü Süleym:

- Ebû Talha! Şimdi artık sancım kalmadı. Sen git, dedi.

(Enes diyor ki) Biz yolumuza devam ettik. Medine'ye geldiklerinde Ümmü Süleym'i yine doğum sancısı tuttu ve bir erkek çocuk doğurdu. Annem (Ümmü Süleym) bana:

- Enes, bu çocuğu sen sabahleyin Resûlullah'a götürmeden kimse emzirmesin, dedi. Sabahleyin ben çocuğu alıp Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e götürdüm. Resûlullah'ın elinde bir dağlama âleti vardı. Beni görünce:

- Herhalde Ümmü Süleym doğum yaptı, buyurdular.

- Evet, dedim. Hemen elindeki dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu kucağına verdim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Medine'ye has acve hurmasından bir tane istedi. Onu ağzında iyice çiğnedi, sonra da çocuğun ağzına çaldı. Çocuk yalanmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Medinelilerin hurma sevgisine bakın!” buyurdu. Çocuğun yüzünü okşadı ve ona Abdullah adını verdi. Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 107

Açıklamalar

Hadiste söz konusu olan çocuğun adı, İbn Hibbân’ın rivayetinden öğrendiğimize göre Ebû Umeyr’dır. Ebû Umeyr zeki bir çocuktur. Bu sebeple babası Ebû Talha onu çok severdi. Hz. Peygamber de ona rastladıkça, kendisine iltifat edip şakalaşırdı.

Ümmü Süleym, çocuğunun ölmesine rağmen sabırlı davranmış, bir rivayete göre çocuğu yıkayıp kefenledikten sonra üzerini örtmüş, evdekilere de kendisinden başka kimsenin Ebû Talha’ya çocuktan bahsetmemesini tenbih etmiştir. Sonra da muhtemelen oruçlu olan kocasının akşam yemeğini hazırlamış, eve geldiğinde geciktirmeden takdim etmiş, hatta, her zamankinden daha fazla süslenerek, kocasına üzülecek bir şey olmadığı izlenimini vermiş, böylece onun her türlü isteğini karşılamaya hazır olduğunu göstermiştir. Ebû Talha’nın çocuk hakkındaki sorusuna da gayet ustaca, “o şimdi daha rahat” cevabıyla aslında

çocuğun gerçek durumunu haber vermiştir. Onun bu sözünü çocuğun iyileştiği anlamında yorumlayan Ebû Talha eşiyle cinsel yakınlık kuracak kadar rahatlamıştır.

Ümmü Süleym, kocasının çocuğu çok sevdiğini bildiği için böyle davranmış ve onu ölüm haberinin acısına hazırlamış olmalıdır. Nitekim çocuğu, geri alınmak üzere bırakılmış bir emânet olarak vasıflandırması, emâneti sahibine geri vermemenin düşünölemeyeceğini Ebû Talha'ya söylettikten sonra bu emânetin geri alındığını yani çocuğun öldüğünü söylemiş olması, onun böyle bir gaye taşıdığını göstermektedir. Bu olayda Ümmü Süleym, çocuğunu kaybeden hiç bir annenin gösteremeyeceği bir sabır ortaya koyarak, yiğitliğini ve olgunluğunu isbat etmiştir. Hz. Peygamber'in Ebû Talha ailesi için yaptığı dua da bu tavrın Peygamberimiz tarafından takdir edildiğini göstermektedir. Onun sabrı, kendisine Abdullah gibi hayırlı bir evlat ve hepsi kurra (âlim) olan dokuz torun kazandırmıştır.

Bu hadis, bir hanım sahâbînin ölüm olayı karşısında ne ölçüde sabır gösterebildiğini belgelemekte, dolayısıyla bizlere sabırlı olma konusunda güzel bir örnek sunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeni doğan bir çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek yalatmak sünnettir.

2. Çocuğa dindar bir kimsenin ad koyması müstehaptır.

3. Çocuklara Abdullah, Abdurrahman ve İbrahim isimlerini koymak güzeldir.

4. Hadis, Ümmü Süleym'in üstün niteliklerine delildir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -46-
لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ «: وَسَلَّمَ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «عِنْدَ الْغَضَبِ

وَأَصْلُهُ عِنْدَ الْعَرَبِ مَنْ يَضُمُّ الصَّادَ وَفَتْحَ الرَّاءِ ، «وَالصُّرْعَةُ»
يَصْرَعُ النَّاسَ كَثِيرًا .

46. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gerçek babayiğit, greŖte rakîbini yenen değil, öfkelenendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir.”
Buhârî, Edeb 102; Müslim, Birr 106-108

Açıklamalar

Dinimizin övüp takdir ettiği yiğit, yarışta, greŖte rakîbini yenen kimse değil, kin ve öfkeyle dolduğu zaman nefsini kötü bir söz ve davranıştan alıkoyabilendir. Bu sebeple bir hadîs-i şerîfte: “Nefisle mücâdele, düşmanla mücâdeleden daha zordur” buyurulmuştur. Bir başka hadiste ise: “En azılı düşmanın nefsindir” denilmiştir (bk. Aclûnî, Keşfü’l-hafâ, I, 143).

Hadisimiz bir taraftan içimizdeki rakiplerle mücâdelenin, dışımızdaki rakiplerle mücâdeleden daha zor olduğunu ortaya koymakta, bir yandan da yiğitlik duygu ve gösterilerini inkar etmeden onları iyiye yönlendirmektedir. Böylece inananları tehlike ile burun buruna geldikleri kızgınlık ve öfke anlarında sabırlı davranmaya teşvik etmektedir. Sabır, kin ve öfkeyi değilse bile, böylesi hallerde gayr-i meşrû bir iş yapmayı önleme gücü olmaktadır.

648 numarada tekrarlanacak olan hadisimiz, özellikle yiğitlik taslayan, kahramanlıktan hoşlanan ve bunu fizikî güç gösterisinde sananları asıl kahramanın kim olduğu konusunda uyarmakta ve her inanan kişiyi böyle bir kahramanlığa davet etmektedir. Bu mânada yarış, güreş, savaş her zaman söz konusudur. O halde böyle bir babayiğit olmaya bakmak gerekir.

Her şeye rağmen bir kere kızmış olan kimseyi teskin etmek için ne yapılması gerekir? Bu sorunun cevabını aşağıdaki hadiste bulmaktayız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nefisle mücâdele ve ona hâkim olmak, düşmanla cihad etmekten daha zordur.

2. Ferdî ve sosyal zararını düşünerek öfkelenmemeye çalışmak gerekir.

كُنْتُ جَالِسًا مَعَ: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -47- النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَجُلَانِ يَسْتَبَّانِ وَأَحَدُهُمَا قَدْ احْمَرَّ «: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَانْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُ . وَجَهَّهُ أَعْوَدُ بِاللَّهِ مِنْ : عَلِمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ ، لَوْ قَالَ إِنِّي لَا إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَقَالُوا لَهُ . الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ ذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ . قَدْ عَلَيْهِ فِتْمَةٌ . «تَعَوَّذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ .

47. Süleyman İbni Surad radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturuyordum. İki kişi birbirine sövüp duruyordu. Bunlardan birinin yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişmiş, dışarı fırlamıştı.

Bunu gören Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben bir söz biliyorum, eğer bu kişi onu söylerse, üzerindeki bu kızgınlık hali geçer. Eğer o, “Eûzü billâhi mine’ş-şeytânirracîm = İlâhi rahmetten kovulmuş şeytandan Allaha sığınırım” derse, üzerindeki hâl kaybolur.”

Oradakiler Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ona “İlâhî rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!” tavsiyesinde bulunduğunu iletiler. Buhârî, Bed'ü'l-halk 11, Edeb 44, 76; Müslim, Birr 109

Süleyman İbni Surad

Hadisimizin râvisi olan Süleyman İbni Surad el-Huzâî radıyallahu anh'ın İslâm öncesi dönemde adı Yesâr'dı. Peygamber Efendimiz bu adı Süleyman'a

çevirmiştir. Süleyman İbni Surad, üstün ahlâklı, ibadete düşkün ve kavmi arasında saygın bir kişiliğe sahipti. Kûfe kurulduktan sonra oraya ilk yerleşenler arasındadır. 93 yaşında iken h. 65 yılında Aynü'l-verde harbinde öldürülmüş ve başı Mervan b. Abdülmelik'e götürülmüştür. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den 15 hadis rivâyet etmiştir. Peygamber Efendimiz'in, Hendek Harbi sonunda apar-topar kaçan müşrik ordusunun arkasından, gelecek günlerde harekete geçme önceliğinin artık müslümanlarda olacağını müjdeleyen “Bundan böyle biz müşriklere hücum edeceğiz, onlar bize değil!... Sıra bizde..” (Buhârî, Meğazî 29) hadisini, yine Süleyman İbni Surad rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, öfkesinden kan beynine sıçramış, hiddetinden kıpkırmızı kesilmiş, boyun ve şakaklarındaki damarları şişmiş birinin o sırada herhangi bir hata işlemekten sakınlaşması için eûzü besmele çekmesi tavsiye edilmektedir.

“Efendimiz'in bu tavsiyesi, “Şeytan seni dürtükleyecek olursa Allah'a sığın. Doğrusu o,

işitendir, bilendir.” [Fussılet sûresi (41), 36]
âyetindeki ilâhi öğüdün teyid ve te’kididir.

Halkımızın “eûzü” diye bildiği istiâze, “Rahmetten uzaklaştırılmış şeytandan ve onun şerrinden Allah’a sığınırım” anlamındadır ve âyetteki Allah’a sığınma tavsiyesinin nasıl ifade edileceğini öğretmektedir. Bu bilinçle hatırlanacak ve söylenecek istiâze, hiddet ve öfkenin yatışmasını, kişinin aklını başına devşirmesini sağlayacaktır.

Nitekim hadiste, kavga ettiği bildirilen kızgın sahâbîye Resûlullah’ın bu tavsiyesi ulaştırılmış, o da bunu söyleyerek sakinleşmiştir. Hatta bir başka rivayete göre “Ben delirdim mi, bendeki bu hâl nedir?” diyerek aklını başına toplamıştır. Kin ve öfkeyi körükleyen şeytandır. Şeytandan Allah’a sığınmakla kin ve öfkenin sebebi ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Sabredip öfkesini yenebilen kişinin mükâfatı nedir? Bu sorunun cevabını da aşağıdaki hadîs-i şerîften öğreneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ashâbına karşı son derece merhametliydi.

2. Eûzü besmele çekmek, öfke ve kızgınlığı giderir.

يَهْ وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ كَظَمَ غَيْظًا ، وَهُوَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ ، دَعَاهُ اللَّهُ « : وَسَلَّمَ قَالَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ مِنْ دِيْنٍ ح : رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ « الْحَوْرُ الْعَيْنُ مَا شَاءَ حَسَنٌ .

48. Muâz İbni Enes radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gereğini yapmaya gücü yettiği halde öfkesini yenen kimseyi Allah, Kıyamet günü herkesin gözü önünde çağırır, hûriler arasından dilediğini seçmekte serbest bırakır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 3 ; Tirmizî, Birr 74; Kıyâmet 48. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 18

Muâz İbni Enes

Muâz İbni Enes el-Cühenî radiyallahu anh, Medineli sahâbîlerdendir. Hz. Peygamber'den 30

kadar hadis rivâyet etmiştir. Ebü'd-Derdâ gibi sahâbîlerden de rivâyette bulunmuştur.

Kendisinden oğlu Sehl İbni Muâz hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde (III, 437, IV, 234) ve dört büyük Sünen'de yer almıştır.

Mısır'da yaşamış olan Muâz, Abdülmelik İbni Mervân'ın halifeliği döneminde vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sabırla ilgili tavsiyelerine uyan ve öfkesini yenmeyi başaran kişilere bu hadiste bir müjde vermektedir. Nefsinin kızgınlığını yatıştırana, yine nefsi teskin edici cinsten olmak üzere âhirette istediği hûriyi seçme serbestisi... Bu, dünyadaki peşin faydaları yanında sabrın âhirette de fayda vereceğini, yani meselenin uhrevî boyutunu göstermektedir. Bu müjde inananları, öfkelerini yenip sabretmeye ciddî bir şekilde teşvik etmektedir.

Hadiste “öfkesinin gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde” kaydı önem arz etmektedir. Önemli

olan da böyle gücü yettiği anda sabredebilmektir. “Kızgınlığını yenip insanları bağışlamak” olgun mü’minlerin özelliklerindendir [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 133-134].

“Gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde, öfkesini yenen kimsenin kalbini, Allah emniyet ve imanla doldurur”, “Gazabını teskin edenin Allah ayıplarını örter” hadisleri de kin, nefret ve hiddetine hâkim olanlara verilecek diğer karşılıkları belirlemektedir.

“Gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde” kaydı, özellikle yöneticileri hedef alan mesajlar ihtiva etmektedir. Onların hiddetlerine hâkim olmaları hiç şüphesiz bir çok haksızlığa ve telâfisi imkânsız bazı kayıplara mâni olur. Bu sebeple, iktidar sahiplerinin kin ve öfkelerini yenmeleri ayrıca bir önem arz etmektedir.

Kızgınlık ve öfkesini geçiştirebilmek, böylesine önemli ve faydalı bir meziyettir. Ancak bunu başarmak oldukça zordur. Bu sebeple kin ve öfkenin zararından kurtulabilmenin en iyi yolu baştan kızmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kızgınlığı yenmek Allah Teâlâ'yı memnun eder.
2. Sabrın en değerlisi gücü yeterken kızgınlığını bir tarafa bırakıp insanları affedebilmektir.
3. Sabrın sonu selâmettir.

49- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ لَا «فَرَدَّدَ مِرَارًا قَالَ ، «لَا تَغْضَبْ» :أَوْصِنِي ، قَالَ :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ «تَغْضَبُ».

49. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, bir adam Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Bana öğüt ver, dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona:

- “Kızma!” buyurdu.

Adam dileğini bir kaç kez tekrar etti. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de (her defasında ısrarla) :

- “Kızma!” buyurdu. Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73

Açıklamalar

Gazab, şeytanın dürtüklemesi sonucu insanın kendini kaybetmesi, normal durumundan uzaklaşmasıdır. O kadar ki, bu durumda insan kötü sözler söyler, din tarafından sakıncalı bulunmuş, çirkin görülmüş olan işler yapar. Hatta -Allah korusun- bazı hallerde kâfir bile olur. Halkımız böylesi durumdakiler için “Ağzından çıkanı kulağı duymuyor” der. “Öfke ile kalkan zararlar oturur” sözünün belki çok geçerli olduğu nokta da burasıdır. Yâni imânı kaybetme noktasıdır.

Bilindiği gibi sebebin ortadan kaldırılması, sonucun da ortadan kaldırılması demektir. Kızmamak, kızgınlık sonucu doğacak bir çok tehlikeyi baştan önlemektir. Hz. Peygamber’in kendisinden tavsiye isteyen sahâbîye ısrarla “kızma” buyurması bu yüzdendir.

Burada hatırlatılması gerekli bir husus vardır. Sevgili Peygamberimiz, öğüt vermesini isteyen insanlara, onların mizac ve kabiliyetlerine en uygun tavsiyelerde bulunurdu. Bir başka ifade ile onlardaki aksayan yönler göre tedbir önerirdi. Bu hadîs-i şerîf de bu kabil tavsiyelerdendir. Kim

olduğunu bilemediğimiz bu sahâbî, ne kadar ısrar etmişse de “kızma” sözünden başka bir tavsiye alamamıştır. Bu, o sahâbînin çabuk sinirlenen, olur-olmaz şeylere kızan bir mizaca sahip olduğunu hatıra getirmektedir. Bu halde kendisinde böyle bir mizac bulunan müslümanlar, Peygamber Efendimiz’in bu tavsiyesinin doğrudan kendilerine yönelik olduğunu unutmamalıdırlar.

640 numarada bir kere daha karşılaştığımız hadisin bazı rivayetlerinde bu “kızma!” tavsiyesinin gerekçelerine de rastlamaktayız. Mesela birinde “Kızma, çünkü kızmak duyguları ve hareketleri bozar” buyurulmaktadır. Bir başkasında da “Kızma, cennete gir!” buyurulmak suretiyle, kızgınlığın neye mâlolacağını, kızmamanın ne kazandıracığını göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kızmak, insanı sonradan pişman olacağı söz ve fiillere sevkeder.

2. Hz. Peygamber, Allah'ın koyduğu sınırlar çiğnendiği zaman kızmış ve kızmakta sakınca görmemiştir.

3. Dünya çıkarı için değil, dinî maksatla ve Allah için kızmak hoşgörölür.

قال رسولُ اللهِ صَلَّى: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ -50
مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةُ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ «: اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
:رواه الترمذيُّ وقال «عَالِي وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللهُ ت
. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

50. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Erkek olsun, kadın olsun mü'min, Allah'a günahsız olarak kavuşuncaya kadar kendisinden, çoluk çocuğundan, malından belâ eksik olmaz.”
Tirmizi, Zühd 57

Açıklamalar

Sabrın gereği, faydası, sabır göstermenin en çok zorlaştığı gazap ve kırgınlık anlarında ne yapılması gerektiği anlatıldıktan sonra, bütün bunların belâ ve musîbetleri tamamen önlemek gibi bir maksada

yönelik olmadıkları bu hadisle anlatılmaktadır. İnsanın, bizzat kendisinin hastalanması, ihtiyaçlarını giderememesi, işsizliği, çocuklarının ölümü, itaatsizliği gibi anne-babaya elem ve üzüntü veren halleri, yangın ve hırsızlık gibi sebeplerle mal ve servetinin bir kısmının veya tamamının telef olması ve benzeri hallerin her müslüman kadın ve erkeğin başına geleceği, ancak sabredilmesi halinde, bunların günahlardan arınma vesilesi olacağı bildirilmektedir. Bu da belâ ve musibetlerin, hata ve günahlara kefâret olma özelliğini bir daha ortaya koymak demektir.

Hadisteki “Allah’a kavuşuncaya kadar” ifadesi, “ölüm”den kinâyedir. O halde, ölünceye kadar her müslüman belâ ve musîbetlere muhatab olacaktır. Buna hazır olmak gerekir. Bu, hayatın tabîî gereğidir. Sabrederek bütün bu halleri lehine çevirmek, mü’minin asıl görevidir. Zira şâirin dediği gibi:

“Meydana gelen kurtulamaz seng-i kazâdan!..”.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya, imtihan dünyasıdır.

2. İnsan dünyada çeşitli şekillerde imtihan edilir. Bu imtihanlarda gösterilecek olan tavır, sabırdan ibârettir.

قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ : وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - 51
ذِينَ يُدْنِيهِمْ فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّ
عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَكَانَ الْقُرَاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رَضِيَ
يَا : اللَّهُ عَنْهُ وَمُشَاوَرَتِهِ كُھولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فَقَالَ عُيَيْنَةُ لِابْنِ أَخِيهِ
عَلَيْهِ ، فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ ابْنُ أَخِي لَكَ وَجَهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ فَاسْتَأْذِنَ لِي
هِيَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ، فَوَاللَّهِ مَا نُعْطِينَا : فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ لَهُ عُمَرُ
الْجَزْلَ وَلَا تَحْكُمُ فِينَا بِالْعَدْلِ ، فَعْظِيبَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى هَمَّ
يَرِ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ يَا أَمٍ : أَنْ يُوقَعَ بِهِ فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ
خُذِ الْعَقْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنْ { : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ ، [198 : فَارْعَالُ قُرُوس] { الْجَاهِلِينَ
أَفًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى وَاللَّهُ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا ، وَكَانَ وَقَّ
ى رَاخِبِلَا هَاور .

51. Abdullah İbni Abbâs radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Uyeyne İbni Hısn (Medine'ye) geldi ve yeğeni Hurr İbni Kays'a misafir oldu. Hurr, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaşlı olsun âlimler (kurrâ), Hz. Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hurr İbni Kays'a:

- Yeğenim, senin devlet başkanı yanında önemli bir yerin vardır. Beni kendisiyle görüştür, dedi.

Hurr, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Ömer'in yanına girince:

- Ey Hattâb oğlu, Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi, Uyeyne'ye ceza vermek istedi.

Bunun üzerine Hurr:

- Ey Müminlerin emiri, Allah, Peygamberine “Affı seç, iyiliği emret, cahilleri cezalandırmaktan vazgeç!” buyurdu. Benim bu amcam da câhillerdendir, dedi.

Allah'a yemin ederim ki, Hurr bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne'yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah'ın kitabına son derece bağlı idi. Buhârî, Tefsîru sûre (7), 5, İ'tisâm 2

Açıklamalar

İslam, devlet dinidir, disiplindir, nizamdır. Sabır ve ilkelere bağıllık, en yüksek düzeyde herkesten çok yöneticilere düşmektedir. Câhillerin cefâsına sabır, kendisini Allah’a karşı sorumlu hissetmekle mümkündür.

Devlet başkanlarının nelere sabretmesi gerekebileceğini gösteren hadisimiz, aynı zamanda sahâbîlerin meseleye yaklaşımlarını da yansıtmaktadır.

Uyeyne İbni Hısn, Huneyn Savaşı ganimetlerinin dağıtımıyla ilgili hadiste de gördüğümüz gibi kaba saba bir kabile reisi idi. Aynı zamanda müellefe-i kulûbtandı. Uyeyne bir ara İslam’dan çıkmış (irtidat etmiş) daha sonra da tövbe edip İslâm’a dönmüştü.

Halife Hz. Ömer’e hitap tarzı ve ona söyledikleri, bu bedevînin ne kadar kaba olduğunu göstermektedir. Ondaki başka kimse Hz. Ömer’i adâletsizlikle suçlamamıştır. Uyeyne, Hz. Peygamber devrinde elde ettiği gibi bol bol ihsan ve ikrâma nâil olacağını umuyordu. Halbuki Hz. Ömer, Allah Teâlâ İslâm’ı güçlendirdi, Uyeyne gibilerin dîne ısındırılmasına ihtiyaç kalmadı diyerek müellefe-i kulûba farklı muâmele yapmadı.

Muhtemelen Uyeyne'nin, "Bize bol bol pay vermiyorsun, âdil de davranmıyorsun!" demesi bundan dolayı idi.

Hilâfet makâmında kendisine böylesine laflar söyleyen Uyeyne'ye Hz. Ömer'in kızması ve onu cezalandırmak istemesi pek tabîîdir. Ancak durumu kavrayan ve Hz. Ömer'in en hassas olduğu noktaları bilen Hurr İbni Kays, "Cahillerin kusuruna bakma" anlamına gelen "Cahillerden yüz çevir" âyetini hatırlatarak, amcasının da bu âyette işâret edilen cahillerden olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer, Kur'ân-ı Kerîm'e çok bağlı bir müslüman olduğu için, kendisine hatırlatılan âyetin çizdiği hudûdu aşmamış, sabretmiş ve Uyeyne'yi cezalandırmamıştır.

358 numarada hadîs-i şerîfi bir kere daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim yaşta değil, baştadır.
2. Bilen insan, çevresindekileri zulüm ve kötülüklerden korur.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Siz üzerinize düşen görevleri yapar, kendi hakkınızı ise, Allah’tan beklersiniz” buyurdu.

Buhâri, Menâkıbu’l-enbiyâ 8; Fiten 2 ; Müslim, İmâre 45, 48

Açıklamalar

Bu ve bundan önceki hadîs-i şerîf sabrın, toplum ve idâre yani sistemle ilgili yönünü ortaya koymaktadır. Şu halde sabır, tek taraflı değildir. Yöneticiler için ne kadar gerekli ise, yönetilenler için de en az onun kadar gereklidir. Zira, sadece yöneticiler, yönetilenlerin kabalık ve cahilliklerine muhatab olmazlar. Yönetilenler de yöneticilerin birtakım haksızlıklarına, adam kayırmalarına, yersiz tercihlerine mâruz kalırlar. Nevevî, bu iki hadisi peşpeşe getirmek suretiyle sabrın yönetici-yönetilen münasebetlerinde aynı derecede gerekeceğine dikkat çekmekte, bu noktalardaki muhtemel soruları bu hadislerle cevaplandırmaktadır.

Devlet imkânlarıyla adam kayırmaların, müslümanların hoş görmesi mümkün olmayan bazı iş ve uygulamaların görüleceğini Hz.

Peygamber haber verince, ashâb-ı kirâm o takdirde ne yapmaları, nasıl davranmaları gerektiğini sormuşlar, sevgili Peygamberimiz de:

- “Siz, (zekât vermek, cihâda katılmak gibi) size düşen görevleri yerine getirin. Mahrum bırakıldığınız hakkınızı da Allah’tan isteyin” buyurmuş, idâreye baş kaldırarak, kargaşa çıkararak hak almaya kalkışmayınız. Yani yöneticilerinizin size yaptıkları haksızlığa sabır ve tahammül gösteriniz. Onları ıslah etmesini, haklarınızı ödemelerini sağlamasını Allah’tan dileyin, tavsiyesinde bulunmuştur.

Hemen işâret edelim ki bu tutum, yöneticilerin haksızlığını haklı görmek ve göstermek değildir. Elbette itâatın bir sınırı vardır. O da Allah’a karşı gelmemektir. Efendimiz, “Allah’a isyan olan yerde kula itaat yoktur” buyurmuştur. 671 numarada da tekrar edilen hadisimizde, her haksızlık için hemen ayaklanmaya kalkılmaması, sabırlı davranılması, anarşiye yol açılmaması istenmektedir. Konuyu İmam Müslim’in rivâyet ettiği bir hadis daha da açıklamaktadır:

Seleme İbni Yezîd el-Cu’fî, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e:

- Ey Allahın Nebîsi! Kendi haklarını bizden isteyen, fakat bizim haklarımızı vermeyen yöneticiler başımıza geçerse, bize nasıl davranmamızı tavsiye edersiniz? diye sordu. Hz. Peygamber yüzünü çevirdi. O tekrar sordu. Hz. Peygamber yine yüzünü çevirdi. Sonra tekrar sordu. Bu arada Eş'as İbni Kays, Seleme'yi çekti. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem tam o sırada şöyle buyurdu:

“Dinleyin, itaat edin. Onlar kendi yüklendiklerinden, siz de kendi yüklendiklerinizden sorumlusunuz” (Müslim, İmâre 49).

Hız. Peygamber, bu hadisiyle “Yöneticiler kendi yüklendiklerinden, yani adâlet etmek ve halkın haklarını gözetmekten sorumludurlar. Yapmazlarsa vebâli onlaradır. Siz de dinleyip itaat etmek ve başkalarının haklarına riâyet etmekten sorumlusunuz. Siz üzerinize düşeni yaparsanız, Allah mükâfâtınızı verir” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulmediyorlar diye yöneticilere itaat etmemek gerekmez.

2. Görülen haksızlıklara sabır ve tahammül etmek, müslümanların toplum huzurunu kaçırmamak gerekir.

3. Haksızlığa uğradık diye haksızlık yapmak doğru değildir.

4. Allah'a isyan etmeyi emretmedikleri sürece âmirlere itaat edilir.

وَعَنْ أَبِي يَحْيَىٰ أَسِيدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ -53-
نَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فُلَانًا وَفُلَانًا: الْأَنْصَارُ قَالَ
إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَهُ فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى «: فَقَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْحَوْضُ

بِحَاءٍ مُهْمَلَةٍ مَضْمُومَةٍ «وَحُضَيْرٍ» بِضَمِّ الهمزة «وَأَسِيدٍ»
وَضَادٍ مُعْجَمَةٍ مَقْشُوحَةٍ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

53. Ebû Yahyâ Üseyd İbni Hudayr radıyallahu
anh'den rivâyet edildiğine göre Medinelilerden bir
adam:

- Ey Allahın Resûlü, falan kişi gibi beni de vâli
tayin etmez misiniz? dedi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Siz, benden sonra adam kayırma olayları göreceksiniz. Havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz!” buyurdu. Buhârî, Fiten 2, Menâkıbü’l-ensâr 8; Müslim, İmâre 48, Fedâil 27,28

Üseyd İbni Hudayr

Üseyd İbni Hudayr, Medineli müslümanlardan olup Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundandır. Mus’ab İbni Umeyr’in Medine’deki çalışmaları sonucu müslüman olmuştur. Güzel Kur’an okuyan sahâbîlerdendi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’dan 18 hadis rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim onun sadece bu hadisini müştereken rivâyet etmişlerdir.

Hiz. Peygamber tarafından “Üseyd İbni Hudayr ne güzel bir kul” diye takdir edilen Üseyd, hicri 20 yılında vefat etmiş ve Bakî’ kabristanına defnedilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bazı mevki ve makamlar insana câzip gelir. Bu tür meyillere karşı koyup sabretmek gerekir. Bu hadis bunu tesbit etmektedir. Hz. Peygamber'in, valilik isteyen müslümana, kendisinden sonra adam kayırma olayları görüleceğini haber vermesi, böylesi isteklerle veya desteklerle bir yerlere gelen ehliyetsiz kimselerden olmamak lâzım geldiğini anlatmaktadır. Lâyık olmadığı mevki ve makamlar için aracı koyma isteğine sabretmek de bir fazilettir. İnsanlar birtakım usûlsüzlükleri görerek, kendilerinin haklılıklarına bunları gerekçe yapmaya kalkmamalıdır.

Aslında mevki ve makam, içtimaî kimlik, kişilik ve şöhret arzusu bir çok insanı gayr-i meşrû yollara zorlayabilir. Bunlara sabretmek de belâ ve musibete sabretmekle eş değerdedir. Bize göre hadisimiz bu mesajı vermektedir.

Hız. Peygamber hadisteki bu cevabıyla, anılan vâlinin tayininde kayırma söz konusu olmadığını anlatmak istemiş, böylesi uygulamaların sonraki dönemlerde görülebileceğini haber vermiştir. Herhalde bu tür uygulamalar tarih boyunca binlerce misaliyle görülegelmiştir.

Hadiste “falan kişi” ifâdesiyle vâli tayin olunduğundan bahsedilen kimsenin Amr İbni Âs olduğu sanılmaktadır. Sözü edilen “havuz” da Hz. Peygamberin ahiretteki Kevser havuzudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mevki ve makamın çekiciliğine karşı sabretmek, sabrın önemli bir boyutudur.

2. İşler ehil olmayanların eline geçip birtakım yanlışlıklar yapıldığı zaman, doğrudan sabır göstermek gerekir.

وَعَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ -54-
الْعَدُوَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا « :لَأَقِفَ مُهَيِّفَ مَاقٍ سُمِّشَلَا تَلَامَ إِذَا يَتَّحَ رَظَّنَا ،
تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ ، وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا ،
مَّ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ ﷺ «وَأَعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ
اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ ، وَهَازِمَ « :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه وبالله التَّوْفِيقُ . «الأحزاب ، اهْزَمَهُمْ وَأَنْصَرْنَا عَلَيْهِمْ

54. Ebû İbrahim Abdullah İbni Ebû Evfâ radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, düşmanla karşılaştığı gazalardan birinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem güneş tepe

noktasından batıya doğru meyledinceye kadar bekledi, sonra kalktı ve:

- “Ey müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz; Allahtan âfiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır” buyurdu. Sonra Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua etti:

“Ey kitab’ı (Kur’an’ı) indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allahım, şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!” Buhârî, Cihâd 112; Müslim, Cihâd 20

Abdullah İbni Ebû Evfâ

Abdullah İbni Ebû Evfâ’nın hem kendisi hem de babası sahâbîdir. Bey’atırrıdvân’da bulunmuş, Huneyn’e ve daha sonraki savaşlara iştirak etmiştir. Künyesi Ebû İbrahim’dir. Hz. Peygamber’in vefatına kadar Medine’den ayrılmayan Abdullah, Resûlullah’ın vefâtından sonra Kûfe’ye gitti. Kendisinin 95 rivayeti vardır. Bunlardan on tanesini Buhârî ve Müslim müştereken; beş tanesini sadece Buhârî, bir tanesini de sadece Müslim rivâyet etmiştir.

Ömrünün sonlarında gözlerini kaybeden Abdullah, Kûfe’de en son vefat eden sahâbî oldu.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sabrın en son ve en çok lâzım olduğu yeri yani cihadı dikkatlerimize sunmak üzere Nevevî, bu hadisi sabır konusunun sonunda zikretmektedir. Resûlullah’ın düşmanla savaşmak için güneşin tepe noktasından batıya kaymasını beklemesi, havanın biraz serinlemesini ve duaların makbul olduğu namaz vaktinin girmesini istemesinden olsa gerektir.

Düşmanla karşılaşmayı temenni etmek, bir anlamda kendine aşırı güvenmek ve düşmanı küçümsemek demektir. Düşmanla karşılaşmayı istemek ahlâkî bir zaaf, kendisine aşırı güvenmek ise, çok büyük taktik hatasıdır. Her ikisi de insanın başarısını değil, yenilgi ve perişanlığını hazırlar. 1327 ve 1354 numaralarda tekrarlanacak olan bu hadis ile şu âyetler arasında tam bir uyum ve paralellik bulunmaktadır:

“Ey iman edenler! Bir bölükle karşılaşırsanız sebat edin ve Allah’ı çok anın ki başarıya ulaşasınız. Allah’a ve Peygamber’ine itaat edin; çekişmeyin, yoksa korkar başarısızlığa düşersiniz ve kuvvetiniz gider. Sabredin, doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir. Yurtlarından şımararak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan men edenler gibi olmayın” [Enfâl sûresi (8),45-47]. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in buyurduğu gibi asıl yapılacak iş, Allah’tan âfiyet dilemektir. Dünya ve âhirette âfiyet, belâsız ve sıkıntısız bir hayat istemek elbette en tabiî iştir. Akıllı insan, durduğu yerde başına iş açmak istemez. Ancak, kendi iradesi dışında düşmanla karşılaşan mü’min, müslümana yakışan bir tavır sergileyerek sabredecektir. Zira cennete giden yollardan biri de cihaddır. Yani “Cennet kılıçların gölgesi altındadır”. Savaşın tahmini ve tahammülü güç sıkıntılarına, acılarına sabretmek, hem zaferi hem de Allah rızasını kazandırır.

Hiz. Peygamber hadisimizin sonundaki duayı - Buhârî’nin bir rivâyetinden öğrendiğimize göre- Hendek Gazvesi’nde yapmıştır. Belâyâ, musibete ve düşmana sabretmekte duanın büyük bir yardımcı olduğu da böylece ortaya çıkmaktadır. Nitekim yukarıda meâlini verdiğimiz âyette de

“Düşmanla karşılaşırsanız sebat edin ve Allah’ı çok anın ki başarıya ulaşasınız” buyurulmuş, sabır ile Allah’ı anmak ve O’na yalvarmak arasında sıkı bir bağın bulunduğu dikkat çekilmiştir.

O halde şöyle diyebiliriz: İlk hadiste “ nûrdur” diye tarif edilen sabrı ve o nûrun insana vereceği dayanma gücünü, Allah’ı anmak ve O’na yalvarmak arttırmaktadır. Sabrımıza dualarımızla, kendimize de sabrımızla yardımcı olmak, dolayısıyla güçlü ve dayanıklı birer müslüman olarak yaşamak biz müslümanlara düşmektedir. Allah yardımcımız olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Savaşta sabır, zafere ulaşmanın temel şartıdır.
2. Sabrın en çok gerekli olduğu yer, düşman karşısıdır.
3. Sabır, Allah’a güven ve güçlü bir imanın göstergesidir.

DOĞRU SÖZLÜLÜK (SIDK)

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
{ بَيْنَ الصَّادِقِ .

1. “Ey inananlar! Allah’a karşı saygılı olun ve özünüzü doğru olanlarla beraber bulunun.”

Tevbe sûresi (9), 119

Âyet-i kerîme, Tebük Savaşı’na katılmayan fakat sonra tövbeleri kabul buyurulan üç sahâbî ile ilgili âyetlerden hemen sonra gelmektedir.

Müslümanları, imanlarında, verdikleri sözlerinde ve dinlerinde, gerek niyet, gerek söz, gerekse davranış bakımından dürüst kimselerle birlikte olmaya çağırmaktadır.

Sıdk, sözde ve öзде doğruluk demektir. “Sâdıklar” bu âyette, - önü sonu dikkate alınınca- öncelikle “Hz. Peygamber ve ashâbı” anlamına gelmektedir. Muhammed aleyhisselâm ve ashâbının yolunu izlemeye gayret eden has müslümanlarla beraber olmak, kulun Allah saygısını arttıracak ve dolayısıyla ona dünya-âhiret mutluluğunu kazandıracaktır.

“Doğrularla beraber olmak”, netice itibâriyle
“doğruya destek vermek” demektir.

. { وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ } : ىلاعت لاقو

2. “Doğru sözlü, doğru özlü erkek ve kadınlara
Allah, bağışlanma ve büyük ecir hazırlamıştır.”
Ahzâb sûresi (33), 35

Âyet, özünde, sözünde ve işinde doğru olmanın iki
önemli neticesini açıklamaktadır: Geçmişteki
hataların bağışlanması (mağfiret) .. Gelecekte
büyük ecir (mükâfat)... Bu, geçmişi ve geleceğiyle
en büyük güvenceye sahip olmak demektir.

طاعة وقول معروفاً فإذا عزم الأمر فقلوا صدقوا { :ىلاعت لاقو
. { اللّٰه لكان خيراً لهمّ

3. “Allah’a karşı dürüst ve samimi davranırsanız,
elbette kendileri için çok daha iyi olurdu.”

Muhammed sûresi (47), 21

Hicretten sonra Medine’de müslümanlar
güçlenmeye başlayınca içlerinden bir kısmı,
“düşmanla harbetmeye izin verilse, bu konuda bir

âyet gelse” diye temennide bulunmuşlardı. Savaşa izin verilince “kalplerinde hastalık bulunan” münâfıklar böyle bir durumu kendileri istememişler gibi baygın baygın bakakalmışlardı. Halbuki onlara düşen itaat etmekten ibâret idi. Çünkü bunu kendileri istemişlerdi. Durum kesinleştikten sonra Allah’a karşı dürüst ve samimi davranmak, herkesten önce kendileri için hayırlı ve iyi olacaktı.

Dürüstlük özellikle önceden temenni edilen şeylerin bedeline katlanmakla isbat edilebilir. Faydasını da ancak bu bedeli ödemeye hazır olanlar görür.

Müslümana özünde, sözünde ve işinde dürüst olmak yaraşır.

Hadisler

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ: قَالَ أَوَّلُ -55
إِنَّ الصَّدَقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَصْدُقُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا ، وَإِنَّ الْكَذِبَ
يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا .

55. Abdullah İbni Mes'ud radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz ki sözde ve işde doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddîk (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya (fücûr) sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır.”

Buhâri, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Duâ 5

Açıklamalar

1545 numarada tekrar karşılaşacağımız hadîs-i şerîfte dört önemli tâbir, iki grup halinde birbirlerinin zıddı olarak zikredilmektedir. Sıdk-Kizb, birr-fücûr. Ayrıca bunlara bağlı olarak da sıddîk ile kezzâb aynı şekilde birbirinin karşıtı iki nitelik ve sonuç olarak yer almaktadır.

Sıdk, sözünde ve işinde dürüst olmaktır. Kizb ise, bunun tam aksi davranmaktır.

Birr, bütün hayr ve iyilikleri ihtivâ eder. Fücûr ise, kötülüğe meyl ve muhabbet etmek, yoldan çıkmak demek olup her çeşit şer ve fesâdı ifade eder.

Sıddîk, doğruculuğu; kezzâb yalancılığı âdet edinmiş kişi demektir. Her iki kelime de mübâlağa ifâde etmektedir.

Dürüstlük, üstün iyilik demek olan birr'e; birr ise, cennet'e uzanan bir çizgidir. Sözünde ve işinde doğru olmaya gayret edenler, Nisâ sûresi'nin 69. âyetinde belirtildiği üzere, peygamberlikten sonraki en yüksek mertebeye (sıddîkiyet) ereceklerdir. Doğruluğu âdet edinmenin yolunu yüce Allah Tevbe sûresi'nin 119. âyetinde, “Ey iman edenler! Allah'a karşı saygılı bulunun ve sâdıklarla beraber olun” fermânıyla göstermektedir.

Yalan ve yalancılık her türlü kötülüğün başı olan fücûra sebep olacaktır. Fücûr ise cehenneme götürür. Yalancılığı âdet edinenler Allah katında kezzâb diye tescil edilecektir. Bu önemli bir tesbit ve büyük bir uyarıdır. Bu demektir ki, sahteciliğin İslâm'da yeri yoktur.

Hadisin Müslim’deki rivayetlerinde doğruluğu düstur edinenlerin sıddîk, yalancılığı meslek edinenlerin ise kezzâb diye yazıldığı kaydedilmektedir. Bu kayıt, hadisteki teşvik ve tehdidin, bilerek ve isteyerek doğrunun veya yalanın peşine düşenlere yönelik olduğunu göstermektedir. O halde daima doğruyu aramak, doğru söylemek gerekmede, yalana ve yalancılığa asla müsâmaha göstermemek lâzım gelmektedir. Zira alışkanlıklar, bilinçsiz hoşgörüler sonucu oluşurlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her hayrın sebebi olan doğruluk teşvik edilmekte, her kötülüğün sebebi olan yalandan uzak kalınması istenmektedir.

2. Mükâfat ve cezâ, kulun yaptığı iyi ve kötü amellere göre söz konusu olur.

3. Doğrularla beraber olmak insanda “takvâ” duygusunu geliştirir.

56- الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، رَضِيَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ :الثَّانِي - دَعَا :اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

«مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِيْنَةٌ ، وَالْكَذِبَ رِيْبَةٌ
حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ .

اَثْرُكَ مَا تَشْكُ : هُوَ بَفَتْحِ الْيَاءِ وَضَمِّهَا ، وَمَعْنَاهُ «يَرِيْبُكَ » : قَوْلُهُ
. فِي حِلِّهِ ، وَاعْدِلْ إِلَى مَا لَا تَشْكُ فِيهِ .

56. Ebû Muhammed Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib
radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den:

“Şüpheliyi bırak, şüphe vermeyene bak. Zira
gönül, (sözde ve işde) doğrudan huzur, yalandan
kuşku duyar” buyurduğunu belledim. Tirmizî,
Kıyâmet 60

Hasan İbni Ali İbni Ebû Tâlib
Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgili torunu Hz.
Hasan, hicretin üçüncü yılı ramazanında doğdu.
Kendisine Hasan ismini ve Ebû Muhammed
künyesini Hz. Peygamber verdi. Efendimiz'in
yakın alâkası, şefkati ve terbiyesi altında büyüdü.
Râşid halifelerin beşincisidir. Halifelik hakkında
Muâviye lehine vaz geçmek suretiyle müslümanlar
arasındaki birliği temin etmeye çalıştı. Cömert ve
hakîm bir zattı.

Haz. Peygamber'den 13 hadîs rivayet etti.
Rivayetleri Sünen'lerde yer aldı.

50 (670) yılında vefat eden Hz. Hasan'ın kabri
Bakî'dedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde yer alan rivayete göre Hz. Hasan'a, "Hatırında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den ezberlediğin neler var?" diye sormuşlar. O verdiği cevapta bu hadîs-i şerîfi de zikretmiştir.

594 numarada tekrarlanacak olan hadis, genel bir kural olarak "şüphe veren şeyi şüphe vermeyenle değiştirmeyi" öğütlemektedir. Şüphe veren ile vermeyeni tayin işinde ölçü, müslümanın gönlüdür. Çünkü kalp, doğrudan tatmin, yalandan tedirgin olur.

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den zayıf bir sened ile rivayet edilen bir başka hadiste:

- Bir şeyin bana şüphe verip vermediğini nasıl anlayabilirim? diyen kişiye Hz. Peygamber şu tavsiyede bulunmuştur:

- “Elini kalbinin üzerine koy. Çünkü kalp haramdan irkilir ve çırpınır, helalden de sükûn ve huzur bulur” (Heysemî, Mecme’u’z-zevâid, X, 294).

Eli kalp üzerine koyup kalp atışlarını dinlemek, günümüzdeki “yalan makinası” uygulamasını andıran psikolojik bir yöntemdir.

Diğer taraftan, iman kesinlik (yakîn) ister. İmandan kaynaklanan söz ve davranışların da doğru ve kesin olması gerekir. Kuşkulu ve tereddütlü işler yapmak, bir başka hadiste belirtildiği üzere (bk. 589. hadis), yasak bölge yakınında gezinmektir. Her an harama düşme tehlikesi ile başbaşa olmak demektir.. Oysa “Korkulu rüya görmektense uyanık durmak yeğdir.” Şüpheli şeyleri terketmek, bir çok sıkıntıdan peşinen kurtulmak demektir.

Helâl ve haram şuuru, şüphelilere karşı gösterilecek dikkatli tavırlarla canlı tutulabilir. Özellikle haram sınırlarının hızla yok edildiği

günümüzde bu konu daha bir nezâket ve ehemmiyet kazanmıştır. Şüphelileri terketmek, müslümanı günah işlemiş olma ihtimalinin kahredici endişesinden kurtaracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şüphelilerden uzak durup helâl olanlara yönelmek gerekir. Harama düşmekten korunmak böylece sağlanmış olur.

2. İnsan “içine sinmeyen” veya “ içinin ısınmadığı” konulardan uzak kalmalıdır. Gönül yatkınlığı herkes için özel ölçüdür. “Müftiler fetvâ verse de sen gönlüne bak!” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned IV, 194) hadîs-i şerîfi daima ölçü alınmalıdır.

3. Allah saygısı ile dolu olan müslümanlar, büyük günahlara düşme endişesi ile küçük günahlardan uzak dururlar.

رضيَ الله عنه . عَنْ أَبِي سَفْيَانَ صَخْرَ بْنِ حَرْبٍ : الثَّالِثُ - 57
يَأْمُرُكُمْ يَعْنِي فَمَاذَا : فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ فِي قِصَّةِ هِرْقْلُ ، قَالَ هِرْقْلُ
اعْبُدُوا « لَوْ قِي : قُلْتُ : النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبُو سَفْيَانَ
اللَّهُ وَحْدَهُ لَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَاتْرُكُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ ، وَيَأْمُرُنَا
هِيَ لَعِ مَتَّفَقٌ . «بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ ، وَالْعَفَافِ ، وَالصَّلَةِ

57. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb radiyallahu anh, Bizans Kralı Herakliyus ile aralarında geçen uzun konuşmayı naklederken şöyle dedi:

Herakliyus:

- O (peygamber olduğunu söyleyen) adam size neleri emrediyor? diye sordu. Ben de:

- Sadece Allah’a kulluk ediniz, O’na hiç bir şeyi ortak koşmayınız. Atalarınızın iman ettiklerini söyledikleri şeyleri terkediniz, diyor ve bize namaz kılmayı, sözde ve işde doğruluğu, iffetli yaşamayı ve akraba ile ilgilenmeyi emrediyor, dedim. Buhârî, Bed’u’l-vahy 6, Salât 1, Sadakât 28; Müslim, Cihâd 74

Süfyân Sahr İbni Harb

Ebû Süfyân, Fil olayından on sene kadar önce Mekke’de doğdu. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyşli müşriklerin reisi idi. Arap dâhilerinden sayılan Ebû Süfyân, Mekke Fethi’nden önceki gece müslüman oldu. Müellefe-i kulûbtan olduğu için kendisine Huneyn Savaşı ganimetlerinden yüz deve ve kırk ukıyye gümüş verildi. Tâif kuşatmasında bir gözünü , Yermük Harbi’nde de öteki gözünü kaybetti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kayınpederi de olan Ebû Süfyân, oğulları Yezid ve Muaviye'nin Şam'daki emirliklerini görecek kadar yaşadı. Riyaseti ve şöhreti severdi. Hicrî 31 yılında doksan yaşlarında iken Medine'de vefât etti. Cenâze namazını Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hudeybiye antlaşmasından sonra Hz. Peygamber çevredeki yöneticilere İslâm'a davet mektupları yazmıştır. Bu mektuplardan birini de Bizans kralı Herakliyus'a göndermiştir. Mektup, o sırada Kudüs'te bulunan Herakliyus'un ilgisini çekmiş, durumu soruşturmak istemiş ve ticâret maksadıyla Şam'a gitmekte olan Mekkelileri sarayına getirtmiştir. Ebû Süfyân'ı muhatap alarak ona Hz. Peygamber ile ilgili sorular sormuştur. İşte bu sorulardan birini hadisimizde bulmaktayız. Ebû Süfyân'ın cevabında Hz. Peygamber'in, namaz kılmayı, söz ve fiilde doğruluğu emrettiğini söylemesi, doğruluğun ta baştan beri Peygamberimiz tarafından tavsiye edilen bir meziyet olduğunu göstermektedir.

Sözde ve işde doğru olmak, peygamberlerin ortak daveti ve müşterek özellikleridir. Her peygamber ümmetinden doğru olmalarını istemiştir. Bizzat Hz. Peygamber de peygamber olmadan önce bile Araplar arasında “emin (güvenilir, doğru) kişi” olarak bilinirdi.

Hadis 329 numara ile bir kez daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber’in doğruluğunu düşmanları bile kabul ve takdir etmek zorunda kalmışlardır.

2. Doğruluk ve eminlik peygamberlerin ortak özelliklerindendir.

أَبِي الْوَلِيدِ ، :أَبِي سَعِيدٍ ، وَقِيلَ :عَنْ أَبِي ثَابِتٍ ، وَقِيلَ :الرَّابِعُ -58
هُلَّا يَلْصُقُ بَيْنَنَا ، هَنَعَ هَلَّا يَضُر ، سَهْلُ بْنُ حَنْفٍ ، وَهُوَ بَدْرِيٌّ
مَنْ سَأَلَ اللَّهَ ، تَعَالَى الشَّهَادَةَ بِصِدْقِ بَلَّغَهُ اللَّهُ « :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. مَلَسَمَ هَاوِر «مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ ، وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ

58. Ebû Sâbit, Ebû Saîd ve Ebû Velîd künyeleriyle tanınan ve Bedir mücâhidlerinden olan Sehl İbni Huneyf radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile, şehidler mertebesine ulaştırır.”
Müslim, İmâre 157. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 15

Sehl İbni Huneyf

Sehl, Medineli olup Evs kabilesine mensuptur. Bedir Gazvesi’ne ve ondan sonraki bütün harblere iştirak etmiştir. Cengâver bir sahâbidir. Uhud Gazvesi’nde müslüman ordusunun bozulduğu sırada Hz. Peygamber’in çevresinde kalmış ve ölüm üzerine Hz. Peygamber’e bîat etmiştir. Daha sonra da Hz. Ali’nin taraftarları arasında yerini almış, Sıffîn savaşına katılmıştır.

Sehl’in 40 rivayeti vardır. Bunlardan dört tanesini Buhârî ve Müslim müştereken, ikisini de sadece Müslim rivayet etmiştir. Hadisleri Sünen’lerde yer almaktadır. Hicrî 38. yılda vefât etmiş ve cenâze namazını Hz. Ali kıldırılmıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sıdk, sadece söz ve davranışlarda doğruluk değildir. Kalbin samimiyeti de doğruluk anlamındadır.

Allah'tan bir şey dilerken samimi olmak gerekir. Hadisimiz böylesine samimi bir dilekte bulunanların yataklarında ölseler bile, sırf bu isteklerindeki içtenlikleri sebebiyle Allah Teâlâ'nın onları şehid sayacağını, onlara şehid sevabı vereceğini açıkca belirtmektedir. Bu demektir ki, dürüst bir niyet ve dilek kişiyi, fiilen olmasa bile hükmen isteklerine kavuşturur.

Dinimizde ölümü temenni etmek yasaktır. Ancak şehid olmayı temenni etmek, güzel görülmüştür. Hayr olan şeyleri istemek güzeldir.

1324 numarada tekrarlanacak olan bu hadisin, ömrü savaş meydanlarında geçmiş bir sahâbî olan Sehl tarafından rivayet edilmiş olması, ayrıca dikkat çekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir şeyi gönülden arzu etmek, hükmen de olsa ona kavuşmak için bir yoldur.

2. Şehitlik, her müslümanın ulaşmak istemesi gerekli fevkalâde büyük ve şerefli bir rütbedir. Çünkü şehidler, cennette peygamberler ve siddıklarla beraberdirler.

3. Şehid olmayı temenni etmek güzel görülmüştür.

قال رسولُ الله : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : الْخَامِسُ -59- غَزَا نَبِيُّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ لَا يَتَّبِعَنِي رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لِقَوْمِهِ بَنِي بَهَا ، وَلَا أَحَدٌ بَنَى بَيْوتًا لَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا ، وَلَا أَحَدٌ بَنَى بِهَا وَلَمَّا يَغْزَا قَدْنَا مِنَ الْقَرْيَةِ . اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلْفَاتٍ وَهُوَ يَنْتَظِرُ أَوْلَادَهَا إِنَّكَ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا : صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ لِلشَّمْسِ احْبُسْنَهَا عَلَيْنَا ، فَحُبَسَتْ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ ، فَجَمَعَ مَأْمُورٌ ، اللَّهُمَّ إِنَّ فِيكُمْ : الْغَنَائِمَ ، فَجَاءَتْ يَغْنَى النَّارَ لِتَأْكُلَهَا فَلَمْ تَطْعَمْهَا ، فَقَالَ : غُلُولًا ، فليبايعني من كلِّ قبيلة رجلٌ ، فلزقت يد رجلٍ بيده فقال غُلُولٌ ، فليبايعني قبيلتك ، فلزقت يد رجلين أو ثلاثة بيده فقال فيكم الـ فيكم الغُلُولُ ، فجاءوا برأسٍ مثل رأس بقرةٍ من الذهب ، فوضعها : هُ لَنَا فَجَاءَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا ، فَلَمْ تَحِلْ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا ، ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ الْخَلْفَاتُ » . متفقٌ عليه «الغنائم لما رأى ضعفنا وعجزنا فأحلها لنا جمعُ خَلْفَةٍ ، وهي النَّاقَةُ الحَامِلُ : بفتح الخاء المعجمة وكسر اللام » .

59. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah’ın salât ve selâmı üzerlerine olsun, önceki peygamberlerden biri düşmanla savaşmaya (cihada) çıktı. (Hareketinden önce) ümmetine şöyle seslendi:

- Bir hanımla evlenmiş olup onunla henüz gerdeğe girmemiş olan, yaptığı evin henüz çatısını çatmamış olan, gebe koyun veya deve alıp yavrulamasını bekleyen kimse peşime düşmesin! Bu sözleri söyledikten sonra yola çıktı. İkinci sularında (düşman) yurduna vardı. Güneşe hitâben:

- Sen de ben de emir kuluyuz dedi; sonra:

Allah’ım onun batmasını geciktir, diye dua etti.

Bunun üzerine orayı fethedinceye kadar güneşin batması geciktirildi. (Nihayet) ganimetler bir araya getirildi. Onları yakmak için gökten ateş indi fakat yakmadı. Bunun üzerine Peygamber:

- İçinizde ganimetten mal aşırılmış olanlar var. Haydi her kabileden bir temsilci benimle tokalaşıp bîat etsin! dedi.

Tokalaşma esnasında bir kişinin eli peygamberin eline yapıştı. O zaman Peygamber:

- İhânet eden sizdedir. Derhal senin kabilene mensup kişiler gelip bana bâat etsinler! dedi.

Bâat esnasında iki ya da üç kişinin eli peygamberin eline yapıştı. Bu defa onlara:

- Aşırılmış olan mal sizde! dedi.

Adamlar, sığır kafasına benzer altından yapılmış bir baş getirdiler. Peygamber onu öteki ganimetlerin içine koydu. Ateş de hepsini yaktı, kül etti. Zira ganimet bizden önce hiç bir peygamber (ve ümmetin)e helâl değildi. Allah Teâlâ zaaf ve aczimizi bildiği için onu bize helâl kıldı.”

Buhârî, Humus 8; Müslim, Cihâd 32

Açıklamalar

Hadiste sözü edilen peygamber -Kâdî İyâz’a göre- Yûşa’ aleyhisselâm’dır. Fethettiği şehir de Filistin’deki Erîha’dır.

Güneşin geç batması, Allah diledikten sonra olmayacak şey değildir. “Sen de ben de emir

kuluyuz” ifâdesi, her şeyi anlatmaya yetmektedir. Biri Hendek Gazvesi’nde, diğeri İsrâ ve Mi’rac gecesi sabahında aynı olayın Hz. Peygamber için de gerçekleştiğı kaydedilmektedir. Olayı fizik kanunları çerçevesinde tartışmak gerçeğı değıştirmez. Samimiyet, imkânsızlıklar içinde imkânların doğmasına vesiledir. Hadisimizde verilmek istenen mesaj budur.

Ayrıca hadisteki “evlendiğı hanımla henüz gerdeğе girmemiş, yaptığı evin çatısını çatmamış ve aldığı hayvanlar henüz yavrulamamış olanlar”ın, yani kafası ve gönlü bir şeylere takılı bulunanların harbe çıkmaması emri, bu haller yapılan işe sıkı sarılmayı yani sıdkı ve sadâkatı önleyeceği içindir. Niyet ve uygulama bütünlüğü yani dürüstlük olmayınca başarı da söz konusu olamaz. Hele savaş gibi çok önemli ve tehlikeli bir iş, tam anlamıyla kendini vermek ister. Azim ve sebat ister. Zafer de ancak böyle sağlanır. O halde ciddi işler, tam anlamıyla o iş için hazır olanlara verilmelidir. Ganimetin geçmiş ümmetlere haram kılınması, savaşın sırf savaş olarak yapılmasını sağlamaya yöneliktir.

Hadisin açık anlamına biraz ters gibi görünse de ganimetin sadece Muhammed ümmetine helâl

kılınmış olmasını, sıdk ve ihlâs konusunda bu ümmetin, öteki ümmetlerden üstün ve önde olduğuyla izah mümkündür. Ganimet, harbe ganimet elde etmek sevdasıyla gitmesinler diye önceki ümmetlere helâl kılınmamıştır.

“Bizdeki zaaf ve aczi bilen Allah onu bize helâl kıldı” beyânı, yasak olması halinde geçmişte birkaç kişinin tevessül ettiği, ganimetten mal aşırma fiilinin, müslümanlar arasında daha yoğun şekilde görüleceği için helâl kılındığını anlatmakta olsa gerektir. Eğer böyle ise, ganimetin helâl kılınması, müslümanları niyet açısından dürüstlüğe sevk etmek amacına yönelik olmalıdır. Eskiden kurbanları ve ganimetleri gökten inen bir ateş yakardı. Bu, kurbanın ve ganimetin kabul edildiğini gösterirdi. Eğer yakmazsa, hadiste görüldüğü gibi, bir ihânetin veya kusurun bulunduğu hükmlenirdi.

Biat esnasında kabile temsilcisinin ve bizzat hırsızların ellerinin peygamberin eline yapışmasını bugün psikolojik yöntemlerle suçluyu tesbit çalışmalarına benzetebiliriz. Suçlunun telaşlanıp kendisini belli etmesine yardımcı olan metodlar pek eskiden beri değişik şekillerde

uygulanagelmektedir. Hadisimizdeki uygulama da onlardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, geçmiş peygamber ve ümmetlerden misaller vererek ümmetini eğitir.

2. Hâlis olmayan amelleri Allah kabul etmez.

3. Harbte elde edilen ganimet helâldir.

4. Taksimden önce ganimetten bir şey almak haramdır.

5. Yapılan işe gönülden yönelmek gerekir. Zira atalarımız ne güzel söylemişlerdir: “Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya da baş!”

60- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ . عَنْ أَبِي خَالِدٍ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ : السَّادِسُ -
الْبَيْعَانُ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ « : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
فِي بَيْعِهِمَا ، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا يَتَفَرَّقَا ، فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بَوْرَكَ لَهُمَا
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مُحَقَّتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا

60. Ebû Hâlid Hakîm İbni Hizâm radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Satıcı ve alıcı (söz kesip) pazarlığı bitirdikten sonra birbirlerinden ayrılmadıkça alış-verişi bozup bozmamakta serbesttirler. Eğer onların her biri karşılıklı olarak doğru söyler (mal ile paranın durumunu olduğu gibi) açıklar ise, alış-verişleri bereketli olur. Yok eğer gizler ve yalan beyânda bulunurlarsa, alış-verişlerinin bereketi kalmaz.”

Buhârî, Büyû’ 19, 22, 44, 46; Müslim, Büyû’ 47. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû’ 1; Tirmizî, Büyû’ 6, 26; Nesâî, Büyû’ 4, 8, 11

Hakîm İbni Hizâm

Hakîm, Hz. Peygamber’in ilk hanımı Hz. Hatice’nin kardeşinin oğludur. Fil yılından önce Kâbe’nin içinde doğdu. Kureyşin ileri gelenlerindendir. Peygamberliğinden önce Hz. Peygamber’in yakın dostu idi. Ne var ki kendisinin müslüman olması, Mekke fethine kadar gecikti. Ebû Hâlid künyesiyle meşhur olan Hakîm, müellefe-i kulûbdandır. Huneyn Gazvesi’nde kendisine yüz deve verilmiştir. Daha sonra iyi bir müslüman olmuştur. Câhiliye devrinde yaptığı iyi davranışlarını müslüman olduktan sonra da sürdürmüştür. Çok cömert bir insan olan Hakîm, Hz. Peygamber’e müslüman olmadan önce yaptığı

iyiliklerden kendisine bir fayda olup olmadığını sormuş ve “Sen geçmişteki hayırlarından ötürü müslüman oldun” cevabını almıştır.

Kendisinden rivayet edilen 40 kadar hadis, Kütüb-i Sitte’de yer almıştır. Bunlardan dört tanesini Buhârî ve Müslim Sahih’lerinde ortaklaşa zikretmişlerdir.

Hakîm İbni Hizâm 120 yıllık uzun ömrünün yarısını Câhiliye’de, yarısını da İslâm döneminde yaşamış ve hicrî 58 veya 60 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Alış-verişte malın ve paranın durumunu olduğu gibi söylemek, varsa kusurlarını gizlememek veya yalan beyânda bulunmamak temel ilkedir. Doğru sözlülük, ticârette ve kazançta bereket vesilesidir. Aksi ise, alış-verişte hayır ve bereket bırakmaz. Doğruluğun ekonomiye bu açıdan etkisi inkâr edilemez.

Hadis, kazanma ve kâr kavramına ahlâkî ve mânevî boyut getirmektedir. Demek ki kazanma

sadece rakamla ifâde edilecek bir konu değildir. Onda bir de “bereket ve hayırlılık yönü” yani “meşrûiyet” tarafı vardır. Bu da dürüstlük ile sağlanabilmektedir. Yalan söyleyerek veya malın ayıbını gizleyerek, daha doğrusu karşısındakini aldatarak para kazanmak mümkün ise de bu, müslümanca bir tavır değildir. Zira Hz. Peygamber bir başka hadîs-i şerîfnde “Bizi aldatan bizden değildir” buyurmuştur (bk. Müslim, İmân 164). O halde müslümanın gerçek kazancı, bütün muamelelerinde müslümanca yani dürüst davranmaktadır. Doğru sözlülük, özellikle kul haklarıyla ilgili konularda çok daha büyük önem arz etmektedir.

Bu açıdan bakıldığı zaman ticârî reklâmların ıırtkanlığa varmaması, yalan ihtivâ etmemesi, malın vasıflarını dosdoğru aksettirmesi gerekmektedir. Aksi halde büyük ölçüde bir aldatma söz konusu olur. Yalana dayalı reklâmlarla elde edilen servetlerin, eninde-sonunda elden çıkacağı, kimseye hayretmeyeceğı açıktır. Bu durum, sayısız misalleriyle ortadadır.

“Haksız kazanç”, “kara para” gibi kavramlar, müslümanın dürüstlük vasfına terstir. Az da kazansa müslümana doğruluk yakışır. Çünkü

bereket dürüstlüktedir. Allah'ın bereket verdiği kazanç ise, asla küçük değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Alış-verişe konu olan malın ve paranın ayıbını açıklamak gereklidir. Gizlemek haramdır. Kusurun sonradan ortaya çıkması pazarlığın feshine sebeptir.

2. Yalan berekete mânidir.

3. Doğru tâcir az kâr etse de kazancının bereketini görür.

بَابُ الْمِرَاقَبَةِ - 5

ALLAH'IN KULLARI DENETLEMESİ (MURÂKABE)

Âyetler

وَتَقْلُبُكَ فِي [218] الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
[219] السَّاجِدِينَ } .

1. “O (öyle Allah'tır) ki, gece namaza kalktığında ve secde edenler arasında dolaştığında seni görüyor.” Şuarâ sûresi (26), 218-219

Âyet Hz. Peygamber'e hitâbetmekte, Allah seni ayakta, rükûda ve secdede iken her halinde görmekte, sürekli izlemektedir. Aynı denetim ve gözetim her müslüman için de aynen geçerlidir.

{ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ } : وَقَالَ تَعَالَى

2. “Nerede olursanız olunuz, Allah sizinledir.”
Hadîd sûresi (57), 4

Önceki âyette Hz. Peygamber'e hitâben hangi halde olursa olsun Allah'ın onu gördüğü bildirilmişken, bu âyette tüm mü'minlere hitap edilerek ve “nerede olursanız olunuz” diye mekân bakımından da Allah'ın denetim ve gözetiminden kimsenin kurtulamayacağı hatırlatılmaktadır. Allah'tan uzak bir yerde bulunmak mümkün olmadığı ve dolayısıyla “denetim dışı” anlamında bir “özel hayat”ın bulunmadığı açık şekilde bildirilmektedir. Ebû'l-Meâlî ne güzel ifâde etmiştir: “Mi'rac gecesi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a, balığın karnında bulunduğu sırada Hz. Yûnus'tan daha yakın olmamıştır” [bk. Kurtubî, Câmi, XVII, 237].

إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي ۚ : يَلَاعَتِ وَقَالَ
السَّمَاءِ } .

3. “Yerde ve gökte hiç bir şey, aslâ Allah’a gizli kalmaz.” Âl-i İmrân sûresi (3), 5

Bu âyette de “nerede”ye açıklık getirilmekte, “yerde ve gökte” yani evrende hiç bir şeyin Allah’a asla gizli kalmayacağı kesin bir dille ifâde buyurulmaktadır.

. { إِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ } : وَقَالَ تَعَالَى

4. “Doğrusu senin Rabbin hep gözetlemektedir.” Fecr sûresi (89), 14

Bu âyette ise, ilâhi denetim ve gözetimin kesintisiz ve sürekli olduğu belirtilmektedir. Ne zaman, ne de yer bakımından, “denetim” dışı kalma imkânının bulunmadığına dikkat çekilmektedir.

. { يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ } : وَقَالَ تَعَالَى

5. “Allah, gözlerin sinsi bakışlarını ve kalblerin saklayageldiklerini bilir.” Mü’min sûresi (40), 19

Âyet, ilâhî denetim ve murâkabeden, kalblerin bile kurtulamadığını, onların insanlara açıklamayıp kendilerine sakladıklarını Allah’ın bildiğini haber

vermektedir. Gözlerin sinsi sinsi bakışlarına varıncaya kadar her çeşit hareketin, Allah'ın malûmu olduğunu bildirmektedir.

Hadisler

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللَّهُ : وَأَمَّا الْأَحَادِيثُ ، فَأَلَوَّلُ - 61
بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ « : لَاقَ ، مِنْ عِ
ذَاتِ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ ، شَدِيدُ
سَوَادِ الشَّعْرِ ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ ، وَلَا يَعْرِفُهُ مَنَّا أَحَدٌ ، حَتَّى
جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ،
يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ : وَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَقَالَ وَ
الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَوْصُوتٌ ، عَاكِزٌ لَا يَتَوَتَّى ، عَالِمٌ لَا يُسَرُّ لَوْ سَرَّ أَدَمُ نَأْوُ ،
رَمَضَانَ ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

فَأَخْبِرْنِي عَنْ : فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ ، قَالَ . صَدَقْتَ : لَاقَ
أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ، وَالْيَوْمِ : قَالَ . الْإِيمَانُ
فَأَخْبِرْنِي : صَدَقْتَ قَالَ : لَاقَ . دَرَّ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ الْآخِرُ ، وَتُؤْمِنُ بِالْقَ
فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ . أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ : لَاقَ . عَنِ الْإِحْسَانِ
مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنْ : قَالَ . فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ : يَرَاكَ قَالَ
قَالَ أَنْ تَلِدَ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا ، وَأَنْ . فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا : قَالَ . السَّائِلُ
تَرَى الْحُقَاةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ ثُمَّ انْطَلَقَ
اللَّهُ : يَا عُمَرُ ، أَتَدْرِي مِنَ السَّائِلِ قُلْتُ : لَاقَ مُتٌ ، أَيْلَمُ تُتَبَلَفُ ،
رَوَاهُ مُسْلِمٌ «فَإِنَّهُ جَبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ : وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ

سَيِّدَتَهَا ، وَمَعْنَاهُ أَنْ تَكْثُرَ : أَيِ «تَلِدُ الْأُمَّةُ رَبَّتَهَا» : وَمَعْنَى
السَّرَّارِ حَتَّى تَلِدَ الْأُمَّةُ السَّرِّيَّةَ بِنْتًا لِسَيِّدِهَا ، وَبِنْتُ السَّيِّدِ فِي مَعْنَى

أَيُّ «مَلِيًّا» وَقَوْلُهُ الْفُقَرَاءُ : «الْعَالَةُ» لَسَيِّدٍ ، وَقِيلَ غَيْرُ ذَلِكَ وَ ا
زَمَنًا طَوِيلًا ، وَكَانَ ذَلِكَ ثَلَاثًا .

61. Ömer İbnü'l-Hattâb radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, yoldan gelmiş bir hali olmayan ve içimizden kimsenin tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber'in yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini Peygamber'in dizlerine dayadı, ellerini (kendi) dizlerinin üstüne koydu ve:

- Ey Muhammed, bana İslâm'ı anlat! dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “İslâm, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı (tastamam) vermen, ramazan orucunu (eksiksiz) tutman, yoluna güç yetirebilirsen Kâbe'yi ziyâret (hac) etmendir” buyurdu. Adam:

- Doğru söyledin dedi. Onun hem sorup hem de tasdik etmesi tuhafımıza gitti. Adam:

- Şimdi de imanı anlat bana, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir” buyurdu.

Adam tekrar:

- Doğru söyledin, diye tasdik etti ve:

- Peki ihsan nedir, onu da anlat, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “İhsan, Allah’a onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor” buyurdu.

Adam yine:

- Doğru söyledin dedi, sonra da:

- Kıyâmet ne zaman kopacak? diye sordu.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Kendisine soru yöneltilen, bu konuda sorandan daha bilgili değildir” cevabını verdi.

Adam:

- O halde alâmetlerini söyle, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Annelerin, kendilerine câriye muamelesi yapacak çocuklar doğurması, yalın ayak, başı kabak, çıplak koyun çobanlarının, yüksek ve mükemmel binalarda birbirleriyle yarışmalarıdır ” buyurdu.

Adam, (sessizce) çekip gitti. Ben bir süre öylece kalakaldım. Daha sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Ey Ömer, soru soran kişi kimdi, biliyor musun?” buyurdu. Ben:

- Allah ve Resûlü bilir, dedim.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “O Cebrâil’di, size dininizi öğretmeye geldi” buyurdu.

Müslim, Îmân 1, 5. Ayrıca bk. Buhârî, Îmân 37; Tirmizî Îmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâî, Mevâkîf 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9

Açıklamalar

Kurtubî’ye göre sünnetin esasî (ümmü’s-sünne) denilmeye lâyık ve “Cibril Hadisi” diye meşhur olan hadisin konumuzu doğrudan ilgilendiren kısmı, “Sen Allah’ı görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor” cümlesidir. Bu ise, yukarıdaki âyetlerde yer alan ilâhî gözetim ve denetimin tasdik ve itirafıdır. Kullukta kalite işte bu noktanın bilincine varmakla gerçekleşebilecektir.

Dinimizin temel kavramları hakkında önemli tarifler ihtivâ eden hadis üzerinde, konuyu dağıtmayacak ve fakat merak giderecek kadar durmakta fayda görüyoruz.

Öncelikle Cebrâil aleyhisselâm’ın farklı bir şekilde gelip Hz. Peygamber’e sokulması ve sonra ismiyle hitâbetmesi, talebe gibi soru sorup hoca gibi cevapları doğrulaması oradaki müslümanların

dikkatlerini tam olarak çekmek, öğrenimlerini kolaylaştırmak içindir. Çok medeni görünüşüne rağmen bedevi Araplar gibi Hz. Peygamber’e ismiyle hitabetmesi, meleklerin, müminlerle aynı yükümlülükleri taşımadıklarını göstermektedir. Aralarındaki özel dostluktan kaynaklanmış olması da düşünülebilir.

Cebrâil aleyhisselâm’ın sırasıyla İslâm, iman, ihsân ve kıyameti sorması da Hz. Peygamber’e yöneltilecek soruların temel meselelerle ilgili olması gerektiğini göstermektedir.

İslâm’ın beş şartının ve imanın altı esasının tam olarak sayılması ve kadere imanın ayrıca vurgulanması, dindeki bütünlüğü ve en çok tartışma konusu olacak noktayı işâret anlamı taşımaktadır.

“İhsan”ın “Allah’ı görüyormuşcasına kulluk etmek” şeklinde tarifi “müslüman kişi”nin kalitesini pek veciz olarak ortaya koymaktadır. Allah tarafından görülmek, O’nu görüyormuş gibi davranmak için yeterli sayılmıştır. Bu mü’minde sürekli bir kendi kendini denetim (murâkabe) şuuru geliştirecektir. Merkezinde ihsanın bulunduğu bir

iman ve İslâm anlayışı ve hayatı herhalde ideal hayattır.

“Kıyametin ne zaman kopacağı” müşterek merak konusudur. Önceki sorulara kolaylıkla cevap veren Hz. Peygamber, bu konu sorulunca Allah’tan başka herkesin bilemeyeceği bir şeylerin olacağını da belgeleyen o tatlı cevabını veriyor:

“Kendisine soru yöneltilen (ben), bu konuda soru soran senden daha bilgili değilim.”

Hz. Peygamber “bilmiyorum” demenin ayıp olmadığını böylece biz ümmetine öğretmiş olmaktadır. Peygamberler ancak Allah’ın bildirdiği kadar gaybı bilebilirler.

Kıyametin ne zaman kopacağı kadar, alâmetlerinin de merak konusu olduğu açıktır. Bu sebeple Cebrâil’in “bari alâmetlerini söyle” diye istekte bulunması pek tabiidir. Bu suâle Hz. Peygamber, toplumun ahlâk ve ekonomik yapısındaki iki olumsuz gelişmeyi haber vermekle yetinmiştir. Câriyenin hanımefendisini (bir başka rivayete göre, efendisini) doğurması ki, bunu “anaların kendilerine câriye muamelesini revâ görecek âsî çocuklar doğurması” olarak anlamak

lâzımdır. Nitekim bir rivayette “câriye” yerine “kadın” kelimesi yer almaktadır. Tercümeyi buna göre yaptık. Kölelik kurumunun resmen kaldırılmış olması, şerhlerde yer alan câriye-köle merkezli açıklamaları bugün için geçersiz kılmaktadır.

Kıyâmetin bir başka alâmeti de lüks ve refâhın, dünün fakirlerini büyük ve lüks binalar yapmakta yarışa sokacak kadar artmasıdır. Dünyanın, bütün zenginliklerini insanlara sunmasıdır. Bunun anlamı, servet ve paranın yegâne değer ölçüsü hâline gelmesi, hizmete değil, tüketim ve gösterişe son derece düşkünlük gösterilmesi demektir.

“Size dininizi öğretmek için gelmişti” cümlesi, yerinde soru sormanın bir çeşit öğretim anlamı taşıdığını göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Melekler insan kılığına girebilirler. Konuşabilirler, konuşmalarını insanlar da duyabilir.

2. İman, dinin esaslarını kabullenmek, İslâm ise, şer’î fiilleri yerine getirmektir. Binaenaleyh bu

ikisi kavram olarak ayrı olmalarına rağmen, gerçekte birbirlerinden ayrı değildir.

3. Gücü yetenin kelime-i şehâdeti açıkca söylemesi, müslüman muamelesi görmesi için gereklidir.

4. Eğitim-öğretimde soru-cevap usûlü geçerli bir yoldur.

5. İlim adamlarına ve ilim meclislerine saygı göstermek esastır.

6. Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'dan başka kimse bilemez. Bu konudaki söylentilere ve tahminlere asla aldanmamak, kulak asmamak gerekir.

7. İşlerin, üstesinden gelemeyecek olanların eline geçmesi, itaatsizliğin artması ve aile yapısının sarsılması kıyamet alâmetidir.

8. Müslümanın daima Allah'ın gözetimi (murâkabesi) altında olduğu bilinciyle yükümlülüklerini yerine getirmesi, sorumluluklarına sahip çıkması gerekmektedir.

9. İhsan ve murâkabenin iki derecesi vardır: Kulun “Allah’ı görüyor gibi” yaşaması, birinci derecedir. “Kendisini Allah’ın gördüğü şuuruna sahip olması” ise, ikinci derecedir.

عن أبي ذرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادَةَ ، وأبي عبدِ الرَّحْمَنِ مُعَاذٍ :الثَّانِي -62
بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتِيعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ « : لاق
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رواه التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «بِخُلُقٍ حَسَنٍ النَّاسَ

62. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde ve Ebû Abdurrahman Muâz İbni Cebel radıyallahu anhümâ’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Nerede ve nasıl olursan ol, Allah’dan kork.

Kötülük işlersen, hemen arkasından iyilik yap ki, o kötülüğü silip süpürsün.

İnsanlarla güzel geçin!” Tirmizî, Birr 55

Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde

Ebû Zer hazretlerinin ismi Cündeb İbni Cünâde’dir ve Gıfâr kabilesine mensuptur. Bu sebeple Ebû Zer el-Gıfârî diye meşhur olmuştur. Kendisi ilk

müslümanlardandır. Daha doğrusu müslümanların beşincisidir.

Uzun boylu, esmer tenli, beyaz saçlı ve geniş omuzlu olan Ebû Zerr, zühd ve takvâ, kanaat ve istiğnâ sahibiydi. Bu sebeple Hz. Peygamber'in kendisine “İslâm'ın İsâ'sı” (Mesîhu'l-İslâm) lakabını verdiği kaydedilmektedir.

İslâm'ın ilk günlerinde müslümanlığın yayılmasında önemi büyük olan dört kişiden biri de Ebû Zer hazretleridir. Ebû Zer, hemen daima Hz. Peygamber'in huzurunda bulunur, ondan istifâde ederdi. Öğrenme konusunda büyük arzu ve iştîyak sahibiydi. Bilmediği her şeyi Hz. Peygamber'e sorardı. Hz. Ali onun için “ilim dağarcığı” demiştir.

Hz. Peygamber'e karşı son derece saygı ve muhabbet duyardı. Resûl-i Ekrem'den “halîl” (dostum) diye bahsederdi.

Kendisi hak yanlısı, hak sever bir insandı. Bu sebeple de ashâb arasındaki ihtilaflara taraf olmadı. Fetihlerden sonra ümmetin zengin olması, emirlerin şatafat ve saltanata meyletmeleri, mal

biriktirmeleri hoşuna gitmedi ve onları sert bir dille tenkid etti.

Ebû Zer hazretleri öğrendiği hadisleri zevkle ve şevkle anlatırdı. Hatta o bir keresinde şöyle demişti:

“Kılıcı enseme dayasanız, ben de Resûlullah’dan duyduğum bir hadisi başım kesilinceye kadar tebliğe vakit bulacağımı bilsem, o hadisi elbette size yetiştirirdim” (Buhârî, İlim 10; Dârimî, Mukaddime 46). Bu sözüne rağmen ondan bize 281 hadis intikal etmiştir. Bu biraz da onun inzivâyı tercih etmesiyle ilgili bir netice olmalıdır. Rivayetlerinin on ikisi hem Buhârî hem de Müslim’de, ikisi sadece Buhârî’de, yedisi sadece Müslim’de yer almıştır. Sahâbe ve tâbiînden bir çok kişi kendisinden rivayette bulunmuşlardır.

Ebû Zer hazretleri Mekke yakınlarındaki Rebeze’de hicrî 31. yılda vefat etmiştir. Oradan geçmekte olan küçük bir grup cenâze namazını kılıp defnetmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hız. Peygamber'in özlü sözlerinden biri olan hadis, "Nerede (ve nasıl) olursan ol, Allah'tan kork" cümlesinden dolayı, burada zikredilmiştir.

Takvâ, Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmakla gerçekleşen ve dinin temeli olan bir ilkedir. Buna Allah saygısı, Allah korkusu da denir. Takvâ çeşitli derecelere ayrılmaktadır. En alt tabakası, şirkten uzak kalmak, en üst derecesi ise, Allah'dan başka her şeyden (mâsivâ) yüz çevirmektir. Takvânın birbirlerinden farklı dereceleri bulunmaktadır. Ancak onun tabiî sonucu ilâhî murâkebe altında olduğu bilinci ile hareket etmekten ibârettir. Takvâ, yalnızlıkta, toplum içinde, belâ ve musîbet anında, bolluk ve refahta yokluk ve darlıkta, hâsılı her durumda Allah'a karşı saygılı olmak, sürekli uyanık, dikkatli ve şuurlu bulunmaktır.

Böyle bir duygu ve hâlin sonuçları ise, yüce kitabımızda; Allah'ın dostluğu [bk.Yûnus sûresi (10), 62], ilâhî övgü [Âl-i İmrân sûresi (3), 186], Allah'ın yardımına ulaşmak [Âl-i İmrân sûresi (3), 120], sıkıntılardan kurtulmak ve beklenmedik yerlerden rızka kavuşmak [Nahl sûresi (16), 120], amellerin ıslahı ve günahların bağışlanması [Ahzâb

sûresi (33), 70-71], ilâhî muhabbet [Al-i İmrân sûresi (3), 76], Allah katında makbûliyet [Hucurât sûresi (49), 13], ölüm anında müjde [Yûnus sûresi (10), 63], cehennemden kurtuluş [Leyl sûresi (92), 17] ve nihâyet cennette temelli mutluluğu buluş [Âl-i İmrân sûresi (3), 133] olarak belirtilmektedir.

Allah Teâlâ'nın, gazabından sakındırması [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 28] ve Hz. Peygamber'in, "Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'a karşı saygılı bulun" tavsiyesi, müslümanları bu güzel sonuçlara davet etmektir. Böylece Hz. Peygamber mü'minleri, "Gerçekten Allah, üzerinizde gözetleyicidir [Nisâ sûresi (4), 1] âyetinin mânâsına uygun davranmaya çağırmış olmaktadır.

Takvâ, günah işlemeye, günah işlemek takvâ sahibi olmaya engel olmadığı için, insanlık gereği işlenecek günahların peşinden iyilik yapmak, o hata ve günahın sonuçlarını ve hatta bizzat günahın kendisini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Zira Allah Teâlâ; iyiliklerin kötülükleri giderdiğini [bk. Hûd sûresi (11) 114] ve hatta iyiliklere tebdil ettiğini [bk. Furkân sûresi (25), 70] haber vermiştir. Bu da murâkabe şuurunun olumlu bir başka neticesidir. İyiliğin hatayı iyiliğe dönüştürmesi veya hiç değilse, kötülüğün

sonuçlarının ortadan kaldırılması, hiç hata işlememenin mümkün olmadığı dünyamızda, kötülöklere karşı müsamahasız olmayı öngörmek ve öğütlemek demektir. Günahların ve kötölüklerin tortularını, işlenen iyiliklerle dezenfekte edebilmek gerçekten çok büyük bir imkân ve şanstır.

İnsanlarla güzel geçinmek, ahlâkî olgunluğun ve murâkabe şuurunun günlük hayattaki ve beşerî ilişkilerdeki sonucu olmaktadır. Bu uygulamanın ölçüsü de Peygamber Efendimiz tarafından, başkalarının kendisine yapmasını istemediğini onlara yapmamak şeklinde belirtilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilikler kötölükleri ya büsbütün ortadan kaldırmak ya da iyiliğe dönüştürmek suretiyle yok eder.

2. Güler yüz göstermek, zarar vermemek, iyiliklerin yaygınlaşmasına gayret etmek ve kendisine yapılmasını istemediğini başkalarına yapmamak, insanlarla güzel geçinmek demektir.

3. Takvâ ya da Allah’a karşı saygılı olmak, müslümanı her türlü kötülüklerden koruyacak üstün bir meziyettir.

4. Her yer ve şartta Allah’a karşı saygılı olmak, murâkabe şuurunun göstergesidir.

كُنْتُ «: عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، قال : الثالث - 63
يَا غُلَامُ إِنِّي أَعْلَمُكَ « : لَخَلَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَق
احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظَكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ « : كَلِمَاتٍ
أَنَّ الْأُمَّةَ لَوْ : فَاسْأَلِ اللَّهَ ، وَإِذَا اسْتَعْنَتْ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، وَاعْلَمْ
ءِ ، لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ
لَكَ ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ ، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ
رَوَاهُ . « قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ ، وَجَعَتِ الصُّحُفُ
. حَيْثُ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَدَّ : التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعَرَّفَ إِلَى « : وَفِي رِوَايَةٍ غَيْرِ التِّرْمِذِيِّ
اللَّهُ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفُكَ فِي الشَّدَةِ ، وَاعْلَمْ أَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ
الصَّبْرُ ، لِيُصِيبَكَ ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ
« وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ ، وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا .

63. Abdullah İbni Abbas radiyallahu anhümâ’dan nakledildiğine göre şöyle demiştir:

Bir gün Hz. Peygamber’in terkisinde bulunuyordum. Bana:

“Yavrucuğum, sana bazı kaideler öğreteyim” dedi ve şöyle buyurdu: “Allah’ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah’ın (rızâsını) her işte önde tut, Allah’ı önünde bulursun. Bir şey isteyeceksen Allah’tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah’tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak Allah’ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah’ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazıları değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir. (Bundan sonra takdirde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.) Tirmizî, Kıyâmet 59

Tirmizî dışında bir rivayette de (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 307) şöyle buyurulmaktadır: “Allah’ın emir ve yasaklarını gözet, O’nu önünde bulursun. Bolluk içindeyken (emirlerine bağlı kalmakla) sen Allah’ı tanı ki O da darlığa düşünce (kurtarmak suretiyle) seni tanıсын. Bil ki senin hakkında yazılmamış olan şey başına gelmez. Sana takdir edilen de seni atlayıp (başkalarına) gitmez. Bil ki zafer sabırla, sevinç üzüntüyle, kolaylık da zorlukla birlikte dir.”

Açıklamalar

Hız. Peygamber, zaman zaman sahâbî çocuklarını terkisine bindirirdi. Hadisimiz, on yaşlarındaki Abdullah İbni Abbas'ın da Hız. Peygamber'in bu tür iltifatlarına mazhar olduğunu ve ayrıca iman ve ahlâk esaslarını ondan öğrenme şansına kavuştuğunu göstermektedir. Hadis, "Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun!" tavsiyesinden ötürü buraya alınmıştır. Zira bu beyân, "Onu görüyormuşcasına Allah'a kulluk etmek" diye tarif edilen ihsân ve ilâhî denetimin bir başka şekilde dile getirilmesidir.

Hadisteki kaideler Allah, kader ve öteki insanlardan gelecek fayda-zarar konularına açıklık getirmekte, takdir edilenden başkasının kişiye ulaşmayacağını, ulaştırılamayacağını, açık-seçik anlatmaktadır. Neticede mü'min için gözetilecek asıl noktanın, sadece Allah'ın emir ve yasakları olduğu belirtilmiş olmaktadır. Hadis, kaderde olmayanın başa gelmeyeceği güvencesini vermektedir. Kaderin ise, çoktan tesbit edildiğini, artık onda bir düzeltme ya da değiştirmenin kesinlikle olmayacağını bildirmektedir. O halde mü'minlerin yersiz kuşkulara kapılmalarına gerek

yoktur. Onlar inançları doğrultusunda yaşamaya bakmalıdırlar.

Kulun bütün himmet ve dikkatini Allah’a çevirmesi gereği herhalde ancak bu kadar güzel ve güçlü ifade edilebilirdi. Biz bu hadise sünnetu’llah’a ait bazı esasların tebliği ve ta’limi de diyebiliriz.

el-Mukadder lâ yuğayyer (takdir olunan değişmez), nasîbuke yusîbuke (nasibin seni bulur), “alın yazımmış” gibi sözler, sorumluluğu kadere yükleyip sorumsuzluğa kapı açacak şekilde değil, mü’mini hayatta kendi değer ölçüleri çerçevesinde sürekli bir güven ve faaliyet içinde tutacak biçimde anlaşılıp yorumlanmalıdır. Yani tam teslimiyet içinde tam faaliyet... Galiba ilk müslüman nesillerin en belirgin vasıfları da bu idi... Başarı bu çizgide yürümektedir.

Bir konuda şartların tamamen lehte veya aleyhte gözükmesi, takdirin önüne geçecek değildir. Bir başka deyişle görünür şartlar herkes için aynı sonuçları doğurmaz. Bunun tabii neticesi de, herkesin karşılaştığı sonuca razı olması isyan psikolojisi ve davranışı göstermemesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın ilminde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.

2. Hadisimiz murâkabe, Allah'ın emirlerine riayet, tevekkül ve kulların Allah'a olan ihtiyaçları gibi pek önemli konulara ışık tutmaktadır.

إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا « : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : الرَّابِعُ -64- ر ، كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ هِيَ أَدَقُّ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ « : لَأَقْو . يَرَاخِبُهَا هَاوِر « صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمُؤَبَّاتِ الْمُهْلِكَاتِ « الْمُؤَبَّاتِ .

64. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi:

“Siz kıl kadar bile önemsemediğiniz birtakım işler yapıyorsunuz ki, biz onları, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında helâk edici büyük hatalardan sayardık.” Buhârî, Rikak 32

Açıklamalar

Hepimizin bildiği bir gerçektir ki, her insanın dikkatli, daha dikkatli olduğu zamanları bulunduğu gibi, önemli şeyleri bile pek kâle almadığı anları da olur. Ümmetler, milletler de böyledir. Bazı nesiller

çok daha titiz ve dikkatli, bazıları da rahat hatta kayıtsız olabilirler. Tabiatıyla bu durum, bazı zararların önemslenmemesi gibi, neticede tehlikeli olabilecek gelişmelere de yol açabilir. İşte hadisimiz, Enes İbni Mâlik hazretlerinin kanaatine göre, tâbiîn neslinin gözünde pek küçük görülen bazı fiillerin Resûlullah zamanında sahâbîler tarafından helâk vesilesi kabul edildiğini, bu ilk iki nesil arasında bazı konularda bu derece yaklaşım ve değerlendirme farkı olduğunu delillendirmektedir. Tabii bu, genel bir gözlemdir. Örnek verilmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, Allah’a karşı duydukları derin saygıdan dolayı, küçük günahları bile helâk sebebi sayarlardı. Çünkü onlar hatanın küçüklüğünü değil, emrine karşı gelinen Allah’ın büyüklüğünü dikkate alırlardı.

2. Aslında “büyük” olmasına rağmen, zamanla insanlar tarafından önemslenmeyen, “küçük” görülen bazı fiiller olabilir. Bu hal “...Onu önemsiz bir iş sanıyorsunuz. Oysa o, Allah katında büyük (bir günah) tır...” [Nûr sûresi (24), 15] âyetinde de açıklanmış bir gerçektir.

3. Kendini kontrol etme melekesi gelişmiş müslümanlar, hataları değerlendirmede daha titiz ve daha derin bir anlayış sahibidirler.

4. Günahları küçümsemek, Allah saygısının azlığına delildir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى :الْخَامِس -65
إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغَارُ ، وَغَيْرُهُ اللَّهُ تَعَالَى ، أَنْ :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
حَتَفَب «الْغَيْرَةُ» وَ.مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَأْتِي الْمَرْءُ
. وَأَصْلُهَا الْأَنْفَةُ : نِيْ غُلَا

65. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ kıskanır. Allah'ın kıskanması, haram kıldığı şeyi kulun işlemesindendir.

Buhârî, Nikâh 107; Müslim, Tevbe 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ 4

Açıklamalar

Kıskançlık anlamına gelen “gayret” kelimesi, Allah'a nisbet edilince, “kullarına merhamet

etmesi ve saadetlerini dilemesi” anlaşılır. Nitekim Müslim’in rivayet ettiği bir başka hadiste bu durum şöylece açıklanmıştır:

“Allah’tan daha kıskanç kimse yoktur. Bundan dolayı kötülüklerin açığının da kapalıısını da haram kılmıştır...” (Müslim, Tevbe 33). Nelerden razı olduğunu ve hangi fiil ve sözlerden razı olmadığını önceden bildirmiş olması O’nun, kullarının saadetlerini dilemesinin, azab çekmelerini istememesinin sonucudur. Herhangi bir haksızlık ya da fenalık görülünce, “gayretullah’a (veya gayret-i ilâhiyeye) dokunur” denilmesi de bu mânadadır.

Kıskançlık, daha çok karı-koca arasında her birinin yekdiğerini başkalarına kaptırmaktan sakınması, bunun için tedirginlik duyması, tepki göstermesi demektir. Aslında bu duygu ve davranışların temelinde de eşlerin birbirlerine karşı duydukları sevgi vardır.

Birbirlerini koruma isteğı vardır. Ancak eşler bu duygularını, ters bir durumla karşılaştıklarında ortaya koyarlar. Allah Teâlâ ise, kullarını kötülüklerden korumak için emir ve yasaklarını önceden bildirmiştir. Âni tepki şeklindeki bir

gayret ve kıskançlık Allah hakkında düşünülemez. Allah Teâlâ koyduğu sınırlara uyulmaması halinde gazab edeceğini de (gayretinin sonucu olarak) yine önceden bildirmiştir.

Kaydedildiğine göre Sa'd İbni Ubâde radıyallahu anh bir gün Resûlullah'ın huzurunda:

- “Eğer karımın yanında yabancı bir erkek göreceksam onu, kılıcımın keskin tarafıyla doğrarım” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, çevresindekilere:

- “Sa'd'ın bu gayret ve hamiyetine şaşmayın! Çünkü ben Sa'd'dan daha kıskancım. Allah Teâlâ da benden daha kıskançtır” buyurmuştur. Bir yasağın çiğnenmesine karşı Hz. Peygamber ve Allah Teâlâ'nın tepkisi, elbette eşlerin birbirlerini kıskanmalarından çok daha ileridir (bk. Buhârî, Nikâh 36). Allah ve Resûlü, mü'minlerin haramlara düşmesini asla arzu etmezler.

Hadîs-i şerîf 1810 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ koyduğu sınırları, mü'minleri korumak için koymuştur. Bu sebeple de sınırların çiğnenmesine razı değildir.

2. Haramları işlemek, Allah'ın gazabına uğramaya sebeptir.

3. Murâkabe bilincinin canlı tutulması, müslümanı haramları işlemekten ve sonuçta ceza görmekten alıkor.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى :السادسُ -66
بُرْصَ ، وَأَقْرَعَ أ :إِنَّ ثَلَاثَةَ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
صَرَبًا لَا يَتَأَفُّ ، أَكَلَمَ مِهْيَلًا ثَعَبَفَ مُهْيَلْتَنِي نَأُ هَلَّا دَارًا ، يَمَعَاوُ ،
لَوْنٌ حَسَنٌ ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ ، وَيُذْهَبُ :أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ :فَقَالَ
ب عَنْهُ قَدْرُهُ وَأَعْطِيَ لَوْنًا عَنِّي الَّذِي قَدْ قَدَرَنِي النَّاسُ ، فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ
الْإِبِلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ :فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ :قَالَ .حَسَنًا
. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا :شَكََّ الرَّأَوِي فَأَعْطِيَ نَاقَةً عُشْرَاءَ ، فَقَالَ

شَعْرٌ حَسَنٌ ، :حَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ أَيُّ شَيْءٍ أ :فَأَتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ
أَعْطِيَ شَعْرًا .وَيُذْهَبُ عَنِّي هَذَا الَّذِي قَدَرَنِي النَّاسُ ، فَمَسَحَهُ عَنْهُ
الْبَقَرُ ، فَأَعْطِيَ بَقْرَةً :أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ .قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ .حَسَنًا
. بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا :حَامِلًا ، وَقَالَ

أَنْ يَرُدَّ اللَّهُ إِلَيَّ :أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ :عَمَى فَقَالَ فَأَتَى الْأ
فَأَيُّ الْمَالِ : لَاقَ .بَصْرِي فَأَبْصَرَ النَّاسَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ

لَدَ هَذَا ، الْغَنَمُ فَأَعْطِيَ شَاةً وَالِدَا فَاُنْتَجَ هَذَانِ وَو : أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ . فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الْإِبِلِ ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْبَقَرِ ، وَلِهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَمِ .

رَجُلٌ مِسْكِينٌ قَدْ : ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ يَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي ، فَلَا بَلَاعَ لِي إِلَّا أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ ، وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ ، وَالْمَالَ ، بَعِيرًا كَأَنِّي أَعْرِفُكَ : لَأَقِفَ . الْحَقُوقُ كَثِيرَةٌ : أَتَبْلُغُ بِهِ فِي سَفَرِي ، فَقَالَ إِنَّمَا : فَقِيرًا ، فَأَعْطَاكَ اللَّهُ ، فَقَالَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْدُرُكَ النَّاسُ ، إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ : وَرَثْتُ هَذَا الْمَالَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ ، فَقَالَ إِلَى مَا كُنْتَ .

وَأَتَى الْأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِهَذَا ، وَرَدَّ . إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَيَّ مَا كُنْتَ : مَارِدٌ هَذَا ، فَقَالَ عَلَيْهِ مِثْلَ

رَجُلٌ مِسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ : وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ بِكَ ، انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي ، فَلَا بَلَاعَ لِي الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ قَدْ : أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ شَاةً أَتَبْلُغُ بِهَا فِي سَفَرِي ؟ فَقَالَ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصْرِي ، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدَعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ أُمْسِكْ مَا لَكَ فَإِنَّمَا : فَقَالَ . مَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «ابْنُ لَيْثٍ فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ ، وَسَخَطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ

« : قَوْلُهُ . هِيَ الْحَامِلُ : يَضُمُّ الْعَيْنَ وَبِالْمَدِّ «وَالنَّاقَةُ الْعُشْرَاءُ» «اجْهَأَ ، وَالنَّاتِجُ لِلنَّاقَةِ تَوَلَّى نَتَّ : مَعْنَاهُ «فَنَتَجَ» : وَفِي رِوَايَةٍ «أُنْتَجَ تَوَلَّى : أَيُّ : هُوَ بِتَشْدِيدِ اللَّامِ «وَلَدَ هَذَا» : وَقَوْلُهُ . كَالْقَائِلَةِ لِلْمَرْأَةِ فَالْمَوْلَدُ ، وَالنَّاتِجُ ، وَالْقَائِلَةُ . وَلَادَتَهَا ، وَهُوَ بِمَعْنَى نَتَجَ فِي النَّاقَةِ انْقَطَعَتْ بِيَ » : وَقَوْلُهُ . يُرِيدُ بِمَعْنَى ، لَكِنْ هَذَا لِلْحَيَوَانِ وَذَاكَ لِغَا : وَقَوْلُهُ . أَيُّ الْأَسْبَابِ : هُوَ بِالْحَاءِ الْمَهْمَلَةِ وَالْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ «الْحِبَالُ

لا أَشَقُّ عَلَيْكَ فِي رَدِّ شَيْءٍ تَأْخُذُهُ أَوْ تَطْلُبُهُ :معناه «لا أَجْهَدُكَ»
اءِ حلَّاب «لا أَحْمَدُكَ» : يراخبل اءي اور يفو .مِنْ مَالِي
لا أَحْمَدُكَ بِتَرْكِ شَيْءٍ تَحْتَاجُ إِلَيْهِ ، كما :المهملة والميم ، ومعناه
. لَيْسَ عَلَى طُولِ الْحَيَاةِ نَدَمٌ أَيْ عَلَى فَوَاتِ طُولِهَا :قالوا

66. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre kendisi, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“İsrâil oğulları arasında biri ala tenli (abraş), biri kel, biri de kör üç kişi vardı. Allah Teâlâ onları sınamak istedi ve kendilerine bir melek gönderdi.

Melek ala tenliye geldi:

- En çok istediğin şey nedir? dedi. Ala tenli:

- Güzel (bir) renk, güzel (bir) ten ve insanların iğrendiği şu halin benden giderilmesi, dedi. Melek onu sıvazladı ve ala tenlilik gitti, rengi güzelleşti.

Melek bu defa:

- En çok sahip olmak istediğin mal nedir? dedi.

Adam:

- Deve (yahut da sığır)dır, dedi. Ona on aylık gebe bir deve verildi. Melek:

- Allah sana bu deveyi bereketli kılsın! diye dua etti.

Sonra kele gelerek:

- En çok istediğın şey nedir? dedi. Kel:

- Güzel (bir) saç ve insanları benden uzaklaştıran şu kelliğın giderilmesi dedi. Melek onu sıvazladı, kelliğı kayboldu. Kendisine gür ve güzel (bir) saç verildi. Melek sordu:

- En çok sahip olmak istediğın mal nedir? Adam:

- Sığır... dedi. Ona da gebe bir inek verildi. Melek:

- Allah sana bunu bereketli kılsın! diye dua ettikten sonra körün yanına geldi ve :

- En çok istediğın şey nedir? dedi. Kör:

- Allah'ın gözlerimi iâde etmesini ve insanları görmeyi çok istiyorum, dedi. Melek (onun gözlerini) sıvazladı. Allah onun gözlerini iâde etti. Bu defa Melek:

- En çok sahip olmak istediğın şey nedir? dedi. O da:

- Koyun... dedi. Bunun üzerine ona döl veren bir gebe koyun verildi.

Deve ve sığır yavruladı, koyun kuzuladı. Neticede birinin vâdi dolusu develeri, diğlerinin vâdi dolusu sığır, ötekinin de bir vâdi dolusu koyun sürüsü oldu.

Daha sonra melek ala tenliye, eski kılığında geldi ve:

- Fakirim, yoluma devam edecek imkânım yok. Gitmek istediğim yere önce Allah sonra senin yardımın sâyesinde ulaşabilirim. Rengini ve cildini güzelleştiren Allah aşkına senden yolculuğumu tamamlayabileceğim bir deve istiyorum, dedi.

Adam:

- Mal verilecek yer çok, dedi. Melek:

- Ben seni tanıyor gibiyim. Sen insanların kendisinden iğrendikleri, fakirken Allah'ın zengin ettiğı abraş değil misin? dedi. Adam:

- Bana bu mal atalarımdan miras kaldı, dedi.

Melek:

- Eğer yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin, dedi.

Sonra melek, eski kılığına girip kelin yanına geldi. Ona da abraşa söylediklerini söyledi. Kel de abraş gibi cevap verdi. Melek ona da:

- Yalan söylüyorsan, Allah seni eski haline çevirsin! dedi.

Körün kılığına girip bu defa da onun yanına gitti ve:

- Fakir ve yolcuym. Yoluma devam edecek imkânım kalmadı. Bugün önce Allah'ın sonra senin sâyende yoluma devam edebileceğim. Sana gözlerini geri veren Allah aşkına senden bir koyun istiyorum ki, onunla yoluma devam edebileyim, dedi. Bunun üzerine (eski) kör:

- Ben gerçekten kördüm. Allah gözlerimi iâde etti. İsteddiğini al, istediğini bırak. Allah'a yemin ederim

ki, bugün alacağın hiçbir şeyde sana zorluk çıkarmayacağım, dedi. Melek:

- Malın senin olsun. Bu sizin için bir imtihandı. Allah senden razı oldu, arkadaşlarına gazap etti, cevabını verdi (ve oradan ayrıldı). Buhârî, Enbiyâ 51; Müslim, Zühd 10

Açıklamalar

Fahr-i Kâinât Efendimiz'in verdiği bu örnekte, insanoğlunun darlık ve bolluk, felâket ve saadet, hastalık ve sağlık gibi farklı hal ve zamanlarında nasıl farklı davranabildiği görülmektedir.

Davranışlardaki bu farklılık, her şeyden önce, murâkabe şuurundan uzaklaşmaktan ileri gelmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de de bu tutarsız davranışlara işaret buyurulmuştur. Meselâ Lokman sûresinin 32. âyetinin meali şöyledir:

“Onları, gölgeler salan dağlar gibi dalgalar sardığı zaman, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek O'na yalvarırlar. Fakat Allah, onları kurtarıp karaya çıkarınca içlerinden bir kısmı orta yolu tutar (bir çoğu da inkâr eder); zaten bizim âyetlerimizi (öyle) nankör gaddarlardan başkası inkâr etmez.”

Hadiste sözü edilen abraşlık (alatanlilik), kellik ve körlük başkalarınca görülen hastalıklar olduğu için özellikle eski toplumlarda bu tür hastalar ayıplanır, kınanır ve hatta toplumdan dışlanırdı. Tabiatıyla böyle bir muamele onlar için daha da büyük bir felâket olurdu. Bu tür hastalıklardan kurtulmak da hiç şüphesiz hastalara büyük mutluluk verirdi. Zira onlar hem hastalıktan, hem de toplumun dışlamasından kurtulmuş olurlardı. Böylece her nimete bir şükür hesabından bunlara iki şükür gerekirdi.

Hadiste zikredilen şükür imtihanını ancak üç kişiden birinin kazandığı görülmektedir. Bu ölçü ve oran belki de insanoğlunun, ilâhî nimetlere karşı tavrını ortaya koymaktaydı. Yani ilâhî denetim altında yaşadığını her hâl ü kârda farkedebilenler ancak üçte bir oranındaydı. Nitekim Allah Teâlâ “Şükreden kullarım gerçekten pek azdır” [Sebe’ sûresi (34), 13] buyurmamış mıydı?

Hadis şerhlerinde işin psikolojik tarafına da dikkat çekilmektedir. Şöyle ki, alatanlilik ve kellik kişinin bünyesi, fizik yapısı, mizacı, tabiatı ile ilgilidir. Yani bu hastalıkların sebebi, dâhîlidir. Dolayısıyla hastanın psikolojisini de etkilemektedir. Körlük ise, böyle değildir. Haricî sebeplerle de insan kör

olabilir. Netice itibariyle de insan psikolojisini diğlerleri kadar olumsuz etkilemez. Hadiste de bunun örneği görölmektedir. Ala tenli ve kel, mizaclarına bağlı olarak huyları da bozulmuş olduğu için kendilerine yapılan ikram ve iyiliği ve onun sahibi olan Allah'ı unutmuşlar ve imtihanı böylece kaybetmişlerdir. Kör ise, böylesi kötü bir sonuçtan kendisini kurtarabilmiştir.

Meleğin bu üç kişiden her birine onların eski hallerine bürünerek gelmesi, onlara eski durumlarını hatırlatmak, istemedikleri o halleri gözlerinin önüne getirmekle ve onlara herhangi bir mâzeret ileri sürme imkânı bırakmamak içindir.

Ayrıca olayda mal ve servetin insanı nasıl azdıracağına da dikkat çekilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En kötü huy, nankörlük ve cimriliktir. Çünkü bu huylar insana Allah'ı ve O'nun nimetlerini unutturur, hatta inkâr ettirir.

2. Cimrilik ve yalancılık Allah'ın gazabına uğramaya sebeptir.

3. Doğruluk ve cömertlik güzel huylardır.

4. İsrailoğullarının başından geçenleri anlatmak câizdir. Özellikle ibret alınacak olayların eğitim maksadıyla naklinde hiçbir sakınca yoktur.

5. Eğitim ve irşadda kıssalardan yararlanmak faydalıdır.

6. Mü'mine doğruluk ve cömertlik yakışır.

7. Allah'ın verdiği nimetlere söz ve fiil olarak şükürde bulunmak lâzımdır. Nimetin devamı ve artması buna bağlıdır.

8. “Ne oldum delisi” olmamak, geçmişini unutmamak gerekir.

عَنْ أَبِي يَعْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ : السَّائِعُ - 67
الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ ، وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ « : وَسَلَّمَ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
«الْمَوْتِ ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا ، وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الْأَمَانِي
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ قَالَ التِّرْمِذِيُّ وَغَيْرُهُ مِنَ الْعُلَمَاءِ
. حَاسِبَهَا : «دَانَ نَفْسَهُ » مَعْنَى :

67. Ebû Ya'lâ Şeddâd İbni Evs radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Akıllı kişi, nefsine hâkim olan ve ölüm sonrası için çalışandır. Âciz kişi de, nefsini duygularına tâbi kılan ve Allah’tan dileklerde bulunup duran (bunu yeterli gören) dır”

Tirmizî, Kıyâmet 25. Ayrıca bk. İbni Mace, Zühd 31

Şeddâd İbni Evs

Konuştuğu zaman güzel konuşan ve kızdığı zaman gayzına hâkim olan Şeddâd, müslüman bir ailenin çocuğudur. Künyesi Ebû Ya’lâ veya Ebû Abdurrahman’dır. İlim ve hilm yönünden pek üstündü. Âbid, zâhid, yufka yürekli, temiz kalbli kâmil bir müslümandı.

Hiz. Peygamber’den 50 kadar hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almıştır. Hicrî 58. yılda 75 yaşlarındayken Kudüs’te vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sonlu bir dünyada sorumlu ve belli bir ömre sahip olan insanoğlu, dünyayı ve sonrasını

değerlendirirken bazı güç odaklarının tesiri altında kalmıştır. Bunlar iman, dünya, nefis, öteki insanlar ve şeytandır.

“Nefse hakimiyet” ve “ölüm sonrası için gayret” şeklinde belirlenmiş olan akıllılık göstergeleri, büyük ölçüde kâmil, yani etkili bir iman ile alâkalıdır. “Nefse hakimiyet”, aklı hayata egemen kılmak demektir. “Âhiret” ise, akıllılıkta dikkate alınacak çok önemli ve temelli bir unsurdur. Davranışlarını âhiretteki sonuçlarını dikkate alarak ayarlamak gerçek anlamda “akıllı kişi”lerin tavrıdır. “Herkes yarın için önceden neler gönderdiğine dikkat etsin” [Haşr sûresi (59), 18] âyeti, “ölüm sonrası için denetimli çalışan”ların ne kadar isâbetli ve akıllı işler yaptıklarını belgelemektedir. Nitekim İmam Tirmizî, bizim “nefsine hâkim olan” diye tercüme ettiğimiz ifadenin “kıyamette hesaba çekilmeden önce öz nefsinin hesaba çeken kişi” demek olduğuna işâret etmektedir. Sonra da bunu desteklemek üzere iki görüş nakletmektedir.

Hiz. Ömer demiş ki:

“Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin. Büyük duruşma için hazırlık yapın. Âhiretteki

hesap, ancak dünyada nefsini hesaba çekmiş olanlar için hafif ve kolay olacaktır.”

Meymûn İbni Mihrân’da şöyle der:

“Kul, yediğini ve giydiğini nereden karşılıyor?” diye ortağını gözetleyip durduğu gibi, kendi öz nefsini denetlemedikçe asla takvâ sahibi olamaz.”

Sevgili Peygamberimiz bir başka hadîs-i şerîflerinde:

“İşlerin asıl değeri sonuçlarına göre ölçülür” (Buhârî, Kader 5; Rikâk 33; Tirmizî, Kader 4) buyurmuştur. İnsanın akıllısı ve hası da âhirette belli olur. Orada, hayatının hesabını yüz akıyla verebilen kişi, dünyayı iyi yönleriyle âhirete taşımayı başarmış demektir. Hadisimizdeki “akıllı kişi” tarifine uymuştur. Başkalarının onun hakkında şöyle veya böyle konuşmalarının hiçbir kıymeti yoktur.

Âcizliğin alâmeti olarak hadiste “nefsini hevâ ve heveslerine tâbi kılmak” sonra da “Allah’tan dileklerde bulunmak” sayılmıştır. His ve hevesleri peşinde ömür tüketen insanlar, zaman zaman kapıldıkları hesap verme kaygısı sonucu boş

ümitlere ve temennilere kucak açarlar. Kuruntulara kapılırlar. Tabiî bunlar neticeyi değiştirmez. Nefsine uymuş kişilerin belki de tek çareleri kuruntularıyla avunmaktır. şu âyetler ne kadar ciddi uyarıdır:

“Ey insanoğlu, seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenâsib kılan, istediği şekilde terkeb eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” [İnfitâr sûresi (82), 6-8].

“Kullarıma benim, bağışlayan, merhamet eden olduğumu, azabımın can yakıcı bir azab olduğunu haber ver!” [Hıcr sûresi (15), 49-50].

Allah Teâlâ’dan dilekte bulunmak dinimizde teşvik edilmiştir. Ancak böylesi bir ümit için kendine düşeni yapmış olmak da gereklidir. Bakara sûresi’nin 218. âyetinde Allah’ın rahmetini umut etmek için iman, hicret ve cihad gibi dinin temel gereklerini yerine getirmiş olmak lâzım geldiği anlatılmaktadır. Herhangi bir iş yapmadan kuru kuru ümitte ve dilekte bulunmaya “temennî” denilmektedir. Böylesi kuru bir temenni ile yetinen kişi, elbette kendisinden beklenen akıllılığı gösterememiş, en ciddi konuda en anlamsız bir davranış sergilemiş demektir. Böyle bir davranış

ise, bir âyet-i kerîmeye göre -Allah korusun- dini eğlence-oyun yerine koyan kâfirler ile aynı durumu paylaşmak olur. Bu durumda Allah'ın mağfiretini ummak, bazı cahiller gibi, “Allah beni de affetmeyecekse kimi affedecek” şeklinde ciddiyetten uzak sözler sarfetmek tam anlamıyla “Allah ile aldanmak” olur. Nitekim “Allah ile aldanmak, günah işleyip dururken bağışlanma ummak”tır. (bk. Aclûnî, Keşfü'l-hafâ, II, 136.) Bu durumdakiler şu âyeti hatırlamalıdır:

“İşte Rabbinize karşı beslediğiniz bu zannınız, sizi helâk etti, ziyâna uğrayanlar olup çıktınız”
[Fussilet sûresi (41), 23].

Bir de unutulmamalıdır ki kuruntu, şeytanın insanları yanıltma taktiklerindendir [bk. Nisâ sûresi (4), 120].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akıllılık ve ileri görüşlülük, davranışlardan belli olur.

2. Akıllı-akılsız tesbiti ve tarifi, dünya ve âhireti algılama ve değerlendirme, dünyada iken âhirete

hazırlanma durumuna göre yapılır. İddialara veya temennîlere göre değil.

3. Allah Teâlâ'nın “gazabını aşkın rahmeti”nden yararlanabilmek için, iman ve İslâm çerçevesinde kendine düşeni yapma gayreti içinde bulunmak gerekir. Zira, “Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere yakındır” [Â'raf sûresi (7), 56].

4. Nefsi her zaman denetleyip hesaba çekmek gerekir.

5. Allah amellere sevap verir, amelsiz temennilere değil.

قال رسولُ الله: رَءَى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قالَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: الثَّامِنُ -68-
«مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْينُهُ: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَغَيْرُهُ

68. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terketmesi, kişinin iyi müslüman oluşundandır.”

Tirmizî, Zühd 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 12

Açıklamalar

Dünyada lüzumsuz, boş ve faydasız hiçbir şey yoktur. Allah Teâlâ her yarattığını bir hikmete dayalı ve bir hizmete uygun yaratmıştır. Ancak herşeyin herkes için her zaman gerekli olması da hiç şüphesiz düşünülemez. İşte hadiste işaret buyurulan mâlâyânî, “kişinin dinine ve dünyasına faydası olmayan şey” anlamındadır.

İnsanı doğrudan ilgilendirmeyen şeylere bu anlamda “lüzumsuz” veya “gereksiz” denilebilir. Halkımız “üstüne elzem olmayan işe karışma” derken, işte bu mânâyı dile getirmektedir.

Neyin mâlâyânî, neyin gerekli olduğunu ayırabilmek için, öncelikle sağlam değer ölçülerine sahip olmak lâzımdır. Hiç şüphesiz müslümanlar için müslümanlığın değer ölçüleri esastır. O halde olgun mü'min, müslümanlığın ölçülerine göre yaşayan ve çevresini bunlara göre değerlendiren kişidir. Mâlâyânînin terkedilmesi, müslümanın sürekli uyanık olduğunu gösterir. Murâkabe fikri ile yaşadığını belgeler.

Mâlâyânîyi terketmek, gerekli olanı icabeden yerde gerektiği ölçüde yerine getirmek demektir.

Toplumda olumsuz gelişmelerin önlenmesi, büyük ölçüde gereksizlerin terkedilmesiyle mümkün olacaktır. Bu sebeptendir ki, İslâm âlimleri bu hadisi “medâr-ı İslâm” olan dört hadisten biri kabul ve ilân etmişlerdir.

Gereksizi terketmek, lüzumluları önem sırasına koyma fikrini de beraberinde getirir. Böylece müslüman, her konuda en lüzumlu olanı işlemek, en gerekli olanı ortaya koymak başarısını ve basiretini yani olgunluğunu gösterir. Bu da onun güzel müslüman olduğunun delili olur.

Mâlâyânî ile meşgul olmak, lüzumluları ihmal etmeye götürür. Çünkü gerekli-gereksiz herşeyle meşgul olmak insanı, kolayı tercihe sevkeder. Bütün bunlar ise, sonuçta müslümanı fuzûlî işlerin adamı durumuna düşürür. Bu bakımdan hadis, fevkalâde önemli bir tesbit yapmakta, iyi müslüman olabilmek için her şeyden önce kendisini ilgilendirmeyen fuzûlî işlerle meşgul olmamak gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü ömür kısadır ve hızla geçmektedir.

Gerekli-gereksiz herşeyin harman olduğu günümüzde sadece lüzumlu işlerle meşgul olabilmek, ancak gerçekten olgun bir iman ile mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen söz ve işlerle meşgul olmamak, müslümanın iyi bir seçim bilincine sahip olduğuna ve imanının olgunluğuna işarettir.

2. İnsan, dünya ve âhireti için gerekli ve lüzumlu olan işlerle meşgul olmalıdır.

3. Mâlâyânîyi terk, sürekli ilâhî denetim altında bulunduğu şuurunun bir sonucudur. Murâkabe'nin en büyük pratik faydası budur.

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: النَّاسُ -69- رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ «لَا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فِيمَ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ» : وَسَلَّمَ قَالَ وَغَيْرُهُ .

69. Ömer radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kişiyse, hanımını neden dövdüğü sorulmaz!” Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mace, Nikâh 51

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin bu hadisi murâkabe konusunda niçin zikrettiği ilk bakışta anlaşılamamaktadır. Oysa İslâm'ı bilen bir aile reisinin, hanımını neden dövdüğünü sormak onun dindarlığı, yani Allah'ın gözetimi altında bulunduğu şuurundan ve dolayısıyla yetkilerini kullanmakta haddi aştığından şüphe etmek anlamına gelir. Aile, ilâhî murâkabe şuurunun en çok işleyeceği kurumdur. Zira ailenin mahremiyeti vardır. O sebeple teftişe müsait değildir. Olay, açıklanması utanç verici veya çok özel bir sebebe bağlı olabilir. Bu mahremiyeti ifade için “Kol kırılır yen içinde kalır”, “Kirli çamaşırlar sokakta yıkanmaz” denilmiştir. Karı-koca arasındaki ilişkiler, onlara bırakılmıştır. Kendileri açmadıkça başkaları aile sırlarını öğrenemezler. Halkımız ne güzel söylemiş: “Karı-koca dövüşmüş, aklı olmayan karışmış.!”

Hadiste, kocanın karısını dövmekten mutlak mânada sorumlu olmayacağı söylenmiyor. “Uhrevî sorumluluğu da yoktur” denilmiyor. İslâm

şeriatının müsaade ettiği hal, şekil ve şartlarda olması halinde dövme işi sorumluluk getirmez. Aksi ise, tam bir sorumluluktur.

Mısırlı âlim Muhammed Gazzalî gibi bu hadise sırf “hukûkî açıdan” yaklaşarak, onu kadın haklarına aykırı görüp tenkid etmeye kalkanlar, işi yeterince düşünüp değerlendirmeyenlerdir. Nevevî gibi “ahlâkî açıdan” ve “aile mahremiyeti” noktasından yaklaşılması gerekir. Mesele hukûkî bir zemine kaydırıldığı takdirde elbette kimin haklı kimin haksız olduğu adlî mercilerce araştırılacak ve koca da sorgulanacaktır.

Tekrar edelim ki, “sorulmama” keyfiyeti, hâkim ya da kâdıya gelmemiş olaylar için geçerlidir. Yetkili makamlara ulaştırılan bir dövme olayı varsa, elbette haklının ortaya çıkması için o soruşturulacak ve araştırılacaktır.

(M. Akif Ersoy, Safahat’ında “Köse İmam” başlıklı manzumesini bu hadîs-i şerîfin yorumuna yardımcı olacak bir olayla başlatır. Merak edenler o manzumeyi okuyabilirler.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Terbiye etmek için -gerektiğinde- koca hanımını dövebilir. Bu bir ruhsattır.

2. Aile içi ilişkiler, eşlerin dindarlığına ve özellikle murâkabe şuuruna bırakılmıştır.

3. Aile mahremiyeti sonuna kadar korunmalıdır.

یوقتلأ باب -6

TAKVÂ

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
. { إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

1. “Ey inananlar, Allah’tan ona yaraşır şekilde korkun (gücünüz yettiğinde) saygılı olun (emirlerinin dışına çıkmaktan) sakının.” Âl-i İmrân sûresi (3), 102

Takvâ korunmak, sakınmak, kaygılı ve saygılı olmak demektir. Taşlı dikenli bir yolda yürüyen kişi nasıl son derece dikkatli olursa, insan da hayatta aynen o endişe, sakınma ve korunma dikkati içinde olmalıdır. Sözünü ettiğimiz bu dikkat, Allah Teâlâ’nın koyduğu sınırlara karşı dikkattir. Âyet-i kerîme mü’minlere hitâben bu

konuda “son derece uyanık ve dikkatli” olmalarını istemektedir.

Demek ki takvâ, imanlı kişilere daha çok yakışmakta ve daha çok onlardan beklenmektedir. Bu âyetteki “gerektiği şekilde” kaydı takvânın en üst seviyesini göstermektedir. Ondan ne kastedildiği, nasıl olacağı ise, aşağıdaki âyetle açıklanmaktadır.

{ تَقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ } : (16 ن ب اغتلا) ى لاعت لاقو .
ى لوالا نم دارم لل ة ن ي بم ة ي آل ا هذمو .

2. “Allah’tan gücünüz yettiğince korkun, sakının!”
Teğâbün sûresi (64), 16

İslâm’da emirlerin yerine getirilme ölçüsü, mükellefin gücü ve tâkatidir. Kitap ve Sünnet’te ona istitâat denilmektedir. Dinimizde “güç yetirilemeyecek bir mükellefiyet” (teklîf-i mâ lâ yutak) yoktur. “Hakkıyla, nasıl gerekiyorsa öyle, gerektiği şekilde” takvâ emrinin burada “gücünüz yettiği ölçüde” demek olduğunu anlıyoruz.

Bu temel esasa dayanarak yaşanacak takvâ gerçeğinin, müslümanın hayatındaki en önemli

görüntüsünün nasıl olması lâzım geldiğini de şu âyette bulmaktayız:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا } :وقال الله تعالى
ةفور عم قري شك ىوقت ل اب رمأل ا ي ف تاي آل او .

3. “Ey iman edenler, Allah’a karşı saygılı olun ve doğru konuşun.” Ahzâb sûresi (33), 70

Takvâ, en belirgin ve yoğun şekilde doğru sözlülükte görülür. Aynı şekilde kul yalan söyleyerek Allah’a karşı göstermesi gereken saygı (takvâ) çizgisinden kolayca sapabilir. Bu sebeple bir çok tezâhüründen sadece “dil hâkimiyeti”ne işaret eden âyet-i kerîme işin en kritik noktasına dikkat çekmiş olmaktadır.

“Allah korkusu” veya “Allah saygısı” diye anladığımız takvânın müslümana sağlayacağı faydaları ise, şu âyetten öğrenmekteyiz:

{وَيَرْزُقْهُ مِنْ [2]وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا } :ىل اع ت ل اق و
} حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ .

4. “Kim Allah’a karşı saygılı davranırsa, Allah ona bir çıkış ve kurtuluş yolu gösterir, hiç beklemediği yerden onu rızıklandırır.” Talak sûresi (85), 2-3

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا { :يُلَاعِتْ لِقَاو
{وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ
ةموم عم قريثك بابل ايف تاي آل او

Her konuda ihânetten sakınan ve takvâ üzere hareketi yeğleyen mü'minlere Allah Teâlâ, iyiyi kötüden ayırt edecek bir kâbiliyet ve anlayış verir. Bu yetenek onları en zor ve hatta olumsuz şartlarda bile bir çıkış yolu bulma imkânına kavuşturur.

Çünkü âyette geçen furkân kelimesi “farkettirici” ve “sabah” anlamına gelir. Allah takvâ sahibini gece karanlığında parlayan fecr-i sâdık gibi bir aydınlık görüşe sahip kılar. Ayrıca insanın ufkunu karartan günahlarını örter, ayıplarını kimseye göstermez ve tümüyle bağışlar.

Bütün bunlar takvânın güzel sonuçlarındandır.

Hadisler

يا رسولَ :قِيلَ :عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :لَأَوَّلُ قَا-70
لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ :فَقَالُوا «أَتَقَاهُمْ» :اللَّهُ مِنْ أَكْرَمِ النَّاسِ ؟ قَالَ
«إِنَّهُ فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ» :لَا ق ،
فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ تَسْأَلُونِي ؟ :لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ ، قَالَ :قَالُوا .
متفقٌ عليه «خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا

:أَيُّ بِضَمِّ الْقَافِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، وَحُكِّي كَسْرُهَا «فَقَّهُوا» و
مُوا أَحْكَامَ الشَّرْعِ عِ .

70. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Bazı insanlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en hayırlısı, şerefli kimdir? dediler.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’tan en çok korkanlarıdır” buyurdu.
- Ey Allah’ın Resûlü! Biz bunu sormuyoruz, dediler.
- “O halde, Allah’ın halîli (İbrâhim)’in oğlu, Allah’ın nebîsi (İshak)’ın oğlu, Allah’ın nebîsi (Yakub)’un oğlu, Allah’ın nebîsi Yusuf’tur” buyurdu.
- Ey Allah’ın Resûlü, biz bunu da sormuyoruz, dediler.
- “O halde siz benden Arap kabilelerini soruyorsunuz. (Bilin ki) Câhiliye döneminde hayırlı (şerefli) olanlar, şayet dînî hükümleri iyice hazmederlerse İslâmiyet devrinde de hayırlıdırlar” buyurdu. Buhârî, Enbiyâ 8, 14, 19, Menâkıb 1, Tefsîru sûre (12), 2; Müslim, Fezâil 168

Açıklamalar

Kerem, bol iyilik, çok hayr ve şeref demektir. İnsanların en şerefli, en hayırlısı veya en değerlisi kendisine sorulunca Hz. Peygamber ilk ve en

önemli ölçü olarak takvâ'yı göstermiş ve “Allah’tan en çok korkanlardır” buyurmuştur. Bu cevabıyla Hz. Peygamber “Sizin en üstün olanınız Allah’tan en çok korkanınızdır” [Hucurât sûresi (49), 13] âyetini hatırlatmıştır. Hz. Peygamber soruyu genel olarak “insanlar” çerçevesi içinde değerlendirmiş ve bu umumî prensibi hatırlatan cevabı vermiştir.

Ayrıca bu cevap “amel” cihetinden “en hayırlı” kişiyi tanıtmaktadır. Aslında, hadisin burada bizi ilgilendiren tarafı da Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in bu cevabıdır. Zira takvâ, bu noktadan yegâne “üstünlük” ölçüsü olarak tanıtılmaktadır.

Pek muhtemeldir ki, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz, kendisine soru yöneltenlerin neyi sormak istediklerini anlamış olmasına rağmen, onlara asıl üzerinde durulması gerekli olan meseleyi öğretmek maksadıyla bu cevabı vermiştir. İkinci olarak da “şeref” yönünden insanların en hayırlısı, en üstünü akla gelebilir. Hz. Peygamber bu noktada da büyük dedesinden itibaren hep peygamber olan ve Kur’an’da mâcerâsı “en güzel kıssa” olarak nitelendirilen Hz. Yusuf’u örnek göstermiştir. Buhârî’deki bir rivayette Hz. Yusuf için “Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm”

(bk. Buhârî, Enbiyâ 18) nitelemesi bulunmaktadır. Bu niteleme, buradaki cevaba daha uygun düşmektedir.

Ancak sual soranlar, bu mânada “en üstün” olanı kastetmediklerini söyleyince, bu defa Hz. Peygamber “Ha siz, Arap kabilelerinin ana kollarından hangisinin hayırlı ve üstün olduğunu soruyorsunuz öyle mi? O halde eski dönemde üstün görülenler, eğer İslâm esaslarını tam anlamıyla anlar ve yaşarlarsa, İslâmiyette de hayırlıdırlar” buyurmuştur. Bu cevabıyla Efendimiz, Câhiliye devrinde üstünlüğün soy-sop ve ecdâdın şerefine nisbetle olsa bile, İslâmda fazilet, hikmet, ilim ve dindarlık yönünden değerlendirildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca soy üstünlüğüne “takvâ” eklenirse, ancak bir anlam ifade edeceğini anlatmıştır. Aslında her üç cevap da “takvâ” ağırlıklıdır. Hz. Yusuf’un başından geçenler, özellikle Züleyhâ’ya karşı davranışlarının takvâyâ dayandığı, İslâm’ı iyi belleyen, öğrenen ve yaşayanların Allah korkusu ile dopdolu oldukları açıktır.

O halde Hz. Peygamber birinci cevabında açıkça, sonrakilerde dolaylı olarak “takvâ”nın yegâne değer ölçüsü olduğunu ifade buyurmuştur.

Hadisin son kısmı 372 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusu her hayrın başı ve yegâne üstünlük ölçüsüdür.
2. Hz. Yusuf'un hayatı bir çok yönden en güzel örneklerle doludur.
3. Takvâ sahiplerinin dünyada şerefi, âhirette derecesi yüksektir.

ه عنه عن النبي صَلَّى عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ: الثَّانِي - 71
إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ . فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ . فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ . فِيهَا
مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي الْ

71. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının. Kadınlara kapılmaktan korunun. Çünkü

İsrailoğullarında ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır.”

Müslim, Zikir 99. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26; İbni Mâce, Fiten 19

Açıklamalar

Dünya zevkleri ve nimetleri geçici olmasına rağmen, tatlı ve etkileyicidir. İnsanı bu yalancı câzibeleriyle, Allah saygısı ve korkusundan uzaklaştırıp yanıltabilirler. Başlangıçta İslâm ümmetinin elinde olmayan dünya imkânları, Hz. Peygamber’in haber verdiği şekilde giderek müslümanların eline geçmiştir. Yani Allah Teâlâ daha önceki sahipleri yerine dünya nimetlerini müslümanlara vermiştir. Petrol bunun en güzel örneğidir. Ayrıca Ortadoğu tam bir ticaret trafiği merkezidir. Güneş enerjisinin en yoğun olduğu bölgedir. Diğer yandan müslümanlar, eskiye nazaran büyük ölçüde dünyalıklara da sahip olmuşlardır. Her ne kadar müslüman ülkeler, “gelişmekte olan ülkeler”den sayılıyorsa da, ellerindeki imkânlar fevkalâde büyüktür. Allah onları bu imkânlara vâris kılmıştır.

Haz. Peygamber'in, dünyanın câzibesine kapılmaktan korunmayı tavsiye buyurması, "takvâ"nın gerekli olduğu ilk ve önemli noktayı göstermektedir. Allah korkusu, dünya imkânlarına karşı kula hâkim olursa, mesele yoktur.

İnsan dünyaya kapıldı mı, artık nereye kadar gideceğini kestirmek mümkün olmaz. Bu nimetlerin elden çıkması da onları gerektiği gibi kullanamamakla ilgilidir. Zira Efendimiz, "Allah nasıl davranacağınıza bakacak" buyurmuş, bunların imtihan vesilesi olduklarını duyurmuştur.

Haz. Peygamber ikinci olarak kadınlara karşı da uyanık davranmayı ve "takvâ"ya yönelik olan tehlikede "kadın"ın önemli bir yeri olduğunu hatırlatmakta, hatta İsrailoğulları'ndaki ilk fitnenin kadınlar sebebiyle ortaya çıktığını da örnek göstermekle konuya ait hassâsiyeti iyice vurgulamaktadır. (Sözü edilen fitne hakkında bilgi için bk. Ali el-Kârî, Mirkât IV, 267-269)
"Takvâ"nın belli başlı iki konuda, dünya ve kadınlar konusunda daha çok gerekli olduğu, bu iki unsurun "takvâ"yı herşeyden çok etkileyeceği anlaşılmaktadır.

Hadis 460 numarada tekrarlanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Geçmiş ümmetlerin başına gelenlerden ibret alınmalıdır.

2. Hanımlara karşı meşrû sınırlar çerçevesinde davranılmalıdır.

3. Dünyanın çarpıcılığına aldanmamalıdır.

4. Allah korkusu ve takvâ duygusu, ele geçen nimet ve imkânların devamı için de gereklidir.

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعِفَافَ «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ
. مَلْسَم هاور «وَالْغِنَى

72. İbni Mes'ud radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi:

“Allahım! Senden hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği isterim.”

Müslim, Zikir 72. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 72; İbni Mâce, Dua 2

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, Allah Teâlâ'dan istenecek konuları, hadis kitaplarımızın Dua ve Daavât bölümlerinde yer alan bir çok hadisi ile ortaya koymuş, biz ümmetini bu konuda da eğitmiştir. Yapacağımız duaları, bu hadisler arasından seçip ezberlemek en isabetli hareket tarzıdır. Hz. Peygamber'den nakledilen dualar, dileklerimizde Peygamber Efendimiz'le birleşmemizi sağlayacaktır. Bu birliktelik çok muhtemeldir ki, “kabul olunmakta” da beraberliği getirecektir.

Hidâyet rehberi olarak gönderilmiş bulunan Peygamber aleyhisselâm'ın Allah Teâlâ'dan “hidâyet (doğruluk)” dilemesi, herşeyden önce hidâyet'in önemini ortaya koymaktadır. Doğru yoldan sapma tehlikesi bulunmayan Hz. Peygamber, Allah'tan hidâyet dilerse, daima dalâlete düşme tehlikesiyle başbaşa yaşayan müslümanların daha fazla hidâyet dilemeleri gerekir. Nitekim Fâtiha sûresi'ndeki “Bizi doğru yola hidâyet et!” duası bunu göstermektedir.

Hiz. Peygamber'in, hidâyetin hemen peşinden emirlere uymak, yasaklardan kaçınmak anlamında

takvâ dilemesi, hidâyetin tezâhürünün takvâ olduğunu göstermektedir.

İffet, mübah olmayan şeylerden uzak durmak demektir.

Zenginlik anlamına gelen gına burada gönül zenginliği mânâsınadır. İnsanlardan ve ellerindeki imkânlardan müstağni olmak, şerefli bir hayat ve etkili bir tebliğ hizmeti açılarından son derece önemlidir.

1471 numarada tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, hidâyeti takvâ ile, takvâyı ise iffet ve gönül zenginliğiyle beslemek ve desteklemek gerektiğine işâret etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hidâyet, takvâ, iffet ve gönül zenginliği yüksek değere sahip meziyetlerdir.
2. Hayatı daima Allah’a sığınarak ve O’ndan yardım dileyerek yaşamalıdır.
3. Takvâ, Allah’tan istenecek meziyetlerin başında yer alır.

عَنْ أَبِي طَرِيفٍ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ الطَّائِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ :الرَّابِعُ -73-
مَنْ حَلَفَ «:اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ : لَاق
. ملسم هاور «عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ رَأَى أَتَقَى لِلَّهِ مِنْهَا قَلِيَّاتِ التَّقْوَى

73. Ebû Tarîf Adî İbni Hâtim et-Tâî radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim demiştir:

“Bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin eden, sonra da (yemininin) zıddını takvâya daha uygun bulan kimse, (yemininden vazgeçip) takvâya yönelsin!”

Müslim, Eymân 15

Adî İbni Hâtim

Adî, cömertlikte darb-ı mesel olmuş bir babanın oğludur. Hicrî yedinci yılda Tay kabilesi adına elçi olarak Medine'ye gelmiş, Resûlullah kendisine büyük hüsn-i kabul göstermiş, hatta oturduğu minderi Adî'ye ikram etmiştir. Adî'nin cömertliği konusunda da pek çok menkıbe nakledilmiştir. Adî ve kabilesinin müslümanlığı pek samimi ve çok kuvvetli idi. Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir çok Arap kabilesi irtidat edip dinden dönmüş ise de, Adî'nin kabilesinden hiç kimse böyle bir yola

girmemiştir. Kabilesi içinde zekâtını hesap edip Hz. Ebû Bekir’e takdim eden ilk kişi Adî oldu. Diğerleri de kendisini takip etti.

Adî, Medâyin’in fethinde bulundu. Daha sonraki olaylarda Hz. Ali tarafında yerini aldı. Cemel olayında gözünü kaybetti.

Hz. Peygamber’den altmış altı hadis rivayet etti. Rivayetlerinin altısını Buhârî ve Müslim ortaklaşa, üçünü yalnız Buhârî, ikisini de yalnız Müslim rivayet etmiştir. Uzun ömürlü sahâbîlerden olan Adî ibni Hâtim, 120 yaşlarında iken hicrî 68 yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

“Vallâhi”, “Tallâhi” diyerek Allah adına bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin etmek, hemen herkesin zaman zaman yaptığı bir iştir. Yemin, yemin edeni bağlar. Allah adı anılarak yapılan yeminlere sadâkat göstermek gerekir. Yeminden dönmenin cezâsı vardır. Ona “yemin kefâreti” denir. 1721 numaralı hadisin

açıklamasında yemin kefâreti konusunda geniş bilgi verilmiştir.

Müslümanın verdiği sözde durması, yemine sâdık kalması esastır. Ancak hadîs-i şerîf’te, takvâ’nın yemine tercih edilmesi gerektiğini ve bunun bizzat Hz. Peygamber tarafından teşvik edildiğini görmekteyiz. Dinimizde Allah korkusunun kula hâkim olması daima önde tutulmuştur. Konuya ait hadislerde, “ettiği yeminin aksini daha hayırlı gören kimse, derhal o hayırlı olanı işlesin ve yeminini bozduğu için de kefâret versin!” ifadeleri de yer almaktadır (bk. Müslim, Eymân 7-19). Takvâ ve hayır uğruna, gerekiyorsa, kefâretten kaçmayıp yemininden dönmenin tavsiye edilmiş olması, müslümandan beklenen asıl tavrın, her zaman ve her yerde takvâyâ sahip çıkmak olduğunu göstermektedir. Bu tavrı, sevgili Peygamberimiz bizzat kendileri de fiilen ortaya koymuşlardır. Ceyşü’l-usre (zorluk ordusu) diye de anılan Tebük seferi hazırlıkları sürerken, kendisinden yük devesi isteyen bir kısım müslümana Hz. Peygamber, “Vallahi size yük devesi veremem” demiş, bir süre sonra da o kişilere istedikleri develeri vermişti. Bunun üzerine kendisine, -unutmuş olma ihtimalinden dolayı- ettiği yemin hatırlatılmış, o da; “Bir şeye yemin

eder ve başkasını ondan daha hayırlı görürsem o hayırlı işi yapar, (kefâret vererek) yeminimi helâl kılarım” buyurmuştur (bk. 1721. hadis).

1719 ve 1920 numaralarda tekrar edilecek olan hadisimizin kendisinden rivâyet edildiği Adî İbni Hâtim de aynı şekilde yeminini bozup “daha hayırlı olanı” yani “takvâ”yı tercih etmiş ve bu davranışına Hz. Peygamber’in bu tavsiyesini delil göstermiştir.

Nevevî merhum, yeminle ilgili rivayetler arasından, içinde “takvâ” kelimesi geçen bir tek bu rivâyeti bulup burada zikretmek suretiyle, hem Riyâzü’s-sâlihîn’deki konuları delillendirmede nasıl titiz davrandığını ve ince bir dikkat gösterdiğini isbat etmiş, hem de “daha hayırlı olan” ifadelerinin “takvâ’ya uygun olan” anlamına geldiğini anlatmak istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir işi yapmaya veya yapmamaya yemin eden kişi, yemininden dönmeyi daha hayırlı, yani takvâya daha uygun bulursa, yemininden dönmesi müstehaptır. Tabî keffâretini de verecektir.

2. Yemin keffâreti, yeminden dönüldükten sonra verilir.

3. Takvâyı iltizam etmekte yemin bile mazeret sayılmamakta olduğuna göre, müslümana her işinde takvâ üzere olmak yaraşır.

74- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ صُدِّيِّ بْنِ عَجْلَانَ الْبَاهِلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ :الْخَامِسُ - سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فِي حَجَّةٍ :لِأَقْدَمِ مَنْ مَ ، وَصُومُوا شَهْرَكُمْ ، اتَّقُوا اللَّهَ ، وَصَلُّوا خَمْسًا :الْوَدَاعَ فَقَالَ رَوَاهُ «وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ ، وَأَطِيعُوا أَمْرَاءَكُمْ ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ . حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ :التِّرْمِذِيُّ ، فِي آخِرِ كِتَابِ الصَّلَاةِ وَقَالَ

74. Ebû Ümâme Sudayy İbni Aclân el-Bâhilî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i Vedâ hutbesi'nde şöyle buyururken dinledim demiştir:

“Allah'tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan orucunuzu tutunuz. Mallarınızın zekâtını veriniz. Yöneticilerinize itaat ediniz! (Bu takdirde doğruca) Rabbinizin cennetine girersiniz.”

Tirmizî, Cum'a 80

Ebû Ümâme Sudayy İbni Aclân

Ebû Ümâme, künyesiyle meşhur bir sahâbîdir.

Önce Mısır'da sonra da Humus'ta yerleşmiştir. Hz.

Peygamber'den 150 hadis rivayet etmiştir.
Hadisleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.
Kendisinden Şamlılar rivayette bulunmuşlardır.

Hicrî 81 (veya 86) yılında Humus'ta vefat etmiştir.
Bazılarına göre Şam bölgesinde en son vefat eden
sahâbîdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müslümanların tavır ve davranışları ebedî hayat ile sıkı sıkıya alâkalıdır. Bu sebeple müslümanın her zaman takvâ duygusunun etkisi altında yaşaması gerekir. Takvâ, öncelikle kulluğun gereği olan ibadetleri yerine getirmek, sonra da yasaklardan kaçınmakla isbat edilebilir. Kuru kuruya sade bir saygıdan söz etmek kimseye bir şey kazandırmaz.

Müslüman cennet yolcusudur. Yani onun en son hedefi cennette ebedi mutluluğu yakalamaktır. İşte hadisimiz bu mutlu sona ulaşabilmek için yapılması gerekenleri saymaktadır. Bunlar:

Allah'tan korkmak,

Beş vakit namaz kılmak,
Ramazan orucunu tutmak,
Zekâtı vermek ve
Yöneticilere itaat etmektir.

Bu tâlimâtın sevgili Peygamberimiz tarafından Vedâ hutbesi'nde verilmiş olması, ayrıca önem arzetymekte ve dikkat çekmektedir. Takvâ, her türlü ibadetin temelidir. Nitekim Allah Teâlâ zâtını “Takvâ'ya da ehil, mağfirete de ehil” [bk. Müddessir sûresi (74), 56] olarak tanıtmıştır. Yani azabından en çok korkulup sakınılacak olan da, mağfiret edecek olan da sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste sayılan amelleri işlemek takvâ gereğidir.
2. Takvâ, cennet yolu ve cennete giriş şartıdır.
3. Dünyada doğruluk, âhirette kurtuluş sebebidir.
4. Allah'a isyanı emretmedikleri sürece, yöneticilere itaat etmek gereklidir.

7-بَابُ الْيَقِينِ وَالتَّوَكُّلِ

TEREDDÜTSÜZ İMAN VE ALLAH'A TAM GÜVEN (YAKÎN VE TEVEKKÜL)

Âyetler

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى } اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا .

1. “Mü'minler Hendek Harbi için toplanıp gelmiş düşmanı gördükleri zaman, “Allah'ın ve Resûlünün bize va'dettiği işte budur, Allah ve Resûlü doğru söyledi” dediler. Bu onların iman ve teslimiyetlerini artırıp (pekiştirdi).” Ahzâb sûresi (33), 22

Hendek Harbi öncesinde yıkıcı propagandalarla dirençleri kırılmaya çalışılan Medineli müslümanlar, Kureyş ordusunun geldiğini görünce, Allah'ın ve Resûlü'nün zafer va'dini hatırlamış, güvenleri artmış ve zaferi gözleriyle görüyormuşcasına tereddütsüz ve kesin bir teslimiyetle düşmanı karşılamışlardı. Gelen ordu, müslümanların korkularını değil, imân ve teslimiyetlerini, yakîn ve tevekküllerini arttırmıştı. Zira Allah Teâlâ:

“Ey mü’minler, yoksa siz, sizden önce yaşamış olan kavimlerin başına gelenler size gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokundu ve onlar öylesine sarsıldılar ki, Peygamber ve onunla birlikte iman edenler en sonunda “Allah’ın yardımı nerde kaldı?” dediler. İşte o zaman (onlara): ‘Bilesiniz Allah’ın yardımı çok yakın!’ (denildi.)” [Bakara sûresi (2), 214] buyurmuştu. Hz. Peygamber de önce zor anlar yaşanacağını ama sonuçta Arap kabilelerinin dağılıp gideceğini ve zaferin mü’minlerin olacağını önceden müjdelemişti. Mü’minlerin bu ilâhî ve peygamberî va’adlere olan güveni, gözleriyle gördükleri düşman ordusundan daha kesindi. O yüzden de aslâ korkmadılar, sarsılmadılar. Âyet bu gerçeği anlatmakta, candan iman ve Allah’a güvenin, inananları tehlikeler karşısında nasıl güçlendireceğini göstermektedir.

لَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ أَلْيَةً لَّا أَقْوَمُ
[173] فَأَخَشَوْهُمْ فَرَادَهُمْ إِيْمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
لِلَّهِ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانًا
{ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ }

2. “Bazı münâfık kişilerin müslümanlara ‘düşmanlarınız size hücum için hazırlandılar; aman onlardan sakının!’ demeleri, onların imanlarını bir

kat daha arttırdı ve ‘Allah bize yeter, ne güzel vekildir O!’ dediler. Bunun üzerine onlara hiç bir zarar dokunmadan, Allah’ın nimet ve ikrâmlarıyla döndüler. Böylece Allah’ın rızâsına tâlip oldular. Allah büyük kerem sahibidir.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 173-174

Rivâyetlere göre Küçük Bedir Gazvesi demek olan Bedr-i suğrâ’da Ebû Süfyân komutasındaki müşriklerle karşılaşmaya hazırlanan İslâm askerlerine bazı münâfıklar, Kureyş ve yandaşlarının büyük bir güç oluşturduklarını söyleyerek onları caydırmaya çalışmışlardı. Ne var ki bu haber, mü’minlerin Allah’a güvenlerini ve zafere olan inançlarını iyice pekiştirmiş ve kuvvetlendirmişti. “Allah bize yeter, düşmanın sayısı önemli değil!” şeklindeki teslimiyetleri Allah’ın rızâsını her şeyden önde tutmaları, en küçük bir sıkıntıya düşmeden başarılı olmalarını sağlamıştı. Zira Allah Teâlâ kendisine güvenenlerin güvenini asla boşa çıkarmaz.

Mü’minlerde bulunması gerekli olan, inançta tereddütsüzlük ve Allah’a sarsılmaz itimad, onların en büyük gücü ve başarılarının sırrıdır.

بِحَمْدِهِ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَدِّ : ىلَاعَت لاقو
. { وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا }

3. “Ölümsüz ve daima diri olan Allah’a güvenip sığın!” Furkân sûresi (25), 58

Güven ve sığınma duygusunun insana gerçekten güven verebilmesi için sığınılacak kimsenin fânî olmaması gerekir. Bu duygu hiç ölmeyene, yokluğu düşünülmeyecek olana yönelik olmalıdır ki, kişiyi güçlü ve diri tutsun. İşte bu âyette Allah Teâlâ, habîbine ve onun şahsında müslümanlara hitâben kendisini, ölümsüzlüğü ve sürekli diriliği ile tanıtmaktadır.

. { وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } : ىلَاعَت لاقو

4. “Mü’minler Allah’a güvenip dayansınlar!” İbrâhim sûresi (14), 11

Önceki âyette Hz. Peygamber’e asıl güveneceği yeri gösteren Allah Teâlâ, bu âyette de mü’minleri sadece kendisine dayanmaya çağırmaktadır.

Tevekkül Allah’a yönelik olursa, bir anlam ifade eder. Aksi halde o, sadece aldanmak demek olur. İslâm dışında kalmış olan insanlar değişik varlıklara bel bağlayabilirler. Ama mü’minler

sadece Allah’a bel bağlamalıdır. Onlara bu yakışır.

تاي آل او . { فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ } : ىل اع ت ل اق و
ةمول عم ةري ثك ل ك و ت ل اب ر م آل ا ي ف .

5. “Bir işe azmettiğinde artık Allah’a güven!” Âl-i İmrân sûresi (3), 159

Tereddüt, güvensizlik işareti ve sonucudur. Oysa mü’min, nasıl imanında tereddütsüz olmak zorunda ise, ön araştırmasını usûlüne uygun olarak yaptığı bir konuda belli bir şekilde harekete karar verdi mi, ötesini Allah’a bırakmalıdır. Kararsızlık göstermemelidir. Sonuç, görünürde olumsuz da olsa, hareket kurala uygun yapılmış olur ve bu başlı başına bir başarıdır. Çünkü mü’mine yakışan, tedbiri alıp takdire rıza göstermektir. Nitekim bir başka âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

ي أ : { وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ } : ىل اع ت ل اق و
ه ي ف اك .

6. “Allah’a güvenene, Allah kâfidir!” Talak sûresi (65), 3

Allah Teâlâ, kendisine güveneni başkasına muhtaç etmez. Yardım tevekküle bağılıdır. Özellikle bir işe karar verdikten sonra gösterilecek teslimiyet ve tevekküle... “Allah bize yeter, o ne güzel vekildir” âyetinde ifade edilen tevekküle...

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ { :لَا تَأْتِيهِمْ
لَا إِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ
ةفور عم ةريثك لكوتل لاضف يف تاي آل او

7. “Gerçek mü’minler o kişilerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri titrer. Allah’ın âyetleri okunduğunda bu âyetler onların imanlarını pekiştirir de sadece Rab’lerine güvenip dayanırlar.”

Enfâl sûresi (8), 2

Yakîn ve tevekkülün mü’minde meydana getireceği kemâlin iki belirtisi bu âyette açıklanmaktadır:

1. Sadece “Allah” ismi söylendiği, başkaca hiç bir sıfatından bahsedilmediği zaman bile “yüreklerin titremesi.”

2. Allah'ın âyetleri okunduğunda “imanların artması” yani iyice pekişmesi, Allah'a güven ve itimadın devamı.

Bunlar imanın kalitesini, yakîn ve tevekkül seviyesini göstermektedir. Âdeta mü'min ile Allah arasındaki duygusal mesâfe ve iletişimin ölçüsünü ortaya koymaktadır. Bahis konusu titreme ve imanda pekişme, alınan mesâfenin son derece ileri ve iyi bir noktada olduğuna işaret sayılmaktadır. Tabiî aksi de o ölçüde uzaklığın işaretidir. Allah korusun.

Hadisler

قال رسولُ : عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : فَأَوَّلَ 75- عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ ، فَرَأَيْتُ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّهْطُ وَالنَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ ، وَالنَّبِيُّ وَلَيْسَ أَذِهِ : مَعَهُ أَحَدٌ إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي ، فَقِيلَ لِي مِيْظَعُ دَاوُسٍ إِذَا فُتِحَ الْقَفَالُ إِلَى رِظْنِ الْوَقُوفِ وَمِْظَعُ دَاوُسٍ إِذَا فُتِحَ الْقَفَالُ إِلَى رِظْنِ الْوَقُوفِ : هَذِهِ أُمَّتُكَ ، وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ : يَلِي الْقَفْ ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ ، فَخَاضَ النَّاسُ فِي «حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ : أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحَبُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وَلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ ، فَلَمْ يُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَذَكَرُوا : مَا « : أَشْيَاءَ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هُمُ الَّذِينَ لَا يَرْفُونَ ، وَلَا « : فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ «الَّذِي تَخُوضُونَ فِيهِ ؟

فَقَامَ عُكَاشَةُ بْنُ «يَسْتَرْقُونَ ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ
ثُمَّ «نَهُمُ أَنْتَ مَ» :ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ ، فَقَالَ :مُحْصِنٌ فَقَالَ
سَبَقَكَ بِهَا « :ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ فَقَالَ :قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ
. متفقٌ عليه «عُكَاشَةُ

.تَصْغِيرِ رَهْطٍ ، وَهُمْ دُونَ عَشْرَةِ أَنْفُسٍ :الرُّهَيْطُ يَضُمُّ الرَّاءَ «
يَضُمُّ الْعَيْنَ وَتَشْدِيدِ «أَشَّةٌ وَعُكٌ» .النَّاحِيَةُ وَالْجَانِبُ : «وَالْأَفْقُ»
الكافِ وَيَتَخَفِّفُهَا ، وَالتَّشْدِيدُ أَفْصَحُ .

75. Abdullah İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“(Geçmiş) ümmetler bana gösterildi. Peygamber gördüm, yanında üç-beş kişilik küçük bir grup vardı. Peygamber gördüm, yanında bir iki kişi bulunuyordu. Ve peygamber gördüm, yanında kimsecikler yoktu. Bu arada önüme büyük bir kalabalık çıktı. Kendi ümmetim sandım. Bana ‘Bunlar Mûsâ’nın ümmetidir, sen ufka bak!’ dediler. Baktım; (çok) büyük bir karaltı. ‘İşte bunlar senin ümmetindir. İçlerinden hesapsız-azabsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır’ dediler.”

(İbni Abbas diyor ki) Söz buraya gelince Peygamber aleyhisselâm kalkıp evine gitti.

Oradaki sahâbîler bu hesapsız-azabsız cennete girecek yetmiş bin kişinin kimler olabileceği hakkında konuşmaya başladılar: Kimileri, “Bunlar peygamberin sohbetinde bulunanlar olmalıdır” derken, kimileri, “Bunlar İslâm geldikten sonra doğup, şirki tanımamış olanlardır” dediler. Daha başka birçok görüş ileri sürenler oldu.

Onlar bu meseleyi tartışırken Peygamber aleyhisselâm çıkageldi.

- “Ne hakkında konuşuyorsunuz?” diye sordu.
- Hesapsız-azabsız cennete gireceklerin kim oldukları hakkında konuşuyoruz, dediler.

Bunun üzerine Nebi sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Onlar büyü yapmayan, yaptırmayan, uğursuzluğa inanmayan ve Rablerine güvenenlerdir” buyurdu.

Ukkâşe İbni Mihsan yerinden fırladı ve:

- Beni de onlardan kılması için Allah’a dua et (Yâ Resûlallah)! dedi.

Peygamber aleyhisselâm da:

- “Sen onlardansın!” buyurdu. Sonra bir başka kişi daha kalktı ve:

- Beni de onlardan kılması için dua buyur, dedi.

Peygamber aleyhisselâm bu defa:

- “Fırsatı değerlendirmekte Ukkâşe senden önce davrandı” buyurdu.

Buhârî, Tıb 1, Rikak 50, Libâs 18; Müslim, İmân 374. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 16

Açıklamalar

Hadisin Allah’a tam güven (tevekkül) ve tereddetsüz imân (yakîn) ile ilgili kısmı, son tarafıdır. Baş tarafında Peygamber Efendimiz’in bu anlattıklarını rüyada mı yoksa Mi’rac’da mı görmüş olduğuna dair bir açıklama bulunmamaktadır. İşin bu yönü yani nerede, ne zaman ve nasıl gördüğü aslında hiç de önemli değildir. Efendimiz, “gördüm” veya “bana gösterildi” dedikten sonra, bizim için olayın kendisi ehemmiyet kazanır.

Ancak burada çok önemli bir nokta daha vardır. Efendimiz'in "Bana arzolundu, gösterildi (urizat aleyye)" beyânı, vahiy dışında daha başka yollarla kendisinin bilgilendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu ise, sünnetin - en azından bir bölümünün- ilâhi menşeli olduğuna nassî delildir. İfâde ve olay, özellikle günümüzde bu yönüyle son derece önemlidir.

Peygamberlerin ümmetten yana nasipleri farklı farklıdır. Kimine bir-iki kişi iman ederken, kimine de sayılamayacak kadar insan iman etmektedir. Ümmeti en çok olan Peygamber, Efendimiz'dir. Bu büyük ümmet içinde hesapsız-azabsız doğrudan cennete girecek bahtiyarlar, yetmiş bin kişidir. İşte bu müjdeli haber, duyulduğu anda, orada bulunan sahâbîlerin ilgisini çekmiş, Hz. Peygamber'in yanlarından ayrılmasını fırsat bilerek, bu bahtiyarların kimler olabileceğini araştırmaya, aralarında konuyu tartışmaya başlamışlar.

Konu yeterince tartışılıp zihinlerinde tam bir uyanıklık belirince Hz. Peygamber yanlarına çıkagelmiş ve onların tahminlerinin çok dışında ve ümmetin her neslini kucaklayan bir açıklamada bulunmuştur:

“Onlar, büyü yapmayanlar, yaptırmayanlar, uğursuzluğa inanmayanlar ve sadece Rablerine güvenenlerdir!”

Bazı âyet ve sûreleri ve Hz. Peygamber’den nakledilen duaları okuyarak Allah’a sığınmak ve ondan şifa dilemek câiz ve meşrûdur. Gayr-i meşrû olan ise, birtakım tılsımlı ifadelerle hastalık ve şerlerden kurtulmayı düşlemektir. Bu hareket, Allah inancına ters düşer. Bu sebeple de Allah’a güvensizlik anlamına gelir.

Hadisin Müslim’deki bir rivayetinde, “vücutlarını (kızgın demirlerle) dağlamayanlar (döğme yapmayanlar) ve büyü (efsun) yaptırmayanlar...” ifadesi yer almaktadır. Gerek dağlama yoluyla yapılan döğmeler, gerekse büyü, kendini fenalıklardan korumak niyetiyle yapılır. Bu sebeple o işler Allah’a güveni sarsan anlayış ve uygulamalardır. Gerçek ve olgun mü’minin tavrı değildir. Hadiste “tetayyür” veya “teşe’üm” diye ifade buyurulan kuşların uçuşundan “uğursuzluk anlamı çıkarmak” ve ona göre davranmak da imanının nezâket ve kalitesine sığmamaktadır.

Bu tür saplantılardan yakasını kurtarmak ve “sadece Allah’a güvenmek”, sonuçta hesapsız ve azabsız cennete girmektir. Bu tür bir yakîn ve tevekkül, daha dünyada iken sahibini asılsız kuşku ve korkuların azab ve stresinden kurtarır. Bu, mü’minin olumsuz his ve anlayışlara karşı özgürlüğünü ilan etmesi, her şeyi Allah’ın irade ve takdirine havâle etmesi demektir. Yani son derece yüksek bir seviyedir.

Bu hadisi, tıbbî tedâvî’nin gereksizliğine delil saymak doğru değildir. Hz. Peygamber hem bizzat tedâvî olmuş hem de hastalıklardan tedâvî olmayı emir ve tavsiye buyurmuştur. Burada söz konusu olan, Allah’ın kaza ve kaderinin önüne geçebileceği inancıyla bazı anlamsız davranışlara başvurulmamasıdır. Allah’a güveni zedeleyici tavırlardan uzak kalınmasıdır.

Konu ile doğrudan bir ilgisi olmamakla birlikte, Ukkâşe İbni Mihsan radiyallahu anh’ın uyanıklığına dikkat edilmelidir. İstek ve temennide zamanlamayı bilmek, isteğine kavuşmak için birebirdir. Hz. Peygamber’in ikinci kişinin isteğine cevap vermeyip onu “Fırsatı Ukkâşe değerlendirdi” diye nazıkçe reddetmesi, ardı arkası

kesilmeyecek bir istek zincirine fırsat vermemek içindir.

Bu metod, eğitim ve öğretimde, fırsatların değerlendirilmesini öğretmekte pek güzel bir örnektir. Hatib Bağdâdî, bu ikinci zât'ın Sa'd İbni Ubâde radiyallahu anh olduğunu nakletmektedir. O takdirde bu nakil “Münâfiklardan olduğu için Hz. Peygamber o şahsa dua etmedi” şeklindeki yorumları geçersiz kılmaktadır. Şayet bu zât Sa'd İbni Ubâde değil de Sa'd İbni Umâre ise, bahis konusu yorum doğru olur ve rivayette, hadis usûlü terimiyle tashîf yapılmış sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in ümmeti, önceki peygamberlerin ümmetlerinden daha fazladır.
2. Hesapsız cennete girecek olan yetmiş bin kişi, Allah'a güveni tam olanlardır.
3. Büyü yapmak-yaptırmak, uğursuzluğa inanmak, tevekküle aykırı ve yasaktır.

4. Şer'î bir delil üzerinde münâkaşa yapmak câizdir. Zira ashâb-ı kirâm bu yetmiş bin kişinin kimler olabileceğini aralarında tartışmışlardır.

5. Mü'mine uhrevî ve dînî meselelerde gözü açık davranmak yaraşır.

6. Allah'a güven ve tam i'timat, insanı dünyada birtakım yersiz kuşku ve duygulardan, yanlış uygulamalardan, âhirette de sorgu-sualden ve azaptan kurtarır.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَيْضاً أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ :الثَّانِي -76
اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ ، « :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ
اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ ، وَوَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ ، وَبِكَ خَاصَمْتُ
سُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا تَمُوتُ ، وَالْجِنُّ وَالْإِنْدِ
. متفقٌ عليه »يَمُوتُونَ .

. وَهَذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ وَاخْتَصَرَهُ الْبُخَارِيُّ .

76. Yine Abdullah İbni Abbas radıyalluha anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle söylemeyi itiyat edinmişti:

“Allah’ım! Sana teslim oldum, ben sana inandım, sana dayandım. Yüzümü gönlümü sana çevirdim, senin yardımınla düşmanlara karşı mücâdele ettim.

Allah’ım! Beni saptırmandan yine sana, senin büyüklüğüne sığınırım, -ki senden başka ilah yoktur-. Ölmeyecek diri yalnız sensin. Cinler ve insanlar ise, hep ölümlüdürler!”

Müslim, Zikir 67. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 1, Tevhîd 7, 8, 24, 35; Müslim, Müsâfirîn 199; Ebû Dâvûd, Salât 119; Tirmizî, Daavât 29; Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 9; İbni Mâce, İkâmet 180

Açıklamalar

Hemen bütün hadis kitaplarımızda bazı farklılıklarla da olsa yer alan ve 1483 numarada bir kere daha kısmen tekrar edilecek olan bu hadîs-i şerîf, tevekkül ve yakînin tanıtım ve yaşanmasında gerekli olan açıklama ve uygulamalara ışık tutmaktadır.

İslâm, iman, tevekkül, gözün-gönlün Allah’a çevirilmesi, her türlü başarının Allah Teâlâ’nın yardımına bağlı olduğu gerçeğini daima dile getiren Hz. Peygamber, bu ikrarından sonra

kendisini şaşırtmamasını ya da bu nimet ve ihsânlarından mahrûm etmemesini Allah’tan dilemektedir. Bu ifade ve dua tarzıyla Efendimiz;

“Ey Rabbimiz! Bizi hidâyete erdirdikten sonra kalbimizi kaydırma!” [Âl-i İmrân sûresi (3), 8] âyetini hatırlatmaktadır. Ancak hadisın “tevekkül ve yakîn” konusunda zikredilmesi, daha çok bu dileğin önünde ve sonunda yer verilen ifadeler sebebiyledir. Zira Peygamber Efendimiz, müslümanlardan beklenen teslimiyet ve güven’in boyutlarını ve sebebini bu ifadelerinde açıklamaktadır. Özellikle “Senden başka ölmeyecek diri yoktur. Cinler ve insanlar hep ölümlüdürler” buyururken, Allah’a tevekkülün asıl sebebini de beyân etmektedir. Tevekkül, bâki olana yönelik olmalıdır. Tevekkül ancak bu takdirde bir anlam ifade eder. Fânilere güvenenler ise, eninde-sonunda büyük bir nedâmeti paylaşırlar. Nitekim âyet-i kerîmede “Ölümsüz ve daima diri olan Allah’a güvenip dayan. Onu hamd ile tesbih et!...” [Furkân sûresi (25), 58] buyurulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece Allah’a tevekkül edip güvenmek, iman ve İslâm üzere yaşamayı Allah’tan dilemek gerekir.

2. Kendisine itimat ve güvenmeye lââyık kemâl sıfatlarına yalnızca Allah Teâlâ sahiptir. Ölümlü varlıkların hiç biri bu mânada müslümanın güvenine muhatap olamaz.

3. Bu tür engin mânalı kelime ve cümlelerle dua etmekte Hz. Peygamber’i izlemek, mü’minlere yakışan en akıllıca hareket olur.

4. Tevekkül ve yakîn tam bir özgürlüktür.

حَسْبُنَا «: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَيْضاً قَالَ: النَّالِثُ -77-
اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي
إِنَّ النَّاسَ قَدْ «: لَمْ حِينَ قَالُوا النَّارَ ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ: جَمَعُوا لَكُمْ فَأَخْشَوْهُمْ فَرَّادَهُمْ إِيْمَانًا وَقَالُوا
» ى را خبل ا هاور «

كَانَ آخِرَ «: وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ
حَسْبِيَ اللَّهُ «يَهْ وَسَلَّمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
. « وَنِعْمَ الْوَكِيلُ .

77. Yine Abdullah İbni Abbas radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

“Allah bize yeter, o ne güzel vekildir” sözünü, ateşe atıldığında İbrahim aleyhisselâm söylemiştir. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem de bu sözü “Müşrikler size karşı toplandılar, başınızın çaresine bakınız!” dediklerinde söylemiştir. Nitekim bu haber müslümanların imanını arttırmıştı ve onlar hep birlikte “Allah bize yeter, o ne güzel vekildir” demişlerdi.

Buhârî’nin Abdullah İbni Abbas radiyallahu anhümâ’dan naklettiği bir başka rivayette Abdullah şöyle demiştir:

“Ateşe atıldığı zaman İbrahim aleyhisselâm’ın son sözü:

“Allah bana yeter, o ne güzel vekildir” demek olmuştur. Buhârî, Tefsîrû sûre (3), 13

Açıklamalar

Büyük sahâbî Abdullah İbni Abbas’ın bu beyanlarından, tevekkülün en kısa ve kesin ifadesi olan “hasbünallahu ve ni’mel vekîl” sözünü Hz. İbrahim ve Hz. Peygamber’in en kritik anlarda söylemiş olduklarını öğrenmekteyiz.

Hadiste söz konusu olan olayların ilki Hz. İbrahim'in, Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılmasıdır. İkincisi de İslâm tarihinde “Bedr-i suğra” (Küçük Bedir Savaşı) diye bilinen hadisedir. Her iki olaya da Kur'an-ı Kerim'de işaret buyurulmaktadır.

İbrahim aleyhisselâm'ın ateşe atılma olayı Kur'an-ı Kerim'de tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır [Enbiyâ sûresi (22), 51-70]. Ta baştan beri Allah'a tam bir güven içinde bulunan Hz. İbrahim en son anda, ateşe fırlatılırken de aynı itmi'nan ve güven ile “Allah bana yeter, ne güzel vekildir O!” teslimiyeti içinde sadece Allah'tan yardım beklediğini dile getiriyordu. Sonuç ise, gerçek tevekkülün akıllara hayret veren mutlu sonu idi: Kızgın ateşin serinlik veren bir ortama dönüşmesi... Çünkü Allah her şeye kâdirdir. Mesele O'na güvenmektedir.

Hız. Peygamber ile ilgili olaya ise Âl-i İmrân sûresinin 173. âyetinde işaret buyurulmaktadır. Uhud Savaşı'ndan sonra Ebû Süfyân, “Bir sene sonra Bedir'de buluşalım” demiş, Hız. Peygamber de “inşaallah” diye cevap vermişti. Vakit gelince Ebû Süfyân Mekke'li müşriklerden topladığı güçle

Merru'z-zahran denilen yere kadar gelip ordugâh kurmuştu. Ancak kalbine düşen korku sonucu Mekke'ye geri dönmeye karar vermişti. Tam bu sırada Medine'ye gitmekte olan Nuaym İbni Mes'ud ve adamlarıyla karşılaştı. Henüz müslüman olmayan Nuaym'a;

- Al sana on deve! Medine'ye gittiğinde, büyük bir kuvvetle gelmişler, seni bekliyorlar, diye Muhammed'i korkut! demişti. Nuaym Medine'de Hz. Peygamber'i harb hazırlıkları içinde buldu. Ebû Süfyân'ın isteğini yerine getirerek:

- Ebû Süfyân, Mekkelileri toplayıp gelmiş, sizi bekliyor. Giderseniz hiçbiriniz geri dönemez! diye müslümanları korkutmak istedi. Başta Hz. Peygamber olmak üzere ashâb-ı kirâmın Allah'a iman ve güvenleri artmış ve "Allah bize yeter, ne güzel vekildir O!" demişler ve sözleşilen yere hareket etmişlerdi. Bedir mevkiine gelince düşmanın çoktan çekip gittiğini gördüler. Panayır süresinde orada kalıp ticaret yaptılar; sonra da Medine'ye döndüler.

İbn Abbas'ın bu rivayeti bir taraftan tevekkül ve yakîn'in, peygamberlerin hayatındaki yerini gösterirken, diğer taraftan onun fevkalâde yüksek

bir seviye işi olduğuna dikkat çekmiş olmakta, bu seviyeyi kazanmaya teşvikte bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Özellikle sıkışık anlarda Allah’a tevekkülün kıymeti büyüktür.
2. Tevekkül, telaş ve paniği önler. Soğukkanlılık, Allah’a güvenden kaynaklanır.
3. Propaganda ve soğuk savaşta Allah’a güven, toplumların en sağlam güvencesidir.
4. Kur’ân-ı Kerîm’de anlatıldığı üzere tevekkül, peygamberlerin hayatlarında da önemli gelişmelere sebep olmuştur.

78- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفِيدَتْهُمْ مِثْلُ أَفْنَدَةِ الطَّيْرِ قِيلَ مَعْنَاهُ مُتَوَكِّلُونَ ، وَقِيلَ قُلُوبُهُمْ رَقِيقَةٌ .

78. Ebû Hüreyre radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cennete girecek bir kısım insanlar vardır ki, onların kalpleri kuş kalbi gibi (rakîk ve güven içinde)dir.” Müslim, Cennet 27. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 331

Açıklamalar

Cennete girecek birtakım insanların kuş kalbli olmasını, âlimler farklı şekillerde yorumlamışlardır. Ancak Nevevî, hadisi, tevekkül ve yakîn konusunda zikretmek suretiyle kuş kalplilerden maksadın, “Allah’a güvenen ve tevekkül edenler” olduğunu göstermiştir. İşin doğrusu da budur. Zira kuşlar her sabah, her türlü endişeden uzak olarak tam bir tevekkül içinde yeni güne başlarlar ve bütün korkaklıklarına, çekingenliklerine rağmen karınlarını doyururlar. Allah Teâlâ onlara da günlük rızıklarını verir. Nitekim bir âyet-i kerîmede [Ankebut sûresi (29), 60] “Nice canlı yaratık vardır ki rızkını (biriktirip yanında) taşımaz. Allah ona da size de rızık verir” buyurulmuştur. Rivâyete göre, Mekke’de müşriklerden gördükleri baskı ve işkenceler karşısında Hz. Peygamber müslümanlara Medine’ye hicret etmelerini tavsiye etmişti. Bunun üzerine içlerinden bazıları “Oraya nasıl gider, orada ne yer, ne içeriz?” diye endişelerini

belirtmişlerdi. O zaman Allah Teâlâ böyle düşünenleri bu âyetle uyarmış, rızkı verenin Allah olduğunu ve dolayısıyla O'na güvenmek gerektiğini hatırlatmıştı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a tevekkül etmenin sonu cennettir.

2. Tevekkül, yersiz sıkıntı ve kaygıların azab ve stresinden kişiyi kurtarır, huzurlu bir hayata kavuşturur.

عن جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَفَلَ ضَاهٍ ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ مَعَهُمْ ، فَأَدْرَكَهُمْ الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرٍ الْعَصَايِ ، وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ يَسْتَنْظِلُونَ بِالشَّجَرِ ، وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحْتَ سَمُرَةٍ ، فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ ، ثُمَّ يَدْعُونَا ، وَإِذَا وَنِمْنَا نَوْمَةً ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِي وَأَنَا نَائِمٌ ، « :عِنْدَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ اللَّهُ : مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قُلْتُ : فَاسْتَيْقِظْتُ وَهُوَ فِي يَدِهِ صَلْتًا ، قَالَ : مَتَّفِقٌ عَلَيْهِ . وَلَمْ يُعَاقِبْهُ وَجَلَسَ «ثَلَاثًا»

كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَالَ جَابِرٌ : «يَا أَوْيَافُو وَسَلَّمَ بِذَاتِ الرَّقَاعِ ، فَإِذَا أَتَيْنَا عَلَى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرْكَنَاهَا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، وَسَيْفُ رَسُولِ

تَخَافُنِي ؟ :عَلَّقَ بِالشَّجَرَةِ ، فَاخْتَرَطَهُ فَقَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُ
«اللَّهُ» :فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ :قَالَ « ال » :قَالَ

قال من يَمْنَعُكَ :وفي رواية أبي بكر الإسماعيلي في صحيحه
للَّهِ فَسَقَطَ السَّيْفُ مِنْ يَدِهِ ، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّيْفَ فَقَالَ
كُنْ :فَقَالَ «مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي ؟ » :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّيْفَ فَقَالَ
«تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ ؟ » :خَيْرَ أَخَذَ ، فَقَالَ
لَا ، وَلَكِنِّي أَعَاهِدُكَ أَنْ لَا أَقَاتِلَكَ ، وَلَا أَكُونُ مَعَ قَوْمٍ يَقَاتِلُونَكَ :لَا
جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ خَيْرٍ :سَبِيلُهُ ، فَأَتَى أَصْحَابَهُ فَقَالَ لِيْلَخَفَ ،
النَّاسَ .

الشَّجَرِ الَّذِي لَهُ «الْعِضَاهُ» وَ . عَجْر :أَيُّ «قَوْلٍ» :قَوْلُهُ
الشَّجَرَةُ مِنَ الطَّلْحِ ، :بِفَتْحِ السَّيْنِ وَضَمِّ الْمِيمِ «السَّمُرَةُ» وَ .شَوْكُ
سَلَةٍ :يَا «اخْتَرَطَ السَّيْفُ» وَ .ضَاهٍ وَهِيَ الْعِظَامُ مِنْ شَجَرِ الْعِ
مَسْلُولا ، وَهُوَ يَفْتَحُ الصَّادَ وَضَمَّهَا :أَيُّ «صَلَتًا» وَهُوَ فِي يَدِهِ

79. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre o, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Necid taraflarında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte Resûlullah ile birlikteydi. Öğle vakti ağaçlık, çalılık bir vadiye geldiklerinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem orada mola vermiş, mücâhidler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmışlardı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ise, semure denilen sık yapraklı bir ağaç altında istirahate çekilmiş kılıcını da ağaca asmıştı.

(Câbir dedi ki:) birazcık (uyku) kestirmiştik ki, Resûlullah'ın bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk. Bir de baktık, Resûlullah'ın yanında (müşriklerden) bir bedevi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Ben uyurken bu bedevi kılıcımı almış, uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bunun elindeydi. Bana:

- Seni benim elimden kim koruyup kurtaracak? dedi. Ben de üç defa:

– “Allah” cevabını verdim.

(Câbir diyor ki) Resûlullah adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu.

Buhârî, Cihâd 84, 87, Meğâzî 31, 32; Müslim, Fezâil 13, 14, Müsâfirîn 311

(Buhârî'deki) bir başka rivayette (bk. Meğâzî 31) Câbir radiyallahu anh şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte zâtü'r-rikâ' denilen gazvede bulunuyorduk.

Gölgeli bir ağaç bulduğumuzda onu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bırakmayı âdet edinmiştik. (Bu defa da öyle yaptık.) Ancak müşriklerden bir adam gelerek Resûlullah'ın (ağaçta asılı olan) kılıcını alıp çekmiş ve:

- Benden korkuyor musun? diye seslenmiş. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Hayır” cevabını vermiş. Adam:

- Peki seni benim elimden kim kurtaracak? demiş. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de

- “Allah” buyurmuştur.

Ebû Bekir el-İsmâîlî'nin “Sahîh”inde yer alan bir rivâyette olayın bundan sonraki kısmı şöyle anlatılmaktadır:

Adam:

- Seni benim elimden kim kurtarır? dedi.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah” cevabını verdi. Bunun üzerine adamın elinden kılıç düştü. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kılıcı aldı ve:

- Peki şimdi seni benim elimden kim kurtaracak? buyurdu. Adam:

- İyi bir cezalandırıcı ol! dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’tan başka ilâh olmadığını ve benim Allah’ın elçisi olduğumu kabul ve itiraf eder misin?” dedi.

Adam:

- Hayır, kabul etmem. Ancak seninle çarpışmamaya, seninle savaşacak herhangi bir topluluk içinde bulunmamaya söz veririm, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem adamı serbest bıraktı. O da arkadaşlarının yanına döndü ve onlara:

- En hayırlı kişinin yanından geliyorum, dedi.

Açıklamalar

En umutsuz ve zor anlarda bile Allah’a olan güvenini kaybetmemek, tereddütsüz imandan kaynaklanan tevekkülün bir başka mânasıdır. Sonucu ise, daima olumludur. Büyük sahâbî Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh kendisinin şâhit olduğu ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in başından geçen son derece ibretli bir olayı anlatmaktadır.

Hicretin 6. yılında, İslâm ordusunun taş ve dikenlerden yaralanmış olan ayaklarına çaput bağlamak zorunda kalmasından dolayı Zâtü’r-rika’ (ayağı sargılılar) adı verilen gazve dönüşünde ağaçlık bir bölgede mola verilmişti. Peygamber Efendimiz, orijinal adı semüre olan sakız ağacının gölgesinde istirahate çekilmişti. Ashâb-ı kirâm en koyu gölgeyi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e ayırmayı genel bir uygulama haline getirmişlerdi. Bu, onların Hz. Peygamber’e karşı duydukları engin saygının bir göstergesi idi. Bu defa da öyle yapmışlardı... Kendileri de öğle sıcağından korunmak için ağaç gölgelerine sığınmışlardı. Bu yüzden de Hz. Peygamber’in yakın çevresinden uzaklaşmışlardı. Bunu fırsat bilen müşrikler, rivâyetlere göre Gavres İbni Havis adındaki bir kâfiri kışkırtarak akıllarınca Hz.

Peygamber’i öldürtmek istemişlerdi. Atalarımız ne kadar doğru söylemişler: “Su uyur, düşman uyumaz.”

Yorgunluk ve aşırı sıcak sebebiyle İslâm ordusunun hemen uykuya dalmasından yararlanan Gavres, Hz. Peygamber’in baş ucuna gelmiş, ağaçta asılı olan kılıcını alıp çekmişti. Tam bu sırada Hz. Peygamber’in mübârek gözlerini açtığını görünce, aralarında hadisin tercümesinde yer alan konuşmalar geçmiştir. Hz. Peygamber, kendi kılıcıyla kendisini öldürmek isteyen düşman karşısında hiç telaşlanmadan ve korkmadan Allah’a olan güvenini dile getirmiş, onun bu sarsılmaz irade ve güveni karşısında moralini yitiren müşriğin elinden kılıç düşmüştü.

İnsan Allah’a dayanmasını bildikten sonra onu kim alt edebilir? Gerçek güç ve kuvvet sadece yüce Allah’a aittir.

Hz. Peygamber’in, kendisini öldürmeyi kasteden ve tam teşebbüs halinde bulunan bu müşriği, iman etmemesine rağmen bağışlaması, onun böylesi bir olayı yaşamış bir kişi olarak çevresini etkilemesini istemesinden olsa gerektir. Nitekim bu hedef, kendisini kışkırtanların yanlarına döndüğü zaman

adamın “İnsanların en hayırlısının yanından geliyorum” diye konuşmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. O şahsın cezalandırılmaması, cezalandırılmasından çok daha etkili bir propaganda vesilesi olmuştur. Zaten daha sonra bu zat ve çevresi müslüman olacaktır.

Olayda dikkat çeken bir nokta da, Hz. Peygamber’in bu müşriği etkisiz hale getirdikten sonra, mücâhidleri toplayıp olayı onlara bizzat anlatmasıdır. Efendimiz bu davranışıyla, Allah’a tevekkül etmenin gereğini ve mutlu sonunu onlara bütün çıplaklığıyla göstermek istemiştir. Her an uyanık ve mütevekkil olmak gerektiği bundan daha güzel nasıl anlatılabilirdi?

Hadisin bir rivayetini nakleden Ebû Bekir el-İsmâîlî, Buhârî ve Müslim’in Sahîh’leri üzerine müstahrecler yazmış ve hicrî 371 tarihinde vefat etmiş büyük ve güvenilir bir muhaddistir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her konuda olduğu gibi tevekkül ve yakîn mevzuunda da Hz. Peygamber en güzel örnektir.

2. Hz. Peygamber kendi can düşmanlarını bile bağışlamış, intikam almaya kalkışmamıştır.

3. Tehlikeler karşısında Hz. Peygamber daima büyük bir şecâat göstermiş, Allah’a güvenini asla sarsmamıştır.

4. İnsanların İslâm’a girmelerini sağlamak için Hz. Peygamber her olaydan yararlanmayı ihmal etmemiştir.

سمعتُ رسولَ الله : عن عمرَ رضي الله عنه قال : السادسُ -80
لو أنكم تتوكلون على الله حقَّ توكلِهِ « : صلى الله عليه وسلم يقول
هاور «لرزقكم كما يرزق الطير ، تغدو خِماصاً وتروحُ بطاناً
. نَحديثُ حسد : لاقو ، يذمرت لـ

أي ضامرةَ البُطون من : معناه تذهبُ أولُ النَّهارِ خِماصاً
. أي مُمتلئةَ البُطون : الجوع ، وترجعُ آخرَ النَّهارِ بطاناً

80. Ömer İbnü’l-Hattâb radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim” demiştir:

“Eğer siz Allah’a gereği gibi güvenseydiniz, (Allah), kuşları doyurduğu gibi sizi de rızıklandırırdı. Kuşlar sabahları kursakları boş

olarak çıktıkları halde akşam dolu kursaklarla dönerler.” Tirmizî Zühd 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 14

Açıklamalar

Şartlar nasıl olursa olsun Allah Teâlâ’ya karşı sürekli bir güven ve itimat halinde olmak ve rızık veren’in sadece Allah olduğu bilinciyle hareket etmek, Allah’a gereği gibi tevekkül anlamına gelmektedir. Çalışmak, çabalamak, tedbir almak gibi davranışlar rızıkın gerçek sebebi değildir. Rızık veren yalnızca Allah’tır. Ötesi vesilelerdir. Gerçek rızık verenin Allah olduğu bilincine sahip olduktan sonra, gösterilecek gayretler bir anlam kazanır. Rızık, çalışma ve gayrete bağlamak ise, sebebi, yaratıcı yerine koymak gibi büyük bir yanılgıya götürür. Çünkü âyette de beyan buyurulduğu gibi “Yeryüzündeki bütün canlıların rızıkını ancak Allah verir” [Hûd Sûresi (11), 6]. Hadîs-i şerîf, çalışma ve rızık aramanın tevekküle ters düştüğünü değil, tam aksine, sabahları boş kursakla fakat endişesiz olarak rızık aramaya çıkan kuşların rahatlığı ve teslimiyeti içinde, yersiz birtakım düşüncelere ve endişelere kapılmadan nasibini aramayı, boş oturmamayı, tevekkülün gereği saymaktadır. Önemli olan, âlemin rızıkını vermeyi tekeffül etmiş

olan Allah’a itimadı sarsmamak, gereksiz ve yersiz duygulara kapılmamaktadır. Zira böylesine bir güven sapması, gösterilen gayretlere rağmen, tatmin edici sonuçlara ulaşamamanın sebebi olur.

Kulların rızık konusunda Allah’a karşı tam bir güven içinde olmaları, bu açıdan kuşları örnek almaları ve kendilerini Allah’ın rızıklandığı, “rızkını sırtında taşımayan nice canlıların bulunduğu”nu [bk. Ankebût sûresi (29), 60] unutmamaları esastır. Şunu bir kere daha vurgulamak gerekir ki, Allah’a güven duygusu tevekkül, kalbte bulunur. Bu duygu kalbteki yerini koruduğu sürece gayret ve çabalar tevekküle asla ters düşmez. Bir zorluk çıkarsa, bu, Allah’ın takdiri iledir, bir kolaylık olursa, bu da Allah’ın kolaylaştırması iledir. Kul kendisinde bir varlık ve güç görüp işi zora sokmamalı, üzerine düşeni yapmakla yetinmeli, neticeyi daima Allah’a havale etmeli, ondan bilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Rızık, Allah’ın takdirindedir. Kâinâtı besleyen O’dur.

2. Rızkını temin için çalışmak, -kendinde bir varlık görmemek şartıyla- tevekküle mâni değildir.

3. Her insan rızkını temin için çalışacaktır. Ancak rızkını Allah'ın verdiğini unutmayacaktır.

4. Kul, Allah'a güveni nisbetinde rahat eder, huzur bulur.

عن أبي عَمارة البراء بن عازب رضي الله عنهما :السَّائِعُ -81 يا فُلان إذا أُوتِيَ إلى « :قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاقِ اللَّهَ أَسْلَمْتُ نَفْسي إِلَيْكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ ، :فِرَاشِكَ فَقُلْ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ ، يَكْ ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَا مُلْجَأً وَلَا مُنْجى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ ، أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ ، فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وَإِنْ مِتَّفَقٌ عَلَيْهِ » أَصْبَحْتَ أَصْبَتَ خَيْراً .

قال لي رسول الله :وفي رواية في الصحيحين عن البراء قال إذا أتيت مضجعك فتوضأ وضوءك « :صلى الله عليه وسلم وذكر نحوه ثم قال :للصلاة ، ثم اضطجع على شِقِّكَ الأيمن وقُلْ « آخر ما تقول واجعلهنَّ

81. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Ey falân! Yatağına yattığında şöyle dua et:

Allah'ım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım, işimde sana güvendim. (Rızânı) isteyerek, (azâbından) korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.

Eğer bu duayı yapıp yattığın gece ölürsen, iman üzere ölürsün, ölmez de sabaha çıkarsan hayra kavuşursun.” Buhârî, Vudû 75, Daavât 6; Müslim, Zikr 56-58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 98.

Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde (gösterilen yerlerde) yine Berâ İbni Âzib'den rivayet edildiğine göre Berâ, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu” demiştir:

- “Yatağına yatacağın zaman, namaz kılmak için abdest alıyor gibi abdest al, sonra sağ tarafına yat ve -yukarıdaki duayı aynen zikrederek- böyle dua et!” Sonra da şunu ilâve etti:

- “En son sözün bu dua olsun!”

Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib

Sahâbî oğlu sahâbî olan Berâ, Medine’li ve Evs kabilesindendir. Hicretten evvel Medine’de müslüman olmuştur. Hz. Peygamber’e derin muhabbeti ve bağlılığı ile tanınmaktadır. Onun tavır ve davranışlarını nakletmeye özel bir önem verir, hep Hz. Peygamber’i örnek gösterirdi. Meselâ namazda safların düzgün tutulmasına pek dikkat eder, bunun gereğinden ve faziletinden sık sık bahseder ve derdi ki:

“Cemaatla namaz kılmaya kalktığımız zaman, Hz. Peygamber elleriyle göğüslerimize bazen de sırtlarımıza değer, böylece safları düzeltir:

“Saflarınız bozuk olmasın, sonra o bozukluk kalblerinize sirayet eder” buyururdu (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV 304).

Bir keresinde de Resûlullah’tan bahseden biri “Hz. Peygamber’in yüzü kılıç gibi parlardı” demişti. Bu benzetmeyi yerinde ve zarif bulmayan Berâ hazretleri, derhal müdâhale etmiş ve:

“Hayır, Resûlullah’ın mübârek yüzü ay gibi ışıldardı,” diye gerçeği, gereken şekilde dile getirmişti.

Hız. Peygamber'den 305 hadis rivayet etmiştir. Bunlardan yirmi ikisini Buhârî ve Müslim müştereken nakletmişlerdir.

Hız. Berâ yaşı küçük olduğu için Bedir Gazvesi'ne katılamamışsa da Uhud'dan itibaren savaşlara iştirak etmiştir. Hatta o, Hız. Ömer zamanında Rey fethine ve Tüster savaşına da katılmıştır. Hız. Ali'nin hilafetinde Kûfe'ye yerleşmiş ve hicrî 72 yılında orada vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah'a tam güven (tevekkül) ve tereddütsüz iman (yakîn), müslümanın yirmi dört saatini kuşatan bir uyanıklığı gerektirir. Hadîs-i şerîf bunun delilidir. Zira sevgili Peygamberimiz uykudan önce yapılacak işleri ve sözleri belirlerken, Allah'a güven ve teslimiyeti ağırlıklı şekilde vurgulamıştır. Sonucu da çok açık şekilde “Eğer ölürsen, fıtrat (iman) üzere ölürsün; sabaha ulaşırsan, geceyi tevekkül ve yakîn üzere geçirmiş olmanın hayrına ulaşırsın” sözleriyle belirtmiştir.

“Yatak duası” olarak her akşam okunması tavsiye edilen hadîs-i şerîf, görüldüğü gibi tam bir teslimiyet andıdır. Kulun Allah karşısındaki durumunu pek net şekilde belirlemektedir. Tam bir emniyet çemberi çizmektedir.

Namaz kılacakmış gibi abdest almak, sağ yanına yatmak ve hadiste yer alan ifadelerle Allah’ı anmak, müslümanı tam bir ibadet havasına sokacak ve uykuyu da ibadetleştirecek üç sünnettir. Her an yaşanması istenen “kulluk”, bundan daha güzel nasıl gündeme getirilebilir?

Abdestli olanın, yatacağı zaman tekrar abdest almasına elbette gerek yoktur. 816 numarada tekrar edecek olan hadisimizde yer alan dua ve zikir cümlelerinin, uykudan önceki son sözler olması ayrıca tavsiye edilmiştir.

Hadisin bazı rivayetlerinde Berâ hazretlerinin son cümledeki Nebî kelimesini Resûl diye söylediği fakat Hz. Peygamber’in bunu kabul etmeyip Nebî demesinde ısrar ettiği görülmektedir. Resûl-i Ekrem’in bu titizliği, o duânın bu lafızlarla Hz. Peygamber’e öğretilmiş olmasındandır. Ulemâdan bazıları bu titizliği dikkate alarak, hadislerin kelimesi kelimesine aynen, yani lafzan rivayet

edilmesi gerektiğini, mânâ ile hadis rivayetinin câiz olmadığını ileri sürmüşlerdir. Ancak mânâ ile hadis rivayeti, mânâyı tersine çevirmemek şartıyla ve daha başka kayıtlarla câizdir ve bu ruhsat, hadis rivayetinde kullanılmıştır. Ezan ve tahiyyât duası gibi kendisi ile ibadet olunan hadisler ve aynı kelimelerle edâ olunması gereken rivayetler, mânâ ile nakledilmezler. Bunlarda lafzan rivayet esastır.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu düzeltmesi, hadisimizdeki duanın bu lafızlarla okunması gereğine işarettir. Teslimiyet ve tevekkül andının seçilmiş kelime ve cümlelerle yapılması da pek tabiidir. Tevekkül ve yakîn konusu gibi, onu dile getiren kelimeler de son derece önem arz etmektedir.

“Tevekkeltü alellah”, işlerimi Allah’a ısmarladım, demektir. Ayrılma zamanlarında “Allaha ısmarladık” diyerek vedâlaşmak, herhalde buradan kaynaklanmakta ve her işi Allah’a emanet etmenin Türkçe söylenişi olmaktadır. Bu durumu günlük muâşeret kuralı olarak uygulamamız, sünnet-i seniyyenin kültürümüzdeki müsbet izlerindendir. Bu, bilinçle ve ısrarla sürdürülmeli, “çav” veya “bay bay” gibi yabancı kelime ve ifadelerle asla değiştirilmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdestli olarak ve sağ tarafına yatarak uyumak tavsiye edilmektedir.
2. Hadisimizdeki dua cümleleri ile Allah'ı anmak sünnettir.
3. Resûlullah'ın yaptığı ve öğrettiği dualara (me'sûr dualar) önem verilmelidir.
4. Müslüman günlük hayatının her safhasında Allah'a iltica edip, tam bir güven ve teslimiyet içinde olmalıdır.

82- عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ التَّائِمِ بْنِ كَعْبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ تَيْمِ بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ عَثْمَانَ بْنِ عَامِرِ بْنِ عُمَرَ بْنِ لُؤَيٍّ بْنِ غَالِبِ الْفَرَشِيِّ التَّيْمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ وَأَبُوهُ نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ : وَأُمِّهِ صَحَابَةٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : الْمُشْرِكِينَ وَنَحْنُ فِي الْغَارِ وَهُمْ عَلَى رُؤُوسِنَا فَقُلْتُ مَا ظَنُّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ « : لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ تَحْتَ قَدَمِيهِ لَأَبْصَرَنَا فَقَالَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » بَانَيْنِ اللَّهُ تَالِيَهُمَا .

82. Ebû Bekir es-Sıddîk, Abdullah İbni Osman İbni Âmir İbni Ömer İbni Kâ'b İbni Sa'd İbni Teym İbni Mürre İbni Kâ'b İbni Lüey İbni Galib

el-Kureşî et-Teymî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre -ki Allah kendilerinden razı olsun, kendisi, babası ve annesi sahâbîdir- o şöyle demiştir:

(Hicret yolculuğunda) biz Resûlullah ile mağaradayken, tepemizde dolaşıp duran müşriklerin ayaklarını gördüm ve:

- Ey Allah'ın elçisi! Eğer şunlardan biri eğilip aşağıya bakacak olsa mutlaka bizi görür, dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyor (ve haklarında neler düşünüyor)sun, Ebû Bekr?” Buhârî, Tefsîru sûre (9), 9; Fezâilü'l-ashâb 2; Müslim, Fezâilüs-sahâbe 1

Ebû Bekir es-Sıddîk

Adı ve nesebi hadisin baş kısmında zikredilmiş olan Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'den iki sene sonra Mekke'de doğmuştur. Nesebi Mürre İbni Kâ'b'da Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nesebiyle birleşir.

İslâm'dan önceki 38 yıllık hayatında içki kullanmamış, putlara tapmamış, nezih yaşayışıyla tanınmıştır. Efendimiz, peygamber olduğunu söylediği zaman, ona hemen iman etmiştir. Erkeklerden ilk müslüman odur. Annesi, babası, evlâdı ve torunları sahâbîdir. Babası Ebû Kuhâfe Osman İbni Âmir, Ebû Bekir hazretlerinden fazla yaşamıştır. Ne var ki, Ebû Kuhâfe, ancak Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyeti kabul etmiştir.

Hız. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'in en samimi dostu, mağara arkadaşı, kayınpederi, veziri, danışmanı ve ilk halifesi olmuştur. Hız. Peygamber'e tam güveni ve bağılılığı sebebiyle "Sıddîk" unvanını almıştır.

Mâlî imkânları ve sosyal itibarı oldukça yüksek olan Hız. Ebû Bekir, müslümanların dar zamanlarında özellikle Mekke döneminin ilk yıllarında müslüman olan köleleri sahiplerinden büyük paralarla satın alıp âzâd etmiştir. İslâm harblerinde de en büyük mâlî yardım daima Hız. Ebû Bekir tarafından yapılmıştır.

Hız. Peygamber son hastalığında, imamlığa, Hız. Ebû Bekir'i geçirmiş ve kendisi de arkasında

namaz kılmıştır. Resûl-i Ekrem'in vefatında soğukkanlılığıyla ashâbı yatıştıran odur.

İslâm'ın ilk halifesi olan ve iki yılı biraz aşkın bir süre bu görevi sürdüren Hz. Ebû Bekir, ridde olayları denilen dinden dönme teşebbüslerini fevkalâde dirâyetle engellemiş, İslâm devletinin dağılmasını önlediği gibi fetihlerin devamını da sağlamıştır. Kur'ân-ı Kerîm onun hilafeti döneminde toplanıp bir araya getirilmiştir.

Hz. Peygamber'e uymakta ve onu izlemekteki hassasiyeti ile ashâb arasında temâyüz etmiş olan Hz. Ebû Bekir hicri 13 yılında Medine'de vefat etmiş ve pek sevdiği Resûl-i Ekrem'in yanına defnedilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, hicret esnasında yol arkadaşı Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den çıkıp bir kaç günlüğüne Sevr mağarasına sığınmıştı. Müşrikler ise her tarafta onları arıyordu. İşte onlardan bir grup mağaranın üzerinde gezinip dururken, içeriden Hz. Ebû Bekir onların ayaklarını görmüş

ve endişesini “Şöyle eğilip ayaklarının dibine bakacak olsalar, bizi görecekler” sözüyle dile getirmişti. Allah’a karşı her an tam bir güven ve tevekkül içinde bulunan Hz. Peygamber, “Üçüncüsü Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun? Onlar hiç ele geçer mi?” diye onu teselli etmiş, Allah’ın kendilerini koruyacağına olan güvenini açıklamıştır. Kur’ân-ı Kerîm olayı anlatırken bu birliktelik mazhariyetini “Üzülme, endişelenme, Allah bizimledir” [Tevbe sûresi (9), 40] tesbitiyle vermektedir.

Tevekkül ve yakîn duygusu, kemâl noktasını bulduğu zaman kul, Allah Teâlâ’nın yardım ve korumasını sanki gözleriyle görüyormuş gibi bir huzur ve tatmine ulaşır. Bu noktadan sonra da hiçbir şeyin kaygısı söz konusu olamaz. Kendisi bu noktada bulunan Efendimiz, Hz. Ebû Bekir’i de aynı noktaya çağırmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ “Şüphesiz biz Peygamberimize ve mü’minlere bu dünya hayatında da, şahitlerin şahitlik edecekleri günde de yardım ederiz” [Mü’min sûresi (40), 51] buyurmuş, Peygamber ve inananları yalnız bırakmayacağını duyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a güvenmek gerekir.

2. Tedbir almak, güvensizlik anlamına gelmez.

3. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'e küçük bir zararın gelmesini bile istemiyordu.

4. Hz. Peygamber, çevresindekiler için güven kaynağıydı.

عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ ، وَاسْمُهَا هِنْدُ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ - 83
حَدَّثَنِي الْمَخْزُومِيَّةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بِسْمِ اللَّهِ ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، اللَّهُمَّ إِنِّي : كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ قَالَ
عَوْدُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أَضِلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَ ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلِمَ ، أَوْ أَعْدَى
حَدِيثٌ صَحِيحٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ « أَجْهَلُ أَوْ يُجْهَلُ عَلَيَّ
حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ ، قَالَ التِّرْمِذِيُّ . وَغَيْرُهُمَا بِأَسَانِيدٍ صَحِيحَةٍ
وَهَذَا لَفْظُ أَبِي دَاوُدَ .

83. Asıl adı Hind Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe el-Mahzûmiyye olan Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem evinden çıkacağı zaman şöyle dua ederdi:

“Allah’ın adıyla çıkıyorum, Allah’a güveniyorum.
Allah’ım sapmaktan, saptırılmaktan, kaymaktan
kaydırılmaktan, haksızlık yapmaktan, haksızlığa

uğramaktan, câhilce davranmaktan ve câhillerin davranışlarına muhatap olmaktan sana sığınırım.”

Ebû Dâvûd, Edeb 103; Tirmizî, Daavât 34; İbni Mâce, Duâ 18

Ümmü Seleme

Kureyş'ten Ebû Ümeyye Huzeyfe'nin kızı ve asıl adı Hind olan Ümmü Seleme, ilk eşi Abdullah İbni Esed ile Habeşistan'a hicret etti. Oğlu Seleme orada dünyaya geldi. Ailece Medine'ye döndüler. Kocasını Abdullah, Uhud Gazvesi'nde yaralandı ve vefat etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ile evlenip mü'minlerin anaları arasına girdi.

Ümmü Seleme vâlidemiz, sahâbîler arasında bilgisi, güzel konuşması ve faziletiyle bilinir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 378 hadîs rivayet etti. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer aldı.

Doksan yaşlarında iken hicri 62 yılında Medine'de vefat etti. Hz. Peygamber'in eşlerinden en son vefat eden odur. Bakî mezarlığına defnedildi.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tevekkül ve yakîn, her an Allah ile beraber olma şuurudur. Sürekli güven, bu şuurun sonucudur. Annemiz Ümmü Seleme radiyallahu anhâ bu rivayetinde, sevgili Peygamberimiz'in evinden çıkacağı zaman -bir rivayete göre, mübarek gözlerini gökyüzüne çevirerek- yaptığı dua ve güven yenilemesini haber vermektedir. Hz. Peygamber'in bu duayı yapmadan evinden çıkmadığını da yine Ümmü Seleme vâlidemizin bir başka rivayetinden öğrenmekteyiz.

Evden çıkıp topluma karışmak, günlük işlere dalmak yani insanlarla değişik boyutlu temaslarda bulunmak demektir. Efendimiz, yalnızken de evindeyken de, sokakta, çarşıda, pazarda iken de tüm işlerinde Allah'a güvendiğini, O'na sığındığını ifade etmektedir. Münasebetlerde, haklara riayet etmekte doğru yoldan ayrılmaktan, saptırılmaktan, kasıtlı-kasıtsız haktan uzaklaşmaktan, başkalarının kendisini yanıltmasından, muamelelerinde zulüm yapmaktan, kendisine başkalarının zulmetmesinden, insanlara karşı câhilce davranmaktan câhillerin kaba ve kasıtlı davranışlarına muhatap olmaktan Allah'a sığınmak, tam bir güven duygusuyla güne başlamaktır. Dünya işlerine dalıp Allah'ı unutmak,

insanların telkinlerine kanıp doğrudan ayrılmak hiç şüphesizdir ki, insanı bir çok yanılsa itecektir. Böyle bir tehlikeyi daha ilk adımda, Allah'ın yardımını ve korumasını talep ederek önlemeye çalışmak, bizzat kendi kendisine uyanıklığı telkin etmek demektir.

Hadiste Peygamber Efendimiz sapıklıktan, zilletten, ayağının kaymasından, zulümden ve cahilce davranışlardan Allah'a sığınırken bu noktaların toplum içinde son derece önemli olduğuna dikkat çekmiş, bu tür tehlikelerden uzak kalabilmek için Allah'tan yardım dilemek gerektiğine ısrarla işaret etmiş olmaktadır.

Hadîs-i şerîften Allah'a tam güven ve tereddütsüz imanının dualara da yansması gereği anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber daima Allah'a sığınır ve O'ndan yardım dilerdi.
2. Evden dışarı çıkarken bu hadîsi şerîfteki gibi dua etmek müstehabdır.

3. Sapıklık, zillet, zulüm ve cehâletten sürekli uzak kalmaya gayret etmek lâzımdır.

رسولُ اللَّهِ : لاق : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : الْعَاشِرُ - 84
بِسْمِ اللَّهِ : مَنْ قَالَ يَعْنِي إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ « : وَسَلَّمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ، يَقَالُ لَهُ هُدَيْتَ وَكُفِّيتَ
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ ، «وَوُكِّيتَ ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ
: حَدِيثٌ حَسَنٌ ، زَادَ أَبُو دَاوُدَ : لِتِرْمِذِيٍّ الْإِقْو : وَالنَّسَائِيُّ وَغَيْرُهُمْ
كَيْفَ لَكَ بِرَجُلٍ قَدْ هُدِيَ : يَعْنِي الشَّيْطَانُ لِشَّيْطَانٍ آخَرَ : لَوْ قِيَفَ «
؟» وَكُفِّي وَوُقِّي

84. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim, evinden çıkarken:

“Allah’ın adıyla çıkıyor, Allah’a güveniyorum. Günahlardan korunmaya güç yetirmek ve taate kuvvet bulmak, ancak Allah’ın tevfik ve yardımınıyladır” derse kendisine:

“Doğruya iletildin, ihtiyaçların karşılandı, düşmanlarından korundun, diye cevap verilir. Şeytan da kendisinden uzaklaşır.”

Ebû Dâvûd’un rivayetinde şu ilâve vardır:

Şeytan, diğer şeytana: Hidâyet edilmiş, ihtiyaçları karşılanmış ve korunmuş kişiye sen ne yapabilirsin ki? der. Ebû Dâvûd, Edeb 103; Tirmizî, Daavât 34

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, bir önceki hadisin âdeti bir parçası veya devamı gibidir. Evinden çıkarken “bismillah, tevekkeltü alellah ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah” diyenin, Allah’a güven tazeleyip, işlerini, hatadan korunmasını, tâat ve hayırlara muvaffak kılınmasını Allah’ın yardımına bağlayan yani inancını böylece ortaya koyan kişinin, umduklarına kavuşacağını haber vermektedir. Üstelik şeytanın kendisini yanıltmaktan ümidini kesip uzaklaşacağını bildirmektedir.

Tevekkül etmesini bilen, tam bir güvenceye kavuşmuş demektir. Kulun Allah’a tevekkül ettiğini bilmediği için onu yanıltmaya çalışan şeytanı, durumu bilen şeytanın, “Boşuna uğraşma, o sigortalandı” diye uyarması, Allah’a tevekkülün gücünü gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a güvenip sığınmak, en sağlam barınakta korunmak demektir.

2. Evden çıkarken hadisteki cümlelerle dua etmek müstehabtır. Bunu alışkanlık haline getirmek, çocuklara da öğretmek gerekir.

85- كَانَ أَخْوَانٌ عَلَىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - وَسَلَّمَ ، وَكَانَ أَحَدُهُمَا يَأْتِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ هَيَلَعٌ هَلَالٌ لِّصَّيْنِلَلْ هَاخًا فِرْثُحُمْلًا أَكْشَفَ ، فِرْثُحِي رَخَالًا وَ ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ عَلَى «لَعَلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ » : وَسَلَّمَ فَقَالَ . شَرَطَ مُسْلِمٌ .

. يَكْتَسِبُ وَيَتَسَبَّبُ : « يَحْتَرِفُ » .

85. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem zamanında iki kardeş vardı. Bunlardan biri (ilim öğrenmek için) Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e gelir, diğeri de (geçimlerini temin için) çalışırdı. (Bir gün) çalışan kardeş, ötekini Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’e şikâyet etti. Peygamber aleyhisselâm da:

- “Belki de sen, onun yüzünden iş buluyor, rızıklandırılıyorsun” buyurdu. Tirmizî, Zühd 33

Açıklamalar

Birlikte yaşayan iki kardeşten biri, ötekine işinde ve sanatında yardım edeceği yerde Hz.

Peygamber'in meclislerine devam ederek ilim öğrenmeyi yeğlemişti. Bu durum, bir süre sonra öteki kardeşin şikâyetlenmesine, bu şikâyetini Resûl-i Ekrem'e kadar iletmesine sebep oldu. Bu zat, kardeşinin de kendisi gibi çalışmasını, geçimlerine katkıda bulunmasını istiyordu. Bütün yükün kendisine kalmış olmasından yakınıyordu. Görünüşe göre de haklıydı.

Durumu öğrenen Hz. Peygamber, işin farklı bir yönüne dikkat çekerek:

- “Kimbilir, belki de sen, ilim peşinde olan o kardeşine de baktığın için iş buluyor, san'atını icrâ ediyor, böylece kazancın kolaylaşıyor, belki de sen ona değil, o sana bakıyor” buyurdu. Bu ifadesiyle Hz. Peygamber çalışmayı terketmeyi tavsiye etmiyor, aksine, ilmin geçime katkısının olmadığını sanmanın yanlışlığına dikkat çekiyor. Nitekim bir başka hadîs-i şerîfte de Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“İlim öğrenen kişinin rızkını Allah Teâlâ üstlenmiştir” buyurmaktadır. Bir başkasında da:

“Kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder” denilmektedir.

Netice olarak, Allah kendisine güvenen kulunu mahrum bırakmaz, onu değişik şekillerde rızıklandırır. Tevekkülün karşılığı, sebepler dünyasında herhangi bir yolla, herhangi bir şekilde mutlaka görülür. Hadîs-i şerîfte bu yollardan birine işaret edilmektedir.

Durumun nezâketine uygun bir düşünceye sahip olmak gerek. Eskilerin “iyi düşün” diye yaptıkları ikazları, böylesi yerlerde insan, daha iyi algılayabilmektedir. “Güçsüz ve zayıflarınız sebebiyle rızıklandırılıyor ve destekleniyorsunuz.” hadîs-i şerîfi de [bk. 273 ve 274. hadisler] bu noktada daha bir netleşiyor. İlâhî yardım ve tecellinin bir çok yolu vardır. “Allah, akla hayâle gelmeyen yer ve yönlerden kullarını rızıklandırır.”

İlim öğrenmek, günlük geçim yönünden bir mahrûmiyet sebebi gibi görünse de, eninde sonunda onun bereketi kendisini gösterecektir. Hele bizler gibi “bilgi ve enformasyon (danışma)

çağı”nı yaşayanlar, ilmin ne ölçüde bir rızık ve hâkimiyet vesilesi olduğunu çok daha iyi görecektir ve anlayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dini öğrenmek, dine ve insanlara hizmet etmek için ilim yoluna düşenlerin geçimini Allah kolaylaştırır.

2. İlim ehline yardımcı olanlar, bunun karşılığını mutlaka görürler.

3. Kişi, bakımını üstlendikleri sebebiyle rızıklandırılır.

باب الاستقامة -8

DOĞRULUK (İSTİKAMET)

Âyetler

. { فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ } : قال الله تعالى

1. “Emrolunduğun gibi dosdoğru olmaya devam et!” Hûd sûresi (11), 112

Âyetin muhâtabı sevgili Peygamberimiz’dir. O, doğru yolda, dürüst bir yaşayışa sahipti. Zaten

doğru yolda olan Peygamber’e “doğru ol!” emrini vermek, “doğrulukta devam et!” anlamındadır. Bu sebeple tercümeyle buna göre yaptık.

Emrolunan sınırlar içinde, emrolunan şekilde dürüst bir yaşayışı sürdürmek, takdir edileceği gibi büyük bir ciddiyet, hassasiyet ve gayret ister. Bu ise zor bir iştir. Nitekim Peygamber Efendimiz de bu âyetten ötürü, “Beni Hûd sûresi kocaltı” buyurmuştur (bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (56), 6).

Şu kadar var ki, dosdoğru olmak, zorluğuna rağmen, imkânsız değildir. Zira dinimizde güç yetirilmeyecek bir yükümlülük yoktur. Allah hiç kimseye güç yetiremeyeceği yükü yüklemes [bk. Bakara sûresi (2), 286].

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ الْمَلَائِكَةُ نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي [30]
[31] أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ

{ [32] وَرَبِّهِمْ نُزُلًا مِّنْ غُفٍّ .

2. “Rabbimiz Allah’tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara melekler gelerek: ‘Korkmayın, üzülmeyin, size vadedilen cennetle sevinin. Biz,

dünya hayatında da âhirette de sizlere dostuz. Esirgeyip bağışlayan Allah'ın ikrâmı olarak (cennette) canınızın çektiği ve dilediğiniz her şey sizindir' derler.” Fussilet sûresi (41), 30-32

Allah'a inanan, sonra da bu inanca uygun olarak dosdoğru yaşayan, söz ve hareketinde dürüst davranan, hilekârlığa sapmayan insanlara zaman zaman melekler gelirler; “Gelecekte endişe etmeyin, geçmişe üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin, neşelenin” derler. Zira bir başka âyette belirtildiği gibi zaten “Allah'ın dostları için ne korku ne de hüzn vardır” [bk. Yûnus sûresi (10), 62].

Ölüm anında, kabirde, yeniden dirilme sırasında, hâsılı korkulu her zamanda dürüst mü'minlere gelen melekler, kendilerine dünya ve âhiret hayatında dost olduklarını da söylerler. Yalnız olmadıkları müjdesini verirler. Sonra da gafûr ve rahîm olan Allah'tan bir lutuf ve ikrâm olarak cennette canlarının çekeceği, isteyecekleri her şeyin kendilerini beklediğini, bununla sevinmeleri gerektiğini hatırlatırlar. Bunca nimet, ikrâm ve iltifat, “rabbimiz Allah'tır diyen, sonra da dosdoğru gidenler” içindir. Yani iman ve doğruluk (istikamet) sebebiyledir. Bütün bunlar iman ve

istikametinin insan hayatında ne kadar önemli iki esas olduğunu göstermektedir. Zira büyük ikrâmlar, kıymeti yüksek olanlar içindir.

وَقَدْ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ [13]

. } [14] أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

3. “Rabbimiz Allah’tır diyenler sonra da dosdoğru olanlar için ne korku vardır ne de hüzn. Onlar cennetliktir. İşlediklerinin karşılığı olarak cennette temelli kalacaklardır.” Ahkâf sûresi (46), 13-14

Tek Allah’a inanan ve doğruluğu hayat prensibi edinenler için korku ve hüzn söz konusu değildir. Böylesi insanlar cennetliktir. Gösterdikleri üstün başarının ödülü olarak cennette temelli kalacaklar, oradan çıkarılmayacaklardır. Bir önceki âyette melekler vasıtasıyla müjdelenen gerçekler, bu âyette doğrudan Allah Teâlâ tarafından duyurulmaktadır. Ayrıca da “cennette ebedî kalacakları” ilâve edilmektedir. Bu, devamlı mutluluk garantisidir. Bitip tükenmeyecek bir mutluluktan sonra, geriye ne kalır ki?..

O halde bir kere daha söylemekte fayda vardır; iman ve istikamet ebedî mutluluktur. Rabbim cümlemize nasip etsin.

Hadisler

عبد الله رضي وعَنْ أَبِي عمرو ، وقيل أبي عمرة سُفْيَانُ بن -86
يا رسول الله قل لي في الإسلام قولاً لا أسأل :قلت :الله عنه قال
م لسم هاور «ثُمَّ اسْتَقِمَّ :آمَنْتُ بِاللَّهِ :قُلْ » :لاق .عنه أحداً غيرك
.

86. Ebû Amr (veya Ebû Amre) Süfyân İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Bana İslâmı öylesine tanıt ki, onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim, dedim.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!” buyurdu.

Müslim, İmân 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 61; İbni Mâce, Fiten 12.

Süfyân İbni Abdullah

Künyesi Ebû Amr veya Ebû Amre olan Süfyân, Sakîf kabilesine mensup olduğu için es-Sakafî nisbesiyle anılmaktadır. Sakîf kabilesinin temsilcileri ile birlikte gelip müslüman olmuştur. Hz. Ömer kendisini Tâif'e zekât memuru olarak görevlendirmiştir. Süfyân Resûlullah'dan 5 hadis rivayet etmiştir. Rivâyetleri Müslim, Tirmizî, İbni Mâce, Dârimî ve Ahmed İbni Hanbel tarafından nakledilmiştir. Kendisinden çocukları Âsım, Abdullah, Alkame, Amr ve Ebu'l-Hakem hadis rivayet etmişlerdir.

İslâm'ın en özlü tariflerinden birini, onun suali üzerine öğrenmiş bulunmaktayız.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin râvisi Süfyân İbni Abdullah Peygamber Efendimiz'e isteğini son derece nazik sınırlar içinde arzetmiş, “Bana İslâmiyeti tarif et” deyip geçmemiş, “Bana İslâmiyeti öylesine özlü, açık ve kapsamlı tarif et ki, bir daha senden başkasına sorma ihtiyacı duymayayım” demiştir. İstek, olabildiğince güzel. Ancak cevabı, sanıldığı kadar kolay değildir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in

verdiği cevabı bilmeyecek olsaydık, aynı soruya bizler ne cevap verirdik? Bir düşünmek gerek...

Efendimiz, peygamberlik birikimi ve cevâmiü'l-kelim (az sözle engin mânâlar dile getirme) özelliği ile bu zorlu isteği, “Allah’a inandım de, sonra dosdoğru ol” diye iki cümlecikle cevaplamıştır. Hadisin bir rivayetinde cevap, “Rabbim Allah’tır de, sonra dosdoğru ol!” şeklindedir. Peygamber Efendimiz’in bu nefis ve veciz cevabı ile, konunun başında meâllerini verdiğimiz iki âyetteki “Rabbimiz Allah’tır deyip sonra da dosdoğru yaşayanlar...” ifadeleri arasındaki uyum pek açıktır. Yani Efendimiz’in cevabı, bu ayetlerden alınmıştır. Sünnet-i seniyyenin, Kur’ân-ı Kerîm kaynaklı olduğu bu örnekte son derece net olarak görülmektedir.

1520 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, “Tevhid ve istikamet, işte size İslâmiyet” mesajını vermektedir. İstanbul’un işgali günlerinde Anglikan Kilisesi’nin “İslâmiyet, fıkre ve hayata ne getirmiştir?” sorusuna, o zamanlar “Dâru’l-hikmeti’l-İslâmiyye” âzasından olan Bedüzzaman Said Nursî’nin verdiği, “İslâm, fıkre tevhid, hayata istikamet vermiştir” cevabı, hadisimizin bir başka

şekilde ifadesinden ibaret olup son derece yerindedir.

Tevhid ve istikamet (doğruluk), İslâm'ın tanıtımında iki temel unsur olunca, bunların tarifi de İslâmî esaslara göre yapılacaktır. Başka düşünce ve sistemlerin tesbit ve kabullerine asla itibar edilemez. Herşeyden önce istikamet, hâlis bir tevhid inancına dayanmalıdır. Temelinde tevhid bulunmayan istikametten söz edilemez. Hayata istikâmet veren Allah'ın birliği inancıdır. Zira gerek âyetlerde gerekse hadisimizde “rabbım Allah” dedikten sonra “doğru olmak”tan bahsedilmektedir. Ancak hemen işaret edelim ki, “Tevhid inancına sahip olan herkes, dürüst bir hayata sahiptir” de denilemez. Çünkü istikâmet, tevhid'in zarûrî neticesi değil, aksine tevhid, istikametın vazgeçilmez ön şartıdır.

İstikamet üzere yaşamak, fevkalâde dikkat ve gayret ister. Yine de tam olarak başarılamayabilir. Nitekim Fussilet sûresi'nin 6. âyetinde “... Hepiniz Allah'a giden doğru yolu tutun, O'ndan bağışlanmak dileyin...” buyurulmuştur. Buradaki mağfiret isteme tavsiyesi, istikametteki kusurlarla ilgilidir. Bir hadîs-i şerîfte de Hz. Peygamber “Tam anlamıyla başaramazsınız ya, siz (yine de)

dosdoğru olun!” (İbni Mâce, Tahâret 4; Dârimî, Vudû 2; Muvatta’, Tahâret 36) buyurmak suretiyle doğruluğun ne kadar zor olduğunu dile getirmiş, buna rağmen dürüstlükten asla vazgeçilmemesi gerektiğini de bildirmiştir. Zira meşhur kâidedir; “Tamamı elde edilemeyenin tamamı terkedilmez.”

Doğrulukta kalbin ve dilin dürüstlüğü pek büyük önem arz etmektedir. Kalp, beden ülkesindeki tüm organların reisidir. Tek Allah’a iman edip dürüstlüğü benimseyen bir kalp, diğer organları etkiler. Dil, kalbin tercümanıdır. Onun doğruluğu ve eğriliği de diğer organların tavırlarına tesir eder. Nitekim bir hadis-i şerifte “Her sabah bütün organların dil’e hitaben; bizim hakkımızda Allah’dan kork. Biz sana bağlıyız. Sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Sen eğri olursan biz de eğriliriz.” (bk. 1524. hadis) dedikleri bildirilmiştir. Bu, doğru sözlü olmanın önemini göstermektedir. Hatta bir başka hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: “Kalbi dürüst olmadıkça kulun imanı doğru olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz” (Ahmed b. Hanbel, Müsned III, 198). O halde özüyle sözüyle dosdoğru olmak gerekmektedir. Peygamberimiz’in “Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!”

tavsiyesinin mânası budur. İslâm da bundan ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyeti pek kısa bir şekilde tevhid ve istikamet olarak tarif etmek mümkündür.
2. Peygamber Efendimiz kendisine arzedilen isteklere cevap verirdi.
3. İstikamet, imanın kemâlini gösteren bir derecedir.
4. Sahâbe-i kirâm İslâm'ı öğrenmeye ve yaşamaya pek istekli idiler.
5. Ne istediğini açıkca söylemek, istenilen cevabı almanın ön şartıdır.
6. İstikamet, dünya ve âhirette mutluluk demektir.

قال قال رسول الله صلى : وعن أبي هريرة رضي الله عنه -87
قاربوا وسددوا ، واعلموا أنه لن ينجوا أحد منكم « : الله عليه وسلم
ولا أنا إلا أن « : ولا أنت يا رسول الله؟ قال : قالوا « بعمله
. ملسم هاور «يتغممني الله برحمة منه وفضل

«السَّادُ» و. الْقَصْدُ الَّذِي لَا غُلُوَّ فِيهِ وَلَا تَقْصِيرَ : «المُقَارَبَةُ» و
ني وَيَسْتُرْنِي يُلبَسُ «يَتَغَمَّدَنِي» الاستقامة والإصابة ، و :

وَهِيَ : لزوم طاعة الله تعالى ، قالوا : معنى الاستقامة : قال العلماء
من جوامع الكلم، وهي نظام الأمور ، وبالله التوفيق

87. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“(İşlerinizde) orta yolu tutunuz, dosdoğru olunuz. Biliniz ki, hiç biriniz ameli sâyesinde kurtuluşa eremez.” Dediler ki:

- Sen de mi kurtulamazsın, ey Allah'ın elçisi?
- “(Evet) ben de kurtulamam. Şu kadar var ki Allah rahmet ve keremi ile beni bağışlamış olursa, o başka! Müslim, Münâfikîn 76, 78. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 18, Merdâ 19; İbni Mâce, Zühd 20

Açıklamalar

Aşırıya kaçmadan, tamamen ihmal de etmeden işleri orta yolu takip ederek mûtedil bir tarzda yürütmek, dosdoğru olmak bakımından büyük

önem taşımaktadır. İnsan, ifrat veya tefrite düşerse, istikameti de kaybeder. Demek oluyor ki, orta yolu tutmak, istikamettir. Mu'tedil olmak, müstakîm olmak demektir. Hislerde, duygularda ve davranışlarda müstakîm olmak isteyen önce mu'tedil olmaya bakmalıdır. Zira hadisimizdeki “kâribû” tavsiyesi “mu'tedil olunuz” demektir. Peşinden gelen “seddidû” emri de “müstakîm olunuz” anlamındadır. Söyleniş sırası, istikamet için i'tidalin gereğine işaret etmektedir.

Daha dindar yaşamak ve âhirette yüksek derecelere kavuşmak gibi sırf dinî ve uhrevî duygular bile i'tidâl ve istikametten ayrılmayı gerektirmemelidir. “Biliniz ki, hiç biriniz amelleri ile kurtuluşu elde edemez” gerçeği, bunu göstermektedir.

Dindarlık gayretiyle de olsa, aşırılık aslâ doğru değildir. Çünkü ne kadar iyilik ve ibadet yaparsa yapsın, bir insan bu hareketleriyle kurtuluşunu temin edemez. Zira kurtuluş Allah Teâlâ'nın lutfu ileidir. O halde yapılacak iş, mu'tedil ve müstakîm bir çizgide dini yaşamaya, onun esaslarına tüm hayatında bağlı kalmaya, gücü ölçüsünde çalışmaktan ibarettir. İşte bu tabiîlik ve i'tidal, insanın hem dünyada huzur ve mutluluğuna hem de âhirette kurtuluşuna sebeptir. Dinî bir maksatla

bile aşırılığa gerek olmadığına göre, artık başka hiçbir sebep ve gerekçe ile i'tidal ve istikametten ayrılmamak lâzım gelir.

“Kurtuluşun amelle kazanılamayacağı” gerçeği, ashâb-ı kirâmı son derece etkilemiş ve biraz da hayrete düşürmüştü olmalı ki, bu konuda Hz. Peygamber’in bir istisna teşkil edip etmediğini hemen soruvermişler. Efendimiz kendisinin farklı bir imkâna sahip olmadığını belirtmiş, Allah’ın kerem ve lutfu olmadıktan sonra amellerinin kendisini kurtaramayacağını söylemiştir. O halde artık, emir ve yasaklara uymakta gösterilecek mu’tedil bir dikkat ve vazgeçilmez bir dürüstlükten başka hiçbir şeye gerek kalmamaktadır.

Öyle sanıyoruz ki, insanda istikamet fikri ve uygulaması işte bu noktanın iyice hazmedilmesine bağlıdır. Sevgili Peygamberimiz bu hadisiyle biz ümmetini, bu noktada, kendi durumunu da ortaya koyarak uyarmış bulunmaktadır.

Netice olarak şu husus unutulmamalıdır: Ameller, kurtuluşun bir bedeli değil, bahânesidir. Amele muvaffak kılan da, onları kabul eden de Allah’tır. O halde neresinden bakılırsa bakılsın,

kurtuluşumuz Allah'ın lutuf ve keremi ile dir. Orta halli (mu'tedil), dürüst (mstakm), sürekli ve kararlı (müstekar) bir tavır, erişilmek istenen hedefe götüren en güvenilir ve sağlıklı yoldur, eskilerin tbiriyle "eslem tark"tir. Allah cümlemizi buna muvaffak kılsın.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Allah Tel hiç bir şeye mecbur değildir.
2. Allah'ın lutuf ve ihsanı kulların amellerindenokok geniştir.
3. Akıl ile ne sevap ne azab ne de şer' bir hüküm tesbit ve tayin edilebilir. Bunlar ancak din yani vahy tarafından belirlenir.
4. Allah'ın rahmet ve cennetine kavuşabilmek için m'mine düşen, dürüstlükle amel ve duaya devam etmekten ibarettir.
5. Olabildiğince dürüst ve mutedil bir dini yaşayış için gayret gösterilmeli, ifrat ve tefrite kaılmamalıdır.

6. Allah Teâlâ rahmet ve cenneti için bahâ değil, bahâne ister. Kulların amelleri bu çerçevede bir anlam taşımaktadır.

7. Dürüst (müstakîm) olabilmek için mu'tedil olmak ön şarttır.

9- باب في التفكر في عظيم مخلوقات الله تعالى

ري صقتو امهرومأ رى اسو قرخال ل او هأو اي ن دل اء ان فو
قم ا ق ت س ا ل ا ل ع ا ه ل م ح و ا ه ب ي ذ ه ت و س ف ن ل ا

إِنَّمَا أُعْظِمُ بَوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَىٰ خِثْلٍ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَا يَاتُ
يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ
[تاي آل { السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ
أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَىٰ { : لَاعَت لاقو. [190 ، 191 ن ا ر م ع ل آ
خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ الْإِبِلِ كَيْفَ
[{ نُصِيبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ
أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي { : لَاعَت لاقو. [21 ، 17 : ة ي ش ا غ ل ا
ي ف ت ا ي آل ا و ة ي آل ا . [10 : د م ح م] { الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا
الْكَيْسِ مَنْ « : وَمِنْ الْأَحَادِيثِ الْحَدِيثُ السَّابِقُ يَرُهُ ثَكُّ بَابِلَا
. « دَانَ نَفْسَهُ

تاریخی لایقہ ردابم لای ف باب -10

وحتّ من توجّه لخير على الإقبال عليه بالجدّ من غير تردّد

HAYIRLI İŞLERE KOŞMAK

HAYIRLI İŞLERE KOŞMAK VE HAYRA
YÖNELMİŞ KİŞİYİ CİDDİ VE

TEREDDÜTSÜZ ŞEKİLDE ONU İŞLEMeye
TEŞVİK ETMEK

Âyetler

. { فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ } : قال الله تعالى

1. “Hayır işlerinde yarışın!” Bakara sûresi (2), 148

Müslüman, hayır ve hizmet adamıdır. İyilik severdir. Hayatta herkes bir şeylerin peşinde koşup durmakta, âdeta başkalarıyla yarışmaktadır. Müslümana hayır yarışında olmak yaraşır. Çünkü en büyük ödül bu yarıştır. Nitekim bir âyette yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

اَوَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا { :يَلَاعَتِ لِقَاوُ
{ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ .

2. “Rabbinizin mağfiretine ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olan göklerle yer genişliğindeki cennete koşun!” Âl-i İmrân sûresi (3), 133

Allah’ın bağışını kazanmak büyük, en büyük başarıdır. Genişliği, yerle gökler arası kadar olan cennete ulaşmak ise, büyük kurtuluştur. İşte bütün bu “büyük”ler, iyilik ve hayır severlikte yarışmakla elde edilebilir. Bu sebeple de müslümanlar, her şeyde orta yolu tutmaya davet edilirken burada yarışa çağırılmaktadırlar. Zira mü’mine yakışan, büyük hedeflere sür’atle yönelmektir. İyilik yarışı, en büyük yarıştır. Bu yarış cennetle sonuçlanır. Böyle bir yarıştan geri kalmak olur mu? Herkes kendi imkânı ölçüsünde, kendi alanında ama mutlaka bu yarışta yerini almalıdır.

Hadisler

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى :فَالأَوَّل -88
بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ ، فَسَتَكُونُ فِتْنٌ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلَمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا ، وَيُمْسِي
. مَلْسَمَ هَاوِر «إِفْرًا ، يَبِيعُ دِينَهُ بَعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَ

88. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yararlı işler görmekte acele ediniz. Zira yakın bir gelecekte karanlık geceler gibi birtakım fitneler ortalığı kaplayacaktır. O zamanda insan, mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak geceler; mü'min olarak geceler, kâfir olarak sabahlar. Dinini küçük bir dünyalığa satar.”

Müslim, İmân 186. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30, Zühd 3; İbni Mâce, İkâme 78

Açıklamalar

Faydalı işler ve hizmetlerde gözü açık davranmak, fırsatları anında değerlendirmek, bu konuda sür'at göstermek yüce dinimizin tavsiye ettiği yegâne aceleciliktir. Zira halkımızın isâbetle belirttiği gibi, “Elden kalan elli gün kalır” “İyilerin tenbelliği, kötülerin faaliyetidir.” İyilik yapmayı, faydalı iş görmeyi nefis ve şeytan istemez, bu onlara çok ağır gelir. Onun için de bu tür işlerin daima tehir edilmesini isterler. Oysa gelecek günlerin neler getireceği hiç belli olmaz.

Hadisimizde bu noktaya dikkat çekilmekte, her şeyi kopkoyu bir karanlık içinde tanınmaz hale sokarak birtakım büyük fitnelerin ortaya çıkmasından önce, iyi şeyler yapmaya bakmak gerektiği hatırlatılmaktadır. Olumsuzluklar o noktaya varabilir, ortalık öylesine allak-bullak olabilir ki, Allah korusun, insan mü'min olarak sabahlamışken o günün akşamına kâfir olarak girer veya mü'min olarak girdiği gecenin sabahına kâfir olarak çıkar. Bu, tam anlamıyla bir fitne ve kargaşa ortamıdır. Böyle bir zeminde kimse ne yaptığını, ne yapması lâzım geldiğini bilemez. Din gibi, iman gibi dünyalara değişilemeyecek kutsal değerler, küçük dünyevî karşılıklara satılır, peşkeş çekilir. Öz değerlere yabancı ve düşman sistemlerin hükmü altında kalınabilir. İşte bu noktada iman, işportaya düşmüş demektir; kafa, gönül ve evlerde irtidat havası esmeye başlamış demektir. Müslümanlar böylesine acılı günleri tarih boyu yer yer yaşayagelmişlerdir.

Hadiste haber verilen fitneler bir kaç şekilde tezâhür edebilir:

* İki müslüman grup arasında sırf ırkçılık ve kırgınlık sebebiyle çatışma çıkar. Karşılıklı olarak can ve mala tecâvüzü helâl sayarlar.

* Yöneticiler zâlim kimseler olur, müslümanların kanını döker, mallarını gasbeder, içki içerler. Bazı kişiler de onların haklı olduklarını savunurlar. Hatta bazı âlim geçinen kişiler, onların işledikleri bu tür haramların işlenebileceğine fetvâ verirler.

* İnsanlar arasında dine muhalif ilişkiler, alış-verişler vs. cereyan eder. Bunları helâl sayarlar.

Bunlar ve daha sıralanabilecek diğer görüntüler, farkedileceği gibi tamamen kişinin din ve imanına dokunur. Fitne de zâten din ve imanın tehlikeyle yüzyüze kalmasıdır.

Sabah-akşam, iman-küfür arasında gelip gitmeye vesile olacak fitne ortamlarına düşmemek için daha önceden iyi işler işlemeye gayret etmek, iman uyanıklığının işareti ve tabiî bir gereğidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dine, imana sıkı sarılmak gerekir.

2. Durum kötüleşmeden, müslümanlar güzel işler yapmakta birbirleriyle yarışmalıdır.

3. Âhir zamanda fitneler, gece karanlıkları gibi birbiri ardınca gelip duracaktır. Gelen gün, geçeni aratacaktır.

4. Dîni, dünyevî herhangi bir değere değişmek, bu işin en çirkin ve kötü sonucudur.

5. Kötüler ve kötülükler, ancak iyiler ve iyilikleri çoğaltmak ve desteklemek suretiyle önlenabilir.

89- عَنْ أَبِي سِرْوَعَةَ بِكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةَ : يَنْالُ الثَّ - 89
صَلَّيْتُ وَرَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : بِنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ
وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ الْعَصْرَ ، فَسَلَّمَ ثُمَّ قَامَ مُسْرِعًا فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إِلَى
لِنَّاسٍ مِنْ سُرْعَتِهِ ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ ، فَرَأَى بَعْضَ حُجَرٍ نَسَائِهِ ، فَقَرَعَ ا
ذَكَرْتُ شَيْئًا مِنْ تَبَرٍّ عِنْدَنَا ، « : أَنَّهُمْ قَدْ عَجَبُوا مِنْ سُرْعَتِهِ ، قَالَ
يِرَاخْبَلَا هَاوِر «فَكَرِهْتُ أَنْ يَحْبِسَنِي ، فَأَمَرْتُ بِقِسْمَتِهِ

كَنْتُ خَلَقْتُ فِي الْبَيْتِ تَبَرًّا مِنَ الصَّدَقَةِ ، فَكَرِهْتُ : هَلْ يَاورِي فَو
قَطَعَ ذَهَبٍ أَوْ فَضَّةٍ «التَّبَرُّ» . «أَنْ أُبَيِّتَهُ

89. Ebû Sirve'a (veya Serve'a) Ukbe İbni Hâris
radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir keresinde Medine'de Resûlullah sallallahu
aleyhi ve sellem'in arkasında ikindi namazı
kılmıştım. Resûlullah selâm verip namazı bitirdi ve
sür'atle yerinden kalktı, safları yarararak

hanımlarından birinin odasına gitti. Cemaat, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in bu telaşından endişe ettiler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kısa sürede döndü, kendisinin bu acele davranışından dolayı meraklanmış olduklarını gördü ve şöyle buyurdu:

“Odamızda birazcık altın -veya gümüş- olduğunu hatırladım da beni hayırda acele etmekten alıkoymasını istemedim ve derhal dağıtılmasını emrettim.”

Buhârî, Ezân 158, el-Amel fi's-salât 18; Nesâî, Sehv 104

Buhârî'nin bir başka rivayetinde bu ifade şu şekildedir:

“Odada, sadaka (olarak dağıtılacak) bir miktar altın -veya gümüş- bırakmıştım. Onun gece evde kalmasını uygun görmedim.” Buhârî, Zekât 20

Ebû Serve'a, Ukbe İbni Hâris
Ukbe Mekke fethi günü veya fetihten önce müslüman olmuştur. İslâmı güzel yaşayanlardandır. Ebû Serve'a Bedir Harbi sonrasında Medineli Hubeyb İbni Adî radiyallahu

anh'ı Mekke yakınlarında öldürenlerdendir. Ancak Ebû Serve'a künyesinin Ukbe'ye mi yoksa anne bir kardeşine mi ait olduğunda görüş ayrılığı vardır. Öyle bile olsa, “İslâm olmak, İslâm öncesindeki hataları siler-süpürür” hadîs-i şerîfi gereği bağışlanmıştır.

Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Ukbe, Abdullah İbnü'z-Zübeyr radiyallahu anh'ın hilâfetini ilân ettiği yıllarda vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Cami ve mescidlerde cemaatin omuzlarına basa basa gezinmek, cami âdâbına aykırı ve yasaktır. Ancak bu yasak şu hallerde ortadan kalkar:

* İleride boş yer varken gerilere oturulmuş ise... Böyle yapanlar, bizzat kendileri, omuzlarına basılmasına razı olmuşlar demektir. Böylesi hâllerde safları doldurmak için ileriye geçmek yasak değil, fazilettir.

* Burnu kanayan veya abdest yenilemek durumunda kalanların, arkalarındaki safları yarararak dışarı çıkmalarında da herhangi bir sakınca yoktur. Bu, zarûret halidir. Özellikle abdest yenileyecek olan imam ise, hiç bir sakınca söz konusu değildir.

* Bir de bu hadiste görüldüğü gibi, bir hayır işlemek için acele edilmesi hâlinde, saflar yarıp geçilebilir. Bu, “hayırda acele etmek” hatırına verilmiş bir müsaade olmaktadır. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de böyle yapmıştır. Bu, dinimizde hayır işlemekte ne kadar sür’atli davranmanın gerektiğini ortaya koyması bakımından son derece dikkat çekici bir olay ve bir ruhsattır.

Hız. Peygamber’in bütün hal ve harekâtını son derece dikkatle izleyen sahâbîler, onda görmeye alıştıkları sakin ve ağırbaşlı tavırlar dışında, aceleci, telaşlı bir hâl gördüler mi, “nâhoş bir şey mi var acaba?” diye meraklanırlardı. Bu kez de öyle olmuştu. Hız. Peygamber’in selâm verir-vermez mihrabı hemen terkedip sür’atle odasına gitmesi ashâb-ı kirâmı endişelendirmişti. Peygamber Efendimiz ise, hayır işlemekte ne derece acele davranılması gereğini hem hareketi

hem de sözüyle ortaya koymak suretiyle ashâbını bir yandan teskin ederken bir yandan da eğitiyordu.

Hiz. Peygamber'in, "Beni alıkoymasından hoşlanmadım" beyanını, "Allah'ı anmaktan, O'na yönelmekten alıkoymasından hoşlanmadım" anlamında yorumlamak ve "Öyle babayığitler vardır ki, onları ne bir ticâret ne de bir alış-veriş Allah'ı anmaktan alıkor" [Nûr Sûresi (24), 37] âyetiyle ilgi kurmak mümkündür. "Beni alıkoymasından hoşlanmadım" sözünü, "Âhirette yoluma mâni olmasını istemedim" şeklinde anlamak da mümkündür. Fakat hayır işlemekte acele davranmamaktan, hele canım ne acelesi var, dağıtırız, yaparız gibi tenbel bir duygu ve tavra alıştırmamasından hoşlanmadım, mânâsına anlamak belki konu ile ilgisi ve müslümanların hayrı geciktirmemeyi öğrenmesi açısından daha isâbetlidir. Zira altın-gümüş gibi kıymetlerin insana cimrilik ve sürekli ekonomi düşüncesi telkin ettiği, ibadet esnasında bile zihni meşgul ettiği bilinen bir gerçektir. Yapılacak hayrı, verilecek sadakayı geciktirmemek, bu tür duygulara kapılmaktan insanı kurtarır.

Hadisin ikinci rivayetindeki kaydı dikkate alırsak, "gündüzün hayrını geceye bırakmamak gerek"

şeklinde bir sonuç çıkarabiliriz. Çünkü hayır, zamanında yapılması halinde hayır olur. Gecikmiş ya da geciktirilmiş hayır, kendisinden beklenen sonucu vermez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda, namaz dışı bir şey düşünmek, namazın sıhhatine mâni değildir. Zira Efendimiz hadisin bir rivayetinde “Evde dağıtılacak bir miktar altın olduğunu namazdayken hatırladım” buyurmuştur.

2. Sadaka dağıtımı gibi hayır işlerinde aslolan bizzat yapmak ise de, başkalarını vekil tayin etmek de câizdir. Hadisimizde “dağıtılmasını emrettim” buyurulması, bunu göstermektedir.

3. Hayır işlemekte acele davranmak uygundur.

4. Zihni ve gönlü Allah Teâlâ’yı anmaktan ve emirlerini yerine getirmekten alıkoyacak her şeyden arındırmak lâzımdır.

5. Bazı hâllerde safları yarararak cami içinde ilerlemekte veya dışarı çıkmakta sakınca yoktur.

6. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'i dikkatle ve ibretle izlerlerdi.

قال رجلٌ للنبيِّ صَلَّى : ضي الله عنه قال رباح ن ع : الثالث -90
في الجنة » : أرأيتَ إن قُتلتُ فأينَ أنا ؟ قال : الله عليه وسلّم يومَ أحدٍ
متفقٌ عليه . فألقى تمراتٍ كنَّ في يده ، ثمَّ قاتلَ حتَّى قُتلَ »

90. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Uhud Savaşı'nda bir adam Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Eğer öldürülürsem, nerede olurum? diye sordu.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Cennet'te” cevabını verdi.

Bunun üzerine adam, (yemekte olduğu) elindeki hurmaları fırlatıp attı; harbe daldı ve şehid düşünceye kadar savaştı. Buhârî, Meğâzî 17; Müslim, İmâre 143. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 31

Açıklamalar

Hayra koşmakta Hz. Peygamber'in nasıl sür'at gösterdiğini önceki hadiste görmüştük. Burada ise,

Resûl-i Ekrem'in terbiyesiyle yetişme bahtiyarlığına eren sahâbîlerden konuya ait canlı ve çarpıcı bir örneği görmekteyiz. Uhud Savaşı devam ederken, hurma yiyerek Hz. Peygamber'e gelip, harpte öldürüldüğü takdirde âhirette cennette mi, cehennemde mi olacağını soran sahâbî, “cennette” olacağı müjdesini alır-almaz, cihada ve cennet mutluluğuna, elindeki hurmaları bitirmeden hemen koşmuş, derhal harbe tutuşmuş ve şehid oluncaya kadar dövüşmüştür. İşte bu tereddütsüzlük, iyiliği ve hayrı anında yerine getirme gayreti sahâbe-i kirâmın alâmet-i fârikası olmuştur. Onlar bu halleriyle bütün müslüman nesillere örnek olmuşlardır.

Hadis kitaplarımız benzeri bir olayın Bedir Savaşı'nda da yaşandığını haber vermektedir.

Zamanlama her konuda önemlidir. İyiliklere koşmakta en uygun zamanın, ele geçen “ilk fırsat” olduğu kesindir. Sahâbe-i kirâm işte bu uygulamanın kahramanlarıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şehidler cennettedir.

2. Hayra koşmakta acele etmek esastır.

3. Ashâb-ı kirâm hayra koşmakta tereddüt göstermezlerdi.

4. Bilmediğini sormak ve öğrenmek güzel bir davranıştır.

جاء رجل إلى : عن أبي هُريرة رضي الله عنه قال : عبالرل - 91
يا رسولَ الله، أيُّ الصَّدقةِ أعظمُ : النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فقال
أنْ تَصَدَّقَ وأنتَ صحيحٌ شحيحٌ تحشى الفقرَ، وتأمُلُ « : أجراً ؟ قال
لفلانٍ كذا ولفلانٍ كذا، :فُلت ل حَتَّى إذا بَلَغَتِ الحُلُقُومَ الغنى، ولا ثَمَّه
. متفقٌ عليه «وقَدْ كان لفلان

مجرى الطَّعام : «المريءُ» و .مجرى النَّفس : «الحُلُقُوم»
. والشَّرابِ .

91. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam
geldi ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın elçisi! Hangi sadakanın sevabı daha
büyüktür?

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle
buyurdu:

- “Güçlü-kuvvetliyken, sıhhatin yerindeyken, cimriliğin üzerinde, fakir düşmekten endişe etmekten, daha büyük zengin olmayı düşlerken verdiği sadakanın sevabı daha büyüktür. (Bu işi) can boğaza gelip de “falana şu kadar”, “filana bu kadar” demeye bırakma. Zaten o mal vârislerden şunun veya bunun olmuştur.” Buhârî, Zekât 11, Vasâyâ 17; Müslim, Zekât 92

Açıklamalar

Sevaptan başka herhangi bir karşılık beklemeden sırf iyilik niyetiyle yapılan hayır çeşitlerinin dinimizdeki ortak adı sadakadır. Sadaka denilince ilk anda aklımıza, çarşıda-pazarda dilenenlere verilen küçük maddî yardımlar gelir. Bunlar sadakanın yaygın fakat çok özel bir çeşididir. Aslında Allah rızâsı için yapılan her şey sadakadır. Güler yüz, tatlı sözden tutunuz da aile mutluluğuna katkıda bulunmak düşünce ve niyetiyle erkeğin sofrada hanımının ağzına uzatacağı bir kaşık çorbaya varıncaya kadar her şey sadakadır. Ancak hadîs-i şerîfteki sadakadan maksat, maddî iyiliktir.

Birtakım beşerî duygu ve düşünceler, sosyal ve iktisadî beklentiler, endişeler ve umutlar insanın

iyilik yapmasını etkiler. Peygamber Efendimiz, işte bütün bu duyguların canlı ve diri olduğu sırada yapılan iyiliğin “en üstün sadaka” olduğunu belirtmektedir. İyilik yapmayı hayatın son demlerine bırakmanın doğru olmadığına dikkat çekmektedir. İyilikte acele davranmanın gereğine ve isabetine işaret etmektedir.

Şartlar zorlaştıkça duygular aleyhte yoğunlaştıkça yapılacak iş ve iyilik daha da kıymet kazanır. Hadisimiz en üstün sadakayı bu çerçevede tarif etmiştir. O halde hayırda ve hayırlı işlerde acele davranmak demek, bir anlamda bu tür amelleri en son âna tehir etmemek demektir. Ölümünden sonra hayır yapılmasını vasiyet etmek, hukukî bir müessese olarak bazı ihmallerin telâfisine imkân verse bile, “üstün” nitelikli bir iş yapmış olma anlamına gelmez. “Üstün” nitelikli ameller, bizzat yükümlüsü tarafından yerine getirilenlerdir. Başkalarının takdir ve merhametine havale edilenler değil... Bu yüzden kim ne iyilik yapacaksa, tam bir niyet ve irade ile yapmalıdır. “Ne verirsen elinle o gider seninle” sözü bu açıdan oldukça yerindedir. Geridekilerin geçmişleri adına yapacakları iyilikler, kendi iyilikleridir, geçmiştekilerin iyiliği değildir. O halde adımıza başkalarının yapacağı iyiliklere bel bağlamak

yerine, bizzat kendimiz için nasıl bir iyiliği lâıık görüyorsak onu kendimiz yapmalıyız.

Sadaka ve iyiliklerin önündeki en büyük engel, “fakir düşme endişesidir.” Onu da insana telkin eden şeytandır [bk. Bakara sûresi (2), 268].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayatta, sıhhat ve âfiyette iken verilen sadaka, yapılan iyilik; hastalıkta ve hele hele ölüm döşeginde yapılacak iyilikten üstündür.

2. Hayır işlerinde acele etmeli, işi yarınlara bırakmamalıdır.

3. Halkımızın ifadesiyle “elin ermediğı, gözün görmediğı” bir zamanda iyilik yapmaya kalkmak, isâbetli bir hareket değildir.

صلى الله عن أنس رضي الله عنه ، أن رسول الله :سم اخل ا-92
من يأخذ مني هذا ؟ فبسطوا « :عليه وسلم أخذ سيفاً يوم أحدٍ فقال
فمن يأخذه بحقه ؟ » قال أنا أنا :أيديهم ، كلُّ إنسانٍ منهم يقول
أنا آخذه بحقه ، فأحجم القوم ، فقال أبو دجانة رضي الله عنه
. ملسم هاور .«أخذه ففلق به هام المشركين ف

أي : «أحجم القوم» : قوله . سمالكُ بنُ خرسة : عن اجدى بأمس
. أي رؤوسهم : «هام المشركين» أي شق : «فلق به» و . توقفوا

92. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Uhud Savaşı'nda eline bir kılıç alıp:

- “Bunu benden kim almak ister?” diye sordu.

Mücahidlerin her biri ellerini uzatıp:

- “Ben, ben” diye cevap verdiler.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bu defa:

- “Hakkını vermek şartıyla onu kim alır?” buyurdu.

Bunun üzerine hemen herkes duraladı; fakat Ebû Dücâne radıyallahu anh:

- Hakkını vermek şartıyla ben alıyorum! dedi, aldı ve onunla müşriklerin kellelerini ikiye ayırdı.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 128

Açıklamalar

Mücâhidler, “hakkını vermek şartıyla” ifadesinden Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in “Zafer kazanılınca veya şehid oluncaya kadar savaşmak üzere onu benden kim alır?” demek istediğini anlamışlar ve kılıcın hakkını gereği gibi ödeyememek endişesiyle bir an duraklamışlardır. Ebû Dücâne hazretleri ise, hiç tereddüt etmeden kılıcı almak istemiş ve almıştır.

Sahâbîler zaten cihad meydanında idiler. Bu kılıcı alanın daha fazla fedâkârlık yapması gerektiği ortadaydı. İşte Ebû Dücâne bu fedakârlığı üstlendi. Kılıcı aldığı gibi gözünü kırpmadan savaşa daldı ve müşrik kellelerini ortadan ikiye bölü bölüverdi.

Bu, Ebû Dücâne’nin zafer veya şehitlik konusuna gösterdiği şevk ve iştîyâkın delili, bu iki hayırdan birine kavuşmak için nasıl acele ettiğinin belgesidir.

İbni Seyyidinnâs es-Sîre adlı eserinde Hz. Zübeyr’in şöyle dediğini nakletmektedir:

“Resûlullah’dan kılıcı istediğimde, bana vermeyip de Ebû Dücâne’ye verince, bunu içime sindiremedim ve kendi kendime, Allah’a yemin olsun ki, Ebû Dücâne’nin ne yapacağını

gözetleyeceğim, dedim ve onu takip ettim. Ebû Dücâne kırmızı bir bez aldı ve onu başına bağladı. Medineli müslümanlar “Ebû Dücâne ölüm bandıyla harb meydanına çıktı” dediler. Ebû Dücâne rastladığı müşriği yakalayıp öldürdü.

Ebû Dücâne hazretleri, künyesiyle meşhur olmuş sahâbîlerdendir. Adı Simâk İbni Hareşe'dir. Uhud Savaşı'nda Mus'ab İbni Umeyr radiyallahu anh ile birlikte Resûlullah'ı korumuş ve bir çok yara almıştır. Ebû Dücâne Yemâme harbinde şehid düşmüştür. Allah ondan razı olsun...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayra koşmakta Ebû Dücâne gibi ölümü bile göze almak gerekir.
2. Ebû Dücâne kahraman ve fedâî sahâbîlerdendi.
3. Hz. Peygamber ashâbını daha fazla fedakârlığa ve düşmana karşı durmaya teşvik ederdi.

93- أنس بن مالك رضي أتَيْدَ: عن الزُّبَيْرِ بن عديّ قال: السَّادِسُ - اصْبِرُوا فَإِنَّهُ لَا «: لَأَقِفَ. اللَّهُ عَنْهُ فَشَكُونَا إِلَيْهِ مَا نَلْقَى مِنْ الْحَجَّاجِ سَمِعْتُهُ مَنْ «يَأْتِي زَمَانٌ إِلَّا وَالَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ حَتَّى تَلْقُوا رَبَّكُمْ يَرَاخِبُ الْهَوَارِ. نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

93. Zübeyr İbni Adî şöyle dedi:

Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'e gittik ve Haccâc'ın zulmünden şikâyet ettik. Enes şöyle dedi:

- “Rabbinize kavuşana kadar sabredin; zira her gelen gün, geçmiş günden daha kötü olacaktır. Ben bunu Peygamberimiz'den duydum.” Buhârî, Fiten 6

Zübeyr İbni Adî

Rey kadısı olan Zübeyr el-Hemedâni, el-Yânî nisbesiyle bilinir. Güvenilir bir muhaddis ve fakih bir tâbiîdir. Kendisinin Enes İbni Mâlik'ten rivayetleri vardır. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hicri 131 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Haccâc-ı zâlim, Emevî halifesi Abdülmelik İbni Mervân'ın Hicaz ve Irak valisiydi. Hicaz'da halifeliğini ilân etmiş olan Abdullah İbni Zübeyr radıyallahu anh'ı şehid ederek Mekke ve

Medine’yi kana buladı. Böylece Abdülmelik’in gözüne girdi ve kendisine Hicaz valiliği yanında Irak valiliği de verildi. Aynı zulmü Irak’ta da gerçekleştiren Haccâc, tepki almaya başladı. Kufe’li Zübeyr İbni Adî, taraftarlarıyla birlikte Basra’da ikamet etmekte olan büyük sahâbî Enes İbni Mâlik’e gitmiş ve çektiklerinden şikâyet etmişti. Öyle görülüyor ki bu şikâyetin altında bir başkaldırma niyeti yatmaktaydı. Enes İbni Mâlik hazretlerinin de herhangi bir siyasî gücü ve idarî görevi yoktu. Muhtemel bir karşı harekât için fikrini yoklamak anlamında bir şikâyet, bir yakınma karşısında olduğunu, böyle bir teşebbüste daha büyük bir fitne kapısının açılacağını hissedince şikâyetçilere hadisimizdeki tavsiyeyi hatırlatmıştır. Belki de böylece yeni bir fitnenin önünü almıştır.

“Gelen günün, geçen günü aratacak kadar kötü olacağı” tesbiti genel bir değerlendirmedir. Genelde bu böyle olacaktır, demektir. Yoksa geçmişten çok daha iyi günler, zamanlar ve idareler olmuştur, olacaktır da. Haccâc’dan kısa süre sonra yaşanan Ömer İbni Abdülaziz zamanı gibi dönemler için Hasan-ı Basrî hazretleri “halkın nefes alma zamanı” der. Hadiste genel gidişin daha iyiye değil, daha kötüye olduğu hatırlatılmaktadır.

Çağımızda yaşanan teknolojik gelişme, bir yandan da kitle imha silahlarıyla insanlık için tehlikeyi arttırmaktadır. Daha kısa zamanda daha çok insanı imha etmek hedefine yönelik teknoloji, dünyanın kötüye gittiğinin belgesidir.

Hız. Enes'in şikâyetçilere, Hız. Peygamber'den duyduğunu vurgulayarak bu genel gerçeğe dikkat çekmesi ve sabır tavsiye etmesi, aslında sıkıntısız gün olmayacağını belirtmekte, binaenaleyh iyi ve hayırlı işler yapmaya her hâl-ü kârda devam etmenin daha isabetli ve müslümanca bir hareket olduğunu göstermektedir. Zaman daha kötüleşmeden yapılacak iyilik ve hayırlar yapılmalıdır. Zira müslüman, müsbet adamdır; hayır ve hizmet adamıdır.

“Ümmetim yağmura benzer, önü mü sonu mu hayırlıdır, bilinmez” (Tirmizî, Edeb 81) hadisi ile bu hadis arasında çelişki yoktur. Zira hadisimiz bütün zamanı içine alan genel bir değerlendirmeyi, Tirmizî'nin rivayet ettiği hadis ise, değişik zamanlarda yaşayacak olan müslüman fertler noktasından bir değerlendirmeyi ifade etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıkıntılara göğüs gerip sabretmek, iyi işleri yapmaya gayret etmek gerekir.
2. Gelecek, şimdiki zamandan daha çetin olacaktır.
3. Kıyamete yaklaştıkça fesat yaygınlaşacaktır. Bu sebeple her devirde hizmete koştuktan başka çıkar yol yoktur.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى: السَّابِع -94
رونَ إِلَّا فَقْرًا بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا، هَلْ تَنْتَظِرُ «: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مُنْسِيًّا، أَوْ غَنِيٍّ مُطْغِيًّا، أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا، أَوْ هَرَمًا مُفْنِدًا أَوْ مَوْتًا
مُجْهَزًا أَوْ الدَّجَالَ فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ، أَوْ السَّاعَةُ فَالسَّاعَةُ أَذْهَى
حَدِيثٌ حَسَنٌ: لَأَقْوَى ذِمَّتِ الْهَاورِ «وَأَمْرٌ،

94. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yedi (engelleyici) şey(gelme)den önce iyi işler yapmakta acele ediniz. Yoksa gerçekten siz, unutturan fakirlik, azdıran zenginlik, (her şeyi) bozup perişan eden hastalık, saçma-sapan konuşturan ihtiyarlık, ansızın geliveren ölüm, gelmesi beklenen şeylerin en şerlisi Deccâl, belâsı en müthiş ve en acı olan kıyametten başka bir şey mi beklediğinizi sanıyorsunuz?”

Tirmizî, Zühhd 3

Açıklamalar

Fertler ve toplumlar için hayat, bir düz çizgiden ibaret değildir. Zik-zakları, pürüzleri, yazı-kışı, hastalığı-sağlığı, gençliği-ihtiyarlığı vardır. Pek karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sebeple fırsat elde iken yapılabilecek faydalı işleri ertelemek, akıllıca bir davranış değildir. Zira hadîs-i şerîfte sayılan yedi engelleyiciden birine veya birkaçına birden takılmak kaçınılmazdır. O halde bunca engelleyici hayat sahnesinde ilk fırsatta iyi işler yapmaya çalışmak bilinçli bir uyanıklık ve akıllılıktır.

Hayat gerçekleri göz önüne alınınca, 579 numarada tekrar gelecek olan hadisimizin ne kadar gerçekçi olduğu anlaşılabacaktır. Hadiste sayılan yedi engelleyicinin özellikleri pek dikkat çekicidir:

Bir çok şey gibi haram-helâl sınırlarını da unutturan fakirlik.

Sınır tanımaz bir azgınlığa sürükleyen zenginlik.

Hayatın, normal akışını bozan ve duyguları alt üst eden hastalık.

İleri-geri, saçma-sapan konuşturan ihtiyarlık.

Ansızın gelen ölüm.

En şerli ve tehlikeli kıyâmet alâmeti olan Deccâl.

Sıkıntısı ve acısı dayanılmaz kıyamet.

Bütün bunlar üzerinde yeterince düşününce, insanın kötülük yapmak şöyle dursun; iyiliklere, hayırlara koşması pek tabîî değil midir? Hayra koşmakta, bu tür ihtimalleri daima hesap etmek gerekir. İstesen de bir şey yapamayacağın günler gelmeden, iş işten geçmeden önce, birşeyler yapmak lâzımdır.

“İnsanların çoğu iki nimetin kıymetini takdirde yanılmışlardır: Sıhhat ve boş vakit” (bk. 98. hadis).

“Yarıncılar helâk olmuştur” (bk. 146. ve 1739. hadis).

Bu beyanlar, müslümanların nasıl bir gayret ve canlılık içinde olması gerektiğini ortaya

koymaktadır. Ne yazık ki “sonra yaparım; daha yaşıım ne, başım ne!” diye diye hep kendimizi aldatmaktayız. İyilikleri, hayırları hep ertelemekte nefsimizin isteklerini saniye sektirmeden işlemekteyiz. Zararımız kendimize, toplumumuza, müslümanlara ve bütün insanlardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in iyilikleri geciktirmeden sür’atle işlemek konusundaki böylesine ciddi uyarılarda bulunması, ümmetin bu mevzudaki kusurunun ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. İslâm ülkelerinin ve müslümanların günümüz dünyasındaki durumları, Peygamber Efendimiz’in ne kadar haklı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Birtakım engeller çıkmadan önce iyi işler yapmaya gayret etmek lâzımdır.
2. İnsanı hayır yapmaktan alıkoyan engellerin başında fakirlik, zenginlik, hastalık ve ihtiyarlık gelmektedir.
3. Deccâl’in ortaya çıkışı, kıyamet alâmetlerindendir.

4. Kıyametteki elem ve acı, dünyadakilerden çok çok şiddetlidir.

5. Faydalı işlere karşı tembel davranmamak ve sonunda da pişman olmamak için, “hayra koşma”yı bir alışkanlık haline getirmek lâzımdır. Bu hem fertlerin hem de ümmetin kalkınma ve kurtulma çaresidir.

95- عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يوم: نـماتلـا -95 له ورسوله، يفتح الله على لأعطين هذه الراية رجلاً يحبُّ الله: خير ما أحببت الإمارة إلا يومئذ: قال عمر رضي الله عنه «بيديه فتساورت لها رجاء أن أدعى لها، فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم علي بن أبي طالب، رضي الله عنه، فأعطاه إياها، وقال: فسار علي شياً، ثم وقف «تفت حتى يفتح الله عليك أمش ولا تل» يا رسول الله، على ماذا أقاتل الناس؟ قال: ولم يلتفت، فصرخ قاتلهم حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله، وأن محمداً رسول الله، فإذا «والهم إلا بحقها، وحسابهم على فعلوا ذلك فقد منعوا منك دماءهم وأم أي وثبت: هو بالسين المهملة «فتساورت» ملسم هاور «الله متطلعاً.

95. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hayber Savaşı'nda şöyle buyurdu:

“Bu sancağı, Allah’ı ve Resûlünü seven, Allah’ın fethi kendisine nasip edeceği bir yiğide vereceğim.”

Ömer radıyallahu anh demiştir ki, “Emirliği o günkü kadar hiçbir zaman arzu etmedim. Beni çağırır ümidiyle Resûlullah’a kendimi göstermeye çalıştım durdum. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ali İbni Ebû Tâlib’i çağırdı, sancağı ona teslim etti ve şöyle buyurdu:

- “Yürü, Allah fethi müyesser kılıncaya kadar sağa-sola bakınma!”

Ali derhal hareket etti, sonra durdu ve arkasına dönmeden (gözlerini hedeften ayırmadan) seslendi:

- Ey Allah’ın elçisi, onlarla ne (yapmaları) için savaşıyorum?

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Onlarla, Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şehâdet getirmelerine kadar savaş. Bunu yaptıkları an, - dinin yasaklarını çiğnemedikçe- kanlarını ve

mallarını senden korumuş olurlar. Asıl hesapları(nı görmek ise) Allah’a aittir.”

Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 33. Ayrıca bk. Buharî, Fezâilü’l-ashâb 9

Açıklamalar

Hayber’in fethi, zorlu savaşlardan sonra hicrî yedinci yılda gerçekleştirilmiştir. Zira Hayber, o devre göre pek sağlam kalelere sahipti. Medine civarından sürülen yahudilerden bir kısmı da buraya gelip yerleşmişlerdi. Bu haliyle Hayber müslümanlar için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için Hayber üzerine yürünmüştü. Hudeybiye Antlaşması’ndan yaklaşık bir ay sonra gerçekleştirilen Hayber Savaşı sırasında Kamûs Kalesi şiddetle direnmişti. Fetihden ümit kesilmeye başlandığı bir günün akşamında Hz. Peygamber, hadisimizde yer alan açıklamada bulunmuş ve fethi müjdelemiştir.

Hz. Ömer’in emirliği o gün çok arzu ettiğini belirtmesi, hem fetih şerefine ermek istemesi hem de sancağı alacak kişinin “Allah ve Resûlü’nü sevdiği”, bir başka rivayete göre de, “Allah ve Resûlü’nün de kendisini sevdiği” bildirilmiş

olmasındandır. Böyle bir mazhariyete ulaşmayı kim istemez ki?..

Konuya ait rivayetlerden öğrendiğimize göre, Hz. Ali'nin o günlerde gözleri ağrıyormuş. Hz. Peygamber, kendisini çağırmış, tedâvî etmiş, sancağı teslim etmiş ve hadisimizdeki emri vermiştir. Hz. Ali, emre uygun olarak derhal yola çıkmış, “sağa-sola bakınma” tâlimatını da zâhirî mânâda anlamış, dönüp sorması gereken soruyu bile talimata aykırı davranmamak için yönünü değiştirmeden ve gözünü hedeften ayırmadan, yüksek sesle sormuştur. Hz. Ali'nin, fethi gerçekleştirmek maksadıyla ne kadar sür'atli ve dikkatli davrandığını gösterdiği için hadis burada zikredilmiş olmaktadır.

Bu demektir ki, hayra koşmak, uluslararası ilişkilerde de aynen geçerlidir. Yani müslüman her yerde, her seviyede, her meşrû görevde tereddüt göstermeden, görevini sür'atle yapar.

İslâm'da savaş, kelime-i şehâdet getirilinceye kadardır. Müslüman olanlar, can ve mallarını güvence altına almış olurlar. Müslüman olmayan fakat cizye vermeyi kabul edenler de aynı sonuca ulaşırlar. Müslüman olduktan sonra, İslâm

esaslarına göre sorumlu tutulmaları gerekli bir suçları varsa ve bu sebeple can ve mal emniyetlerini ortadan kaldırmışlarsa, bunun hesabını vereceklerdir. Başkalarından gizledikleri hesaplarını ise, zaten Allah Teâlâ görecektir, dilerse hesaba çekecek, dilerse affedecektir. Zira kalplerdekini bilen sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadis 177 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm hayra koşmakta tereddüt etmezlerdi. Hz. Ali'nin davranışı bunun örneklerindendir.

2. Hz. Ali'nin Allah ve Resûlü'nü sevdiği, Allah ve Resûlü'nün de Hz. Ali'yi sevdiği Hz. Peygamber tarafından bildirilmiştir.

3. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bazan olacakları önceden bildirirdi. Hayberin Fethi'ne dair müjdesi bunun örneklerindendir.

4. Harbte düşman, önce müslüman olmaya davet edilir. Özellikle İslâm'dan haberi olmayan düşmana bu davet mutlaka yapılır.

5. Müslüman olmak için kelime-i şehâdeti söylemek yeterlidir. Dilsizlerin inandıklarını işaretle belirtmeleri kâfidir.

6. Hayırlı işlerde sür'at göstermek tavsiye edilmiştir.

7. Allah Teâlâ hiç bir şeyi yapmaya mecbur değildir.

بابُ المجاهدة - 11

MÜCÂHEDE

Âyetler

يَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
الْمُحْسِنِينَ

1. “Uğrumuzda mücâhede edenleri yollarımıza iletiriz. Gerçekten Allah iyilik edenlerle beraberdir.” Ankebut sûresi (29), 69

Nefse, şeytana, kötü duygulara ve din düşmanlarına bütün güçleriyle direnenleri, Allah Teâlâ rızâsına ve cennetine ulaştıracak yollara yöneltecektir. Önemli olan, Allah’a kulluk uğrunda var gücüyle mücâdele etmektir. Âyet, iyi bir kul

olmak için sarfedilecek gayretlerin, aslâ sonuçsuz kalmayacağı, mutlaka hedefe götürücü çıkış yolları bulunacağı müjdesini vermekte; mü'minleri, mücâhedenin her türlüsünü bu güven içinde gerçekleştirmeye çağırmaktadır. Hem de Allah Teâlâ'nın yardımının iyi davrananlarla beraber olduğu gerçeğini hatırlatarak...

Mücâhedenin cihaddan daha genel olduğu, cihaddan önce de sonra da yürütülmesi gerekli kulluk gayretlerini içine aldığı dikkatten kaçırılmamalıdır. Bildikleriyle amel etmenin de mücâhede olduğunu ileri süren ulemâ, herhalde bu genelliği ifâde etmek istemiş olmalıdırlar. Âyeti, “Bize itaat uğrunda gayret gösterenleri sevabımızın yollarına kılavuzlarız” şeklinde yorumlayan Abdullah İbni Abbas radiyallahu anh de mücâhedenin Allah’a kulluğu esas alan bir kavram olduğunu dile getirmiş olmaktadır.

. { لَكَ الْيَقِينُ وَعَابُدُ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَ } : ىلاعت لاقو

2. “Ölüm sana erişinceye kadar Rabbine kulluk et!” Hicr sûresi (15), 99

Bu âyetle mücâhedenin sürekliliği ortaya konulmuştur. Mücâhede ölüme kadar süren bir

kulluk bilinci ve uygulamasıdır. O halde müslüman, yaşadığı sürece kulluğa devam etmek suretiyle mücâhede içinde olacaktır. Bunun yolu ise, ilk vahiyler arasında yer alan şu âyetle gösterilmiştir:

يَا {وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَيَّنْ إِلَيْهِ تَبَيَّنًا} : ىلاعت لاقو
هـلإ عطقنا.

3. “Rabbinin adını an, bütün varlığınla yalnız O’na yönel!” Müzzemmil sûresi (73), 8

Bu zikir ve teveccüh, şu kesin gerçekten destek almalıdır:

{ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ } : ىلاعت لاقو

4. “Zerre kadar hayır işleyen, onun karşılığını (mutlaka) görür.” Zelzele sûresi (99), 7

Maddî mânevî her iyiliğin ve hayrın, en küçük birimine kadar karşılıksız kalmayacağı açık bir gerçektir. Bu gerçek müslümanı, vereceği mücâhedede güçlü kılacak ve birtakım fedakârlıklara sevkedecektir. Sürekli olması arzu edilen mücâhedeye, böylesine bir garanti, doğrusu pek uygun düşmüştür.

İşlenen hayrın sadece karşılığı mı görülecektir? Mükâfat olarak bir fazlalık, bir lutuf olmayacak mı? Mücâhedede teşvik etkisi yapacak bu gerçeği de Rabbimiz ayrıca şu âyette haber vermektedir:

وَمَا تَقْدُمُوا لَأَنفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ { : لَاعَت لاقو
{ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا } .

5. “Hayır olarak kendiniz için önceden ne gönderirseniz, onu Allah katında daha hayırlı ve mükâfatı daha büyük olarak bulursunuz.”
Müzzemmil sûresi (73), 20

Bir kimse ölünce, insanlar onun geriye ne bıraktığını, melekler ise önceden hangi hayırları gönderdiğini merak ederler. İnsanın hayatında ve sağlığında yaptığı hayırların en küçük biriminin bile karşılığının görüleceği garanti edilmiş ve hatta daha büyük mükâfatla karşılanacağı müjdesi verilmiştir. Bunlar, şüphe edilemez gerçeklerdir.

{ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ } : لَاعَت لاقو
ةمول عم قريثك بابل ايف تاي آل او.

6. “Hayır olarak ne yaparsanız Allah onu bilir.”
Bakara sûresi (2), 273

Mücâhede kavramı içinde yer alacak her çeşit kulluk girişimleri ilm-i ilâhî dâhilinde olunca, zâyî' olma, karşılık görmeme ihtimalleri ortadan kalkmaktadır. Bu durum mücâhedeyi güçlendirmektedir. Binaenaleyh mücâhede konusunda gösterilecek ihmal ve tenbelliğin haklı herhangi bir gerekçesi kalmamaktadır.

Hadisler

قال قال رسول الله . عن أبي هريرة رضي الله عنه : فالأول -96 فقد من عادى لي ولياً : إن الله تعالى قال : « صلى الله عليه وسلم ي بشيء أحب إلي مما افترضت وما تقرب إلي عبد . آذنته بالحرب وما يزال عبدي يتقرب إلي بالتوافل حتى أحبه ، فإذا أحببته : عليه كنت سمعه الذي يسمع به ، وبصره الذي يبصر به ، ويده التي طيته ، ولئن يبطش بها ، ورجله التي يمشي بها ، وإن سألني أع . يراخبل ا هاور «استعاذني لأعيدنه

رؤى بالنون «استعاذني» أعلمته بأنني محارب له «آذنته» وبالباء.

96. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur” dedi:

“Her kim (ihlâs ile bana kulluk eden) bir dostuma düşmanlık ederse, ben de ona karşı harb ilân

ederim. Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık kazanamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır, nihayet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdetâ) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; bana sığınır, onu korurum.” Buhârî, Rikak 38

Açıklamalar

Bütün varlığıyla Allah’a yönelmiş, Allah saygısına ters düşen bir yaşayışa meyletmemiş, Allah’ı dost edinmiş kişilere “velî” denir. Velî, sâlih kişi demektir. Sürekli Allah ile olduğunun şuuruyla hareket ve amel eden insan demektir. Böyle bir kişiye bu iyi hâlimden, ibadet ehli oluşundan, iyi müslümanlığından dolayı düşmanlık etmek, onun, inanıp gereğince yaşadığı esaslara ve onları koyan Allah’a düşmanlık etmek demektir. Allah Teâlâ, kendi dostlarına düşmanlık edenlere harb ilân edeceğini bildirmektedir. Binâenaleyh mücâhedeyi hayat tarzı olarak benimsemiş insanlara bu hallerinden dolayı düşmanlık etmek, Allah

Teâlâ'nın düşmanlığını karşısında bulmaktır. Böyle bir durumda kimin muvaffak olacağı bellidir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de sadece faiz yiyenlere harb ilân edeceğini bildirmiştir [Bakara sûresi (2), 279]. Bu hadîs-i kudsîde de dostlarından herhangi birine düşmanlık edenlere karşı harb açacağını duyurmaktadır. Bu, her iki fiilin son derece büyük bir günah olduğunu göstermektedir. Faiz yemekle, Allah dostlarına düşman olmak dışında, işleyene Allah Teâlâ'nın harb ilân ettiği başkaca bir günah yoktur. O halde her iki konuda da çok dikkatli olmak gerekmektedir. Zira Allah ile harbe kalkışanın asla iflâh olmayacağı bellidir.

Allah'a yakın olmanın Allah katında en makbul yolu, Allah'ın emrettiği farzları yerine getirmektir. Kul, işleyegeldiği farzlara ilâve olarak yapacağı nâfilelerle Allah'a yakınlıkta mesâfe alabilir. Ancak farzları ihmal edip nâfilelerle meşgul olmak, insanı kesinlikle böyle mutlu bir sonuca götürmez.

Önce farzları sonra da nâfileleri işlemeye devam eden müslüman, sürekli mücâhede içinde olan insan demektir. Bu ısrar ve devamlılık neticede,

Allah Teâlâ'nın rızâ ve sevgisini kazandırır. Allah Teâlâ bir kulunu sevince de artık o kul, en büyük ve yegâne desteği elde eder. Onun her işi düzgün olur. Tüm organları, görevlerini isâbetle yerine getirir. Allah'ın yardımı ve hidâyeti her işinde görülür. İstekleri yerine getirilir. Korunmayı dilerse, tehlikenin boyutu ne olursa olsun, Allah Teâlâ onu korur. Çünkü seven, sevdiğini yardımsız bırakmaz.

387 numarada tekrar gelecek olan hadîsimizdeki “Onun işiten kulağı, gören gözü... olurum” beyânları, Allah Teâlâ'nın, o kulunun vücuduna gireceği anlamına asla gelmez. Bu, ilâhî yardımın o kulun bütün hayatında tecelli edeceği anlamında güzel, güçlü ve tatlı bir mecâzî anlatımdır.

Tekrar edelim ki, mücâhedenin sonucu, Allah'ın sevgisini kazanmaktır. Bu ise, büyük mutluluktur. Ancak bütün bunlar, hiçbir Allah dostunun mâsum olduğu, yani günah işlemeyeceği, yanılmayacağı anlamına gelmez. Zira kul, kusursuz olmaz. Bazı câhil ve gafillerin bu yöndeki iddialarının hiçbir kıymeti yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mücâhede, tâat ve ibadetle yürütülür. Bunu başaran, Allah Teâlâ hazretlerinin dostluğunu kazanır.

2. Allah dostlarına, verdikleri mücâhededен dolayı düşman olmak, Allah ile harbe girmek mânasında bir cür'etkârlıktır.

3. Hukukî konularda mahkemeye müracaat etmek, veliye düşmanlık sayılmaz.

4. Farzları yapmak suretiyle müslüman Allah Teâlâ'ya yakınlık sağlar.

5. Farzlara ilâveten yapılacak nâfileler, Allah katındaki yakınlığın artmasına vesiledir.

6. Allah Teâlâ, râzı olduğu kuluna her işinde yardım eder.

7. Allah dostlarının duası makbûldür.

لَهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَى شَيْءٍ أَوْ إِلَى شَيْءٍ مِنْ رِبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا، وَإِذَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا، وَإِذَا يَرَاخِبُنِي هَارُونَ «أَتَانِي يَمْشِي أُتْبِعُهُ هَرَوَلَةً»

97. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbinden rivâyet ettiği bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Kul(um) bana bir karış yaklaştığı zaman, ben ona bir arşın yaklaşıyorum; o bana bir arşın yaklaşıncaya ben ona bir kulaç yaklaşıyorum; o bana yürüyerek geldiği zaman, ben ona koşarak varırım.” Buhârî, Tevhîd 50. Ayrıca bk. Müslim, Zikir 2, 3, 20-22, Tevbe 1; Tirmizî, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Açıklamalar

Önceki hadîs-i şerîfde kulun Allah Teâlâ'ya ne ile nasıl yaklaşabileceği ve karşılığında ne tür bir yakınlık göreceği açıklanmıştı. Burada ise mesâfe ölçülerinin insan zihnine kazandırdığı berraklık içinde bu yakınlığın nasıl gerçekleşeceği anlatılmaktadır. Yakınlaşma tek taraflı ve yapılan işe aynıyla karşılık verme esasına göre de değildir. Allah Teâlâ kuluna, kulunun kendisine gösterdiği yakınlıktan çok daha fazlasıyla mukâbele etmektedir. Bunu da maddî ölçülerle, karışa arşınla, arşına kulaçla; yürümeye koşmakla karşılık verdiği şeklinde açıklamaktadır. Bütün bu ifadeler, Allah Teâlâ hakkında mecâzî olarak kullanılmıştır.

Bunların gerçek anlamları O'nun hakkında asla düşünülemez.

Bu beyânları iyice düşünecek olursak, onların ne kadar heyecan verici bir iltifat ifade ettiklerini hissederiz. Önemli olan alınan mesafe değil, samimiyetle Allah'a yönelmektir. Zira kulun aldığı yoldan çok, onun karşılığında kendisine yöneltilen ilâhî iltifat önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kulun az ameline Allah Teâlâ çok sevap verir.
2. Bu uygulama Allah Teâlâ'nın kereminin ne kadar büyük olduğunu gösterir.
3. Mücâhede, kula bu büyük lutufdan yararlanma fırsatı kazandırır.

قال رسول الله : عن ابن عباس رضي الله عنه قال : ثلاث اثار - 98
: نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَلْسَمٌ هَاوِرٌ « غَارِفٌ لَوْ حَصُلَا

98. İbni Abbas radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İki nimet vardır ki, insanların çoğu bu nimetleri kullanmakta aldanmıştır: Sıhhat ve boş vakit.”
Buhârî, Rikak 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15

Açıklamalar

İbadet, tâat, iyilik ve hayır yapmak için, diğer bir ifadeyle mücâhede için sıhhat ve vaktin önemi ortadadır. Ne var ki insanoğlunun devam edip gideceğini sandığı, fakat günün birinde, ansızın uçup gittiğini görerek aldandığını anladığı iki büyük nimet de yine sıhhat ve boş vakittir. “Her işin başı sağlık”, “sağlık olsun”, “Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” sözleri, dilimizde çokça kullandığımız ifâde ve atasözleridir ve bunlar sıhhatin önemini yeterince anlatmaktadır. Önemli olan sıhhatin kıymetini güzel sözlerle değil, ondan gereği gibi yararlanarak takdir etmektir.

Boş vakit, özellikle din ve mesâî açısından giderek daha zor bulunur bir nimet haline gelmektedir. Hele büyük şehirlerin gürültülü, hızlı, çalkantılı ve yorucu günlük yaşantısına mahkum olan insanlar, boş vaktin kıymetini çok daha iyi takdir

etmektedirler. Gündüzü koşturma, gecesini televizyon işgali altında geçen çağın insanı, mânevî hayatı için değerlendirebileceği boş vakte, ya da vakitlerini bu mânevî mutluluğu için kullanmaya ne kadar muhtaçtır?..

Sağlık ve boş vakit, mücâhede yolunda değerlendirildiği ölçüde kazanılmış olur. Aksi halde bütünüyle kaybedilmiş demektir. Zira geçen hiçbir saniyenin geri döndürülmesi mümkün değildir. “Vakit kılıçtır”, dikkat edilmezse insanı biçer. Sağlık da değeri elden çıktıktan sonra anlaşılan bir nimettir.

Bu iki nimeti Allah’a yakınlık yolunda kullanmakta dikkatli ve titiz olmak, bunları değerlendirmede başarılı olamayan çoğunluk içinden yakayı sıyıyıp mücâhedeyi kazanmak için ilk ve temel şarttır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıhhat ve boş vakit akıllıca değerlendirilirse, kul için iki dünya mutluluğu demektir.

2. Çoğu kişi vakitlerini faydasız işlerle, sıhhatlerini de zararlı şeylerle heder eder. Bu iki büyük nimetin kıymetini bilemez.

3. İslâmiyet, vaktin ve sıhhatin değerdendirilmesini istemektedir. Çünkü ömür sermayesi bir defa kullanılabilmektedir.

99- يَه عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ، فَقُلْتُ لَهُ، لِمَ تَصْنَعُ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ: ظَفَلَ إِذْهُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أَفَلَا أَحَبُّ أَنْ أَكُونَ عَبْدًا شَكُورًا؟»
حوه في الصحيحين من رواية المُغيرة بن شُعْبَةَ، يراخبل.

99. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, gece ayakları şişinceye kadar namazı kılardı. Âişe diyor ki, kendisine:

- Niçin böyle yapıyorsun (neden bu kadar meşakkate katlanıyorsun) ey Allah'ın Resûlü? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek hatalarını bağışlamıştır, dedim.

- “Şükreden bir kul olmayı istemeyeyim mi?” buyurdu.

Buhârî, Tefsîru sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn 81. Ayrıca bk. Buhârî, Teheccüd 6, Rikak 20; Müslim, Münâfikîn 79-80; Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, İkâme 200

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, geçmiş ve gelecek hataları kendisine bağışlanmış bir peygamberdir. Zaten peygamberler kasdî olarak günah işlemezler. Onların hataları ya evlâ olanı terketmekten ya da zelle denilen yanılığdan ibarettir. Buna rağmen geceleri teheccüd namazı kılmak için gösterdiği iştîyak ve arzu mübârek ayaklarının şişmesine sebep olacak dereceye varırdı. Âişe vâlidemiz onun bu durumunu biraz garipsemiş ve bu tavrının sebebini sormuştur. Efendimiz, sadece bağışlanmak maksadıyla ibadet edilmeyeceğini, şükür için de kulluk gerektiğini açıklamış ve “Allah’ın bana lutfettiği bunca nimete, bağış ve mağfirete şükretmeyeyim mi?” buyurmuştur. Bu açıklamasıyla Sevgili Peygamberimiz:

“Geçmiş ve geleceğin bağışlanmış olması, kulluğu azaltmaya değil, aksine teşekkürü arttırmaya vesile kılınmalıdır” demek istemiştir.

Hız. Ali'ye nisbet edilen bir söz vardır. Demıştır ki:

“Bir grup insan bir şeyler umarak kulluk yapar; bu tüccar kulluğudur. Bir grup insan da korkudan dolayı kulluk yapar; bu da köle kulluğudur. Bir grup insan da vardır ki, şükür olsun diye kulluk yapar; işte bu, tüm duygulardan yakasını kurtarmış seçkin kimselerin kulluğudur.”

Kulun Allah'a şükretmesi, Allah'ın nimet ve ihsanlarını itiraf ederek O'na övgüde bulunmak ve kulluğa devam etmekle olur. Her nimete şükür gerekir. O halde insan, kulluğa devam ile şükrünü ve Allah'a yakınlığını artırır.

Sevgili Peygamberimiz'in bu tutumu ve beyanı, mücâhedenin bir teşekkür bilinci ve uygulaması olduğunu göstermektedir.

Burada şuna da işaret edelim ki, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamberimiz'e ve öteki peygamberlere nisbet edilen günah (zenb), “kasıtsız işlenen hata” anlamındadır. Bazı âlimlere göre bu günah, “terk-i evlâ” yani öncelikle yapılması gerekeni yapmamak anlamındadır.

كان «: عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: سمأ خا 100-
للَّيْلِ، وأيقظ رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ أَحْيَا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أَهْلَهُ، وَجَدَّ وَشَدَّ الْمِنْزَرَ

الإِزَارُ: «وَالْمِنْزَرُ»: الْعَشْرُ الْآخِرُ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ: دَارْمَلْ أَوْ يُقَالُ. الْمُرَادُ تَشْمِيرُهُ لِلْعِبَادَةِ: وَهُوَ كِنَايَةٌ عَنْ اعْتِزَالِ النِّسَاءِ، وَقِيلَ: وَتَفَرَّغَتْ لَهُ تَشْمَرْتُ: شَدَدْتُ لِهَذَا الْأَمْرِ مِنْزَرِي، أَيُّ

100. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

“Ramazan ayının son on günü gelince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleri ibadetle ihyâ eder, ailesini uyandırır, kulluğa soyunup paçaları sıvardı.”

Buhârî, Leyletü'l-kadr 5; Müslim, İ'tikâf 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, Sıyâm 57

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz özellikle ramazan ayının son on gününde yani yirmi birinci gecedен itibaren, bu bereketli geceleri her zamankinden daha fazla ibadetle geçirirdi. Bunun bir sebebi, bin aydan hayırlı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilmiş olan Kadir Gecesi'nin bu geceler arasında bulunmasıdır. Peygamber Efendimiz bu geceleri her zamankinden biraz daha fazla ibadetle geçirirken, Kadir Gecisini de kaçırmamak isterdi.

Bu sebeple ramazanın bu son on gününü genellikle itikâfta geçirirdi.

Hız. Peygamber'in bütün bir geceyi uyanık olarak ibadetle geçirdiği bilinmemektedir. Bu husus Hız. Âişe'nin gözlemleriyle sabittir. O halde geceleri ibadetle ihya etme sözü, gecelerin büyük kısmını ibadetle geçirme şeklinde anlaşılacaktır.

Ailesini bizzat uyandırması veya uyandırılmalarını istemesi, onların da bu konuda daha ciddi bir gayret içinde olmalarını arzu etmesindendir.

“Paçaları sıvamak” ifadesinden, kadınlarından uzaklaşmak anlamını çıkaranlar da olmuştur. Her hâl ü kârda Peygamber Efendimiz'in, ramazanın son on gününü yoğun bir ibadetle geçirdiği anlaşılmaktadır.

Hadîs-i şerîf 1196 ve 1226 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz.

1. Faziletli zamanları sâlih ameller ile geçirmeyi büyük bir nimet bilmek, ganimet saymak gerekir.

2. Hz. Peygamber, ramazanın son on gününün ibadet için bir fırsat olduğunu fiilen ümmetine göstermiştir.

3. Mücâhede, yoğun ibadetle beslenmelidir.

قال رسولُ: ييرة رضي الله عنه قال ره يبأ ن ع: سداسل ا- 110
المؤمن القويُّ خيرٌ وأحبُّ إلى الله منَ «: الله صلى الله عليه وسلم
أحرصُ على ما ينفعُكَ، واستعنْ. المؤمن الضعيفُ وفي كلِّ خيرٍ
لو أنِّي فعلتُ كانَ كذا: وإنْ أصابَكَ شيءٌ فلا تقلْ. باللهِ ولا تعجزْ
قدَّرَ الله، وما شاءَ فعلَ، فإنَّ لو تفتحُ عملَ: وكذا، ولكنْ قلْ
م. لسم هاور. «الشَّيْطَان

101. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kuvvetli mü'min, (Allah katında) zayıf mü'minden daha hayırlı ve daha sevimlidir. (Bununla beraber) her ikisinde de hayır vardır. Sen, sana yararlı olan şeyi elde etmeye çalış. Allah'dan yardım dile ve asla acz gösterme. Başına bir şey gelirse, “şöyle yapsaydım, böyle olurdu” diye hayıflanıp durma. “Allah'ın takdiri bu, O, ne dilerse yapar” de. Zira “eğer şöyle yapsaydım” sözü şeytanı memnun edecek işlerin kapısını açar.”

Müslim, Kader 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 10.

Açıklamalar

Dünya imtihan sahnesidir. İnsan da ölüm noktasına doğru hızla ilerlemektedir. Bu gidiş esnasında çok değişik etkilerle, olaylarla karşılaşacaktır. Olumlu-olumsuz bütün olaylar karşısında mü'min, "Allah'a kul olma" vasfını korumakla yükümlüdür. Bunun için de önce inanış olarak sonra da bünye olarak güçlü olmak ihtiyacındadır. Müslümanlığı "mutluluk yarışı" diye yorumlayacak olursak, bu yarışta güçlü, kuvvetli, eğitilmiş, disiplinli, istekli ve şuurlu olmanın gereği kendiliğinden ortaya çıkar.

İman ve imana bağlı ibadetler mutlak hayırdır. Böyle olunca da kuvvetlisi ve zayıfıyla her müslüman hayırlıdır. Ancak inanç, fikir, niyet, âhirete meyil ve fizik olarak kuvvetli mü'min, bu açılardan zayıf olandan elbette daha hayırlıdır. Zira verilecek mücâhede güçlü olmayı gerektirmektedir.

Mü'mini güçlü kılacak her işe ve tedbire sarılmak, bu konuda Allah'tan yardım dilemek, yılmamak,

acz göstermemek Peygamber Efendimiz'in hadisimizde yer alan tavsiyeleridir. Bu gayretleri etkisizliğe uğratacak, “Keşke şöyle yapsaydım, böyle yapsaydım...” gibi birtakım faydasız ve karamsar hesaplara girmemek, “Allah'ın takdiri böyleymiş” deyip teslimiyet göstermek ve yine mü'min olarak kulluk çizgisinde yapması gerekenlerin peşinde olmak “kuvvetli mü'min”in tavrı olarak öğütlenmektedir. Zira insan “eğer şöyle şöyle yapsaydım” gibi ihtimallere yakasını kaptırırsa, rızâsızlık, kadere karşı çıkma ve Allah'ı inkâr gibi imanla taban tabana zıt bir hale düşebilir. Bu ise sadece şeytanı sevindirir.

Başa gelen olaylardan ders almamayı değil, bu olayları imân ve rızâ çizgisi dışına taşıran faydasız yorumlara vesile kılmayı hadisimiz yasaklamaktadır. Çünkü böyle bir sonuç, başa gelebilecek en büyük felâket olur. Hem unutulmamalıdır ki, “Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur.” Fakat bütün bunlar, arabanın devrilmiş olması gerçeğini değiştirmez. İmanlı ve ibadetli mü'minler, sıkıntılar karşısında güçlü ve dayanıklı olacakları için güçsüz ve dayanıksız kimselerden daha hayırlı ve sevimlidirler. Zira güçlülük kadere imandan kaynaklanır. Kader inancı müslümanın potansiyel gücüdür. İslâm'ın ve

müslümanın dinamizmi kader inancında yatmaktadır. Nihayet “Biz Allah’tan geldik yine O’na döneceğiz.” [Bakara sûresi (2), 156] teslimiyeti, mü’mine olaylar karşısında yıkılmama, yılmama ve çizgisini koruma gücü verecektir. O halde bu anlamda “kuvvetli mü’min” olmaya hatta mümkünse “mü’minlerin en kuvvetlisi” olmaya bakmak lazımdır. Yüce Rabbimiz bizleri “kuvvetli” kılsın.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gerçek kuvvet ve zaaf nefisle mücâhede noktasında kendisini gösterir.
2. Kadere rızâ ve teslimiyet, olaylar karşısında en büyük güç kaynağıdır.
3. Geçmişe hayıflanarak, geleceği gerektiği gibi değerlendirememek zayıf insanların işidir.
4. Din ve dünyaya faydası bulunan işleri başarmak için gayret göstermek gerekmektedir.

102- عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :عَبَّاسُ! -
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ».

أَيُّ :وَهُوَ بِمَعْنَاهُ «حُجِبَتْ»بَدَلِ «حَقَّتْ» :مِلْسَمِلٌ ةيَاوَرِي فَو
دَخَلَهَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا هَذَا الْحِجَابُ، فَإِذَا فَعَلَهُ

102. Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cehennem, nefse hoş gelen şeylerle kuşatılmış; cennet ise, nefsin istemediği şeylerle çepeçevre sarılmıştır.” Buhârî, Rikak 28; Müslim, Cennet 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 22; Tirmizî, Cennet 21; Nesâî, Eymân 3

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in cevâmiü'l-kelim nitelikli beyanlarından olan bu hadîs-i şerîf, nefse karşı verilecek mücâhedenin önemini ve neticesini çok özlü ve düşündürücü bir şekilde ortaya koymaktadır. Azâb yeri olan cehennem nefse hoş gelen haramlarla sarılıp süslenmiştir. Nefsin istekleri yerine getirilirse, gidilecek yer cehennemdir. Aşırı istekler (şehvetler), peşine düşenleri örümcek ağı gibi cehenneme çeker

götürür. Bunların nefse hoş gelmesine aldanmamak gerekir. Çünkü arkası ateştir, azaptır.

Cennet, ebedî mutluluk yurdudur. Ona nefis açısından bakıldığı zaman, başlangıçta nefsin hiç de hoşlanmadığı ibadet, fazilet ve fedâkârlıklarla perdelendiği görülür. İnsan nefsi, bu güçlüklerle katlanmak istemez. Ancak gerçek mutluluk, geçici zorluklara katlanıp o perdeleri aralayabilmektedir. İşte nefisle mücâdele bu noktada odaklaşmaktadır. Mücâhede de bu noktada büyük bir önem ve anlam kazanmaktadır.

Nefis kendi başına bırakılırsa, gerisini düşünmeden hoşuna giden şeylerin peşine düşer. Halkımız bu gidişin duygusallığını “Kızı kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya da zurnacıya” sözüyle pek güzel belirtir. Görünüşe aldanmamak gerektiğine de bir edibimiz “Zehiri teneke kupayla sunmazlar” sözüyle dikkat çeker. Duyguları akıl, tecrübe ve vahyin ışığında uyarmak, ciddî ve meşrû işlere yönlendirmek gerekmektedir. Zira gerçek ve sürekli mutluluk yani cennet böyle bir mücâhede ile kazanılabilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete bazı güçlüklerle sabrederek ulaşılır. Nefsin hoşlanmadığı şeyleri yapmak sonuçta sevinmek demektir.

2. Nefsin isteklerine karşı çıkmak, sonuçta azaptan kurtulmaktır.

3. “Mücâhede, nefsin haklarına değil, hazlarına sed çekmektir.” Bunun da sonu, nefsin cennette her istediğine kavuşması demektir.

عن أبي عبد الله حذيفة بن اليمان، رضي الله عنهما: قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات ليلة، فافتتح لاق، أم من عة، ثم مضى، فقلت يَصلي بها في البقرة، فقلت يركع عند الماء ركعة، فمضى.

فقلت يركع بها، ثم افتتح النساء، فقرأها، ثم افتتح آل عمران فقرأها، يقرأ مترسلاً إذا مر بآية فيها تسبيح سبح، وإذا مر بسؤال سأل، وإذا فكان «سبحان ربّي العظيم»: رتعوذتعوذ، ثم ركع فجعل يقول سمع الله لمن حمده، ربنا لك: ركوعه نحوا من قيامه ثم قال سبحان: ثم قام قياماً طويلاً قريباً مما ركع، ثم سجد فقال «الحمد لله». فكان سجوده قريباً من قيامه «ربّي الأعلى

103. Ebû Abdullah Huzeyfe İbnü'l-Yemân radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

“Bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in arkasında namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden herhalde yüz âyet okuyunca rükû eder, dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden bu sûre ile namazı bitirecek, dedim. O yine devam etti. Bu sûreyi bitirip rükû eder dedim, etmedi. Nisâ sûresi’ne başladı; onu da okudu. Sonra Âl-i İmrân sûresi’ne başladı; onu da okudu. Ağır ağır okuyor, tesbih âyetleri gelince tesbih ediyor, dilek âyeti gelince dilekte bulunuyor, istiâze âyeti geçince Allah’a sığınıyordu. Sonra rükûa gitti. “Sübhâne rabbiye’l-azîm (büyük rabbimi tenzîh ederim)” demeye başladı. Rükûu da aşağı-yukarı ayakta durduğu kadar uzun oldu. Sonra “semiallâhu limen hamideh, rabbenâ leke’l-hamd (Allah, kendisine hamd edeni duyar, hamd yalnız sanadır ey rabbimiz)” dedi ve kalktı. Hemen hemen rükûuna yakın uzunca bir süre ayakta durdu. Sonra secdeye vardı ve “sübhâne rabbiye’l-a’lâ (yüce rabbimi tenzih ederim)” dedi. Secdesini de aşağı-yukarı kıyâmı kadar uzattı.”

Müslim, Müsâfirîn 203

Huzeyfe İbnü’l-Yemân

Sahâbî oğlu sahâbî olan Huzeyfe, Ebû Abdullah künyesiyle bilinir. Babası ile birlikte Uhud harbine katılmış, babası yanlışlıkla müslümanlar tarafından öldürüldüğü halde Huzeyfe, diyet talep etmemiştir.

Huzeyfe münâfıklar ve ileride zuhur edecek fitneler konusunda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından bilgilendirilmişti. Bu sebeple “Resûlullah’ın sırdaşı” diye şöhret bulmuştur. Hz. Ömer bir cenâze olunca, Huzeyfe’yi takip ederdi. O cenâze namazına iştirâk ederse, Hz. Ömer de katılırdı. Huzeyfe cenâze namazını kılmazsa, Hz. Ömer ölen kimsenin münafıklardan olduğunu anlar, cenazeye katılmazdı.

Huzeyfe radıyallahu anh savaşlara iştirak etmiş, özellikle Hendek savaşında istihbârât ve keşif subaylığı yapmıştır. Daha sonra Hemedân, Rey ve Dînever onun komuta ettiğı ordu tarafından fethedilmiştir. el-Cezîre fethinde de bulunmuş ve Nusaybin’e yerleşmiş ve orada evlenmiştir. Hz. Ömer kendisini Medâyin vâliliğine tayin etmiş, vefat edinceye kadar o görevde kalmıştır.

Huzeyfe Hz. Peygamber’den 100’den fazla hadis rivayet etmiştir. 37 hadisi Buhârî ve Müslim’de bulunmaktadır.

Vefât etmeden önce “Allahım! Sen biliyorsun ki, ben seni seviyorum. Sana kavuşmamı mübârek kıl!” diye dua etmiştir.

Hiz. Osman’ın şehîd edilmesinden 40 gün sonra hicrî 36 yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûlullah’ın ayakları şişinceye kadar gece ibadetiyle meşgul olduğunu görmüştük. (bk. 99. hadis) Hadisimizde bu ibadetin nasıl yapıldığına dair bilgi bulmaktayız. Efendimiz’in gece namazı kılarken çok uzun okuduğunu, Bakara, Âl-i İmrân ve Nisâ sûrelerini bir rekatta bitirdiğini, rûku’, kıyâm ve secdeleri de uzunca yapmak suretiyle namazı tamamladığını öğrenmekteyiz. Bu, Efendimiz’in nefisle kıyasıya mücâhede yaptığını göstermektedir.

Peygamber Efendimiz’in Bakara sûresi’nden sonra Nisâ sûresi’ne geçmesi, ya böyle yapmanın cevâzını göstermek içindir, ya da o zaman henüz sûrelerin sırası belirlenmediğindendir.

Hadis 1178 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber gece namazlarını uzun kıldığı için gece namazını uzatmak müstehaptır.

2. Namaz içinde ve dışında tesbih âyetlerinde Allah'ı tesbih etmek, Allah'a sığınmaya dair âyetlerde ona sığınmak, dilek âyetlerinde dilekte bulunmak müstehaptır. Şâfiîler bu görüştedirler ve bunun imâm, cemaat ve yalnız başına kılan için aynen geçerli olduğunu söylerler.

صَلَّيْتُ مَعَ : عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : عَسَا تَلَا - 104
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً، فَأَطَالَ الْقِيَامَ حَتَّى هَمَمْتُ أَنْ أَجْلِسَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَأَدَعَاهُ.

104. İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gece Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kıldım. Ayakta o kadar uzun durdu ki, en sonunda, içimden hoş olmayan bir şey yapmayı bile geçirdim.

- Ne yapmayı düşündün? dediler.

- Peygamber'i ayakta bırakıp oturmayı düşündüm, dedi. Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes'ûd'un bu rivayeti de Hz. Peygamber'in gece ibadetinde kıyâmı uzun tuttuğunu, yani onun ibadete düşkünlüğünü anlatmaktadır. Bu demektir ki, Hz. Peygamber gece namazında kendisine uyan Huzeyfe ve İbni Mes'ûd gibi cemaati dikkate almamıştır. Çünkü gece namazı onlar için nâfiledir. Bu sebeple Efendimiz yalnız başına kılıyormuş gibi davranmıştır.

İbni Mes'ûd'un bir ara oturuvermeyi aklından geçirmesi ve bunu "hoş olmayan bir iş" diye nitelemesi, ne kadar tabî ve nezih değil mi? Hz. Peygamber'i ayakta bırakıp oturmanın uygun olmayacağını biliyor, fakat sabrının son derece zorlandığını da söylüyor. Bu hâl, Peygamber Efendimiz'in ibadete sabretmekte ne kadar dayanıklı, mücâhedede herkesten önde olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farz olmayan namazlarda da imama uyulabilir.
2. Cemâatin bir özrü yokken oturarak imama uyması uygun değildir.
3. Ashâb-ı kirâm son derece edebli insanlardı.
4. Büyüklerin yanında edebe riâyet etmek gerekir.
5. Anlaşılmayan konularda soru sormak, kapalılığın aydınlatılmasını istemek, kendi kendine yorum yapmaktan çok daha doğru bir harekettir.

عن أنس رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ثلاث: بيت المال، بيت العلم، بيت النكاح» قال: «وأيضا: بيت المال، بيت العلم، بيت النكاح» متفق عليه «يرجع أهلُه وماله، فيرجع: يثبُع الميْت ثلاثة» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال متفقٌ عليه «يرجعُ أهلُه وماله، ويبقى عمله: ويبقى واحدٌ

105. Enes radıyallahu anh'den, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sel-lem'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Ölüyü (kabre kadar) üç şey takip eder: Çoluk-çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi döner, biri kalır. Çoluk-çocuğu ve malı döner, ameli (kendisiyle) kalır.”

Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Her canlı ölümü tadar; eninde sonunda dünyadan ayrılır. Ölen insan kabre kadar uğurlanır. 462 numara ile tekrar gelecek olan hadisimiz bu mecbûrî yolculukta ölünün arkasından kabre kadar gidenleri saymaktadır. Çoluk-çocuğu, dostları gerçek uğurlayıcı olarak; malı-mülkü, techiz-tekfin ve defin masrafları ve geride bıraktığı mirası hukûkî olarak ameli de sevap veya günah olarak ölüyü mânen takip eder. Defin işinin bitirilmesiyle çoluk-çocuk ve dostlar ondan ayrılır, mirası da taksim edilmek üzere gündeme gelir. Ameli ise, başkasının işine yaramaz. O sadece sahibine özel olduğu için, nihâî değerlendirmeye tâbi tutulmak üzere onunla beraber âhirete intikal eder. Bu sebeple “Mezar amel sandığıdır” denilmiştir. Ölen insan ne kadar büyük ve hatırlı biri olursa olsun, çoluk-çocuğu ve dostlarından hiçbiri onunla birlikte mezara girmek istemez ve girmez. Çok sevenleri bile, ağlaya ağlaya da olsa defin den sonra ayrılıp giderler. Ne kadar üzü lüp ağlasalar bile, onu mezarında yalnız bırakırlar. Ölen kimse dünyanın en zengini de olsa, yanında götürdüğü

şey birkaç metrelik kefen bezinden ibarettir. Şâir ne güzel söylemiştir:

Ana rahminden geldik pazara

Bir kefen aldık döndük mezara.

Geriye kalan mal, artık ona değil mirasçılara aittir. Nitekim bir hadîs-i şerîfte ifade buyurulduğu gibi, “Kişinin asıl malı, yiyip bitirdiği, giyip eskittiği ve Allah için verip biriktirdiğidir” (Müslim, Zühd 4).

İnsan, hayatı boyunca yaptıklarını yani amelini beraberinde götürür. Ona göre de muameleye tâbi tutulur. “Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur” hadisi, bu muamelenin neler olabileceğini ifade eder. Madem ki kişiyi takip edecek olan ameldir, o halde mücâhede, ameli sevimli bir dost, ebedî bir mutluluk vesilesi kılma gayretidir, denilebilir. Akıllı kişi de böyle bir gayreti kendi kendisinden esirgemeyendir. Mücâhedenin gereği ve sınırları bu hadîs-i şerîf ile pek veciz bir şekilde dile getirilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mücâhede, amel ve ibadeti artırmakla gerçekleştirilmelidir.

2. Çoluk-çocuk ve amel kişi ile nihâyet kabre kadar gider.

3. Başbaşa kalınacak olan ameldir. Kişinin kabir hayatı ve âhiretteki durumu ameline göre belirlenir.

قال : عن ابن مسعودٍ رضيَ اللهُ عنه قال : رشح عي داحل ا-106 الجنة أقربُ إلى أحدِكُم من شراكِ نعلِه « : النبيُّ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّم يراخبل ا هاور «كوالنَّارُ مِثْلُ ذلِ

106. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cennet size, ayakkabınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir.” Buhârî, Rikak 29.

Açıklamalar

446 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîfe göre cennet de cehennem de âdetâ burnumuzun dibindedir. Atılacak adımlara, yapılacak amellere

göre cennete ve cehenneme gitmek pek kolaydır. İbadet ve tâat kişiyi cennete, günah ise cehenneme yaklaştırır. Bu yakınlık hadisimizde, nalın tasması ya da potin bağına, tokyo atkılarına teşbih edilmiştir. Nitekim Buhârî'nin bir başka rivayetinde de “Ölüm insana pabucunun atkısından daha yakındır” (Medine 12, Menâkıbu'l-ensâr 46, Merdâ 8, 22) buyurulmuştur. Dilimizde bu mâna “burnunun dibinde” deyiimiyle anlatılır.

İnsanın cennete de cehenneme de aynı yakınlık veya uzaklıkta olduğu, seçip benimseyeceği yaşama tarzı, atacağı adımlarla her ikisine de ulaşmakta zorlanmayacağı, Peygamber Efendimiz'in bu özlü ifadesinden anlaşılmaktadır. Bizden cenneti ve cehennemi ayaklarımıza temas ediyormuş gibi düşünmemiz istenmekte ve tabîi ona göre sürekli bir mücâhede içinde olmamız teşvik edilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bize aynı derecede yakın olan cennet ve cehennemi devamlı hatırlamamız, burnumuzun dibindeki cenneti kaçırmamak için tâat ve ibadete düşkünlük göstermemiz lâzımdır.

2. Nefis ve şeytana karşı koymak cehennemi bizden uzaklaştırır.

عن أبي فراس ربيعة بن كعب الأسلمي: رشح عينا ثلثا - 107
الله عليه وسلم، ومن أهل الصفة رضي الله خادِم رسول الله صلى
كنتُ أبيتُ مع رسول الله صلى الله عليه وسلم، فاتيه: لاق من ع
أسألك مُرافقَكَ في الجنة: فقلت «سلني»: بوضوئه، وحاجته فقال
أو: «فقال: مُرافقَكَ في الجنة أسألك: قلت «أو غير ذلك؟»: فقال
فأعني على نفسك بكثرة: لاق. هو ذاك: قلت «غير ذلك؟»
م. لسم هاور «السجود»

107. Resûlullah'ın hizmetkârı ve Ehl-i suffice'den
olan Ebû Firâs Rebîa İbni Ka'b el-Eslemî
radiyallahu anh şöyle dedi:

“Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte
geceledim. Abdest suyunu ve öteki ihtiyaçlarını
ona getirirdim. Buna karşılık bir keresinde bana:

- “Dile (benden ne dilersen)” buyurdu. Ben:

- Cennette seninle beraber olmayı isterim, dedim.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Başka bir şey istemez misin?” buyurdu. Ben:

- Benim dileğim bundan ibarettir, dedim.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Öyleyse çok namaz kılıp secde ederek, kendin için bana yardımcı ol!” buyurdu.

Müslim, Salât 226. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 22; Nesâî, Tatbîk 79

Rebîa İbni Ka’b

Ebû Firâs künyesi ile bilinen Rebîa, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in hem hazarda hem seferde şahsî hizmetlerini görürdü. O, bununla iftihar edecek kadar şeref duyardı. Ashâb-ı suffe’ dendi. Hz. Peygamber’in vefatından sonra Medine’den ayrılmış ve Medine’ye yaklaşık 12 mil mesâfedeki Eslem kabilesi yurduna yerleşmiştir. Bu sebeple de Eslemî diye nisbelenmiştir. Hz. Peygamber’den 12 hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir.

Hicretin 63. yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Rebîa, geceleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kapısına yakın bir yerde yattığı için gece namazlarında okuduklarını işitebilir, seslendiğinde duyardı. Yoksa onun Hz. Peygamber ile birlikte gecelerdim demesi, onunla aynı odada yatardım şeklinde anlaşılmamalıdır. Rebîa, Hz. Peygamber'in abdest suyunu, misvak vs. gibi ihtiyaç duyacağı eşyayı temin etmekteydi. Onun hizmetlerinden memnun kalan Hz. Peygamber, bir keresinde ona ikramda bulunmak istemiş ve “Dile benden ne dilersen” buyurmuştur. Ödüllendirecekleri kişiyi dilekte bulunmakta serbest bırakmak büyüklerin özelliklerindendir. Bu, bir anlamda da imtihandır. Ne isteyeceğini bilip bilmediğini kontrol etmektir.

Hz. Peygamber'in kendisinden istenecek her şeyi yerine getirme yetkisi var mıydı, yok muydu? Konu tartışılmış ve Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem'e özel bazı ihsanlarda bulunma yetkisi verdiği ve bu durumun Hz. Peygamber'in özelliklerinden olduğu sonucuna varılmıştır. Hz. Huzeyfe'nin şâhitliğini iki kişinin şehâdetine denk sayması gibi bazı farklı uygulamalara yetkisi olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple Efendimiz'in, Rebîa'ya “Dile benden ne dilersen” buyurması, sadece bir gönül alma veya sadece imtihan etme

amacına yönelik bir iltifat değil, ona ikrâmda bulunma isteğinin sonucudur.

Rebîa, işinden zevk alan, memnun olan her kişinin yapacağını yapıp âhirette de Hz. Peygamber’e yakın olmayı istemiştir. Bu, onun dünya ve âhiretin mutluluğuna tâlip olması demektir.

Hz. Peygamber, kulun cennete girip giremeyeceğini Allah Teâlâ’nın bildiğı gerçeğini hatırlatmak üzere, “Daha başka bir şey istemez miydin?” buyurmuş, hemen bizzat karşılayabileceğı bir dileğinin olup olmadığını sormuştur. Rebîa’nın isteğinde bilinçli bir şekilde ısrar etmesi üzerine de kendisine, haline münasip bir temel tavsiyede bulunmuş ve :

“Çokca secde (ibadet) ederek, dileğın hususunda bana yardımcı ol!” buyurmuştur.

Hz. Peygamber’in bu tavsiyesi, cennete mücâhede ile girilebileceğini, mücâhedenin de ibadetlerle başarıya ulaşabileceğini göstermektedir. İbadet yerine “secde” buyurulması, kulun Allah’a en yakın olduğı halin “secde hali” olmasından, kulluğun en tam şekilde “secde” ile resmedilmesinden dolayıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e cennette yakın olabilmek için çokca ibadet etmek, nefisle mücâdelede gayretli olmak gerekmektedir.

2. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber'e yakın olmayı hep arzulayagelmişlerdir.

3. Abdest suyunun hazırlanmasında başkasından yardım istemek câizdir.

أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ : عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَيُقَالُ : رَشَعَ ثَلَاثًا - 108
سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لَنْ تَسْجُدَ لِلَّهِ عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ، فَإِنَّ : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
هَاور «سَجْدَةٌ إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً، وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةٌ
مَلَسَم.

108. Ebû Abdullah (veya Ebû Abdurrahman)
Sevbân radiyallahu anh'den -ki kendisi
Resûlullah'ın azadlı kölesidir- rivayet edildiğine
göre o “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i
şöyle buyururken işittim” demiştir:

“Çok secde etmeye bak! Zira senin Allah için yaptığın her secde karşılığında Allah seni bir derece yükseltir ve bir hatânı siler.”

Müslim, Salât 225. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 22; Tirmizî, Salât 169; Nesâî, Tatbîk 80, 89

Sevbân İbni Bücdüd

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in mevlâsı (âzad ettiği kölesi) olan Sevbân, Yemen’in Himyer kabilesindendi. Künyesi Ebû Abdullah’tır. Hz. Peygamber kendisini, memleketine dönmek veya ehl-i beyt arasında kalmak konusunda muhayyer bıraktı. O, Medine’de kalmayı yeğledi. Hz. Peygamber vefat edinceye kadar hazarda ve seferde onun maiyyetinde bulundu. Peygamber Efendimiz’in vefatından sonra Şam’a gitti. Mısır’ın fethine katıldı.

Hz. Peygamber’den 128 hadis rivayet etti. İmam Müslim onun rivayetlerinden 10 tanesini Sahih’ine aldı.

Sevbân Humus’ta hicrî 54 yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Önceki hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Rebîa İbni Ka'b'a yaptığı çok ibadet tavsiyesinin burada açıklık kazandığını görmekteyiz. Her secde karşılığında bir derece yükselmek ve bir hatadan kurtulmak suretiyle kul mesafe katetmektedir. Yani kul için yücelik ve mutluluk, kulluk ile mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ, "Secde et, yaklaş" [Alak sûresi (96),19] buyurmuştur. Peygamber Efendimiz'in bu tavsiyeyi, şahsî hizmetinde bulunan fakir müslümanlara yapmış olması da dikkatten uzak tutulmamalıdır. Derecesini yükseltmek ve günahından kurtulmak isteyenler için başka yollar da olabilir. Ancak bilhassa fakir müslümanlar bu sonucu daha çok ibadet etmek suretiyle temin edebilirler.

Hadisin Müslim ve Tirmizî'deki rivayetlerinden öğrenildiğine göre Sevbân'dan "insanı cennete götürecek bir amel söylemesi" istenmiş ve bu istek üç defa tekrarlanmış, bunun üzerine Hz. Sevbân bu hadisi rivayet etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul, secde ve ibadetle yücelir.
2. Nefse en ağır gelen şey “secde” etmektir. Şeytan da “secde” emrine karşı çıktığı için ebediyyen lânetlenmiştir.
3. Nefisle mücâhede, secdenin çoğaltılmasıyla mümkündür. Bu sebeple ibadeti arttırmak gerekir.
4. Ashâb-ı kirâm, kendilerine yöneltilen suallere, Hz. Peygamber’den duydukları, ondan öğrendikleri ile karşılık verirlerdi. Kişisel kanaatlarıyla fetvâ vermezlerdi.

اللّٰهُ بْنُ بُسْرٍ عَنْ أَبِي صَفْوَانَ عَبْدِ رِشْعٍ عِبَارِلَا - 109
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرُ النَّاسِ مَنْ طَالَ عَمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ» : وَاسْلَمَ
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ، وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

بضم الباء وبالسین المهملة : «بُسْر»

109. Ebû Safvân Abdullah İbni Büsr el-Eslemî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanların en kârlısı, ömrü uzun, ameli güzel
olandır.” Tirmizî, Zühd 21, 22

Abdullah İbni Büsr el-Eslemî

Ebû Safvân künyesiyle meşhur olan Abdullah, iki
kıbleye (Kudüs ve Kâbe) yönelerek namaz
kılanlardandır. Hz. Peygamber mübârek elini onun
başına koyup “Bu genç, bir asır yaşar”
buyurmuştu. Abdullah gerçekten yüz yıl yaşadı.

Kendisi, anası, babası ve kardeşi sahâbî olan
Abdullah, Resûlullah’tan 50 hadis rivayet etti.
Buhârî ve Müslim birer hadisini rivayet ettiler.

Abdullah, Humus’ta yüz yaşında iken hicrî 96
yılında vefât etti. Humus yöresinde en son vefât
eden sahâbîdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ömür, her birimizin dünya pazarında kalma
süresidir. Onu takdir eden de Yüce Rabbimizdir.
Bizim bu süreyi ne tayin etme ne de bilme
imkânımız vardır. Görüntü ne olursa olsun, bu

dünyadaki davranışların bir tek adı vardır: Amel. Her birimiz hakkında tutulan zabıtların tümüne de amel defteri denilmektedir. Kârlılık, zararlılık; hayırlılık veya şerlilik işte bu defterdeki kayıtlara göre tesbit edilmektedir. Hadisimiz de kâr ve zararı ömür-amel ilişkisi noktasından değerlendirmektedir. Zira hadisin bir başka rivayetinde “İnsanların en zararlısı da ömrü uzun, ameli kötü olandır” ilâvesi bulunmaktadır.

Bu duruma göre asıl önem taşıyan amelin vasfıdır. Yani güzel mi, yoksa kötü mü olduğudur. Ömrün uzunluğu kâr ve zarar hesâbında ikinci unsurdur.

Aslında her birimiz uzun bir hayatı isteriz. “Tûl-i ömr ile muammer olma” duasına “âmin” demeyecek olanımız bulunmaz. Zira ilgi duyduğumuz her şeyin farkına yaşarken varırız. Bu sebeple de bizi kendilerine bağlayanlar arasında uzun süre kalmak isteriz. Hem de bu işin bizim isteğimize bağlı olmadığını bile bile...

Hadisimiz uzunluğu istenen ömrün güzel amel ile değerlendirilmiş olması gereğini bize hatırlatmaktadır. Zira herkes, âhiretteki hayatını bu dünyada hazırlamaktadır. Buradaki güzel ameller, oradaki güzelliklerin çekirdekleridir. Bu sebeple

Peygamber Efendimiz bir başka hadisinde
“Mü'minin ömrü uzarsa, hayrı artar” (Ahmed İbni
Hanbel, Müsned, III, 27) buyurmuştur.

Amelin güzelliği, öncelikle meşrû olması, sonra da
ihسان kalitesine sahip bulunması ile mümkündür.
Bu ise, müslümanca yaşama sorumluluğu ve
mutluluğuna sahip çıkmak demektir. Böyle bir
gayretle geçecek ömrün uzun olması, elbette en
büyük kârlılık ve saadettir. Bunun temini yani
amelin güzelliğinin sağlanması, hiç şüphesiz nefsin
arzularına uyarak değil, onunla mücâhede ederek
mümkün olacaktır. O halde yaşadığımız sürece
nefisle mücâhedeye devam etmek durumundayız.
Hadisimizin mesajı budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalnız başına uzun yaşamış olmak bir fazilet
değildir. Ömrün uzunluğuna amelin güzelliği
eklenirse bir kıymet ifade eder.

2. Güzel amel sahibi olmak için mücâhedeyi
sürdürmek gerekmektedir.

غَاب عَمِّي : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ : رَشَعَ سَمَاحًا 110-
يَا رَسُولَ اللَّهِ : أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ قِتَالِ بَدْرِ، فَقَالَ

لَهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ غِبْتِ عَنْ أَوَّلِ قِتَالِ قَاتِلَتِ الْمُشْرِكِينَ، لَئِنْ أَلِ
الْمُشْرِكِينَ لَيُرِينَ اللَّهَ مَا أَصْنَعُ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أَحَدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ
اللَّهُمَّ اعْتَذِرْ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ يَعْنِي أَصْحَابَهُ وَأَبْرَأُ: لَاقِفَ
تَقَبَّلَهُ سَعْدُ بْنُ إِيلَافٍ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَاسَدُ
يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْجَنَّةُ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ، إِنِّي أَحَدُ رِيحَهَا مِنْ: مُعَاذٍ، فَقَالَ
:فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعَ، قَالَ أَنَسُ: قَالَ سَعْدُ: دُونَ أَحَدٍ
بِرُمْحٍ، أَوْ رَمِيَةً فَوَجَدْنَاهُ بِهِ بَضْعًا وَثَمَانِينَ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ، أَوْ طَعْنَةً
بِسَهْمٍ، وَوَجَدْنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَمِثْلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أَخْتَهُ
كُنَّا نَرَى أَوْ نَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي: قَالَ أَنَسُ: بَيَّنَّاهُ
[هـ عَلَيْهِمِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ]: أَشْبَاهِهِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. اِهْرَخْ آيَةً [23: بَازِحُ أَل]

رُوى بضم الياء وكسر الراء، أي لِيُظْهَرَ أَنَّ اللَّهَ «لَيُرِينَ اللَّهَ»: هَلْ وُقِ
ذَلِكَ لِلنَّاسِ، وَرُوى بفتحهما، ومعناه ظاهر، والله أعلم

110. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Amcam Enes İbni Nadr radiyallahu anh Bedir
Savaşı'na katılmamıştı. Bu ona çok ağır geldi. Bu
sebeple:

- “Ey Allah’ın Resûlü! Müşriklerle yaptığın ilk
savaşta bulunamadım. Eğer Allah Teâlâ
müşriklerle yapılacak bir savaşta beni
bulundurursa, neler yapacağımı elbette Allah Teâlâ
görecektir” dedi.

Sonra Uhud Savaşı’nda müslüman safları dağılınca, -arkadaşlarını kastederek- “Rabbim, bunların yaptıklarından dolayı özür beyan ederim” dedi. Müşrikleri kastederek de “Bunların yaptıklarından da uzak olduğumu sana arzederim” deyip ilerledi. Sa’d İbni Muâz ile karşılaştı ve:

- Ey Sa’d! istediğim cennettir. Kâbe’nin Rabbine yemin ederim ki, Uhud’un eteklerinden beri hep o cennetin kokusunu alıyorum, dedi. Sa’d (olayı anlatırken) “Ben onun yaptığını yapamadım, ya Resûlallah” dedi.

Enes radiyallahu anh devamla şöyle dedi:

Amcamı şehid edilmiş olarak bulduk. Vücudunda seksenden fazla kılıç, süngü ve ok yarası vardı. Müşrikler müsle yapmış, uzuvlarını kesmişlerdi. Bu sebeple onu kimse tanıyamadı. Sadece kızkardeşi parmak uçlarından tanıdı.

Enes dedi ki, biz şu âyetin amcam ve amcam gibiler hakkında inmiş olduğunu düşünmekteyiz:

“Mü’minler içinde öyle yiğit erkekler vardır ki, Allah’a verdikleri sözlerinde durdular. Onlardan kimi ahdini yerine getirdi (çarpıştı, şehid düştü),

kimi de sırasını bekliyor. Bunlar aslâ sözlerini değiştirmemişlerdir” [Ahzâb sûresi (33), 23].
Buhârî, Cihâd 12; Müslim, İmâre 148

Açıklamalar

Enes İbni Nadr radıyallahu anh, Hz. Peygamber’in “Allah’ın öyle kulları vardır ki, Allah adına yemin etseler, Allah onların yeminlerini yerine getirir” (Buhârî, Sulh 8; Cihâd 12; Müslim, Kasâme 24, Fezâilü’s-sahâbe, 225) diye tebrik ve takdir ettiği bir yiğit sahâbîdir. Bedir Savaşı’nda bulunamayışını yüreğine dert olmuştu. Onun için, iştirâk edeceği ilk harpte, müşriklerin analarından emdikleri sütü burunlarından getireceği mânasına gelen sözler söylemiş, onlarla kahramanca savaşmaya and içmişti. “Bu söylediklerimin doğruluğunu Allah teâlâ görecek ve âleme gösterecektir” diye de Allah’ı şâhit tutmuştu.

Uhud Harbi esnasında o bu sözünü yerine getirmiş, önce Resûlullah’ın yakın çevresinden ayrılmayan sahâbîlerden olarak çarpışmıştı. Sonra da bozulan mücâhidlerin o durumuna üzölmüş, “Bunların yaptıklarından özür diliyorum” deyip ileri atılmış, müşriklerle kıyasıya çarpışmıştır. “Cennetin kokusunu Uhud’da alıyorum” diye şehitliğe

koştuğunu anlatmıştır. Onun bu ifâdesi mecâz da olabilir hakikat de... Burnuna gelen herhangi bir güzel kokuyu, cennet kokusu diye nitelemiş de olabilir. “Şehitliğin sonu cennettir” anlamında da söylemiş olabilir.

Hâsılı Enes İbni Nadr radıyallahu anh nefisle öylesine bir mücâhede örneği vermiştir ki, herkes onu takdir etmiştir. Üzerindeki seksen küsur ok, mızrak ve kılıç yarası onun nasıl bir cihad eri olduğunun delilidir. Müşriklerin onun organlarını kesmiş olmaları, ondan yedikleri darbelerin ağırlığını gösterir. Ona karşı duydukları hıncı ancak böyle tatmin etmiş olmalıdırlar.

Kızkardeşinin, kendisini parmak uçlarından tanıyabilmesi, uğradığı işkencenin boyutlarını göstermektedir. Ayrıca parmak uçlarının ve parmak izinin, kişilerin kimliklerinin belirlenmesinde ölçü olduğu da anlaşılmaktadır.

Hadisin râvisi Enes İbni Mâlik radıyallahu anh hazretleri, Ahzâb sûresi’nin 23. âyetinin Enes İbni Nadr gibi, verdikleri sözü canları pahasına yerine getiren yiğitler hakkında nâzil olduğunu söylemekte, âyetteki övgüye böylesi müslümanların lâayık olduğunu belirlemektedir.

Bu olayda mücâhede, verdiği sözde canı pahasına durmuş olmak şeklinde tezâhür etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel ve meşrû şeyleri vaadetmek câizdir. Nefsi, va’inde durmaya zorlamak da mücâhededir.

2. Sahâbe-i kirâmın şehitlik istemekteki samimiyeti herşeyin üstünde ve önünde gelmektedir.

3. Ahdine vefâ gösterenlerden Allah Teâlâ razı olur. Mü’minlere de verdikleri sözü yerine getirmek yakışıır.

عن أبي مسعود عُقْبَةَ بْنِ عمرو الأنصاريّ: رشح سِداسُ - 111 لما نزلت آية الصدقة كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى: البدريّ رضي الله عنه قال مُراءٍ، وجاءَ رَجُلٌ: فَجاءَ رَجُلٌ فَتَصَدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: ظُهُورُنَا إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَاعِ هَذَا، فَنَزَلَتْ: بِصَاعٍ فَقَالُوا آخِرُ فَتَصَدَّقَ الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا { متفقٌ عليه. ةيآل [79 ةبوتل] } يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ

أَيُّ يَحْمِلُ أَحَدُنَا عَلَى: ةلهمبضم النون، وبالحاء ال «وئُحَامِلُ» ظُهُرَهُ بِالْأَجْرَةِ، وَيَتَصَدَّقُ بِهَا.

111. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Ensârî el-Bedrî radiyallahu anh şöyle dedi:

Sadaka âyeti inince, biz sırtımızla yük taşıyarak, (hammallık yaparak) sadaka vermeye başladık. Derken bir adam geldi çokca sadaka verdi. Münâfıklar, “Gösteriş yapıyor” dediler. Bir başkası geldi, bir ölçek hurma getirdi. Yine münâfıklar, “Allah’ın, bunun bir ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur” dediler. Bunun üzerine, “Sadakalar hususunda gönülden veren mü’minleri çekiştiren ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay edenler yok mu, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için acı bir azab vardır” [Tevbe sûresi (9), 79] âyeti indi. Buhârî, Zekât 10; Müslim, Zekât 72

Ukbe İbni Amr

Ebû Mes'ûd el-Ensârî diye meşhur olan Ukbe İbni Amr, genç yaşlarında İkinci Akabe bey'atine katıldığı için bu nisbeyi aldığını söyleyenlerin yanında, onun Bedir'de ikâmet ettiğinden dolayı el-Ensârî nisbesini aldığını söyleyenler daha çoktur. Kendisinin Uhud ve daha sonraki harblere katıldığı kesindir. 102 hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.

Kûfe’ye yerleşen Ukbe İbni Amr, Hz. Ali taraftarıydı. Hatta Hz. Ali, Sıffîn’e giderken Kûfe’de onu vekil bırakmıştır. Hicrî 40 yılından sonra vefât etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

“Onların mallarından sadaka al” [Tevbe sûresi (9), 103] âyeti inince ve Hz. Peygamber de kendilerini sadaka vermeye teşvik edince, sadaka olarak verecek bir şeyi bulunmayan fakat her ilâhî emre sarılmayı mücâhede olarak değerlendiren sahâbîler, hammallık, amelelik yapmaya ve kazandıklarından sadaka vermeye başlamışlardır. Anlaşıldığına göre zenginiyle fakiriyle sahâbîler diğer ibadet ve emirlere olduğu gibi sadaka emrine de büyük bir heyecan, gayret ve özveri ile katılmışlardır. Onların bu heyecanlı mücâhedeleri, münâfıklar tarafından şevk kırıcı sözlerle karşılanmıştır.

Hadisin değişik rivâyetlerinden anlaşıldığına göre, çokca para getiren Abdurrahman İbni Avf hazretleridir. Servetinin yarısı olan dört bin dirhemi tasadduk etmiştir. Onun bu hareketi, münâfıklarca, gösteriş ve riyâ olarak nitelendirilmiş, bir sa’ yani bir ölçek hurma getiren

Ebû Akil el-Ensârî de, “Allah bunun bir sa’ hurmasına muhtaç değildir” diye hafife alınmış, alay konusu yapılmıştı. Oysa Ebû Akîl de o gün çalışıp kazandığı hurmaların yarısını getirmişti. Aslında münâfıkların çekemedikleri, ashâb-ı kirâmın zenginiyle fakiriyle mal veya kazançlarının yüzde ellilik bölümünü tasadduk etmeleri idi. Bu iki örnekte sadaka olarak verilen miktar değişse de, sadaka verenlerin fedakârlık oranları değişmiyordu. Yüzde elli oranında bir tasadduk gayreti... Herkes kendi çapında ama birbirine eşit oranda fedakârlık yapıyordu. Mücâhede aynı ölçülerle yürütülüyordu. Ashâb-ı kirâmın fazileti, üstünlüğü, biraz da bu noktalarda aranmalıdır. Onların bu faziletli hareketleriyle alay etmek isteyenler, meâlini, hadisin tercümesi içinde verdiğimiz Tevbe sûresi’nin 79. âyetiyle susturulmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan bir iyiliği, ne kadar az olursa olsun, küçük görmek doğru değildir.

2. Allah Teâlâ’nın emirlerine herkes gücü yettiğince uymaya çalışmalı ve bu konuda kendilerini kınayanlara aldırış etmemelidir.

3. Mücâhede her türlü emre gücü ölçüsünde sarılmakla gerçekleşir.

4. Ashâb-ı kirâm, emirleri yerine getirmede son derece gayretli idiler.

5. Sadaka vermek, az da olsa, ihmâl edilmemelidir. Buna küçükleri de alıştırmalıdır. Çünkü sadaka cehennem ateşini söndürür. Toplumda gelir dengesizliği yüzünden çıkacak kargaşaları önler.

عن سعيد بن عبد العزيز، عن ربيعة بن يزيد، السابع عشر - 211
عن أبي إدريس الخولاني، عن أبي ذرٍّ جُنْدُب بن جُنَادَة، رضي الله
عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم فيما يروى عن الله تبارك
تُ الظُّلَمَ عَلَى نَفْسِي يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمُ: لاق من ألى لاعتو
وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالُمُوا، يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ
هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ، يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ،
كَسَوْتُهُ فَاسْتَطْعَمُونِي أَطْعَمَكُمْ، يَا عِبَادِي كلکم عارٍ إِلَّا مَنْ
فَاسْتَكْسُونِي أَكْسَكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَنَا أَغْفِرُ
الدُّنُوبَ جَمِيعًا، فَاسْتَغْفِرُونِي أَغْفِرْ لَكُمْ، يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا
تَنْفَعُونِي، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ ضُرِّي فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فِ
أَوْلَکُمْ وَآخِرَکُمْ، وَإِنْ سَکُمْ وَجِئَکُمْ کَانُوا عَلَى اتَّقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ
مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْکِي شَيْئًا، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَکُمْ وَآخِرَکُمْ وَإِنْ سَکُمْ
کُمْ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ وَجْهَکُمْ کَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْ
مُلْکِي شَيْئًا، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَکُمْ وَآخِرَکُمْ وَإِنْ سَکُمْ وَجِئَکُمْ، قَامُوا فِي
صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسَأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا

طُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ، يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ عِنْدِي إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيَّ
أَعْمَالُكُمْ أَحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أَوْفِيكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمِدِ اللَّهَ،
كَانَ أَبُو إِدْرِيسَ: قَالَ سَعِيدٌ. «وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ
وَرَوَيْنَا عَنْ .مِلْسَمِ هَاوِرَ .بِهَذَا الْحَدِيثِ جَاءَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ إِذَا حَدَّثَ
ثِيْدَحَ مَا شَلَّ لَهُ أَلْسِنَتُهَا: الْإِمَامُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ
.ثِيْدَحُ لَهَا أَذُنٌ مِثْلُ فَرْشٍ

112. Saîd İbni Abdülazîz'in Rebîa İbni Yezîd'den; Rebîa'nın Ebû İdrîs el-Havlânî'den, onun Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde radıyallahu anh'den; Ebû Zer'in Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den; onun da Allah Tebâreke ve Teâlâ hazretlerinden rivayet ettiğine göre Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

“Kullarım! Ben zulmetmeyi kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Artık birbirinize zulmetmeyiniz.

Kullarım! Benim hidâyet ettiklerim dışında hepiniz sapıtmışsınız. O halde benden hidâyet dileyin ki sizi doğruya ileteyim.

Kullarım! Benim doyurduklarım hariç, hepiniz açsınız. Benden yiyecek isteyin ki sizi doyurayım.

Kullarım! Benim giydirdiklerim hariç, hepiniz çıplaksınız. Benden giyecek isteyin ki sizi giydireyim.

Kullarım! Siz gece-gündüz günah işlemektesiniz, bütün günahları afveden de yalnızca benim. Benden af dileyin ki sizi bağışlayayım.

Kullarım! Bana zarar vermek elinizden gelmez ki, zarar verebilesiniz. Bana fayda vermeye gücünüz yetmez ki, fayda veresiniz.

Kullarım! Evveliniz ahiriniz, insanınız cinleriniz, en müttaki bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümde herhangi bir şey arttırmaz.

Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz, en günahkâr bir kişinin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümden en küçük bir şey eksiltmez.

Kullarım! Evveliniz âhiriniz, insanınız cinleriniz bir yerde toplanıp benden istekte bulunacak olsalar, ben de her birine istediğini versem, bu benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp

çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse işte o kadar azaltır. (Yani hiç bir şey eksiltmez.)

Kullarım! İşte sizin amelleriniz. Onları sizin için saklar, sonra onları size iâde ederim. Artık kim bir hayır bulursa Allah’a hamd etsin. Kim de hayırdan başka bir şey bulursa öz nefsinden başka kimseyi ayıplamasın.”

Saîd İbni Abdülaziz dedi ki, Ebû İdris el-Havlânî bu hadisi rivâyet ettiği zaman dizleri üzerine çöküverdi. Müslim, Birr 55

Açıklamalar

Ahmed İbni Hanbel’in “Şamlıların en sağlam rivayetidir” dediği bu hadîs-i kudsî, Cenâb-ı Hak ile kullarının durumunu açıkca ortaya koymaktadır. Hiçbir şekilde ve hiçbir konuda ilâhî takdir ve tasarrufun dışında kalınamayacağı, herşeyin sadece Allah Teâlâ’nın dileğine bağlı olduğu en kesin ifadelerle anlatılmaktadır. Bu sebeple Allah Teâlâ’nın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak hususunda tenbel davranmamak, nefsin arzularına uymamak gerekmektedir. Böylesine bir konuma sahip olan bizlerin nasıl bir mücâhede vermesi lâzım geldiği

artık iyice anlaşılmaktadır. İmam Nevevî, bizleri bu noktada düşünmeye davet için bu kudsî hadisi konunun son hadisi olarak zikretmiş olmalıdır.

Bu noktayı aklımızdan çıkarmadan şimdi hadisdeki bazı hususların kısa açıklamalarına geçelim:

Allah âdildir, zulmetmez. Zulmü sevmez, zulme razı olmaz. Kullarına zulmetmeyeceğini bildirmiştir. Kullarının da birbirlerine zulmetmesini istemez. Bütün âlem O'nun mülküdür. Gerçekte Allah'tan başka bir mâlik yoktur. Dolayısıyla tecâvüz ve zulüm de söz konusu değildir. Yani Allah Teâlâ zulümden münezzehtir. O, bu durumu “Zulmü kendime haram kıldım” diye ifade buyurmuştur.

Hidâyet Allah'tandır. O dilemedikçe kimse doğru yolu bulamaz. O halde beş vakit namazda Fâtiha'yı okurken yaptığımız gibi, “Bizi sırât-ı müstakîme ilet” diye kendisinden hidâyet dilemek gerekmektedir.

Rızık, Allah'ın takdiri iledir. O dilediğine rızık bol bol verir, dilediğine de kısar. Aynı işi yapan, aynı emeği sarfeden insanların kazançları farklı farklı olabilir. Kimi kazanır, bereketini bulamaz, kiminin

kazancı da bereketlenir. Yemek, içmek, giymek yani hayat, Allah'ın lutfu sayesinde. O dilemeyince, kimse hayatını devam ettirecek imkânları bulamaz. Böyle olunca, insanca ve müslümanca bir yaşayış için O'ndan yiyecek ve giyecek istemek biz kullara düşen bir görev olmaktadır.

Kul kusursuz olmaz. Her an hata yapmak bizim işimizdir. Allah Teâlâ da -şirk hâriç- bütün kusurları bağışlamaktadır. Yani tövbe kapısı daima açıktır. O halde gece-gündüz demeden Allah'tan af ve mağfiret dilemeliyiz ki O'nun bağışlamasına muhatap olabilelim.

Hiçbir varlığın, Allah Teâlâ'ya zarar ve fayda vermesi mümkün değildir. Bütün kullarının sâlih ve iyi kul olmasıyla Allah Teâlâ'nın saltanatında bir şey artmaz; tam tersine yaratıkların tamamının günahkâr olmasıyla O'nun saltanatından zerrece bir şey eksilmez. Diğer bir söyleyişle tüm iyilik, kötülük kavramları ve sonuçları sadece bizler için önemlidir; bizleri ilgilendirmektedir.

Allah Teâlâ'nın ihsan deryası sonsuz ve sınırsızdır. Bütün yaratıklar bir araya gelip kendisinden dilekte bulunsalar, Allah da hepsinin isteğini yerine

getirse, koskoca bir okyanusa batırılıp çıkarılan iğne o okyanustan hiçbir şey eksiltmediği gibi, bu da Allah'ın mülkünden bir şey eksiltmez. Yani bizim O'na herhangi bir şekilde zarar verebilme imkânımız yoktur.

Allah Teâlâ, her birimizin amellerini kaydettirmektedir. Sonunda onları karşımıza çıkaracaktır. Orada iyilik ve hayır çoksa, bundan ötürü Allah'a hamdetmemiz gerekmektedir. Aksi olursa, bunun suçlusu kendimizden başkası değildir. “Kendim ettim, kendim buldum” demekten başka yapacağımız bir şey yoktur.

Bütün bu gerçekleri dile getiren hadisimiz, insanoğlunun dünyadaki yerini, durumunu ve nasıl davranması gerektiğini nasıl bir mücâhede ortamında olduğunu tam mânasıyla aydınlatmaktadır. Allah kendisine kul olma mücâhedesinde cümlemize yardımcı olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsana, kulluğunu bilerek Allah Teâlâ'dan hidâyet, rızık, af ve mağfiret istemesi yaraşır.

2. Nefisle mücâhede, ileride amellerimizin karşımıza çıkarılacağı bilinci içinde yapılmalıdır.

3. Allah Teâlâ'nın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Ondan yararlanmasını bilmek gerekir.

بابُ الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر -12

ÖMRÜN SONLARINDA HAYRI ARTTIRMAYA TEŞVİK

Âyet

أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمْ { قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ }

1. “Düşünecek olanın düşüneceği kadar sizi yaşatmadık mı? Hem size uyarıcı da geldi.”

Fâtır sûresi (35), 37

أَوَلَمْ نَعْمَرْكُمْ سِتِينَ سَنَةً، :هَانِ عَمَ :نَوَقِّحُ حَمْلًا وَسَابِعَ نَبَالَاقِ
:هَانِ عَمَ لِيَقُو .وَيُؤَيِّدُهُ الْحَدِيثُ الَّذِي سَنَذْكُرُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى
قَالَهُ الْحَسَنُ .عَنْ سَنِي عِبْرَاءَ :لِيَقُو .عَنْ سَنَ عَرِشِ عَيْنِ نَامِثِ
وَالْكَلْبِيِّ وَمَسْرُوقٍ، وَنَقَلَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَيْضًا، وَنَقَلُوا أَنَّ أَهْلَ
غُرَفَاتِ عَنَسَ نِي عِبْرَاءَ مَهْدَحًا غَلَبَ إِذَا وَنَاكَ عَنِي دَمَلَا
مَكْءَاجُو { :لِيَلَاعَتِ هَلْ وَقُو .غَوْلُ بَلَا :وَهُ لِيَقُو .عَدَابُ عِلَلِ
هُوَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ :رَوْهَمُ جَلَّ وَ سَابِعَ نَبَالَاقِ { رِيذْنَلَا

قَنِي عَن بَاوِ قَمْرِكَ هَلْ اَقْبَحُ شَيْئًا لِّي قَوْ . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَلْعًا هَلْ اَوْ ، اَمْ هَرِي غَوْ

Nevevî bu âyet-i kerîmeyi şöyle açıklamaktadır:

Abdullah İbni Abbas ve meseleyi iyi tetkik eden âlimlere göre bu âyetin anlamı, “Biz sizi altmış yıl yaşatmadık mı?” demektir. Nitekim biraz sonra nakledeceğimiz hadîs-i şerîf de bu mânayı pekiştirmektedir.

Bazılarına göre mânası “sizi on sekiz sene” bazılarına göre de “kırk sene yaşatmadık mı?” demektir. Bu son yorum, Hasan el-Basrî, el-Kelbî ve Mesrûk’a aittir. Ayrıca bu görüş İbni Abbas’tan da nakledilmiştir.

Medinelilerin kırk yaşına gelince, kendilerini ibadete verdikleri rivayet edilmiştir. Bazıları âyette işaret edilen sürenin “büluğ yaşı” olduğunu söylemişlerdir. İbni Abbas ve âlimlerin büyük çoğunluğu âyetteki “Size uyarıcı da geldi” ifadesindeki uyarıcıdan maksadın “Hz. Peygamber” olduğunu söylemişlerdir.

İkrime, Süfyân İbni Uyeyne ve daha başkaları âyetteki “uyarıcı” sözünü “ihtiyarlık” olarak yorumlamışlardır. Gerçeği ise, Allah bilir.

Nevevî’nin açıklaması böyledir. Âyet, inkârcı müşriklerin cehennemden çıkarılmalarını istemeleri, önceki hayatlarının tersine iman ve imana dayalı bir hayat yaşayacaklarını söylemeleri üzerine kendilerine verilen cevaptır. O halde bülûğdan itibaren altmış yaşına kadar ölen herkes, düşünüp ne yapacağına karar verecek zamanı bulmuş demektir. Ne yapılması, nasıl yapılması gerektiğine dair başta Peygamber olmak üzere kendisini uyaran ihtiyarlık ve benzeri bir çok uyarıcı da bulunmaktadır. Böyle olunca ömrü gafletle ve istediği gibi tüketmek, sonra acı âkîbetle karşılaşınca pişmanlık duymak ve yeniden dünyaya gelmek gibi olmayacak isteklerde bulunmak kimseye bir şey kazandırmayacaktır.

Herkese takdir edilen ömür, eğer değerlendirilebilirse, böylesi pişmanlığa düşmeyecek kadar uzun ve yeterlidir.

HADİSLER

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، وأما الأحاديث فالأول -113
أَعَذَرَ اللَّهُ إِلَى أَمْرٍ آخَرَ » : لاق م عن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ىراخبل ا هاور «أجله حتى بلغ ستين سنة

:يُقال . لَمْ يَثْرِكْ لَهُ عُذْرٌ إِذْ أَمَّهَلَهُ هَذِهِ الْمُدَّةُ : قال العلماء معناه
. أَعَذَرَ الرَّجُلُ إِذَا بَلَغَ الْغَايَةَ فِي الْعُذْرِ

113. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah, altmış yıl ömür verdiği kişinin mazeret gösterme imkânını ortadan kaldırmıştır.”

Buhârî, Rikak 5

Açıklamalar

Dünyaya geliş amacını anlamak, hayatı anlamak ve sorumluluklarına sahip çıkmak için insanoğlunun bir “tecrübe zamanı”na ihtiyacı vardır. Bu zamanın âzami sınırı altmış yıldır. Daha kısa sürelerde de insan tecrübe imkânı bulur ve kendisine göre bir yaşayış tarzı benimser ve bunun hesabını vermeye de razı olur.

“Kul, kusursuz olmaz” denilmiştir. Kusurların telâfi yolları gösterilmiş, tövbe imkânının herkes için sonuna kadar açık olduğu bildirilmiştir. Yani insanoğluna yanlışlarını düzeltme yetenek ve imkânı verilmiştir. Buna yetecek kadar bir ömür de ihsan edilince, öteki dünyada artık özür beyan etme, bir kere daha hayata döndürülmeyi isteme hakkı bırakılmamış olmaktadır.

Gençlik ve acemilik yıllarının ihmalleri, hiç değilse yaşlılık döneminde telâfi edilmelidir. Dünya ile ilginin zayıfladığı ihtiyarlık döneminde, hayır ve iyilikleri arttırmak, kulluk gayretlerine hız vermek ve böylece son anda olsun bir şeyler elde etmeye çalışmak, her aklı başında insanın yapması gerekli bir atılımdır. Üstelik böyle bir tavır, teşvik de edilmiştir.

Ömrün sonlarına doğru iyilikleri attırmayı tavsiye eden dinî emirler mevcuttur. Bütün bunlara rağmen kendi bildiğini okuyan, arzu ettiği gibi yaşayan ve böylece uzun bir ömrü boşa geçiren kişiler çıkarsa, artık onların ileri sürebilecekleri hiçbir mazeretleri olamaz.

Hadisimiz “Altmış yıl yaşamamış olanların âhirette mâzeret ileri sürme hakları vardır” anlamına asla gelmez. İyiyi kötüyü tecrübe edip tanıyacak kadar yaşamış olan herkes, mazeretini dünyada ileri sürecek ve kusurlarını orada telâfi edecektir. Artık onlar için âhirette mazeret beyan etme imkânı yoktur. Ama nihayet 60 yıl yaşamış olan birinin hiç mi hiç böyle bir şeyi aklından geçirmemesi lâzımdır.

Altmış yıl, herşeyi yerli yerine koymak için yeterli bir zaman ve imkândır. Hadisimiz bunu vurgulamaktadır.

Öte yandan Hz. Peygamber bir hadisinde “Benim ümmetimin (ortalama) ömrü altmış-yetmiş yıl arasındadır” buyurmuştur (Tirmizî, Daavât 101; İbni Mâce, Zühd 27). Hadisimizdeki altmış rakamı da bu ömür sınırının alt çizgisini ifade etmektedir.

Son anda gayrete gelmek suretiyle de olsa, kusurları dünyada iken telâfi etmeye çalışmak lâzımdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendilerine normal bir ömür verilmiş kimseler, eğer hallerini bu süre içinde düzeltmemişlerse, Allah Teâlâ'ya karşı ileri sürebilecekleri herhangi bir mazeretleri yoktur.

2. Hayatın noksan ve eksiklerini yine hayatta ikmâl etmek gerekmektedir.

3. Ömrün sonlarına doğru iyilikleri ve ibadetleri arttırma teşvikinin altında yatan amaç da, geçmişteki eksiklerin bir ölçüde de olsa telâfi edilmesidir.

كان : عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، قال : بينا انا وعمر رضي الله عنه يدخلني مع أشياخ بدر ، فكان بعضهم وجد في ليَمَ يدخل هذا معنا ولنا أبناء مثله ، فقال عمر : لاقف ههنا معي ، فما رأيت أنه إنّه من حيث علمتكم ، فدعاني ذات يوم فأدخلني إذا { : ما تقولون في قول الله تعالى : دعاني يومئذ إلا ليُريهم قال أمرنا نحمد : فقال بعضهم [1 : حتفل] { جاء نصر الله والفتح فلم يقل شيئاً وسكت بعضهم . الله ونستغفره إذا نصرنا وفتح علينا امف لاق . ال : أكذلك تقول يا ابن عباس ؟ فقلت : لاقف هو أجل رسول الله صلى الله عليه وسلم ، أعلمه : تلق ؟ لوقت فسبح { وذلك علامة أجلك { إذا جاء نصر الله والفتح } : لاق هل فقال عمر [3 : حتفل] { أنه كان ثواباً بحمد ربك واستغفره إى راخبل هاور . ما أعلم منها إلا ما تقول : رضي الله عنه .

114. İbni Abbas radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ömer radıyallahu anh Bedir Harbine iştirak etmiş yaşlı sahâbîlerle beraber beni de istişâre meclisine dahil etti. Sahâbîlerden biri buna içerledi ve Hz. Ömer’e:

- Bu, neden bizimle beraber oluyor? Oysa bizim onun yaşıtı çocuklarımız var, dedi. Hz. Ömer:

- Bildiğiniz bir sebepten dolayı, diye cevap verdi. Derken birgün beni çağırdı ve büyük sahâbîlerin meclisine aldı. Bana öyle geliyor ki, o gün beni onlara isbat etmek istiyordu. Sahâbîlere:

- “Allah’ın yardımını ve fetih geldiğinde...” diye başlayan Nasr sûresi hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu. Bir kısmı:

- Yardım görüp fetih gerçekleşince Allah’a hamd ve istiğfar etmekle emrolunmaktayız, dedi. Kimi de hiç bir yorum yapmadı. Hz. Ömer bu defa bana hitaben:

- Ey İbni Abbas! Sen de böyle mi diyorsun? dedi. Ben:

- Hayır, dedim.

- Peki, ne diyorsun? diye sordu. Ben de:

- Bu sûre, Hz. Peygamber'in ecelinin kendisine bildirildiğini ifade etmektedir. “Allah’ın yardımı ve fetih sana gelince - ki, bu senin ecelinin geldiğinin alâmetidir-, Rabbini hamd ile tesbih et, bağışlanma dile. Çünkü o tövbeleri kabul edendir” buyuruluyor, dedim.

Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Ben de bu sûreden senin dediğinden başkasını anlamıyorum, dedi.

Buhârî, Tefsîru sûre (110), 4; Menâkıb 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (110), 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Abdullah İbni Abbas hazretlerinin anlayış ve kavrayışının üstünlüğünü, Kur’an konusundaki bilgisinin enginliğini, dolayısıyla ilmin yaşıta değil başta olduğunu göstermektedir. İbni Abbas’ın genç yaşına rağmen danışma meclisinde bulundurulmasına itiraz eden zatın Abdurrahman İbni Avf radiyallahu anh olduğu

Buhârî'nin ikinci rivayetinde açıkca yer almaktadır. Burada ise kapalı geçilmiştir.

Öte yandan hadis, Hz. Ömer'in devlet yönetiminde belli bir istişâre meclisiyle çalıştığını, bu meclise öncelikle Bedir Savaşı mücâhidlerini, sonra da ilim ve anlayışlarını yeterli gördüğü gençleri üye seçtiğini göstermektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'e ecelinin yaklaştığı, zafer, Mekke'nin Fethi ve insanların öbek öbek İslâm'a girmeleri gibi üç işâretle bildirilmiş olması, onun peygamberliğinin delillerinden biri sayılmaktadır. Bu sebeple hadisi Buhârî, "İslâm'da Peygamberlik Alâmetleri" bölümünde de zikretmiştir (bk. Menâkıb 25).

Bu rivayet, bizzat Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e, ömrünün sonlarına doğru tesbih, tahmid ve istiğfarı arttırmasını emrettiğini belgelemektedir. Hayatın sonuna doğru hayır ve hasenâtı arttırmanın İslâm'da temel bir ilke olduğuna dikkat çekmektedir. Hadis burada kahramanları açısından değil, özü ve mesajı bakımından değerlendirilmiştir. Bu bir anlamda hadisi, fıkıh açısından değerlendirmek (fıkhu'l-hadîs) demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlim ve ulemânın değeri herşeyin üstündedir.
2. İstiğfar ve hamdin arttırılması, işlerin sonuna yaklaşıldığının tabii bir delili sayılmaktadır.
3. Abdullah İbni Abbas, Kur'an bilgisinde üstün bir mevkie sahipti. Ona "tercümânü'l-Kur'an" denilmesi boşuna değildir.

ما صَلَّى : عن عائشة رضي الله عنها قالت : ثلاث ا-115
إذا { رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صلاةً بعد أن نزلتْ عَلَيْهِ
مَدِكَ ، سُبْحَانَكَ رَبَّنَا وَيد } : إِيَّا يَقُولُ فِيهَا { جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ
متفقٌ عَلَيْهِ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

كان رسول الله صَلَّى : اهن عن يحيى حصل اةي اور يفو
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ
. يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ «رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

يَعْمَلُ مَا أَمَرَ بِهِ فِي الْقُرْآنِ : أَيِ «يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ» : يَنْعَم
. { فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ } : فِي قَوْلِهِ تَعَالَى

كان رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ : مل سمل اةي اور يفو
كَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ سُبْحَانَكَ : أَنْ يَقُولَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الَّتِي : تَلَقَّ : قَالَتْ عَائِشَةُ . «إِلَيْكَ

جُعِلَتْ لِي علامة في أمّتي إذا «: أَرَاكَ أَحَدَثْتَهَا تَقُولُهَا ؟ قَالَ
«رَسُولُ أَخِي إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ { رَأَيْتَهَا قُلْتُهَا

كان رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ : هل عي اور ي فو
. «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ .سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ « : مِنْ قَوْلِ
سُبْحَانَ اللَّهِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : تَلَقَّ : تَلَقَّ
أَخْبَرَنِي رَبِّي أَنِّي « : وَبِحَمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ؟ فَقَالَ
سُبْحَانَ اللَّهِ : سَأَرَى عَلاَمَةً فِي أُمَّتِي فَإِذَا رَأَيْتَهَا أَكْثَرْتُ مِنْ قَوْلِ
ه إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ { : فَقَدْ رَأَيْتَهَا : وَبِحَمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ
وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ، { فَتَحْ مَكَّةَ ، { وَالْفَتْحُ
. { فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

115. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

“Allah’ın yardımını erişip fetih gerçekleşince...”
âyeti indikten sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem kıldığı her namazda mutlaka “Rabbimiz,
seni tenzih ederim, seni hamd ile anarım. Allahım!
Beni bağışla ...” derdi. Buhârî, Ezân 123, 139;
Megâzî 5, Tefsîru sûre (110), 1; Müslim, Salât 219,
220

Buhârî’nin Sahîh’i (Ezân 139, Tefsîru sûre (110),
2) ile Müslim’in Sahîh’inde (Salât 217) Âişe
radiyallahu anhâ’dan rivayet edilen bir başka hadis
de şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rûkû ve secdelerinde:

“Allahım! Seni tenzîh ederim. Rabbimiz! Sana hamdederim. Allahım! Beni bağışla!” duasını pek sık tekrarlardı. Bu sözüyle o, Kur’an’a imtisal (ve âyeti fiilen tefsir) ederdi.

Müslim’in rivayetinde de (Salât 218) şöyle denilmektedir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefatından önce, “Seni hamdinle tesbih ve tenzih eder, bağışını diler, tövbe ederim” duasını sık sık tekrar ederdi.

Hız. Âişe diyor ki:

- Ey Allah’ın Resûlü! Yeni yeni söylediğinizi duyduğum bu cümleler nedir? diye sordum.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Ümmetimle ilgili olarak benim için bir işaret tayin edilmiştir. Onu gördüğüm zaman bu kelimeleri söylerim. Bu işaret, Nasr sûresi’dir” buyurdu.

Yine Müslim’in bir başka rivayetinde (Salât 220), bu husus şöyle yer almaktadır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Ben Allah’ı ulûhiyet makamına yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve O’na hamdederim” sözlerini sık sık söyler olmuştur.” Hz. Âişe diyor ki:

- “Sübhânallah ve bi hamdihî, estağfirullah ve etûbü ileyh” sözlerini görüyorum ki, pek sık söylüyorsun?” dedim.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Rabbim bana ümmetim içinde bir alâmet göreceğimi bildirdi. Onu gördüğümde bu yana “sübhânellah ve bi hamdihî estağfirullah ve etûbu ileyh” sözünü çok söylerim. Ben o alâmeti, Mekke’nin fethine işaret eden “Allah’ın yardımını ulaşıp Fetih gerçekleşince ve insanların grup grup Allah’ın dinine girdiklerini gördüğünde Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü Allah tövbeleri çok çok kabul edendir” (meâlindeki Nasr) sûresi’nde gördüm,” buyurdu.

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz, sevgili Resûlü'ne, “Allah'ın yardımını erişip fetih gerçekleşince ve insanların gruplar halinde Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde” Rabbini hamd ile tesbih etmesini ve bağışlanma dilemesini emretmiştir. Efendimiz de bu emre yukarıdaki rivayetlerde yer alan ifadeleri, kıldığı namazların rükû ve secdelerinde sık sık söylemek suretiyle yerine getirmiştir. Âişe vâlidemiz, daha önce göregeldiği durumdan farklı olan ve devamlılık arzetye başlayan bu yeni durumu tabî olarak merak etmiş ve öğrenmek istemiştir. Peygamber Efendimiz onun merakını, Nasr sûresi'nin kendisine bu görevi verdiğini söyleyerek gidermiştir. Bu sebeple bu sûreye tevdi' (vedâlaşma) sûresi de denilmiştir. Ayrıca sûre olarak en son inen sûre de budur. Nüzûlünün Mekke fethinden önce olduğuna, Vedâ haccında indiğine dair rivayetler bulunmaktadır. Fetih öncesinde inmiş olduğu çoğunlukla kabul edilmiştir.

Hepsi de Hz. Âişe vâlidemizden nakledilen rivayetleri topluca değerlendirdiğimiz zaman, Peygamber Efendimiz'in bu hareketi, vefatına yakın bir dönemde görülmüştür. Bu durum, ömrün sonuna doğru iyilikleri arttırmanın Hz. Peygamber'in nezih hayatında aynen

gerçekleştüğünün delili olmaktadır. Hz. Peygamber'in yorumu da bunu açıkça göstermektedir.

O halde geçmiş ve geleceği sorumluluk açısından kendisine bağışlanmış olan Hz. Peygamber'in yorumu ve uygulaması bu olunca artık aynı teşvikin, böyle bir imtiyaza sahip olmayan biz ümmetine öncelikle yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan bu rivayetler, Nasr sûresi hakkında İbn Abbas radiyallahu anhümâ'nın yaptığı (önceki hadiste geçen) değerlendirmenin isabetini de göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz çok çok istiğfar etmiş Allah Teâlâ'dan bağışlanma dilemiş, buna özel önem vermiştir. Bu hali ömrünün sonlarında daha yoğun olarak yaşamıştır.

2. Nimete şükür gerekir.

3. Hz. Peygamber'i örnek alarak, müslümanların da yaşlılık yıllarında daha fazla ibadet ve hayır işlemeye bakmaları gerekir.

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : عِبَارِلُ 116-
تَابَعَ الْوَحْيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ وَفَاتِهِ ، حَتَّى
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . ثُوْقَى أَكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ

116. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

“Allah Teâlâ, Peygamber'in vefatından önce vahyi sıklaştırdı. Öyle ki Peygamber aleyhisselâm vahyin en sık geldiği bir sırada vefat etti.” Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Müslim, Tefsîr 2

Açıklamalar

Müslim'in rivayetinde, vahyin en çok, Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün geldiği kaydı bulunmaktadır. Buhârî'den alınmış bu rivayette ise, “gün kaydı” yoktur. “Vahyin pek sıklaştığı bir sırada” denilmesi tarihi gerçeğe daha uygun gözükmektedir.

Hz. Peygamber'in son zamanlarında vahyin sıklaşması, İslâm toplum yapısının ve grup grup gelip müslüman olan insanların ihtiyaçları ve

problemleri dolayısıyla'dır. Artık sistem tamamlanmaktadır. Bu yoğunluk, bir taraftan da Hz. Peygamber'in dünyadan ayrılma zamanının oldukça yakınlaştığının işaretidir.

Nevevî merhumun muhaddislerin Tefsir ve Kur'an ile ilgili bölümlerde naklettikleri bu hadisi, ömrün sonunda hayrı arttırmak konusunda zikretmesi bu uygulamanın sünnetullah'a da uygun düştüğünü göstermek, mevzuyu böylece daha da güçlendirmek istemesiyle açıklanabilir. Halkımızın "Gidecekle öleceği çok çalıştırırılar" sözü de bu genel kaidenin bir başka şekilde tesbit ve itirafıdır. O halde son anlarında bile hayra, ibadete yönelmeyenlerin gafleti ve tabii zararı pek büyük olacak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber vefat etmeden önce vahyin sıklaşması, son demlerde hayrın arttırılmasını teşvik eden ilâhî bir uygulamadır.
2. Son fırsatları olsun değerlendirmeye bakmak lâzımdır.

قال رسول الله : عن جابر رضي الله عنه قال : سمأخلا-117
هاور «يُبْعَثُ كُلُّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ» : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ملسم .

117. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurdu:

“Her kul öldüğü hal (amel) üzere diriltilir.”
Müslim, Cennet 83

Açıklamalar

Ömrün sonlarında hayır ve kulluğu arttırma
teşvikinin asıl gerekçesi bu hadiste
açıklanmaktadır. Herkes ne üzerinde nasıl, hangi
halde vefât etmişse, âhirette öylece diriltilecektir.
Buna göre iyilik ve kulluk hallerini arttırmak, eceli
iyi bir durumda karşılama imkânını hazırlamak
demektir. Öteki dünyada güzel bir hal ile dirilmek
mutluluğu da buna bağlıdır.

Ölüm kesin ve mecbûrî bir sondur. “Her canlı
ölümü tadacaktır.” Hiç bir canlı nereden, ne zaman
öleceğini bilemez. Böyle olunca genellikle, belli
yaşlardan sonra artık bu mecbûrî yolculuğu,
günlük hayatın gündemine ağırlıklı şekilde hâkim

kılmak, gâfil avlanmamak bakımından fevkalâde önemlidir. Zira “Nasıl yaşarsanız öylece ölür, nasıl ölürseniz öylece dirilitilirsiniz” uyarısı, görünüş açısından genel bir gerçeğe dikkat çekmektedir.

Camide ibadet ederken ölmek de var, meyhânede kafa çekerken ölmek de... Helâlinden rızkını kazanmak için çalışırken iş başında ölmek de var, başkasının malını aşırırken ölmek de... Allah diyerek ölmek de var, etrafa küfürler yağdırarak ölmek de. Sâlihler meclisinde ölmek de var, fâsıklar arasında ölmek de...

Bütün bunlar düşünülünce, dili güzel kelimeler söylemeye alıştırmak, ve günü hayır üzere geçirmeye gayret etmek demek, ölümü uygun bir şekilde karşılamaya çalışmak demektir. Asıl gerçeği yani herkesin içinde sakladığı niyet ve sırları ancak Allah bilir. Toplu ölümlerde, öbür dünyadaki diriliş şeklini herkesin niyeti tayin edecektir. Bu konuda niyet ile ilgili bölüme bakılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan nasıl yaşarsa öyle ölür. Nasıl ölürse öyle dirilitilir.

2. İyi bir niyete, iyi bir hayat tarzına sahip olmak, özellikle ömrün sonlarına doğru kendine çeki düzen vermek, âhirette iyi bir hal üzere dirilmek bakımından büyük önem arz etmektedir.

باب في بيان كثرة طرق الخير -13

HAYIR YOLLARININ SAYISIZLIĞI

Âyetler

. { مَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ } : قال الله تعالى

1. “Her ne hayır işlerseniz, Allah onu mutlaka bilir.” Bakara sûresi (2), 215

. { وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ } : يلاحظ لاقو

2. “Ne iyilik ederseniz Allah onu bilir.” Bakara sûresi (2), 197

Bu iki âyet, yapılacak herhangi bir hayır ve iyiliğin asla meçhul kalmayacağını, onların Allah Teâlâ tarafından bilindiğini haber vermektedir. Bu âyetler, iyiliklerin kayıt ve zabt garantisidir. Çünkü insan, yaptığı iyiliğin zayi olmasını istemez. Bu sebeple âyetler büyük bir teşvik unsurudur. Nasıl mı?

{ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ } : ىلاعت لاقو

3. “Kim zerre kadar hayır işlerse, onu(n karşılığını) görür.” Zilzâl sûresi (99), 7

يف تايآل او . { صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ مَنْ عَمِلَ } : ىلاعت لاقو
ةريثك بابلا

4. “İyilik işleyenin faydası kendisinedir.” Câsiye sûresi (45), 15

İyiliğin zerresinin bile karşılığı görülecektir. Zira her yapılan iyiliği Allah bildiğine göre, artık ortada en küçük bir kayıp ihtimali yoktur. Bu kesinlik içinde bir başka gerçek de, “hayrın faydasının onu işleyene ait olduğudur.” O halde kendi kendisine iyilik etmek isteyen, öz nefsinin hayrını isteyen, küçük-büyük demeden iyilik yapmalı, hayır işlemelidir. Zira iyiliğin peşin faydasını başkaları görse de, nihâî faydası, mânevî kazancı onu işleyene aittir. Bu noktada da herhangi bir yanlışlık ve haksızlık söz konusu değildir. Kimsenin hayır ve iyiliğinin sevabı başkasına yazılmaz.

Konuyu değişik açılardan aydınlatan âyetler, konu başlığında da belirtildiği üzere pek çoktur. Hadisler

de oldukça fazladır. Burada onlardan bir demet sunulacaktır.

Hadisler

عن أبي ذرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :الْأَوَّلُ -118 :
يَا اللَّهُ ، الْإِيمَانُ « :قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ
أَنْفُسُهَا « :أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ :قُلْتُ . «وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ
تُعِينُ « :فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ ؟ قَالَ :قُلْتُ . «عِنْدَ أَهْلِهَا ، وَأَكْثَرُهَا ثَمَنًا
تُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ :قُلْتُ «صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ
تَكْفُ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ مِنْكَ « :عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ ؟ قَالَ
. متفقٌ عليه . «عَلَى نَفْسِكَ

«بِالصَّادِ الْمَهْمَلَةِ هَذَا هُوَ الْمَشْهُورُ ، وَرُوي «الصَّانِعُ»
أَيُّ ذَا ضِيَاعٍ مِنْ فَقْرٍ أَوْ عِيَالٍ ، وَنَحْوِ ذَلِكَ :مَجْعَمُ عَمَلِ ابْنِ «ضَائِعًا
الَّذِي لَا يُتَقَنُّ مَا يُحَاوَلُ فِعْلُهُ :«قُ وَالْآخَرُ»

118. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde radiyallahu anh şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Hangi amel daha üstündür?
dedim.

- “Allah’a iman ve Allah yolunda cihaddır”
buyurdu. Ben:

- Hangi (esir veya) köle (yi âzat etmek) daha
faziletlidir? dedim.

- “Sahiplerine göre en kıymetli ve bedeli en yüksek olanı” buyurdu.
- (Cihad ve köle âzâdını) yapamazsam? dedim.
- “(Bir) iş yapana yardım edersin veya işini beceremeyenin işini görürsün” buyurdu.
- Ey Allah’ın Resûlü! Bunlardan hiçbirini yapamazsam? dedim.
- “İnsanlara zarar vermezsin. Zira bu da kendi kendine iyilik etmen demektir” buyurdu.

Buhârî, Itk 2; Müslim, İmân 136

Açıklamalar

İnsana en büyük sevabı kazandıracak amel, hiç şüphesiz merak edilecek bir konudur. Ebû Zer hazretleri bu merâkını Resûlullah’a arzetmiş, aldığı cevap “Allah’a iman ve Allah yolunda cihad” olmuştur. Allah’a iman, her hayrın başıdır. O olmadan hiç bir işin kıymeti yoktur. İman, “kalb ile tasdik” anlamında kalbin; “dil ile ikrar” anlamında

da dil'in amelidir. Bu sebeple imana amel denilebilir. Hadisimiz bunun delilidir.

“Allah yolunda cihad”ın iman ile birlikte zikredilmesi, onun, hayırlı işlerin ve amellerin en başında, imandan hemen sonra geldiğini göstermektedir. “İ'lây-ı kelimetullah” (İslâm'ı yaymak) niyetiyle yapılacak her türlü faaliyet bir nevi cihad olduğuna göre, bu en üstün amelden herkesin nasip alma imkânı bulunduğu anlaşılır.

Âzat etmek, hürriyetine kavuşturmak için hangi esir, köle ve câriyenin daha üstün olduğu sorusuna Hz. Peygamber'in verdiği, “sahiplerine göre en değerli ve fiyat olarak en pahalı olanı” cevabı, “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe büyük hayra ulaşamazsınız” [Âl-i İmrân sûresi (3), 92] âyetini hatırlatmaktadır. “Her işin en kıymetlisi, en kalitelisidir” mesajını vermektedir. Nitekim “efdalü'l-a'mâl ahmezühâ” yani “Nefse en ağır gelen amel, amellerin en üstünüdür” buyurulmuştur. Değerli ve fiyatı yüksek olan köle veya esiri âzat etmek pek öyle kolay iş değildir. Bu yapılırsa üstün nitelikli bir iş yapılmış olur. İnsanları hürriyetlerine kavuşturmak, haklarına sahip kılmak aslında başlı başına büyük bir hayırdır. 1290 ve 1362 numaralarda kısmen

tekrarlanacak olan hadisimiz, en üstün hayrın hangisi olduğunu bize öğretmektedir. Bugün belki köle-câriye yok ama, esir ve esir muamelesine tabi tutulan hür görünümlü insanlar hatta milletler vardır. O halde onların gerçek hürriyet ve haklarına kavuşturulmaları en kıymetli hayırlardandır.

Hürriyete kavuşturmada sayı mı, kalite mi önde gelir? Bu tartışılmıştır. Bu biraz da duruma göre değişir. Zira bir insan vardır, bir kabileye veya bir alaya bedeldir. Onun kurtarılması bir topluluğu kurtarmak yerine geçer. Normal halde ise ne kadar fazla insan, hak ve hürriyetlerine kavuşturulursa, o kadar büyük hayır işlenmiş olur.

Cihada, köle veya esir âzadına gücü yetmeyenler için de bir san'atkâra yardım etmek veya beceriksiz bir kimsenin işini görmek bir başka hayır yoludur. Hadiste geçen sâni', zâyi' (fakir, garip) olarak kaydedilmektedir. Her iki halde de böylesi kişilere yardımcı olmak elbette bir hayırdır. Ancak hadisin bu ifadesinden, belli bir mesleği ve sanatı olanlara yardımın, sanat sahibi olmayanlara yardım etmekten daha önde geldiği, daha üstün bir iyilik olduğu anlaşılmaktadır. Bu da Hz. Peygamber'in sanat ve meslek sahibi olmaya teşvik ettiğini gösterir.

Son olarak hadisimiz insanlara ve topluma zarar vermemeyi, hiçbir iyilik yapamayanlar için başlı başına bir iyilik olarak önümüze koymaktadır. İnsan iyilik yapamıyorsa, bâri kötülük yapmamalıdır. Bu da neticede kendisi için bir iyiliktir. Kötülük yapmamayı bile bir iyilik olarak değerlendiren dinimiz, hayır ve iyilik idealine ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, müslüman toplumu iyiler ve iyilikler toplumudur. Ondan da önce zararsızlar toplumudur. Artık hem iyilik yapmayıp hem de kötülük işlemekten geri durmayanlar düşünsünler...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde Allah'a imandan, insanlara kötülük yapmamaya kadar uzanan binlerce hayır ve iyilik yolu bulunmaktadır.
2. Yardıma muhtaç olan herkesin yardımına koşmak iyilik ve hayırdır.
3. Her türlü amel ve iyiliğin temeli Allah'a imandır. İman olmadan yapılacak hiçbir işin kıymeti yoktur.

4. İslâm toplumu iyiler ve iyilikler toplumudur.

5. Hadiste sayılan hususların her biri “iyilik” olarak başlı başına birer değerdir. Herkes durumuna göre bu iyiliklerden bir veya bir kaçını yapmaya çalışmalıdır.

عن أبي ذرٍّ رضي الله عنه أيضاً أن رسولَ الله : يَنَالُهَا - 119-
نَ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِ : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
«قَدَّصَ لَيْلَهُتٌ لُّكُو ، «قَدَّصَ دِيمَحَتٌ لُّكُو ، «قَدَّصَ حَبِيسَتٌ لُّكُف ،
رَكْنُمْلَا نَعُ يَهَنُو ، «قَدَّصَ فُورُ عَمَلَابِ رُمَاو ، «قَدَّصَ قَرِيْبَكْتٌ لُّكُو ،
هَاور «وَيُجْزَى مِنْ ذَلِكَ رَكَعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى . صَدَقَةٌ
فِي فِخْتِ وَ قَلَمِ مَلَا نِي سَلَا مَضْب «السُّلَامَى » . مَلَسَم
المَقْصِلُ : مِي مَلَا حَتْفُو مَالَلَا

119. Yine Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her birinizin her bir eklemi (ve kemiği) için bir sadaka gerekir. Binaenaleyh her tesbih sadakadır, her hamd sadakadır, her tehlil sadakadır, her tekbir sadakadır. İyiliği tavsiye etmek sadakadır, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kulun kuşluk vakti kılacağı iki rek’at namaz bütün bunları karşılar.”

Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu' 12, Edeb 160

Açıklamalar

İnsan vücudundaki her mafsâl (eklem) için bir sadaka vardır. Bir başka hadise göre de vücutta 360 eklem bulunmaktadır. O halde herkesin hergün bu kadar sadaka vermesi gerekmektedir. İlk bakışta, çok yüklü gözüken bu sadaka borcu, hadisimizdeki açıklama ile oldukça kolaylaşmaktadır. Söylenecek her sübhânellâh (tesbih), elhamdülillâh (tahmid), lâ ilâhe illallâh (tehlil) ve Allahu ekber (tekbir) kelimeleri ayrı ayrı birer sadakadır. İyiliği emretmek, bir kötülükten nehyetmek, evet bunların her biri birer sadakadır. Görüldüğü üzere dinimizde hayır yolları pek çok olup sayılamayacak kadar sınırsızdır.

Hele böyle tek tek hayır ve iyilik olan konuların yanında bir de toptan hayır olanlar vardır ki, bunlar işi daha kolaylaştırmaktadır. Hadisimizde işte bunlardan biri, kuşluk (duhâ) vakti kılınan namaz olarak bildirilmiştir. Halkımızın “Kuşluk Namazı” dediği bu ibadet, iki rekât ile sekiz rekât arasında değişen nâfile bir ibadettir. Bu namaz, hadiste

sayılan sadakaları topluca ödeme imkânıdır. Çünkü namaz, bedenın bütün organlarıyla yapılan bir ibadettir. Namaz kılmakla her organ kendi şükrünü yerine getirmiş olur. Öte yandan her türlü tesbih ve tahmid, tehlil ve tekbir namazda bir arada bulunmaktadır. Namaz, nefse hayrı emretmek ve onu münkerden nehyetmektir. Nitekim bir âyet-i kerîmede, “Namaz her türlü kötülük (fahşâ ve münkerden) alıkor” [Ankebût sûresi (29), 45] buyurulmuştur.

1142 ve 1435 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimizde insan vücûdundaki mafsalların sayılmaması, maksadın anatomi dersi vermek olmadığındandır. Öte yandan “sadakadır” diye belirtilenlerin tamamı, “maddî” yönü olmayan hususlardır. “Sadaka” deyince, akla hemen mâlî iyilikler gelir. Oysa hadisimiz her hayırlı işin sadaka olduğunu bize öğretmektedir. Oturup kalkarken, uzanıp yatarken bile insanın “sadaka” niteliğinde iyilikler yapabileceğini bildirmektedir.

“Kuşluk Namazı”, güneşin doğuşundan yaklaşık kırk beş dakika sonra başlayıp zevâl vaktine yarım saat kalıncaya kadar devam eden zaman içinde kılınır. Gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınması daha uygundur. Bu namazın bu kadar

faziletli oluşu, muhtemelen, bu zaman kesiminin herhangi bir namazın vakti olmaması dolayısıyla çoğu kişinin ibadeti düşünmemesindendir. Zira bizim gibi ılıman iklim kuşağında bulunan ülkelerde öğle öncesi yoğun iş saatleridir. Meşgale veya gaflet zamanında yapılan ibadetlerin fazileti daima farklıdır. Bu sebeple gecenin seher vakti de aynı üstünlüğe sahiptir (Kuşluk namazı hakkında geniş bilgi için bk. 1141-1145 numaralı hadisler).

Hadisten Öğendiklerimiz

1. İyilik ve hayır yapmaya gayret gösterilmeli, mâlî ve fiilî olarak yapılamazsa, tesbih, tekbir gibi sözlü olarak yapılmalıdır. Sadaka ve hayır yollarının çeşitli olduğu unutulmamalıdır.

2. “Kuşluk Namazı” önemli, şükür ve sadaka niteliği yüksek bir nâfile ibadettir. Hz. Peygamber bu namazı hem kılmış hem de kılınmasını teşvik etmiştir. İki rek’at olarak kılınması da yeterli olmaktadır.

عُرِضَتْ «: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَنْهُ قَالَ الثَّالِثُ -120
عَلَى أَعْمَالِ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا فَوَجَدْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَدَى
يُمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ ، وَوَجَدْتُ فِي مَسَاوِيءِ أَعْمَالِهَا النَّخَاعَةَ تَكُونُ فِي
. ملسم هاور « الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ

120. Yine Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ümmetimin iyi-kötü bütün amelleri bana gösterildi. İyi işlerinin içinde, gelip geçenlere eziyet veren şeylerin yollardan kaldırılmasını da buldum. Kötü amelleri arasında da mescidde temizlenmeden bırakılmış balgamı gördüm.”
Müslim, Mesâcid 57. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 7

Açıklamalar

Ümmetin bütün amelleri konusunda Hz. Peygamber'in bilgilendirilmesi onun bir özelliğidir. Peygamber Efendimiz burada belki bir çok insanın iyilik ve kötülük olduğu hakkında herhangi bir fikre sahip bulunmadığı iki konuyu dikkatlere sunmaktadır. Gelip geçenleri rahatsız eden, yani yaya ve vasıta trafiğini şu veya bu şekilde sıkıştıran, engelleyen sebeplerin yollardan uzaklaştırılmasını, iyilik ve hayır olarak öğütlemektedir. Yollardaki çer-çöp, taş-toprak, tükrük-balgam gibi tabîî; afiş, reklam, yazı, resim, yaya kaldırımına park edilmiş otomobil gibi sun'î rahatsızlık âmillerinin tümünün yollardan

temizlenmesi tam bir iyiliktir. Şehirleşme anarşisinin yaşandığı günümüzde ve özellikle de büyük şehirlerde bunun ne kadar büyük bir anlam taşıdığını bu şehirlerde yaşayanlar pek iyi bilirler.

Bu ikazın trafik yoğunluğunun olmadığı bir dönemde ve bölgede yapıldığını düşünecek olursak, İslâm'daki iyilik ve hayır idealinin ne kadar köklü ve toplumları ne ölçüde kuşatıcı olduğunu anlamakta güçlük çekmeyiz. O halde yolları temizlemek başlı başına bir iyiliktir. Yürürken ayağın ucuyla yol ortasından kenara atılacak bir taş bile, bir iyilik olarak değerlendirilmektedir. Yeter ki iyilik düşünce ve bilincine sahip olunsun.

Mescidlerin temizliği elbette çok daha önem arzetmektedir. Hz. Peygamber devrinde olduğu gibi zemini kumlu-çakıllı mescidlerde tükürük ve balgam gibi şeylerin meydanda bırakılması bir “kötü amel”dir. Bizim memleketimizde câmî ve mescidlerin zemini genellikle betondur ve halı-kilim kaplıdır. Böyle olunca buralara tükürülmesi ve balgam atılması aslâ düşünülemez. Herkesin yanında bir mendil taşıması, ihtiyaç duyması halinde bu mendili kullanması gerekir. Aksi halde mâbed nezâhetine aykırı davranılmış olur ki, bu da

günahtır. İbadet edelim derken günah işlemenin hiçbir anlamı yoktur. Özellikle kırsal kesimlerde cami görevlilerinin mescid temizliği konusunda cemaati iyice eğitmesi gerekir.

İnsanları rahatsız eden bu şeylerin mescid dışında da meydana bırakılması, sokak ve yollara tükürülmesi aynı şekilde birer kötülük, çirkinlik ve günahtır. Böyle şeylere rastlayanların onları gidermesi de bir toplum hizmeti ve iyiliktir. Müslüman sadece kapısının önünün temizliğinden değil, geçtiği her yerin temizliğinden sorumludur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayır işleri pek çeşitlidir. Gelip geçenlere sıkıntı veren şeyleri yollardan; tükürük ve benzerlerini de mescidlerden gidermek birer iyiliktir.
2. İnsanlara faydası olan işler yapılmalıdır.
3. Mescidlere saygı gösterilmeli, mescid edeblerine uyulmalıdır.
4. Müslüman geçtiği yerde pislik bırakmayan insandır.

لَهَا بِهَذَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ : أَنْ نَاسًا قَالُوا : هُنَّ عِبَارِلُ - 121
الدُّثُورُ بِالْأَجُورِ ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي ، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ،
أَوَ لَيْسَ قَدْ جَعَلَ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ ؟ » : وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ قَالَ
تَحْمِيدَةً إِنَّ يَكُلُّ تَسْبِيحَةً صَدَقَةً ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةً ، وَكُلُّ
صَدَقَةٍ ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٍ ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ ، وَنَهْيٌ عَنْ
يَا رَسُولَ اللَّهِ : أُولَئِكَ «الْمُنْكَرُ صَدَقَةٌ وَفِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ
أَرَأَيْتُمْ لَوْ ؟ » : أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ ، وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ ؟ ، قَالَ
وَزُرُّ ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ
:بِالنَّاءِ الْمَثَلَةُ : «الدُّثُورُ » . مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «كَانَ لَهُ أَجْرٌ
دَثْرٌ : الْأَمْوَالُ ، وَاحِدُهَا .

121. Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre bazı insanlar:

- Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürüyorlar. Zira bizler gibi namaz kılıyor, bizler gibi oruç tutuyor ve ayrıca mallarının fazlasından da sadaka veriyorlar, dediler.
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah size sadaka verme imkânı bahşetmedi mi (sanıyorsunuz)? Her tesbih sadaka, her tekbir sadaka, her tahmid sadaka, her tehlil sadakadır. İyiliği emretmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Hatta (her) birinizin eşiyle yatması bile sadakadır” buyurdu.

- Ey Allah'ın Resûlü, cinsel arzusunu tatmin eden birine bundan da mı sevap var? dediler. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Bu istek ve ihtiyacını haram yoldan giderseydi, günah olmayacak mıydı? Helâl ve meşrû yoldan gidermesinde de elbette sevap vardır” buyurdu. Müslim, Zekât 53, Mesâcid 142

Açıklamalar

Hayır yollarının çok çeşitli olduğunu bu hadîs-i şerîften pek dikkat çekici şekilde öğrenmekteyiz. Para sarfederek hayır ve iyilik yapmak imkânından mahrum fakir sahâbîlerin zenginlere imrenmeleri ve kendileri için hayıflanmaları karşısında Resûl-i Ekrem Efendimiz, “sadaka” deyince sadece “infak” değil, daha başka konuların da akla gelmesi gerektiğini açıklamıştır. Allah Teâlâ herkes için hayır yolları yaratmıştır. Hiç kimseyi hayır işlemekten alıkoymamıştır. İşte meselâ her tesbih (sübhânellah), her tekbir (Allahü ekber), her tahmid (elhamdülillah) ve her tehlil (lâ ilâhe illallah) demek, ayrı ayrı birer sadaka sevabı kazandıran iyiliklerdir. Yine aynı şekilde her iyiliği emretmek ve her kötülükten sakındırmak birer sadakadır. Bu son iki “sadaka”nın değeri

öncekilerden daha büyüktür. Zira emir bil’l-ma’ruf ve nehiy ani’l-münker, farz-ı kifâye hükmünde bir görevdir. Bazı hallerde farz-ı ayn bile olur. Halbuki tesbih, tekbir, tahmid ve tehlil birer zikir ve dolayısıyla “nâfile” birer ibadettir.

Peygamber Efendimiz, bir müslümanın eşiyle cinsel ilişkide bulunmasının bile “sadaka” olduğunu beyan etmiştir. Mübah olan ve günlük beşerî işler ve ilişkilerden de sevap kazanılacağını haber vermiştir. Olayın garipsenmesi üzerine de “aynı cinsel ihtiyacın haram yoldan giderilmesinin günah olduğunu” hatırlatmış ve “helâl yoldan tatmin”in sevap olduğunu kıyâsü’l-aks usûlüyle açıklamıştır. Bir başka hadîs-i şerîfte de sevgili Peygamberimiz “sofrada hanımın ağzına verilen lokma”nın bile bir sadaka olduğunu bildirmiştir.

Bu beyanlar, iyilik ve hayır işlemek isteyenlerin, günlük yaşantısının tabiî uzantıları gibi görünen konularda bile hayır işleme imkânlarına sahip olduklarını göstermektedir. Uyanık olmaya, İslâm çizgisini takip etmeye çağırmaktadır. İyi bir niyet, âdetleri ibadetleştirir. Kötü niyetler de en hâlis ibadetleri, hayır ve iyilikleri bile işe yaramaz hale getirir. Yaygın ve engin bir hayır ve iyilik ortamında bulunduğumuz açıktır. O halde herkes

kendi durumuna göre yapabileceği iyilik ve hayra dikkat etmeli, başkalarının yaptığı iyilik ve hayrın büyüklüğüne veya çokluğuna bakıp ümitsizliğe düşmemelidir. Hangi kuluna neyi ikrâm edeceğini Allah bilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tesbih, tekbir, tahmid ve tehlil gibi zikirler, emir bi'l-ma'ruf, nehiy ani'l-münker gibi fiiller, ailevî ilişkiler, iyi niyetle yapılan mübah işler ayrı ayrı birer hayır ve iyiliktir.

2. Edebine uymak şartıyla, söylenen sözü anlamayanın soru sorması, tekrar açıklama istemesi mümkündür.

3. Kıyas câizdir. Zira Peygamber Efendimiz helâl ve haram cinsel temaslar arasında bir kıyaslama yapmıştır. “Haram olanına ceza varsa helâl olanına da sevap vardır” demeye getirmiş, ashâbından bu iki durumu birbirleriyle ölçmelerini istemiştir. İslâm mezheplerine göre kıyâs câizdir. Kıyas’a sadece zâhirîler karşı çıkarlar. Onların bu aykırı görüşlerine itibar edilmez.

قال لي النبي صلى الله عليه وآله : لاق من ع : س ما خلا -122
لا تحقرن من المعروف شيئاً ولو أن تلقى أخاك بوجهٍ « : مل سو
. مل سم هاور «طليق

122. Ebû Zer radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bana (hitaben)
buyurdu ki:

“Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi (tabiî)
bir iyiliği bile sakın küçük görme!”

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs
24; Tirmizî, Et’ime 30

Açıklamalar

İyiliği iyilik olarak takdir etmek ve yerine getirmek
lâzımdır. İyiliği küçük görmek, önemsememek,
iyilik bilincine sahip olmamaktan ileri gelir.
Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, büyük sahâbî
Ebû Zer hazretlerine hitâben hiçbir “ma’rûf”un
yani Allah’a itaat ve insanlara iyilik ve ihsan
olarak bilinen hiçbir şeyin küçük görülmemesini,
azımsanmamasını tenbih etmektedir. “Din
kardeşini güler yüzle karşılamak gibi tabiî bir
davranış olsa bile” diye çok çarpıcı bir örnek

vermektedir. Tirmizî’deki bir rivayette (Birr 36) “Din kardeşinin yüzüne gülümsemen sadakadır”, bir başka hadiste de “Her ma’rûf sadakadır. Din kardeşini güler yüzle karşılayan da ma’rûftandır” (Tirmizî, Birr 45) buyurulmaktadır.

Din kardeşini güler yüzle neş’eli bir şekilde karşılamak onu sevindirir ve içini rahatlatır. Bir mü’mini sevindirmek ise, hiç şüphesiz başlı başına bir iyiliktir.

Gerçekten bir çoğumuz, küçük şeyleri “iyilik” olarak değerlendirmemek yanılgısına düşeriz ve böylece dindeki iyilik imkânlarını kullanamayız. Bu ise, giderek yozlaşan bir günlük yaşantıyı gündemimize getirmektedir. Oysa iman uyanıklığı ve şuuru içinde yaşayanlar, kimsenin tahmin etmediği bir çok noktada iyilik ve hayır işleme fırsatı bulurlar.

İyiliksever olmak, mutlaka büyük iyilikler yapmak demek değildir. Küçük olsun büyük olsun iyiliğe tam bir iyilik nazarıyla bakmak gerekmektedir. Nitekim 696, 797 ve 894 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimiz de bize bu önemli noktayı hatırlatmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde iyilik düşünce ve uygulaması, fevkalâde önemli, yaygın ve köklüdür.
2. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.
3. Geleni güler yüzle karşılamak başlı başına bir iyiliktir.

قال رسولُ : عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : س داس ل ا -123
عليه صدقة كلُّ سَلَامٍ مِنَ النَّاسِ « : الله صلى الله عليه وسلم
تعدلُ بين الاثنين صدقة ، وتعين الرجل في يومٍ تطلع فيه الشمسُ
دابته ، فتحمله عليها ، أو ترفع له عليها متاعه صدقة ، والكلمة
صدقة ، وطميط الطيبة صدقة ، ويكل خطوة تمشيها إلى الصلَاة
هي ل ع ق ف ت م «الأذى عن الطريق صدقة .

123. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanların her bir eklemi için her gün bir sadaka gerekir. İki kişi arasında adâletle hükmetmen sadakadır. Bineğine binmek isteyeneye yardım ederek bindirmen yahut yükünü bineğine yüklemen sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaz için mescide giderken attığın her adım bir

sadakadır. Gelip geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan gidermen de sadakadır.”

Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 12, Edeb 160

Açıklamalar

Biraz yukarıda geçen 119 nolu hadiste her eklem (ve kemik) için bir sadaka gerektiğini öğrenmiştik. Bu hadîs-i şerîften de sadaka borcunun “güneşin doğduğu her gün için bir sadaka” olduğunu öğrenmekteyiz.

Sağlık herşeyin başıdır; en büyük devlettir. Vücudumuzdaki kemik-mafsal (eklem) yapısı, yani iskelet, aynı zamanda hayatın ve sağlığın da temel yapısıdır. Binaenaleyh bunların her biri için her gün bir iyilik ve sadaka borcumuzun olması pek tabiîdir. Zira aslında biz, her gün yeni bir günü, başka bir hayatı yaşamaktayız.

İşte bu görevimizin yerine getirilmesinde de “müsamaha dini” olan İslâm imdadımıza yetişiyor. Hayır yollarının çokluğu ilkesiyle bizleri rahatlatıyor. İşimizi kolaylaştırıyor. Bu hadîs-i şerîfte de yeni bazı hayır yolları ve imkânları

önümüze konulmaktadır. Dargın iki müslümanın arasını bulmak, hayvanına veya arabasına binmeye çalışana yardımcı olmak, eşyasını yüklemekte, taşımakta güçlük çekenlere yardım etmek, camiye namaz için giderken yürümek. Bu demektir ki, beş vakit namazını camide kılmaya özen gösteren ve en az günde üç yüz altmış adım atan müslüman, eklem ve kemiklerinin o günkü sadaka borcunu ödemiş olur. Sağlığına hizmet etmiş olur.

Gelip geçenleri rahatsız eden herşeyi yoldan kaldırmanın sadaka olduğu bu hadîs-i şerîfte de tekrar edilmektedir. Bu da konunun ehemmiyetini göstermektedir. Hadisimiz 250 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşlerinin arasını bulmak bir hayırdır.
2. Namazları câmide cemaatle kılmaya özen göstermek, sadece her adıma bir sadaka sevabı ile düşünülünce bile, büyük bir kazançtır. İhmal etmemek gerekir.

3. Eşyâsını taşımakta, yüklemekte güçlük çekenlere yardımcı olmak, hem insânî hem de İslâmî bir meziyet ve iyiliktir.

4. Müslüman, çevresine karşı duyarlı davranan insandır.

ورواه مسلم أيضاً من رواية عائشة رضي الله عنها قالت 124-
إِنْسَانٌ مِنْ بَنِي إِثْنَةِ خُلُقٍ كُلُّ « : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
أَدَمَ عَلَى سِتِّينَ وَثَلَاثَمِائَةِ مَفْصِلٍ ، فَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ ، وَحَمِدَ اللَّهَ ، وَهَلَّلَ
اللَّهَ ، وَسَبَّحَ اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ ، وَعَزَلَ حَجَرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ
عَنْ شَوْكَةٍ أَوْ عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ ، أَوْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَى
مُنْكَرًا ، عَدَدَ السِّتِّينَ وَالثَّلَاثَمِائَةِ ، فَإِنَّهُ يُمْسِي يَوْمَئِذٍ وَقَدْ زَحَزَحَ نَفْسَهُ
« عَنْ النَّارِ .

124. Aynı hadisi Müslim'in Hz. Âişe'den rivayetine göre Âişe radiyallahu anhâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“Gerçek şu ki, her insanın vücudunda 360 eklem (ve kemik) bulunmaktadır. Kim bu eklem sayısı kadar Allahü ekber, elhamdülillah, lâ ilâhe illallah der, Allah'dan bağışlanma diler, insanların yolu üzerinden taş, diken veya kemik gibi şeyleri kaldırır, iyiliği emreder veya kötülükten nehyeder

ise, o günü kendisini cehennemden uzaklaştırmış olarak geçirir.”

Müslim, Zekât 54

Açıklamalar

Bazı Riyâzü's-sâlihîn nüshalarında önceki rivayetle birlikte verilen bu hadîs-i şerîfte, öncekinden farklı olarak insan vücudunda 360 eklem ve oynak kemik bulunduğu, her gün için bunların karşılığı olarak iyilik ve hayır işlemek üzere tekbir (Allahu ekber), tahmid (el-hamdülillah), tehlil (lâ ilâhe illâllah) ve tesbih'e (sübhânallah) ilaveten istiğfâr edilebileceği bildirilmektedir. Yine önceki hadiste “eziyet veren şeyi yoldan gidermek” şeklinde yer almış olan prensip burada taş, diken ve kemik gibi şeylerin yoldan uzaklaştırılması olarak açıklanmış bulunmaktadır.

Ayrıca, sayılan bu hayır ve iyilik türlerinden bir günde 360 tane yapılması halinde, o günün borcu ödenmiş, dolayısıyla o gün cehennemden uzak kalma imkânı bulunmuş olmaktadır.

Hadisteki sülâmâ kelimesi aslında parmak ve eklem kemikleri demektir. Sonradan vücudun bütün kemik ve eklemleri anlamında kullanılagelmiştir. Bu sebeple hadisimizdeki 360 rakamı eklem ve kemiklerin toplam sayısıdır. Yoksa tıp ilmine göre insan vücudunda irili-ufaklı 206 kemik vardır.

Aslında burada bir hususa da işaret etmekte fayda vardır. Hz. Peygamber bir operatör, bir biyolog değildir. O hidâyet rehberidir. Onun maksadı, anatomi dersi vermek değil, o yapının belli bazı özelliklerine işaret ederek insanları inanmaya, doğruya ve mutluluğa çağırmaktır. Bu sebeple verilen rakamın kendisi değil, o yapının mükemmelliğine dikkat çeken mânası önemlidir.

Bütün bu rivayetler, günlük hayır ve iyilik olarak müslümanların önünde büyük imkânların bulunduğunu göstermekte ve bizleri bu imkânlardan yararlanmaya çağırmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her nimetin bir külfeti, bir şükrü vardır.

2. Allah Teâlâ kullarını kolaylıkla yapabilecekleri iyilik ve hayır imkânlarına kavuşturmuş, böylece onlara olan rahmet ve merhametini ortaya koymuştur.

3. Hadiste sayılan iyilik ve hayır çeşitlerini, sayıldıkları sıra ile yerine getirmek şart değildir. Hangisini yapmaya imkân bulunursa o yapılır.

منْ « : عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : عباس لـ 125- غدا إلى المسجد أو راح ، أعد الله له في الجنة نزلاً كلما غدا أو . والرزق وما يهيأ للضيف القوت : «النزل» . متفق عليه «راح

125. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sabah veya akşam camiye giden kimseye, her gidişi için Allah cennette bir ikram hazırla(tı)r.”
Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285

Açıklamalar

Tan yerinin ağarmasından öğle (zevâl) vaktine kadar yapılan yürüyüşe Arapça'da gudüv; öğleden gün batımına kadar yapılan yürüyüşe de revâh denir. Peygamber Efendimiz bu iki kelimeyi bir

arada zikretmekle sabah-akşam yani bir gün boyunca mescide gidip gelmeyi kastetmiştir. Nitekim Allah Teâlâ bir âyette, “Cennette sabah-akşam yiyecekleri onlara sunulur” [Meryem sûresi (19), 62] buyurmuştur. Yani orada kaldıkları sürece devamlı olarak onlara rızıkları verilir demektir.

Cennette sunulacak ikram, hadisimizde “nüzü” kelimesiyle anlatılmıştır. Nüzü, ziyâfet, misâfiri ağırlamak için yapılan hazırlık anlamındadır. Tabiatıyla bu hazırlık içine, yiyecek-içecek şeyler ve kalacak yer ve diğer ikramlar da dahildir. Böyle olunca, 1055 numarada tekrarlanacak olan hadisimizin anlamı “Sabah-akşam mescide devam eden kimseye Allah Teâlâ cennette devamlı ikramda bulunur” demek olur. Mescide her gidiş-geliş sanki cennetteki ziyâfet ve ikrama gidip gelmek gibidir. Bu da herhalde her müslümanın arzu edeceği bir ikramdır. O halde cemaate devam etmek de başlı başına bir hayır ve iyiliktir. Hem de sonucu cennette ağırlanmak olan bir hayır ve iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami ve mescidlere ibadet, zikir ve ilim için devam etmek başlı başına bir iyilik ve hayırdır.

2. Cemaate devam eden ve ibadetleri cemaatle eda eden kimse, cennette ağırlanmayı hakeder.

قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاقِ هُنَّ ع : نِ مِثْلُهَا -126
«وَلَوْ فَرُسِينَ شَاةٍ يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا»
. متفقٌ عليه .

كالحافِرِ مِنَ الدَّابَّةِ ، قال : الْفَرُسِينَ مِنَ الْبَعِيرِ : يَرَهُو جَلَّالُاق
وَرُبَّمَا اسْتُعِيرَ فِي الشَّاةِ

126. Yine Ebû Hüreyre radıyallanu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey müslüman hanımlar! Hiç bir komşu hanım, bir koyun paçası bile olsa, komşusuna vereceğini küçük gör(üp vermemezlik et)mesin.”

Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ 6

Açıklamalar

Araplar, evde kocasına bir nevi komşuluk ettiği için evin hanımına c  re dedikleri gibi, hanımın kumasına da kin  ye yoluyla c  re derler. Burada c  re, “kom  u kadın” anlamındadır.

Firsin, aslında deve tabanı demektir. Koyun tırnağı anlamında da kullanılmaktadır. Dilimizde “pa  a” denilir. “Koyun pa  ası” (veya koyun tırnağı) hediye etmek   det olmadığı i  in burada hediye edilecek   eyin azlığı abartılı   ekilde ifade edilmi  tir. Yani ne kadar k    k ve az olursa olsun, kom  ular arasında hediye alıp vermenin ihmal edilmemesi istenmektedir.

Hadisteki uyarı, hediye veren kom  u kadına y  neliktir. Nitekim bu hadis Sah  ih-i M  slim’de “Az bir   ey de olsa sadaka vermeyi te  vik, azımsayarak k    k bir   eyi vermekten geri durmamak” ba  lığı altında yer almı  tır. M  slim’in Sah  ih’indeki bab ba  lıklarını da Nevev   koymu  tur. Bu iki hususu dikkate alarak biz hadisi, Nevev  ’nin anladığı   ekilde terc  me ettik. Ayrıca Buh  r   de hadisi Hibe B  l  m  ’n  n ilk hadisi olarak de  erlendirmi  tir.   una da i  aret edelim ki, hadisteki uyarının, kendisine bir   ey hediye edilen kom  u kadına y  nelik olması da muhtemeldir. Buna g  re m  na, “Hi  bir kom  u kadın, bir koyun

paçası bile olsa komşusunun hediye ettiği şeyi küçümsemesin” demek olur. Nitekim hadis böyle de tercüme edilmiştir. Biz yaptığımız tercümenin, hayır yollarının çokluğu konusuyla olan alâkası noktasından daha isâbetli olduğu kanaatindeyiz. Hem hediye ölçü, verilenin ihtiyacı ya da arzusu değil, verenin imkân ve cömertliğidir. Halkımız, “Az veren candan, çok veren maldan” diyerek bu noktaya işaret etmektedir. “Dostum beni ansın da isterse soğan kabuğu ile ansın” sözü de hadisimizdeki ölçünün kültürümüze yansımalarından başka bir şey değildir.

308 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîfte doğrudan müslüman hanımlara hitâbedilmiş olmasını iki şekilde yorumlamak mümkündür:

* Komşular arası ilişkiler daha çok hanımlarca yürütüldüğü için onların dikkati çekilmiştir.

* Alınıp verilen şeyleri küçümseme, azımsama ve hatta dedi-kodu vesilesi yapma daha çok hanımlar arasında görülür. Bu yüzden uyarı onlara yöneltilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.
Azımsandığı için ihmal edilecek iyilik ve hayırlar sonuçta büyük kayıplara vesile olur.

2. Çok küçük ve basit şeylerle de iyilik ve hayır işlemek mümkündür.

3. Komşular arasındaki ikramlar başlı başına birer iyiliktir.

4. İyiliği küçük görme daha çok hanımlarda görülen bir kusurdur. Onları bu konuda eğitmek gerekmektedir.

« :عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : عساتلأ -127
فأفضلها قول لا :ة الإيمان بضع وسبعون ، أو بضع وسئون شعب
إله إلا الله ، وأدناها إمطة الأذى عن الطريق ، والحياء شعبة من
متفق عليه »الإيمان .

« والشعبة » .من ثلاثة إلى تسعة ، بكسر الباء وقد تفتح «البضع»
القطعة : »

127. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İman yetmiş (veya altmış) küsur özelliştir (şu’bedir). En yükseği, ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ demek; en aşağısı ise, eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imanın bir bölümüdür.”

Müslim, İmân 58. Ayrıca bk. Buhârî, İmân 3; Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Nesâî, İmân 16; Tirmizî, Birr 80; İmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

684 numarada tekrarlanacak olan hadisimizin ifadesinden imanın bir asıl yapısı (ki, o kalp ile tasdiktir) bir de o yapının dalları, şubeleri olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bazı âlimlerce işaret edildiği gibi hadiste iman ağaca benzetilmiş gibidir. Kur’ân-ı Kerîm’de de iman gerçeğini belirten söz, ağaca benzetilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

“Güzel söz, kökü (yerde) sâbit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir. Ki o ağaç, Rabbinin izni ile her zaman yemişini verir. Allah, öğüt alsınlar diye insanlara böyle benzetmeler yapar” [İbrahim sûresi (14), 24]. İman kökü kalbde, dalları ise, insan davranışları olarak dışarıda yani hayatta olan bir

tevhid ağacıdır. Rivayetlerdeki farklılığa göre bu dallar ya yetmiş veya altmış küsurdur. Bunları 77 olarak sayan ve her biri hakkında detaylı bilgi veren özel kitaplar bulunmaktadır. Bu tür eserlerin en meşhuru, muhaddis Beyhakî'nin (ö. 458/1066) Şuabü'l-İmân'ıdır.

“İmanın şubeleri” ile ilgili genel çerçeveyi belirleyen hadîs-i şerîf, önümüze ilgi çekici bir çizgi koymaktadır. “Lâ ilâhe illallah” demekten, yoldaki eziyet veren şeyleri gidermeye kadar uzanan bu çizgi teori ile pratik, düşünce ile uygulama kısacası din ile dünya ayrılmazlığıdır.

Peygamber Efendimiz, kalpteki tevhid inancının sözlü ifadesi demek olan “Allah’tan başka ilâh yoktur” ikrarının en yüksek ve en üstün iman görüntüsü olduğunu söylüyor. Yoldan, eziyet veren şeyleri gidermenin de bu imanın yerine getirilmesi en kolay ve belki bir anlamda faydası en az olan belirtisi olduğunu ifade ediyor. Biri tamamen mânevî ve kalbi bir kabulün ifadesi; öteki, yoldan meselâ bir taşı kenara iteklemek gibi tamamen maddî ve fevkalâde kolay bir hareket... Ancak her ikisi de aynı iman gövdesinin dalları... İnsan davranışlarının iman ile ilgisi, din ile dünyanın birbiriyle olan birlikteliği ve madde-mâna

kaynaşması herhalde ancak bu kadar belîğ bir şekilde ortaya konulabilirdi..

Öte yandan “imanın şubeleri” olarak kitaplarımızda sayılan 77 özelliğın 30’u inançla, 47 tanesi ise dil ve beden ile yapılabilecek ibadetleri ve bunlara ilaveten aile ve toplum (âmme) hukukuyla alakalı konuları kapsamaktadır. Bunlar arasında yöneticiliğı adâlet üzere yapmak, devlet başkanına itaat etmek, cihada çıkmak...gibi tamamen yönetim ve devlet ile alâkalı olan hususlar da bulunmaktadır. Hatta utanma duygusunun bile imanın bir şubesi olduğunu hadisimizden öğrenmekteyiz. O halde bütün bunların ve iman ile ilgili diğerk hadîs-i şerîflerin topluca ortaya koyduğı gerçek ve verdiğı mesaj şudur: İslâm’da iman ile şu ya da bu şekilde alâkası olmayan herhangi bir davranış yoktur. Dolayısıyla din-devlet ayrılığı, din-dünya ğayrılığı gibi bir anlayış da kesinlikle mevcut değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, birbirinden farklı değerde de olsa bir çok özellikten meydana gelmektedir. Bu özelliklerin herbirinin doğrudan doğruya iman ile organik alâkası bulunmaktadır.

2. İslâm'da din ve dünya ayrılığı yoktur. Bunlar tam bir bütünlük içindedir. Bu sebeple de “din işi ayrı, dünya işi ayrı” gibi laik anlayışlara İslâm'da yer yoktur.

3. İman şubelerinin her biri başlı başına bir hayır ve iyilik vesilesidir.

4. Hayır yollarının çokluğu, imanın şube sayısından da bellidir.

5. Hayâ, hayırdır, hayır getirir.

« :عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ر شاعلا -128
بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ ، فَوَجَدَ بئراً فَنَزَلَ فِيهَا
يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فَقَالَ فَشَرِبَ ، ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ
لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي ، :الرَّجُلُ
فَنَزَلَ الْبئرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَدِهِ ، حَتَّى رَقِيَ فَسَقَى الْكَلْبَ ،
يا رسولَ الله إِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْراً ؟ :قَالُوا لَهُ فَعَفَرَ لَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ
. متفقٌ عليه «في كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ » :فَقَالَ

فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَعَفَرَ لَهُ ، فَأَدْخَلَهُ » : يراخبلل ءي اور ي فو
. « الجنة

لَبُّ يُطِيفُ بِرَكِيَّةٍ قَدْ كَادَ يَقْتُلُهُ الْعَطَشُ إِذْ بَيْنَمَا كَ : وفي رواية لهما
رَأَتْهُ بَغِيٌّ مِنْ بَغَايَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ، فَنَزَعَتْ مُوقَهَا فَاسْتَقَتْ لَهُ بِهِ ،
«فَسَقَتْهُ فَغُفِرَ لَهَا بِهِ».

وَهِيَ «رَكِيَّةٌ» يَدُورُ حَوْلَ : «وَيُطِيفُ» . الْحُفَّ : «المُوقُ»
لِبُرٍّ .

128. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Vaktiyle bir adam yolda giderken çok susadı. Bir kuyu buldu ve içine indi; su alıp dışarı çıktı. Bir de ne görsün, bir köpek, dili bir karış dışarıda soluyor ve susuzluktan nemli toprağı yalayıp duruyordu. Adam kendi kendine “bu köpek de tıpkı benim gibi pek susamış” deyip hemen kuyuya indi, mestini su ile doldurdu ve mesti ağzına alarak yukarıya çıktı ve köpeğı suladı. Onun bu hareketinden Allah Teâlâ hoşnut oldu ve adamı bağışladı.”

Sahâbîler:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bizim için hayvanlardan dolayı da sevap var mı? dediler. Resûl-i Ekrem:

– “Her canlı sebebiyle sevap vardır” buyurdu.

Buhârî, Müsâkât 9, Mezâlim 23, Edeb 27; Müslim, Selâm 153. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 44; İbni Mâce, Edeb 8

Buhârî’nin bir başka rivayetinde “Allah ondan memnun oldu ve onu bağışlayıp cennetine koydu” beyânı yer almaktadır.

Buhârî ve Müslim’in diğerk bir rivâyetlerinde de şöyle denilmektedir:

“Susuzluktan ölmek üzere olan bir köpek bir kuyunun etrafında dolaşıp duruyordu. İsrailoğullarından fâhişe bir kadın onu gördü; hemen çizmesini çıkardı ve onunla köpek için kuyudan su çekerek onu suladı. Bu yüzden o kadın bağışlandı.” Buhârî, Enbiyâ 54; Müslim, Selâm 155

Açıklamalar

Hayır ve iyiliğin sadece insanlara yönelik olmadığını, hayvanlara yapılacak iyiliklerin de Allah’ı hoşnut ettiğini Sevgili Peygamberimiz

verdiği bu ilgi çekici misalle ortaya koymuş bulunmaktadır.

Hız. Peygamber'in geçmiş ümmetlerden örnekler vermesi, onun eğitim ve öğretim yollarından biridir. Aynı türden hareketlerin ümmeti için de geçerli olduğu açıktır. Genel bir kaide vardır: Geçmiş ümmetlere ait herhangi bir hüküm, Allah ve Resûlü tarafından nakledilince, bizim için de geçerlik kazanmaktadır. Bu “şer'u men kablenâ şer'un lenâ izâ kassahu'l-lâhu ve resûlüh” şeklinde ifade edilir.

Peygamber Efendimiz'in burada verdiği örnek karşısında, sahâbîlerden bazılarının “Hayvanlardan dolayı da sevap kazanabilir miyiz?” diye sormaları normaldir. Çünkü bu tür bir davranış o günkü toplumda mevcut değildi. Daha doğrusu “hayvan hakları” gibi bir kavram pek bilinmiyordu. “Âlemlere rahmet” olarak gönderilmiş bulunan Sevgili Peygamberimiz, bu soruyu soranları ve onlar gibi düşünen bütün insanları ikaz ve irşad etmiş ve “her canlıdan dolayı sevap kazanılacağını” açık-seçik ifade buyurmuştur. Hatta bir hayvana bile iyilik etmekle, Allah'ın hoşnut edileceğini duyurmuştur.

Hadisin öteki rivayetlerinde verilen bilgiler durumu biraz daha aydınlatmakta, o köpeği sulayan kişinin veya günahkâr kadının cennete konulduğunu ve bu hareketi dolayısıyla Allah'ın affını kazandığını bildirmektedir. Demektir ki, Allah'ın yaratıklarına yapılacak iyilikler, bir takım günahlara kefâret olmaktadır. O halde yapılabilecek iyilik ve hayrı geri bırakmamak lâzımdır. Bizim saadetimiz, yaptığımız iyiliklere bağlıdır. Özellikle de kimsenin görmediği yerlerde yaptığımız iyiliklere... Zira hadisimizdeki olay, başkalarının gözlerinden ırak bir ortamda geçmiştir. Öte yandan, yapılan iyiliğin tam yapılması da ayrı bir özellik ve önem taşımaktadır. Zira misâlimizde köpeğe kanıncaya kadar su verilmiştir. Yani iyilik ve ikrâm tam yapılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'da hayır yolları gerçekten pek çeşitlidir. Hayvanlara yapılacak iyilik ve gösterilecek şefkat de bu iyilikler arasında yer almaktadır.
2. Ciğer sahibi her canlı, sevap vesilesidir.
3. İyiliği kim yaparsa yapsın, niyeti iyilik yapmak olduktan sonra mutlaka onun faydasını görür.

4. Allah iyilik yapanları sever.

5. İnsan gibi faziletli ve üstün olanın, hayvan gibi daha aşağı seviyede olana hizmet etmesi pek tabiîdir.

«: عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْحَادِي عَشَرَ -129
ظَهَرَ الطَّرِيقَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَجُلًا يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ فِي شَجَرَةٍ قَطَعَهَا مِنْ
مِلْسَمِ هَاوِرٍ . «كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسْلِمِينَ

مَرَّ رَجُلٌ بِغُصْنِ شَجَرَةٍ عَلَى ظَهْرِ طَرِيقٍ «: عِيَاوِرِي فَو
«وَاللَّهِ لَأُنَحِّينَ هَذَا عَنِ الْمُسْلِمِينَ لَا يُؤْذِيهِمْ ، فَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ : فَقَالَ

يَنَامُ رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ ب «: اَمَهْلَ عِيَاوِرِي فَو
«غُصْنِ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ ، فَأَحْرَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ ، فَغَفَرَ لَهُ .

129. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslümanları rahatsız eden yol üstündeki bir ağacı kesen bir kişiyi cennet nimetleri içinde yüzer gördüm.” Müslim, Birr 129

Bir başka rivayette (Müslim, Birr 128) şöyle buyurulmaktadır:

“Adamın biri, yol üzerinde bir ağaç dalı gördü ve ‘Allah’a yemin ederim ki, bunu müslümanları rahatsız etmemesi için buradan kaldıracığım’ dedi (kaldırdı ve) bu yüzden cennete konuldu.”

Buhârî (Ezân 32, Mezâlim 28) ve Müslim’in (Birr 127, İmâre 164) müşterek bir rivayetlerinde de şöyle buyurulmaktadır:

“Bir adam yolda yürürken yol üzerinde bir diken dalı buldu ve onu yoldan uzaklaştırdı. Bu sebeple Allah ondan hoşnut oldu ve onu bağışladı.”

Açıklamalar

Her üç rivayette de gelip geçenlere sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmanın, Allah’ın rızâsını ve cennetini kazanmaya vesile olduğu belirtilmektedir. Bu, dinimizdeki hayr ve iyilik çeşitlerinin pek çok olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda da Allah Teâlâ’nın rahmeti için bahâ değil, bahâne istediğinin delilidir. Gelen geçeni rahatsız etmesin diye yoldan bir ağaç dalını veya bir dikenini iyi niyetle kenara çekmek, bağışlanmak için yetmektedir. Bu hadisler, yolların temizliği

konusunda büyük teşvik unsurları ihtiva etmektedir.

Burada şu noktaya da dikkat edilmelidir. Yolların temizliği ve gelen geçeni rahatsız etmeyecek şekilde olması topluma yönelik bir hizmet ve iyiliktir. Bugünkü ifadesiyle söylersek, bir “kamu hizmeti”dir. Bu sebeple onun sonucu, Allah Teâlâ’nın hoşnutluğu ve cennet olmaktadır. Bu demektir ki, dinimizde topluma yönelik iyiliklerin karşılığı daima pek büyüktür. O halde kamu yararına olan hiçbir şeyi küçük görmemek daha akıllıca bir davranıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların yollarının temiz tutulması gereklidir.
2. Müslümanlara zarar veren herşeyi ortadan kaldırmak ve onlara fayda verecek işleri yapmak, büyük hayır ve mutlu neticelere götürücü iyiliklerdir.
3. Samimiyetle yapılan küçük ve basit iyilikler bile insana cenneti kazandırabilir.

4. Müslümanlar huzur işçileridir.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :عنه قال :الثاني عشر -130
سن الوضوء ، ثم أتى الجمعة ، فاستمع وأنصت ، من توضأ فأد :
غفر له ما بينه وبين الجمعة وزيادة ثلاثة أيام ، ومن مس الحصا
. ملسم هاور «فقد لغا

130. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kişi güzelce abdest alır, cuma namazına gider, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, abesle iştiğal etmiş olur.”

Müslim, Cuma 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cuma 5; İbni Mâce, İkâme 62, 81

Açıklamalar

“Camide çakıl taşlarıyla oynamak” bize garip gelebilir. Zira memleketimizde genellikle cami ve mescidlerin zemini tahta veya beton olup halı-kilim vs. ile kaplıdır. Bu ifade Arabistan gibi sıcak iklim bölgelerinde ve özellikle de Resûlullah

sallallahu aleyhi ve sellem devrindeki mescidlerin zeminlerinin kum ve çakıl taşları ile kaplı olduğu gerçeğiyle ilgilidir. Bizim memleketimizde de namazgâhlar ve yaylalarda mescid yeri olarak ayrılmış yerler için bu durum söz konusudur.

Demektir ki, hutbe okunurken mescidin tabanındaki taş-toprak, halı, kilim, hasır vs. ile oynamak, onlarla meşgul olmak, yanındaki insanların dikkatlerini de çekeceği ve hutbeyi dinleme görevini ihlal edeceği için cumanın sevabından mahrum kalmaya vesile olabilecek bir lüzumsuzluk ve bir abesle iştigaldir. Zira unutulmamalıdır ki, her zaman ve zeminin kendine has bir işi vardır. O zaman ve zeminde o işin yapılması en isabetli davranış olur. Ondan başkasıyla meşguliyet ise, abesle iştigaldir. Hutbe okunurken yapılacak yegâne iş de, susup hatibi dinlemekten ibarettir. Güzellik ve hayır buradadır. Hutbe esnasında başka şeylerle meşgul olmak, sanki hutbenin dinlenmemesini istemek gibidir ve şu âyetteki kötülenmiş tavra benzemektedir: “Kâfirler; ‘Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız” dediler’ [Fussilet sûresi (41), 26].

Güzelce abdest alıp camiye cuma namazı için gelen ve emre uyarak hutbeyi dinleyen kimse, üç gün fazlasıyla iki cuma arasındaki -yani toplam on günlük- hatalarından kurtulur. Ulemâ bu hataların “küçük günahlar” olduğunu söylemişlerdir. Bu durum, bir iyiliğe on sevap ölçüsünün uygulamasıdır.

İbadetlerin, gereği gibi yerine getirilmesi ayrıca bir iyilik ve fazilettir. Hadis 1150 numarada tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü yıkanmak farz değil, fazilettir.
2. Abdesti tastamam, güzelce almak müstehabdır.
3. Hutbe okunurken hiçbir şeyle meşgul olmadan ve konuşmadan dinlemek gerekir.
4. Hutbe esnasında bir başka şeyle meşgul olmak, abesle iştigaldir ve yasaktır. Cumanın fazilet ve sevabından mahrum kalmaya sebeptir.
5. Hutbeyi can kulağıyla dinlemek gereklidir.

6. Hatibi duymayacak kadar uzakta veya cami dışında olanlar da susmalı, konuşmamalıdır.

7. İbadetleri, şartlarına uygun biçimde, en güzel şekilde yerine getirmek ayrıca bir hayır ve iyiliktir.

عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :الثالث عشر -131
و المؤمن فغسل وجهه خرج من وجهه إذا تَوَضَّأَ العبدُ المُسَلِّم ، أ «
كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بَعَيْنُهُ مَعَ الْمَاءِ ، أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ ، فَإِذَا
غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَتْ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ
رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ ، فَإِذَا غَسَلَ
رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ
ملسم هاور .

131. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir müslüman (veya mü'min) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp

gider. Nihayet o müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur.” Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk Tirmizî, Tahâret 2

Açıklamalar

1030 numarada tekrarlanacak olan hadisteki “müslüman” veya “mü’min”, “su” veya “suyun son damlası” şeklinde görülen ihtimalli ifadeler, râvinin tereddüdünden ileri gelmektedir. Hadis Usûlü’nde buna şekkü’r-râvî denilir. Yani râvilerden biri bu iki kelime veya ifadeden hangisinin söylenmiş olduğunda tereddüde düşmüştür. Bu tereddüdünü de şu veya şu diyerek duyurmaktadır. Bu durum hadis râvilerinin ilmî emânete ne ölçüde riâyetkâr davrandıklarının bir göstergesidir.

Bugün elimizde bulunan Müslim’in Sahih’inde, “Nihayet o müslüman günahlarından tamamen arınır ve tertemiz olur” ifadesi, hadisin en sonunda yer almaktadır. Ancak her nasılsa buradaki hadis metninde iki kez geçmektedir. Bundan ötürü biz ilk geçtiği yerin tercümesini parantez içinde verdik. Bu ya nüsha farkından veya bir yanlışlıktan ileri gelmektedir.

Hadîs-i şerîf, ibadet hazırlıklarının da iyilik ve hayır yollarına dahil olduğunu göstermektedir. Bu konuda kesin kanaat edinilmesi için hadiste ayrıntılı bilgi verilmektedir. İnsan yüzünde başka organlar da bulunmasına rağmen sadece gözlerden söz edilmesi, ya gözlerle işlenen günahların daha çok olduğundandır veya abdestte gözlerin içi yıkanmadığına göre, onlarla işlenen günahlar kalır mı endişesini ortadan kaldırmak içindir. Eller ve ayaklar da zikredilmek suretiyle, aslında abdest alan kimsenin bütün abdest organlarıyla işlemiş olduğu günahlardan, hatta bütün vücuduyla işlediği küçük günahlardan arındığı anlatılmıştır. Nitekim aynı konuda Müslim’de yer alan bir başka hadiste “Güzelce abdest alan kimsenin, tırnak altlarına varıncaya kadar bütün vücudundan günah izleri silinir” buyurulmaktadır.

Günahların, belli bir cisimmiş gibi dökülmesi, akıp gitmesi ya da çıkması, mecâzî bir anlatımdır. Maksat onların affedildiğini bildirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest pek faziletli bir ameldir.

2. Abdest gerek tıbbî gerekse mânevî yönden tam bir temizlik vesilesidir.

3. Allah Teâlâ'nın kullarına ikrâm ve lutfu pek boldur.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى:الرَّابِعَ عَشَرَ -132:
الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَرَمَضَانُ إِلَى
مِلْسَم هاور «رَمَضَانَ مُكْفَرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبْتَ الْكَبَائِرُ

132. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Büyük günahlardan kaçınılması halinde, beş vakit namaz, iki cuma ve iki ramazan, aralarında (işlenecek küçük) günahlara kefârettir.” Müslim, Tahâret16

Açıklamalar

1047 ve 1151 numaralarda tekrar gelecek olan bu hadiste (ve benzeri rivayetlerde) farz ibadetlerin, günahlardan arınma vesilesi oldukları müjdelenmektedir. Beş vakit namazın her biri bir önceki ile arasındaki günahların, cuma namazı bir önceki cuma ile arasındaki günahların, ramazan

orucu da bir önceki ramazan ile arasındaki günahların bağışlanmasına sebeptir. Tabî büyük günahlardan sakınmak şartıyla.. Bu demektir ki, ibadetler günahları dezenfekte etmektedir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de de “Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi bir şerefli yere yerleştiririz” [Nisâ sûresi (4), 31] buyurulmuştur.

İbadetlerin böylesine bir hayır ve iyilik yolu olduğu unutulmamalı ve onları sürekli işlemek suretiyle devamlı pırıl pırıl olmaya ve öyle kalmaya gayret edilmelidir.

Geçen birkaç hadiste sayılanların tamamı, hatalara kefâret olacak nitelikteki iyilik ve hayırlardır. Bir anlamda hataların affı için her türlü tedbir alınmış ve kolaylıklar gösterilmiştir. İbadet ve tâatında devamlı olan mü’min, bu ibadetleri sayesinde büyük bir ihtimalle hatalarından kurtulma imkânını bulacaktır. Kefâret olacak hata kalmamışsa, bu yapılanlar birer iyilik olarak kaydedilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlardan uzak durmak lâzımdır.

2. İbadetler, küçük günahlara kefârettir.

3. Namazlı niyazlı müslümanlar, günahlarından arınma bahtiyarlığına sahiptirler.

قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ : لاقِ من ع : الخَامِسَ عشر -133
ألا أدلُّكم على ما يَمْحُو اللهُ بِهِ الْخَطَايَا ، وَيَرْفَعُ بِهِ « : وَسَلَّمَ
إِسْبَاغُ الوُضوءِ » : ، قال بلى يا رسولَ الله : اولاقِ «الدَّرَجَاتِ ؟
على الْمَكَارِهِ وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ
مَلْسَمِ هاور «الصَّلَاةِ ، فَذَلِكُمُ الرَّبَاطُ .

133. Ebû Hüreyre radıyallanu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Allah Teâlâ'nın hataları bağışlamasına ve dereceleri yükseltmesine vesile olan iyilik ve hayırları size açıklayayım mı?” diye sordu.

Ashâb-ı kirâm:

- Evet, (açıkla) ey Allah'ın Resûlü! dediler. Hz. Peygamber:

- “Meşakkatli de olsa abdesti tam almak, mescidlere doğru adımları çoğaltmak, namazdan

sonra gelecek namazı beklemek... İşte sizin ribâtınız (hudut gözcülüğünüz)” buyurdu.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Mesâcid 14, Cihâd 41

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, anlattığı meseleye ashâb ve ümmetinin dikkatlerini çekmek için bazan sorular sorarak açıklamada bulunurdu. Bu onun eğitim usûllerindendir.

1032 ve 1061 numaralarda tekrarlanacak olan hadisimizde sözü edilen zorluk ve güçlükler, aşırı soğuk gibi dış şartlardan doğabilir; hastalık gibi sıhhi şartlardan ileri gelebilir veya suyun yokluğu yahut para ile alınacaksa pahalılığından kaynaklanabilir. Hangi şekilde olursa olsun, abdesti tam ve mükemmel almak, yukarıda bir hadiste geçtiği gibi abdest âzâlarıyla işlenmiş günahların bağışlanmasına vesiledir.

Mescidlere doğru adımları çoğaltmak sözü, uzak mesafelerden namaz için mescidlere yürümeyi akla getirmektedir. Ve bir anlamda mescidlerden uzakta

ev edinmenin daha hayırlı olduğu izlenimini vermektedir. Halbuki, mescidlere doğru adımları çoğaltmak, mescidlere devam etmek, namazları mescidlerde kılmak demektir. Uzakta oturmasına rağmen bu işi yapanın alacağı sevap elbette daha fazla olur. O halde burada tavsiye edilen mescidlere devamdır.

Hız. Peygamber, evlerinin uzaklığından dolayı Mescid-i Nebevî'nin çevresine yerleşmek isteyenleri, yerlerinde kalmaları hususunda uyarmış ve onların bazan namaza imamla birlikte başlayamadıklarına üzüldüklerini görünce, her adımları için kendilerine sevap verileceğini söyleyerek teselli etmiştir. Aksi halde şehir, mescid çevresinde sıkışacak, belki dış mahallelerde oturan kalmayacağı için savunma güçlükleri bile doğabilecekti. Tekrar edelim ki, fazilet evin mescidden uzaklığında değil, mescide gelmek için atılacak adımların çokluğunda, cemaate devamdadır. Evi caminin dibinde olduğu halde camiye, cemaate gelmeyenlerin sırf bu yakınlıktan ötürü elde edecekleri hayır söz konusu değildir. Camiye yakınlık, cemaate devamı teşvik eden bir unsurdur. Böyle değerlendirilirse kazanç büyük olur. Aksi halde sorumluluk artar.

Netice olarak, ne mescide yakınlıkla yetinip cemaate devam etmemek, ne de mescidden uzakta kaldım diye mescid çevresine göç etmek isabetli değildir. Herkes bulunduğu şartlarda camiye ve cemaate devam etmelidir. Önemli olan budur. Nitekim “namazdan sonra namazı beklemek” ifadesi de ister camide, ister dışarıda, ister işinin başında, kalbin gelecek namaz ile meşgul olması ve mescidlere bağlı kalması anlamındadır. Yani ibadet nöbeti tutmak demektir.

Ribât, nöbet tutmak ve nöbet yeri anlamlarına gelir. Düşmana en yakın yerdeki ribât elbette en önemli olandır. Hadisin bir rivayetinde iki defa, bir başka rivayetinde (Muvatta, Tahâret 55) üç defa tekrar edilen “İşte sizin ribâtınız budur” tenbihi, nefisle mücâdelede bu sayılan hususların ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. O halde günlük hayır ve iyiliklere ulaşmanın yolları da çoktur. Müslüman günlük ibadetlerini usûlüne uygun şekilde, iman uyanıklığı içinde yerine getirirse, hudud boylarında nöbet bekliyormuş gibi cihad ve ribât sevabı kazanabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her hal ve şartta abdesti tam ve güzelce almak, başlı başına bir hayır ve fazilettir. Hadis, müslümanları bu konuda uyanık ve dikkatli olmaya teşvik etmektedir.

2. Cemaate devam etmek, bunun için camilere gidip gelmek hep hayır ve iyilik olduğu gibi hataların affına, cennetteki derecelerin yükselmesine vesiledir.

3. Kalbi mescidlere ve ibadete bağlı olmak, düşman karşısında nöbet beklemek gibi büyük bir fazilet ve hayırdır.

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه : السَّادِسَ عَشَرَ -134- مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ « : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقِ الصُّبْحُ وَالْعَصْرُ : «الْبَرْدَانِ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «دَخَلَ الْجَنَّةَ» .

134. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim iki serinlik namazını kılarsa, cennete girmiş demektir.”

Buhârî, Mevâkîtü's-salât 26; Müslim, Mesâcid 215.

Açıklamalar

1049 numara ile de gelecek olan hadisimizdeki iki serinlik (vaktin) namazı'ndan maksat, sabah ve ikindi namazlarıdır. Beş vakit namaz fazilette birbirlerine eşittir. Ancak bazı namazların daha özel birtakım meziyetlerle ötekilerden farklı olmasına da herhangi bir mâni yoktur.

Burada sabah ve ikindi namazlarını kılanların eninde sonunda mutlaka cennete gireceği, kesin bir ifade ile beyan buyurulmuştur. Bu beyan, öteki namazları kılanların cennete girme şansı yoktur anlamına gelmez. Aksine bu iki namaza daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koyar. Zira daha başka hadîs-i şerîflerde de açıklandığı gibi sabah ve ikindi namazları “şâhidli namazlar”dır. Gece ve gündüz melekleri bu iki namaz vaktinde bir araya gelir, bir çeşit nöbet değişimi yaparlar. Kulların amelleri bu vakitlerde Allah’a arzolunur. Ayrıca sabah namazı için sabah uykusu; ikindi namazı için de akşam olmadan işleri bitirme telaşı gibi pek ciddî mâniler vardır. İşte böylesine şartları ve zorlukları bünyesinde toplamış olan sabah ve ikindi namazlarını, bilinçli olarak vaktinde kılanlar, diğer namazlara da titizlik gösterirlerse,

böylece cennete girmeyi sağlayacak iyilik ve hayırları işlemiş bulunurlar.

İyilik ve hayır deyince, mutlaka başkalarına yönelik yardım ve şefkat fiilleri akla gelmemelidir. Üzerimize farz olan ibadetlere göstereceğimiz özen de başlı başına bir hayır ve iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikindi namazı vakitleri bereketli ve faziletli vakitlerdir.
2. Sabah ve ikindi namazları en sevaplı namazlardır.
3. Bu iki namaza dikkat eden, öteki namazları da kaçırmaz.

قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ : لَأَقْ مِنْ ع : السَّائِعَ عَشْرَ - 135-
إِذَا مَرَضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لَهُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا « : وَسَلَّمَ
. يراخبل ا هاور «صحیحاً

135. Yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse hastalanması veya (cihad ve hayır için) yola çıkması sebebiyle, yapageldiği nâfile ibadetlerini ifâ edemezse, ona evinde sıhhatli iken yaptığı amellerin sevabı yazılır.” Buhârî, Cihâd 134.

Açıklamalar

Farz ibadetler hastalık ve yolculuk gibi sebeplerle düşmez. Şu halde hadîs-i şerîfte söz konusu olan ibadetler nâfilelerdir. Buhârî’deki rivayetten öğrendiğimize göre, yıl boyu oruç tutan Yezîd İbni Ebû Kebşe bir seferde yine oruçlu idi. Ebû Mûsâ el-Eş’arî’nin oğlu Ebû Bürde, Yezîd’e “Babamdan sıkça duydum” diye bu hadisi hatırlatmıştır. Bu olay da gösteriyor ki, hadisimizdeki sevap müjdesi farz değil, nâfile ibadetlerle ilgilidir.

Hastalık ve yolculuk gibi geçici haller, geçici olarak hayır ve iyiliklere devam imkânı bırakmayabilir. Ne var ki bu türlü meşrû ve tabîî haller sevap bakımından engel teşkil etmezler. Bu ise, dinimizdeki hayır ve iyilik idealinin ve uygulama yollarının gerçekten ne kadar köklü ve sınırsız olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir hayır ve iyiliği işlemeyi alışkanlık haline getirmiş olan müslüman, hastalanır veya meşrû bir iş için yolculuğa çıkar da önceden işlediği amelleri yapamazsa, Allah ona önceki ibadet, hayır ve iyiliğinin sevabını aynen ihsan eder.

2. Kılmayı âdet haline getirdiği nâfile namazı kılamadan uyku bastıran kimse de ibadetinin sevabını alır. Aynı şekilde cemaatle namaz kılmaya son derece dikkat eden müslüman da cemaata herhangi bir sebeple yetişememiş olursa, o da cemaat sevabını alır. Böyle bir alışkanlığı olmayan kimse câmiye geldiği halde cemaati kaçırsa, o sadece niyetinin karşılığını alır.

قال رسولُ الله : عن جابرٍ رضي الله عنه قال : الثَّامِنَ عَشَرَ -136 البخاري ، هاور «كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ» : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ورواه مسلم من رواية حذيفة رضي الله عنه .

136. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her meşrû ve güzel iş sadakadır.” Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 60; Tirmizî, Birr 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, mal infâkı veya güzel ahlâk ve davranış gibi hayır türlerinden olan her şeyin bir sadaka olduğunu, yani işleyene sadaka sevabı kazandırdığını ifâde etmektedir. Bu da İslâm’da hayr ve iyilik yollarının gerçekten sınırsız olduğunu göstermektedir. Ancak bu tür fiillerin sadaka sevabı kazandırabilmesi için temelinde iyilik niyeti olması şarttır. İyilik niyetinden uzak işlerin fiilî sonucu ne olursa olsun, sevap açısından herhangi bir kıymeti yoktur. Gerçek iyilik, iyilik niyeti ve bilinci ile yapılandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinin ve aklın güzel gördüğü her şey sadaka niteliğine sahiptir.
2. Sadakada “iyilik niyeti” aranır.
3. Niyet sayesinde âdetler ibadet niteliği kazanır.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : عَنْهُ قَالَ : الثَّاسِعَ عَشَرَ -137 ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أَكَلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ ، وَمَا : هَاوِر «سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ ، وَلَا يَرْزُؤُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ لَا يَغْرِسُ الْمُسْلِمُ غَرْسًا ، فَيَأْكُلَ مِنْهُ فَ» : هَلْ عَيَاوِر يَفُو . مِلْسَم «إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

لا يغرس مسلم غرساً ، ولا يزرع زرعاً ، : هل عيَاوِر يَفُو
مايورو ، فيأكل منه إنسانٌ ولا دابةٌ ولا شيءٌ إلا كانت له صدقةٌ
: يا «يرزؤه» : قوله . جميعاً من رواية أنس رضي الله عنه
يُنْقِصُهُ .

137. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi bir müslümanın diktiği ağaçtan yenen şey onun için sadakadır. Çalınan şey de sadakadır; eksiltilen de onun için sadakadır.” Müslim, Müsâkât 7

Müslim'in bir başka rivâyetinde (Müsâkât 10) şöyle buyrulur:

“Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o müslüman için sadaka olur.”

Yine Müslim’in bir rivâyetinde de (Müsâkât 9, 12) şöyle buyurulmaktadır:

“Bir müslüman bir ağaç diker veya ekin eker de ondan bir insan veya kurt-kuş yerse, bu o müslüman için sadaka olur.”

Buhârî (Hars 1, Edeb 27) ve Müslim bu son hadisi Enes İbni Mâlik’ten rivâyet etmişlerdir.

Açıklamalar

“Yeşil” ve “ağaç”ın dinimizdeki önemini en güzel şekilde belirleyen hadîs-i şerîfler, aynı zamanda hayır ve iyilik yollarının yeşille alâkalı yönünü göstermektedir.

Birinci hadisin Müslim’deki metninde “Yabânî hayvanların yediği de sadakadır” cümlesi bulunmaktadır. Her ne sebeple ise burada o cümle yer almamıştır.

Müellif Nevevî, aynı hadisin üç ayrı rivayetini bir arada vermek suretiyle konuya ait hayır ve iyiliğin daha tam olarak anlaşılmasını hedeflemiş gibidir. Zira dikkat edilirse, ikinci rivayette söz konusu sadaka niteliğinin kıyamete kadar devam edeceği,

üçüncü rivayette de bu durumun sadece ağaç veya ekilen ekinden, insanın, kurdun-kuşun yediği, çoluk çocuğun çaldığı, yine insanların kesip kırıp eksilttiği yani olumlu-olumsuz her şey kıyamete kadar o ağacı diken veya o ekini eken için ayrı ayrı birer sadaka olmaktadır. Ancak burada bir ağaç ve ekinin kıyamete kadar nasıl sadaka olacağı konusu izaha muhtaçtır. “Kıyamete kadar” sözünden maksadın, “ağaç ve ekinden yararlanıldığı sürece” veya o ağaç ve ekinden yeni ağaç ve ekinler üretildikçe onlar da aynı hükme dahildir, denilmek istenmiştir. Böylece sadaka hükmü sürüp gidecekti.

Bu izahlardan, dikilen ağaç ve ekilen ekinin, “çok uzun bir süre” onu ilk kez diken ve eken için sadaka olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, çevreyi ağaçlandırmada, yeşillendirmede, ağaç veya ekin, meyve-sebze türlerinin ıslahında, bir yerden bir başka yere götürülüp oralarda da üretilmesinde öncülük edenlerin, bu yeni yörelerde o meyve veya sebze türleri üretimi yapıldığı sürece onu getiren, o yöreye tanıtan için hep iyilik olarak yazılacaktır. Tabiî bunun tam tersi olarak zararlı veya haram bir ekim-dikim çığırını başlatan da vebal yükünü tutmuş olacaktır.

Ağaç dikmeye ve yeşile bunca teşvikten sonra, müslümanların oturduğu köy, kasaba, şehir ve ülkelerin ağaçtan ve yeşilden yoksun ve onlardan yeterince nasibini alamamasını açıklamanın, hoş görmenin imkânı var mıdır? Çevrenin ağaçlandırılması, yeşillendirilmesi çiçeklendirilmesi, temizliği herkesten çok müslümanlara yakışır. Bu böyle iken bir de dikilmiş ağaçları, ekilmiş ekinleri vahşice kesmek, çiğnemek, söküp atmak, kırmak, koparmak ve hatta yakmak gibi cinayetlere nasıl insanın eli varır? Bunu anlamak ve hoş görmek hiç mümkün müdür? Bağ-bahçe üretimine, çevrenin temizliğine ve yeşilliğine hem son derece özen göstermeli hem de yeni yetişenleri bu konuda ısrarla eğitmeliyiz. Unutmamalıyız ki çevre temizliği ve korumacılığı dünyayı imar etmek değil, insanları hakka, hakikate, yaratılmışlara şefkate ve hizmete çağırarak ve alıştırmaktır. Yani başlı başına bir tebliğ görevidir. “Yaş kesen, baş keser” diyen atalarımız işin bir başka yönünü ne güzel ifade etmişlerdir. Konuya ilk müslüman nesil olan ashâbın nasıl yaklaştığını bir örnekle tesbit edelim:

Asbâb-ı kirâmın ileri gelenlerinden Ebü'd-Derdâ radiyallahu anh Şam'da ağaç dikmekteydi. Yanına birisi yaklaştı ve:

- Sen, Hz. Peygamber'in dostu olduğun halde, ağaç dikimiyle mi meşgul oluyorsun? diyerek gördüğü hali yadırgadığını ifade etti. Eb' d-Derd hazretleri de adama şu cevabı verdi:

- Dur bakalım, böyle rastgele çarçabuk hakkımda hüküm verme. Ben Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim:

“Bir kimse bir ağaç diker de o ağaın meyvesinden herhangi bir insan veya Allah'ın yarattıklarından herhangi bir yaratık yerse bu, o ağaı diken için sadaka olur” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 444).

Kıyamet kopuyorken bile, eldeki fıdanın dikilmesini tavsiye eden bizim Peygamberimiz'dir. O halde ekim-dikim gibi işlerde hizmetin görülmesi, neticesinden önemlidir. Olumlu hizmet ve işleri geciktirmeden, ilk fırsatta yapmaya bakmak gerekir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Dinimizde ağaç dikmenin, çevreyi yeşillendirmenin büyük ve mstesn bir kıymeti

vardır. Ekim dikim işleriyle meşgul olanlar kendileri adına sürekli ve yaygın bir hayır ve sadaka kapısı açmış olmaktadır.

2. Çevrenin ağaçlandırılması bazı cahillerin sandığı gibi ne dünyaya meyildir, ne de zühd ve takvâya mânidir.

3. Hz. Peygamber ashâb ve ümmetini ekim-dikime ısrarla teşvik etmiştir.

أراد بنو سلمة أن يَنْتَقِلُوا قُرْبَ الْمَسْجِدِ : عَنْهُ قَالَ : الْعَشْرُونَ -138 هـ قَدْ إِذْ « : فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ لَهُمْ نَعَمْ يَا : فَقَالُوا «بَلِّغْنِي أَتُكْمَلُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا قُرْبَ الْمَسْجِدِ ؟ بَنِي سَلَمَةَ دِيَارَكُمْ ، تَكْتَبُ آثَارَكُمْ » : رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدْنَا ذَلِكَ ، فَقَالَ . مَلَسَم هاور « مُكْرَاثًا بَنَيْتُ ، مُكْرَايِد ،

ورواه . مَلَسَم هاور «نَّ بِكُلِّ خَطْوَةٍ دَرَجَةٌ إِ » : وَفِي رَوَايَةٍ الْبَخَارِيُّ أَيْضًا بِمَعْنَاهُ مِنْ رَوَايَةِ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

قبيلة معروفة من الأنصار : مَالِ الْإِسْكَابِ «بَنُو سَلَمَةَ » و خُطَاهُمْ «آثَارُهُمْ» رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ، و

138. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

Selime oğulları oymağı Mescid-i Nebevî'nin yakınına taşınmak istediler. Durum, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaştınca onlara:

- “Duyduğuma göre mescidin yakınına göçetmek istiyormuşsunuz, (öyle mi?)” diye sordu. Onlar:

- Evet, ey Allah'ın Resûlü, buna gerçekten niyet ettik, dediler.

Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- Ey Selime oğulları! Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın. Yerinizde kalın ki, adımlarınız(ın sevabı) yazılsın!” buyurdu. Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (36), 1

Bir başka rivayette (Müslim, Mesâcid 279) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem “Her adım karşılığında size bir derece vardır” buyurmuştur.

Buhârî bu hadisi Enes İbni Mâlik'ten bu mânaya gelecek şekilde rivâyet etmiştir (bk. Ezân 33; Medîne 11).

Açıklamalar

Benî Selime, Medineli müslüman kabilelerden biridir. Bu isimle bilinen tek Arap kabilesidir. Müslim'in bir rivayetinden (Mesâcid 279) öğrendiğimize göre hadisin râvisi Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh da bu kabileye mensuptur. Mahalleleri Mescid'e (bir mil kadar) uzak olduğu için evlerini satıp Mescid'e yakın yerlere yerleşmek istemişlerdir.

Peygamber Efendimiz, onların bu niyetlerini öğrenince, bulundukları yörede âdetâ Medine'nin muhâfızlığını yapan Selime oğullarına, yerlerinde kalmalarını ve Mescid'e gelmek için atacakları her adımın kendileri için ayrı bir sevap ve bir derece kazandıracağını hatırlatmıştır. Yani mescidlere ve cemaate gitmek için atılacak her adımın bir hayır ve iyilik olduğunu haber vermiştir.

Dikkat edilirse burada Hz. Peygamber Selime oğullarının niyet ve maksatlarını beğenmemezlik etmemiş, ancak Medine'nin civarını boşaltmak istememiş, bir çeşit güvenlik tedbiri olarak onların yerlerinde kalmalarını uygun görmüştür. Böylece Mescid'e yakınlığın arzu edilecek bir şey olmakla beraber, sevabın da bir başka fazilet olduğuna

dikkat çekmiştir. Yani her hâl ü kârda müslüman için bir hayır ve iyilik kazanma imkânının bulunduğunu göstermiştir. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde Hz. Peygamber “Namaz konusunda en büyük ecir ve sevap mescide derece derece en uzaktan yürüyüp gelenlere aittir” (Ezân 31) buyurmuştur. Zira nimet, külfete göredir. Meşakkat ve zorluk, ecir ve sevabın artmasına vesiledir. “Ecir yorgunluğa göredir” buyurulmuştur (Keşfü'l-hafâ, I, 155). Burada özellikle güçlüğü ve zor şartları tercih etmek değil, içinde bulunulan zor şartları sevap ve ecir olarak değerlendirmeyi bilmek teşvik edilmiş olmaktadır. Durumu iyice kavramış olan Selime oğulları, “Göçmüş olsaydık bu kadar sevinmezdik” (Müslim, Mesâcid 281) itirafında bulunmuşlardır.

1058 numarada tekrar gelecek olan bu hadîs-i şerîf'e 133 nolu hadisın izahında da atıfta bulunulmuştu. Aslında bu iki hadisın yanyana zikredilmesi çok daha uygun olurdu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sarfedilen emek ve güç ölçüsünde amellerden sevap ve ecir alınır.

2. Uzak mesâfelerden de olsa cemaat ve camilere devamla gayret edilmelidir. Zira bu maksatla atılacak her adım başlı başına bir hayırdır.

3. Mescidlere yakın oturmak müstehaptır.

عن أبي المنذر أبي بن كعب رضي الله :الحادي والعشرون -139
كان رجل لا أعلم رجلاً أبعد من المسجد منه ، وكان لا : لاق من ع
لو اشتريت حماراً تركبهُ في : تُخطئهُ صلاةٌ فقيل له ، أو فقلتُ له
ما يسرني أن منزلي إلى جنب : ظلماء ، وفي الرَّمضاء فقال لا
المسجد ، إني أريد أن يكتب لي ممشاي إلى المسجد ، ورجوعي إذا
قد : رجعتُ إلى أهلي ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
إنَّ لك ما : وفي رواية . ملسم هاور «ك ذلك كله جمع الله ل
الأرض التي أصابها الحرُّ الشَّدِيدُ «الرمضاء» . «احتسبت

139. Ebü'l-Münzir Übey İbni Kâ'b radiyallahu anı şöyle dedi:

Bir adam vardı -ki ben mescide ondan daha uzak(ta oturan) bir başkasını tanıımıyorum-. Bu kişi cemaatle namazı hiç kaçırmazdı. Kendisine:

- Bir eşek alsan da hava karanlık ve sıcak olduğunda ona binsen! dediler (veya ben dedim).

Adam şöyle cevap verdi:

- Evimin, mescidin yanıbaşında olması beni hiç de memnun etmez. Çünkü ben mescide gidiş ve evime dönüşümün adıma (ecir olarak) yazılmasını diliyorum.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ona;

- “Bunların hepsinin sevabını Allah, senin için derleyip topladı” buyurdu. Müslim, Mesâcid 278

Aynı hadisin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber:

- “Allah’tan beklediğin, sana verilmiştir” buyurdu.

Übey İbni Kâ’b

Ebü’l-Münzir ve Ebü’t-Tufeyl künyeleriyle bilinen Übey radiyallahu anh, âlim, fakîh ve güzel Kur’an okuyan Medineli sahâbîlerdendir. Akabe bey’atinde bulunmuş ve Bedir’den itibaren bütün gazvelere iştirak etmiştir. Zekât âmilliği ve vahiy kâtipliği yapmıştır. Hâfız olan Übey, Kur’an’ı bir araya toplayan heyette bulunmuştur. Hz. Ömer’in danışma meclisi üyelerindendir. Hz. Ömer’in emri ile teravih namazlarını cemaatle kıldırmıştır.

Orta boylu, güzel yüzlü ve kırmızı tenli olan Übey, doğru sözlü, hak yanlısı ve medenî cesareti çok yüksek bir sahâbî idi. Mukaddes kitaplara da vâkıftı. Übey radıyallahu anh, özellikle kırâat ilminde yegâne müracaat kaynağı olmuştur. Tefsir ile ilgili görüşleri bir kitap hacmindedir. Asr-ı saâdetde fetvâ verme yetkisine sahip 14 sahâbî arasındadır. O, Hz. Peygamber'i pek yakından izlemiş, bu sebeple de hadis bilgisinde ashâbın önde gelenlerinden olmuştur. Birçok sahâbî onun ilim meclislerine devam etmiştir. Kendisi hadis rivayetinde pek ihtiyatlı olduğundan bize ancak 164 rivayeti intikal etmiştir. Übey İbni Kâ'b, hicrî 19 (veya 22) yılında Medine'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Mescid-i Nebevî'ye en uzak yerde oturmasına rağmen bütün namazları cemaatle kılan ve mescide yaya gelip giden bu sahâbî, haklı olarak diğer müslümanların dikkatini çekmiş ve takdirlerini kazanmıştır. Hadisin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre, kendisine bir merkep almasını tavsiye eden Übey İbni Kâ'b'tır. Burada “denildi”

veya “ben dedim” şeklindeki tereddüt, Übey’den sonraki râvilerden birine aittir.

Übey İbni Kâ’b radiyallahu anh’ın bu teklifine “Bırak merkep almayı, evimin mescide yakın olmasını bile istemem. Çünkü Mescid’e gelip giderken attığım adımların, sevap olarak hesabıma geçirilmesini diliyorum” şeklinde cevap vermesi gösteriyor ki, o sahâbî mescide yaya gitmenin, binekle gitmekten daha faziletli olduğunu biliyordu.

1057 numarada tekrar gelecek olan hadisin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre bu sahâbî: “Evimin Muhammed’in evine çadır ipiyle bağlı olmasını bile istemem” demiş; bu söz Übey radiyallahu anh’ın zoruna gitmiş ve olayı Hz. Peygamber’e haber vermiştir. Hz. Peygamber’in kendisine neden böyle söylediğini sorması üzerine de, “mescide gidiş ve dönüşte adımlarının sevabını beklediği” için böyle davrandığını ifade etmiş, yoksa peygambere komşu olmayı istememek gibi bir niyeti olmadığını bildirmiştir. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, “Allah senin için, kendisinden umduğun sevabı yazdırmış, geliş ve dönüşünün sevabını toplamıştır” buyurmak suretiyle, mescide gidişte olduğu gibi mescidden

dönüşte de her adıma sevap verildiğini beyan etmiştir (bk. Müslim, Mesâcid 278; Ebû Dâvûd, Salât 48, 50; İbni Mâce, Mesâcid 15).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı işlerden niyetine göre sevap ve ecir alır.

2. Camilere giderken olduğu gibi camiden dönerken atılacak adımlar için de sevap vardır.

3. Sahâbîler, sevap hesabını herşeyin önünde tutarlardı.

عن أبي محمد عبد الله بن عمرو بن : الثاني والعشرون -140
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : العاص رضي الله عنهما قال
أربعون خصلة أعلاها منيحة العنز، ما من عامل يعمل بخصلة :
«صديق موعودها إلا أدخله الله بها الجنة منها رجاء ثوابها وت
ى راخبل هاور

. أن يُعطيه إياها ليأكل لبنها ثم يردّها إليه : «المنيحة»

140. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kırk sevap vardır ki bunların en üstünü, birisine sağması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevabını umarak ve hakkındaki vaadlere inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah onu, bu sebeple cennete koyar.” Buhârî, Hibe 35.
Ayrıca bk, Ebû Dâvûd, Zekât 42

Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs

Babası Amr ile birlikte hicretin yedinci yılında Medine'ye göç eden Abdullah, eski kültüre vâkıf, okur-yazar bir sahâbî idi. Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri yazardı. Bu konuda Resûl-i Ekrem'den özel izin almıştı. Hadis İlmi tarihi bakımından önemi büyük olan es-Sahîfetü's-sâdıka onun bizzat Resûlullah'dan duyarak yazdığı bin kadar hadisten oluşan bir eserdir. Onun, çok sevdiği bu eserinde bulunan hadislerden 700 kadarı, torunu Amr İbni Şuayb'ın rivayetiyle Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde (II, 158-226) yer alır. Abdullah, geniş hadis ve fıkıh bilgisi sebebiyle sahâbe arasında abâdile diye meşhur olan dört Abdullah'dan biri olarak tanınır.

Aile hayatını ihmal edecek ölçüde ibadete düşkünlüğü ve çok Kur'an okumasıyla bilinen Abdullah, babasının şikâyeti üzerine Hz.

Peygamber tarafından uyarıldı. İhtiyarlayıp gözleri de görmez olunca, vaktiyle Resûlullah'ın gösterdiği kolaylıklar çerçevesinde yaşamayı kabullenmediği için pişman olduğunu itiraf etti.

Babası Amr İbni'l-Âs ile birlikte Şam'ın fethinde ve Yermük harbinde bulundu ve bu savaşta babasının sancaktarlığını yaptı. Mısır'ın fethi üzerine babası ile birlikte Mısır'a yerleşip orada yaşadı. Babasının ısrarı ile devrin siyâsî olaylarında Muaviye tarafında bulundu. Ancak hiç bir savaşa fiilen katılıp silah kullanmadı. Kısa süre Kûfe ve Mısır'da vâililik yaptı.

Babasından önce müslüman olan Abdullah, 72 yaşında iken Mısır'da vefat etti. Kabri, babasının yaptırdığı Amr İbni'l-Âs Câmîinde olup günümüz Kâhire'sinde önemli bir ziyâret yeridir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hicreti takip eden günlerde Medineli müslümanların Mekke'den gelmiş muhâcirlerle bağ ve bahçelerini, hurmalıklarını açmış olmaları, hadiste işaret edilen yardımlaşmanın en yoğun ve

etkili biçimde yaşandığı günler olarak İslâm tarihindeki müstesnâ yerini almıştır. Eskiden düğün ve sünnet gibi merâsimlerde, düğün veya sünnet yapanlara destek olmak maksadıyla emâneten sağmal inek veya koyun verilirdi. Fakir fukaraya da sağıp sütünü içmesi için sağmal hayvan vermek âdettendi.

552 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, sevabını Allah'dan bekleyerek ve mükafatına inanarak yapanların cennete konulacağı kırk iyilikten en faziletlisinin sağmal bir keçinin ödünç verilmesi olduğunu bildirmekte ve bu tür yardımlaşmayı teşvik etmektedir. Tabî ki bu, hayvan bakımına imkân bulunabilen ortamlar için geçerlidir. Hadiste söz konusu olan 40 iyilik tek tek sayılmamıştır. Bu konuda bir araştırma yapılarak bu kırk iyiliğin neler olduğunu tesbit etmiş olan herhangi bir âlim de bilinmemektedir. Buhârî şârihlerinden İbni Battal, bu kırk iyiliğin tek tek sayılmamış olmasını, onlardan başka hayırlara iltifat edilmeyebileceği endişesi noktasından daha isabetli bulmakta ve kendi zamanında bazı âlimlerin cennete girmeye sebep olduğu bildirilen bu iyilik ve hasletleri araştırdıklarını söylemekte fakat isim vermemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, bizleri iyilik ve hayır işleme mutluluğuna kavuşturmak için bu tür amel çeşitlerini arttırmıştır. Bu, O'nun biz kullarına bir ikramı ve ihsanıdır.

2. Sevabı Allah'tan beklenen ve inanılarak yerine getirilen iyilik ve hayırlar, insana cennet kapılarını açar.

3. Hayır ve iyilik yollarının sayısızlığı, bu konudaki en büyük teşvik unsurunu oluşturmaktadır.

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :الثَّالِثُ وَالْعِشْرُونَ -141 :
اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ « : سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
. متفقٌ عليه «تَمْرَةٍ

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لاق من عاهل عي اور ي فو
ما منكم من أحدٍ إلا سيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ تَرْجُمان ، « :
فَيَنْظُرُ أَيْمَنَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا
بَيْنَ يَدَيْهِ فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ ، فَاتَّقُوا النَّارَ مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ بَ
« وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكَلِمَةً طَيِّبَةً .

141. Adî İbni Hâtim radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre “Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim” demiştir:

“Yarım hurma ile de olsa, cehennemden korunmaya bakın!”

Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-70. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63-64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Buhârî (Zekât 10, Rikak 31, Tevhid 36) ve Müslim'in (Zekât 97) Adî İbni Hâtim'den bir başka rivayetlerinde, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah, sizin her biriniz ile tercümansız konuşacaktır. Kişi sağ tarafına bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Soluna bakacak, âhirete gönderdiklerinden başka bir şey göremeyecektir. Önüne bakacak, karşısında cehennemden başka bir şey göremeyecektir. O halde artık bir hurmanın yarısı ile de olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamayan, güzel bir söz ile kendisini korusun.”

Açıklamalar

Âhirette, Allah Teâlâ'nın huzurunda hesaba çekileceğimiz muhakkaktır. 406, 547 ve 694 numaralarda tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, bu gerçeği hatırlatmaktadır. Allah ile kul arasında tercüman veya bir perde bulunmadan gerçekleşecek olan bu olayda herkes sağına soluna bakarak, işe yarayacak bir şeyler arayacaktır. Ancak önceden ne gönderdiyse ondan başkasını göremeyecektir. Önünde ise, cehennemi bulacaktır.

Bu sahne bilindikten sonra, alınması gereken tedbir ortadadır. Cehennemden korunmak... Bunun yolunu da Efendimiz, “Bir tek hurmanın yarısı da olsa sadaka vermek suretiyle kendinizi koruyun” tavsiyesiyle göstermektedir. Zira sadaka, cehennem ateşini söndürür. Sadaka cehenneme karşı kalkan ve cennete girmeye vesiledir. “Yarım hurma”, “pek az bir şey” anlamındadır. Son derece basit görülecek bir iyiliğin bile sadaka olarak değerlendirileceği bildirilmektedir. Bunu bulamayacak olanların da güzel söz söyleyerek sevap kazanabileceği hatırlatılmaktadır. Hadisimizde kişiyi cehennemden koruyacak iyilik ve hayır yollarının gerçekten pek çok olduğu anlatılmaktadır.

Sadaka, İslâm'daki iyilik idealinin adı olmaktadır. “Sadaka” niteliğindeki her şey, isterse bu, yarım hurma veya güzel bir söz olsun, aynı neticeyi sağlayacaktır. Çünkü sadakanın miktar ve cinsinden önce, onun temelinde yatan iyilik ve hayır niyeti önem arz etmektedir. O halde herkes, durumuna göre bir hayır ve iyilik yaparak, âhiretteki hesapta kendisine yardımcı olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmkânlar ölçüsünde sadaka vermeye çalışmak, âhiret azığı hazırlamak demektir. Bunu yarım hurma, bir bardak su ile bile sağlamak mümkündür.

2. Amellerimizi güzelleştirmeye çalışarak sorumluluğumuzu hafifletmeye bakmalıyız. Zira bize ancak sâlih amellerimiz fayda verecektir.

3. Allah Teâlâ, arada perde veya tercüman olmaksızın âhirette kullarına hitab ve tecellî edecektir. O halde O'na muhâlefetten sakınmak gerekir.

لوسر لاق : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ قَالَ : الرَّأْيُ وَالْعَشْرُونَ -142
إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هاور «الأكلة فيحمده عليها ، أو يشرب الشرية فيحمده عليها
ملسم .

. وهي الغدوة أو العشوة : قزمها حتفب «والأكلة»

142. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, yemek yedikten veya bir şey içtikten sonra kendisine hamdeden kuldan hoşnut olur.”
Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk, Tirmizî, Et'ime 18

Açıklamalar

Yemek-içmek gibi günlük ve tabiî işlerden sonra Allah'a bu nimetleri verdiği için hamdetmek, O'nun hoşnutluğunu kazanmaya vesile olan bir hayır ve iyiliktir. Yüce Rabbimiz'in müslümanlara lutuf ve ihsanının sınırsızlığı bundan da anlaşılmaktadır. Verdiği nimete teşekkür edilmesini başlı başına bir iyilik olarak kabul buyurmaktadır. Bu O'nun bize olan rahmetinin tam bir göstergesi değil midir? O halde artık gafletin anlamı yoktur. Bir şey yiyip içtikten sonra

“elhamdülillah” diyerek hem şükrünü yerine getirmeli hem de Rabbimiz’in rızâ kapısını çalmalıyız.

Bunca rahmet ve kolaylık karşısında gâfil ve tenbel davranmanın mazereti olamaz.

Hadisimiz 437 ve 1399 numaralarda tekrarlanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ verdiği nimetlere karşı hamd ve şükredilmesinden hoşnut olur.

2. Hamd başlı başına bir iyilik ve hayırdır.

3. “Elhamdülillah” demek suretiyle, hamd sünneti yerine getirilmiş olur.

عن أبي رضي الله عنه ، عن النبي : الخَامِسُ والعَشْرُونَ -143
أَرَأَيْتَ : لَاقِ «عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ» : لَاصَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ق
: قَالَ : «يَعْمَلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ» : إِنْ لَمْ يَجِدْ ؟ قَالَ
: قَالَ «يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ» : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ
: قَالَ «يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ الْخَيْرِ» : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ قَالَ
مُتَّفَقٌ «يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ» : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ ؟ قَالَ
. هَلْ ع

143. Ebû Mûsâ (el-Eş'arî) radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebi sallallahu aleyhi ve sellem (bir keresinde):

- “Sadaka vermek her müslümanın görevidir” buyurdu.
- Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.
- “Amelelik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder” buyurdu.
- Buna gücü yetmez (veya iş bulamaz) ise? dediler.
- “Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder” buyurdu.
- Buna da gücü yetmezse? dediler.
- “İyilik yapmayı tavsiye eder” buyurdu.
- Bunu da yapamazsa? dediler.
- “Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır” buyurdu.

Buhârî, Zekât 30, Edeb 33; Müslim, Zekât 55

Açıklamalar

“Her müslümanın sadaka vermesi şarttır” anlamına da gelen ilk cümle, konuya ait temel prensibi ortaya koymaktadır. Sonraki soru ve cevapları dikkate aldığımızda bu cümleyi, “Her müslümanın verebileceği bir sadaka, yapabileceği bir iyilik ve hayır türü mutlaka vardır” şeklinde anlamamız mümkün olmaktadır. Bu da hayır ve iyilik yollarının, herkesin durumuna uygun düşecek ölçüde çok olduğunu göstermektedir. Nevevî merhum, herhalde bu sonucu vurgulamak için konuyu bu hadîs-i şerîf ile bitirmiş olmalıdır. Böyle bir bitiriş gerçekten pek güzel düşmüştür.

Hadisin buradaki metninde görülen kâle kelimeleri, Buhârî’de kâlû (dediler) şeklindedir. Biz de tercümeyi Buhârî’deki şekli dikkate alarak yaptık. Aslında hadisin Müslim’deki metninde de “kâle kîle lehû (Ebû Mûsâ dedi ki, ona denildi ki...) kelimeleri bulunmaktadır. Burada ise sadece “kâle” kelimelerine yer verilmiş.

“Amelelik etmek”, gündelikle çalışmak, günü birlik kazanıp bir kısmı ile kendisinin ve ailesinin

ihtiyaçlarını karşılamak bir kısmını da sadaka vermek, sadaka verecek hazır parası olmayanlara tavsiye edilen ilk yoldur.

İşçilik yapamayan veya yapacak iş bulamayanlar için de, darda kalmış, bunalmış, güçsüz, zavallı, yaşlı, mağdur ve mazlumlara durumlarına göre yardımcı olma yolu vardır. Yükünü taşıyamayan kimseye yardım etmekten tutun da, gideceğı adresi bilemeyen birine yol göstermeye varıncaya kadar sıkıntı içindeki insanlara sözle veya fiilen yardım etmek de tam bir sadakadır.

Fiilen iyilik yapmak, sadaka verme imkânı bulamayanlar için dinin meşrû ve güzel gördüğü şeyleri tavsiye etmek bunu da yapamayan için “kimseye kötülük yapmamak” suretiyle iyilikte bulunma yolları açıktır.

“İyilik yapamayanın, hiç değılse kötülük yapmaması”nı da başlı başına bir “sadaka” kabul eden dinimizin değıerini anlamamız ve bundan dolayı yüce Rabbimiz’e hamdetmemiz gerekmektedir. Bir ârifin şu sözü ne kadar mânalıdır: “Eski müslümanlar, düşmanlarına bile iyilik ederlerdi. Siz bunu yapamazsanız, bâri dostlarınıza kötülük etmeyin!” İyiliğı hiç olmazsa

bu noktada yakalamak gerek... Nitekim bu konunun ilk hadisinde de “insanlara zarar vermemek” iyilik olarak belirtilmiştir (bk. hadis no: 118).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gücü yetenlerin sadaka vermesi öteki hayırlardan önde gelir.
2. Hadiste zikredilenleri, buradaki sırayla yapmak şart değildir. Bunlardan herhangi birini yapmaya gücü yeten onu bırakıp ötekini yapabilir.
3. Helâlinden mal kazanmak güzel bir iştir. Kişiyi başkalarına yardım etme imkânına kavuşturur.
4. Yardım ederken önce insanın kendisi, sonra yakınları daha sonra diğer insanlar gözetilmelidir.
5. Allah Teâlâ, kullarına yardım edenlere yardımcı olur.
6. “Sadaka” kötülükten sakınmayı da kapsayan pek geniş bir iyilik ve hayır kavramıdır.

7. Başkalarına iyilik yapan, sonuçta kendisine iyilik yapmış olur. Zira sadaka cehenneme karşı en güvenli sığınaktır.

14- ءءاب عالا يف ءاصءق االا يف باب

ALLAH'IN EMİRLERİNE UYMADA ÖLÇÜLÜ OLMAK

Âyetler

. { طه، ما أنزلنا عليك القرآن لِتَشْقَى } :قال الله تعالى

1. “Tâhâ. Biz bu Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik.” Tâhâ sûresi (20), 1-2

Tâhâ sûresi, Mekke'de nâzil oldu. Çok bilinen bir rivayete göre, Hz. Ömer'in müslüman oluşunun hemen öncesinde indirilmişti. Ömer'in müslüman olması, bu sûrenin ilk âyetlerini okumasıyla gerçekleşti. Mekke, Hz. Peygamber'e ilk vahyin geldiği ve İslâm'ın ilk ortaya çıktığı yerdir. Peygamber Efendimiz insanları hak dine dâvet vazifesine burada başladı. Fakat ilk yıllar bu dâveti gizli olarak yaptı. Allah Teâlâ'nın emri üzerine dâveti açıkça yapmaya başlayınca, Mekke müşrikleri, özellikle yönetici ve zengin kapitalist kesim, yeni dine şiddetle karşı çıktılar. Peygamber Efendimiz başta olmak üzere, İslâm'ı kabul

edenlere akla hayâle gelmedik işkenceler yaptılar. Bu baskılar ve eziyetler yüzünden yeni dini kabul edenler çok değildi. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslümanların işkence görmesine olduğu kadar, insanların hakikatı kabul etmemelerine de üzülmüyordu. İşte bu âyet, Allah Resûlü'nü teselli için nâzil oldu. Cenâb-ı Hak, peygamberine Kur'an'ın iniş gayesinin kendisini yormak, harap etmek, güçlük çekmek olmadığını hatırlattı ve dinin aydınlık istikbalini müjdeledi. Peygamber'e düşen görev, inen Kur'an sûre ve âyetlerini insanlara tebliğ etmek, hakikatı onlara açıklamak ve kendilerini hakka dâvet etmekten ibaretti. Bundan ötesi âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Çünkü hiç kimseyi mü'min yapmak, hiç kimsenin elinde değildir. İnsanlar hidâyete sadece vesile olabilirler. Bu âyet, yeryüzünde İslâm'ı tebliğ görevi yapanlara da Allah katından bir tesellidir.

. { يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ } : ىلاعت لاقو

2. “Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez.”
Bakara sûresi (2), 185

Dinde kolaylık genel prensiptir. Allah'a karşı kulluk görevimiz olan ibadetlerde de kolaylık yolunu seçmek esastır. Allah'ın kulları için

kolaylaştırdığı dini, kulların Allah adına zorlaştırma yetkisi yoktur. Peygamber Efendimiz dini tebliğde daima kolaylık yolunu tutmuş ve ashâbına da bunu sıkça tavsiye etmiştir.

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz” (Buhârî, İlim 11; Müslim, Cihâd 5) emri onun ana prensibi idi. Dine davet için gönderdiği görevlilere bunu daima hatırlatırdı.

Burada sadece bir bölümü anılan Bakara sûresinin bu âyeti, oruçla ilgili olup, hasta veya yolcu olduğu için oruç tutamayanların, iyileştikleri ve yolculukları bittiği zaman oruçlarını tutabileceklerini haber vermektedir. İşte bu, mü'minler için büyük bir kolaylıktır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz “Din kolaylıktan ibarettir” (Buhârî, İmân 29) buyurmuştur. Bir başka hadislerinde “ Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi” (Müslim, Talak 29) buyururlar.

Kur'an'ın pek çok âyeti ile Peygamber Efendimiz'in bu âyetlerin tefsiri ve hayata uygulaması anlamına gelen sünnet ve hadislerinde, dinin kolaylık olduğu sıkça hatırlatılır. Bu hatırlatmanın sayısız hikmetleri vardır. Çünkü

dinin tebliği ve insanların İslâm'ı kabul etmesinde kolaylık prensibi esastır. Kıyamete kadar yegâne hak din olarak devam edecek olan İslâm'ı bütün zaman ve mekânlarda insanlara ulaştıracak ve emirlerini onlara duyuracak olan tebliğcilerin bilmesi ve uyması gereken ilk prensip kolaylık yolu olacaktır. Bu, hayatın bütün alanlarında geçerli bir prensiptir.

Hadisler

هـ عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم عن عائشة رضي الأ -144
هذه فُلانة تَذْكُرُ مِنْ : مَنْ هَذِهِ ؟ قالت : دخلَ عليها وعِندها امرأةٌ قال
مَهْ عَلَيْكُمْ بِما تُطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لا يَمِلُّ اللَّهُ حَتَّى « : صَلَاتُهَا قالَ
مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ » يَهْ ما داوَمَ صاحِبُهُ عَلَيْهِ تَمَلُّوا وَكانَ أَحَبُّ الدِّينِ إِ

لا يَقْطَعُ : يَأ « لا يَمِلُّ اللَّهُ » وَمَعْنَى . كَلِمَةُ نَهَى وَزَجَرَ « وَمَهْ »
تَوَابُهُ عَنْكُمْ وَجَزَاءَ أَعْمَالِكُمْ ، وَيُعَامِلُكُمْ مُعَامِلَةَ الْمَالِ حَتَّى تَمَلُّوا
تَأْخُذُوا ما تُطِيقُونَ الدَّوامَ عَلَيْهِ لِيَدُومَ تَوَابُهُ فَتَتَرُكُوا ، فَيُنَبِّغِي لَكُمْ أَنْ
لَكُمْ وَفَضْلُهُ عَلَيْكُمْ

144. Âişe radiyallahu anhâ'nın bildirdiğine göre,
bir kadınla birlikte otururlarken, yanlarına
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem girdi ve:

- “Bu kadın kim?” diye sordu. Âişe validemiz:

- Bu filan hanımdır, dedikten sonra, onun çok namaz kıldığını bahsetti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

- “Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak; gücünüzün yettiği nisbette ibadet etmeniz size yeter. Allah’a yemin ederim ki, siz bıkıp usanmadıkça, Allah bıkıp usanmaz” buyurdu.

Resûl-i Ekrem’in en çok sevdiği ibadet, sâhibinin devamlı yaptığı idi.

Buhârî, İmân 32, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 221. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 17; İmân 29

Açıklamalar

Peygamber hanımları validelerimizin misafiri eksik olmazdı. Sahâbî hanımlar, çoğu kere, dini bilgilerini ve yaşama tarzlarını onlardan öğrenirlerdi. İslâmî tebliğin geniş kitlelere ulaşmasında, Peygamber hanımlarının rolü asla gözardı edilemez. Çünkü, toplumun erkekleri kadar kadınları da tebliğe muhataptır.

Efendimiz, evine gelen sahâbe hanımlarından tanımadıklarının kim olduklarını sorardı.

Peygamberimiz'in eşleri, sahâbe hanımlarını evlerinde misafir edebilmek için kendisinin iznini almışlardır. Çünkü bir hanımın evine misafir kabul edebilmesi için kocasının iznini alması gerektiğini en iyi onlar biliyordu.

Hiz. Âişe'nin yanındaki kadının, Havlâ binti Tüveyt olduğunu Müslim'in rivayetinden öğrenmekteyiz (bk. Müsafirîn 220). Ümmü'l-mü'minîn Hiz. Âişe, Peygamber Efendimiz'e, Havlâ'nın ibadetlerine son derece düşkün, çok namaz kılan bir kadın olduğunu söylemişti. Her vesileyle insanlara en güzeli ve en doğruyu öğreten Efendimiz, hayatın başka alanlarını ihmal edecek derecede ibadete yönelmenin doğru olmadığını onlara hatırlattı.

Hadiste anılan ibadetler, farzlar dışındaki nâfilelerdir. Erkek-kadın her müslüman fert, farzları yerine getirmekle yükümlüdür. Nâfile ibadetler ise, herkesin gücü yettiği nisbette ve zorlanmaksızın yapabileceği ibadetlerdir. Peygamberimiz, nâfile ibadetlerin insanın istekli olduğu anlarda yapılmasının uygun ve doğru olacağını bildirmişlerdir.

Hadiste dikkat çeken bir başka nokta, bir kimseyi tanıtırken onun ibadet ve namazlarını sayıp

dökmenin Peygamberimiz tarafından uygun görülmemesidir. Çünkü, özellikle nâfile ibadetler, kişilere göre değişebilir. Herkesin işi, yaşı, geçim şartı, cinsiyeti gibi çeşitli özellikler buna tesir eder. Dolayısıyla, insanları bu alanda yarışmaya teşvik etmek, olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple Peygamberimiz nâfile ibadetleri “güç yetirebilme” ölçüsü ile tarif edip sınırlamıştır. Bu tavsiye, herkes için bir teşviktir.

Allah’a kulluğun ve O’na ibadetin bir sınırı ve sonu yoktur. İnsan ibadet etmekten bitkin düşebilir; bıkip usanabilir. Fakat Allah Teâlâ o kula ecir ve sevap vermekten bıkip usanmaz. Peygamberimiz özellikle bunu belirterek, ölçülü davranmayı öğütlemişlerdir. Çünkü, ölçüyü kaçıranlar, zamanla güç ve kuvvetten düşüp ibadetlerine devam edemeyebilirler. Oysa, az da olsa devamlı yapılan ibadetlerin ecir ve sevabı da devamlı olup kesilmez. Zaman zaman terkedilen çok ibadetten, devamlı yapılan az ibadet daha faziletli sayılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bıkıp usanma, ara verme ve zamanla terketme tehlikesi olduğu için, aşırı nâfile ibadet hoş karşılanmamıştır.

2. Her işte olduğu gibi, ibadetlerde de itidal, ölçülü davranma teşvik edilmiştir.

3. Sevabı çok olan ibadetler, az da olsa devamlı yapılanlardır.

4. İbadetlerin devamlılığında, her an Allah'ı hatırlama, gözetiminde bulunduğunu hissetme, hayatın akışını buna göre düzenleme gibi güzel hasletler vardır.

جاء ثلاثة رهط إلى بيوتِ :وعن أنس رضي الله عنه قال -145
أزواج النبي صلى الله عليه وسلم يسألون عن عبادة النبي صلى الله
أين نحن من النبي :! كأنهم تقالوها وقالوا عليه وسلم ، فلما أخبروا
قال .صلى الله عليه وسلم قد غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر
وأنا أصوم الدهر :أما أنا فأصلي الليل أبداً ، وقال الآخر :أحدهم
وأنا اعتزل النساء فلا أتزوج أبداً ، أفطر ، وقال الآخر أبداً ولا
أنتم الذين قلتم « :فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم إليهم فقال
فطر كذا وكذا ؟، أما والله إني لأخشاكم لله وأثقكم له لكني أصوم وأ
«يَم سَيْلَف يَنْسُ نَع بَغْرُ نَمَف ،ءَاسِنَلَا جَوَزَتَاو ،دُقِرَاو يَلْصَاو ،
متفق عليه.

145. Enes ibni Mâlik radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber Efendimizin nâfile ibadetlerini öğrenmek üzere, sahâbeden üç kişilik bir grup, Peygamber hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Efendimiz'in ibadetleri bildirilince, onlar bunu azımsadılar ve

- Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştır, dediler. İçlerinden biri:

- Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:

- Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahâbî de:

- Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:

- “Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan

tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir.” Buhârî, Nikâh 1; Müslim, Nikâh 5. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 4

Açıklamalar

Sahâbe, Hz. Peygamber’in her türlü halini, yaşayışını ve davranışını öğrenmek, bilmek istiyordu. Çünkü onu kendilerine yegâne önder ve örnek kabul ediyorlardı. Allah Teâlâ, dünya ve âhirette mutlu olmak isteyen mü’minlerin, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’i örnek edinmelerini emir ve tavsiye etmişti. Bunu en iyi anlayan ve ilk olarak uygulayan “örnek nesil” sahâbe toplumu oldu.

Bilindiği gibi Enes ibni Mâlik, Peygamber Efendimiz’in Medine’ye hicretinden vefat ettiği zamana kadar ona hizmet etmiş bir sahâbîdir. Enes, Resûlullah’ın evi ve aile çevresinde cereyan eden olayları en iyi bilen sahâbîlerden biriydi. Nitekim, bu konularla ilgili pek çok rivayetleri bulunmaktadır. Bu hadiste adları zikredilmeyen üç

kişi, Ali İbni Ebû Tâlib, Abdullah İbn Amr ve Osman İbni Maz'ûn'dur. Bu sahâbîler, Peygamberimiz'in farz ibadetler dışında evinde yaptığı nâfile ibadetleri öğrenmek üzere gelmişlerdi. Onların gayesi, Resûl-i Ekrem'in nâfile ibadetlerinin mikdarını öğrenip aynını yapmak, böylece onun fiilî sünnetine uymaktı. Çünkü farz ibadetler, hem bütün ashâb tarafından biliniyor, hem de Peygamberimiz farz namazları mescidde kılıyordu.

Hız. Peygamber'in nâfile ibadetlerini öğrenen sahâbîler, bunları kendileri açısından az buldular. Bunun sebebini de, onun geçmiş ve gelecek günahlarının Allah tarafından affedilmiş olmasına bağladılar. Hız. Peygamber ile kendileri arasında çok fark olduğunu, onun mâsum ve günahsız, kendilerinin ise günahkâr olduğunu düşün­düler. Sahâbîlerin böyle düşünmesi, mükemmel bir edep örneğidir. Çünkü onlar, Peygamber'in nâfile ibadetlerinin beklediklerinden daha az olmasını onun kemâline, günahsızlığına bağlamışlar, onda noksanlık arama gibi bir düşünceyi akıllarından geçirmemişlerdir.

Gerçekte Peygamberimiz'in nâfile ibadetlerinin azlığı da ümmet için bir rahmet vesilesidir. Bu

yönde kendisini örnek alanlar, herhangi bir kayba ve zarara uğramadıkları gibi kimse tarafından da kınanmazlar. Daha önce de ifade edildiği gibi, az da olsa sürekli olan ibadetler makbuldür. Çünkü herkesin her zaman çok ibadet etmeye gücü yetmez. Ayrıca, azlığın ve çokluğun bir ölçüsünü bulmak da mümkün değildir. Bu sebeple her fert, gücünün yettiği kadar nâfile ibadet yapmakta serbest bırakılmıştır. Her konuda olduğu gibi ibadetlerde de haddi aşmak doğru görülmemiştir. Çünkü insan yalnız kendisinden ibaret değildir. Kendi nefsimizin olduğu kadar, eş ve çocuklarımızın, yakınlarımızın, komşularımızın ve bütün insanların bizim üzerimizde hakları vardır. İnsan, güç ve kuvvetini devam ettirebilmek için yiyip içmek, neslini devam ettirebilmek için evlenip çoğalmak zorundadır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, her üç sahâbenin hadisimizde geçen davranışlarını uygun bulmamışlardır. Ayrıca bu şekildeki bir davranışın Allah'a daha saygılı olma, O'ndan daha çok korkma ve daha iyi dindarlık sayılmayacağını da ifade buyurmuştur. Kendisinin, insanların Allah'tan en çok korkanı, takvâda en ileri olanı ve Allah'a karşı en saygılı davrananı olduğunu da sahâbîlere açıkça söylemiştir. Hem gece ibadet ettiğini, hem uyuduğunu, bazı kere oruç tuttuğunu,

çoğu kez yiyip içtiğini, kadınlarla evlendiğini ve birlikte olduğunu onlara bildirmiştir. Bu şekilde davranmanın, kendisinin yolu, sünneti olduğunu anlatarak, sünnetinden yüz çevirenin Peygamber'in izinde sayılmayacağını da onlara hatırlatarak, kendilerini uyarmıştır.

Hız. Peygamber'in engel olmak istediğı şey, dinde haddi aşma ve İslâm'ın câiz görmediğı bir nevi ruhbanlığa yönelmedir. Oysa Allah Teâlâ “Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı güzel ve temiz şeyleri kendinize haram etmeyin, sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez” [Mâide sûresi (5), 87] buyurur. Bu âyetin iniş sebebini hatırlamamız bu konuyu daha iyi anlayıp kavramamıza yardımcı olacaktır. Peygamberimiz bir gün sahâbeye kıyametten bahsetmişti. Sahâbe çok duygulanmış ve ağlamışlardı. Sonra aralarında on kişi Osman İbn Maz'ûn'un evinde toplandılar. Onların içinde Ebû Bekir ve Ali İbni Ebû Tâlib de vardı. Yaptıkları istişâre neticesinde, bundan böyle dünyadan el etek çekmeye, kendilerini hadım ettirmek suretiyle erkeklik duygularından kesilmeye, gündüzleri oruçlu, geceleri de yatakta yatmaksızın uyanık ve ibadetle geçirmeye, et ve et ürünleri yememeye, kadınlara yakın olmamaya, güzel koku sürmemeye, yeryüzünde gezip

dolaşmamaya karar verdiler. Bu haber Peygamber Efendimiz'e ulaşınca, kalkıp Osman İbni Maz'ûn'un evine geldi, fakat kendisini evde bulamadı. Hanımına, Osman ve arkadaşlarının kendisine gelmeleri için haber bıraktı. Sonra onlar da Peygamber Efendimiz'in yanına geldiler. Efendimiz, karar aldıkları hususları kendilerine sayarak:

– “Bu konularda ittifak etmişsiniz öyle mi?” dedi. Onlar:

– Evet ya Resûlallah! Bizim bunlarda hayırdan başka bir gayemiz, arzu ve isteğimiz yoktur, dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

– “Şüphesiz ki ben bunlarla emrolunmuş değilim. Elbette sizin üzerinizde nefislerinizin hakkı vardır. Bazan oruç tutun, bazan tutmayın. Gece hem ibadet edin hem uyuyun. Ben hem ibadet ederim hem de uyurum. Oruç tuttuğum günler de olur, tutmadığım günler de. Et ve et ürünlerini yediğim gibi hanımlarımla da beraber olurum. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.” Sonra sahâbeyi toplayıp onlara bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

“Birtakım kimselere ne oluyor ki, hanımlarla evlenmeyi, yeme içmeyi, güzel koku sürmeyi, uyumayı ve meşrû sayılan dünya zevklerini kendilerine haram kılıyorlar. Şüphesiz ki ben size keşiş ve ruhban olmanızı emretmiyorum. Benim dinimde et yemeyi terketmek, kadınlardan uzaklaşmak bulunmadığı gibi, dünyadan el etek çekip manastırlara sığınmak da yoktur. Ümmetimin seyahatı oruç, ruhbanlıkları ise cihaddır. Allah’a ibadet ediniz, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayınız, hac ve umre yapınız, namazlarınızı kılınız, zekâtınızı veriniz, ramazan orucunu tutunuz. Dosdoğru olunuz ki, başkaları da öyle olsun. Sizden önceki ümmetler, aşırılıkları yüzünden helâk oldular. Dini kendilerine zorlaştırdılar, Allah da onlara zorlaştırdı. Bugün kilise ve manastırlarda bulunanlar, onların artıklarıdır.” (Ali el-Kârî, el-Mirkat, I, 182-183).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın emirlerini yerine getirmek ve ibadetlerde ölçülü davranmak gerekir.

2. Sahâbe, daima faziletli ameller peşinde koşmuştur. Her müslüman, haddi aşmaksızın, daha faziletli ameller peşinde koşup dinde kemâl mertebesine ulaşmaya gayret etmelidir.

3. Dinimiz evlenmeyi teşvik eder.

4. Sürekli oruçlu olmayı, dinimiz doğru bulmamıştır. Aynı şekilde, ibadet maksadıyla bütün geceyi uykusuz geçirmek de hoş karşılanmamıştır. Bu davranışlar, takvâdan sayılmaz.

5. Allah’a yakın olmak isteyenler, orta yolu tutmalı, ölçülü olmalı ve Hz. Peygamber’i kendilerine örnek almalıdırlar.

6. Takvâda Hz. Peygamberle yarışmak söz konusu olamaz.

7. Peygamber’in sünnetinden yüz çeviren, bid’ata ve sapıklığa düşer.

وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ -146-
«لَهَا ثَلَاثًا ، رواه مسلم اق «هَلَاكَ الْمُتَنَطِّعُونَ » : وَسَلَّمَ قَالَ
الْمُتَعَمِّقُونَ الْمُشَدِّدُونَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِ التَّشْدِيدِ : «الْمُتَنَطِّعُونَ

146. Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Söz ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helâk oldular.” Resûl-i Ekrem bu sözü üç defa tekrarladı. Müslim, İlim 7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 5

Açıklamalar

Peygamberimiz, önemli gördüğü bir konuyu, yasaklanan veya uygun olmayan bir davranışı, çoğu kere tekrar tekrar anlatır, böylece dinleyenlerin o konuya dikkatini çekerdi. Söz olarak kısa, fakat mâna ve mahiyeti geniş olan bu hadiste de öyle yapmıştır.

İyi bir müslüman, ölçülü ve dengeli bir insan, her türlü davranışında, işinde ve sözünde haddi aşmaktan, taşkınlık yapmaktan sakınır. Bu prensiplere uymayanlar, dünyada birtakım belâ ve musibetlere uğrar, âhirette de cezayı hak ederler. Böyle kimseler, başka insanlar tarafından

sevilmezler. Kendilerinden uzak durulmak istenen kişiler konumuna düşerler.

Bilgiçlik taslayanlar, insanların anlayamayacağı kelime ve tabirlerle konuşanlar, lugat parçalama meraklıları da bu hadisin kapsamına girerler.

Çünkü böyle davranışlar dinimizde hoş görülmemiş ve hatta yasaklanmıştır. Toplumun içinde yaşadığı halde, onlardan çok farklı davranışlarıyla dikkat çekenler, büyüklük taslayanlar, haddinden fazla kibarlık ve nezaket gösterisinde bulunanlar, ya da haddinden fazla ince eleyip sık dokuyanlar başkalarını rahatsız ederler.

İnsanlar, sadece sözlerden değil, hareket ve davranış biçimlerinden de rahatsızlık duyarlar. Bütün bunlardan kurtulmak için toplumun eğitilip öğretilmesi ve terbiye edilmesi gerekir. Herkes, nasıl istersem öyle hareket ederim düşüncesinden kurtulabilmelidir. Çünkü toplumun yaptırım gücü sosyal bir hakikattir ve aklı başında olan insan buna uyum sağlamaya çalışır. Aksi takdirde insanlar yalnızlığa itilir. Yalnızlık, bir bakıma yok olup gitmektir. Kalabalık içinde yalnız kalmaktan daha büyük bir belâ düşünülebilir mi? Fakat günümüz dünyasında çok rastlanan olumsuzluklardan biri de ne yazıkki bu gerçektir.

Bu sebeple, İslâm bütün insanları hedef alan, aşırılıkları izâle etmeye yönelik bir öğretim ve eğitim usûlü geliştirilmesini öğütler. Birçok hadiste bunun örneklerini göreceğiz.

Bu hadis, 1740 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Kişi, yaptığı her işten olduğu gibi, konuştuğu her sözden de sorumludur. İş ve söz, kurtuluşun veya helâkin sebebi olabilir.
2. Sözde, işte ve davranışlarda ileri gitmek, haddi aşmak dinimizde yasaklanmıştır.
3. Aşırılıklarda hayır ve fayda yoktur.
4. İslâm orta yolu takip etmeyi ve ölçülü olmayı tavsiye eder.

عن أبي هريرة رضي الله عنه النبي صلى الله عليه وسلم -147-
اوقارُبُوا إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، وَلَنْ يَشَادَّ الدِّينُ إِلَّا غَلْبَهُ فَسَدِّدُوا : لاق
هاور «وَأَبْشِرُوا ، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدَّلْجَةِ
ي ر ا خ ب ل ا .

سَدُّوْا وَقَارِبُوْا وَاغْدُوْا وَرُوْحُوْا ، وَشَيْءٌ « هل ٲي اور ي فو
« مِنْ الدُّلْجَةِ ، الْقَصْدُ الْقَصْدُ تَبْلُغُوْا .

وروي .لى ما لم يُسَمَّ فَاعِلُهُ هُوَ مَرْفُوعٌ عَ «الدِّينُ» : هل وق
وقوله صلى الله عليه .. «لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ» : مَنْصُوبًا ، وروي
غَلَبَهُ الدِّينُ وَعَجَزَ ذَلِكَ الْمُشَادُّ عَنْ : أَيِ : «إِلَّا غَلَبَهُ» : وَسَلَّمَ
سِيرُ أَوَّلِ النَّهَارِ «ذُوَّةُ وَالْغَ» .مُقَاوَمَةِ الدِّينِ لِكَثْرَةِ طَرِقِهِ
وَهَذَا اسْتِعَارَةٌ .آخِرُ اللَّيْلِ : «وَالدُّلْجَةُ» آخِرُ النَّهَارِ : «وَالرُّوحَةُ»
اسْتَعِينُوا عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالْأَعْمَالِ فِي : هَانِعْمُو ، لِيُثِمَّتُو ،
تَلْدُونِ الْعِبَادَةَ وَلَا تَسْأُمُونَ وَقْتَ نَشَاطِكُمْ ، وَفَرَاغِ قُلُوبِكُمْ بِحَيْثُ تَسُدُّ
مَقْصُودَكُمْ ، كَمَا أَنَّ الْمُسَافِرَ الْحَاقِقَ يَسِيرُ فِي هَذِهِ الْأَوْقَاتِ وَيَسْتَرِيحُ
هُوَ وَدَابَّتُهُ فِي غَيْرِهَا ، فَيَصِلُ الْمَقْصُودَ بِغَيْرِ تَعَبٍ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

147. Ebû Hüreyre radıyallanu anı'dan rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız.” Buhârî, İmân 29. Ayrıca bk. Nesâî, İmân 28

Buhârî'nin bir başka rivayeti şöyledir:

“Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah’a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, menzilinize, varacağınız hedefe ulaşasınız.” Buhârî, Rikâk 18

Açıklamalar

Din, Allah Teâlâ’nın, kulları için kendi katından, Cebrâîl aleyhisselam aracılığıyla peygamberlerine gönderdiği, onların da insanlara tebliğ ettiği kurallar bütünüdür. Yani din, bir hayat tarzıdır.

Allah’a inanan bir mü’min, hayatını bu sistem içinde şekillendirir, onun kâide ve kurallarına uymak zorunda olduğunu bilir.

Bu hadis, hayatımızı kendisine uydurmak zorunda olduğumuz dinin, kolaylıktan ibaret olduğunu bildirmektedir. Bu, genel bir kâidedir. Din, zorluk üzerine değil, kolaylık üzerine bina kılınmıştır. Allah Teâlâ, “Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez” [Bakara sûresi (2), 185]; “O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemeyi” [Hac sûresi (22), 78], âyetlerinde bunu beyan buyurur. Dini zorlaştırmak, ibadet ve taatte haddi aşmak,

müsamahasız davranmak daha iyi dindarlık değil, kendi nefesine eziyet etmek, başkalarını da dinden nefret ettirmektir. Çünkü bir insan ne kadar çok ibadet etse, sâlih ameller işlese, dini aşamaz ve Allah'ı da usandıramaz. Dinde hem azîmet, hem de ruhsat vardır. Azîmet yolunu tutan da, ruhsatı seçen de dindardır. Her iki durumda da haddi aşmamak, ifrat ve tefrite düşmemek en doğru davranıştır. Peygamber Efendimiz, “Allah azîmeti sevdiği gibi, ruhsat yolunu tutanı da sever” (Süyûtî, el-Câmiu's-sağîr, I, 286) buyurur.

Hadisimiz, bütün amellerde kolaylığı teşvik ettiği gibi, en iyisini yapacağım diye uğraşıp didinmekten sakınmayı da tavsiye etmektedir. Allah yolunda bir iş işlerken, yalnız kolaylıkla üstesinden gelebileceğimiz şeylerle mükellef olduğumuzu bize hatırlatır. Birbirimize yükleyeceğimiz işlerde de, güç yetirilebilecek miktarla yetinmemiz gerektiğini öğretir. Nâfile ibadetlere ve fazilet kabul edilen işlere dalanlar, kendisini helâk edercesine ileri gidenler, neticede farzları da hakkıyla yerine getiremeyecek derecede yorgun ve güçsüz düşerler. Bu sebeple Peygamberimiz din konusunda aşırı davrananlara izin vermemiş, onları ölçülü olmaya davet etmiştir. Nitekim, Abdullah İbni Amr, henüz genç iken

haddinden fazla ibadet etme yönünde Resûl-i Ekrem'den aldığı ruhsat için, ihtiyarlayıp güç ve kuvvetten düşünce “Keşke Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ruhsatını kabul etmiş olsaydım” (Buhârî, Savm 55; Müslim, Sıyâm 182) temennisinde bulunarak, bu yolda tereddüt edenlere örnek olmuştur.

O halde yapılacak iş, orta yolu tutmak, ölçülü olmak, ibadet ve taatte, hayırlı işlerde haddi aşmamaktır. Ancak, mükemmeli yakalamaya çalışmak mü'minin görevidir. Bu konudaki ölçü, sırat-ı müstakîmden sapmamak, ibadetleri ve birtakım hayırlara yönelik faziletli işleri gücünün yettiği nisbette yapmak, yasaklardan ise kesinlikle uzak durmaktır. Bu şekilde hareket edenleri cennetle, kurtuluşa ermekle, dünya ve âhiret saâdetine kavuşmakla müjdelemek, dinimizin âlimlere yüklediği görevler arasındadır.

Mü'minler, ibadet ve tâat için, çalışıp çabalamak için bazı vakitleri iyi değerlendirmelidir. Bu hadiste üç vakit özellikle tavsiye edilmiştir: Gündüzün evveli, günün sonları ve gecenin son üçte biri. Bu vakitler, insanın en dinç olduğu anlardır. Hem ibadet, hem de çalışma için en

uygun zamanlardır. Çünkü her üç vakit uyku zamanlarından sonraki uyanıklık anıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinde zorluk değil kolaylık esastır.
2. Korkutucu olmaktan çok müjdeleyici olmak gerekir.
3. Nâfile ibadetler için rahat zamanlar ve istekli olunan anlar tercih edilmelidir.
4. İbadetten maksat, Allah'ın rızasını, hoşnutluğunu kazanmaktır.
5. İbadet hayatı, az da olsa devamlı olmalıdır.

148- دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فَقَالَ « مَا هَذَا الْحَبْلُ » تَعَلَّقْتُ بِهِ ؟ قَالُوا ، هَذَا حَبْلٌ لِرَيْتَبٍ فَإِذَا فَتَرْتُ «حُلُوهُ ، لِيُصَلَ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَرْقُدْ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه .

148. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem mescide girmişti. İki direk arasına uzatılmış bir ip gözüne ilişti:

– “Bu ip nedir?” diye sorunca, sahâbîler:

– Bu, Zeynep Binti Caş’a ait bir iptir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca ona tutunuyor, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– “Onu hemen çözünüz. Sizden biriniz canlı ve istekli olunca nâfile namaz kılsın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiği zaman ise yatıp uyusun” buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 18; Müslim, Müsâfirîn 219. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 18; Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 17; İbni Mâce, İkâme 184

Açıklamalar

Peygamberimiz çevresine çok dikkat ederdi. Mescidde, evde ve sokaktaki değişiklikleri farkederek, bazan bunların sebebini sorar, beğendiğini ve beğenmediğini belli eder, doğru

olanları tasvib, yanlışları da tashih ederdi. Peygamber'in tasvibi başka bir kimsenin tasvibine benzemez. Onun tasvibi veya tasvip etmeyişi ümmet için son derece önemli bir ölçüdür. Zira Peygamber Efendimiz'in tasvipleri ile takrirleri yani gördüğü bir davranışı yasaklamaması da bir sünnet olup, ümmeti bağlayıcı niteliktedir.

Bu hadisten, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mescidde direklerle bağlanan ipin sebebini öğrenince, bundan hoşlanmadığını ve üstelik onu kaldırttığını öğreniyoruz. Çünkü onun şer'î açıdan doğru bulmayıp, hoş görmediği bir şeye müsâmaha etmesi söz konusu olamazdı. Böyle bir durum, dinin gayesine uygun olmayan şeylerin ortaya çıkmasına, mevcut yanlışların da kalmasına sebep olurdu. Nâfile namaz kılan bir kimse, ayakta durmaya güç yetiremez veya yorgunluk, bitkinlik hissederse, oturarak namaz kılabilir. Fakat, bıkkınlık ve isteksizlik gibi hallerde, nâfile namaz kılınması câiz görülmemiştir. Bir yere dayanarak, destek alarak veya kendisini herhangi bir yolla zorlayarak ibadete devam etmek de uygun değildir. Peygamber Efendimiz, kendi hanımları da olsa, böyle durumlarda ibadete devam etmeleri için kimseye izin vermemiştir. Mü'mini canlı tutacak

ve güçlü kılacak kadar yeme içme ve uyuma da ibadetten sayılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uygun olmayan bir davranış, el ile veya dil ile giderilmelidir.
2. Kadınların mescidde nâfile namaz kılmaları câizdir.
3. Namaz kılarken, bir yere dayanmak veya yaslanmak mekruhtur.
4. İbadet ve tâatte ölçülü olmak esastır.
5. Farzlar dışındaki nâfile ibadetlerin arzu ve istek duyulan anlarda, gönül huzuru içinde bulunulduğu zamanlarda yapılması uygundur.

وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم -
إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ « : لَأَقِ
رُفْغَثِي بِهَذَا هَلْ لَ يَرُدِّي ال سَعَانُ وَهُوَ يَلْصُقُ إِذَا مَكَّدَحًا نِإْفَ ،
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . «يَسُبُّ نَفْسَهُ ف

149. Âişe radiyallahu anhâ' dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz namaz kılariken uyku hali bastırırsa, kendisinden bu hal gidinceye kadar yatsın. Çünkü uykulu vaziyette namaz kılan kimse, belki de bilmeyerek, istiğfar edip Allah’tan bağışlanma dileyeceğim derken kendine söver, beddua eder.”

Buhârî, Vüdû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu’ 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâme 184

Açıklamalar

Uyku, vücuttaki bazı faaliyetlerin durması halidir. Uykulu iken, düşünme, konuşma, hareket etme gibi faaliyetler durur; şuur hali kaybolur. Bu sebeple, insan uykulu halde yaptığı işlerden sorumlu tutulmaz. Allah’a karşı yapılan ibadetlerde tam bir uyanıklık ve şuurluluk aranır. Namaz, bir dua, bir niyâz, bir yakarış, bir huzura varış ve nihayet Allah’la yüzyüze geliş ve O’nunla konuşmadır. Bütün bu üstün nitelikleri taşıdığı için, gönül ve kalb uyanıklığına olduğu kadar, vücudun zindeliğine, canlılık ve diriliğine de

ihtiyaç vardır. Oysa uyku hali, bir atasözümüzün çok güzel ifade ettiği gibi, küçük ölümdür. Ölüden, dirinin yapması gereken şeyleri beklemek söz konusu olamaz.

Uyuklama halindeki insan, ne söylediğinin farkında olmaz. Uykulu vaziyetteki konuşmalar da sayıklama kabul edilir. İnsan uyuklarken hayır yerine şer, iyi yerine kötü, güzel yerine çirkin şeyler söyleyebilir. Şayet namaz veya ibadet halinde ise, iyilik yerine kötülük, hayır yerine şer, dua yerine beddua temennisinde bulunabilir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, uykulu halde namaz kılmayı, dua etmeyi uygun bulmamış, bilakis uyku hali geçecek kadar uyuduktan sonra ibadete devam edilmesini öğütlemiştir. Bu hadis 1188 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yorgun ve bitkin düşünceye kadar ibadet etmek, dinde hoş karşılanmamış, takvâdan sayılmamıştır.
2. Uykulu halde iken ibadet yapmak, özellikle namaz kılmak, dua etmek tavsiye edilmemiştir.

3. İbadetler, gönül ve kalb uyanıklığı içinde ve vücudun zindelik ve dirilik halinde yapılmalıdır.

4. Her konuda olduğu gibi, ibadetler konusunda da orta yolu tutup haddi aşmamak, ölçülü olmak en güzel dindarlıktır.

و عن أبي عبد الله جابر بن سمرة رضي الله عنهما قال -150-
النبي صلى الله عليه وسلم الصَّلَوَاتِ ، فَكَانَتْ كُنْتُ أَصْلِي مَعَ
أَيِّ بَيْنَ : قَصْدًا : قَوْلُهُ . مِلْ سَمِ هَاوِر «صَلَاتُهُ قَصْدًا وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا
الطُّولَ وَالْقِصَرَ .

150. Ebû Abdullah Câbir İbni Semüre rayıdallahu anhümâ şöyle dedi:

“Namazlarımı Nebi sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte kılardım. Onun namazı da, hutbesi de normal uzunlukta idi.”

Müslim, Cum’a 41-42. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 223; Tirmizî, Cum’a 12; Nesâî, Cum’a 35; İbni Mâce, İkâme 85

Açıklamalar

Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem, insanlara namaz kıldırıldığında kesinlikle namazı

uzatmazdı. Fakat kendisi tek başına namaz kıldığında dilediği kadar uzatırdı. Hanımlarından mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin anlattığına göre, o kadar uzun ayakta dururdu ki, rükûa gitmeyeceğini düşünürlerdi. O kadar uzun rükû yapardı ki, tekrar doğrulmayacağını zannederlerdi. Secdesi de aynı şekilde uzun sürer, secdeden kalkmayacak sanırlardı. Peygamberimiz'in tek başına kıldığı bu namazlar, farzlar dışındaki nâfilelerdir. Çünkü farz namazları mutlaka mescidde cemaatle birlikte kılar ve imamlığı da kendileri yaparlardı.

Peygamberimiz, kendi uygulamasını böylece bütün ashaba gösterir, onların da böyle davranmalarını isterdi. İmam olan kişinin, arkasında namaz kılan cemaatin arasında hasta, zayıf, güçsüz ve ihtiyaç sahibi kimseler bulunabileceğini düşünmesini, namazı hafif kıldırmasını tavsiye buyururdu. Tek başına namaz kılanın ise, dilediği kadar uzatmasında bir sakınca olmadığını hatırlatırdı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanları bıktırmaktan, usandırmaktan, nefret ettirmekten son derece sakınırdı. Sahâbeye bu yönde sürekli telkin ve tavsiyelerde bulunurdu. Kul için en mühim görev olan ibadette bile buna olanca hassasiyeti

gösterirdi. İtidalin, her çeşit aşırılıktan kaçınmanın en güzel örneklerini Efendimiz'in hayatında görmekteyiz. Onun hayatını çok iyi bilip öğrenmek, yaşanacak hayatı daha anlamlı kılar. Çünkü o bizim yegane örneğimiz ve rehberimizdir. Onun hayatını öğrenip örnek alanlar ifrat ve tefritten kurtulurlar. Hz. Peygamber, uzun sûre veya âyetler okuması sebebiyle namazı uzattığı için şikayet edilen sahâbîyi çağırarak, “Sen fîtneci misin?” diye hesaba çekmiştir (Buhârî, Edeb 74; Müslim, Salât 178).

Peygamberimiz, hutbelerini de ölçülü tutar, ne çok uzatır, ne de anlaşılmayacak derecede kısaltırdı. Bu sadece cuma ve bayram hutbeleri için değil, bütün konuşmaları için geçerli bir kâide idi. Bu sebeple, kendisini dinleyenler, son derece canlı ve uyanıklık içinde bulunur, söylediklerini anlar, hatta ezberleyip birbirlerine tekrar ederdi. Az sözle çok şey ifade etme yolunu seçerdi. Ancak bunu yaparken, insanların anlama kabiliyetini mutlaka hesaba katardı. Anlaşılmayacak şeyler söylemezdi. Herkes söylenenden ders alırdı. Peygamber Efendimiz'in pek çok hutbesi hadis kitaplarımızın içinde yer almış bulunmaktadır. Onlar, bugün için de en güzel hutbelerdir. Bugün, cami görevlilerimiz başta olmak üzere, toplumun çeşitli

kesimlerine konuşmak zorunda kalanlar, bu prensipleri iyi değerlendirmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaate imam olup namaz kıldırان kimse, namazı kısa tutmalı, uzatmamalıdır.
2. Tek başına namaz kılan dilediği kadar uzatabilir.
3. Cuma ve bayram namazlarının hutbeleri, insanları bıktırarak şekilde uzun olmamalıdır.
4. Cemaatle namazı kısa tutmak ve hutbeyi uzatmamak, Peygamber Efendimiz'in sünnetindendir.
5. İbadetlerde itidal, ölçüyü kaçırmamak dinin aslındandır.

و عن أبي جحيفة وهب بن عبد الله رضي الله عنه قال - 151 -
أخى النبي صلى الله عليه وسلم بين سلمان وأبي الدرداء ، فزار
: ما شأنك؟ قالت : مان أبو الدرداء ، فرأى أم الدرداء متبدلة فقال س
فجاء أبو الدرداء فصنع . أخوك أبو الدرداء ليس له حاجة في الدنيا
بأكل حتى تأكل ، ما أنا : كل فإني صائم ، قال : له طعاماً ، فقال له
نم فنام ، ثم : فأكل ، فلما كان الليل ذهب أبو الدرداء يقوم فقال له
قم : نم ، فلما كان من آخر الليل قال سلمان : ذهب يقوم فقال له

لَرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِنَّ إِنْ :الآنَ ، فَصَلِّ يَا جَمِيعًا ، فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ
لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَلِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، فَأَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ ،
فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ . « صَدَقَ سَلْمَانُ » :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

151. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah
radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Selmân ile Ebü'd-Derdâ'yı kardeş yapmıştı. Bu sebeple Selmân,
Ebü'd-Derdâ'yı ziyaret ederdi. Bir ziyaret
esnasında onun hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı oldukça
eskimiş elbiseler içinde gördü. Ona:

- Bu halin ne? diye sorunca, kadın:
- Kardeşin Ebü'd-Derdâ dünya malı ve zevklerine önem vermez, dedi. O esnada Ebü'd-Derdâ eve geldi ve hazırlattığı yemeği Selmân'a ikram edip:
- Buyurun, yemeğinizi yiyin, ben oruçluyum, dedi. Selmân:
- Sen yemedikçe ben de yemem, diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ebü'd-Derdâ sofraya oturup yemek yedi. Gece olunca Ebü'd-Derdâ teheccüd namazı kılmaya hazırlandı. Selmân ona:

- Uyu dedi. Ebü'd-Derdâ uyudu, bir müddet sonra tekrar kalkmaya davrandı. Selmân yine:

- Uyu, diyerek onu kaldırmadı. Gecenin sonlarına doğru Selmân:

- Şimdi kalk, dedi ve her ikisi birlikte namaz kıldılar. Sonra Selmân, Ebü'd-Derdâ'ya şöyle dedi:

- Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Hak sahiplerinin her birine haklarını ver.

Sonra Ebü'd-Derdâ, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem' e gidip olup biteni anlattı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Selmân doğru söylemiş” buyurdu. Buhârî, Savm 51, Edeb 86.

Ebu Cühayfe Vehb İbni Abdullah
Sahâbe-i kirâmın, yaşça küçük olanlarındanr.
Peygamber Efendimiz vefat ettiğinde, henüz
ergenlik çağına ulaşmamıştı. Ashab arasında
sevilen bir kimseydi. Hz. Ali ona kıymet verir,
kendisini sever ve güvenirdi. Bu sebeple onu

“Vehbü’l-hayr”, hayır ve iyiliklerin sahibi Vehb diye anardı. Hz. Ali Vehb’i Kûfe’de beytü’l-mâlin, yani hazinenin başına getirmişti. Sonra Kûfe’ye yerleşti ve orada bir ev sahibi oldu. Vefat ettiği hicri 74 senesine kadar oradan ayrılmadı. Peygamberimiz’den rivayet ettiği hadis sayısı 45’tir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye hicret ettikten sonra, Medineli müslümanlar (ensâr) ile Mekke’den gelen müslümanlar (muhâcirûn) arasında kardeşlik ilan etti. Mekke’den gelen bir muhâcir ile Medine’de yaşayan bir ensârîyi kardeş yaptı. Bu kardeşlik olayı, mâna ve mahiyeti itibariyle, beşer tarihinde örneğine rastlanılmayan bir insanlık uygulamasıdır. İşte bu sırada ensardan Ebü’d-Derdâ ile aslen İran’lı olup Medine’ye gelen ve müslüman olan Selmân-ı Fârisî’yi Peygamber Efendimiz kardeş yapmıştı. Esasen dinimiz, din kardeşliğini, kan kardeşliğinden daha önemli ve üstün saymaktadır. Çünkü din kardeşliğinde menfaatler söz konusu değildir. Ancak ideal bir toplumu oluşturma ve ebedî saâdete ulaşma gâyesi

bu kardeşliğe temel teşkil eder. Allah'ın rızası, emir ve yasaklarına bağlılık her şeyin üstünde bir değere sahiptir. Bu kardeşlik, böyle üstün bir gayeyi gerçekleştirmek üzere tesis edilmiştir.

Mü'minlerin kardeş oldukları gerçeği, İslâm'ın getirdiği temel prensiplerden biridir. İman kardeşliğinin gerektirdiği, Kur'an ve Sünnet'in sistemleştirdiği, hukûkî ve vicdânî, dünyevî ve uhrevî prensipler, bunun her asırda geçerli olan temelini teşkil eder. Ensarla muhacirler arasında cereyan etmiş olan kardeşlik uygulaması, sonraki asırlara pek çok örnek alınacak özellikler bırakmıştır.

Sahâbîler, birbirini eğiten bir toplumdur. Bunu bütün fırsatları değerlendirerek yaparlardı. Dinin nasihat oluşunu hayatın her sahasında hatırlar ve hatırlatırlardı. Birbirlerinin noksan ve kusurlarını en iyi şekilde tashih ederler, bu sebeple birbirlerine teşekkür ve duayı ihmal etmezlerdi. İşte hadisimizde sahâbe arasındaki bu uygulamanın bir örneğini görmekteyiz. Selmân, Resûl-i Ekrem'in kendisine kardeş kıldığı Ebü'd-Derdâ'nın hanımı Ümmü'd-Derdâ'nın çok eski elbiseler içinde oluşunun sebebini öğrenmeyi bir vazife sayıyordu. Çünkü kardeşler, birbirinin her halinden sorumlu

idiler. Belli ki Selmân bu görüntüden rahatsız olmuştu. İslâm, lükse düşkünlüğü hoş karşılamadığı kadar, dikkat çekecek derecede pejmürdeliği de uygun görmez.

Farz olan ramazan orucu dışında, bazı günler nâfile oruç tutmak, Peygamber Efendimiz'in tavsiye ettiği bir harekettir. Ancak bunda aşırı gidip ölçüyü kaçırmak hoş görülmemiştir. Burada, Ebü'd-Derdâ'nın yemekte Selmân'ı tek başına bırakmasının uygun bulunmadığını, neticede onun da orucunu açarak Selmân'la birlikte sofraya oturduğunu, sonra Peygamberimiz'in bunu uygun bulduğunu görüyoruz. Böylece, nâfile oruç tutan müslümanın evine gelen misafir sebebiyle orucunu açmasının caiz olduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Bunda bir zaruret yoktur. Ancak tuttuğu nâfile orucu böyle bir sebeple bozan kimsenin bilahare bu orucu kaza etmesi onun üzerine vâcip olur.

İbadet gâyesiyle bütün geceyi uykusuz geçirmeyi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in uygun bulmadığını daha önce açıklamıştık. Selmân, evinde kaldığı Ebü'd-Derdâ'nın geceyi uykusuz geçirmesine ve sık sık ibadet etmek için kalkmak istemesine izin vermemiştir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Selmân bu yönde Peygamberimiz'in uygulama

ve tavsiyelerini daha iyi biliyordu. Nitekim vakti gelince hem kendisi kalkmış, hem de Ebü'd-Derdâ'yı kaldırarak gece ibadetini birlikte yerine getirmişlerdir.

Bütün bu olup bitenlerden sonra, Selmân, Ebü'd-Derdâ'ya, muhtemelen Peygamber Efendimiz'den duyup öğrendiği tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar, kişinin üzerinde Rabbinin, nefsinin ve ailesinin hakları bulunduğu gerçeğidir. İnsanın, zühd ve takvâ gâyesiyle, ibadet ve tâatte bunları ihmal edecek derecede ileri gitmemesi gereğini iyice kavraması ve hayat tarzı olarak benimsemesi icab eder. Ebü'd-Derdâ, Selmân ile aralarında geçen bu macerayı bir kere de Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arz etme ihtiyacı duyar. Ondan aldığı cevap da Selmân'ı tasdik edici niteliktedir. Hatta hadisin bir başka rivayetinde Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem Ebü'd-Derdâ'ya asıl adıyla hitabederek:

“Uveymir! Selmân senden daha fakîhdir” buyurmuşlardır.

Böylece, din işlerinde fakîh, yani anlayış sahibi âlimlere itibar edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda ve Allah rızası için birbiriyle kardeş olmak câizdir.
2. Din kardeşi olan müslümanların birbirlerini ziyareti ve birbirlerine yatılı misafir olmaları câizdir.
3. İhtiyaç halinde, kadının kocasının izin verdiği yabancı bir erkekle konuşması câizdir.
4. Müslümana nasihat, bilmeyene öğretme, habersiz olanı uyarma din kardeşliği görevidir.
5. Teheccüd namazını gecenin sonlarında kılmak daha faziletlidir.
6. Kadının kocası için süslenmesi câizdir.
7. Kocaya düşen önemli görevlerin başında, hanımının geçimini en iyi şekilde temin etmek gelir.
8. Şayet bıkip usanma, kendisinden istenilen ve üzerine vâcip olan görevleri veya tercih edilen

nâfileleri yerine getirmeme korkusu varsa, bir kimseyi müstehap olan amellerden nehy etmek câizdir.

9. Gücün yetmeyeceği derecede ibadet ve tâati nefse yüklemek hoş karşılanmaz.

10. Nâfile orucu herhangi bir meşrû sebeple bozmak câizdir. Bu, âlimlerin büyük çoğunluğunun görüşü olup sonra kaza edilmesi gerekir.

وَعَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ -152-
وَاللَّهُ : أَخْبَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي أَقُولُ : لَأَقَامَنَّ عِ
لِأَصُومَنَّ النَّهَارَ ، وَلَأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عَشْتُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
قَدْ قُلْتُهُ بِأَبِي أَنْتَ : أَنْتَ الَّذِي تَقُولُ ذَلِكَ ؟ فَقُلْتُ لَهُ « : وَسَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ
فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ ، « : قَالَ . وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ
، وَنَمْ وَقُمْ ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بَعَشْرَ أَمْثَالِهَا
فَصُمْ : فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ : وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ قُلْتُ
« : فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ ، قَالَ : يَوْمًا وَأَفْطِرُ يَوْمَيْنِ ، قُلْتُ
فَصُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرُ يَوْمًا ، فَذَلِكَ صِيَامُ دَاوُودَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
فَقُلْتُ « هُوَ أَفْضَلُ الصِّيَامِ » : وَفِي رِوَايَةٍ . « الصِّيَامُ وَهُوَ أَعْدَلُ
: فَإِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَلَأَنْ أَكُونَ قَبْلَتُ الثَّلَاثَةِ الْأَيَّامِ الَّتِي قَالَ رَسُولُ « لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ »
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَهْلِي وَمَالِي اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ

«أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ تَصُومُ النَّهَارَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ ؟ » : وفي روايةٍ صُمْ وَأَفْطِرْ ، وَنَمْ : فَلَا تَفْعَلْ « : لاقى بلى يا رسول الله : تَلَقَّ نَّ لَعِينِيكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لَزَوْجِكَ وَفَمَ فَإِنَّ لَجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِنَّ لَزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِنَّ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ فِي كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا ، فَإِذَا ذَلِكَ صِيَامُ : يا رسول الله إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً ، قَالَ : تَشُدُّدَ عَلَيَّ ، قُلْتُ فَشَدَّدَ «الدَّهْرُ وَمَا كَانَ صِيَامُ : تَلَقَّ «صُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ » : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقُولُ بَعْدَ مَا كَبُرَ «نِصْفُ الدَّهْرِ » : دَاوُدَ؟ قَالَ : صَلاةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَالَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخً

أَلَمْ أَخْبَرَ أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ ، وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ : ةي اور ي فو : بلى يا رسول الله ، وَلَمْ أَرَدْ بِذَلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ ، قَالَ : فَقُلْتُ «لَيْلَةً ؟ لِلَّهِ دَاوُدَ ، فَإِنَّهُ كَانَ عَبْدَ النَّاسِ ، وَاقْرَأُ الْقُرْآنَ فَصُمُ صَوْمَ نَبِيٍّ ا » : « يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ ؟ قَالَ : قُلْتُ «فِي كُلِّ شَهْرٍ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ : قُلْتُ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرِينَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أَطِيقُ أَفْضَلَ : قُلْتُ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرٍ » : ؟ قَالَ فَشَدَّدْتُ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ وَلَا تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ » : مِنْ ذَلِكَ ؟ قَالَ لَا تَذَرِي إِنَّكَ » : فَشَدَّدَ عَلَيَّ ، وَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصِرْتُ إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَعَلَّكَ يَطُولُ بِكَ عُمْرُ قَالَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا كَبُرْتُ وَدِدْتُ أَنِّي قَبِلْتُ رَخْصَةَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

لَا صَامَ : وفي روايةٍ «يُكَ حَقًّا وَإِنَّ لَوْلَدِكَ عَلَ » : ةي اور ي فو : أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى » : وفي روايةٍ ثَلَاثًا «مَنْ صَامَ الْأَبَدَ كَانَ يَنَامُ : صِيَامُ دَاوُدَ ، وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَلَاةُ دَاوُدَ يَنَامُ سُدُسَهُ ، وَكَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ نِصْفَ اللَّيْلِ ، وَيَقُومُ ثَلَاثَةً ، وَ » : «يَوْمًا ، وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى

أُنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حَسَبٍ ، وَكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتَهُ : وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ
عَمَ الرَّجُلُ مِنْ ذِ : امْرَأَةٌ وَلَدِهِ فَيَسْأَلُهَا عَنْ بَعْلِهَا ، فَتَقُولُ لَهُ : يَا
رَجُلُ لَمْ يَطَأْ لَنَا فِرَاشًا وَلَمْ يُفْتَشْ لَنَا كَنَفًا مُنْذُ أُتَيْنَاهُ فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ
«الْقَنِي بِهِ » : فَقَالَ . عَلَيْهِ ذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
« : لَيْتَ كُلَّ يَوْمٍ ، قَالَ فُ «كَيْفَ تَصُومُ ؟ » : فَلَقِيْنَاهُ بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَ
كُلَّ لَيْلَةٍ ، وَذَكَرَ نَحْوَ مَا سَبَقَ وَكَانَ يَقْرَأُ عَلَى : قُلْتُ «وَكَيْفَ تَخْتِمُ ؟
بَعْضُ أَهْلِهِ السَّبْعَ الَّذِي يَقْرُؤُهُ ، يَعْزِضُهُ مِنَ النَّهَارِ لِيَكُونَ أَخْفَّ عَلَيْهِ
أَمَّا وَأَحْصَى وَصَامَ مِثْلَهُنَّ بِاللَّيْلِ ، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَقَوَّى أَفْطَرَ أَيَّ
كَرَاهِيَةٍ أَنْ يَثْرُكَ شَيْئًا فَارَقَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

كُلُّ هَذِهِ الرِّوَايَاتُ صَحِيحَةٌ مُعْظَمُهَا فِي الصَّحِيحَيْنِ وَقَلِيلٌ مِنْهَا
فِي أَحَدِهِمَا .

152. Ebû Muhammed Abdullah İbni Amr İbni Âs
radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e benim şöyle
dediğim haber verilmiş:

Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece
gündüzleri muhakkak oruç tutup, geceleri de ibâdet
ve tâatle uyanık geçireceğim. Bunun üzerine
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

– “Bunları söyleyen sen misin?” diye sordu. Ben de kendisine:

– Anam babam sana feda olsun, ya Resûlallah! Evet, ben böyle söylemişim, dedim. Buyurdular ki:

– “Sen buna güç yetiremezsin. Hem oruç tut, hem iftar et; hem uykunu al, hem ibadet et; her aydan üç gün oruç tut; çünkü her iyiliğe on misli ecir ve sevap vardır. Bu ise bütün zamanını oruçlu geçirmek gibidir.” Bunun üzerine ben:

– Bunun daha çoğunu yapmaya gücüm yeter, dedim. Peygamber Efendimiz:

– “O halde bir gün oruç tut, iki gün tutma” buyurdu. Ben:

- Ama ben bundan daha fazlasını yapabilirim, deyince Resûl-i Ekrem:

– “Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma; bu Dâvûd aleyhisselâm’ın orucu olup, oruçların en ölçülü olanıdır” buyurdular.

Bir başka rivayette: “Bu, oruçların en faziletlisidir” şeklindedir. Ben:

- Bundan daha faziletlisine de gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

– “Bundan daha faziletlisi yoktur” buyurdu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in tavsiye etmiş olduğu, ayda üç gün orucu kabul etmem, bana ehlimden ve malımdan daha sevimli olacaktı.

Bir rivayete göre:

“Senin gündüzleri oruçlu, geceleri uyanık geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?” buyurmuştu. Ben de:

– Elbette haber verilmiştir, yâ Resûlallah! dedim. Bunun üzerine:

– “Böyle yapma, bazı kere oruç tut, bazan tutma; gece hem uyu, hem de teheccüde kalk. Şüphesiz senin üzerinde vücudunun hakkı vardır, iki gözünün hakkı vardır, hanımının hakkı vardır, ziyaretçilerinin hakkı vardır. Şüphesiz her aydan

üç gün oruç tutman sana yeter. Çünkü senin için her iyiliğin on misli karşılığı vardır; bu da bütün zamanının oruçlu olması demektir.” Abdullah der ki:

– Ben artırdıkça iş aleyhime döndü. Sonra ben:

– Yâ Resûlallah! Ben kendimde güç ve kuvvet buluyorum, dedim. Buyurdular ki:

– “O halde Allah’ın Nebisi Dâvûd’un orucunu tut, daha fazlasını yapma.”

– Dâvûd orucu nedir? diye sordum.

– “Senenin yarısını oruçlu geçirmektir” buyurdu.

Abdullah yaşlandıktan sonra:

– Keşke Allah’ın Resûlü’nün ruhsatını kabul etmiş olsaydım, der dururdu.

Bir başka rivayet şöyledir:

– “Senin bütün günleri oruçlu geçirdiğinden ve her gece Kur’an’ı okuduğundan haberdar olmadığımı mı sanıyorsun?” Bunun üzerine ben:

– Elbette haberdarsındır, yâ Resûlallah! Fakat ben bununla sadece hayra ulaşmayı diliyorum, dedim. Peygamber Efendimiz:

– “Allah’ın Nebîsi Dâvûd’un orucunu tut, çünkü o insanların en çok ibadet edeni idi. Ayda bir defa da Kur’an’ı hatmet” buyurdu.

Ben ise:

- Ya Resûlallah! Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim. Peygamberimiz:

– “O halde yirmi günde bir hatmet” buyurdu. Ben yine:

– Ya Resûlallah! Bundan daha fazlasını yapabilirim, dedim. O:

– “Öyleyse on günde bir hatmet” buyurdu. Ben tekrar:

– Bundan daha fazlasına gücüm yeter, yâ Nebîyyallah! diye ısrar edince:

– “Şu halde yedi günde bir hatim yap, artık bunun üzerine artırma” buyurdular. Ben artırdıkça, aleyhime artırıldı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bana dedi ki:

– “Şüphesiz ki sen bilmiyorsun, belki ömrün uzun olur?”

Abdullah İbni Amr der ki:

– Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’ in bana söylediği hale döndüm. İhtiyarlayınca, onun ruhsatını kabul etmiş olmayı çok arzu ettim.

Bir başka rivayette ise şöyledir:

“Senin çocuklarının da senin üzerinde hakları vardır.”

Bir diğer rivayette:

“Bütün zamanını oruçlu geçirenin orucu yoktur.”
Bu sözünü üç defa tekrarladı.

Bir diğer rivayette:

“Allah’a en sevimli olan oruç, Dâvûd aleyhisselâm’ın orucudur. Allah’a en sevimli namaz da Dâvûd aleyhisselâm’ın namazıdır. Dâvûd aleyhisselâm gecenin yarısını uyuyarak geçirir, sonra üçte birinde namaz için kalkar, altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Düşmanla karşılaştığında kaçmazdı.”

Başka bir rivayet de şu şekildedir:

Abdullah şöyle demiştir:

Babam beni soyca üstün bir hanımla evlendirdi. Zaman zaman gelininin yanına gelir gider, ona beni sorarmış. O da dermiş ki:

- O ne iyi erkektir, evine geldiğimden beri yatağıma ayak basmadı, ne halde olduğumu da araştırmadı.

Vaziyet böyle devam edip gidince, babam durumu Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e anlatmış, Peygamberimiz:

– “Onu benimle görüştür” buyurmuş. Daha sonra ben Resûl-i Ekrem ile karşılaştım. Bana:

- “Nasıl oruç tutuyorsun?” diye sordu. Ben de:
- Her gün, dedim. Sonra:
- “Nasıl hatim yapıyorsun?” dedi. Ben:
- Her gece, diye cevap verdim.

Abdullah İbni Amr daha önce geçen konuşmalarının benzerini anlattı. O, geceleyin rahat etmek için, okuduğu Kur’an’ın yedide birini, gündüz aile fertlerinden birine okuyup dinletirdi. Güçlü ve kuvvetli olmak istediğinde, bir kaç gün oruç tutmazdı. Sonra oruç tutmadığı günleri sayar, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e verdiği sözden caymış olmamak için, tutamadığı günler kadar orucu kazâ ederdi.

Buhârî, Savm 55, 56, 57, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, Nikâh 89; Müslim, Sıyâm 181-193

Açıklamalar

İmam Nevevî, bu hadiste Buhârî ve Müslim’in kitaplarında yer alan farklı rivayetleri bir araya getirmek suretiyle, bir bütünü ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda, rivayetler arasındaki

tutarlılığı, küçük bir ayrıntıyı bile ihmal etmeme titizliğini de göstermiştir.

Bu rivayetlerde, bir sahâbînin, Allah katında sevgili bir kul olabilmek için, samimi niyetle ibadet ve tâate yönelişinin serüveni sergilenmektedir. Aynı zamanda, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, yönetimini üstlendiği toplumda yaşayan fertlerin maddî ihtiyaçları kadar, mânevî hayatlarını tanzim ile de yakından ilgilendiğinin güzel örneklerinden birine şahit oluyoruz.

Peygamberimiz insanı yetiştirmeyi ve yönlendirmeyi bu derece önemli görmeseydi, onlarla bu kadar yakından ilgilenmeseydi, belki de ashâb-ı kirâm gibi ölçülü ve mutedil bir toplum meydana getiremezdi. Onların, kendilerinden sonraki nesilleri, hem öğretip eğiterek hem de dini bizzat yaşayarak yetiştirmeleri, dinimizin o günden bu yana en doğru şekilde gelmesini, her türlü sapıklık ve bid'atten arınmış olarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Burada en büyük fazilet, ecir ve sevap, sahâbe neslinindir. Daha sonraki nesillerin ve ümmetin sâlih âlimlerinin büyük gayretleri ve örnek davranışları, Allah'ın müslümanlara en büyük

lutfudur. Onların da bu yönde sayısız ecre ve sevaba nail olacakları tabiidir.

Abdullah İbni Amr, daha çok ecir kazanma ve daha iyi bir kul olabilme arzusuyla, Peygamber Efendimiz'le âdeta pazarlığa girmiş gibidir. Resûl-i Ekrem ise, en mükemmel örnek olduğunu burada da gösterir; büyük bir sabırla ve gerekçelerini söyleyerek onu ikna eder. Allah'ın elçilerinden Dâvûd aleyhisselâm'ı örnek şahsiyet olarak gösterir. Onun en çok ibadet eden kul olduğunu hatırlatır. Ondan daha ileri gitmesinin söz konusu olamayacağını öğretir. Yaptığı itaat, ibadet ve sâlih amellerin karşılığında on misliyle karşılık göreceğini bildirir. Böylece konunun Allah Teâlâ ile ilgili yanını açıkladıktan sonra, dünyalık haklar yönünden de ona hatırlatmalar yapar. Kişinin üzerinde bedeninin, uzuvlarının, eşinin ve çocuklarının, misafirlerinin hakları olduğunu ve her hak sahibine hakkını vermek gerektiğini, bunun da Allah'ın emri olduğunu kendisine güzelce bildirip anlatır.

Bu hakları yerine getirebilmek ve sorumluluktan kurtulabilmek için, insanın yiyip içmesi, uyuması, çalışıp kazanması gerekir. Aksi takdirde gücü kuvveti tükenir, Allah'a karşı yerine getirmesi

gereken farzları bile yapamaz hale gelebilir. Böyle bir davranıştan Allah da hoşnut olmaz. Oysa İslâm, Allah'ın rızâsına uygun tarzda geçirilen bir hayatın her ânını ibadet sayar. Sağlıklı fert ve sağlıklı toplum, dinimizin gerçekleştirmek istediği en önemli hedeflerin başında gelir. Aksi takdirde gelişmesini ve ilerlemesini sağlayamamış, üretemeyen, bu sebeple de hep başkasına muhtaç durumda kalan bir toplum ortaya çıkar. İşte dinimizin hiç istemediği ve müslümalara âdetâ haram kıldığı hayat tarzı budur. Müslüman asla zillete düşmeyen, daima izzetli olan kimsedir. Bütün bunları sağlamanın yolu, itidali elden bırakmamak ve ölçülü olmaktır. İşte Peygamber Efendimiz'in ferde ve topluma kazandırmayı hedeflediği ölçü budur.

Abdullah İbni Amr'ın ömrünün sonlarında bu davranışlarından duyduğu pişmanlık hissi, başkalarına örnek olacak niteliktedir. Çünkü o, Peygamber Efendimiz'e söz verdiği ibadetleri hayatının sonuna kadar aynı şekilde devam ettirmek gerektiğini çok iyi biliyordu. Fakat buna güç yetiremez olduğu dönemlerde Hz. Peygamber'in teklif ettiği kolaylıkları kabul etmediğine hayıflanıyordu. Bütün bunlar, insanın nâfile ibadetlerde gücünün yettiği kadarıyla

yetinmesi gerektiğini ve az da olsa devamlı yapılan ibadetleri tercih etmenin doğru olacağını ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in tavsiyelerine uymak, insana dünya ve âhiret saadetini kazandırır.
2. İbadet ve tâatte itidal yolunu tercih edip, ifrat ve tefritten kaçınmak gerekir.
3. Kişiyi bedenen bitkin düşürecek ve neticede bıkkınlık getirecek derecede nâfile ibadet hoş görülmemiştir.
4. Gecenin tamamını uykuyla geçirmek tavsiye edilmemiştir. Belli bir kısmını ibadetlere ayırmak faziletlidir.
5. İslâm'da, dünyadan tamamen el etek çekmek câiz değildir.
6. İbadetler, insanı cihaddan ve helâl yoldan rızık kazanmaktan alıkoymaz.

7. İnsanın bedeninin kendi üzerinde hakkı vardır. Onu yıpratıp zayıf düşürecek şeylerden korumak gerekir.

8. İslâma göre, yapılan iyiliklere Allah katında on kat ecir verilir.

9. İslâm, dünyayı âhirete, âhireti de dünyaya feda etmez. Her ikisini dengeli götürmeyi esas alır.

ب أَحَدِ كُتَابٍ وَعَنْ أَبِي رَبِيعٍ حَنْظَلَةَ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَسَدِيِّ الْكَاتِبِ -153
لَقِينِي أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
سُبْحَانَ : نَافَقَ حَنْظَلَةُ ، قَالَ : كَيْفَ أَنْتَ يَا حَنْظَلَةُ ؟ قُلْتُ : لَأَقِفَ
هَ وَسَلَّمَ نَكُونُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قُلْتُ : اللَّهُ مَا تَقُولُ ؟ ،
يُذَكِّرُنَا بِالْجَنَّةِ وَالنَّارِ كَأَنَّا رَأَيْ عَيْنَ ، فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيِّعَاتِ نَسِينَا
ي مِثْلَ هَذَا فَوَاللَّهِ إِنَّا لَنَلْقَى كَثِيرًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
فَقُلْتُ نَافَقَ حَنْظَلَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ
كُرْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَكُونُ عِنْدَكَ تُدْ : قُلْتُ «وَمَا ذَاكَ؟» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بِالنَّارِ وَالْجَنَّةِ كَأَنَّا رَأَيْ الْعَيْنَ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسْنَا الْأَزْوَاجَ
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَالْأَوْلَادَ وَالضَّيِّعَاتِ نَسِينَا كَثِيرًا
كُونُونَ عِنْدِي وَفِي وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ أَنْ لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَا تَدُ : وَسَلَّمَ
الدَّكْرَ لَصَافَحْتُكُمْ الْمَلَائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُمْ وَفِي طُرُقِكُمْ ، وَلَكِنْ يَا حَنْظَلَةُ
. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ «سَاعَةً وَسَاعَةً

153. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kâtiplerinden Ebû Rib'î Hanzala İbni Rebî' el-Üseydî şöyle demiştir:

Ebû Bekir benimle karşılaştı ve bana:

- Nasılsın, ey Hanzala? diye sordu. Ben de:
- Hanzala münafık oldu, dedim. Ebû Bekir:
- Sübhânellah, sen ne diyorsun? dedi. Ben cevaben dedim ki:
- Bizler, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında bulunuyoruz. Bize cennet ve cehennemden bahsediyor, sanki gözlerimizle görüyormuşuz gibi oluyoruz. Onun huzurundan ayrılıp çoluk çocuğumuzun yanına ve işlerimizin başına dönünce, çok şeyi unutuyoruz.

Ebû Bekir radıyallahu anh dedi ki:

- Allah'a yemin ederim ki, biz de benzeri şeylerle karşı karşıyayız. Ben ve Ebû Bekir birlikte yola düştük ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem' in huzuruna girdik. Ben:

- Ya Resûlallah! Hanzala münafık oldu, dedim.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem :

– “Bu ne demek?” dedi. Ben:

- Ya Resûlallah! Senin yanında bulunuyoruz, bize cennet ve cehennemden bahsediyorsun; sanki onları gözümüzle görüyor gibi oluyoruz. Senin huzurundan çıkıp da çoluk çocuğumuzun yanına ve işimizin başına dönünce, çoğunu unutuyoruz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem :

- “Nefsimi gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki, şayet siz, benim yanımda bulunduğunuz hâl üzere devam edip zikir üzere olabilseydiniz, yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinle musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala, bir saatinizi ibadete, bir saatinizi de dünya işlerinize ayırınız” buyurdu ve bu sözünü üç defa tekrarladı.

Müslim, Tevbe 12-13. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59

Hanzala İbni Rebî’

Sahâbe-i kiramdan olup, Ebû Rib‘î künyesiyle anılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in vahiy katiplerindendi. Sahâbe arasında aynı adı taşıyan diğer kişilerden ayırmak için “Kâtib Hanzala = Hanzala el-Kâtib” olarak adlandırılmıştı. Kâdisiye savaşlarında bulunmuş, sonra da Kûfe’ye yerleşmişti. Cemel Vak’ası’nda, Hz. Ali muhalifleri arasında yer aldı.

Hayatının son yıllarında Fırat Nehri kenarında bir yerleşim merkezi olan Karkasiyâ’da yerleşti ve Muâviye’nin halifelik yıllarında orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, hayatın her ânını İslâm’ın prensiplerine uygun yaşamaya çok dikkat ederlerdi. Bütün tavır ve davranışlarının, söz ve işlerinin, Peygamber Efendimiz’in emir ve tavsiyeleri doğrultusunda olmasına büyük bir özen gösterirlerdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzurunda bulundukları anda hissettikleri mânevî hazzın, ihlâs ve samimiyetin, onun huzurunda bulunmadıkları anlarda da aynen devam etmesini istiyorlardı. Bunun böyle devam etmediğini gördüklerinde, endişe duyuyorlar, bir

nevi münafık oldukları korkusuna kapılıyorlardı. Hz. Ebû Bekir ve Hanzala'nın bu hadiste örneğini gördüğümüz durumları bunun canlı bir anlatımıdır. Oysa münafıklık, kâfirliğin bir çeşidi olup, dil ile kalbin birbirini yalanlaması, insanın inanmadığı halde inanmış görünmesidir. Ebû Bekir ve Hanzala'nın ise böyle bir durumla hiç alâkası yoktur. Fakat Hanzala, Resûl-i Ekrem'in huzurunda iken hissettiklerini, yanında bulunmadığı zamanlar yaşayamamanın derin endişesini duymakta, bunu da sanki bir münafıklık gibi değerlendirmektedir. Onun münafıklık dediği şey, itikat ve iman bakımından münafıklık değil, haldeki değişikliktir.

Hz. Ebû Bekir, Hanzala'ya teselli kaynağı olmuş, böyle düşüncelere dalıp üzölmek yerine, konuyu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e götürmeyi ve problemi kökten çözmeyi teklif etmiştir. Çünkü, her hangi bir müşkille karşılaşıldığında takip edilecek yol bundan başkası olamazdı. Onlar, Allah Teâlâ'nın "Eğer herhangi bir şeyde ihtilafa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün" [Nisâ sûresi (4), 59] buyruğunu biliyorlardı.

Hız. Peygamber, Ebû Bekir ve Hanzala'ya, bu durumun münafıklıkla ilgisi bulunmadığını, tabii bir hal olduğunu açıklamışlar ve dünya ile âhiret işlerini birlikte götürmelerini, dengeyi ve ölçüyü korumalarını, kulluğun gereğinin bu olduğunu bildirmişlerdir. Tamamen dünyaya yönelmek hoş karşılanmadığı gibi, dünyadan büsbütün el etek çekip uzlet ve inzivaya yönelmek de yasaklanmıştır. İslâm hem dünya hem de âhiret hayatımızı düzenleyen esaslar vaz etmiştir. Dinî ve ilmî sohbetlere, sâlihlerin meclislerine, faydalı toplantılara iştirak etmek, bizim dünya ve âhiret dengesini sağlamamıza yardımcı olur. Çünkü insan bilmediği pek çok şeyi buralarda öğrenir; kendisi gibi olan pek çok kimse bulunduğunu görür; yalnız olmadığını anlar; bu sayede içine düştüğü ümitsizlik halinden kurtulur ve âdeta yeniden hayata döner. Bu sebeple âlimler ve sâlihlerle beraber olmak tavsiye edilmiştir. Dînî ilimlerle uğraşanlar da, bu yönde kardeşlerine yardımcı olmalı, onları bilgilendirmeli, yanlışlarını düzeltmeli, cemiyette doğruların hâkim olmasına gayret etmelidirler. Din âlimlerinin ve dînî hizmetler görenlerin yaşayış, tavır, davranış, söz ve sohbetleriyle topluma örnek olmaları gerekir. Çünkü onlar peygamberlerin vârisleridir. Dini

öğretme ve yayma görevi öncelikle onların vazifesidir.

İnsanın ailesi, çocukları ve yakınlarıyla bir arada olması, bağ-bahçe işleriyle, ticaretle veya daha başka işlerle meşgul olması, böylece hem rızkını kazanması hem insanlara faydalı olması yasaklanmadığı gibi, tam aksine bu durum ısrarla tavsiye ve teşvik edilmiştir. Şu kadar var ki, bu meşguliyetler, insana Allah'ı unutturmamalı, ibadetlerine engel olmamalıdır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, Hanzala'ya “Bir saat ibadetle, bir saat dünya işiyle uğraşınız” buyurmuşlardır. Tabii ki bu, yarı yarıya ibadet, iş bölüşümü anlamına alınmamalı, her ikisine kâfi zaman ayırma şeklinde anlaşılmalıdır.

Netice olarak, insanoğlundan ne melek olması beklenmeli, ne de şeytan olmasına göz yumulmalıdır. O her zaman insan olduğunun idraki içinde bulunmalı, iyiye tâlip, şeytana kapılmaktan uzak bir hayatı yaşayabilmenin azim ve gayreti içinde olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, insanın yaratılışına en uygun dindir. Ölçülü olmayı tavsiye eder.
2. İslâm'da dünya ve âhiret dengesi temel prensiplerden biridir.
3. İnsan, melekler âlemi ile şeytanlar âleminin ortasındadır. Hangisine yönelirse, ona yakın olur.
4. İlim ve fazilet meclislerinde bulunmak, insanın dünya ve âhiret saadetine vesile olur.
5. Kişi, her an Allah'ın gözetimi altında olduğunu düşünmeli, ibadet ederken ve işiyle uğraşırken bunu hissetmelidir.
6. Müslüman, hayatını ibadet ve çalışma dengesi içinde geçirmelidir.
7. Değişmez bir hal üzere bulunmak meleklerin özelliğidir. İnsan, her zaman aynı hal üzere olamaz.

بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ ، فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا
دَ ، وَلَا يَسْتَظِلُّ وَلَا يَتَكَلَّمُ ، إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْسِ وَلَا يَقْعُ

154- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال

مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ «: وَيَصُومَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَرَاخِبُ لَا هَاوِرَ «وَلَيْسَتْ ظِلٌّ وَلَيْتُمْ صَوْمَهُ

154. Abdullah İbni Abbas radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem insanlara hitap ederken, ayakta duran bir adam gördü ve onun kim olduğunu sordu. Ashâb:

- O, Ebu İsrâîl'dir. Güneşte durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve sürekli oruç tutmayı adamıştır, dediler. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Ona söyleyiniz! Konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın” buyurdular.

Buhârî, Eymân 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eymân 19

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâbı arasında tanımadığı birini görünce, onun kim olduğunu sorup öğrenirdi. Özellikle, hali, tavrı ve başkalarından farklı olan davranışlarıyla dikkat

ekenlerin kim olduğunu, nitelikleriyle öğrenmek isterdi. Hadisimizde, Hz. Peygamber'in bu uygulamasının bir örneğini görmekteyiz.

Hadiste anılan Eb   sr  l'in asıl adı Yüsr olup, ens rdandır. Bu sah b , hadisimizde zikredilen birtakım adaklarda bulunmuştur. Peygamber Efendimiz'in onun bu adaklarını doğru ve makbul bulmadığını görüyoruz. Bu durumu bütün sah benin huzurunda ifade etmesi, yapılan bir yanlışı herkesin öğrenmesi ve başkalarının da aynı hataya düşmemesini sağlama, toplumu eğitme g yesi taşıır. Böylece, toplumda hat  ve yanlışların yayılması ve kabul görmesi önlenmiş olur.

Hz. Peygamber, Eb   sr  l'in adaklarından bir tanesini tamamlamasına izin vermiştir. O da oruŗtur. Çünkü oruŗ bir ibadet olup adamak caiz ve bu adağı yerine getirmek de v ciptir. Çünkü nezirden, adaktan maksat, adanan şeyle Allah'a yaklaşmaktır. Güneşte kalmak, glgelenmemek, oturmamak, konuşmamak gibi şeylerin Allah'a yaklaşmakla bir ilgisi yoktur. Üstelik Allah ve Res l 'n n Allah'a yakınlık vesilesi kabul etmedikleri bir davranışı, bir işi adamak caiz olmadığı gibi, böyle bir inanışa sahip olanların b t l itikat ehlerinden sayılacağına hükmolunur.

Çünkü günahın adak olmayacağını,
Peygamberimiz kesin bir dille ifade buyurmuştur
(Müslim, Nevr 8; Ebû Dâvûd, Eymân 12, 19;
Tirmizî, Nüzûr 1).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir toplulukta tanınmayan biri bulunursa, onun kim olduğunu sorup öğrenmek câizdir.

2. Dinin mâkul ve makbul kabul etmediği adaklardan sakınmak gerekir. Allah’a yakınlık gâyesi taşımayan ve ibadet cinsinden olmayan adaklar câiz değildir. Bunların adak olacağına inanmak sapıklıktır.

3. Hata ve kusurlar toplumun içinde işlenmişse, onları toplumun huzurunda düzeltmek icab eder. Bu aynı zamanda bir öğretim ve eğitimidir.

4. Meşrû olan adakları yerine getirmek gerekir.

لامعأل اى لع عظفاحم ل ا باب -15

İBADETLERİ VE HAYIRLI İŞLERİ SÜREKLİ YAPMAK

Âyetler

لِّلّٰهِ وَمَا أَلَمَ يَأْنٍ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ۙ قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ . {

1. “İnananların gönüllerinin Allah’ı anması ve O’ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi? Mü’minler, daha önce kendilerine kitap verilip de, üzerlerinden uzun zaman geçmesi yüzünden kalbleri katılaştan kimseler gibi olmasınlar.” Hadîd sûresi (57), 16

Allah katından inen gerçek, Kur’ân-ı Kerîm ve onun ihtivâ ettiği hükümlerdir. Kur’an ve onun hükümleri, gönülden kabullenip sonra da samimiyetle bağlanmak içindir. Kur’an’ı okumak, ahkâmını ve hakikatlerini düşünmek, içindeki dua âyetleriyle Allah’a yakarmak, kalbleri Allah’a karşı saygı duymaya, neticede emirlerine ve nehiyelerine uymaya sevk eder.

Bir insan, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemleri yaşar. Bu dönemlerin her birinin hissiyat ve neşesi, düşünce ve davranışı aynı değildir. Dönemler arasına giren uzun zaman,

hisleri ve düşünceleri, tavır ve davranışları etkiler. Toplumlar da insanlar gibidir. Onların da çeşitli dönemleri vardır. Kocamış ve hayatiyetinin farkında olmayan toplumları canlandırmanın ve yeniden ayağa kaldırmanın yolu, onların hissiyatını diriltmek, varlıklarını ve sorumluluklarını kendilerine hatırlatmaktır. Bu canlılığı getirecek ruh ve sorumluluğu hatırlatacak mesaj, ilâhî kelâmdan başkası olamaz. İşte İslâm dini, onun kitabı, getirdiği tevhid inancı, cihad aşkı, hem ferdi hem toplumu sürekli canlı ve uyanık tutar. Ancak, fertler ve toplumlar, İslâm ve Kur'an'la alâkalarını keserlerse, kalbleri katılaşır; Kur'an onlardan uzaklaşır. Çünkü Kur'an canlıdır, sıcak davranmayana yaklaşmaz.

Bu âyet, mü'minlerin, kendilerinden önce kitap verilip de o kitaplara ve peygamberlerine uymayı terkeden, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen, kitaplarını tahrif eden, haham ve rahiplerinin sapıklıklarına uyan yahudi ve hristiyanlar gibi olmamalarını öğütlemektedir. Çünkü onların kalbleri katılaşmış, Allah'ın gönderdiği dinin aslıyla ilgileri kalmamıştır.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۖ لَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانٍ لِلَّهِ فَمَا وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا رَعَوْهَا حَقًّا رَعَايَتَهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ } .

2. “Meryem oğlu İsâ’yı öteki peygamberlerin peşinden gönderdik. Ona İncil’i verdik. Ona uyanların kalblerine şefkat ve rahmet duyguları koyduk. İcâd ettikleri ruhbanlığı biz onlara yazmamış, farz kılmamıştık. Bunu sadece Allah’ın rızasını kazanmak için yapmışlardı. Fakat ona gerektiği şekilde de uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükafatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.” Hadîd sûresi (57), 27

İsâ aleyhisselâm’a indirilmiş olan İncil, bugün hıristiyanların ellerinde bulunan İncil değildir. Bugün elde mevcut incillerin hepsi tahrif olunmuş, bozulmuş, sonradan yazılmıştır. Ancak bu incillerde, Hz. İsâ’ya indirilen gerçek İncil’den birtakım âyetler lafzan veya mâna olarak yer almış bulunmaktadır. İncil’deki tahrifatın boyutu, elde mevcut incillerin incelenmesinden bile anlaşılabilir. Kur’ân-ı Kerîm’de sıkça bu tahrifata işaret eder.

Hız. İsa'nın peygamber olarak geldiği sırada iki büyük toplum vardı. Bunlar yahudi ve Rum toplumlarıydı. Her ikisi de katı, kaba, sevgisiz ve merhametsiz topluluklar halindeydi. İsa aleyhisselâm, kendisine uyanlara şefkat, merhamet, yumuşaklık, alçak gönüllülük ve insan sevgisi gibi yüce duyguları telkin etmekteydi. Çünkü bu duygulardan yoksun olan fertler ve onların oluşturduğu cemiyetler, zulüm, işkence ve kaba kuvvetin hakim olduğu bir yapı arzeder.

Böyle toplumlarda insânî düşünce ve duygular, güzel davranışlar, iyilik ve hayır ortadan kalkar. İşte böyle bir zeminde insanlara saadet yollarını göstermek için gelen İsa aleyhisselâm, üzerine düşen gayreti gösterdiyse de muvaffak olamadı. Kendinden sonra gelecek gerçek kurtarıcıyı müjdeleyerek dünyadan ayrıldı. Onun müjdelediği, Peygamber Efendimiz'den başkası değildi. Hristiyanlığı kendilerine uyduran ve hakikatı tahrif eden o günkü toplumların günümüzdeki uzantısı olan batılilar, hâlâ bu sevgisizliğin, şefkat ve merhamet yoksulluğunun, zulmün, haksızlığın, katı kalbliliğin en acımasız örneklerini yeryüzünde sergilemeye devam etmektedirler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, pek çok hadislerinde, İslâm'da ruhbanlığın olmadığını ısrarla belirtmiştir (Meselâ bk. Dârimî, Nikâh 3; Müsned, III, 82, 266; VI, 226). Ruhbanlık, büyük bir korku hissine kapılarak, dünya lezzetlerini tamamen terketmek, kendini uzlet ve riyâzete vererek hayatın sonunu beklemektir. Bu âyet, Hıristiyanlığın aslında da ruhbanlığın bulunmadığını ve sonradan uydurulduğunu açıkça belirtmektedir. Ancak hıristiyanlar, kendilerinin belki iyi bir gâyeyle icad ettikleri ruhbanlığı da bozmuşlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler ve onları Allah yolundan çevirirler” [Tevbe sûresi (9), 34]. Görüldüğü gibi haham ve ruhbanların günahı daha da büyüktür; çünkü onlar insanları Allah'ın yoluna girmekten alıkoymaktadırlar. Bunlar, şefkat, rahmet ve sevgi yolunu bırakarak, tevhid akidesini terkederek, insanları bir sapıklık olan teslise inanmaya zorlayarak ve çeşitli ahlâksızlıklar yaparak kötü örnek olmaktadır. Bu âyette onların bu halleri kınanmakta, müslümanlar da ibadet ve taatte, kullukta ölçülü olmaya, ifrat ve tefrite sapmamaya çağırılmaktadır.

وَاكْأَلْتِي نَفْسَتَ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاوَلَا تَكُونُ } :ىلاعت لاق
} .

3. “İpliğini kuvvetlice büktükten sonra çözen kadın gibi olmayınız.” Nahl sûresi (16), 92

Âyet, bir işi yapınca sağlam ama yerli yerinde yapmayı, emeği boşa gidermemeyi emrediyor. Kur’an’ın kıssasından bahsettiği bu kadını Mekke halkı biliyordu. Bu kadının adı Rayta Binti Sa’d idi. Gün boyu ip бүker, sonra da onu bozardı. Dolayısıyla bütün vaktini boşa harcardı. Bundan dolayı darb-ı mesele konu olmuştur. Akıllı kimse bu hale düşmemelidir.

{ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ } :ىلاعت لاق

4. “Sana yakîn (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et.” Hicr sûresi (15), 99

Daha önce “Mücâhede” bahsinde de geçen bu âyetteki yakînden maksat ölümdür. Bazılarının zannettiği gibi yakîn, kesin bilgi veya kendince gerçeğe erme değildir. Çünkü bunlar sübjektif ve nefsî değerlendirmelerdir. Nitekim bir başka âyette, “Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı,

zekat vermeyi emretti” [Meryem sûresi (19), 31) buyurulmuştur.

İnsanın aklı ve idraki yerinde olduğu sürece, namaz ve diğer ibadetler, kişinin üzerine ömür boyu farzdır. Peygamber Efendimiz, sahâbîlerinden İmrân İbni Husayn’a, “Ayakta namaz kıl, güç yetiremezsen oturarak kıl, ona da gücün yetmezse yattığın yerde kıl” (Buhârî, Taksîrû’s-salât 17) tavsiyesinde bulunmuştur. Bunun aksini iddia etmek, ibadetin ölünceye kadar devam etmeyeceğine inanmak sapıklık ve cehâlettir. Peygamberler, insanlar arasından Allah’ın seçtiği, kendisine en yakın kullarıdır. Allah’ı en iyi bilip tanıyanlar da onlardır. Bununla beraber, bütün peygamberler, son nefeslerine kadar, Allah’a ibadetten geri kalmamışlar, ümmetlerine de bunu öğretmişlerdir.

نبي دلأ ب أ ن الكو : ةشئأ ع ثي د ح ا ن م ف ثي د ا ح أ ل ا م أو
هل بق ب ا ب ل ا ي ف ق ب س د ق و . ه ي ل ع ه ب ح ا ص م و ا د ا م ه ي ل ا
(142 م ق ر ثي د ح) .

Hadisler

قال رسول الله : وعن عمرَ بن الخطاب رضي الله عنه قال -155-
من نأَمَ عَنْ حَزْبِهِ مِنَ اللَّيْلِ، أَوْ عَنْ شَيْءٍ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مِنْهُ فَقَرَأَهُ مَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ، كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنْ
مَلْسَمٍ هَاورٍ «اللَّيْلِ» .

155. Ömer İbni Hattâb radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse, geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır.”

Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu' 19; Tirmizî, Cum'a 56; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 65; İbni Mâce, İkâme 177

Açıklamalar

Hadiste geçen hizbten maksat, bir mü'minin bir gündüz ve gecede yerine getirmeyi alışkanlık haline getirdiği ibadet ve taatler, dua ve zikirlerdir. Bunlar, farz ibadetler dışındaki nâfileler cinsinden olur. Hizb, namaz kılmak, Kur'an kıraati, dua ve niyâz, tesbihât ve çeşitli zikirler nev'inden olur. Bunlardan biri veya bir kaç bir arada da olabilir.

Aslolan ve istenilen, hizbin devamlılığı ve ihmal edilmemesidir. Şayet bu ibadetler herhangi bir sebeple yerine getirilemezse, daha sonra vakit geçirmeden telâfi edilir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bir önceki gecenin sonuna kadar yerine getirilmeyen hizbin, bir sonraki günün öğle namazı vaktine kadar telâfisini tavsiye buyurmuşlardır. Bu ve benzer hadisleri dikkate alan bazı âlimlerimiz, öğleye kadar olan vakti, bir önceki geceye tabi saymışlardır. Bu sebeple, günün orucuna vaktinde niyet etmeyenin, zeval vaktine kadar niyetlenebileceğini kabul ederler. Bazıları bu vakte “büyük kuşluk” adını verirler. Bu hadis, “Ve O Allah, öğüt almak veya şükretmek isteyenler için, gece ile gündüzü birbiri ardınca getirdi” [Furkân sûresi (25), 62] âyetiyle uyum sağlamaktadır. Bu genel hükümden hareketle, gündüzün hizbini yapamayan gece, gecenin hizbini yerine getiremeyen de onu gündüz telâfi eder. Bu görüş, seleften Abdullah İbni Abbas, Selmân, Katâde, Hasan-ı Basrî gibi meşhurlardan nakledilmiştir. Hasan-ı Basrî:

“Geceleyin yapacağı ibadet ve taatten âciz kalana gündüzün evveli, gündüz yapacaklarından âciz kalana da gecenin evveli yeterlidir” der. Zamanı geçirilmiş ve kazaya bırakılmış ibadetleri ölüm

gelmezden önce yerine getirmekte acele davranmak gerekir. Çünkü, ibadetlerdeki gecikmede âfetler vardır. Hadisi 1185 numara ile bir kere daha ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âdet edinilen nâfile ibadet ve zikirleri, sürekli hale getirmek gerekir.
2. Nâfile ibadetlerin de kazası vardır. Herhangi bir özür sebebiyle zamanında yapılamayan ibadet ve taatleri, zikirleri kaza etmede acele davranmak tavsiye edilmiştir.
3. Kaza edilerek yapılan ibadetlerin sevabı, vaktinde yerine getirilen ibadetlerin sevabı gibi tamdır.

ه: بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال وعن عبد الله -156-
يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَكُنْ مِثْلَ «: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «فُلَانٌ ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ

156. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle dedi:

“Ey Abdullah! Filan kimse gibi olma, çünkü o gece ibadetine devam ederken, sonra geceleri ibadet etmeyi terketti.” Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185

Açıklamalar

Gece ibadeti denilince, genellikle teheccüd namazı anlaşılır. Fakat geceleyin okunması âdet edinilen Kur'an, sürekli hale getirilmiş zikir ve tesbihler de birer ibadettir.

Peygamber Efendimiz, başlanılan bir ibadetin veya hayırlı bir işin devamlı olmasını tavsiye ederdi. Bu sebeple, sürekli kılınamayacak kadar çok ibadet ve amellerin yüklenilmemesini öğütlemiştir. Çünkü o, az da olsa, sürekli olan ibadet ve taatlerin Allah katında daha sevimli ve makbul olduğunu sahâbeye sıkça hatırlatırdı. Böyle yapmak, insanın yaşayışını prensiplere bağlaması, kendi kendini kontrol edebilmesi, hesaba çekebilmesi ve hayatını

düzene sokması anlamına gelir. Kararsız olmak kadar zararlı bir davranış yoktur. Çünkü kararsızlar, ya hiçbir şey yapamazlar veya başladıkları bir şeyi neticeye ulaştıramazlar. Her iki halde de zarardadırlar.

Güzel bir sünneti ihya edip ona devam eden bir insanın, daha sonra bunu terketmesi, dinimizde hoş karşılanmamıştır. Çünkü bu durum ibadet hayatında ve iyi işler yapmakta ilerlemiş, kemâle yönelmişken, geri adım atmak ve mânevî yönden mertebe kaybetmektir. Mü'minin görevi ise, geri gitmek ve kaybetmek değil, her geçen gün daha ileri, daha mükemmel ve kazançlı olmak için çalışmaktır. Bu hadis 693 ve 1166 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âdet edinilen hayırlı işleri, sünnetleri, ibadet ve tâatleri sürekli yapmakta kararlı olmak gerekir.
2. Uygun olmayan davranışlarından dolayı kınanan bir kimsenin ismini anmamak daha doğru olur.

3. İbadet ve taatten, farz ve vâcîb cinsinden olmayan sünnet ve nâfileleri terkedenler de hoş karşılanmaz, kınanır.

157- كان رسولُ الله صَلَّى :وعن عائشة رضي الله عنها قالت -
اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَاتَتْهُ الصَّلَاةُ مِنَ اللَّيْلِ مِنْ وَجَعٍ أَوْ غَيْرِهِ ، صَلَّى
. ملسم هاور «مِنَ النَّهَارِ ثَلَاثِي عَشْرَةَ رَكْعَةً

157. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ağrı, sancı veya benzer bir sebeple gece namazını geçirirse, bir sonraki günün gündüzünde on iki rek'at namaz kılardı. Müslim, Müsafirîn 140

Açıklamalar

Bir beşer olarak, Peygamber Efendimiz'in de hastalık anları, ağrı ve sancıları, uyuyup uyanamadığı zamanlar olurdu. Bu gibi durumlarla karşılaştığında beş vakit farzın dışındaki nâfile namazları bazan zamanında kılamazdı.

Sağlığın yerinde olmayışı, ağrı ve sancılar, uyku hali ve insanın iradesi dışında ortaya çıkan benzer sebepler, kişinin ibadet hayatında aksaklıklar meydana getirebilir. Ancak bunlar, geçici durumlar

olup telâfisi mümkündür. Böyle zarûri mazeretlerden dolayı itiyat edinilen ibadetlerin aksaması, onların sürekli oluşuna zarar verici nitelikte kabul edilmez.

Hiz. ÂiŖe, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nâfile ibadetleri nasıl yerine getirdiğini bir başka rivayette Ŗöyle anlatır: “Allah Resûlü bir iŖ yaptığı zaman, onu sürekli yapardı. Gece uyur veya hasta olursa, gündüz on iki rek'at namaz kılardı. Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in uyumaksızın sabaha kadar namaz kıldığını, ramazan ayı dışında peŖpeŖe bir ay oruç tuttuğunu görmedim” (Müslim, Müsâfirîn, 141). Bu hadisi, 1184 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastalık, yolculuk ve uyku gibi sebeplerle geçirilen nâfile ibadetler, daha sonra kaza edilebilir.

2. Sünnetleri sürekli yapmak faziletlidir.

باب الأمر بالمحافظة على السنة وأدائها -16

SÜNNETİ KORUMAK SÜNNETİ VE SÜNNETİN ORTAYA KOYDUĞU EDEPLERİ KORUMAK

Âyetler

{ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } : قال الله تعالى

.

1. “Peygamber size ne verirse onu alın, neyi yasaklarsa ondan da sakının.” Haşr sûresi (59), 7

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında ganimetlerden bahsedilir. Bunu dikkate alan bazı âlimler, Resûl-i Ekrem’in verdiği şeyden maksadın ganimet olduğunu söylerler. Ancak pek çok müfessir, âyetteki hükmün umûmî olduğunu, ganimetlerin de bu umûmî hükmün bir parçasını teşkil ettiğini ifade ederler. Bu durumda, âyetten Hz. Peygamber’in bütün emir ve nehiylerine uymanın farz olduğu anlaşılır. Çünkü Resûlullah’ın emrettiği ve yasakladığı şeyler, Allah’ın emredip yasakladıklarıdır. Bu durum aşağıdaki âyetlerden de açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

{ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ . وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ } : يلى لاعت لاق

2. “Resûlullah, nefsinin arzû ve istekleri doğrultusunda konuşmaz. Onun söyledikleri kendisine vahyedilenlerden başka bir şey değildir.”
Necm sûresi (53), 3-4

Kureyşliler, Resûl-i Ekrem’in üstün niteliklerini, ahlâkî güzelliklerini, faydalı işler yaptığını biliyorlardı. Bu niteliklere sahip bir peygamber, nefsinin arzu ve istekleri doğrultusunda konuşmaz, söyledikleri vahiy eseridir. Dolayısıyla bu âyetin muhtevası öncelikle Kur’ân-ı Kerîm’e yöneliktir. Çünkü o gün kâfirlerin, inkârcıların itirazı Kur’ân-ı Kerîm’e idi. Hz. Peygamber hakkında fazla söz söyleyemiyorlar, fakat onun şâir ya da cinnet getirmiş veya cinlerin ve şeytanların kendisine musallat olmuş biri, yahut kâhin olabileceğini söylemekle yetiniyorlardı.

Bu âyetle kastedilen ikinci mâna, Hz. Peygamber’in sahih sünnetidir. Dârimî’nin Sünen’inde nakledilen bir rivayete göre, Cebrâîl aleyhisselâm Resûlullah’a Kur’an’ı getirdiği gibi sünneti de getiriyordu (Dârimî, Sünen, Mukkadime 49). Bu sebeple bazı âlimler sünnetin de vahiy eseri olduğunu söylerler. Bütün mezhepler, Kur’an’dan sonra dinin ikinci kaynağı olarak

sünneti kabul ederler. Hangi çeşit hadislerin delil olarak alınacağı münakaşa konusu yapılmış, bu hususta farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ancak sünnetin dinde ikinci delil kabul edilmesinin münakaşa edilmediği bir gerçektir. Bir kaide olarak şu söylenebilir: Sünneti kabul etmeyen fertler görülmüş, ancak böyle bir hak mezhep bugüne kadar görülmemiştir.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ { ٣١ } .

3. “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.” Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Yahudilerin, “Biz Allah’ın oğulları ve sevdikleriyiz”, Hristiyanların “Biz Allah’a sevgimiz sebebi ile Mesih’i mâbud tanıyoruz”, müşriklerin de, “Biz putlara sadece Allah’ı sevdiğimiz ve bizi Allah’a yaklaştırdığı için kulluk ediyoruz” demeleri üzerine bu âyet nâzil oldu. Allah Teâla kendisini sevdiğini iddia edenlere, eğer bu sözlerinde samimi iseler, Resûlullah’a uymalarını ve ona muhalefet etmemelerini emretti. Peygamber’e uymak demek onun emrettiklerini yapmak, yasakladıklarından kaçmak, her konuda

onu örnek almak demektir. Bunun aksi, ben Allah'ı severim, ama O'nun emrini dinlemem, O'nun sevdiğini, O'nu sevenleri, O'nun yolunu göstermek için gönderdiklerini sevmem, onlara benzemek istemem demektir ki, bu da kendimden başkasını sevmem, tevhid yolunda yürümem demektir.

Bu âyet nâzil olduğu zaman münafık Abdullah İbni Übey:

“Muhammed kendine itaat ve ibadeti Allah'a itaat yerine koyuyor. Hıristiyanların İsâ'yı sevdikleri gibi, bizim de kendisini sevmemizi istiyor” dedi. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu:

“De ki: Allah'a ve Peygamber'e itaat edin, eğer dönerlerse muhakkak ki, Allah kâfirleri sevmez” [Âli İmrân sûresi (3), 32].

Allah, kendisine ibadet ve tâatin en doğru ölçüsünün, Peygamber'e uymak olduğunu bildirdi. Çünkü Allah'ın emir ve yasaklarını en iyi bilip uygulayanlar peygamberlerdir. Onlar, uyulması gereken yolu eksiksiz uyguladılar. İfrat ve tefrite düşmediler. Dinin bütün emirlerinin itidal yolu, orta yol ve ölçülü davranış olduğunun en mükemmel örneğini gösterdiler. Son peygamber

Hız. Muhammed, kıyamete kadar hükmü devam edecek olan İslâm dini'nin aydınlık yolunu, Kur'an'ı her planda hayata uygulayarak çizdi. İşte Peygamberimiz'in sınırlarını çizdiği bu ferdî ve ictimâî hayat tarzı, sözleri, davranışları, başkalarının davranışlarını tasvibi ya da tasvip etmeyişi sünnet olarak adlandırıldı. O halde sünneti ve sünnetin ortaya koyduğu edebleri koruma, İslâm'ı koruma ve yaşama anlamına gelir.

حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ { :لَاعَت لاق
{ . يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

4. “Sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü umanlar, Allah'ı çokça ananlar için Allah'ın peygamberinde en mükemmel örnek vardır.” Ahzâb sûresi (33), 21

Bu âyet-i kerîme, çok büyük bir hakikati, Peygamberimiz'in en önemli vasfını ifade eder. Hz. Peygamber, mü'minler için en mükemmel örnek ve yegâne önderdir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in örnek ve önderliği hayatın her alanını kapsayıcı niteliktedir. Hz. Peygamber bu dünyada yaşayan insanlara pratik kaideler öğretti. Kendi yaşayışı ile bu pratik kaideleri hayata

geçirdi, izah etti ve tanıttı. Ordulara kumanda ederek komutanlara, bizzat muharebe ederek hak, adalet, hürriyet, nâmus gibi kutsal duygular için canını feda eden askerlere, kanunlar vaz ederek ve hükümler vererek kanun yapanlara, kendisine gelen davaları hallederek hâkimlere, aile reisi olarak kocalara ve babalara mükemmel bir örnek ve önder oldu. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, zâlimleri, cânileri, mütecâvizleri, haksızları cezalandırarak adalet timsali oldu. Kazandığı savaşlarda esir düşenleri affederek, kendisine karşı son derece kötü davrananlara iyi davranarak merhamet, şefkat ve âlicenaplık örneği verdi.

Hz. Peygamber, ahlâkî yaşayışıyla, davranışlarıyla, sıkıntılara göğüs germesi, güçlülere ve belâlara sabretmesiyle de eşsiz bir örnek sergiledi.

Onun hayatının bütün safhaları, mü'minler için takip edilecek yegâne örnek olma özelliğini kıyamete kadar sürdürecektir. Ancak o, âyetten açıkça anlaşıldığı üzere, mü'minler, Allah'ı ve âhiret gününü uman ve Allah'ı çokça ananlar için örnektir.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ { :ىلاعت لاق
ضَيَّتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَ .

5. “Hayır, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” Nisâ sûresi (4), 65

Allah Teâlâ bu âyette sahâbîlere, dolayısıyla bütün müslümanlara, aralarında ihtilâfa düştükleri işlerde, içinden çıkamadıkları problemlerde Resûlullah’ın hakemliğine başvurmaları gerektiğini emreder. Onun hakemliğine başvuran müslümanlara düşen en önemli görev, verdiği hükme tam ve gönülden razı ve teslim olmaktır. Ancak bu sayede hakiki mü’min olunabilir.

Sahâbeden sonraki müslümanlar ve dolayısıyla bizler, Peygamber’in hakemliğine nasıl başvuracağız? Allah Resulû, bir hadislerinde şöyle buyurur:

“Size iki şey bıraktım. Onlara sımsıkı sarıldığınız sürece sapıklığa düşmezsiniz. Allah’ın Kitabı Kur’an ve Resûlü’nün sünneti” (Muvatta’, Kader 3).

O halde problemlerimizi Kur'an ve Sünnet'in ışığında çözmek zorundayız. Bu şu demektir: Hükmü Kur'an ve Sünnet'te bulunan meseleleri bu iki kaynağa göre halledeceğiz. Şayet aradığımız konu, Kur'an ve Sünnet'te bulunmuyorsa, onu nasıl halledeceğimizi Kur'an ve Sünnet'in emir ve tavsiye ettiği doğrultuda karara bağlayacağız.

Zübeyr İbni Avvâm, Medine dışındaki bir arazinin sulanması konusunda ensardan bir kişi ile münakaşa etmişti. Konu Hz. Peygamber'e arzedildi. Allah Resûlü'nün verdiği hüküm ensardan olan müslümanın hoşuna gitmedi, hatta Peygamber Efendimiz'i taraf tutmakla itham etti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu (Bilgi için bk. Buhârî, Tefsîru sûre (4), 12, Müsâkât 8, Sulh 12).

Bu âyette dikkat çeken bir kaç noktaya açıklık getirmemiz, konunun önemini ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Şöyle ki:

Allah Teâlâ, gerçek mü'min olmayı birtakım şartlara bağlamıştır:

1. Mü'minler, aralarında çıkan problemlerde, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hakemliğine başvurmak zorundadırlar. Onun hükmünü kabul etmeyen kimse, mü'min olamaz.

2. Mü'minlerin, Resûl-i Ekrem'in verdiği hükme karşı içlerinde bir burukluk duymamaları gerekir. Bu hükme rızâ gösteren kişi, kalben değil de zâhirde razı olmuş görünebilir. Âyet, rızânın mutlaka kalben olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

3. Mü'minler, Resûlullah Efendimiz'in verdiği hükme tam anlamıyla teslim olmalıdırlar. Hükmün hak ve doğru olduğuna kalben inanan bir kimse, bazan hakkı kabul etmemekte ayak diretir veya tereddüt eder. İşte Allah Teâlâ, iman konusunda kalbde mutlaka yakînin hasıl olmasını, bununla birlikte, zâhirde de teslimiyetin mutlaka bulunmasını açıkça beyan eder. Bu sebeble âyette hem “içlerinde bir burukluk duymamayı” hem de “tam anlamıyla teslim olmayı” ayrı ayrı zikretmiştir. Birincisi kalben teslimiyeti, ikincisi de görünürde hükmün gereğini yerine getirmeyi ifade eder.

Bu mânasıyla âyet Resûlullah’dan gelen her sahih hadise şamildir. Sahih sünnetin bulunduğu bir konuda, sünnetteki ahkâmın dışında bir yol takip etmek câiz olmaz. Şayet bilmeyerek böyle yapılmışsa, sahih sünnet veya hadise vakıf olununca onlara dönülür. Sahâbe zamanından itibaren, bunun pek çok misali görülmüştür. Ömer ibni Hattâb, Ömer ibni Abdülaziz başta olmak üzere sahâbe, tâbiûn ve onlardan sonraki nesillerden seçkin ulemânın tavrı bu idi.

Müctehid bir hâkimin hükmü, Kitab ve Sünnet’in nassına muhalif olduğunda, o hükmü ortadan kaldırmak ve yürürlükte kalmasına engel olmak vâcip olur. Kitab’ın ve sahih sünnetin nasları, aklî ihtimaller, nefsânî ve şeytânî yorumlarla birbiriyle çelişkili gösterilemez.

Abdullah İbni Ömer, Resûl-i Ekrem’in:

“Sizden izin istediklerinde kadınların camiye gitmesine engel olmayınız” buyurduğunu rivâyet etmişti. Bunun üzerine oğlu Bilâl:

“Vallahi biz onları engelliyoruz” dedi. Babası Abdullah;

“Ben Resûlullah şöyle buyurdu diyorum; sen, biz onları engelliyoruz diyorsun” diye oğlunu azarladı ve hatta rivâyet edildiğine göre onunla ölünceye kadar konuşmadı (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 90; Ali el-Kârî, el-Mirkât, I, 339).

Nevevî, fâsık ve bid’atçılarla hayat boyunca konuşmamanın câiz olduğunu söyler. Üç günden fazla konuşmamanın yasaklanmış olması, bid’atçi ve fâsıklarla ilgili değildir.

Katâde’nin naklettiğine göre, İbni Sîrîn, bir adama Resûlullah Efendimiz’den bir hadis rivâyet etmişti. Bunun üzerine adam: “Fılan ve filan da şöyle dediler” deyince, İbni Sîrîn:

“Ben sana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den bahsediyorum, sen filan ve filan da şöyle dedi diyorsun, seninle ebediyen konuşmayacağım” diye karşılık verdi.

Mâlik İbni Enes’in yanına bir adam geldi ve kendisinden bir mesele sordu. Mâlik ona:

“Resûlullah şöyle şöyle buyurdu, deyince, adam: Senin görüşün ne? dedi. Bunun üzerine Mâlik, “Peygamberin emrine muhalefet edenler, fitneye

ve can yakıcı azaba uğramaktan, korksunlar” [Nûr sûresi (24), 63] âyetini okudu.

İbni Teymiye’ye göre: Allah Teâlâ’nın kendisine ve Resûlü’ne itaatı, kulları üzerine farz kıldığı, kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Resûlullah Efendimiz dışında, emrettiği ve nehyettiği her konuda, bir kimseye, ümmetin itaat etmesi vâcip değildir. Ümmetin siddîki ve en faziletlisi olan Hz. Ebû Bekr şöyle der: “Allah’a itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Şâyet Allah’a isyan edersem, bana itaat etmeniz söz konusu olamaz.” Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hariç, emrettiği ve nehyettiğinde masum olan bir tek fert yoktur. Bu sebepledir ki, bütün imamlar, Resûlullah Efendimiz dışında her insanın sözü alınır da terk de edilir demişlerdir.

Dört büyük mezhep imamı, söyledikleri her şeyde insanların kendilerini taklid etmesini yasaklamışlardır. Vâcip olan budur. Ebû Hanîfe: Bu benim görüşümdür ve gördüğümün en iyisidir. Kim benim görüşümden daha iyisini getirirse, onu kabul ediniz, demiştir. Ebû Hanîfe’nin önde gelen talebesi Ebû Yûsuf, Medine’li büyük muhaddis Mâlik İbni Enes’le bir araya gelince, ona bazı konular hakkında kanaatini sordu. Mâlik de ona bu

konudaki hadisleri okudu. O zaman Ebû Yûsuf dedi ki:

“Kendi görüşümden vazgeçip senin söylediklerine döndüm. Şayet üstadım Ebû Hanîfe benim gördüklerimi görseydi, o da benim gibi görüşünden vazgeçip okuduğun rivâyetlere dönerdi.”

İmam Mâlik şöyle derdi:

“Ben bir beşerim, isabet de ederim, hatâ da edebilirim. Benim sözlerimi Kur’an ve Sünnet’e arz ediniz.”

İmam Şâfiî: “Benim sözümün aksini ifade eden sahih bir hadis bulunca, benim sözümü duvara çalın. Yolunca vaz olunmuş bir hüccet gördüğüm zaman, benim sözüm odur” der.

Demek oluyor ki, Allah ve Resûlü bir konuda hüküm vermişse, bir başka seçenek yoktur. Başka sözler ve görüşler, Resûlullah’ın hadis ve sünnetine uymazsa, onları terketmek vâcib olur.

آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ { :لَاعَت لاق
وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ

. {إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا
عن سلو باتكلاىلإ:هان عمءامل عل لاق

6. “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin. Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah’a ve âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah’a ve Resûlüne götürün. Bu, daha iyidir ve sonuç bakımından da daha güzeldir.” Nisâ sûresi (4), 59

Bir önceki âyetin açıklamasında da belirtildiği gibi, mü’minler, herhangi bir konunun hükmü hakkında görüş ayrılığına düştüklerinde, problemin çözümü için Allah’ın kitabı Kur’an’a ve O’nun Resûlü’nün sünnetine baş vurmak zorundadırlar. Resûl-i Ekrem hayatta iken, sahâbe-i kirâm, ihtilafa düştükleri her meseleyi Peygamberimiz’e sorarlardı. Onun vefatından sonra sahâbe ve daha sonraki nesiller, meselelerini Kur’an ve Sünnet’in ışığında çözdüler.

Mü’minler arasında problem olan konu, ister inanç ister günlük hayat ile ilgili olsun, onu Kitap ve Sünnet’e göre halletme mecburiyeti vardır. Bu Allah Teâlâ’nın emridir: “Ayrılığa düştüğünüzde herhangi bir şey hakkında hüküm vermek, Allah’a

aittir” [Şûrâ sûresi (42), 10]. Kur’an ve Sünnet’e göre hükmeden, doğru ve hakkaniyetli bir hüküm vermiş olur. Problemlerini Kitap ve Sünnet’e başvurarak halletmeyen, hükmünü o ikisine göre vermeyen kimsenin, Allah’a ve âhiret gününe iman etmiş sayılmayacağı da böylece anlaşılmış olur.

Bu âyet, Abdullah İbni Huzâfe hakkında nazil oldu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdullah’ı bir orduya kumandan tayin etti ve askerlere komutanlarını dinleyip itaât etmelerini emretti. Abdullah bazı sebeplerle askerlere kızdı ve bir ateş yakmalarını sonra da içine girmelerini emretti ve: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni dinlemenizi ve bana itaat etmenizi size emretmedi mi?” dedi. Askerlerden bir kısmı bu emre uymadı, bir kısmı ise uymaya kalktı. Esasen Abdullah onların kendisine itaat edip etmeyeceklerini denemek istemişti. Sonra gelip durumu Peygamber Efendimiz’e sordular. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem :

“Şâyet girseydiniz ondan artık çıkamazdınız. İtaat yalnızca dinin uygun gördüğü konulardadır” buyurdu (Müslim, İmâre 39-40).

Askerler, komutanın emrine uyup uymama konusunda münakaşa etmişlerdi. İşte “Herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah ve Rasûlüne götürün” âyeti bunun üzerine nazil oldu.

يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا مِّنْ { :يِلَاعَت لاق
. { أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا

7. “Kim Resûle itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, biz seni onlara bekçi olarak göndermedik.” Nisâ sûresi (4), 80

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ’nın emir ve nehiyelerinin tebliğcisidir. Daha önceki âyetlerde açıklandığı gibi, o kendiliğinden bir şey söylemez. Söyledikleri Allah’ın kendisine bildirdiklerinden ibarettir. Dolayısıyla itaat ve itaatsizlik sadece Allah’a karşı söz konusudur. Resûl-i Ekrem’e itaati emreden ve ona itaati kendine itaat sayan Cenâb-ı Hak’dır.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي .وَأِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ { :يِلَاعَت لاق
. { تَصِيرُ الْأُمُورُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ

8. “Şüphesiz ki sen doğru yola, Allah’ın yoluna götürüyorsun. Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah’ın yoluna götürüyorsun. İyi bilin

ki bütün işler sonunda yalnız Allah'a dönecektir.”
Şûrâ sûresi (42), 52-53

Hız. Peygamber'in insanları vahiyle davet ettiği yol, doğru yol, sırât-ı müstakîmdir. Bu yol, Allah'ın yoludur. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem insanları İslâm'a davet etti. O halde, İslâm dininin bütün emir ve yasakları, yani Kur'an ve Sünnet, sırat-ı müstakîm dediğimiz doğru yolu oluşturur. İslâm'a gerektiği gibi inanıp, onu hayatına uygulayan kimse doğru yolda sayılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz peygamberlikle görevlendirildiği günden, dünya hayatına veda ettiği ana kadar insanları Allah'ın yoluna davetle meşgul oldu. Bu yola davet etmenin bütün yol ve yöntemlerini ashâba, dolayısıyla ümmetine öğretti. Kendisinden sonra gelen halifeleri de, aynı yolu izledi. O halde insanlığı doğru yola davet etmenin yol ve yöntemini öncelikle öğrenmek gerekir. Bu ise İslâm'ı bilmekle olur. Kur'an ve Sünnet bilgisi ilk temeli oluşturur. Hız. Peygamber'in hayatını ayrıntılarıyla bilmek, öğrenmek dine davetin en önemli merhalelerinin başında gelir. Mademki Allah Teâlâ “Sen doğru yola, Allah'ın yoluna götürüyorsun” buyuruyor, o halde o yolu ve o yolun önder ve örneğini iyi bilip tanımak gerekir.

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ { :يَلَاعِتْ لَاقِ
{ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ .

9. “Allah Resûlü’nün emrine aykırı davrananlar, kendilerine bir belânın çarpmasından, yahut acı bir azabın uğramasından sakınsınlar.” Nûr sûresi (24), 63

Şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız âyetlerden, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in emrettiklerini yapmak, nehyettiklerinden sakınmak gerektiğini, onun kendiliğinden konuşmadığını, söylediklerinin vahye dayandığını, Allah’ı sevdiğini iddia edenlerin Resûlullah’a uyacaklarını, Allah Resûlü’nün mü’minlere en güzel örnek olduğunu, mü’minlerin aralarında çıkan ihtilaflı meselelerde Resûlullah’ı hakem yapmalarını, ihtilafa düştükleri konuları Allah ve Resûlü’ne götürmelerini, Resûlullah’a itaatın Allah’a itaat olduğunu, Resûlullah’ın Allah yolunda kılavuzluk ettiğini öğrendik. Bu âyet ise, bütün bu niteliklere sahip bir Resûle muhalefet edilmemesi, karşı çıkılmaması gereğini kuvvetle vurguluyor. Şâyet karşı çıkılırsa, böyle yapanlara Allah’ın dünyada bir belâ göndereceği, onları âhirette de can yakıcı bir azaba uğratacağı beyan ediliyor.

Esasen iyi bir mü'min, peygamberine asla muhalefet edemez. Çünkü peygambere karşı gelmek, insanı imansızlığa götürür. Bu âyetteki muhalefet, bu sebeple münâfıkların davranışı olarak tefsir edilmiştir. Şâyet bir mü'min böyle davranırsa, onda nifak alâmeti var demektir.

Allah, insana dünyada çeşit çeşit belâ ve musibetler verir. Her türlü dünya meşakkati ve sıkıntısı bir belâ, bir musibettir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, terör ve anarşi, zelzeleler, yangınlar, seller, insanoğlunun başına gelen ve bir çoğu beşerî tedbirlerle önlenemeyen belâ ve musibetlerdir. Bunların her birini bir günahın, bir isyanın mutlak neticesi şeklinde anlamak veya böyle bir sebebe bağlamak, isabetli bir yorum sayılmaz. Zira Allah, her isyanın ve günahın cezasını anında, kişiye ve topluma yönelik bir belâ ve musibete döndürmez. Hatta bizim inancımıza göre, Allah kullarını cezalandırmakta acele de etmez. Günahkâr kulların tövbeye yönelmesi ve bir daha günah işlememesi için onlara mühlet verir. Ancak günahıta ısrar edenleri bazı musibetlerle imtihan eder. Bu imtihanda başkalarının alacağı dersler ve ibretler de bulunur. Bu belâ imtihanı, ferdi olabileceği gibi, ictimâî de olabilir. Çünkü

günahkâr fertler gibi günaha dalmış toplumlar da vardır. Kur’ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflerde bunların örneklerine rastlarız. İnsanlığın bilinen tarihi de buna şahitlik eder. Bütün kutsal kitaplar, dinler ve örfler günah ile musibetler arasında bir ilginin varlığından söz eder. Bazı kere musibetler mükâfatları da beraberinde getirir. Çünkü fertlerin ve toplumların ıslaha yönelmeleri, çoğu kere büyük musibetler sonrasına rastlar. “Bir musibet bin nasihatten yeğdir” atasözümüz bunu çok veciz bir şekilde ifade eder.

Toplumun başına zâlim bir yöneticinin gelmesi de dünyalık musibetlerdendir.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ { : ىلاعت لاق
بابل ا يف تاي آل او . { مة إن الله كان لطيفًا خبيرًا والحك
ةريثك.

10. “Evlerinizde okunan Allah’ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphe yok ki Allah lütuf sahibidir ve her şeyden haberdardır.” Ahzâb sûresi (33), 34

Bu âyette kastedilen mânayı daha iyi anlayabilmek için, bundan önceki iki âyetin anlamını bilmemiz gerekir. O âyetlerde şöyle buyurulmaktadır:

“Ey peygamber kadınları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah’dan) korkarsanız, erkeklerle konuşmanızda yumuşak davranmayın ki, kalbinde hastalık bulunan kimse tamah etmesin, güzel, şüpheden uzak bir biçimde, söz söyleyin. Evlerinizde oturun, ilk Câhiliye çağı kadınlarının açılıp saçılması gibi açılıp saçılarak, kırıla döküle yürümeyin. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden her türlü kiri gidermek, sizi tertemiz yapmak ister” [Ahzâb sûresi (33), 32-33].

Bu emirler, Peygamberimiz’in eşlerine yönelik ise de, bunların bütün islâm kadınlarına şâmil olduğunda şüphe yoktur. Bu âyetler, erkeklerle kadınlar arasında iffetin, nezâhet ve nezâketin hâkim olması gerektiğini göstermektedir. Allah’ın âyetleri ve Resûlü’nün sünneti, aile hayatımızın nasıl olması icab ettiğini bize öğretmektedir. Peygamberimiz bunun en mükemmel uygulayıcısı olmuştur. Âyette geçen “hikmet”ten maksat, Hz. Peygamber’in sünnetidir.

Allah Teâlâ, kişilerin ve ailenin saadetine Kur’an ve Sünnet’te olduğunu, edebin ve ahlâkın en üstününün de bu iki kaynakta bulunduğunu,

peygamber ailesinin şahsında bütün müslümanlara, hatta bütün insanlığa beyan etmiştir. Özellikle peygamber ailesinin zikredilmesinin sebebi, onların evlerinin vahyin beşiği olmasından ve en mükemmel uygulamanın onların evinde yapılmasından dolayıdır.

Dikkat edilirse, burada arka arkaya sıralanan âyetler, birbirinin anlam ve muhtevasını tamamlayıcı bir nitelik arzeder. Bu durum, aynı zamanda bize bir usul, üslûp ve sistemi de öğretip kavratıyor. O da, Kur'an'ı bir bütünlük içinde ele alma, anlama ve kavrama yoludur. Bu âyetlerin her biri çeşitli yönleri ile Peygamberimiz'i bize anlatıp tanıtmaktadır.

Hadisler

158- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَثْرَةُ: دَعَوْنِي مَا تَرَكَتُكُمْ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ م عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ ، سُوَّالِهِمْ ، وَاخْتِلَافُهُمْ . متفقٌ عليه «وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ

158. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi bir konuyu size emredip yasaklamadığım sürece, siz de beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetleri çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı münakaşaya dalmaları helâk etti. Size herhangi bir şeyi yasakladığım zaman ondan kesinlikle sakınınınız, bir şeyi emrettiğimde de onu, gücünüz yettiği ölçüde yerine getiriniz.”

Buhârî, İ'tisâm 2; Müslim, Hac 412, Fezâil 130-131. Ayrıca bk. Tirmizî, İlim 17; Nesâî, Hac 1; İbni Mâce, Mukaddime 1

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerim'in bazı sûre ve âyetlerinin nâzil oluş sebebi bulunduğu gibi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bazı hadislerinin de bir söyleniş (vürûd) sebebi vardır.

Açıklamaya çalıştığımız bu hadisin vürûd sebebini Ebû Hüreyre'nin şu rivayetinden anlamak mümkündür:

Resûl-i Ekrem Efendimiz bize hitap etti ve şöyle buyurdu:

- “Ey müslümanlar! Size hac farz kılınmıştır, o halde hac yapınız”. Bir adam:

– Her sene mi, Ya Resûlallah? dedi.

Resûlullah cevap vermeyip sustu. Adam sorusunu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– “Şâyet “evet” desem, mutlaka farz olurdu, tabî sizin de buna gücünüz yetmezdi” buyurdular (Müslim, Hac 412). Sonra da bu hadisi söylediler.

Hiz. Peygamber’e bu soruyu soran sahâbî Akra İbni Hâbis’tir. O, namazın, zekâtın, orucun tekrar tekrar yapıldığını bildiği için, hac ibadetini de bunlara kıyas ederek bu soruyu sormuştu. Bütün mükelleflere her sene bu ibadeti tekrar etmenin zorluğunu, hatta imkânsızlığını düşünememişti. Peygamber Efendimiz, önce onun bu sualine cevap vermedi. Çünkü susmak, bilgisize cevap teşkil eder. Faydalı ve güzel soru ise, ilmin yarısıdır, denir.

Hız. Peygamber ümmete açıklanması gereken ve insanların ihtiyacı olan bir konuda susmazdı. Şâyet sorulan soru bu çeşit bir ihtiyaçtan kaynaklanıyorsa, onu mutlaka en açık şekilde cevaplandırırđı. Fakat, Akra'ın sorusunu böyle değerdendirmediğini, aksine tekrar tekrar sorduğı halde sorusunu cevaplandırmadığını görüyoruz. Ne var ki, susmasının cevap teşkil etmediğini görünce, bu soruyu da açık bir şekilde cevaplamıştır. Resûl-i Ekrem'in cevap tarzından soru soranı pek hoş karşılamadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Akra İbni Hâbis, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sözlerini tamamlamadan ve ilgili açıklamaları yapmadan bu soruyu sormuş olabilir. Oysa Allah Teâlâ, bu konudaki davranış edebini mü'minlere şöyle bildirmişti:

“Ey inananlar! Allah'ın ve Resûlü'nün huzurunda öne geçmeyin. Onların önüne kendiniz geçmediğiniz gibi, onlardan önce konuşmaya, bir iş hakkında hüküm beyan etmeye de kalkmayın” [Hucurât sûresi (49), 1].

Peygamber Efendimiz, özellikle itikat, ibadetlerin farz oluşu, helâl ve haram gibi vahiyle tesbit edilen konularda kendisinin bildirdikleri ile yetinmeyi, ince eleyip sık dokumamayı, çok ve gereksiz soru

sormaktan sakınmayı tavsiye ederlerdi. Bu sebeple: “Benim sizin anlayış ve kavrayışınıza bıraktığım konularda siz de beni kendi halime bırakın” buyurmuşlardır. Niçin böyle yapılması gerektiğini de, geçmiş ümmetlerin, yahudi ve hristiyanların helâk oluşlarını örnek göstererek açıklamışlardır. Çünkü onlar, peygamberlerine çok ve yersiz sorular sorarlardı. Ayrıca peygamberlerinin verdiği cevabı kabullenmek yerine, onu aralarında münakaşa ederler, ihtilafa düşerlerdi. Bu nitelikleri, yani çok ve yersiz sorular sormaları, aldıkları cevapları münakaşa konusu yapıp çok ihtilafa düşmeleri onların helâkine sebep oldu. Çünkü ihtilaf, ayrılıkları ve gruplaşmaları doğurur. Bunun neticesinde toplumun birlik ve beraberliği ortadan kalkar. Birlik ve beraberliği bünyelerinde sağlayamayan milletler ve ümmetler ise helâke sürüklenirler. Bütün bunlar zaruret olmaksızın soru sormanın, Allah ve Resûlü tarafından hükümleri belirtilmiş konularda ihtilaf etmenin haram kılındığını gösterir. Çünkü, bir işin sonu helâk olursa, o işin haram veya büyük günah olduğu âşikârdır. Özellikle ihtilaflar, kalplerin ayrılmasına ve dinin zayıflamasına sebep olur. Bunlar nasıl haramsa, bunlara yol açan sebebler de aynı şekilde haram olur.

Dinin yasak ettiği şeylerden kesinlikle sakınılması, uzak durulması gerekir. Bu konuda müsamaha yoktur. “Gücüm yetmiyor” veya “Alıştığım için bırakamıyorum” gibi mazeretler de geçerli değildir. Tabii ki, ızdırar hali denilen zorunlu durumlar her zaman istisna teşkil eder. Bu ise, zaman, mekân ve şahıslara göre değişiklik arzeden ve geniş açıklamaları gerektiren bir konudur. Kişinin dindarlığı ve takvâsı, yaptığı ibadetlerden çok, yasaklardan kaçınması ile değerlendirilir. Çünkü yasaklardan uzak durmak, bir riyâ, gösteriş ve başkalarına hoş görünme konusu olamaz. İbadetlerde ise, bunlar şu veya bu ölçüde bulunabilir.

Yasaklardan kesin olarak kaçınılmasına karşılık, dindeki emirler herkesin gücünün yettiği ölçüde uyması gereken bir özellik arzeder. Çünkü bir işi yapmanın, yapabilmenin çeşitli şartları ve sebepleri vardır. Bu şart ve sebebler, herkeste aynı oranda bulunmayabilir veya hiç olmayabilir. O halde herkes gücünün yettiğinden sorumludur. Çünkü Allah Teâlâ, hiç kimseye gücünün üstünde bir yük yüklememiştir [Bakara sûresi (2), 286]. Kimileri bir işi yapmaya güç yetirirken, kimileri yetiremeyebilir. Sorumluluk güç yettiği orandadır. Cenâb-ı Hak da “Allah’a karşı vazifelerinize

gücünüz yettiği kadar dikkat edin. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak (mallarınızı Allah uğrunda) harcayın” [Teğâbün sûresi (64), 16] buyurur.

Farz olan ibadetlerin yapılmasında herkes aynı mükellefiyeti taşır. Nâfile ibadetler ise, daha önce de geçtiği gibi, her ferdin gücü ile, kudreti ile sınırlı ve ihtiyârîdir. Bu kâide sadece ibadetlerimizde değil, bütün dînî emirlerde geçerlidir.

Bu hadis 1275 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ortaya problemler çıkaracak, şüphelerin doğmasına, münakaşalarla ihtilafların artmasına sebep olacak sorular sormak haramdır.
2. Birtakım ciddî boyuttaki münakaşa ve ihtilaflar, fertlerin ve toplumların yıkılışına sebep olur.
3. Dinin kesin olarak yasakladığı şeylerden mutlaka uzak durmak, uyulması gereken farzlardandır.

4. Dinî yasaklarda müsamaha ve gevşeklik câiz değildir.

5. Dinî emirler, güç yettiği nisbette yerine getirilir.

6. Peygamber'in sünneti üzerinde münakaşaya dalmak doğru değildir.

عَنْ أَبِي نَجِيحٍ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ :الثَّانِي -159
وَعَظَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةً بليغةً وَحِلَّتْ : لاق
اللَّهُ كَأَنَّهَا يَا رَسُولَ : مِنْهَا الْقُلُوبُ وَدَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ ، فَقُلْنَا
أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ ، وَالسَّمْعِ « : لاق . مَوْعِظَةُ مُودَّعٍ فَأَوْصِنَا
وَالطَّاعَةَ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ ، وَأَنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسِيرِي
الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ . اخْتِلَافًا كَثِيرًا
عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بَذْعَةٍ
. رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن صحيح «ضلالة

. الأضرأس : الأنبياء ، وقيل : تمج عمل الازل اب «النواجد»

159. Ebû Necih İrbâz İbni Sâriye radiyallahu anh şöyle dedi:

“Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı. Bizler:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bu öğüt, sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bari bize bir tavsiyede bulun, dedik. Bunun üzerine:

– “Size, Allah’a çok saygı duymanızı, başınıza bir Habeşli köle bile emir olsa, onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sağ kalıp uzunca bir hayat sürenler pek çok ihtilaflar görecekler. O zaman sizin üzerinize gerekli olan, benim sünnetime ve doğru yolda olan Hulefâ-yi Râşidîn’in sünnetine sarılmanızdır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bid’atlardan şiddetle kaçınınız. Çünkü her bid’at dalâlettir, sapıklıktır” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Sünnet 5; Tirmizi, İlim 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6

İrbâz İbni Sâriye

İlk müslümanlardan olan İrbâz, sahâbenin meşhurlarından ve Suffe ehlinin önde gelenlerindendir. Künyesi Ebû Necih olup Süleym kabilesine mensuptur. Gözü yaşlı sahâbîlerdendir. Cihada çıkmak için binit bulamadıkları için ağlayan ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e müracaat edenler arasında o da vardı. Şu âyet onlar hakkında nâzil oldu:

“Kendilerine (binek sağlayıp) bindirmen için sana geldikleri zaman, sen ‘Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum’ deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözlerinden yaş akarak dönen kimselere de sorumluluk yoktur. Onlar da kınanmazlar” [Tevbe sûresi (9), 92].

Dinin bir emrini yerine getirmeyen bir kimse, şayet bunu bir özür sebebi ile yapamıyorsa ağlamanın ve hüznün duymanın câiz olduğuna bu âyet delil teşkil eder.

İrbâz İbni Sâriye daha sonraları Suriye’de Humus’a yerleşti. Abdullah İbni Zübeyr fitnesi diye adlandırılan hâdiseler esnasında, hicrî 75 senesinde vefat etti. Öldüğü sırada yaşı bir hayli ilerlemişti. Son zamanlarında ölümü arzu ediyor ve bu arzusunu şöyle dile getiriyordu:

“Allah’ım! Yaşım ilerledi, azmim zayıfladı, beni kendi katına al.”

Başına gelen bir olayı da şöyle hikaye eder:

“Bir gün Dımaşk Mescidi’nde namaz kılıyor ve ölümü arzu ederek dua ediyordum. Ansızın, erkek

güzeli bir delikanlı, üzerinde yeşil ve kalın bir elbiseyle ortaya çıkıverdi. Bana:

- Böyle nasıl dua ediyorsun? dedi. Ben de kendisine:

- Nasıl dua edeyim, ey kardeşim oğlu? diye sordum. Dedi ki:

- Allah'ım! Amelimi güzel kıl, ecelimi de ulaştır, de. Ben:

- Allah'ın rahmetine eresin, sen kimsin? dedim.

- Ben mü'minlerin kalplerinden hüznü alan Retbâbil adlı meleğim, dedi. Sonra kendisine doğru yaklaştıma çalıştım, fakat kimseyi göremedim.

İrbâz, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den otuz bir hadis rivâyet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisin bir başka rivâyetinden, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu konuşmayı bir

sabah namazından sonra yaptığını öğreniyoruz. Peygamber Efendimiz'in va'zları, nasihat ve öğütleri kısa, özlü ve dikkat çekici idi. Bu sebeple sahâbe-i kirâm onu kolayca ezberleyip akıllarında tutarlar ve birbirlerine anlatıp aktarırlardı. Ayrıca Resûl-i Ekrem, va'z ve nasihat zamanını çok iyi gözetir, sahâbenin halini, vaktini ve içinde bulunduğu durumu dikkate alırdı.

Hadisin ravisi İrbâz, bu çok tesirli öğüdün dinleyen ashâbın o andaki hislerini ve durumlarını dile getirmektedir. Sahâbeden pek çokları Hz. Peygamber'den bir hadis naklederken, o andaki ortamı da bize haber verirler. Bu, onların güzel âdetlerinden biridir. Böylece biz, onların Hz. Peygamber'i ne kadar can kulağı ile dinlediklerini, sonra ona nasıl uyduklarını, itaat ettiklerini de öğrenmiş oluruz. Bu durum, bize aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in hadisleri ve sünneti karşısında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini de öğretir.

Sahâbe, Resûl-i Ekrem'in sözleri karşısında ürperir, kalpleri titrer ve gözlerinden yaş akıtarak ağlardı. Bütün bunlar, samimiyetle inanmanın, itaat arzusu içinde olmanın, Allah ve Resûlü'nü sevip, saymanın birer göstergesidir. Kur'an ve

Sünnet karşısında bizlerin de örnek almamız gereken davranışlardır.

Hız. Peygamber'in bu öğüdünün, inzâr yani uyarı niteliğı taşıdığı, kıyamet ahvalinden, ölümden ve dünyanın âkıbetinden bahsettiğı anlaşılmaktadır. Onun için, hadiste geçen “beliğ” kelimesini, az sözle çok şey anlatmak demek olan vecize şeklinde anlamak istemediğimizden, “çok tesirli öğüt” diye tercüme ettik. Çünkü kalbi ürperten ve insanları ağlatan bir öğüdün beliğ ve veciz olması yeterli sayılmaz. Aynı zamanda daha derûnî nitelikler taşıması gerekir. Nitekim sahâbe-i kirâm bu öğütten o kadar etkilendiler ki, bunu dünyaya veda eden bir insanın son sözlerine benzetip, Resûlullah Efendimiz'den kendilerine tavsiyede bulunmasını istediler. Yine, Peygamberimiz, o ana kadar sahâbîlerin pek alışık olmadığı bir üslupla konuşmuştur, diyebiliriz. Sahâbîler bu konuşmadan yakaladıkları ip uçları ile bir hükme vardılar, bunu da açıkça Hız. Peygamber'e söylediler. “Bu öğüt, sanki veda eden bir kimsenin sözlerine benziyor” değerlendirmesinin anlamı budur.

Sahâbe Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir nevi veda konuşması yaptığını görünce:

Madem ki durum budur, o halde senden sonra ne yapacağımızı bize emret. Kurtuluşa nasıl ereceğimizi, yaşadığımız sürece nasıl bir yol takip edeceğimizi, senden sonraki halimizin ne olacağını bize söyle, demek istediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz onlara çok kısa, fakat gerçekten çok muhtevalı bir tavsiyede bulundu.

İlk tavsiye ettiği şey takvâ oldu. Takvâ çok geniş anlamlı bir terimdir. Kısaca belirtmek gerekirse Allah'tan korkmayı, Allah'a karşı günah işlemekten sakınmayı, O'na son derece saygılı olmayı, dinin emrettiği her şeye gücü ölçüsünde sarılmayı, yasakladıklarından da uzak durmayı ifade eder.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Sizden önce kitap verilenlere de, size de ‘Allah’dan korkun’ diye tavsiye ettik” [Nisâ sûresi (4), 131].

Bu âyet takvânın üç kısmını da kapsamaktadır. Bunlar:

*Şirkten ve Allah'a karşı isyandan sakınmak,

*Allah'dan başka kimseden korkmamak,

*Emredilenleri yapmak, yasak kılınanlardan uzak durmaktır.

Takvâ âhiret azığıdır. İnsanı ebedî azabdan o kurtarır, cennete o ulaştırır, Allah'ın hoşnutluğuna o nâil kılar. Kısaca takvâ, iyi ve üstün mü'min olmanın adıdır. Bu ise yukarıdan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi, ferdi kendi iç bünyesinde nefis muhasebesine, kendi kendini kontrole sevkeder. Böylece fert olgunlaşır ve kendi dışındakilerle münasebetlerini düzene koyma imkânına kavuşur. Bu, toplumda düzeni sağlamanın da ilk basamağıdır. Takvâ sahibi olmak, insanların elinde olan ve birbirleri ile yarışabilecekleri bir alandır. Onun için Allah Teâlâ:

“Allah katında en üstün olanınız, Allah'dan en çok korkanlarıdır, takvâda en ileri olanlarıdır”
[Hucurât sûresi (49), 13] buyurur.

Hiz. Peygamber'in takvâdan sonra tavsiye ettiğı ikinci önemli konu, emîri yani devleti yöneteni dinlemek ve ona itaat etmektir. Hatta bu yönetici, toplumun en alt tabakası içinden çıkmış biri de olsa, ona itaat mecburiyeti vardır.

Nitekim hadiste “Habeşli bir köle bile başınıza emir olsa” denilmektedir ki, İslâm hukukuna göre kölelerin emirliği câiz değildir. Bu bir faraziye, bir varsayımdır. İtaatin önemini kavratmak, fitneden korunmanın yolunu öğretmek, başsızlığın felaket olduğuna dikkat çekmek içindir. Ancak yöneticiyi dinlemek ve ona itaat etmek, her hâl ü kârda mutlak bir emir şeklinde anlaşılabilir değildir. Dinleme ve itaatin boyutlarını, şartlarını ve niteliklerini de Kur’an ve Sünnet açıklığa kavuşturmuştur. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: “İtaat, dinin uygun gördüğü hususlardadır” buyurmuşlardır. Yöneticilerin, günah olan emirlerine itaat edilmez. Fakat bu sebeble onlara karşı ayaklanmak ve harp ilan etmek de câiz görülmemiştir. Çünkü itaatin zıddı her zaman isyan ve başkaldırma değildir. İsyanda toplumun fitneye sürüklenmesi ve daha büyük musibetlere uğraması sözkonusudur. İslâm, fitneyi önlemek ve ortadan kaldırmak için meşrû sayılan her yola başvurur. Kur’ân-ı Kerîm, “fitne çıkarmanın adam öldürmekten daha büyük bir günah olduğunu” bildirir [Bakara sûresi (2), 191, 217].

Bir emîre, devlet başkanına itaat etmenin şartı ise, onun soyu sopy ve nesebi değildir. Burada aranan

şart, emîrin İslâm'a uygun davranıp davranmadığıdır. Yönetici âdil de olsa, zâlim de olsa, onun emirlerinin İslâmî olup olmadığına bakılır. Kişinin kendi hali ve yaşama biçimine göre karar verilmez. Çünkü onun hali gizli kaldığı sürece kendi şahsını ilgilendirir. Takvâ nasıl insanın iç düzenini sağlar ve kişiyi başkaları ile ilişkilerinde iyiliğe sevkederse, emîrlere yani devleti yönetenler de dış düzeni sağlamak ve toplumun birliğini, beraberliğini temin etmek ve korumakla yükümlüdürler. İnsan bazan nasıl nefsinin arzularıyla çelişkiye düşer ve sabrederse, yöneticilerle de çelişkiye düşebilir. O zaman da sabretmesi gerekir. İslâm nasıl kişinin kendi iç düzenini ve şahsî varlığını korumaya önem vermişse, toplum düzenini ve birliğini korumaya da aynı şekilde, belki de daha çok önem verir. Bütün bunlar, her şeye rağmen kötülüklere ve kötülere göz yummak veya sessiz ve tepkisiz kalmak anlamına gelmez. Tam aksine hangi durumlarda nasıl hareket edilmesi gerektiğini iyi tayin etmek anlamına gelir.

Bu hadiste, Peygamber Efendimiz'in işaret ettiği üçüncü husus, kendisinden sonra pek çok ihtilâfların ortaya çıkacağı gerçeğidir ki, o zaman kendisinin ve Râşid Halîfelerin yaşayış tarzına

sımsıkı bağlanma zarureti vardır. Doğruya ulaşmak ve kurtuluşa ermek, ancak bu şekilde mümkün olur.

Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde kendisinden sonra ortaya çıkacak olan pek çok ihtilaf ve fitneyi haber vermiştir. Bu, onun mûcizelerinden biri sayılır. Çünkü, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ileride ortaya çıkacak durumları toplu bir şekilde ve tafsilatiyle bilmekteydi. Zira ona bu bilgileri, Allah Teâlâ haber vermişti. Ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konudaki bilgileri zaman, mekân gibi belirleyici unsurları ile haber vermemiştir. Hatta genel anlamda bile herkese söylememiştir. Sadece Huzeyfe İbni Yemân gibi, Ebû Hüreyre gibi bazı özellikli sahâbilere söylemiştir. Onlar da kendilerine haber verilen bu özel bilgileri müsaade edildiği nisbette açıklamışlar ve başkalarına nakletmişlerdir. Hadis kitaplarımızın “fiten” bahisleri bu nevi rivâyetleri ihtiva eder ki, Riyazü’s-sâlihîn’in son kısımlarında da bunlara yer verilmiştir.

Ümmetin içinde fitneler ve ihtilâflar çoğalınca, görüş ayrılıkları da artar. O zaman insanlar hangi fikrin yanında olacaklar, nasıl hareket

edeceklerdir? İşte Resûlullah Efendimiz bunun hal çaresini de göstermektedir. Kendisinin ve Râşid halifelerin sünnetlerine sımsıkı sarılmak, yegâne çıkış yoludur. Çünkü onların takip ettikleri yol hak yoldur.

Ortaya çıkacak ihtilâflar ifadesiyle, İslâm ümmeti içinde yer alacak olan bid'at fırkaları kastedilmiş olmalıdır. Çünkü ihtilâf, küfür veya dinsizlik demek değildir. Fakat ciddi boyuttaki ihtilâflar, ümmeti fitnelere, büyük günahlara sevkeder. Hatta insan, farkında olmaksızın kendini dinin hudutları dışında bulabilir. Nitekim, Hz. Peygamber'in vefatından kısa bir süre sonra Hz. Osman ve Hz. Ali zamanında ortaya çıkan ihtilaflar, daha sonra fitneye dönüştü ve pek çok sahâbî henüz hayatta iken ümmet imtihandan geçti. Halifelerden sonraki dönemde ihtilâflar ve fitne artarak devam etti. Bu fitneler ve zararlı ihtilâflar, İslâm ümmetinin güçlenip kuvvetlenmesini önlemiş, bölünüp parçalanmalarına sebep olmuştur.

İslâm ümmeti içindeki ihtilâfların, bölünme ve parçalanmanın, grupçuluk ve hizipçiliğin, itaatsizlik ve baş tanımazlığın müslüman toplumları ne hale getirdiğini, günümüzde de gözlerimizle görüyor ve bunun ızdırabını hep

birlikte çekiyoruz. Ümmet olma vasfına sahip bulunmadığımız gibi, ayrı milletlere ve pek çok ülkelere bölünmüş halimizle, kendi milli hudutlarımız ve coğrafyamız içinde de birlik, beraberlik ve kardeşliğimizi sağlayabilmiş değiliz.

İslâm toplumlarının fitneden kurtulabilmesi, ihtilâflara düşmemesi için müşterek bir düşünce ve hareket tarzına sahip olmaları gerekir. Bu ise belli bir şahsın veya bir grubun düşünce ve hareket tarzı olamaz. Çünkü başka şahıslar ve gruplar da vardır; onlar da kendilerinin haklı ve doğru olduklarını iddia edebilirler. İşte Peygamber Efendimiz, bunu da açıkça tesbit ve tayin etmiş, “Sizin üzerinize gerekli olan benim sünnetime, yoluma ve doğru yola ulaştırılmış Hulefâ-yi Râşidîn’in sünnetine sımsıkı sarılmanızdır” buyurarak, ortak hareket noktasını göstermiştir.

Bilindiği gibi, Hulefâ-yi Râşidîn, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’dir.

Peygamberimiz, başka bir çok hadislerinde olduğu gibi, bu hadiste de onların hidâyet, hak ve doğru yol üzere bulunacaklarını, kendilerine uyulması gerektiğini ifade buyurmuşlardır. Ehl-i sünnet’in bütün mezhepleri, Hulefâ-yi Râşidîn’e uyulması gerektiği konusunda görüş birliği içindedirler.

Bundan sonra, Peygamber Efendimiz bir noktaya daha dikkat çekmekte, bid'atlerden mutlaka sakınılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Çünkü sünnete uygun olmayan davranışlar bid'attır. Bid'at dinde yeri bulunmayan, sonradan ortaya çıkarılmış olan inanç ve ibadetlerdir. Kur'an ve Sünnet'te yeri bulunmadığı ve bu iki asla aykırı olduğu için, her bid'at dalâlet (sapıklık) diye nitelendirilmiştir. Burada “bid'at” veya “muhdes” kelimelerinin “sonradan ortaya çıkan şey” anlamındaki sözlük mânası kastedilmiş değildir. Kastedilen esas mâna ise, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olarak ortaya çıkan itikat, ibadet ve dinden sayılan şeylerdir. Çünkü sonradan olan bazı işler ve icadlar vardır ki, bunlar hayâtî ihtiyaç ve zaruretlerdir. Bu nevi şeyleri bid'attır diye reddetmek mümkün değildir. Bu ihtiyaç ve zaruretlerin, sapıklıkla da bir alâkası yoktur. Bu sebepledir ki, sonradan ortaya çıkıp itikad, ibadet ve amelle ilgili olmayan şeyleri yani icatları bid'at olarak nitelemek doğru bir anlayış ve yaklaşım sayılmaz.

Bu hadis 703 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm toplumunu yönetenler, idareciler, âlimler va'z ve nasihat ve sohbet gibi yollarla insanları aydınlatmalı ve yetiştirmelidirler.

2. Takvâ dediğimiz Allah korkusu ve Allah'a saygı, müslümanın temel özelliği olmalıdır. Dinin emrettiklerine uyup neyhettiklerinden uzak durmak takvâdır.

3. Allah'a itaati emrettikleri sürece, devleti yönetenlerin emirlerine itaat gerekir. Onların şahsî özelliklerine bakılmaz; çünkü bu durum sadece kendilerini ilgilendirir.

4. Hz. Peygamber, bir mûcize olarak gelecekteki bazı şeyleri haber vermiştir. Nitekim müslümanlar dört halifeden sonra pek çok ihtilafa düşmüşler ve çeşitli fırkalara ayrılmışlardır.

5. Hz. Peygamber'in sünnetinden sonra takip edilecek yol, Râşid Halifelerin yoludur. Çünkü onlar sahâbenin en bilgili olanları ve takvâ cihetinden de önde bulunanlarıdır.

6. Yöneten ve yönetilenlerin, Hz. Peygamber'in sünnet ve yaşama tarzını, Râşid Halifelerin

uygulamalarını öğrenmeleri, kendilerini sapıklığa düşmekten korur.

7. Kur'an ve Sünnet'in zıddı ve karşıtı olan her çeşit bid'at sapıklık olup bunlardan sakınmak gerekir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى :الثَّالِثُ -160
قِيلَ . «مَنْ أَبِي كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَمَنْ « :وَمَنْ يَأْبَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ
. يَرَاخِبُ الْهَاور «عَصَانِي فَقَدْ أَبِي .

160. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı cennete girer” buyurdu. Bunun üzerine:

- Ey Allah'ın elçisi, cennete girmeyi kim istemez ki? denildi. Peygamber Efendimiz:

– “Bana itaat edenler cennete girer, bana karşı gelenler cenneti istememiş demektir” buyurdu.

Buhârî, İ'tisâm 2

Açıklamalar

Cennete girmeyi istemeyenleri iki sınıfta toplamak veya iki şekilde anlamak mümkündür. Adına “ümme-i dâvet” denilen ve kendilerine İslâm tebliği ulaştırılan kimseler, şâyet bu daveti kabul etmezler, yani müslüman olmazlarsa, kâfir diye adlandırılırlar. Bir diğer grup ise, “ümme-i icâbet” denilen ve İslâm’ı kabul etmiş olanlardır. Bunlar, örnek nitelikte olması gereken insanlardır. Fakat bunlar arasında Peygamber’in tebliğ ettiklerine uymayanlar ve dinin emirlerini gerektiği şekilde yerine getirmeyenler de vardır ki, bunlar da âsî yani günahkâr kabul edilirler. Kâfir olanlar hiçbir şekilde cennete giremezler. Âsi, günahkâr kabul edilenler ise, cehennemde cezalarını çektikten sonra cennete girerler. Demek oluyor ki, günah imanı gidermez, fakat sahibini cehenneme sokar. Ancak bu cehennemde kalış, kâfirlerde olduğu gibi sürekli ve ebedî değildir.

Sahâbe-i kirâm, cenneti istemeyenlerin kimler olabileceğini merak edip şaşırdılar ve Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’den bunu öğrenmek istediler. Allah Resûlü’nün cevabı kısa, ama son derece muhtevalı oldu. Buna göre kendisine itaat eden cennete girecek, isyan eden ise

cehenneme girmeyi istemiş olacaktır. Peygamber'e itaat, Kur'an ve Sünnet'e sımsıkı sarılıp bağlanmayı içine alır ki, böyle hareket edenler mü'min olarak cennete girerler. Peygamber'e isyan ise, ya tamamen İslâm'ı kabul etmemeyi ifade eder ki, o zaman bu âsi kişi kâfir olarak kalıp ebediyyen cehenneme girer veya müslüman olduğu halde Allah'a ve Resûlü'nün emirlerine uygun hareket etmeyerek günahkâr olur, günahının cezasını çektikten sonra cennete girer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber'e itaat etmek, cennete girmeye vesiledir.

2. Peygamber'e isyân, dini kabul etmemek anlamına geleceği için böyleleri ebediyyen cehennemde kalır. İslâm'ı kabul ettiği halde günah işlemeye devam eden kimse cehenneme girer, ancak orada temelli kalmaz.

أَبِي إِيَاسٍ سَلَمَةُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ : عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ ، وَقِيلَ : الرَّابِعُ - 161
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ الْأَكْوَعُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ عِنْدَ رَسُولِ
« : قَالَ . لَا أَسْتَطِيعُ : قَالَ «كُلْ يَمِينَكَ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشِمَالِهِ فَقَالَ
. مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبْرُ فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ «لَا اسْتَطَعْتُ

161. Ebû Müslim (veya Ebû İyâs) Seleme İbni Amr İbni Ekvâ radıyallahu anh'ın naklettiğine göre, bir adam Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem' in yanında sol eliyle yemek yedi. Peygamber Efendimiz adama:

– “Sağ elinle ye” buyurdu. Adam:

– Bir türlü yapamıyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– “Yapamaz ol” diye beddua etti.

Çünkü adamın Resûl-i Ekrem'i dinlememesi, kibrinden dolayı idi. Bu beddua üzerine, adam elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 2; Ebû Dâvûd, Et'ime 19; Tirmizî, Et'ime 47; İbni Mâce, Et'ime 8

Seleme İbni Amr İbni Ekvâ
Seleme, Medine'li ve Eslemoğullarından bir sahâbîdir. Bey'atür-rıdvân'da bulunmuştur. Künyesi Ebû Âmir veya Ebû Müslim ya da Ebû İyâs'dır.

Yolunda ölmeye hazır olduğunu belirterek, Allah Resûlü'ne biat etti. Peygamberimiz'le birlikte yedi gazveye katıldı. Gözü pek, kahraman ve ölümden korkmayan bir sahâbî idi. İyi bir atıcı, güzel ahlâk sahibi, fazilet timsali, hayır ehli bir kimseydi. Peygamberimiz'den yetmiş yedi hadis rivayet etti. Seleme, şöyle diyerek övünür ve sevinirdi:

- Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem beni defalarca terkisine (binitinin arkasına) aldı, defalarca başımı okşadı, bana ve soyuma defalarca Allah'tan bağışlanma diledi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, onun hakkında: “Bizim en iyi süvarimiz Ebû Katâde, en iyi piyademiz ise Seleme İbni Ekvâ'dır” derdi.

Seleme İbni Ekva', Medine'de yaşadı. Hz. Osman'ın katli olayından sonra Rebeze'ye yerleşti. Fakat ölmeden bir süre önce tekrar Medine'ye döndü ve seksen yaşında iken hicrî 74 senesinde orada vefat etti.

Oğlu İyâs, babasının hiç bir şekilde ve asla yalan söylemediğini anlatırdı.

Seleme İbni Ekva'dan rivayet edilen hadislerin bir çoğu Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alır. Bu rivâyetlerde onun kahramanlığı, samimiyeti ve peygamber sevgisinin güzel örneklerine rastlanır (mesela bk. Müslim, Cihâd 132).

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hız. Peygamber'in yanında sol eliyle yemek yiyen kişi, Bûsr İbni Râî idi. Bûsr, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yasaklayıp hoş görmediğı bir davranışta bulunmuş, onun ikazına rağmen kibri, büyüklenmesi sebebi ile bu halini terketmemişti. Halbuki, Peygamber Efendimiz: "Sol el ile yemeyin, çünkü şeytan sol eliyle yer" (Müslim, Eşribe 105) buyurmuşlardır.

Bûsr gibilerin bu tarzdaki davranışları, Allah'ın elçisine muhalefet veya en azından onu önemsememek kabul edilir. Her iki hal ise Kur'an ve sahih sünnetle yasaklanmıştır.

Bu durumda, kendisini düzeltmesi, hakkı ve doğruyu kabul edip ona yönelmesi, özür dilemesi gerekirken, o inatlaştı. Efendimiz bu sebeble ona

beddua etti. Hz. Peygamber'in duasının olduğu gibi, bedduasının da Allah tarafından reddolunmadığını hem ashâb hem de kendisine beddua edilen Büsr gördüler.

Peygamber Efendimiz'in bedduasının sebebi, bu sahâbînin yemeği sol eliyle yemesi değil, kibir ve inadıdır. Çünkü sağ elle yeyip içmek müstehabdır; farz veya vâcip değildir. Günah veya beddua farz, vâcip gibi emirleri terketmekden kaynaklanır. Kibir ve hakka karşı inat ise, büyük gûnahtır.

Bazıları bu davranışın bir mûnafıklık alâmeti olduğunu söylemişlerse de, İslâm âlimleri bunu doğru bulmazlar. Sadece kibirden dolayı yapılan böyle bir davranışın mûnafık olmayı gerektirmediğini belirtirler. Hadisi, 614 ve 742 numaralar ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yeyip içmek müstehap, özürsüz olarak sol elle yeyip içmek ise mekruhtur.
2. Kibir ve inat büyük gûnahtır.
3. Peygamberimiz'in duası ve bedduası makbuldür.

4. Peygamber'e muhalefet, ona karşı kibirli davranmak ve uyarılarına aldırmayarak inat etmek câiz değildir.

عن أبي عبد الله النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله :سُ الخَامِ -162
«:سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولُ :لَا اق ،امهن ع
متفقٌ عليه «لنُسُونَنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وَجُوهِكُمْ

ه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَوِّي كَانَ رسولُ الله :وفي روايةٍ لمسلمٍ
صُفُوفَنَا حَتَّى كَأَنَّمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ حَتَّى إِذَا رَأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ
ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا ، فقامَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكْبُرَ ، فَرَأَى رَجُلًا بَادِيًا صَدْرُهُ
. «نَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لِيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وَجُوهِكُمْ عِبَادَ اللهِ لِنُسُو» :فقال

162. Ebû Abdullah Nu'mân İbni Beşîr radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin arınıza düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinizden yüz çevirirsiniz.”

Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbn Mace, İkâme 50

Müslim'in bir başka rivâyeti şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sanki okları düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya devam etti. Kendisi bir gün namaza çıktı ve namaz kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

“Ey Allah’ın kulları! Ya saflarınızı düzeltirsiniz, ya da Allah Teâlâ sizin aranızda düşmanlık, buğz ve kalblerinize ihtilâf koyar da birbirinize yüz çevirirsiniz.” Müslim, Salât 128

Nu’mân İbni Beşîr

Künyesi Ebû Abdullah olan Nu’mân, hicrî ikinci yılda doğdu. Küçük yaşta İslâm’ı kabul etti. Medine’li olup, Hazrec kabilesindendi. Babası ve annesi de sahâbî idi. Sahâbeden Abdullah İbni Revâha da Nu’mân’ın dayısıdır.

Babası Beşîr, İkinci Akabe Biatı’nda bulundu. Resûl-i Ekrem’in bütün gazvelerine iştirak etti. Ebû Bekir halife olduğunda, ona ilk biat eden Medine’li, Beşir oldu. Böyle bir babanın oğlu oluşu, Nu’mân’ın yetişmesi ve şöhretinde etkili oldu.

Nu'mân'ın rivayet ettiği 114 hadisın bir çoğu Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.

Nu'mân, elinin açıklığı, cömertliği, şâirlik ve kahramanlığı ile meşhurdu. Muâviye kendisini önce Kûfe'ye sonra Humus'a vali tayin etti. Muâviye'nin ölümünden sonra, Humus halkını Abdullah İbni Zübeyr'e biat etmeye davet etti. Bunun üzerine halk kendisine karşı çıktı ve baş kaldırdı. Numân, Humus'tan ayrıldıysa da peşine düşüp onu takip ettiler ve hicrî 64 yılında Bîrîn kasabasında öldürdüler.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, namazda safların düzgün olmasına büyük önem verirdi. Bu konudaki hadisler, insanı şaşırtacak kadar çoktur. İslâm, insanın iç dünyasında olmasını arzuladığı âhenk ve düzeni, dış dünyada da meydana getirmeyi veya dış dünyasına da yansıtmayı hedeflemiştir diyebiliriz. Düzgün bir saf, aynı zamanda doğruluğun, dürüstlüğün, birlikteliğin, hedef ve gaye birliğinin alâmeti sayılır. Çünkü Allah Teâlâ

bu nitelikleri sever. Eğriliği, yalancılığı, bölünmüş ve parçalanmışlığı, dağınıklığı, arzu ve emellerin çeşitliliğini ve bunlardan doğan gayesizliği ise sevmez. Nitekim bir âyet-i kerîmede: “Allah, kendi yolunda kurşunla kaynatılmış binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever” [Saf sûresi (61), 4] buyrulur. Namaz, müslümanları günde beş defa Allah’ın huzurunda bir araya getiren bir eylem, bir cihad kabul edilebilir. Cephedeki cihad gibi, namazda da saflar oluşur. Namazda müslümanlar birlik ve beraberliklerini, nizam ve intizamlarını, disiplinlerini hem kendileri görüp moral kazanırlar, hem de bu hallerini düşmanlarına göstererek onların kalblerine korku salarlar.

Sanki safların düzenli olmayışı, ruh ve düşüncenin, niyetin doğru olmayışının bir göstergesidir. Çünkü Peygamber Efendimiz, safların düzgün olmayışının sonucunu, kalblerin uyuşmaması ve neticede müslümanların birbirlerinden yüz çevirmeleri ile açıklamaktadır.

Peygamber Efendimiz’in safların düzgünlüğüne gösterdiği bu hassasiyet, aynı zamanda onun estetiğe verdiği önemin de bir delili sayılabilir. Çünkü gelişi güzel bir saf, insanın göz zevkine, dolayısıyla gönül zevkine zarar verir. Bu sebeble

Peygamber Efendimiz, toplumda göze ve gönle hoş gelmeyen, insan zevkini okşamayan çirkinlikleri de ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Bir başka yönden baktığımızda bu bir eğitimidir. Hz. Peygamber, öğrettiği ve emrettiği şeylerin bizzat eğitimi ve tatbikatıyla da meşgul olmuşlardır. İnsanlara hem fert, hem de toplum boyutunda bunu göstermiş ve örnek olmuştur.

Hadisimiz, 1091 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazda safları düzgün tutmaya teşvik vardır.

2. Kâmetle namaza başlama arasındaki konuşma, namaza engel teşkil etmez ve kâmetin tekrarı da gerekmez. Ancak bir kısım âlimler, bu konuşmanın namazı ilgilendiren bir konuda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Namazla ve ibadetle alâkalı olmayan konuşmaların, kâmetin tekrarını gerektireceğini söylemişlerdir.

3. Sünnetle konulan edebe uymak gerekir. Sünnete muhalefet edenler maddeten veya mânen ceza görürler.

احْتَرَقَ بَيْتٌ : عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : السَّادِسُ - 163
يَلْ فَلَمَّا حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ الْأ
إِنَّ هَذِهِ النَّارُ عَدُوٌّ لَكُمْ ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأُطْفِئُوهَا « : وَسَلَّمَ بِشَأْنِهِمْ قَالَ
مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «عَنْكُمْ» .

163. Ebû Mûsâ radıyallahu anh şöyle dedi:

Medine’de bir ev, geceleyin ev halkı ile birlikte
yanmıştı. Durum Peygamber Efendimiz’e haber
verilince:

– “Ateş size düşmandır. Uyuyacağınız zaman onu
söndürünüz” buyurdular.

Buhârî, İsti’zan 49 ; Müslim, Eşribe 101. Ayrıca
bk. İbni Mâce, Edeb, 46

Açıklamalar

Yangın, insanoğlunun karşılaştığı bazı kere
önlenemez âfetlerden biridir. Bizlere düşen görev,
deprem, sel, fırtına ve benzeri âfetlere karşı,
gücümüzün yettiği oranda tedbirler almaktır.
Yangın gibi, ihmal sonucu meydana gelen âfetlere
karşı ise, daha tedbirli ve dikkatli davranmak bir
vazifedir. Özellikle parlamasından ve

tutuşmasından korktuğumuz ateş evimizde olduğu gibi, bağımız ve bahçemizde, ormanlık, ağaçlık mıntıkalarda da söndürmeyi ihmal etmemek gerekir.

Çünkü küçük bir ihmalin ne büyük felâketlere yol açtığını her gün gözlerimizle görüyor ve basın-yayın organlarından öğreniyoruz. İşte Peygamber Efendimiz bizi bu konuda uyarmakta, dikkatimizi çekmekte ve yapacağımız ilk işin ne olduğunu haber vermektedir. Uyku bir nevi küçük ölüm olduğu için, özellikle uyumadan önce evlerimizdeki ocağı, sobayı veya tehlikeli olabilecek diğer ısıtıcıları söndürmeyi tavsiye etmektedir.

Ateşin düşman olarak nitelendirilmesinin sebebi, mala ve cana verdiği zarardan dolayıdır. Çünkü kişinin canına ve malına kasteden, ona en büyük zararı veren düşmanıdır. Bu sebeble, insan en etkili tedbiri düşmanına karşı alır. Resûlullah Efendimiz'in ateşini düşmana benzetmesi bu yüzdendir.

Hadisimiz 1657 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Felâketlere karşı tedbir kulun görevidir.
2. Uyumadan önce ateşi söndürmek, sünnete uygun bir davranıştır.
3. Peygamberimiz'in irşadına uymak, başımıza gelecek zarar ve felâketlerden bizi korur.

« قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَنْهُ قَالَ : السَّابِعُ -164- نِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا إِنَّ مَثَلُ مَا بَعَثَ فَكَانَتْ طَائِفَةٌ طَيِّبَةً ، قَبِلَتْ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكُلَّ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ ، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرَبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَأَصَابَ طَائِفَةٌ أُخْرَى ، إِنَّمَا هِيَ قَيْعَانُ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا . وَزَرَعُوا تُنْبِتُ كُلًّا فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فُقِيَ فِي دِينِ اللَّهِ ، وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ ، هُدَى اللَّهِ الَّذِي فَعِلِمَ وَعَلِمَ ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ بِضَمِّ الْقَافِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، «فُقِيَ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أُرْسِلْتُ بِهِ صَارَ فَقِيهًا : بِكَسْرِهَا ، أَيْ : وَقِيلَ

164. Yine Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah'ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer.

Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah'ın dininde anlayışlı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir.” Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15

Açıklamalar

Hidâyet dilimizde de kullanılan bir kelime olup doğru yolu arama, doğru yola girme, Allah tarafından kalbe ilham olunan hak yolu bulma arzusu, hak din, İslâm dini gibi anlamlar ifade eder. Mutlak mânada, hayra delâlet eden her şey hidâyettir. Çünkü hayır ve hak, İslâm'ın bize öğrettiği ve gösterdiği doğruların, güzelliklerin

tamamıdır. Allah, gönderdiği peygamberleri vasıtasıyla insanlara daima doğruyu ve hakkı göstermiş, yanlış ve bâtıl olan her şeyden uzak durmalarını istemiştir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’in pek çok âyeti buna işaret etmektedir:

“Semûd kavmine gelince, onlara doğru yolu gösterdik; fakat onlar, körlüğü doğru yolu bulmaya üstün tuttular. Böylece yaptıkları yüzünden alçaltıcı azâb yıldırımını onları yakaladı” [Fussilet sûresi (41), 17].

“Ey Muhammed, sen sevdiğini doğru yola iletemezsin; fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. O, yola gelecek olanları daha iyi bilir” [Kasas sûresi (28), 56] gibi âyetler, hidâyetin ne olduğunu açıklayıcı ve öğretici niteliktedir.

Hadiste geçen ilim ise, hem zâhirî bilgileri hem de gizli ilimleri kapsar. Hidâyet, ilmin, öğrenmenin ve anlayıp kavramanın ilk adımıdır. Bu sebeple, öne geçirilmiş, önce anılmıştır. İlim, Allah’ın insana verdiği anlayış ve seziş kabiliyetinin ürünüdür. Marifet ise ilimden sonra gelen ve daha üstün bir nitelik olan temyiz gücü yani bilgileri seçip ayırma vasfıdır.

Peygamberimiz, pek çok hadislerinde olduğu gibi, bu hadiste de çok önemli ve hassas bir konuyu teşbihle anlatmıştır. Çünkü teşbihler ve benzetmeler bir şeyi kolayca anlama ve akılda tutma imkânı sağlar. Öte yandan fesahat ve belâğat dediğimiz üstün konuşma niteliğini, derin anlayış ve kavrayışı da yansıtır. Allah Resûlü'nün bu konudaki eşsizliği elbette münakaşa edilemez.

Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'nın kendisiyle gönderdiği hidâyet ve ilmi, bol yağmura benzetmiştir. Yeryüzü kuruyup, toprak şerha şerha yarıldığı, ağaçlar ve diğer bitkiler sararıp solduğu zaman yağan bol yağmur, yeryüzünü nasıl diriltir, canlandırır, âdeta ona yeniden hayat verirse; cehalete, karanlığa, ahlâksızlık bataklığına sürüklenmiş insanlık da bir peygamberi, bir hidâyet rehberini, bir aydınlatıcı, yol göstericiyi öyle bekliyordu. İşte Peygamberimiz'le gelen hidâyet ve ilim, bol yağmurun yeryüzünde yaptığını insanların ruhunda, kalbinde ve gönlünde yaptı. Yağmur nasıl ölü toprağı diriltti ise, İslâm'ın hidâyeti ve ilmi de ölü kalbleri ve gönülleri öylece diriltti. Ölü toprağı diriltten yağmur nasıl gök yüzünden yeryüzüne iniyorsa, ölü kalbleri diriltip canlandıran ilâhî vahiy de semadan yeryüzüne öylece indi. O halde, İslâm'ın hidâyet ve ilminden

nasibi olan kalbler diri, bunun dışında kalanlar ölü hükmündedir. İşte bu güzel teşbihten kısaca bunları anlamış oluyoruz.

Peygamberimiz'in benzetmelerle anlatımı bu kadarla bitmiyor. O yağmurun yağdığı toprakları da bir ayırma tabi tutuyor. Her toprak aynı verimlilikte olmaz, dolayısıyla her topraktan aynı ölçüde faydalanılmaz.

Yeryüzünün bazı kesimlerindeki topraklar çok verimlidir. Yağmur sularını emer; çok güzel meyve ve sebze bitirir veya ağaçlar yetiştirir. Böylece insanlar ondan faydalanır. Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in getirdiği dini kabul ederek iyi bir müslüman olan, dinin buyruklarından hem kendisi faydalanıp hem de başkalarına faydalı olan mü'minler bu araziye benzetilmiştir.

Bir başka cins toprak vardır ki, kayalık ve taşlık arazidir veya suyu çekmeyip biriktiren killi topraktır. Bu toprakta bitki yetişmez; ot ve çayır bitmez ama üzerinde biriken suyu insanlar içer, hayvanlarını ve arazilerini sularlar. Bu da bir faydadır. Peygamberimiz'in getirdiği hidâyet ve

ilmi kabul edip başkalarını bundan faydalandıran mü'minler, bu toprak parçasına benzetilmiştir.

İslâm'ı kabul etmeyen hidâyet ve ilimden nasibi olmayanlar ise, yağmur suyunu emen fakat herhangi bir bitki bitirmeyen veya suyu üzerinde tutup insanları faydalandırmayan işe yaramaz, kıraç ve çöl araziye benzetilmişlerdir.

Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz vasıtasıyla gönderdiği dini kabul edenlerin hepsi aynı seviyede olmayacağı gibi, bu hidâyet ve ilmi kabul etmeyenler de olacaktır. Nitekim Peygamberimiz, Allah tarafından kendisine indirilen ilâhî vahyi, yani Kur'an'ı herkese tebliğ etti, açıklama ve uygulamalarını da herkesin gözü önünde yaptı. Kendisine inananlar olduğu gibi, inanmayanlar da oldu. İslâm'ı kabul eden sahâbîlerin hepsinin derecesi, anlayış ve kavrayışı, kabiliyeti aynı değildi. Esasen bütün insanlar nasıl fizikî yaratılış itibariyle farklı iseler, zekâ, anlayış ve kavrayış yönünden de farklıdırlar. Bundan daha tabiî bir şey de olamaz. Bir toplumda hem yönetenler, hem yönetilenler, hem öğretenler hem öğrenenler, hem zenginler hem fakirler ve benzerleri bulunacaktır. Böylece toplum kendi içinde bir işbirliğini gerçekleştirecek ve hayat böyle devam edecektir.

Netice olarak ilim öğrenmek ve öğretmek, insanların hidâyetine vesile olmak, en üstün faziletlerden biridir. İnanan insanların dünyada var olmalarının sebebi ve hikmeti de budur. Zira dünyanın her şeyi gelip geçicidir; kalıcı olan Allah'ın hoşnutluğunu kazanabilmek ve onun rızâsına uygun bir hayat sürmektir. Bu hadis, 1381 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar tıpkı toprak gibi çeşit çeşittir. Kendisine ve başkalarına faydalı olanı, sadece fayda vereni ve faydasızları vardır.
2. Yağmur yeryüzünü canlandıran ve bütün canlılara hayat veren ilâhî bir rahmettir.
3. Allah'ın Hz. Peygamber ile gönderdiği İslâm dini, toprağı diriltten yağmur gibi kalpleri ve gönülleri canlandıran, diriltten bir rahmettir.
4. Bu hadis, bizi ilim öğrenmeye, öğretmeye, öğrendiklerimizi yaşamaya, ilimden uzak

kalmamaya, kısaca söylersek ilim sahibi olmaya veya ilim ehliyle beraber bulunmaya teşvik etmektedir.

5. İnsanlara bir konuyu anlatırken teşbihlerle, benzetmelerle anlatmak, o konunun daha iyi kavranılmasına yardımcı olur. Bu Kur'an ve Sünnet'e de uygun bir yoldur.

قال رسول الله : عن جابر رضي الله عنه قال : الثَّامِنُ -165
مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَاشٌ يَقَعْنَ فِيهَا وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا وَأَنَا أَخَذْتُ بِحُجَزِكُمْ عَنِ الْجَنَادِبِ وَالْفِ
نَحْوُ : «الْجَنَادِبُ» . رواه مسلم «النار ، وأنتم تَقْلَتُونَ مِنْ يَدِي
الْجَرَادِ وَالْفَرَاشِ ، هَذَا هُوَ الْمَعْرُوفُ الَّذِي يَقَعُ فِي النَّارِ
لِيُؤَارِسَ لَوْ رَأَى لِأَدِقْعَمِي هُوَ ، جَمْعُ حُجَزَةٍ : «وَالْحُجَزُ»

165. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da, ateşine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz.”

Müslim, Fezâil 19. Ayrıca bk. Buhârî, Rikâk 26;
Tirmizî, Edeb 82

Açıklamalar

Bu hadis, Peygamber Efendimiz'in ümmetine olan şefkat ve merhametinin, onlara bir zarar gelmemesi için ne kadar gayret gösterdiğinin delilidir.

Kendilerini ateşe atan pervaneler, bilgisizlik ve idraksizlikleri sebebiyle böyle yapıyor ve helâk oluyorlar. Oysa insanoğlu akıl ve idrak sahibidir. Bu vasıflara sahip olmayan hayvanlar gibi hareket etmemesi gerekir. İnsanın içine gireceği ateş cehennemdir. Cehennemden, onun yakıcı ateşinden korunmanın ve kurtulmanın yolu Allah ve Resûlü'nün emir ve tavsiyelerine uymak, helal-haram sınırını bilip tanımakla mümkündür.

Peygamber Efendimiz, "Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum" derken, size helâl ve haramın hudutlarını öğretiyor, insanı cehenneme götüren davranışlardan sizi haberdar ediyorum; buna rağmen siz, nefislerinizin arzusuna uyarak haramlara dalıyor, cehenneme girmenizi gerektirecek işler yapıyorsunuz, demek istiyor.

Gerçekten Kur'an ve Sünnet, hangi amellerin insanı cennete götüreceğini, hangilerinin

cehenneme girmeye sebep olacağını çok açık bir şekilde ortaya koymuş, gözler önüne sermiştir. Yanmakta olan bir ateşe cırcır böceklerinin ve pervanelerin gelip düştüğünü, yanıp helâk olduğunu nasıl apaçık görüyorsak, cehennemlik ameller de onun kadar apaçık bellidir. Bu yasakları çiğneyenler, günahları ve dünyalık şehvetleri sebebiyle cehennem ateşinde yanacaklardır. Bu, Allah’a ve Peygamber’ine itaat etmemenin, emirlerine uymamanın sonucudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ümmetine karşı son derece merhametli ve şefkatlidir. Onun sünnetine uyanlar, şefaatine ulaşırlar; karşı gelenler ise, kendi nefislerine zulmetmiş olurlar ve cehenneme girerler.
2. İnsanların büyük bir çoğunluğu bilgisizdir. Onları uyarmak âlimlerin, bilenlerin görevidir.
3. Uyarıya kulak asmayanlar, helâl ve haramı gözetmeyenler, mü’min de olsalar cehenneme girerler.

4. Peygamberimiz'in sünnetleri ve uyarıları ümmetine kıyamete kadar rehberdir.

عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِلَعْقِ :التَّاسِعُ -166
هاور «إِنَّكُمْ لَا تَذَرُونَ فِي أَيَّهَا الْبَرَكَاةُ» :لِالأصابع وَالصَّحْفَةِ وَق
ملسم .

فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا .إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ « :وفي رواية له
يل من أدى ، وليأكلها ، ولا يدعها للشيطان ، ولا يمسح يده بالمند
» حتى يلحق أصابعه ، فإنه لا يدري في أي طعمه البركة .

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ « : هل ياور يفو
ه فليُمِطْ شأنه حتى يحضره عند طعامه ، فإذا سقطت من أحدكم اللقمة
ما كان بها من أدى، فليأكلها ، ولا يدعها للشيطان .

166. Câbir radıyallahu anh'den rivâyet
olundığına göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem parmakları yalamayı, yemek tabağını
silmeı emretti ve:

“Sizler, gerçekten bereketin hangisinde olduğunu
bilemezsiniz” buyurdu.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden birinizin lokması düştüğünde hemen onu alsın ve üzerine yapışanları temizleyip yesin, onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadıkça da elini mendile silmesin. Çünkü o kimse, bereketin yemeğin neresinde olduğunu bilemez.”

Yine Müslim’e ait bir diğer rivâyet şöyledir:

Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Şüphesiz şeytan sizden birinizin her işinde hazır olur. Hatta yemeği esnasında bile yanında bulunur. Sizin birinizin lokması düşerse, üzerine yapışanları temizleyip yesin. Lokmasını şeytana bırakmasın.”
Müslim, Eşribe 133-135.

Açıklamalar

Bizim dinimiz, mensuplarına her şeyin en iyisini, güzelini ve doğru olanını emreder. İslâm, maddî ve manevî temizliğe çok büyük önem verir. İsrafin hiç bir çeşidini hoş görmez, haram sayar.

Yemeğe başlamadan önce elleri güzelce yıkayıp temizlemeyi emreden Peygamberimiz, yemekten sonra da ellerin tekrar yıkanarak temizlenmesini, sonra silinip kurulanmasını öğütler.

Kabul etmek gerekir ki, bütün insanlar kaşık ve çatal kullanarak yemek yemedikleri gibi, her zaman bu aletleri bulmak mümkün olmayabilir. Kaldı ki, nasıl bir temizlik yapıldığını veya ne ile temizlendiğini bilmediğimiz bir yerde, kaşık ve çatal kullanmak bizim için hiç de iç açıcı olmayabilir.

İşte dinimiz, her zaman her şeyin olabileceğini düşünerek, çok çeşitli durumlara karşı bizi hazırlıklı bulunmaya çağırır ve her konunun elimizde olan tedbirlerini almaya bizleri teşvik eder. İnsan, kendinden bir parça olan ve yüklendiği görevler sebebiyle dışarıyla en ilgili bulunan, el, yüz ve ayak gibi organlarının temizliğine daha bir özen göstermek zorunluluğu hisseder. Dinimiz temizlikle ilgili emirlerinde, özellikle abdest uzuvları dediğimiz vücudumuzun bu organları üzerinde hassasiyetle durur.

Güzelce temizlenmiş elleri ile yemek yemiş olan kişi, parmaklarını yalayarak ve aynı şekilde yemek

yediği kabı, tabağı da güzelce silerek temizlemeyi ihmal etmez. Kaşıık ve çatal gibi aletler kullandığımızda da aynı şekilde hareket ederek, tabağımızda ve bu aletlerde yemek artıkları bırakmamaya özen gösteririz. Bu husus bize dinimizin öğrettiği prensiplerden, âdâb-ı muâşeret dediğimiz görgü kurallarından biridir. Böylece hem israf etmeyiz hem de berekete nâil oluruz.

Bereket nimetin artması, bir hayrın gerçekleşmesini temenni etmenin yanında bir nimetten faydalanmayı da ifade eder. Burada ise bereketle kastedilen, kendisiyle beslenen, açlıktan insanı kurtaran ve Allah’a hakkıyla ibadet edebilmek, çalışıp çabalamak ve elinin emeğiyle kazanabilmek için kişinin vücuduna güç ve kuvvet veren şeylerdir denilebilir. Bereketle nâil olmak için, yemeğin hiç bir parçasını telef etmemek gerekir. Yukarıdaki üç ayrı rivâyette bu noktaya özellikle dikkat çekildiğini görüyoruz. Bunun için:

* Parmakların ve yemek tabağının güzelce temizlenmesi,

* Şâyet lokma yere düşmüş ve herhangi bir şey bulaşmışsa temizlenerek yenmesi, bize tavsiye edilmektedir.

Yalanması istenen parmaklar, sağ elin baş parmağı, şehadet parmağı ve orta parmağıdır. Diğer parmaklar bunun dışındadır. Parmaklar, orta parmak, şehadet parmağı ve baş parmak sırasına göre yalanır. Çünkü Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem’den bylerenilmiştir. Bundan anladığımız bir başka prensip de, şâyet elle yemek yenilirse elini tamamıyla veya bütün parmakları yemeğe sokarak değil, sağ elin anılan parmağı ile yemektir.

Hattâbî, (. 388/998) elle yemek yenilmesi ve parmakların yalanması konusundaki düşüncelerini şöyle anlatır:

“İnsanlardan bazıları, parmakları yalamayı ayıplamışlardır. Bolluk ve refah onların aklını bozmuş, sürekli tokluk da onların tabiatını değiştirmiştir. Bunlar parmakların yalanmasını sevilmeyen iğrenç bir hal, çirkin bir durum olarak görürler. Onlar bilip anlamazlar mı ki, parmaklarındaki yemek artıkları da yediklerinin bir parçasıdır? Bundan sadece kibirli ve sünneti terkeden varlıklı zenginler kaçınırlar.”

Peygamberimiz, yemek yerken düşürülen lokmanın da alınıp yenilmesini tavsiye etmişlerdir. Şâyet bu lokmaya toz toprak gibi bir şey yapışmışsa, onlardan temizlenerek yenir, temizlenmesi mümkün değilse, kedi, köpek gibi bir hayvana verilir; şeytana bırakılmaz. Şeytana bırakılmamasıyla kastedilen Allah'ın ihsan ettiği nimetin zayi edilmesi, ona değer verilmemesi, nimetin hakir görülmesi, ahlâklı ve edepli tavır ve davranışlardan uzaklaşılmasıdır. Ayrıca bu, kibirlilik ve kendini müstağni görme, yani kimseye ve hiç bir şeye muhtaç olmadığına inanma halidir ki, bunların hepsi şeytanın vasıflarıdır. Müslümanın görevi, iyi bir müslüman olmanın gereklerini yerine getirmek, islâmî olmayan davranış biçimlerinden uzak durmaktır. Hayatımızın her safhasında bunları kendimize düstur edinmemiz, bizim müslümanlığımızın da derecesinin göstergesi sayılır. Sünnetin koyduğu kurallara riâyet edenler, daha seviyeli, Allah katında daha sevimli müslüman olma şansını elde ederler.

Ellerin mendille veya bezle silinmesi câizdir. Ancak bunun sünnete uygun şekli, ellerin güzelce temizlendikten, elde yemek kokusu ve bulaşığı kalmadıktan sonra silinmesidir. Yoksa elin kirinin

ve pisinin mendille temizlenmesi söz konusu değildir. Bizlerin, müslümanlar olarak, Anadolumuzun köylerinde bile gördüğümüz, yemekten sonra büyüklerin eline su dökerek ellerin yıkanması ve peşinden havlu tutarak silinme veya yemeklerden sonra sabunlanmış ıslak bez ve yanında kuru el bezi ile elleri temizleme âdetimiz, bir sünnetin yerine getirilmesinden başka bir şey değildir. Böyle nice âdetlerimiz vardır ki, onun aslı bir hadîs-i şerîfe veya Peygamber Efendimiz'in bir sünnetine dayanır. Dolayısıyla, iyi ve güzel olan âdet ve geleneklerimizi unutup terketmeyi değil, yaşatıp yaygınlaştırmayı düşünmemiz daha doğru olur. Bir toplumun, modernleşme adına birtakım insânî ve İslâmî değerlerini terketmesi, uygun bir yol kabul edilemez. Çünkü içtimâî değerler, örf, âdet ve gelenekler, bir millet ve bir toplum için asırların tecrübe birikimidir. Onların uygun olmayanları, yanlış görülenleri zaman içinde bünyeden ayıklanır. Fakat bir başka toplumun inanç ve yaşantısını, aslında mahiyeti kesin olarak bilinmeyen ve bazı toplumbilimciler tarafından bir sosyal hastalık kabul edilen modernleşme adına terkederek, kendi doğru inanç, düşünce ve geleneklerimizden uzaklaşmamız, bizi kimliksiz ve kişiliksiz bir sürü haline getirir. Onun için sünnetleri ve bu çerçevede geliştirdiğimiz örf ve

âdetlerimizi bilip uygulamak bizleri fert ve toplum olarak güçlü ve seçkin kılar. Bu rivâyet ve benzerleri, ileride 609, 749-754 numaralı hadisler olarak tekrar edilecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bereket maksadıyla, yemek yenilen elin parmaklarını yalamak ve yemek kabını güzelce temizlemek müstehaptır.
2. Yere düşen lokmayı temizleyerek yemek, şeytana bırakmamak, İslâm'ın yemek âdâbındandır. Bu da müstehaptır.
3. Şeytanlar yiyip içerler, daima mü'minlere musallat olmaya çalışırlar. Bu sebeple onlara karşı uyanık olmalı, hile ve desiselerine gelinmemelidir.
4. Eller temizlendikten sonra, mendille silinebilir.

يُنَا قَامَ ف: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ : الْعَاشِرُ - 167-
أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَوْعِظَةٍ فَقَالَ

كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ {محشورونَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى حُفَاةَ عُرَاهُ غُرْلًا
أَلَا وَإِنَّ [103 : ءاي بن أَلَا] {نُعِيدُهُ وَعَدًّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ
أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَلَا
يَا رَبِّ :وَإِنَّهُ سَيَجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ فَأَقُولُ
أَبْعَدَكَ ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ إِنَّكَ لَا تَذَرِي مَا أَحَدَثُوا :أَصْحَابِي ، فَيُقَالُ
{ :إِلَى قَوْلِهِ {وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ } :الْعَبْدُ الصَّالِحُ
إِنَّهُمْ لَمْ :فَيُقَالُ لِي [118 ، 117 : ءدئ املَا] {العَزِيزُ الْحَكِيمُ
«غُرْلًا» .مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ « يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ فَارَقْتَهُمْ
غَيْرَ مَخْثُونِينَ :أَيُّ

167. İbni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, va'z etmek üzere aramızda doğrulup ayağa kalktı ve şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Şüphesiz ki siz yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah’ın huzuruna toplanacaksınız. ‘İlk defa yoktan var ettiğimiz gibi yeniden yaratacağız, bu va’dimizdir. Biz gerçekten bunu yapmaya muktediriz’ [Enbiyâ sûresi (21), 104]. Haberiniz olsun! Kıyamet günü insanların ilk giydirileni İbrahim aleyhisselâm’dır. Haberiniz olsun! Ümmetinden bir takım kimseler getirilip sol tarafa, cehennem tarafına sevk edileceklerdir. Ben:

– Ey Rabbim! Bunlar benim ashâbım, benim ümmetim, derim. Bunun üzerine:

- Sen, bunların senden sonra ne bid’atler ortaya çıkarıp ne kötülükler yaptıklarını bilmezsin, denir. Bunun üzerine ben, sâlih kul İsâ aleyhisselâm’ın dediği gibi derim:

“Ben aralarında bulunduğum sürece durumlarını gözettim; fakat sen beni öldürüp aralarından alınca, onların denetleyicisi ve gözetleyeni sadece sen oldun. Sen her şeye hakkıyla şâhitsin. Onları cezalandıracaksan şüphesiz ki onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlayacaksan, mutlak güçlü ve hikmet sahibi ancak sensin” [Mâide sûresi (5), 117-118].

Bunun üzerine bana şöyle denilir:

Gerçekten onlar, sen kendilerinden ayrıldığından beri, topukları üzerinde geri dönüp, dindarlıktan dinsizliğe yönelmeye devam ettiler.”

Buhârî, Enbiyâ 8, Rikâk 45; Müslim, Cennet 58. Ayrıca bk, Tirmizî, Kıyâmet 3; Nesâî, Cenâiz 119

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, içinde zikredilen ve delil olarak getirilen âyet-i kerîmelerden de anlaşıldığı gibi, kıyamet günü insanların yeniden diriltilerek Allah'ın huzurunda toplanacaklarını haber vermektedir. Bu diriliş ve yeniden yaratılış, insanın ilk yaratıldığı, annesinden doğduğu şekilde olacaktır. Onlar, cisimlerinden, bedenlerinden hiç bir şey kaybetmemiş olarak yeniden hayata döndürüleceklerdir. Allah Teâlâ'nın va'di böyledir. O'nun her va'di her sözü haktır, mutlaka gerçekleşecektir.

Peygamber Efendimiz, kıyamet gününde ilk giydirilecek kişinin İbrahim aleyhisselâm olacağını haber vermektedir. Bundan, bütün insanların giydirileceği gerçeğini de anlamaktayız. İlk defa İbrahim aleyhisselâm'ın giydirilmesinin sebebi, onun fakirleri ilk giydiren veya ateşe atıldığı zaman, Allah'ın rızası için elbisesi soyularak ilk çıplak kalan kişi olmasındandır. İlk defa Hz. İbrahim sünnet olduğu ve sünnet mahalli açıldığı için, ilk tesettür mükâfatının ona verileceği de söylenmiştir.

Bu konuda çeşitli ve farklı rivâyetler de bulunmaktadır. Peygamberimiz bir hadislerinde: “İnsanlar diriltildikleri zaman kabrinden ilk çıkacak olan benim” buyururlar. Bunun devamındaki bir hadislerinde ise: “Cennet elbiselerinden bir elbise giyerim, sonra arşın sağ tarafında ayakta dururum. O esnada bu makamda, Allah’ın yarattıklarından benden başka hiç kimse yoktur” (Tirmizî, Menâkıb 1) buyurmaktadır.

Peygamberimiz’in elbisesi ve ölüm anında üzerinde bulunan gömleği ile defnolunduğunu belirten bir rivayetten hareketle (bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 34; İbni Mâce, Cenâiz 11; Muhammed eş-Şâmî, Sübülü’l-hüdâ, XII, 327), kıyamet gününde kabrinden elbisesiyle kalkıp çıkacağını söyleyen âlimler olmuştur. Ancak bu rivayetler delil alınmaya uygun ve sıhhatli hadisler olarak kabul edilmemiştir. (Ayrıca bk. 787 no’lu hadis ve açıklaması). İslâm alimlerinin söylediğine göre, nebîlerle velîler yalın ayak ve çıplak bir vaziyette kabirlerinden kalkacaklar, fakat mahrem yerlerini kimse görmeden kefenlerini giyeceklerdir. Peygamberlerin şanına bunun lââyık olduğu ifade edilir.

Hesap gününde insanlar, dünyadaki inançları ve amellerine göre ayrılacak, ya mükâfat yeri olan cennete veya ceza mahalli olan cehenneme sevkedileceklerdir. Cennet iyiler yurdu, cehennem de isyankâr, itaatsiz ve günahkârların yeridir.

Peygamberimiz, ümmetinden bazılarının cehenneme sevkedildiklerini görünce, onlara olan düşkünlüğü ve merhameti sebebiyle, Cenab-ı Hakk’a yalvarır ve onların kendi ashabından, kendi ümmetinden olduğunu söyler. Ancak kendisine verilen cevapta, cehenneme sevkedilen bu kişilerin, kendisinin ümmetinden olma vasfını taşımadıkları, dinden olmayan ve kendilerini İslâm dairesi dışına çıkaran işler yaptıkları, bid’atler işledikleri, günahlara daldıkları, bu sebeple de cehennemi hakettikleri hatırlatılır. Bütün bu olumsuz davranışlarıyla bu kişiler, Kur’an ve Sünnet çizgisinden ayrılmış, Peygamber-i Zîşân’ın yolunu ve izini takib etmemiş, sapıklar ya da isyankârlar zümresine katılmışlardır. Hadisteki “ashâbım” lafzına bakarak, bu kişilerin Peygamber Efendimiz’in vefatından sonra, Hz. Ebû Bekir’in halifeliği zamanında irtidat edip dinden dönen bedevîler olduğu söylenebilir; yahut daha geniş anlamda ümmet kastedilerek, sonraki asırlarda İslâm’dan ayrılan veya sapıklığa düşenlerin herbiri

veya ümmetin içindeki münafıklar hedef alınmış olabilir. Hattâbî, sahâbe-i kirâmdan olup da irtidad eden ve o şekilde ölen kimse bulunmadığını sadece bedevîlerden birtakım beyinsizlerin dinden döndüğünü söyler.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın huzurunda kendini müdafaa eder ve Kur'ân-ı Kerîm'de de zikredilen, İsa aleyhisselâm'ın söylediği ifadeleri anar. Ancak, ümmetinden birtakımlarının onun ölümünden sonra nasıl dinden uzaklaştıkları ve İslâm'ı terkedip ridde ehlinden oldukları tekrar hatırlatılır. Bu durumda onların şefâata nâil olmayacakları da anlatılmış olur. Kâdî İyâz, bunların bir kısmının büyük günah işleyen âsîler, diğerlerinin de küfre dönenler olmak üzere iki sınıf olduğunu söyler.

Netice itibariyle, Kur'an - Sünnet çizgisi ve hudutları dışına çıkmak, Peygamber'in yolundan ve izinden ayrılmak insanı ya isyankâr olarak veya iman dairesinin dışına çıkmak suretiyle kâfir olarak Allah'ın huzuruna götürür. Her iki halde de sonuç pişmanlıktan ibaret olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet ve daha sonra ikinci hayat, haktır. İnsanlar ilk halleri ile ve bütün unsurları ile yeniden yaratılacaklardır. Herkes ameline göre hesaba çekilecek ve yaptığığının karşılığını görecektir.

2. Allah'ın dinini değiştiren ve ona itikâdî, amelî bid'atlar sokanlar, cehennem azabıyla cezalandırılacaklardır. Bunlardan küfre düşenler ebediyyen cehennemde kalacak, günahkâr âsîler ise, suçları miktarınca ceza görüp sonra cehennemden çıkarılacaklardır.

3. Sünnetiyle amel edip ona sımsıkı sarılmadıkça, bir kimsenin sadece Peygamber'in ümmetinden olduğunu söylemesi veya ümmetin içinde yaşaması onun kurtuluşunu sağlamaz.

168- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَقَّلٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ :
إِنَّهُ لَا « :نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، عَنْ الْخَذْفِ وَقَالَ
مُتَّفَقٌ «دُوَّ ، وَإِنَّهُ يَقْفَأُ الْعَيْنَ ، وَيَكْسِرُ السِّنَّ يَقْتُلُ الصَّيِّدَ ، وَلَا يَنْكَأُ الْعَ
هِيْلَ ع .

إِنَّ رَسُولَ :أَنَّ قَرِيبًا لَابْنِ مُعَقَّلٍ خَذَفَ ، فَنَهَاهُ وَقَالَ : ةِيَاوَرِي فَو
إِنَّهَا لَا تَصِيدُ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ الْخَذْفِ وَقَالَ

أَحَدُكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، :عَادَ فَقَالَ ثُمَّ «صَيْدًا
نَهَى عَنْهُ ، ثُمَّ عُدَّتْ تَخْذِفُ ، ؟ لَا أَكْلُمُكَ أَبَدًا

168. Ebû Saîd Abdullah İbni Mugaffel radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sapan taşı atmayı yasakladı ve:

“Sapan taşı av avlamaz, düşman öldürmez. Sadece göz çıkarır ve diş kırar” buyurdu.

Buhârî, Edeb 122; Müslim, Sayd 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 19, Edeb 166; Nesâî, Kasâme 40; İbn Mace, Sayd 11

Müslim’in bir başka rivâyeti şöyledir:

İbni Mugaffel’in yakınlarından biri sapanla taş atmıştı. İbni Mugaffel o kimseyi sapanla taş atmaktan nehyetti ve kendisine şunları söyledi:

Şüphesiz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sapanla taş atmayı yasakladı ve:

—“Bununla av avlanılmaz” buyurdu. Bu adam daha sonra yine atınca, İbni Mugaffel şunları söyledi:

–Ben sana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in bundan nehyettiğini haber veriyorum, sen ise aynı şeyi yapıyorsun. Eğer bunu bir daha yapacaksan, seninle asla konuşmayacağım. Müslim, Sayd 56

Abdullah İbni Mugaffel

Peygamber Efendimize Hudeybiye’de ağaç altında biat eden sahâbîlerden olan Abdullah, Müzeyne kabilesindendir. Ebû Saîd veya Ebû Ziyâd künyesiyle meşhurdur.

Tebük Gazvesi öncesi, fakirlikleri sebebiyle binek hayvanı bulamayıp Resûl-i Ekrem’e müracaat eden, onun da kendilerine binek temin edememesi üzerine orduya katılamadığı için ağlayan sahâbîlerdendir. Bekkâîn (ağlayanlar) diye anılan bu sahâbîler hakkında Tevbe sûresi’nin 92. âyeti nazil olmuştu:

“Kendilerini bindirip savaşa sevketmen için sana geldiklerinde ‘Sizi bindirecek bir vasıta bulamıyorum’ deyince, harcayacak bir şey bulamamaları sebebiyle üzüntüden göz yaşlarını tutamayarak dönenlere de bir günah yoktur.”

Abdullah, önceleri Medine'ye yerleşmişti. İlim ve cihad aşkı ile dolu bir sahâbî idi. Hz. Ömer'in müşid ve muallim olarak Basra'ya gönderdiği on kişinin arasında o da bulunuyordu. Müslümanlar, Hûzistan'ı fethettiklerinde Tüster şehrinin kapısından ilk içeri giren o oldu.

Abdullah'dan nakledilen hadis sayısı 43'tür. Ondan hadis nakledenler arasında Hasan-ı Basrî, Ebü'l-Âliye, Sabit el-Bünânî, Ukbe İbni Suhbân ve Muâviye İbni Kurre gibi meşhur muhaddisler bulunmaktadır.

59 (679) senesinde Basra'da vefat etti. Vasiyetine binaen cenaze namazını Ebû Berze el-Eslemî kıldırdı. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadis metninde geçen ve bizim “sapan taşı” olarak tercüme etmeyi tercih ettiğimiz “hazf” tabiri, küçük taşları veya çekirdek gibi sert cisimleri baş parmağı ile şهادet parmağının arasına alarak atmanın da adıdır. Gerek sapanla taş atmak, gerekse yukarıda tarif edildiği şekilde elle atmak,

faydası olmayan, zararlı bir hareket olduğu için yasaklanmıştır. Bu ne bir av aleti ne de bir harb eğitimidir. Bir fayda sağlaması veya bir zararı önlemesi de söz konusu değildir. Sadece göz çıkaran veya diş kıran, ya da bu nevi zararları olan bir davranıştır. Bu sebeple de insanların sakat kalmasına, aralarının açılmasına, kavga ve gürültü çıkmasına vesile olur. Dinimiz bir fayda sağlamayıp bir zarara engel olmayan, insanlar arasında huzursuzluk çıkaran ve onların maddî-manevî zarar görmesine sebep olan işlerin yapılmasını uygun karşılamamış, bu tür işleri ve hareketleri yasaklamıştır. Böylece bir kötülüğün ortaya çıkmaması için tedbiri önceden almış olmaktadır.

İslâm'ın yasakladığı, Peygamber Efendimiz'in yapılmasını hoş görmediğı konularda sahâbe-i kirâm son derece hassas idiler. Onlar, bir taraftan kendilerini bu yönde eğitirken, arkadaşlarını ve toplumun diğer fertlerini de murakabe ediyorlardı. Fert olarak kendilerinin bir yasağı işlememesini, bireysel iyiliğı yeterli görmüyor, başkalarının da, bir kötülüğü, yasaklanan bir şeyi yapmamasının tedbirlerini alıyor, onların da iyi olmasını istiyorlardı. İslâm'ın sorumluluk anlayışının böyle davranmayı gerektirdiğini en iyi bilenler onlardı.

Bunu yaparken İslâm'ın kural ve kâideleri çerçevesinde, kırmadan dökmeden, bir tebliğ metodu estetiği içinde hareket ederlerdi. Bu tavır ve davranışlarıyla kendilerinden sonraki nesillere, bizlere örnek oldular.

Sahâbî Abdullah İbni Mugaffel, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yapılmasını yasakladığı bir şeyi, ikaz edilmesine rağmen yapmaya devam eden yakın akrabası ve arkadaşına, bundan vazgeçmediği takdirde, kendisiyle ebediyyen konuşmayacağını söylüyor. Görüldüğü gibi, bunun sebebi, bir kimsenin Allah Resûlü'nün emrini dinlememesi veya önemsememesidir. İslâm toplumunu ayakta tutan dinamik, Kur'an ve Sünnet ölçüsüdür. Bunlara uymayan kim olursa olsun, o kimse saygınlığını yitirir ve kınanır. Bu sosyal müeyyide, fertlerin aleyhine değil, lehinedir. Çünkü yanlış bir iş yapan ve hatalı hareket eden kimse kendini yalnız hissedip toplumdan dışlanacağını anlayınca, doğruya döner ve uyumlu bir toplumun saygın bir üyesi olma özelliğini korur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sapanla taş atmak hoş karşılanmayan bir davranıştır.

2. Sahâbe-i kiram, Peygamberimiz'in sünnetine uyma, onun emir ve yasaklarına riâyet etmede örnek bir nesildir.

3. Sünnet karşıtı bid'atçılarla ve açıktan günah işleyenlerle konuşmamak, onlarla ilişkiyi kesmek câizdir.

4. Bid'atçı bid'atından, günahkâr günah işlemekten vaz geçince, onlarla konuşulup görüşülmeye devam edilir.

رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ : وَعَنْ عَابِسِ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ -169-
حَجَرَ مَا إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ : اللَّهُ عَنْهُ ، يُقْبَلُ الْحَجَرُ يَعْنِي الْأَسْوَدَ وَيَقُولُ
تَنْفَعُ وَلَا تَضُرُّ ، وَلَوْ لَا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
. متفقٌ عليه . يُقْبَلُكَ مَا قَبَّلْنَاكَ

169. Âbis İbni Rabîa şöyle dedi:

Ben, Ömer İbni Hattâb'ın Hacerülesved'i öptüğünü gördüm. O esnada diyordu ki:

Ben senin taş olduğunu, bir fayda ve zarar veremeyeceğini biliyorum. Şâyet Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem' in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim. Buhârî, Hac 50; Müslim, Hac 251

Açıklamalar

Arap toplumu, İslâm nimetiyle şereflenmeden önce, büyük ekseriyetiyle putperest bir toplumdur. İslâm dini, tevhid inancına aykırı olan her düşünce ve davranışı ortadan kaldırmayı hedefliyordu. En başta şirki, puta tapıcılığın her çeşidini ve onun toplumdaki izlerini yoketti. Çok kısa bir zamanda, insanlık tarihinde eşi görülme­yen bir inkılâbı gerçekleştirdi. Bu inkılâp, tevhidin şirke, inancın küfre, ilmin cehle, adaletin zulme, aydınlığın karanlığa galebesinden ibaretti.

Hiz. Ömer, bir taş olan Hacerülesved'i öpüp selâmlarken, bu konuda bir açıklama yapmak ihtiyacı duymuştu. Bunun sebebi, insanların putlara tapınma devrinden henüz yeni kurtulmuş olmaları idi. Hiz. Ömer, bir kısım cahiller, kendisinin Hacerülesved'i öpmesini, Câhiliye döneminde olduğu gibi, taşlara ve putlara ibadet edildiğini zannederler diye korkmuştu. Onun için,

Hacerülesved'i öpmesinin ve selâmlamasının sebebini, sadece Allah'ı tazim ve Resûl-i Ekrem'in emrine itaat, fiiline yani sünnetine ittiba olduğunu bütün ümmete açıklama ihtiyacı duymuştu.

Böylece, yaptığı bu işin, haccın esaslarından biri olarak Allah Resûlü tarafından emredildiğini, Câhiliye devrindeki putperestlikle asla bir ilişkisi bulunmadığını anlatmak istemişti. Nitekim çok sonraki asırlarda birtakım müsteşrikler bile, yazdıkları kitaplarda bu haksız ve yersiz isnadlarda bulunmaya cür'et etmişler, hadis, tefsir, fıkıh, tarih ve siyer ilimlerinin belli başlı bütün mûteber kaynaklarında, değişik rivayet tarikleriyle nakledilen bu sahih hadisleri görmezlikten gelerek, ilmî ve ahlâkî olmayan bir yolu tercih etmişlerdir.

Hiz. Ömer, Hacerülesved'in öpüldüğünü, ancak bunun his ve akıl cihetinden açıklanabilecek bir sebebinin bilinmediğini anlamış, bir görüş bildirmeyi veya kıyas yapmayı terkederek, sadece Allah Resûlü'nün sünnetine uyduğunu belirtmiştir. Bu vesileyle bir kere daha şu hususu hatırlamalıyız:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı bir fiilin, işlediği bir işin sebebi ve hikmetini anlayamamış olsak bile, ona uymak, dinin temel

kâidelerinden biridir. Bu konudaki sünnetin kavî, fiilî veya takrîrî olması arasında bir fark yoktur. Hz. Ömer, Hacerülesved'in bir taş olarak, bizâtihi kendisinin bir fayda veya zarar vermeyeceğini, özellikle açıklama ihtiyacı duymuştu. Çünkü Câhiliye devri arapları, bir taş veya puta dokunmanın, onlara saygı göstermenin ve onları öpmenin, kendilerini Allah'a yaklaştıracığına, fayda vereceğine, birtakım hastalıklarına şifa olacağına inanırlardı. Halbuki, Hz. Ömer'in davranışının bunlarla hiç bir alakası yoktur. O sadece Allah emrettiği için Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılındığı gibi, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak Hacerülesved'i öpmekteydi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sebep ve hikmeti bilinip anlaşılmasa bile, Hz. Peygamber'in sünnetine tâbi olmak gerekir.
2. Hz. Peygamber'in sahih bir hadisini duyan kimse, o hadisin mâna ve mâhiyetini anlamasa bile, hadis dinde delil olarak kullanılır.

3. Devlet reisi veya bir âlimin yaptığı işi, insanların anlamayıp fitneye düşmelerinden korkulursa, o işin neden öyle yapıldığı güzelce açıklanmalıdır.

4. İbadetler tevkîfidir, yani mâhiyetleri ve hikmetleri tam anlaşılmasa da, Allah'ın emrettiği ve Resul-i Ekrem'den görüldüğü şekilde yerine getirilir.

5. Hacerülesved'i öpmek ve selâmlamak (istilâm) sünnettir.

ىلاعت هللا مكحل دايقنالابوجو يف باب -17

ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMEK

ه من دُعي إلى ذلك ، وأمرَ بمعروف أو نُهيَ عن منكرلوقي امو

ALLAH'IN HÜKMÜNE BOYUN EĞMENİN
KAÇINILMAZ OLDUĞU VE BUNA DAVET
EDİLEN, MA'RÛF İLE EMİR VE
MÜNKERDEN NEHİY OLUNAN KİMSENİN
NE DEMESİ GEREKTİĞİ

Âyetler

حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ فَلَا وَرَبَّكَ لَا يُؤْمِنُونَ } : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى
. { بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

1. “Hayır, asla! Rabbine yemin ederim ki, aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem kabul edip, sonra da verdiğin hükümden kalplerinde hiç bir sıkıntı duymaksızın, tam anlamıyla teslim olmadıkça, iman etmiş sayılmazlar.” Nisâ sûresi (4), 65

Bundan önceki “Sünneti ve Edeblerini Koruma” konusunun başında, bu âyetin mâhiyetini ve gerektirdiği hükümleri açıklamıştık. Aynı şeyleri burada tekrar etmeyeceğiz. Ancak bu âyet-i kerimenin burada yeniden zikredilmesinin sebebi, Peygamber sallallahu aleyhi ve selleme uymanın, onun emir ve yasaklarını dinleme ve sünnetine tâbi olmanın, Allah’ın hükmüne boyun eğmenin icap ve gereklerinden olduğunu bir kere daha hatırlatmaktır. Çünkü bütün bu sayılanların kaynağı ve Peygamber’in dindeki yerini bize öğreten Kur’ân-ı Kerîm’dir.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ : يَلِاعَت لِقَاو
. { أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ

2. “Aralarında hükmetmeleri için Allah’a ve Resûlü’ne çağırıldıkları zaman, mü’minlerin sözü sadece “işittik ve itaat ettik” demeleridir. Felâha, kurtuluşa kavuşacak olanlar işte bunlardır.” Nûr sûresi (24), 51

Mü’minlerin en önemli özelliği ve onları münafiklardan ayıran temel vasıf, Allah ve Resûlünün sözlerini dinlemek ve itaat etmektir. Çünkü aynı sûrenin 47-50’nci âyetlerinde münafikların nitelikleri anlatılır ve “Allah’a ve Resûlüne inandık ve itaat ettik” deyip arkasından yan çizdikleri, aralarında hükmetmesi için Allah’a ve Resûlüne çağırıldıkları zaman da içlerinden bir kısmının yüz çevirdiğinden bahsedilir. Sonra haklarında şu hüküm verilir: “Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüphe ve tereddüt içinde midirler? Yoksa Allah ve Resûlü’nün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zâlimler kendileridir.” İşte onların bu olumsuz ve yakışıksız tavırlarına karşılık mü’minlerin tavrı bunun tam aksi olup “işittik ve itaat ettik” derler ve bu sözlerinin gerekleri ne ise yerine getirirler. Herhangi bir konuda şeriatın hükmüne çağırıldıkları zaman ona uymaları mü’minlerin üzerine farzdır. Bundan kaçınıp çekinmek ise haram kılınmıştır. Çünkü imanın ve

itaatin gereği budur. Kurtuluşa erenler de sadece böyle davrananlardır.

لوأ يف روكذمل ا قري ره يبا ثي دح ثي داح أل ا نم هي فو
نم مري غو (156 مقر ثي دح ل ا رظنا) هل بق باب ل ا
هي ف ثي داح أل ا.

Hadisler

لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولٍ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -170-
لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ { :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عِيَالِ { وَإِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ
اشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ [283 قرق بل ا]
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ بَرَكُوا عَلَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَتُوا رَسُولَ
الصَّلَاةِ : أَيُّ رَسُولَ اللَّهِ كُلفْنَا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا نُطِيقُ : الرُّكْبَ فَقَالُوا
وَالْجِهَادَ وَالصِّيَامَ وَالصَّدَقَةَ ، وَقَدْ أَنْزَلْتَ عَلَيْكَ هَذِهِ الْآيَةَ وَلَا نُطِيقُهَا
أُتْرِدُونَ أَنْ تَقُولُوا كَمَا قَالَ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ .
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا : سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ؟ بَلْ قُولُوا : أَهْلُ الْكِتَابِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ، وَدَلَقَتْ بِهَا « غُفْرَانُكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ
أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ { : سِنتُهُمْ ، أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي إِثْرِهَا أَلْ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ أَمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ
إِلَيْكَ الْمَصِيرُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانُكَ رَبَّنَا وَ
لَا { : فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ نَسَخَهَا اللَّهُ تَعَالَى ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {
يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لَا
رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا { نَعَمْ : قَالَ { تُؤَاخِذُنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا
رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا { نَعَمْ : قَالَ { إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا
وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ { نَعَمْ : قَالَ { مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ
. مَلْ سَمِ هَاوِر . نَعَمْ : قَالَ { صَرُنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ مَوْلَانَا فَاذْ

170. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem' e:

“Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah’ındır. İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de, Allah sizi o yüzden hesaba çeker ve neticede dilediğini bağışlar, dilediğine de azâb eder. Allah, her şeye gücü yetendir” [Bakara sûresi(2), 284] anlamındaki âyet nazil olunca, bu durum Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashâbına ağır geldi. Bunun üzerine sahâbe, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in huzuruna gelerek dizleri üzerine çöküp şöyle dediler:

- Ey Allah’ın Resûlü! Biz, namaz, cihad, oruç ve sadaka gibi gücümüz yeten amellerle mükellef kılınmıştık. Oysa şimdi sana, gönlümüze gelen ve kalbimizden geçen şeylerden de hesaba çekileceğimize dair bu âyet nazil oldu; buna güç yetiremiyoruz. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden önce kendilerine kitap verilen yahudi ve hıristiyanların dediği gibi, işittik ve isyan ettik demek mi istiyorsunuz? Bilâkis siz, işittik ve itaat

ettik. Ey Rabbimiz! Bizi mağfiret eyle, bizi bağışla, nihayet dönüş sadece sanadır, deyiniz.”

Sahâbîler bu sözleri okuyup, dilleri de ona güzelce alışınca, Allah Teâla peşinden şu âyeti indirdi:

“Resûl, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Hepsi, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, resullerine inandılar. Peygamberleri arasında hiç bir ayrım yapmayız, dediler. İşittik ve itaat ettik bağışlamayı dileriz ey Rabbimiz, dönüş de ancak sanadır dediler” [Bakara sûresi (2), 285].

Ashâb inen âyetin gereğini yapıp, bu sözü söylemeye alışınca, Allah Teâlâ daha önceki âyetin hükmünü neshetti, şu âyeti indirdi: “Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi sorguya çekme!” Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu. “Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize ağır yük yükleme.” Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu. “Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri de bize taşıtma. Bizi bağışla, kusurlarımızı yok say, bize acı. Sen mevlâmızsın, o kâfirler gürûhuna karşı bize yardım

et” [Bakara sûresi (2), 286] Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu. Müslim, Îmân 199

Açıklamalar

Neredeyse tamamı âyetlerden oluşan bu rivayet, sahâbe-i kirâmın, nâzil olan Kur’an sûre ve âyetlerini öğrenme, anlama ve uygulamada ne kadar dikkatli ve hassas davrandıklarını bize açıklamaktadır. Sahâbenin, problemlerin çözümünde başvurdukları merciin Resûl-i Ekrem olduğunu da bu vesileyle bir kere daha görmüş oluyoruz. Onlar, anlamadıkları veya inen Kur’an âyetlerinde kapalı olan hususları kendi anladıkları kadarıyla veya anladıkları şekilde anlatma ya da uygulama yoluna gitmiyor, bilakis Hz. Peygamber’den sorup öğreniyorlardı. Böylece bilgi ve uygulama birliği sağlanmış oluyordu. Bunun sağlanmasında Peygamberimiz’in sünneti ve hadisleri en önemli rolü oynamaktadır.

Sahâbeye, âyet-i kerîmenin şiddetli gelmesi ve korkularının sebebi, gönüllerinden geçirdikleri şeylerden dolayı hesaba çekileceklerini zannetmeleri, bunlardan korunmaları gerektiği kanaatine sahip olmalarıydı. Çünkü böyle bir teklif, insanın güç yetiremeyeceği bir şeydi.

Gönülden geçen duyguları defetmek, kişinin elinde değildir. Onun için “Biz buna güç yetiremeyiz” demişlerdi. Hz. Peygamber’e bu durumu arz eden ashâb arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Abdurrahman ibn Avf, Muaz ibni Cebel gibi önde gelen sahâbîler vardı. Onlar bu teklifi, dindeki ifade tarzıyla “teklîf-i mâlâ yutâk” yani gereğinin yerine getirilmesi imkânsız bir teklif olarak görmüşlerdi.

Peygamber Efendimiz, onların bu karşı çıkış tavrını, yahudi ve hıristiyanların tavrına benzeterek uygun bulmamış, nasıl davranmaları ve ne demeleri gerektiğini kendilerine öğretmiştir. Hadisin konumuz ile ilgili yanı da işte burasıdır. Sahâbe de Allah Resûlü’nün bu tavsiyesine uymuşlardır. Neticede Allah Teâlâ, önceki âyetini nesheden “Allah, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez...” âyetini indirmiş, ashâbı rahat ve huzura kavuşturmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, İslâm ümmetine şeriatı hafifletmiş, ancak güçlerinin yeteceği kadar yük yüklemiştir.

2. İnsan, gücünün yettiği amelleri işleyip, Allah'dan mağfiret ve bağışlanma dileğinde bulunmalıdır. Hemen isyan havasına girmemelidir.

3. Allah Teâlâ, insanlara kendisine nasıl dua edeceklerini ve Allah'dan nasıl isteyeceklerini öğretmiştir.

İÇİNDEKİLER

Bid'atlardan Sakınmak

Bid'atlardan ve Temeli Dine Dayalı Olmaksızın
Sonradan Ortaya Çıkan İşlerden Sakınmak
..... 5

İyi veya Kötü Çığır Açanlar

.....
..... 18

Hayra Öncülük Etmek

Doğruluk veya Sapıklığa Çağrıda Bulunmak
.....
.... 26

İyilik ve Takvada Yardımlaşmak

.....
..... 40

Nasihat

.....
..... 51

İyiliği Emir Kötülükten

Nehiy.....
..... 64

İyiliği Emir Kötülükten Nehyettiği Halde Sözü İle İşi

Birbirine Aykırı Olan Kişinin Acıklı Sonu

.....
... 105

Emaneti Yerine Getirmek

.....
..... 111

Zulüm

Zulmün Haramlığı ve Haksız Olarak Elde Edilen
Şeyleri

Sahiplerine Geri Verme Gereği

.....
..... 131

Müslümanların Dokunulmaz Hakları

Müslümanların Dokunulmaz Haklarına Saygı
Göstermek,
Haklarının Açıklanması ve Onlara Karşı Şefkat
ve
Merhametli Olma Gereği

.....
..... 175

Ayıpları Örtmek

Müslümanların Ayıplarını Örtmek ve Zorunlu
Olmadıkça
Ortaya Çıkarmaktan Sakınmak

.....
..... 217

Müslümanların İhtiyaçlarını

Karşılama.....
..... 225

Şefaat

.....
..... 234

İnsanların Arasını

Bulmak.....
..... 240

**Güçsüz Müslümanlar İle Fakirlerin ve Adı Sanı
Anılmayanların Değeri Yetimleri ve
Kimsesizleri Korumak**

Yetimleri, Kız Çocuklarını, Zayıf, Yoksul ve
Gönlü Kırık

Kimseleri Hoş Tutmak, Onlara İyilik Edip Şefkat
Göstermek, Kendilerine Mütevazı
Davranıp Kol Kanat Germek

.....
..... 285

Kadınlara İyi Davranmak

.....
..... 315

Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları

.....
..... 339

Ailenin

Geçimi.....
..... 357

Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek

.....
..... 373

Ailenin Din Eğitimi

Ailesine, Çocuklarına ve İdaresi Altında
Bulunanlara Allah'a İtaatkâr Olmayı
Emretmek ve Onları Allah'a Karşı Gelmekten
Sakındırmak, Kendilerini Eğitmek ve

Dinin Yasaklarından Uzaklaştırmak

.....
..... 378

Komşu Hakkı ve Bununla İlgili Tavsiyeler

.....
. 392

Ana Babaya İyilik ve Akraba Ziyareti

.....
..... 409

Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlgili Kesmenin

Haram

olduğu.....
..... 480

Baba Dostlarına İkrâm

Ana Baba Dostlarına, Akrabaya, Eşine ve İkrâma Layık Kimselere İyilik Etmenin Fazileti.....
497

Ehl-i Beyt'e Saygı

Hz. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine Saygı ve Onların Üstünlükleri

..... 509

Âlimlere Saygı

Âlimlere, Büyüklere ve Fazilet Sahibi Kişilere Saygı Göstermek, Onları Başkalarına Üstün

Tutmak, ToplantılardaÖne geçirmek ve
Üstünlüklerini Belirtmek, Takdir Etmek
..... 519

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret Etmek

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret, Onlarla Beraber Olup
Sohbet ve Muhabbet Etmek,
Onlardan Ziyaret ve Dualarını İstemek ve
Mübarek Yerleri Ziyaret
Etmek..... 543

Allah İçin Sevmek

Allah İçin Sevmenin, Bunu Teşvik Etmenin
Fazileti, Kişinin Sevdiği Kimseye
Sevdiğini Söylemesi ve Sevildiğini Öğrenen
Kimsenin Söyleyeceği Sözler
..... 576

İÇİNDEKİLER

Bid’atlardan Sakınmak

Bid’atlardan ve Temeli Dine Dayalı Olmaksızın
Sonradan Ortaya Çıkan İşlerden Sakınmak
..... 3

İyi veya Kötü Çığır Açanlar

.....
..... 10

Hayra Öncülük Etmek

Doğruluk veya Sapıklığa Çağrıda Bulunmak

.....
.... 15

İyilik ve Takvada Yardımlaşmak

.....
..... 23

Nasihat

.....
..... 29

İyiliği Emir Kötülükten

Nehiy.....
..... 37

İyiliği Emir Kötülükten Nehyettiği Halde Sözü İle İşi

Birbirine Aykırı Olan Kişinin Acıklı Sonu

.....
..... 61

Emaneti Yerine Getirmek

.....
..... 64

Zulüm

Zulmün Haramlığı ve Haksız Olarak Elde Edilen
Şeyleri

Sahiplerine Geri Verme Gereği

.....
..... 76

Müslümanların Dokunulmaz Hakları

Müslümanların Dokunulmaz Haklarına Saygı
Göstermek,
Haklarının Açıklanması ve Onlara Karşı Şefkat
ve
Merhametli Olma Gereği

.....
..... 103

Ayıpları Örtmek

Müslümanların Ayıplarını Örtmek ve Zorunlu
Olmadıkça
Ortaya Çıkarmaktan Sakınmak

.....
..... 128

Müslümanların İhtiyaçlarını

Karşılama.....
..... 132

Şefaat

.....
..... 137

İnsanların Arasını

Bulma.....
..... 140

**Gücsüz Müslümanlar İle Fakirlerin ve Adı Sanı
Anılmayanların
Değeri.....**
..... 151

Yetimleri ve Kimsesizleri Korumak
Yetimleri, Kız Çocuklarını, Zayıf, Yoksul ve
Gönlü Kırık
Kimseleri Hoş Tutmak, Onlara İyilik Edip Şefkat
Göstermek, Kendilerine Mütevazı
Davranıp Kol Kanat Germek
.....
..... 168

Kadınlara İyi Davranmak
.....
..... 187

Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları
.....
..... 201

**Ailenin
Geçimi.....**
..... 212

Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek
.....
..... 221

Ailenin Din Eğitimi

Ailesine, Çocuklarına ve İdaresi Altında
Bulunanlara Allah’a İtaatkâr Olmayı
Emretmek ve Onları Allah’a Karşı Gelmekten
Sakındırmak, Kendilerini Eğitmek ve
Dinin Yasaklarından Uzaklaştırmak

.....
..... 224

Komşu Hakkı ve Bununla İlgili Tavsiyeler

.....
. 232

Ana Babaya İyilik ve Akraba Ziyareti

.....
..... 242

Ana Babaya Karşı Gelmenin ve Akraba İle İlgili Kesmenin

Haram

olduğu.....
..... 286

Baba Dostlarına İkrâm

Ana Baba Dostlarına, Akrabaya, Eşine ve İkrâma
Layık Kimselere İyilik Etmenin Fazileti.....
296

Ehl-i Beyt’e Saygı

Hız. Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine Saygı ve
Onların Üstünlükleri

..... 303

Âlimlere Saygı

Âlimlere, Büyüklere ve Fazilet Sahibi Kişilere
Saygı Göstermek, Onları Başkalarına Üstün
Tutmak, Toplantılarda Öne geçirmek ve
Üstünlüklerini Belirtmek, Takdir Etmek

..... 310

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret Etmek

Fazîlet Sahiplerini Ziyaret, Onlarla Beraber Olup
Sohbet ve Muhabbet Etmek,
Onlardan Ziyaret ve Dualarını İstemek ve
Mübarek Yerleri Ziyaret

Etmek..... 323

Allah İçin Sevmek

Allah İçin Sevmenin, Bunu Teşvik Etmenin
Fazileti, Kişinin Sevdiği Kimseye
Sevdiğini Söylemesi ve Sevildiğini Öğrenen
Kimsenin Söyleyeceği Sözler

..... 343

18- باب النَّهْيِ عَنِ الْبِدْعِ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ

BİD'ATLARDAN SAKINMAK

BİD'ATLARDAN VE TEMELİ DİNE DAYALI OLMAKSIZIN SONRADAN ORTAYA ÇIKAN İŞLERDEN SAKINMAK

Âyetler

فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

1. “Gerçeğin ötesinde sapıklıktan başka ne var ki?” Yûnus sûresi (10), 32

Bu âyet-i kerîme, hak ile dalâlet arasında bir bağ olmadığını ortaya koymaktadır. Haktan ayrılan mutlaka dalâlete düşer, sapıklık batağına saplanır. Allah’dan başka rab arayan, bâtil yollara dalar, uydurma ilahlara inanır, tevhid akidesinden ayrılarak şirke sapar.

Gerçeği gören, bilen ve tanıyan kimse, nasıl olur da sapıklığa değer verip onu tercih eder? İnsana yakışan hakkın yanında ve hakta olmaktır. Her çeşit bid’at ve temeli dine dayanmayan, sonradan uydurulmuş her şey sapıklıktır. Sapıklığın her türü reddedilmiştir, makbul değildir.

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

2. “Biz kitabda hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”
En’âm sûresi (6), 38

Âlimler ve müfessirler, burada geçen “**kitab**” dan maksadın ne olduğunu farklı şekilde anlayıp yorumlamışlardır. Bir kısmı, her şeyin yazılı olduğu “**kitab**”dan maksadın **levh-i mahfûz** olduğunu, çünkü bütün mahlûkatın ahvâlinin yalnızca orada yazılı bulunduğunu söylemişlerdir. Her şeyi bilen Allah Teâlâ’nın yarattıklarından bir tanesinin bile rızkını ve yönetimini unutması söz konusu değildir. Âlemde cereyan edecek olan herşeyin hali, durumu ve bilgisi tamamen ve bütün

ayrıntılılarıyla **levh-i mahfûz**'da yazılı olup Allah katında bilinmektedir.

Bir kısım âlimler de “**kitab**”dan maksadın Kur’ân-ı Kerîm olduğunu söylemiştir. Çünkü Kur’an’da insanlığın ihtiyacı olan delil ve tekliflerden hiçbirini ihmal edilmemiştir; hepsi ya kısaca veya tafsilâtlı olarak bildirilmiştir. Tabii ki şu anda cerayan eden veya ileride meydana gelecek her hâdiseyi, tek başına düşünmek ve bizzat kendileri fiilen yaşamak isteyenler, hiçbir âyeti okuyamaz, anlayamazlar. Ancak bu yönde başkalarına ibret olurlar. Meselâ bir kimsenin başına taş yağmasını, bir insanı yıldırım çarpmasını tek başına bir olay olarak görmekte hiçbir fayda söz konusu olamaz. Kur’ân-ı Kerîm’deki bütün ferdî vak’aları buna kıyas edebiliriz. Bunun bir âyet olması veya bir kıymet ifade etmesi, benzer olayların kendi başına da gelebileceğini düşünerek, ondan sakınma ve korunma yolları aramasına bağlıdır.

İşte bu anlamda olmak üzere, Kur’an bize her şeyi saymış, herhangi bir şeyi eksik bırakmamıştır. Her şeyin bilgisi, delâleti veya işareti Kur’an’da mevcuttur.

Kâinatı bir kitap kabul edip, bütün varlıkları o kitabın kelime ve delâletleri, nakış ve hatları olarak

görenler de vardır. Buna da “kâinat kitabı” denilmiştir. O halde kâinattaki her şeyden alınacak bir ders, bir ibret vardır.

Neticede biz bunların her birini yine Kur’an’dan öğreniyoruz.

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
أي الكتاب والسنة

3. “Bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, çözüm için, Allah’a ve Resûlüne başvurun.”

Nisâ sûresi (4), 59

Allah ve Resûlü’nün ölçülerine, Kur’an ve Sünnet’in hakikatlerine uymayan çözümler, insanı ve toplumu çözümsüzlüğe götürür. Kişiler ve hattâ toplumlar bazı kere en mükemmel çözümün kendi buldukları ve uyguladıkları yollar, yöntemler ve sistemler olduğuna inanırlar. Hattâ başkalarını da buna inandırabilirler. Fakat, fikir ve düşünceleri, sistemleri iflas edince, herkes, ne büyük yanlışlıklar yapıldığını, ne korkunç insanlık suçları işlendiğini görür. Heyhat! İş işten geçmiş, binlerce, milyonlarca insan heder olmuş, milletler dinsizleşmiş, insanlık hasletlerinden uzaklaşmış, ülkeler târ ü mâr olmuş, yeryüzünün dengesi bozulmuştur. Onu yeniden rayına oturtmak hakkı hakim kılmakla olur.

Yukarıda sayılan olumsuzlukların yaşanmaması için, yeryüzünde Allah ve Resûlü'nün hükmü yürürlükte olmalı, karşısındaki bütün batıllar, bid'atlar, sapıklıklar ve yanlışlar ortadan kaldırılmalı, iyilikler ve güzellikler hakim kılınmalıdır.

Bu âyetin tamamının açıklaması “**Sünneti Koruma**” bahsinde geçmişti.

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ

4. “İşte bu benim dosdoğru yolumdur, ona uyun. Sizi Allah yolundan ayırıp, parçalayacak yollara uymayın.” En'âm sûresi (6), 153

Bu âyet-i kerimeden önce geçen âyetlerde, iman ve tevhid, emirler ve nehiyeler, bazı önemli hükümler zikredilmiştir. Dosdoğru yol diye tavsiye edilen hususlar bunlardır. Sayılan bu esaslar semâvî kitapların hiçbirinde nesh edilip kaldırılmamış, tam aksine bütün dinlerde temel esaslar olarak korunmuştur. Bunlar şirkten sakınma, ana babaya iyilik, yoksulluk yüzünden evladı öldürmemek, açık ve gizli her türlü fuhşiyattan uzak durmak, haksız yere insan öldürmemek, yetim malı yememek, ölçü ve tartıyı tam tutmak, adâletten ayrılmamaktır. İşte bunlar dosdoğru yol olup, dinin esasıdır.

Bunun dışındaki birçok yollar, muhtelif dinler, mezhepler, bid'atler ve sapıklıklar, inananları fırka fırka, grup grup yapıp Allah yolundan ayırır ve parçalar.

Allah'a gittiği sanılan birçok yollar vardır. Nitekim, **“Allah'a giden yol, yaratılmışların sayısındadır”** denilmiştir. Fakat bütün bunların içinde gerçekten Allah'a ulaştıran ve Allah ile resulleri tarafından davet olunan hak yol bir tanedir. Bu yol, kendisine girenleri toplayan, birleştiren, dağıtmayan, aldatmayan tevhid yoludur. Hak birdir, bâtil ise çoktur. Tebliğ ve dâvet metodlarının değişik olması, hakkın da farklı ve değişik olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Tebliğ yollarının her birinde hakkın hükmü bir olup, çeşit çeşit değildir. Bu ise Peygamber'in tuttuğu yoldur. Allah'ın yolunu bulmak isteyenlerin Peygamber'e uyması zorunludur. Peygamber'in yolu dışındaki yollar, bid'attır, dalâlettir, sapıklıktır. Bu sebeple Peygamber'i rehber, önder ve örnek edinmek hak yolun temelidir.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

5. “De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve suçlarınızı bağışlasın.” Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah sevgisi, bir mü'min için en üstün duyguların başında gelir. İnsanoğlu, sevmekten daha çok seilmeyi arzu eder. Bu sebeple Allah'ın sevgisini kazanmak, ulaşılabilecek en üstün seviyedir. Çünkü bu seviyeye ulaşıldan Allah hoşnut ve razı olmuş demektir. Allah'ın kendisinden razı olduğu kimse ise, dünya ve âhirette saâdete nâil olur, en kıymetli nimetlere kavuşur. Cenneti ve cemâlullahı müşâhedeyi hak eder. Bunlar hayatın gayesidir ve âhiretin en büyük saâdetleridir. Bütün bu nimetlere nâil olmak için Allah'ın Resûlü'ne uymamız gerektiğine bu âyet delâlet ediyor. Allah'ın kulunu sevmesi, kulun peygambere tâbi olma, uyma, onun yolunu ve izini takip etme şartına bağlanmış bulunmaktadır. Çünkü sevgi sadece sözle değil seven kimsenin sevdiğinin emrine, arzu ve isteklerine uymasıyla olur.

Bid'atlardan ve dinde aslı olmayan birtakım bâtıl ve yanlış yollara sapmaktan kurtulmanın çaresi, örnek ve önderimiz bulunan Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hak ve doğru olan aydınlık yoluna uymaktan ibarettir. Âyetin açıklaması **“Sünnetin Ortaya Koyduğu Edepleri Koruma”** bahsinde de geçmişti.

Hadisler

171- عن عائشة ، رضي الله عنها ، قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ » .

171. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan bir şey ortaya çıkarırsa, o şey kabul edilmez.”

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

“Kim bizim dinimizde olmayan bir şey yaparsa o merduttur, makbul değildir.”

Buhârî, Sulh 5; Müslim, Akdiye 17,18. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 2

Açıklamalar

Bu hadis, İslâm'ın en önemli temellerinden birini teşkil eder. Kitab ve Sünnet esasına dayanmayan her şey merdut, yani kabul edilemez niteliktedir. Böyle bir şey dinden sayılmaz ve bâtıl olarak adlandırılır.

Riyâzü's-sâlihîn' in başlangıcında geçen “*Ameller niyetlere göredir*” hadisi, yaptığımız ibadetlerin ve işlerin sevap veya cezasında, kalbî bir amel olan niyetin önemini bize öğretmişti. Bu hadiste ise, ibadet ve tâatler de dahil, yaptığımız her işin görünüşte bile dine, Kur'an ve Sünnet esaslarına uyması gerektiği bize öğretilmiştir. Allah ve Resûlü'nün izin vermediği hiçbir şeyin dinden sayılmayacağını bu hadisin özlü ifadesinden gayet açık bir şekilde anlamış oluyoruz.

Dinde aslı olmayan bir şeyin sonradan ortaya konulması, dinimizde “**bid'at**” diye adlandırılır. Esasen bir çok âyet-i kerime ve sahih hadis, bu veciz kelâmı ifadesini bulmuştur. Biraz önce kısa açıklamalarını vermeye çalıştığımız âyetler, bunlardan sadece bir kaçıdır.

Hız. Peygamber, bu hadisleriyle, dinde haddi aşır ileri gidenlerin aşırılıklarını, bâtıl yollara sapır dini tahrif edenlerin tahrifatını din olarak kabul etmemek gerektiğine dikkatimizi çekmektedir. Bunların her biri **bid'at** olarak nitelenmiştir.

Daha dindâr olabilmek veya öyle görünmek için Kur'an'da ve Resûl-i Ekrem'in sünnetinde bulunmayan birtakım ibadetler veya Allah'a yakın olmaya vesile sayılabilecek bazı ameller ortaya

çıkartan kimse daha dindar değil, dine ilavelerde bulunan bir bid'atçıdır. Kendisi ve yaptığı işi asla kabul edilemez. Bunun aksine, dinde bulunup da Kur'an ve Sünnet'e uygun olan ibadet ve amelleri yok sayan, noksanlaştıran veya değiştiren, böylece dini tahrif eden bâtil ehli de bid'atçıdır. Onlar ve amelleri merdud olup, asla kabul edilemez.

Bu husus, Peygamberimiz'in bir sonraki hadislerinden daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Çünkü orada, sonradan ortaya çıkarılan her şeyin bid'at, her bid'atın da dalâlet, sapıklık olduğu beyan buyurulmaktadır. **Bid'at**, Kur'an ve Sünnet'e dayalı bir temeli ve bu yönde ümmetin uygulaması bulunmayan şeydir. Burada ise **dinde delili olmaksızın ortaya konulan yenilikler** anlamında kullanılmaktadır.

“Her bid'at dalâlettir” sözü bir genelleme ifade etmekte ise de, İslâm âlimleri bu sözle ekseriyetin kastedildiği hükmüne varmışlardır. Zira onlara göre **bid'at**, vâcip, mendub, haram, mekruh ve mübah kısımlarına ayrılır.

Meselâ günümüz sistematğine göre delilleri ortaya koyarak dinsizlere cevap vermek, İslâm'ı savunmak, teknik imkânlardan yararlanarak dini tebliğ etmek gibi görevler vâcip sayılır.

İlmî kitaplar yazmak, günün şartlarına uygun okullar ve hizmet binaları yapmak menduptur.

Çeşitli yemekler, mahzuru bulunmayan yeni icad edilmiş içecekler kullanmak mübahtır.

Haram ve mekruhların neler olduğu İslâm'ı öğreten kitaplarda, özellikle fıkıh eserleri ve ilmihallerde etraflıca belirtilmiştir.

Dinimiz, ferdin ve toplumun yararına olan şeyleri yasaklamamıştır. Helalleri ve haramları açıklamış, icmâ, kıyas ve ictihadı serbest bırakarak, Kur'an ve Sünnet'in naslarına aykırı olmamak şartıyla, kıyamete kadar ortaya çıkabilecek her konuya karar verme imkânı, yetki ve selâhiyetini âlimlerle, onlara başvuracak yöneticilere bırakmıştır.

Bid'at konusu, İslâm âlimlerinin her asırda ciddiyetle üzerinde durdukları bir konu olmuştur. **İ'tisam** denilen, Kur'an ve Sünnet'e bağlanma konusuyla bid'at hep bir arada mütâlaa edilegelmiştir. Çünkü buraya kadar söylediklerimizden de anlaşılacağı gibi, Kur'an ve Sünnet'in devreden çıkarılması veya ihmal edilmesi, bid'atları doğurur ve onların yetişip gelişmesine zemin hazırlar. O halde **bid'atlara engel olabilmenin yegâne yolu, Kur'an ve Sünnet kültürünü yaygınlaştırmak, bunların**

hayat tarzı haline gelmesine zemin hazırlamaktır.

Din, Kur'an'a ve Allah Resûlü'nün sünnetine uymak, ortaya çıkan problemlere Kur'an ve Sünnet'e uygun çareler bulmak ve insanları çözümsüzlüğe mahkûm etmemek suretiyle hayatiyetini ve etkisini sürekli kılabilir. Özellikle hadiste geçen **“dinde olmayan şey”** ifadesi, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan îcadların, yasaklanmış bid'atlardan sayılmayacağına işaret kabul edilebilir. Çünkü bir çok yeni icad vardır ki, bunlar fıkhen zarûrî ihtiyaçlardan bile sayılır olmuştur.

Öyle ise bid'atı nasıl algılayacağız?

İmam Şâfiî: **“Kitab'a, Sünnet'e, icmâa ve sahabenin yoluna muhalif olan her şey, saptırıcı, kötü bir bid'at; bunlara muhalif olmayıp hayra yönelik şeyler de iyi ve güzel bir bid'attır”** demektedir. İşte iyi bid'at (el-bid'atü'l-hasene) ve kötü bid'at (el-bid'atü's-seyyie) denilmesinin sebebi budur. Şâfiî'nin delili ise Hz. Ömer'in sahâbe-i kirâmın camide cemaatle teravih namazı kılmalarını, **“bu ne güzel bid'at”** diyerek tasvib etmesine dayanmaktadır.

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in zamanında olmayan pek çok işler yapmışlar, onlara cevaz

vererek kabulü hususunda icmâ etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir zamanında Kur'an'ın bir mushaf halinde toplanması, Hz. Osman'ın zamanında nüshaların çoğaltılarak çeşitli bölgelere gönderilmesi en çok bilinen örneklerin başında gelir.

Daha sonraki dönemlerde nahiv, ferâiz, hesap, tefsir, isnada dayalı söz ve hadis metinlerinin tamamının yazılmasına yönelik çalışmalar da bunun örneklerinden bir kaçıdır. Bunları bid'at olarak isimlendirsek bile, kötü ve merdud oldukları söylenemez. Çünkü ilmin muhafazası, yayılması ve sonraki nesillere intikâli bu sayede olmuştur.

Konuyu zamanımıza kadar getirmek, basın yayın organlarını, bunların basıldığı modern baskı tesislerini, diğer iletişim vasıtaları ile, askerî ve sivil alandaki bütün gelişmeleri bu tavır ve tarz içinde ele almak zorundayız. Bunların bulunduğu bir dünyaya ayak uydurmayanların yaşama şansı ve hayat hakkı da olmaz.

Aynı şekilde, evlerimizin yapı tarzından, içinde ihtiyaç duyduğumuz malzemeye varıncaya kadar bir çok eşya, zamana, mekâna ve coğrafyaya göre farklılıklar gösterir.

O halde bid'atlerin alanı, yani kötü karşılanan, yasaklanan ve haram olan, sahibini bazı kere iman dairesinin dışına çıkartan bid'atların alanı, itikad,

amel ve muamelât gibi sınırları Allah ve Resûlü tarafından çizilmiş, helal ve haramlığı belirlenmiş sahalardır. Bu hudutları aşanlar ve bunlara aykırı davrananlar bid'at çıkarmış olurlar. Bu tür bid'at ise merduttur, yani kesinlikle kabul edilmez.

İşte bu sebeblerden dolayı, itikâdî mezhepleri **Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat** ve **Ehl-i bid'at ve'd dalâlet** olarak adlandırmışlardır. Akâid kitaplarımız, hangi inanç sapmalarının bid'at ve dalâlet olduklarını delilleriyle birlikte açıklar. Fıkıh kitaplarında da bid'at sayılan ibadet ve muamelât türlerine işaret edilir.

O halde bid'atları, günlük hayatımızda kullandığımız basit anlamıyla algılamak doğru bir yaklaşım ve anlayış sayılmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, İslâm'ın en büyük temellerinden birini teşkil eder. Bu temel, Kur'an ve Sünnet'e aykırı olarak sonradan ortaya çıkan her inanç, ibadet ve muamelâtın kabul edilemez oluşudur.

2. Sonradan ortaya çıkan bir takım îcadlar ve ihtiyaçlar, Kur'an ve Sünnet'e aykırı bir ciheti olmadıkça, merdut olan bid'atlar sınıfından sayılmaz.

3. Bid'at, hasene (iyi) ve seyyie (kötü) olmak üzere ikiye ayrılır. Kur'an, Sünnet, icmâ ve sahabe yoluna aykırı olmayanlar iyi, aksi olanlar kötü diye adlandırılır.

4. İslâm âlimleri bid'atları, vâcip, mendup, mübah, haram ve mekruh olmak üzere beş kısımda ele almışlardır. Savaş aletleri îcadı, zamanın şartlarına uygun kuvvet hazırlamak vâciptir. Üniversiteler, enstitüler kurmak, ilmî kitaplar hazırlayıp basmak, ilmi yaymak, insanlara öğretmek, okul binaları yapmak gibi şeyler mendup ve makbuldür. Helal olan şeyleri yeyip içmek mübahtır. Haram ve mekruh ise dinimizce tayin ve tesbit edilmiştir.

5. Bid'atı îcat eden de, onun yolunda ve izinde giden de aynı şekilde günahkârdır.

172- وعن جابر ، رضي الله عنه ، قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ، إذا خطب أحمّرت عيناه ، وعلا صوته ، واشتد غضبه ، حتى كأنه مُنذر جيش يقول : «صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ» ويقول : «بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ» وَيَقْرُنُ بَيْنَ أَصْنُبَيْهِ ، السَّبَابَةِ ، وَالْوُسْطَى ، وَيَقُولُ : «أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ بَذْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ثُمَّ يَقُولُ : «أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرَكَ مَا لَا فَلَاحَ لَهُ ، وَمَنْ تَرَكَ دِينًا أَوْ ضِيَاعًا ، فَإِلَيَّ وَعَلَيَّ» رواه مسلم .

وعن العَرَبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، حَدِيثُهُ السَّائِقُ فِي بَابِ
الْمُحَافَظَةِ عَلَى السُّنَّةِ.

172. Câbir *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hutbe irad ettiği zaman gözleri kızarır, sesi yükselir, **“Düşman sabah ve akşam üzerinize hücum edecek, kendinizi koruyunuz”** diye ordusunu uyaran kumandan gibi öfkesi artar ve şehadet parmağı ile orta parmağını bir araya getirerek:

“Benimle kıyametin arası şu iki parmağın arası kadar yaklaştığı sırada ben peygamber olarak gönderildim” derdi. Sonra da sözlerine şöyle devam ederdi:

“Bundan sonra söyleyeceğim şudur ki: Sözün en hayırlısı Allah’ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid’atlardır. Her bid’at dalâlettir, sapıklıktır.” Sonra da şöyle buyurdu:

“Ben her mü’mine kendi nefsinden daha ileriyim, daha üstünüm. Bir kimse ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına aittir. Fakat borç veya yetimler bırakırsa, o borç bana aittir; yetimlere bakmak da benim görevimdir.”

Müslim, Cum'a 43. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok çeşitli vesilelerle ashâba hitap eder, o andaki duruma, toplumun psikolojisine uygun konuşmalar yapardı. Arabçada “**hutbe**” denen, dilimizde de aynen kullanılan kelime, bizde olduğu gibi, sadece cuma günü hatibin minberden yaptığı konuşma anlamına gelmez. Bir hatibin, topluluğa hitaben yaptığı her konuşma hutbe olarak isimlendirilir.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in konuşma yaparken gözlerinin kızarması, sesinin yükselmesi, kızması gibi burada anlatılan fizyolojik durumlar, bütün konuşmalarında görülmez. O, bir kötülükten sakındırdığı, bir yasaktan kaçınılmasını istediği veya kötü bir sonuçtan korkuttuğu zaman böyle bir görünüme sahip olurdu. Tehdid eden ve korkutan insanın tavrı elbette böyle olur. Bu şekilde hareket etmesi, şeriata muhalif bir hareketi yasaklamak için de olabilir.

Peygamberimiz, insanların tehlikelere karşı duyarsızlıklarını, bazı hakikatlerden habersiz oluşlarını, ihmalkârlık ve vurdumduymazlıklarını

görünce kızmış, öfkelenmiş ve onları ciddi bir biçimde uyarmıştır. Bu uyarı, sadece sahâbeye has değil, ümmetin her ferdi ve her zamanı kapsayıcı niteliktedir. Ayrıca toplumu bilgilendirmekle, irşad ve îkaz göreviyle sorumlu kişiler, vâizler ve hatibler için de yol ve yön gösterici, örnek olucu özellikler taşır.

Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ'nın insanlığa gönderdiği son elçidir. Kur'ân-ı Kerîm bunu açıkça beyan ettiği gibi, kendisi de sık sık hatırlatır. Kıyamete kadar başka bir din, başka bir peygamber, başka bir ilâhî kitap gelmeyecektir. Dünyada yaşanan geçmiş zaman dilimine göre, kalan sürenin çok kısa olduğuna, Resûlullah Efendimiz şehadet parmağıyla orta parmağını birbirine yaklaştırarak dikkat çekmiştir. Ancak bu geri kalan zaman süresinin ne kadar olduğu ve hangi tarihte sona ereceği konusunda kimseye bilgi verilmemiştir. Ayrıca bu ifadeyle Efendimiz, şehadet parmağıyla orta parmak arasında başka parmak olmadığı gibi, benimle kıyamet arasında da başka peygamber yoktur, demek istemiştir.

Burada Peygamberimiz önce Allah'ın kitabı Kur'an'a sonra da kendisinin sünnetine dikkatimizi çekmektedir. Dinin bu iki temeline işaret ettikten sonra, bunlara önem verilmemesi durumunda

ortaya çıkacak iki olumsuz noktaya da işaret ederek bizi uyarmaktadır. Bunlar da, sonradan ortaya çıkarılan sapıklıklar ve bid’atlardır.

Sözün en hayırlısının Kur’an oluşu, birkaç açıdan ele alınabilir. Kur’an, fesâhat ve belâğatin bütün inceliklerini kapsayıcı niteliğı ile insanlığa en mükemmel hitaptır. Bu ilâhî kitap, her hakikati, doğruyu ve yanlışını apaçık ortaya koyar. **“Sana bu kitabı her şeyi açıklayan ve müslümanlara yol gösteren bir rahmet ve müjde olarak indirdik”** [Nahl sûresi (16), 89]. Böyle olduğuna göre, müslümanların dünya ve âhiret işleriyle ilgili her konuda Kur’an’a baş vurmaları gerekir. Çünkü Kur’an, gerçeğı ve kurtuluşu arayan herkesin, kendisine yönelince aradığını bulacağı bir hazinedir. Hazineye kavuşmak bazan ne kadar zor ise, Kur’an’ın ilâhî hakikatlerini kavramak, esrârına erişebilmek de kolay değildir. Ama bir hazinenin insanı cezbetmesi ve kişinin bu arayışla meşgul olması da işin başlangıç ve ilk adımıdır. Kur’an bir rehber olması sebebiyle, her an kendisiyle olmamız gereken bir kitaptır.

Yolların en hayırlısı ise, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in yolu, yani sünnetidir. Çünkü onun yolu, Kur’an’ın rehberlik ettiğı dosdoğru yoldur. Hayatını Kur’an’a uydurmak ve hayat programını Kur’an’dan almak

isteyenler Peygamber’e tabi olur, onun izinde yürürler. **“Yemin ederim ki, sizin için, Allah’ın huzuruna çıkmayı umanlar, âhiret gününe inananlar ve Allah’ı çok ananlar için Allah’ın Resûlü güzel bir örnektir”** [Ahzâb sûresi (33), 21].

Allah ve Resûlü’nün yolundan ayrılanlar, birtakım farklı ve aykırı yollar îcat edenler, bid’ate, sapıklık ve yanlışlığa düşerler. Bundan önceki hadisin açıklamasında bu konu genişçe ele alınmıştır.

Peygamber Efendimiz’in **“Ben her müslümana kendi nefinden daha ileriyim”** sözü, **“Peygamber, mü’minlere kendi canlarından bile üstün olmak gerekir”** [Ahzâb sûresi (33), 6] âyetine uymaktadır. Çünkü, Peygamber’in emrettiği konular, mü’minleri dünya ve âhirette saadete kavuşturacak şeylerdir. İnsan tabiatı şerre, kötülüklere yönelmeye daha müsaittir. Nitekim Yûsuf *aleyhisselâm*: : **“Ben, nefsimi temize çıkarmak istemiyorum. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredicidir”** [Yûsuf sûresi (12), 53] demişti.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz’i kendi nefislerinden ileri ve önde tutarlardı. Onların

Allah Resûlü ile iştirak ettikleri gazvelerdeki tutum ve davranışları, bunun canlı örneklerini teşkil eder.

Peygamberimiz'in **“Her kim geride bir borç veya yetimler bırakırsa, bunlar bana aittir”** sözü, kendisinin her mü'mine kendi nefsinden daha ileri olduğuna dair beyanını açıklayıcı niteliktedir. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâm'ın ilk yıllarında borçlu ölen ve borcunu ödeyecek mal bırakmayanların cenaze namazını kılmazdı. Böylece sahâbe-i kirâmı ihmalkârlıktan ve borçlanmaktan sakındırmayı hedeflemişti. Sonraları fetihler sayesinde hazinenin mâlî durumu düzelince, böylelerin borçlarını Peygamberimiz bizzat ödemeye başladı. Fakat bu, Peygamber'e has bir durumdu. Daha sonraları halifelerin bu yönde bir uygulama geliştirdiklerini görmüyoruz. Şu kadar var ki, yetim kalan çocuklara beytûlmalden yani devlet hazinesinden nafaka ödendiğini görüyoruz. Hattâ Hz. Ebû Bekir'in, müslümanlar arasında ayırım yapmaksızın bu nafakayı ödediği, Hz. Ömer'in ise, bunun aksine, müslümanlar arasında tercihde bulunduğu söylenmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haramdan sakındırma, şeriata muhalif bir hareketi kınama gibi sebeplerle kızmak, sesi yükselterek konuşmak câizdir.

2. Peygamberimiz'le kıyamet arasındaki zamanda başka bir peygamber gelmeyecektir.

3. Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünnetiyle meşgul olmak, en hayırlı amellerden sayılır.

4. Bid'atlarla mücadele etmek müslümanlar için bir görevdir. Bunun yolu, Kur'an ve Sünnet'i öğrenmek ve hayata uygulamaktan ibarettir.

5. Yetimlere ve kimsesiz çocuklara beytûlmalden yardım etmek gerekir.

6. Miras haktır ve helaldir.

19- باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً أَوْ سَيِّئَةً

İYİ VEYA KÖTÜ ÇIĞIR AÇANLAR

Âyetler

قال الله تعالى: { وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَدُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا } .

1. “Onlar: “Rabbimiz, bize eşlerimizden ve çocuklarımızdan gözümüzün aydınlığı olacak insanlar ihsan et ve bizi, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder yap” derler.”

Furkân sûresi (25), 74

Mü'minler güçlerinin yettiği kadarı ile ve ellerinden geldiğince iyi bir aile yuvası kurmaya çalışırlar. Bu yönde gerekli olan dinî-ahlâkî hassasiyetleri göstermelerinin yanında, diğer taraftan Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunarak, eşleri ve çocukları hakkında iyilik ve hayır temenni ederler. Onların faziletlerle donanmış, en güzel ahlâkla bezenmiş kişiler olmalarını arzu ederler. Allah'ın koruması sayesinde cehennem azabından kurtulan bahtiyarlar zümresine önder kılınmalarını Allah'dan dilerler.

Bu sayılanların her biri hayırdır. İnsan hayırda en önde bulunmayı, yani imam olmayı arzu eder. Çünkü hayırda önderlik iyi çığır açmanın ve insanların ıslahına çalışmanın vesilesidir.

Âyet-i kerimedeki istekler, aile ve çocuk terbiyesine önem verilmesi gerektiğinin delili sayılmıştır.

Yalnız müttakî olmak, yani Allah'a karşı gelmekten sakınan bir kimse olmak değil, böylesi kimselerin imamı olmak arzusu büyük bir gâye ve mukaddes bir mefkuredir. Çünkü dinde **takvâ** mertebesinden daha üstün bir makam yoktur.

Bazı âlimler ve müfessirler, bu âyeti delil göstererek, dinde başkanlık ve devlet yöneticiliği istemeyi vâcip saymışlardır. **Ehliyet sahibi**

kimselerin devlet yönetimine talip olması ve bu konuda teşvik edilmeleri, dînî bir görev kabul edilmiştir. Bunların her biri, hayırlı bir çağır açmanın vesileleridir.

وقال تعالى: { وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا } .

2. “Biz onları, emrimiz uyarınca insanlara doğru yolu gösteren birer rehber kıldık.” Enbiyâ sûresi, (21) 73

Peygamberler insanlığın doğruluk rehberleridir. Allah Teâlâ insanlara olan lütuf ve merhameti sebebiyle pek çok peygamber göndermiştir. Onlar kendilerine uyulması gereken önderlerdir. Peygamberlerin asıl görevi tebliğdir. İnsanlara, Allah'ın emri ve izniyle, hakkı ve doğruyu gösterir, kurtuluş yollarını açarlar. Onların açtığı çağırdan gidenler, dünya ve âhiret mutluluğuna ulaşırlar.

Dinde önder ve örnek olacak kişilerin, önce kendi nefislerini ıslah etmeleri gerekir. Hidâyet önce onlar için gereklidir. Kendileri mükemmel olmayanlar, başkalarını kemale ulaştıramazlar.

Hadisler

173- عَنْ أَبِي عَمْرٍو جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ :
كُنَّا فِي صَدْرِ النَّهَارِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَهُ قَوْمٌ
عُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّمَارِ أَوْ الْعَبَاءِ . مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ عَامَّتُهُمْ ، بَلْ كُلُّهُمْ

مِنْ مُضَرٍّ ، فَتَمَعَّرَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، لِمَا رَأَى بِهِمْ مِنَ الْفَاقَةِ ، فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ ، فَأَمَرَ بِلَالًا فَأَدَّنَ وَأَقَامَ ، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ ، فَقَالَ : { يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ } إِلَى آخِرِ الْآيَةِ : { إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا } ، وَالْآيَةُ الْآخَرَى الَّتِي فِي آخِرِ الْحَشْرِ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ } تَصَدِّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمِهِ مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّهِ مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ حَتَّى قَالَ : وَلَوْ بِشَقِّ تَمْرَةٍ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كَادَتْ كَفُّهُ تَعْجُزُ عَنْهَا ، بَلْ قَدْ عَجَزَتْ ، ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ ، حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يَتَهَلَّلُ كَأَنَّهُ مَذْهَبَةٌ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا ، وَأَجْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وَزْرُهَا وَوَزْرُ مَنْ عَمَلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

قَوْلُهُ : « مُجْتَابِي النَّمَارِ » هُوَ بِالْحِيَمِ وَبَعْدَ الْأَلِفِ بَاءٌ مُوَحَّدَةٌ . وَالنَّمَارُ : جَمْعُ نَمْرَةٍ ، وَهِيَ : كِسَاءٌ مِنْ صُوفٍ مُخَطَّطٌ . وَمَعْنَى « مُجْتَابِيهَا » أَي : لَا يَسِيهَا قَدْ خَرَقُوهَا فِي رُؤُوسِهِمْ . « وَالْجَوْبُ » : الْقَطْعُ ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ } أَي : نَحْتُوهُ وَقَطَعُوهُ . وَقَوْلُهُ « تَمَعَّرَ » هُوَ بِالْعَيْنِ الْمَهْمَلَةِ ، أَي : تَغَيَّرَ . وَقَوْلُهُ : « رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ » بَفَتْحِ الْكَافِ وَضَمِّهَا ، أَي : صَبْرَتَيْنِ . وَقَوْلُهُ : « كَأَنَّهُ مَذْهَبَةٌ » هُوَ بِالذَّالِ الْمَعْجَمَةِ ، وَفَتْحِ الْهَاءِ وَالْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ ، قَالَهُ الْقَاضِي عِيَّاضٌ وَغَيْرُهُ . وَصَحَّفَهُ بَعْضُهُمْ فَقَالَ : « مُذْهَنَةٌ » بِذَالِ مَهْمَلَةٍ وَضَمِ الْهَاءِ وَبِالْنُونِ ، وَكَذَا ضَبَطَهُ الْحُمَيْدِيُّ ، وَالصَّحِيحُ الْمَشْهُورُ هُوَ الْأَوَّلُ . وَالْمُرَادُ بِهِ عَلَى الْوَجْهَيْنِ : الصَّقَاءُ وَالِاسْتِنَارَةُ .

173. Ebû Amr Cerîr İbni Abdullah *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Birgün erken vakitlerde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in huzurunda idik. O esnada, kaplan derisine benzeyen alaca çizgili elbise veya abalarını delerek başlarından geçirmiş ve kılıçlarını kuşanmış, tamamına yakını, belki de hepsi Mudar kabilesine mensup neredeyse çıplak vaziyette bir topluluk çıkageldi. Onları bu derece fakir görünce, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in yüzünün rengi değişti. Eve girdi ve sonra da çıkıp Bilâl’e ezan okumasını emretti; o da okudu. Bilâl kâmet getirdi ve Allah Resûlü namaz kıldırıldı. Daha sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir hutbe irad etti ve şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir” [Nisâ sûresi (4), 1].

Sonra da Haşr suresinin sonundaki şu âyeti okudu:

“Ey iman edenler! Allah’dan korkun, herkes yarın için ne hazırladığına baksın” [Haşr sûresi (59), 18]. Sonra:

“Her bir fert, altınından, gümüşünden, elbisesinden, bir sa’ bile olsa buğdayından, hurmasından sadaka versin; hatta yarım hurma bile olsa sadaka versin” buyurdu.

Bunun üzerine ensardan bir adam, ağırlığından dolayı neredeyse kaldırmaktan aciz kaldığı, hatta kaldıramadığı bir torba getirdi. Ahali birbiri peşine sökün edip sıraya girmişti. Sonunda yiyecek ve giyecekten iki yığın oluştuğunu gördüm. Baktım ki Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in yüzü gülüyor, sanki altın gibi parlıyordu. Sonra Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

“İslâm’da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayrılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz.”

Müslim, Zekât 69. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64

Cerîr İbni Abdullah

Ebû Amr diye künyelenen Cerîr, sahâbe-i kirâmdandır. Hicretin, 10. yılı Ramazan ayında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’e gelerek biat etmiş ve müslüman olmuştu. Onun İslâm’ı

kabul edişinin Peygamber Efendimiz'in vefatından 40 gün öncesine rastladığı da söylenir. el-Beceli diye nisbelenmesi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülürse de, anneleri cihetinden Bceyle Binti Sa'b ismiyle ilgili olması daha çok kabul gören yaklaşımdır.

*Aşhâb-ı kirâmın en uzun boylu ve en güzel yzlleri arasındaydı. Hatta Hz. Ömer ona, "Cerîr, bu mmetin Yusuf'udur" derdi. Kabilesinin önde geleni idi. Peygamberimiz'in huzuruna girdiğinde Efendimiz kendisine ikramda bulunmuş ve **"Bir kavmin önde geleni size gelince, ona ikram ediniz"** buyurmuşlardır.*

Cerîr, Kâdisiye savaşı başta olmak üzere, Irak'ta yapılan çeşitli harplere iştirak etti. O, nceleri Kfe'ye yerleşmişti. Daha sonra Fırat kenarında bir şehir olan Karkisiya'ya gitti ve orada vefat etti.

Cerîr'in rivayet ettiği hadis sayısı 100'dr. Buhârî ve Müslim onun hadislerinden 8'ini ittifakla naklederler.

Cerîr İbni Abdullah 51 (671) veya 54 (674) senesinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, huzuruna gelen her fert ve toplulukla ilgilenir, onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışırdı. Hoşlanmadığı bir durum gördüğünde yüzünün rengi değişirdi. Sahbe-i kirm onun üzüntüsünü, sıkıntısını ve kederini yüzünden anlardırdı. Efendimiz'in sadet ve sevinç hali de yüzünden anlaşılırdı. Bu hadisin ravisi Eb Amr Cerr İbni Abdullah, şahit olduğu ve anlattığı bu olayda, onun her iki halini de aynı anda görmüş ve bize hikye etmiştir.

Peygamber Efendimiz, sahbe-i kirmı Kur'an'la eğitiyordu. Onları müjdelemesi, sevindirmesi, mitlendirmesi, korkutması ve uyarması hep Kur'an'la veya Kur'an'ın doğrultusunda ydı. Bazı kere onlara Kur'an'dan yetler okur, kendisinin arzu ve isteklerinin o doğrultuda olduğunu hatırlatırdı. Bu durum, aynı zamanda kendisinden sonra nasıl hareket edilmesi gerektiğinin de bir işaretiydi. Böylece Kur'an-Sünnet birlikteliğini, iieliğini, ayrılmazlığını göstermiş oluyordu.

Reslullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerinden herhangi bir şey istediğinde, sahbler bütün imknlarını seferber eder, onun emrini ve arzusunu yerine getirmek için adeta birbirleriyle yarışa girerlerdi. Onların aralarındaki yardımlaşma ve ellerinde bulunanı paylaşma

duygusu, sayısız örneklerinde görüldüğü gibi, eşsiz denecek seviyede idi. Peygamberimiz'in yüzünde hissedilen sevincin sebebi, kendi emrine adeta koşarcasına uyulduğunu gözleriyle görmesi ve fakir insanların problemlerinin halledildiğine şahit olmasıydı.

Peygamber Efendimiz, bu davranışı iyi bir çıkır olarak nitelendirmiştir. Çünkü burada bir yardımlaşma, bir cömertlik ve müslüman kardeşlerini kendi nefislerine tercih etme güzelliği vardır. Allah Teâlâ da bu nitelikleri sebebiyle mü'minleri şöyle över:

“Zaruret içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler” [Haşr sûresi (59), 9].

İslâm dini, açları doyurmayı, çıplakları giydirmeyi, yokluk içinde olanların her çeşit zaruri ihtiyaçlarını karşılamayı, ümmetin zenginlerine, yerine getirilmesi gerekli bir vazife olarak yükler. Bu zaruri ihtiyaçları karşılanmadığı için kötülüğe itilen, suçlu duruma düşen veya hayatı tehlikeye girenlerden toplumu sorumlu tutar. Ferdî sorumluluğun yanında ictimâî sorumluluğu da getirir. Bu sayede toplumun fertleri arasında ictimâî muâvenet, sosyal yardımlaşma duygusu gelişir ve neticede müesseseseleşir. İslâm

toplumlarında yaygın olan sayısız vakıflar, bunun en canlı örneğini teşkil eder.

Açılan çığır iyi veya kötü olabilir. Bu çığır açan ve o çığırda yürüyenler ecir, sevap veya günah kazanırlar. Bu hadiste, taşıyamayacağı kadar ağırlığı yüklenip gelerek yardım çığırını açan Medineli bir sahabiden bahsedilmektedir. Peygamberimiz onun bu davranışını takdir ederek kendisini övdüğü gibi, onun yolunu ve izini takib ederek hayır işleyenleri de över. Fakat bu konuda en büyük fazilet, örnek ve önder olanındır. Onun açtığı yoldan giden herkesin ecrinden bir pay, o kişiye ayrılır. Fakat o çığırda yürüyenlerin sevabından da hiç bir şey eksilmez. Buna karşılık kötü bir çığır açana da büyük bir vebal vardır. O kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir pay, kendilerinin günahı hiç eksilmeksizin, o çığır açana yazılır.

Daha önce bid'at hakkında bilgi verirken, kötü karşılanan yasaklanan bid'atın yanında iyi görülen bid'atın da olduğunu ifade etmiştik. İşte bu hadis, yasaklanan ve kötü karşılanan şeyin mutlak anlamda her bid'at değil, bâtıl ve sapıklık sayılan bid'at olduğunu göstermektedir. Çünkü iyi bir çığır açmak, önceden bilinmeyen ve uygulanmayan bir düşünceyi, bir eylemi ortaya koymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, fakir ve muhtaçlara karşı şefkatliydi.

2. Fakir ve muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, zengin müslümanlar için bir vecibedir.

3. Yardımlaşma ve hayırda yarışma, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmanın ve İslâm kardeşliğinin temellerindendir.

4. Çok küçük sayılan şeylerle de olsa sadaka vermek ve hayır için malından harcamak, dinimizde teşvik edilmiştir. Büyük hayırlar, küçüklerin birikiminden oluşur.

5. Müslümanlar hayır yolunda yarışma ve Resûl-i Ekrem'in izini takip etme hususunda acele davranmalıdır.

6. İyiliğin her çeşidinde müslümanlar örnek ve rehber olmalı, kötülükten uzak durmada da en önde bulunmalıdır.

7. Güzel bir çığır açan, ecir kazanır. Üstelik kendi izinde gidenlerin sevabına da ortak olur. Kötü çığır açan da günahkar olur ve o yolda gidenlerin günahından hissesini alır.

8. Her bid'at, sonradan icad edilen şey, açılan her çığır sapıklık olarak nitelendirilemez.

174- وعن ابن مسعود رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَيْسَ مِنْ نَفْسٍ تُقْتَلُ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَهِهَا لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

174. İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Haksız olarak öldürülen her kişinin kanından bir pay, Âdem’in ilk oğluna ayrılır. Çünkü o, insan öldürme çığırını ilk başlatan kişidir.”

Buhârî, Cenâiz 33, Enbiyâ 1, Diyât 2, İ'tisâm 15; Müslim, Kasâme 27. Ayrıca bk. Tirmizî, İlm 4; Nesâî, Tahrim 1; İbn Mâce, Diyât 1

Açıklamalar

Âdem *aleyhisselâm*'ın ilk oğlu Kâbil'dir. O, küçük kardeşi Hâbil'i haksız yere öldürmüştü. Bu olay, yeryüzünde ilk kan dökme hâdisesidir. Bazı rivayetlerde bu cinayetin evlenme yüzünden işlendiği belirtilir.

Kâbil, işlediği bu haksız cinayetle kötü bir çığır açmış ve günahkâr olmuştu. Bu kötü çığırda yürüyen herkesin günahından bir hisse Kâbil'e ayrılır. Daha önceki hadiste ifade edildiği gibi, cinayet işleyenlerin günahından da bir şey noksanlaşmaz.

Haksız yere bir cana kıymak, İslâm nazarında en büyük suç ve günahlardan sayılır. Peygamberimiz, *“kıyamet gününde insanlar arasında ilk görülecek dava, kanlarla ilgili olacaktır”* (Buhârî, Diyât 1) buyurur. Bu hadis, sebepsiz yere ve haksız olarak bir insanın hayatına son vermenin en büyük günahların başında geldiğini gösterir. Kıyamet gününde ilk önce cânî ve kâtillerin hesaba çekilmesinin sebebi de budur.

Burada, **“Kimse kimsenin günahını yüklenmez”** [Fâtır sûresi (35), 18] âyetiyle bu hadisin aykırı düşmesi söz konusu değildir. Âyet “suçun şahsiliği” prensibini ifade etmektedir. Hadis ise, suça azmettirme, tahrik ve teşvik etmenin vebalini ortaya koymaktadır. Bu iki husus bugünkü hukukta da ayrı iki durum olarak değerlendirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hayra veya bir şerre vesile olmak, mükâfat veya cezaya ortaklığı da beraberinde getirir.
2. İnsanlık tarihinde haksız yere ilk kan dökme hâdisesi, Âdem aleyhisselâm’ın çocukları arasında vukû bulmuştur.

HAYRA ÖNCÜLÜK ETMEK

والدعاء إلى هدى أو ضلالة

DOĞRULUK VEYA SAPIKLIĞA ÇAĞRIDA BULUNMAK

Âyetler

قال تعالى: { وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أَنْزَلْتُ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } .

1. “Sen Rabbine davet et.” Kasas sûresi (28),
87

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **“Allah’ın âyetleri sana indirildikten sonra, o inkârcılar seni tebliğden alıkoymasın. Sen Rabbine çağır, sakın Allah’a ortak koşanlardan olma.”**

Bütün peygamberlerin birinci derecedeki görevi, dâvet, yani insanları Allah’ın yoluna çağırma olarak kabul edilir. Mü’minlerin vazifesi, dine dâveti her zaman ve her şartta yerine getirmek sûretiyle peygamberlerin görevlerini sürekli kılmaktır. Ümmet, kıyamete kadar bu sorumluluğun altındadır. Değişen ve gelişen dünya şartları içinde, tebliğ vazifesinin ihmali söz konusu olamaz. İslâm’ı bütün çağlarda ve dünya coğrafyasının her köşesinde tebliğ etmenin şartları, usûl ve üslûbu, insanların içinde yaşadığı yeni durumlar muvâcehesinde değişse

de, duraklaması, vazgeçilmesi veya geçiştirilmesi düşünülemez. Bugün, İslâm toplumlarının en büyük eksikliği, düzenli ve sistemli bir tebliğ teşkilâtından mahrum oluşları, ferdî gayretlerle yetinerek, toplu tebliğ yollarını aramayışlarıdır. Fakat Allah’a dâvet, gücünün yettiği ölçüde, her mü’minin görevidir.

وقال تعالى: { ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ } .

2. “Sen, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et.” Nahl sûresi (16), 125

Âyet-i kerîmenin devamında şöyle buyrulur: **“Onlarla mücadeleni en güzel bir usul ile yap. Şüphesiz ki Rabbin, yolundan sapanları en iyi bilendir, doğru yolda olanları da en iyi O bilir.”**

Bu âyet-i kerîme, dine dâvetin usûl ve üslûbu ile ilgili temel düsturun nasıl olması gerektiğini bize öğretmektedir. İnsanlara güzel söz ve güler yüzle yaklaşmak dinimizin temel prensibidir. “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır*” atasözümüz bu gerçeği ne kadar veciz bir şekilde ortaya koyar! Dine dâvet ve Allah’a çağırma metodumuz, Kur’an’ın emir ve tavsiyeleri, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in uygulamaları doğrultusunda olursa gerçekçi yaklaşımı sağlayabiliriz. Genel strateji budur;

ancak îkazın, uyarının ve bazı kere sertliğin hiç olmayacağı söylenemez. Bunun da yeri, ölçüsü ve şekli Kur'an ve Sünnet sınırları içinde belirlenir.

Hikmet, öncelikle Kur'an ve Sünnet'in şaşmaz hakikatleridir. Bunların açıklanmasına yardımcı olan her doğru söz, hak ve hakikati açıklayan her delil, şüpheleri ortadan kaldıran her gerçek, hikmetin içine girer. O halde, öncelikle İslâm'ı iyi öğrenmek, kavramak ve hayata yansıtmak gerekir.

Güzel öğüt (**mev'ize-i hasene**), olaylardan çıkarılan güzel dersler, ibretler; endişe ve korku verici sonuçlardan sakındırmadır. Kur'an ve Sünnet'te bunun pek çok örneklerine rastlarız. Kişi, kendisine anlatılanların, lehine ve kendi faydasına olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Hangi çeşit hareketin ve davranışın, nasıl bir sonuç doğuracağını görür ve bilir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm, doğru ve yanlışın neler olduğunu bize öğretir. Doğrunun karşılığının mükâfat, yanlışın karşılığının da ceza olduğunu haber verir. Bütün bunları bilerek Allah'a dâvet, en iyi mücâdele tarzıdır.

وقال تعالى: { وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ } .

3. “İyilik ve takvada yardımlaşın.” Mâide sûresi (5), 2

İslâm'ın emrettiği her şey ve hayrın her türlü iyiliktir. **Takvâ**, Allah Teâlâ'nın haram kıldığı, yasakladığı işlenilmesinden hoşnut olmadığı şeyleri terketmekle ulaşılan mertebedir.

Bu iyi ve güzel hasletlere sahip olma, onları daha ileriye götürme hususunda birbirimizle yardımlaşmamız emrolunmuştur. Buna karşılık, günah işlemek, haddi aşmak ve bir konuda aşırı gitmek hususunda yardımlaşmaktan kaçınmamız gerektiği de âyetin devamında emredilir. Bundan sonraki **“İyilik Ve Takvâda Yardımlaşmak”** bölümünde bu konu âyetler ve hadisler ışığında etraflıca ele alınacaktır.

وقال تعالى: { وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ } .

4. “Aranızdan iyiliğe, hayra çağıran bir topluluk bulunsun.” Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir: **“Sizden iyiliğe çağıran, doğruluğu emreden ve fenalıktan meneden bir topluluk olsun. İşte başarıya erişenler yalnız onlardır.”**

Topluluk diye tercüme ettiğimiz **“ümme”** tabiri, vasfı itibariyle, sıradan bir topluluğu değil, insanlığın öncüsü olan, çeşitli mezhep ve grupları içinde toplayan, kendisine uyulan örnek bir topluluğu ifade eder. Bu topluluğun en küçük nümûnesi câmideki cemaat olduğu için, onların en

önünde duran ve kendisine cemaatin uyduğu kişiye de, imam denilir. İmam ve ümmet kelimeleri aynı kökten türemiştir. Camide cemaatin önderi sayılan ve kendisine uyularak arkasında namaz kılınana imam denildiği gibi, ümmetin başında bulunan kişiye yani devlet başkanına da imam denilir. Ümmet, bir imam yani bir lider etrafında şekillenmiş en büyük cemaatin adıdır.

İyilik ve hayra dâvet eden, emir bi'l-marûf ve nehiy ani'l-münker görevi yapan bir topluluk, bir cemaat oluşturulması, bir lider, önder çıkarılması, dinimizin, imandan sonra bizden istediği pek önemli bir görevdir.

İyiliğe dâvet etme görevini yerine getirebilen müslümanlar, başarıya ulaşır, kurtuluşa ererler. Bu görev, **farz-ı kifâyedir**. Bu yapılmıyor ve yerine getirilmiyorsa, hiç bir müslüman kendini sorumluluktan kurtaramaz. Her müslümanın görevi, böyle bir ümmeti ve imameti teşekkül ettirme azim ve gayreti içinde olmaktır. Tevhid nizamı bozulunca ortaya çıkan belâlar ve musibetler sadece zâlimlere isâbet etmekle kalmayıp bütün topluma sirayet etmektedir. İslâm ümmeti, uzun zamandan beri bu musibetleri yaşamaktadır. Ümidimiz, musibetlerin uyanma ve şuurlanmaya vesile olmasıdır.

Hadisler

175- وعن أبي مسعودٍ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » رواه مسلم .

175. Bedir ehlinden ve ensardan olan Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır.”

Müslim, İmâre 133.

Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 115; Tirmizî, İlim 14

Açıklamalar

Nevevî'nin Müslim'den naklettiği bu hadis, bir rivayetin konumuzla ilgili tek cümlesinden ibarettir. Bu rivayetin baş tarafı şöyledir:

Bir adam Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem'* e gelerek:

– Benim hayvanım helâk oldu, bana bineceğim bir hayvan ver, dedi. Peygamber Efendimiz:

– **“Bende de yoktur”** dedi. Orada bulunan bir adam:

– Ey Allah’ın Resûlü! Ben, kendisine binek hayvanı verecek bir kimseyi gösteririm, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz yukarıda tercümesi geçen hadisi söyledi.

Hadis, hayra öncülük yapmanın, hayır yapana ve hayır yapılmaya layık olana yardımda bulunmanın faziletine delil teşkil eder. Çünkü hayra, iyiliğe delâlet etmek de bir hayırdır. Hayır yapana ecir ve sevap verildiği gibi, o hayrın yolunu gösterene de sevap verilir. Çünkü her insan bizzat kendisi hayır yapmaya güç yetiremeyebilir. Bundan elde edilen sevabın mutlaka eşit olması da gerekmez. Hayra öncülük ve delâlet, sözle, işle, işaretle veya yazmak sûretiyle olabilir. Delâlet edene ecir verilmesi, hayır ve iyilik yapanın ecir ve sevabından da hiç bir şey eksiltmez.

Özellikle günümüzde hayır ve iyilik yapılması gereken bir çok kişi, bir çok islâmî ve ictimâî kuruluş vardır ki ihtiyaç içinde kıvranmakta, çaresiz kalmaktadırlar. Aynı şekilde, hayır yapmak isteyen ve lâayık olanı arayan hayırseverler de bulunmaktadır. Bunlara öncülük ve aracılık yapmak, müslümanların görevleri olmalıdır. Özellikle büyük yerleşim birimlerinde, bunu organize eden hayır kurumları ve vakıfların bulunması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu müesseseleri samimiyetle yaşatmak ve toplumun

hizmetinde kullanmak, küçümsenmeyecek hayırlardandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayra öncülük yapmak, hayrı işlemek gibi sevaptır.

2. Hayra öncülük sözle, işle, işaret ve yazı ile olabilir.

3. Hayra öncülük yapana verilen ecir ve sevap, hayır yapanın ecir ve sevabından hiçbir şey eksiltmez.

4. Hayra yönelik teşkilatlanma, günümüzün vazgeçilemeyecek zaruretlerinden biridir.

176- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا ، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا » رواه مسلم.

176. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanları doğru yola çağıran kimseye, kendisine uyanların sevabı gibi sevap verilir. Ona uyanların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez. Başkalarını sapıklığa çağıran kimseye

de, kendisine uyanların günahı gibi günah verilir. Ona uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez.” Müslim, İlim 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 6; Tirmizî, İlim 15; İbni Mâce, Mukaddime 14

Açıklamalar

Bu hadis, öncelikle doğru ve yanlış ifade için kullandığımız, **hidâyet** ve **dalâlet** diye anılan birbirine zıt iki kavramı tanımamızı sağlayacaktır.

Hidâyet, varılmak istenen hedefe götürecek vasıtayı, yumuşak bir edâ ile göstermekdir. Sadece yolu gösterivermek veya yola götürüvermek yahut da gideceği yere kadar götürüvermek şekillerinden biriyle gerçekleşebilir. Bunlardan birincisine **irşad**, ikincisine **tevfîk** denilir. **İrşad** doğru yolu gösterme, uyarmadır. **Tevfîk** ise, doğru olan yola koyma, ona uygun hale getirmedir. Özellikle ilâhî yardıma, yani Allah Teâlâ’nın doğru yola iletmesine **tevfîk** adı verilir. İslâmî edep sahibi büyüklerimizin “Allah tevîkîni refîk eylesin” duası ne güzel bir temennidir!

İnsanların çağırıldığı hidâyet, Allah’ın hoşnut olduğu her hayrın ve iyiliğin adıdır. Kur’an, müttakîler için yani Allah’a en üstün derecede saygı duyanlar için bir hidâyettir. Allah Teâlâ’nın hidâyeti, özellikleri itibariyle sayılamayacak kadar

çok olduğu gibi, çeşitleri itibariyle de öyledir. Kur'an insanları irşad ve onlara hakkı göstermek için nazil olmuştur. Dolayısıyla hak ile bâtılı, doğru ile yanlış bize Kur'an öğretir. Hakka uymak, doğru olanı yapmak bir hidâyet olduğu gibi, bâtıldan uzak durmak ve yanlışın peşinden gitmemek, hataya saplanmamak da bir hidâyettir.

Hidâyet, sadece, hayrı ve iyiliği istemeye mahsustur. Meselâ, hırsıza ve uğursuza, yanlış yolda yürüyenlere delâlet ve öncülük etmek hidâyet sayılmaz.

Dalâlet, hidâyetin zıddıdır. Doğru yoldan kasden veya yanılarak sapmaktır. Sapıklık, bazı kere gafletten, şaşkınlıktan doğar. Şaşkınlık devamlı olunca bu yolu itiyat haline getiren kişi helâke, yokluğa sürüklenir.

Dalâlet ehli yani sapıklar, kitaplı veya kitapsız olabileceği gibi, şirke düşmüş veya düşmemiş de olabilir. Bu sapıklık çeşitleri ve sapmadaki dereceleri Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde konu edilir. Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanların sapıklıkları örneklendirilerek anlatılır. Müşriklerle ilgili âyetlerde kitap ehline kıyasla daha sert ifadelerin kullanılması dikkat çeker. Bunların yanında, **“İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz derin bir**

sapıklığa sapmışlardır.” [Nisâ sûresi (4), 167] âyetinde olduğu gibi, genelleme yapan Kur'an âyetleri de vardır.

Bu kısa açıklamalar, bir kimseyi hidâyete davet etmenin ve dalâletten kurtuluşuna vesile olmanın ne büyük bir nimet olduğunu açıkça göstermektedir. Çünkü hidâyete ulaşanlar, dünya ve âhiret saadetini hak ederler. Buna vesile olanlar da onlarla birlikte sevap kazanırlar. Fakat onların sevaplarından hiçbir şey eksilmez.

İnsanları sapıklığa çağırıp onların hidayet yolundan çıkmasına sebep olanlar da, onlar bu sapıklık içinde kalıp günah işledikçe onların günahından pay alırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi bir çığır açana, kıyamete kadar sevap, kötü çığır açana günah yazılır.
2. Kötü bir çığır açmak haramdır. Çünkü günahın devamlılığı haramdan dolayı olur.
3. Hayırlı veya kötü bir çığır açanla, o yolda yürüyenlerin sevap ve günahı aynıdır.
4. Dinimiz, hayra ve iyiliğe teşvik eder, şerden ve kötülükten de sakındırır.
5. Hayra vesile olanın eciri, şerre vesile olanın günahı katlanarak verilir.

177- وعن أبي العباس سهل بن سعد السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يَوْمَ خَيْرَ : «لَأُعْطِينَ الرَّأْيَةَ غَدًا رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ ، يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ» فَبَاتَ النَّاسُ يَذُكُونُ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَاهَا ، فقال: «أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ؟» فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ قَالَ : «فَارْسِلُوا إِلَيْهِ» فَأَتِي بِهِ ، فَبَصَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي عَيْنَيْهِ ، وَدَعَا لَهُ ، فَبَرَأَ حَتَّى كَأَنَّ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ ، فَأَعْطَاهُ الرَّأْيَةَ . فقال علي رضي الله عنه : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَاتِلْهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا ؟ فَقَالَ : «انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ مِنْ حَقِّ اللَّهِ تَعَالَى فِيهِ ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ» متفقٌ عليه.

قوله : «يَذُكُونُ» : أَيِ يَخُوضُونَ وَيَتَحَدَّثُونَ ، قوله : «رِسْلِكَ» بكسر الراء وبفتحةا لُغْتَانِ ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ .

177. Ebü'l-Abbâs Sehl İbn Sa'd es-Sâidî *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Hayber Gazvesi gününde Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yarın sancağı, Allah’ın kendisinin eliyle fethi nasib edeceği, Allah’ı ve Resûlü’nü seven, Allah’ın ve Resûlü’nün de kendisini sevdiği bir kişiye vereceğim.”

Gazveye iştirak edenler, sancağın aralarından kime verileceğini düşünüp konuşarak geceyi

geçirdiler. Sabah olunca, sancağın kendisine verileceği ümidi ile bütün sahâbîler Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in huzuruna koştular. Peygamber Efendimiz:

– **“Ali İbni Ebû Tâlib nerede?”** diye sordu. Sahâbîler:

– Ey Allah’ın Resûlü! O gözlerinden rahatsız, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz:

– **“Ona haber verecek birini gönderiniz”** buyurdular. Ali derhal getirildi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun gözlerini tükürüğüyle tedavi ederek kendisine dua etti. O kadar ki, hiç ağrısı yokmuş gibi oldu. Peygamber sancağı ona verdi. Ali:

– Ya Resûlallah! Onlar da bizim gibi mü’min oluncaya kadar mı savaşıcağım? dedi. Resûl-i Ekrem:

“Acele etmeden, gayet sakin bir şekilde onların yanına var, kendilerini İslâm’a davet et, uymaları gereken ilâhî yükümlülükleri kendilerine haber ver. Allah’a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah’ın bir tek kişiye hidâyet vermesi, senin için kırmızı develere sahip

olmakdan daha hayırlıdır” buyurdu. Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe 9; Müslim, Fezâliü’s-sahâbe 34

Sehl İbni Sa’d es-Sâidî

Sehl, ensardan yani Medine’li sahâbîlerdendir. Resûl-i Ekrem Efendimiz vefat ettiğinde, Sehl henüz on beş yaşında idi. Uzun bir ömür sürdü ve 88 (707) veya 91 (710) senesinde Medine’de vefat etti. Medine’de en son vefat eden sahâbî o idi. Emsalinden kimsenin kalmadığını anlatmak için:

Şayet ben ölürsem, “Allah ve Resûlü şöyle buyurdu” diyen hiç kimseyi işitmeyeceksiniz, derdi.

Sehl’in ismi daha önceden Hazn idi. Allah Resûlü beğenmediği bu adı değiştirerek kendisine Sehl ismini verdi. Künyesi Ebü’l-Abbâs veya Ebû Yahyâ’dır.

Haccac zamanında eziyet görenlerdendi.

Kendisinden Ebû Hüreyre, Saîd İbni Müseyyeb, Zührî, Ebû Hâzim ve oğlu Abbâs hadis rivayet ettiler. Sehl’den rivayet edilen hadis sayısı 100’e ulaşır. Ondan naklen Buhârî ve Müslim’in kitaplarına müştereken aldıkları hadis sayısı 28’dir.

Peygamberimiz’den rivayet ettiği bir hadisin anlamı şöyledir: “Kulun Allah yolunda, cihad için yaptığı sabah yürüyüşü, dünyadan ve bütün dünya

varlıklarından daha hayırlıdır” (Müslim, İmâre 113).

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin yedinci yılında yapıldı. Hayber, yahudilerin bulunduğu bir yerdi. En mühim kaleleri de burada idi. Müslümanlara karşı sık sık tehdit oluşturmaya başlamışlardı. Anlaşmalara da uymuyorlardı. Bu sebeple, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onlarla savaşmaya karar verdi. Hayber kuşatması günlerce sürdü. İbni İshâk'ın rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber önce Ebû Bekir'i sonra Ömer'i Hayber kalelerinin fethi için göndermiş, her ikisi de düşmanı yıpratıcı ve teslimet zorlayıcı darbeler vurmuşlarsa da kaleler alınamamıştı. Neticede Peygamber Efendimiz, Hz. Ali'yi komutan tayin etti. Fetih onun eliyle müyesser oldu.

Sahâbe-i kirâm, Hz. Peygamberle cihada katılmayı vazgeçilmez bir görev, bir ibadet bilirlerdi. Allah yolunda cihad ederken şehit olmak onların dünyadaki en büyük arzuları idi. Çünkü cihadın ve şehit olmanın Allah katındaki değerini ve mücahidlerle şehitlerin cennetdeki üstün mertebelerini Kur'an ve Sünnet'ten öğrenmişlerdi.

Bu sebebledir ki, Hayber Gazvesi'nde sancağı taşımaya, komutanlık gibi üstün bir görev üstlenmeye hepsi talip olmuş, bu bahtiyar kişinin kim olabileceği düşüncesi bütün bir gece onları uyutmamıştı. Onların bu samimi ve candan arzuları, kalblerinden geçirdikleri iyi niyet bile tamamen bir hayır olup, Allah katında ecir almalarına vesiledir.

Peygamber Efendimiz, sahâbeye ve ümmete, hastalıklıların tedavi yollarını öğretmiş ve uygulamıştır. Hastalıkların tedavi yöntemleri tek yönlü olmayıp, çeşitlidir. Bu yollardan biri de, **okuma ve nefes etme sûretiyle yapılan tedavi** olup, buna **rukye** denilmektedir. İşte burada Resûlullah'ın Hz. Ali'nin ağrıyan ve hasta olan gözünü tedavi etmesi bu çeşit bir tedavi yönteminin isbatıdır. Çünkü Peygamberimiz sahâbeyi de bu yönde eğitmiştir. Ancak tedavinin bugün kullanılan bütün meşru usullerine de Resûl-i Ekrem'in emir ve tavsiyelerinde, kendine has adıyla **Tıbb-ı nebevî** eserlerinde, genel anlamda rastlamaktayız. Nebevî tıb çok geniş kapsamlı bir konu olup onu burada tanıtmak mümkün değildir. Fakat yeri geldikçe bu eserde bazı kısımlarından bahsedilecektir.

Müslüman olmayanlarla savaş, onlar müslüman oluncaya veya İslâm'ın hâkimiyetini kabul edinceye kadardır. Onun için Hz. Ali:

– Onlarla bizim gibi müslüman oluncaya kadar mı savaşacağım? diye sormuştur. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, ilk olarak onları İslâm'a dâvet etmesini, bu dâveti kabul etmezlerse uymaları gereken ilâhî yükümlölükleri haber vermesini istemiştir. Bu yükümlölük onların ödeyecekleri cizye, yani müslüman olmayanların İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, İslâm topraklarında emniyet içinde yaşamalarına karşılık ödeyecekleri vergidir. şu halde müslüman olmayanlarla savaş, onların mutlaka müslüman olup bu dine girmeleri, kendi dinlerini terketmeleri anlamına gelmez. İslâm'ın hâkimiyetini kabul edip, müslümanların yönetimi altına girmek veya onlarla sulh yapmak anlamına gelir.

Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, düşmanla harbe girişmeden önce onların İslâm'a davet edilmeleri gereğidir. İslâm alimlerinden pek çoğu bu davetin vâcip olduğunu söylerler. Böylece harbin, İslâm'ın tebliğinde en son safha ve en son çare olduğu da anlaşılmış olmaktadır. Çünkü İslâm'ın gayesi, yeryüzünde Allah'ın hükmünün

geçerli olmasını temindir. Bunun için her meşru çareye başvurulur.

Bu hadisin bu bölümde verilmesinin esas sebebi, hadisin son kısmındaki Peygamber sözleridir. Buna göre, bir tek kişinin bile hidâyetine vesile olmak, bütün dünya zenginliklerine sahip olmaktan daha önemlidir. Çünkü dünya malı bu dünyada kalır, zayi olur, yok olur, hakkı verilmezse insanın dünyada azgınlık ve sapkınlığına, âhirette de azabına, cehenneme girmesine sebep olur. Oysa hidâyet, bir insanı dünya ve ahiret saadetine kavuşturur. İnsan yaratılış gayesini anlar, Allah’a lâıykıyla kul olur, O’nun hoşnutluğunu kazanır ve ebedî cenneti hak eder. Bunlar ise, Allah katında en makbul kul olmanın yoludur.

Kırmızı deve, Araplar için, o günün şartlarında en büyük zenginlik alâmetiydi. Bunlar zamana, şartlara ve ülkelere göre değişebilir. Bir yerde lüks marka bir araba, bir yerde uçak, bir yerde denizdeki yat veya başka şeyler zenginlik alâmeti sayılabilir. Bu hadisin ifade ettiğı mutlak mânadaki zenginlik ise her zaman için geçerlidir. Bu hadisi, Ebû Hüreyre rivayetiyle 95 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Resûlü'nün, Hayber'in Hz. Ali tarafından fethedileceğini önceden bildirmesi ve hasta olan gözünü iyileştirmesi, onun mucizelerinden biridir.

2. Hadis, Hz. Ali'nin faziletine, Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğine Allah ve Resûlü'nün de kendisini sevdiğine delildir.

3. Harbden önce düşman tarafını İslâm'a davet etmek, İslâm'ın gerektirdiği vecibelerdendir.

4. İslâm'ın hakimiyetini kabul edenlerle harb edilmez.

5. Bir kimsenin hidâyetine vesil olmak en üstün dünya nimetlerine sahip olmaktan daha hayırlıdır.

6. Sahâbe-i kirâm, Allah ve Resûlü'nü sevmek ve onların sevgisini kazanmada birbirleriyle yarışarlardı.

7. İslâmî savaşların gayesi, insanları dalâletten kurtarmak, hidâyete kavuşturmaktır.

178- وعن أنس رضي الله عنه أن فتى من أسلم قال : يا رسول الله إني أريد الغزو وليس معي ما أتجهز به ؟ قال : « انت فلاناً فإنه قد كان تجهز فمرض » فأثاه فقال : إن رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرئك السلام ويقول : أعطني الذي تجهزت به ، فقال : يا فلاناً أعطيه الذي تجهزت به ، ولا تحبسي منه شيئاً ، فوالله لا تحبسين منه شيئاً فيبارك لك فيه . رواه مسلم .

178. Enes *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Eslem kabilesinden bir delikanlı şöyle dedi:

–E y Allah’ın Resûlü! Ben gazveye katılmak istiyorum, fakat harb için gerekli olan malzemelerim yok. Hz. Peygamber:

– **“Filan kişiye git; o harbe gitmek üzere hazırlanmıştı, fakat hastalandı”** buyurdu. Delikanlı o kişiye gitti ve:

– Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* sana selam ediyor ve harb için hazırladığın malzemeleri bana vermeni söylüyor, dedi. Bunun üzerine adam hanımına:

– Hanım! Hazırladığım harb malzemelerinin hepsini bu delikanlıya ver; onlardan hiçbir şey geriye bırakma. Allah hakkı için, onlardan hiçbir şey bırakma ki, berekete nâil olalım, dedi. Müslim, İmâre 134

Açıklamalar

Medine İslâm Devleti’nde, Peygamber Efendimiz zamanında, özellikle ilk yıllarda, sahâbe-i kirâmın pek çoğu fakir kimselerdi. Mekke’den gelen muhacirler bütün servetlerini orada bırakmışlardı. Medineli ensar ise, ziraatla

meşgul olup geçimlerini temin edecek kadar mülke sahiplerdi. Daha sonraları gelişen ticari hayat, savaşlardan elde edilen ganimet, İslâm coğrafyasının genişlemesi sonucu başka bölgelere göç edip yerleşmeler, onların sosyal hayatlarında büyük değişiklikler meydana getirdi.

O zamanlar, cihada katılacak olanlar bütün harp hazırlıklarını kendi imkânları ile yaparlardı. Çünkü devletin bu yönde yeterli bir bütçesi teşekkül etmiş değildi. Zaman içinde bütün bunlar sistemleştirildi ve her şey yerli yerine oturdu.

Ashâbın zenginleri, her gazve öncesinde, İslâm ordusunu teşkilatlandırmak üzere yardıma çağırılırdı. Bu, en büyük sevaplardan biriydi. Herkes gücünün yettiği nisbette bu katkıyı sağlardı. Herhangi bir meşrû mazeret sebebiyle savaşa katılamayacak kimseler, Allah yolunda bir mücahidi, bir gaziye techiz etmeyi, yani bütün yol ve cihad masraflarını karşılamayı, cihada sanki kendisi iştirak ediyormuş gibi sevap kazandıracak sâlih bir amel olarak kabul ederlerdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, cihada iştirak etmek isteyip de gerekli malzemeyi hazırlamaya güç yetiremeyen fakir müslümanları, ashâbın gücü yeten zenginlerine veya burada olduğu gibi hazırlığını yapıp cihada katılamayacak

derecede hastalığı ya da başka mazereti olanlara gönderirdi. Böylece hem onların sevap kazanmalarına imkân hazırlar, hem de kendisi hayra vesile olurdu. Bir hayra niyetlenen, fakat bunu çeşitli imkânsızlıklar sebebiyle yapamayan kimseler arasında vasıta olmak, büyük sevaplardandır. Burada vasıta olanla birlikte, her üçü de sevap kazanırlar ve herhangi birinin sevabından bir şey noksanlaşmaz. Hadisi 1311 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, daima cihad arzusuyla yaşamalı ve cihaddan geri kalmayı düşünmemelidir.
2. Hayır yapılmasına aracı olmak ve hayrı elde etmeye çalışmak faziletli işlerdendir.
3. Bir insan, bir hayra harcama yapmaya niyet edip onu yerine getirmeye güç yetiremezse, o harcamayı başka bir hayra sarfetmesi müstehabdır. Adaklar bunun kapsamı dışındadır.
4. Allah yolunda harcamada ve hayra yönelik harcamalarda cimri davranmak, malın bereketini giderir.

21- باب التعاون على البرّ والتقوى

İYİLİK VE TAKVÂDA YARDIMLAŞMAK

Âyetler

قال الله تعالى: { وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى } .

1. “İyilik ve takvâda birbirinizle yardımlaşınız.” Mâide sûresi (5), 2

İmam Nevevî, bu kısmın başlığını, kısaca açıklamaya çalışacağımız bu âyetten almıştır. Çünkü, iyilik ve takvâda yardımlaşmak İslâm’ın temel kâidelerinden biridir.

Âyette geçen ve iyilik diye tercüme ettiğimiz “**birr**” kelimesi, her türlü iyiliği, hayrı, hayırda kemâli ifade eder. **Birr**’in zıddı itaatsizlik, hayrın zıddı ise şerdir. **Birr** tabiri, Allah için kullanılırsa, kullarına verdiği sevap, kul için kullanılınca Allah’a itaat anlamına gelir. **Birr**, itikâdî veya amelî hükümlerle ilgili olabilir: “**Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir...**” [Bakara sûresi (2), 177] âyetinde, **birr**’in itikadî esaslarla ve amelî hususlarla ilgili oluşunu açıkça görürüz. İman, dinin başlangıcı, **birr** ise dinin gayesidir. Dinin, insanları ulaştırmak istediği hedef, Tevhid inancı ve hayır olarak özetlenebilir.

Takvâ, Allah’ın himayesine girmek, emrini tutup azabından kurtulmaktır. **Takvâ**, mâna ve mahiyeti oldukça geniş terimlerden biridir. Dinde

iki anlamda kullanılır: Geniş anlamda, âhirette zarar verecek olan her şeyden sakınıp korunmaktır. Dar anlamda ise, nefsi, cezayı hak edecek her türlü günahtan korumaktır. Takvânın çeşitli dereceleri vardır:

Takvânın en üstünü, her ne şekilde olursa olsun Allah'a itaat edip hiç isyan etmemek, daima zikredip O'nu hiç unutmamak ve her zaman şükredip hiç küfrân-ı nimette bulunmamaktır. Bu mertebe, sadece büyük peygamberlere aittir.

Takvânın, kebâir denilen büyük günahları ve sagâir adı verilen küçük günahları işlememek, bunun yanı sıra mekruhlardan sakınmak, ayrıca mübah olan şeyleri, aşırılığa kaçmadan yeterince yapmak gibi mertebeleri vardır.

Mü'minler, ana hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız **birr** ve **takvâda** birbirleriyle yardımlaşacaklar, âyetin devamında da açıkça belirtildiği gibi, günah ve düşmanlıkta, haddi aşmakta yardımlaşmayacaklardır.

وقال تعالى: { وَالْعَصْرُ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ } قال الإمام الشافعي رحمه الله كلاماً معناه: إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة.

2. “Zamana andolsun ki, insan hiç şüphesiz hüsrân içindedir. Ancak, inanıp yararlı iş işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır.”

Asr sûresi (103), 1-3

Asr sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in en kısa sûrelerinden biridir. Müfessirler, lafız itibariyle kısa olan bu sûre ile ilgili uzun tefsirler yapmayı yeğlemişlerdir. Onların birtakım tercihlerine burada temas etmeyeceğiz.

Sûre-i celîlede, insanların çoğunun, her asırda, her zamanda ve özellikle son zamanda, yani Resûl-i Ekrem Efendimiz’in gelişinden kıyamete kadar geçecek zamanda, bir hüsrân içinde olacağı haber verilir. Ancak hüsranda olmayanlar da vardır; bunlar inanan, sâlih amel işleyen, birbirlerine hakkı tavsiye eden, sabrı tavsiye eden kimselerdir.

Hüsrân, kazanacak yerde zarar etmek, sermayeyi zayi etmek, neticede iflâs edip mahrumiyet içinde kalmak anlamına gelir.

İnsanın sermayesi ömrüdür. Ömür ise her gün, her saat, her an ve her nefes tükenip gitmektedir. Bu giden ömür, insanın kendi mülkü de değildir. Allah’ın mülkü olup onun adına güzel kullanarak, kârından faydalanması için insana sayılı ve hesaplı olarak verilmiş ödünç bir sermaye

gibidir. İnsanın gerçek saadeti, âhireti sevmekte, dünya lezzetlerine, elem ve kederlerine değer vermemek ve bunlara bağlanıp kalmamaktadır. Fakat insanların çoğu yaratılışı gereği, dünya ile meşgul ve onu istemeye aşırı derecede düşkündür. Bundan dolayı da hüsrandadırlar. Ancak şu vasıfları taşıyanlar hüsranda değil, kârdadırlar:

* **İman edenler:** Bunlar, Allah’a hakkıyla inanıp, indirdiğini tasdik eden, ona ihlâs ile ibadet ve taate söz verenlerdir.

* **Sâlih ameller işleyenler:** İmanları sadece gönüllerinde ve dillerinde kalmayıp bütün hislerine, akıllarına ve varlıklarına işleyerek iradelerine sahip olan, yaptıkları işleri iman ve itikadlarına, Allah’ın rızasına ve indirdiği ahkâma uygun şekilde yapanlardır.

* **Birbirlerine hakkı tavsiye edenler:** Bütün kararlılıkları ve gayretleri hakka yönelik, imanları, amelleri, sözleri hep haktan yana olanlardır. Onun için bunlar insanlara riyâkârlık, münafıklık yapmazlar. Başkalarına zarar vermez, insanlarla ilişkilerini kesmezler. Başkalarına yaltaklanmaz, dalkavukluk etmezler. Hep hakka dâvet eder, iyiliği emir, kötülükten nehiy vazifesini yerine getirirler. İnsanları hayra çağırır ve dinin nasihat olduğu gerçeğini bir an bile unutmazlar.

*** Birbirlerine sabrı tavsiye edenler:** İman edip gereğini yerine getirmek, sâlih ameller işlemek, hakkı tavsiye görevini yapmak hiç de kolay değildir. Bunun için zamanın belalarına, nefislerin yönelişlerine, hayır yapmak, hak yolda gitmek için karşılaşılabilecek eziyetlere, zorluklara katlanmak gerekecektir. Bunlar ancak sabırla mümkündür. Sabır, nefsin iyi bir iş yapmak veya fenalıklardan kaçınmak için acıya, güçlüklerle göğüs gerebilme kuvvetidir. Sabır, ya elem ve kederlere, acı ve üzüntülere karşı gösterilen tahammül cinsinden olur; veya dünyalık lezzetlere ve şehvetlere karşı direnme cinsinden olur. Bütün bunlar birer iyilik ve hayırdır.

Lafız olarak kısa, fakat mahiyeti çok geniş olan bu sûrenin burada zikredilmesinin sebebi özetle bu sayılanlardır. İmam Şâfiî bu sûreyle ilgili olarak:

“İnsanların tamamı veya çoğunluğu, bu sureyi düşünme hususunda gaflettedirler” demiştir.

Hadisler

179- عن أبي عبد الرحمن زيد بن خالد الجهني رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا** « متفق عليه .

179. Ebû Abdurrahman Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim Allah yolunda cihada gidecek bir gaziyi techiz eder, cihad için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılarsa, âdeta cihada gitmiş gibi sevab kazanır. Cihada giden gazinin arkada bıraktığı ailesine güzelce bakıp onların ihtiyaçlarını karşılayan kimse de sanki cihad yapmış gibi sevap kazanır.”

Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâre 135-136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 20; Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 6; Nesâî, Cihâd 44

Zeyd İbni Hâlid el-Cühenî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Cüheyne kabilesindendir. Ebû Abdurrahman veya Ebû Zür'a diye künyelenir. Peygamber Efendimiz'le Hudeybiye'ye iştirak etmiş, Mekke fethi gününde de Cüheyne'nin sancağını taşımıştır.

Zeyd, Medine'de yerleşmişti. Kendisinden sahâbîlerden Sâib İbni Yezîd, Sâib İbni Hallâd ve başkaları hadis rivayet etti. Tabiun tabakasından oğlu Hâlid ve Ebû Harb ile Saîd İbni Müseyyeb, Ebû Seleme ve Urve de ondan hadis rivayet ettiler. Zeyd, 81 hadis rivayet etmiştir. Uzun bir ömür

sürdü ve 85 yaşında iken, 58 (678) senesinde Medine’de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bundan önceki kısımda geçen son hadisi açıklarken, cihada giden bir gaziyi techiz etmenin, onun savaş ihtiyaçlarını karşılayanın faziletine işaret edilmişti. Gerekli savaş malzemelerine sahip olmadan cihada çıkılamayacağı gerçeğini herkes kabul eder. Kabul etmemiz gereken bir başka gerçek de, herkesin savaş malzemesi temin etmesinin imkânsızlığıdır. Tabii ki günümüzde durum tamamen farklıdır. Artık ülkeler düzenli ordu bulundurmakta, bütçelerinin büyük bir bölümünü bu ordunun ihtiyaçlarına ayırmaktadır. Bugünün silahları da, şahısların elde edemeyeceği kadar yüksek fiyatlıdır. Ancak devletlerini devam ettirmek kararlılığında olan milletler, dünyanın şartlarına ayak uydurmak zorundadırlar. Burada müslüman toplumlara düşen görev, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmek ve başkalarına muhtaç olmamaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için müslüman fertlere de önemli görevler düşmektedir. Her fert gücünün yettiği oranda ülkesinin kalkınmasına, gelişmesine ve milletler arası yarışta önde olmasına katkı sağlamalıdır.

Konunun özel boyutu dışında bir de genel boyutu düşünülecek olursa, iyilik kabul edilen her hususta müslümanların birbirleriyle yardımlaşması gerekir.

Günümüz savaşları, eski savaşlardan çok farklıdır. Savaş sadece cephede değil, cephe gerisinde de büyük tahribatlar yapmaktadır. Acımasız katliamlar, öldürmeler, sakatlamalar, yakmalar ve yıkmalar meydana gelmektedir. Cepheye gidenlerin geride bıraktıkları aile fertlerine gereken ilgiyi göstermek, onları koruyup kollamak, bakımlarını üstlenmek, görülecek işlerini görmek, geçimlerini sağlamak, cephede cihad yapanın sevabı gibi sevap kazanmaya vesile olur.

Bu hadis 1309 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cihada giden bir müslümana yardımcı olmak, onun cihadda ihtiyaç duyacağı malzemeleri temin etmek, cihada katılmış gibi sevaptır.

2. Cepheye cihada giden bir gazinin geride kalan aile fertlerine yardımcı olmak ve ihtiyaçlarını gidermek, cihad sevabı kazanmaya vesile olur.

3. Fiilen yapılan cihadın sevabı başka bir amelle kıyaslanmayacak kadar üstündür.

180- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، بَعَثَ بَعْتًا إِلَى بَنِي لَحْيَانَ مِنْ هُدَيْلٍ فَقَالَ : « لِيَبْعَثَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالْأُجْرُ بَيْنَهُمَا » رواه مسلم.

180. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hüzeyl kabilesinin Lihyânoğulları üzerine ordu sevk etmek istedi. Bu sebeple şöyle buyurdu:

“İki kişiden biri cihada gitsin. Kazanılacak sevap ikisi arasında ortaktır.” Müslim, İmâre 137

Açıklamalar

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in üzerlerine ordu sevk etmek istediği Lihyânoğulları, o sırada henüz müslüman olmamıştı. Peygamberimiz’in onlara ordu göndermesinin sebebi, dine dâvet edildikleri halde İslâm’ı kabul etmemeleriydi. Gönderilecek ordu, onları son kez İslâm’a dâvet edecek, kabul etmedikleri takdirde onlarla savaşacaktı.

Peygamberimiz, Lihyânoğulları üstüne asker sevkine karar verince, “*Her kabileden yarısı cenge çıksın*” diye talimat göndermişti. Hadiste geçen **“her iki erkekten biri”** denilmesinden maksat budur.

Cihadda kazanılacak sevabın, gazaya gidenle yerine kalacak kimse arasında ortak oluşu, yukarıda da açıklandığı gibi, mücahid askerin bakmakla yükümlü olduğu geride kalan aile fertlerinin ihtiyaçlarını giderme şartıyladır. Bu en büyük sevaplardan biri olduğu için, cihadla neredeyse hükmen eşit sayılmıştır. Bu durum cephede savaşan mücahidin psikolojisi açısından ehemmiyet arzeder. Psikolojik rahatlık ve güven cihadda başarının en önemli şartlarından biridir. O halde mü'minlerin görevi, bu konularda birbirleriyle yardımlaşmak ve Allah'ın dinini yeryüzüne hakim kılmak için bütün gayretlerini sarfetmektir.

Hadisimiz, 1312 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayâtî bir zaruret olmadıkça, bütün insanların cepheye gitmesi şart olmadığı gibi bu doğru da değildir.

2. Cepheye gitmeyenler, gidenlerin çoluk çocuğuna bakıp ihtiyaçlarını karşıladığı takdirde cihada katılmış gibi sevap kazanırlar.

181- وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لقي ركباً بالروحاء فقال: «مَنْ الْقَوْمُ؟» قالوا: الْمُسْلِمُونَ، فقالوا: مَنْ أَنْتَ؟ قال: «رَسُولُ اللَّهِ» فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ

امْرَأَةٌ صَيِّيًا فَقَالَتْ : **أَلْهَذَا حَجٌّ ؟** قال : **« نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ »** رواه مسلم .

181. İbni Abbas *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ravha mevkiinde bir deve kervanına rastladı ve:

– **“Sizler kimlersiniz?”** dedi. Onlar:

– Biz müslümanlarız, sen kimsin? diye sordular.

Peygamber efendimiz:

– **“Ben Allah’ın Resulüyüm”** dedi. İçlerinden bir kadın, küçük bir çocuğu Peygamberimiz’e doğru kaldırarak:

– Bu çocuğun haccı olur mu? diye sordu. Resûlullah Efendimiz:

– **“Evet, ayrıca sana da sevap vardır”** buyurdu. Müslim, Hac 409. Ayrıca bk. Ebu Dâvûd, Menâsik 7

Açıklamalar

Hadiste adı geçen Ravha, Medine yakınlarında bir yerdir. Burada kendileriyle karşılaşılacak kişilerin hacca gittikleri anlaşılmaktadır. Karşılaşma ya geceleyin olmuş veya bu kimseler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’i daha önce hiç

görmemişler. Çünkü onların Hz. Peygamber'i tanıyamadıkları anlaşılmaktadır. Hadisin Ebû Dâvûd rivayeti biraz daha detaylıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, herhangi bir topluluk veya kişiyle karşılaştığında, şayet onları tanımıyorsa, Ebû Dâvûd rivayetinde görüldüğü üzere, önce onlara selam verir, sonra da kim olduklarını sorar, kendilerini tanıtmalarını isterdi. Kendisini de onlara tanıttırdı. Onun bu uygulaması, bizim için de bir örnek teşkil eder.

İslâm âlimleri, bu hadisi delil göstererek bülûğ çağına gelmemiş çocuğun haccının sahih olduğuna hükmetmişlerdir. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve âlimlerin büyük çoğunluğu çocuğun haccının sahih olduğu görüşündedirler. İmam Ebû Hanîfe ise, çocuğun haccının bir vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih olmayacağı kanaatindedir. Onun bu kanaatinin ve diğer görüşlere muhalif oluşunun temelinde, çocuğun haccının makbul olup üzerine hac ahkâmı, fidyeye, ceza kurbanı gibi, mükelleflere mahsus başka hükümlerin gerekmemesi hususu vardır. O, çocuk için bunların hiç birini kabul etmemekte ve dolayısıyla çocuğun haccının, hac ibadetinin öğretimi olduğu görüşünü benimsemektedir. Çünkü çocuk haccın icablarından herhangi birini

yerine getirmese, bir şey gerekmez. Zira çocuğa hac vâcip değildir.

Âlimlerin bu konuda görüş birliğine vardıkları bir başka nokta şudur: Bu hac çocuk için nâfile bir ibadettir. Büluğ çağına girdikten sonra üzerine hac farz olursa tekrar haccedecektir.

Peygamber Efendimiz'in çocuğun annesine **“sana da sevap var”** demesi, çocuğunu taşıdığı, ihramlının kaçınması gereken şeylerden onu da koruyarak ihramlı muamelesi yaptırdığı içindir. Çünkü bu davranış bir iyilik ve hayır olup karşılığında sevap vardır. Hadisin burada getiriliş sebebi de budur.

Bu rivayet 1285 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tanınmayan bir topluluk veya kişiyle karşılaşınca, onları tanımalı, kendimizi de onlara tanıtmalıyız.

2. Büluğ çağına ulaşmamış küçük çocuklara hac yaptırılması, alimlerin çoğuna (cumhûra) göre câizdir. Ebû Hanîfe çocuğun haccını vâcibin yerine getirilmesi anlamında sahih görmez. Çocuğun yaptığı hac nâfile haktır. Büluğ çağından sonra kendisine farz olacak haccın yerini tutmaz.

3. Çocuğa yaptırılan hactan ebeveynine de sevap verilir.

182- وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: « **الْخَازِنُ الْمُسْلِمُ الْأَمِينُ الَّذِي يُنْقِذُ مَا أَمَرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مَوْقَرًا ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أَمَرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ** » متفقٌ عليه .

وفي رواية : « **الَّذِي يُعْطِي مَا أَمَرَ بِهِ** » وضَبَطُوا « **الْمُتَصَدِّقِينَ** » بفتح القاف مع كسر النون على التثنية ، وعكسه على الجمع وكلاهما صحيح .

182. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kendisine emredileni tamı tamına, eksiksiz olarak ve gönül hoşluğu ile yerine getirip verilmesi istenilen kişiye veren güvenilir müslüman kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir.”

Buhârî, Vekâlet 16; Müslim, Zekât 79. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât 25, İcâre 1; Nesâî, Zekât 57, 67

Bir rivayette: **“Emredileni veren”** şeklindedir.

Açıklamalar

Hadiste geçen ve bizim **“kasadar”** diye tercüme ettiğimiz **“hâzin”** kelimesi, bir şahsın işlerini onun

namına takip edip gerekli ödemeleri yapan kimse demektir. Eskilerin tabiriyle vekîl-i harçtır.

Bu gibi durumlarda verilen sevabın birbirine tam eşit olması gerekmez. Allah’a itaat ve yapılan hayır hususunda bir kimseye ortak olan, sevapta da ortak olur demektir. Birinin sevabı ötekilerden daha çok olabilir.

Vekîl-i harç için dört şart olduğu anlaşılmaktadır:

- * Malın esas sahibinin izninin bulunması,
- * Yapılması istenilen şeyin noksansız yerine getirilmesi,
- * Yapılan iyiliğin gönül hoşluğuyla yapılması,
- * Ödemenin yapılması istenen kimseye verilip bir başkasına verilmemesi.

Sevap kazanmak isteyen kasadar veya vekîl-i harç bu şartlara uymalıdır. Sevap, Allah’ın bir fazlı ve ihsanı olup onu dilediğine verir.

Görüldüğü gibi burada hem iyilik ve hayır, hem de takvâ hususunda bir yardımlaşma vardır.

Veren kimsenin, gönül rahatlığı içinde vermesi, cimri davranmaması, verdiği karşı güleryüzlü olması, onu mahcup duruma düşürmemesi, başa kakmaması gibi temel ahlâkî kurallara riâyet etmesi gerekir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, özellikle

başkası namına veren vekîl-i harç için bir takım önemli hatırlatmalar yapmıştır. Çünkü başkası namına verenlerde cimri davranışlar çok görülür. Başkasının malında cimrilik ise, cimriliğin en kötüsü ve en sevilmeyenidir. Çünkü böyleleri cimriliği tabiat haline getirir, kendi mallarında hiç cömertlik yapmazlar. Bu durum, başkasının malını harcamada hassas davranmak gibi ahlâkî bir tavırla karıştırılmamalıdır. Çünkü bu ikinci tutum fazilettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasadar, mal sahibinin verdiği yetkileri kullanma hakkına sahiptir.
2. Allah’a itaat ve hayırda ortak olanlar, sevapta da ortakdırlar.
3. Sevapta ortaklık, mutlak eşitliği gerektirmez. Sevabın aslında ortaklık esastır.

22- باب النصيحة

NASİHAT

Âyetler

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

1. “Mü’minler ancak kardeşirler.” Hucurât sûresi (49), 10

Bu âyetin devamında **“Öyle ise dargın olan kardeşlerinizin arasını düzeltin, Allah’dan sakının ki size acısın”** buyrulur.

Kardeşlik, karşılıklı birbirlerine hayırlı ve faydalı olmayı, birbirine yardım etmeyi, birbirinin sevinç ve kederine ortak olmayı gerektirir. Bunlar ise, aşağıda gelecek olan ilk hadisin açıklamasında görüleceği gibi nasihatten sayılır.

Bu âyette anılan din kardeşliği, İslâm nazarında neseb ve kan kardeşliğinden daha önemli ve sağlam görülerek öne geçirilmiştir. Dinin bir prensibi olmak üzere, neseb kardeşliği, dini, İslâm’ı inkâr halinde bir kıymet ifade etmez ve kopar. Ama din kardeşliği neseben kardeşi olan birini reddetmekle sona ermez, devam eder. Burada kardeş tabirinin kullanılması belîğ bir teşbihtir. Çünkü, insanların birbirine en yakın olanları, bir anne ve babadan meydana gelen kardeşlerdir. Doğum hayatın kaynağıdır. İman ise, ebediyyen bâkî olmanın kaynağıdır. O halde ebedî olan, geçici olandan daha üstün olacaktır.

Din kardeşliği ile ilgili âyet ve hadisler, bu kitapta bir çok vesile ile tekrar edilir. Yeri geldikçe her biri hakkında, bulunduğu konuya uygun açıklamaları vermeye çalışacağız.

Dinde kardeşliğin gereği, iki fert ve veya iki mü'min cemaat birbirlerine darıldıkları veya araları bozulduğu takdirde, hemen aralarını bulup barıştırmaktır. Aksi takdirde kardeşlikleri zayıflar, kuvvetleri kaybolur, kâfirlere karşı mücâdele güçleri kalmaz.

أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

2. “Ben size öğüt veriyor, sizin iyiliğinizi istiyorum.” A'râf sûresi (7), 62

Bu âyet-i kerîme, Nuh *aleyhisselâm*'dan haber vermekte olup tamamının anlamı şöyledir: **“Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve Allah tarafından gelen vahyile sizin bilemeyeceklerinizi biliyorum.”**

Bütün peygamberlerin risâleti birdir. Bütün peygamberler Allah'dan aldıkları vahyi insanlara tebliğ edip, ulaştırmışlardır.

“Size nasihat ediyorum” demek, size olgunluk ve kemâl yolunu gösteriyorum, iyiliğinizi ve hayrınızı arzu ediyorum, samimiyetle kurtuluşunuzu istiyorum demektir. Nasihatın üç şartı olduğu söylenir:

*Müslümanların uğradığı musibetlere kalben üzülmek,

*Müslümanlara nasihat etmekte bıkmıp usanmamak,

*İnsanlar gerçekleri bilmeseler ve hatırlatmayı hoş görmeseler bile, onlara kurtuluş yollarını göstermek.

وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ

3. “Ben sizin için emin bir nasihatçiyim.” A’râf sûresi (7), 68

Bundan önceki âyetle aynı mâhiyette olup, peygamberlerin ümmetleri ve insanlık için birer nasihatçı olduklarını ve onların Allah’ın birliğine, tevhîd akidesine davet ettiklerini bu defa Hûd *aleyhisselâm*’ ın dilinden bildirmektedir. Peygamberler “**emîn**” yani kendilerine çok güvenilen kimselerdir. Onlar, her şeyden önce risâletin tebliğinde emin olup, asla yalan söylemezler. Bu durum istisnasız bütün peygamberler için böyledir.

Hadisler

183- قَالَأَوَّلُ : عن أبي رُقَيْة تَمِيم بن أَوْس الدَّارِي رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « **الدِّينُ النَّصِيحَةُ** » قُلْنَا : **لِمَنْ ؟** قَالَ « **لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ** » رواه مُسْلِم

183. Ebû Rukayye Temîm İbni Evs ed-Dârî *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* :

“Din nasihattır” buyurdu. Biz kendisine:

– Kimin için nasihattır? dedik. Peygamber Efendimiz:

- **“Allah, Kitabı, Resûlü, mü'minlerin yöneticileri ve tüm müslümanlar için nasihattır”** buyurdu. Müslim, İmân 95. Ayrıca bk. Buhârî, İmân 42; Ebû Dâvûd, Edeb 59; Tirmizî, Birr 17; Nesâî, Bey'at 31, 41

Temîm İbni Evs ed-Dârî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Rukayye künyesiyle anılır. Bu künyeyle anılmasına sebep olan Rukayye adındaki kızından başka çocuğu olmamıştır. Temîm, İslâm ile şereflenmeden önce hristiyandı. Hicretin dokuzuncu senesinde müslüman oldu. Mescidde ilk kandili o yaktı. İlk kıssa anlatanın o olduğu ve bu konuda Hz. Ömer'den izin istediği, onun da kendisine bu izni verdiği söylenir.

*Temîm, Medine'de ikâmet etmekteydi. Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Suriye'ye göçtü. O zamanlar Suriye toprağına dahil olan Filistin'de yerleşti. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine Kudüs'ün yanında bir köy olan Aynûn'u iktâ*

arazisi olarak ayırmış ve onun eline de yazılı bir belge vermişti.

Temîm, çok teheccüd namazı kılardı. Bir gece kalkmış, Kur'an'ın bir âyetini okuyarak sabaha kadar rükû etmiş ve ağlamıştı. Bu âyetin anlamı şöyledir: “Yoksa kötülük işleyen kimseler, ölümlerinde ve diriliklerinde kendilerini, inanıp yararlı iş işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar” [Câsiye sûresi (45), 21].

Temîm, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den 18 hadis rivayet etmiştir. Müslim'in Temîm'den naklettiği tek hadis budur. Buhârî'de hiç hadisi yoktur. Fakat Sünen'lerde rivayetleri yer almaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Nasihat, Arap dilinin en kapsamlı kelimelerinden biridir. Bazı dil bilimciler, Arapçada nasihat ile felah kelimeleri kadar dünya ve ahiret hayırlarını bünyesinde toplayan kelime olmadığını söylerler.

Nasihat sözlükte öğüt vermek, iyi ve hayırlı işlere davet, kötü ve şer olan şeylerden nehyetmek, bir işi sadece Allah rızası için yapmak, yırtık olan

elbiseyi dikmek, balı mumundan süzüp arındırmak gibi çok çeşitli ve muhtevalı mânalar ifade eder.

Hadisin anlamı **“Dinin direği ve dini ayakta tutan nasihattır”** demektir. Buna göre nasihat, neredeyse din ile aynı manada kullanılmış gibi bir intibâ vermektedir. Bu, konunun önemini anlatması açısından böyledir. Nitekim, **“Hac Arafâttır”** (Tirmizî, Tefsîru sûre (2); Ebû Dâvûd, Menâsik 68) hadisi de, haccın temelini ve hac sayılmasının şartının Arafât'ta bulunmak olduğunu, Arafât'ta bulunmayanın haccının olmayacağını anlatır.

Nasihat hadisi, **cevâmiü'l-kelim** denilen, az sözle pek çok mânalar ifade eden hadislerden biridir. Bu sebeble İslâm âlimleri, nasihat hadisini, İslâm'ın esasını oluşturan hadislerden biri ve en önemlisi kabul ederler.

Bu kısa açıklamalar, nasihatın, dilimizde çokça kullanılan, büyüğün küçüğe verdiği sözlü öğütlerden ibaret olmadığını ortaya koymuş oluyor.

Şimdi nasihatla kastedilen geniş ve kapsamlı mânalara ve anlatımlara, hadiste zikredilen esaslar dahilinde açıklamalar getirebiliriz.

a. Dinin Allah için nasihat oluşu: Bir mü'min için öncelikler vardır. Bunların başında Allah'a

iman, ilk sırada yer alır. Tabiî ki Allah’a iman, sadece “inandım” demekle yerine gelmiş olmaz. Nitekim âyet-i kerîmede: **“İnsanlar “inandık” demekle, imtihandan geçirilmeden bırakılacaklarını mı sandılar?”** [Ankebût sûresi (29), 2] buyrulur. İşte dinin Allah için nasihat oluşunun ilk basamağı Allah’a imandır. O’na şirk koşmamak, O’na kulluk ve ibadette ihlâslı davranmak, daima Allah’a itaat üzere olmak, O’na isyandan şiddetle kaçınmak, Allah için sevmek, Allah için buğz etmek, Allah’a itaat edene dost, isyan edene düşman olmak, Allah’ı inkâr edenlerle cihad etmek, nimetlerine şükretmek, insanları bu sayılan vasıflara dâvet ve teşvik etmek, bütün insanlara nezâket göstermek; işte bunlar Allah’a iman gereği ve dinin Allah için nasihat oluşunun îcabıdır. Müslümanın bütün söz ve davranışlarında bunların gereğini yerine getirmesi, hem dünyada hem de âhirette kendisine fayda verir.

b. Dinin Allah’ın Kitabı için nasihat oluşu: Allah’ın Kitabından maksat Kur’ân-ı Kerîm’dir. Bir müslüman, bütün semavî kitapların Allah katından indirildiğine, Kur’an’ın o kitapların sonuncusu ve onlara şahit olduğuna inanır. Bu konudaki inanç temelleri şunları da içine alır: Kur’an’ın Allah kelâmı olduğu, Allah tarafından gönderildiği ve yine O’nun tarafından korunacağı,

kul sözlerinden hiçbirinin ona benzemediği, kullardan hiçbirinin onun bir benzerini getiremeyeceği gerçeklerini kabul edip inanmak. İşte bütün bunlar, Kur'an'a yönelik inanç esaslarıdır.

Dinin Kur'an için nasihat oluşuna şu prensipleri de ilâve etmemiz gerekir: Kur'an'ı okumak ve hıfzetmek. Çünkü Kur'an'ı okumakla ilim ve irfan kazanılır; nefis temizliği ve gönül saflığı elde edilir; insanın takvâsı artar. O halde Kur'an'ı okumak, sadece lafzını okuyup sevap kazanmak değil, Kur'an bilgisine sahip olmaya gayret etmek anlamındadır. Şunu da hemen ifade edelim ki, Kur'an okumakla insan büyük sevap kazanır ve Kur'an kendisini okuyana şefaatçi olur. Ancak bunların tahakkuk etmesi için bir takım şartların yerine getirilmesi gerekir.

Kur'an okurken ona saygı ve ta'zim göstermek, tecvidine ve âdâbına riâyet ederek okumak, harflerinin hakkını vermek, huşû içinde okumak gerekir. Bu konu, Kur'an'ın kıraati ile ilgili kitaplarda genişçe ele alınır.

Kur'an'ı okurken mânalarını düşünmek, âyetlerin mahiyetini anlamaya çalışmak icab eder. Nitekim Allah Teâlâ: **“Bunlar Kur'an'ı**

düşünmezler mi? Yoksa kalbleri kilitli midir?”
[Muhammed sûresi (47), 24] buyurarak bizi uyarır.

Kur’ân-ı Kerîm’i müslüman nesillere öğretmek, Kur’an’ın korunması konusunda onlara mes’uliyetlerini hissettirmek, ona dil uzatanlara karşı müdafaa görevini yerine getirmek, her müslümanın vazifesidir. Kur’an’ı öğrenmek ve öğretmek bizler için izzetin, şerefın ve saadetin önemli bir vesilesidir. Peygamber Efendimiz “*Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve öğretenlerinizdir*” (Buhârî, Fezâilü’l-Kur’ân 21) buyurmuşlardır. Bütün müslümanların Kur’an’ı okumayı öğrenmeleri ve ayrıca onu anlamaya çalışmaları, üzerlerine düşen önemli görevlerden biridir. Bütün yeryüzü müslümanları, buna özel bir ilgi ve ihtimam göstermelidirler. Çünkü bu konu, müslümanların müştereklerinin başında gelir.

Kur’an’ı anlamak ve onunla amel etmek esastır. Anlama azmi olmadan ve sevap kazanma duygusundan mahrum olarak sadece okumak ve amel etmeksizin sadece anlamak bir hayır ve fazilet olarak kabul edilemez. Amel edilmeyen bilgi fayda vermediği gibi hoş da karşılanmaz. Allah Teâlâ: “**Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyi söylüyorsunuz? Yapmadığınız şeyi söylemeniz Allah katında**

büyük gazaba sebep olur.” [Saf sûresi (61), 2-3] buyurur.

Kur'an ilimlerinin her birini öğrenmek, neşretmek, muhkemini, müteşâbihini, nâsih ve mensûhunu, umum ve hususunu bilmek de ümmet üzerine farz olan hususlardır. Bu konularda âlim yetiştirilmezse topyekün ümmet sorumlu olur.

Buraya kadar ana hatlarına işaret etmeye çalıştığımız hususlar, dinin, Kur'an için nasihat oluşunun çerçevesini meydana getirir.

c. Dinin Allah'ın Resûlü için nasihat oluşu: İslâm, Allah katından insanlığa gönderilen son din, Kur'an son kitab olduğu gibi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de en son peygamberdir. Bir mü'minin Peygamber Efendimiz'le ilgili inancı şu esasları da ihtiva etmelidir. Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu kalb ile tasdik, dil ile ikrar etmek. Allah Resûlü'nün Kur'an ve sahih sünnetle getirip bildirdiklerine iman etmek. Onu sevip itaat etmeyi, Allah'ı sevip itaat etmek gibi kabul etmek. **“Ey Muhammed de ki: “Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 31]; **“Peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiş olur”** [Nisâ sûresi (4), 80] gibi Kur'an âyetleri

bunun delîlidir. Allah'ın Resûlü'nü dost edinenleri dost, düşmanlarını düşman bilmek. Ehl-i beytini ve ashâbını sevmek, Peygamber'e inanmanın gerekleridir.

Hız. Peygamber'in sünnetini ihya edip hayata geçirmek, bid'attan ve bid'atçılardan kaçınmak, İslâm'ın dâvetini yeryüzüne yaymak, sünnet ilimlerini öğrenmek, bunları başkalarına da öğretmek, ilmi öğrenir ve öğretirken edeblerine riâyet etmek, âlimlere saygı göstermek, terbiye ve nezâket kâidelerine uymak, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*' in ahlâkıyla ahlâklanıp edebiyale edeplenmek gibi görev ve sorumluluklar, her müslümanın hassasiyetle uyması gereken esaslardır.

Belli başlılarını sıralamaya çalıştığımız bu prensipler, dinin, Allah'ın Resûlü için nasihat oluşunun ne anlam ifade ettiğini ortaya koyar.

d. Dinin mü'minlerin yöneticileri için nasihat oluşu: Hadiste geçen “**eimme**” tabirini, yöneticiler diye tercüme ettik. Esasen bu kelime, “**imam**” kelimesinin çoğuludur. İmam ise, toplumun önünde bulunan ve onlara önderlik yapan, toplumun da kendisine uyduğu kişidir. Daha özel anlamıyla imam, İslâm ümmetinin başında bulunan liderdir. Ümmet denilmesinin sebebi de, bir imama

tabi olduklarındandır. Bu lidere imam, halife, emir, sultan ve bunlara benzer isimler verilmiştir. Hangi adla anılırsa anılsın, imam, ümmetin önünde onlardan sorumlu olan ve onları yöneten kişidir. Toplum içinde devletin yöneticisi adına hüküm verme yetkisine sahip kılınan herkes, her seviyedeki yönetici bu tabirin kapsamına girer. Ayrıca toplumda doğruyu ve yanlışlı bildirme vazifesiyle mükellef olan âlimler, insanlara örnek olması gereken mürşidler ve muslihler de bu tabirin muhtevasına dahildirler.

Muhteva tesbitini yaptıktan sonra, konunun esasına yönelik açıklamalara geçebiliriz.

Müslümanları yönetenler, onların işlerinin başına geçenler, müslümanlardan olmalıdır. Çünkü müslümanların kendilerini yönetenlere itaat etmeleri bir farîza, bir vecîbe, bir zorunluluktur. Müslüman olmayanlara nasıl itaat edilebilir? Allah Teâlâ şöyle emreder: **“Ey iman edenler, Allah’a itaat edin, Resûle itaat edin ve sizden olan buyruk sahibi yöneticilere itaat edin”** [Nisâ sûresi (4), 59]. Bizlerin yöneticilere nasihatımız, onlara karşı vazifemiz, kendilerinin iyi ve dürüst olmalarını, doğru yolu bulmalarını, adaletli davranmalarını istemektir. Onlara karşı saygımız ve sevgimiz, şahıslarını tanımamıza veya birtakım özel işlerimizi onlar vasıtasıyla

gerçekleştirmemize bağı olamaz. Böyle bir saygı ve sevgi dinimiz nazarında makbul de sayılmaz. Yöneticilerin âdil idareleri altında bütün islâm ümmetinin birliğini ister, bunun için gayret ederiz. İslâm ümmetinin parçalanmışlığı yüreğimizi yaralar; insanların zâlim yöneticilerin zulmü altında inlemesi, içimizi parçalar. Bu sebeble “yeryüzünü, Allah’ın hâlis kulları, gerçek mü’minler idare etmelidir” deriz ve bunun tahakkuku için var gücümüzle çalışmamız gerektiğine inanırız.

Dinin idareciler için nasihat oluşu, şu prensipleri de içine alır:

*Hak üzere oldukları sürece onlara yardımcı olmak, hakdan ayrılmamaları yönünde onları uyarmak, yaptıkları yanlışları hatırlatmak, bunları yaparken kendilerine karşı yumuşak ve nezâket kâideleri içinde davranmak, yöneticilerine nasihatkâr olmayan, zâlime “sen zâlimsin” demeyen, nasihatçıların ağzı kilitlenmiş, hak söze karşı da kulakları tıkanmış olan bir ümmette hayır olmayacağını bilmek.

*Emir olan kişinin arkasında namaz kılmak, ona toplamakla yükümlü olduğu zekâtı vermek, onunla birlikte cihada gitmek, kendisine hayır dua etmek, yalancı övgülerle onu aldatmamak.

*İşaret ettiğimiz bu noktalar, dinin imamlar yani yöneticiler için nasihat oluşunun neler ihtiva ettiğini ortaya koyar. Bunların izahı ve uygulama safhası ile ilgili açıklamaların yeri burası değildir. İslâmî ilimlerin her birinde, ilgili oldukları bölümlerde konuya gereken önem ve hassasiyet gösterilir. Ancak doğrudan doğruya devlet yönetimiyle ilgili eserler de telif edilmiştir. Belli başlı bilgileri bu çeşit eserlerde bir arada ve topluca bulabiliriz.

Âlimler, mürşidler ve muslihleri de toplumun önderi ve yöneticileri olarak kabul edenler bulunduğunu söylemiştik. Buna göre, **Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetinin anlaşılıp hayata geçirilmesinde âlimlerin sorumlulukları çok büyüktür. Onlar Kitap ve Sünnet'in emir ve yasaklarını, kendi heva ve hevesleri, sapık düşünce ve anlayışları doğrultusunda çarpıtmaya çalışanlara karşı koyma ve onların yanlışlarını, hatalarını ilmî bir tarzda reddetme mes'uliyeti taşımaktadırlar.** O halde öncelikle âlimler, mürşid ve muslihler dini çok iyi bilip, kendileri salah bulmuş olmalıdırlar. **Kendileri salah bulmayanların başkalarını ıslah etmeleri mümkün olmaz.**

Din âlimleri, toplumu yöneten idarecilere, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünneti yönünde nasihat etmeyi ve kendilerini hakka davet etmeyi büyük ve şerefli bir görev saymalı, bu hususta görevlerini yerine getirmezlerse, Allah katında en büyük sorumluluktan kaçmış olmanın cezasını çekeceklerini bilmelidirler. Çünkü “*En büyük cihad, zâlim idareciye karşı hakkı haykırmaktır*” (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Bey'at 37). Bunu yerine getirmediği gibi, zâlimlerin zulümlerine ortak olan, onları tutan, azgınlıklarına göz yuman, zalimlere övgüler yazanlar Allah katında nasıl makbul olabilir ve Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda nasıl hesap verebilirler?

Gerçek âlimler, her asırda ümmete yol ve yön göstermiş, toplumu sapmaktan korumuş, yöneticileri de gerektiği şekilde îkaz etme görevini yerine getirmişlerdir. Bunu yapmayanların bulunuşu, bütün ulemayı, muslihleri ve mürşidleri suçlamayı gerektirmez, gerektirmemelidir. Çünkü âlimlere her asırda şiddetle ihtiyaç duyulmuştur. Ümmete düşen görev, gerçek âlimlere tâbi olmaktır.

e. Dinin tüm müslümanlar için nasihat oluşu: Bütün müslümanların âlim olması, âlim olanlarının da her şeyi bilmesi mümkün değildir. Her yaştan,

her renkten, her ırktan, her cinsten ve her seviyede insanıyla ümmet bir bütündür. Burada herkesin birbirine karşı vazife ve mes'uliyetleri vardır. İşte bunları öğrenmek, öğretmek, din ve dünyalarına ait faydalı olan şeyleri insanlara göstermek, onlara yardımcı olmak, kusurlarını örtmek, onlara eziyet etmemek, iyilikleri emir, kötülükleri nehyetmek, başkalarını aldatmamak, haset etmemek, hürmet, şefkat ve merhameti aralarında yaymak, kendisi için arzu ettiklerini onlar için de istemek, kendi nefsi için arzu etmediklerini onlar için de istememek, canlarını, mallarını, ırz ve namuslarını korumak ve müdafa etmek, dinin bütün müslümanlar için nasihat oluşunun gereğidir.

Bu açıklamalardan sonra, nasihatın din ve İslâm anlamına kullanıldığını söyleyebiliriz. Başlangıçta ifade ettiğimiz ve bu açıklamalarla görüldüğü üzere nasihat, yaygın olarak anlaşıldığı gibi sadece “öğüt vermek” anlamında kullanılmış değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nasihat dinin emirlerinden olup farz-ı kifâyedir. Gücü yeten herkes, gücünün yettiği nisbette nasihatten sorumludur.

2. Nasihat sadece “öğüt vermek” değil, dinin bütün emir ve yasaklarını ihtiva eden bir mâna taşır.

3. Müslümanlar bir imamın önderliğinde Allah, Kur'an ve Resûl inancına dayalı ümmet olma azmi, gayreti ve kararlılığı içinde bulunmak ve neticede yeryüzünde bunu gerçekleştirmekle mükelleftirler.

4. Nasihatı kabul edilecek kişinin nasihat etmesi vâcib olur.

5. Nasihat edene bir kötülük geleceğinden korkulursa, onun nasihatı terketmesine ve şartlar teşekkül edinceye kadar beklemesine ruhsat vardır.

184- الثَّانِي : عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى : إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالتُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ . متفقٌ عليه .

184. Cerîr İbni Abdullah *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ' e namazı tam olarak kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, her müslümana nasihat etmek üzere biat ettim.

Buhârî, İmân 42, Mevâkîf 3, Zekât 2; Müslim, İmân 97-98. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 6,17

Açıklamalar

Burada, İslâm'da farz kılınan ibadetlerden sadece namaz ve zekât biat esnasında söz konusu edilmiştir. Bunun sebebi, bedenî ibadetlerin en önemlisinin namaz, mâlî ibadetlerin en önemlisinin zekât olmasıdır. Bu ikisi, bedenî ve mâlî ibadetlerin esasıdır. Ayrıca, kelime-i şهادetten sonra, başta gelen iki temeldir. Oruç da namaz gibi bir bedenî ibadet olup, sadece senede bir ay olmak üzere Ramazanda farzdır. Namazın günde beş vakit farz oluşu, onun önemini artırmaktadır. Burada zikredilmeyen hac ibadeti ise, hem mâlî, hem bedenî ibadet sayılır. Hac, insana ömrü boyunca bir defa farzdır. Zekât ise, her sene maldan verilmesi gereken miktar olup, her yıl tekrar eden bir farzdır. Bu sebeble, bir mâlî ibadet olarak zekât, hacdan daha önceliklidir.

Nasihat hakkında bir önceki hadiste yeterli bilgi verilmişti. Bu hadis, 1216 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadetler müslümanın hayatında önemli bir yer tutar. Devlet başkanı, biat esnasında ibadet etme şartını arayabilir, hatta öne geçirebilir.

2. Nasihat, dinin önemli emirlerinden biridir. Peygamberimiz sahâbeden biat alırken nasihatkâr

olma, yani müslümanlara karşı samimi, gönülden ve hayırlı davranma şartını da aramıştır.

185- الثَّالِثُ : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

185. Enes radıyallahu *anh'* den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz, kendisi için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olmaz.”

Buhârî, İmân 7; Müslim, İmân 71-72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, İmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

Hadisimiz, mü'minler arasındaki kardeşlik duygularının ne kadar ileri seviyede bulunması gerektiğinin bir sembolüdür. Gerçek mü'min, kendisi için arzu ettiği iyilik ve hayrı, din kardeşi için de aynen arzu eder ve ona karşı bir haset, çekememezlik duygusu içinde olmaz.

Biz hadiste geçen **“mü'min olmaz”** karşılığındaki lafzı, **“Gerçek anlamda iman etmiş olmaz”** şeklinde mahiyetine uygun tarzda tercüme

ettik. Çünkü kastedilen budur. Söyle ki: **Falan kimse insan değildir**, dediğimizde onun insanlıktan çıktığını kastetmediğimiz, sadece insanî niteliklerinin noksan olduğunu anlatmak istediğimiz gibi kendisinde bu nitelik bulunmayan kimse mümin değildir demek de, o iman dairesi dışına çıkar anlamına gelmez. Nitekim bu hadisin bir rivayetinde **“kul, gerçek imana ulaşamaz”** (İbni Hacer, *Fethü'l-Bârî*, I, 112) şeklindedir. Buradaki **“gerçek iman”**dan maksat, imanın kemâlidir.

Mü'minin, din kardeşinde de bulunmasını istediği şey, hayırlı bir nimet cinsinden olmalıdır. Yoksa, kendi başına gelen bir belayı, bir kötülüğü din kardeşi için arzu etmek, asla câiz değildir. Hadisin bir rivayetinde, (Nesâî, *Îmân* 19) istenen şeyin hayır olması gerektiği tasrih edilmiştir. Çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi **hayır, Allah'a itaatın her çeşidini, dünya ve âhiretle ilgili her meşrû işi içine alan bir kelimedir.**

Hadisten anlamamız gereken bir başka önemli husus şudur: Kişinin kendi nefsi için dilediği bir şeyin aynısının, yani o şeyin bizzat kendisinin, din kardeşine verilmesini arzu etmesi değil, bir benzerinin ona da nasib olmasını dilemesidir. Çünkü bir şeyin bir tek olan aslı iki kişide bulunmaz. O halde, kendi elinde bulunan nimet

ondan alınmadan veya noksanlaşmadan, din kardeşine de böyle bir nimetin verilmesini istemek kastedilmektedir. Bu ise, gerçek müminlerin gösterebileceği bir olgunluktur. Müminin, kendisi için kötü gördüğü şeyleri, din kardeşi için de kötü görmesi aynı şekilde imanın kemâlindendir.

Hadisin bizzat kendisi ve bu vesileyle açıklanan hususlar birer iyilik ve hayır oldukları için nasihat kapsamına girerler. Bu hadis, 238 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâmil iman sahibi olanlar, kendileri için arzu ettikleri şeyleri din kardeşleri için de arzu ederler.
2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği şey, iyilik ve hayır cinsinden olmalıdır.
3. Din kardeşimizde olmasını istediğimiz şey, sahip olduğumuzun bizzat kendisi değil, bir benzeridir.
4. Müminler için hayır istemek, dinde nasihatten sayılır.

23- باب الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

İYİLİĞİ EMİR KÖTÜLÜKTEN NEHİY

Âyetler

قال الله تعالى: { وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ }

1. “Sizden hayra çağırın, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun.

Âl-i İmrân sûresi (3), 104

Riyâzüs-sâlihîn müellifi İmam Nevevî, bu eserde o kadar güzel ve hassas bir usûl takip etmiştir ki, okuyucu, eserin kitap ve bab başlıklarını iyice düşünmek, mahiyetini güzelce anlamakla, onlardan sonra getirilen âyet ve hadislerin muhtevasını daha derinlemesine kavrayabilir. Burada da “nasihat”dan sonra bu konunun getirilmesi çok anlamlıdır. Neden nasihat ve nasıl nasihat, sorusunun cevabı bu kısımdır. Çünkü **“el-emr bil-maruf ve’n-nehy ani’l-münker”** dinin temellerindendir. Nasihatte aslolanın bunlar olduğunu daha önce açıklamıştık. Şimdi, **“ma’rûf”** ve **“münker”**in ne olduğunu, etraflıca öğrenmiş olacağız.

Daha önce açıklamasına geniş yer verdiğimiz **“hayır”**, din veya dünya ile ilgili bir iyiliği ihtiva eden her şeydir, yani tevhîd akidesine, İslâm’a uygun olan her söz, iş ve davranıştır.

Dilimize **“iyiliği emir kötülükten nehiy”** diye aktarabildiğimiz **“el-emr bi’l-maruf ve’n-nehy ani’l-münker”**, **“hayr”**ın mühim kısmını teşkil eder.

Ma'rûf, İslâm'ın iyi olarak kabul ettiği ve Allah'a taatin içinde saydığı her şeydir. **Münker** ise bunun zıddı olup, İslâm'ın iyi saymadığı, dinin emirlerine aykırı bulduğu ve Allah'a karşı ma'siyet olarak gördüğü şeylerdir.

Ma'rûf'un ve münkerin ölçüsü, bunların Kur'an ve Sünnet'le belirlenmiş olmasıdır. Başka bir ölçü ile bunları tayin ve tesbite yönelmek, nefsîliğe, hevâ ve hevese uymak olur. Bunun bir sonu yoktur, neticesi ise tefrikadır. Nitekim bir sonraki âyet bunu açıklığa kavuşturmaktadır; **“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın. İşte onlar, evet onlar için büyük bir azab vardır”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 105].

Ma'ruf'u emir ve münkerden nehiy vazifesi, müslümanlar üzerine bir farzdır. Bunun farziyeti Kitab ve Sünnet'le sabittir. Aynı zamanda bu farz, İslâm'ın en büyük farzlarından biri ve dinin temelidir. İslâm nizamı bu sayede kemâle erer ve yücelir. Şu kadar var ki, bu vazifeyi yerine getirecek bir grup teşekkülü farz-ı kifâyedir. İslâm ümmeti, bu görevi yerine getirecek bir cemaat yetiştirmek mecburiyetindedir. Bu yerine getirilmediği takdirde, bütün ümmet mes'uliyetten kurtulamaz.

Ma'ruf'u emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek olanlar, öncelikle İslâm'ı iyi bilen âlimlerdir. O halde, ümmetin her sahada âlimler yetiştirmesi gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, ümmet olabilmenin ilk esası, bir imamın bir liderin önderliğinde hükmî şahsiyete kavuşmaktır. Şayet bu yoksa, müslümanlar öncelikle onu yerine getirmekle mükelleftirler. Âlimlerin veya en faziletli kabul ettikleri kişilerin önderliğinde cemaat olma şuurunu geliştirirler. Bu fâliyetin yapılması ve ümmet olma azmi içinde bulunulması bile, ma'rufu emir ve münkerden nehyin içine girer. Yani bir mânada **herkes ferdî müslüman kalamaz, mutlaka İslâm cemaatinin bir uzvu olmak zorundadır.** Hiçbir müslümanın bu düşünceye ve faaliyete karşı olmaması gerekir. Çünkü buna karşı oluş ma'rufun yanında yer almak değil, münkere yardım etmektir. Oysa Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir. Kötülüğü emreder, iyilikten menederler”** [Tevbe sûresi (9), 67]. Mü'minlerin bu yöndeki nitelikleri ise şöyle anlatılır: **“İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velileridir. İyiliği emrederler, kötülükten menederler”** [Tevbe sûresi (9), 71]. Böylece Allah Teâlâ, mü'minler ile münafıkların farkının ma'rufu emir ve münkerden nehiy

konusunda ortaya çıktığını bize apaçık bildirmektedir. Şu âyet, yeryüzünde İslâm hükümlerine olunca, inananların nasıl davranmaları gerektiğini şüpheyi düşmeyecek açıklıkla ifade eder: **“Onlar, öyle kimselerdir ki, kendilerine yeryüzünde iktidar verdiğimiz takdirde, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar”** [Hac sûresi (22), 41]. Müslüman bir yönetimin görevlerinin başında iyiliği emir, kötülükten nehy gelir. Bunun anlamı, yeryüzünde iyilikleri yaymak, kötülöklere ise engel olmaktır. Bunun için gerekli bütün müesseseleri kurmak yönetimin başta gelen görevidir.

İyiliği emir ve kötölükten nehiy görevi, sadece bunun için hazırlanmış bir cemaate, yetişkin bir ekibe mi hastır? Fertlerin bireysel olarak sorumlulukları yok mudur?

Açıklamaya çalıştığımız Âl-i İmrân sûresi 104. âyeti, ümmete bir farz yüklemektedir, bu ise iyiliği emir, kötölükten nehiy ile ilgili bir cemaatin bulunmasıdır. Çünkü âyette **“hepiniz böyle olunuz”** denilmemiş, **“sizden bir grup, bir cemaat bulunsun”** denilmiştir. Şu kadar var ki, bu konuyla ilgili yegane nas bu âyetten ibaret değildir. Bir kısmı aşağıda gelecek olan pek çok âyet ve

onların yanında pek çok sahih hadis, konumuzla ilgili başka hükümler de ortaya koymaktadır. Hemen ifade edelim ki, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi bütün inananlar için umûmî bir nitelik arzeder. **“Siz insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?”** [Bakara sûresi (2), 44]; **“Yapmadığınız şeyleri söylemek, Allah katında en sevilmeyen şeydir”** [Saf sûresi (61), 3] gibi âyetler, toplumun her ferdinin iyiliği emir, kötülükten nehiyle görevli olduğuna delil teşkil eder. Şu kadar var ki, cemaatin yapacağı veya yönetimin yapacağı görevler fertlerden beklenemez. Fert, gücünün yettiği ölçüde sorumludur. Bu sorumluluk fertlerin bilgileri, görevleri ve toplum içindeki mevkilerine göre de farklılık arzeder. Hiç kimse kendini bu sorumluluğun dışında tutamaz. **Her müslüman ferdin, gücü yettiği oranda iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi yapması ve İslâmî tebliğe katkıda bulunması ise farz-ı ayındır.** Tabii ki bütün bunlar, şer’î mükellefiyeti olan kadın ve erkekler içindir.

وقال تعالى: { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ }.

2. **“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz.”** Âl-i İmrân sûresi (3), 110

Bu âyet-i kerîme, Muhammed Ümmeti'nin en belirgin vasfının bütün ümmetlerin en hayırlısı, iyiliği emir ve kötülükten nehyetmenin ve yalnızca Allah'a iman ile tevhid akidesini sahiplenmenin, hayırlı ümmet sayılmanın sebepleri olduğunu ortaya koyar. Ayrıca bu âyet, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin, sadece devleti yöneten kişiye ait olmayıp, bütün mü'minlerin dolaylı ve dolaysız bir şekilde sorumlu olduklarını da açıklığa kavuşturmaktadır.

وقال تعالى: { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ } .

3. “Sen af ve kolaylık yolunu tut; iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.” A'râf sûresi (7), 199

İmam Ca'fer es-Sâdık diyor ki:

Allah Teâlâ, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*' e en üstün ahlâkı emretti. Kur'ân-ı Kerîm'de üstün ahlâkı, böylesine güzel toplayan bir başka âyet yoktur.

Hız. Peygamber, insanlarla muamelesinde kolaylığı seçer, zorluğa, öfke ve kırgınlığa yönelmezdi. Ayrıca, affetmek, herkesin günah ve kusuruna bakmamak da Allah Resûlünün âdetiydi. Çünkü o, böyle davranmakla emrolunmuştu.

Bununla beraber, iyiliği devamlı surette emretmesi, yapılması gerekli olan şeyleri yapması

ve yaptırması da kendisine Allah'ın bir emri, bir talimatı idi.

İyilik diye ifade ettiğimiz şeyler, insanların birbirlerine karşı yapılmasını güzel görüp hoş karşıladığı, vâcip veya câizliğini, gerekli veya iyi olduğunu kabul edip reddetmedikleri şeylerdir. Öte yandan insanlar arasında yaygınlık kazanmış her örf, her âdet ma'ruf, yani iyi de değildir. Hatta bunlar arasında öyleleri vardır ki, bâtıl ve çirkin de olabilir. O halde bunları iyice tanımak, birbirinden ayırmak icap eder. Bu şartla İslâm bunlara bir değer verir veya vermez. Bu sebeple dinimiz, toplumların örf ve âdetlerini tamamen reddetmeyip, onları ıslah yolunu tercih etmiştir.

Bu âyet-i kerîme, ahlâk ilmi, kanun koyma ve siyaset açısından oldukça kapsamlı bir düstur, bir temel kâide özelliği taşır.

وقال تعالى: { وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ } .

4. “İnanan erkekler ve kadınlar, birbirlerinin velisidirler. İyiliği emreder, kötülükten menederler.” Tevbe sûresi (9), 71

Velî, dost ve yardımcı olmanın gereği, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. Bu aynı zamanda mü'min olmanın da gereğidir. Çünkü, yukarıda ifade edildiği gibi, münafıklar bunun

aksini yapmaktadırlar. Dost olmak, birbirini sevmeye, birbirine muamelede ve birbirine kardeş olmada kalplerin ve gönüllerin birliğini ifade eder. İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın mü'minlerin en önemli görevi olduğu, yukarıdaki âyetlerin açıklamasında etraflıca belirtilmiştir.

وقال تعالى: { لَعْنُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } .

5. “İsrailoğullarından inkâr edenlere, Dâvud ve Meryem oğlu İsâ diliyle lânet edilmiştir. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mâni olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi.”
Mâide sûresi (5), 78-79

Bu âyet-i kerîme, peygamber çocuğu ve onun sülalesinden bile olsalar, kâfirlere lânet edilebileceğini gösterir. Nesep, soy-sop üstünlüğü lânetlenmeye engel teşkil etmez. Dâvud ve İsâ peygamberlerin lisanıyla lânet edilmiş demek, bu iki peygambere indirilmiş olan Zebur ve İncil’de lânet edilmiş demektir.

İsrâiloğulları’nın lânetlenme sebebi, Allah’a isyan etmeleri ve aşırı gidip haddi aşmaları, Allah’ın emir ve yasaklarına riâyet etmemeleri idi.

İsrâiloğulları, içlerinde kötülükleri işleyenlere engel olmuyorlar, gücü yetenler iyiliği emir, kötülükten nehiy görevini yapmıyorlardı. Oysa kötülüklere mâni olmak, onlar için de farz kılınmıştı. Bu vazifeyi yerine getirmemek, büyük günahlardan biridir. Hz. Peygamber, İsrâiloğulları günahlara dalınca, âlimlerinin onları bundan nehyettiklerini, onların ise vazgeçmediklerini, buna rağmen âlimlerin onlarla aynı mecliste ve aynı sokakta oturmaya devam ettiklerini, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda işi birbirlerine havale ettiklerini, beraberce yiyip içtiklerini, Allah'ın da kalblerini birbirlerine benzettiğini ve onları Dâvud ve İsâ peygamberlerin diliyle lânetlediğini belirtmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* I, 391.)

Kötüler ve kötülüklerle bir olmamak, onlara hoşgörü göstermemek ve kötülüğe karşı müsamahalı olmamak dinimizin temel prensiplerindendir. Burada bilinmesi gereken en önemli nokta, kötüyü ve kötülüğü tasvib etmeme gereğidir. **Kötülerle kurulacak ilişki, onları kötülüklerinden vazgeçirme gayesi taşımalıdır.**

وقال تعالى: { وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ } .

6. “De ki: Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin.” Kehf sûresi (18), 29

Hak, Allah Teâlâ’nın, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’ e vahyettiği hakikatlerdir. Kur’an, bu hakikatlerin tamamıdır. Peygamber Efendimiz’in sünneti, bu hakikatlerin hayata aksetmiş şeklidir. Kur’an’ın asla şüphe edilemeyecek bir kitap olduğu gerçeği ortaya çıktıktan, Hakk’ın da sadece Cenab-ı Hak katından geleceği kesinlikle bilindikten sonra artık dileyen buna inanır, dileyen inkâr eder. İnanan, doğruyu, güzeli, iki cihan saadetini bulur. İnkâr eden ise dünya ve âhirette hüsrana uğrar.

Âyetin ikinci kısmı âdeta bir tehdittir. Çünkü hak apaçık ortada iken, hâlâ inkâr yoluna sapmak, aklı, idraki kullanmamak, gözü, kulağı, kalbi ve gönlü gerçeğe kapatmak, kabul edilir şey değildir.

Mü’minlere düşen görev, hakka inanmak, ona tabi olmak, hakkı yaymak ve yeryüzüne hakim olmasına çalışmaktır. İşte bu, ma’rufu emirdir.

وقال تعالى : { فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ } .

7. “Emrolunduğun şeyi açıkça bildir.” Hicr sûresi (15), 94

Bu âyet Peygamber Efendimiz'e Allah'ın bütün emirlerini, Kur'an'ı, bütün insanlara ulaştırmasını, dini apaçık ortaya koymasını, hak ile bâtılın arasını ayırıp açıklamasını emreder. Esasen peygamberlerin görevi de budur. Fakat bu âyette, **“açıkça bildir”** sözünü ifade etmek üzere seçilen kelime **“sade'a”**, o kadar dikkat çekicidir ki, bu görevi sürekli hatta beyinlerini çatlatırcasına yapmayı ifade eder. O halde **“hak”** yani Allah'ın indirdiği gerçekler, ardı arkası kesilmeksizin topluma bildirilecek, tebliğ edilecektir.

وقال تعالى: { فَلَمَّا نَسُوا مَا دُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ
السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعِزِّهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ } .
والآيات في الباب كثيرة معلومة.

8. “Biz fenalıktan menedenleri kurtardık; zâlimleri de Allah'a karşı gelmekten ötürü şiddetli azâba uğrattık.” A'râf sûresi (7), 165

Bu âyet-i kerîme, daha önce geçenlerin âdeta bir neticesi niteliğinde olup, kötülöklere, fenalıklara mani olanların kurtuluşa erdiğini müjdelemektedir. Buna karşılık her türlü îkaza, tebliğe ve tehdide rağmen Allah'ın emirlerini dinlemeyenlerin şiddetli bir azaba uğrayacağını da haber vermektedir.

Hadisler

186- فالأَوَّلُ : عن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي الله عنه قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ » رواه مسلم .

186. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ i şöyle buyururken işittim dedi:

“Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir.” Müslim, Îmân 78. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, Îmân 17

Açıklamalar

Konunun başındaki âyetleri açıklarken, “ma’ruf” ve “münker”in ne olduğunu izah etmeye çalışmıştık. O bilgileri tekrar etmeyeceğiz.

Bu hadis, münkerin, kötülük ve fenalıkların nasıl değiştirileceği konusunda temel teşkil edici bir özelliğe sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevi, her müslüman mükellefi kapsayıcı niteliktedir. Bu

hadisin ifadesinden ve görevleri sıralayış tarzından, bunu bir kere daha açıkça anlamış oluyoruz. **İslâm âlimleri, genel anlamda olmak üzere, kötülükleri el ile değiştirmenin yöneticilerin, dil ile değiştirmenin âlimlerin; kalb ile değiştirmenin de bunlara güç yetiremeyen zayıfların, avamın görevi olduğunu söylerler.** Böylece, her seviyedeki müslümana düşen bir vazifenin bulunduğu ortaya çıkmış olur. Bununla beraber, her seviyedeki insan, bunların hangisine güç yetirirse onu yerine getirir de denilmiştir.

Müslümanlar, bu görevleri yerine getirecek bir yapıyı kurmak zorundadırlar. Çünkü, İslâmî hassasiyetlere sahip bir yönetim kadrosunu, doğruyu ve yanlışı, iyiyi ve kötüyü öğretilip öğütleyecek ilim erbabını ve bu hususlarda duyarlı bir halkı yetiştirmedikçe, vazifelerini yapmış sayılmazlar.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yapacak olanların, bunlara öncelikle kendilerinin uyması, sözlerinin tesirli olması açısından önemli ve gerekli ise de, zarûrî bir şart değildir. Bu niteliklere sahip olmayanlar, önce kendilerine emir ve nehiyde bulunur, sonra da başkalarından bunu isterler. Böylece iki vazifeyi birden yerine getirmiş olurlar.

Ma'rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini sadece bilenler yapar. Şu kadar var ki, emredilecek ma'ruf, herkesin bildiği dini farzlar ve nehyedilecek münker de bütün müslümanlarca bilinen yasaklar cinsinden ise, bu konuda bütün müslümanlar müşterektir. Şayet emirler ve nehiyeler, nâdir meseler ile ilgili veya ictihâdî konularda ise, mesele sadece âlimleri ilgilendirir. Âlimler de üzerinde ittifak hasıl olan konularla ilgili emir ve nehiyelerde bulunabilirler. İhtilaflı konulara girmezler.

İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesi yapan kimseler, İslâm'ın tebliğ metodunu iyi bilmelidirler. Nezâket, iyi muamele, yumuşak davranış, merhametle yaklaşma gibi genel esaslar, böyle kimselerde bulunması gereken temel vasıflardır. İmam Şâfiî:

“Din kardeşine gizlice öğüt veren kimse, gerçekten nasihat etmiş ve onu süsleyip sevindirmiş olur. Fakat alenî ve herkesin gözü önünde ona öğüt veren kimse, din kardeşini son derece küçültür ve batırır” der.

Kötülüklere mâni olup münkeri değiştirirken, elinde güç ve kuvvet bulunduran câhillere, şerrinden korkulan zâlimlere karşı son derece yumuşak davranılmalıdır. Aksi takdirde pek çok

fitnelere sebebiyet verilebilir; hayır yerine şerre vesile olunur.

Bir kötülüğü el ile değiştirmek, ona fiilî müdahalede bulunmak demektir. Meselâ haram kılındığı halde içki içen kimsenin içki kaplarını kırmak veya atmak, içkiyi dökmek ya da döktürmek, çalınmış bir malı sahibine geri vermek ya da verdirmek gibi işler böyledir. Ancak bunları yaparken, daha büyük bir kötülüğe sebep olunmaması gerektiği prensibi hep hatırlanmalıdır. **Eğer bir kötülüğü değiştirmek, kendisinin veya bir başkasının öldürülmesi gibi daha şiddetli bir fitneye sebep olarsa, elle değiştirmekten vazgeçip dil ile söylemeli, nasihat yolunu yeterli görmelidir. Şayet söylemek de aynı şekilde tehlike yaratacaksa, kalbiyle düzeltme yolunu tercih etmek gerekir.** Kalbiyle değiştirmek demek, o şeyi kerih görmek ve ondan tiksintmektir. Bu durum, bir kötülüğe mani olmak değilse de, elinden başka bir şey gelmediği için, bununla yetinilmesi câiz görülmüştür. Çünkü, insanın kendisini, bile bile tehlikeye atması, dinimizde helal bir davranış olarak kabul edilmez. Bazı âlimler, öleceğini bilse dahi münkere açıkça karşı çıkmak gerektiğini söylemişlerse de, bu görüş doğru bulunmamıştır.

İyiliği emir ve kötülükten nehiyde önemli olan bir hususa daha işaret etmemiz gerekir. Devleti yönetenler, yönettikleri birimler üzerinde nasıl yetkili ve o nisbette sorumlu ise, aile reisi de ailesinden ve velâyeti altında bulunanlardan aynı şekilde sorumludur. O halde, kişinin eşinde, çocuklarında, küçük kardeşlerinde ve hizmetinde bulunanlarda gördüğü kötülükleri, ma'rufu emir ve münkeri nehyin umûmî kâideleri içinde düzeltmesi üzerine bir vecibedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma'rufu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirecek bir yönetimi teşekkül ettirmek, bu vazifeyi îfâ edecek âlimler yetiştirmek ve bir cemaat oluşturmak müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir.

2. Hangi vasıtayla mümkünse ve hangisine güç yeterse münkeri, kötülükleri onunla önlemek her müslümanın üzerine vecibedir.

3. Toplumdaki kötülükleri önlemede, genel anlamda olmak üzere, el ile, yani fiilen engel olmak yöneticilerin; dil ile, yani tebliğ, öğretim, îkaz ve nasihatla engel olmak âlimlerin; kalben buğz etmek, kötülükten nefret etmek ve tiksинmek suretiyle karşı gelmek de halkın görevidir.

4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy, İslâm ümmetinin müşterek sorumluluğudur.

187- الثَّانِي : عن ابن مسعود رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخَلْفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ » رواه مسلم .

187. İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ'nın benden önceki her bir ümmete gönderdiği peygamberin, kendi ümmeti içinde sünnetine sarılan ve emrine uyan ihlâslı ve seçkin yakın çevresi ve ashâbı vardı. Bu samimi çevre ve ashâbından sonra, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıklarını yapan kimseler onların yerini aldı. Böyle kimselerle eliyle cihad eden mü'mindir, diliyle cihad eden mü'mindir; kalbiyle cihad eden de mü'mindir. Bu kadarcığı da bulunmayanda hardal tanesi ağırlığında bile iman yoktur.”
Müslim, İmân 80

Açıklamalar

Ümmet kelimesi, bir peygambere tâbi olan insanlar topluluğu demekse de, bazı kere, burada olduğu gibi, daha umûmî mânada peygamberin dine davet ettiği kimseleri ifade için de kullanılır. Bu mânaya kâfirler de dahildir. Bu sebeble müslümanlara **“ümmet-i icabet”**, kâfirlere de **“ümmet-i dâvet”** denilir.

Bir peygambere yakın olmak, onun ashâbı olmak veya ümmeti olmak, kendi içinde fazilet dereceleri ifade ederse de, her biri önemli ve kıymetli mertebelerdir. Hadiste geçen **“havâriyyûn”** tabirini **“ihlâslı ve seçkin yakın çevre”** şeklinde tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü bu kelimeyle kastedilenler, peygamberlere son derece sâdık ve bağlı olan gruptur. Bazıları, bu kelimenin, **“ensar”** yani peygambere yardımcı olanlar demek olduğunu söylerler. Bu mâna da uygundur. Ancak peygamberin ashâbı arasında bu nitelikte olmayanlar bulunabilir, hatta böyleleri çoğunlukta olabilirler. Ümmet ise çok daha farklı niteliklere sahip ve içinde her çeşit insanın bulunduğu büyük çoğunluğu ifade eder ki, geçmiştekileri, bugün yaşayanları ve gelecek olanları da içine alan bir tabirdir.

Bunlar arasında seçkin olanlar, o peygamberin sünnetine, yani gösterdiği hidâyete tâbi olan ve onun yolunu takib eden, emir ve yasaklarına

uyanlardır. Bunlara zıt hareket edenler, peygamberin sünnetinden sapanlar ise **“hulûf”** diye adlandırılırlar. **Hulûf**, kötü nesil anlamındadır. Buna karşılık **“halef”** tabiri de, arkadan gelen iyi nesil anlamını ifade eder.

Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulur:

“Onlardan sonra yerlerine öyle bir kötü nesil geldi ki, namazı bıraktılar, şehvetlerine uydular” [Meryem sûresi (19), 59].

Hadîs-i şerifte, kötü neslin vasfı, yapmadıklarını söylemek, emrolunmadıklarını yapmaktır diye özellikle belirtilmektedir. Böylece sapmanın nasıl ve nerelerde olduğunu öğrenmekteyiz. Böyleleri Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılır: **“Ettiklerine sevinen ve yapmadıklarıyla övülmekten hoşlananların, onların azabdan kurtulacaklarını hiç sanma. Elem verici azab onlaradır”** [Âl-i İmrân sûresi (3), 188].

Hız. Peygamber, dinde sapıklığa düşenler, peygamberin açtığı hidayet çıkırından ayrılanlar ve sünnetleri değiştirmeye kalkanlarla cihad etmenin, imanın bir gereği ve mü’min olmanın şartı olduğunu belirtir. Peygamberimiz’in burada **“cihad eden”** tabirini kullanması dikkat çekicidir. Bizim bundan anlamamız gereken, iyiliği emir ve kötülükten nehyin de bir cihad olduğu gerçeğidir.

Şu halde **cihad elle, dille, kalble olabilmektedir.** Bu anlayış, hiçbir zaman ve hiçbir şekilde, cephede yapılan cihadı ihmal, terk, küçümseme veya ondan vazgeçme anlamına gelmez. Ancak, cihad sadece cephede yapılan savaştan ibarettir, tarzındaki anlayışın eksik olduğunu ortaya koyar. Çünkü her zaman cephede savaşmak gerekmebilir. Hatta bir çok başarının cephe dışında kazanılabileceği, Allah'ın dinini yaymanın ve insanları İslâmlaştırmanın pek çok yolu ve yöntemi olduğu görülen ve bilinen bir gerçektir. Bunları cihad saymamak mümkün değildir. İlgili bahislerde daha geniş ele alındığı için, burada cihadın çeşitleri ve önemi üzerinde tekrar uzun boylu duracak değiliz. Netice itibariyle, **ma'rufu emir ve münkerden nehiy cihadın en önemlilerinden biridir.** Hatta cephede cihad edecek bir ordu ancak bu sayede oluşturulabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeriatın emir ve yasaklarına uymayanlar, Peygamber'in sünnetini terkedenlerle yapılan mücadele cihaddır. Bu cihad elle, dille ve kalble yapılır.

2. İslâmî bir yönetimde idareci, inanan insanları dinin emirlerine uymaya zorlayabilir.

3. Dinin münker, haram, günah, yasak kabul ettiğini, kalben böyle kabul etmeyenin imanı gider.

4. İyiliği emir ve kötülükten nehiy de bir cihaddır.

188- الثالث : عن أبي الوليد عُبَادَةَ بن الصَّامِتِ رضي الله عنه قال : « بايعنا رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على السَّمْعِ والطَّاعَةِ في العُسْرِ وَالْيُسْرِ وَالْمُنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ ، وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا ، وَعَلَى أَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فِيهِ بُرْهَانٌ ، وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمَةً » متفقٌ عليه .

« الْمُنْشَطُ وَالْمَكْرَهُ » يَفْتَحُ مِيمِيهِمَا : أَيُّ : فِي السَّهْلِ وَالصَّغْبِ . « الْأَثَرَةُ : الْاِخْتِصَاصُ بِالْمُشْتَرَكِ ، وَقَدْ سَبَقَ بَيَانُهَا . « بَوَاحًا » يَفْتَحُ الْبَاءُ الْمُوَحَّدَةَ بَعْدَهَا وَאוּثַمْ أَلِفٌ ثُمَّ حَاءٌ مُهْمَلَةٌ أَيْ ظَاهِرًا لَا يَحْتَمِلُ تَأْوِيلًا .

188. Ebü'l-Velid Ubâde İbni Sâmit *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem'* e zorlukta ve kolaylıkta, sevinçli ve kederli anlarda, başkaları bize tercih edildiği zamanlarda kendisini dinleyip itaat etmeye, açıkça küfür sayılan bir şey yapmadıkları sürece devleti yönetenlerin işlerine karışmamaya, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize ve Allah hakkı için hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair bey'at ettik. Buhârî, Ahkâm 42; Müslim, İmâre

41. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 1, 2, 3; İbn Mâce, Cihâd 41

Ubâde İbni Sâmit İbni Kays

Ubâde, sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden biridir. Ensardan olup, Hazrec kabilesine mensuptur. Künyesi Ebü'l-Velîd'dir.

Ubâde İbni Sâmit, birinci ve ikinci Akabe biatlarında bulundu. Hz. Peygamber ensar ile muhacirler arasında kardeşlik bağı kurarken Ubâde İbni Sâmit ile Ebû Mersed el-Ganevî'yi kardeş yaptı. Ubâde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'le birlikte Bedir'e, Uhud'a, Hendek'e ve diğer bütün gazvelere katıldı.

Hz. Peygamber, Ubâde'yi, bazı vergileri ve zekâtı toplamak üzere görevlendirirken şöyle demiştir:

“Allah'dan kork ve çok dikkatli ol! Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna, böğüren bir deveyi veya bir ineği, meleyen bir koyunu ve keçiye yüklenmiş olarak gelme!” Bunun üzerine Ubâde:

Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, iki kişiye bile idareci olmayacağım, dedi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zamanında, Kur'an'ın tamamını ezber bilen beş

Medine’liden biri de Ubâde İbni Sâmit’ti. Diğerleri, Muâz İbni Cebel, Übey İbni Ka’b, Ebû Eyyub ve Ebü’ d-Derdâ idiler.

Ubade, Suffe ehline Kur’an öğretmekle görevliydi. Müslümanlar Suriye topraklarını feth edince, Ömer İbni Hattab, Ubâde’yi, Muaz İbni Cebel ve Ebü’ d-Derdâ ile birlikte Kur’an’ı öğretmek ve İslâm’ı tebliğ görevini yapıp halkı eğitmek üzere Suriye’ye gönderdi. Ubâde Humus’ta, Ebü’ d-Derdâ Dımaşk’da, Muâz da Filistin’de yerleştiler. Daha sonra Ubâde, Filistin’e gitti. Ubâde’nin hoş karşılamadığı bir hususta Muâviye kendisine muhalefet etmiş ve ağır sözler söylemişti. Bunun üzerine Ubâde:

– Ebediyyen seninle bir yerde yerleşip oturmayacağım, dedi. Sonra da Medine’ye göç etti. Bunun üzerine Hz. Ömer:

– Seni getiren sebep ne? diye sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hz. Ömer:

– Yerine dön! Allah, senin ve benzerlerinin olmadığı bir yeri hayırsız kılar beğenmez, dedi. Muâviye’ye de bir mektup yazarak:

– Senin Ubâde üzerinde emirliğin yoktur, diye emretti.

Filistin'e kadı olarak gönderilen ilk sahâbî Ubâde idi. O, Peygamber Efendimiz'e, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamak üzere biat etmişti. Resûl-i Ekrem'den 181 hadis rivayet etti.

Ubâde İbni Sâmit 34 (654) yılında Remle'de, 72 yaşında iken vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin bu bölümde zikredilmesinin sebebi, her hal ü kârda hakkı söylemek, kimsenin kınamasından korkmamak gibi ma'rûfu emir ve münkeri nehiy ile ilgili konuları ihtiva etmesidir.

Hız. Peygamber, İslâm'ı yeni kabul eden sahâbîlerle biatlaşıp, ahitleşirdi. Bu esnada, birtakım şartlar öne sürer ve onlara uyulmasını isterdi. İşte burada, o şartlardan bazılarını görüyoruz. Bunların bir kısmı, açıklamaya ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır.

Hadiste anılan **tercih**, Hız. Peygamber'in herhangi bir şahsı, kendisine yardım etmede, ganimet dağıtmada, bir mevki ve makama getirmede bir başkasına tercih etmesi, onu seçmesidir. Bu durumda, Allah Resûlü'ne biat etmiş olan kişi, sabredecek, hased etmeyecek ve Peygamber'e karşı gücenmeyecek ve aksi bir

davranışta bulunmayacaktır. Çünkü Peygamber doğru olanı yapar.

İdarecilik, son derece lüzumlu fakat mes'uliyetli bir iştir. İnsanlar baş olmaya, bir mevki ve makama gelmeye düşkündürler. İslâm dini insanları bu konuda hırslı olmamaya, emirlik, idarecilik istememeye teşvik eder. **“Vazife istenilmez, verilir”** prensibi yerleştirilmeye çalışılır. Bütün bunlara rağmen, insanlar arasında kavgaların, hatta savaşların sebebi, baş olma yarışıdır. Peygamber Efendimiz'in bu konuyu biat şartları arasına alması, öneminin büyük olmasından ve insanların her biriyle alâkalı yönü bulunmasından, toplum nizamının da buna bağlı olmasından kaynaklansa gerektir.

İslâm'da aslolan, yöneticiye itaat etmek ve ona karşı gelmemektir. Hatta yönetici günah işleyen ve günahını açıktan işleyen bir fâsık olsa bile, ona karşı ayaklanmak bir fitneye ve kan dökülmesine sebep olacağı için câiz görülmemiş, sadece o konuda kendisine itaat etmemek gerektiğine hükmolunmuştur. Görüldüğü gibi **itaatın zıddı mutlaka isyan ve başkaldırı değildir.**

Şu kadar var ki, **İslâm toplumunda fâsık bir devlet reisi ve imam daha baştan seçilmez ve kendisine biat edilmez.** Kâfir bir kimsenin İslâm

toplumunda devlet başkanı olamayacağı ve kesinlikle kabul edilmeyeceği konusunda ise ümmetin icmâı vardır. Şayet seçildikten sonra küfre döner veya kâfir olduğu anlaşılırsa, görevden uzaklaştırılır. Hadisimizde de ifade edildiği gibi, küfrü açıkça belli olmadıkça, kendisine karşı harekete geçilmez. Namazı kasden terkeder, insanları namaz kılmaya davet etmezse, böyle bir idareciye karşı da aynı şekilde hareket edilir. Çünkü böyleleri, ya açık bir inkâra ya da dini değiştirmeye sapmıştır. Netice olarak **kâfire, dini değiştirip ifsat edene, dinin ahkâmını bozan bid'atçıya itaat edilmez ve müslümanların böylelerini “hall” etmesi, vazifeden uzaklaştırması, yerine âdil bir idareciyi getirmesi üzerlerine vâcip olur.** Şayet buna güç yetiremezlerse, bulundukları ülkeyi terkederek, dînî bir hayat yaşayabilecekleri bir yere hicret ederler. Bu onlar için en son tercihtir.

Burada önemli bir ayrıntıya da işaret etmemiz gerekir. Şöyle ki: İmam Şâfiî'ye göre fâsık, açıkça günah işleyen ve bunda ısrar edip vazgeçmeyen idareciyi de azletmek, görevden uzaklaştırmak dînî bir vecibedir.

Müslümanlar, nerede ve hangi şartta olursa olsun, hakkı söylemekle görevlidirler. Bunun dozu şekli ve niteliği, içinde bulunulan hale göre değişir.

Böyle yaparsam beni ayıplarlar diye de düşünülmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinin başkanı, müslümanlarla, İslâmî emir ve yasaklara riâyat konusunda biat alır ve sözleşme yapar.

2. Ma'siyet, yani günah ve haram olan konularda idareciye itaat edilmez.

3. Küfrü ve dini bozucu nitelikteki bid'atı açık olan idareciyi “hall” etmek, görevden uzaklaştırmak, müslümanlar için vâciptir.

4. İslâm'da aslolan yöneticiye itaattir, bunun zıddı mutlaka isyan değildir. Bu arada ma'rufu emir ve münkerden nehiy büyük önem taşır.

5. Yönetici fâsık bile olsa, ona karşı isyan ve baş kaldırma, daha büyük fitneye ve kan dökülmesine sebep olacağından bu yol tercih edilmez.

6. Her halde ve şartta hakkı yaşamanın, iyiliği emir ve kötülükten nehyin yolu bulunur. Mümkün olanı yapmak, müslümanlar üzerine bir vecibedir.

189- الرَّابِعُ : عن النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَثَلُ الْقَائِمِ فِي حُدُودِ اللَّهِ ، وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَصَارَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا وَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا : لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِينَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا ، فَإِنْ

تَرْكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعاً ، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا
وَنَجَوْا جَمِيعاً » . رواه البخاري .

القَائِمُ فِي حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى » مَعْنَاهُ : الْمُنْكَرُ لَهَا ، الْقَائِمُ فِي دَفْعِهَا
وإِزَالَتِهَا وَالْمُرَادُ بِالْحُدُودِ : مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ : «اسْتَهَمُوا » : اقْتَرَعُوا
.

189. Nu'mân İbni Beşîr *radiyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah’ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşip ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur’a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler.

Şayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batır helâk olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar.” Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12

Açıklamalar

Allah'ın hudutları, sınırları, bilindiği gibi helâller ve haramlardır. Sınırları koruyan, yani helâller ve haramlara riâyât edenlerle, bu sınırları korumayan, helâl ve haramı gözetmeyenler, tabii ki birbirlerinden çok farklıdırlar. Haramlara dalanlar, gemiyi delip batmasına vesile olacak olanlara benzetilmişlerdir. Gemi batınca sadece gemiyi delme suçunu işleyen kişi batmaz, bütün yolcular batar. O halde gemide bulunanların vazifesi, böyle bir faaliyete izin vermemektir.

Peygamber Efendimiz bir çok hadislerinde, insanların bir konuyu daha iyi anlamasını ve akıllarında tutmasını sağlamak için teşbihler, benzetmeler kullanmıştır. Bu hadis de onlardan biridir. Toplumda bir kısım insanların yaptıkları kötülöklere, işledikleri haramlara, uygunsuz davranışlara göz yumulur, engel olunmazsa, toplu yıkım kaçınılmaz olur. Müslümanların görevleri, sadece kendileri kötölük yapmamakla bitmez, aynı zamanda başkalarının kötölüklerine engel olmak gerekir. Daha önce de ifade edildiği gibi, İslâm toplumunda bu husus devletin aslî görevlerinden birini teşkil eder. Devlet, bu iş için gereken her teşkilatı kurar, kötölüğün her çeşidinin işlenmesine engel olur. Müslüman toplumlar, bu görevi

yapacak bir devlete sahip değillerse, önce onu teşekkül ettirmek aslî görevleri olmakla birlikte, kendi aralarında kuracakları organizasyonlarla bu vazifeyi yerine getirirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fertlerin işledikleri kötülöklere engel olunmazsa, bundan toplum da zarar görür.

2. Kötülük yapanların kötülöklere engel olmak, toplumun kurtuluşuna vesile olduğu kadar, kötülüğu işleyenlerin de kurtulmasını sağlar.

3. Fertler hür olduklarını iddia ederek, istediklerini yapamazlar. Başkalarına zarar verici nitelikteki fiillere engel olunur, çünkü bunun hürriyetle bir alâkası yoktur. Bir kişinin hürriyeti, başkasının hürriyetine zarar veremez.

4. Ma'rufu emir ve münkeri nehiy vazifesi, toplumların çöküşünü önlediği kadar, fertlerin de kurtuluşuna vesiledir.

5. Bir konunun zihinlerde daha iyi kalması için, teşbih ve misallerle anlatılması, İslâm'ın eğitim ve öğretim metodlarından biridir.

190- **الخامسُ** : عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ هِنْدِ بِنْتِ أَبِي أُمَيَّةَ حَدِيقَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : « إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُكْرَهُونَ فَمِنْ كَرِهٍ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ

أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، وَلَكِنْ مِنْ رَضِيَ وَتَابَعَ » قالوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : « لَا ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ » رواه مسلم .

مَعْنَاهُ : مَنْ كَرِهَ بَقْلِيهِ وَلَمْ يَسْتَطِعْ انْكَاراً بِيَدٍ وَلَا لِسَانٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْإِثْمِ وَأَدَّى وَظِيْفَتَهُ ، وَمَنْ أَنْكَرَ بِحَسَبِ طَاقَتِهِ فَقَدْ سَلِمَ مِنْ هَذِهِ الْمَعْصِيَةِ ، وَمَنْ رَضِيَ بِفِعْلِهِمْ وَتَابَعَهُمْ ، فَهُوَ الْعَاصِي .

190. Mü'minlerin annesi, Ümmü Seleme Hint Binti Ebû Ümeyye Huzeyfe *radiyallahu anhâ* 'dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizin üzerinize birtakım emirler, yöneticiler tayin olunacaktır. Onların dine uygun olan işlerini iyi bulur, uygun olmayanlarını ise hoş karşılamaz, tenkit edersiniz. Kim hoş karşılamaz, kerih görürse günahdan korunmuş olur. Kim de tenkit eder, onların kötülüklerine engel olmaya çalışırsa, kurtuluşa erer. Fakat kim de razı ve hoşnut olur, onlara uyarsa isyan etmiş olur.” Bunun üzerine sahâbe-i kirâm:

–Ya Resûlallah! Onlarla savaşmayalım mı? dediler.

Peygamber Efendimiz:

–“Aranızda namaz kıldıkları sürece hayır” buyurdu. Müslim, İmâre 63

Açıklamalar

Hız. Peygamber, bazı hadislerinde, ileride ortaya çıkacak bazı durumlarla ilgili bilgiler vermiştir. Bunların bir kısmı gerçekleşmiştir. Henüz meydana gelmeyenlerin ise, ileride gerçekleşeceğine inanırız. Bu çeşit haberler, birer mucizedir. Vahye muhatap olan bir peygamberin bunları bilmesi ve haber vermesinde şaşılacak bir durum yoktur. Zira o, Allah'ın kendisine bildirdiğini haber vermektedir. Bu nevi hadislerle “fıten” veya “melâhim” hadisleri denilir. Peygamberimiz açıklamakta olduğumuz hadislerinde, İslâm ümmetinin başına birtakım kişilerin tayin yoluyla veya müslümanların arzu etmedikleri şekilde getirileceklerini haber vermiştir. Bu gibi hallerde nasıl hareket edilmesi gerektiğinin genel metodlarını da bize bildirmişlerdir. Müslümanlar, müslümanca bir tavır ortaya koymak için bu prensiplere hassasiyetle uymak zorundadırlar.

Peygamber Efendimiz'in bu ve buna benzer hadislerinden, tayin veya herhangi bir yolla devlet reisliğine getirilmiş olanlara, İslâmi esaslara riayet ettikleri takdirde itaat edilmesi gerektiği neticesi çıkarılmıştır. Çünkü devlet başkanlığına gelişin belirlenmiş bir tek yolu bulunmamaktadır. Bu geliş seçimle, seçilenin kendinden sonrakini tavsiye etmesiyle, seçilenlerin seçmesiyle olabilir. Geliş

şekli ve yolundan daha çok, davranış ve uygulamaya önem verildiği görülmektedir. **Yöneticilerin dine uygun olmayan uygulamalarını hoş karşılamama ve iyi görmeme, onlara kalben buğz etme ve isteklerini yerine getirmeme bir direniş ve hakka dâvet tarzı olarak kabul edilir.** Bu, daha önce de belirtildiği gibi, elle ve dille kötülüğü düzeltmeye gücü yetmeyenlerin başvurabileceği bir tür cihad veya ma'rufu emir ve münkeri nehiy yollarının sonuncusudur. Tenkit etmek ve böylece kötülüğe engel olmaya çalışmak dille yapılan bir cihad türü veya iyiliği emir ve kötülükten nehiy görevinin elle yapılandan sonra gelen ikinci derecesidir. Bunları yerine getirmeyerek, kötülüğü hoş gören ve ona uyanlar kendileri de kötülüğe iştirak etmiş, günah işlemiş ve kurtuluşu hak edememiş olurlar. Çünkü böyleleri, yöneticilerin isyankârlığına ve azgınlıklarına iştirak etmiş demektir.

Sahâbe-i kirâm, günah işleyen, dinde kötü sayılan ve hatta haram olan şeyleri, münkerleri yapan bir idareciye karşı savaşmaları gerekip gerekmediğini sorunca, Allah Resûlü, namaz kıldıkları sürece bunun caiz olmayacağını söylemişlerdir. Namaz, İslâm'ın en belirgin simgesi ve imanla küfrü ayıran bir gösterge olma

niteliğine sahiptir. Bu özelliği sebebiyle, namaz kılan kişinin diğer dînî emir ve ibadetleri de kabul ettiği kanaat ve neticesine varılır.

İslâm dini, fitne çıkarılmasından ve haksız yere kan akıtılmasından son derece kaçınılmasını tavsiye eder. İnsan hayatına büyük önem verdiği için, onun haksız yere ortadan kalkmasına vesile olacak davranışlardan şiddetle sakındırır. Savaş veya kan akıtılması, bütün çarelerin sona erdiği noktada, kaçınılmaz bir zaruret haline geldiğinde câizdir. Aksi takdirde, insan hayatına kastetmek en büyük haramlardan biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinden çıkmadığı ve İslâm'ın herhangi bir esasını değiştirmedığı takdirde, devlet başkanına itaat edilir.

2. Devlet başkanı, seçim, tayin, şûra kararı, kendi gücü ve benzer yollardan herhangi biriyle gelebilir. Bu hususta aslolan, İslâmî esaslara uygun hareket etmesidir.

3. Günah olan işlerde devlet başkanına itaat edilmez. Gücü yetenler, kendisini uyarır ve kötülüklerden vazgeçmesini isterler. Buna gücü yetmeyenler kalben buğz eder ve günahdan sakınırlar.

4. Namaz, İslâm'ın alâmeti ve mü'minlerle kafirlerin arasını ayıran en önemli simgedir. Namaz kıldığı sürece yöneticiye karşı isyan edilmez ve savaşılmaz.

191- السَّادِسُ : عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ الْحَكَمِ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا فَرَعَا يَقُولُ : « لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدْ اقْتَرَبَ ، فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ » وَحَلَّقَ بِأَصْبُعِهِ الْإِبْهَامِ وَالَّتِي تَلِيهَا . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْهَلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ ؟ قَالَ : « نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخَبَثُ » متفقٌ عليه .

191. Mü'minlerin annesi, Ümmü'l-Hakem Zeyneb Binti Cahş *radiyallahu anhâ'* nın anlattığına göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sel-lem*, korkudan titreyerek onun yanına girdi ve:

“Allah'dan başka ilah yoktur. Yaklaşan şerden dolayı vay Arabın haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şu kadar yer açıldı” buyurdu ve baş parmağı ile şehadet parmağını birleştirerek halka yaptı. Bunun üzerine ben:

– Ey Allah'ın Resûlü! İçimizde iyiler de olduğu halde helâk olur muyuz, dedim? Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **“Kötülük ve günahlar çoğaldığı vakit, evet”** buyurdu.

Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 7, Menâkıb 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1; Tirmizî, Fiten 23; İbn Mâce, Fiten 9

Zeyneb Binti Cahş

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in eşi ve mü'minlerin annelerinden biridir. Abdullah İbni Cahş'ın kız kardeşidir. Annesi, Peygamber Efendimizin halası Ümeyye Binti Abdülmuttalib'dir. Künyesi Ümmü'l-Hakem'dir.

Zeyneb, ilk müslüman olan sahâbî hanımlardandı. İlk hicret edenler arasında da yer aldı. Önce Peygamber'in azadlısı Zeyd İbni Hârise ile evlendi. Zeyd, Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetini öğretmek üzere onunla evlenmişti. Daha sonra Allah Teâlâ'nın emriyle Peygamber Efendimiz kendisine eş edindi. Bunu emreden âyetin meâli şöyledir:

“Habibim! Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine ikram edip hürriyete kavuşturduğun kimseye: “Eşini elinde tut Allah'dan kork!” diyorsun. Halbuki Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek gizliyorsun. Oysa asıl korkulmaya lâyık olan Allah'dır. Zeyd o kadından ilişkisini kesince biz o kadını sana nikahladık ki, evlatlıkları karılarıyla ilişkisini kestikleri zaman, o kadınlarla evlenmek

hususunda mü'minlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir" [Ahzâb sûresi (33), 37] .

Hz. Peygamber, Zeyneb vâlidemizle hicretin üçüncü veya beşinci senesinde evlendi. Zeyneb, Peygamberimiz'in diğer hanımlarına karşı, kendisini Allah'ın evlendirdiğini söyleyerek övünür ve: "Beni Allah kendi katından, vahiyle zevce kıldı" derdi.

Zeyneb validemiz, çok hayır işler ve bol sadaka verirdi. Onun Peygamberimiz'le evlenmeden önce adı Berre idi. Efendimiz kendisine Zeyneb adını verdi. Peygamberimiz'in bu evliliğini münafıklar dillerine dolamışlardı:

Muhammed, evladlarının hanımlarıyla babalarının evlenmesini haram kıldı, kendisi ise evladının hanımıyla evlendi, demişlerdi. Çünkü Zeyd daha önceleri, Peygamber Efendimiz'in evladlığı idi; onun için kendisine Zeyd İbni Muhammed deniliyordu. Oysa babasının dışında birine nisbetle evlatlığı oğul yerine koymak yasaklanmıştı. Peygamberimiz bu evliliği ile, dinimizin bu konudaki hükmünü de ortaya koymuş ve açıklamış oluyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, o Allah'ın elçisi ve peygamberlerin

sonuncusudur” [Ahzâb sûresi (33), 40] ve “Evlâtlıkları babalarına nisbet edin, bu Allah katında en doğru olandır” [Ahzâb sûresi (33), 5] buyurulur.

Bu sebeble Zeyd, babasının adıyla Zeyd İbni Hârise diye anılıyordu.

Hz. Zeyneb el işi yapan ve bu konuda çok maharetli olan bir hanımdı. İş yapar ve kazancını Allah yolunda sarfederdi. Hz. Aişe’nin naklettiği bir hadise göre, Peygamber Efendimiz:

“Sizin bana en çabuk ve erken kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır” buyurmuştur. *Hz. Aişe:*

Biz peygamber hanımları kollarımızı ölçerdik, oysa en uzun kollu olan Zeyneb’ti, çünkü o eliyle iş yapar ve tasadduk ederdi, der (Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 101).

Buradaki kol uzunluğundan maksat, dilimizde cömert olanlar için kullandığımız eli açıklıktır.

Zeyneb binti Cahş 20 (641) senesinde vefat etti ve Bakî mezarlığına defnedildi. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste zikredilen, “**yaklaşan şerden**” maksadın, müslüman Araplarla harbedecek bir küfür ordusu olduğu yorumu yapılır. Ye’cûc ve Me’cûc ise, kıyamete yakın ortaya çıkacak ve yeryüzünde fitne-fesat çıkaracak bozguncu bir kavim olarak tarif edilmiştir. Ye’cûc ve Me’cûc ile ilgili pek çok hadis, sahih hadis kitaplarında yer alır. Bu rivayetlerden, onların kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu konu, kıyamet alâmetleri arasında zikredilir.

Bu hadîs-i şerif vesilesiyle, kötülüklerin yaygınlaşmasının, toplumların helâkinin, çöküş ve yokoluşunun sebebi olduğu gerçeğini bir kere daha anlıyoruz. Hadiste geçen “**habes**” tabiri, fıskı, fücûru, şirki, küfrü ifade eder. Bununla kastedilen, tıpkı bir yerde ortaya çıkan ateşin şiddetlenince kuru ve yaş ne varsa yakıp kül etmesi gibi bir haldir. Temizi ve pisi birlikte yok eder. Toplum helâke uğrayınca da mü’min ve münafık, muhalif ve muvâfık hepsi birlikte azaba uğrarlar. Sonra herkes yaptığıının karşılığını görür. Allah katında ceza veya mükâfata nail olur. Bu kötü akibete uğramadan salihler, iyiler vazifelerini hakkıyla yerine getirme gayreti içinde olmalıdırlar. Hûd sûresi’nin 74-83. âyetlerinde şöyle buyrulur:

“İbrahim’den korku gidip kendisine müjde gelince Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı. Çünkü İbrahim cidden yumuşak huylu, içli, kendisini Allah’a vermiş biri idi. Melekler:

“Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin azab emri gelmiştir ve onlara geri çevrilmez bir azab mutlaka gelecektir. Elçilerimiz Lût’a gelince, Lût onların gelmelerinden endişeye düştü, onları korumaktan âciz kaldı da, “bu ne çetin bir gündür” dedi. Lût’un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, “Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır, sizin için bunlar daha da temizdir. Allah’dan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde akli başında bir adam yok mu?” dedi. Dediler ki:

Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin. Lût:

“Keşke benim size karşı bir gücüm olsaydı veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim” dedi. Melekler:

“Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü. Karından başka sizden hiçbirisi geri

kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan azab şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vadolan helâk zamanı, sabahdır. Sabah yakın değil mi?” dediler.

Emrimiz gelince onların üstünü altına getirdik ve üzerlerine balçık çamurundan pişirilip istif edilmiş bir çeşit taş yağdırdık. O taşlar, Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. Bunlar zâlimlerden uzak değildir.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Masiyetlerin, büyük günahların yaygınlaşması ve bunlara engel olunmaması, topyekün helâkin sebebidir.

2. Bir toplumda kötülükler çoğalınca, içlerinde bulunan sâlih ve iyi kişiler de vazifelerini yapmayınca, böyle kimselerin aralarında olması, onlara gelecek felâketi önlemez. Neticede felâket ve belâlar günahkârlarla birlikte sâlihlere de isabet eder.

3. Masiyetleri kötü görüp, onların yaygınlaşmasını önlemek her müslümanın görevidir.

192- السَّابِعُ : عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ فِي الطَّرِيقَاتِ » فَقَالُوا :

يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بُدُّ ، نَتَحَدَّثُ فِيهَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ» قالوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : « غَضُّ الْبَصَرِ ، وَكَفُّ الْأَذَى ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

192. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* :

“Yol ve sokaklara oturmaktan sakınınız” buyurdu. Sahâbîler:

- Ya Resûlallah! Bizim yol ve sokaklara oturmaktan vazgeçmemiz mümkün değil, çünkü lüzumlu işlerimizi orada konuşuyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

–“Vazgeçemiyorsanız ve mutlaka oturmak zorunda kalıyorsanız, o halde yolun hakkını veriniz” buyurdular. Bunun üzerine:

- Yolun hakkı nedir ki, ya Resûlallah? diye sordular. Peygamberimiz:

–“Gözü haramlardan korumak, gelip geçene eziyet vermemek, verilen selâma mukabelede bulunmak, iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırma vazifesini yerine getirmek” buyurdular.

Buhârî, Mezâlim 22, İsti'zân 2; Müslim, Libâs 114. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 12

Açıklamalar

Hız. Peygamber'in yol üzerine oturmayı yasaklaması burada oturmak haram olduğu için değıl, oralarda haram işlenmesine engel olma ve insanları haram işlerden sakındırma sebebiyledir. Sahâbe, önceden gelen alışkanlıklarıyla, din ve dünyalarına ait işlerini evlerinin bulunduğu yollar üzerine oturarak konuşup hallediyorlardı. İstişârelerini, müzâkerelerini, dertlerine çare olacak konuları, bir takım muamele ve anlaşmalarını bu sokaklara oturarak çözümlüyorlardı. Bu sebeble yol ve sokaklarda oturma âdetlerinin zarureten kaynaklandığını ifade ettiler. Resûl-i Ekrem, bu durum karşısında kendilerine yolun haklarından bahsetmek zorunda kaldı.

Yollar umuma ait yerlerdir. Bir veya birkaç kişinin oraları işgal etmesi ve gelip geçenin hukukuna mani olması kabul edilemez. Bundan dolayı Peygamberimiz sahâbîlere, dolayısıyla müslümanlara yolun hukukunu açıklama gereğini duydu. **“Gözü yummak”** anlamındaki tabiri biz **“gözü haramlardan korumak”** olarak tercüme etmeyi uygun bulduk. Çünkü gelip geçen kadına,

kıza bakmak fitnenin vesilesi olan haramlardan biridir.

“Gelip geçene eziyet etmemek” sözüyle kastedilen, onlara yol vermemek, yolu daraltmak, geçenlerin gıybetini yapmak, onları tahkir etmek gibi olumsuz davranışlardır. Bunlar da hepimizin bildiği gibi, dinimizin yasakladığı şeylerdir.

Verilen selâmı almak, dinimizde farzdır. Çünkü selâm, müslümanlar arasında bir parola, karşılıklı güven içinde olabileceklerinin bir kanıtı ve yine karşılıklı bir duadır. İnsanların birbirlerini sevebilmelerinin ve dost olabilmelerinin de ilk adımı olarak kabul edilir.

İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın önemini de artık iyice öğrenmiş bulunuyoruz.

Daha başka hadislerde bunlara ilave olarak güzel söz söylemek, âcizlere ve mazlumlara yardımcı olmak, boş iş ve sözlerden sakınmak, yolunu kaybedene yol göstermek, aksırana mukâbelede bulunmak gibi hasletler zikredilmiştir. Bu hadis, 1627 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yollar üzerinde oturmaktan sakınmak gerekir. Çünkü yollar umûma ait yerler olup fertler tarafından işgal edilmesi doğru değildir.

2. Yollarda oturmak zorunda olanlar, yolların hukukuna riayet etmekle görevlidir.

3. Müslümanlar başkalarını daima iyiliğe ve güzelliğe davet etmeli, kötülüklerden de sakındırmalıdır.

193- الثَّامِنُ : عن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رأى خَاتِماً مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ ، فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ : « يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ ، » فَقِيلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خُذْ خَاتِمَكَ ، انْتَفِعْ بِهِ . قَالَ : لَا وَاللَّهِ لَا آخِذُهُ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رواه مسلم .

193. İbni Abbas *radiyallahu anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın elinde altın bir yüzük gördü, onu çıkardı ve attı. Sonra da şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz ateşten bir köze yönelip, onu eline mi alıyor?” Hz. Peygamber gittikten sonra o adama:

– Yüzüğünü al da ondan uygun bir şekilde faydalan, denildi. Bu kişi ise:

– Hayır Allah’a yemin ederim ki, Allah Resûlü onu attıktan sonra onu ebediyyen almayacağım, dedi.

Müslim, Libâs 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz müslüman erkeklerin altın kullanmalarını ve ipek elbise giymelerini yasaklayıp haram kılmıştı. Bu hadiste geçen olay, yasaklama emrinden sonra olsa gerektir. Resûl-i Ekrem'in elinden çıkarıp attığı altın yüzüğü, meşru bir şekilde kullanmak için bile olsa almayacak kadar takvâ sahibi olan sahâbî, muhtemelen bu konudaki yasağı bilmiyordu. Bu hadis, altın kullanmanın erkekler için câiz olmadığını, bir kere daha teyid etmiş oluyor. Bu yasağın, keyfî kullanımı, süs ve zînet eşyası olarak kullanmayı kapsadığını ifade etmeliyiz. Zaruri haller olarak kabul edilen durumlar, vücudun bir uzvuna altından ek konulması, süs için olmayan dış kaplamaları, tedâvî niteliği taşıdığı için bu kapsamın dışında mütalaa edilir. Burada konuyla ilgili farklı ictihadlara temas etmek uygun olmaz. Biz, genel kabul gören, fetvâ verilen ve takvâyâ uygun farz edilen görüşlerle iktifâ etmeyi uygun buluyoruz. Ayrıca, bu yasağın saf altın cinsine ait olduğunu ve altın hükmünde olmayan alaşımları kapsamadığını da belirtmeliyiz. İpek için de aynı hükümler söz konusu olup, ayrıca tekrarlamaya ihtiyaç olmadığı kanaatindeyiz. Kitabımızın **“Giyim Kuşam Bölümü”**nde konuyla ilgili etraflı bilgi verilmiş bulunmaktadır.

Bir haramı ve yasağı işleyen kimseyi gücü yeten eliyle düzeltip engeller. Resûl-i Ekrem Efendimiz burada, bu hükmü yerine getirmiş ve daha önce açıklamış olduğumuz münkeri el ile düzeltmenin örneğini göstermiştir. Peygamberimiz, haram kılındığı halde altın yüzük takmayı, parmağına ateşten bir köz takmaya benzetmiştir. Çünkü haram işlemenin cezası, cehennemde azab görmektir.

Parmağındaki yüzüğü Allah Resûlü'nün çıkarıp attığı sahâbînin, onu uygun bir tarzda kullanmak için almayışı, Resûl-i Ekrem'in emir ve yasaklarına bağlanmadaki aşırı hassasiyetini gösterir. Çünkü Peygamberimizin o yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmek değil, bir daha kullanmamasını tenbihdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gücü yetenler, kötülüğü elleriyle giderirler. Bu görev, kişinin mevki ve makamına göre, farz, vâcib, sünnet veya mübah derecesinde olabilir.
2. Erkeklerin altın yüzük takması haramdır.
3. Hz. Peygamber'in helâl ve haram koyma yetkisi vardır.
4. Sahâbe, Peygamber'e ittiba edip uyma hususunda örnek bir topluluktur.

194- التَّاسِعُ : عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ أَنَّ عَائِدَ بْنَ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ فَقَالَ : أَيُّ بَنِي زِيَادٍ فَقَالَ : أَيُّ بَنِي ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْخُطْمَةُ » فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنْ نُحَالَةٍ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ : وَهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُحَالَةٌ إِنَّمَا كَانَتْ النُّحَالَةُ بَعْدَهُمْ وَفِي غَيْرِهِمْ ، رواه مسلم .

194. Ebû Saîd Hasan el-Basrî'den rivayet edildiğine göre, Âiz İbni Amr *radiyallahu anh* Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girdi ve:

– Ey oğlum! Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in “**Yöneticilerin en kötüsü, idaresi altındaki insanlara karşı katı ve kaba davrananlardır**” buyurduğunu işittim, sakın sen onlardan olma, dedi.

Ubeydullah İbni Ziyâd, Âiz’e:

– Sen otur! Çünkü sen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in ashabının, onun kepeği gibi döküntü takımındansın, dedi. Âiz İbni Amr:

– Onlar arasında onun kepeği gibi döküntü takımından olan mı var ki? Unun kepeği gibi döküntü takımından olanlar onlardan sonra ve onlar dışındakilerin arasından çıktı, dedi. Müslim, İmâre 23

Âiz İbn Amr

Sahâbe-i kirâmdandır. Müzeyne kabilesine mensub olup Ebû Hübeyre künyesiyle anılır. Bey'atürriğvân ashâbı arasında yer alır. Sahâbe-i kirâmın sâlihlerinden biri idi.

Âiz, Basra'da yerleşti ve kendine bir ev yapıp ömrünün sonuna kadar orada kaldı. Yezîd İbni Muâviye'nin zamanında, Ubeydullah İbni Ziyâd'ın Basra valisi olduğu sırada 61 (680-81) senesinde vefat etti. Cenaze namazını Vali İbni Ziyâd'ın değil, Ebû Berze el-Eslemî'nin kıldırmasını vasiyet etmişti. Hz. Peygamber'den 80 hadis rivayet etti. Buhârî ve Müslim ondan üç hadis rivayet etmişlerdir. Hasan el-Basrî ondan hadis rivayet edenlerden biridir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadis, sahâbe-i kirâm'dan her birinin ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesine ne kadar düşkün olduğunun bir örneğidir. Âiz, zamanın valisi Ubeydullah'a karşı görevini yerine getirmiş ve ona Allah Resûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hadisiyle nasihat etmiştir. Valinin kendisini küçümsemesi üzerine de, ona son derece susturucu bir cevap vermiştir. Çünkü sahâbe-i kirâmın hepsi ümmetin büyükleri ve seçkinleridir. Onların kendi aralarında farklı düşünce ve mertebeleri elbette

vardır, fakat bu durum onları küçümsemeyi gerektirmez. Bu hadis 658 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin hepsi, iyiliği emir ve kötülüğü nehiy konusunda titizdiler. Doğru bildikleri bir şeyi söylemekten çekinmezlerdi.

2. Ehl-i sünnet itikadına göre bütün sahâbîler faziletli olup saygıya layık kimselerdir.

195- العاشرُ : عَنْ حذيفة رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ ، وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

195. Huzeyfe *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, ya iyilikleri emreder ve kötülüklerden nehyedersiniz, ya da Allah kendi katından yakın zamanda üzerinize bir azab gönderir. Sonra Allah’a yalvarıp dua edersiniz ama, duanız kabul edilmez.” Tirmizî, Fiten 9

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bazı kere sözlerine, konuşmalarına yeminle başlardı. Onun böyle davranması, sözünün doğruluğunu tekit ve teyit gayesi taşır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in az sayılmayacak kadar sûre ve âyetlerinin de yeminle başladığını görmekteyiz. Bu, Allah Teâlâ'nın sözünün tasdiki, tekit ve teyidi olup, muhtelif hikmetleri üzerinde müfessirlerin çok şey söylediği konulardan biridir. Peygamber Efendimiz'in birtakım hutbe ve konuşmalarına yeminle başlamak suretiyle, Câhiliye dönemi Arapları arasında yaygın olarak bulunan ve sahâbîlerce de bilinip bazı kere kullanılan yanlış ve uygunsuz yeminleri ortadan kaldırma hedefi güttüğü ifade edilir. Söze yeminle başlamanın bir başka sebebi de, yeminden sonra getirilecek sözün önemine dikkat çekmek ve o sözün gerçekliğini tekit etmektir.

Bu hadis, bize iyilikleri emir ve kötülüklerden nehiy vazifesini yerine getirdiğimizde kazanacağımız mükâfatı, ihmâl ettiğimizde ise uğrayacağımız musibeti bir kere daha açıkça bildirmektedir. Birincisi müsbet bir davranış, ikincisi ise o müsbet davranışı yapmadığımızda uğrayacağımız menfî neticedir. Müsbet olan, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini yerine getirmemizdir. Menfî netice ise, vazifemizi yerine

getirmediğimiz takdirde uğrayacağımız musibetlerdir. İnsanın bu dünyada başına gelebilecek musibetler, belâlar bir tek cinsten ibaret olmayıp çok çeşitlidir.

Kötü kimselerin toplumların başına musallat olması, idarecilerin işledikleri zulümler yüzünden toplumun fitnelere sürüklenmesi, müslümanlar arasında düşmanlıkların ortaya çıkması ve benzer musibetler, her ferdi içine alan umûmî mahiyetteki belâlardır. Daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, bunlar helâke, çöküş ve yok oluşa sebep olan hallerdir. İyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesini ihmal eden veya terkeden toplumlar, bu belâlara müstehak olurlar.

Musibet ve belâ anında yapılan duanın da kabul edilmeyeceği, bu hadiste açık bir şekilde bildirilmektedir. Çünkü musibetlerin gelmesine sebep olan kötülüklere karşı mücadele edilmemiş, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy görevi yapılmamıştır. Böylece duanın kabul edilebilmesi için gerekli şartlar da yerine getirilmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesi yerine getirilmezse, Allah azabını gönderir.

2. Gücü yetenler iyiliği tavsiye edip, kötülükten sakındırma görevini yerine getirmeyince, ceza bütün topluma şâmil olur.

3. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet etmeyenlerin duaları da kabul olunmaz.

4. Dînî bir hakikatı, önemli bir meseleyi tebliğ ederken, söze yeminle başlamakta bir sakınca yoktur.

196- الْحَادِي عَشَرَ : عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ .

196. Ebû Saîd el-Hudrî *radiyallahu anh* ' den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cihadın en faziletlisi, zâlim sultanın karşısında hakkı ve adaleti söylemektir.”

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 37; İbni Mâce, Fiten 20

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

197- الثَّانِي عَشَرَ : عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ طَارِقِ بْنِ شِهَابِ الْبُجَلِيِّ الْأَحْمَسِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَدْ وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغُرْزِ : أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : «كَلِمَةٌ حَقٌّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ» رَوَاهُ النَّسَائِيُّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

«الْغَرَزُ» بَعَيْنٌ مُعْجَمَةٌ مَفْتُوحَةٌ ثُمَّ رَاءٍ سَاكِنَةٌ ثُمَّ زَايٌ ، وَهُوَ رَكَابٌ
كَوَرِ الْجَمَلِ إِذَا كَانَ مِنْ جِلْدٍ أَوْ خَشَبٍ ، وَقِيلَ : لَا يَخْتَصُّ بِجِلْدٍ
وَخَشَبٍ .

197. Ebû Abdullah Târik İbni Şihâb el-Becelî el-Ahmesî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağını özengiye koymuş vaziyette iken, bir adam:

– Hangi cihad daha faziletlidir, diye sordu?
Peygamberimiz:

– “Zâlim sultan katında söylenen hak söz”
buyurdular.

Nesâî, Bey’at 37. Ayrıca bir önceki hadisin kaynaklarına bakınız.

Târik İbni Şihâb el-Becelî

Sahâbe-i kirâmdan olup, Ebû Abdullah künyesiyle anılır. Büceyle kabilesinden Ahmes kolundan olduğu için, el-Becelî ve el-Ahmesî nisbeleriyle bilinir. Hem Câhiliye döneminde yaşadı, hem de Peygamber Efendimiz’le islâm döneminde dost oldu. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in halifelikleri döneminde 34 savaşa iştirak etti. Hulefâ-yi Râşidîn ve diğer sahâbîlerden hadis nakletti. Rivayet ettiği hadislerden bir kısmı Sünen eserlerde yer alır.

Târık, Kûfe'ye yerleşmişti. 83 (702) senesinde orada vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zâlimler, hak ve hukuk gözetmeyen, insanlara ezâ ve cefâ eden, adalet gibi bir faziletten mahrum olanlardır. Zulmün her çeşidi ve zâlimlerin herbiri çirkin, sevimsiz ve kötüdür. Ancak, yöneticiler zâlim olursa, zulüm toplumun lider kadrosunda ise, bu daha da çirkin, kötü ve yıkıcı olur. Zulüm, insanlık tarihinin her döneminde varolageldi. Nice zâlimlerin akibetini toplumlar müşahade etti. Bütün bunlara rağmen zulmün sonu da gelmedi. Peygamberler yeryüzünde şirki, küfrü ve bu ikisinden kaynaklanan zulmü ortadan kaldırmak üzere geldiler. Her peygamber, insanlık tarihi boyunca eşsiz adalet örnekleri sergiledi. Fakat insanoğlu, fitrattan, hak ve hakikatten, Allah'ın gösterdiği yoldan sapıp yine zulme yöneldi. Kur'ân-ı Kerîm, bunların canlı ibret tablolarını, insanlığın gözleri önüne serer. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadislerinde de, zulmün ne büyük bir musibet olduğu ısrarla bizlere hatırlatılır.

Kur'an ve Sünnet'in bu yol ve yön göstericiliğine rağmen tarih boyunca İslâm toplumlarında da zâlimlere ve zulümlere rastlamaktayız. Onların akıbeti de öncekilerden

farklı olmadı ve kendilerinden sonrakiler için ibret verici oldu. Çünkü zulüm hiç bir zaman sürekli yaşamadı. Zâlimlerin âkibeti hep birbirine benzedi; neticede galib gelen mazlumlardır; çünkü Allah Teâlâ zâlime değil, mazluma yardım eder.

Adalet ya da zulüm konusunda toplumları değerlendirirken ele almamız gereken ilk merci ve vereceğimiz hükme esas teşkil edecek ilk mevki ve makam, yönetim mekanizmasıdır. Yönetimde ise ilk temel unsur, devleti yöneten kişidir. Çünkü **toplumda yönetim, insanda beyin mesabesindedir. Nasıl insan vücudunda beyin fonksiyonlarını yitirdiğinde, bütün vücut fonksiyonlarını kaybederse, toplumda da yönetici kadro fonksiyon icra etmezse, toplumun diğer kademeleri de işlemez hale gelir.** O halde yönetim işin temelidir, esasıdır, “olmazsa olmaz”ıdır. Ayrıca, dokunulması, düzeltilmesi, tedavisi en zor fakat yaşamak için en lüzumlu olanıdır.

İşte yukarıda kısaca açıklamaya çalıştığımız, sebeplerden dolayı, zalim idarecinin karşısında hakkı söylemek en büyük cihaddır. Zira bu teşebbüste başarıya ulaşırsa, hem zâlim kurtulmuş ve Allah’a kulluk şuuruna ermiş olur, hem de toplum zâlimin zulmünden kurtulmuş, en büyük

fazilet olan adalete kavuşmuş olur. Böylece cihad başarıya ulaşmış, Allah'ın adının ve dininin yeryüzünde hâkimiyeti de sağlanmış olur. Yöneticiyi ikaz edecek olanlar öncelikle âlimlerdir. Halka düşen görev ise, zâlimin zulmüne rıza göstermemek, bu zulümlere ortak olmamak, kalbiyle buğz etmek ve zâlimlerin yaptıklarını kötü görmektir.

Cephede cihad eden kimse, korku ile ümit arasında olur. Gâlip mi gelecek, mağlup mu olacak? Bunu bilemez; fakat galibiyet için çalışır. Zâlim idareciye karşı çıkmak, bu görevi yapanın belki de hayatına malolacak bir cihaddır. Bu cihadı göze alanlar en büyük kahramanlardır. Çünkü ölümü göze almışlardır. Tarih boyunca görülen gerçek şudur: **Zâlimlere karşı çıkanlar, hayatlarını feda ederek, toplumları ve insanlığı kurtarmışlardır.**

Zâlim yöneticiler, yeryüzünü bir kan gölüne çevirirler. Onların zulmüne engel olmak maksadıyla, ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirenler, öncelikle kendileri mes'uliyetten kurtulmuş olurlar. Şayet yönetici ıslah olursa, kendisiyle birlikte topyekün insanlar kurtuluşa ererler. İslâmdaki cihadın gayesi de bundan ibarettir. Cihadda, bugünün merhametsiz,

acımasız, insanlık dışı harblerinde olduğu gibi insan hayatına kasdetme ve önüne geleni öldürme asla söz konusu değildir. Bunun tam aksine, cihad, fert ve toplumu dünya ve âhiret saadetine ulaştıracak adalete dayalı bir nizam kurmak, yeryüzünde inanan-inanmayan herkesin, Allah'ın hâkimiyetine girmelerini temin edip, zâlimlerin zulmünden kurtulmalarını sağlamak için yapılan bir ibadettir. **Cihadda prensib şudur: Bir tek kişiyi mü'min yapmak, bin kâfiri yok edip ortadan kaldırmaktan daha faziletlidir.** İslâm'ın gayesi insanları öldürmek değil, yaşatmaktır. Ama bu nizamın gelmesine karşı çıkan ve zulmün devamını isteyenlerle elbette harbedilir. Bunun kâidelerini de yine İslâm koyar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cihad sadece cephede yapılan savaş olmayıp, çeşitli mertebeleri ve dereceleri vardır.
2. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy de cihaddır.
3. Adaletli olmayan, zâlim idarecilere karşı, hakkı söylemek cihadın en üstün mertebesidir.
4. Nasihat ehli âlimler, yöneticileri uyarmak zorundadırlar.

198- الثَّالِثَ عَشَرَ : عن ابن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إِنَّ أَوَّلَ مَا دَخَلَ النَّفْسُ عَلَى بَنِي

إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّقِ اللَّهَ وَدَعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكَ ، ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنَ الْغَدِ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ ، فَلَا يَمْنَعُهُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيبَهُ وَقَعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ » ثُمَّ قَالَ : { لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ، كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ }

إِلَى قَوْلِهِ : { فَاسِفُونَ } [المائدة : 78 ، 81] ثُمَّ قَالَ : « كَلَّا ، وَاللَّهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ ، وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَلَتَأْخُذَنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ ، وَلَتَأْطِرَّتُهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا ، وَلَتَقْصُرَّتُهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْرًا ، أَوْ لَيُضْرِبَنَّ اللَّهُ بِقُلُوبِ بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ لَيَلْعَنَكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ » رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

198. İbni Mes'ûd *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İsrailoğulları arasında dinden sapma, ilk defa şöyle başladı:

Bir adam bir başka adama rastlar ve:

Bana baksana! Allah'dan kork ve yapmakta olduğun şeyi terket. Çünkü bu sana helâl değildir, derdi. Ertesi gün, aynı işi yaparken o adamlarla tekrar karşılaşır ve kendisini yaptığı kötü işten nehyetmediği gibi, onunla yiyip içmekten ve birlikte olmaktan da çekinmezdi.

Onlar böyle yapınca Allah Teâlâ kalblerini birbirine benzetti. Sonra Resûl-i Ekrem şu âyeti okudu:

“İsrâiloğullarından kâfir olanlar Dâvud’un ve Meryem oğlu İsâ’nın diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, baş kaldırmaları ve aşırı gitmeleri idi. Birbirlerinin yaptıkları fenalıklara mani olmuyorlardı. Yapmakta oldukları ne kötü idi! Onlardan çoğunun inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin onlara âhiret hayatı için hazırladığı şeyler ne kötüdür! Allah onlara gazab etmiştir, onlar azab içinde temelli kalacaklardır. Eğer Allah’a Peygamber’e ve ona indirilen Kur’an’a inanmış olsalardı, onları dost edinmezlerdi, fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir” [Mâide sûresi (5), 77-81].

Hız. Peygamber bu âyetleri okuduktan sonra şöyle buyurdu:

“Hayır, Allah’a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, zâlimin elini tutup zulmüne mani olur, onu hakka döndürür ve hak üzerinde tutarsınız; ya da Allah Teâlâ kalblerinizi birbirine benzetir, sonra da İsrâiloğullarına lânet ettiği gibi size de lânet eder.”

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Tefsîru sûre
(5), 6, 7

Yukarıdaki tercüme Ebû Dâvûd'un metnine aittir. Tirmizî'nin metninin tercümesi ise şöyledir:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İsrâiloğulları günahlara daldıklarında, âlimleri onları nehyettiye de onlar işledikleri günahları terketmediler. Bu defa âlimleri de onlarla birlikte oturdular, beraberce yediler, içtiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onların kalblerini birbirine benzetti. Dâvûd ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onlara lânet etti. Bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyle idi.”

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yaslandığı yerden doğrulup oturarak:

“Hayır! Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, onları hakka boyun eğdirinceye kadar bu böyle devam edecektir” buyurdular.

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerîm'de olduğu gibi, Peygamber Efendimiz'in hadislerinde de geçmiş ümmetlerle ilgili bilgiler vardır. Bu hadîs-i şerif,

İsrâiloğullarıyla ilgili bilgiler sunan ve metinde geçtiği üzere, Kur'an'ın konuyla alâkalı âyetlerine açıklamalar getiren bir rivayettir.

Bu rivayet, toplumun nasıl bozulmaya başladığını, niçin lânetlendiğini, yani Allah'ın rahmetinden mahrum bırakıldığını ve âkibetlerinin ne olduğunu gözler önüne sermektedir. Şayet halkta başlayan bozulmaya âlimler ve yöneticiler engel olmaz, ma'rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine getirmezlerse, bunun aksine kötülüklere göz yumar, kötülerle beraber düşer kalkarlarsa, onlarla yiyip içerlerse, Allah da onların kalblerini birbirlerine benzetir; günah işlemeyenlerin kalblerini, günah işleyenlerin kötülükleri yüzünden karartır. Çünkü onlar, günah işleyenleri günahlarından vazgeçirmemiş, aksine hoş görmüşlerdir. Böylece hepsinin kalbleri katılaşmış, hakkı ve hayrı kabulden uzaklaşmış, isyanları sebebiyle rahmetten de mahrum bırakılmışlardır.

Hz. Peygamber Kur'an âyetlerini de okuduktan sonra bizden şunları istiyor:

- * İyiliği emredip kötülükten nehyetmek,
- * Zâlimin elinden tutup zulmüne engel olmak,
- * Zâlimi hakka döndürmek,

* Zâlimi hak üzerinde tutmak.

Şâyet bunlar yapılmazsa, Allah bizim kalblerimizi de birbirine benzetir. Sonra da İsrâiloğullarının lânetlendiği gibi lânete hak kazanırız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Açıktan işlenen günah ve kötülüklere engel olmak, yöneticilerin ve âlimlerin görevidir.

2. Yöneticiler ve âlimler kötülüğe göz yumar ve onu kendileri de işlerse, toplumun çürümeye ve çöküntüye gidişi hızlanır.

3. Kötülüğe ses çıkarmamak, kötülüğü teşvik ve yayılmasına vesile olmaktır.

4. Kötülükleri ortadan kaldırmak sadece sözle veya kalben buğz etmekle mümkün olmaz. Elle de müdahale şarttır, zulmü mutlaka önlemek gerekir. Bu yapıyı teşekkül ettirmek, müslümanlar için bir vecibedir.

199- الرَّابِعَ عَشَرَ : عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ :
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَقْرءُونَ هَذِهِ الْآيَةَ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } [المائدة : 105] وَإِنِّي
سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا
الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ مِنْهُ » رواه
أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

199. Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh şöyle dedi:

Ey insanlar! Şüphesiz siz şu âyeti okuyorsunuz:

“Ey inananlar! Siz kendinize bakın, doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah’adır. İşlemekte olduklarınızı size haber verecektir” [Mâide sûresi (5), 105]. Oysa ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken işittim:

“Şüphesiz ki insanlar zâlimi görüp de onun zulmüne engel olmazlarsa, Allah’ın kendi katından göndereceği bir azabı hepsine umumileştirmesi yakındır.”

Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8; Tefsîru sûre (5), 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 20

Açıklamalar

Hiz. Ebû Bekir, insanların bu âyeti okuyup, gerçeği anlamadıklarından şikayetçidir. Yani herkes kendince müstakıl, ferdî bir hayat yaşasın, kimse kimseye karışmasın tarzında bir anlayışa sahip olduklarından yakınmaktadır. Oysa müslüman olmanın, hak yolda bulunmanın gereklerinden biri de, gücünün yettiği kadar ma’rûfu emir ve münkerden nehiy vazifesini yerine

getirmektir. Bu konuyu daha önce yaptığımız izahlarla yeterince açıklığa kavuşturmuş bulunuyoruz.

Âyette kastedilen mâna, her fert kendi vazifesini yapar, İslâm toplumu da geneli itibariyle iyi hal üzere bulunur, hidâyet üzere gider, böylece fert ve toplum olarak müslümanlar doğru ve hak yolda olurlarsa, kâfirlerin, müşriklerin yabancı din ve milletlerin sapıklıkları onlara zarar vermez, tarzında anlaşılmalıdır. Yoksa, ben kötülük yapmıyorum ya, başkaları ne yaparsa yapsın diyerek, içinde yaşadığı toplumdan kopuk bir hayat süren ve onların dertleriyle ilgilenmeyenler, bizzat kendileri doğru yolu bulamamış, mes'uliyet hissine sahip olamamış sayılırlar. Neticede, toplumun yönetimini şerhilerin ve sapıkların ellerine teslim ederler. Bundan doğacak zararı da herkes çeker.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an ve Sünnet'i geneli içinde ve doğru olarak anlamak gerekir.

2. Ferdin ve toplumun ıslahı birlikte düşünülmeli, toplum ferde, fert topluma feda edilmemelidir.

3. Ferdî ihmallerden doğacak zarar, toplumu da etkiler. Aynı şekilde, sapıklığa düşmüş toplumlara gelen felâket, fertleri de kapsamı içine alır.

Fertlerin iyiliği de ona engel olamaz. Çünkü iyiler, toplumun ıslahı için gerekeni yapmamışlardır.

24- باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

İYİLİĞİ EMİR VE KÖTÜLÜKTEN NEHYETTİĞİ HALDE SÖZÜ İLE İŞİ BİRBİRİNE AYKIRI OLAN KİŞİNİN ACIKLI SONU

Âyetler

قال الله تعالى: { أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ } .

1. “Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz? Artık aklınızı başınıza almayacak mısınız?” Bakara sûresi (2), 44

Bundan önceki kısımda, iyiliği emir ve kötülükten nehiy vazifesinin ne kadar önemli bir görev ve ne büyük bir fazilet olduğunu açıklamaya çalıştık. Bu üstün ve önemli görevi yerine getireceklerin kendilerini mükemmel hale getirmiş, fazilet ve üstün ahlâk sahibi örnek kişiler olmaları gerekir ki, başkalarını da ıslah edip, onların faziletli, ahlâklı ve örnek kişiler olmalarını sağlayabilsinler. Aksi takdirde kendileri, sözleri ve davranışlarıyla çelişkiye düşerler.

İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların, önce kendilerinin buna uymaları gerektiği ve sözleri ile davranışlarının çelişki teşkil etmemesi icab ettiği, önemine binaen ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Bu bir kaç âyet ile biraz sonra gelecek olan hadis, konunun müstakillen önemini ortaya koyucu niteliktedir. Bu konudaki naslar, elbetteki bunlardan ibaret değildir. Bakara sûresi'nin bu 44. âyeti, İbni Abbas'dan nakledildiğine göre, yahudilerin alimleri ile ilgili olarak nazil olmuştur. Medine'deki yahudilerin din âlimleri, kendilerine tabi olan ve onları taklid edenlere Tevrat'a uymalarını emrettikleri halde, Peygamber Efendimiz'in kendi kitaplarındaki sıfatlarını inkâr ederek, kendi sözlerine kendileri muhalefet ederlerdi. Yine onlar, insanları Allah'a itaata teşvik ederler, fakat kendileri günahlara dalarlardı; insanlara sadaka vermeyi öğütlerler fakat kendileri cimrilik yaparlardı. İsrâiloğullarının pek çok ihanetleri ve nankörlükleri yüzünden lânetlendiğini bir önceki konuda açıklamaya çalışmıştık.

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş ümmetlerin hallerini misâl vererek bizim onlardan ibret almamızı, düştükleri günah, isyan ve hatalara düşmememizi öğütler. Dolayısıyla her âyet, her zamanı ve her muhatabı bir cihetten ilgilendirir. Bu âyette, iyiliği

emretmeyenlere değil, iyilik fiilini işlemeyenlere bir ikaz, bir ihtar ve tehdit vardır. Bu sebeble Allah Teâla Kur'an'da iyi ameller işlemeyi emredip de, kendileri yapmayanları kötülemiştir. Çünkü böyleleri, Allah'ın haramlarını önemsemeyen, hükümlerini hafife alan, ilmi kendisine fayda vermeyenlerdir. Peygamber Efendimiz:

“Kıyamet gününde insanların en şiddetli azaba uğrayanı, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir” buyurmuştur (Süyûtî, *el-Fethu'l-kebîr*, I, 188).

İyiliği emretmek, şüphesiz ki iyidir. Fakat aklı olan, başkasının iyiliğini isterken kendini nasıl unuttur? Başkasını irşad edip kendisini unutmak, başkasını kurtarıp kendisini ateşe atmak, aklın kabul edeceği bir şey midir?

Bir kimsenin insanlara va'z ve nasihat ederek, ilmini ortaya koyması ve kendisinin buna uymaması, hem kendini hem de ilmini yalanlamak anlamına gelir. Bu hal insanın kişiliğinde bir zıtlık, bir çatışma teşkil ettiği gibi, irşad etmek isterken saptırmak olur. Aklı olan böyle bir duruma düşmez. Çünkü insanlar, kendilerini irşad edenin söylediklerini kendisinin yapmadığını görünce, söylenenlerin asılsız veya önemsiz olduğu kanaatine varabilirler. Fuzûlî'nin şu beyti bunu ne güzel ortaya koyar:

Vâizin küfrün benim rüsvâlîğımdan kıl kıyâs
Anda sıdk olsaydı ben takvâ şîâr etmez midim

Bir insanın söylediği sözün, yaptığı va'zın, ettiği nasihatın bir kıymeti ve kalblerde meydana getireceği bir tesir arzu edilir. Boş sözler, boş emirler bu tesiri nasıl icra edebilir?

Netice itibariyle bu âyet, fâsıkın, günahkârın doğru söylemek, iyiyi emretmek şartıyla va'z etmesini, nasihat yapmasını yasaklamamakla birlikte, bu gibilere gayet büyük bir uyarıyı ihtiva ediyor. Onların tutarsızlığını ve ahmaklığını ortaya koyuyor. Bunun özellikle akıl açısından şaşılacak bir şey olduğunu belirtiyor. Bu âyetin muhatabları öncelikle âlimler, yöneticiler ve hükmetme yetkisine sahip olanlardır.

وقال تعالى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ }.

2. “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük gazaba sebep olur.” Saf sûresi (61), 2-3

Doğru sözlülük ve verdiği sözü yerine getirmek, hakiki imanın gereklerinden biridir. Mü'minlere yalan söylemek yakışmadığı gibi, verdiği sözden caymak ve sözünün zıddını yapmak da yakışmaz. Çünkü yalan, vakar ve şahsiyete aykırıdır. Vakar

ve şahsiyet ise imanın temellerinden biridir. Üstelik bu davranış, Allah'ın gazabını, kızgınlığını çeker. Allah'ın gazabına uğrayanların akibeti ise, hüsrân ve pişmanlıktır.

İbrahim en-Nehâî der ki:

Üç âyeti insanlara anlatıp, açıklamaktan çekinirim, o âyetler şunlardır:

“Kitabı okumakta olduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi nasıl unutursunuz?” [Bakara sûresi (2), 44].

“Ey iman edenler! Yapamayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?” [Saf sûresi (61), 2-3].

“Ben size yasakladığım şeye kendim aykırı davranmak istemiyorum; dilediğim, gücümün yettiği kadar bozuk düzeni düzeltmekten ibarettir; başarımla da yalnızca Allah'ın yardımcılarıdır; O'na dayandım ve sadece O'na yöneliyorum” [Hûd sûresi (11), 88].

وقال تعالى إخباراً عن شعيب صلى الله عليه وسلم: {وَمَا أَرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ} .

3. “Size yasak ettiğim şeye, kendim aykırı davranmak istemiyorum.” Hûd sûresi (11), 88

Cenâb-ı Hak, Şuayb *aleyhisselâm*’dan bahsederek onun sözünü bize hatırlatmaktadır. Şuayb *aleyhisselâm*, kendi kavmini şirkten,

insanların hakkını yemekten, fesat ve bozgunculuktan nehyedip, tevhide, ölçüyü ve tartıyı tam yapmak suretiyle hak ve adaleti yerine getirmeye davet etmişti. Onun gayesi, kavminin âdet ve alışkanlıklarının aksine olan bu nasihatlar ve tekliflerle onların hürriyetlerini ellerinden almak, onları yaptıkları kötülüklerden çevirip de, o menhiyyatı kendisinin yapması değildi. Yani, Allah'a karşı siz günaha girmeyin ben gireyim, siz aldatmayın ben aldatayım, halkın mallarını siz yemeyin ben yiyeyim, siz istediğiniz gibi zevk u sefa yapmayın ben yapayım, demek istememiştir. Bunun tam aksine, gücünün yettiği nisbette insanları ıslah etmeyi gaye edinmişti. **Mürşidler, insanları düzeltmeye çalışanlar, öncelikle kendileri kurtuluşa ermiş olmalıdırlar.** Peygamberler en büyük mürşid ve muslihlerdir. İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların onların ahlâkıyla ahlâklanmaları ve metodlarını çok iyi bilip uygulamaları gerekir. Kur'an ve Sünnet'in, peygamberlerin hayatlarından canlı tablolar sunmasının hikmeti de bu olsa gerektir.

Hadis

200- وعن أبي زيدٍ أسامة بن حارثة ، رضي الله عنهما ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « يُؤْتَى بِالرَّجُلِ يَوْمَ

الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ ، فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ ، فَيَدُورُ بِهَا كَمَا يَدُورُ
الْحِمَارُ فِي الرَّحَا ، فَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ : يَا فُلَانُ مَا لَكَ ؟
أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَيَقُولُ : بَلَى ، كُنْتُ
أَمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ ، وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ » متفق عليه .

قوله : « تَنْدَلِقُ » هُوَ بِالذَّالِ الْمَهْمَلَةِ ، وَمَعْنَاهُ تَخْرُجُ . و « الْأَقْتَابُ
» : الْأَمْعَاءُ ، وَاحِدُهَا قَنْبٌ .

200. Ebû Zeyd Üsâme İbni Zeyd İbni Hârise
radiyallahu anhumâ şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ i şöyle
buyururken işittim:

“Kıyamet günü bir adam getirilir ve
cehennem ateşine atılır. Bağırsakları karnından
dışarı çıkar ve onlarla birlikte değirmen
döndüren merkeb gibi döner durur. Cehennem
halkı onun yanına toplanırlar ve derler ki:

– Ey filân! Sana ne oldu? Sen iyiliği emredip
kötülükten nehyetmez miydin? O kişi de:

– Evet, iyiliği emrederdim, fakat kendim
yapmazdım, münkerden nehyederdim, fakat
kendim yapardım, der.”

Buhârî, Bed’ül-halk 10; Müslim, Zühd 51

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, mü'min olan, hatta iyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak gibi bir vazifeyi yapan bir kimsenin cehenneme girişini ve oradaki kötü akıbetini gözler önüne sermektedir. Dünyada kendisini tanıyan ve nasihatlarına muhatap olan, fakat uymadıkları için kendileri de cehenneme girmiş olanlar, onun burada bulunmasına ve bu ürkütücü ve ürpertici haline şaşarlar.

Bu çeşit hadisler “**terhib hadisleri**” diye adlandırılırlar. Yani, kötü, uygunsuz ve çirkin davranışlardan sakındıran hadislerdir. Bir kimsenin kendi söylediklerine kendisinin uymaması ve aksini yapmasının ne kötü bir davranış ve şahsiyetsizlik olduğunu, biraz önce geçen âyetlerin açıklamasında ifade etmeye çalışmıştık. Bu hadis, böyle kimselerin kıyamet gününde ne halde ceza göreceklerini müşahhas bir şekilde ifade etmesi açısından dikkate değer niteliktedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azabı haktır ve çeşit çeşit, derece derecedir.

2. Sözü ile davranışı birbirine aykırı olan, ilmi ile amel etmeyenlerin Allah katındaki cezaları şiddetlidir.

3. Günahkâr müminler de, suçları mikdarınca ceza çekmek üzere cehenneme gireceklerdir.

4. Hz. Peygamber cehennemın ve cehennemde azab görenlerin vasıflarıyla ilgili bilgiler vermiştir.

5. Ma'rûfu emir ve münkeri nehiy vazifesini yerine getirmek ve bunun gereğiyle amel etmek, cehenneme girmeye engel olur.

25- باب الأمر بأداء الأمانة

EMÂNETİ YERİNE GETİRMEK

Âyetler

قال الله تعالى: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا} .

1. “Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.” Nisâ sûresi (4), 58

Bu âyetin tamamının anlamı şöyledir: “**Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel bir öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür.**”

Emanet, insanın emin ve itimat edilir olması, kendine maddî ve manevî bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilir ve istenildiğinde sağlam bir vaziyette alınabilir halde bulunması demektir. Ayrıca insanın bu eminliği sebebiyle, gerek Allah gerek insanlar tarafından herhangi bir

surette kendisine bırakılmış olan şeye de emanet denilir. İnsan, Allah Teâlâ'nın emanetini taşıyan bir emin, bir vekil olma niteliğine sahip yegâne yaratıktır. Bu sebeble, bütün yaratıklar üzerinde hüküm ve tasarruf yetkisi, sadece insana verilmiştir. İnsan, bu yetkiyi ne kadar mükemmel kullanıp yerine getirir ve emaneti yerli yerine koyabilirse, kıymeti o derecede artar ve yükselir. Emanet ile hükmün, yani hâkimiyetin bu birbirinden ayrılmaması gereken alâkasından dolayı, önce emanet, arkasından da adaletle hükmetme emredilmiştir. O halde emin olmayanın adil olması herhalde düşünülemez. Bu üstün nitelikleri bir arada topladığı için, bu âyet-i kerîmenin, dinin ve şeriatın tamamını işaret yoluyla ifade ettiği ve ahkâm ayetlerinin esası kabul edildiği söylenmektedir.

İnsanın bütün davranışları, Rabbine, kendine ve halka karşı mükellef olduğu üç çeşit emanetin dışı akseden görüntüsüdür.

Rabbine karşı emanete riâyet eden bir kimse, Allah'ın hükümlerine, ilâhî kanunlara uyar. Bu, bütün uzuvları ilgilendiren vazifelerimizle doğrudan alâkalıdır. Çünkü insanın her uzvu kendisine verilen bir emanettir. Her emaneti, yerli yerinde ve Allah'ın rızasına uygun tarzda

kullanmak, korumak gerekir. Aksi takdirde emanete hiyânet edilmiş olur.

İnsanın kendine karşı eminliği, din ve dünya işlerinde en doğru ve kendine en faydalı olanı tercih edip seçmesi, zararlı olan her şeyden uzak durmasıdır.

Halka karşı emanet sahibi olmak, insanların hak ve hukukunu gözetmek, onlara zarar ve ziyan vermemek, insanları aldatmamaktır. Yöneticilerin halka adaletli davranması, âlimlerin insanları hak olan yola, doğru itikada ve sahih amele sevketmesi, halkın da yöneticilere ve âlimlere hıyanetten sakınması bu emanetin gereklerindendir. Eşlerin birbirine karşı hak ve vazifeleri, ırz ve namuslarını korumaları, çocuklarını terbiye etmeleri de emanetin içinde sayılır.

O halde emanet, Allah’a karşı hak ve vazifeleri, kulların hukukunu, yani umûmî ve husûsî hukuku, bunlarla ilgili olan davranışları, sözleri, itikâdî, amelî ve ahlâkî alanı, maddî ve manevî hakların hepsini kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Âyet-i kerimedeki emir de bütün mükellefleri içine alır.

Müfessirlerden pek çoğu gibi, fakihler ve diğer İslâm âlimleri de bu âyetin özellikle emirler, iş başındaki idareciler hakkında nazil olduğu

kanaatindedirler. Çünkü her işi ehline tevdi etmek ve adaletle hükmetmek onların görevidir. Ancak, herkesin bir sorumluluk taşıdığı gerçeği göz önüne alınınca emanetin, yükümlülüğü ölçüsünde herkesi ilgilendirdiği neticesine varılır.

وقال تعالى: {إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا . }

2. “Biz emaneti göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zâlim ve çok câhil olan insan onu yüklenmiştir.”

Ahzâb suresi (33), 72

Allah Teâlâ'nın göklere, yere ve dağlara sunduğu emanet, gerek kendi hukukuna, gerek insanların hukukuna yönelik emir ve yasaklardan, zorlama ve cebirle değil, rıza ve seçme hürriyetiyle yaptırmak istediği fiiller, vazife ve mükellefiyetlerdir. Bu emanet, gök, yer ve dağların dayanamıyacakları kadar zor, mes'uliyeti çok büyük bir yükür. Bunların neleri kapsadığını bir önceki âyetin açıklamasında belirttik. Bu âyette, Allah Teâlâ bu yükün ağırlığını bizlere temsil yoluyla anlatmış, gök, yer ve dağların yüklenmekten korkup çekindiği ve titrediği bir

yükü insanoğlunun yüklendiğini, bu sebeple de mes'uliyetimizi hissetmemiz gerektiğini hatırlatmıştır.

İnsanoğlu çok zâlim, haksızlığa ve başkasına eziyet etmeye çok yatkındır. Allah'ın ve kulların hukukunu yüklendiği halde, bunları gereği gibi yerine getirmede için de kendine yazık etmektedir. Aynı zamanda çok câhildir. Çünkü âlim olsaydı, akıbetini bilir, düşünür ve zulmetmezdi.

Hadisler

201- عن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، أن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ » متفقٌ عليه.

وفي رواية : « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ » .

201. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.”

Buhârî, İmân 24; Müslim, İmân 107-108. Ayrıca bk. Buhârî, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Mezâlim 17, Cizye 17, Edeb 69; Tirmizî, İmân 14

Bir rivayette: “**Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mümin zannetse bile**” buyrulur (Müslim İmân 109).

Açıklamalar

Münafık, içinden kâfir olup, dışından müslüman görünen kimsedir. Eğer bu görüntü imanda ise, nifâkı küfürdür. İmanda değilse amel bakımından münafıktır. Münafıklık, Kur'an ve Sünnet'te üzerinde çok durulan bir konudur. Biz burada nifâk ve münafıklık konusuna girmeyeceğiz. İlgili bahislerde alâkası miktarınca bu konuya yer verilecektir. Bu hadis, ileride 690 ve farklı bir rivayetle 1546 numara ile tekrar gelecektir.

Münafıklık alâmetlerinden biri, emanete hıyanettir. Hıyanet, emanet edilen şeyde, dine, şeriata aykırı şekilde tasarrufta bulunmaktır.

Bu hadiste sayılan üç alâmetten birincisi, yani **yalan söylemek, sözün bozuk olmasına**; ikincisi yani **va'dinden dönmek, niyetin bozukluğuna**; üçüncüsü olan **hıyanet de fiilin, davranışın bozukluğuna delâlet eder**.

Bu alâmetler, bazan gerçekten müslüman olan birinde bulunabilir. O takdirde o kimseyi küfürle veya münafıklıkla mı itham edeceğiz? Halbuki bir müslümanın kâfir veya münafık olduğuna hükmetmenin câiz olmadığı, hatta bunun haram

olduğu konusunda ümmetin icmâi vardır. İmam Nevevî, kendisinde bu nitelikler bulunan müslümanın münafığa benzediğini ve münafıkların ahlâkıyla ahlâklandığı fakat kâfir ya da münafık olmadığını söyler. Resûl-i Ekrem Efendimiz, müslümanların münafıklık alâmetlerini âdet ve ahlâk haline getirmemelerini ihtar eder ve onları bundan sakındırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Münafıklık gerçekte kâfirliktir.
2. Yalan söylemek, va'dinden caymak ve emanete hıyanet etmek münafıklık alâmetidir.
3. Müslüman olduğu halde, kendisinde münafıklık alâmeti bulunan kimse, münafığa benzeyen ve onun ahlâkıyla ahlâklanan bir kimse olarak nitelendirilir. Böyleleri için kâfir ve münafık hükmü verilmez.
4. Müslümanlar, münafıklık alâmeti ve ahlâkından uzak durmalıdırlar.

202- وعن حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا ، وَأَنَا أُنْتَظَرُ الْآخَرَ : حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ ، وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَةِ فَقَالَ : «يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبِضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيُظِلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ، ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبِضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيُظِلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ أَثَرِ الْمَجْلِ ، كَجَمْرٍ دَخَرَجَتْهُ عَلَى رَجُلِكَ ، فَنفط فتراه

مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ» ثُمَّ أَخَذَ حَصَاةً فَدَخَرَجَهَا عَلَى رَجُلِهِ ،
فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَّبِعُونَ ، فَلَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إِنَّ
فِي بَنِي فَلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا ، حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ : مَا أَجَلَدُهُ مَا أَظْرَفُهُ ،
مَا أَعْقَلُهُ ، وَمَا فِي قَلْبِهِ مِنْ قَلْبٍ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ. وَلَقَدْ أَتَى
عَلِيَّ زَمَانٌ وَمَا أَبَالِي أُيُّكُمْ بَايَعْتُ ، لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لِيرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ
، وَلَئِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لِيرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ ، وَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا
كُنْتُ أَبَايِعُ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا « متفقٌ عليه .

202. Huzeyfe İbni'l-Yemân *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize iki olayı haber verdi. Bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Hz. Peygamber bize şunları söyledi:

“Şüphesiz ki emanet, insanların kalblerinin ta derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur'an indi. Bu sayede insanlar Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiler.” Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize emanetin kalkmasından bahsetti ve şöyle dedi:

“İnsan bir kere uyur ve kalbinden emanet çekilip alınır, ondan belli belirsiz bir iz kalır. Sonra bir kere daha uyur, yine kalbinden emanet alınır; bu defa da ayağının üzerinde yuvarladığın korun bıraktığı iz gibi bir eseri kalır. Sen onu içinde hiçbir şey olmadığı halde kabarık görürsün.” Daha sonra Resûlullah

sallallahu aleyhi ve sellem eline çakıl taşları alarak ayağının üzerinde yuvarladı. Sözlerine de şöyle devam etti:

“Neticede insan o hale gelir ki, insanlar alış-veriş yaparlar da, neredeyse emaneti yerine getirecek bir kişi bile kalmaz. Hatta şöyle denilir:

“Filan oğulları arasında emin bir adam varmış.” Bir başka kişi hakkında da: “Ne kadar cesur, ne kadar zarif, ne kadar akıllı bir kişi” denilir. Oysa kalbinde hardal tanesi kadar bile iman yoktur.”

Şüphesiz ki bir zamanlar, sizin hanginizle alış-veriş yapacağıma aldırmazdım. Çünkü alış-veriş yaptığım kişi müslümansa, dini kendisini benim hakkımı vermeye yöneltirdi. Şayet hristiyan veya yahudi ise, valisi benim hakkımı vermeye onu sevkederdi. Fakat bugün sizden sadece belli birkaç kişiyle alış-veriş yapıyorum. Buhârî, Rikak 35, Fiten 13; Müslim, Îmân 230. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 17; İbn Mâce, Fiten 27

Açıklamalar

Hadisin ravisi Huzeyfe, sahâbîler arasında fitneler, yani kıyametten önce ortaya çıkacak bir takım hâdiselerle ilgili olarak Peygamberimiz'in

söylediklerini en iyi bilen kişi idi. Hadis kitapları onun bu yöndeki pek çok rivayetine yer verir.

Huzeyfe'nin burada bahsettiği ve Resûlullah'dan duyduğu iki hadisten biri, emanetin kalblerin derinliğinde yerleşmesi, ikincisi de, emanetin kalkması ile ilgili olandır. Burada zikredilen emanet, yukarıda geçen âyetlerin açıklamalarında ortaya koymaya çalıştığımız gibi, öz bir ifadeyle, Allah'ın ve insanların hukuku, Allah'ın kullarına farz kıldığı ibadetler, kısaca dinin kendisidir. Bütün bunlar dikkate alındığında, emanet kavramının ne derecede büyük ehemmiyet taşıdığı ortaya çıkmış olur.

Emanetin insanların kalblerinin derinliklerine yerleşmesi, kök salması onların fitratında bu duygunun bulunduğunu ifade eder. Nitekim, Resûlullah Efendimiz, her doğanın fitrat, yani İslâm üzere doğduğunu bildirir. Kur'ân-ı Kerîm ve Peygamberimiz'in sünneti, insanların emaneti daha iyi öğrenmesini ve uygulanmasını sağlamıştır. Çünkü onlar, farzı ve sünneti, haramı ve mübahı Kur'an ve hadisten alıp öğrendiler. Kur'an'ın yanında özellikle sünnetin de zikredilmesi, onun dinin ikinci kaynağı olduğunu, Kelâm-ı Kadîm olan Kur'an'ın nassına nisbetle ikinci dereceyi teşkil ettiğini ortaya koyar.

Peygamber Efendimiz'in emanetin kalkması sözüyle kastettiği, imanın zayıflaması, semeresinin azalması ve müslümanların hassasiyetinin kalmamasıdır. Çünkü hadisın devamında bunların meydana getirdiği olumsuz neticeleri görüyoruz.

İnsanın uyuması, emanetin ve imanın noksanlaşmasına yol açan, kötülük işlemeye sebep olan gaflet halinden kinâyedir. İnsan Allah'ın Kitabından ve Rasûlü'nün sünnetinden gafil olduğunda haramlara dalar, günah işler ve neticede imanı zayıflar. Bütün bunlar emanetin kalkmasının, iman noksanlığının ve kalbin kararmasının alâmetleri sayılır. Kalb, iman nuru ile aydınlanır. İmanı olmayanın kalbi kara sayılır. Peygamber Efendimiz'in: “*Emaneti olmayanın, imanı da yoktur*” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 135) hadisi de emanetin öneminin, büyüklüğünün ve şümûlünün bir göstergesi sayılır.

İnsanın gafleti arttıkça, imanı zayıflar, eminliği ortadan kalkar, dînî hassasiyeti, hak ve hukuka riâyeti yok olur. Böylece kalbdeki siyah lekeler çoğalır ve kalb simsiyah kesilir. O zaman insan hainleşir. Alış-verişde hainlik yapmayan, dürüst olan parmakla gösterilecek kadar az kalır. Hatta “filan oğulları arasında emin bir adam varmış” diye dillere destan olur. Oysa onun kalbinde hardal

tanesi ağırlığınca bile emanetten, imandan eser kalmaz, bulunmaz.

Bu hadis, zamanla insanların din ve iman cihetinde bozulacağını, emanetin yavaş yavaş ortadan kalkacağını ve insanların birbirine güvenlerinin kalmayacağını haber vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman ve emanet duygusu yaratılıştandır.
2. Kur'an ve Sünnet, insandaki fitrî duyguların gelişmesini, öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlar.
3. Emanet, imanı, Allah'ın ve kulların hukukunu, ilâhî teklifleri, kısaca dinin esasını ifade eden bir tâbirdir.
4. Dinde gösterilecek gaflet, imanın ve emanetin noksanlaşmasına sebep olur.
5. Sünnet, Kur'an'ın hemen yanında yer alır ve dinin ikinci ana kaynağını teşkil eder.
6. Dînî hayat ve imanın tezâhürleri, âhir zamanda daha da zayıflar ve azalır.

203- وعن حُذَيْفَةَ ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «يَجْمَعُ اللَّهُ ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، النَّاسَ فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى تَزْلِفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدَمَ صَلَواتُ اللَّهِ عَلَيْهِ ، فَيَقُولُونَ : يَا أَبَانَا اسْتَفْتَحْ لَنَا الْجَنَّةَ ، فَيَقُولُ : وَهَلْ

أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا خَطِيئَةَ أَبِيكُمْ ، لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ ، اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ ، قَالَ : فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ ، فَيَقُولُ إِبْرَاهِيمُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ إِنَّمَا كُنْتُ خَلِيلًا مِنْ وَرَاءَ وَرَاءَ ، اعْمَدُوا إِلَى مُوسَى الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ تَكْلِيمًا ، فَيَأْتُونَ مُوسَى ، فَيَقُولُ : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى كَلِمَةَ اللَّهِ وَرُوحِهِ فَيَقُولُ عِيسَى : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ . فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَيَقُومُ فَيُؤَدِّنُ لَهُ ، وَتُرْسَلُ الْأَمَانَةُ وَالرَّحِمُ فَيَقُومَانِ جَنْبَتَي الصِّرَاطِ يَمِينًا وَشِمَالًا ، فَيَمُرُّ أَوْلَكُمْ كَالْبَرْقِ » قُلْتُ : بِأَبِي وَأُمِّي ، أَيُّ شَيْءٍ كَمَرُ الْبَرْقِ ؟ قَالَ : « أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ يَمُرُّ وَيَرْجِعُ فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ ؟ ثُمَّ كَمَرُ الرِّيحِ ثُمَّ كَمَرُ الطَّيْرِ ؟ وَأَشَدُّ الرِّجَالِ تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ ، وَنَبِيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصِّرَاطِ يَقُولُ : رَبِّ سَلِّمْ ، حَتَّى تَعْجَزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ ، حَتَّى يَجِيءَ الرَّجُلُ لَا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إِلَّا زَحْفًا ، وَفِي حَافَتَي الصِّرَاطِ كَلَالِيبُ مُعَلَّقَةٌ بِأُمُورَةٍ بِأَخْذٍ مَنْ أَمَرَتْ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمَكْرَدَسٌ فِي النَّارِ » وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعُونَ خَرِيفًا . رواه مسلم .

قوله : « وَرَاءَ وَرَاءَ » هُوَ بِالْفَتْحِ فِيهِمَا . وَقِيلَ : بِالضَّمِّ بِلَا تَنْوِينٍ ، وَمَعْنَاهُ : لَسْتُ بِتِلْكَ الدَّرَجَةِ الرَّفِيعَةِ ، وَهِيَ كَلِمَةٌ تُذَكِّرُ عَلَى سَبِيلِ التَّوَاضُّعِ . وَقَدْ بَسِطْتُ مَعْنَاهَا فِي شَرْحِ صَحِيحِ مُسْلِمٍ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

203. Huzeyfe ve Ebû Hüreyre *radiyallahu anhümâ*’ dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Şanı yüce ve üstün olan Allah, insanları bir araya toplar. Mü’minler ayağa kalkarlar ve cennet kendilerine yaklaştırılır. Âdem *aleyhisselâm*’a gelirler ve derler ki:

- Ey babamız! Bize cennetin açılmasını iste!
Âdem der ki:

- Sizi cennetten çıkaran, babanızın hatasından başka ne ki? Ben bu işin ehli değilim. Siz, Allah'ın dostu olan oğlum İbrahim'e gidiniz. Bunun üzerine İbrahim'e giderler, o da:

- Ben bu işin ehli değilim. Ben geriden geriye, uzaktan halîl idim. Siz, Allah Teâlâ'nın kendisiyle konuştuğu Mûsâ'ya gidiniz der. Onlar Mûsâ'ya giderler. Mûsâ kendilerine:

- Ben bu işin ehli değilim. Siz Allah'ın kelimesi ve ruhu olan İsâ'ya gidiniz, der. İsâ'ya geldiklerinde:

- Ben bu işin ehli değilim, diye karşılık verir. Bunun üzerine onlar, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderler. O da hemen ayağa kalkar ve kendisine şefa'at için izin verilir. Emanet ve rahim (akrabalık bağı) gönderilir ve bu ikisi sıratın sağ ve solunda dururlar. Sizin ilk kafileniz şimşek gibi geçer. Ben:

– Annem babam feda olsun, şimşek gibi geçmek nedir? dedim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

–“Şimşegi görmediniz mi? Göz açıp yumacak kadar bir zamanda geçip gidiverir!” buyurdu. Sonrakiler rüzgâr gibi, kuş gibi, koşucular gibi geçerler. Onları amelleri böyle süratli geçirir. Peygamberiniz sırat üzerinde durup şöyle der:

–“Ey Rabbim! Selâmete çıkar, selâmete çıkar.”

Neticede, kulların amelleri kendilerini sırattan geçirmede âciz kalır. O kadar ki, yürümeye gücü yetmeyen bir adam oturağı üzerinde sürünerek gelir. Sıratın iki tarafında emrolunduklarını yakalamakla memur asılı çengeller vardır. Bazıları yaralanmış vaziyette kurtulur, bazıları da cehenneme yuvarlanır.”

Ebu Hüreyre’nin nefsi elinde olan Allah’a yemin ederim ki, cehennemin dibi yetmiş yıllık mesafe kadar derinliktedir. Müslim, Îmân 329

Açıklamalar

Umûmî mahiyetiyle kıyamet ahvalinden bahseden bu hadisin muhtevası oldukça açık ve anlaşılır niteliktedir.

İmam Nevevî’nin hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, emanetin önemi ve büyüklüğünü öne çıkaran bir rivayet olmasından dolayıdır. Ancak hadiste dikkat çeken bir kaç

noktaya da kısaca işaret etmemiz faydalı olur, kanaatindeyiz.

Peygamberlerin ma'siyet, yani büyük ve küçük günahlar işleyip işlemedikleri konusunda âlimlerimiz çeşitli görüşler ileri sürer ve bu konuda deliller ortaya koyarlar. İşin teferruatına girmeden, genel olarak kabul edilen prensipleri şöyle hatırlatabiliriz:

* Nübüvvetle görevlendirildikten sonra, peygamberlere küfür izafesi asla câiz değildir. Onlar bundan tamamen ma'sumdurlar. Peygamber olmadan önce küfre nisbet edilip edilmeyecekleri konusunda görüş ayrılıkları vardır; ancak doğru olan ve çoğunluğun kabul ettiği, bunun da câiz olmadığıdır.

* Peygamberlerin büyük günah işlemedikleri konusunda âlimlerimiz arasında görüş birliği vardır. Hem şer'î deliller, hem de akıl bunun böyle olması gerektiğine işaret eder. Bu sebeble, konu üzerinde icmâ vaki olmuştur. Peygamberlere mahsus olan “**ismet**” sıfatı da bunu gerektirir.

* Peygamberlerde sehiv ve nisyan, yani yanılma ve unutma gibi hallerin olabileceğini bazı âlimler kabul etmemişler ve bu yönde gelen rivayetleri tevil etme yoluna gitmişlerdir. Âlimlerin büyük çoğunluğu ise, sehiv ve nisyanın olabileceğini,

nitekim olduğunu söylemişlerdir ki, doğru olan da budur.

* Peygamberler büyük günahlardan korunduğu gibi, küçük günahlardan da korunmuşlardır. Onların “**zelle**” denilen hataları ise, cezayı gerektirmeyen, kul olmanın gereği fiillerdir. Âlimlerimiz bu konuda görüş birliği içinde olup aralarında ihtilaf yoktur.

Bu hadiste, bazı peygamberlerin kendi hatalarını anarak mü'minleri başka peygamberlere göndermeleri, onların tevâzuunun işareti ve neticede şefaatin derece derece olduğunu anlatmak, Hz. Peygamber'in mevkiinin yüceliğini onlara öğretmek istemelerinin bir sonucu kabul edilir.

Emanet ile sıla-i rahimin sırat köprüsünün iki yanına getirilmeleri, her ikisinin dindeki ehemmiyetinin ve mevkiinin büyüklüğü sebebiyledir. Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın dilediği şekil ve suret içinde canlı birer varlık olarak orada duracaklar, sırattan geçenlerden haklarını isteyeceklerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeniden dirilme, mahşer ve hesap haktır, gerçektir.

2. Peygamberler arasında derece ve mertebe farkları vardır. Peygamber Efendimiz'in mevkiî diğer bütün peygamberlerin önündedir.

3. Şefaât vardır ve Peygamberimiz mahşerde şefaât edecektir.

4. Peygamberler, peygamber olmadan önce de büyük günahlardan masumdurlar. Peygamberlikten sonra onların işlediği “zelle” denilen küçük hatalar, kul olmalarının gereğidir.

5. Sırat köprüsü haktır.

6. Emanet dinin en önemli esaslarından biridir. Sıla-i rahim de dinimizin büyük önem verdiği bir ahlâk prensibidir. Bu ikisi sırattan geçmede bir ölçü olacaktır.

204- وعن أَبِي حُبَيْبٍ بضم الخاء المعجمة عبد الله بن الزبير ، رضي الله عنهما قال : لَمَّا وَقَفَ الزَّبِيرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعَانِي فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لَا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلَّا ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ ، وَإِنِّي لَا أُرْنِي إِلَّا سَأَقْتُلُ الْيَوْمَ مَظْلُومًا ، وَإِنَّ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي أَفْتَرَى دِينَنَا يُبْقَى مِنْ مَالِنَا شَيْئًا ؟ ثُمَّ قَالَ : بَعْ مَالِنَا وَاقْضِ دَيْنِي ، وَأَوْصَى بِالْثُلُثِ ، وَثُلُثُهُ لِبْنِيهِ ، يَعْنِي لِبْنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزَّبِيرِ ثُلُثُ الثُّلُثِ . قَالَ : فَإِنْ فَضَلَ مِنْ مَالِنَا بَعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيْءٌ فَثُلُثُهُ لِبَنِيكَ ، قَالَ هِشَامٌ : وَكَانَ وَلَدُ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ وَرَأَى بَعْضَ بَنِي الزَّبِيرِ حُبِيبٍ وَعَبَّادٍ ، وَلَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعَةُ بَنِينَ وَتِسْعُ بَنَاتٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : فَجَعَلَ يُوصِيَنِي بِدِينِهِ وَيَقُولُ : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجَزْتَ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بِمَوْلَايَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا دَرَيْتُ مَا أَرَادَ حَتَّى قُلْتُ يَا أَبَتِ مَنْ مَوْلَاكَ ؟ قَالَ : اللَّهُ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دِينِهِ إِلَّا قُلْتُ : يَا مَوْلَى الزَّبِيرِ

اقض عنه دينه ، فيقضيته . قال : فقتل الزبير ولم يدع ديناً ولا درهماً إلا أرضين ، منها الغابة وإحدى عشرة داراً بالمدينة . ودارين بالبصرة ، وداراً بالكوفة وداراً بمصر . قال : وإنما كان دينه الذي كان عليه أن الرجل يأتيه بالمال ، فيستودعه إياه ، فيقول الزبير : لا ولكن هو سلف إني أخشى عليه الضيعة . وما ولي إماره قط ولا حباية ولا خراجاً ولا شيئاً إلا أن يكون في غزو مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، أو مع أبي بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم ، قال عبد الله : فحسبت ما كان عليه من الدين فوجدته ألفي ألف ومائتي ألف ، فلقي حكيم بن حزام عبد الله بن الزبير فقال : يا ابن أخي كم على أخي من الدين ؟ فكتمته وقلت : مائة ألف . فقال : حكيم : والله ما أرى أموالكم تسع هذه ، فقال عبد الله : رأيئك إن كانت ألفي ألف ؟ ومائتي ألف ؟ قال : ما أراكم تطيقون هذا ، فإن عجزتم عن شيء منه فاستعينوا بي . قال : وكان الزبير قد اشترى الغابة بسبعين ومائة ألف ، فباعها عبد الله بألف ألف وستمائة ألف ، ثم قام فقال : من كان له على الزبير شيء فليوافنا بالغابة ، فأتاه عبد الله بن جعفر ، وكان له على الزبير أربعمائة ألف ، فقال لعبد الله : إن شئتم تركتها لكم ؟ قال عبد الله : لا ، قال : فإن شئتم جعلتموها فيما تؤخرون إن أخرتم ، فقال عبد الله : لا ، قال : فاقطعوا لي قطعة ، قال عبد الله : لك من هاهنا إلى هاهنا . فباع عبد الله منها فقصى عنه دينه ، ووقاه وبقي منها أربعة أسهم ونصف ، فقدم على معاوية وعنده عمرو بن عثمان ، والمُنذر بن الزبير ، وابن زمعة . فقال له معاوية : كم قومت الغابة ؟ قال : كل سهم بمائة ألف قال : كم بقي منها ؟ قال : أربعة أسهم ونصف ، فقال المُنذر بن الزبير : قد أخذت منها سهماً بمائة ألف ، وقال عمرو بن عثمان : قد أخذت منها سهماً بمائة ألف . وقال ابن زمعة : قد أخذت منها سهماً بمائة ألف ، فقال معاوية : كم بقي منها ؟ قال : سهم ونصف سهم ، قال : قد أخذته بخمسين ومائة ألف . قال : وباع عبد

اللّٰهُ بَنُ جَعْفَرٍ نَصِيْبُهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بِسِتِّمِائَةِ اَلْفٍ . فَلَمَّا فَرَعَ ابْنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضَاءِ دِيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبَيْرِ : اَقْسِمُ بَيْنَنَا مِيْرَاتِنَا . قَالَ : وَاللّٰهِ لَا اَقْسِمُ بَيْنَكُمْ حَتّٰى اُنَادِيَ بِالْمَوْسِمِ اَرْبَعَ سِنِيْنَ : اَلَا مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَاْتِنَا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَلَ كُلُّ سَنَةٍ يُنَادِي فِي الْمَوْسِمِ ، فَلَمَّا مَضَى اَرْبَعَ سِنِيْنَ قَسَمَ بَيْنَهُمْ وَدَفَعَ التَّلْثَ وَكَانَ لِلزُّبَيْرِ اَرْبَعُ نِسْوَةٍ ، فَاصَابَ كُلُّ امْرَاَةٍ اَلْفُ اَلْفٍ وَمِائَتَا اَلْفٍ ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُوْنَ اَلْفَ اَلْفٍ وَمِائَتَا اَلْفٍ . رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ .

204. Ebû Hubeyb Abdullah ibni Zübeyr *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Cemel vak'ası gününde, (muharebe) durunca (babam) Zübeyr beni çağırdı. Ben de hemen ayağa kalkıp yanına vardım, dedi ki:

- Ey oğulcuğum! Bugün öldürülenler ya zâlim veya mazlumdur. Bana gelince, bugün mazlum olarak öldürüleceğim kanaatindeyim. En büyük düşüncelerimden biri, elbetteki borçlarımdır. Ne dersin, borçlarımızı ödedikten sonra malımızdan geriye birşey kalır mı? Sonra şöyle devam etti:

- Ey oğulcuğum! Malımı sat, borcumu öde. Malının kalanı olursa üçte birini vasiyet etti. Vasiyet ettiğinin üçte birinin de Abdullah'ın çocukları olan torunlarına verilmesini istedi ve:

- Borçları ödedikten sonra malımızdan birşey kalırsa, üçte biri senin oğullarına aittir, dedi.

Hişâm diyor ki:

- Abdullah'ın çocukları, Zübeyr'in Hubeyb ve Abbâd gibi bazı çocuklarının akranı idiler. O gün onun dokuz oğlu ile dokuz kızı bulunuyordu.

Abdullah der ki:

- Borcunu bana vasiyet edip duruyor ve:

- Ey oğulcuğum! Şayet borcumdan bir kısmını ödemekten aciz kalırsan, Mevlâm'dan yardım dile, diyordu. Allah'a yemin ederim ki, ben ne demek istediğini tam anlayamadım ve:

- Babacığım, Mevlân kim? dedim. O:

- Mevlâm, Allah! dedi.

- Allah'a yemin ederim ki, onun borcunu ödemekte sıkıntıya düştükçe:

– Ey Zübeyr'in Mevlâsı! Onun borcunu öde, derdim. Hemen ödeyiverirdi.

Zübeyr'in oğlu Abdullah sözüne devamla der ki:

Zübeyr, altın ve gümüş bırakmadan öldürüldü. Sadece bir bölümü Gâbe'de bulunan arazi bıraktı. Bir de on biri Medine'de, ikisi Basra'da, biri Kûfe'de ve biri de Mısır'da evler bıraktı. Abdullah sözüne şöyle devam etti:

Babamın üzerindeki borçlar şöyle olmuştu: Bir kimse kendisine gelir, ona bir emanet bırakmak ister, babam Zübeyr ise:

- Hayır, emanet olmaz, fakat borç olarak bırak. Çünkü ben onun zayi olmasından korkarım, derdi.

Zübeyr hayatı boyunca ne bir valilik, ne harac toplama memurluğu, ne de başka bir idârî görevde bulunmadı. Sadece Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* veya Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte cihada iştirak etti.

Abdullah diyor ki:

Babamın üzerindeki borçları hesapladım, iki milyon iki yüzbin rakamını buldum.

Hakîm İbni Hizâm, Abdullah İbni Zübeyr ile karşılaştı ve:

- Ey kardeşimin oğlu! Kardeşimin borcu ne kadar? diye sordu. Borcu gizledim ve:

- Yüzbin, dedim. Bunun üzerine Hâkim:

- Allah'a yemin ederim ki, malınızın buna yeteceği kanaatinde değilim, dedi. Abdullah:

- İki milyon iki yüzbine ne dersin? deyince, Hâkim:

- Buna güç yetirebileceğinizi zannetmiyorum. Borçtan ödeme yapmakta âciz kalacak olursanız benden yardım isteyin, dedi. Abdullah diyor ki:

Zübeyr, Gâbe mevkiindeki araziyi yüz yetmişbine satın almıştı, Abdullah orayı bir milyon altı yüzbine sattı. Sonra kalktı ve:

- Kimin Zübeyr'de alacağı varsa, Gâbe'de bize gelsin! diye ilan etti. Bunun üzerine Zübeyr'den dört yüz bin alacaklı olan Abdullah İbni Ca'fer, Zübeyr'in oğlu Abdullah'a geldi ve:

- Dilerseniz alacağımdan vazgeçip bağışlayayım, dedi. Abdullah:

- Hayır, dedi. Bunun üzerine Abdullah İbni Ca'fer:

- Şayet borcunuzdan bir bölümünü te'hir etmek isterseniz, benim alacağımı geri bırakabilirsiniz, dedi. Zübeyr'in oğlu Abdullah:

- Hayır, bunu da istemiyoruz deyince, Abdullah İbni Ca'fer:

- O halde bana araziden bir parça ayırın, dedi. Abdullah İbni Zübeyr de:

- Şuradan şuraya kadar olan arazi senin olsun, dedi.

Abdullah, kalan araziden bir bölümünü de sattı. Babası Zübeyr'in kalan borçlarını ödeyip bitirdi. Araziden dört buçuk sehim de arttı. Abdullah kalkıp Muâviye'nin huzuruna gitti. Orada Amr İbn Osman, Münzir İbni Zübeyr ve İbni Zem'a da vardı. Muâviye, Abdullah İbni Zübeyr'e:

- Gâbe'ye ne kadar değer biçildi? diye sordu. Abdullah:

- Her sehim için yüzbin, dedi. Muâviye:
 - Bunlardan ne kadarı kaldı? dedi. Bunun üzerine Münzir İbni Zübeyr:
 - Ben ondan bir sehimî yüzbine aldım dedi. Amr İbni Osman :
 - Bir sehimini de ben yüzbine aldım dedi. İbni Zem'a:
 - Bir sehimini de ben yüzbine aldım, dedi. Muâviye:
 - Şimde geriye ne kadar kaldı? diye sordu. Abdullah İbni Zübeyr:
 - Bir buçuk sehim, dedi. Muâviye:
 - Kalan bir buçuk sehimî de ben yüz ellibine satın aldım, dedi. Abdullah İbni Ca'fer, kendi hissesini Muâviye'ye altı yüzbine sattı.
- Abdullah İbni Zübeyr, babasının borçlarını ödeyip bitirince, Zübeyr'in diğer çocukları, Abdullah'a:
- Mirasımızı aramızda taksim et, dediler. Abdullah:
 - Allah'a yemin ederim ki, dört sene süreyle hac mevsiminde:
- Kimin Zübeyr'de alacağı varsa bize gelsin, borcunu ödeyelim, diye ilan etmedikçe, Zübeyr'in

mirasını paylaştırmayacağım, dedi. Dört sene boyunca bu şekilde ilan etti. Dört sene geçince, mirası taksim etti ve (babası Zübeyr'in vasiyeti olan) üçte birini ayırdı. Zübeyr'in dört karısı vardı. Onlardan her birine bir milyon ikiyüzbin düştü. Buna göre Zübeyr'in bütün malı elli milyon iki yüzbin tutmaktadır. Buhârî, Farzû'l-humus 13

Abdullah İbni Zübeyr İbni Avvâm

Abdullah aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm'ın oğludur. Kendisi de sahâbîdir. Kureyş kabilesinin Esed İbni Abdulüzza koluna mensubdur. Sahâbe arasında fıkıh bilgisiyle şöhret bulan ve kendilerine “âbâdile” denilen dört Abdullah'dan biridir. Annesi, Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ'dır. Mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Abdullah'ın teyzesidir. Ebû Bekir veya Ebû Hubeyb künyesiyle anılır.

Mekke'den Medine'ye hicretten sonra, muhacirlerin ilk doğan çocuğu, Abdullah oldu. Adını da Peygamber Efendimiz koydu. Onun doğumu, müslümanlar arasında büyük bir sevinç yarattı. Çünkü yahudiler, müslümanlara sihir yaptıklarını ve çocuklarının olmayacağını söylüyorlardı. Allah, onların yalancılıklarını ve hilelerini böylelikle ortaya çıkardı.

Abdullah çok oruç tutan, geceleri çok namaz kılan, son derece cesur bir sahâbî idi. Yedi veya sekiz yaşlarında iken babası Zübeyr'in yanında gelip Peygamber Efendimiz'e biat etti. Çocuk denilecek yaşta, babası ile birlikte Suriye'nin fethine iştirak etti. Yermük harbinde bulundu. Babası Zübeyr'in komutasında Mısır'ın fethine giden 5000 kişilik yardımcı orduya da katıldı. Daha sonraki dönemlerde pek çok cihada ve fetihlere iştirak etti.

Hz. Osman döneminde Kur'an nüshalarının çoğaltılmasıyla görevlendirilen dört kişilik heyette o da vardı. Çünkü kendisi, sahâbenin kurra dediğimiz, Kur'an'ı güzel okuyanlarından biriydi. Hz. Osman'ın şehid edildiği olayda, diğer büyük sahâbî çocuklarıyla birlikte halifenin evini koruyanlar arasındaydı. Bu elim hadiseden sonra meydana gelen gelişmelerin içinde faal olarak yer aldı. Hz. Ali'ye karşı oluşan muhalefetin önde gelen üyelerindendi. Cemel Vak'ası'nda, piyadelerin kumandanı oldu. Hz. Ali'nin galibiyetinden sonra Medine'ye döndü. Muâviye zamanında Medine'de oturdu. Muâviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesine karşı çıktı ve bunu kabul etmedi. Yezid'in hilafetini de kabul etmeyen Abdullah, ona açıkça cephe almayıp bekledi. Yezid onun üzerine ordular sevkettiyse de bir netice

alamadı. Yezid'in ölümünden sonra 64 (683) senesinde **“emîrû'l-müminîn”** ünvanıyla, Mekke'de kendisini halife ilan etti. Uzun mücadeleler ve kazandığı savaşlarla 10 yıl kadar İslam coğrafyasının bir bölümünde hâkimiyetini sürdürdü. Bu hâkimiyetin merkezi Mekke'de idi. Nihayet 73 (692) senesinde teslim olmayıp savaşarak öldü. Onun bu kahramanca direnişinde annesi Esmâ sürekli kendisini destekledi. (bk. 327. hadis) Abdullah öldürüldüğünde Şamlılar sevinerek tekbir getirdiler. Abdullah İbn Ömer :

– **Doğduğu gün onun sevinciyle tekbir getirenler, öldürüldüğü gün tekbir getirenlerden daha hayırlıdır, demiştir.**

Abdullah, genç sahâbîlerin önde gelenlerindendi. Gençliğinde iyi bir eğitim görmüş, Resûlullah Efendimiz, Hz. Ebû Bekir, babası, annesi, teyzesi Hz. Âişe, Hz. Ömer, Hz. Osman'dan hadis rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadisler 33'dür. İbadete çok düşkün olması sebebiyle **“hamâmetü'l-mescid= mescid güvercini”** diye anılırdı. Kur'an tefsirinde de söz sahibi bir sahâbî idi. Cesareti, ibadeti, hitabeti nefsinde toplamış bir kişiliğe sahipti. Siyasetteki rolü de açıkça ortadadır. Onun hayatından bahseden kaynaklar ve özellikle İslâm tarihi kitapları Abdullah İbni Zübeyr'le ilgili geniş bilgiler sunarlar.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Abdullah İbni Zübeyr'in bu uzunca rivayeti **mevkûf** bir hadistir. Yani Resûl-i Ekrem'e nisbeti söz konusu olmayan, sadece sahâbeye ait bir rivayettir. Bu sebeble, Peygamberimiz'e aidiyeti kesin olan **merfû** rivayetler gibi, bir takım şer'î hükümlerin doğrudan kaynağı olması ihtilaflıdır.

Burada sözü edilen **Cemel Vak'ası**, Hz. Ali ile Hz. Aişe taraftarları arasında cereyan eden, İslâm tarihinin ilk üzücü olayıdır. Cemel, Arap dilinde deve anlamına gelir. Hicrî 36 yılında vuku bulan bu olay esnasında Hz. Aişe iri bir deveye bindiği için, olaya bu isim verilmiş, bindiği deve de “**asker**” diye adlandırılmıştır.

Bu hâdisede, iki taraftan birinin içinde yer alan herkes kendini mazlum, karşı cephede bulunanı da zâlim olarak görüyordu. Çünkü her grup, kendisinin doğru yolda olduğu inancı içindeydi. Müslümanlar arasında cereyan eden bir çok hâdisede durum bundan farklı değildir. Zübeyr İbni Avvâm, bu olayla öldürülecek olursa, mazlum olduğunu ifade ile hak bildiği yolda hareket ettiğine inandığını beyan etmiş olmaktadır.

Zübeyr'in, sorumluluk hissi taşıyan bir müslümanın üstün hassasiyeti içinde, harp meydanında bile üzerinde bulunan borçlarını, kul hakkını düşünerek oğluna vasiyette bulunmasından alınacak ibretler vardır. Çünkü kul hakkı, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceği günahlar arasında, ilk sıralarda yer alır.

Zübeyr İbni Avvâm, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sahâbîlere olan tavsiyelerini bilen bir kimse olarak, malının miras kalanından üçte birini de vasiyet etmiştir. Peygamberimiz, malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmek isteyen sahâbîlerin bu davranışlarını uygun görmemiş, geride kalan vârislere başkasına el açıp muhtaç olmayacak derecede mal bırakılmasını tavsiye etmişti. .

İnsan ne kadar mala sahip olursa olsun, o malın zâyî olması, değerini kaybetmesi, her zaman bir kıymet ifade etmemesi söz konusu olabilir. Çünkü dünya malı kalıcı değildir. Bu sebeple, Mevlâmız olan Allah Teâlâ'dan daima yardım istemeliyiz. İnançlı bir müslümanın takip etmesi gereken yol budur. Zübeyr çok güçlü bir imana ve buna bağlı olarak hayatının sonuna kadar devam ettirdiği sürekli bir amele sahipti. Oğlu Abdullah'a da işin bu yönünü, yani Allah'dan asla gâfil olmamayı ve O'ndan daima yardım istemeyi ısrarla tavsiye

ederdi. Nitekim Abdullah da babasının bu tavsiyesini tutan hayırlı bir evlat olarak, sahih inançla sâlih amelin tatlı semeresini ve güzel neticesini defalarca görmüştür.

Kazanılan, elde edilen bir malın menşei, helâllığı ve haramlığı bilinmeli ve gerektiğinde bütün insanlar huzurunda beyan edilebilir olmalıdır. Bu, kişinin saygınlığı ve toplumun güvenilirliğini kazanmak açısından önemlidir. Abdullah İbni Zübeyr, babasının yöneticilik, harac ve vergi toplama memurluğu ya da başka idari bir görevde bulunmadığını özellikle hatırlatmakta, gelirinin elinin emeği ve ganimetten elde edildiğini bildirmektedir. Babasının, Peygamberimiz, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la gazve ve cihadlara iştirak ettiğini söylemesinin sebebi budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç anında borç istemek ve borçlanmak câizdir.

2. Harp ve yolculuk gibi, kişinin geri dönüp dönmeyeceği bilinmeyen hallerde vârislerine vasiyette bulunması, şerîatin ruhuna uygun bir davranıştır.

3. Bir kimsenin ölümünden sonra, vârislerin öncelikle onun borçlarını ödemesi, sonra terekesini taksim etmesi gerekir.

4. Meşrû yollardan mal elde etmenin bir hududu yoktur.

5. Bir mü'min her hâl ü kârda Mevlâ'dan yardım istemelidir.

6. Emanetleri mutlaka yerine getirmek ve emanete hiyânet etmemek gerekir.

26- باب تحريم الظلم والأمر بردّ المظالم

ZULÜM

ZULMÜN HARAMLIĞI VE HAKSIZ OLARAK ELDE EDİLEN ŞEYLERİ SAHİPLERİNE GERİ VERME GEREĞİ

Âyetler

قال الله تعالى: { مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ } .

1. “Zâlimlerin hiçbir dostu ve sözü dinlenecek şefaathçısı yoktur.” Mü'min sûresi (40), 18

Âyetin baş tarafının anlamı şöyledir: “Ey Muhammed! Onları, yüreklerin ağza geleceği, tasadan yutkunacakları, yaklaşan kıyamet günü ile uyar.”

Zulüm ve haksızlık yapanlar, dünyada, bu zulümlerine yardımcı olan bir takım bayağı kişiler bulabilirler. Zulümlerini de belli bir süre devam ettirmeleri mümkün olabilir. Fakat zulüm ebedî

olmaz. Zâlimler, yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını Allah'ın huzurunda mutlaka görürler. Bu cezaya bazı kere dünyada da çarptırıldıkları olur. Onların bu hali başkalarına ibret olmaları içindir. Âhirette, hesabın görüleceği günde, zâlimlerin ne bir dostu, ne de Allah'ın huzurunda kendilerine şefaathı olacak bir yardımcısı bulunacaktır. Zâlimle dost olmak ve zulmüne göz yummak da zulümdür.

وقال تعالى: { وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ } .

2. “Zulmedenlerin yardımcısı olmaz.” Hac sûresi (22), 71

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı şöyledir: “**Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmedeği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar.**” Allah'ı bırakıp da hiçbir güç ve kuvveti olmayan cansız eşyalara, putlara ve bir takım ölümlü canlılara tapanlar, şirke düşmüş olurlar. Şirk ise en büyük zulümdür. Allah, zâlimleri kıyamet gününde dostsuz ve yardımcısız azap içinde bırakacaktır. Dünyada yaptıkları zulüm ve haksızlıkların cezasını orada çekecekler ve kendilerine merhamet olunmayacaktır. Çünkü onlar, Allah'ın kullarının haklarına tecâvüz etmişler ve Allah'ın emirlerini dinlememişlerdir.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة.

Hadisler

205- وعن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحْلَوْا مَحَارِمَهُمْ » رواه مسلم .

205. Câbir *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyamet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevketmiştir.” Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Zulüm, bir şeyin gereğini değil de zıddını yapmak, hakkı yerli yerine koymamak diye tarif edilir. Zulüm, başkasının hakkı üzerinde haksız bir tasarrufta bulunmak, herhangi bir konuda haddi aşmaktır. Haksız yere başkasının malını almak, ırzına, namusuna sataşmak gibi uygunsuz davranışlar, zulüm diye adlandırılır.

Zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bir zillet, faziletsizlik, gayr-i ahlâkîlik ve

haysiyetsizliktir. İslâm, yeryüzünde adâleti hâkim kılmayı, zulmün her çeşidini ortadan kaldırmayı hedefler, mensublarını, özenle zulümden sakındırır.

Zulmün kıyamet gününde karanlıklar olması, zâlimin o gün karanlıklar içinde kalarak yolunu bulamaması, zulmünün cezasının, şiddetli ve dehşetli olacağı anlamındadır. Zâlimler, dünyada zulmettiklerinin hayatlarını karartmış, onlara âdeta dünyayı zindan etmişlerdir. Şimdi burada hesap gününde karşılaştıkları acıklı manzara, mazlumlara yaptıklarının kendi başlarına gelmesinden başka bir şey değildir.

Zulüm, çoğunlukla Allah'dan başka dostu ve yardımcısı olmayan zayıflara, biçarelere yapılır. Bunu yapanlar ise kalbleri kararmış, Allah korkusundan mahrum kimselerdir. Çünkü kalblerinde Allah korkusu olsa ve hidâyet nurundan nasibleri bulunsa yaptıklarının sonunu düşünürler. İşte böyle kimselerin kıyamet günündeki cezaları, dünyada yaptıklarının karşılığıdır.

Hadîs-i şerifte, Peygamber Efendimiz'in mü'minlerin sakınmalarını, uzak durmalarını istediği ikinci konu cimriliktir. Cimrilik sebebiyle helâk oluş, bu dünyada olabileceği gibi, âhirette de

olabilir. Hadisde geçen ve cimrilik diye dilimize aktardığımız “şuh” kelimesi, şiddetli cimriliği, sadece malda değil, her işte ve her iyilikte cimri davranmayı ifade eder. Cimrilik, dinimizin kötü karşıladığı ve helak edici huylardan saydığı bir davranıştır. Üstün ahlâk ve fazilet olan cömertliğin zıddıdır. Allah cömertleri över, cimrileri ise kötüler. Cimri, gerçekte Allah’ın olan malı, mülkü, ihsan edilen iyilikleri, Allah’ın kullarına vermekten yüz çeviren kimsedir. Allah, insanın bu kötü hasletlerini şöyle anlatır:

“De ki: “Siz, Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman bile, harcamakla tükenir endişesiyle elinizi sıkı tutardınız; insanoğlu zaten daima cimridir” [İsrâ sûresi (17), 100].

Cömertlik yerli yersiz saçıp savurmak değildir. Allah’ın kullarına, dikkatlice ve nimetin kıymetini bilerek vermektir. Nitekim, Cenâb-ı Hak bu konuda şu ölçüye uymamızı buyurur:

“Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp tutumsuz olma, yoksa pişman olur, açıkta kalırsın” [İsrâ sûresi (17), 29].

Zenginler cimri davranır, fakirler de sabırsız olurlarsa, toplumun düzeni ve dengesi bozulur. Çünkü bir toplum içinde hem zenginler hem de

fakirler bulunur. Bunların birbirlerine yardımcı olmaları gerekir. Aksi takdirde, tarihin her döneminde ve günümüzde de örnekleri görüldüğü gibi, toplumda çatışmalar, kan dökmele başlar. Bu ise bir toplumun helâkine sebep olur. İnsanlar kan dökmeyi, haramları helal saymayı meşru görmeye başlarlar. **Zenginle fakir arasındaki mesafe açıldıkça, zulüm artar ve her çeşidi icrâ edilmeye başlar.** Zulmün artması ve yayılması ise, yıkılışa yaklaşıldığının alâmeti sayılır. O halde cimrilik de zulmün sebeblerinden biridir. Zulümle bir arada zikredilmesinin böyle bir alâkaya dayandığını söyleyebiliriz. Bu hadis 564 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulümden sakınıp kaçınmak, başkalarını da bu yönde uyarmak görevlerimiz arasındadır. Bu, Allah ve Resûlü'nün emridir.
2. Zulme sebep ve vasıta olmak da aynı şekilde günahtır.
3. Zulüm büyük günahlardandır. Çünkü her zulümde, kulların hakkına tecâvüz vardır. Kıyamet günündeki cezası da şiddetli olacaktır.
4. Cimrilikten uzak durmak, sakınıp kaçınmak müslümanlar için bir vecibedir.

5. Zulüm ve cimrilik, haksız yere kan dökmenin, Allah'ın haramlarını helâl saymanın, çeşitli büyük günahların ve dinden sapmaların önde gelen sebeplerindendir.

6. Cimrilik, zulme de kaynaklık eder.

7. Adâlet ve cömertlik bir fazilet, bunların aksi olan zulüm ve cimrilik ise alçaklık ve düşüklüktür.

206- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « لَتُؤْتَنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ » رواه مسلم .

206. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde, haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için, boynuzlu koyundan kısas alınacaktır.”
Müslim, Birr 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

Kıyamet günü hakların sahiplerine verilmesi, dünya hayatında insanlara zulmedenlerle, başkalarının haklarını gaspedenlerin cezalandırılması, mazlum ve suçsuzların ise mükâfata nâil olmasıyla sağlanacaktır. *Riyazü's-sâlihîn* in çeşitli konularında, ilgili hadisler

açıklanırken bunlara yer verilmiştir. Bilinmesi gereken şaşmaz hakikat, **“Zerre miktarı hayır ve iyilik yapan onun mükâfatını, zerre miktarı şer ve kötülük yapan da onun cezasını görür”** [Zilzâl sûresi (99), 7-9]. Mutlak adâlet, Allah Teâlâ’nın adâleti olup, hesap gününde tecelli edecektir. İman edenler için, âhiret inancı bütün dünyevi müeyyidelerin önünde ve üstündedir.

Bu hadis, kıyamet gününde hayvanların da dirilerek mahşer yerine getirileceğine delil teşkil eden rivayetlerden biri kabul edilir. Bu rivayet, Kur’ân-ı Kerîm’in: **“Vahşi hayvanlar bir araya gelip toplandığında...”** [Tekvîr sûresi (81) 5] âyetini açıklayıcı niteliktedir. Gerek Kur’ân-ı Kerîm, gerekse sahih sünnetde bu konuda pek çok deliller bulunabilir. Akıl ve din açısından bir engel bulunmadığı sürece, şer’î delilleri görünürdeki mânaları üzere bırakmak ve öyle anlamak dînî bir vecîbedir.

Kıyamet gününde, mahşer yerinde toplanmak, mutlaka sevap veya ceza vermek içindir denilemez. Boynuzsuz koyun için boynuzludan kısas almak, **kisas-ı mukâbele** denilen cinsten olup, mükellefler arasında yapılan kısasla bir alâkası yoktur. Çünkü hayvanların mükellefiyetle bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu teşbih, her türlü hakkın hak sahibine verileceğini anlamamıza

vesile olmaktadır. Mükellef olmayan hayvanlara bile böyle davranılınca hareketinden sorumlu tutulan insana yapılacak muamelenin ne derece âdil ve hakkaniyetli olacağı kolayca anlaşılabılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah mutlak adâlet sahibidir. Mahşer gününde bütün haklar sahiplerine verilecek ve kimseye zerre kadar zulüm yapılmayacaktır.

2. Zâlimler, insanların haklarını gasbedenler, kıyamet gününde cezalarını en ağır şekilde göreceklerdir.

3. Dünyada yapılan haksızlıklar, ölmenden önce sahiblerine iade edilerek helâlleşilmelidir.

4. Hayvanlar da kıyamette diriltilecektir.

207- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كُنَّا نَتَحَدَّثُ عَنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا ، وَلَا نَذْرِي مَا حَجَّةُ الْوَدَاعِ ، حَتَّى حَمِدَ اللَّهُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأُتِنِي عَلَيْهِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمَسِيحَ الدَّجَالَ فَأُطْنَبَ فِي ذِكْرِهِ ، وَقَالَ : « مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أُنْذِرَهُ أُمَّتُهُ : أُنْذِرَهُ نُوحٌ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ بَعْدِهِ ، وَإِنَّهُ إِنْ يَخْرُجَ فِيكُمْ فَمَا خَفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْكُمْ ، إِنْ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ ، وَإِنَّهُ أَعْوَرُ عَيْنِ الْيَمْنَى ، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طَافِيَةٌ . أَلَا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي بِلَدِكُمْ هَذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ ، قَالَ : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثًا وَيْلَكُمْ أَوْ : وَيْحَكُمْ ، انْظُرُوا : لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَقَارَأَ

يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ» رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه

207. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken Vedâ haccı'ndan söz ediyorduk, ama Vedâ haccı'nın ne olduğunu bilmiyorduk. Nihayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Allah'a hamd ve senada bulundu, sonra da deccâldan bahsederek onun hakkında uzunca bilgi verdi. Şunları söyledi:

“Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber, ümmetini deccâl konusunda uyarmıştır. Nuh ve ondan sonraki peygamberler, ümmetlerini bu konuda uyarıp sakındırdılar. Şüphesiz ki o sizin aranızda çıkarsa, onun durumu ve hali size gizli kalmaz. Rabbinizin tek gözü kör olmadığı size gizli kalan, bilmediğiniz bir şey değildir. Deccalin ise, sağ gözü kör olup, sanki salkımından dışarı fırlamış yaş bir üzüm tanesi gibidir. Uyanık olunuz! Allah Teâlâ birbirinizin kanlarını ve mallarını, şu ayınızda bugününüzü haram kıldığı gibi, birbirinize haram kılmıştır. Dikkat ediniz, sizlere tebliğ ettim mi?”

Ashâb-ı kirâm:

- Evet tebliğ ettin, dediler. Peygamberimiz:

–“Allahım! Şahit ol” diye üç defa tekrarladı. Sonra da:

“Size yazık olur, bakınız, sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurup da küffara dönmeyiniz” buyurdular. Buhârî, Meğâzî 77. Bir bölümü için bk. Müslim, Îmân 274, Fiten 100

Açıklamalar

İmam Nevevî’nin bu hadisi bu konuda zikretmesinin sebebi, müslümanların kanlarının ve mallarının birbirlerine haram kılındığını bildiren kısmı dolayısıyladır. Hadisin ihtiva ettiği deccâle dair bilginin yeri burası değildir. *Riyazü’s-sâlihîn*’in son kısımlarında bu konuyla ilgili hadisler yer almaktadır. Orada yeterli bilgi verilmeye çalışıldı.

Vedâ haccı’na bu adın verilış sebebi, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bu hac esnasında yaptığı konuşmada müslümanlara vedâ etmesindendir. Ayrıca bu hac, Peygamber Efendimiz kendisini dinleyen sahabe topluluğuna üç defa **“tebliğ ettim mi?”** diye soru yöneltmesi sebebiyle **“belağ haccı”**; ilk defa bu hacda Kâbe ve Mekke’ye hiçbir müşrik sokulmadığı için **“İslâm haccı”** diye de adlandırılmıştır.

Haksız yere kan dökmek, insanların canlarına ve mallarına göz dikmek, zulmün en büyüğüdür. Bunlar, inananlara hiç yakışmayan ve kendilerine haram kılınmış olan davranışlardır. Bunu ancak kâfirler yapar, öyleyse kâfirlere benzememek, küfre asla dönmemek icab eder. Küfür, yani inkâr içinde bulunmak, zulüm içinde yaşamak ve zâlim olarak ölmek demektir. Âhiretteki karşılığı ise ebedî azabdır.

Hadisin son cümlesi 699 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Deccâl inancı, semavi dinler arasında müşterek konulardan birisidir. Herhangi bir dinden diğerine geçmiş değildir. Deccal İslâm ümmeti arasında ortaya çıkacaktır.

2. Deccâlin bir takım belirgin nitelikleri vardır. Peygamber Efendimiz onları bildirip, öğretmiştir.

3. Müslümanların kanı ve malı birbirine haram kılınmıştır. Haksız yere akıtılan kan, alınan mal gayri müslimin de olsa haramdır.

4. Fitneden ve fitneci olmaktan sakınmak gerekir.

5. Allah'ın ve Resûlullah'ın emirlerine uymak kişiyi zulümden ve fitnelerden korur.

208- وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شَبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ)) متفقٌ عليه .

208. Âişe radıyallahu anhâ' dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim bir karış mikdarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir.” Buhârî, Mezâlim 13, Bed’ül-halk 2; Müslim, Müsâkât 139-142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21

Açıklamalar

Bu hadisin, Buhârî ve Müslim rivayetlerinin bazısından öğrendiğimize göre, Ervâ Binti Üveys adındaki bir kadın, yerimi işgal etti iddiasında bulunarak aşere-i mübeşşereden Saîd İbni Zeyd’i halifelik görevinde bulunan Mervân’a şikayet etmişti. Mervân, Saîd’e bir heyet göndererek durumu tahkik ettirmek istedi. Saîd ise, anılan yer kendine ait olduğu halde, davayı kapatmak için orayı derhal kadına bıraktı ve ona beddua etti. Saîd duası makbul bir kişiydi. Nitekim kadın kör oldu ve o yerde bulunan kuyunun içine düştü ve orası kendisine mezar oldu. Çünkü Saîd ona:

Allahım! Eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, evini de kendine kabir yap, diye beddua etmişti.

Saîd, bu davranışı sergilerken, Resûl-i Ekrem'den yukarıdaki hadisi duyduğunu söyledi. O, bu hadisteki tehditten şiddetle kaçınmanın yanında, böyle bir davada, haklı bile olsa adının geçmesini istemedi.

Yukarıda anılan kaynaklara bakılırsa, bu hadisin çeşitli rivayet şekilleri olduğu görülecektir. Bunlardan hareketle İslâm alimleri yeryüzünün de gökyüzü gibi yedi kat olduğunu söylemişler, bir karış yere sahip olanın, o yerin hem altına hem üstüne sahip olacağını, kimseye zarar vermeksizin o yerin üstüne dilediği kadar kat çıkabileceğini ifade etmişlerdir. Bazı istisnâî kayıtlar olmakla birlikte, yerin altı ile ilgili olarak da aynı haklar geçerli sayılmaktadır.

Birinin arâzisine tecâvüz ve malını gasbetmek en büyük zulümlerdendir. Her zulmün olduğu gibi, onun da kıyamet gününde cezası şiddetli ve çetindir. Peygamber Efendimiz, dünyada insanlar arasında yaygın olarak raslanan hudut ve arazi tecâvüzlerini ve bunun neticesinde ortaya çıkan pek çok kötülükleri, zulümleri, haksızlıkları, kan dökmeleri, kırgınlıkları, dargınlıkları uhrevî müeyyideleri hatırlatarak önlemeyi hedeflemiştir.

Hadisin farklı bir rivayeti 1509 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zulmün her çeşidi haram kılınmıştır. Her çeşit zulmün âhiretteki cezası da şiddetlidir.

2. İnsanların haklarına tecavüzün her çeşidi zulümden sayılır.

3. Sahip olunan arazinin üstü ve altı da sahip olan kişiye aittir.

209- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إِنَّ اللَّهَ لِيُمْلِي لِلظَّالِمِ إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُقْلِهِ ، ثُمَّ قَرَأَ : { وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقَرْيَ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ } .

209. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiç şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Onu yakalayınca da kaçmasına fırsat vermez.” Sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu:

“Rabbin, zâlim bir kasaba halkını yakalarken işte böyle yakalar. O’nun yakalaması gerçekten çok acı ve çetindir.” [Hûd sûresi (11), 102].

Buhârî, Tefsîru sûre (11); Müslim, Birr 61. Ayrıca bk. Tirmizî Tefsîru sûre (11); İbni Mâce, Fiten 22

Açıklamalar

Allah Teâlâ, suçluları cezalandırmada acele davranmaz. Onların suçlarından, zulümlerinden ve kötülüklerinden pişmanlık duyup tövbeye yönelmeleri için kendilerine mühlet verir; onlara süre tanır. Kâfirler, küfürden imana; zâlimler, zulümden adâlete, âsiler isyandan ibadete; günahkârlar, gûnahtan tövbeye; sapıklar, dalâletten hidâyete yönelebilirler. Bu sebeble Allah Teâlâ cezaları tehir eder, hatta bir çoğunu âhirete bırakır. İnsan, ömrünün sonuna kadar tövbe kapısının açık olduğunu bilir de bir gün bu kapıya gelirse, Allah tövbeleri kabul eder ve kullarına son derece merhametle muamele eder. Cenab-ı Hakk'ın mühlet vermesinin anlamı budur. Bu sebeble zâlimlere de rızık verir; onların dünyada yaşamasına, hatta uzun bir ömür sürmesine imkân tanır.

Bu hadis, dünyada mazlûmlar için bir teselli kaynağıdır. Kendilerine verilen fırsat ve mühlete kapılıp aldanmasınlar diye, zâlimler için de ciddi bir tehdit teşkil eder. Allah Teâlâ, bu gerçeği şöyle beyan etmektedir:

“Sakın zâlimlerin yaptığından Allah’ı gafil sanma! O, sadece onları, gözlerin dehşetten donup kalacağı, bir noktaya dikilip bakacağı bir güne erteliyor” [İbrahim sûresi (14), 42].

Allah’ın zâlimleri yakalamasından maksat onları helâk etmesi, kahretmesi, işlerini bitirmesidir. Bu hal, ibret için bazan dünyada da olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu sözlerine delil olarak, Kur’an’ın ayetini getirmiştir. Çünkü Kur’an’ın bir çok âyetinde, daha önce helâk olan ümmetlerin mâcerası anlatılır. Nuh *aleyhisselâm*’ın kavmi, Âd ve Semûd’un, Lût kavminin, Medyen’in, Firavn’ın ve Firavn’a inananların âkibetleri ne kadar acı, elem verici ve çetin olmuştur? Bunların her birinin oturduğu ülkeler, şehirler ve kasabalar, içlerindeki zâlimlerle birlikte helâk edilmiştir. Dünyada dolaşan zâlimlere Allah’ın mühlet vermesi, insanları aldatmamalıdır. Allah Teâlâ onların halinden şöyle haber verir:

“İnkâr edenlerin, öyle şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın. Bu, kısa bir eğlenmeden ibarettir. Az bir zaman sonra varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir barınaktır!” [Âl-i İmrân sûresi (3), 196-197].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah zâlimlere, günahkârlara mühlet verir, fırsat tanır, fakat onları neticede cezalandırır.

2. Başkalarına ibret olması için, Cenâb-ı Hak bazı zâlimlerin cezasını dünyada verir. Onların yaşadıkları şehirleri, kasabaları helâk eder, tabîî afetler gönderir. İnsanlar, bunların sebeblerini iyi düşünmelidir.

3. Tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır. Allah, yaptıklarına pişman olanların tövbelerini kabul eder.

4. Tövbede acele etmeli, ömrü iyi değerlendirmelidir.

210- وعن مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : «إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ، فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَنُفِّدُ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ . وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

210. Muâz *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni (yönetici olarak Yemen'e) gönderdi ve şunları söyledi:

“Sen kitap ehli olan bir topluma gidiyorsun, Onları, Allah’dan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın Resûlü olduğuma şahitlik etmeye dâvet et. Eğer onlar, bu dâvete uyup itaat ederlerse, Allah’ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı kesin olarak farz kıldığını bildir. Şayet buna da itaat ederlerse, Allah Teâlâ’nın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere, kendilerine zekâtı mutlak surette farz kıldığını bildir. Buna da itaat edip uydukları takdirde, onların mallarının en gözde ve kıymetli olanlarını almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan da son derece çekin, çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur.”
Buhârî, Zekât 41, 63, Meğâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29, 31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Bu hadis çeşitli rivayet şekilleri, az-çok farklı ifadeler, muhtelif sahâbîlerin nakli ile *Kütüb-i Sitte*’nin tamamında, hatta bazısında ayrı bahislerde bir kereden çok olmak üzere, yer almaktadır. Daha önceleri de hatırlatıldığı gibi, Muâz İbni Cebel, sahâbe arasında önemli görevler

üstlenmiş biri idi. Onun bu resmî görevleri, henüz genç yaşlarında iken, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in emriyle başlamış, daha sonra da devam etmiştir. Muâz’ın, Yemen’e vali ve zekât âmili olarak gönderilmesini konu alan bu hadis, bir çok fikhî ahkâma da temel teşkil eder.

Tirmizî’nin rivayetinde belirtildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Muâz’ı Yemen’e gönderirken, kendisine şu soruları sorup cevaplarını almıştı:

- *Yemen’de ne ile hüküm vereceksin?*
- Allah’ın kitabı ile.
- *Kitap’ta bulamazsan?*
- Resûlullah’ın sünneti ile hüküm veririm.
- *Sünnette de bulamazsan?*
- Kendi reyimle ictihad ederim. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

“Resûlünün elçisini, Resûlünün hoşnud olduğu şeyde muvaffak kılan Allah’a hamdederim” buyurdular.

Muâz, Yemen’e hicrî dokuzuncu yılda gönderilmişti. O esnada, Yemen halkının büyük çoğunluğu Ehl-i kitap, yani hıristiyan ve yahudilerden müteşekkildi. Bazı kaynaklar,

Yemen'deki Ehl-i kitabın yahudilerden ibaret olduğunu da söylerler. Her iki durumda da, Resûl-i Ekrem Efendimiz özellikle Ehl-i kitap olmalarını anarak, onları diğer müşriklerden ayırdı. Fakat onların Allah inancı bozuk olduğu ve bu konuda şirke düştükleri için, Muâz'a kendilerini bir olan Allah'a ve Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Allah'ın Resûlü olduğuna inanmaya dâvet etmesini emretmişti. Müslüman yöneticiler, kumandanlar ve bütün görevlilerin vazifesi, hangi din ve inanca bağlı olursa olsunlar bütün insanları öncelikle İslâm'a dâvettir. Bu dâvetin ilk merhalesi de kelime-i şehâdet, yani Allah'dan başka ilah olmadığını ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmeye çağırmaktadır. Bu görev yerine getirilmeden, başka din mensuplarıyla savaşmak caiz görülmez. Fakat daha önce dine davet edilip kabul etmemiş olanların tekrar dâvet edilmesi icab etmez. Bazılarının zannettiği veya iddia ettiği gibi, yahudi ve hıristiyanların geçerli sayılacak bir imana sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Onların Allah inancı, tevhid akîdesinin tamamen dışında olup, yahudiler Allah'ı mahlûkâta benzetmek ve cisimleştirmek, hıristiyanlar da, Allah'a çocuk ve zevce isnad etmek, teslisi, uluhiyyeti baba-oğul-ruhu'l-kudüs diye üçe izafeyi caiz görmek suretiyle doğru

yoldan ve tevhid akidesinden sapmışlardır. Böyle olduğu içindir ki, Kur'an'ın pek çok âyetinde onların şirkinden ve küfründen bahsedilmiş, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in zamanından beri kendileri dine dâvet edilmiş ve onlarla cihad edilegelmiştir.

Ancak Ehl-i kitaptan olanlara karşı takınılan tavır, müşriklere ve putperestlere karşı takınılan tavırdan farklı olmuştur. Gerek Kur'an'ın âyetlerinden, gerek Peygamber Efendimiz'in hadislerinden ve özellikle tarih içinde dinimizin bu iki ana kaynağına dayanan uygulamalardan, konuyu açıklıkla görüp anlamamız mümkündür.

Bu hadiste sistemli bir biçimde gördüğümüz gibi, İslâm'a dâvet edilen toplumların veya fertlerin sadece kelime-i şهادeti dil ile ikrar etmeleriyle yetinilmemekte, bu temel esası kabul ettikten sonra onun getirdiği ibadetlerin kabulü istenilmektedir. Burada sadece namaz ve zekât zikredilmiştir. Oruç ve haccın zikredilmemiş olması, İslâm'ın bu iki temelinin henüz o sırada farz kılınmadığı veya daha az öneme sahip olduğu gibi anlamlara gelmez. Çünkü oruç hicretin ikinci yılında, hac da hicretin dokuzuncu yılında, Muâz Yemen'e gönderilmeden bir kaç ay önce farz kılınmıştı. Dinin bir emrinin, bir tâlimatının önemsizliği de söz konusu olamaz. O halde,

Peygamberimiz, o zaman için, Yemenliler açısından daha mühim ve öncelikli olanları bildirmek istemiştir. Burada farz kılınış sırasına veya öncelikli farz sırasına göre bir sıralama söz konusu olmayıp, nelerin farz olduğunu ve yerine getirilmesi gerektiğini bildirip öğreten bir açıklama vardır. Ayrıca bu tâlimat, kelime-i şهادet getirip müslüman olan bir kimsenin, dinin bütün emirlerini kabul etmiş sayılacağına da delili olmaktadır.

Kâfirler ilk önce yalnızca iman etmekle mükelleftirler; dinin diğer emirlerini yerine getirmekle mükellef değildirler; onları tedricen yerine getirirler, diyen âlimler de bu hadisi delil olarak gösterirler. Çünkü burada dine dâvette bir sıralama vardır.

“Zekâtın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmesi” ifadesine bakarak, zekâtın toplandığı belde veya şehirden dışarı çıkarılmasının câiz olmayacağı görüşünü benimseyenler olmuş, ancak ulemanın büyük çoğunluğu bunun doğru olmadığını, fakirler ve zekât vermeye layık olanlar nerede varsa onlara verilmesinin, şehir ve ülke hudutları dışına çıkarılmasının câiz olacağını kabul etmişlerdir. Sadece Ömer İbni Abdülaziz buna muhalefet ederek, Horasan’dan Şam’a getirilen zekâtı tekrar oraya iade etmiştir.

Yukarıda zekâtla ilgili sözden Şâfiîler, sabî ve mecnunun mallarından zekât verilmesi gerektiği hükmünü çıkarmışlardır. Hanefîlere göre ise, zekâtın farziyeti için akıl ve bülûğ şart kılındığından, sabî ve mecnunun mallarına zekat düşmemektedir.

“Zenginlerinden alınıp” sözü, devlet başkanının veya onun yetkili kıldığı kimselerin, zekât verecek miktarda malı olanlara, görevli memurlar gönderip zekât toplattırabileceğine delil kabul edilir.

Zekâtı toplayan görevliler, malın en iyisi, en kıymetlisi ve en seçkinini alamazlar; çok kötüsünü de almazlar. Malların orta halli olanlarından seçerler.

Bu hadis mazlumun bedduasından sakınmayı emreden, son cümlesi sebebiyle burada zikredilmiştir. Mazlumun duasının ve bedduasının makbul olacağı bu hadisten bir kere daha anlaşılmaktadır. Bir görevli, kendisine zekât farz olan bir kimsenin malının en kıymetli ve en gözde olanını alırsa, bu bir nevi zulümdür. Veya zekât verene karşı sert davranırsa diliyle ona eziyet etmiş olur ki, bu da bir zulümdür. O halde zulmün her çeşidinden sakınmak, kaçınmak ve uzak durmak gerekir.

Allah ile mazlunun arasında bir perde olmaması, isteğinin hemen kabul edileceğine delil sayılır. Çünkü perde bir engeli ifade eder, oysa mazlunun duası ile Allah'ın arasında böyle bir engel bulunmamaktadır. Bu tavsiye, hem zâlimin zulmünü önlemeye, hem de mazlumu sabretmeye teşvik edici niteliktedir. Dilimizde haksızlığa karşı sıkça kullandığımız “zâlimin zulmü varsa, mazlunun da Allah'ı var” atasözümüz gerçeği ne kadar veciz ifade etmiştir. Haksızlığa uğrayanın müslüman olması da şart değildir. Hangi din ve ırka mensup olursa olsun, insanlara zulüm yapmak dinimizde haram kılınmıştır. Hatta bunu daha geniş mânada yorumlamak mümkündür. Yani İslâm, bütün canlılara, insanlara, hayvanlara ve bitkilere bile merhametsizliği yasaklamıştır. Onların her birine karşı insanoğlunun görevleri vardır. Hadisimizi 1079 ve 1211 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gayr-i müslimlerin ilk dâvet edilecekleri, kelime-i şهادet, Allah'dan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna iman esasıdır.

2. Bir gün ve bir gecede beş vakit namaz farzdır.

3. Zenginlerin mallarından zekât vermeleri farzdır. Zekât, fakirlere ait bir haktır.

4. Malda, zekât dışında farz olan bir hak yoktur.

5. Zekât toplamakla görevli memur, malın en iyisini değil, orta hallisini zekât olarak alır.

6. Kâfire ve dinen zengin olana zekât verilmez.

7. Mazlumin duası ve bedduası Allah Teâlâ tarafından reddedilmez.

8. Devlet reisi, valilerine nasihat ve tavsiyede bulunmak, Allah'dan korkmalarını istemek, zulümden sakındırmak gibi görevleri yerine getirmek zorundadır.

9. Haberi vâhid, dinde huccettir ve makbûldür. Onunla amel etmek vâciptir.

211- وعن أبي حميد عبد الرحمن بن سعد السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه قال : اسْتَغْمَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ يُقَالُ لَهُ : ابْنُ اللَّثْبِيَّةِ عَلَى الصَّدَقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ : هَذَا لَكُمْ ، وَهَذَا أَهْدِي إِلَيَّ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : « أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَسْتَغْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ مِمَّا وَلَانِي اللَّهُ ، فَيَأْتِي فَيَقُولُ : هَذَا لَكُمْ ، وَهَذَا هَدِيَّةٌ أَهْدَيْتُ إِلَيَّ ، أَفَلَا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ حَتَّى تَأْتِيَهُ إِنْ كَانَ صَادِقًا ، وَاللَّهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا بغيرِ حَقِّهِ إِلَّا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى ، يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَلَا أَعْرِفَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّهَ يَحْمِلُ بغيرِ لَهُ رِغَاءً ، أَوْ بَقَرَةٌ لَهَا خَوَارٌ ، أَوْ شَاةٌ تَيَعَّرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رُؤِيَ بَيَاضُ إِبْطِيهِ فَقَالَ : « اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ » ثَلَاثًا ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

211. Ebû Humeyd Abdurrahman İbni Sa'd es-Sâidî *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ezd kabilesinden İbni Lütbiyye denilen bir adamı zekât toplamak üzere görevlendirmişti. Bu zât vazifesini yapıp Resûlullah'ın huzuruna gelince:

Şu mallar sizindir, şunlar da bana hediye edilenlerdir, dedi. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* minberde ayağa kalkdı ve Allah'a hamd ü senâdan sonra şöyle buyurdu:

“Size söyleyeceğime gelince: Allah Teâlâ'nın benim idareme verdiği işlerden birine sizlerden birini görevli tayin ediyorum, sonra da o kişi dönüp geliyor ve bana diyor ki:

Şunlar size ait olanlardır; şunlar da bana hediye edilenler.

Eğer o kişi sözünde doğru ise, babasının veya anasının evinde otursaydı da kendisine hediyesi gelseydi ya! Allah'a yemin ederim ki, sizden biriniz haksız olarak bir şey alırsa, kıyamet gününde o aldığı şeyi yüklenmiş vaziyette Allah'ın huzuruna çıkar. Ben sizden herhangi birinizin, Allah'ın huzuruna böğüren bir deve veya bir inek yahut da meleyen bir koyun yüklenmiş vaziyette mi çıkacağınızı kesinlikle bilemem.”

Sonra Resûlullah koltuklarının altının beyazı görülecek kadar ellerini yukarıya kaldırıp:

“Allahım! Tebliğ ettim mi?” buyurdu.

Buhârî, Hiyel 15, Zekât 3, Hibe 17, Cihâd 189, Eymân 3, Ahkâm 24; Müslim, İmâre 26-27. Ayrıca bk. Ebû Davûd, İmâre 11; Nesâî, Zekât 6

Abdurrahman İbni Sa’d es-Sâidî

Sahâbe-i kirâmdandır. Ensara mensup olup Ebû Humeyd künyesiyle meşhurdur. Uhud ve ondan sonraki gazvelere iştirak etmiştir.

Kendisinden, sahâbi Câbir İbni Abdullah’ın yanında, tâbiîn tabakasının ileri gelenlerinden Abbâs İbni Sehl, Urve İbni Zübeyr, Muhammed İbni Amr hadis rivayet etmişlerdir. Ebû Humeyd, Resûl-i Ekrem Efendimiz’den 120 hadis nakletmiştir. Buhârî ve Müslim’in Sahih’lerinde ittifakla rivayet ettikleri üç hadisi vardır. Ebû Humeyd, Muâviye’nin hilafetinin sonlarında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, zekâtın farz kılınmasından itibaren, çeşitli bölge ve şehirlere memurlar göndermek suretiyle zekâtı toplatmış ve zekâtın sarfedileceği yerlere gerekli gördüğü

şekilde harcamıştır. Peygamberimiz'den sonra bütün halifeler ve İslâm devleti yöneticileri zekâtı bu şekilde toplayıp tevzi etmişlerdir. Yani zekât, devletin topladığı ve yerli yerine sarfettiği bir mali farizadır. Devletin topladığı zekât, emvâl-i zâhire denilen, hayvanların, arazilerin, madenlerin ve benzeri şeylerin zekâtlarıdır. Emvâl-i bâtına denilen ve sahip olandan başkasının bilemeyeceği altın, gümüş, para gibi şeylerin zekâtını ise fertler kendileri vermekle yükümlüdürler. Bu konuda devletin sadece teşviki ve yönlendirmesi olabilir. İşin esası, kişinin dindarlığı ile alâkalıdır. Bu konudaki detaylar zekâtla ilgili eserlerde veya fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerinde yer alır.

Peygamber Efendimiz'in zekât toplamak için görevlendirdiği İbni Lütbiyye'nin zekât mallarının yanında kendisine verildiğini ifade ettiği hediyelerle dönmesi, Resûl-i Ekrem'in kızmasına ve bunu asla tasvib etmeyerek haramlığını hatırlatmasına sebep olmuştur. Zekât toplamakla görevlendirilen memurun hediye kabul etmesi câiz değildir. Çünkü memura hediye veren kişi, ödemesi gereken zekâtın bir kısmını ödememe karşılığında bunu vermiş olabilir ki, bu asla kabul edilemez ve câiz olmaz. Hediye kabul eden memur, herhangi bir şekilde vazifesine hıyanet veya su-i istimal yapmış da olabilir. Bu sebeble,

devletin zekât ve vergi memurlarının aldığı hediye onlara haramdır. Bu hediyenin haramlığının sebebi memuriyettir. Aksi takdirde başkasına hediye vermek haram değil, bilâkis övgüye lâayık ve müstehap bir davranıştır.

Zekât malından haksız birşey alanın, kıyamet gününde Allah'ın huzuruna nasıl geleceğı, bu münasebetle hatırlatılmış olmaktadır. Kendilerine hediye haram kılınanlar, hediye aldıkları takdirde, sanki ganimet malını çalmış gibi muamele göreceklendir.

Burada, özellikle zekâtla ilgili olan bu yasak, aynı gâye ve maksatla olduğı takdirde bütün resmi görevlileri kapsar. Çünkü bu, hediye değil bir nevi rüşvet olur.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, cezası şiddetli olan her mühim tebliğatının sonunda yaptığı gibi, burada da, **“Allah'ım tebliğ ettim mi?”** buyurarak bütün ashâbın ve ümmetin dikkatini çekmiş ve onlara bu konuda son derece hassas olmalarını öğütlemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekât dînî bir farîzadır ve İslâm devleti zekâtı bizzat kendisi toplar.

2. Zekât toplamakla görevli memurların hediye almaları haramdır.

3. Zekât memurunun hediye alması, ganimetten mal çalmak gibidir.

4. Memurların, devlet görevi yapmaları ve hükûmet adına iş görmeleri sebebiyle, hesap vermeleri gerekir.

212- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ ، مِنْ عَرَضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءٍ ، فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدَرٍ مَظْلَمَتِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتٍ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ » رواه البخاري .

212. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’ den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm mikdarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir.” Buhârî, Mezâlim 10, Rikak 48

Açıklamalar

Zulüm, insan hayatının her alanı ve safhasıyla ilgili olabilir. Bu alan, maddî veya manevî bir nitelik arzedebilir. Namus, şeref, haysiyet ve hürriyet gibi yüce duygular, hayatın temelini teşkil eder. Bunlara tecâvüz, zulmün en büyüklerinden sayılır. Diğer taraftan mal, can, yaşama hakkı, kazanç elde etme, teşebbüs hürriyeti ve benzeri hususlar maddî hayatın temel unsurları olup, bunlara yönelik haksızlıklar, zulmün daha yaygın olanı ve bilineni kabul edilir.

Manevî veya maddî hayata yönelik zulüm işleyenlerin, kıyamet günü gelmeden önce bir çıkış yolları vardır. O da kendilerine zulmettikleri kimselerle önce helâlleşmeleri, sonra da tövbeye yönelmeleridir. Bu helâlleşme, şayet üzerlerinde maddî haklar varsa onu ödeme, dünyada üzerlerine terettüp eden cezayı çekme, hak sahipleriyle helalleşme ve neticede Allah'a tövbe etmekle mümkündür. Zira kıyamet günü, altın ve gümüşün olmayacağı bir hesaplaşma günüdür. O günde, herkes iyi veya kötü amellerinin karşılığını görecektir.

Buradaki hesaplaşma, sevapların alınması veya günahların yüklenmesi ile dengelenir. Yani, zâlim veya günahkâr birinin sevapları varsa, yaptığı

zulüm veya işlediği günah sebebiyle, onun sevapları hak sahiplerine verilir. Şayet bu alınan sevapları, haksızlıklarını karşılamazsa, o takdirde hak sahiplerinin günahlarından alınıp onun üzerine yükletilir; böylece kimsenin kimsede hakkı kalmaz. Bu, ilâhî adâletin gereğidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Maddî ve manevî her çeşit zulüm ve haksızlıktan uzak durmak gerekir.

2. İnsanın malına, mülküne, canına tecâvüz zulüm olduğu gibi, namusuna, şerefine, haysiyetine tecâvüz de zulümdür.

3. Bilerek veya bilmeyerek zulüm ve haksızlık yapmış olan bir kimse, zulmettiği, kendilerine haksızlık ettiği kişilerle helâlleşmelidir.

4. Kıyamette hesaplaşma olacak, her hak sahibine hakkı eksiksiz verilecektir.

5. Zulüm ve haksızlık, sâlih amelleri bozar ve sevâbını da giderir.

213- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : «المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ » متفق عليه .

213. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhâcir ise, Allah’ın yasakladığı şeylerden uzak duran kimsedir.”

Buhârî, İmân 4-5, Rikâk 26; Müslim, İmân 64-65. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 2; Tirmizî, Kıyâmet 52, İmân 12; Nesâî, İmân 8, 9, 11

Açıklamalar

Bu hadis, Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*’in **“cevâmiü’l-kelim”** olan yani az kelimeyle çok büyük anlamlar ifade eden sözlerinden sayılır. Hadiste kastedilen müslüman, kâmil bir imana ve sâlih amele sahip olan kimsedir. Yoksa, bu vasfı tam olarak taşımayan bir kimsenin, müslüman olmayacağı anlamına gelmez. Hadisin bazı rivayetlerinde **“elinden ve dilinden insanların salim kaldığı kimse”** şeklinde de gelmiştir (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, II, 224; İbni Hacer el-Heysemî, *Mecmaü’z-zevâid*, III, 268).

İnsanın çok kullandığı iki uzvu el ve dil, hadiste özellikle anılmıştır. Çünkü yapılan kötülükler, başkasına zarar verme işi, yaygın olarak bu iki uzuvla ilgilidir. Dil, sövmenin, kötü sözün, lânetin, gıybetin, iftiranın, kovuculuğun ve benzeri kötülüklerin vasıtasıdır. El ise dövmenin,

öldürmenin, yakıp yıkmanın, çalıp çırpmanın, bâtilı yazmanın ve benzeri fenalıkların vasıtası olan uzvumuzdur. Dilin ve elin sayılan kötülüklerinden uzak duranlar gerçek ve kâmil mü'min olma özelliğini kazanırlar. Kötülüklerden uzak durmak, yasaklananları işlememek; emredilenleri yapmaktan daha önemlidir. Bu sebeple fazilet ve takvânın ölçüsü, emirleri yerine getirmekten ziyâde, yasaklardan uzak durmaktır.

Muhacir, dinin emirlerini hakkıyla yerine getirebilmek için, bu imkânı bulamadığı vatanını terkederek, dininin emirlerini yaşayabileceği bir mekâna göç eden kimsedir. Buradaki anlamı ise, zikrettiğimiz zâhirî anlamı dışında, nefs-i emmârenin dâvet ettiği kötülüklerden, haramlardan uzak durmak ve onları terketmek anlamına gelen derûnî mânasıdır. Her iki gaye ile hicret etmek, yani kötülüklerden uzaklaşmak en büyük sevaplardandır.

Bu hadisi, 1569 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hangi uzuvla ve hangi şekilde olursa olsun, müslümana eziyet yasaklanmıştır.
2. İslâm'ın ve imanın kemâli, maddî ve manevî olarak başkalarına eziyeti terketmekle elde edilir.

3. Müslümanın da bir takım noksanları olabilir. “Müslümanın noksanı olmaz” diyen mürcie fırkası, reddedilmiştir.

4. Din için hicret nasıl büyük bir fedâkârlık ve faziletse, Allah’ın haramlarından uzak durmak da bir hicret ve fazilet kabul edilir.

214- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ ، فَمَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هُوَ فِي النَّارِ » فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا . رواه البخاري .

214. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhüma* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’in seferde bazı yükleme hizmetlerini gören ve kendisine **Kirkire** denilen bir adam vardı. Adam öldü. Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“**O cehennemdedir**” buyurdu.

Sahâbe gelip adamın evindeki eşyalarına baktılar; ganimet malından çaldığı bir abâ buldular.

Buhârî, Cihâd 190. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd

Açıklamalar

Hadiste adı geçen **Kirkire** (veya bazı rivayetlere göre **Kerkere**) hakkında, onun sahâbe olduğu ve

Resûlullah'ın bazı gazvelerinde hayvanlar üzerinde yük taşıdığı ve böylece ona hizmet ettiği dışında bir bilgiye sahip değiliz.

Bir insan sahâbi de olsa, hatta Peygamber'in hizmetinde de bulunsa, bu durum onun günah işlemesine ve neticede cehenneme girmesine mâni olmaz.

Nitekim Peygamberimiz, **Kirkire** isimli kişinin ölümü üzerine, onun cehennemde olduğunu söylemiştir. Bu bilgi, Allah Resulü'nün gayba ait verdiği bilgilerdendir. Bu durum, onun tebliğ ettiği Kur'an'ın dışında da vahiyler aldığıının delillerinden sayılır.

Kirkire'nin cehennemde oluşunun sebebi, onun ganimetten; yani devlet hazinesinden bir mal çalmış olmasıdır. Çünkü bu hareket, büyük günahlardandır. Büyük günah, cehenneme girme sebeplerinden biridir. Ancak, büyük günah işleyen mü'min cehennemde ebedî kalmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devlet hazinesi amme malıdır. Amme malına ihanet ve onu çalmak, büyük günahlardan biridir. Böyle bir günahkârın cezası cehenneme atılmaktır.

215- وعن أَبِي بَكْرَةَ نُفَيْعِ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ

اللّٰهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ : السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا ، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ :
ثَلَاثٌ مُّتَوَالِيَاتٌ : ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ ، وَالْمُحَرَّمُ ، وَرَجَبُ الَّذِي
بَيْنَ جُمَادِي وَشَعْبَانَ ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ « قُلْنَا : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ،
فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ ، قَالَ : أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ ؟
قُلْنَا : بَلَى : قَالَ : « فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، فَسَكَتَ
حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ : « أَلَيْسَ الْبَلَدَةُ الْحَرَمُ ؟ »
قُلْنَا : بَلَى . قَالَ : « فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ،
فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ : « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ
؟ » قُلْنَا : بَلَى . قَالَ : « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ
حَرَامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ، وَسَتَلْقَوْنَ
رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ ، أَلَا قُلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَقَارَأَ يَضْرِبُ
بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، أَلَا لِيُبْلِغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فَلَعَلَّ بَعْضٌ مِنْ
يَبْلُغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مَنْ سَمِعَهُ » ثُمَّ قَالَ : « أَلَا هَلْ
بَلَّغْتُ ، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ » قُلْنَا : نَعَمْ ، قَالَ : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ » متفقٌ
عليه .

215. Ebû Bekre Nüfey' İbni Hâris *radiyallahu anhu* ' den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekliyle dönmektedir. Bir yıl on iki aydır. Bunlardan dördü haram olan aydır. Üçü birbiri ardınca gelen, zilkade, zilhicce ve muharremdir. Biri ise cemaziyelâhir ile şâbân arasında bulunan ve Mudar kabilesinin daha çok değer verdiği receb ayıdır.” Peygamberimiz:

- “Bu hangi aydır?” diye sordu. Biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber sustu. O kadar ki, biz aya başka bir ad vereceğini zannettik.

- **“Bu ay zilhicce değil mi?”** dedi, biz:

- Evet, dedik.

- **“Bu hangi beldedir?”** diye sordu, biz:

- Allah ve Resulü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber bir süre sustu. Biz, bu şehre başka bir ad vereceğini zannettik:

- **“Burası Belde-i Haram (Mekke) değil mi?”** dedi, biz:

- Evet, dedik.

- **“Bu hangi gün?”** diye sordu, biz:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Bir müddet sustu. Öyle ki biz o güne başka bir ad vereceğini zannettik.

- **“Bugün kurban günü değil mi?”** dedi, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Sonra Resulullah sözlerine şöyle devam etti:

“Şüphesiz ki, sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şeref ve haysiyetiniz, şu gününüzün, şu beldenizin ve şu ayınızın haram olduğu gibi, birbirinize haram kılınmıştır.

Rabbimize kavuşacaksınız ve o size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra birbirinizin boynunu vurarak kâfirlere dönmeyiniz. Dikkat ediniz! Burada bulunanlar bulunmayanlara sözlerimi ulaştırın. Umulur ki, sözlerim kendilerine ulaştırılan bazı kimseler, sözümü işiten bazı kimselerden daha iyi anlayıp koruyabilirler.” Hz. Peygamber, sonra:

- **“Dikkat edin, tebliğ ettim mi?”** diye sordu, biz:

- Evet, diye cevap verdik. Resûl-i Ekrem:

- **“Allahım! Şahit ol”** buyurdular. Buhârî, Hac 132; Müslim, Kasâme 29

Açıklamalar

Bu rivayet, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in, Vedâ haccı esnasında, kurban bayramı günü Minâ’da bütün hacılara îrâd ettiği hutbeden bir bölümdür. Kelimesi kelimesine bu ifadelerle olmasa da, Kütüb-i Sitte’nin hepsinde yer alır. Rivayet lafızları aynı olmadığı için, biz diğer kaynakları anmadık.

Hz. Peygamber’in, zamanın dönmesinden, yıldan ve aylardan bahsetmesinin sebebi, haram aylar konusunda Hz. İbrahim’in dinine riâyet eden

Câhiliye araplarının daha sonraları arka arkaya üç ay harpsiz durmak kendilerine güç geldiği için, harp edecekleri ayın haramlığını bir sonraki aya tehir etmeleri, bu işin yıllarca böyle devam etmesi neticesinde ayları kaybetmeleri ve yılları şaşırmalarıdır. Vedâ haccı senesinde ise hac mevsimi zilhicce ayına, yani tam zamanına rastlamıştı. Peygamberimiz hem bunu hatırlatmış hem de **nesî**, yani ayın bir başka aya tehirinin câiz olmadığını açıklamıştı. Kur’ân-ı Kerîm’de **“Nesî (haram ayı başka bir aya ertelemek), ancak küfürde fazlalıktır”** [Tevbe sûresi (9), 37] buyrulur. Böylece, Câhiliyeden kalma bu âdet Kur’an ve Sünnet’te yasaklanmış, haram kılınmıştır.

Peygamber Efendimiz’in **“bu hangi ay?”**, **“bu hangi belde?”**, **“bu hangi gün?”** gibi sorular sorup susması, sonra cevap vermesi, sahâbenin konuyu iyice anlaması, kavraması, kafalarına ve kalblerine yerleştirmek içindir. Ayrıca, bu ayın, bu beldenin ve bu günün derecesinin yüksekliğini öğretme gayesine yöneliktir.

Sahâbenin, Hz. Peygamber’in sorularına karşı **“Allah ve Resûlü daha iyi bilir”** diye cevap vermeleri ise edep ve terbiyeleri gereğidir. Çünkü onlar, bu soruların cevabının verilebileceğini,

Rasûl-i Ekrem'in bildiğinin farkında idiler. Allah Resûlü'nün maksadı, sadece bu bilinenleri haber vermek olamazdı. Bu sebeple söyleyeceklerini beklediler.

İnsanların kanı, canı, malı, ırz ve namusu her türlü haksız tecavüzden masundur. Bunları korumak, İslâm devletinin aslî görevi olduğu gibi, fert olarak müslümanların da vazifesidir. Cana, mala, ırz ve namusa tecavüz en büyük haramlardandır. Bunları korumak, uğrunda savaşmak, nefsî müdafaada bulunmak helâldir. Bu yolda ölen kimse de şehit kabul edilir. Peygamberimiz, önce canı, sonra malı ve en sonunda da ırz ve namusu anmıştır. Bu sıralama hem sayılanların kıymet derecesini, hem de insanın en çok hangi cins tecavüzlere maruz kalma ihtimali bulunduğunu gösterir. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak ve kan dökmek, kâfirlerin ve haktan sapanların âdetidir. Özellikle Câhiliye dönemi Arap toplumunda kan dökmenin her çeşidi yaygındı. Peygamberimiz, sahâbeyi ve İslâm toplumunu Câhiliyeye özenmekten ve o dönemi geri getirme hevesine kapılmaktan her vesileyle sakındırmıştır. Onbinlerce insana hitaben söylediği Vedâ haccı hutbesinde, bunu bir kere daha, önemle hatırlatmıştır. Müslümanlar, birbirlerinin boynunu vurmak gibi, kâfirlere benzeyen bir yola girmekten

sakındırılmıştır. Çünkü bu durum, toplumları her türlü güven duygusundan mahrum bırakır, gelişmeyi önler ve medenî olmayı imkânsızlaştırır.

Hız. Peygamber, söylediğı sözlerin, yaptığı işlerin, sünnetinin ve hadislerinin, duyanlar ve görenler tarafından başkalarına ulaştırılmasını istemiştir. Bu umûmî emir sayesinde, sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'in hadislerini ve sünnetini büyük bir titizlik içinde kendilerinden sonraki nesillere ulaştırmış, onlar da aynı dürüstlikle bu rivayetlerin günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır.

Hız. Peygamber, Rabbinden kendisine indirilen her emri tebliğ etmiş, hiç bir şeyi gizlememiş ve tebliğini herkese yönelik yapmıştır. Bütün sahâbe, Rasûl-i Ekrem'in sağlığındaki en büyük topluluk olan Vedâ haccında, bu gerçeğı ikrar etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cahiliye döneminin her türlü bâtıl itikad ve amelleri, İslâmiyet'le ortadan kaldırılmıştır.

2. Can, mal, ırz ve namusa tecavüz haram kılınmıştır. Haramlıkta bunlar arasında bir fark yoktur.

3. Kişinin yaptığı her amelin hesabı, Allah katında sorulacaktır.

4. Birbirinin boynunu vurmak, canına kıymak kâfirlerin âdeti ve davranışı olup, müslümanlar bu çeşit fiillerden sakınmalıdırlar.

5. Hadisi, sünneti ve ilmi tebliğ, müslümanların bilginleri üzerine bir vecibedir.

6. Bir konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için misâller ve benzetmeler kullanmak câizdir.

216- وعن أبي أمّامة إِيَّاس بن ثَعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ فَقَدْ أُوجِبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ» فَقَالَ رَجُلٌ: «وَأِنْ كَانَ شَيْئاً يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟» فَقَالَ: «وَأِنْ قَضِيًّا مِنْ أَرَاكَ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

216. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Hârisî *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yemin ederek bir müslümanın hakkını alan kimseye, Allah cehennemi vâcip kılar, cenneti de haram eder.”

Bir adam dedi ki:

- Ya Resûlallah! Şayet o küçük ve değersiz bir şey ise?

Bunun üzerine Peygamberimiz:

“Misvak ağacından bir dal bile olsa böyledir”
buyurdu.

Müslim, İmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 30;
İbni Mâce, Ahkâm 8

Ebû Ümâme İyâs İbni Sa’lebe

Ensârdan olan bir sahâbîdir. Daha çok, künyesi olan Ebû Ümâme adıyla meşhurdur. Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi’ne giderken, Ebû Ümâmê’nin annesi çok hasta idi. Buna rağmen Bedir’e gitmek istemiş, ancak Peygamberimiz onun cihada çıkmasına izin vermeyerek annesine bakmasını istemişti. Hz. Peygamber, Bedir’den döndüğünde, Ebû Ümâme’nin annesi ölmüştü. Allah Resûlü, defnedilmiş olduğu halde onun üzerine cenaze namazı kıldı.

Ebû Ümâme, Peygamberimiz’den üç hadis rivayet etmiştir. Onun hadislerini oğlu Abdullah, Mahmûd İbni Lebîd ve Abdullah İbni Ka’b İbni Mâlik rivayet etmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste geçen yemin, yalan yere edilen yemindir. Yalan yemin ile veya helâl olmayan herhangi bir yolla, bir müslümanın hakkını almak,

zulümdür. Yalan yere yemin eden kimse, bu hareketinin helâl olduğuna inanarak böyle davranırsa, dinden çıkar, kâfir olur. Bu takdirde ebediyyen cehennemde kalır. Yemini helâl görmez, fakat bile bile yalan yere yemin ederse, o takdirde de bu yalancılığının ve zulmünün cezasını cehennemde çeker. Ancak, ebediyyen cehennemde kalmaz. Allah Teâlâ'nın, böyle bir kimseye cehennemi vâcip, cenneti haram kılmasının sebepleri bunlardır.

Bir müslümanın alınan hakkını sadece maddî haklardan biri olarak düşünmek doğru olmaz. Müslümana yapılan iftira, haksız yere verilen ceza, namus ve haysiyetine söz söylemek gibi şeyler de birer haktır. Hatta bunlar, maddî şeylerden daha önemli ve önceliklidir.

Hadiste “**müslümanın hakkı**” diye özellikle belirtilmesi, gayr-ı müslimin hakkının helâl sayıldığı gibi bir düşünceyi akla getirebilir. Oysa gayr-ı müslimin hakkı da aynı şekilde haramdır. Müslümanın hakkını almanın hükmü ne ise, gayr-ı müslimin hakkını almanın hükmü de aynıdır. Bu hakkın az veya çok, küçük veya büyük olması da haksızlığın hükmünde bir değişiklik meydana getirmez.

Bu hadis 1717 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarının hakkını gasbetmek haramdır. Hakkın azı da çoğu da müsâvîdir.

2. Helâl olduğuna inanarak yalan yere yemin eden ve başkasının malını gasbeden kimse, iman dairesinin dışına çıkar ve ebediyen cehennemde kalır. Ancak helâl saymayan ve tövbe eden böyle değildir.

3. Kul hakkının azı da çoğu da haramdır.

217- وعن عَدِي بْنِ عُمَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ : « مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ ، فَكَتَمْنَا مَخِيطًا فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدُ مِنَ الْأَنْصَارِ ، كَأَنِّي أَنْظَرُ إِلَيْهِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْبَلْ عَنِّي عَمَلَكَ قَالَ : « وَمَالِكَ ؟ » قَالَ : سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذًا وَكَذَا ، قَالَ : « وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ : مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ عَلَى عَمَلٍ فَلِيَجِيءَ بِقَلِيلٍ وَكَثِيرِهِ ، فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ وَمَا نُهِى عَنْهُ انْتَهَى » رواه مسلم .

217. Adî İbni Amîre *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in şöyle buyurduğunu duydum:

“Mal tahsili için memur tayin ettiğimiz bir kimse, bizden bir iğneyi veya ondan daha küçük bir şeyi gizlese, bu hıyanet olur ve o şeyi kıyamet günü getirir.”

Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, -ben sanki onu görüyor gibiyim-:

– Ya Resûlallah! Benden görevlendirmeni geri al, dedi.

Peygamberimiz:

– “**Sana ne oldu?**” buyurdu. Adam:

– Senin söylediklerini işittim, dedi. Peygamber efendimiz:

– “**Ben o sözü şimdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir göreve tayin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, yasaklanandan ise vazgeçer.**”

Müslim, İmâre 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 5

Adî İbni Amîra el-Kindî

Sahâbîdir. Ebû Zürâre diye künyelidir. Dedesinin adı Ferve'dir. İbnü'l-Esîr, Adî İbni Ferve diye anılan sahâbînin de aynı kişi olduğunu, yani Adî İbni Amîra İbni Ferve olduğunu söyler. İbni İshâk'ın naklettiğine göre, onun müslüman oluşu şöyle gerçekleşmiş: İbni Şehlâ isimli bir yahudi âlimi, Allah'ın kitabı Tevrat'ta cennetlik bir kavimden bahsedildiğini ve onların özelliğinin yüzleri üzerine Allah'a secde etmeleri olduğunu belirterek, bunun ancak yahudiler olabileceğini ve onların içinden Yemen'den bir peygamber çıkacağını söylemiş. Adî, Benî Hâşim'den bir peygamber çıktığını duyunca, İbni Şehlâ'nın

kendisine söylediklerini hatırlayarak kalkıp Resûl-i Ekrem'e gelmiş ve onun ashâbını yüzleri üzerine secde eder vaziyette namaz kılarken görüp beklenen peygamberin Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem olduğunu anlayarak İslâm'ı kabul etmiş. Adî, Kûfe'de yerleşmişti. Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Kûfe'den ayrılıp Cezîre'ye yerleşti. Tarihçi İbni Hayseme onun Cezîre'de vefat ettiğini söyler. Vâkidî ise 40 (660) senesinde Kûfe'de vefat etti der. Bazı kaynaklar ölümünün Ruhâ'da olduğunu da söyler. Adî'den hadis rivayet edenler arasında kendi oğlu ve kardeşi Urs vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, devletin mâlî işlerini tanzim için bir takım kimseleri memur olarak görevlendiriyordu. Bu görevliler, zekât toplama, ganimet malını muhafaza etme, vergi alma ve benzeri vazifeleri yerine getirirdi. Toplanan bu malların her birinin sarf yerleri de farklı idi. Devlet, bunları toplamak ve dağıtmakla yükümlüydü. Bu görevler yapılırken, son derece dikkatli ve dürüst olmak gereklidir. Bunlar, âmmeye ait mallar olduğu için, en küçük bir haksızlık bile hıyanet sayılır ve büyük günahlardan

addedilir. Kıyamet gününde, devlet malını çalan kimsenin o malla birlikte gelmesi, şiddetli bir tehdît olup, sahibinin cehennemlik olduğunun delili kabul edilir. Çalınan malın az veya çok olması arasında bir fark yoktur.

Devlette memuriyet görevi almaya düşkün olmamak, ancak vazife verilmişse bunu en iyi ve en dürüst biçimde yerine getirmek, İslâm dininde önemli prensiplerdendir. Görevli memur, kendisi için tayin edilmiş olan ücretin dışında hiçbir şey alma hakkına sahip değildir. Ayrıca, görevli olduğu sürece hediye kabul etmesi de câiz görülmemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az olsun çok olsun, devlet malına ihanet büyük günahlardandır ve kişinin cehenneme girmesine sebep olur.

2. Topluma ait bir görev kendisine emanet edilen kimse, vazifesini hakkıyla yerine getirmeli, emanete hıyanet etmemeli ve kendi şahsî çıkarını ön plana geçirmemelidir. Hakkı olmayan bir şeyi almamalı, almışsa geri vermeli ve tövbe etmelidir.

3. Kendine güveni olmayan devlette görev almamalı, memuriyete aşırı derecede düşkün

olunmamalı, vazife istenilmez verilir, prensibine riâyet esas olmalıdır.

4. Devlette görevli olan kimse, hak ve vecibelerinin, selâhiyetinin bilincinde olmalıdır.

218- وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : فُلَانٌ شَهِيدٌ ، وفُلَانٌ شَهِيدٌ ، حَتَّى مَرُّوا عَلَى رَجُلٍ فَقَالُوا : فُلَانٌ شَهِيدٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كَلَّا إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّهَا أَوْ عَبَاءَةٌ » رواه مسلم .

218. Ömer İbni Hattâb *radıyallahu anh* şöyle dedi:

Hayber Gazvesi günü idi. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* 'in ashabından bir grup geldi ve:

– Falanca şehittir, falanca da şehittir, dediler.

Sonra bir adamın yanından geçtiler:

– Falanca kimse de şehittir, dediler. Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “Hayır, ben onu, ganimetten çaldığı bir hırka -veya bir abâ- içinde cehennemde gördüm” buyurdu. Müslim, İmân 182. Ayrıca bk. Dârimî, Siyer 48

Açıklamalar

Hayber Gazvesi, hicretin altıncı yılında oldu. Şehitlik, dünyada ulaşılabilecek mertebelerin en üstünü olduğu için, sahâbe-i kirâm gazvelerde şehit olanlara gıpta ederlerdi. Burada, şehit olanları Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ e haber vermelerinin sebebi de bu imrenme duygusudur. Çünkü sahâbe, Allah Teâlâ’nın şu âyetini çok iyi biliyor ve bu âyetteki ölümsüzlerden olmak istiyordu:

“Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin; hayır, onlar diridirler, ama siz farkında olmazsınız” [Bakara sûresi (2), 154].

Şehitlik, kişinin bir çok günahına keffâret olduğu halde, âmmenin malına hıyaneti ve kul haklarını ortadan kaldırmaz. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz, şehid olduğu haber verilen bir kişinin, ganimetten çaldığı bir hırkadan dolayı cehennemde olduğunu bildirmiş, âmme malına ihânetin ve kul hakkının affedilmeyeceğini ümmete öğretmiştir.

Hz. Peygamber’in bir kimsenin âhiretteki âkibeti hakkında verdiği bilgi, O’nun gayb ile ilgili verdiği haberler cinsindendir. Çünkü Allah, Rasûlüne gelecekle alâkalı bir çok şeyi bildirmiş, Peygamberimiz de onlardan bazısını ümmete açıklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âmmenin malına, ganîmet malına hiyânet büyük günahlardandır.

2. Şehitlik, âmme malına ihânete ve kul hakkına keffâret olmaz.

219- وعن أبي قتادة الحارث بن ربعي رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قام فيهم، فذكرَ لهم أنَّ الجهادَ في سبيل الله ، والإيمانَ بالله أفضلُ الأعمال، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، تُكَفِّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : « نَعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : « كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، أَتُكَفِّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : « نَعَمْ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ ، إِلَّا الدِّينَ فَإِنَّ جَبْرِيلَ قَالَ لِي ذَلِكَ » رواه مسلم .

219. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashâbın arasında ayağa kalkarak, onlara, Allah yolunda cihadın ve Allah'a imanın amellerin en üstünü olduğundan bahsetti. Ashâbdan bir kişi ayağa kalkarak:

- Ya Resûlallah! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Evet, eğer sabrederek, karşılığını sadece Allah’tan umarak, cepheden kaçmaksızın Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur” buyurdu.

Sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* :

– **“Nasıl demiştin?”** diye sordu. Adam:

- Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem, bu şehitlik benim günahlarıma keffâret olur mu, ne dersiniz? demiştim.

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **“Evet, eğer sen sabrederek, ecrini sadece Allah’tan bekleyerek ve cepheden kaçmaksızın, Allah yolunda öldürülürsen, günahlarına keffâret olur. Ancak borçların bunun dışındadır. Bunu bana Cibrîl söyledi”** buyurdu. Müslim, İmâre 117

Ebû Katâde Hâris İbni Rib’î

Ebû Katâde, sahâbenin meşhurları arasında yer alır. Hazrec kabilesine mensup olup, ensardandır. Rasûl-i Ekrem Efendimiz’in at bakıcısı idi. Bedir Gazvesi’ne katılıp katılmadığı konusunda ihtilaf edilmişse de, bazıları onu Bedir ehlinden sayarlar. Uhud dahil olmak üzere, bütün gazvelere iştirak etti. Zûkarad gününde, yüzüne isabet eden bir okun yarasını Allah Resûlü bizzat tedavi etti. Ebu

Katâde, o andan itibaren kendisine kimsenin vurmadiğını ve yüzünün de kanamadığını söyler. Ayrıca Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın onu koruması için dua da etmişti. Daha sonraki seferlerden birinde Ebû Katâde'ye "Allah Nebîsini koruduğu gibi, seni de korudu" buyurarak iltifat etmiştir. Ebu Katâde, Rasûl-i Ekrem'den 170 hadis rivayet etmiştir. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden 11 tanesini kitaplarında ittifakla naklederler.

Ebû Katâde, Hz. Ali'nin hilafeti zamanında, 54 (674) senesinde 72 yaşında iken Medine'de vefat etti. Kûfe'de vefat ettiği de söylenir. Cenaze namazını Hz. Ali kıldırmıştır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çeşitli vesilelerle, hangi amellerin daha faziletli olduğunu sahâbe-i kirâma haber verirlerdi. Bu faziletli amellerin, duruma, şarta, zamana, kişiye ve benzer sebeplere göre farklılıklar arzettiğini görürüz. Çünkü her faziletli amele herkesin gücü yetmeyebilir. Ama herkesin gücünün yeteceği bir faziletli amel vardır.

Allah yolunda cihad, "i'lâ-yı kelimetullah"ı yani Allah'ın adını yüceltmek ve hak din olan

İslâm'ı bütün insanlara ulaştırmak için yapılan savaşları, dini tebliğ fâliyetlerini, İslâmî ilimler alanındaki her türlü çalışma ve gayretleri içine alır. Onu, sadece cephede yapılan savaş olarak anlamak ve kabullenmek doğru bir yaklaşım olmaz. Fakat, cephede yapılan savaş cihadın en zoru ve en üstünü olduğu için, böyle bilinegelmiştir.

Allah'a iman, bütün amellerin temelidir. Çünkü iman olmadan yapılan amel, doğru ve isabetli bile olsa, sâlih amel ve itaat sayılmaz. **Cihad, Allah'ın dinini, diğer bütün dinlere, inançlara, sistem ve düzenlere üstün kılmanın vasıtası kabul edilir.** İslâm'ın esaslarını, temellerini korumak, hâkimiyetini sağlamak, cihadla mümkün olur. Bu sebeple, imanla birlikte en üstün amelin cihad oluşu, üzerinde hassasiyetle durulması ve kavranılması gereken önemli bir konudur.

Allah yolunda cihad ne kadar faziletli bir amelse, cihadı yaparken şehitlik mertebesine ulaşmak da, dünyada ulaşılabilecek en yüksek mertebedir. Bu mertebeye ulaşan kimse, cennette de en üstün mükâfata nâil olur. Ancak şehitlik, alelâde bir ölüm kabul edilemez. Kişinin, şehitlik mertebesine ulaşabilmesi için, cihadın bütün zorluklarına göğüs germesi, sabretmesi, yaptığı cihadın ecrini ve mükâfatını sadece Allah'tan beklemesi, harp meydanından kaçmaması ve bu şekilde canını feda

etmesi gerekir. Böylece şehit olan kimsenin günahları affolunur. Ancak, kişinin uhdesinde bulunan kul hakları, borçları şehitlikle de ortadan kalkmaz. Peygamber Efendimiz, bu gerçeği kendisine Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Allah katından bildirdiğini haber vererek, ümmete tebliğ etmiştir. Bu hadis 1316 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın dinini yüceltmek için cihad etmek en faziletli amellerdendir.

2. Allah yolunda cihad esnasında şehitlik, kişinin kul hakları dışındaki bütün günahlarına keffâret olur.

3. Amme hukukuna hıyanet ve kul hakları, borçlar, şehitlikle ortadan kalkmaz.

4. Cihadda bütün güçlüklerle sabır, ecrini sadece Allah'tan beklemek, cepheden kaçmamak şartıyla canını feda edenler gerçek mânada şehit kabul edilir.

5. Kul hakkına çok riâyet etmek şîârımız olmalıdır.

6. Cihadın yegane gayesi, Allah'ın en son ve tek hak dini olan İslâm'ı yüceltmek, onu bütün dinlere, inançlara ve sistemlere üstün kılmaktır.

220- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : «أَتَذَرُونَ مِنَ الْمُقْلِسِ ؟» قالوا : الْمُقْلِسُ فِينَا مَنْ لَا

دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ . فقال : « إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ ، وَيَأْتِي وَقَدْ شَتَمَ هَذَا ، وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا ، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا ، وَضَرَبَ هَذَا ، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطَرَحَتْ عَلَيْهِ ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ » رواه مسلم .

220. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb:

- Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir, dediler. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir” buyurdular. Müslim, Birr 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2

Açıklamalar

İnsanlar arasında müflis, parası ve malı bulunmayan veya pek az olan kimse diye bilinirse de, Peygamber Efendimiz, hakiki müflisin bunlar olmadığını açıklamıştır. Çünkü bu durum, daha sonra zengin olmakla ortadan kalkabilir veya ölümle sona erebilir. Gerçek müflis ise hadiste bildirilendir. Böyle kimseler tamamen mahvolmuş, helâk olmuş, âhirete götürdüğü hayır ve hasenattan elinde hiç bir şeyi kalmamıştır. Bunların bütün iyilik ve sevapları, üzerlerinde hakları olanlara ve alacaklılarına ve-rileceği gibi, günahları da onların üzerlerine yüklenecek, sonra da cehenneme atılacaklardır. Gerçek zarar ve ziyan, hakiki iflâs işte budur. Böyleleri âhiret yoksulu sayılırlar.

Hız. Peygamber'in “**müflis kimdir?**” tarzındaki sorusu, toplum tarafından onun kelime olarak bilinen mânasını açıklamak değil, onları irşâd etmek, aydınlatmak gayesi taşımaktadır. Nitekim, Allah Resûlü'nün müflisin âhiret hayatıyla ilgili olan gerçek anlamını onlara açıklamasından bunu anlamak mümkün olmaktadır.

Kişinin namazı, orucu, zekâtı ve benzeri ibadet ve taatları onun iyilik kazanmasını ve sevap elde etmesini sağlar. Ancak, cennete girmek için bunlar yeterli olmaz. Emredilen ibadet ve taatlarla

birlikte, hatta bunlardan daha önemli olarak dinin haram kıldığı, nehyettiği şeylerden sakınılması icab etmektedir. Özellikle maddî ve manevî yönü itibariyle, kulların haklarına tecavüz, amme mallarına hıyanet, Allah'ın affetmeyeceğini bildirdiği büyük günahlar arasındadır. Bu nevi günahları işleyenler, dünyada hak sahipleriyle helâlleşip tevbe etmedikleri takdirde, âhirette hak sahipleri onlardan haklarını alacak ve Allah'ın huzurunda hesaplaşacaklardır.

Başkasına sövmek, hakaret etmek, kötü söz söylemek, iftira etmek, namuslu insanların namusuna dil uzatmak, haksız yere birinin malını yemek, kanını dökmek, insanları dövmek, her nevi zulüm ve haksızlık, iyilikleri ve onlardan elde edilen sevabı ortadan kaldırır, sahibini cehenneme sürükler.

Kıyamet gününde ödenecek bir mal ve mülk yoktur. Dolayısıyla haksızlıkların karşılığı haksızlık yapanın iyi amellerinin sevaplarının alınması, üzerinde hakkı olanların günahlarının haksızlık yapanların üzerine yükletilmesi şeklinde olacaktır. Orada hiçbir hak zayi olmayacak, kimseye en küçük bir zulüm ve haksızlık yapılmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul hakları başta olmak üzere, her türlü haramdan sakınmak gerekir.

2. Kul hakları, maddî ya da manevî olabilir.

3. Kişinin ibadet ve taatleri, üzerinde bulunan kul haklarını affettirmez.

4. Kul hakları, ibadet ve taatin ve her çeşit iyiliğin sevabını ortadan kaldırabilir.

5. Gerçek müflis, ibadet ve taatı olduğu halde, üzerinde bulunan haklar sebebiyle, bu amellerin sevabı hak sahiplerine verilince, kıyamet gününde cehenneme girmeyi hak edenlerdir.

221- وعن أمّ سلمة رضي الله عنها ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ ، فَأَقْضِي لَهُ يَنْحُو مَا أَسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » متفق عليه . «الْحَنَ» أي : أعلم .

221. Ümmü Seleme *radiyallau anhâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ben sadece bir beşerim. Sizler bana yargılanmak üzere geliyorsunuz. Belki sizin biriniz, delilini getirmekte diğerinizden daha becerikli ve daha üstün anlatımlı olabilir. Ben de dinlediğime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alıp

hüküm vermişsem, ona cehennemden bir parça ayırmış olurum.”

Buhârî, Şehâdât 27, Hıyel 10, Ahkâm 20; Müslim, Akdiye 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 7, Edeb 87; Tirmizî, Ahkâm, 11,18; Nesâî, Kudât 12,33; İbni Mâce, Ahkâm 5

Açıklamalar

Hz. Peygamber, bir çok vesileyle kendisinin bir beşer olduğunu hatırlatmıştır. Kur’ân-ı Kerîm de, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’ e bunu bildirmesini emreder:

“De ki: “Ben de sizin gibi bir insanım” [Kehf sûresi (18), 110].

Hz. Peygamber’in sözünün hemen başlangıcında beşer, insan olduğunu söylemesi, insan olmanın bir sonucu olarak, hata ve nisyandan tamamen uzak kalmasının söz konusu olmayacağını tenbih içindir. Beşerî konular, işlerin görünürdeki şekline göre hükmetmeyi gerektirir. İnsan, Allah Teâlâ bildirmediği, gaybı ve olayların arka planını bilemez. Peygamber Efendimiz’in de, başkaları gibi görünürdeki hale göre hükmetmesi gerekmektedir. O halde, şahitlerin ifadesi, gösterilen deliller ve yemin gibi esaslara dayanarak hüküm vermekle mükellef kılınmıştır. Bu yönde

ümmete örnek olması da ancak böylece mümkün olabilir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre, Rasûl-i Ekrem Efendimiz, zâhire göre verdiği hükümde bazı kere isabetli olmayabilir. Oysa İslâm âlimleri, özellikle fıkıh usulü ulemâsı, ahkâm konusunda Hz. Peygamber'in hata üzerine bırakılmayacağını söylerler. Burada bir zıtlık, bir çelişki yoktur. Çünkü âlimlerin, fıkıh usulcülerinin bu sözleriyle kasdettikleri, Hz. Peygamber'in kendi ictihadı ile verdiği hükümlerle ilgilidir. Oysa bu hadiste söz konusu edilen hükümler, ictihadla ilgili olmayıp, bir kimsenin, mahkemede davasını iyi anlatması, dinlenen şahitlere veya verdirilen yemine itibar etmesi gibi delillere dayanan hükümlerdir. Böyle bir hükme hata denilmesi söz konusu olamaz. Çünkü insanlar arasında hükmetmenin yol ve yöntemleri kullanılarak âdil bir tarzda bu hükme varılmıştır. Bu niteliği itibariyle de, insanlar arasında nasıl hüküm verilmesi gerektiğinin misâlini teşkil eder.

Bu konunun, Hz. Peygamber'in sözlerinde, hareketlerinde ve diğer hallerinde ma'sum oluşu, yani günahlardan korunmuşluğu ile de alâkası bulunmamaktadır. Çünkü ma'sumiyet, günah sayılan ve kasıt aranan şeylerle ilgilidir. Oysa

burada günah işleme ve maksadlı davranma söz konusu olamaz. Allah Teâlâ, hakkında vahy indirmediği ve bütün toplumu ilgilendirmeyen iki kişi arasındaki bir dava konusunda tamamen mevcut delillere dayanarak verdiği hükümde yaptığı hata sebebiyle peygamberini mükellef tutmaz. Nitekim Ümmü Seleme'nin rivayet ettiği bir hadiste Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: “*Ben, bana vahy indirilmeyen konularda, aranızda kendi re'yimle hükmederim*” (Ebû Dâvûd, Akdiye 7). Hz. Peygamber'in re'yiyle hükmederken, bir takım delillere dayandığını yukarıda açıklamıştık. Şu kadar var ki, Hz. Peygamber din ile ilgili bir hükümde yanılırsa, bu Cenâb-ı Hak tarafından düzeltilir ve hata üzere bırakılmaz. Ümmetin fertlerine düşen görev, bu yönde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*' in metot ve usûlüne uymaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz de bir beşerdir.
2. Hz. Peygamber, risaletin tebliği, haramları işlememe ve günaha düşmemede masumdur.
3. Peygamberimiz, kendisine vahiy nazil olmayan konularda zâhire göre ve şeriatın öngördüğü kâidelere riâyet ederek hüküm verir. Bu hüküm, zâhirî kâidelere uygun ve âdil bir

hükümdür. Kişi veya şahitler yalan söylemiş, yalan yere yemin etmişlerse, hüküm veren hükmünde hata etmiştir denilemez.

4. Haksız yollardan biriyle başkasının hakkını gasbeden âhirette cehennemi hak eder.

222- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لَنْ يَزَالَ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِيبْ دَمًا حَرَامًا » رواه البخاري .

222. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ'* dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Haram kan dökmediği müddetçe mü'min, Allah'ın rahmetini ummaya devam eder.”

Buhârî, Diyât 1

Açıklamalar

Haksız yere bir cana kıymak, bir insanın hayatına son vermek, İslâm nazarında en büyük günahların başında gelir. Böyle bir cinayeti işleyen kimse, Allah'ın rahmetinden ümidini kesenler arasında yer alır. Nitekim Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste, Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

“Bir mü'minin katline yarım bir söz ile yardımcı olan kimse, iki gözünün arasında “Allah'ın

rahmetinden ümid kesendir” yazılmış olarak Allah’a kavuşur” (Süyûtî, *el-Fethu’l-kebîr*, III, 164).

İslâm dini, kişinin işlediği günah ne kadar büyük de olsa, onu ümitsizliğe sevketmez. Çünkü tövbe kapısı kıyamete kadar açıktır ve Allah’ın rahmeti de tahminlerimizin ötesinde geniştir. Tövbe etmenin şartlarını yerine getirmek kaydıyla, Allah bütün günahları affeder. Bu şartların neler olduğu bu kitabın tövbe ile ilgili kısmında açıklanmıştı. Şu kadar var ki, bazı büyük günahların cezası cehennemdir. Allah onları işleyenleri affetmeyeceğini haber vermiştir. Kasden adam öldürmek de bunlardan biridir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Her kim bir mü’mini kasden öldürürse, onun cezası içinde ebedi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazabetmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azâb hazırlamıştır” [Nisâ sûresi (4), 93].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Haksız yere bir insanı öldürmek en büyük günahlardan biri olup, bu cinayeti işleyen cehennemle cezalandırılır.

2. Dinimiz, Allah'tan ümit kesmeyi yasaklamış olup, tövbe kapısının her an açık olduğunu müjdelemiştir.

223- وعن خَوْلَةَ بِنْتِ عَامِرِ الْأَنْصَارِيَّةِ ، وَهِيَ امْرَأَةُ حَمْزَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْهَا ، قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « إِنَّ رَجُلًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » رواه البخاري .

223. Hamza'nın eşi Havle Binti Sâmir el-Ensârîye *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ' in şöyle buyurduğunu işittim:

“Şüphesiz ki, haksız olarak Allah'ın malını kullanan kimseler, kıyamet gününde cehennemi hak ederler.” Buhârî, Hums 7

Havle Binti Sâmir

*Hanım sahâbîlerden biridir. Peygamber Efendimiz'in amcası Hamza'nın eşidir. Babasının adının Kays İbni Kahd olduğu söylenir. Sâmir ise onun lakabıdır. Ümmü Muhammed diye künyelenir. Bazı kaynaklar, Ümmü Habîbe denildiğini naklederler. Kocası Hamza'nın Uhud Gazvesi'nde şehid olmasından sonra, Ensar'dan Nu'man İbni Aclân'la evlenmiştir. İbnü'l-Cevzî onu Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sekiz hadis rivayet eden sahâbîler arasında sayar.*

*Havle hakkında daha fazla bilgiye sahip değiliz.
Allah ondan razı olsun.*

Açıklamalar

Allah'ın malı, müslümanlara ait olan amme mallarıdır. **Beytü'l-mâl** denilen devlet hazinesini teşekkül ettiren **zekât, harac, cizye, ganîmet ve benzeri gelirler**, Allah'ın malı kabul edilir. Bunları haksız yere ve meşru olmayan yollarla sarfetmek, en büyük günahlardan sayılır. Bu mallarda haksızlık, onu imamdan yani devlet başkanından izinsiz kullanmak, hakkı olan ücretten daha fazlasını almak, hissesine düşen paydan daha çoğunu sahiplenmek gibi haram olan yollarla yapılır. **Devlette görev yapanların, hangi şekilde olursa olsun, elde ettikleri haksız kazançlar, haramdır.** Allah'ın malı sayılan amme mallarına, devlet hazinesine ihanetin cezası ise cehennemdir. Çünkü **kamunun mallarında toplumun her ferdinin hakkı vardır, dolayısıyla bunlar kul hakkıdır.**

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların hepsine ait olan devlet mallarını keyfince, uygun olmayan bâtıl yollarla harcamaktan, özel işlerinde kullanmaktan sakınmak gerekir.

2. Devlete ait olan amme malları, kul hakkıdır. Bunlardaki haksız tasarruf büyük günahlardan sayılır. Cezası ise, kıyamet günü cehenneme girmektir.

27- باب تعظیم حُرْمَاتِ الْمُسْلِمِينَ وَبَيَانِ حَقُوقِهِمْ وَالشَّفَقَةَ عَلَيْهِمْ وَرَحْمَتَهُمْ

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARI

MÜSLÜMANLARIN DOKUNULMAZ HAKLARINA SAYGI GÖSTERMEK, HAKLARININ AÇIKLANMASI VE ONLARA KARŞI ŞEFKAT VE MERHAMETLİ OLMA GEREĞİ

Âyetler

قال الله تعالى: {وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ} .

1. “Kim Allah’ın hürmet edilmesini emrettiği şeylere saygıda bulunursa bu, kendisi için Rabbi nezdinde mutlaka hayırlıdır.” Hac sûresi (22), 30

Allah’ın hürmet edilmesini emrettiği şeyler, O’nun Kur’an’da bildirdiği ahkâmı, emirleri ve yasaklarıdır. Özellikle bu âyetle kastedilen ise, hac esnasında riâyet edilmesi gereken esaslardır. Bunların her biri farz, vâcip ve sünnet cinsinden olabilir. Bu esasları bilip öğrenerek gereğini yerine

getirenler ve bu davranışlarını Allah’a saygı olarak yapanlar, âhiret hayatında bunun karşılığını görürler. Bu karşılık ise hayırdan ibarettir.

وقال تعالى: {وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ} .

2. “Kim Allah’ın işaretlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu kalblerin takvâsındandır.”

Hac sûresi (22), 32

Allah’ın işaretlerinden maksat, dininin alâmetleri, özellikle bu âyette haccın farzları, hacda kesilen kurbanlar, hac farızasında hürmet gösterilmesi gereken mekânlardır. Bunlar Allah’ın işaretleri ve saygı gösterilmesini istediği esaslardır. Bu saygı ise, kalblerin takvâsı sebebiyledir. Çünkü takvâ, Allah’a karşı saygı ve hürmet, öncelikle kalble ilgili bir iş olup, tezâhürleri yaşayışımıza akseden uygulamalardır. Her türlü iyiliğin ve kötülüğün kaynağı öncelikle kalbdır.

وقال تعالى: {وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ} .

3. “Mü’minlere şefkat ve tevazu kanadını indir.” Hicr sûresi (15), 88

Âyet-i kerîmenin baş tarafının anlamı şöyledir: **“Sakin onlardan bazı şahıslara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme.”** Dünya malı, bazı insanlar için bir övünme ve gurur vesilesidir. Oysa bu son derece yanlış bir yöneliştir. Çünkü dünya malı geçici olup,

insana bir şeref ve üstünlük kazandırmaz. Mü'minlere karşı şefkatli ve merhametli olmak, mütevazi davranmak, Allah'ın Peygamber Efendimiz'e talimatıdır. Mü'minlerin de kendi aralarında birbirlerine karşı aynı şekilde şefkatli, merhametli ve tevazu sahibi olmaları istenilmiştir. Kur'an ve Sünnet inananları sürekli olarak buna teşvik eder.

وقال تعالى: {مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا} .

4. “Kim bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur.”

Mâide sûresi (5), 32

Haksız yere bir insanı öldüren kimse, bir insanın en kutsal hakkı olan hayat hakkını tanımamış, kan dökmenin haramlığını, kişilerin can dokunulmazlığını gözetmemiş olur. Böylece haksız yere kan dökülmesine yol açmış, kötü bir çığır açmış ve yeni kanlar dökülmesine zemin hazırlamış, başkalarına bu yönde cesaret vermiş sayılır. Bundan dolayı, bir kimseyi haksız yere öldüren Allah'ın gazabına ve en büyük cezaya hak kazanır; kendisine hayat hakkı tanınmaz ve öldürülmesi vâcib olur. Böyle hareket edilmediği

takdirde, toplumda kan davaları yaygınlaşır, herkes ihkâk-ı hak, yani kendi hakkını alma peşinde koşar. Bunun neticesinde cemiyetler büyük bir fitneye sürüklenir, öldürmeler ve intikam alma yolları yaygınlaşmış olur. Böyle bir yolun açılması, toplumları ardı arkası kesilmeyen karışıklıklara, anarşiye sürükler.

Kim bir insanı yaşatır, affetmek veya öldürülmesine mani olmak, ya da onu ölümden kurtarmak suretiyle hayatını devam ettirmesine sebep olursa, sanki bütün insanları yaşatmış gibi olur. Bunun içindir ki, İslâm dini insan hayatına çok büyük bir değer verir ve bu yönde bütün çarelere başvurur.

Hadisler

224- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «**الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا**» **وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ** . متفق عليه .

224. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü'minin mü'mine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir.”

H . Peygamber bunu açıklamak için, iki elinin parmaklarını birbiri arasına geçirerek kenetledi.

Buh r , Sal t 88, Mez lim 5; Müslim, Birr 65. Ayrıca bk. Tirmiz , Birr 18; Nes  , Zek t 67

Açıklamalar

Pek çok hadiste şahit olduğumuz gibi, H . Peygamber, bazı konuları anlatırken te bihler, benzetmeler yapardı. Bu hadiste de, mü'minlerin birbirlerine yardımcı olmalarını, aralarında yardımla malarını, bir binanın unsurlarının birbirini sımsıkı tutması, kenetlenmesi haline benzetmi tir. Böyle bir bina sağlam ve dayanıklı olur. Aksi takdirde ayakta duramaz, yıkılır. Şayet müslümanlar birbirlerine yardımcı olmaz, birlik ve beraberlik içinde bulunmaz, birbirlerine sımsıkı kenetlenmezlerse, güçlerini ve kuvvetlerini kaybeder, ayakta duramaz, yıkılırlar. Nitekim, İsl m tarihi, bunun hem müsbet hem de menfi tecrübeleriyle doludur.

Mü'minler arasındaki yardımlaşma kavramını, sadece madd  cihetiyle ele almak doğru olmaz. Madd  cihet, yardımla manın unsurlarından sadece biridir. Manev  yöndeki kardeşlik, dostluk ve samimiyet, birbirini sevmek, saymak, hak ve hukuka saygı, neticede madd  yardımla mayı da doğuran temel unsurlardır. İsl m dini'nin emir ve

yasakları, ibâdetler, farzlar, birtakım yasaklar ve haramlar bu kardeşliği ve yardımlaşmayı sağlayan esaslardır.

Müslümanlar, niteliklerinden bahsettiğimiz yapıyı gerçekleştirmek için, gerekli olan her çareye baş vurmalı, yaşadıkları zamanın ve mekânın gerektirdiği teşkilâtları kurmalı, sağlam bir bina gibi olmalıdırlar. Aksi takdirde tek başına İslâm'ı yaşayamaz ve ayakta kalamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, maddî ve manevî yönden birbirlerine yardımcı olmalı, bir binânın birbirine sımsıkı kenetlenmiş taşları ve tuğlaları gibi bir berâberlik oluşturmalıdırlar.

2. Fert olarak, tek başına İslâm'ı yaşamak ve yaşatmak mümkün olmaz. Fertler, dıştan gelen baskılara mukavemet edemezler. Baskı ve şiddete mukâvemetin şartı birlik ve beraberliktir.

3. Birlikteliğini kaybeden toplumlar ayakta duramaz, yıkılırlar.

225- وعنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا ، وَمَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصَالِهَا بِكَفِّهِ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا شَيْءٌ » متفق عليه .

225. Ebû Mûsâ *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Yanında ok varken mescidlerimize veya çarşı-pazarımıza uğrayan kimse, müslümanlardan herhangi birine onlardan bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun.”

Buhârî, Salât 66, Fiten 7; Müslim, Birr 120-124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 65; Nesâî, Mesâcid 26; İbn Mâce, Edeb 51

Açıklamalar

Gösterilen kaynaklarda, çeşitli ifadelerle aynı mahiyette zikredilen hadisimiz, insanların toplu olarak bulunduğu mescid, çarşı-pazar ve yol-sokak gibi yerlerde riâyat edilmesi gereken ahlâk ve edep kâidelerinden birini öğretmektedir. Buna göre, müslüman, kimseye zarar vermemenin, başkalarından da zarar görmemenin tedbirini almalı ve toplumun huzurunu bozucu davranışlardan sakınmalıdır. Bu şekildeki bir davranış, müslümanların haklarına saygı göstermenin, fitne ve fesada vesile olmamanın gereğidir.

Ok, o günün önemli silahlarından biri idi. Bugünkü tabancanın veya av tüfeklerinin yerini tutuyordu. Günümüzde bu silahları bazı özel mahallerde taşımanın, üzerinde bulundurmanın yasaklığının sebebi de belirtilen veya benzeri olan mahzurlarından dolayıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların toplu olduğu mahallere silah ve benzeri öldürücü, yaralayıcı aletlerle gelinilmemesi, gelinilmişse emniyet tedbirini bunları taşıyan kimselerin alması gerekir.

2. Peygamber Efendimiz, müslümanların selâmetini sağlayıcı tavsiyelerde bulunmuş, onlara olan rahmet ve şefkatini ortaya koymuştur.

3. Müslümanları fitneye düşürecek davranışlardan sakınmak gerekir.

226- وعن النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى » متفقٌ عليه .

226. Numân İbni Beşir *radiyallahu anhümâ*’ dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.”
Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66

Açıklamalar

Bu hadîs-i şeriften, mü’minlerin, sevgi, merhamet ve yekdiğerini esirgeyip koruma gibi son derece üstün nitelikli işlerde birbirlerine yâr ve yardımcı olmaları gerektiğini öğreniyoruz. Buna göre, mü’minler birbirlerini sevmeli, birbirlerine merhamet etmeli, acımalı ve birbirlerine şefkat edip yardımcı olmalıdırlar. Çünkü hem müslümanların salâhı hem ümmetin felâhı, gönüllerini ve kafalarını bu engin fazilet hisleriyle doldurmuş ve hayatlarına bu duygular yön veren kadrolarla sağlanabilir. Bu güzel duyguların karşıtı olan sevgisizlik, merhametsizlik, şefkatsizlik ve ilgisizlik hastalıklarından kurtulmak gerekir. Mü’minler, sadece kendi iç bünyelerinde değil, başka din mensupları veya herhangi bir dine mensup olmayanlara karşı da tam bir insânî yaklaşım sergilemekle emrolunmuşlardır.

Efendimiz’in üstün nitelikli teşbihleriyle belirttikleri gibi, uykusuzluğun sebebi, vücudun bir

uzvunda hissedilen acılardır. Hummâ yani ateşli hastalıklar ise uykusuzluk sebebiyle daha da artar. **Sevgisizlik, merhamet yoksulluğu ve şefkatsizlik, acı veren ve insanı ateşler içinde yakıp kavuran bir hastalık gibidir.** Hummâ tabiri dilimizde, sıtma kelimesiyle ifade edilir; aynı zamanda bütün ateşli hastalıkların da genel adıdır. Sıtma, diğer ateşli hastalıklar arasında en ağır olanı ve bütün vücudu sarsan bir hastalıktır. Bu sebeple Peygamberimiz'in teşbihi çok dikkat çekicidir. Birimizin parmak ucundaki küçücük bir sivilce nasıl bütün vücudumuzun ıstırap içinde kalmasına ve acı duymasına sebep oluyorsa, yeryüzünün herhangi bir yerindeki mü'minin acı ve ıstırapı bizi ilgilendirir ve rahatsız eder.

Mü'minler fert ve cemiyet olarak acılardan, ıstıraplardan ve hastalıklardan kurtulmak için, İslâm'ın sunduğu reçetelere bağlı kalmalıdırlar.

Sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşma iyi mü'min olmanın ve Allah'ın kul olarak yarattığı insana saygının birer simgesi ve önemli göstergeleridir. Bütün insanlara karşı anlayışlı ve tüm yaratılmışlara karşı merhametli olmak, İslâm'ın insanı ulaştırmak istediği kemâlin esasıdır. Bu ise, önce mü'minlerin kendi aralarında başlar, sonra insanlığı ve bütün yaratılmışları içine alır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşmada bir vücut gibi olmalıdırlar.

2. İnananlar, birbirlerinin sevinç ve kederine ortak olmak zorundadırlar.

3. İslâm toplumu bir vücut gibidir; bir uzvun hastalığının bütün vücudu rahatsız etmesi gibi, bir müslümanın başına gelen belâ ve musibetleri, bütün müslümanlar kendilerine dert edinmelidir.

227- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : قَبَّلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ ابْنَ عَلِيٍّ رضي الله عنهما ، وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ ، فَقَالَ الْأَقْرَعُ : إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : «مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ» متفقٌ عليه .

227. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali *radiyallahu anh* 'in oğlu Hasan'ı öpmüştü. O sırada Akra İbni Hâbis de Peygamberimiz'in yanında bulunuyordu. Akra:

Benim on tane çocuğum var, onlardan hiç birini öpmedim, dedi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona hayretle bakıp:

“Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz” buyurdular.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca bk.
Ebû Dâvûd, Edeb 145; Tirmizî, Birr 12

Açıklamalar

Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Peygamberimiz'in sevgili kızı Fâtımâ'nın çocuğu, yani Efendimiz'in torunu idi. Peygamberimiz, kendi torunlarına ve genelde bütün çocuklara karşı sevgi, şefkat ve merhamet hisleriyle doluydu. Onları çok sever, öper, okşar ve bütün ashâbına, ümmetine de çocukları sevmeyi, onlara şefkat ve merhametle muamele etmeyi tavsiye ederdi. Çocukları öpmek ve okşamak, sevginin, şefkatin ve merhametin en belirgin alâmetlerinden sayılır. Efendimiz, bu davranışı hiç ihmal etmez, ashabına da göstererek, en güzel örneği sergilerdi. O sıralarda, Arap toplumu bu üstün insânî vasıflardan çoğunlukla mahrum bulunmaktaydı. Peygamberimiz, onları bu yönde eğitmeyi ve kendilerine bu seçkin insânî değerleri kazandırmayı hedeflemişti. Nitekim, onlardan bazıları, Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu davranışlarını hazmedemeyerek, duygu ve düşüncelerini açığa vurmaktaydı. Akra İbni Hâbis'in buradaki tepkisi, örneklerinden sadece biridir. Onun bu davranışı, katı kalpli oluşun, şefkat ve merhametten yoksun bulunuşun bir göstergesi kabul edilir. Çünkü bir insanın, sevgi, şefkat ve merhametli oluşunun en belirgin

şekilde görülebileceği alan, yakın aile çevresidir. On çocuğa sahip olduğu halde, onlardan hiçbirini bir kere bile öpmediğini söyleyen kimsenin durumu apaçık ortadadır. Bu tavra karşı, Peygamber Efendimiz, merhamet etmeyene merhamet edilmeyeceğini söyleyerek, dünyada başkalarına karşı sevgi, şefkat ve acıma hissi taşımayanlara, âhirette de Allah'ın acımayacağını bildirmişler ve üstün insânî değerlere sahip olunması gereğini bu sözleriyle sistemleştirmişlerdir. Bu gerçek Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle ifade edilir:

“İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir?”
[Rahmân sûresi (55), 60].

İmam Nevevî, kişinin küçük çocuğunun yanağını ve öpülmesi meşru olan yerlerini öpmesinin vâcib olduğunu söyler. Erkek olsun kız olsun, şefkat, merhamet, sevgi ve lütufla çocuğu öpmenin sünnete uygun bir davranış olduğunu, şehvetle öpmenin ise kesinlikle haram sayıldığını belirtir. Dost ve arkadaşların çocuklarıyla, diğer küçükleri öpmek de aynı hükme tabidir.

Hadis 895 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, sevgi, şefkat ve merhametin gereğidir.

2. Şefkat ve merhametten mahrum olanlar, bunlardan hasıl olan sevaptan da mahrum kalırlar.

3. Dünyada insanlara merhamet etmeyenlere, Allah da kıyamet gününde merhamet etmez.

228- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالُوا : أُنْقَبِّلُونَ صَبِيَّانَكَ ؟ فَقَالَ : « نَعَمْ » قَالُوا : لَكِنَّا وَاللَّهِ مَا نُقَبِّلُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَوْ أَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّهُ نَزَعَ مِنْ قُلُوبِكُمُ الرَّحْمَةَ » متفقٌ عليه .

228. Âişe *radiyallahu anhâ* şöyle dedi:

Çölde yaşayan bedevîlerden bir grup Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in huzuruna geldiler ve:

- Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sordular. Peygamberimiz:

– “Evet” buyurdu. Onlar:

- Fakat biz, Allah’a yemin ederiz ki, onları öpmüyoruz, dediler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– “Allah sizin kalblerinizden merhamet duygusunu çıkarıp almışsa, ben ne yapabilirim

ki!” buyurdu. Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 164. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 3

Açıklamalar

Çölde yaşayan ve medenî davranışlardan uzak olan, katı kalpli, kaba tavırlı kimselere **a'râbî** veya çöle mensup kişi anlamında **bedevî** denilir. Bunlar zamanla Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*' in huzuruna gelerek müslüman olmuşlar ve İslâm'ın getirdiği üstün değerleri benimseyerek medenî bir hayata kavuşmuşlardır. Ancak bu değişim ve gelişimin herkeste bir anda olduğu düşünülemez. Çünkü insanın alışık olduğu âdetlerden, edindiği huylardan ve ahlâk haline getirdiği davranışlardan bir anda vazgeçmesi mümkün olmayabilir.

Peygamber Efendimiz'in yanına gelen bir grup bedevî, müslümanların küçük çocuklarını öptüklerini ve sevip okşadıklarını görünce, buna şaşarak:

Yoksa siz çocuklarınızı öpüyor musunuz? diye sormaktan kendilerini alamamışlardır. Bu soruyu soranın Uyeyne İbni Hısn veya Akra İbni Hâbis olduğuna işaret eden rivayetler vardır. Onlar, kendilerinin bunu hiçbir şekilde yapmadıklarını, yemin ederek belirtmişlerdir. Rasûlullah *sallallahu*

aleyhi ve sellem ise, bu davranışın, Allah'ın insanın kalbine, gönlüne koyduğu merhamet hissinin bir tezâhürü, belirtisi olduğunu onlara hatırlatmış, bunun aksini düşünüp yapanların kalbinden Allah'ın bu duyguyu çıkarıp almış olduğunu söylemiştir. Allah'ın aldığını kulların verme yetkisi ve gücünün olmadığını, peygamber de olsa bir beşerin buna muktedir olamayacağı gerçeğini kendilerine bildirmiştir. Bunun gerçekleşmesi için, insanın Allah'a yönelmesi, rahmet ve şefkat duygusuna sahip olmaya niyetlenmesi, buna uygun davranışlar sergilemesi gerekir. Peygamberimiz onlara bu hususları hatırlatmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Küçük çocukları öpmek, şefkat ve merhametin alâmetidir.
2. Bedevîler, katı kalpli, kaba saba kimseler olup bu nitelikleri sebebiyle hoş karşılanmazlar.
3. Merhamet duygusu, Allah Teâlâ'nın seçkin kullarına nasip ettiği bir fazilettir.
4. Allah'ın vermediği bir şeyi, kulların vermesi söz konusu olmaz.

229- وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ » متفق عليه .

229. Cerîr İbni Abdullah *radiyallahu anh*’den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanlara merhamet göstermeyen kimseye Allah da merhamet etmez.”

Buhârî, Edeb 18, Tevhîd 2; Müslim, Fezâil 66. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 16, Zühd 48

Açıklamalar

Bu hadis, öncekilerden daha şümüllü olup, bütün insan cinsini içine alır. Yani, mü’min olsun, kâfir olsun bütün insanlara karşı adil olmak ve merhamet hissi içinde davranmak, dinimizin temel prensipleri arasında yer alır. Çünkü **insan, Allah Teâlâ’nın en mükemmel ve en üstün yarattığı varlıktır. Allah’a iman etmekle yücelir, küfürde kalmakla kıymetini kaybeder.** Ama yine de insanca muamele görmesi gerekir. İşte bu insanca muamele, müslümanda var olan merhamet ve şefkat duygusuyla sağlanır. **Müslüman, hiç kimseye karşı kin, nefret ve düşmanlık duygularıyla dolu olmaz. Herkese karşı adâletle muamele eder ve haksızlıktan uzak durur. Onu**

bu davranışa sevkeden iman ve bu imanın kendisine kazandırdığı değerlerdir. İslâm'ın evrensel mesajını, insanlığa ulaştırırken en başta gelen vasfımız bu üstün değerlere sahip oluşumuzdur. Rahmet veya merhamet kelimesinin ifade ettiği mâna, bütün canlıları kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Bunun gereğini yerine getirmeyerek, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde, merhamete en çok ihtiyaç duyulan günde merhamet etmeyecektir. O halde, bu hadis bizi âlemşümul bir merhamete teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara merhametli davranmak, müslümanlığın temel prensiplerindendir.
2. Allah, müslümanları merhametli olmaya teşvik eder.
3. Dünyada, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde merhamet etmeyecektir.

230- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « إذا صلى أحدكم للناس فليخفف ، فإن فيهم الضعيف والسقيم والكبير . وإذا صلى أحدكم لنفسه فليطول ما شاء » متفق عليه .

وفي روايةٍ : « وَا الْحَاجَّةُ » .

230. Ebû Hüreyre radıyallahu *anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz, insanlara namaz kıldıracağı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın.” Buhârî, İlim 28, Ezân 62; Müslim, Salât 183-186. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 61; Nesâî, İmâmet 35; İbni Mâce, İkâme 48, 49

Açıklamalar

Dinimiz, cemaate büyük bir önem verir. **Allah'ın yardımı cemaatedir ve cemaat rahmettir.** Müslümanlar cemaat hazzını, günde beş vakit namazda tadarlar. Cuma ve bayram namazları ise daha büyük cemaatlerin vesilesidir. Bu sebeple cemaat teşvik edilmiş ve cemaatleşmeyi önleyecek davranışlardan kaçınılması istenmiştir. Bu hadîs-i şerifte bunun bir örneğini görmekteyiz. **Cemaate imam olan kişi, arkasında saf tutan her türlü insanı düşünmek zorundadır.** O halde, anlayışlı olması ve dilediğince hareket etme yerine, başkalarının halini gözeterek namaz kıldırması gerekir. İmamın bu yönde yapacağı ilk iş, namazı kısa tutmasıdır. Yani

uzun sûreler okumaması, kıyâmı, rükûu ve secdeyi çok uzun tutmamasıdır. Çünkü cemaatte bulunan zayıflar, hastalar ve yaşlılar buna tahammül edemezler.

Neticede, cemaate gelmekten vazgeçer, hem cemaatin azalmasına, hem de cemaat sevabı kazanmaktan mahrum kalmalarına sebep olunur. Bu ise bir fazilet sayılmaz. Ayrıca bir takım fitnelerin çıkmasına vesile teşkil edebilir.

Namazın uzun veya kısa tutulması yönünde görüş belirten âlimlerimiz, bunun izâfî bir konu olduğunu, bir kısım insanların uzun bulduğunu başkalarının kısa bulabileceğini veya aksinin düşünülebileceğini belirtmişlerdir. Ancak rükû ve secdelerdeki tesbîhât, yani rükuda **“sübhâne rabbiye’l-azîm”** ve secdede **“sübhâne rabbiye’l-a’lâ”** demeyi üçten fazla yapmamayı tavsiye etmişlerdir. Kıyamda, Fâtiha sûresinden sonra zammı sûre okuma hususunda ise, Hz. Peygamber’in Osman İbni Ebi’l-Âs’a yaptığı tavsiyeyi, *“Sen kavminin imamısın. Onların en zayıf olanlarına uy”* (Ebû Dâvûd, Salât 40) sözünü esas almayı benimsemişlerdir. Bu durumda imam olanlar, cemaatin durumuna göre hareket edecek, fakat umûmî bir prensip olarak namazı hafiften almayı, yani uzun tutmamayı

yeğleyeceklerdir. İşte bütün bunlar, insanlara karşı bir rahmet ve şefkat eseri olarak bizzat Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından sistemleştirilmiştir.

Tek başına, kendi kendine namaz kılan kimse ise dilediği kadar uzatmakta serbesttir. Nitekim Peygamber Efendimiz de evinde tek başına kıldığını nâfile namazları dilediğince uzun tutmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kıldırmak üzere cemaate imam olan kimse namazı hafif kıldırmalı, uzatmamalıdır.

2. Tek başına namaz kılan, dilediği kadar uzatabilir.

3. Namazı uzun kıldıran imamın uyarılması câizdir.

4. İslâm cemaat dinidir. Cemaati önleyici davranışlardan sakınmak gerekir.

5. İslâm'ın rahmet ve şefkat dini oluşunu ibadetlerimize de yansıtmalıyız.

231- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : **إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيدْعُ الْعَمَلَ ، وَهُوَ يَحِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ ، خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .**

231. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir işi yapmayı çok istediği halde, onu ahali de yapmaya

kalkar da üzerlerine farz kılınır diye korktuğu için, yapmaktan vazgeçerdi.

Buhârî, Teheccüd 5; Müslim, Müsâfirîn 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu‘ 12

Açıklamalar

Hız. Peygamber’in yapmak isteyip de yapmadığı bir iş, farzlar dışında kalan nâfile ibadetlerle ilgilidir. Nitekim bunu Hız. Âişe annemizin sözünden açıkça anlamaktayız. Peygamber Efendimiz’in yaptığı pek çok nâfile ibadetler vardı. Bunların bazısını hemen hiç ihmâl etmeden sürekli işler, bazılarını ise daha seyrek yapardı. Çünkü sahâbîler, Peygamberimiz’in bir amel işlediğini gördüklerinde onu takip ediyor, aynısını yapıyorlardı. Bu sebeple Peygamberimiz, arzu ettiği halde bir takım nâfile işleri ashâbını ve ümmetini düşünerek, onlara olan merhameti ve şefkatinden dolayı terkederdi. Bunun bir başka sebebi, sahâbîlerin onu vazgeçilmez bir iş görmeleri, Peygamberimizin de onların üzerlerine farz kılınmasından korkmasıydı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hız. Peygamber, ümmetine dini zorlaştırmayı değil, kolaylaştırmayı esas almıştır.

2. Peygamber Efendimiz, farz ibadetler dışındaki nâfilelere hiç ara vermeksizin devam etmemişlerdir.

3. Rasûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, ümmetin dinde haddi aşmasına müsaade etmemiş, bunu önleyecek tarzda hareket etmişlerdir.

232- وَعَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : نَهَاهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوَصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ ، فَقَالُوا : إِنَّكَ تُوَاصِلُ ؟ قَالَ : « إِنْني لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ إِنْني أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي » متفقٌ عليه معناه : يجعلُ في قُوَّةٍ مَنْ أَكَلَ وَشَرَبَ .

232. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendilerine acıdığı için, sahâbenin iftar etmeksizin peşpeşe oruç tutmalarını yasakladı. Onlar:

- Fakat sen bunu yapıyorsun, dediklerinde:

– “Ben sizin durumunuzda değilim. Ben, Rabbim beni yedirmiş ve içirmiş vaziyette geceliyorum” buyurdular. Buhârî, Savm 20, 48; Müslim, Sıyâm 55, 61

Açıklamalar

Hadiste geçen “**visâl**”, iftar ve sahur yemeden peşpeşe bir kaç gün oruç tutmaktır. Bu şekilde oruç tutmak bir meşakkattir. Açlık ve susuzluk bu meşakkatin sebebidir. Oysa **ibadetler insanı bıkip**

usandıracak şekilde bir meşakkate sebep teşkil etmezler. Bu derece meşakkat kişinin bedeni yönden zayıflamasına, güçsüz ve kuvvetsiz kalmasına, bunun neticesinde ibadetlerini lâıyıkıyla yapamamasına vesile olur. İşte bu câiz görülmemiştir. Bundan dolayı âlimlerimiz **“visâl”**in nehyinin tenzihen mi yoksa tahrimen mi mekruh olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Şâfiî ile fukahadan bir çoğuna göre visâl orucu her ne suretle olursa olsun mekruhtur. Onlara göre hiç kimsenin visal yapması câiz olmaz.

Sahâbenin, kendisinin visâl yaptığı yönündeki sözlerine, Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*: **“Ben sizin durumunuzda değilim”** buyurarak cevap vermiş, kendi halinin onlarınkine benzemediğini, bunun sebebinin de Rabbi tarafından yedirilip, içirilmek olduğunu belirtmiştir. Bu durumda ümmetinden hiç kimse ona kıyas edilemez. Çünkü bu, Allah Resûlü’ne has bir fiildir.

Bu hadis 1768-1769 numaralarda tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Visâl, yani iftar ve sahur yapmaksızın peşpeşe oruç tutmak câiz değildir.

2. Hz. Peygamber'in bazı fiilleri sadece kendine has olup, bu gibi durumlarda ümmetin onu takibi ve taklidi câiz olmaz.

3. İnsanı güç ve kuvvetten düşürerek çalışmasına ve ibadetlerini yapmasına engel olacak tarzda davranışlar içine girmek dindarlık ve takvâdan sayılmaz.

233- وعن أبي قتادة الحارث بن ربعي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إني لأقوم إلى الصلاة ، وأريد أن أطول فيها ، فأسمع بكاء الصبي ، فأجوز في صلاتي كراهية أن أشق على أمه » رواه البخاري .

233. Ebû Katâde Hâris İbni Rib'î *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ben, uzatmayı arzu ederek, namaza dururum da, bir çocuğun ağlamasını işitir, onun annesine güçlük çıkarıp üzmekten hoşlanmadığım için, namazı kısa keserim.”

Buhârî, Ezân 61, 163. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 123; İbni Mâce, İkâme 49

Açıklamalar

Kulu Allah'a en çok yaklaştıran ibadet namazdır. Peygamber Efendimiz namazın mü'minin miracı olduğunu söyler. Namazı uzun tutmak istemesinin

sebebi, Allah'ın huzurunda daha çok bulunmak isteyişindendir. Nitekim, tek başına kıldığı nâfile namazlarda, kıyâmı, rükû ve secdeyi çok uzun tuttuğunu, Efendimiz'in mü'minlerin anneleri olan hanımları bize haber vermiştir.

Burada anılan namaz, cemaate imam olup kıldırıldığı farz namazlardır. Hadisten anlaşılacağı gibi, farzların cemaatle kılınmasına sahâbe hanımları da iştirak ediyor, hatta beraberlerinde çocuklarını da getirdikleri oluyordu. Cemaatin arka saflarında yer alan kadınlardan birinin çocuğunun ağlaması, Peygamber Efendimiz'in namazı kısa tutmasına sebep olmaktaydı. Bu durum, Efendimiz'in ashâbına karşı ne derece merhamet ve şefkat hisleriyle dolu olduğunu, kadınları ve çocukları ne kadar koruyup gözettiğini gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaate namaz kıldıran kimse, onların durumunu dikkate alarak namaz kıldırmalıdır.
2. Cemaatle kılınan farz namazlara kadınlar da iştirak ederler.
3. Peygamber Efendimiz, ashabın yaşlılarına, kadınlara ve küçük çocuklara karşı merhamet ve şefkatli idi. Bunun tezahürünü namazlarda bile gösterirdi.

234- وعن جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ فَلَا يَطْلُبُكُمُ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبُهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدْرِكُهُ ، ثُمَّ يَكْبُهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ » رواه مسلم .

234. Cündüb İbni Abdullah *radiyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sabah namazını kılan kimse Allah’ın himâyesindedir. Allah, bizzat himâyesinde olan bir konuda sizi sorguya çekmesin. Allah, himâyesindeki bir konudan sorguya çektiği kimseyi cezalandırır, sonra da onu yüzüstü cehenneme atar.”

Müslim, Mesâcid 262. Ayrıca bk, Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbn Mâce, Fiten 6

Cündüb İbni Abdullah

Cündüb İbni Abdullah İbni Süfyan el-Becelî, sahâbe-i kirâmdandır. Ebû Abdullah diye künyelenir. Önce Kûfe’de yerleşen Cündüb, daha sonra Basra’ya taşındı. Kendisinden Basra’lı ve Kûfe’li raviler hadis naklettiler. Hasan el-Basrî, Muhammed İbni Sîrin, Enes İbni Sîrin, Ebu’s-Sevvâr, Bekr İbni Abdullah, Ebû İmrân, Abdulmelik İbni Umeyr, Esved İbni Kays, Cündüb’ün ravilerindendir.

Cündüb İbni Abdullah, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den 48 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden 12 tanesini Buhârî ve Müslim kitaplarında müstereken nakletmişlerdir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste sabah namazının zikredilmesinin sebebi, bu vakitte kalkmanın güçlüğü ve güneş doğmadan uyanmış olmanın faziletinden dolayıdır. Hadisin bir başka rivayetinde “cemaatle kılma” kaydı da bulunmaktadır ki, sevabı çok ve fazileti yüksek olan budur. Sabah namazı vakti, insanların ihtiyaçlarını temin için yeryüzüne yayılmaya başlayıp, Allah'tan rızık talep ettikleri bereketli bir zamandır. Bu vakti uyku ile geçirmek, dinimizde hoş karşılanmamıştır. Bu sebeple müslümanlar, sabah erken kalkmaya, çok büyük önem verirler. **Sabah erken kalkmak rızık için olduğu kadar, sağlık ve sıhhat için de önemlidir.** Bir çok hastalığın, özellikle beyin ve sinir sistemi, kalb ve damar hastalıklarının teşekkül etmemesi veya mevcutların artmamasına erken kalkmanın ne derece fayda sağladığını, günümüzde mütahassıs tabibler de ifade ve tavsiye etmektedir.

Allah'ın himâyesinde olmak, O'nun kefâlet ve teminatı, koruması altında olmak anlamına

gelir. Bu hem maddi hem manevi bir himâyedir. Çünkü, rızık talebi için erken bir vakitte kalkmış ve aynı şekilde erken bir zamanda Allah'ın emri olan ibadeti cemaatle yerine getirerek, Allah'a dua ve niyâzda bulunmuştur. Böylece Allah'ın rızasına, hoşnutluğuna nâil olmuştur ki, bir mü'min için bundan daha kıymetli bir mertebe olamaz.

Bir himâyeden dolayı, Allah'ın kişiyi sorguya çekmesi ise, böyle bir sorgulamada bulunduracak işler yapması ve Allah'ın hoşnut olmayacağı bir davranış içinde bulunması sebebiyledir. Allah'ın Resûlü bizi bu gibi hallerden sakındırmakta ve O'nun koruması ve güvencesinden mahrum kalmanın sonunun cehennem ateşi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu gibi tehditler, bir haramın işlenmesi, Allah'a verilen bir ahitten, bir sözden cayılması sonucu olur. O halde müslümanlar, Allah'la yaptıkları ahitleri yerine getirmelidirler. Müslüman olmak, İslâm'ı kabul etmek, Allah'la ahitleşmek, O'nun emir ve yasaklarına uymak anlamına gelir. Hadis, 390 ve 1051 numaralarla da gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadis, sabah namazını cemaatle kılmaya ve erken uyanmaya teşvik etmektedir.

2. Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet eden mü'min kişi O'nun himâyesi, kefaleti, teminatı ve emniyetine girmiş olur.

3. Ahdini yerine getirmeyen, mü'minliğin gereğini yapmayan ve Allah'a verdiği sözü tutmayan kimse cehennemi hakeder.

235- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَظْلِمُهُ ، وَلَا يُسْلِمُهُ ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

235. Abdulah İbni Ömer *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38, 60; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Kur'ân-ı Kerîm: **“Şüphesiz mü'minler birbiri ile kardeşirler”** [Hucurât sûresi (49), 10] buyurur. Hadisimizde de müslümanların kardeş olduğu belirtilmektedir ki, böylece mü'min ve müslim tabirlerinin, bazı âlimlerimiz farklı olduğunu söyleseler de, aynı anlamı ifade ettiğini görmüş oluyoruz. Müslümanların kardeşliği din itibariyledir. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir. Bu kardeşlik, hür, köle, akıl bâliğ ve mümeyyiz olan herkesi içine alır. Bu sebeptendir ki, köle olanlar bile sahiplerinin kardeşi sayılırlar. Bu kardeşliğin gereği, mü'minler arasında şefkat ve merhametin, yardımlaşma ve dostluğun her an güçlenerek ve artarak gelişip yaygınlaşması olmalıdır.

Müslümanın, müslüman kardeşine zulmetmemesi bir temenni değil bir emirdir. Çünkü zulüm haramdır. Her haksızlık bir çeşit zulümdür. İslâm devletinin teminatı altında yaşayan zimmîler ve çeşitli din mensupları da aynı hükme tabidir. Esasen İslâm dini, her çeşit zulüm ve haksızlığın, herhangi bir insana yapılmasını caiz

görmez. Ancak kendilerine ve başkalarına zulmedenlere karşı alınan tedbirler ve verilen ceza, zulüm ya da haksızlık olarak nitelendirilemez. Şirk ve küfür bir zulümdür. **İslâm, insanların şirkte ve küfürde kalmalarına, şirki ve küfrü meşru göstermelerine, ya da yaymalarına müsamaha ve müsaade etmez.** Böyle davrananlara karşı, Allah'ın emrettiği ve prensiplerini vaz ettiği ölçüler içinde hareket eder. Bunu yaparken adâlet kâideleri dışına çıkmaz.

Burada, özellikle anılan müslümana zulmetmeme ise, onunla olan din kardeşliği hukukuna en iyi şekilde uyma ve hem kanûnî, hem de ahlâkî görevlerini eksiksiz yerine getirme, herhangi bir şekilde haksızlık yapmama emrinden ibarettir.

Müslüman, din kardeşini düşmana teslim etmez, onu terketmez, tehlikeye atmaz. Hadis şârihi **İbni Battal, mazluma yardım etmenin her müslümanın üzerine farz-ı kifâye olduğunu, devlet başkanına ise bunun farz-ı ayn olduğunu söyler.** Müslüman, güven veren ve kendisine güven duyulan kimsedir. Şahsî menfaati veya nefsânî istek ve arzuları için din kardeşini feda etmesi, onun aleyhine olacak davranışlar içine girmesi câiz olmaz. Çünkü *“Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların zarar görmediği*

kimsedir” (Buhârî, İmân 4,5). “Kendi nefsi için arzu ettiği bir şeyi, din kardeşi için de arzu etmeyen kimse gerçek mü’min olamaz” (Buhârî, İmân 7).

Müslümanlar, birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermede de kardeşliklerinin gereğini yerine getirirler. Çünkü insanlar birbirine muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçlar, mutlaka maddî alanda olmayabilir. Manevî yardımlaşma da en az maddî olan kadar kıymeti hâizdir.

Bir müslümanın ihtiyacını gideren kimsenin ihtiyaçlarını da Allah’ın gidereceğinin va’d edilmesi, bu davranışın ne kadar faziletli bir iş olduğunu anlamamıza yeterli delil teşkil eder. Peygamber Efendimiz, “*Kul, kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder*” (Müslim, Zikr 37-38) buyururlar.

İnsan, hayatında küçük veya büyük çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir. İnsanı üzen, hüznölendiren her şey bir sıkıntıdır. Sıkıntılarını gidermede de müslümanlar birbirlerinin yardımcılarıdır. Tıpkı ihtiyaçları gidermede olduğu gibi, bu konuda da Allah’ın mükâfatına nâil olurlar. Bu mükâfat, Allah’dan başka hiçbir dost ve yardımcının olmayacağı kıyamet gününde O’nun yardımını hak etmiş olmaktır. İnanan insan için

bundan büyük bir saâdet düşünülemez. Çünkü o günde herkesin Allah'ın sonsuz merhametine ihtiyacı olacaktır. Dünyada hayırlı ameller işleyenler, karşılığını kıyamet gününde mutlaka göreceklerdir.

Bir müslümanın ayıbını ve kusurunu örtmek, ihtiyaç içinde ise bedenini örtmek, yani onu giydirmek, Allah katında büyük savaplardandır. Müslümanın bir suçunu veya hatasını örtbas etmek, ona usulüne uygun tarzda, mümkün olduğunca gizlice nasihatta bulunmaya, kendisini ikaz etmeye mani değildir. Zaten bu hüküm açıktan ve herkesin arasında suç işlemeyenlerle alâkalıdır. Günahı ve suçu alenî yapanlar, fâsık ve fâcirler bu hükmün dışında kalır. Çünkü böylelerin suçunu ve günahını söylemek, haram olan gıybet cinsinden sayılmaz. İmam Nevevî, kusurlarının örtbas edilmesi gerekenlerin, kötülükleriyle meşhur olmayan iyi hal sahipleri olduğunu söyler. Fâsık ve fâcir olanların ise, kötülüklerinden korkulmazsa, ulu'l-emre, İslâm devletinin yöneticilerine şikayet edilmesinin müstehap olduğunu söyler. Böylelerinin suçunu örtbas etmek, onları daha çok cesaretlendirir ve kötülüklerini artırmaya sebep olur. Bu hükümler, olup bitmiş bir suçla ilgilidir. İşlenmekte olan bir suçu gören kimsenin, eğer gücü yetiyorsa ona engel olması vâciptir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirinin din kardeşidirler.
2. Zulüm, her çeşit haksızlık haramdır.
3. Müslüman, müslüman kardeşini düşmana terketmemek, tehlikeye atmamakla yükümlüdür.
4. Müslümanların, birbirlerinin ihtiyacını görmesi, sıkıntılarını gidermesi ve kusurlarını, ayıplarını örtmesi kardeşlik görevidir. Böyle yapanlar, Allah katında mükâfatlandırılır.

236- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَخُونُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ عِرْضُهُ وَمَالُهُ وَدَمُهُ النَّقْوَى هَاهُنَا ، بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنْ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ» رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

236. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hiyânet etmez, yalan söylemez ve yardımı terketmez. Her müslümanın, diğer müslümana ırzı, malı ve kanı haramdır. Takvâ buradadır. Bir kimseye şer olarak müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi yeter.” Tirmizî, Birr 18

Acıklamalar

Bu hadis, muhteva olarak, bir önceki hadisin benzeridir. Ancak burada, önceki hadiste anılan kardeş olmanın gerektirdiği niteliklere bazı ilâveler vardır.

Hâinlik, eminliğin zaddıdır. Hıyanet, emanete aykırı olan her türlü haksızlığın ve güven hissi vermemenin adıdır. Oysa müslüman, emanete hıyanet etmeyen kimsedir. Çünkü emanete hıyanet, münafıklık alâmetlerindendir. Müslüman, münafığa ait bir vasfı üzerinde taşımamalı ve bu sebeple saygınlığını yitirmemelidir. **Kâfir ve münafıkların saygı duyulacak bir vasfı yoktur.** Onlar, bazı söz ve işlerinde doğru ve haklı olabilirler, ancak bunun Allah katında bir sevabı ve mükâfatı olacağı düşünülemez. Çünkü onların bu halleri, bir ibadet, Allah’a yakınlık, sevap ve uhrevî mükâfat inancına dayanmaz. Sadece dünyalık menfaatlerine yöneliktir. Allah da, kendilerine dünyalık rızıklarını ihsân etmektedir.

Yalan, İslâm dininin kesinlikle yasakladığı kötü hasletlerden biridir. Dinimiz, doğruluğa büyük bir önem verir ve doğruları yüceltir. **Yalan ve yalancılık, inanmayanların ve münafıkların vasfıdır.** Kur’an’ın bir çok âyeti ile Peygamber Efendimiz’in bir çok hadislerinde doğruluğun ve doğruların fazileti, yalancılığın ve yalancıların ise bayağılığından bahsedilir. Bunları, bizi doğruluğa

teşvik, yalandan sakındırma gayesi taşıyan tâlimatlar olarak kabul etmemiz gerekir.

Müslümanın müslümanı terketmesi, ondan ayrılması ve din kardeşine yardımcı olmaması, şiddetle haram kılınmıştır. Bir müslüman, mazluma yardımı, zâlimin zulmüne engel olmayı terkedemez. Çünkü bu davranışlar, her müslüman için gücünün yettiği kadarıyla yerine getirilmesi gereken bir vecibedir. Allah Teâlâ **“İyilik ve takvâda yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın”** [Mâide sûresi (5), 2] buyurur. İyilik olarak tercüme ettiğimiz **“birr”** ile **“takvâ”**nın ne kadar muhtevalı terimler olduğunu ve neleri kapsadığını daha önce yeterince açıklamıştık. Günah ve düşmanlık birer zulümdür. Kişi günah işlemekle kendine zulmetmiş olur, düşmanlık ise dostluğu ortadan kaldırır.

İslâm, insanların can ve mal güvenliğini, ırz ve namusunun korunmasını garanti altına alır. Bu garantiler öncelikle müslümanların kendi aralarında sağlanır. Fakat netice itibarıyla bütün insanlar için bu hakların kudsiyeti kabul edilir. İslâm, bunlara ilâveten insanların inanç hürriyetini ve akıllarını korumayı da esas alır. Bu sebeple, **canı, malı, ırzı ve namusu, dini ve akli korumak ve bunlar uğrunda savaşmak gerekebilir. Bunlar uğrunda ölenler de şehit sayılır. Çünkü**

bunların her biri fertler için vazgeçilmez temel haklardır.

Hadiste ırz, mal ve candan bahsedilmesinin sebebi, bu üçünün esas olması, diğerlerinin bunlardan sonra gelmesidir. Çünkü ırz, mal ve cana tecavüzün haramlığı Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir.

Başkalarını hakir görmek, küçümsemek, müslümana yakışmayan kötü huylardan biridir. Bunun sebebi ise kibirdir. Kibir, dinimizde büyük günahlardan sayılır. Peygamber Efendimiz *“Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez”* (Müslim, İman 149) buyurur. Çünkü *“Kibir hakkı inkâr ve insanların onurunu kırmaktır”* (Müslim, İman 147).

İnsanları küçük gören ve onurlarını kıran bir kimsenin onlara ulaştırabileceği bir tebliğ ve çağrı yoktur. Çünkü **başkasını küçümseyen kimse kendi saygınlığını yitirir. Saygınlığı olmayanlar ise tebliğ ve çağrı insanı olamaz.** Başkalarına değer vermeyene, değer verilmez. **Dini tebliğ vazifesi yapanların üstün insânî niteliklere sahip olmaları gerekir.** Tebliğci niteliği olmayan, insanlarla ilişkileri düzensiz kimselerin çoğaldığı bir toplumda kardeşlik ve dostluklar azalır, yardımlaşma duygusu zayıflar, mukaddes sayılan

mefhumlar ortadan kalkmaya başlar ve takvâ sahiplerine rastlamak neredeyse mümkün olmaz. Çünkü bütün iyilikler ve güzellikler, iyilerin hakim olduğu veya çoğunlukta bulunduğu bir toplumda gelişip, yaygınlaşır. Kötülüklerin ve kötülerin çoğunlukta olduğu toplumlarda ise, iyiyi ve iyiliği bulmak nâdirattandır. İslâm'ın yegâne hedefi, yeryüzünde iyilikleri yaygınlaştırmak, kötülükleri ortadan kaldırmak, bu tamamen mümkün olmasa bile asgariye indirmektir.

Bu hadisin benzer bir rivayeti 246 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar birbirlerinin din kardeşidir.
2. Müslümanın müslümana yardımını terketmesi caiz değildir.
3. Müslümanın canı, malı ve ırzı başka müslümana haramdır, bunlara tecavüz yasaklanmıştır.
4. Takvânın yeri kalbdır. Belirtileri ise, işlediğimiz fiillerdir.
5. Müslümanı hakir görmek, küçümsemek, büyük günahlardandır.

237- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لا تَحَاسَدُوا وَلَا تَتَاجَسَّسُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا يَبِغْ بَعْضُكُمْ

عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ . التَّقْوَى هَاهُنَا وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنْ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ . كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ » رواه مسلم .

« النَّجَشُ » أَنْ يَزِيدَ فِي ثَمَنِ سَلْعَةٍ يُنَادِي عَلَيْهَا فِي السُّوقِ وَنَحْوِهِ ، وَلَا رَغْبَةَ لَهُ فِي شِرَائِهَا بَلْ يَقْصِدُ أَنْ يَغُرَّ غَيْرَهُ ، وَهَذَا حَرَامٌ . « وَالتَّدَابُّرُ » : أَنْ يُعْرَضَ عَنِ الْإِنْسَانِ وَيَهْجُرَهُ وَيَجْعَلُهُ كَالشَّيْءِ الَّذِي وَرَاءَ الظَّهْرِ وَالدُّبُرِ

237. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, böylelikle kardeş olunuz. Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez. –Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki– Takvâ buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka müslümana haramdır.” Müslim, Birr 32. Ayrıca bk. Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvûd, Edeb 47;

Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Duâ 5 (Müslim rivayeti dışındakiler, Enes İbni Mâlik'ten gelmiştir)

Açıklamalar

Hz. Peygamber, iyi müslüman olmayı, din kardeşliğini ve dostluğu engelleyen davranışlardan, kötü hasletlerden bazısını bu hadislerinde açıklamıştır. Bundan önceki iki hadiste de bunlardan bir kısmını görmüştük.

Haset, başkasının sahip olduğu bir nimeti, mevki ve makamı, üstün sayılan bir vasfı çekemeyerek, onun din kardeşinden alınmasını ve yok olmasını istemektir. Biz, haseti dilimizde kıskanmak ve çekememek diye ifade ederiz. **Haset, İslâm ahlâk ve âdâbında kötü ve çirkin huyların başında gelir.** Hasetin zıddı ve övgüye lâyık olan davranış ise gıpta, imrenmedir. **Gıpta, kişinin, bir başkasının sahip olduğu iyilik ve güzelliklere, nimet ve faziletlere kendisinin de sahip olmasını arzu etmesidir.** Fakat bunda başkasında bulunanın yok olmasını veya bulunmamasını istemek söz konusu değildir.

Haset, dinimizde haram kılınmış olan kötü hasletlerden biridir. Kitap ve Sünnet'te bu hususa işaret eden pek çok nas vardır. **Hasedin haram**

kılınması ve kötü karşılanmasının sebebi, hasetçinin itirazının ve muhalefetine gerçekte Allah’a karşı olmasındandır. Çünkü insana her türlü nimeti, mevki ve makamı, üstünlüğü ve hayrı veren Allah’tır. O halde bir kimsenin sahip olduğu nimetlere karşı haset etmek, kıskançlık beslemek, Allah’ın iradesine müdahale anlamına gelir. Bunun zararı da hasetçiden başkasına değildir. Peygamber Efendimiz, imanla hasetin kulun kalbinde bir arada bulunamayacağını söylemiştir (Nesâî, Cihad 8). Buna göre haset, gerçek müminlerin vasfı olamaz. Kalb böyle bir manevi hastalıkla, kirlilikle malûl olunca başka iyiliklerin ve hayırlı amellerin de kıymeti ve sevabı noksanlaşır veya yok olur. Nitekim Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz, ateşin odunu yakıp bitirmesi gibi haset de iyilikleri yer bitirir” (Ebû Dâvûd, Edeb 44; İbni Mâce, Zühd 22).

Alış-veriş ve ticârî hayat, her birimizin az veya çok içinde bulunmak zorunda olduğumuz bir muameledir. Çünkü insan tek başına bütün ihtiyaçlarını kendisi üretemez. Bir insanın ihtiyaç duyduğu eşya pek çok kişi tarafından üretilip satışa arz edilir. Bunun neticesinde çarşı ve pazarlar oluşmuştur. İslâm dini, her konuda olduğu gibi, alış-veriş ve ticaret konusunda da insanların hayrına olan düzenlemeler yapmıştır. **Peygamber**

Efendimiz, müşteri kızıştırmayı, alınmayacak bir malın fiyatını artırıp piyasayı yükseltmeyi ve insanlara böylece zarar verilmesini yasaklamıştır. Müşteri kızıştırma o malı alacağı veya ihtiyacı olduğu için değil, satıcı lehinde ve alıcı aleyhinde olmak üzere, bir malın fiyatını artırma girişimidir. Bu ise bir hilekârlık ve aldatmacadır. **Ticarette hile yapmak ve aldatmak ise haram kılınmıştır.** Peygamberimiz hile yapanın cehennemde olduğunu söyler (Buhârî, Büyü’ 60). Bir başka hadislerinde “*Aldatan bizden değildir*” buyurur (Müslim, İmân 164; Ebû Dâvûd, Büyû’ 50; Tirmizî, Büyû’ 72). Bunlar, ticarete uyulması gerekli temel ahlâk kurallarıdır.

Buğz kelimesi, sevmeme, biri hakkında gizli ve kalbî düşmanlık hissi besleme, kin ve nefret duyma anlamlarına gelir. Müslümanlar arasında kardeşlik ve dostluğa engel olan, bulunması arzu edilmeyen kötü hasletlerden biri de buğzdur. **Fertleri birbirine karşı sevgisiz, düşmanlık hissi besleyen, kin ve nefret duygularıyla dolu olan bir toplum, iş düzenini kaybedeceği gibi, dışa karşı da güven veremez ve örnek bir tavır sergileyemez.** Oysa İslâm dini, sağlam karakterli ve üstün ahlâk sahibi fertlerden oluşan örnek bir toplum meydana getirmeyi hedefler. Sevgisizlik, kin ve nefret, hem kişilik sahibi fertlerin

yetişmesini, hem de hedeflenen topluma ulaşmayı engelleyen sebeplerin önde gelenlerindendir. Bundan dolayı Allah ve Resûlü tarafından kötü görülmüş, kınanmış ve yasaklanmıştır.

Buğz, şayet Allah rızası için olursa bunda bir sakınca yoktur ve câizdir. Peygamberimiz, Allah için seven ve Allah için buğz edenin imanını kemâle ulaştırmış olacağını söyler (Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Kıyâmet 60). Allah'ın hoşnut olmadığı, haram ve günah sayılan işlere ve bunları yapanlara karşı sevgisiz davranmak ve bunlardan tiksirmek de Allah sevgisinin gereğidir. Şu halde, **insana ihsân edilmiş olan her hissi, her duyguyu iyi ya da kötü yönde kullanma iradesi insanın kendisine bırakılmıştır. Sorumlu kılınışımızın sebebi de budur.** İslâm, insanda mevcut olan his ve duyguları dumura uğratmayı değil, geliştirmeyi ve yerli yerinde kullanmayı bize öğretir ve müntesiplerini bu yönde eğitir.

Peygamber Efendimiz'in bizleri sakındırdığı ve uzak durmamızı emrettiği kötü huylardan biri de, inananların birbirinden yüz çevirmesi, birbirleriyle alâkayı kesmeleridir. Dinimiz, gerek konuşma, gerekse yardımlaşma ve ilgilenme açısından, mü'minlerin birbirlerinden kopmalarını, ayrılmalarını ve birbirlerine uzak durmalarını yasaklamıştır. Bunun aksine, her karşılaşıldığında

selâmlaşmayı, çeşitli vesilelerle sık sık görüşmeyi, cemaate devam etmeyi, birbirlerinin halleriyle hallenmeyi de en üstün ve kıymetli davranışlar olarak daima tavsiye etmiştir. **Peygamber Efendimiz dinen geçerli sayılan bir gerekçe bulunmaksızın, üç günden fazla dargın ve küskün durmayı helâl saymamıştır.** Bütün bunların ortaya koyduğu gerçek, gelişigüzel sebeplerle ve geçerliliği savunulamayacak bahanelerle mü'minlerin birbirinden uzak durmalarının câiz olmadığıdır.

Bir kimsenin satışı üzerine, bir başkasının satış yapması helâl olmaz. Müşteri, bir satıcıdan herhangi bir malı satın aldıktan sonra, başka bir satıcının o müşteriye: “Sen bu alış veriştten vazgeç, ben sana aynı malı daha ucuz fiyata veririm” veya “ben sana bu maldan daha iyisini aynı fiyata veririm” gibi sözler söylemesi ve alış-verişi bozdurması câiz değildir. Çünkü böyle davranışlar, insanlar arasında anlaşmazlıkların, dedikoduların çıkmasına, dargınlık ve kırgınlıkların doğmasına, kin ve nefret duygularının oluşmasına sebep olur. Bunlar, müslümanların dostluk ve kardeşliklerini, samimiyetlerini, birbirlerine güven duygularını ortadan kaldırır, toplumun fesada uğramasına yol açar. Bu ise haram kılınmıştır. Ancak, satıcı sattığı mal hususunda müşteriye serbest bırakmış, daha

iyisini ve daha ucuzunu bulursan onu al veya oradan al gibi bir tercih hakkı tanımışsa, o takdirde yapılan muamelede bir sakınca olmaz ve câizdir.

Müslümanların birbirleriyle kardeş olmalarının yolu, Allah ve Resûlünün koyduğu prensiplere uymaktır. İşte bunlardan bir kısmı bu hadiste sayılmıştır. İslâm'ın bu yöndeki prensiplerinin hadiste sayılanlardan ibaret olduğunu söylemek doğru olmaz. Fakat sayılanların pratik hayatta ön sıralarda yer alan ve herkesi her an ilgilendirenler olduğunu söyleyebiliriz. İslâm'ı kabul eden ve müslüman olduğunu söyleyen herkes, dini, Allah ve Resûlünün koyduğu temel prensipler ve kendi bütünlüğü içinde idrak etmek zorundadır, parçayı bütünün tamamı olarak görmek mümkün değildir.

Hadisimizin son kısmında geçen prensipleri, bundan önceki iki hadisin açıklamalarında izah etmiştik. Hadisin sondan bir önceki cümlesi 1574 numaralı hadis içinde en son cümlesi ise 1530 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasetin haramlığı, Kitap, Sünnet ve icmâ ile sabittir. Başkasına haset eden, gerçekte Allah'a itiraz etmiş sayılır, çünkü haset edilene nimeti veren Allah'tır.

2. Müşteri kızıştırmak, almayacağı ve ihtiyacı olmayan bir malın fiyatını artırmak haram kılınmıştır. Bu davranışta piyasayı yükseltme, aldatma ve hilekârlık, insanlara zulüm vardır.

3. Allah rızası için olmayan buğz, kin, nefret ve dargınlıklar haramdır.

4. Haramlar ve günahların işlenmesine karşı buğz etmek câizdir.

5. Müslümanların birbirlerine yüz çevirmesi, yardımını ve alâkayı kesmesi helâl değildir.

6. Bir satıcının, müşteriye herhangi bir malı sattıktan sonra, başka bir satıcının aynı malı daha ucuz vereceğini veya aynı fiyata daha iyi mal vereceğini söyleyerek alış-verişi bozdurması haramdır.

7. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha önceliklidir.

8. Müslümanın haksızlık yapması, din kardeşine yardımını kesmesi, onu hakir görmesi câiz değildir.

9. Takvâ kalbde bulunan bir duygudur. Zâhirî ameller takvânın birer belirtisi sayılır.

10. Müslümanların kanı, malı ve ırzı başka müslümanlara haramdır. Bunlara tecâvüz karşılık görür ve muhataba müdafaa hakkı doğar.

238- وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفق عليه .

238. Enes *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz.”

Buhârî, İmân 7; Müslim, İmân 71-72. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 59; Nesâî, İmân 19, 33; İbn Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

İman, sevginin, Allah sevgisinin ürünüdür. İnanmak, kendisine inanılanı sevmek demektir. **Bir mü’min için en üstün sevgiye lâayık olan, en yüce olandır. En yüce olan ise, bir olan Allah Teâlâ’dır.** Mü’minlerin diğer bütün sevgileri, Allah sevgisine bağlıdır. Birini seven kimse sevdiğinin arzu ve isteklerini eksiksiz yerine getirir. Böyle olmazsa, sevgisi samimi ve inandırıcı olmaz. Allah’ı seven kimse, Allah’ın emir ve yasaklarına eksiksiz uyar.

Bu hadis, gerçek bir mü’minin bencillikten, dünyalık toplama hırsından ve sadece kendini düşünmekten ne denli uzak, buna karşılık din kardeşleri başta olmak üzere, başka insanlara karşı ne ölçüde diğergam, fedâkâr, yardımsever, şefkat

ve merhamet hisleriyle dolu olması gerektiğini ortaya koyucu niteliktedir. Bir insanın kendi öz nefsi için sevdiği ve istediği bir şeyi mü'min kardeşleri için de istemesi, bir sevgi toplumu oluşturmanın temel şartıdır. Bunun bir diğer şartı da müminlerin birbirlerini sevmeleridir. Nitekim Peygamberimiz *“Birbirinizi sevmedikçe gerçek mânada iman etmiş sayılmazsınız”* (Müslim, Îmân 93) buyurarak bu gerçeği perçinlemiştir. Bu hadisi 185 numara ile de açıklamıştık.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisi için arzu ettiğini mü'min kardeşi için de istemeyen kimse gerçek mü'min olamaz.
2. Kişinin din kardeşi için arzu ettiği, iyi ve hayır sayılan şeyler cinsinden olmalıdır.
3. Mü'minin, diğer kardeşlerine karşı şefkat ve merhamet sahibi olması gerekir.
4. Sevgi, imanın ve Allah'a gerçek anlamda kul olmanın temelidir.

239- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَنْصِرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا » فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصِرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصِرُهُ ؟ قَالَ: « تَحْجُزْهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ » رواه البخاري .

239. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Din kardeşin zalim de mazlum da olsa ona yardım et.”

Bir adam:

- Ya Resûlallah! Kardeşim mazlumsa ona yardım edeyim. Ama zâlimse nasıl yardım edeyim, söyler misiniz? dedi. Peygamberimiz:

– **“Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir”** buyurdu. Buhârî, Mezâlim 4; İkrâh 6. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 68

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, zulüm, adâletin zıddıdır. Adâlet bir fazilet, zulüm ise bayağılıktır. Dinimiz, zulmü şiddetle yasaklar. Zulüm, her türlü haksızlığın adıdır. **İnsan olma haysiyetine sahip olan hiç kimse zulmü sevmez, zâlimin destekçisi olmaz.**

Bir insan mü'min olduğu halde zâlim olabilir, zulüm işleyebilir. Nitekim hadîs-i şerif de buna delil teşkil etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“İnananlar ve imanlarına zulüm, haksızlık**

kariştirmayanlar. İşte güven onlarındır ve doğru yolu bulanlar da onlardır” [En’âm sresi(6), 82)7]. Bu âyet nazil olunca sahâbe Resl-i Ekrem Efendimiz’e gelerek:

- Hangimiz nefsimize zulmetmeyiz ki? dediler. Bunun zerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

– *“Buradaki zulümden maksat sizin zannettiğiniz değil, Lokman aleyhisselâm’ın oğluna söylediği şu sözde bahsedilenlerdir: “Ey oğulcuğum! Allah’a şirk koşma, doğrusu şirk en büyük zulümdür”* [Lukmân sresi (31), 3]. Burada anılan şirk, zulmün en büyüğüdür. Peygamberimiz âyette kastedilen mânanın bu olduğunu onlara hatırlatmıştır. Fakat bundan alacağımız en önemli ders, sahâbenin bu konuda ne kadar hassas davrandığıdır. Bir başka önemli nokta da zulümle şirk arasındaki bağlantıdır. Her zulümde şirkten bir eser olduğu düşünülebilir. Yahut, şirkten nasıl sakınılması gerekiyorsa, zulümden de öylece sakınılması gerektiği kalblere ve kafalara yerleştirilmek istenilmiştir.

Mazlum, zulme ve haksızlığa uğrayan kimsedir. Mazluma yardım etmek ve ona yapılan haksızlığı ortadan kaldırmaya çalışmak dn ve vicdân bir görevdir. **Bütün peygamberler, yeryüzünden zulmü ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir.** Bu

yüzden de, gönderildikleri toplumlarda **peygamberlere ilk karşı çıkanlar, onlara eziyet ve işkence yapanlar o toplumun içindeki zâlimler ve baskı grupları olmuştur.** Buna karşılık, **peygamberlere ilk inanan ve onun yanında yer alanlar ise mazlumlardır.** Her defasında gâlip gelenler de haktan yana tavır koyup zulme başkaldıranlar olmuştur. Çünkü zulüm pâyidâr olmaz. Allah'ın yardımı zâlimlere değil, daima mazlumlaradır. “Zâlimin zulmü varsa, mazlûmun da Allah'ı var” atasözü bu değişmez gerçeğin evrensel ifadesidir.

Sahâbe-i kirâm, mazluma yardımı anlamış, ama zâlime nasıl yardım olunacağını Resûlullah'a sorma ihtiyacı duymuştur. Çünkü ilk akla gelen, zâlime yardımın da zulüm olduğudur. İşte bu isabetli soru ve Allah Resûlünün cevabı sayesinde biz de konuyu anlamış bulunuyoruz. Buna göre zâlimin zulüm yapmasına engel olmak ona bir yardımdır. Çünkü, yapacağı zulüm ve haksızlıktan onu kurtarmak, işleyeceği haram ve günaha engel olmak, dünya ve âhirette hak edeceği cezadan onu kurtarmak demektir. Zâlime bundan daha büyük bir yardım olmaz. Buna karşılık, zâlimin zulüm yapmasına göz yummak ve engel olmamak da zulmün bir çeşididir.

Peygamber Efendimiz, bu tâlimatlarıyla Câhiliye Arapları arasında yaygın olan bir anlayışı da yıkmış, bâtıl ve yanlışın yerine hakkı ve doğruyu ikâme etmiştir. Çünkü Araplar arasında kavmiyetçilik ve kabilecilik gayreti yüzünden, zâlim de olsa kendi ırkının ve soyunun insanını destekleme, ona yardımcı olma âdeti çok yaygındı. Peygamberimiz, böylelikle yanlış üzerine bina kılınmış bir yapıyı tamamen kaldırıp atmamak yerine, düzeltip hakka hizmet eder hale getirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mazluma yardım dinimizin esaslarından biridir.
2. Zâlimin zulmüne mani olmak, ona karşı yapılabilen en büyük hayırdır.
3. Zulmün ve haksızlığın her çeşidi dinimizde yasak ve haram kılınmıştır.
4. Zâlimin zulmüne engel olmak, mazluma yardımcı olmak sayılır; zulme engel olmamak ise, bir çeşit zulümdür.

240- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « **حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ : رَدُّ السَّلَامِ ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ** » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « حَقُّ الْمُسْلِمِ سِتٌّ : إِذَا لَقِيَتهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ ، وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَأَنْصَحْ لَهُ ، وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدِ اللَّهَ فَشَمِّتْهُ . وَإِذَا مَرَضَ فَعُدَّهُ ، وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ ».

240. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâmı almak, hastayı ziyaret etmek, cenazeye iştirak etmek, dâvete icabet etmek, aksırana “yerhamukellah” demek.”

Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbn Mâce, Cenâiz 1

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Karşılaştığın zaman selâm ver, seni dâvet ederse git, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah'a hamdederse yerhamukellah de, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinin ardından git.”
Müslim, Selâm 5

Açıklamalar

Müslümanların birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken bir takım hak ve vazifeleri vardır. Bu hak ve vazifeler, maddî ve mânevî alanda olabilir. Bunların yerine getirilmesi veya

getirilmemesi durumunda doğacak mükâfat ve sorumluluklar da dünyevî veya uhrevî müeyyideler olarak karşımıza çıkar. Fertlerin ve toplumların eğitiminde, dünyevî müeyyideler kadar, hatta ondan daha önemli ve daha tesirli olmak üzere manevî müeyyidelerin değeri vardır. Çünkü insanlar, herhangi bir şekilde işledikleri suçları gizleyebilir ve neticede dünyalık müeyyidelerden kurtulabilirler. Fakat âhiret inancına ve işlediği her işin Allah tarafından bilindiği, karşılığının da hesap gününde verileceği itikadına sahip olan bir kimse, nerede olursa olsun kötülük yapmaz, suç işlemez. Böylece İslâm dini, müntesiplerine, dünya hayatında yaptıkları iyi veya kötü her işin karşılığını âhirette görecekleri inancını güçlü bir müeyyide olarak öğretir ve bunu kabul etmeyenin mü'min olamayacağını bildirir.

İslâm'ın başka sistemlere üstünlüğü, inananlar için hem dünya hem âhiret sorumluluğu ve müeyyidesi getirmiş olmasıdır. Beşeri sistemler, en mükemmel kanunları yapıp, en modern tedbirleri alsalar ve en caydırıcı cezaları da koysalar, bunların hiçbirisi ilâhî müeyyidenin yerini tutmaz. Tutmadığı ve tutamayacağı tarihte görüldüğü gibi günümüzde yaşanmaktadır. Dünün ve bugünün tecrübesi, yarının da farklı olmayacağını delilidir. İyi

mü'minlerden oluşan bir toplumda, suçların ve suçluların oranının yok denecek kadar az olduğu yine tarihin bizler için belgeleyip gözlerimizin önüne serdiği bir gerçektir. Günümüzde de, İslâm'ı fert planında yaşayan kesimlerde suçluluk oranının hemen hemen yok derecesinde oluşu, konuyla ilgilenen herkesin ciddiyetle üzerinde durması gereken evrensel bir hakikattir.

Hadisimizde konu edilen haklar, öncelikle toplumun mânevi dinamikleriyle ilgilidir. Çünkü bunların hiç birinin, yapılmaması halinde dünyalık bir cezası, bir müeyyidesi yoktur. Fakat İslâm toplumunun maddî dinamikleri de manevi hassasiyetleri üzerine oturur. Burada sayılanların herbiri, iyi insan, iyi müslüman olmanın, beşerî münasebetleri en üst seviyede tutmanın, kardeşliğin, dostluğun, yardımlaşmanın, sevinci ve kederi paylaşmanın, şefkat ve merhamet toplumu olmanın temel unsurlarıdır.

Selâm, müslümanlar için âdeta bir paroladır. Karşılaştıkları zaman aralarındaki ilk söz selâmdır. **“Önce selâm, sonra kelâm”** atasözümüz bu prensibi ifade eder. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır. Allah Teâlâ **“Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha iyisiyle selâm verin veya aynıyle mukabele edin”** [Nisâ sûresi (4), 86] buyurur.

Selâmın en azı, **“esselamü aleyküm”** demektir. Bundan daha üstünü ise **“esselâmü aleyküm ve rahmetullah”** dır. Daha da uzatılıp **“ve berakâtüh”** ilave edilebilir. Fakat **“selâmün aleyküm”** demek bile kâfidir.

Kendisine selâm verilen kimse **“ve aleykümüsselâm”** diyerek karşılık verir. Selâm almanın en kısası budur. Verirken olduğu gibi alırken de daha artırılabilir. Bu takdirde **“ve aleykümüsselam ve rahmetullah ve berakâtüh”** denilir. Fakat sadece **“aleykümselâm”** demekle de selâma karşılık verilmiş olur. Kendisine selâm verilen tek kişi ise, selâmı alması farz-ı ayndır. Topluluğa selâm verildiğinde, içlerinden birinin veya bir kısmının selâmı alması ise farz-ı kifâyedir. Böylece diğerlerinin üzerinden farz sâkıt olur.

Selâm, müminlerin birbirine duası ve iyilik temennisidir. **“Allah’ın koruması altında olasınız”** veya **“Selâmet, esenlik sizin üzerinize olsun ve sizden ayrılmasın”** anlamlarına gelir. Selâm konusu kitabımızın ilgili bölümünde (bk. 846-870 numaralı hadisler) etraflıca ele alınacaktır.

Hastalık ve sağlık biz insanlar içindir. İnsanın her anı aynı değildir. Dinimiz sağlığa büyük önem verir. Fakat her şeye rağmen insan her zaman aynı sıhhat üzere olmaz, hastalanabilir. Peygamberler

bile çeşitli hastalıklara düçar olmuşlardır. Bu sebeple müslümanlar, hastalığı Allah'ın bir imtihanı olarak kabul ederler. Hastalıklar çeşit çeşittir ve her hastalığın şiddeti farklı derecededir.

Hastalanan insanın neş'esi gider, üzüntüsü, sıkıntı ve kederi artar, sabrı zorlanır. Hastalık insan bünyesini sarsar, moralini bozar. İşte böyle bir anda, sağlığında kendisiyle beraber olanların, hastalığında da kendisinin yanında olduğunu görmek insanı sevindirir, moralini yükseltir, terkedilmediğini ve tehlikeli bir hali olmadığını anlar, sıhhatine tekrar kavuşacağını düşünür. Ayrıca din kardeşlerinin duasını alır ve kendisi de onlara dua eder. Hasta ziyaretinde bulunanlar, güzel temennilerde bulunur, sabır tavsiye eder ve hastanın moralini yükseltici sözler söylerler. Hastanın yanında uygunsuz sözler söylemek ve çok uzun süre kalmak doğru değildir. Hasta ziyaretiyle ilgili geniş bilgi, kendi bahsinde, (bk. 896 numaralı hadis ve devamı) verilecektir.

Ölüm, her insanın dünya hayatında karşılaşacağı sondur. Ondan kaçmak ve kurtulmak mümkün değildir. Mü'minlerin sağlıklarında birbirlerine karşı görevlerinin sonuncusu da ölüm anında cenazeye iştirak etmek, namazını kılmak ve onu kabrine defnetmektir. Bu, ölene karşı son vazife olduğu gibi, arkada kalan

yakınlarına karşı da bir hakşinaslıktır. Müslümanlar, sevinçli anlarında olduğu gibi kederli zamanlarında da birbirlerinin yanında olmalıdırlar. İşte cenaze, bu kederli anların en acıklı ve en ibretlisidir. Ölüm hepimiz için en büyük nasihat ve derstir. Bu sebeplerden dolayı, cenazeye iştirak etmek vazifelerimiz arasındadır. Cenazenin arkasından gitmek vazifesi, onun namazını kılmakla sona ererse de kabre defnedinceye kadar bulunmak daha faziletlidir.

Dâvete icabet etmek, dâvet edilen yere gitmek, müslümanlar için önemli vazifelerden biridir. Düğün davetlerine mutlaka katılmak gerektiği ve bunun vâcip olduğu hususunda İslâm alimleri görüşbirliği içindedir. Bunun dışındaki dâvetlere katılmak sünnet ya da müstehabdır. Şu kadar var ki, **haram ve günahların işlendiği dâvetlere icabet edilmesi dinimizde câiz görülmemiştir.** Çünkü haram davranışlar dâvete katılmaya engel teşkil eder. Peygamber Efendimiz, sahâbe-i kirâmın bütün dâvetlerine icabet etmiştir. Dâvet edenin toplum içindeki sosyal mevkiine, zenginlik ve fakirliğine göre bir ayırım yapmamıştır. Fakirlerin çağırılmadığı dâvetleri hoş kırsalamadığı gibi sadece zenginlerin çağırıldığı dâvetleri de kınamıştır. Çünkü **dâvetler, zengini ve fakiri, yaşlısı ve genciyle inananların birlikte**

bulunduğu ve aralarında ülfetin, muhabbetin, şefkat ve merhametin tezâhürünün görüldüğü bir hayır meclisi niteliğı taşır. Meşru dâvetlere katılma zaruretinin sebebi de bu olsa gerekdir.

Dâvetler, dâvetçiyle dâvetlinin birbirlerine karşı saygı ve sevgisinin, insanı saymanın ve insan sayılmanın da en güzel görüntülerinden biridir.

İslâm toplumlarının hemen hepsinde olduğu gibi, özellikle ülkemizde çeşitli vesilelerle, en küçük yerleşim birimlerinden büyük şehirlere kadar yaygın olan dâvet âdetimiz, dini hayatımızın ve millî benliğimizin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bunları meşrû bir şekilde devam ettirmek, sağlıklı bir toplum yapısını korumanın da vesilesidir.

Peygamberimiz: **“Aksırmak Allah’tan, esnemek şeytandandır”** (Tirmizî, Edeb 7) buyurur. Hadis kitaplarımızda bunlarla ilgili pek çok rivayet vardır. Aksırmanın, sağlık açısından bedeni dinçleştirme ve zihnî uyanıklığı temin yönünden çeşitli faydaları vardır. Buna karşılık esnemenin uyuşukluk ve miskinlik belirtisi olduğu kabul edilir. Bu durumda aksırmak bir nimettir. Her nimet gibi, bu da Allah’tandır. Allah’ın bütün nimetlerine hamdetmek, müslümanın kulluk vazifelerinden biridir. Bu sebeple, aksıran kimse

“elhamdülillah” der. Aksıranın hamdettiğini duyan müslüman, **“yerhamükellah”** diye karşılık verir. Bunun anlamı **“Allah sana rahmetiyle muâmele etsin”** demektir. Aksıran da kendisine dua eden müslüman kardeşine **“yehdînâ ve yehdîkümullah = Allah bize de size de hidayetini nasib etsin”** diye karşılık verir. Bütün bunlar, müslümanların en küçük ayrıntılarda bile birbirlerine karşı bir takım hak ve vecibelerinin olduğunu göstermektedir. Peygamber Efendimiz:

“Allah aksırandan hoşlanır, esneyenden hoşlanmaz. Sizden biriniz aksırıp “elhamdülillah” deyince bunu işitenin “yerhamükellah” demesi, üzerine bir vecibedir. Esnemeye gelince, sizden biriniz esnediği zaman, gücünün yettiği kadarıyla onu yapmamaya ve ağzını açarak “hâh hâh” dememeye çalışsın. Çünkü bu şeytandandır ve şeytan bu halinden dolayı o kimseye güler” (Tirmizî, Edeb 7) buyurmuştur.

Müslim’in bir rivayetinde **“Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır...”** şeklinde gelmesi, rivayetler arasında bir çelişki ve aykırılık olmayıp, bu hakların beş veya altı ile sınırlı olmadığının delilidir. Çünkü bunlardan başka hak ve vazifelerle ilgili hadisler de vardır. Bu ikinci rivayetteki tek fark, *“Nasihat isteyene nasihat*

etmek” vazifesidir. Nasihat, kişinin hayrına ve kurtuluşuna vesile olan söz ve davranışların tamamını kapsayan bir tâbirdir. Mâna ve mâhiyetini, muhtevasını ve önemini bu kitabımızın ilgili kısmında açıklamaya çalıştık. Bu hadisi 897 numara ile bir kere daha ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların birbirleri üzerinde hak ve vecibeleri vardır ve bunlar maddî veya mânevî niteliklidir.

2. Her hak, bir mükellefiyeti de beraberinde getirir. Mükellefiyetlerini yerine getirmeyenler mes’uldürler. Bu mes’uliyet dünyevî veya uhrevî olabilir.

3. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır.

4. Hasta ziyareti sünnettir. Ziyarete edebe riâyet etmek gerekir.

5. Cenazeyi teşyîde, namazını kılmak ve kabre defnetmek farz-ı kifâye, bunun dışındaki hizmetler sünnet ve müstehabdır.

6. Meşru ölçüler içinde yapılan düğün dâvetine icabet vâcip, diğer meşru dâvetlere katılmak ise sünnet ya da müstehaptır.

7. Aksırıp “elhamdülillah” diyene “yerhamükellah” diye mukabelede bulunmak bir vecibedir.

8. Nasihat isteyene ve nasihata ihtiyacı olana nasihat etmek, yol ve yön göstermek, gücü yetenler üzerine dînî bir vazifedir.

9. Müslümanlar, aralarında kardeşlik, dostluk, yardımlaşma, şefkat ve merhameti temin edecek hak ve vazifeleri kesinlikle yerine getirmelidirler.

241- وعن أبي عُمارة البراء بن عازب رضي الله عنهما قال :
أمرنا رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ : أَمْرًا بِعِیَادَةِ الْمَرِیضِ ،
وَأَتْبَاعِ الْجَنَازَةِ ، وَتَشْمِیْتِ الْعَاطِسِ ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ ، وَنَصْرِ
الْمَظْلُومِ ، وَاجَابَةِ الدَّاعِي ، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ . وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمٍ أَوْ
تَخْنَمٍ بِالذَّهَبِ ، وَعَنْ شُرْبِ بِالْفَضَّةِ ، وَعَنْ الْمِیَاثِرِ الْحُمْرِ ، وَعَنْ
الْقَسِيِّ ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالذِّيَّاجِ . متفق عليه . وفي
روايةٍ : وَإِنْشَادِ الضَّالَّةِ فِي السَّبْعِ الْأَوَّلِ .

« المِیَاثِرِ » بَيَاءٌ مُتَنَاءٌ قَبْلَ الْأَلِفِ ، وَتَاءٌ مِثْلَةٌ بَعْدَهَا ، وَهِيَ جَمْعُ
مِیْثَرَةٍ ، وَهِيَ شَيْءٌ يَتَّخَذُ مِنْ حَرِيرٍ وَيُحْشَى قُطْنًا أَوْ غَيْرَهُ وَيُجْعَلُ
فِي السَّرُجِ وَكُورِ الْبَعِيرِ يَجْلِسُ عَلَيْهِ الرَّكَّابُ « وَالْقَسِيُّ » بَفَتْحِ الْقَافِ
وَكَسْرِ السِّينِ الْمَهْمَلَةِ الْمَشْدَدَةِ : وَهِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ مِنْ حَرِيرٍ وَكُتَّانٍ
مُخْتَلِطَيْنِ . « وَإِنْشَادُ الضَّالَّةِ » : تَعْرِيفُهَا .

241. Ebû Ümâre Berâ İbni Âzib radiyallahu
anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize yedi
şeyi emretti, yedi şeyi de yasakladı. Bize şunları
emretti: Hastayı ziyaret etmek, cenazeye katılmak,
aksırana “yerhamükellah” demek, yeminini
bozmayıp yemin üzere devam etmek, zulme

uğrayana yardım etmek, dâvet edenin dâvetine katılmak, selâmı yaygınlaştırmak. Resûlullah bize şunları da yasakladı: Altın yüzükler veya yüzük takmak, gümüş kaptan su içmek, ipek minder kullanmak, ipekten yapılmış elbise giymek, ince ipek giymek, kalın ipek giymek, hâlis ipek kumaştan elbise giymek.

Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53

Müslim'in bir rivâyetinde: Yitiği ilân etmek, ilk yedi şey arasında sayılmıştır.

Açıklamalar

Hadisimiz, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*' in bazı sözlerini sahabenin mâna ve mahiyeti ile rivayet ettiğinin de bir delilidir. Mâna ile hadis rivayetinin belli bir dönemde, belli şartlarla câiz olduğunu biliyoruz.

Bu hadiste geçen ve peygamberimizin emrettiği belirtilen haklar ve vazifelerin tamamına yakını bundan önceki hadiste de geçmişti. Bunların mahiyetini orada yeterince açıklamıştık. Aynı şeyleri tekrar etmeyeceğiz. Bu rivayette anılan **“Yemini bozmayıp yemin üzere devam etmek”**

ve “**Zulme uğrayana yardım etmek**” ilâvelerine kısaca açıklık getireceğiz.

Bir kimse, herhangi bir sebeple yemin edebilir. Bu yemin, dînî açıdan uygun ve uyulması gereken bir yemin olabileceği gibi, hata eseri yapılmış ve bozulması icap eden bir yemin de olabilir. **Yemini bozmak için dünyevî bir zararın giderilmesi veya uhrevî bir vebal korkusu olması gerekir. Bu takdirde yemini bozmanın keffâreti verilir.** Çünkü yemin Allah’ın adı anılarak, Allah için kesin söz vermektir. Bu sözü yerine getirmemenin meşru ve kabul edilebilir bir sebebi olmalıdır. Yeminlerin bir takım çeşitleri ve ona göre de hükümleri vardır. Fıkıh kitapları ve ilmiyelerde bunlara genişçe yer verilir. Çünkü yemin konusu, herkesin karşılaşılabileceği günlük hayatın içinde bir konudur. Her müslüman, bu gibi dini sorumluluk taşıdığı konularda yeterli bilgi sahibi olmalıdır; aksi takdirde büyük hatalara düşer. **Bilgi sahibi olmanın zaruri olduğu konulardaki bilgisizlik de affedilmez.** Fakat, herkes fetvâya taalluk eden her konuyu bilme imkânına sahip olamaz. Bu takdirde yapılacak iş, o konuyu bilen âlimlere, müftîlere sorup ona göre hareket etmektir.

Keffâret yemini bozduktan sonra yerine getirilir. Çünkü keffâret tövbe demektir. Tövbe ise

günahtan sonra yapılır. Yemini bozmanın keffâreti, kişinin maddî gücüne göre farklılık arzeder.

* Müslim veya gayr-i müslim bir köle veya câriye azad etmek,

* On fakiri orta halli bir şekilde giydirmek,

* On fakiri sabah-akşam doyurmak

* Üç gün arka arkaya oruç tutmak, cezalarını keffâret olarak sıralayabiliriz.

Mazluma, haksızlığa uğrayana yardım etmek, müslümanların üzerine düşen önemli bir vazife olup, dînî hükmü de farz-ı kifâyedir. Zulme uğrayanın müslüman olmasıyla gayr-ı müslim olması arasında herhangi bir fark yoktur. Biz, zulüm ve mahiyetini, mazluma yardımın zarureti hem ilgili kısımda (bk. 203-221. hadisler arası) hem de iyiliği emir, kötülükten nehiy konusunda (bk. 184-197. hadisler arası) açıklamıştık.

Peygamber Efendimiz'in yasakladığı şeylerin başında, altın yüzük kullanmak gelmektedir. **Erkeklerin altın yüzük kullanmalarının haramlığında ümmetin âlimlerinin icmaı vardır.** Kadınlar için böyle bir haramlık yoktur. Altın yüzük gibi, altın kolye, altın zincir ve altın süs eşyalarının her birini erkeklerin kullanması câiz değildir. **Sıhhî bir mecburiyetten dolayı altın diş yaptırmak, vücudun herhangi bir**

uzvunda altın kullanmak, haramlık kapsamının dışındadır. Bunlarda bir sakınca ve yasaklık yoktur. Altın ve gümüş hilkaten para olup, biriktirilmesi ve elde tutulması değil, piyasada bulunması ve âmmenin hizmetine yönelik yatırımlara sarfedilmesi gerekir. Piyasaya arzedilmeyen altın ve gümüş, ülkenin ve toplumun zenginliğinden sayılmaz. Bir sene müddetle elde kalan altın ve gümüş için kırkda bir zekât ödenmesi farzdır. Bu altını ve gümüşü elde tutmanın bir nevi cezası sayılabilir.

Gümüş kaplar içinde yemek yenilmesi ve su içilmesi de yasaklanmıştır. Tabii ki, altın kaplar öncelikle yasaktır. Daha açık bir ifade ile, altın ve gümüşten yapılmış ev eşyaları kullanılması câiz değildir.

Ancak bu kaplar, tıb alanında veya kimyevî maddeler yapımında, ya da zarurî olan hallerde kullanılabilir.

Hadisimizden öğrendiğimiz bir başka yasak da erkeklerin ipek giymeleridir. Burada, ipeğin, kullanılması söz konusu olan tüm çeşitlerinin erkekler için haram kılındığını görüyoruz. Şu kadar var ki, **haram kılınanların tamamı saf ipek çeşitleridir.** İpek karışımı olan kumaşlar bu hükmün dışındadır. Kadınlar için ise altında da

olduğu gibi, böyle bir yasaklama söz konusu değildir. Kadının yaşlısı, genci, evlisi, bekârı, zengini, fakiri bu konuda eşittir.

Altında olduğu gibi, zaruret bulunan hallerde erkeklerin ipek giymelerine izin verilmiştir.

Müslim’in bir rivayetinde **“yitiği ilan etmek”** şeklinde gelen rivayet, bulunan yitik malın kalabalık yerlerde ve herkesin duyabileceği şekilde tarifinin yapılmasıdır.

Bu hadisin ilk bölümünü, 848 ve 896 numaralı hadisler olarak tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin yaptığı yemine sadık kalması ve gereğini yerine getirmesi gerekir. Herhangi bir zarurettten dolayı yeminini bozan kimse keffâretini öder.

2. Mazluma yardım farz-ı kifâyedir. Gücü yetenin zulmü önlemesi dini bir vecibedir. Mazlumin müslüman veya gayr-ı müslim olması arasında bir fark yoktur.

3. Altın yüzük takmak veya ziynet eşyası kullanmak müslüman erkeklere haramdır. Altın diş taktırmak veya kaplatmak haram kılınmamıştır.

4. Altın ve gümüşten yapılmış ev eşyası kullanmak haramdır.

5. Saf ipeğin her çeşidi müslüman erkeklere haramdır.

6. Zaruret halleri, yasakların kapsamı dışındadır.

7. Peygamber Efendimiz'in de haram kılma yetkisi vardır.

28- باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

AYIPLARI ÖRTMEK MÜSLÜMANLARIN AYIPLARINI ÖRTMEK VE ZORUNLU OLMADIKÇA ORTAYA ÇIKARMAKTAN SAKINMAK

Âyet

قال الله تعالى: {إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ} .

1. “Mü'minler arasında hayasızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve âhirette can yakıcı azab vardır.” Nûr sûresi (24), 19

Hayâ ve edep noksanlığı, iman ve din noksanlığından kaynaklanır. Peygamber Efendimiz

“*Hayâ imandandır*” (Buhârî, Îmân 3) buyurur. Hayasızlığın toplumda yayılmasını isteyenler, o topluma karşı en büyük saygısızlığı işlemiş olurlar. Bütün hak dinlerin temel hedefi, tevhid inancını yeryüzüne hakim kılmak ve ahlâklı bir yapı kurmak olmuştur. Resûlullah: “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim*” (Muvatta, Hüsnü’l-huluk 8) buyurmuşlardır.

Namuslu ve haysiyetli insanlara iftira etmek, onlara ahlâksızlık isnadında bulunmak da bir hayâsızlıktır. Bu âyet, Peygamber Efendimiz’in sevgili ve iffetli eşi, mü’minlerin annesi, Hz. Âişe’ye iftira edenler hakkında nâzil oldu. Böylelerin dünyadaki cezası, iffetli kadınlara iffetsizlik isnadında bulunup iftira ettiklerinden dolayı kendilerine uygulanacak olan hadlerdir. Had cezasına çarptırılanlar mü’min ise, bu kendileri için bir keffârettir. Münafıkların âhiretteki cezası ise ebedî cehennemde kalmaktır.

Hadisler

242- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا فِي الدُّنْيَا إِلَّا سَتَرَهُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » رواه مسلم .

242. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter.” Müslim, Birr 72. Ayrıca bk. Buhârî, Mezâlim, 3; Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Birr 19; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Dinimiz, insanların ayıplarını araştırmayı ve kişilerin gizli hallerini ortaya çıkarmak için gayret etmeyi yasaklamıştır. Buna karşılık, bir kimsenin ayıplarını, kusurlarını örtmek ahlâkî bir fazîlet, üstün bir insânî meziyet kabul edilmiştir. Örtülmesi istenilen ve Allah’ın da kıyamet gününde örteceği ayıp, kusur ve hatalar, kul hakkına taalluk etmeyen, zulüm ve haksızlık olmayan, söylenilmesi halinde kimseye fayda temin etmeyecek türden olanlardır. Bu sayılanlar ve benzerleri dışında kalan günahları ve özellikle haramları gizlemek câiz değildir.

Allah Teâlâ, dünyada günahlarını örttüğü kulunun, kıyamet gününde de hata ve kusurlarını örter. Böylece mahşer halkı da onun bu halini bilmezler. Dünyada bir kulun hata ve kusurlarını

örtlen kimse de sevap işlediği için, Allah katında o da mükâfatını görür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hata ve kusurları örtmek fazilettir.
2. Örtülen hata ve kusur, kul hakkına taalluk eden zulüm ve haksızlıklar cinsinden olmamalıdır.
3. Allah, dünyada kusurunu örttüğü kulunun, mahşerde de kusurunu ortaya çıkarmaz.
4. Dünyada kulların kusurunu örtenler, âhirette mükâfatını görürler.

243- وعنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « كَلُّ أُمَّتِي مُعَاقَى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ ، وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهِرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ، ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ : يَا فَلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَسْتَرُهُ رَبُّهُ ، وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ » متفق عليه .

243. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp, Allah onu örttüğü halde, sabahleyin kalkıp:

Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım”, demesi, açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi

kendisinin kötülüğünü örttüğü halde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor.” Buhârî, Edeb 60; Müslim, Zühd 52

Açıklamalar

Bir günah işlemek, bir kusur ve hata yapmak, sevilmeyen, arzu edilmeyen ve sahibine de hiçbir kıymet kazandırmayan, sadece kötü görülmesine ve bayağı sayılmasına vesile olan bir haslettir. Durum böyle iken, gizli kapaklı bir yerde işlediği ve Allah'tan başkasının bilmediği, Allah'ın da örttüğü bir günahı faziletmişcesine ortaya döken ve başkalarına anlatan bir kimse, Allah tarafından affedilme şansını kaybetmiştir.

Günah ve kusurlarını başkalarına anlatanlar, Allah'ı, Resûlünü ve salih amel sahibi mü'minleri hafife almış, kötülüklerini iyilik, günahlarını sevap, bayağılıklarını fazilet saymış olurlar. Bu ise, en az işledikleri günah seviyesinde bir pervasızlıktır. Oysa günah işleyen bir kimsenin, hiç olmazsa onu gizli tutması, kendisini aşağılanmaktan kurtarır. Aksi takdirde açıkladığı günah eğer bir cezayı gerektiriyorsa cezalandırılmasını, cezayı gerektirmiyorsa kınanmasını icab ettirir. Bir kimse, dünyada işlediği bir günahı utanarak gizlerse, Allah'ın kendisini kıyamet gününde rüsvay etmemesi umulur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin, gizli olarak işlediği bir günahı açığa vurmaması, Allah'ın onu affetmesine vesile olur.

2. İşlediği günahı başkalarına anlatan ve bunu bir meziyet sayanları Allah affetmez.

3. Gizli işlenen günahları açığa vurmamak, başkalarına anlatmak, Allah ve Resûlünü hafife almaktır.

4. Gizli işlediği günahları açığa vuranlar, eğer bu günah cezayı gerektiriyorsa cezalandırılırlar. Çünkü açığa vurmamak itiraf sayılır.

244- وعنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زَنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ ، وَلَا يُتْرَبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّانِيَةَ فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُتْرَبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّلَاثَةَ فَلْيَبْعَهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرٍ » متفق عليه . «التَّزْيِيبُ» : التَّوْبِيخُ .

244. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* ' den rivayet edildiğine göre Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir câriye zina eder ve zina yaptığı da kesinleşirse, sahibi ona had cezası uygulasin. Fakat suçunu başına kakmasin. Sonra ikinci defa zina yaparsa, aynı şekilde had uygulasin, ama yine de suçunu yüzüne vurup kötü sözlerle kınamasin. Sonra bu câriye üçüncü defa zina

ederse, artık efendisi onu kıldan bir ip bedeline bile olsa satsın.”

Buhârî, Itk 17, Hudûd 35, 36 Büyû’ 66,110;
Müslim, Hudûd 30. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 32; Tirmizî, Hudûd 8; İbn Mâce, Hudûd 14

Açıklamalar

Câriye, harpte esir düşmüş veya ilk sahibi tarafından satılarak, aile muamelesi yapılmak üzere alınmış kızdır. Para ile alınıp satılan hizmetli kız da câriye diye adlandırılır. İslâm dini köle ve câriyeler için hukûkî bir statü tayin etmiş ve onlara bir takım haklar vermiştir. Kölelik ve cariyeliği kaldırmayı da nihâî hedef seçmiştir.

Bir câriyenin zina yaptığı, ya görerek, ya gebelikle veya kendisinin itirafıyla bilinir. Zina yapan câriyeye bu suçu karşılığında ne kadar celde vurulacağı bu rivayetle belirtilmemiştir. Nesâî’nin rivayetinde bunun elli kamçı olduğu bildirilmiştir. Câriyenin zina yapması, onun için bir ayıptır. Çünkü câriyeye sahip olmaktan gaye, onu bir nevi eş edinme ve doğum yapmasını arzu etmektir. Zina ise bu gayeyi ihlal edici bir harekettir.

Ebû Hanîfe’ye göre câriyenin had cezasının yerine getirilmesi devletin hakkıdır. Diğer mezhep imamları, bu ve benzer hadislerin zâhirinden,

efendisinin câriyeye had cezası uygulayabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Başa kakmak, câriyenin yaptığı ayıp ve kusurları yüzüne vurmak, hatalarını sayıp dökmekle olur. Bu davranışlar câriyeye sözle eziyet ve işkence olacağı için yasaklanmıştır. Veya sadece bunları sayıp dökmek, ayıbını yüzüne vurmakla yetinilmeyip, sopa ile vurularak cezalandırılması gerekir şeklinde anlayanlar da olmuştur.

Böyle bir câriye satılırken alacak olana onun bu kusurunu söylemek gerekir. Aksi takdirde, alan kimse onun kusurunu sonradan öğrenirse, geri verme hakkı doğar. Madem ki böyle bir câriyeden kurtulmak, onu elden çıkarmak gerekmektedir; o halde satın alan müslümanın da ondan kurtulması gerekmez mi? İkinci sahibinin korkutma veya iyilikle onu yola getirmesi söz konusudur. Onu evlendirmek suretiyle namuslu kılması da ihtimal dahilindedir. Böylece İslâm, bir suçlunun ıslahı için mümkün olan bütün tedbirleri alır, uygun ve meşru olan bütün yolları dener.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zina yapan câriyeye gerekli had uygulanır.
2. Zina eden câriyeyi satmak caizdir.
3. Zina tekrarlanınca ceza da tekrarlanır.

4. Satılan bir câriyenin kusurları söylenir.

5. Fâsık ve âsîlerle bir arada olmaktan, onlarla düşüp kalkmaktan sakınılması gerekir.

6. Günahkârlara da şefkat ve merhamet gösterilir. Onların bu sayede düzeleceği umulur.

245- وعنه قال : أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ خَمْرًا قَالَ : « اضْرِبُوهُ » قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَمِنَّا الضَّارِبُ يَدِهِ وَالضَّارِبُ يَنْعَلُهُ ، وَالضَّارِبُ يَنْوِيهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : أَخْزَاكَ اللَّهُ ، قَالَ : لَا تَقُولُوا هَكَذَا لَا تُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطَانُ » رواه البخاري .

245. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*’ in huzuruna şarap içmiş bir adam getirdiler. Peygamber Efendimiz:

“Ona had vurunuz” buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Bizden eliyle vuran, ayakkabısıyla vuran ve elbisesiyle vuranlar oldu. Had icra edildikten sonra adam ayrılıp gidince, ashâbdan biri:

– Allah seni kahretsin, rezil etsin, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*:

– **“Böyle demeyiniz, onun aleyhine şeytana yardım etmeyiniz”** buyurdular.

Buhârî, Hudûd 4, 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,
Hudûd 35

Açıklamalar

Haddin dindeki mânası, Allah için bir hak olarak takdir ve tayin olunan azab ve cezalardır. Zina yapmak, namuslu kadınlara zina isnadı, içki içmek, hırsızlık gibi bir takım suçlara ait çeşitleri vardır.

Bu hadiste, şarap içene had uygulanacağı açıkça bildirildiği halde, mikdarı açıklanmamıştır. Ashâb ve tâbiîn tabakası âlimleri, şarap içenin cezasının seksen değnek olduğunu ve böyle uygulandığını söylemişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ve pek çok imamın görüşü de böyledir. İmam Şâfiî kırk deynek olduğunu kabul eder. Şarap içmenin haramlığı Kur'ân-ı Kerîm ile sabit olduğundan, içen az da içse cezayı gerektirir. Diğer içkilerde uygulanacak had cezası sarhoşluk derecesiyle belirlenmiştir. Ebû Hanîfe sarhoşluğun ölçüsünü, yeri göğü, kadını erkeği farkedemeyecek derecede şuursuzluk diye belirtir.

Zina, içki, hırsızlık ve benzeri suçlar, gizlenecek ve örtülecek cinsten suçlar değildir. Bunları işleyenlere uygulanan cezalar da açıktan tatbik edilir. Çünkü bunun caydırıcılığı vardır. Cezada aslolan da caydırıcılıktır. Böyle bir cezaya herkesin gözü önünde çarptırılan kimse, utanır, mahcup olur

ve bir daha suç işlememeye karar verebilir. Bu cezalandırmaya şahit olanlar da bundan ibret alır, böyle bir duruma düşmek istemezler.

Peygamber Efendimiz, şarap içip kendisine had cezası uygulattığı bir kimseye, sahâbenin beddua etmesine, kötü söz söylemesine karşı çıkmış, izin vermemiştir. İşlediği bir suçtan dolayı cezalandırılan bir kimseyi, ayrıca sözle kınamayı ve ona hakaret edilmesini uygun görmemiştir. Çünkü bu davranış şefkat ve merhamete aykırıdır. İslâm'ın cezalarında bile merhametli bir yaklaşım vardır. Ayrıca bir mü'minin küçümsenmesine ve kınanmasına şeytan sevinir. Çünkü böyle bir hakarete uğrayan insan, topluma kızar, insanlarla alâkasını keser, şeytan da onu kolayca kandırır, kötülöklere sevkeder. Bu sebeplerle, suçluları toplumdan dışlamamak ve onlara merhametle yaklaşmak prensibimiz olmalıdır.

Bu hadis 1566 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şarap ve sarhoşluk veren şeyleri içmek haramdır.

2. Şarap içene had cezası uygulanır. Bu cezayı uygulama yetkisi devlete aittir.

3. Ceza uygulanan suçluya ayrıca kötü söz söylemek, beddua ve hakaret etmek caiz değildir.

4. Peygamber Efendimiz, suçlulara şefkat ve merhamet göstermiş, bizlere de böyle davranmayı emretmiştir.

29- باب قضاء حوائج المسلمين

MÜSLÜMANLARIN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK

Âyet

قال الله تعالى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ
وَفَاعِلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } .

1. “Hayır işleyiniz ki kurtuluşa eresiniz.” Hac sûresi (22), 77

Hayır, her türlü iyiliğin genel adıdır. Müslümanlar, bir hayır ve iyilik yaparken, onu sadece Allah rızası için yaparlar. Yapılan her iyiliği ve kötülüğü Allah'ın bildiğini, iyiliklere ecir, kötülüklere ceza vereceğini düşünürler. Kur'ân-ı Kerîm, pek çok âyetinde müslümanları iyiliğe ve hayır işlemeye teşvik eder. Yapılacak iyiliklere önce ana-babadan, yakın akrabadan başlamayı, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara yardımcı olmayı öğütler. İslâm toplumlarında tarihleri boyunca teşekkül etmiş olan vakıflar ve diğer hayır müesseseleri, müslümanların insanlığın hayrına ne kadar büyük

fedakârlıklar yaptığıının delilidir. Çünkü bu müesseseler, bütün insanlara, hatta canlılara ve tabiata hizmet için kurulmuştur.

Hadisler

246- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يُسْلَمُهُ . وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ

بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفق عليه .

246. Abdullah İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter.”

Buhârî, Mezâlim 3; Müslim, Birr 58. Ayırca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 38; Tirmizî, Hudûd 3, Birr 19; İbn Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

İslâm kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vazifeler vardır. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden daha kıymetlidir. Kan kardeşi olan insanlar, birbirlerine ne kadar düşkün ve birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada ne kadar sorumlu iseler, din kardeşliği de müslümanlara en az kan kardeşliğinde olduğu kadar, belki daha da çok sorumluluk yükler. Bu sorumluluk, Kur'an ve Sünnet'in açık nasları ile belirlenmiştir. Bu sebeple, **dini, İslâm'ı Allah'la kul arasındaki ilişkilerden ibaret görmek, Allah'ı ve Resûlünü yalanlamak ve İslâm'ı da inkâr etmek anlamına gelir. Çünkü İslâm, hayatımızın her alanını tanzim edici hükümler getirmiştir.**

Müslümanların, güçleri yettiği nisbette, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları, İslâm kardeşliğinin gereğidir. İhtiyaçlar, maddî ve manevî nitelikli olabilir. İhtiyacı karşılama bizzat ve fiilen olabileceği gibi, sebep ve vesile olmak şeklinde de gerçekleştirilir. Çünkü bir insan, çoğu kere her türlü ihtiyacını karşılamaya kendisi güç yetiremez.

Peygamber Efendimiz, mü'minlerin her türlü ihtiyacı ile ilgilenir ve onların sıkıntılarını giderirdi. Sahâbe paylaşmayı bilen bir topluluktu.

Bu sayede, İslâm kardeşliğinin en mükemmel örneklerini sergilediler. **Günümüzde müslümanların en büyük noksanı ve kusuru, din kardeşliğinin icabı olan hak ve vecibeleri gerektiği şekilde yerine getirmemeleri ve ferdî bir hayat sürmeyi yeğlemiş olmalarıdır.** Bu sebeple aralarındaki mesafe açılmakta, sorumluluk hissi kaybolmakta, kin, buğz ve nefret gibi, İslâm'ın kesinlikle yasakladığı kötü hasletler toplumu kasıp kavurmaktadır. İslâm'ın emirlerine sırt çeviren toplumlar, müslüman olduklarını iddia etseler de, bu davalarında haklı sayılmazlar. Çünkü sözleriyle davranışları birbirini yalanlamakta ve çelişkili bir hayat sürmektedirler.

Bu hadis 235 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliğinin gerektirdiği bir takım haklar ve vecibeler vardır. Her müslümanın görevi, bunları yerine getirmek olmalıdır.

2. Müslümanın müslümana zulmetmemesi, onu düşmana terketmemesi, ihtiyacını karşılaması, sıkıntısını gidermesi, ayıbını örtmesi kardeşlik görevidir. Bu görevleri yerine getirenler, Allah katında ecrini ve mükafatını görürler.

247- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « من نَفَسَ عن مؤمن كُرْبَةً منْ كُرْبِ الدُّنْيَا ، نَفَسَ اللهَ عنه كُرْبَةً منْ كُرْبِ يومِ الْقِيَامَةِ ، ومنْ يَسَّرَ على مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللهَ عليه في الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، ومنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللهُ في الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، وَاللهُ في عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ في عَوْنِ أَخِيهِ ، ومنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ . وما اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللهِ تَعَالَى ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ ، وَيَتَذَكَّرُونَ فِيهِ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ ، وَحَقَّتْ لَهُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ . ومنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ » رواه مسلم .

247. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse, bir mü'minden dünya sıkıntılarından birini giderirse, Allah da kıyamet gününde o mü'minin sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse darda kalana kolaylık gösterirse, Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık gösterir. Bir kimse, bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da onun dünya ve âhiretteki ayıplarını örter. Mü'min kul, din kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da o kulun yardımcısıdır. Bir kimse ilim elde etmek için bir yola girerse, Allah da ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Bir cemaat, Allah Teâlâ'nın evlerinden bir evde toplanıp Allah'ın

kitabını okur ve onu aralarında müzakere eder, anlayıp kavramaya çalışırlarsa, üzerlerine sekinet iner ve kendilerini rahmet kaplar. Melekler onları kuşatırlar, Allah Teâlâ da onları kendi nezdinde bulunanların arasında anar. Amelinin kendisini geride bıraktığı kişiyi, nesebi öne geçirmez.”

Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. İbni Mâce,
Mukaddime 17

Açıklamalar

Bu hadis, mü'minler için büyük önem ifade eden kâideleri ve edepleri bir arada toplamış bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, daha önce açıkladığımız hadislerde geçmişti. Mü'minlerin birbirlerine karşı görevlerinin neler olduğunu öğrendiğimiz hadislerdeki engin hoşgörü, insan saygısı ve sevgisi, öncelikle dikkat etmemiz gereken özelliklerdir.

Bir mü'mine yardımcı olmak için, onun mü'min olma niteliği yeterlidir. Daha önce geçtiği gibi zâlim bile olsa, “mü'min kardeşimiz” olma özelliği devam eder. Günahkâr ve fâsık da olsa, mü'mine yardımdan geri durulmaması gerekir. Çünkü bu alâka ve yardımlaşma, onun imanını korumasına vesile olabilir. Her şeye rağmen, mü'minler

birbirini terketmemeli, aralarındaki ilişkiyi kesmemelidir.

Küçük bile olsa bir üzüntü, keder, güçlük, sıkıntı bazı insanlar için önemli ve büyük görünür. Böyle bir durumda onlara yardımcı olmak da aynı şekilde önem ifade eder. Bunun neticesinde büyük bir hayra vesile olunabilir. Bizim hiç önemsemediğimiz bazı şeyler, başkaları için öncelikli ve çok önemli bir konu olabilir. Bazı sahâbîlerin nasıl müslüman olduğuna baktığımızda, karşımıza bunun çok çarpıcı örnekleri çıkar. Daha sonraki asırlarda, hatta günümüzde bile bunun misâllerini sıkça görmekteyiz. İnsanın bu özelliğini çok iyi bilen Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca yaptıklarıyla bize örnek olduğu gibi bu yönde öğretici ve eğitici emir ve tavsiyelerde de bulunmuşlardır. İnananlara düşen görev, her konuda olduğu gibi bu yönde de Resûlullah Efendimiz'i kendilerine yegane rehber edinmektir.

Küçük ve önemsiz sayılan herhangi bir sıkıntıyı bile mü'min kardeşinden gideren kimseden, Allah kıyamet gününde daha büyük sıkıntıları giderir. Çünkü bir insana hangi şekilde olursa olsun yardımcı olmak bir iyiliktir. Allah Teâlâ: **“Kim iyilik getirirse, ona getirdiğinin on katı vardır”** [En'âm sûresi (6), 160] buyurur. İyiliğin

karşılığının, yalnız iyilik olacağı da Allah'ın va'didir [Rahmân sûresi (55), 60].

Darda kalana yardım, dinimizin önemli insânî prensiplerinden bir diğeridir. Darda kalan, borcunu ödeyemeyen fakirdir. Bu durumda olanın, mü'min veya kâfir olması arasında fark gözetilmemiştir. Zaruri ihtiyaçlarını karşılayamadığı için borçlu duruma düşen her insana yardım etmek, İslâm'ın bağlularına emrettiği âlemşümul prensiplerindendir. Bu yardım, alacaklının borçluya mühlet vermesi, borcunun bir kısmını veya tamamını bağışlaması şeklinde olabilir. Allah Teâlâ'nın buna karşılık mü'mine dünya ve âhirette kolaylık ihsân etmesi, hemcinslerine karşı yaptığı iyiliğin mükâfatıdır. Mü'minlerin görevleri sadece din kardeşlerine yardımcı olmak, iyilik yapmakla sınırlı olmayıp, inancı ve milliyeti ne olursa olsun, bütün insanları kapsayıcı niteliktedir. Nitekim, Kur'an ve Sünnet'in bu konudaki naslarından istinbât olunan hükümler, fıkıh kitaplarımızın ilgili bahislerinde etraflıca ele alınır. Komşuluk hukuku ve insanlığa karşı görevlerimiz, Allah ve Resûlü'nün emirleri çerçevesinde âdeta kanunlaştırılır. İslâm devletine, yöneticilere ve müslüman fertlere ait görevler ayrı ayrı ele alınıp sayılır. Bütün bunlar, İslâm'ın tüm zamanları ve mekânları kapsayıcı özelliğinin sonucudur. Müslümanların, İslâm'ın bu yönlerini

çok iyi anlayıp uygulaması ve insanlık alemine anlatması, özellikle günümüzde mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vecibedir.

Mü'minlerin din kardeşlerine yardımları süreklilik arzetmelidir. Yardım ve iyilik, sürekli oldukça, Allah'ın yardımını da ardı arkası kesilmeksizin devam eder. Çok kere ifade edildiği gibi, bu yardımlar maddî ve manevî olabilir. İslâm, kişinin fiillerini nasıl kalp, dil ve el ile yapılanlar olarak ayırıyorsa, yardım da kalple, dil ve el ile olabilir. Mü'minin, kardeşinden bir zararı gidermesi veya ona bir fayda sağlaması da yardımdır. Zararı giderme ve fayda sağlama kalbî bir amel olabileceği gibi, bedenî bir fiil de olabilir. Burada aslolan, yapılan iyiliklerin devamlı olması ve bir fiille yetinilmemesidir. Çünkü iyiliğin daha fazlası daha çok iyiliktir.

İlim öğrenmek, İslâm'ın çok önem verdiği konulardan biridir. Dünya ve âhiret mutluluğu, ilim ve bilgi sahibi olmakla elde edilir. Kur'an'ın ilk nâzil olan âyetlerinin **“oku”** emriyle başladığını hepimiz biliriz. Allah Teâlâ: **“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”** [Zümer sûresi (39), 9] buyurarak, bizi ilme ve öğrenmeye teşvik eder. İnsanlık için lüzumlu olan bütün ilim dalları ve bilgi alanları bu genel hükmün içindedir. Fakat

insana hakkı ve bâtilı, doğruyu ve yanlış, faydalıyı ve zararlıyı, hayrı ve şerri öğreten din ilimlerinin önceliği ve herkes için belli bir seviyede zarureti vardır. Çünkü İslâm'ın zorunlu bilgileri, müslüman olan her ferde farzdır. Fakat herkes Kur'an'ın ve Sünnet'in ilimlerinin her birini öğrenmeye güç yetiremez. Bunun gibi, din alanı dışında kalan ilim ve bilgi dallarını da herkesin keyfiyetiyle değil, ismen bile bilmesi mümkün değildir; buna ihtiyaç da yoktur. Ancak, toplumun ve insanlığın ihtiyaç duyduğu her alanda, ilim ehli kişiler yetiştirmek İslâm toplumu için bir vecîbedir. Bunu yapmazsak, hiçbir fert sorumluluktan kurtulamaz. Öte yandan, müslüman toplumlar dünyaya ayak uyduramaz ve hayatiyetlerini devam ettirmede güçlük çeker. Peygamber Efendimiz bizi bu yarışta geri kalmamaya, bilâkis önde olmaya teşvik eder. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak bu sayede mümkün olur. Bu faziletli gayretin içinde olan mü'minlere Allah cennetin yollarını açar. Çünkü ilim ehli, İslâm'ın üstünlüğünü anlayan, anlatan ve başkalarına gösterip isbat eden kimselerdir.

İlim öğrenmenin arkasından, Kur'an okuyan ve onu anlayıp kavramaya çalışan, aralarında müzakere eden bir topluluktan bahsedilmesi dikkat çekicidir. Şu halde, **mü'min için ilmin temeli**

Kur'an'la başlar. Kur'an, sürekli okunması, müzakere edilmesi, anlaşılması, mânalarının kavranılması ve hayata uygulanması gereken bir kitaptır. Sadece lafzının okunması ve bununla yetinilmesi, böylece iyi mü'min olunabileceği yönündeki anlayış doğru olmadığı gibi, Kur'an'ın bizzat kendi lafzına ve muhtevasına da aykırıdır.

Kur'an okumak, şüphesiz ki faydalı ve sevabı çok olan bir iş, bir ibadettir. Ancak, her ibadetin kendine has bir takım şartları ve riâyet edilecek edepleri olduğu da bilinmektedir. Mü'min kişi, Kur'an okurken, kendisini Allah'ın huzurunda duruyormuş ve Allah da kendisine bakıyormuş gibi hissetmelidir. Kalben sanki Allah'ı müşahade ediyor ve Rabbi kendisine hitap ediyormuşçasına bir terbiye üzere bulunmalıdır. Kur'an'ın anlamını bilenler, okudukları âyetlerde geçen Allah'ın zâtını, sıfatlarını, fiillerini, yüceliğini düşünmeli; affını, rahmetini, mağfiretini dilemeli; Allah düşmanlarının helak oluşlarını, yok oluşlarını, onların ibret verici âkıbetlerini gözlerinin önüne getirmeli; peygamberleri ve Allah dostlarını hatırlamalıdır. Kısacası, Kur'an'ı farkına vararak okumalıdır. Mânaya vâkıf olmayanlar ise, yukarıda da ifade edildiği gibi bir ibadet vakar ve saygısı içinde bulunmalıdır. Mümkünse, Kur'an'ın tefsirini okumalı, anlamaya çalışmalı,

güç yetiremiyorsa, âlim ve fâzıl kişilerin va'z, nasihat ve sohbetlerine katılmaya gayret etmelidir.

Her müslüman, öncelikle Kur'an'ı doğru bir şekilde okumayı öğrenmelidir. Hadisimizde geçen ve “müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak” diye terceme ettiğimiz “**tedârüs**” kelimesi, hem bir kimsenin lafızları okuyuşunun en doğru şekilde olması için iyi bilen bir başkasına okumasını hem de mânaların anlaşılması ve hakikatların kavranılması için ilminin yapılmasını ihtiva eder. Yani hem öğretimi hem eğitimi kapsar. Bunun neticesinde, böyle yapanların üzerine **sekînet** iner. **Sekinet tabiri, vakar, tatmin olma, Allah korkusu, Allah'a karşı saygı, kalbin kendisiyle sükûn ve huzura kavuştuğu davranış ve bunun neticesinde hasıl olan duygu anlamlarına gelir.** Kur'an'ın nuruyla kalbin aydınlanması, nefsânîlikten kaynaklanan zulmetin, karanlık ve sıkıntı verici duygu ve düşüncelerin gidip, yerine aydınlık, insana manevi haz veren his ve düşüncelerin gelmesidir. İşte bütün bunlar, **sekînet** kelimesiyle ifade edilmiştir.

Kur'an'ı okuyup onunla meşgul olan ve ilmini tahsil edenlere Allah Teâlâ'nın bir başka ihsanı da, onları Allah'ın rahmetinin dört bir yandan kuşatması, rahmet ve bereket meleklerinin

çepeçevre sarıp koruma altına almalarıdır. Bu eşsiz mükâfat, onların dünya hayatında başlayan ecir ve karşılıklarının bir bölümüdür. Öte yandan, bu melekler, Kur'an'la bu kadar iç içe olan kimselerin haberini Allah'ın katına ulaştırdıklarında, Cenab-ı Hak kendilerini nezdinde bulunan meleklerin yanında anar. Böylece en yüce makamda isimleri anılır ve duaya nâil olurlar. Âhirette karşılaşacakları mükâfatlar ise, pek çok sahih hadiste zikredilmiştir. Bu kitabın ilgili bölümlerinde bunlar hakkında yeterli bilgi verilmiştir.

Bir kimse, hasebi, nesebi, soyu, sopu sebebiyle cennete giremez. İnsanın yaptığı iyi işler, ibadet ve taati cennete girmesine vesiledir. Fakat hasebi ve nesebi, kavmi ve ırkı asla hesaba katılmaz.

Bunlar cennete girmeye sebep olmadığı gibi, dünyada üstün ve imtiyazlı sayılmaya da sebep teşkil etmez. Çünkü bir insanın ırkı, kavmi, hasebi ve nesebi sebebiyle üstün sayılmasının mantıkî bir izahı yoktur. Zira, **herhangi bir ırktan, milletten, soy ve nesepten olmak, hiç kimsenin kendi elinde değildir.** Bu sebeple dinimiz, üstünlüğün ölçüsünü kişilerin elinde olmayan özelliklere bağlamamış, bunun aksine herkesin yarışabileceği, kişinin iradesi ve davranışı ile alâkalı vasıflara

tahsis etmiştir. İslâm'da üstünlüğün ve önde olmanın ölçüsü takvâ, yani Allah korkusu ve saygısı olup, bu kişinin ulaşabildiği en üstün kulluk mertebesidir. Allah Teâlâ: “Şüphesiz ki sizin Allah yanında en üstün olanınız, takvâca en önde bulunanınızdır” [Hucurât sûresi (49), 13] buyurur.

Hadis 1025 numara ile de gelecektir. Bir bölümü de 1384 numara ile geçmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, iyilik ve hayır olan her konuda birbirlerine yardımcı olmalıdır.

2. Dünyada bir mü'minin sıkıntısını giderene, Allah kıyamet günü sıkıntısını gidererek mükâfat verir.

3. Darda kalana, borçlu olana yardım, dinimizin emridir. Yardım edilecek kişi mü'min veya gayr-ı müslim olabilir.

4. Müslümanların cezayı gerektirmeyen ve kul hakkı olmayan kusurlarını örtmek bir fazilettir. Allah da böyle davrananların kusur ve aybını örter.

5. Müslümanların birbirine yardımı sürekli olmalıdır. Başkasına yardım edene Allah da yardım eder.

6. İlim öğrenmek, sahibine cennetin yollarını kolaylaştırır.

7. Kur'an'ı okumak, müzakere etmek, anlayıp kavramaya çalışmak ibadettir. Bunun karşılığında Allah, böyle olanların kalbine sekînet indirir, rahmet onları kaplar ve melekler kendilerini kuşatır.

8. İyi işler, cennete girmenin vesilesidir.

9. Kişinin nesebi, soyu, sopu onu cennete katmaz.

30- باب الشفاعة

ŞEFAAT

Âyet

قال الله تعالى: { مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا } .

1. “Kim bir iyiliğe aracılık yaparsa, iyiliğin sevabından ona pay vardır.” Nisâ sûresi (4), 85

Şefaât, yardım etmek, başkası için yardım istemek, bir kimseden aracı olmasını dilemek gibi mânalara gelir. Hatırlı ve sözü geçen bir kimse, kendi seviyesindeki birinden veya daha üst mertebedeki bir zâttan bir başka şahsa iyilik yapmasını yahut ona uygulayacağı cezadan vazgeçmesini dilerse, aracı olduğu kimseye şefaât etmiş olur.

Şefaât denince ilk hatıra gelen, kıyâmet gününde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ümmeti adına Allah Teâlâ'nın huzurunda aracılık etmesi, onları bağışlaması için niyâzda bulunmasıdır. Şefaate dair birçok âyet-i kerîme vardır. **“Rahmân nezdinde söz ve izin alandan başka hiç kimsenin şefaate gücü yetmeyecektir”** [Meryem sûresi (19), 87] âyeti bunlardan biridir. Adına Makâm-ı mahmûd denilen ve kıyâmet günü Resûlullah Efendimiz'e verilecek olan büyük şefaât yetkisi [İsrâ sûresi (17), 79] en güvenilir hadislerde belirtilmektedir.

Sözünü ettiğimiz hadislerde genişçe anlatıldığı üzere, mahşerde bütün insanlar düz ve geniş bir arazide toplanacak. Korkunç sıkıntılar içinde hesaba çekilmeyi bekleyen insanlar sonunda bir kurtarıcı aramaya başlayacaklar. Kendilerine başvurdukları büyük peygamberlerden yardım göremeyince Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip yalvaracaklar. O zaman Peygamber-i Zîşân Efendimiz Arş-ı Rahmân'ın altında secdeye kapanarak Cenâb-ı Hak'tan ümmetini dileyecek. Kendisine büyük şefaât yetkisi verilince, önce sorgusuz sualsiz cennete girecekler, belli bir süre sonra da kelime-i şehâdeti söylemekten başka iyiliği bulunmayan günahkârlara şefaât edecek ve onları cennete götürecektir (bk. Buhârî, Rikak 51,

Tevhîd 36, Tefsîru sûre (17), 5; Müslim, Îmân 322, 326, 327).

Sıkıntıda olan bir insanın derdine çözüm aramak ona şefa'at etmektir. Bir kimsenin başına gelen fenalığı ondan uzaklaştırmak için aracılık yapmak, insana Allah rızasını kazandırır. Yapılacak aracılığın, Allah'ın yasakladığı bir konuda olmaması şarttır. İlâhî bir yasağı çiğneyen kimsenin ceza görmemesi için aracılık yapılmayacağı gibi, aracılık yapılırken, bundan kimse zarar görmeyecek, bir başkasının hakkı çiğnenmeyecektir.

İnsanların işlerini kolaylaştırmaya çalışan kimse, arzu ettiği şekilde yardım edemese bile, niyeti iyi olduğu için teşebbüsünün karşılığını mutlaka görecektir, hakettiği sevabı alacaktır. “*Hayırlı bir işe ön ayak olan kimse, onu yapan gibi sevap kazanır*” (Tirmizî, İlim 14) hadîs-i şerîfi de bunu göstermektedir. Kötü bir işe aracılık eden ise, âyetin devamında belirtildiği üzere, yaptığı bu haksızlığın cezasını çekecektir.

Hadisler

248- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا أتاه طالبُ حاجةٍ أقبلَ على جلسائه فقال : «

اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا وَيَقْضِي اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا أَحَبَّ « متفق عليه .
وفي رواية: « مَا شَاءَ » .

248. Ebû Mûsâ el-Eş`arî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a sıkıntı içinde bulunan biri geldiği zaman, yanındakilere döner:

“Bu adama yardım ediniz, sevap kazanırsınız. Allah Teâlâ istediği şeyi Peygamberi’ne söyletir” buyururdu. Buhârî, Zekât 21, Edeb 36, 37, Tevhîd 31; Müslim, Birr 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 117; Tirmizî, İlim 14; Nesâî, Zekât 65

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm her sıkıntısını Resûl-i Ekrem Efendimiz’e arzederlerdi. Ödeyemedikleri bir borçları, karşılayamadıkları bir ihtiyaçları varsa, bunu Peygamber *aleyhisselâm*'a söylemekten ve yardımını istemekten çekinmezlerdi. Zira onun mü'minlere yardım etmekten derin haz duyduğunu bilirlerdi.

Allah'ın Resûlü de, elinde varsa verir, hatta gerekirse bir başkasından borç alarak o kimsenin sıkıntısını giderir veya bu hadîs-i şerîfte gördüğümüz gibi, iyiliğin yapılmasına aracılık ederdi.

Sıkıntı çekenlere yapılacak yardımın karşılıksız kalmayacağını, bu karşılığın Cenâb-ı Hak'tan hayır ve sevap olarak alınacağını belirten Efendimiz, bunu şöyle açıklıyor:

Şayet kardeşinize yardım ederseniz, ben de size dua ederim. “Peygamberi'nin niyaz edip dilediği herşeyi yapan” Cenâb-ı Hak, yaptığınız iyiliğin karşılığını size hem dünyada hem de âhirette verir.

Mü'minlere yardım edenlere, ilâhî yardımın eksilmeden her zaman devam edeceğini, “Müslümanların İhtiyaçlarını Karşılama” adlı bir önceki bahsimizde görmüştük. Bunu Resûl-i Ekrem Efendimiz 246 numaralı hadiste “*Kim din kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar*” şeklinde açıklamıştır. Konumuzla ilgili âyet-i kerîmeyi açıklarken söylediğimiz gibi, insanların yalnız başına üstesinden gelemedikleri dert ve sıkıntıları vardır. Bu dertlerin hâll edilme imkânını Cenâb-ı Hak bize lûtfetmiş, bizi sıkıntıda olana aracı kılmış, onun tek başına yapamayacağı şeyi yapma fırsatını vermişse, bu iyiliği onlardan esirgememek gerekir. Kim bilir, belki de yapacağımız aracılık sâyesinde Rabbimizi memnun eder, rızasını kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sıkıntıda olan kimselerin derdini halletmeye çalışmak, Allah Teâlâ'nın beğendiği güzel bir davranıştır.

2. Önemli olan, yardım etmeye çalışmaktır. İstenen sonuç elde edilmese bile, Cenâb-ı Hak o gayretin karşılığını lutfedecektir.

3. İlâhî bir yasağın çiğnendiği veya bir kul hakkının yendiği konularda, kimseye aracı olmamak gerekir.

4. Dertlilere derman olmaya çalışmak, Efendimiz'in sünnetidir.

249- وعن ابن عباس رضي الله عنهما في قصة بريرة وزوجها . قال : قال لها النبي صلى الله عليه وسلم : « لَوْ رَاجَعْتِهِ ؟ » قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرُنِي ؟ قال : « إِنَّمَا أَشْفَعُ » قَالَتْ : لا حاجة لي فيه . رواه البخاري .

249. İbni Abbas *radiyallahu anhumâ* Berîre ile kocası arasında geçen olaya dair şunları söyledi:

Peygamber *aleyhisselâm* Berîre'ye:

- “**Keşke tekrar kocana dönsen!**” buyurdu.

Berîre:

- Yâ Resûlallah! Böyle yapmamı bana emrediyor musun? diye sordu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- “**Hayır, sadece aracılık yapıyorum**” buyurdu.

Bunun üzerine Berîre:

- Benim ona ihtiyacım yok, dedi.

Buhârî, Talâk 16. Ayrıca bk. Buhârî, Talâk 15; Ebû Dâvûd, Talâk 21; Nesâî, Âdâbü'l-kudât 28; İbni Mâce, Talâk 29

Açıklamalar

Berîre ile kocası Mugîs'in kıssası pek ibretlidir.

Berîre, Ebû Leheb'in oğlu Utbe'nin veya ensardan birinin câriyesi idi. Zaman zaman Hz. Âişe'nin yanına gelerek hizmetinde bulunurdu. Âişe annemiz hicretin 9 veya 10. yılında onu efendisinden satın alarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Berîre Hz. Âişe'den ayrılmadı; onun hizmetinde bulunmayı bir şeref saydı.

Câriye olduğu günlerde Mugîs adlı siyâh renkli bir kimseyle evliydi. Bu olayı rivayet eden Mekkeli ve Medineli râviler o zaman Mugîs'in de köle olduğunu belirtmişlerdir. Berîre hürriyetine kavuşunca, artık Mugîs ile evli kalma mecburiyetinde olmadığını öğrendi ve Mugîs'den ayrıldı. Fakat Mugîs Berîre'yi çok seviyordu. Onun kendisini terk etmesine dayanamadı. Medine sokaklarında ve Berîre'nin etrafında ağlayarak dolaşmaya başladı. Onun gözyaşları dökerek

Mecnun gibi dolaşmasına hayret eden Nebiyy-i Muhterem Efendimiz amcası Hz. Abbas’a:

“Mugîs’in Berîre’ye olan aşkına, onun da Mugîs’e karşı duyduğu nefrete hayret etmiyor musun?” diye sormuştu. Birgün Mugîs, belki Hz. Peygamber aramızı bulur diye ümide kapıldı. Resûl-i Ekrem Efendimiz’e gelerek perişan hâlini arzetti ve bu konuda şefaât etmesi için yalvardı. Ümmetinin ıstırap çekmesine dayanamayan Efendimiz, hadisimizde okuduğumuz üzere, Berîre’ye:

“Keşke tekrar kocana dönsen!” diye ricada bulundu. Berîre bu sözün bir emir olup olmadığını öğrenmek istedi. Şayet böyle davranmasını Peygamber *aleyhisselâm* emrediyorsa, Mugîs’den hoşlanmamasına rağmen ona elbette dönecekti. Fakat Resûlullah ona kocasına dönmeyi emretmediğini, bu konuda kendisini tamamen serbest bıraktığını, ama bir din kardeşi olarak aracılık yaptığını söyledi.

Mugîs ile mutlu olmayan Berîre, istemediği bir evliliğe Resûl-i Ekrem’in kendisini zorlamadığını öğrenince çok sevindi ve Mugîs ile evli kalmayı kesinlikle düşünmediğini belirtti.

Berîre 60 (680) yılı civarında vefat etti.

Berîre ile Mugîs kıssası, Berîre'nin Hz. Âişe tarafından satın alınarak hürriyetine kavuşturulması ve onun Hz. Âişe'nin evindeki durumu, İslâm hukuku bakımından pek önemli sonuçlar taşıdığı için bazı âlimler bu konuda müstakil eserler kaleme almışlardır. Bu hususta geniş bilgi için Ahmed Davudoğlu'nun *Sahîh-i Müslim Terceme ve Şerhi*'ne bakılabilir (VII, 558-574).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yöneticilik görevini üstlenmiş olan kimse, yönettiği kimselerin dertleriyle ilgilenmeli ve kendilerine her konuda yardım etmeye çalışmalıdır.

2. Evlilik gibi bir gönül işinde kimse zorlanmamalı, duygulara değer verilmelidir.

3. Bir aile yuvasının yıkılmaması için aracı olmaya çalışmak iyi bir davranıştır.

31- باب الإصلاح بين الناس

İNSANLARIN ARASINI BULMAK

Âyetler

قال الله تعالى: { لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا } .

1. “Onların gizli konuşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka vermeyi veya bir iyilik yapmayı yahut insanların arasını düzeltmeyi isteyenler böyle değildir.” Nisâ sûresi (4), 114

İnsanların bir araya gelmeleri, kafa kafaya verip gizlice konuşmaları, onlara geriden bakanlar üzerinde, önemli ve faydalı işler yaptıkları zannını uyandırabilir. Âyet-i kerîmede haber verildiğine göre, çoğu zaman durum hiç de böyle değildir. Dolayısıyla bu nevi dedi kodu meclislerinde hiçbir hayır yoktur.

Allah Teâlâ, gizlice yapılan toplantıların ve fısıldaşmaların faydalı olabilmesi için şu üç konu etrafında konuşulması gerektiğini belirtiyor:

* İnsanları üzmeden, kırmadan, mahcup etmeden onlara **nasıl yardım edeceklerini** konuşmak. Zira bu konu herkesin duyacağı bir yerde konuşulsa, kendilerine yardım edilecek kimselerin izzet-i nefisleri kırılabilir.

* Allah Teâlâ’ya itaat etmeye ve O’nun yolunca gitmeye insanları çağırırken, en **geçerli dâvet metodlarının** hangileri olduğuna dair sohbet etmek. Bu nevi toplantıların gizli yapılmasında fayda vardır. Herkesin göreceği yerde yapılması hâlinde, kendileriyle ilgilenilmesi düşünülen

kimselerin, zamanından önce duyarak karşı tavır alması söz konusu olabilir.

* Araları bozulmuş **iki müslümanı barıştırmamanın** çarelerini aramak veya eskiden olduğu gibi dost kalmaları için kendilerini iknâ etmeye çalışmak. Bu maksatla yapılacak toplantının duyulması da iyi sonuç vermeyebilir.

Allah Teâlâ'nın gizli yapılmasına izin verdiği toplantı konuları işte bunlardır. Böyle yüce hedeflere varmak için yapılan toplantılar hayırlı ve faydalıdır. Bu maksatların dışında gizli gizli toplanıp konuşmak makbul sayılmamıştır.

وقال تعالى: {وَالصُّلْحُ خَيْرٌ} .

2. “Sulh dâimâ hayırlıdır.” Nisâ sûresi (4), 128

Âyet-i kerimede sözü edilen sulh, birbiriyle **anlaşmazlığa düşen karı kocanın** barışıp anlaşmasıdır. Zira anlaşma yollarını araştırmadan boşanmak, Peygamber Efendimiz'in buyurduğu gibi, Allah Teâlâ'nın hiç hoşlanmadığı bir davranıştır (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1).

Eşlerin birbiriyle iyi geçinmesi ve mutlu bir hayat sürmesi, dargın durmaktan, huzursuz bir hayat sürmekten çok daha hayırlıdır. Çünkü yuvadaki huzursuzluk, orada yaşayan herkes

üzerinde olumsuz etki yapar. Aile yuvasındaki huzur ve saâdet, insanların günlük hayatlarında daha neşeli ve dolayısıyla başarılı olmalarını sağlar.

Âyet-i kerîmedeki sulh tavsiyesini daha geniş mânada ele alarak, kavgasız ve gürültüsüz bir hayatın herkes için daha iyi ve hayırlı olduğunu söylemek de mümkündür.

وقال تعالى: {فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ} .

3. “Allah’tan korkunuz. Aranızı düzeltiniz.” Enfâl sûresi (8), 1

Müslümanların vazifesi, yeryüzünde sulh ve barışı gerçekleştirmek, en mükemmel toplumun İslâm toplumu olduğunu canlı örneklerle ispat etmektir. Bu da, din kardeşlerini sevmek ve onlarla birlik ve beraberlik içinde yaşamakla mümkündür. Âhenkli bir toplum hayatı kurmadan Allah Teâlâ’ya karşı görevlerin kusursuz bir şekilde yapılması da mümkün değildir.

Müslümanlar, Cenâb-ı Hakk’ın kendilerine lutfettiği sayısız nimetleri bir bir hatırlamalıdır. Bu lutufların en başında, müslüman olmak ve bir İslâm toplumunda yaşamak gelir. Bu nimeti görmezden gelmek, sulh ve huzur içinde yaşamak yerine, kavga ve anlaşmazlık yolunu seçmek bir mü’mine yakışmaz. Böyle bir davranış, ancak

nankörlerden ve Allah'tan korkmayanlardan beklenebilir.

Müslümana yakışan davranış, Allah'ın gazabına yol açacak böyle hâllerden uzak durmak ve din kardeşleriyle huzur içinde yaşamaktır. Birbirine küsüp darılan kardeşlerinin arasını bulmak da yine onların vazifesidir.

وقال تعالى: {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ} .

4. “Mü'minler kardeşir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını bulun.” Hucurât sûresi (49), 10

Bir önceki âyetin açıklamasında belirtildiği üzere, Allah Teâlâ mü'minleri, belli bir gâye için yaratmış ve o hedefi birlikte gerçekleştirsinler diye onları kardeş yapmıştır. Birbirine darılan fertler veya toplumlar, o ulvî hedefe varamazlar. Bu durum karşısında diğer mü'minlerin yapacağı tek şey, birbirine darılan mü'minlere kardeş olduklarını hatırlatmak ve aralarını bulmaya çalışmaktır.

224 numaralı hadisten itibaren mü'minlerin birbirine olan yakınlığı, kardeşliği, birbirine sahip çıkma ve birbirini koruma gereği üzerinde durulmaktadır. Bütün bu hadisler, mü'minlerin

birbirine kenetlenmesi ve sevgiyle bağlanması mecburiyetini ortaya koymaktadır.

Hadisler

- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « كُلُّ سَلَامٍ مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيْبَةُ صَدَقَةٌ ، وَبِكُلِّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ ، وَتُحِيطُ الْأَدَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ » متفق عليه . « وَمَعْنَى تَعْدِلُ بَيْنَهُمَا » تُصْلِحُ بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ .

250. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanın her bir eklemi için her Allah’ın günü bir sadaka vermek gerekir:

İki kişinin arasını bulman, (haklarında adaletle hükmetmen) bir sadakadır.

Bir kimseye bineğine binerken yardımcı olman veya yükünü hayvanına yüklemesine yardım etmen bir sadakadır.

Güzel bir söz söylemek sadakadır.

Namaza giderken attığın her adıma bir sadaka sevabı vardır.

Gelip geçenleri rahatsız eden bir Şeyi yoldan alıp atman bir sadakadır.”

Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Müslim, Zekât 56. Ayrıca bk. Müslim, Mûsâfirîn 84, Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı mükemmel Şekilde yaratmıştır. Bu mükemmelliği, mafsâl da dediğimiz eklemlerde görmek mümkündür. Eklemler sayesinde insan her türlü hareketi kolayca yapar. Tutar kaldırır; alır götürür; yatar kalkar; eğilir doğrulur. YaŐlılıkla birlikte hareketlerin azalması, eklem yerlerinde kireçlenme başlaması sonucu insanların ne büyük sıkıntılar çektiği bilinmektedir. Eklemlerin iyi çalışmasının büyük bir nimet olduğu o zaman daha iyi anlaşılmaktadır.

İnsanoğlunun kendisine verilen her nimet için sayısız Şükür borcu vardır. Ő kr n en makbulü, verilen nimetin cinsiyle yapılanıdır. Peygamber Efendimiz, kemiklerimizi eklem Şeklinde yarattığı için her bir eklemden dolayı Allah’a Şükür borçlu olduğumuzu belirtiyor ve bu Ő kr n, her eklem için her gün bir sadaka vermekle ödenebileceğini açıklıyor. Diğer bir söyleyişle eklemlerimizi

Cenâb-ı Hakk'ın ve O'nun kullarının hizmetinde kullanmakla görevli olduğumuzu ifade buyuruyor.

Hadisimizde beş sadaka şeklinden bahsedilmektedir:

Birinci sadaka, birbirine küsen **iki kişinin arasını bulmak** ve bu esnada onlar hakkında adâletli davranmak.

İnsanlar arasındaki anlaşmazlığın çeşitli sebepleri vardır. Bir menfaatin zedelenmesi veya bir davranışın yanlış anlaşılması, çoğu zaman dargınlığa yol açar. Araları bozulan kimselerin yakınlarına, bu durumlarda önemli bir görev düşer. Derhal onlarla temasa geçerek anlaşmazlığa yol açan sebepleri bulmak, daha sonra da iki tarafın düşünce tarzlarını ve kaprislerini dikkate alarak barışmalarını sağlamaktır. Onları yeniden kaynaştırırken son derece anlayışlı ve âdil davranmak, küsüp darılma bahânelerini azaltmak gerekir. Bunun için de herkese hatasını uygun ifadelerle söylemek icap eder.

İkinci sadaka şekli, rahatsızlığı sebebiyle otomobiline, atına veya eşeğine binemeyen kimselere yardımcı olmak, eşyasını arabaya yükleyemeyen veya bir yere taşıyamayan insanlara yardım etmektir.

Üçüncü sadaka şekli, insanlara **güzel söz söylemektir**. 694 ve 695. hadislerde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

Dördüncü sadaka, namaza yürüyerek gidip gelmektir. Bu esnada atılacak her bir adıma Allah Teâlâ sadaka sevabı verecektir. 11, 123 ve 125. hadîs-i şerîflerde bu konu ele alınmıştır.

Beşinci sadaka türü de, gelip geçenleri rahatsız edecek şeyi yoldan kaldırmaktır. Yolda yürüyen insanlara veya vasıtalara zarar veren, onları sıkıntıya sokan her şey, meselâ bir taş, bir odun parçası, trafiğin aksamasına sebep olacak hatalı bir davranış, yaya kaldırımına parkedilen bir otomobil insanlara sıkıntı veren şeylerden bir kısmıdır. Yaya kaldırımından başka bir park yeri bulamadığı hâlde, insanlara sıkıntı vermemek düşüncesiyle otomobilini daha uzak yere götürüp parkeden kimse, bu iyi niyetinin karşılığını Cenâb-ı Hak'tan mutlaka alacaktır. Bu davranışı küçümsememek gerekir. İmânın 60 veya 70 küsur bölümünden meydana geldiğini söyleyen Resûlullah Efendimiz, insanlara sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırmayı imânın bir bölümü olarak kabul etmiştir.

Demek oluyor ki, insanın iyi niyetle yaptığı her hareket bir sadaka sayılmakta ve karşılığı ödenmektedir.

124. hadiste de gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz her insanda 360 eklem bulunduğunu ve bu eklemler sayısınca Allah’a şükretmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Başka bir hadisinde (bk. hadis no 19), her eklem için verilecek sadakaları sayarken Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu:

“Sübhânallah demek bir sadakadır. Elhamdülillah demek bir sadakadır. Lâ ilâhe illallah demek bir sadakadır. Allahü ekber demek bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak bir sadakadır. İnsanın kılacağı iki rekât kuşluk namazı ise, bütün bunlara bedeldir” (Müslim, Müsâfirîn 84).

Daha başka rivayetlerde namaz kılmak, oruç tutmak, hacetmek, karşılaştığı kimselere selâm vermek, yol sorana yol göstermek, tükürük ve balgamı ortadan kaldırmak, hatta eşiyle beraber olmak bile sadaka sayılmıştır (Meselâ bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160). İyilik yapamayanın kötülük yapmamaya çalışması da bir sadakadır.

Demek oluyor ki, insan, Allah’a olan şükür borcunu başlıca iki yolla öder:

Biri, O'nun emrettiği görevleri yani farzları yaparak, yasakladığı şeylerden yani haramlardan kaçarak şükretmektir.

Diğeri de, O'nun beğenip takdir ettiğinden emin olduğumuz nâfile ibadetleri ve güzel davranışları yaparak kulluğumuzu göstermektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın lutfettiği her ekleme karşılık, insanın O'na her gün bir şükür (bir sadaka) borcu vardır. Vücutta 360 eklem olduğuna göre, her gün 360 sadaka verilmesi gerekir.

2. İnsanların arasını bulmak bir sadakadır.

3. Bineğine binemeyen veya yükünü yüklemekte ve taşımakta zorlanan kimselere yardımcı olmak sadakadır.

4. Söylenen güzel sözler birer sadakadır.

5. Cemaatla namaz kılmak üzere câmiye giderken atılan her adıma bir sadaka sevabı verilecektir.

6. İnsanları rahatsız eden şeyleri yoldan kaldırmak sadakadır.

251- وعن أمّ كلثوم بنت عُقبة بن أبي مُعَيْطٍ رضي الله عنها قالت : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنِمِّي خَيْرًا ، أَوْ يَقُولُ خَيْرًا » متفق عليه .

وفي رواية مسلم زيادة ، قالت : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ، تَعْنِي : الْحَرْبَ ، وَالْإِصْلَاحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيثَ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَحَدِيثَ الْمَرْأَةِ زَوْجَهُ .

251. Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt *radiyallahu anhâ*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“İnsanların arasını bulmak için hayırlı haber götüren (veya hayırlı söz söyleyen) kimse yalancı sayılmaz.” Buhârî, Sulh 2; Müslim, Birr 101. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 50; Tirmizî, Birr 26

Müslim'in rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:

Ümmü Külsûm dedi ki, Peygamber *aleyhisselâm*'ın halkın söyleyip durduğu yalanlardan sadece üçüne izin verdiğini işittim. Bunlar da:

Savaşta (düşmanı aldatmak için),

İki kişinin arasını bulmak maksadıyla,

Kocanın karısına, karının da kocasına (aile düzenini korumak düşüncesiyle) söylediği yalandır.

Ümmü Külsûm Binti Ukbe İbni Ebû Muayt

Ümmü Külsûm'un babası Ukbe, Peygamber Efendimiz'in can düşmanlarından biriydi. Annesi

Ervâ Binti Küreyz ise Resûlullah Efendimiz'in halasının kızı, Hz. Osman'ın da annesiydi.

Ümmü Külsûm Mekke'de müslüman oldu ve Resûlullah Efendimiz'e bîat etti. Hicretin yedinci yılında, sekiz günlük maceralı bir yolculuktan sonra, Huzâa kabilesinden bir adamın yardımıyla tek başına Medine'ye hicret etti. Kureyşliler içinde yurdunu yuvasını bırakıp Medine'ye hicret eden bir başka hanım daha yoktu.

O sıralarda, Hudeybiye antlaşması gereğince, Mekke'den kaçıp Medine'ye gelenler Mekkelilere geri veriliyordu. Ümmü Külsûm bir hanım olduğu için, hanımların müşriklere geri verilemeyeceğini belirten âyet-i kerîme nâzil oldu [Mümtehine sûresi (60), 10].

Ümmü Külsûm gibi imânlı ve yiğit bir hanımla evlenmek için Zübeyr İbni Avvâm, Abdurrahman İbni Avf ve Zeyd İbni Hârise gibi büyük sahâbîler âdetâ sıraya girdiler. Fakat o Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyesi üzerine Zeyd ile evlendi. Zeyd Mûte'de şehit düşünce Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Fakat bir müddet sonra boşandılar. Bu defa Abdurrahman İbni Avf ile, onun ölümünden sonra da Amr İbni Âs ile evlendi. Ümmü Külsûm'un Hz. Peygamber'den on

hadis rivayet ettiği söylenmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yalan söylemek büyük günahlardan biridir. Yalan söylemenin ve yalan yere şâhitlik yapmanın ne korkunç bir davranış olduğunu Peygamber Efendimiz pek heyecanlı ifadelerle ortaya koymuştur. Bir kimse yalan söylemekle kendi nâmına bazı menfaatlar sağlasa bile, diğer insanların hakkını çiğneyerek onları birçok zarara sokmuş olur.

Yalan, insanlara zarar verdiği için çirkindir. Fakat onlara faydalı olmak, uğradıkları zararı ortadan kaldırmak, onları birbirine kaynaştırmak için yalan söylemenin kimseye zararı yoktur. Hatta ara bulmak maksadıyla yalan söylemenin faydaları vardır.

Dinimiz bu iznin kötüye kullanılmaması için sadece üç yerde yalan söylemeye izin vermiştir. Bunlardan birincisi, savaşta düşmanı aldatmak için söylenen yalandır. Düşmanın savaşı kazanması, İslâmiyet'in, İslâmî değerlerin ve müslümanların aleyhine olacağına göre, buna meydan vermemek için elden gelen yapılmalıdır. Düşman kuvvetleri tarafından yakalanan bir kimsenin, müslümanların

sayıca çok olduğunu, modern silahları bulunduğunu, yakında orduya taze güçler katılacağını söyleyerek düşmanın moralini bozması İslâm ordusunun lehinedir. Zaten savaş hileden ibaret olduğuna göre düşmana yalan söylemenin sakıncası yoktur.

Yalan söylemeye izin verilen **ikinci konu**, araları bozulan iki kimsenin dargınlığını gidermektir. Müslümanların birbirine dargın olmasının zararını İslâm toplumu çeker. İşte bu düşünceyle, dargınları barıştırmamanın yollarını aramak gerekir. Dargın olduğu müslüman hakkında iyi şeyler düşünmeyen birine bu konuda yanıldığını ileri sürmek, küstüğü adamın kendisi hakkında kötü bir kanaati olmadığını iddia etmek ve böylece onun gönlündeki katılığın yumuşamasına, kırgınlığın azalmasına çalışmak kimseye zarar vermez.

Yalan söylemenin zararsız sayıldığı **üçüncü konu**, karı kocanın, daha mutlu olmaları için, aslı bulunmasa da birbirine güzel şeyler söylemesidir. Eşlerin birbirine, gerçekten öyle olmadığı hâlde, “seni çok seviyorum”, “şu dünyada en çok sevdiğim sensin” gibi iltifatlarda bulunmasından kimse zarar görmez. Çoğu insanın söylemekte cimrilik ettiği bu nevi sözler, eşlerin birbirine daha fazla ısınmasını, o yuvada sevginin yeniden

çiçeklenip boy atmasını, dolayısıyla o ailede yaşayan herkesin daha huzurlu olmasını sağlayacaktır.

Bir zâlimin elinden canını kurtararak kaçan ve gelip kendisine sığınan kimsenin hayatını kurtarmak maksadıyla, onu görmediğini, nerede saklandığından haberi olmadığını söylemenin bütün âlimlere göre hiçbir günahı yoktur. Ayrıca gerektiğinde böyle davranmak kaçınılmaz bir görevdir.

Yalanın her türlüüne karşı olan âlimler de vardır. Onlara göre yukarıda sayılan üç konuda bile açıkca yalan söylemek doğru değildir. Ama bu üç konuda, kelimenin en uzak anlamını kastederek (tevriyeli bir şekilde) konuşmanın sakıncası yoktur.

Burada şunu hatırlatmakta fayda var: Sözü edilen üç konuda yalan söylenebilir demek, bu konularda yalan söyleyen günah kazanmaz demektir. Yoksa yalanın mâhiyeti değişmez. Haram helâl olmaz. Yalan aslında ne ise yine odur. Yalan konusu 1545-1550. hadislerde ayrıca ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yalan söylemek büyük günahlardan biridir.

2. İnsanların iyiliği için bazı konularda yalan söylenebilir.

3. Harpte düşmanı aldatmak için gerçek dışı sözler söylenebilir.

4. Araları bozulmuş iki kimseyi barıştırmak için, onların birbirleri hakkında iyi düşündüklerine dair yalan söylenebilir.

5. Karı koca, sevgilerini pekiştirmek için, düşündüklerinin aksini birbirine söyleyebilirler.

252- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةٍ أَصَوَاتُهُمَا ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ ، وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « أَيْنَ الْمُتَالِي عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ ؟ » فَقَالَ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَلَهُ أَيُّ ذَلِكَ أَحَبُّ . متفقٌ عليه .

معنى « يَسْتَوْضِعُهُ » : يَسْأَلُهُ أَنْ يَضَعَ عَنْهُ بَعْضَ دِينِهِ . « وَيَسْتَرْفِقُهُ » : يَسْأَلُهُ الرِّفْقَ « وَالْمُتَالِي » : الْحَافِ .

252. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* birbiriyle kavgalı iki kişinin kapıda bağıırıp çağırdıklarını duydu.

Borçlu adam, alacaklı olandan, alacağının bir kısmını bağışlamasını ve kendisine anlayışlı davranmasını istiyordu. Alacaklı olan ise:

- Vallahi yapmayacağım, diyordu.

Onların yanına çıkan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?**” diye sordu.

Alacaklı olan:

- Buradayım ey Allah’ın Resûlü! Nasıl istiyorsa öyle olsun, dedi. Buhârî, Sulh 10; Müslim, Müsâkât 19

Açıklamalar

Zenginlik Allah Teâlâ’nın bir lutfudur. Lutfunu dilediğine verir. Bu gerçeği bilen varlıklı kişiler, “Mal Allah’ın, mülk Allah’ın; biz sadece bir emanetçiyiz” diye düşünürler. Varlığın asıl sahibi malının nasıl ve nereye harcanmasını istiyorsa öyle davranmaya çalışırlar. **Yûnus**’un şu kıt’ası onların dilinden düşmez:

Mal sahibi mülk sahibi

Hani bunun ilk sahibi

Mal da yalan mülk de yalan

Var biraz da sen oyalan

Mala mülke bu açıdan bakabilen bir mü’min, müslüman kardeşlerine hizmet etmeyi, elindeki nimetten onları da faydalandırmayı arzu eder.

Geçim sıkıntısı çekenlere, borçlu olanlara, içinde bulunduğu çıkmazı para ile aşabilecek kimselere yardım etmekten haz duyar.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, borçlu olan sahâbî alacaklıya ricada bulunarak, ya borcunun bir kısmından vazgeçmesini veya ödemede kolaylık göstermesini istemişti. Alacaklı sahâbî, her nedense, borçluya kızmış ve kendisinden istenen kolaylığı göstermeyeceğine dair yemin etmişti.

Borçluya kolaylık göstermek Allah katında makbul bir davranış olduğu halde, sahâbîsinin bir de yemin ederek hayır yapmayacağını söylemesi Peygamber Efendimiz'i üzdü. Hemen evinden dışarı çıktı ve o zâta hatasını göstermek için:

- *“Nerede o iyilik yapmayacağım diye yemin eden adam?”* buyurdu.

Hatasını hemen kavrayan sahâbî ikinci bir soruya ihtiyaç bırakmadan:

- *Yâ Resûlallah! Nasıl istiyorsa öyle olsun,* diyerek kusurunu telâfi etti.

Ashâb-ı kirâmın çoğu fakirdi. Peygamber *aleyhisselâm*, bu olayda gördüğümüz gibi, borçlular adına birçok defa şefaathçılık etti. Onlara

kolaylık gösterilmesi için alacaklılara ricada bulundu.

Yine bir gün Resûlullah Efendimiz evindeyken Mescid-i Nebevî'den bir gürültü geldiğini duydu. Kâ'b İbni Mâlik, İbni Ebû Hadred adlı zâttan alacağını istemiş, bunun üzerine bir gürültü kopmuştu. Ümmetinin sıkıntıda olmasına pek üzülen Efendimiz, odasının kapı perdesini aralayarak:

- “*Kâ'b!*” diye seslendi.

Kâ'b İbni Mâlik:

- Emret, yâ Resûlallah! diye ona doğru yöneldi.

Nebiyy-i Muhterem Efendimiz, ona eliyle, alacağının yarısını bırak diye işaret etti.

Bunun üzerine Kâ'b:

- Bıraktım, yâ Resûlallah! dedi.

Buna memnun olan Efendimiz, İbni Ebû Hadred'e dönerek:

- “*Kalk, borcunu öde!*”, buyurdu (Buhârî, Salât 71, 83; Müslim, Müsâkât 20).

Ashâbı arasında bir anlaşmazlık çıkınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz buna pek üzülür, aralarını bularak onları barıştırmak için elinden geleni yapardı.

Alım satımda kolaylık gösterilmesine dair Peygamber buyruklarını 1370-1378. hadîs-i şerîflerde göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçluya ödeme kolaylığı göstermeli, gerekirse borcunun bir kısmını bağışlamalıdır.
2. Hayırlı bir işi yapmamaya yemin etmemelidir. Şayet yemin edilmişse, keffâretini vererek o hayrı yapmalıdır.
3. Borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşmazlığı gidermek ve borçlunun sıkıntısını azaltmak için, Peygamber Efendimiz gibi, aracılık yapmak Allah Teâlâ'yı memnun eder.

253- وعن أبي العباس سهل بن سعد السَّاعِدِيِّ رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم بلغه أن بني عمرو بن عوفٍ كان بينهم شرٌّ ، فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم يُصلِحُ بينهم في أناسٍ معه ، فحبس رسول الله صلى الله عليه وسلم وحانت الصلاة ، فجاء بلالٌ إلى أبي بكرٍ رضي الله عنهما فقال : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ حُبِسَ ، وَحَانَتِ الصَّلَاةُ ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تَوْمَّ النَّاسَ؟ قال : نَعَمْ إِنْ شِئْتَ ، فَأَقَامَ بلالُ الصَّلَاةَ ، وَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَكَبَّرَ وَكَبَّرَ النَّاسُ ، وَجَاءَ رسول الله يمشي في الصفوفِ حتَّى قام في الصفِّ ، فَأَخَذَ النَّاسُ فِي التَّصْفِيقِ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه لا يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ التَفَتَ ، فَإِذَا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه يدهُ فَحَمِدَ الله ،

وَرَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَصَلَّى لِلنَّاسِ ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ : « أَيُّهَا النَّاسُ مَا لَكُمْ حِينَ نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ أَخَذْتُمْ فِي التَّصْفِيقِ ؟ ، إِنَّمَا التَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ . مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَقُلْ : سُبْحَانَ اللَّهِ ؟ فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ حِينَ يَقُولُ : سُبْحَانَ اللَّهِ ، إِلَّا التَّقَتَّ . يَا أَبَا بَكْرٍ : مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حِينَ أُشْرْتُ إِلَيْكَ ؟ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : مَا كَانَ يَنْبَغِي لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفقٌ عليه . معنى « حُبِسَ » : أُمْسِكُوهُ لِيُضَيِّقُوهُ .

253. Ebü'l-Abbas Sehl İbni Sa'd es-Sâidî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Amr İbni Avf oğulları arasında bir kavga çıktığını duydu. Aralarını bulmak için bir grup sahâbî ile birlikte oraya gitti. Onları barıştırmak için bir müddet orada kaldı.

Bu arada namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekir *radiyallahu anh'â*

- Ebû Bekir! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* gelemedi. Namaz vakti de girdi. İmam olup namaz kıldırır mısın? diye sordu.

Hız. Ebû Bekir de:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Bilâl ezan okudu. Ebû Bekir de öne geçip tekbir aldı. Müslümanlar da ona uydular.

Derken Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* geldi; safların arasından öne geçti.

Bunun üzerine cemaat (Hz. Peygamber'in geldiğini imama haber vermek için) el çırpmaya başladı.

Ebû Bekir namaz kılarken başını çevirip hiçbir yana bakmazdı. Cemaat durmadan el çırpınca dönüp bakmak zorunda kaldı. Yanında Resûlullah'ı görüverdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, ona yerinde kalması için işaret etti. Fakat Ebû Bekir ellerini kaldırarak Allah'a hamd etti ve arkadaki safa girinceye kadar geri gitti. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* öne geçerek namazı kıldırdı. Namaz bitince, halka dönerek şunları söyledi:

- “İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpma kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun sübhânallah dediğini duyan kimse, kendisine dönüp bakar.”

Sonra Ebû Bekir'e dönerek:

- “Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim halde niçin namazı kıldırmadın?” diye sordu.

Hız. Ebû Bekir:

- Ebû Kuhâfe'nin oğluna Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı, diye cevap verdi.

Buhârî, Ezân 48, Amel fi's-salât 3, 16, Sehv 9, Sulh 1, Ahkâm 36; Müslim, Salât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 169; Nesâî, İmâmet 7

Açıklamalar

Amr İbni Avf oğulları, ensarın iki büyük kabilesinden biri olan Evs'e mensuptu. Bugün Medine'ye üç km. uzaklıkta bulunan Kubâ'da otururlardı. Bunlardan bazı müslümanların birbirini taşıyarak kavga ettiklerini duyunca Resûl-i Ekrem Efendimiz çok üzüldü. Müslümanların biribiriyle bozuşmaları, işi kavgaya kadar götürmeleri onu tedirgin ederdi. Duruma hemen el koymak, kavga edenlerin dargınlığı büyümeden onları barıştırmak istedi. Yanında bulunan sahâbîlere: “*Haydi gidelim, şunların arasını bulalım*” diyerek onlarla birlikte doğruca Amr İbni Avf oğullarının yurduna gitti.

Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, kavga haberi geldiğinde öğle namazı henüz kılınmıştı. Nebiyy-i Muhterem *sallallahu aleyhi ve sellem*, gittikleri yerden geç dönebileceklerini dikkate alarak Bilâl'e:

- *İkindiye kadar dönemezsem, Ebû Bekir'e söyle, namazı kıldırısın*, buyurmuştu.

Bilâl'in Hz. Ebû Bekir'e gelerek:

- Namaz vakti de geldi. İmam olup halka namaz kıldırır mısın? diye sormasının sebebi, namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını mı tercih edersin, yoksa Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dönüşünü bekleme faziletini mi? diye onun görüşünü almaktı.

Hz. Ebû Bekir de, hem namazı ilk vaktinde kılma sevabını elde etmek hem de yaşlıları ve iş güç sahiplerini bekletmemek düşüncesiyle:

- Peki, istersen kılalım, dedi.

Onlar namaza durduktan sonra Hz. Peygamber çıkageldi. İmâm olması sebebiyle safların arasından geçerek en ön safa vardı. Onun geldiğini Hz. Ebû Bekir'e haber vermek üzere cemaat el çırpmaya başladı. Bir elin arkasını öteki elin avucuna vurarak (tasfih) veya avuçları birbirine vurarak (tasfîk), maksatlarını konuşmadan anlatmış oluyorlardı.

Fakat Hz. Ebû Bekir, Peygamber Efendimiz'in bir tenbihini hiç unutmamıştı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Namazda sağı sola bakmak, namazın bir kısım sevabını şeytanın kapıp kaçmasıdır” buyurmuştu. Bu sebeple Hz. Ebû Bekir namaz kılariken sağı sola bakmazdı. El çırpımlar çoğalınca, bakmak zorunda kaldı. İşte o zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in teşrif ettiğini gördü ve geri safa geçmek istedi.

Peygamber Efendimiz ona yerinde kalması için işaret edince Hz. Ebû Bekir çok duygulandı. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine, önünde namaz kıldırma şerefini veriyordu. Bu Allah’ın bir lutfuydu. Ellerini kaldırarak Allah’a hamd etti ve o makamı ehline teslim etmek üzere birinci safa girinceye kadar geri çekildi. O zaman Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ileri geçip namazı kıldırdı.

Bu tatbikattan, namaz esnasında imamın, arkasındaki saftan birini yerine geçirerek namazı tamamlatabileceği öğrenilmiş oldu.

Namazı kıldırdıktan sonra Nebiyy-i Muhterem Efendimiz halka dönerek şöyle buyurdu:

“İnsanlar! Namazda bir durum meydana gelince niçin el çırpmaya başladınız? El çırpma kadınlara mahsustur. Namazda bir durumla karşılaşan kimse sübhânallah desin. Onun

sübhânallah dediğini duyan kimse kendisine dönüp bakar.”

Böylece imam, namaz kıldırırken veya sesli okurken yanıldığı takdirde, yanıldığını bildirmek üzere onu erkeklerin sübhânallah diyerek, kadınların ise el çırparak uyaracakları öğrenildi. Uyarıyı alan imam, hata ettiği için ikaz edildiğini düşünecek ve nerede yanıldığını bularak gereğini yapacaktır.

Sübhânallah diyene dönüp bakma meselesi, bir başka konuya açıklık getirmek için söylenmiştir. Namaz kılan kimse, yanında bulunanların farkedemediği bir durumu, bir tehlikeyi görebilir ve “sübhânallah” diyerek oradakileri ikaz edebilir.

Resûlullah Efendimiz ashâbına bilmedikleri bir konuyu öğrettikten sonra Hz. Ebû Bekir’e döndü. Bazı rivayetlere göre önce onunla konuştu ve kendisine:

- “Ebû Bekir! Yerinde kal diye işaret ettiğim hâlde niçin namazı kıldırmadın?” diye sordu.

Hz. Ebû Bekir, kendisine yakışan şekilde konuştu. Peygamber *aleyhisselâm*’ın kayın pederi, hicret arkadaşı ve ashâbı içinde en çok sevdiği kimse olduğu halde, Resûlullah’ın önüne hiç kimsenin geçemeyeceğini, böyle bir saygısızlığı

hiçbir beşerin gösteremeyeceğini belirtmek üzere dedi ki:

- Ebû Kuhâfe'nin oğluna, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in önüne geçip namaz kıldırmak yakışmazdı...

Hız. Ebû Bekir'i ve onun üstün edebini daha iyi anlayabilmek için bir hususa işaret etmekte fayda var:

Araplarda bir âdet vardı. Övünmek istedikleri zaman, adlarıyla, künye veya lakaplarıyla kendilerinden söz ederlerdi. Övünmeyi düşünmedikleri, tevâzu gösterdikleri zaman da, baba veya dedelerinin adıyla kendilerinden bahsederlerdi. Hız. Ebû Bekir'in, kendisinden söz ederken, Ebû Kuhâfe'nin oğlu diye babasının künyesini kullanması, herkesçe bilinen tevâzuunu bir kere daha ispatlamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Birbiriyle anlaşmazlığa düşen kimselerin arasını bulmak ve böylece müslümanların birbirine olan bağlılığının zedelenmesine meydan vermemek faziletli bir davranış, ayrıca idareci ve yönetici durumundaki kimseler için bir görevdir.

2. Hız. Ebû Bekir, Peygamber *aleyhisselâm*'a karşı saygının zirvesinde olan büyük bir insandır.

3. Namazda sübhânallah demek, namazı bozmaz. Zira namaz gibi bu söz de bir zikirdir.

4. Erkekler sübhânallah diyerek, kadınlar da el çırparak imâmı ikaz ederler.

5. Mecbur kalınınca, vücudu kibleden çevirmemek şartıyla sağa sola bakmak namazı bozmaz.

6. Safları yararak öne geçmek sadece imamın hakkıdır.

7. Kendisinden üstün bir kimseye imam olmak câizdir.

32- باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

GÜÇSÜZ MÜSLÜMANLAR İLE FAKİRLERİN VE ADI SANI ANILMAYANLARIN DEĞERİ

Âyet

قال الله تعالى: {وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ}

“Sabah akşam Rablerine dua ederek O’nun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Gözlerini onlardan ayırma.” Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz’in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke’nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını

sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı. Böyle olduğu için de herkesin kendine denk olanlarla beraber oturup kalkması gerektiğini düşünüyorlardı.

Bu müşrikler bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldiklerinde, Habbâb İbni Eret, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî gibi kölelerin ve diğer yoksulların, en azından kendileri gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine, yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem'ine hitâben, sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul, ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah'ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü'minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Hadisler

254- عن حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ كُلُّ عُنُلٍ جَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« الْعُتْلُ » : الْعَلِيظُ الْجَافِي . « وَالْجَوَاطُ » بفتح الجيم وتشديد الواو وبالظاء المعجمة وَهُوَ الْجُمُوعُ الْمُنُوعُ ، وَقِيلَ : الضَّخْمُ الْمُخْتَالُ فِي مَشْيَتِهِ ، وَقِيلَ : الْقَصِيرُ الْبَاطِنُ .

254. Hârise İbni Vehb *radiyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim dedi:

“Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar hem zayıf oldukları hem de halk tarafından zayıf görüldükleri için kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah’ın gerçekleştireceği kimselerdir.

Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir.”

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Hârise İbni Vehb

Huzâa kabilesinden olup Hz. Ömer’in üvey oğludur. Hz. Ömer’in oğlu Ubeydullah’ın ana bir kardeşidir. Kûfe’de yaşadığı bilinmektedir. Hz. Peygamber’den 6 hadis rivayet eden Hârise hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanları dış görünüşleriyle ele almak, onları giyimlerine kuşamlarına göre değerlendirmek bizim en zayıf yanlarımızdan biridir. Hadîs-i şerîf bu tür değerlendirmelerin ne kadar yanlış ve yanıltıcı olduğuna, insanları kabuğa ve kalıba göre değil, kalb ve gönül zenginliklerine göre değerlendirmenin gereğine işaret etmektedir.

En değerli incilerin gösterişsiz istiridye kabukları içinde yattığı gibi, sâde ve basit kıyafetler içinde ne cevherler yatar; ama mâlum alışkanlığımız sebebiyle biz onların farkında olmayız.

İbrahim Hakkı Erzurûmî hazretlerinin dediği gibi:

*Harâbât ehline hor bakma, Şâkir
Defîneye mâlik vîrâneler var*

Göz ucuyla bakıp geçtiğimiz veya bakmaya değer bulmadığımız niceleri, eli öpülecek insanlardır. Onlar Allah katında öyle hatırlı kişilerdir ki, “Vallahi bu iş şöyle olacak” diye yemin etseler, Allah Teâlâ onların yeminini yerine getirir. Kur’ân-ı Kerîm, **“Biz o ülkedeki güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler seviyesine çıkarmak ve onları ötekilerin yerine mirasçı kılmak istiyorduk”** [Kasas sûresi (28), 5] şeklindeki âyet-i kerîmelerle, Cenâb-ı Hakk’ın

dâima bu nevi insanların yanında olduğunu ve onları güçlü zorbalara karşı koruduğunu anlatır.

Halkımızın *Veysel Karânî* diye bildiği *Üveysü'l-Karenî*'nin, “*tâbiîn neslinin en hayırlısı olduğunu*” söyleyen Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer'e ve diğer sahâbîlere onun hakkında bir tavsiyede bulunmuş ve:

“*Üveys bir şey hakkında Allah'a yemin edecek olsa, muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder. Duası makbul bir zât olduğu için, eğer kendinize dua ve istiğfâr ettirebilerseniz ettirin*” buyurmuş ve görmediği Üveys'in belli başlı özelliklerini söyleyerek onu tanıtmıştı (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 224).

Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Üveys Medine'ye gelince, Hz. Ömer Resûlullah'ın bu kara sevdâlı âşığını bulmuş, Efendimiz'in sözlerini ona nakletmiş ve kendisine dua ettirmişti. Daha sonra da kendisi hakkında Kûfe valisine bir tavsiye mektubu yazmayı teklif ettiği halde Üveys buna yanaşmamış, onu çok iyi tanıyan birinin söylediği üzere, kuru bakır tam takır evine sessiz sedâsız dönüp gitmişti. Bir zaman sonra halk onun ne büyük biri olduğunu anlayınca, Üveys memleketini bırakıp meçhul bir diyarın yolunu tutmuştu.

Hadîs-i şerîfte “şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah’ın gerçekleştireceği” söylenen bu kimseler, Allah rızasından başka bir şey düşünmeyen, gösterişe hiç değer vermeyen kimselerdir. Dağınık hâllerine bakıp da onları küçümsemeye kalkanlar yanılır ve aldanırlar. Zira bu Allah dostları **“Takvâ elbisesi daha hayırlıdır”** [A`râf sûresi (7), 26] âyet-i kerîmesini kendilerine düstur edinmişlerdir.

Hadîs-i şerîfte sözü edilen cehennemliklere gelince, onlar bu mütevâzi insanların aksine, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan kimselerdir. Yemek içmekten başka düşünceleri yoktur. Elleri geçen malın nereden geldiğine bakmazlar. “*Haram helâl ver Allahım / Çoluk çocuk yer Allahım*” zihniyetine sahip olan zâlim ve katı insanlardır. Çalımlı tavırları, kurumlu yürüyüşleri ile kendilerini kabul ettirmek ve saygı toplamak isterler. Bunların Allah katında beş paralık değeri yoktur. Zira Allah Teâlâ **“büyüklük taslayanları sevmez”** [Nahl sûresi (16), 23].

İşin garibi ve üzücü yanı şudur ki, bu kendini beğenmiş adamlar, ilâhî gazaba hedef olan davranışları yüzünden cehenneme doğru gittiklerinin farkında bile değildirler.

Bu hadisi 615 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennetliklerin ve cehennemliklerin ayrı ayrı özellikleri vardır.
2. Allah Teâlâ sevdiği kullarının isteklerini geri çevirmez.
3. Müslümanlara karşı son derece mütevâzi olmak, gönüllerini hiçbir şekilde incitmemek gerekir.
4. Kibir, gurur ve kendini beğenme, cehennemliklerin özellikleridir. Allah Teâlâ bu huylara sahip olanları sevmez.

255- وعن أبي العباس سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه قال : مرَّ رجلٌ على النبيِّ صلى الله عليه وسلم فقال لرجلٍ عنده جالسٌ : « ما رأيك في هذا ؟ » فقال : رجلٌ من أشرفِ النَّاسِ هذا والله حَرِيٌّ إنْ خطبَ أنْ يُنكحَ وإنْ شَفَعَ أنْ يُشَفَّعَ . فسَكَتَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، ثمَّ مرَّ رجلٌ آخرُ ، فقال له رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « ما رأيك في هذا ؟ » فقال : يا رسولَ الله هذا رجلٌ من فقراءِ المُسلمينَ ، هذا حَرِيٌّ إنْ خطبَ أنْ لا يُنكحَ ، وإنْ شَفَعَ أنْ لا يُشَفَّعَ ، وإنْ قالَ أنْ لا يُسْمَعَ لِقَوْلِهِ . فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « هذا خيرٌ من مِلءِ الأرضِ مثلَ هذا » متفقٌ عليه .

قوله : « حَرِيٌّ » هو بفتح الحاء وكسر الراء وتشديد الياء : أي حقيقٌ . وقوله : « شَفَعَ » بفتح الفاء .

255. Ebü'l-Abbas Sehl İbni Sa'd es-Sâidî radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Hz. Peygamber'in yanından bir adam geçti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* yanında oturan kimseye:

- **“Şu adam hakkında ne dersin?”** diye sordu. O da:

- Bu zât ileri gelen hatırlı kişilerden biridir. Vallahi böyle bir adam bir kıza tâlip olsa evlendirilmeye, birine aracılık yapsa sözü dinlenmeye lâyıktır, diye cevap verdi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir şey söylemedi.

Sonra oradan biri daha geçti. Peygamber *aleyhisselâm* yine yanına oturana:

- **“Ya bu adam hakkında ne dersin?”** diye sordu. Bu defa o zât:

- Yâ Resûlallah! Bu adam fakir müslümanlardan biridir. Bir kıza tâlip olsa, istediği kız verilmez. Birine aracılık etse, ricası kabul edilmez. Konuşmaya kalksa, sözü dinlenmez, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Bu sonuncu adam, öteki gibi dünya dolusu adamdan daha hayırlıdır.”**

Buhârî, Nikâh 15, Rikak 16. Hadis Müslim'de yoktur. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 5

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte itibarlı ve hatırlı olmanın zenginlik ve fakirlikle ilgisi ele alınmakta ve insanların değer ölçülerinden biri sergilenmektedir. Çoğu kimseye göre değer ve itibarın ölçüsü, varlık ve zenginliktir.

Şunu öncelikle belirtelim ki, bu hadiste Efendimiz'in sorularına cevap veren kimsenin yaptığı gibi, zenginin fakirden üstün olduğunu, bir genelleme yaparak söylemek doğru değildir. Çünkü zenginlik ve fakirlik Allah Teâlâ'nın bizi denemek için kullandığı birer imtihan aracıdır. Sahip oldukları maddî imkân sebebiyle zenginlerin Allah'a şükredip etmemesi nasıl bir imtihan ise, fakirlerin yoksulluğa sabredip etmemesi de aynı derecede ve aynı ağırlıkta bir imtihandır. Herkesin bir imtihana tâbi tutulduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır:

“Biz yeryüzündeki her şeyi yer için bir süs yaptık ki, insanları deneyelim. Bakalım hangisi en güzel işleri yapacak” [Kehf sûresi (18), 7].

“Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz” [Enbiyâ sûresi (21), 35].

Demek ki hayır ve şer, zenginlik ve fakirlik birer imtihan aracıdır. Peygamber Efendimiz'in *“hem fakirlik fitnesinin, hem zenginlik fitnesinin*

şerrinden Allah'a sığınması” (Buhârî, Daavât 45), her ikisinin de birer imtihan aracı olduğunu kesinlikle göstermektedir.

Resûl-i Muhterem Efendimiz muhtelif hadislerinde, yerli yerinde kullanılmak şartıyla maddî zenginliğin iyiliğini belirtmiştir:

Amr İbni Âs'a “*İyi bir kimsenin elinde iyiye kullanılan mal ne iyidir*” buyurmuştur (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 197, 202) .

Sa`b İbni Ebû Vakkâs'a:

“*Mirasçılarını zengin bırakmak, onları muhtaç bırakıp da halka avuç açtırmaktan hayırlıdır*” buyurmuştur. (Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5).

Ebû Zer el-Gıfârî'ye:

“*Varlıklılar kıyamet gününde yoksul kalacaktır. Ancak Allah Teâlâ'nın verdiği malı dört bir yana dağıtan ve o malla iyi işler yapanlar yoksul kalmayacaklardır*” buyurmuştur (Buhârî, Rikak 13).

Zenginliğin lehinde daha başka hadîs-i şerîfler de vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz maddî zenginlikten çok mânevî zenginliği tavsiye etmiş ve bunu:

“Zenginlik mal mülk ile değildir. Asıl zenginlik gönül zenginliğidir” diye ifade buyurmuştur (Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 120). Gönlü zengin olmayan kimse, maddî bakımdan ne kadar zengin olursa olsun, onun hiçbir değeri yoktur. Böyle bir gönül fakirinin elindeki servet, onu Allah’a yaklaştırmak yerine, gittikçe uzaklaştırır. Böylesi mânevî fakirlerden ve onlar gibi olmaktan Allah’a sığınmak gerekir.

Herkes dünyaya imtihan edilmeye getirildiğine göre, insanın gayesi bu imtihanı kazanmak olmalıdır. Bunun yolu da dünyaya gönül bağlamamak, dünya malının esiri olmamak ve ona gönlünü kaptırmamaktır.

Peygamber Efendimiz’in dünyaya bağlanmama konusundaki bu kabil buyruklarına bakarak onun fakirliği zenginliğe tercih ettiği sanılmamalıdır. Maddî fakirliği Resûl-i Ekrem Efendimiz hiçbir zaman arzu etmemiştir. Tam aksine *“herşeyi unutturan fakirlik ile insanı azdıran zenginlik”* karşısında uyanık olmayı tavsiye etmiştir (Tirmizî, Zühd 3). Zira Allah’ı unutturup isyan ettiren fakirlik ile insanı azdırıp günah bataklığına düşüren zenginlik aynı derecede tehlikelidir.

Sünen-i Tirmizî’de geçen:

“*Allahım beni miskin olarak dirilt, miskin olarak öldür*” hadisine bakarak Hz. Peygamber’in fakirliği zenginliğe tercih ettiğini sananlar olmuştur. Bu kanaat yanlıştır. Zaten ona nisbet edilen bu hadis de zayıftır (**Fethü’l-bârî, XI, 279, Rikak 16**). Hayatının ilk dönemlerinde fakir olan Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İslâmiyet’in süratle yayılıp düşmanlarını birer birer dize getirmesi üzerine zengin olmuştur. Ama o zenginliği mal biriktirmek değil, elindeki serveti muhtaçlara dağıtmak şeklinde anlamış, öyle yapmış, sâde ve mütevâzi bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. “*Allahım! Muhammed ailesine, ancak yetecek kadar rızık ver!*” diye dua etmiştir (Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 19). Onun yumuşak baktığı fakirlik, işte böyle bir fakirliktir. Yoksul olmayı, ona buna avuç açmayı hiçbir zaman istememiş, böyle olmaktan Allah’a sığınmıştır. Elinde olan maddî imkânı Allah’ın gösterdiği yerlere harcayan, ailesinin zaruri ihtiyaçlarına yetecek kadar dünyalığa râzı olan kimse, ideal bir hayat tarzına sahiptir. Hz. Peygamber’in yaptığı da budur.

Bütün varlıkların Allah’a muhtaç olması anlamında bir fakirlik daha vardır. Böylesi fakirlik, yaratılmışların ayrılmaz birer özelliğidir. Bu durum Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle belirtilir:

“Ey insanlar! Siz Allah’a muhtaçsınız. Allah ise, kimseye ihtiyacı bulunmayan ve övülmeye lâayık olandır” [Fâtır sûresi (35), 15].

Sonuç olarak şunu söyleyelim:

İlk plânda zengini fakire veya fakiri zengine tercih etmek mümkün değildir. Konuya genel olarak bakıldığında, malını Allah yolunda harcayan zengini, daha çok sevap kazanacağı için fakire üstün tutmak gerekecektir. Fakat mutasavvıfların çoğunluğu, yokluklara göğüs germek suretiyle nefisini kötü hâllerden arıtan sabırlı fakiri zengine tercih etmişlerdir. Tokgözlü bir fakirin cimri bir zenginden kat kat üstün olduğunda şüphe yoktur. Ama dünya varlığının kendisini şımartmadığı bir zengin, yaptığı hayırların yanısıra, kötü hâllerden arınmak için de üstün gayret sarfetmişse, onun daha üstün olacağı şüphesizdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yoksul oldukları gerekçesiyle fakirleri hor görmek doğru değildir. Allah’ın rızasını kazanmış bir fakir, Allah yolundan uzak duran milyarlarca zenginden daha üstündür.

2. Bir insanın değeri, soyu sopuyla, sahip olduğu makam ve mevki ile ölçülemez. İnsanı değerli

kılan, Allah'a karşı beslediği üstün saygıdır, takvâdır.

3. Evlenirken erkekte ve kadında dindarlık aranmalıdır. Geçici olan maddî zenginlik önemli değildir.

256- وعن أبي سعيدٍ الخدري رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : «اِحْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ : فِي الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ : فِي ضُعَفَاءِ النَّاسِ وَمَسَاكِينِهِمْ فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا : إِنَّكَ الْجَنَّةُ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مِنْ أَشَاءُ ، وَإِنَّكَ النَّارُ عَذَابِي أَعَذِّبُ بِكَ مِنْ أَشَاءُ ، وَلِكُلِيكُمَا عَلَيَّ مَلُؤُهَا » رواه مسلم .

256. Ebû Saîd el-Hudrî *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim. Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime

seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım.”

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhîd 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Hadisimizde cennet ile cehennemin birbiriyle çekiştiğinden söz edilmektedir. Bu çekişme, kendisinin daha çok işe yaradığını ve ötekinden daha makbul olduğunu ileri sürmekten ibarettir. Cehennem, kötülerini cezalandırmakla, cennet ise halkın hor gördüğü kimseleri barındırmakla iftihar etmiştir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde, cennetle cehennemin konuşması biraz daha farklı şekildedir. Buna göre cehennem kibirli ve zorba adamlara tahsis olunduğunu söyleyince, cennet buna hayret etmiş, kendisine halkın sadece zayıfları ile horgörülen kesiminin geldiğini belirtmiştir.

Allah Teâlâ verdiği cevapla her ikisini de yatıştırmış, birine rahmetinin, ötekine de azâbının tecelli ettiği yer olduğunu söylemiş ve böylece üstünlük iddiasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Âyetlerden ve başka hadislerden bildiğimize göre, cennete ve cehenneme girecek olanlar, sadece bu gruplardan ibaret değildir. Kibirli ve

zâlim olanlar, cehennem halkının çoğunluğunu meydana getireceği için özellikle onların adı verilmiştir. Zayıf, ezilen, horlanan ve kendilerine değer verilmeyen kimseler de cennetliklerin çoğunluğunu meydana getireceklerdir.

Cennet ile cehennemin görüşüp konuşmasını aklın kabul edemeyeceği düşüncesiyle hadîs-i şerîfi yadırgayanlar olabilir. Böyle düşünenlere, bu anlatım tarzının bir temsil olduğunu söyleyerek cevap vermek mümkündür. Fakat bir mü'min için şöyle düşünmek daha uygun olur:

Biz sadece insanlar âlemi hakkında fikir ve kanaat sahibiyiz. Hayvanlar, bitkiler ve cansız olduğunu söylediğimiz diğer varlıklar hakkında bilgi sahibi değiliz. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'de onların da bir ibadeti ve bir tesbihi olduğu, onların da Allah Teâlâ'dan korktuğu belirtilmektedir:

“Yedi gök ile yeryüzü ve bunların bütün içindekiler O’nu tesbih eder. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz onların tesbihini anlamazsınız” [İsrâ sûresi (17) 44].

“Öyle taşlar vardır ki, Allah korkusundan düşüp yuvarlanır” [Bakara sûresi (2), 74].

Gerçek böyle olmakla beraber biz onların ne ibadetleri, ne de Allah'dan nasıl korktukları

hakkında en ufak bilgiye sahip değiliz. Bu sebeple cennetle cehennemin konuşmalarını mümkün görmeyerek reddetmek akla, ilme ve dinî esaslara uygun değildir.

Cehennemin konuştuğu, Kur'ân-ı Kerîm'de bir başka münasebetle geçmektedir. Günahkârlar cehenneme atıldığında Allah Teâlâ azâbının tecelli ettiği bu yere:

- Doldun mu? diye soracak, o da:

- Daha var mı? diye cevap verecektir [Kaf sûresi (50), 30]. Bu hadisi 616 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennemin konuşması mecâzî olabilir. Ama Allah Teâlâ izin verince, birbiriyle gerçekten konuşmuş olabilirler.

2. Cennet hor ve hakir görülerek itilip kakılan ve ezilen çaresiz mü'minlerin ağırlanacağı bir yerdir.

3. Cehennem insanlara haksızlık ederek onları ezen zalimler ile burnu Kaf Dağı'nda olan kibirlilerin yeridir.

4. İyi ile kötü, doğru ile yanlış insana bildirilmiştir. İyi ile doğruyu tercih eden kimse kendi seçimiyle cennete, kötü ile yanlış tercih

eden kimse de yine kendi seçimiyle cehenneme gidecektir.

257- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ السَّمِينُ الْعَظِيمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ » متفقٌ عَلَيْهِ .

257. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kıyamet günü, dünyada büyük diye tanınan iriyarı bir adam çıkagelir. Halbuki onun Allah yanında sinek kanadı kadar bile değeri yoktur.” Buhârî, Tefsîru sûre (18), 6; Müslim, Münâfikûn 18

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın değer ölçüsüyle insanların değer ölçüsü çok farklıdır. Kılığı kıyafeti yerinde olan bir kimse, üzerimizde iyi tesir bırakabilir. Halbuki -8 numaralı hadîs-i şerîfte gördüğümüz üzere- Cenâb-ı Hak bizim yüzümüzün güzelliğine, boyumuzun posumuzun endamlı oluşuna göre değil, kalblerimizin temiz ve düzgün, ibadetlerimizin mükemmel oluşuna göre değer vermektedir. Bizim ölçülerimizin hatalı olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılır:

“Onları gördüğün zaman iriyarı cüsseleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar tıpkı elbise giymiş kütükler gibidir”
[Münâfikûn sûresi (63), 4].

Demekki bizim ölçülerimiz görünüşü esas aldığı, mânaya ve öze dayanmadığı için sağlam değildir. Bizim gözümüzü kamaştıran makam ve şöhret, idrâkimizi yanıltan iri göbekli bir vücut, ilâhî terazide sinek kanadından daha hafif ve değersizdir. Şu hâlde insanları değerlendirirken şekle, görüntüye, makam ve mevkiye değil, davranışların, fiil ve hareketlerin dürüstlüğüne, dinimizin ortaya koyduğu ölçülere uyup uymadığına bakmamız gerekecektir.

Yaldızlı sözler, câzip konuşmalar da bizi yanıltan hususlardan biridir. Yapmadıklarını söyleyen, hatta inanmadıkları bazı değerleri benimsiyormuş gibi konuşan ve böylece insanları aldatan kimseler her devirde olagelmiştir. İnsanları sadece sözlerine bakarak değerlendirmeye kalkarsak yanılabiliriz. Asıl bakmamız gereken, insanların hayat tarzları ve ahlâkî davranışlarıdır.

Evlilik meselesi de yanıldığımız sâhalardan biridir. İnsanları değerlendirme ölçümüz hatalı olduğu için bu konuda çoğu zaman yanlış karar veririz. Evlilik konusundaki isteğini

değerlendireceğimiz kimsede herşeyden önce İslâmî bir şahsiyet ve ağırbaşlılık aramalıyız. Allah korkusundan yoksun birinin zengin olmasına veya tanınmış bir aileden gelmesine hiç önem vermemeliyiz.

Yaygın zaaflarımızdan biri de, kıymetli bir sözü hep şöhret ve itibar sahibi kimselerden beklemektir. Böyle yapacağımıza, sözün kalitesine baksak, bir değer ifade edip etmediğini araştırırsak daha isabetli davranmış oluruz. Her iyi ve değerli şeyi tanınmış kimselerde, zengin ve varlıklı insanlarda aramaya kalkarsak Câhiliye devri halkının derekesine düşmüş oluruz. Onlar Allah Teâlâ'nın Resûl-i Ekrem Efendimiz'i peygamber seçmesini doğru bulmuyor ve:

“Bu Kur’ân, Mekke ve Tâif gibi iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?” [Zuhruf sûresi (43), 31] diye itiraz ediyorlardı. Zira onlar büyüklüğü şöhrette ve zenginlikte arıyorlardı.

Güzel dinimiz ne fakiri zenginden, ne de zengini fakirden üstün tutar. Üstünlük ölçüsünü Kur’ân-ı Kerîm şöyle ortaya koymuştur:

“Allah katında en değerliniz, ona karşı gelmekten en çok sakınanlarınızdır” Hucurât sûres (49), 13

Mukaddes kitabımız zengin fakir ayırımı yapmamıştır. Zenginlik söz dinlemeyen, kolay kolay yola gelmeyen bir ata benzetilirse, fakirlik de aynı şekilde inatçı bir at sayılabilir. Onun da üzerinde durmak yiğitlik ve mahâret ister. Yerine göre fakirlik, insanı baştan çıkaran zenginlikten, zenginlik de insanı Allah’a isyan ettiren fakirlikten daha hayırlıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanların değer ölçüsü sağlam esaslara dayanmadığı için çoğu zaman yanıltıcıdır.

2. Allah Teâlâ insanı görünüşüne göre değil, dînî yaşayışına bakarak değerlendirir.

258- وعنه أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ ، أَوْ شَابًّا ، فَفَقَدَهَا ،
أَوْ فَقَدَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَسَأَلَ عَنْهَا أَوْ عَنْهُ ،
فَقَالُوا : **مَاتَ** . قَالَ : « **أَفَلَا كُنْتُمْ آذِنْتُمُونِي** » فَكَأَنَّهُمْ صَغَرُوا أَمْرَهَا ،
أَوْ أَمْرَهُ ، فَقَالَ : **دُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ** » فَدَلُّوهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : «
**إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةً ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُنَوِّرُهَا لَهُمْ
بِصَلَاتِي عَلَيْهِمْ** » متفقٌ عليه .

قوله : « **تَقُمُّ** هو بفتح التاء وَضَمَّ الْقَافِ : أَيِ تَكُنُسُ . « **وَالْقِمَامَةُ** » :
الْكِنَاسَةُ . « **وَأَذِنْتُمُونِي** » بِمَدِّ الْهَمْزَةِ : أَيِ : أَعْلَمْتُمُونِي .

258. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, siyah bir kadın - veya siyah bir genç- Mescid-i Nebevî'yi süpürürdü. Bir ara

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadını -veya genci- göremeyince onun nerede olduğunu sordu.

- Öldü, dediler. Hz. Peygamber:

- **“Bana haber verseydiniz ya!”** buyurdu. Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* sözüne devamla **“Bana mezarını gösterin”** buyurdu. Mezarını gösterdiler. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onun cenaze namazını kıldıktan sonra şöyle buyurdu:

“Bu kabirler orada yatanlar için zifirî karanlıktır. Üzerlerine kılacağım namaz sebebiyle Allah Teâlâ onların kabirlerini aydınlatır.”

Buhârî, Salât 72, Cenâiz 67; Müslim, Cenâiz 71. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 57; İbni Mâce, Cenâiz 32

Açıklamalar

Çok güzel bir atasözümüz var: “Her geceyi kadir bil, her geçeni hızır bil.”

Kimseyi küçümsemeden herkese saygıyla bakmayı tavsiye eden bu atalar öğüdü, insana insan olduğu için değer vermek gerektiğini ortaya koyar. Zira insanları kendi peşin hükümlerimizle

değerlendirmek çoğu zaman bizi yanıltır. Yukarıdaki hadîs-i şerîfte ashâb-ı kirâmın bile böyle bir değerlendirme sonucu yanıldıklarını görüyoruz. Ebû Hüreyre *radıyallahu anh* bu hâli “Sahâbîler o kadını -veya genci- önemsememişlerdi” diye anlatmaktadır.

Hadisimizde kendisinden bahsedilen hanım, *Ümmü Mihcen* adında, bizim Arap bacılarımıza benzeyen değerli bir insandı. Rivayetlerin çoğu böyledir. Fakat bazı rivayetlerde bu zâtın siyah bir genç olduğu belirtildiği için iki ihtimâl de bahis konusu edilmiştir.

Ona niçin değer verilmemişti?

Önce rengi, sonra da yaptığı iş sebebiyle. Yaptığı iş, mescidi süpürmekten ibaretti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ona değer vererek önemli bir insan olduğunu göstermesi, yaptığı işin de değerli olduğunu belirtmektedir. Kim bilir belki de o hanım bu üstün dereceyi, Mescid-i Nebevî’yi süpürdüğü için elde etmiştir.

Hadisimizin idareci olanlara ayrıca bir mesajı var: İdaresi altında çeşitli insanlar bulunan bir kimse, tıpkı Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yaptığı gibi, önemli önemsiz demeden, bütün personeli ile ilgilenmeli, problemlerini öğrenip yaralarına merhem olmaya çalışmalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kabirler hakkında söyledikleri de bizi düşündürmelidir. Günlük hayatımızdan biliriz ki, bir iki saat elektrik kesilmesi bile bizi üzer, canımızı sıkar. O sırada ele geçirdiğimiz mum ışığı bile çoğumuzu memnun etmez; daha bol ışık isteriz. Halbuki bizim yarınki evimiz, kaçıp kurtulma imkânı bulunmayan o son durağımız, Efendimiz'in ifadesiyle, “*Orada yatanlar için zifirî karanlıktır.*” Âyetlerin ve hadislerin bize haber verdiğine göre, kabrin o zifirî karanlığını aydınlatacak ışığı insan buradan götürür.

Kış ayları yaklaşımadan yakıt tedârikine, erzak teminine çalışırız. Hiç birimiz “Belki bu sene kış üç ay geç gelir” diye düşünmeyiz. Kışın mutlaka geleceği nasıl bir gerçekse, ölümün er geç yakamıza yapışacağı da şaşmaz bir gerçektir. Üstelik ölüm gerçeği kış mevsimi gibi de değildir. O çoğu zaman habersiz gelir. Geleceğini soğuk bir rüzgârla olsun duyurmaz. Âniden kapımızı çalar ve karşımıza dikiliverir. Bugüne kadar birine mühlet verdiği de duyulmamıştır.

İşte bu sebeple ölümü tabiî karşılamak ve ona hep hazırlıklı olmak gerekir.

Hadisimizde cenaze namazına dair bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre, Cenaze namazı

kılınmadan defnedilen kimsenin kabri başında daha sonra cenaze namazı kılınabilir.

Cenaze namazı kılındıktan sonra defnedilen bir kimsenin kabri başında tekrar cenaze namazı kılınabilir mi? Bu konu tartışmalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse **İmam Şâfiî** ve **Ahmed İbni Hanbel**'e göre tekrar kılınabilir. **Hanefîlere** ve **Mâlikîlere** göre ise cenaze namazı bir defa kılındıktan sonra bir daha kılınmaz. Resûlullah Efendimiz'in kılmasına gelince, kılacağı namazın kabirleri aydınlatması özelliği Allah tarafından sadece ona verilmiştir. Başkasının böyle bir yetkisi yoktur. Ayrıca farzlar sadece bir defa yapılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiç kimseyi küçük görmemeli, herkese değer vermelidir.
2. Kendileriyle bir arada yaşanan kimseler aranıp sorulmalıdır.
3. İyi insanların cenaze namazını kılmaya çalışmalıdır.
4. Mescidleri temiz tutmak, onların temizliği ile meşgul olmak Allah katında değerli bir iştir.
5. Hz. Peygamber'in -benzeri olaylarda da görüldüğü gibi- kabirdekilere şefaati ettiği bilinmektedir.

259- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « رَبِّ أَشَعْتَ أَغْبَرَ مَذْفُوعَ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ » رواه مسلم .

259. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu söyledi:

“Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan koğulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar.” Müslim, Birr 138, Cennet 48

Açıklamalar

Görünüşe, kılık kıyafete pek önem veririz. İnsânî değerlerden yoksun basit kimseler, düzgün kıyafetleriyle üzerimizde iyi bir tesir bırakarak bizi kandırabilirler. Merhum Nasreddin Hoca'nın “Ye kürküm ye!” diye işaret ettiği, bizim bu sakat ölçümümüzdür.

İyi insanlar ve Allah katında değerli kimseler ise, görünüşlerini düzeltmeye değil, gönül dünyasını aydınlatmaya, iyi bir müslüman olmaya önem verirler. Allah adı anılınca samimiyetle titreyen bir kalbe sahip olmak isterler. Kabuktan çok, onun içindeki öze bakarlar. Bu sebeple de insanın hasını bulma konusunda yanılmazlar.

Maddî durumu iyi olmayanların arasında mükemmel insanlar, mânevî bakımdan yücelmiş

kimseler vardır. Kıyafete önem vermedikleri için veya giyecek doğru dürüst elbiseleri bulunmadığı için pejmürde bir görünüme sahip olan bu insanlara birçokları değer vermez. Hatta onların kendilerine yaklaşımlarını, evlerine gelmelerini istemedikleri gibi, yüzlerine bakmaktan bile rahatsız olurlar. İnsanların yanında böylesine değersiz olan bu kimseler içinde Allah'ın veli kulları vardır. Allah Teâlâ onları çok sever ve bir dediklerini iki etmez. Şayet onlar bir konu hakkında, bu iş şöyle olsun diye Cenâb-ı Hakk'a niyaz etseler, Allah Teâlâ onların dileğini geri çevirmez.

İşte bu sebeple görünüşe aldanmamalıdır. İnsana insan olduğu için değer vermelidir. Basit ve değersiz biriymiş gibi görünen kimselerin iyi birer insan olabileceği her zaman hesaba katılmalıdır.

Bununla beraber saçı başı dağınık, eli yüzü kirli herkesin mutlaka iyi insan olduğu da sanılmamalıdır. Varlıklı oldukları halde tenbellikleri sebebiyle veya zenginliklerini gizlemek düşüncesiyle kötü giyinenler az değildir. Bizim güzel dinimiz, hâli vakti yerinde olanların iyi giyinmelerini, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği maddî nimetleri üzerlerinde sergilemelerini arzu eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ görünüşe değil, gönül parlaklığına, davranış güzelliğine değer verir.

2. Mal mülk, soy sop gibi geçici değerler, yalnız başına bir şey ifade etmez. Önemli olan iyi bir kul olabilmektir.

3. Basit görünüşlü kimselerin arasında, Allah'ın değer verdiği iyi insanlar bulunduğu unutulmamalıdır.

260- وعن أسامة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَإِذَا عَامَّةٌ مِّنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ ، وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مُحْبُوسُونَ غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ . وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةٌ مِّنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ » متفقٌ عليه . « وَالْجَدُّ » بفتح الجيم : الحظُّ والغني . وقوله : « مُحْبُوسُونَ » أي : لَمْ يُؤْذَنَ لَهُمْ بَعْدُ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ .

260. Üsâme *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Cennetin kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, içeri girenlerin çoğu yoksullardı. Zenginler ise hesap görmek için alıkonulmuştu. Cehennemlik olduğu kesinleşenlerin de ateşe girmesi emrolunmuştu.

Cehennemin de kapısında durup baktım. Bir de gördüm ki, cehenneme girenlerin çoğu

kadınlardı”. Buhârî, Rikak 51, Nikâh 87; Müslim, Zikir 93

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bu hadiste görüldüğü gibi, cennet veya cehennem hayatına dair bilgiler vermiştir. Müstakbel hayatımıza dair bu enteresan bilgiler bizi şaşırtabilir ve “Resûl-i Ekrem’in bahsettiği bu olay ne zaman oldu? Daha kıyamet kopmadı ki! İnsanlar mahşerde toplanıp hesaba çekilmedi ki!” diye düşünmeye sevkedebilir.

Şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir: Bize bu bilgileri veren bir peygamberdir. Hiç kimsenin sahip olamayacağı bilgi edinme yollarına ve imkânlarına sahiptir. Allah Teâlâ ile kendisi arasında vahiy dediğimiz bir bilgi ağı vardır. Bu suretle o, insanların ulaşamayacağı bilgilere kolaylıkla erişir. Mi’rac olayı üzerinde dikkatle düşünülürse, Peygamber Efendimiz’in bu nevi bilgileri nasıl elde ettiği daha kolay anlaşılır. İleride meydana gelecek olayları Peygamber’ine şimdiden göstermek Allah Teâlâ için elbette bir problem değildir.

Hadîs-i şerîfin fakirlere verdiği müjde ne kadar sevindirici ve gönül okşayıcıdır!.. Yoksulluğun ateşten gömleğine katlanan, hâlinden şikayet

etmediği gibi isyana da kalkışmayan gani gönüllü fukarâya ne mutlu!..

Yalnız müjdenin câzibesine kapılıp da eldeki sermayeyi büsbütün yele vermemek lâzım. Cennete girenlerin çoğunun fakir olduğunu öğrendik. Ama bu durum, dinimize göre fakirliğin mutlak surette zenginlikten üstün olduğunu göstermez. İlâhî emirlere uymayan bir fakirin İslâm'da hiçbir değeri yoktur. Fakiri değeri kılan, hâline sabretmesidir; Allah'ın verdiğine şükretmesidir; ibadetlerini ve görevlerini yerli yerince yapmasıdır.

Zenginliğin de tıpkı fakirlik gibi bir imtihan yolu olduğu unutulmamalıdır. Zenginlik çoğu zaman insanları azdırır ve dinin tavsiye ettiği orta yoldan uzaklaştırır. Fakir yokluk çeker ama, zenginlerin düştüğu kötülüklerden, azıp sapmalardan da korunmuş olur. Bu sebeple fakir, içinde bulunduğu durumun kendisi için daha hayırlı olabileceğini düşünerek hâline şükretmelidir.

Hadisimizde fakirlere deniyor ki, şayet hâline sabreder ve Allah'ın rızâsını kazanmaya gayret edersen, cenneti zenginlerden daha kolay kazanırsın. Gösterdiğin bu uysallığın, sabır ve tahammülün mükâfatı olarak da onlardan önce cennete girersin...

Zengin müslümanlara da birtakım görevler düşmektedir. Fakirlere kol kanat germek, yoksulluğun korkunç alevi ile daha fazla kavrulmalarına meydan vermemek, fukaralığın sonucu olarak günah ve isyan bataklığına yuvarlanmalarına engel olmak bu görevlerin başlıcasıdır.

Aslına bakılırsa zenginin fakire yaptığı yardım, kendisine yaptığı yardım demektir. Çünkü zengin, yaptığı bu yardımla fakirin mânen güçlü olan elinden tutmakta ve o güçlü ellerin himmetiyle cennete doğru uçup gitmektedir. Bu sebeple zengin fakire kol kanat gererken, onu, sâyesinde cennete varacağı ve Allah'ın rızâsını kazanacağı bir vesile olarak görmelidir. Zira yaşadıkları bölgede fakirler olmasaydı, zenginler zekâtlarını vermek için kimbilir ne zorluklar çekeceklerdi! Üstelik insanlara yardım etmenin o doyumsuz zevkini tadamayacaklardı.

Hadîs-i şerîfte bir hususa daha dikkatimiz çekiliyor. Zenginler fakirlerle birlikte cennete giremeyeceklerdir. Zira onlar dünyada refah içinde yaşamamanın karşılığı olarak servetlerini nereden kazanıp nereye harcadıklarının hesabını vereceklerdir. Bu hesaptan sonra alnı ak olanlar cennete, olmayanlar ise cezalarını çekmek üzere cehenneme gideceklerdir. Şüphe yok ki, mahşerde

hesaba çekilmek üzere beklemek, hayâl bile edilemeyecek kadar korkunç ve dayanılmaz bir işkencedir.

Bir hadîs-i şerîfte zenginlerin fakirlerden yarım gün sonra, yani dünya hesabıyla beş yüz sene sonra cennete girebilecekleri bildiriliyor (Tirmizî, Zühhd 37). Şayet insan sırf zenginliğinden dolayı hesap vermek üzere fakirlerden beş yüz yıl sonra cennete girebilecekse, demekki varlıklı olmak o kadar imrenilecek bir şey değildir.

Bu hesabı yaparken bir hususu da gözden kaçırmamak gerekir. Hadiste “*Cennet’e gireceklerin çoğu yoksul kişilerdir*” buyuruluyor. Demekki cennete önce girenlerin çoğu fakirler olmakla beraber aralarında zenginler de vardır. Bunlar şüphesiz mallarını yerli yerince harcayan, üzerlerinde Allah ve kul hakkı bırakmayan, servetini Allah yolunda harcamasını bilen şuurlu zenginlerdir.

Hadîs-i şerîfte *cehenneme girenlerin çoğunun kadınlar* olduğu haber verilmektedir. Peygamber Efendimiz bu durumu muhtelif hadislerinde ifade etmiş, buna gerekçe olarak da bazan “Allah lânet etsin” diye çok beddua etmelerini, kocalarına karşı saygılı davranmayıp onlarla iyi geçinmemelerini göstermiştir (bk. 1883 numaralı hadis).

Bu uyarısıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz kadınları, söz ve davranışlarında daha dikkatli olmaya, dînî görevlerini aksatmamaya ve kocalarıyla iyi geçinmeye teşvik etmiştir.

Güzelliğe, süse, zînete, daha iyi ve rahat yaşamaya kadınların meyli fazladır. Bunları temin etmek ise maddî imkâna bağlıdır. Bu nevi şeyleri bir ihtiyaç olarak gören ve kocalarını bunları elde etmeye zorlayan kadınlar, maddî durumu müsait olmayan eşlerini zor durumda bırakırlar; şikâyetleriyle onları rahatsız ederler. Kocaları da eşlerini mutlu etmek için meşrû olmayan yollara sapabilir, haksız kazanç elde etmeye yönelebilirler. Böylesi kadınlar hem kendi âhiretlerini hem de kocalarının ebedî saadetini tehlikeye düşürmüş olurlar. Bu hadisi 490 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e cenneti ve cehennemi göstermiş, o da bize cennet ve cehennem hakkında bazı bilgiler vermiştir.

2. Cennetlikler, fakirler ile Allah'ın gösterdiği yolda gidenlerdir.

3. Allah'a karşı gelen, onun buyruklarına uymayan, kocalarına karşı nankörlük eden kadınlar cehennemliktir.

261- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةً : عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ، وَصَاحِبُ جُرَيْجٍ ، وَكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلًا عَابِدًا ، فَاتَّخَذَ صَوْمَعَةً فَكَانَ فِيهَا ، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ ، فَقَالَ : يَا رَبَّ أُمِّي وَصَلَاتِي فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ فَأَنْصَرَفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ ، فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فَقَالَ : أَيُّ رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي ، فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ ، فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لَا تُمِثَّهُ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى وُجُوهِ الْمَوْمِسَاتِ . فَتَذَاكَّرَ بَنُو إِسْرَائِيلَ جُرَيْجًا وَعِبَادَتَهُ ، وَكَانَتْ امْرَأَةٌ بَغِيٌّ يَتِمَّلُ بِحُسْنِهَا ، فَقَالَتْ : إِنْ شِئْتُمْ لَأُقْتِنَنَّه ، فَتَعَرَّضَتْ لَهُ ، فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا ، فَأَتَتْ رَاعِيًا كَانَ يَأْوِي إِلَى صَوْمَعَتِهِ ، فَأَمَكْنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَقَعَ عَلَيْهَا . فَحَمَلَتْ ، فَلَمَّا وَلَدَتْ قَالَتْ : هُوَ جُرَيْجُ ، فَأَتَوْهُ فَاسْتَنْزَلُوهُ وَهَدَمُوا صَوْمَعَتَهُ ، وَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ ، فَقَالَ : مَا شَأْنُكُمْ ؟ قَالُوا : زَنَيْتَ بِهِذِهِ الْبَغِيَّ فَوَلَدْتَ مِنْكَ . قَالَ : أَيْنَ الصَّبِيِّ ؟ فَجَاءُوا بِهِ فَقَالَ : دَعُونِي حَتَّى أَصَلِّيَ فَصَلَّى ، فَلَمَّا أَنْصَرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعَنَ فِي بَطْنِهِ وَقَالَ : يَا غُلَامُ مَنْ أَبُوكَ ؟ قَالَ : فُلَانُ الرَّاعِي ، فَأَقْبَلُوا عَلَى جُرَيْجٍ يُقْبَلُونَهُ وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ وَقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ : لَا ، أَعِيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ ، فَفَعَلُوا . وَبَيْنَا صَبِيٌّ يَرْضَعُ مِنْ أُمِّهِ ، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دَابَّةٍ فَارَاهُ وَشَارَهُ حَسَنَةً فَقَالَتْ أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذَا ، فَتَرَكَ النَّدْيَ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى تَدْيِهِ فَجَعَلَ يَرْتَضِعُ » فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِأَصْبُعِهِ السَّبَّابَةِ فِي فِيهِ ، فَجَعَلَ يَمُصُّهَا ، قَالَ : « وَمَرُّوا بِجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا ، وَيَقُولُونَ : زَنَيْتَ سَرَقْتَ ، وَهِيَ تَقُولُ : حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ . فَقَالَتْ أُمُّهُ : اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا ، فَتَرَكَ الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فَقَالَ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ، فَهَذَاكَ تَرَا جَعَا الْحَدِيثِ فَقَالَتْ : مَرَّ رَجُلٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ فَقُلْتُ :

اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وَمَرُّوا بِهِذِهِ
الْأَمَةِ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لَا
تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ؟ ، قَالَ : إِنَّ ذَلِكَ الرَّجُلَ
كَانَ جَبَّاراً فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وَإِنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لَهَا زَنَيْتِ
، وَلَمْ تَزْنِ ، وَسَرَقْتِ ، وَلَمْ تَسْرِقْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا »
متفق عليه.

« وَالْمُؤِمَّاتُ » : بضم الميم الأولى ، وإسكان الواو وكسر الميم
الثانية وبالسين المهملة وهُنَّ الزَّوَانِي . وَالْمُؤِمَّةُ : الزانية . وقوله :
« دَابَّةٌ فَارِهَةٌ » بالفاء : أي حاذقة نفيسة . « الشَّارَةُ » بالشَّين
المعجمة وتخفيف الرّاء : وهي الجمال الظاهر في الهيئة والملبس .
ومعنى وصل « تَرَا جَعَا الْحَدِيثُ » أي : حَدَّثَتِ الصَّبِيَّ وَحَدَّثَهَا ،
والله أعلم .

261. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Beşikte sadece üç kişi konuştu. Bunlardan biri *Meryem*’in oğlu Hz. *Îsâ*, diğeri *Cüreyc* ile macerası olan çocuktur.

Cüreyc ibadete düşkün bir kimseydi. Bir mâbede yerleşip orada ibadet etmeye başladı. Birgün annesi geldi:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc kendi kendine: “Yâ Rabbî anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem” diye

söylendi. Sonra namazına devam etti. Annesi de dönüp gitti.

Ertesi gün annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc yine kendi kendine: “Rabbim! Anneme mi cevap vermeliyim, yoksa namazıma mı devam etmeliyim” diye söylendi. Sonra namazına devam etti. Birgün sonra annesi yine Cüreyc namaz kılarken geldi ve:

- Cüreyc! diye seslendi.

Cüreyc içinden: “Rabbim! Anneme cevap mı versem, yoksa namazıma devam mı etsem” diye söylendi. Sonra da namazına devam etti.

Bunun üzerine annesi:

- Allahım! Fâhişelerin yüzüne bakmadan onun canını alma! diye beddua etti.

Birgün İsrailoğulları Cüreyc ve ibadete düşkünlüğü hakkında konuşuyorlardı. Güzelliği ile meşhur bir fâhişe de oradaydı:

- Eğer isterseniz ben onu baştan çıkarabilirim, dedi. Vakit kaybetmeden Cüreyc’in yanına gitti. Fakat Cüreyc onun yüzüne bile bakmadı.

Cüreyc'in ibadethânesinde yatıp kalkan bir çoban vardı. Kadın onunla ilişki kurarak çobandan hâmile kaldı. Çocuğunu dünyaya getirince, onun Cüreyc'den olduğunu ileri sürdü. Bunu duyan halk Cüreyc'in yanına gelerek onu alaşağı ettiler ve ibadethânesini yıkarak kendisini dövmeye başladılar. Cüreyc:

- Niçin böyle davranıyorsunuz? diye sorunca:

- Sen bu fâhişe ile zina etmişsin ve senin çocuğunu doğurmuş, dediler. Cüreyc:

- Çocuk nerede? diye sordu. Çocuğu alıp ona getirdiler. Cüreyc: "Yakamı bırakın da namaz kılayım" dedi. Namazını kılıp bitirince çocuğun yanına geldi ve karnına dokundu: "Söyle çocuk! Baban kim?" diye sordu.

Çocuk:

- Babam falan çobandır, diye cevap verdi.

Bunu gören halk Cüreyc'in ellerine kapanarak öpmeye ve ellerini onun vücuduna sürerek af dilemeye başladılar:

- Sana altın bir mâbed yapacağız, dediler. Cüreyc:

- Hayır, eskiden olduğu gibi yine kerpiçten yapın, dedi. Ona kerpiçten bir mâbed yaptılar.

(Beşikte konuşan üçüncü şahsın macerası şöyledir:)

Çocuğun biri annesini emerken cins bir ata binmiş ve iyi giyinmiş yakışıklı bir adam oradan geçti. Onu gören anne:

- Allahım! Benim oğlumu da böyle yap! diye dua etti.

Emmeyi bırakan çocuk o adama bakarak:

- Allahım! Beni onun gibi yapma! dedi ve yine emmeye koyuldu.

Ebû Hüreyre der ki:

- Çocuğun emmesini anlatırken, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şehâdet parmağını ağzına alıp emişi hâlâ gözümün önündedir. Resûl-i Ekrem sözüne şöyle devam etti:

“Câriyenin birini:

- Zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek oradan geçirdiler. Cârîye ise:

- Bana Allah'ım yeter; O ne güzel vekildir (hasbiyellâhü ve ni`mel vekîl) diyordu.

Bunu gören anne:

- Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma! diye dua etti.

Memeyi bırakan çocuk câriyeye baktı ve:

- Allahım! Beni onun gibi yap! dedi.

Bunun üzerine anne ile çocuğu konuşmaya başladılar. Anne:

- Yakışıklı bir adam geçti. Ben de “Allahım! Benim oğlumu da böyle yap!” diye dua ettim. Sen ise “Allahım! Beni onun gibi yapma!” dedin. O câriyeyi zina ettin, hırsızlık yaptın diye döverek götürdüler. Ben “Allahım! Çocuğumu onun gibi yapma!” diye dua ettim. Sen ise “Allahım! Beni onun gibi yap!” dedin. Niçin? diye sordu.

Çocuk dedi ki:

- O adam zâlimin tekiydi. Onun için ben “Allahım! Beni onun gibi zorba yapma!” diye dua ettim. O câriye zina etmediği hâlde zina ettin diye dövüyorlardı. Hırsızlık yapmadığı hâlde, hırsızlık yaptın diyorlardı. Bunun için de “Allahım! Beni onun gibi yap!” diye dua ettim.

Buhârî, Amel fî's-salât 7, Mezâlim 35, Enbiyâ 48, 54; Müslim, Birr 7, 8

Açıklamalar

Cüreyc kıssası ibretlerle doludur.

Hadisimizde beşikte sadece üç çocuğun konuştuğu belirtilmekle beraber, bebeklik çağında

yedi, hatta **on** çocuğun konuştuğuna dair rivayetler vardır.

Peygamber Efendimiz birçok şıkları bulunan bazı konuları kolay öğretmek için, onları muhtelif zamanlarda küçük gruplar halinde anlatmayı uygun görmüştür. Bu konuda da aynı öğretim metodunu kullandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 31 numaralı hadisin sonunda, dininden dönmediği için ateş dolu hendeğe atılmak istenen bir anneye, kucağındaki çocuğun “*Dişini sık, sabret, çünkü sen hak yoldasın*” diye cesaret verdiğini okumuştuk.

Hız. İsâ’dan sonra yaşayan Cüreyc’in zamanında insanların çoğı, Allah Teâlâ’nın emrettiğı şekilde bir hayat sürmüyordu. Bazı rivayetlerden ticaretle uğraştığını öğrendiğimiz Cüreyc, hayatın düzensizliğini görerek daha kârlı bir ticaret yapmak istedi. İnsanların yaşadığı bölgeden uzak bir yere bir manastır yaparak orada ibadete başladı. Arada bir ziyaretine gelen annesiyle konuşuyor, onun gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. Fakat annesi üst üste üç defa onun ibadet saatinde geldi. Cüreyc de Allah’ın huzurundan ayrılmanın uygun olmayacağı düşüncesiyle ibadetini kesmedi. Bu durumu bilmeyen annesi, Cüreyc’in artık kendisine değeri vermediğini zannederek ona beddua etti. Fakat **bedduasını son derecede şefkatli ve ölçülü**

bir şekilde yaptı. Oğlunun zina suçu işlemesini bile istemedi. Sadece fâhişelerin yüzünü görmesini diledi. Bedduası da tuttu. Demekki Cüreyc, annesi seslendiği zaman farz değil, nâfile ibadet ediyordu. Bu sebeple ibadetini kesmeli ve ona cevap vermeliydi. Böyle yapmamakla hata etti.

Namaz kılan bir kimseyi anne veya babası yanına çağırırsa, nasıl davranması gerekir?

Farz namaz kılınıyorsa anne ve babaya cevap verilmez. Kılınan namaz farz değilse, kendilerine cevap verilmediği takdirde anne veya baba da gücenecekse, namazı kesip onlara cevap vermek uygun olur. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşü böyledir. Bazı âlimler namazın farz veya nâfile olmasına bakmadan, anne veya baba seslendiği vakit, onları gücendirmemek için namazın bozulması gerektiğini söylemişlerdir.

İnsanoğlu Allah Teâlâ'ya Cüreyc gibi gönül bağlarsa, Cenâb-ı Hak ona yardımcı olur. Aleyhinde hazırlanan tuzakları bozar. Hatta onun eliyle kerâmetler bile gösterir. Konuşması âdet olmadığı hâlde bir çocuğu konuşturarak, samimi kulunu sıkıntılardan kurtarır.

Annesine, görünüşe aldanmamayı tavsiye eden memedeki çocuğun kıssası, Cüreyc kıssası kadar dikkat çekicidir. Câzip kıyafeti, kelli felli

görünüŖüyle birçokları bizi aldatır. Basit kıyafetler giyen veya haksız davranışlara uğrayan nice değerli kişiler de aynı şekilde bizi yanıltır. 254 numaralı hadîs-i şerîfin açıklamasında söylediğimiz gibi, defineye mâlik vîrâneler bulunduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Gönül gözü açık olanlar görünüŖe aldanmazlar. Yüce Rabbimiz Kasas sûresinin 76-82. âyetleri arasındaki Kârûn kıssasında bu değişmez gerçeği ne güzel ifade eder:

Hazinesinin anahtarları güçlü kuvvetli bir topluluk tarafından taşınabilen Kârûn, bu serveti bilgisiyle kazandığını iddia ediyordu. Malı mülküyle âhireti kazanmayı, fakirlere yardım etmeyi düşünmüyordu. Birgün bütün ihtişamıyla halkın karşısına çıktı. Çokları ona imrendiler. Kârûn'daki servet bizde de olsa dediler.

Gerçeği bilen âlimler onları uyardılar; dürüst olun, iyi işler yapın, bu zâlime imrenmeyin dediler. Çok geçmeden Allah Teâlâ Kârûn'u da, servetini de yerin dibine geçirdi. Kimseler Kârûn'u bu korkunç âkıbetten kurtaramadı. Ona imrenenler bu hâli görünce, söylediklerine pişman oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat, evlâdın en önemli görevidir. Üstelik bu Allah'ın emri olduğu için farzdır.

2. Kılınan namaz farz olmamak şartıyla, anne veya baba çağırdığı zaman, namazı bozup onlara cevap vermelidir.

3. Anne ve baba evlâdına beddua etmek zorunda kaldığında, Cüreyc'in annesi gibi ölçülü davranmalıdır.

4. İnsanın özü doğru olursa, aleyhinde kurulacak tuzaklar ona zarar vermez. Böyle kimseler hayatta yalnız olduklarını düşünmemeli, arkalarında Allah Teâlâ'nın bulunduğunu bilmelidir.

5. Cenâb-ı Hak dilediği zaman veli kullarının kerâmet göstermesine izin verir.

6. Anneler yavrularını kendilerine tercih ederler. Onların her iyi şeye sahip olmasını isterler.

33- باب ملاطفة اليتيم والبنات وسائر الضعفة والمساكين
والمنكسرين والإحسان إليهم والشفقة عليهم والتواضع معهم
وخفض الجناح لهم

YETİMLERİ VE KİMSESİZLERİ KORUMAK

YETİMLERİ, KIZ ÇOCUKLARINI, ZAYIF,
YOKSUL VE GÖNLÜ KIRIK KİMSELERİ HOŞ
TUTMAK, ONLARA İYİLİK EDİP ŞEFKAT

GÖSTERMEK, KENDİLERİNE MÜTEVAZİ DAVRANIP KOL KANAT GERMEK

Âyetler

قال الله تعالى: { وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ } .

1. “Mü’minlere kol kanat ger.” Hicr sûresi
(15), 88

Allah Teâlâ mü’mîn kullarını Resûlullah Efendimiz’e emanet ederek onlara karşı mütevazî davranmasını, yardıma ve himâyeye muhtaç olanlarını himaye etmesini tavsiye buyuruyor. Bu sadece Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz’e değil, onun şahsında bütün mü’minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü’minleri birbirine kardeş yapmış, birbirinin derdiyle ilgilenmelerini, birbirinin yarasına merhem olmalarını ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermelerini emretmiştir.

Şu hâlde mü’mînler kardeş olduklarını asla unutmayacak, birbirlerine kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeşim diye bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, herkesin mükemmel olmayacağını düşünerek anlayışlı davranmaya gayret edeceklerdir.

وقال تعالى: { وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا } .

2. “Sabah akşam Rablerine dua ederek onun rızasını kazanmaya çalışanlarla beraber sıkıntılara karşı dayan. Dünya hayatının süslerine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma.”
Kehf sûresi (18), 28

Peygamber Efendimiz’in fakir ve kimsesiz müslümanlarla beraber oturup kalkması, Mekke’nin kendini beğenmiş zenginlerinin canını sıkıyordu. Onlara göre fakirler ayrı bir sınıftı ve ancak kendilerine denk olanlarla beraber oturup kalkabilirlerdi. Bazı konuları görüşmek üzere Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına geldiklerinde bazı kölelerin ve fakir müslümanların, en azından kendileri gidene kadar dışarı çıkmalarını istediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem’ine hitâben sen o adamların dediklerine bakma. Sabah akşam sadece Rablerinin rızâsını kazanmak için ibadet edip duran o yoksul ama samimi müslümanları, kâfirlerin sözüne bakarak yanından kovma. Allah’ın kendilerinden râzı olduğu insanlar bu yoksul ve kimsesiz mü’minlerdir. Sen hep onlarla birlikte olmaya bak. Malına, mülküne

güvenip şımaran o adamları kazanmak pahasına da olsa, fakir müslümanları gücendirme, buyurdu.

Demekki Allah katında önemli olan, iman dolu bir gönüldür. İman dolu bir gönülden daha değerli bir şey yoktur. Yoksul bir mü'min, dünyaya sahip bir kâfirden ölçülemeyecek kadar değerlidir.

وقال تعالى: { فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ } .

3. “Yetimi sakın üzme, senden bir şey isteyeniyi azarlama!” Duhâ sûresi (93), 9-10

Bu iki âyet-i kerîmede, yine Peygamber Efendimiz'in şahsında mü'minlere iki görev verilmektedir.

Birincisi yetime iyi davranmaktır. Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz'e, sen de bir zamanlar yetimdin. Ben seni koruyup gözettim. Ben seni nasıl himâye etmişsem, sen de diğer yetim kullarıma sahip çık; onların derdiyle ilgilen; sıkıntılarını hallet buyurmaktadır. Demekki yetimler bize Allah emânetidir. Onları dertleriyle, üzüntüleriyle başbaşa bırakmayacağız. Koruyup gözeteceğiz. Kendilerine yetimliğin acısını duyurmamaya çalışacağız. Toplum çarkının içinde ezilmelerine göz yummayacağız.

İkinci görevimiz ise bizden bir şey isteyeniyi kovmamak, gururunu incitip azarlamamaktır.

Bizden bir şey isteyen, istediği şeyin bizde bulunduğundan emin olduğu için ister. Bu, para olabilir, bedenî destek olabilir, ilim ve mahâret olabilir. Şayet istenen şey bizde varsa, demekki Yüce Rabbimiz herkese vermediği o imkânı bize lutfetmiştir. Bu ilâhî lutfu Allah'ın kullarından esirgemek, onu bize verene karşı nankörlük etmek olur. Şu hâlde insan, elindeki imkânları ve ilâhî lutufları, onları isteyen kırıp incitmeden vermelidir. Veremeyecek durumdaysa, bu isteği tatlı bir dille geri çevirmelidir.

وقال تعالى : { أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ الدِّينَ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ } .

4. “Dini yalan sayan kimseyi gördün mü? İşte o, öksüzü incitir, yoksulu doyurmak için ön ayak olmaz.” Mâûn sûresi (107), 1-3

Din insanı hem dünyada hem de âhirette mutlu edecek görevleri belirleyen ilâhî buyruktur. İnsanın başlıca görevinin Allah'ın emirlerini yapıp yasaklarından kaçmak olduğunu, bütün yaratılmışlara sevgi ve şefkat göstermek gerektiğini ortaya koyar.

İnsan Allah'ın buyruklarını yaptığı ölçüde mutlu olur. Yasaklarından kaçındığı ölçüde ona bağlı olmanın mânevî zevkine erer. İnsanlara iyi davrandıkça, onları kendisinden memnun ettikçe,

kederli gönülleri sevindirdikçe yaşamanın güzelliğini farkeder.

Dini yalanlayan yâni İslâm'ı tanımayan kimse, gönlünde Allah'a saygı, insanlara sevgi taşımayan kimsedir. Böyleleri öksüzleri kucaklayıp bağrına basmaz. Aksine onları iter, kakar, hor görür. Yetimleri kırmaktan, ezmekten geri durmaz. Fakirleri ve yoksulları doyurmak, onların ihtiyaçlarını gidermek için gayret göstermediği gibi, başkalarının yardım etmesine de ön ayak olmaz.

Demekki dindar olmayan kimsede şefkat ve merhamet duyguları körelmiştir. Onların insanî yönleri büyük ölçüde ölmüştür.

Hadisler

262- عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّةَ نَفَرٍ ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اطْرُدْ هَؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا ، وَكُنْتُ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هَذَيْلٍ وَبِلَالٌ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أُسَمِّيهِمَا ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ فَحَدَّثَ نَفْسَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : { وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ } [الأنعام: 52] رواه مسلم.

262. Sa`d İbni Ebû Vakkâs *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Biz altı kişi Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte oturuyorduk. Bu hâli gören müşrikler Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Şunları yanından def'et! Bize karşı saygısızlık etmeye kalkmasınlar, dediler.

Orada benden başka Abdullah İbni Mes'ûd, Hüzeyl kabilesinden biri, Bilâl ve adlarını vermek istemediğim iki kişi daha vardı.

Müşriklerin bu teklifi üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kalbinden (kendisine kırılmayacağımızdan emin olduğu için) bizleri oradan uzaklaştırma düşüncesi geçti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

“Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!” [En`âm sûresi (6), 52]. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 46

Açıklamalar

Fakirleri küçümsemek ve kendisini onlardan üstün görmek, görünüşe değer veren basit ve seviyesiz insanların ölçüsüdür. Mekkeli müşrikler, Peygamber Efendimiz'in etrafında toplanan ve ona gönülden imân eden fakir müslümanlara hep bu gözle bakmışlardır. Onlarla aynı mecliste bulunmayı bir gurur meselesi yapmışlardır. Karşılarına aldıkları bu çoğu kendi köleleri olan

yoksul müslümanları, dinlerinden döndürmek için dövüp sövmüşler, ölümle tehdit etmişler, hatta bir kısmını şehit etmişlerdir. Gönüllerini İslâm aşkı ve Resûlullah sevgisi dolduran bu bahtiyar insanlar, onların tehdidine pabuç bırakmamışlar, her fırsatta Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzuruna gelerek onu derin bir zevk ve heyecanla dinlemişlerdir. Peygamber Efendimiz bütün insanlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatmak ve müslüman olmadan bahtiyarlığın tadılmayacağını söylemek istiyordu. Bunun için halkın ayağına gidiyor, saatlerce konuşuyordu. Müslüman olmalarını çok istediği bazı hatırlı müşrikler vardı. Onların kendisiyle görüşmek istemeleri Resûlullah Efendimiz'in hoşuna gitti. Onlar gelip de:

- Seninle konuşmamızı ve sonra da dinine girmemizi istiyorsan, biz yanına geldiğimizde bu değersiz adamları kov, deyince, Resûlullah bu teklifi hiç düşünmeden reddetti.

Rivayete göre o zaman müşrikler daha yumuşak bir teklifle geldiler:

- Bâri biz yanına gelince, bunlar kalkıp gitsin, dediler.

Bu adamları kazanması hâlinde dinin daha çok güçleneceğini hesap eden Peygamber *aleyhisselâm* şöyle düşündü: Etrafımdaki fakir müslümanlar,

İslâm'a bütün benlikleriyle bağlanmış kimselerdir. Üstelik benim kendilerini ne kadar sevdiğimi, bu müşrikleri kazanmayı ne kadar istediğimi iyi bilirler. Müşriklerin bu yumuşak tekliflerini kabul edersem, müslüman kardeşlerim bana gücenmezler.

Yüz bulunca astarını da isteyen müşrikler, tekliflerini Resûlullah Efendimiz'in kabul ettiğini görünce:

- Öyleyse bu anlaşmayı yazalım ve her zaman buna uyalım, dediler.

İşte bu olmayacak teklif üzerine âyet-i kerîme nâzil oldu. Allah Teâlâ Nebiyy-i Muhterem'ine şöyle hitâb ediyordu:

“Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!” [En'âm sûresi (6), 52].

Demekki Allah Teâlâ o bütün benlikleriyle Rablerine bağlanmış olan fakir, yoksul ve köle kullarının gücendirilmesine izin vermiyordu. Kalblerindeki sarsılmaz iman sebebiyle her biri cihâna bedel bu fakir müslümanları gördükçe Resûlullah Efendimiz gülümser ve:

- *Merhabâ, kendileri yüzünden Rabbimin beni azarladığı insanlar,* diye gönüllerini alırdı. Allah

Resûlü onlarla oturmayı sever, onlardan biri kalkıp gitmedikçe yerinden ayrılmazdı.

İnsanlar ne kadar medeniyiz deseler de, asırlar boyu süregelen cins, ırk, renk, soy ve sınıf ayırımı bitmiyor. İslâm'ın on beş asır önce ortaya koyduğu, insanlar arasında hiçbir ayırım yapmama, görünüşe değil gönle bakma ölçüsü ne kadar insânî, ve ne kadar asîl değil mi?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyet'e ilk gönül verenler, köleler ve fakir kimselerdir.

2. İyi insanların gönlünü hoş tutmak ve onları asla gücendirmemek gerekir. Zira onları üzen, Allah Teâlâ'yı gücendirmiş olur.

3. İnsanlara malları ve makamları sebebiyle değil, Allah'a yakınlık ölçüsü olan dindarlıkları sebebiyle saygı gösterilmelidir.

4. İslâmiyet insanları Allah huzurunda eşit saymıştır. Din öğretiminde, ibadet esnasında ayırıma gitmemiştir.

263- وعن أبي هُبَيْرَةَ عَائِدِ بْنِ عَمْرِو الْمَزْنِيِّ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَبَا سُقْيَانَ أَتَى عَلَى سَلْمَانَ وَصُهَيْبَ وَبِلَالَ فِي نَفَرٍ فَقَالُوا : **مَا أَخَذَتْ سَيْوْفُ اللَّهِ مِنْ عَدُوِّ اللَّهِ مَا خَذَهَا ،** فقال أبو بكرٍ رضي الله عنه : **أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسَيِّدِهِمْ؟**

فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ : يَا أَبَا بَكْرٍ لَعَلَّكَ أَغْضَبْتَهُمْ ؟ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبَّكَ ؟ فَأَتَاهُمْ فَقَالَ : يَا إِخْوَتَاهُ أَغْضَبْتُكُمْ ؟ قَالُوا : لَا ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا أَخِي . رواه مسلم .

قَوْلُهُ « مَأْخَذَهَا » أَي : لَمْ تَسْتَوْفِ حَقَّهَا مِنْهُ . وَقَوْلُهُ : « يَا أَخِي » رُوِيَ بَفَتْحِ الْهَمْزَةِ وَكَسْرِ الْخَاءِ وَتَخْفِيفِ الْيَاءِ ، وَرُوِيَ بِضَمِّ الْهَمْزَةِ وَفَتْحِ الْخَاءِ وَتَشْدِيدِ الْيَاءِ .

263. Bey`atü`r-rıdvân`a katılan sahâbilerden Ebû Hübeyre Âiz İbni Amr el-Müzenî *radiyallahu anh*`den rivayet edildiğine göre birgün Ebû Süfyân, aralarında Selmân-ı Fârisî, Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî`nin de bulunduğu bir gurup müslümanın yanından geçti. Onu gören bu müslümanlar:

- Allah`ın kılıcı Allah düşmanını haklamadı, dediler.

Bunu duyan Ebû Bekir *radiyallahu anh*:

- Bu sözü Kureyş`in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi. Sonra da Peygamber *aleyhisselâm*`ın yanına gelerek bu olayı anlattı.

O zaman Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir”, buyurdu.

Hız. Ebû Bekir hemen o yoksul müslümanların yanına gelerek:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye sordu.

Onlar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 170

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Ebû Hübeyre, hicretin 6. yılında Hudeybiye mevkiinde Peygamber Efendimiz'e biat eden sahâbîlerden biridir. Bu mübarek insanlara **Bey'atü'r-ridvân ehli** adı verilir.

Ebû Hübeyre'nin anlattığı bu olayda sözü edilen üç sahâbînin üçü de köleydi. Bunlardan Selmân-ı Fârisî, İran'ın Râmhürmüz kasabasından olup, memleketinde mecûsî idi. Ateşe tapardı. Sonra hristiyan oldu. Hizmetinde bulunduğu papaz, ona yakında Son Peygamber'in geleceğini haber vermişti. Selmân hür olduğu halde esir edilip Medineli bir yahudiye satılmıştı. Peygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince, Selmân onun gerçekten Peygamber olduğunu anlayarak müslüman oldu. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sevgi

ve takdirini kazandığı için Efendimiz “*Selmân Ehl-i beyt’tendir*” buyurdu.

İkincisi Suheyb-i Rûmî idi. Arap asıllı olduğu hâlde henüz çocukken Rum’ların yaptığı bir baskında esir edilmiş, daha sonra Araplara satılmıştı. İlk müslümanlardan olduğu için kâfirlerden pek çok eziyet görmüştü. Peygamber Efendimiz ashâbına, bir anne yavrusunu nasıl severse, onu öyle sevmelerini tavsiye etmişti.

Üçüncü sahâbî ise Habeşistan asıllı olduğu için Bilâl-i Habeşî diye şöhret bulmuştu. Bilâl, köle olduğu yıllarda kâfirlerin çeşitli işkencelerine uğramış, fakat dininden asla vazgeçmemişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz ona İslâm’ın ilk müezzini olma şerefini vermişti.

Bu olayın geçtiği günlerde Mekkeli müşriklerle Hudeybiye anlaşması yeni yapılmıştı. Bu anlaşmanın getirdiği bazı haklar sebebiyle Ebû Süfyân elini kolunu sallayarak Medine’ye gelip gidebiliyordu. Bu üç büyük çilekeş sahâbî, bir zamanlar kendilerine ve diğer yoksul müslümanlara işkence eden kâfirlerden biri olan ve müslümanlara karşı yapılan birçok savaşı yöneten Ebû Süfyân’ı karşılarında görünce dayanamadılar:

- Allah’ın kılıçları, Allah’ın düşmanını haklamadı, dediler.

Orada bulunan Hz. Ebû Bekir, Ebû Süfyân'ı İslâm'a meylettirmek düşüncesiyle bu yoksul, fakat gönlü zengin müslümanlara:

- Bu sözü Kureyş'in büyüğüne ve efendisine mi söylüyorsunuz? dedi.

Sonra da olup biteni Resûl-i Ekrem Efendimiz'e anlattı.

Gönüller Sultanı Efendimiz, bir önceki hadisin açıklamasında belirtildiği üzere, fakir müslümanları gücendirmenin kendisine neye mâlolduğunu düşünerek sevgili arkadaşını uyardı:

- *“Ebû Bekir! Bu sözünle belki de onları gücendirdin. Eğer onları gücendirdiysen, Rabbini de gücendirdin demektir”*, buyurdu.

Cenâb-ı Hakk'ı gücendirmek fâciaların en büyüğü olduğu için Hz. Ebû Bekir bu üç yoksul müslümanın yanına koştu:

- Kardeşlerim! Yoksa sizleri gücendirdim mi? diye özür dileyen bir sesle sordu.

Hz. Ebû Bekir'i çok iyi tanıyan bu gani gönüllü yoksullar:

- Hayır sana gücenmedik. Allah seni bağışlasın, kardeş! dediler.

Allah’a ve O’nun dinine gerçekten gönül vermiş ve bu suretle Allah dostu olmuş kimselere karşı son derecede uyanık bulunmak ve onları asla incitmemek gerekir. Cenâb-ı Mevlâ’nın sevgili Peygamber’ine, onun da sevgili dostuna yaptığı bu uyarılar, aslında bizim bu konularda dikkatli olmamız için yapılmış birer îkaz ve ihtardır.

Kimin ne olduğunu Allah bilir. Ama gönlü kırıkların Allah’a daha yakın ve O’nun yüce katında hatırlı kişiler oldukları söz götürmez. Onları hoşnut etmek ve gönüllerini kazanmak, aslında Allah Teâlâ’yı memnun etmek ve rızasını kazanmaya yol aramak demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakir ve kimsesiz müslümanlara iyi davranmalı ve onları gücendirmemelidir.
2. Müslümanlar din kardeşlerinin iyi niyetle söylediği sözlere gücenmemeli, gücense bile onları hoş görüp bağışlamalıdır.
3. Selmân, Suheyb ve Bilâl çok değerli sahâbîlerdir.

264- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا» وَأَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى ، وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا « . رواه البخاري . و « كَافِلُ الْيَتِيمِ » : الْقَائِمُ بِأُمُورِهِ .

264. Sehl İbni Sa'd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Ben ve yetimi himâye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız” buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak, gösterdi.

Buhârî, Talâk 25, Edeb 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Birr 14

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

265- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ . أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ» وَأَشَارَ الرَّأَوِي وَهُوَ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى . رواه مسلم .

وقوله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « **الْيَتِيمُ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ** » معناه : قَرِيبُهُ ، أَوْ الْأَجْنَبِيُّ مِنْهُ ، قَالِقَرِيبُ مِثْلُ أَنْ تَكْفُلَهُ أُمُّهُ أَوْ جَدُّهُ أَوْ أَخُوهُ أَوْ غَيْرُهُمْ مِنْ قَرَابَتِهِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

265. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız.”

Hadisin râvisi Mâlik İbni Enes, -Peygamber *aleyhisselâm*'ın yaptığı gibi- işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi. Müslim, Zühd 42

Açıklamalar

Erginlik çağına gelmeden önce babasını kaybetmiş çocuğa yetim deriz. Hadîs-i şerîf yetimleri, soy itibariyle yakınlık bakımından, insanın kendi yetimleri ve başkasına ait yetimler diye ikiye ayırmaktadır. Bir kimsenin kendi yetimleri: torunu, erkek veya kız kardeşinin çocuğu, öz veya üvey kardeşi, oğulluğu veya kocası ölen bir hanıma göre geride kalan çocukları, yahut bu neviden yakınlarıdır.

Yetim bir yavrunun babadan anadan kalma malı bulunabilir. O takdirde bu yavru erginlik çağına girene kadar kendisine sahip çıkmak, malının yok olup gitmesine meydan vermemek onu himâye etmek olur. Şayet malı yoksa, onun himâyesi, babasının yokluğunu aratmamaya çalışmakla mümkün olur. Her toplumda olduğu gibi bizde de hadsiz hesapsız yetim vardır. Nice yetimler, ellerinden tutacak, kendilerini hayatın zor ve katı şartlarına alıştırarak rehberleri olmadığı için ezilmişler, itilip kakılmışlar ve âdeta kötü insan olmaya zorlanmışlardır.

Bu yavrulara sahip çıkanlar, toplumun bir açığını kapamış, bir yarasını sarmış olurlar. Kısacası, insan olmanın sorumluluğunu duymış olurlar. Hayatın kahredici çarkının bir insanı ezmesine göz yummayanlar, emslsiz bir insn zevki tadarlar. Ayrıca şu hads-i şerfin vdettiği hesapsız mkfatı kazanırlar:

“Bir kimse sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her sa teline karşılık ona sevap vardır” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 250).

Her sa teline karşılık bir sevap, ne büyük mkfattır...

şu hlde yüreğinden kopup gelen derin bir şefkat duygusuyla bir yetimi kucaklayıp bağrına basan, yanaklarına öpücükler konduran, ona yalnızlığını ve yetimliğini unutturmaya çalışan bir kimse, ilh rahmet sağanağı altında yıkanmış ve günahlarından arınmış olmaktadır.

Bir yetim gülüyorsa, başına şefkat eli değdiği içindir. Bir yetim gülüyorsa, bütün bir toplum gülüyor demektir.

şu hads-i şerf de bu gerçeği pekiştirmektedir:

“Bir kimse, müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine

götürürse, affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar” (Tirmizî, Birr 14).

Affedilmeyecek suç ifadesi, hâtıra iki büyük günahı getirmektedir:

Biri Allah’a şirk koşmak yâni Allah’dan başka bir ilâhın varlığını kabul etmek, diğeri de kul hakkı yedikten sonra onu helâl ettirmemektir.

Cennet’e girebilmek, şüphesiz büyük bir saâdetdir. Ondan da üstünü, Cennet’te Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’e komşu olabilmektir. Cennet’i yaratan ve oradaki üstün mevkileri bazı iyilikleri yapanlara ayıran Allah Teâlâ, sevgili Resûlü’ne komşu olma bahtiyarlığını, yetimleri koruyanlara lutfetmiştir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cennette en üstün mevki, Hz. Peygamber’e komşu olabilmektir.

2. Bu üstün mevkii kazanmanın bir yolu, yetimi himâye etmektir.

3. Kendisinin veya başkalarının yetimlerini koruyanlar, Allah Teâlâ’yı hoşnut ederler.

266- وعنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ الثَّمَرَةُ وَالْتَّمَرَتَانِ ، وَلَا اللَّقْمَةُ وَاللَّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ » متفقٌ عليه .

وفي رواية في « الصحيحين » : « لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللَّقْمَتَانِ ، وَالْتَّمَرَةُ وَالْتَّمَرَتَانِ ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ ، وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلَ النَّاسَ ».

266. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir iki hurma veya bir iki lokmayla savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, muhtaç olduğu hâlde dilenmeyen kimsedir.”

Buhârî, Tefsîru sûre (2), 48; Müslim, Zekât 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*'deki diğer bir rivayete göre ise Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kapı kapı dolaşıp bir iki lokma, bir iki hurma ile savuşturulan kimse yoksul değildir. Asıl yoksul, kendisine yetecek malı bulunmayan, muhtaç olduğu bilinip de kendisine sadaka verilmeyen ve kimseden bir şey dilenmeyen kimsedir.”

Buhârî, Zekât 53; Müslim, Zekât 101. Ayrıca bk.
Nesâî, Zekât 76

Açıklamalar

Yoksul sözü Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde miskin kelimesiyle ifade edilir. En yaygın tarife göre yoksul, yiyecek bir şeyi bulunmayan, hergün karnını güçlkle doyuran kimsedir. Bir miktar yiyeceği olan kimse yoksulluktan çıkmakta, ona fakir denmektedir. Peygamber Efendimiz’in tarif ettiği yoksul, bir sonraki övünde karnını doyuracak bir şeyi olmasa bile, haysiyetinden fedakârlık yapmaz; kimseye el açıp dilenmez.

İşte Peygamber Efendimiz’in kendilerine sahip çıkmamızı istediği kimseler bunlardır. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bunların define gibi gizli olduğuna, kendilerini kimseye göstermediklerine işaret ederek onların aranıp bulunmasını tavsiye etmektedir.

Onları nasıl bulacağımıza şu âyet-i kerîme ışık tutmaktadır:

“Sadakalar, kendilerini Allah yoluna adayan fakirler içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşmazlar. Hâllerini bilmeyen biri, iffet ve hayâlarından dolayı onları zengin zanneder. Sen onları yüzlerine bakınca tanırsın. Onlar

yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler”
[Bakara sûresi (2), 273].

İnsanı yaratan Yüce Mevlâ, kulları arasında böyle fazilet âbidelerinin bulunduğunu haber vermektedir. Önemli olan onları arayıp bulmaktır. Şayet lüks muhitlere çekilerek kendimizi fakir ve yoksullardan büsbütün koparmamışsak, başımızı sağa sola çevirdiğimizde onlardan birkaçının yaşadığı yeri görmek veya kendilerini tanıyanlardan adreslerini öğrenmek zor olmayacaktır.

Ertesi gün yiyeceği bir şeyi bulunmayan yoksullar pek az olabilir. Bizim görevimiz sadece onları değil, kazandığı para aile fertlerini geçindirmeyen, bununla beraber hâlini kimseye açmayan kimseleri de bulmak ve dertlerine derman olmaktır. İşinden kazandığı para geçimini sağlamayan kimseler, geçirdiği bir kaza sonucu sanatını yapamayacak hâle düşenler ve daha başka sıkıntılar içinde yaşayanlar pek çoktur. Hele bir de iş bulamayan ve bu yüzden rûhî bunalım geçiren insanları hesap edecek olursak, toplumda bizlerden yardım bekleyenlerin ne kadar çok olduğunu görürüz.

Dilenciliği meslek hâline getiren bazı kimselerin miskin olmadığı, onların himâye

edilmesinin gerekmediği görülmektedir. Onlar yüz­süz olmaları sebebiyle, kıyamet gününde suratlarında bir parça bile et kalmayacak kimselerdir. Bu dilenciler, Peygamber Efendimiz'in tâbiriyle, *kendi elleriyle kendi suratlarını tırmalayan kimselerdir*. Sırf servet toplamak için halktan bir şeyler isteyip dilenenler, âhirette kendilerini yakacak kor ateşi toplamakla meşgul olanlardır.

530 numaralı hadîs-i şerîfte göreceğimiz üzere, Peygamber Efendimiz'in kendilerine “*kimseden bir şey istemeyin*” diye tavsiye ettiği öyle sahâbîler vardı ki, bineklerinin üzerinde giderken kamçıları yere düşerdi de, yaya gidenlerden onu istemezler, aşağıya atlayıp kamçılarını kendileri alırlardı. Zira insanlardan bir şey istemek ve hele bunu alışkanlık hâline getirmek kötü bir şeydir. “*Dünyaya gönül bağlama ki, Allah seni sevsin. İnsanların eline bakma ki, halk seni sevsin*” (İbni Mâce, Zühd 1) buyuran Peygamber Efendimiz, mecbur kalmadan dilenmenin, kısacası insanlardan bir şey istemenin müslümana yakışmadığını ifade buyurmaktadır.

537 numaralı hadiste, kimlerin insanlardan maddî yardım isteyebileceği görülecek, bu hadis de 538 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmeyi alışkanlık hâline getiren kimseleri himâye etmek o kadar önemli değildir. Çünkü onlar aç kalmazlar.

2. Kimseden bir şey istemeyen iffetli yoksulları arayıp bulmalı, dertlerine derman olmalıdır.

3. Geçim sıkıntısı çeken kimseleri, yüz suyu dökmeye mecbur etmeden gözetip kollamalıdır.

267- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » وَأَحْسَبُهُ قَالَ : « وَكَالْقَائِمِ الَّذِي لَا يَقْنَرُ ، وَكَالصَّائِمِ لَا يُفْطِرُ » متفقٌ عليه .

267. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kocasız kadınlarla, yoksulların işlerine yardım eden kimse, Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanır.”

Râvi diyor ki, hatta Hz. Peygamber'in:

“O kimse tıpkı geceleri durmadan namaz kılan, gündüzleri hiç ara vermeden oruç tutan kimse gibidir” buyurduğunu da sanıyorum.

Buhârî, Nafakât 1, Edeb 25, 26; Müslim, Zühd 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 44; Nesâî, Zekât, 78; İbni Mâce, Ticârât 1

Açıklamalar

Hayat bir imtihandan ibarettir. Ne gariptir ki, bu imtihanda soruların en çetini az sevilene değil, çok sevilene sorulmaktadır. İnsanı yoran, bunaltan, terleten bu ağır imtihanlar kâh bize, yakınlarımıza, eş ve dostumuza, bazan da tanımadıklarımıza rastlamaktadır. İşin bize garip gelen bir yanı da şudur: Kulunu imtihana tâbi tutan Yüce Mevlâ, ona dayanmasını, sabretmesini tavsiye ederken, seyirci durumundaki kimselere de, onu yalnız bırakmamalarını, dert ve sıkıntılarına ortak olmalarını tavsiye etmektedir.

Hadîs-i şerîfimizde imtihan edilen kullardan sadece ikisi, kocasız kadınlarla yoksullar ele alınmaktadır.

Kocasız kadınlar ifadesinin içine, kocası öldüğü için dul kalan kadınlarla, evlenmemiş kızlar girer. Bu iki gurubun içinde hiç problemi olmayanlar bulunduğu gibi, hayatın acı darbesini yiyen, üstelik bu darbeyi hafifletecek maddî imkâna sahip olmayan kimseler de vardır. İşte bu savunmasız durumundaki kimseler, diğer insanların ilgisine ve yardımına muhtaçdır. Bizden bu ilgi ve yardımı isteyen, yukarıda işaret edildiği gibi, herşeyin idaresi elinde olan Kudretli Rabbimizdir.

İnsanların derdini, ancak sıkıntı çekenler anlayabilir. Hayatta başı ağrımayan zavallılar, değil yardıma muhtaçları, kendilerini bile anlayamazlar.

Bir akrabamızın, komşumuzun, tanıdığımız veya tanımadığımız birinin hayatta yalnız kalan hanımı, hele bir de çocukları varsa, acaba onlar ne sıkıntılar çekmektedir? Ne gibi zorluklara göğüs germektedir? Hayatta yalnız kalmış bazı kadınlar için parası olmak bile yetmez. Hatta onların etrafta “paralı kadın” diye bilinmeleri problem doğurabilir. İnsanın odun kömür parası olabilir. Ama odunu kömürü alıp eve getirmek, evin sağını solunu tâmir ettirip boyatmak, yine insanla ve tanıdıkların yardımıyla yapılabilecek işlerdir. Bazan değil bir kadının, güçlü kuvvetli erkeklerin bile yapmakta zorlandığı işler vardır. Etrafımızda, tanıdıklarımızın arasında bulunan yardıma muhtaç yalnız kadınlara el uzatırsak, toplumun kanayan bir yarasına merhem oluruz. Onların iffet ve namuslarını koruruz.

Peygamber Efendimiz dul ve yaşlı kadınlarla fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamak için özel bir gayret gösterirdi. Zaten o, hayatı boyunca gönlü kırıkların yanında oldu. Onlarla ağladı, onlarla güldü. Allah’ın rızasının böyle kimselerin yanında

olduğunu bildiği için, onlara yardımcı olanların Allah yolunda cihâd etmiş gibi sevap kazanacaklarını söyledi. Zira Allah yolunda cihâd edebilmek için sabırlı ve dayanıklı olmak, nefsin ve şeytanın caydırıcı tavırlarına karşı koymak nasıl gerekli ise, kocasız kadınlarla yoksullara devamlı surette yardım edebilmek için de öyle dayanıklı ve kararlı olmak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dul ve evlenmemiş kadınlarla yoksul ve fakirlere yardım eden kimse, Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap kazanır.

2. Böyle fedakâr bir mü'min geceleri durmadan namaz kılmış, gündüzleri ara vermeden oruç tutmuş sayılır.

3. Güçsüz ve korunmaya muhtaç kimselerin yardımına koşmak, Allah'ın rızasını kazanmayı sağlar.

268- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ ، يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا ، وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا ، وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ » رواه مسلم.

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرة من قوله : « يَنْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ » .

268. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Yemeklerin en fenası, davet edildiği zaman gelecek olan kimselerin çağırılmadığı, gelmeye pek arzulu olmayanların dâvet edildiği düğün yemekleridir. (Canı istemediği için) dâvete gitmeyen kimse, Allah’a ve Resûlü’ne karşı gelmiş sayılır.” Müslim, Nikâh 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 1

Sahîh-i Buhârî ve *Sahîh-i Müslim*’de Ebû Hüreyre’nin şöyle dediği rivayet olunmuştur:

“Zenginlerin dâvet edilip fakirlerin çağırılmadığı düğün yemeği ne fena bir yemektir.”

Buhârî, Nikâh 72; Müslim, Nikâh 107. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 25

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz dâvete gitmeye büyük önem verirdi. Muhtelif hadislerinde *“Biriniz dâvete çağırılınca hemen gitsin”* buyurmuştur. Yukarıda zikredilen hadislerin geçtiği yerlere bakıldığında, bu konuda pek çok hadis görülür.

Düğün yemeğine pek önem veren Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, her evlendiğinde

mutlaka düğün yemeği vermiş, ashâbını da “*bir koyun kesmek suretiyle de olsa*” düğün yemeği vermeye teşvik etmiştir. Zengin fakir ayırımı yapılmaksızın tanıdıkların bu yemeğe dâvet edilmesini emretmiştir. Düğün yemeklerine mutlaka gidilmesini tavsiye etmekle kalmayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, hiçbir özrü bulunmadan, sırf canı istemediği için bu yemeğe katılmayan kimselerin Allah’a ve Resûlü’ne karşı gelmiş sayılacağını belirtmiştir. Demek ki mü’minlerin düğün yemeği vermelerini ve bu yemeğe mutlaka katılmalarını arzu eden sadece Peygamber Efendimiz değildir; bunu Allah Teâlâ da istemektedir. Mesele bu kadar önemli olduğu için Resûlullah Efendimiz oruçlu olanların bile dâvete katılmalarını, yemeseler bile dua edip dönmelerini istemiştir (Müslim, Nikâh 106.)

Dâvete gidilmesi niçin bu kadar önemlidir?

Bunun en kestirme cevabı şudur: Allah Teâlâ kullarının bir araya gelmesini, birbiriyle kaynaşmasını dilemektedir. Namazların, bayramların, en büyük beraberlik olan haccın hikmeti budur. İnanan gönüller bir araya gelince, cemâat rûhu gelişince, mü’minler birbiriyle kaynaşınca ve böylece birlik ve beraberlik ideali gerçekleşince, işte o zaman müslümanlar en üstün olacaklardır. Zira en üstün olmaya lâayık onlardır.

Düğünler, düğün yapan kimselerin en fazla sevindiği günlerdir. Mü'minler birbirlerinin acılarına ortak oldukları gibi, sevinçlerine de ortak olmalıdır. Sevinç ve kederlerin birlikte paylaşılması, sevinci artırır, kederi azaltır. Netice itibariyle mü'minlerin birbirilerine gösterdikleri bu ilgi, onları daha fazla kaynaştırır.

İnsanların kaynaşmasını sağlayan dâvetler, bu özelliklerini kaybedince güzelliklerini de kaybederler. Düğün yemeklerine hatırlı insanlar, varlıklı kimseler dâvet edilip fakirler çağırılmayınca, gönül koymalar, incinip kırılmalar, hatta ikilik ve guruplaşmalar başlar. Neticede istenen ve özlenen birlik ve beraberlik kaybolur.

Burada hatırlatılması gereken bir husus da şudur:

Günümüzde yapılan bazı düğünler İslâmî örf ve geleneklerimize uymamaktadır. Haram içkilerin içildiği, insanların gayr-i meşrû şekilde eğlendiği bir düğüne gitmemek ve gerektiğinde neden gidilmediğini söylemek gerekir. Bizi dâvet eden kimsenin geleneklerimize uymayan düğününe katılmadık diye biz ezileceğimize, yaptığı yanlışını düşünerek o üzölsün...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemek dâvetlerine, özellikle de düğün yemeği dâvetlerine katılmak gerekir.

2. Meşrû mâzereti olmadan düğün yemeğine gitmeyen kimse, Allah'ın ve Resûlü'nün tavsiyesine uymamış olur.

3. Dâvetlere sadece varlıklı ve hatırlı kimseleri çağırıp fakirleri çağırmamak dinimizin uygun görmediği bir davranıştır.

4. Fakir ve yoksullar her zaman korunup gözetilmelidir.

269- وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « مَنْ عَالَ جَارَيْتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ » وَضَمَّ أَصَابِعَهُ . رواه مسلم . « جَارَيْتَيْنِ » أَي : بِنْتَيْنِ .

269. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yanyana bulunacağız” buyurdu ve parmaklarını bitiştiirdi.

Müslim, Birr 149. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Açıklamalar

Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları himâye edip büyütme yetişkinlerin vazifesidir. Çocukları hayata hazırlamak, yıllarca devam eden

bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyüüp yetiştirmek daha fazla bir dikkat ve îtina ister.

Çocuğu himâye edip yetiştirmek iki şekilde olur. Biri maddî ihtiyaçlarını temin etmek, diğeri onu mânevî bakımdan besleyip iyi bir terbiye almasını sağlamaktır.

Kız çocuklarının himâyesi, onların dürüst ve namuslu bir kişiyle bir yuva kurmasını sağlayıncaya kadar devam eder. Hatta Resûlullah Efendimiz'in işaret buyurduğuna göre bu himâye daha sonraları da devam eder. Merhamet Pınarı Efendimiz şöyle buyuruyor:

“Her kim üç kız çocuğunu himâye edip büyütür, güzelce terbiye eder, evlendirir ve onlara lutuf ve iyiliklerini devam ettirirse, o kimse cennetliktir” (Ebû Dâvûd, Edeb 121; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 97).

Yetiştirilmesi tavsiye buyurulan kız çocukları insanın kendi çocuğu olabileceği gibi, kız kardeşleri, sonradan evlendiği eşinin çocukları, hatta başkalarının himâyeye muhtaç çocukları olabilir. Bu konuda yakınlık veya uzaklık önemli değildir. 265 numaralı hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in *“Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâye eden kimseyle ben, cennette şöyle yanyana bulunacağız”* buyurduğu

görölmüştü. Aşağıdaki hadiste de aynı konu bir başka açıdan ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını yetiştirip hayata hazırlamak Allah'ı ve Resûlullah'ı memnun eden bir davranıştır.

2. Kızlarının İslâm esaslarına göre büyütölmesini ve eğitölmesini sağlayan anne babalar, âhirette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaklardır. Ne mutlu onlara!..

270- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : دَخَلَتْ عَلَيَّ امْرَأَةٌ وَمَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ فَلَمْ تَحِذْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ تَمْرَةٍ وَاحِدَةٍ ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فَقَسَمْتُهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا ، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : « مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ » متفقٌ عليه .

270. Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle dedi:

Yanında iki kız çocuğı bulunan bir kadın gelerek bir şeyler istedi. Evde bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu çıkarıp kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan hurmayı ikiye bölerek çocuklarına verdikten sonra kalkıp gitti. Bu sırada Peygamber *aleyhisselâm* yanımıza geldi. Ben bu olup biteni kendisine anlatınca şöyle buyurdu:

“Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar.”

Buhârî, Zekât 10, Edeb 18; Müslim, Birr 147.

Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

271- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : جَاءَتْنِي مِسْكِينَةٌ تَحْمِلُ ابْنَتَيْنِ لَهَا ، فَأَطْعَمْتُهَا ثَلَاثَ تَمَرَاتٍ ، فَأَعْطْتُ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرَفَعْتُ إِلَى فِيهَا تَمْرَةً لِتَأْكُلَهَا ، فَاسْتَطْعَمْتُهَا ابْنَتَاهَا ، فَشَقَّتِ التَّمْرَةَ الَّتِي كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تَأْكُلَهَا بَيْنَهُمَا ، فَأَعْجَبَنِي شَأْنُهَا ، فَذَكَرْتُ الَّذِي صَنَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « **إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ ، أَوْ أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ** » رواه مسلم .

271. Âişe *radiyallahu anhâ* şöyle dedi:

Sırtına iki çocuğunu almış yoksul bir kadın çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi; öteki hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki, çocukları onu da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı çocuklarına bölüştürdü. Kadının bu tutumuna hayran kaldım ve yaptığını Resûlullah’a anlattım. Şöyle buyurdu:

“Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş (veya) bu sebeple onu cehennemden âzâd etmiştir.” Müslim, Birr 148

Açıklamalar

Günümüzde bile soğukluğunu hissettiğimiz bir Câhiliye devri âdeti vardır: Kız çocuklarını hor görmek. Bu kaba ve çirkin âdet, Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde Arabistan'da pek yaygındı. Çöl bedevileri, kız çocuklarının doğumunu büyük bir felâket sayarlardı. Onların ileride kötü yollara düşeceği zannıyla üzülür, utanırlardı. Kur'ân-ı Kerîm'in pek güzel tasvir ettiği üzere, bir kızları dünyaya geldiğini öğrenince yüzleri kararır, hiddetlerinden köpürürler, kendilerine verilen bu felâket haberinden dolayı halktan gizlenmeye çalışırlardı. Daha sonra da acaba bu kızı, herkesten utanmayı göze alarak büyütüp beslesem mi, yoksa toprağa gömüp ondan kurtulsam mı diye ince bir hesaba girerlerdi [bk. Nahl sûresi (16), 58-59]. Kızını diri diri gömmeye karar verince de o mâsum yavruyu alıp çöle götürürler, elleriyle kazdıkları bir çukura iterek üstüne yığın yığın kum atarlar, sonra da ellerini kollarını sallayarak evlerine dönerlerdi.

İnsanlıkla hiçbir şekilde bağdaşmayan bu âdet bazı bölgelerde oldukça tabii karşılanırdı. Evlilikten önce oğlan ve kız tarafı bu konuyu gündeme getirir, kız çocuğu doğarsa onu anne mi yoksa baba mı gömecek diye konuşup bir karara bağlarlardı. Şayet çocuğu gömme işini anne

üstlenmişse, olayı seyre gelen bir sürü kadının gözü önünde cinayetini işlerdi.

Şükürler olsun İslâmiyet geldi de bu çirkin âdeti yerlebir etti.

Bir önceki hadiste Hz. Âişe'nin kadıncağıza bir hurma, bu hadiste ise üç hurma verdiği görülmektedir. Demekki annemiz, bazan üç ay boyunca ocağı yanmayan, çoğu zaman yiyecek bir şey bulunmayan evinde, önce bir hurma bulup vermiş, sonra bir yerlerden iki hurma daha bulup vermiştir. Yahut bu olay iki defa meydana gelmiştir.

270 numaralı hadîs-i şerîfteki “*Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa*” ifadesinde geçen sıkıntı sözüyle Peygamber Efendimiz acaba neyi kasetmiştir?

Bir ailede fazla sayıda kız çocuğunun bulunması, onlar için bir sıkıntı ve hoşnutsuzluk sebebi olabilir. Kızların himâyesi, yetiştirilmesi, evlendirilmesi gibi konular bazı ailelerin bütçesini zorlayabilir. Hele o aile kız çocuğunu istemiyorsa, bu yük daha ağırlaşabilir. İşte bu sebeple Efendimiz kızları büyütüp beslemenin, aile yuvası kurana kadar onlara yardımcı olmanın insanı cehennem azâbından kurtaracağını haber vermiştir.

Kız çocukları yüzünden sıkıntıya uğramanın bir başka şekli de o yavrulardan birinde veya birkaçında maddî veya rûhî bir rahatsızlığın bulunmasıdır. O takdirde bu çocukların bakımı, tedâvisi, korunup gözetilmesi birçok sıkıntı doğurabilir. Bu hâli Cenâb-ı Hakk'ın bir cilvesi, kulunu denemesi kabul ederek sabreden, bu ağır imtihana isyan etmeyen insanlar -Efendimiz'in buyurduğuna göre- cehennem azâbından kurtulmuş olurlar.

269 numaralı hadiste okuduğumuza göre, normal ve sağlıklı iki kız çocuğunu büyütüp yetiştiren kimse Resûl-i Ekrem Efendimiz'e komşu olacaktır. Öyleyse yetiştirilmesi problemlili olan kız çocuklarını himâye edenler bu bahtiyarlığı daha öncelikle ve daha fazlasıyla elde edeceklerdir.

Merhamet ne büyük, ne ulvî bir duygu yâ Rabbî!

Elindeki bir tane hurmayı hiç tatmadan ve kendi açlığına bakmadan yavrularına veren bu annenin şefkati ne yüce, ne asildir değil mi? Ya evindeki üç hurmayı hiç düşünmeden fakire veren Âişe annemizin merhameti!..

Ebedî kurtuluşun merhamet sayesinde mümkün olacağını ifade buyuran Efendimiz'in şu hadîs-i şerîfi ne kadar düşündürücüdür:

“Merhamet edenlere, Cenâb-ı Hak merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet ediniz ki, göktekiler de size merhamet etsin...” (Tirmizî, Birr 16; Ebû Dâvûd, Edeb 58).

Rabbim! Bizim gönlümüzü de merhamet duygusuyla yeşert!..

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kız çocuklarını korumak, onlara şefkatli davranmak iyi mü'minin özelliğidir.
2. Çocuklara, bilhassa kız çocuklarına beslenen merhamet, insanın cehennemden kurtulup cennete girmesini temin eder.
3. Anneler yavrularına pek merhametlidir. Allah Teâlâ'nın rahmet sıfatı, en güzel şekilde onların yüreğinde tecelli etmiştir.
4. Yiyecek bir şeyi bulunmayan kimselerin dilenmesinde sakınca yoktur.
5. Evinde hurmadan başka yiyecek bulunmadığı hâlde, onun tamamını fakire veren Hz. Âişe'nin cömertliği ve yoksulu kendine tercih etmesi ne kadar ibret vericidir.
6. Sadakanın azı çoğu olmaz. Herkes imkânı nisbetinde yardım eder.

272- وعن أبي شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرِو الخَزَاعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
قال : قال النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ
الضَّعِيفِينَ الْيَتِيمَ وَالْمَرْأَةَ» حديث حسن صحيح رواه النسائي بإسناد
جيد .

وَمَعْنَى «أَحَرِّجُ»: أُلْحِقُ الْحَرَجَ ، وَهُوَ الْإِثْمُ بِمَنْ ضَيَّعَ حَقَّهُمَا ،
وَأَحَدَّرُ مَنْ ذَلِكَ تَحْذِيرًا بَلِيغًا ، وَأَزْجُرُ عَنْهُ زَجْرًا أَكِيدًا .

272. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâ`î
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının
hakkını yemekten herkesi şiddetle
sakındırıyorum.” Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ,
‘İşretü’n-nisâ, 64, (V, 363). Ayrıca bk. İbni Mâce,
Edeb 6

Ebû Şüreyh el-Huzâ`î

*Huzâa kabilesinden olan Ebû Şüreyh Huveylid
İbni Amr, Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i
kabul ederek Medine'ye yerleşti ve Hz.
Peygamber'den yirmi hadis rivayet etti. 68 (687)
yılında yine Medine'de vefat etti. Hakkında fazla
bilgi yoktur. Allah ondan râzı olsun.*

Açıklamalar

Hz. Peygamber hayatı boyunca güçsüzün
yanında olmuş, himâye edilmesi gerekenlere kol

kanat germiştir. Yetimlerin ve kadınların korunup gözetilmesine pek önem vermiştir.

Yetimler henüz erginlik çağına gelmeden babalarını kaybetmiş yavrular oldukları için, hem kendilerinin hem de mal varlıklarının korunup gözetilmesi icap etmektedir. Onları himâye etmeyi üstlenen kimselerin, mallarını titizlikle koruması, haklarını hiçbir şekilde yememesi, kimseye de yedirmemesi şarttır.

Kadınlara gelince; Allah Teâlâ onları saygıdeğer birer varlık yapmak istemiş ve kendilerine analık özelliği vermiştir. Bu sebeple onların bedenlerini, erkeklere nisbeten daha nârin, ruhlarını daha ince ve hassas yaratmıştır. Bunun sonucu olarak da maddî bakımdan daha güçlü olan erkeklerden kadınları koruyup himâye etmelerini istemiştir.

Peygamber Efendimiz hadîs-i şerîfte işte bu gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. Yetim ile kadına karşı son derecede nâzik ve haklarına saygılı olunması gerektiğini hatırlatmaktadır. Sanki bu ifadesiyle Peygamber Efendimiz, yetimlerle kadınlara karşı iyi davranılması gerektiğini insanlara defalarca anlattığını Allah Teâlâ'ya rapor etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yetimleri ve kadınları incitmekten, haklarını çiğnemekten şiddetle sakınmak gerekir.

2. Allah Teâlâ güçsüzlere sahip çıktığı için, onlara haksızlık edenler karşılarında Allah Teâlâ'yı bulurlar.

273- وعن مُصْنَعِبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا :
رَأَى سَعْدٌ أَنَّ لَهُ فَضْلًا عَلَى مَنْ دُونَهُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ : « هَلْ تُنْصِرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلَّا بِضُعْفَائِكُمْ » رواه البخاري
هَكَذَا مُرْسَلًا ، فَإِنْ مَصْعَبُ ابْنِ سَعْدٍ تَابِعِيٌّ ، وَرَوَاهُ الْحَافِظُ أَبُو بَكْرٍ
الْبَرْقَانِيُّ فِي صَحِيحِهِ مُتَّصِلًا عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

273. Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın oğlu Mus'ab *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

(Babam) Sa'd, daha aşağı seviyedekilere göre kendisinin üstün olduğunu düşünürmüş. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuş:

“Allah size yardım edip rızık veriyorsa, bu, aranızdaki zayıflar sâyesinde değil midir?”

Buhârî, Cihâd 76

Mus'ab İbni Sa'd İbni Ebû Vakkâs

Mus'ab tâbiîn neslindendir. Babasından, Hz. Ali'den ve Abdullah İbni Ömer'den hadis öğrenmiş

ve pek çok hadis rivayet etmiş güvenilir bir muhaddistir. 103 (721) tarihinde vefat etmiştir.

Allah ondan da, babasından da razı olsun.

Hadîs-i şerîf bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

274- وعن أبي الدَّرْدَاءِ عُوَيْمِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : «ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ ، فَإِنَّمَا تُنْصَرُونَ ، وَتُرْزَقُونَ بِضُغَائِكُمْ» رواه أبو داود بإسناد جيد .

274. Ebü'd-Derdâ Uveymir *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken duydum:

“Fakirleri kollayıp gözetiniz. Aranızdaki zayıflar sâyesinde Allah’dan yardım görüp ve rızıklandığınızdan şüpheniz olmasın.” Ebû Dâvûd, Cihâd 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 24; Nesâî, Cihâd 43

Ebü'd-Derdâ

Adı Uveymir İbni Zeyd olmakla beraber Ebü'd-Derdâ künyesiyle tanındı. Bedir Gazvesi esnasında müslüman oldu. İlk zamanlar ticaret yapardı. Fakat ticaretle ibadeti bir arada yürütemeyeceğini anlayınca ticareti bıraktı. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleyerek tamamını Resûl-i Ekrem'in

huzurunda okudu. Peygamber Efendimizle birlikte birçok savaşa katıldı.

Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan Yermük harbinde ordu kadısı (kazasker) olarak bulundu. O tarihten itibaren de ordu kadılığı müessesesi başlamış oldu. Hz. Ömer devrinde Şamlılara Hz. Peygamber'in sünnetini ve Kur'ân-ı Kerîm kırâatini öğretmek üzere oraya gidip yerleşti. Daha sonra da Şam kadısı oldu. 28 (649) yılında Kıbrıs'ın fethine katıldı.

Ebü'd-Derdâ zâhidâne bir hayat yaşardı. Yaptığı her işte Allah'ın rızasını arar, âhiret hesabını gözetir, halkı iyilik ve ibadet etmeye teşvik eder, kendisi de ailesini ihmâl edecek kadar ibadet ederdi. Hz. Peygamber'in onunla kardeş yaptığı Selman-ı Fârisî birgün Ebü'd-Derdâ'yı ziyarete gelmişti. Hanımı Ümmü'd-Derdâ'yı pejmürde bir kılıkta görünce, bunun sebebini sordu. O da:

- Kardeşinin dünyaya baktığı yok. Geceleri namaz kılar, gündüzleri oruç tutar, dedi.

Selmân-ı Fârisî Ebü'd-Derdâ'nın yanına vardı. Ebü'd-Derdâ onun gelişine pek sevindi ve kendisine yemek getirdi. Selmân:

- Sen de ye, dedi. Ebü'd-Derdâ:

- Ben oruçluyum, deyince, Selmân:

- *Sen yemezsen ben de yemem, dedi ve ona orucunu bozdurdu. Selman o geceyi Ebü'd-Derdâ'nın evinde geçirdi. Gece olunca Ebü'd-Derdâ namaza kalktı. Fakat Selman ona engel oldu ve Resûl-i Ekrem'in buyurduğu gibi:*

- ***Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır. Ailenin senin üzerinde hakkı vardır. Bazan oruç tut, bazan tutma. Namazını kıl, ailenle meşgul ol ve böylece her hak sahibine hakkını ver, dedi. Sabah vakti yaklaşınca Selmân kalktı, ona da şimdi kalkıp namaz kılabileceğini söyledi. Bir miktar nâfile namaz kıldılar. Sonra da sabah namazını kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye geldiler.***

Namazdan sonra Ebü'd-Derdâ Hz. Peygamber'e yaklaşarak Selmân-ı Fârisî'nin kendisine yaptıklarını anlattı. O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- ***Ebü'd-Derdâ! Selmân'ın da dediği gibi, vücudunun senin üzerinde hakkı vardır, buyurdu.***

Ebü'd-Derdâ'nın ibadeti, daha çok düşünme ve ibret alma şeklindeydi. "Bir saat düşünmek, bütün gece namaz kılmaktan hayırlıdır" derdi. Sabah namazını kıldıktan sonra Kur'ân-ı Kerîm'den bir cüz okur, sonra talebelerini okutmaya başlardı. Dünyaya, dünyalığa değer vermezdi. Kızı

Derdâ'ya Yezid İbni Muâviye gibi zengin biri tâlip olduğu hâlde kabul etmemiş, onu fakir bir müslümanla evlendirmişti.

Hz. Peygamber'in kendisi hakkında "ümmetimin hakîmi" dediği rivayet edilen Ebü'd-Derdâ, insanın bildikleriyle amel etmesine büyük önem verirdi.

İlim öğrenmeye pek meraklı idi; bu maksatla uzak yerlere gitmekten çekinmezdi. Hz. Peygamber'den 179 hadis rivayet etti. Ebü'd-Derdâ 31 (651) veya 32 (652) yılında Şam'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, cennetle müjdelenen on bahtiyardan biri olan Sa'd İbni Ebû Vakkas'la ilgili bir haber okumuştuk. Oğlu Mus'ab'ın söylediğine göre, Hz. Sa'd bir defasında, kendisinin bazı müslümanlara göre daha üstün olduğunu düşünmüştü. Ashâb-ı kirâmın en cesurlarından ve en cömertlerinden biri olması, herhâlde onda böyle bir duygu uyandırmıştı. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu düşüncesini öğrenince kendisini derhal uyardı:

- Eğer savaşta Allah size yardım ediyorsa, düşmanlarınızı yeniyor ve ganimetler kazanıyorsanız, zenginlerinizin serveti çoğalıyorsa,

bütün bunlar sadece sizin yiğitliğiniz ve gayretiniz sebebiyle değil, içinizdeki zayıf ve gösterişsiz kimselerin Allah katındaki değeri sebebiyledir, buyurdu. Böylece ashâb-ı kirâm, birçoklarının beğenip önem vermediği o gösterişsiz, boynu bükük, gönlü kırık insanların Allah katında hatırlı, değerli ve duaları makbûl birer insan olduğunu öğrendi.

Bir defasında Hz. Peygamber bu gerçeği şöyle dile getirdi:

“Allah bu ümmete, aralarındaki zayıfların duası, ibadeti ve ihlâsı sebebiyle yardım etmektedir” (Nesâî, Cihâd 43).

Bu gerçeği şöyle anlamak gerekir: Böylesi insanların gözü ve gönlü dünyaya tok olduğu için, onların duası daha içten, ibadetleri daha samimidir. Bir savaşta “Allahım! Müslümanları muzaffer eyle!” diye dua ettikleri zaman, Allah Teâlâ onların hatırını kırmaz, dua ve niyazlarını kabul eder.

Onlar yoksulluğu bir fâcia saymaz ve hâllerinden kimseye şikâyet etmezler. İçinde bulundukları durumu, Allah’ın bir takdiri diye benimserler. Fakirlere yardım eden zenginlere Allah Teâlâ’nın daha çok vermesi için dua ederler. Ümmet-i Muhammed sıkıntıya düşmesin diye Cenâb-ı Hakk’a yalvarıp yakarırlar. İşte onların gönlü

böylesine zengin ve insanlar için böylesine sevgi doludur.

Peygamber Efendimiz çok sevdiği sahâbîsi Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın şahsında ümmetini uyarmış oluyor. Fakir ve kimsesiz müslümanları hor görmenin, küçümsemenin, onlara karşı kibirli davranmanın aslâ doğru olmayacağını hatırlatıyor ve ümmetine sanki şöyle sesleniyor:

- Fakir, yoksul deyip geçmeyin. Onların arasında Allah'a çok yakın olanlar vardır. O gönlü kırıkların duası, hiçbir engele çarpmadan doğrudan Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ulaşır. Onlar “paramız, pulumuz yok” diye sızlanmazlar. Dünyada sahip olamadıklarının kat kat fazlasını âhirette elde edeceklerinden şüphe etmezler. Bu sebeple alın yazılarından dolayı şikâyetle bulunmazlar. Herşeyin Allah'dan geldiğini ve onun öyle munasip gördüğünü bilirler. Onun asla kuluna zulmetmeyeceğine gönülden inanırlar ve hâllerine hamd ederler.

İşte bu sebeple ey müslümanlar, fakir ve çâresiz mü'minlerin sizin için bir nimet olduğunu bilin. Onların sevgisini kazanmaya ve dualarını almaya bakın!..

Kâinâtın Güneşi Efendimiz'in bu konudaki buyruklarından çıkan sonuç işte budur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Öyle yoksul ve çâresiz kimseler vardır ki, dünyaya aşırı bağlı olmadıkları için duaları daha samimi, ibadetleri daha içtendir.
2. Bu sebeple onların gönlünü kazanmalı ve dualarını almalıdır.
3. Bütün insanlara, özellikle de güçsüzlere ve gönlü kırıklara karşı mütevâzi olmalıdır.

34- باب الوصية بالنساء

KADINLARA İYİ DAVRANMAK

Âyetler

قال الله تعالى: {وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ} .

1. “Kadınlarla iyi geçinin.” Nisâ sûresi (4), 19

İnsanlarla iyi geçinmek için önce onlara güzel ve tatlı söz söylemek, sonra da elden geldiğince iyi ve nâzik davranmak gerekir. Peygamber Efendimiz’in ortaya koyduğu ölçüye göre insanların en hayırlısı, aile fertlerine karşı iyi davrananlar, onlarla iyi geçinenlerdir.

Bu ölçüyü iyice pekiştirmek isteyen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, aile fertlerine en iyi davranan kimsenin kendisi olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, Menâkıb 63; İbni Mâce, Nikâh 50). Resûlullah Efendimiz'in hanımlarıyla gülüp şakalaşması, akşamları zaman zaman hanımlarından birinin evinde diğer eşlerini de toplayıp onlarla birlikte yiyip içmesi, şakalaşması, Hz. Âişe ile -bilindiği kadarıyla- iki defa koşu yapması, Habeşlilerin gösterilerini seyretmeye onu dâvet etmesi ve hatta zaman zaman hanımlarının kaprislerine katlanması âyet-i kerîmede tavsiye edilen iyi geçimin en güzel örnekleridir.

Kadınlara iyi davrananların değerli kişiler, kötü davrananların ise âdî kimseler olduğu; insanın evinde çocuk gibi, fakat dışarıda erkek gibi davranması gerektiği İslâm büyükleri tarafından ortaya konmuş sağlam ölçülerdir.

وقال تعالى: {وَلَن تَسْتَطِيعُوا أَن تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُواهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا } .

2. “Hanımlarınız arasında adaleti sağlamak için ne kadar uğraşsanız da bunu başaramazsınız. Bâri onlardan birine aşırı gönül verip de ötekini kocası yokmuş gibi büsbütün ortada bırakmayın. Eğer iyilik yapar

ve g nahtan sakınırsanız, Allah   phesiz çok ba ı layıcı ve esirgeyicidir.”

Nis  s resi (4), 129

Birden fazla kadınla evlenen kimse, eşleri arasında adaleti ve eşitliği sağlamak zorundadır. Yemelerinde, i melerinde, giyim ve ku amlarında fark g zetmeyecektir. Herbirinin yanında aynı miktarda kalacaktır. Bunları yapmak zaten o kadar zor değildir. Fakat eşleri aynı derecede sevmek mümkün değildir. Sevgiyi aynı oranda payla tırmak insanın tabiatına da aykırıdır. Bu sebeple Allah Te  l  birden fazla kadınla evlenen erkeklere, eşlerini aynı derecede sevme mecburiyetini getirmemiştir.

Hadisler

275- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى الله عليه وسلّم : «استَوْصُوا بالنِّسَاءِ خَيْرًا ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ ، وَإِنَّ أَعْوَجَ مَا فِي الضِّلْعِ أُعْلَاهُ ، فَإِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ ، لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ ، فَاسْتَوْصُوا بالنِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية في الصحيحين: «المرأة كالضلع إن أقمتها كسرتها ، وإن استمتعت بها، استمتعت وفيها عوجٌ» .

وفي رواية لمسلم : « إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ ، لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ ، فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا ، اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَفِيهَا عَوْجٌ ، وَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا ، وَكَسَرُهَا طَلَاقُهَا» . قوله : « عَوْجٌ » هو بفتح العين والواو .

275. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi hâline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz.”

Buhârî, Enbiyâ 1, Nikâh 80; Müslim, Radâ' 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Radâ' 11, Tefsîru sûre (9) 2; İbni Mâce, Nikâh 3

Buhârî ile Müslim'deki diğer bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de faydalanabilirsin.” Buhârî, Nikâh 79; Radâ' 65

Müslim'deki bir başka rivayete göre ise Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Hep seni hoşnut edecek şekilde davranamaz. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle de

faydalanabilirsin. Şayet doğrultayım dersin kırarsın. Kadının kırılması da boşanmasıdır.”
Müslim, Radâ` 59

Açıklamalar

Kadının neden yaratıldığı konusu çok tartışılmıştır. Aslında bir insan olarak kadının da tıpkı erkek gibi topraktan yaratıldığında şüphe yoktur. İslâm âlimlerinin bu konu üzerinde uzun uzun durmasının sebebi, Peygamber Efendimiz’in bu hadisidir.

Hz. Peygamber “*kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır*” derken acaba bunu gerçek mânasında mı söylemiştir? Yoksa bu sözle kadının hırçınlığını ve istenen kıvama zor geldiğini mi anlatmak istemiştir? İşte bu soruların kesin cevabı bilinmemektedir.

Siyer âlimi İbni İshâk’ın haber verdiğine göre Peygamber Efendimiz’in amcasının oğlu Abdullah İbni Abbas:

“Havvâ Âdem aleyhisselâm uyurken, onun sol tarafındaki kaburga kemiğinden yaratılmıştır” demiş (İbni Hacer, Fethü’l-bârî, IX, 219). Fakat güvenilir hadis kitaplarında bu konuda doyurucu bilgi yoktur.

Erkekle kadının yaratılışını Kur'ân-ı Kerîm şöyle anlatmaktadır:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini meydana getiren, ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının” [Nisâ sûresi (4), 1].

Bu âyet Hz. Havvâ'nın Hz. Âdem'den yaratıldığını bildirmekle beraber, onun kaburga kemiğinden meydana getirildiğini haber vermiyor.

Bizi bu konuda tereddüde sevk eden husus Peygamber Efendimiz'in:

“Kadın tıpkı kaburga kemiği gibidir. Kemiği doğrultayım dersen kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen bu hâliyle faydalanabilirsin” buyurmasıdır. Acaba Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadisiyle şunu mu anlatmak istemiştir:

Kadın kaburga kemiğinden yaratıldığı için huyu da kaburga kemiği gibi biraz eğricedir. Ona istediğiniz şekli veremezsiniz!..

Hadîs-i şerîfin bize öğretmek istediği nedir?

Efendimiz bize kadının yaratılışına dair biyolojik bilgi vermek istememiştir. Bize kadınla nasıl geçinmek gerektiğini anlatmıştır. Dövmekle sövmekle kadını arzu edilen şekle koymanın mümkün olmayacağını belirtmiştir. Hiddet ve

şiddet yerine, ülfet ve şefkat yolunu tutmayı tavsiye etmiştir. Kadına ancak bu yolla yaklaşmanın ve ona tesir etmenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Aile yuvasının huzuru, ailedeki fertlerin saâdeti için tutulacak yol budur. Fakat kadının dünyasına ve âhiretine zarar verecek hususlarda doğruyu anlatmak ve ona yardımcı olmak gerekir. Zaten Allah Teâlâ, doğruyu bulmakta aile fertlerinin birbirine yardımcı olmasını tavsiye ederek **“kendinizi ve ailenizi cehennem ateşinden koruyunuz”** [Tahrîm sûresi (66), 6] buyurmaktadır.

Bazı âlimler hadîs-i şerîfteki: *“Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır”* ifadesini, kadının en problemlî tarafı *dilidir*, şeklinde yorumlamışlardır. Kadının cehenneme *dili yüzünden* gireceğini belirten şu hadîs-i şerîf bu yorumu desteklemektedir:

“Siz çok lânet eder ve kocanızın iyiliklerini görmezden gelirsiniz” (Buhârî, Hayız 6). Lânet ve iyiliği inkâr dille yapılır. Kocasının maddî durumunu düşünmeden konu komşuda gördüğünü kendi evinde de isteyen, dediği olmazsa hırçınlaşan, aile sırlarını olur olmaz kimselere açan, sağda solda dedi kodu yapan kadın bütün bu kötü davranışları diliyle yapar. Şu hâle göre

“kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır” sözünü dil olarak anlamak mümkündür.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Erkekler kadınlardaki bazı kaprislerin tabii olduğunu düşünerek onlara karşı anlayışlı davranmalıdır.

2. Kadında kusur olarak görülen hususları düzeltmeye kalkmak, aile içinde huzursuzluğa ve dolayısıyla mutsuzluğa yol açabilir. Bu sebeple en iyisi, bağışlanabilecek kusurlara göz yummaktır. “Kadınlarla iyi geçinin” âyetiyle emredilen de budur.

276- وعن عبد الله بن زمعة رضي الله عنه ، أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم يخطب ، وذكر الناقة والذى عقرها ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إِنْ أَنْبَعْتَ أَشْقَاهَا » أَنْبَعْتَ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ ، عَارِمٌ مَنِيعٌ فِي رَهْطِهِ » ثُمَّ ذَكَرَ النِّسَاءَ ، فَوَعظَ فِيهِنَّ ، فَقَالَ : « يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جِلْدَ الْعَبْدِ فَلَعْلَهُ يُضَاجِعُهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ » ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحْكَهُمْ مِنَ الضَّرْطَةِ وَقَالَ : « لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ ؟ » متفق عليه .

« وَالْعَارِمُ » بِالْعَيْنِ الْمَهْمَلَةِ وَالرَّاءِ : هُوَ الشَّرِيرُ الْمُفْسِدُ ، وَقَوْلُهُ : « أَنْبَعْتَ » ، أَيُ : قَامَ بِسُرْعَةٍ .

276. Abdullah İbni Zem`a *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*'ı birgün hutbe okurken dinledi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sâlih *aleyhisselâm*'ın dişi devesinden ve onu öldüren adamdan bahsederek:

“Onların en azgını ileri atıldı” âyetini okudu ve Semûd kavminde gücü kuvveti ile tanınan ve son derece fena olan bir adam deveyi öldürmek için ileri fırladı, diye açıkladı.

Sonra kadınlardan bahsetti. Onlar hakkında nasihat ederek şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz karısını köleyi döver gibi dövmeye kalkışıyor. Belki de o akşam onunla aynı yatakta yatacaktır.”

Sonra yellenmeden ötürü gülmemelerini tavsiye ederek şöyle buyurdu:

“İnsan bizzat kendisinin de yaptığı bir şeye ne diye güler?”

Buhârî, Tefsîru sûre (91)1; Müslim, Cennet 49.

Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre 91; İbni Mâce,

Nikâh 51

Abdullah İbni Zem`a

Annesi Peygamber Efendimiz'in hanımı Ümmü Seleme'nin kızkardeşi Karîbe (veya Kureybe)dir. Bu sebeple Abdullah Peygamber Efendimiz'e yakın sahâbîlerden biridir. Medine'de oturduğu bilinmekte ve kendisinden birkaç hadis rivayet

edilmektedir. 35 (655) yılında Hz. Osman'ın şehit edildiği sırada o da hayatını kaybetmiştir. Hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hutbesinde üç konuya temas ettiği görülmektedir.

Birinci konu, Semûd kavminden bazılarının yaptığı azgınlıklardır. Semûd kavmi Hicr şehrinde oturuyordu. Onlara peygamber olarak Sâlih *aleyhisselâm* gönderilmişti. Sâlih peygamberi dinlemediklerini görünce Allah Teâlâ onları önce dişi bir deve ile imtihan etti. Görünüşte diğer develerden farkı olmayan bir deveyi mûcizevî bir şekilde onlara gönderdi. Şehirde bir kuyu vardı. Herkes içme suyunu buradan sağlıyor, hayvanlarını bu kuyudan suluyordu. Sâlih *aleyhisselâm*'ın onlara bildirdiği ilâhî emre göre kuyudan birgün deve içecek, ertesi gün kuyuyu kendileri kullanacaklardı. Devenin kuyudaki suları bir defada içip bitirmesi Semûd halkını pek öfkeliendiriyordu.

Bu azgın insanlardan birkaç tanesi bir araya gelerek:

Bu iş böyle gitmez. Bu deve kuyunun suyunu içip kurutuyor. Hayvanlarımız susuz kalıyor. En

iyisi hem bu deveyi, hem Sâlih'i, hem de ona iman edenleri öldürelim diye anlaştılar.

Efendimiz, diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, deveyi öldüren kimseyi bu hadisin râvisi Abdullah İbni Zem'a'nın dedesi Ebû Zem'a'ya benzetti. Ebû Zem'a'nın adı Esved olup müslümanlarla alay ederdi. Aşere-i mübeşşereden Zübeyr İbni Avvâm'ın amcasıydı. Oğlu Zem'a Bedir Gazvesi'nde müşriklerin safında canverdi. Onun oğlu ve hadisimizin râvisi ise çok değerli bir sahâbî idi. Ölüden diriyi yaratan Allah, onların soyundan böyle değerli bir insan çıkarmıştı. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* Hz. Sâlih'in devesini öldüren günahkâr adamın tıpkı Ebû Zem'a gibi güçlü kuvvetli ve kavminin içinde sözü dinlenen biri olduğunu söyledi ve onun deveyi öldürmek için nasıl ileri atıldığını tasvir etti.

Neml sûresinin 48-52. âyetlerinde anlatıldığı üzere Sâlih peygamber ile ona iman edenler aleyhindeki komplo sonuç vermedi. Allah Teâlâ peygamberiyle birlikte dört bin mü'mini kurtardı; Semûd diyarını da içindeki imânsızlarla birlikte helâk etti.

Efendimiz'in temas ettiği **ikinci konu, kadınların haksız yere dövülmesidir.** Birbirine gönül vermiş, birbirinin mahremiyetine girmiş,

dert ve sıkıntılara birlikte göğüs germiş iki hayat arkadaşının birbirini anlayıp hoş görmesi gerekir. Bir erkeğin eşini dövmesi demek, huzurunu kendi elleriyle yok etmesi demektir. İnsan dış âlemin sıkıntılarından kaçarak huzur bulma arzusuyla sığındığı bir yuvayı nasıl yıkabilir? Bu ne kadar mânasız bir davranıştır.

Peygamber Efendimiz burada, aile ilişkilerinde psikolojik duyguların ihmâl edilemeyeceğine temas etmekte ve belki de aynı gece beraber olacağı eşini insan nasıl dövebilir? diye hayretini belirtmektedir.

Ahlâk dışı bir hareket yapan kadını, aşırı olmamak şartıyla ve onu yola getirmek düşüncesiyle dövmeye Allah Teâlâ izin vermiştir [Nisâ sûresi (4), 34]. Peygamber Efendimiz işte bu izne dayanarak kadının bir miktar hırpalanmasına göz yummuştur. Fakat kendisi hayatı boyunca hiçbir hizmetçiye dövmemiş, hiçbir hanımına tokat atmamış, hiçbir kimseye eliyle vurmamıştır. Bunu on yıllık eşi Hz. Âişe söylemektedir (İbni Mâce, Nikâh 51).

Kadını dövmek şöyle dursun, kocasının ona küsmesini bile doğru bulmayan bir Peygamber'in kadının birazcık hırpalanmasına izin vermesinin önemli bir sebebi vardır. O da *öğütten ve yumuşak*

davranıştan anlamayan bazı kadınları, yine onların yuvalarını korumak maksadıyla anlayacakları biraz sert bir yöntemle eğitmektir. Konuya 278 ve 281. hadislerde tekrar temas edilecektir.

Hadisimizdeki, “*Kadını köle döver gibi dövmeyiniz*”, emrine bakarak, dinimizin köleyi dövmeye izin verdiği sanılmamalıdır. Köleyi efendisinin kardeşi sayan bir din, onun ezilmesine nasıl izin verebilir? Bu ifadeyle Efendimiz, kadının hür olduğunu, ona köle muamelesi yapılamayacağını anlatmaktadır.

Peygamber Efendimiz daha sonra **bir görgü kuralına** temas etmiş, yellenme gibi tabii bir olayı alay konusu yapmamak gerektiğini söylemiş, yellenen kimseyi de utandırmanın doğru olmayacağına işaret etmiştir.

Büyük velîlerden Hâtem-i Esam hazretleri’nin bu konudaki bir hâli pek ibretlidir. Söylendiğine göre onun sağır anlamındaki Esam lakabını almasına şu olay sebep olmuştur: Bir kadın Hâtem’e bir mesele sormak üzere gelmişti. İnsan hâli bu ya, kadıncağz elinde olmadan yelleniverdi. Sonra da yaptığına pek utandı, âdeta perişan oldu. Yer yarılrsa da dibine geçsem, diye düşündü. Fakat Hâtem-i Esam hazretleri kadını utandırmamak için bu sesi duymamış görünerek:

Biraz yüksek sesle konuş kızım, duyamıyorum. Kulağım ağır işitiyor, deyince kadın rahatladı. Sanki dünyalar onun oldu. Hâtem'in gerçekten ağır işittiğini zannederek sevindi.

Büyük veli, kadının izzet-i nefsinin korumak için daha sonraları da sağır taklidi yapmaya devam etti ve bu yüzden Esam diye şöhret buldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınları eğitmek için öğüt ve nasihat yolunu tutmalıdır.

2. Yaratılışları gereği tatlı dilden değil, zorbalıktan anlayan bazı kadınları, yüzlerine vurmamak ve bir yerlerini incitmemek şartıyla eğitme yoluna gitmek mümkündür.

3. Kendisinde de bulunan hâlleri başkalarında görünce insan gülmemeli ve bunu alay konusu yapmamalıdır.

277- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لا يَفْرَأُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ » أَوْ قَالَ : « غَيْرُهُ » رواه مسلم.

وقوله : « يَفْرَأُ » هو بفتح الياء وإسكان الفاء معناه : يُبْغِضُ ، يُقَالُ : فَرَكْتُ الْمَرْأَةَ زَوْجَهَا ، وَفَرَكَهَا زَوْجُهَا ، بكسر الراء ، يفرَكُهَا بفتحها : أي : أبغضها ، والله أعلم .

277. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, bir başka huyunu beğenir.” Müslim, Radâ` 61

Açıklamalar

Dünyada kusursuz insan yoktur. Her insanın mutlaka birçok kusuru vardır. “Kusursuz dost arayan dostsuz kalır” atasözü bu gerçeği dile getirmektedir.

Kadın da bir insan olduğuna göre, elbette onun da kusurları bulunacaktır. “Kusursuz güzel olmaz” denmiştir. İnsan mükemmel yaratılmamıştır. Mükemmel olan sadece Allah Teâlâ’dır. Durum böyle olunca, karısında gördüğü kusurları büyüterek ondan nefret etmeye kalkan bir kimsenin bu davranışı normal sayılamaz. Pireyi deve yaparak hayat arkadaşını tenkid etmek, insaf ölçülerine sığmaz. Kendi hatalarını görmeyen, ele çuvaldızı batırmadan önce kendine iğneyi batıramayan kimse haklı bulunamaz. İşte bu sebeple insan, bazı davranışlarını beğenmediği için karısına haksızlık etmemelidir. Onun beğendiği yanlarını hesaba katmalı, iyi taraflarını görmeye çalışmalıdır. Meselâ şöyle düşünmelidir:

Karım biraz hırçın ama, doğrusu dindar kadındır.

O kadar güzel değil ama, namuslu kadındır.

Benim istediğim kadar becerikli değil ama, güzel kadındır.

Meseleye bir de kadın yönünden bakalım. Aynı gerekçeler şüphesiz kadın için de geçerlidir. O da durup dururken kocasını küçümsemeye kalkmamalıdır. Beğendiği bir kimsenin meziyetlerini eşinde görememek, ona kocasını beğenmeme hakkını vermez. Çünkü Allah Teâlâ insanları yaratırken herbirine değişik özellikler vermiştir. Bazılarına da bizim bilemediğimiz sebeplerle, birkaç özellik birden lutfetmiştir. O'nun her işinde bir hikmet bulunduğu şüphesizdir. Bize düşen O'nun adaletine inanmak, hiçbir kuluna haksızlık etmeyeceğini kesinlikle bilmektir.

Peygamber Efendimiz eşlerin birbirine düşmanca duygular beslemesini yersiz bulmaktadır. Birbirinin iyi yanlarını görmeye çalışmak artık fayda vermiyorsa, karşılıklı sevgi ölmüşse, eşlerden biri ötekinden soğumuşsa, demekki yuvada ciddi bir problem vardır. Yapılacak iş bu kördüğümü çözmektir. Sevgi bağlarının koptuğu bir evliliği zorla götürmek zaten doğru değildir. İki tarafa da cehennem azâbı yaşatmanın anlamı yoktur. Dünyanın sonu

gelmediğine göre, herkes huyunu suyunu beğendiği ve aradığı özellikleri kendinde bulduğu bir başkasıyla evlenir, olur biter.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eşinin bazı özelliklerini beğenmeyen kimse, onun diğer güzelliklerini görmeye çalışmalıdır.

2. Bu konuda peşin hükümlü olmayanlar, eşlerinin iyi yanlarını görebilirler. Çünkü herkesin hem kötü, hem de güzel yanları vardır.

3. Ailede bir anlaşmazlık olunca insan hisleriyle hareket etmemeli, aklını hakem yapmalıdır.

278- وعن عمرو بن الأحوص الجُشَمِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُولُ بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى ، وَأَتَتْنِي عَلَيْهِ وَذَكَرَ وَوَعِظَ ، ثُمَّ قَالَ : « أَلَا وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ ، فَإِنْ فَعَلْنَ فَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ ، وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ ، فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ، أَلَا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا ، وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا ، فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ مِنْ تَكْرِهٍ ، وَلَا يَأْذَنَ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ ، أَلَا وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ ». رواه الترمذی وقال : حديث حسن صحيح

قوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « **عَوَانٌ** » أي : أسيراتٌ ، جمعُ عانيَةٍ ، بالعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ ، وَهِيَ الْأَسِيرَةُ ، وَالْعَانِي : الْأَسِيرُ . شَبَّهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرْأَةَ فِي دُخُولِهَا تَحْتَ حُكْمِ الزَّوْجِ بِالْأَسِيرِ « **وَالضَرْبُ الْمُبْرِحُ** » : هُوَ الشَّقُّ الشَّدِيدُ ، وَقَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وسَلَّمَ : « **فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً** » أَيُ : لَا تَطْلُبُوا طَرِيقاً تَحْتَجُونَ
بِهَ عَلَيْهِنَّ وَتُؤْذِنَهُنَّ بِهِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

278. Amr İbni Ahvas el-Cüşemî *radiyallahu anhu*, Vedâ haccı'nda Peygamber *aleyhisselâm*'ı dinlediğini, Allah'a hamd ü senâ edip halka öğüt verdikten sonra Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu söylemektedir:

“Ashâbım! Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Vasiyyetimi tutunuz. Zira onlar sizin idarenize ve himâyenize verilmişlerdir.

Kesin olarak bildiğiniz bir ahlâksızlık yapmadıkları takdirde, onlar üzerinde zorbalık kurmaya hakkınız yoktur. Eğer ahlâk dışı bir hareket yaparlarsa, onları yataklarında yalnız bırakın. Bir yerlerini incitmeyecek şekilde dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onlara zarar verecek bir şey yapmayın.

Şunu bilin ki, sizin kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır.

Sizin onlar üzerindeki haklarınız, yatağınızı yabancılardan korumaları, istemediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır.

Onların sizin üzerinizdeki hakları ise, giyim kuşam ve yeme içme konularında kendilerine iyi imkânlar sağlamanızdır.” Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Amr İbni Ahvas el-Cüşemî

Amr'ın Vedâ haccında bulunduğu ve Hz. Ömer devrinde Yermük savaşına katıldığı bilinmektedir. Kendisinden oğlu Süleyman vasıtasıyla birkaç hadis rivayet edilmiştir. Bu hadisler Kütüb-i Sitte'nin dört meşhur Sünen'inde bulunmaktadır. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Erkekler kadınlara göre daha güçlüdür. Bu sebeple Allah Teâlâ kadınları onların şefkat ve himâyesine emanet etmiş ve ailede erkeklerin hem yönetici hem de koruyucu olduğunu belirtmiştir (Nisâ sûresi (4), 34).

Erkek ailenin reisi olmakla beraber, kadın erkeğine itaat etmezse ve yuvada huzursuzluk çıkarırsa durum ne olacaktır? Âyet-i kerîme bu probleme şöyle bir çözüm getirmektedir:

“İyi kadınlar itaatli olanlardır.

“Allah onların haklarını nasıl koruduysa, onlar da erkeklerinin haklarını öylece korurlar.

“Baş kaldırmalarından korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin. Vazgeçmezlerse, kendilerini yataklarında yalnız bırakın. Yine yola gelmezlerse dövün. Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka bir yol aramayın” (Nisâ sûresi (4), 34).

Görüldüğü üzere hadisimiz, bu âyet-i kerîmenin şerhi durumundadır. Problemlı kadınların ıslâh edilmesi için Allah Teâlâ, hafıften ağıra doğru giden üç kademeli bir yol tavsiye etmiştir.

Bu ilâhî terbiye şeklinin doğru olmadığını iddia edenler çıkabilir. Şayet onlar Allah’ın insanı yarattığını kabul edecek kadar mantıklı iseler, kendileriyle anlaşma imkânı vardır.

Şu bir gerçektir ki, bir makinanın özelliklerini en iyi onu icad eden bilir. İnsanı yoktan yaratan Allah olduğuna göre, insanın özelliklerini de en iyi Allah bilir. Kendi yarattığı eserde meydana gelecek aksamaları ve bunları giderme yollarını en iyi onun bilmesi son derece tabii değil midir?

Hadisimizde temas edilen bir konu da, kadının erkeğin iffeti ve onun namusunun bekçisi olduğudur. İşte bu sebeple kadın ırz ve namusunun üzerine titreyecek, iffetine toz kondurmayacaktır.

Eve girmesine kocasının izin vermediği kimseleri kapıdan içeri sokmayacaktır. Hatta görüşmesini kocasının uygun görmediği kadınlarla bile konuşmayacaktır.

Buna karşılık erkek de karısının aleyhinde bir kötülük düşünmeyecek, onu toplum içindeki seviyesine uygun bir şekilde yedirip içirecektir.

Bu kadar önemli bir başka nokta da, erkeğin karısının iç âlemine, ruh ve gönül dünyasına karşı saygılı olması gereğidir. Bir sonraki hadiste bu konu üzerinde özellikle durulacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklerin idaresi ve himayesi altındadır.

2. Kadınlarla iyi geçinmeli, onlara karşı zorbalık ve haksızlık yapılmamalıdır.

3. Problemlı kadınlar, anlayacakları dille eğitilmelidir. Meselâ aynı yatakta yatmama tehdidi onlar üzerinde etkili olacaksa, bununla yetinmelidir.

4. Döverim diye korkutma onlar üzerinde etkili olacaksa, bu yola başvurulabilir. Bu da fayda vermiyorsa, gerektiğinde bir yerlerini incitmeden hafif bir şekilde dövme yolu da tutulabilir.

5. Kadın aile yuvasının mahremiyetini korumalı, kocasının uygun görmediği kimseleri evine almamalıdır.

6. Toplumdaki seviyesine uygun şekilde karısını yedirip giydirmek erkeğin görevidir.

279- وعن مُعَاوِيَةَ بْنِ حَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ ؟ قَالَ : « أَنْ تُطْعَمَهَا إِذَا طَعِمْتَ ، وَتَكْسُوَهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تَضْرِبَ الْوَجْهَ ، وَلَا تُقَبِّحَ ، وَلَا تَهْجُرَ إِلَّا فِي الْبَيْتِ » حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ : مَعْنَى « لَا تُقَبِّحُ » أَيْ : لَا تَقُلْ قَبْحَكَ اللَّهُ .

279. Muâviye İbni Hayde *radiyallahu anh* şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Kadınlarımızın bizim üzerimizdeki hakkı nedir? diye sordum. Şöyle buyurdu:

-”Yediğiniz ölçüde yedirmek, giydiğiniz seviyede giydirmek, yüzlerine vurmamak, yaptıkları işin ve kendilerinin çirkin olduğunu söylememek, onları yataklarında yalnız bırakmak gerekirse, bu işi sadece evde yapmaktır.” Ebû Dâvûd, Radâ` 41. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 3

Muâviye İbni Hayde

Muâviye Basralıydı. Hz. Peygamber'e kabilesini temsilen gelmişti. Horasan'ın fethi için yapılan sefere katıldı ve orada vefat etti. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in kadını ezdiğini ve ona değer vermediğini ileri sürenlere bu hadisi göstermelidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz kadının en vazgeçilmez ihtiyaçları olan yeme ve giyinme problemlerine öncelikle çözüm getirmektedir. Zira Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadın pek önemsenmezdi. Dolayısıyla bu iki hayâtî ihtiyacı da gerektiği şekilde temin edilmezdi. Peygamberler sultanı bu ifadesiyle yeme içme, giyinip kuşanma gibi zaruri ihtiyaçlar bakımından erkekle kadın arasında fark bulunmadığını belirtmekte, herkesin karısını, kızını toplumdaki yerine göre yedirip içirme ve giydirme zorunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadının maddî ihtiyaçlarına çözüm getirdikten sonra onun rûhî cephesini ele almaktadır. Erkekleri, kadının hassas ruh dünyasına saygılı olmaya çağırmakta ve kadın psikolojisinin erkekten farklı ve daha hassas olduğuna dikkatleri

çekmektedir. Kadın gönlünü hesaba katmayan, onu incitip kıran ve mânevî dünyasını alt üst eden kaba davranışlardan sakındırmaktadır.

Kadını mânen yıpratın ve onu derinden yaralayan en acı söz, yüzüne karşı çirkin olduğunu söylemektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz böyle ağır ve kaba sözlerle, onun kadınlık gururunun rencide edilmesine izin vermemektedir. Evlenmeden önce her iki tarafın birbirini beğenme veya beğenmeme hakkı vardır. Ama evlendikten sonra bu konuyu tekrar gündeme getirmenin bir mânası yoktur.

Bir de kadının elinde olmayan bazı sebeplerle tabii güzelliği zaman zaman gölgelenebilir. Özel hâli ve gebeliği gibi gelip geçici durumlar buna yol açabilir. Ama bu durumlar kadının elinde olmayan, ona Allah tarafından verilen özelliklerdir.

Meselenin şu yönü de unutulmamalıdır: İnsanlara kendini şekillendirme özelliği verilmemiştir. Herkesin yüzünü dilediği gibi yaratan Allah Teâlâ'dır. Allah'ın yaptığı bir işi, bir tasarrufu beğenmemeye kalkmak büyük küstahlıktır.

Yüze vurmaya gelince, bu yasak sadece kadınlar için değil, çocuklar ve köleler için bile geçerlidir. Hatta Peygamber Efendimiz

hayvanların yüzlerini dağlamayı şiddetle yasaklamıştır. Zira yüz insan şahsiyetinin simgesidir. Yüze vurmak, insana saygı göstermemek demektir. Kaldı ki, kadın için yüz ayrı bir önem taşır. Zira güzelliğini canlı tutmak üzere kadının en fazla ihtimam gösterdiği organı yüzüdür.

Hadîs-i şerîfin işaret ettiği bir diğer husus da, karısına darılıp **ayrı yatmak** zorunda kalan bir erkeğin, bu cezayı evin dört duvarı arasında uygulamasıdır. Çünkü bu sırrın ifşa edilmesi kadının izzet-i nefsinin son derece zedeler. Öte yandan yuvanın yıkılmasını isteyen bazı fesatçılara, dedi koducu kimselere fırsat verilmiş olur. “Kol kırılır yen içinde” diyenler ne güzel söylemiştir. Evliliği sona erdirmeyi gerektiren bir durum olmadıkça, dostları üzen, düşmanları sevindiren bir davranışta bulunmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evin reisi olan erkek, yeme içme, giyip kuşanma konularında karısını kendisinden farklı tutmayacaktır.

2. Yüz insanın en değerli organı olduğu için erkek karısının yüzüne vurmayacaktır.

3. Çirkin olduğunu söylemek kadını çok üzen bir suçlamadır. Erkek böyle bir kaba davranışla karısının gönlünü kırmayacaktır.

4. Karısından ayrı yatarak onu cezalandırmaya kalkan bir erkek, bu işi kendi evinde yapacak ve böylece sırlarını kimseye duyurmayacaktır.

280- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ، وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

280. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Mü'minlerin îmân bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır.”

Tirmizî, Radâ` 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

Herşeyin en iyisi, bir ölçüye vurularak anlaşılır. Altının, gümüşün hası da böyle bilinir. İyi mü'min olmanın ölçüsü, iyi huylu olmaktır. Huyu güzel olmayanın imânı noksan olur. İnsanlara iyi davranan, herkese iyilik düşünen, hatır gönül

yıkmamak için gayret sarfedenler iyi huylu insanlardır. Peygamberler, veliler ve iyi müslümanlar kabalıkları hoşgörmeye ve insanlara katlanmaya çalışırlar. Uğradıkları sıkıntıları büyütmezler. Câhillerin kaba davranışları onların şefkat ve merhamet duygularını zedelemeyiz. İşte bu sebeple en olgun imân, öyle kimselerde bulunur.

Hasan-ı Basrî hazretleri güzel ahlâkı bir cümleyle şöyle anlatır.

“Güzel ahlâkın esası, iyiliği yaygınlaştırmak, kimseyi rahatsız etmemek ve güler yüzlü olmaktır.”

Mükemmel imânın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, hayırlı olmanın ölçüsü de kadınlara iyi davranmaktır. Bunu bir başka hadîs-i şerîfnde Efendimiz şöyle belirtir:

“Hayırlınız, aile fertlerine hayırlı olandır. Ailesine en hayırlı olanınız benim” (İbni Mâce, Nikâh 50).

Demekki hayırlı insan, ailesine iyi davranan, onlara karşı eli açık olan, hoşgörüsü ve güler yüzüyle onları memnun eden kimsedir. Böyle olmayanlar ise hayırsız kimselerdir.

Öyleleri vardır ki, dışarıda herkese karşı hoşgörölü, nâzik ve yumuşaktır. Fakat eve gelince

sanki maskeleri düşer, dünyanın en kaba, en asık suratlı ve en müsâmahasız insanı olup çıkarlar. İşte bu hâl hayırsızlığın tipik örneğidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evindeki hâlini dikkate alan İmâm Mâlik çok güzel bir prensip ortaya koymuştur. Der ki:

“Bir kimse kendisini aile fertlerine, dünyanın en sevimli insanı olarak kabul ettirmelidir.”

Peygamber Efendimiz'in hanımlarına karşı davranışlarını göz önünde bulundurarak, hayırlı bir insanın evinde nasıl davranması gerektiğini şöyle özetleyebiliriz:

1. Bir koca, hanımına duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirmeli, ona yapmayı düşündüğü iyiliklerden söz etmelidir.

2. Eski yeni birtakım meseleleri sohbet konusu yapmalı; gördüğü, duyduğu, okuduğu faydalı bilgileri hanımına anlatmalıdır.

3. Zaman zaman şakalar yapmalı, mizâhî konulara yer vermeli, evin içinde samimi bir hava meydana getirmelidir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz'i geçen Âişe annemiz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz

onu geçmiş ve “Bu, o yarışın rövanşıdır” diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Bu hadisi 629 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan evinde güler yüzlü olmalı; karısına iyi davranmalı ve onu anlayışla karşılamalıdır.

2. Hz. Peygamber hanımlarına iyi davranır, nazlarını çeker, onları kırmazdı.

281- وعن إياس بن عبد الله بن أبي ذباب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « لا تضربوا إماء الله » فجاء عمر رضي الله عنه إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال : دِئِرْنَ النِّسَاءُ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ ، فَرَخَّصَ فِي ضَرْبِهِنَّ فَأُطَافَ بِأَلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءٌ كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لَقَدْ أُطَافَ بِأَلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ نِسَاءٌ كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أَوْلَئِكَ بِخِيَارِكُمْ » رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

281. İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Kadınları dövmeyiniz**” buyurmuştu.

Hiz. Ömer Peygamber aleyhisselâm'ın huzuruna çıkarak:

- Kadınlar kocalarını dinlemez oldular, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa birçok kadın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımlarına gelerek kocalarını şikâyeteye başladılar.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

-”Birçok kadın Muhammed ailesine gelerek kocalarını şikâyet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler, sizin hayırlınız değildir.” Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 51

İyâs İbni Abdullah İbni Ebû Zübâb

Bu zâtın Devs kabilesinden olduğu belirtilmektedir. Mekke’de yaşamıştır. Fakat sahâbeden mi, yoksa tâbiîn neslinden mi olduğu tartışmalıdır. Sadece bu hadisi rivayet etmesi sebebiyle kendisinden bahsedilmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

“Kadınları dövmeyiniz” diye tercüme ettiğimiz hadîs-i şerîfin asıl metni: **“Allah’ın câriyelerini dövmeyiniz”** şeklindedir. Bilindiği gibi erkek kölelere abd, kadın kölelere câriye denir. Bu

ifadesiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz, herkes Allah'ın kuludur; erkekler onun kölesi, kadınlar da câriyesidir, demek istemiştir.

Köleler himâye edilmesi gereken kimselerdir. Onlar birer Allah emânetidir. Dövülemedikleri gibi, kendilerine hakaret de edilemez.

Allah'ın câriyesi sayılan kadınlar da birer ilâhî emânettir. Onlara bu gözle bakılmalı ve birer ilâhî emânet gibi korunmalıdır. Görüldüğü üzere câriye sözü kadınları küçümsemek için değil, tam aksine onları himâye etmek için özellikle kullanılmıştır.

Peygamber Efendimiz kadınları dövmeyi yasaklayınca, erkekler onlara karşı daha anlayışlı oldular. Fakat bazı kadınlar arkalarında Peygamber desteğini görünce şımardılar. Kocalarına karşı cür'etkâr davranmaya başladılar.

Hız. Ömer bu hâli Resûl-i Ekrem'e arzetti. Resûlullah Efendimiz de âyet-i kerîmedeki dövme iznine bakarak kadınların dövülmesine izin verdi.

Bu defa da erkekler aşırı davrandılar ve kadınları hırpaladılar. Kadınlar tekrar Peygamber aleyhisselâm'a sığınmak zorunda kaldılar ve kocalarını bir daha şikâyet ettiler. İşte o zaman merhametli Efendimiz, mecbur kalındığında kadınlar dövülebilir; fakat onlara sabredip katlanmak daha iyi bir davranıştır, buyurdu.

Bu olay da bize gösteriyor ki, insanoğlu aşırılıktan kurtulamıyor. Kadınlar da, erkekler de orta yolu kolay kolay bulamıyorlar. Peygamber desteğini yanlarında hisseden bazı hanım sahâbîlerin erkeklere kafa tutmaya başlaması, buna karşılık kadınları dövme izni alınca, bazı sahâbîlerin fırsatı ganimet bilip ölçüyü kaçırması ne kadar ibretlidir!..

Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki buyruklarından anlaşılan şudur:

Karı kocanın iyi geçinmesi esastır.

Eşlerin birbirine karşı görevini yapması şarttır.

Kadının bir kusuru görüldüğünde onu dövmek yiğitlik ve erkeklik değildir.

Erkeklerle verilen kadını hırpalama izni, hassas bir reçetedir. Bu sebeple gerektiğinde yeterli dozda alınacaktır.

Mizacının sertliğini bildiğimiz ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'den kadınları dövme iznini bizzat aldığını gördüğümüz Hz. Ömer'in bu konuda nasıl davrandığını büyük âlim Zehebî şöyle anlatır:

Hiz. Ömer'in hilâfeti zamanında bir adam, davranışlarını beğenmediği karısını şikâyet etmek üzere halifenin evine gelir. Kapının önüne oturur

ve Hz. Ömer'in çıkmasını bekler. Derken içeriden bir gürültü kopar. Hz. Ömer'in hanımını koca halifeye bağıırıp çağırarak ve fakat Hz. Ömer ağzını açıp da karısına tek kelime söylememektedir. Bu hâli gören kapıdaki zavallı boynunu bükerek: “Bütün şiddetine ve sertliğine rağmen, üstelik mü'minlerin emiri iken Ömer'in hâli böyle olursa, benim derdime nasıl çâre bulabilir” diye düşünür ve kalkıp giderken Hz. Ömer dışarı çıkar. Adamın arkasından:

- Hayrola, derdin neydi? diye seslenir. Adam da der ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Karımın kötü huylarını ve bana olan saygısızlığını şikâyet etmek üzere gelmişim. Senin karının da sana karşı olmadık sözler söylediğini duyunca vazgeçip geri döndüm ve kendi kendime: Mü'minlerin emiri karısıyla böyle olunca, benim derdime nasıl devâ bulacak? dedim.

O zaman Hz. Ömer adama şunları söyledi:

- Kardeşim, karımın benim üzerimdeki hakları sebebiyle ona katlanmaya çalışıyorum. Zira o benim hem aşcım, hem fırıncım, hem çamaşırcım, hem de çocuklarımla süt annesidir. Halbuki o bütün bunları yapmak zorunda değildir. Üstelik gönlümün harama meyletmesine engel olan da

odur. Bu sebeple onun yaptıklarına katlanıyorum. Bu sözleri duyan adam:

- Ey mü'minlerin emiri! Benim karım da aynen öyle, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer adamı:

- Haydi kardeşim, karına katlanmaya bak! Hayat dediğin göz açıp kapayana kadar geçiyor! diye teselli etti (Zehebî, *el-Kebâir*, s. 179).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar erkeklere Allah'ın emanetidir.
2. Huysuzluk yaptıklarında, eğitmek maksadıyla dövülebilirler. Fakat onları gereksiz yere dövmek yanlıştır, günahtır.
3. Kadınları dövenler, dar gönüllü, sabırsız ve hayırsız kimselerdir.

282- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتَاعِهَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ » رواه مسلم .

282. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünya geçici bir faydadan ibarettir. Onun fayda sağlayan en hayırlı varlığı dindar

kadıdır.” Müslim, Radâ` 64. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 15; İbni Mâce, Nikâh 5

Açıklamalar

En çok tekrar ettiğimiz sözlerden biri “yalan dünya” deyimidir. Yalan olduğunu bildiğimiz dünya ve onun geçici menfaatleri, çoğu zaman bizi oyuna getirir veya biz onun oyununa gelmek isteriz.

Hadisimizde geçen “*dünya bir metâdır*” sözü, bir âyet-i kerîmeden alınmadır. Âyette şöyle buyurulmaktadır:

“Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama âhiret, gerçekten kalınacak yurttur” [Mü’min sûresi (40), 39].

Metâ`, satılık kumaş, kullanılacak âlet ve edevât mânalarına geldiği gibi, dilimizde matah diye de ifâde edilen mal ve eşya mânasına da gelir. Dünya metânının çok değersiz, aldatıcı ve oyalayıcı olduğu birçok âyet-i kerîmede ortaya konmuştur. Peygamber Efendimiz de muhtelif hadîs-i şerîflerinde bu gerçeği pek çarpıcı misâllerle anlatmıştır. Bu misâllerden biri şudur:

Kâinâtın Güneşi Efendimiz birgün çarşıya çıkmıştı. Onu görenler etrafını aldılar. Yolda giderken küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne

rastladılar. Efendimiz oğlak ölüsünü kulağından tutarak yanındakilere:

- *Bunu bir dirhem karşılığında kim almak ister?* diye sordu.

Sahâbîler:

- Daha az paraya bile almayız. O ne işe yarar ki? dediler.

Efendimiz sormaya devam etti:

- *Pekâlâ bedava verilse alır mısınız?*

- Hayır, dediler. Aslında bu diri de olsa, kulakları küçük olduğundan kusurlu sayılır. Onun ölüsünü ne yapalım? Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

- *“Bu oğlak size göre nasıl değersiz ise, vallahi dünya da Allah katında bundan daha değersizdir”* (Müslim, Zühd 2).

Hiçbir şekilde gönül bağlamaya değmeyen bu dünyanın en değerli varlığı, Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından **dindar kadın** olarak belirtilmiştir. Zira erkeğini bu değersiz dünya hayatına kapılıp mahvolmaktan koruyan dindar kadındır. Böyle asil bir varlık, kocasını hem şehvet girdabında boğulmaktan kurtarır; hem de onu daha fazla dünyalık kazanmaya zorlamayarak gayr-i meşrû kazanç yollarına dalmaktan korur. Böyle

olmadığı takdirde, dünya hayatı geçici de olsa, bir faydalanma yerinden çok bir azâb yeri, bir çilehâne olur. Bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz bir başka hadisinde ne güzel anlatır:

“İnsanı mutlu eden üç şey vardır: Dindar kadın, iyi bir ev, iyi bir binek.

“İnsanı mutsuz eden üç şey ise kötü bir kadın, kötü bir ev, kötü bir binek” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 168).

Tevbe sûresinin 34 ve 35. âyetleri nâzil olunca, ashâb-ı kirâm büyük bir telâşa kapıldı. Bu âyetlerde zekât ve sadaka vermeden dünyalık biriktirenlerin dayanılmaz işkencelere uğratılacağı anlatılıyordu. Peygamber Efendimiz onların endişe ve korkularını şu sözleriyle giderdi:

“Siz Allah’a şükr eden bir kalbe, O’nu anıp zikreden bir dile ve mü’mine bir kadına sahip olmaya bakın. Böylesi bir kadın, âhireti kazanmanıza da yardımcı olur” (İbni Mâce, Nikâh 5).

Hız. Ali radyallahu anh, **“Rabbenâ âtinâ fi’d-dünyâ hasene ve fi’l-âhireti hasene:** Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver” âyetindeki hasene’yi dindar kadın diye tefsir etmiştir.

Efendimiz bir başka hadîs-i şerîfinde, kadının genellikle *malı, soyu* veya *güzelliği* gibi sebeplerle eş olarak seçildiğini belirttikten sonra: “*Sen dindâr olan kadınla evlen ki, mutlu olabilesin*” buyurmuştur. (Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Radâ` 53. Ayrıca bk. 365. hadisin açıklaması). Çünkü dindâr kadın, İmâm Gazzâlî’nin de dediği gibi, kocasının dinî vazifelerini hakkıyla yerine getirmesine yardım eder. Dindâr olmayan kadın ise, kocasını dinin gereklerini yapmaktan alıkoyabileceği gibi, onu kötü yollara da sürükleyebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya gelip geçici bir faydalanma yeridir. Nimetleri bitip tükenmeyen âlem âhirettir.

2. Dünyada insanın faydalanacağı en hayırlı varlık, dindâr kadındır. Dindâr kadın insanı hem mutlu eder hem de âhireti kazanmasına yardımcı olur.

35- باب حق الزوج على المرأة

KOCANIN KARISI ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Âyet

قال الله تعالى: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ } .

“Allah Teâlâ’nın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve bunların ötekilere mallarından harcama yapması sebebiyle, erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için iyi kadınlar itâatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık onlar da kocalarının haklarına saygı gösterirler ve namuslarını korurlar.” Nisâ sûresi (4), 34

Cenâb-ı Hakk’ın erkeklere verdiği maddî ve mânevî bazı özellikler, onların aile reisi olmalarını tabiî kılmıştır. Erkek bu özellikleri sebebiyle kadını himâye edip korur, destekler ve işlerini yönetir.

Aile küçük bir toplumdur. Bu küçük toplumun huzur içinde yaşayabilmesi için bir düzene ve disipline ihtiyacı vardır. Düzen ve disiplin kendiliğinden olmaz. Onu birinin sağlaması gerekir. Erkeği kadından daha güçlü yaratan Allah Teâlâ, ailede düzeni sağlama görevini de ona yüklemiştir. Buna karşılık kadına da erkekte bulunmayan duygular, mânevî özellikler ve incelikler vermiştir.

İyi insan olmanın ilk belirtisi, Allah’ın buyruğuna başegmektir. İyi bir kadın da Allah’ın bu konudaki emirlerine başeger. Allah’ın

buyruğuna uyarak kocasına itaat eder. Ona karşı görevlerini yerine getirir. Kocasını evde bulunmadığı zamanlarda onun namusunu, malını ve aile sırlarını korur.

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

Hadisler

283- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتَهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لهما : « إِذَا بَاتَتْ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعَنَتَهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

وفي رواية قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْتِيهِ عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاحِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا » .

283. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir erkek karısını yatağına çağırır da karısı gelmez ve erkek ona dargın olarak gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lânet ederler.”

Buhârî, Bed’u’l-halk 7; Müslim, Nikâh 122.

Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40

Buhârî ile Müslim’in bir başka rivayeti şöyledir:

“Kadın geceyi kocasının yatağını terk ederek geçirirse, melekler sabaha kadar ona lânet ederler.” Buhârî, Nikâh 85; Müslim, Nikâh 120

Bir başka rivayete göre de Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bir erkek karısını yatağa çağırır da kadın gelmezse, kocası ondan memnun olana kadar Kâinâtın Sahibi o kadına lânet eder.”Müslim, Nikâh 121

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz kadını ve erkeği mutlu olmaları için yaratmış, bahtiyarlığı birbirinde bulmalarını istemiştir. Bunun için onları birbirine muhtaç kılmış ve kendilerine verdiği güzel duygularla bu ihtiyacı hissettirmiştir.

Bu birlikte oluşun âhenkli yürümesi için erkeği evin reisi yapmış, kadına da yuvanın huzuru için kocasıyla iyi geçinmeyi emretmiştir. Zaten dinimiz, birden fazla insanın bulunduğu yerde, içlerinden birinin başkan olup diğerlerinin ona uymasını prensip edinmiştir. Birliğin ve dirliğin sağlanması için bunu zaruri görmüştür. İşte bu sebeple kadın, dinî bakımdan yasak olmayan her

konuda kocasının sözünden çıkmayacaktır. Kocasının sevmediği şeyleri yapmayacak, onu memnun ve mutlu etmeye çalışacaktır. Erkek de aynı şekilde karısını üzmemeye, onu kırmamaya, yapılması uygun olan isteklerini yapmaya gayret edecektir.

Peygamber Efendimiz bu hadiste kocanın cinsî duygularına değer vermenin ve bunun gereğini yapmanın önemini dile getirmiştir. “*Yatağa çağırma, yatağı terk etme*” şeklindeki nezih ifadeleriyle Resûl-i Ekrem, cinsî beraberliği anlatmak istemiştir. Kocasının bu yöndeki isteğini yerine getirmeyen kadının, ilâhî gazabı üzerine çektiğini ve dolayısıyla ağır bir günah işlediğini belirtmiştir.

Karı koca genellikle geceleri yalnız kaldıkları için hadîs-i şerîfte “geceleme, sabahlama” ifadeleri kullanılmıştır. Kocasını geceleyin öfkeliendiren kadına ilâhî lânet sabaha kadar devam ettiğine göre, onu gündüz öfkeliendiren kadına ilâhî lânetin sabahtan akşama kadar devam edeceği sözün gelişinden anlaşılmaktadır.

Kocanın cinsî arzularına kadının saygılı olmasını yadırgayanlar olabilir. Kadının bir robot olmadığı, kendisini eşiyle beraber olmaya her zaman hazır hissedemeyeceği, zira onun da bir

dünyası, zevki ve arzusu bulunduğu söylenebilir. Bu itiraz doğrudur. Kadın da bir insan olduğuna göre, zaman zaman onun da sıkıntıları, üzüntüleri, sinirlilik hâlleri bulunabilir. Ama bu hâller ona kocasını öfkelenendirme, yuvanın huzurunu tehlikeye atma hakkını vermez. Rûhî bir gerginlik içinde bulunuyorsa, bunu kocasına söyler ve ondan anlayış bekler. O zaman ilâhî lânetten de kurtulmuş olur. Sebepsiz yere kocasını reddeden, onu darıltacak şekilde davranan kadınlar haklı görülemez.

Konuya bir de şu açıdan bakmalıdır:

İnsanın maddî ve rûhî yapısını herkesten fazla onu yaratan bilir. Belli mâzeretleri dışında kadının kocasını reddetmemesi ısrarlı bir şekilde emredildiğine göre, cinsî arzuları frenleme bakımından erkeğin daha zayıf, kadının daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Burada bir başka gerçek daha hatırlanmalıdır. Âyet-i kerîmede **“kadının erkek için bir elbise, erkeğin de kadın için bir elbise olarak yaratıldığı”** belirtilmektedir [Bakara sûresi (2), 187]. Elbise insanı her türlü dış tesirden koruyan bir mahfazadır. Demekki eşler birbirini her türlü tehlikeden ve özellikle günâha götürecek kötü duyguların etkisinden korumakla yükümlüdür.

Hadis-i Şerîfi 1753 numarayla tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadın kocasının beraber olma isteğini geri çevirmeyecektir.
2. Kocasını reddeden bir kadın onu günaha itmiş olur.
3. Böyle bir kadın hem Allah'ın gazabına hem de meleklerin lânetine uğrar.

284- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أيضاً أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « لا يحل لامرأة أن تصوم وزوجها شاهد إلا بإذنه ، ولا تأذن في بيته إلا بإذنه » متفق عليه ، وهذا لفظ البخاري .

284. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kadın kocası yanındayken onun izni olmadan oruç tutamaz. Kocasının izni olmadan bir kimseyi evine alamaz.”

Buhârî, Nikâh 84, 86; Müslim, Zekât 84. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 73; Tirmizî, Savm 64; İbni Mâce, Sıyâm 53

Açıklamalar

Eşlerin bahtiyarlığı çok önemlidir. Aile yuvası bunun için kurulmuştur. Eşler bir bütünün iki parçası oldukları için birbirlerine her zaman ihtiyaç duyarlar. Huzuru ancak birlikte yakalayabilirler. Gönül huzuruna kavuşmanın önemli bir yolu cinsî beraberliktir. Bir koca karısından -belli özürleri dışında- bu beraberliği her zaman isteyebilir.

İşte bu sebeple bir koca seyahat ve benzeri sebeplerle evinden ayrılmadıkça, *nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın ondan izin almalıdır*. Kocasını bir başka yere gitmişse, oruç tutmak için ondan izin almasına gerek yoktur.

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbni Mâce'deki rivayetlerde ramazan orucu için kocadan izin alınmayacağı açıkça belirtilmiştir. Çünkü ramazan orucu farz bir oruçtur. Tutulmasını Allah emretmiştir. Allah emri söz konusu olunca, onu yapmak için kulun izni gerekli değildir. Fakat nâfile dediğimiz, sevap kazanmak niyetiyle yapılan ibadetler böyle değildir. Zira bir kadın en büyük sevabı kocasını memnun ederek kazanır. Farz ibadetler dışında onun en çok sevap kazanma yolu, kocasının gönlünü almak, onu kendinden memnun etmektir.

Bazı âlimler hadiste geçen “*Kocasının izni olmadan bir kadının oruç tutması helâl değildir*”

ifadesine bakarak, kocadan izin almadan tutulan nâfile orucun haram olduğunu, bazıları ise mekrûh olduğunu söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîfte ele alınan ikinci konu, **kocanın izni olmadan hanımın eve misafir alamayacağıdır**. Sadece erkek misafirleri değil, hanım misafirleri kabul etmesi de kocanın iznine bağlıdır. Zira bir kocanın huyunu suyunu beğenmediği, karısının yanında bulunmasından rahatsızlık duyduğu kadınlar olabilir. Hanımın onları eve alması kocayı huzursuz edebilir. Bu da dargınlığa, kırgınlığa, huzursuzluğa yol açacağı için bir hanımın böyle bir davranıştan kaçınması gerekir.

Hadisi 1754 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kocanın kadın üzerinde hakları vardır. Bu haklar, onun yapacağı nâfile ibadetlerden önce gelir.

2. Bir koca eşiyle beraber olmayı her zaman isteyebilir. Bu sebeple nâfile oruç tutmak isteyen bir kadın, kocasından izin alarak oruca başlamalıdır.

3. Bir hanım kocasının uygun görmediği hiç kimseyi eve alamaz.

285- وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْأَمِيرُ رَاعٍ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

285. İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz.” Buhârî, Cum'a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

Dünyada sorumsuz kimse yoktur. Yaşadığı sürece herkes ya yönetici veya yönetilendir. Yönetenler idâre ettiklerinden, yönetilenler de kendilerine emanet edilen işlerden sorumludur.

Peygamber Efendimiz sorumlu olan kimseyle sorumlu olduğu şeyleri çoban - sürü benzetmesiyle anlatmıştır. Çoban saflığı ve samimiyeti temsil eder. O güttüğü koyunlara derin bir şefkat ve

merhamet besler. Koyunlarını en güzel otlaklarda yaymaya çalışır. Su içme zamanı gelince onları sular. Dinlenme zamanı eğrek yerine götürüp yatırır. Kurda kuşa kaptırmaz. Onların hastalanmamasına dikkat eder. Hasta olanlara da özel ihtimam gösterir.

Kendisine bir şey emanet edilen kimse de, o emanete tıpkı çoban gibi iyi duygularla sahip çıkmalı, onları koruyup gözetmelidir. İdaresine verilen kimselerin kendisine bir Allah emaneti olduğunu düşünmeli, onlara şefkat ve merhamet göstermelidir.

Bir âmir idaresindeki memurlar için iyi ve temiz duygular beslemeli, onların iyiliğini istemeli, onları mutlu edecek ve görevlerini en iyi şekilde yapacak imkânları hazırlamalıdır. Hadisin birçok rivayetinde âmir yerine “imâm” yâni devlet başkanı ifadesi geçmektedir. Buna göre bir **devlet başkanı** idaresi altındakilerin inanç ve düşüncelerinin farklı oluşuna bakmadan, onların refah ve saadetini te'min etmeye, kendilerini âdil bir yönetimle idare etmeye, haksızlığa uğrayanların hakkını korumaya, onları mutlu edecek her imkânı sağlamaya çalışmalıdır.

Aile reisi aile fertlerini mutlu etmeyi hedef almalıdır. İnsanın mutlu olması her şeyden önce iyi

bir din kültürü almasıyla mümkündür. Bu sebeple aile reisi idaresi altındakilere öğrenilmesi farz olan bilgileri öğretmeli ve böylece onları -âyet-i kerîmede belirtildiği üzere- yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden korumalıdır. Sonra onları en iyi şekilde yedirip giydirmeli, en iyi meskenlerde yaşatmaya gayret etmeli ve onların birbirleriyle iyi geçinmelerini sağlamalıdır.

Bir kadın kocasına karşı sorumlu olduğunu düşünerek evini imkânları ölçüsünde en güzel şekilde tanzim etmeli, kocasının haklarını korumalı, malını israf etmemeli ve ona her türlü ihânetten sakınmalıdır. Onun önemli bir görevi de çocuklarını iyi bir insan ve iyi bir müslüman olarak yetiştirmeye çalışmak, bilgi, görgü, eğitim ve öğretimleriyle ilgilenmektir.

Hadîs-i şerîfin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre **bir hizmetkâr veya bir işçi**, yanında çalıştığı kimsenin malının çobanıdır ve o malın korunmasından sorumludur. İdâresine bırakılan şeyleri kendisine emanet bilmeli ve onları gözü gibi korumalıdır. Yapması istenen işleri de kusursuz şekilde yapmaya gayret etmelidir.

Yine bir başka rivayette belirtildiğine göre **bir evlat** babasının malının çobanıdır ve onu gözetmek zorundadır. Babamın malıdır diye istediği gibi

çalıp çırpırmaya, saçıp savurmaya hakkı ve yetkisi yoktur. O da yaptıklarının hesabını Allah'a verecektir.

Bu ölçüye göre herkes etrafındakilere karşı sorumludur. Arkadaş arkadaşına, esnaf müşterisine, öğretmen öğrencisine, memur iş güç sahibi olarak karşısına çıkan kimselere karşı sorumludur. Hatta insan, kendisine birer Allah emaneti olarak verilen vücudundaki organlardan sorumludur. Gücünü, kuvvetini, gençliğini ve enerjisini nerede harcadığının hesabını verecektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, devlet başkanından hamala varıncaya kadar herkes, işinden ve yaptığı görevinden sorumludur. Hadisimiz, 302 ve 654 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkes üstlendiği görevi yapacaktır.
2. Hadisin konumuzla ilgili yanı ise şudur: Evli bir kadın, evliliğin gereği olarak kocasına karşı bazı sorumluluklar taşır. Evin idaresi, eşyaların muhâfazası, namus ve iffetin korunması, görev ve sorumluluklarının başlıcasıdır.

3. Eşlerin birbirlerine karşı görevleri vardır. Mutlu bir hayat sürebilmek için bu görevleri kusursuz yapmaya çalışmaları gerekir.

286- وعن أبي عليّ طلق بن عليّ رضي الله عنه أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : «إِذَا دَعَا الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى الثَّنُورِ» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح .

286. Ebû Ali Talk İbni Ali *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir koca karısına ihtiyaç duyup da onu yanına çağırdığında, kadın ocak başında bile olsa, hemen kocasının yanına gelsin.” Tirmizî, Radâ` 10; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, İşretü'n-nisâ bâbı.

Talk İbni Ali

Talk ve arkadaşları Yemâme'den bir heyet hâlinde Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelmişlerdi. Hepsi birden İslâmiyet'i kabul edip hidâyete erdiler. Bir müddet Resûl-i Ekrem'in yanında kalıp arkasında namaz kıldılar ve ondan İslâmiyet'i öğrendiler.

Talk İbni Ali'nin bize haber verdiği göre, memleketlerine Peygamber Efendimiz'in abdest suyunu götürmek istediler. O zaman Resûlullah

sallallahu aleyhi ve sellem bir leğen ve abdest suyu geti-rilmesini istedi. Abdest aldı ve mübarek uzuvlarından akan suyu bir kaba koyarak onlara verdi ve şunları söyledi:

- “Artık memleketinize dönün. Oraya varınca kilisenizi yıkın. Yerine bu suyu serpin ve orayı mescid olarak kullanın.”

Dediler ki:

- Yâ Resûlallah, hava çok sıcak, memleketimiz de pek uzak. Gidene kadar bu abdest suyu buharlaşıp azalır.

Resûlullah Efendimiz de:

- Ona su ilave edin; daha da güzel olur, buyurdu.

Memleketlerine dönünce kiliselerini yıktılar. Resûlullah'ın abdest suyunu kilisenin arsasına serpererek oraya mescid yaptılar. Namazlarını orada kıldılar. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Allah Teâlâ insanı imtihan etmek için ona çeşitli duygular vermiştir. Bunların en tehlikelisi şehvet duygusudur. Bu duygunun tehlikesini en tabii şekilde gidermenin yolu, evliliktir. Bu sebeple eşler, birbirlerini tehlikelerden koruyan birer elbise sayılmışlardır. İnsanın günah işlemesini çok

isteyen ve bundan büyük zevk duyan şeytan, kadını ve erkeği birbirine câzip göstermek için çoğu zaman baştan çıkarma silahını kullanır. Böyle bir duyguya kapılan insanın yapacağı en tabii hareket, koşup eşine sığınmak, baştan çıkaran duyguların tesirinden onun yanında ve onun yardımıyla kurtulmaktır.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, çoğu zaman dışarıda bulunmaları sebebiyle erkeklere bunu özellikle tavsiye etmekte ve kendilerini tahrik eden bir kadın gördükleri zaman, hemen evlerine dönmelerini ve eşlerinin yardımıyla bu tahrikten kurtulmalarını öğütlemektedir (Müslim, Nikâh 9). Kendisinin de aynı maksatla Zeynep binti Caş ve Sevde annelerimizin yanına gittiği bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Nikâh 43).

Ocakta yemek pişirirken veya fırında ekmek yaparken bile olsa, eşinin beraber olma isteğini geri çevirmenin doğru olmayacağını belirtirken Peygamber Efendimiz'in anlatmak istediği işte budur.

Yuvasının mutlu ve huzurlu olmasını isteyen, kocasını hiç bir şekilde elinden kaçırmamayı arzu eden bir kadın, Peygamber Efendimiz'in bu uyarısına önem vermelidir.

283 ve 284 numaralı hadisler de bu konuyla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Evliliğin bir gereği olarak, kocanın karısı üzerinde önemli hakları vardır.

2. İşi ne kadar önemli olursa olsun, meşrû bir mâzereti yoksa, bir kadın kocasının beraber olma isteğini reddetmemelidir.

287- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لَوْ كُنْتُ أَمِراً أَحَداً أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

287. *Ebû Hüreyre* radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim.” Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 40; İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfi söylemesine sebep olarak şöyle bir olay anlatılır:

Muâz İbni Cebel *radiyallahu anh* Şam'dan veya Yemen'den döndüğü zaman, (Ebû Dâvûd'un

rivayetine göre ise Kays İbni Sa'd Hîre'den döndüğü zaman) Resûl-i Ekrem'e secde etmek istemişti. Neden böyle davrandığını soran Hz. Peygamber'e:

- Hristiyanlar reislerine ve kumandanlarına secde ediyorlardı. Ben de sizin buna daha lââyık olduğunuzu düşünerek secde etmek istedim, dedi.

Bu hareketi doğru bulmayan Resûlullah Efendimiz, yukarıdaki hadîs-i şerîfi söyledi.

Hadîs-i şerîfin sebeb-i vürûdu dediğimiz, söylenme sebebi hakkında şöyle bir rivayet daha vardır: Resûl-i Ekrem Efendimiz bir grup sahâbînin arasında otururken bir deve gelerek Efendimiz'e secde etmişti. Bunu gören sahâbîler:

- Yâ Resûlallah! Sana hayvanlar, ağaçlar bile secde ediyor. Sana asıl bizim secde etmemiz gerekir, dediklerinde Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- *“Rabbimize ibadet edin. Müslüman kardeşlerinize iyilik yapın. Bir kimsenin diğer kimseye secde etmesini emretmek isteseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim. Şayet bir kadına kocası, kendisini şu dağdan o dağa, o dağdan bu dağa taşımasını emretse, kadının bu*

emri yerine getirmesi gerekir” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 76).

İki yol arkadaşından birinin ötekine başkan olması prensibi, dinimizde iyi geçinmeye, huzurlu ve uyumlu yaşamaya ne çok önem verildiğini gösterir. Aile de böyledir. Orada da karı koca, uzun bir yolculuğa çıkmış iki arkadaş gibidir. Birinin başkan olması, yuvanın huzuru için şarttır. Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte erkeğin karısı üzerinde önemli haklarının bulunduğunu, kadının ona karşı saygıda kusur etmemesi gerektiğini, dine ters düşmeyen isteklerini yapması icab ettiğini belirtmiştir.

İnsanın insana secde etmesinin çok yanlış ve mantıksız bir davranış olduğunu iyice belirtmek isteyen Resûl-i Ekrem Efendimiz, kendisine secde etmek isteyen sahâbîsine:

- “*Eğer benim kabrime gelseydin, oraya da secde eder miydin?*” diye sordu.

Sahâbî:

- Hayır, secde etmezdim, diye cevap verdi.

O zaman Kâinâtın Güneşi Efendimiz:

- “*Öyleyse bir daha böyle şeyler yapmayın*”, buyurdu (Ebû Dâvûd, Nikâh 40).

Peygamber Efendimiz'in bu ifadesini muhaddis Tîbî çok güzel açıklamıştır. Ona göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünün mânası şudur:

Bana tapacağınıza, hiçbir zaman ölmeyecek, saltanatı yok olmayacak Cenâb-ı Hakk'a secde edin. Zira şimdi benden çekinip saygı duyduğunuz için secde edecek, yarın yok olduğum zaman ise bundan vazgeçeceksiniz. Böyle mânasızlık olur mu? demek istemiştir (Azîmâbâdî, *Avnü'l-ma'bûd*, VI, 178).

Bütün bu açıklamalar bize gösteriyor ki, bir kadının kocasına secde etmesi söz konusu değildir. Bununla beraber kadınların en çok itaat etmesi gereken kimseler de kocalarıdır. Zira ailenin geçimini üstlenen koca, karısını ve çocuklarını mutlu etmek için onun bunun kahrını çekmekte, nice kendini bilmez kimsenin ağız kokusuna katlanmakta, ailesini geçindirecek imkânı alın teri ve göz nûruyla kazanmaktadır. Böylesi fedâkâr kimseler her türlü sevgi ve saygıya lâyıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hanım kocasına son derece saygılı olmalı, ona olan görevlerini kusursuz yapmaya çalışmalıdır.

2. İnsan Allah'dan başka kimseye secde edemez. Şayet böyle bir şey uygun olsaydı, kadınların kocalarına secde etmesi istenebilirdi.

3. İslâmiyet insana tapmayı yasaklamıştır.

288- وعن أمّ سلمة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

288. Ümmü Seleme *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kocasını memnun ederek ölen kadın cennetliktir.” Tirmizî, Radâ` 10. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 4

Açıklamalar

Şu ölümlü dünyada aile yuvasında huzuru yakalamak, erkeğin karısını, kadının da kocasını mutlu etmeye çalışmasıyla mümkündür.

Bu hadîs-i şerîfte, konuya sadece kadın açısından bakılmakta ve kocasını kendinden hoşnut ederek ölen bir kadının cennete gireceği belirtilmektedir. Cennet herkesin elde etmeyi düşlediği sonsuz mutluluk yuvasıdır. Bir kadın için bunun yolu, hayat arkadaşıyla güzel ve tatlı bir

hayat sürmeyi hedef almak, böylece hem onu hem de kendini mutlu etmektir.

Bu nasıl mümkün olur?

Her erkek tabiatı, anlayışı, din ve dünya görüşü doğrultusunda karısından güzel davranışlar bekler. Becerikli bir hanım, kocasının huylarını, alışkanlıklarını ve kendinden beklediği davranışları kısa zamanda öğrenir. Atalarımızın dediği gibi **“Aşını, eşini, işini bilir.”** Meselâ evinin ve kendisinin temiz ve düzenli olmasına çalışır. Kocasını eve gelirken güler yüzle karşılar. İşe giderken onu güzel davranışlarla uğurlar. Yemeğini zamanında hazırlar; sofrada veya evinde kocasının sevip hoşlandığı şeyleri bulundurmaya gayret eder.

Kocasının alıp eve getirdiklerini beğenmese bile, ilk anda hoşnutsuzluğunu göstermez. Ne kadar ince düşünceli olduğunu söyleyerek önce onu rahatlatır. Daha sonra uygun bir zamanı kollayarak o konudaki asıl görüşünü belirtir.

Kocanın hoşnutluğunu kazanmak, bir kadın için çok önemli bir iştir. Bunu şu olayda bütün açıklığı ile görmek mümkündür:

Ashâb-ı kirâmdan Esmâ binti Yezîd adında bir hanım vardı. Çok güzel konuşurdu. Birgün hanım

sahâbîler Esmâ'yı aralarında temsilci seçerek Peygamber Efendimiz'e gönderdiler. Merak ettikleri bir konuyu ondan öğrenmesini istediler.

Esmâ Resûl-i Ekrem'in huzuruna giderek şunları söyledi:

- Anam, babam sana fedâ olsun, ey Allah'ın Resûlü! Ben kadınlar tarafından gönderilen bir elçiyim. Allah Teâlâ seni bütün erkeklerle ve kadınlara peygamber göndermiştir. Biz sana ve senin Rabbine imân ettik. Fakat biz, kadınlar olarak, sizin evlerinizde kapanıp kalıyoruz. Sizin cinsî isteklerinizi tatmin ediyoruz. Siz erkekler ise cuma namazı kılmak, câmilere ve cemâatlere gitmek, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hac edebilmek, bunlardan daha faziletli olarak da Allah yolunda savaşıp cihâd etmek gibi üstünlüklerle bizi geçmiş durumdasınız. Şurası da muhakkakki erkek kısmı hac veya umre etmek, kâfirlerle savaşmak üzere evinden çıktığı zaman mallarınızı biz koruyor, iplik eğirip elbiselerinizi dokuyor ve çocuklarınızı besliyoruz. O hâlde **biz kadınlar, o hayırlı işlerin ecir ve sevabında sizlere ortak olamaz mıyız?**

Doğrusu Esmâ çok güzel konuşmuştu. Efendimiz onu sonuna kadar dikkatle dinledikten sonra yanında bulunan sahâbîlere dönerek:

- “Siz, bir kadının dinî konulardaki sorularını bundan daha güzel ifade ettiğini hiç duydunuz mu?” diye sordu. Sonra da Esmâ’ya şunları söyledi:

“Ey hanım! Şunu iyice anla ve seni gönderen hanımlara anlat ki, kadın kısmının kocasıyla iyi geçinip onun hoşnutluğunu kazanması, saydığın o değerli ibadetlerin hepsine denk olur.”

Esmâ bu cevabı alınca çok sevindi ve “Lâ ilâhe illallah” diyerek oradan ayrıldı (İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, VII, 19; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü’n-nisâ*, I, 36).

Kadınların hatîbi diye tanınan ve katıldığı Yermük savaşında, söktüğü çadırın direğiyle dokuz Bizanslıyı öldüren Esmâ hâtunun müslüman kadınlara getirdiği bu mesaj çok önemlidir. Üzerinde iyi düşünmelidir.

Demekki bir kadın, kendine düşen görevleri yerine getirmekle, erkeklerin binbir zahmetle yaptığı birçok ibadeti bizzat yapmış gibi sevap kazanır. Zira kadının asıl vazifesi, kocasını memnun etmektir.

Aslına bakılırsa, kocasını mutlu etmek isteyen bir kadın, aynı zamanda kendisini de mutlu etmiş olur ve sonuç itibariyle iki mükâfatı birden

kazanır: *Hem dünyada mutluluk hem âhirette mutluluk.*

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadının en önemli görevi kocasını memnun etmektir.

2. Kocasını mutlu eden bir kadın, doğrudan cennete girer.

289- وعن معاذ بن جبل رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ ، فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

289. Muâz İbni Cebel *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Dünyada bir kadın kocasını üzerse, o kimsenin hûrilerden olan hanımı o kadına şöyle seslenir:

- Allah canını alsın! Üzme onu! O senin yanında şimdilik misafirdir. Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır.” Tirmizî, Radâ` 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Nikâh 62

Açıklamalar

Hûri, kara gözlü kadın demektir. Geniş gözlü ve gözünün akı bembeyaz, karası simsiyah olan kadınları anlatmak için kullanılmaktadır. Allah Teâlâ'nın cennette mü'minlere ikram edeceği kadınlara Kur'ân-ı Kerîm'de **“hûrin in”** adı verilmekte [Duhân sûresi (44), 52-54; Tûr sûresi (52), 20; Rahmân sûresi (55), 72], iyi mü'minlerin cennette güzel bahçelerde, pınar başlarında eğlenecekleri, çeşit çeşit ipekler giyip karşılıklı oturacakları ve **ceylan gözlü hûrilerle** evlenecekleri belirtilmektedir. Hûrilerin en belirgin özellikleri, evlenecekleri erkek dışında kendilerine hiçbir insan eli değmemiş olmasıdır. Bir diğer özellikleri de eşlerinden başkasıyla ilgilenmemeleri, onların istek ve arzuları dışında bir şey yapmamalarıdır. İşte bu sebeple kocalarını inciten kadınların kaba davranışları onları üzmemekte ve bu kadınlara hadiste belirtildiği şekilde seslenmeye mecbur etmektedir.

“Yakında senden ayrılıp bize kavuşacaktır” cümlesindeki yakınlık ifadesi, dünya hayatının kısalığını ve bu hayat içinde insan ömrünün pek az bir yer işgal ettiğini belirtmek için söylenmiştir. Zira zamanla sınırlı olan herşey tükenmeye mahkûmdur. Âhiret hayatı ise sonsuz ve sınırsızdır.

Hadîs-i şerîfte kadının kocasına iyi davranması, onu sayması ve ona karşı görevlerini yapması

gerektiği anlatılmaktadır. Kocasına iyi davranmayan, ona eziyet eden ve canını sıkan kadınlardan Allah Teâlâ'nın hoşnut olmayacağı dile getirilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınlar kocalarına iyi davranmalı, onları üzmemelidir.

2. Eşler birbiriyle iyi geçinmeli ve eşiyle mutlu olmaya çalışmalıdır.

3. Cennet ve cennet nimetleri yaratılmış olup sahiplerini beklemektedir. Eşleri tarafından rahatsız edilen kimseler bunu düşünerek teselli bulmalıdır.

290- وعن أسامة بن زيد رضي الله عنهما عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « ما تركتُ بعدي فتنة هي أضرُّ على الرجال : من النساء » متفقٌ عليه .

290. Üsâme İbni Zeyd *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne sebebi bırakmadım.”

Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97, 98. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 31; İbni Mâce, Fiten 31

Açıklamalar

İlk bakışta hadîs-i şerîfin bütün kadınları fitne ve fesada yol açan uğursuz yaratıklar kabul ettiği sanılabilir. Hayır, Efendimiz böyle bir şey söylememiştir. Bu hadiste bazı problemlili kadınlara işaret edilmekte, huysuzlukları sebebiyle onların erkekleri zor durumda bırakacakları belirtilmektedir.

Şu âyet-i kerîme konumuza ışık tutmaktadır:

“Ey imân edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoşgörür ve bağışlarsanız, bilin ki Allah da çok bağışlayan, çok esirgeyendir” [Tegâbün sûresi (64), 14].

Malını ve canını Allah yoluna adayan bazı mü'minleri, eşleri ve çocukları, daha çok duygularına hitap etmek suretiyle bu davranıştan vazgeçirebilirler. Sen ölürsen biz ne yaparız? Savaşa gitme, diyebilirler. Paranı boş yere harcama, çoluğunu çocuğunu düşün, diyerek erkeğin hayır yapmasına engel olabilirler. Sahip olduklarından daha fazlasını istemek suretiyle kocalarını gayri meşrû kazanmaya sevkedip günaha itebilirler.

Rivayet edildiğine göre ashâb-ı kirâm devrinde bazı sahâbîlerin eşleri ve çocukları, “Eğer gidecek olursan biz sensiz ne yaparız?” bahânesiyle onların hicret etmesini geciktirmişlerdi. Bu gecikme yüzünden ne büyük mânevî kayıplara uğradıklarını anlayan o sahâbîler, hanımlarını ve çocuklarını cezalandırmaya kalkınca, onları daha hoşgörülü davranmaya ve affetmeye dâvet eden yukarıdaki âyet-i kerîme nâzil olmuştu. İşte kadınların erkekler için tehlike olacağı yönlerden biri budur.

Meselenin önemli bir yönü daha vardır: Kur’ân-ı Kerîm’de belirtildiği üzere [Âl-i İmrân (3), 14], insan bazı dünya zevk ve nimetlerine düşkün olarak yaratılmıştır. Bunlardan biri, belki de birincisi iki cinsin birbirine olan meylidir. Bu ilginin ölçülü kullanılmaması, her iki taraf için de tehlike doğurur. Hadîs-i şerîfte bu tehlikeye erkeklerin dikkati çekilmekte, kadınlar konusunda dikkatli ve uyanık olmaları istenmektedir. Bu konuda 71. hadise de bakılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Erkekler, dikkatli olmadıkları takdirde, daha çok kadınlar sebebiyle günaha girerler.

2. Bir erkek Allah'ın ve Peygamber'in buyruğunu ihmâl edecek kadar bir kadına bağlanmamalıdır.

3. Kadın, erkekleri günaha sokan suç aracı olmaktan ve “en zararlı varlık” yaftasını almaktan şiddetle sakınmalıdır.

36- باب النفقة على العيال

AİLENİN GEÇİMİ

Âyetler

قال الله تعالى: وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

1. “Annelerin yiyecek ve giyeceği, örfe göre babaya aittir.” Bakara sûresi (2), 233

Bu âyette boşanmış kadınların çocuklarını emzirme durumu ele alınmaktadır. Çocuk babaya ait kabul edildiği için, onun emzirilmesini sağlamak da babanın görevidir. Baba maddî imkânları ölçüsünde, çocuğunu emziren kadının yiyeceğini ve giyeceğini temin eder. Bunun miktarını belirlemek problem olursa, hakem kabul edilen bir üçüncü şahıs da bu miktarı tayin edebilir. Bununla beraber yapılacak bu ödeme, babayı sıkıntıya sokacak kadar fazla olmayacaktır.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِمْ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

2. “Varlıklı olan kimse, varlığına göre nafaka versin. Eli dar olan kimse de verebileceği kadar

nafaka versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden fazla bir şey yüklemes.” Talâk sûresi (65), 7

Bu âyet-i kerime nafaka konusunda bir prensip ortaya koymaktadır. Bir kimse kime nafaka veriyorsa, gelirine göre verecektir. Zenginse, fazla verecek; orta hâlli ise orta derecede verecek; fakirse az verecektir. İslâmiyet aşırı derecede saçıp savurmayı da hoşgörmez, aşırı derecede cimri davranmayı da. Bu sebeple nafakaya esas olan ölçü, kişinin maddî gücüdür.

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ

3. “Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir.” Sebe’ sûresi (34), 39

Allah rızası için aile fertlerine veya fakirlere harcama konusunda bu âyet bir ölçü getirmektedir. Cenâb-ı Hak sevap kazanmak düşüncesiyle veren kuluna yenisini verir. Vermeyenin malından da bereketi kaldırır.

297 numaralı hadiste göreceğimiz üzere, her Allah’ın günü iki melek yeryüzüne iner. Bunlardan biri:

- Allahım! Malını verene yenisini ver! diye niyâz eder. Diğer de:

- Allahım! cimrilik edenin malını yok et! diye bedduâ eder.

Hadisler

291- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ ، وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ ، أَعْظَمُهَا أَجْراً الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ» رواه مسلم .

291. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah yolunda (cihâd edilmesi için) sarfettiğin para, köle âzâd etmek için harcadığın para, fakire sadaka verdiği para ve bir de aile fertlerinin ihtiyaçları için harcadığın para var ya! İşte bunların içinde sana en çok sevap kazandıracak olanı, ailen için harcadığın paradır.” Müslim, Zekât 39

Açıklamalar

Aile fertlerimiz, Cenâb-ı Hakk'ın beraber yaşamamızı, birlikte mutlu olmamızı takdir ettiği insanlardır. Bunlar eşimiz, çocuklarımız, anne ve babamızdır.

Bizim en tabii gıdamız sevgi ve ilgidir. Birilerini sevmeden, birileri tarafından sevilmeden yaşamak

olmayacak şeydir. Zira sevgisiz hayat, taşınması zor bir yük gibidir. Bizi bu âleme getiren Rabbimiz aile yuvası kurmamızı emretmiş, huzuru ancak bu suretle elde edeceğimizi söylemiş, gönlümüze dünyaya yetecek kadar sevgi koymuş ve aile fertlerimizi sevmemizi istemiştir. Bizi dünyaya getiren annemiz babamız, hayatımızı birleştirdiğimiz eşimiz ve bu beraberliğin meyvası olan yavrularımız bizim sevgi ve ilgi odaklarımızdır.

Hayatın güzelliği, birilerini mutlu etmekle, mutlu görmekle farkedilir. Mutlu olmasını en çok istememiz gerekenler yakınlarımızdır. Onları sevindirmek, yüzlerini güldürmek bizim görevimizdir. Bu sebeple Allah'ın bize verdiği imkânları öncelikle onların ihtiyaçları için harcamalıyız. Onları kimseye muhtaç etmemeliyiz. Maddi gücümüz elverdiği ölçüde, başkalarına imrenmelerine bile imkân bırakmamalıyız.

Görüldüğü gibi, Sevgili Efendimiz, sevap kazanmak için para harcanacak yerleri saymış, sonra da bunların içinde insana en fazla sevap getirecek harcamanın aile fertlerine sarfedilecek para olduğunu söylemiştir. Zira diğer harcamalar sevap kazanmak için yapılan birer nâfile ibadet olduğu hâlde, ailenin ihtiyaçlarını temin etmek farzdır; şarttır; yapılması gerekli bir görevdir. Farz

ibadetin sevabı da hiçbir şeyle ölçülmeyecek kadar çoktur.

Şu da unutulmamalıdır:

Aile için farz olan harcama, mutlaka yapılması gereken harcamalardır. Gerekli olmayan hususlardaki harcama ise, hadisimizde sayılan diğer harcamalar gibi, insana nâfile ibadet sevabı kazandırır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihâd edilmesini sağlamak, köle âzâd etmek ve fakirlere yardım etmek insana sevap kazandırır.

2. Ailenin ihtiyaçları için harcanan paralar ise, insana bunlardan daha çok sevap kazandırır.

292- وعن أبي عبد الله ويَقَالُ له : أبي عبد الرحمن ثوبان بن بُجْدَدَ مَوْلَى رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ دِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى عِيَالِهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » رواه مسلم .

292. Resûli Ekrem'in âzadlı kölesi Ebû Abdullah (Ebû Abdurrahman da denilir) Sevbân İbni Bücdüd'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin harcadığı paraların en değerlisi ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para, Allah yolunda cihâd etmek için beslediği atına harcadığı para ve bir de beraberce Allah yolunda cihâd ettiği arkadaşlarına sarfettiği paradır.” Müslim, Zekât 38. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 42; İbni Mâce, Cihâd 4

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte önemli harcama yerleri sayıldıktan sonra, bunların içinde en önemlisinin aile fertleri için sarfedilen para olduğu özellikle belirtilmişti. Bu hadiste ise **ev halkının ihtiyaçları** için yapılan harcama en başta zikredilmek suretiyle önemi anlatılmıştır. Nitekim İmâm Müslim, *Sahîh*'inde bu hadisi zikrettikten sonra, hadisın senedinde yer alan tâbiîn âlimlerinden Ebû Kılâbe el-Cermî'nin (ö. 104/722) bir açıklamasını nakletmiştir. Ebû Kılâbe, yapılacak harcamaları birer birer sayan Hz. Peygamber'in, önce aile fertlerinden başlamasına dikkatimizi çekmekte ve yavrularının namuslu yetişmesi için onlara para harcayan, onları başkalarına muhtaç etmemek için uğraşan kimsenin en büyük sevabı alacağını belirtmektedir.

Bu âlimin, küçük çocuklar için para harcanmasından bahsetmesi, onların bakıma ve

yardıma daha çok muhtaç olması sebebiyledir. Bir kimsenin evli barklı çocukları bulunup da yardıma muhtaç olmaları hâlinde onları desteklemesi, sözünü ettiğimiz en makbul harcamaların dışında tutulamaz.

Mâdemki herkes çobandır ve herkes kendisine emânet edilen sürüden sorumludur, o hâlde kendisine bir aile teslim edilen kimse herşeyden önce onların rahatını düşünecek, onları aç açık bırakmayacak ve her fırsatta onları nasıl mutlu edeceğini hesaplayacaktır.

Peygamber Efendimiz zamanında ve İslâm'ın ilk devirlerinde savaşa herkes kendi imkânlarıyla katıldığı için, hadisimizde Allah yolunda **cihâd etmek için beslenen attan** ve ona yapılacak harcamalardan söz edilmiştir. Varlıklı olan insanların **savaşa gidecek maddî** gücü olmayanlara yardım etmesi, savaşta bulundukları sürece onları desteklemesi de önemli hayırların başında gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yolunda cihad etmek, cihad edenlere maddî yardımda bulunmak, değerli birer ibadettir.
2. En değerli harcama ise, aile fertlerinin ihtiyaçları için sarfedilen paradır.

293- وعن أمّ سلمة رضي الله عنها قالت : قلت يا رسول الله ، هل لي أجر في بني أبي سلمة أن أنفق عليهم ، ولست بتاركتهم هكذا وهكذا ، إنما هم بني ؟ فقال : « نَعَمْ لَكَ أَجْرٌ مَا أَنْفَقْتَ عَلَيْهِمْ » متفق عليه .

293. Ümmü Seleme *radiyallahu anhâ* şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! (Eski kocam) Ebû Seleme'nin çocuklarına para harcamak bana sevap kazandırır mı? Onları öyle muhtaç durumda bırakacak değilim ya! Onlar benim kendi çocuklarımdır, diye sordum.

Resûlullah şöyle buyurdu:

- “Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir.” Buhârî, Nefekât 14; Müslim, Zekât 47

Açıklamalar

Ümmü Seleme annemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz ile evlenmeden önce Ebû Seleme *radiyallahu anh* ile evliydi. Ebû Seleme Peygamber Efendimiz'in hem halasının oğlu hem de sütkardeşiydi. Onların bu evliliğinden Ömer, Muhammed, Zeynep ve Dürre adlı çocuklar dünyaya gelmişti. Ebû Seleme ile karısı Ümmü Seleme, İslâmiyet'in ilk yıllarında müslüman olmuşlar ve müşriklerin şerrinden kurtulmak için birlikte Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Hicretin

dördüncü yılında Ebû Seleme vefât edince Peygamber Efendimiz Ümmü Seleme ile evlendi.

Dinimize göre çocuklar büyüyene kadar onlara bakmak ve ihtiyaçlarını temin etmek babanın görevidir. Bu sebeple Ümmü Seleme annemiz Resûlullah Efendimiz'e demek istiyor ki:

- Eski kocamdan olma bu çocuklara bakmak aslında benim görevim değildir. Ne yapayım ki, bu yavrular benim öz çocuklarımdır. Onları başkasına muhtaç durumda bırakamam. Ona buna el açmalarına râzı olamam. Bu sebeple kendilerine yardım ediyor ve geçimlerini sağlıyorum. Acaba **kendi yetimlerime yaptığım bu yardımdan dolayı sevap kazanabiliyor muyum?**

Resûlullah Efendimiz, Ümmü Seleme *radiyallahu anhâ*'ya bu fedâkârlığından dolayı sevap kazanacağını söyleyerek şöyle buyurmuştur:

- “*Evet, onlara yaptığın harcamanın sevabı senindir.*”

Güzel dinimiz, iyi niyetle yapılan her işi değerli bulmuş ve yapılan her iyiliğe on mislinden başlamak üzere sayısız sevap vermiştir. Aşağıdaki hadislerde bu durum açıkca görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne şefkati pek yüce, pek asil bir duygudur.

2. Anne mecbur olmasa bile, sırf merhametinden dolayı çocuklarına yardım etmekle sevap kazanır.

294- وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه في حديثه الطويل الذي قَدَّمناه في أوَّل الكتاب في باب النِّيَّةِ أَنَّ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال له : « وَإِنَّكَ لَن تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجَهَ اللهِ إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي امْرَأَتِكَ » متفقٌ عليه .

294. Sa'd İbni Ebû Vakkâs *radiyallahu anh*'ın rivayet ettiği, bu kitabın baş tarafındaki ihlâs ve niyet konusunda geçen uzun hadiste Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sa'd'e hitâben şöyle buyurmuştu:

“Allah rızasını düşünerek yaptığın harcamalara, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiği lokmalara varıncaya kadar hepsinin mükâfatını alacaksın.”

Buhârî, İmân, 41, Cenâiz 36, Vesâyâ 2, Nefekât 1, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasıyyet 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vesâyâ 1; Nesâî, Vesâyâ 3; İbni Mâce, Vesâyâ 5

Açıklamalar

Sözü edilen bu 7 numaralı uzun hadîs-i şerîfte Sa'd İbni Ebû Vakkâs başından geçen bir olayı anlatmıştı. Olay şu idi:

Peygamber Efendimiz'le birlikte Vedâ Haccı için Mekke'ye gelmişlerdi. Sa'd orada ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Efendimiz kendisini ziyârete geldiğinde, Mekke'de öleceğini düşünerek ona bir mesele danışmıştı. Demişti ki, ben zengin bir adamım. Kızımdan başka da mirasçım yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak dağıtabilir miyim?

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona mirasçılarını zengin bırakmak gerektiğini, onları başkalarına muhtaç etmenin doğru olmayacağını anlatmış ve malının **üçte birini** sadaka olarak dağıtabileceğini buyurmuş ve peşinden de yukarıdaki hadîs-i şerîfi söylemişti.

Bu hadîs-i şerîf her işin başının Allah rızası olduğunu ortaya koymakta, insan ne yaparsa Allah'ı memnun etmek için yapmalı, demektedir.

Burada bize şu anlatılmaktadır:

Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için büyük paralar, servetler harcamak şart değildir. Çoğu kimsenin önemsemediği bir işi yaparak da Allah rızası kazanılabilir. İnsan **eşini, çoluğunu çocuğunu sevindirirken**, onlarla gülüp oynarken bile sevap elde edebilir. Önemli olan, “Rabbim ben eşimi mutlu etmek, çocuklarımı sevindirmek istiyorum. Sen onları bana emanet ettin. Ben de

senin emanetine saygı duyuyor, onlara karşı görevimi yapıyorum”, diye düşünebilmektir. Çocuklarına bir yiyecek, giyecek alırken Allah’ı düşünmek ve onun rızasını elde etmeyi istemektir.

Aile fertlerinin geçimini temin etmek, onları kimseye muhtaç etmemeye çalışmak dinimize göre önemli bir olaydır. Allah’ın sevgisini, cennetini, cemâlini kazandıracak kadar büyük bir meseledir. Eşiyle şakalaşırken maddî haz duymak, sevap kazanmaya engel değildir. Nitekim Peygamber *aleyhisselâm* insanın eşiyle cinsî ilişkide bulunmasının bile sadaka olduğunu ifâde buyurmuş; bunu yadırgayan sahâbîlerine “*Ya ihtiyacını haram yoldan giderse ne olacaktı!*” diyerek bu gerçeği perçinlemiştir.

Şakalaşırken eşin ağzına verilen bir lokma bile sadaka sayılırsa, ailesinin ihtiyaçlarına sarfettiği paralar kim bilir insana ne büyük sevaplar kazandırır!

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için yapılan her hayır insana sevap kazandırır.
2. Mübah işler iyi niyetle yapıldığında birer hayıra dönüşür.

3. Bir müslümanın eşini sevindirmek için yaptığı her davranış, Allah'ı memnun eder.

295- وعن أبي مسعودٍ البَدْرِيِّ رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً يَحْتَسِبُهَا فَهِيَ لَهُ صَدَقَةٌ» متفقٌ عليه .

295. Ebû Mes'ûd el-Bedrî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Bir adam Allah’ın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa, harcadıkları onun için birer sadaka olur.” Buhârî, İmân 41, Megâzî 12, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 60

Açıklamalar

Bir aile yuvası kuran kimse, yuvadakilerin geçimini gönüllü olarak üstlenmiş sayılır. Eşini ve çocuklarını rahat ettirmek, onları kimseye muhtaç bırakmamak için didinir durur. Aile fertlerinin geçimini sağlamak aile reisi için bir görev olmakla beraber, bu görevi yapmak onun ayrıca sevap kazanmasına engel teşkil etmez. İnsan sadaka vererek, yani nâfile ibadet ederek sevap kazandığı gibi, aile fertlerinin geçimini sağlamak gibi farz bir görevi yaparak da sevap kazanır. İşte Peygamber

Efendimiz hadîs-i şerîfte, kendi ailesini geçindirmenin insana sevap kazandırmayacağını zannedenlere bunun doğru olmadığını açıklamaktadır.

Demek oluyor ki, Allah Teâlâ kullarına beslediği sevgiden dolayı onlara her fırsatta mükâfât vermek ister. Yaptıkları her işe bir sevap yazmayı arzu eder. İnsan aile fertlerini mutlu etmek için nasıl çırpınırsa, Allah Teâlâ da çok sevdiği kullarının ebedî hayatta bahtiyar olmalarını diler. Bu sebeple onların iyi niyetle ve Allah'ı memnun etme düşüncesiyle yaptıkları her işe sevap yazar.

Hadîs-i şerîfin metninde aile fertleri ifadesinin karşılığı olarak “ehil” kelimesi geçmektedir. Ehil sözünün içine kendilerine nafaka verilmesi gereken kimseler girer.

Bir kimsenin dar mânada ehli ve ailesi, karısı ve çocuklarıdır. Muhtaç oldukları takdirde kendilerine bakmak zorunda olduğu kimseler ise fûrû dediğimiz çocuklar ve torunlar, usûl dediğimiz ana, baba, büyük anneler ve dedeler ile bakacak kimseleri kalmamış olan kardeş, amca, hala, teyze ve dayı gibi akrabadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızasını kazanmayı düşünmeden yapılan işlerden sevap elde edilmez.

2. Allah rızasını düşünerek aile fertlerine yapılan bütün harcamalar ise insana sevap kazandırır.

296- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « كَفِيَ بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَفُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود وغيره .

ورواه مسلم في صحيحه بمعناه قال : « كَفِيَ بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوَّتَهُ » .

296. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Geçimini sağlaması gerekenleri ihmâl etmek, insana günah olarak yeter.” Ebû Dâvûd, Zekât 45

Müslim'in *Sahîh*'inde yer alan bu mânadaki hadîse göre ise:

“Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter” buyurdu. Müslim, Zekât 40

Açıklamalar

Bir kimse Allah'a, insanlara ve diğer yaratılmışlara karşı bütün görevlerini titizlikle yapsa, yaşadığı sürece hiç günah işlemese, ama sadece ve sadece geçimini üstlendiği kişilere olan görevini ihmâl etse, işte bu ihmâli ona büyük günah olarak yeter. Böyle bir kimse, bakmakla

yükümlü olduğu şahıslara harcayacağı parayı fakirlere dağıtsa bile, bu davranışı onun günahını azaltmaz.

Sahîh-i Müslim'deki rivayet biraz daha özellik arzetmektedir. Hadisin râvilerinden olan tâbiîn fakihlerinden Hayseme İbni Abdurrahman diyor ki, birgün ashâb-ı kirâmdan hocam Abdullah İbni Amr İbni Âs ile oturuyorduk. Yanına kâhyası geldi. Ona:

- Kölelerin yiyeceklerini verdin mi? diye sordu. Kâhya:

- Hayır, vermedim, diye cevap verince:

- Öyleyse hemen git ve yiyeceklerini ver. Çünkü Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“Kölelerinin nafakasını vermemek, insana günah olarak yeter” buyurmuştur, dedi.

İnsanın geçimini üstlendiği kimselerin nafakasını aksatmadan vermesi farzdır. Farzların sevabı, nâfile ibadetlerle ölçülemeyecek kadar fazladır. Böylesine büyük sevaplar kazandıran bir görevin ihmâli de o nisbette büyük bir günahtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere karşı sorumluluğu vardır.

2. Onların zaruri ihtiyaçlarını temin etmemek g nahtır.

297- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا ، وَيَقُولُ الْآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا » متفقٌ عليه.

297. Eb  Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhissel m* şöyle buyurdu:

“Her Allah’ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:

- Allah’ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:

- Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder.” Buh r , Zek t 27; Müslim, Zek t 57

Açıklamalar

Veren ve alan Allah Te l ’dır. Sadece canı değil, malı da alıp veren O’dur. Yüce Mevl  yapacağı ve yaratacağı her işi melekleri vasıtasıyla yapar. Malı ve malın bereketini alıp verirken de melekleri aracı kılar.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’indeki (V, 197) daha geniş rivayete göre, hergün güneş doğarken,

güneşin iki yanında iki melek yer alır ve insanları Allah'ın rahmetini kazanmaya dâvet ederler. İhtiyaçlara yetecek az malın, insanı Allah'dan uzaklaştıran çok maldan daha hayırlı olduğunu ifâde ederler. Güneş batarken yine iki melek güneşin iki yanında durarak -hadîs-i şerîfte belirtildiği gibi- malını harcayana yenisini vermesi, harcamayıp cimrilik edenin de malını telef etmesi için Allah'a dua ederler. O meleklerin gür sesini, sadece insanlar ve cinler duymaz. Onların dışındaki bütün mahlûkat duyar.

Konumuzla ilgili bir âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ Resûlullah Efendimiz'e şöyle buyurmaktadır:

“De ki, Rabbim kullarından dilediğine bol rızık verir; dilediğinden de kısar. Siz başkalarına yardım için ne harcarsanız, Allah onun yerine yenisini verir. O rızık verenlerin en hayırlısıdır” [Sebe' sûresi (34), 39].

Bu konudaki âyet ve hadislerden anlaşıldığına göre, cimrilik etmeden malını Allah rızası için harcayan ve harcadığı malın yerine Cenâb-ı Hakk'ın daha iyisini vereceğine inanan kimseye dünyada bir gönül huzuru, âhirette de ebedî saâdet verilecektir.

Burada 65. hadiste gördüğümüz alaca tenli, kel ve kör adamların kıssasını hatırlamalıyız. Allah Teâlâ bunları hem hastalıklarından kurtarmış, hem de kendilerine hesapsız mal mülk vermişti. Sonra da fakir bir insan kılığına giren bir melek bunlardan yardım istemiş, âmâ adam hiç tereddüd etmeden istediği malı ona verdiği hâlde, diğer ikisi çeşitli bahânelerle fakire yardım etmemişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ âmânın malına dokunmamış, diğerlerinin mallarını telef etmişti.

Devirler değiştiği hâlde değişmeyen bir gerçek var. O da verene daha iyisinin verileceği gerçeği. Şu hadîs-i kudsî bu gerçeği ne güzel anlatmaktadır:

“Ey kulum! Sen benim için ver ki, ben de sana vereyim” (Buhârî, Nefekât 1; Müslim, Zekât 36, 37).

Hadisi 549 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın verdiği mal, onun uygun gördüğü yerlere sarfedilmelidir.

2. Allah Teâlâ yoksul kullarını himâye edenleri sever ve onların malını bereketlendirir.

3. Fakirin hakkını vermeyenler, meleklerin bedduasını aldıkları için mallarının hayrını görmezler.

4. Cimriye melekler bile beddua ettiğine göre, malının telef edilmesi için onlara insanlar da beddua edebilir.

298- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْر غِنَى ، وَمَنْ يَسْتَعِفْ ، يُعْفَهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَعِزْ يُعْزِهِ اللَّهُ » رواه البخاري .

298. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar.”Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94-97, 106, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28, 39; Tirmizî, Zekât 38, Birr 77, Zühd 32; Nesâî, Zekât 53, 60

Açıklamalar

Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır diye de ifade edebileceğimiz ilk cümlede, Resûlullah Efendimiz yoksullara yardım eden kimselerin, o yardımı kabul edenlerden daha değerli olduğunu

belirtmektedir. Hadisimizdeki “veren el, alan el” sözü, şahısları temsil etmektedir.

Çalışan, kazanan ve malını Allah rızası için dağıtanlar, çalışmayıp dilenen şahıslardan üstündür.

Çalışıp verenleri en üst derecede kabul edersek, el açıp dilenmeyen iffetli kimseler onlardan hemen sonra gelir. Daha sonra dilenmemekle beraber, fakir oldukları için yapılan yardımları kabul edenler gelir.

En aşağıda ise, dilenmekten çekinmeyenler ile malını muhtaçlara vermeyenler gelir.

Para harcamaya en yakınlardan, özellikle de kendilerini geçindirmek zorunda olduğumuz kimselerden başlamak gerektiği bu hadîs-i şerîfte bir kere daha belirtilmektedir. Harcamanın hangi sırayla yapılması gerektiği bu hadîs-i şerîfte daha açık şekilde belirtilmiş, insanın elindeki imkânı önce kendisinin, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarına, daha sonra da akrabalarına sarfetmesi tavsiye edilmiş, şayet artarsa başkalarına dağıtması uygun görülmüştür (Nesâî, Zekât 60).

“Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir” ifâdesi, insanın bakmakla yükümlü olduğu kimselere harcayacağı parayı bir yana

ayırdıktan sonra arta kalan maldan vereceği sadaka daha makbûldür anlamına gelmektedir. Yâni sadaka veren şahsın kendisi ve ailesi muhtaç durumda olmamalıdır. Ayrıca kimseye borcu da bulunmamalıdır. Zira borcu varken sadaka vermeye kalkmak alacaklıya karşı haksızlıktır. Verilen o sadaka kendisinin değil, alacaklının hakkıdır.

Bir kimse bütün malını fakirlere dağıtma yetkisine sahiptir. Fakat daha sonra muhtaç duruma düşebilir ve keşke bütün malımı vermeseydim, diye yaptığı hayırdan pişmanlık duyabilir. Bu sebeple -7. hadiste de görüldüğü üzere- **malın üçte birinden fazlasının verilmemesi** uygun bulunmuştur. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi mallarının tamamını veya yarısını dağıtan büyük insanlar, insanlık tarihinde nâdir görülen şahsiyetlerdir.

“Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir” ifadesi şöyle de anlaşılabilir:

Fakire verilen sadaka onun işine yarayacak miktarda olmalı, zavallının bir açığını kapamalıdır.

İnsanlardan bir şey istemeyip sadece Allah’dan yardım bekleyen kulunu, Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Ona iffet ve kanaat duygusu verir. Böylece onu mânen doyurur. Ona elindeki imkânla

yetinmeyi öğretir. Bu asil ve değerli duygu, insanı hiçbir zaman küçültmez.

Elindeki imkâna kanaat etmeyenler ise, ne kadar varlıklı olurlarsa olsunlar, dâimâ açgözlüdürler, doymak bilmezler.

Tokgözlü olanları Cenâb-ı Hak kimseye muhtaç etmez. Zira nefis öyle bir şeydir ki, yuları çekilirse başeğer, itaat eder. Dizginleri serbest bırakılırsa, sahibini peşinden sürükler; tehlikeli bataklıklara dalmaktan, korkunç uçurumlara atılmaktan geri durmaz.

523-538. hadislerin yer aldığı kanâat bahsinde bu konu üzerinde yine durulacak ve hadisimiz 528 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Varlıklı olanlar mallarından fakirlerin hakkını vermelidir.

2. Muhtaçlara verenler, muhtaç olup alanlardan hayırlıdır.

3. Bir kimse önce aile fertlerinin ihtiyacını temin etmeli; parası artarsa başkalarının yardımına koşmalıdır.

4. Yoksul olanlar kimseye avuç açmamalı, insanlara yüz suyu dökmemelidir.

5. İnsanlardan dilenmek yerine Allah'dan istemelidir. Allah Teâlâ böyle kullarına gönül zenginliği verir ve onları kimseye muhtaç etmez.

37- باب الإنفاق مما يحبُّ ومن الجيد

SEVDİĞİ DEĞERLİ MALLARI İNFAK ETMEK

Âyetler

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ

1. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 92

“En iyi” diye tercüme ettiğimiz “**birr**” kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah’ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime imânın en mükemmeli, ibâdetin en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 177. âyetinde “en iyi”nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece imân etmesi yetmez. Hem imân etmesi hem de sahip olduğu imkânların içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Sevdiği maldan ne kadar fazla verirse, yaptığı hayır o kadar makbul olur.

Bir insanın sahip olduğu imkânlar mal ve beden gücü gibi maddî varlıklar veya ilim ve nüfuz gibi mânevî şeyler olabilir. Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu ilâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükrüdür.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

2. “Ey imân edenler! Kazandıklarınızın ve rızık olarak size yerden çıkardıklarımızın iyisinden, temizinden fakirlere verin. Ama değersiz şeyleri vermeye kalkmayın.” Bakara sûresi (2), 267

Âyet-i kerîme, ticaret mallarınızdan, elinize geçen nakit paralardan ve size yerden, denizden çıkardığımız ekinlerin, meyvaların, mâden ve hazinelerin en iyi ve değerlisinden Allah yolunda harcayın demektedir.

Zekât ve sadaka vermeyi emreden âyetler nâzil olmaya başlayınca, bazı sahâbîler hurma salkımlarını getirdiler, fakirler yesin diye Mescid-i Nebevî’ye astılar. Bazı müslümanlar da, sadaka olabileceğini zannederek, döküntü ve bozuk hurmaları getirdiler. İşte o zaman bu âyet nâzil oldu. Böylece âdi mallardan, haram kazançlardan

verilen zekâtın ve sadakanın kabul olmayacağı anlaşıldı. Âyet-i kerîmenin devamında, şayet size verilecek olsa, bilerek almayacağınız şeyleri, siz de başkasına vermeye yeltenmeyin buyurulmaktadır.

Zekât ve sadaka Allah'ın rızasını kazanmak için verilir. Allah'ın rızası âdi ve değersiz şeylerle nasıl kazanılabilir? Onun rızası ancak temiz ve değerli şeyler verilerek elde edilebilir.

Hadisler

299- عن أنس رضي الله عنه قال : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَاءَ ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ : فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْزَلَ عَلَيْكَ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنْ أَحَبَّ مَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَاءَ ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ تَعَالَى أَرْجُو بَرَّهَا وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « بَخْ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ ، وَبَنِي عَمِّهِ . متفقٌ عليه .

وقوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَالٌ رَابِحٌ » رُوي في الصحيحين « رَابِحٌ » و « رَابِحٌ » بالباء الموحدة وبالياء المثناة ، أي رَابِحٌ عَلَيْكَ نَفْعُهُ ، و « بَيْرَحَاءٌ » حَديقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسر الباء وفتحها .

299. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Medine’de ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid-i Nebevî’nin karşısındaki **Beyruhâ** adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki:

“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz” âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz” âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızâsı için sadaka ediyorum. Allah’dan onun sevabını ve âhîret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ’yı Allah’ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.”**

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 44, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

Ebû Talha yiğitliği ve gür sesiyle ünlü sahâbî'dir. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah'a siper etmesi unutulmayacak kahramanlıklarından biridir. Bu hadisin râvisi Enes İbni Mâlik'in de üvey babasıdır. Ebû Talha'nın karısı ve Enes'in annesi olan Ümmü Süleym ise imânı ve Resûlullah aşkı anlatılamayacak kadar üstün, meziyetleri insana hayranlık verecek kadar mükemmel bir hanımdır. Kısacası bu ailenin fertleri, İslâm'ın yücelttiği özelliklere sahip birer kutup yıldızıdır.

Sevdiği malı Allah yolunda harcamak yiğit adamın işidir. Çünkü mal sevgisi insana câzip gösterilmiştir. Çoğu insana göre malını başkasına vermek, hele en güzelini, en çok sevdiğini gözden çıkarmak canından bir parça vermek kadar zordur. Zira mal canın yongasıdır.

Ebû Talha'nın verdiği bu hurma bahçesinin ne kadar değerli olduğunu şöyle anlayabiliriz. Peygamber Efendimiz ona Beyruhâ'yı akrabalarına vermesini tavsiye edince, aralarında Resûlullah'ın

şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur'ân-ı Kerîm'i en iyi bilen ve ashâbın muallimi olarak tanınan **Übeyy İbni Ka'b**'ın da bulunduğu akrabalarına taksim etmişti. Hassân kendi hissesini sonraki yıllarda Muâviye İbni Ebû Süfyân'a yüz bin dirheme satmıştı. O günlerde beş dirhem bir koyun ettiği düşünülürse, sadece Hassân'ın hissesi **yirmi bin koyun** alacak kadar değerliydi. İşte Ebû Talha Allah'ın rızasını, onun cennetini ve cemâlini kazanmak arzusuyla en gözde malını seve seve vermişti.

En sevdiği malı Allah rızâsı için veren sahâbîler arasında, Hz. Ömer'in faziletli oğlu Abdullah'ın ayrı bir yeri vardır. İbni Ömer hazretleri çok zengindi. Kölelerinin, câriyelerinin hesabı yoktu. Bu câriyelerden Dümeyne adlı çok güzel bir kıza gönlünü kaptırmıştı. Bilindiği üzere câriye, alınıp satılan bir nevi mal durumundadır. Abdullah İbni Ömer “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz” âyetini hatırlayınca, Dümeyne'yi hemen âzâd etti ve onu mülkünden çıkardı. Daha sonra da âzadlı kölesi büyük âlim Nâfi` ile evlendirdi.

Hulefâ-yı râşidînin beşincisi diye meşhur olan **Ömer İbni Abdülaziz** hazretleri **çuval çuval** şeker alır, fakirlere dağıtırmış. Ona:

- Böyle yapacağına para dağıtsan olmaz mı? diye sormuşlar. O da:

- **Ben şekeri çok severim.** Onun için sevdiğim şeyi infâk etmek istedim, demiş.

Demekki Allah'ın rızasını kazanmak, malın iyisini, değerlisini, kalitelisini O'nun uğrunda vermekle mümkündür. Dinimiz zekâat ve sadaka verenleri, mutlaka şu kalitede mal vereceksin diye mecbur tutmamakta, fakat onlardan fedakârlık beklemektedir. Peygamber Efendimiz'in zekâat memurlarına, halkın malının en değerlisini almayın buyururken, zekâat ve sadaka verecek olanları mallarının iyisini vermeye teşvik etmesi ne kadar mânalıdır. Hadisimiz 322 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Allah rızası için harcama yapacak kimse, malının en iyisini ve en güzelini vermelidir.

2. Öncelikle akrabalarını düşünmeli ve onlara yardım etmelidir.

3. Malını hangi hayırda kullanmanın uygun olacağını ilim ve fazilet sahiplerine sormalıdır.

4. Memnun olacağını bildiği dostunun bağına bahçesine girip meyvasını yemek, suyunu içmek

mübahtır. Sadece dostların değil, faziletli kimselerin de böyle davranması câizdir.

5. Malını Allah yolunda vakfetmek üstün bir ibadettir.

6. Büyük hayırlarda bulunan kimseler, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi, takdir edilmelidir.

38- بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته
بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة ، وتأديبهم ، ومنعهم من
ارتكاب منهي عنه

AİLENİN DİN EĞİTİMİ

AİLESİNE, ÇOCUKLARINA VE İDARESİ
ALTINDA BULUNANLARA ALLAH'A
İTAATKÂR OLMAYI EMRETMEK VE
ONLARI ALLAH'AKARŞI GELMEKTEN
SAKINDIRMAK, KENDİLERİNİ EĞİTMEK VE
DİNİN YASAKLARINDAN UZAKLAŞTIRMAK

Âyetler

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا

1. “Ailene namaz kılmayı emret! Kendin de namaza dört elle sarıl!.” Tâhâ sûresi (20), 132

İnsanın en çok muhtaç olduğu şey gönül huzurudur. Gönül huzuru Allah'a yaklaştıkça duyulur. Allah'a yaklaşmanın yolu ise ona ibadet etmektir. Kulu Allah'a en fazla yaklaştıran ibadet namazdır. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez. Ailesinin maddî ihtiyaçlarını temin ederek mutlu

olmalarına gayret eden bir kimse, onları m nen mutlu edecek Şeyin namaz olduğunu düşünmeli, kendilerine namaz kılmayı tavsiye etmeli, namaz kılmayı bilmiyorlarsa, öğrenmelerini sağlamalıdır. Ayrıca kendisi de bu konuda onlara güzel örnek olmalıdır.

Allah Te l  insanın mutlu olmasını arzu ettiği için herşeyi ona faydalı olacak Şekilde yaratmıştır. Bütün bunlara karşılık insandan tek bir Şey istemektedir:

Kendisine ibadet etmek...

Cen b-ı Hak kendisine ibadet edilmesini, ibadete muhtaç olduğu için değil, kulunun ibadet etmeye ihtiyaç olduğu için ister. Zira O, kulunu, ancak ibadetle huzura erecek bir yapıda yaratmıştır. Aile reisi, işte bu sebeple eşine ve çocuklarına namaz kılmayı tavsiye etmeli, onları mutlu ve huzurlu bir hayata hazırlamalıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

2. “Ey im n edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz.” Tahr m s resi (66), 6

 yet-i ker menin devamı, oldukça ürperticidir. Burada, yakıtı insan ve taş olan cehennem ateşinden, insanın kendisini ve ailesini koruması istenmektedir. Aile reisi hem kendinden, hem de diğer aile fertlerinden sorumludur. “*Hepiniz*

çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz” hadisinin devamında Peygamber Efendimiz bu gerçeği dile getirmiştir.

Aile reisi, aile fertlerini ateşten nasıl koruyacaktır? Bunun cevabı şudur:

Onlara Allah’dan korkmalarını ve O’nun buyruklarına karşı gelmemelerini tavsiye edecektir. Tavsiyenin yeterli olmadığını, tavsiye ettiği şeyleri delilleriyle birlikte öğretmek gerektiğini düşünerek İslâmiyet’i anlatacak veya öğrenmelerine yardımcı olacaktır.

İnsanın hem kendisini hem de ailesini ateşten koruması pek anlamlı bir emirdir. Bu ancak ilâhî buyrukları bizzat yapmakla, yasaklardan öncelikle kendisi sakınmakla ve böylece ailesine güzel örnek olmakla mümkündür.

Hadisler

300- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : أخذ الحسنُ بنُ عليٍّ رضي الله عنهما تمرَ من تمر الصدقة فجعلها في فيه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « كَخْ كَخْ ، إرم بها، أما علمت أنا لا نأكل الصدقة ؟ » متفق عليه .

وفي رواية : « إنا لا تحِلُّ لنا الصدقة » وقوله : « كَخْ كَخْ » يُقالُ بإسكان الخاء ، ويُقالُ بكسرهما مع التثوين وهي كلمة زجر للصبي عن المُستَقْدَرَاتِ ، وكان الحسنُ رضي الله عنه صبيّاً .

300. *Ebû Hüreyre radiyallahu anh* şöyle dedi:

Hz. Ali'nin oğlu Hasan *radiyallahu anhümâ*, sadaka edilen hurmalardan birini alıp ağzına atmıştı.

Bunu gören Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Kaka, kaka! At onu!. Bizim sadaka edilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?”** buyurdu.

Buhârî, Zekât 60, Cihâd 188; Müslim, Zekât 161

Bir rivayete göre şöyle buyurdu:

“Bize sadaka helâl değildir, bilmiyor musun?” Müslim, Zekât 161

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin önce konumuzla doğrudan ilgili olmayan yanını açıklayalım. Peygamber Efendimiz'in ve ailesinin sadaka ve zekât olan şeyleri neden yemediğini öğrenelim. Başka bir hadîs-i şerîften bu olay hakkında biraz daha fazla bilgi alıyoruz:

Birgün Peygamber Efendimiz Mescid-i Nebevî'de kucağına küçücük torunu Hz. Hasan'ı almış, zekât olarak toplanan hurmaların dağıtılmasını kontrol ediyordu. Hasan oradan bir

hurma alıp ağzına atıverdi. Bunu gören Resûlullah Efendimiz onun ağzından hurmayı alıp attı.

Oradaki sahâbîlerden biri Hz. Hasan'ın üzüleceğini düşünmüş olmalı ki:

- Hurmayı çocuktan almasaydın! diyecek oldu. O zaman Resûlullah Efendimiz:

- “*Biz Muhammed âilesine sadaka helâl değildir*”, buyurdu.

Acaba **sadaka nasıl bir şeydir** ki, Hz. Peygamber'e ve onun ailesine helâl değildir?

Hadisleri en iyi açıklayan yine hadislerdir. Peygamber Efendimiz'e ve onun ailesine sadakanın neden helâl olmadığını da şu hadîs-i şerîf açıklamaktadır:

“*Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâldir, ne de Muhammed ailesine*” (Müslim, Zekât 168; Nesâî, Zekât 95). Efendimiz'in bu ifadesinin bir teşbih ve bahsettiği kirin mânevî bir kir olduğunda şüphe yoktur.

Peygamber Efendimiz bu konuda çok titiz davranırdı. 590 numaralı hadiste göreceğimiz üzere bir defasında yolda bir hurma görmüştü. “*Onun sadaka olmadığını bilsem yerdim*”, buyurdu. Yine bir gece yatağının altında bulduğu hurmayı ağzına

atıp yedi. Sonra bu hurmanın sadaka hurmasından düşmüş olabileceğini düşünerek sabaha kadar uyuyamadı. Kendisine sunulan yiyeceklerin hediye mi, yoksa zekât mı olduğunu özellikle sorar, hediye ise yer, değilse ashâbına verirdi.

İşte Efendimiz yasaklar karşısında böylesine titizdi. Onun soyundan gelen kimseler, hatta âzatl köleleri bile sadaka ve zekât malı yemezlerdi.

Şimdi asıl konumuza gelelim.

Bu hadîs-i şerîf Peygamber *aleyhisselâm*'ın **torununu nasıl terbiye ettiğini**, bilmediği bir konuyu ona nasıl öğrettiğini gösteriyor.

Terbiye ve din eğitimi küçük yaşlarda başlar. Zira ağaç yaşken eğilir ve istenen şekli alır. Yıllar sonra onu eğmek imkânsızlaşır. Çocuğun körpe zihnine yapılan bir telkin, taşa yazılan yazı gibi kalıcı olur. Yıllar onu silemez.

Çocuğu terbiye etmenin şekli de önemlidir. Herşeyden önce çocuğa anlayacağı dille hitap etmelidir. Peygamber *aleyhisselâm*'ın o zamanlar çok küçük olan Hz. Hasan'ı “kaka, kaka!” diye uyarması, bu gerçeği göstermektedir.

Resûlullah Efendimiz'in sevgili torununa “yeme onu!” demekle kalmayıp sadaka hurmasını **neden yemeyeceğini açıklaması**, terbiyenin bir başka

önemli yönüdür. Zira çocuk bir şeyin kendisine neden yasaklandığını merak eder. Yasağın gerekçesi kendisine anlatılınca tatmin olur. Bu da bizi şu önemli sonuca götürüyor:

Çocuğa dinî terbiye veren kimse bilgili olmalıdır. Ona **doğru bilgi** vermelidir. Birçoğumuzun başından geçmiştir. Sağlam bir din kültürüne sahip olmayan bazı yaşlı büyüklerimiz, dinî emir ve yasakların veya kâinatta olup bitenlerin mâhiyetini bilmezler. Fakat o konularda çocuğa kulaktan dolma yanlış bilgileri aktarırlar. Bu yanlışlar bazan ömür boyu devam edip gider.

Bir önemli husus da, “Canım, bu daha çocuktur. İleride öğrenir” diye ihmâl etmeden, **hatanın görüldüğü yerde**, uygun bir şekilde düzeltilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber’in soyuna zekât ve sadaka almak haramdır.
2. Çocuklara daha küçük yaşta helâli ve haramı öğretmek suretiyle dinî terbiye vermelidir.
3. Çocuğu eğitirken anlayacağı dille konuşmalıdır.
4. Çocuğa bir şeyi yasaklayınca, ona bunun sebebini de söylemelidir.

301- وعن أبي حفص عمر بن أبي سلمة عبد الله بن عبد الأسد :
ربيب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجر
رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وكانت يدي تطيش في الصحفة ،
فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يا غلام سم الله تعالى
، وكل بيمينك ، وكل مما يليك » فما زالت تلك طعمتي بعد . متفق
عليه . « وتطيش » : تدور في نواحي الصفحة .

301. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in
üvey oğlu, Ebû Seleme Abdullah İbni
Abdülesed'in öz oğlu Ebû Hafs Ömer'söyle dedi:

Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir
çocuktum. Yemek yerken, elim yemek tabağının
her yanına giderdi. Bunun üzerine Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

**“Oğul, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep
önünden ye!”**

O günden sonra buyurduğu gibi yedim. Buhârî,
Et'ime 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. İbni
Mâce, Et'ime 8

Ömer İbni Ebû Seleme

*Hadisimizin râvisi Ebû Hafs Ömer İbni Ebû
Seleme, Ümmü Seleme annemizin Peygamber
Efendimiz'le evlenmeden önceki kocası Ebû
Seleme Abdullah İbni Abdülesed'den olma
oğludur. Ömer'in babası Ebû Seleme Resûlullah
Efendimiz'in halasının oğlu ve süt kardeşiydi.*

Karısıyla birlikte hicretin dördüncü yılında Habeşistan'a hicret etmişti. Ömer iki yıl sonra orada doğdu.

*Ebû Seleme vefat edince, Efendimiz Ümmü Seleme ile evlenerek onu ve dört çocuğunu himâyesine aldı. Bu dört çocuktan biri Ömer'di. İşte onun “**Ben Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişen bir çocuktum**” derken anlatmak istediği, o mutlu yıllardır.*

Hız. Peygamber'den on iki hadis rivayet etmiş olan Ömer, Hz. Ali devrinde Bahreyn valiliği yaptı. 83 (702) yılında Medine'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz, bir çocuğa **yemek âdâbını öğretmektedir.**

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* vefat ettiğinde Ömer henüz dokuz yaşında olduğuna göre, bu olay meydana geldiğinde herhalde daha da küçüktü.

Resûl-i Ekrem, bir önceki hadiste de belirtildiği gibi, bu küçük yavruya anlayacağı dille ve basit ifadelerle hitap etmektedir:

“Oğul, besmele çek!”

Sağ elinle ye!

Hep önünden ye!” sözleri ne kadar sâde, mûnis ve gönül okşayıcı! Şefkat Pınarı Efendimiz herkese olduğu gibi üvey oğluna karşı da böylesine yakın ve sıcak! İslâm’ın yemek yeme edeplerini ona güzel bir üslûpla öğretiyor.

Bu hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde Efendimiz’in “*Sofraya yaklaş, yavrucuğum!*” diye söze başladığı görülmektedir (İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 519). Demekki sofraya mümkün olduğunca yakın oturmalıdır. Sonra Efendimiz ona besmele çekmesini tavsiye ediyor. Demekki yemeğe “*bismillâh*” diye başlanacaktır. Şayet besmele çekmek unutulmuşsa, hatırlandığı zaman, yine Resûl-i Ekrem’in bir başka hadiste öğrettiği gibi, “*baştan sona bismillah*” denecektir. Sofradakilerden birinin herkesin duyacağı şekilde besmele çekmesi, ötekilerin de besmeleyi hatırlamasına yardımcı olur. Bir kişinin besmele çekmesi, sofradan şeytanı uzaklaştırmaya yetmekle beraber, herkesin ayrı ayrı besmele çekmesi uygun olur.

Besmele çekilmediği zaman, -Efendimiz’in buyurduğu gibi- şeytan o yemeğe ortak olur ve birlikte yer.

Bir şey içerken de besmele çekmelidir. Hatta ilaç içerken bile bu sünnete uymalıdır.

Yemeğın sonunda “*el-Hamdü lillâh*” demenin İslâmî bir görgü kuralı ve bir sünnet olduğu bağka rivayetlerde görlmektedir.

Efendimiz’in **sağ elle yemek yemeyi** tavsiye etmesi, bunun müslümanların bir özelliği olduğunu gösterir. “*Sakin sol elle yeyip içmeyin! Çünkü şeytan da sol elle yer, içer*” hadîs-i şerîfi (Müslim, Eşribe 104-106) bu yasağın gerekçesi durumundadır. Resl-i Ekrem Efendimiz’in bu konuya pek önem verdiğini, sol elle yeyip içmeyi uygun görmediğini şu olay daha canlı bir şekilde ortaya koymaktadır:

161 numaralı hadiste geçtiği üzere adamın biri Peygamber *aleyhisselâm*’ın yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resl-i Ekrem ona:

- “*Sağ elinle ye!*” buyurdu.

Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi. Adam yapamadığından değil, kibirli olması sebebiyle bu uyarıdan alınmış ve böyle ters bir cevap vermişti. Bunu anlayan Efendimiz ona:

- “*Yapamaz ol!*” buyurdu.

Râvinin anlattığına göre, adam elini ağzına kaldıramadı.

Sağ tarafın dinimizde ayrı bir önemi vardır. **Ayakkabı ve elbise giyerken** sağdan başlamak, bir yere sağ ayağını atarak girmek, bir yere girerken çıkarken **sağda bulunanlara öncelik** hakkı tanımak da birer sünnettir.

Yemek yerken hep önünden yemek, başkalarının önüne uzanarak onları rahatsız etmemek, İslâmî görgü kurallarından biridir.

Hadisimizin sonunda Ömer İbni Ebû Seleme, Peygamber *aleyhisselâm*'ın öğrettiği bu görgü kurallarını hayatı boyunca uyguladığını söylemektedir. Onun gibi Peygamber terbiyesiyle yetişmiş birine yakışan elbette budur. Bizim gibi müslümanlara yakışan da, kendisini görme bahtiyarlığına eremediğimiz Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini öğrenmek ve hayatımızı o sünnetlerin ışıyla aydınlatmaktır.

Yemek yeme edebi anlatılırken bu ve benzeri konular elli ayrı hadiste ele alınacaktır (bk.729-779 numaralı hadisler). Hadisimizi 729 ve 741 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sofraya mümkün olduğu kadar yakın oturmalıdır.

2. Yemeğe besmeleyle başlamalıdır.

3. Yemeği sağ elle yemelidir.

4. İnsan yalnız başına bile yese, hep önünden yemelidir.

5. İşte bu ve benzeri dinî görgüleri çocuklara küçük yaştan itibaren öğretmelidir.

6. Ashâb-ı kirâmın yaşça küçük olanlarının bile Peygamber sünnetine ne kadar bağlı oldukları görülmektedir.

302- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : « كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْأَمَامُ رَاعٍ ، وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

302. İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlemiştir:

“Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek ailesinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur. Hizmetkâr efendisinin

malının çobanıdır; o da sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz çobandır ve güttüğü sürüden sorumludur.”

Buhârî, Cum`a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ 9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 1, 13; Tirmizî, Cihâd 27

Açıklamalar

285 numaralı hadîs-i şerîfte bu hadîsin yine İbni Ömer *radiyallahu anhümâ*’dan gelen bir başka rivayeti açıklanmıştı.

Resûlullah Efendimiz, dünyada sorumsuz kimse bulunmadığını belirtmektedir. İnsan olan herkes sorumludur. Allah Resûlü bu gerçeği dile getirirken, en sorumlu kimse olan devlet başkanıyla söze başlamıştır. Önceki rivayette devlet başkanı yerine âmir dendiğini görmüştük. Devlet reisi devletin başı olması sebebiyle en büyük âmir, en önemli şahsiyet, dolayısıyla en sorumlu kimsedir.

Merhum şâirimiz Mehmed Âkif, İslâm’ın büyük halifesi Hz. Ömer’in devlet başkanı olarak hissettiği bu ağır vebâli şöyle dile getirmişti:

*Kenâr-ı Dicle’de bir kurt aşırса bir koyunu
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer’den onu*

Devlet başkanı olan kimse, sorumluluğu böylesine büyük olduğu için, bütün gayretini sarfederek görevini hakkıyla yapmaya çalışacak, haksızlığa meydan vermeyecektir.

Hadisin bizi burada özellikle ilgilendiren kısmı, **erkeğin ailesinin çobanı** olduğunu ve idaresi altındaki kişilerden sorumlu bulunduğunu belirten ikinci şıkkıdır. Bir kimsenin ailesi, geçimlerini üstlendiği insanlardır. Bunlar genellikle onun eşi ve çocuklarıdır. Annesi ve babası gibi yakınları yardıma ve korunmaya muhtaç iseler, aynı şekilde onların da yiyeceklerini, giyeceklerini, hayatlarını devam ettirmek için gerekli diğer ihtiyaçlarını temin edecektir.

İnsanın ailesine karşı sorumlu olduğu bu maddî ihtiyaçların yanında bir de mânevî ihtiyaçlar vardır. Onlara inanmaları gereken din esaslarını, yapmaları gereken ibadet esaslarını ve uymaları gereken ahlâk esaslarını öğretmek, aile reisinin sorumluluğu altındadır. Bu mânevî ihtiyaçların onlara verilmesi maddî ihtiyaçlardan daha önemli ve önceliklidir. Zira bir insan fakirse, ailesine karşı sorumluluğu bir ölçüde düşecek ve onlara imkân ölçüsünde bakabilecektir. Fakat onların mânevî eğitimlerini sağlamak parayla doğrudan ilgili olmadığı için omuzlarındaki bu sorumluluk hiçbir

şekilde düşmeyecektir. Çünkü Allah Teâlâ konumuzun başlığında okuduğumuz âyetlerin birinde:

“Ey imân edenler! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz” buyururken bu mânevî sorumluluğu kasdetmiştir. **“Ailene namaz kılmayı emret”** buyururken, onlara namaz kılmayı öğret ve bu görevi devamlı yapmalarına yardımcı ol demek istemiştir. Peygamber Efendimiz’in bu konudaki buyruklarından bir kısmı aşağıdaki hadislerde gelecektir. Şayet bir kimse çocuklarına din eğitimi vermemiş, onlar da bilgisizlik yüzünden günah kapanına yakalanmışlarsa, çocuklarının kazandığı günahın bir o kadarı, eğitimlerini ihmâl eden sorumlu şahsa yazılacaktır.

Hadisimiz herkesi üstlendiği görevlerden sorumlu tutmaktadır. Bir kadın kocasının evini koruyup gözetmekle, bir hizmetkâr kendisine teslim edilen şeylere zarar vermemekle görevli ve bu konudaki aksamalardan sorumludur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar görevlerinden âhirette Allah’a, dünyada yöneticilere karşı sorumludur.
2. Sorumluluk insanın üstlendiği görevin cinsine ve önemine göre değişir.

3. Devlet başkanı yönettiği kişilerin maddî ve mânevî ihtiyaçlarının temin edilmesinden sorumludur.

4. Çocuğun geçimini üzerine alan kişinin, özellikle babanın ona din eğitimi vermesi en başta gelen görevidir.

5. Kadın kocasının evinin yönetiminden ve korunmasından sorumludur.

6. Hizmetkâr kendisine emânet edilen işi en iyi şekilde yapmaktan sorumludur.

303- وعن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جَدِّه رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ » حديث حسن رواه أبو داود بإسنادٍ حسن .

303. Amr İbni Şuayb babası Şuayb'dan, o da dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anh*'den Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

“Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını söyleyiniz. On yaşına bastıkları hâlde kılmazlarsa kendilerini cezalandırınız yataklarını da ayırınız.” Ebû Dâvûd, Salât 26

Amr İbni Şuayb

*Tercüme-i hâli 140. hadîs-i şerîfte verilen büyük sahâbî Abdullah İbni Amr İbni Âs'ın torunu Şuayb'ın oğludur. Babası Şuayb İbni Muhammed de bir muhaddis idi. Babasından başka Saîd İbni Müseyyeb, Urve İbni Zübeyr ve İbni Şihâb ez-Zührî gibi tâbiîn neslinin tanınmış muhaddislerinden okudu. Büyük dedesi Abdullah İbni Amr'ın Resûlullah Efendimiz'in ağzından yazdığı hadisleri ihtivâ eden **es-Sahîfetü's-sâdika** adlı eser ona intikal etti. Devamlı surette Tâif'te oturan Amr, sık sık Mekke'ye gider ve bu hadisleri talebelerine rivayet ederdi.*

118 (736) yılında Tâif'te vefat etti. Dedesi Amr'ın tercüme-i hâli de 332 numaralı hadiste gelecektir.

Allah onlardan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîf, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

304- وعن أبي ثريّة سبرة بن مَعْبِدِ الجَهَنِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلَاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ عَلَيْهَا ابْنَ عَشْرِ سِنِينَ** » حديث حسن رواه أبو داود ، والترمذي وقال حديث حسن . ولَقِظُ أَبِي دَاوُدَ : « **مَرُّوا الصَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ** » .

304. Ebû Süreyye Sebre İbni Ma'bed el-Cühenî *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretiniz. On yaşına bastığı hâlde kılmazsa, cezalandırınız.” Ebû Dâvûd, Salât 26; Tirmizî, Mevâkît 182

Ebû Dâvud’daki hadis şu meâldedir:

“Çocuk yedi yaşına girince, namaz kılmasını söyleyiniz.”

Ebû Süreyye Sebre İbni Ma’bed el-Cühenî

Hayâtı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Medine’de yaşadığı, Hendek Gazvesi’ne ve daha sonraki gazvelere katıldığı ve 60 (680) yılı civarında vefat ettiği bilinmektedir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte, çocuklara verilmesi gerekli bazı eğitim ve öğretim esasları ele alınmaktadır.

Bunlardan birincisi, yedi yaşına basan çocuğa namazın öğretilmesidir. Dinin yaşandığı bir aile çevresinde yetişen çocuk, etrafını tanımaya başladığı günden itibaren namazla tanışır. Kulluğu en güzel şekilde simgeleyen bu ibadet onun ilgisini

eker. B y klerini taklid ederek tıpkı onlar gibi namaz kılmaya çalışır.

Eğitimin en güzel şekli, çocuğa tavsiye edilen h lleri bizzat yaşamak ve ona canlı örnek olmaktır. Böyle yapıldığı takdirde ocuk, namazın tıpkı oturup kalkmak, yemek içmek gibi tabi  bir h l olduğunu görür ve namaz kılmadığı zaman kendisinde bir eksiklik bulunduğunu anlar.

Dindar çevrede yetişen ocuk, namaz kılmayı yedi yaşına kadar zaten öğrenmiş olur. Bu durumda anne babaya düşen görev, onun bazı eksiklerini tamamlamaktan ibarettir. Yedi yaşına kadar namaz kılmayı öğrenmeyen çocuklara ise, namazın en önemli ibadet olduğu anlatılarak namaz bilgisi verilir. Bazı s reler ve dualar öğretilir. Yedi yaş sınırı konusunda kız ve erkek çocukları arasında fark yoktur.

On yaşına girdiği h lde namaz kılmamakta direten çocukların terbiyesi nasıl olacaktır? ş ir ne güzel söylemiş:

Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı k tektir

Y ni  ğ t ve nasihata kulak vermeyip uslanmamakta diretenleri azarlamalıdır. Azardan da anlamayanları, bir yerlerini incitmeyecek şekilde d vmelidir. Bu prensip hemen herkesin

kabul ettiği bir eğitim şeklidir. şüphesiz dövme işi, eğitim maksadıyla yapılacak ve ona ancak mecbur kalındığı zaman başvurulacaktır. Dövmeye gelene kadar azarlama, tehdit etme, kulağını çekme gibi çeşitli eğitim basamakları vardır.

Kendisi hiçbir çocuğu dövmeyen ve onların dövölmesini istemeyen Peygamber *aleyhisselâm*, on yaşına bastığı hâlde namaz kılmayan çocukları, sadece eğitmek maksadıyla pataklamaya izin vermiştir. Bir hadîs-i şerîfnde “*bülûğ çağına varıncaya kadar çocuğun mükellef olmadığını*” (Ebû Dâvûd, Hudûd 17; Tirmizî, Hudûd 1. Ayrıca bk. Buhârî, Hudûd 22, Talâk 11) söyleyen Resûlullah Efendimiz’in, dövme işini, ciddi mânada hırpalamak anlamında söyleyeceğini düşünmek mümkün değildir.

On yaşına basan çocukların **yataklarını ayırma** konusu da önemlidir. Sadece erkeklerle kızları birbirinden ayırmakla kalmamalı, cinsiyetleri ne olursa olsun çocukların yataklarını ayırmalıdır. “Canım bunların hepsi de kız veya hepsi de erkek; bir arada yatmalarında ne sakınca olacak?” diye düşünmek doğru değildir. On yaş bülûğ çağıının sınırırır. Erken gelişen bazı çocuklar on yaşında ergenlik çağıına girebilir. Cinsiyet duygusu gelişmeye başlayan çocukların vücutlarının

birbirine temas etmesi, onlarda bazı cinsî sapmalara yol açabilir. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, problemi daha ortaya çıkmadan önlemek düşüncesiyle böyle buyurmuştur. Maddî imkânsızlık sebebiyle herbir çocuğa ayrı yatak temin etme imkânı yoksa, en azından vücutlarının birbirine temas etmemesi sağlanmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yedi yaşına giren çocuklara namaz kılmayı öğretmeli ve namaza başlatmalıdır.
2. On yaşına bastığı hâlde namaz kılmayanları ise anladıkları dille tehdit ederek namaza alıştırmalıdır.
3. On yaşından itibaren cinsiyetlerine bakmadan bütün çocukların yataklarını ayırmalıdır.

39- باب حق الجار والوصية به

KOMŞU HAKKI VE BUNUNLA İLGİLİ TAVSİYELER

Âyet

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجُنُبِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ
مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere,

yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.” Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü'minlere **on görev** verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgemedен vermiş olan **Allah Teâlâ'ya ibadet** etmek ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu görevimizi, *“Allah'ın kulları üzerindeki hakkı”* diye ifade buyurmuştur. İkincisi **anaya babaya saygıda** kusur etmemek ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünölmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü **akrabayı koruyup gözetmek** ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü **yetimlere sahip çıkmak**. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş

olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir görevdir.

Beşincisi **fukaraya yardım** etmek. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah’a şükran borcudur.

Altıncısı **yakın komşuya iyilik** etmek. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba, hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak Allah Teâlâ’yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi **uzak komşuya iyilik** etmek. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi **yanındaki arkadaşına yardım** etmek. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu **yoldan gelen kimseye** ve misafire ikram etmek. Memleketine veya gitmekte olduğu yere ulaşabilecek imkânı bulamamış kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu **köle ve câriye** gibi himayeye muhtaç olanlara yardım etmek. Kölesi ve câriyesi

bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

Hadisler

305- وعن ابن عمرَ وعائشة رضي الله عنهما قالا : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: « مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورَّتُهُ » متفقٌ عليه .

305. İbni Ömer ve Âişe *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cebrâîl bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım.” Buhârî, Edeb 28; Müslim, Birr 140-141. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 28; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfteki “*Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım*” ifadesinin anlamı, Cebrâîl bu konuda Allah Teâlâ'dan bir emir getirecek ve miras taksiminde -tıpkı akraba gibi- komşuya da hak tanıyacak sandım demektir.

Komşularımız, **ev halkımızdan sonra yüzlerini en çok gördüğümüz kimselerdir.** Bu sebeple onların dindar ve iyi ahlâklı kimseler olması arzu

edilir. Fakat kendilerini seçmek elimizde olmadığı için komşularımızın gayri müslim ve kötü ahlâklı olmaları da mümkündür.

Kimler komşu sayılır? Bu konuda Hz. Ali'den gelen rivayete göre, **birbirlerinin sesini duyacak kadar yakın olan** kimseler komşu sayılır.

Hz. Âişe meseleye daha geniş bakmış ve **evin her cephesinden kırkar hânenin** komşuluk hakkı bulunduğunu söylemiştir. Konumuzun başındaki âyet-i kerîmede zaten komşular “yakın komşu ve uzak komşu” diye iki grupta ele alınmıştır. Üzerimizde en fazla hakkı olan komşu, bu âyet-i kerimede sayılan özelliklerden en fazlasına sahip olan komşudur.

Komşuluk hakkı nedir? Komşular bazan bir akraba gibi birbiriyle içli dışlı oldukları için güzel geçinmeleri, birbiri hakkında iyi şeyler düşünüp mutlu olmalarını istemeleri, mallarının ve canlarının zarar görmemesi için gayret etmeleri, komşusu hatalı bir iş yapmaya kalktığında veya bir konuda komşusunun görüşünü almak istediğinde ona doğru yolu göstermeleri başlıca komşuluk haklarıdır. Buna ilave olarak zaman zaman birbirlerine hediye göndermeleri, karşılaştıkları zaman birbirinin yüzüne gülüp selamlaşmaları,

yardıma çağırdıkları zaman hemen gitmeleri gibi iyi komşuluk esaslarını saymak mümkündür.

Komşunun gayri müslim olması, bir müslümana, ona karşı komşuluk hakkını gözetmeme yetkisini vermez. Komşunun yahudi, hristiyan veya hiçbir dine inanmayan bir müşrik olması bu prensibi değiştirmez. Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber Efendimiz, üzerimizdeki haklarına göre komşuları üçe ayırmıştır:

Bir hakkı olan komşular: Müşrikler gibi ki, bunların sadece komşuluk hakkı vardır.

İki hakkı olan komşular: Müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem de din kardeşliği hakkı vardır.

Üç hakkı olan komşular: Akraba olan müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem din kardeşliği, hem de akrabalık hakkı vardır (İbni Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 456).

Abdullah İbni Amr İbni Âs bir koyun kestirmişti. Hizmetçisine: “Yahudi komşumuza verdin mi? Yahudi komşumuza verdin mi?” diye telaşla sorduktan sonra, konu başlığımız olan hadîs-i şerîfi okuyarak bunu Hz. Peygamber'den bizzat duyduğunu söylemişti (Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, s. 52, bâb 57).

Komşuluk hakkını gözetmeyenlerin mükemmel bir imâna sahip olmadıkları, aşağıda gelecek hadislerde görülecektir. Peygamber Efendimiz'in “Allah’a ve âhiret gününe inanan bir kimse komşusuna eziyet etmesin, iyilik etsin” buyruğu, iyi mü'minin iyi komşuluk yapan kimse olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuluk hakkı, saygı duyularak gözetilmesi gereken önemli bir görevdir.

2. Cebrâil aleyhisselâm'ın gelip gittikçe bu konu üzerinde ısrarla durması ve Peygamber Efendimiz'in komşunun komşuya mirasçı kılınacağını zannetmesi çok anlamlıdır.

3. Komşularla iyi geçinmeli, onlara zarar vermemeli, sevinç ve kederlerine ortak olmalıdır.

306- وعن أبي ذرٍّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرَقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَهَا ، وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ » رواه مسلم .

وفي رواية له عن أبي ذرٍّ قال : إن خليلي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أوصاني : « إِذَا طَبَخْتَ مَرَقًا فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرَانِكَ ، فَأَصِْبْهُمْ مِنْهَا بِمَعْرُوفٍ » .

306. Ebû Zer *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ey Ebû Zer! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını gözet!”

Müslim, Birr 142. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ıme 58; Tirmizî, Et`ıme 30

Müslim'in Ebû Zer'den diğer bir rivayeti şöyledir:

Dostum Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana şöyle vasiyet etti:

“Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularını gözden geçir ve gerekli gördüklerine güzel bir şekilde sun!” Müslim, Birr 143

Açıklamalar

Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır. İçlerinden birinin aç açık kalması hâlinde diğerleri bundan sorumludur. Resûlullah Efendimiz “*Allah’a ve âhiret gününe imân eden komşusuna iyilik etsin*” buyurduğuna göre, komşuyu koruyup gözetmek, sıkıntısını gidermeye çalışmak mü'min olmanın bir gereğidir.

Bu hadîs-i şerîfte yemeklerin en sâdesi olan **çorbadan bahsedilmesi mecâzîdir**. Hiçbir şeyin olmasa da sadece çorban bulunsa bile, komşularına ondan da bir pay ayır, demek istenmiştir. İmkânın ne kadar kıt olursa olsun, komşularını şöyle bir gözden geçir ve o çorbaya ihtiyacı olanlara gönder, anlamınadır. Varlıklı kimseler, **evlerinde sık sık yendiği hâlde fakirlerin tadamayacağı** güzel yiyecekleri onlara ikrâm etmekle, Allah'ın lutfettiği zenginliğe en güzel şekilde şükretmiş olurlar.

Çorbaya su katma ifadesinde ince bir mânâ daha vardır. Çorbaya su katıldığı zaman, yemeğin tadı ve nefâseti büyük ölçüde kaybolur. Efendimiz bu sözüyle, etrafındaki yoksulların karnı açken senin ağız tadı, damak zevki araman uygun olmaz. Sen zevk peşinde koşacak adam değilsin. Sen mü'minsin. Açları, yoksulları sen gözeteceksin, komşun açken tok yatamazsın demektir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz “*Komşusu açken tok yatan kimse mü'min değildir*” buyurmuştur (Heysemî, *Mecme`u`z-zevâid*, VIII, 167).

Piştirilen yemek ne kadar basit ve sâde olursa olsun, pişerken etrafa yaydığı koku, aç insanlar üzerinde en nefis yemek tesiri bırakır. Hele çocukların o yemeğe duydukları özlemi dile getirmeleri, yoksul anne babayı derin kederlere

boğar. Böyle bir durumda kapılarının çalınıp o yemeğin kendilerine ikrâm edilmesi, fakir komşuyu minnettar bırakır. Varlıklı komşularına karşı gönüllerinde derin bir sevgi ve muhabbet meydana gelir. Bir tabak yemek onları birbirine sevgiyle bağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşuların birbiri üzerinde hakları vardır.
2. Yoksul komşusunu gözetmek, varlıklı insanların görevidir.
3. Komşuların birbiriyle hediyeleşmesi, aralarında sevgi bağı oluşturur.

307- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، » قِيلَ : مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قال : « الَّذِي : لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ ، » متفق عليه.

وفي رواية لمسلم : « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ » . « الْبَوَائِقُ » الْغَوَائِلُ وَالشُّرُورُ .

307. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm*:

- “Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz” buyurdu.

Sahâbîler:

- Kim imân etmiş olmaz, yâ Resûlallah? diye sordular.

- **“Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!”** buyurdu.

Buhârî, Edeb 29; Müslim, Îmân 73. Ayrıca bk.
Tirmizî, Kıyâmet 60

Müslim’in bir rivayetine göre ise:

“Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez” buyurdu.

Müslim, Îmân 73

Açıklamalar

Cebrâil *aleyhisselâm*’ın komşuya iyi davranma konusundaki devamlı tavsiyesi, Peygamber Efendimiz’i “Acaba komşular birbirine mirasçı mı kılınacak?” diye düşündürmüştü. Halbuki vahiy meleğinin maksadı, **komşuların birbirine akraba kadar yakın** ve samimi olması gereğini vurgulamak, karşılıklı bir anlayış ve güven içinde bulunması icap ettiğini ortaya koymaktı. Komşuların karşılıklı bir güven ve emniyet içinde olmaması, güzel dinimizin yerleştirmek istediği bu anlayışa ne kadar aykırıdır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, *şerrinden komşusu emin olmayan kimsenin imânında hayır bulunmadığını* yeminle, üstelik üç defa tekrarlayarak belirtmiştir.

Cennete girmek bütün mü'minlerin en büyük arzusudur. Zira Allah Teâlâ'nın iyi kulları için hazırladığı sayısız nimetler oradadır. Bu nimetlerin en üstünü olan Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini seyretmek, ancak cennete girmekle mümkündür. Komşusuna güven vermemek, onu hep şüphe ve tedirginlik içinde bırakmak ve hele ona zulüm ve fenalık yapmak insana cenneti kaybettirecek kadar büyük bir günahtır.

Bu hadîs-i şerîf gösteriyor ki, komşuya eziyet eden kimse doğrudan cennete giremeyecektir. Herkes cennete girmeye başladığı zaman, onun girmesi engellenecektir. Eğer Allah Teâlâ onu affetmezse, cezasını tamamlayana kadar cehennemde kalacaktır. Komşuya zulmeden kimse, yaptığı bu haksızlığın hiçbir günahı olmadığını kabul ediyorsa, o mutlaka cehenneme girecek ve cezasını görecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir hükmü teyit etmek ve önemini belirtmek için -Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi- yemin edilebilir.

2. Komşusuna güven vermeyen, onu rahatsız eden kimsenin imânı son derece zayıftır.

3. Komşusuyla iyi geçinen kimsenin iyi bir imân ve güzel bir ahlâk sahibi olduğu anlaşılır.

308- وعنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لْجَارَتِهَا وَلَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ » متفقٌ عليه .

308. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh'* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Ey müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!..”
Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ' 6

Açıklamalar

Hadisimiz komşuların birbiriyle hediyeleşmesini tavsiye ediyor. Tirmizî'deki rivayet, konumuza daha fazla açıklık getiriyor. Buna göre Resûl-i Ekrem Efendimiz şöyle buyuruyor:

- “*Birbirinize hediye veriniz. Çünkü hediye gönüllerdeki dargınlığı yok eder. Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey azıcık bir koyun paçası bile olsa!..*”

Efendimiz, özellikle mü'min hanımların komşularıyla hediyeleşmesini istemekte, hediye edilecek şeyin değerli veya değersiz olmasının

hiçbir önemi bulunmadığını hatırlatmakta, pişirdikleri yemek son derece sade olsa bile “canım bundan da hediye mi olurmuş!” diye düşünmeden komşuya göndermelerini tavsiye etmektedir. Cömertlik elde olandan yapılır, anlamında “el-Cûd mine’l-mevcûd” diye güzel bir söz vardır. Hediyeenin mutlaka değerli ve pahalı şeylerden olması gerekmez. **“Çam sakızı, çoban armağanı”** atasözümüz bu mânayı ne iyi ifade eder.

Efendimiz’in müslüman hanımlara olan bu tavsiyesi, hem hediye vereni hem de alanı ilgilendirmektedir. Kendisine hediye gönderilen kimsenin, hediye küçük görmemesi istenmektedir.

Dünyada hatırlanmak kadar güzel şey yoktur. İnsanın yaşadığı muhitte binlerce insan, yüzlerce komşu varken, bunlardan birinin bizi gönlünden geçirmesi, ailesi için yaptığı yemekten bizim de tadmamızı istemesi ne güzel bir davranış ve vefâ örneğidir. Gönderilen şeyi olduğu gibi, gönderilen miktarı da küçümsememek lâzımdır. **“Az veren candan, çok veren maldan”** diye boşuna söylenmemiştir.

Mâdemki hediye -Peygamber Efendimiz’in buyurduğu gibi- hediye veren kimseye duyulan kin, haset, dargınlık gibi olumsuz duyguları yok

edebiliyor, öyleyse komşuların birbirine hediye verip alması gereklidir. Özellikle önemsiz sebeplerden dolayı sık sık birbirine gücenen kapı bir komşuların bu tavsiyeyi her zaman uygulaması lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf 126 numarada ayrıca açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediyeleşmek sünnettir. Peygamber Efendimiz bu sünnetinin, komşu hanımlar tarafından yaşatılmasını istemektedir.

2. Hediye edilen şeyi küçük görüp burun kıvırmak doğru değildir.

309- وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَةً فِي جِدَارِهِ « ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ : مَالِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ، وَاللَّهِ لَأُرْمِينَ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ . متفقٌ عليه .

رَوَى « خَشَبَةً » بِالْإِضَافَةِ وَالْجَمْعِ ، وَرَوَى « خَشَبَةً » بِالتَّنْوِينِ عَلَى الْإِفْرَادِ . وَقَوْلُهُ : مَالِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ : يَعْنِي عَنْ هَذِهِ السُّنَّةِ .

309. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz duvarına ağaç çakmak isteyen komşusuna engel olmasın”

Ebû Hüreyre hadisi rivayet ettikten sonra oradakilere:

Neden bu sünneti yerine getirmekten çekiniyorsunuz? Vallahi ben bu sünneti size benimsetene kadar uğraşacağım, dedi. Buhârî, Mezâlim 20, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdıye 31; Tirmizî, Ahkâm 18; İbni Mâce, Ahkâm 15

Açıklamalar

Ebû Hüreyre vali olduğu sırada meydana gelen bir olay sebebiyle, bu hadîs-i şerîfi rivayet etmişti. Orada bulunanlar, bir kimsenin komşunun duvarına ağaç koyarak onu rahatsız etmeye hakkı olmadığını düşünüyorlardı. Fakat buyruk Peygamber *aleyhisselâm*'dan geldiği için itiraz edemediler. Ama tepkilerini, başlarını yere eğerek gösterdiler. Kendilerine bir Peygamber sünneti anlatılınca müslümanların böyle garip bir tutum içine girmesi Ebû Hüreyre'nin tuhafına gitti. Resûlullah'ın bir sünneti tavsiye edilince, işlerine gelmedi diye müslümanlar nasıl olur da böyle davranabilirdi? Ebû Hüreyre bu tutuma çok kızdı. Ben bu sünneti başınıza vura vura yaptıracağım veya hoşunuza gitmese bile bu Peygamber

tavsiyesini sık sık tekrarlayarak başınızı ağrıtaçağım, diyerek onları uyardı.

Ebû Hüreyre'nin muhâtapları ya sahâbîler veya tâbiîler idi. Peygamber diliyle övülmüş bu iki kutlu neslin, bir hadîs-i şerîf karşısında burun kıvrması veya onu tatbik edilemez bulması elbette düşünülemez. Belki onlar bazı kötü komşuların haksız davranacaklarını, bu insânî buyruğu kötüye kullanacaklarını düşünerek böyle davranmışlardır. Nitekim İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bu buyruğun komşuya zarar vermediği takdirde uygulanabileceğini söylemişlerdir.

İnşaat yaptıran komşulardan biri, bitişik komşunun duvarından faydalanmak zorunda kalırsa, onun iznini almalıdır. Yapacağı işin bir sakıncası bulunup bulunmadığını en iyi komşusu bileceğine göre, onun kararına saygı duymalıdır. İzin verirse, ona teşekkür ederek bu kolaylıktan faydalanmalıdır; şayet izin vermezse, onu zorlayıp kalbini kırmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Komşular birbiri hakkında iyi şeyler düşünmeli, birbirine müsamahakâr davranmalıdır.
2. Komşunun isteği kendisine zarar vermediği takdirde, diğer komşu onu anlayışla karşılamalıdır.

3. İnsanlar bir sünnetin inceliğini kavramadıkları zaman hemen pes etmemeli, onu anlayacakları şekilde tekrar tekrar anlatmalıdır.

310- وعنه أن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلَا يُوْذِ جَارَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ » متفقٌ عليه .

310. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!” Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Hadîs-i şerîf 311 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

311- وعن أبي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ » رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .

311. Ebû Şüreyh el-Huzâ`î *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!” Müslim, Îmân 77

Açıklamalar

Hadisimiz İslâm ahlâkının üç önemli konusunu ele almaktadır.

Birincisi *komşuya iyi davranmak* ve onu hiçbir şekilde rahatsız etmemek. 310 numaralı hadiste zikredilen kaynakların bir kısmında Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Allah’a ve âhiret gününe imân eden kimselerin “*komşusuna ikram etmesini*”, bir kısmında “*komşusunu rahatsız etmemesini*” tavsiye ettiği, bu hadiste ise “*komşusuna iyilik etmesini*” öğütlediği görülmektedir.

Komşuya yapılacak iyilik ve ikramların neler olduğu Peygamber Efendimiz’e nisbet edilen bazı rivayetlerde tafsilatlı şekilde belirtilmektedir. Buna göre şu davranışlar komşuya iyilik sayılmaktadır:

Borç veya ödünç bir şey isteyince * vermek.

Yardım isteyince yardımına koşmak. *

Hastalanınca ziyaret etmek. *

Maddî sıkıntıya düşünce gözetip * kollamak.

Mutlu günlerinde sevincine, kederli * günlerinde üzüntüsüne ortak olmak.

Ölünce kabre götürüp defnetmek. *

İzni olmadan evinin bitişiğine * rüzgârını kesecek şekilde bina yapmamak.

Kokusu komşunun evine gidecek bir yemek * yapınca ona da bir miktar göndermek.

Meyva alınca komşuya da hediye etmek, * hediye etmeyecekse onu komşuya göstermemek, çocuğunun da o meyveyı dışarıda yiyerek komşu çocuğuna göstermesine meydan vermemek [İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, X, 460 (Edeb 31); Ali el-Kârî, *Mirkât*, IV, 391].

İkincisi *misafire ikram etmek*. İslâm'ın ilk devirlerinde müslümanlar çok fakirdi; büyük geçim sıkıntısı çekerlerdi. O zamanlar misafire ikramda bulunmak, yolluğunu vermek farz kılınmıştı. Fetihler çoğalıp müslümanlar rahat yaşamaya başlayınca, misafire ikram konusu eskisi

gibi farz değil, Peygamberimiz'in bir sünneti olarak kabul edilmeye başlandı.

Dilimizde yaygın olan **“Tanrı misafiri”** sözü, aziz milletimizin misafire verdiği değeri, ona gösterdiği itibarı ortaya koymaktadır. Ecdâdımız, misafire ikram edilecek şeylerin aile bütçesini daraltmayacağı anlayışını ortaya koymak için **“Misafir kendi kısmetiyle gelir”** demişlerdir. Kendi yemeyip misafirine yediren eli dar fakat gönlü geniş insanların, yeteri kadar ikram edemedim diye üzülmemesi için de **“Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer”** demişlerdir.

Hâlâ köylerimizde misafirlerin ağırlandığı “oda”lar bulunmaktadır. Hâli vakti yerinde olan köylülerimiz, tanımasalar bile, Tanrı misafirini burada yedirir, yatırır. Misafirden para almayı asla düşünmezler. Geleneklerimizi bilmediği için para vermeye kalkanları da ayıplarlar.

Misafire ikram konusu 708. hadiste tekrar ele alınacaktır.

Üçüncüsü ya **faydalı söz söylemek veya susmaktır.**

Dinimizde insanlara faydalı olmak esastır. İnsanlara faydalı olamayan kimse, başkalarına zarar vermemeye gayret edecektir.

Konuşmak isteyen kimse önce düşünmelidir. Söyleyeceği sözün kendisine veya başkasına fayda getirip getirmeyeceğine bakmalıdır. Faydalı ise söylemeli, değilse susmalıdır. Çünkü faydasız söz hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Susmak suretiyle zarardan korunmak da bir faydadır.

Ağzımızdan çıkan her sözün hesabını vereceğimizi şu âyet-i kerîme belirtmektedir: **“İnsan ne söylerse, mutlaka yanında, ağzından çıkanları yazan bir melek vardır”** [Kaf sûresi (50), 18].

Faydasız konuşmalar çoğu zaman bizi günaha götürür. Mânasını düşünmeden söylediğimiz bir söz Allah Teâlâ'yı gücendirebilir; insanları birbirine düşürebilir. Unutmamalıdır ki, büyük günahları hazırlayan da gereksiz ve faydasız konuşmalardır. Dilini tutan, kendini fenalıklardan korumuş olur. *“Kendisini ilgilendirmeyen işleri yapmamak, insanın iyi bir müslüman olduğunu gösterir”* hadîs-i şerîfi ne derin mânalar ihtiva etmektedir. (bk. 68 numaralı hadis)

Yeri gelince doğru ve faydalı söz söylemek ise bir ibadet olur. Yerinde söz söyleyerek bir haksızlığı ortaya koymak, insana Allah rızasını kazandırır.

Peygamber Efendimiz bu üç ahlâk esasından her birini ortaya koyarken “*kim Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsa*” buyurmakla bu konuların önemini belirtmek istemiştir. Esasına bakılırsa, Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimselerin yapması gereken davranışlar bunlardan ibaret değildir. Resûlullah Efendimiz bu üç tavsiyeyi tutan kimselerin mükemmel bir imâna sahip olduklarını anlatmak istemiştir.

Dilin insana ne büyük zararlar verdiği, onun zararından kendini ve başkalarını korumak gerektiği, 1514-1530. hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınacak, hadisimiz de 316 ve 707 numarayla tekrar görülecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı davranışlar insanın mükemmel bir imâna sahip olduğunu gösterir.
2. Komşuya zarar vermemek, daha da iyisi komşuya faydalı olmak mü’minlerin göstereceği bir davranıştır.
3. Misafire elinden geldiğince ikrâm etmek de böyledir.
4. İyi mü’minin ağzından faydalı söz çıkar. Faydalı konuşmayacağını düşünen kimse susmayı tercih etmelidir.

312- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قلت : يا رسول الله إنَّ لي جارَيْنِ ، فإلى أيِّهما أُهدِي؟ قال : « إلى أقربهما منك باباً » رواه البخاري .

312. Hz. Âişe *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! İki komşum var. Hangisine hediye vereyim? diye sordum.

- “**Kapısı sana daha yakın olana ver**” buyurdu. Buhârî, Şüf’a 3, Hibe 16, Edeb 32

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz komşuların hediyeleşmesini tavsiye edince, Hz. Âişe annemiz bir konuyu merak etti. Hediye verirken acaba komşulardan hangisine öncelik tanınmalıydı? Veya hangi komşusunu daha çok gözetmeliydi? Bunu öğrenmek için Resûl-i Ekrem Efendimiz’e, iki komşusundan hangisine hediye vermesi gerektiğini sordu. Efendimiz de ona, kapısı daha yakın olanı gözetmesini tavsiye buyurdu.

Kapı bir komşular içli dışlı olurlar. Birbirlerine daha sık gider gelirler. Bunun sonucu olarak da komşusunun sevincini ve üzüntüsünü herkesten önce onlar öğrenirler. Bu sevince ve kedere herkesten önce onlar ortak olurlar. İşte bu sebeple

yakın komşuların birbirleri üzerindeki hakları daha fazladır.

Hediye verirken kapısı bize daha yakın olanın gözetilmesinin bir gerekçesi budur. Bir diğer gerekçesi de, komşunun evine giren yiyecek, içecek cinsinden şeyleri öncelikle onların görmeleri, komşunun mutfağında pişen şeylerin kokusunu herkesten önce onların almalarıdır. Böylesine bir yakınlık, kapı bir komşuları öncelikle gözetmeyi gerekli kılar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir işe başlamadan önce, Hz. Âişe'nin yaptığı gibi, bilmediklerini sorup öğrenmelidir.
2. Bütün komşularına hediye verme imkânına sahip olmayanlar, en yakın komşularına öncelik tanınmalıdır.
3. Yakın komşusunun maddî sıkıntı çektiğini bilenler, ona yardım etmelidir.

313- وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « **خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لَصَاحِبِهِ ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لَجَارِهِ** » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

313. Abdullah İbni Ömer *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ’ya göre arkadaşların hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah Teâlâ’ya göre komşuların hayırlısı, komşusuna faydalı olandır.” Tirmizî, Birr 28

Açıklamalar

İyilikle kötülüğü, fayda ile zararı, hayır ile şerri en iyi bilen, şüphesiz Allah Teâlâ’dır. Zira her şeyi olduğu gibi bunları da yaratan O’dur. Bu sebeple de kimin iyi kimin kötü, kimin faydalı veya zararlı olduğunu en doğru şekilde O tesbit edebilir.

Yüce Rabbimiz, iyi insan, iyi arkadaş, iyi komşu olmanın ölçüsünü hayırlı ve faydalı olmaya bağlamıştır. İnsanlara ve yakınlarına hayrı ve faydası dokunmayan kimsenin iyi bir insan olamayacağını belirtmiştir.

Komşular için de durum böyledir. Komşusu için iyi şeyler düşünen ve her fırsatta ona faydalı olmaya çalışan, komşusuna zarar vermediği gibi, onun uğrayacağı fenalıkları elinden geldiği ölçüde uzaklaştırmaya çalışan kimse, hayırlı komşudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan dost, arkadaş ve komşularına faydalı olmalıdır.

2. Onların bulunmadığı zamanlarda bile kendilerini savunmalı, başlarına gelecek zararı engellemeye çalışmalıdır.

40- باب بر الوالدين وصلة الأرحام

ANA BABAYA İYİLİK VE AKRABAYI ZİYARET

Âyetler

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَيَالِ الَّذِينَ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ
بِالْجُنُبِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
مُخْتَلًا فَخُورًا

1. “Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.”

Nisâ sûresi (4), 36

Bu âyet-i kerîmede mü’minlere *on* görev verilmektedir. Bunlardan birincisi insana herşeyi esirgmeden vermiş olan *Allah Teâlâ’ya ibadet etmek* ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak. Peygamber Efendimiz, bir hadîs-i şerîfte bu

görevimizi, “*Allah’ın kulları üzerindeki hakkı*” diye ifade buyurmuştur.

İkincisi *anaya babaya saygıda kusur etmemek* ve onlara karşı evlatlık görevini yapmak. Evlatlık görevinin, kulluk görevinin hemen peşinden zikredilmesi üzerinde dikkatle düşünülmelidir. Üstelik bu sıranın daha başka âyetlerde de gözetilmesi son derecede mânalıdır.

Üçüncüsü *akrabayı koruyup gözetmek* ve onlara iyi davranmak. Yukarıda sözünü ettiğimiz önem sırası burada da söz konusudur. Ana babadan sonra kendilerine karşı ahlâkî sorumluluk taşıdığımız kimseler akrabalarlardır. Tanımadığımız birine yaptığımız yardım bir iyilik sayıldığı hâlde, akrabaya yapılan yardım iki iyilik sayılmaktadır.

Dördüncüsü *yetimlere sahip çıkmak*. Kendilerini himâye eden yakınlarını kaybetmiş olan yetimlere kol kanat germek, onlara sahip çıkmak insânî bir görevdir.

Beşincisi *fukaraya yardım etmek*. Zaruri ihtiyaçlarını giderecek maddî imkâna sahip olmayanların sıkıntısını gidermek, bu imkâna sahip olanların Allah’a şükran borcudur.

Altıncısı *yakın komşuya iyilik etmek*. Evi bize yakın olan veya hem yakın komşu, hem akraba,

hem de din kardeşi olan kimselere el uzatmak Allah Teâlâ'yı hoşnut eder. Aşağıdaki hadislerde bu konu işlenecektir.

Yedincisi *uzak komşuya iyilik etmek*. Evi uzak olan veya akrabalık bağı bulunmayan yahut müslüman olmayan kimselere de yardım etmeyi dinimiz tavsiye etmiştir.

Sekizincisi *yanındaki arkadaşına yardım etmek*. Okul arkadaşı, sanat arkadaşı, yol arkadaşı, hatta hayat arkadaşı olan kimseleri koruyup kollamak makbul birer ibadettir.

Dokuzuncusu *yoldan gelen kimseye ve misafire ikram etmek*. Memleketine veya gitmekte olduğı yere ulaşabilecek imkânı bulamamış kimselere yardımcı olmak, onları yurtlarına yuvalarına kavuşturmak ne güzel bir iyiliktir.

Onuncusu *köle ve câriye* gibi himayeye muhtaç olanlara *yardım etmek*. Kölesi ve câriyesi bulunanlar, onları kendi kardeşleri ve birer Allah emaneti sayacak, yediğinden onlara da yedirecek, giydiğinden giydirecektir.

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ

2. “Adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğınız Allah’a karşı gelmekten sakının ve

akrabalık bağlarına saygı gösterin.” Nisâ sûresi (4), 1

Karşımızdaki insanın bir şeyi ihmâl etmeden yapmasını istediğimizde, genellikle “Allah aşkına şunu yapıver!”, deriz. Araplar akrabalarından bir şey isteyecekleri zaman buna bir de yakınlık bağıını ekleyerek “Allah aşkına ve akrabalık adına şunu yapıver!” derlermiş. İşte âyet-i kerîmede “adını anarak birbirinizden bir şeyler istediğiniz” ifadesiyle bu mânâ kastedilmiştir.

Cenâb-ı Hak bu âyet-i kerîmede müslümanları, ağızlarından çıkan söze dikkat etmeye dâvet ediyor ve buyuruyor ki, mâdemki birbirinizden bir şey isterken bile Allah’ı anıyor ve O’nun hâtırı için işimi yap diyorsunuz, böyle dediğiniz zaman o işin Allah hâtırına yapılacağını düşünüyorsunuz, öyleyse başkalarından önce siz Allah’a saygılı olun ve buyruklarını yapın. Yine mecbur kalınca sığındığınız akrabalık bağına önem verin. Akrabalarla ilgiyi kesmeyin. Zira akrabalarla ilgiyi kesmek Allah’ı gücendirir. İşte o zaman çok zor durumda kalırsınız.

Akrabalarla ilgiyi koparan kimseleri bekleyen kötü sonuçlar, aşağıdaki hadislerde görülecektir.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ
سُوءَ الْحِسَابِ

3. “Onlar, gözetilmesini Allah’ın emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.” Ra’d sûresi (13), 21

Kendilerini güzel bir âkıbetin beklediği haber verilen bu üç grup bahtiyardan konumuzla ilgili olanlar, “gözetilmesini Allah’ın emrettiği şeyleri gözeten” kimselerdir. Allah Teâlâ’nın bu kimselerden gözetmelerini istediği şeyler, öncelikle akrabalık bağlarını sürdürmek ve mü’minlerle bir arada dostça yaşamaktır. Bu kimseler akrabaya şefkat besledikleri, muhtaç olanlarına yardım ettikleri, onları koruyup savundukları, başlarına bir kötülük gelmemesi için canla başla çalıştıkları için Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmışlardır.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا

4. “Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini emrettik.” Ankebût sûresi (29), 8

Bu âyet-i kerîme Sa’d İbni Ebû Vakkâs *radiyallahu anh* ile annesi Hamne hakkında nâzil olmuştur. Aşere-i mübeşşere’den olan Hz. Sa’d ilk müslümanlardan biridir. Ya yedinci veya beşinci müslüman odur. On yedi yaşında İslâmiyet’i kabul etmiştir. Sa’d müslüman olunca annesi buna çok

üzüldü. Kendisini çok seven oğlunu şöyle tehdit etti:

- Sa`d! Eğer kabul ettiğin bu dinden geri dönmezsen, ağzıma bir lokma koymam; açlıktan ölür giderim; sen de ömür boyu “ana kâtili” diye anılırsın.

Hamne dediğini yaptı. İki gün iki gece bir şey yemedi. Tâkatten düştü. Bunu gören Sa`d, canı gibi sevdiği annesine şu sözleri söyledi:

- Anne! Yüz canın olsa ve bunlar birer birer çıksa, vallahi ben yine de dinimi terk etmem. Artık ister ye, ister yeme!

Oğlunun bu kararını gören Hamne, inadından vazgeçti.

Bu bilgilerin ışığında âyet-i kerîmeye bakıldığında şu sonuç elde edilmektedir:

Anne ve baba kâfir bile olsalar, kendilerine saygı göstermek ve itaat etmek gerekir.

Anne ve babaya her konuda itaat etmek gerekir mi?

Bu âyetin devamında, şâyet anne ve baba Allah’ı inkâr etmeye ve O’na karşı gelmeye dâvet ederlerse, onların sözünün dinlenmemesi emredilmektedir. Demek oluyor ki, anne ve baba

oğlundan Allah’a şirk koşmasını isterse sözleri dinlenmeyecek, ama onun dışındaki buyrukları, elden geldiğince yapılacaktır.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٌّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا
كَرِيمًا وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا
رَبَّيْنِي صَغِيرًا

5. “Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah’a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara “of!” bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!” İsrâ sûresi (17), 23-24

Birçok âyet-i kerîmede Allah’a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur: Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, Allah’ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları onlarda kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah’ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin.

Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de hoş gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk’a dua edip yalvar!

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِي
عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

6. “Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple, bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik.”
Lokman sûresi (31), 14

Birine teşekkür etmenin de bir şekli vardır. Teşekkür edilecek kimseye karşı mütevâzi olunur. Ona duyulan sevgi belirtilir. Yaptığı iyilik anılır ve bundan dolayı kendisine teşekkür edilir. Onun sağladığı imkân, kendisini üzecek ve gücendirecek şekilde kullanılmaz. Ana ve babaya yaptıklarından dolayı teşekkür ederken de bu esasa uymalı, kendilerine tevâzu göstermeli, ne çok sevildikleri

hissettirilmeli, bir zamanlar kendisi için ne zahmetlere katlandıkları -fırsat düştükçe- söylenmeli, kendilerine duyulan minnet ifade edilmeli ve onların hoşnut olmayacağı işler yapılmamalıdır.

Hadisler

314- عن أبي عبد الرحمن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال : سألتُ النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى ؟ قال : « الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : « بِرُّ الْوَالِدَيْنِ » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

314. Ebû Abdurrahman Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *aleyhisselâm*'a:

- Allah'ın en çok beğendiği amel hangisidir? diye sordum.

- “Vaktinde kılınan namazdır” diye cevap verdi.

- Sonra hangi ibadet gelir? dedim.

- “Ana ve babaya iyilik ve itaat etmek” buyurdu.

- Daha sonra hangisi gelir? diye sordum.

- “Allah yolunda cihâd etmek” buyurdu.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, İmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın en fazla beğendiği ibadetlerden üçünü bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Bunlar: Vaktinde kılınan namaz, ana babaya itaat ve Allah yolunda cihaddır.

Vaktinde kılınan namazın öncelikle zikredilmesinin sebebi, bu ibadetin önem sırası bakımından imândan hemen sonra gelmesidir. Namaz dinin direğidir. Namazı kılmayan ve namazı önemli bir ibadet olarak görmeyen kimseden, Allah'ın diğer buyruklarına saygı göstermesi de beklenemez.

Bu hadise göre bir namazın Allah katında en makbûl ibadet olabilmesi, vakti girince kılınmasına bağlıdır. Vaktinde kılınmayan, ihmâl edilerek son vaktine bırakılan bir namaz, kabul edilmekle beraber, Allah Teâlâ'nın en çok sevdiği bir ibadet olma özelliğini kaybeder.

Ana babaya itaat, Cenâb-ı Hak'ın pek önem verdiği ve kendisine şirk koşulmamasını istedikten hemen sonra tavsiye ettiği önemli bir görevdir. Çocuğunu binbir sıkıntı ile dünyaya getiren, hayata

atılacağı zamana kadar yıllar boyu onun eziyetini çeken ana ile baba, şüphesiz her iyiliğe ve en üstün saygıya lâyık insanlardır. Bu sebeple Allah Teâlâ onlara “of!” bile denmemesini emretmektedir. Kendisine sayılamayacak kadar çok iyilik yapmış olan ana ile babanın haklarına saygılı olmayan bir kimsenin, diğer insanların haklarına saygılı olması elbette düşünülemez.

Allah yolunda cihâd, dini bilmeyenlere onu öğretmek, bu saâdeti tatmayanların ayağına kadar giderek Allah’a kul olmanın gerçek bahtiyarlık olduğunu anlatmak, İslâm’ın şan ve şerefini devam ettirmek, canla ve malla fedakârlık yapmaya bağlıdır. Sağlığı yerinde, varlığı yolunda olan mü’min, Allah’ın dinine hizmeti en önemli görev kabul etmelidir. Allah’ın dinini lâyık olduğu en yüce mevkie yükseltmek ve kendi tattığı saâdeti başkalarına da taddırmak için gayret etmeyen kimse, Allah rızasını kazanmaya sebep olan diğer ibadetleri kolaylıkla terk edebilir.

Düşman maddî güçleriyle sınırlarımıza dayanmışsa veya mânevî yıkım vasıtalarıyla bizi içten çökertmek için evlerimize girmişse, işte o zaman hem malımız ve mülkümüz, hem de dinimiz, imânımız ve namusumuz tehlikede demektir. Maddeten ve mânen ayakta durmak, malımızı ve canımızı ortaya koyarak düşman

güçleriyle savaşmaya bağlıdır. Bu durumda “Allah yolunda cihâd etmek” en önemli ibadet olur.

1076 ve 1289 numarayla tekrar okuyacağımız hadisimizi açıklamayı bitirmeden önce şu iki soruya da cevap arayalım:

Allah Teâlâ’nın beğendiği ibadetler, acaba bunlardan mı ibarettir?

Bu hadisin yukarıda kaydedilen bazı rivayetlerinde Abdullah İbni Mes’ûd’un şöyle dediği belirtilmektedir:

- Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana işte bunları söyledi. Eğer ondan daha fazlasını söylemesini isteseydim, söylerdi. Demek oluyor ki, Allah katında makbûl ibadetler bunlardan ibaret değildir. Nitekim benzeri hadislerde: “*insanlara yedirip içirmek*”, “*herkese selâm vermek*”, “*insanları eliyle ve diliyle rahatsız etmemek*”, “*içine günah ve riya karışmamış makbûl bir hac yapmak*” en değerli ibadetler olarak zikredilmiştir.

İkinci soru da şu: Acaba hadisimizde zikredilen **üç ibadet önem sırasına göre mi söylenmiştir?** Diğer bir ifadeyle, bu sıra her zaman geçerli midir?

Peygamber Efendimiz “hangi ibadet daha üstündür?” şeklindeki sorulara genellikle soranın durumuna, sorunun sorulduğu zamana göre

cevaplar vermiştir. Soru soran kimsenin bir konuda ihmâli varsa, onun mânevî hastalığını bilen Efendimiz, ihmâl ettiği ibadeti veya ahlâk esasını öncelikle söylemiştir. Sorunun sorulduğu zamanı da dikkate almıştır. Düşmanın kapıya dayandığı bir sırada nâfile ibadetle uğraşmak uygun olmayacağı için böyle durumlarda “Allah yolunda cihâd” etmenin daha sevap olduğunu söylemiş, kıtlık zamanında ise insanları yedirip içirmeyi öncelikle tavsiye etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın kulları üzerindeki haklarının en üstünü, ona imândan sonra namaz kılmaktır.
2. Kul haklarının en büyüğü, ana baba hakkıdır.
3. Fedakârlıkların en üstünü, Allah yolunda cihâd etmektir.

315- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا يَجْزِي وَلَدٌ وَالِدًا إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا ، فَيَشْتَرِيَهُ ، فَيَعْتِقَهُ » رواه مسلم .

315. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Hiçbir evlâd babasının hakkını ödeyemez. Şayet onu köle olarak bulur ve satın alıp âzâd ederse, babalık hakkını ödemiş olur.”

Müslim, İtk 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120;
Tirmizî, Birr 8; İbni Mâce, Edeb 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf baba hakkının büyüklüğünü ve bu hakkı ödemenin hemen hemen mümkün olmadığını ifade etmektedir. Peygamber Efendimiz bu hakkın önemini, hayatta kolay meydana gelmeyecek bir olaya bağlayarak anlatmaktadır. Nasıl ki bir insanın köle edilen babasını arayıp bulması ve onu sahibinden satın alıp hürriyetine kavuşturması pek duyulmadık bir olay ise, babasının yaptığı iyilik ve fedakârlıkları bir evlâdın ödemesi de aynı derecede zordur.

Evlat babasına ihsanda bulunamaz. Babasını el üstünde tutması, bir dediğini iki etmemesi, ona saygıda kusur etmemesi evlatlık görevidir. Bu görevini en iyi şekilde yapması, ona elbette hem sevap hem de Allah'ın rızasını kazandıracaktır. Fakat kazandığı bu sevap, bir başkasına yaptığı iyilikten ve fedakârlıktan dolayı elde ettiği sevap gibi değildir. Zira başkasına yaptığı iyiliği, mecbur olduğu için değil, sevap kazanmak için yapmıştır. Bu iyiliği yapmasaydı, kendisine niye yapmadın diye sorulmayacaktı. Evlatlık görevini ise mecbur olduğu için yapacak, yaptığı için de Allah'ın

hoşnutluğunu kazanacaktır. Bu görevi yapmadığı takdirde de hesaba çekilecektir.

Meselenin hukûkî yönüne gelince: Şayet hadîs-i şerîfte anlatılan olay gerçek hayatta meydana gelir ve bir evlâd babasını köle olarak bulup satın alırsa, baba o andan itibaren hürriyetine kavuşur. Evlâdın babasını âzât ettiğine dair sözlü veya yazılı bir belgeye ihtiyaç yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Babanın evlâdı üzerindeki hakkı, ödenemeyecek kadar büyüktür.

2. Evlâd köle olan babasını satın aldığı andan itibaren baba hürriyetine kavuşur. Evlâdın onu âzât ettiğini ayrıca belirtmesine gerek yoktur.

316- وعنه أيضاً رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه.

316. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah’a

ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!”

Buhârî, Edeb 85; Müslim, Îmân 74, 75. Ayrıca bk. Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, Rikak 23; Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz çok önem verdiği bazı konuları, çoğu zaman çarpıcı ifadelerle ortaya koyar. Bu hadiste de üç ahlâk esasını, imânın iki ana konusuyla destekleyerek sunmaktadır. Müslüman olduğunu söyleyen kimse mutlaka bu üç esasa uysun demektedir.

310 ve 311 numaralı hadislerde, bu üç ahlâk esasına ilâve olarak bir de “komşuya iyilik etmek”ten söz edildiğini görmüştük.

Hadisimizin bizden istediği şudur:

Ben müslümanım diyen kimse, **misafirine iyilik ve ikram etmelidir**. Çünkü İslâm dini insanların dayanışmasına çok önem verir. Denebilir ki, İslâmiyet’in bütün emir ve yasakları, insanların birbiriyle yardımlaşmasını ve iyi geçinmesini sağlamak için ortaya konmuştur. Misafiri iyi karşılamak ve maddî imkânlar ölçüsünde ona ikramda bulunmak, bu dayanışma ve yardımlaşmanın bir gereğidir.

Müslüman olmanın bir gereği de **akrabasıyla ilgisini devam ettirmek ve onlara iyilikte bulunmaktır**. Bu ihmâl edilmemesi gereken bir görevdir. Akrabalarıyla ilgiyi koparmak ve onlara kötü davranmak büyük bir günahdır. Akrabaya iyiliğin ölçüsü, onların yakınlık derecesine, ihtiyaç durumlarına, bizim de maddî gücümüze göre değişiklik gösterir. Amcalar, dayılar, teyzeler ve bunların çocukları yakın akrabalarlardır. Aç açık kalmışlarsa, onları doyurmak, giydirip kuşatmak şart olur. Böyle muhtaç bir durumda değil iseler, zaman zaman kendilerini ziyaret etmek, elden geliyorsa müşküllerini çözmeye çalışmak, mektupla veya telefonla hatırlarını sormak, sevinç ve kederlerine ortak olmak, hiçbir şey yapılamıyorsa selâm vermek veya selâm göndermek suretiyle akrabalık ilgisini devam ettirmek gerekir.

Bir diğer ahlâk esası da **insanlara faydalı sözler söylemektir**. Faydalı söz söyleme imkânına sahip değilse susmaktır. İyi ve hayırlı söz insanı nasıl iyi ve güzele yönlendirirse, kötü ve zararlı sözler de kötü yola ve zararlı davranışlara sevkeder.

Bir defasında Peygamber Efendimiz'in ağlamakta olan ashâbına, gözyaşından veya üzüntüden dolayı azâba uğramayacaklarını, fakat dil yüzünden ilâhî azâbı veya merhameti

kazanacaklarını söylemesi (Buhârî, Cenâiz 45), konumuzun önemini göstermektedir. Yunus Emre dilin insana neler kazandırıp neler kaybettirdiğini ne güzel anlatmıştır:

Dil ola kese savaşı

Dil ola kestire başı

Dil ola ağulu aşı

Bal ile yağ ede bir söz

Hadisten Öğrendiklerimiz

Mü'min olduğunu söyleyen bir kimsenin uyması gereken önemli ahlâk esaslarından üçü şunlardır:

1. Misafire iyilik ve ikram etmek.
2. Akrabalık bağını iyi bir şekilde sürdürmek.
3. Faydalı söz söylemek veya susmak.

317- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَعَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ ، قَالَ : نَعَمْ أَمَّا تَرْضَيْنَ أَنْ أُصِلَ مَنْ وَصَلَكِ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ ؟ قَالَتْ : بَلَى ، قَالَ فَذَلِكَ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ : { فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقْطَعُوا أَرْحَامُكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

وفي رواية للبخاري : فقال الله تعالى : « مَنْ وَصَلَكِ ، وَصَلَتْهُ ، وَمَنْ قَطَعَكَ قَطَعَتْهُ »

317. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ varlıkları yaratma işini tamamlayınca, akrabalık bağı (rahim) ayağa kalkarak:

- (Huzurunda) bu duruş, akrabalık bağını koparan kimseden sana sığınanın duruşudur, dedi.

Allah Teâlâ:

- Pekâlâ, seni koruyup gözeteni gözetmeme, seninle ilgisini kesenden rahmetimi kesmeme râzı değil misin? diye sordu.

Akrabalık bağı:

- Evet, râzıyım, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

- Sana bu hak verilmiştir, buyurdu.

Bunları anlattıktan sonra Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- İsterseniz (bunu doğrulayan) şu âyeti okuyunuz, buyurdu:

“Ey münâfıklar! Siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarır, akrabalarla ilginizi kesersiniz, değil mi? İşte Allah'ın lânete

uğrattığı, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır” [Muhammed sûresi (47), 22-23]. Buhârî, Tefsîru sûre 47, Edeb 13, Tevhîd 35; Müslim, Birr 16

Buhârî’nin bir rivayetine göre Cenâb-ı Hak şöyle buyurdu:

“Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim.”

Buhârî, Edeb 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz anlaşılması zor konuları zaman zaman câzip misâllerle anlatmıştır. Akrabalık bağı sözü de, herkesin kolayca anlamayacağı bir mefhûmdur. Bu sebeple Efendimiz onu temsîlî bir anlatım ve canlı bir örnekle öğretmek istemiştir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* bize demiştir ki, akrabalık bağı dediğimiz rahim şayet bir canlı olsaydı, Allah Teâlâ’nın huzurunda ayağa kalkar, kendisiyle ilgisini kesenlerden Allah’a sığınır ve onları Cenâb-ı Hakk’a şikâyet ederdi. Akrabalık bağına çok değer veren Allah Teâlâ da ona, hadîs-i şerîfte geçtiği şekilde, haklar tanır ve değer verirdi. Meselenin bir açıklaması budur.

Şuna eminiz ki, Cenâb-ı Hakk'ın herşeye gücü yeter. Bu sebeple hadiste tasvir edilen manzaranın aynen yaşanması da mümkündür. Zira Allah Teâlâ herşeyi melekleri vasıtasıyla yönetir. Olabilir ki, kâinât yaratıldığı zaman, akrabalık bağına temsilen bir melek ayağa kalkmış, akrabasını unutup terk edecek olanlardan Kâinâtın Sahibi'ne sığınmış ve onların vefasızlığından şikâyetle bulunmuştur. Allah Teâlâ da onu teskin ederek hakkını bizzat koruyacağını vaad buyurmuş, akrabasını unutmayanları rahmet ve ihsânıyla mutlu edeceğini, akrabasını unutanları da rahmet ve ihsanından uzak tutacağını söylemiştir. Bu da meselenin bir başka açıklamasıdır.

Aslında bu olayın yaşanıp yaşanmaması bizim için önemli değildir. Önemli olan, bize bunu anlatmak için Allah Teâlâ'nın veya Peygamber Efendimiz'in tuttuğu yol ve üslûptur. Demekki akrabalık bağı, korunup gözetilmesi ve asla ihmâl edilmemesi gereken pek önemli bir vazifedir.

Denebilir ki, **akrabalık bağı niçin rahim kelimesiyle anlatılmıştır?** Bunun cevabı şudur: Birbirine akraba olan kimseler, bu akrabalığın kaynağını araştırmak, nerede başladığını, kaç nesildir devam ettiğini öğrenmek için eskilere doğru bir yolculuk yapsalar, sonunda akrabalığın

bir anada yani bir rahimde son bulduğunu, diğer bir ifadeyle, akrabalığın bu rahimden başlayıp geldiğini görürler. Demekki akrabalığı sağlayan şey rahimdir.

Hadis bize şunu anlatmaktadır:

İnsanlar arasında akrabalık bağına kuran Allah Teâlâ'dır. Bu bağın ve sıcak ilginin devam ettirilmesini isteyen de O'dur. Birbirlerine nikâh düşmeyecek kadar yakın olanların, hatta bir görüşe göre kan bağıyla bağlı bulunanların akrabalık bağına devam ettirmesi farzdır. Onların birbirleriyle ilgiyi kesmesi günahtır.

Akrabalarla ilgisini devam ettirenlerden Cenâb-ı Hak râzı olacak, onlara nimetlerini bol bol ihsan edecektir. Akrabası ile ilgisini kesen kimselerden de şefkat ve merhametini, nimet ve ihsânını kesecek ve onları dünyada ve âhirette perişan edecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabalık bağına çok önem vermekte, akrabaların birbirini ihmâl etmemesini arzu etmektedir.

2. Akraba ile iyi geçinmek, onları ziyaret etmek, muhtaç olanlarına yardım etmek en önemli görevlerimizden biridir.

3. Akrabasını ihmâl etmeyenler, Allah'ın rızâsını kazanır, O'nun lutuf ve yardımını görürler.

4. Akrabasıyla ilgisini kesenler, Allah'ın rahmet ve ihsânından mahrum kalırlar.

318- وعنه رضي الله عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي ؟ قَالَ : « أُمَّكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « أُمَّكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « أُمَّكَ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « أَبُوكَ » متفقٌ عليه .

وفي رواية : يا رسول الله مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ ؟ قَالَ : « أُمَّكَ ثُمَّ أُمَّكَ ، ثُمَّ أُمَّكَ ، ثُمَّ أَبَاكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ » .

« وَالصَّحَابَةُ » بمعنى : الصُّحْبَةِ . وقوله : « ثُمَّ أَبَاكَ » هَكَذَا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم برَّ أباك وفي رواية : « ثُمَّ أَبُوكَ » وهذا واضح .

318. Yine Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir adam Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek:

- Kendisine en iyi davranmam gereken kimdir? diye sordu.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “*Anan!*” buyurdu.

Adam:

- Ondan sonra kimdir? diye sordu.

- “**Anan!**” buyurdu.

Adam tekrar:

- Ondan sonra kim gelir? diye sordu.

- “**Anan!**” dedi.

Adam tekrar:

- Sonra kim gelir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Baban!**” cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 2; Müslim, Birr 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Vesâyâ 4; Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 1

Bir rivayete göre o adam:

- Ey Allah’ın Resûlü! Kendisine en iyi davranılması gereken kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Anan, sonra anan, daha sonra yine anan, sonra baban, sonra da sana en yakın olan akraban**” buyurdu. Müslim, Birr 2

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’e bu soruyu yönelten kimsenin veya yöneltenlerden birinin Muâviye İbni Hayde adlı sahâbî olduğu anlaşılmaktadır.

Peygamber Efendimiz kendisine en iyi davranılması gereken kimsenin ana olduğunu söylemekte, hatta onun bu iyi muameleyi, **babaya nispetle üç misli daha fazla hak ettiğini** belirtmektedir. Çünkü anne babaya kıyasla çocuğu karnında taşıma, dünyaya getirme ve emzirme gibi üç farklı ve pek sıkıntılı işi üstlenmiş durumdadır. Ayrıca çocuğu yetiştirip terbiye etme konusunda babadan hiç de geri kalmamaktadır. İşte bu ve benzeri sebepler, evlâdın saygısına, iyilik ve ikrâmına annenin daha fazla lââyık olduğunu göstermektedir.

Bazı İslâm âlimleri, kendilerine iyilik yapma ve iyi davranma konusunda anne ile baba arasında fark bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Mâlik İbni Enes'in bu konudaki bir tavsiyesi, böyle düşünenleri cesaretlendirmiştir. Bir adam İmâm Mâlik'e sormuş:

- Babam beni yanına çağırıyor, annem de gitmeme engel oluyor. Hangisinin sözünü tutayım?

İmâm Mâlik de:

- **Babanın sözünü dinle, annene de karşı gelme!** cevabını vermiş.

Anne ile babaya aynı derecede iyilik edilmesi sonucunu İmâm Mâlik'in bu ifadesinden çıkarmak

kolay değildir. Aynı soru İmâm Mâlik'in akrânı, hatta ondan beş yıl önce vefat eden büyük muhaddis Leys İbni Sa'd'a sorulmuş, o da:

- Annenin sözünü dinle; çünkü o iyilik ve ikrâma üçte iki nisbetinde daha fazla hak sahibidir” cevabını vermiştir. Üçte iki dediğine göre, belliki “anan” sözünün iki defa tekrarlandığı rivayetlere bakarak böyle cevap vermiştir.

Hadisimizin sonundaki “sonra da sana en yakın olan akraban” ifadesini nasıl anlamak gerektiğine şu rivayet bir ölçüde ışık tutmaktadır: “*Annene, babana, sonra kızkardeşine ve erkek kardeşine...*” (Ebû Dâvûd, Edeb 120).

Dede ile kardeşten hangisi daha yakındır? sorusu tartışılmış, dedenin daha yakın olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendisine en fazla iyi davranılması, iyilik edilmesi gereken kimse annedir. Zira çocuğun dünyaya getirilmesinde ve büyütülmesinde en fazla çile çeken odur.

2. Saygıya, iyilik ve itâate anneden sonra en fazla lâyük olan babadır.

3. Akrabaya iyilik ve ikram edilirken yakından uzağa doğru bir sıra gözetilmelidir.

319- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « رَغِمَ أَنْفٌ ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ ، أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا ، فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ » رواه مسلم .

319. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun” Müslim, Birr 9, 10

Açıklamalar

Anne ve baba hangi yaşta bulunursa bulunsun, evlâdın onlara karşı görevlerini yapması gerekir.

Anne, baba varlıklı olabilir; evlâdının parasına puluna ihtiyaç duymayabilir. Hatta kendilerine bakan, işlerini gören hizmetkârları da bulunabilir. Bu durumda evlâda düşen görev, onların gönlünü almak; isteklerini yerine getirmektir. Çünkü paranın herşeye gücü yetmez. Sevgi dolu bir bakış, candan bir davranış, muhabbetle kucaklayış parayla alınabilecek şeyler değildir.

Hadisimizde hayırsız bir evladın acıklı âkıbetinden söz edilmektedir. Anne ve babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanına yetişip de kendilerine evlâtlık vazifesini yapamadığı için

cennete giremeyen bir zavallının acıklı sonu anlatılmaktadır. Böylesi bir kimse anne ve babasına veya onlardan birine şefkat ve merhamet göstermediği, elindeki imkânı onlarla paylaşmadığı için Allah Teâlâ'nın merhametini kaybetmiş, sonuç itibariyle zillete ve sıkıntıya düşmeyi, perişan olup gitmeyi hak etmiştir.

Evlât çocukluk günlerinde güçsüzdü. Ne karnını doyurabilmek için parası, ne de yiyeceklerini ağzına götürebilecek idrâki ve kuvveti vardı. Anne ve baba sâyesinde büyüdü, gelişti, iş güç sahibi oldu. Şimdi evlat güçlendi; fakat ilâhî takdirin gereği, bu defa anne ve baba güçsüz kaldı. Sadece güçsüz kalmadı; tıpkı o evlâdın idrâkten ve anlayıştan yoksun olduğu günlerdeki gibi idrâkleri zayıfladı; büsbütün çocuklaştılar.

Anne ve babası veya onlardan sadece biri bu durumda olan evlât, vaktiyle onların kendisine gösterdiği anlayışın yarısı kadar hoşgörülü olsaydı, şüphesiz ondan hem anne ve babası, hem de Allah Teâlâ râzı olacaktı. Ne yazık ki evlâdın anlayışlı olmaması ve bu sebeple görevini lâayıkıyla yapmaması, ona, ayağına kadar gelmiş olan cenneti kaybettirdi.

Şayet kendisinden bahsettiğimiz kimse iyi bir evlat olsaydı, nice sıkıntılarına katlanarak kendisini

yetiştirenlere vefa borcunu öder, sonra da el açıp - âyet-i kerîmede tavsiye edildiği üzere- şöyle niyâz ederdi:

“Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, şimdi sen de onlara öyle merhamet et!” [İsrâ sûresi (17), 24].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve baba hangi yaşta olursa olsun, onlara iyilik etmelidir.

2. Yaşlandıkları zaman yardıma ve himâyeye daha çok muhtaç oldukları için kendilerini dâimâ kollayıp gözetmelidir.

3. Anne ve babaya karşı gelmek, onlara fena davranmak, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını çekecek büyük günahlardan biridir.

320- وعنه رضي الله عنه أن رجلاً قال : يا رسول الله إنَّ لي قرابةً أصلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي ، وَأَحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِيئُونَ إِلَيَّ ، وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ ، فقال : « لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ ، فَكَأَنَّمَا تُسِيقُهُمُ الْمَلَّ ، وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ » رواه مسلم .

« وَتَسِيقُهُمْ » بضم التاء وكسر السين المهملة وتشديد الفاء . « وَالْمَلُّ » بفتح الميم ، وتشديد اللام وهو الرَّمَاد الحارُّ : أي كَأَنَّمَا تُطْعِمُهُمُ الرَّمَادَ الحارَّ وهو تشبيه لما يلحقهم من الإثم بما يلحق أَكِلَ الرَّمَادِ

مِنَ الْإِثْمِ ، وَلَا شَيْءَ عَلَى الْمُحْسِنِ إِلَيْهِمْ ، لَكِنْ يَنَالُهُمْ إِثْمٌ عَظِيمٌ
بَتَقْصِيرِهِمْ فِي حَقِّهِ ، وَإِدْخَالِهِمُ الْأَذَى عَلَيْهِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

320. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- “Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah’ın yardımı seninledir.” Müslim, Birr 22

Açıklamalar

649 numara ile tekrar okuyacağımız bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz’in teşbihle anlatımını görüyoruz. Sıcak kül yiyen bir adam, korkunç bir ıstırap çeker. Midesi yanmaya, bağırsakları kavrulmaya ve aşırı derecede susuzluk duymaya başlar. Ne kadar su içerse içsin, harareti bir türlü sönmez.

Akrabasının anlayışsızlığına göz yuman, kötülüğünü iyilikle karşılayan, kabalığını

bağışlayan bir kimse, ilâhî emre uymanın ve onu uygulamanın derin hazzını ve huzurunu tadarken, ona kötü davranan yakınları, yaptıklarından dolayı bir müddet sonra elem duymaya başlarlar. Bu asîl davranış karşısında ezilir, perişan olur, yerin dibine geçerler. Böyle bir duruma göre sıcak kül teşbihinin anlamı, sen onların yüzüne sıcak kül serpiyor ve yüzlerini kül rengine buluyorsun, demektir.

Sıcak kül yedirme teşbihini daha farklı şekilde anlayanlar da vardır. Buna göre Peygamber Efendimiz o kimseye, **senin yaptığın iyilikler ve onlara yedirdiğin nimetler, ileride sıcak kül gibi onların mide ve bağırsaklarını yakacaktır,** demek istemiştir.

Güzel dinimiz, iyilik yapana teşekkür edilmesini emretmiş, böyle davranmakla Allah Teâlâ'ya da şükredilmiş olacağını belirtmiştir. Akrabasının getirip verdiği nimetlerden faydalandığı hâlde, ona teşekkür etmek şöyle dursun, üstelik bir de fenalık yapan nankör kimse, Allah'a da şükretmiyor demektir. Böyle birinin yedikleri haramdır. Bu haram onun karnında bir ateş olup kendisini perişan edecektir.

Demek oluyor ki, sen onlara sıcak kül yediriyorsun sözünün anlamı, **sen onlara ateş yediriyorsun** anlamına gelmektedir.

Sahîh-i Müslim'deki rivayette, buraya alınmayan bir cümle daha vardır. Resûlullah Efendimiz, akrabasının vefasızlığından bahseden bu zâta şu sözleri de söylemiştir:

“Eğer sen bu şekilde davranmaya devam edersen, onlara karşı senin yanında Allah Teâlâ'nın görevlendireceği bir yardımcı dâimâ bulunacaktır.”

Meşhur atasözümüz ne kadar doğruymuş:

“İyilik yap, denize at; balık bilmezse, Hâlık bilir.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret etmek, onlarla ilgiyi kesmemek dinî bir görevdir.

2. Akrabalar bizi ziyaret etmese, iyiliklerimize cevap vermese bile onlarla bağımızı koparmamalıyız.

3. Akrabasının iyiliklerine karşılık vermeyip onlarla ilgisini kesenler, ilâhî cezayı hak etmiş olurlar.

321- وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ » متفقٌ عليه . ومعنى « يَنْسَأُ لَهُ فِي أَثَرِهِ » : أَيُ : يؤخر له في أجله وعُمُرِهِ .

321. Enes *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Rızkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetсин.”

Buhârî, Edeb 12, Büyû` 13; Müslim, Birr 20, 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadîs-i şerîfte belirttiğine göre, akrabayı kollayıp gözetmenin insana sağlayacağı iki önemli fayda vardır. Bu faydalardan biri **rızkın artması**, diğeri **ömrün uzamasıdır**.

Halbuki bildiğimize göre rızıklar da, eceller de takdir ve tâyin edilmiştir. Onların artması da azalması da mümkün değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler” [A`râf sûresi (7), 34].

İlk bakışta hadisimizin bu âyete ters düştüğü sanılabilir. Fakat çelişkili görülen bu durumu birkaç şekilde açıklamak mümkündür.

Birinci açıklama şöyle yapılabilir: Hadiste sözü edilen “ömür uzaması”, **kinâyeli bir anlatım olabilir**. O takdirde hadisi şöyle anlamak gerekir:

Allah Teâlâ akrabalarını görüp kollayan kimseyi **bol bol ibadet etmeye, hayırlı işler yapmaya** muvaffak kılar. O da ömrünü boşa geçirmez; âhirette kendisine faydalı olacak işler yapar. Ölümünden sonra insanlar onu hayırla anarlar. Böylece o kimse, yaşıyormuş gibi sevap kazanmaya devam eder. Sadaka-i câriye hadisinde sözü edilen ve öldükten sonra bile insana sevap kazandıran işleri yaparak geride herkesin faydalanacağı güzel bir ilim ve değerli kitaplar bırakabilir. Veya herkesin faydalanacağı yapılar inşâ edebilir. Böylece adı sanı kolay kolay unutulmaz, uzun yıllar hayırla anılır. Uzun bir ömre sığabilecek bu şeyleri yapmasına izin vermekle Allah Teâlâ onun ömrünü uzatmış olur. Yahut o kimse hayırlı evlatlar yetiştirebilir. O evlatlar vasıtasıyla hayırları devam eder.

İkinci açıklama: Rızkın artması ve ömrün uzaması ifadeleri, **kinâye değil hakikat olabilir**. O

takdirde ömrün uzaması sözünü şöyle anlamak gerekir:

Âyette ifade edilen “ecelin bir an geri kalmaması veya ileri gitmemesi” konusu Allah Teâlâ’nın ilmine göredir. Onun ilmi değişmez. Eceli nasıl tâyin etmişse ve bunu nasıl biliyorsa, o aynen meydana gelir. Değişecek olan ise meleğin bilgisidir. Kâinâtı melekleri vasıtasıyla yöneten Allah Teâlâ, ömür işlerini de bir meleğin sorumluluğuna vermiştir. Olabilir ki Allah Teâlâ ömürle ilgili meleğe şu tâlimâtı vermiştir:

“Eğer falan adam akrabalarını koruyup gözetirse, ömrü yetmiş sene olsun. Akrabalarıyla ilgisini keserse, ömrü altmış sene olsun.”

Buna göre değişen ömür, meleğin bildiği ömürdür. Çünkü melek bir kimsenin ileride akrabasıyla ilgilenip ilgilenmeyeceğini bilemez. O ancak olup biteni bilir. İşte artıp eksilecek olan, meleğin bildiği ömürdür. Şu âyet bunu göstermektedir:

“Allah dilediğini silip yok eder. Dilediğini de olduğu gibi bırakır. Bütün kitapların aslı O’nun yanındadır” [Ra’d sûresi (13), 39]. Bütün kitapların aslı sözüyle kastedilen, Levh-i mahfûz’dur.

Acaba Resûl-i Ekrem'in bu ifadesi kinaye mi, yoksa hakikat mıdır?

Birçok âlime göre bu sözler kinâyedir. Öyle olunca, yukarıda da anlatıldığı üzere hadisin mânası, Cenâb-ı Hak sıla-i rahim yapan kimsenin güzel ve faydalı işler yapmasına yardım eder, demektir.

Üçüncü açıklama: Bazıları bu ifadeyi, “Allah Teâlâ akrabasını gözeten kimsenin aklını ve anlayış kabiliyetini hastalıklardan korur” şeklinde anlamış; bazıları da bunu **“rızkın ve ilmin bereketli, vücudun sağlam olması”** tarzında izah etmişlerdir.

Rızkın çoğalmasını, ömrün uzamasını bereket olarak kabul edenler, bunu sadaka hadisiyle açıklamaya çalışmışlardır. Bilindiği gibi sadaka malı bereketlendirmek suretiyle çoğaltır. Sıla-i rahim de bir sadaka olduğuna göre o da malı ve ömrü bereketlendirir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı ihmâl etmemek dinî bir görevdir.
2. Allah Teâlâ akrabasını görüp gözetenlerin rızkını artırır, ömrünü uzatır. Diğer bir söyleyişle onlar:

* Hayatlarını Allah’a ibadetle ve O’nun hoşnut olduğu işleri yapmakla geçirirler.

* Zamanlarını boşa harcamazlar.

* Mutlu ve sağlıklı olurlar; yaşamanın zevkini tadarlar.

* Allah onlara hayırlı evlâtlar nasip eder.

* Öldükten sonra bile hayırla anılırlar.

322- وعنه قال : كان أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ بِالْمَدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ بَيْرَحَاءَ ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا ، وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ ، فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } [آل عمران: 92] قام أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحَبَّ مَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَاءَ ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ تَعَالَى ، أَرْجُو بِرَّهَا وَدُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « بَخْ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ ، وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ » فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِيهِ وَبَنِي عَمِّهِ . متفقٌ عليه . وَسَبَقَ بَيَانُ أَلْفَظِهِ فِي بَابِ الْإِنْفَاقِ مِمَّا يُحِبُّ.

322. Yine Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Medine’de ensâr arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. Ebû Talha’nın en sevdiği malı da Mescid-i Nebevî’nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah *sallallahu aleyhi*

ve sellem bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi.

Enes (sözüne devamla) dedi ki: **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyet-i kerîmesi nâzil olunca, Ebû Talha Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak sana **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için sadaka ediyorum. Allah’dan onun sevabını ve âhîret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ’yı Allah’ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Seni duydum, Ebû Talha. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.”**

Ebû Talha:

- Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.

Buhârî, Zekât 24, Vekâlet 14, Vesâyâ 10, 17, 26, Tefsîru sûre (3) 5, Eşribe 13; Müslim, Zekât 42, 43

Açıklamalar

“Sevdiği Değerli Malları İnfak Etmek” bahsinde 299 numara ile bu hadîs-i şerîf geçmiş ve orada geniş bir şekilde açıklanmıştı. Hadisimiz akrabayı koruyup gözetme konusuyla yakından ilgili olduğu için burada tekrar alınmıştır.

Yiğitlik çeşit çeşittir. Adam hem yakaladığı rakibini bir hamlede yenecek kadar güçlü hem de varlıklı olabilir. Böyle bir yiğite **“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz”** âyetini okuyarak “haydi bu konuda da yiğitliğini göster” dendiği zaman, malını infâk etme konusunda onun son derece güçsüz yâni cimri olduğu görülebilir.

Ebû Talha hem bedenen yiğit hem mâlen zengin hem de canını ve malını Allah yolunda harcamaktan zevk duyan gerçek bir yiğitti. Ashâb arasında gür sesiyle tanınırdı. Öyle bir sesi vardı ki, Peygamber Efendimiz’in ifadesiyle bu ses, savaş meydanlarında bir grup insana bedeldi. Uhud savaşında göğsünü Resûlullah’a siper edenlerin başında o vardı. Medineli sahâbîler içinde en fazla hurma bahçesine sahip olan Ebû Talha idi. Allah rızası için malını harcamaya dair yukarıda geçen âyet nâzil olunca, en iyi mevkide bulunan, en verimli ve en çok sevdiği bahçesini Resûlullah

Efendimiz'e sundu. Onu dilediğin şekilde kullan, dedi. Onun bu yiğitliği Resûl-i Ekrem'i pek sevindirdi. Ebû Talha'nın şahsında bu konuda bir prensip yerleştirmek isteyen Efendimiz, en sevilen malın en uygun yere verilmesi gerektiğini belirtti ve bahçeyi akrabalarına vermesini tavsiye etti.

Demekki bir insan, malını Allah rızası için harcamaya karar verince, öncelikle akrabalarını düşünecekti. Onların içinde korunup gözetilmeye ihtiyacı olanları öncelikle himâye edecekti. Ebû Talha da öyle yaptı. Peygamber Efendimiz'in şâiri **Hassân İbni Sâbit** ve Kur'an'ı en iyi bilmesiyle tanınan büyük sahâbî **Übey İbni Ka'b** onun yakın akrabalarıydı. Aralarında bu iki zâtın da bulunduğu diğer akrabalarına bu hurma bahçesini taksim etti.

Bahçenin değeri hakkında bir fikir vermesi bakımından şunu belirtelim: Hassân daha sonraları bu bahçeden hissesine düşen kısmı Muâviye İbni Süfyân'a yüz bin dirheme sattı. Bu parayı bugünün râyici ile hesaplamaya çalışırsak, **yirmi bin koyun** ettiğini görürüz. İşte Ebû Talha, ne kadar değerli olursa olsun dünya malını Allah uğrunda harcamasını bilen böyle bir yiğitti.

Ashâb-ı kirâm, kendilerine bakarak yolumuzu tâyin ettiğimiz yıldızlardır. Elbette onlar gibi olamayız. Ama onlar gibi olmaya gayret etmek

zorundayız. Tıpkı onlar gibi, Allah'ın bize lûtfettiği imkânlardan akrabamızı faydalandırmalıyız. Böyle güzel bir hizmetin rûhumuzu yüceltmesine imkân vermeliyiz. Cenâb-ı Hakk'ın rızasını böyle fedakârlıklarla aramalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için verdiğimiz şeyler iyi, kaliteli ve değerli olmalıdır.

2. Sevap kazanmak için yapılacak harcamalarda, öncelikle akrabalar düşünölmeli; yardıma onlardan başlanmalıdır.

3. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o günün şartlarına göre Allah'ı en çok memnun edecek şeyin ne olduğunu bilen kimselere danışmalıdır.

323- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: أقبل رجل إلى نبي الله صلى الله عليه وسلم، فقال: أبايعك على الهجرة والجهاد أبتغي الأجر من الله تعالى. قال: «فهل من الديك أحد حي؟» قال: نعم بل كلاهما قال: «فتبتي الأجر من الله تعالى؟» قال: نعم. قال: «فارجع إلى الديك، فأحسن صحبتهما. متفق عليه. وهذا لفظ مسلم.

وفي رواية لهما: جاء رجل فاستأذنه في الجهاد فقال: «أحي والداك؟ قال: نعم، قال: «ففيهما فجاهد».

323. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bir adam Peygamber *aleyhisselâm*'ın yanına gelerek:

- Hicret ve cihâd etmek üzere sana bîat ediyorum. Bunların sevabını Allah'tan dilerim. dedi.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Ana ve babandan hayatta olanlar var mı?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, her ikisi de hayatta, dedi.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Allah'tan sevap kazanmak istiyorsun değil mi?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **“Ana ve babanın yanına dön. Onlara iyi bak!”** buyurdu. Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 6

Bu rivayet *Sahîh-i Müslim*'den alınmıştır. Buhârî ile Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:

Bir adam Resûlullah'ın yanına gelerek cihâd etmek üzere ondan izin istedi. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Anan, baban sağ mı?”** diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince:

- **“Öyleyse onlara hizmet etmeye çalış!”** buyurdu.

Buhârî, Cihâd 138; Müslim, Birr 5. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 2; Nesâî, Cihâd 5

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâmdan dinin bazı esaslarına bağlı kalacaklarına dair zaman zaman söz alırdı. Bu söz alma ve söz verme işine biat denirdi. Meselâ sahâbîlerden namaz kılmak, zekât vermek, zina ve iftira etmemek gibi konularda, kadınlardan, özellikle ölünün arkasından bağıra çağıra ağlamamak konusunda biatlar almıştı (bk. 184, 188 ve 1664 numaralı hadisler). Bazan da sahâbîler Efendimiz’e gelirler ve meselâ:

- Yâ Resûlallah! Müslüman olmak üzere sana biat edeceğim, derlerdi. O zaman Peygamber Efendimiz bu biatı ya aynen veya bazı şartlar ileri sürerek kabul ederdi. Meselâ:

- **“Herkesi iyi davranmak, herkesin iyiliğini istemek şartıyla biatını kabul ediyorum”** derdi. O sahâbî de bu esaslara uyacağına dair söz vermiş yâni biat etmiş olurdu.

Bu hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelen sahâbî, ona iki konuda biat etmek istediğini söylüyor. Biri Medine'ye hicret etmek, diğeri de Allah yolunda savaşmak.

O devirde bütün sahâbîler, yeni kurulan İslâm devletini desteklemek üzere Medine'ye hicret etmek yâni oraya gidip yerleşmek zorunda idiler. Hicretin 8. yılında (629) Mekke fethedilinceye kadar hicret etme mecburiyeti devam etti. O tarihten sonra bu mecburiyet kalktı. Fakat cihâd yani Allah yolunda savaşma hâli devam edip gitti.

Peygamber Efendimiz'in cihâd için izin vermeden önce bu sahâbîye “**Ana veya babadan biri sağ mı?**” diye sorması cihâdın hicretten farklı olduğunu göstermektedir.

Cihâd başlıca iki türlüdür: Biri zorunlu olan cihaddır. Devlet düşmana karşı savaş açmışsa, buna herkesin katılması gerekir. Savaşa bizzat katılmak zorunda olan kimselerin anne ve babalarından izin almaları gerekmez. Hatta onlar izin vermeseler bile savaşa giderler. **Bir de zorunlu olmayan cihâd** vardır. Devlet düşmana savaş açmadığı hâlde, müslümanlar hudut boylarına gidip çıkabilecek bir savaşa katılmak üzere hazır kuvvet olarak bekleyebilir veya

gönüllülerden oluşan birliklerle bazı ufak çapta cihadlar yapılabilir.

Hadisimizde sözü edilen cihâdın farz olmadığı anlaşılmaktadır.

Demek oluyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, onlara bakıp gözetmek bir nevi cihâddır. Anne ve babasını veya onlardan birini memnun eden kimse nâfile cihâd etmiş gibi sevap kazanır. Zira cihâda giden kimse savaş masraflarının tamamını bizzat temin etmek zorundadır. Diğer bir söyleyişle cihâd hem malla hem de bedenle yapılır. **Anne ve babaya hizmetin cihâd sayılmasının bir sebebi de, onlara hem bizzat bedenle hizmet etmenin hem de malını onlar uğrunda harcamanın gerekli oluşudur.**

Başka hadislerden öğrendiğimize göre, mecburi olmayan savaşlara katılarak sevap kazanmak isteyenlerin, hayatta olan anne ve babalarından izin almaları gerekir. Zira o sıralarda anne ve babanın bakıma ihtiyacı olabilir. Nitekim sahâbîlerden biri Yemen’den hicret ederek Medine’ye Efendimiz’in huzuruna gelmiş ve cihâda katılmak üzere ondan izin istemişti. Resûl-i Ekrem ile aralarında şöyle bir konuşma geçti:

- “Yemen’de kimsen var mı?”.

- Anam, babam var, yâ Resûlallah.

- **“Onlar sana izin verdiler mi?”**

- Hayır, vermediler.

- **“Haydi Yemen’e git; onlardan izin iste! İzin verirlerse gel, cihâd et! Vermezlerse, ananı babanı memnun etmeye çalış”** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31).

Hicret ederken bile anne ve babanın iznini ve rızasını almak gerekir. Vaktiyle sahâbîlerden biri Efendimiz’in huzuruna geldi ve:

- Ana ve babamı geride ağlar durumda bıraktım ve hicret etmek üzere sana biat etmeye geldim, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu zâta şu son derece mânalı karşılığı verdi:

- **“Hemen onların yanına dön! Onları ağlattığın gibi yüzlerini tekrar güldür!”** (Ebû Dâvûd, Cihâd 31; Nesâî, Bey`at 10).

Hicret ve nâfile cihâd için anne ve babanın izni şart olduğuna göre, umre yapmak, nâfile haccetmek ve bazı mübarek yerleri ziyâret etmek için mutlaka onlardan izin almak gerekir.

Bu bilgiler bize gösteriyor ki, anne ve babaya hizmet etmek, evlâdın en önemli vazifesidir. Bir

kimse anne ve babasına hizmet ederek, oturduğu yerde, tıpkı cihâd etmiş gibi sevap kazanabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya itaat etmek farz, onlara karşı gelmek büyük günahdır.

2. İnsan anne ve babasına iyilik ve itaat ederek çok büyük sevaplar kazanır.

324- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنَّ الْوَاصِلَ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحْمَةُ وَصْلَهَا» رواه البخاري . و « قُطِعَتْ » بَفَتْحِ الْقَافِ وَالطَّاءِ . وَ « رَحْمَةُ » مَرْفُوعٌ .

324. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Akrabasının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. Akrabayı koruyup gözeten adam, kendisiyle ilgiyi kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devam edendir.” Buhârî, Edeb 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Açıklamalar

İyilik etmenin başlıca üç şekli vardır:

Birincisi, **iyiliğe iyiliktir**. Yapılan bir iyiliğe en azından teşekkür etmek, insanın en tabii görevidir. Bundan daha değerlisi, iyiliğe benzeri bir iyilikle karşılık vermektir.

İkincisi, **karşılık beklemeden iyilik etmektir**. Böyle davrananlar birinci basamaktakilerden daha üstün kimselerdir.

Üçüncüsü de **kötülük edene iyilik etmektir**. İyiliklerin en değerlisi budur. Zira:

İyiliğe iyilik her kişinin kârıdır.

Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır.

Er kişinin kârı olduğu için de, kötülük edene iyilik edenler pek azdır.

Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, akrabalık bağlarına değer vermeyen kimselerle ilgiyi büsbütün kesmemeyi tavsiye ediyor. Böyle bir akrabanın kötülüğüne iyilikle, kabalığına incelikle, hayırsızlığına hayırlı ve faydalı olmakla cevap vermek gerektiğini belirtiyor.

Aramızda akrabalık bağı bulunmayan kimselerin iyiliğine iyilikle karşılık vermek bir insanlık görevidir. Akrabamızın yaptığı iyiliğe yine aynı şekilde bir iyilikle karşılık vermenin hiçbir ayrıcalığı ve üstün yanı yoktur. Akraba olmanın gereği onlara daha iyi davranmak, iyiliklerine

fazlasıyla karşılık vermektir. Onlar bizim nezâketimize kabalıkla, candan davranışımıza ilgisizlikle cevap verseler bile, akrabalık bağını koparmamaya gayret etmeliyiz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bizden istediği budur.

Kabalıklara aynı davranışla cevap verenler, kaba dedikleri kimselerden farklı olmadıklarını göstermiş olurlar. Halbuki Allah Teâlâ bu gibi durumlarda bizden farklı davranış beklediğini şöyle belirtiyor:

“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel davranışla önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olur” (Fussilet sûresi (41), 34).

Resûl-i Ekrem Efendimiz Ukbe İbni Âmir'e bazı ahlâk esasları tavsiye etmişti. Bunlardan konumuzla ilgili olanları alalım ve iyi insanın bazı özelliklerini görelim:

“Seninle ilgisini kesenden sen ilgini kesme!

Sana vermeyene sen ver!

Sana kötülük edeni bağışla!” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 148, 158).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yapılan her işte Allah rızasını ön plânda tutmalı, kimseden bir karşılık beklememelidir.

2. Akrabaya iyi davranmalı, onlara faydalı olmaya çalışmalıdır.

3. Akrabanın iyiliğine aynen karşılık vermek yeterli değildir. İnsan akrabasından gördüğü iyiliğe fazlasıyla karşılık vermelidir.

4. Mükemmel insan, akrabasıyla hiçbir şekilde ilgisini kesmeyen kimsedir.

325- وعن عائشة قالت : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « الرِّحْمُ مَعْلَقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ : مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللَّهُ ، وَمَنْ قَطَعَنِي ، قَطَعَهُ اللَّهُ » متفقٌ عليه .

325. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Akrabalık bağı Arş-ı âlâ’ya tutunarak şöyle demiştir: Beni koruyup gözeteni, Allah koruyup gözetsin. Benimle ilgisini kesenden Allah rahmetini kessin.” Buhârî, Edeb 13; Müslim, Birr 17

Açıklamalar

Bütün varlıklar yaratılınca akrabalık bağı dediğimiz rahim Allah Teâlâ’nın huzurunda ayağa kalkmış, onun ilgisini ve merhametini çekmek için

Arş-ı âlâ'ya sarılarak bir dilekte bulunmuştur. Akrabalık bağının istediği şey, kendisine değer veren yâni akrabalarıyla ilgisini devam ettiren kimseleri Allah Teâlâ'nın koruyup gözetmesi, yardımını ve merhametini onlardan eksik etmemesi, akrabalarıyla ilgisini kesen kimselerden sevgi ve merhametini kesmesidir. Cenâb-ı Hak rahmin bu niyâzını kabul etmiş ve ona:

“Ey akrabalık bağı! Seni gözeteni gözetirim. Seninle ilgiyi kesenden ben de ilgimi keserim” buyurmuştur.

Kâinâtın Sâhibi Yüce Rabbimiz insanları dar çerçevede akrabalar ve hısımlar, geniş çerçevede milletler ve kabileler hâlinde yaratmıştır. Allah Teâlâ hiçbir şeyi boşuna yaratmaz, yaptığı her işte binlerce hikmet vardır. Herkesin bu hikmete saygı duyması, onun önünde başeğmesi lâzımdır.

Rahimin Allah Teâlâ'nın huzurunda Arş'a tutunup yalvarması ister mecâzî, ister hakikî bir anlatım olsun, bizi ilgilendirmesi gereken husus, Allah Teâlâ'nın akrabalık bağına böylesine büyük önem vermesidir. Şu hâlde bize düşen akrabalarımızı arayıp sormak, gönüllerini almak, kendilerini unutmadığımızı söylemektir. Bugünün görüşüp konuşma vasıtaları eskiye göre daha kolaylaşmıştır. Telefonu çevirdiğimiz zaman

akrabalarımızın sesini duymamız ve onlara duyduğumuz sevgiyi bütün sıcaklığıyla aynı anda aktarmamız mümkündür. Böylesine kolaylıklar varken, uzağı yakın eden görüşüp konuşma imkânları elimizin altında dururken akrabalık bağını, Yüce Mevlâmızın bizden istediği şekilde canlı tutmamız son derece kolaydır.

Varlıklı kimselerin sıla-i rahmi yâni akrabalarıyla ilgiyi devam ettirmesi daha başka türlü olmalıdır. Onlar Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine lutfettiği imkânlardan akrabalarını da faydalandırmalıdır. Yardıma muhtaç yakınlarına maddî yardımda bulunmaları, işlerini tâkip etmek gerekiyorsa onlar nâmına koşturmaları, problemlerini çözmeye ve sıkıntılarını gidermeye çalışmaları gerekir.

317 numaralı hadis de aynı konudadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabaları ziyaret ederek gönüllerini almalıdır.
2. Yardıma muhtaç olanlarına yardım etmelidir.
3. Akrabalarla hiçbir şekilde ilgiyi kesmemelidir.
4. Akrabasını unutanların ilâhî rahmet ve merhametten mahrum kalacaklarını unutmamalıdır.

326- وعن أمّ المؤمنين ميمونة بنت الحارث رضي الله عنها أنّها أعتقت وليدة ولم تستأذن النبي صلى الله عليه وسلم ، فلمّا كان يومها الذي يدورُ عليها فيه ، قالت: يا رسول الله إني أعتقت وليدتي ؟ قال : « أو فعلت ؟ » قالت : نعم قال : « أما إنك لو أعطيتها أخوالك كان أعظم لأجرك » متفق عليه .

326. Mü'minlerin annesi Meymûne Binti'l-Hâris *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre, Hz. Meymûne Peygamber *aleyhisselâm*'a haber vermeden bir câriye âzâd etmişti. Kendi nöbet gününde Resûl-i Ekrem yanına gelince:

- Yâ Resûlallah! Farkına vardın mı, câriyemi âzâd ettim, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Gerçekten mi?**” diye sordu. Hz. Meymûne:
- Evet, gerçekten âzâd ettim, deyince:
- “**Eğer câriyeyi dayılarına hediye etseydin daha çok sevap kazanırdın**” buyurdu.

Buhârî, Hibe 15, 16; Müslim, Zekât 44

Meymûne Binti'l-Hâris

Meymûne annemiz Peygamber Efendimiz'in amcası Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü'l-Fazl Lübâbe'nin kızkardeşidir. Hâlid İbni Velîd ile Abdullah İbni Abbas'ın da teyzesidir.

Hz. Meymûne daha önce iki defa evlenmiş ve dul kalmıştı. Peygamber Efendimiz hicretin yedinci yılında (629) Umretü'l-kazâ'ya giderken Hz. Abbas ona baldızıyla evlenmesini teklif etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de Mekke'ye iki sahâbîsini dünürcü gönderdi ve böylece Hz. Meymûne ile Medine dönüşünde Seref denilen yerde evlendi.

*Meymûne annemizin **asıl adı Berre** idi. Berre “cömert, dürüst, itaatkâr” anlamına geldiği için, **“Bir insanın kendini tezkiye etmesi doğru değil”** diyerek Peygamber Efendimiz onun adını Meymûne olarak değiştirdi.*

Îlâhî takdire bakın ki, vâlidemiz hicretin 51. yılında 80 yaşında iken, Efendimizle evlendiği Seref'de vefat etti ve oraya defnedildi.

Kendisinden 46 hadis rivayet edilmiştir. Yeğeni Abdullah İbni Abbas daha çocuk denecek yaşlarda iken birçok gece onun evinde kalmış, geceleri Hz. Peygamber'in nasıl ibadet ettiğini görmüş ve bize rivayet etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir iyilik yapılacağı zaman, öncelikle akrabayı düşünmek gerekir. Yapılacak o iyiliğe ve yardıma akrabadan hangisinin daha çok ihtiyacı var diye

onları en yakından uzağa doğru gözden geçirmelidir.

İkinci bir husus da, insan bir hayır yapacağı zaman, tıpkı yatırım peşinde olan bir tâcir gibi, nasıl davranırsam daha çok sevap kazanırım diye düşünüp araştırmalıdır.

Şüphesiz Meymûne annemiz, câriyesini sevap kazanmak için âzâd etti ve yaptığı hayrın karşılığını aldı. Fakat câriyesini âzâd etmeden önce Peygamber Efendimiz'e danışıp fikrini almadı. Şayet Resûl-i Ekrem Efendimiz'e danışsaydı, câriyeyi dayılarına hediye etmekle daha çok sevap kazanacağını öğrenecek ve elbette ona göre hareket edecekti. Peygamber Efendimiz'in Hz. Meymûne'ye câriyeyi dayılarına hediye etmesinin daha uygun olacağını söylemesi, o kimselerin bir hizmetkâra ihtiyaçları bulunduğunu bilmesi sebebiyledir.

Bazı rivayetlerde “dayılarına” kelimesi yerine “kardeşinin kızına” ifadesi geçmektedir. Belki de Peygamber Efendimiz, Hz. Meymûne'ye, hizmetkâra ihtiyacı olan bazı akrabalarını hatırlatmıştır. Şu hâlde yardım etmeden önce, o yardıma muhtaç durumda bulunan akrabayı birer birer düşünüp en münasibini bulmalı ve ona yardım etmelidir.

Burada dikkat etmemiz gereken şudur:

Bir köleyi âzâd etmek, değerli bir ibadettir. Yardıma muhtaç olan akrabaya hediyeler sunmak ve sıkıntılarını gidermek, köle âzâd etmekten daha üstün bir ibadettir. Hayır yaparken akrabaya öncelik tanımanın insana kazandıracığı sevabı Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

- “*Yoksula verilen sadaka bir sadaka sayıldığı hâlde akrabaya verilen sadaka iki sadaka sayılır. Biri sadaka sevabı, diğeri akrabayı koruyup gözetme sevabı*” (Tirmizî, Zekât 26).

Dilimizde, “etimizin parçası” diye sımsıcak, muhabbet dolu bir deyim vardır. Bu güzel deyimle yakınlarımızın, akrabamızın bizim ayrılmaz bir parçamız olduğunu anlatmak isteriz. Onları başkalarına muhtaç durumda bırakmak, bizi yaralar, gönlümüzü kanatır. Cenâb-ı Hakk’ın bize verdiği imkânlardan öncelikle onların faydalanması kadar tabii ne olabilir?

Yardıma akrabalarından başlama prensibinin bir faydası da şudur:

Herkes yakınlarını daha iyi tanır. Onların muhtaç olup olmadığını veya fakir iseler ne ölçüde ihtiyaçları bulunduğunu akrabaları daha iyi bilir. Herşeyin sahibi olan Yüce Mevlâ’nın, şu fâni dünyada kendilerine mal mülk verdiği kimseler

şayet akrabalarına sahip çıkarlarsa, bu denge kendiliğinden kurulur. Yoksulların sayısı azalır. Hâlini kimseye bildirmek istemeyen iffetli fakirler korunup gözetilmiş olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendi malı veya eşinin malı üzerinde harcama yapan bir hanımın, kocasına bu konuda bilgi vermesi uygun olur.

2. Önemli bir hayır yapılacağı zaman, o konuyu iyi bilen kimselerin görüşü alınmalıdır.

3. Yardım edilirken, öncelikle fakir ve yardıma muhtaç akraba düşünülmelidir.

4. Akrabaya yardım etmek, köle âzâd etmekten daha üstün bir hayırdır.

327- وعن أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ :
قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ : قَدِمْتُ عَلَى
أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ ، أَفَأَصِلُ أُمِّي ؟ قَالَ : « نَعَمْ صِلِي أُمَّكَ » متفق
عليه .

وقولها : « رَاغِبَةٌ » أي : طامِعَةٌ عِنْدِي تَسْأَلُنِي شَيْئًا ، قِيلَ : كَانَتْ
أُمُّهَا مِنَ النَّسَبِ ، وَقِيلَ : مِنَ الرِّضَاعَةِ وَالصَّحِيحُ الْأَوَّلُ .

327. Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

İslâmiyet’i kabul etmemiş olan annem Resûlullah zamanında yanıma gelmişti. Resûlullah’ın görüşünü almak için:

- Annem, beni özleyip gelmiş. Ona ikramda bulunabilir miyim? diye sordum.

Peygamber *aleyhisselâm*:

- “**Evet, annene iyi davran!**” buyurdu.

Buhârî, Hibe 29, Cizye 18, Edeb 8; Müslim, Zekât 50. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 34

Hazreti Esmâ

*Hz. Ebû Bekir’in büyük kızı, Hz. Âişe’nin de anne bir kardeşidir. Esmâ on sekizinci müslüman olarak bilinir. Babasıyla Resûl-i Ekrem Efendimiz’in hicret edecekleri gece onların yol azıklarını hazırlamışlar, fakat azığı koydukları dağarcığı bağlayacak bir ip bulamamışlardı. Esmâ hiç düşünmeden belindeki kuşağı çözüp ortadan ikiye bölmüş, biriyle hazırlanan azığı sarmış, diğer yarısını beline dolamıştı. O günden sonra iki kuşaklı anlamında “**zâtü’n-nitâkayn**” diye anıldı.*

Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Zübeyr İbni Avvâm ile evlendi. Yezid İbni Muâviye’nin ölümünden sonra Mekke-i Mükەرreme’de dokuz ay halifelik yapan ve Haccâc-ı Zâlim’e karşı yiğitçe

çarpişıp şehid olan Abdullah İbni Zübeyr'i o dünyaya getirdi.

Abdullah'ın zor günlerinde annesiyle yaptığı istişâre dillere destandır. Haccâc Mekke'yi kuşatmış, Ebû Kubeyr Dağı'ndan bu mübarek şehri mancınıklarla taşa tutmuştu. Kuşatmanın altıncı ayında Mekkelilerin yiyecekleri tükenmişti, taraftarları Abdullah'ı terk etmeye başlamıştı. Abdullah'ın yanında pek az adamı kalmıştı. Haccâc ona, teslim olduğu takdirde kendilerine bir şey yapılmayacağına dair haber salmıştı. Abdullah İbni Zübeyr annesinin yanına giderek dedi ki:

- Anneciğim! Halk beni terk etti. Hatta kendi oğlum bile beni bırakıp gitti. Yanımda az bir adam kaldı. Onlar da en fazla bir saat dayanabilir. Bu herifler bana ne istersem verecekler. Ne yapmamı uygun görürsün?

Hız. Esmâ ona şunları söyledi:

*- Oğlum! Sen kendini daha iyi bilirsin. **Dâvânın hak olduğundan ve halkı Hakk'a çağırdığından eminsen, diren.** Senin bütün adamların, arkadaşların Hak yolunda öldüler. Boynunu Benî Ümeyye oğlanlarının ellerine teslim edip oynatma! Eğer bunu dünyalık kazanmak için yapacaksan, sen ne kötü bir kulmuşsun! Böylece hem kendini hem de senin yanında yer alanları mahvetmiş*

oldun demektir. Eğer “Ben doğru yoldaydım. Fakat arkadaşlarıma bezginlik gelince gücümü kaybettim” diyorsan, bu yiğitlerin yapacağı iş değildir. Dünyada daha ne kadar yaşayacaksın? Ölmek daha iyidir...

Esmâ bu târihî konuşmadan bir müddet önce gözlerini kaybetmişti. Bu uzun konuşmanın sonunda oğluyla vedalaşırken, onun üzerinde zırh bulunduğunu anladı. “Bu şehitlik isteyenlerin yapacağı iş değildir” diyerek üzerindeki zırhı çıkarmasını istedi.

***Yüz on** sene yaşamış olan Hz. Esmâ, oğlunun 73 (692) yılında Haccâc’a yenilerek şehid olmasından beş on gün sonra Mekke’de vefat etti. Kendisinden seksen beş hadis rivayet edilmiştir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Esmâ’nın annesinin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Onun İslâmiyet’i kabul edip etmediği de belli değildir. Müslümanlarla Mekkelilerin birbirleriyle savaşmamak üzere Hudeybiye’de anlaşma yapmalarından sonra kızını ziyarete geldiği rivayet edilmektedir. Hz. Ebû Bekir’in Câhiliye döneminde boşadığı da söylenen bu kadın İslâmiyet’i kabul etmediği gibi, bazı

rivayetlerden anlaşıldığına göre bu din hakkında iyi düşüncelere sahip değildi. Belki de maddî sıkıntıya düştüğü bir zamanda hem kızını hem de onun yardımını görmek arzusuyla yanına gelmişti.

Hız. Esmâ annesi de olsa bir müşrikeyi evine alıp alamayacağını, ona yardım edip edemeyeceğini bilmiyordu. Bütün sahâbîler gibi o da, bilmediği konuda kendi başına hüküm vermek istemediği için kalktı, Resûl-i Ekrem'in evine geldi ve problemini ona arzetti. Kâinâtın Efendisi Hız. Esmâ'ya, annesi müşrike de olsa onu evine kabul etmesini, iyilik ve ikramda bulunmasını söyledi.

Bu bahsin başında altıncı olarak zikrettiğimiz âyette Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu görmüştük:

“Biz insana, ana ve babasına iyi davranmayı emrettik. Özellikle de anası nice sıkıntılara katlanarak onu karnında taşımış; emzirmesi de iki yıl sürmüştür. İşte bu sebeple bana, ana ve babana şükret, diye tavsiye ettik” [Lokman sûresi (31), 14].

Âyetin devamında, müslüman olmayan anne ve babaya ancak Allah'ı inkâr etmek için zorladıkları takdirde itaat edilmemesi emredilmekte, hemen peşinden de **“Onlarla dünyada iyi geçin!”** buyurulmaktadır.

Demekki anne ve baba hangi dinde bulunursa bulunsun, müslüman bir evlâdın görevi onlara saygıda kusur etmemek, aynı zamanda kendilerine iyilik ve ikramda bulunmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan bilmediği bir konuda hata etmemek için, o konuyu bilen birine sormalıdır.

2. Kâfir olan anne ve babaya ikramda bulunmak sakıncalı değildir. Gerektiğinde onların geçimini sağlamak müslüman bir evlâdın görevidir.

328- وعن زينب الثَّقَفِيَّةِ امرأةَ عبدِ اللَّهِ بنِ مسعودٍ رضي الله عنه وعنهما قالت : قال رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « تَصَدَّقَنَّ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ وَلَوْ مِنْ حُلِيٍّ » قالت : فَرَجَعْتُ إِلَى عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعودٍ فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّكَ رَجُلٌ خَفِيفُ ذَاتِ الْيَدِ وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ ، فَأَتَيْتُهُ فَاسَأَلْتُهُ ، فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ يُجْزِي عَنِّي وَإِلَّا صَرَفْتُهَا إِلَى غَيْرِكُمْ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : بَلْ آتَيْتِهِ أَنْتِ ، فَاِنْطَلَقْتُ ، فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِيَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجَتِي حَاجَتُهَا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ الْمَهَابَةَ . فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلَالٌ ، فَقُلْنَا لَهُ : أَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ بِالْبَابِ تَسْأَلَانِكَ : أَتُجْزَى الصَّدَقَةُ عَنْهُمَا عَلَى أَزْوَاجِهِمَا وَعَلَى أَيْتَامٍ فِي حُجُورِهِمَا ؟ وَلَا تُخْبِرُهُ مِنْ نَحْنُ ، فَدَخَلَ بِلَالٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ هُمَا ؟ » قَالَ : امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَزَيْنَبُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَيُّ الزَّيَانِبِ هِيَ ؟ » قَالَ : امْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَهُمَا أَجْرَانِ : أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ» متفق عليه .

328. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'ın karısı Zeynep es-Sekafiyye *radiyallahu anhâ*'dan rivayet edildiğine göre birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Ey kadınlar! Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz” buyurmuştu.

Zeynep sözüne devamla dedi ki: Bunun üzerine ben Abdullah İbni Mes'ûd'un yanına dönerek:

- Sen eli dar bir adamsın. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sadaka vermemizi emretti. Ona git de bir soruver. Sadakamı sana vermekle bu emri yerine getiriyorsam ne âlâ. Şayet olmuyorsa başkasına vereyim, dedim. Abdullah:

- Kendin git sor, deyince ben de gittim. Hz. Peygamber'in kapısına varınca, ensârdan bir kadının orada beklediğini gördüm. Meğer onun derdi de benimkinin aynıymış. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna girmeye de pek çekinirdik.

İçeriden Bilâl çıkıverince ona:

- Hz. Peygamber'e git de, “Kapıda iki kadın bekliyor ve kocalarıyla kendi yetimlerine verecekleri sadakanın kabul olup olmadığını

soruyorlar, de!. Ama bizim kim olduğumuzu söyleme!” dedik.

Bilâl hemen Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in huzuruna girerek meseleyi anlattı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Kim onlar?”** diye sordu.

Bilâl de:

- Ensârdan bir kadınla Zeynep, deyince, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- **“Hangi Zeynep’miş o?”** diye sordu. Bilâl:

- Abdullah’ın karısı, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

- **“Onlar -böyle yapmakla- iki sevap birden kazanırlar. Biri yakınlarını himâye sevabı, diğeri de sadaka sevabı.”**

Buhârî, Zekât 48; Müslim, Zekât 45. Ayrıca bk. Buhârî, Zekât, 44; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Zekât 24

Zeyneb Binti Muâviye

Abdullah İbni Mes’ûd’un hanımı Zeyneb hakkında fazla bilgi yoktur. Babasının adının

*Muâviye veya Abdullah olduğu söylenmektedir. Hz. Peygamber'den başka kocası Abdullah'tan ve Hz. Ömer'den pek az sayıda hadis rivayet etmiştir. Onun en çok bilinen rivayeti, okumakta olduğumuz bu hadîs-i şerîftir. Bundan başka bir rivayeti **Sahîh-i Buhârî**'de, biri de **Sahîh-i Müslim**'de bulunmaktadır.*

Hz. Peygamber Zeyneb'in şahsında kadınlara şöyle hitap etmiştir:

- “Herhangi biriniz yatsı namazına giderken koku sürünmesin!” Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz zaman zaman kadınlara va`z ederdi. Bu va`zların birinde onlara sadaka vermelerini emretmiş, verecek bir şeyiniz yoksa zînet eşyânızı veriniz, buyurmuştu.

Başka rivayetlerden öğrendiğimize göre Peygamber *aleyhisselâm* bu konuşmalardan birinde hanım sahâbîlere yine aynı şekilde hitâb etmiş, onlar da kollarındaki bilezikleri, kulaklarındaki küpeleri, parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp atmışlardı. Peygamber Efendimiz'in emriyle bunları toplayan Bilâl-i Habeşî'nin eteği zînet takımlarıyla dolmuştu.

Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz Abdullah İbni Mes'ûd'un hanımı Zeyneb'i Mescid'de görünce, ona hitaben:

- *“Zînet eşyânızdan bile olsa sadaka veriniz!”* buyurmuştu (Müslim, Zekât 46).

Zeyneb san'atkâr bir hanımdı. Elinden iş gelir ve para kazanırdı. Fakat kocası Abdullah fakirdi. Bu sebeple Zeynep kazandığını kocasına ve oğluna harcardı.

Buhârî'deki bir başka rivayetten öğrendiğimize göre (Zekât 44), bir bayram günü Hz. Peygamber kadınlara va`z ederken, onlara sadaka vermelerini emredince, Zeynep zînet eşyasından bir kısmını sadaka etmek istedi. Kocası Abdullah İbni Mes'ûd ise, onu kendilerine harcamakla sadaka sevabı kazanacağını söyledi. İbni Mes'ûd Dört Halife'den sonra en iyi fıkıh bilen sahâbî olarak tanınmasına rağmen, Zeynep bu konuda iyice emin olmak istedi. Sadece kocasına ve oğluna değil, aynı zamanda kardeşlerinin yetim kalmış çocuklarına da yardım ediyordu. Acaba bu yardımları sadaka yerine geçer miydi?

İkisinin adı da Zeynep olan iki hanım sahâbî, bu meseleyi bizzat Hz. Peygamber'e sorarak öğrenmek istediler. Bunlardan biri Abdullah İbni Mes'ûd'un karısı Zeynep, diğeri Ebû Mes'ûd el-

Ensârî'nin karısı Zeynep idi. İkisi de birbirinden habersiz Resûl-i Ekrem'in evine geldiler. Peygamber *aleyhisselâm*'ı soru yağmuruna tutmanın Allah Teâlâ tarafından yasaklandığı dönemde olmalı ki, bu hanımlar Efendimiz'in huzuruna girmeye çekindiler. Nebiyy-i Muhterem Efendimiz pek mütevâzi olduğu hâlde bütün sahâbîler ona duydukları derin hürmet sebebiyle kendisini rahatsız etmekten çekinirlerdi. Huzuruna girince, sanki başlarında bir kuş varmış da onu ürkütmek istemiyorlarmış gibi saygıyla oturlardı. Derken Bilâl'in dışarıya çıktığını görünce sevindiler. Sorularını Hz. Peygamber'e arzetmesini, fakat adlarını vermemesini istediler. Bilâl-i Habeşî onlara adlarını saklı tutacağına dair söz vermekle beraber, Resûl-i Ekrem "Kim onlar?" diye sorunca, söylemek zorunda kaldı.

Efendimiz bu hanımlara verdiği cevapta, yakınlarla verilecek sadakanın çok makbul olduğunu ve insana iki misli sevap kazandırdığını belirtti. Zira fakirlere sahip çıkılıp onlara yardım edilmesini emreden İslâm dini, aynı zamanda akrabanın korunup gözetilmesini de emrediyordu. Durum böyle olunca, bir insan sadakasını akrabaya vermekle, bu iki emri birden yerine getirmiş oluyor, bir taşla iki kuş vuruyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı himâye etmek, yapılacak yardımlarda onlara öncelik tanımak gerekir.
2. Akrabaya verilen sadaka, daha sevaptır.
3. Bir kadın kocasına ve çocuklarına bakmak (onlara nafaka vermek) zorunda olmadığı için kendilerine yaptığı harcamalar sadaka yerine geçer. Bir erkek de kendilerine nafaka vermek zorunda olmadığı yakınlarına sadaka verebilir.
4. Kadın kocasına sormadan, kendi malını dilediği gibi harcayabilir.
5. Bilmediği dinî konuları öğrenmek erkeğe olduğu gibi kadına da farzdır.
6. Bir kadının dinî konuları öğrenmek için evinden çıkmasında hiçbir sakınca yoktur.

329- وعن أبي سفيان صخر بن حرب رضي الله عنه في حديثه الطويل في قصة هرقل أن هرقل قال لأبي سفيان : فَمَاذَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ ؟ يَعْني النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : **قلت : يقولُ : « اَعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَاتْرُكُوا مَا يَقُولُ آبَاؤُكُمْ ، وَيَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ ، وَالصَّدَقِ ، وَالْعَفَافِ ، وَالصَّلَةِ » متفقٌ عليه .**

329. Ebû Süfyân Sahr İbni Harb *radiyallahu anh*'den -Herakliyus kıssasına dair uzun hadiste-rivayet edildiğine göre, Herakliyus Ebû Süfyân'a Peygamber *aleyhisselâm*'ı kastederek:

- O size ne emrediyor? diye sordu.

Ebû Süfyan der ki:

- Ben de onun bize, **sadece Allah'a ibadet ediniz; ona hiçbir şeyi denk tutmayınız; dedelerinizin taptığı şeyleri bırakınız** dediğini, bize **namaz kılmayı, doğru ve iffetli olmayı, akrabayı görüp gözetmeyi** emrettiğini söyledim.

Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6, Salât 1, Zekât 1, Cihâd 102, Şehâdât 28, Edeb 8, Tefsîru sûre (3) 4;
Müslim, Cihâd 74

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz hicretin altıncı yılının sonları ile yedinci yılın başlarında komşu hükümdarlara birer mektup göndererek onları İslâmiyet'e dâvet etmişti. Bizans kralı Herakliyas'a da Dihye İbni Halîfetü'l-Kelbî'yi göndermişti. Herakliyas, Efendimiz'in mektubunu alınca konuyu araştırmak istemiş ve adamlarına:

Mekke'den gelen kimi bulursanız alıp yanıma getirin, demişti.

İşte o günlerde Ebû Süfyan başkanlığında otuz kişilik bir ticaret kafilesi Şam'a giderken Gazze şehrine uğramıştı. Herakliyas'un adamları onları almış, o sıralarda Kudüs'te bulunan İmparator'un huzuruna çıkarmıştı. Herakliyas tüccarlara:

- Peygamberim diyen bu zâta içinizde soyca en yakın olan hanginiz? diye sordu. Ebû Süfyân:

- Soyca en yakınları benim, dedi. Bunun üzerine Herakliyus ile Ebû Süfyân arasında uzun bir konuşma geçti (bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 6). Bu arada Herakliyus ona Peygamber Efendimiz'in ailesine, hayatına, ahlâkına, ona inanan kimselerin durumuna dair pek çok soru sordu. Aldığı cevapları yine onların yanında değerlendirdi ve:

- Eğer dediklerin doğruysa, o zât şu ayaklarımın bastığı yerlere yakında sahip olacaktır. Zaten onun ortaya çıkacağını biliyordum, ama sizden olacağını tahmin etmiyordum. Onun yanına varabileceğimi bilsem, kendisini görebilmek için her türlü zahmete katlanırdım. Yanında olaydım, hizmetinde bulunur ve ayaklarını yıkardım, dedi.

Daha sonraki birgün Herakliyus ileri gelen hıristiyanları sarayında topladı ve onlara Peygamber Efendimiz'in gönderdiği mektubu okudu. Onların bu teklif karşısında âdeta dehşete kapıldıklarını görünce: "Sizi denemek için böyle yaptım ve dininize ne kadar bağlı olduğunuzu gördüm" diyerek meseleyi kapattı.

Demekki Peygamber Efendimiz insanlara iman ve ibadet esaslarını anlatıp bu esaslara uymalarını istediği gibi, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetmek gibi ahlâk esaslarını da öğretiyordu. Araplar eskiden beri yalan söylemeyi sevmezlerdi. Doğru sözlü olanlara değer verirlerdi. İffet duygusu pek zayıflamış olmakla beraber, iffetli yaşayanlara saygı gösterirlerdi.

Asıl konumuz olan **akrabalık duygusuna** gelince, bu özellik onlarda ileri derecede gelişmişti. Bir kabileyi meydana getiren fertlerin hemen hemen tamamı birbirinin akrabasıydı. Akrabaları için çekinmeden canlarını verirlerdi.

Her devirde yaşaması gereken iyi ve güzel her şeye sahip çıkan İslâmiyet, doğruluk, iffet ve akrabaları koruyup gözetme huylarını yaşatmaya devam etti.

Bu hadis “Doğruluk” konusunda da geçmişti (bk.57 numaralı hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel dinimizin insanlardan istediği birinci görev; yalnız Allah’a inanıp ibadet etmeleri, O’na hiçbir şeyi ortak koşmamaları, inanç konusunda taklitçiliği bırakmaları ve doğruyu bizzat arayıp bulmalarıdır.

2. Onlardan beklediği ikinci görev; doğru, dürüst, iffetli olmak ve akrabaya sahip çıkmak gibi ahlâk esaslarına uymalarıdır.

330- وعن أبي ذر رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إِنَّكُمْ ستَفْتَحُونَ أَرْضاً يُذَكَّرُ فِيهَا الْقِيرَاطُ» .

وفي رواية : « ستَفْتَحُونَ مِصْرَ وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا الْقِيرَاطُ ، فَاسْتَوْصُوا بِأَهْلِهَا خَيْراً ، فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِماً » .

وفي رواية : « فَإِذَا افْتَتَحْتُمُوهَا ، فَأَحْسِنُوا إِلَى أَهْلِهَا ، فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً وَرَحِماً » أو قال «ذِمَّةٌ وَصِيْهْرٌ» رواه مسلم .

قال العلماء : الرَّحِمُ التي لَهُمْ كَوْنُ هَاجِرٍ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُمْ . «وَالصَّهْرُ» : كَوْنُ مَارِيَةَ أُمَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُمْ .

330. Ebû Zer *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Siz (bir para birimi olan) kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz.”

Diğer bir rivayete göre ise şöyle buyurdu:

“Siz kîrâtın kullanıldığı Mısır’ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır.”

Bir diğerk rivayete göre şöyle buyurdu:

“Siz orayı fethettiğiniz zaman, halkına iyi davranın. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır” veya **“ahid ve eman görevi ve hısımlık bağı vardır”** buyurdu.

Müslim, Fezâilü’s-sahâbe, 226, 227

Açıklamalar

Nevevî bu hadisin hemen altında şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Âlimlerin belirttiğine göre, hadiste sözü edilen **akrabalık bağı**, Hz. İsmâil’in annesi Hâcer’in Mısırlı olması dolayısıyladır. **Hısımlık bağı** ise Peygamber *aleyhisselâm*’ın oğlu İbrahim’i dünyaya getiren Mâriye’nin onlardan olması sebebiyledir.”

Bildiğimiz gibi Peygamber Efendimiz’in soyu Hz. İsmâil’e dayanmaktadır. Hz. İsmâil’in annesi Hz. Hâcer Mısırlı olduğu için Efendimiz Mısırlıları akraba saymakta, böylece kendisini onlarla ahid yapmış ve kendilerine emân vermiş kabul etmekte ve işte bu sebeple, Mısır fethedildiği zaman halkına iyi davranılmasını tavsiye etmektedir.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*’in Mısırlılarla olan ikinci bağı ise, bir hısımlık

bağıdır. Hatırlanacağı gibi Peygamber *aleyhisselâm* hicretin yedinci yılında komşu hükümdarları İslâm'a dâvet ederken Mısır kiralı Mukavkıs'a da bir mektup göndermişti. Mısır kiralı İslâmiyet'i kabul etmemekle beraber Resûl-i Ekrem'e bazı hediyeler göndermişti. Bu hediyeler arasında Mâriye ve Sîrîn adında iki de cârîye vardı. Nebiyy-i Ekrem Efendimiz Sîrîn'i şâir sahâbî Hassân İbni Sâbit'e vermiş, Mâriye'yi de yanında alıkoymuştu. Daha sonraları Mâriye Resûl-i Ekrem'in oğlu İbrahim'i dünyaya getirmişti. Böylece Mısırlılarla Resûlullah arasında, dededen gelen akrabalık bağından sonra bir de hısımlık bağı meydana gelmişti.

Akrabalık bağı dediğimiz **sıla-i rahime** Peygamber Efendimiz'in ne kadar önem verdiğini biliyoruz. Burada dikkatimizi çeken husus, akrabalık bağı ne kadar uzak ve dolaylı görünse bile ona değer verilmesi, korunup yaşatılması gereğidir.

Biz bugün iki göbek sonraki akrabamızı unutmaya başlıyoruz. Meselâ dedemizin amcasının oğlu, ninemizin kardeşinin kızı dendiği zaman, aramızda hiçbir bağ kalmamış gibi düşünebiliyoruz. Ne onlara gitmeyi, ne de onların bize gelmesini istiyoruz. Günümüzde maalesef

yakın akrabaların bile unutulduğunu, onlarla ilginin koparılmaya çalışıldığını sık sık görüyoruz. Annemizin, babamızın ve hele dedemizin, ninemizin akraba anlayışı ile bizim anlayışımız arasında kıyas edilemeyecek kadar büyük uçurum var. Bizim çocuklarımız ve torunlarımız akrabalık bağını iyice daraltacak gibi görünüyor. Allah korusun, anne ve babalarını sadece yaş günlerinde hatırlayan Batılı ülkelere benzersek hâlimiz nice olur? Cenâb-ı Mevlâ bizi ve neslimizi böyle korkunç bir gidişten korusun (Âmin).

Hadîs-i şerîfte dikkatimizi çeken bir husus da, Efendimiz'in bir mûcizesidir. Resûlullah Efendimiz ümmetinin ileride güçleneceğini, bazı zâlim milletleri yenerek ülkelerini ele geçireceğini ve özellikle Mısır'ı fethedeceğini yıllar öncesinden haber vermiş ve hicretten 38 yıl sonra (658'de), bir sahâbî olan Amr İbni Âs tarafından Mısır fethedilmiştir.

Hadîs-i şerîfteki “*Siz kîrâtın kullanıldığı bir yeri mutlaka fethedeceksiniz*” cümlesinde geçen “kîrât”, şer’î ölçüsü 0,2 gram, örfî ölçüsü 0,20208 gram olan bir para birimidir. Diğer bir söyleyişle dinarın yirmide biridir. Buna göre hadisin mânası, tercümede belirttiğimiz gibi, ülkelerini fethedeceğiniz Mısırlılar, bir para birimi olan kîrâtı alış verişlerinde çok kullanırlar, demektir.

Bazı âlimlere göre ise kîrât, Mısırlılar tarafından çokca kullanılan bir küfür ve sövüp sayma ifadesidir. Buna göre hadisin mânâsı, Mısırlılar ağzı bozuk insanlardır. Birbirlerine sövüp sayarlar. Onlara hoşgörülü davranın, demektir.

Hadîs-i şerîfin Müslim'deki ikinci rivayetine göre Efendimiz sözünü şöyle tamamlamıştır:

“Orada iki kişinin bir kerpiç yeri hakkında kavga ettiklerini görürsen, hemen oradan çık!”

Bu cümle Mısırlıların kavgacı kimseler olduğunu, dolayısıyla kîrâtın bir sövgü ifadesi olabileceğini düşündürmektedir. Mısırlıların Hz. Osman’a karşı ayaklanmalarıyla başlayan ve daha sonraları devam eden muhtelif olaylarda onların kavgacılığı iyice anlaşılmış ve böylece Efendimiz’in bir mûcizesi daha gerçekleşmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalık ne kadar uzak da olsa, bu bağ korunmalı ve akrabaya iyi davranılmalıdır.

2. Yıllar öncesinden Mısır’ın fethedileceğini haber vermesi, Resûl-i Ekrem’in bir mûcizesidir.

331- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : لما نزلت هذه الآية : **{ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ }** [الشعراء : 214] دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم قريشاً فاجتمعوا فعمّ ، وخصّ وقال : «يا بني

عبد شمس ، يا بني كعب بن لؤي ، أنقذوا أنفسكم من النار ، يا بني
مرة بن كعب ، أنقذوا أنفسكم من النار ، يا بني عبد مناف ، أنقذوا
أنفسكم من النار ، يا بني هاشم أنقذوا أنفسكم من النار ، يا بني عبد
المطلب أنقذوا أنفسكم من النار ، يا فاطمة أنقذي نفسك من النار ،
فإني لا أملك لكم من الله شيئاً ، غير أن لكم رحماً سألها بيلالها »
رواه مسلم.

قوله صلى الله عليه وسلم : « بيلالها » هو بفتح الباء الثانية
وكسرهما « والبلال » الماء . ومعنى الحديث : سأصليها ، شبهة
قطيعتها بالحرارة نطقاً بالماء وهذه تبرّد بالصلة.

331. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh* şöyle dedi:

“Yakın akrabalarını uyar!” [Şu`arâ sûresi
(26), 214] âyeti nâzil olunca, Resûlullah *sallallahu
aleyhi ve sellem* Kureyş kabilesini toplantıya
çağırdı. Onlar da geldiler. Peygamber *aleyhisselâm*
kimine genel, kimine de özel olarak şöyle hitâb
etti:

“Ey Abdüşems oğulları! Ey Ka`b İbni Lüey
oğulları! Kendinizi cehennemden kurtarınız!

Ey Abdümenâf oğulları! Kendinizi
cehennemden kurtarınız!

Ey Hâşim oğulları! Kendinizi cehennemden
kurtarınız!

Ey Abdülmuttalib oğulları! Kendinizi
cehennemden kurtarınız!

Ey Fâtıma! Kendini cehennemden kurtar! Çünkü sizi Allah'ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim.”

Müslim, İmân 348, 351. Ayrıca bk. Buhârî, Tefsîru sûre (26) 2; Tirmizî, Tefsîru sûre (27) 2; Nesâî, Vesâyâ 6

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e “**yakın akrabalarını uyar!**” âyeti nâzil olunca, onları yemeğe dâvet etti. Amcaları Ebû Tâlib, Hz. Hamza, Hz. Abbas ve Ebû Leheb ile birlikte kırka yakın akrabası evine geldiler. Yenilip içildi.

Ebû Leheb onun konuşmasına fırsat vermeden söze başladı. Sen söyleyeceklerini daha önceleri bize söyledin. Bu dâvâyı bırak. Senin bize yaptığın kötülüğü hiç kimse yapmadı, gibi sözlerle Efendimiz'e hakaret etti. Onun konuşmasına fırsat vermedi. Sonra da herkes kalkıp gitti.

Cebrâil *aleyhisselâm* tekrar geldi ve akrabalarını uyarması gerektiğini hatırlattı.

Peygamber *aleyhisselâm* akrabalarını yine yemeğe dâvet etti. Sonra onlardan kendisini himâye etmelerini istedi. Muhtelif kimseler söz

aldılar. Amcası Ebû Tâlib ile halası Safiyye onu Ebû Leheb’e karşı müdâfaa ettiler.

Yakın akrabalarını daha geniş bir çerçevede uyarmak isteyen Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* birgün **Safâ Tepesi**’ne çıktı.

Bütün yakınlarına “*Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Abdümenâf oğulları! Ey Zühre oğulları!...*” diye ayrı ayrı seslendi. Sesini duyanlar kalkıp geldiler. Resûlullah Efendimiz onlara önce Allah’a ve Resûlü’ne imân etmeleri gerektiğini hatırlattı. Daha fazla konuşmasına dayanamayan Ebû Leheb, Efendimiz’e fırlatmak üzere eline bir taş aldı:

- Yuh sana! Bizi bunun için mi topladın? diye bağırdı.

Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* onun bu kabalığına ve saygısızlığına bakmadan Kureyş kabilesinin bütün kollarını ve yakın akrabalarını birer birer sayarak kendilerini uyardı.

“*Kendinizi cehennemden kurtarın!*” uyarısıyla Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onları taptıkları putları bırakmaya, sadece Allah’a imân ve ibadet etmeye çağırmakta; Allah’a imân etmeden cehennem ateşinden kurtulmanın mümkün olamayacağını belirtmektedir.

Hadîs-i şerîfin sonunda yer alan “*Aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle sizinle ilgimi kesmeyeceğim*”, sözü konumuzla doğrudan ilgilidir. Efendimiz bu sözüyle, müslüman olmadı diye bir akraba ile ilgiyi kesmemek gerektiğini dile getirmektedir. Bir gün din kardeşimiz olması ihtimâl dâhilinde bulunan bir kimseyle ilgiyi kesmek, onu İslâmiyet’ten soğutmak anlamını taşır. Bu da doğru bir hareket değildir. **Müslüman olmayan bir akraba sıkıntıya düştüğünde ona yardım etmek, başına bir kötülük geldiğinde ona el uzatmak müslüman olan akrabanın görevidir.** Akrabalık bağı, işte böylesine önemlidir.

Bazı rivayetlerde Peygamber *aleyhisselâm*’ın yakınlarını uyardıktan sonra onlara:

“*Malımdan neyi dilerseniz isteyin!*” buyurduğu görülmektedir. Bu sözüyle Efendimiz onlara, siz benim en yakın akrabamsınız. Malım, mülküm size fedâ olsun. Benden dünya malı isteyin vereyim. Fakat sizi Allah’ın azâbından kurtarmaya gücüm yetmez, demiş olmaktadır.

Hadisin bazı rivayetlerine göre Efendimiz akrabalarına hitaben:

“*Kendinizi Allah’tan satın alın! Yoksa sizi Allah’ın azâbından kurtarmak elimden gelmez*”

buyurmuştur. Efendimiz'in bu uyarısı ne kadar anlamlıdır! Bugün öyle kimseler vardır ki, benim babam hâfızdı. Dedem büyük âlimdi. Büyük annem şöyle Kur'ân-ı Kerîm okurdu diye onlarla iftihar ederler ve bu sözlerle dindar olduklarını anlatmaya çalışırlar. Böyle dindar insanların soyundan geldikleri için âhiret hayatını garantiye aldıklarını zannederler. Halbuki Peygamber Efendimiz en yakın akrabalarına “*Kendinizi Allah'tan satın alın! Yoksa sizi Allah'ın azâbından kurtarmak elimden gelmez*” diye seslenmekte ve kendisine güvenmemelerini hatırlatmaktadır. O dehşetli kıyamet gününde kimsenin kimseye fayda vermeyeceği bir gerçektir. Bu acı gerçeği unutmamak gerekir.

“Yakın akrabalarını uyar!” âyeti geldikten sonra Peygamber Efendimiz'in müşrikleri böyle toplantılarla birkaç defa uyardığı anlaşılmaktadır. Nitekim bir defasında yine Safâ Tepesine çıkarak:

- “Baskın vaar!” diye bağırdı. Sonra da Kureyş kabilesinin kollarına birer birer seslendi. Araplarda böyle bir âdet vardı. Önemli haberler böyle duyurulurdu. Müşrikler etrafına toplanınca:

- “Ne dersiniz? Şu dağın eteğinden birtakım atlıların gelmekte olduğunu size haber versem, bana inanır mısınız? diye sordu.

Müşrikler hep bir ağızdan:

- Biz şimdiye kadar senin yalan söylediğini görmedik, dediler.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

–“**Gelmekte olan şiddetli bir azâbı size haber veriyorum!**” deyince Ebû Leheb öfkelen-di:

- Yazıklar olsun sana! Bizi bunun için mi topladın? diyerek çekip gitti. Bunun üzerine şu sûre nâzil oldu:

“Ebû Leheb’in elleri kurusun! Kendisi de helâk olsun!” (Müslim, İmân 355).

Peygamber *aleyhisselâm*’a pek çok fenalık yapan bu amcası olacak herif ve şirret karısı, mü’minlerin diliyle Tebbet sûresi’nde on beş asırdır lânetlenip dururlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalarla ilgiyi kesmemek, onlara kol kanat germek nasıl bir görevse, onlara dinî bilgi ve şuur vermeye çalışmak da bir görevdir.

2. Büyük bir insanın akrabası olduğunu söyleyerek onlara güvenmek kimseye fayda sağlamaz. İnsanı kurtaracak olan imânı ve ibadetleridir.

3. İslâm'ı tebliğ'e yakın akrabadan başlamak gerekir.

332- وعن أبي عبد الله عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : سمعتُ رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَهَاراً غَيْرَ سِرٍّ يَقُولُ : « إِنَّ آلَ بَنِي فُلَانٍ لَيُسُوا بِأَوْلِيَائِي إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللَّهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ، وَلَكِنْ لَهُمْ رَحِمٌ أَبْلَاهَا بِبِلَالِهَا » متفق عليه . وَاللَّفْظُ لِلْبَخَارِيِّ .

332. Ebû Abdullah Amr İbni Âs *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gizli değil açıkca şöyle buyururken dinledim:

“(Akrobam olan) Falan oğulları ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostlarım Allah Teâlâ ile iyi mü'minlerdir. Fakat ötekilerle aramızda akrabalık bağı bulunduğ'u için kendileriyle ilgimi kesmeyeceğim.” Buhârî, Edeb 14; Müslim, İmân 366

Amr İbni Âs

Mekke'nin önemli tüccarlarından biriydi. Mekke fethinden önce müslüman oldu. Askerî ve siyâsî kabiliyeti yüksek olduğ'u için Hz. Peygamber tarafından bazı seriyyelere kumandan tâyin edildi.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hulefâ-yi Râşidîn devrinde pek çok savaşlara kumandan olarak katıldı. Hz. Ömer'e Mısır'ın fethedilmesi

gereğini kabul ettirdi. Hazırlanan ordunun başına geçerek Bizans ordusunu imhâ etti. Önce İskenderiye'yi daha sonra da Mısır'ı fethetti ve oraya vali oldu. Mısır'da büyük şehircilik hizmetleri yaptı.

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra onun intikamını almak düşüncesiyle Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın saflarına katıldı. Sıffîn Savaşı'nda ve daha sonraları ona büyük destek sağladı. Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın halife ilan edilmesinden sonra tekrar Mısır valiliğine getirildi ve 43 (664) yılında vefat edene kadar burada kaldı.

Ebû Abdullah diye adıyla künye aldığı oğlu Abdullah İbni Amr İbni Âs, en çok hadis bilen sahâbîlerden biriydi. Amr İbni Âs'dan kırk kadar hadis rivayet edildi.

Allah hem ondan hem de oğlu Abdullah'dan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf kimlerin dost olabileceğini ortaya koymaktadır. Dost olmaya lâayık iki varlık vardır. Biri **Allah Teâlâ**, diğeri de **iyi mü'minler**dir. Müslüman olan ve dinin güzel saydığı iyi davranışlarıyla kendilerini kabul ettiren

kimseler sevmeye ve dost edinilmeye elverişli kimselerdir.

Peygamber *aleyhisselâm*'ın dostlarının kimler olduğu Allah Teâlâ tarafından belirtilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

“..Onun dostu ve yardımcısı Allah'tır. Cebrâil de, iyi mü'minler de onun dostu ve yardımcısıdır” [Tahrîm sûresi (66), 4]. Resûl-i Ekrem Efendimiz işte bu âyet-i kerîmeye dayanarak dostlarının kimler olduğunu kısaca belirtmiştir. Demekki sadece akrabalık bağı, birini gönülden sevip dost kabul etmek için yeterli değildir.

Peygamber Efendimiz demek istiyor ki, “İyi mü'minler akrabam olmasalar bile benim dostlarımdır. İyi mü'min olmayanlar ise, akrabam bile olsalar, benim dostlarım değildir.” Şüphe yok ki, hem akraba hem de iyi müslüman olan kimseler, sevmeye ve dost kabul edilmeye en lâayık insanlardır.

Efendimiz'in hadisini şöyle yorumlayabiliriz:

Ben hiç kimseyi sırf akrabamdır diye dost edinip sevmem. Ben sadece Allah'ı severim. Çünkü O'nu sevmek ve O'na karşı en üstün saygıyı beslemek herkesin görevi ve kulluk borcudur.

İyi mü'minleri de Allah rızası için severim. Onların gönüllerindeki samimi imân, davranışlarındaki iyi niyet ve dürüstlük sebebiyle kendilerini dost kabul ederim. Gönlümü onlara açarım. Onların akrabam olup olmamaları önemli değildir.

Bununla beraber akrabalarımın da büsbütün vazgeçmem. Çünkü akrabam olmaları sebebiyle onların benim üzerimde hakları vardır. Bu hak da onları arayıp sormak, hatırlarını almak ve gerektiğinde kendilerine yardım etmekten ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Din kardeşliği, kan kardeşliğinden üstündür.
2. Bir mü'min, imân etmeyen kimseyi, akrabası bile olsa, dost kabul edemez.

333- وعن أبي أيُّوب خالد بن زيد الأنصاري رضي الله عنه أن رجلاً قال: يا رسولَ الله أخيرني بعملٍ يُدْخِلُنِي الجنةَ ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ . فقال النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَعْبُدُ اللَّهَ ، وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ » متفقٌ عليه.

333. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd el-Ensârî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Beni Cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak davranışı haber ver, dedi.

Bunun üzerine Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

- “Allah’a ibadet edip ona hiçbir şeyi denk tutmazsın. Namazı kılar, zekâtı verir ve akrabayı koruyup gözetirsin.” Buhârî, Edeb 10; Müslim, Îmân 14. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 10

Ebû Eyyûb el-Ensârî

Adı Hâlid İbni Zeyd olmakla beraber Ebû Eyyûb künyesiyle tanındı. Hicretten sonra Medineli müslümanlara, Peygamber’e ve müslümanlara yardım edenler anlamında ensâr dendiği için el-Ensârî nisbesiyle anıldı. Peygamber Efendimiz Medine’ye hicret edince onu bir müddet evinde misafir ettiği için de Mihmandâr-ı Nebî diye meşhur oldu.

Hicretten iki yıl kadar önce hanımıyla birlikte İslâm diniyle şereflendiler. Böylece İslâmiyet’i ilk kabul eden Medineliler arasında yer aldı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine’ye hicret edince Medineli müslümanların her biri onu evinde misafir etmek istedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onları gücendirmemek için güzel bir yol

*buldu. Deveyi serbest bırakalım; nereye çökerse, oraya en yakın eve misafir olayım, dedi. Deve birkaç yere çöktü, kalktı. Resûlullah Efendimiz üzerindeydi. Sonuncu defasında çöktükten sonra bir daha kalkmadı. Oraya en yakın ev Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin eviydi. Ebû Eyyûb Kâinâtın Güneşi'ni evinde misafir etme bahtiyarlığına erdi. Mescid-i Nebevî'nin bitişiğindeki hücreler yapıluncaya kadar, **yedi ay** boyunca Resûl-i Ekrem onun misafiri oldu.*

Ebû Eyyûb'un evi iki katlıydı. Ziyaretçilere kolaylık olsun diye Efendimiz giriş katını tercih etmişti. Fakat bir gece üst kattaki su kabı devriliverdi. Ebû Eyyûb ile karısı aşağıya su akmasın diye kadife yorganlarıyla suyu silmeye çalıştılar. Su aşağıya damlar da Resûlullah'ı rahatsız eder diye sabaha kadar uyumadılar. Ertesi sabah Ebû Eyyûb Efendimiz'in yanına gelerek:

Anam babam sana fedâ olsun, yâ Resûlallah! Senin aşağıda, bizim yukarıda bulunmamız doğru bir şey değil. Ne olur üst kata siz taşının, diye yalvardı. Efendimiz de onu kırmamak için üst kata taşındı.

Ebû Eyyûb'un evi yedi ay boyunca bir okul oldu. Herkes Resûlullah'ın yanına gelip İslâmiyet'i

ondan öğrendiler. Efendimiz de bu güzel evin sahiplerine dualar etti. Onlara hayır ve bereketler diledi.

Ebû Eyyûb her zaman Peygamber Efendimiz'in etrafında pervâne oldu. Cesur ve yiğit bir insandı. Birgün Mescid-i Nebevî'de münafiklar Peygamber Efendimiz'e karşı saygısızlık denebilecek bir davranışta bulundular. Ebû Eyyûb onların yanına vardı, en fazla saygısızlık eden herifin ayağından tutarak sürükleyip dışarı çıkardı ve:

- “Pis herif, yuh olsun sana!” diyerek suratına şiddetli bir tokat attı. Diğer müslümanlar da ötekileri aynı şekilde dışarı attılar.

Peygamber aleyhisselâm ile birlikte bütün savaşımlara katılan Ebû Eyyûb, onu savaşlarda bile yalnız bırakmaz, tehlike sezdiği gecelerde onun çadırı etrafında kendiliğinden nöbet tutardı.

*Ebû Eyyûb ashâb-ı kirâm'ın âlimlerinden biriydi. Müslümanlar bazı problemlerini ona götürür ve ondan fetvâ alırlardı. Okuma yazma bildiği için Efendimiz'e vahiy kâtipliği yaptı. **Bir hadisi** Peygamber Efendimiz'den bizzat işiten Ukbe İbni Âmir'in ağzından duymak için **Medine'den kalkıp Mısır'a gitti. Ve ondan “Kim dünyada bir mü'minin ayıbını örterse, kıyamet günü Allah da onun ayıbı örter”** hadisini dinledi.*

Hayatı savaşlarda geçtiği için kendisinden ancak 155 hadis rivayet edilebildi.

Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra yapılan savaşlara katıldı. Mısır, Suriye, Filistin ve Kıbrıs seferlerinde bulundu. Devlet adamlarının uygun olmayan davranışlarını yüzlerine karşı söyler, onları uyarırdı.

*Ebû Eyyûb yaşlılık döneminde bile her yıl bir savaşa katılırdı. Muâviye İbni Ebû Süfyân devrinde yapılan Kostantiniye seferine katılarak **İstanbul'a geldi**. Şehir uzun zaman kuşatıldı. Bu arada Ebû Eyyûb el-Ensârî **hastalandı**. Ölünce kendisini en ileri noktaya götürüp orada defnetmelerini vasiyet etti. 52 (672) yılında vefat etti. İslâm askerleri onu omuzlarına alarak harb ede ede surlara doğru yaklaştılar ve uygun gördükleri yere defnettiler. Ebû Eyyûb o günden bu yana İstanbul'un aziz misafiridir.*

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Kısa yoldan cennete girmeyi ve cehennemden kurtulmayı arzu eden soru sahibi bizzat Ebû Eyyûb el-Ensârî olabileceği gibi bir başka sahâbî de olabilir.

Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, adamın biri ashâb-ı kirâmı yara yara Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi. O sırada Peygamber Efendimiz bineğinin üzerinde bulunuyordu. Adamın bu telâşlı sahâbîleri meraklandırdı.

- Nesi var bu adamın? dediler.

Peygamber Efendimiz adama yol vermelerini söyleyerek:

- “*Kendine göre önemli bir işi var*” buyurdu.

O zât Efendimiz'in yanına gelince bineğinin dizginine yapıştı ve:

- Yâ Resûlallah! Beni cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak hareket nedir, söyle! dedi. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre bu adam çölde yaşayan bir bedevi idi. Adamın problemini ve neye ihtiyacı olduğunu bilen Resûlullah Efendimiz de ona öncelikle imânın ana esasını öğretti ve sadece **Allah'a inanması** gerektiğini ve onun dışında hiçbir şeye tapmaması icab ettiğini söyledi. Peşinden de ibadetin en önemli iki esasını hatırlattı. Beden vergisi olan **namaz** ile mal vergisi olan **zekât** borçlarını ödemesini tavsiye etti. Belki de bu zât akrabasını ihmâl eden biriydi. Bu sebeple ona ahlâkın ana esası olan **akrabaya karşı vefakârlık** borcunu yerine getirmesini söyledi.

Sorularının cevabını alan sahâbî geri dönüp giderken Efendimiz arkasından baktı ve yanındaki arkadaşlarına:

- “Eğer bunlara sımsıkı sarılırsa cennete girer” buyurdu.

Bu hadis 1214 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabayı koruyup gözetmek yani sıla-i rahim, dinin temel esaslarından biridir.

2. Cennete girebilmek ve cehennemden kurtulabilmek için, hadiste sayılan din esaslarıyla birlikte akrabayı arayıp sormak ve kendileriyle ilgilenmek şarttır.

334- وعن سلمان بن عامر رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ ، فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ تَمْرًا ، فَالْمَاءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ » وقال : « الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ ، وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ » . رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

334. Selmân İbni Âmir *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Biriniz orucunu açacağı zaman hurma ile açsın; çünkü hurma bereketlidir. Eğer hurma

bulamazsa orucunu su ile açsın; çünkü su temizdir.”

Peygamber *aleyhisselâm* sözüne devamla şöyle buyurdu:

“Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabıdır.”

Tirmizî, Zekât 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 21; Nesâî, Zekât 82; İbni Mâce, Sıyâm 25, 28

Selmân İbni Âmir

Hız. Peygamber zamanında hayli yaşlı bir sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz'in vefatından sonra Basra'ya gidip yerleşti. Kendisinden kardeşinin kızı Ümmü'r-Râih Rebâb, iki ünlü tâbiî Muhammed İbni Sîrîn ile kızkardeşi Hafsa Binti Sîrîn ve daha başkaları hadis öğrendi. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 13'tür.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Selmân İbni Âmir, 41 (661) yılından sonra Basra'da vefât etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hurmanın bereketli bir gıda olduğunu söyleyerek orucun onunla açılmasını tavsiye buyuruyor. Hurmanın en

belirgin özelliği, **besleyici bir gıda** olmasıdır. Nitekim hurma yetiştiren ÷lkelerde bu değerli besin, ekmek gibi yenmektedir. Akşama kadar acıkıp dermanı azalan v÷cuda, hurma gibi çok besleyici bir gıdanın girmesi, bedeni güçlendirir ve v÷cuda kısa yoldan enerji kazandırır.

Sofrada hurma yoksa orucun su ile açılması tavsiye buyurulmaktadır. Hatta Res÷l-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in **kışın hurma ile yazın da su ile** orucunu açtığı söylenmektedir (Tirmizî, Savm 10). Efendimiz temiz olduğunu belirttiği su ile orucunu açtığı zaman:

“Susuzluk gitti. Damarlar serinledi ve inşallah sevap kazanıldı” (Eb÷ Dâv÷d, Sıyâm 22) buyururdu. Özellikle sıcak ve uzun yaz günlerinde, dilin damağın iyice kuruduğu bir sırada su ile iftar edilmesinin v÷cuda kazandırdığı canlılığı bu hadîs-i şerîf ne güzel ifade etmektedir.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili ikinci kısmında, *“Yoksula verilen sadaka bir sadaka, akrabaya verilen sadaka ise iki sadaka yerine geçer: Biri sadaka sevabı, öteki de akrabayı koruyup gözetme sevabı”* buyurulmaktadır. 328 numaralı hadisi açıklarken de belirtildiği gibi, akrabayı koruyup kollamak, yardıma muhtaç olanlarının yardımına koşmak insanî bir görevdir.

Malımız mülkümüz, paramız pulumuz bize geçici olarak verilmiş bir emânettir. Allah Teâlâ bu imkânları bize değil de, sıkıntı içinde bulunan yakınımıza verebilirdi. Çünkü bütün varlık O'nundur ve O, mülkü üzerinde dilediği gibi tasarruf eder. Mülkünü muhtaç durumdaki akrabamıza değil de bize lutfetmiştir ve buna karşılık bizden bazı görevler beklemektedir. Bu görevlerden biri, elimizdeki imkânı yakınlarımızla paylaşmak, onları koruyup gözetmektir. Bize verilen nimetleri yakınlarımızla paylaştığımız zaman, nimeti verene karşı şükür görevini de yerine getirmiş oluruz.

Dünya yatırım yeri, âhiret bu yatırımların kârını toplama ülkesidir. Birikmiş paramızı daha iyi değerlendirebilmek için neye, nereye yatırım yapmamız gerektiğini bilenlere sorar, danışır, öğreniriz. Peygamber Efendimiz bize âhiret yatırımı konusunda kendiliğinden danışmanlık yapmakta ve akrabaya harcanacak paranın iki misli sevap kazandıracağını belirtmektedir.

Ne güzel danışmanlık ve ne güzel yatırım... Hadisimiz 1241 numarayla tekrar görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Orucu hurma ile, yoksa zeytin veya su ile açmalıdır.

2. Hayır yapmadan önce, nasıl hareket edersem daha çok sevap kazanırım diye araştırma yapmalıdır.

3. Yapılacak hayırlarda önce akrabayı düşünmelidir. Çünkü onlara yapılacak hayırın iki kat sevabı vardır.

335- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : **كَانَتْ تَحْتِي امْرَأَةٌ ، وَكُنْتُ أَحِبُّهَا ، وَكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُهَا ، فَقَالَ لِي : طَلَّقْهَا فَأَبَيْتُ ، فَأَتَى عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « طَلَّقْهَا »** رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

335. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Çok sevdiğim bir kadınla evliydim. Babam Hz. Ömer o kadını beğenmiyordu. Bu sebeple bana:

- Onu boşa! dedi.

Ben de boşamak istemedim.

Bunun üzerine Ömer *radiyallahu anh* Peygamber *aleyhisselâm*'a gelerek durumu anlatmış.

Peygamber *aleyhisselâm* da:

- **“O kadını boşa!”** diye emretti. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Talâk 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in boşanmaya karşı olduğu ve bu görüşünü, “*Allah Teâlâ'nın en sevmediği helâl, eşini boşamaktır*” (Ebû Dâvûd, Talâk 3; İbni Mâce, Talâk 1) hadisiyle dile getirdiği bilinmektedir. Fakat bu hadiste Abdullah İbni Ömer'i babasının sözünü dinleyerek karısını boşamaya teşvik ettiği görülmektedir.

Meselenin özü şudur: Sebepsiz yere boşanmak ve bunu âdet hâline getirmek günahtır. Allah Teâlâ böyle kimseleri ve onların bu sorumsuzca davranışlarını sevmez. Ama ortada boşamayı gerektiren bir durum varsa, boşanmakta hiçbir günah yoktur. Hatta bazan boşanmak en iyi çâredir.

Bu hadiste ve bir sonraki hadiste **babanın veya annenin sözüne bakarak boşanma** konusu üzerinde durulmaktadır.

Hatıra şöyle bir soru gelmektedir:

Bütün anne ve babaların sözüne bakarak eşini boşamak gerekir mi?

Konuyu iki bakımdan ele almak uygun olacaktır.

Biri, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ömer’in özel durumu; diğeri de, daha sonraki devirlerde ve **günümüzde yaşayanların durumu.**

Abdullah İbni Ömer’e boşanmasını teklif eden baba Hz. Ömer’dir. Hz. Ömer farklı bir insandır. Onun dindarlığı, Allah korkusu ve kul hakkına saygısı, daha sonra gelenlerle ölçülemeyecek kadar üstündür. Adalet timsâli olması sebebiyle de kimseye haksızlık etmeyeceği, hele gelinini zor durumda bırakmak istemeyeceği şüphesizdir. Oğluna karısını boşamayı tavsiye ettiğine göre, demekki gelininde bağışlanamayacak bir kusur vardı. Oğlu Abdullah karısına âşık olduğu için onun bu kusurunu görmüyordu. Çünkü aşırı sevgi insanı sağır ve kör yapar. Seven insan, sevdiğinin kusurunu farkedemez. Gelininde gördüğü kusur, bağışlanması mümkün olan bir kusur olsaydı, herhâlde Hz. Ömer onu bağışlardı. Oğlunu sevdiği kadından ayırmayı ve onu üzmeyi istemezdi. Şu halde bu kusur oğlunun dinî ve mânevî hayatına zarar verecek mâhiyette önemli bir kusurdu. Konuyu öğrendiği zaman Hz. Peygamber’in Abdullah İbni Ömer’i hemen yanına çağırması ve ona “Karını boşa!” buyurması Hz. Ömer’in haklı olduğunu göstermektedir.

Vaktiyle Hz. İbrahim'in de oğlu Hz. İsmâil'i ziyarete geldiğinde gelinini beğenmediği ve oğluna karısını boşaması anlamında “Eşiğini değiştirsın!” diye haber bıraktığı, onun da babasının emrini yerine getirdiğı bilinmektedir (bk. 1871 numaralı hadis).

Abdullah İbni Ömer eşini boşama konusunda biri babasından, diğeri Resûl-i Ekrem'den olmak üzere iki emir almıştı. Hem öyle bir babaya hem de Resûlullah'ın buyruğuna elbette karşı gelemezdi. Emirlerle uydu ve karısını boşadı.

Meselenin bizleri ilgilendiren tarafına gelince: Bir anne veya babanın yahut her ikisinin birden, “Karını boş!” tarzındaki tavsiyelerini kabul etmek gerekir mi?

Hayır, gerekmez. Hiçbir baba ve anne, bu konuda sahâbîler kadar titizlik gösteremez. Günümüzde bir babanın veya annenin yahut her ikisinin birden oğullarına, senin karının şöyle şöyle kusurları var şeklindeki şikâyetlerine bakarak eşini boşamak doğru değildir. Bilhassa yaşlı anne ve babalar, herhangi bir davranışına kızdıkları gelinlerini kusurlu göstermeye çalışırlar. Onu çeşitli bahânelerle oğullarının gözünden düşürmek isterler. Bazıları da ileri yaşın getirdiğı zihnî yorgunluk ve bunama sebebiyle olur olmaz şeyi

mesele yaparlar. Aslında yaşlıların bu nevi hissî hükümlerini anlamak o kadar zor değildir.

Bir insan anne ve babasının eşiyle ilgili şikâyetlerini bizzat değerlendirmeli ve bu konuda kararı kendisi vermelidir. **Zamanla ve bilhassa eğitim yoluyla giderilmesi mümkün olan hataları ve noksanları büyütmemelidir.** Çok zor durumda kalındığı zaman, dindar ve aklı başında kimselere danışmalı, onların görüş ve tecrübelerinden faydalanmalıdır

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana babanın dine aykırı olmayan buyruklarına uymak gerekir.
2. Mü'minler Peygamberlerinin buyruğuna hiç tereddüt etmeden uyarlar.
3. Bir mü'min, dine aykırı olan arzularını terk etmek zorundadır.
4. Gerekmedikçe kimsenin ayıbı ortaya dökülmemelidir.

336- وعن أبي الدَّرَادِ رضي الله عنه أن رجلاً أتاه فقال : **إِنَّ لِي امْرَأَةً وَإِنْ أُمِّي تَأْمُرُنِي بِطَلَاقِهَا ؟ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِيعْ ذَلِكَ الْبَابَ ، أَوْ احْفَظْهُ »** رواه الترمذي وقال : **حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .**

336. Ebü'd-Derdâ *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, bir adam ona gelerek:

- Benim bir karım var. Annem ise onu boşamamı emrediyor. Ne yapmalıyım? diye sordu.

Ebü'd-Derdâ *radiyallahu anh* ona şu cevabı verdi:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in:

“*Anne ve baba, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur*” buyurduğunu işittim. Artık sen o kapıyı ister bırak, ister elinde tut. Tirmizî, Birr 3. Ayrıca bk. İbni Mâce, Talâk 36

Açıklamalar

Ebü'd-Derdâ hazretleri, kendisine soru soran tâbiîye, annenin sözünü dinleyerek karını boşa mı demek istiyor, acaba? Hayır. Verdiği fetvalarla tanınan İslâm'ın ilk kazaskeri Ebü'd-Derdâ hazretleri, bu soruya cevap vermek yerine, genel prensipleri hatırlatmayı uygun buluyor. Anne ve babanın önemini belirten hadîs-i şerîfi naklettikten sonra, karşısındaki şahsı bu hadisin ışığında aydınlatıyor ve onu annesine saygı göstermeye, onun arzularını yapmaya, bir dediğini iki etmemeye teşvik ediyor. Cennete girmenin çeşitli yolları bulunduğunu, fakat bunların içinde en garantili olan yolun anne ve babayı hoşnut etmek olduğunu belirtiyor. Ama annesinin sözüne bakarak karısını boşaması gerektiğini açıkça

söylemiyor. Onu kendi tercihine bırakıyor. Şu rivayet bunu daha açık bir şekilde göstermektedir:

Bir adam Ebü'd-Derdâ'ya gelerek:

- Karım amcamın kızıdır. Ben onu çok seviyorum. Annem ise onu boşamamı istiyor, dedi.

Ebü'd-Derdâ şu cevabı verdi:

- Ben sana ne karını boşa derim, ne de annene karşı gel derim. Ama sana Resûlullah'tan duyduğum bir hadisi söylemek isterim. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: “Anne, cennete en ortadaki kapıdan girmeye vesile olur” buyururken işittim. Şimdi sen bu kapıya ister sıkı sıkıya yapış, istersen elinden bırak (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, V, 198).

Bu hadiste, oğluna boşanması için ısrar edenin anne olduğu, İbn Hibbân'ın rivayetinde ise baba olduğu açıkça görülmektedir (*el-İhsân bi tertîbi Sahîhi İbni Hibbân*, I, 326-327).

Anne ve babaya saygı gösterilmesi gereği Cenâb-ı Hakk'ın emridir. Efendimiz bu konuyu şöyle özetlemiştir:

“Allah Teâlâ'nın rızası, anne ve babayı hoşnut ederek kazanılır. Allah Teâlâ'nın gazabı, anne ve

babayı öfkелendirmek suretiyle çe-kilir” (Tirmizî, Birr 3).

Cennete gitmenin en kestirme ve en garantili yolu anne ve babayı hoşnut etmektir. Şayet onlar çocuklarını Allah Teâlâ’nın bir yasağını çiğnemeye zorluyorlarsa veya bir önceki hadiste geçtiği üzere, oğullarını Cenâb-ı Hakk’ı gücendirecek bir boşamaya teşvik ediyorlarsa, onların bu isteğine uymamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Anne ve babaya saygı insanı cennete götürdüğü gibi, orada en yüce makamları elde etmeye vesile olur.

2. Cennet kapılarının en değerlisi, ortadaki kapıdır. Anne ve babasına iyi davrananlar cennete oradan gireceklerdir.

3. Anne babaya karşı gelmek büyük günahlardandır.

4. Anne ve babanın isteği yerine getirildiği zaman bir başkasına haksızlık yapılmayacaksa, onların gönülleri hoş edilmelidir.

337- وعن البراء بن عازب رضي الله عنهما ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : «الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ» رواه الترمذي : وقال حديث حسن صحيح .

337. Berâ' İbni Âzib *radıyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Teyze anne sayılır.” Tirmizî, Birr 6. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 6, Megâzî 43; Ebû Dâvûd, Talâk 35

Açıklamalar

Bu kısa fakat son derece özlü hadîs-i şerîfin hoş bir sebep-i vürûdu (söylenmesine sebep olan olay) vardır:

Berâ İbni Âzib'in rivayet ettiğine göre Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem* hicretin altıncı yılında umre yapmak maksadıyla ashâbıyla birlikte Mekke'ye gitti. Fakat Mekkeli müşrikler onların umre yapmasına izin vermediler. Bunun üzerine Efendimiz ile Mekkeli müşrikler Hudeybiye mevkiinde bir anlaşma yaptılar. Bu anlaşmaya göre müslümanlar bir yıl sonra Mekke'ye gelecekler ve orada üç gün kalarak umre yapacaklardı.

Ertesi yıl Resûlullah Efendimiz ashâbıyla birlikte Medine'den hareketle Mekke'ye geldi ve orada üç gün kalarak umresini yaptı. Tam dönecekleri sırada, Uhud gazvesinde şehid olan Hz. Hamza'nın kızı **Ümâme** (veya Umâre) Peygamber Efendimiz'in arkasından:

- Amcacığım, amcacığım, diye bağırarak gelmeye başladı.

Hz. Ali bu yavruyu kucakladığı gibi, devenin üzerinde bulunan sevgili hanımı Hz. Fâtıma'ya uzattı:

- Amcanın kızını al! dedi.

Medine'ye varınca bu yetim yavruyu evine almak için üç kişi arasında anlaşmazlık çıktı.

Hz. Ali:

- O benim amcamın kızıdır. Onun terbiyesini ve bakımını üstlenmek herkesten çok benim hakkımdır, dedi.

Hz. Ali'nin ağabeyi Ca`fer-i Tayyâr:

- O benim de amcamın kızı olduğu gibi karım da onun teyzesidir. Onu benim alıp götürmem daha uygun olur, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in âzatlısı ve Hz. Hamza ile aralarında kardeşlik bağı kurduğu Zeyd İbni Hârise de:

- O benim (din) kardeşimin kızıdır. Bana herkesten daha yakındır, diye ortaya çıktı.

İşte o zaman meseleyi Resûlullah Efendimiz'e götürmek ve onun vereceği hükme göre hareket

etmek icap etti. Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “*Teyze anne sayılır*” buyurarak çocuğu Câfer-i Tayyâr’ın götürmesini uygun gördü. Sonra bu davranışlarından memnun olduğu üç yakınına ayrı ayrı iltifat etti. Hz. Ali’ye:

- *Sen bana bağlısın, ben de sana*, buyurdu.

Ca`fer-i Tayyâr’a:

- *Senin hem görünüşün hem de huyun bana benzer*, buyurdu.

Zeyd İbni Hârise’ye dönerek:

- *Sen bizim kardeşimiz, dostumuzsun*, diye gönlünü aldı (Buhârî, Sulh 6).

Peygamber Efendimiz küçük Ümâme’yi “*teyze anne sayılır*” diyerek himâyesine teslim ettiği Esmâ Binti Umeys, ilk müslümanlardan olup çok değerli bir sahâbiyyedir. Meymûne annemizin kızkardeşi olması sebebiyle de Peygamber Efendimiz’in baldızıdır. Esmâ, müşriklerin ezâ ve cefâsından kurtulmak için kocası Ca`fer İbni Ebû Tâlib ile birlikte Habeşistan’a hicret etti ve orada tam on dört sene kaldı. Hz. Ca`fer Mûte savaşında şehid olduktan sonra önce Hz. Ebû Bekir ile evlendi. Hz. Ebû Bekir vefat edince onu elleriyle yıkadı. Daha sonraları Hz. Ali ile evlendi.

Hadîs-i şerîf, annesi ölen bir çocuğa teyzesinin daha iyi sahip olacağını ve onu daha iyi yetiştireceğini göstermektedir.

Bu hadisten şöyle bir sonuca varmak mümkündür:

Çocuğun anne tarafından akrabaları, ona baba tarafından akrabalarına göre daha iyi bakar ve terbiyesiyle daha iyi meşgul olurlar. Nitekim Ümâme'nin, aynı zamanda Peygamber Efendimiz'in halası olan Safiyye Binti Abdülmuttalib o günlerde hayatta olduğu hâlde, çocuğun ona verilmesi söz konusu bile olmadı.

Atalarımız bu hadisi **“teyze ana yarısıdır”** diye dilimize aktarmışlardır. Bu hadîs-i şerîf ve atasözü, teyzenin yeğenine olan sevgi ve şefkatini dile getirmektedir. Şüphesiz bazı özel durumları dikkate almakta fayda vardır. Teyzenin dul kalıp aileden olmayan biriyle evlenmesi, yeni kocasının yetim çocuğu kabul etmek istememesi veya adamın güvenilir biri olmaması gibi durumlarda meseleyi yeniden gözden geçirmek ve o yavruyu kendisine en iyi bakacak ellere teslim etmek gerekebilir.

Çocuğun şahsının ve malının korunması, İslam Hukuku'nda velâyet ve vesâyet bahislerinde, fiilen bakımı ve terbiyesi ise “hidâne” konusunda ele

alınmıştır. Doğumundan kendisine yeterli hâle gelinceye kadar çocuğun bakımı ve terbiyesiyle kimin meşgul olacağı, çocuğun menfaati açısından bu konuda öncelik hakkının kime verileceği, bu hakka sahip olan kişide ne gibi özelliklerin aranacağı İslâm Hukuku'nda belirlenmiştir.

Çocuğun kendisine teslim edileceği şahıslar arasında kadınlara öncelik hakkı verilir. Ruh ve beden sağlığı yerinde olmayan, etrafına güven vermeyen kimselere çocuk teslim edilmez. Çocuğun kendisine emanet edileceği kadın, öncelikle onun annesi, ablası, teyzesi gibi yakını olacak, çocuğun aralarında yaşayacağı aile ve muhit güven verecektir. Bu konuda geniş bilgi almak için Hayreddin Karaman'ın *Mukayeseli İslâm Hukuku* (I, 340-343) ve *Anahatlarıyla İslam Hukuku* (II, 140-144) adlı eserlerine bakılabilir .

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Teyze yeğenine anne gibi yakındır. Gerektiğinde onun himâyesini üzerine almaya en lâayık olan teyzedir.
2. Anne tarafındaki akrabalar daha yakındır.
3. Akrabaya sahip çıkmak, onları koruyup gözetmek gerekir.

وفي الباب أحاديث كثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أصحاب الغار ، وحديث جريج وقد سبقا ، وأحاديث مشهورة في الصحيح حدَّثْتُهَا اختصاراً ، وَمِنْ أَهَمِّهَا حديث عمرو بن عبسة رضي الله عنه الطويل المُشْتَمِلُ على جُمْلٍ كثيرة مِنْ قَوَاعِدِ الإسلام وآدابه وسأذكره بتمامه إن شاء الله تعالى في باب الرجاء ، قال فيه .

دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ ، يَعْنِي فِي أَوَّلِ النَّبُوءَةِ ، فَقُلْتُ لَهُ : مَا أَنْتَ ؟ قَالَ : «نَبِيٌّ» فَقُلْتُ : وَمَا نَبِيٌّ ؟ قَالَ : «أُرْسَلَنِي اللَّهُ تَعَالَى ، فَقُلْتُ : بِأَيِّ شَيْءٍ أُرْسَلْتُ ؟ قَالَ : «أُرْسَلَنِي بِصِلَةِ الْأَرْحَامِ ، وَكَسْرِ الْأَوْتَانِ ، وَأَنْ يُوحِدَ اللَّهُ لَا يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ» وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî bu konuyu bitirirken diyor ki:

“Ana Babaya İyilik ve Akrabayı Ziyaret” konusunda meşhur pekçok sahih hadis vardır. Daha önce zikredilen mağaraya sığınan üç kişi hadisi (nr. 13) ile Cüreyc hadisi (nr.261) bu konuyla ilgilidir. Bahsi uzatmamak için buraya almadığım meşhur hadislerin en önemlilerinden biri Amr İbni Abese tarafından rivayet edilen ve İslâm esaslarına, İslâm edeblerine dair pekçok konuyu içine alan ve tamamı “Allah’ın Rahmetini Ümid Etmek” bahsinde zikredilecek olan (bk. nr. 439) şu hadistir:

Amr İbni Abese der ki:

Mekke’de Peygamberliğin ilk günlerinde Peygamber *aleyhisselâm*’ın huzuruna vardım ve ona:

- Sen kimsin, necisin? diye sordum.
- **“Peygamberim”** diye cevap verdi.
- Peygamber ne demek? dedim.
- **“Beni Allah gönderdi”** dedi.
- Seni hangi görevle gönderdi? diye sordum.
- **“Akrabayı koruyup gözetmek, putları kırmak ve Allah’ın bir olduğunu belirtip ona ortak koşulmaması gerektiğini anlatmakla görevlendirdi”** dedi.

41- باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

ANA BABAYA KARŞI GELMENİN VE AKRABA İLE İLGİYİ KESMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ
أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ

1. **“(Ey münâfıklar!) İş başına geçecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak ve akraba ile ilgiyi kesmek sizden beklenmez mi? İşte Allah’ın lânetlediği, kulaklarını sağır**

ve gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır.”
Muhammed sûresi (47), 22-23

Âyet-i kerîme münafıkların en belirgin özelliklerinden birinin, iş başına geçtikleri zaman yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp ortalığı karıştırmak olduğunu söylüyor. Onlar Câhiliye devrinde yağmacılıkla, talan ve vurgunla yuvaları yıkıp perişan ederlerdi. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmekten çekinmezlerdi.

İkinci önemli özellikleri ise akraba ile ilgiyi kesmek, onları arayıp sormamak, yardımlarına koşmamaktı. Akrabalar arasında tatsızlık çıkarırlar, birbiriyle çekişip dururlardı.

İşte Allah Teâlâ böyle yapan kimseleri lânetlemiştir. Onların kulaklarını sağır ettiği için ilâhî sözü duyup anlamazlar. Gözlerini kör ettiği için gerçekleri göremezler. Onlar işte böylesine düşüncesiz kimselerdir.

Demekki akrabayı arayıp sormamak, onları ziyaret edip gönüllerini almamak, elden gelen yardımı yapmamak mü'minlerin değil münafıkların özelliğidir. Peygamber Efendimiz'in muhtelif hadislerinde belirttiğine göre akrabayı ziyaret etmek Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmaya, cennete girmeye ve ömrün uzamasına vesile olur. Akraba ile ilgiyi kesmek ise Allah

Teâlâ'nın rahmetinden uzaklaşmaya ve cehennemi boylamaya sebep olur.

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

2. “Onlar Allah’a söz verdikten sonra verdikleri sözü bozarlar, Allah’ın gözetilmesini emrettiği kimselerle ilgiyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar lânete uğramışlardır; cehennem de onlar içindir.” Ra`d sûresi (13), 25

Allah Teâlâ insanları daha dünyaya getirmeden önce kendilerinden bir söz almıştı. Bu sözleşmeye göre O’nu rableri kabul edecekler ve ona asla karşı gelmeyeceklerdi. Fakat insanların bir kısmı sözlerinde durmayıp vefasızlık ettiler. Verdiği sözden caymak, akraba ile ilgiyi kesmek ve yeryüzünde fesat çıkarmak münafıklara özgü davranışlardır.

Âyet-i kerîmenin konumuzla ilgili yanı şudur: Akrabalık haklarını gözetmeyi bizzat Allah Teâlâ emrettiği için bir mü’min akrabasıyla ilgisini kesemez. Onları ihmâl edip unutamaz. Kendilerine asla fenalık yapamaz. Böylesi vefasızlık ancak münafıklardan beklenir.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ الْوَالِدِينَ إِحْسَانًا ۚ إِنَّمَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٌّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا

كَرِيمًا وَآخِضٌ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا
رَبَّيْنِي صَغِيرًا

3. “Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah’a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara “of!” bile deme! Onları azarlama! Onlara saygıyla hitap et! Onlara merhamet ederek tevâzu kanadlarını aç da, “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl şefkatle büyüttülerse, sen de onlara öyle merhamet et, de!” İsrâ sûresi (17), 23-24

Bir önceki konuda bu âyet-i kerîme yine geçmiş ve orada şöyle açıklanmıştı:

Birçok âyet-i kerîmede Allah’a ibadet emrinin hemen peşinden ana ve babaya itaatin gelmesi çok mânalıdır. Bunu şöyle anlamak uygun olur:

Sen yüzüne konan bir sineği bile kovamayacak kadar güçsüzken, annen ile babanda, Allah’ın yetiştirip büyütme, merhamet edip koruma sıfatları kendini gösterdi. Öyleyse sen öncelikle Allah’ın birliğini kabul edecek, onun peşinden de ana ve babana iyilik ve itaat edeceksin. Onlar senin yanında yaşlanacak olursa, hoşuna gitmeyecek bir hareket yaptıklarında sakın onları azarlama; gönüllerini kırma! Bir zamanlar sen de hoş gitmeyen işler yaptığında, annen ve baban seni

anlayışla karşılardı. Şimdi onlar yaşlandı. Senin çocukluk günlerinde yaptıklarına benzer garip hareketler yapabilirler; yersiz bulacağın sözler söyleyebilirler. Sen de onlara aynı şekilde anlayış göster; şefkatli ve merhametli ol! Bununla da kalma, onlara merhamet etmesi, günahlarını bağışlaması için Cenâb-ı Hakk’a dua edip yalvar!

Hadisler

338- وعن أبي بكرة نفع بن الحارث رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «أَلَا أُنبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ؟ » ثَلَاثًا قُلْنَا : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ : قَالَ : « الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ ، فَقَالَ : «أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ » فَمَا زَالَ يَكْرُرُهَا حَتَّى قُلْنَا : لَيْتَهُ سَكَتَ . متفق عليه.

338. Ebû Bekre Nüfey İbni Hâris *radiyallahu anhu*’den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?**” diye üç defa sordu.

Biz de:

- Evet, yâ Resûlallah, dedik.

Resûl-i Ekrem:

- “**Allah’a şirk koşturmak, ana babaya itaatsizlik etmek**” buyurduktan sonra, yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve “**İyi dinleyin, bir de yalan**

söylemek ve yalancı şahitlik yapmak” buyurdu. Bu sözü durmadan tekrarlardı. Daha fazla üzülmelerini istemediğimiz için keşke sussa, diye arzu ettik.

Buhârî, Şehâdât 10, Edeb 6, İsti’zân 35, İstitâbe 1; Müslim, İmân 143. Ayrıca bk. Tirmizî, Şehâdât 3, Birr 4, Tefsîru sûre (4) 5

Açıklamalar

Günahlar büyük ve küçük günah olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kur’an’da veya hadiste ağır tehdit, lânet ve ceza öngörülen suçlar büyük günah kabul edilmektedir. Hadisimizde büyük günahlardan üçü sayılmıştır. Bunlar: **Allah’a ortak koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, yalancılık ve yalancı şahitlik yapmaktır.**

Bir sonraki hadiste bunlara **haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek** suçları ilâve edilmiştir.

1618 ve 1797 numaralı hadislerde insanı helâk eden yedi suç adıyla **büyü yapmak, fâiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak ve namuslu kadınlara iftira etmek** suçlarının bunlara ilâve edildiği görülecektir. Nitekim *Sünen-i Nesâî*’deki muhtasar bir rivayette görüldüğü üzere Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* büyük günahların

hangileri olduğunu soran bir sahâbîye, bunların **yedi tâne** olduğunu söylemiştir (Tahrîm 3).

Peygamber Efendimiz bazı buyrukları, kolay öğrenilmesi için gruplar hâlinde saymıştır. Büyük günahları da muhtelif hadîs-i şerîflerde ikili, üçlü, dörtlü kümeler içinde bildirmiştir. Tanınmış muhaddis Zeynüddin el-İrâkî Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı kirâmın büyük günah diye saydıkları suçların **kırk** kadar olduğunu söylemektedir.

Bazı âlimler büyük günahları müstakil eserlerde toplayıp açıklamışlardır. Örnek olarak şöhretli âlimlerimizden **Zehebî**'nin (ö. 748/1347) *el-Kebâir ve beyâni'l-mehârim*, **İbni Hacer el-Heytemî**'nin (ö. 974/1566) *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir* adlı eserlerini sayabiliriz. İbn Hacer el-Heytemî dinin bütün yasaklarını iki ciltten oluşan eserinde ayrı ayrı incelemek suretiyle büyük günahların 467 tane olduğunu söylemiştir.

Büyük günahların **birinci derecede ağırı**, şüphesiz Allah Teâlâ'ya ortak (şirk) koşturmak, yâni onun gibi bir başka ilah veya ilahlar bulunduğunu ileri sürmektir. Abdullah İbni Mes'ûd hazretleri en büyük günâhın ne olduğunu merak etmiş ve Resûlullah Efendimiz'e:

- Allah katında en büyük günah hangisidir? diye sormuş, Efendimiz de ona verdiği cevapta:

- “*Seni yaratmış olduğu hâlde Allah’a şirk koşmandır*” buyurmuştur (Müslim, İmân 141).

Kur’ân-ı Kerîm insanın yapabileceği en büyük zulüm ve haksızlığın Allah’a şirk koşmak olduğunu belirtmiştir [Lokman sûresi (31), 13].

İkinci en büyük günah, ana babaya veya onlardan birine âsi olmaktır. Konumuzun başındaki üçüncü âyet-i kerîmede görüldüğü gibi ana babaya itaat Allah Teâlâ’ya itaatle yanyana zikredilmiş ve **“Rabbin şöyle emretti: Sadece Allah’a ibadet edeceksiniz. Ana ve babanıza iyi davranacaksınız”** buyurulmuştur.

Burada Efendimiz konuyu olumsuz yönden ele aldığı ve ona itaat değil itaatsizlik açısından baktığı için Allah’a isyân ile ana babaya isyânı yine yanyana zikretmiştir. Farz-ı ayn olmayan cihâda gidebilmek için bile ana babanın iznini arayan yüce dinimiz, onların günah olmayan her buyruklarını yapmayı emretmekte, istemedikleri şeyden de uzak durmayı tavsiye etmektedir.

İnsanın iyiliği veya kötülüğü, varlığının sebebi olan ana veya babasına veya onlardan birine davranışıyla ortaya çıkar. Ana ve babasına iyilik etmeyen birinden başkalarına nasıl iyilik

beklenebilir? Yüzüne konan sineği bile kovalamaya mecâli olmadığı, ihtiyacını ve sıkıntısını bildirmeye güç yetiremediği bir devreden itibaren kendisini el bebek gül bebek yetiştiren insanlara kötü davranan bir kimse herkese fenalık yapabilir. Anasına ve babasına iyi davranmayan birinden ne vatana ne millete ne de insanlığa bir fayda gelir.

Üçüncü en büyük günah yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır. Yüce Kitab’ımızda yalan söylemekle, Allah’a itaatsizliğin simgesi olan puta tapmak bir tutulmuş ve **“O hâlde putlara saygı göstermekten ve yalan sözden sakının”** buyurulmuştur [Hac sûresi (22), 30]. Yalan yere şâhitlik yapılarak bir insanın çiğnenen hakkının büyük veya küçük olması arasında bir fark yoktur. Yalanı en ağır suçlardan biri yapan husus, birine şuurlu olarak haksızlık etmektir. Diğer bir söyleyişle helâli haram, haramı da helâl saymaktır.

İki büyük günahı söyledikten sonra sıra üçüncüsüne gelince Resûlullah’ın dayandığı yerden **doğrulup oturması**, yalancılığın ve yalancı şâhitliğin ne büyük bir haram olduğunu iyice anlatmak içindir. Çünkü insanlar günlük hayatlarında yalana sık sık başvururlar. Daha

kötüsü, yalan söylemeyi fazla önemsemezler. Bazı insanlar ne büyük haksızlık ettiklerini bile düşünmeden, hatır için yalancı şâhitlik yapabilirler. Yalanı ve yalancı şâhitliği büyük suç yapan hususlardan biri, verdiği zararın yaygın olmasıdır. Şirkin fenalığı genellikle insanla rabbi arasındadır. Yalanda ise durum öyle değildir. Yalan ve yalancı şâhitlik suçunun büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.

Peygamber Efendimiz'in büyük günahları saymaya başlamadan önce üç defa *“Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?”* diye sorması, söyleyeceği sözün önemine ve dolayısıyla bu günahların ne derece ağır olduğuna ashâbının dikkatini çekmek içindir.

Hadisimizin sonundaki bir ifadeden ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz'i ne kadar çok sevdiğini görmekteyiz. Onun yalandan ve yalancı şâhitlikten sakındırırken mübarek nefesini tüketmesine pek üzölmüşler ve bu sebeple keşke sussa da kendini daha fazla yormasa diye temenni etmişlerdir.

Bu hadis 1554 numarayla tekrar görölecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günahlar büyüklü küçüklüdür.

2. Günahın büyüklüğü, verdiği zararın büyüklüğü ile ölçülür.

3. Büyük günahların en ağırı Allah’a şirk koşturmak, ana babaya itaatsizlik etmek ve yalan söylemek, yalancı şahitlik yapmaktır.

4. Peygamber Efendimiz ümmetine olan şefkati sebebiyle onları günahlardan sakındırmak için kendisini âdetâ paralamıştır.

5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz’i çok sevdikleri için onun üzülmesine gönülleri razı olmazdı.

339- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : «الكبائر : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ» رواه البخاري .

«الْيَمِينُ الْغَمُوسُ» التي يَحْلِفُهَا كَاذِبًا عَامِدًا ، سُمِّيَتْ غَمُوسًا ، لِأَنَّهَا تَغْمِسُ الْحَالِفَ فِي الْإِثْمِ .

339. Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhumâ*’dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Büyük günahlar şunlardır: Allah’a ortak koşturmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek.”

Buhârî, Eymân ve'n-nüzûr 16, Diyât 2, İstitâbetü'l-mürteddîn 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (4) 6; Nesâî, Tahrîm 3, Kasâme 48

Açıklamalar

Bu hadiste dört büyük günahın sözedilmektedir. Bunlardan ilk ikisi olan Allah'a ortak koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmek suçları, bir önceki hadiste de ilk iki sırada yer almıştı. Bu iki büyük günahın öncelikle ve yanyana zikredilmesinin sebebi şudur:

Allah Teâlâ insanı ölümden sonra başlayacak ölümsüz bir hayatı ve orada gözlerin görmediği tükenmez nimetleri kazansın diye yaratmıştır. İnsanı yaratmak için de ana ile babayı birer vâsıta kılmıştır. Demek ki insan, yoktan vâredilmesine sebep olan varlıklara karşı minnet borçludur. Bu minneti unutup onlara nankörlük etmesi ise iki büyük günahdır.

“Haksız yere adam öldürmek”, sebep olduğu fenalıklar bakımından şirkten hemen sonra gelen bir günah olarak kabul edilmiştir. Allah Teâlâ'nın belirttiğine göre [Mâide sûresi (5), 32], haksız yere cana kıyan kimse, bütün insanları öldürmüş sayılır. Üstelik Allah'ın verdiği canı, hiçbir yetkisi olmadığı hâlde almaya kalkmıştır. Zira cana kıyanın canına kıyılması gerektiğine dair hüküm

verme yetkisi, yeryüzünde bozgunculuk yapanı öldürme hakkı şahıslara değil, devlete verilmiştir.

“*Yalan yere yemin etmek*”, tıpkı yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmak gibi büyük günahlardan biridir. Hadisin râvilerinden şöhretli muhaddis Şa`bî'nin (ö. 103/721) açıkladığına göre yalan yere yemin, bir müslümanın malını haksız yolla elde etmek için yapılan yemindir. Böylesi haksız yemin insanı önce günaha daldırdığı, ardından da cehenneme soktuğu için “**yemîn-i gamûs**” diye adlandırılmıştır. (bk. 1718 numaralı hadis)

Hadisimizde insanın önce Rabbine, sonra en yakını olan ana babasına, daha sonra da insanlara karşı kulluk, evlatlık ve insanlık görevlerini yapmamaktan kaynaklanan suçlar sıralanmıştır.

Bu hadiste büyük günahlardan sadece dördünün sayılmasının çeşitli sebepleri olabilir. Bu dört günah, büyük günahların en ağır olabilir. Belki de bu hadisin söylendiği yerde bulunan kimselerin durumu, kendilerine özellikle bu günahları hatırlatmayı gerektiriyordu. Öğretim kolaylığı sebebiyle o sırada sadece bunlar söylenmiş olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a şirk koşmak, ana babaya itaatsizlik etmek, haksız yere adam öldürmek ve yalan yere yemin etmek en büyük günahlardır.

2. İnsana yakışan, bu tüyler ürperten suçlardan şiddetle kaçınmaktır.

340- وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « من الكبائر شتم الرجل والديه » قالوا : يا رسول الله وهل يشتم الرجل والديه ؟ قال : « نعم ، يسبُّ أبا الرجل ، فيسبُّ أباه ، ويسبُّ أمه ، فيسبُّ أمه » متفق عليه .

وفي رواية : « إن من أكبر الكبائر أن يلعن الرجل والديه » قيل : يا رسول الله كيف يلعن الرجل والديه ؟ قال : « يسبُّ أبا الرجل ، فيسبُّ أباه ، ويسبُّ أمه ، فيسبُّ أمه ».

340. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahü anhümâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “Bir kimsenin kendi ana babasına sövmesi büyük günahlardandır” buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! İnsan kendi ana babasına hiç söver mi? deyince:

- “Evet, tutar birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Birinin anasına söver, o da onun anasına söver” buyurdu. Müslim, İmân 146. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 4

Başka bir rivayete göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*:

- “**İnsanın kendi ana babasına lânet etmesi en büyük günahlardandır**” buyurmuştu.

Ashâb-ı kirâm:

- “Yâ Resûlallah! Bir kimse kendi ana babasına nasıl söver?” deyince:

- “**Birinin babasına söver, o da onun babasına söver. Adamın anasına söver, o da onun anasına söver**” buyurdu. Buhârî, Edeb 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120

Açıklamalar

Ana babaya itaatsizlik etmenin en büyük günahlardan olduğu, bundan önceki iki hadiste de zikredildi. Burada ise yine itaatsizlik demek olan ana ve babaya sövme ve onlara sövülmeye sebep olma günahları ele alınmaktadır.

Anasına veya babasına başkalarını sövdüren evlatlar çok olmakla beraber, terbiyesizlik çukurunun dibine indiği için onlara bizzat söven hayırsız evlatlar da vardır. Ebeveynine hakaret edilmesine imkân veren kimselerin bu yaptığı büyük günah sayıldığına göre, onlara bizzat söven evlatların suçu şüphesiz en büyük günahlardan biri

olur. Ashâb-ı kirâm ana babaya bizzat sövecek evlatların bulunmasına pek ihtimal vermedikleri için, böyle hayırsızlar da olabilir mi diye sordukları zaman, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu günahın dolaylı olarak yapılan yaygın şeklini hatırlatmıştır.

Birine sövmenin doğuracağı kötülükler, âyet-i kerîmede bir başka açıdan ele alınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Allah’tan başkasına tapanlara (ve onların putlarına) sövmeyin. Sonra onlar da bilmeyerek Allah’a söverler” [En`âm sûresi (6), 108].

Hem bu âyet-i kerîme hem de hadisimiz günaha girilmesine imkân hazırlayan yolların kapatılmasını tavsiye etmektedir. İşte bu sebeple her günahı bir yılan gibi görmesi gereken mü’min, günahlardan uzak durduğu gibi, insanı günahlara götüren sebeplerden de uzak durmalıdır. Bu prensibi konumuza uygulayarak şöyle diyebiliriz:

İnsan kavga ederken birinin yakınına sövdüğü zaman, onun da aynı şekilde hakaret edeceğini kesinlik derecesinde bilmeli ve kimseye sövmemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babaya sövmek çok büyük bir günahtır.

2. Ana ve babaya sövülmesine imkân ve fırsat vermek onlara itaatsizlik etmektir.

3. Başkalarına sövüp hakaret eden kimse, kendi yakınlarına hakaret edilmesine sebep olacağı için bu kötü davranıştan vazgeçmelidir.

4. İnsan bir sözü anlamadığı zaman, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi, sorup öğrenmelidir.

341- وعن أبي محمد جُبَيْر بن مُطْعِمٍ رضي الله عنه أن رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ » قال سفيان في روايته : يَعْنِي : قَاطِعٌ رَحِمَ . متفقٌ عليه.

341. Ebû Muhammed Cübeyr İbni Mut'ım *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Akrabasıyla ilgisini kesen kimse cennete giremez.”

Buhârî, Edeb 11; Müslim, Birr 18, 19. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 45; Tirmizî, Birr 10

Cübeyr İbni Mut'ım

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in akrabalarından olan Cübeyr, uzun bir süre İslâmiyet'i kabul etmedi. Peygamber Efendimiz'i öldürmeye karar veren heyette o da bulundu. Bedir Gazvesi'nde müşriklerin arasında yer aldı. Uhud Gazvesi'nde

kölesi Vahşî Hz. Hamza'yı şehid edince çok sevindi. Fakat Hudeybiye antlaşmasından hemen sonra (628 yılında) İslâmiyet'i kabul etti ve çok samimi bir müslüman oldu.

Cübeyr İbni Mut`ım soy ilmi demek olan ensâbı Hz. Ebû Bekir'den öğrendi. Hz. Ömer, hilâfeti devrinde onun bu bilgisinden faydalandı.

Yumuşak huylu ve uzak görüşlü bir sahâbî olan Cübeyr, Peygamber Efendimiz'den altmış hadis rivayet etti ve 58 (678) yılında Medine'de Hakk'ın rahmetine kavuştu. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfimiz “*Kesen cennete giremez*” şeklinde rivayet edilmiştir. Bunu “*Yol kesen cennete giremez*” şeklinde anlamak mümkündür. Ancak hadisin *Sahîh-i Müslim*'deki iki rivayetinden biri “*Akrabasıyla ilgisini kesen cennete giremez*” şeklindedir. Demek ki hadisimiz akrabasıyla ilgiyi kesenleri tehdit etmektedir. Akraba ve hısımlarını unutan kimselere dinimizin nasıl baktığı bu hadiste pek güzel anlatılmaktadır. Akrabasını unutanlardan memnun olmayan Allah Teâlâ'nın onları cennetine girmeye lâayık görmediği anlaşılmaktadır. Akrabanın önemini ve akrabalık duygusunun yaşatılması gerektiğini

çarpıcı bir ifadeyle dile getiren hadisimiz, vefasız akrabaları tehdit etmektedir. Akrabasını ihmâl eden bu hayırsızların, hiç sıkıntı çekmeden cennete ilk girecek bahtiyarlarla birlikte olamayacakları, bu büyük şereften mahrum kalacakları belirtilmektedir.

Akraba ile ilgiyi kesmek önemli bir günah olduğu için, bu suçu işleyenler, ancak cezalarını çektikten sonra cennete girebilecektir.

Akrabasını ihmâl edenlerin cennete hiç girmeyeceğini söylemek mümkün değildir. Zira imânı olan herkesin, önünde sonunda cennete gireceği kesindir. Ama bir kimse akrabayı büsbütün ihmâl etmenin haram olduğunu bile bile bunun bir sakıncası bulunmadığına inanıyorsa, işte o şahıs cennete gerçekten giremez. Akrabası ile ilgiyi kesen kimsenin yaptığı zulüm ve haksızlık sebebiyle cennete girmeyi hak etmediğini Peygamber Efendimiz'in şu tüyler ürperten ifadesi belirtmektedir:

“Âhirette cezasını ayrıca vermekle beraber, dünyada Allah Teâlâ'nın çabucak cezalandırmasını en fazla hak eden günahlar, zulüm ve akrabasını ihmâl etmektir” (Ebû Dâvûd, Edeb 43; Tirmizî, Kıyâme 57; İbni Mâce, Zühhd 23)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ akrabasını unutanları sevmez.
2. Cennete en önce girmek büyük bir bahtiyarlık olduğu hâlde, akrabasını unutanlar bu saâdetten mahrum kalacaklardır.
3. Akriba ile ilgiyi kesmenin hiçbir günahı yok diyenler, cennete hiç giremeyeceklerdir.

342- وعن أبي عيسى المَغِيرَةِ بن شُعْبَةَ رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَهَاتِ ، وَمَنْعًا وَهَاتِ ، وَوَادَ الْبَنَاتِ ، وَكَرَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ » متفقٌ عليه .

قوله : « مَنْعًا » معناه : منع ما وجبَ عَلَيْهِ وَ « هَاتِ » : طلب ما ليسَ لَهُ وَ « وَادَ الْبَنَاتِ » معناه : دَفْنُهُنَّ فِي الْحَيَاةِ ، وَ « قِيلَ وَقَالَ » : مَعْنَاهُ : الْحَدِيثُ بِكُلِّ مَا يَسْمَعُهُ ، فَيَقُولُ : قِيلَ كَذَا ، وَقَالَ فُلَانٌ كَذَا مِمَّا لَا يَعْلَمُ صِحَّتَهُ ، وَلَا يَظُنُّهَا ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ . وَ « إِضَاعَةُ الْمَالِ » : تَبْذِيرُهُ وَصَرْفُهُ فِي غَيْرِ الْوُجُوهِ الْمَأْدُونِ فِيهَا مِنْ مَقَاصِدِ الْآخِرَةِ وَالْدُّنْيَا ، وَتَرْكُ حِفْظِهِ مَعَ إِمْكَانِ الْحِفْظِ . وَ « كَثْرَةُ السُّؤَالِ » : الْإِلْحَاحُ فِيمَا لَا حَاجَةَ إِلَيْهِ .

وفي الباب أحاديثٌ سبقتُ في البابِ قبله كَحَدِيثِ « وَأَقْطَعُ مَنْ قَطَعَكَ » وَحَدِيثِ « مَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللَّهُ » .

342. Ebû Îsâ Mugîre İbni Şu'be *radiyallahu anhu* den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ size ana babaya itaatsizlik etmeyi, verilmesi gerekeni vermeyip almaya

hakkı olmayan şeyi istemeyi ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kılmış; dedi kodu yapmayı, çok soru sormayı ve malı israf etmeyi de mekruh kılmıştır.”

Buhârî, İstikrâz 19, Edeb 6, Zekât 53; Müslim, Akdıye 10-14

Mugîre İbni Şu’be

İleri gelen sahâbîlerden olup hicretin altıncı yılında (628) Hudeybiye antlaşmasından önce müslüman oldu. Ona Ebû Îsâ künyesini Hz. Peygamber verdi. Resûl-i Ekrem ile birlikte gazvelere katıldı. Efendimiz’in mübarek vücuduna en son kendisinin dokunduğunu söylerdi.

Anlattığına göre Hz. Ali Resûl-i Ekrem’in kabr-i şerifinden çıkınca, Mugîre yüzüğünü kabre attı. Sonra da Hz. Ali’ye yüzüğünün kabre düştüğünü söyledi. Onun “in de al!” demesi üzerine kabre indi. Elini Resûl-i Kibriyâ’nın kefenine sürdükten sonra yüzüğünü alıp çıktı. Bir rivayete göre de Hz. Ali tekrar kabre inip yüzüğünü ona verdi.

Daha sonraki yıllarda Yemâme savaşı ile Suriye ve Irak fetihlerine katıldı. Yermük savaşında bir gözünü kaybetti. Hz. Ömer onu önce Basra’ya, daha sonra Kûfe’ye vali tayin etti. Muâviye devrinde de uzun yıllar Kûfe valiliği yaptı. İşte bu

dönemde Muâviye İbni Ebû Süfyân'ın kendisine bir mektup göndererek “Peygamber aleyhisselâm'dan duyduğun bir hadis yaz!” demesi üzerine, okumakta olduğumuz bu hadisi yazıp göndermişti (Ayrıca bk. 1785 numaralı hadis).

*Mugîre Arap dâhilerinden biriydi. Her problemi hâller, her zor işin altından başarıyla kalkardı. Bu sebeple kendisine **Mugîretü'r-re'y** denirdi. Evlenmeye olan düşkünlüğü yüzünden, eskisini boşayıp yenisini almak suretiyle birçok kadınla evlendiği söylenir.*

Kendisinden 136 hadis rivayet edilen Mugîre İbni Şu'be, Kûfe valisiyken 50 (670) yılında ve yetmiş yaşında vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadis-i şerifte **üçü haram, üçü mekruh** olmak üzere altı meseleden söz etmiştir. Önce haram olan meseleleri açıklayalım.

“Ana babaya itaatsizlik” Allah Teâlâ'nın haram kıldığı üç şeyden biridir. Sözle veya davranışla ana veya babayı üzme, gönüllerini kırmak dinimizde büyük günahlardan biri sayılmıştır. Bazı hadislerde kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın ana ve babasına itaatsizlik eden

kimselerin yüzlerine bakmayacağı belirtilmiştir (Nesâî, Zekât 69). Ana veya baba dinin emirlerine uymaması için evlâdına baskı yapıyorsa, bu konudaki sözleri elbette dinlenmez. Hadisteki ifade *“Allah Teâlâ size analara itaatsizlik etmeyi haram kıldı”* şeklinde olmakla beraber, bundan annelerle birlikte babaların da kastedildiği bellidir. Ebeveyne saygı ve itaatten söz edilen bazı hadislerde sadece babanın adı geçer. Burada özellikle annelerin zikredilmesi, bazı hayırsız evlatların onların aşırı sevgi ve şefkatini kötüye kullanması sebebiyle olmalıdır. Bir de anneler bünye itibariyle babalardan daha zayıftır. Ne yazık ki bu durum bazı saygısız çocukları onlara karşı daha küstahça davranmaya sevk etmektedir.

“Verilmesi gerekeni vermeyip almaya hakkı olmayan şeyi isteme” ifadesinin mânasını Ahmed İbni Hanbel’e sormuşlar, o da “elindeki malı Allah rızası için yoksullara vermemek, buna karşılık elini uzatıp başkalarından istemek” anlamına geldiğini söylemiştir. Bu ifade borcunu vermemek, buna karşılık başkalarından borç istemek anlamına da gelir. Hadîs-i şerîf cimriliği ve ihtiyacı olmadığı hâlde dilenmeyi yasaklamaktadır. Kısaca belirtmek gerekirse, parasını bir yerlere vermesi gerektiği hâlde vermemeyi, almaya hakkı olmayan şeyi de istemeyi Allah Teâlâ haram kılmıştır.

“Kız çocuklarını diri diri toprağa gömme” âdeti, Câhiliye devri dediğimiz İslâm öncesi Arap toplumunda yaygındı. Kızları geçim sıkıntısını bahâne ederek veya ileride kötü yola düşer de beni topluma karşı utandırır diyerek ortadan kaldırırlardı. Bazan doğumu yaklaşan bir kadın çöle giderek bir çukurda doğum yapar, çocuk erkek olursa alıp getirir, kız olursa çukura gömüverirdi. Bazıları da kız çocuğu biraz büyüyünce gezdirme bahânesiyle onu alıp çöle götürür, bir kuyuya itip gelirdi (Geniş bilgi için bk. M. Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, s. 63-67).

Kur’ân-ı Kerîm’in muhtelif âyetlerinde bu çirkin âdete temas edilmekte, kızı dünyaya gelen Arab’ın üzüntüsü tasvir edilmektedir. Bu âyetlerden biri şöyledir:

“Onlardan birine bir kızının dünyaya geldiği müjdelendiği zaman yüzü kızarır, hiddetinden köpürür. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden halktan gizlenmeye çalışır. Kız çocuğunu utana utana tutsun mu? Yoksa toprağa mı gömsün diye düşünür durur. Onlar ne kötü hüküm veriyorlar” [Nahl sûresi (16), 58-59].

Şimdi de mekruh olan üç meseleyi açıklayalım. **“Dedi kodu”** denince gereksiz, anlamsız ve

faydasız konuşmalar hatıra gelmektedir. Falan şöyle şöyle dedi, filan da ona şu karşılığı verdi şeklindeki faydasız konuşmaların tekrarlanması, bir insanın özel hayatına dair konuların sohbet mevzuu yapılması birer dedi kodudur. Böylesi konuşmaların günah ve çirkin olmasının asıl sebebi, hiçbir araştırmaya dayanmayan yalan yanlış bilgilerin tekrarlanıp durmasıdır. “*Her duyduğunu söylemek, insana yalan olarak yeter*” hadîs-i şerîfi, dedi kodunun neden günah olduğunu göstermektedir (bk. 1551 numaralı hadis). Bununla beraber dedi kodunun daha da koyulaşarak haram olan gıybet ve kovuculuğun sınırlarına dayanması ve büyük bir günaha dönüşmesi söz konusudur.

“Çok soru sormak” kötü bir alışkanlıktır. Bu huy, hem soru sorulan kimseyi rahatsız eder hem de bunu bir alışkanlık hâline getiren kimsenin gereksiz konularla uğraşmasına yol açar. Çok soru soran bazı kimseler, muhataplarını bir nevi imtihan etmek isterler. Böylece faydasız tartışmalara ve çekişmelere yol açarlar. İslâmiyet’in ilk dönemlerinde Hz. Peygamber’e çok soru sormak şu âyet-i kerîmeyle yasaklanmıştı: **“Ey imân edenler! Açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın”** [Mâide sûresi (5), 101]. Çünkü ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber’e sorduğu bazı gereksiz sorular, bazan Allah

Teâlâ'nın onlara, dolayısıyla bütün müslümanlara yeni görevler ve sorumluluklar yüklemesine yol açabiliyordu. Bu sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz “*Size bildirmediğim hususları bana bırakın, sormayın*” buyurmak suretiyle gerekmedikçe soru sormayı yasaklamıştı. Demek ki gereksiz sorular, insana faydadan çok zarar getirmektedir.

Hadisin bu şıkkı “çok soru sorma” şeklinde anlaşıldığı gibi, “**insanlardan bir şeyler isteme ve dilenme**” anlamına da gelmektedir. Maddî sıkıntı çeken kimselerin, ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmesi, dinimizce uygun görülmüştür. Ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz servet toplamak için dilenen kimselerin, gerçekte kendilerini yakmak üzere ateş kuru biriktirdiklerini, insanlara yüz suyu döken bu kimselerin Allah Teâlâ'nın huzuruna iskelet gibi bir suratla varacaklarını belirtmiştir [bk. nr. 531, 533].

“**Malı israf etmek**”, onu Allah Teâlâ'nın uygun görmediği şekilde harcamak demektir. Mal insanın zaruri ihtiyaçlarını temin etmesine ve kimseye el açmadan huzur içinde yaşamasına imkân verir. Onu har vurup harman savuranlar, bir müddet sonra başkalarına muhtaç duruma düşerler. Diğer bir söyleyişle, malı âhiret azığı yaparak Allah yolunda harcamak iyi bir davranıştır. İhtiyacı olan

yakınlarından başlamak üzere insan malını dilediği gibi harcayabilir; bu harcama helâldir. Dinin yasakladığı yerlere harcamak ise haramdır.

Bir de canın istediği, nefsin arzu ettiği yerlere yapılan mübah harcamalar vardır. İnsanların hâline ve mal varlığına göre farklılık arz etmekle beraber, bu kabil harcamalar genellikle israf sayılmaz. Örf ve gelenekler de bu konuda bir ölçüdür. Çok zengin bir kimsenin bazı özel zevkleri için yaptığı bir harcama normal karşılandığı hâlde, orta halli birinin aynı konudaki harcaması israf sayılabilir. Şu âyet-i kerîme bu konuda en sağlam ölçüyü getirmektedir:

“Onlar mallarını harcadıkları zaman israf etmezler. Cimrilik de göstermezler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar” [Furkân sûresi (25), 67]. Hadisimiz 1786 numaralı hadisin sonunda tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şu üç davranış haramdır:

- * Ana babaya itaatsizlik etmek.
- * Zekât, sadaka gibi verilmesi gereken harcamayı yapmamak ve almaya hakkı olmayan bir şeyi isteyip almak.

* Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek.

2. Şu üç davranış mekruhtur:

* Dedi kodu etmek.

* Gereksiz sorular sormak veya dilenmek.

* Malı harvurup harman savurmak.

42- باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر
من يندب إكرامه

BABA DOSTLARINA İKRAM ANA, BABA DOSTLARINA, AKRABAYA, EŞİNE VE İKRAMA LÂYİK KİMSELERE İYİLİK ETMENİN FAZİLETİ

Hadisler

343- عن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم
قال : « **إِنَّ أَبْرَّ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ وَدَّ أَبِيهِ** » .

- وعن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن
رجلاً من الأعراب لقيه بطريق مكة ، فسلم عليه عبد الله بن عمر ،
وحمله على حمار كان يركبه ، وأعطاه عمامة كانت على رأسه ،
قال ابن دينار : **فقلنا له : أصلحك الله إنهم الأعراب وهم يرضون
باليسير** . فقال عبد الله بن عمر : **إِنَّ هَذَا كَانَ وَدّاً لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يقول : « إِنَّ أَبْرَّ الْبِرِّ صِلَةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وَدَّ أَبِيهِ »** .

وفي رواية عن ابن دينار عن ابن عمر أنه كان إذا خرج إلى
مكة كان له حمار يتروّح عليه إذا ملّ ركوب الرحلة ، وعمامة يشدّ

بها رأسه ، فَبَيْنَا هُوَ يَوْمًا عَلَى ذَلِكَ الْحِمَارِ إِذْ مَرَّ بِهِ أَعْرَابِيٌّ ، فَقَالَ : أَلَسْتَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ ؟ قَالَ : بَلَى : فَأَعْطَاهُ الْحِمَارَ ، فَقَالَ : ارْكَبْ هَذَا ، وَأَعْطَاهُ الْعِمَامَةَ وَقَالَ : اشْدُدْ بِهَا رَأْسَكَ ، فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ : غَفَرَ اللَّهُ لَكَ ، أَعْطَيْتَ هَذَا الْأَعْرَابِيَّ حِمَارًا كُنْتَ تَرَوِّحُ عَلَيْهِ ، وَعِمَامَةً كُنْتَ تَشْدُدُ بِهَا رَأْسَكَ؟ فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « إِنْ مِنْ أَبْرٍ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وَدِّ أَبِيهِ بَعْدَ أَنْ يُؤَلَّى » وَإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقًا لِعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، رَوَى هَذِهِ الرِّوَايَاتِ كُلَّهَا مُسْلِمٌ .

343. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“En makbul iyilik, baba dostunu koruyup gözetmektir.”

Abdullah İbni Dînâr'dan rivayet edildiğine göre, Abdullah İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Bedevilerden biri Abdullah İbni Ömer'le Mekke yolunda karşılaştı. Abdullah İbni Ömer ona selâm verdi; kendi bindiği eşeğe onu bindirdi ve başındaki sarığı da ona verdi.

Abdullah İbni Dinâr sözüne devamla dedi ki: Biz İbni Ömer'e:

– Allah iyiliğini versin, bu adam bedevilerden biri. Onlar aza kanaat ederler, deyince bize şunları söyledi:

- Bu zâtın babası, (babam) Ömer İbni Hattâb'ın dostuydu. Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu duydum:

“En makbul iyilik, baba dostunun ailesini koruyup gözetmektir.”

Abdullah İbni Dînâr'ın Abdullah İbni Ömer'den bir başka rivayeti de şöyledir:

Bir defasında İbni Ömer Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Deveye binmekten usandığı zaman üzerinde istirahat edeceği bir merkebiyle, başına sardığı bir de sarığı vardı. Birgün İbni Ömer eşeğin üzerinde dinlenirken bir bedeviye rastladı. Ona:

- Sen falan oğlu falan değil misin? diye sordu.

Adam:

- Evet, deyince eşeği ona verdi ve:

- Buna bin, dedi. Sarığı da ona uzatarak, bunu da başına sar, dedi.

Arkadaşlarından biri İbni Ömer'e:

- Allah seni bağışlasın. Üzerinde dinlendiğin eşek ile başına sardığın sarığı şu bedeviye boşuna verdin, deyince İbni Ömer şunları söyledi:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i **“İyiliklerin en değerlisi, insanın babası öldükten sonra, baba dostunun ailesini kollayıp**

gözetmesidir” buyururken duydum. Bu adamın babası, (babam) Ömer *radiyallahu anh*’in dostuydu. Müslim, Birr 11-13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 120; Tirmizî, Birr 5

Açıklamalar

Ana baba dostları, onlardan geriye kalan en değerli birer hâtıradır. Ana baba dostlarına değer vermek, bizzat ana babaya değer vermek ve onların hâtırasına saygı göstermek anlamına gelir.

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri vefâ duygusudur. Bu duygu, sevilen veya sevilmesi gereken kimselere verilen değer bir ölçüsüdür. Vefâ duygusuna sahip olmayanlar sadece kendini, zevkini ve çıkarını düşünen bencil kimselerdir. Böyle şahıslardan, hâtıralara hürmet ve fedakârlık gibi asil davranışlar beklemek boşunadır.

Hayatı güzelliklerle, güzel davranışlarla dolu olan Abdullah İbni Ömer hazretlerinin, bir baba dostunun oğluna gösterdiği bu sıcak davranış çok ibretlidir!.. Uzun ve sıkıntılı yolculuk esnasında kendisine gerekli olan bazı şeyleri gözünü kırpmadan hediye etmesi, babasına verdiği değeri ve onun hâtırasına olan bağlılığını göstermektedir. Baba dostuna, yol arkadaşlarının dediği gibi basit hediyeler değil de en lüzumlu şeyleri ikrâm etmesi,

aynı zamanda onun cömertliğini ortaya koymaktadır. İbni Ömer'in vefakârlığı, hâtıralara bağlılığı pek meşhurdur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vefatından sonra, bir zamanlar geçtiği yollarda onu düşünerek yürümesi, altında dinlendiği ağaçların dibinde oturup onu hatırlaması, bu ağaçlar kurumasin diye, onların dağda, bayırda bulunmasına bakmadan sulaması, Abdullah İbni Ömer'in ne büyük bir gönle sahip olduğunu ifade etmektedir.

Hâtıralara bağlanmayı nostalji diye küçümseyenler, sevgi ve dostluğun engin dünyasını farkedemeyen duygu fakiri, günlük yaşayan, dar ve küçük dünyalara haps olup kalan kimselerdir. Ana baba dostlarına ve onların yakınlarına değer verenler, insanî meziyetleri gelişmiş faziletli kimselerdir.

Hadîs-i şerîf bize bir de konuşma edebi ve nezâket kuralı öğretmektedir. Birini tenkid etmeden önce, tatlı bir hitap tarzıyla gönlünü alma gereğine işaret vardır. Bir bedevîye aşırı değer veriyorsun diye Abdullah İbni Ömer'i tenkid eden zât, sözlerine "Allah seni bağışlasın!" diye girerek tenkidin acılığını hafifletmeye çalışmıştır. Aslında bu incelik bir Kur'an edebidir. Peygamber Efendimiz Tebük seferine katılmamak için bahâneler uyduran bazı kimselerin ileri sürdüğü

özürleri kabul ederek kendilerine izin vermişti. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu tutumunu beğenmedi. Onu şöyle uyardı:

“Hay Allah hayrını veresice! Haklı mâzereti bulunanlar sence belli olmadan, yalancıları bilmeden niye onlara izin verdin?” [Tevbe sûresi (9), 43].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve babanın ölümünden sonra onların ahbablarını görüp gözetmek, dinimizin önem verdiği faziletli davranışlardır.

2. Ana babanın ölümünden sonra onların dostlarını arayıp sormak, ana babaya iyilik ve ikram sayılır.

3. Birini tenkid ederken gönlünü kırmamaya çalışmalıdır.

344- وعن أبي أسيد بضم الهمزة وفتح السين مالك بن ربيعة السَّاعِدِيُّ رضي الله عنه قال : بَيْنَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ بَقِيَ مِنْ بَرٍّ أَبَوِي شَيْءٌ أُبْرِئُهُمَا بِهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا ؟ فَقَالَ : « نَعَمْ ، الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا ، وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا ، وَإِنْفَادُ عَهْدِهِمَا ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا تُوصَلُ إِلَّا بِهِمَا ، وَإِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا » رواه أبو داود .

344. Ebû Üseyd Mâlik İbni Rebîa es-Sâidî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Bir gün biz Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda otururken Selemeoğulları kabilesinden bir adam çıkageldi ve:

- Yâ Resûlallah! Anamla babam öldükten sonra onlara yapabileceğim bir iyilik var mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– “Evet, onlara dua eder günahlarının bağışlanmasını dilersin; vasiyetlerini yerine getirirsin; akrabasını koruyup gözetirsin; dostlarına da ikramda bulunursun.”

Ebû Dâvûd, Edeb 120. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb

2

Ebû Üseyd es-Sâidî

Adı Mâlik İbni Rebîa olmakla beraber Ebû Üseyd künyesiyle tanındı. Medineli olup Hazrec kabilesinin Benî Sâide oğulları soyundandı. Bedir Gazvesi'nden itibaren Resûl-i Ekrem ile beraber bütün savaşlara katıldı. Mekke fethinde Benî Sâide oğullarının sancaktarıydı. Resûlullah Efendimiz'den 28 hadis rivayet etti.

Ebû Üseyd kısa boyluydu. Pek sık olan saçı ve sakalı bembeyazdı. 35 (655) yılı civarında gözlerini kaybetti. 60 (679-680) yılında seksen

yaşındayken Medine’de vefat etti. Bedir Gazvesi’nde bulunan ashâb-ı kirâm içinde en son vefat eden odur. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’e bu soruyu soran sahâbînin hayırlı bir evlat olduğu anlaşılıyor. Ebeveyni hayattayken onlara karşı evlatlık görevini yapmış olmalı ki, ölümlerinden sonra yapılacak bir başka hizmet bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyor. Peygamber Efendimiz de bu hayırlı evlâda ebeveynin ölümünden sonra yapılması gereken bazı görevleri hatırlatıyor:

Birinci görev: Onlara dua edip günahlarının bağışlanmasını dilemek. 951 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir ana baba ölür de, geride kendilerine dua eden bir çocukları kalırsa, amel defterleri hiç kapanmaz, kendilerine devamlı sevap yazılır. Ana babanın ölümünden sonra bir evlâdın onlara yapacağı ilk dua, onların cenâze namazını kılmaktır. Çünkü cenaze namazı ölü için bir duadan ibarettir. İyi bir evlat hayatı boyunca her fırsatta ana babasına dua eder. Kur’ân-ı Kerîm bir evlâdın ana babasına nasıl dua etmesi gerektiğini öğretir. Bu dualardan biri şöyledir:

“Yüce Rabbim! Onlar beni küçüklüğümde nasıl koruyarak büyüttülerse, sen de onlara öyle acı ve esirge!” [İsrâ sûresi (17), 24].

Hz. İbrâhim’in ana ve babası için yaptığı, **“Rabbenağfir-lî ve li-vâlideyye ve lil-mü’mînîne yevme yekûmül hisâb : Rabbim! Hesap sorulduğu gün beni, anamı babamı ve mü’mînleri bağışla!”** [İbrâhim sûresi (14), 41] duasını, namazlarımızda hep okuruz.

Hz. Nûh’un da ana ve babası için buna benzer bir duası vardır [Nûh sûresi (71), 28].

İkinci görev: Vasiyetlerini yerine getirmek. Hayatlarında yapmaya fırsat bulamadıkları veya ölümlerinden sonra yapılmasını uygun gördükleri bazı görevleri veya hayırları onlar adına yapmak gerekir.

Üçüncü görev: Akrabasıyla ilgilenmek. Diğer bir ifadeyle onlar sayesinde kendileriyle akrabalık bağı kurulan kimseleri görüp gözetmek. Baba tarafından amcalar, amca çocukları ve diğer yakınlar; anne tarafından dayılar, dayı çocukları ve diğer yakınlar bizim akrabamızdır. Onlarla anne ve babamız sayesinde akraba olmuşuzdur. Bu akrabalığı devam ettirmek bizim görevimizdir. Gerektiğinde yardımlarına koşmak, zaman zaman hatırlarını sorup gönüllerini almak anne ve

babamıza duyduğumuz sevgi, saygı ve bağlılığın bir göstergesidir.

Dördüncü görev: Ana ve babanın dostlarına iyilik ve ikram etmek. Ana ve babanın devamlı görüşüp konuştuğu, kendilerine yakınlık duyduğu kimseler; huyları, hayat görüşleri ve bazı alışkanlıklarıyla bize ana ve babamızı hatırlatırlar. Ana ve baba dostlarını görünce, ebeveynimizi görmüş gibi oluruz. Onlara iyilik etmekle, artık kendilerine ikramda bulunma şansını yitirdiğimiz ana ve babamıza ikram etmiş gibi oluruz.

Güzel dinimiz bize bu görevi vermekle, hâtıralara saygılı olmanın ve onları yaşatmanın güzelliğini de ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ana ve baba henüz hayattayken ve onların hayır dualarını alma fırsatı varken, bir evlat bu fırsatı iyi değerlendirmelidir.

2. Ölümlelerinden sonra çocukları onlara dua etmeli ve Cenâb-ı Hak'dan günahlarını affetmesini dilemelidir.

3. Vasiyetlerini uygulamalı, dine ters düşmeyen arzularını yerine getirmelidir.

4. Akrabasıyla ilgiyi devam ettirmeli ve onları koruyup gözetmelidir.

5. Dostlarının hatırını sayıp onlara iyilik ve ikramda bulunmalıdır.

345- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : ما غُرْتُ على أَحَدٍ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا غُرْتُ على خديجة رضي الله عنها . وما رأيْتُهَا قَطُّ ، وَلَكِنْ كَانَ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، وَرُبَّمَا ذَبَحَ الشَّاةَ ، ثُمَّ يَقْطَعُهَا أَغْضَاءَ ، ثُمَّ يَبْعَثُهَا فِي صَدَائِقِ خَدِيجَةَ ، فَرُبَّمَا قُلْتُ لَهُ : كَأَنْ لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا إِلَّا خَدِيجَةُ ، فيقولُ : « إِنَّهَا كَانَتْ وَكَانَتْ وَكَانَ لِي مِنْهَا وَلَدٌ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ وإنْ كَانَ لِيَذْبَحُ الشَّاةَ ، فَيُهْدِي فِي خَلَائِلِهَا مِنْهَا مَا يَسْعُهُنَّ .

وفي روايةٍ كَانَ إِذَا ذَبَحَ الشَّاةَ يَقُولُ : « أَرْسِلُوا بِهَا إِلَى أَصْدِقَاءِ خَدِيجَةَ » .

وفي روايةٍ قالت : اسْتَأْذَنْتُ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَعَرَفَ اسْتِئْذَانَ خَدِيجَةَ ، فَارْتَّاحَ لِذَلِكَ فَقَالَ : « اللَّهُمَّ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ » .

قَوْلُهَا : « فَارْتَّاحَ » هُوَ بِالْحَاءِ ، وَفِي الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّحِيحِينَ لِلْحُمَيْدِيِّ : « فَارْتَّاعَ » بِالْعَيْنِ وَمَعْنَاهُ : اهْتَمَّ بِهِ .

345. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber aleyhisselâm'ın hanımlarından hiçbirini Hatice'yi kıskandığım kadar kıskanmadım. Üstelik onu (Resûl-i Ekrem'in yanında) hiç görmedim. Fakat Resûl-i Ekrem onu sık sık anardı. Bir koyun kesip etini

parçaladığında, çoğu zaman Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Bazan (dayanamayıp) Resûl-i Ekrem'e:

- Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı! derdim.

Resûl-i Ekrem:

- **“O şöyle söyleydi”** diye özelliklerini sayar ve **“Çocuklarım ondan oldu”**, derdi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74-76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 70, Menâkıb 70

Bir rivayete göre Hz. Âişe:

- Resûl-i Ekrem koyun kesecek olursa, Hatice'nin arkadaşlarına yeteri kadar gönderirdi, dedi.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 74

Başka bir rivayete göre ise Hz. Âişe şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem koyun kestiği zaman, **“Ondan Hatice'nin arkadaşlarına da gönderin”** derdi.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 75

Başka bir rivayete göre Hz. Âişe şöyle dedi:

Hatice'nin kızkardeşi Hâle Binti Huveylid birgün Resûlullah'ın huzuruna girmek için izin

istemmişti. Resûl-i Ekrem Hatice'nin sesini hatırladı ve:

“Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!” diye heyecanlandı.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78

Açıklamalar

Vefakârlık Resûl-i Ekrem Efendimiz'in en önde gelen özelliklerinden biriydi. Onun bu özelliği, ilk eşi ve çile yoldaşı Hz. Hatice'nin şahsında âdetâ billurlaşır. Zira Hz. peygamber, meleğin kendisine vahiy getirdiğini söylediği zaman, herkes ondan şüphelendi. Fakat Resûl-i Ekrem'i çok iyi tanıyan Hz. Hatice, hiç tereddüt etmeden ona imân etti. Malını mülkünü emrine verdi. Allah'ın Resûlü'nü bütün varlığıyla destekledi. Hayatlarının yirmi dört yılını birlikte yaşadıkları böyle bir hayat arkadaşını, öyle bir vefakâr elbette unutamazdı. İslâm'ın ilk günlerinde yaşadıkları sıkıntılar ve bu sıkıntılara birlikte göğüs germeleri unutulacak gibi değildi. İşte bu sebeple Nebiyy-i Muhterem Efendimiz onu her fırsatta anar, hâtırasını yâd ederdi.

Hatice annemizin fedakârlığına Cebrâil *aleyhisselâm* bile hayrandı. Bu vahiy meleği birgün Resûl-i Ekrem Efendimizle sohbet

ediyordu. Hz. Hatice'nin elinde bir kapla gelmekte olduğunu haber verdi. Sonra da şunları söyledi:

- **“Hatice yanına geldiği zaman, ona Rabbinden ve benden selâm söyle! Ona cennette inciden yapılmış bir saray verileceğini müjdele!”** (Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 20).

Birini iyi taraflarıyla fazlaca anmak, ona duyulan sevgi ve bağlılığın en belirgin işaretidir. Bunu çok iyi bilen Hz. Âişe annemiz, Resûlullah'ın onu daha çok sevdiğini anlayarak kıskanmıştır. Onun: “Sanki dünyada Hatice'den başka kadın kalmadı!” demesi bu kıskançlığın en açık belirtisidir.

Kıskançlık duygusu Hz. Âişe'yi zaman zaman Hz. Hatice aleyhinde daha ağır konuşmaya sevketmiştir. Bir defasında Hatice annemizin kızkardeşi Hâle, Efendimiz'in huzuruna girmek için izin istemişti. Hâle'nin sesi Hz. Hatice'nin sesine çok benzediği için vefakâr eşini hatırlayıveren Resûl-i Ekrem Efendimiz âniden heyecanlandı ve:

- *“Allahım, bu Huveylid kızı Hâle!”* dedi.

Bu manzarayı gören Hz. Âişe dayanamadı:

- İhtiyarlıktan ağzının dişleri dökülmüş ve bir zamanlar ölüp gitmiş Kureyşli bir kocakarının nesini anıp duruyorsun? Allah sana onun yerine daha hayırlısını verdi, demişti. (Buhârî,

Menâkıbü'l-ensâr 20; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 78). Daha hayırlı sözüyle de kendisini kasetmişti. Hz. Âişe'nin bu sözünü yerinde bulmayan Resûlullah Efendimiz şunları söyledi:

- *“Hayır, Allah Teâlâ bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni maliyla destekledi ve Cenâb-ı Hak bana ondan çocuklar ihsân etti”* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 118).

Hz. Hatice aleyhindeki sözleriyle Resûl-i Ekrem Efendimiz'i üzdüğünü gören Hz. Âişe çok pişman oldu: “Seni gönderen Allah’a yemin ederim ki, bundan sonra onu sadece hayırla anacağım”, diye özür diledi.

“Çocuklarım ondan oldu” sözüyle Resûl-i Ekrem *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mâriye'den doğan oğlu İbrahim dışındaki bütün çocuklarını Hz. Hatice'nin dünyaya getirdiğini anlatmak istemiştir. Cihân kadınlarının sultanı Ümmü'l-Haseneyn Hz. Fâtıma'nın annesi, Resûl-i Kibriyâ'nın gönlünde işte böyle bir yere sahipti. (Hz. Hatice hakkında daha fazla bilgi için bk. TDV İslâm Ansiklopedisi, XV, Hatice maddesi)

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir dostun, sevgilinin ölümüyle herşey sona ermemelidir. Güzel hâtıralar anılmalı, sevgiler gönülde yaşatılmalıdır.

2. Hz. Hatice annemiz Resûlullah'a ve onun getirdiği dine bütün gönlüyle bağlıydı. Her şeyini bu uğurda seve seve harcadı. İşte bu sebeple onu hem Allah hem de Resûlullah sevdi.

346- وعن أنس بن مالك رضي الله عنه قال : خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي سَفَرٍ ، فَكَانَ يَخْدُمُنِي فَقُلْتُ لَهُ : لَا تَفْعَلْ ، فَقَالَ : إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا آلَيْتُ عَلَى نَفْسِي أَنْ لَا أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا خَدَمْتُهُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

346. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Cerîr İbni Abdullah el-Becelî ile bir yolculuğa çıkmıştım. (Benden yaşlı olduğu hâlde) Cerîr bana hizmet ediyordu. Ona:

- Böyle yapma! deyince bana şunları söyledi:

- Ben ensarın Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e pek çok hizmet ettiğini gördüm ve kendi kendime “Şâyet ensardan biriyle arkadaşlık edersem ben de ona hizmet edeceğim” diye yemin etmiştim.

Buhârî, Cihâd 71; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 181

Açıklamalar

Cer r İbni Abdullah el-Becel  hazretleri Yemen'deki Bec le kabilesinin reisiydi. Hicretin 10. yılı Ramazan ayında, yani Peygamber Efendimiz'in vef tından    ay kadar önce, 150 kişilik bir heyetle Medine'ye gelerek müslüman oldu. Peygamber Efendimiz'i çok sevdi. Efendimiz de onu sever ve kendisini her gördüğünde tebessüm ederdi.

Cer r İbni Abdullah el-Becel  daha sonraları S s n lere kar   yapılan savaşlarda büyük kahramanlıklar gösterdi, birçok  ehir onun gösterdiği yiğitlik s yesinde fethedildi. Son derece yakışıklı bir sah b  idi. Hz. Ömer onun "bu  mmetin Y suf'u" olduğunu söylerdi. 51 (671) yılında Cez re'deki Kark    'da vefat etti.

Cer r *radiyallahu anh*, ens r dediğimiz Medineli müslümanların Peygamber Efendimiz'e nasıl hizmet ettiklerini görmüş ve onlara hayran kalmıştı. Gönlünde ens ra kar   derin bir sevgi uyandı ve kendi kendine, " ayet ensardan biriyle arkadaşlık edersem, ben de ona hizmet edeyim" diye söz verdi. Bu fırsat birgün eline geçti. Hem de K  n tın G ne i'ne çocukluk ve gençlik dönemlerinde tam on yıl s reyle herkesten çok hizmet etmiş olan Enes *radiyallahu anh* ile yol arkadaşı oldu. *Sah h-i Buh r *'deki rivayette açıkca

görüldüğü üzere, Enes *radiyallahu anh* kendisinden yaşca küçüktü. Mütevâzi bir insan olan Cerîr, Enes'e hizmet etmekten derin zevk duydu.

Hadîs-i şerîfimiz, ikrâm edilmeye lâayık olan muhterem insanlara saygıda kusur etmemeyi, onları hoş tutmayı tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'e hizmet eden kimseler, her türlü hürmete ve ikrâma lâayık insanlardır.

2. Resûlullah'ı seveni sevmek, ona saygısızlık edenden nefret etmek dinî bir görevdir.

3. Cerîr İbni Abdullah hazretleri kavminin reisi ve kahraman bir sahâbî olduğu hâlde tevâzuu elden bırakmazdı.

43- باب إكرام أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وبيان فضلهم

EHL-İ BEYT'E SAYGI

HZ. PEYGAMBER'İN EHL-İ BEYTİNE SAYGI
VE ONLARIN ÜSTÜNLÜKLERİ

Âyetler

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

1. “Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günâhı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”

Allah Teâlâ Peygamber'inin hanımlarına ve çocuklarına seslenerek, şan ve şereflerini kirletebilecek günahlardan onları uzaklaştırmak istediğini ve kendilerini tertemiz yapmayı arzu ettiğini belirtiyor. Bu âyette olduğu gibi, bundan önceki dört âyette ve bu âyetin devamında Peygamber Efendimiz'in hanımlarına hitap edildiği görülmektedir. İşte bu sebeple Ehl-i beyt denince öncelikle Resûlullah'ın hanımları hatıra gelir. Aşağıdaki hadiste Ehl-i beyt deyiminin içine Peygamber Efendimiz'in hanımları, çocukları, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile damadı Hz. Ali'nin girdiği açıklanacaktır.

Peygamber'ini günahlardan koruyan Allah Teâlâ, onun aile fertlerinin de günahlardan arınmalarını ve kendi huzuruna tertemiz gelmelerini diliyor. Peygamber yakını olduklarını düşünerek diğer insanlara da örnek olacak tarzda mükemmel bir hayat sergilemelerini istiyor.

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

2. “Kim Allah Teâlâ'nın dinine saygı gösterirse, şüphesiz bu tutum o kimselerin müttakî olduğunu gösterir.” Hac sûresi (22), 32

Âyet-i kerîmede “Allah Teâlâ'nın dini” ifadesiyle, burada özellikle hac ibadeti ve bu

esnada kurban edilecek hayvanlar kastedilmektedir. Hacıların iyi ve semiz hayvanları satın almaları, bu hayvanlara iyi davranmaları ve onları “bismillâh” diyerek kesmeleri istenmektedir. Bu esaslara saygılı davranmanın bir takvâ işareti olduğu ve ancak temiz bir kalbe sahip kimselerin dine ve din esaslarına saygı göstereceği belirtilmektedir.

Bu özel mânanın dışında âyet-i kerîmeye genel olarak baktığımızda, Allah’ın dinine yani emir ve yasaklarına ancak müttakîlerin saygılı davrandığını öğrenmekteyiz. O halde Allah Teâlâ’nın buyruklarına önem vermeyen kimselerin ona karşı saygısızlık etmiş olacağı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Hadisler

347- وعن يزيد بن حيان قال : انطلقت أنا وحُصَيْنُ بْنُ سَبْرَةَ ، وعمرو بن مُسلمٍ إلى زيد بن أرقم رضي الله عنهم ، فلما جلسنا إليه قال له حُصَيْنُ : لَقِيتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا ، رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَسمِعْتَ حَدِيثَهُ ، وَغَزَوْتَ مَعَهُ ، وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ : لَقِيتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا ، حَدَّثَنَا يَا زَيْدُ مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قال : يا ابنَ أَخِي وَاللَّهِ لَقَدْ كَبِرْتُ سِنِّي ، وَقَدُمَ عَهْدِي ، وَنَسِيتُ بَعْضَ الَّذِي كُنْتُ أَعْي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَمَا حَدَّثْتُكُمْ ، فَأَقْبِلُوا ، وَمَا لَا فَلَائِكُفُونِيهِ ثُمَّ قال : قام رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فِينَا خَطِيبًا بِمَاءٍ يُدْعِي حُمَاءَ بَيْنِ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَوَعَظَ ،

وَذَكَرَ ، ثُمَّ قَالَ : «أَمَّا بَعْدُ : أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ ، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأَجِيبَ ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ ، فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ» فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ ، وَرَغَّبَ فِيهِ . ثُمَّ قَالَ « وَأَهْلُ بَيْتِي ، أَذْكُرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي ، أَذْكُرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي » فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ : وَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ يَا زَيْدُ ؟ أَلَيْسَ نَسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ؟ قَالَ : نَسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَلَكِنْ أَهْلُ بَيْتِهِ مِنْ حُرْمِ الصَّدَقَةِ بَعْدَهُ ، قَالَ : وَمَنْ هُمْ ؟ قَالَ : هُمْ آلُ عَلِيٍّ ، وَآلُ عَقِيلٍ ، وَآلُ جَعْفَرٍ ، وَآلُ عَبَّاسٍ ، قَالَ : كُلُّ هَؤُلَاءِ حُرْمُ الصَّدَقَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . رواه مسلم .

وفي روايةٍ : « أَلَا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ وَهُوَ حَبْلُ اللَّهِ ، مَنْ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدَى ، وَمَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى ضَلَالَةٍ » .

347. Yezîd İbni Hayyân şöyle dedi:

Birgün Husayn İbni Sebre ve Amr İbni Müslim ile beraber Zeyd İbni Erkam'ın evine gittik. Yanına oturduğumuzda Husayn İbni Sebre dedi ki:

- Zeyd! Sen pek çok lutfâ nâil olmuş bir kimsesin. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i gördün, sözünü dinledin, onunla birlikte savaflara katıldın ve arkasında namaz kıldın. Doğrusu büyük saâdete erdin, Zeyd! Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den duyduklarını bize de anlat!

Bunun üzerine Zeyd şunları söyledi:

- Yiğenim! Vallahi çok yaşlandım. Aradan çok zaman geçti. Resûlullah *sallallahu aleyhi ve*

sellem'den duyup öğrendiklerimin bir kısmını unuttum. Bu sebeple size anlattıklarımı öğrenin. Anlatmadıklarım hususunda da beni zorlamayın.

Zeyd sözlerine devamla dedi ki:

Birgün Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- “Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun dâvetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah'ın Kitâbı Kur'an'dır. Ona yapışın ve sınıksız sarılın!”

Peygamber aleyhisselâm Kur'an'a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:

“Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın! Allah'dan korkun ve Ehl-i beyt'ime saygılı davranın!”

Husayn İbni Sebre:

- Zeyd! Peygamber'in Ehl-i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt'inden değil midir? diye sorunca Zeyd dedi ki:

- Hanımları da Ehl-i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olanlardır.

Husayn:

- Sadaka almaları haram olanlar kimlerdir? diye sordu.

Zeyd:

- Ali'nin ailesi, Akîl'in ailesi, Ca'fer'in ailesi ve Abbas'ın ailesidir, dedi.

Husayn:

- Bunların hepsine sadaka almak haram mıdır? diye sorunca Zeyd İbni Erkam:

- Evet, cevabını verdi. Müslim, Fezâilü's-sahâbe 36

Bir başka rivayete göre Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

- "Size iki önemli şey bırakıyorum. Bunlardan biri Allah'ın Kitâb'ıdır. O Allah'ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır." Müslim, Fezâilü's-sahâbe 37

Zeyd İbni Erkam

Medineli bir yetimdi. Onu Abdullah İbni Revâha hazretleri himâyesine alıp büyüttü. Uhud Gazvesi'ne katılmak isteyen Üsâme ve Abdullah İbni Ömer gibi çocuklardan biri de Zeyd'di. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onları küçük bulduğu için savaşa katılmalarına izin vermedi. Hicretin sekizinci yılında yapılan Mûte Savaşı'na Abdullah İbni Revâha'nın terkisine binerek gitti. Daha sonraları Resûlullah Efendimiz'le birlikte on yedi gazvede bulundu.

Zeyd İbni Erkam'dan söz edip de onun hayatındaki şu önemli sahneyi anlatmamak olmaz:

Kerbelâ'da Hz. Hüseyin şehid edilip kesik başı Kûfe ve Basra vâlisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın önüne getirildiği zaman Zeyd İbni Erkam da orada bulunuyordu. İbni Ziyâd elindeki deynekle Hz. Hüseyin'in ön dişlerine vurmaya başlayınca Zeyd dayanamadı:

- Çek şu deyneğini! Ben o dişleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in öptüğünü gözlerimle gördüm, dedi ve bu gaddarlık karşısında hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Vâli İbni Ziyâd onun bu sözlerine kızdı:

- Eğer yaşını başını almış bir ihtiyar olmasaydın boynunu vururdum, diye çıkıştı.

Zeyd İbni Erkam böyle gürültülere pabuç bırakacak adam değildi. O haksızlık karşısında susmanın dilsiz şeytanlık olduğunu Resûlullah'dan öğrenmiş bir insandı. Kalkıp giderken oradakilere şöyle haykırdı:

- Ey Araplar! Siz bundan sonra birer kölesiniz. Siz Fâtıma'nın oğlunu şehid ettiniz, (vali İbni Ziyâd'ı kastederek) Mercâne'nin oğlunu da kendinize emir ve hâkim yaptınız. Halbuki o sizin hayırlılarınızı öldürmüş, kötülerinizi de kendisine kul yapmak istemiştir. Siz bu zillete razı oldunuz. Zillete razı olan kahrolsun!..

Peygamber Efendimiz'den doksan hadis rivayet etmiş olan Zeyd İbni Erkam bu yürekler yakan Kerbelâ hâdisesinden beş yıl sonra 66 (685) yılında Kûfe'de vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Bu hadîs-i şerîfî Zeyd İbni Erkam'dan rivayet eden Yezîd İbni Hayyân, ise Kûfeli muhaddis bir tâbiîdir.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz Vedâ Haccı'ndan Medine'ye dönerken, **Hum** suyu başında ashâbına va`z ve nasihat etti. Konuşmasının bir yerinde

onlara, ömrü tamamlanınca bütün insanlar gibi kendisinin de dünyaya vedâ edip gideceğini ve Allah Teâlâ'nın huzuruna varacağını söyledi. Konuşmasına şöyle devam etti:

“Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan **Allah'ın Kitâbı Kur'an**'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!”.

Burada Peygamber Efendimiz, Kur'ân-ı Kerîm gibi bir rehberden mahrum olan insanlığın, karanlıklar içinde bocalayıp duran ve nereye gideceğini bilemeyen zavallı bir kalabalıktan ibaret olduğunu belirtiyor. Allah Teâlâ'nın bu kuru kalabalığa acıdığını ve gidecekleri yolu aydınlatmak için onlara bir ışık kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'i gönderdiğini, onun aydınlığını izleyenlerin, varılması gereken hedefe kolaylıkla varacaklarını hatırlatıyor.

Bir başka rivayete göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Kur'ân-ı Kerîm'den bahsederken:

“*O Allah'ın ipidir. Ona yapışan doğru yolu bulur. Onu bırakan da yolunu sapıtır*” (Müslim, Fezâilü's-sahâbe 37) buyurmuştur. Demekki doğru yolu bulmak ve hedefe varmak için Kur'an'a sımsıkı sarılmak gerekir. Ona sımsıkı sarılanlar, yâni hayatlarını ona ve onun prensiplerine göre programlayanlar güçlenirler; ilerlemeye ve

yükselmeye devam ederler. Onu ellerinden bırakanlar veya Kur'an ipine tutunduklarını sanıp ellerini gevşetenler, ilerlemek bir yana, yerlerinde bile saymaz, uçurumdan aşağı hızla yuvarlanırlar. İlâhî emânete sahip çıkmamanın cezasını pek acı şekilde öderler.

Resûlullah Efendimiz ashâbına ikinci bir emanetinden bahisle şöyle buyuruyor:

*“Size bir de **Ehl-i beyt**'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın. Allah'dan korkun ve Ehl-i beyt'ime saygılı davranın.”*

Hadisin bazı rivayetlerine göre Hz. Peygamber Ehl-i beyt'e hürmet edilmesine dair tavsiyesini üç defa tekrarlamıştır.

Ev halkı anlamına gelen Ehl-i beyt kimlerdir?

Ehl-i beyt'in kimlerden meydana geldiği âlimler arasında, özellikle sünnîlerle şîîler arasında uzun tartışmalara yol açmıştır. Ehl-i beyt'in kim olduğunu sadece en güvenilir hadîs-i şerîflere bakarak belirlemeye çalışalım:

Yukarıdaki Hadis-i şerif, Ehl-i beyt konusundaki en sağlam hadislerden biridir. Bu hadiste Zeyd İbni Erkam'a:

- Peygamber'in Ehl-i beyt'i kimdir? Hanımları da Ehl-i beyt'inden değil midir? diye sorulduğunu, onun da:

- Evet, hanımları da Ehl-i beyt'indendir. Fakat onun asıl Ehl-i beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olan Ali, Akîl, Ca'fer ve Abbâs'ın aileleleridir dediğini gördük. Demekki **Hz. Peygamber'in hanımları onun ehl-i beytindendir.** Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hanımlarının onun ehl-i beyt'inden olduğunu şu hadîs-i şerîf de açıkca göstermektedir:

Efendimiz Zeyneb Binti Cahş vâlidemizle evlendiği gün, Hz. Âişe'den başlamak üzere hanımlarının odalarını birer birer dolaştı ve:

- “*Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerinize olsun, Ehl-i beyt!*” diye selâm verip hatırlarını sordu. Herbir hanımı:

- Allah'ın selâmı ve rahmeti senin de üzerine olsun. Eşini nasıl buldun? Allah mübarek etsin, diye onu tebrik ettiler (Buhârî, Tefsîru sûre (33) 8).

Bu ve benzeri hadisleri bir yana koyan şîîler, Ehl-i beyt'in Hz. Ali, Hz. Fâtıma ve oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile onların nesillerinden gelen kimseler olduğunu ileri sürerler. Dayanakları da şu hadistir:

Bir sabah Peygamber aleyhisselâm siyah yünden yapılmış nakışlı bir örtüye (abaya) bürünüp evden çıktı. Yanına sırasıyla Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali geldiler. Hepsini de örtünün içine aldıktan sonra Ahzâb sûresinin 33. âyetini okudu:

“Ey Ehl-i beyt! Allah Teâlâ sizden günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor”
(Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 61).

Sahîh-i Müslim’de yer alan bu hadis de sahihtir. Sadece bu hadise sarılıp Ehl-i beyt’in **Ehl-i abâ** da denilen Hz. Peygamber ile bu dört kişiden ibaret olduğunu söylemek ve güvenilir diğer hadislerle değer vermemek nasıl doğru olabilir? Mâdemki yukarıdan beri zikrettiğimiz hadislerin hepsi de sağlam ve sahih hadislerdir; şu hâlde bu rivayetlerin hepsini bir arada düşünmek ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Ehl-i beyt’inin:

Bütün hanımları,

Kızı Hz. Fâtıma,

Torunları Hz. Hasan ve Hüseyin ile

Amcası Hz. Abbas ve amcazâdeleri Hz. Ali, Akîl ve Ca’fer’in ailelerinden ibaret olduğunu kabul etmek gerekir.

Ehl-i beyt, bu ümmete Peygamber emanetidir. Onları sevmek, saymak, sevilip sayılmalarını temin etmek her mü'minin görevidir.

Peygamber Efendimiz'e ve onun yakınlarına sadaka almanın ve sadaka edilmiş bir şeyi yemenin neden yasaklandığını 300 nolu hadîs-i şerîfte görmüştük. Efendimiz sadakayı malın mânevî kiri saydığı için onu hem kendisi yememiş, hem de soyundan gelenlerin yemesini doğru bulmamıştır. Soyuna sadakayı haram kılarken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in birinci plânda düşündüğü husus şu olmalıdır: Kendisi vefat ettikten sonra ümmeti onun soyuna büyük değer verecek ve onların ellerini sıcak sudan soğuk suya vurmalarını istemeyecekti. Belki onlardan bazıları Hz. Peygamber'in soyundan gelmiş olmayı kötüye kullanacak, halkın sırtından geçinmek isteyecekti.

Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere bütün peygamberler ümmetlerinden maddî çıkar beklememişler, mükâfatlarını Allah'dan umduklarını söylemişlerdir. Hayatı boyunca halktan menfaat ummayan, tam aksine elinde avucunda ne varsa insanlara dağıtan Resûl-i Ekrem Efendimiz, soyundan gelenlere sadakayı yasaklamak suretiyle, onların Peygamber yakını olmayı kötüye kullanmalarına imkân vermemiştir. Bu hadisi 713 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber *aleyhisselâm* bize iki emânet bırakmıştır. Bunlardan biri Kur'ân-ı Kerîm'dir. Yaşadığımız sürece onu kendimize rehber edineceğiz. Buyruklarına uyup yasaklarından uzak duracağız.

2. Kur'an'a sarılan müslümanlar yükselmeye devam eder. Kur'an'a uygun yaşamayanlar perişan bir hayat sürerler.

3. Peygamberimiz'in bıraktığı ikinci emânet, onun Ehl-i beyt'idir. Eh-l-i beyt'i Peygamberimiz'in hâtırası diye her zaman sevip sayacağız.

4. Ehl-i beyt'ten olanlar, hiç kimseden sadaka kabul etmezler.

348- وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَوْفُوفًا عَلَيْهِ أَنَّهُ قَالَ : ارْقُبُوا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَهْلِ بَيْتِهِ ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ .

348. İbni Ömer *radıyallahu anhümâ* Ebû Bekri's-Sıddîk *radıyallahu anh'*ın şöyle buyurduğunu rivayet etti:

Ehl-i beyt'ini sevip sayma konusunda

Peygamber *aleyhisselâm*ın emrini

tutunuz.

Buhârî, Fezâilü's-sahâbe

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Vedâ Haccı'ndan Medine'ye dönerken, Hum suyu başında konakladığını ve orada ashâbına hitâben bir konuşma yaptığını görmüştük. Efendimiz bu konuşmada ashâbına iki şey bıraktığını söyleyerek onlara değer verilmesini istemişti. Bunlardan biri Kur'ân-ı Kerîm'di. Bıraktığı diğer emaneti de şöyle belirtmişti:

“Ashâbım! Size bir de Ehl-i beyt'imi bırakıyorum. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın. Allah'dan korkun da Ehl-i beyt'ime saygılı davranın.”

İşte Hz. Ebû Bekir'in müslümanlara hatırlattığı Peygamber emri budur. Hz. Ebû Bekir bu sözüyle Ehl-i beyt'e saygı göstermek gerektiğini, onları incitmenin ve gönüllerini kırmanın Resûlullah'a saygısızlık anlamına geleceğini anlatmaktadır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz birçok hadîs-i şerîfinde hanımlarının değerini ortaya koymuş, kızı Hz. Fâtıma'ya ve torunlarına duyduğu sevgiyi dile getirmiştir.

Herkesin bildiği bir gerçek var: Birini seven, onun sevdiklerini de sever. İşte bu sebeple Ehl-i

beyt'e gönlümüzün en derin köşesini açmak bizim için sadece bir görev değil, aynı zamanda bir bahtiyarlık vesilesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz Ehl-i beyt'ine saygılı olmamızı emretmiştir.
2. Peygamber *aleyhisselâm*'ı seven her mü'min, onun Ehl-i beyt'ini de sevip saymak durumundadır.

44- باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل
وتقديمهم على غيرهم ، ورفع مجالسهم ، وإظهار مرتبتهم

ÂLİMLERE SAYGI

ÂLİMLERE, BÜYÜKLERE VE FAZİLET
SAHİBİ KİŞİLERE SAYGI GÖSTERMEK,
ONLARI BAŞKALARINA ÜSTÜN TUTMAK,
TOPLANTILARDA ÖNE GEÇİRMEK VE
ÜSTÜNLÜKLERİNİ BELİRTMEK, TAKDİR
ETMEK

Âyet

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ
الْأَلْبَابِ

1. “De ki, bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri anlar.”

Zümer sûresi (39),9

İnsanları birbirinden ayıran ve farklı kılan maddî ve mânevî birtakım özellikler vardır. Kişiler toplum içinde bu özelliklere göre muamele görürler. Âyet-i kerîme, insanlar arasındaki farkın asıl sebebini **ilim** olarak tesbit ve ilân etmektedir. Hem de çok çarpıcı bir soru ile; **“Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu?”**

“Bilenler”, ilim sahibi olup bu bilgileriyle amel edenler, yani ilimlerini yaşayanlardır. İlmiyle amel edip ondan yararlanmayanlar ise, **“bilmeyenler, câhiller”** gibidirler. O halde toplum içinde görecekları itibar ve muamele de ona göre olacaktır.

“İlim, rütbe ve ünvanların en yükseğidir.” Binaenaleyh bilenlere mevki ve rütbelerine göre saygı göstermek gerekmektedir. Böylece toplumda bilginin ve bilen insanların saygınlığı korunmuş olur.

Aslında “bilen kişi” gerektiği şekilde itibar görmese bile pek bir şey kaybetmez. Zira “ilim” bizâtihi bir değerdir. Ancak değerın kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretmezler. Bu nankörlüklerini pahalıya öderler.

İslâm toplumu değere saygı toplumudur. Herkese lâıyk olduğu mevki ve yeri verir. Bilen ile bilmeyeni asla bir tutmaz. Bu sebeple İslâm

toplumunda her bilgi sahibinin bir saygınlığı vardır.

Bu âyet sırf “ilim”den kaynaklanan seviye farkının her yerde ve her zaman dikkate alınması gereğine işâret etmektedir.

Hadisler

349- وعن أبي مسعودٍ عُبَّة بن عمرو البدریّ الأنصاريّ رضي الله عنه قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَوْمُ الْقَوْمِ أَقْرَوْهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ ، فَإِنْ كَانُوا فِي الْقِرَاءَةِ سَوَاءً ، فَأَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ ، فَإِنْ كَانُوا فِي السُّنَّةِ سَوَاءً ، فَأَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً ، فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً ، فَأَقْدَمُهُمْ سِنًا وَلَا يُؤَمِّنُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي سُلْطَانِهِ ، وَلَا يَقْعُدُ فِي بَيْتِهِ عَلَى تَكْرِمَتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ» رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « فَأَقْدَمُهُمْ سِلْمًا » بَدَل « سِنًا » : أيْ إِسْلَامًا .

وفي رواية : يَوْمُ الْقَوْمِ أَقْرَوْهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ ، وَأَقْدَمُهُمْ قِرَاءَةً ، فَإِنْ كَانَتْ قِرَاءَتُهُمْ سَوَاءً فَيَوْمُهُمْ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً ، فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً ، فَلْيَوْمُهُمْ أَكْبَرُهُمْ سِنًا » .

والمُرَادُ « سُلْطَانِهِ » محلُّ ولايته ، أَوْ المَوْضِعُ الَّذِي يَخْتَصُّ بِهِ . « وَتَكْرِمَتُهُ » بفتح التاء وكسر الراء : وهي مَا يَنْفَرِدُ بِهِ مِنْ فِرَاشٍ وَسَرِيرٍ وَنَحْوِهِمَا .

349. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Bedrî el-Ensârî *radiyallahu anh* 'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Cemaata Kur’an’ı en iyi bilen ve okuyanları imam olsun. Kur’an bilgisinde eşit iseler, sünneti en iyi bilen; eğer sünnet bilgisinde de denk olurlarsa, önce hicret etmiş olan; hicret etmekte de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun. Hâkim ve yetkili olduğu yerde kişiye, izni olmadıkça bir başkası imam olmaya kalkmasın. Hiç kimse, başkasının evinde, izni olmadıkça ev sahibinin özel yerine oturmasın.” Müslim, Mesâcid 290

Müslim’in bir rivayetinde, **“yaşca en büyük olan”** yerine **“ilk evvel müslüman olan”** kaydı bulunmaktadır.

Yine bir rivâyette (Müslim, Mesâcid 291), **“Cemaata, Allah’ın kitabını en iyi bilen ve kıraatta en ileri gelen imam olsun. Eğer okuyuşları aynı ise, önce hicret eden imam olsun. Eğer hicrette de aynı iseler, yaşca en büyükleri imam olsun”** buyurulmuştur.

Açıklamalar

Bilindiği gibi namaz, dinimizde baş ibadettir. Namazda öne geçip imamlık yapacak olan kimsenin vasıfları büyük önem taşımaktadır. Bu konudaki öncelikler, diğer konularda da gözetilecek hususlardır. Yani İslâm toplumunda

kişilere verilen önem, imamlık vasıflarıyla yakından ilgilidir. Hadisimiz İslâm sisteminin temelinde mevcut olan bu saygı ve takdir sıralamasına dikkatimizi çekmektedir.

“**Akrauhum li kitâbillah**” ifâdesi, “Allah’ın kitabını en iyi bilen, en çok ezberlemiş olan ve en iyi anlayan” mânâsına gelmektedir. Yoksa “en güzel okuyan” demek değildir. Bunun böyle olduğunu ikinci rivayette açıkca görmekteyiz. Orada “akrauhum li kitâbillah ve akdemuhum kırâeten” buyurulmuştur. Ayrıca, ashâb-ı kirâm arasında Kur’ân-ı Kerîm’i pek güzel okuyan Übeyy İbni Kâ’b, Muâz, Zeyd İbni Sâbit ve Ebû Zeyd gibi zevât varken Peygamber Efendimiz, Hz. Ebû Bekir’in cemaata imam olmasını ısrarla emretmiştir. Bu da gösteriyor ki, özellikle namaz ibâdeti için Kur’an bilgisi, kırâat güzelliğinden önde gelmektedir. Tabiatıyla kırâat, namazın sıhhatini bozacak durumda ise, bilgili olmak hiçbir şey ifâde etmez. O takdirde kırâatı daha düzgün olan, bilgisi üstün olana tercih edilir. Mezheplerin her birinin imamlıkta tercih sistemleri ile ilgili görüşleri az-çok farklılık göstermektedir. Bu farkları belirtmenin yeri burası değildir. Fıkıh kitaplarından öğrenilebilir.

Sevgili Peygamberimiz, Kur'an bilgisi ve kırâatından sonra sünneti en iyi bilenlerin öne geçirilmesini emretmiştir. Zirâ sünnet bilgisi İslâm'ı yaşamakta yegâne yoldur.

Üçüncü sırada hicrette önceliği olanlar gelmektedir. Hicret ölçüsü, bugün için geçerliliğini kaybetmiş gözükmemektedir. Ancak meselâ dâr-ı harbte müslüman olmuş sonra da İslâm toplumuna göç etmiş kimseler arasında bir seçim yapılırsa, diğer özelliklerde eşit olmaları halinde müslümanlar arasında en çok kalan kimse tercih edilir. Ya da biri göç edip gelmiş, diğeri müslüman toplum içinde yetişmiş iki kişinin Kur'an ve Sünnet bilgisiyle ve kırâatta eşit olmaları halinde, İslâm toplumunda yetişmiş olan tercih edilir.

Hicret'in, özellikle İslâm'ın kuruluş döneminde, yani Hz. Peygamber'in Medine'yi teşriflerinden sonra herkese farz olması, önce hicret edenlerin sonrakilere göre önde tutulmasına vesile olmaktadır. Bu sebeple İslâm'da muhacirler, daima ensardan önde tutulmuşlar, önce zikredilmişlerdir.

Hadisteki sıralamada “önce müslüman olmak” veya “yaşca en büyük olmak” dördüncü sırada yer almaktadır. Bu iki husus birbirinin yerine de

zikredilmiştir. Aslında “önce müsülüman olmak”, daha çok asr-ı saâdet için, “yaşca en büyük olmak” da bütün zamanlar için geçerlidir. İmamlık gibi ağır bir sorumluluk için hadisimizde sayılan bu ölçülerin her birinin ne kadar önemli olduğu ortadadır. Her biri hakkında uzun uzun açıklamalarda bulunmak mümkündür. Ancak, bizim buradaki konumuz imâmet değil, toplumda âlimlere, büyüklere, fazilet sahibi kişilere saygı gösterip onları önde tutmak, toplumun onları örnek almalarını sağlayıcı davranışlarda bulunmaktır.

Ayrıca hadisimizin son kısmında yer alan iki cümle beşerî ilişkiler bakımından oldukça önemlidir. Bir insanın, hâkim ve yetkili olduğu yerde önüne geçilmemesi lâzımdır. Bu onun, idare ettiği kişiler nezdindeki itibarı açısından pek ehemmiyetlidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu noktaya işaret etmekte, kişinin izni olmadan, sorumluluk sahasında önüne geçilmemesini, ona imamlık yapılmamasını, aynı şekilde ev sahibinin evinde oturmayı alışkanlık haline getirdiği yere oturulmamasını, izin vermedikçe evinde ona imam olmaya kalkışılmamasını tenbih etmektedir. Bütün bunlar yönetimde ve beşeri ilişkilerde hem psikolojik hem de sosyolojik bakımdan pek yerinde tavsiyelerdir. Yetkili kişinin veya ev sahibinin, kendisinden daha bilgili ve faziletli

insanları gözetleyip onları öne geçirmesi ise tabiatıyla bir fazilettir. Fakat herşeyden önce kendisinin sorumluluk ve haklarına saygı gösterilmesi hakkıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm bir değerler sistemidir. İslâm toplumu da bu değerlere ve önceliklere saygı göstermekle yükümlüdür.

2. Kur'an bilgisi, sünnet bilgisi, hicret ve yaşca büyük olmak gibi ölçüler imamlıkta dikkate alınacak tercih sebepleridir.

3. Sultan, mescidin imamı ve ev sahibi imamlık yapmaya herkesten daha lâyıktır. Ancak bunların yetki verdikleri kimse, kendileri adına imamlık yapabilir.

4. Hz. Ebû Bekir, Kur'an ve Sünnet bilgisi, hicret, önce islâm olmak ve yaşlılık ölçülerinin tamamını nefsinde toplamış olduğu için kendisinden daha güzel Kur'an okuyanlar bulunmasına rağmen Peygamber Efendimiz tarafından imâmete geçirilmiştir.

5. İlim ve fazilet ehline, yaşlılara saygılı davranmak, kişi ve toplumların olgunluklarını gösterir.

350- وعنه قال : كان رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ مَنَاكِبَنَا فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ : « اسْتَوُوا وَلَا تَخْتَلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلْنِي مِنْكُمْ أُولُوا الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » رواه مسلم .

وقوله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لِيَلْنِي » هو بتخفيف النون وليسَ قَبْلَهَا يَاءٌ ، وَرُوي بتشديد النون مع ياءٍ قَبْلَهَا . « وَالنُّهَى » : الْعُقُولُ : « وَأُولُوا الْأَحْلَامِ » هُمُ الْبَالِغُونَ ، وَقِيلَ : أَهْلُ الْحِلْمِ وَالْفَضْلِ .

350. Yine Ebû Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:

-“Düz durun, karışık durmayın. Sonra kapleriniz de karmakarışık olur. Namazda benim arkama yaşlı-başlı olanlar dursun. Onların arkasına kendilerinden sonra gelenler, daha sonra da onlardan sonra gelenler dursun.”

Müslim, Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54

Açıklamalar

İslâm toplumu, mâbed ve ibadet toplumdur. Ondaki düzen ve dirlik de mâbed ve ibadet düzenidir. Sevgili Peygamberimiz, kalabalık toplantıların düzenine örnek olmak üzere, namazda

safların düzgün tutulmasını ve imamın arkasından başlamak üzere en lââyık olanların en öne alınmasını hem sözlü olarak tavsiye etmiş hem de fiilen ortaya koymuştur. 1088 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz ve bundan sonraki hadis, Efendimiz'in konuya verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Hadisimizin burada zikredilmesine sebep son cümleleridir. Çünkü bu cümlelerde, yaşlı - başlı olanların, aklı başında olgun kişilerin öne geçirilmesi istenmektedir.

Ülü'l-ahlâm; hilm, sükûn ve vekar sahipleri demek olup bundan maksat akıllı kişilerdir. Ahlâmı büluğ yaşına ermiş olmakla yorumlayanlar da vardır.

Nühâ, nühye kelimesinin çoğulu olarak, çirkinliklerden men eden akıl anlamındadır. Biz, halkımızın bu tür yerlerde kullanageldiği “yaşlı-başlı” ifâdesiyle bu iki ibâreyi karşıladık. “Yaşlı-başlı,” aklı, hilmi, ilmi, vekârı ve olgunluğu yerinde kimseler demektir. Peygamber Efendimiz işte bu vasıftaki insanların, namazda imamın arkasına durmasını emretmektedir. Bu tavsiye herhangi bir sebeple imamlığa geçme mecburiyeti doğması ihtimaliyle de alâkalıdır.

Toplum düzeni, toplumda herkesi lâayık olduğu yere koymak ve herkese hakettiği değeri vermekle sağlanır. Aksi halde tam bir kargaşa yaşanır. Kimin baş, kimin ayak olacağı bilinmez. Bu da hadisimizin ilk cümlesinde işâret buyurulduğu gibi “kalblerin karmakarışık, gönüllerin darmadağınık olmasına” ve toplumda değerler düzeninin bozulmasına sebep olur. Organlara hükmeden kalbtir ama, kalbi dışa yansıtan da organların hareketleridir. Bu sebeple toplumdaki kargaşa, kalblerdeki düzensizliğin işâreti sayılmıştır. Câmide ibadet saflarını düzeltmesini bilmeyen cemaatin, hayatı düzeltmesi mümkün değildir. Bu sebeple dinimizdeki değerler düzeninin evvelâ Allah huzurunda, ibâdet ederken en güzel şekilde gösterilmesi ve aynı düzen fikrinin oradan topluma taşınması gerekmektedir. Hadisimizin bizden istediği budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, namazda safların düzgün olmasına son derece dikkat eder, bunu sağlamak için hem sözlü olarak uyarıda bulunur hem de fiilen gayret gösterirdi.

2. Organlarla kalb arasında karşılıklı tam bir iletişim ve etkileşim bulunmaktadır.

3. Namazda ve diğer toplantılarda yaşlı-başlı olanların en önde bulunmaları uygun olur.

4. İlim ve fazilet sahiplerini, ilim, danışma, hüküm ve fetvâ meclislerinde başa geçirmek gerekmektedir.

351- وعن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « لِيَلْنِي مِنْكُمْ أَوْلُوا الْأَحْلَامَ وَالنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » ثَلَاثًا « وَإِيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ » رواه مسلم .

351. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Akli başında (ve imamlık yapacak durumda) olanlarınız (namazda) benim hemen arkama dursun. Sonra bu vasıflarda onları takip edenler dursunlar. (Peygamber *aleyhisselâm* bu cümleyi üç defa tekrarladı. Namazda) **Çarşı-pazarlardaki keşmekeş (ve kargaşaya benzemek) den sakının!”**

Müslim, Salât 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Nesâî, Salât 54; İmâmet 23, 26; İbni Mâce, İkâmet 45

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, camide namaz saflarının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda önceki hadiste

belirtilen hususları aynen tekrar etmekte, durumu iyice anlatabilmek için, çarşı-pazardaki karışıklığa benzememek gerektiğini ilâve etmektedir.

Gerçekten de çarşı-pazar yerlerinde âlim-cahil, kadın-erkek, çoluk-çocuk karmakarışık bir haldedir. Mâbedlerde safların böylesine rastgele düzenlenmesi elbette düşünülemez. Hâdisimizdeki “sakınma“ya, çarşı-pazarlardaki gibi gürültü etmemek, bağırıp çağırmamak da dahildir. Yani cami ve mescidlerin, toplumda bulunması gerekli “i’tibar çizgisi“ni yansıtan bir düzeni ve sükûneti bulunmalıdır. İşte bu i’tibar ya da saygınlık çizgisinin başlangıç noktası, çarşı-pazarda geçerli olan ekonomi ve para değil; ilim, fazilet, yaşca büyüklük gibi dinî ve insânî meziyetlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami ve cemaat düzeni, dinimizdeki itibar çizgisinin göstergesidir. Toplumdaki saygınlık sıralaması, bu düzene paralel olarak düşünülmelidir.

2. Mâbedlerde, çarşı-pazar karmaşasına yer verilmez. Çarşı-pazarda davranıldığı gibi davranılmaz.

352- وعن أبي يحيى وقيل : أبي مُحَمَّد سَهْل بن أبي حنمة بفتح الحاء المهملة وإسكان التاء المثناة الأنصاري رضي الله عنه قال :

انْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ إِلَى خَيْبَرَ وَهِيَ يَوْمَئِذٍ
صُلْحٌ ، فَتَفَرَّقَا . فَأَتَى مُحَيِّصَةُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَهْلٍ وَهُوَ يَتَشَحَّطُ فِي
دَمِهِ قَتِيلًا ، فدفنهُ ، ثُمَّ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَاِنْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ
وَمُحَيِّصَةُ وَحَوَّيْصَةُ ابْنَا مَسْعُودٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَتَكَلَّمُ فَقَالَ : « كَبِّرْ كَبِّرْ » وَهُوَ أَحَدَثُ الْقَوْمِ ،
فَسَكَتَ ، فَتَكَلَّمَ فَقَالَ : « أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ ؟ » وَذَكَرَ تَمَامَ
الْحَدِيثِ . متفقٌ عليه . وقوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كَبِّرْ كَبِّرْ »
معناه : يَتَكَلَّمُ الْأَكْبَرُ .

352. Ebû Yahyâ (veya Ebû Muhammed) Sehl İbni Ebû Hasme el-Ensârî *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Abdullah İbni Sehl ve Muhayyîsa İbni Mes'ûd, sulh günlerinde Hayber'e gitmişlerdi. (İşlerini görmek için birbirlerinden) ayrıldılar. Neticede Muhayyîsa, (buluşma yerine geldiğinde) Abdullah İbni Sehl'i kanlar içinde can çekişirken buldu. Onu defnetti ve sonra Medine'ye döndü. (Abdullah'ın kardeşi) Abdurrahman İbni Sehl (durumu öğrenince yanına) Mes'ûd'un oğulları Muhayyîsa ve Huvayyîsa'yı da alarak Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gitti. Oradakilerin yaşça en küçüğü olan Abdurrahman, olayı anlatmaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Sözü büyüünüze bırak, sözü büyüünüze bırak!” buyurdu.

Abdurrahman sustu ve olayı ötekiler anlattı.
Neticede Hz. Peygamber:

“Kâtil üzerinde hakkınız olabilmesi için yemin eder misiniz?” buyurdu.

(Ebû Yahyâ, hadisin tamamını nakletti.)

Buhârî, Cizye 12, Edeb 89, Diyât 22; Müslim, Kasâme 1,3,6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Diyât 8; Tirmizî, Diyât 4,22; Nesâî, Kasâme 3,4,5; İbni Mâce, Diyet 28

Sehl İbni Ebû Hasme

Ebû Yahyâ veya Ebû Muhammed künyesiyle anılan Sehl, Hazreç kabilesine mensup Medineli bir sahâbîdir. Hz. Peygamber vefat ettiği sırada sekiz yaşlarında olduğu sanılmaktadır. 15 hadis rivayet etmiştir. Hadisleri Kütüb-i Sitte’de rivayet edilmiştir. Muaviye devrinde vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadiste anlatılan olay, Hayber yahûdileri ile müslümanlar arasında sulh varken, iki sahâbînin akrabalarının hurma toplamasına yardım etmek üzere hadiste adı geçen Hayber’e gitmeleriyle başlamıştır. Arkadaşı, buluşma yerine geldiğinde Abdullah İbni Sehl’i -rivayete göre- boynu

kırılmak suretiyle öldürülmüş olarak bulmuştur. Arkadaşını oraya defneden Muhayyisa, Medine'ye dönmüş, yanına öldürülmüş olan Abdullah'ın kardeşi ile kendi kardeşlerini de alarak Hz. Peygambere gidip olayı haber vermek istemiştir. Yaş bakımından en küçükleri olmasına rağmen maktulün kardeşi Abdurrahman, olayı anlatmak üzere söze başlamış, ancak Hz. Peygamber, büyüklerin hakkını gözetmek gerektiğine dikkat çekmiş ve “**Sözü büyüünüze bırak**” buyurmuştur. Olayın, konumuzu ilgilendiren noktası işte burasıdır. Hukûkî bir konuda bile sözü önce büyüklere bırakmak, böylece onların haklarına riâyet etmek gerektiği ortaya çıkmış olmaktadır.

Herhangi bir kavme ya da topluluğa ait arazide bir müslüman katledilir de, onu kimin öldürdüğü bilinemezse, öldürülen kişinin yakınlarına, o arazinin sahipleri yaptı diye elli kere yemin etmeleri teklif edilir. Onlar yemin etmezlerse, bu defa zanlılar arasından seçilen elli kişiye o cinâyeti işlemedikleri ve işleyeni de bilmediklerine dair yemin etmeleri teklif edilir. Böyle hareket etmeye İslâm hukukunda “**Kasâme**” adı verilir. Birinciler teklif edilen yemini yerine getirirlerse, öldürülmüş olan kişinin kan bedeli zanlıların tümü tarafından ödenir. İkinciler yemin ederlerse, bu bedeli

ödemekten kurtulurlar. Sonuç itibariyle hadisimizdeki olayda ne davacılar ne de davalılar yemin etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber öldürülen Abdullah'ın diyetini kendisi vererek davayı halletmiştir. Hz. Peygamber böyle davranmakla Hayber yahûdilerinin müslüman olmalarını teşvik etmek istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kasâme olayında kısas değil, sadece diyet gerekir.
2. Müslüman ile kâfir arasındaki davada hüküm İslâm'a göre verilir.
3. Dava açmakta ve savunmada sözü yaşça büyük olana bırakmak, büyüklere gösterilmesi gerekli saygının tabîî bir neticesidir.
4. Müslümanların yakın çevrelerinde olup biten olaylara karşı duyarlı davranmaları gerekir. Aksi halde fâili meçhûl cinâyetlerin sorumluluğuna iştirak etmek zorunda kalırlar.

353- وعن جابر رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ يَعْنِي فِي الْقَبْرِ ، ثُمَّ يَقُولُ : « أَيُّهُمَا أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ ؟ » فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ . رواه البخاري .

353. Câbir *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve*

sellem, Uhud Gazvesi'nde şehid düşenleri her mezara iki kişi konacak şekilde toplattı ve sonra:

“Bunların hangisi daha çok Kur'an bilirdi?” diye sordu.

Şehidlerden hangisi gösterilirse, önce onu kıbleden yana kordu.

Buhâri, Cenâiz 72, 75, 78, Meğâzî 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 27; Nesâî, Cenâiz 62; İbni Mâce, Cenâiz 28; Tirmizî, Cenâiz 31

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde yetmiş müslüman şehid düşmüştü. Bunların defnedilmesi, bir çoğu yaralı gaziler için mesele olmuştu. Hz. Peygamber şehidlerin yıkanmalarını ve üzerlerindeki elbiselerle ikişer ikişer defnedilmelerini, yaşı küçük de olsa Kur'ân-ı Kerîm'i daha çok ezberlemiş olanın öncelikle kible tarafına konulmasını emretmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz bu tavsiye ve uygulamasıyla bilginin, özellikle Kur'an bilgisinin, hem dünyada hem de ölüm sonrası muamelelerde öncelik sebebi olduğunu göstermiştir. Hadisimiz işte bu sebeple burada zikredilmiştir. İslâm anlayışına göre bilene saygı, sadece yaşarken değil, ölümden sonra da geçerli ve gereklidir.

Bilginlerimiz, Kur'an bilgisinde eşit olanlardan yaşça büyük olanın kible tarafına konulacağı konusunda görüşbirliği içindedirler. Çünkü yaşlılık da bir takdir ve saygı sebebidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İki cenâze bir mezara defnedilebilir.
2. Böylesi bir defn işleminde daha bilgili olan kible tarafına konur. Bilgileri müsâvi ise, yaşça büyük olan ön tarafa konur.
3. İlim her yerde öncelik ve saygı sebebidir.

354- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « أراني في المنام أتسوك بسواك ، فجاءني رجلان ، أحدهما أكبر من الآخر ، فناولت السواك الأصغر ، فقيل لي : كبر ، فدفعته إلى الأكبر منهما » رواه مسلم مسنداً والبخاري تعليقاً .

354. İbni Ömer *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Rüyamda dişlerimi misvaklıyordum. Yanıma biri diğerinden daha yaşlı iki kişi geldi. Ben misvakı küçüğüne vermek istedim.” Bana:

“Büyüğe ver denildi. Ben de büyüğe verdim.”
Müslim, Rü'yâ 19, Zühd 70 (senedli), Buhârî, Vudû' 74 (senedsiz)

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz su veya süt gibi bir şey içtiği zaman, hepsini içmez bir miktar bırakır, onu da sağ tarafında bulunana ikram ederdi. Sağ yanındaki yaşça küçük biri ise, ondan izin almak suretiyle sol yanındakilere ikram ederdi. Onun sünneti böyle idi. Burada, muhtemelen bu iki kişi aynı tarafta, belki de sol tarafta oldukları için, Efendimiz kendisine en yakın olana misvakı uzattı. Ancak kendisi Cebrâîl *aleyhisselâm* tarafından uyarılarak, misvakı yaşça büyük olana vermesi istendiği için o da öyle yaptı. Onun böyle davranmasını isteyen olayın rüyada cereyân etmesi hiçbir şeyi değiştirmez. Çünkü peygamberlerin rüyası gerçektir.

Peygamber Efendimiz, günlük işlerde dahi ilim ve fazilet sahibi kimselere ve yaşça büyük olan insanlara öncelik verilmesini, bu vesile ile bir kere daha açıklamış olmaktadır.

Bu hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in günlük işler, tabîî ve insânî tavır ve ilişkiler için yaptığı tercih ve tavsiye ettiği davranışlarda bile *ilâhî denetim* altında bulunduğunu göstermektedir. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'e günlük işlerde de uymak, netice itibâriyle Sünnet'i yaşamak demektir.

Misvak kullanmanın önemi 1199-1208 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşça büyük olanlara her konuda öncelik hakkı tanınmalıdır.

2. Yeme-içme ve konuşma gibi konularda yaşça büyük olanlar öncelik hakkına sahiptir.

3. Günlük işlerde bile Hz. Peygamber'e uymaya çalışmalı, böylece sünnet üzere yaşamalıdır.

355- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ تَعَالَى إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْعَالِي فِيهِ ، وَالْجَافِي عَنْهُ وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ » حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ .

355. Ebû Mûsâ *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Saçı-sakalı ağarmış müslümana, aşırı gitmeyip ahkâmıyla amel etmekten kaçınmayan Kur'an hâfızına ve âdil hükümdara saygı göstermek, Allah Teâlâ'ya duyulan saygı ve ta'zimden ileri gelir.” Ebû Dâvûd, Edeb 20

Açıklamalar

Müslüman olarak yaşadığı bir ömrün sonlarına gelmiş, saç-sakalı ağarmış olan kimselere saygı

göstermek hem insanlık hem de İslâmlık görevidir. Hadisimiz böyle bir davranışın kaynağını Allah saygısı olarak belirtmektedir. Bu onun değerini daha da arttırmaktadır. Demek oluyor ki, içlerinden Allah’a karşı saygı duyan insanlar, yaşlı insanlara saygılı davranırlar.

Hadisimizde Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemiş olan hâfızlara hürmet göstermek de aynı şekilde değerlendirilmektedir. Ancak hâfızların, okuyuşlarında aşırıya kaçmayan, haddi aşmayan, Kur’an okumaktan ve hükümleriyle amel etmekten uzak durmayan kimseler olması istenmektedir. Tecvid kurallarını uygulamakta mübâlağaya kaçan, mânayı düşündürmeyecek kadar süratli okuyan, kırâatı mûsikiye boğan hâfızlar ile hıfzını unutan ve öğrendiği Kur’an ile amel etmekten kaçınan hâfızlar bu hükme dâhil değildirler. Kur’an’ı usulüne uygun olarak okumak ve hükümleriyle amel etmek esastır. Bu sebeple “Seni amelden men etmeyecek şekilde ilim ile; ilim öğrenmekten alıkoymayacak şekilde de amel ile meşgul ol” denilmiştir.

Üçüncü olarak da adaletli hükümdara gösterilecek saygının, Allah’a tazimden ileri geldiğine dikkat çekilmektedir. Mümkün olduğunca âdil olmaya çalışan yetkililer, bu dikkat

ve tavırlarından dolayı saygıya lâyıktırlar. Yoksa kırk yılda bir âdil hareket edenler değil.

Hadisimizin saydığı sıfatları taşıyan yaşlı kimselere, hâfızlara ve hükümdarlara hürmet göstermek, onların taşıdıkları güzel sıfatların toplumda yaygınlaşmasını teşvik anlamı taşır. Allah Teâlâ' nın muradı da insanlar arasında güzelliklerin yayılması ve hâkim olmasıdır. Bu sebeple konuya gösterilecek dikkat, Allah Teâlâ'ya karşı duyulan saygının dışa vurulması demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah saygısı yerinde olan kimseler yaşlı müslümanlara, Kur'an hâfızlarına ve âdil yöneticilere hürmet gösterirler.

2. Aşırılıktan kaçınıp orta yolu tutmak her zaman ve her alanda övgüye lâyük bir harekettir.

3. Toplum kesimleri arasında saygı bağlarının kopması, Allah Teâlâ'ya karşı beslenmesi gerekli saygının kalblerde etkinliğini kaybetmiş olmasının sonucudur. Yaşlılara saygı haftası düzenleyenlerin, insanlara, önce Allah'a karşı saygılı olmayı öğretmeleri gerekir.

356- وعن عَمْرٍو بن شُعَيْبٍ ، عن أَبِيهِ ، عن جَدِّه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ، وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود

والترمذي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح . وفي رواية
أبي داود « حَقَّ كَبِيرَنَا » .

356. Amr İbni Şuayb'ın, babası aracılığı ile dedesinden rivâyet ettiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu.

“Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin (büyüklük) şerefini tanımayan bizden değildir.”

Ebû Dâvûd, Edeb 58; Tirmizî, Birr 15

Hadisin son kısmı Ebû Dâvûd'un rivayetinde **“büyüklerin hakkını tanımayan”** şeklindedir.

Açıklamalar

Amr İbni Şuayb'ın babası, Şuayb İbni Abdullah; dedesi de Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhum*'dur. Hadisimiz, Abdullah İbni Amr' ın rivâyetidir.

“Küçük-büyük tanımayanlar bizden değildir” diye de tercüme edilmesi mümkün görülen hadisimiz, **“küçüğe sevgi, büyüğe saygı”** göstermek gerektiğini, bunun müslümanların temel ahlâkî niteliği olduğunu tesbit ve ilân etmektedir. Müslüman tavrı, küçüğe sevgi, büyüğe saygıdır. Böyle davranmayanlar, müslüman tavrına sahip değildirler. “Bizden değildir” demenin anlamı budur. Hâdisimiz “büyüklerin şerefini”, bir başka

rivâyete göre, “büyüklerin hakkını” gözetmek gerektiğini belirten yönüyle burada zikredilmiştir.

Günlük beşerî ilişkilerin her birinin dinî bir temele dayalı olduğu unutulmamalıdır. Dinî duyguların kuvvetlendirilmesi, insanlarımız arasındaki ilişkilerin düzelmesi ve seviye kazanması demek olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman büyüklerin şeref ve haklarına riâyet etmek, her müslümanın iman borcudur.

2. Küçüklere merhamet ve şefkat göstermek, müslümanlığın güzelliklerindendir.

3. Bu iki İslâmî görevi yerine getirmeyenler, müslümanların yaşayış çizgisini terketmiş sayılırlar.

357- وعن مَيْمُونَ بْنِ أَبِي شَيْبٍ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا مَرَّ بِهَا سَائِلٌ، فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً، وَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وَهَيْئَةٌ، فَأَقْعَدَتْهُ، فَأَكَلَ فَقِيلَ لَهَا فِي ذَلِكَ؟ فَقَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «**أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ**» رواه أبو داود. لَكِنْ قَالَ: مَيْمُونٌ لَمْ يُدْرِكْ عَائِشَةَ.

وَقَدْ ذَكَرَهُ مُسْلِمٌ فِي أَوَّلِ صَحِيحِهِ تَعْلِيْقًا فَقَالَ: وَذَكَرَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: **أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نُنْزِلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ**، وَذَكَرَهُ الْحَاكِمُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فِي كِتَابِهِ «**مَعْرِفَةُ عُلُومِ الْحَدِيثِ**» وَقَالَ: هُوَ حَدِيثٌ صَحِيحٌ.

357. Meymûn İbni Ebû Şebîb *rahimehullah*’dan rivâyet edilmiştir. Demiştir ki:

Birgün Hz. Âişe’ye bir dilenci geldi. Aişe *radıyallahu anhâ* ona bir parça ekmek verdi. Kılığı kıyâfeti düzgün bir başka adam geldi. Onu da sofraya oturarak yemek ikram etti. Bu (farklı) davranışının sebebini soranlara Âişe şöyle cevap verdi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, **“İnsanlara mevki, makam ve seviyelerine göre muamele ediniz”** buyurmuştur. Ebû Dâvûd , Edeb 20

Ebû Dâvûd, Meymûn İbni Ebû Şebîb’in Hz. Âişe ile görüşmediğini söylemektedir.

Müslim, *Sahîh*’inin baş kısmında (I, 6) bu hadisi senedsiz olarak nakleder:

Âişe *radıyallahu anhâ*’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bize “İnsanlara seviyelerine göre muamele etmemizi tavsiye buyurdu” demiştir.

Hâkim Ebû Abdullah bu hadisi *Ma’rifetü ulûmi’l-hadîs* adlı eserinde (s. 49) nakletmiş ve “sahih” olduğunu söylemiştir.

Meymûn İbni Ebû Şebîb

Meymûn İbni Ebû Şebîb, Ebû Nasr künyesiyle bilinen Kûfeli bir tâbiûdir. Kendisi, aralarında Hz. Âişe'nin de bulunduğu bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Ancak Ebû Dâvûd'un da işâret ettiği gibi Hz. Âişe'den hadis almamıştır. Bu yüzden onun bu rivayetinin senedinde kopukluk (inkitâ) vardır. Kendisinin tüccar ve hayır sever bir kimse olduğu bilinmektedir. Ancak hadis râvisi olarak, hakkında değişik hatta çelişik değerlendirmeler vardır. Hicretin 83. yılında yapılan Cemâcim savaşında vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

Açıklamalar

Dinimize göre insanlar mevki, makam ve ünvanlarına, ırk ve renklerine, cinsiyetlerine bakılmaksızın Allah ve ilâhî kanunlar karşısında eşittirler. Meselâ bunlardan herhangi biri bir diğerinin canına kıyacak olsa, bunu kendi canıyla öder. Ancak beşerî ilişkilerde, her insanın sosyal durumuna göre muamele görmesi de hakkıdır. Bir âlime câhil gibi, bir büyüğe küçük gibi, bir yöneticiye sade vatandaş gibi davranmak doğru olmamasının yanında hakâret bile sayılır. Her insan toplumdaki yer ve mevkiine uygun şekilde muamele görmek ister. Bu onun tabîî hakkıdır.

Böylesi bir tavır, ayrımcılık ve iltimas değil, insanları seviyelerine göre değerlendirmektir. Hadisimizin tavsiyesine uygundur.

Hz. Peygamber'in elçilere, kavim ve kabilesi arasında mevki sahibi olanlara özel itina ve ikramlarda bulunduğu bilinmektedir. Hz. Âişe annemizden nakledilen iki ayrı tavır da, Peygamber Efendimiz'in konuya ait tavsiyelerinin bir uygulamasından ibârettir. Hz. Âişe, kapısına gelen dilencilere bile, görünür durumlarına göre farklı muamelede bulunmanın belli bir bilinç ve dikkat işi olduğunu göstermiştir.

Unutulmamalıdır ki, insanları ayrı kabiliyet, imkân ve içtimâî durumda yaratan Allah Teâlâ'dır. Bu çeşitlilik ve tabiî farklılıkların farkında olarak ilişkileri düzenlemek de toplum düzeninin ve emniyetinin sağlanması ve devamı açısından pek ehemmiyetlidir. Aksi halde, değerlerinin kıymetini bilmeyen toplumlar, yeni değerler üretemezler. Kadir ve kıymeti bilinmeyen insanlar, toplumlarına küserler. Anarşi, biraz da toplumda herkese mevki, seviye ve sorumluluklarına göre davranma nezâketinin gösterilmemesinden doğar. Öte yandan haketmedikleri halde farklı muamelelere muhatap kılınmak suretiyle şımartılmış kişiler de bozulma ve anarşinin bir başka sebebidir.

Birbirlerinin haklarına, toplumdaki yerlerine göre riâyet eden hakbilir ve saygılı fertlerden oluşan toplumlar her şeyden önce mutlu toplumlardır. Onlar her açıdan ilerlemeye adaydırlar. Hadisimizin bize gösterdiği yol ve hedef budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toplumda herkese seviyesine göre davranmak en isâbetli tavidir. Her hak sahibine hakkını vermek, bu isâbetli davranışın bir başka ifâdesidir.

2. İnsanları küstürmemek ve şımartmamak, durumlarına uygun muamele etmekle sağlanır.

3. Anlaşılmayan veya tereddütlere vesile olan davranışların gerekçesi ve delilini açıklamak gerekir. Âişe validemizin hareketi bunu göstermektedir.

4. Dinimiz insan ve toplum gerçeklerine en uygun ilke ve uygulamaları getirmiş ve tavsiye etmiştir.

358- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : قَدِمَ عُبَيْيَّةُ بْنُ حِصْنٍ ، فَنَزَلَ عَلَى ابْنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَكَانَ الْقُرَاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمَشَاوَرَتِهِ ، كَهُولًا كَانُوا أَوْ شَبَّانًا ، فَقَالَ عُبَيْيَّةُ لِابْنِ أَخِيهِ : يَا ابْنَ أَخِي لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ ، فَاسْتَأْذِنْ لِي عَلَيْهِ ، فَاسْتَأْذَنْ لَهُ ، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَلَمَّا دَخَلَ : قَالَ هِيَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ :

قَالَ اللَّهُ مَا نُعْطِينَا الْجَزَلَ ، وَلَا تَحْكُمُ فِينَا بِالْعَدْلِ ، فَعَضِبَ عُمَرُ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ ، فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ
اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : { خُذِ الْعَقْوَ وَأْمُرْ
بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ } وَإِنْ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ . وَاللَّهُ مَا
جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا عَلَيْهِ ، وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى .
رواه البخاري .

358. Abdullah İbni Abbâs *radiyallahu anhumâ* şöyle dedi:

Uyeyne İbni Hısn Medine'ye geldi ve yeğeni Hür İbni Kays'a misafir oldu. Hür, Hz. Ömer'in danışma meclisi üyelerindendi. Zaten genç olsun yaşlı olsun âlimler (Kurrâ) Hz.Ömer'in danışma meclisinde bulunurlardı. Bu sebeple Uyeyne, yeğeni Hür İbni Kays'a:

- Yeğenim, senin devlet başkanı yanında itibarın yüksektir. Beni kendisiyle görüştür, dedi.

Hür, Ömer'den izin aldı. Uyeyne Hz.Ömer'in yanına girince:

- Ey Hattab oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bize fazla bir şey vermiyorsun. Aramızda adâletle de hükmetmiyorsun, dedi.

Ömer hiddetlendi. Uyeyne'ye ceza vermek istedi. Bunu sezen Hür:

- Ey mü'minlerin emiri! Allah, peygamberine "Affı seç, iyiliği emret, câhillerin kusuruna

bakma” [A’râf sûresi (7), 199]buyurdu. Benim amcam da câhillerdendir, dedi.

(Râvi diyor ki:) Allah’a yemin ederim ki, Hür bu âyeti okuyunca Ömer, Uyeyne’yi cezalandırmaktan vazgeçti. Zaten Ömer, Allah’ın kitabına son derece bağlı idi. Buhârî, Tefsîru sûre (7) 5, İ’tisam 2

Açıklamalar

Sabır konusunda 51 numara ile geçmiş bulunan hadisimiz, Hz. Ömer’in yaşlı veya genç olduğuna bakmadan âlimlere gösterdiği saygıyı ve onları başkalarından önde tutmasını belgelediği için burada tekrar edilmiştir.

Başarılı idareciler, kendilerine danışman olarak âlimleri seçen ve onların görüşlerine değer veren kişilerdir. Hz.Ömer, Hür İbni Kays ve Abdullah İbni Abbâs gibi genç fakat bilgili zevâtı, yaşlı sahâbîlerle birlikte istişâre meclisinde üye olarak bulundururdu. Hatta o, bir konudaki yorumunu sorarak Abdullah İbni Abbas’ı genç yaşına rağmen tercih etmekteki haklılığını öteki üyelere karşı isbat da etmişti (Bk. 114 numaralı hadis ve açıklaması).

Bilen insanlara kıymet vermek, onları önde tutmak toplumda dirlik düzenlik ve gelişmenin temini bakımından pek önemlidir. Bilen insanların

bir kenara itilip câhillerin kamu görevlerine getirilmesi, tahmin edilemeyecek şekilde değer aşınmasına ve kargaşaya sebep olur. İslâm medeniyeti, kıymeti bilinen yetişmiş kimselerin eseridir. Âlimlerini küstürmüş olan toplumlar felâketten kurtulamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halife Ömer, âlimlere büyük kıymet verir, onların görüşlerine müracaat ve itibar ederdi.
2. İlim yaşta değil, baştadır. Bilen insanlar, yaşları ne olursa olsun takdir edilmelidir.
3. Âlimlere saygı göstermeyenler kendilerini câhillere teslim ederler.

359- وعن أبي سعيدٍ سَمُرَةَ بن جُنْدَبٍ رضي الله عنه قال : لَقَدْ كُنْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامًا ، فَكُنْتُ أَحْفَظُ عَنْهُ ، فَمَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا أَنَّ هَهُنَا رَجُلًا هُمْ أَسْنُّ مِنِّي مَتَفَقَ عَلَيْهِ .

359. Ebû Saîd Semüre İbni Cündeb *radiyallânu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayattayken ben çocuk denecek yaşıydım. Bu sebeple kendisinden (duyduklarımı) ezberliyordum. Ne var ki, burada hazır bulunan yaşlı kimselere duyduğum saygı, onları

söylemekten beni alıkoyuyor. Buhârî, Hayz 29; Müslim, Cenâiz 88

Semüre İbni Cündeb

Ebû Saîd, Ebû Abdurrahman, Ebû Abdullah ve Ebû Süleyman gibi bir kaç künye ile anılan Semüre, ensardan meşhur bir sahâbîdir. Uhud Gazvesi'nden itibaren Hz. Peygamber'in maiyyetinde gazvelere katılmıştır. Daha sonraları Basra'ya yerleşen Semüre, özellikle Haricîlere karşı şiddetli davranması ile bilinir. Hz. Peygamber'den 100 hadis rivâyet etmiştir. Bunlardan iki tanesini Buhârî ve Müslim müştereken rivâyet etmişlerdir. Diğer rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Hicrî 58 yılında Basra'da vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Hz. Semüre, bu açıklamayı, kadınların cenâze namazını kıldırırken imamın nerede durması lazım geldiğini anlatmak için yapmıştır. O, lohusa halinde ölen bir kadının cenâze namazını Resûlullah'ın arkasında kıldığını ve Hz. Peygamber'in, cenâzenin orta hizasında durduğunu söylemiştir. Bu gözlemini anlatmadan önce de yukarıdaki açıklamayı yapmış,

kendisinden yaşça büyük kimseler olmasa, açıklayabileceği daha bir çok bilgisi olduğunu, ancak o büyüklere hürmeten sustuğunu dile getirmiştir.

Semüre İbni Cündeb bu sözleriyle, sahâbîlerin edebini, âlim ve büyüklerin kadir ve kıymetini nasıl bildiklerini, onların haklarını nasıl teslim ettiklerini nakletmiş olmaktadır. Bu anlayış ve uygulamanın bilhassa hadisçiler arasında hemen aynen yaşandığı da bilinmektedir. Şöyle ki, bir yörede kendisinden daha bilgili, daha güvenilir veya daha yaşlı biri varken bir başkasının hadis rivayet etmeye kalkışması çirkin bir davranış sayılmış, hadis öğrencilerinin daha bilgili ve daha yaşlı olan muhaddisten hadis öğrenmeleri tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, âlim ve yaşlı kimselerin hatırını sayar, onlara gerekli saygıyı gösterirlerdi.

2. Beşerî ilişkilerde “söz büyüğün” anlayışıyla hareket etmek en uygun davranıştır.

360- وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « ما أكرم شابٌ شيخاً لِسِنِّهِ إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ » رواه الترمذي وقال حديث غريب .

مَعْنَى « اِرْقُبُوا » رَاعُوهُ وَاحْتَرَمُوهُ وَأَكْرَمُوهُ ، وَاللَّهُ أَعْلَم .

360. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, yaşından ötürü bir ihtiyara saygı gösteren gence, yaşlılığında hizmet edecek kimseler lutfeder.” Tirmizî, Birr 75

Açıklamalar

Nesiller arası münâsebetlerin önemli bir yönü bu hadîs-i şerîfte dile getirilmiştir. Bilinen bir gerçektir ki, bugün yaşlı olan dün genç idi. Bugün genç olan da yarın yaşlanacaktır. Toplumda nesiller boyu bir saygı geleneğinin yaşatılması, herkesin bir önceki nesle mensup insanlara, sırf büyük olmaları sebebiyle hürmetkâr davranmalarına bağlıdır.

Saygı beklenmez, kazanılır. Başkalarına hürmette kusur etmeyen, hürmet görür. Zira “hizmet eden, hizmet görür” denilmiştir.

Hadisimiz, yaşlı kullarına hürmet edenlere, yaşlılıklarında kendilerine hizmet edecek kimseler lutfetmek suretiyle Allah Teâlâ'nın ikramda bulunacağını bildirmektedir. Bunun anlamı, yaşlılara saygı gösteren gençlerin bu hareketinin karşılıksız kalmayacağıdır. Ayrıca hadisi yorumlayan bazı âlimler, yaşlı kişilere saygı

gösterenlerin uzun ömürlü olacaklarına da hadiste işaret edildiğini söylemişlerdir.

O halde her müslümanın yaşlıları dikkate alması, onlara gerekli saygıyı göstermesi ve yapabileceği hizmeti sunması gerekmektedir. Böyle yapılırsa toplum kesimleri arasındaki sevgi-saygı bağları pekiştirilmiş olur. Nesiller mutlu ve sıcak bir ilgi ortamında hayatlarını sürdürürler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyüklere ve yaşlılara saygı göstermek gençlerin ahlâkî görevidir.
2. Yaşlıya gösterilecek saygının karşılığı, yaşlılıkta saygı ve hizmet görmektir.
3. Toplum huzuru ancak fertler ve nesiller arası ilişkilerin düzeltilmesiyle sağlanabilir.
4. Büyüklerine saygı göstermeyenler, küçüklerinden saygı ve hizmet göremezler.
5. Her davranışın olumlu-olumsuz mutlaka bir sonucu ve bedeli vardır.

45- باب زيارة أهل الخير

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET ETMEK

ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم
وزيارة المواضع الفاضلة

FAZİLET SAHİPLERİNİ ZİYARET, ONLARLA BERABER OLUP SOHBET ETMEK, ONLARA SEVGİ BESLEMEK, DUALARINI İSTEMEK VE MÜBÂREK YERLERİ ZİYARET ETMEK

Âyetler

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا . فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا . فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا . قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا . قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا . فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنَ لَدُنَّا عِلْمًا . قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا .

1. “Hani Mûsâ, adamına senelerce yürüsem de iki nehrin birleştiği yere ulaşınca kadar gideceğim demişti. İki nehrin birleştiği yere varınca onlar orada balıklarını unuttular. Balık bir delikten süzülüp denizi boyladı. Oradan uzaklaştıklarında Mûsâ, adamına;

- Azığımızı çıkar, gerçekten biz bu yolculuğumuzda yorgun düştük dedi. O da;

- Gördün mü, o kayanın yanında konakladığımızda balığı unutmuşum. Onu söylemeyi bana ancak şeytan unutturdu. Balık, şaşılacak şekilde denizde yolunu tutup gitmişti dedi. Musa;

- Aradığımız zaten buydu dedi.

Hemen, izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler. Derken kayanın yanına geldiklerinde orada kullarımızdan birini buldular. Ki biz ona tarafımızdan bir rahmet (peygamberlik) vermiştik ve katımızdan bir ilim öğretmiştik.

Mûsâ ona; sana öğretilenden, doğruyu bulmama yardımcı olacak bir bilgiyi öğretmen için senin peşinden gelebilir miyim? dedi. Kehf sûresi (18), 60-66

Bu âyetler, yüce kitabımızda Mûsâ *aleyhisselâm* ile Allah Teâlâ'nın, kendisine rahmet ve ilim vermiş olduğu bir kul -ki birçok âlim onun Hızır *aleyhisselâm* olduğu görüşündedir- arasında geçen olayın baş kısmıyla ilgilidir. Olayın tamamı Kehf sûresinin 60-82. âyetlerinde anlatılmaktadır. Müellif Nevevî, bu âyetleri burada zikretmek suretiyle, Hz. Mûsâ gibi bir peygamberin, ilim ve fazilet bakımından kendisinden üstün olan bir Allah kulu ile buluşmak için yollara düştüğünü, onunla beraber olup bir şeyler öğrenmeye çalıştığını hatırlatarak böyle davranmak gerektiğini vurgulamak istemiştir.

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

2. “Sabah-akşam Rablerine dua ve niyaz edip hoşnudluğunu kazanmağa çalışanlarla beraber

(bütün güçlülere ve düşmanların baskı ve telkinlerine karşı) **dişini sık, katlan.**” Kehf sûresi (18), 28

Sabah-akşam yani sürekli olarak Allah’a sırf onun rızâsını kazanmak maksadıyla dua edip yalvaran insanlar hayır ehli kişilerdir. Onların bu yaptıkları gerçekten güzel ve hayırlı bir iştir. Sosyal ve ekonomik durumları ne olursa olsun, bu insanlar hayır ehlidirler. Bu insanların görünüşlerine ve toplumun onların kıymetini yeterince takdir edememesine bakmadan onlarla beraber olmaya çalışmak, onların temsil ettikleri hayırı arttırabilmek için gerekli sabrı göstermek lâzımdır.

Âyet-i kerîme doğrudan Sevgili Peygamberimiz’e hitâbetmektedir. Bir yanda Mekke’nin müşrik kodamanları, öbür yanda müslüman fakirler. Mekkenin ileri gelenlerinden bazıları Hz. Peygamber’e, fakir müslümanları etrafından uzaklaştırmasını, o takdirde kendisiyle oturup konuşabileceklerini söylerlerdi. Âyet, Hz. Peygamber’e Allah’ın hoşnudluğunu kazanmak için sürekli O’na yalvaran bu fakir müslümanlarla birlikte toplumun baskılarına sabretmesini, onları tercih ederek onlarla birlikte bulunmasını emretmektedir. Nitekim âyetin devamında da şöyle buyurulmaktadır: “**Dünya hayatının süsüne**

kapılarak onlardan gözlerini ayırma. Kalblerini bizi anmaktan mahrum ettiğimiz, hevâ ve hevesine uymuş, işi gücü aşırılıktan ibâret olan kimselere boyun eğme!” Bu da göstermektedir ki hayır ve fazilet, dış görünüşte ve sosyal konumda değil, insanın iç dünyasında ve imana dayalı davranışlarındadır.

Hadisler

361- وعن أنس رضي الله عنه قال : قال أبو بكر لعمر رضي الله عنهما بعد وفاة رسول الله صلى الله عليه وسلم : انطلق بنا إلى أم أيمن رضي الله عنها نرورها كما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يزورها ، فلما انتهيا إليها ، بكت ، فقالا لها : ما يبكيك أما تعلمين أن ما عند الله خير لرسول الله صلى الله عليه وسلم ؟ فقالت : إني لا أبكي أنني لأعلم أن ما عند الله تعالى خير لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، ولكن أبكي أن الوحي قد انقطع من السماء فهيجتهما على البكاء ، فجعلتا يبكيان معها. رواه مسلم .

361. Enes *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer’e:

- Kalk, Ümmü Eymen *radiyallahu anhâ*’ya gidelim, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi. (Kalkıp gittiler.)

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber *aleyhisselâm* için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

İyi hal ve fazilet sahiplerini kadın-erkek ayırımı yapmaksızın ziyâret etmek sahâbe-i kirâmın âdetiydi. Onu da Hz. Peygamber'den öğrenmişlerdi. Bu hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer tarafından gerçekleştirilen böylesi bir ziyâreti bize haber vermektedir.

Aslen Habeşistanlı olan Ümmü Eymen, Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medine dönüşü Ebvâ denilen yerde vefat etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in

hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd'in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke'den Medine'ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz'den beş ay kadar sonra vefat etmiştir.

Hz. Peygamber onun hakkında **“Ümmü Eymen benim annemdir”** der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyâretine giderdi. O da Hz. Peygamber'e karşı tam bir anne gibi davranır, hatta bazan ona çıkışır gibi yüksek sesle konuşurdu.

Halife Hz. Ebû Bekir'in, Ümmü Eymen'i ziyâret etmesi, öncelikle ondaki, Hz. Peygamber'in yaptıklarını aynen yapma eğiliminin göstergesidir. Buna ilâveten, **dostların dostlarını ziyâret etmenin de bir dostluk görevi olduğunu** göstermektedir.

Hz. Ebû Bekr ve Ömer'i görünce Ümmü Eymen'in ağlaması, Resûlullah'ı ve ziyâretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmasından duyduğu üzüntüden olabildi. Ancak o, kendi ağlamasının sebebi sorulunca, bunun ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesildiğini düşünerek ağladığını söylemiştir. Ümmü Eymen, böylesi yüce duygularıyla gerçekten halifenin

ziyâretine lâıık, yüksek ve olgun bir kişiliğe sahip olduğunu göstermiştir. Hadis 453 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fazilet sahiplerini ziyâret etmek İslâm edebinin bir gereğidir.

2. Dostluk, dostların dostlarını arayıp sormayı gerektirir.

3. Hadîs-i şerîf, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in tevazularını ve dolayısıyla faziletlerini, Ümmü Eymen'in de takdire şayan kemâlini göstermektedir.

362- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم : « أن رجلاً زار أخاً له في قرية أخرى ، فأرصد الله تعالى على مدرجته ملكاً ، فلما أتى عليه قال : أين تريد ؟ قال : أريد أخاً لي في هذه القرية . قال : هل لك عليه من نعمة تربُّها عليه ؟ قال : لا ، غير أنني أحببته في الله تعالى ، قال : فإني رسول الله إليك بأن الله قد أحبَّك كما أحببته فيه » رواه مسلم .

يقال : « أرصدَه » لكذا : إذا وَّكَّله بحفظه ، و « المدرجة » بفتح الميم والراء : الطريقُ ومعنى « تربُّها » : تقوُّمُ بها ، وتسعى في صلاحها .

362. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den, Hz. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi. Adam meleğin yanına gelince, melek:

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam,

- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:

- O adamdan elde etmek isteğidin bir menfaatin mi var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızası için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi vermek için Allah Teâlâ’nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi.”
Müslim, Birr 38

Açıklamalar

380 numarada tekrarlanacak olan hadîs-i şerîf, sevdiği din kardeşini iyi bir niyetle ziyâret etmenin, Allah’ın rızâsını kazanmaya vesile olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz, ashâb ve ümmetini eğitmek için zaman zaman eski millet ve ümmetlerin hayatından misaller verirdi. Böylece

meselenin daha iyi kavranmasını sağlamaya çalışırdı. Burada da şahıs ve yer ismi belirtmeden, **“Sevginin karşılığı sevgidir”** fikrini verecek bir olay zikretmektedir.

Olayda dikkat çeken yön, din kardeşini ziyârete giden kişi ile bir meleğin yolda karşılaşp konuşmalarıdır. Olay, çok tabiî bir zeminde ve pek sade şekilde cereyan etmektedir. Yolda karşılaştığı bir insan, kendisine nereye gittiğini soruyor. Ziyâretçi de nereye niçin gittiğini söylüyor. Ancak “o zatın yanında herhangi bir menfaatin mi var”, yani gerçekten ziyaret için mi yoksa ticaret için mi gidiyorsun sorusu, farklı bir durumun söz konusu olduğu izlenimini veriyor. Dostunu ziyârete giden insan, saf ve samimi bir niyetle hareket ettiği için bu sorunun altında başka bir maksat aramıyor. Açıkça ve çok sade biçimde “ticaret için değil, ziyâret için gidiyorum. Çünkü ben onu gerçekten Allah rızası için seviyorum” cevabını veriyor. Onun bu samimi halini tesbit eden melek, ona dünyaların en büyük müjdesini vermekte gecikmiyor: **“Sen o dostunu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor, senden razıdır.”**

Herhalde en büyük ticaret bu olsa gerektir. Ziyaretin ticârete dönüşmesi deyince böylesini anlamak ve aramak gerekir.

Aslında bir insanın bir dostunu ziyaret etmesi, dışarıdan bakıldığında, hasret giderip biraz sohbet etmek ve gönül eğlendirmekten ibaret gibi görünür. Yeme-içme, hal-hatır sorma ağırlıklı bir ziyaretin, Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmaya vesile olacak nesi vardır, gibi bir sual akla gelebilir. Allah için sevdiği bir dostunun gönlünü hoş etmek maksadıyla köyünden kentinden kalkıp bir başka köye veya kente gitmek, her şeyden önce Allah sevgisiyle hareket etmek demektir. Bu ise, âdetlerin ibadete dönüşmesini sağlayan güzel bir niyetin ürünü ve sonucudur. Günümüzde maddî bir çıkarı olmadan yerinden kıpırdamayan, başkası için bir adım bile atmayan insanların çoğaldığını hepimiz bilmekte ve görmekteyiz. Böylesi bir ortamda, sırf sevdiği için bir arkadaşını ziyarete gitmek, İslâm'ın aradığı beşerî ilişkileri canlandırma cihad anlamına gelir. Çünkü bu, bir müslümanın gönlünü hoş etme gayesine yönelik karşılıksız bir davranıştır. Bir başka hadîs-i şerîfe göre (Ebû Dâvûd, Sünnet 15), **olgun bir imanının varlığını** gösteren bir davranıştır.

Yaşlı bir hoca efendinin ziyâretine gittiğimizde söylediği şu sözleri hiç unutamadık:”Güzel dinimizin sıla-i rahim üzerinde niçin bu kadar çok durduğunun hikmetini şimdi anlıyorum evladım. İnsan, arayıp soranı kalmayınca, ziyaretin ne

demek olduğunu anlıyormuş. Bir kişinin gelip selâm vermesinin, ziyaret etmesinin ne demek olduğunu benim kadar kimse bilemez.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için sevmek, dostları Allah için ziyaret etmek büyük fazilettir.

2. Allah'ın rızasını kazanmak, günlük işler ve beşeri ilişkilerle de mümkündür. Yeterki niyet güzel olsun.

3. Melekler insan kılığına girip insanlarla konuşabilirler.

363- وعنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً أَوْ زَارَ أَخاً لَهُ فِي اللَّهِ ، نَادَاهُ مُنَادٍ : يَا نَ طِيبَتْ ، وَطَابَ مَمَشَاكَ ، وَتَبَوَّاتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزَلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

363. Yine Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den nakledildiğine göre, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Bir insan, bir hastanın halini hatırlarını sormaya gider veya Allah için sevdiği bir kişiyi ziyâret ederse, ona bir melek şöyle seslenir:

Sana ne mutlu! Güzel bir yolculuk yaptın. Kendine cennette barınak hazırladın!”

Tirmizî, Birr 64. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 2

Açıklamalar

Hadisimiz bir önceki hadîs-i şerîfte olduğu gibi, Allah rızâsı için sevdiği bir kişiyi ya da her hangi bir hastayı ziyarete giden kimsenin mânevî kazancını gözler önüne sermektedir. Her iki hadiste de, ziyarete giden kimseyi birer meleğin kutlaması dikkat çekmektedir. Bu demektir ki, yapılan işin maddî bir karşılığı görülmemesine rağmen, mânevî mükâfatına melekler şehâdet etmektedir.

Hasta ziyaretinin dinimizdeki yeri, beşerî ilişkiler açısından, “bir gönül yapmak” bakımından fevkalâde ehemmiyet arz etmektedir. Hatta hastalandığında ziyâretine gitmek mü'minin, mü'min kardeşi üzerindeki haklarındanadır. Sıkıntı ve hastalık anında ziyâret edilmekten hoşlanmayacak kimse tasavvur etmek mümkün değildir. Hastalığın verdiği ızdırap eş-dost ve akrabasının gelip gitmesiyle, hal-hatır sorup sabır tavsiye etmesiyle hafifler. Zira üzüntüler paylaşıldıkça küçülür, sevinçler paylaşıldıkça büyür. Her insan sevdiklerini ve dostlarını gördükçe rahatlar. Bu, tabiî ve beşerî bir durumdur.

Hasta yatağında yatan bir kimsenin ya da sırf Allah rızâsı için sevdiği bir kimsenin ziyarete giden kişi gerçekten iyi bir iş, gıpta edilecek bir

yolculuk yapmıştır. Bu hareketinin bir melek tarafından tebrik edilmesi, yaptığı ziyaretle cennette bir barınak kazandığının müjdelenmesi, Allah rızâsı için yapılan işlerin mutlaka bir karşılığının bulunduğu fikrini pekiştirmektedir. **“İyiliğin karşılığı iyiliktir”**, [Rahman sûresi (55), 60] âyetinde belirtildiği gibi, bir hastayı ve dostunu mutlu eden, Allah Teâlâ, bir mutluluk ülkesi olan cennetinde barındıracaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasta ziyareti, Allah’ın rızâsını kazanmaya vesile olan güzel bir harekettir.
2. Dostlarını Allah için ziyaret etmek de aynı şekilde güzel bir davranıştır.
3. Allah rızâsı için yapılan işler, isterse bu bir kişiyi ziyaret etmek olsun, karşılıksız kalmaz.
4. Allah Teâlâ, kullarını memnun edenleri memnun eder.

364- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ . كَحَامِلِ الْمِسْكِ ، وَنَافِخِ الْكِيرِ ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ ، إِمَّا أَنْ يُحْذِيكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحاً طَيِّبَةً . وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يَحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحاً مُنْتِنَةً » متفقٌ عليه .

« يُحْذِيكَ » : يُعْطِيكَ .

364. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“İyi ve kötü arkadaşın hali, güzel koku satanla körük çekenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar meccanen verir ya sen satın alırsın, ya da (hiç değilse onunla beraber olduğun sürece) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise, ya elbiseni yakar ya da (en azından) körüğün kötü kokusundan rahatsız olursun.” Buhârî, Zebâih 31, Büyû' 38; Müslim, Birr 146. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanın, düşüp kalktığı kimselerden, gezip dolaştığı yerlerden yani çevresinden etkilenmemesi mümkün değildir. İyilerle beraber olma, onları ziyaret edip hayır dualarını alma konusu işlenirken, iyi ya da kötü arkadaşın insana ne tür tesirlerinin olacağını çok açık bir örnekle ortaya koyan bu hadîs-i şerîfi hatırlamamak olmazdı. Bu sebeple Nevevî merhum, daha çok “arkadaş seçimi” konusuna dikkat çeken bu hadisi tesir-teessür (etki-tepki) noktasından burada zikretmiştir.

Beraberlik süresinin uzunluk veya kısalığına göre değişeceği muhakkak olan bu karşılıklı

etkileşme durumunun asla gözardı edilmemesi gerekmektedir. Hz. Peygamber'in maksadı, hiç bir zaman ekmek parası kazanmak için demircilik yapan ya da körük çeken kimseleri kötülemek değildir. Efendimiz burada hayır ve fazilet sahipleri ile düşüp kalkmak ile, kötü ve zararlı kimselerle düşüp kalkmanın insana en azından nasıl tesir edeceğini görünür bir misal ile ortaya koymak istemiştir. Netice itibariyle de iyi kimselerle arkadaşlık etmenin, en küçük faydasının, güzel koku koklamak gibi bir zevki olacağını haber vermektedir. **“Ey iman edenler, Allah’a karşı saygılı olun ve sadıklarla beraber bulunun!”** [Tevbe sûresi (9),119] âyet-i kerîmesi de bu konuda çok güçlü bir uyarıda bulunmaktadır.

Kötü kimselerle düşüp kalkanlar başka hiçbir zarara uğramasalar bile, bir nevi kötü koku teneffüs etmenin rahatsızlığını hissederler. Burada da **“İçinizden sadece zâlimlere isâbet etmeyecek (hepinizi saracak) olan fitneden sakının”** [Enfâl sûresi (8), 25] âyeti ile **“Zâlimlere yakın ve yandaş olmayın, ateş size de dokunur”** [Hûd sûresi (11), 113] âyetlerini hatırlamak yerinde olacaktır. Hadisimizdeki körük çeken kimse teşbihi bu noktadan bakıldığında zaman, tehlike ile yüz yüze gelme açısından oldukça anlaşılır ve dikkat çekici bir nitelik arz etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Arkadaşın iyisinin de kötüsünün de kişiye mutlaka iyi veya kötü etkisi olur.

2. İyi insanlarla düşüp kalkan, hiçbir fayda temin etmese bile, güzel koku satanın yanında bulunduğu sürece o kokudan istifade eden kişi gibi mutlu olur.

3. Kötüleri arkadaş edinenler onlardan zarar görmediklerini zannetseler bile, en azından körük kokusundan rahatsız olanlar kadar zarar görürler. “Körle yatan şaşı kalkar” atasözü bu etkilenmeyi anlatır.

4. Maddî-mânevî iyilik ve güzelliklere kavuşmak için fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak gereklidir.

365- وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لأَرْبَعٍ : لِمَالِهَا ، وَلِحَسَبِهَا ، وَلِجَمَالِهَا ، وَلِدِينِهَا ، فَأَظْفَرُ ذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَنَّ النَّاسَ يَقْصِدُونَ فِي الْعَادَةِ مِنَ الْمَرْأَةِ هَذِهِ الْخِصَالَ الْأَرْبَعَ ، فَأَحْرَصُ أَنْتَ عَلَى ذَاتِ الدِّينِ . وَأَظْفَرُ بِهَا ، وَأَحْرَصُ عَلَى صُحْبَتِهَا .

365. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kadın dört sebepten biri için alınır: Malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen (diğerlerini geç), dindar olanı seç. (Aksi halde) sıkıntıya düşersin.” Buhârî, Nikâh 15, Müslim, Radâ 53. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Nikâh 2; Nesâî, Nikâh 13; İbni Mâce, Nikâh 6

Açıklamalar

Fazilet sahipleriyle beraber olmak konusuyla hadisimiz arasında irtibat kurmak ilk anda pek mümkün değil gibi gözükmemektedir. Oysa, biraz düşünüldüğü zaman, geçici arkadaşlıklarda bile iyileri ve hayırlı kimseleri tercih etmeyi tavsiye eden hadislerden sonra, bir hayat boyu beraber olacağı eşini seçerken aynı noktaya dikkat etmesi etbette kişinin mutluluğu için fevkalâde ehemmiyet taşımaktadır. İyi ve hayırlı kişi olmak, elbette **“dindar”** olmakla mümkündür.

Hiç kuşkusuz **eş seçimi, dost seçiminden** çok daha önemlidir. İnsanın en çok etkisinde kaldığı kişilerin başında eşi gelir. Böyle olunca dünya ve âhiret mutluluğu peşinde olanlar için eş seçimi, iyilerle beraber olma niyetinin ilk ve en ciddi göstergesidir. **Eş seçiminde dikkatli davranmayanın dost seçiminde dikkatli olacağını düşünmek mümkün değildir.**

Hadisimiz, toplumdaki bir gerçeği tesbit etmektedir. Hemen hemen her devirde evlenecek kimselerin eş seçiminde ölçüleri aynıdır: Güzellik, soy-sop, mal ve dindarlık... Önce gerçeği böylesine ortaya koyan Sevgili Peygamberimiz, bütün sonuçlarıyla birlikte meseleyi değerlendirdikten sonra, “**Sen dindar olanını seç!**” tavsiyesinde bulunmaktadır.

Hadisimizin aile kurumuna yönelik tarafı üzerinde de durmakta fayda vardır. Zira hadîs-i şerîf *Riyâzü's-sâlihîn*'de başka yerde geçmemektedir.

Aile kuruluşunda hemen her toplum kesiminde dikkate alınan, eşin malı, soyu-sopu, güzelliği ve dindarlığı gibi hususlar arasında, ilk üçünün sona ereceği, ya da geçerliliğini kaybedeceği zamanlar olabilir. Mal, biter ya da bir felâketle yok olup gider. Güzellik, geçicidir, günün birinde ortadan kalkar. Soy-sop, hasep-nesep bu da hiç akla gelmedik sıkıntılara vesile olabilir. Eşler arasında huzursuzluğa yol açabilir. Tarafsız ve etraflıca düşünüldüğü zaman, dinî duygu ve iman gücünün, yani dindarlığın, sürekli mutluluk ve olumluluk kaynağı olduğu anlaşılabacaktır.. Çoğu kimse dindarlığı, zor zamanlarda, kara günlerde aranan, mutluluk anlarında kendisine o kadar ihtiyaç duyulmayan bir nitelik sanmaktadır. Oysa

dindarlık tasa ve kıvanç zamanlarında, her zaman her yerde ve her türlü şart altında etkisi büyük, insanı kulluk çizgisinde tutabilen, olayları ve dünyayı inançlara göre değerlendirme imkânı veren üstün ve her zaman geçerli bir meziyettir.

Diğer taraftan bilinen bir gerçektir ki **insan**, iki halde, **sevinç ve üzüntü hallerinde tehlike ile karşı karşıya gelir**. Sevincini ve üzüntüsünü herhangi bir günaha vesile kılmadan yaşayabilmesi büyük ölçüde dindarlığına bağlıdır. Nitekim bir hadîs-i şerîflerinde Sevgili Peygamberimiz bu duruma şöyle işâret buyurmuşlardır:

“Mü'minin durumu gıpta ve hayranlık vesilesidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayırdır. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur” (Bk. 28. hadis).

Hayat, sevinçler ve üzüntüler halinde devam ettiğine göre, her halde ve her olayda dindarlığa ihtiyaç olacaktır. Bu sebeple, dindar bir eşin tercih edilmesi, hayatta kulluk çizgisinde yıkılmadan devam edebilmenin ve çevreye yararlı olabilmenin ilk ve temel şartıdır.

Giderek zorlaşan hayat şartları içinde daha dindar insanlara ve onların meydana getirdiği ailelere ihtiyaç olduğu gün gibi âşikârdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dindar eş seçmek, iyilerle beraber olma niyetinin bir göstergesi ve mutluluğun temel şartıdır.

2. Hz. Peygamber toplumdaki eğilim ve gerçekleri görür ve onlar içinden müslümana en faydalı olanı tavsiye eder.

3. Ümmetinin mutluluğu, Hz. Peygamber'e de mutluluk verir.

4. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olma ilkesi, eş seçme, aile kurma noktasından başlamalıdır.

5. Aile, sadece dünya hayatıyla ilgili bir yaşama biçimi değildir. Onun olumlu olumsuz sonuçları âhirete de uzanır.

366- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَبْرَيْلَ : « مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا ؟ » فَنَزَلَتْ : { وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ } رواه البخاري .

366. Abdullah İbni Abbas *radiyallahu anhumâ*'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cebrâil *aleyhisselâm*'a:

– “**Bizi daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?**” diye sordu. Bunun üzerine:

– “**Biz ancak senin Rabbinin emriyle ineriz; önümüzde, arkamızda ve bunların arasında ne varsa hepsi Rabbinindir**”[Meryem sûresi (19), 64] âyeti indi. Buhârî, Tefsîru sûre (19), 2

Açıklamalar

Hadisimizde Hz. Peygamber’in Cebrâîl *aleyhisselâm* ile ne kadar çok beraber olmak istediğine dair bilgi bulmaktayız. Fazilet ve hayır ehlini ziyâret etmek, onlarla beraber olmakta bizzat Peygamber Efendimiz’in tavrını belgeliyen bu hadîs-i şerîf son derece dikkat çekicidir.

Tabiatıyla Hz. Peygamber istediği zaman Cebrâîl *aleyhisselâm*’ın yanına gitme imkanına sahip değildir. Cebrâîl’in kendisine daha sık gelmesini ve kendisiyle uzun süre beraber olma imkânı bulmayı arzu etmektedir. Burada önemli olan nokta Hz. Peygamber’in kendisine vahy getiren Cebrâîl *aleyhisselâm* ile daha sık görüşme ve daha çok bir arada bulunma arzusudur. Bu arzu ve niyet, fazilet sahiplerini ziyaret etmek konusunda ümmeti ciddi şekilde teşvik etmek demektir.

Cebrâîl *aleyhisselâm*’ın bir ara kırk gün kadar gelmediği, Ashâb-ı Kehf ile ilgili olarak Hz.

Peygamber'e sorulan bir sualin cevabını onbeş gün aradan sonra getirdiği, bunun üzerine Hz. Peygamber'in kendisinden böylesi bir istekte bulunduğu, mezkur âyetin sebep-i nüzûlü olarak zikredilmektedir.

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz'in isteğine cevap olarak inen âyet, Cebrâil *aleyhisselâm*'ın kendi isteğiyle değil, emirle hareket ettiğini, her şeyin Allah Teâlâ'nın emir ve müsaadesiyle olduğunu bildirmektedir. Bu âyet, hem Cebrâil *aleyhisselâm*'ın konumunu belirliyor ve hem de onun Hz. Peygamber'den özür dilemesi anlamına geliyor.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber Cebrâil *aleyhisselâm* ile daha çok beraber olmayı arzu ederdi.

2. Fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmayı istemek ve buna gayret göstermek sünnet-i seniyye gereğidir.

3. Melekler de ilâhî iradeye bağlıdırlar. Allah'ın emir ve müsaadesi çerçevesinde hareket ederler.

367- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « لا تُصَاحِبُ إِلَّا مُؤْمِنًا ، ولا يَأْكُلُ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيٌّ » . رواه أبو داود ، والترمذي بإسنادٍ لا بأس به .

367. Ebû Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'den Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Mü'minden başkasını dost tutma, yemeğini müttakîlerden başkasına tattırma!”

Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 56

Açıklamalar

Beşerî ilişkilerin bir yönünü dostlar ve dostluklar oluşturur. Her insan kendisine başkalarından daha yakın hissettiği kişileri dost edinir, onlarla daha samimi ilişkiler kurar. Başkalarına açmadığı sırlarını, dertlerini ve düşüncelerini onlara açar. Onlarla beraber olmaktan zevk alır, bunun için fırsat kollar. İşte hadisimiz, böylesine yakınlık hissedilen kişi ya da kişilerin en açık vasfının mü'min olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Müslümana, olgun mü'minlerle dostluk kurmak yaraşır.

Hemen işaret edelim ki, dostluk, normal beşerî ilişkilerin ileri derecesidir. Herkesle iyi geçinme, mümkünse herkese faydalı olma müslümanın görevleri arasındadır. Burada kendisine hemdem ve dost tutacağı, yani daha yakın ve sıcak ilgisine mazhar kılacağı kimsenin olgun mü'min olması tavsiye edilmektedir. Çünkü hemen her insanın “dost hatırına” yaptığı bir çok şey bulunur. Dostun

olgun mü'min olması, kişinin yanlış yollara düşmemesi, ya da altından kalkamayacağı sorumluluklar yüklenmemesi bakımlarından pek ehemmiyetli bir husustur. **“Rabbimiz, bizi müttakîlere lider yap”** [Furkân sûresi (25), 74] âyeti de dikkatlerimizi bu yöne çekmektedir.

Birlikte olmak, beraberce düşüp-kalkmak için arkadaş seçmek bir tercih meselesidir. Müslüman da tercihlerinde mü'minlere öncelik vermekle yükümlüdür. Hadisimizin bu ilk cümlesinin öncelikli mânası,“Kâfir ve münâfıklarla sıkı fıkı olma, onlarla sohbete düşkünlük gösterme” demektir. Mü'mini dost edinmenin herhalde ilk adım budur. Yani mü'minlerden dost bulamazsan onlardan da edinebilirsin demek değildir.

“Yemeğini müttakîden başkasına tattırma” diye tercüme ettiğimiz ikinci kısmın lafız olarak anlamı, **“Yemeğini ancak müttakî olanlar yesin”** demektir. Hadisin bir rivayetinde, **“Sen de ancak müttakîlerin yemeğini ye!”** tavsiyesi geçmektedir. Hadisimizin ikinci cümlesinin muhâtabı müttakîlermiş gibi görünüyorsa da, asıl muhatap yemek yedirecek kimse, yani hadisteki ilk cümle muhâtabıdır. Bu sebeple cümleyi biz, bu duruma uygun düşecek tarzda tercüme ettik.

Acaba yemek yedirmek ya da daha geniş anlamıyla iyilik yapmak için iyi kimseleri mi bulmak gerekir? O takdirde kötü ya da hatalı kimseleri nasıl düzeltme imkânı bulunacaktır? Hadisi açıklarken Hattâbî (ö.388 / 998) merhumun da belirttiği gibi, burada söz konusu olan yemek, özel davet yemeğidir. **“Onlar seve seve fakir, yetim ve esirlere yemek yedirirler** [İnsan sûresi (76), 8] âyeti bunu göstermektedir. Zira esirlerin takvâ sahibi olmaları bir yana, bir çoğu müslüman bile değildir. Bu demektir ki, **ihtiyaç değil, ikram faslından olan yemeklere Allah saygısı yerinde müttakî kimselerin çağırılması, iyilerle beraber olma cümlesindendir**, yoksa iyilik yapmak için mutlaka iyileri aramak gerekmemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, müslümanla oturup kalkmalıdır. Çünkü müslümanın gerçek dostu yine müslümandır.

2. Özel ikramlarda dindar olan insanları tercih etmek, toplumda bu tür insanların artmasını teşvik etmek demektir.

3. İyi ve fazilet sahibi olanlar ile beraber olmak için davet ve ziyâfetler de birer vesiledir. Yani gerektiğinde iyilerle beraber olabilmek için davet bile verilmelidir.

368- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : « الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ » . رواه أبو داود . والترمذي بإسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

368. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsan, dostunun yaşayış tarzından etkilenir. O halde her biriniz dost edineceği kişiye dikkat etsin!” Ebû Dâvûd, Edeb 16; Tirmizî, Zühd 45

Açıklamalar

Fazilet sahiplerini ziyaret, onlarla beraber olma ve onların kendisini ziyâret etmelerini ve dualarını isteme gibi dostca ve sıcak insanî ilişkilerin ele alındığı bir konuda, elbette insanın kendisine sırdaş ve yakın arkadaş edineceği kişilerden bahsedilmesi gerekecektir. **Halîl** insanın en yakın dostu, hemen her fırsatta beraber olduğu kişi demek olduğuna göre, böylesine uzun ve samimi görüşmelerden karşılıklı etkilenmemek düşünülemez. Hadisimiz bu etkilenmenin neticesine dikkat çekmekte ve “*Kişi, dostunun gidişâtı ve dini üzeredir*” tesbitini yapmaktadır. Zaten gerçek dostluk, ancak dinî uyumluluk ile gerçekleşir. Ya da en azından

dostluklar neticede dostları aynı dinî duygu ve yaşayışı paylaşmaya götürür.

Bir kere daha ifade edelim ki duygu, düşünce, zevk, tavır ve dünya görüşü olarak dostlar birbirlerini şu veya bu ölçüde ama mutlaka etkiler. Atalarımız da bu gerçeğe **“Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan”** diyerek dikkat çekmişlerdir.

Dostluğun, etkilenmeyi ve bu etkilenmenin sonuçta yaşayış biçimi ve din edinmeyi bile kapsadığı sosyal bir gerçek olunca, alınacak tedbir bir ölçüde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. O da hadisimizde *“O halde herkes, dost edineceği kişiye dikkat etsin!”* şeklinde belirlenmiş bulunmaktadır.

Dost seçimi, insanın en ciddi tercihlerinden biridir. Bu yüzden gerek yüce kitabımız Kur’ân-ı Kerîm’de gerekse sevgili Peygamberimiz’in hadîs-i şerîflerinde konuya yeterince ışık tutulmuştur.

Dostların ve dostlukların sadece dünyada değil âhirette de insanın mutluluğuna veya mutsuzluğuna sebep olduğu duyurulmuştur. Meselâ bir âyette şöyle buyurulmaktadır:

“O gün zâlim olan kimse ellerini ısıracak, ah keşke ben de peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay bana!. Keşke falanı dost

edinmeseydim. Bana Kur'an gelmişken, gerçekten beni ondan o saptırdı. Şeytan insanı yapayalnız, yardımcısız bırakır” diyecektir
[Furkân sûresi (25), 27-29]

“Ben falanca ile dostum ama ondan hiç etkilenmiyorum” gibi boş savunmalarla avunmak yerine, insanın beğendiği kişilere benzeme ve onları taklid etme eğilimine sahip olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak, dostları iyi kimselerden seçmeye özen göstermek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan, inançlarının ve dostlarının etkisi altında yaşar. İnsanı, en çok dostları etkiler. Sonuçta inançları bile dostlarının etkisi altında şekillenir.

2. Dost edinilecek kişiyi, başlangıçta inanç ölçüleri içinde ince bir tetkikten geçirmek gerekir.

3. İnsanın kimlerle birlikte olduğu, nasıl bir yaşayışı tercih ettiğinin göstergesidir.

4. Müslümana, müslümanları dost edinmek yaraşır.

369- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « **المرء مع من أحب** » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صلى الله عليه وسلم الرجل يحب القوم ولما يلحق بهم ؟ قال : « **المرء مع من أحب** » .

369. Ebû Mûsâ el-Eş'arî *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kişi sevdiği ile beraberdir.” Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 50; Daavât 98

Bir başka rivayette Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e :

Bir kişi bir topluluğu sevdiği halde onların seviyesine erişemezse, böyle biri hakkında ne buyurursunuz? diye sorulduğu, onun da:

“Kişi, sevdiği ile beraberdir” buyurduğu nakledilmiştir.

Bu hadis, 370 ve 371 nolu hadislerle birlikte açıklanacaktır.

370- وعن أنس رضي الله عنه أن أعرابياً قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم : **مَتَى السَّاعَةُ ؟** قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : **« مَا أَعَدَدْتَ لَهَا ؟ »** قال : **حُبُّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ** قال : **« أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ »** .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلم .

وفي روايةٍ لهما : **مَا أَعَدَدْتَ لَهَا مِنْ كَثِيرٍ صَوْمٍ ، وَلَا صَلَاةٍ ، وَلَا صَدَقَةٍ ، وَلَكِنِّي أَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ .**

370. Enes *radiyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Bir bedevi Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e:

- Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu. Efendimiz:

– **“Kıyamet için ne hazırladın?”** buyurdu.

- Allah ve Resûlünün sevgisini, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– **“O halde sen, sevdiğin ile berabersin”** buyurdu. Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 161,163

Bu rivâyet Müslim'indir. Buhârî (Edeb 96) ve Müslim'in (Birr 164) rivâyetlerinde, bedevînin cevabı, **“Âhîret için öyle çok oruç, namaz ve sadaka hazırlayabilmiş değilim. Ancak ben Allah'ı ve peygamberini seviyorum”** şeklindedir.

371- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : جاء رَجُلٌ إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمْ يُلْحَقْ بِهِمْ ؟ فقال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » متفقٌ عليه .

371. Abdullah İbni Mes'ûd *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam geldi ve:

- Ey Allahın Resûlü, bir topluluğu seven fakat onların işlediği amelleri işleyemeyen bir insan hakkında ne buyurursunuz? dedi. Hz. Peygamber de:

– “**Kişi, sevdiği ile beraberdir**” cevabını verdi.

Buhârî, Edeb 96; Müslim, Birr 165. Ayrıca bk.

Tirmizî, Zühd 50, Daavât 98

Açıklamalar

Hayır ehlini ziyaret edip onlarla beraber olmanın, mutlaka onların yaptıklarını yapmaya bağlı olduğu sanılabilir. Yukarıdaki üç hadis ve rivâyet farklılıkları, fazilet sahibi kişilerle beraber olabilmenin bir başka yolunu göstermektedir: Sâlihleri ve iyileri sevmek..

Hadîs-i şerîflerin her üçünde de “kişinin, sevdikleriyle beraber olduğu” genel bir kaide ve ifade ile anlatılmaktadır. Öncelikle buradaki **beraberlik**, hiç şüphesiz her bakımdan yani, fazilet ve derece bakımından beraberlik demek değildir. Aynı yerde veya mecliste bulunan insanlar, beraberdirler ama gerçek durumları, imkânları ve mânevî değerleri farklı farklıdır. Hz. Peygamber’i sevdiği için onunla beraber olacağı belirtilen kimse, Peygamber *aleyhisselâm* ile aynı seviyede olacak demek değildir. Ama onunla cennette

bulunma ve onu görebilme imkânına sahip olacak demektir.

Öte yandan “*Kişi sevdiği ile beraberdir*” beyânında iyilik-kötülük ayırımı yapılmamış, genel bir kaide olarak durum ortaya konulmuştur. Bundan iyileri seven iyilerle, kötülerini seven de kötülerle beraberdir, anlamı çıkar. Zaten insan, sevdiği kimselerle olmayı onların yakınında bulunmayı ister. Sevmediği kimselerle birlikte vakit geçirmek, başlı başına azap vesilesidir. Kimse de böyle bir beraberliğin peşinde olmaz. Birlikte olma arzusunun temelinde **sevgi** yatar.

Burada dile getirilmiş olan endişe, amel noksanlığı ya da sevdiklerinin yaptıklarını yapamama gibi durumların, sonuçta sevilen kimselerden ayrı kalmaya sebep olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Onun için de “*Bir topluluğu sevdiği halde onların yaptıklarını yapamayan, dolayısıyla onların seviyelerine ulaşamayan kimsenin durumu*” Peygamber Efendimiz’e sorulmuştur. Efendimiz’in cevabı, bu endişenin yersiz olduğunu ortaya koymuştur. Beraberlik için aynı seviyeyi paylaşmanın ya da aynı şeyleri yapmanın şart olmadığını, iyiliklerinden dolayı sevilen insanlarla beraber olabilmek için onlara duyulan sevginin yeteceğini müjdelemiştir. Çünkü niyet çoğu kere amelden

önde gelir. Hadisin râvilerinden Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*, buraya alınmamış olan bir sözünde, ashâb-ı kirâmın, Hz. Peygamber'den duydukları bu müjdeli beyan üzerine, müslüman oldukları gün dışında hiçbir gün bu derece sevinmediklerini kaydetmektedir [Bk. Müslim, Birr 163]. Hatta bizzat kendisi, “**Ben de Allah ve Resûlünü ve Ebû Bekir ile Ömer’i seviyorum. Onların amelleri gibi amel edemediysem de, onlarla beraber olmayı umuyorum**” demiştir.

Burada, kıyametin ne zaman kopacağını soran bedevîye Hz. Peygamber’in “**Kıyamet için ne hazırladın?**” diye karşı soru yöneltmesi, asıl merak edilmesi gerekli olan konuya dikkat çekmek ve böylece ümmetini eğitmek içindir. Kıyamet nasıl olsa bir gün kopacaktır. Önemli olan herkesin o gün için ne hazırladığını düşünmesidir.

Bedevînin zikre değer önemli bir hazırlığının bulunmadığını, farzlar dışında fazlaca bir ibâdetinin, hayır ve hasenâtının olmadığını, ancak Allah’a ve Resûlü’ne karşı derin bir muhabbet ve sevgi duyduğunu söylemesi, hem bir samimiyyetin ifadesi, hem de gönlündeki sevgiye güvendiğinin belirtisidir. “**Sen, sevdiğinle berabersin**” cevabı da, gerçekten güvenilecek şeyin, gönülden duyulan sevgi olduğunu gözler önüne sermektedir.

“Sevgi, itaati ve sevilenin yaptıklarını yapmayı gerektirmez mi?” diye aklımıza bir soru gelebilir. Elbette insan, sevdiği kimseleri üzmemek istemez, onların emirlerini yerine getirmeye çalışır, onlara itaattan zevk alır. Ama bütün bunların yeterince yapılamadığı hallerde bile eğer gerçekten “sevgi” varsa, sırf o sevgi, kişiyi sevdikleriyle buluşturabilir. Yani bir anlamda iyileri sevmek, insanı pişman etmez. O halde “Amelim az, durumum pek iyi değil” diyerek, insan sevdiği iyi kişiler, fazilet ve hayır sahipleriyle beraber olmaktan uzak kalmamalıdır. Onların meclislerine devam etmeli, ziyâretlerine gitmelidir. Zira sâlihlerle sohbet, hayırların doğmasına vesiledir. Âhirette ise, zaten *“Kişi, sevdiğiyle beraberdir.”*

Yüce Rabbimizden bizleri, sevdikleriyle beraber haşretmesini dileriz. 20 numaralı hadiste de konuyla ilgili açıklamalar geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sâlihleri ve fazilet sahiplerini sevmenin faydasını görmek için onların yaptıklarını aynen yapmak şart değildir.
2. Sevgi beraber olmanın temel şartıdır.
3. İyileri seven, onlarla beraber olmayı da sever.

4. Sevdikleriyle beraber olması, kişinin her bakımdan onlara eşit olması demek değildir.

5. Müslüman, kimlere karşı sevgi duyduğuna dikkat etmelidir. Çünkü işin sonunda onlarla beraber olmak vardır.

372- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا . وَالْأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا انْتَلَفَ ، وَمَا تَنَافَرَ مِنْهَا ، اخْتَلَفَ » رواه مسلم .

وروى البخاري قوله : « الْأَرْوَاحُ » إلخ ، من رواية عائشة رضي الله عنها .

372. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler.”

Buhârî, Enbiyâ 2 (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir.); Müslim, Birr 159, 160. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 16

Açıklamalar

İnsanların fitratan işlenmeye müsait muhtelif kırıta maden yataklarına benzetilmesi, onların iyi huy ve güzel ahlâk bakımından farklı seviyelerde olduklarını göstermektedir. Soy sop olarak da insanlar değişik kabilelerden gelmekte, farklı kabiliyet ve ahlâkî değerlere sahip bulunmaktadırlar. Aslında insanların madenlere benzetilmesinden maksat, onlardaki kabiliyetlerin farklılığına, kimilerinin bu açıdan fazla bir şey vadetmediğine, kimilerinin ise, eğitim-öğretimle yani işlenmekle daha da gelişeceklerine işaret etmektir. İslam öncesi Câhiliye döneminde neseb yönünden hayırlı olanlar, İslâm'ı kavramaları halinde İslam döneminde de hayırlılıklarını devam ettirirler. Yani ahlâkî bakımdan Câhiliyede üstün sayılanlar, İslâmî anlayış ve kavrayışa sahip olmaları halinde müslüman olarak da ahlâkî üstünlüklerini devam ettirirler. İman, onların değerlerine yeni değerler katar, zenginleştirir, o yöndeki kabiliyetlerini geliştirir. Bir başka ifade ile, Câhiliye döneminde iyi olabilenler, iyilikler nizâmı demek olan İslâm'da, İslâmî bakış açısını idrak ettikleri takdirde iyi olmaya devam ederler. Zira onlar zaten iyiliklere yatkın kimselerdir. Yoksa İslâm'ın tasvip etmediği câhilî ahlâk ilkelerini İslâm'a taşıyarak onları o dönemde de

yaşama şans ve hakları asla söz konusu değildir. Câhilî değerlerle İslâmî değerlerin aynı şeyler olduğu anlaşılmamalıdır. **Burada iyiliklere, güzelliklere kabiliyetli olan insanların her dönemde bu meyillerini geliştirebilecekleri ve onun faydasını görebilecekleri üzerinde durulmaktadır.**

Belli ölçülere göre bölüklere ayrılmış askerî birliklere benzeyen ruhların birbirleriyle tanışmış olanları, dünyada da uyum içinde yaşarlar. Ruhlar dünyasında aynı özelliklere sahip olmadıkları için tanışmamış olanlar ise, dünyada birbiriyle kaynaşamazlar. Birbirlerine asla ısınamazlar. Bu, birbirine ısınan veya nefret eden insanların, farklı mizaçtaki insanların farklı davranışları benimsemelerinin, farklı gruplar oluşturmalarının, insan yapısındaki bazı özelliklerden ileri geldiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Hayır ve fazilet sahipleriyle beraber olmayı sevenlerin, yapı olarak iyiliklere, onlardan kaçanların ise kötülüğe meyilli oldukları ortaya çıkar.

O halde iyilere ve iyiliklere meyilli kimselerin adedini eğitim ve öğretim yoluyla arttırmak, toplumların iyiliği ve mutluluğu açısından önem arz etmektedir. Müslümanlar da kendilerini bu bakımdan kontrol etmeli, içlerindeki meyil ve

arzuları güzelliklere ve iyiliklere
yönlendirmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar değerli madenlere benzerler. İşlenmeleri halinde bu değerleri daha da artar.

2. İslâm, insanların özündeki değerleri arttırma imkânlarını getirmiş bir dindir.

3. Birbirleriyle kaynaşabilen insanlar, mizaç ve psikoloji olarak birbirlerine yakın olanlardır. Bu yakınlık hadiste, ruhlar âleminde yekdiğeriyle tanışmış olmak şeklinde ifade edilmiştir.

4. İhtilaflar içinde yaşayanlar ise, mizaç ve psikoloji bakımından birbirlerine benzemeyenlerdir.

5. Yaratılıştan sahip olunan değerleri, hayır ve fazilet sahipleriyle düşüp kalkmak suretiyle geliştirmek mümkündür.

373- وعن أُسَيرِ بْنِ عَمْرٍو وَيُقَالُ : ابْنُ جَابِرٍ وَهُوَ « بضم الهمزة وفتح السين المهملة » قال : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدَادُ أَهْلِ الْيَمَنِ سَأَلَهُمْ : أَفِيكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ حَتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَقَالَ لَهُ : أَنْتَ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : مِنْ مُرَادٍ ثَمَّ مِنْ قَرْنٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَكَانَ بِكَ بَرَصٌ ، فَبَرَأْتَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : لَكَ وَالِدَةٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

قال سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « يَأْتِي عَلَيْكُمْ أَوْيسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أُمَّدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرْنٍ كَانَ بِهِ بَرَصٌ ، فَبَرَأَ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ ، فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فافْعَلْ » فَاسْتَغْفَرَ لِي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ.

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : الْكُوفَةَ ، قَالَ : أَلَا أَكْتُبُ لَكَ إِلَى عَامِلِهَا ؟ قَالَ : أَكُونُ فِي غَبَاءِ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ .

373. İbni Câbir diye de bilinen Üseyr İbni Amr şöyle demiştir:

Ömer İbnü'l-Hattâb *radıyallahu anh*, Yemen'den destek bölükleri geldikçe:

- Üveys İbni Âmir içinizde mi? diye sorardı. Sonuçta Üveys'i buldu ve ona:

- Sen Üveys İbni Âmir misin? diye sordu. O da:

- Evet, dedi.(Sonra aralarında şu konuşma geçti):

- Murad kabilesi Karen kolundan mısınız?

- Evet.

- Sende alaca hastalığı vardı. Hastalığın geçti, ancak bir dirhem büyüklüğünde bir yerde kaldı öyle mi?

- Evet.

- Annen var mı?

- Evet.

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i;
“Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (bir şeyin olması için) Allah’a dua etse, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!” buyururken işittim. Şimdi benim için istiğfar ediver.

Üveys, Ömer için istiğfar etti.

Daha sonra Hz. Ömer :

- Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. O:
- Kûfe’ye, dedi. Ömer:
- Senin için Kûfe valisine bir mektup yazayım mı? dedi. O:
- Fakir-fukara halk arasında olmayı tercih ederim, diye cevap verdi.

Aradan bir yıl geçtikten sonra Kûfe eşrafından bir kişi hacca geldi. Ömer *radiyallahu anh*’a rastladı. Ömer, kendisine Üveys’i sordu. O da:

- Ben buraya gelirken o, tamtakır denecek yıkık-dökük bir evde oturmakta idi, dedi. Ömer:

- Ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i:

“ Üveys İbni Âmir size Yemenli destek bölükleri içinde gelecektir. Kendisi Murad kabilesinin Karen kolundandır. Alaca hastalığına tutulmuşsa da iyileşmiştir. Sadece bir dirhem mikdarı bir yerde kalmıştır. Onun bir annesi vardır, ona son derece iyi bakar. O, (bir şeyin olması için) Allah’a dua edecek olsa, Allah onun duasını kabul eder. Senin için mağfiret dilemesini temin edebilirsen, fırsatı kaçırma, bunu yap!” buyururken işittim, dedi.

O Kûfe’li adam hac dönüşü Üveys’e uğrayıp:

- Benim için mağfiret dile! diye ricada bulundu. Üveys:

- Sen, güzel mübârek bir yolculuktan yeni geldin. Benim için sen dua et! dedi. (Adam, dua isteğinde ısrar edince) Üveys:

- Sen Ömerle mi karşılaştın? dedi. Adam:

-Evet, dedi.

Bunun üzerine Üveys, o kişi için af ve bağışlanma dileğinde bulundu.

Bu olay üzerine halk Üveys'in kim olduğunu anladı. O da başını alıp gitti (Kûfe'yi terketti).

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 225

Müslim'in yine Üseyr İbni Câbir'den yaptığı bir rivayete göre (Birr 223), içlerinde Üveys ile alay eden eşraftan bir kişinin de bulunduğu Kûfeli bir grup Ömer'e geldiler. Ömer :

- Burada Karenîlerden kimse var mı? diye sordu. Hemen o alaycı adam Ömer'in yanına geldi. Ömer *radıyallahu anh* şöyle dedi:

- Şüphesiz ki Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, “Yemenden size Üveys adında bir adam gelecek. Annesinden başka kimsesi olmayan bu adam (sadece, anasına hizmet maksadıyla) Yemenden ayrılmıyordu. O, alaca hastalığına tutulmuştu. Allah'a dua etti de, dinar veya dirhem büyüklüğündeki bir yer dışında, Allah onu hastalığından kurtardı. Ona hanginiz rastlarsa, sizin için istiğfar ediversin!” buyurdu.

Yine Müslim'in bir başka rivâyetinde (Birr 224) Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilmiştir:

Ben, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken işittim:

“Hiç şüphesiz tâbiûlerin en hayırlısı Üveys adındaki bir kimsedir. Onun bir anası vardır,

alaca hastalığı geçirmiştir.(Ona rastlarsanız), sizin için istiğfar etmesini isteyiniz!”

Üseyr İbni Amr

Dedesine nisbetle İbni Câbir diye de bilinen Üseyr, Hz. Peygamber'in vefâtında 10-11 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Peygamber'den iki hadis rivâyet etmiştir. Hz. Ömer'den rivâyetleri vardır. Kendisinden Kütüb-i Sitte sahiplerinden sadece İmam Müslim hadis nakletmiştir. Hakkında fazlaca bir bilgi bulunmayan Üseyr'in Haccac zamanına kadar yaşadığı sanılmaktadır. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimiz, hayır ve fazilet sahiplerini ziyâret edip dualarını almak konusunda Peygamber Efendimiz'in sözlü tavsiyesini ve o tavsiyenin Hz. Ömer tarafından nasıl yerine getirildiğini, yani konuya ait sahâbe uygulamasını gözler önüne sermektedir. Hatta hayır ve fazilet sahiplerinin dış görünüşleri, nereli ve hangi kabileden, hangi soydan soptan oldukları, nasıl bir yerde ve hangi şartlarda yaşadıkları önemli değildir. Toplumun pek kıymet vermediği belki de küçük gördüğü kimseler arasında da gerçek fazilet sahipleri

bulunabilir. Önemli olan onları bulmak ziyaret edip kendilerinden yararlanmaktır.

Hız. Peygamber, kendi zamanında yaşamış ve müslüman olmuş olmasına rağmen, annesine hizmette kusur etmemek maksadıyla Yemen'den ayrılamayan ve gelip kendisiyle görüşüp sahâbî olma imkanına kavuşamayan ve fakat Allah katında duası makbul olan Üveys el-Karenî, halkımızın söyleyişii ile Veysel Karânî hazretlerini ashâbına tanıtmış ve onunla karşılaşanların kendisinden dua istemelerini tavsiye etmiştir. Bu durum, fazilet sahiplerine karşı nasıl davranılacağı konusunda ümmetin eğitilmesi demektir. Üstelik sahâbîler, sahâbî olmayanlardan üstün kabul edildikleri halde Hız. Peygamber'in böyle bir tavsiyede bulunması, dua istemekte ast üst ayırımı olmadığını da göstermektedir.

Hadîs-i şerîfte öncelikle Hız. Peygamber'in kendisiyle görüşmediğı halde Üveys el-Karenî hazretleri hakkında verdiği bilgilerin bütünüyle doğru çıkmış olması, onun geleceğı yönelik verdiği diğer bilgilerin de doğru olduğunun delilidir. Zaten Peygamber Efendimiz'in verdiği herhangi bir haberde yanlışlığı şimdiye kadar tesbit edilebilmiş değildir.

Şu da bir gerçektir ki, şayet Hz. Peygamber tanıtmasaydı Üveys el-Karenî hazretleri, Allah katında duası makbul bir halis kul olmasına rağmen tanınmayacaktı. O, öylesine bir mahviyet sahibi idi. Hz. Ömer’e fakir halk arasında olmayı tercih edeceğini söylemesi, daha sonra durumunun farkına varılması üzerine Kûfe’yi terkedip gitmesi ondaki olgunluk ve kemâlin işâretleridir.”Üveysîlik” denilince herhalde böylesi bir mahviyet anlaşılmalıdır.

Yine hadîs-i şerîfte Hz. Ömer’in, Hz. Peygamber’den öğrendiği bir bilginin peşine nasıl düştüğü, onun tavsiyesine nasıl uyduğu, fazilet sahiplerine nasıl sahip çıktığı görülmektedir. Bu da Hz. Ömer’in fazilet ve olgunluğunu göstermektedir.

Pek tabîî olarak hadîs-i şerîf, Üveys el-Karenî hazretlerinin faziletini gözler önüne sermekte ve onun tâbiîn neslinin en faziletlisi olduğunu Peygamber sözüyle ortaya koymaktadır. Aynı hadisleri *Müsned* adlı büyük hadis kitabında (I, 38; III,180) rivâyet etmiş bulunan İmam Ahmed İbni Hanbel’in, Saîd İbnü’l-Müseyyeb’i tâbiîlerin en üstünü olarak tanıtması, onun şer’î ilimlerdeki üstünlüğü sebebiyledir. Allah katındaki mevki ve

hayırlılık itibariyle bir değerlendirme olmasa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dua isteyen daha faziletli olsa da, hayır ve fazilet sahiplerinden dua ve istiğfar talebinde bulunmak müstehaptır.

2. Üveys el-Karenî hazretleri tabiîlerin en faziletlisidir.

3. Anne ve babaya itaat etmek, eriştiği mânevî dereceyi herkesten gizlemek güzel hareketlerdir.

4. İnsanları dış görünüşe bakarak değerlendirmemek, hele onlarla asla alay ve istihza etmemek gerekir.

374- وعن عمرَ بن الخطاب رضي الله عنه قال : **اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعُمْرَةِ ، فَأَذِنَ لِي ، وَقَالَ : « لَا تَسْنَأِ يَا أَخِي مِنْ دُعَائِكَ » فَقَالَ كَلِمَةً مَا يَسُرُّنِي أَنْ لِي بِهَا الدُّنْيَا .**

وفي روايةٍ قال : **« أَشْرَكْنَا يَا أَخِي فِي دُعَائِكَ »**. حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374. Ömer İbnü'l-Hattâb *radiyallahu anh*'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den umre yapmak için izin istedim, verdi ve:

“Sevgili kardeşim, bizi de duadan unutma!” buyurdu.

Bu sözüyle Hz. Peygamber bana öyle bir şey söylemiş oldu ki, benim için dünyaya bedeldir.

Bir rivâyette (Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109) Hz. Peygamber, **“Sevgili kardeşim, bizi de duana ortak et!”** buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Vitr 23; Tirmizî, Daavât 109. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 5

Açıklamalar

Hz. Ömer’in, daha önceleri adanmış olduğu bir umreyi yerine getirmek için Hz. Peygamber’den izin istediğini görüyoruz. Bu, talebenin hocasından, müridin şeyhinden edeben izin istemesi gibi bir şeydir. Zaten ashâb-ı kirâm Resûlullah’tan izin almadan bir şey yapmazlardı. Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer’e izin verdikten sonra, ondan umre yaparken kendisine de dua etmesini istedi. Bir önceki hadiste Hz. Ömer’e Üveys el-Karenî’den dua niyazında bulunmasını tavsiye etmişti.

Hz. Peygamber’in, Ömer de olsa herhangi bir sahâbîden dua istemeye ihtiyacı olmadığını unutmamak gerekir. Ancak o, hayır ve fazilet sahibi olduğu bilinen insanlardan, özellikle

mübarek yer ve makamlarda bulunacak kimselerden dua istemenin gerektiğini ümmetine bizzat öğretmektedir. Öte yandan Hz. Peygamber’in “*Bizi de duana ortak et*” buyurması Hz. Ömer için son derece büyük bir iltifat ve duasının makbul olacağı yönünde büyük bir müjdedir. O da zaten bunu anlamakta hiç geçikmemiş ve “Hz. Peygamber’in bu sözünün kendisini mutlu ettiği kadar hiç bir şeyin mutlu etmeyeceğini, bu sözün kendisi için dünyalara bedel olduğunu” söylemiştir. Şimdi düşünelim, Hz. Peygamber’den böylesine bir iltifat görmüş olan Hz. Ömer, onun, “Üveys el-Karanî’den kendine dua etmesini dile!” tavsiyesine dört elle sarılmaz mı? “Ben sahâbiyim, o değil” gibi bir değerlendirme yapar mı?

O halde herkes hayır ve fazilet sahibi olduğuna inandığı kimselerden kendisi için dua etmesini istemelidir. Bu hadis sefere çıkma edebi konusunda 715 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber’in yaptıklarıyla tavsiyeleri tam bir uyum içindedir.

2. Hac ve umreye gidenleri uğurlayanların onlardan, kutsal topraklarda kendileri için dua etmelerini istemeleri yerinde bir harekettir.

3. Müminin gıyâbında yapılan dua makbûldür.

375- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِبًا وَمَاشِيًا، فَيُصَلِّي فِيهِ رَكَعَتَيْنِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وفي رواية : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءَ كُلَّ سَبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ

375. Abdullah İbni Ömer *radiyallahu anhümâ* şöyle dedi:

Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem* binekle veya yaya olarak Kubâ Mescidi'ni ziyâret eder ve orada iki rek'at namaz kılardı. Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 4; Müslim, Hac 516

Bir rivayette (Buhârî, es-Salât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne 3; Müslim, Hac 521) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* her cumartesi günü binekle veya yaya olarak Mescid-i Kubâ'ya giderdi. Abdullah İbni Ömer de böyle yapardı, denilmektedir.

Açıklamalar

Mübarek yer ve makamları ziyâret etmenin dinen uygun ve hatta gerekli olduğunu gösteren bu

hadîs-i şerîf, konu başlığındaki “faziletli yer ve makamları ziyâret” faslı ile ilgilidir.

Kubâ ve Kubâ Mescidi, Medine’de oluşan İslâm toplumunun daha ilk günden beri bildikleri bir yerdir. O günlerde Medîne’ye üç mil kadar bir uzaklıkta bulunan Kubâ bugün şehrin içinde bir semt olmuştur. Hz. Peygamber’in oraya zaman zaman yaya olarak gitmesi, Kubâ’nın Mescid-i Nebevî’ye yakınlığını gösterir. Efendimiz’in özellikle cumartesi günleri Kubâ’yı ziyâret edip orada iki rek’at tahiyyetü’l-mescid veya nâfile namaz kılması, hiç şüphesiz oraya verdiği önemi gösterir. Nitekim Kubâ Mescidi’nde kılınacak iki rek’at namazın bir umre yerine geçeceğine dair rivâyetler kaynaklarımızda yer almaktadır (bk.Tirmizî, Salât 125). Sa’d İbni Ebû Vakkas da ,“Kubâ Mescidinde kılacağım iki rek’at namaz benim için, Mescid-i Aksa’ya iki kez gidip gelmekten daha sevimlidir. Kubâ’daki fazileti insanlar bilselerdi, çok uzaklardan da olsa oraya bineklerle ulaşmaya çalışırlardı” demiştir.

Hadisin râvisi olarak Abdullah İbni Ömer’in Hz. Peygamber’den gördüğü şekilde amel etmesi, onun sünneti yaşamaya gösterdiği titizlik ve hassasiyetin bir sonucudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Faziletli yerleri ziyâret etmek sünnettir.
2. Kubâ mescidini cumartesi günleri ziyaret edip orada iki rek'at namaz kılmak sünnettir.
3. Ashâb-ı kirâm, sebep ve hikmetini kestiremeseler bile Hz. Peygamber'den gördüklerini yapmakta tereddüt etmezlerdi.

46- باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه
أنه يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

ALLAH İÇİN SEVMEK

ALLAH İÇİN SEVMENİN, BUNA TEŞVİK
ETMENİN FAZİLETİ, KİŞİNİN SEVDİĞİ
KİMSEYE ONU ALLAH İÇİN SEVDİĞİNİ
SÖYLEMESİ VE SEVİLDİĞİNİ ÖĞRENEN
KİMSENİN SÖYLEYECEĞİ SÖZLER

Âyetler

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ
رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ
أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ
شَطَأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سَوْقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ
الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا
عَظِيمًا

1. “Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı çok şiddetli ve metin, kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler. Onları rükû ve secde

ederken, Allah'tan lûtfunu ve hoşnudluğunu dilerken görürsün. Sîmâları yüzlerindeki secde izinden bellidir. İşte bu, onların Tevrat'ta anlatılan vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Bir ekin tohumu gibidirler ki, o tohum filiz çıkarır, filizleri kuvvetlenir, kalınlaşır, sapı üzerinde dimdik durur. Bu çiftçilerin hoşuna gider. Allah bunları böylece çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelenendirir. Onlardan iman edip yararlı işler işleyenlere Allah bağışlanma ve büyük bir ecir va'detmiştir.” Fetih sûresi (48), 29

Hız. Peygamber'in çevresindeki ilk müslümanları, ashâb-ı kirâmı Tevrat ve İncil'deki sıfatlarıyla tanıtan âyet-i kerîmenin, “**kendi aralarında pek yumuşak ve gayet merhametlidirler**” kısmı, konumuzu ilgilendirmektedir. Zira bu sıcak ve samimi dostluk ve anlayış ancak birbirlerini karşılıklı olarak sevmekle kurulabilir. Merhamet sevgiden doğar, şefkat sevginin sonucudur.

Burada ashâb-ı kirâmın ve tabîî İslâm toplumunun nasıl **sevgi, kulluk ve ihlas** temelleri üzerinde oluştuğu, bir tohumun, sapları üzerinde dimdik duran ve çiftçilerin hoşuna giden ekin haline gelişle temsîlî olarak anlatılmaktadır. Bu

hızlı ve sağlıklı gelişme, imansızları, sevgisizleri âdeta kudurtmuş, çıldırtmıştır.

Müslümanların birbirlerini Allah için sevmeleri onları düşmanlarına karşı çok çetin ve metin bir bünye haline getirir.

Bu âyet-i kerîmeden önceki âyette İslâm'ın bütün dinlere üstün geleceği müjdesi verilmektedir. Bu müjde hiç kuşkusuz, geçmişte olup bitmiş bir gelişmenin müjdesi değildir. O, uzak gelecekleri de içine alır. Böylesine büyük üstünlükleri gerçekleştirecek müslümanların ana vasıflarının başında birbirlerini Allah için sevmeleri bulunmaktadır.

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

2. “Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, yanlarına hicret edip gelenleri severler.” Haşr sûresi (59), 9

Medineli müslümanların, muhâcirlerle karşı tutumları tam mânâsıyla bir sevgi zeminine oturuyordu. Kendileri, bütün varlıklarını Mekke’de bırakıp göç etmiş ve bu yüzden de fakir düşmüş bulunan muhacirleri hemen her şeylerine ortak edecek derecede onlara yakınlık göstermişler ve imkânlarını seve seve onların istifadesine sunmuşlardır. Allah Teâlâ, bu âyette onların bu

üstün vasıflarını bildirmekte, dostça münâsebetlerin temelinde sevginin bulunduğunu, bu noktada ensâr-ı kirâmın örnek teşkil ettiğini herkese duyurmaktadır.

Muhâcirlerin gelişinden önce Medine'yi yurt ve iman evi olarak hazırlamış olan ensar, muhâcirleri kendilerine tercih edecek derecede severlerdi. Onların bu sevgileri, her hangi bir karşılık beklemekten kaynaklanmıyordu. Onlar, Allah için sevdikleri Mekkeli müslümanları yine bu sevgilerinin gereği olarak ağırlıyorlar, barındırıyorlardı. Fazilet ve üstünlükleri işte bu noktadaydı, buradan doğmaktaydı.

O halde sevgiye Allah rızâsı dışında bir karşılık düşünmemek gerekmektedir.

Hadisler

376- وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ لِلَّهِ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِوَاهُمَا ، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ » متفقٌ عليه .

376. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar:

Allah ve Resûlünü, (bu ikisinden başka) herkesden fazla sevmek.

Sevdiğini Allah için sevmek.

Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek.” Buhârî, İmân 9, 14, İkraḥ 1, Edeb 42; Müslim, İmân 67. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 10

Açıklamalar

Hadîs-i şerîflerde imanın tadı, tatlı bir deyimle **“halâvetü’l-îmân”** veya **“ta’mü’l-îmân”** olarak dile getirilmiştir. Muhaddis Nesâî’nin bir rivâyetinde **“halâvetü’l-îmân”** yerine **“halâvetü’l-İslâm”** denilmiş, âdeta, iman ve İslâm’ın tadının birbirinden ayrılmazlığına dikkat çekilmiştir.

Peygamber Efendimiz’in amcası Hz. Abbas’dan rivayet edildiğine göre, imanın tadı ile ilgili olarak, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Allah’ı rab, İslâm’ı din, Muhammed’i peygamber olarak benimseyip onlardan râzı olan kimse imanın tadını tatmıştır” (Müslim, İmân 56)

Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh*'den rivâyet edilen bir hadiste de Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Üç özellik vardır; kimde bunlar bulunursa, cehennem ona, o da cehenneme haram olur: Allah’a inanmak, Allah’ı sevmek ve ateşe atılıp yanmayı, küfre dönmeye tercih etmek” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* III, 114).

Naklettiğimiz bu rivâyetlerden çıkarılabilecek ilk ve genel sonuç, imanın tadına erebilmenin temel şartının **sevgi ve hoşnutluk** olduğudur.

Şimdi müminleri imanın tadına erİştirecek üç özelliğı kısaca inceleyelim:

1. Allah ve Resûlünü, herkesten (ve herşeyden) fazla sevmek

Âlimlerimiz tat anlamına gelen halâveti, itaattan zevk almak, Allah ve Resûlü’nün hoşnudluğu uğrunda zorluklara göğüs germek ve bunları dünyevî çıkarlara tercih etmek olarak yorumlamışlardır. Bu gerçeğın hadisteki ifâdesi, **“Rab olarak Allah’tan, din olarak İslâm’dan, Peygamber olarak da Muhammed aleyhisselâm’dan râzı olmak”**tır. Rızâ **“bir şeye yetinip başka bir şey aramamak”** demektir. Sevilen ve benimsenen şey, seven ve benimseyene kolay gelir. Kolay gelen şey ise, rahatlıkla yapılır. Zevkle yerine getirilir. O halde Allah ve

Resûlü'nü her şeyden fazla seven mü'mine, bütün dini görevler kolay ve zevkli gelir. Tenbellik ve tereddüt göstermeden her emri **gücü ölçüsünde** yerine getirir. Bu da mü'mini “**inanç adamı**” seviyesine ulaştırır. Çünkü rızâ, gönlünü ve özünü sevgiliye adamaktır. Başka bir ifâde ile rızâ, mü'minin, gönlünü mü'min olmayana kaptırmaması demektir.

“**İnandım**” deyip inandıklarına karşı güvensizlik anlamına gelecek davranışlarda bulunmak zevksizliğin asıl sebebidir. Ağzının tadı bozulmuş olan insana, en usta aşçılar bile yemek beğendiremezler. Zira bozukluk içtedir. İnanç esaslarına karşı rızâ seviyesinde bir güven duygusuna sahip olmayan kişi de imanından ve ibadetlerinden zevk alamaz. Bu zevksizliğin sebebi dışta arar ve hayalî bir takım suçlular icâd eder. Oysa asıl sebep içindeki **rızâsızlık, güvensizlik**, bir başka deyimle **kalitesizlik**'tir. Efendimiz'in şu beyânları bu konuda ne kadar dikkat çekicidir:

“*Hiçbiriniz, duyguları benim getirdiklerime tâbi olmadıkça, imanın zevkine varan **kâmil mü'min** olamaz*” (Beğavi, Şerhu's-sünne, I, 160).

2. Sevdiğini Allah için sevmek

Sevgi, yaratılıştan sahip olduğumuz bir duygudur. Herkes birşeyleri sever. Bir anlamda insanın gerçek kölelik zinciri sevgisidir. Zira insana kafa, kalb ve karnından nüfûz edilebilir. Kalbi kazanılmış ya da kalbini kaptırmış insan, sevdiğinin mecnûnudur.

“Allah için sevmek” bir anlamda **sevgiye, sevgiden başka karşılık tanımamaktır.** İşte bu anlamdaki sevgi, imana derinlik ve zevk katmaktadır. İnsan da imanın tadını böylece tatmaktadır.

Sevgide ölçüyü kaçırmak, insan için aklını yitirmek kadar kötü neticeler doğurabilir. **Gönlünü ağıâra kaptırmış bir kişi, düşman istilâsına uğramış ülke gibidir. Hiçbir yerinde, hiç bir köşesinde huzur yoktur.** İman izzetine ters düşen bir sevgi, mümini kendi kendisini inkara götürür. Bu da imanı ortadan kaldırır. İman olmayınca onun tadından bahsetmek zaten mümkün değildir.

Hadisimizin konu ile ilgili asıl noktası da burasıdır.

3. Küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek

Bu, en kısa ifâdesiyle imansızlığı düşünmemek, böyle bir şeyi aklından geçirmemek demektir. Bir

şeyin tadını çıkarabilmek için ondan ayrılmayı düşünmemek gerekir. İmanın tadı da ona sürekli sahip olma isteğine bağlıdır.

Hadisimizde “**imandan dönmek**” ile “**ateşe atılmak**” arasında bir bağ kurulduğu dikkatinizi çekmiş olmalıdır. Bu, imanın cennette, küfrün cehennemde olduğu temel inancının bir yansımasıdır. Yani açık şekilde, imansızın yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir.

Ateşte yanmayı aklı başında olan hiç kimse istemez. Onun ne dayanılmaz bir acı ve elem kaynağı olduğunu bilir. İmansızlığı da böyle bilmek ve imana ne pahasına olursa olsun sahip çıkmaya çalışmak, onun zevkine ermek demektir.

Netice olarak, imanın tadını çıkarabilmek için duygusal değil, aklî bir sevgi ve tercihe sahip olmak gerekmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz’in konuya ait bir duası şöyledir:

“Allahım, imanı bize sevdire. Kalblerimizi imanla süsle. Küfrü, fıska ve isyânı bize çirkin göster. Bizi doğruyu bulanlardan kıl!” (Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* , III,424).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmanın tadını çıkarabilmek için Allah ve Resûlünü herşeyden fazla sevmek, sevdiklerini Allah için sevmek, imandan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi kötü görmek ve böylesi bir bilinç içinde olmak gerekmektedir.

2. Bir kimseyi Allah için sevmek demek, sevdiğine karşı iyilikle artmayan kötülükle eksilmeyen bir sevgi duymak demektir.

3. Küfre dönmesi için karşılaştığı baskılara ölüm pahasına da olsa sabreden kimse, böyle davranmayandan daha üstündür.

377- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « سبعة يُظِلُّهم الله في ظلِّهِ يومَ لا ظلَّ إلا ظلُّهُ : إِمَامٌ عَادِلٌ ، وَشَابٌ نَشَأَ في عِبَادَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مَعْلُوقٌ بِالمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا في اللهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فقال : إِنِّي أَخَافُ اللهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ ما تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه .

377. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

**Rabbına kulluk ederek temiz bir hayat içinde
serpilip büyüyen genç,**

Kalbi mescidlere bağlı müslüman,

**Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da
ayrılmaları da Allah için olan iki insan,**

**Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber
olma isteğine “Ben Allah’tan korkarım” diye
yaklaşmayan yiğit,**

**Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği
kadar gizli sadaka veren kimse,**

Tenhâda Allah’ı anıp göz yaşı döken kişi.”

Buhâri, Ezan 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19;
Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53;
Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

Önceki hadiste sevginin yani Allah için sevmenin, imanın tadına varabilmek için vazgeçilmez olduğu ortaya konulmuştu. Bu ve bundan sonraki bir kaç hadîs-i şerîfte de sevdiğini Allah için sevmenin, insana âhirette kazandıracığı mutluluğa işaret buyurulmaktadır. Böylece müellif Nevevî, konunun hem dünyevî hem de uhrevî açıdan önemini belgelemiş olmaktadır.

Yedi mutlu kişiyi ya da yedi güzel adamı tanıtan hadîs-i şerîfte öncelikle üzerinde durulması gerekli

bir iki ifâde bulunmaktadır. Bunlardan birisi “**zıllullah**= Allah’ın gölgesi” ifâdesidir. Allah Teâlâ’nın gölgesi olamayacağına göre, bundan maksat, ya Kâbe’ye “**beytu’llah** = Allah’ın evi” denilmesi gibi bir şereflendirme veya arşının gölgesi yahut Allah Teâlâ’nın sağlayacağı bir güvenliktir. Nitekim hadîs-i şerîfin bazı rivâyetlerinde açıkca “*Allah, onları arşının gölgesinde barındıracaktır*” buyurulmuştur. Bütün bu ifâdelerle Allah Teâlâ’nın o kullarını, âhiretteki sıkıntılardan rahmetiyle koruyacağı anlatılmaktadır.

Öte yandan Allah’ın gölgesinde barınacak insanlar sadece bu yedi sınıftan ibâret değildir. Zira başka hadislerde önemli niteliklere sahip bazı kişiler daha sayılmıştır (Meselâ bk. Müslim, Zühd 74, Birr 38; Tirmizî, Büyû’ 67; İbn Mâce, Sadakât 14). Bu hadiste yedi kimsenin zikredilmiş olması, diğer rivâyetlerde zikredilen bahtiyarları bu mutluluktan asla mahrum bırakmaz.

450 ve 660 numaralı hadis olarak da bu kitapta tekrarlanacak olan hadisimizdeki bu yedi sınıf insanı ayrı ayrı tanıtmadan önce bir hususa daha işâret etmemiz uygun olacaktır. Âhirette, Allah’ın himâyesine kavuşacakları bildirilen insanların vasıflarına şöyle bir göz atılınca, her birinin, büyük güçlükleri göğüslemiş, hemen hemen aynı

seviyede “zor”u başarmış kimseler oldukları, hepsinin bir çok dâhilî ve hâricî mânilere rağmen, soylu bir mücâdele vermiş oldukları anlaşılmaktadır. Yani hepsinin ortak özelliği, kullukta sevgiye dayalı kahramanlıklarıdır. Ödülleri de ona göredir: Kıyametin o dehşetli ortamında ilâhî koruma altında olmak...

Şimdi hadisimizin haber verdiği yedi güzel insanı tek tek kısaca tanıyalım:

Âdil devlet başkanı. Müslümanların yönetimini üstlenmiş kişi demektir. Müslümanlar dünyada onun himâyesinde, bir başka ifâdeyle gölgesinde bulunmuşlardır. Bu sebeple böyle bir yöneticinin âhirette göreceği karşılık da yaptığına uygun olarak ilâhî koruma altında olmaktır. Âdil devlet başkanı, diğerlerinden üstün olduğu için birinci sırada zikredilmiştir. Çünkü devlet başkanının himâyesi onların hepsini içine alır.

Allah’a kulluk içinde serpilip büyüyen genç. Gençlik yıllarını namazlı-niyazlı dindâr bir çizgide geçiren genç, nefsinin Allah’ın emirlerine muhâlefetten korumuş, hevâ ve heveslerin, şehvî duyguların, gemlenmesi güç arzuların etkisine karşı koyup kulluğa sarılmıştır. Bu, ondaki derin Allah saygısının delilidir. Zira Allah’ın emirlerine sarılıp günahlardan kaçınmak büyük bir fazilettir.

Hele bu, gençlik yıllarında gerçekleştirilmişse, her türlü takdirin üstündedir.

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman. Kalbi sanki mescide asılmış kandil gibi, sürekli mescidle ilgili olan, mescidlere devamda kusur etmeyen, **Allah'ın evi** demek olan mescidleri ve oralarda bulunmayı seven kişi, mescidlerle ilgilenmek suretiyle Rabbine olan sevgisinde devamlılığını göstermiş demektir. Bunun karşılığı olarak da âhirette arşın gölgesinde barındırılacaktır.

Birbirlerini Allah için sevip buluşmaları ve ayrılmaları Allah için olan iki insan. Hadisimizin konu ile doğrudan ilgili olan kısmı burasıdır. Allah rızâsı için birbirlerini seven, başka hiçbir maksat taşımayan, bir araya gelmeleri Allah için, şayet ayrılacaklarsa ayrılıkları yine Allah için olan yani bir arada iken de ayrı iken de Allah için duydukları sevgiyi muhâfaza eden iki insan, sanki bir anlamda yekdiğerini Allah'ın emirlerine muhâlefetten korumaktadır. Zira mü'min mü'minin aynasıdır. Onların bu birbirlerini Allah için sevmeleri ve dostluklarını bu çizgide birbirlerine yardımcı olarak geçirmeleri, âhirette her ikisinin birden ilâhî koruma altına alınmaları ile ödüllendirilecektir. O

halde sevgimize ve sevdiklerimize bu açıdan iyice dikkat etmeliyiz.

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine “Ben Allah’tan korkarım” diye yaklaşmayan yiğit. Böylesine bir davete içinden veya açıkça “Ben Allah’ın emrine muhâlefet etmekten, veya O’nun azabından ve gazabından korkarım” diyerek yaklaşmayan, nefsinin koruyan kişi gerçekten büyük bir yiğitlik göstermiştir. “Allah’tan korkan kurtulmuştur” müjdesi gereği onun da ödülü âhiretteki sıkıntılardan kurtulmaktır. Bu husus, her türlü gayr-i meşrû kadın-erkek ilişkilerinin kitle iletişim ve haberleşme vasıtalarıyla yaygınlaştırılmaya çalışıldığı günümüzde çok daha büyük önem arz etmektedir.

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse. Allah için verdiği sadaka ve yaptığı iyilikleri mümkün olduğunca gizli yapan, gösteriş ve riyâdan uzak kalmaya çalışan kimse, Allah’ın rızâsını her şeyin üstünde tutmuş demektir. Bunun karşılığı da, âhirette ilâhî korumaya mazhar kılınmak suretiyle o kişinin faziletinin açığa çıkarılmasıdır. Bu, gıpta edilecek bir durumdur.

Tenhâda Allah’ı anıp göz yaşı döken kişi. İnsanlardan ve gözlerden uzak, kimsenin

bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak gözlerinden sevgi yaşları dökülen kimse, çoğu insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini yakalamış demektir. Onun bu samimi ve gizli kulluğunun karşılığı da mahşer yerinde ilâhî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir. Böyle bir ödüllendirmeyi kim istemez. Yüce Rabbimiz cümlemize nasip eylesin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnud olur ve onları, kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.

2. Hadîs-i şerîfte sayılan yedi sınıf insanın vasıfları ve yaptıkları, örnek alınacak üstün nitelikli işlerdir.

3. Her güzel ve makbul işin temelinde, sevdiğini Allah için sevmek gibi bir üstün meziyet bulunmaktadır.

4. Gönülleri Allah sevgisi, Allah için sevmek, Allah için buğzetme duygusuyla diri tutmak lâzımdır.

378- وعنه قال : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي ؟ الْيَوْمَ أَظْلَهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي » رواه مسلم .

378. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

Hiç şüphesiz Allah Teâlâ kıyâmet günü:

“Nerede benim rızâm için birbirlerini sevenler? Gölgemden başka gölgenin bulunmadığı bugün onları, kendi arşımın gölgesinde gölgelendireceğim” buyurur.

Müslim, Birr 37. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Allah için birbirini sevmenin âhirette kişiye kazandıracığı mutlu sonu dile getiren hadîs-i şerîf, aşağı yukarı aynı neticeyi haber veren önceki hadisten üslûb olarak farklılık arz etmektedir. Burada Peygamber Efendimiz, Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinin, rahmet gölgesinde barındıracağı kişileri nasıl bir iltifâta tâbi tutacağını ve onlara nasıl hitâbedeceğini bildirmektedir. Bu bir anlamda, önceki hadiste haber verilen mutlu sona nasıl bir muamele ile gidileceğini açıklamak ve konuya tam bir kesinlik kazandırmak demektir.

Hz. Peygamber'in, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın nasıl hitâbedeceğini bildirmesi, hiç şüphesiz kendisine verilen bilgi sonucudur.

“Hiçbir gölgenin olmadığı bugün” ifâdesi, mahşer günü dünyadaki gibi bir gölge bulunmayacağını ifade eder. “Allah’ın gölgesi” ise, bir önceki hadiste işaret edildiği gibi, ya arşının gölgesi, ya da rahmet ve himâyesi anlamındadır.

“Benim celâlim için” demek, benim rızâm için, sadece benim rızâmı kazanmak amacıyla demektir. Ancak böylesi bir maksatla birbirini sevenler, sevgilerine dünyevî ya da nefsî herhangi bir duygu karıştırmayanlar, hareketlerini ve dostluklarını böylece tanzim ve devam ettirenler, Allah’ın himâyesini kazanacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gerçek anlamda Allah’a gölge izâfe etmek câiz değildir.
2. Kıyametin dehşetli havasından kurtulmanın yolu, sevdiğini Allah için sevmektir.
3. Dünyada Allah rızâsı için birbirini sevenler âhirette rızâ-ı ilâhîye kavuşmak suretiyle sevineceklerdir.

379- وعنه قال : قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوْ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ » رواه مسلم .

379. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Canım kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!”

Müslim, Îmân 93-94. Ayrıca bk.Tirmizî, Et’ime 45, Kıyamet 56; İbni Mâce, Mukaddime 9, Edeb 11

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, İslâm’a göre her işin başı ve âhiretin yegâne geçer akçesi olan iman ile sevgi arasındaki bağı en çarpıcı biçimde bu hadisinde dile getirmiş bulunmaktadır. Konunun ehemmiyetine binâen yemin ederek söze başlamış ve önce kesin bir gerçeği, imansız cennete girilemeyeceğini haber vermiştir. Sonra da cennete girebilmenin vazgeçilmez şartı olan imanı elde edebilmek için mü’minlerin birbirlerini sevmeleri gerektiğini, aynı kesinlikle ve aynı açıklıkla bildirmiştir: *”Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız!”*

Bundan şu sonuç çıkmaktadır: İman, nasıl cennete girebilmenin, vazgeçilmez şartı ise, m'minleri sevmek de tam ve kmil bir imana ship olabilmenin biricik şartıdır. Mü'min, kendisiyle aynı imanı paylaşan herkesi, ırkına, rengine, yurduna ve diline bakmaksızın sevecek, onlara karşı muhabbet ve sorumluluk duyacaktır. Çünkü imana sınır, yine imanın kendisiyle çizilebilir.

Müslümanları, tasa ve kıvanlarını paylaşma, dertlerini dert edinme seviyesinde sevgi ve ilgiye lyık bulmanın tabi sonucu onlarla selamlaşamaz hale gelmemektir. Selm, müslümanlar arasında oluşacak sıcak ilgi ve alkanın mukaddimesidir. Müslümanlar selm ile tanışır, bilişir ve sevişirler. Onları aynı inanç çizgisinde birleştiren, bir anda kalb duygularla birbirlerine bağlı olduklarını hissettiren sihirli kelime selmdır.

Sevgili Peygamberimiz, sadece tesbit ve teşhis ile kalmaz, mutlaka tedav yollarını da müslümanlara gösterir. Bu hads-i şerifte de onun böyle bir uygulamasını görmekteyiz. Müslümanlar arası ilişkilerin sevgi düzeyine çıkarılabilmesi için nereden başlanması gerektiğini, “*Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi, aranızda selmı yayınız!*” sözleriyle ortaya koymuş bulunmaktadır. Artık sonuç belli, vsıta

belli, o vâsıtayı elde edebilmek için gereken sermâye (sevgi) belli, o sermâyeye ulaşmak için atılacak ilk adım da bellidir. Ötesi müslümanlara kalmıştır.

Cennet-iman-sevgi-selâm irtibâtı, konumuz olan sevginin önem ve yerini göstermesi bakımından başkaca hiçbir söze ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Hadis 849 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmansız cennete girilmez.
2. Birbirlerini sevmeyenler gerçek mânâda iman etmiş sayılmazlar. Çünkü iman sevgiden doğar, sevgi ile kemâl bulur.
3. Selâmlaşmak müminler arasındaki sevgi bağlarının kuvvetlenmesine vesîledir.
4. Mü'minlerin birbirlerini sevmemeleri, iman zayıflığının işaretidir.

380- وعنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَنْ رَجُلًا زَارَ أَخًا لَهُ فِي قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرَادَ اللَّهُ لَهُ عَلَى مَذْرَجَتِهِ مَلَكًا » وذكر الحديث إلى قوله : « إِنْ اللَّهُ قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحَبَّتَهُ فِيهِ » رواه مسلم .
وقد سبق بالبَابِ قبله .

380. Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Adamın biri, bir başka köydeki (din) kardeşini ziyâret etmek için yola çıktı. Allah Teâlâ, adamı gözetlemek için onun yolu üzerinde bir meleği görevlendirdi.” Ebû Hüreyre önceki konuda geçen 362 numaralı hadisi **“Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor”** cümlesine kadar rivâyet etti. Müslim, Birr 38

Açıklamalar

“Allah için bir müslümanı sevmenin karşılığı, Allah Teâlâ'nın sevgisidir” fikrini tescil ve ilân eden hadîs-i şerîfin buraya alınmayan cümleleri aynen şöyledir:

Adam meleğin yanına gelince, melek:

- Nereye gidiyorsun? dedi. Adam:
- Şu (ileriki) köyde bir din kardeşim var, onu ziyârete gidiyorum, cevabını verdi. Melek:
- O adamın yanında geliştirmek istediğin bir menfaatin mı var? dedi. Adam:

- Yok hayır, ben onu sırf Allah rızâsı için severim, onun için ziyâretine gidiyorum, dedi. Bunun üzerine melek:

- Sen onu nasıl seviyorsan Allah da seni öylece seviyor. Ben, bu müjdeyi sana vermek için Allah Teâlâ'nın sana gönderdiği elçisiyim, dedi.

Burada bir kez daha tesbit ediyoruz ki, Allah için birbirini sevmenin zamanı ve sınırı yoktur. İlk insanlardan beri birbirini sevenler Allah'ın rızâ ve hoşnudluğunu kazanmışlardır. Demek ki bu konuda değişmeyen bir sünnetullah söz konusudur. O halde Cenâb-ı Hakk'ın bu değişmeyen kanunundan faydalanarak birbirini Allah için sevmek gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kendi rızâsı için yapılan amellerden razı ve hoşnut olur.

2. Allah tarafından seilmeyi isteyen, mü'min kardeşlerini Allah için sevmelidir.

3. Gerçek sevgi Allah için olan sevgidir.

381- وعن البراء بن عازب رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال في الأنصار : « لا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ ، وَلَا يُبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ » متفقٌ عليه .

381. Berâ İbni Âzib *radiyallahu anhümâ*'dan rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* Medineli müslümanlar hakkında şöyle buyurdu:

“Ensarı (Medineli müslümanları) ancak mü'min olan sever, onlara ancak münâfık olan düşmanlık eder. Ensarı seveni, Allah da sever; onlara düşmanlık edene de Allah düşmanlık eder.”

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 4; Müslim, İmân 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 65

Açıklamalar

Olgun bir imana sahip olabilmek için mü'minlerin birbirini sevmesi gerektiği 379 numaralı hadiste belirtilmişti. Şimdi mü'minler arası sevginin, ümmetin ilk nesline kadar uzanması gereğine dikkat çeken bir hadîs-i şerîf ile karşı karşıyayız.

Bilindiği gibi “ensar”, Evs ve Hazreç kabilelerinden oluşan Medineli müslümanlara, Allah Teâlâ tarafından verilmiş bir isimdir [Meselâ bk. Tevbe sûresi (9), 100]. Peygamber Efendimiz'in hadislerinde de bu isim, burada olduğu gibi, aynen kullanılmıştır. Yardımcılar anlamına gelen ensâr, Medineli müslümanların Hz.

Peygamber ve muhâcirlere yardımseverlik göstermeleri ve bütün varlıklarıyla İslâm'a ve müslümanlara sahip çıkmaları sebebiyle verilmiştir. Mekke'lilerin ve Tâif'lilerin Hz. Peygamber'e tahammül edemediği bir ortamda, Medinelilerin, Akabe Biatları'ndan itibaren, İslâm'ın gelişmesine yardımcı olmaları ve neticede bu dinin ilk İslâm başkenti olarak Medîne'den dünyaya yayılmasına aracılık etmeleri onların değerini ziyâdesiyle arttırmıştır.

İşte ensarı bu büyük hizmetleri dolayısıyla sevmek, nasılki imanın gereği ise, onlara bu hizmetlerinden dolayı kin beslemek ve düşmanlık etmek de münafıklığın ta kendisidir.

Allah Teâlâ'nın kendilerinden râzı olduğunu bildirdiği ensara, muhabbet besleyenleri, Allah da sever. Zira dostlarını sevenleri sevmek dostluk gereğidir. Aynı şekilde Allah dostları olan ensara düşmanlık edenlere de Allah Teâlâ düşmanlık eder. Çünkü dostlarına düşmanlık edene düşman olmak da dostluk gereğidir.

Burada hemen işâret edelim ki, ensardan herhangi birini, İslâm'a yâr ve yardımcı olması dolayısıyla değil de başka bir sebeple sevmeyen kimse münâfık ve kâfir sayılmaz.

Hadiste sevgi ve buğuz hedefi olarak sadece ensarın zikredilip muhâcirlerden bahsedilmemesi, onların, özellikle İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'e ve muhâcirlere kucak açmaları sebebiyle İslâm düşmanlarına hedef teşkil etmeleri olsa gerektir. Zira İslâm düşmanları, İslâm'ın gelişmesinden ensarı sorumlu tutuyorlardı. Onların desteği olmasa müslümanlık böylesine yerleşip gelişemezdi demeye getiriyorlardı.

Aynı şekilde İslâm'a verdikleri hizmetler sebebiyle müslümanlara kin besleyip düşmanlık edenler de Allah Teâlâ'nın düşmanlığını üzerlerine çekmiş olurlar.

Bütün bu sebeplerden dolayı ensarı Allah için sevenlerin de Allah'ın rıza ve sevgisiyle karşılaşacaklarını sevgili Peygamber'imiz müjdelemiş, böylece müslümanlar arasında ümmet çapında bir sevgi bağının bulunması gereğine işaret buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ensara sevgi beslemek iman gereğidir.
2. Allah Teâlâ ensardan râzı olmuştur.
3. Ensara, İslâm'a yaptıkları hizmetlerden dolayı düşmanlık etmek, münâfıklık alâmetidir. Allah'ın gazabına muhâtap olmak demektir.

4. Mü'minlerin birbirlerini Allah için sevmeleri, ümmetin ilk nesli ashâb-ı kirâm'a ve özellikle ensara gösterilecek sevgiyi de içine almalıdır.

382- وعن مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : **قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِي ، لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغِيطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ »** . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

382. Muâz *radiyallahu anh*, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dedi:

Allah Teâlâ; “**Benim rızâm uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır**” buyurmuştur. Tirmizî, Zühd 53

Açıklamalar

Cenâb-ı Hakk'ın birbirini Allah için seven müslümanlara âhirette ikrâm ve ihsân edeceği lutuflardan bir yenisini daha bu **kudsî hadisten** öğrenmekteyiz. **Nurdan minberler.**

Minber, oturacak yüksek ve şerefli bir mevki demektir. Nurdan ya da nurlu yüksek mevki ve makamlar, Allah için birbirlerini sevenlerin Allah katındaki yüksek değerlerinin göstergesi olmaktadır.

Peygamber ve şehidlerin onlara imrenmeleri, bu insanların peygamberlerden daha yüksek ve üstün oldukları anlamına gelmez. Buradaki **gıpta** yani imrenme ifadesiyle, “keşke biz de onlar gibi olsak, ya da keşke bizim de onlar gibi nurdan makamlarımız olsa” anlamında bir imrenme kasdedilmiş değildir. Peygamberlerin ve şehidlerin imrenmesini, yüzlerce safkan koşu atı olan birinin, gördüğü güzel bir ata imrenip almak istemesine benzetmek mümkündür. Yani maksat, Allah için birbirlerini seven insanların, Allah katındaki değerini takdir ve açıklamaktan ibarettir.

Daha açıkçası, “Onlara lutfedilen imkânlarla Peygamber ve şehidler imrense yeridir” veya “Yüksek mevki ve parlak durumlarına rağmen eğer, peygamberler ve şehidler kıyâmet günü birilerine gıpta edecek olsalardı, bunlara imrenirlerdi” denilmiş olmakta ve böylece, bu insanların ne kadar mükemmel bir durumda oldukları anlatılmaktadır. Nitekim Taberânî’nin rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte de “*Allah için birbirlerini sevenler, arş-ı ilâhî etrafında yakut kürsüler üzerinde ağırlanırlar*” buyurulmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yüce Rabbimiz’in, kendi rızâsı için birbirlerini seven kullarına hazırladığı ikrâm ve

ihsânları, herkesin beğeneceği üstün niteliklere sahiptir.

2. Allah'ın nimet ve ikrâmına mazhar olmak bakımından peygamberler herkesten önde gelirler.

383- وعن أبي إدريس الخولاني رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ مَسْجِدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتَى بَرَّاقُ الثَّنَائِيَا وَإِذَا النَّاسُ مَعَهُ ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ ، أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ ، وَصَدَرُوا عَنْ رَأْيِهِ ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، هَجَرْتُ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي بِالنَّهْجِ ، وَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَأَنْتَظِرْتُهُ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قَبْلِ وَجْهِهِ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحِبُّكَ لِلَّهِ ، فَقَالَ : اللَّهُ ؟ فَقُلْتُ : اللَّهُ ، فَقَالَ : اللَّهُ ؟ فَقُلْتُ : اللَّهُ ، فَأَخَذَنِي بِحَبْوَةِ رِدَائِي ، فَجَبَذَنِي إِلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبْشِرْ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « قَالَ اللَّهُ تَعَالَى وَجَبْتُ مَحَبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فِيَّ ، وَالْمُتَزَاوِرِينَ فِيَّ ، وَالْمُتَبَاذِلِينَ فِيَّ » حَدِيثٌ صَحِيحٌ رَوَاهُ مَالِكٌ فِي الْمَوْطِئِ بِإِسْنَادِهِ الصَّحِيحِ .

قَوْلُهُ « هَجَرْتُ » أَيُ بَكَرْتُ ، وَهُوَ بِتَشْدِيدِ الْجِيمِ قَوْلُهُ : « اللَّهُ فَقُلْتُ : اللَّهُ » الْأَوَّلُ بِهِمْزَةٌ مَمْدُودَةٌ لِلِاسْتِفْهَامِ ، وَالثَّانِي بِلا مَدٍ .

383. Ebû İdris el-Havlânî *rahımeullah*'dan şöyle dediği nakledilmiştir:

Dımaşk mescidine girmiştım. Bir de ne göreyim, güleç yüzlü bir delikanlı ve başına toplanmış bir grup insan. Bunlar bir konuda görüş ayrılığına düştüler mi hemen o delikanlıya başvuruyor ve fikrini kabulleniyorlardı. Bu gencin kim olduğunu

sordum. “Bu Muâz İbni Cebel *radiyallahu anh*’tır” dediler.

Ertesi gün erkenden mescide koştum. Baktım ki o genç benden evvel gelmiş namaz kılıyor. Namazını bitirinceye kadar bekledim sonra önüne geçerek selâm verdim ve:

- Allah’a yemin ederim ki ben seni seviyorum, dedim.

- Allah için mi seviyorsun? dedi.

- Evet Allah için, dedim. O yine:

- (Gerçekten)Allah için mi seviyorsun? dedi. Ben de:

- Evet,(gerçekten) Allah için seviyorum, dedim.

Bunun üzerine elbisemden tutarak beni kendisine doğru çekti ve şöyle dedi.

- Kutlarım seni. Zira ben Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’i şöyle buyururken dinledim:

“Allah Teâlâ, “Sırf benim için birbirini seven, benim rızâm için toplanan, benim rızâm uğrunda birbirini ziyaret eden ve sadece benim rızâm için sadaka verip iyilik edenler, benim sevgimi hakederler” buyurmuştur.” Muvatta’, Şa’r 16

Ebû İdrîs el-Havlânî

Adı Âiz İbni Abdullah olan Ebû İdrîs, Huneyn Savaşı günlerinde doğmuş olup büyük tâbiûlerdendir. İmam Zührî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almıştır. Ebü’-d-Derdâ hazretlerinden sonra “Şam yöresinin âlimi” olarak tanınmıştır. Şam kadılığı yapmıştır. Hicrî 80 yılında vefat etmiştir. Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Hiz. Peygamber’in vâli, Kur’an muallimi ve komutan olarak görevlendirdiği büyük sahâbî Muâz İbni Cebel’i Dımaşk mescidinde, halkın rağbet halkası içinde gören ve tanıyan Ebû İdrîs’in duyduğu heyecan ve ona bir an önce kavuşmak, sevgisini ve saygısını sunmak için gösterdiği tatlı telaş ne kadar hoş değil mi? Ne demişler: “Altının kıymetini sarraf bilir”.

Bu büyük tâbiû, yakaladığı büyük fırsatın heyecanı ile mescide erkenden koşmuş, fakat sevdiği büyük sahâbînin kendisinden daha erken davranıp önceden geldiğini ve nâfile namaz kılmakta olduğunu görmüştür. Ona duyduğu saygıdan ötürü bir köşeye çekilerek namazını bitirmesini beklemiş ve sonra yine son derece

edepli davranarak tam önüne geçmiş ve selâm verdikten sonra “Ben seni seviyorum” diye sevgisini arzetmiştir. Hz. Muâz’ın “Allah için mi seviyorsun?” diye tekrar tekrar sorması, sevgideki kalitenin ne olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Ebû İdrîs’teki sevgisinin, beklenen kaliteye sahip olduğunu tesbit edince de, ona büyük müjdeyi vermiştir. **Allah için beslenen sevginin karşılığı, Allah tarafından sevilme**ktir.

Bu sonucu, Hz. Peygamber, açıklamakta olduğumuz **hadîs-i kudsî** ile bildirmiştir. Demektir ki Allah rızâsına yönelik her duygu ve yapılan her iş, Allah’ın sevgisini kazanmakla sonuçlanmaktadır. Bu büyük bir mutluluktur. O halde mü’minler, sevgilerinde ve işlerinde “Allah için” olma özelliğini yakalamaya bakmalıdırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sevdiği insana “Ben seni seviyorum” diye sevgisini bildirmek sünnettir.

2. Allah için birilerini sevmenin ve ilişkilerini bu uğurda geliştirmenin mükâfatı, Allah’ın sevgisini kazanmaktır.

3. Beşerî ilişkilerde ahlâkî kurallara uymak, olgunluktan kaynaklanır.

384- عن أبي كريمة المقداد بن معد يكرب رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال « إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن.

384. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib *radiyallahu anh'*den rivayet edildiğine göre Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Din kardeşini seven kişi, ona sevdiğini bildirsin!” Ebû Dâvûd, Edeb 113 ; Tirmizî, Zühd 54

Mikdâd İbni Ma'dîkerib

Ebû Kerîme veya Ebû Yahyâ künyesiyle bilinen bu zâtın kaynaklarda adı Mikdâm olarak verilmektedir. Her nasılsa bu rivâyette Mikdâd olarak geçmiştir. Kendisi sahâbîdir. Şam'a yerleşmiş bulunan Kinde kabilesi heyeti ile Medine'ye gelmiştir. Hz. Peygamberden 47 hadis rivâyet etmiştir. Hicrî 87 tarihinde 91 yaşlarında iken vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

1425 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, konumuzun ikinci kısmı ile yani “sevdiğini bildirmek” fıkrasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber, birini Allah için seven kişinin ona sevdiğini bildirmesini tavsiye etmekle, bu iki kişi arasında

muhabbet ve dostluk bağlarının gelişip kuvvetlenmesine yol açmaktadır. Çünkü her hangi bir sebeple değil, sırf Allah rızâsı için bir din kardeşi tarafından sevilmiş olmak, her insanda memnûniyet ve sevgi uyandırır. Sevimekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. O halde böyle karşılıksız bir sevgi ve muhabbet ortamının oluşması, müslüman toplum için son derece büyük bir güç kaynağı ve huzur vesilesidir.

Önceki hadiste Ebû İdris el-Havlânî'nin gidip Muaz İbni Cebel'e "Ben seni seviyorum" dediğini görmüştük. Anlaşılan odur ki, Ebû İdrîs, Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden haberdârdı ve bu hadîs-i şerîfin gereğini yerine getirmişti. Müellif Nevevî önce bu uygulamayı sonra da o uygulamaya temel teşkil eden Hz. Peygamber'in tavsiyesini bize vermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber mü'minlerin birbirlerini Allah rızâsı için sevmelerini istemektedir.

2. Birbirlerini seven mü'minlerin bu sevgilerini açıklamaları Hz. Peygamber'in tavsiyesidir.

3. Aslında İslâm toplumu, birbirlerini Allah rızâsı için seven mü'minler toplumdur.

385- وعن مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَخَذَ بِيَدِهِ وَقَالَ : « يَا مُعَاذُ وَاللَّهِ ، إِنِّي لِأَحِبُّكَ ، ثُمَّ أَوْصِيكَ يَا مُعَاذُ لَا تَدْعَنَّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ تَقُولُ : اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ » .
حديث صحيح ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

385. Muâz İbni Cebel *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muâz'ın elini tutmuş ve şöyle buyurmuştur:

“Ey Muâz, Allah’a yemin ederim ki, ben seni gerçekten seviyorum. Sonra da ey Muâz sana her namazın sonunda: “Allahım! Seni anmak, sana şükretmek ve sana güzelce kulluk etmekte bana yardım et!” duasını hiç bırakmamamı tavsiye ediyorum.”

Ebû Dâvûd, Vitr 26; Nesâî, Sehv 60. Ayrıca bk.
Tirmizî, Zühd 30

Açıklamalar

Bir önceki hadiste yaptığı tavsiyeyi burada Hz. Peygamber’in bizzat uyguladığını görmekteyiz. Allah’ın sevgili Resûlü, çok sevdiği sahâbîsi Muâz İbni Cebel’in elini samimiyetle tutuyor ve yemin ederek, mübârek kalbindeki sevgisini **“Gerçekten ben seni seviyorum”** diye ilan ediyor. Böyle bir sevgi ve iltifat, herhalde Muâz için dünyalara bedeldir.

Ancak hadîs-i şerîfte Hz. Peygamber'in bir başka tavrı daha dikkat çekmektedir. Elinden tutmak, ismiyle hitâb etmek ve yeminle sevdiğini söylemek gibi sıcak ve samimi dostluk ortamında yine Hz. Muâz'a ismiyle ikinci defa hitâbederek *“Ayrıca şunu da tavsiye ederim”* diye bir dua öğretiyor. Gönüller doktoru sevgili Peygamberimiz'in bu davranışı gösteriyor ki, kişinin bir şey tavsiye edeceği kimseye onu sevdiğini söyleyerek söze başlaması, öğüdünün tutulması bakımından uygun olur. Yani tavsiye, tatlı bir dil, samimi bir üslub ve sevgi dolu bir ortam ister. Hadis 1425 numarada tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, ashâbına ve ümmetine karşı sevgi dolu idi.
2. Hz. Peygamber, bazı sahâbîlere sevgisini açıkça söylemiş ve onlara kendileri için özel anlam ifade eden hususî tavsiyelerde bulunmuştur.
3. Efendimiz'in Muâz İbni Cebel'e öğrettiği duayı, her namazdan sonra okumak uygun olur.

386- وعن أنس ، رضي الله عنه ، أن رجلاً كان عند النبي صلى الله عليه وسلم ، فمرَّ به ، فقال : يا رسول الله إني لأحبُّ هذا ، فقال له النبي صلى الله عليه وسلم : «أأعلمته ؟» قال : لا قال :

«أَعْلِمُهُ» فَلَحِقَهُ ، فَقَالَ : إِنِّي أَحْبَبْتُكَ فِي اللَّهِ ، فَقَالَ : أَحَبَّكَ الَّذِي
أَحْبَبْتَنِي لَهُ . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح . يَفْعَلُهُ .

386. Enes İbni Mâlik *radiyallahu anh* şöyle dedi:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda bir adam vardı. Bir başka şahıs ona uğrayıp geçti. (Arkasından, Hz. Peygamber'in huzurundaki kimse):

- Ey Allahın Resûlü! Ben bu kişiyi gerçekten seviyorum, dedi. Peygamber *aleyhissalâtü ve's-selâm*:

- “**Peki, sevdiğini ona bildirdin mi?**” buyurdu. Adam:

- Hayır, dedi. Hz. Peygamber:

- “**Ona bildir**”, buyurdu.

Adam derhal kalkıp o şahsın arkasından yetişti ve:

- Ben seni Allah için seviyorum, dedi. O da:

- Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, karşılığını verdi. Ebû Dâvûd, Edeb 113

Açıklamalar

Bir müslüman bir başka müslümanı Allah için sevdiği zaman, onu kendisine bildirmesi, Hz.

Peygamber'in tavsiye ettiği bir muâşeret kuralıdır. Bununla ilgili bir kaç hadîs-i şerîf yukarıda geçmiş bulunmaktadır. Konunun sonunda, bir müslüman kardeşı tarafından sevildiğini öğrenen kimsenin ona ne cevap vereceği sorusuna cevap teşkil eden bu hadîsin zikredilmesi, meseleyi tam bir bütünlüğe kavuşturmakta, bizi aydınlatmaktadır.

Hadîs-i şerîfteki olay çok açıktır. Ancak iki noktaya dikkat çekmek uygun olacaktır. Birincisi, Hz. Peygamber'in "*Sevdiğini ona bildir*" tavsiyesi üzerine, sahâbînin hemen kalkıp sevdiği şahsın peşinden koşması, yani Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tavsiyesine anında uyması, "*Daha sonra bildiririm*" gibi bir düşünceye kapılmamasıdır. Sahâbe-i kirâmın sünnet karşısındaki genel tavrı bu idi. Onlar Hz. Peygamber'in tavsiyelerine hemen uyarlardı. Sünnete tereddüt göstermeden uymak, onların erişilemez meziyyetlerinin başında gelirdi. Allah hepsinden râzı olsun.

İkincisi, "Ben seni Allah için seviyorum" diyen sahâbîye, "*Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin*" diye karşılık verilmesidir.

Memnûniyeti çeşitli cevaplarla dile getirmenin mümkün olduğu bir yerde verilen bu cevap, derin bir İslâmî bilincin ifâdesi olarak dikkat

çekmektedir. Bu bilinç, **Allah için sevene, ancak Allah'ın onu sevmesi temennisiyle karşılık verilebileceği düşüncesidir.** Bu dua, hem bu cevabı verenin çok memnun olduğunu gösterir, hem de sevgisine böyle bir dua ile mukâbele edilen insanı son derece memnun eder ve aralarındaki sevginin daha da artmasını sağlar.

Hadiste her ne kadar açıkça belirtilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in, o zâtın verdiği karşılığı beğendiği ve onayladığı anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir din kardeşini Allah için seven kimsenin, ona bu sevgisini bildirmesi güzel olur.
2. Hz. Peygamber hem fiilî sünneti hem de sözlü tavsiyeleriyle bu konuya verdiği önemi göstermiştir.
3. Ashâb-ı kirâm sevdikleri kimseyi sevgilerinden haberdâr ederlerdi.
4. Allah için sevdiğini söyleyen kimseye verilecek en güzel cevap, "Beni kendisi için sevdiğin de seni sevsin" demektir.

İÇİNDEKİLER

Allah'ın Kulunu Sevmesi

Allah'ın Kulunu Sevmesinin Göstergeleri, Bunları
Kazanmaya ve Huy Edinmeye Teşvik

..... 3

İyilere Eziyet Etmemek

İyilere, Zayıflara ve Fakirlere Eziyet Etmekten
Sakındırmak

..... 8

Görünüşe Göre Hüküm Vermek

İnsanların Dış Görünüşüne Bakarak Haklarında
Hüküm Vermek ve Gizli

Hallerini Allah'a Bırakmak

.....
..... 10

Allah Korkusu

.....
..... 21

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmek

.....
..... 72

Allah'ın Rahmetini Ümit Etmenin Faydası

.....
..... 137

Korku ve Ümit Arasında Yaşamak

.....
..... 145

Ağlamak

Allah'a Duyulan Saygı ve Arzudan Dolayı
Ağlamanın Değeri

..... 154

Zühdün Üstünlüğü

Dünyaya Karşı Zühdün Fazileti Dünyalığa
Düşkünlüğü Azaltmaya Teşvik ve

Fakirliğin Üstünlüğü

.....
..... 175

Açlığın ve Sâde Yaşamının Üstünlüğü

Yiyecek, İçecek, Giyecek ve Bunlar Dışında
Nefsin Hoşlandığı Şeylerde Orta Yolu

Tutmanın ve Şehevi Arzuları Terketmenin
Üstünlüğü

..... 243

Kanaat ve Tokgözlülük

Kanaat ve Tokgözlülük, Geçimde Orta Yolu
Seçmek İnfak Etmek ve Zorda

Kalmadıkça Dilenmeyi Kötülemek

.....
..... 311

Dilenmeksizin ve Göz Dikmeksizin Sadaka Almak

..... 346

Elinin Emeği ile Geçinmek

.....
..... 349

Cömertlik

Kerem, Cömertlik ve Allah’a Güvenerek Hayır
Yollarına İnfak Etmek

..... 357

Cimrilik ve Açgözlölükten Sakınmak

.....
..... 394

Başkasını Kendine Tercih Etmek

Başkasını Kendine Tercih Etmek, Varını, Yoğunu
Muhtaçlara Vermek
399

Âhirete Hazırlanmak

Yarışırçasına Âhirete Hazırlanmak ve Çok Hayır
Yapmak
413

Şükreden Zenginin Fazileti

Malı Helâlinden Kazanıp Sarf edilmesi Emredilen
Yerlere Harcamak Suretiyle

Şükreden Zenginin Fazileti

.....
..... 420

Ölümü Anmak, Nefsin Aşırı İsteklerini
Dizginlemek

..... 431

Kabir Ziyareti

Erkeklerle Kabir Ziyaretinin Müstehap Olduğu ve
Ziyaretçinin Ne Diyeceği
453

Ölmeyi İstemenin Doğru Birşey Olmadığı

Başa Gelen Sıkıntı Sebebiyle Ölmeyi İstemenin
Doğru Birşey Olmadığı, Fakat Dini

Yaşamak Zorlaştığında Böyle Bir Arzunun Günah
Sayılmadığı
461

Günahtan Sakınma, Günaha Götürebilecek
Davranışlardan Kaçınma
..... 468

İnsanlardan Uzak Yaşamak

Zaman Bozulduğunda veya Dindarca
Yaşayamamaktan ve Harama Düşmekten
Korkulduğunda

Bir Köşeye Çekilmenin İyi Olacağı

.....
..... 490

İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Değeri

.....
..... 500

Tevazû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek

.....
.... 502

Kibirilenmenin ve Kendini Beğenmenin Haram
Olduğu
528

Güzel Ahlâk
.....
..... 546

Yumuşak Huyluluk, Teennî, Kolaylık
.....
..... 567

Hataları Bağışlamak ve Cahillere Uymamak
.....
. 588

باب علامات حبّ الله تعالى للعبد والحثّ على التخلق بها -47
اهل ي ص ح ت ي ف ي ع س ل او

ALLAH'IN KULUNU SEVMESİ ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN GÖSTERGELERİ, BUNLARI KAZANMAYA VE HUY EDİNMEYE TEŞVİK ETMEK

Âyetler

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ

1. “De ki; siz Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah yarlıgayıcıdır, bağışlayıcıdır.” Âl-i İmrân sûresi (3), 31

Allah Teâlâ tarafından sevilme, dinimizin bizi ulaştırmak istediği en yüce hedeftir. Her hedefe ulaşmanın yolları olduğu gibi bu büyük sonuca erebilmek için yapılması gerekli işler ve takib edilmesi lüzumlu izler de vardır.

Öte yandan, bir kulu Allah’ın sevdiğini gösteren işaretler bulunmaktadır. İşte bu âyette bu

işaretlerin başında gelen hususun Hz. Peygamber’e uymak olduğu ortaya konulmuştur.

Yüce kitâbımızın bize bildirdiğine göre, yahudiler ve hıristiyanlar “Biz Allah’ın oğulları ve sevdikleriyiz” [Mâide sûresi (5), 18] diyorlardı. Müşrikler ise, Allah’ı sevdiğimiz için bizi ona yaklaştırsınlar diye putlara tapıyoruz diyor, sapıklıklarını savunuyorlardı. Necrân’dan gelen hıristiyan grub da, “Biz Allah’a olan sevgimizden dolayı Mesih’i tanrı olarak tanıyoruz” demişlerdi. Müslümanlardan da “Vallahi biz Rabbimizi seviyoruz” diye yemin edenler vardı. Bu, kuru bir iddia ile olacak şey değildi. Bütün bu söylenenlere gerçeklik kazandırmanın bir yolu olmalıydı. İşte Allah Teâlâ, “De ki; siz Allah’ı gerçekten seviyorsanız hemen bana uyun ki, Allah da sizi sevsin, günahlarınızı bağışlasın” âyetiyle bütün inanç gruplarını Hz. Peygamber’e uymaya, onun gösterdiği şekilde yani sünnet-i seniyye üzere yaşamaya davet etti ve ancak böyle bir yaşayışın, kendi sevgisine ve mağfiretine alâmet olduğunu bildirdi.

O halde, Allah Teâlâ’nın kulunu sevdiğinin ilk belirtisi, kulun Hz. Peygamber’e uyması, onun izinden ayrılmaması, gerek inanç gerekse amel

olarak Muhammedî çizgiyi gücü yettiğince takip etmeye çalışmasıdır. Allah'ı gerçekten seven herkes, üsve-i hasene olan Hz. Peygamber'e uyar. Peygamber'e uyan herkesi de Allah sever. Böyle bir çizgiden uzak kalanlar için Allah sevgisi de Allah tarafından sevilme de kuru bir iddia olmaktan başka bir anlam taşımaz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ
يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي
يَخَافُونَ لَوْمَةً لَآئِمَةً ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَبِيلُ اللَّهِ وَلَا
وَأَسِعَ عَلِيمٌ

2. “Ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, Allah ona karşılık, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı zorludurlar. Allah yolunda savaşırlar, ayıplayanların ayıplamasından çekinmezler. Bu, Allah'ın lutfudur ki, onu dilediğine verir. Zira Allah'ın keremi geniştir ve Allah ona kimin lâıyık olduğunu bilir.”

Mâide sûresi (5), 54

Bu âyet-i kerîmede Allah Teâlâ dinden çıkanların yerine yaratacağı insanların şu dört vasfını

bildirmektedir. Bunlar bir insanın Allah Teâlâ tarafından sevildiğinin işaretleridir:

Mü'minlere karşı alçak gönüllü olmak,

Kâfirlere karşı izzetli ve zorlu davranmak,

Allah yolunda cihad etmek,

Ayıplayanların ayıplamasından korkmamak.

Bu sayılan özellikler kimin hayatında varsa, Allah'ın sevgisini kazanmış demektir. Kimde bu tavırlar yoksa veya bunların zıddı varsa, Allah'ın sevgisine kavuşabilmek için hayatını bu çizgiye getirmekten başka çaresi olmadığını bilmelidir.

Müslümanlara kaba ve katı davrananlar, kâfirler karşısında ise süt dökmüş kedi gibi tavır alanlar, cihaddan uzak duranlar ve müslüman oldukları için kendilerine yöneltilen bir takım karalamaları sineye çekip çekingenlik gösterenler, tavırlarını yeniden gözden geçirmelidirler.

Hadisler

قال رسول الله صلى : وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -387
مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا ، فَقَدْ آذَنْتُهُ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَلَيْهِ بِالْحَرْبِ ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ
، هُتْبِحًا أَذِيفُ ، هُتْبِحًا يَتَحَ لِفَاوَنَلَابِ يَلَا بُرَقَتِي يَدْبَعُ لَازِي أَمَوُ ،
كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ ، وَيَدَهُ الَّتِي
يُ أَعْطِيئُهُ ، وَلَيْنَ يَبْطِشُ بِهَا ، وَرَجُلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي
يِرَاخْبَلَا هَاوِرُ «اسْتَعَاذَنِي لِأَعِيذَنَّهُ

« : هَلْ وَقَو . أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحَارِبٌ لَهُ : «أَدْنَتْهُ » يَنْعَم
. رَوَى بِالْبَاءِ وَرَوَى بِالنُّونِ «اسْتَعَاذَنِي

387. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur” dedi:

“Her kim bir dostuma düşmanlık ederse, ben ona karşı harb ilân ederim. Kulum, kendisine emrettiğim farzlardan, bence daha sevimli herhangi bir şeyle bana yakınlık sağlayamaz. Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır; nihâyet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdeta) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden ne isterse, onu mutlaka veririm, bana sığınırsa, onu korurum.”

Buhârî, Rikak 38

Açıklamalar

96 numara ile geçmiş bulunan bu hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ'nın kulunu sevdiğine işaret sayılan bir kaç husus sıralanmaktadır. Öncelikle bir kulun farz olan görevlerine ek olarak nâfile ibadetlerle Allah'a yakınlık kazandığı ve sonunda Allah'ın sevgisine ulaştığı belirtilmektedir. Demektir ki, farz ve nâfilelerde devamlılık göstermek, Allah'ın sevgisine işaret olmaktadır.

Her işinde dürüstlük görülen, istekleri yerine getirilen, tehlikelerden uzak tutulan kimsenin bu hali de onun Allah Teâlâ tarafından sevildiğini gösterir. Çünkü Allah Teâlâ sevdiklerini yardımsız bırakmaz. Zaten hadisimizdeki “İşiten kulağı, gören gözü...olurum” ifadeleri, hiçbir zaman Allah Teâlâ'nın, o kulun vücuduna gireceğı (hulûl edeceğı) anlamına gelmez. Bu beyânlar, ilâhî yardımın o kulun bütün hayatını kapsayacağı anlamında güzel, güçlü ve tatlı bir mecâzî anlatımdır.

Sürekli bir mücâhede içinde bulunmak suretiyle Allah Teâlâ'nın sevgisini ve dostluğunu kazanan bir müslümana, bu dürüst hali dolayısıyla düşmanlık etmeye kalkacak olanlar da pek tabîî olarak Allah'ın düşmanlığı ile karşı karşıya

kalırlar. Allah Teâlâ, dostlarını ve sevdiklerini, düşmanlarına karşı destekleyeceğini bildirmektedir. Bu da, Allah Teâlâ'nın sevgisini kazanma konusunda kullar için çok büyük bir teşvik olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farzlar ve nâfilelere devam etmek, Allah'ın kulunu sevdiğine işarettir.
2. Allah bir kulu sevdiği zaman her işinde bu sevgi ve yardımın etkisi görülür.
3. Dostlarına düşmanlık edenlere Allah Teâlâ harb açacağını bildirmiştir.

388- إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ «: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ - قَالَ - إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ فُلَانًا ، فَأَحِبُّهُ ، :تَعَالَى الْعَبْدَ ، نَادَى جِبْرِيلَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا ، فَأَحِبُّهُ : رِيلَ ، فَيُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ فَيُحِبُّهُ حِبُّ مُتَّفَقٌ «ضُرَّ أَلَا يَفُ لَوْ بَقَلَا هَلْ عَضُوِّي مَثْ ، ءَامَسَلَا لَهَا هُيْحَيْفَ ، هِيلَ ع.

إِنَّ اللَّهَ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ إِنِّي أَحِبُّ فُلَانًا فَأَحِبُّهُ ، :لِي إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ ، فَقَالَ اْعْتَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا ، :فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ، ثُمَّ يُنَادِي فِي السَّمَاءِ ، فَيَقُولُ ضُ ، وَإِذَا فَأَحِبُّهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرُ

إِنِّي أَبْغِضُ فُلَانًا ، فَأَبْغِضُهُ ، :أَبْغَضَ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ ، فَيَقُولُ
إِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ فُلَانًا ، :فَيُبْغِضُهُ جِبْرِيلُ ، ثُمَّ يُنَادِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ
غَضَاءُ فِي الْأَرْضِ فَأَبْغِضُوهُ ، فَيُبْغِضُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ تُوضَعُ لَهُ الْبَ
» .

388. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

“Allah filanı seviyor, onu sen de sev!” diye emreder. Cebrâil de o kulu sever, sonra gök halkına:

- Allah filanı gerçekten seviyor; onu siz de seviniz! diye hitâbeder.

Göktekiler de o kimseyi severler. Sonra da yeryüzündekilerin gönlünde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Buhârî, Bedü'l-halk 6, Edeb 41, Tevhîd 33;
Müslim, Birr 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (19),7

Müslim'in rivâyetinde (Birr 157) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu kaydedilmektedir:

Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman Cebrâil'e:

- “Ben filanı seviyorum onu sen de sev!” diye emreder. Cebrâil onu sever ve sonra gök halkına:

- Allah filanı seviyor, onu siz de seviniz, diye seslenir. Gök halkı da o kimseyi sever, sonra yeryüzündekilerin kalbinde o kimseye karşı bir sevgi uyanır.

Allah Teâlâ bir kula buğzettiği zaman, Cebrâil'e:

- “Ben, filanı sevmiyorum, onu sen de sevme!” diye emreder. Cebrâil de onu sevmez. Sonra Cebrâil gök halkına:

- Allah filan kişiyi sevmiyor, onu siz de sevmeyin, der. Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra da yeryüzündekilerde o kimseye karşı bir kin ve nefret uyanır.

Açıklamalar

Önce şu noktayı belirtelim ki, Allah Teâlâ'nın kulunu sevmesi demek, o kul için hayır murad etmesi, ona hidâyet ve nimet vermesi demektir. Allah Teâlâ'nın buğzetmesi de kulun azgınlığını artırıp azâd etmesi demektir.

Gök halkı veya semâ ehli, meleklerdir. Başta Cebrâil aleyhisselâm olmak üzere meleklerin bir kulu sevmesi, o kul için dua ve istiğfarda bulunmaları anlamına gelir.

Hadisin ikinci kısmı yani kin ve nefretle ilgili bölümü Buhârî'de yer almamaktadır. Nevevî merhum bu sebeple önce Buhârî ile Müslim arasında müşterek olan kısmı vermiş, sonra da Müslim'deki ilâveyi zikretmiştir.

Hadîs-i şerîften anlaşılmaktadır ki, Allah Teâlâ bir kulu sevdiği zaman onu meleklerle ve insanlara da sevdilir. Allah Teâlâ bir kulu sevdikten sonra onu Cebrâil ve insanların sevip sevmemesi aslında hiç önemli değildir. Ancak Allah Teâlâ sevdiği kuluna daha ziyâde ikram ve iltifat etmek için onu meleklerle ve sâlih insanlara da sevdirmektedir. Nitekim Meryem sûresi'nin 96. âyetinde şöyle buyurulmaktadır: “İman edip yararlı işler

yapanlara Rahman olan Allah (gönüllerde) sevgi uyandırır.” Abdullah İbni Abbas radiyallahu anhümâ âyetteki bu “sevgi uyandırma”yı, “Allah’ın onları sevmesi ve sevdirmesi” şeklinde yorumlamıştır. Böylece âyet ile hadisimiz arasındaki uyum tam mânasıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Aynı şekilde Allah Teâlâ sevmediği kişiyi meleklerle ve iyi insanlara sevdirmez. Bunun nasıl gerçekleştiği ise, hadisimizde açıklanmaktadır. Buradan şu sonucu çıkarmamız pek normaldir: Müslümanlar arasında sevilen bir kişinin bu durumu, onun Allah katında da sevildiğinin göstergesidir. Aynı şekilde sâlih insanların ve müslümanların nefret ettiği kişinin bu durumu da, onun Allah’ın buğzettiği bir kişi olduğunu gösterir.

O halde kimlerin kimler tarafından sevildiği ve kimler tarafından sevilmediği son derece büyük önem arz etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın kulunu sevmesi gizli kalmaz.

2. Allah Teâlâ sevdiği kulunu meleklerle ve sâlih kullarına da sevdirebilir.

3. İnsanlar, toplumdaki durumlarına bakarak, Allah katındaki yerlerinin ne olduğunu tahmin edebilirler.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 389-
وَسَلَّمَ ، بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ ، فَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ ،
فَلَمَّا رَجَعُوا ، ذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} {فَيَخْتِمُ بِهِ
«سَلُّوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ ؟ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ
لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ ، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا ، فَقَالَ : فَسَأَلُوهُ ، فَقَالَ
«أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّهُ » : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هِيَ لَعْنَةُ مُتَقَرِّفٍ .

389. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbtan bir kişiyi askerî bir bölüğe komutan tayin edip gazaya göndermişti. Bu zat bölüğe her namaz kıldırışında (ikinci rekâta) İhlâs sûresini okuyarak kıraatını bitirirdi. Dönüşte, komutanın namazı İhlâs sûresi ile bitirmeyi âdet edinmiş olduğunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e haber verdiler. O da:

- “Niçin böyle yaptığınızı ona sorunuz!” buyurdu. Sordular.

- İhlâs sûresi, Rahmân'ın sıfatlarını ihtivâ ediyor.
Bu sebeple ben onu okumayı severim, dedi. Bunun
üzerine Hz. Peygamber:

– “Allah Teâlâ'nın da onu sevdiğini kendisine
müjdeleyiniz!” buyurdu.

Buhârî, Tevhîd 1; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn 263.
Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 69

Açıklamalar

İhlâs sûresi, Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'e
gelip “Bizi kendisine kulluk yapmaya çağırdığın
Rabbini bize tanı” demeleri üzerine nâzil
olmuştur. Meâli şöyledir:

“De ki: O Allah'dır, birdir.

Allah sameddir, (hiçbir varlığa muhtaç değildir,
her şey ona muhtaçtır).

Doğurmamış ve doğurulmamıştır.

Hiçbir şey de O'na denk olmamıştır (eşi ve benzeri
yoktur).”

Güzel dinimizin baş inanç ilkesi olan tevhid, Allah'ın birliği esası, en özlü şekilde bu sûrede anlatılmaktadır. Bu sebeple bu sûrenin bir adı da “Tevhid sûresi”dir. Allah Teâlâ, ilâhlık sıfatlarıyla bu sûrede ve bir de Âyetü'l-kürsî'de olduğu gibi hiçbir yerde anlatılmış değildir.

İhlâs sûresinin Kur'ân-ı Kerîm'in üçte birine denk olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Bunun yorumunda âlimlerimiz farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi “Kur'an'ın muhtevâsı üç kısımdan oluşur: Kıssalar, ahkâm ve Allah'ın sıfatları. Bu sûre Allah'ın sıfatlarını ihtiva ettiği için Kur'ân-ı Kerîm'in üçte biri sayılır” demiştir. Kimi de, “Bütünüyle Kur'ân-ı Kerîm, Allah Teâlâ'nın zâtını, isim ve sıfatlarını, fiil ve âdetlerini tanıtır. Bu sûre ise, Allah'ı takdis ve tenzihe tahsis edilmiştir. Bu açıdan Kur'ân'ın üçte biri sayılır” görüşündedir.

Sevap bakımından üçte birine denk olup olmadığı da bu tartışmalar arasındadır.

Hadisimizde ismi bildirilmeyen komutanın, kıldırıldığı her namazın ikinci rek'atinde İhlâs sûresini okuması, şikâyet konusu yapılıncaya Hz.

Peygamber, öncelikle bu hareketinin sebebini kendisinden sormak gerektiğini belirtmiş ve sordurmuştur. Komutanın, ne namazı kısa tutmak ne başka sûre bilmemek ne de daha başka herhangi bir sebepten dolayı değil, sırf sûrenin muhtevâsına duyduğu sevgi ve muhabbetten, yani Allah bilincinden dolayı hep bu sûreyi okuduğu anlaşılınca da, onun bu tavrının, Allah Teâlâ tarafından sevildiğinin işareti olduğunu ilân etmiş ve “Allah Teâlâ’nın da onu sevdiğini kendisine müjdeleyin!” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın kendi zâtını tanıttığı sûre veya sûreleri bilinçli olarak sıkça okumak güzeldir.
2. İhlâs sûresi, bizim Allah inancımızı en özlü şekilde tanıtan bir sûre—i celîledir.
3. İkinci rek’atlerde her zaman İhlâs okumak suretiyle namaz kılınabilir.

ةفعضل او نل حل اصل اءاذل إ ن م رل ذحتل ا باب -48
نل كاسمل او

İYİLERE EZİYET ETMEMEK

İYİLERE, ZAYIFLARA VE FAKİRLERE EZİYET ETMEKTEN SAKINDIRMAK

Âyetler

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

1. “Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları bir işten dolayı haksız yere eziyet edenler, şüphesiz büyük bir iftirâ etmiş ve açık bir günah yüklenmiş olurlar.”

Ahzâb sûresi (33), 58

Nevevî'nin iyi kimselere eziyet etmekten sakındırmaya delil olarak mü'min erkek ve kadınlara işlemedikleri şeyler dolayısıyla sözle ve davranışla eziyet edilmesini yasaklayan âyetin getirilmesi, her şeyden önce iyi ve sâlih kimselerin, mü'min olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda âyetin nâzil olduğu toplumda, savunmasız kimseler denince, erkek ve hanım mü'minlerin hatıra geldiği anlaşılmaktadır. Eziyet ve işkence, gerek propaganda yoluyla sözlü veya doğrudan müdâhale yoluyla fiilî olsun her ikisi de Allah katında bu eziyeti yapanlar için büyük bir sorumluluk vesilesi olacaktır.

Bir önceki âyette de “Allah ve Resûlü’nü incitenlere Allah, dünyada ve âhirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azâb hazırlamıştır” buyurulmaktadır [Ahzâb sûresi (33), 57].

Tevhide ters düşen birtakım yakıştırmaları Allah hakkında ileri sürmek, peygamberlikle bağdaşması mümkün olmayan bazı sözleri Peygamber hakkında söylemek sûretiyle Allah ve Resûlü’nü incitenlerin, Kur’ân-ı Kerîm’in nüzûlü sırasında yaşayan gayr-i müslimler olduğu bellidir. Allah onların âkîbetlerini de açıkca “lânet ve horlayıcı bir azâb” olarak bildirmiştir.

Günümüzde birçok ülkede görüldüğü gibi savunmasız durumda bulunan müslümanlara, hiç alâkaları olmayan suçlar isnad ederek iftirada bulunanların açık bir vebâl altına girmiş oldukları bildirilmektedir. Dolayısıyla böylesi bir eziyet ve işkencenin, mü’minler arasında birbirlerine karşı kullanılmaması öncelikle istenmiş olmaktadır.

[10] هَرِّ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْدُ [9] فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ

2. “Yetimi sakın horlama ve dileneni asla kovma!”

Duhâ sûresi (93), 9-10

Allah Teâlâ'nın özellikle Hz. Peygamber'e ihsân ettiği nimetleri dile getiren Duhâ sûresi'nin bu iki âyeti, Hz. Peygamber'in şahsında bütün müslümanlara yönelik emirler ihtivâ etmektedir. Kendisi de bir yetim olan Hz. Peygamber'e bu durum hatırlatıldıktan sonra, "O halde artık yetimi sakın horlama, mal veya ilim isteyenini de asla kovma" buyurulması, oldukça etkileyici ve dikkat çekicidir.

Konu başlığındaki zayıflara, yetimlere ve fakirlere misâl olarak dilencilerin zikredildiği görülmektedir. O halde toplumun himmet ve sıcak ilgiye muhtaç kesimlerine olumlu bir şey yapılamadığı yerde hiç değilse kırıcı olmamak öğütlenmektedir. Bu gönlü kırık insanları kaba-saba söz ve tavırlarla incitmek, bu âyetlerde getirilen sınırları çiğnemek olacaktır. Bu ise, olgun mü'minlerden beklenen bir hareket değildir.

Hadisler

وأما الأحاديث فكثيرة منها حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي (يَلِى دَاعِمْ) (385 مَقْرَثِى دَحْلَا رَظْنَا) اذْه لَبَقْ بَابِلَا وَمِنْهَا حَدِيثُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ رَضِيَ (وَلِيَاً فَقَدْ آذَنْتَهُ بِالْحَرْبِ

في باب ملاطفة (260 مقرر ثي دحل رظنا) اللّهُ عَنْهُ السّابِق
تنك نئل ركب ابأ اي (اليقيم، وقوله صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّم
مقرر ثي دحل رظنا) (كبر تبضغأ دقل مهتبضغأ
261) .

Konuya dair hadislere gelince onlar hayli çoktur.
Meselâ, bundan önceki konuda geçen (387
numaralı) “Her kim bir dostuma düşmanlık ederse,
ben de ona karşı harb ilan ederim” anlamındaki
Ebû Hüreyre radiyallahu anh’ın rivâyet ettiği
hadis.

Yine Yetimle İlgilenme konusunda yer almış
bulunan Sa’d İbni Ebû Vakkas’ın rivâyet ettiği
(263 numaralı) hadis ve o hadisteki Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem’in:

- “Ey Ebû Bekir! Eğer sen o fakirleri kızdırdınsa,
bilesin ki Rabbini de kızdırdın demektir” sözü...

Açıklamalar

Müellif Nevevî burada daha önce geçmiş olan ve
bizim de bu kitaptaki numaralarına işaret ettiğimiz
iki hadise atıfta bulunmakla yetinmektedir. İşaret
edilen iki hadis ve yorumları bir kez de bu konu ile
ilgileri noktasına dikkat edilerek okunmalıdır.

Burada ayrıca bir açıklama yapma ihtiyacı duymuyoruz.

قال رسول الله : وعن جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -390- مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ ، فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللَّهِ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ ، فَإِنَّهُ مَدَّ يَدَيْهِ مَدَّ ذِمَّتِهِ شَبَّ هَيْمُذٍ نِمُّ هَلَّا مُكْنَبُطِي الْف ، . ملسم هاور «بشيء» ، يُدْرِكُهُ ، ثُمَّ يَكْبُهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ .

390. Cündeb İbni Abdullah radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Sabah namazını cemaatle kılan kimse Allah’ın güvencesindedir. Sakın Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takibe almasın. Çünkü Allah güvence verdiği bir şeyden dolayı kimi takib ederse, onu yakalar sonra da onu yüzüstü cehennem ateşine atar.”

Müslim, Mesâcid 261, 262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6

Açıklamalar

İyileri, zayıfları ve fakirleri incitmekten sakındırma konusuyla bu hadîs-i şerîfin alâkası, sabah namazını cemaatle kılan, cemaatin olmadığı yer ve

zamanlarda da yalnız başına kılan kimsenin Allah'ın himâyesinde olması dolayısıyla, böyle bir müslümanı incitecek olanların Allah'ın koruması altında olan birine saldırmış kabul edilmeleridir. Allah'ın teminâtı ve güvencesi altında olan bir kimseye yöneltilen her saldırı ise, mutlaka takib edilir ve asla cezâsız bırakılmaz. Çünkü Allah Teâlâ'nın sorumlu tutup takibe aldığı kimsenin kurtuluşu yoktur. İşte bu sebeple müslümanları sahipsiz sanıp onları üzmeye kalkmamak gerekir.

Bu mânasıyla hadisimiz, Allah Teâlâ'nın, dostlarına düşmanlık edenlere harb ilan edeceğini, fakir-fukarayı incitenlerin Allah'ı incitmiş ve gazabını üzerine çekmiş olacağını bildiren yukarıdaki iki hadis ile, sonuçları itibariyle tam bir uyum içindedir ve onları desteklemektedir. Yani Allah Teâlâ, herhangi bir sebeple bir kulunu takibe alırsa, o kulun artık kurtuluşu yoktur. O yüzden, iyileri, zayıfları ve fakir fukarayı incitenler de bilmelidirler ki, bu insanlar, sabah namazını cemaatle (veya duruma göre tek başına) kılan müslüman gibi Allah Teâlâ'nın himâyesi ve güvencesi altındadırlar. Onlara yönelik haksızlıklar, Allah Teâlâ'nın takibiyle karşılaşır. Dolayısıyla sonuç, mutlaka yakayı ele vermektir. Bütün bu söylediklerimiz hadîs-i şerifteki “Sakın

Allah, güvencesi altında olan bir şeyden dolayı sizi takibe almasın” ikâzıyla ifade edilmiştir.

Nevevî merhum, müslümanlara eziyet vermeye kalkacakların bu ilâhî koruma ve takibi hatırdan çıkarmamalarını tenbih etmek için hadîs-i şerîfi burada zikretmiştir. Ayrıca hadîs-i şerîf 234 numarada geçmiş ve 1051 numarada da tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazını cemaatle kılan bir müslüman Allah’ın güvencesi altına girmiş demektir. Cemaatle kılma imkânı bulunmayan hal, yer ve zamanlarda sabah namazını yalnız başına kılanlar için de aynı himâye geçerlidir.

2. Allah Teâlâ, bir kulu takibe alırsa, artık onun kurtuluşu yoktur.

49- ىلإ مہرئارسو رهاظلا ىلع سانلا ماکحأ ءارجإ باب - ىلإ اعتللا

GÖRÜNÜŞE GÖRE HÜKÜM VERMEK

İNSANLARIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE BAKARAK HAKLARINDA HÜKÜM VERMEK VE GİZLİ HALLERİNİ ALLAH'A BIRAKMAK

Âyet

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ قَان تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ
رَحِيمٌ

1. “Eğer tövbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse, onları serbest bırakın.”

Tevbe sûresi (9), 5

Müşriklerle savaştan bahseden âyetlerden sonra gelen bu hüküm kısmı, onlarla savaşmaktan vazgeçmenin ve mü'min olduklarına karar vermenin belirtilerini sıralamaktadır. Bu belirtiler; tövbe etmek, namaz kılmak ve zekât vermektir. Bunları yerine getiren kimse ile savaşılmaz. Bir kimsenin bunları kalben inanarak mı yaptığı, yoksa canını kurtarmak için mi böyle davrandığı gibi bir araştırmaya da girilmez. Çünkü kalblerdekini bilmek, bizim elimizde ve gücümüz dâhilinde değildir. Bizim vazifemiz, dışa akseden görüntü ve belirtilere göre hareket etmektir. Bu sebeple, genel bir kaide konulmuştur : Biz zâhire yani dış

görünüŖe göre hükmederiz; kalblerde gizleneni ise Allah bilir.

Hadisler

وَعَنْ ابْنِ عَمْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 391- أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا « : لَمْ قَالَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ، سَلَامٌ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى

391. Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben, Allah’tan başka bir ilâh bulunmadığına, Muhammed’in Allah’ın Resûlü olduğuna şehâdet edip, namazı dosdoğru kılıncaya ve zekâtı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm’ın gerektirdiği haklar ise bunların dışındadır. Onların gizli hallerinin hesabı Allah’a âittir.”

Buhârî, İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ’tisâm 2, 28; Müslim, İmân 32-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,

Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre (88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Açıklamalar

İslâm'da harp değil sulh esastır. Savaş, bir gaye ve hedef olarak kabul edilmez. Sulhü ve sükûnu sağlamak, insanlığı mutlu kılmak için her türlü çareye başvurulduktan sonra netice alınmazsa, savaşmak mecbûriyetinde kalınabilir. İslâm'a göre savaşın gayesi, yeryüzünü küfür ve şirkin hâkimiyetinden, zâlimlerin zulmünden arındırmak, Allah'ın dininin herkese ulaşmasını sağlamak, Allah ile kulları arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Kimse müslüman olmaya zorlanamaz; ancak müslüman olmak isteyenlere engel olunması önlenir; müşrikler ve kâfirler ya İslâm'a girmek, ya İslâm'ın hâkimiyetini kabul etmek, ya da sulh yapmak yollarından birini tercih ederler.

Hadisimizde kendileriyle savaşılacağından söz edilen kimseler, öncelikle müşrikler ve kitap ehli olmayan putperestlerdir. Kitap ehli olan yahudi ve hristiyanlarla savaşılmasının sebebi ise, Allah'a inanmakla beraber, inançlarının bozukluğu ve Hz. Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna

inanmayışlarıdır. Bu kimseler İslâm'ın hâkimiyetini kabûl etmeye ve müslüman olmadıkları takdirde cizye vermeye mecbûr edilirler.

Allah'a ve Resûlüne inandıklarını söyleyenlerle, yani kelime-i şehâdet getirenlerle artık savaşılmaz. Daha sonra onlardan namaz kılmaları, zekât vermeleri ve İslâm'ın diğer şartlarını yerine getirmeleri istenir. Çünkü kelime-i şehâdet getirip İslâm'a girenler, İslâm dîninin bütün gereklerini yerine getirmeyi kabul etmiş sayılırlar. Bunları yapıp yapmadıkları, İslâm yönetimi tarafından takip edilir. Dinin gereklerini yerine getirmeyenlere ise gereken yapılır.

Bütün bunlara, insanların zâhirî halleri, dışa akseden söz ve davranışları esas alınarak karar verilir. Onların içlerinde sakladıkları niyet ve düşüncelerin, yaptıkları gizli kapaklı işlerin hesabı Allah'a aittir. Kimsenin niyeti, kafasında ve gönlünde gizlediği düşüncesi, başkalarını ilgilendirmeyen özel hayatı araştırılmaz.

“İslâm'ın hakkı” denilerek istisnâ edilen kısım ise, işlediği suçtan dolayı ölümü hak edenin

öldürölmesi, malının alınmasını gerektiren bir suç işleyenin malının alınmasıdır.

Hız. Ebû Bekir, zekât vermeyi reddedenlerle savaşmaya karar verirken, Kur'ân'ın ilgili âyetleri ile birlikte bu hadîsi de kendisine delîl edinmişti. Hadisin gösterilen kaynaklarından bazısında, bu açıkça belirtilmektedir. Bu hadis, pek çok sahâbe tarafından rivayet edilmiş olup, mütevâtir hadisler arasında sayılır.

Hadisi 1078 ve 1212 numaralarda tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman olduğunu söyleyen ve İslâm'ın emirlerini yerine getiren kimseyle savaşmamak dînî bir vecîbedir.
2. Bir kâfirin müslüman olduğuna hükmetmek için kelime-i şehâdet getirmesi yeterlidir.
3. Kişiler, dış görünüşleri ve davranışlarına göre değerlendirilir, haklarındaki hüküm de buna göre verilir.

4. Gizli olan niyet ve düşüncelerin hesabını sormak, kulların vazifesi olmayıp Allah’a âittir.

5. Kelime-i şehâdet getiren ve İslâm’ın emirlerine uyan bir kimse, işlediği suçlardan dolayı hesaba çekilir ve ölüm cezasına veya başka bir cezaya çarptırılır.

6. Kelime-i şehâdet getiren bid’atçı tekfîr olunmaz, imansızlıkla suçlanmaz.

و عن أبي عبد الله طارق بن أشيم ، رضي الله عنه ، قال -392-
مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا « : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
إِلَهُ اللَّهِ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ، حَرَّمَ
مِلْسَمَ هَاوِر «وَدَمَهُ ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى

392. Ebû Abdullah Târik İbni Eşyem radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Kim Allah’tan başka ilâh yoktur der ve Allah’tan başka ibadet edilenleri inkâr ederse, o kimsenin malı ve kanı haram olur. Gizli hallerinin hesabı ise Allah’a âittir.”

Müslim, İmân 37

Târık İbni Eşyem

Sahâbe-i kirâmdandır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Ebû Mâlik el-Eşcaî'nin babasıdır. Târık, Kûfelilerden sayılır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den dört hadîs rivayet etmiştir. Müslim'in Sahîh'inde iki hadisi vardır. Târık'ın hayatı hakkında kaynaklarımızda bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bazı rivayetlerde geçen “lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilâh yoktur” lafzının mefhûmuna “Muhammedün Resûlullah: Muhammed Allah'ın Resûlüdür” kısmı da dâhil olup, bu terkîbe “kelime-i tevhîd” denir. Kelime-i tevhîd veya kelime-i şehâdeti söyleyenin müslümanlığına hükmedildiğini biliyoruz. Burada buna ilave olarak, Allah'tan başka tapınılan her şeyi inkâr etmek de zikredilmiştir. Esasen kelime-i şehâdet veya kelime-i tevhîdi söyleyen kimse, Allah'tan başka tapınılan bütün sahte ilâhları, tâğutları ve her türlü putu reddetmiş olur.

Bir çok hadiste ısrarla vurgulanan gizli hallerin hesabının Allah'a ait olduğu gerçeğini müslümanların çok iyi kavramaları gerekir. Çünkü niyetlerin ve düşüncelerin, vâkıf olunması mümkün olmayan özel hallerin hesabını sormaya kalkmak, hem toplumu fitneye sürükler, hem de birçok haksızlık ve zulümlere yol açar. Bu sebeple insanların bu çeşit araştırma ve soruşturmalardan ve netice itibariyle bu özelliklere yönelik hüküm ve davranışlardan kesinlikle uzak durmaları emredilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hükümler zâhire göre, yani dış görünüşe bakarak verilir; niyetlere ve gönülden geçenlere göre hüküm vermek sadece Allah'a mahsustur.
2. Bütün bâtıl ilâhlardan uzak durmak ve onları reddetmek farzdır.
3. İnsanları niyetlerine, kafalarında ve kalplerinde gizledikleri düşüncelerine göre yargılamaya kalkmak toplumları fitneye sürükler ve birçok zulümlerin işlenilmesine sebep olur.

وَعَنْ أَبِي مَعْبُدٍ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -393-
أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنْ :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
الْكُفَّارُ ، فَأَقْتَتَلْنَا ، فَضَرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ ، فَقَطَعَهَا ثُمَّ لَادَ مِنِّي
أَسْلَمْتُ لِلَّهِ ، أَأَقْتُلُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا ؟ فَقَالَ :بَشَجَرَةٍ ، فَقَالَ
لَا قُمَّتْ ، يَدَيَّ يَدْحًا عَطَقَ هَلَّا لَوْ سَرَّ أَيُّ ثُلُفٍ ، «لَا تَقْتُلُهُ» :
لَا تَقْتُلُهُ ، فَإِنْ قَتَلْتَهُ ، فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ :ذلكَ بَعْدَمَا قَطَعَهَا ؟ فَقَالَ
مُتَّفَقٌ «لَا قُمَّتْ يَا تِلْكَ وَإِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ .أَنْ تَقْتُلُهُ
هِيَ لَعْنَةُ

مَعْصُومُ الدِّمِّ مَحْكُومٌ بِإِسْلَامِهِ :أَيُّ «إِنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ» يَنْعَمُ
مُبَاحُ الدِّمِّ بِالْقِصَاصِ لَوَرَّتِيهِ ، لَا :أَيُّ «إِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ» يَنْعَمُ ،
.أَنَّهُ بِمَنْزِلَتِهِ فِي الْكُفْرِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

393. Ebû Ma'bed Mikdâd İbni Esved radiyallahu
anh şöyle demiştir:

– Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e
dedim ki :

– Kâfirlerden bir adamla karşılaştım ve onunla
vuruşsak, o benim ellerimden birini kılıçla vurup
koparsa, sonra da benim elimden kurtulmak için
bir ağacın arkasına sığınsa ve:

– Ben, Allah için müslüman oldum, dese, onu
böyle dedikten sonra öldürebilir miyim, yâ
Resûlallah! Ne dersin?

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Sakın onu öldürme” buyurdu. Ben :

– Ey Allah’ın Resûlü! Adam benim iki elimden birini kopardı, ondan sonra bu sözü söyledi, dedim. Bunun üzerine :

– “Sakın öldürme, eğer onu öldürürsen, o, senin kendisini öldürmezden önceki durumundadır. Sen ise, onun o sözü söylemeden önceki durumuna düşersin” buyurdu.

Buhârî, Meğâzî 12; Müslim, Îmân 155. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Cihâd 95

Mikdâd İbni Esved

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve ilk müslümanlardandır. Mikdâd İbni Amr diye de anılır. Künyesi Ebû Ma’bed’dir. Mekke’de müslümanlığını açıkça ortaya koyan ilk yedi sahâbîden biri idi. Habeşistan’a hicret eden sahâbîler arasında yer aldı. Sonra Mekke’ye döndü.

Mikdâd, Bedir ve Uhud başta olmak üzere, Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulundu. Özellikle Uhud'da pek çok yararlıklar gösterdi. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na çıkmadan önce ashâb ile bu konuda istişâre ettiği zaman her biri kararı iyi bulduğunu belirtmişti. Sıra Mikdâd'a gelince, şunları söyledi :

– Yâ Resûlallah! Ne ile emrolunduysan onu yap, biz seninle beraberiz. Allah'a yemin ederim ki, biz sana İsrâîl oğullarının Mûsâ aleyhisselâm'a dediği gibi demeyiz. Onlar Mûsâ'ya : “Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz burada oturuyoruz” [Mâide sûresi (5), 24] demişlerdi. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, şayet sen bizi Birkü'l-Gımâd'a kadar yürütsen, seninle birlikte olduktan sonra daha fazla güçlüğe de dayanırız.

Mikdâd'ın bu samimi sözleri üzerine Allah Resûlü ondan memnun kaldı ve kendisine dua etti.

Bedir Savaşı'na katılanlar arasında sadece onun atı vardı.

Peygamber Efendimiz bir gün:

– “Azîz ve Celîl olan Allah, bana dört kişiyi sevmemi emretti ve onları kendisinin de sevdiğini bildirdi” buyurunca ashâb-ı kirâm:

– Yâ Resûlallah! Onların isimlerini bize de söyleyen, dediler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz:

“Onlardan biri Ali’dir (bu sözü üç defa tekrarladı), diğerleri Ebû Zer, Mikdâd ve Selmân” buyurdular.

Mikdâd İbni Esved, Mısır fethinde bulundu. Sahâbe hayatını konu edinen eserlerde onunla ilgili pek çok menkıbe vardır. Mikdâd’dan rivayet edilen hadis sayısı 42’dir.

Mikdâd İbni Esved, Hz. Osman’ın hilâfeti zamanında, hicrî 43 yılında, 70 yaşında, Medîne’de vefat etti. Cenaze namazını da Hz. Osman kıldırdı.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz’e bazan olmuş bir olay bazan da olabilecek bir mesele hakkında soru sorarlardı. Bu hadiste Mikdâd,

olmasını muhtemel gördüğü bir meseleyi sorunca Peygamber Efendimiz de ona, dolayısıyla bütün ashâba ve ümmete cevap vermiş oldu.

Peygamberimiz'in olmamış bir olayı soranlara cevap vermediği ve vuku bulmamış bir şeyin sorulmasını istemediği de olurdu. Bu sebeple İmâm Mâlik ve seleften bazı âlimlerimiz, henüz vuku bulmayan ve var olmayan bir şeyin hükmünü sormayı hoş görmezlerdi. Fakat ulemânın büyük çoğunluğu henüz olmamış bir şeyin hükmünün sorulmasını ve buna cevap vermeyi câiz görmüşlerdir. Özellikle Hanefî mezhebi bu konuya çok olumlu bakmış ve henüz ortada olmayan meselelere çözümler aramış, aklen muhal sayılmayan her hususu gündemine alıp, o konu etrafında düşünce ve tasarımlar geliştirerek seçkin bir mevkiye kavuşmuştur.

Kâfirlerden biri harp sırasında bir müslümanı cephede şehid etse veya elini, kolunu yahut herhangi bir uzvunu koparsa, sonra da kelime-i şehâdet getirse veya burada olduğu gibi “müslüman oldum” dese, artık onunla savaşmaktan ve onu öldürmekten vazgeçilir. Çünkü İslâm'ı kabul eden bir kimse ile harbetmek haramdır. O kimsenin bu sözü canını kurtarmak için söylediği

gibi bir düşünce ile hareket edilmez, zâhire göre hükmedilir. Böyle birini öldüren müslüman günaha girmiş olur. Hadis ve fıkıh âlimi Hattâbî, “müslüman oldum” demezden önce kâfirin kanını dökmek ve onu öldürmek helâldir, ama bu sözü söyledikten sonra, o kimse müslüman sayılır ve öldürülmesi haram olur; onu öldüren müslümanın da kısas yoluyla kanı helâl olur, diyerek olayın ciddiyetini ve önemini ortaya koyar.

Hız. Peygamber, Hâlid İbni Velîd’i, Necîd taraflarında yaşayan bir kabîle olan Benî Cüzeyme’ye göndermişti. Hâlid onları İslâm’a dâvet ettiğinde Benî Cüzeyme halkı kelime-i şehâdeti söyleyemediler. İslâm’ı kabul ettiklerini de doğru dürüst anlatamadılar; ancak bu anlamda olmak üzere “dinimizi değıştirdik” diyebildiler. Bu sözle müslüman olduklarını anlatmak istediler. Hâlid İbni Velîd ise onların bu sözlerini kabul etmeyerek kendileriyle savaştı ve onlardan bir kısmını öldürdü. Fakat sahâbîler kendilerine esir olarak verilen kişileri öldürmediler. Daha sonra durum Peygamber Efendimiz’e haber verilince, Efendimiz çok üzüldü ve iki elini açarak Allah’a şöyle yalvardı :

“Allahım! Hâlid’in yaptığından sana sığınırım!”
Bu sözünü iki defa tekrarladı (Buhârî, Ahkâm 35
Meğâzî 58).

Müslüman olduğunu söyleyen kimseyi öldürenin, onun bu sözü söylemezden önceki durumunda olacağı yönündeki peygamber tehdidi, o kimsenin kâfir olduğu anlamında olmayıp, kısas yoluyla kanının helâl olacağı anlamındadır. Bir müslümanın, his ve heyecanına kapılarak böyle bir yola sapmaması için, Peygamber Efendimiz durumu bu çarpıcı ifadelerle açıklamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimse, herhangi bir şekilde İslâm’ı kabul ettiğini ifade ederse, onunla savaşılmaz ve artık onun kanını dökmek haram olur.
2. Böyle bir kimseyi bilerek öldürene kısas uygulanır. Şayet bilmeyerek veya canını kurtarmak için böyle davrandığını zannederek öldürmüşse, öldürülenin diyetinin ödenmesi gerekir.
3. Henüz vuku bulmamış bir olayın hükmünün sorulması ve buna cevap verilmesi câizdir.

4. Hüküm zâhire göre verilir, niyetler ve düşünceler araştırılmaz.

بعثنا رسولُ : وعن أسامة بن زيدٍ ، رضي الله عنهما ، قال -394-
الله صلى الله عليه وسلم إلى الحرقة من جهينة ، فصَبَحْنَا الْقَوْمَ عَلَى
لَمِيَاهِهِمْ ، وَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا غَشِيْنَاهُ قَا
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فَكَفَّ عَنْهُ الْأَنْصَارِيُّ ، وَطَعْنَتْهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ :
، مَلَسُوهُ فَيَلَعُ هَلَايَ لَصِيْبِنَا كِلَذَ غَلَبَ ، فَتَنِيْدِمَا أُنْمِدَقَ أَمْلَفَ ،
يا :اللَّهُ ؟ قَلْتُ لَا إِلَهَ إِلَّا :يا أسامة أَقْتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ « : يِل لاقف
أَقْتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا « :رسولَ الله إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّذًا ، فَقَالَ
فَمَا زَالَ يُكْرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أُسَلِّمْتُ قَبْلَ «اللَّهُ؟»
. متفقٌ عليه .ذَلِكَ الْيَوْمَ .

لا :أَقَالَ « :فَقَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :ي روايةٍ فو
يا رسولَ الله ، إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفًا مِنْ :إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ ؟، قَلْتُ
فَمَا «،أَقَالَ شَقَقْتُ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا؟ « :السَّلاح ، قال
. زَالَ يُكْرِّرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي أُسَلِّمْتُ يَوْمَئِذٍ .

بطن من :ءارلأ حتفو قل م هملا ءاحلأ مضب « ةقرحلا «
أي معتصماً بها من القتل لا :جهينة القبيلة المعروفة ، وقوله متعوذاً
. معتقداً لها .

394. Üsâme ibni Zeyd radiyallahu anhümâ şöyle
 demiştir :

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bizi
Cüheyne kabilesinin Huraka kolu üzerine

göndermişti. Sabahleyin onlar sularının başında iken üzerlerine hücum ettik. Ben ve ensardan bir kişi onlardan bir adama ulaştık. Biz onun üzerine yürüyünce, adam: “Lâ ilâhe illallah: Allah’tan başka ilâh yoktur” dedi. Bunun üzerine ensardan olan arkadaşım ona hücumdan vazgeçti; ben ise mızrağımı ona sapladım ve adamı öldürdüm. Biz Medine’ye gelince bu olay Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in kulağına gitti ve bana:

– “Ey Üsâme! Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?” buyurdu. Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece canını kurtarmak için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz tekrar :

– “Lâ ilâhe illallah dedikten sonra adamı öldürdün mü?” diye yine sordu ve bu sözü o kadar çok tekrarlardı ki, ben, daha önce müslüman olmamış olmayı bile temenni ettim.

Buhârî, Diyât 2, Meğâzî 45; Müslim, Îmân 158-159. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(11)

Müslim’in bir rivâyeti şöyledir :

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

– “Adam lâ ilâhe illallah dedi ve sen de onu öldürdün, öyle mi?” Ben :

– Yâ Resûlallah! O, bu sözü sadece silahtan korktuğu için söyledi, dedim. Peygamber Efendimiz :

– “Kalbini mi yardım ki, bu sebeple söyleyip söylemediğini bilesin?” buyurdu.

Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, ilk defa o gün müslüman olmuş olmayı temenni ettim.

Müslim, Îmân 158

Açıklamalar

Üsâme ibni Zeyd’in öldürdüğü kişi, Mirdâs ibni Nehîk adındaki Cüheyne’li idi. Kabilesinin diğer fertleri müslümanları görünce kaçmış, o ise güttüğü koyunlarını otlatmaya devam ederek, müslüman olmuş ve kelime-i şehâdet getirerek İslâm’ı kabul ettiğini ikrâr etmişti. Üsâme, kılıç korkusu ile müslüman olmanın kişiye fayda

vermeyeceğini düşünerek onu öldürüp koyunlarını da almıştı. Böyle hareket ederken, belki de “Bizim şiddetli azâbımızı görüp de iman etmeleri kendilerine fayda sağlamadı” [Mü’min sûresi (40), 85] âyetine uygun davrandığını düşündü. Bu sebeple onu mazur görüp diyet ödetmeyen Peygamber Efendimiz bu olaya son derece üzüldü.

“Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayın, dinleyin, size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek : ‘Sen mü’min değilsin!’ demeyin” [Nisâ sûresi (4), 94] âyeti bu hâdise üzerine nâzil oldu.

İslâm’da cihadın gâyesi insan hayatına son vermek değil, onu Allah’a teslim olmuş bir kul olarak yaşatmaktır. Daha önceleri de işaret ettiğimiz gibi bu teslimiyetin anlamı herkesi müslüman yapmak değil, İslâm’ın hakimiyetine baş eğdirmektir. Aslında herkesin müslüman olması arzu edilir. Çünkü bu, İslâm’ı kabul eden insanın kendi lehinedir; böylece dünya ve âhiret saâdetine kavuşur. Fakat bunu silah ve kılıç zoruyla kabul ettirmek söz konusu değildir. Silah insanı müslüman yapmak için değil, İslâm’ın hakimiyetini kabul ettirmek için kullanılır. Çünkü silahlı cihad, İslâmî tebliğin en son merhalesidir.

Üsâme'nin keşke daha önce müslüman olmasaydım diye düşünmesi, bir kimsenin müslüman olduğu anda daha önce yaptığı bütün günahların affedilmesi sebebiyledir. Yoksa küfür üzere kalmayı istemesinden değildir. Çünkü böyle bir istek, İslâmî yönden câiz görülemez. O, Hz. Peygamber'in olay karşısında gösterdiği şiddetli tepkiden çok korkmuş, hatta bu olaydan sonra hiçbir müslümanla çatışmaya girmemeye yemin etmiş, Sıffîn'e katılmamış ve hayatının sonuna kadar da bu prensibi sürdürmüştür.

Peygamber Efendimiz'in bu vesileyle bir kere daha hatırlattığı gerçek, “Kalbini mi yardım?” sorusuyla çarpıcı bir şekilde ortaya konulmuştur. Müslümanlara düşen görev, zâhire göre hüküm vermektir. Çünkü kalbden geçeni bilmeye hiç kimsenin gücü yetmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'da hükümler zâhire göre olup, kalbde saklanıp gizlenenleri ve gaybı araştırmak câiz değildir.

2. Bir kimse hakkında hüküm, onun sözüne ve davranışına göre verilir.

3. Üsâme'nin kelime-i şehâdet getirdiği halde bir kişiyi öldürmesi, ictihad hatasından kaynaklandığı için, kendisine ne kısas uygulanmış, ne de diyet ödettirilmiştir. Çünkü bu davranışı, “hata yoluyla insan öldürme” olsaydı, diyet ödettirilmesi gerekirdi.

4. Hz. Peygamber'in Üsâme'yi şiddetle azarlaması ihtiyatlı davranmamış olması sebebiyledir.

5. Mü'min bir kimseyi öldürmek, büyük günahlardandır.

6. Büyük günah işleyen kimsenin, o güne kadar müslüman olmamış olmayı temenni etmesi câiz değildir.

وَعَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - 395- صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ لِيَايَسُقِي نَأَاءَ أَشْ إِذَا نَيَّكَرُ شُمْلًا نِمَ لُجَرٍ نَاكَفَ ، أَوْ قَتْلًا مُهَنَّاوُ ، لِمِنْ الْمُسْلِمِينَ قَصَدَ لَهُ فَقَتَلَهُ ، وَأَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَصَدَ رَجُلًا : غَفَلْتَهُ ، وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَلَمَّا رَفَعَ عَلَيْهِ السَّيْفَ ، قَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، فَقَتَلَهُ ، فَجَاءَ الْبَشِيرُ إِلَى رَسُولِ

وسَلَّمَ ، فَسَأَلَهُ ، وَأَخْبَرَهُ ، حَتَّى أَخْبَرَهُ خَبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ ،
يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْجَعَ فِي : فَقَالَ «لَمْ قَتَلْتَهُ ؟ » : فَقَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ
نَفَرًا وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيْهِ ، فَلَمَّا الْمُسْلِمِينَ ، وَقَتَلَ فُلَانًا وَفُلَانًا وَسَمَّى لَهُ
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ . لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ : رَأَى السَّيْفَ قَالَ
فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلا إِلَهَ إِلَّا « : نَعَمْ ، قَالَ : لَأَقِ «أَقْتَلْتَهُ ؟ » : وَسَلَّمَ
لَأَقِ . يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْفِرْ لِي قَا «اللَّهُ ، إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟
فَجَعَلَ لَا «وَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » :
كَيْفَ تَصْنَعُ بِلا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ « : يَزِيدُ عَلَى أَنْ يَقُولَ
. مَلَسَم هاور «الْقِيَامَةِ

395. Cündeb İbni Abdullah radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanlardan müteşekkil bir askerî birliği müşriklerden bir kavme göndermişti. Müslüman askerler, müşriklerle karşılaştılar. Müşriklerden bir adam, müslüman askerlerden istediğine saldırıp öldürüyordu. Müslümanlardan biri de onun boş bulunduğu anı gözlüyordu. Biz bu müslümanın Üsâme İbni Zeyd olduğunu konuşup duruyorduk. Üsâme, kılıcını çekip de adamı öldüreceği sırada o:

– Lâ ilâhe illallah, dedi; fakat Üsâme onu yine de öldürdü. Peygamber Efendimiz'e müjdecî geldi. Peygamberimiz ona ordunun durumunu sordu, o da olup biteni kendisine haber verdi. Hatta o adamın durumunu ve Üsâme'nin ona ne yaptığını da

anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Üsâme'yi çağırđı ve ona :

– “Adamı niçin öldürdün?” diye sordu. Üsâme :

– Yâ Resûlallah! O adam müslümanların canını yaktı; falanı ve falanı öldürdü, diyerek bir kaç şehidin adını saydı. Sözüne devamla şunları söyledi:

– Ben ise onun üzerine yürüdüm. Kılıcı görünce:

– Lâ ilâhe illallah, dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

– “Böyle diyen adamı öldürdün mü?” diye sordu. Ben:

– Evet, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

– “Lâ ilâhe illallah kıyamet günü karşına geldiğinde ne yapacaksın?” dedi. Üsâme ibni Zeyd:

– Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hak'dan beni bağışlamasını dile, dedi. Resûl-i Ekrem durmadan:

– “Lâ ilâhe illallah kelimesi kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın, söyle?” “Lâ ilâhe illallah sözü kıyamet günü huzuruna geldiğinde ne yapacaksın?” diyor, başka bir söz söylemiyordu.

Müslim, İmân 160

Cündeb İbni Abdullah

Sahâbe-i kirâm’dan olan Cündeb’in künyesi Ebû Abdullah’tır. Cündeb, Cündüb şeklinde de söylenir. Beciyle kabilesi’ne mensup olduğu için el-Becelî nisbesiyle anılır. Önce Kûfe’de yerleşmiş, daha sonra Basra’ya göç etmiştir. Bu sebeple, Kûfe ve Basra’lı hadis ravileri ondan rivayette bulunmuşlardır. Hasan-ı Basrî, Muhammed ibni Sîrîn, kendisinden hadis nakledenler arasındadır.

Cündeb, Abdullah İbni Zübeyr fitnesi patlak verdiğiinde, yanına çağırıldığı bir grup müslümana, yukarıdaki hadisi nakletti ve bu fitneye karışmamalarını tavsiye etti. Onlar:

- Fitne şehrimize gelirse ne yapacağız? diye sorduklarında :
- Mahallelerinize girin, dedi.
- Mahallemize de gelirse?
- O zaman evlerinize çekilin.
- Evimize de girerse?
- Evlerinizin odalarına çekilirsiniz.
- Odalarımıza kadar gelirse?
- Öldürülen Abdullah ol, öldüren Abdullah olma, diye cevap verdi.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm'dan Cündeb ibni Abdullah'ın rivayet ettiği bu hadisle, bundan önceki Üsâme hadisinin aynı olayın farklı anlatımlarından ibaret olduğu anlaşılıyor.

Bu rivayette dikkatimizi çekmesi gereken nokta şudur: Düşmanla savaş esnasında, müslümanlardan bir veya birkaç kişiyi öldürmüş olan bir kimse kelime-i şehâdet getirerek İslâm'ı kabul ettiğini belirtirse, artık onunla savaşmak ve onu öldürmek câiz değildir. Çünkü İslâm'ı kabul etmesi, kişinin geçmiş günahlarına keffâret olur ve hayatı âdeta yeniden başlar. Kendisinden geçmişte yaptıklarının hesabı sorulmaz.

Hız. Peygamber, çok sevdiği Üsâme'nin “Allah'tan beni bağışlamasını dile” temennisini âdeta duymayarak, kelime-i şehâdet getirip müslüman olmuş bir insanı öldürmenin büyük sorumluluğunu düşünüyor ve bu günahı işleyenin kıyamet gününde, Allah huzurunda ne cevap vereceğinin muhâsebesini yapıyordu. Bu tavrıyla da ashâbına ve ümmetine, böyle bir durumda nasıl davranmaları gerektiğini öğretiyordu. Onlar bu mesajı gayet iyi anladılar ve kendilerinden sonra gelen nesillere aynı hassasiyetle aktardılar. Ümmet, tarih boyunca yaptığı cihadlarda bu gerçekleri hiçbir zaman unutmadı ve hayata uyguladı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Savaş anında, kelime-i şehâdet getiren kimsenin müslümanlığına hükmedilir ve onunla savaşmaktan vazgeçilir.

2. Bir kimse hakkında hüküm, onun davranışına göre verilir. Kalbinden geçirdikleri ve niyeti araştırılmaz.

3. Bir önceki rivayetin “Hadisten Öğrendiklerimiz” kısmına da bakınız.

396- سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ : وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَتَبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ -
نَاسًا كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالْوَحْيِ إِنَّ « : الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ
فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ ،
وَإِنَّمَا نَأْخُذُكُمُ الْآنَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ ، فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا ،
أَمْ مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ ، اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي أَمْنَاهُ ، وَقَرَّبَنَاهُ وَلَيْسَ لَدَى
سَرِيرَتِهِ ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءًا ، لَمْ نَأْمَنُ ، وَلَمْ نُصَدِّقْهُ وَإِنْ قَالَ إِنَّ
يُرَاخِبُ الْهَوَا «سَرِيرَتَهُ حَسَنَةً .

396. Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd der ki: Ömer İbni Hattâb radıyallahu anh'ı şöyle derken işittim :

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında Allah katından gelen vahiy sayesinde insanlar gizli hallerinden de sorumlu tutuluyorlardı. Hiç kuşkusuz vahyin arkası kesilmiştir. Biz ise şu anda sizleri, bize apaçık belli olan davranışlarınız

sebebiyle hesaba çekeriz. Dolayısıyla bize iyi davranışlar gösteren kimseyi, güvenilir kimse bilir ve ona yaklaşırız. Onun gizli hallerinden hiçbir şeyi araştırmak bize düşmez. O kişinin gizli halleriyle ilgili hesabını Allah görür. Bize karşı kötü davranışlar sergileyen bir kimseyi de güvenilir bulmayız. O kişi, gayesinin iyi olduğunu söylese bile ondan emin olmaz ve kendisini doğrulamayız.

Buhârî, Şehâdât 5

Abdullah İbni Utbe İbni Mes'ûd

Abdullah İbni Mes'ûd'un amcasının oğlu olan Abdullah İbni Utbe, sahâbe-i kirâmdandır. Oğlu Hamza, ona Resûl-i Ekrem Efendimizle ilgili hatırladıklarını sorduğunda, beş veya altı yaşlarında iken kendisini kucağına alıp başını okşadığını sonra da kendisine ve gelecek nesline dua ettiğini söylemiştir.

Abdullah'ı tâbiûn tabakası arasında sayanlar da olmuştur. Ancak Hz. Ömer'in onu vali olarak görevlendirdiğine dâir rivayetler bulunmaktadır. Bu takdirde onun tâbiûn tabakasından sayılması mümkün değildir. Zira Hz. Ömer, Peygamber

Efendimiz'den yaklaşık on üç sene sonra vefât ettiğine göre, Abdullah İbni Utbe'nin Hz.Ömer devrinde genç olduğu ve dolayısıyla ashâbdan sayılması gerektiği anlaşılır.

Abdullah, amcası İbni Mes'ûd ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden hadis nakledenler arasında oğulları Abdullah ve Avn ile Muhammed İbni Sîrîn, Humeyd İbni Abdurrahman da vardır.

Abdullah İbni Utbe 74 (693) senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Cebrâil aleyhisselâm aracılığıyla Kur'an'ın dışında vahiyler de alıyordu. Sahâbîler bazan Kur'an'ın nâzil olan bir sûre veya âyetinde, gönüllerinden geçirdikleri veya çok özel surette kendi grupları arasında görüşüp konuştukları bir sırrın açıklandığını görüyorlar, bazan da Peygamberimiz'in bunlardan bahsetmesine ve kendilerini uyarmasına şahit oluyorlardı.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra vahiy kesildi ve bazı kişiler hakkında Allah tarafından bildirilen haberler de sona erdi. Çünkü vahye muhatap olmak peygamberlere has bir özellik olup onlardan başka hiç kimseye nasip olmayacaktır.

Hız. Ömer, vahyin sona erdiği gerçeğini bütün müslümanlara açıkladıktan sonra, insanların bilemeyeceği ve öğrenemeyeceği sırlarından ve niyetlerinden dolayı hiç kimsenin hesaba çekilemeyeceğini ve bu yönde haklarında bir hüküm verilemeyeceğini belirtmiş oldu. Bununla da yetinmeyerek, bir kimse hakkında hükmün nasıl verilmesi gerektiğini de gayet açık bir surette insanlara bildirdi. İnsanlar, sadece alenî olarak işledikleri işlerden, yaptıkları hareketlerden, söyledikleri sözlerden hesaba çekilir ve davranışları buna göre değerlendirilir. Bir eyleme dönüşmeyen niyet ve düşüncelerden sorumlu tutulmazlar. Kötü davranışlar sergileyen bir kimsenin, iyi niyetli olduğunu söylemesine de itibar edilmez; hüküm ve karar onun görünen haline göre verilir.

Hız.Ömer'in özenle koruduğu prensipler ve bu konuda gösterdiği hassasiyet sorumluluk taşıyan

herkes için örnek alınacak niteliktedir. Zira kişiler hakkında hüküm verilirken uyulması gereken prensipler gerçekçi ve hakkaniyete uygun olmalıdır. Aksi takdirde, bir çok haksızlıklar, iyi niyeti kötüye kullanmalar ve bunun neticesinde güvensizlik, düzensizlik ortaya çıkar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Vahiyle bilgilenme yolu, Peygamber Efendimiz'in vefatıyla sona ermiştir. Çünkü vahiy, sadece peygambere gelir.
2. Kişiler hakkında hüküm verirken, sadece tavır ve davranışlar dikkate alınır, niyetler ve gizli sırlar araştırılmaz.
3. Kişinin tavır ve davranışı kötü ve çirkin ise, niyetinin ve gayesinin iyi olduğu iddiası, ona gereken cezânın verilmesine engel teşkil etmez.

فَوخْلَا بَاب - 50

ALLAH KORKUSU

Âyetler

1. “Sadece benden korkun.”

وَإِيَّايَ فَارْهَبُون

Bakara sûresi (2), 40

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: “Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun.”

İsrâil, Ya’kûb aleyhisselâm’ın lakabıdır. Allah Teâlâ, Hz.Ya’kûb gibi seçkin bir kuluna nisbet ederek andığı Tevrat ehli yahudilere hitap ederek, kendilerine vermiş olduğu büyük nimeti düşünüp hatırlamalarını emretmektedir. Bu büyük nimet, kitap ve peygamberliktir. Medine’ye hicret eden Resûl-i Ekrem Efendimiz, onlara İslâm’ı, Kur’ân’ı ve kendisini arzetmiş ve beklenen peygamberin kendisi olduğunu belirtmişti. Çünkü yahudiler, bir peygamberin geleceğini ve onun son peygamber olacağını biliyorlar ve onu bekliyorlardı. Allah onlara sözlerinde durmalarını hatırlattı ve ahidlerini bozmaktan, fitne ve ahlâksızlıklara sapmaktan kaçınmalarını, sadece Allah’tan korkmalarını emretti. Onlar yine bu emri de yerine getirmediler. Allah’tan korkmayarak sapıklıklarını sürdürdüler.

2. “Şüphesiz Rabb’inin yakalayıp tutuşu pek şiddetlidir.” إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

Bürûc sûresi (85), 12

Âyet-i kerîmede, Allah Teâlâ'nın zâlimleri, zorbaları, topluma eziyet ve işkence edenleri, büyüklük taslayanları hesaba çekmesinin ve cezalandırmasının çok şiddetli olacağı hatırlatılmakta ve onların feci sonları haber verilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de buna benzer tehditleri ihtivâ eden “vaîd âyetleri” dediğimiz âyetler, epeyce bir yer tutar.

الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ وَكَذَٰلِكَ أَخَذُ رَبُّكَ إِذَا أَخَذَ
[102]

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَن خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ
[103] وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ

يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَوْمَ [104] وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ
[105] فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ

[106] فَأَمَّا الَّذِينَ شَفَعُوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

3. “İşte Rabbin, kasabaların zâlim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü O'nun yakalaması, çok acı ve çok çetindir. Şüphesiz âhîret azâbından korkanlar için bunda elbette ibret

vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün bütün mahlukatın hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu sadece sayılı bir süre için erteliyoruz. O gün geldiği zaman hiç kimse O’nun izni olmadan konuşamaz. Oraya toplananlardan kimi bahtsız; kimi bahtiyardır. Bahtsızlar ateştedirler. Onların orada bir soluk alıp verişleri vardır ki!”

Hûd sûresi (11), 102-106

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de zâlimlikleri ve taşkınlıkları sebebiyle helâk edilen kavimlerden ve onların perişan yurtlarından bahseder. Nûh ve Lût peygamberlerin kavimlerinin âkibeti, Âd, Semûd ve Medyen halkının acıklı sonu, Firavun’un ibret dolu hayatı ve korkunç ölümü bu misaller arasındadır. Âyet-i kerîmelerde, Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelen, küfür ve şirkte, zulüm ve azgınlıkta ısrar eden toplumların sonunun önceki milletlerin âkibetinden farklı olmayacağına dikkat çekilir; bunlardan ibret almamız istenir. Peygamber Efendimiz: “Allah Teâlâ, zâlime, zulmünden vazgeçmesi için bir süre tanır. Neticede onu yakaladı mı, artık bırakmaz” buyurmuş, sonra da: “Rabbin kasabaların zalim halkını yakaladığı zaman böyle yakalar” [Hûd sûresi (11), 102]

âyetlerini okumuştur (Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 12).

Allah’a ve âhiret gününe inanmayarak gününü gün etmeye bakan bazı saygısız insanlar, fertlerin ve toplumların başına gelen büyük felâketleri günah ve isyan ile alâkalı görmeyip, tesâdüflere bağlı tabiat olayları diye değerlendirirler. Allah’a inanan akıl ve iz’ân sahipleri ise, bu olaylarda Allah’ın güç ve kudretini, zâlim ve azgınlara verdiği ibret derslerini görürler. Nitekim daha önceki kavim ve ümmetlerin helâkinden önce onlara gönderilen peygamberler, uğrayacakları kötü âkibeti kendilerine haber vermişlerdi. Bu haberler aynen gerçekleşti. Hz. Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’den sonra bir peygamber gelmeyeceğine göre, Kur’an ve Sünnet’in bu yöndeki uyarılarına iyice kulak vermek gerekir.

لِلّٰهِ الْمَصِيرُ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَإِلَىٰ

4. “Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekden sakındırır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 28

Âyetin tamamının anlamı şöyledir: “Mü’minler inananları bırakıp kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak onlardan gelebilecek bir tehlikeden korunmanız başka. (Şerlerinden korunmak için dost gözükebilirsiniz). Allah sizi kendisinin emirlerine karşı gelmekden sakındırır. Dönüş Allah’adır.”

Allah Teâlâ’nın bizi sakındırdığı, yapmamızı istemediği her şey, hem dünyada hem de âhirette bizim lehimize. Mü’minin hayatı, Allah’ın çizdiği sınırlar içinde olmalıdır. Bu sınırları aşan, tehlikeye düşmüş olur. Mü’min bir kişi, din kardeşlerine ve İslâm’a zararı dokunacak, dine aykırı düşecek tarzda kâfirlerle dostluk ve işbirliğine girmez. Ancak mü’minler, bütün insanlara karşı olumlu yaklaşımdan, âdil davranıştan, iyilik yapmaktan men edilmemişlerdir. Hukuka riâyet, sözünde durmak, ciddiyet, insanlık, merhamet ve iman gereği olan bütün güzel huylar mü’minin ayırıcı özelliğidir. Bir kâfir, mü’mine dünyaları bağışlasa bile, ne imanına, ne de din kardeşlerine en küçük zarar verecek bir şeyi ona kabul ettiremez. Kişilik sahibi mü’min de böyle bir şeyi bilerek yapmaz; ama yanıltıp aldanabilir. Hatasının farkına vardığı anda

bunlardan kurtulmak için elinden gelen gayreti göstermesi gerekir.

Mü'minlerin sahip olması gereken en önemli niteliklerden biri, Allah korkusunu her şeyin üstünde tutmalarıdır. Bunun göstergesi de, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmalarıdır. Bu âyet bizi bu konuda uyarmaktadır.

أَحِبَّتِهِ وَبَنِيهِ وَصَدَ [35] وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ [34] يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ
[37] لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ [36]

5. “O gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçır. O gün, onlardan her birinin, kendisine yetecek derdi vardır.”

Abese sûresi (80), 34–37

Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyetinde kıyamet sahneleri çarpıcı bir üslupla anlatılır. İyilerin ve kötülerin âkibetleri gözler önüne serilir. Âhiret gününe, hesaba ve mîzana inananlar, hem kendilerinin hem de inanmayanların sonlarını âdeta gözleriyle görürler. Bu durum karşısında inananlar hayatlarına çeki düzen verir; Allah'a bağlılıkları, emirlerine uyup yasaklarından kaçınmaları, korku

ve sevgileri artar. İnanmayanlar içinde akıl ve idrak sahibi olanlar kendilerine gelir, kurtuluş ve ebedî saadet yolu olan imana ve İslâm’a yönelirler.

Bu âyet-i kerîmelerde, gelmesi muhakkak olan o günde, yakınlık ve sevginin derecelerine göre, kişinin kendisine en yakın ve en yararlı kimseler olan kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından bile kaçacağı belirtilerek, kıyâmetin dehşeti anlatılır. Zira o gün herkesin başından aşkın çok büyük ve çok mühim bir işi vardır. Başkalarını düşünmeye, onlara yardımcı olmaya imkânı olmadığı için herkesten kaçır. Çünkü onların her biri, kendilerine karşı vazifesini hakkıyla yapmadığı için onun yakasına sarılırlar. Bir gün Peygamber Efendimiz:

“İnsanlar kıyamet günü yalın ayak, çıırılçıplak, sünnetsiz olarak haşrolunurlar” buyurmuştu. Bunun üzerine Hz.Âişe:

– Yâ Resûlallah! Kadın ve erkekler bir arada olup birbirlerine bakacaklar mı? dedi. Hz. Peygamber:

– “Yâ Âişe! Durum birbirlerine bakamayacakları kadar kötüdür” buyurdular (Müslim, Cennet 56).

Bütün bunlar, Allah'tan korkup çekinme konusunda bizleri hassas davranmaya sevketmesi gereken uyarı ve işaretlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ
[1] شَيْءٌ عَظِيمٌ

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ
مَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَ
[2]

6. “Ey insanlar! Rabbinizden korkun; çünkü kıyamet vaktinin depremi, cidden korkunç bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her emziren emzirdiğinden geçer; her gebe yükünü bırakır; insanları sarhoş görürsün, oysa sarhoş degillerdir. Ama Allah'ın azâbı şiddetlidir.”

Hac sûresi (22), 1-2

Kur'ân-ı Kerîm, kıyamet zelzelesini çeşitli sûre ve âyetlerde anlatır. Bu zelzele, yerin şiddet ve dehşetle sarsılmasıdır. Bu âyette, öncelikle insanların kendilerine emredileni yapmak, yasaklanan şeylerden de kaçınmak suretiyle Allah'tan korkmaları emredilmektedir. Çünkü Allah'a inanan, imanlarının gereği olarak sâlih

ameller işleyen, Allah’a gerçek anlamda kulluk yapanlar ve takvâ sahibi olanlar kıyamet zelzelesinden emin olacaktır.

Kıyamet zelzelesi o kadar şiddetlidir ki, çocuğunu emziren anne, bu sarsıntının dehşetiyle yavrusunu terkeder. Yine bu korkunç sarsıntı yüzünden hamile kadınlar çocuklarını düşürürler. Kıyametin dehşetinden insanlar sarhoş gibi oldukları için ne yapacaklarını, nereye gideceklerini, ne konuşacaklarını bilemezler. Bu halde olmaları, Allah’ın azâbının şiddetindendir. İşte bu hâli gören insan, sarsıntının dehşetinden şaşırarak: “Bu yeryüzüne ne oluyor?” [Zilzâl sûresi (99), 3] der. Kur’ân’ın bildirdiğine göre kâfirler: “Vah bize! Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı diyecekler. Mü’minler ise: İşte Rahmân’ın va’dettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş diyeceklerdir” [Yâsîn sûresi (36), 52].

[46] وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ

7. “Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var.”

Rahmân sûresi (55), 46

Rabbinin makamı demek, O’nun herşey üzerinde varlığını hissettirmesi, insanları denetlemesi ve onların her halini görüp gözetmesi demektir. Kıyamet gününde hesap için Allah’ın huzurunda duruş anlamını da taşır.

Rabbinin makamından korkmak sözüyle anlatılmak istenen, sadece yürek çarpıntısı değil, O’nu inkâr ve nimetlerine nankörlük etmekten sakınmak, iman, itaat, şükür ve saygıda kusur etmemektir. Bunları yerine getirenler için iki cennet vardır. İki cennetin ne olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Buna göre, biri rûhânî, diğeri cismânî cennet, biri adn diğeri naîm cenneti veya biri dâru’l-İslâm diğeri dâru’s-selâm diyenler olmuştur. Kıyametin halleri görülmeden bunların her birinin tafsilatını bilmek mümkün değildir.

قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا [25] وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ
[26] مُشْفِقِينَ

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ [27] فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ
[28] هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ

8. “Cennetlikler birbirlerine dönmüş soruyorlar: Doğrusu bundan önceki hayatımızda, âilemizin

yanında bile Allah’dan korkardık. Allah lütfedip bizi kavurucu azâbdan korudu. Doğrusu bundan önce de O’na yalvarıyorduk. Şüphesiz O, iyilik yapandır, acıyandır.”

Tûr sûresi (52), 25-28

Bu âyetlerde, cennet ehlinin cennetteki halleri anlatılır. Cennetlikler buraya nasıl gelmiş, bu nimete dünyadaki hangi halleri ve davranışları sayesinde kavuşmuşlardır? Onlar, dünyada iken aile fertleri arasında, evlerinde, obalarında ve yurtlarında yürekleri titrer ve korkarlardı. Çünkü âkibetlerini düşünür, bir isyâna düşmekten veya bir azâba uğramaktan çekinirlerdi. Bu düşünce ve davranışları, kendilerini dünyada kötülük yapmaktan alıkoydu; sâlih ameller işlemeye yöneltti; neticede mükâfatları cennet oldu. Bu, Allah’ın lutfu ve ihsânı, merhamet ve bereketi sayesinde. Çünkü onlar, işledikleri işler, yaptıkları ibadetlerden sonra Allah’a yalvarıp yakarmışlar, dua etmişlerdi. Allah, va’deinde sâdık ve ihsan sahibidir. Kendisine dua eden mü’minlere sonsuz merhametiyle muamele eder.

Hadisler

حدثنا رسولُ الله : عن ابن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قال -397-
إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ
خَلْفُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْفَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عِلْقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ
مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ ، وَيُؤَمَّرُ يَكُونُ
قَوًّا يَكْتُوبُ رِزْقَهُ ، وَأَجْلَهُ ، وَعَمَلَهُ ، وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ : بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ
إِلَّا حَتَّى مَا يَكُونُ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلُ الْجَدِّ
بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ ،
فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ
يَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ ، فَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «فَيَدْخُلُهَا .

397. İbni Mes'ûd radıyallahu anı dedi ki:

Bize, doğru söyleyen, doğruluğu tasdîk ve kabul edilmiş olan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem haber verdi ve şöyle buyurdu :

“Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde derlenir toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı hâline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir ve melek, ona ruh üfler. Bu melek dört şeyle; anne rahmindeki canlının rızkını, ecelini, amelini, iyi biri mi, yoksa kötü biri mi olacağını yazmakla emrolunur.”

Abdullah İbni Mes'ûd der ki: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, sizden biri, cennetliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cennet arasında sadece bir arşın mesâfe kalır da, sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer, cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve cehenneme girer. Yine sizden biri cehennemliklerin yaptığı işleri yapar ve kendisi ile cehennem arasında bir arşın mesâfe kalır; sonra anne karnında yazılan yazının hükmü öne geçer ve o kişi cennetliklerin yaptığı işleri yapmaya devâm eder de, neticede cennete girer.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6, Enbiyâ 1, Kader 1;
Müslim, Kader 1. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Tirmizî, Kader 4; İbni Mâce, Mukaddime 10

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Abdullah İbni Mes'ûd, Peygamber Efendimiz'in doğruluk hususundaki seçkin niteliklerini belirterek bu hadisi nakletmiştir. Çünkü hadiste verilen bu haberi, insanlar anlamakta güçlük çekebilirler, akıllarının yetmediği bu konuyu kabul etmeme gibi bir hataya düşebilirlerdi. Oysa, Resûlullah'ın verdiği bir haberi reddetmek mü'mine yakışmaz. Çünkü her

akıl her şeyi kavrayamaz. Kavrayamadığı şeyi reddetmek, akıllı bir insanın yapacağı şey değildir. Ona düşen vazife, kendisinin anlayamadığını bir anlayanın bulunacağını düşünerek, doğru haberi başkalarına ulaştırmaktır. Nitekim Kur'ân'ın bir çok âyeti zaman içinde, ilmin ve fennin gelişmesiyle daha iyi anlaşılmıştır. Peygamber Efendimiz'in hadislerinin bir kısmı için de durum aynıdır. Hadisleri nakleden râviler, anlamasalar da işittiklerini aynen nakletmiş, bu rivayetleri kitaplarına alan musannifler de onları aynı sadâkatla kaydetmiş ve günümüze ulaşmasını sağlamışlardır. Bu durum, hadis rivayetinin ne kadar büyük bir hassasiyetle ele alındığının da önemli bir delilidir.

Bu hadisin ortaya koyduğu gerçek, günümüzün gelişmiş tıbbının deneylerle ortaya çıkardığı gerçeğe uyum içindedir. Anne rahmine düşen bir çocuk, kırkar günlük üç devreden sonra tam olarak teşekkül eder ve ilk canlılık belirtisi bu sürenin sonunda görülür. İlk kırk günlük süre, orada mayalanma ve şekillenmeye müsait hale gelme dönemidir. İşte bu dönem nutfe diye adlandırılmaktadır ki, menî demektir. Menî ise az su anlamına gelir. Nutfe denilmesinin bir başka sebebi de, bu maddenin akıcı ve yapışkan

olmasındandır. Anne rahmindeki ikinci kırk günlük süre ise, nutfenin bir pıhtı haline dönüşme dönemidir. Alak kelimesi kan pıhtısı anlamına gelirse de, burada kastedilen anlam döllenmiş yumurta yani embriodur. Çünkü embrio canlı olup, gelişmeyi bünyesinde barındırır. Kan pıhtısı tabiri, cansızlığa delalet eder. Böyle bir anlam ise buraya uygun düşmemektedir. İkinci kırk günlük süre bu şekilde geçer ve oluşumunu tamamlar. Üçüncü kırk günlük süre, anne rahmine düşen canlının bir et parçası haline dönüşme ve bu şekilde gelişme dönemidir. Bu kademeli oluşum ve gelişimin pek çok hikmet ve faydaları vardır. Şayet çocuk bir anda teşekkül etseydi, muhtemelen anne buna tahammül edemez, bedenen ve ruhen hastalanırdı. Bu safhalar, anneyi yavaş yavaş dünyaya getireceği canlıyı taşımaya alıştıırır, çocuğun da anne karnındaki gelişimi tamamlanır. Çocuk doğuncaya kadar, bu gelişme seyri devam eder. Öte yandan bu durum, insanların Cenâb-ı Hakk'ın gücünü ve kudretini, kendisine gerçek mânada kulluk edip şükretmelerine vesile olacak nimetlerini, insan olarak en güzel surette yaratılışlarını, akıl ve ruh gibi üstün hasletlere sahip oluşlarını anlamalarına da bir vesiledir.

Bu safhalardan sonra, bütün uzuvlarıyla teşekkül etmiş olan cenine can verilir ve Allah tarafından gönderilen görevli bir melek önce ona ruh üfler. Daha sonra, doğacak olan çocuğun ölümüne kadar, hayattaki her türlü davranışı demek olan amelinin nasıl olacağını, hayat süresini, rızkını veya cennetlik cehennemlik olacağını yazar. Kişinin ameli, onun işlediği her çeşit hayır ve şerri, iyilik ve kötülüğü kapsar. Her insan, bu davranışlarına göre iyi ve kötü olarak nitelendirilir. İnsanın hayatının ne kadar devam edeceğini, ömrünün nasıl sona ereceğini de bu görevli melek yazar. Meleğin yazdığı bir başka şey, insanın rızkıdır. Rızkı az mı yoksa çok mu olacak, helâl mi yoksa haram mı yiyecek, rızkını hangi yollardan temin edecek? Bütün bunlar levh-i mahfûz denilen ve bilgisi sadece Allah katında olan bir kitapta yazılıdır. Netice itibariyle kişinin cennet veya cehennem ehlinden olacağı da görevli melek tarafından kaydedilir. Cenab-ı Hakk'ın bunları meleğe yazdırması, her şeyin bilgisinin kendi katında bulunduğunu onlara göstermek, bu durumu insanlara da öğretmek gayesiyledir. Herkesin yazısı boynunda asılıdır; fakat bunu ne insanın kendisi ne de başkası bilme ve görme imkânına sahip değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: “Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyamet

günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız: Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter, deriz” [İsrâ sûresi (17), 13-14].

İnsanın boynunda asılı olan bu kitap, bir nevi onun zimmetinde olan eşya gibidir. Çünkü onda yazılı olanlar, kişinin hayatı boyunca yaptıklarıdır.

Burada çok kere yanlış anlaşılan bir konuyu kısaca açıklamamız gerekir. Yukarıda anlatılanlar, halk arasında kader veya alın yazısı olarak bilinip adlandırılan hususlardır. Bu adlandırma doğrudur; yanlış olan, kendisini başına gelenlere mahkûm hissetmesi, azim ve gayreti, çalışıp çabalamayı terketme hissine kapılmasıdır. Oysa kişinin başına ne geleceğini, akibetinin nasıl olacağını Allah’tan başka kimse bilemez. Kişi, Allah kendisi hakkında öyle yazdığı için bu şekilde hareket ediyor değildir. Bu anlayışın aksine, kişinin nasıl hareket edeceğini Cenab-ı Hak ilm-i ezelîsi, sonsuz olan ilmi ile bildiği için öyle yazmıştır. Böyle olmasaydı, kişinin iradesi olmaz, neticede yaptıklarından da sorumlu tutulmazdı. Halbuki insan, her yaptığından sorumludur. Sadece aklı ve idrâki olmayanlar sorumlu değildir. O halde kader, akıl ve irade sahibi insanın, üzerine düşen görevleri eksiksiz yerine getirmesinden sonra ortaya çıkan neticeye rızâ göstermesi, vazifesini yapmış

olmanın huzuru içinde olması ve isyan etmemesidir.

Peygamber Efendimiz'in bu hadisini yorumlayan İbni Mes'ûd, yaygın olarak meydana gelmese bile, bazı kere herkesin dikkatini çeken bir hususa açıklık getirmektedir. Bu husus, hayatı boyunca cehenneme girmeye sebep olacak işleri yapıp sonunda cennetlik olmak veya cennete girmeye vesile olacak işleri yapıp sonunda cehennemlik olmaktır. Allah'ın bir lutfu olmak üzere, birinciler çok görülürse de ikinci sınıfa girenler son derece azdır. Ömrünü küfür ve isyân bataklığında geçirmiş veya günahlara dalmış nice insanın, hayatının sonunda hakikatı seçtiği ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak iyi işler yaptığı bilinen ve görülen bir gerçektir. Hadisimiz, insan ile cennet veya cehennem arasındaki mesafeyi arşın gibi kısa bir uzunluk birimiyle açıklarken, bu ikisine girmede davranışlarımızın önemini ortaya koymuş, iyi ve güzel işler yapmamız, kötü ve çirkin işler yapmaktan da sakınmamız gerektiğine dikkatimizi çekmiştir.

Bazı rivayetlerde, İbni Mes'ûd'a ait olan kısım da peygamberimiz'in sözü gibi nakledildiğinden, biz bunu tercümede parantezle belirtme ihtiyacı

hissettik (bk. Bagavî, Şerhu's-sünne, I, 128 vd.; Tecrid-i Sarih Tercümesi, IX, 18 vd.)

Bu hadis, insanın yaptığı iyi ve güzel amellerle gururlanmamasını, kendini beğenme, kibirlenme ve kötü huy gibi sevilmeyen hallerden uzak durmasını tavsiye etmekte, öte yandan işlediği bir takım günahlar sebebiyle Allah'tan ümit kesmeyip korku ile ümit arasında bir hayat sürmesi icâb ettiğini bize öğretmektedir. Ayrıca, dünyada insanlar hakkında cennetlik cehennemlik gibi kesin hükümler vermenin mümkün olmadığını da göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kazâ ve kadere iman etmek, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak farzdır.
2. İlk bakışta anlaşılması mümkün olmayan doğru haberleri reddetmek câiz değildir.
3. Çocuğun anne karnında bir gelişim safhası vardır. Bu safhaların bilinmesi gerekir. Çünkü anne karnındaki çocuğun da hakları vardır.

4. İyi işler işlemeye özen göstermeli ve bunları sürekli hale getirmeliyiz. Buna karşılık, kötü ve çirkin işlerden de uzak durmalıyız.

5. Hiç kimse sadece işlediği iyi amellere güvenmemeli, yaptığı kötülükler sebebiyle de Allah'tan ümit kesmemelidir.

6. İnsanlar hakkında cennetlik ve cehennemlik gibi kesin hükümler vermekten kaçınmak gerekir.

7. Kişinin dünyadaki son haline göre hakkında mü'min veya kâfir muamelesi yapılır.

يُؤْتَى « : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 398
أَلْفَ زَمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زَمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ
مَلَسَم هاور . «يَجْرُونَهَا»

398. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hesap gününde cehennem getirilir. Cehennemin yetmiş bin dizgini ve her bir dizgini çeken yetmiş bin de melek vardır.”

Müslim, Cennet 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem
1

Açıklamalar

Cehennemin yaratıldığı ve hesabın görüleceği günde halen bulunduğu mekandan alınıp getirileceği Kur'an'da da açıkça belirtilir.

“Cehennem de o gün getirilmiştir” [Fecr sûresi (89), 23] âyeti işte bu durumu anlatmaktadır.

Hadiste ifadesini bulan bu temsil, cehennemin büyüklüğünü ve dehşetini gösterir. Hadis şârihleri ve diğer İslâm âlimleri bu anlatımın bir mecaz değil, hakikat olabileceğini ifade ederler. Çünkü hadiste anlatılanı olduğu gibi kabul etmeye mâni bir sebep yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur.

2. Hesap gününde cennet de cehennem de hazır bulunacaktır.

سمعتُ: وعن الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ، رضي الله عنهما ، قال -399-
إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا «: رسول الله صلى الله عليه وسلم ، يقول
يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِرَجُلٍ يُوضَعُ فِي أَحْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا

«يَرَى أَنَّ أَحَدًا أَشَدُّ مِنْهُ عَذَابًا ، وَإِنَّهُ لَأَهْوَنُهُمْ عَذَابًا دِمَاغُهُ مَا هِيلَ عَقْفَتَم

399. Nu'mân İbni Beşîr radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim demiştir:

“Şüphesiz kıyamet gününde cehennemliklerin azâbı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan kişidir. Oysa o, hiç kimsenin kendisinden daha şiddetli azâb gördüğünü zannetmez. Halbuki kendisi, cehennemliklerin azâbı en hafif olanıdır.”

Buhârî, Enbiyâ 1, Rikak 51; Müslim, İmân 362-364. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 12

Açıklamalar

Cehennemde görülecek azap, herkesin dünyadaki küfür ve isyanıyla orantılıdır. Bazısının azâbı daha şiddetli, bazısının ise daha hafiftir. Azâbı en hafif olan bile kendisinden daha şiddetli azap görenler olduğu kanaatinde değildir. Herkesin azâbı kendisine şiddetli gelir. Zira herkes kendi derdine düştüğü için başkasının ne halde olduğunu bilemez. Bu en hafif azâbı görececek kimse hakkında

açık bir bilgiye sahip değiliz. Bu kimse, cehenneme girecek günahkâr bir mü'min midir, yoksa kâfir midir? Hadis şârihlerinden bazıları, bir başka rivâyetten hareket ederek bu kimsenin kâfirlerden olduğunu ve onun da Peygamberimiz'in amcası Ebû Tâlip olacağını söylerler. Bu azâbı gören kimse, mü'minlerden ise, günahının cezasını çekip neticede cennete girecektir. Eğer kâfirlerden ise onun azâbı sürekli olacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azâbı haktır.
2. Cehennemde görülecek azap dereceleri farklıdır.
3. Herkesin gördüğü azap, kendine göre cehennem azâbının en şiddetlisidir.

وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى -400- مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ النَّارُ إِلَى كَعْبِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى حُجْرَتِهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذُهُ إِلَى رُكْبَ . مَلَسَ هَاوِر «إِلَى تَرْقُوتِهِ

بفتح التاء «التَّرْقُوهُ» و. مَعْقِدُ الإِزارِ تَحْتَ السَّرَّةِ : «الحُجْرَةُ»
لِلْإِنْسَانِ هِيَ الْعِظْمُ الَّذِي عِنْدَ ثُعْرَةِ النَّحْرِ ، وَلَ : فَاقْلًا مَضُوءًا
تَرْقُوتَانِ فِي جَانِبَي النَّحْرِ.

400. Semüre İbni Cündeb radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cehennem ateşi, cehennem ehlinin bazısının topuklarına, bazısının dizlerine, bazısının kuşak yerlerine, bazısının da köprücük kemiklerine kadar çıkar.”

Müslim, Cennet 33

Açıklamalar

Bir önceki hadiste de geçtiği gibi, cehennemdeki azap çeşit çeşit ve derece derecedir. Bu hadis ise, bir kısım uygunsuz te'villerle cehennem azâbı cismî değil mânevîdir gibi iddialarda bulunanların görüş ve düşüncelerine itibar edilemeyeceğini, cehennem azâbının insanın Allah tarafından yeniden yaratılan vücuduna yapılacağını bir kere daha ortaya koymaktadır. Esasen cennet ve cehennemle ilgili olarak Kur'an ve Sünnet'te anlatılan her şeyi, öncelikle anlatıldığı gibi kabul

etmek zorundayız. Kaldı ki, anlatılan konular ve bu anlatımda kullanılan kelime ve terimler herkesin anlayabileceği açıklık ve netliktedir. Bunları herkesin bildiği anlamlarının dışına çekerek uygunsuz yorumlar yapmak câiz değildir.

Cehennem azâbı, insanı yiyip bitirecek bir azap da değildir. Öyle olsaydı, sürekliliğinden bahsedilmez ve vücudun çeşitli organları sayılarak ateşin bunları sarması söz konusu edilmezdi. Kaldı ki, cehennem azâbı gören mü'minler suçlarının cezasını çektikten sonra cennete gönderilince, cennetliklerin kendilerini tanıyacakları âyet ve hadislerle sabit olduğuna göre, bu azap şekillerde bir değişiklik de yapmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennem azâbı çeşit çeşit ve derece derecedir.
2. Cehennemin azâbı insanların cisminedir.
3. Cehennem azâbı vücudu yok edip bitirmeyecektir.
4. Cehennem azâbı insanların şekillerini tanınmaz hale getirmeyecektir.

وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِيْنَ حَتّٰى يَغِيْبَ أَحَدُهُمْ فِي « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعِرْقُ » الرَّشْحُ « وَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أَذُنَيْهِ

401. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar, âlemlerin Rabbi huzurunda hesap vermek üzere kabirlerinden kalkarlar. Onlardan bazıları kulaklarının yarısına kadar ter içindedirler.”

Buhârî, Rikak 47, Tefsîru sûre 83; Müslim, Cennet 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 2, Tefsîru sûre (83); İbni Mâce, Zühd 33

Açıklamalar

Bütün insanlar, Allah'ın emriyle kabirlerinden kaldırılarak yeniden dirtilir ve kıyamet gününde hesaba çekilirler. Herkes dünyada işlediklerinin hesabını Allah'ın huzurunda verir. Kişinin hesabı, dünyadaki yaşayış tarzıyla, yapmış olduğu iyilik ve kötülükleriyle orantılı olarak kolay veya zor olur.

Her insan, hesabını verdikten sonra cennet veya cehenneme sevk edilir.

İnsanlardan bazıları, hesaplarının zorluğu sebebiyle hissettikleri büyük sıkıntı ve güneş ile cehennem ateşinin yakıcılığının ortaya çıkardığı bunalım içinde o derece terlerler ki, âdeta bir ter denizi içinde kalırlar. Bu tasvir, bazıları için hesabın ne kadar zor geçeceğini ortaya koyar. Dünyada iken davranışlarımıza dikkat etmemiz ve Allah'ın huzurunda bizi utandıracak kötülüklerden uzak durmamız için Kur'an ve sahih hadislerde kıyamet sahneleri bütün canlılığıyla gözler önüne serilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün insanlar, Allah'ın emri ile kabirlerinden kaldırılıp diriltilecek ve Allah'ın huzurunda hesaba çekileceklerdir.
2. Kıyamet ve hesap haktır ve mutlaka vuku bulacaktır.
3. Herkesin hesabının zorluğu ve kolaylığı dünyadaki yaşayışına göre olacaktır.

4. Hesap gününün sıkıntısı çok büyüktür.

402- خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى :وعن أنس ، رضي الله عنه ، قال - 402
لَوْ تَعْلَمُونَ مَا « :وَسَلَّمَ ، خُطْبَةُ مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فَقَالَ اللَّهُ عَلَيْهِ
فَعَطَى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى «أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا
. متفقٌ عليه .اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجُوهَهُمْ ، وَلَهُمْ خَنِينٌ

وَلِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَصْحَابِهِ بَلَغَ رَسَدٌ : ٤٠٢
عُرِضَتْ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ « :شَيْءٌ فَخُطِبَ ، فَقَالَ
فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ ، وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا ، وَلَبَكَيْتُمْ
أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَمَا أَتَى عَدَّ «كَثِيرًا
. أَشَدُّ مِنْهُ غَطُّوا رُؤُسَهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ

هُوَ الْبُكَاءُ مَعَ غَنَّةٍ وَانْتِشَاقُ الصَّوْتِ :بِالْخَاءِ الْمَعْجَمَةِ «الْخَنِينُ»
. مِنْ الْأَنْفِ .

402. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizlere benzerini hiç duymadığım bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu:

“Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız.” Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı yüzlerini kapatarak hıçkıra hıçkıra ağladılar.

Buhârî, Tefsîru sûre (5), 12; Müslim, Fezâil 134

Müslim'in rivayeti şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbının durumuyla ilgili bir haber alınca şöyle bir konuşma yaptı:

“Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız” buyurdu. Resûlullah'ın ashâbına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Başlarını örterek hıçkıra hıçkıra ağladılar. Müslim, Fezâil 134

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Allah'ın seçkin bir kulu ve vahye muhatap elçisi olduğu için bizim bilip göremediğimiz şeyleri bilme ve görme imkânına sahipti. Bunlar, Allah'ın kendisine öğretmesi ve göstermesi sayesinde idi. Peygamberimiz, bunlardan bazılarını ahabına ve ümmete açıkladı, bazılarını ise açıklamadı. Yukarıdaki hadîs-i şeriften bunu anlamamız mümkün olmaktadır.

Hız. Peygamber'in bilip bizim bilmediğimiz şeyler âhiret hayatı, cennet ve cehennem ahvâli ayrıca bizim bilme ve görme imkânımız olmayan gayb âlemiyle ilgili hususlardır. Bunlar, Allah'ın isyankârlara verdiği cezalar, itaatkârlara verdiği mükâfatlar, bizlere gizli kalıp Resûlullah'a açılmış olan sırlar, niyetlerdeki bozukluklar ve neticeleri gibi Peygamberimiz'e bildirilen hususlardır. İşte insanlar bunları bilip görmüş olsalardı çok ağlar az gülerlerdi. Bu hadis, Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetinin açıklaması mâhiyetindedir: “Artık kazandıkları işlere karşılık az gülsünler, çok ağlasınlar” [Tevbe sûresi (9), 82].

İmâm Gazzâlî, bu hadisi güvenilir, doğru sözlü ve doğru davranışlı olan Resûl-i Ekrem'in kalbine Allah'ın tevdi ettiği sırlardan bahseden hadisler arasında sayar. Peygamber'in, Allah'ın kendisine müsaade ettiği sırları açıklaması câizdir. Çünkü seçkinlerin kalpleri sırların gömülü olduğu kabirler gibidir. Hız.Peygamber, bunların bir kısmını açıklamak suretiyle ashâba az gülüp çok ağlamayı tavsiye etmiştir. Ağlamak, Allah'ın zikri ile hayat bulan kalblerin canlılık meyvesidir. Allah'ın azametini, büyüklüğünü ve yüceliğini hissedenler ağlayabilirler. Çok gülmek ise bu hakikatlerden

habersiz olmanın bir sonucudur. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz bu hadisleriyle bizleri diri bir kalbe sahip olmaya ve gafletten uzak durmaya teşvik etmektedir.

Bu hadisi, 448 numaralı hadis olarak tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem haktır ve halen mevcuttur.
2. Cennet ve cehennem Peygamber Efendimiz'e gösterilmiştir.
3. Peygamberlerin bilip gördüğü ve bizlerin bilip görmesine imkân olmayan şeyler vardır.
4. Ferde ve topluma fayda sağlayacak sırları açıklamak câizdir.
5. Dinimiz, Allah'ı unutacak derecede çok gülmeyi doğru bulmamış, ağlamayı, yani canlı bir kalbe sahip olmayı tavsiye etmiştir.
6. Sahâbe-i kirâm'ın Allah sevgisi ve korkusu bizlere örnek olacak niteliktedir.

7. Ağlarken yüzü kapatmak dinimizde müstehap kabul edilmiştir.

سَمِعْتُ رَسُولَ صَلَّى : وَعَنِ الْمِقْدَادِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 403- الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْخَلْقِ حَتَّى تُدْنِيَ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ الرَّائِي عَنْ الْمِقْدَادِ «تَكُونُ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلِ قَوْلِ اللَّهِ مَا أَذْرِي مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ ، أَمْسَافَةُ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلُ الَّذِي النَّاسُ عَلَى قَدَرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ ، فَمِنْهُمْ فَيَكُونُ «تُكَتَلُ بِهِ الْعَيْنُ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبِيهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ وَأَشَارَ رَسُولُ «يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْحِمُهُ الْعَرَقُ الْجَامَا . مَلَسَ هَاوِر . وَسَلَّمَ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

403. Mikdâd radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesâfe kalıncaya kadar yaklaştırılır.”

Hadisi Mikdâd'tan rivayet eden Süleym İbni Âmir :

Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah mil ile yeryüzündeki mesafe ölçüsünü mü yoksa göze sürme çekmek için kullanılan mili mi kastetti bilmiyorum, demiştir. Resûl-i Ekrem:

“İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur” buyurarak eliyle ağzına işaret etti.

Müslim, Cennet 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 6

Açıklamalar

Hadisimizin benzerleri yukarıda geçtiği gibi aşağıda da gelecektir. Burada açıkça belirtildiği gibi, kıyamet gününde güneş insanlara oldukça yaklaştırılacak, hesabın şiddetiyle birlikte bu yaklaşmanın verdiği sıkıntıyla insanlar ter denizi içinde kalacaklardır. Onların her biri dünyada işlediği kötülükler nisbetinde ter içinde olacaklardır. O halde mahşerde duracakları yerler de amellerine göredir. Şayet herkes aynı hizada olsaydı, onların her biri aynı miktarda ter içinde kalırdı. Nasıl ki yeryüzünün her tarafı aynı yükseklikte değilse, hesabın görüleceği alan da aynı şekilde olacaktır. Bu hadislerde anlatılan azap, kâfirler, isyankârlar ve günahkârlarla ilgilidir. Kâmil iman sahibi cennetlikler için böyle bir azap söz konusu olmadığı gibi, onlar Allah’ın arşının

gölgesinde rahat bir hayat sürecektir. Buna delâlet eden bir çok âyet ve hadis vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hesap günündeki azap, insanların dünyadaki davranışlarına göre çeşit çeşit ve derece derecedir.

2. Kıyamet gününde güneş insanlara çok yakın olacak, azap görenler güneşin sıcaklığından son derece etkilenecekler.

3. Dünyada iyi işler yapan, kötü davranışlardan sakınan kimseler kıyamet azâbının şiddetinden korunmuş olurlar.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -404- يَغْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَتَفَقَّ عَلَيْهِ » الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا ، وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ

. يَنْزِلُ وَيَغْوِسُ : « هَبْ فِي الْأَرْضِ يَذْ » مِنْ عَمُو

404. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde insanlar o kadar terlerler ki, onların teri yerin yetmiş arşın derinliğine ulaşır. Ter onların ağızlarına âdetâ gem vurur da tâ kulaklarına kadar çıkar.”

Buhârî, Rikak 47; Müslim, Cennet 61

Açıklamalar

Kıyamet günündeki ter, sıkıntının ve çekilen eziyetin bir göstergesidir. Çünkü dünyada işlenilen bütün işlerin hesabı bir anda görülecek, bir ömrün muhâsebesi o anda yapılacak, sıkıntılar üstüste gelecek, pişmanlıklar ise o anda fayda sağlamayacaktır. Ayrıca güneşin ve cehennem ateşinin harareti de buna eklenince ter insanların ağızlarına ve kulaklarına kadar yükselecektir. İşte bu terler yeryüzü tarafından emilip çekilince, yerin altında yetmiş arşın mesafeye kadar ulaşacaktır. Arşın, 68 cm uzunluğa eşit olan bir ölçü birimidir. Bu anlatılan sıkıntılar, dünyadaki hiçbir sıkıntıyla kıyas edilemeyecek derecede şiddetlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ter, kıyamet gününde azap vasıtalarından biridir.

2. Herkesin terleme derecesi, dünyada yaptığı işlerle orantılı olacaktır.

405- كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ : لَاقَ مِنْ عَو -
:اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، قَالَ : لِنَأْفُ «هَلْ تَذَرُونَ مَا هَذَا؟» وَجِبَةً فَقَالَ
هَذَا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ فِي النَّارِ مِنْذُ سَبْعِينَ خَرِيفًا فَهُوَ يَهْوِي فِي النَّارِ
. مَلَسَ هَاوِر «الآنَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وَجِبَتَهَا

405. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikteydik. O sırada düşen bir şeyin gümbürtüsünü duyduk. Bunun üzerine:

– “Bu gümbürtünün ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Biz:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedik. Resul-i Ekrem Efendimiz:

– “Bu, yetmiş sene önce cehenneme atılmış olan bir taştır. O, şimdiye kadar cehennemde yuvarlanıp yol alıyordu, nihayet onun dibine ulaştı; siz onun gümbürtüsünü işittiniz” buyurdu.

Müslim, Cennet 31

Açıklamalar

Hadisimizde açıkça ifade edilmiyorsa da, Hz. Peygamber'in duyduğu sesi sahâbîlerin de duyduğu anlaşılmaktadır. Duymamış olsalardı, Peygamberimiz kendilerine onun ne olduğunu bilip bilmediklerini sormazdı. Sahâbe, böylesine fevkalâde başka olaylara da şahit olmuştu. Kütüğün inlemesini, Peygamber Efendimiz'in elindeki çakıl taşlarının tesbih ettiğini duymaları gibi misaller zikredilebilir.

Ashâbın, Hz. Peygamber'in bazı sorularına karşılık, "Allah ve Resulü daha iyi bilir" cevabını verdiklerine sıkça rastlarız. Bu durum, onların yüksek edep ve terbiyesini ortaya koyar. Çünkü insan bilgi sahibi olmadığı bir konuda konuşmamalı, bilen varsa onun konuşmasını beklemeli ya da istemeli ve bu suretle bilgilenmeyi, öğrenmeyi tercih etmelidir. Peygamberimiz bazı kere ashâba sorular yöneltir, onların bildikleri konulardaki sorularla bilgilerini yenilemelerini sağlar, bazı kere de bilmedikleri hususları sorarak zihinlerinin açılmasını ve vereceği cevaba hazır hale gelmelerini temin

ederdi. Bu durum, âlimler ve eğitimciler için de bir örnek teşkil eder. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de bu hususta şu tavsiyeye rastlarız:

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَىٰ
لَعِلْمِهِ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْ لَا الرَّسُولَ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ
[83] فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَا تَبْعَثُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

“Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelse onu yayarlar. Halbuki onu Peygambere ve aralarında yetkili kişilere götürselerdi, içlerinden işin iç yüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Eğer size Allah’ın lutfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız hariç, şeytana uyardınız” [Nisâ sûresi (4), 83].

Bu rivayette anlatılan hadise, cehennem derinliğini ortaya koyucu niteliktedir. Şu kadar var ki, kıyâmet, cennet ve cehennemle ilgili haberlerde geçen her şeyin dünyada bildiğimiz ölçülerle ele alınması doğru olmaz. Meselâ burada geçen yetmiş yıl, gerçekten dünya yılı mıdır; yoksa âhiret hayatında başka bir anlam mı ifade etmektedir; yahut çok derin oluştan kinâye midir; bunlara tam bir cevap vermek mümkün değildir. Saydığımız bu hususların her birini söyleyenler olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cehennemin derinliği azâbının şiddetli olması sebebiyledir.

2. Sahâbîler bilmedikleri konularda susmuşlar, bilenin cevabını beklemişlerdir.

3. Sahâbe, üstün nitelikli kişilerdi. Onların başkalarının duymadığı bazı sesleri duymaları, bu üstün niteliklerinin delili sayılır.

4. Âhiret hayatıyla ilgili her şeyi dünyadaki benzerleriyle kıyaslamak doğru olmaz.

قال رسولُ الله : وعن عَدِيٍّ بنِ حاتمٍ ، رضي الله عنه ، قال -406- ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا سَيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نُظِرُ أَيْمَنَ مِنْهُ ، فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ أَشْأَمَ وَبَيْنَهُ تَرْجُمانٌ ، فَيَ مِنْهُ فَلَا يَرَى إِلَّا مَا قَدَّمَ ، وَيَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَلَا يَرَى إِلَّا النَّارَ تِلْقَاءَ . متفقٌ عليه » وَجْهَهُ ، فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ .

406. Adî İbni Hâtim radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Rabbiniz arada bir tercüman bulunmaksızın, her birinizle konuşacaktır. Kişi sağına bakar, önceden

gönderdiği iyi işleri görür; soluna bakar vaktiyle yaptığı kötü işleri görür. Önüne bakar, önünde sadece cehennemi görür. Yarım hurma ile de olsa cehennemden korununuz.”

Buhârî, Zekât 9; Müslim, Zekât 67. Ayrıca bk. Buhârî, Menâkıb 25, Tevhîd, 24, 36; Tirmizî, Kıyamet 1; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Açıklamalar

Cenâb-ı Hak, kıyamet gününde arada bir vasıta ve tercüman olmaksızın kullarıyla konuşacaktır. Tercüman, bir dili başka bir dile aktaran kimsedir. Allah’ın bir tercümana ihtiyacı olmadığı, yardımdan ve aracıdan münezzeher olduğu her müslümanın kabul ettiği bir gerçektir. Kullarını dilediği dille konuşturur; insanların kendilerini olduğu gibi konuştukları dilleri yaratan da Allah olduğuna göre, o dilleri yaratan daha iyi bilir ve anlar.

Kıyamet günündeki konuşmanın keyfiyetini bilmemiz ise mümkün değildir. Çünkü bu konuda Kur’an ve Sünnet’te kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Çeşitli görüşler ortaya koyanların düşünceleri de kimseyi bağlayıcı

olmayıp, tahminlerden ibarettir. Eğer bu yönde kesin bilgi olsaydı, tahmin yürütmeye ihtiyaç kalmazdı. O halde, çeşitli dînî kaynaklardaki farklı görüşleri burada tartışmanın da bir anlamı yoktur.

Kıyamet günündeki hesap, insanın dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerinin karşılığını orada görmesinden ibarettir. Kişinin sağına baktığı zaman göreceği şey, dünya hayatında yapmış olduğu iyi işlerdir; çünkü iyilikler sağ taraftan verilecektir. Soluna baktığında göreceği ise işlediği kötülükleridir; çünkü kötülükler sol taraftan verilecektir. Ön tarafta ise cehennemin üzerine kurulmuş olan sırat köprüsü vardır. Dolayısıyla insanın önünde göreceği cehennemdir.

Cehennemden korunmak için dünyada iyi işler yapmak gerekir. Küçük gördüğümüz bir iyilik bile bizleri cehennemden koruyabilir. Sadaka olarak verilecek yarım hurma bile küçük görülmemeli, kişi bu dünyada kendisini cehennemden koruyacak iyi işler yapmalıdır.

Hadisimiz daha önce 141 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah, kıyamet gününde kulları ile aracısız konuşacaktır.

2. Allah'ın kulları ile hangi dille konuşacağını ve bu konuşmanın nasıl olacağını bilemeyiz.

3. Kıyamet gününde, dünyada yapılan iyilikler sağ taraftan, kötülükler ise sol taraftan verilecektir.

4. İyi işler yapmaya gücümüzün yettiği nisbette özen göstermeli, kötülüklerden ise kesinlikle uzak durmalıyız.

5. Dünya hayatında sadaka ve hayrı çok yapmak, kıyamette hesabı kolaylaştırır ve cennete girmeye vesile olur.

قال رسولُ الله صَلَّى :وعن أبي ذرٍّ ، رضي الله عنه ، قال -407-
إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ ، أَطَّتِ السَّمَاءُ وَحُقَّ لَهَا أَنْ « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
تَنْبُطُ ، مَا فِيهَا مَوْضِعُ أَرْبَعِ أَصَابِعَ إِلَّا وَمَلَكٌ وَاضِعٌ جِبْهَتَهُ سَاجِدًا لِلَّهِ
إِلَى ، وَاللَّهُ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا ، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا ، تَعَا
وَمَا تَلَذَّذْتُمْ بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرُشِ وَلَخَرَجْتُمْ إِلَى الصُّعْدَاتِ تَجَارُونَ إِلَى
. حديثٌ حسن : لاقو يذمرت لاهاور «الله تعالى

بفتح التاء «الهمزة وتشديد الطاء، وتنبط حتفب «أطت» و
صوت الرّحل والقنب وشبههما :وبعدها همزة مكسورة ، والأطيط

أَنَّ كَثْرَةَ مَنْ فِي السَّمَاءِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ الْعَابِدِينَ قَدْ أَثْقَلَتْهَا : هَانُعمو ،
حَتَّى أَطَّتْ .

«الطَّرُقَاتُ ، ومعنى : نِيْعِلْاو داصِلْا مضب «الصُّعْدَاتِ »وَ
تَسْتَغِيْثُوْنَ : «تَجَارُوْنَ .

407. Ebu Zer radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyor ve biliyorum. Gök yüzü gıcırdayıp inledi ve gıcırdayıp inlemekte de haklı idi. Gökyüzünde, alnını Allah’a secde için koymuş bir meleğin bulunmadığı dört parmaklık bile boş yer yoktur. Allah’a yemin ederim ki, eğer benim bildiklerimi sizler bilmiş olsaydınız az güler çok ağlardınız. Yataklarda kadınlardan da zevk almazdınız. Yüksek sesle Allah’a yalvararak yollara ve kırlara çıkardınız.”

Tirmizî, Zühd 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 19

Açıklamalar

Daha önce de çeşitli vesilelerle ifade ettiğimiz gibi, Hz.Peygamber'in bizim görmediğimiz şeyleri

gördüğü, bilmediklerimizi bildiği inkâr edilemez bir gerçektir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in bazı hadislerinde gayb âlemi dediğimiz alanla ilgili haberler verdiğini görmekteyiz. Bunların bir bölümü kıyamet ahvâli ve âhiret hayatıyla ilgili bilgilerdir. Bir bölümünü de istikbalde meydana gelecek hadiselerle ilgili verdiği haberler teşkil eder. Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberine bildirdiği bilgi ve haberlerdir. O halde Peygamberimiz'in bu konularda verdiği bilgiler ve haberler bizler için büyük önem taşır. Çünkü bunların kaynağı ilâhî vahiydir. Bu sebeple İslâm âlimlerinin bir çoğu sahih sünnetin kaynağının vahiy olduğunu kabul ederler. Dolayısıyla Kur'an'ın yanında sünnetin önemini ve kıymetini asla göz ardı etmezler.

Peygamberimiz'in işittiği ve bize haber verdiği gerçeklerden biri de gök yüzünün gıcırdamasıdır. Bunun sebebi kendisinin gördüğü ve bildiği şeylerdir. Burada yeminle ifade ettiği bir başka husus, gökyüzünde meleklerin bulunmadığı dört parmaklık bile boş alan olmadığıdır. Bu meleklerin bazısı kıyamda, bazısı rükuda, bazısı da secde halindedir. Kur'ân-ı Kerîm, bu hakikatı meleklerin ağzından şöyle anlatır:

وَإِنَّا [165] لَنَحْنُ الصَّافُّونَ [164] وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ
[166] نَ لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ

“Bizim içimizden herkesin belli bir makamı vardır. Biziz o saf saf dizilenler, biz. Biziz o tesbih edenler, biz” [Sâffât sûresi (37), 164-166]. Melekler nûrânî varlıklar olduğu için, onların bir ağırlığı ve kapladığı yer olması düşünülemez. Gökyüzünün gıcırdayıp inlemesini onların çokluğuna ve ağırlıklarına bağlamak, kanaatimizce doğru bir yorum olmaz . Ancak kâinattaki her şey Allah’ı tesbih ettiğine göre, gökyüzünün çıkardığı ses onun tesbih etmesi olabilir. Nitekim âyet-i kerîmede:

لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا نُسَبِّحُ
[44] يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

“Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar Allah’ı tesbih ederler. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız” [İsrâ sûresi (17), 44] buyrulur.

İnsanların az gülüp çok ağlamaları, hanımlarıyla beraber olmaktan zevk almayışları, sokaklara, kırlara ve dağlara çıkmaları, kıyamet gününü,

hesabı, cenneti ve cehennemi görmüş olan Peygamber Efendimiz'in görüp bildiklerini görmeleri ve bilmeleri durumundaki halleridir. Peygamberimiz bu ifadeleriyle ashâbı ve ümmeti Allah'tan hakkıyla korkmaya, iyi işler yapmaya, kötülüklerden uzak durmaya, kıyameti, âhireti hatırdan çıkarmamaya, sonumuzu düşünmeye davet etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, insanların görüp bilme imkânı olmayan şeyleri görüyor ve biliyordu. Bunlar kendisine Allah tarafından öğretilen hususlardı.
2. Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerîm'in dışında bazı haberler vermesi, sünnetin vahiy mahsulü olduğunu gösterir.
3. İnsanın ilmi arttıkça Allah'tan korkusu da artar; O'na karşı gelmekten sakınır.
4. Melekler daima Allah'a ibadetle meşguldürler ve gökyüzü onlarla doludur.
5. Gökyüzü, yeryüzü ve bunların içinde bulunan her şey Allah'ı tesbih eder.

وعن أبي بَرزَةَ براءٍ ثم زاي نَضْلَةَ بن عُبيدٍ الأَسْلَمِيِّ ، -408 لا « :قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : رضي الله عنه ، قال عَبْدٌ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فَيَمَ أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فَيَمَ فَعَلَ تَزُولُ قَدَمَ فِيهِ ، وَعَنْ مَالِهِ مَنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ ، وَفَيَمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَنْ جِسْمِهِ فَيَمَ أَبْلَاهُ . حي حص ن س ح شي دح : لاقو ي ذمرتلا هاور »

408. Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz.”

Tirmizî, Kıyamet 1

Ebû Berze Nadle İbni Ubeyd el-Eslemî

İsminden çok künyesiyle tanınan Ebû Berze, sahâbe-i kirâmdandır. Bu künyeyle anılan başka bir sahâbî yoktur. Hz.Peygamberle birlikte Hayber ve Mekke fethine iştirak etmiştir. Önceleri Medine’de yaşayan Ebû Berze, daha sonra

Basra'ya, oradan da Horasan'ın Merv şehrine göçmüş, bir müddet sonra tekrar Basra'ya dönerek hayatının sonuna kadar orada kalmıştır. Bazı kaynaklar, onun Horasan'da vefât ettiğini söyler. Ebû Berze, Hz. Ali ile birlikte Sıffin savaşına, Nehrevan'lılarla yapılan harbe ve Ezârika denilen sapık fırkayla yapılan savaşa katılmıştır. Hz. Peygamber'den 44 hadis rivayet etmiş olup bunların bir kısmı Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Ebû Berze 64(684) senesinde vefât etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanlar, kıyamet gününde, dünyada yaptıkları her işten hesaba çekilirler. Burada sayılan beş şey, hesap esnasında sorulacak olanların en önemlileridir. Yoksa, sadece bunlardan sorumlu tutulup başka şeylerden sorumlu olmayacakları düşünülemez. Fakat sayılanlar dışında kalan şeyler, bunların detayları, şubeleri kabul edilebilir. İnsanın hayatı kendisine Allah'ın bir emânetidir; bu emânete hıyanet etmemesi gerekir. Bir insan, hayatını Allah'ın emirleri ve yasakları

doğrultusunda geçirirse, emânete hıyanet etmemiş olur.

İslâmî anlayışa göre ilim, insana doğruyu ve yanlış gösterir. Bilen kimse, öncelikle bilgisini hareketlerine hâkim kılar ve ona göre davranışlar ortaya koyar. Böylece başkalarına örnek oluşunun yanında, insanları bilgilendirme sorumluluğunu da taşır. Herkes, kıyamet gününde, Allah huzurunda, bildiği kadarıyla vazifesini yapıp yapmadığından, ilmini hayatına uygulayıp uygulamadığından hesaba çekilecektir.

İslâm dini, insanın mal kazanması ve zengin olmasına engel olmaz. Tam aksine, çalışıp çabalamayı, elinin emeğiyle geçinmeyi ve başkasına muhtaç duruma düşmemeyi tavsiye eder. Bütün bu konularda koyduğu tek prensip, malı ve mülkü helâl yollardan kazanmak, haram yollara sapmamak ve malın hakkını vermektir. Fakat sadece meşrû yollardan kazanmakla iş bitmemekte, kazancın nereye ve nasıl sarfedildiğinin de bilinci içinde olunması gerekmektedir. Bunlar yerine getirildiği takdirde, kişinin Allah huzurunda hesap verebilmek için üzerine düşen asgarî şatlara uyduğu söylenebilir; istenilen de bundan ibarettir.

İnsana verilen nimetlerin en kıymetlilerinden biri de sağılık ve sıhhattir. Çok kere bir nimeti kaybetmeden onun kıymetini bilemeyiz. Hasta olmadan önce sağılığın kıymetini bilemeyeşimiz de bunun önemli örneklerinden biridir. Vücut ve ruh sağılığına sahip olmak, her şeyden önce gelir. Bunları korumak için bütün tedbirleri almak, en başta gelen görevlerimiz arasındadır. Zira kıyamet gününde, vücudumuzu koruyup korumadığımızdan da hesaba çekileceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet gününde hesap haktır.
2. İnsan bu dünyada yaptığı her şeyden hesaba çekilecektir.
3. Hayat insan için bir nimet olup, bunun kıymetini bilmesi gerekir.
4. İnsan faydalı ilimler öğrenmeli ve ilmiyle âmil olmalı, ibadet ve tâatlerinde samimi davranmalıdır.
5. Mal ve mülk helâl yoldan kazanılmalı ve meşrû şekilde harcanmalıdır.

6. Haramlardan sakınmak suretiyle sağlık ve sıhhatimizi korumak görevimizdir.

قرأ رسولُ الله :وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال -409
« : لاق مٲ {دَّتْ أَخْبَارُهَا يَوْمَئِذٍ تُدَ } :صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَإِنَّ « : لاق .اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ : اولاق «أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا ؟
أَخْبَارُهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ، تَقُولُ
رواه التِّرْمِذِي «ا ، فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا عَمِلَتْ كَذَا وَكَذَا فِي يَوْمٍ كَذَا وَكَذَا :
حديثٌ حسنٌ : لاقو .

409. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “İşte o gün yer haberlerini söyler” [Zelzele sûresi (99), 4] âyetini okudu, sonra:

– “Yerin haberlerinin ne olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu. Sahâbe:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler.
Hz.Peygamber:

– “Onun haberleri, her erkek ve kadının yeryüzünde neler yaptığına şâhitlik ederek, sen şu günde şöyle yapmıştın, demesidir. İşte yerin haberleri budur” buyurdu. Tirmizî, Kıyamet 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, bir çok hadislerinde Kur'ân-ı Kerîm'in anlam bakımından kapalı olan veya anlaşılması kolay olmayan âyetlerini açıklamış, böylece bizlere yol göstermiş, sünnet ve hadislerin Kur'ân'ın doğru anlaşılmasındaki önemini de ortaya koymuştur.

Bazı âlimlere göre yeryüzünün, kimlerin neler yaptığını haber vermesi mecâzî anlamdadır. Yani Allah yeryüzünde öyle haller meydana çıkarır ki, onlar dil ile anlatmanın yerine geçerler. Hatta “Buna ne oluyor?” diyenler, ortaya çıkan hallere bakıp onun ne için zelzeleye tutulduğunu ve ne için ölüleri dışarı attığını anlarlar. Fakat bu nevi hadisleri göz önüne alanlar, Allah'ın kıyamet gününde yeryüzünü gerçekten konuşturacağını, bunun Allah için güç bir şey olmadığını söylemişlerdir. Gerek âyetin, gerekse onun açıklaması mahiyetinde olan hadislerin bize öğrettiği gerçek, Kur'an ve Sünnet'in bizi sakındırdığı şeyleri işlemekten uzak durmamız gerektiğidir. Çünkü yaptığımız hiçbir hareket Allah'ın bilgisi dışında değildir. Her işlediğimiz işin ve yaptığımız hareketin hesabını Allah'a vereceğimiz kesindir. Allah, yarattıklarından

dilediğini de buna şahit getirmeye muktedir. O günde hiç kimsenin hiçbir şeyi inkâr etmesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in sünneti ve hadisleri Kur'ân-ı Kerîm'i açıklayıcı niteliğiyle de önem arzeder.

2. İyi ve güzel davranışları yapmaya, kötü ve çirkin hareketlerden kaçınmaya özen göstermemiz gerekir.

3. Allah'ın gücü ve kudretine bir sınır tayin edilemez. O, dilerse cansızları da konuşturur.

لاق: وعن أبي سعيد الخدريّ ، رضي الله عنه ، قال -410- كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدْ « : لَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَسْرُ فَكَأَنَّ ذَلِكَ تَقْلَ » التَّقَمَ الْقَرْنَ ، وَاسْتَمَعَ الْإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ : قُولُوا « : عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمْ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ «حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

وَنَفِخَ فِي { : هُوَ الصُّورُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : «الْقَرْنُ» كَذَا فَسَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {الصُّورُ

410. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sûr sahibi boruyu ağzına koymuş, ne zaman üflemekle emrolunursa hemen üfleyeceği ânın iznini bekleyip durmakta iken ben nasıl sevinebilirim?” Bu haber, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah:

“Hasbünallah ve ni'me'l-vekîl: Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, deyiniz” buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 8; Tefsîru sûre (39)

Açıklamalar

Hadisimizde sûr sahibi diye ifade edilen dört büyük melekten biri olan İsrâfil aleyhisselâm'dır. Sûra üflemek suretiyle kıyamet gününü haber verecektir. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde sûra üfürölme anından ve ondan sonra meydana gelecek hallerden bahsedilir. “(Birinci defa) sûra üflenir, göklerde ve yerde olanlar düşüp bayılırlar (yahut ölürler). Ancak Allah'ın dilediği kalır. Sonra ona bir daha üflenir, birden onlar ayağa

kalkarlar ve ne olacağına bakarlar” [Zümer sûresi (39), 68]. Bu âyette anılmayan bir üçüncü üfleme safhası vardır ki, o zaman mahşer kurulur ve hesap başlar. Peygamber Efendimiz, meleğin her an bu görevinin başında olduğunu ve Cenâb-ı Hakk’ın emrini beklediğini ifade etmiş, bu durumda sevinebilmenin, dünyada gamsız ve kedersiz yaşamının, zevk ve safaya dalmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Peygamberimiz, kıyâmetin dehşetini ve şerliler üzerine kopacağını biliyordu. Fakat o, ashâbın ve ümmetinin dikkatli, uyanık ve her an kıyamete hazırlıklı olmalarını istiyordu.

Sahâbe, Hz. Peygamber’in verdiği bu haber sebebiyle endişe ve korkuya kapıldılar. Onların bu endişe ve korkuları, kıyamet gününün dehşetini bilmelerinden ve kendilerini Allah’ın huzuruna çıkıp hesap vermeye tam hazırlıklı bulmayışlarından kaynaklanmaktaydı. Hadisin başka bir rivayetine göre, sahâbe, bu durumda ne yapacaklarını Peygamber Efendimiz’e sorduklarında: “Hasbünallah ve ni’mel-vekîl: Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, deyiniz” buyurdular. Böylece Peygamberimiz, sıkıntı ve bunalım anlarında nasıl dua edeceklerini de ashâbına ve ümmete öğretmiştir. “Hasbünallah ve ni’mel-vekîl” duasını yapan ilk kişi İbrâhim

aleyhisselâmdır. Onun ateşe atıldığında yapmış olduğu son dua “Rabbim bana yeter, O, ne güzel vekildir” anlamındaki bu dua olmuş ve ateşten kurtulmuştu. Peygamber Efendimiz de, “Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar” denildiğinde böyle dua etmişlerdi. Kur’ân-ı Kerîm bu gerçeği şöyle ifade eder: “Onlar ki, halk kendilerine: Düşmanlarınız size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun, deyince, bu söz onların imanlarını artırdı ve Allah bize yeter, O, ne güzel vekildir, dediler” [Âl-i İmrân sûresi (3), 173]. (Bkz. Buhârî, Tefsîru sûre (3), 13). Gelmesi kesin olan ve önlenmesi mümkün olmayan, korkulacak şeylerin en dehşet vericisi kıyamet günü hakkında da Allah’a bu dua ile yalvarmamız Peygamberimizin bizlere tavsiyesidir. Çünkü, kıyâmetin vakti ve saati Cenâb-ı Hakk’ın bilgisi, gücü ve kudretinde olup, onu öne veya sona almak insanların elinde değildir. Burada kullara düşen görev, önce Allah’ın hoşnutluğunu kazanacakları iyi ve güzel işler yapmak, sonra da Allah’a yalvarmak, dua etmek ve haklarında hayırlı olanı dilemekten ibarettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyametin kopması sûr ile bildirilecektir. Sûra üfürecek melek İsrâfîl olup dört büyük melekten biridir.

2. Kıyamet günü dehşetli bir gündür.

3. Kıyamete hazırlıklı olmak gerekir. Bu hazırlık, iyi ve güzel ameller işlemek, kötülüklerden uzak durmak, böylece Allah'ın rızâsını kazanmakla mümkün olur.

4. Zorluk, güçlük, sıkıntı ve korku zamanlarında Allah'a dua etmek, peygamberlerin yoludur.

قال رسول الله : وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه قال - 411
مَنْ خَافَ أَدْلَجَ ، وَمَنْ أَدْلَجَ ، بَلَغَ الْمَنْزِلَ أَلَا « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لِاقَوْ يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «الْجَنَّةُ إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيَةً ، أَلَا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ
: حَدِيثٌ حَسَنٌ .

:سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَالْمُرَادُ : بِإِسْكَانِ الدَّالِ ، وَمَعْنَاهُ «أَدْلَجَ» وَ
: وَاللَّهُ أَعْلَمُ . التَّشْمِيرُ فِي الطَّاعَةِ

411. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Korkan kimse, geceleyin yol alır. Gece yol alan kimse de varacağı yere ulaşır. İyi biliniz ki, Allah’ın metâı çok pahalıdır. İyi biliniz ki, Allah’ın metâı cennettir.”

Tirmizî, Kıyamât 18

Açıklamalar

İnsan en çok gece karanlığında düşman hücumuna uğrar. Gece baskınları, bir çok orduyu hazırlıksız yakalar ve yenilmelerine sebep olur. Böyle bir baskına uğramamak için uyanık olmak, gecenin başlangıcında yol alarak mesafe katetmek, yerini belli etmemek veya uyanık olduğunu göstermek gerekir. Böyle davranan bir kişi veya bir ordu ulaşmak istediği yere ulaşır; böylece zafer de kendilerinin olur. Düşmanın hücumundan ve baskına uğramaktan korkan kimse, bu tedbirleri zamanında alıp uygulamaya koymalıdır. Aksi takdirde başarı şansını kaybeder.

Peygamberimiz, bu temsîlî anlatımıyla, bu dünyada bir âhiret yolcusu olan insanın, tıpkı savaş zamanında tedbir alan ve böylece zafere ulaşan kimse gibi, vakit kaybetmeden tedbir almasını ve âhirete hazırlanmasını istemişlerdir. Âhiret için

alınacak tedbir, Allah'ın emir ve yasaklarına uymak suretiyle bu dünyada iyi bir hayat geçirmekten ibarettir. Müslüman için dünya hayatı bir cihad ve mücâhededden ibarettir. Fakat onun yolunun üzerine dizili şeytanın hile ve tuzakları, nefsinin aldatıcı arzu ve istekleri, önüne çıkan birer düşman ve hedefiyle kendisi arasında birer engeldir. Bunları yenebilen kimse, savaşta düşmanı yenen asker gibi galip gelir ve başarıya ulaşır. İnsan ne zaman ve nerede Allah'a kavuşacağını ve dünya hayatına vedâ edeceğini bilemediğine göre, bütün ibadet ve tâatlerini zamanında yapmalı, üzerine düşen her türlü kulluk vazifelerini gücünün yettiği nisbette yerine getirmelidir. Şeytanın hilelerine ve nefsinin bayağı isteklerine baş eğmemek suretiyle bu dünya hayatındaki imtihanı başarabilmelidir.

Metâ, ticaret yapılan eşyâ demektir. İnsanın zenginliği, sahip olduğu eşyanın kıymetiyle ölçülür. Metân sadece dünyalık mallar için kullanılmadığını, bir âhiret metânının da bulunduğunu Peygamberimiz'in bu hadislerinden öğrenmekteyiz. Allah'ın metâı, diğer bütün maddî metâlardan daha üstün, daha kıymetlidir. Bu metâ, dünyada işlenilen güzel işler, iyilikler, ibadet ve tâatler, kısacası Allah'ın hoşnut olduğu her şeydir.

Çünkü bunlar sayesinde insan cennete girmeyi hak eder. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde de açıkça bildirilir: “Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığında satın almıştır” [Tevbe sûresi (9), 11]. “Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak olan güzel işler ise Rabb'inin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır” [Kehf sûresi (18), 46] gibi âyetler bunun delilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'tan korkmak ve dünya hayatında ona göre hareket etmek gerekir.
2. İbadet ve tâatleri, iyi ve güzel işleri zamanında yapmak ve her an ölüme hazır olmak gerekir.
3. Günahlardan ve isyandan olabildiğince uzak durmak iyi mü'minin niteliğidir.
4. Mü'min, Allah için malını ve canını fedâ edebilecek kadar cesur ve cömert olmalıdır.

سمعتُ رسولَ الله : انْشَأْ ، رضي الله عنها ، قالت عن نعو -412
يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُرَاءَةً « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يقول

يا رسول الله الرجال والنساء جميعاً ينظر بعضهم بعضاً «عُرلاً» .
« عَائِشَةُ الْأَمْرِ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهَمَّهُمْ ذَلِكَ أَيَّ » :إِلَى بَعْضٍ ؟ قَالَ

متفقٌ «الْأَمْرُ أَهَمُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ » :وفي روايةٍ
بِضَمِّ الْغَيْنِ «عُرلاً» . هـ ل ع

412. Âiše radıyallahu anhâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken işittim demiştir:

“İnsanlar, kıyamet gününde, yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak Allah’ın huzurunda toplanırlar.”
Bunun üzerine ben:

– Yâ Resûlallah! Kadınlar ve erkekler birlikte olunca, birbirlerine bakmazlar mı, dedim?
Peygamber Efendimiz:

– “Âişe! Durum, onların bunu akıllarına getiremeyecekleri kadar ciddidir” buyurdu.

Bir başka rivayette:

“İş, birbirlerine bakamayacakları derecede şiddetlidir”, buyurdu.

Buhârî, Rikak 45; Müslim, Cennet 56,59. Ayrıca bk. Buhârî, Enbiyâ 8, 48, Tefsîru sûre (5), 14;

Tirmizî, Kıyamet 3, Tefsîru sûre (80), 2; Nesâî, Cenâiz 118-119; İbni Mâce, Zühhd 33

Açıklamalar

Kıyamet gününde insanların yeniden diriltilerek Allah'ın huzurunda toplanacakları ve hesaba çekilecekleri gerçeği, Kur'ân'ın pek çok âyetinde defalarca ifade edilir. O günün dehşeti, sıkıntıları, sevinçleri ve benzer haller de Kur'ân ve Sünnet'te anlatılır. Peygamber Efendimiz bu hadislerinde, mahşer gününde insanların nasıl görünümde bulunacaklarını bildirmektedir. Buna göre insanlar, o gün annelerinden doğdukları hal üzere bulunacak, kadın ve erkek hepsi bir arada olacaklardır. Fakat o günün dehşeti ve insanların her birinin kendi başının derdine düşmesi onlara her şeyi unutturacak, kimse kimseyle ilgilenmeyecektir. Peygamber Efendimiz, hanımlarından Hz. Âişe'nin sorusu üzerine bunu açıkça ifade etmiştir. Bir rivayete göre Hz. Âişe kendisine bu soruyu sorunca: “Üstünde elbise olup olmaması sana bir zarar vermez, çünkü bana nazil olan bir âyet buna delalet etmektedir” buyurmuş, Âişe annemizin hangi âyet olduğunu sorması üzerine “O gün, onlardan her kişinin kendisine

yeter derecede işi vardır” [Abese sûresi (80), 37] âyetini okumuştur (Ali el-Kârî, Mirkât, IX, 475).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kıyamet gününde bütün insanlar Allah’ın huzurunda toplanacaklardır.
2. İnsanlar, mahşerde annelerinden doğdukları hal üzere bulunacaklardır.
3. Mahşer yerinde herkes kendi derdine düşecek, insanların birbiriyle ilgilenmesi, hatta isteyerek veya istemeyerek birbirine bakması bile mümkün olmayacaktır.
4. Peygamberimiz’in her sahih hadisinin Kur’an’da bir delili vardır; fakat biz onu görüp keşfedemeyebiliriz.
5. Bir konuyu iyice anlamayan veya o konuda şüphe eden kimsenin bir bilene sorması gerekir.

ءاجرلأ باب - 51

ALLAH’IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMEK

Âyetler

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ
[53]اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

1. “De ki: Ey nefislerine karşı haksızlık yapmakta aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, yarlıgayıcı ve bağışlayıcıdır.”

Zümer sûresi (39), 53

Âyet-i kerîmede geçen israf kelimesi, insanın yaptığı herhangi bir işde haddini aşması demektir. Burada gûnahta aşırı giderek kendi öz nefislerine haksızlık edenlere hitâbedilmektedir.

Kul kusursuz olmaz. Bazılarının kusuru ise gerçekten büyük, çok büyük olabilir. Ama bir de Allah’ın rahmeti vardır. Her dinde söz konusu edilen Allah’ın rahmeti, gerçek ifadesini dinimizde bulmuştur. Dünyada hiçbir din, bu âyetin verdiği teselli ve ümidi veremez. Çünkü âyet, Allah’ın engin rahmeti karşısında, işlenen bütün kusur ve günahların önemini kaybedeceğini ve her insanın o ilâhî rahmetten istifade edebileceğini ifade buyurmaktadır. Bu sebeple Hz. Ali ve Abdullah

İbni Ömer gibi bazı sahâbîler, Kur'an'da en ümit verici âyetin bu âyet olduğu görüşün-dedirler.

Ayrıca âyette, Allah'ın mağfiretinden değil de rahmetinden ümidinizi kesmeyin, buyurulmuş olması, çok daha büyük ümit kaynağıdır. Çünkü rahmetle muamele, bağışlamaktan sonraki lutuf ve ikramları da içine alır. Nitekim ümit kesmemenin gerekçesi olarak âyette “Allah'ın bütün günahları bağışlayacağı” zikredilmektedir.

Hiç şüphesiz bu âyette ilâhî rahmetin enginliğinin hatırlatılması, günah işlemeye teşvik için değil, en günahkâr insanların bile bir an önce tövbe etmelerini sağlamak içindir. Âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi kâfirlerin müslüman olması ise de hükmün, âsîlerin tövbesini kapsadığında da şüphe yoktur. Çünkü Allah Teâlâ, tövbe edilmemesi halinde sadece şirki affetmeyeceğini, bunun dışında dilediği kimselerin bütün günahlarını bağışlayacağını bildirmiştir [bk. Nisa sûresi (4), 48].

[17] ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ

2. “Biz nankörlük edenden başkasını cezâlandırır mıyız?”

Sebe' sûresi (34), 17

Kur'ân-ı Kerîm, Sebe'lilerin sahip kıldıkları nimetleri hatırlattıktan sonra, onların şükür yerine nankörlük ettiklerini ve bu yüzden de uğratıldıkları sel felâketini anlatmaktadır. Bu felâket sonrası o güzelim ülkenin aldığı içler acısı hal gözler önüne serildikten sonra, Allah Teâlâ, onların nankörlük ettikleri için böylesine bir cezaya çarptırıldıklarını bildirmekte ve sonra da “Biz nankörlükte ve küfürde diretenden başkasını cezalandırır mıyız? buyurmaktadır. Bir başka okuyuşa göre âyetin anlamı, “Nankörlük edenden başkası cezalandırılır mı?” olmaktadır.

Her iki okuyuşa göre de âyet-i kerîmeden anlaşılan, müminlerin böylesi bir cezalandırmaya tâbi tutulmayacakları müjdesidir. Çünkü iman için dâima mağfiret ve bağışlanma varolagelmıştır.

[48] إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ

3. “Gerçekten bize vahyolundu ki azap, yalanlayan ve yüz çevirenleredir.”

Tâhâ sûresi (20), 48

Yeryüzünde tanrılık iddia ederek haddini aşmış ve İsrailoğullarına büyük zulüm yapmış olan Firavn’a gidip onu imana davet edecek olan Hz. Mûsâ ve kardeşi Hz. Hârûn, daha önceden Allah Teâlâ tarafından ona neler söyleyecekleri konusunda bilgilendirilmişlerdi. İşte bu âyet de, Firavn’a söylemeleri için kendilerine verilen ilâhî tâlimat arasında yer almakta ve ilâhî bir kanunu (sünnetullah) dile getirmektedir: “Azap, peygamberleri yalanlayan ve Hak’tan yüz çevirenler üzerine iner!”

Yine bu âyette iman edenlerin selâmette olduklarına işaret bulunmaktadır. Bu sebeple müminlerin -işledikleri günahlara rağmen- Allah’ın rahmetinden ümitli olmaları gerekmektedir. Nitekim Allah Teâlâ bir büyük müjdeyi daha şöyle vermektedir:

ا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي وَكَتُبُ لَذَ
أَصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
[156] وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ

4. “Rahmetim, her şeyi kuşatmıştır.”

A’râf sûresi (7), 156

Bu ilâhî müjdenin içinde yer aldığı A'râf sûresinin 156. âyetinin meâli şöyledir: “Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz (tövbe ederek) sana döndük. Allah buyurdu: “Kimi dilersem onu azâbıma uğrattırım; rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır. Onu kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım.”

Bu âyetin üst kısmında belirtildiği üzere Mûsâ aleyhisselâm, İsrailoğullarından 70 kişi seçip tövbe için Tûr-i Sînâ'ya götürmüştü. Orada cereyân eden olaylar sonucu şiddetli bir deprem (recfe) ile bu kişiler bayılmışlardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'ya tazarru' ve niyâzda bulunarak, bağışlanmalarını dilemiş ve niyâzını “Bize bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Çünkü biz tövbe ederek sana döndük” diye bitirmişti.

Allah Teâlâ kendisine “Kimi dilersem onu azâbıma uğrattırım. Rahmetim ise, her şeyi kuşatmıştır...” diye cevap vermiştir. Burada rahmetin her şeyi kuşattığı, geçmiş zaman kipiyle, azâbın ise gelecek zaman siğasıyla beyan edilmiş olması, dünyada “şey” denilen her nesnenin başlangıç (mebde') itibariyle Allah'ın rahmetine mazhar kılındığını göstermektedir. Azâbın ise, ortam veya sonuç

itibariyle söz konusu olacağı anlaşılmaktadır. Bu demektir ki, önceden rahmet sahasına girmiş olanlardan daha sonra azâb çekecek olanlar bulunabilecektir. Tabîî, bağışlanıp rahmet sahasında kalacaklar da bulunacaktır. Dünyada rahmetle muamele görmüş olmak, âhirette de aynı muameleyi görme garantisi değilse de ümididir.

Rahmeti ve rahmetin sonucu olan dünya ve âhiret iyiliğini Allah Teâlâ, “Kötülükten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım” buyurarak hem Muhammed ümmetinin bazı vasıflarına işaret etmiş hem de insanları bu vasıfları kazanmaya davet etmiştir.

Bu engin rahmet-i ilâhîden yararlanma ümit ve gayreti içinde olmak, en büyük kurtuluş ümididir.

Hadisler

413- قال رسولُ : وعن عبادة بن الصامتِ ، رضي الله عنه قال - 413-
إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ
، قَح رَأْنَلَوْ قَح هَنَجَلَانَاو ، هُنِم حُورَو مَيْرَم ى لِإِ اِهَاقْلَأ هُنَمَلَكُو ،
متفقٌ عليه «كَانَ مِنَ الْعَمَلِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا

مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ « : مَلْسَمِلَ ةِي اَو ر ي ف و
» مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ .

413. Ubâde İbni's-Sâmit radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim, Allah'dan başka ilâh yoktur, yalnız Allah vardır, şeriki yoktur; Muhammed, Allah'ın kulu ve resûlüdür. İsâ da Allah'ın kulu ve elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve Allah tarafından (hayat verilen) bir ruhtur. Cennet, haktır ve gerçektir, cehennem de haktır ve gerçektir” diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi, ameli ne olursa olsun, cennete koyar”.

Buhârî, Enbiyâ 47; Müslim, İmân 46

Müslim'in bir başka rivâyetinde (İmân 47);

“Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür” diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar” buyurulmaktadır.

Açıklamalar

Allah’ın rahmetini ümit etme konusunda en büyük güvencelerden birini kendisinde bulduğumuz bu hadîs–i şerîf, imanı esas alan en kapsamlı hadislerdendir. Peygamber Efendimiz, bu hadislerinde, Ehl-i kitaptan farklı olarak İslâm’ın inanç çerçevesini belirlemiştir. Zira hadiste Allah’dan başka, kendisine kulluk yapılmaya lâayık herhangi bir ilâh olmadığı, yalnızca Allah’ın var olduğu, eşi-ortağı bulunmadığı; Muhammed’in Allah’ın kulu ve resûlü olduğu ısrarla ifade edilmektedir.

Ayrıca Hz. İsa’yı (teslis akidesi gereği) Allah veya Allah’ın oğlu tanıyan hristiyanlar ile, Hz. İsa’nın peygamberliğini inkar ederek annesi Meryem’e zinâ suçlamasında bulunan yahudilerden farklı olarak İsa’nın da Allah’ın kulu ve resûlü olduğu belirtilmiştir. Nitekim, Nisâ sûresi’nin 171 ve 172. âyetlerinde, “Allah’ın (tekvini bir emirle) Meryem’(in rahmin)e bıraktığı bir kelimesi ve Allah’dan (sadır olan “ol” emriyle vücut bulmuş) bir ruh” olduğu ifade edilmektedir.

Hadiste yer alan Hz. İsa hakkındaki bu kayıt, cennete girebilmek için, İslâm’ın belirlediği çerçevede sağlam bir tevhid inancına sahip olmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla,

hıristiyanların ve yahudilerin artık özellikle Hz. İsa hakkında inançlarını düzeltmeleri gerektiği, kendi inançları üzere kaldıkları sürece, tevhide inanmış olamayacakları ve tabii sonuç olarak da cennete giremeyecekleri anlatılmaktadır. Nitekim peygamberler içinden sadece Hz. İsa'nın burada zikredilmesi de, Ehl-i kitabın onun hakkında yanlış inanışlara sahip olmaları sebebiyledir.

Müslim'deki rivayette “Sekiz cennet kapısından hangisini isterse ondan cennete koyar” ifadesi bulunmaktadır. Buhârî'deki “ameli ne olursa olsun..” beyanı, ümit vermek bakımından daha güçlü gözüküyorsa da iyice düşünüldüğü zaman, her iki ifadenin hemen hemen aynı seviyede ümit verici olduğu anlaşılabacaktır. Zira “sekiz cennet kapısından herhangi birini tercih hakkı”, “amelinin ne olduğuna bakılmadığını” gösterir. Âlimlerimiz, mü'min olanın cennete girme bahtiyarlığını mutlaka tadacağını, bunun ise ya doğrudan veya işlediği günahların cezâsını cehennemde çektikten sonra gerçekleşeceğini bildirmektedirler. Ancak Sahîh-i Müslim'deki “Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür, diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar” hadisi, -her ne kadar “Cehennemde temelli kalmayı haram kılar” şeklinde yorumlanmışsa da- Allah'ın

ve Resûlü'nün bildirdiği şekil ve muhtevada inanç sahibi olanların cehennem azâbından emin olacaklarını tesbit etmekte, başkaca bir şart koşmadığı için de önceki rivayetten daha büyük bir ümit telkin etmektedir. Ümit konusuna, böylesine mutlu bir sonucu belirleyen hadis ile giriş yapmak ümit kapılarını sonuna kadar açmış olmak bakımından pek münâsip düşmüştür.

İmâm Müslim'in rivâyet ettiği bu hadisin, bir de güzel mâcerâsı vardır. Hadisin râvilerinden Sunâbihî diyor ki: Kendisi ölüm döşeginde iken Ubâde İbni's-Sâmit'i ziyârete gittim. Durumunu görünce üzüntümden ağlamaya başladım. Bunun üzerine bana:

- Ağır ol, neden ağlıyorsun bakayım? Allaha yemin ederim ki, benden şâhitlik yapmam istenirse senin lehinde şehâdet ederim. Bana şefaât yetkisi verilirse, sana şefaât ederim. Gücüm yeterse mutlaka sana yardımcı olmaya çalışırım, dedi sonra şunları ilâve etti: Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den işittiğim, içinde sizin için müjde (hayr) bulunan her hadisi -biri hâriç- mutlaka size rivayet ettim. O bir tek hadisi de, son demlerimi yaşadığım bu gün

(şu anda) söyleyeceğim. Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed Allah'ın resûlüdür diye şehâdet eden kimseye Allah cehennemi haram kılar” buyururken işittim.

Bu olay açıkça gösteriyor ki, Ubâde İbni's-Sâmit hazretleri son demlerini yaşarken, gerçekten büyük bir ümit içinde bulunuyor ve büyük bir ihtimalle Allah'ın huzuruna çıkacağını düşünerek ağlamaya başlayan Sunâbihî'yi de Resûlullah'dan öğrendiği ilâhî bir müjde ile teselli ediyordu.

Müjde dozu yüksek olan ve helâl-haram gibi fikhî bir hükümle ilgili bulunmayan hadisleri, tenbellik etmesinler diye son ana kadar rivayet etmemek ashâb-ı kirâm'ın yapageldiği bir uygulamadır. Onlar bir gerçeği, bir emâneti gizlemiş olmanın vebâlinden çekinerek son anda böylesi hadisleri rivayet etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İman, ümitli olmak için yeterlidir.

2. Tevhide sahip çıkmak, Allah'ın rahmetine kavuşmak için yegâne şarttır.

3. Ehl-i kitabın özellikle Hz. İsâ hakkındaki inançları hatalıdır. Bu konuda İslâm'ın belirlediği esaslar geçerlidir.

4. Cennet mü'minler içindir.

5. Yaşarken korkunun, ölüm öncesinde ümidin fazla olması uygundur. Diğer bir söyleyişle ölümlük ümitli olabilmek için korku yoğun bir yaşayışa sahip olmaya bakmak gerekir.

قال النبی صلی اللہ علیہ : وعن أبي ذرٍّ ، رضي اللہ عنه ، قال - مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا : يَقُولُ اللہ عزَّ وجلَّ « : وَسَلَّمَ وَمَنْ . بِالسَّيِّئَةِ ، فَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ أَوْ أَزِيدُ ، وَمَنْ جَاءَ تَقَرَّبَ مِنِّي شَبْرًا ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا ، وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا ، وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي ، أَتَيْتُهُ هَرَوْلَةً ، وَمَنْ لَقِينِي هَاوِرٌ « يَفْرَابِ الْأَرْضَ خَطِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا ، لَقِيتُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً . ملسم

إِلَيْهِ «تَقَرَّبْتُ» إِلَى طَاعَتِي «مَنْ تَقَرَّبَ» : ثِيْدَحْلَا ىن عم
وَأَسْرَعَ فِي طَاعَتِي «فَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي» بِرَحْمَتِي ، وَإِنْ زَادَ زِدْتُ ،
صَبَبْتُ عَلَيْهِ الرَّحْمَةَ ، وَسَبَقْتُهُ بِهَا ، وَلَمْ : أَيِ «تَيْتُهُ هَرَوْلَةً أ»
وَقَرَابُ «أَحْوَجُهُ إِلَى الْمَشْيِ الْكَثِيرِ فِي الْوُصُولِ إِلَى الْمَقْصُودِ ،

بضمّ القافِ ويُقال بكسرِها ، والضمّ أصحّ ، وأشهر ، «الأرض
والله أعلم ما يُقاربُ مِلاها ، : هانعمو

414. Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

“Kim bir hayır işlerse, ona onun on misli vardır veya daha da artırırım. Kim bir kötülük işlerse, ona da onun misli vardır. Ya da tamamen affederim. Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum; kim bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak varırım. Kim bana hiçbir şeyi ortak koşmamak şartıyla dünya dolusu günahla gelirse, ben kendisini o kadar mağfiretle karşılarım.”

Müslim, Zikir 22

Açıklamalar

Yüce Rabbimizin rahmetini ümit etmek bakımından bu hadîs-i kudsî bize yeterli güvenceyi

vermektedir. Zira Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri, şirk koşmamak şartıyla, kullarından huzuruna dünya dolusu günahla çıkacak olanları bir o kadar af ve mağfiretle karşılayacağını bildirmektedir. Bu müjdeden önce de iyiliğe on misli ile veya daha fazla, kötülüğe de sadece misliyle veya af ile karşılık vereceğini bildirmektedir.

Karış, arşın ve kulaç gibi mesâfe ve uzaklık ölçülerini zikretmekten maksat, Allah Teâlâ'nın, kulların güzel gayretlerine sür'atle mukâbele edeceğini ve ibadetlerini kat kat sevapla karşılayacağını anlatmaktır. Allah'ın kuluna süratle karşılık vereceğini, rahmetinin pek geniş olduğunu mecâzen ifade etmektir. Yoksa bu mesâfelerin Allah için düşünülmesi mümkün değildir. Bir başka şekilde söyleyecek olursak, bu hadîs-i kudsî, Allah Teâlâ'nın değişik sıfatlarının tecellilerini anlatmaktadır. Bu sebeple de kelimelerin, zahirî anlamları dışında uygun mânalara yorumlanması gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ yapılan ibadet ve iyiliklere on katı ya da daha fazlasıyla, kötülöklere ise misliyle karşılık verir.

2. Şirk koşmadığı sürece, kulun ne kadar günahı olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmemesi gerekir. Zira Allah Teâlâ kulunu bir o kadar af ve mağfiretle karşılayacaktır.

3. Allah, kullarının ümitlerini boşa çıkarmaz.

جاء أعرابيٌّ إلى النبيِّ : لاق ، هو عن جابر ، رضي الله عن -415
« يا رسولَ الله ، ما الموحبتان ؟ فقال : صلى الله عليه وسلم فقال
مَنْ مات لا يُشركُ بالله شيئاً دخلَ الجنةَ ، وَمَنْ مات يُشركُ به شيئاً
، رواه مسلم » رَأنا لَخَد ،

415. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir bedevî geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin cennete veya cehenneme girmesini gerektiren iki etken nedir? diye sordu.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’a ortak koşmadan ölen cennete girer; Allah’a şirk koşarak ölen de cehennemi boylar” buyurdu.

Müslim, İmân 151

Açıklamalar

Cehennem azâbından yakayı kurtarıp cennet nimetleri içinde mesut olmak, her müslümanın arzu edeceği bir mutlu sondur. İnsanı böylesi bir âkıbetten mahrum edecek iş ve tavırlar elbette merak konusu olacaktır. Hadisimizde bu konudaki merakını gidermek isteyen bir bedevî ile karşılaşıyoruz. Bedevî, Efendimiz’e insanın cennet veya cehenneme girmesini gerektiren iki şey nedir? diye soruyor. Hz. Peygamber de Allah’a ortak koşmadan ölmenin cennete, Allah’a şirk koşmanın da cehenneme girmeyi gerektirdiğı cevabını veriyor.

Allah’ın eşi, ortağı ve benzeri olmadığı inanç ve ikrarı üzere ölmek, tevhid inancına sahip olarak ölmek demektir. Sonucu ise cennete girmektir. Ancak herhangi bir yaratığı, isterse bu bir melek veya peygamberlerden biri olsun, Allah’a ortak

tutarak ona kulluk etmek şirktir. Şirk ise, Allah Teâlâ'nın affetmeyeceğini bildirdiği yegâne günahdır. Sonucu da tabîî olarak temelli cehennemde kalmaktır.

Hadisimizde amellerden veya günahlardan hiç söz edilmemiş olması, meseleyi temelinden ele almak demektir. Zira şirke bulaşmadan ölen kimsenin zina ve hırsızlık gibi büyük günah işlemiş bile olsa, cennete gireceğine dair Hz. Peygamber'in kesin beyanları bulunmaktadır. Allah Teâlâ, inkârdan kaynaklanmayan günahları dilerse baştan affederek kulunu cennete koyar, dilerse cezasını cehennemde çektirdikten sonra cennete koyar. Ama sonuç, cehennemde temelli kalmamak, cennete girmektir. Öte yandan kesin olan bir başka gerçek de küfür ve şirkin insanı ebediyyen cehennemde hapsedeceğidir. Böyle olunca, Sevgili Peygamberimiz, cennet ve cehennemi gerekli ve devamlı kılan asıl meselenin, iman ve şirk olduğuna dikkatimizi çekmiş olmaktadır. Bu da ümitli olmak, Allah'ın rahmetini ummak bakımından oldukça güven veren bir husustur. Zira şirke düşmemek, cennete kavuşmak için yetmektedir. İbadetler, hayır ve hizmetler, bunların hepsi, cennetteki derecelerle ilgilidir.

Hadîs-i şerîf, mânaya tesiri olmayan bazı değişik kelimelerle rivâyet edilmiştir. Ayrıca birinci cümlelerin Abdullah İbni Mes'ûd'un sözü, yani mevkuf olduğunu gösteren rivâyeti de vardır (bk. Müslim, İmân 150). Ancak, bütünüyle Hz. Peygamber'e ait (merfû) olduğu, bir çok senedle gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a şirk koşmadan ölen eninde sonunda cennete girer.
2. Allah'a herhangi bir varlığı ortak tutan ve tövbe etmeden öylece ölen kimse de cehennemde boylar ve orada temelli kalır.
3. Tevhid, cennetin anahtarı; şirk cehennemde temelli kalma sebebidir.

وَعَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -416-
لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ : لَاقَ «يَا مُعَادُ» : لَاقَ لِحْرَ لَا يُعْ هُفِيدِرُ ذَا عُمُو ،
لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدِيكَ : قَالَ «يَا مُعَادُ» : كَ ، قَالَ اللَّهُ وَسَعْدِي
« : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدِيكَ ثَلَاثًا ، قَالَ : لَاقَ «يَا مُعَادُ» : قَالَ
مَا مِنْ عَبْدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صِدْقًا
يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أَخْبِرُ بِهَا : قَالَ «مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

فَأَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ «إِذَا يَتَكَلَّمُوا» :النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا ؟ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .تَأْتِمًا

. مِنْ الْإِثْمِ فِي كُتْمِ هَذَا الْعِلْمِ خَوْفًا :أَيُّ «تَأْتِمًا» : هَلْ وَقُو

416. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, (bir sefer esnâsında) terkisine aldığı Muâz'a hitâben üç defa:

- “Ey Muâz!” diye seslenmiş, o da her defasında:

- Buyur, ey Allah'ın Resûlü! emrine âmâdeyim, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar” buyurmuştur. Muâz:

- Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi, ey Allah'ın Resûlü? diye izin istemiş; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “O zaman onlar buna güvenir (hayırlı işler yapmakta) tembel davranırlar” buyurmuştur.

Muâz (İbni Cebel) böylesi bir bilgiyi gizleme günahından sıyrılmak için onu vefatına yakın bir zamanda haber vermiştir.

Buhârî, İlim 49; Müslim, İmân 53

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, bu hadiste görüldüğü gibi, yolculuklarda bineğine bazı sahâbîleri bindirirdi. Muâz İbni Cebel hazretleri de Hz. Peygamber'in tergisinde bulunma bahtiyarlığına bir kaç kere erenlerdendir.

Hz. Peygamber'in "Ey Muâz!" diye üç kez seslenmesi, söyleyeceklerine Muâz'ın dikkatini iyice çekmek içindir. Muâz hazretleri de her defasında daha bir istek ve heyecanla "Buyur ey Allah'ın Resûlü, sizi dinliyorum" diyerek âdeta dikkat kesilmiştir.

Hadisimizin "ümitli olmak" konusuyla ilgisi, Hz. Peygamber'in Muâz'a verdiği müjdede yer almaktadır: "Kim Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah

onu cehenneme haram kılar.”

Burada herhangi bir farzdan bahsetmeden, sadece gönülden şehâdet getirmekle yani samimi bir iman ile cehennemden kurtulma müjdesi verilmektedir. Bu, tam anlamıyla büyük bir kurtuluştur. Durumun çok büyük bir sevinç ve ümit vesilesi olduğu Hz. Muâz’ın, “Gidip bunu müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi?” diye heyecanla izin istemesinden de açıkca belli olmaktadır. Ancak Hz. Peygamber İslâmiyet’i iyi bilmeyenlerin sırf bu müjdeye güvenerek “kulluk görevlerinde” tembellik edebilecekleri gerçeğini hatırlatmak suretiyle buna mâni olmuştur. Bu kısıtlama, ilâhî lutuflara güvenerek, kulluğun gereklerini unutmanın isabetli bir davranış olmadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda her bilginin herkese duyurulması gerekmediğini de hatırlatmaktadır.

Burada bu büyük müjdeyi bize veren Hz. Peygamber’in, geçmiş ve gelecek hataları bağışlanmış olduğu halde niçin çok ibadet ettiği kendisine sorulunca, “Şükreden bir kul olmayayım mı?” cevabını verdiğini de hatırlamamız yerinde olacaktır.

Öte yandan hadisimiz, Muâz İbni Cebel hazretlerinin, böylesi müjde dozu çok yüksek özel bilgileri doğru anlayabilecek ve “kulluk”ta kusur etmeyecek bir seviyede olduğunu da göstermektedir. Çünkü görüldüğü gibi, Hz. Peygamber herkese duyurulmasını istemediği bir büyük müjdeyi ona vermiştir.

Muâz İbni Cebel bu özel bilgiyi, vefatı anına kadar saklamış, kimseye söylememiştir. Ancak konmuş olan yasağın, herkesi kapsamadığı, onu yanlış anlamayacak olanlara duyurulmasında bir sakınca bulunmadığı düşüncesiyle ve önemli bir bilgiyi gizlemiş olarak âhirete gitmekten de çekindiği için en son anda bazı yakın dostlarına haber vermiştir. Hadisimizin ravisi Enes İbni Mâlik hazretleri de onlardan biridir.

“Günahtan sıyrılmak” düşüncesiyle bazı sahâbîlerin, bildikleri bazı gerçekleri ihtiyat içinde son anda nakletmiş olmaları, bu bilgilerin kitaplarda yer almasından sonraki müslümanları uyarmaya yetmiş ve böylece onların aldanmaları önlenmiştir.

Kimileri bu hadisi, farzların emredilmesinden önceki bir dönem için geçerli saymış, kimileri de

“cehennemde temelli kalmamak” şeklinde anlamış ise de, hadiste herhangi bir kayıt bulunmadığını dikkate alarak onu en geniş mânasıyla anlamak daha doğru olacaktır. “ Ümit” de burada yatmaktadır. Yani samimi bir iman, kurtuluşun gerçek sebebidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tevhid inancı başlı başına bir kurtuluş müjdesi ve sebebidir.
2. İlim, anlayışı yerinde olanlara verilmelidir.
3. İki kişi bir hayvana binebilir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -417-
هُمْ شَكَّ الرَّأْيِي ، وَلَا يَضُرُّ الشَّكُّ فِي عَيْنِ الصَّحَابِيِّ ، لِأَنَّهُمْ كُلُّ
لَمَّا كَانَ يَوْمٌ غَزْوَةٍ تَبُوكَ ، أَصَابَ النَّاسَ مَجَاعَةٌ ، :عُدُولٌ ، قَالَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذِنْتَ لَنَا فَنَحْرَنَا نَوَاضِحَنَا ، فَأَكَلْنَا وَادَّهَنَّا؟ :فَقَالُوا
عُمَرُ رَضِيَ فَجَاءَ «افْعَلُوا» :فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظُّهْرُ ، وَلَكِنْ ادْعُهُمْ :اللَّهُ عَنْهُ ، فَقَالَ
بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهَ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالْبَرَكَاتِ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ
«نَعَمْ» :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى فِي ذَلِكَ الْبَرَكَاتِ
فَدَعَا يَنْطَعُ فَبَسَطَهُ ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ
بِكَفِّ دُرَّةٍ وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ ، وَيَجِيءُ الْآخَرُ بِكِسْرَةٍ حَتَّى
دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ اجْتَمَعَ عَلَى النَّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ ، فَ

خُذُوا فِي أَوْعِيَّتِكُمْ ، فَأَخَذُوا فِي «عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَرَكَةِ ، ثُمَّ قَالَ أَوْعِيَّتِهِمْ حَتَّى مَا تَرَكُوا فِي الْعَسْكَرِ وَءَاءَ إِلَّا مَلَأُوهُ ، وَأَكَلُوا حَتَّى أَشْهَدُ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَبَعُوا وَفَضَلَ فَضْلَةً ، فَقَالَ رَسُولُ صَلَّى اللَّهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ لَا يَلْقَى اللَّهُ بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرُ شَاكٍّ . رواه مسلم «هَذَا نَعَبْ بِجَحِيْفٍ ،

417. Ebû Hüreyre veya Ebû Said el-Hudrî radiyallahu anhümâ - burada râvi, hadisin bu iki sahâbîden hangisinden rivâyet edildiğinde tereddüt etmiştir. Sahâbîlerin hepsi de âdil olduğu için sahâbînin kimliği hakkındaki tereddüt hadisin sıhhatine zarar vermez- şöyle dedi:

Tebük Gazvesi'nde şiddetli açlık çektikleri için sahâbîler:

- Ey Allah'ın Resûlü! İzin verseniz de develerimizi kesip yesek ve iç yağı elde etsek? dediler.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Peki öyle yapın!” buyurdu. Derken Ömer radiyallahu anh geldi ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Resûlü! Eğer sen develeri kesmelerine izin verirsen, orduda binek azalır. Fakat (isterseniz), onlara ellerinde bulunan azıklarının getirmelerini emrediniz ve sonra da ona

bereket vermesi için Allah’a dua ediniz. Umulur ki Allah, bereket ihsan eder.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Peki öyle yapalım!” buyurdu ve deriden bir yaygı getirtip serdirdi. Sonra da elde mevcut erzakın getirilmesini emretti.

Askerlerden kimi bir avuç darı, kimi bir avuç hurma ve kimi de ekmek parçacıkları getirdi. Yaygı üzerinde gerçekten pek az bir şey birikmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bereket vermesi için Allah’a dua etti ve sonra:

– “Kaplarınızı getirip bundan alınız! buyurdu. Askerler kaplarını doldurdular. Öylesine ki doldurulmadık bir tek kap bırakmadılar. Sonra da doyuncaya kadar yediler yine de bir hayli yiyecek arttı.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Allah’dan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın resûlü olduğuma şehâdet ederim. Allah’ın

birliğine ve Muhammed'in peygamberliğine
şeksiz süphesiz inanmış olarak Allah'a
kavuşmayan kimse, cennet(e girmek)ten mutlaka
alıkonur.”

Müslim, İmân 45

Açıklamalar

Bizans hükümdarının kışkırttığı Arab kabilelerinin
Medine'ye hücum edecekleri haberi üzerine,
hicretin dokuzuncu yılında Hz. Peygamber
tarafından gerçekleştirilen Tebük Seferi çok sıcak
bir mevsime denk gelmişti. Üstelik o sene
Medine'de kıtlık da vardı.

Bu şartlarda çıkılan yolculukta, azıkları tükenen
müslüman askerler, su taşımakta kullandıkları
develeri kesip etlerini yemek ve iç yağlarını da yağ
olarak kullanmak istediler. İçinde bulundukları
şartlara bakarak Hz. Peygamber bu isteği kabul
etti. Ancak Hz. Ömer'in gerekçeli itirazı üzerine,
haklı uyarı ve tekliflere daima açık olan Sevgili
Peygamberimiz, verdiği izni kaldırdı. Toplanan
erzâk üzerine yaptığı bereket duası sonucunda
orduda bulunan herkes kabını doldurdu. Oturup

yedikleri halde yine de bir miktar yiyecek arttı. Bu, Hz. Peygamber'in mucizelerinden biriydi.

Bu son derece etkileyici ve mutluluk verici ortamda Hz. Peygamber, daima yaptığı gibi bir temel gerçeğe ve mü'minleri her türlü tehlike ve endişeden kurtarıcı bir noktaya dikkat çekti.

Önce kendisi Allah'ın birliğine ve kendisinin Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet getirdi. Sonra da böyle bir inanç ve şehâdete bütün gönlüyle inanarak, âhirete göçen kimselerin cennete girecekleri müjdesini verdi.

Hadisin konumuzla ilgisi işte bu son cümlede yatmaktadır. Tereddetsüz bir iman cennete girmek için kâfidir. Bundan daha büyük ümit kaynağı olur mu?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Harb halinde şahsî mallar üzerinde tasarrufta bulunabilmek için komutandan izin almak gerekir.
2. Uygun görülmeyen karar ve uygulamalarla ilgili olarak yetkililere ikaz ve yeni tekliflerde bulunmak mümkündür.

3. Hz. Peygamber'in duâsı makbûldür.

4. Sünnet sünnetin hükmünü ortadan kaldırır.

Nitekim Hz. Peygamber, develerin kesilmesi için önce verdiği izni sonradan durdurmuş ve farklı bir uygulama yapmıştır.

5. Şeksiz ve şüphesiz olarak kelime-i şehâdete inanan kimse cennete girer.

6. En sıkıntılı anlarda bile bir çıkış yolu bulunacağı ümidi içinde olmak gerekir.

مَنْ شَهِدَ بَدْرًا وَعَنْ عِثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَهُوَ م- 418
كُنْتُ أَصْلِي لِقَوْمِي بَنِي سَالِمٍ ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ وَادٍ : لَاقَ ،
إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ ، فَيَشُقُّ عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ قَبْلَ مَسْجِدِهِمْ ، فَجَبْتُ
نَكْرَتُ بَصْرِي ، إِنِّي أ : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقُلْتُ لَهُ
وَأَنَّ الْوَادِيَ الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمِي يَسِيلُ إِذَا جَاءَتِ الْأَمْطَارُ ، فَيَشُقُّ
عَلَيَّ اجْتِيَازُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي ، فَنُصَلِّيَ فِي بَيْتِي مَكَانًا أُتْخِذُهُ
فَعَدَا «سَأَفْعَلُ» : مُمْصَلِي ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، بَعْدَ مَا اشْتَدَّ النَّهَارُ ،
وَأَسْتَأْذِنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَأَذِنْتُ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ
فَأَشْرَفْتُ لَهُ إِلَى «بَيْتِكَ» ؟ أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصْلِيَ مِنْ : حَتَّى قَالَ
الْمَكَانَ الَّذِي أَحَبُّ أَنْ يُصَلِّيَ فِيهِ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَسَلَّمَ ، فَكَبَّرَ وَصَفَّقْنَا وَرَاءَهُ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ
تُصْنَعُ لَهُ ، فَسَمِعَ أَهْلَ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ سَلَّمَ ، فَحَبَسَتْهُ عَلَى خَزِيرَةٍ

اللّٰهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي ، فَنَابَ رَجَالٌ مِنْهُمْ حَتَّى كَثُرَ : مَا فَعَلَ مَالِكٌ لَا أَرَاهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ : الرَّجَالُ فِي الْبَيْتِ ، فَقَالَ رَجُلٌ : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ : لَا تَقُلْ ذَلِكَ إِلَّا تَرَاهُ قَالَ «وَسَلَّمَ رَى وَدَّهَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، أَمَّا نَحْنُ فَوَاللّٰهِ مَا نَدَّ : فَقَالَ . «تَعَالَى ؟ ، هَيْلَعٌ هَلَا لَيْلٍ هَلَا لَوْسَرٌ لَا قَفْ ، نَيْقَفَانْمَلَا لَيْلٍ هَيْلَعٌ هَلَا لَوْسَرٌ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ يَبْتَغِي : فَإِنَّ اللّٰهُ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ » : وَسَلَّمَ . متفقٌ عليه «بِذَلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ

بكسر العين المهملة ، وإسكان التاء المُتَنَاءِ فَوْقُ « عَثَبَانِ » وَ هِيَ : بِالْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ ، وَالزَّيَّ «الْخَزِيرَةُ» وَ . وَبَعْدَهَا بَاءٌ مُوَحَّدَةٌ : بِالتَّاءِ الْمُتَنَاءِ ، أَيْ «ثَابَ رَجَالٌ» : دَقِيقٌ يُطْبَخُ بِشَحْمٍ وَقَوْلُهُ : جَاءُوا وَاجْتَمَعُوا .

418. Bedir Gazvesi'ne katılmış sahâbîlerden İtbân İbni Mâlik radiyallahu anh şöyle dedi:

Kendi kabilem olan Sâlim oğullarına imamlık yapıyordum. Benim (evim)le onlar arasında bir vâdi bulunuyordu. Yağmur yağdığı zaman o vâdiyi geçip mescidlerine gitmek benim için çok güçleşiyordu. Bu sebeple Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve şöyle dedim:

- Ey Allah'ın Resûlü! Gözlerim iyi seçmiyor. Onlarla benim aramdaki vâdinin deresi yağmur yağdığı zaman taşıyor, benim için onu geçmek

çok güçleşiyor. Binaenaleyh evimi teşrif edip bir yerinde namaz kılsanız, Ben sizin namaz kıldığınız yeri namazgâh edinmek istiyorum.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “(İnşallah) bu isteğini yerine getiririm” buyurdu.

Ertesi sabah, güneş yükseldiği bir vakitte, Ebû Bekr ile birlikte Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana geldi. İçeri girmek için izin istedi, verdim. İçeri girdi, daha oturmadan:

- “Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?” buyurdu. Namaz kılmasını istediğim yeri gösterdim, Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem orada tekbir alıp namaza durdu. Biz de arkasında saf bağladık. İki rek’at namaz kıldırdı sonra selâm verdi, biz de selâm verdik. Namazı bitirince Resûlullah sallallahu aleyhi ve selem’i, kendisi için hazırlanmış olan hazineyi yemesi için alıkoyduk. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in bizde olduğunu duyan mahalle halkının erkeklerinden bir grup geldi. Evde epeyce insan toplandı. İçlerinden biri:

- Mâlik (İbni Duhşum) ne yaptı? Onu göremiyorum, dedi. Bir başkası:

- O, Allah ve Resûlünü sevmeyen bir münâfıktır, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, derhal müdâhale ederek:

- “Öyle deme! Görmüyor musun o, Allahın rızâsını dileyerek lâ ilâhe illallah diyor” buyurdu.

Bunun üzerine adam:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Ancak biz, Allah’a yemin olsun ki, kendisini münâfıkları sever ve onlarla düşer-kalkar olarak görüyoruz, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Allah Teâlâ, rızâsını umarak lâ ilâhe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır.”

Buhârî, Salât 45, 46, Ezân 4, 5, 153, 154, Teheccüd 25, 33, 36, Meğâzî, 12, 13, Et’ime 15, Rikak 6, İstitâbetü’l-mürteddîn 9; Müslim, Îmân 54, 55,

Mesâcid 263, 264, 265, Fezâilü's-sahâbe 178.
Ayrıca bk. Nesâî, İmâme 10, 46, Sehv 73; İbni
Mâce, Mesâcid 8

İtbân İbni Mâlik

İtbân (veya Utbân) İbni Mâlik, Medineli
müslümanlardan olup Hazrec kabilesinin Sâlim
oğulları kolundandır. Yukarıda da işaret edildiği
gibi Bedir Gazvesi'ne katılan mücâhidlerdendir.
Hayatını Sâlim oğullarına imamlık yaparak
geçirmiştir. İyi görmeyen gözlerinin daha sonraları
tamamen kapandığı anlaşılmaktadır. O bu halinde
de bulunduğu mahallin insanlarına imamlık
yapmaya devam etmiştir.

Buhârî ve Müslim'de bundan başka rivâyeti
bulunmamaktadır.

İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre, hicretin ilk
günlerinde ensar ile muhacirler arasında
gerçekleştirilen kardeşlik antlaşmasında Hz.
Peygamber, Hz. Ömer ile İtbân'ı kardeş yapmıştır.

Hiz. Peygamber Tebük Gazvesi'ne çıktığı zaman,
İtbân'ı Medine'de yerine vekil olarak bırakmıştır.

Kendisi, Muâviye zamanında oldukca ileri yaşlarda iken Medine’de vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Konumuzu, en son cümlesi dolayısıyla ilgilendiren hadîs-i şerîf, zengin muhtevasından ötürü Buhârî’de ondan fazla yerde geçmektedir. Hadisimizden elliden fazla hüküm çıkarılmıştır. Hadisin bütün rivayetlerini göz önünde bulundurarak olayı şöylece özetlemek mümkündür:

Sâlim oğullarına imamlık yapmakta olan İtbân, gözlerinin rahatsız olması ve evi ile mescid arasındaki derenin yağmur yağdığında taşması sebebiyle, Mescid-i Nebevî’ye gidemediğini söyleyerek Hz. Peygamber’den evinde namaz kıldırma izni istemiştir. Büyük bir ihtimalle, mescidi bırakıp evini mescid edinmesinin tepki ile karşılanmaması için Hz. Peygamber’den evinde namaz kılmasını, kendisinin de orada namaz kılmak ve kıldırma istediğini bildirmiştir. İtbân’ın bu arzusu, sırf bir teberrük yani Hz. Peygamber’in namaz kıldığı yerde namaz kılmak isteği olarak

değerlendirilmemelidir. Hz. Peygamber'den fiilen müsâade almış olmak gibi bir düşünceyi de akla getirmektedir.

Hz. Peygamber, bu isteği makul karşılamış ve hemen ertesi gün şöyle güneşin biraz yükseldiği bir vakitte yanında Hz. Ebu Bekir ve daha başka sahabîler de olduğu halde İtbân'ın ikâmetgâhına gitmiş, içeri girmek için izin istemiş, içeri girince de daha yerine oturmadan, “Evinin neresinde namaz kılmamı istiyorsun?” diye seçim hakkını İtbân'a bırakmıştır. Gösterilen yerde namaza durmuş, bunu fırsat bilen oradaki müslümanlar da saf bağlayıp Hz. Peygamber'e cemaat olmuşlardır.

Hz. Peygamber'in burada, ne için davet edildiyse önce onu yaptığını görüyoruz. Çünkü yemek için davet edildiği yerlerde önce yemek yediği başka rivayetlerde kaydedilmektedir.

Namaz sonrasında hazîre denilen un ve ince kıyılmış etten yapılan bulamaç aşısı ikrâm edilmek için misafirler alıkonulmuştur. Bu arada Hz. Peygamber'in teşrifini duyan mahalle sakinleri de İtbân'ın evine gelmişler böylece evde epeyce kalabalık bir cemaat oluşmuştur.

Sohbet esnasında, Bedir Harbi gazilerinden ve daha sonra Hz. Peygamber'in, münâfıkların yaptığı Mescid-i dırâr'ı yakmağa göndereceği ekipte yer alacak olan Mâlik İbni Duhşum'un orada bulunmaması, bazı kişilerce hoş karşılanmamış ve hatta münâfıklarla arasının iyi olması, onun da münâfık olduğuna delil sayılmak istenmiştir. Hz. Peygamber bu düşünceye katılmamış, samimiyetle lâ ilâhe illallah diyen kimseler hakkında böyle konuşulmaması gerektiğini bildirmiştir. Sonuçta da en büyük müjdeyi vererek: "Allah Teâlâ, rızâsını umarak "lâ ilâhe illallah" diyen kimseyi cehenneme haram kılmıştır" diye buyurmuştur.

Geçmişte âlimlerimiz bu mutlak müjdeyi farklı gerekçelerle bazı kayıtlara bağlamışlar ve özetle şöyle açıklamışlardır:

"Cehenneme haram kılar demek orada temelli olarak bırakmaz" demektir.

"Kul Allah'dan af dilediği ve ibadetleri kabul buyurulduğu takdirde cehenneme girmez" demektir.

"Cehenneme girse bile kâfirlerin uğradığı azâba uğratılmaz" demektir. Buna göre günahkâr

müslümanlar cehenneme girse bile, orada temelli kalmazlar, kâfirlere yönelik olarak bildirilmiş olan “Onların derileri ateşte yanıp piştikçe, azâbı duysunlar diye onlara tazelenmiş başka deriler veririz” [Nisâ sûresi (4), 56] âyetinin hükmüne tabi tutulmazlar. Ravilerinden biri zayıf olan bir hadîs-i şerîfte, “Cehennem sıcağının ümmetime tesiri ancak hamam sıcağının tesiri gibidir” (bk. Heysemî, Mecma’u’z-zevâid, X, 360) buyurulmakta ve bu mâna teyid edilmektedir. Ahmed Naîm merhumun ifadesiyle, “Bu hadise göre kâfir ile mü’min-i fâsık’ın yanmaları arasındaki fark, birinin hamam külhanı içine atılmış odun gibi yanması, diğerinin ise pek sıcak hamam halvetinde pek ziyâde bunalıp muazzap olması kabilindendir” (bk. Tecrid Tercemesi, II, 367).

Bu değerlendirmelere rağmen, Allah’ın rahmetini ummak (recâ) konusunda çok büyük bir güvence veren hadisimizi kendine has genelliği içinde anlamak ve onun getirdiği müjdeye lâayık olabilmek için iman ikrarında samimi olmaya bakmak lâzımdır. Müellif Nevevî’nin burada hiçbir kayda işaret etmemiş olması, hadisi genelliği içinde anlamaktan yana olduğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gözleri görmeyen kimsenin imamlık yapması câizdir.
2. Evlerde namaza ayrılacak yerler, sahibinin mülkiyetinden çıkmaz. Mahalle içinde mescid yapılan yerler ise, özel mülkiyetten çıkar.
3. Sâlih ve faziletli kimselerin namaz kıldıkları yerlerde, hayır ve bereket umarak namaz kılmak câizdir.
4. Gündüz cemaatle nâfile namaz kılınabilir.
5. Ev sahibinin izni ile misâfirin imamlık yapması câizdir.
6. Bir kişi, kendisinden daha faziletli bir başkasını herhangi bir işi için evine davet edebilir.
7. Yönetici veya âlim, gittiği yere arkadaşlarını da götürebilir.
8. Hakkında yersiz tenkid ve ithamlarda bulunan kişiyi savunmak gerekir.

9. Samimiyetle kelime-i tevhidi söyleyen ve bu ikrar ile ölen kimse cehenneme girmez, (girse de orada temelli kalmaz).

10. Herhangi bir sebeple Allah'ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir.

419- قَدِيمَ رَسُولُ: وَعَنْ عَمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ -
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبِيٍّ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ تَسْعَى، إِذْ
وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْزَقَتْهُ بِبَطْنِهَا، فَأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ
أَثَرُونَ هَذِهِ الْمَرْأَةُ طَارِحَةٌ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ
لِلَّهِ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ «: فَقَالَ لَا وَاللَّهِ: وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟ قُلْنَا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «بَوْلَدَهَا

419. Ömer İbnü'l-Hattâb radiyallahu anh şöyle dedi:

“(Bir keresinde) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e (ayrı düştüğü) çocuğuna duyduğu özleminden dolayı rastladığı her çocuğu kucaklayan, göğsüne bastırıp emziren bir kadının da aralarında bulunduğu bir esir grubunu getirdiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çevresindekilere (o kadını işaretle):

- “Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına ihtimal verir misiniz?” diye sordu.

- Aslâ, atmaz! dedik.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “İşte Allah Teâlâ kullarına, bu kadının yavrusuna olan şefkatinden daha merhametlidir” buyurdu.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Tevbe 22. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

“Anne şefkati” üzerine söylenmiş sözler, yazılmış destanlar ve yaşanmış ve yaşanmakta olan olaylar hemen herkesin bildiği gerçeklerdir. Hadisimizde de muhtemelen Hevâzin Kabilesi esirleri içinde bulunan emzikli bir annenin, ayrı düştüğü yavrusunu arayışı, rastladığı her çocuğu kucağına alıp emzirişi, rivayetlere göre en sonunda kendi çocuğunu buluşu ve onu bir daha bırakmamacasına ona sarılışı olayını Hz. Peygamber ve bir grup sahâbenin gördükleri anlatılmaktadır. Her olayı ümmetinin eğitimi ve bazı gerçeklerin öğretimi için fırsat bilen sevgili Peygamberimiz, bu olayı Allah’ın, kullarına olan merhametine misâl göstermiştir.

Bir anne kolay kolay yavrusundan nasıl vazgeçmez, onu her çeşit yaramazlığına rağmen şefkat ve hoşgörü ile karşılar ise, Allah Teâlâ da kullarına, bir anneden çok daha ileri derecede şefkat ve merhametle muamele eder. Bu gerçek ise, biz kullar için en büyük umut kaynağıdır. Annesinin himâyesinde olduğunu bilen çocuğun duyduğu huzurdan daha büyük bir huzuru, merhameti herkesi kuşatmış olan Allah'ın kullarının duyması pek tabiidir.

Unutulmamalıdır ki Allah Teâlâ kuluna, onun kendisini düşündüğü gibi davranır. Bu sebeple O'nun rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, daima böyle bir ümit içinde olmak, “Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim” kudsî hadisini hiç unutmamak, bizlerin en büyük görevi ve güvencesi olmalıdır.

Burada şuna da işaret edelim ki, Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin rivayet ettiği bir hadîs-i şerîfe göre, esir de olsa anne ile yavrusunun arasını ayırmamak lâzımdır (bk. Tirmizî, Büyû' 52; Siyer 17; Dârimi, Siyer 38; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 413).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman Allah'tan ümit kesmemeli, O'nun kendisine hep iyi davranacağını düşünmelidir.
2. Allah Teâlâ kullarına karşı herkesten daha merhametlidir.
3. Yaşanan ve bilinen gerçekleri, dinî hakikatları anlatmak için malzeme olarak kullanmak, uygun bir eğitim ve iknâ usûlüdür.

قال رسولُ الله: وعن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، قال -420- لما خلقَ الله الخلقَ ، كَتَبَ في كِتَابٍ ، فَهُوَ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي : عِنْدَهُ فَوْقَ الْعَرْشِ .

«سَبَقَتْ غَضَبِي» وفي روايةٍ «غَلَبَتْ غَضَبِي» : وفي روايةٍ متفقٌ عليه .

420. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah varlıkları yarattığı zaman, kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına, “Rahmetim gerçekten gadabıma gâlibtir” diye yazmıştır.”

Bir rivâyette (Buhârî, Bed'ü'l-halk 1) “Rahmetim gadabıma üstün geldi”; bir başka rivayette de (Buhârî, Tevhid 22, 28, 55; Müslim, Tevbe 15) “Rahmetim gadabımı aştı” ifadeleri yer almıştır.

Buhârî, Tevhîd 15, 22, 28, 55, Bed'ü'l-halk 1; Müslim, Tevbe 14-16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 35

Açıklamalar

İnancımıza göre Allah Teâlâ için herhangi bir zaman ve mekân belirlemek mümkün değildir. Hadisimizdeki “varlıkları yarattığı zaman” ve “kendi katında arşın üstünde bulunan kitabına” ifadeleri, Allah Teâlâ’nın hükümlerinin ezelî olduğunu, hadiste yer alan hükmünün de yaratıklarından gizli ve onların anlayış seviyelerinin üstünde bulunduğunu ifade eder. Yoksa bir zaman ve mekân tayin etmek anlamına asla gelmez.

Rahmet, sevâbın kula ulaştırılmasını anlatır. Gadab, kulun haketmesi sonucu, Allah Teâlâ tarafından cezalandırılması demektir.

Allah’ın rızâsı da gadabı da irâde sıfatıyla ilgilidir. İtaatkâr kuluna sevap vermek dilerse, buna rızâ, âsi kuluna azâb vermek dilerse, buna da gadab denilir. Rahmetin öncelik ve üstünlüğünden maksat, onun çokluğu ve yaygınlığıdır. Bu demektir ki, Allah Teâlâ’nın kulları hakkında hayır, nimet ve sevap verme irâdesi; şer, intikam ve azâbetme irâdesinden daha çok ve yaygındır. Bu mânâyı bazı ilim adamları “Rahmet, Allah Teâlâ’nın zâtının gereğidir, gadab ise, kulun kusuruna bağlıdır” diye açıklamışlardır. Nitekim Allah Teâlâ, rahmet etmeyi kendi zâtına farz kılmış [bk. En’âm sûresi (6), 12], bir âyette de “Rabbiniz rahmet etmeyi ilke edindi” [En’âm sûresi (6), 54] buyurulmuştur.

Nasıl açıklanırsa açıklansın, hadisimizin ortaya koyduğu gerçek, “Rahmetim her şeyi kuşatmıştır” [A’râf sûresi (7), 156] âyetinde ifade buyurulduğu gibi, yüce Rabbimizin rahmetinin, gadabını aşmış olduğudur. Bu da bizim gibi günahkâr kullar için son derece büyük bir ümit kaynağıdır. O’nun engin rahmetini ummak için bundan daha büyük bir müjde mi olur?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti gadabını aşkındır.

2. “Her şeyi kuşatmış olan” rahmet-i ilâhîden yararlanabilmek için ondan asla ümit kesmemek gerekir. Nitekim Yüce Rabbimiz, “Allah’ın rahmetinden asla ümit kesmeyiniz” [Zümer sûresi (39), 53] buyurmaktadır.

3. Kul, Allah’ı nasıl düşünürse, Allah ona öyle tecelli eder. Allah’ın bize rahmetiyle tecelli edeceğini düşünmek, ayrıca bir kurtuluş umududur.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 421
وَأَنْزَلَ جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ ، فَأَمْسَكَ عَنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ ،
فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا ، فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَأَّحُ الْخَلَائِقُ حَتَّى
. « تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ

هَ إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً : وَفِي رِوَايَةٍ
بَيْنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالْبَهَائِمِ وَالْهَوَامِّ ، فَبِهَا يَتَعَاطَفُونَ ، وَبِهَا
يَتَرَأَّحُونَ ، وَبِهَا تَعْطِفُ الْوَحْشُ عَلَى وَلَدِهَا ، وَأَخَّرَ اللَّهُ تَعَالَى
. مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرَحُّمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

مُسْلِمٌ أَيْضًا مِنْ رِوَايَةِ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ وَرَوَاهُ
إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
. « فَمِنْهَا رَحْمَةٌ يَتَرَأَّحُ بِهَا الْخَلْقُ بَيْنَهُمْ ، وَتِسْعٌ وَتِسْعُونَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ

Buhârî, Edeb 19; Müslim, Tevbe 17, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 99; İbni Mâce, Zühhd 35

Müslim'in Selmân-ı Fârisî'den naklettiği bir başka hadiste (Tevbe, 20), Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuzu ise, kıyamet gününe alıkonmuştur.”

Yine Müslim'deki bir başka rivâyette (Tevbe, 21) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün, yüz rahmet halketmiştir. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak enginliğe sahiptir. Bunlardan sadece bir rahmeti yeryüzüne indirmiştir. İşte anne yavrusuna bu sâyede şefkat gösterir. Yabani hayvanlar ve kuşlar bunun sonucu olarak birbirlerine merhamet ederler. Allah Teâlâ kıyamette bu biri doksan dokuz katarak rahmetini yüze tamamlayacaktır.”

Açıklamalar

Hemen hepsi aynı mânada ve aynı gerçeği gözlerimiz önüne seren bu rivayetler, yeryüzünde varlıklar arasında gördüğümüz şefkat ve merhamet dolu davranışların, Allah Teâlâ'nın nihayetsiz rahmetinin çok küçük bir bölümünün eseri olduğunu ortaya koymaktadır. O'nun hudutsuz rahmetinin böyle yüz parçaya bölünmüş olduğunun bildirilmesi, bize konuya ait bir fikir verebilmek içindir.

Yüzde biri, yeryüzündeki bütün şefkat, sevgi ve merhamet olay ve davranışlarının kaynağı ise, yüzde yüzünün tecellisinin nasıl bir ortam meydana getireceğini şöyle bir düşünmemiz ve tabîî umutlanıp sevinmemiz gerekir. Aynı zamanda bu ifadeler, yüce rabbimizin rahmetine sınır çizilemeyeceğini anlatır.

O dehşetli kıyamet gününde, ilâhî rahmetin bütünüyle tecelli edeceği müjdesi, bizler için en büyük güvencedir. Öylesine ki, hadisimizin Buhârî'deki bir başka rivâyetinde (Rikak 19), “Eğer kâfir, Allah'ın katındaki rahmeti kavrayabilse, asla cennetten ümidini kesmez” buyurulmaktadır. Böylece konuya ait ümidin sınırları, daha doğru bir ifade ile, sınırsızlığı gözlerimiz önüne serilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rahmeti sınırsızdır.

2. Bizlere o sınırsız rahmetten çok küçük bir parçası verilmiştir. Dünya hayatında görülen şefkat ve merhametin kaynağı işte bu yüzde birlik rahmettir.

3. Allah Teâlâ kıyamette kullarına sınırsız rahmetiyle muâmele edecektir.

4. Merhameti böylesine bol mevlâmızın rahmet ve bağışını kazanabilmek için hep ümid içinde yaşamak gerekmektedir.

فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ ، وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -422
غَفِرَ لِي ذَنْبِي اللَّهُمَّ ا: اُذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا ، فَقَالَ « : تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، قَالَ
اُذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا : يَلَاعَتُو كَرَابَتٌ هَلَّا لَاقَفَ ،
أَيُّ رَبٍّ اغْفِرُ : يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأُذْنَبَ ، فَقَالَ
اُذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ : يَلَاعَتُو كَرَابَتٌ لَاقَفَ ، يَبْنِ ذِيْلُ
أَيُّ : لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأُذْنَبَ ، فَقَالَ أَنَّ
اُذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا ، فَعَلِمَ : رَبٍّ اغْفِرَ لِي ذَنْبِي ، فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
فَلْيَفْعَلْ .. أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ، قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مَا شَاءَ

مَا دَامَ يَفْعَلُ هَكَذَا ، :أَي «فَلْيَفْعَلْ مَا شَاءَ» : لَاعَت هَلْ وُقُو
. يُذْنِبُ وَيُتُوبُ أَغْفِرُ لَهُ ، فَإِنَّ التَّوْبَةَ تَهْدِمُ مَا قَبْلَهَا .

422. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Tebâreke ve Teâlâ'dan naklederek şöyle buyurmuştur:

Bir kul bir günah işledi de “Allahım, günâhımı bağışla” dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- “Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi” der.

Sonra kul tekrar günâh işledi de “ Rabbim, günâhımı bağışla” dedi mi, Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- “Kulum bir günah işledi ve (fakat) günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi” der.

Sonra kul tekrar günah işledi de “Rabbim, günahımı bağışla” dedi mi Allah Tebâreke ve Teâlâ:

- “Kulum bir günah işledi ve fakat günahı bağışlayacak veya bu yüzden kendisini sorgulayacak bir Rabbi olduğunu bildi. Ben kulumu affettim, artık dilediğini yapsın” buyurur.

Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, Tevbe 29

Açıklamalar

Kul kusursuz olmaz. Beşer şaşar. Bilerek ya da bilmeyerek bir günah işledi mi kul, Cenâb—ı Hakk’a döner de “Beni bağışla, günahımı affet” diye yalvarırsa, Allah Teâlâ kulunun tövbesini, “Kulum beni hatırladı ve benim tövbesini kabul edeceğimi de günahının cezâsını vereceğimi de bildi, itiraf etti” diyerek kulunu affeder. Peygamber Efendimiz’in bu beyânlarından anlaşıldığına göre, günahın tekrar tekrar işlenmesi samimiyetle yapılacak tövbenin kabulüne mani değildir. O, bu gerçeği, hadisimizde üç kez tekrarlayarak ifade buyurmuştur. Zaten yüce kitabımızda, günah işledikten veya nefislerine haksızlık ettikten sonra, Allah’ı hatırlayıp, günahlarının bağışlanmasını dilemek, Allah saygısıyla dopdolu müttakî kulların vasıflarından [bk. Âl-i İmrân sûresi (3), 135] biri olarak bildirilmiştir.

Hadisimiz, Allah Teâlâ'nın rahmet ve bağışının enginliğini göstermektedir. O aynı zamanda günah işlemeyi değil, herhangi bir sebeple işlenmiş olan günahın affedilmesi için tövbe ve istiğfarda bulunmayı teşvik etmekte, bu konuda günahkârlara ne yapmaları gerektiğini öğretmektedir. Nitekim bir başka hadiste de “Herkes hata eder. Hata edenlerin en iyileri, tövbe edenlerdir” (Tirmizî, Kıyâmet 49) buyurulmaktadır.

Önemli olan tövbe etmesini bilmektir. Bunun için hadisimizin son kısmında, günah işlediği zaman tövbe etmesini bilen kimsenin dilediğini yapmasında büyük bir sakıncanın olmadığı bildirilmiş bulunmaktadır. Bunun anlamı, günah işlenmesini teşvik olmayıp tövbe etmesini bilen Allah Teâlâ tarafından affedileceğini müjdelemektir. Bu da bizler için büyük bir müjdedir.

Hadisimiz, günahlardan arınma ve Rabbimizin af ve rahmetine kavuşma konusunda büyük bir ümit kaynağıdır. Bu mânasıyla “recâ” konusunda zikredilmesi son derece isâbetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kulun işlediği hatadan dönüp tövbe etmesinden hoşnut olur.

2. Günahları Allah'dan başka kimse bağışlayamaz.

3. Günahın tekrar tekrar işlenmesi, samîmi ve gerçek tövbenin kabulüne engel değildir.

وَالَّذِي «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 423
نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ ،
فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ تَعَالَى ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

423. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Canım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allah sizi yok eder, yerinize günah işleyip Allah'dan bağışlanma dileyen bir millet getirir de onları bağışlardı.”

Müslim, Tövbe 11

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

424- سَمِعْتُ : وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ خَالِدِ بْنِ زَيْدٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
قَالَ لَوْ لَا أَنْتُمْ تُذْنِبُونَ ، لَخَلَّ «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
. مَلَسَ هَاوِر «اللَّهُ خَلَقَ يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ

424. Ebû Eyyûb Hâlid İbni Zeyd radıyallahu anh, “Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim” demiştir:

“Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah, günah işleyen ve günahlarından tövbe ve istiğfar eden bir topluluk yaratır da onları bağışlardı.”

Müslim, Tevbe 10

Açıklamalar

Hemen hemen aynı mânada olan bu iki hadis, insanlık gereği günah işlemiş olanların, tövbe etmek gibi büyük bir şansa ve arınma imkânına sahip olduklarını, bu sebeple de müminlerin hayatında korkudan çok ümdin yer alması gerektiğini bildirmektedir. Çünkü Allah Teâlâ, iyilik yapanlara iyi davrananlara ecir ve sevap vermekten hoşnut olduğu gibi günahkârları bağışlamaktan da aynı şekilde hoşnut olur. Allah’ın gaffâr, halîm, tevvâb ve afüv gibi güzel isimleri bunu gösterir. İşte bu sebeple yüce Rabbimiz affetmek için tövbe eden günahkâr arar.

Yeryüzü günahkârların vatanıdır. Kulun, annesinden günahsız doğduğu gibi günahsız yaşayıp öylece âhirete göçmesi hüner değildir. Kendisinden böyle bir şey de istenmemektedir. Kuldan beklenen, günahlarının farkında olması ve onlardan samimiyetle tövbe etmesi ve böylece hatalarını bağışlatmış olarak dünyayı terketmesidir. Bu gerçeği “Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever” [Bakara sûresi (2), 222] âyet-i kerîmesi ortaya koymaktadır.

Unutulmamalıdır ki yüce Rabbimiz, yaratıklar arasında yanlışını düzeltme yeteneğini sadece insanoğluna vermiştir. O halde bu kabiliyetimizi kullanmakta tembel ve cimri davranmamalıyız.

Aslında tövbe etmek ile dua etmek arasında Allah Teâlâ’ya başvurma açısından hiçbir fark yoktur. Dua ederken daha çok yaptıklarımızın kabulünü, tövbe ederken de kusurlarımızın bağışlanmasını isteriz. Her iki halde de yaptığımız, Yüce Rabbimiz’e başvurmaktan ibarettir. Duaları kabul eden Allah, aynı şekilde tövbeleri de kabul edicidir. O halde asıl önemli olan husus, büyük bir ümit içinde, her iyi veya kötü işimiz için Rabbimiz’e müracaat etmektir.

Peygamber Efendimiz, tövbe etmeyi ısrarla teşvik etmiştir. Allah'ın sonsuz rahmetini, affediciliğini, kulun hatasını anlayıp kendisine yönelmesinden ve af dilemesinden son derece memnun olduğunu, tövbe kapısının can çekişme ânına kadar herkes için açık olduğunu, bizzat kendisinin günde 70'den fazla tövbe ve istiğfar ettiğini haber vermiştir. Bu iki hadîs-i şerîf, Peygamber Efendimiz'in tövbeyi teşvik eden iki kutlu tavsiyesidir. Tövbe konusu ayrıca 14 - 25 numaralı hadislerde işlenmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar mü'minlere Allah'ın rahmetinden ümitli olmak yaraşır.
2. Allah, kulunun işlediği hatayı anlayıp af dilemesinden, son derece memnun olur.
3. Allah, tövbeleri kabul edici, kullarını bağışlayıcıdır.
4. Günahkârların korkuya yenik düşmemeleri, aksine günahlarını affettirmek için çalışmaları ve o ümit içinde bulunmaları gerekir.

5. Af ve rahmetten söz etmek, günah işlemeye teşvik etmek demek değildir.

كُنَّا قَعُوداً مَعَ :وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -425
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، مَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، رَضِيَ اللَّهُ لَوْسَر
عَنْهُمَا فِي نَفَرٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ
أَظْهُرِنَا ، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا ، فَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا ، فَقَزَعْنَا ، فَقُمْنَا ،
كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ قَزَعَ ، فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ
وَسَلَّمَ ، حَتَّى أَتَيْتُ حَائِطًا لِلْأَنْصَارِ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ إِلَى قَوْلِهِ
ادْهَبْ فَمَنْ لَقِيتَ وَرَاءَ هَذَا « :فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
«طِيشُهُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، مُسْتَيَقِنًا بِهَا قَلْبُهُ فَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ الْحَاذِ
مِلْسَمِ هَاوَر .

425. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Aramızda Ebû Bekir, Ömer ve bir kaç kişi daha bulunduğ u halde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte oturuyorduk. Bir ara Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kalkıp aramızdan ayrıldı. Dönmesi gecikince bir şey mi oldu diye endişelendik. Bu endişeyi ilk duyan bendim. Kalktım ve onu aramaya başladım. Neticede, Medineliler'e ait bir bahçeye geldim. - Ebû Hüreyre olayı baştan sona anlattı-. En sonunda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine şöyle buyurduğunu haber verdi:

“Git, bu bostanın dışında, Allah’dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet getiren kime rastlarsan, ona cennetlik olduğu müjdesini ver!”

Müslim, İmân 52

Açıklamalar

Hadisin recâ konusuyla ilgisi son cümlesidir. Daha doğrusu burada yer alan büyük müjdedir.

“Allah’dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet eden kimsenin cennetlik olduğu müjdesi.”

Hadisteki müjde, ilk bakışta “bu bostanın dışında rastladığın kimse” kayıtları dolayısıyla o gün yaşayanlara, hatta Ebû Hüreyre’nin rastlayacağı kimselere yönelikmiş gibi gözükmektedir. Oysa, kimin gönülden inandığını Hz. Ebû Hüreyre’nin bilmesine imkân olmadığına göre, zaman ve mekân kaydı aranmaksızın o vasfı taşıyan herkese yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Gönünden samimiyetle Allah’ın birliğine inanıp bunu dili ile de ortaya koyan herkes bu müjdeye muhataptır. Pek tabiidir ki, dili ile söylediği halde kalbinde samimi bir inanç bulunmayanlar -ki böylelerine

münâfık denir- bu müjdenin kapsamı dışında kalırlar.

Hadisimiz burada sadece konuyu ilgilendiren kısmıyla nakledilmiştir. Bu tür uygulamalara hadis usulünde takti' adı verilir. Bu ibretli hadisin tamamı 711 numarada gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kalb ile tasdik ve dil ile ikrardan oluşan samimi bir iman, cehennemden kurtulup cennete girmek için yeterlidir.

2. Ashâb-ı kirâm Hz. Peygamber'i görüp gözetmekte onunla ilgilenmekte son derece dikkatli idiler.

3. Samimi bir dostun bağına-bahçesine izinsiz girmek câizdir.

بن العاص ، رضي الله عنهما ، أن وعن عبد الله بن عمرو -426
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلَا قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي إِبْرَاهِيمَ صَلَّى
رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ { :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
:وَقَوْلَ عِيسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، [36 : مِيهَارِبِ] { مِي
[{ إِنَّ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }
وَبَكَّى ، «اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي» لَأَقُو هَيْدِي عَفْرَفَ ، [118 : عَدَى املِ

يا جبريل اذهب إلى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ ،فسلهُ « : فقال الله عزَّ وجلَّ
فَأَتَاهُ جبريلُ فَأَخْبَرَهُ رسولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَا يُبْكِيهِ ؟
يا جبريلُ اذهب إلى مُحَمَّدٍ { :وَهُوَ أَعْلَمُ ، فقال الله تعالى:بِمَا قَالَ
. ملسم هاور {رضيك في أمتك ولا نسوؤك إنا سدُ :فقل

426. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs radıyallahu
anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ'nın,
İbrahim alehisselâm hakkındaki:

“Rabbim, putlar insanlardan birçoğunun sapmasına
sebepe oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir”
[İbrâhim sûresi (14),36] âyetini ve Îsâ
aleyhisselâm'ın:

“Eğer kendilerine azâb edersen, şüphesiz onlar
senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan şüphesiz
sen izzet ve hikmet sahibisin” meâlindeki sözünü
[Mâide sûresi (5), 118] okudu, ellerini kaldırdı ve:

“Allahım, ümmetimi koru, ümmetime acı!” diye
dua etti ve ağladı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ:

“Ey Cebrâil! - Rabbin herşeyi daha iyi bilir ya -
git, Muhammed'e niçin ağladığını sor, buyurdu.

Cebrâil geldi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Zaten Allah her şeyi en iyi bilendir. (Cebrâil’in dönüp durumu haber vermesi üzerine) Allah Teâlâ:

“Ey Cebrâil! Muhammed’e git ve ona şu sözümüzü ilet” buyurdu:

“Ümmetin konusunda seni razı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz.”

Müslim, Îmân 346

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, müminlerin gönlünü ümitle doldurmaktadır. Zira Allah Teâlâ, ümmetini dileyen ve onlar için gözyaşı döken sevgili Peygamberimiz’e, “Seni ümmetin konusunda râzı edeceğiz ve seni aslâ üzmeyeceğiz” garantisini vermektedir. Nitekim Yüce Rabbimiz, Kur’ân-ı Kerîm’de de “İleride Rabbin sana öyle ihsanda bulunacak ki, sen de razı olacaksın” [Duhâ sûresi (93), 5] buyurmaktadır. Hz. Peygamber’in de ümmetinden hiçbir kimsenin cehennemde kalmasına râzı olmayacağı bilindiğine göre,

ümme-i Muhammed için bu âyet ve hadis gerçekten en büyük güven ve ümit kaynağıdır.

Şu noktayı dikkatten kaçırmamak gerekir: Sevgili Peygamberimiz, ümmetini koruması ve onlara acıması için Allah’a dua etmiş Allah Teâlâ da, Efendimiz’in bu dileğini, onun üzülmesine asla meydan vermeyecek şekilde kabul buyurduğunu peşinen açıklamıştır. Şurası kesindir ki, Allah Teâlâ asla va’dinden dönmez. Hz. Peygamber’in dileği, Allah Teâlâ’nın kabulü bir noktada bu derece açık ve kesin bir şekilde birleştikten sonra biz müslümanlara elbette ümitlenmek düşer, elbette bize ümitsizlik yaraşmaz.

Sevgili Peygamberimiz burada önce Hz. İbrahim aleyhisselâm’ın, dünyada mutlu sonucu görülmüş olan duasını, peşinden İsa aleyhisselâm’ın âhirette cereyan edecek niyâzını haber veren âyetleri okumuş, sonra da ümmetinin âhiretteki durumu hakkında henüz dünyada iken bir müjde olmak üzere “Allahım, ümmetim ümmetim..” duasında bulunmuştur. Efendimiz, bu davranışıyla önceki iki peygamberin ulaştığı iki ayrı sonucu ümmeti için bir anda birleştirerek temin etmek istemiş ve bunda da muvaffak olmuştur. Hadisimiz işte bu muvaffakiyet ve büyük müjdenin belgesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber biz ümmetine karşı son derece şefkatli ve merhametlidir.
2. Allah Teâlâ'nın "Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz, seni asla üzmeyeceğiz" diye Hz. Peygamber'e verdiği garanti sebebiyle bu hadis bizim için en büyük ümit kaynağıdır.
3. Dua ederken elleri kaldırmak sünnettir.
4. Duada aynı şey tekrar tekrar istenebilir. Bu ısrar, asla Allah'ın takdirine rızasızlık anlamına gelmez.
5. Bu hadise ve bu bahiste geçen diğer hadîs-i şerîflere güvenerek kulluk görevlerinde gevşeklik yapmamak gerekir. Bu hadisler bizim ibadet şevkimizi arttırmalı, büyük bir ümit içinde daha iyi müslüman olmaya bakmamızı sağlamalıdır. Zira recâ, tembellik değil, gayret ilkesidir.

427- وعن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ كُنْتُ رَدَفَ النَّبِيِّ -
يَا مُعَاذُ هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ فَقَالَ
اللَّهُ وَرَسُولُهُ : لَهُ ؟ قُلْتُ اللَّهُ عَلَى عِبَادِهِ ، وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى الِ
فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ ، وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ « : لَأَقِ . أَعْلَمُ

شَيْئًا ، وَحَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ،
لَا تُبَشِّرُهُمْ « :النَّاسَ ؟ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أُبَشِّرُ : تَلْقَفُ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » فَيَبْكُوا .

427. Muâz İbni Cebel radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben, merkeb üzerinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in terkisinde idim. Hz. Peygamber:

- “Ey Muâz! Allah'ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır, bilir misin?” buyurdu. Ben:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayan(lar)a azâb etmemesidir” buyurdu. Ben hemen:

- Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedim.

- “Müjdeleme, onlar buna güvenip tembellik ederler” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 46; Müslim İmân 48, 49. Ayrıca bk. Buhârî, Libâs 101, İsti'zân 30, Tevhîd 1; Tirmizî, İmân 18; İbni Mâce, Zühhd 35

Açıklamalar

Muâz İbni Cebel -Allah ondan razı olsun- Resûlullah'ın terkisine binme ve ondan özel bazı bilgiler edinme imkân ve şerefine nâil olan sahâbîlerdendir. Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Ufeyr adındaki merkebin üzerinde bulunuyorlarmış. Resûlullah, terkisine aldığı sahâbîlerine yolda giderlerken bir şeyler öğretirdi. Bu kez de Hz. Muâz'a “Allah'ın, kullar; kulların da Allah üzerindeki hakkının ne olduğunu” öğretmiştir.

Kulların yalnızca Allah'a kulluk edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaları Allah'ın kullar üzerindeki hakkıdır. Bu, kullar üzerine vâcip ve lâzım bir haktır. Kulların böyle davranmaları halinde Allah Teâlâ'ya vâcip olmaksızın lâıyk olan da onlara azâb etmemesidir. Çünkü bizim inancımıza göre hiçbir şey Allah'a vâcip değildir. Yani kimse onu bir şeye mecbur ve mahkûm edemez.

Hız. Muâz'ın, bu büyük müjdeyi, halka duyurmak için istediğı izni, Efendimiz, “Ona güvenip kendilerine düşen görevlerini ihmal ederler” gerekçesiyle vermemekle beraber, daha sonraki bazı gelişmeler üzerine Muâz bu olayı haber vermek zorunda kalmıştır. Burada Muâz'ın, bir yasağı çiğnemesi söz konusu değildir. O zamanlar henüz müslüman olmuş bazı kimselerin bu işi yanlış anlaması endişesi vardı. İslâm, gönüllere iyice yerleştikten sonra, bir gerçeğin gizlenmemesi, bir bilginin zayı' olmaması için bu olay duyurulmuş ve çok da güzel olmuştur.

Burada Sevgili Peygamberimiz'in “Bu müjdeye güvenip görevlerini ihmal ederler” uyarısına paralel olarak, tarih içinde olduğu gibi günümüzde de bazı kendini bilmez kimselerin, “ermiş” olduklarını, şeriatı aşır hakikata ulaştıklarını iddia ederek ibadet etmeleri gerekmediğini söylemeleri akla gelmektedir. Halbuki İslâm'ın emir ve yasakları herkes için geçerli ve gerekli olduğu gibi, kulluk yapmaktan muaf tek kişi de söz konusu değildir. İslâm dışı müslümanlık iddiaları sadece bir aldatmacadır. İbadet kaçkınları ve kulluk yıldınlarının bu tür aldatmacalarına asla kapılmamak ve itibar etmemek gerekir. Bir muâfiyet söz konusu olsaydı, herhalde bu, Hız.

Peygamber için olurdu. O da olmadığına göre, bu “ermiş bozuntularına”, bu ibâhiyye kalıntılarına ne oluyor?

Kul için ümit, kulluk görevinin mümkün olduğunca yerine getirilmesinden sonra bir anlam ifade eder. Kulluk dışında kalarak, Allah kullarına ait ümidi paylaşmaya kalkışmak kimseye bir şey kazandırmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber pek mütevâzi idi. Her fırsatta ashâb ve ümmetini bilgilendirirdi.
2. Şirkten uzak durup kulluk görevini yerine getiren müslümanlara Allah azâb etmeyecektir.
3. Ümit yüklü müjdelere güvenerek asıl görevimiz olan kulluğu ve güzel işleri aksatmamak gerekir.

وعن البراء بن عازب ، رضي الله عنهما ، عن النبي صلى
المسلم إذا سُئِلَ في القبر يشهد أن لا إله إلا « :الله عليه وسلم قال
يُنَبِّتُ الله الذين } :الله ، وأنَّ مُحَمَّدًا رسولُ الله ، فذلك قوله تعالى
: ميهاربإ [{آمَنُوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا وفي الآخرة
متفق عليه [27 .

428. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslüman kabirde sorguya çekildiği zaman, Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eder. İşte bu şehâdet, Kur'ân-ı Kerîmdeki “Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır “ [İbrâhim sûresi (14), 27] âyetinin delâlet ettiği mânâdır.”

Buhârî, Cenâiz 87, Tefsîru sûre (14), 2; Müslim, Cennet 73

Açıklamalar

Herkesin dünyadan sadece bir kefenle dönebileceği kabir, insanlar için hesaba çekilme yeri ve neticeye göre muamele görme mahallidir. Kabir azâbının olmadığı ya da sadece kafirler için söz konusu olabileceği konusunda, Mûtezile ve Hâricîler'den çok az sayıda kimse görüş beyan etmişse de, Ehl-i sünnet ve anılan mezheblerin büyük çoğunluğu kabir azâbının varlığı hususunda görüş birliği içindedirler.

Kabir azâbına delâlet eden âyetler [bk. Tevbe sûresi (9), 101; Mümin sûresi (40), 45] yanında kabir azâbı hakkında bir çok sahih hadis bulunmaktadır. Hadisimizde geçen İbrahim sûresinin 27. âyetinin, kabir azâbı hakkında nâzil olduğuna dair Buhârî ve Müslim’de rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Cenâiz 87; Müslim, Cennet 74). Bütün bunlara rağmen, “ Kabir azâbının varlığını açıkça ortaya koyan âyet yoktur” diyerek ve sünnetteki delilleri de yok sayarak kabir azâbını inkâra kalkışmak kimseye bir şey kazandırmayacaktır. Zira, bırakınız kabir azâbını, daha ölüm anında bile kula azâb edildiğini ortaya koyan âyet-i kerîmeler bulunmaktadır. Meselâ En’am sûresi’nin 93. âyeti şu mealdedir: “O zâlimler ölümün boğucu dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara haydi canlarınızı kurtarın, Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve onun âyetlerine karşı kibirli davranmanızdan ötürü, bugün alçaklık azâbı ile cezalandırılacaksınız’ derken onların hâlini bir görsen!” Yine Muhammed sûresi’nin 27. âyeti de şu mealdedir: “Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?”

Hadisimiz kabir sorgusu gerçeğini tesbit etmekte, orada kelime-i şehâdet getirmenin, dünyada bu inanç içinde olan müminlere nasip olacağını bildirmekte ve bunun “Allah, kendisine iman edenleri hem dünyada hem de âhirette sağlamlaştırır” âyetinde belirtildiği gibi bir ilâhî ikrâm olduğu haberini ve müjdesini vermektedir. Hadisimiz taşıdığı bu müjdeden dolayı Nevevî merhum tarafından recâ konusunda zikredilmiştir. Görülüyor ki, mü’minler için âhîret yolculuğu demek olan hayatın her safhasında gerçekten ümitli olmak için ilâhî müjdeler bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabir azâbı ve kabir sorgusu haktır, mutlaka vuku bulacaktır.
2. Kabirdeki sorgulamada mü’minler, Allah Teâlâ’nın ikrâmı sonucu dünyada söyleyegeldikleri kelime-i şehâdeti okuyarak imanlarını isbat edeceklerdir.
3. Bu durum kabir azâbından kurtuluş müjdesi ve bu konuda büyük bir ümit kaynağıdır.

429- رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْكَافِرَ إِذَا عَمِلَ حَسَنَةً ، أَطْعِمَ بِهَا طُعْمَةً مِنَ الدُّنْيَا ، « :وَسَلَّمَ قَالَ وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ ، فَإِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى يَدَّخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ فِي الْآخِرَةِ ، وَيُعْقِبُهُ . » رِزْقًا فِي الدُّنْيَا عَلَى طَاعَتِهِ .

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مُؤْمِنًا حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا فِي الدُّنْيَا « :فِي رِوَايَةٍ وَ لِمَعَ أَمْ تَأْسَحِبُ مُعْطِيفٌ ، رُفَاكُلَا أَمَّاوُ ، قَرَّخَالَا يَفْ أَهْبَى زَجِيوُ ، حَسَنَةً لِلّٰهِ تَعَالَى ، فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَى الْآخِرَةِ ، لَمْ يَكُنْ لَهُ . مِلْسَمِ هَاوِر « يُجْزَى بِهَا .

429. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gerçek şudur ki kâfir bir iyilik yaptığı zaman, onun karşılığında kendisine dünyalık bir nimet verilir. Mümine gelince, Allah onun iyiliklerini âhirete saklar, dünyada da yaptığı kulluğa göre ona rızık verir.”

Müslim, Münâfıkîn 57

Bir rivâyete göre de (Müslim, Münâfıkîn 56)
Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz ki Allah, hiçbir mü'minin işlediği iyiliği karşılıksız bırakmaz. Mümin, yaptığı iyilik

sebebiyle hem dünyada hem de âhirette mükâfatlandırılır. Kâfire gelince, dünyada Allah için yaptığı iyilikler karşılığında kendisine rızık verilir. Âhirete vardığında ise, kendisiyle mükâfatlandırılacağı herhangi bir hayrı kalmaz.”

Açıklamalar

Her ikisi de Enes İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivayet edilmiş olan ve hemen hemen cümlelerinin takdim ve tehirinden başka aralarında pek bir fark bulunmayan bu iki hadis, mü'minler için hem dünya ve hem de âhirette ikrâm ve ihsânın bulunduğunu göstermektedir. Allah'a inanmadığı halde, fakir-fukaraya yardım eden ve daha başka iyilikler yapan kâfirler, bu iyilikleri karşılığında kendilerini tatmin edici bir takım nimetlere kavuşurlar. Ama iman ve ona dayalı hâlis niyetten yoksun oldukları için bu tür işlerinden dolayı âhirette herhangi bir beklentileri olamaz. Mü'minler ise, yaptıkları iyilikler için hem dünyada hem de âhirette mükâfat görürler.

Bu hadislerin ortaya koyduğu gerçek şudur: Allah Teâlâ ve Tekaddes hazretleri mü'minlere lutuf ve ihsân ile, kâfirlere ise adaletle muamele eder. Bu sebeple bu hadisler, mü'minler için gerçekten

büyük bir ümit kaynağıdır. Aynı zamanda onları çifte mükâfat alabilecekleri iyilikleri çok çok işlemeye de teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ mü'minlere lutfuyla muamele edecek, onların iyiliklerine hem dünyada hem de âhirette karşılık verecektir.
2. Âhirette mükâfatsız kalmayacakları inancıyla müslümanların daha çok iyilik yapmaları gerekir.
3. Kâfirlerin dünyada her yaptıklarının karşılığını almış olmaları, müslümanları inanç ve dinlerine karşı tereddüde sevketmemelidir. Onların âhirette görecekları herhangi bir mükâfat söz konusu değildir.

430- قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ : وعن جابرٍ ، رضي الله عنه قال -
مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ كَمَثَلِ نَهْرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلَى بَابٍ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
م. ل. س. م. هاور » أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ

. الْكَثِيرُ «الْغَمْرُ»

430. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Beş vakit namaz, herhangi birinizin kapısı önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandığı ırmağa benzer.”

Müslim, Mesâcid 284

Açıklamalar

İnsanın vücudunda veya elbisesinde bulunan kirler ve pislikler, nasıl yıkanmak ve yıkamakla temizlenirse, mânevî kirlerin temizlenmesi de her gün kılınan beş vakit namazla mümkün olmaktadır. Hadisimiz, işte bu gerçeği bize çok canlı bir benzetme ile müjdelemektedir. Beş vakit namazın, kapının önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkanılan bir ırmağa benzetilmesi, hem kolay ulaşılır bir arınma imkânı bulunduğunu hem de en iyi şekilde temizlenmenin mümkün olduğunu anlatmaktadır.

Yirmi dört saatlik bir zaman dilimi içinde yani gecesi gündüzüyle bir günde, bilerek veya bilmeyerek işlenecek hata ve günahları, bu süre

içinde kılınacak beş vakit namaz vasıtasıyla temizleme imkân ve şansı her müslüman için mevcuttur. Bu, her namazın, bir önceki namazdan itibaren işlenecek günahlara keffâret olduğunu göstermektedir. Hadisimizde büyük günah küçük günah ayırımı bulunmamaktadır. Ancak başka bir hadîs-i şerîfte (bk. 132. hadis) “Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, bu namazlar arasındaki günahlara keffârettir” buyurulmaktadır.

Günde beş vakit kıldığı namazlarla, bir gün içindeki hatalarından temizlenme imkânı bulmuş ve bunun şuuruna ermiş müslümanın, büyük günah işlememek konusunda da oldukça ileri derecede bir irâde eğitimi aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Küçük günahların birikmesiyle oluşacak büyük günah yığınlarından kurtulmuş olmak az nimet midir? O halde dinin direği olan beş vakit namaz, hem kulluğun her gün yaşanmasına hem de insanın günahlardan temizlenmesine vasıtaadır. Böyle bir imkânı kullananlar, elbette ümit (recâ) içinde olmayı haketmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namaz, günde beş kez günahlardan arınma imkânıdır.

2. Namazlı-niyazlı müslüman olmak, Allah'ın rahmetine kavuşma ümidi beslemek için yeter bir sebeptir.

3. Günde beş vakit namaz kılmak, maddeten ve mânen “temiz müslüman olmak” demektir.

سمعتُ رسولَ : وعن ابن عباسٍ ، رضي الله عنهما ، قال - 431-
مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَفَعَهُمُ اللَّهُ
مِلْسَمٍ هَاورٍ » هـ ي ف

431. İbni Abbas radıyallahu anhümâ, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem”i şöyle buyururken işittim” demiştir:

“Hangi müslümanın cenâzesinde Allah’a şirk koştırmamış kırk kişi hazır bulunup namazını kılarsa, Allah, onların ölü hakkındaki şefaatinin mutlaka kabul eder.”

Müslim, Cenâiz 59

Açıklamalar

Kadın olsun erkek olsun müslümanlar için ümitli olmayı gerektiren bir çok müjdeli haberden biri de bu hadîs-i şerîftir. Cenâze namazına iştirak edecek kırk kişilik bir müslüman grubunun şehâdet ve şefaatharı Allah tarafından kabul edilmek suretiyle her müslümanın affedilme şansı bulunmaktadır. Hadiste geçen kırk rakamı vazgeçilmez bir sayıyı göstermemektedir. Zira bir başka hadiste (Müslim, Cenâiz 58) yüz kişi denilirken, diğer bir rivâyette de üç saflık bir cemaatin bulunması yeterli görülmektedir.

Öte yandan müslümanların yoğun olmadığı belde ve yörelerde hiç şüphesiz daha az sayıda müslümanın şehâdet ve şefaati da geçerli olacaktır. Bu duruma göre önemli olan sayı değil, cenâze namazına iştirak edecek olanların “Allah’a şirk koşmamış” hâlis müslümanlar olmasıdır. Belki kelime-i şehâdeti ya da Fâtiha’yı okumasını bile bilmeyen kalabalık yığınların, cenâze namazı kılınırken kıyıda köşede beklemek suretiyle katıldığı nice cenâzeler vardır. Yine sessiz sakin üç-beş Allah kulunun taşıyıp defnettiği cenâzeler vardır.

Burada bizi ilgilendiren hadisteki ümit unsurudur. O da, her müslümanın ölümünde, arkasından

kendisi için af dileyecek iyi müslümanların bulunması halinde, onların dualarını Allah'ın kabul edeceği gerçektir. İyi insanları dost edinmenin, bir mü'mine sağlayacağı bu imkân küçük görülmemelidir.

Hadisi 935 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kullarının dua ve niyâzlarını kabul eder.
2. Ölmüş bir müslüman hakkında yapılacak dualar makbûldür, onun bağışlanmasına vesile olur.
3. Arkasında kendisine dua edecek dostları olan kimselerin, “bağışlanma ümidi içinde olmaları” pek tabîîdir.

كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 432-
أَتَرْضَوْنَ « : بَيْنَ ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قُبَّةٍ نَحْوًا مِنْ أَرْبَعِ
أَتَرْضَوْنَ أَنْ « : نَعَمْ ، قَالَ : قُلْنَا « أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ ؟
وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ « : نَعَمْ ، قَالَ : قُلْنَا « تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ ؟
ة ، وَذَلِكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَدِّ
يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ

البَيَضاءِ في جلدِ الثَّورِ الأسودِ ، أوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوداءِ في جلدِ الثَّورِ
متفقٌ عليه «الأحمر»

432. İbni Mes'ûd radıyallahu anı şöyle dedi:

Deriden yapılmış bir çadır içinde kırk kadar kişi
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte
bulunuyorduk. Hz. Peygamber bize:

- “Siz cennetliklerin dörtte biri olmaya razı
mısınız? diye sordu. Biz:

- Evet, dedik. Hz. Peygamber:

- “Cennetliklerin üçte biri olmaya razı mısınız?”
buyurdu. Biz:

- Evet, dedik.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem:

- “Muhammed’in canı, kudret elinde bulunan
Allah’a yemin ederim ki ben, sizin cennetliklerin
yarısı olacağınızı umarım; çünkü cennete
müslüman olmayan kimse giremez. Siz, müşriklere
nisbetle kara öküzün derisindeki beyaz benek ya da

kırmızı (beyaz) öküzün derisindeki siyah benek gibisiniz” buyurdu.

Buhârî, Rikak 45, 46, Enbiyâ 7, Eymân 3, Tefsîru sûre (22), 1; Müslim, Îmân 377. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 13; İbni Mâce, Zühd 34

Açıklamalar

Sayılarını ancak yüce Rabbimiz’in bildiği peygamberlerin her birine kendi zamanlarında inanan herkes cennete girecektir. Bu sebeple de başlangıçtan beri geçmiş olan peygamberlerin ümmetleri elbette büyük bir yekün oluşturmaktadır. İşte sevgili Peygamberimiz, bu hadîs-i şerîflerinde, kendi ümmetinden olanlar ile kendisinden önceki peygamberlerin ümmetlerinden cennete girmiş olanların miktarı konusuna açıklık getirmektedir.

Söze soru sormak suretiyle ve daha düşük orandan başlaması, sonuçta açıklayacağı gerçeğe oradakilerin dikkatlerini çekmek ve vereceği müjdenin büyüklüğüne işaret etmek içindir. Cennettekilerin dörtte biri, sonra üçte biri olmaya razı olan ashâb-ı kirâm, hiç şüphesiz bu oranların çok büyük rakkamlara varan bir miktarı

oluşturduğunu biliyorlardı. Ama Peygamber Efendimiz onlara daha büyük bir ümit kapısını araladı ve “Sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umarım” buyurdu. Bu, Muhammed ümmeti için gerçekten çok büyük bir müjdedir. Zira cennetliklerin bir yarısı bütün ümmetlerden, diğer yarısı ise sadece Ümmet-i Muhammed’den oluşacaktır. Bu, müslümanların cenneti dolduracakları anlamına gelmektedir. Hatta daha başka kaynaklardaki bazı rivayetlerde bu oran üçte iki veya 120 saflık cennet ehlinin 80 safını müslümanların teşkil edeceği şeklinde açıklanmaktadır. Bu ise, hiç şüphesiz daha büyük bir müjdedir.

Hadisin son cümlelerindeki siyah öküz derisindeki beyaz benek (veya beyaz öküz derisindeki siyah benek) benzetmesine gelince, bu cennetliklerin yarısını teşkil edecek olan Ümmet-i Muhammed’in, dünyadaki müşriklere oranıdır. Müşriklerin sayısının inananlardan çok fazla olduğunu göstermektedir.

Bu beyaz benek benzetmesi, sadece o mecliste bulunan kırk kişilik sahâbî topluluğunun veya bütün sahâbîlerin müşriklere oranını da gösteriyor olabilir. Her iki halde de İslâm imanına sahip

olanların kıymeti anlatılmış olmaktadır. Bu da biz müslümanların büyük bir ümit içinde yaşamamız ve cenneti ummamız için yeterlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ümmetini ümitli olmaları konusunda çok değişik yollarla müjdelemiş ve bilgilendirmiştir.

2. Muhammed ümmeti, imansızlar cephesi içinde küçük bir topluluğu temsil etmekte ise de, cennettekilerin yarısını oluşturacaktır. Bu da onların hemen tamamının cennete gireceği anlamına gelmektedir.

قال :وعن أبي موسى الأشعري ، رضي الله عنه ، قال -433- إذا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ دَفَعَ اللَّهُ إِلَى « :لَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَدَ » هَذَا فِكَائِكَ مِنَ النَّارِ :كُلُّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ .

يَجِيءُ يَوْمَ « :وفي رواية عنه عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال «ة نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الْجِبَالِ يَغْفِرُهَا اللَّهُ لَهُمُ الْقِيَامَ . ملسم هاور .

هَذَا فِكَائِكَ :دَفَعَ إِلَى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا فَيَقُولُ « :ملوق :معناه مَا جَاءَ فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رضي الله عنه «مِنَ النَّارِ لِكُلِّ أَحَدٍ مَنْزِلٌ فِي الْجَنَّةِ ، وَمَنْزِلٌ فِي النَّارِ ، فَاَلْمُؤْمِنِ إِذَا دَخَلَ «

وَمَعْنَى «خَلَقَهُ الْكَافِرُ فِي النَّارِ» ، لِأَنَّهُ مُسْتَحِقٌّ لِذَلِكَ بِكُفْرِهِ الْجَنَّةَ أَنَّكَ كُنْتَ مُعَرَّضًا لِدُخُولِ النَّارِ ، وَهَذَا فِكَائُكَ ، لِأَنَّ اللَّهَ : «فَكَائِكَ» وَكَفَرَهُمْ ، تَعَالَى قَدَّرَ لِلنَّارِ عَدَدًا يَمْلُؤُهَا ، فَإِذَا دَخَلَهَا الْكَافِرُ بِذُنُوبِهِمْ . وَاللَّهُ أَعْلَمُ . صَارُوا فِي مَعْنَى الْفِكَائِ لِلْمُسْلِمِينَ .

433. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kıyamet günü Allah, her müslümana bir yahudi veya hıristiyan verir ve Bu senin cehennemden kurtuluş fidyendir buyurur.”

Müslim, Tevbe 49

Müslim’in yine Ebû Mûsâ radiyallahu anh’dan bir başka rivayetinde (Tevbe 51), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affeder.”

Açıklamalar

İlk bakışta hadisimizden, müslümanların yerine yahudi ve hıristiyanların ya da kâfirlerin azap çekeceği gibi bir mâna anlaşılmaktadır. Halbuki bu

doğru değildir. Zira yüce Rabbimiz “Kimse kimsenin günahını yüklenmez” [bk. En’âm sûresi (6),164; İsrâ sûresi (17),15; Fâtır sûresi (35),18; Zümer sûresi (39),7; Necm sûresi (53),38] buyurmak suretiyle, suçu kim işlemiş ise cezâyı da sadece onun çekeceğini bildirmiştir. O halde hadisimizi nasıl anlamamız gerekmektedir?

Hiz. Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiğı bir başka hadiste (bk. İbni Mâce, Zühd 39) “herkesin hem cennette hem de cehennemde bir yeri olduğı” bildirilmektedir. Bu sebeple bir müslüman cennete girince onun cehennemdeki yerini bir kâfir doldurur. Öte yandan Allah Teâlâ cehennemi dolduracağını bildirmiş ve bunun için de bir sayı takdir etmiştir. Kâfirler küfürleri sebebiyle cehenneme girip orayı doldurunca, bir anlamda müslümanların fidyesi olmuş olurlar. Aslında onlar müslümanların yerine azap çekmek için değil, kendi küfürlerinin cezâsını çekmek üzere cehenneme girmişlerdir. Bu da cehennemden âzâd edilen müslümanlar için bir çeşit kurtuluş fidyesi demektir.

Bu hadisin doğru anlaşılabilmesi için şu ihtimal de akla gelmektedir: Kâfirlerin açtığı kötü bir çığır ve yolu bazı müslümanlar da takip edecek ve günaha

gireceklerdir. Ancak onların bu kötülüklerine vesile oldukları için o ıırını açan kâfirler ayrıca vebâl yükleneceklerdir. Kıyamet günü Allah Teâlâ müslümanları affettiğı zaman, kâfirler müslümanları yanılttıkları için ayrıca yüklendikleri günahları ile cehennemde cezâlandırılacaklardır.

Nevevî'nin buraya son cümlesini almadığı ikinci rivayette ise, dağlar misali günahlarla gelen bazı müslümanların kıyamet günü Allah tarafından bağışlanacakları ifade buyurulmaktadır. Önemli olan da günahkâr müslümanların affedilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının günahı ne kadar çok olursa olsun, -dilerse- onları bağışlar.
2. Kıyamet günü Allah'ın affı ve bağışı sadece müslümanlara yönelik olacaktır.
3. Yanılttıkları müslümanlar kıyamette affedilmiş de olsa, kâfirler ve gayr-i müslimler onları yanıltmalarının cezâsını çekeceklerdir.
4. Günahın çokluğu ümitsizlik sebebi olmamalıdır.

434- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ عَمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
يُذْنِي الْمُؤْمِنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ : حَتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ ، فَيُقَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ ، فَيَقُولُ
فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا : رَبِّ أَعْرِفُ ، قَالَ : لَوْ قِيَفُ ؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا
«عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ، فَيُعْطَى صَحِيفَةً حَسَنَاتِهِ
. سَتْرُهُ وَرَحْمَتُهُ : كَنَفُهُ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

434. İbni Ömer radıyallahu anhümâ “Ben,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle
buyururken işittim” demiştir:

Mü’min kıyamet günü Rabbinin lutuf ve keremine
o kadar yakın olur ki, Allah onu halktan gizler ve
günahlarını itiraf ettirir:

- Şu günahını biliyor musun, şu günahını biliyor
musun? der. Mü’min:

- Biliyorum yâ Rab, der. Cenâb-ı Hak da:

- “Ben bu günah(ların)ı dünyada örtmüş
gizlemiştim, bugün de bağışlıyorum” buyurur.

Bunun üzerine o kimseye iyiliklerinin
kaydedildiği defter verilir.

Buhârî, Mezâlim 3, Tefsîru sûre (11), 4, Edeb 60, Tevhîd 36; Müslim Tevbe 52. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, bir âyette geçen fısıltı (necvâ) hakkında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den duyduğu herhangi bir açıklama olup olmadığını soran kişiye Abdullah İbni Ömer'in verdiği bir cevabı yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu hadîs-i şerîfi, o ismi bilinmeyen kişinin sorusu üzerine İbni Ömer'den öğrenmiş oluyoruz. Gerçi burada soran kişi, doğrudan doğruya Hz.

Peygamber'den bir açıklama olup olmadığını sormuştur. Böyle olmasa bile, Allah hepsinden razı olsun, ashâb-ı kirâm'ın âdeti, kendilerine sorulan suallere, eğer varsa Hz. Peygamber'den duydukları ile cevap vermektir. Yani onlar âyet veya hadis varken kendiliklerinden görüş beyan etmez, öğrendiklerini naklederlerdi.

Allah Teâlâ'nın kuluna yaklaşması lutuf ve ihsân bakımından bir yaklaşımdır. Mesâfe olarak bir yaklaşma yüce Rabbimiz hakkında düşünülemez. Dünyada iken öteki kullardan gizli kalmış bazı günahlarını kuluna hatırlatması, onun da bunları

hatırlayıp itiraf etmesi, bir anlamda Rabbimiz'in mü'minlere özel muamele etmesi demektir. O gizli hataların kıyamette de açıklanmayıp bağışlanması, işte bu, en büyük ikrâm ve ihsândır. O halde dünyada iken işlediği hatalar gizli kalmış olan mü'minler, onları açıklamak gibi bir yola asla gitmemelidirler. Çünkü İslâm'ın asıl amacı, toplum içinde iyiliklerin ve güzelliklerin yayılmasıdır. İşlenmiş hataların ulu orta söylenmesi, kötülük işlemeye meyyâl kişileri cesaretlendirir. Yani hatayı başkalarının da tekrar etmesine bir nevi teşvik olur ki, bu da ayrıca bir hatadır. Nitekim günümüzde, haberleşme ve iletişim vasıtalarında gösterilen bir takım olayları taklid etmeye kalkan kimselerin çıktığı, muhtelif örnekleriyle görülmekte ve bilinmektedir.

Mü'minin dünyada işlediği iyilikler gizli kalmış da olsa, onlar aslâ zayi olmayacak ve iyiliklerinin yazılı bulunduğu defter kendisine verilecektir. Hata ve kusurları bağışlanınca, zaten amel defterinde sadece iyilikleri kalmış olacaktır. Böyle bir sonuç, hiç şüphesiz her müslümanın erişmek istediği büyük bir mutluluktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min gizli kalan hata ve kusurunu asla başkalarına açıklamamalıdır.

2. Böyle gizli kalmış kusuru olan mü'min, onun âhirette de kendisine bağışlanacağı ümidini taşımalıdır.

3. Toplumda iyiliklerin artmasına, kötülüklerin azalmasına vesile olacak her davranış güzeldir.

4. Mü'min, günahlarından dolayı kâfir diye suçlanamaz.

وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن رجلاً أصاب من امرأة -435-
:لى الله عليه وسلم فأخبره ، فأنزل الله تعالى قبلة ، فأتى النبي ص
وأقيم الصلاة طرفي النهار وزلفاً من الليل إن الحسنات يذهبن
ألي هذا يا رسول الله : لجرل لاقف [114 : دوه] { السّيئات
متفق عليه «م لجميع أمّتي كلّها» : لاق ؟

435. İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir kadını öpmüş olan bir kişi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek olayı anlattı. Bunun üzerine Allah Teâlâ, "Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Gerçekten iyilikler, kötülükleri silip

süpürür” [Hûd sûresi (11), 114] âyetini indirdi. O kişi:

- Ey Allahın Resûlü! Bu hüküm bana mı aittir? dedi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Bütün ümmetime aittir” buyurdu.

Buhârî, Mevâkîf 4; Tefsîru sûre (11), 6; Müslim, Tevbe 39-43. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11), 6

Açıklamalar

Hadiste söz konusu olan kişi büyük bir ihtimalle Ebü'l-Yüsr Kâ'b İbni Amr'dır. Kadının kim olduğu ise bilinmemektedir. Ebü'l-Yüsr, Akabe biatlarına ve Bedir Gazvesi'ne katılmış bir sahâbîdir. Hatta onun Bedir Gazvesi'nde, Hz. Peygamber'in amcası Abbas İbni Abdulmuttalib'i esir aldığı da bilinmektedir. Kendisi Bedir Harbi'ne katılan mücâhidlerin en son vefat edeni olup hicrî 55 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Tirmizî'nin bir rivâyetinde [Tefsîru sûre (11), 6] bizzat Ebü'l-Yüsr olayı şöyle anlatmaktadır:

Hurma satın almak için bana bir kadın geldi. Ona evde daha iyisi var dedim. İçeriye benimle beraber girdi. Ben de üzerine saldırıp öptüm. Daha sonra, duramadım bu yaptığımı Hz. Ebû Bekir’e anlattım.

“Tövbe et, kendini dile düşürme” dedi.

Ömer’e anlattım. O da aynı şekilde:

“Tövbe et, kendini dile düşürme” dedi.

Bu cevaplardan tatmin olmadım, daha sonra Resûlullah’a gelip durumu arzettim.

- “Allah yolunda savaşa gitmiş bir müslümanın hanımına böyle mi bakarsın?” buyurdu.

Bunun üzerine ben içimden:

“Keşke şu ana kadar müslüman olmamış olsaydım” diye temennide bulundum.

Resûlullah uzun süre başını eğip sessiz kaldı. Nihâyet kendisine Hûd sûresinin 114. âyeti vahyolundu.

Olayın bundan sonrası, hadisimizde geçtiği gibidir.

Ebü'l-Yüsr'ün bu davranışında sanki şu âyet-i kerimeye ittiba gayreti vardır: “Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’dan bağışlanmayı dileseler, Resul de onlar için istiğfar etseydi Allah’ı ziyâdesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı” [Nisâ sûresi (4), 64].

Sabah, öğle ve ikindi namazları gündüzün iki ucunda, akşam ve yatsı namazları da gecenin gündüze yakın olan kısmında olan namazlardır. Böylece Hûd sûresi’nin 114. âyetinde beş vakit namazın kılınması istenmiş olmaktadır.

Âyet-i kerîme, beş vakit farz namazın, bu namazlar arasında işlenen (küçük) günahlar için kefâret olduğunu belirlemektedir. “İyilikler, kötülükleri yok eder” âyeti ile Kur’an, hadd denilen cezâları gerektiren büyük günahlar dışında kalan hata ve kötülüklerin ibadetler ve daha başka iyilikler ile ortadan kaldırılabilceğini bildirmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de bir hadîs-i şerîfnde “İşlediğin kötülüğün peşinden hemen bir iyilik yap ki, bu iyilik o kötülüğü silsin süpürsün!” buyurmuştur (bk. 62 numaralı hadis).

Olayın kahramanının âyet-i kerîme'deki müjdenin sadece kendisi için mi olduğunu sorması, hükmün bütün ümmete yönelik olduğunun açıklanmasına vesile olmuştur. Bu da hiç şüphesiz müslümanlar için son derece büyük bir lutuf ve ümit kaynağıdır. Zira hadisin bu şekildeki vürûdundan anlaşılan odur ki, iyiliklerin kötülükleri ortadan kaldırması, Ümmet-i Muhammed'e mahsus bir ilâhî ikrâmdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cinsel ilişki söz konusu olmadığı sürece öpmek, tutmak ve kucaklamak gibi fiiller için belirlenmiş bir cezâ yoktur. Bu gibi fiillerin cezasını (ta'zîr) hâkimler takdir eder.
2. Kendisi için belli bir cezâ tayin edilmemiş suçlar, işlenecek iyilikler ile ortadan kaldırılabilir.
3. Beş vakit namaz, küçük günahlara kefârettir.
4. Tövbe kapısı her zaman açıktır.
5. Belli olaylar vesilesiyle vahyolunmuş hükümler, aynı türden olayların tamamı için geçerlidir. Bir başka ifade ile, sebebin husûsî /özel olması, hükmün umûmî /genel olmasına mâni değildir.

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ : وَعَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -436-
أَ ، فَأَقِمَّهُ عَلَيَّ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَبْتُ حَدَّ : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا ، فَأَقِمْ فِيَّ كِتَابَ : قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ
قَدْ «لَا أَلَا : مَنَعَ : لَأَقِ «هَلْ حَضَرْتَ مَعَنَا الصَّلَاةَ ؟ » : اللَّهُ ، قَالَ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «غُفِرَ لَكَ

مَعْصِيَةٍ تُوجِبُ التَّعْزِيرَ ، وَلَيْسَ : هَذَا عَمَّ «أَصَبْتُ حَدًّا » : هَلْ وَقَوِ
الْمُرَادُ الْحَدَّ الشَّرْعِيَّ الْحَقِيقِيَّ كَحَدِّ الزِّنَا وَالْخَمْرِ وَغَيْرِهِمَا ، فَإِنَّ هَذِهِ
. أَمَّا تَرْكُهَا الْحُدُودَ لَا تَسْقُطُ بِالصَّلَاةِ ، وَلَا يَجُوزُ لِلْإِمَامِ

436. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş
işledim, cezâmı ver! dedi.

Tam o sırada namaz vaktiydi. Adam, Resûlullah ile
birlikte namazı kıldı. Namazdan sonra:

- Ey Allah'ın Resûlü! Ben cezayı gerektiren bir iş
yaptım, cezâmı ver! dedi.

Hiz. Peygamber:

- “Sen bizimle birlikte namaz kıldın mı?” buyurdu.
Adam:

- Evet, dedi. Hz. Peygamber de:

- “Öyleyse sen affolundun” buyurdu.

Buhârî, Hudûd 27; Müslim, Tevbe 44, 45. Ayrıca
bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 10

Açıklamalar

Bilindiği gibi hadd, recm, dayak ve el kesme, Kur’ân-ı Kerîm’de veya Hz. peygamber’in sünnetinde yer alan cezalardır. Ta’zîr ise, dinen belirlenmemiş olup takdiri hâkime bırakılmış olan cezadır. Hadisimizde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gelip hadde çarptırılmayı gerektiren bir suç işlediğini söyleyen sahâbî, ya işlediği suçun haddi gerektirdiğini zannediordu ya da “Ben ta’zîr cezasını gerektiren bir günah işledim” demek istiyordu. Zira, gerçekten o, dediği gibi haddi gerektiren bir suç işlemiş olsaydı, namaz kılmakla affolunmazdı. Hadisimizden anlaşıldığına göre, onun işlediği suç, namaz kılmakla affedilen küçük günahlardan ya da ta’zîr’i gerektiren

suçlardandı. Bu sebeple de biz, onun sözünü “Cezayı gerektiren bir iş yaptım” diye tercüme ettik.

Bu olayda da bir kez daha açıkça görüldüğü gibi, müminin işlediği küçük günahlar, kıldığı namazla affedilmektedir. O halde ibadetler, bizlere sadece sevap kazandırmakla kalmıyor, aynı zamanda işlediğimiz günahlara keffâret de oluyor. Bu durum bizler için gerçekten büyük bir ümit kaynağıdır. Nevevî merhum, bu hadisi recâ konusuna herhalde böylesine bir ümit vesilesi olduğu için almıştır. Zira insanı en çok endişeye ve huzursuzluğa sevkeden şey, işlediği kusurların affedilmiş olma ihtimali ve korkusudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest namaz gibi günlük ibadetler, küçük günahlara keffârettir.
2. İbadetine devam eden mü'min, işlediği günahlardan kurtulma şansına sürekli sahip bulunmaktadır.
3. Ashâb-ı kirâm işledikleri hataları asla küçük görmez, o hatalardan kurtulmak için yol ararlardı.

إِنَّ اللَّهَ « :قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاق هن عو -437
دُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ لِيَرْضَى عَنْ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ ، فَيَحْمَ
مَلْسَم هاور « اهْيَلْعُ هُدْمَحَيْف ،

بفتح الهمزة وهي المرّة الواحدة مِنْ الْأَكْلِ كَالْغَدْوَةِ «الْأَكْلَةُ»
. والعَشْوَةِ ، وَاللَّهُ أَعْلَم .

437. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, kulunun bir şey yedikten sonra hamdetmesinden, bir şey içtikten sonra hamdetmesinden hoşnut olur.”

Müslim, Zikir 89. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 18

Açıklamalar

Bir şey yediği ya da bir şey içtiği zaman Allah'a hamdetmek, kulun o nimeti kendisine verene teşekkür etmesi demektir. Bir başka ifade ile böylesi bir teşekkür, kulluk görevleri cümlesindendir. Tabiatıyla şükür, nimetin devamını ve artmasını sağlar. O halde yokluk yoksulluk çekmemek için nimetin her çeşidini

şükürle karşılamak gerekmektedir. Nankörlük hayır getirmez ve eldeki nimetin elden çıkmasına sebep olur.

Hamd etmek kulluk borcu olduğu halde, Allah Teâlâ'nın hamdeden kuldan razı olması, büyük bir lutuf ve ihsândır. O'nun sonsuz rahmetinin bir tecellisidir.

“Allah'ın rızası” her türlü nimetin ve ikrâmın üstündedir. O, razı olduğu kulunu elbette azâba ve sıkıntıya sokmaz. O'nun rızâsını kazanmak kurtulmak demektir. Bu en büyük mazhariyettir. Hadisimizdeki büyük müjde şimdi daha iyi anlaşılmaktadır. Zira Yüce Rabbimiz, verdiği nimetlerden istifade eden kullarının kendisine hamd ve şükürde bulunmasından razı olmaktadır. O'nun rızâsını kazanmak bir anlamda bu kadar kolaydır. Bu da mü'minler için ümitli olmak için yeterlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın rızâsını kazanmanın çok çeşitli yolları vardır.

2. Yenilen içilen nimetlere hamdetmek de bu yollardan biridir.

3. Allah Teâlâ kullarına hadsiz hesapsız karşılık verir. Bu sebeple O'nun rahmetini kazanmaya bakmak gerekir.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 438-
إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى ، بَبَسُطُ يَدِهِ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ « : وَسَلَّم ، قَالَ
لَا شَمْسٌ مِنْ عُلُوتِ يَتَحِ لَيْلًا ءَيْسُمَ بَوْتَيْلٍ رَاهَنَابُ هَدِي طُسَبِيَو ،
. مَلَسَم هَاوَر «مَعْرَبَهَا .

438. Ebû Musâ radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gündüz rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama güneş batıdan doğuncaya kadar böylece devam eder.”

Müslim, Tevbe 31

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz, günah işleyen kulları için gece ya da gündüze bağlı olarak muamele etmez. Yani onların cezalarını hemen vermediği gibi, ne zaman tövbe ederlerse o zaman kulları için kabul ve rahmet kapısını açık bulundurur. Hiç şüphesiz önemli olan, işlenen günah için derhal tövbe etmektir. Fakat tövbe, gündüzden geceye veya geceden gündüze tehir edilmişse, ya da daha sonraki zamanlara bırakılmışsa, artık kabul edilmez diye bir şey akla gelmemelidir. Allah Teâlâ'nın tövbeleri kabulü, güneşin batıdan doğuşuna yani mevcut düzenin tersine dönüp kıyametin kopmasına kadar devam etmektedir. Bu genişlik bizim gibi günahkâr ve ihmalciler için ne büyük bir lutuf ve ikrâmdır.

Hiç şüphesizdir ki, güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbelerin kabul edilmesi, o müthiş değişikliği görecektir. O olaydan önce yaşayıp ölenler için ise, “son nefese kadar”dır.

Güneşin batıdan doğuşu, bilindiği gibi kıyamet alâmetlerindendir. O zaman tövbe kapıları kapanır. Nitekim Allah Teâlâ, “Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayr kazanmamış olan kimseye artık imanı bir

fayda sağlamaz.” [En‘âm sûresi (6),158]
buyurmuştur.

Şahıs olarak son nefese, dünya halkı olarak da güneşin batıdan doğuşuna kadar tövbe etme imkânına sahip bulunmak, gerçekten yüce Rabbimiz’in rahmetini ümit etmek bakımından büyük bir teşvik olmaktadır. Bunun için ne kadar hamdetsek ve ümitlensek yeridir.

Bu hadîs-i şerîf 17 numara ile “Tövbe” bahsinde geçti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ’nın rahmeti sınırsızdır. O günahları affetmeyi ve tövbeleri kabul etmeyi sever.
2. Tövbe kapısı, güneşin batıdan doğuşuna kadar açıktır.
3. Büyük arınma imkânı demek olan tövbeyi ihmal etmemek lâzımdır.

وَعَنْ أَبِي نَجِيحٍ عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ بَفَتْحِ الْعَيْنِ وَالْبَاءِ السُّلْمِيِّ ، -439
كُنْتُ وَأَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلَى :رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ
دُونَ الْأَوْتَانِ ، فَسَمِعْتُ ضَلَالَةً ، وَأَنَّهُمْ لَيَسُوا عَلَى شَيْءٍ ، وَهُمْ يَعْجَبُ

بِرَجُلٍ بِمَكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَاراً ، فَقَعَدْتُ عَلَى رَاحِلَتِي ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ ، فَإِذَا
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَخْفِياً جُرْءَاءُ عَلَيْهِ قَوْمُهُ ،
 أَنَا نَبِيٌّ : « مَا أَنْتَ ؟ قَالَ : هَلْ تَلْقَفُ ، فَتَلْطَقُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِمَكَّةَ
 وَبِأَيِّ شَيْءٍ : تَلَقَّ « أَرْسَلَنِي اللَّهُ » : لَاقَ ؟ يَبْنِ امو : قُلْتُ «
 أَرْسَلَنِي بِصِلَةِ الْأَرْحَامِ ، وَكَسَرَ الْأَوْتَانَ ، وَأَنْ « أَرْسَلَكَ ؟ قَالَ
 : هَذَا ؟ قَالَ فَمَنْ مَعَكَ عَلَى : تَلَقَّ « يُوحَدُ اللَّهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْءٌ
 : تَلَقَّ . وَمَعَهُ يَوْمَئِذٍ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا « حُرٌّ وَعَبْدٌ
 أَلَا تَرَى حَالِي . إِنِّي مُتَّبَعٌ ، قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ ذَلِكَ يَوْمَكَ هَذَا
 وَحَالَ النَّاسِ ؟ وَلَكِنْ ارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ فَإِذَا سَمِعْتَ بِي قَدْ ظَهَرْتُ
 قَالَ فَذَهَبْتُ إِلَى أَهْلِي ، وَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ « يَفَاتِنُ
 فَجَعَلْتُ أَتَخَبَّرُ الْأَخْبَارَ ، وَأَسْأَلُ . وَكُنْتُ فِي أَهْلِي . وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ
 مَا : النَّاسَ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ حَتَّى قَدِمَ نَفَرٌ مِنْ أَهْلِي الْمَدِينَةَ ، فَقُلْتُ
 النَّاسُ إِلَيْهِ سِرَاعٌ وَقَدْ : لَرَجُلُ الَّذِي قَدِمَ الْمَدِينَةَ ؟ فَقَالُوا فَعَلَ هَذَا
 أَرَادَ قَوْمُهُ قَتْلَهُ ، فَلَمْ يَسْتَطِيعُوا ذَلِكَ ، فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ ،
 « نَعَمْ أَنْتَ الَّذِي لَقِيتَنِي بِمَكَّةَ » : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَعْرِفُنِي ؟ قَالَ : فَقُلْتُ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ وَأَجْهَلُهُ ، : فَقُلْتُ : لَاقَ
 صَلَّ صَلَاةَ الصُّبْحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنْ « : أَخْبِرْنِي عَنِ الصَّلَاةِ ؟ قَالَ
 الصَّلَاةُ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ قَبْدَ رُمْحٍ ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حِينَ تَطْلُعُ بَيْنَ
 يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ ، ثُمَّ صَلَّ ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ قَرْنِي شَيْطَانٍ ، وَحِينَئِذٍ
 حَتَّى يَسْتَقِلَّ الظِّلُّ بِالرُّمْحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنْ . قَرَوْضِ حِمِّ دَوْدَهِشَمِ
 الصَّلَاةِ ، فَإِنَّهُ حِينَئِذٍ تُسَجَرُ جَهَنَّمُ ، فَإِذَا أَقْبَلَ الْفَيْءُ فَصَلَّ ، فَإِنَّ
 اقْصُرْ عَنِ الصَّلَاةِ مَشْهُودَةٌ مُحْضُورَةٌ حَتَّى تُصَلِّيَ الْعَصْرَ ثُمَّ
 الصَّلَاةُ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، فَإِنَّهَا تُغْرِبُ بَيْنَ قَرْنِي شَيْطَانٍ ،
 . « وَحِينَئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ

« : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، فَالْوُضُوءُ حَدَّثَنِي عَنْهُ ؟ فَقَالَ : تَلَقَّ ف : لَاقَ
 إِلَيَّ ، مَا مِنْكُمْ رَجُلٌ يُقَرِّبُ وَضُوءَهُ ، فَيَتَمَضَّمُ وَيَسْتَنْشِقُ فَيَنْتَبِرُ

ثم إذا غَسَلَ وجهَهُ كما أَمَرَهُ . خَرَّتْ خَطَايَا وجهِهِ وفيهِ وخياشِيمِهِ
ثم يَغْسِلُ . اللَّهُ إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا وجهِهِ مِنْ أَطْرَافِ لَحْيَتِهِ مع الماءِ
يُذِيهِ إِلَى المِرْفَقَيْنِ إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا يَدَيْهِ مِنْ أُنَامِلِهِ مع الماءِ ، ثم
إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا رَأْسِهِ مِنْ أَطْرَافِ شَعْرِهِ مع الماءِ ، يَمْسَحُ رَأْسَهُ ،
ثم يَغْسِلُ قَدَمَيْهِ إِلَى الكَعْبَيْنِ ، إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَا رِجْلَيْهِ مِنْ أُنَامِلِهِ مع
الماءِ ، فَإِنْ هُوَ قَامَ فَصَلَّى ، فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَى ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَمَجَّدَهُ
إِلَّا انصَرَفَ مِنْ خُطْبَتِهِ . قَلْبَهُ لِلَّهِ تَعَالَى بِالَّذِي هُوَ لَهُ أَهْلٌ ، وَفَرَّغَ
«كَهَيِّئَتِهِ يَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ» .

فَحَدَّثَ عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَبَا أَمَامَةَ صَاحِبَ رَسُولِ
يَا عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ ، :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ أَبُو أَمَامَةَ
يَا :مَقَامٍ وَاحِدٍ يُعْطَى هَذَا الرَّجُلُ ؟ فَقَالَ عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ :انْظُرْ مَا تَقُولُ
فَقَدْ كَبُرَتْ سِنِّي ، وَرَقَّ عَظْمِي ، وَاقْتَرَبَ أَجَلِي ، وَمَا بِي . أَبَا أَمَامَةَ
حَاجَةٌ أَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ، وَلَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
لِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مَرَّةً عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
أَوْ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، حَتَّى عَدَّ سَبْعَ مَرَّاتٍ ، مَا حَدَّثْتُ أَبَدًا بِهِ ، وَلَكِنِّي
سَمِعْتُهُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

هُوَ بِجِيمٍ مَضْمُومَةٌ وَبِالْمَدِّ عَلَى : «جُرَاءُ عَلَيْهِ قَوْمُهُ» : هَلْ لَوْ
هَذِهِ الرِّوَايَةُ . سِرُّونَ مُسْتَطِيلُونَ غَيْرُ هَائِبِينَ أَجْ :وزن علماء ، أَيْ
بِكسر الحاءِ المهملة «جِرَاءُ» :المشهوره ، ورواه الحُمَيْدِيُّ وَغَيْرُهُ
مَعْنَاهُ غَضَابُ دُؤُوءٍ وَغَمٍّ وَهَمٍّ ، قَدْ عِيلَ صَبْرُهُمْ بِهِ ، حَتَّى : لاقَوْا .
صَ مِنْ أَلَمٍ حَرَى جِسْمُهُ يَحْرَى ، إِذَا نَقَى :أَثَرَ فِي أَجْسَامِهِمْ ، مِنْ قَوْلِهِمْ
. أَوْ غَمٍّ وَنَحْوِهِ ، وَالصَّحِيحُ أَنَّهُ بِالْجِيمِ .

ناحيّتي :أَيُّ «بَيْنَ قَرْنَي شَيْطَانٍ» :وقوله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَنَّهُ حِينَئِذٍ يَتَحَرَّكُ الشَّيْطَانُ وَشِيعَتُهُ :معناه .والمَرَادُ التَّمَثِيلُ .رَأْسُهُ
. وَيَتَسَلَّطُونَ .

يُحْضِرُ الْمَاءَ الَّذِي يَتَوَضَّأُ بِهِ : هَانِ عَم «وَضُوءَهُ يُقَرَّبُ» : هل وُقُو
أَيُّ سَقَطَتْ : هو بالخاء المعجمة «إِلَّا خَرَّتْ خَطَايَاهُ» : هل وُقُو
والصحيح بالخاء ، وهو . مِي ج ل اب «جَرَتْ» . ورواه بعضهم
. رواية الجمهور .

:أَدَى ، وَالتَّثْرَةُ يَسْتَخْرِجُ مَا فِي أَنْفِهِ مِنْ :أَيُّ «فَيَنْتَثِرُ» : هل وُقُو
. طَرَفُ الْأَنْفِ .

439. Ebû Necîh Amr İbni Abese es-Sülemî
radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben Câhiliye devrindeyken, halkın sapıklık üzere bulunduğunu ve doğru bir yolda olmadığını biliyordum. Çünkü onlar putlara tapıyorlardı. Derken Mekke’de bir kişinin önemli haberler verdiğini duydum. Bineğime atlayıp derhal o zâta geldim. Bir de baktım, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gizlenmiş, Mekkeliler onun aleyhinde cür’etkar bir vaziyette.. Onunla görüşmenin yolunu aradım, Mekke’de kendisine ulaştım ve:

- Sen kimsin, necisin? dedim.

- “Ben peygamberim” cevabını verdi.
- Peygamber ne demek? dedim.
- “Beni Allah gönderdi” dedi.
- Ne ile gönderdi seni? dedim.
- “Hısım ve akrabanın gözetilmesi, putların kırılması, Allah’ın bir bilinmesi, O’na hiçbir şeyin ortak koşulmaması vazifesiyle gönderdi” buyurdu.
- Sana bu konuda yardımcı olacak yanında kim var? dedim.
- “Hür bir erkek ve bir köle” cevabını verdi. O gün yanında müminlerden sadece Ebû Bekir ile Bilâl vardı. Ben:
- Sana ben de tâbî olup yardım etmek için yanında kalmak istiyorum, dedim.
- “Sen bugün, bu dediğini yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın durumunu görmüyor musun? Şimdi sen ailene dön. Ne zaman benim meydana çıktığımı duyarsan, yanıma gel” buyurdu.

Ben ailemin yanına döndüm. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye hicret etti. Ben hâlâ ailemin yanındaydım. Onun Medine'ye gelişini bekliyor ve haberlerini almaya gayret ediyordum. Derken Medinelilerden bir kaç kişi yanıma geldi.

- Medineye gelen o zât ne yaptı? diye sordum.

- Halk ona koşuyor; kavmi onu öldürmek istemiş, başaramamış, cevabını verdiler.

Bunun üzerine Medine'ye gelip Peygamber'in huzuruna çıktım ve:

- Ey Allahın Resûlü, beni tanıdınız mı? dedim.

- “Evet, Mekke’de sen benimle görüşmüştün” buyurdu.

- Evet, cevabını verdim. Sonra da:

- Ya Resûlallah! Allah’ın sana öğrettiği ve benim bilmediğim şeyleri bana öğret; bana namazı öğret! dedim.

- “Sabah namazını kıl. Sonra güneş doğup bir mızrak boyu yükselinceye kadar namaz kılma.

Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) doğar. Kâfirler de ona o zaman secde ederler. Sonra dikilmiş mızrağın gölgesi azalıp bitinceye kadar (nâfile olmak üzere) namaz kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Sonra namaza ara ver. Çünkü o vakit cehennem kızdırılır. Sonra gölge döndüğü zaman öğle namazını kıl. Çünkü namaz isbatlı şahitlidir. Onu İkindiye kadar kılmaya devam et. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaza ara ver; çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasından (tepesinden) batar, kâfirler de o zaman güneşe secde ederler” buyurdu. Ben:

- Yâ Nebiyyallah! Bana abdestten de bahset, dedim.

- “İçinizden her kim, abdest suyunu hazırlayıp ağzına burnuna su verir ve burnunu temizlerse, mutlaka yüzünün, ağzının ve burnunun günahları dökülür! Sonra Allah’ın emrettiği gibi yüzünü yıkarsa, yüzünün günahları su ile birlikte sakalının etrafından dökülür. Sonra dirsekleriyle birlikte ellerini yıkarsa, elinin günahları su ile beraber parmak uçlarından akar gider. Sonra başını meshederse, başının günahları su ile birlikte saçlarının ucundan dökülür. Sonra topuklarıyla

beraber ayaklarını yıkarsa, ayaklarının günahları su ile beraber ayak parmaklarının ucundan akar. Eğer (böylece abdest alan) bu adam, kalkıp namaz kılar, Allah’a hamd ve senâ eder, O’nu layık olduğu vasıflarla yüceltir ve gönlünü tam anlamıyla Allah’a bağlarsa, mutlaka anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur” buyurdu.

Amr İbni Abese bu hadisi, sahâbî Ebû Ümâme’ye haber vermiş. Ebû Ümâme:

- Ey Amr, bir işten dolayı şu kişiye verilen büyük mükâfat konusundaki sözlerini iyi düşün, ikâzında bulunmuştur. Bunun üzerine Amr:

- Ey Ebû Ümâme! Yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, ecelim yaklaştı. Ne Allah’a ne de Resûlullah’a yalan söyleme ihtiyacındayım. Ben bu hadisi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den bir, iki, üç hatta yedi kere işitmemiş olsaydım aslâ rivâyet etmezdim. Bu hadisi ben, Resûlullah’dan bundan da fazla duymuş bulunmaktayım” demiştir.

Müslim, Müsâfirîn 294

Amr İbni Abese es-Sülemî

Ebû Necîh veya Ebû Şuayb künyesiyle ün kazanmış olan Amr İbni Abese, kendi ifadesiyle dördüncü müslüman olan meşhur bir sahâbidir [bk. Hâkim, Müstedrek III, 617; Ahmed İbni Hanbel, Müsned IV, 385]. Hendek Gazvesi'nden sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye hicret edip oraya yerleşmiş, daha sonra da Şam'a gitmiş ve orada vefat etmiştir. Kendisinden 38 hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tanesi Müslim'in Sahîh'inde yer almıştır. Nevevî de o rivâyeti burada zikretmiş bulunmaktadır.

İbni Mes'ûd, Ebû Ümâme, Sehl İbni Sa'd gibi sahâbîler ve tâbiîlerden bir grub kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir. Kütüb-i Sitte müellifleri de onun hadislerini kitaplarında zikretmişlerdir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi ve olayın kahramanı Amr İbni Abese radiyallahu anh'ın bu heyecan verici mâcerâsı, müellif Nevevî tarafından, abdest ve namazın sağladığı günahlardan arınma imkânını müjdelemesi dolayısıyla burada, “recâ” konusunda

zikredilmiştir. Ancak asıl konu ile doğrudan ilgili olmasa bile, hadiste dikkat çeken bazı önemli hususlar bulunmaktadır.

Amr İbni Abese, nisbesinden anlaşıldığına göre Süleym oğulları kabilesine mensup ve Câhiliye döneminde kendi kendine halkın putlara tapınmasını anlamsız ve yanlış bulan aklı başında, gerçeği arayan bir insandır. O, bu arayışında samimidir. Zira Hz. Peygamber'in farklı şeyler söylediğini duyar duymaz, devesine atlayıp hemen Mekke'ye gelmiştir. Hz. Peygamber'in, Kureyş'in densizlikleri yüzünden gizlenme zorunda kaldığını anlamış fakat onunla görüşmekten vaz geçmemiştir. Bir gece kendisiyle görüşme imkânı bulmuş ve onu tanımak için sorular sormuştur. Aldığı cevaplar neticesinde hemen orada iman etmiş ve Mekke'de kalıp Hz. Peygamber'e yardımcı olmak istediğini bildirmiştir. Kaynaklarda yer alan diğer rivayetlerde, Mekke'de kalmasını mı, kabilesine dönmesini mi tavsiye ettiğini Hz. Peygamber'e sormuş olduğunu yine kendisi nakletmektedir. Hz. Peygamber, Mekkeliler'in, Mekke'nin yerlisi olduğu halde kendisine ve birkaç kişilik müslüman grubuna neler ettiğini gerekçe göstererek, Mekkeli olmayan birinin daha büyük zulüm göreceği endişesiyle

Amr'ı kabilesine göndermiş ve ona aslında bir büyük müjde de vermiştir. “Benim ortaya çıktığımı duyunca bana gelirsin.” Hz. Peygamber'in bu sözü, İslâm'ın gelecekte kazanacağı gelişmeleri önceden haber vermek anlamına gelmektedir. Onun bir mucizesi demektir.

Hz. Peygamber'in Amr'ı kabilesine göndermesi olayında bir husus daha dikkat çekmektedir. İnancak her kişiye büyük ihtiyaç duyulan bir zamanda gelip iman etmiş olan ve Mekke'de kalmaya da rızâ gösteren Amr'ı Hz. Peygamber, mevcut şartları dikkate alarak korumakta güçlük çekeceği düşüncesiyle memleketine göndermektedir. Yani bir yönetici için herşeyden önce müslümanların güvenliğini düşünmek daima en başta gelen görev olmaktadır.

Amr İbni Abese'nin Hz. Peygamber ile ilgili haberleri takib etmesine rağmen oldukça geç bir zamanda, Hendek Gazvesi'den sonra veya Mekke Fethi'nden önce Medine'ye gitmesinin sebebini - rivayetlerde zikredilmediği için- tahmin etmek son derece güçtür. Ancak Hz. Peygamber'in, Amr'ı Medine'ye gelmekte geciktiği hususunda uyarmadığını da dikkate alacak olursak, kusur sayılabilecek bir durumun bulunmadığı

anlaşılacaktır. Zaten Amr, Medineliler’den Hz. Peygamber’in oradaki durumunu öğrenir öğrenmez hemen yola çıkmıştır.

Amr’ın Hz. Peygamber’e, “Beni tanıdınız mı?” diye sorması, aradan epeyce uzun bir zamanın geçmiş olduğunu göstermektedir. Fakat buna rağmen Hz. Peygamber, “Mekke’de bize gelen kişi değil misin?” buyurmak suretiyle kendisini unutmadığını, o ilk günlerin olaylarını ve kahramanlarını hatırladığını göstermiştir.

Amr İbni Abese’nin isteği üzerine Hz. Peygamber önce namaz vakitlerini ve nâfile namaz kılınabilecek zamanları kendisine anlayacağı biçimde anlatmıştır. Sonra da abdestin günahlardan temizlenme vasıtası olduğunu hatırlatmıştır. Usûlüne uygun şekilde abdest almanın ve peşinden de namaz kılıp Allah Teâlâ’dan af ve mağfired dilemenin hemen bütün günahlardan arınma vesilesi olduğunu bildirmiştir. Böyle bir imkân hiç şüphesiz, müslümanlar için en büyük ümit kaynağıdır.

Bu müjdeli haberi dinleyen sahâbî Ebû Ümâme’nin:

-Böyle bir iş için verdiğin büyük müjdeyi bir iyice düşün! diye Amr'ı ikaz etmesi, durumu iyice tahkik etmek içindir. Amr'ın verdiği cevap, özellikle sahâbîlerin hadis rivâyetinde gösterdikleri titizliği ve dikkati yansıtmaktadır: “1-7 defa Hz. peygamberden duymadığım hadisi rivâyet etmem.”

Bu söz, sahâbîlerin ve dolayısıyla hadisçilerin çok büyük bir kısmının, hadis rivayeti konusunda ne ölçüde dikkatli, titiz ve sorumlu davrandıklarının açık-seçik ifadesi olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hâlis bir niyetle mümkün mertebe tam olarak yapılan işler, günahlardan arınmaya sebeptir.
2. Abdest, abdest organlarıyla işlenmiş günahlardan temizlenme imkânını getirmektedir.
3. Hz. Peygamber, günün birinde peygamberlik görevini açıkca ilan edeceğini tâ baştan biliyordu.
4. İnsanlardan yapabileceklerini istemek, üstesinden gelemeyecekleri sorumlulukları yüklememek gerekir.

5. Sahâbîler, ümmete intikal ettirilecek sünnet bilgileri konusunda son derece dikkatli ve dürüst idiler.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى -440-
إِذَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى ، رَحْمَةً أُمَّةٍ ، قَبَضَ نَبِيَّهَا « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لَهَا ، فَجَعَلَهُ لَهَا قَرِطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا ، وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةَ أُمَّةٍ ، قَبَضَ
عَذْبَهَا وَنَبِيَّهَا حَيٌّ ، فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ حَيٌّ يَنْظُرُ ، فَأَقْرَعَ عَيْنَهُ بِهَلَاكِهَا
. مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «حِينَ كَذَّبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ

. غَيْرَ مَخْثُونِينَ :الْمُعْجَمَةِ ، أَيِ

440. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ, bir ümmete rahmetle muamele etmek isterse, o ümmetin peygamberini onlardan önce öldürür. Onu, kendileri için âhirette öncü ve kılavuz yapar. Allah Teâlâ, bir ümmeti de helâk etmek isteyince, daha peygamberleri sağ iken o millete azâbeder, onun gözü önünde onları mahveder. Peygamberi yalanlayıp emrine karşı gelmeleri yüzünden onları helâk etmek suretiyle peygamberini de memnun ve teselli eder.”

Müslim, Fezâil 24

Açıklamalar

Hadisimiz, müslümanlar için bir başka ümit kaynağına işaret etmektedir. Çünkü İslâm ümmeti yaşamaktadır. Onun büyük Peygamberi ise, âhirete intikal etmiştir. O yüce Peygamber, âhirette müslümanlar için öncü ve kılavuz olacaktır. Bu hâl, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetiyle muamele etmek istediğinin bir göstergesidir.

Eğer geçmiş bazı peygamberlerin ümmetleri gibi daha peygamber hayatta iken bu ümmet, isyân ve itaatsizlik sebebiyle helâk edilmiş olsaydı, onlar için hiçbir kurtuluş ümidi kalmayacaktı. Çünkü peygamberlerinin gözü önünde helâk edilen ümmetlerin bağışlanması düşünülemez. Bu durum, kendilerine söz dinletemeyen peygamberler için rahatlama vesilesi olmaktadır.

O halde İslâm ümmeti için kendisinden önce âhirete intikal etmiş olan Hz. Peygamber'in öncülüğü gibi bir büyük ümit vesilesi vardır. Bu da başlı başına bir güvencedir. Sevgili Peygamberimiz ümmetine dünyada rehberlik etmiş olduğu gibi âhirette de rehberlik edecektir. Bu da ümmetinin kurtuluşu anlamına gelmektedir. Recâ konusunun,

âhirete ait böylesine büyük bir ümit kaynağını haber veren bu hadis ile bitirilmesi pek isabetli olmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ümmeti için âhirette de öncü ve rehberdir.

2. Hz. Peygamber'in ümmetinden önce âhirete intikal etmiş olması, Allah Teâlâ'nın bu ümmete rahmetle muamele etmek istediğinin göstergesidir.

ءاجرل لاضف باب -52

ALLAH'IN RAHMETİNİ ÜMİT ETMENİN
FAYDASI

Âyet

Allah Teâlâ, iyi bir kulun söylediklerini haber verirken şöyle buyurmuştur:

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفَوضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ
[44]

[45]وَأَعَذَابُ الْعَذَابِ فَوْقَ اللَّهِ سَيِّئَاتٍ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُ

“Ben işimi Allah’a ısmarladım. Şüphesiz ki Allah, kullarının her halini görür.” Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu.”

Mü’min sûresi (40), 44—45

Yüce kitabımızda Firavun ve taraftarlarına karşı çıkan ve onlara gerçeği anlatmaya çalışan “mü’min bir kişi”den bahsedilmektedir. Onun söylediği sözlerin ve yaptığı davetin bir bölümü nakledilmektedir. Bu zât, Hz. Mûsâ’dan önce, Firavun ve çevresindekileri uyaran bir mü’mindir. Peygamber Efendimiz’in gelmesine yakın Arapları uyarıcı, putperestliği kötüleyici konuşmalar yapan ve kendilerine hanîf adı verilen kişilerin yaptığını o gün yapan bir mü’min. Bir farkla ki, anlaşıldığına göre bu mü’min kişi, kendisini dinleyenlerle birlikte bir grub oluşturarak Firavun’a karşı harekât başlatmıştır. İşte yukarıdaki âyet, böylesi bir ciddi işe girişen o “mü’min kişi”nin, Allah’a olan güvenini, kendi sözleriyle bize haber vermektedir: “Ben işimi Allah’a ısmarladım. Allah, kullarının her halini görür.” Onun bu sözleri, Allah’a güvenini ve kendisini koruyacağına olan ümidini ifade etmektedir. Allah, kendisine bağlanan ümitleri boşa çıkarmaz. Bunun böyle olduğunu da hemen peşinden gelen âyet haber vermektedir:

“Allah onu, onların kurdukları tuzakların şerrinden korudu.”

Yüce Rabbimiz’in haber verdiği bu gerçek, Allah’ın rahmet ve himâyesini ümit etmenin kula sağlayacağı faydayı açıkca gözler önüne sermektedir: Umduğuna kavuşmak. Bir başka ifade ile kurtuluş.

Hadisler

و عن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن رسول الله صلى - 441
قال الله ، عز وجل ، أنا عند ظن عبدي « : عليه وسلم أنه قال الله
بي ، وأنا معه حيث يذكرني ، والله لله أفرح بتوبة عبده من أحدكم
بنت إليه ذراعاً ، يجد ضالته بالفلاة ، ومن تقرب إلي شبراً ، تقر
ومن تقرب إلي ذراعاً ، تقربت إليه باعاً ، وإذا أقبل إلي يمشي ،
. متفق عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات مسلم «أقبلت إليه أهرول

441. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Azîz ve celîl olan Allah, “Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim; beni andığı (her) yerde, onunlayım (rahmet ve yardımım onunla beraberdir)” buyurmuştur.

Allah’a yemin ederim ki Allah’ın, kulunun tövbe etmesinden dolayı duyduğu hoşnutluk, herhangi birinizin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden daha büyüktür.” (Nitekim Allah şöyle buyurmuştur):

“Bana bir karış yaklaşıp ben bir arşın yaklaşıp, bir arşın yaklaşıp bir kulaç yaklaşıp. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim.”

Buhârî, Tevhîd 15, 35, 55; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 51, Daavât 131; İbni Mâce, Edeb 58

Bu, Müslim’in rivâyetlerinden birinin metnidir (Tevbe 1) ve önceki konuda açıklaması geçmiştir (414 numaralı hadis). Sahihayn’da (Buhârî, Tevhîd 15; Müslim, Zikir 2), “kulum beni andığı zaman” şeklinde rivâyet edilmişken burada “beni andığı yerde” diye geçmektedir. Her ikisi de doğrudur, sahihtir.

Açıklamalar

Kısmen 414. hadiste, kısmen 1438. hadiste tekrar eden ve tövbe bakımından 16. hadisi andıran hadisimiz, özellikle âhir ömründe Allah’a karşı

tam bir hüsnüzan ve O'nun rahmetine kavuşacağına dair ümit beslemenin fazilet ve faydasını gözler önüne sermektedir. Çünkü yüce yaratıcı, çok açık bir şekilde, “Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, ona benden beklediği şekilde tecelli ederim” buyurmak suretiyle herkesin, Allah'tan kendisi hakkında nasıl muamele etmesini istiyorsa, Allah'ı öyle bulacağını hatırlatmaktadır. Bu konudaki kesinliği arttırmak için de “kul nerede ve ne zaman Allah'ı anarsa, yanında Allah'ı bulacağı” belirtilmektedir. Daha sonra da Allah Teâlâ'nın, kullarına sür'atle icâbet ettiğine dair, karış, arşın, zirâ' gibi mesâfe ölçüleri zikredilmek suretiyle bu ilâhî iltifat ve icâbetin sür'ati hakkında bilgi verilmektedir.

Kul olarak bizler Allah'ı rahmetiyle de azâbıyla da anabiliriz. Bu konuda her hangi bir mâni yoktur. Ancak, Allah Teâlâ, kulu kendisini nasıl düşünüyor, ona nasıl muamele edeceğini tasavvur ediyorsa, o kuluna öyle tecelli eder. Allah'dan hayır, rahmet ve lutuf göreceği umudunu taşıyan ve bu uğurda mümkün olduğunca kendi yükümlülüklerini yerine getiren kişi, Allah'ı beklediği gibi bulacaktır. Aksini bekleyen de öyle bulacaktır. O halde boş bir avunma, aldanma ve kuruntuya kapılmadan Rabbimiz hakkında güzel

zanda bulunmak, rahmetiyle tecelli edeceğine inanmak gerekmektedir.

Zan, yerine göre tereddüt ve kararsızlık, yerine göre de kesin bilgi ve kanaat ifade eder. Burada söz konusu olan, yakinî bilgi yani kesin kanaat anlamındaki zandır. Allah Teâlâ'nın kullarını yanıltmayacağı, ümitsiz bırakmayacağı gerçeği, O'na karşı beslenecek hüsnüzannın tam bir kanaat anlamına geldiğinin en açık delili ve dayanağıdır.

“Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim” demek, ben kendisine benden beklediği şekilde muamele ederim, demektir. Maksat insanı ümitli olmaya teşviktir. Yani burada zan, zayıf bir ihtimali değil, tam bir güven beslemeyi ifade etmektedir.

Allah hakkında beslenecek böylesine bir kanaat, kulun tevhid inancını iyice içine sindirdiği anlamına gelecektir. Bu durumdan sonra da kulun istekleri reddedilmeyip kabul edilecektir. Nitekim bir başka hadîs-i kudsîde, “Kulum, kendisini sorgulayacak ve günahları bağışlayacak bir Rabbi olduğuna kesin kanaat getirdiği, bu gerçeği bildiği zaman, ben onu bağışlarım” buyurulmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kul Allah'ı nasıl bilir ve O'ndan kendisine nasıl muamele etmesini beklerse, Allah da ona öylece muamele eder.

2. Allah'ın rahmetiyle tecelli ve muamele edeceği ümidini taşımak, O'nun hakkında böylece hüsnüzan beslemek teşvik edilmektedir.

3. Boşu boşuna avunmak ve aldanmak değil, gücünün yettiğince kulluk yapıp sonra da ilâhî rahmeti ümit etmek tam anlamıyla hüsnüzan demektir.

وعن جابر بن عبد الله ، رضي الله عنهما ، أَنَّهُ سَمَعَ النَّبِيَّ - 442-
لَا يَمُوتَنَّ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَبْلَ مَوْتِهِ بِثَلَاثَةِ أَيَّامٍ يَقُولُ
. ملسم هاور «وَجَلَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّ

442. Câbir İbni Abdullah radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Vefâtından üç gün önce Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim:

“Her biriniz (başka şekilde değil) ancak Allah’a hüsnüzan ederek ölsün.”

Müslim, Cennet 81,82. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 13

Açıklamalar

Bu hadiste görüldüğü gibi ravinin, hadisi duyduğu zamanı veya yeri belirtmesi, verdiği bilgiyi doğru ve sağlam bir şekilde aktardığını gösterir. Câbir radiyallahu anh, bu hadisi Hz. Peygamber’in vefatından üç gün önce kendisinden duyduğunu bildirmek suretiyle, bir taraftan ilmî olarak güven telkin ederken bir taraftan da Hz. Peygamber’in son tavsiyelerinden birini bize haber vermiş olmaktadır. Demek ki Hz. Peygamber, konunun öneminden ötürü, Allah’a karşı güzel duygular ve beklentiler içinde olmayı yani hüsnüzan beslemeyi son günlerinde ashâbına ve ümmetine tavsiye buyurmuştur.

Hüsnüzan, düşünce güzelliği, güzel şeyler temenni ve beklentisi demektir. Allah’a karşı hüsnüzan beslemek ise, O’nun merhametini, rahmetini ve keremini dilemek, af ve rahmetiyle muamele edeceğini ummak, hatta tereddütsüz bir şekilde

böyle bir mutluluğa ereceğine inanmaktır. Nitekim önceki hadîs-i kudsîde görüldüğü gibi bizzat yüce Yaratıcı, “Ben, kulumun beni düşündüğü gibiyim, benden ne bekliyorsa ona öylece muamele ederim” buyurmaktadır.

İnsanın hangi hal üzere öleceğini bilmek ve tayin etmek kendisinin elinde değildir. Böyle olunca Sevgili Peygamberimiz’in bizden hüsnüzandan başka bir hal üzere ölmemeyi istemesi, ümit ve recâ üzere yaşamamızı ve ölümü de o hal ile karşılamamızı istemesi anlamındadır. Yani Allah Teâlâ’dan güzel şeyler beklentisi içinde olabilmek için güzel bir hayat yaşamaya çalışmak gerekmektedir. Nitekim “Ey iman edenler, Allah’tan O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak ölün”[Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyet-i kerîmesi de bizden sürekli iman üzere olmamızı istemektedir.

Nevevî, korku ve ümit ile ilgili sahih hadisleri incelemiş ve ümit ile ilgili rivayetlerin, korkuya dair hadislerden kat kat fazla olduğunu görmüştür. Ali el-Karî de “Bu konuda sadece “Rahmetim gazabımı aşmıştır” (420 numaralı hadis) hadisi bile yeter” demektedir.

Kulluk ya ümit ya da korku ile yapılır. Ümitle yapılan kulluk daha üstündür. Çünkü o hürlerin kulluğudur, korku ile yapılan ise, kölelerin kulluğudur. Bu sebeptendir ki Peygamber Efendimiz, kendisine çok ibadet ettiği hatırlatılınca, “Şükreden bir kul olmayayım mı?” (bk. Buhârî, Teheccüd 6; Müslim, Münâfikîn 79-81) buyurmuştur.

Ölüm anında güzel duygu ve beklentiler içinde olabilmek için yaşarken güzel ameller yapmak lâzımdır. Hayatını kötülükler içinde geçirmiş kimselerin, son demlerinde pek fazla ümitli olamayacakları açıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min Allah'a karşı hüsnüzan beslemelidir. Özellikle ölümünün yaklaştığı zaman bu duygusu daha yoğun olmalıdır.

2. Allah, kendisinden af ve rahmet ümit eden kullarını mahrum ve mahcup etmez.

3. Hayatın sonunda hüsnüzanna sahip olabilmek için önceden güzel işler yapmaya bakmak,

güzellikler içinde iken ölümü karşılamaya çalışmak gerekir.

4. Sağlıkta korku ve güzel ameller, hastalık ve ölüm anında da ümit ve hüsnüzan kuvvetli olmalıdır.

سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلَّى : بن أنس ، رضي الله عنه قال عو -443
يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أَبَالِي ، يَا ابْنَ آدَمَ ، لَوْ
أَعَاءَ ، ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ ، يَا ابْنَ آدَمَ ، بَلَغْتَ دُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ
إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ، ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا ،
. نَسَحَ ثِيَابِي : لَأَقُو . يَذْمُرْتَلَا هَاوِرَ «لَأَتِيَنَّكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً

هو مَا عَنْ لَكَ مِنْهَا : لِيَقْ ، نِيْعِلَا حَتْفَب «عَنَانَ السَّمَاءِ»
. هو السَّحَابُ : ظَهَرَ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَكَ ، وَقِيلَ : يَا ،

بضم القاف ، وَقِيلَ بِكسرها ، والضم أصح «قُرَابُ الْأَرْضِ» و
. مَا يَقَارِبُ مِلَأُهَا ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ : وَهُوَ ، رَهْشْ أَوْ

443. Enes radiyallahu anh, ben Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken
dinledim, dedi:

“Allah Teâlâ:

Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden affını umduğun sürece, işlediğin günahlar ne kadar çok olursa olsun onların büyüklüğüne bakmadan seni bağışlarım.

Ey âdemoğlu! Günahların gökleri dolduracak kadar olsa, sen benden bağışlanmanı dilersen, günahlarını affederim.

Ey âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar günahla huzuruma gelsen, fakat bana hiçbir şeyi ortak tutmamış, şirke bulaşmamış olsan, ben de seni yeryüzü dolusu mağfiretle karşılarım” buyurmuştur. Tirmizî, Daavât 98

Açıklamalar

Allah’ın rahmetini ümit etmenin faydası bu hadîs-i kudsîde çok açık bir şekilde ifade buyurulmaktadır. Şirk koşmamış olmak kaydıyla, işlenmiş olan günahların cinsi ve miktarı ne olursa olsun, Allah Teâlâ’dan bağışlanma dilenmesi halinde onların tamamının affedileceğini bizzat yüce Rabbimiz kendisi bildirmektedir. Kul için bundan daha büyük bir müjde olabilir mi?

Hadîs-i kudsîde konu, hiçbir tereddüt ve kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde, “ne kadar olursa olsun, gökleri dolduracak, yeryüzünü örtecek kadar da olsa..” gibi çokluk ve büyüklükten kinâye ifadeler kullanılmış, onların miktarına ve cinsine bakmadan, bir o kadar büyük af ve mağfiretle karşılanacağı ısrarla belirtilmiştir. O halde önemli olan, günahların bağışlanmasını ummak ve affedilmesi için Allah’a yalvarmaktır. Kul, böyle bir ümit ile bu tür bir dilekte bulunduğu sürece bağışlanma şansına sahiptir.

Hadîs-i kudsîde dikkat edilmesi gerekli iki nokta bulunmaktadır. Birincisi, şirk koşmadan Allah’a kavuşmak.. İkincisi, günahlarının bağışlanacağı ümidini taşımak. Hiç şüphesiz bunlardan ikincisi, yani bağışlanacağına dair tam bir güven ve ümit içinde olabilmek için, Allah Teâlâ’ya hiçbir şeyi eş ve ortak koşmamak, yani İslâm’ın tevhid inancına sıkı sıkıya sarılmak gerekmektedir. Bu noktada gösterilecek dikkat, her türlü kurtuluş ümidinin ve cennet mutluluğunun yegâne şartıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şirke bulaşmamış bir hayat yaşamak her türlü mutluluğun başıdır.

2. Şirk dışında bütün günahları cinsi ve miktarı ne olursa olsun Allah Teâlâ dilerse bağışlar.

3. Ümitle Allah’a yalvarıp bağışlanma dilemek, isteğine kavuşmanın yegâne yoludur.

4. Allah Teâlâ, samimiyetle kendisine yönelen ümitleri asla boşa çıkarmaz.

ءاجرل او فوخل اني ب عمجل اباب -53

KORKU VE ÜMİT ARASINDA YAŞAMAK

İnsanın sağlığı yerinde iken, korku ve ümidi birbirine eşit olmalıdır. Hastalık halinde ise, ümidi daha ağır basmalıdır. Kitap, sünnet ve diğer naslardan çıkarılan şer’î kurallar bu konuda birbirini desteklemektedir.

Âyetler

[99] أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

1. “Allah’ın azâbından ancak hüsrâna uğrayanlar emin olabilirler.”

A’râf sûresi (7), 99

Âyette geçen mekr, Allah Teâlâ'nın nimet verip dururken ansızın azâba çarptırması, günah işlemelerine rağmen insanlara azâb etmeyip süre tanınması gibi anlamlara gelmektedir. Mekr, sonuçta Allah Teâlâ'nın azâbı, düzen kuranların düzenini bozması, onları belki de hiç beklemedikleri bir zamanda yakalayivermesi demektir. Bu sebeple mevcut duruma bakarak kimsenin Allah'ın azâbına karşı kendisini emniyette hissetmemesi, daima bir gün azâba uğrayabileceği endişe ve korkusu içinde bulunması gerekir. İnsanın başarıları ve ne yaparsa yapsın başına herhangi bir sıkıntının gelmemesi onun için aslâ bir garanti anlamı taşımaz. Hata ve günahlarından dolayı her an hesaba çekilebileceğini asla unutmamalıdır.

Allah'ın azâbına karşı anlamsız bir korkusuzluk duygusuna kapılan kimseler ancak gerçek hüsrâna uğrayanlardır. Zira aldanmak asıl böyle bir yanlış duyguya kapılmaktır. Asıl korkulacak olan şey, böylesi bir korkusuzluktur. Bu sebeple mü'minlerin, sürekli bir hesaba çekilme kaygı ve endişesi ile yaşamaları uygun olur. Bu, işin bir tarafıdır. Öbür tarafını da aşağıdaki âyet-i kerîmede bulmaktayız:

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيَاسُّوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ
[87] إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

2. “Gerçek şu ki, kâfir olanlardan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”

Yûsuf sûresi (12), 87

Allah’ın azâbından emin olduğunu iddia edenler, hüsrâna uğrayan kimselerdir. Allah’ın rahmetinden ümit kesenler de kâfirlerdir. Yani durum ne kadar umutsuz gözüdürse gözüksün, hata ne kadar büyük olursa olsun Allah’ın rahmetinden ümit kesmek doğru değildir. Mü’minler, Allah’ın rahmetine karşı sonsuz bir ümit içinde bulunmalıdırlar. O’na ve rahmetine karşı gösterilecek bir ümitsizlik, - Allah korusun- insanı imandan eder. O halde müslüman, hayatını dipsiz bir korku ve sonsuz bir ümit içinde sürdürecektir. Bu sebeple en umutsuz anlarda bile mü’minde ümid tükenmez. Gerçek bir mü’min, hayatının iki kutbu dipsiz korku (havf) ve sonsuz ümid (recâ) olan kimsedir. Bu ikisi birden bir gönülde yer tutmuşsa, canlı bir iman hayatından söz etmek mümkündür. Aksi halde etkili ve olgun bir iman ve amel olayından bahsetmek mümkün olmayacaktır.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ
[106]بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

3. “O gün, bazı yüzler ağarır, bazı yüzler de kararır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 106

Bu âyette kıyamet günü, dünyadaki durumların tabiî sonucu olarak iki ayrı halin görüleceği, bazı yüzlerin ağarıp bazılarının da kararacağı hatırlatılmaktadır. Korkuyu veya ümidi yitirmiş yüzlerin kararacağı, ikisini birden yaşamayı başaran yüzlerin ağaracağı, mutlu olacağı bildirilmiş olmaktadır. Kimi korkusuzluğunun kimi de ümitsizliğinin cezâsını çekerken, her ikisini dengeli bir biçimde hayatında hissedenenler bunun mutluluğunu yaşayacaklardır.

Âyet-i kerîme iki ayrı durumu bir arada bildirmek suretiyle, ümit ve korkunun bir arada bulunabileceğine işâret etmiş olmaktadır. Bundan sonraki âyetlerde de bu iki hususun bir arada zikredilmiş olduğunu görmekteyiz:

أَذِّنْ رَبُّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَإِذْ تَأْتِي
[167] إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

4. “Gerçekten Rabbin, cezayı çabuk vericidir ve hem de yarlıgayıcı ve bağışlayıcıdır.”

A'râf sûresi (7), 167

Yüce Rabbimiz, kendisine isyan edenlere hak ettikleri cezayı sür'atle verir. Aynı zamanda da O, kendisine itaat edenlere af ve mağfiret ile muamele eder. Cenâb-ı Hakk'ın bu iki sıfatının bir âyet-i kerîmede böyle peşpeşe bildirilmiş olması, korku ve ümidi bir arada ve sürekli yaşamak gerektiğini göstermektedir. O'nun bu iki sıfatından birinden gaflet etmek insanı ya anlamsız bir korkusuzluğa veya gereksiz bir ümitsizliğe sürükler ki, her iki halde de insan son derece büyük bir yanılgıya düşer. Kulluk ne korkusuzların ne de ümitsizlerin sıfatıdır. Denge, hem korkulu hem de ümitli olmayı gerektirmektedir. Konu bir başka âyette bir başka tesbitle şöyle ifade buyurulmaktadır:

[14] اَر لَفِي جَحِيمٍ وَاِنَّ الْفُجَّ [13] اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْنَعِيمٍ

5. “Hiç şüphesiz, iyiler cennette, günahlara dadananlar ise yakıcı ateşler içindedir.”

İnfitâr sûresi (82), 13-14

Âhiretteki durumları itibariyle insanlar ikili bir ayırımı tâbîdirler. Ya cennet ya da cehennemdedirler. Bu kesin gerçek, dünyada yaşarken her iki sonucu da hesaba katmak lâzım geldiği fikrini vermektedir. Burada birbirini takib eden iki ayrı âyette ümit ve korkunun gereği belirtilmiş olmaktadır.

وَأَمَّا [7] فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ [6] فَأَمَّا مَنْ تَقَلَّتْ مَوَازِينُهُ
[9] فَأَمَّهُ هَٰوِيَةٌ [8] مَنْخَقَّتْ مَوَازِينُهُ

6. “O gün tartıda kimin iyi amelleri ağır basarsa o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. Kimin iyi amelleri hafif gelirse, onun meskeni Hâviye’dir.”

Kâria sûresi (101), 6-9

Bu dört âyette âhiretteki durum açıklanmakta, beş numarada geçen iki âyette olduğu gibi nimet veya

azâbtan oluşan ikili durum bir kez daha teyid edilmektedir.

Müellifimiz Nevevî'nin, bu âyetlerden sonra kaydettiği bir cümleden anladığımıza göre o, yukarıdan beri sıraladığı âyetlerle, korku ve ümit konusunun Kur'ân-ı Kerîm'de nasıl işlendiğini göstermek istemektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de konu öneminden ötürü tekrar tekrar açıklanmıştır. Cenâb-ı Hakk korku ve ümit konusunu değişik boyutlarda ve fakat ısrarla işlediğine göre, bu hususta çok hassas ve dikkatli davranmak gerekmektedir. Korkusuzluk veya ümitsizlik değil, korku ve ümit arasında (beyne'l-havf ve'r-recâ) bir hayat tercih edilmelidir.

Hadisler

رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى . قَرِيْرَهُ يَبْأَنُ عَو -444
مَا لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنَطَ طَمِعَ بِجَنَّتِهِ أَحَدٌ ، وَلَوْ يَعْلَمُ
. مَلْسَمِ هَاوِر «مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ

444. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eğer mü’min, Allah’ın azabının nitelik ve niceliğini bilseydi, cennet ümidine kapılmazdı. Kâfir de Allah’ın rahmetinin nitelik ve niceliğini tam olarak kavrayabilseydi, O’nun cennetinden asla ümidini kesmezdi”.

Müslim, Tевbe 23

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, Allah Teâlâ’nın rahmet ve azap edici olduğuna dair sıfatlarını çok çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır. Sayısız sıfatları içinde özellikle bu iki sıfatının mâhiyetini kavramanın mümkün olmadığını ortaya koymaktadır.

Cenneti ümit etmek mü’minlere has bir meziyyet iken, Allah’ın azâbı karşısında onlar bile cenneti ümid edemez hale gelirlerse, başka kimsenin, özellikle kâfirlerin böyle bir ümide kapılması hiç mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde ümitsizlik kâfirlere tahsis edilmişken, Allah’ın rahmetinin enginliği karşısında onların bile ümitsiz olmalarına gerek olmazsa, hiç kimsenin, özellikle hiçbir mü’minin Allah’ın rahmetinden ümidini kesmemesi gerekir. Netice itibariyle mü’min, Allah’ın rahmetine güvenerek azabından emin

olamaz; kâfir de O'nun rahmetinden ümit keserek O'nun kapısına başvurmaktan geri duramaz. O halde herkesin korku ve ümit içinde (beyne'l-havf ve'r-recâ) yaşaması gerekmektedir. Bir başka ifâde ile, iman ve ibadet üzere iken azâb endişesini, küfür ve isyân içinde iken rahmet ümidini eksik etmeden yaşamak lâzımdır. Korku ve ümit, müslüman hayatının eksi - artı kutupları gibidir. Nasıl artı-eksi kutupları olmadığı zaman, kimyasal bir olay cereyan etmiyorsa, korku ve ümit unsurları bir arada bulunmadığı zaman da dengeli ve anlamlı bir iman hayatından söz etmek mümkün olamaz.

Bu hadîs-i şerîfin anlamını şöyle de ifâde etmek mümkündür: Mü'min cennet ümidi taşıyorsa bu, onun Allah'ın azâbının mahiyetini bilmediğinden; kâfir, rahmet ve cennet beklemiyorsa, o da Allah'ın rahmetinin mâhiyetini idrak edemediğindendir. Gerçekten çok ilginç olan bu durum, Hz. Ömer'den nakledilen bir sözde şöyle dile getirilmiş bulunmaktadır: “Kıyamet günü sadece bir kişi cennete girecek diye ilân edilse o kişinin ben olacağımı umarım. Yine bir tek kişinin cehenneme gireceği bildirilse, bu kez de o kişinin ben olduğum endişesini yaşarım.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın sonsuz bir rahmeti ve büyük bir azâbı vardır.

2. Bazan cemâl bazan celâl sıfatlarını düşünerek Allah Teâlâ'ya karşı son derece saygılı ve korkulu, ama aynı zamanda büyük bir ümitle dolu olmak gerekir.

3. Sıhhat halinde korku ve ümit birbirine denk, hastalık halinde ise ümit daha fazla olmalıdır.

4. İyi bir müslüman hayatı, ancak korku ile ümit arasında (beyne'l-havf ve'r-recâ) yaşanandır.

5. Korkusuzluk da ümitsizlik de insanı imandan mahrum bırakır.

و عن أبي سعيد الخدريّ ، رضي الله عنه ، أن رسول الله -445-
أو إذا وضعت الجنازة واحتملها الناسُ «: صلى الله عليه وسلم قال
قدّموني قدّموني ، :الرجال على أعناقهم ، فإن كانت صالحة قالت
يا ويلها ، أين تذهبون بها ؟ يسمع : وإن كانت غير صالحة ، قالت
هاور «صوتها كل شيء إلا الإنسان ، ولو سمعه لصعق
ي را خبل .

445. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ölü tabuta konulup da insanlar (veya erkekler) onu omuzladığı zaman, eğer iyi bir kişi ise “Beni çabuk götürünüz, beni çabuk götürünüz!” diye seslenir. Eğer iyi olmayan biri ise, “Eyvah!. Bu tabutu nereye götürüyorsunuz?” der. O cenâzenin sesini insandan başka her şey duyar. Eğer insan bu sesi duysaydı, bayılırdı.”

Buhârî, Cenâiz 50, 53, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44

Açıklamalar

Konumuzun bu ikinci hadisi, korku ve ümidi bir arada yaşamamanın gereğini ortaya koymakta, âhiret yolculuğunun daha başlangıcında bu iki ihtimalden biriyle karşılaşmanın kaçınılmazlığını anlatmaktadır. İyi bir insan öldüğü zaman, kavuşacağı nimetlere bir an önce ulaşma isteğiyle tabutunu taşıyanlara hâl diliyle “Beni çabuk götürünüz!” diye seslenir. İyi olmayan bir kimse ise, “Eyvah, bu tabutu nereye götürüyorsunuz?” diye felâkete gittiğini ve bunu istemediğini yine

hâl diliyle haykırır. Bu iki ihtimalden biri kaçınılmaz olduğuna göre mü'min, bu iki durumu dikkate alarak yaşamalıdır. Yani beyne'l-havf ve'r-recâ bir hayat sürmelidir.

Tabut içindeki cenâzenin hal diliyle söylediği bu sözleri her varlığın duyup insanın duymaması, hem bir gafleti hem de hayatın devamı noktasından bir rahmeti ifade eder. Zira belirtildiği üzere, “Eğer insanlar bu söylenenleri işitmiş olsalar, bayılır kalırlardı”. Bir şey yapma istek ve arzuları kalmazdı. Bizzat duymadıkları böyle bir beyanın kendilerine Hz. Peygamber tarafından haber verilmesi ise, onları gelecekte karşılaşacakları duruma hazırlamak, kurtuluşlarına vesile olmaya çalışmak anlamındadır. Kendi kulaklarıyla duyduklarından daha kesin gerçektir. Çünkü Hz. Peygamber haber vermektedir. Zaten gerçek iman da gayba yani görülüp bilinmeyene inanmaktır.

Hadîs-i şerîf Buhârî’de üç konuda geçmektedir. Bu rivâyetlerin hiçbirinde burada görülen insanlar (en-nâs) kelimesi bulunmamakta, doğrudan doğruya, “erkekler (rical) o tabutu omuzlayınca..” ifâdesi yer almaktadır. Buradan hareketle başta Buhârî olmak üzere İslâm âlimleri, normal hallerde cenâze taşıma işinin erkeklere ait olduğu,

kadınların zaruret hali dışında tabut taşımayacakları neticesini çıkarmışlardır.

“Erkekler tabutu omuzlayınca..” beyanını, şer’î bir hüküm koyma amacına yönelik olmayıp yaygın olarak görülen halin tesbit ve haber verilmesi anlamında değerlendirmek de akla gelebilir. Ancak şâriin (kanun koyucu) beyanını, olayı haber verme çerçevesinde bırakmak, onu büsbütün ihmal etmek anlamına gelir ve doğru değildir. Doğru olan şâriin beyanını, hüküm ifade edecek şekilde yorumlamaktır. Bu sebeple normal hallerde, cenâze taşıma ve defnetme işinin erkeklere mahsus olduğunu bu hadis-i şeriften istidlal etmek isâbetlidir. Nitekim bu durumu açıklayan daha başka rivâyetler de bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölümle birlikte karşılaşılacak bu ikili ihtimali düşünerek, hayatı korku ve ümit arasında yaşamak gerekir.
2. Gelecek hakkında önceden uyarılmış olmak, insanlar için büyük bir şanstır.

3. Cenâze taşıma ve defni erkeklerin görevidir. Erkek bulunmaması halinde bu işi kadınlar da yapabilir.

4. Kâinatta her şeyin ibret alınacak bir yönü vardır.

446- قال رسولُ الله : وعن ابن مسعودٍ ، رضي الله عنه ، قالَ -
الجنةُ أقربُ إلى أحدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَراخِبلُ هاور «وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ .

446. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cennet size ayakkabılarınızın bağından daha yakındır. Cehennem de öyledir.”

Buhârî, Rikak 29

Açıklamalar

106 numarada Mücâhede konusuyla ilgili olarak geçmiş olan hadisimiz, burada ümit ve korkuyu temsil eden cennet ve cehennemin insanoğluna aynı yakınlıkta, hemen burnunun dibinde olduğunu belirlediği için tekrar zikredilmiştir.

Birbirine zıd iki ayrı gerçeğe aynı anda ve aynı mesâfede bulunmak, elbette her ikisini birden düşünmeyi gerektirir. Bu sebeple de beyne'l-hafv ve'r-recâ yani korku ile ümit arasında yaşamak, her ikisinin birden kaygı ve ümidini taşımak lâzım gelir. Sadece birine ağırlık vermek, aynı mesâfedeki öteki gerçeği unutmak akıllılık değildir. Cennet de cehennem de aynı şekilde hesaba katılacak olursa insan hayatını daha iyi düzenler, hareketlerini ona göre tanzim eder. Bunlardan birinin ihmal edilmesi, sonuçta büyük pişmanlıklara vesile olabilir.

Cennet ve cehennem burnunun dibinde olduğu halde, bunların ümit ve kaygısını duymayan kimse, gaflet içinde yaşamış olur. Mümin ise, uyanık olduğu için cennet ümidi ve cehennem korkusuyla birlikte yaşar. Bu da ona daima dengeli bir hayat sürme imkânı sağlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem insana aynı uzaklıktadır.
2. Cehennem korkusunu, cennet ümidini daima içinde hissederek yaşaması kişiyi, gerçekçi ve dengeli bir hayata hazırlar.

3. Hz. Peygamber, ümmetini beyne'l-havf ve'r-recâ bir yaşayışa çağırmış, onları çok sevdiği için gerçekleri en açık şekilde anlatmıştır.

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه -54
AĞLAMAK

ALLAH'A DUYULAN SAYGI VE ARZUDAN DOLAYI AĞLAMANIN DEĞERİ

Âyetler

[109] يَذُفُّهُمْ خُشُوعًا وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُ

1. “(Kur'an okunduğu zaman) ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar. Kur'an onların saygısını artırır.”

İsrâ sûresi (17), 109

Huşû veya haşyet, insanın Rabbine karşı duyduğu saygıdır. Bu saygı, zaman zaman hareketlerle ortaya konur. Allah Teâlâ, İsrâ sûresi'nin son

âyetlerinde, Kur'ân-ı Kerîm'in, sadece bir müjdecî ve uyarıcı olan Hz. Peygamber'e indirilmiş hak bir kitap olduğunu bildirmiş, sonra da ona inanıp inanmamanın insanlara kaldığını açıklamıştır. Ancak durumu kavrayacak kadar ilmi olan kimselerin Kur'an karşısında secdeye kapanarak onun ilâhîliğini ve hak olduğunu itiraf ettiklerini de hatırlatmıştır.

Bu âyette yürekleri Allah saygısı ile dopdolu olan kimselerin, okunan Kur'an karşısında büyük bir vecd içinde ağlayarak derhal secdelere kapandıkları bildirilmektedir. Ashâb-ı kirâm'ın bu durumu, daha önceden kendilerine geleceği haber verilen Hz. Peygamber'in gelmiş olmasından duydukları memnuniyetin ve Allah'a karşı olan şevk ve iştîyâklarının bir göstergesidir.

İnsan, saygısını, sevgisini ve hatta korkusunu en açık şekilde secdeye kapanmak suretiyle ve ağlayarak belirtir. Bir kısım insanların, okunan Kur'an âyetleri karşısında böyle davranmaları da onların bu konudaki seviyelerini göstermektedir.

İnsanın gönlünde olandan daha fazla huşû veya saygı gösterisinde bulunması, nifak olarak değerlendirilmiştir. İçteki korku ve ümit, haşyet ve

ürperti, tabiî ve samimî olarak ağlama ve secdeye kapanma gibi bazı davranışlarla dışa vuruluyorsa, bu güzeldir, fazilettir. Zaten başka âyetlerde, namaz gibi içinde secde hali de bulunan ibadetlerin ancak gönül saygısı yerinde olanlar için kolay geldiği, Allah'tan korkmayan ve korkusuz ve kibirli davranan kimselere ise çok ağır geldiği ifade buyurulmuştur.

[60] وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ [59] أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ

2. “(Şimdi) siz, bu Kur'an'a mı şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!”

Necm sûresi (53), 59-60

Bu iki âyetin üst kısmında, geçmişte yaşamış bazı ümmetlerin ve peygamberlerin hallerinden söz edilmektedir. Hz. Peygamber'in de geçmişteki o uyarıcılardan bir uyarıcı olduğuna dikkat çekilmekte ve kıyametin yaklaştığı bildirilmektedir. Sonra da siz bütün bunları getirmiş olan Kur'an'a mı şaşıyor, hayret ediyorsunuz? Ağlamıyor gülüyorsunuz? Hafife almaya kalkışıyorsunuz? sorusu yöneltilmektedir.

Bu iki âyetteki şaşırmaq yalanlamayı, gülmek istihza ve alayı, ağlamamak da cüretkârlığı akla getirmektedir. Bir başka ifadeyle söyleyecek olursak, bu üç davranışın temelinde yalanlama, istihzâ ve cüretkârlık yatmaktadır.

Mâzideki felâketlerden, gelecekteki dehşetli olaylardan haber veren Kur'ân-ı Kerîm'e şaşmak, bunlardan etkilenmeden neşe ve eğlencesine devam etmek, herhalde işi anlamamış olmak ya da anlamaz gözükmek demektir. Haber verilen olayların mâhiyetini birazcık idrâk edebilenlerin öyle serbestçe gülüp oyun eğlence ile vakit geçirmeleri düşünülemez. Allah'a karşı duyulacak derin bir haşyet bütün bunlara mânidir. Nitekim rivayetlere göre Hz. Peygamber, bu âyetlerin inmesinden sonra gülmeyip tebessümle yetinmiştir.

Unutulmamalıdır ki, korkusuzluk ve cüretkârlık anlamına gelen hareketler daima sakınılması gereken davranışlardır.

Allah saygısı (haşyet) biraz da gözyaşlarında ifadesini bulmaktadır. Gözü yaşarmayan insanın kalbinin yumuşaklığı ve güzel duygularla bezenmiş olduğu şüphelidir. Duygulu insan,

kavrayışı yerinde olan adam, bu iç halini zaman zaman gözyaşları şeklinde dışa vurur.

Hadisler

447- قال لي النبيُّ : قالَ . وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 447
يا رَسُولَ اللَّهِ ، : قُلْتُ «أَقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ» : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنِّي أَحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » : أَقْرَأْ عَلَيْكَ ، وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ ؟ ، قَالَ
فَكَيْفَ { : فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النِّسَاءِ ، حَتَّى جِئْتُ إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ «
ةيَا آلِ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا
فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرَّفَانِ . فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ «حَسْبُكَ الْآنَ» : لاق [41 :
متفق عليه .

447. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Bana Kur'an oku!” buyurdu. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü, Kur'an sana indirilmişken ben mi sana Kur'an okuyayım? dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Kur’an’ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım” buyurdu.

Bunun üzerine ben kendilerine Nisâ sûresini okumaya başladım.” “Her ümmetten bir şâhit getirip seni de bütün bunlara şâhit tuttuğumuz zaman onların durumu nice olur?” anlamındaki âyete [Nisâ sûresi (4), 41] geldiğimde:

- “Şimdilik yeter!” buyurdu. Bir de baktım Resûlullah, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

Buhârî, Tefsîru sûre (4), 9, Fezâilü’l- Kur’ân 33, 34; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlim 13; Tirmizî, Tefsir 5

Açıklamalar

Allah Teâlâ’ya karşı gönülden duyacağımız haşyet, saygı ve iştîyak, ilâhî, beyan ve hikmetleri düşünmekle mümkün olur. Bu da çoğunlukla Kur’ân-ı Kerîm’i anlamaya çalışarak, mânalarını düşünme düşünme okumak veya dinlemekle gelişir.

Hiç şüphesiz sevgili Peygamberimiz’in haşyeti de iştîyâkı da herkesten ileri ve üstündü. Onun böyle olduğu bu hadîs-i şerîfle bir kere daha ortaya

konulmuştur. Çok tatlı Kur'an okuyan Hz. Peygamber, Abdullah İbni Mes'ûd'dan kendisine Kur'an okumasını istiyor. Gerekçesini de "Ben Kur'an'ı başkasından dinlemekten pek hoşlanırım" diye ifade ediyor. Onun bu davranışı, bir taraftan İbni Mes'ûd'u takdir ve teşvik anlamına gelirken bir yandan da dinlemenin, tefekkür için daha uygun olduğunu göstermektedir. 1010 numara ile ileride tekrarlanacak olan hadisin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber'in Kur'an dinlerken gözyaşı döküp ağladığı gerçeğidir. Hz. Peygamber dehşetli kıyamet sahneleri ve insanların karşılaştıkları zor durumlar karşısında herkesten çok daha duyarlı, duygulu ve hatta kaygılı idi. Bunun için de gözyaşlarını tutamazdı. Zira uhrevî maksatlarla ağlamak, iç olgunluğunun, tefekkür yoğunluğunun işaretidir.

Hz. Peygamber'in diğer ümmet ve peygamberlere şâhit tutulması, âlimlerimiz tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. İşin keyfiyeti tartışılmış ama prensibi asla tartışma konusu yapılmamıştır. Hz. Peygamber'in, bütün ümmetlerin halinden haberdâr edileceği anlaşılmaktadır. Çünkü şâhitlik bunu gerektirir. O halde Allah Teâlâ, Peygamberini dilediği şekil ve vasıtalarla bu konularda bilgilendirecektir. Bu, Peygamber Efendimiz'in,

diğer peygamberlerden farklı olduğu noktalardan birini meydana getirmektedir.

Bütün bunlara rağmen o ağlıyorsa, müslümanların Allah korkusuyla ve rahmet ümidiyle sürekli düşünceli, kaygılı ve saygılı davranmaları elbette uygun ve isabetli olur. Sevgili Peygamberimiz, diğer konularda olduğu gibi, Allah korkusu ile ağlamakta da bizim için en güzel örnektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an okunurken can kulağı ile dinlemek ve âyetlerin anlamlarını düşünerek ağlamak güzel bir davranıştır.
2. Dinlemek, bizzat okumaktan daha fazla düşünmeye imkân sağlar.
3. Üstün niteliklere sahip olanlar, çevresindekileri hayırlı işlere teşvik etmeli ve onlara gönül alıcı şekilde davranmalıdır.
4. Hoca ve üstadların, öğrencilerini başarılı oldukları konularda öne çıkarmaları, güzel bir

davranış olup iyilerin ve başarının takdiri anlamına gelir.

448- خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى :وعن أنس ، رضي الله عنه ، قال - 448-
لَوْ تَعْلَمُونَ مَا «:اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةٌ مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فَقَالَ
صَحَابُ رَسُولٍ فَعَطَى أ : لاق «أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . وَلَهُمْ خَنِينٌ . وَجُوهَهُمْ . اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. وَسَبَقَ بَيَانُهُ فِي بَابِ الْخَوْفِ .

448. Enes İbni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitâbede bulundu ve şöyle buyurdu:

“Eğer siz, benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız.”

Enes, bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashâbı, yüzlerini kapatıp hıçkırığa hıçkırığa ağladılar, demiştir.

Buhârî, Küsûf 2, Tefsîru sûre (5), 12, Nikâh 107, Rikak 27, Eymân 3; Müslim, Salât 112, Küsûf 1, Fezâil 134. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 9; Nesâî, Sehv 103, Küsûf 11. 23; İbni Mâce, Zühd 19

Açıklamalar

Hadis kitaplarımızın değişik bölümlerinde değerlendirilmiş olan ve bu kitapta da 402 numarada bir kere daha geçmiş bulunan hadîs-i şerîf, öncelikle, Hz. Peygamber'in, çok üstün yeteneklerle donatılmış bulunduğunu, bu sebeple de diğer insanlardan farklı olarak birçok konuda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Nitekim Müslim'deki rivâyette, Hz. Peygamber, namazda önünü gördüğü gibi arkasını da gördüğünü açıklamış, sonra da "Siz benim gördüklerimi görseydiniz, gerçekten az güler çok ağlardınız" buyurmuştur. Ne gördüğü sorulunca da "Cennet ve cehennemi gördüm" buyurmuştur. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetlerinde de "Ben sizin görmediklerinizi görür, duymadıklarınızı duyarım" buyurmuş, "Semâda dört parmaklık bir yer bile yoktur ki orada Allah'a secde eden bir melek bulunmasın" demiş ve yemin ederek "Siz benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız" diye çevresindekileri uyarmıştır. Kaygılı, korkulu ve saygılı olmanın, gözyaşı dökebilecek derecede sorumluluk hissetmenin lâzım geldiği ortadadır. Nitekim Allah Teâlâ da Tevbe sûresi'nin 41. âyetinde "Az gülsün çok ağlasınlar!" buyurmaktadır.

Eşyâ ve olayları gerçek yüzleriyle görmek, elbette insanı daha temkinli ve akıllı davranmaya götürecektir. Rastgele davranışlar, biraz da cehâletin ürünüdür. “Zevkleri bıçak gibi kesen ölümü çok anın” tavsiyesi, herhalde daha bilinçli ve akıllı davranmanın yollarından biridir.

Bir âhiret yolcusu olduğunda kuşku bulunmayan insan, durumunu düşündükçe ve gerçeği öğrendikçe, çıktığı bu uzun ve tehlikeli yolculukta kendisini sıkıntıya sokmayacak, aksine yardımcı olacak birtakım hazırlıklar yapma ihtiyacını hissedecektir. Peygamber Efendimiz, işin bu tarafını ısrarla hatırlatarak, müslümanların duygulu ve sorumlu bir hayat yaşamalarını, gereksiz taşkınlıklar yapmamalarını bir tehdit üslûbuyla dile getirmiştir. Durumu kavrayan ashâb-ı kirâm, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağlamaktan kendilerini alamamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, müslümanların sahip olmadığı pek farklı bilgilere ve özelliklere sahiptir.

2. Az gülüp çok ağlamak, bilinç ve bilgi yoğunluğundan ileri gelir.

3. Allah korkusundan ağlamak, Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği bir fazilettir.

449- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ :
النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى لَا يَلِجُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَعُودُ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : لِقَوِي ذَمَرْتَلَا هَاوِر »

449. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah korkusuyla gözyaşı döken kişi, sağılmış süt memeye dönmedikce cehenneme girmez. Cihad tozu ile cehennem dumanı asla bir araya gelmez.”

Tirmizî, Fezâilu'l-cihâd 8; Zühd 9. Ayrıca bk. Nesâî, Cihâd 8; İbni Mâce, Cihâd 9

Açıklamalar

1307 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz, Allah korkusundan dolayı gözyaşı dökmenin, kula sağladığı mutlu sonucu çok açık şekilde ve pek

çarpıcı bir misalle ortaya koymaktadır. Zira herhangi bir hayvanın memesinden sağılmış olan sütün, tekrar o memeye girmesinin mümkün olmadığı herkesce bilinen bir gerçektir. Efendimiz de Allah için göz yaşı döken kimsenin cehenneme girmesini, böylesine mümkün olmayan bir olaya bağlı kılmaktadır. Bu tür ifadelere, olmayacak olana havâle etmek (muhâle ta'lik) denilir. Kur'an-ı Kerîm'de bunun örneği bulunmaktadır. Yüce Rabbimiz, âyetlerini yalanlayıp onlara karşı kibirlenenlere gök kapılarının açılmayacağını ve onların, halat iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerini bildirmektedir [bk. A'râf sûresi (7), 40].

Herhangi bir amel sahibinin cehenneme girme ihtimalinin, sütün çıktığı memeye geri dönmesi ile ölçülmesi hiç şüphesiz o ameli işleyenlere tam bir güven verir. O konuda en büyük teşviki oluşturur. Peygamber Efendimiz işte böylesi bir ameli, Allah korkusuyla gözyaşı dökmek olarak tesbit ve ilân etmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz buna bağlı olarak, Allah yolunda cihad edenlerin çıkardığı toz ile cehennem dumanının bir araya gelmeyeceğini de müjdelemiştir. Hadisimizin Nesâî'deki

rivâyetlerinde cihad tozu ile cehennem dumanının, bir müslümanın “burun deliklerinde”, “karın boşluğunda” veya “yüzünde” asla bir araya gelmeyeceği ifade buyurulmaktadır. Bütün bunlardan maksat, Allah yolunda savaşa iştirak edenlerin cehenneme girmeyeceklerini kesin bir şekilde açıklamaktır. Dolayısıyla Allah yolunda cihad eden ile Allah korkusundan gözyaşı döken kimselerin müşterek özelliği “cehennemden uzak olmaktır.”

Özellikle Nesâî’deki rivâyetlerin devamında aşırı cimrilik ile imanın bir kişinin kalbinde birleşemeyeceğine de dikkat çekilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ, “Kim nefsinin cimriliğinden korunmuş ise, işte o tür insanlar kurtulmuşlardır” [Haşr sûresi(59), 9] buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusundan dolayı ağlamak, cehennemden uzak kalmayı sağlar.
2. Allah korkusuyla ağlamak, Allah yolunda cihad etmek gibi yüksek değerde bir ameldir.

3. Cihad tozu ve cehennem dumanı bir müslümanın şahsında asla bir araya gelmez.

سَبْعَةٌ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ -450-
إِمَامٌ عَادِلٌ ، وَشَابٌ نَشَأَ فِي: يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ
أَبًا فِي وَرَجُلَانِ تَدَ . وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ . عِبَادَةُ اللَّهِ تَعَالَى
وَتَفَرَّقًا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ . اجْتَمَعَا عَلَيْهِ . اللَّهُ
وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى . إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ : فَقَالَ . وَجَمَالَ
«خَالِيًا فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ . لَا تَعْلَمُ شِمَالَهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينَهُ
مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ .

450. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

Âdil devlet başkanı,

Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

Kalbi mescidlere sevgi ile bağlı müslüman,

Birbirlerini Allah için sevip birliktelikleri ve ayrılıkları Allah için olan iki insan,

Güzel ve mevki sahibi bir kadının gayr-i meşru davetine “Ben Allah’tan korkarım” diye yaklaşmayan yiğit,

Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

Tenhâda Allah’ı anıp göz yaşı döken kişi.”

Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

377 numarada geçmiş ve 660 numarada tekrar gelecek olan hadîs-i şerîf, en son fıkrası dolayısıyla burada zikredilmiştir. Hadîs-i şerîfteki bazı ifadelerin açıklaması ve yedi güzel adamın kısa tanıtımları 377 numaralı hadiste yapılmıştı. Âdil devlet başkanı hakkında doyurucu bilgi ise 660. hadiste verilecektir.

Kabul etmek gerekir ki, insanlardan ve gözlerden uzak yerlerde, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah'ı anarak göz yaşı döken kimse, bir çok insanın başaramadığı bir kulluk çizgisini ve olgunluğu yakalamış demektir. Onun bu samimi kulluğunun karşılığı ise, mahşerde ilâhî koruma altına alınmak suretiyle, herkesin gözü önünde ödüllendirilmesidir.

Allah için ağlamanın değeri böylece gözler önüne serilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının sadece kendi rızâsına yönelik amellerinden hoşnut olur ve onları kimseden yardım görme imkânının bulunmadığı yerde himâyesine alır.

2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek âhirette Allah Teâlâ'nın arşının gölgesinde barınma mutluluğuna kavuşma yollarından biridir.

أَتَيْتُ : لاق. رضي الله عنه . خَيْرَ وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّ - 451
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَلَجَوْفَهُ أَزِيْرٌ كَأَزِيْرِ
. الْمَرْجَلِ مِنَ الْبُكَاءِ .

والتَّرمِذِيُّ فِي الشَّمَائِلِ بِإِسْنَادٍ . دَوَادُ وَبَأُ هَاوِرَ حِي حَصَّ ثِي دَح
صَحِيح .

451. Abdullah İbni Şıhhîr radıyallahu anh şöyle demiştir:

Bir keresinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gitmiştim. Namaz kılıyor ve ağlamaktan dolayı göğsünden kaynakayan kazan sesi gibi sesler geliyordu.

Ebû Dâvûd, Salât 158. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 18

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, sevgili Peygamberimiz'in namaz kılarken büyük bir huşû ve tevâzu içinde âdeta inlercesine ağladığını bize haber vermektedir. Allah korkusunun ve Allah'a kavuşma arzusunun her halimizde olduğu gibi namaz esnasında da tam anlamıyla bizi kuşatması lâzım geldiği anlaşılmaktadır.

İslâm bilginleri, bu hadisi esas alarak namazda ağlamanın câiz olduğu görüşüne sahip olmuşlardır. Nitekim Hz. Ali, Hz. Peygamber'i Bedir Gazvesi'nden önceki bir gece bir ağaç altında

ağlayarak namaz kılarken gördüğünü ve onun bu halinin sabaha kadar devam ettiğini haber vermiştir.

Hanefî mezhebi âlimlerine göre, Allah korkusu, cennet ya da cehennemî hatırlama gibi uhrevî bir sebeple ağlamak namazı bozmaz. Çünkü bu hâl, o kimsenin Allah'a olan derin saygısını gösterir. Namazda aranan şey huşû olup bu tarz ağlamalar, dua ve tesbih yerine geçer. Eğer ağlamanın sebebi dünyevî bir sıkıntı ise o zaman namaz bozulur. Yine Hanefîlere göre namazda ah-vah etmek inlemek de ağlamak gibidir. Ancak Ebû Yûsuf, ağlama inleme esnasında iki veya daha fazla harf çıkmaması gerektiği görüşündedir. Aksi halde namazın bozulacağını söyler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber huşû içinde ibadet ederdi. Hüznü ve ağlaması namazda da devam ederdi.

2. Uhrevî sebeplerle ve harf çıkarmamak şartıyla ağlamak namazı bozmaz.

452- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» . وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 452-
إِنَّ اللَّهَ ، عَزَّ وَجَلَّ « : رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، لِأَبِي بَنْ كَعْبٍ

وَسَمَّانِي؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا: عَلَيْكَ أَرْقَانًا يَنْرَمًا ،
فَجَعَلَ أَبِي يَبْكِي: ةي اور ي فو . متفق عليه . فَبَكَى أَبِي «نَعَمْ»

452. Enes İbni Mâlik radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Übey İbni Kâ'b radiyallahu anh'e hitaben şöyle buyurmuştur:

- “Allah Teâlâ, lem yekünillezine keferû suresini sana okumamı bana emretti.”

Übey İbni Kâ'b:

- Allah benim ismimi andı mı? dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

- “Evet,” buyurdu.

Übey İbni Kâ'b duygulanarak ağladı.

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 16, Tefsîru sûre (98), 1,3;
Müslim, Müsâfirîn 246

Müslim'in bir başka rivâyetinde (Müsâfirîn 245)
“Übey ağlamaya başladı” ifadesi yer almaktadır.

Açıklamalar

Haz. Peygamber ashâbına Kur’ân-ı Kerîm’i dört kişiden öğrenmelerini tavsiye etmişti. Bu dört sahâbîden biri de Übey İbni Kâ’b hazretleridir (bk. Buhârî, Menâkıbu’l-ensâr 16). Kâ’b, Resûlullah’tan sonraki dönemde kırâat ilminin imamı olarak hizmet vermiştir.

Allah Teâlâ’nın, Beyyine sûresi’ni Übey İbni Kâ’b’a okumasını Hz. Peygamber’den istemesi, kuşkusuz Übey için fevkalâde büyük bir şereftir. Onun, “Allah Teâlâ, benim adımla açıkça andı mı?” diye Hz. Peygamber’e sorması, Peygamber Efendimiz’in verdiği haberden şüphelendiği için değil, Allah katında ismen anılma şerefine mazhar olduğunu bir iyice duymak istemesindendi. Hani insan, kendisine ulaştırılan bir müjdeli haber karşısında, o haberi getirenden asla şüphe etmemesine rağmen, bir taraftan “sahi mi?” diye sorar ve bir taraftan da sevincinden yerinde duramaz hoplar ya, işte onun gibi bir sorudur Hz. Übey’in sorusu. Nitekim aldığı müsbet cevap karşısında sevincinden ağlamaya başladı. Ya da bu büyük şeref lâyık olamama ve bu şerefi koruyamama endişesine kapıldı. Nasıl yorumlanırsa yorumlansın, olayın, bir kul için gerçekten çok büyük bir bahtiyarlık olduğu

ortadadır. Zaten Übey İbni Ka'b hazretlerinden başka herhangi bir sahâbi de, böylesi bir ilâhî iltifata mazhar olmamıştır. Bu sebeple Hz. Ömer, Übey İbni Kâ'b'a pek hürmet eder ve kendisine “seyyidü'l-müslimîn = müslümanların efendisi” diye hitabederdi.

Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz'e Beyyine sûresi'ni Hz. Übey'e okumayı emretmekle, onun Kur'an okumaya olan arzusunu ödüllendirmiş, ashâb-ı kirâmı da ondan Kur'an öğrenmeye teşvik etmiş olmaktadır. Beyyine sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'de doksan sekizinci sûre olup sekiz âyettir. “Tevhid, risâlet, ihlâs, namaz, zekât, kıyamet, ehl-i cehennem ve ehl-i cennet” gibi dinin temel konularını ihtivâ etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Übey İbni Kâ'b, Hz. Peygamber'in kendisine Kur'an okuyup dinlettiği yegâne sahâbîdir.
2. Sevinçten dolayı ağlamak câizdir.
3. Allah Teâlâ tarafından ismen anılmış olmak büyük şeref ve büyük bir sorumluluktur.

4. Kur'ân-ı Kerîm'i ehlinden okuyup öğrenmek gerekir.

5. Kur'an kıraatına önem veren hâfızlara Kur'an okuyup dinletmek sünnettir.

453- بعد وفاة .قال أبو بكرٍ لعمرَ ، رضي الله عنهما : وعنه قال - رضي . انطلق بنا إلى أمِّ أيمنَ : رسول الله صلى الله عليه وسلم نزورها كما كان رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ، .الله عنها ما يُبْكِيكِ ؟ أما تعلمين أنَّ :فَقَالَا لها .فَلَمَّا انْتَهَيَا إِلَيْهَا بَكَتْ . يزورها :مَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَتْ صَلَّى اللَّهُ إِنِّي لَا أَبْكِي ، أَنِّي لَا أَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَكِنِّي أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ فَهَيَّجَتْهُمَا وَقَدْ سَبَقَ فِي بَابِ . عَلَى الْبُكَاءِ ، فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا رَوَاهُ مُسْلِمٌ . زيارَةَ أَهْلِ الْخَيْرِ .

453. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefâtından sonra Ebû Bekir, Ömer'e:

Kalk, Ümmü Eymen radiyallahu anhâ'ya gidelim, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi biz de onu ziyâret edelim, dedi.

Yanına vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Onlar:

- Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki nimetin Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem için çok daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun? dediler. Ümmü Eymen:

- Ben onun için ağlamıyorum. Ben Allah katındaki nimetlerin Peygamber aleyhisselâm için elbette daha hayırlı olduğunu biliyorum. Ben, vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi; Ebû Bekir ve Ömer'i de duygulandırdı. Ümmü Eymen ile birlikte onlar da ağlamaya başladılar.

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 103. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 65

Açıklamalar

361. hadisin açıklamasında geçtiği gibi Ümmü Eymen, aslen Habeşistanlı olup Peygamber Efendimiz'in babası Abdullah'ın câriyesi idi. Efendimiz daha 4-5 yaşlarında iken annesi Âmine'nin bir Medine dönüşü Ebvâ denilen yerde vefât etmesi üzerine Ümmü Eymen onu dedesine getirmiş ve daima Efendimiz'in hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber onu câriyelikten âzâd etmiş ve Zeyd İbni Hârise ile

evlendirmiştir. Üsâme İbni Zeyd’in annesidir. Kendisi yalnız başına Mekke’den Medine’ye hicret etmiş bir hanımdır. Peygamber Efendimiz’den beş ay kadar sonra vefat etmiştir.

Hiz. Peygamber onun hakkında “Ümmü Eymen benim annemdir” der, ona annesi gibi saygı gösterir, sık sık ziyâretine giderdi. O da Hiz. Peygamber’e karşı tam bir anne gibi davranırdı.

Hiz. Ebû Bekir ve Ömer’i görünce Ümmü Eymen’in ağlaması, Resûlullah’ı ve ziyâretlerini hatırlaması ve dolayısıyla onu kaybetmiş olmaktan duyduğu üzüntüden olabilirdi. Ancak o, kendisine sorulunca, bunun daha başka bir sebebi, ümmeti ilgilendiren bir yönü olduğunu, ümmet için en büyük hayır kaynağı olan vahyin kesilmiş olmasını düşünerek ağladığını söylemiştir.

Bir önceki Übey İbni Kâ’b hazretlerinin, Allah Teâlâ tarafından anıldığını öğrenmesi sonucu ağlaması ile, Ümmü Eymen’in, vahyin kesilmesine ağlaması bir arada düşünülecek olursa, ashâb-ı kirâm’ın, Allah’a olan sonsuz sevgi, saygı ve haşyetlerini anlamak kolaylaşacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlâhî lutuf ve ihsanın kesilmesi gözyaşı dökülecek yegâne olaydır.

2. Kadını ve erkeğiyle sahâbe—i kirâm Allah Teâlâ’ya olan sevgi, saygı ve korkuları sebebiyle ağlardı.

454- لَمَّا اشْتَدَّ «: وعن ابن عمر ، رضي الله عنهما ، قال - 454-
«: بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعُهُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ
إِنَّ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ ، رضي الله عنها «: «مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ
مُرُوهُ» : لاقف «أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ إِذَا قُرَأَ الْقُرْآنَ غَلَبَهُ الْبُكَاءُ
فَلْيُصَلِّ» .

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ : قلتُ : وفي رواية عن عائشة ، رضي الله عنها ، قالتُ
. متفقٌ عليه . مِنْ الْبُكَاءِ إِذَا قَامَ مَقَامَكَ لَمْ يُسْمَعْ النَّاسُ

454. Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ
şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in hastalığı
ağırlaşınca kendisine, namaz(ı kimin kıldırmasını
istediği) soruldu:

- “Ebû Bekir’e söyleyin, namazı kıldırırsın!”
buyurdu.

Bunun üzerine Âişe radiyallahu anhâ:

- Ebû Bekir yufka yüreklidir. Kur'an okurken kendisini tutamaz,ağlar. (Başkasına emretseniz). dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Söyleyin Ebû Bekir’e, namazı kıldırsın!” buyurdu.

Buhârî, Ezân 39; Müslim, Salât 94

Açıklamalar

Hiz. Peygamber’in vefatından önceki hastalığı esnasında, cemaata kimin namaz kıldıracağı mesele olmuştur. Bazı rivâyetlere göre, bizzat Hiz. Peygamber kendiliğinden, bazılarına göre de ezanın okunduğı, hatta kâmetin getirildiğı bildirilmek suretiyle namazı kimin kıldıracağıının sorulması üzerine, Efendimiz, Hiz. Ebû Bekir’in imam olmasını istemiştir.

Hiz. Âişe’nin, babası Ebû Bekir’in imam olmasına karşı çıkması, yine kendisinden nakledilen beyânlara göre, aslında, henüz Hiz. Peygamber

hayatta iken onun yerine geçecek olan kimseye insanların iyi gözle bakmayacakları, hatta uğursuz sayabilecekleri gibi tahminlerine dayanıyordu. Fakat o, gerekçe olarak, Hz. Ebû Bekir'in herkesçe bilinen yufka yürekliliğini, okuduğu Kur'an'ı ağlamaktan cemaata duyuramayacağını ileri sürüyor, imamlıktan bağışlanmasını istiyordu.

Tabiatıyla olay, Hz. Âişe'nin istediği şekilde sonuçlanmadı. Resûlullah'ın ısrarlı emirleri sonucu, Hz. Ebû Bekir cemaate imam oldu ve rivâyetlere göre on iki vakit namaz kıldırdı. Sonra da halife olarak namazları kılddırmaya devam etti.

Olayda Hz. Âişe'nin ileri sürdüğü gerekçe önem arz etmektedir. Hadisin burada zikredilmesinin sebebi de bu gerekçedir. Bizi burada rivâyetin bu yönü ilgilendirmektedir. Müellif Nevevî, “Allah korkusuyla ağlamanın fazileti”ne dair açtığı konuya, yukarıdan beri sıraladığı sahâbîleri örnek göstermektedir. Bu defa da Hz. Ebû Bekir'in bu meziyyetini dikkatlerimize sunmaktadır.

Hz. Âişe, “Senin makamına geçince ağlamaktan sesini cemaate duyuramaz” derken, bu durumun Hz. Peygamber'in vefatına işaret olduğu bilinci ve ayrılık zamanının iyice yaklaştığı kanaatiyle Hz.

Ebû Bekir'in ağlamaktan kendini alamayacağını da hatırlatmış oluyordu.

Hız. Peygamber'e en özel anlarında refâkat etmiş olan Hız. Ebû Bekir için ve tabî diğer sahâbîler için onu kaybetmenin elem ve üzüntüsünü duymamak, onun yokluğuna ağlamamak diye bir şey düşünülemezdi. Onlar her zaman olduğu gibi bu olayda da son derece olgun ve seviyeli bir insanî davranış sergilemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler de diğer insanlar gibi hastalanır, bazı sıkıntı ve musibetlere uğrarlar. Onların bu hali, diğer insanlara teselli vesilesi olur.

2. Hız. Ebû Bekir, Hız. Peygamber tarafından ısrarla ashâba imam tayin edilmiş, onların önüne geçirilmiştir.

3. Ebû Bekir, yufka yürekli bir kimse idi.

وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ -455-
فُتِلَ : عَوْفٌ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَتَى بِطَعَامٍ وَكَانَ صَائِمًا ، فَقَالَ
مُصَنَّبُ بْنُ عُمَيْرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، فَلَمْ يُوْجَدْ لَهُ
هُوَ إِنْ غُطِّيَ بِهَا رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ ، وَإِنْ غُطِّيَ مَا يُكْفَنُ فِيهِ إِلَّا بُرْدٌ

أَعْطَيْنَا :بِهَا رَجُلَاهُ بَدَأَ رَأْسُهُ ، ثُمَّ بَسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا بَسِطَ أَوْ قَالَ
ثُمَّ جَعَلَ .مِنَ الدُّنْيَا مَا أَعْطَيْنَا قَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنَا عُجِّلَتْ لَنَا
. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ .بِئْكَى حَتَّى تَرَكَ الطَّعَامَ .

455. İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf'dan rivayet edildiğine göre, oruçlu olduğu bir gün Abdurrahman İbni Avf radiyallahu anh'ın önüne (mükellef bir iftar) sofrası getirdiler. O (sofraya şöyle bir baktı ve sonra) şunları söyledi:

Mus'ab İbni Umeyr Uhud Savaşı'nda şehit edildi. O benden daha iyi idi. Ama kefen olarak bir kaftandan başka bir şeyi yoktu. Onunla da başı örtülse ayakları, ayakları örtülse başı açıkta kalıyordu. Sonra dünyalık olarak her şey önümüze kondu -ya da dünyalık olarak her şey bize verildi- (Şimdi bunca nimetler önüme getiriliyor). İyiliklerimizin karşılığı dünyada peşin verilmiş olmasın! Bundan endişelenmekteyiz, deyip ağlamaya başladı. Hatta iftar yemeğini de yemedi, terketti.

Buhârî, Cenâiz 27, Meğazî 26

İbrahim İbni Abdurrahman

Ebû İshâk künyesiyle bilinen İbrahim İbni Abdurrahman İbni Avf, tâbiîn neslinin büyüklerindendir. Annesi, Utbe İbni Ebî Muayt'ın kızı Ümmü Külsûm'dür.

Babası Abdurrahman İbni Avf'den, Ömer, Osman, Ali, Sa'd, Talha, Ammâr ve Ebû Bekre gibi diğer sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de iki oğlu Sa'd ve Sâlih ile ez-Zührî rivayette bulunmuştur. Rivayetleri Tirmizî hâriç, Kütüb-i Sitte'ye dâhil beş hadis kitabında yer almıştır. Hicrî 95 veya 96 yılında vefat etmiştir.

Allah rahmet eylesin.

Açıklamalar

Abdurrahman İbni Avf radiyallahu anh, daha yaşarken cennetlik olduğu müjdelenmiş bahtiyarlardandır. Kendisi sekizinci müslümandır. Bu sebeple sahâbîlerin en kıdemlilerinden sayılmıştır. Önüne konan mükellef iftar sofrasını görünce bir anda geçmiş günleri hatırlamış, müslümanların ne zor şartlarda mücâdele ve hatta can verdiklerini şöyle bir kez gözlerinin önüne getirmiştir.

Kendisinden daha hayırlı olduğuna inandığı Mus'ab İbni Umeyr - ve rivâyeteye göre Hz. Hamza - gibi Uhud Harbi şehidlerini bir anda gözünde canlandırıyor. Onların kefen olarak birer kaftan veya hırkadan başka bir şey bulamadıklarını, baş taraflarını o hırka ile, ayaklarını ise izhir denilen otlarla kapatarak defnettiklerini hatırlıyordu. Önüne konmuş iftar sofrasına bakarken bunları düşünebilen Abdurrahman, bir de pek anlamlı bir kuşkusunu ifade ediyordu: Elde ettiğimiz bu dünyalıklar, yaptığımız iyiliklerin peşin mükafâtı olmasın.. Eğer böyle ise, âhirette ne yaparız?..

Böylesine ağır ve ciddî bir değerlendirme sonunda, bütün iştahı ve isteği kesilen Abdurrahman İbni Avf hazretleri gözyaşları içinde sofrayı terkediyor.. Bu, gerçekten büyük ve anlamlı bir harekettir. Kavuşulan yeni imkânlar, geçmişin gerçeklerini unutturmamalı, aksine bütün çıplaklığıyla hatırlatmalı ki, bu yeni nimetlerin kadr ü kıymeti bilinebilisin.

Abdurrahman İbni Avf'ın, Mus'ab İbni Umeyr'in kendisinden daha hayırlı olduğunu söylemesi, bir bakıma tevâzu göstermesidir. Kimin kimden daha üstün ve hayırlı olduğunu Allah bilir. Ancak o, böyle düşünmek suretiyle, hamdini ve hayrını

arttırmak istemektedir. Döktüğü gözyaşları bile onun hasenâtı olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eldeki nimeti takdir için geçmişî unutmamak gerekir.

2. Kazanılan başarı ve nimetlerin birer peşin ödül olup olmadıklarını merak etmek ve ona göre davranmak gerekir.

3. Abdurrahman İbni Avf, mütevâzi bir sahâbî idi.

و عن أبي أمامة صُدِّيَّ بْنَ عَجَلَانَ الْبَاهِلِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، -456-
لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
قَطْرَةٌ دُمُوعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَقَطْرَةٌ دَمٍ : وَأَثَرَيْنِ . تَعَالَى مِنْ قَطْرَتَيْنِ
تُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَأَمَّا الْأَثَرَانِ فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى
: لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَا هَاوِرٌ «اللَّهُ تَعَالَى وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ .

: وفي البابِ أَحَادِيثُ كَثِيرَةٌ ، مِنْهَا

456. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el-Bâhilî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir: Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise, Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah’ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izidir.”

Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd 26

Açıklamalar

Hadisin râvisi Ebû Umâme Suday İbni Aclân hakkında 74 numaralı hadiste bilgi verilmişti.

Gözyaşı, hisli ve duygulu olmanın ifadesi; kan, canlılığın kaynağı ve yegâne sermâyesidir. Görünürde birer sıvı olan bu iki damlanın kıymeti, birinin haşyetullah (Allah korkusu) diğerinin fi sebîlillâh (Allah yolunda) kaydına ve maksadına yönelik olmasından ileri gelmektedir.

Allah korkusu olarak türkçeleştirdiğimiz haşyetullah, ilâhî azametın kavranması ve idrâki sonucu mü’minin gönül yurdunda oluşan Allah saygısı, iç titremesi, yürek titreşimidir. Muhabbet ve azametden doğan bir haşyet demektir.

Günahkârlarda pişmanlık duygusunun, ibadet ehlinde kulluk neşesinin öz suyu demek olan gözyaşı, en azgın ateşleri söndürücü bir özelliğe sahiptir. Sevgili Peygamberimiz bir başka hadislerinde (bk. Tirmizî, Fezâilü'l-cihâd 12), “İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah’ın büyüklüğünü düşünerek ağlayan göz; Allah yolunda geceleri uyanık kalan göz” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah korkusuyla dökülen gözyaşının Allah katında değeri büyüktür.
2. Allah korkusuyla gözyaşı dökmek, insanı cehennem ateşine karşı korur.
3. Müslümana Allah korkusundan dolayı ağlamak yakışır.

وَعَظَّنَا : رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ . حَدِيثُ الْعَرَبَاذِ بْنِ سَارِيَةَ - 457
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةٌ وَجَلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ ،
نَعْنَعِي هَذَا بِأَبِي يَفْقِ قَبْسَ دَقْو . «وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ»
عَدْبَلَا .

457. “Allah korkusundan ağlamak” konusuyla ilgili pek çok hadis bulunmaktadır. Meselâ, bid’atlardan sakındırma konusunda geçen İrbâz İbni Sâriye radiyallahu anh’ın, “ Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize kalpleri ürperten, gözleri yaşartan bir va’z ve nasihatta bulundu” anlamındaki rivayeti bunlardandır.

Açıklamalar

Kütüb-i Sitte musannıflarından Ebû Dâvûd (Sünnet 5) , Tirmizî (İlim 16) ve İbni Mâce (Mukaddime 6) tarafından rivâyet edilmiş olan İrbâz İbni Sâriye hadisi, bu kitapta, - yukarıda belirtildiği gibi - “Bid’atlardan Sakındırma” konusunda değil, bir sonraki “Hz. Peygamber’in Sünnetini ve Edeblerini Koruma” mevzuunda 159 numaralı hadis olarak geçmiş bulunmaktadır.

Eldeki bütün Riyâzü’s-sâlihîn nüshalarında böyle kaydedilmiş olduğuna göre, iki ihtimal akla gelmektedir: Ya müellif Nevevî yanlış olarak “Bid’atlardan Sakındırma” konusunda geçtiğini yazmış veya sonradan bazı hadislerin yeri değiştirilmiştir.

Aslında, hadisin geçtiği belirtilen konu ile, yer aldığı konu arasında sadece bir hadislik bir başka mevzu bulunmaktadır. Bu sebeple bir sonraki konuya atfedilecekken yanlışlıkla bir öncesine atıfta bulunulmuş olması da muhtemeldir. Bu tür yanlışmalara, hemen her kitapta rastlamak mümkündür.

Şuna da işaret edelim ki, Nevevî'nin buradaki açıklamasına - bizim esas aldığımız nüsha dışında - çoğu Riyâz'üs-sâlihîn nüshasında müstakil bir hadis numarası verilmemiştir. Hadisin geniş açıklaması, tam metin olarak geçtiği yerde, yani 159 numaradadır.

این دلایف دہزل لصف باب 55-
رقفل لصف واهنم للقتلایلع ثحل او
ZÜHDÜN ÜSTÜNLÜĞÜ

DÜNYAYA KARŞI ZÜHDÜN FAZİLETİ
DÜNYALIĞA DÜŞKÜNLÜĞÜ

AZALTMAYA TEŞVİK VE FAKİRLİĞİN
ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ
الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَأَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا وَازَيَّنَّتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَىٰ
فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ [24]

1. “Dünya hayatının durumu, ancak gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insan ve hayvanların yediği bitkiler o su sayesinde gürleşip birbirine girmiştir. Yeryüzü zinetini takınıp süslendiği ve halkının da onun üzerinde kendilerini güçlü sandığı bir sırada, geceleyin veya gündüzün emrimiz o yere gelir de, bir gün önce hiçbir güzellik ve süsü yokmuş gibi, onu kökünden biçilmiş duruma getiririz; işte böylece iyi düşünen bir topluluğa âyetleri bir bir açıklıyoruz.”

Yûnus sûresi (10), 24

Dünya hayatı, ebedî olan âhîret hayatıyla kıyas edilince, bir süre akıp sonra kesilen, tehlikesi az, toza toprağa karışıp giden yağmur suyu gibidir. Fakat bu su sayesinde bir takım bitkiler yetişir; insanlar ve hayvanlar onlardan yararlanır ve hayatlarını devam ettirirler. İnsanoğlu da dünyada

yaptığı iyi ve kötü işler sayesinde cenneti veya cehennemi kazanır. Dünyada ebedî kalınması söz konusu değildir. O halde dünya hayatı bir imtihandan ibarettir, çünkü her imtihan geçicidir. İmtihan sonunda elde edilecek başarı, ona tam hazırlıklı olmakla sağlanır. Dünya hayatını Allah ve Resulünün gösterdiği doğrultuda geçirenler bu imtihanı başarırlar.

Dünyaya kapılıp kalmamak, ona gönül bağlamamak zühd diye isimlendirilir. Âhiret mutluluğunu elde edebilmek için, dünyaya ve dünyalığa kapılmamak gerekir. Bunun anlamı, dünyalık mal ve mülke sahip olmamak değil, sahip olduğu malın ve mülkün geçiciliğini ve onların gerçek sahibinin Allah olduğunu bilmektir. Çünkü çalışıp çabalamak, dünyadaki rızkını kazanmaya gayret etmek, başkasına el açmamak, kimseye muhtaç olmamak, elinin emeğiyle geçinmek gibi çok asil ve soylu prensipler, dinimizin önemli emirleri arasında yer alır. Âyette ifâde buyurulduğu gibi, dünyanın bütün nimetleri, süsleri, zinetleri bir anda yok olabilir. Gerçek bir mü'min bunu hiçbir zaman aklından çıkarmaz.

مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ وَاَضْرَبَ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنزَلْنَاهُ
نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ [45] مُقْتَدِرًا
[46] وَخَيْرٌ أَمَلًا خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا

2. “Onlara dünya hayatının neye benzediğini söyle! Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki, onunla yeryüzünün bitkileri gelişip birbirine karışır ve sonunda rüzgarların savurup uçurduğu kuru bir çöp kırıntısı haline döner. Allah, her şeyi meydana getirmeye gücü yetendir. Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Ebedî kalacak iyi işler ise Rabbinin katında hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.”

Kehf sûresi (18), 45-46

Bir önceki âyette de geçtiği gibi, Cenâb-ı Hak tarafından dünya hayatının gökten inen suya benzetilmesi, pek çok hikmeti ifade etmektedir. Bunlardan bazılarına yukarıda işaret edilmişti. Gökten inen yağmur suyu, bir yerde karar kılmaz ve sürekli olmaz. Dünya hayatı da her zaman bir

kararda ve devamlı değildir. Yağmur suyu hep aynı durumda kalmadığı gibi, dünya hayatı da belli bir şekilde durmaz. Su nasıl kalıcı olmayıp gidici ise, dünya hayatı da öyledir. Suyun sel haline geleni nasıl zararlı ise, dünya hayatının aşırılıkları ve sapkınlıkları da zararlı ve insanı helâk edicidir.

İnsanın sahip olduğu zenginlik ve servet, oğullar ve torunlar dünya hayatının süsüdür. Mal ve servette güzellikler ve faydalar vardır; oğullar da bir insan için güç ve kuvvet belirtisidir. Fakat nasıl dünyanın bütün güzellikleri geçici ise bunlar da geçicidir. Bunlara kapılıp kalmamak gerekir. Fakat insanın bu kısa dünya hayatında işlediği güzel amellerin sevabı ve karşılığı ise sürekli olup âhiret mutluluğunun vesilesidir. Bu sebeple, malın, mülkün ve çocukların çokluğuyla öğünmek yerine, iyi ve güzel işleri çoğaltmak, sevabı kalıcı olan işler yapmak tavsiye edilmiştir. Çünkü dünyadaki mal ve servet, insanın elindeki her şey tükenir, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan güzel işlerin hayrı ve sevabı ise kalıcıdır. [bk. Nahl sûresi (16), 96]

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي
الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَأُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَنَرَاهُ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ مُصَفَّرًا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ
[20] وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

3. “Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ekin çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızâsı vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.”

Hadîd sûresi (57), 20

Âhiret kazancı için sarfedilmeyen, kalıcı ve sürekli âlemin nimetlerini kazanmaya vasıta kılınmayan geçici hayat, sadece çocukları aldatan ve insana yorgunluktan başka bir şey vermeyen hallerden ibarettir. Âyet-i kerîme bu halleri şöyle sıralamaktadır: Oyun; heves edilen, uğraşılan, boğuşulan, neticede galip de gelse yenilse de bir hiçten ibaret olan şeydir. Eğlence; insanı işinden, gücünden alıkoyan ve vaktini öldürmekten başka bir işe yaramayan şeylerdir. Süs; kişiye bir şeref

kazandırmayan, görgüsüz bazı kimselerle çocukları aldatmak için vesile kılınan giyimler, kuşamlar, takılardır. Tefâhur; öğünme yarışı demektir. Ben senden daha üstünüm, ben falan kimsenin oğluyum, falan kabiledenim gibi kişinin öğünmeye vesile kıldığı şeylerdir. Bu öğünmenin bir başka boyutu da mal ve evlâtta çokluk yarışıdır. Oysa bunlar gelip geçici olup bir imtihan vesilesidir. Fakat dünya için yaşayanlara göre hayat bunlardan ibarettir. Âhirete inanmayan kâfirlerin hayvânî bir hayattan hoşlandıklarına işaret etmek için, yağmurun bitirdiği ottan hoşlanan çiftçiler misal olarak getirilmiştir. Zira onlar, hayvanlarını besleyecek bol otları görünce sevinirler. Oysa otların ömrü kısa olup bir müddet sonra sararır, sonra da çer çöp olup gider. İşte dünya hayatının benzeri budur.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ
الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ل

[14]

4. “Nefsânî arzulara, özellikle kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı düşkünlük insanlara süslü gösterildi. Bunlar, dünya

hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 14

Şehvet ile dünyevî arzuları tatmin eden şeyler, insanlara daha çekici gösterilmiştir. Bu sebeple bazı zavallılar sevilecek ve bağlanılacak şeylerin bunlar olduğunu zannetmişlerdir. Sevilen ve beğenilen şeylerin meşrû birer nimet olma özelliği yanında, gayrı meşrû bir şeye sebep olma özelliği de vardır. Sevilen meşrû şeyleri çekici kılan ve süsleyen Allah, gayrı meşrû şeyleri cazip gösteren ise şeytan ve beşerin bilgisizliğidir. İnsana câzip gelen fakat meşru olmayan bir takım şeylerin fenalığı ve kınanması da bu ikinci sebeptir. Bu âyette ve Kur'an'ın başka âyetlerinde sayılan birtakım geçici ve aldatıcı şeyleri bağlanıp kalınacak ve sevilecek şeyler zannetmeleri, insanları fenalıklara sürüklemiştir. Çünkü bunlar ulaşılabilecek bir gaye ve hedef değildir. Gaye ve hedef edinilen şey, geçici değil kalıcı, çirkin değil güzel olmalıdır. Dünyada insanlara verilmiş olan meşrû nimetler, bu dünya hayatının devamı için zaruridir. Ayrıca bu nimetler Allah'ın kullarına bir ihsânı olup, hamdi ve şükrü yerine getirildiği takdirde ebedî olan âhiret mutluluğu için de bir

vesiledir. Her şeyi bu dünyadan ve içinde bulunanlardan ibaret sananlar, yanıldıklarını gerçek âlemde anlarlar; fakat ne yazık ki artık işi ten geçmiş, her kişi dünyadaki hayatına göre hak ettiğı yere yerleşmiştir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّكُمْ
[5] بِاللَّهِ الْغُرُورُ

5. “Ey insanlar! Allah’ın va’di gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın.”

Fâtır sûresi (35), 5

Allah’ın va’di gelecek olan âhiret ve oradaki ceza ve mükâfattır. İnsan, bu dünyada günümü gün edeyim de yarın ne olursa olsun deme umursamazlığı içinde olamaz. Akıllı insan, bu dünyaya dalıp uhrevî vazifelerini unutmaz; dünya için âhiretini fedâ etmez; şeytanın hile ve tuzaklarına kapılmaz; nasıl olsa Allah mağfîret sahibidir, rahmeti sonsuzdur diyerek günahlara, ahlâksızlıklara ve düşüklüklere dalmaz. Allah Teâlâ bizleri bu konuda uyarmaktadır.

[3] كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ [2] حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ [1] أَلِهَآكُمُ النَّكَارُ
[5] نَ عِلْمَ الْيَقِينِ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ [4] ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

6. “Çoklukla övünmek sizi o derece oyaladı ki, kabirleri (dahi) ziyâret ettiniz (ölülerinizin çokluğunu bile hesaba kattınız). Hayır (olmaz bu), yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır hayır, yakında (hatanızı) bileceksiniz. Hayır, gerçeği kesin olarak bilseydiniz (böyle yapmazdınız).”

Tekâsür sûresi (102), 1-5

Tekâsür, çokluk ve çoklukla övünmedir. Biz çoğuz; hayır, siz değil biz çoğuz diye birbirleriyle çokluk yarışına girmek, çoklukla övünmek, dünyada insanların çoğu kere kapıldığı ve aldandığı bir haldir. Bu âyetlerde, insanların mal ve evlat çokluğuna düşkünlüğünün kendilerini felâkete sürüklediğine dikkat çekilir. Bunlarla övünmenin insanı aslî vazifelerinden uzaklaştırdığı, Allah’ı zikre, şükre, O’nu hakkıyla bilmeye, azamet ve kibriyasını düşünmeye, O’na itaat ve ibadet etmeye engel olduğu anlatılır. Üstelik övünmenin âhirette hiçbir işe yaramayacak, aksine azâbı artıracak bir günah olduğu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya konulur.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ
[64]لَمُونَ كَانُوا يَعُ

7. “Bu dünya hayatı, eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu, işte asıl hayat odur, keşke bilselerdi.”

Ankebût sûresi (29), 64

Aynı mâhiyetteki âyetler ve açıklamaları yukarıda geçmişti. Onları tekrar etmek istemiyoruz.

Kur'an'ın konuyla ilgili âyetlerini buradaki bir kaç örnekle sınırlamak da doğru olmaz. Zühdle ilgili olduğu bilinen daha pek çok âyet vardır.

Tasavvuf ilmiyle ilgili kitaplar ile, İslâm ahlâkı sahasındaki eserlerin bir çoğunda zühdle alâkalı âyetler topluca yer alır. Sahih hadisleri ihtivâ eden meşhur kitaplarda zühd konusuna ayrılan bölümler olduğu gibi, müstakil zühd kitapları da telif edilmiş olup, bunlar az sayılmayacak kadar yekûn tutar. Bu kitaplar, zühdle ilgili rivayetleri ihtivâ eden eserler niteliğindedir. Bir kısmında konuyla ilgili Kur'an ayetlerine de yer verilir. Bu konudaki ilk

eserlerden biri Abdullah İbni Mübârek'in Kitâbü'z-zühd'ü olup tavsiyeye şayândır.

Hadisler

رضي الله عنه ، أَنَّ . عن عمرو بن عوفٍ الأنصاريّ -458-
لى الله عليه وسلم بَعَثَ أبا عُبَيْدَةَ بنَ الجَرَّاحِ ، رضي رسول الله صَ
الله عنه ، إلى البَحْرَيْنِ يَأْتِي بِجَزَيْتِهَا فَقَدِمَ بِمَالٍ مِنَ البَحْرَيْنِ ،
فَسَمِعَتِ الأنصارُ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ ، فَوَافُوا صَلَاةَ الفَجْرِ مَعَ رسول
ه وسلم فَلَمَّا صَلَّى رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم الله صَلَّى الله عليه
هِلَعُ هَلَالٍ لَصِ هَلَالٍ لَوْسَرٍ مَسْبَتَفٍ ، هَلْ أَوْضَرَ عَتَفٍ ، قَرَصْنَا ،
أَظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ أَنَّ أبا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيْءٍ ؟ : « :وسلم حين رآهم ، ثم قال
أَبْشِرُوا » : أَجَلْ يَا رسول الله ، فقال : « ن من البَحْرَيْنِ
وَلَكِنِّي أَخْشَى أَنْ . وَأَمَلُّوا مَا يَسْرُكُمُ ، فوالله ما الفقرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ
نُبْسَطُ الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا
. متفقٌ عليه «فَتَهْلِكُكُمْ كَمَا أَهْلَكْتَهُمْ . تَنَافَسُوهَا

458. Amr İbni Avf el-Ensârî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrâh radıyallahu anh'i cizye tahsili için Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye olarak topladığı mal ile Bahreyn'den geldi. Ensar, Ebû Ubeyde'nin geldiğini duyup, sabah namazını Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kılmak üzere geldiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı kılıp gitmeye kalkınca, Ensar önüne

durdular. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onları bu vaziyette görünce gülümsedi ve :

– “Ebû Ubeyde’nin Bahreyn’den malla geldiğini duyduğunuzu zannediyorum?” dedi. Ensar:

– Evet, yâ Resûlallah! diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

– “Sevininiz ve sizi sevindirecek şeyler ümid ediniz. Allah’a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum” buyurdular.

Buhârî, Rikak 7; Müslim, Zühd 6. Ayrıca bk.
Buhârî, Cizye 1, Meğâzî 12; Tirmizî, Kıyamet 28;
İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Hız. Peygamber’in, Ebû Ubeyde’yi cizye almak üzere gönderdiği Bahreyn’in o günkü sakinleri çoğunlukla mecûsîlerdi. Mecûsîlerden de cizye

vergisi alınmaktaydı. Cizye, Ehl-i kitap'tan İslâm'ı kabul etmeyenlerin, bir anlaşma ile fert başına vermeyi üstlendikleri vergidir. Cizye vermeyi kabul edenlere zimmî denir. Bu vergi, bir taraftan Ehl-i kitap olanların İslâm ülkesinde ikâmetleri, hayat ve hürriyet haklarının korunması karşılığında ödedikleri bir bedel, bir taraftan da, müslüman olmaktan kaçınmalarının cezasıdır. Bu vergi, bütün bölge ve çevrelerde aynı olmayıp, oradaki halkın zenginlik ve fakirliğine göre değişir.

Hız.Peygamber, Ehl-i kitap olan yahudi ve hristiyanlar gibi, Mecûsîlerden de bu vergiyi almayı kararlaştırmıştı; daha sonraları da bu uygulama devam etti.

Sahâbîler, vakit namazlarını, özellikle sabah namazını Medine'de mevcut mahalle mescitlerinde kılarlardı. Ebû Ubeyde'nin Bahreyn'den cizye malı ve gelirleriyle döndüğünü öğrenen ensar, o gün sabah namazını Resûlullahla birlikte kılmak üzere Mescid-i Nebevî'ye gelmişlerdi. Peygamber Efendimiz, onların hangi sebeple mescide geldiklerini anlamış, ensar da bunu tasdik etmişlerdi. Onların geliş sebebi, Bahreyn'den gelen maldan pay alma ve bir miktar dünyalığa sahip olma arzusu idi. Muhtemelen onların buna ihtiyacı vardı veya Resûl-i Ekrem Efendimiz Bahreyn'den

mal gelince kendilerine bundan bir miktar vermeyi va'd etmişlerdi. Peygamberimiz, insan tabiatında mevcut olan mala sahip olma duygusunu hoş karşılamakla beraber, bir endişesini de dile getirmişti. Bu endişe, mala mülke ve dünyalığa aşırı düşkünlük, helâl ve harama dikkat etmeme, fakir fukaraya karşı merhamet hissini kaybetme ve bu sebeplerle birtakım belâlara, musibetlere uğrama endişesidir. Bu endişenin kaynağı, daha önceki ümmetlerin ve milletlerin geçirmiş olduğu tecrübelerdir. Çünkü onlar, büyük dünyalıklara, zenginliğe ve yeryüzü hakimiyetine sahip olmuşlar; fakat her biri dünyalığa aşırı düşkünlük göstererek ona tek başına sahip olmaya çalışmış ve bu konuda âdeta bir yarışa girmişlerdi. Dünya malı ve zenginlik eğer Allah'ın gösterdiği doğrultuda kullanılmazsa, sonu kavga, helâk, yıkılış ve yok oluş şeklinde neticelenir. Geçmişte böyle olduğu için Peygamberimiz ümmetinin de böyle kötü bir akibete sürüklenmesinden endişelendiğini kendilerine bildirmiş, onların bu yönde dikkatlerini çekmiştir. Bununla onun ümmete fakir kalmayı veya fakirliğe özenmelerini tavsiye ettiği söylenemez. Fakat zenginliğin getireceği felâketlerden korunmalarını istediği de ortadadır. Çünkü zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha çoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm devletinde yaşayan, hayatları ve hürriyetleri teminat altına alınan yahûdî, hristiyan ve mecûsîlerden bu haklarını koruma karşılığında cizye vergisi alınır.
2. İnsan zengin de olsa, zühd içinde olmalı yani dünya malına, zenginliğine kapılıp kalmamalıdır.
3. İnsanların dünya malını elde etmek için birbirleriyle kavga etmesi, yarışa girmesi onların helâk olup gitmesine sebep olabilir.
4. Zenginliğin sorumluluğu fakirlikten daha ağırdır.
5. Zenginler, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

جَلَسَ : قَالَ . وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 459
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَجَلَسْنَا
يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا «: لَأَقِفَ حَوْلَهُ
مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ «زَهْرَةَ الدُّنْيَا وَزَيْنَتَهَا

459. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem minbere oturmuş biz de onun etrafına oturmuştuk.

Resûlullah şöyle buyurdu:

“Benden sonra size dünya nimetlerinin ve zînetlerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan korkuyorum.”

Buhârî, Zekât 47, Cihâd 37; Müslim, Zekât 121-123. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 81; İbni Mâce, Fiten 18

Açıklamalar

Peygamberimiz mescitte veya herhangi bir yerde oturduğu zaman, sahabîler kendisini dinlemek, va’z ve nasihatlarına kulak vermek üzere etrafına toplanırlardı. Peygamberimiz’in ashabının bu davranışı, daha sonra ümmet için bir örnek oldu; va’z ve nasihat, eğitim ve öğretim için konuşan kimsenin etrafında toplanıp onu sükûnetle dinlemek edep kurallarından biri olarak bize intikal etti.

Hızır Peygamber’in, İslâm ümmetinin geleceğiyle ilgili bir takım korku ve endişeleri vardı. Bunların

neler olduğunu çeşitli vesilelerle bize bildirdi. Önceki hadiste de geçtiği gibi, bu korkularından biri, belki en başta geleni dünya malına düşkünlük ve bu sebeple ümmetin fitneye sürüklenmesiydi. Müslümanların pek çok fetihler gerçekleştireceğini ve dünyanın kendilerine açılacağını, yeryüzünün hâkimiyetinin ellerine geçeceğini, fethedilen yerlerdeki zenginliklere de müslümanların sahip olacağını haber veren, müjdeleyen pek çok hadisler vardır. İşte bu durumda müslümanların nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğreten, mal mülk kavgasına düşmeden, dünyaya ve dünyalıklara kapılmadan Allah'ın hoşnutluğunu kazanacakları bir hayatı sürdürmeleri gerektiğini öğütleyen, aksi davranışların sonuçlarına dikkat çeken hadisler de vardır. Bu rivayet de onlardan biridir. Burada bizlere tavsiye edilen şey, zühd kavramına yaraşır bir hayatı tercih etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir âlim, mürşid ve vâiz konuşurken, onun çevresinde toplanıp saygıyla dinlemeli ve istifade etmelidir.
2. Dünya malına, mülküne ve zenginliğine Allah'ı unutturacak derecede düşkünlük göstermemek ve

bunlara bağlanıp kalmamak, ahireti bir an bile akıldan çıkarmamak gerekir.

- إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ «: عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ - فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا خَاصِرَةَ وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا ، . مَلْسَمِ هَاوِرِ «الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النَّسَاءِ

460. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünya tatlıdır ve manzarası hoştur. Şüphesiz ki Allah dünyanın idaresini size verecek ve nasıl davranacağınıza, ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O halde dünyadan sakının ve kadınlardan korunun. ”

Müslim, Zikr 99

Açıklamalar

Bu hadis, 71 numara ile daha önce de geçmişti. Ümmetin Hz.Peygamber'den sonraki dönemlerinde en önemli ayrılık sebepleri, fitne ve fesada düşme vesileleri; dünya malı, mülkü, zenginliği, mevki ve makam hırsı olmuştur. Esasen hadisin rivayetlerinin bir kısmında geçen mal

kelimesine karşılık bazısında geçen dünya kelimesiyle kastedilen mânânın da mal, mülk ve dünya zenginliği olduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın tatlı, yeşil ve hoş manzaralı olarak anılması, tatlı ve yeşil bir meyveye benzetilmesi sebebiyledir.

Çünkü manzara olarak yeşil renk, lezzet olarak da tatlı hoş'a gider. Dünyanın çekiciliği de güzel bir meyvenin çekiciliği gibidir. Fakat aynı zamanda bu meyvenin tadı ve yeşilliği gelip geçicidir. Dünya da tıpkı bunun gibi gelip geçicidir. O halde dünyaya gönül bağlamak, onun ebedî olduğuna inanmak bir müslüman için söz konusu olamaz.

Müslümanlar yeryüzüne hâkim olurlarsa, onlar dünyanın malına mülküne aşırı derecede düşkünlük göstermez, bu geçici dünya hayatı uğrunda birbirleriyle yarışmazlar. Şayet onlar kendilerinden beklenildiği şekilde müslümanca bir kişilik sergileyemezlerse, o takdirde birbirleriyle kavga eder, fitneye düşer ve neticede halifeliklerini, hâkimiyetlerini kaybeder, kendilerinden önceki ümmetler gibi helâk olur, tarih sahnesinden silinip giderler. O halde müslümanlar dünya ile ilgilerini sürdürürken, bu dünyada yaptıkları işlerin hesabını verecekleri âhiret gününü ve ebedî olan âhiret hayatını unutmamalıdırlar.

Peygamber Efendimiz, umûmî anlamda dünyadan ve kadınlardan sakınıp korunmayı tavsiye etmiştir. Dünyadan niçin sakınılması gerektiğini yukarıdaki açıklamalardan anlamamız mümkündür.

Kadınlardan sakınmanın tavsiye edilmiş olması ise, erkek ve kadının şehvî arzularının, birbirlerine karşı olan meyil ve yönelişlerinin, her türlü gayrı meşrû ve haram ilişkilerden arındırılması gâyesine yöneliktir. Çünkü toplumdaki nizamın ve düzenin sağlanması, annesi ve babası belli sağlıklı nesiller yetiştirilmesi, aile hayatının mutluluğu ve sürekliliği, kadın erkek ilişkilerinin ahlâkî bir temel üzerine bina edilmesine bağlıdır. Kadınlar da tıpkı dünya gibi çekicidir. Bir çok kavganın, kan dökmenin, belâ ve musibetlere uğramanın sebeplerinden biri de kadın erkek ilişkilerindeki dengesizliktir. Nitekim günümüz dünyasında, hatta içinde yaşadığımız toplumda dahi bu durumu yakından müşahade etme imkânına sahibiz. Bu sebeple, İslâm dini kadın erkek ilişkilerinin temel kurallarını, zaman içinde değiştirilmesi söz konusu olmayan Kur'an ve Sünnet'e dayandırmıştır. Bir mü'minin itikad ve inancı gereği, Allah ve Resulünün koymuş olduğu bu kuralların dışına çıkması söz konusu olamaz.

Peygamber Efendimiz, kadınlar sebebiyle ortaya çıkacak fitneden genel anlamda sakındırdıktan sonra, özel anlamda bunun örneğini vererek, Benî İsrâil'in ilk fitnesinin kadın yüzünden olduğunu hatırlatmıştır. Müslim'in rivayetinde bu açıkça belirtilmişken, Nevevî o kısmı kitabına almamıştır. Bir rivâyette belirtildiğine göre, Benî İsrâil'den bir adamın kardeşinin veya amcasının oğlu, onun kızıyla ya da karısıyla evlenmek istemiş, adam bunu kabul etmeyince de öldürülmüştü. Bu kişinin aynı zamanda zengin biri olduğu da nakledilir. Bu konudaki rivayetlerin muhtevası çeşitli olmakla beraber, ilk fitnenin kadın yüzünden çıktığı gerçeği ortadadır (Bk. Ali el-Kârî, Mirkât, VI, 267-269).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın mal, mülk ve zenginliği insana çekici gelir. Ancak dünyanın bütün zevkleri, mal, mülk ve zenginliği geçicidir. Bu sebeple onlara bağlanıp kalmamak gerekir.

2. Yeryüzünü yönetmeye, orada halife olmaya lâayık olanlar müslümanlardır. Bu görevlerini gerektiği gibi yerine getirmediikleri takdirde hakimiyetlerini kaybederler.

3. Dünyalığa aşırı düşkünlük, insan için fitne sebeplerinin başında gelir.

4. Kadınlar da fitne unsurlarından biridir. Bunun sebebi, kadının yaratılışındaki çekicilik, kadın ve erkeğe verilen şehvet hissidir. Bu sebeple İslâm, kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesini esas almıştır.

461- أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 461
متفقٌ عليه «اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ» : لاق

461. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah’ım! Gerçek hayat sadece âhiret hayatıdır.”

Buhârî, Rikak 1, Cihâd 33, 110, Menâkibu’l-ensâr 9, Megâzî 29; Müslim, Cihâd 126, 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; İbni Mâce, Mesâcid 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bazı hadislerini bir olay üzerine söylemiştir. Hadis ilimlerinden biri olan esbâbü vürûdi’l-hadîs, hadislerin hangi sebeple

söylendiğini konu edinir. Hz.Peygamber bu hadisi, Hendek savaşı öncesinde hendek kazma sırasında söylemiştir. Peygamberimiz, hendek kazmakta olan ashabının yorulduğunu görünce, insanın bu dünyada uğradığı birtakım sıkıntılara, dert ve yorgunluklara üzülmemesi gerektiğini, bunların hepsinin ecrinin ebedî olan âhiret hayatında verileceğini onlara müjdeleyerek böyle buyurmuştu. Böylece ashâba arzu ve isteklerini, hedeflerini bu dünya ile sınırlandırmamalarını öğütlemişti. Aynı hadisi, Vedâ haccı esnasında, arefe gününde mü'minlerin çokluğunu gördüğünde de söylemişti. Dünyadaki çokluklarının kendilerini gururlandırmaması gerektiğini, çünkü dünyadaki her şeyin geçici olduğunu hatırlatmıştı. Bütün bunlar göstermektedir ki, esas kalıcı hayat âhiret hayatıdır ve insanın bu geçici dünyadaki bütün gayreti, ebedî ve kalıcı âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu dünya hayatı geçici olup, dünyanın her şeyi burada kalır.
2. Gerçek hayat ebedî olan âhiret hayatıdır. Müslüman, dünyadaki geçici hayatını yaşarken,

ebedî hayatı kazanmayı daima göz önünde bulundurmalıdır.

يَتَّبَعُ «: وَعَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 462-
: وَيَبْقَى وَاحِدٌ. فَيَرْجِعُ اثْنَانِ: أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ: الْمَيِّتَ ثَلَاثَةً
. متفقٌ عليه «يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ

462. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ölen kimseyi peşinden üç şey takip eder: Aile çevresi, malı ve yaptığı işler. Bunlardan ikisi geri döner, biri ise kendisiyle birlikte kalır. Aile çevresi ve malı geri döner; yaptığı işler kendisiyle birlikte kalır.”

Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5. Ayrıca bk.
Tirmizî, Zühd 46; Nesâî, Cenâiz 52

Açıklamalar

Her insan anasından doğar, büyür, gelişir ve ölür. Erkek olsun, kadın olsun bu dünyada hayat süren her fert başta ailesi olmak üzere dar veya geniş bir çevre içinde yaşar. Çeşitli yollarla mal ve mülk sahibi olabilir. Hayatının sonuna kadar da birtakım

işler yapar, davranışlar sergiler. Bu işler ve davranışlar, Allah'ın hoşnutluğuna uygun güzel ve salih ameller olabileceği gibi, Allah'ın hoşnut olmayacağı kötü ve çirkin davranışlar da olabilir. Dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmek veya kaybetmek, herkesin bu dünyada yaptığı işler ve sergilediği davranışlarla doğrudan ilgilidir; hatta bunlarla doğru orantılıdır.

Peygamber Efendimiz, bir kimse öldüğünde onun dünyada bırakacakları ile âhirete götüreceklerinin neler olduğunu bize bildirmiş, önem vermemiz gerekenin ne olduğunu açıklamış ve bizi sevâbı kalıcı olan ve ebedî hayatta mutluluk içinde olmamızı sağlayan iyi işlere, güzel davranışlara teşvik etmiştir. Bu sebeple, Peygamberimiz, konuyu âdeta canlandırarak ölen kimseyi üç şeyin takip ettiğini, yani kabrine kadar gittiğini, bunların da o kişinin yakınları, malı ve iyi ya da kötü işleri, davranışları olduğunu söylemiş, bunlardan ilk ikisinin geri döndüğünü, üçüncüsünün yani âhirette mükâfat veya ceza görmesine sebep olacak iş ve davranışlarının ise ölenle birlikte kaldığını bildirmiştir. Böylelikle dikkat etmemiz gerekenin her türlü ibâdet ve tâatlerimiz, iş ve davranışlarımız olduğuna bir kere daha dikkatimizi çekmiştir.

Bu hadis 105 numara ile geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın ölümünden sonra ailesi, yakınları, malı ve mülkü dünyada kalır. Bunlar hayırlı ise, kendisinin sevabının devamına vesile olabilir.

2. Ölen kimsenin amelleri, yani iyi ve kötü davranışları onunla birlikte kabre gider. Bunlar, o kişinin âhirette mutluluğuna veya ceza görmesine sebep olur.

يُؤْتِي « : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 463
بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً
يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خَيْرًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ ؟ ثُمَّ يُقَالُ
إِسْ بُؤْسًا فِي الدُّنْيَا مِنْ وَيُؤْتِي بِأَشَدِّ الدَّ . لَا وَاللَّهِ يَارَبُّ : لَوْ قِيَفُ
يَا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ : أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْغَةً فِي الْجَنَّةِ ، فَيُقَالُ لَهُ
لَا ، وَاللَّهِ ، مَا مَرَّ بِي : بُؤْسًا قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ ؟ فَيَقُولُ
. مَلْسَمٌ هَاوِرٌ « بُؤْسٌ قَطُّ ، وَلَا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ .

463. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cehennemliklerden olup, dünyada pek müreffeh hayat yaşayan bir kişi kıyamet gününde getirilip cehenneme bir kere daldırılır. Sonra:

– Ey âdemoğlu! Sen hayırlı bir gün gördün mü? Herhangi bir nimete nâil oldun mu? denilir. O kişi:

– Hayır, vallahi Rabbim! Öyle bir şey görmedim, der. Cennetliklerden olup, dünyada insanların en yoksul olanı getirilir cennete bir kere daldırılır. Ona da:

– Ey âdemoğlu! Sen herhangi bir yoksulluk ve sıkıntı gördün mü? Hiç zorluk ve darlık çektin mi? denilir. O kişi de:

– Hayır, vallahi Rabbim! Hiçbir yoksulluk ve sıkıntı görmedim, zorluk ve darlık çekmedim, der.”

Müslim, Münâfikîn 55

Açıklamalar

Bu hadisten açıkça anladığımız gerçek şudur: Allah Teâlâ’nın dünyada kendisine çeşitli nimetler verip zengin ve müreffeh kıldığı her insan cennetlik olmadığı gibi, yoksulluk ve sıkıntı içinde

bıraktığı herkes de cehennemlik değildir. Bunun aksine, dünya nimetlerine boğulmuş bir insan cehenneme gidebileceği gibi, dünya nimetlerinden mahrum bırakılmış olan bir kimse de cennete gidebilir. Bunun herkes için geçerli bir kaide olmadığını da belirtmeliyiz. Dünyada müreffeh ve zengin bir hayat sürüp, Allah’a karşı kulluk vazifesini gerektiği gibi yapan nice insan cennete girebileceği gibi, fakir ve yoksul bir hayat geçirip de bu durumuna sabretmeyen ve kulluk görevini gerektiği gibi yapmayan nice insan da cehenneme girebilir.

Kıyamet gününde cehenneme bir kere daldırılan kimse, dünyada pek müreffeh bir hayat yaşamış olmasına karşılık Allah’ın hoşnutluğunu kazanacak hiçbir iş yapmadığı için, bir ceza çekme yeri olan cehennemde herhangi bir hayır ve refah görmediğini itiraf eder. Çünkü onun bütün hayatı, dünyaya yönelik geçmiş ve âhirete hiç bir hazırlık yapmamıştır. Atıldığı cehennemde bu geçici dünyada yaşadığı müreffeh hayatı Allah’ın hoşnut olacağı tarzda geçirmemiş olmanın pişmanlığını tadar. Buna karşılık cennete bir kere daldırılıp çıkarılan kimse, bu geçici dünyada yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık içinde yaşadığı halde, yapılan iyi işlerin mükâfatının verildiği yer olan

cennette hiçbir yoksulluk, sıkıntı, zorluk ve darlık görmediğini söyler ve dünyada Allah'ın hoşnutluğu yönünde geçirdiği hayatın burada karşılığını görür. Böylece herkes, dünyadaki hayatını hangi şekilde geçirmişse onun karşılığını kıyamet gününde aynıyla bulur; Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu anlar. Şu kadar var ki, oradaki pişmanlık hiç kimseye bir fayda sağlamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada refah ve mutluluk içinde bir hayat süren kimse, Allah'ın rızâsına uygun hareket etmemişse, kıyamet günü cehenneme girebilir.
2. Dünyada sıkıntılı ve yoksul bir hayat geçiren kimse, Allah'ın hoşnutluğu yönünde bir hayat sürmüşse, kıyamet gününde cennetliklerden olabilir.
3. Cehennemde bir refah ve mutluluk söz konusu olmayacağı gibi, cennette de yokluk, yoksulluk, sıkıntı ve zorluk olmayacaktır.
4. Âhiret mutluluğunu elde etmek isteyen kimse dünya hayatının kıymetini bilmeli, dünyaya ve dünyalığa kapılıp kalmamalıdır.

قال رسولُ: وعن المُستَوْرِدِ بنِ شَدَّادٍ رَضِيَ اللّهُ عنه ، قال -464-
مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ :اللّهُ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 . ملسم هاور «فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ؟ .أَحَدُكُمْ أَصْبَعُهُ فِي الْيَمِّ

464. Müstevrid İbni Şeddâd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Âhirete göre dünya, sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer. O kişi parmağının ne kadarcık bir su ile döndüğüne baksın.”

Müslim, Cennet 55

Müstevrid İbni Şeddâd

Müstevrid İbni Şeddâd İbni Amr, Mekke'li sahâbîlerden olup Kureyş kabilesine mensuptur. Peygamberimiz vefat ettiğinde henüz çocuk yaşıydı. Peygamberimiz'den hadis dinlemiş ve dinlediğini iyi anlayıp muhafaza etmişti. Mısır fethine iştirak etti. Önceleri bir müddet Kûfe'de, fethedildikten sonra da Mısır'da yerleşti. Bu sebeple kendisinden hem Kûfe'liler hem de Mısır'lılar hadis rivayet etti. Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'den yedi hadis rivayet ettiği

söylenir. Müstevrid 45(665) senesinde İskenderiye’de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebedî olan âhiret hayatıyla, geçici olan dünya hayatı kıyaslandığında, bu dünyada geçirdiğimiz hayatın ne kadar kısa ve değersiz olduğunu bu hadis çok veciz bir şekilde ortaya koyar. Âhiret hayatı uçsuz bucaksız bir deniz, buna karşılık dünya hayatı bu denize bir parmak batırıldığı zaman o parmağa değen su kadardır.

Bu hadisten öğrenmemiz gereken bir başka gerçek de şudur: Dünyada kazanılan bütün mallar, mülkler, zenginlikler, makamlar ve mevkiler gelip geçicidir. Bunlara sahip olan bir kimsenin, bunlarla öğünmemesi, gururlanıp kibirlenmemesi gerekir. Bunun aksine, daha önceki hadislerde de geçtiği gibi, gerçek hayat âhiret hayatıdır. Bu dünya, âhiretin tarlasıdır. İnsan burada ne ekerse, âhirette onu biçer. Kısaca ifade edecek olursak, sonlu olan bu fâni dünya ile sonu bulunmayan ebedî hayat kıyas edilemeyecek kadar değer farkına sahiptir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ebedî olan âhiret hayatı ile dünya hayatı kıyas kabul etmez şekilde farklıdır.

2. Dünyanın her çeşit malı, mülkü, zenginliği, mevki ve makamı geçicidir.

3. Dünya hayatı, âhiretin tarlasıdır.

4. İnsanın gâyesi ve hedefi, ebedî olan âhiret hayatını kazanmak olmalıdır.

عَلَيْهِ وَعَنْ جَابِرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -465
وَسَلَّمَ مَرَّ بِالسُّوقِ وَالنَّاسُ كَتَفَيْهِ ، فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسْكَّ مَيْتٍ ، فَتَنَاوَلَهُ ،
فَقَالُوا «أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هَذَا لَهُ بِدِرْهِمٍ؟» : فَأَخَذَ بِأُذُنِهِ ، ثُمَّ قَالَ
أُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ؟ « : صَنَعُ بِهِ؟ ثُمَّ قَالَ مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَدُ
فَكَيْفَ وَهُوَ مَيْتٌ ، . وَاللَّهُ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا ، إِنَّهُ أَسْكُّ : قَالُوا
هَاور «فَوَ اللَّهُ لِلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ» : لَاقَفَ
مَلَسَم.

الصغير «الأسكُّ» و . هـ بن اج ن ع : أَيُّ « كَتَفَيْهِ » هلوق
الأذن .

465. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün pazar yerine uğradı. Etrafında ashâbı da vardı.

Resûlullah, küçük kulaklı bir oğlak ölüsüne rastladı. Onun kulağından tutarak:

– “Hanginiz bunu bir dirheme satın almak ister?” buyurdu. Ashâb:

– Daha az para ile de olsa biz almayız, onu ne yapalım ki, dediler!. Sonra Resûl-i Ekrem:

– “Size bedava verilse ister misiniz?” diye sordu. Onlar:

– Allah’a yemin ederiz ki, o diri bile olsa, kulaksız olduğu için kusurludur. Ölüsünü ne yapalım? diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah:

– “Allah’a yemin ederim ki, Allah’a göre dünya, önünüzdeki şu ölü oğlaktan daha değersizdir” buyurdu.

Müslim, Zühd 2

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çevresindeki her şeyle ilgilenir, ilgiye değer gördüğü şeyleri birer eğitim malzemesi olarak kullanırdı. Bu hadiste, bunun bir

örneğini görüyoruz. Ölmüş bir oğlağın kulağından tutup onu insanlara göstermek, gösterilen bu nesnenin değersizliğine delâlet eder. Buna rağmen o, sahâbeye bu değersiz şeyi bir dirheme satın alıp almayacaklarını sordu. Oysa muhatapların bunu almayacağı ve ona bir değer vermeyeceği ortada idi. Nitekim, kimse böyle bir şeyi almaya, yani ona bir değer vermeye yanaşmadı. Hatta hiç para vermeksizin ona sahiplenmeyi de kabul etmediler. Zaten bu, beklenen bir netice idi. Ayrıca sahâbîler, diri bile olsa onu arzu etmeyeceklerini, çünkü kulağı küçük olduğu için kusurlu bir hayvan olduğunu söylediler. Peygamber Efendimiz'in istediği de bu idi. Çünkü bu durum, kendisinin sahâbeye vermek istediği derse uygundu. O, bu isteksizlikten hareketle, dünyanın Allah nezdindeki değerinin, kendilerinin önünde bulunan bu ölü oğlaktan daha değersiz olduğunu söyledi. Böylelikle, müslümanların dünyanın geçici ve aldatıcı varlıklarına aldanıp kanmamaları gerektiğini tavsiye etti. Dünyanın malı mülkü böyle değersiz olduğu için, Cenâb-ı Hak çalışıp çabalayan ve gayret gösterene müslüman kâfir ayırımı yapmaksızın dünyalık ihsan edeceğini beyân etti. Çünkü bu, Allah'ın adaletinin gereği idi. Çok çalışan kâfirlere, az çalışan veya çalışmayan müslümanlardan daha çok mal vermesi

de bu sebeptendir. Fakat âhiretin nimetleri böyle değildir. Onların Allah katında bir kıymeti vardır ve bunları sadece kendi nazarında kıymetli olan mü'minlere ihsan edecektir. Bütün bunlar, mü'minlerin dünya ile alâkasını kesmeleri anlamına gelmez. Bu anlayışın aksine, dünyalığa sahip olabilecekleri ancak sahip oldukları şeylerin geçici olduğuna inanmaları ve bunları ebediyyen ellerinde kalacakmış, ya da kendilerini ebedileştirecekmiş gibi görmemeleri gerektiği hatırlatılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, ashâbı eğitirken her fırsatı değerlendirmiştir. İslâm eğitimcilerinin bunu dikkate almaları gerekir.
2. Necis olan bir ölü kokup dağılmamışsa ona dokunmak yasaklanmamıştır.
3. İnsanlar nazarında bir ölü oğlağın değeri olmadığı gibi, Allah yanında da bu dünyanın bir kıymeti yoktur.
4. İnsanlar, sanki ebedî imiş gibi bu dünyaya bağlanıp kalmamalıdır.

كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ : وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -466-
يا « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فِي حَرَّةٍ بِالْمَدِينَةِ ، فَاسْتَقْبَلَنَا أَحَدٌ فَقَالَ
مَا يَسْرُنِي أَنْ « : لَأَقِفَ لِنَبِيِّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : تَلَقَ . «أَبَا ذَرٍّ
حَدِّثْ هَذَا ذَهَبًا تَمْضِي عَلَيَّ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، عِنْدِي مِثْلُ أُ
«إِلَّا شَيْءٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنٍ ، إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ هَكَذَا وَهَكَذَا
إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمْ « : عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ ، ثُمَّ سَارَ فَقَالَ
عَنْ يَمِينِهِ ، «نَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مَنْ قَالَ بِالْمَالِ هَكَذَا وَهَكَذَا الْأَقْلُو
« : يَلِ لَأَقِمْ . «وَقَلِيلٌ مَا هُمْ «وَعَنْ شِمَالِهِ ، وَمِنْ خَلْفِهِ
ثُمَّ انْطَلَقَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ حَتَّى تَوَارَى . «مَكَانَكَ لَا تَبْرَحُ حَتَّى آتِيكَ
خَوْفُكَ أَوْ كَوْنُ أَحَدٍ عَرَضَ لِنَبِيِّكَ ، عَفْثَرَادِقُ أَتَوْصُ تُعْمِسُفَ ،
لَا تَبْرَحُ حَتَّى « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَهُ
لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتًا تَخَوَّفْتُ مِنْهُ : فَلَمْ أَبْرَحُ حَتَّى أَتَانِي ، فَقُلْتُ «آتِيكَ
« : نَعَمْ ، قَالَ : تَلَقَ «هَلْ سَمِعْتَهُ ؟ وَ « : لَأَقِفَ . هَلْ تُرَكِّدُفَ ،
مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ : ذَاكَ جِبْرِيلُ أَتَانِي فَقَالَ
«وَأِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ ؟ قَالَ : الْجَنَّةُ ، قُلْتُ
. يَرَاخِبُ الْظُّفْلَ إِذْهُوَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

466. Ebû Zer radıyallahu anh şöyle demiştir:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte
Medine'nin Harra mevkiinde yürüyordum. Derken
Uhud dağı karşımıza çıkıverdi. Resûlullah
sallallâhu aleyhi ve sellem:

– “Ey Ebû Zer!” dedi. Ben:

– Buyur yâ Resûlallah! Emrine âmâdeyim, dedim.
Resûlullah:

“Yanımda şu Uhud dağı kadar altın olsa, bu beni sevindirmez. Bir borcu ödemek için ayırdığımdan başka da yanımda bir dinar bulunarak üç gün geçmesini istemem. –Resulullah, önüne, sağına, soluna ve arkasına elleriyle verme işareti yaparak– yanımda bulunanı Allah’ın kullarına şöyle şöyle dağıtmak isterim” buyurdu. Sonra yoluna devam etti ve:

“Dünyada varlığı çok olanlar âhirette sevapları az olanlardır. Yalnız sağına, soluna ve ardına söyle, şöyle ve şöyle verenler müstesnadır. Fakat onlar da ne kadar azdır” buyurdu. Sonra da bana:

“Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma” diye tenbih ederek gecenin karanlığında yürüyüp gözden kayboldu. Yüksek bir ses işittim bir kimsenin Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem’e saldırmamasından korktum. Onun yanına varmak istedim, fakat “Ben yanına gelinceye kadar yerinden ayrılma” buyruğunu hatırlayarak yerimden ayrılmadım. Resûl-i Ekrem yanıma gelince:

– Bir ses işittim ve ondan korktum, diye duyduğum sestten bahsettim. Hz.Peygamber:

– “Sen o sesi duydun mu?” diye sordu. Ben:

– Evet, diye cevap verdim. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

– “O gelen Cebrâil idi; bana ümmetinden Allah’a ortak koşmayarak ölen kimse Cennet’e girer, dedi.” Ben:

– Zina edip hırsızlık yapsa da mı? dedim. Resûl-i Ekrem:

– “Zina da etse, hırsızlık da yapsa neticede cennete girer” buyurdular.

Buhârî, İstikrâz 3, Rikak 14; Müslim, Zekât 32

Açıklamalar

Peygamberimiz bazı kere ashabı ile birlikte Medine’nin semtlerinde ve civarında geziye çıkardı. Bu arada çarşı pazara uğradığı ve oradakilerin durumuyla ilgilendiği de olurdu. Ebû Zer’in anlattığı bu gezintide Medine’nin Uhud dağı

yönünde yer alan ve siyah taşlarıyla meşhur olan Harre mevkiine uğramışlardı. Ebû Zer, sahâbe arasında zühd hayatına düşkünlüğüyle meşhur olanlardandır. Bu sebeple özellikle zühdle ilgili rivayetleri bize nakleden sahâbîlerin ilk sıralarında yer alır.

Bu dünyada insanların en çok değer verdiği ve sahip olmak istediği şeylerin başında altın gelir. Günümüzde bile altın fertlerin ve devletlerin zenginlik ölçüsü olmaya devam etmektedir. Fakat dünyanın bu en kıymetli metaı gerçekten gönül bağlamaya ve elde tutup yığmaya değer mi? İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz Uhud dağını görünce, Ebû Zer'in bir noktaya dikkatini çekmek ve herkesin çok değer verdiği bir metanın kendisinin katındaki kıymetinin ne olduğunu, aynı zamanda inananların bu yöndeki tavrının nasıl olması gerektiğini ona ve onun şahsında ümmetine öğretmek ister. Uhud dağı kadar altını olsa, dünyada kendisine yetecek ve borcunu ödeyecek miktar hariç, kalanını kısa bir süre için bile yanında tutmayı arzu etmediğini, onu hemen ihtiyaç sahiplerine dağıtmak isteyeceğini söyleyerek, dünya malının ve zenginliğinin Allah yolunda harcanması gerektiğini bizlere öğütler.

Bu ve benzeri hadislerden hareketle, dünyada mal mülk sahibi olmanın, çalışıp çabalayarak zenginleşmenin dinimizde yasaklandığı gibi bir anlayışa kapılmak son derece yanlış olur. Çünkü sahâbe arasında zengin olan pek çok kişi vardı ve Peygamber Efendimiz onların zenginliklerini övüyor, takdir ediyorlardı. Çünkü onlar, dinimizin meşrû gördüğü helâl yollardan kazanç sağlayarak zengin oluyor ve bu zenginliklerinin hakkını verip gereğini yerine getiriyorlardı. İhtiyaç sahiplerine olduğu kadar, yeni kurulan genç İslâm devletinin ordusunu techiz etmeye ve zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı oluyorlardı.

Peygamberimiz'in çok sevdiği ve pek çok hadislerinde övdüğü, kendisinden sonra sırayla müslümanların halifeliğini yapan Hz.Ebû Bekir, Ömer ve Osman gibi yakın arkadaşları da zengin sahâbîler arasında yer almaktaydı.

Dünyada malı ve zenginliği çok olanın âhirette sevabının az olacağı gerçeği, bir istisna ile belirtilmiştir. Bu istisna, malı ve zenginliği infak yani Allah yolunda harcayabilmektir. Aksi takdirde zenginlik, mal mülk sahibi olmak insan için bir vebal olabilir. Çünkü hakkı verilmeyen ve insanlığın hayrına kullanılmayıp biriktirilen mal, kişi için âhîret sevabını önleyici bir âmil olur.

İslâm'a göre zenginlik, mal ve mülk, insanların hepsinin faydalanabileceği alanlara yönlendirilmelidir. Çünkü zengin olanlar ve mal mülk elde edenler, bunları diğer hemcinsleri sayesinde elde ederler. Dolayısıyla onlara karşı görevlerini yerine getirmekle de mükelleftirler. Böyle yapmadıkları takdirde, işte o zenginlik ve mal, insan için âhirette bir vebal ve günah kaynağı olur.

Hız.Peygamber, Ebû Zer'e bütün bunları anlattıktan sonra, Cebrâil aleyhisselâm'ın vahiyile kendisine bildirdiği bir hakikati, bir müjdeyi de ona haber verir. Bu müjde, bir insan ne kadar günahkâr olsa da, Allah'a şirk koşmadan öldüğü takdirde önünde sonunda cennete gireceği gerçeğidir. Bunu işiten Ebû Zer, en büyük günahlardan sayılan zina ve hırsızlık suçlarını işleyen kişinin cennete girip girmeyeceğini sorar. Peygamberimiz, zina etmiş, hırsızlık da yapmış olsa, Allah'a şirk koşmayan, tevhid inancı üzere ölen herkesin neticede cennete gireceğini söyler. Bu müjde, suç işleyenin, günahkâr olanın ceza çekmeyeceği anlamına gelmez. Ancak suç ve günah ebedî cehennemde kalma, bir başka ifadeyle cennete hiç girmeme sonucunu doğurmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber insanlara karşı son derece mütevâzi idi. Ashâbıyla birlikte oturur, onların her çeşit problemiyle ilgilenir, kendileriyle gezintiye çıkar, çarşı ve pazarı dolaşırdı.

2. Borcu olan kimsenin, mal sahibi olduğunda yapacağı ilk iş, borcunu ödemektir. Borç ödemek, sadaka vermekten önce gelir.

3. Varlıklı kimselerin Allah yolunda infakda bulunmaları, Kur'an ve Sünnet'de sıkça tavsiye edilmiş olan büyük sevaplardandır.

4. Malını Allah yolunda sarfettiği, helâl yoldan kazanıp helâl yolda harcadığı sürece insanın zengin olması yasaklanmamıştır.

5. Allah'a şirk koşmanın dışında büyük günah işleyenler, cehennemde ebedî kalmazlar. Bu inanç, Ehl-i Sünnet mezheplerinin görüşüdür. Hariciler ve Mu'tezile, büyük günah işleyenlerin ebediyyen cehennemde kalacağına inanırlar.

6 Zina ve hırsızlık, büyük günahların en çirkinlerindendir.

7. Müşrikler, ebediyyen cehennemde kalacak ve cenneti asla göremeyecekler.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 467-
لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أَحَدٍ ذَهَبًا ، لَسَرَّيْنِي أَنْ لَا تَمُرَّ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَتَّفَقٌ » عَلَيَّ ثَلَاثُ لَيَالٍ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أَرَصِدُهُ لِذَيْنِ
هَيْلَع .

467. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eğer Uhud dağı kadar altınım olsa, borç ödemek için sakladığım dışında, ondan yanımda bir miktar bulunduğu halde üzerimden üç gece bile geçmemesi beni sevindirir.”

Buhârî, Temennî 2, İsti'zân 30, Rikak 14; Müslim, Zekât 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühhd 8

Açıklamalar

Bundan önceki hadiste genişçe açıkladığımız gibi eline para ve mal geçen, zengin olan kişinin borcunu öncelikle ödemesi gerekir. Borç ödeme, sadaka vermekten daha önemli ve önceliklidir. Bu

sebeple ve malın hakkını vermek şartıyla zenginlik ve mal biriktirmek dinimizde yasaklanmamıştır. Bununla birlikte elinde bulunan malı Allah yolunda sarfetmek insana büyük sevap kazandırır. Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok âyeti ile Peygamber Efendimiz'in hadisleri müslümanları, mallarını Allah yolunda harcamaya teşvik eder. Ancak bu harcamanın, kendisini ve ailesini yoksul veya başkasına muhtaç bırakmayacak derecede olması tavsiye edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber fakirlik korkusu çekmez, dünyaya ve dünyalığa değer vermezdi.
2. İnsan hayatta sağlık ve sıhhat içindeyken malından harcayabilmelidir.
3. Kul borcuna karşı duyarlılık, müslümanın çok dikkat etmesi gereken vazifelerden biridir.

انظُرُوا : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لاق هن عو -846 إلى من هو أسفل منكم ولا تنظروا إلى من فوقكم فهو أجدر أن لا متفق عليه وهذا لفظ مسلم «تزدروا نعمة الله عليكم

م إِلَى مَنْ فَضَلَ عَلَيْهِ إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ ، يَرَاخِبُ لَا تَيَاوُرُ يَفُو
« فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْهُ . »

468. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hayat şartları sizinkinden daha aşağı olanlara bakınız; sizden daha iyi olanlara bakmayınız. Bu, Allah'ın üzerinizdeki nimetini hor görmemenize daha uygun bir davranıştır.”

Müslim, Zühd 9. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 58, Libâs 38; İbni Mâce, Zühd 9

Buhârî'nin rivayeti şöyledir:

“Sizden biriniz mal ve yaratılış itibariyle kendisinden üstün olan kimseye bakarsa, ardından kendinden daha düşük derecede olana baksın.”

Buhârî, Rikak 30. Ayrıca bk. Müslim, Zühd 8

Açıklamalar

Önce hadis usûlüyle ilgili bir hususa işaret etmemiz gerekmektedir. Musannif en-Nevevî, bu

rivayetin birinci kısmının “müttefekun aleyh” olduğunu yani Buhârî ve Müslim’in birlikte rivayet ettiklerini, buradaki rivayet lafzının ise Müslim’e ait olduğunu söylemiştir. Oysa Buhârî’nin kitabında bu rivayet bulunmamaktadır. Bu sebeple biz sadece Müslim’in kitabındaki yerini gösterdik. İkinci rivayet ise, musannifimiz tarafından belirtildiği gibi sadece Buhârî’ye ait olmayıp, kaynağı tarafımızdan gösterildiği gibi aynı zamanda Müslim’in kitabında da yer almaktadır. Yani “müttefekun aleyh” olan ikinci rivayettir.

Dünyada her insanın maddî ve manevî konumu aynı değildir. İnsanlardan bazıları zengin, bazıları fakirdir. Bazı insanlar daha müttakî ve dindar, bazıları ise onlardan daha aşağı seviyededir. Dünya zenginliği sadece mal, mülk ve para cinsinden varlık olarak değil, çoluk çocuk, güç kuvvet, mevki makam gibi şeyler cinsinden de olabilir. İnsanlar çoğu kere bu dünyalıklara özenirler. Fakir zengine, çocuğu olmayan veya az olan çocuğu çok olana, bir mevki ve makam sahibi olmayan, mevki ve makam sahibi olana özenir. Oysa bu doğru değildir. Çünkü fakir olduğunu söyleyenden daha fakir olan, çocuğu olup da buna herhangi bir sebeple sevinemeyen, bir makam sahibi olup da onun vebalini taşıyamayan nice insan vardır. Kişi

eğer özenecekse bu gibi geçici şeylere değil, kalıcı ve Allah katında değeri olan şeylere özenmelidir. Zengin olup, zenginliğini Allah yolunda harcayana özenilebilir. Takvâ ehli ve dindar bir kimseye, ilim sahibi olup ilmini Allah yolunda kullanana özenmek lâzımdır. Çünkü bu özellikler kalıcı ve Allah katında değerli olan şeylerdir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, dünyalık yönünden herkesin kendinden daha aşağı derecede olanlara bakmasını tavsiye etmiştir. Böylece herkes kendi bulunduğu hale hamd ve şükretme imkânına kavuşmuş olur. Bu konudaki bir rivayetten, din hususunda kendinden üstün olanlara bakıp onlara uyan, dünyalık noktasında kendinden aşağı olanlara bakıp, Allah'ın kendisini onlardan üstün kıldığına hamdeden kimsenin Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılacağını, din hususunda kendinden aşağı olanlara bakan, dünyalık noktasında ise kendinden üstün olanlara bakıp onların derecesine çıkamadığına üzülen kimsenin ise Allah katında şükreden ve sabreden biri olarak yazılmayacağını öğrenmekteyiz (Tirmizî, Kıyamet 58).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman bir kimsenin, dünyalık işler, mal, mülk ve zenginlik gibi konularda kendisinden aşağı derecede olanlara, din işlerinde ve manevî faziletler konusunda daha üstün olanlara bakması sünnete uygundur.

2. İnsan, bulunduğu hale hamdetme ve şükretme faziletine sahip olabilmelidir.

469- تَعِسَ عَبْدٌ «: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ -
الدِّينَارُ وَالذَّرْهُمُ وَالْقَطِيفَةُ وَالْخَمِيصَةُ ، إِنَّ أُعْطِيَ رَضِيَ ، وَإِنْ لَمْ
يُرَاحَبْ لَمْ يَرْضَ .»

469. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Altın, gümüş, kumaş ve abaya kul olanlar helâk oldular. Eğer onlara istedikleri verilirse hoşnut olur, verilmezse hoşnut olmazlar.”

Buhârî, Rikak 10. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 70; İbni Mâce, Zühd 8

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin kısa rivayetini tercih ettiği bu hadisin, Buhârî'nin Kitâbü'l-cihâd'ındaki daha uzun rivayetinin baş tarafının anlamı şöyledir:

“Altın, gümüş, elbise kulu olan kimseler sürünsün, kahrolsun. Böyle (menfaat düşkünü) kişiye (işlediği hayrın karşılığı Allah tarafından) verilirse hoşnut olur, verilmezse (Allah'ın takdirine) kızar; böyle (menfaat düşkünü) sürünsün, husrâna yuvarlansın!. Vücuduna diken batsın da cımbızla çıkaran bulunmasın!. İşte bu sebeple cennet, her hayır ve saâdet, Allah yolunda cihâd için atının dizginine sarılmış olan kula lâyıktır...”(Cihâd 70).

İslâm'ın geliş gâyesi, insanları sadece Allah'a kul olma şuuruna kavuşturmak, Allah'tan başka her kişiye ve eşyaya kulluktan, geçici şeylere tapınmaktan ve onları kutsallaştırmaktan kurtarmaktır. İnsanların tapındığı ve tanrılaştırdığı şeyler sadece kutsallaştırdıkları şahıslar veya kendi elleriyle yaptıkları putlardan ibaret değildir. İnsan paranın, malın, kadının, mevki ve makamın, hatta elbisenin, yiyip içeceğin veya dünyalık herhangi bir şeyin kulu olabilir. Bunlara çok kıymet verip gönül bağlayan, hayatı bu dünyadan ve dünyalıklardan ibaret gören kimse helâk olmuş demektir. Çünkü böyle bir kimsenin önce itikadı,

inancı doğru değildir. İnancı doğru olmayan bir insanın ibadetlerinin, düşüncelerinin, hareket ve davranışlarının doğru olmayacağı da tabiidir. Hatta bir çok insan bâtıl ilâhlara ve putlara tapınmaktan uzak durmasına karşılık, paranın, mevki ve makamın, dünya zevklerinin kulu kölesi olabilir. Bu durum, günümüz insanının büyük ekseriyeti itibariyle böyledir. Meselâ bizim ülkemizde Allah yerine başka ilâhlara tapanlar veya putları Allah'la kendileri arasına aracı yapanlar yoktur ama, para ve pula, mevki ve makama, dünya hırsına kendilerini kaptıran ve bu sebeple Allah yolundan sapanlar çoktur. Mademki bunlar insanı varlığına ve birliğine inandığını söylediği Allah'ın yolundan saptırıyor ve O'nun emir ve yasaklarını dinlememeye sevk ediyor, o halde kişinin bunları ilâhlaştırdığı söylenebilir. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz, bizleri bunlara kul olmaktan şiddetle sakındırmış, böyle bir durumun helâkimize sebep olacağını açıkça bildirmiştir. Özellikle hadiste zikredilen altın, gümüş, kumaş ve giyecek elbise, insanların daha çok düşkün olduğu ve şeytanın da insanı kandırmasına vesile olan şeylerdir. İnsanın düşkün olduğu başka şeylerin sayılmamış olması, onların sakıncası olmadığı anlamına gelmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'dan başka hiç kimseye ve hiçbir şeye kulluk etmemek gerekir.
2. Altın ve gümüş başta olmak üzere, dünyanın mal ve mülküne taparcasına bağlanmak dinimizde yasaklanmıştır.
3. İslâm edebine göre, çok pahalı ve herkesin gözüne batacak derecede gösterişli elbiseler giymek hoş karşılanmamıştır.
4. İnsanı Allah'tan gâfil kılacak, ibadet ve tâatine engel olacak derecede dünya malına dalmak ve onları biriktirmekle meşgul olmak, İslâm nazarında kötü karşılanan bir davranıştır.

لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ لَا يَضُرُّ ، هَذَا عَوْدُ - 470
الصُّقَّةِ ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِذَاءٌ ، إِلَّا إِزَارٌ ، وَإِمَامٌ كِسَاءٌ ، قَدْ
وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ . رِبْطُوا فِي أَعْنَاقِهِمْ ، فَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ «يَا أَنْ تَرَى عَوْرَتَهُ فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهٍ . الْكَعْبَيْنِ .

470. Ebû Hüreyre radiyallahu anh şöyle dedi:

Suffe ehlinden yetmiş kişiyi gördüm. Onlardan bir tek kişinin bile üzerinde bütün vücudunu örtecek

bir elbise yoktu. Ya belden aşağı giyilen bir izâr ya da belden yukarı giyilen bir kisâ vardı. Elbiselerini boyunlarına bağlardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerinin görülmemesi için elbisesini eliyle toplardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Ebû Hüreyre'nin bizzat yaşadığı bir hayatı tasvir eden bu rivayet, mevkûf bir hadistir. Yani, Peygamber Efendimiz'le alâkası olmayan bir rivayettir. Şu kadar var ki, bu çeşit hadisler, Peygamberimiz'den gelen ve anlayıp uygulamakta zorlandığımız bazı rivayetleri anlamak, bazı kere de Peygamberimiz'in hadisi bulunmayan bir konuda fikir beyan etmek veya hüküm vermek gerektiğinde önem ifade eder.

Bilindiğı gibi Suffe, Mescid-i Nebevî'nin geri taraflarında, kalacak yeri yurdu, ailesi ve bakacak kimsesi bulunmayan sahâbîlerin barınması için Peygamberimiz'in emriyle yapılmış olan üstü örtülü bir yer idi. Burada kalanlara “ehl-i Suffe” veya “ashâb-ı Suffe” denilirdi. İçlerinden evlenen,

sefere çıkan, bir başka yere yerleşen veya ölen kimselere göre bunların sayısı değişir, bazan artar, bazan da eksilirdi. Bir aralık yetmiş buldukları nakledilir. Bazı kaynaklarda, Suffe ehli'nden olduğu söylenilen yüzün üstünde sahâbînin ismi sayılır. Bunların geçimlerini Resûl-i Ekrem Efendimiz temin eder, hali vakti yerinde olan sahâbenin onlara yardımcı olmalarını isterdi. Ebû Hüreyre kendisi de Suffe'de kalanlardandı. Özellikle Medine döneminin ilk yıllarında müslümanlar son derece fakir idiler. Muhâcir olanlar, bütün mallarını, mülklerini ve servetlerini Mekke'de bırakıp gelmişlerdi. Ensâr ise sadece bağ bahçe ve ziraat işleriyle meşguldüler. Fakat sonraki dönemlerde durum değişti. İslâm devletinin hakimiyet alanına giren bölgelerde hem ticaret hem ziraatin gelişmesi, cihad veya fetihlerden elde edilen ganimetler, genişleyen İslâm topraklarına göçler yoluyla gelişen yerleşim müslümanların geçim seviyelerini yükseltti. Fakat fakrı ve zühd hayatını tercih edenler her zaman olageldi. Onlar, dünyaya ve dünyalıklara rağbet etmeyi uygun bulmuyorlardı. Suffe ehli olan sahâbîler, genellikle bu vasıflarıyla şöhret kazanmışlardır.

Hadisimizi 507 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Suffe ehli, fakir ve zâhid sahâbîlerden meydana gelirdi.

2. İyi müslüman olmanın niteliklerinden biri de, dünyaya aşırı düşkün olmamaktır.

3. Zühd hayatını tercih etmek methedilmiştir.

الدُّنْيَا « : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاق هن عو - 471
ملسم هاور «سجن المؤمن وجنة الكافر» .

471. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünya mü'minin zindanı, kâfirin de cennetidir.”

Müslim, Zühd 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 16; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Dünyanın mü'mine zindan, kâfire cennet oluşu, ebedî olan âhiret hayatındaki hallerine kıyasladır.

Çünkü Allah Teâlâ cennette mü'minler için o kadar büyük sevaplar ve kalıcı nimetler hazırlamıştır ki, bu dünyadaki en üstün nimetler ve en lüks yaşayış tarzları bile onunla kıyas edilemez. Kâfirler için âhirette hazırlanmış olan cezâ ve azâp o derece büyüktür ki, dünyanın en sıkıntılı hayatı bile onlar için âdeta bir cennet sayılır.

Bir başka açıdan bakıldığında, mü'minler bu dünyanın pek çok zevklerini, eğlencelerini, lezzetlerini ve şehvetlerini Allah tarafından haram kılınmış olduğu için terketmektedirler. Çünkü onlardaki Allah korkusu ve saygısı, bunları yapmalarına engel olur. Kâfirlerin ise böyle bir endişeleri yoktur. Onlar, hayatı bu dünyadan ibaret saydıkları ve Allah'ın emir ve yasaklarını dinlemedikleri için, esasen çok kısa olan bu geçici dünya hayatı onlar için bir cennet niteliği taşır. Oysa bu dünyadaki sorumsuz yaşayışları, âhiretteki cezâ ve azaplarını artırır.

Mü'minler için bu dünyanın zindan oluşu da derece derecedir. Allah'tan daha çok korkanlar için bu dünya sıkıcı bir hapishanedir. Çünkü onlar, Allah'ın yasak kıldığı her şeyden olabildiğince kaçınırlar. Dindarlıklarındaki hassasiyetleri az olanlar için ise daha rahat bir hapisane sayılabilir.

Çünkü onlar, birinciler kadar ince eleyip sık dokumazlar. Tabii ki herkesin âhiret hayatındaki mükâfatı, dünyadaki yaşayışına göre olacaktır. Dolayısıyla âhiretteki mutlu hayatı gören mü'minler dünyada geçirdikleri hayatın bir hapis hayatı olduğunu, kâfirler ise dünyadaki hayatlarının cennet olduğunu anlayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min, dünyaya aşırı bağlanmaktan ve ona sevgi beslemekten uzak olmalıdır.
2. Dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşamak, âhirette ebedî mutluluğa ulaşmayı sağlar.
3. Kâfirlere özenerek dünyanın geçici zevk ve eğlencelerine dalmak insanın ebedî hayatını perişan eder.

أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ -472- كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ ، « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْنُكِبِي » ، فَقَالَ « وَ غَايِرُ سَبِيلٍ » .

إِذَا أَمْسَيْتَ ، فَلَا : وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، يَقُولُ تَنْتَظِرُ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرُ الْمَسَاءَ ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ . لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ .

ث معناه لا تَرَكَنَّ إِلَى الدُّنْيَا وَلَا يَدْخُلَا اِذْه حَرْشِ يَفِ اُولَاق
تَتَّخِذُهَا وَطَنًا ، وَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَكَ بِطُولِ الْبَقَاءِ فِيهَا ، وَلَا بِالْاَعْتِنَاءِ بِهَا
الو ، هِنَطوَرِيعُ يَفِ بُيرَغَلَا هِبْ قُلْعَتِي اِمِبَّ اِلَّا اَهْنِم قُلْعَتَتِ الو ،
ه الغريبُ الَّذِي يُرِيدُ الدَّهَابَ إِلَى اَهْلِهِ تَشْتَغِلُ فِيهَا بِمَا لَا يَشْتَغِلُ بِهِ
وَبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

472. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benim iki omuzumu tuttu ve:

“Dünyada sanki bir garip veya bir yolcu gibi ol” buyurdu. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle derdi:

Akşama ulaştığında sabahı gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme. Sağlıklı anlarında hastalık zamanın için, hayatın boyunca da ölümün için tedbir al.

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Hız. Peygamber, Abdullah İbni Ömer'e söyleyeceği sözü söylemeden ve yapacağı nasihatı yapmadan önce onun omuzunu tutmuştı. Bu hareket, sözü söyleyenin karşısındakine verdiği önemi ve söyleyeceği söze de dikkat edilmesi gerektiğini ifade eder. Garib, memleketinden ve ailesinden uzakta bulunan kimse anlamına gelir. Yolcu da hemen hemen aynı anlamı ifade eder. Aradaki mâna farkı şudur: Garip, memleketinden ve ailesinden uzak ise de, bulunduğu ve bir müddet kaldığı gurbette, ikâmet ettiği yerde bir kaç tanıdık edinmiş olabilir. Gelip geçici yolcu bundan da mahrumdur.

Peygamber Efendimiz, İbni Ömer'e dünyada bir garip, bir yolcu gibi yaşamayı öğütlerken, dünyaya ve insanlara çok bağlanıp kalmamasını, dünyayı ebedî bir vatan gibi görmemesini, insanlarla çok fazla iç içe olmamasını tavsiye etmiş oluyordu. Bir garib gibi veya bir yolcu gibi olan kimsenin, başkalarına karşı hasedi, kini, düşmanlığı, kavgası, kötü düşünce ve davranışları olmaz. Bütün bunlar, halk ile çok iç içe olmanın ve dünyaya aşırı derecede meyledip gönül bağlamanın sonucudur. O halde insan bunlardan kendini koruyabilmek için tedbirler almalıdır.

Peygamber Efendimiz'in kendisine yaptığı tavsiyeyi naklettikten sonra İbni Ömer'in söyledikleri, kendi öğütleridir. Akşam olunca sabahı beklememek, sabah olunca da akşamı beklememekten maksat, sabahın işini akşama, akşamın işini sabaha bırakmamaktır. Çünkü insan akşamdan sabaha, sabahtan akşama çıkamayabilir. Zira, ölümün ne zaman geleceği belli değildir. İnsan kendini tükenmez arzulara kaptırmamalı, yani geleceğe dair boş hayaller kurmamalıdır. Bu durum, yarını düşünmemek ve birtakım tedbirler almamak anlamına gelmez.

Hastalık ve sağlık bizim içindir. Bu sebeple sağlığın kıymeti iyi bilinmelidir. İnsan ibadet yaparken, yapamayacağı bir zamanın olabileceğini, çalışıp kazanırken, çalışamayacağı ve kazanamayacağı bir hale düşebileceğini düşünüp ona göre hareket etmelidir. Hayat da ölüm de bir gerçektir. O halde insan hayatında ölüme hazırlık yapmalı, bu dünyada iken ahireti kazanmanın yollarını arayıp bulmalıdır.

Hadîs-i şerif 575 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis, Peygamberimiz'in İbni Ömer'i çok sevdiğinin delillerinden biridir.

2. Her işi vaktinde ve saatinde yapmak müslümanın prensibi olmalıdır.

3. Mü'min dünyaya aşırı derecede meyletmemeli ve gönül bağlamamalıdır.

4. İnsan tükenmez arzuların esiri olmamalıdır.

5. Allah'a karşı itaat ve tâati artırmak için her ânı, sağlığı, sıhhati ve hayatı ganimet bilmelidir.

وَعَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، -473-
يَا رَسُولَ اللَّهِ : فَقَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقِ
« : لَ إِذَا عَمَلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ ، وَأَحَبَّنِي النَّاسُ ، فَقَالَ اللَّهُ دُنِّي عَلَى عَمَلِ
«أَزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ ، وَأَزْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ
حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ وَغَيْرُهُ بِأَسَانِيدٍ حَسَنَةٍ

473. Ebü'l-Abbâs Sehl İbni Sa'd es-Sâidî
radiyallahu anh'ın söylediğine göre, Peygamber
sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam geldi ve:

—Yâ Resûlallah! Bana, yaptığım zaman hem
Allah'ın hem de insanların beni seveceği bir iş
söyle, dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “Dünya ve dünyalıklardan yüz çevir, Allah seni sevsin; halkın elinde olandan yüz çevir, insanlar seni sevsin” buyurdu.

İbni Mâce, Zühd 1

Açıklamalar

Bir mü'min için bu dünyada en çok arzu edilen şey, önce Allah sonra da insanlar tarafından sevilen bir kul olabilmektir. İnsandaki sevilme duygusu, sevme duygusundan daha önde gelir. Kişinin Allah ve insanlar tarafından sevilen bir kimse olması kendi elindedir. Sahâbeden birinin Peygamber Efendimiz'e bu hususu sorması üzerine, Allah Resûlü kısa fakat kapsamlı bir cevapla bunun yolunu göstermiştir. Ancak Peygamberimiz'in burada verdiği cevabın, bu sevginin yegâne şartı olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz'in, herhangi bir konuda sorulan böyle sorulara muhataba göre değişen farklı cevaplar verdiği bilinmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetleri ile, Peygamberimiz'in pek çok hadislerinde Allah'ın kulunu sevmesinin belli başlı şartları ve belirtilerinden bahsedilir. Bu hadiste işaret edilen,

dünyadan, dünyalıklardan ve insanların ellerinde bulunanlardan yüz çevirmek onlardan sadece biri, fakat en önemli sayılanıdır.

Dünya sevgisi, bütün kötülüklerin başıdır. Zühd ise, dünyada nefsin hoşuna gidecek birtakım işleri yapmaya gücü yetmesine rağmen, âhireti düşünerek, Allah'ın azâbından korkup cennetini umarak, Cenab-ı Hak dışındaki her şeyden gönlü arındırmak nefsin isteklerine gem vurmaktır. Bu niteliklere sahip bir kimseyi Allah sever. Çünkü böyle bir kimse, Allah'ın rızâsından başka bir şey düşünmez. Açlığını giderecek miktarda yiyecek, bedenini örtecek kadar giyecek, kendisini soğuktan ve sıcaktan koruyacak meskenle yetinen ve dünya hırsına kapılmayan insan, zühd hayatını tercih etmiş demektir. Görüldüğü gibi zâhidlik, dünyadan tamamen el etek çekmek, başkalarına muhtaç olup el açacak derecede fakir ve yoksul yaşamak anlamına gelmemektedir. Çünkü insan için elinin emeğiyle geçinmekten ve başkasına muhtaç olmamaktan daha üstün bir fazilet olmadığını bildiren de Peygamber Efendimiz'dir.

Zâhidlik, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, insan ne kadar mal ve mülke sahip olursa olsun, bunlara gönül bağlamamak ve onların sevgisini Allah'ın

sevgisinin üzerine çıkarmamak, gerektiğinde varlığını Allah yolunda sarfedebilmek anlamına gelmektedir. Yine zâhidlik, başkalarının elinde bulunan mala, mülke ve dünya varlıklarının hiçbirine göz dikmemek, bunlara sahip olanlara karşı kin, hased ve kıskançlık hisleri beslememek demektir. Böyle bir kimseyi Allah sevdiği gibi insanlara da sevdirebilir. Sonuç itibariyle, kişinin Allah ve insanlar tarafından sevilmesinin önemli şartlarından biri zühd ehli olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın sevgisini elde etmek, bir mü'minin dünyadaki en büyük arzusu olmalıdır.
2. Allah'ın sevgisini elde etmenin başta gelen şartlarından biri zühd hayatını benimsemektir.
3. Zühd, dünyadan tamamen el etek çekmek değil, dünya sevgisini Allah sevgisinin üzerine çıkarmamaktan ibarettir.
4. İnsanların sevgisine lâyık olmanın yolu, onların elinde bulunan dünyalıklara göz dikmemek, onlara karşı ihtiras ve haset sahibi olmamaktır.

5. İnsan, dünyada helâl rızık kazanmaya çalışmalı ve bütün gayretini sarfettikten sonra Allah'ın verdiğiine râzı olup kanaat etmelidir.

6. Gerçek mü'minlerin özelliği, haramlardan sakınmak, şüphelilerden uzak durmak, Allah'ın verdiğiine şükretmektir.

ذَكَرَ عُمَرُ : وَعَنِ الثُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ - 474- :
لِبْنِ الْخَطَّابِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، مَا أَصَابَ النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا ، فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَظِلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوِي مَا يَحْدُ .
مِلْسَمِ هَاوِر . مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ .

رَدِىُّ التَّمْرِ : فَاَقْلَاوْ قَلْمَ مِلَالِ ادْلَا حَتْفَب «الدَّقْلُ» .

474. Nu'mân İbni Beşîr radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ömer İbni Hattâb radiyallahu anh, insanların dünyalıklardan elde ettiklerinden bahsetti ve:

Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gün boyu açlıktan kıvranıp, karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm, dedi.

Müslim, Zühd 36. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 10

Açıklamalar

Nu'mân İbni Beşîr'in, Hz.Ömer'den naklettiği sözler, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra müslümanların dünyalık mal, mülk, mevki, makam ve benzer nimetlere öncekine göre çokça sahip olduklarını ortaya koyar. Çünkü o dönemde İslâm coğrafyası oldukça genişlemiş, bir çok ülke müslümanların hâkimiyet alanına girmişti.

Müslümanlar, elde ettikleri ganimetler ve sahip oldukları çeşitli dünyalık nimetlerle kısa sürede zengin olmuşlar, bu arada birtakım mevki ve makamlara da kavuşmuşlardı. Bunları önemseyenler olduğu gibi, dünyalıklara kapılmayarak zühd hayatını tercih edenler de vardı. Halife Ömer, bu durumu müşahade etmekte ve ashâbı bu önemli konularda eğitmeye gayret etmekteydi. Bunu yaparken de, onlar için itirazsız örnek olan Resûl-i Ekrem'in hayatını öne çıkarmayı uygun görüyordu. Hz. Ömer, bu vesileyle bir başka gerçeği de bizlere hatırlatmış olmaktaydı. O da, Peygamber Efendimiz'in ashâbı açken ve yiyecek bir şey bulamazken, kendisinin karnını doyurma cihetine gitmediği ve onlar nasıl yaşıyorsa onun da öyle yaşadığı gerçeğiydi. Bu davranış, örnek bir hayat için son derece önemli olup, toplumu yönetenler açısından mutlaka

üzerinde durulması ve rehber edinilmesi gereken bir özellik taşır. Bir başka deyişle Peygamberimiz hayatının hemen her safhasında dünyayı ve dünyalıkları öne çıkarmayan bir yaşayış tarzını, zühd hayatını tercih etti. Bizler, müslümanlar olarak, bir hayatı örnek alacak ve bir kimseye benzemeye özeneceksek, bu Hz.Peygamber olmalı ve özentilerimiz de onun hayat tarzına uygun düşmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber'in zühd hayatını tercihi, yoksulluk ve fakirlikle ilgili değildi. O, pek çok dünyalığa sahip ve varlıklı iken bile bu hayatı tercih ediyordu.
2. Peygamberimiz'in hayatı, ashâba olduğu kadar, ümmete de örnek teşkil eder. Bu örneklik, zaman ve mekânla sınırlı olmayıp, bütün zaman ve mekânları kapsar.
3. Yöneticiler, kendileri başta olmak üzere, yönetimleri altındakileri de öğretip eğiterek müslümanca bir hayatı yaşamaya teşvik ederler. Bu yönde halka gösterecekleri ilk örnek, Peygamberimiz olmalıdır.

4. Müslümanlar, pek çok dünyalık imkânlarla da sahip olsalar, İslâm'ın emrinin dışına çıkmamalı, dünyalıklara dalarak ibadet ve tâati terketme yoluna girmemelidir.

ثَوَّقِي رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ - 475- صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَمَا فِي بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ دُو كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لِي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ ، فَكَلَّئْتُ فَقَنِي . هِيَ لَعَمْرُكَ .

. كَذَا فَسَّرَهُ التِّرْمِذِيُّ . أَيُّ شَيْءٍ مِنْ شَعِيرٍ «شَطْرُ شَعِيرٍ»

475. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefât etmişti. O sırada benim evimin rafında, bir parça arpadan başka bir canlının yiyeceği hiçbir şey yoktu. Ben ondan uzun süre yedim. Sonra ölçtüm de tükeniverdi.

Buhârî, Humus 3, Rikak 16; Müslim, Zühd 27.
Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 49

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in evindeki hayat tarzı, yiyecek ve içecekleri, eşyaları, çektikleri sıkıntılar ve benzeri hallerle ilgili pek çok rivayet, hadis kitaplarımızın ilgili bahislerinde yer alır. Gerek mü'minlerin anneleri olan Peygamber hanımları, gerekse konuyu bilen sahâbe, bize bu bilgileri en ince ayrıntılarına kadar anlatmış bulunmaktadırlar.

Pek çok rivayetten, Peygamber Efendimiz'in yiyeceklerinin ne kadar mütevazı ve sıradan gıdalar olduğunu, sahâbîlere kıyasla sofrasında daha seçkin yiyecekler bulundurmadığını ve özellikle yemek işini bir mesele edinmediğini öğrenmekteyiz. Resûlullah vefat ettiğinde evinde bulunan yiyecek maddeleri de, hayatının son anına kadar nasıl bir yaşayış tarzını devam ettirdiğinin önemli göstergelerinden birini teşkil eder. Hanımlarından Hz. Âişe'nin belirttiğine göre, Peygamber ailesi, iki gün üstüste doya doya buğday ekmeği yememiş, iki günün yiyeceğinden biri mutlaka kuru hurma olmuştur [Müslim, Zühd 25].

Onun ve ailesinin yiyecekleri arasında adı en çok zikredilen arpa ekmeğidir. Bütün bunlar bizi, Peygamber Efendimiz'in bazı pahalı ve nadir yiyecek maddelerinden kendisini uzak tuttuğu veya

onları yemeyi uygun görmediği gibi bir neticeye götürmemelidir. Çünkü Peygamberimiz, Allah'ın helal kıldığı hiçbir şeyi nefesine haram kılmamış ve yiyip içmemelik etmemiştir. Şu kadar var ki, belli bir yiyecek özlemi ve arayışı içinde olmamıştır. Ne bulduysa onu yemiş, bulduğuna hamdetmenin ve şükretmenin engin hazzını tatmıştır. Dünyanın mevcut bütün nimetlerine, altın ve gümüşüne sahip olma imkânı varken, evinde ve elinde bulunanlar bu sayılanlardan ibarettir. Bu durum, onun dünyaya karşı ne kadar zühd içinde bulunduğunun delîlidir. Kendisinin vefatından sonra mü'minlerin anneleri olan Peygamber eşleri de aynı şekilde davranmış, hayatlarını zühd içinde geçirmeye özen göstermişler ve ümmete örnek olma vasıflarını sürdürmüşlerdir.

Hız. Âişe, bu rivayette bize bir başka gerçeği daha öğretmektedir. İnfak edilecek şeyleri ölçüp biçmemek esastır. Çünkü bu davranışın altında dünya malına karşı hırslı olmak, verilen veya harcanan şeyin tükeneneği korkusuna düşmek ve cimrilik duygusuna kapılmak vardır. Bu ise Allah'a teslimiyet ruhuna aykırı olup, tedbirde aşırı gitmeyi ifade eder. Oysa Allah yolunda sarfederken çok hesâbî olmamak gerekir. Fakat alış-verişte, borç vermede eksiksiz ölçme ve tartma

tavsiye edilmiştir. Ayrıca, aile erzakını ölçüp tartmanın bereket vesilesi olduğu hadiste haber verilmiş, aile azığının miktarı ailece bilinerek ona göre hareket etmeleri ve hazırlıklı bulunmaları için bu durum câiz görülmüştür. Nitekim Resûl-i Ekrem'in ailesine ait bir senelik gıda maddesini evinde bulundurduğu sahih rivayetlerde bildirilmiştir. Bu sebeple, Peygamber Efendimiz'in "Azığınızı ölçünüz, istifadeniz artar, o size bereketli kılınır" (Buhârî, Büyû' 52; İbni Mâce, Ticarât 39) hadisindeki emri ile buradaki tavsiye arasında bir aykırılık söz konusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, hayatının her safhasında zühd anlayışı ve yaşayışı içinde olmuştur.

2. Peygamberimiz'in eşleri olan mü'minlerin anneleri, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra, o hayatta iken sürdürdükleri zühd hayatını devam ettirmişlerdir.

3. Hz. Peygamber'in zâhidâne bir hayat sürmesi, dünya malına ve mülküne sahip olmadığı için değil, bunun aksine, her türlü maddî imkâna sahip olduğu halde tercih ettiği bir hayat tarzıdır.

4. Alış-veriş esnasında, başkalarının hakkına riayet için ölçüp tartmak ve bunları doğru yapmak dinimizin önemli prensiplerinden biridir. Aile erzakının yeterliliğini hesaplamak ve buna göre hareket etmek için ölçmek câizdir.

5. Allah rızası için bir şey verirken ölçmek, tartmak, ince eleyip sık dokumak hoş karşılanmamıştır. Çünkü insanı buna sevkeden cimrilik duygusu, Allah’a teslimiyet noksanlığı anlamına gelir.

ث أَخِي جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ أُمٍّ وَعَنْ عَمْرِ بْنِ الْحَارِ -476
مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، عِنْدَ مَوْتِهِ دِينَاراً وَلَا دِرْهَمًا ، وَلَا عَبْدًا ، وَلَا أَمَةً ، وَلَا
كَانَ يَرْكَبُهَا ، وَسِلَاحَهُ ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا شَيْئًا إِلَّا بَعْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ الَّتِي
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ . «لَا بَنَ السَّبِيلِ صَدَقَةٌ

476. Mü'minlerin annesi Cüveyriye binti Hâris'in erkek kardeşi Amr İbni Hâris radıyallahu anhumâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde, geride, bindiği beyaz katır, silahı, yolcular için vakfettiği arazi dışında, ne altın, ne

gümüş, ne köle, ne câriye ve ne de başka bir şey bıraktı.

Buhârî, Vasâyâ 1, Cihâd 61, 86, Humus 3, Megâzî 83. Ayrıca bk. Nesâî, İhbâs 1

Amr İbni Hâris

Amr, Huzâa kabilesinin Mustalik oğullarından olup Peygamber Efendimiz'in eşi, mü'minlerin annesi Cüveyriye'nin erkek kardeşidir. Sahâbe-i kirâmın en az hadis rivayet edenlerindendir.

Buhârî'nin Sahih'inde bundan başka hadisi yer almaz. Kûfelilerden sayılan Amr'ın hayatının son safhalarını bu şehirde geçirdiği anlaşılmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ne kadar sade, mütevazı ve zühd içinde bir hayat sürdüğünü biliyoruz.

Vefatı anında arkada bıraktıkları da onun hayatının nasıl geçtiğinin göstergesidir. Peygamberimiz'in bu dünyaya bıraktıkları, bir insanın hayatını sürdürmesi için zarûrî olan eşyadan ibarettir.

Bıraktığı bir araziye ise, geliri fakir fukaraya, yolda

kalmışlara harcanmak üzere vakfetmişti. Çünkü vakıf, varlığı devam ettiği sürece sevabı devam eden ve bu sevabı kıyâmete kadar sürecek olan bir hayır, bir sadaka-i câriyedir. Peygamberimiz'in bu davranışını örnek alan İslâm ümmetinin gücü yeten fertleri, tarih boyunca vakıflar, hayır ve hasenât müesseseleri kurmak suretiyle manevî kazançlarının devam etmesini hedeflemişler ve bu özellikleriyle bütün insanlığa örnek olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in vefatından sonra arkada bıraktığı eşya, onun bu dünyada nasıl bir zühd hayatı yaşadığının delilidir.

2. Vakıf, kişinin bu dünyada sahip olduğu bir malı, sevabını Allah'tan bekleyerek kendi mülkü olmaktan çıkarıp Allah adına hibe etmesidir. Peygamberimiz, kendi arazisini bu şekilde vakfetmiştir.

عنه ، قال هَاجَرْنَا مَعَ وَعَنْ خَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِّ ، رَضِيَ اللَّهُ -477
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَلْتَمِسُ وَجَهَ اللَّهِ تَعَالَى فَوَقَعَ أَجْرُنَا
مِنْهُمْ مُصْنَعُ بْنُ . عَلَى اللَّهِ ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا
وَتَرَكَ نَمْرَةً ، فَكُنَّا إِذَا غَطَيْنَا عَمِيرَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَتَلَ يَوْمَ أَحَدٍ ،
بِهَا رَأْسُهُ ، بَدَتْ رِجْلَاهُ ، وَإِذَا غَطَيْنَا بِهَا رِجْلِيهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرْنَا

رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ، وَنَجْعَلَ عَلَى
فَهُوَ يَهْدِيهَا، ر. ، وَمِنَّا مَنْ أُيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ رَجُلِيهِ شَيْئًا مِنَ الْإِذْخِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

أَيُّ «أُيْنَعَتْ» : هَلْ وَقَو. كَسَاءٌ مُلَوَّنٌ مِنْ صُوفٍ : «الْتَمِرَةُ»
هُوَ بَفَتْحِ الْبَاءِ وَضَمِّ الدَّالِ «يَهْدِيهَا» : هَلْ وَقَو. نَضَجَتْ وَأُدْرَكَتْ :
يَقْطُفُهَا وَيَجْتَنِّيَهَا وَهَذِهِ اسْتِعَارَةٌ لِمَا فَتَحَ اللَّهُ : أَيُّ لُغْتَانِ . ادرسكوا
. تَعَالَى عَلَيْهِمْ مِنَ الدُّنْيَا وَتَمَكَّنُوا فِيهَا .

477. Habbâb İbni Eret radiyallahu anh şöyle dedi:

Biz, Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmayı arzu ederek, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte Medine'ye hicret ettik. Allah'ın ecrimizi vereceği kesinleşti. Bizden bazıları ecrinden hiçbir şey yemeden vefat etti. Onlardan biri de Mus'ab İbni Umeyr radiyallahu anh'dir. O, Uhud günü şehit edilmişti. Arkada, yünden yapılmış çizgili bir kaftan bıraktı. O kaftanla başını örttüğümüzde ayakları açılıyor, ayaklarını örttüğümüzde de başı açıkta kalıyordu. Neticede Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem başını örtmemizi, ayaklarına da bir miktar Mekke ayırığı koymamızı emretti. Bizden bazıların da hicretinin meyvesi olgunlaşmış ve onu devşirmiştir.

Buhârî, Cenâiz 27, Menâkıbu'l-ensâr 45, Megâzî 17, 26, Rikâk 16; Müslim, Cenâiz 44. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 40

Açıklamalar

İslâm'ın başlangıç yıllarında Mekke'de müslüman olan sahâbîler, her türlü eziyet ve işkenceye, sıkıntı ve musibete göğüs germişlerdi. Neticede Peygamberimiz'in emriyle Medine'ye hicret ettiler. Onlar doğup büyüdüğü, mal ve mülk sahibi oldukları şehri bırakıp Medine'ye göçerken, dünyalık bir kazanç peşinde değillerdi. Sadece dinlerinin emirlerini daha rahat bir şekilde yerine getirmek ve İslâm'ı yüceltmek için hicret etmişlerdi. Onlardan bir kısmı, dünyalık bir kazanç elde etme peşinde olmaksızın, kendileri için âhiret nimetini tercih ettiler. Herhangi bir ganimet elde etme ve mal mülk edinme imkânları olmadan yapılan cihadlarda şehit düştüler veya Medine'ye hicretlerinin ilk yıllarında vefat ettiler. İşte onlardan biri de Uhud harbinde şehit düşen Mus'ab İbni Umeyr idi. Mus'ab, ilk müslümanlardandı. Hz. Peygamber onu Abdullah İbni Ümmü Mektûm ile birlikte Kur'an'ı ve İslâm'ı öğretmek üzere Medine'ye göndermişti. Daha önce Bedir harbine de iştirak eden Mus'ab, Uhud savaşında 40 yaşında

iken şehit edildi. O kadar fakirdi ki, kendisini saracak miktarda bir kefen bezi bile yoktu. Nihayet ayaklarını kapatmaya dahi yetmeyen gömleğine sarılarak defnedildi. Başlangıç yıllarında Medine’deki bütün müslümanların durumu birbirinden çok farklı değildi. Fakat daha sonraları elde edilen ganimetlerin gelirleri, iktisâdî ve ticârî hayatın gelişmesi, ziraat ürünlerinin artması ve fethedilen ülkelerin zenginliklerini elde etmeleri bir çok sahâbînin zengin olmasını sağladı. Dünya nimetlerine kavuşup zengin olan sahâbîlerden bir çoğu, hiçbir dünyalığa sahip olmaksızın ölen ve şehit olan sahâbîlere imrenir, kendileri zenginlik ve nimete kavuştukça “Hayır ve hasenâtımızın bize dünyada peşin verilmesinden korkuyoruz” diyerek endişelerini dile getirirlerdi. Oysa onlar, Allah yolunda sarfetmesini bilen ve nimetin şükrünü hakkıyla yerine getirmeye çalışan kimselerdi. Buna rağmen gerçek bir zühd hayatından mahrum yaşama hissi onları ciddî biçimde endişelendirmekteydi. Sahâbenin hayatından bahseden eserler, onların bu yöndeki örnek tavırlarını yansıtan davranışlara sıkça yer verir. Bu sebepten dolayı, İslâm alimleri geçmişteki örnek hayatların hikâyelerine önem vermiş ve onların okunup öğrenilmesini tavsiye etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak her asırda meydana getirilen yüzlerce

eser, bu anlayışı sürekli kılmak gerektiğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin Mekke'den Medine'ye hicreti, sadece Allah rızâsı için olup, dinlerini daha iyi yaşama ve İslam'ı daha rahat tebliğ edip yayma gayesini taşır.

2. Sahâbîler de fazilet bakımından kendi aralarında çeşitli derecelere sahiptirler.

3. Allah dilediği kişinin mükâfatını bu dünyada, dilediğini âhirette, dilediğini de hem dünya hem âhirette verir.

4. Kefen dar ve küçük geldiği takdirde, cenazenin başını örtmek ayaklarını örtmekten daha önceliklidir. Kefen daha da küçükse, avret mahallini örtmek gerekir.

5. Zühdü tercih etmek şartıyla dünyada mal mülk sahibi olmak yasaklanmamıştır.

لاق: وعن سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 478-
لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ «: سَوَّلَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ر
يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ، مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ

. حي حص ن س ح ث ي د ح ل ا ق و

478. Sehl İbni Sa'd es-Sâidî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eğer dünya, Allah katında sivrisineğin kanadı kadar bir değere sahip olsaydı, Allah hiçbir kâfire dünyadan bir yudum su bile içirmezdi.”

Tirmizî, Zühd 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Allah bu dünyayı bir imtihan yeri olmak üzere insanlar için yarattı. Bu sadece mü'minler için değil, kâfir ve müşrikler için de böyledir.

Dünyanın ve içindeki zenginliklerin Allah katında hiçbir değeri ve kıymeti yoktur. Allah, bunların hepsinden müstağnidir. Bu sebeple, yarattığı insanlara mü'min kâfir ayrımı yapmaksızın bu dünyada rızık verir. Şayet bu dünyanın Allah katında bir değeri olsaydı, inanmayan müşriklere ve kâfirlere hiçbir şey vermezdi. Çünkü onlar Allah'ın düşmanıdırlar. Düşman olana nimet verilmeyeceği herkesin kabul edeceği bir gerçektir.

Kendilerine nimet verilenler, eğer bu nimeti verenin kadrini ve kıymetini bilir ve onun emirlerini yerine getirirlerse, Allah onları mükâfatlandırır; karşı gelen ve inkâr içinde olanları ise cezalandırır. Bu sonuç, ilâhî imtihanın gereğidir.

İnanmayanlar bu dünya hayatından sonra ebedî bir hayatın varlığını kabul etmedikleri ya da bu dünya hayatını ebedî hayatla ilgili görmedikleri için, her şeye burada sahip olmak ister ve cennetlerini bu âlemde yaşarlar. Daha önceki hadislerde geçtiği gibi, dünya mü'min için bir zindan, kâfir için ise bir cennettir. Allah bütün resul ve nebîlerini, onların vârisleri olan gerçek âlimlerle hak dostlarını dünyadan ve dünyalıklardan korumuştur. Peygamberimiz'in bildirdiğine göre, Allah, sevdiği mü'min kullarını da dünyadan ve dünyalıktan korur (Bk. Tirmizî, Tıb 1). Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyeti çok dikkat çekicidir:

“Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olma tehlikesi bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık” [Zuhruf sûresi (43),33].

Bütün bunlar, kâfirlerin elde edip sahip oldukları dünyalıklara gıpta etmemek, özenmemek gerektiğini bize öğretmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyanın ve dünyalıkların Allah katında bir değeri ve kıymeti yoktur.
2. Kâfir ve müşrikler Allah'ın yarattığı kullardır. Cenâb-ı Hak dünyada mü'minlere rızıklarını verdiği gibi onlara da verir. Ancak kâfir ve müşriklerin Allah katında hiçbir kıymeti ve değeri yoktur.
3. Bu dünya, ebedî olan âhireti kazanma yeridir. Bu sebeple Allah, yararlı işler yapanlarla yapmayanları imtihan etmek için bu âlemde hayatı ve ölümü yaratmıştır.

سمعتُ رسولَ الله : وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، قال - 479-
ألا إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا « : اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول صَلَّى ا
« أَمْلَعُكُمْ أَمْلَاعَوْ هَالَاوْ أَمْو ، يَلَاعَتْ هَلَلَا رَكْذَالِا ،

. حديثٌ حسنٌ : لاقو يذمرت ل هاور

479. Ebû Hüreyre radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken işittim demiştir:

“Uyanık olunuz! Şüphesiz dünya değersizdir. Dünyada olan mal mülk de kıymetsizdir. Ancak Allah Teâlâ’nın zikri ve O’na yaklaştıran şeylerle, öğretici ve öğrenici olmak müstesnadır.”

Tirmizî, Zühd 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Bir çok hadiste, bazı kayıtlar konulmaksızın dünyanın lânetlenmesi câiz görülmeyip yasaklanmıştır. Fakat, Allah’tan, Allah’a itâat ve ibâdetten uzaklaştıran bir dünya anlayışı ve dünyalık bağımlılığının, Allah’ı unutturacak tarzdaki dünya sevgisinin lânetlenmesi câiz görülmüştür. Hadisimizde geçen mel’ûn yani lânetlenmiş kelimesiyle, dünyanın değersiz ve kıymetsizliğinin kastedildiğini pek çok âlim açıkça ifade ettiği için, biz tercümemizde bu anlamı tercih ettik. Peygamberimiz, dünya sevgisinin bütün hataların başı olduğunu söylerken (Süyûtî, el-Fethu’l-kebîr, II,68) bu anlatılan anlamların tamamını ifâde etmiş olmaktadır.

Kişiyi Allah’a yaklaştıran şeyler, Allah’ın zikri, yani her an Allah’ı hatırlama, O’nu hiç bir zaman gönülden çıkarmama, O’na karşı ibadet ve t atte samimi ve iten davranma, ayrıca Allah’ın sevdiği güzel davranışlar ile kulun Rabbine yaklaşmasına vesile olan diğer fiillerdir. Kısaca bütün hayırlar, faziletler ve dinimizin iyi gördüğü her şey Allah’a yakın olmanın vesilesi kabul edilir. şüphesiz Allah’ın emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma da buna dahildir.

Bu genellemelerden sonra Peygamber Efendimiz ilme özellikle dikkat çekmiş, böylece bilginin üstünlüğünü, öğreten ve öğrenen kimselerin değerini ortaya koymuştur. Bu sebeple, öğretici ve öğrenici olmanın dinimizde üstün bir yeri vardır. Çünkü insanların Allah’ı en iyi bilen, tanıyan ve insanlara faydalı olan  limlerdir. Onlar, ilimle ameli, teori ile pratiği şahışlarında birleştirir, böylece başka insanlara da örnek olurlar. İnsanların büyük çoğunluğu öğretilip eğitmeye muhtaçtırlar. Onlara karşı bu vazifeyi yerine getirenler de  limlerdir. O halde ilmin,  limlerin ve ilim öğrenen talebelerin üstünlüğü tartışılmayacak kadar faziletli ve önemlidir. Bütün bunlar iman ve amelle birlikte dşnlrse doğruya ulaşılmış olur.

Aksi takdirde öğretilen ve öğrenilen bilginin Allah'ın hoşnutluğuna uygun olduğu iddia edilemez.

Bu hadisi 1387 numarada tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişiyi, Allah'tan ve Allah'a yakın olmaktan uzaklaştıran dünya ve dünyalıkların aşağılanıp lânetlenmesi caiz görülmüştür.

2. Dünyada en kıymetli ve değerli olan şey, Allah'ın zikri ve Allah'a yaklaştırmaya vesile olan hareket ve davranışlardır.

3. İlmin fazileti, âlimlerin üstünlüğü, ilim öğrenen talebelerin kıymeti, dünyalık başka hiçbir şeyle kıyas edilmeyecek kadar önceliklidir.

قال : وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 480- لَا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ قَتَرًا غَبُورًا فِي « : وَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » الدُّنْيَا .

. حَدِيثٌ حَسَنٌ : لَأَقْوَى يَذْمُرْتَلَا هَاوِر

480. Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Çiftlik ve akar edinerek dünyaya rağbet etmeyiniz.”

Tirmizî, Zühd 20. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 377, 426, 443

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, İslam insanların meşrû yollardan mal elde etmesine, zengin olmasına karşı çıkmaz ve buna bir sınır da getirmez. Sadece zenginliğin gereklerinin yerine getirilmesini ister. İnsan, dünyada çiftlik veya başka akarlar sahibi de olabilir. Bu akarlar ziraat, ticaret veya başka kazanç yolları olabilir.

Şu kadar var ki, hadisimizde de belirtildiği gibi, insanın onlara rağbet etmesi, yani yegane değer olarak bunları kabul etmesi ve Allah'ı unutturmasına onlara bağlanması hoş görülmez. Çünkü bu durum, Allah'tan uzaklaşmak, hem Allah'a hem de insanlık ailesine karşı görevlerini yerine getirmemek anlamına gelir. Tabii ki böyle bir

servetin ve zenginliğin kişinin kendisinden başka hiç kimseye faydası olmaz. Hatta daha ince ve köklü düşünülürse, kişiye faydası olduğunu kabul etmek de zordur. Çünkü hakkını yerine getirmediği servetinin ve zenginliğinin Allah katında hesabını veremez ve bu dünyada olmasa bile ebedî hayatta cezalandırılır. İşte yasaklanan, tavsiye edilmeyen böyle bir dünya ve dünyalık anlayışıdır. Bunun insanların lehine olduğu ise açıktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm meşrû yoldan kazanç elde etmeyi, zengin olmayı yasaklamamış, helâl yoldan kazanmayı ve Allah yolunda sarfetmeyi teşvik etmiştir.

2. Dünyadaki servet ve zenginliği yegâne değer kabul edip Allah'tan gafil olmak dinimizde hoş karşılanmamıştır.

و عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، قال - 481-
مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نُعَالِجُ خُصًّا لَنَا فَقَالَ
مَا أَرَى « : قَدْ وَهِيَ ، فَتَحْنُ نُصْلِحُهُ ، فَقَالَ : فَقُلْنَا « ؟ اِذْهَام » :
رواه أبو داود ، والترمذي بإسناد . « جَلَّ مِنْ ذَلِكَ الْأَمْرَ إِلَّا أَعْ
حديث حسن صحيح : البخاري ومسلم ، وقال الترمذي

481. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Kendimize ait kulübeyi tamir ederken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza uğramıştı.

– “Bu yaptığınız nedir?” diye sordu. Biz:

– Yıkılmak üzereydi de onarıyoruz, dedik. Bunun üzerine:

– “Ecelin bundan daha aceleci olacağını zannederim” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Edeb 169; Tirmizî, Zühd 25

Açıklamalar

Sahâbîler, Peygamber Efendimiz’e ait olan her hatırayı canlı tutma ve kendilerinden sonraki nesillere eksiksiz olarak nakledip ulaştırma konusunda büyük bir gayret gösterdiler.

Hız. Peygamber’in her sözü, her davranışı, her çeşit tavrı ve hareket tarzı onlar için önem ifade etmekteydi. Abdullah İbni Amr’ın bu rivayeti de böyle bir özellik taşır. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumdan ve onların problemlerinden

uzak bir hayat sürmüyordu. Bunun aksine, o da aynı toplumun bir ferdi olmanın ortak sevincini ve kederini onlarla birlikte tatmaktaydı. Hem içinde yaşadığı topluma hem de kıyâmete kadar gelecek nesillere hayatının örnek teşkil edeceği Allah Teâlâ tarafından bildirilen bir peygamberin bu davranışı gayet tabiî ve hatta gereklidir.

Bir insanın eskiyen evini onarmasının, yıkılanı yeniden yapmasının hoş karşılanmaması veya yasaklanması söz konusu olmaz.

Peygamberimiz'in buradaki "ecelin yapılan onarımdan daha yakın olduğu" yönündeki ifadeleri, yapılan işi tasvip etmemek veya yasaklamak değil, bu dünyada kalıcı olmadığımızı ve ölümün insana ne kadar yakın olduğunu hatırlatmak gayesine yöneliktir. İnsanoğlu geçici olan bu âlemde kalıcı olduğu hissine kapılır, ölümü unutursa, bu durum, hem dünyada hem de âhirette kendisinin aleyhine olur. Bu sebeple, sahip olunan dünyalıkların burada kalacağını düşünmeli, onların hayatı ebedî kılacağı gibi bir hisse kapılmamalı ve eşyaya gönül bağlayıp kalmamalıyız. Hem Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok ayeti hem de Peygamber Efendimiz'in hadisleri bu gerçeği bize sıkça hatırlatır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın dünya ve dünyalıklarla Allah'ı unutturacak derecede meşgûl olması câiz değildir.
2. Ölüm insana her şeyden daha yakındır. Fakat ne zaman ve nerede geleceği bilinmez.
3. Dinimiz, dünyada eskiyen eşyayı onarmayı, yıkılanı yapmayı veya yeniden inşa etmeyi yasaklamamış, hatta teşvik etmiştir.

سمعتُ: وعَنْ كَعْبِ بْنِ عِيَّاضٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 482-
إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةً ، فِتْنَةُ أُمَّتِي : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : لَأَقْوَى ذِمَّتِي لِمَا هَاورِ «الْمَالُ

482. Kâ'b İbni İyâz radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır.
Ümmetimin fitnesi (imtihan vesilesi) de maldır.”

Tirmizî, Zühd 26

Kâ'b İbni İyâz

Sahabe-i kirâmdan olup, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Şam diyarına yerleşenler arasındadır. Hayatıyla ilgili fazla bilgiye sahip olmadığımız Ka'b'dan, yine sahabi olan Câbir İbni Abdullah ve Ümmü'd-Derdâ hadis rivayet etmişlerdir. Onun rivayetleri sadece Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Fitne kelimesi, imtihan ve deneme anlamına gelir. Bu imtihan ve deneme hayırda ve şerde olabilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: “Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz” [Enbiyâ sûresi (21), 35] buyurularak buna işaret edilir. Bu dünyada pek çok imtihan vesileleri vardır. Bunlardan biri, belki ilk sırada geleni maldır. Çünkü insanoğlunun düşkün olduğu şeylerin başında mal mülk gelir. Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, mala mülke, zenginliğe, Allah'a karşı vazifelerimizi unutturacak derecede aşırı düşkünlük dinimizde hoş karşılanmaz. Öte yandan elde edilen malın helâl yollardan kazanılması ve hakkının yerine getirilmesi gerekir. İnsan, mal konusunda imtihanı başarırsa hem dünyada hem

âhirette mükâfata ulaşır. Bu sahada başarılı olamayanlar ise, dünyada kemâle ulaşamadığı gibi âhirette de cezâyı hak ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya bir imtihan alanıdır. Dünya malı da bir imtihan vesilesidir.

2. İslâm ümmetinin bu dünyadaki imtihan vesilesi maldır. Bu konuda her müslümanın özel bir dikkat göstermesi gerekir.

أبو لَيْلى :أبو عبدِ الله ، ويقال :وعن أبي عمرو ، ويقال -483
عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رضي الله عنه ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
بَيْتٌ يَسْكُنُهُ ، وَتَوْبٌ : لَيْسَ لِابْنِ آدَمَ حَقٌّ فِي سِوَى هَذِهِ الْخِصِّ :
: لَأَقْوَى ذِمَّتِ الْهَوَارِ «يُؤَارِي عَوْرَتَهُ وَحِلْفُ الْخُبْزِ ، وَالْمَاءِ
حِصِّ حَصِّ ثِيَابِ

سمعتُ أبا داودَ سليمانَ بنَ سالمٍ البلخيَّ يقول : يذمُّ رتلا لاق
س معة إدام الخبز لئ : الجلف : سمعتُ النضر بنَ شمَّيلٍ يقول :
المُرَادُ بِهِ هُنَا وَعَاءٌ : وَقَالَ الرَّأَوِيُّ . هُوَ غَلِيظُ الْخُبْزِ : غَيْرُهُ : وَقَالَ
الْخُبْزِ ، كَالْجَوَالِقِ وَالْخُرْجِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

483. Ebû Amr –ki Ebû Abdullah ve Ebû Leylâ da denilir–Osmân İbni Affân radıyallahu anh'den

rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Âdem oğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekmek ile su koyacak kap.”

Tirmizî, Zühd 30

Osman İbni Affân

Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden ve Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsüdür. İlk müslüman olanların da dördüncüsüdür. 574 senesinde Mekke'de dünyaya geldi. Soyu Abdümenâf'da Peygamberimiz'le birleşir. Kureyş kabilesine mensup olup Emevî soyundandır. Annesi Ervâ binti Küreyz'dir. Ervâ, Peygamberimiz'in halası Beyzâ'nın kızı idi. Hz. Osman müslüman olunca, Peygamber Efendimiz kızı Rukıyye'yi onunla evlendirdi. Bu evlilikten ilk çocuğu Abdullah dünyaya geldi. Bu sebeple Ebû Abdullah künyesini aldı. Sonra oğlu Amr dünyaya gelince Ebû Amr, kızı Leylâ doğunca Ebû Leylâ künyesiyle anıldı. Hz. Osman önce Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etti. Birinci hanımı Rukıyye vefat edince, Peygamber Efendimiz onu ikinci bir kızı olan Ümmü Külsûm ile evlendirdi.

Bu sebeple Hz.Osman, “iki nur sahibi” anlamına gelen Zinnûreyn lakabıyla tanındı.

Peygamberimizin ikinci kızı olan hanımı Ümmü Külsûm vefat ettiğinde, Efendimiz’in:

“Şayet dört kızım olsaydı, onlar birer birer vefat etseydi, hepsini birbiri ardından Osman’a nikahlardım” buyurduğunu Hz. Ali bize nakleder.

Hız. Osman varlıklı bir tüccardı. Medine’de müslümanların ihtiyaç içinde bulundukları her durumda onlara yardım eder, özellikle ordu techizinde hiç bir fedâkârlıktan geri durmazdı. Bu sebeple onun zenginliği övölmüş ve başkalarına örnek gösterilmiştir. Hız Osman hayâ duygusu ve utanma hissi yönünden de örnek bir kişiliğe sahipti. Peygamberimiz, meleklerin bile ondan hayâ ettiğini söylemiştir (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 71; VI, 155). Osman İbni Affân, cennetle müjdelenenmiş olan on sahâbîden biridir. O, Peygamber Efendimiz’in bir çok gazvelerine de iştirak etmiş ve büyük yararlıklar göstermiştir.

Hız. Osman 23 (644) senesinde halife seçildikten sonra, kendisinden önceki halife Hız.Ömer’in yolunu izleyip siyasetini devam ettirdi. Onun zamanında ordudaki asker sayısı daha da arttı ve

fethedilen topraklar genişledi. Başta Sâsânî İmparatorluğu'nun son eyaleti Ermeniye olmak üzere, Kuzey Afrika kıyıları ve Anadolu'nun bir bölümü de İslâm devletinin hudutları içine katıldı. Hz. Osman'ın hilâfeti 12 sene sürdü. Onun hilâfet yıllarında yaptığı önemli hizmetlerden biri de, Hz.Ebû Bekir zamanında toplanıp mushaf haline getirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'i çoğaltarak çeşitli merkezlere dağıtması oldu.

Hulefâ-yi Râşidîn'in diğerleri gibi Hz.Osman da çok hadis rivayet etmeyen sahâbîler arasındadır. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivayet ettiği hadis sayısı 146'dır. Buhârî ve Müslim bu rivayetlerden üçünü müştereken kitaplarında nakletmiştir. Ayrıca Buhârî sekiz, Müslim de beş hadisi münferiden kitaplarına almışlardır. Bunlar dışındaki mu'teber hadis kaynaklarında onun rivayetleri yer alır. Sahâbe-i kirâmın önde gelenleriyle, tâbiîn tabakasının seçkin imam ve ravilerinden pek çoğu Osman İbni Affân'dan hadis nakletmiştir.

Hz. Osman, 35 yılı (16 Haziran 656) Cuma günü Medine'de şehit edildi. Osman'ın şehit edilmesiyle başlayan dönem, İslâm tarihinde bir dönüm noktası

teşkil etmiş, bu tarihten sonra iç karışıklıklar, fitneler birbirini takip etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İnsanın hakkı olan şeyler, zarûrî ve vazgeçilmez ihtiyaçlarıdır. Bunların da en önemlisi ve başta gelenleri oturulacak bir ev, vücudu örtüp soğuktan ve sıcaktan koruyacak giyecekler, karnı doyuracak ve hayatın devamını sağlayacak yiyecek ve içeceklerdir. İnsan bunları kazanıp elde etmek için çalışıp didinir. Dinimiz, bu yöndeki her çabayı ibadet olarak değerlendirir.

Peygamberimiz'in bu hadiste geçen "içinde oturulacak bir ev" nitelemesi sebebiyle, zaruri ihtiyaç dışında fazla ev yaptırmanın uygun olmadığı kanaatine sahip olanlar olmuştur. Ancak bu şekildeki bir düşünce, genel kabul görüp uygulanmış veya bağlayıcı bir hüküm niteliği kazanmış değildir. Şu kadar var ki, bu yönde hırslı olmak, başkası sahip olmasın düşüncesiyle hareket ederek ev yapılabilecek yerleri elde etmek, fiyatların aşırı derecede artmasına sebep olmak,

arsa simsarlığı yapmak dinimizin uygun ve câiz görmediği bir tavidir.

Giyecekler, hem farz olan tesettürü sağlamak, hem de insanı soğuktan ve sıcaktan korumak suretiyle sağlık için zaruri olan ihtiyaçların başında gelir. Bu sebeple bizim inancımıza göre elbise, bazılarının söylediği veya kabul ettiği gibi bir süs aracı veya moda malzemesi değil, vazgeçilmez bir ihtiyaç maddesidir. Bundan dolayı, pahalılaşması için satışa sunulmaması ve israfı haram kılınmıştır.

Giyeceklerimizin aşırı derecede lükse kaçması da bu sebeple uygun görülmemiştir.

Yiyecek olarak ekmeğin, içecek olarak da suyun anılmış olması, bu iki maddenin yiyecek ve içecekler arasında ilk sırayı almaları ve temel gıda maddelerinin başında gelmeleri sebebiyledir.

Yenilmesi ve içilmesi helal olan bütün maddeler bunlara dahildir. Giyecek maddelerinde olduğu gibi, yiyecek ve içeceklerin de saklanması, satışa arz edilmeyerek fiyatının artmasına vesile olunması, israfı haram kabul edilmiştir. Böyle durumların ortaya çıkmaması için gayret gösterilmesi ve tedbirler alınması, toplumu yönetenlerin başta gelen görevleri arasında kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Oturulacak ev, bedeni örtecek elbise, yenilecek ekmek ve içilecek su zaruri ihtiyaçların başında gelir.

2. Sınırları dinin emriyle çizilmiş olan tesettür, hem erkek hem de kadınlar için farzdır.

3. Hayatı devam ettirmek için, zaruri olan şeylerin en azıyla yetinmek fazilettir.

4. Zarûrî olan ihtiyaçları karşılamak için çalışıp çabalamak, gayret etmek dinimizin emirlerindendir.

بكر الشين والحاء المشددة « وعن عبد الله بن الشخير -484
أتيت النبي صلى الله عليه وسلم ، أنه قال «نيت مع عمل
:يقول ابن آدم « :لاق {ألهاكم التكائر} :عليه وسلم وهو يقرأ
أأكلت فأفنيته ، أو مالي ، مالي ، وهل لك يا ابن آدم من مالك إلا ما
مسم هاور «ليست فأبليت ، أو تصدقت فأمضيت ؟

484. Abdullah İbni Şihhîr radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gelmiştim. O, "Elhâkümü't-tekâsür" sûresini okuyordu. Sûreyi okuyup bitirince şöyle buyurdu:

"Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yeyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var ki?"

Müslim, Zühd 3-4. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 31, Tefsîru sûre(102) 1; Nesâî, Vesâyâ 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Şihhîr yanına geldiğinde okumakta olduğu Tekâsür sûresini bitirince söylediği sözler ile sûrenin muhtevâsı arasında yakın bir ilişki vardır. Bu sûrede mal mülk, evlat ve akraba çokluğuyla övünenlerden bahsedilmekte ve Câhiliye Araplarının bu tutumu eleştirilmektedir. Çünkü Câhiliye dönemi Arapları bunların çokluğunu bir gurur ve üstünlük sebebi saymakta, hatta hayatta olanlarla yetinmeyerek, ölmüş akrabalarını da hesaba katmaktaydılar. Allah Teâlâ, bu davranışlarından dolayı onların hesaba

çekileceğini ve gerçek üstünlüğün âhirette ortaya çıkacağını beyan etti.

İnsanın mala olan düşkünlüğüne konumuzun başından beri, âyet ve hadisler ışığında pek çok vesileyle işaret ettik. Bu düşkünlük sebebiyle, nefsini iyi terbiye edemeyen ve güçlü bir imana sahip olmayanlar, dünyalık servetlerin kalıcı olduğunu ve kendilerini bu dünyada ebedileştireceğini zannederler. Oysa bu dünyada elde edilen her türlü mal ve servet yine bu dünyada kalır. İnsanın malım malım diye üzerine titrediği ve varlığıyla övündüğü şeylerden, yiyip tükettiği yiyecekler, giyip eskittiği elbiselerden başka bir şeyi yoktur ve bu dünyada Allah rızâsı için sadaka olarak verdiği, ahirette de sevabını umduğu harcamalarından başkasının kendisine bir faydası olmayacaktır. Kişinin bunlar dışındaki bütün malı ve serveti, varsa mirasçılara, o da yoksa başkalarına kalır.

Servetten ve zenginlikten verilen sadaka, farz olan zekâtın dışındaki her çeşit hayrı da içine alır. Hayır yollarının çokluğu hepimizin bildiği gerçeklerdendir. Muhtaç olanların her çeşit ihtiyacını karşılamak, fertlerin ve toplumun rahat bir hayat sürebilmeleri için hayır teşkilatları,

vakıflar, dernekler ve benzer sivil toplum kuruluşları oluşturmak, dinimizin önemle üzerinde durduğu ve teşvik ettiği hususlardan biridir. Çünkü bu çeşit hayırların sevabı kıyâmete kadar bakidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her türlü mal mülk ve zenginlik bu dünyada kalır. Hiç kimse, bu dünyadan âhirete maddî bir varlık götürmez.
2. İnsan bu dünyada zaruri ihtiyaçları dışında mal ve servet biriktirmekle, mirasçılara, onlar da yoksa başkalarına hizmetçilik ve bekçilik etmiş olur.
3. Zaruri ihtiyaçlar dışında aşırı derecede mala düşkünlük ve dünyaya karşı hırslı olmak dinimizde hoş karşılanmamış ve teşvik edilmemiştir.
4. Sahip olunan servet ve zenginlikten sadaka vermek, muhtaçlara yardım etmek ve sevâbı kıyamete kadar devam edecek olan hayırlar yapmak teşvik edilmiştir.

485- قال رجلٌ :وعن عبدِ الله بنِ مُعَقِّلٍ ، رضي الله عنه ، قال - انْظُرْ ماذا « :يا رسولَ الله ، واللهِ إِنِّي لأُحِبُّكَ ، فقال :للنَّبِيِّ ص

إِنْ كُنْتَ «: ثَمَرَاتٍ ، فَقَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحِبُّكَ ، ثَلَا : لَأَقِ «تَقُولُ ؟
تُحِبُّنِي فَأَعِدِّ لِلْفَقْرِ تَجَفَّافًا ، فَإِنَّ الْفَقْرَ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ السَّيْلِ
ن. سح شي دح لاقو يذمرتلا هاور «إِلَى مُنْتَهَاهُ

بكسر التاء المثناة فوق وإسكان الجيم وبالفاء المكررة «التَّجَفَّافُ»
. شَيْءٌ يَلْبَسُهُ الْفَرَسُ ، لِيُتَقَى بِهِ الْأَدَى ، وَقَدْ يَلْبَسُهُ الْإِنْسَانُ وَهُوَ ،

485. Abdullah İbni Mugaffel radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

– Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi. Resûlullah o kişiye:

– “Sen ne söylediğini iyi düşün?” buyurdu. Adam:

– Allah'a yemin ederim ki, ben seni seviyorum, dedi ve bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “Eğer beni seviyorsan, o halde fakirliğe karşı kendine bir zırh hazırla. Çünkü fakirlik, beni sevene yüksekte inen bir selden daha çabuk ulaşır” buyurdu.

Tirmizî, Zühd 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'e gelerek, onu sevdiğini söyleyen sahâbînin kim olduğu bilinmemektedir. Hadisimize benzeyen bazı rivayetlerden hareketle, onun Ebû Saîd el-Hudrî olduğunu ileri sürenler vardır. Her mü'minin Hz.Peygamber'i sevmesi, mü'min olmanın gereğidir. Bir sahâbînin bu sevgisini özellikle vurgulaması ise, onun sevgideki ihlâsını ve sevgisinin gereğini yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça ortaya koyması anlamına gelir.

Hız.Peygamber, kendisini sevdiğini açıklayan sahâbîye, ne dediğini iyi düşünmesini söylemekle, sevginin gereğini hakkıyla yerine getirmenin zorluğunu ve bu yüzden başına gelecek güçlüklerle, acılara, kederlere, birtakım belâ ve musibetlerin hedefi olmaya hazırlanmasını hatırlatmıştır. Peygamberler, her hususta olduğu gibi, belâ ve musibetlere karşı sabır ve direniş göstermede de insanlığa örnek şahsiyetlerdir. Her peygamber, insanları Allah'tan uzaklaştıran, birtakım putları ilâh edinen, menfaat ve çıkarıcılık üzerine kurulu zulüm düzenlerine son vermek, yeryüzünde hakkı ve adâleti hâkim kılmak üzere gönderilmiştir.

Dolayısıyla, bütün emperyalist, baskıcı, sapık ve çıkarıcı çevreler, zulme dayalı düzenleri yıkıp adalet esası üzere bir düzen kurmak için gelen tüm peygamberlere karşı çıkmış, onlara en çirkin hakaret ve en ağır işkenceleri yapmışlardır. Bu peygamberlere inananlar da aynı eziyet ve işkencelere mâruz kalmışlardır. İşte Peygamber Efendimiz, kendisini sevdiğini söyleyen sahâbîye bütün bunlara karşı hazırlıklı olma gereğini hatırlatmış bulunmaktadır. Bunları duyan sahâbî, iman ve sevgisindeki samimiyetini ve ihlâsını göstermek üzere, söylediği sözü bu defa Allah'a yemin ederek üç defa tekrar eder. Böylece kararlılığını ve bu yüzden başına gelecek her şeye, kısaca sevginin gereği ne ise onu yerine getirmeye hazır olduğunu açıkça belirtmiş olur. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, o sahâbînin başına gelecek ilk musibetin fakirlik olduğunu ve buna karşı bir zırh hazırlaması gereğini kendisine duyurur. Zırh, bilindiği gibi cephede düşmanla savaşı kimsenin, kendisini düşmanın darbelerinden korumak üzere giydiği çelik yelektir. Fakirlik, insanın başına gelebilecek musibetlerin en şiddetlisidir. Onun için fakirliğe karşı geliştirilecek irâde âdeta çelik bir zırha benzetilmiştir. Bu zırh ise sabırdır. Sabır zırhı sayesinde bütün musibetlere karşı konulup zafere ulaşılır. Sabır,

bütün peygamberlerin kuşandığı ve ümmetlerine tavsiye ettiği bir zırhtır. Fakirliğe karşı sabretmek ise, dünyayı ve dünyalığı öne geçirmeyen bir zühd anlayışı sayesinde mümkün olur. Bütün peygamberler, ne kadar varlık sahibi olurlarsa olsunlar, ellerine ne kadar dünyalık geçmiş olursa olsun, hayatlarında zühdün en üstün ve en seçkin örneklerini vermişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber sevgisi, mü'min olmanın gereğidir.
2. Seven, sevdiğine sevgisini bildirebilir, fakat sevgi sözden ibaret değildir.
3. Seven, sevginin gereklerini hareket ve davranışlarıyla yerine getirmelidir.
4. Peygamberler insanlar arasında belâ ve musibetlere en çok uğrayanlar olup, onları seven ve onlarla birlikte olanlar da bundan hissesini alırlar.
5. Sabır, fakirliğe karşı bir zırh olup dünya zevk ve menfaatlerini öne geçirmeyen bir zühd hayatı bu yolda başarılı olmanın temel şartıdır.

قال رسول الله : وعن كعب بن مالك ، رضي الله عنه ، قال -648-
مَا ذُنْبَانِ جَائِعَانِ أَرْسِلَا فِي غَنَمٍ بِأَفْسَدَ لَهَا « : مَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَذْمُرْتَلَا هَاور «مِنْ حِرْصِ الْمَرْءِ عَلَى الْمَالِ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ
. حي حص ن س ح ث ي د ح : ل ا ق و

486. Kâ'b İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir koyun sürüsünün içine salıverilmiş iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, mala ve mevkiye düşkün bir adamın dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.”

Tirmizî, Zühd 43

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, çok kere, bir konuyu daha etkili ve insan zihninde yer edecek biçimde anlatmak için benzetmeler yapıp misaller vermiştir. Bu hadislerinde de aynı yola başvurmak suretiyle, hırslı ve dünyalığa çok düşkün kimselerin dine vereceği zararı, aç kurtların sürüye vereceği zarara benzetmiştir. Kurt zaten tabiatı icabı çok hırslı ve yırtıcı bir hayvandır. Bir de aç olunca, hırsının ve

yırtıcılığının ne ölçüde artacağı ve ne kadar zararlı olacağı tahmin edilebilir. Bu nitelikte iki kurt, bütün sürüyü parçalayıp perişan eder. Mala mülke, servete ve zenginliğe, dünyalık mevki ve makama düşkün ve hırslı olan, bunları elde edebilmek ve onlara kavuşmak için her çareye başvurmayı göze alan bir insanın, hiçbir mânevî ve ahlâkî değer ölçüsü tanımayacağı ortadadır. Böyle bir kimse gözünü hırs bürüyen en yırtıcı bir hayvandan daha zararlı hale gelebilir. Çünkü hayvan, aklı ve idraki ile değil, içgüdüleriyle hareket eder. Gözünü dünya hırsı kaplamış, gönlüne dünyalık sevgisi hâkim olmuş bir kimse, sanki birtakım insânî niteliklerinden soyutlanmış gibidir. Bu sebeple İslâm âlimleri ve özellikle meşhur sûfîler, dünya hırsını bütün kötü huyların kaynağı kabul ederler.

Bu sayılanlar bütün insanlar için kötü bir özellik ise de, dindar olduklarını söyleyenlerde daha büyük bir noksanlık ve dindar olma iddiasına yakışmayan bir haldir. Çünkü din, kendisine inananlardan her şeyden önce fedâkârlık ve ferâgat ister. Dünya hırsıyla dolu bir insanın bu güzel hasletlere hakkıyla sahip olması düşünülemez. Böyle bir kimse, dinini dünyalık elde etmeye vesile kılabilir. Büyük sûfî ve âlim Abdullah İbni Mübârek, en kötü ve âdî ticaretin din ticareti

olduğunu söyler. Dinini ticaretine aracı yapan kimse, iyi ve makbul müslüman kabul edilmez. Bu sebeple de ne Allah ne de samimi mü'minler tarafından sevilmez. Din perdesi arkasına gizlenerek işini yürüten nice sahtekâr her dönemde ve her yerde bulunabilir. Bir çok insan bunlara bakarak din ve gerçek dindarlar hakkında yanlış kanaat ve yersiz şüphelere sürüklenirler. İşte böyle kimselerin dine vereceği zarar, aç kurtların bir koyun sürüsüne vereceği zarardan daha büyüktür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya malına, servet ve zenginliğe, mevki ve makama aşırı düşkünlük dinimizde hoş karşılanmayan kötü huylardandır.

2. Mala mülke, mevki ve makama karşı hırslı olmak insanın hem dindarlığına hem de dinine zarar verir.

3. Bir konuyu insanlara daha iyi anlatıp kavratılabilmek için benzetmeler ve örnekler kullanmak câizdir.

487- نَامَ رَسُولُ : وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ :
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَرَ فِي جَنْبِهِ ، قُلْنَا

لَدُنِّيَا ؟ مَا أَنَا فِي مَالِي وَلَا « : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْنَا لَكَ وَطَاءً ، فَقَالَ . « الدُّنْيَا إِلَّا كَرَآكِبٍ اسْتَتَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا

حيحصن نسح ثي دح : لاقو يذمرتلا هاور

487. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir hasır üzerinde yatıp uyumuştı. Uykudan uyandığında, hasır vücudunun yan tarafında iz bırakmıştı. Biz:

–Yâ Resûlallah! Sizin için bir döşek edinsek, dedik. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

“Benim dünya ile ilgim ne kadar ki? Ben bu dünyada bir ağacın altında gölgelenen, sonra da oradan kalkıp giden binitli bir yolcu gibiyim” buyurdular.

Tirmizî, Zühd 44

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz lükse ve rahata düşkün değildi. İçinde yaşadığı toplumun hayat şartlarının üstünde bir yaşayışı hiçbir zaman arzu etmedi. Her

konuda olduğu gibi, evinin tanzimi ve kullandığı ev eşyalarında da sahâbîlere ve ümmetine örnek teşkil etti. Hz. Peygamber, hayatı boyunca her türlü dünyalık imkânı elde etme gücüne sahipken, böyle bir şey istemedi, zühdü ve tevazuu da terketmedi. Kuş tüyünden, yünden veya pamuktan yapılmış rahat bir döşekte yatma imkânına sahipken, vücûdunda iz bırakan bir hasır üzerinde yatmayı tercih etti. Oysa yıllarca hizmetinde bulunan aziz sahâbî Enes İbni Mâlik'in ifadesiyle Peygamberimiz'in vücudu bir ipek kadar hassas ve nazik idi. Buna rağmen, sahâbe-i kirâmın kendisini rahat ettirecek ve vücudunda iz bırakmayacak yumuşaklıkta bir döşek hazırlama teklifini kabul etmedi. Her zaman ifade ettiği gibi, dünyaya onu hiç terketmeyecekmişçesine bağlanmadığını hatırlattı. Hatta, dünyadaki hayatının, bir ağacın gölgesinde dinlenecek kadar kısa olduğunu belirterek, lükse, rahata ve israfa düşkünlüğün bir müslümana yakışmadığını kafalara ve kalblere yerleştirdi. Nasıl bir ağacın gölgesi sürekli değilse ve sadece güneş varken gölgenin hükmü söz konusu ise, insan da bu dünyada sürekli olmayıp geçicidir. Aynı şekilde dünya da geçicidir. Bu sebeple insanları aşırı derecede dünyaya özendirip bağımlı hale getirmek, dinimizde hoş görülmemiştir. Bu durum, dünyanın meşrû olan

nimetlerinden faydalanmama anlamına gelmez. Sadece, zühde yönelik bir hayatın daha tercihe şâyân olduğunu ortaya koyar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, kendi şahsî hayatında zühdü tercih etmiş ve ümmete bu yönde tavsiyelerde bulunmuştur.

2. Dünya hayatı gelip geçicidir. Bu sebeple bağlanıp kalmaya değmez.

3. Güzel ve hayırlı davranışlarla âhiret hayatına hazırlanmak gerekir.

4. Maksadı daha iyi anlatabilmek için benzetme ve misaller kullanmak câizdir.

قال رسولُ الله : لاق ، هو عن أبي هريرة رضي الله عن -488
يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةٍ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. حي حص ثي دح : لاق و ي ذمرت ل هاور «عَام

488. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Fakirler, cennete zenginlerden beşyüz sene önce girerler.”

Tirmizî, Zühd 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 6

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in hadislerinde hem fakirlere hem de zenginlere yönelik müjdeler vardır. Bu kısa hadis, fakirler için müjde ihtiva eden rivayetlerden biridir. Ancak, konuyla ilgili bir çok rivayette, müjdelenen fakir ve zenginlerin vasıflarından da bahsedilir. Temel nitelik olarak, sabreden fakirlerle, varlıklı olmanın gereğini yerine getiren dürüst ve şükreden zenginlerin öne geçirildiğini görürüz. Buna göre her fakirin her zenginden daha önce cennete gireceği gibi bir genel hükme varılması söz konusu olamaz.

Cennete en son girecek nice fakir bulunduğu gibi, cennete ilk girecek olan nice zengin vardır. Çünkü Peygamberimiz’in doğru ve güvenilir tüccarın peygamberler, sıddîkler ve şehitlerle birlikte haşrolunacağına dair hadisini (Süyûtî, el-Fethu’l-kebîr, II,40) ve benzer rivayetleri de hatırdan çıkarmamak gerekir.

Kıyamet gününde fakirlerin hesabının zenginlere göre daha kolay ve süratli olacağı çeşitli rivayetlerde belirtilir. Çünkü insanlar, bu dünyada sahip oldukları her şeyin hesabını Allah huzurunda verecekler, mal mülk ve zenginlik cinsinden olan varlıklarını nereden ve nasıl kazandıklarından, nereye sarfettiklerinden sorumlu tutulacaklardır. Fakirlerin cennete girişinin zenginlerden beş yüz sene gibi gerçekten çok önemli bir zaman farkıyla önce olacağını göz önüne alarak, dinin fakirliği teşvik ettiği sanılabilir. Oysa burada esas dikkatimizi çekmesi gereken şey, zenginlerin hesabının çetin olacağı ve içine haram karışmamış bir zenginliğin zor bulunacağı gerçeğinin kavranılmasıdır. Kaldı ki, âhiretteki sene hesabının dünya ile kıyas edilmeyeceği de bir başka gerçektir. Kur’ân-ı Kerîm’de: “Muhakkak ki Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir” [Hac sûresi (22), 47] buyrulur.

Netice itibariyle, burada anılan fakirler ve zenginler hakkındaki hükümlerin fakir ve zenginler sınıfının bütün fertlerini kapsamadığını belirtmek gerekir. Çünkü her insan grubu içinde iyiler de kötüler de bulunabilir. Fakat hükmün genele göre olduğu gerçeğini düşünürsek, çoğunluğu itibariyle

zenginlerin fakirlerden daha sonra cennete gireceklerini ve girmelerinin zor olacağını söylemek mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabırlı ve iyi işler işleyen fakirler, sahip oldukları nimetin kadrini ve kıymetini bilmeyen ve şükrünü yerine getirmeyen zenginlerden daha üstündür.

2. Sayılan niteliklere sahip fakirler, zenginlerden daha önce cennete girerler.

3. Dünyada zühde yönelik bir hayatı tercih edenler, fakir olsun zengin olsun daha üstündürler.

وعن ابن عَبَّاسٍ ، وَعِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ، -489
أَطْلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَنْ النَّبِيِّ
مُتَّفَقٌ «وَأَطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ . أَهْلِهَا الْفُقَرَاءُ
وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ أَيْضاً مِنْ رِوَايَةِ . سَابِعِ بْنِ أَبِي أَوْرَمٍ . هِيَ لِع
.. عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ

489. İbni Abbâs ve İmrân İbni Husayn radiyallahu anhüm'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cenneti yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehennemi de yakından tanıdım; orada bulunanların çoğunluğunun da kadınlar olduğunu gördüm.”

Buhârî, Nikâh 88, Rikak 16, 51, Bed’ü’l-halk 8; Müslim, Zikr 94. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 11

Açıklamalar

Peygamberimiz’in cennet ve cehennemi yakından bilip tanınması, orada bulunanları görmesi olayı, bazı rivayetlerden anlaşılacağı gibi, Mi’rac gecesinde veya bir güneş tutulması sırasında küsûf namazı kılarken, kendisinin önüne cennet ve cehennem getirilip gösterilmek ya da aradaki perde kaldırılmak suretiyle gerçekleşti. Bu durumun hem mi’rac esnasında, hem de küsûf namazı kılarken ayrı ayrı zamanlarda, bir kaç defa gerçekleşmiş olduğu da düşünülebilir.

Fakirlerin cennete girmesi ve sayı olarak çoğunluğu oluşturmaları sadece fakirlikleri sebebiyle değil, daha iyi müslüman olmaları sebebiyledir. Aksi takdirde, iyi ve güzel davranışlar ortaya koymayanların fakirlikleri sebebiyle üstünlüğü söz

konusu değildir. Tıpkı zenginlerin sadece zenginlikleri sebebiyle üstünlüklerinin söz konusu olmayışı gibi. Burada fakir olanların dünyaya aşırı derecede düşkün olmayışları methedilirken, zenginlerin de dünyaya aşırı derecede hırslı oluşları kötülenmekte, bu durum onların cennette daha az sayıda olmalarına sebep gösterilmektedir. Çünkü, dünyadaki bir çok kötülüğün temelinde dünya nimetlerine aşırı düşkünlük vardır. Bu düşkünlük, insanın helâl ve haram konusunda hassasiyetini ya ortadan kaldırmakta ya da zayıflatmaktadır. Her iki halde kişinin cennete girmesi de zorlaşmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in cehennemde sayıca kadınların çok olduğunu ifade etmesi, onların hissiyâtı ve psikolojik yapısı hesaba katılmak suretiyle, cehenneme girmelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmaları, iyi ve güzel işler yapmalarını teşvik olarak kabul edilmiştir. Burada, cehennem ehlinin çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği söylenirken, bazı sahih rivayetlerde de cennette bir erkek için birden çok hanım olduğu ifade edilir. Bu takdirde, cennetteki kadınların sayısı erkeklerden belki bir kaç kat daha fazla olmalıdır. Nitekim İbni Hacer el-Askalânî, Ebû Hüreyre'nin bu hadislerle dayanarak, cennette

kadınların erkeklerden daha çok olacağı hükmüne vardığını nakleder. Sanki bu rivayetler arasında bir çelişki varmış gibi görülebilir. Oysa bir grup insanın cehennemde fazla olması, cennette az olmasını gerektirmez. Bu durum, kadınlar için olduğu gibi zenginler ve fakirler için de böyledir. Yani fakirlerin cennette çok oluşu zenginlerin orada az olmasını, zenginlerin cehennemde çok oluşu da fakirlerin orada az olmasını gerektirmez. Bu çeşit hadisleri, toplumda çok belirgin kesimleri iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırma yönleriyle de değerlendirmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fakirler, cennet ehlinin çoğunluğunu teşkil ederler.
2. Fakirlik, başlı başına cennete girmeye bir sebep teşkil etmez. Onları cennete götüren sâlih amelleri, iyi ve güzel davranışlarıdır.
3. Zenginlerin mes'uliyeti daha çok ve hesapları daha zordur. Sorumluluğunu yerine getiren ve hesabını veren herkes gibi zenginler de cennete girerler.

4. Dinimiz dünyada sürekli bir kazanma hırsı içinde olmayı, helâle ve harama riayet etmeksizin malı mülkü, zenginliği artırmayı özendirmez.

5. Kadınlar kendilerini cehennemden koruyacak iyi ve güzel işler yapmaya özendirilmiş, Peygamberimiz tebliğ görevini yerine getirirken, kadınların psikolojisini her zaman dikkate almıştır.

وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ -490- قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَكَانَ عَامَّةٌ مِّنْ دَخَلَهَا « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْجِدُّ مُحْبُوسُونَ ، غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ وَأَصْحَابُ الْمَسَاكِينُ وَقَدْ . الْحِظُّ وَالْغِنَى «الْجِدُّ» وَ . بِمُتَّفَقٍ عَلَيْهِ «أَمَرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ .سَبَقَ بَيَانُ هَذَا الْحَدِيثِ فِي بَابِ فَضْلِ الضَّعْفَةِ

490. Üsâme İbni Zeyd radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cennetin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğunluğu dünyada bir şeyleri bulunmayan yoksullardı. Varlıklı kimseler ise, hesaba çekilmek üzere alıkonulmuşlardı. Şu kadar var ki, onlardan cehennemlik olanların cehenneme sevkedilmeleri emrolunmuştu.”

Buhârî, Nikâh 87, Rikak 51; Müslim, Zikr 93

Açıklamalar

Buhârî ve Müslim’in rivayetlerinin devamında, “Cehennemin kapısında durdum, oraya girenlerin çoğu kadınlardı” ilâvesi de bulunmaktadır. Hadisimiz, daha önce 260 numara ile geçmiş, orada da bu ilâve yer almıştı. Peygamber Efendimiz’in cennetin ve cehennemin kapısında durarak, oraya girenleri görmesi olayı, bazı rivayetlerden anladığımız üzere mi’racda gerçekleşmiştir. Bir önceki hadisin açıklamasında da ifade ettiğimiz gibi, fakir ve yoksulların zenginlerden daha önce ve çoğunlukla cennete girmelerinin sebebi onların sadece fakirlikleri değildir. Bunun yanında onların iyi ve güzel davranışları, yani iyi müslüman olmalarıdır. İyi ve güzel işler yapan, iyi müslüman olan zenginler de aynı şekilde cennete gireceklerdir. Şu kadar var ki, dünyada herhangi bir mala ve mülke sahip olmayan fakirlerin hesabı zenginlere göre daha kolaydır. Şüphesiz mal ve zenginlik, dünyada bir çok iyiliği yapmaya vesiledir. Bunun yanında pek çok kötülüğün kaynağı da, kişinin helâl olmayan yollardan elde ettiği servet ve bu servetin sebep olduğu şımarıklık ve taşkınlıktır. Bu durum, hem kişinin Allah huzurundaki hesabını güçleştirmekte,

hem de cehenneme girmesine sebep teşkil etmektedir. Bütün bunların fakirler ve zenginler hakkında genel hükümler olmadığını bir kere daha hatırlatmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz cenneti ve cehennemi görmüş ve haklarında bilgi vermiştir.
2. Fakirler cennete daha erken girecek ve orada çoğunlukta olacaklardır.
3. Zenginlik, mal, mülk ve evlat çokluğu kıyamet gününde fayda vermez.

و عن أبي هريرة ، رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

491. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şâirlerin söylediği sözlerin en doğrusu, Lebîd'in şu sözüdür: Biliniz ki, Allah'tan başka her şey yok olacaktır.”

Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr 26, Edeb 90, Rikak 29; Müslim, Birr 2-6. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 70; İbni Mâce, Edeb 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in sözünü beğendiği Lebîd İbni Rebîa, Câhiliye döneminin önde gelen şâirlerinden biriydi. Daha sonra Peygamberimiz'in huzuruna gelerek müslüman oldu. Böylece sahâbe-i kirâmdan olma şerefini kazandı. Lebîd'in, kendilerine "muammerûn" denilen uzun ömürlülerden biri olduğunu görmekteyiz. Öldüğünde yaşının 150'nin üzerinde olduğu nakledilir. Müslüman olduktan sonra şiir yazıp söylememiş, "Allah bana Kur'an'ı öğrettikten sonra ben artık şiir söylemedim" diyerek, bunun sebebini açıklamıştır. Onun bu davranışı şahsî tercihi olup, İslâm'ın şiiri yasakladığı gibi bir anlama gelmez. Bunun aksine dinimiz yüksek gaye ve ideallere yönelik şiiri teşvik bile etmiş, Peygamberimiz'in "Resûlullah'ın şâiri" diye anılan Hassân İbni Sâbit'e karşı davranışı ve onu bu alanda yönlendirişi konuya nasıl bakmamız gerektiğini öğretmiştir.

Şâir Lebîd'in bu mısraı, Kur'an'ın insanlığa getirdiği tevhid inancının ruhuna, Allah'tan başka her şeyin geçici olduğu anlayışına tam uygun düşmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hak: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacak” [Rahmân sûresi (55), 26-27] ve “Allah'tan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey helâk olacaktır” [Kasas sûresi (28), 88] gibi Kur'an âyetlerinde bu gerçeği kullarına öğretmiştir. Peygamber Efendimiz'in Lebîd'in bu sözünü sevmesinin sebebi böylece anlaşılmış olmakta, aynı zamanda şâirlerin şiirlerinde işlemeleri gereken fikirlere de ışık tutmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünya ve içindekiler geçicidir. Dünyaya bağlanıp kalınmasının dinimizde hoş karşılanmayış sebebi budur.

2. Doğru bir sözü ve şiiri hakikate delil göstermek câizdir.

شيء من دنوش خو عوج لاضف باب -56
بورشمل او لو كأملا نم ليل قل اىل ع راصت قال او
تاوهش ل كرتو س فنل اظوظح نم اهرى غو سوبل مل او

ACLIĞIN VE SÂDE YAŞAMANIN ÜSTÜNLÜĞÜ

YİYECEK, İÇECEK, GİYECEK VE BUNLAR DIŞINDA NEFSİN

HOŞLANDIĞI ŞEYLERDE ORTA YOLU TUTMANIN VE ŞEHEVÎ

ARZULARI TERKETMENİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Âyetler

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ
يَلْقَوْنَ غِيًّا [59]

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ
شَيْئًا [60]

1. “Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını

ekecekler. Ancak tevbe eden, inanan ve iyi iş yapanlar, onlar cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır.”

Meryem s uresi (19), 59-60

T abi n d oneminin önde gelen m ufessirlerinden M uc hid, bu  yette bahsedilen namazs z ve nefislerinin arzularına uyan nesillerin kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkacağını, Muhammed ümmetinin iyi ve güzel işler yapan s lih kişilerinin gittikçe azalacağını söyler. Bu  yetle yahudilerden sonra gelen h ristiyanların kastedildiğini söyleyenler de olmuştur.  yet, namazı terketmenin büyük günahlardan biri olduğuna ve böyle bir kimsenin Allah tarafından cezalandırılacağına delil teşkil eder. Çünkü namaz kılmamak ve nefislerin arzusuna uymak sapıklık çeşitlerinden biridir. Peygamberimiz’in bir hadislerinden açıkça anladığımız gibi, kişinin Allah huzurunda hesaba çekileceği ilk ibadeti namazı olacaktır. Çünkü gerçek anlamda kılınan namaz kulluğun ölçüsü olduğu gibi, insanı her türlü kötülük ve çirkinliklerden alıkoyan odur. İyi terbiye edilmemiş bir nefis insanı çoğu kere kötülük ve irkinliklere, şehv  ve hayv n  duygulara uymaya yöneltir. Bu sebeple nefsin arzu ve isteklerine

boyun eğmemek, dinimizin öncelikle üzerinde durduğu terbiye unsurlarının başında gelir. İnsan ibadetlerini ihmal etmiş, nefsinin arzularına uymuş olsa bile, hatasını anladığı anda Allah’a yönelip tövbe eder. Allah, kullarının samimiyetle yaptıkları tövbeleri kabul eder ve hiçbir kuluna en küçük bir haksızlık yapmaz.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا
[79] مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

كُمُ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلٰ
[80] وَلَّا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

2. “Derken, Kârûn, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Kârûn’a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı, dediler. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah’ın mükâfatı daha üstündür.”

Kasas sûresi (28), 79-80

Kârûn, Hz. Mûsâ zamanında yaşadı; hatta onun amcazâdesi olduğu rivayet edilir. Önce Hz.Mûsâ'ya iman ettiği halde hırsı ve kıskançlığı yüzünden münafıklığa düştü. Son derece zengin ve zengin olduğu kadar da cimri biri olduğu ve bu zenginliği içinde nasıl helâk olup gittiği bir ibret tablosu olarak insanlığın hafızasına nakşolunmuştur. Onun, kavmi Benî İsrâil'in karşısına çıktığında beraberinde eğerleri altından yapılmış ve her birinin üzerinde kırmızı kadifeden örtüler bulunan dört bin binit hayvanı, bin katır, katırlar üzerine bindirilmiş üç yüz câriye ve pek çok zinet eşyası ile çeşitli zenginlikleri olduğu nakledilir. Bazı rivayetlerde bu sayılanlardan çok daha fazlasına yer verildiğini de görmekteyiz. Dünyaya ve dünyalıklara düşkün olanlar, bu ihtişamı görünce, imrenmişlerdi. Ama onlar, Kârûn'un bu hesapsız serveti içinde helak olup gittiğini, malının, mülkünün ve zenginliğinin kendisini kurtarmadığını, aksine yok olmasının temel sebebi olduğunu da gözleriyle gördüler.

Kendilerine ilim verilenler, yani İsrâiloğulları içinde Allah'ın emrini bilenler ve inananlar ise, böyle bir tercihin yanlış olduğunu onlara hatırlatarak üzüntülerini ortaya koydular. Çünkü Benî İsrâil âlimleri, her milletin içindeki benzerleri

gibi, insanların özendikleri bu dünya nimetlerinin geçici olduğunu biliyorlardı. Bu sebeple, Allah'ın rızâsının ve sevabının daha kalıcı ve insanı ebedî mutluluğa kavuşturucu olduğunu onlara haber verdiler.

[8] ثُمَّ لَنَسْأَلَنَّهُ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ

3. “Sonra, o gün, size verilen nimetten elbette hesaba çekileceksiniz.” Tekâsür sûresi (102), 8

Nimet, bu dünyada kendisinden lezzet alınan ve hoşlanılan her şeydir. Hayat, sıhhat, âfiyet, içilen bir yudum tatlı ve soğuk su dahi bu nimete dahildir. Buna göre, yeryüzünde nimete sahip olmayan kimse yoktur. O halde kimler, hangi nimetlerden hesaba çekilecektir? Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük yapanlar, bu dünyada bütün çabaları, gayretleri ve himmetleri zevk ve safa içinde yaşamak, yemek içmek, gezip eğlenmek, şehvetlerini tatmin, nefislerinin dünyalık arzularını yerine getirmekten ibaret olanlardır. Onlar, dinden tamamen gâfil olan kâfirler ve dînî sorumluluklarını yerine getirmeyen fâsık mü'minlerdir. Her türlü nimetin Allah'tan geldiğini bilen, bunun karşılığında şükreden, ilme,

iyi ve güzel işlere yönelen kimseler, Allah’a karşı vazifelerini yerine getirmiş olurlar. Böyle olanlar sorumluluklarını yerine getirmiş, Allah’ın huzuruna yüzü ak olarak çıkmayı hak etmiş olurlar.

الْعَاجِلَةُ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ مَن كَانَ يُرِيدُ
[18] جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَّذْحُورًا

4. “Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.”

İsrâ sûresi (17), 18

İnsanlardan bazısı sadece bu dünya için çalışır, çalışmasının karşılığını da ölmeden bu dünyada almak isterse, Allah ona karşılığını burada, bu dünyada peşin verir. Fakat herkese, aynı seviyede ve kişinin istediği kadar değil, Cenâb-ı Hak kendi dilediği kadar verir. Çünkü herhangi bir işin kıymeti o işi yapanın isteği ile değil, çalıştırmanın kabulü ile karara bağlanır. Bununla beraber herkesin yaptığı işin karşılığı tam olarak verilir ve hiçbirinin hakkı yenilmez, hiç kimseye zulmedilmez. Aceleci olmak ve her şeyin karşılığını bu dünyada almak başlangıçta hoş

görünse de, sonu oldukça acıklıdır. Bu acıklı sonu hak edenlerin münâfıklar olduğu ifade edilir. Dünyada kendilerine nimet verilenlerin bir kısmı bunları kötü ve çirkin, haram olan yollarda sarfetmek suretiyle kendi elleriyle cehenneme hazırlık yapmış olurlar. Fakat Allah’a hakkıyla inananlar ve imanlarının şuurunda olanlar verilen her nimetin kıymetini bilir, onu yerli yerine harcar ve bir hesap gününün olduğuna, her şeyin hesabının orada sorulacağına inanırlar. Ayrıca mü’minler, dünya hayatının geçici, âhiretin ise ebedî olduğunun bilinci içinde hareket ederler.

Hadisler

ما شَبَعَ آلُ مُحَمَّدٍ : تَلَوْ عَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَا - 492
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خُبْزٍ شَعِيرٍ يَوْمَئِذٍ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

مَا شَبَعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ قَدِمَ : ةِيَاورِي فَو
. تَبَاعًا حَتَّى قُبِضَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ الْبَرِّ ثَلَاثَ لَيَالٍ .

492. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in ailesi, onun vefât ettiği ana kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Buhârî, Eymân 22; Müslim, Zühd 22. Ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 23, 27; Nesâî, Dahâyâ 37; İbni Mâce, Et'ime 48, 49

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in aile efradı, Medine'ye geldiği günden vefat ettiği ana kadar, üç gün arka arkaya buğday ekmeğiyle karnını doyurmadı.

Müslim, Zühd 20. Ayrıca bk. Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Peygamber ailesi (Âl-i Muhammed) tabiri, dar anlamda Peygamber Efendimiz'in eşlerini, hizmetinde bulunup bakmakla yükümlü olduğu kimseleri, daha geniş anlamda kendisinin nesebinden olan herkesi, eşlerini, zekât almaları haram olan Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib'e mensup olanları kapsar.

Hadisimizin rivayetlerinden birinde arpa ekmeği, diğerinde buğday ekmeğinden bahsedildiğini görmekteyiz. Peygamber Efendimiz'in zamanında

hem arpa hem de buğday, ele geçirilmesi ve bulunması zor yiyecek maddeleriydi. Buna rağmen her iki maddeyi yeme imkânı en yüksek olan kimse de Peygamberimizdi. Fakat Resûl-i Ekrem, hiçbir zaman içinde yaşadığı toplumun sahip olmadığı imkânları elde etme ve onlardan farklı yaşama gibi bir eğilim içinde olmadı. İnsanlar açlık çekmekteyse, bunu önce ve herkesten çok Peygamber Efendimiz ve ailesi çekti. Oysa Cenâb-ı Hak tarafından Peygamberimiz'e, isterse yeryüzünün hazinelerinin verilmesi, dilerse Mekke'nin dağlarının kendisi için altın kılınması teklif edilmişti. Resûl-i Ekrem bunları istemeyerek şöyle dedi: "Bir gün aç kalıp sabreder, bir gün karnımı doyurur şükrederim. Çünkü iman biri diğerini tamamlayan iki yarımdır: Bir yarısı şükür, diğer yarısı da sabırdır. Allah da şöyle buyurur: "Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır" [İbrâhim sûresi (14), 5]. (Bkz. Ali el-Kârî, Mirkât, IX, 89). Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle, Peygamberimiz'in dünya hayatında lüksü ve zenginliği öne geçiren bir yaşayış tarzını arzu etmediğini, buna karşılık, açlık ve tokluk içinde geçen, sabrı ve şükrü yerine getirmeye vesile olan orta halli bir hayatı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Bazılarının iddia ettiği gibi, Hz. Peygamber'in başlangıçta fakir, fakat sonradan

zengin olduğu yönündeki anlayışı doğru kavramak gerekir. Bazı kere Hz.Peygamber'in elinde çok mal bulunduğu doğru ise de, bir başka doğru da onun elinde bulunan malı uzun süre tutmadığı, biriktirmediğı, kendine saklamadığı ve Allah rızâsı için sarfettiğı gerçeğidir. Efendimiz vefat ettiğinde, zırhının, ödünç aldığı arpa karşılığında bir yahudide rehin bulunmakta olduğu gerçeğı, üzerinde durulup düşünülmesi gereken bir özellik taşır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz, hayatının hiçbir safhasında lüks ve zenginlik içinde yaşamamıştır.

2. Peygamberimiz, açlık ve tokluk arasında orta halli bir hayat sürmüştür.

3. Fakirliğe sabır, zenginliğe şükür mü'minler için bir görevdir.

4. İnsan ne kadar zengin de olsa lüks ve israfa yönelmemelidir.

: وَعَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ -493
ثُمَّ الْهَلَالُ . وَاللَّهُ يَا ابْنَ أَخْتِي إِنَّ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهَلَالِ ثُمَّ الْهَلَالِ

وَمَا أَوْقَدَ فِي أُبْيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ ثَلَاثَةُ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ
:الْأَسْوَدَانِ : يَا خَالَهُ فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ ؟ قَالَتْ : قُلْتُ . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَارُ
الْتَّمَرِ وَالْمَاءِ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِيرَانٌ
وَكَانَتْ لَهُمْ مَنَایِحُ وَكَانُوا يُرْسِلُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ . مِنْ الْأَنْصَارِ
فَقَّ عَلَيْهِمْ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَلْبَانِهَا فَيَسْقِينَا .

493. Urve'nin Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet ettiğine göre o:

Ey kız kardeşimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını, yani iki ayda üç hilâli görürdük de, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in evlerinde hiç ateş yakılmazdı, demişti. Ben:

– Teyzeciğim! O halde geçiminiz ne idi? dedim.
Teyzem:

– İki siyah, yani hurma ve su. Ancak şu var ki, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ensardan sağmal hayvanları bulunan komşuları vardı. Onlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi; o da bize içirirdi, dedi.

Buhârî, Hibe 1; Rikak 17; Müslim, Zühd 28

Açıklamalar

Urve'nin babası sahâbe-i kirâmdan Zübeyr İbni Avvâm, annesi Hz. Âişe'nin ablası Esmâ'dır. Teyzesi Hz.Âişe'nin bir çok rivayeti bize Urve vasıtasıyla ulaşmıştır. Hz.Âişe, Peygamber hanımlarının hayatlarını hangi şartlarda sürdürdüklerini pek çok açıklamalarıyla ortaya koyar. Bu rivayet, onların ne kadar zor şartlar altında ve ne büyük bir geçim sıkıntısı içinde yaşadıklarını bize göstermektedir. Peygamber ailesinin evlerinde günlerce sıcak yemek pişmediği olurdu. O günlerde sadece hurma yeyip su içerek yaşarlardı. Sahâbîlerin bir çoğunun durumu da özellikle Medine'de İslâmın ilk yıllarında bundan farklı değildi. Şu kadar var ki, gerek ensar gerekse muhacirlerden olsun bütün müslümanlar birbirlerine son derece yardımcı olmakta ve ellerinde bulunan her şeyi paylaşmakta idiler. Hatta o dönemdeki bu paylaşım ve yardımlaşma örneğinin bir benzerini tarihin kaydetmediği, herkesin kabul ettiği bir gerçektir. İşte Peygamber Efendimiz de aynı şartlarda hayatını sürdürmüş, güç yetirmesi mümkün olduğu halde, içinde yaşadığı toplumdan farklı, seçkin bir hayat yaşamayı aklından geçirmemiştir. Böylece,

toplumu yöneten ve onları idare edenlerin nasıl olması gerektiğinin de eşsiz örneğini sergilemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, hayatı boyunca içinde yaşadığı toplumun bir ferdi olarak, herkesin yaşadığı şartlarda hayatını sürdürmeyi tercih etmiştir.

2. Peygamber ailesinin nasıl bir hayat sürdüğü herkesin bilgisi dahilindedir.

3. Peygamber ailesinin ev halini bilmek, bir çok şer'î hükmün kaynağını teşkil etmesi açısından önemli görülmüştür.

4. Toplumu yönetenler, yönettikleri halkın hayat standartları üstünde bir yaşayış tarzına özlem duymamalıdır.

5. Başkalarına örnek olacak ve topluma yol gösterecekse, bir yöneticinin veya örnek alınabilecek kimselerin ev hallerinin ve geçim şartlarının bilinmesinde bir sakınca yoktur.

أنه .وعن أبي سعيد المقبريِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه -494
:قَدَعَوْهُ فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ ، وقال .مَرَّ بِقَوْمَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَّةٌ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من الدنيا ولم يشبَعْ مِنْ خُبْزٍ خَرَجَ رسول الله
. مَشْوِيَّةٌ :أَيُّ :بفتح الميم «مَصْلِيَّةٌ» . يراخبل ا هاور .الشَّعِير

494. Ebu Saîd el-Makbürî'nin Ebû Hüreyre
radiyallahu anh'den rivayet ettiğine göre, Ebû
Hüreyre, önlerinde kızartılmış koyun bulunan bir
topluluğa rastladı. Topluluk kendisini davet etti;
fakat o yemek istemedi ve:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, arpa
ekmeğine bile doymadan dünyadan çıkıp gitti,
dedi.

Buhârî, Et'ime 23

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'e uyma,
onu takip etme hususunda çok gayretli idi. Burada
Ebû Hüreyre'nin kızartılmış eti yememesi, onu
yemek câiz olmadığı için değil, Resûlullah'ın
karnını arpa ekmeğiyle bile doyurmamış olduğunu
hatırlamaktan kaynaklanan bir davranıştır. Böyle
rivayetlere bakarak, Resûl-i Ekrem'in karnını
hiçbir zaman doyurmadığı gibi bir kanaata varmak

da yanlıştır. Çünkü gerek Peygamberimiz, gerek ashap zaman zaman karınlarını doyururlardı. Ama onlar genelde az yerler, lüks ve israftan uzak kalırlardı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamberimiz'e uyma hususunda çok hassas idiler.

2. Hz. Peygamber ve ashâbı karınlarını doyurduklarında bile az yerlerdi.

495- لَمْ يَأْكُلِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خِوَانٍ حَتَّى مَاتَ ، وَمَا أَكَلَ خُبْزاً مَرَقَقاً حَتَّى مَاتَ .
وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطاً بَعَيْنِهِ : وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ . يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ .
قَطُّ .

495. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem vefâtına kadar kibir sofrası üzerinde yemek yemedi. Yine o, vefât edinceye kadar katıksız undan yapılmış ekmek de yemedi.

Buhârî'nin bir rivayeti şöyledir:

Hız.Peygamber, kızartılmış bir koyunu gözüyle hiç görmedi.

Buhârî, Et'ime 8, Rikak 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 1, Zühhd 38; İbni Mâce, Et'ime 20

Açıklamalar

Hadiste anılan ve Peygamberimiz'in üzerinde vefat edinceye kadar yemek yemediği sofrası, kibirli ve zorba kimselerin kullandığı ve kendilerini başka insanlardan üstün görüp göstermelerinin vasıtası olan sofradır. Bu çeşit sofrayı kullananlar, o günkü lüks ve israfın, şımarıklık ve kibirliliğin temsilcisi olan kimselerdi. Esasen hadiste sofrası anlamında kullanılan "hivân" kelimesi Arapça olmayıp, bu dile Farsça'dan girmiş bir kelimedir. O günün İran devleti, Bizans ile birlikte iki süper güçten biri idi. Bu çeşit lüks ve israf, kibirlilik ve gösteriş merakı, onlar arasında yaygındı. Bu sebeple Peygamberimiz'in böyle bir sofrada oturması ve onlara benzemesi söz konusu olamazdı. Çünkü Efendimiz, özellikle müsteğbirleri ve kâfirleri taklitten son derece sakınır, ashâbının ve ümmetinin de bunlardan sakınmasını isterdi.

Hız. Peygamber'in halis, katıksız undan yapılmış ekmek yememiş ve kızartılmış koyunu mübârek gözleriyle görmemiş olması, bunların yenilmesinin yasaklığından değildir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Peygamber Efendimiz'in mütevâzî bir hayatı tercih etmesi, fakir bir toplumun içinde onların şartlarında yaşama inancı ve buna paralel bir hayat tarzını benimseyip uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatı boyunca mütevâzî olmaya özen göstermiş, kibir alâmeti sayılan davranışlardan uzak durmuştur.

2. Peygamberimiz, lüks ve israftan sakınmış, zühde yönelik bir hayatı tercih etmiştir.

3. Resûl-i Ekrem Efendimiz açlığı tokluğa, az yemeyi çok yiyip karnını tıka basa doyurmaya daima tercih etmiştir.

496- لقد رَأَيْتُ :وعن التُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقْلِ مَا يَمْلَأُ بِهِ بَطْنَهُ ، رواه
. تَمَرٌ رَدِيءٌ :الدَّقْلُ . ملسم

496. Nu'mân İbni Beşîr radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ben, Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem'in karnını doyuracak âdi hurma bile bulamadığını gördüm.

Müslim, Zühd 34, 36. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 10

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâmın, Peygamberimiz'den sonra yaşayanları pek çok dünyalık nimetlere ve zenginliklere kavuştular. Fakat onlar, geçmişlerini unutmayıp, Efendimiz zamanındaki durumlarını hatırlayarak kendilerinden sonraki nesillere hem Peygamberimiz'in hem de kendilerinin daha önceki hallerini anlattılar. Bu durum, müslümanların meşru olan dünyalık nimetlerden faydalanmadığı veya bunu câiz görmedikleri anlamına gelmez. Fakat dünyaya ve dünyalığa aşırı derecede bağlanıp kalmamaları yönünde onlara bir uyarı niteliği taşır. Bu uyarılarda bulunurken, onların kendilerine örnek ve rehber edineceği kişinin Resûl-i Ekrem olması kaçınılmaz bir zaruretti. Çünkü ashâb, Allah Teâlâ'nın

hoşnutluğuna kavuşmanın peygamberine uymakla mümkün olacağını çok iyi bilmekteydi. Müslim'in bir rivayetinde, Nu'mân İbni Beşîr'in sözünün başında, buraya alınmamış olan şu ilave bulunmaktadır: “Siz dilediğiniz kadar yiyecek ve içecek içinde değil misiniz?”. Bu, varlık içindeki insanlara bir uyarı, bir dikkat çekmedir. Çünkü bu ek cümle, ashâbın ve müslümanların belli bir dönem sonunda istedikleri her şeye kavuştuklarını gösterir. İşte bu haldeki insanlara yakışan, hem geçmişteki fakir ve yoksulluk günlerini, hem de bu nimetlere sahip olmayan kardeşlerini unutmamak olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber, hayatın her çeşit sıkıntısını yaşamış ve bunlara göğüs germiştir.

2. Hz.Peygamber'in yaşadığı hayatın her safhasından alınacak dersler vardır.

497- ما رَأَى رَسُولُ : وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 497-
ه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّبِيُّ مِنْ حِينَ ابْتَدَعَهُ اللَّهُ تَعَالَى حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ
تَعَالَى ، فَقِيلَ لَهُ هَلْ كَانَ لَكُمْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
مَا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْخَلًا : وَسَلَّمَ مَنْخَلٌ ؟ قَالَ
كَيْفَ : مِنْ حِينَ ابْتَدَعَهُ اللَّهُ تَعَالَى حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ تَعَالَى ، فَقِيلَ لَهُ

كُنَّا نَطْحَنُهُ وَنَنْفُخُهُ ، فَيَطِيرُ : ثُمَّ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ غَيْرَ مَنْحُولٍ ؟ قَالَ كُنَّا
النَّقِيَّ « : هَلْ وَق . يراخبل ا هاور . ما طار ، وما بقي ثريناه
وهو الخبز الحواري . هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياء : «
هو بناءً مُتَلَتِّةً ، ثُمَّ رَأَى مُشَدَّدَةً «ثَرَيْنَاهُ» : مَكْ ، قوله الدَّرْ : وَهُوَ ،
بَلَلْنَاهُ وَعَجَّنَاهُ : يَا ، نونٌ مُثٌ تحت نيمٍ أَنْتُمْ ءاي مُثٌ ،

497. Sehl İbni Sa'd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Allah'ın kendisini peygamber olarak gönderdiği andan vefat ettirdiği zamana kadar elekten elenmiş has un görmedi. Sehl'e:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında siz elek kullanır mıydınız? diye soruldu. Sehl:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ'nın kendisini peygamber gönderdiği andan vefât ettirdiği ana kadar elek de görmedi, dedi. Sehl İbni Sa'd'a:

– Elenmemiş arpa ununu nasıl yiyordunuz? denildi. O:

– Biz arpayı öğütür ve savururduk. Kepeğin uçanı uçardı; kalanını da ıslatıp hamur yapardık, dedi.

Açıklamalar

Bu rivayet Mekke ve Medine halkının o günkü geçim şartlarının oldukça zor ve hayat seviyelerinin de çok düşük olduğunu gösterir. Sehl İbni Sa'd, Peygamber Efendimiz'in özellikle peygamberlik döneminde elekten elenmiş hâlis un ve un eleme aleti olan eleği görmediğinden bahsederken daha önce bunları görmediğini değil, kullanmamış olduğunu anlatmak istemiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in çocukluk ve gençlik döneminde Şam diyarına gittiği bilinmektedir. Orada hem elenmiş un hem de eleğin bol olduğunu pek çok rivayetten öğrenmekteyiz. Görüldüğü gibi hadisler bize o günkü sosyal hayatı, örf ve âdetleri, halkın yaşayışını da öğretmektedir. Bu sebeple hadisler müslümanların olduğu kadar, gayri müslim ilim adamlarının da inceleme alanı olmaktadır.

Sehl, Peygamberimiz'in bunları görmediğinden bahsederken, onları elde etmeye çalışmadığını sade bir hayatı tercih ettiğini anlatmak istemiştir. Fakat değişen ve gelişen şartlar, müslümanların kısa zamanda medeniyetin bütün unsurlarına sahip olmalarını sağlamış, hatta onlar bunu çok daha ileri

safhalara götürerek, tarihe mührünü vuran büyük İslâm medeniyetini kurup geliştirmişler ve insanlığa hayırlı bir miras bırakmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, lüks bir yaşayış özlemi içinde asla olmamıştır.

2. Hz.Peygamber, sade ve mütevâzî bir yaşayışı tercih etmiştir.

ه خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -498- صلى الله عليه وسلم ذات يوم أو ليلة ، فإذا هو بأبي بكر وعمر «ما أخرجكما من بيوتكما هذه الساعة؟» رضي الله عنهما ، فقال وأنا ، والذي نفسي بيده ، « قال .الجوع يا رسول الله : الاق فقاما معه ، فأتى رجلاً من «قوما .لأخرجني الذي أخرجكما مَرَحَبًا :الأُنصار ، فإذا هو ليسَ في بيته ، فلما رآته المرأة قالت « أينَ فلانٌ » :فقال لها رسولُ الله صلى الله عليه وسلم .وأهلاً ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الْمَاءَ ، إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ ، فنَظَرَ إِلَى :قالتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ ، ما :رسولُ الله صلى الله عليه وسلم وصَاحِبِيهِ ، ثم قال سِرٌّ وَتَمَرٌ أَحَدُ الْيَوْمِ أَكْرَمَ أَضْيَافاً مِنِّي فانطلقَ فجاءَهُمُ بِعِدْقٍ فِيهِ بُ كَلُوا ، وَأَخَذَ الْمُدِّيَةَ ، فقال لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ :ورُطْبٌ ، فقال فَذَبَحَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ «إِيَّاكَ وَالْحُلُوبَ » :عليه وسلم لِلَّهِ صَلَّى اللَّهُ فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُّوا قال رسولُ الله .ذلكَ الْعِدْقُ وَشَرَبُوا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ » :عليه وسلم لأبي بكر وعمر رضي الله عنهما

، عَوْجَلًا مُكْتَوِيًّا نِمُّ مُكْجَرِّخًا ، ةَمَاقِلًا مَوَيِّمِيْعَنًا اَذَه نَع تُلَاسُتَل ،
 . مل سم هاور «ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هَذَا النَّعِيمُ

يَطْلُبُ الْمَاءَ الْعَذْبَ ، وَهُوَ الطَّيِّبُ : أَيِ «يَسْتَعْذِبُ» : قَوْلُهَا
وَهُوَ : ةَمَجْعَمَلَا لَازِلًا نَالِكِسْإَوْ نِيْعَلَا رَسَاكِب «الْعِدْقُ» وَ
هِيَ : بَضْمُ الْمِيمِ وَكَسْرُهَا «الْمُدِيَّةُ» وَ . الْكِبَاسَةُ ، وَهِيَ الْعُصْنُ
وَالسُّوَالُ عَنْ هَذَا النَّعِيمِ سُؤَالُ . لَبَنُ ذَاتُ الْ «الْحُلُوبُ» وَ . السَّكَّيْنُ
وَاللَّهُ أَعْلَمُ وَهَذَا الْأَنْصَارِيُّ . تَعْدِيدُ النَّعَمِ لَا سُؤَالُ تَوْبِيخٍ وَتَعْذِيبٍ
الَّذِي أَتَوْهُ هُوَ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ الثَّيَّهَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَذَا جَاءَ مُبَيَّنًا
 . فِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ وَغَيْرِهِ .

498. Ebû Hüreyre radıyallahu anı şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün –
veya bir gece- evinden dışarı çıkmıştı. Baktı ki,
Ebu Bekir ve Ömer radıyallahu anhümâ oradalar.
Onlara:

– “Bu saatte sizi evinizden dışarı çıkaran sebep
nedir?” diye sordu. Onlar:

– Açlık, yâ Resûlallah, dediler!. Peygamberimiz:

“Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah’a
yemin ederim ki, sizi evinizden çıkaran sebep beni
de evimden çıkardı; haydi kalkınız” buyurdu. İkisi
de kalkıp, Resûl-i Ekrem’le birlikte ensârdan

birinin evine geldiler. Fakat o zât da evinde değildi. Ama hanımı Resûlullah'ı görünce:

– Hoş geldiniz, buyurunuz, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Falan nerede?” diye sordu. Kadın:

– Bize tatlı su getirmek için gitti, dedi. Tam o sırada evin sahibi olan Medine’li sahâbî geldi, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e ve iki arkadaşına baktıktan sonra:

– Allah’a hamdolsun, bugün, hiç kimse misafir yönünden benden daha bahtiyar değildir, dedi. Hemen gidip onlara içinde koruğu, olgunu ve yaşı bulunan bir hurma salkımı getirdi:

– Buyurun, yiyiniz, dedi ve eline bıçak aldı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona:

– “Sağılan hayvanlara sakın dokunma”, dedi. Ev sahibi onlar için bir koyun kesti. Onlar da koyunun etinden ve hurmadan yediler; tatlı sudan içtiler. Hepsi yemeğe doyup suya kanınca, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Bekir ve Ömer radiyallahu anhümâ’ya şöyle dedi:

– “Gücü ve kudretiyle canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, kıyamet gününde bu nimetlerden sorguya çekileceksiniz. Sizi evinizden açlık çıkardı, sonra evinize dönmeden şu nimetlere kavuştunuz” buyurdu.

Müslim, Eşribe 140

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem ve ashâbın ileri gelenleri dünya nimetlerinin pek azıyla yetinirler, çok kere açlık ve geçim darlığı içinde bulunurlardı. Bazı âlimler bu durumun fetihlerden öncesi için geçerli olduğunu söylemekteyse de, Nevevî bu görüşün doğru olmadığını belirtir. Çünkü Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca varlıkla darlık arasında yaşadı. Kitabımızın bu kısmında geçen, açıkladığımız ve açıklamaya çalışacağımız rivayetler de bize bu yönde ışık tutucu niteliktedir. Fakat işaret etmemiz gereken önemli bir gerçek, Hz. Peygamber’in ihtiyaç içinde olduğunu muhacir ve ensarın kendisine son derece yakın olan cömert zenginlerinin bile bilmediğidir. O, halini hiç kimseye söylemez, kimseye yük olmak istemezdi. Nitekim burada da gördüğümüz gibi, kendisini belki yiyecek bir şey bulurum ümidiyle evinden

dışarıya çıkaran açlık, en yakın dostları olan Ebû Bekir ve Ömer'i de aynı şekilde evlerinden çıkarmıştı. Fakat onlardan biri diğerinin halinden habersizdi. Çünkü bu bakımdan hepsinin ahlâkı birbirine benzemekteydi. Onlar şahsî ihtiyaçlarını ve hallerini başkalarından gizlemeyi tercih ederlerdi. Şu kadar var ki, bir insan başına gelen elem ve kederi, dert ve sıkıntıyı, şikâyet veya itiraz olarak değil de, sabır ve teselli için, dua edilmesi için, ya da kendisine yardım edilmek suretiyle din kardeşlerinin sorumluluktan kurtulması için söyleyebilir. Çünkü mü'minlerin birbirlerine ve bütün insanlara karşı birtakım sorumlulukları vardır.

Peygamber Efendimiz'in Ebû Bekir ve Ömer'le birlikte evine gittiği sahâbi Ebü'l-Heysem Mâlik İbni Teyyihân idi. Kendisi evde olmadığı için hanımı Peygamberimiz'i tanıyarak evine davet etmişti. Sahâbe hanımları, bilip tanıdıkları ve dürüstlüğünden emin oldukları kimseleri eve davet etmenin ve kendileriyle konuşmanın câiz olduğunu biliyorlardı. Gelen Allah'ın Resûlü olunca, davet etmeleri kaçınılmaz olduğu gibi, bu durumu kendileri için en büyük şeref sayarlardı. Eve bir misafir geldiğinde elde mevcut olan yiyeceklerden hemen bir şeyler ikram etmek edepten sayılır.

Ayrıca özel olarak yemek hazırlamak bundan sonra gelir. Çünkü gelen misafir çok aç olabilir. Öte yandan kısa bir ziyaret için uğramışsa yemek hazırlanmasını bekleyecek zamanı olmayabilir; hatta bu misafirin ev sahibine yük olmamaya çalışan hassas biri olması da mümkündür. Fakat bütün bunlar, kendisine misafir gelen kimsenin ikramda bulunmasına engel teşkil etmez.

Dinimiz misafire ikrama büyük bir önem verir. Bunun en güzel ve canlı örneklerini sahâbe-i kirâmın hayatında görürüz. Yeryüzünün her yerindeki müslüman toplumlar, dinimizin bu güzel prensibini asırlarca canlı bir şekilde yaşatmışlardır. Bizim ülkemizin en küçük yerleşim birimlerinde bile, tanıdık tanımadık her misafire gösterilen hürmet ve saygı, kesinlikle canlı tutup yaşatmamız gereken üstün bir medeniyet mirasıdır.

Bize ikram edene teşekkür, Allah’a da hamd ve şükür vazifemizi yerine getirmeliyiz. Çünkü o nimetin gerçek sahibi Allah, nimetine vesile kıldığı da ikram sahibi kuludur. İyi bir müslümanın böyle inanması ve misafiri bir nimet bilmesi gerekir. İnsanın kıyamet gününde kendisine ihsan edilen nimetlerden sorumlu tutulması, bu nimetlere karşı teşekkür, hamd ve şükür vazifesini yerine getirip

getirmediğinden sorumlu olacağı anlamına gelir. Yoksa bu bir hesap, bir tehdit ve bir ceza sorusu değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in ve ashâbın ileri gelenlerinin hayatı açlıkla tokluk arasında geçmiştir.

2. Bir kimsenin açlığını veya başına gelen bir sıkıntıyı, şikâyet ve itiraz etme kastı olmaksızın, sabır, teselli, dua veya yardım gayesiyle söylemesinde bir sakınca yoktur.

3. Konuşurken bir sözün doğruluğunu bildirmek için istenmeksizin yemin etmek caizdir.

4. Bir kimse güvendiği bir kişinin evine dostlarını misafir götürebilir.

5. Misafire hoş geldin demek ve güler yüz göstermek ikramdan sayılır.

6. Bir kadın, iyi tanıdığı ve dürüstlüğüne güvendiği kimseleri kocasının evine misafir edebilir ve ihtiyaç halinde onlarla konuşabilir.

7. Bir ikramda bulunanın ikramına karşı teşekkür, ihsan ettiği nimet sebebiyle Allah'a da hamd ve şükretmek İslam'ın öngördüğü edep kaidelerindendir.

8. Misafire evde mevcut olan yiyeceklerden bir şeyler takdim etmek müstehaptır. Ayrıca özel yemek hazırlanabilir.

9. Kıyamet gününde Allah'ın bize verdiği nimetlerin hakkını yerine getirip getirmediğimiz konusunda sorumlu olacağız.

499- خَطَبَنَا عُثْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ ، وَعَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَرَ الْعَدَوِيِّ قَالَ -
أَمَّا بَعْدُ : وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الْبَصْرَةِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ
أَصُوبَابَةُ لِأَهْنَمَ قَبِي مَلَوْ ، ءَأَذَحَ ثَلَوُ ، مِرْصَبَ تَنْذَا أَيْدِلَا نِإَفَ ،
كَصُوبَابَةِ الْإِنَاءِ يَتَصَابُهَا صَاحِبُهَا ، وَإِنْكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْهَا إِلَى دَارٍ لَا
زَوَالَ لَهَا ، فَانْتَقِلُوا بِخَيْرٍ مَا بِحَضْرَتِكُمْ فَإِنَّهُ قَدْ ذَكَرَ لَنَا أَنَّ الْحَجَرَ
يُذْرِكُ لَهَا قَعْرًا ، يُلْقَى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَيَهْوَى فِيهَا سَبْعِينَ عَامًا لَا
أَفْعَجِبُكُمْ ، ؟ وَلَقَدْ ذَكَرَ لَنَا أَنَّ مَا بَيْنَ مِصْرَاعَيْنِ مِنْ .. وَاللَّهِ لَتُمْلَأَنَّ
مِصَارِيْعُ الْجَنَّةِ مَسِيرَةَ أَرْبَعِينَ عَامًا ، وَلَيَأْتِيَنَّ عَلَيْهَا يَوْمٌ وَهُوَ كَظِيظِ
عَةِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ مِنَ الزَّحَامِ ، وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي سَابِعَ سَبْ
وَسَلَّمَ مَالَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الشَّجَرِ ، حَتَّى قَرَحَتْ أَشْدَاقُنَا ، فَالْتَقَطْتُ
بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ فَانْزَرْتُ بِنِصْفِهَا ، وَانْزَرَ سَعْدُ
وَمِنْهُمَا أَحَدٌ إِلَّا أَصْبَحَ أَمِيرًا عَلَى مِصْرٍ مِنْ بِنِصْفِهَا ، فَمَا أَصْبَحَ إِلَيَّ
وَعِنْدَ اللَّهِ . وَإِنِّي أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ فِي نَفْسِي عَظِيمًا . الْأُمِّصَارُ
. رَوَاهُ مُسْلِمٌ . صَغِيرًا .

« : هلوقو .أَعْلَمْتَ :هُوَ بَمَدِّ الْأَلِفِ ، أَيِ «آذَنْتَ» : هلو
« هلوقو .بَانْقِطَاعِهَا وَقَفَائِهَا : يَأْ . دَاصِلًا مَضْبُوهٌ : «رَمْ بِصُ
هو بحاءٍ مهملهٍ مفتوحةٍ ، ثُمَّ ذَالٌ معجمةٌ مشدَّدةٌ ، ثُمَّ «وَوَلَّتْ حَدَاءَ
ةَلْمَهْمَلًا دَاصِلًا مَضْبُوبًا «الصُّبَابَةُ» سَرِيعَةً وَ : أَيِ .أَلْفٌ مَمْدُودَةٌ
: أَيِ . هو بتشديد الباءِ «بُهَا يَتَّصَا» : وَقَوْلُهُ . وَهِيَ الْبَقِيَّةُ الْيَسِيرَةُ :
هو «قَرَحَتْ» : هلوقو .الكثيرُ الْمُتَمَلِّئُ : وَ الْكَظِيمُ . يَجْمَعُهَا
. صَارَتْ فِيهَا قُرُوحٌ :بِفَتْحِ الْقَافِ وَكَسْرِ الرَّاءِ ، أَيِ

499. Hâlid İbni Ömer el-Adevî şöyle dedi:

Basra Emîri olan Utbe İbni Gazvân bize bir konuşma yaptı. Önce Allah’a hamd ve senâda bulundu. Sonra sözlerine şöyle devam etti:

Şüphesiz dünya geçici olduğunu bildirdi ve durmaksızın arkasını dönüp gitmektedir. Ondan kalan, sahibinin içip de kabın dibinde bıraktığı kalıntı su kadar bir miktardır. Siz bu dünyadan, gelip geçici olmayan bir diyara taşınacaksınız. Oraya hayırlı, iyi ve güzel işlerinizle taşınmaya çalışınız. Çünkü bize anlatıldığına göre, cehennemin kenarından atılan bir taş, yetmiş sene yol alıp yine de onun dibine ulaşmayacaktır. Allah’a yemin ederim ki, cehennem mutlaka doldurulacaktır. Siz buna şaşırdınız mı? Yine bize anlatıldığına göre, cennetin kapılarının iki kanadı

arasında kırk senelik mesafe vardır. Cennette öyle bir gün gelecek ki, yoğunluktan kapısına kadar dolacaktır. Ben Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem'le birlikte olan yedi kişinin yedincisi olduğumu görmüşümdür. Bizim ağaç yaprağından başka yiyeceğimiz yoktu. Bu yüzden dudaklarımız yara olmuştu. Ben giyecek bir örtü bulmuştum da ikiye bölüp Sa'd İbni Mâlik'le paylaşmıştık. Yarısını ben, diğer yarısını da Sa'd beline dolamıştı. Bugün her birimiz bir şehre vâli olmuş bulunmaktayız. Ben, kendimi büyük görüp de Allah katında küçük olmaktan Cenâb-ı Hakk'a sığınırım.

Müslim, Zühd 14

Halid İbni Ömer el-Adevî

Babasının adı Ömer değil, Umeyr'dir. Ne var ki, Nevevî onu Ömer diye yazıp kaydetmiştir. Tâbiîn tabakasının önde gelenlerinden olup güvenilir bir râvîdir. Bazı kaynaklar onu hem Câhiliye devrini hem İslâm dönemini yaşayıp, Peygamberimiz'i görme imkânı olmayan muhadramlar arasında sayar. Onun muhadramûndan olmadığı yönündeki kanaat daha yaygın ve isabetlidir. Hâlid İbni Umeyr Basra'lıdır. Burada da bir örneğini

gördüğümüz gibi, Basra valisi olan ve sahâbe-i kirâmın önde gelenleri arasında yer alan Utbe İbni Gazvân'dan rivâyetleri vardır.

Allah ona rahmetiyle muamele eylesin.

Açıklamalar

Bu rivayet, Mekke'de İslâm'ı ilk kabul edenler arasında yer alan ve Basra valiliği yapan Utbe İbni Gazvân'ın bir konuşmasından nakledilmiş olup mevkuf bir rivayettir. Bilindiği gibi mevkuf rivayetler, sahâbîlere ait söz veya davranışların anlatımından ibarettir. Ancak bu rivayetler, muhtevâları itibariyle merfû olabilir, yani Peygamber Efendimiz'in bir sözü, bir davranışı, bir şeyi beğenmesi ya da beğenmemesi gibi bir tavrını ifade eder veya burada olduğu gibi, bir sahâbînin Peygamberimiz'den duymadan bilme imkânı olmayan konuları ihtivâ edebilir. Bu sebeple âlimlerimiz mevkuf rivayetleri doğrudan doğruya dinî bir hüküm koymada müstakil delil kabul etmemişlerse de, onları reddetme veya hiçbir şekilde kullanmama gibi bir yola da gitmemişlerdir. Bunun aksine, onların hükmen merfu olabileceğini veya merfu hadislerle konulmuş

olan bir hükmün açıklanması ve uygulanmasında bize yol göstereceğini kabul etmişlerdir.

Bu rivayette Utbe'nin bahsettiği konular ancak vahiy ile bilinebilecek hususlardır. Nitekim kitabımızın çeşitli bölümleri içinde bunları gördük; gelecek bahislerde de göreceğiz. Çünkü cennet ve cehennemle ilgili bilgileri insanların aklıyla bulması veya mahiyetlerini açıklayabilmesi mümkün değildir. Bunların mutlaka Allah'ın elçisi olan peygamberler aracılığıyla bildirilmiş olması gerekir. Utbe bunları insanlara anlatırken, esasen Resûl-i Ekrem Efendimiz'den duyduklarını özetlemektedir. Fakat söylediği sözleri peygambere dayandırmadığı için rivayeti mevkuftur. Ancak biz onun söylediklerinin muhtevasından hükmen merfû olduğunu anlamaktayız. Bugün bizler de bir konuyu açıklarken aynı şekilde yapıp, Kur'an'ın bazı âyetleri ve Peygamberimizin bazı hadislerinin ışığında konuşur veya yazarız. Ama çoğu kere konuştuğumuz sözün veya yazdığımız ifadenin aslında bir âyet ya da hadis olduğunu söyleme ihtiyacı duymayız. Çünkü bizim kültürümüz genelde Kur'an ve Sünnet temeline dayanır. Sıradan bir insanımızın bile hâfızasında bir kaç âyet, bir kaç hadis, metniyle olmasa da anlamıyla

yer etmiştir. Bu bizim hiç de küçümsenmeyecek ve iftihar edilmeye lâyık yanımızdır. Müslümanlar olarak milletçe korumamız gereken en önemli özelliklerimizden biri bize göre budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yöneticiler insanlara nasihat etmeli ve onları hayra yönlendirip âhireti hatırlatmalıdır.
2. Bu dünya geçici olup, kalan zaman geçenden daha kısadır.
3. Cennet ve cehennem yaratılmış olup halen mevcuttur. Allah her ikisini de insanlarla dolduracaktır.
4. Allah'ın rahmetinin bolluğu sayesinde, cennet kapısına kadar mü'minlerle dolacaktır.
5. Sahâbe-i kirâm her türlü sıkıntıya, fakirlik ve yoksulluğa sabrederek zafere ulaşmıştır.
6. İnsan hangi dünyalık makama ulaşırsa ulaşınsın, gurura kapılmaktan ve büyüklük taslamaktan Allah'a sığınmalı, mütevâzî olmalıdır.

أَخْرَجَتْ لَنَا : وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -500-
فُيْضَ رَسُولُ اللَّهِ : عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا كِسَاءً وَإِزَاراً غَلِيظاً قَالَتْ
.هِيَ لَعَلَّهَا مَتَّقٌ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَيْنِ

500. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh şöyle dedi:

Âişe radiyallahu anhâ bize bir omuz örtüsü ile kalın bir peştemal çıkardı ve:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu ikisi arasında vefât etti, dedi.

Buhârî, Humus 5; Libas 19; Müslim, Libâs 35.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Libâs 10;
İbni Mace, Libâs 1

Açıklamalar

İmam Nevevî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den naklettiği bu hadis, Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yerleri yukarıda belirtilen bölümlerde Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Bürde'den rivayet edilmiştir. Biz, hadisin Ebû Mûsâ tarikiyle gelen bir rivayetini görebilmiş değiliz. Buhârî ve Müslim dışındaki diğer müelliflerin kitaplarında da aynı şekilde Ebû

Bürde'den nakledilmiş bulunmaktadır. Bu bir yazım hatası da olabilir.

Hız. ÂiŖe'nin, bazı rivayetlerde ayrıntılı bir Ŗekilde belirtildiği üzere iyice keeleŖmiŖ bir omuz örtüsüyle peŖtemalı çıkarıp göstermesi, Peygamber Efendimiz'in bu fâni âlemden ayrıldığı âna kadar dünyalık eŖyalara hayatının hiçbir döneminde değer vermediğini anlatmak içindir. Ayrıca Peygamberimiz'in yolunu ve izini takip etme, ona uyma arzusu içinde olanlara yn göstermesi açısından da önem ifade etmektedir. Gerçekten İslâm ümmetinin pek çok seçkinleri ve rnek Ŗahsiyetleri, her konuda olduğu gibi bu alanda da Peygamberimiz'i takip ve taklit etmiŖlerdir. Bunu yaparken, takip ve taklit edilecek yegâne kiŖinin Hız.Peygamber olması gerektiği Ŗuuru içinde hareket etmiŖler ve bu davranıŖları sebebiyle Allah katında sevaba nâil olacakları ümidi içinde yaŖamıŖlardır. İŖte bu sebeplerle, Hız.Peygamber'in hayatının en küçük ayrıntısı bile sahâbler tarafından bize rivayet edilmiŖ ve islâm ilimlerin her dalındaki eserlerde bu rivayetler yer almıŖtır.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, yiyeceklerinde olduğu gibi giyeceklerinde de israftan uzak durmuş ve azla yetinmiştir.

2. Mü'minlerin anneleri olan peygamber hanımları başta olmak üzere, pek çok sahâbî Efendimiz'in hayatını küçük ayrıntılarına kadar kendilerinden sonra gelen nesillere en doğru şekilde nakletmişlerdir.

3. Peygamberimiz'in hayatının her safhasında ona uymak ve izini takip etmek isteyenler için güzel örnekler vardır.

إِنِّي لِأَوَّلُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ . وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - 501-
ي بِسْهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَلَقَدْ كُنَّا نَعْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ الْعَرَبَ رَمَ
وَهَذَا السَّمَرُ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الْحُبْلَةِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ مَا لَهُ خَلْطٌ

وهي : بضم الحاء المهملة وإسكان الباء الموحدة «لَةَ الْحُبْ»
. وَالسَّمَرُ ، نَوْعَانِ مَعْرُوفَانِ مِنْ شَجَرِ الْبَادِيَةِ .

501. Sa'd İbni Ebû Vakkâs radıyallahu anh şöyle dedi:

Allah yolunda ok atan arapların ilki benim. Biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'le birlikte

harbederdik de, şu bildiğiniz Huble ve Semür ağacı yapraklarından başka yiyeceğimiz olmazdı. Hatta bu ağaç yapraklarını yediğimiz için, tıpkı koyununki gibi birbirine karışmayacak şekilde abdest bozardık.

Buhârî, Et'ıme 23, Rikak 17; Müslim, Zühd 12-13. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 39; İbni Mâce, Zühd 12

Açıklamalar

Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hicretin ilk yılında gönderdiği Ubeyde İbni Hâris komutasındaki seriyyeye katılmıştı. Bu seriyye, Mekke'li müşriklerin kervanına karşı gönderilmiş, iki taraf Râbiğ denilen yerde karşılaşmış, kılıç harbi yapmayarak birbirlerine ok atmışlardı. İşte bu çatışmada ilk oku Sa'd atmıştı. Bu sebeple o İslâm tarihinde düşmana karşı ilk ok atan kişi unvanına sahiptir.

Hadiste adı geçen Huble ve Semur çölde yetişen iki ağaçtır. Müslümanlar, Mekke'de olduğu gibi Medine'de de özellikle hicretten sonraki ilk yıllarda yiyecek sıkıntısı içinde yaşadılar. O sıralarda hayatlarını sürdürebilmek için yenilmesi âdetten olmayan yiyecekleri, ağaç yapraklarını ve

bazı diğerk bitkileri yemek zorunda kaldılar. şu kadar var ki, bütün bu sıkıntılar ve yokluklar, müslümanları dinlerini yaşamaktan ve yaymaktan alıkoymadığı gibi, her geçen gün daha iyiye ve güzele gitmelerine, daha çok kişinin İslâm dinini tercih etmesine de engel olmadı. Kur'ân-ı Kerîm'in yanında Peygamber Efendimiz'in nasihat ve tavsiyeleri, zorluğun peşinden kolaylığın, sıkıntının ve darlığın peşinden rahatlığın ve bolluğun geleceğini müjdelemekteydi. Netice aynen haber verildiğı şekilde gerçekleşti ve müslümanlar yeryüzü hâkimiyetini ellerine geçirdiler. Pek çok ülke İslâm toprağı oldu ve oralardaki insanlar kendi istekleriyle müslümanlığı kabul ettiler. Her renk ve her ırktan insana dinî tebliğ ulaştırıldığı gibi yeryüzünün bütün nimetlerine de müslümanlar sahip oldular. Geçmişteki sıkıntılı günler onların hafızasından silinmedi ve kavuştukları nimetler kendilerini gurur ve kibire sevketmedi. Sahip oldukları nimetlere şükrettikleri müddetçe devletleri sürekli oldu. Bu niteliklerini kaybettiklerinde ise, hem güç ve kuvvetlerini hem de devletlerini kaybettiler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın başına gelen musibetleri ve çektiği sıkıntıları, şikayet niteliği taşımadıkça anması, hatırlaması yasaklanmamıştır.

2. Sahâbîler bütün sıkıntı ve musibetlere sabretmek suretiyle zafere ulaşmışlar ve yeryüzünün müslümanların hâkimiyetine girmesini sağlamışlardır.

3. Sahâbe-i kirâm, Allah yolunda her türlü sıkıntıya katlanmayı göze almışlar, zühd, kanaat ve sabrın en güzel örneklerini sergilemişlerdir.

قال رسول الله : لاق. وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه -502- متفقٌ «اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتًا» : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ مَا يَسُدُّ الرِّمَقَ «قُوتًا» مَعْنَى : اللُّغَةُ وَالْغَرِيبُ قَالَ أَهْلُ . هِيلَع .

502. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah’ım! Muhammed ailesinin rızkını kendilerine yetecek kadar ihsân eyle.”

Buhârî, Rikak 17; Müslim, Zühd 18, 19. Ayrıca bk., Tirmizî, Zühd 38

Açıklamalar

Dua, içinde hakikat kırıntısı bulunan her dinin vazgeçilmez esaslarından biridir. İslâm dini, duaya büyük bir önem verir. Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş peygamberlerin ve sâlih kimselerin yaptığı dualardan bir çoğunu bize hatırlatır ve öğretir. Peygamberimiz de bize çeşitli konularda, hayatın farklı alanlarında, farklı durumlarda, farklı zamanlarda yapmamız gereken pek çok dua öğretmiştir.

Peygamberimiz'in dualarından biri de, Allah'tan, Muhammed ailesine yeterli rızık vermesi niyâzıydı. Yeterli rızıktan maksat, insanın bedenini canlı tutacak ve hayatta kalmasını sağlayacak, başkasına muhtaç olmayacak miktardır. Bu miktarın kişiden kişiye, zamana ve zemine göre değişeceği gerçeğini kabul etmek gerekir. Çünkü genç ile yaşlının, çalışanla çalışmayanın, zayıfla şişmanın yeterli sayılacak rızıkları arasında fark vardır. Bazı insanlar vardır ki, günde bir kaç defa yemek yeme ihtiyacı duyar; bir kısım insan günde sadece bir defa yemekle yetinir; bazıları ise nefsinin çok iyi terbiye etmiş olur da, bir kaç günde sadece bir defa yemek ihtiyacı hissedebilir.

Peygamberimiz'in dualarındaki gibi bir temenni, hem zenginliğin başa getireceği felâketlerden hem de fakirliğin doğuracağı musibetlerden korunma duygusunu ihtivâ eder. Netice itibariyle herkes, kendi aile efradına yeterli olacak ölçüde rızık ihsan etmesi için Allah'a dua edebilir, böyle dua etmenin bir sakıncası olmadığını Peygamberimiz'in bu hadislerinden öğrenmiş bulunmaktayız. Âl-i Muhammed kavramı, öncelikle kendilerine zekât verilmesi haram olan, nesep itibariyle Peygamber'e en yakın kimseleri, ikinci olarak da dinî bakımdan Hz.Muhammed'e tâbi olan herkesi, Hulefâ-yi Râşidîn, ashap ve daha sonra gelen bütün müslümanları kapsar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'a dua etmek insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bütün peygamberler ümmetlerine Allah'a dua etmeyi öğretmiştir.
2. İnsanın, kendisi ve aile çevresinin rızkını yeterli kılması için Allah'a dua etmesi câizdir.
3. Bir kimsenin Allah'tan yeterli miktarda rızık talebinde bulunması, zenginliğin sebep olacağı

felâketlerden ve fakirliğin doğuracağı musibetlerden korunmayı talep anlamına gelir.

4. Bütün bu söylenenler, helâl yoldan zengin olmaya engel teşkil etmez. Çünkü sahâbîler arasında pek çok zenginlerin bulunduğunu, Peygamberimiz'in de onları methettiğini biliyoruz.

والله الذي لا إله إلا : وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -503- رَضَ مِنَ الْجُوعِ ، وَإِنْ كُنْتُ هُوَ ، إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَدِّي عَلَى الْأَلِّ وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمْ . لِأَشُدَّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ ، فَمَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَبَسَّمَ حِينَ «أَبَا هِرٍّ ، ،» : ثُمَّ قَالَ رَأَيْتُ ، وَعَرَفَ مَا فِي وَجْهِهِ وَمَا فِي نَفْسِي ، وَمَضَى ، فَاتَّبَعْتُهُ ، فَدَخَلَ «الْحَقُّ» : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : قُلْتُ : مَنْ أَيْنَ هَذَا « : فَاسْتَأْذَنَ ، فَأَذِنَ لِي فَدَخَلْتُ ، فَوَجَدَ لَبْنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ : قُلْتُ «أَبَا هِرٍّ ، ،» : لَأَقِ أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةٌ : أَوَّلَاقِ «اللَّبَنِ» ؟ «الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ الصُّقَّةِ فَادْعُهُمْ لِي» : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ وَأَهْلُ الصُّقَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ ، لَا يَأْوُونَ عَلَى أَهْلِ ، وَلَا مَالٍ : لَأَقِ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ : مِهْيَلًا أَهَبَ تَعَبٌ قَدِصٌ هَتَّتَا إِذَا نَاكَو ، دَحَا يَلْعَ الو ، مِنْهَا شَيْئًا ، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا ، وَمَا هَذَا اللَّبْنُ فِي أَهْلِ الصُّقَّةِ ؟ كُنْتُ أَحَقُّ أَنْ : فَسَاءَنِي ذَلِكَ فَقُلْتُ بِهَا ، فَإِذَا جَاءُوا أَمَرَنِي ، فَكُنْتُ أَنَا أَصِيبُ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى أُعْطِيهِمْ ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ فَاتَّيْتُهِمْ فَدَعَوْهُمْ ، . اللَّهُ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِّ يَا « : خَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ فَأَقْبَلُوا وَاسْتَأْذَنُوا ، فَأَذِنَ لَهُمْ وَأَلَأَقِ «خَذْ فَأَعْطِهِمْ» : لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : قُلْتُ «أَبَا هِرٍّ ، ،» فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوَى ، ثُمَّ يَرُدُّ :

فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرُدُّ عَلَى الْقَدَحِ عَلَى الْقَدَحِ ، فَأَعْطِيهِ الْآخَرَ
مَوْقِلًا يَوْمَ دَقْو ، مَلَسُو هَيْلَعُ هَلَا يَلَصَّ يَبْنَلَا يَلَا تِيَهْتَنَا يَتَح ،
أَبَا « :كُلُّهُمْ ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ ، فَقَالَ
قُلْتُ «بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ » :لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : قُلْتُ «هَرَّ
:فَقَعَدْتُ فَشَرَبْتُ «اقْعُدْ فَاشْرَبْ » :صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ
حَتَّى «اشْرَبْ » :فَشَرَبْتُ ، فَمَا زَالَ يَقُولُ «اشْرَبْ » :لَا قُف
«فَارْنِي » :لَهُ مَسْلَكًا ، قَالَ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَجِدُ :قُلْتُ
هَاور «الْفَضْلَةَ» فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ ، فَحَمِدَ اللَّهُ تَعَالَى ، وَسَمَّى وَشَرَبَ
يِرَاخْبَلَا .

503. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah’a yemin ederim ki, ben bazan açlıktan karnımı yere dayar, bazan da mideme taş bağlardım. Bir gün sahâbîlerin geçtikleri yol üzerine oturmıştım. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benim yanımdan geçti ve beni görünce gülümsedi. Kalbimden geçeni yüzümden anladı ve:

– “Ebû Hüreyre!” dedi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim. Resûl-i Ekrem:

– “Beni takip et” buyurdu ve yoluna devam etti. Ben de peşinden yürüdüm. Hz. Peygamber evine

girdi; ben de girmek için izin istedim; izin verdi; içeri girdim. Bir kap içinde süt buldu ve:

– “Bu süt nereden geldi?” diye sordu.

–Falan erkek veya falan kadın onu size hediye etti, dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– “Ebû Hüreyre!” diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “Suffe ehline git, onları bana çağır” buyurdu. Ebû Hüreyre der ki:

Suffe ehli İslâm konuklarıydı. Onların ne sığınacak aileleri, ne malları, ne de bir kimseleri vardı.

Peygamber’e bir sadaka geldiğinde onlara gönderir, kendisi ondan hiçbir şey almazdı. Şayet gelen bir hediye ise, onlara da gönderir, kendisi de ondan bir parça alır ve böylece gelen hediyeyi onlarla paylaşırdı. Hz. Peygamber’in Suffe ehlini davet etmesi hoşuma gitmedi. Kendi kendime: Bu süt, Suffe ehli arasında kime yetecek ki! O sütü içmek suretiyle kuvvetlenmeye ben daha çok hak sahibiyim. Oysa onlar geldiğinde Resûlullah bana emreder, ben de onlara veririm; belki de o süttten

bana kalmaz. Fakat Allah'ın ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine itaat etmemek de olmaz, dedim. Neticede onlara gittim ve kendilerini davet ettim. Onlar bu daveti kabul ettiler ve içeri girmek için izin istediler, kendilerine izin verildi ve onlar da evde yerlerini aldılar.

H.z.Peygamber:

– “Ebû Hüreyre!” diye seslendi. Ben:

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “Al, onlara ver!” buyurdu. Ben de süt kabını aldım, herkese vermeye başladım. Verdiğim kişi kanıncaya kadar içiyor, sonra kabı geri veriyor, ben bir başkasına veriyordum, o da kanıncaya kadar içiyor sonra geri veriyordu. En sonunda kabı Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'e verdim.

Topluluğun hepsi süte kanmışlardı. Resulullah kabı alıp elinde tuttu ve bana bakıp gülümsedi. Sonra:

– “Ebû Hüreyre!” dedi.

– Buyurunuz, yâ Resûlallah! dedim.

– “Bir ben kaldım, bir de sen” buyurdu. Ben:

- Doğru söylediniz, yâ Resûlallah, dedim.
- “Otur da iç” buyurdular. Ben de oturdum ve içtim. Sonra yine:
- “Otur, iç” buyurdu. Yine oturdum ve içtim. Resûl-i Ekrem durmadan:
- “İç, iç” buyuruyordu. Sonunda ben:
- Hayır. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah’a yemin ederim ki, artık içecek yerim kalmadı, dedim.
- “Bana ver” buyurdu. Kabı Resûl-i Ekrem’e verdim, Allah Teâlâ’ya hamdetti, besmele çekti ve kalan sütü kendisi içti.

Buhârî, Rikak 17

Açıklamalar

Ebû Hüreyre, sahâbîler arasında geçmişteki fakirlik günlerini ve çektiği sıkıntıları en çok hatırlayıp ananlardan biridir. O, Suffe ehli arasında seçkin bir yere sahipti. Suffe ehlinin geçimi, Peygamber Efendimiz ve infaka gücü yeten sahâbîler

tarafından temin edilmekteydi. Onlar çok kere karınlarını doyuracak yiyecek bulmakta zorluk çekerler, bazı günler aç kaldıkları ve bu sebeple karınlarına taş bağladıkları olurdu. Bu âdet Araplar arasında yaygındı. Çünkü mide boşalınca karna taş bağlamak, açlığın verdiği acıyı azaltır, insana hareket edebilme imkânı sağlar. Ebû Hüreyre'nin insanların gelip geçtiği yol üzerine oturmasının sebebi, aç olduğunu onlara hissettirmek içindi. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz onun bu halini yüzünden anlayınca, kendisini alıp evine götürdü ve bu vesileyle Suffe ehlini de davet edip hepsinin karnını doyurdu. Burada Efendimiz'in mucizelerinden birinin gerçekleştiğini de görmekteyiz. Çünkü bir kişiye yetecek kadar sütle bütün Suffe ehlinin karnını doyurmuştu. Azıcık bir yiyeceğin veya içeceğin Peygamberimiz'in elinde çoğalmasını nübüvvet alâmetlerinden ve Resûl-i Ekrem'in bereketinden sayanlar da vardır.

Peygamber Efendimiz, kendisine gönderilen bir şeyin sadaka mı hediye mi olduğunu sorup öğrenir, sayet sadaka ise onu almaz aile fertlerine de vermezdi. Çünkü sadakadan istifade etmek Peygamber ailesine helâl kılınmamıştı. Bu uygulama asırlardır aynı şekilde devam etmekte olup, Peygamber sülalesine mensup olanlar zekât

ve sadaka kabul etmemeyi sürdürmektedirler. Peygamberimiz sadakayı sadece ashabın fakirlerine verirdi. Evine gönderilen hediyeleri ise hem kendisi alır hem de ashâbın muhtaç olanlarına verirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbının fakirlerine karşı son derece merhametli idi ve onlara özel bir ilgi gösterirdi.
2. Peygamber ve ailesine sadaka malı yemek haram, hediye ise helâldir.
3. Bir şey yiyip içerken oturmak ve besmele ile başlayıp, hamd ile bitirmek müstehaptır.
4. Aç olan bir kimsenin halini başkasına arzetmesi câizdir.
5. Az bir yiyecek ve içeceğin Resûl-i Ekrem'in elinde çoğalması, onun nübüvvetinin alâmetlerinden ve mucizelerinden sayılır.

وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَيْرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، -504
لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لِأَخِرُ فِيمَا بَيْنَ مَنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : لَأَقِ

وسلم إلى حُجْرَةِ عَائِشَةَ رضي الله عنها مَعْشِيًا عَلَيَّ ، هِيلَع
فَإِجِيءُ الْجَائِي ، فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى عُنُقِي ، وَيَرَى أَنِّي مَجْنُونٌ وَمَا
يَرَاخِبُلَا هَاوِرَ بِي مِنْ جُنُونٍ ، وَمَا بِي إِلَّا الْجُوعُ .

504. Muhammed İbni Sîrîn'den nakledildiğine göre Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minberi ile Âişe'nin odası arasında bayılıp düştüğümü biliyorum. Biri gelir, beni deli zannederek ayağını boynumun üzerine koyardı. Oysa ben deli değildim ve açlıktan başka da bir derdim yoktu.

Buhârî, İ'tisâm 16. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Bu mevkuf rivayetin Buhârî'nin kitabında nakledildiği yerde, tâbiîn âlimlerinden Muhammed İbni Sîrîn, Ebû Hüreyre'yi kırmızı toprak rengine boyanmış iki keten elbise içinde gördüğünü anlatır. Bu giyim tarzı Ebû Hüreyre'ye çok lüks görünmüş, geçmişteki durumlarını, çektikleri sıkıntıları, açlık ve yoksulluğu hatırlatmıştır. O, bu tavrıyla müslümanların nereden nereye geldiklerinin

farkında olmalarını ve küfrân-ı nimet içinde bulunmamaları gerektiğini de hatırlatmaktadır.

Açlıktan bayılan Ebû Hüreyre'nin boynuna basılmasının sebebi, onu tanımayanların kendisini saralı bir hasta zannetmeleridir. Araplar, sara nöbeti tutup bayılan hastaları onların boynuna basmak suretiyle ayıltırlardı. Oysa Ebû Hüreyre'nin bayılma sebebi hastalık değil, açlık idi. Daha önce geçen hadislerde de gördüğümüz gibi, bu hâdise sahâbîlerin bazı zamanlar ne kadar çok açlık ve sıkıntı çektiklerini bir kere daha gözlerimizin önüne sermektedir. Ebû Hüreyre ve benzeri sahâbîler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'den hiçbir zaman ayrılmayıp bu sıkıntılara göğüs germeleri neticesinde, dinin esaslarını ve ahkâmını hem öğrenme hem uygulama hem de güzelce koruyup başkalarına öğretme sorumluluğu olan üstün bir mertebeye ulaştılar. Ulaştıkları bu mertebe sayesinde onların pek çoğu kısa zamanda hudutları genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde ve belli başlı büyük merkezlerde bir taraftan kendilerinden sonra gelen nesilleri öğretip eğitirken, bir taraftan da idâri görevleri üstlendiler. Böylece, yeryüzünün hâkimiyetini elde edebilmek için bazı sıkıntılara göğüs germek gerektiğinin de en güzel örneklerini sergilediler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yüksek bir gaye uğruna açlık ve yoksulluk gibi sıkıntılara sabretmek gerekir. Bu sabrın sonucunda üstün derecelere ulaşılır.

2. Şahsiyetli bir müslümana yakışan, bütün sıkıntı ve güçlükler karşısında iffetli davranmak ve insanlardan bir şey isteme zilletine düşmeyerek sabretmektir.

ثُوْقِي رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ - 505-
نَدَّ يَهُودِيٌّ فِي ثَلَاثِينَ صَاعًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِ
مَتَّقٌ عَلَيْهِ . مِنْ شَعِيرٍ .

505. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, zırhı otuz ölçek arpa karşılığı bir yahudinin yanında rehin bulunmakta iken vefât etmiştir.

Buhârî, Cihâd 89, Megâzî 86; Müslim, Müsâkât 124-126. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7; Nesâî, Büyû 58, 83; İbni Mâce, Rühûn 1

Bir sonraki hadis ile beraber açıklanacaktır.

رَهَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -506-
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخُبْزٍ وَسَلَّم دِرْعَهُ بِشَعِيرٍ ، وَمَشَيْتُ
مَا أَصْبَحَ لَالَ مُحَمَّدٍ « : شَعِيرٍ ، وَإِهَالَةَ سِنَخَةٍ ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ
. يَرَاخِبُ لَا هَاوِر «صَاعٌ وَلَا أَمْسَى وَإِنَّهُمْ لَتَسْعَةُ أَبْيَاتٍ

بِالنُّونِ «وَالسِّنَخَةُ . إِيْبُ الشَّحْمِ الدَّ : قَزْمٌ هَلَا رَسَكَب «الْإِهَالَةُ
. الْمُتَغَيَّرَةُ : وَالْخَاءُ الْمَعْجَمَةُ ، وَهِيَ

506. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, arpa karşılığında zırhını rehin bırakmıştı. Ben Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e bir arpa ekmeği ve erimiş bayat içyağı götürmüştüm. Onun şöyle buyurduğunu işittim:

“Muhammed ailesi dokuz ev oldukları halde, yanlarında bir ölçek yiyecek bulunmadan sabahlayıp akşamladıkları olur.”

Buhârî, Büyû 14, Rehin 1, Meğâzî 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Büyû 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in kendisinden arpa alıp zırhını yanına rehin bıraktığı yahudinin Evs

kabilesinin Zafer oğullarına mensup Ebû Şahm adında biri olduğu bilinmektedir. Hz.Peygamber'in aile fertlerinin bir senelik geçimini temin edecek miktarda zahîreyi bir yerde biriktirdiği sahih rivayetlerle sabittir. Bu borçlanmanın, o zahîre bittikten sonra olduğunu söyleyenlerin yanında, gelen misafirler sebebiyle olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat, Resûl-i Ekrem'in niçin sahâbîlerinden birine değil de, Medine'li bir yahudiye borçlandığı hususu, İslâm âlimlerinin farklı yorumlarına sebep olduğu gibi, çeşitli fikhî hükümler çıkarılmasına da kaynaklık etmiştir. Bu yönde ortaya konulan yorumlar arasında şunlar dikkat çekicidir:

* Hz.Peygamber böyle bir ticârî ilişkinin câiz olduğunu ashâba göstermek istemiş olabilir;

* Sahâbe arasında borç verebilecek kadar malı olan bir kimse bulunmaması sebebiyle böyle davranmış olabilir;

* Sahâbenin zenginlerinden borç aldığı takdirde, para olarak arpanın bedelini veya kendi cinsinden dengini almak istemezler; o takdirde ben de minnet altında kalırım endişesi Peygamberimiz'i böyle hareket etmeye sevk etmiş olabilir.

Bu tahminlerin her birinde doğruluk payı bulunabilir; bunlar üzerine bina edilecek hükümler de doğru olur. Bu hadisin hem hadis kitaplarımızın çeşitli bölümlerinde nakledilmiş olması hem de fıkıh kitaplarımızda birbirinden farklı sahalarda delil olarak kullanılması gayet tabiîdir. Çünkü hadisimiz alış veriş, borç alıp vermek, rehin mal bırakmak, gayri müslimlerle ticârî ilişki kurmak, ölümden sonra borç bırakmak gibi konularla doğrudan ilgilidir. Hadîs-i şerîfin kitabımızın bu bölümünde getiriliş sebebi, Peygamber Efendimiz'in ne kadar mütevâzî bir hayat sürdüğünü, dünya malına düşkünlük göstermeyerek zühde yönelik bir yaşayışı tercih ettiğini, açlıkla tokluk arasında bir ömür geçirdiğini bizlere öğretmeyi hedeflemesidir denilebilir.

Peygamber Efendimiz'in adı geçen yahudiye olan borcunu vefatından sonra Hz.Ebû Bekir ödemiş ve rehin bırakılan kalkan da geri alınıp damadı Hz.Ali'ye teslim edilmiştir.

İkinci hadis de aynı mahiyette olup, râvi Enes, Peygamber Efendimiz'in zırhını kime rehin bıraktığından bahsetmemiştir. Muhtemelen

anlatılan hâdise aynıdır. Peygamber ailesinin yanında bir ölçek miktarında yiyecek maddesinin bile sabahlayıp akşamlamadığının belirtilmesi, Allah Resulü'nün ihtiyaç fazlası bir şeyi yanında tutmayıp muhtaç olanlara verdiğini gösterir. Esasen Peygamberimizin âdetinin böyle olduğunu şimdiye kadar geçen pek çok rivayetten öğrenmiş bulunmaktayız. Peygamber hanımları olan annelerimizin de bu durumu ne kadar sabır ve anlayışla karşıladıklarını, ümmetin bir parçası olmanın şuur ve idraki içinde olduklarını bir kere daha görmüş oluyoruz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, hayatının sonuna kadar mütevâzî bir hayatı tercih etmiş, rehin bıraktığı zırhı karşılığında bir yahudiden borç almak zorunda bile kalmıştır.
2. Veresiye alış veriş yapmak câizdir.
3. Harb edilen yerde, yiyecek sıkıntısından dolayı alınan bir mal karşılığında satıcıya silah ve harp aleti rehin verilebilir. Düşmana silah ve harp aleti satmak ise câiz değildir.

4. Gayri müslimlerle alış veriş yapmak câizdir.

5. Mü'minlerin anneleri olan Peygamber Efendimiz'in hanımları da her türlü açlık ve sıkıntıya sabırla katlanmışlardır.

لَقَدْ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 507- قَةً ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رَدَاءٌ ، إِمَّا إِزَارٌ وَإِمَّا كِسَاءٌ ، قَدْ أَهْلَ الصُّ رِبَطُوا فِي أَغْنَاقِهِمْ مِنْهَا مَا يَبْلُغُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ ، وَمِنْهَا مَا يَبْلُغُ . يِرَاخْبَلَا هَاوِرَ . الْكَعْبَيْنِ ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ كَرَاهِيَةً أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ

507. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben Suffe ehlerinden yetmiş kişiyi gördüm. Hiçbirinin üzerinde bütün vücudunu örten bir elbise yoktu. Ya bir izârları ya da boyunlarına bağladıkları bir kisâları vardı. Bunların bir kısmı baldırlarının yarısına, bir kısmı da topuklarına erişirdi de, avret yerleri görülmesin diye elbiselerini elleriyle toplarlardı.

Buhârî, Salât 58

Açıklamalar

Bu mevkûf rivayet daha önce 470 numara ile de geçmişti. Konumuzla alâkası sebebiyle burada

tekrar zikredilmiştir. Çünkü Suffe ehlinde olan sahâbîler, açlık ve yoksullukla en çok karşılaşan, fakat buna büyük bir tahammül gösteren faziletli kimselerdi. Birçok defa ifade edildiği gibi onların geçimiyle Peygamber Efendimiz ve hâli vakti iyi olan sahâbîler ilgilenirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Suffe ehli, sahâbe-i kirâmın açlık ve fakirliğe en çok sabır ve tahammül gösterenleridir.

2. Yüce bir gayeye ulaşmak için, açlık ve fakirlik gibi sıkıntılara katlanmak fazilettir.

508- لَهُ كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ . يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَدَمَ حَشْوُهُ لَيْفَ .

508. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yatağının yüzü tabaklanmış deriden, içi de yumuşak hurma lifindendi.

Buhârî, Rikak 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 42; Tirmizî, Libâs 27; İbni Mâce, Zühhd 11

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in dışı deri, içi hurma lifi olan bir yatakta yatması, onun dünyaya bakış açısını göstermesi yönünden oldukça önemlidir. Bir çok konuda olduğu gibi, yaşadığı devrin her türlü imkânına sahip olmasına rağmen, üzerinde yatacağı yatağa önem vermedi. Bu dünyanın her türlü maddî imkânlarına sahip olduğuna inanan bir kral gibi hareket etmeyi aklından bile geçirmedi. Tam aksine, bu dünyada kalma süresinin çok kısa olduğunu söyleyerek fakir bir insanın hayat tarzını benimsedi ve ömrünün sonuna kadar da öyle yaşadı. Kendisinin yapmadığı bir şeyi başkalarına tavsiye etmedi. Söylediklerini öncelikle kendisi yaşayarak bütün zamanlar ve mekânlar için geçerli bir örnek oldu. Onun insanları teşvik ettiği hayat tarzı, dünyalık elde etme yarışı üzerine kurulmuş bir anlayışı öne geçirmiyordu. Asıl yarışılacak alanın faziletler sahası olması gerektiğini, aşırı hırs ve dünyalık düşkünlüğünün insanı her çeşit kötülüğe sürükleyebileceğini söyledi ve ashâbına bunlardan uzak durmalarını devamlı surette hatırlattı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz dünyalıkların asgarisiyle yetinmiştir.

2. Kişinin söyledikleriyle yaptıkları uyum içinde olmalıdır. Bu, başkalarına örnek olmanın en önemli şartıdır.

509- كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ : وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ
يَا أَخَا : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَدْبَرَ الْأَنْصَارِيَّ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
صَالِحٌ ، فَقَالَ : لَأَقِفَ «الْأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ؟
فَقَامَ وَقُمْنَا «مَنْ يَعُودُهُ مِنْكُمْ ؟ : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَلَانِسُ ، مَعَهُ ، وَنَحْنُ بَضْعَةُ عَشْرٍ مَا عَلَيْنَا نِعَالَ وَلَا خِفَافٌ ، وَلَا
وَلَا قُمْصٌ نَمْشِي فِي تِلْكَ السَّبَاحِ ، حَتَّى جِئْنَاهُ ، فَاسْتَأْخَرَ قَوْمَهُ مِنْ
حَوْلِهِ حَتَّى دَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ الَّذِينَ مَعَهُ
. مَلْسَمِ هَاوِر .

509. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Biz, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile oturuyorduk. O sırada ensardan bir kişi gelip kendisine selam verdi, sonra da geri döndü. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Ey ensardan olan kardeş! Kardeşim Sa’d İbni Ubâde nasıl?” diye sordu. O da:

– İyiye gidiyor, cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem:

“Sizden kim onu ziyaret edecek?” buyurarak ayağa kalktı. Biz de, on onbeş kişi onunla birlikte kalktık. Ne ayağımızda ayakkabı ve mest, ne başımızda bir giyecek, ne de üstümüzde gömlek vardı. Biz bu çorak arazide yürüyorduk. Nihayet Sa’d’ın yanına geldik. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve beraberindeki arkadaşlarının yaklaşması için kavmi onun etrafından geri çekildiler.

Müslim, Cenâiz 13

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz her vesileyle tevâzuunu, üstün ahlâk ve fazilet örneği oluşunu ortaya koyardı. Zamanının bir bölümünü ashâbıyla bir arada olmaya ayırır, onların geçim sıkıntılarını paylaşır, meselelerini dinler ve çözmeye çalışırdı. Onun sahâbîlerin her meselesiyle ilgilendiğini görmekteyiz. Hasta olanlarla ilgilenmesi, onları ziyaret etmesi, ihtiyacı olanların ihtiyaçlarını gidermeye çalışması, ölenlerin cenazesine katılıp namazını kıldırması, geride kalanlarına baş sağlığı dilemesi, sahâbîlerine misafir olması gibi sevgi ve

merhamet temeline dayalı davranışlar onun yolu, sünneti idi. Böylelikle toplumu yönetenlerin, idarî görevleri yanında dikkat etmeleri gereken başka esasları da ortaya koymuş oluyordu. Hasta ziyâreti gibi sosyal faaliyetlerde bulunurken çoğu kere ashâbından bazılarıyla birlikte gider, onları da bu yönde eğitirdi. Burada da Sa'd İbni Ubâde'yi ziyârete giderken yanına sahâbî arkadaşlarını aldığını görüyoruz. İbni Ömer, bu ziyârete iştirâk edenlerin yalın ayak baş açık hallerine işaret etmeyi de önemli görmüştür. Çünkü sahâbîlerin yoksulluğu dikkat çekecek durumda idi. Esasen bu hadisin bu konuda zikrediliş sebebi de budur. Fakat ihtiyaç içinde olmak sahâbeyi insânî davranışlardan alıkoymuyor, tam aksine birbirlerine daha çok yaklaştırmıyor ve ihtiyaçlarını ortaklaşa karşılamalarına, ellerindeki nimeti birlikte paylaşmalarına da vesile oluyordu. Sahâbîler Peygamberimiz'in bulunduğu bir yerde ona karşı saygıda kusur etmezlerdi. Çünkü Peygamber'e karşı nasıl davranmaları gerektiğini Kur'an onlara öğretmiş, Efendimiz de kendilerini bu yönde eğitmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, tevâzuunu ve üstün ahlâkını ashâbı arasında her vesileyle ortaya koymuştur.

2. Hz.Peygamber, daima ashâbının arasında bulunmuş ve onların her türlü meselesiyle ilgilenmiştir.

3. Resûl-i Ekrem hastaların ziyaretine özel bir önem vermiş, ashâbı bu yönde hem teşvik etmiş hem de eğitmiştir.

4. Sahâbe-i kirâm, bu dünyada zühde yönelik bir hayat yaşamışlardır. Onların ihtiyaç içinde oluşları ve fakirlikleri, kendilerini üzerlerine düşen görevleri yapmaktan alıkoymamıştır.

و عن عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ -510- خَيْرُكُمْ قَرْنِي ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ فَمَا أَدْرِي قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : قَالَ عِمْرَانُ « الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ » وَسَلَّمَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا مُهَيِّفٌ رَهْظِيو ، نَوْفُوِي الْوَنُورُ دَنِيو ، نَوْنَمُوِي الْوَنُونُ خِيو ، مُتَفَقٌّ عَلَيْهِ «السَّمَنُ

510. İmrân İbni Husayn radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizin hayırlılarınız, benim zamanımda yaşayanlarıdır. Sonra zamanımda yaşayanlara yakın olanlar, sonra da onlara yakın olanlardır.” İmrân der ki:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in “Sonra onlara yakın olanlardır” sözünü iki defa mı veya üç defa mı söylediğini bilemiyorum. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sözüne şöyle devam etti:

“Onlardan sonra öyle bir topluluk gelir ki, kendilerinden şâhitlik istenmediği halde şâhitlik yaparlar; hiyânet ederler de kendilerine güvenilmez; bir adakta bulunurlar fakat yerine getirmezler; onlarda şişmanlık başgösterir.”

Buhârî, Şehâdât 9, Fezâilu ashâbi’n-Nebî 1, Rikak 7, Eymân 10, 27; Müslim, Fezâilu’s-sahâbe 214. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 45, Şehâdât 4, Menâkıb 56; İbni Mâce, Ahkâm 27

Açıklamalar

Bu rivayeti sadece İmrân değil, başka sahabiler de nakletmişlerdir. İşaret ettiğimiz kaynakların bazılarındaki rivayet, Abdullah İbni Mes’ûd’dan

gelmiştir. Peygamber Efendimiz'in en hayırlı olarak nitelediği kendi zamanında yaşayanlardan maksat, sahâbîlerdir. Sahâbe, Peygamberimiz'i gören, dinleyen, İslâm dinini kabul eden ve bu iman ile ölen kimselerdir. Onun zamanında yaşadığı ve davetinden haberdâr olduğu halde kendisine inanmayan kimselerde bir hayır olmayacağı ise her müslümanın kabul ettiği bir gerçektir. Çünkü küfürde ve şirkte hayır aranmaz.

Peygamber Efendimiz'in derece derece hayırlarından bahsettiği nesiller ise, sahâbeyi gören tâbiîn ile onlardan sonraki nesli teşkil eden, kendilerine etbâ veya tebe-i tâbiîn denilen kimselerdir. Bu üç nesil, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah Taâlâ'dan geldiği gibi bize ulaşmasında ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetinin, hadislerinin en doğru şekilde kendilerinden sonra gelen nesillere nakledilmesinde büyük sorumluluk üstlenip, mükellefiyetlerini güçlerinin yettiği nisbette yerine getirdiler. Kısacası, yaşadıkları dönemde ortaya çıkan bir çok fitneye rağmen, dinin en sahih biçimde bize ulaşmasında, iman ile küfrün, doğru ile yanlışın, hak ile bâtılın birbirinden ayırt edilmesinde en büyük gayreti gösterenler onlar oldu. Onların en hayırlı kimseler oluşunun sebebi, anlatılan üstünlükleri, dürüstlük ve

samimiyetleridir. Fakat bu hükmün herkesi kapsadığı, bu sebeple her üç neslin tamamının mübarek insanlar sayılması veya tenkit dışı bırakılması gibi bir anlayış söz konusu değildir. Her toplumun içinde iyilerin de kötülerin de bulunabileceği gerçeği, her zaman ve zemin için geçerlidir. Belki burada söylenilmesi gereken en önemli söz, sahâbîlerin bilerek, isteyerek ve maksatlı olarak, Peygamber Efendimiz'in söylemediği bir sözü, yapmadığı bir işi veya herhangi bir davranışı ona izafe etmediklerinin bilinmesidir. Çünkü sahâbîler, bir başka sahâbî hakkında böyle bir ithamda bulunmamıştır. Oysa onlar, aralarında geçen en küçük olayları bile başkalarına anlatmış sonraki nesillere aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Bu olaylar müsbeti ve menfisi ile kaynaklarımızda senetleriyle birlikte nakledilmiştir. Bu sebeple, varsayımlardan hareket ederek dayanaksız sözler söylemek, hükümler vermek isabetli olmaz.

Peygamberimiz'in daha sonra gelecek nesillerin olumsuz yanlarından bahsetmesi, onların hepsinin böyle olacağı anlamına gelmez. Fakat zamanla toplumdaki bozulmanın artacağı ve gelecekte insanların hassasiyetlerinin daha az olacağına dikkatimizi çekmektedir. Hatta bu îkâz, hoş

görölmeyen ve kötü sayılan vasıflardan uzak durmak için bizlere bir uyarı kabul edilmelidir.

Hadisimizde bildirildiğine göre, gelecekteki nesillerin arzu edilmeyen vasıflarından biri, kendilerinden istenilmediğı halde şahitlik yapmalarıdır. Burada hoş görölmeyen, sakındırılan şahitlik, görmediğı ve bilmediğı bir konu hakkında yalancı şahitliktir. Çünkü, bir konuda bilgi sahibi olan kimsenin kendisinden istenilmese bile, gerçeğın ortaya çıkması için şahitlik yapması ve hakkın yerini bulmasına katkı sağlaması dinimizin tavsiye ettiğı prensiplerdendir. Emanet ehli olmak iyi müslümanlığın gereklerindendir. Emanete ihanet ise münafıklık alâmetidir.

Hadisimizin verdiğı bilgiye göre bozuk nesillerin ortaya çıkması halinde, insanlar hainlik yapmaya başlayacağı için kendilerine güvenilmez. Bu durum, bozulmanın ve toplumun sapmasının belirtilerinden biridir. Ortaya çıkacak bir başka olumsuzluk, nezreden yani adak adayan kimsenin adağını yerine getirmemesi, böylece Allah'a karşı söz verip sözünde durmamasıdır. Çünkü bir insanın adağını yerine getirmesinin vacip olduğunda bütün âlimler görüş birliğı içindedirler.

Bir başka bozulma alâmeti de semizliğin artması, şişmanlığın çoğalmasıdır. Fakat bu herkesin şişman olacağı anlamına gelmez. Ayrıca doğuştan şişman olanları kapsayıcı bir yönü de yoktur. Burada kötülenen şişmanlık, yemeğe aşırı düşkünlük, besleyici şeyler yemeye özen göstermek, lüks yemekler yemeyi hayatının bir parçası haline getirmek ve israf içinde bir ömür sürmekten doğan şişmanlıktır; daha doğrusu şişmanlığa vesile olan bu sayılan haller ve benzerleridir. Bununla kastedilenin karnı tok sırtı pek zenginler ile mevki ve makam sahipleri olduklarını söyleyenler de olmuştur. Böyle kimselerin başkalarını düşünmesi, sıkıntılara göğüs germesi, musibetlere sabretmesi son derece zor olduğu gibi, tasvip edilmesi de mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslam ümmetinin en hayırlı ve faziletlipleri, Peygamberimiz'in sahâbîleridir. Peygamber Efendimiz onları takip eden nesillerden tâbiîn ve tebe—i tâbiîni de hayırlı nesiller olarak anmıştır.
2. Sahâbe ve onları takip eden iki neslin hayırlı oluşu genel bir hüküm olup, ayrı ayrı bütün fertleri kapsayıcı değildir.

3. Müslümanlar arasındaki sapmalar, olumsuz tavırlar ve çözümler daha çok ilk üç nesilden sonra artmıştır.

4. Yalancı şahitlik, emanete ihanet, adağını yerine getirmemek dinimizin haram kıldığı kötü özelliklerdir.

5. Yeme içmeye aşırı düşkünlük, lüks ve israfa dalmak, zenginlik, mevki ve makamla övünmek dinimizin hoş karşılamadığı kötü huylardandır.

قال رسولُ الله صَلَّى : وعن أبي أمانة رضي الله عنه قال - 511- إِنَّكَ إِنْ تَبَدَّلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَّكَ ، وَأَنْ يَا ابْنَ آدَمَ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَاور «نُمْسِكُهُ شَرٌّ لَّكَ ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ . حيحصن نسح شيح : لاقو يذمرتلا

511. Ebû Ümâme radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka vermen senin için hayırlıdır. Eğer vermeyip elinde tutarsan, senin için kötüdür. Yeterli miktarda mala sahip olmaktan dolayı Allah katında

sorumlu tutulmazsın. Harcamaya, bakmakla yükümlü olduklarından başla.”

Tirmizî, Zekât 32. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 97

Açıklamalar

İnsan tabiatının mala, mülke ve dünyalıklara ne kadar düşkün olduğunu biliyoruz. Daha önce, “zühd” bölümünde konuyla ilgili yeterli açıklamalar verilmeye çalışıldı. İslâm’ın çok önem verdiği hayırların başında infak, yani ihtiyaçtan fazla olan malı Allah yolunda sarfetmek gelir. Bu hayır, kişinin yapmakla yükümlü olduğu bazı günlük ibadetlerinden hem daha zor hem de daha faydalıdır. Çünkü insanın şahsını aşan, bütün beşeriyeti içine alan bir yönü vardır. Esasen bütün ibadetlerin ferdi aşan bir boyutu varsa da, sosyal dengeyi temin yönünden zekât ve sadaka çok farklıdır. Malı mülkü biriktirip depolamak, altını, gümüşü ve parayı yığmak dinimizde câiz görülmemiştir. Bunları mutlaka toplumun istifadesine sunmak gerekir. Bu istifade sadece vermek suretiyle değil, helâl yatırımlar yapmak ve iş sahaları açmakla olmalıdır. İş sahaları açmak, insanlara çalışma imkânı sağlaması yönünden daha da önemlidir. Hadisimizde açıkça belirtildiği gibi,

malı mülkü ve parayı âtıl bir şekilde elde tutmak vebaldır.

Şahsının ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak ve başkalarına muhtaç olmayacak derecede mala mülke, dünyalık servete sahip olmayı dinimiz sakıncalı görmemiştir. Dinen üzerine düşen hakları yerine getirdiği takdirde, kişinin servet ve zenginlik sahibi olmasının yasaklanmadığını, bilakis teşvik edildiğini, zenginliğe bir hudut tayin edilmesinin de söz konusu olmadığını bir çok defalar tekrarlamış bulunmaktayız. Bunun en çarpıcı örneklerini sahâbe-i kirâm arasında ve onlardan sonra gelen nesiller içinde bulunan meşhur zenginler teşkil eder. Onların hayatları bizim için iyi birer örnek oluşturur. Çünkü her birinin İslâm'a ne kadar büyük faydası olduğunu ve ihtiyaç anında müslümanların yardımına nasıl koştuğunu kaynaklarımız bize sayısız örnekleriyle açıklar.

İnsan yardıma ve vermeye öncelikle geçimini üstlendiklerinden, yani aile çevresinden başlamalıdır. Herkes bu kaideye uyduğu takdirde, bütün insanları kapsayan bir yardımlaşma gerçekleşmiş olur. Böylece toplumda yardımlaşma

ve kardeşlik yayılır, huzurlu bir toplumun kurulması sağlanır.

Hadîs-i şerîf 553 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malının ve servetinin ihtiyaçtan fazla olanını infâk etmek en büyük hayırlardandır.
2. Mal ve serveti elde tutup hakkını vermemek ve cimrilik göstermek haram ve günahtır.
3. Kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda malı biriktirip elde tutmak câizdir.
4. Harcamaya ve infâka önce bakmakla yükümlü olduğu aile çevresinden başlamak gerekir. Çünkü onların nafakasını temin etmek kişinin üzerine farzdır. İhtiyaç sahibi olan başka fakirlere bakmak ise bazı kere farz-ı kifâye, genel olarak da sünnettir.

وَعَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِخْصَنٍ الْأَنْصَارِيِّ الْخَطْمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ -512-
مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ «: وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ: لَأَقْ مِنْ ع

أَمِنًا فِي سِرِّهِ ، مَعَاذِي فِي جَسَدِهِ ، عِنْدَهُ قُوَّةٌ يَوْمِهِ ، فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَا هَاوِر . لَهُ الدُّنْيَا بِحَذَائِيرِهَا

. قَوْمِهِ :نَفْسِهِ ، وَقِيلَ :بِكسر السين المهملة ، أَي «سِرِّهِ»

512. Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî el-Hatmî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Sizden hanginiz canı ve malı emniyet içinde,
vücudu sıhhat ve afiyette, günlük azığı da yanında
olduğu halde sabahlarsa, sanki bütün dünya
kendisine verilmiş gibidir.”

Tirmizî, Zühd 34. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 9

Ubeydullah İbni Mihsan el-Ensârî

Ubeydullah İbni Mihsân, nisbesinden de
anlaşılacağı gibi ensardan yani Medine’li
sahâbîlerdendir. Peygamber Efendimiz’den rivayet
ettiği yegane hadis budur. Kendisinden de oğlu
Seleme rivayette bulunmuştur. İbni Abdilber,
Seleme’nin sahâbî olma ihtimali bulunduğunu
söyler. Bu takdirde onun rivayetleri sahâbe mürseli
olur. Fakat onu tâbiîn tabakasından sayanlar

çoğunluktadır. Kaynaklarımız, Ubeydullah İbni Mihsan hakkında başka bir bilgi vermez.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir insan için vazgeçilmez olan en önemli şeyler bu hadiste sayılanlardır. Başka her ihtiyaç bunlardan sonra gelir. Emniyet içinde olmak, en başta canın, malın, ırz ve namusun, meskenin güven içinde olmasını kapsar. Bu emniyet, öncelikle düşmandan, dıştan gelecek her türlü tehditten, korku ve endişeden emin olmakla sağlanabilir. Bundan sonra, Allah'ın azâbına sebep olacak davranışlardan, dinin işlenilmesini yasakladığı şeylerden uzak durmakla kişi kendisini emniyet içinde hisseder. Bu sebeple, bir Arap atasözünde: “Leyse'l-îd limen lebise'l-cedîd, inneme'l-îd limen emine'l-vaîd: Gerçek bayram yeni elbise giyene değil, Allah'ın azâbından emin olanadır” denilmiştir.

Bir insanın her türlü maddî ve manevî hastalıklardan sâlim olması, kıymeti dünyalık değerlerle ölçülemeyecek kadar büyük bir nimettir. Çünkü her türlü faaliyet, Allah'a ibadet, din ve

dünya işlerinin yolunda gitmesi, sağlık ve sıhhat içinde olmakla mümkündür. Vücudumuzdaki küçücük bir hastalık bile bizi bir çok işleri yapmaktan alıkoyar. Ne yazıkki çok kere insanoğlu sağlığın ve sıhhatin kıymetini hastalanınca veya bunları kaybedince anlar. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, ümmetini bir çok defalar özellikle sıhhat nimetinin kıymetini bilme konusunda uyarmışlardır.

Bir günlük azığa sahip olmak, insanı belli bir huzura kavuşturur ve yarınını düşünmeye imkân bulmasına vesile olur. Kanaatkâr bir kimse kendisini bugüne kavuşturan ve rızkını ihsan eden Allah'ın, yarına ulaştırdığı takdirde de rızkını ihsan edeceği inancı içinde yaşar. Bugün çevremizde böyle insanları görme imkânına sahip olmayışımız veya çok az görmemiz bizi yanlış yönelişlere sevketmemelidir. Böyle düşünmemiz, yarınlarımız için çalışmamıza, hayatımızı disiplin altına almamıza, birtakım tedbirlere baş vurmamıza engel teşkil etmez. Tam aksine bu sayılanları yapmak bizim kulluk vazifelerimiz arasındadır. Fakat bütün sebeplere yapıştığımız, tedbirlere başvurduğumuz halde istediğimiz ve beklediğimiz sonucu elde etme imkânına kavuşamayabiliriz. İşte o zaman üzerimize düşen vazife, günlük geçimimizi bize

ihşan eden Allah’a hamd ve şükürümüzü eksiksiz yerine getirip, sanki dünya bize verilmiş gibi bir tevekküle sahip olmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Emniyet içinde olmak, maddî ve mânevî hastalıklara yakalanmamak ve bir günlük rızka sahip olmak dünyada bir insana Allah’ın bağışladığı en büyük hayırdır.

2. Kişi Allah’tan gelen her türlü sıkıntıya sabretmeyi, her nimete hamd ve şükretmeyi üzerine bir vazife bilmelidir.

513- وعن عبدِ الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، أن « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ ، وَكَانَ » :يُهِ وَسَلَّم قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَاور «رَزَقَهُ كَفَافاً ، وَقَتَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ

513. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhümâ’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslüman olan, kendisine yeteri kadar rızık verilen, Allah’ın kendisine verdiği nimete kanâat eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir.”

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühhd 35; İbni Mâce, Zühhd 9

Açıklamalar

Müslüman olmanın gereği, Allah'ın her türlü emrine uymak ve yasakladığı her şeyden kaçınmaktır. Rızkın yeterli olanı ise, artık ve eksik olmamak şartıyla, insanı ihtiyaçlarından ve başkasına muhtaç olmaktan kurtaranıdır. Allah'ın verdiği kanaat etmek, en üstün faziletlerden biridir. Dünyalığa karşı ihtiraslı olanlar kanaatten mahrum kalırlar. İmâm Nevevî, bu hadis ve benzerlerini delil göstererek, zenginlikle fakirlik arasında bir hayatın terciğini en uygun ölçü kabul eder. Ancak bu ölçünün şartlarının zamana ve zemine göre değiştiğini gerçeğini akıldan çıkarmamak gerekir. Bu durum, kişilerin dindarlığı, insafı ve vicdanı ile de doğrudan ilgilidir.

Bu hadisi 524 numara ile tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her şeyin başı müslüman olmaktır. Müslüman olmayan kimselerin yaptığı hiçbir işin Allah katında değeri yoktur.

2. Cenâb-ı Hak bir kimseye yetecek kadar rızık ihsan etmekle onu başkasına muhtaç olmaktan ve istemekten korur.

3. Kanaat en üstün faziletlerdendir. Bu fazilete sahip olanlar Allah katında makbul olurlar.

وَعَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ قُضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، -514-
طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ « :أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
: لَأَقْوَى ذِمَّتِ الْهَوَارِ «إِلَى الْإِسْلَامِ ، وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافًا ، وَقِنَعٌ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ .

514. Ebû Muhammed Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İslâm'ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!”

Tirmizî, Zühd 35

Fedâle İbni Ubeyd el-Ensârî

Fedâle, Medine’li sahâbîlerden olup Evs kabilesine mensuptur. Künyesi Ebû Muhammed’dir.

Hudeybiye’de, ağaç altında Resûl-i Ekrem’e biat eden Rıdvân ashâbı arasında yer aldı.

Peygamberimizle birlikte katıldığı ilk gazve Uhud savaşı idi. Ondan sonraki bütün gazvelerde bulundu. Daha sonra Mısır ve Şam’ın fethine iştirak etti. Şam’a yerleşti ve Muâviye’nin Dımaşk kadılığını yaptı. Sonra Muâviye onu bir ordunun başına komutan tayin etti ve Rumlarla deniz harbi yaptı. Fedâle’den elli hadis rivayet edilmiştir.

Fadâle 53(673) senesinde Dımaşk’da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu dünyada İslâm’ın dosdoğru yoluna girerek kâmil bir mü’min ve iyi bir müslüman olmaktan daha büyük saâdet düşünülemez. Çünkü İslâm kişiyi hem bu dünyada hem de âhirette mutluluğa ulaştırır. Bu dünyadaki geçimi yeterli derecede olup da buna kanaat eden kimse dünyalık hırslardan, tamakârlıktan, hased ve benzeri kötü huylardan kendisini arındırmış sayılır. Kendisine

ihsan olunan nimete kanaat etmeyen, elindekini de kaybeder. Kaybetmese bile iyi bir mü'min olduğu söylenemez. Bahtiyarlığı da elde edemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm en büyük nimet, müslüman olmak en üstün fazilettir.
2. Kişinin dünya ve âhiret saadeti, dindarlığındaki kemâli, kendisine verilen rızka kanaati ve şükrü, Allah'ın verdiği rızâ göstermesiyle mümkündür.

كان رسولُ الله : رضي الله عنهما قال وعن ابن عباس -515
صلى الله عليه وسلم يبيتُ اللَّيَالِي المتتَابِعَةَ طَاوِيًا ، وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ
: لاقو يذمرتال هاور . عشاء ، وَكَانَ أَكْثَرُ حُبِّهِمْ حُبَّ الشَّعِيرِ
. حديثٌ حسنٌ صحيح .

515. İbni Abbâs radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yemek yemeksizin peşpeşe bir kaç gün aç olarak gecelerdi. Ailesi de yiyecek akşam yemeği bulamazdı. Çoğu zaman ekmekleri arpa ekmeği idi.

Tirmizî, Zühd 38. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 49

Açıklamalar

Abdullah İbni Abbâs, Hz.Peygamber ve ailesinin yaşadığı hayatı ashâb arasında en iyi bilenlerden biridir. Çünkü o, Efendimiz'in amcası Abbâs'ın oğlu idi. Peygamber Efendimiz'in hanımı Meymûne de Abdullah'ın teyzesiydi. Bu yakınlık sebebiyle ve yaşı da küçük olduğu için Peygamberimiz'in evine sıkça gider, hatta bazı kere orada gecelediği olurdu. Buraya kadar geçen bazı hadisleri açıklarken de belirtildiği gibi, Resûl-i Ekrem Efendimiz kendi şahsî halini ve aile fertlerinin durumunu başkalarına açıklamaktan son derece sakınırdı. Fakat kendisine nesep ve hizmet itibariyle yakın olanlar, hem kendisinin hem de aile efradının hangi şartlar içinde hayatlarını geçirdiklerini bize açıklamışlardır. Onların bize ulaşan rivayetlerinden hem Efendimiz'in hem de aile çevresinin hayat şartlarını en ince ayrıntılarına kadar öğrenme imkânına sahip olmaktayız. Bunlar, Allah'ın en sevgili kulu olan Peygamber'in ne kadar sade bir hayat sürdüğünü, lüks ve israftan, dünyaya düşkünlükten ne derece uzak durduğunu bize gösteren örnekler ve hayat düsturu haline getirmemiz gereken prensiplerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz ve aile fertlerinin bazı kere günlerce aç kaldığı olmuştur.

2. Hz. Peygamber, aile çevresiyle birlikte zühdün ve geçimlerine yetecek derecede rızıkla yetinmenin en güzel örneğini sergilemiştir.

وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى -516-
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى بِالنَّاسِ يَخِرُّ رَجُلٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِي
أَصْحَابِ الصُّفَّةِ حَتَّى يَقُولَ الْأَعْرَابُ الصَّلَاةُ مِنَ الْخِصَاصَةِ وَهُمْ
هُؤُلَاءِ مَجَانِينُ ، فَإِذَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ
لَوْ تَعْلَمُونَ مَا لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، لِأَحَبِّتُمْ أَنْ « :إِلَيْهِمْ ، فَقَالَ
« . وَاهِ التَّرمِذِيُّ ، وَقَالَ حَدِيثٌ صَحِيحٌ «تَزْدَادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً
. الْفَاقَةُ وَالْجُوعُ الشَّدِيدُ : «الْخِصَاصَةُ

516. Fedâle İbni Ubeyd şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâba namaz kıldırırken, onlardan bazıları açlığın verdiği takatsızlıktan dolayı ayakta duramayarak düşüp bayılırlardı. Bunlar Suffe ashâbı idi. Çölden gelen Bedevîler: Bunlar deli, derlerdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı bitirince açlıktan bayılanların yanına gider ve onlara:

“Allah Teâlâ’nın yanında sizin için neler hazırlandığını bilseydiniz, daha fazla yoksul ve muhtaç olmayı isterdiniz” buyururdu.

Tirmizî, Zühd 39

Açıklamalar

Suffe ashabı arasında yer alan Ebû Hüreyre’nin benzer bir rivayetini daha önce okumuştuk. Onlar, Medine’de kurulan İslam devletinin ilk günlerinden itibaren hayatın bütün sıkıntılarına göğüs gerdiler. Peygamberimiz’in ve ashâbın yardımlarıyla hayatlarını sürdürdüler. Bütün sıkıntılara göğüs gerip Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yanından ayrılmadılar. Daha sonraları onlardan bir çoğu genişleyen İslâm coğrafyasının çeşitli bölgelerinde idarecilik, eğitim öğretim hizmetleri ve cihad faaliyetlerinin başında yer aldılar. Pek çok dünyalık nimete sahip olmaları onlara geçmişlerini unutturmadığı gibi, zühd hayatını terketmelerine de sebep teşkil etmedi.

Medine dışından gelen, çoğunlukla çöldeki yerleşim merkezlerinden ve çadırlarda hayat süren bedevîlerin bu fakir sahâbîleri tanımamaları, hatta bir kısım sahâbenin bile onların hallerine vakıf

olmamaları, bu seçkin insanların ne derece iffetli bir hayat sürdüklerini ve hallerini kimseye açmadıklarını göstermektedir. Suffe ashâbının fakirlik ve açlık yüzünden namazda ayakta duramayacak derecede güçsüz kaldığı olurdu. Bu durum, imkânları olduğu halde yemediklerinden değil, mecburiyetten kaynaklanıyordu. Çünkü, ibadetlerini gönül rahatlığı içinde yerine getirebilecek derecede karnı doyurmak, ya da ibadetlerini aksatacak derecede aç kalmamak, dinimizin öngördüğü prensiplerden biridir. Peygamberimiz sahâbîlerin bu sıkıntılara sabretmek suretiyle, kıyamet gününde çok üstün derecelere nâil olacaklarını müjdelemiştir. Zira Efendimiz, onlar için Allah katında hazırlanan nimetleri ve onların cennette ulaşacakları dereceleri bilmekteydi. Çünkü kişinin iradesi ve gayreti dışında kendisine isabet eden fakirlik, yoksulluk ve benzeri sıkıntılara, özellikle açlığa sabredebilmesi herkesin başarılı olamayacağı bir imtihandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, özellikle İslâm'ın ilk yıllarında büyük sıkıntı çekmişler, fakirlik, yoksulluk ve açlık içinde bir hayat sürmüşlerdir.

2. Zorluklara sabredenler, neticede başarılı olur, Allah katında da büyük ecirlere ulaşırlar.

3. Dünyalık sıkıntılar içinde hayat sürenlerin, bu hallerini başkalarına arzetmemesi bir fazilettir. Sahâbîler bunun en güzel örneklerini sergilemişlerdir.

4. Sahâbîler arasında özellikle Suffe ashâbının seçkin bir yeri vardır.

رب رضي الله عنه قال وعن أبي كريمة المقدام بن معديك -517: « مَا مَلَأَ أَدَمِي » : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَعَاءٌ شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ ، يَحْسَبُ ابْنُ آدَمَ أَكْثَلَاتُ يُقِمِّنَ صَلْبُهُ ، فَإِنْ كَانَ . « فَسَيَهْلَا مَحَالَةً ، فَتَلْتُ لَطْعَامِهِ ، وَتَلْتُ لَشْرَابِهِ ، وَتَلْتُ لِدَ .

. لُقْمٌ : أَيِ « أَكْثَلَاتُ » . نَسَحَ ثِيْدِح : لِقَوِيْ ذَمَرْتَلَا هَاوِر

517. Ebû Kerîme Mikdâd İbni Ma'dîkerib radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbir kişi, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak bir kaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok

yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır.”

Tirmizî, Zühd 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ıme 50

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in tıka basa doldurulan mideyi tehlikeli ve şerli bir kaba benzetmesi, insan sağlığı ve sıhhati ile yeme içmenin yakın ilişkisini etkili bir şekilde ortaya koyar. Bu dünyada hayatı devam ettirecek miktarda yemekle, yeme içmeyi hayatın gayesi haline getirmek arasındaki farkı iyi kavramak gerekir. Yeme içmede gerekli olan ölçünün, vücudun güç ve kuvvetini devam ettirecek, kişinin yaptığı işte çalışamayacak kadar zayıf düşmesine, Allah'a kulluk görevini yerine getiremeyecek derecede takatsiz kalmasına yol açmayacak bir miktar olduğu kabul edilir. Bunun her kişiye göre az çok değişen bir miktar olacağı da tabiidir. Bu sebeple Peygamberimiz midenin üçte birinin yemek, üçte birinin içecek, geri kalan üçte birinin de rahat hareket etme imkânını sağlayacak nefes alma miktarı olması gerektiğini söyleyerek, bizlere ideal bir ölçü vermiştir. Hayattaki gayesi, çalışıp çabalaması yemek ve içmek olan bir insanın aklının ve idrakinin normal

çalıştığı, yönelişlerinin isabetli olduğu söylenemez. Bu şekilde hareket edenler, yüksek insanlık ideallerine de sahip olamazlar. Böylelerinin helâl ve haram ölçülerine riâyeti de zorlaşır.

İslâm ahlâk ve edebiyle ilgili eserlerin yanında tıp alanındaki eserlerde, devamlı tokluğun meydana getirdiği çeşitli zararlardan bahsedilirken, az yemenin ve açlığın faydaları anlatılır. Bu faydaları İmam Gazzâlî, meşhur eseri İhyâü ulûmi'd-dîn'de sayar. Onları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Açlık anında kalbe ve beyne fazla kan hücumu olmadığı için düşünme gücü artar; anlayış ve seziş kabiliyeti gelişir. Sürekli tokluk, tenbellik doğurur ve kalbi köreltir; sür'atli intikal kabiliyetini kaybettirir.

2. Az yemek ve açlık, kalb yumuşaklığı ve gönül huzuru sağlar. Allah'ı anmaktan zevk duymak, etkilenmek ve zikre devam etmek bu sayede mümkün olur.

3. İnsan açlık anında Rabbine daha bir içtenlikle yönelir, kulluğunu idrak eder, acizliğini anlar, Allah'a ibadete yönelir, kibir ve gururdan

uzaklaşır, Mevlâ'nın yüceliğini, rahmet ve merhametinin sonsuzluğunu kavrar.

4. Aç kalan insan, muhtaçların, fakir ve yoksulların halini anlar. Tok kimse ise, acın halinden anlamaz. Böylelikle açlık çekenler, Allah Teâlâ'nın nimetlerinin kıymetini bilir, azâbını ve imtihanını unutmaz. Çünkü bir kısım toplumlar kendilerine verilen bol nimetlerle, başka bir kısmı da açlıkla imtihan olunurlar.

5. İnsanı her türlü kötülüğe sevkeden nefistir. Nefse hakimiyet, az yemek ve açlıkla sağlanır. Çünkü Allah'ın emrine isyan ve karşı geliş, kuvvet ve şehvetten kaynaklanır. Kuvvet ve şehvetin kaynağı ise yeme içmedir. Yemeği azaltmak, şehveti ve kuvveti zayıflatır.

6. Açlık, çok uyumayı engeller. Çünkü çok yiyenler çok uyurlar. Çok uyku ise kalbi karartır, zihnin faaliyetlerini engeller, çalışmayı önler. Çok uyuyanlar Allah'a karşı kulluk görevlerini de hakkıyla yerine getiremezler. Âlimlerimiz, çok uykuyu bütün felâketlerin sebebi kabul ederler.

7. Az yemek, ibadetlere devamı kolaylaştırır, kalb ve gönül uyanıklığı sağlar. Aşırı derecede zaman

kaybını önler. Ali el-Cürcânî'ye niçin sürekli çorba içtiği sorulduğunda: “Ben kuru lokmayı çiğneyip yutuncaya kadar, yetmiş kere Allah’ı anarım. Bu sebeple kırk senedir ekmek çiğnemekle uğraşmadım” demiştir.

8. Az yemek ve aç kalmak, vücudun sağlıklı kalmasına ve bir kısım hastalıkların yok olmasına sebep olur. Çünkü bir çok hastalığın sebebi oburluktur. Çok yemek, özellikle mide, bağırsak, kalb ve damar hastalıklarının sebepleri arasında önemli bir yer işgal eder. Bu fizyolojik ve biyolojik rahatsızlıklar, rûhî ve psikolojik hastalıklara da sebep olur.

9. Az yiyen ve açlığa tahammül edenler, geçim kolaylığı içinde olurlar. Çünkü onlar az ile idare etmeyi öğrenmişler, oburluğu terketmeyi âdet haline getirmişlerdir.

10. Fakir ve yoksullara, yetim ve öksüzlere bakmak, ihtiyaçlarını karşılamak, başka insanlara faydalı olmak dinimizin önemli emir ve tavsiyeleri arasındadır. Az yemek yiyenler bu sayede başkalarına yardım edip, hem dünya hem de âhiret hayatlarında mutluluğa ulaşırlar. Bir fakiri, bir

yetim ve öksüzü sevindirmenin mutluluğunu hissedebilmek saadetlerin en büyüğüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Az yemek, sağlık ve sıhhati korumanın, aklın ve zihnin verimli çalışmasının önemli sebeplerinden biridir.

2. Mideyi tıka basa yemekle doldurmak yerine, üçte birini yiyeceklere, üçte birini içeceklere, üçte birini de boş bırakarak nefes alma kolaylığı sağlamaya ayırmalıdır.

وعن أبي أمّامة إياس بن ثعلبة الأنصاري الحارثي رضي
كر أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم يوماً ذ : الله عنه قال
ألا تسمعون « : عنده الدنيا ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
يعني «؟ ألا تسمعون ؟ إن البذاة من الإيمان إن البذاة من الإيمان
. دواد وبأ هاور . حلّ النّقّ

بالباء الموحدة والدالين المعجمتين ، وهي رثاة الهيئة : «البذاة»
فبالقاف والحاء ، قال أهل «النّقْلُ» أمّا وسابلاً رخاف كرتو ،
اليابس الجلد من خشونة العيش ، وترك هو الرجل : المتقّل : اللغة
. الترقّه .

518. Ebû Ümâme İyâs İbni Sa'lebe el-Ensârî el-Hârisî radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı onun yanında dünyadan bahsettiler. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Siz işitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sade yaşamak imandandır; sâde hayat sürmek imandandır.”

Ebû Dâvûd, Tereccül 2. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in dünyaya ve dünyalıklara bakışını, ashâbını ve ümmetini bu yönde nasıl eğittiğini, konunun başlangıcından beri çeşitli rivayetler ışığında açıklamaya çalıştık. Dinimiz, bu dünyada hayatını devam ettirebilecek ve Allah'a kulluk görevini yerine getirebilecek miktarda yiyip içmeyi her insana bir vazife olarak yüklemiştir. Peygamberimiz, yiyecek, içecek ve giyim kuşamda lüks ve israfa dalmayı, hayatı bunlardan ibaret sanmayı asla tasvip etmemiş, bu şekildeki davranışları kınamıştır.

İslâm, ne herkesin kıskanmasına ve buğzetmesine sebep olacak derecede lüks yaşamayı, ne de bunun aksine, son derece pejmürde bir görünüm sergilemeyi tasvip eder. İslâm, mütevâzî bir hayatı ve sâde bir görünümü mükemmel bir imanın belirtisi sayar. Sahâbe, sadece fakir ve yoksul oldukları dönemlerde değil, yönetimde bulundukları ve maddî imkânlar sahibi oldukları dönemlerde de örnek sayılacak mütevâzî bir hayat sürmeye özen göstermişlerdir. Tâbiîn âlimlerinden Zeyd İbni Vehb: “Ömer İbnü’l-Hattâb’ı elinde kamçı, üzerinde yamalı bir elbise ile çarşıda gördüm. Elbisesinde on dört yama vardı; bu yamalardan bazısı da deriden idi” der. Sahabe ve daha sonraki nesillerin seçkin kişileriyle ilgili benzer rivayetler, muteber eserlerde yer alır. Onlar bu şekildeki davranışlarıyla, Peygamber Efendimiz’in tavsiyesini yerine getirmiş ve hayatlarına uygulamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yaşamayı kolaylaştırmak, sadelik ve mütevâzîlik, İslâm’ın prensiplerinden biridir.
2. Dünyaya ve dünyanın süsüne, gösterişine, lüksüne, israfına dalmamak gerekir.

3. Az yemek, vücutça zayıf olmak, iyi bir mü'minin özelliği sayılmıştır.

وعن أبي عبد الله جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال -519-
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَ عَلَيْنَا أبا عُبَيْدَةَ رضي بَعَثَنَا رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
اللَّهُ عنه ، نَتَلَقِي عِيراً لِقْرِيشَ ، وَزَوَدَنَا جَرَاباً مِنْ تَمَرٍ لَمْ يَجِدْ لَنَا
كَيْفَ كُنْتُمْ : غَيْرَهُ ، فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةً تَمْرَةً ، فَقِيلَ
نَمَصُّهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ ، ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيْهَا : هَا ؟ قَالَ تَصْنَعُونَ بِ
مِنَ الْمَاءِ ، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ ، وَكُنَّا نَضْرِبُ بِعَصِينَا الْخَبْطَ ، ثُمَّ
عَ لَنَا عَلَى وَانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ ، فَرُفُ : لَاقَ نَبْلُهُ بِالْمَاءِ فَنَأْكُلُهُ
سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَثِيبِ الضَّخْمِ ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى
لَا ، بَلْ نَحْنُ رَسُلُ رَسُولٍ : مَيِّتَةٌ ، ثُمَّ قَالَ : الْعَنْبَرُ ، فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ
مُ فَكُلُوا ، اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَقَدْ اضْطُرَرْتُ
فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا ، وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ ، حَتَّى سَمِنَّا ، وَلَقَدْ رَأَيْنَا نَعْتَرَفُ
مِنْ وَقَبٍ عَيْنِهِ بِالْقِلَالِ الدُّهْنِ وَنَقَطْعُ مِنْهُ الْفِدَرَ كَالنُّورِ أَوْ كَقَدْرِ النُّورِ

ة ثَلَاثَةٌ عَشَرَ رَجُلًا فَأَقْعَدَهُمْ فِي وَقَبٍ وَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ
عَيْنِهِ وَأَخَذَ ضِلْعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَأَقَامَهَا ثُمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا فَمَرَّ
مِنْ تَحْتِهَا وَتَزَوَدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وَشَائِقَ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ
هُوَ رَزَقٌ أَخْرَجَهُ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ ، فَقَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ
فَأَرْسَلْنَا إِلَى «اللَّهُ لَكُمْ ، فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٍ فَتَطْعَمُونَا ؟
. ملسم هاور . رسول الله صلى الله عليه وسلم منه فأكله

اء مِنْ جِلْدٍ مَعْرُوفٍ ، وَهُوَ بِكَسْرِ الْجِيمِ وَء : «الْجَرَابُ»
« مِيْمًا حَتْفًا » «نَمَصُّهَا» : هَلْ وَق. وَفَتْحِهَا ، وَالْكَسْرِ أَفْصَحُ

التِّلُّ مِنَ «وَالْكَثِيبُ» .وَرَقُّ شَجَرٍ مَعْرُوفٍ تَأْكُلُهُ الْإِبِلُ «وَالْخَبْطُ
أَبَاءٌ مُوَحَّدَةٌ بَفَتْحِ الْوَاوِ وَإِسْكَانِ الْقَافِ وَبَعْدَهُ : «وَالْوَقْبُ» «الرَّمْلُ» ،
بِكَسْرِ الْفَاءِ «وَالْفِدْرُ» .الْجِرَارُ «وَالْقِلَالُ» نَيْعَلَا قَرْقَنَ وَهُوَ ،
بِتَخْفِيفِ الْحَاءِ أَيْ جَعَلَ «رَحَلَ الْبَعِيرِ» .الْقِطْعُ : لَادِلًا حَتَفُو
اللَّحْمُ الَّذِي :بِالشَّيْنِ الْمَعْجَمَةِ وَالْقَافِ «الْوَشَائِقُ» وَ .عَلَيْهِ الرَّحْلُ
. مَلْعًا هَلَالًا ، اقْطُعَ لِيَقْدَدَ مِنْهُ .

519. Ebû Abdullah Câbir İbni Abdullah
radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Ebû Ubeyde
radiyallahu anh'ı başımıza kumandan tayin ederek,
Kureyş kervanının karşısına çıkmak üzere bizi
gönderdi. Bize azık olarak bir dağarcık hurma
verdi. Verecek başka bir şey bulamamıştı. Ebû
Ubeyde hurmayı bize tane tane veriyordu.
Dinleyenlerden biri:

– O hurmalarla nasıl geçinebiliyordunuz? diye
sordu. Câbir:

– Onları çocuğun meme emmesi gibi emer, sonra
üzerine su içerdik, o gün geceye kadar bize yeterdi.
Sopalarımızla ağaç yapraklarını silker, sonra onları
su ile ıslatıp yerdik, dedi. Sonra da sözüne şöyle
devam etti: Biz deniz sahili boyunca yürüdük.
Sahil boyunda önümüze büyük kum tepesi gibi bir

şey çıktı. Onun yanına kadar geldik, bir de baktık ki, Anber denilen bir balık. Ebû Ubeyde:

– Bu, ölü bir hayvandır, (yenilmez) dedi. Sonra da: Hayır, bizler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz son derece zorda kalmış bulunuyorsunuz, o halde yiyiniz, dedi. Biz üç yüz kişi idik ve bir ay süreyle onun etinden yiyerek orada kaldık, hatta kilo da aldık. Balığın göz çukurundan testilerle yağ aldığımızı biliyorum. Biz ondan öküz büyüklüğünde parçalar kesiyorduk. Ebû Ubeyde bizden onüç kişiyi alıp onun göz çukuruna oturttu, onun kaburga kemiklerinden birini de alıp dikti. Sonra yanımızdaki en büyük deveyi semerledi ve deve ile kaburga kemiğinin altından geçti. Balığın etinden pastırma da yaptık. Medine’ye gelince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına gidip olup bitenleri anlattık. Resûl-i Ekrem:

“O, Allah’ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Onun etinden yanınızda bir miktar var mı, bize de yederseniz?” buyurdu. Biz de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e ondan bir parça gönderdik, o da yedi.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz Medine devrinde, gerektiği zaman bir komutanın idaresinde düşmana karşı küçük çaplı müfreze birlikleri gönderirdi. Resûl-i Ekrem'in bizzat katılmadığı bu küçük savaş birliklerine “seriyye” adı verilir. Ebû Ubeyde'nin kumandasında gönderdiği bu seriyye, Kureyş kervanlarının yolunu kesmek ve onların ekonomik gücüne darbe vurmak, müslümanların güç ve kuvvetini onlara göstermek üzere, hicretin sekizinci yılında sevk edilmişti. Kureyş'in en önemli geçim kaynağı, yazın Suriye, kışın da Yemen taraflarına gidip gelen ticaret kervanlarıydı. Onlar, elde ettikleri zenginlikler ile ticaret yollarını kaybetmemek için Medine İslâm Devleti'ne karşı daima düşmanlık beslemekte, kin ve intikam hissiyle dolu olarak, sık sık savaş tehdidiyle müslümanları tedirgin etmekteydiler. Çeşitli hadis ve siyer kitaplarında bu seriyye hakkında rivayetler vardır. Buhârî'nin Sahih'inden de öğrendiğimiz gibi, bu seriyyeye “Gazvetü seyfi'l-bahr” adı verilmektedir (Buhârî, Megâzî 65). İmam Nevevî'nin, bu konuyla ilgili olarak Müslim'in Sahih'inden seçtiği bu rivayet, diğerlerine göre daha kapsamlı sayılır.

Bu seriyyeye katılan askerler, muhtemelen yanlarına taşıyabildikleri kadar yiyecek maddeleri almışlar, Peygamberimiz de onlara sadece bir kırba hurma verebilmişti. Kendi yiyecekleri bittikten sonra, tamamen yiyeceksiz kalacaklarından korktuğu için, Ebû Ubeyde onlara bu hurmaları tane hesabıyla veriyordu. Neticede hurma da bitince, ağaç yaprakları yemeye başladılar. Onların deniz kenarında buldukları Anber denilen balık, mavi balina olup, kendi türü içinde en büyüğüdür. Bazılarının ağırlığının yüz elli tona ulaştığı bilinmektedir. Burada buldukları ölmüş bir hayvan olduğu için, komutan Ebû Ubeyde önce onun yenilmesinin caiz olmadığı yönünde ictihadda bulunmuş, daha sonra bu görüşünden vaz geçip zorunluluk halini de dikkate alarak yenilebileceği yönünde hüküm vermiştir. Verdiği bu hükmün doğruluğu, daha sonra Peygamber Efendimiz tarafından hem sözlü olarak tasdik edilmiş hem de ondan bir parça kendisi de yemek suretiyle, müslüman askerlerin gönlündeki şüphenin gitmesi temin edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ordu için bir kumandan gereklidir. Bu kumandan ordunun en seçkinlerinden olmalıdır.
2. Kumandanın meşru olan emirlerine uymak ve ona itaat etmek gerekir.
3. Savaş halinde olunan düşmana pusu kurmak ve ekonomik hedeflerini vurmak, mallarına el koymak câizdir.
4. Ashab, açlığa, susuzluğa, her türlü sıkıntıya karşı son derece tehammüllü idiler.
5. İctihad, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra değil, onun zamanında da câizdi.
6. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mübahtır. Ebû Hanife'ye göre, balıktan başka deniz hayvanları yenilmez. Balığın da sebepsiz, bir av aletiyle olmaksızın eceliyle öleni yenmez. Şâfiî mezhebine göre, su hayvanlarından kurbağa yenmez. Mâlikî mezhebine göre, kurbağa da dahil bütün deniz hayvanları yenir.

كَانَ كُمْ قَمِيصٌ : بَاءَ بَنَتْ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ وَعَنْ أُسَمٍّ -520
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الرُّصْنِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ،
نَسَحَ ثِيَدِحَ : لَاقُو ، يَذْمُرْتَلَاوُ .

هُوَ الْمُفْصِلُ بَيْنَ الْكَفِّ: بِالصَّادِ وَالرُّسْعِ بِالسَّيْنِ أَيْضاً «الرُّسْعُ» وَالسَّاعِدِ .

520. Esmâ Binti Yezîd radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gömleğinin kolu bileğine kadardı.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Esmâ Binti Yezîd

Esmâ Binti Yezîd İbni Seken, Medine'li hanım sahâbilerden olup, Muaz İbni Cebel'in halasının kızıdır. Hz. Peygamber'in huzuruna hanımları temsilen gelerek güzel bir konuşma yaptığı için hanımların hatibi anlamında hatîbetü'n-nisâ diye anılmıştır. Künyesi Ümmü Seleme veya Ümmü Âmir'dir. Hz. Peygamber'le birlikte bazı gazvelere katılmış, 15 (636) yılında yapılan Yermuk harbinde Rum askerlerinden dokuzunu çadırının direği ile öldürmüştür. Kendisinden rivayet edilen hadis sayısının 81 olduğu belirtilir. Sünen sahipleri, onun hadislerinden bazısını kitaplarına almışlardır. Peygamberimiz'den işitip naklettiği hadisler arasında: “Kim Allah rızası için bir mescid

yaparsa, Allah da o kimseye cennette bir ev yapar” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 461) rivayeti de vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Esmâ Binti Yezîd’in bu rivayeti, Peygamber Efendimiz’in giyim kuşamda israftan sakınmakla beraber cimrilik de yapmadığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz’in giydiği elbiselerin, gömleklerin kolunun uzunluğu hakkında bize bir fikir vermektedir. Çeşitli rivayetlerden öğrendiğimize göre, gömlek ve elbiselerinin kolu bu şekilde iken, cübbelerinin kolunun parmak uçlarına kadar uzandığını görmekteyiz. Bu hususta çok kesin ölçüler vermek söz konusu değildir. Şu kadar var ki, soğuktan ve sıcaktan korunacak ve tesettürü sağlayacak şekilde giyinmek esastır. Giyilen elbise hareket etmeye ve iş yapmaya engel teşkil edecek şekilde de olmamalıdır. Burada Peygamberimiz’in giyimiyle ilgili olarak belirtilen husus, yaklaşık bir sınır olup kesin ve bağlayıcı nitelikte değildir.

Hadisimizi 791 numara ile tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'in her türlü hareketini, tavrını, giyim kuşamına varıncaya kadar en ince ayrıntılarıyla tesbit edip, sonraki nesillere aktarmıştır.

2. Başka alanlarda olduğu gibi, giyim kuşamda da israf ve cimrilikten sakınmak gerekir.

إِنَّا كُنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفَرُ ، وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 521 :
وَسَلَّمَ فَقَالُوا فَعَرَضْتُ كُدْيَةً شَدِيدَةً فَجَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ «أَنَا نَازِلٌ» : لَأَقِفَ . هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضْتُ فِي الْخَنْدَقِ
مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ ، وَلَبِئْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوَاقًا ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى
. أَهْيَلٌ ، أَوْ أَهْيَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِعُولَ ، فَضْرَبَ فَعَادَ كَثِيرًا .

رَأَيْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ انْذِنْ لِي إِلَى الْبَيْتِ ، فَقُلْتُ لَأَمْرَأَتِي : فَقُلْتُ
بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا مَا فِي ذَلِكَ صَبْرٌ فَعِنْدَكَ شَيْءٌ ؟
تُ الشَّعِيرَ عِنْدِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ ، فَذَبَحْتُ الْعَنَاقَ ، وَطَحَدُ : تَلَأَقِفَ
حَتَّى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ ، ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. وَالْعَجِينَ قَدْ انْكَسَرَ وَالْبُرْمَةُ بَيْنَ الْأَتَافِي قَدْ كَادَتْ تَنْضِجُ .

« : لَأَقِفَ ، طَعِيمٌ لِي فَقُمْ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلَانِ : فَقُلْتُ
كَثِيرٌ طَيِّبٌ ، قُلْ لَهَا لَا تَنْزِعِ الْبُرْمَةَ ، « : فَذَكَرْتُ لَهُ فَقَالَ «كَمْ هُوَ ؟
فَقَامَ «قُومُوا» : لَأَقِفَ «وَلَا الْخُبْزَ مِنَ التَّنُّورِ حَتَّى آتِيَ
وَيَحْكُ جَاءَ النَّبِيُّ : الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا فَقُلْتُ

به وسلم والمهاجرون ، والأَنْصارُ ومن معهم ، قالت صلى الله عليه
فَجَعَلَ «ادْخُلُوا وَلَا تَضَاغَطُوا» : لاق ، م عن : هل سَأَلَك ؟ قلتُ
يَكْسِرُ الْخُبْزَ ، وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ اللَّحْمَ ، وَيُخَمِّرُ الْبُرْمَةَ وَالتَّنُورَ إِذَا أَخَذَ
حَابَهُ ثُمَّ يَنْزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ وَيَعْرِفُ حَتَّى مِنْهُ ، وَيَقْرَبُ إِلَى أَصَدِّ
كُلِّي هَذَا وَأَهْدِي ، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ » : شَبِعُوا ، وَبَقِيَ مِنْهُ ، فَقَالَ
. متفق عليه «مَجَاعَةٌ

ي لَمَّا حُفِرَ الْخَنْدَقُ رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صَلَّى قَالَ جَابِرٌ : وفي روايةٍ
هل عِنْدَكَ شَيْءٌ : اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمَصًا ، فَأَنْكَفَأْتُ إِلَى امْرَأَتِي فَقُلْتُ
أَدِيدُشَ أَصْمَخَ مَلْسُوهُ هَلْ لَكَ هَلَّا لَوْ سَرَبْتُ ثِيَارَ يَنَافٍ ،

فَأَخْرَجَتْنِي إِلَى جَرَابٍ فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ ، دَاجِنٌ
دَبْحَتُهَا ، وَطَحْنَتِ الشَّعِيرَ فَفَرَّغَتْ إِلَى فَرَاغِي ، وَقَطَعْتُهَا فِي فِ
لا : بُرْمَتِهَا ، ثُمَّ وَلَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَتْ
تَفَضَّلْنِي بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِنْ مَعَهُ ، فَجَبْنَاهُ
يَا رَسُولَ اللَّهِ ، دَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا ، وَطَحْنَتُ صَاعًا مِنْ فَسَارَرْتُهُ فَقُلْتُ
شَعِيرٍ ، فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَقَرٌ مَعَكَ ، فَصَاحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا فَحِيَّهَلَّا بِكُمْ يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ » : وَسَلَّمَ فَقَالَ
لا تُنْزِلَنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْزِنَنَّ » : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ «
فَجِئْتُ ، وَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . «عَجِينَكُمْ حَتَّى أَجِيءَ
قَدْ فَعَلْتُ : بِكَ وَبِكَ ، فَقُلْتُ : يَقْدُمُ النَّاسُ ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي فَقَالَتْ
فَأَخْرَجَتْنِي عَجِينًا فَبَسَقَ فِيهِ وَبَارَكَ ، ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا . ذِي قُلْتُ أَلَا
ادْعُ خَازِنَةَ فَلْتَخْبِزْ مَعَكَ ، وَأَقْدَحِي مِنْ » : فَبَصَقَ وَبَارَكَ ، ثُمَّ قَالَ
كُوهُ وَهُمْ أَلْفٌ ، فَأَقْسِمُ بِاللَّهِ لَا أَكُلُوا حَتَّى تَرَوْا «بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَنْزِلُوهَا
. وَانْحَرِفُوا ، وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ ، وَأَنَّ عَجِينَنَا لِيَخْبِزَ كَمَا هُوَ

بضم الكاف وإسكان الدال وبالياء : «عَرَضَتْ كُذْيَةٌ» : قَوْلُهُ
 ١ المِثْنَةُ تحت ، وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ مِنَ الْأَرْضِ لَا يَعْمَلُ فِيهَا
 صَارَتْ ثُرَابًا : أَصْلُهُ تَلُّ الرَّمْلِ ، وَالْمُرَادُ هُنَا «وَالْكَثِيبُ» . الْفَأْسُ
 الْأَحْجَارُ الَّتِي يَكُونُ : «الْأَثَافِي» وَ . «أَهْيَلُ» نَاعِمًا ، وَهُوَ مَعْنَى
 الْجَوْعُ : «الْمَجَاعَةُ» وَ تَزَاحَمُوا : «تَضَاغَطُوا» وَ . عَلَيْهَا الْقِدْرُ
 :بِفَتْحِ الْخَاءِ الْمَعْجَمَةُ وَالْمِيمُ «الْخَمَصُ» وَ . وَهُوَ بِفَتْحِ الْمِيمِ ،
 بِضَمِّ الْبَاءِ «الْبُهَيْمَةُ» وَ . انْقَلَبْتُ وَرَجَعْتُ : «انْكَفَأْتُ» وَ . الْجَوْعُ
 هِيَ الَّتِي : «الدَّاحِنُ» تَصْغِيرُ بَهْمَةٍ ، وَهِيَ الْعِنَاقُ بِفَتْحِ الْعَيْنِ وَ
 عَامِ الَّذِي يُدْعَى النَّاسُ إِلَيْهِ وَهُوَ الطُّ : «السُّورُ» وَ . أَلَفَتِ الْبَيْتَ
 :أَيِ «بِكَ وَبِكَ» وَقَوْلُهَا . تَعَالَوْا :يَأُ «حَيَّهَلَا» بِالْفَارِسِيَّةِ ، وَ
 خَاصَمْتُهُ وَسَبَّيْتُهُ ، لِأَنَّهَا اعْتَقَدَتْ أَنَّ الَّذِي عِنْدَهَا لَا يَكْفِيهِمْ ،
 هُ وَتَعَالَى بِهِ نَبِيِّهُ صَلَّى اللَّهُ فَاسْتَحْيَيْتُ وَخَفِيَ عَلَيْهَا مَا أَكْرَمَ اللَّهُ سُبْحَانَ
 أَيِ «بَسَقَ» . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذِهِ الْمُعْجَزَةِ الظَّاهِرَةِ وَالْآيَةِ الْبَاهِرَةِ
 حَتَفَب «عَمَدَ» وَ . بَزَقَ ثَلَاثَ لُغَاتٍ :بِصَقَ ، وَيُقَالُ أَيْضًا :
 مِعْرِفَةً لَ :اغْرَفِي ، وَالْمِقْدَحَةُ :أَيِ «اقْدَحِي» وَ . قَصَدَ : مِيْمٌ لَ
 . وَاللَّهُ أَعْلَمُ .أَيِ لِعَلْيَانِهَا صَوْتُ «تَغِطُّ» وَ .

521. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Biz Hendek Savaşı gününde siper kazıyorduk.
 Önümüze son derece sert bir kaya çıktı. Sahâbîler,
 Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip:

– Siperde önümüze bu kaya çıktı, dediler. Resûl-i
 Ekrem:

“Ben hendeğe ineceğim” buyurdu, sonra ayağa kalktı, açlıktan karnına taş bağlamıştı. Biz üç gün müddetle yiyecek hiçbir şey tatmaksızın orada kalmıştık. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kazmayı eline aldı ve sert kayaya vurdu, o kaya un ufak olup kum yığınınına döndü. Ben:

– Yâ Resûlallah! Eve gitmeme izin veriniz, dedim. Evde eşime:

– Ben, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’i dayanılmayacak bir halde gördüm, yanında yiyecek bir şey var mı? diye sordum. Eşim:

– Biraz arpa ile bir de oğlak var, dedi. Ben oğlağı kestim, arpayı da öğüttüm. Eti tencereye koyduk. Sonra ben, ekmek pişmekte, tencere de taşlar üzerinde kaynamakta iken, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e geldim.

– Ey Allah’ın Resûlü! Birazcık yemeğim var, bir iki kişiyle birlikte bize gidelim, dedim. Resûl-i Ekrem:

– “O yemek ne kadar?” diye sordu. Ben de olanı söyledim. Bunun üzerine:

– “Ooo! Hem çok, hem güzel. Hanımına söyle de, ben gelinceye kadar tencereyi ateşten indirmesin, ekmeği de fırından çıkarmasın!” buyurdu. Sonra ashâba:

– “Kalkınız” dedi, muhacirler ve ensar hep birlikte kalktılar. Ben telaşla eşimin yanına varıp:

– Vay başımıza gelenler! Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanında muhacirler, ensâr ve beraberlerinde olanlarla birlikte geldi, dedim. Karım:

– Sana ne kadar yemeğimiz olduğunu sordu mu? dedi, ben:

– Evet, dedim.

Resûl-i Ekrem sahâbîlere:

– “Giriniz, birbirinizi sıkıştırmayınız” buyurdu. Resûl-i Ekrem ekmeği koparıyor, üzerine et koyuyor ve her defasında tencereyi ve fırını kapıyor, ondan aldığını ashâbına veriyordu. Sonra yine aynını yapıyordu. Onların hepsi doyuncaya kadar, ekmeği koparıp üzerine et koymaya devam

etti. Neticede bir miktar yiyecek arttı. Resûl-i Ekrem karıma:

– “Bunu ye, konu komşuya da hediye et, çünkü insanları açlık perişan etti” buyurdu.

Buhârî, Megâzî 29

Bir başka rivayette Câbir şöyle demiştir:

Hendek kazıldığı zaman ben Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’de açlık gördüm. Hemen eşimin yanına dönüp:

– Yanında bir şey var mı? Çünkü ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in çok acıktığını gördüm, dedim. Eşim bana içinde bir ölçek arpa olan bir dağarcık çıkardı. Bizim bir de besili kuzucuğumuz vardı. Hemen ben onu kestim, arpayı da eşim öğüttü. Ben işimi bitirinceye kadar, o da işini bitirmişti. Eti parçalayıp tencereye koydum. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına dönerken eşim bana:

– Sakın beni Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve yanındakilere rezil etme, dedi! Bu sebeple Resûl-i Ekrem’e durumu gizlice söyleyerek:

– Yâ Resûlallah! Küçük bir kuzumuz vardı onu kestik, bir ölçek de arpa öğüttüm. Bir kaç kişi birlikte buyurunuz, dedim. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Ey Hendek ehli! Câbir bir ziyafet hazırlamış, haydi buyurun!” diye yüksek sesle bağırdı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana dönerek:

“Ben gelinceye kadar sakın tencerenizi ateşten indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayın” buyurdu. Ben eve geldim, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de halkın önünden geldi. Ben eşimin yanına varınca bana:

– Ah seni seni, dedi. Ben de:

– Senin bana söylediğini aynen yaptım, dedim. Eşim hamuru çıkardı. Resûl-i Ekrem ona püfledi ve bereketli olması için dua etti; sonra tenceremize yönelip ona da püfledi ve bereketlenmesi için dua etti. Sonra da karıma:

“Bir ekmekçi hanım çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Tencerenizden yemeği kepçe ile al,

onu ateşten de indirmeyiniz” buyurdu. Gelenler bin kişi idiler. Allah’a yemin ederim böyle. Güzelce yediler, hatta kalanı bırakıp gittiler. Tenceremiz eksilmeden kaynıyor, azalmayan hamurumuzdan da iki hanım tarafından sürekli ekmek yapılıyordu.

Müslim, Eşribe 141

Açıklamalar

İmam Nevevî, aynı konuyu anlatan, fakat az çok farklılık arzeden bu rivayeti hem Buhârî hem de Müslim’in Sahih’lerinden ayrı ayrı nakletmiştir. İmam Müslim, bu hadisi, güvendiği biri tarafından, yemeğe davet edilen kimsenin, başkasını yanına alıp gitmesinin ve aynı yemeğin etrafına toplanmanın müstehap oluşu bahsinde nakletmiştir.

Hicretten beş yıl sonra Mekke müşrikleri, Ebû Süfyân’ın komutasında dört bin kişilik bir ordu ile müslümanlarla savaşmak üzere Medine’ye hareket etmişlerdi. Müslüman askerlerin sayısı bin kişiden ibaretti. O sırada Medine’de kıtlık hüküm sürmekteydi. Bu sebeple Hendek harbi kıtlık senesine rastlamıştı. Müslümanlar açlık ve kıtlık sebebiyle, Medine’nin dışa açık kısmına hendek kazarak savaşmaya karar vermişlerdi. Câbir’in,

hanımı Süheyle Binti Mes'ûd ile birlikte verdiği bu davet, hendeğin kazılması sırasında gerçekleşti. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir kaç kişilik yemekle bin kişiyi doyurması, hatta onlardan artanın komşulara ikram edilmesi sonucu onların da doyması mucizesine bütün sahâbîler şahit oldular.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbîlerin yaptığı bir işi Peygamber Efendimiz de onlarla birlikte yapardı.
2. Peygamberimiz, içinde yaşadığı toplumun sevinçlerine, kederlerine, sıkıntı ve üzüntülerine onlarla birlikte ortak olurdu.
3. Sahâbe-i kirâm, açlığa, susuzluğa ve hayatın her türlü zorluklarına tahammül etme konusunda ümmete örnek teşkil etmektedir.
4. Yokluk ve kıtlık zamanlarında, ihtiyaç anında yapılan davetler ve muhtaçları yedirip içirme, başka zamanlardakinden daha faziletlidir.
5. Kalabalık içinde bir kimseye gizlice söz söylemek câizdir.

6. Mûcize haktır ve Peygamberimiz'in pek çok mûcizesine ashâb defalarca şahit olmuştur.

قد قال أبو طلحة لأُمِّ سُلَيْمٍ : وعن أنس رضي الله عنه قال -522-
وت رسول الله صلى الله عليه وسلم ضَعِيفاً أَعْرَفُ فِيهِ سَمِعْتُ صَ
نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصاً مِنْ : الْجُوعِ ، فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ
شَعِيرٍ ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَاراً لَهَا فَلَقَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ
بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ تَوْبِي وَرَدَّتْنِي
وَسَلَّمَ ، فَذَهَبْتُ بِهِ ، فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِساً
فِي الْمَسْجِدِ ، وَمَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
« : نَعَمْ ، فَقَالَ : تَلْقَفْ «أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » : لَمْ يَلَمْ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَدَ
: نَعَمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَلْقَفْ «أَلْطَعَامَ
فَانْطَلِقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ «قَوْمُوا »
قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَأَخْبَرْتُهُ ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ
اللَّهُ وَرَسُولُهُ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ ؟ فَقَالَتْ
أَعْلَمُ .

فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
لَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ حَتَّى دَخَلَ ، فَقَالَ رَسُولُ فَأَقْبَ
فَأَتَتْ بِذَلِكَ «هَلُمَّيْ مَا عِنْدَكَ يَا أُمِّ سُلَيْمٍ » : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ة الْخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ففُتَّ ، وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُدَّ
فَادَمَّتْهُ ، ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ
فَأَذِنَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ «ائِدْنَ لِعَشْرَةٍ » : يَقُولُ ، ثُمَّ قَالَ
حَتَّى شَبِعُوا ، فَأَذِنَ لَهُمْ ، فَأَكَلُوا «ائِدْنَ لِعَشْرَةٍ » : خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ
فَأَذِنَ لَهُمْ حَتَّى أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ «ائِدْنَ لِعَشْرَةٍ » : ثُمَّ خَرَجُوا ، ثُمَّ قَالَ
. هِيلَ عَ قَفْتَمَ . وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ

فما زال يَدْخُلُ عَشْرَةَ وَيَخْرُجُ عَشْرَةَ ، حتى لم : وفي روايةٍ
نهم أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حتى شَبِعَ ، ثم هَيَّأَهَا فَإِذَا هِيَ مِثْلُهَا يَبْقَى مِ
. حِينَ أَكَلُوا مِنْهَا .

فَأَكَلُوا عَشْرَةَ عَشْرَةَ ، حتى فَعَلَ ذَلِكَ بِثَمَانِينَ : وفي روايةٍ
أَهْلُ الْبَيْتِ ، رَجُلًا ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ وَ
وَتَرَكُوا سُورًا .

. ثُمَّ أَفْضَلُوا مَا بَلَغُوا جِيرَانَهُمْ : وفي روايةٍ

جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : وفي روايةٍ عن أَنَسٍ قَالَ
ةً ، وَسَلَّمَ يَوْمًا فَوَجَدْتُهُ جَالِسًا مَعَ أَصْحَابِهِ ، وَقَدْ عَصَبَ بَطْنُهُ بِعِصَابٍ
لَمْ عَصَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَقُلْتُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ
. مِنَ الْجُوعِ : بَطْنُهُ ؟ فَقَالُوا .

فَذَهَبْتُ إِلَى أَبِي طَلْحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُلَيْمٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ، فَقُلْتُ
يَا أَبَتَاهُ ، قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَصَبَ بَطْنُهُ :
فَدَخَلَ أَبُو . مِنَ الْجُوعِ : بِعِصَابَةٍ ، فَسَأَلْتُ بَعْضَ أَصْحَابِهِ ، فَقَالُوا
نَعَمْ عِنْدِي كِسْرٌ مِنْ : هَلْ مِنْ شَيْءٍ ؟ قَالَتْ : عَلَى أُمِّي فَقَالَ طَلْحَةُ
خُبْزٍ وَتَمْرَاتٍ ، فَإِنْ جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدُّهُ
أَشْبَعْنَاهُ ، وَإِنْ جَاءَ آخَرُ مَعَهُ قُلٌّ عَنْهُمْ ، وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ

522. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

(Üvey babam) Ebû Talha, (annem) Ümmü
Süleym'e:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sesi kulağıma pek zayıf geldi; kendisinin aç olduğunu da biliyorum. Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ümmü Süleym:

– Evet, var dedi ve arpa ekmeğinden yapılmış bir kaç çörek çıkardı. Sonra kendisine ait bir başörtüsü aldı; onun bir tarafına çörekleri sarıp dürdü ve elbisemin altına yerleştirdi. Örtünün bir kısmını da belime sardı, sonra beni Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gönderdi. Ben ekmeği götürdüm. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i mescidde, cemaatle birlikte otururken buldum. Ben de yanlarında ayakta durdum. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Seni Ebû Talha mı gönderdi?” buyurdu. Ben:

– Evet, dedim.

– “Yemek için mi?” buyurdu.

– Evet, diye cevap verdim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanında bulunanlara:

– “Kalkınız” buyurdu, onlar da kalkıp yürüdüler, ben önlerinden yürüdüm. Ebû Talha’ya gelerek durumu bildirdim. Bunun üzerine Ebû Talha:

– Ey Ümmü Süleym! Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cemaatle birlikte geldi, oysa bizim yanımızda onları doyuracak bir şey yok? dedi. Ümmü Süleym:

– Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dedi. Ebû Talha da hemen gidip Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i karşıladı. Resûl-i Ekrem, Ebû Talha ile birlikte geldi ve eve girdiler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Ey Ümmü Süleym! Yanında olanları getir” buyurdu. O da bu ekmeği getirdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem emredip ekmekleri parçalattı. Ümmü Süleym, yağ tulumunu sıkarak o ekmek parçaları üzerine yağ sürdü. Sonra, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de onun içine Allah’ın söylemesini dilediği duayı okudu. Bundan sonra:

– “On kişiye izin ver!” buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi, onlar doyuncaya kadar yediler, sonra çıktılar. Resûl-i Ekrem:

– “On kişiye daha izin ver!” buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da yiyip çıktılar. Hz. Peygamber:

– “Bir on kişiye daha izin ver!” buyurdu. Neticede cemaatin hepsi yiyip doydular. Bu cemaat yetmiş veya seksen kişi idi.

Buhârî, Menâkıb 25; Müslim, Eşribe 142

Bir rivayette şöyledir:

On kişi durmadan giriyor, on kişi de çıkıyordu. Neticede onlardan içeri girip karnını doyurmayan hiç kimse kalmadı. Sonra Ebû Talha sofrayı yeniden düzenledi. Bir de ne görsün, yemekler sanki cemaatin yemeğe başladığı andaki gibi duruyordu.

Müslim, Eşribe 143

Bir başka rivayette şöyledir:

Onar onar yediler. Seksen kişiye böyle yaptılar. Sonra Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile ev sahipleri yediler. Yine de artanını bıraktılar.

Müslim, Eşribe 143

Başka bir rivayet şöyledir:

Sonra komşularına yetecek kadarını artırdılar.

Müslim, Eşribe 143

Enes bir rivayetinde şöyle demiştir:

Bir gün, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelmişim. Kendisini ashâbı ile otururken buldum. Karnına bir sargı sarmıştı. Ashâbından bazılarına:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem karnını niçin sardı? diye sordum. Onlar:

– Açlıktan, diye cevap verdiler. Bunun üzerine, annem Ümmü Süleym Binti Milhân'ın eşi Ebû Talha'ya gittim ve:

– Ey babacığım! Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i karnını bir sargı ile bağlamış vaziyette gördüm. Ashâbından bazılarına bunun sebebini sordum, açlıktan olduğunu söylediler, dedim. Ebû Talha annemin yanına girdi ve:

- Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem de:
- Evet, evde bir parça ekmek ve bir kaç hurma var. Eğer Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize tek başına gelirse, kendisini doyururuz. Eğer onunla birlikte başkası da gelirse, onlara az gelir, dedi. Enes hadisin tamamını zikretti.

Müslim, Eşribe 143

Açıklamalar

İmam Nevevî, muhtemelen aynı hâdisenin farklı anlatımlarından ibaret olan bu hadisin çeşitli rivayet tariklerini, birbirini tamamlayıcı nitelikte gördüğü için ayrı ayrı verme ihtiyacı duymuş olmalıdır. Buhârî şârihi Bedreddin el-Aynî, bu farklı rivayetlerin bir defa cereyan eden bir hadiseyi anlatmadığını, çeşitli hâdiselerin benzer şekilde anlatımından ibaret olduğunu söyler. Ebû Talha, Enes'in üvey babası, Ümmü Süleym ise Enes'in annesidir. Enes, küçük yaştan itibaren Peygamber Efendimiz'in hizmetinde bulunan ve onun vefatına kadar on yıl boyunca yanından ayrılmayan aziz bir sahâbîdir. Efendimiz'e çok yakın bir aile olmaları sebebiyle, onun hem kendi

hayatı hem de aile çevresiyle ilgili pek çok rivayeti bize ulaştırmışlardır.

Bu hadîs-i şerîf, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ve sahâbe-i kiramın Medine'de hayatlarını hangi şartlar içinde geçirdiklerini bir kere daha bütün açıklığıyla gözlerimizin önüne sermektedir. Onlar, genellikle açlıkla tokluk arasında bir hayat sürerlerdi. Buldukları bir kaç lokma arpa ekmeği bazan kendileri için yegâne geçim kaynağı olurdu. En önemli özellikleri, buldukları bir yiyecek maddesini birbirlerinden saklayıp gizlemeden paylaşabilmeleri, bütün sıkıntılara ortaklaşa göğüs germeleri idi. Birileri açken, kendileri tok yaşamayı içlerine sindiremiyorlardı. Sahâbe neslinin bütün başarılarının temelinde ve başkalarına üstün gelip, nice yıkılmaz zannedilen güçlü devletleri dize getirmelerinde, her şeyi aralarında paylaşabilmeyi hayat düsturu edinmelerinin büyük tesiri olsa gerektir. Hz. Peygamber, hangi nitelikte bir toplum olurlarsa muvaffak olacaklarını onlara çok iyi öğretmiş, bu öğrettiklerini önce kendi hayatında uygulamış, sonra da içinde yaşadığı toplumun hayatında en güzel bir biçimde uygulatmış, kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak bir örneği insanlığın önüne koymuştu.

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in peygamber olduğunu gösteren mucizelerine bir çok defa şahit oldular. Bu rivayette de onlarca sahâbî önünde gerçekleşen mucizelerden bir kaçının aynı anda vuku bulduğunu görmekteyiz. Bunlar, Enes'i kimin gönderdiğini, ne için gönderdiğini, yemeğin seksen kişiye yeteceğini bilmesi ve bir iki kişinin doyacağı kadar az bir yemeği çoğaltmasıdır.

Peygamberimiz'in bu nevi mucizelerini aktaran rivayetler hadis kitaplarımızın ilgili bölümlerinde, siyer ve şemâille ilgili eserlerde yer alır. Ayrıca "Delâilü'n-nübüvve" ve "el-Hasâis" adı verilen bir gurup kitap, daha çok bu nitelikteki rivayetlerden meydana gelir. Bunların yanında, konusu, ihtiva ettiği bilgiler ve rivayetler tamamen Peygamber Efendimiz'in mucizelerinden ibaret olan eserler de vardır. Bu eserler çeşitli isimler altında yazılmışsa da genel karakterleri dikkate alınarak, "Mu'cizâtü'n-nebî" diye anılırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in nübüvvetine delâlet eden pek çok mucizeleri vardır. Bunların her birine sahâbe-i kirâm şahit olmuş ve gördüklerini daha sonraki nesillere nakletmişlerdir.

2. Her peygamber gibi, Peygamber Efendimiz de açlık ve yokluk başta olmak üzere, bir çok sıkıntılarla imtihan olunmuştur. Peygamberimiz'in ashâbı da bu imtihandan başarı ile çıkmıştır.

3. Sahâbe-i kirâm, ellerinde olanı olmayanlarla paylaşırdı.

4. Onlar Peygamber Efendimiz'e son derece saygılı davranır, nezâket ve terbiye kurallarına riayet ederlerdi. Peygamberimiz de onlara şefkat ve merhamet gösterir, hoş görülü davranırdı.

5. Âlim, eğitim ve öğretim için talebeleriyle birlikte oturmalı ve onları rahat bir ortamda yetiştirmelidir.

6. Davet sahibinin, misafirlerini karşılamak için evinin kapısına çıkması müstehaptır.

7. Davet sahibi ile ev halkının, yemeklerini misafirlerden sonra yemeleri müstehaptır.

د اصتق ال او ف اف عل او ة ع ان قل ا باب -57
ة و ر ض ر ي غ ن م ل ا و س ل ا م ذ و ق اف ن ا ل ا و ة ش ي ع م ل ا ي ف
KANAAT VE TOK GÖZLÜLÜK

KANAAT, TOK GÖZLÜLÜK, GEÇİMDE
ORTA YOLU SEÇMEK,

İNFÂK ETMEK VE ZORDA KALMADIKÇA
DİLENMEYİ KÖTÜLEMEK

Âyetler

مَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَ
[6] وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

1. “Yeryüzündeki her canlının rızkını Allah
üstlenmiştir.”

Hûd sûresi (11), 6

Âyet-i kerîme evrende rızka muhtaç her türlü
canlıyı içine alacak bir anlam enginliğine sahiptir.
“Yeryüzündeki” ifadesi, sadece insanların kolay
anlamalarını sağlamak için konulmuş bir kayıttır.
Yoksa havada veya denizde yaşayan canlıların bu
ilâhî teminât ve garantiden mahrum oldukları

anlamına gelmez. Hatta yeryüzünde herhangi bir şekilde beslenme imkânı bulamadan ölen canlıların da ana rahminde rızıklandırıldıkları düşünülecek olursa, âyetin asıl anlatmak istediği mânâ kavranmış olur.

Yüce Rabbimiz her canlının rızkını vermeyi üstlenmiştir. Bu, O'nun bir lutfudur. Yoksa O'na hiçbir şeyi görev olarak vermek, O'nun bazı şeyleri yapmaya mecbur olduğunu söylemek asla mümkün değildir. Ancak kendisi canlıların rızkını vermeyi üstlendiğini bildirmektedir.

Bu anlatım tarzıyla, insanların Allah'a tam olarak güvenmeleri istenmektedir.

لِّلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَقُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَاقًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ [273]

2. “Sadakalar, hayatlarını Allah yoluna vakfedip gelir temini için fırsat bulamayanlara verilmelidir. Onlar dilenmedikleri için, onları tanımayanlar dilenmediklerine bakarak zengin olduklarını zannederler. Sen ise onları sîmâlarından tanırsın;

onlar, yüzsüzlük ederek insanlardan ısrarla bir şey istemezler.”

Bakara sûresi (2), 273

Kendilerini Allah yoluna adayıp cihadla veya ilim öğrenmek ve öğretmekle meşgul olduklarından dolayı veya hastalık, düşkünlük gibi sebeplerle geçimlerini temin için çarşı-pazar gezip dolaşmaya imkân ve fırsat bulamayan kimselere yardım edilmesi, öncelikle toplumda cihad ve ilme destek verilmesi demektir. Bu tür insanlar genelde kimseden bir şey istemeye tenezzül etmedikleri ve kanaat ehli oldukları yani yokluğa katlanmasını bildikleri için halden anlamayan cahiller onları zengin sanırlar. Oysa yoksullukları sîmâlarından anlaşılabilecek olan bu insanlar, hele hele ısrarla hiçbir şey isteyemeyen iffetli kimselerdir.

Suffe ashâbı hakkında indiği söylenen bu âyet, her devirde aynı niteliklere sahip kimselerin bulunabileceğini ve onların övgüye ve ihtimama layık olduklarını ortaya koymaktadır. Âyet aynı zamanda kanaat ehli olmanın, her şeyden önce insanın iffet ve izzetini koruduğunu da belirlemektedir.

Anlaşıldığına göre, kasa ve keseleri boş olsa bile gönülleri tok olan ve zorda kalmalarına rağmen dilenmeyen iffetli insanların gözetilmesi, İslâm toplumunun görevlerindendir.

[67] إِنْ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا وَالَّذِ

3. “Onlar verdikleri zaman israf etmezler; cimrilik de etmezler; ikisi ortası bir yol tutarlar.”

Furkân sûresi (25), 67

Bir ölçü ve itidal dini olan İslâm, eldeki imkânları rastgele saçıp savurmayı da, cimrilik edip her şeyi kendi yanında alıkoymayı da hoş görmemektedir. İyilik ederken bile israfa kaçılmamasını, yani kişinin kendisini muhtaç duruma düşürecek derecede infakta bulunmamasını istemektedir. Bir başka âyette belirtildiği gibi [Bakara sûresi (2), 219] “ihtiyaçtan fazla olan” infak edilecektir.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا
[29] مَّحْسُورًا

“Eli boynuna bağlıymış gibi cimri olma! Elini büsbütün açıp israfa da kaçma!” [İsrâ sûresi (17),

29] âyeti de orta yollu davranmanın nasıl olacağını anlatmaktadır.

Bütün mal varlığını Allah yolunda infak eden Hz. Ebû Bekir gibi bazı sahâbîlerle ilgili rivayetler, genel değil, çok özel hallerde yapılan ve yapılması uygun olan nâdir örnekleri yansıtmaktadır. Normal zamanlarda takınılacak tavır, cimrilik etmemek ve israfa kaçmamak suretiyle herkesin kendi durumuna göre infakta bulunmasıdır.

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ [56] وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ
[57] وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ

4. “İnsanları ve cinleri ben, yalnızca bana kulluk etmeleri için yarattım; yoksa onlardan rızık ve beni doyurmalarını istemiyorm.”

Zâriyât sûresi (51), 56-57

Kanaat ve tok gözlülükte, değişmeyen ilâhî gerçeklerin bilinmesi büyük önem arzeder. İnsanların ve cinlerin yaratılış sebebi, bu âyette açıkça belirtilmiş olduğu gibi yalnızca “Allah’a kulluk”tur. Yaratılmış varlıkların rızık ilâhî teminat

Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 130. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 40; İbni Mâce, Zühd 9

Açıklamalar

Zenginlik deyince, bizim aklımıza mal, mülk ve servet sahibi olmak gelir. Bu, zenginliğin maddî ve görünen yönüdür. Ama asıl zenginlik bunlardan mı ibarettir? İşin bir başka yönü daha yok mudur? Diğer bir ifade ile zenginlik, kasa - kese ile başlayıp orada biten bir mesele midir?

Hadisimiz işte bu suallere gayet açık bir cevap vermektedir. Övgüye ve “zenginlik” demeye lâyık, Allah katında makbul ve âhirette faydası görülebilecek olan zenginlik, mal çokluğundan ibaret olan zenginlik değildir. Asıl zenginlik, – malın çokluğuna veya yokluğuna bakılmaksızın– gönül tokluğu, kalb zenginliğidir. Kiminin hem malı çoktur hem gönlü toktur. Ama kiminin de malı çoktur fakat gözü açıtır, sınırsız bir mal hırsı içindedir. Nereden ve nasıl olursa olsun kazanmak ve mal sahibi olmaktan başka bir düşüncesi yoktur. Böylesi kimseler mal zengini olsalar da gönül fakiri, hırs mahkûmudurlar. Kimilerinin de malı yoktur ama, gönlü toktur. Kimsenin malında

mülkünde gözü yoktur. Eline geçenle geçinir. Daha fazla kazanmaya çalışır ama, asla rızasızlık, şükürsüzlük etmez, başkalarının kazancına hased çekmez, göz dikmez.

Bütün bunlardan dolayıdır ki, hadisimiz gerçek zenginliğin, mal zenginliğinden çok duygu zenginliği olduğunu ortaya koymuş, gözü ve gönlü aç olanın fakirliğinin, aslında, mal çokluğu ile telâfi edilemez bir açlık olduğuna dikkat çekmiştir.

Gönül tokluğu, Allah'ın kendisi için verdiği rızka râzı olma temeline dayanır. Bu da en büyük zenginlik ve izzettir. Çünkü bunun sonucu Allah'ın taksimine ve emirlerine teslim olmaktır. Allah'ın takdirinin kendisi için daha hayırlı olduğunu kabullenmektir. Bu sebeple gönlü tok olan insan, Allah'tan başka kimseden bir şey istemez, kimseye el açmaz. Tam hürriyet ve şeref işte budur.

Elde ettiğiyle yetinmemek ise, neye sahip olursa olsun, insanı sınırsız bir hırsa, sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler.

Gönül tokluğu insanı, vakitlerini güzellikler ve mükemmellikler peşinde harcamaya sevkeder. Bitip tükenmeyen bu üstünlükler, yok olmaya

mahkûm maddî zenginliklerden elbette insan için daha faydalı ve gereklidir.

İlim tahsili ve nefsin kemâli yönünde gösterilen gayretler, gerçek zenginliğe kavuşma çabasıdır. Çünkü mal, kısa sürede zeval bulur ama ilim bitmek-tükenmek bilmeyen bir hazinedir.

Öte yandan hırs ve tatminsizliğin neticesi, ferd ve toplum plânında sömürgeciliktir. Gönül tokluğu ise, duygu ve uygulama olarak kendi kendine yetmek, kimsenin hakkına tecâvüz etmemek demektir. Maddî beklentilerin esiri olmamak için gönül tokluğu gereklidir.

Bu arada şuna da işaret edelim ki kanaat, “bir lokma bir hırka” şeklinde anlatılamaz. Zira kanaat, ele geçen ile geçinmektir, yetinmek değil.. Daha fazla kazanmak ve üretmek için gayret göstermek kanaata aykırı değildir. Ancak sınırsız bir kazanma hırsı içinde olmamak gerekir. Bu hususu, İslâm büyükleri “Dünya elimizde olmalı ama gönlümüze girmemeli” diye ifade etmişlerdir. Herhalde gerçek zenginlik işte budur. Çünkü gönlü tok kimse, elindekileri harcamasını bilir. Gözü aç ya da aşırı derecede cimri olan ise, kimseye bir şey vermez

kendisi de yeterince istifade etmez, edemez. Böyle birinin zenginliğine de asla zenginlik denilmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Asıl zenginlik göz ve gönül tokluğudur. Mal çokluğuna aldanmamak ona gerçek zenginlikmiş gibi bakmamak lâzımdır.
2. Kanaat, Allah'ın kendisi için takdir ettiğine râzı olmak ve ele geçenle geçinmektir.
3. Mal kazanma hırsı insanı sınır tanımazlığa götürür.
4. Gönlü tok olmayan ne kadar zengin olursa olsun fakirdir.
5. İlim ve olgunluk peşinde olmak, gerçek zenginlik için çalışmak demektir.

وعن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما أن رسول الله -524-
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ ، وَرَزَقَ كَفَافًا ، وَقَنَعَهُ « :لِيهِ وَسَلَّم قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَ
. ملسم هاور «اللَّهُ بما آتاهُ

524. Abdullah İbni Amr radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslüman olan, yeterli geçime sahip kılınan ve Allah’ın kendisine verdiklerine kanaat etmesini bilen kurtulmuştur.”

Müslim, Zekât 125. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühhd 35

Açıklamalar

Allah katında makbul din İslâm'dır [Âl-i İmrân (3), 19]. İslâm'dan başka din arayanın bu arayışı boşunadır [Âl-i İmrân (3), 85]. Bu iki âyet, müslüman olanın, inanç anarşisinden ve şirk belâsından kurtulmuş, gerçek dini bulmuş olduğunu açıkça ifade etmektedir. Hz. Peygamber’in “İslâm ol, kurtul” (bk. Buhârî, Bed’ul-vahy 2, Cihâd 102, Cizye 6; İkrâh 2, İ’tisam 18; Müslim, Cihâd 74) tavsiyesi ve “Müslüman olmak, daha önceki günahları ortadan kaldırır” (bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 204) beyânı, “Kim lâ ilâhe illallah derse canını, malını güvence altına almış olur” (bk. Buhârî, İmân 17, 28) hadisi de aynı kurtulmuşluğun değişik yönlerini dile getirmektedir.

İslâm'ın temelde bir kurtuluş ve mutluluk sistemi olduğu açıktır. Kurtuluş için hadisimizde iki ayrı gerçeğe daha dikkat çekilmektedir: Yeterli geçim ve kanaat.. İslâm olmak, işin inanç yönünü belirlemekte, yeterli geçim ekonomik tarafını; kanaat ise ahlakî ve psikolojik cephesini dile getirmektedir.

Bilinen bir gerçektir ki hayatını, inançları çerçevesinde kimseye muhtaç olmadan sürdürebilmek, yöre şartlarına göre “yeterli bir geçim”e sahip olmakla çok yakından ilgilidir. Yeterli geçim imkânı olmayan kimsenin içinde bulunduğu ihtiyaç, bazan onu istemediği olumsuzluklara, gereksiz fedakârlıklara ya da çılgınlıklara itebilir. Günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkâna sahip olmak, asgari seviyede de olsa, bir huzur sebebidir. Günlük ihtiyaçlarını giderecek yeterli geçim şartlarına sahip olmayanlar, ister istemez sömürülmeye hazır bir ortam oluştururlar. İşsizliğin yoğun olduğu ülke ve yörelerdeki sıkıntılar, bu hususun açık ve fakat acı delilidir. İhtiyaçtan ileri gelecek kötülüklerden Allah'a sığınmak gerekir.

Allah’ın kendisine verdikleriyle geçinmeyi bilmek yani kanaat sahibi olmak, aç gözlülüğü, doyumsuzluğu, nasıl olursa olsun kazanma hırsını, başkalarını kendi çıkarları için kullanma teşebbüslerini, önleyebilecek yegâne fikrî, psikolojik ve ahlâkî esastır. Kanaatsız kimse, geçimi yerinde olmayandan çok daha büyük ölçüde rahatsızdır, huzursuzdur ve mutsuzdur. Çünkü o, ne kazansa tatmin olmayacak, dünyayı yutsa doymayacak, elde ettiklerine şükretmek asla aklına gelmeyecektir. O, sürekli açtır.

Kanaat, hadisimizde işaret buyurulduğu gibi, Allah’ın, kuluna lutfettiği başlı başına büyük bir nimettir. Daha fazla kazanmak için meşrû şekilde çalışmakla beraber, ele geçenle geçinmek, kendi kendine yeter olabilmenin ilk ve asıl adımıdır. Tarih içinde müslüman milletlerin sömürgeci olmayışının temel sebebi, ümmet çapında sahip çıktıkları bu kanaat ilkesi ve uygulamasıdır.

513 numarada da yer almış olan hadisimiz “Müslüman, kafası, gönlü ve midesi selâmette olan insandır” anlamına gelmektedir. Bu açıdan İslâm’ın tam bir kurtuluş olduğunu belirlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kurtulmak için müslüman olmak temel şarttır.

2. Geçimi yeterli ve kanaat sahibi olmak da kurtuluşun öteki iki şartıdır.

3. Müslümana kanaat ehli olmak yaraşır.

4. Kanaatsızlık sömürgeciliğin temelini oluşturur.

سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -525-
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ سَأَلْتُهُ
يَا حَكِيمُ ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلُوٌّ ، فَمَنْ أَخَذَهُ « : فَأَعْطَانِي ، ثُمَّ قَالَ
لَهُ فِيهِ ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ
فِيهِ ، وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى
يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أُرْزَأُ أَحَدًا : قَالَ حَكِيمٌ فَقُلْتُ «
تَى أَفَارِقَ الدُّنْيَا ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَدْعُو بِعَدِكَ شَيْئًا حَ
ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ رَضِيَ . حَكِيمًا لِيُعْطِيَهُ الْعَطَاءَ ، فَيَأْبَى أَنْ يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا
يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ : لَأَقِفَ . اللَّهُ عَنْهُ دَعَا لِيُعْطِيَهُ ، فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهُ
عَلَى حَكِيمٍ أَنِي أَعْرَضُ عَلَيْهِ حَقَّهُ لِأَنِّي قَسَمْتُ لَكُمْ لَهْ فِي مَكْدِهْشَا ،
قَلَمْ يَرْزَأُ حَكِيمٌ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ بَعْدَ . هَذَا الْفِيءِ ، فَيَأْبَى أَنْ يَأْخُذَهُ
. متفقٌ عليه . النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى تُؤْفَى .

راءٍ ثم زاي ثم همزة ، أي لم يأخذ من أحدٍ شيئاً ، ب «يرزأ»
« و . النُّقْصَانُ ، أي لم ينقص أحدًا شيئاً بالأخذ منه : وَأَصْلُ الرُّزْءِ
: «سَخَاوَةُ النَّفْسِ» و . تَطْلُعُهَا وَطَمَعُهَا بِالشَّيْءِ : «إِشْرَافُ النَّفْسِ
ي . ، وَالطَّمَعُ فِيهِ ، وَالْمُبَالَاهُ بِهِ وَالشَّرْهِي عَدَمُ الْإِشْرَافِ إِلَى الشَّ

525. Hakîm İbni Hizâm radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den (mal) istedim, verdi. Bir daha istedim, yine verdi. Tekrar istedim, tekrar verdi. Sonra şöyle buyurdu:

- “Ey Hakîm! Gerçekten şu mal çekici ve tatlıdır. Kim onu hırs göstermeksizin alırsa, o malda kendisine bereket verilir. Kim de ona göz dikerek hırs ile alırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip de bir türlü doymayan obur gibidir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır.”

Hakîm diyor ki, bunun üzerine ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, yaşadığım sürece senden başka kimseden bir şey kabul etmeyeceğim, dedim.

Gün geldi, Hz. Ebû Bekir, Hakîm'i kendisine ganimet malından hisse vermek için çağırdı. Fakat Hakîm, onu almaktan uzak durdu. Daha sonra Hz. Ömer, kendisini bir şeyler vermek için davet etti. Hakîm yine kabul etmedi. Bunun üzerine Ömer:

- Ey müslümanlar! Sizi Hakîm'e şahit tutuyorum. Ben kendisine şu ganimetten Allah'ın ona ayırdığı hissesini veriyorum, fakat o almak istemiyor, dedi.

Netice itibariyle Hakîm, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından sonra, ölünceye kadar kimseden bir şey kabul etmedi.

Buhârî, Vasâyâ 9, Cihâd 27, Zekât 47, 50, Humus 19, Rikak 7, 11; Müslim, Zekât 96. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 26, Zühd 41; Nesâî, Zekât 50, 80, 93; İbni Mâce, Fiten 19

Açıklamalar

İnsanlarda dünya malına karşı bir zaaf vardır. Bu herkeste aynı derecede değildir. Sahâbîler de hiç şüphesiz birer insandı. Onların da mala karşı istek duymaları tabî idi. İşte onlardan biri olan Hakîm İbni Hizâm hazretleri, hadisimizde kendi başından geçen bir olayı anlatıyor.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber, kendisinden bir şey isteyen oldu mu, esirgemez verirdi. Kolay kolay “yok” demezdi. Hakîm de kendisinden üç kez mal istemiş. O da -âdeti olduğu üzere- vermiş. Ama

elinde verecek mal kalmayınca, Hakîm'e ve onun şahsında ümmetine güzel bir benzetme ile mal konusunda şu açıklamayı yapmıştır:“Gerçekten şu mal çekici(yeşil) ve tatlıdır.” Burada mal “yeşil” ve “tatlı” diye tanıtılmıştır. Böylece malın göz alıcı, gönül okşayıcı, zevk verici, ama aynı zamanda da “geçici” olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Mal, göz ve damak zevkine hitâb eder. Ancak sürekli değildir. Mevsimlidir. Böyle olunca “Onu kim hırs göstermeksizin, tama’ etmeksizin alırsa bereket bulur. Kim de göz dikerek ve ısrar ederek onu elde etmeye kalkışırsa, o malın bereketi olmaz. Böylesi kişi, yiyip yiyip bir türlü doymayan obur gibidir.” Bir kere almaya alışan kişi, elinde avucunda ne kadar mal olursa olsun o hep almak, biriktirmek, yığmak ister. Bu da tam anlamıyla doymak bilmeyen bir mal hırsı demektir. Obur kimselerin yemek düşkünlüğü gibi, ne pahasına olursa olsun mal toplamak isteyen kimseler de mal düşkünü haline gelirler. Gözleri doymaz. Kanaat etmez, şükür bilmezler. Böyle bir sonuç ise, hiç şüphesiz tam bir açlık ve doyumsuzluktur. Bir başka ifade ile felâkettir. Oysa “Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır.” Yani veren el, alan elden daha faziletli ve üstündür.

İnsanlar belki almanın daha hayırlı olduğunu sanırlar. Oysa vermek daha iyi ve üstündür. Malı ve maddî imkânları yerinde kullanmasını bilmek önemlidir. Vermesini bilmek gerçekten büyük bir fazilettir. Herkese nasip olmaz. Vermesini bilen zenginler, sevapları alıp götürürler. Aslında vermek kanaat ehli olmaktan kaynaklanır. Kanaat nedir bilmeyen kişi, dünyaya sahip olsa kimseye bir çöp bile vermek istemez. Böyle bir şey aklından geçmez. Çünkü bu bir ruh ve gönül terbiyesidir.

Hakîm İbni Hizâm radiyallahu anh'ın, Hz. Peygamber'in bu uyarısı karşısında, “bundan böyle kimseden bir şey kabul etmemeye” karar vermiş olması, sahâbîlerdeki Peygamber tavsiyelerine anında uyma eğiliminin güzel bir örneğidir. Sahâbîler işte bu sebeple de büyüktürler. Onlar ânında karar verip Resûlullah Efendimiz'in tavsiyelerine uyarlardı. Günümüzde bu tür teslimiyet gösteren müslümanların sayısı gerçekten son derece azalmış bulunmaktadır.

Hakîm, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer tarafından kendisine düşen ganimet hissesini bile almaktan kaçınmıştır. Çünkü Hz. Peygamber'e, “Yaşadığım sürece senden sonra kimseden bir şey kabul

etmeyeceğim” diye söz vermişti. Kendisinin hakkı da olsa, Peygamber’den başkasından bir şey almak istememiştir. Belki de almaya tekrar alışmaktan çekinmiştir. Hz. Ömer ise, öteki sahâbîleri şâhit tutmak suretiyle hem Hakîm’in sözüne sadâkatini tescil etmiş, hem de herhangi bir şekilde halife olarak kendisi hakkında doğacak bir yanlış anlamayı önlemiştir. Bunun yanında bir de beytûlmâlden payını almayan kimsenin artık hakkının kalmayacağını göstermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat sahibi olmak, az da olsa kazandığıyla geçinmek büyük fazilettir.
2. Başkasının malına göz dikmek suretiyle malını çoğaltmaya çalışmak iyi bir müslümana yakışmayan düşük bir tavidir.
3. Gönül hoşluğu ile verilen ve gönül hoşluğu ile alınan malda bereket vardır.
4. Dilenci en fazla üç kez isteyebilir. Dördüncüde dilenmekten men edilmesi gerekir.
5. Veren el, alan elden daima üstündür.

ي الله عنه قال وعن أبي بُردة عن أبي موسى الأشعريّ رض-526
خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ ، وَنَحْنُ سِتَّةٌ :
نَقَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ ، فَتَقَبَّتْ أَقْدَامُنَا ، وَتَقَبَّتْ قَدَمِي ، وَسَقَطَتْ
ت غَزْوَةَ ذَاتِ الرِّقَاعِ أَظْفَارِي ، فَكُنَّا نَلْفُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرْقَ ، فَسُمِّيَ
فَحَدَّثَ أَبُو : لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرْقَ ، قَالَ أَبُو بُرْدَةَ
مَا كُنْتُ أَصْنَعُ بِأَنْ أَذْكُرَهُ : مُوسَى بِهَذَا الْحَدِيثِ ، ثُمَّ كَرِهَ ذَلِكَ ، وَقَالَ
. متفقٌ عليه . هـ أَفْشَاهُ كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئًا مِنْ عَمَلٍ : لَاقَ ،

526. Ebû Bürde'den, Ebû Mûsâ el-Eş'arî
radiyallahu anh'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte
bir savaşa çıkmıştık. Altı kişilik bir grup olarak biz
nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Ayaklarımız
delindi. Benim de ayaklarım delinmiş ve
tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları
sarıyorduk. Ayaklarımıza böyle bez parçaları
bağladığımız için o savaşa Zâtürrikâ' ismi verildi.

Ebû Bürde diyor ki; “Ebû Mûsâ bunları söyledi
sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; “Bunları
söylemekle hiç de iyi etmedim” diye pişmanlığını
dile getirdi.

Ebû Bürde, Ebû Mûsâ'nın bu tavrını, "Herhalde o bunu, yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğu için hoş görmedi" diye yorumladı.

Buhârî, Meğazî 31; Müslim, Cihâd 149

Açıklamalar

Ebû Bürde, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî radıyallahu anh'ın bizzat katıldığı ve büyük sıkıntılar çektiği bir harb hatırasını kendi ağzından bize nakletmektedir.

Hicretin dördüncü yılında (Buhârî'ye göre Hayber'in fethinden sonra) 400 - 700 kişilik bir mücâhid grubuyla gerçekleştirilen ve on beş gece sürmüş olan bu gazve, -hadiste de belirtildiği gibi- askerlerin ayaklarına bez parçaları bağlamış olmaları sebebiyle Yamalılar [Zâtürrikâ'] Gazvesi diye bilinmektedir. Bu savaş sırasında üç deve kuşu yumurtasının tüm orduya yiyecek olarak yetmesi, bir devenin, sâhibini Hz. Peygamber'e şikâyet etmesi gibi birtakım ilginç olaylar yaşanmıştır. Bu tür olaylar dikkate alınarak bu gazveye "Şaşılacak olaylar savaşı" adı da verilmiştir.

Burada bu gazvenin etraflıca anlatılması, dikkatleri kanaat ve tok gözlülük konusundan başka tarafa çekmek olur. Bu sebeple, merak edenlerin olayı İslâm tarihlerinden okuyabileceklerini hatırlatarak, bu rivayetin kanaat konusunu ilgilendiren yönü üzerinde durmak istiyoruz.

Anlaşıldığına göre Zâtürrikâ' Gazvesi, altı kişilik bir grubun ancak tek bir bineğe nöbetleşe binebileceği derecede fakr u zarûret içinde ve tabanları delinip tırnakları dökülecek ölçüde zorluklara göğüs gererek gerçekleştirilmiş bir kanaat ve dayanıklılık savaşıdır. Sahâbîler o gün hiç şikâyet etmeden o cihadı gerçekleştirmişlerdir. Yıllar sonra olayı, bu sıkıntılı noktalarına dikkat çekerek anlatmak, büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretlerine o günlere yönelik bir kanaatsizlikmiş gibi gelmiş olmalıdır ki pişmanlık duyarak, “Bunları anlatmakla hiç de iyi etmedim” demiştir. İlk müslüman nesillerin, büyük bir fedakârlıkla ellerinde ne varsa onlarla yetinerek görevlerini yaptığı, sonradan o hallerinin anlatılmasına bile gönüllerinin râzı olmadığı görülmektedir. O halde her müslümanın elindeki imkânlarla inançları istikâmetinde hayatını sürdürmeye çalışması gerekmektedir. Kanaatsizlik edip daha iyi imkânlarla kavuştuktan sonra iyi

şeyler yapmak istemek gibi yanlış ve yanıltıcı düşüncelere kapılmamak gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm çok zor şartlarda son derece kısıtlı imkânlarla büyük bir fedakârlık ve kanaatla İslâm'a hizmet etmişlerdir.

2. Onlar, çektikleri sıkıntıların söylenmesini kanaatsızlık anlamına gelir kuşkusuyla hoş karşılamazlardı.

3. Mal ve mülke karşı tok gözlü olmak gerektiği gibi şan ve şöhrete karşı da tenezzül etmemek lâzımdır.

غين وعن عمرو بن تغلب بفتح التاء المثناة فوق وإسكان الـ 527- المعجمة وكسر اللام رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِمَالٍ أَوْ سَبِي فَقَسَّمَهُ ، فَأَعْطَى رَجَالًا ، وَتَرَكَ رَجَالًا ، « : لَقَبَلَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا ، فَحَمِدَ اللَّهُ ، ثُمَّ أَتَنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَا أَمَا بَعْدُ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْطِي الرَّجُلَ وَأَدْعُ الرَّجُلَ ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي ، وَلَكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِي أَقْوَامًا لِمَا أَرَى فِي قُلُوبِهِمْ فِي قُلُوبِهِمْ مِنْ مِّنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ ، وَأَكِلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فَوَاللَّهِ : قَالَ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ «الغني والخير ، مِنْهُمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُمْرَ النَّعَمِ . يراخبل ا هاور .

. الضَّجْرُ : ليقو ، هُوَ أَشَدُّ الْجَزَعِ : «الهلع»

527. Amr İbni Tağlib radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e ganimet malları - ya da esirler- getirilmişti. O bunları kimine verip kimine vermemek suretiyle dağıtmıştı. Mal vermediği kişilerin ileri geri söylendikleri kendisine ulaşınca, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

“Allah'a yemin ederim ki, ben kimilerine veriyor, kimilerine vermiyorum. Aslında mal vermediğim kimseler, verdiklerimden bence daha sevgilidir. Ben bazı kimselerin kalbinde sabırsızlık ve tama' gördüğüm için veririm. Bazı kimseleri de, Allah'ın kalblerinde yarattığı kanaat ve hayırla baş başa bırakırım. Amr İbni Tağlib de bunlardan biridir.”

Amr İbni Tağlib der ki, “Vallahi Hz. Peygamber'in hakkımda söylediği bu söz, benim için bütün dünyaya bedeldir.”

Buhârî, Cum'a 29, Humus 19, Tevhîd 49

Amr İbni Tağlib

Kabileleri ve nereli olduğu hakkında bir takım ihtilaflar bulunan Amr, Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş bir sahâbîdir. Basra'da ikâmet etmiştir. Kanaat sahibi ve hayırlı kimselerden olduğuna Hz. Peygamber şehâdet etmiştir. O da bu şehâdeti, -haklı olarak- kendisi için en büyük şeref bilmiştir. Kendisinden Hasan-ı Basrî hazretleri rivayette bulunmuştur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber kendisine Bahreyn'den gönderilen malları taksim ederken, bazı sahâbîleri görmezden gelmiş onlara bir şey vermemiştir. Bu gruptan bazıları, bu davranışın gerçek sebebini kavrayamadıkları için bu taksimden hoşlanmadıklarını dile getirmişlerdi. Onların bu durumunu öğrenen Hz. Peygamber, minbere çıkmış, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra hadiste yer alan açıklamayı yapmıştır. Hemen belirtelim ki, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu açıklaması, Amr İbni Tağlib gibi kendilerine mal verilmemiş olan diğer sahâbîleri son derece memnun etmiştir. Çünkü Hz.

Peygamber, onların kanaat ve hayır sahibi kimseler olduklarına şehâdet etmiştir.

Kalbleri İslâm'a ısındırılacak kimselere uygulandığı gibi, gönüllerinde mala karşı zaaf ve düşkünlük olanlara da maddi ikram ve lutuflarda bulunmak, aslında onları, zaaflarından doğacak hatalardan korumak maksadına yönelik peygamberî bir uygulamadır. Bu tür uygulamalar, yöneticilerin takdirine bağlı olarak her zaman yapılabilir.

Bize göre bu olayda, maldan mahrum kalmaktan çok Hz. Peygamber'in ikrâmından mahrum kalmış olmanın üzüntüsü ağır basmaktadır. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, kendilerine mal vermediği kimselerin, verdiklerinden daha değerli olduklarını açıklaması, onları kanaat duygularına havale etmiş olduğunu belirtmesi bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Bu demektir ki, mal ve mülk, her zaman kişinin makam ve seviyesinin ölçüsü anlamına gelmez. Peygamber Efendimiz, bu davranışıyla her zaman görüntüye aldanmamak gerektiğini, insanlara durumlarına göre muamele etmenin esas olduğunu öğretmiş olmaktadır.

Öte yandan kendisine mal verilerek ikram edilmek, her zaman iyilik alâmeti olmayabilir. İnsan, ihsanın kölesidir. Kimileri, aslında hakettiklerinden daha fazla ikram ve ihsanlarla iyiliğe yönlendirilirler. Bu da bir sünnettir.

Amr İbni Tağlib radıyallahu anh, Hz. Peygamber tarafından isminin açıkça zikredilmek suretiyle, kalbinde kanaat ve hayır bulunanlardan biri olduğunun açıklanmasını, kendisi için en kıymetli dünya nimetlerine bedel, hatta ondan daha üstün bir şeref saymıştır. Bu da onun manevî olgunluğunu göstermektedir.

Amr İbni Tağlib bu sözüyle, Resûlullah'ın bir iltifâtını dünyaya değişmemek şeklindeki ashâbın düşünce ve tutumuna tercüman olmuştur. Allah Teâlâ, hayır yollarını ve güzellikleri kendileri vasıtasıyla öğrendiğimiz bütün sahâbîlerden razı olsun.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kanaat en büyük zenginliktir.
2. Gönlü tok olanlar, maddeye fazla değer vermezler.

3. Gönülünde mala karşı zaaf ve düşkünlük bulunanların bu yönleri dikkate alınarak onların gönüllerinin kazanılması ve olgunlaştırılmasına çalışılmalıdır.

4. Allah'ın verdiği rızka nasıl kanaat etmek gerekiyorsa, Resûlullah'ın taksimine de aynı şekilde razı olmak müslümanın görevidir.

وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
يَدِ السُّقْلَى ، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنْ الدَّ : «وَسَلَّمَ قَالَ
وَأَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى ، وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ ،
وَهَذَا لَفْظُ الْبَخَارِيِّ ، وَلَفْظُ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَمَنْ يَسْتَعْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ
مُسْلِمٌ أَخْصَرُ.

528. Hakîm İbni Hizâm radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır.
Harcamaya, geçimini üstlendiklerinden başla!
Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan ve-rilendir.
Dilenmekten sakınmak isteyenleri, Allah iffetli

kılar. Halka karşı tok gözlü davranmak isteyenleri de Allah, insanlara muhtaç olmaktan kurtarır.”

Buhârî, Zekât 18, Vasâyâ 9, Nafakât 2; Müslim, Zekât 95. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53, 60.

Açıklamalar

298 numarada Hz. Ebû Hüreyre’nin rivayeti olarak, 525. numarada da yine Hakîm İbni Hizâm’ın rivayeti içinde kısmen geçmiş olan hadîs–i şerîf, veren elin alan elden daha hayırlı olduğunu bir kere daha belirlemekte, meseleyi pekiştirmektedir.

İnfak ve harcamaya, geçimi üstlenilen kişilerden başlanması, önce aslî görevin yerine getirilmesi demektir. Kendisi, ailesi ya da akrabası ihtiyaç içinde kıvranırken başkalarına yardım etmeye kalkmak uygun bir hareket değildir. Herşeyin bir sırası ve usulü vardır. Borcu olan kimseye önce borcunu ödemek düşer. Bu farzdır. Sadaka vermek ise nâfiledir. Aynı şekilde, kişi kendisinin ihtiyaçlarını, hanımının ve çocuklarının ihtiyaçlarını görmezden gelerek başkalarına harcama yapmaya kalkmamalıdır. Önce geçimini

üstlendiği kişileri dikkate almalıdır. Nitekim “Sadakanın iyisi ihtiyaç fazlası maldan verilendir” demek, kişinin malından çoluk-çocuğuna yetecek miktarı ayırdıktan sonra, artandan çıkarıp verdiği dir mânasına gelir. Kendisini, çoluk-çocuğunu ihtiyaç içinde bırakacak ölçüde elinde avucunda ne varsa hepsini dağıtmak doğru değildir. Nitekim 22. hadiste görüldüğü üzere Hz. Peygamber, tövbesini tamamlamak maksadıyla bütün malını tasadduk ettiğini bildiren Kâ'b İbni Mâlik hazretlerini:

“Ey Kâ'b! Malının bir kısmını kendin için alıkoy. Böylesi senin için daha hayırlıdır!” diye uyarmış ve onun bütün malını dağıtmasına izin vermemiştir.

Peygamber Efendimiz iyilik etmekte gözetilmesi gerekli sırayı şöyle tesbit buyurmuştur:

“Harcamaya nefsinden başla. Artanı çoluk-çocuğuna sarf eyle. Ailenden bir şey artarsa, bunu da akraba ve yakınlarına harca. Bunlardan arta kalanı da sağındaki solundaki konu-komşuya ver!” (bk. Nesâî, Zekât 60, Büyû 84. Ayrıca bk. Müslim, Zekât 41).

Yine sevgili Peygamberimiz, yanında beş dinarı olduğunu ve bunları kime vermesi gerektiğini beş kere ayrı ayrı soran bir sahâbîye sırasıyla; kendine, eşine, çocuğuna, hizmetçine buyurmuş; beşincide “Artık sen basiret sahibi bir insansın” diye onu kendi tercihiyle başbaşa bırakmıştır (bk. İbni Hıbbân, Sahîh, V,141).

Hiz. Ebû Bekir’in bütün malını sadaka olarak vermesi ve Hiz. Peygamber’in onu bundan men etmemesi, bu kaidenin ya istisnasıdır ya da Hiz. Ebû Bekir’in ve ailesinin sabr-ı cemîl ve kuvvetli bir tevekkül sahibi olmasındandır. Hiz. Sıddîk’in bu özel hali, diğer ümmet fertleri için bağlayıcı bir örnek değildir.

Burada bir noktaya daha işaret edelim ki, insanın harcamaya kendi nefsinden başlaması çoluk-çocuğu ve akrabası ile devam etmesi, bencillik değildir. Başkalarına yardım edeyim derken kendisini ve geçimini üstlendiği kişileri başkalarının yardımına muhtaç durumda bırakmak asla doğru değildir. Bu sebeple herkesin önce kendi sorumluluğuna sahip çıkması sonra hayır hasenât yapması uygun olur. İşin doğrusu da budur.

Hadisimiz, sabredip dilenmekten kaçınmak, insanlara karşı müstağni davranmak isteyenleri Allah Teâlâ'nın koruyacağını müjdelemektedir. Çok mecbur kalmadıkça kimseye yüz suyu dökmek istemeyenlerin soylu bir davranışa sahip olduklarını belirlemek suretiyle kanaat ehli olmayı teşvik etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Almak değil, vermek önemlidir.
2. Sadakanın iyisi, ihtiyaç fazlası maldan verilendir.
3. İnfak ve tasadduka geçimini üstlendiklerinden başlamak gerekir.
4. Dilenmekten ve insanlara muhtaç olmaktan sakınanları Allah arzularına kavuşturur. Onları kimseye muhtaç etmez.
5. Kanaat ehli olup eline geçenle idare etmek, başkalarına yüz suyu döküp el avuç açmaktan çok şerefli bir tavidir.

قال :وعن سفيانَ صَخْرَ بنِ حَرْبٍ رضي الله عنه قال -529-
لا تُلْحِقُوا فِي الْمَسْأَلَةِ ، فَوَاللَّهِ « : مَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَا يَسْأَلُنِي أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا ، فَتُخْرَجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئًا وَأَنَا لَهُ كَارِهِ ،
. ملسم هاور «فَيُبَارَكَ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ

529. Ebû Abdurrahman Muâviye İbni Ebû Süfyân
Sahr İbni Harb radiyallahu anhümâ'dan rivayet
edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurdu:

“Dilenmekte ısrar etmeyiniz. Allah’a yemin ederim
ki, sizden biri benden bir şey ister de, hoşuma
gitmemesine rağmen, benden bir şey koparırsa,
verdiğim malın bereketini görmez.”

Müslim, Zekât 99

Muâviye İbni Ebû Süfyân

Babası Ebû Süfyân, annesi Hind ve kardeşi Yezid
ile birlikte Mekke Fethi’nde müslüman olan
Muâviye, İslâm tarihinin en meşhur sîmâlarından
biridir. Hz. Peygamber’in vahiy kâtiplerindendir.

Hz. Peygamber’den rivayet ettiği 163 hadisın 13 ü
Buhârî ve Müslim’in Sahîh’lerinde yer almaktadır.

Kendisi bazı sahâbîlerden de hadis rivayet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de bulunmaktadır.

Çok zeki ve muktedir bir yönetici olan Muâviye, Halife Hz. Ali’ye karşı çıkmış ve Şam’da Emevî idaresini kurmuştur.

Hicri 60 tarihinde 80 küsur yaşında iken Şam’da vefat etmiştir.

Vefat etmeden önce, Hz. Peygamber’in giydirdiği gömleği kendisine kefen yapmalarını vasiyet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Dilenmek yasaktır. Böyle olmasına rağmen öyle insanlarla karşılaşırız ki, âdeta insanın yakasına yapışırçasına ısrarla bir şeyler isterler. Az-çok bir şey almadan asla bırakıp gitmezler. Böylesi insanların yaptıklarına ilhah - ısrar denir.. İşte hadisimiz bu tür zorlamaları özellikle yasaklamaktadır.

Şefkat ve merhameti pek yüksek olan Peygamber Efendimiz, bazı insanların kendisinden ısrarla bir şeyler istemesinden hiç hoşlanmazdı. Böyle bir durumla karşılaşınca, gönlü razı olmasa bile, o kimsenin daha fazla ısrar etmesine engel olmak için bir şeyler verirdi. Hadisimizde Allah'a yemin ederek böyle zorla ve ısrarla kendisinden bir şey koparmanın doğru olmadığını bunun asla hayır ve bereket getirmeyeceğini açıklamaktadır. Bu bereketsizlik, diğer müslümanlardan ısrarla alınacak şeyler için de aynen geçerlidir. Çünkü veren isteyerek vermemiştir. Bir insanın malını o istemediği halde almak haramdır. Utanma belâsına veya birini başından def etmek için istemeye istemeye verilen şeyde de asla hayır ve bereket olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilenmek, hele ısrarlı bir şekilde dilenmek Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır.
2. İsrarla dilenerek elde edilecek malın kimseye hayrı olmaz.
3. İstemeden verilen şeyi almak sakıncalı değildir.

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَوْفِ بْنِ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ 530-
كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تِسْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً : عَنْهُ قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكُنَّا أَلَا تُبَايِعُونَ رَ : أَوْ سَبْعَةً ، فَقَالَ
الْأُ « : قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، ثُمَّ قَالَ : حَدِيثِي عَهْدٍ بِبَيْعَةٍ ، فَقُلْنَا
فَبَسَطْنَا أَيْدِينَا وَقُلْنَا قَدْ بَايَعْنَاكَ يَا « ؟ هَلْ لَّاسِرٌ نَوْعِي ابْت
اللَّهُ وَلَا تُشْرِكُوا عَلَى أَنْ تَعْبُدُوا » : رَسُولُ اللَّهِ فَعَلَامَ نَبَايَعُكَ ؟ قَالَ
وَلَا « : وَأَسْرَ كَلِمَةً خَفِيَّةً « بِهِ شَيْئًا ، وَالصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَتَطِيعُوا
فَلَقَدْ رَأَيْتُ بَعْضَ أَوْلِيَّكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ « تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا
أَحَدِهِمْ فَمَا يَسْأَلُ أَحَدًا يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

530. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik el-Eşca'î
radiyallah anh şöyle dedi:

Biz dokuz, veya sekiz yahut yedi kişilik bir grub
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında
oturuyorduk. Bize:

- “Allah’ın elçisine bîat etmez misiniz?” buyurdu.
Oysa biz, yeni bîat etmiştik. Bu sebeple:

- Ey Allah’ın Resûlü! Biz sana bîat ettik ya!
dedik. Sonra tekrar:

- “Allah’ın elçisine bîat etmeyecek misiniz?”
buyurdu.

Bu defa bîat için ellerimizi uzatarak:

- Ey Allah'ın Resûlü! Biz sana bâat etmiştik. Şimdi ne üzerine bâat edeceğiz? dedik.

- “Allah’a kulluk edip O’na hiçbir şeyi ortak koşturmak, beş vakit namazı kılmak, itaat etmek - sesini alçaltarak bir cümle söyledi ve - kimseden bir şey istememek üzere bâat edeceksiniz! buyurdu.

Avf İbni Mâlik diyor ki: Yemin ederim ki bu gruptan bazılarını görürdüm; kamçısı yere düşerdi de kimseden onu kendisine vermesini istemezdi.

Müslim, Zekât 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 27; Nesâî, Salât 5; Bâat 18; İbni Mâce, Cihâd 41

Avf İbni Mâlik el-Eşca’î

Avf İbni Mâlik mücâhid bir sahâbîdir. Hz. Peygamberden 67 hadis rivayet etmiş, bunlardan 6 tanesi Buhârî ve Müslim’de yer almıştır. Kendisinden Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Hüreyre ve Mikdâm İbni Ma’dîkerib gibi sahâbîler ve Ebû idris el-Havlânî gibi tabîler hadis rivayet etmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de bulunmaktadır.

Kendisi Dımaşk’a yerleşmiş ve bir ara Mısır’a da gitmiştir. Hicrî 73 yılında Dımaşk’ta vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bîat, devlet başkanına emirlerine uymak üzere söz vermek, onun yönetimini tanıdığını bildirmek demektir. Bunun şekli, alış verişte olduğu gibi el ele tutuşmaktır. Zaten bîat da bey’ kökünden gelmektedir. Kadınlar hariç, ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber’e, onun mübârek ellerinden tutarak bîat ederlerdi.

Hadisimizde Hz. Peygamber’in, daha önce bîat etmiş bir grup müslümana, bazı rivayetlere göre üç defa “Allah’ın elçisine bîat etmez misiniz?” buyurmak suretiyle tekrar bîat ettirmesi, onların, hadîs-i şerîfte sayılan konularda daha dikkatli olmalarını sağlamak içindir. Hadisin bu konuda zikredilmesi ise, en son cümlesi dolayısıyladır. Zira Peygamber Efendimiz, İnanç, ibadet ve itaat gibi üç temel konuya bir de “kimseden bir şey istememeyi” ilâve etmiş, bu hususun önemine müslümanların dikkatini çekmiştir. Bu, günümüzün ifadesiyle, işin ekonomik yönünü

gündeme getirmek demektir. Dilenmeyi, başkalarına el avuç açmayı yasaklamaktır.

Hadisin ravisi Avf İbni Mâlik'in gözlemini ifade eden son cümleden anladığımıza göre, bu bîata iştirak edenlerden bazıları “kimseden bir şey istememeyi” genel anlamda değerlendirmiş ve bineğinin üzerindeyken yere düşen kamçısını bile kimseden istememiştir. Verdikleri söze bu kapsamda sahip çıkmışlardır.

Öte yandan hadiste dikkat çeken bir başka husus, Hz. Peygamber'in sesini alçaltarak söylediği kelime veya cümledir. Bu konuda iki ihtimal söz konusudur:

1. Bu cümle, hadisimizdeki “kimseden bir şey istememek” cümlesidir. İnsanların bir kısmının dilenme mecburiyetinde olduğu, bazılarının da mal veya iffet sahibi olduğundan dolayı dilenmeyeceği için Peygamber Efendimiz böyle herkesin duymayacağı bir ses tonuyla bu cümleyi söylemiştir (bk. es-Subkî, el-Menhel, IX, 280). Ya da bu en son söyleyeceği cümleye iyice dikkat çekmek için böyle yapmış, sesini alçaltmıştır.

2. Gizlice söylediği bu cümle, herhalde açıklanması gerekmeyen bir husus idi. Yoksa Hz. Peygamber'in, duyurulması gereken bir konuyu gizlemesi aslâ düşünülemez.

İşaret edelim ki bu iki ihtimalden birincisi daha kuvvetli gözükmehtedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, kimseden bir şey istememek yani dilenmemek üzere ashabından bîat almıştır.

2. Ashâb-i kirâm, kimseden bir şey istememek konusunda son derece titiz davranırlardı.

3. İnanç, ibadet, itaat gibi müslüman hayatının izzet ve şerefini temin eden konular arasında kanaatin ve kimseden bir şey dilenmemenin önemli bir yeri bulunmaktadır.

4. İyi müslüman, kendi yağıyla kavrulmasını bilen, kimseden bir şey beklemeyen insandır.

وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى وَلَيْسَ « : وَسَلَّم قَالَ

بضم الميم وإسكان «المُزْعَةُ» .متفقٌ عليه «في وجهه مُزْعَةُ لَحْمٍ
الْقِطْعَةُ: الزاي وبالعين المهملة .

531. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İçinizden birilerinin, yüzünde bir parça et bile kalmamış olduğu halde Allah'ın huzuruna çıkacağı güne kadar dilencilik aranızda sürüp gidecektir.”

Buhârî, Zekât 52; Müslim, Zekât 103, 104

Açıklamalar

İhtiyacı olmadığı halde sırf mal toplamak maksadıyla dilenmeyi âdeta meslek edinmiş olan yüz­süz kimselerin toplum­larda daima bulunacağı ve böylesi kimselerin kıyamette huzur-ı ilâhîye yüzlerinde bir parça et bulunmaksızın çıkacağı bu hadîs-i şerîf ile açıkça ortaya konulmaktadır.

Dilenciligi meslek edinen kimselerin yüzlerinde bir parça bile et bulunmadan ilâhî huzura getirilmeleri, gereksiz yere döktükleri yüz suyunun tam bir cezasıdır ya da böylesi kimselerin diğer insanlar tarafından tanınması içindir. Her iki halde de çok

ağır bir cezadır. Çünkü insanın güzelliği, yüzündeki etler sebebiyledir. İskelet haline gelmiş bir yüz, korkunç derecede çirkin ve ürkütücüdür. Böyle bir durumdan kurtulmanın çaresi ise, hiç şüphesiz dilenciliği terketmektir.

Hadisimizi, “Dilenciliği san’at edinmiş olanların kıyamet günü yüzünde güzellikten eser bulunmayacaktır”, veya “Dilencinin kıyamette hiçbir itibarı olmayacaktır” şeklinde anlamak da mümkündür.

Hangi mânada olursa olsun bu ağır bir cezadır. Daha sonra gelecek hadislerden de anlaşılacağı gibi bu ceza, fakirliği sebebiyle ihtiyacını giderecek kadar insanlardan bir şey istemek zorunda kalan kimseler için söz konusu değildir.

Konu ile ilgili olarak İmâm Ahmed İbni Hanbel’in şu duası ne kadar anlamlıdır:

“Allahım, yüzümü senden başkasına secde etmekten koruduğun gibi, senden başkasından bir şey istemekten de koru!”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malını çoğaltmak için dilenmek, kıyamet gününde dilenci için yüzkarası olacaktır.

2. Üç-beş kuruş için yüz suyu dökmeyi göze alan kimse, kendi şeref ve haysiyetini ayaklar altına almış olur. Âhirette de herhangi bir değeri olmaz.

3. Müslüman, kimseye el açmamalıdır.

4. İslâm ve insan onuru dilenmeye mânidir.

ال وهو على وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ق- 532
الْيَدِ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنْ « :الْمِنْبَرِ ، وَذَكَرَ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ
مُتَّفَقٌ . وَالْيَدِ الْعُلْيَا هِيَ الْمُنْفِقَةُ ، وَالسُّقْلَى هِيَ السَّائِلَةُ » «الْيَدِ السُّقْلَى
هِيَ لَعَنَ .

532. Yine İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem minber üzerinde iken sadaka vermekten, dilenmeyip iffetli yaşamaktan bahsetmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır. Üstteki el, veren; alttaki el ise, dilenip alan eldir.”

Buhârî, Zekât 18, 50; Müslim, Zekât 94, 95, 96, 97, 106. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 28. Tirmizî, Zühhd 32, Kıyâmet 39; Nesâî, Zekât 50, 52, 53, 93

Açıklamalar

Riyâzü's-sâlihîn'de muhtelif vesilelerle birçok defa geçmiş olan hadîs-i şerîf, iktisâdî ve beşerî hayat açısından son derece önemli olan bir hususa açıklık getirmektedir: Dilenmek.

Eli ayağı tutarken, çalışıp kazanmaya gücü yeterken, yapabileceği iş de varken tembellik edip dilencilikle hayatını sürdürmek, başkalarının verdikleriyle yetinip çalışmamak, insan haysiyet ve izzetine yakışmayan büyük bir zillet ve aşağılıktır. İnsan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir hastalıktır.

Öte yandan herkes, başkasının yardımıyla geçinmeye kalkarsa, ümmet ve millet nasıl kalkınacak, İslâm'ın üstünlüğü nasıl isbat edilecektir?

Çalışıp bir şeyler üreterek başkalarına yardım etmek dinimizce teşvik edilmiştir. Hadisimizde de veren elin hayırlı olduğuna ısrarla dikkat

çekilmektedir. Hadisimizin bir rivayetinde üst ve hayırlı olan elin “veren” değil de “almayan, iffetli davranan, istemeyen” el olduğunu gösteren “el-müteaffife” tabiri geçmektedir. Hiç kuşkusuz, dilenmeyen el hayırlıdır. Ama ürettiğinden ihtiyaç içinde olanlara veren el daha hayırlıdır. Bu sebeple âlimlerimizin çoğu, üst eli veren el olarak belirleyen rivayeti tercih etmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Elinde imkânı olan başkalarına yardım etmeyi ihmal etmemelidir.
2. Fakir de dilenmemeli, kimseye yüz suyu dökmemelidir. Yardım yerine iş istemelidir.
3. Şükrü yerine getirilen zenginlik, fakirlikten üstündür.

533- قال رسولُ الله صَلَّى: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال - مَنْ سَأَلَ النَّاسَ تَكْثُرًا فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا ، فَلَيْسَتْ قِلَّةٌ « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ملسم هاور «أَوْ لَيْسَتْ كَثِيرٌ

533. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mal biriktirmek için dilenen, gerçekte kor istiyor demektir. Artık ister az, ister çok dilensin.”

Müslim, Zekât 105. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zekât 25

Açıklamalar

Hadisimiz, kanaatsızlığın kötü sonuçlarından birini ve sonuçtaki büyük tehlikesini haber vermektedir: Mal toplayıp biriktirmek için dilencilik yapmak.

İhtiyacı yokken ve dilenmesi de câiz değilken sırf servet yapmak, mal biriktirmek için dilenen kimseler toplumlarda hep olagelmıştır. İnsanların merhamet duygularını kötüye kullanarak böyle bir yola sapanlar, bir anlamda dilencilği alışkanlık ya da sanat haline getirenlerdir. Bu yüzsüz kimseler, aslında insanların mallarını değil, kendilerini yakacak kor parçacıkları toplamaktadırlar. Hadisin İbni Mâce’deki rivayetinde bu husus açıkca “cemre cehennem = cehennem koru” diye yer almaktadır. Bu yüzden, “Dilenmeyi sanat haline getirenler cehennem ateşi ile azap edileceklerdir. Yani bu kimselerin halktan topladıkları, cehennemde kor haline gelmiş ateş parçalarına dönüşecek ve o

insanlar bunlarla dağlanacaklardır” yorumu yapılmıştır.

Dinen zengin sayılmanın üç derecesi vardır:

1. Zekât vermeyi gerektiren zenginlik. Bu, yıl boyu nisâba mâlik olmak demektir.

2. Zekât almayı haram, fıtır sadakası ve kurban kesmeyi vacip kılan zenginlik. Bu, aslî ihtiyaçlardan artan ve nisâba ulaşan herhangi bir mala sahip olmaktır.

3. Dilenmeyi haram kılan ve fakat istemeden verilen sadakayı almaya mâni olmayan zenginlik. Bu da günlük nafakaya ve avret yerlerini örtecek elbiseye sahip olmak demektir.

İşte bu durumdaki bir insanın kalkıp dilencilik yapması, o işi alışkanlık ya da sanat edinmiş olmasıyla yorumlanır. Böylesi kimselerin topladıkları da kendileri için birer kor parçası demektir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, “Bu durumu öğrendikten sonra artık dileyen dilediği kadar dilensin” buyurmakla çok ciddî bir uyarıda bulunmuştur. Yoksa bu tür kimseleri serbest ya da kendi hallerine bırakmak anlamında bu sözleri

söylememiştir. Hadisimizde açık bir tehdid ve sakındırma vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mal biriktirmek için dilenmek, ateş toplamak demektir.

2. Hz. Peygamber dilenciliği şiddetle yasaklamıştır.

3. Müslümana izzet ve şerefini korumak yaraşır.

قال رسولُ الله : مُرَّةٌ بن جُنْدَبٍ رضي الله عنه قال س ن ع و -534
إِنَّ الْمَسْأَلَةَ كَذُّ يَكْذُ بِهَا الرَّجُلُ وَجَهَهُ ، « : صلى الله عليه وآله وسلم
رواهُ الترمذي «إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الرَّجُلُ سُلْطَانًا أَوْ فِي أَمْرٍ لَا بُدَّ مِنْهُ
. الْخَدَشُ وَنَحْوُهُ : «كَذُّ ل ا » حي حص ن س ح ثي د ح : لاقو

534. Semüre İbni Cündeb radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dilenmek, yüz karasıdır. Kişi dilenmek suretiyle kendi yüzünü lekeler. Sadece devlet başkanından hakkını istemesi ya da zaruret sebebiyle dilenmek böyle değildir.”

Tirmizî, Zekât 38. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 93

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte geçen ked veya bir başka rivayetinde yer aldığı şekliyle kuduh kelimesi, yüzün tırmalanması, berelenmesi anlamına gelmektedir. Ancak Türçemizdeki “yüzkarası” ifadesi, manayı daha açık ortaya koyduğu için biz öyle tercüme ettik. Hatta hadisın Ebû Davud’un Sünen’indeki rivayetinde “Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz” diye bu bahis konusu tırmalanma ve berelenmenin mânevî lekelenme anlamında olduğuna işaret edilmektedir. Yani bir bakıma kişi dilenmek suretiyle, tırmalanmanın yüzünde izler bıraktığı gibi, kimlik ve kişiliğinde, izzet ve şerefinde kara lekelerin meydana gelmesine sebep olur. Toplum içinde itibarını kaybeder. Bu sebeple kişinin, saygınlığını ve şerefini koruyabilmesi için kimseye yüz suyu dökmemesi yani dilenmemesi gerekir.

Ancak, yöneticiden hakkını istemek dilenmek anlamına gelmez. Zira yöneticinin görevi herkese hakkını vermektir. Bir ihmal olmuşsa, onu hatırlatıp hakkını istemek hiçbir zaman dilencilik anlamına gelmez. Bu kişi zengin de olsa,

yöneticiden hakkını istemekle dilencilik yapmış sayılmaz. Bir de çok zor durumda ve katlanamayacağı bir yükün altında kalmış olan kimsenin o durumu atlatacak kadar bir şeyler istemesi, yasak değil, mübahtır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dilencilik yüz karasıdır.

2. Yöneticiden hakkını istemek veya zarûret derecesindeki sıkıntıyı atlatmak için dilenmek böyle değildir.

قال رسولُ الله صَلَّى :وعن ابن مسعودٍ رضيَ الله عنه قال -535
مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ ، « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رواهُ أبو «فَيُوشِكُ اللهُ لَهُ بِرِزْقٍ عاجِلٍ أَوْ آجِلٍ وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللَّهِ ،
رسلك «يُوشِكُ» . نسح ثي دح : لاقو يذمرت ل او ، دواد
. أي يُسرْعُ : نيشل

535. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim ihtiyaç içine düşer de bunu insanlara açarsa, ihtiyacı kapanmaz. Kim de ihtiyacını Allah’a

arzederse, Allah'ın, hemen veya ileride o kimseye rızık vermesi umulur.”

Ebû Dâvûd, Zekât 28. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 18

Açıklamalar

Hayatta insanın başına her şey gelebilir. Çok büyük bir maddi ihtiyaç içine düşmek, başına bir felâketin gelmesi insanlar için olağan hadiselerdir. Böylesine bir sıkıntıya düşen kimse, öncelikle Allah'a sığınıp kendisine bu sıkıntıdan kurtulma imkânı vemesini dileyeceği yerde, böyle bir yola başvurmadan birtakım kimselere gidip derdini açarak onlardan yardım dilenmeye kalkarsa doğru hareket etmiş olmaz. Zira insanların bulacağı çare, sınırlıdır. Asıl çareyi Allah'dan dilemek, kulluk gereğidir.

İhtiyacını kendisi gibi ihtiyaç içine düşme ihtimali olan insanlara açan ve onlar tarafından karşılanmasını bekleyen kimse, o ihtiyacını giderse bile, daha büyük bir ihtiyaç ya da sıkıntı ile karşılaşabilir. Bu da onun ihtiyacının karşılanmaması anlamına gelir. Hadîs-i şerîfte belirtilen bu husus, usûlsüz davranmış olmasının cezâsıdır.

İnsanın en temel ve değişmez görevi “kulluk”tur. Kulluğun en vazgeçilmez özelliği de daima ve sadece Allah’a arz-ı ihtiyaç etmektir. İsteyeceğini Allah’tan istemektir. O’nun hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı ve kendisine iletilen isteklere ergeç, ama mutlaka cevap vereceği kesin inancı ve güveni içinde bulunmaktır. Allah’ın fazlına ve keremine sığınmaktır. Nitekim Yüce Rabbimiz, “Allah’ın lutfundan isteyin” [Nisâ sûresi (4),32], “Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O’ndan başka giderecek yoktur.” [Yunus sûresi (10),107], “ Kim Allah’a karşı saygılı davranırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse, Allah ona yeter” [Talâk sûresi (65), 2-3] buyurmakta, karşılaşılabacak her türlü problem ve sıkıntıda güvenle başvurulacak yegane merciin kendisi olduğunu çok açık bir şekilde duyurmaktadır. Hadisimiz işte bu ilâhî gerçeğin bir başka şekilde ifadesinden ibarettir.

Unutulmamalıdır ki, kulların hem imkânları kısıtlı hem de kapıları her zaman açık değildir. Allah’ın kapısı gece-gündüz her zaman açık ve her şey O’nun tasarrufundadır. O vermeyince kimsenin yapacağı bir şey yoktur. Hani meşhur sözdür

“Vermeyince Ma’bud, neylesin Mahmud?”... Hem Peygamber Efendimiz, bir başka hadîs-i şerîflerinde “Allah’tan istemeyene Allah gazab eder” buyurmaktadır (bk.Tirmizi, Daavât 2).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman, her hacetini Allah’a arzedip O’ndan yardım dilemelidir.

2. Allah’a tam güven beslemek gerekir. Kişi istek ve ihtiyaçlarının eninde sonunda karşılanacağını kabul etmelidir.

3. Halka el-avuç açmak, dert yanmak, sürekli sıkıntıda kalmak demektir.

4. Dua, kulluğun gereği ve özüdür.

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَكَلَّفَ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا ، وَأَتَكَلَّفَ لَهُ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا ، فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ : فَقُلْتُ «بِالْجَنَّةِ ؟» . بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

536. Sevbân radıyallahu anh şöyle dedi:

Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Kim bana, halktan hiçbir şey dilenmeyeceğine dair söz verirse, ben de ona cenneti garanti ederim” buyurdu. Bunun üzerine

- Ben söz veriyorum, dedim.

Râvi diyor ki, Sevbân hiç kimseden hiçbir şey istemiyordu.

Ebû Dûvûd, Zekât 27. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühhd 61

Açıklamalar

Önceki hadîs-i şerîfin açıklamasında ifadeye çalıştığımız gerçeklerin yaşanması halinde kulun âhiret hayatında ulaşacağı mutlu sonucu Peygamber Efendimiz bu hadislerinde haber vermektedir: Cennet...

Dünyada insanlara arz-ı hâcet etmeyen, onlardan bir şey dilenmeyen, sıkıntılı da olsa bu izzetli hayatı tercih eden kula, Allah Teâlâ âhirette cennet mutluluğunu nasip edecektir. Zarûret olmadıkça kimseden bir şey istememek ve bu konuda kararlı olmak büyük bir irade ve olgunluktur. Sevgili Peygamberimiz’in bu konuya gösterdiği dikkat,

onun böylesine tok gözlü davranacaklara cennet vadetmesinden anlaşılmaktadır.

Hiz. Sevbân bu fırsatı kaçırmamak için, kimseden bir şey istemeyeceğine söz vermiş ve sonuna kadar sözünde durmuştur. Hatta onun, düşen kamçısını bile kimseden istemediği nakledilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halktan hiçbir şey istemeyen kimse cennete girmeye hak kazanır.

2. Hiz. Sevbân bu konuda örnek bir sahâbîdir.

و عن أبي بشرٍ قبيصةَ بنِ المخارق رضي الله عنه قال -537-
حمالةً فأتيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم أسأله فيها ، تحمَّلت
يا « :ثمَّ قال «أقمِ حتَّى تأتينا الصدقةَ فنأمرَ لك بها » : لاقف
، رجلٌ تحمَل حمالةً :قبيصةُ إنَّ المسألة لا تحِلُّ إلَّا لأحدٍ ثلاثةٍ
ورجلٌ أصابتهُ جائحةٌ .فحلَّتْ لهُ المسألةُ حتَّى يُصيبَها ، ثمَّ يُمسِكُ
اجتاحتَ مالهُ ، فحلَّتْ لهُ المسألةُ حتَّى يُصيبَ قواماً من عيشٍ ، أو
من سِداداً من عيشٍ ، ورجلٌ أصابتهُ فاقةٌ ، حتَّى يقولَ ثلاثةٌ : لاق
لقد أصابتَ فلاناً فاقةً ، فحلَّتْ لهُ المسألةُ :دوي الحِجى من قومِهِ
فَمَا سِوَاهُنَّ .سِداداً من عيشٍ :حتَّى يُصيبَ قواماً من عيشٍ ، أو قال
. رواه مسلم «منَ المسألةِ يا قبيصةُ سُحتٌ ، يأكلُها صاحبُها سُحتاً

أَنْ يَقَعَ قِتَالٌ وَنَحْوُهُ بَيْنَ فَرِيقَيْنِ ، :بِفَتْحِ الْحَاءِ «الْحِمَالَةُ»
« و .فَيُصْلَحُ إِنْسَانٌ بَيْنَهُمْ عَلَى مَالٍ يَتَحَمَّلُهُ وَيُلْتَزِمُهُ عَلَى نَفْسِهِ
رَسُولُكَ ب «الْقَوَامُ» و .الْآفَةُ تُصِيبُ مَالَ الْإِنْسَانِ : «الْجَائِحَةُ
«وَمُ بِهِ أَمْرُ الْإِنْسَانِ مِنْ مَالٍ وَنَحْوِهِ وَ هُوَ مَا يَقُ : اه ح ت ف و ف ا ق ل ا
«مَا يَسُدُّ حَاجَةَ الْمُعْزِرِ وَيَكْفِيهِ ، و : ن ي س ل ا ر س ل ك ب «السَّدَادُ
العقلُ : «الحَجَى» و .الفَقْرُ : «الْفَاقَةُ»

537. Ebû Bişr Kabîsa İbni'l-Muhârik radıyallahu
anh şöyle dedi:

Yüklendiğim bir kefâlet borcu yüzünden
Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e
başvurdum. Bana;

- “Bekle biraz. Sadaka malı gelsin, ondan sana
verilmesini emrederiz!” dedi. Sonra da şöyle
buyurdu:

- “Ey Kabîsa! Dilenmek yalnızca üç kişi için
helâldir:

Kefâlet üstlenen kişi ki, borcunu ödeyinceye kadar
dilenmesi helâldir. Sonra dilenmekten vazgeçer.

Bütün mal varlığını yok eden büyük bir felâkete
uğramış kişinin geçimini yoluna koyacak kadar -

yahut ihtiyacını giderecek kadar- dilenmesi helâldir.

Hakkında, kendisini tanıyanlardan aklı başında üç kişinin “filan fakir düştü” diyecekleri kadar fakr u zarûrete uğramış kişinin geçimini temin edecek kadar dilenmesi helâldir. Ey Kabîsa! Bu hallerin dışında dilenmek haramdır, dilenen haram yemiş olur.”

Müslim, Zekât 109. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 26; Tirmizî, zekât 23; Nesâî, Zekât 80.

Kabîsa İbnu'l-Muhârik

Ebû Bişr künyesiyle bilinen Kabîsa, Hz. Peygamber'e elçi olarak gelip müslüman olan sahâbîlerdendir. Kendisi Hz. Peygamber'den altı hadis rivayet etmiştir. Müslim onun sadece bu hadisini kitabına almıştır. Ebû Dâvûd ve Nesâî de Sünen'lerinde onun hadislerini nakletmişlerdir.

Kabîsa, Basra'ya yerleşmiş ve orada yaşamıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Zaman zaman iki kişi ya da iki grub arasında çıkan anlaşmazlıkları halledivermek için birileri çıkıp kefil olur. Maddi yükün altına girer. Sonuçta bu kefâlet borcunu ödemek zorunda da kalabilir. İşte hadîs-i şerîfte böyle bir kefâlet yükü altına girmiş olan Kabîsa, borcunu ödeyebilmek için gelip Hz. Peygamber'e başvurmuş, kendisine yardım etmesini istemiştir.

Hz. Peygamber'in, Kabîsa'nın mürâcaatını kabul etmesi, onu yardım istemekten men etmemesi, kefâlet yüzünden borçlanan kimselerin borçlarını ödemek için dilenmesinin mübah olduğunu göstermektedir. Zaten bu durum, Hz. Peygamber'in Kabîsa'ya hitâben yaptığı açıklamada da yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz, ashâb ve ümmetini bilgilendirmekte çok dikkatli ve ısrarlı idi. Zekat olarak kendisine birşeylerin gelmesini bekleme esnasında Kabîsa'ya hitâben dilenmesi hoş görülebilecek kimseleri ya da dilenmenin câiz olduğu üç durumu açıkladığını görmekteyiz.

Kabîsa, başındaki kefâlet borcu dolayısıyla sıkıntıya düşmüş ve yardım için Hz. Peygamber'e

başvurmuştur. Bu konuya ait verilecek her bilgiyi almaya hazır bir durumdadır. Efendimiz işte bu fırsatı değerlendiriyor ve kendisine;

1. Kefâlet borcu olanın,

2. Bütün mal varlığı herhangi bir felâket sonucu yok olanın,

3. Kendisini tanıyanlardan üç kişinin “falan fakir düştü” diye hakkında şehâdet edecekleri, herhangi bir sebeple fakir düşmüş bir kişinin bu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar dilenmelerinin mümkün olduğunu öğretiyor. Peşinden de bu üç halin dışında dilenmenin haram olduğunu kesin bir şekilde bildiriyor.

Fakir düşen bir kimsenin fakirliğini tesbit için üç şâhidin gerekip gerekmediği konusu tartışmalıdır. Çoğu âlimlere göre iki erkeğin şehâdeti yeterlidir. Onlara göre hadisteki üç kişi kaydı, gereklilik değil müstehablık ifade eder.

Ayrıca bu şahitlik, daha önceden malı mülkü olduğu bilinen kimseler hakkında geçerlidir. Önceden fakir olduğu bilinen kimseden, “fakir düştüğüne dair” şâhit istemeye gerek yoktur.

Esasen İslâm toplumunu yönetenler başta olmak üzere bütün müslümanlar, çevrelerini yakından tanıyıp muhtaç olanları dilenmeye mecbur bırakmamakla yükümlüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hadiste geçen üç durumda dilenmek câizdir.
2. Bu üç hal dışında herhangi bir sebeple dilenen kişi açıkca haram yemiş olur.
3. Zekâtın bir yerden bir başka yere (şehre) nakledilmesi câizdir.

و عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ليس المسكين الذي يطوف على الناس ترده «: عليه وسلم قال ن الذي لا يجد اللقمة واللقمتان ، والتمرة والتمرتان ، ولكن المسكين غنى يغنيه ، ولا يقطن له ، فيتصدق عليه ، ولا يقوم فيسأل الناس متفق عليه .

538. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Miskin, bir iki lokma veya bir iki hurma için kapı kapı dolaşan kimse değildir. Asıl miskin, ihtiyacını

karşılayacak bir şeyi bulunmadığı halde, durumu bilinmediği için kendisine sadaka verilemeyen ve kendisi de kalkıp insanlardan bir şey istemeyen kimsedir.”

Buhârî, Zekât 25; Tefsîru sûre (2) 18; Müslim, Zekât 101,102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 24; Nesâî, Zekât 76

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf kapı kapı dolaşan bir şeyler toplamaya çalışan kimselerin Kitab ve Sünnet’te geçen “miskin” sayılamayacağını ortaya koymaktadır. Zekât’ın verileceği yerler sayılırken fukara ve mesâkin ayrı ayrı ve ard arda zikredilmektedir.

Burada “gerçek fakir” demek olan miskinın tarifi yapılmakta ve onun, kapı kapı dolaşmadığı, durumu bilinmediği için de kendisine yardım ulaştırılmayan iffetli fakir olduğu anlatılmaktadır.

Fakir ve miskin tarifleri arasında İmam Şâfiî’nin tarifi daha bir dikkat çekicidir. O diyor ki; “Fakir, kendisiyle geçinecek sanatı olmayan kimsedir. Miskin ise, san’atı olduğu halde onunla

geçinemeyen ve çoluk çocuğu da olmayan kimsedir.”

Bir başka tarife göre; fakir, yiyeceği olan, miskin ise, hiçbir şeyi olmayan yoksul demektir. Buradan hareketle bugün, geçimini temin edecek bir işi olmayan miskin, işi olmasına rağmen ondan elde ettiği gelirle geçinemeyen kimse ise fakir diye tanımlanabilir. Ancak bu, tabiî ihtiyaçlar çerçevesinde düşünülecek bir durumdur. Sun’î ya da abartılmış veyahut reklamların ihtiyaç olarak hissettirdiği durumlar burada söz konusu değildir. Eğer bu durum ölçü alınacak olursa, hemen hemen herkesin fakir sayılması gerekir. Çünkü ihtiyaçlara sınır çizilemez. Hele lüks ve moda her an yeni yeni ihtiyaçlar oluşturmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Utandığı için iffetli davranıp kimseye el açmayan fakirler üstün nitelikli insanlardır.
2. Sadaka ve yardımları, ehline vermeye çalışmak gerekir.

3. Kapı kapı dolaşıp bir şeyler toplamaya çalışmak, önceki hadiste belirtilen üç hal dışında helâl değildir.

4. Çalışıp eline geçenle geçinmeye bakmak, tok gözlü davranıp kimseden bir şey istememek insan haysiyetine ve iman izzetine yakışan soylu bir darvanıştır.

هـيَلْ اَعْلَطْتَ الْوَقْلَ اَسْمَ رِيْغٍ نَمْ ذَخَالَ زَاوَجِ بَاب -58
DİLENMEKSİZİN VE

GÖZ DİKMEKSİZİN SADAKA ALMAK

Hadis

539- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ،
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ
:أَعْطَاهُ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي، فَقَالَ :وَسَلَّمَ يُعْطِينِي الْعَطَاءَ ، فَأَقُولُ
خُذْهُ ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا
نَ شَيْئَ تَصَدَّقَ بِهِ ، وَمَا لَا، سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ فَإِنْ شِئْتَ كُلُّهُ ، وَإِ
فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا ، وَلَا :قَالَ سَالِمٌ «فَلَا تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ
نِي شَلَّابَ «مُشْرِفٌ» .مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .يَرُدُّ شَيْئًا أُعْطِيَهُ
.مُتَّطَّلَعٌ إِلَيْهِ :أَيُّ :عَمَلٍ

539. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer, babası Abdullah İbni Ömer'den, o da Ömer radiyallahu anhüm'den rivayet ettiğine göre Ömer şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem arada sırada bana gâzilik bahşışı verirdi. Ben de kendisine:

Bunu benden daha fakir ihtiyaç içinde kıvranan birine verseniz, derdim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de cevaben:

- “Sen bunu al! Göz dikmediğin ve istekli de olmadığın halde sana gelen böylesi malı al. Kendine mal et, ister ye ister tasadduk et! Fakat böyle olmayan bir malın peşine de düşme!”

Buhârî, Zekât 51; Ahkâm 17; Müslim, Zekât 110. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 94

Açıklamalar

Müellif Nevevî'nin âdeti her konuya âyetlerle başlamak olduğu halde burada herhangi bir âyet zikretmeden doğrudan hadise geçmiş ve sadece bir hadis zikretmiştir. Çünkü bu hadis konuyu yeterince açıklamaktadır.

Her türlü iyilik ve ihsâna atâ denilmekle beraber asıl atâ, genellikle mücâhidlere yıllık veya aylık olarak verilen gâzilik bahşişine denir. Bu bahşiş, zekâtın verileceği yerlerden biri olup gâzilerin âyetle tesbit edilmiş payıdır. Hadisimizdeki atâ, o payın dışında verilen bahşişi ifade eder.

Hz. Ömer'in, böyle bir ikrâmı, kendisinden daha muhtaç olanları hatırlatarak almak istememesi, Hz. Peygamber'in takdirine karşı gelmek olarak asla değerlendirilemez. Ayrıca bu olay, Hz. Peygamber'in daha muhtaç durumda olanları ihmal ettiği anlamına da gelmez.

Bir müslümanın, istemediği ve göz dikmediği halde kendisine verilen hediye ve ikrâmı kabul etmesinin, dilenmekle bir ilgisi yoktur. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'e “Sen bunu al!” buyurması, bu kabil malları ve ikrâmı kabul etmenin mübah olduğunu gösterir. “Kendi mülkiyetine geçirdikten sonra ister ye, ister daha layık gördüğün birine tasadduk et!” tavsiyesi de “iyilik yapma” yolunun daima açık olduğunu göstermektedir. Birinden bir ikrâmı ya da bahşişi kabul eden kimsenin onu mutlaka kendisinin kullanması veya harcaması gerekmez. Pek âlâ o da başkasına ikrâm etmek suretiyle o malı

değerlendirebilir. Asıl önemli olan, göz dikerek, hırs göstererek ve isteyerek bir malın peşine düşmemektir.

Nitekim Abdullah İbni Ömer de bu hadisi öğrendikten sonra, kimseden hiçbir şey istememiş, ama kendiliğinden gelen hediye de kimden geldiğine bakmadan kabul etmiş, reddetmemiştir.

Belirtildiğine göre İslâm bilginleri hediye kabûlü konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Özeti şudur:

1. Helâl yoldan kazanıldığı bilinen hediye reddi uygun değildir.
2. Haramdan kazanıldığı bilinen hediye kabulü doğru değildir, hatta haramdır.
3. Nereden kazanıldığı bilinmeyen hediye hakkında araştırma yapmaya gerek yoktur. Kabul edilmesi daha münâsip olur.

Bu hadîs-i şerîf, bazı bilginlere göre, sultandan başka herkesin hediyesini kabule teşvik etmekte, bazılarına göre ise, yalnızca sultanın hediyyesini kabule teşvik etmektedir. Taberî ise, “Hediye

sultandan olsun başkasından olsun, mutlak surette kabul edilir. Zira hadiste bu konuda herhangi bir sınır getirilmemiştir. Sadece göz dikmek, istemek gibi haller istisnâ edilmiştir” demektedir. Yine Taberî, Ehl-i kitap’tan cizye alınmasının mübah olduğunu, halbuki onların kazancında şarap ve domuz ticâretinin inkâr edilemez bir payı bulunduğunu hatırlatarak, malını helâlden mi yoksa haramdan mı kazandığı bilinmeyen bir müslümanın hediyesini kabul etmenin mübah olduğu sonucuna varmaktadır.

Günümüzün karışık ve karmaşık ekonomik sistemi içinde Taberî’nin görüşüne göre hareket etmek, müslümanlar arası ilişkiler bakımından isabetli olur kanaatindeyiz. Şu kadar var ki, kazancının haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini kabul etmek de haramdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İstemedenden verilen helâl malı almak, almamaktan daha hayırlıdır.

2. İslâm hükümdarının verdiği atıyyeyi geri çevirmek edebe aykırıdır. Zira Allah Teâlâ, “Resûlün size verdiğini alın!” [Haşr sûresi (59), 7]

buyurmuştur. Bazı âlimlere göre müslüman yöneticinin ihsânını kabul etmeyen bu emre uymamış olur.

3. Hz. Ömer, fazilet ve takvâ sahibi bir büyük sahâbîdir.

باب الحثّ على الأكل من عمل يده -59
والتعفف به من السؤال والتعريض للإعطاء
ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNMEK

ELİNİN EMEĞİYLE GEÇİNEREK İFFETLİ
YAŞAMAYI

VE HİÇ KİMSEDEN BİR ŞEY DİLENMEMEYİ
TEŞVİK

Âyetler

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
[10] وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

1. “Cuma namazı bittikten sonra yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lutfundan nasîbinizi arayın!”

Cuma sûresi (62),10

Dinimizde çalışmak görev, kazanmak helâldir. Her müslümanın rızkını temin etmek için çalışması esastır. Çalışmanın ve kazanmanın yasaklandığı tek vakit, cuma günü cuma namazı için iç ezanı okunduktan, cuma namazının farzının bitimine kadar geçen zamandır. Yüce Rabbimiz “Ey iman edenler, cuma günü ezan okununca Allah’ı zikretmeye koşun ve alış-verişi bırakın. Bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır” [Cuma sûresi (62), 9] buyurmaktadır. Cuma namazının edâsından sonra yeryüzüne dağılıp herkes işinin başına dönecek ve çalışmasına devam edecektir. Allah’ın fazlından rızkını elde etmeye bakacaktır. Bu emir, Rabbimizin bir tavsiyesidir. Bu tavsiye, açıkça herkesi kendi rızkını kazanmak için gayret göstermeye davet etmektedir. O halde, kimseden bir şey istemeden, kendi el emeğiyle geçimini temin için çalışmak kula yakışan yegâne tavidir.

Hadisler

قالَ :وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -540-
لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ أَحْبْلَهُ ثُمَّ يَأْتِيَ «:رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
اللَّهُ بِهَا الْجَبَلَ ، فَيَأْتِيَ بِحُزْمَةٍ مِنْ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيَبِيعَهَا ، فَيَكْفَى
هَاور «وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ
يَراخبل .

540. Ebû Abdullah Zübeyr İbni'l-Avvâm
radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Herhangi birinizin iplerini alıp dağa gitmesi ve
sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu satması
ve Allah’ın bu sebeple onun yüz suyunu koruması,
verseler de vermeseler de insanlardan bir şeyler
dilenmesinden çok hayırlıdır.”

Buhârî, Zekât 50, 53; Büyû‘ 15, Müsâkât 13.
Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 85; İbni Mâce, Zekât 25

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ اللَّهِ صَلَّى :وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -541-
لَأَنْ يَحْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ ، خَيْرٌ مِنْ «:اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه «أَحَدًا ، فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ أَنْ يَسْأَلَ

541. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden herhangi birinizin sırtına bir bağ odun yüklenip satması, herhangi bir kişiden dilenmesinden hayırlıdır. O da ya verir, yahud vermez.”

Buhârî, Zekât 50, 53; Müslim, Zekât 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîf, birbirine çok yakın ifâdelerle dikkatimizi pek önemli bir noktaya çekmektedir: El emeğiyle geçinmeyi tercih etmek.

Geçimini temin için herkesin bir sanatı veya işi olmayabilir. Toplumda herkes için bir gelir kapısı aslında vardır. Ancak çalışıp kazanabilecek olan kimseler bile, işsizlik gibi bir sebeple geçimleri için başkalarının yardımına muhtaç duruma düşebilirler.

Bir de yapabileceği işi tenbellikten dolayı yapmayıp kolay yoldan yani dilenerek rızkını

temin etmeye kalkanlar her devirde olagelmiştir. İşte böylesi kimseleri Sevgili Peygamberimiz uyarmakta ve herkesin kendi rızkını bizzat çalışarak temin etmesi gerektiğini çok açık bir şekilde anlatmaktadır. Gidip ormandan odun toplamanın, onu sırtında getirip satmanın ve böylece günlük rızkını temin etmenin, verip vermeyeceği belli olmayan birtakım kimselere el avuç açmaktan çok daha hayırlı olduğunu bildirmektedir. Sırtında odun getirip satmak belki çoğumüslümanın ağına gidecek bir olaydır. Ama dilencilik yapmaktan çok daha şerefli dir. Hadislerin dikkat çektiği asıl konu budur.

Burada, yeşilin ve ormanın korunması ihmal edilmiş olmuyor mu gibi bir sual akla gelebilir. Hz. Peygamber, ormanların kesilip yakılmasını tavsiye etmiyor, dilencilik gibi yüz karası bir yola baş vurmaktansa, elinden hiçbir iş gelmeyenlerin bile yapabilecekleri bir şeyler olduğuna, onurlu yaşamanın yolunu bulabileceklerine dikkat çekiyor ve bir de misal veriyor. Ormandan çalı-çırpı toplayıp satarak rızkını temin etmek bile dilencilikten hayırlıdır buyuruyor. Kendi elinin emeğiyle geçinmenin şerefini duyan bir insanın, daha başka kazanç yolları bulacağı açıktır.

Geçimini temindeki izzet ve insanlara minnet
etmekteki zillet ancak bu kadar güzel ifade ve
tasvir edilebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Elinin emeğiyle geçinmek müslümanın izzetine
yakışan yegâne yoldur.

2. Dilencilik, yüzkarasıdır.

3. Sırtında odun taşıyarak geçimini temin etmek
bile, dilencilikten bin kat iyidir.

4. Müslüman geçimini temin edeceği hiçbir yolu
küçük görmemelidir.

542- كان دَاوُدُ عَلَيْهِ « : وَعنه عن النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال -
يَراخِبُها هاور «السَّلامُ لا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ .

542. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet
edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurmuştur:

“Davud aleyhisselâm ancak elinin emeğiyle
kazandığını yerdi.”

Açıklamalar

Dâvûd aleyhisselâm, mülkü çok , siyasi otoritesi yüksek, malî ve iktisâdî imkânları bol bir peygamberdi. Fakat o, bu imkânlara rağmen kendi el emeğiyle geçinmeyi tercih etmişti. Yüce kitabımızda bildirildiğine göre, kendisine demir madeninden yararlanma yolları öğretilmişti. O da zırh yaparak geçimini temin etme yolunu seçmişti.

İşte Peygamber Efendimiz, kendisi gibi bir peygamber olan Dâvûd aleyhisselâm'ın bu meziyyetini, ümmetine örnek göstermek suretiyle, onları Dâvûd Peygamber gibi elinin emeğiyle geçinmeye özendirmek istemiş, son derece müsâit imkânlara sahip olan yetkililerin bile mümkün olduğunca kendi kazançlarıyla geçinmelerinin güzelliğine dikkat çekmiştir.

Dâvûd aleyhisselâm'ın bu üstün meziyyetine bir sonraki hadiste tekrar işaret edilmiş bulunmaktadır. Ancak söz Dâvûd aleyhisselâm'dan açılmışken, bir başka hadislerinde de Peygamber Efendimiz'in, Dâvûd aleyhisselâm'ın gün aşırı tuttuğu orucu

ümmetine örnek göstermiş olduğunu hatırlatmak istiyoruz (bk. 152. hadis).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir peygamber olarak Dâvûd aleyhisselam kendi el emeğiyle geçinmeyi yeğlemiştir.

2. Durumu, görevi, ünvanı ne olursa olsun, müslümana kendi kazancıyla geçinmek yakışır.

543- كَانَ زَكْرِيَّا «: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 543- . مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «عَلَيْهِ السَّلَامُ نَجَّارًا

543. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“ Zekerıyyâ aleyhisselâm marangozdu.”

Müslim, Fezâil 169. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 5

Açıklamalar

Konuların açıklanmasında herkesin dikkatini çekecek misaller vermek eğitim ve öğretimde etkili

bir yoldur. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz de, ümmetini dilencilikten sakındırıp elinin emeğiyle geçinmeye alıştırmak için böylesine etkili örnekler vermiştir. Bu da bir sünnettir. Önceki ve sonraki hadislerde Dâvûd aleyhisselâm, bu hadiste de Zekerıyyâ aleyhisselâm bu misalleri teşkil etmektedir. Zekerıyyâ aleyhisselâm marangoz, doğramacı veya dölger diyebileceğimiz bir zenaat sahibi idi. Onun bu durumu peygamberliğine, peygamberliği de marangozluğuna aslâ mâni değildi. Bir zenaatle geçimini temin etmek şerefli bir yoldur. Nitekim İslâm âlimlerinin birçoğu, kendi el emekleriyle geçimlerini temin yolunu seçmiştir. Ancak bütün zamanını öğrenci yetiştirmeye hasrettiği için çalışmaya fırsat bulamayanlar, yaptıkları eğitim-öğretim hizmeti karşılığında geçinecek kadar ücret alma yoluna gitmişlerdir. Çoğu zaman da toplum onların verdikleri bu kesintisiz hizmeti, ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle desteklemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zekerıyyâ aleyhisselâm marangozlukla geçimini temin etmiştir.

2. Sanat veya zenaat sahibi olmak ve o yolla geçimini temin etmek övgüye değer bir davranıştır.

3. Elinin emeğiyle geçinmek peygamberler sünnetidir.

لله عنه ، عن النبي صلى وعن المقدام بن معد يكرب رضي ا-544
مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَاماً خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
عَمَلِ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ دَاوُدَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ
يِرَاخْبَلَا هاور «عَمَلِ يَدِهِ .

544. Mikdâm İbni Ma'dîkerib radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd aleyhisselâm da kendi elinin emeğini yerdi.”

Buhârî, Büyû' 15, Enbiyâ 37

Açıklamalar

Elinin emeğiyle geçinip kimseden bir şey istemeden iffetli yaşama konusunda söylenecek en güzel ve son söz, hiç şüphesiz bu hadîs-i şerîfte

ifâdesini bulmaktadır. “Kimse, kendi kazancından daha hayırlı bir rızık asla yememiştir.”

Yukarıdan beri nakledilen hadislerden anlaşıldığına göre, dilencilik asla emek mahsülü bir geçim yolu sayılmamaktadır. Bu sebeple de müslümanın izzet ve şerefine, insanlık haysiyetine uygun düşmemektedir. O meşrû bir kazanç yolu olarak düşünülmemektedir.

Üç ana kazanç yolu bulunmaktadır: Zirâat, ticâret, sanat. Bunlardan hangisinin en temiz kazanç yolu olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. İmâm Şâfiî, ticâreti tercih ederken, Mâverdî, tevekküle daha yakın olduğu gerekçesiyle ziraatı öne geçirmiştir. Müellif Nevevî ise, “zirâat ile sanat, ticâretten önde gelir. Çünkü ziraat ve sanat, kişinin el emeği, göz nuru ve alın teridir. Bu ikisinden de ziraat daha tercihe şâyândır. Zira faydası daha geneldir, insanlara, hayvanlara yöneliktir” demektedir.

Hız. Âişe vâlidemiz sahâbe-i kirâm’ın, kendi işlerinin işçileri olduklarını dile getirmektedir. Hatta çalışıp terledikleri için Hız. Peygamber’in, “Keşke mescide yıkanıp gelseler” diye temenni ve

tavsiyede bulunduğunu bildirmektedir (bk. Buhârî, Büyû’ 15).

Bu ve yukarıda zikredilen hadislerden açıkça anlaşıldığına göre, insanın görevi ve sosyal mevkii ne olursa olsun, kendi işini kendisinin görmesi, geçimini el emeği ve alın teriyle temin etmesi övgüye lâyık bir davranıştır. Özellikle büyük şehirlerin sıkıntılı hayatında, hele hele ekonomik şartların ağırlaştığı günümüz ortamında, el becerisi gelişmiş, ev, bağ-bahçe işlerini bizzat yapabilir, ufak-tefek tamirleri gerçekleştirebilir olmak, insanlar için her yönüyle önemli, faydalı ve kârlıdır. Tüketime değil, üretime yönelik büyük-küçük her çaba övgüye lâyıktır. Her işini kendisi yapan kimselere, “Kimseye beş kuruş vermez, her şeyi kendisi yapar, pinti, cimri..” gibi bir takım ithamlar yöneltmek asla doğru değildir. Herkes yapabildiği işi bizzat yapmalıdır. Tamir ücretlerinin nerede ise yeni eşyâ fiyatları düzeyine çıktığı günümüzde, evde ocakta onarılması gerekli işleri bizzat yapabilmek hem ekonomik hem de faydalı bir meşguliyettir. Unutmamak gerekir ki, Hz. Peygamber de elbisesini diker, ayakkabısını tamir eder ve hayvanını bizzat sağlar, ev halkına ev işlerinde yardımcı olurdu.

Sanayi, ticâret ve hatta zirâatın, kısaca, ekonomik hayatın ve işletmeciliğin uluslararası boyut kazandığı, kazanç yollarının hem mâhiyet hem de çeşit olarak arttığı bir ortamda elinin emeğiyle geçimini temin etme tavsiyesi yeterli midir diye akla bir soru takılabilir.

Dinimiz, başkalarının imkânlarına göz dikerek onlardan isteyerek yaşamayı, 537. hadiste geçen çok zorunlu üç hal dışında, prensip olarak yasaklamıştır. Gerek bu suretle gerekse herkesin bizzat çalışıp rızkını temin etmesini teşvik etmek suretiyle sadece kişilerin insanlık onurunu korumayı amaçlamış değildir. Milletlerin, başka millet ve devletlere muhtaç olmadan, el-avuç açmadan kendi ihtiyaçlarını karşılayacak, ekonomik ve sosyal gelişmelerini sürdürecektir, şevket ve devletini koruyacak yerli sanayilerini gerçekleştirmelerini de öğütlemiş olmaktadır. Yani dinimiz, dilenciliği fert çapında yasaklayıp da millet ya da ümmet bazında hoş görmüş değildir. Müslüman fertler için getirilen yasaklar, ümmet için öncelikle ve daha büyük boyutlarda getirilmiş demektir.

Günümüzde İslâm ülkelerinin, sahip olduğu ekonomik imkânları malesef kendi irâdeleri ve

gayretleriyle değerlendirememekte olmaları, gelişmiş ülkelerin sömürgesi konumunda bulunmaları yürekler acısı bir durumdur. Tabiî bu durum, yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız hadislerin ne kadar önemli, isâbetli ve kapsamlı tavsiyeler içerdiğinin de göstergesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En temiz ve helâl rızık, kişinin bizzat çalışarak yani el emeğiyle kazandığıdır.
2. Geçim temini için bizzat çalışmak övgüye lâyıktır.
3. Millet ve ümmetlerin kendi ihtiyaçlarını kendi gayretleriyle temin etmeleri, hem varlıkları hem de bağımsızlıkları açısından son derece önemlidir.
4. Fertler için kötü olan dilencilik, milletler için öncelikle kötü ve yüz karasıdır.
5. El emeği, göz nuru, alın teri tavsiyesi, yerli sanayiın gerçekleştirilmesi tavsiyesidir.

6. Peygamber Efendimiz, ümmetine daima şerefli bir fert ve ümmet hayatı için gerekli olan ikaz ve önerilerde bulunmuş, yol göstermiştir.

عَقْتُ رِيخْلًا هَوْجُو يَفْقُافْنَ إِلَى دَوْجَلٍ أَوْ مَرْكَلٍ أَبَابِ - 60
ىلَاعَت هَلْأَب
CÖMERTLİK

KEREM, CÖMERTLİK VE ALLAH'A

GÜVENEREK HAYIR YOLLARINA İNFAK
ETMEK

Âyetler

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِّنْ
[39]أَرْقِينَ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّ

1. “Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir.”

Sebe' sûresi (34), 39

Bir anlamda el açıklığı diye ifade edilebilecek olan kerem, gerekeni gereken yerde gönül rızâsı ile harcamak demektir. Cömertlik de böylesi bir iyilik severliktir. İnfak ise, dinimizin hayır olarak

bildirdiği herhangi bir yolda mal sarfetmek demektir. Allah Teâlâ, iyilik ve infakın, hiçbir kimse için “Acaba sonuçsuz kalır mı” diye bir kuşku konusu olmaması gerektiğini belirtmekte, hayır olarak harcanacak her şeye, onun yerine geçmek üzere bir karşılık vereceğini bu âyette bildirmektedir. Hatta Yüce Rabbimiz, bu karşılığın o yapılan iyilikten daha üstün olacağını da haber vermektedir: “Kim bir iyilik yaparsa ona bundan daha hayırlı karşılık vardır.” [Kasas sûresi (28). 84]. Bir başka âyette de bu daha hayırlı karşılığın, “on kat iyilik” olduğunu açıklamaktadır: “Kim, Allah’ın huzuruna iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır” [En‘âm sûresi (6), 160].

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلَأَنفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ
[272]إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

2. “Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah’ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.”

Bakara sûresi (2), 272

Hayır ve iyilik olarak yapılan işlerin asıl faydası, bizzat o iyiliği yapanadır. Görünürde o iyilikten başkaları faydalanır ama, sonuçta ondan en çok yararlanacak olan, iyilik sahibidir. Bu gerçeği iyi bilen âlimlerimiz, bir çok iyilik yaparlar, sonra da öz nefislerinden başka kimseye bir iyilik yapmadıklarını söylerlermiş. Böylece de yaptıkları iyilikleri kimsenin başına kakmak gibi bir hatâyâ düşmezlermiş. Hayır ve iyilikten maksat, Allah rızasını kazanmak olmalıdır. Müminler başka amaçlarla değil, sadece bu maksatla infak ederler. Gâye Allah rızâsı olunca, bir hadîs-i şerîfte ifade buyurulduğu gibi, “Hanımının ağzına uzattığı bir lokmadan bile insan sevab kazanır.”

Âyetin ilk kısmında yer alan “kendi iyiliğiniz içindir” ifadesi, “Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız” beyânı ile açıklanmaktadır. Demektir ki, yapılan hayrın asıl hayrını, bizzat o hayrı işleyen görecektir. Hem de eksiksiz olarak...

Kerem ve cömertliğin bundan daha güçlü teşviki düşünülebilir mi?

[273] وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

3. “Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.”

Bakara sûresi (2), 273

Her şeyi bilen Allah Teâlâ, kimin ne hayır işlediğini de mutlaka bilir. Bu âyet, insanların kendilerine yapılan iyiliği bilmekte, onu takdir ve itiraf etmekte kusurlu davranabileceklerini, ama Allah Teâlâ’nın kimin ne iyilik yaptığından aslâ gafil olmadığını bildirmektedir. Böylece, iyilik yapacaklara, hem ilâhî bir garanti verilmiş olmakta hem de “İyiliğin Allah Teâlâ tarafından bilinmesi yeter” esası belirlenmektedir. Nitekim halkımız da “İyilik yap, denize at, balık bilmezse Hâlık bilir” diyerek konuya ait inancını dile getirir.

Bu üç âyette Allah Teâlâ, iyilik yapacaklara, cömert davranacaklara her çeşit garantiyi vermiş bulunmaktadır.

Hadisler

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا ، فَسَلَّطَهُ عَلَى : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ « : لَأَقِ

«مَمَّةٌ ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيَعْلَمُهَا هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمًا مُتَّفَقًا عَلَيْهِ .

. يَنْبَغِي أَنْ لَا يُغْبَطَ أَحَدٌ إِلَّا عَلَى إِحْدَى هَاتَيْنِ الْخَصْلَتَيْنِ : هَانِ عَم

545. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ancak iki kişiye gıpta edilir:

Allah'ın verdiği malı hak yolunda harcamayı başaran kimse.

Yine Allah'ın kendisine verdiği ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.”

Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 268

Açıklamalar

“Hased” kelimesi bu hadîs-i şerîfte “gıpta” anlamındadır. Gıpta, başkasının elinde bulunan mal ve imkânların onun elinde kalmakla birlikte, bir benzerinin veya bir mislinin de kendisine

verilmesini temenni etmektir. Hased ise, başkasının elindeki malın ondan alınıp kendisine verilmesini dilemektir. Gıbtaya hased denilmesi mecâzî anlamdadır.

Gıbta, bir anlamda hayır ve güzelliklerin artmasını temenni etmektir. Ayrıca gıbtanın kendisi bir iyilik ve güzelliştir. Hased, başkasına ait imkân ve iyiliklerin ondan alınıp kendisine naklini istemek olduğu için tam anlamıyla kıskançlıktır.

Mal ve servet sahibi olmak, böylece, Allah Teâlâ'nın bir lutfunu elde etmek elbette güzeldir. Ancak asıl güzellik ve hüner, Allah'ın lutfu olan malı, hak yolunda harcamayı başarabilmektir. Çünkü tecrübe göstermiştir ki, mal harcamakta insanların çoğu başarılı değildir. Aslında “imtihan vesilesi” olarak verilmiş olan “mal”, çoğu kimsenin başarısız bir imtihan geçirmesine vesile olmakta, azmasına, sapmasına, haksızlık yapmasına kapı açmaktadır.

Malın fitnesi her devirde yaygın olmuştur. Bu sebeple gıbta edilecek, özenilecek husus, mal sahibi olmak değil, az olsun çok olsun malı hak yolunda harcayabilmektir. Hadîs-i şerîf, işte bu çok önemli noktaya dikkatimizi çekmektedir. Demek

oluyor ki, sahip olduğu malı hak yolda harcamasını başarabilen kimse, herkesin takdirini toplamaya hak kazanmış bir yiğit, bir büyük kahramandır. Çünkü malın fitnesinden yakasını kurtarıp onu güzellikler ve hayırlara vesile kılmasını bilmiştir.

İnsan elindeki maddî imkânı ya cimrilik yüzünden harcayamaz, hayır hasenât yapamaz ya da tam tersi bir savurganlıkla ve fakat sadece kendi keyfince, hak-bâtıl, haram-helâl demeden yer içer, saçar savurur. Her iki durum da malın fîtnesidir. Her iki olumsuz durumun örneklerini malesef toplumda sıkça görmek mümkündür.

Konumuzu ilgilendiren hadisin bu kısmıdır. Fakat Peygamber Efendimiz bu hadiste Allah'ın lutfettiğı bilgi ve kavrayışı, hayatını yönlendirmekte kullanan ve başkalarını da bu büyük fazilete sahip kılmak için gayret gösteren kimseye de gıpta edilebileceğini bildirmektedir. Bilmek bir meziyet olmakla beraber, bilgi ve hikmetle amel etmek, daha büyük bir fazilettir. Hele o fazileti başkalarına kazandırmaya çalışmak ise elbette gıpta edilecek bir davranıştır.

Mal ve hangi anlamda olursa olsun hikmet, aslında biri maddî, biri mânevi iki büyük nimet ve

değerdir. Ancak onların asıl değeri, yerli yerinde kullanılmalarıyla ortaya çıkmaktadır.

Hadîs-i şerîf 572 ve 1380 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mal ve ilim insanda cimrilik duygularını kamçılayan iki değerdir.

2. Bu iki nimeti hak yolunda değerlendirebilen kimseler gıpta edilmeye layık kişilerdir.

3. Gıpta güzel bir haslettir.

546- «أَيُّكُمْ مَالٌ» : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَعَنْهُ قَالَ - مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ : قَالُوا «وَأَرْتَهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ ؟» «دَّمَ وَمَالَ وَأَرْتَهُ مَا أَخَّرَ فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدْ» : لَأَقِ . مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ
يِراخبل اهور

546. Yine İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashabına:

- “Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir?” diye sordu. Onlar :

- Ey Allah'ın Resûlü! Hepimiz malımızı herşeyden fazla severiz, dediler.

Hz. Peygamber de:

- “Kişinin kendi malı hayır yaparak önceden gönderdiği, mirasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!” buyurdu.

Buhârî, Rikak 12

Açıklamalar

İnsanlar mal harcama veya saklama konusunda birbirinden farklıdır. Kimi vardır, eline geçeni yer içer veya muhtaçlara sadaka verir. Kimi de vardır, ne kendisine ve çoluk çocuğuna yeterince harcar ne de hayır hasenât yapar. Cimridir, pintidir. Beş kuruş harcamak istemez. Mal biriktirmeyi marifet sayar.

İşte Hz. Peygamber bu konuyu aydınlatmak üzere bir gün ashâbına, mirasçısının malını kendi malından daha çok sevenlerin kimler olduğunu sormuştur. Onlar da meseleyi sonuç itibariyle ele alarak, herkesin kendi malını daha çok sevdiği

cevabını vermişlerdir. Hz. Peygamber maksadını anlatmak üzere bir kimsenin kendi malı ile mirasçısının malının ne demek olduğunu tarif etmek suretiyle konunun bir kez daha düşünülmesini istemiştir.

Bilinen bir gerçektir ki, insan ne kadar zengin olursa olsun, öbür dünyaya nihayet bir kefen bezi ile uğurlanmaktadır. Hiç kimse malıyla gitmemektedir. Hal böyle olunca, herkesin kazandığı mal, netice itibariyle mirasçılarına kalmaktadır. Kazandığı malı yerli yerinde harcayamayan kimse, mirasçısı için mal biriktiriyor demektir. Onun da o malı nasıl değerlendireceğini Allah bilir.

Malını seven kişi, onu beraberinde götüren kişidir. Yani elindeki serveti sevap olarak âhirete taşıyabilen kimse, kendi malını gerçekten seven kişi demektir. Bu durumu anlatmak için halkımız “Ne verirsen elinle, o gider seninle” diyerek, insanın hayatta iken bizzat yapacağı iyiliğin gerçek iyilik olduğunu anlatır. Herkesin dünyadan nasibi, yiyip tükettiği, giyip eskittiği ya da tasadduk edip âhirete gönderdiği. Nitekim Yüce Rabbimiz de bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Allah’a karşı saygılı olun ve herkes yarını

için ne hazırladığına dikkat etsin!” [Haşr sûresi (59), 18].

Bu hadîs-i şerîf, ölüm döşeğinde iken malının bütününe veya çoğunu sadaka olarak vermeye kalkan kimseye hitâben söylenmiş olan “Mirasçılarını zengin olarak bırakman, fakir bırakmandan senin için daha hayırlıdır” (bk. Buhârî, Cenâiz 36, Vesâyâ 2) hadisine ters düşmez. Çünkü hadisimiz, kişinin sağlığında yapması gereken iyilik ve yardımlarla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Malını seven, onu beraberinde âhirete götürebilendir. Yani hayatında iyilik yapabilen kimselerdir.
2. İleride mirasçısının olacak malın bekçiliğini yapmak akıllıca bir iş değildir.
3. Hadisimiz eldeki imkânların mümkün mertebe önceden âhiret azığı olarak gönderilmesini teşvik etmektedir.

وَعَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 547
مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

547. Adî İbni Hâtim radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun!”

Buhârî, Zekât 9, 10, Menâkıb 25, Rikak 49, 51, Edeb 34, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-68. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 1, Zühd 37; Nesâî, Zekât 63, 64; İbni Mâce, Mukaddime 13; Zekât 28

Açıklamalar

İnfak ve iyilikte önemli olan, yapılan iyiliğin miktarı değil, onun iyilik niyetiyle yapılmasıdır. Bu sebeple iyilik ve infakın sağlayacağı güzel sonuca herkesin elindeki imkân ne ise, onunla ulaşmaya çalışması, bu bilinç ve gayret içinde olması uygun olur. 141 numarada geçmiş, 694 numarada tekrar gelecek olan hadisimiz bize işte bu çağrıyla yapmaktadır: “Yarım hurma ile de olsa, iyilik yapıp cehennemden korunmaya bakın!” Atalarımız da konuya duydukları hassasiyeti “Yarım elma, gönül alma”, “Az veren candan, çok veren maldan” diye dile getirmişlerdir.

“Zenginlerin mallarından sadaka al” [Tevbe sûresi (9), 103] âyeti gelince, hadisimizdeki teşvikin de tesiri ile sahâbîler arasında sırtıyla yük taşıyıp sadaka vermek için çırpınanlar oldu. Hatta bir keresinde bir sahâbî iki avuç hurma getirdi. Münâfıklar “Allah bu adamın iki avuç hurmasına muhtaç değildir” diye onu küçümsediler. Bir başka sahâbî, epeyce yüklü bir para getirdi. Bu kez de münâfıklar “Bu bir gösterişten ibarettir” dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: “Sadakalar hususunda, mü’minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır” [Tevbe sûresi(9), 79].

Azaptan kurtulmanın yolu iyilik yapmaksa, bunun azına çoğuna bakılmamalıdır. İyilik niyeti ile yapılacak her hayır mutlaka bir güzel sonuca ulaşacaktır. Nitekim bir âyette şöyle ifade buyurulmuştur: “Allah’ın rızâsını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün

verir). Allah yaptıklarınızı görmektedir” [Bakara sûresi (2), 265].

Öte yandan Âişe vâlidemizin, yanında iki kız çocuğu ile dilenen bir kadına, bulabildiği tek şey olarak bir hurma verdiği ve bunun Peygamber Efendimiz tarafından takdir edildiği de bilinmektedir (bk.270-271 numaralı hadisler). Hatta yine Hz. Âişe’nin, yanında bulunan bir üzüm tanesini bile sadaka olarak verdiği rivayet edilmektedir. Hayır da şer de küçük görülmemelidir. Zira Yüce Rabbimiz bu konuda çok açık bir şekilde şöyle buyurmaktadır: “Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür” [Zilzâl sûresi (99),7-8].

Dinimizde sadaka, iyilik ve hayrın genel adıdır. Sadaka niteliğine sahip olan her şey, hatta yarım hurma veya güzel bir söz başlı başına bir iyilik ve insanı cehennemden koruyan bir kalkandır. Bu sebeple iyiliğin azı çoğu değil, iyilik olarak yapılmış olması önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik küçük görülmemelidir.

2. Kişiyi cehennemden ve azaptan koruyacak olan yaptığı iyiliktir.

3. Herkesin kolayca bulabileceği bir nesne ile de olsa iyilik yapmaya bakmak gerekir.

4. Yapılan iyiliğin miktarı değil, iyilik niyeti ile yapılmış olması önemlidir.

548- ما سئل رسول الله صلى: وعن جابر رضي الله عنه قال -
متفق عليه . ال :الله عليه وسلم شيئاً قط فقال

548. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir şey istendiği zaman asla “yok” demezdi.

Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56

Açıklamalar

Her yönden mükemmel ve “en güzel örnek” olan Hz. Peygamber, kerem ve cömertlik bakımından da herkesten önde idi. Onun, insanların en cömerdi olduğuna, ramazan aylarında ise daha bir başka

cömert davrandığına dair sahih rivayetler bulunmaktadır (bk. Buhârî, Edeb 39).

Câbir radiyallahu anh'ın bu şehâdetinden de anlıyoruz ki, Hz. Peygamber kendisinden bir şey istenildiği zaman asla “yok” demez, kimseyi “reddetmezdi.” Bunun anlamı da her halde, “Varsa ve vermesi mümkünse verir, verecek bir şeyi yoksa, belki bir yerden bir yardım gelir diye bekler, veya yardım etmeyi va'd eder ya da güzel sözler söyleyerek isteyenin gönlünü alırdı” demektir. Hatta bir başka rivayette, “Kendisinden bir şey istenildi mi, onu yerine getirmek isterse “evet, olur” der; eğer yapmak istemezse “hayır” demez sadece sükût ederdi” denilmektedir. Nitekim Efendimiz, yiyecekler konusunda da aynı tavır içindeydi: “Hiçbir yiyeceğe kusur bulmaz; canı isterse yer, istemezse yemezdi”(Buhârî, Et'ime 21).

Hz. Peygamber, elinde mal varken sırf vermemek için asla “hayır, yok” dememiştir. Ancak özür beyânı anlamında “yok” demiştir. Nitekim “Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde, sizi bindirecek bir binek bulamıyorum demiştin..” [Tevbe sûresi (9), 92] âyeti bu hususu tesbit etmektedir.

Hız. Peygamber'in Tebük Harbi öncesinde Eş'arîlerin kendisinden binek istemeleri üzerine yemin ederek "Vallahi size verecek bineğim yok" buyurduğu (bk. Buhârî, Eymân 1, 4, 18) bildirilmektedir. Herhalde bu, Câbir radıyallahu anh'ın haber verdiği genel tavrın yegâne istisnasıdır. Zaten daha sonra Hız. Peygamber, o yemininden dönerek Eş'arîlere 5 veya 6 deve vermiştir. Bu olayda Hız. Peygamber, bir konuda yemin etmiş bile olsa, zıddını hayırlı görünce, hayırlı olanı tercih etmek gerektiğini örneklendirmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hız. Peygamber çok cömertti.
2. Kendisinden bir şey istenilince, varsa verir, yoksa "yok" demez, sükût ederdi.

قال رسول الله صلى: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -549- مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ ، « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ أَعْطِ :اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ :فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ »مُمْسِكًا تَلَفًا .

549. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her sabah iki melek iner. Biri:

-Ya Rabb! İyilik edene malının karşılığını (halef) ver, der. Diğeri de:

-Ya Rabb!. Cimrilik edenin malını telef et, diye dua eder.”

Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57

Açıklamalar

297 numara ile de geçmiş olan hadisimizden anlaşıldığına göre iyilik de cimrilik de karşılıksız değildir. Ancak burada hemen işaret edilmesi gerekli olan nokta, telef edilmesi için beddua edilen mal, farz olan zekâtı verilmeyen maldır. Nâfile iyilik hususunda tenbellik edenler için telef istenmez.

Konu Ahmed İbni Hanbel'in rivayet ettiği bir hadiste daha açık şekilde şöylece dile getirilmiştir:

“Üzerine güneş doğan her gün iki melek şöyle seslenir: “Ey insanlar, Rabbinizin rahmetine geliniz. Az ama yeterli olan rızık, çok olup da azdıran maldan hayırlıdır.” Bu çağrışı, insanlarla cinler dışında bütün yaratıklar duyar.

Güneşin battığı her gün iki melek yerlerini alıp insanlarla cinler dışında yeryüzü sakinlerine işittirecek şekilde: “Allahım, infak edene halef, etmeyene telef ver!” diye niyâz ederler (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 197).

Hadisimizdeki halef kelimesi, dünyada mal olarak karşılık, âhirette sevab olarak bedel anlamına gelmektedir. “Ne infak ederseniz, Allah karşılığını verir” [Sebe’ sûresi (34),39] âyet-i kerîmesinde açıklanan gerçek de budur. Telef de ya maddeten veya mânen yok olmayı ifade eder.

Meleklerin duasına mevzu teşkil etmesi, konunun önemini ve neticenin hadîs-i şerîfte dile getirildiği gibi tecelli edeceğini gösterir. Çünkü meleklerin duası makbuldür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilik karşılıksız kalmaz.

2. Eli cimri, yüzü ekşi olmak hayır getirmez.

3. Hali vakti yerinde olduğu halde zekât vermeyen zenginlerin malı telefî hakeder.

4. Melekler dua ederler. Onların duasının makbûl olduğu, “Amin diyen kimsenin bu duası, meleklerin âminine denk düşerse, geçmiş günahları bağışlanır” (Buhârî, Bed’ül-halk 7) hadisinden anlaşılmaktadır.

550- قال الله «: وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال - متفق عليه «أنفق يا ابن آدم يُنْفَقْ عَلَيْكَ : إِيْلَاعَت

550. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Allah Teâlâ şöyle buyurdu” demiştir:

“Ey âdemoğlu! (Allah için) infak et ki, sana da infak olunsun!”

Buhârî, Tefsîru sûre (11) 2; Nefekât 1; Tevhid 35; Müslim, Zekât 36, 37. Ayrıca bk. İbni Mâce, Keffârât 15

Açıklamalar

“İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir” [Rahmân sûresi (55), 60] âyet-i kerîmesini hatırlatan bu kudsî hadis, Allah rızâsı için yapılacak hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağını ifade etmektedir.

Hadisin bazı rivayetlerinde (Meselâ, bk. Buhârî, Tefsîru sûre (11), 2) “Ey ademoğlu!” hitabı yoktur ve ifade de “Enfık, Ünfik aleyke = Sen sadaka ver ki ben de sana vereyim” şeklindedir.

Allah Teâlâ’nın sayısız nimet ve ikrâmları içinde yaşamaktayız. O’nun, “Ey kulum sen ver ki, ben de sana vereyim” buyurması, iyilik yapacak kimselere bu iyiliklerinin kesinlikle karşılıksız kalmayacağını bildirmek, bizleri hayır yapmaya teşvik etmek içindir. Aslında iyilik ve hayır yapmak da bir nasip meselesidir. Kimi insanlar çok rahat iyilik yaparken kimileri de isteseler bile yapamazlar. İyiliğin karşılığı yine iyilik olduğuna göre, bazı kimseler iyilikle karşılanmaktan kendilerini mahrum bırakırlar. Yani iyilik yapmak yapabilmek de bir nimettir, onun da ayrıca şükrü gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilikler karşılıksız kalmaz.

2. Allah yolunda infakta bulunana Allah Teâlâ infak ile karşılık verir.

3. Cömert kimse mahrum kalmaz.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ - 551
أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ
«تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ» :
. متفقٌ عليه .

551. Abdullah İbni Amr İbni Âs radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre bir kimse Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Müslümanın hangi ameli daha hayırlıdır? diye sordu. Hz. Peygamber de:

- “Tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmen ve selâm vermendir” buyurdu.

Buhârî, İmân 6, 20; İsti'zân 9, 19; Müslim, İmân 63. Ayrıca bk. Nesâî, İmân 12; İbni Mâce, Et'ime 1.

Açıklamalar

“Yemek ikrâmı ve selâm ifşâsı” hayır yapmakta iki önemli adımdır. Özellikle insanlar arası ilişkilerde bu iki hareket, bir çok olumlu adımların atılmasını sağlar.

“Tanıdık tanımadık herkese” kaydı, hadisin metninde selâm vermekle ilgiliymiş gibi gözükmektedir. Tercümeler de hep buna göre yapılmıştır. Ancak Ali el-Kârî’nin de işaret ettiği gibi, bu “tanıdık tanımadık herkese” kaydı, hem selâm verme hem de yemek yedirme tavsiyelerinin her ikisi için de geçerli olabilir. Biz bu ihtimali dikkate alarak tercümeyi ona göre yaptık. Yemek yedirmek ve selâm vermek toplumda sıcak ilişkilerin, köklü dostlukların kurulması ve güzelliklerin artması için iki önemli iyiliktir. Bunların muhataplarının “tanıdık tanımadık herkes” olması, her iki iyilik için de en geniş çerçevenin tesbiti anlamına gelir.

Burada önemli bir noktayı daha hatırlamakta fayda vardır. Sevgili Peygamberimiz, kendisine en üstün amellerin neler olduğunu soranlara, özellikle kendi durumları açısından yani onlar için en hayırlı ameli söylemek suretiyle cevap verirdi. Onun usûlü bu idi. O yüzden cevapları değişik

olurdu. Buradan hareketle, hadisimizde ismi verilmeyen soru sahibinin yemek ikrâmı ve selâm verme konusunda biraz kusurlu biri olduğunu düşünebiliriz. Zira Efendimiz, o zâta bu iki hususu öncelikle öğütlemiştir.

Yemek ikrâmı da selâm ifşâsı da başlı başına birer cömertliktir. Benzer yönleri vardır. Zira insanlar, genellikle yakınlarına ve sevdiklerine ya da iltifat ve iyiliğe layık gördüklerine ikrâmda bulunur ve onlara selâm verirler. Oysa her iki halde de, kimseyi küçümsemeden herkese aynı davranabilmek son derece önemli bir olgunluk ve iyiliktir. Bazı kendini beğenmişler, gözlerinin kestiği kimselere selâm verirken çoğu insanı selâm vermeye lâayık görmezler. Bu asla doğru bir hareket değildir. Aynı şeyi yemek ikrâmında, dâvetlerde de görmek mümkündür. Oysa İslâmiyet yemek yedirmekte ve selâm vermekte böyle bir ayırıma gitmeden müslümanlara eşit davranmayı emretmektedir.

Zamanımızda özellikle büyük şehirlerde, kimin ne olduğunu hangi inanç ve düşünceye sahip bulunduğunu, çoğu zaman kestirmeye imkân yoktur. Buna rağmen tanıdık tanımadık herkese selâm vermek ve ikrâmda bulunmak, müslüman

iyilik severliğinin anlaşılması bakımından da oldukça önemlidir. Çünkü insan, ihsanın kuludur. İyilik görmekten, iyisin denilmekten hoşlanmayan normal bir insan düşünmek mümkün değildir. Anormaller ise, zaten konu dışıdır. Onlara ne yapsanız hayra geçmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman herkese iyilik yapmaya bakmalıdır.
2. İyilik konusunda, tanıdık tanımadık herkese yemek yedirmenin ve selâm vermenin özel bir yeri ve önemi vardır.
3. Toplumda sıcak ilişkilerin ve samimi dostlukların kurulmasına müslümanlar öncülük etmelidir.
4. Hz. Peygamber'in cevapları, soru soranların özel durumlarını dikkate alan önceliklere sahiptir.

« قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 552
أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلَاهَا مَنِيحَةُ الْعَنْزِ مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا
«وَأَيُّهَا وَتَصْدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا الْجَنَّةَ رَجَاءً تَدْ
وقد سبق بيان هذا الحديث في باب بيان كثرة . يراخبل ا هاور
طرق الخير .

552. Yine Abdullah İbni Amr İbni Âs radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kırk iyilik vardır. Bunların en üstünü, birisine sağıp sütünden faydalanması için ödünç olarak sütlü bir keçi vermektir. Kim, sevâbını umarak ve mükâfâtını Allah'ın vereceğine inanarak bu kırk hayırdan birini işlerse, Allah Teâlâ onu bu sebeple cennete koyar.”

Buhârî, Hibe 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 42

Açıklamalar

140 numarada geçmiş olan hadisimiz, İslâm'da hayır ve iyilik yollarının çokluğunu, kerem ve cömertlik çeşitlerinin bolluğunu haber vermektedir. Özellikle kırsal kesimlerde ya da hayvancılığın yaygın olduğu yer ve yörelerde, sevâb için yapılacak iyiliklerden birini açıklamaktadır. Sütlü bir keçi veya koyunu sağıp sütünden yararlanması için ödünç olarak fakir komşuya vermenin 40 kadar iyiliğin en üstünü olduğunu bildirmektedir. Bu, koyun ya da keçi sürüsü olan kimse için, belki küçük görülecek bir

iyiliktir. Ama sütünden istifade edeceği bir tek hayvanı bile olmayan bir fakir için büyük ikr mdır.

Eskiden, memleketimizde düğün ve sünnet yapanlara destek olmak maksadıyla em net olarak sağmal inek veya koyun verilirdi. Fakir-fukara ailelere de sağıp sütünü içmesi, böylece geçimini sağlaması için sağmal hayvan vermek  detlendi. Bu güzel  detlerin asıl kaynağı, bu tür yardımlaşmayı teşvik eden ve öven hadisimizdir. Tabii bu tür bir yardım, hayvan bakımına elverişli ortamlar için geçerlidir.

Demektir ki  evre şartlarına göre yapılabilecek bir çok hayır ve iyilik çeşidi bulunmaktadır. Mesele sev bını Allah'tan bekleyerek ve iyilik niyetiyle bunlardan herhangi birini yapabilmektir.

Hadiste haber verilen 40 iyiliğin tek tek sayılmamış olması, iyilik niyetiyle yapılabilecek her hayıra imk n tanımak bakımından is betli olmuştur. Zira bu iyilikler sayılmış olsaydı, onlardan başka iyiliklere iltifat edilmeyebilirdi. Sağmal bir keçinin ödünç verilmesinin bile üstün bir iyilik ve cömertlik sayıldığı belirtilmek suretiyle müslümanların hayır yapmakta duyarlı ve gayretli davranmaları teşvik edilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyilik ve hayır yolları çoktur.
2. İyilik niyetiyle yapılan hayırlar, hayr sahiplerine cennet kapılarını açar.
3. Yapılacak iyiliğin mahallî şartlara uygun olması, ayrıca bir iyiliktir.

قال : عن أبي أمّامة صُدِّي بن عَجَلان رضي الله عنه قال -553- يا ابنَ آدمَ إِنَّكَ إِن تَبَدَّلَ الْفَضْلَ «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرٌ لَّكَ ، وَإِنْ تُمَسِّكَهُ شَرٌّ لَّكَ ، وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ ، وَأَبْدَأُ بِمَنْ . ملسم هاور «تَعُولُ ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

553. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey âdemoğlu! İhtiyâcından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için iyi; vermemen kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. İyiliğe, geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el, alan elden üstündür (unutma).”

Müslim, Zekât 97. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 32.

Açıklamalar

İnsanın zorunlu ihtiyaçlarından artan malını saklamayıp öncelikle geçimlerini üstlendiği kişilerden başlamak üzere ihtiyaç sahiplerine dağıtması, iyilik ve cömertlik gereğidir. Hiç şüphesiz her iyilik gibi faydası ve hayrı, böyle davranan kimseye yöneliktir. Çevresindeki insanlar ihtiyaç içinde kıvranırken, elinde ihtiyaç fazlası imkânı bulunanların, cimrilik edip kimseye bir şey koklatmaması ise, lehlerine değil, aleyhlerinedir. Özellikle bu ihtiyaç sahipleri, bakımını üstlendiği kişiler ise, daha kötüdür. Nitekim bir hadîs-i şerîfte “Geçimini üstlendiği kişileri ihmal etmesi kişiye günah olarak yeter” (bk. 296. hadis) buyurulmuştur.

511 numarada geçmiş olan hadisimizde, özellikle ihtiyaç fazlasının infak edilmesi tavsiye edilmektedir. Bu orta yoldur. Zira kendisini başkasının yardımına muhtaç bırakacak şekilde nesi var nesi yoksa dağıtmak sonra da başkalarının kendisine bir şeyler vermesini beklemek asla doğru değildir. Böyle bir tavır cömertlik sayılmaz. Her şeyin bir ölçüsü vardır. Nitekim Sevgili

Peygamberimiz, bütün malını sadaka olarak getirip
:

- Ey Allahın Resûlü!. Al bunu, sadakadır. Sahip olduğum bütün malım budur, diyen kimsenin yüzüne bakmamış. Adam bu sözü üç kez tekrarlayınca, malı alıp adamın önüne bırakmış, sonra da:

- “Sizden biri elinde-avucunda ne varsa hepsini getiriyor ve bu sadakadır diyor; sonra oturup insanların kendisine yapacakları yardımını bekliyor. Sadakanın iyisi, vereni ihtiyaç içinde bırakmayandır” buyurmuştur (bk. Dârimî, Zekât 25).

Hız. Ebû Bekir'in bütün malını, Hız. Ömer'in imkânlarının yarısını tasadduk etmesi ve Hız. Peygamber'in kabul buyurması, onların kimseden bir şey beklemeyecek gönül tokluğuna sahip olmaları sebebiyledir.

Hadisimizde, elinde ihtiyaç fazlası imkânı olduğu halde, harcaması gerekli olan yerlere harcamayanların ilâhî azabı hakedeceklerine işaret buyurulmuş, ihtiyacı kadarını tutmasında ise hiçbir sakınca bulunmadığı bildirilmiştir. İyilik ve

cömertlikte sıranın, geçimi üstlenilmiş kişilerden başladığına da ayrıca dikkat çekilmiştir. Sonuçta, bu kitapta bir çok kez tekrarlandığı gibi “Veren elin, alan elden üstün” ve hayırlı olduğu genel prensibi hatırlatılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç fazlası malı infak etmek ve infaka yakınlarından başlamak tam bir iyiliktir.
2. İhtiyacı olan malı elinde ihtiyâten tutmakta bir sakınca yoktur.
3. Geçimini üstlendiği kişileri ihtiyâç içinde bırakmak iyilik değil, kötülük getirir.
4. Vermek, almakdan her zaman üstündür.
5. Kendisini başkalarının yardımına muhtaç bırakacak şekilde varını yoğunu tasadduk etmek doğru değildir. Her şeyin bir kararı ve ölçüsü vardır.

554- ما سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ - سَأَلَهُ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ ، وَلَقَدْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْإِ يَا قَوْمِ اسْلَمُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا : غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ ، فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ

يُعْطِي عَطَاءَ مَنْ لَا يَخْشَى الْفَقْرَ ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيْسَ لِمَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا ، فَمَا يَلْبَثُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا . ملسم هاور . وَمَا عَلَيْهَا

554. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, İslâm için kendisinden ne istenirse onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde yanına gelen bir adama iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü verdi...Adam kabilesine dönünce :

- Ey milletim! (Koşun) müslüman olun. Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikrâm ve ihsanlarda bulunuyor, dedi.

(Hadisin râvisi Enes diyor ki), kimileri sırf dünyalık elde etmek için müslüman olurlardı. Fakat çok geçmeden müslümanlık onların gözünde, dünyadan ve dünya üzerindeki her şeyden daha değerli hale gelirdi.

Müslim, Fezâil 57-58

Açıklamalar

Hadisimiz Hz. Peygamber'in, gerektiğinde insanların zengin veya fakir olduklarına bakmaksızın onlara ne kadar cömert davrandığını göstermektedir. Aslında Müslim'in bir başka rivayetinde (Fezâil 59) açıklandığı üzere, Efendimiz'in kendisine iki dağ arasını dolduracak kadar çok koyun verdiği kişi, Mekke'nin fethinden sonra müslüman olmuş ve fakat Huneyn ve Tâif savaşlarına müşrik olarak katılmış bulunan Safvan İbni Ümeyye idi.

Safvân, mal düşkünü biri olup kalpleri İslâm'a ısındırılması uygun görülen kimselerdendi. Hz. Peygamber bu gibi kimselere, Huneyn ganimetlerinden, onların akıllarından bile geçiremeyecekleri ölçüde ikramda bulunmuş, onlar da bu ikram karşısında İslâm'a olan düşmanlıklarından vazgeçmek zorunda kalmışlardı. Âlemlere hidâyet ve rahmet vesilesi olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz, herkesin derdine göre tedâvi uygulamış, insanların yepyeni bir İslâm kimliği kazanmalarına yardımcı olmuştur.

Peygamber Efendimiz'in, bağışta bulunurken mutlaka iyi müslüman aramaması, olaya insanların İslâm'a kazanılması açısından yaklaşması dikkat

çekicidir. Demektir ki, farz olan zekât dışındaki ikram, ihsan ve yardımların henüz müslüman olmayan kalbleri kazanılması düşünülen kimselere, onların kalblerini kazanacak ölçü ve miktarlarda verilmesi, yetkililerin takdirlerine kalmış bir uygulamadır.

Günümüzde de kalbleri İslâm'a ısındırılması halinde, toplumun muhtelif kesimlerinde etkili olabilecek kimseler için böyle bir uygulama düşünülebilir. Özellikle, her türlü insan kazanma yöntemlerinin dünya çapında uygulandığı bir dönemde müslüman sermâyenin, böyle bir yola girmesi, Hz. Peygamber devrindeki uygulamayı yeniden canlandırma anlamına gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, yokluk ve fakirlik korkusu duymayacak derecede cömertti.
2. O, iyiliği sadece iyilere yapmaz, iyi olmasını umduğu ve beklediği kimselere de yapardı.
3. Her insana, kendi anlayışına göre nüfuz etmeye bakmak gerekir.

4. İyilik ve ikram, insanların kalblerini kazanmakta en etkili yollardan biridir.

قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 555
يَا رَسُولَ اللَّهِ لَغَيْرُ هَؤُلَاءِ كَانُوا أَحَقَّ بِهِ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَسَمًا ، فَقُلْتُ
وَنِي أَنْ يَسْأَلُونِي بِالْفُحْشِ فَأَعْطِيَهُمْ أَوْ إِنَّهُمْ خَيْرٌ « : مِنْهُمْ ؟ قَالَ
. مَلَسَمَ هَاوِر « يُبَخِّلُونِي ، وَلَسْتُ بِبَاخِلٍ

555. Ömer radıyallahu anh şöyle dedi

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mal taksim etti. Ben:

- Ey Allah'ın Resûlü! Kendilerine mal verdiğiniz şu kimselerden başkaları o mala daha layıktır!" dedim. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- "Onlar beni iki durumla karşı karşıya bıraktılar: Ya çirkin sözlerle benden mal isteyecekler, vereceğim. Ya da vermeyeceğim bu defa da beni cimrilikle suçlayacaklar. Ben cimri değilim" buyurdu.

Müslim, Zekât 127

Açıklamalar

Altı hadis kitabı içinde sadece Müslim’de bulunan bu hadîs-i şerîf göstermektedir ki sevgili Peygamberimiz, insanların durumlarına ve İslâm izzetine en uygun şekilde davranırdı. Özellikle ihsan ve iyilikte, mal taksiminde, yeterince olgunlaşmamış kimseleri kollar, onların yanlış ve kaba davranışlara düşmemesine dikkat ederdi. Nitekim bu olayda görüldüğü gibi, Hz. Ömer’in bile kabullenmekte zorlandığı bir uygulamada bulunmuştu.

Hz. Peygamber, Hz. Ömer’e verdiği cevabıyla her hareketinin farklı bir sebebi olabileceğini göstermiştir. Bu olayda bazı kimselerin kendisine karşı doğru ve güzel olmayan iki davranış içinde olacaklarını sezmiş, o sebeple onları bu çirkinlikten kurtarmak için daha önce davranıp onları tatmin etmiş ve bir hata işlemelerini önlemiştir. Anlaşıldığına göre bu kimseler, henüz iman bakımından belli bir seviyeye ulaşamamış, İslâm muâşeret kurallarını henüz tam olarak içlerine sindirememiş, Peygamber’e karşı nasıl davranacaklarını bile öğrenememişlerdi. Hz. Peygamber ne onların kaba-saba sözlerle mal isteyip almalarına ne de istediklerini elde edememeleri halinde kendisini cimrilikle itham etmelerine fırsat bırakmamış, onlardan daha lââyık

kimseler varken, muhtemel çirkinlikleri önlemek maksadıyla bu kimselere mal vermiştir. Özellikle Hz. Peygamber'in, "Ben cimri değilim" buyurması dikkat çekicidir. Bilindiği gibi Efendimiz, cimrilikten ve pntilikten Allah'a sığınırdı.

Peygamber Efendimiz'in bu davranışı, ashâb ve ümmetine karşı duyduğu şefkat ve merhametin bir sonucudur. Toplumda üç-beş kuruş için gereksiz yere yalan - yanlış şeyleri konuşacak veya bazı yakışksız halleri aleniyete dökcek ve durup dururken günaha girecek kimseler daima vardır. Bütün bunları önleyici tedbirleri almak, iyilik ve ikram ile bunların önüne geçmek tercih edilmesi gerekli bir uygulamadır. Üstelik bu, başlı başına bir iyiliktir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kaba-saba ve câhil kimseleri idâre etmek, kabalıklarını önlemek için tedbir almak uygun olur.
2. Gerekiyorsa, ihsan ve ikramda bulunarak onların kabalık yapmalarına mani olmak câizdir.

3. İyilik ve ikram, her zaman kişiye lââyık olduğundan dolayı değil, bazan da şerrinden korunmak veya onu kötülükten korumak için yapılır.

4. Hz. Peygamber cimrilikten nefret ederdi.

5. Yöneticiler, etraflarındaki kimselerin durumlarına göre hareket etmelidir.

6. İnsanların en kötüsü, şerrinden korunmak için öteki insanların tedbir almak zorunda kaldığı kimsedir.

بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ : وَعَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ -556-
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقْلَهُ مِنْ حُنَيْنٍ ، فَعَلَقَهُ الْأَعْرَابُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
يَسْأَلُونَهُ ، حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى سَمُرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ ، فَوَقَفَ النَّبِيُّ
أَعْطُونِي رِدَائِي ، فَلَوْ كَانَ لِي عَدَدُ هَذِهِ : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
عَمَّا ، لَقَسَمْتُهِ بَيْنَكُمْ ، ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بِخِيْلًا وَلَا كَذَّابًا وَلَا الْعِضَاهُ نَ
. يراخبل ا هاور «جباناً

«و. شجرة : «السمر» و. أي حال رجوعه «مقله»
شجر له شوك : «العضاه

556. Cübeyr İbni Mut'im radıyallahu anh şöyle dedi:

Huneyn Gazvesi’nden dönüşte Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte yürürken bedevi arablar ganimetin taksimini ısrarla istemeye başladılar. Neticede Hz. Peygamber’i Semüre ağacının altında durdurdular. Cübbesi ağaca takılıp kaldı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem devesini durdurup:

“Cübbemi verin bana! Şayet şu gördüğünüz ağaçlar kadar hayvanım olsaydı, onların tamamını size paylaşırdım. Siz de benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz!” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 24, Humus 19

Açıklamalar

Huneyn Gazvesi’nde bol miktarda ganimet elde edilmişti. Hz. Peygamber bu malların taksimini savaş sonrasına ertelemişti. Huneyn’den dönerken bir kısım bedeviler, taksimin geciktiği iddiasıyla ganimetin bir an önce dağıtılmasını istemeye başladılar. Bu konuda Hz. Peygamber’i sıkıştırıyorlardı. Hatta bazı rivayetlerde devesinin yolunu bile değiştirip onu malları taksime zorladılar. Neticede dikenli bir ağaç türü olan Semüre ağacının altına inmek zorunda bıraktılar.

Buna rağmen Hz. Peygamber onların bu kabalıklarına bir şey demiyor, kendilerini hoş karşılıyordu.

Ağacın dikenlerine takılan cübbesini istedikten sonra, onlara: “Bırakınız bu ganimet malını, şu gördüğünüz ağaçlar kadar şahsi hayvanlarım olsaydı, yine de onların tamamını aranızda taksim ederdim. Siz beni asla cimri, yalancı ve korkak olarak göremezsiniz.” buyurmak suretiyle, onları teskin etmiştir. Bu arada da kendisinin mal ve mülk ile meşgul olmadığını, insanların doğruyu bulmaları için çalıştığını anlatmıştır.

Cömertliği, doğruluğu ve yiğitliği herkes tarafından bilinen Hz. Peygamber’i, ganimet mallarının taksimi konusunda böylesine sıkıştıran kimselerin, onu yeterince tanımadıkları ya da aşırı derecede mal düşkünü oldukları anlaşılmaktadır.

Kimi insanlar hep kendi arzuları ve düşünceleri doğrultusunda olayların gelişmesini isterler. Hele konu maddi çıkarla ilgiliyse iş daha da ciddileşir. İşte bu olayda da bunu görüyoruz. Şahsî çıkarını ön planda tutan bazı kimseler Hz. Peygamber’i etkilemeye çalışmışlar, hatta ganimetlerin taksiminde de bazı kimselere fazla mal verilmesi

üzerine, o taksimin âdil olmadığını iddiaya bile kalkışmışlardır. O derecede ki, Hz. Peygamber, “Ben de âdil davranmazsam, dünyada kim âdil davranabilir?” diye kendilerini uyarma ihtiyacını hissetmiştir.

Bütün bu olaylarda Resûl-i Ekrem Efendimiz’in son derece tahammüllü ve bağışlayıcı bir tavır izlediği görülmektedir. Çünkü o, câhillerin davranışlarını bağışlamakla, onların kusuruna bakmamakla emrolunmuştur.

Hadisimizin burada zikredilmesinin sebebi, Hz. Peygamber’in cimri olmadığını, şahsi malını bile taksimden asla geri durmayacağını belirtmesi ve dolayısıyla cömertliği öngörmüş olmasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cimrilik, yalancılık ve korkaklık gibi kötü huyların özellikle müslüman yöneticilerde bulunması asla yakışık almaz.

2. Hz. Peygamber, bağışlama, müsamaha ve eziyetlere katlanma gibi güzel huylara sahipti.

3. Gerektiğinde kişinin sahip olduğu üstün vasıfları, övünmek maksadı gütmekten belirtmesinde bir sakınca yoktur.

4. İdarecilik, son derece anlayışlı ve müsamahalı olmayı gerektirir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 557
مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
هَاور «يَعْقُو إِلَّا عِزًّا ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ عِزًّا وَجَلَّ
مَلَسَم .

557. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sadaka vermek malı eksiltmez. Kul başkalarının hatalarını bağışladıkca Allah da onun şerefini arttırır. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah da onu yükseltir.”

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

604 numara ile Tevâzu bahsinde tekrar gelecek olan hadisimiz “Sadaka malı eksiltmez”

beyânından dolayı buraya alınmıştır. Çok net ve kesin bir ifade ile Sevgili Peygamberimiz, sanılanın aksine, sadakanın malı eksiltmeyeceğini müjdelemektedir. Çünkü Allah Teâlâ, tasadduk edilen her şeyin karşılığını vereceğini vâdetmiştir. Bununla ilgili âyetler ve açıklamalar bu konunun baş tarafında geçmiştir.

Sadaka, Allah’a yakınlık maksadıyla harcanan mal demektir. Onun dünyadaki peşin faydasını malı arttığı için alan; âhiretteki faydasını ise sevabı kat kat olduğu için veren görür.

Kendisinden sadaka verilen mal, bereketlenir. Verene de Allah verir. Görünürde bir azalma var gibi gelse bile, karşılığı ya dünyada ya âhirette ya da her ikisinde birden en az on misli ile alınacağından mal mânen ve maddeten bereketlenmiş ve artmış olur. Yani sadaka malı ya maddeten ya mânen arttırır, kesinlikle eksiltmez. O halde cimri davranmaya gerek yoktur. Cömertlik bereket getirir.

Hız. Peygamber, sadakanın malı eksiltmediğine sanki bir başka örnek verir gibi, cezalandırmaya gücü yettiği halde insanların kusurlarını affeden kimsenin izzet ve şerefının artacağını, mütevâzi

davrananların da Allah Teâlâ tarafından şeref ve itibarlarının yükseltileceğini bildirmiştir. Bu üç husus da ilk bakışta bir eksiklikmiş gibi gözükse de sonuçlarının fevkalâde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Aslında af ve tevâzu da huy bakımından sadaka anlamındadır.

O halde hadisimizin mânası, her güzellik ve iyilik, bereket, şeref ve izzet kaynağıdır, demek olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için verilen sadaka malı noksanlaştırmaz. Sadakanın bereketi mutlaka görülür.
2. Dünyada malını arttırmak, ahirette sevabını çoğaltmak isteyen sadaka vermelidir.
3. Şeref ve izzetini yüksetmek isteyen de, insanlara karşı alçak gönüllü ve bağışlayıcı olmalıdır.

وَعَنْ أَبِي كَبْشَةَ عُمَرُو بْنِ سَعْدٍ الْأَنْمَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ - 558- ثَلَاثَةٌ أَقْسِمُ عَلَيْهِنَّ « :بِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ مَا نَقَصَ مَالُ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ ، وَلَا ظَلَمَ :وَأَحَدُكُمْ حَدِيثًا فَاحْقَظُوهُ عَبْدٌ مَظْلَمَةٌ صَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا ، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ

وَأَحَدْتُكُمْ حَدِيثًا . اللَّهُ عَلَيْهِ بَابُ فَقْرٍ ، أَوْ كَلِمَةٌ نَحْوَهَا إِلَّا فَتَحَ
: قَالَ إِنَّمَا الدُّنْيَا لِأَرْبَعَةِ نَفَرٍ . فَاحْفَظُوهُ

عَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا وَعِلْمًا ، فَهُوَ يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ ،
. وَيَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ حَقًّا فَهَذَا بِأَفْضَلِ الْمَنَازِلِ .

لَوْ : وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا ، وَلَمْ يَرَزُقْهُ مَالًا فَهُوَ صَادِقُ النَّيَّةِ يَقُولُ
. لِي مَالًا لَعَمِلْتُ بِعَمَلِ فُلَانٍ ، فَهُوَ نِيَّئُهُ ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ أَنْ

وَعَبْدٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا ، وَلَمْ يَرَزُقْهُ عِلْمًا ، فَهُوَ يَخْطِئُ فِي مَالِهِ بِغَيْرِ
حَقًّا ، فَهَذَا عِلْمٌ ، لَا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ وَلَا يَصِلُ رَحِمَهُ ، وَلَا يَعْلَمُ لِلَّهِ فِيهِ
. بِأَخْبَثِ الْمَنَازِلِ .

لَوْ أَنَّ لِي مَالًا : وَعَبْدٌ لَمْ يَرَزُقْهُ اللَّهُ مَالًا وَلَا عِلْمًا ، فَهُوَ يَقُولُ
هَاور «لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَلِ فُلَانٍ، فَهُوَ نِيَّئُهُ ، فَوَزَرُهُمَا سَوَاءٌ
. حَيَّ حَصْنٌ حَصْنٌ حَصْنٌ : لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَا

558. Ebû Kebşe Amr İbni Sa'd el-Enmârî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre o,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken dinlemiştir:

“Haklarında yeminle söz söyleyebileceğim üç
haslet vardır; iyi belleyiniz!

Sadaka vermekle kulun malı eksilmez.

Uğradığı haksızlığa sabredenın Allah şerefını arttırır.

Dilenme kapısını açan kimseye Allah, fakirlik kapısını açar. (Veya buna benzer bir cümle söyledi).

“Yine size bir söz daha söyleyeceğim, onu da iyi belleyiniz” dedi ve şöyle buyurdu:

“Dünyada dört kısım insan vardır:

(Birincisi) Allah’ın kendisine mal ve ilim verdiği kimsedir. Bu kişi Allah’a karşı saygılı davranır, hısımlarını görüp gözetir, o maldaki Allah’ın hakkını yerine getirir. Bu, en üst derecedir.

(İkincisi), Allah’ın kendisine ilim verip mal vermediği iyi niyetli kimsedir. O, iyi niyetle, “Eğer malım olsaydı ben de falan adam gibi davranırdım” der. Bu, iyi niyetinin karşılığını görür. İkisinin sevabı eşittir.

(Üçüncüsü), Allah’ın mal verip ilim vermediği kimsedir. O bilgisizliği yüzünden malını geliş güzel harcar, Allah’a karşı sorumlu davranmaz, hısımlarını görüp gözetmez, o malda Allah’ın

hakkı olduğunu idrak etmez. Böylesi kişi, en kötü durumdadır.

(Dördüncüsü), Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimsedir. Bu kişi der ki, “Eğer malım olsaydı, ben de falan gibi yer-içerdim”. Bu da niyetinin karşılığını görür. Binaenaleyh bu iki kişinin vebâli eşittir.”

Tirmizî, Zühd 17

Ebû Kebşe el-Enmârî

Künyesiyle meşhur olan ve ismi kaynaklarda Amr veya Ömer olarak iki ayrı şekilde verilen Ebû Kebşe, Enmâr kabilesine mensup bir sahâbîdir. Şamlılardan sayılır. Hz. Peygamber'den ve Hz. Ebû Bekir'den rivayetleri vardır. Kendisinden de oğulları Abdullah ve Muhammed hadis rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbni Mâce onun hadislerini kitaplarına almışlardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadiste, mecbur olmadığı halde sırf mal biriktirmek maksadıyla dilenciliğe kalkışan kimseyi Allah Teâlâ'nın fakirlikle cezâlandıracağı bildirilmektedir. Hadisimizde sadaka ve dilencilikten bahsedildiğine göre, ikinci cümledeki “haksızlık” da her halde ekonomik açıdan bir haksızlık olmalıdır. Nitekim hadisin bundan sonraki kısmında da ağırlıklı olarak mal ve mal sarfindan bahsedilmektedir.

Uğradığı haksızlığa sabır ve tahammül göstermek, haksızlığa râzı olmak anlamına gelmez. Bu, “Sen kötülüğü en güzel bir şekilde önle!” [bk. Fussilet sûresi (41), 34] âyetindeki tavsiyenin uygulaması demektir. Sonucu da yine aynı âyette haber verildiği gibi, “candan dostluk”ların oluşmasıdır.

Hadisimizin ikinci kısmında açıkca görüldüğü gibi ilim de mal gibi insanlara lutfedilmiş bir tür rızıktır. Hatta mal nimetinin nasıl kullanılması gerektiğini bilmeye ve dünyayı değerlendirmeye yarayan çok daha kapsamlı ve insanı kemâle ulaştırıcı bir rızıktır. Hatta bu sebeple bir hadîs-i şerîfte, “Ortaya konulmayan, istifadeye sunulmayan ilmin, kendisinden infakta bulunulmayan bir hazine gibi olduğu” (bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 499] bildirilmiştir. Öte

yandan fakir bile olsalar âlimler,“Kendilerini rızıklandırdığımız nimetlerden infak ederler” [Bakara sûresi (2), 3] âyetinin anlam sınırları içindedirler.

Ayrıca hadisimizde, iyi ve kötü niyetin kişiye, sanki iyiliği ve kötülüğü bizzat işlemiş gibi sevap ve günah kazandıracağı çok çarpıcı bir biçimde ortaya konulmuştur. Birinin iyilik yaparak kazandığı sevabı, bir başkasının sırf iyi ve samimi niyetinden dolayı alması çok güzeldir. Ancak birinin işlediği hatalar sebebiyle kazandığı günahı, bir başkasının sırf ona özendiği ve onun gibi olmak istediği için üstlenmesi, “durduk yerde günaha girmek” demektir. Bu durum, yani birinin işleyerek hakettiği vebâli ötekinin işlemediği halde sırf niyeti sebebiyle haketmesi, “Allah Teâlâ, işlemedikleri sürece gönüllerinden geçen kötülüklerden dolayı ümmetimi sorumlu tutmaz” (Bk. Buhârî, İtk 6; Talak 11; Eymân 15; Müslim, İman 201-202) hadisine ilk bakışta muhalif gibi geliyorsa da öyle değildir. Çünkü hadisimizde “Malım olsaydı ben de onun gibi keyfimce harcardım” diye niyetini, sadece içinden geçirmekle kalmadığına, diliyle açıklamış olduğuna dikkat çekilmektedir. Böyle olunca artık o bir anlamda fiil haline dönüşmüş gibidir. Öte

yandan işi inceden inceye araştıran âlimler,
“İnsanın içinden geçenler dolayısıyla sorumlu tutulmaması, o şeylerin yerleşik bir niyet ve karar haline gelmemesine bağlıdır. Bir azm ve değişmez karar haline gelmişse, kişi onu henüz işlememiş ve diliyle söylememiş bile olsa, günah olarak kaydedilir” demektedirler (bk. 12. hadis). Hiç kuşkusuz bu yorum, her iki hadisin birbiriyle çelişik olmadığını, farklı durumlara yönelik olduklarını açıkca ortaya koymakta ve doğru olarak anlaşılmalarını sağlamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka malı eksiltmez.
2. Uğradığı haksızlığı sabır ve tahammülle karşılayanın izzeti artar.
3. İhtiyacı yokken dilenciliğe yeltenen, fakirlikle cezalandırılır.
4. İlim, maldan üstündür. Çünkü malın nasıl kullanılması gerektiği, neleri nasıl yapmanın doğru olduğu ilimle bilinir.

5. Kişi niyetiyle hem sevab hem de günah kazanabilir. İyi şeylere niyet etmek ve iyi niyetli olmak müslümana iyilik kapılarını açar.

و عن عائشة رضي الله عنها أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً ، فَقَالَ النَّبِيُّ -559-
ما بقي منها إلا : تلاق «؟أما بقي منه» : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لأقو يذمرت ل هاور «بقي كلها غير كتفها» : كَتَفُهَا ، قال
حي حص ثي دح .

بَقِيَتْ لَنَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا كَتَفُهَا : تَصَدَّقُوا بِهَا إِلَّا كَتَفُهَا فَقَالَ : هَانِ عَمَّو .

559. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem'in ailesi bir koyun kesmişlerdi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir ara:

- “Ondan geriye ne kaldı?” diye sordu. Hz. Aişe:
- Sadece bir kürek kemiği kaldı, cevabını verdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber;

- “Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi duruyor!” buyurdu.

Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme 35

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz'in infak ve iyilik yapmayı çok sevdiği, onun son derece cömert davrandığı şimdiye kadar bir çok hadîs-i şerîfte geçmiş bulunmaktadır. Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah rızâsı için kestikleri bir koyundan, ne kadarının dağıtıldığını, dağıtılmayan ne kaldığını öğrenmek istiyor. Kendisi gibi cömert olan hanımlarının, koyunun kürek kemiği dışında tamamını dağıttıklarını haber alıyor. İşte o zaman Sevgili Peygamber'imiz, son derece yüksek, özlü, güzel ve anlamlı bir tesbit ve açıklamada bulunuyor:

“Desene, bir kürek kemiği (veya butu) hariç, hepsi duruyor.”

Peygamber Efendimiz'in bu cevabı, insanlara iyilik olsun diye verilen ve dağıtılan hiçbir şeyin kayıp olmadığını, onun, veren adına kaydedildiğini, aslında infak edilmeyen malın elden çıkmış sayılması gerektiğini pek nefis bir ifade ile ortaya koymaktadır. “Ne infak ederseniz o sizin lehinizdir” [bk. Bakara sûresi (2), 272], “İnfak ettiğinizin karşılığını Allah verir”

[Sebe' sûresi (34), 39] âyetleri, bundan daha güzel, nasıl yorumlanabilir?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah için yapılan hiçbir iyilik zâyî olmaz.
2. İnfak edilen, aslında infak edenin yanında kalır. “Ne verirsen elinle o gider seninle” sözü, bu kesin gerçeğin halkımızca ifadesidir.
3. Malının yanında kalmasını isteyen, onu fakirlere tasadduk etmelidir.

لَهُ عَنْهُمَا قَالَتْ وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَتْ « قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُؤْكِي فَيُؤْكِي اللَّهُ » . « عَلَيْنَا » .

أَنْفَقِي أَوْ أَنْفَقِي أَوْ أَنْضِحِي ، وَلَا تُحْصِي فَيُحْصِيَ اللَّهُ « وفي رواية « أَنْفَقِي » وَ « أَنْفَقِي » عَلَيْهِ « عَلَيْنَا ، وَلَا تُؤْعِي فَيُؤْعِي اللَّهُ عَلَيْنَا » . « أَنْضِحِي » : لِكُلِّ ذِكْوٍ « أَنْفَقِي » مِنْ عَمَلٍ وَهُوَ بِالْحَاءِ الْمَهْمَلَةِ

560. Esmâ Binti Ebû Bekir radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Esmâ, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu” demiştir:

- “Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir!”

Bir rivayette (Müslim, Zekât 88) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“İnfak et sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar.”

Buhârî, Zekât 21; Müslim, Zekât 88. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd. Zekât 46; Tirmizî, Birr 40; Nesâî, Zekât 62

Açıklamalar

Hız. Peygamber, Esmâ radiyallahu anhâ'ya hitâben cömertliğin önemini, cimri davranılması halinde neler olacağını bildirmek suretiyle anlatmıştır. Bunu da halk arasında yaygın olan bir üslupla ifade ederek: Para kesesinin ağzını ipe boğma, yani eli sıkı ve cimri biri olma! Aksi halde Allah da sana olan nimet ve ikram hazinesinin ağzını bağlar, nimetini senden esirger, buyurmuştur.

Cimri kimseler keselerinin ağzını sıkıca bağladığı, para çıkınlarını birkaç defa sarmaladığı için

halkımız onlardan “ne kirli çikıdır ooo!” diye bahseder.

Hadisin öteki rivayetinde râvinin tereddüdünün sonucu olarak birbirine yakın mânada bir kaç kelimenin yer aldığı görölmektedir. Bu kelimelerin her birinin kullanılmış olduğu ihtimalini gözönüne alarak hepsini birden tercüme edersek şöyle bir cümle kullanmamız gerekir: “Allah rızâsı için infak et, bol bol ver, âdeta etrafa su döker gibi iyilik saç, cömert ol, sakın malını, paranı sayıp saklamaya kalkışma, Allah da sana sayar ve nimetini senden esirger”. Bu ifadeler Hz. Peygamber’in, konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Sevgili Peyamberimiz, “insan nasıl davranırsa onun karşılığını görür” demek istemektedir. “Siz ne infak ederseniz, Allah onun karşılığını verir” âyetini [Sebe’ suresi (34), 39] bir başka şekilde hatırlatıp teyid etmiştir. “Ceza amelin cinsinden olur” kuralı da böylece gerçekleşmiş olacaktır.

Malı veya parayı saklayıp biriktirmeye kalkışmak, yani böylece cimrilik yapmak aslında insanın, kendisine yönelecek maddî ve mânevî ikram ve ihsanlara kapıyı kapamak demektir. Bu da akıllıca

bir iş değildir. Bu sebeple Hz. Peygamber, sürekli eli açık ve cömert davranmayı tavsiye etmiştir. Hadisimizin Buhârî'deki rivayeti, “(Az da olsa) gücün yettiği kadar sadaka ver” diye sona ermektedir.

Bu da gösteriyor ki cömertlik, çok vermekten ibaret değildir. İnsanın gücü ölçüsünde, az olsun çok olsun bir şeyler vermeyi, eli sıkı olmamayı benimsemesi ve öyle davranması demektir. Bunu alışkanlık haline getirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cimrilik, mahrumiyet sebebidir.
2. İkram ve infak edene Allah Teâlâ da bol bol ikram ve ihsanda bulunur.
3. Cömert davranmak kadın-erkek her müslüman için hem bir fazilet hem de zenginlik vesilesidir.
4. Hz. Peygamber infakta bulunmayı ısrarla tavsiye etmiştir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى - 561
وَالْمُنْفِقُ ، كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا مَثَلُ الْبَخِيلِ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

جَبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ تُدَيَّهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَأَمَّا الْمُنفِقُ ، فَلَا يُنْفِقُ إِلَّا سَبَّغَتْ ، أَوْ وَقَرَّتْ عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُخْفِيَ بَنَانَهُ ، وَتَعْفُو أَثَرَهُ ، وَأَمَّا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزَقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا ، فَهُوَ الْبَخِيلُ ، فَلَا مَتَفَقُّ عَلَيْهِ «يُوسَعُّهَا فَلَا تَتَّسِعُ» .

أَنْ الْمُنْفِقَ كُلَّمَا أَنْفَقَ سَبَّغَتْ ، :الدَّرْعُ ، وَمَعْنَاهُ «الْجَبَّةُ» وَ رَجُلِيهِ وَأَثَرَ مَشْيِهِ وَخُطَوَاتِهِ وَطَالَتْ حَتَّى تَجُرَّ وَرَاءَهُ ، وَتُخْفِيَ

561. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre o, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işitmiştir:

“Cimri ile cömerdin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasına zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka verdikçe, üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde zırhın halkaları birbirine iyice geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz.”

Buhârî, Cihâd 89; Zekât 28, Talâk 24; Libâs 9; Müslim, Zekât 76-77. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 61

Açıklamalar

Çok fazla önem arzetmeyen kelime farklılıklarıyla rivayet edilmiş olan hadisimiz, cimri ve cömert kimselerin ruh hallerini güzel bir benzetme ile edebî bir tarzda anlatmaktadır. Ruhî ve mânevî bir olayı şeklî ve maddî bir misalle somutlaştırarak anlatmak, meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Eğitim ve öğretimde bu uygulama hep yapılagelmiş-tir.

Sevgili Peygamberimiz bu hadislerinde, fakir-fukaranın yardımına koşan cömert kimsenin gönlünde huzur, vicdanında engin bir ferahlık meydana geleceğini bildirmektedir. Adetâ boğazına sarılıp kişiyi sıkıştıran duygular zırhı, cömert kimse için yumuşar genişler ve hatta bütün ayıplarını örten koruyucu ve çok rahat bir elbise haline dönüşür. Cömert adam, iyilik ve yardımseverlikten duyduğu huzurun, ta parmak uçlarına kadar bütün vücudunu kapladığını hisseder. Cömertlik sayesinde görünür ve görünmez ayıplarının örtülmüş olmasından dolayı son derece mutlu olur.

Cimri, çevresindeki yardıma muhtaç insanlara ve dindaşlarına karşı duyarsız ve katı davranan kimsedir. Adeta kendisini demir zırhla koruma altına almıştır. Fakat ne de olsa insandır. Arada bir

birilerine yardım etmeye niyetlenecek olsa, kendisini cimrilik duygularının yoğun ve nefes aldırılmaz baskısı ve sıkıştırması altında hisseder. Üzerindeki zırhın halkaları birbirine iyice kenetlenmiş kimsenin, biraz rahatlamak için onu açmaya çalışıp başaramadığı gibi cimri de, cimrilik duygularının baskısından kurtulup da iyilik yapamaz. Gönlünde başkalarına yardım etmiş olmanın huzur ve rahatlığını yaşayamaz. Kendi katı ve dar dünyasında, tepeden tırnağa cendere içindeymiş gibi bunalır kalır. Eli bir türlü iyiliğe uzanamaz. Onun için bu, yeter ıstırap ve cezâdır.

Bilinen bir gerçektir ki, cömert kişi sadaka verir, iyilik ve infakta bulunurken elini açar ve yayar. Cimri ise, kendisini sıkar, ellerini yumar; kimseye bir şey koklatmak istemez. Hadisimiz, biri son derece rahat, öteki son derece sıkıntı içinde olan işte bu iki kişinin hallerini tasvir etmektedir.

Cimri ve cömert kimselerin iç dünyasını ve onların hareketlerini etkileyen duygularını ve sonuçta onların yaşadıkları huzur veya rahatsızlığı böylesine canlı bir örnekle ortaya koyan Hz. Peygamber, kısıtlı imkânlar içinde bile insanların yapacakları iyilikler sebebiyle çok mutlu ve

huzurlu olabileceklerini anlatmakta, insanları imkân nisbetinde cömert davranmaya davet etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cömert kişi bir iyilik yapmak istediği zaman içinde hiçbir sıkıntı duymadan kolayca yapar.

2. Cimri bir iyilik yapmak isterse, elini kısırdıtamayacak derecede bir baskı ve sıkıntı hisseder. Sanki boğazında nefes almasını zorlaştıran bir demir zırh vardır. Öylesine sıkıntı hisseder ve iyilik yapmayı başaramaz.

3. Cömertlik, hem dünyada hem de âhirette mutluluk ve huzur demektir.

4. Rahat etmek, görünür ve görünmez hatalarının baskısından kurtulmak isteyenler, iyilik yapmalı, sadaka vermeli, çevrelerine karşı cömert davranmalıdırlar. Çünkü cömertlik ayıpları örter, kusurları silip yokeder.

مَنْ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ مِنْ عَوْ - 562
نَّ اللَّهُ تَصَدَّقَ بِعَدْلٍ ثَمَرَةً مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِ

يَقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيْهَا لِصَاحِبِهَا ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ حَتَّى تَكُونَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . «مِثْلَ الْجَبَلِ

:بفتح الفاء وضم اللام وتشديد الواو ، ويقال أيضاً «الفَلُوْ»
. وهو الْمُهْرُ : وبكسر الفاء وإسكان اللام وتخفيف الواو

562. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, - ki Allah, helâlden başkasını kabul etmez - Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla büyütür.”

Buhârî, Zekât 8; Tevhîd 23; Müslim, Zekât 63, 64. Ayrıca bk. Tirmizî, Zekât 28, Nesâî, Zekât 48; İbni Mâce, Zekât 28

Açıklamalar

Yüce Kitabımız'da Allah Teâlâ'nın fâizi batıracağı, sadakaları arttıracığı [bk.Bakara sûresi (2),276] bildirilmiştir. Hadisimiz, helâlinden verilen sadakaların Allah Teâlâ tarafından nasıl büyütüldüğünü, herkesin anlayacağı bir misalle

anlatmaktadır. Güzel bir küheylan yavrusuna sahip olan kimse o güzel tayı, büyük bir at olsun diye nasıl özenle bakar, büyütür, beslerse; Allah Teâlâ da kulun helâl maldan verdiği değer veya miktar bakımından bir hurma kadar olan sadakayı kabul buyurur ve o kişi adına yine miktar veya sevab olarak dağ gibi oluncaya dek arttırır. Neticede bir hurma tanesi sadaka veren kimse, dağ kadar mal tasadduk etmiş gibi olur. Sadakaların Allah tarafından arttırılması, ecir ve sevaplarının katlanmasıyla olur.

Ancak burada, hadiste geçen ara cümlecikte de belirtildiği gibi, sadakanın helâl yoldan kazanılmış temiz bir maldan verilmiş olması son derece önem arz etmektedir. Zira Allah Teâlâ, helâl ve temiz olmayan hiç bir sadakayı asla kabul buyurmaz. Haram maldan verilen sadakayı kabul etmesi, haramı emretmiş olması anlamına gelir ki, Allah hakkında asla böyle bir şey düşünülemez. O sebeple Allah katında, sahibi adına arttırılacak olan sadakanın azlığı çokluğu değil, helâl maldan verilmiş olması önem taşımaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın yüce katına ancak temiz olan sözler ve işler ulaşabilir. Yücelik isteyen, önce kendi kalitesine dikkat etmek zorundadır.

Helâl, israfı kaldırmaz. Helâl kazanç boşa, layık olmayana gitmez. Helâlden kazanılmış malı olanın, “kime sadaka versem” diye düşünmesine, özel araştırma yapmasına veya etraftan tavsiye almasına gerek yoktur. O temiz mal, kendisine layık olan kimseyi bulur. Yani “kime sadaka versem ki” diye iyi adam aramaktan önce, “kazancın temiz ve helâl olmasına dikkat etmek” gerekir.

Hadîs-i şerîfte Allah Teâlâ için kullanılan ve anlamı “Allah o temiz sadakayı sağ eliyle kabul eder” demek olan fe innellahe yakbeluhâ bi yemînihî ifadesi, Allah’ın o sadakayı kabul buyurduğunu anlatır. Yoksa -haşa- Allah Teâlâ’ya el, ayak isnâd etmek mümkün değildir. O, hiç bir mahlûka benzemez ve benzetilemez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ancak helâl maldan verilen sadakaları kabul buyurur.
2. Helâl maldan verilen sadakalar miktar ve değer olarak bir hurma kadar az ve küçük de olsa makbuldür.

3. Allah Teâlâ kabul buyurduğu bir sadakayı, kendi ikram ve ihsanı ile tahmin ve tasavvur edilemeyecek ölçüde büyütür.

4. Verilen sadakanın küçüklüğüne - büyüklüğüne, azlığına çokluğuna değil, helâl yoldan kazanılmış olmasına dikkat etmek lâzımdır.

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي : بى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَعنه عن النبي صـ - 563
اسق حَديقَةَ فُلانٍ ، : بِفَلَانٍ مِنَ الْأَرْضِ ، فَسَمِعَ صَوْتًا فِي سَحَابَةٍ
فَتَنَحَّى ذَلِكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ فِي حَرَّةٍ ، فَإِذَا شَرْجَةٌ مِنْ تِلْكَ
هُ فَتَتَّبَعَ الْمَاءَ ، فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي الشَّرَاجِ قَدْ اسْتَوْعَبَتْ ذَلِكَ الْمَاءَ كُلَّ
يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا اسْمُكَ قَالَ : حَديقَتِهِ يُحَوِّلُ الْمَاءَ بِمِسْحَاتِهِ ، فَقَالَ لَهُ
يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسْأَلُنِي : فُلانٌ ، لِلْأَسْمِ الَّذِي سَمِعَ فِي السَّحَابَةِ ، فَقَالَ لَهُ
إِنِّي سَمِعْتُ صَوْتًا فِي السَّحَابِ الَّذِي هَذَا مَأْوُهُ : عَنْ اسْمِي ؟ فَقَالَ
أَمَا إِذْ قُلْتَ : اسق حَديقَةَ فُلانٍ لِاسْمِكَ ، فَمَا تَصْنَعُ فِيهَا ؟ فَقَالَ : يَقُولُ
هَذَا ، فَإِنِّي أَنْظِرُ إِلَى مَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِهِ ، وَأَكُلُ أَنَا
. مِلْ سَمِ هَاوِر . ثُلْثُهُ وَعِيَالِي ثُلْثًا ، وَأَرُدُّ فِيهَا

بِفَتْح «وَالشَّرْجَةُ» : الْأَرْضُ الْمُلبَسَةُ حِجَارَةً سَوْدَاءَ «الْحَرَّةُ»
. هِيَ مَسِيلُ الْمَاءِ : الشَّيْنُ الْمَعْجَمَةُ وَإِسْكَانُ الرَّاءِ وَبِالْجِيمِ

563. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Sahrada yolculuk yapmakta olan adamın biri, yolculuk esnâsında, bulut içinden “falanın bahçesini sula!” diye bir ses duydu. Bunun üzerine o bulut, kara taşlık bir yere saptı ve oraya suyunu boşalttı. Adam derelerden birinin o suyun tamamını topladığını hayretle gördü ve suyu takip etti. Bir de baktı ki, adamın biri bahçesinde elindeki kürekle suyu oraya buraya çevirip bahçesini suluyor. Ona:

- Ey Allahın kulu! Adın nedir? diye sordu.

Adam, daha önce buluttan duyduğu ismi söyledi, peşinden de:

- Ey Allahın kulu! Adımı niçin soruyorsun? dedi. O da:

- Ben şu suyu yağdıran buluttan, “senin adını vererek falanın bahçesini sula!” diye bir ses duymuştum da onun için soruyorum. Sen ne yapıyorsun ki bu lutfu mazhar oluyorsun? dedi. Bahçe sahibi:

- Madem ki merak ediyorsun söyliyeyim; “Ben bu bahçenin ürününü hesap ederim; üçte birini sadaka olarak dağıtırım, üçte birini çoluk-çocuğumla

birlikte yerim, üçte birini de tohumluk olarak ayırırım” dedi.

Müslim, Zühd 45

Açıklamalar

Allah rızâsı için cömertlik eden kimsenin, hiçbir zaman mahrum kalmayacağı, Allah’ın çok değişik ikram ve lutuflarıyla karşılaşacağı muhakkaktır. İşte hadisimiz, bahçesinden elde ettiği mahsulün üçte birini sadaka olarak dağıtan bir insanın, nasıl Allah’ın özel ikramını kazandığını haber vermektedir.

Kaynakların ismini vermediği bu bahtiyar zât, sırf cömertliği sayesinde, çöl ve sahra gibi suyun çok az bulunduğu bir ortamda, sanki özel olarak yapılmış su yollarıyla ve özel olarak görevlendirilen bulutların getirip boşattığı sularla bahçesini sulayabilmekte ve bereketli mahsul elde edebilmektedir. “Eğer siz verdiğimiz nimetlere şükrederseniz, biz de size nimetimizi arttırırız” [bk. İbrahim sûresi (14),7] âyetinin sırrı tecelli etmektedir.

Dinimizde tarla mahsüllerinden öşür, yani mahsülün onda biri, özel hizmet ve masrafla sulanan topraklardan çıkan ürünün ise yirmide biri vergi olarak toplanır. Bu olayda, bahçe sahibi mahsülün üçte birini kendiliğinden tasadduk etmektedir. Kendisini ve bakımıyla yükümlü olduğu kimseleri muhtaç duruma düşürmemek kaydıyla kişi istediği kadar sadaka verebilir; bunun sınırı yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cömertlik bereket getirir.
2. Sadaka, en olumsuz ortamlarda bile bir ihsan ve lutuf sebebidir.
3. Allah Teâlâ iyilik sever kullarını lutuf ve ihsanı ile ödüllendirir.
4. İyilik eden iyilik bulur, mahrûmiyet çekmez.

باب النهي عن البخل والشحّ - 61
CİMRİLİK VE AÇGÖZLÜLÜKTEN
SAKINMAK

Âyetler

فَسَيَسْرُهُ لِّلْعُسْرَى [9] وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى [8] وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى
[11] وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى [10]

1. “Cimrilik eden, Allah’a muhtaç değilmiş gibi davranan ve en güzel söz olan kelime-i tevhîdi yalanlayan kimsenin çetin yola gitmesini sağlarız. O helâk olduğu zaman malı kendisine fayda vermez.”

Leyl sûresi (92), 8-11

Âyet-i kerîmede üç kötü huy ele alınmakta, bu huylara sahip olanların Allah yolundan uzaklaştığı bildirilmektedir. Bu kimseler ilâhî sese kulak vermedikleri için, Allah Teâlâ onlara yardımını kesmiştir. İlâhî yardımdan mahrum kaldıkları içinde, cehennemle aralarındaki engel kaldırılmıştır. Bu sebeple cehennem çukuruna doğru sürüklenip gideceklerdir.

Allah Teâlâ’nın kendilerine yardımını kestiği bu fena kimseler öncelikle cimrilerdir. Onlar mallarını İslâmiyet’e hizmet etmek için harcamazlar. Çok sevdikleri mallarını ellerinden çıkarmak

istememezler. Hayır ve iyilik yapmazlar. Yoksullara harcamazlar.

Bunların kötü huylarından biri de, Allah'a hiç ihtiyaçları yokmuş gibi tavır takınmalarıdır. Bu yüzden onlar Allah Teâlâ'yı memnun etmeye, O'nun istediği şekilde davranmaya çalışmazlar.

Onların bir diğer kötülükleri de, kelime-i tevhîd'i yani İslâmiyet'i kabul etmemeleridir. Bu yüzden onlar, yapılan iyiliklerin karşılıksız kalmayacağına, Cenâb-ı Hakk'ın her iyiliğe kat kat fazlasıyla karşılık vereceğine inanmazlar. Cennetin bir mükâfat yeri olduğunu kabul etmezler. Bütün bunlara inanmadıkları için de dinin tavsiye ettiği hayırları yapmazlar.

İşte bu sebeplerle onlar cehennemi boylayacaklardır. Allah yolunda harcamadıkları malları ve paraları da kendilerine hiçbir fayda vermeyecektir. Hayatları boyunca nice zahmetlere katlanarak biriktirmeye çalıştıkları servetleri kendilerine fayda vermediği gibi, üstelik bunlar görecekları işkencelerin artmasını da sağlayacaktır.

فَاقْبُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرَ الْأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ
[16] يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

2. “Kendisini nefsinin cimriliğinden koruyan kimseler kurtulmuş-tur.”

Tegâbün sûresi (64), 16

Abdullah İbni Mes’ûd’dan rivayet edildiğine göre nefsin cimriliği, başkalarının malını haksız bir şekilde ele geçirmektir. Cimrilik ise, kendisine ait malı, sarfetmesi gereken yerlere harcamamaktır.

Hangi şekliyle olursa olsun, cimrilik mü’minde asla bulunmaması gereken kötü bir huydur. Peygamber Efendimiz bir insanın kalbinde hem imânın hem de cimriliğin bulunamayacağını söylemiştir (Nesâî, Cihâd 8). Öldürücü bir hastalığa yakasını kaptıran bir kimse ondan kurtulmak için nasıl çabalarsa, müslümanlar cimriliğin insanı mânen öldüren bir hastalık olduğunu düşünerek bu hastalıktan yakasını kurtarmaya bakmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz cimrilik hastalığına yakalanmaktan Allah’a sığınmıştır.

Bir kimse zekâtını veriyorsa, misafire ikram etmekten ve yedirip içirmekten zevk alıyorsa, yardıma ihtiyacı olan yakınlarına ve sıkıntıya

düşmüş insanlara yardım edebiliyorsa, işte o kimse cimri değildir. Yakasını bu belâdan kurtarmıştır. Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede, kendisini cimrilikten koruyan kimselerin ebedî kurtuluşa ereceğini müjdelemektedir. Ne mutlu o bahtiyarlara!..

Hadisler

وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -564-
تَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَانْفُؤْا الشُّحَّ انْفُؤْا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلْمًا : وَسَلَّم قَالَ
مَهْءَامِدٍ أَوْ كَفَسَ نَأَى لَعْمُ مُهْلَمَحَ ، مُكَلْبِقَ نَاكَ نَمَ كُلْهَاءَ حُشَلَا نِإَفَ ،
. مَلَسَم هَاوِر «وَاسْتَحْلُوا مَحَارِمَهُمْ

564. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Zulüm yapmaktan sakının. Çünkü zulüm kıyamet gününde zâlîme zifirî karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakının. Zira cimrilik sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek suretiyle perişan etmiştir.”

Müslim, Birr 56

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte dinimizin şiddetle yasakladığı iki fenalığa işaret edilmekte ve onlardan uzak durulması istenmektedir.

Bunlardan birincisi zulümdür.

Zâlim, haksızlık yapan kimsedir. Bu haksızlık ya Allah’a karşı veya Allah’ın kullarına karşı yapılır.

Allah Teâlâ, Kur’ân-ı Kerîm’de, kendisine inanmayanları, Hz. Peygamber’i tanımayanları, Kur’an’ı bir hayat nizâmı olarak kabul etmeyenleri, emirlerine uymayanları, yasaklarını çiğneyenleri ve bu nevi kötülükleri yapanları zâlim olarak nitelemiştir [Meselâ bk. Bakara sûresi (2), 229, 254; Mâide sûresi (5), 45; Furkân sûresi (25), 8].

Allah’a karşı zulmedenler olduğu gibi, O’nun kullarına zulmedenler de vardır. Kullarını çok seven Allah Teâlâ, onlara haksızlık edilmesine râzı olmaz. Kullarına haksızlık edenleri de sevmez.

Zulmedenleri bekleyen felâketler nelerdir?

Bu hadîs-i şerifte belirtildiğine göre, âhirette zâlimler zifîrî karanlıklar içinde kalacaklar, çevrelerini göremeyeceklerdir. Zifîrî karanlıklar içinde kalmak onlara büyük bir sıkıntı ve işkence verecektir. Buna karşılık mü'minlerin önlerinde ve yanlarında nurlar parıldayıp duracak, nerede olduklarını, nereye gittiklerini ayân beyân göreceklerdir. Demekki insanlar âhirete karanlığı da ışığı da dünyadan alıp götüreceklerdir.

Öte yandan Allah Teâlâ zâlimleri çok iyi tanıdığını, yakalarını ilâhî adaletin pençesinden kurtaramayacak olan bu kimseleri âhirette rezil ve perişan edeceğini haber vermektedir. Hadisimizde işaret edilen zifîrî karanlıklar ifadesiyle, aynı zamanda bu korkunç âkîbet kastedilmiş olabilir.

205-223. hadisler arasında zulmün fenalığı geniş bir şekilde işlendiği için, bu kadarla yetiniyor, hadisimizin ikinci konusuna geçiyoruz.

Resûlullah Efendimiz'in sakınmamızı istediği ikinci fena huy cimriliktir. Konumuzun başındaki iki âyet-i kerîme, cimriliğin Allah katında ne kötü bir huy olduğunu ortaya koymaktadır. Peygamber Efendimiz de cimriliğin insanoğlunu nasıl azdırdığına işaret buyurmakta, bir zamanlar

yeryüzünde yaşayanların cimrilik yüzünden birbirine düştüklerini, yok yere kan döküp namusları çiğnemekte sakınca görmediklerini ve bu yüzden yok olup gittiklerini söylemektedir. Cimrilerin helâk edilmesi sözüyle, onların ayrıca âhirette ağır cezalara uğratılacağı anlatılmak istenmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Teâlâ'nın esirgemedен verdiği serveti muhtaçlara harcamayıp cimrilik edenlerin çok kötü bir davranışta bulunduğu, bunun kendilerine hayır değil şer getireceği, üstelik Allah yolunda harcamadıkları o malın, kıyamet gününde boyunlarına dolanacağı belirtilmektedir [Âl-i İmrân sûresi (3), 180]. Kendileri cimrilik ettiği gibi bu kötü huyu başkalarına da tavsiye eden kimseler, Cenâb-ı Hakk'ın sevmediği kişiler olarak tanıtılmaktadır [Nisâ sûresi (4), 37].

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir kimsenin hem mü'min hem cimri olamayacağını (Nesâî, Cihâd 8), cimrinin cennete giremeyeceğini (Tirmizî, Birr 41) belirtmiştir. Cimri diye bilinmekten çok korktuğu için de, kendisinin cimri olmadığını, gerektiğinde ashâbına hatırlatmıştır. Onun sık sık yaptığı şu dua, cimriliğın ne kötü bir huy olduğunu, onun hangi fenalıklar seviyesinde

bulunduğunu ve cimrilikten Allah’a sığınılması gerektiğini göstermektedir:

“Rabbim! Cimrilikten, tembellikten, çok yaşlanıp bunamaktan, kabir azâbından, deccâlin oyununa gelmekten, hayatın ve ölümün getireceği huzursuzluktan sana sığınırım” (Buhârî, Tefsîru sûre (16), 1).

Kendisinde bu hastalık bulunan kimse, cimriliği hem Allah’ın hem Resûlü’nün kötülediğini, insanların cimrilerden nefret ettiğini düşünmeli, kendisinin cömert olduğunu gören kişiler tarafından sevileceğini ve böylece nice gönülleri kazanacağını hesap etmelidir. Şunu da bilmelidir ki, kendisine bile faydası olmayan ihtiyaç fazlası altını biriktirmekle parlak ve cilâlı taşları biriktirmek arasında hiç fark yoktur.

Cimri ile cömerdin duygularını anlatması bakımından 561. hadis ne kadar ilgi çekicidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü’min olduğunu söyleyen bir kimse, zulüm ve cimrilik yapmamalı, âdil ve cömert olmalıdır.

2. Zulüm yapan kimse büyük günahlardan birini yapmış ve âhirette zâlimler için hazırlanan korkunç cezaları hak etmiş olur.

3. Dünya zevkine ve malına aşırı düşkünlük, cimrilik insanı günaha ve dinin yasaklarını çiğnemeye iter.

ةاساومل راثيإل ا باب -62

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK

BAŞKASINI KENDİNE TERCİH ETMEK,

VARINI YOĞUNU MUHTAÇLARA VERMEK

Âyetler

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ [9] الْمُقْلِحُونَ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُ

1. “Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler.”

Haşr sûresi (59), 9.

Cömertliğin en yüksek mertebesi, kendi ihtiyacı olsa bile başkasını kendisine tercih etmektir. Buna îsâr denmektedir. Îsârın en güzel örneklerini ensar dediğimiz Medineli sahâbîler vermişlerdir. Âyet-i kerîmede onların bu güzel vasıfları dile getirilmektedir.

Ensar, Mekkeli kâfirlerin zulmünden kaçan muhâcirlere evlerini açmışlar, onları kendilerine hep tercih etmişlerdir. Mallarını, mülklerini Mekke’de bırakıp gelen kardeşlerinin her ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. Ganimetlerden onlara fazla pay verilmesine gücenmemişlerdir.

Yermük savaşında son nefesini vermek üzere olan yaralı bazı müslümanların, susuzluktan dudakları çatladığı halde, suya daha fazla ihtiyacı olan kardeşlerini kendilerine nasıl tercih ettikleri, Mehmed Âkif’in diliyle Safahât’ta ne güzel anlatılmıştır (bk. yedinci kitaptaki “Vahdet” başlıklı manzûme).

إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ [8] سِيرًا وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِمْ سُكِينًا وَيَتِيمًا وَأَ [9] لَوْجَهُ اللَّهُ لَأُنْزِلُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا

فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ [10] إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا
[11] الْيَوْمَ مَوَّلَقَاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا

2. “Kendileri istekli oldukları halde yemeklerini yoksula, öksüze ve esire verirler ve onlara: ‘Bunu size Allah rızâsı için yediriyoruz. Sizden karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Biz Rabbimizin sert, belâlı bir gününden korkarız’, derler. Allah da onları o günün fenalığından korur. Yüzlerine parlaklık, gönüllerine sevinç verir.”

Dehr (İnsan) sûresi (76), 8-11

Bu âyet-i kerîmelerde, Allah Teâlâ’nın “ebrâr” yâni iyi insanlar diye bahsettiği bazı mü’minlerin birtakım özellikleri sayılmaktadır. Bu kimseler, sahip oldukları bazı şeylere ihtiyaçları bulunduğu, onları ellerinde tutmaya istek ve arzuları olduğu halde, daha muhtaçları görünce kendi ihtiyaçlarını unutan ve başkalarını kendilerine tercih eden mü’minlerdir.

Muhtaçlar arasında miskin, yetim ve esirin sayılması da dikkat çekicidir. Zira miskin kendini geçindiremeyen adamdır. Yetim, geçimini sağlayacak kimseyi kaybettiği gibi, kendisi de geçinmekten âciz olan kimsedir. Esir de -ister

mü'min ister kâfir olsun- hürriyetini kaybeden ve başkalarının himâyesine ihtiyacı olan biridir. İşte bunlara kol kanat germeleri sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın ikrâmına nâil olacak kimseler, yapacakları yardımını, bir karşılık, hatta bir teşekkür beklemeden yapacaklardır. Âyetin devamında bu bahtiyarlara sunulacak ilâhî ikramlar zikredilmektedir.

Demekki en yüce mertebeyi elde edebilmek için, en sevdiği ve kendisine en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri vermek şarttır. Bu durum bir başka âyet-i kerîmede şöyle anlatılmaktadır:

رَّحَىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ لَن تَنَالُوا الْبِرَّ [92] عَلِيمٌ

“Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en iyiye eremezsiniz” [Âli-İmrân sûresi (3), 92].

Hadisler

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -565-
إِنِّي مَجْهُودٌ ، فَأَرْسَلْتُ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ ، : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ ، ثُمَّ أَرْسَلْتُ إِلَى أُخْرَى : فَقَالَتْ
لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا : ثَلِ ذَلِكَ فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ ، حَتَّى قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِ
مِنْ يُضَيِّفُ هَذَا « : فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ

أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَأَنْطَلِقَ بِهِ : فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ «اللَّيْلَةُ ؟
ضَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : كَرَمِي أ : إِلَى رَحْلِهِ ، فَقَالَ لَامْرَأَتِهِ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

لا ، إِلَّا : هَلْ عِنْدَكَ شَيْءٌ ؟ فَقَالَتْ : وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ لَامْرَأَتِهِ
عَلَيْهِمْ بِشَيْءٍ وَإِذَا أَرَادُوا الْعِشَاءَ ، فَتَوَمَّيهُمْ ، : قُوتَ صَبِيَانِي قَالَ
ي السَّرَاجَ ، وَأَرِيهِ أَنَا نَأْكُلُ ، فَقَعَدُوا وَأَكَلَ وَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا ، فَأُطْفِئُ
الضَّيْفُ وَبَاتَا طَاوِيَيْنَ ، فَلَمَّا أَصْبَحَ ، غَدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
«لَقَدْ عَجِبَ اللَّهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ » : لَأَقِفَ : وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه .

565. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e
gelerek:

- Ben açım, dedi.

Allah'ın Resûlü hanımlarından birine haber salarak
yiyecek bir şey göndermesini istedi. O da:

- Seni peygamber olarak gönderen Allah'a yemin
ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, dedi.

Hiz. Peygamber bir başka hanımından yiyecek bir
şeyler istedi. O da aynı cevabı verdi. Daha sonra
Resûl-i Ekrem'in öteki hanımları da: Seni

peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, evde sudan başka bir şey yok, diye haber gönderince, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına dönerek:

- “Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?” diye sordu.

Ensardan biri:

- Ben misafir ederim, yâ Resûlallah, diyerek o yoksulu alıp evine götürdü. Eve varınca karısına: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in misafirini ağırla, dedi.

Bir başka rivayete göre karısına:

- Evde yiyecek bir şey var mı? diye sordu.

Hanımı:

- Hayır, sadece çocuklarımın yiyeceği kadar bir şey var, dedi.

Sahâbî:

- Öyleyse çocukları oyala. Sofraya gelmek isterlerse onları uyut. Misafirimiz içeri girince de lambayı söndür. Sofrada biz de yiyormuş gibi yapalım, dedi.

Sofraya oturdular. Misafir karnını doyurdu; onlar da aç yattılar.

Sabahleyin o sahâbî Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gitti. Onu gören Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- "Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ memnun oldu."

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 10, Tefsîru sûre (59), 6; Müslim, Eşribe 172

Açıklamalar

Hadisimizde fedakârlığın, başkalarını kendine tercih etmenin pek güzel örnekleri sergilenmektedir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyleri başkalarına vermesidir. Bu güzel huyun en üstün derecesi, ihtiyaç duyduğu şeyleri başkalarına vermek, diğer bir ifadeyle, başkalarını

kendisine tercih etmektir. Buna îsâr adı verilmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yoksul bir kimseyi önce kendisinin ağırlamak istemesi ve bu maksatla bütün hanımlarına ayrı ayrı haber göndermesi, onun cömert ve fedakâr bir insan olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Allah Resûlü'nün bütün hanımlarının evlerinde karın doyuracak kadar birkaç lokmanın bulunmaması ne kadar ibretlidir. Kapıya gelen dilenciye boş çevirmeyen, bir tanecik hurmayla bile olsa yoksulun gönlünü alan Peygamber hanımları, belki de o günkü rızıklarının bir başka fakire vermişlerdi. Bu sebeple evlerinde bir lokma yiyecek kalmamıştı.

Yoksulun ihtiyacını kendi imkânlarıyla gideremeyeceğini anlayan Resûl-i Ekrem Efendimiz, o zaman:

- “Bu gece bu şahsı kim misafir etmek ister?” diye sordu.

Yoksulu misafir etmek isteyen sahâbînin kim olduğu hadisimizden anlaşılmıyor. Sahîh-i

Müslim’de, hadisten hemen sonra zikredilen rivayette, bu sahâbînin Ebû Talha el-Ensârî olduğu belirtiliyor. Eğer öyleyse, hanımı da Enes İbni Mâlik’in annesi Ümmü Süleym’dır. Fakat Ebû Talha zengin sahâbîlerden biriydi. Bu sebeple olayın kahramanı bir başka sahâbî olmalıdır. Nitekim bazıları bu sahâbînin Sâbit İbni Kays İbni Şemmâs, bazıları da Abdullah İbni Revâha olduğunu söylemektedir.

Peygamber Efendimiz’in evlerinde hiçbir yiyeceğin olmaması, yoksul misafiri ağırlayan sahâbînin evinde sadece çocukların yiyeceği kadar bir şey bulunması, o yıllarda müslümanlar arasında maddî imkânsızlığın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. İslâm fetihleri başlayana kadar müslümanlar çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir.

Misafir ağırlamak ve onu memnun etmek bir incelik, daha doğrusu bir sanattır. Gönül adamı olmayanlar bu sanatın inceliğini kavrayamaz. Her ikisi de sahâbî olan bu misafirperver karı koca, misafirlerine her şeyi olduğu gibi söyleyebilirlerdi. “Kusura bakma, evimizde sadece bir kişilik yiyecek var. Onu da sana ikram ediyoruz” diyebilirlerdi. Şayet böyle yapsalardı misafirin yediği lokmalar boğazına dizilecekti. Başkasının

nafakasını yemenin tedirginliğiyle huzuru kaçacaktı. Elbette bundan Allah Teâlâ da hoşnut olmayacaktı. Ertesi gün Efendimiz'in:

- “Bu gece misafirinize yaptıklarınızdan Allah Teâlâ hoşnut oldu” diye onları kutlaması da gösteriyor ki, misafiri memnun etmek için yapılan o davranışlar birer gösteriş değil, samimiyetin ve ihlâsın tâ kendisidir.

Hadisimizin bazı rivayetlerinde bu olay üzerine şu âyet-i kerîmenin nâzil olduğu belirtilmektedir:

“Kendileri muhtaç olsalar bile, başkasını daha çok düşünürler. Kendisini nefsinin cimriliğinden koruyan kimseler kurtulmuştur” [Haşr sûresi (59), 9].

Bu hadis îsârın yani başkalarını kendisine tercih etmenin en güzel örneklerinden biridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ve ailesi çok kanaatkâr idiler. Yokluğa ve açlığa yıllarca katlandılar.

2. Öncelikle bir toplumun ileri gelenleri yoksula ve fakire sahip çıkmalı, şayet imkânları elvermiyorsa, o zaman başkalarından yardım istemelidir.

3. Misafire ikram etmek ve hadiste en güzel örneğini gördüğümüz şekilde onu kendisine tercih etmek büyük bir olgunluktur.

طَعَامُ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ -566
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْاِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ ، وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ

وفي رواية لمسلم رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ ، وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي «: وَسَلَّمَ قَالَ
. « الْأَرْبَعَةِ وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةِ

566. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İki kişinin yiyeceği üç kişiye, üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter.”

Buhârî, Et'ıme 11; Müslim, Eşribe 178. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ıme 21

Müslim'in Câbir İbni Abdullah'tan rivayet ettiği bir hadise göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği ise sekiz kişiye yeter.”

Müslim, Eşribe 179-181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 21; İbni Mâce, Et'ime 2

Açıklamalar

Müslüman tokgözlüdür; kanaatkâr adamdır; midesine düşkün olmadığı için de tıka basa yemez. Çünkü bir kişiyi doyuracak bir yemekle iki kişi rahatça doyabilir; iki kişiyi doyuracak bir yemekle üç kişi doyabilir.

Mü'minin tokgözlü ve kanaatkâr olması dünyaya sırt çevirmesini gerektirmediğinden, o çok çalışıp çok kazanır; bununla birlikte kazandıklarını yoksullarla paylaşmaktan zevk duyar.

Hadîs-i şerîf birlikte yemenin bereketine dikkatimizi çekmektedir. Peygamber aleyhisselâm iki kişilik yemeği dört kişi, dört kişilik yemeği

sekiz kişi yediği takdirde onların doymayıp yarı tok kalkacaklarını söylememekte, tam aksine o yemeğin sofradakilerin hepsine yeteceğini belirtmektedir. Demekki yiyenlerin sayısı arttıkça yemeğin bereketi de artmaktadır. 740 numaralı hadiste geleceği üzere bir gün ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Yiyoruz, fakat karnımız doymuyor, diyerek bunun sebebini sormuşlardı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz:

- “O halde siz ayrı ayrı yiyorsunuz”, buyurunca ashâb-ı kirâm:

- Evet, öyle yapıyoruz, dediler.

Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Yemeği birlikte yiyin ve besmele çekin ki, yemeğiniz bereketli olsun” buyurdu.

Cenâb-ı Hakk’ın nimet ve lutufları, O’nun kullarıyla birlikte tadılıp paylaşıldığı zaman, bundan hem bereket hâsıl olur hem de yenilen yemekten büyük bir haz alınır.

Bu hadisler 756 ve 757 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sofraya tek tek değil, birlikte oturup bir arada yendiği takdirde yemek bereketlenir.
2. İnsan karnını tıka basa doyurmamalı, ihtiyacından fazlasını fakirlere vermelidir.
3. Yanında az bir yiyecek bulunan kimse, bu kime yeter diye düşünmemelidir. Zira o azıcık yemek, bazan insanları zor duruma düşmekten kurtarır.

بَيْنَمَا نَحْنُ فِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ -567-
سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ لَهُ ،
فَجَعَلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِينًا وَشِمَالًا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
ظَهَرَ فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ ، مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ « :وَسَلَّمَ
فَذَكَرَ مِنْ «وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مِنْ زَادٍ ، فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ
«أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ
ملسم هاور .

567. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir defasında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir seferde bulunuyorduk. Bu sırada devesine binmiş bir adam çıkageldi. Bir şeyler umarak sağa sola bakınmaya başladı.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

“Yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanlar, olmayanlara versinler. Fazla azığı olanlar, azığı olmayanlara versinler” buyurdu.

Hız. Peygamber daha birçok mal çeşidi saydı. İşte o zaman kimsenin ihtiyacından fazla bir şey bulundurmaya hakkı olmadığını anladık.

Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32

Açıklamalar

Hadisimizin muhtelif rivayetleri dikkate alındığı zaman, Peygamber Efendimiz'in yanına gelen bu adamın ya kendisinin veya devesinin açlıktan ve yorgunluktan halsiz düştüğü anlaşılmaktadır. Bu kimse bütün eşyasını deveye yüklediği ve ayrıca binecek hayvanı bulunmadığı için yorulmuş da

olabilir. Yahut devesinin yükü ağır, yolu da uzun olduğu için binit, taşıdığı ağır yükün altında ezilmiş olabilir.

Şefkatli Efendimiz bu durumu görünce ashâbına dönerek, yanında ihtiyacından fazla binek hayvanı olanların onu bineği olmayanlara vermesini, ihtiyacından fazla azığı veya hayvan yemi olanların da bunları azığı ve yemi olmayanlara vermesini tavsiye buyurmuştur.

Ebû Saîd el-Hudrî'nin belirttiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, o günün şartlarına göre yolculuk esnasında lâzım olan elbise, ayakkabı, su, su kabı, çadır ve para gibi zaruri ihtiyaçları saymış, ihtiyaç fazlasını muhtaçlara vermek gerektiğini söylemiştir.

Yolculuk esnasında kafil başkan seçilen kimse, yol arkadaşlarının durumunu araştırmalı, ihtiyaç sahiplerinin sıkıntısını gidermeye çalışmalıdır. Bir kimse varlıklı olduğu halde yolculuk esnasında muhtaç duruma düşebilir. Bir kimsenin kılığının kıyafetinin yerinde olması, ona maddî bakımdan yardım etmeye, hatta zekât vermeye engel değildir.

Peygamber Efendimiz'in kurup yaşattığı İslâm kardeşliği işte böylesine insanîdir. Sevgi, şefkat ve merhamet esasına dayanır. Düşenin, düştüğü yerde kalmasına göz yumulmaz. Düşen elbirliği ile kaldırılır, sıkıntısı giderilir, insanca yaşaması temin edilir. İslâm toplumunda müslümanın sosyal güvencesi tamdır.

İslâmiyet'in kardeşlik anlayışına göre, birine yardım edenin böbürlenip gururlanmasına izin verilmediği gibi, yardım edilenin ezilip büzülmesi, mahcubiyet duyması da hoş karşılanmaz. Zira yardım isteyen şahıs, yardım istediği kimseleri görevlerini yapmaya çağırmış olur. Yardım edenler de kardeşlerine hizmet etmenin zevkini ve şerefini duyarlar. İslâm kardeşliği işte böylesine güzel, böylesine sınımsıctır.

Hadisi 971 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk ve kıtlık esnasında zor duruma düşenlerin ihtiyaçlarını temin etmek, hali vakti yerinde olanların görevidir.

2. Söz konusu ihtiyaçlar sadece yemek içmekten de ibaret değildir. İnsanlara yaşamaları için gerekli olan her yardım yapılmalıdır.

3. Yol arkadaşları birbirini kollamalı, yardıma muhtaç olan arkadaşlarına gerekli yardımı yapmalıdır.

568- وعن سهل بن سعد رضي الله عنه أن امرأة جاءت إلى - نَسَجْتُهَا : رسول الله صلى الله عليه وسلم ببردة منسوجة ، فقالت صلى الله عليه وسلم محتاجة إليها ، بيدي لأكسوكها ، فأخذها النبيُّ « :فَخَرَجَ إلَيْنَا وَإِنَّهَا لِإِزَارُهُ ، فقال فلانُ اكسُنيها ما أحسنها ، فقالَ فجلس النبيُّ صلى الله عليه وسلم في المجلس ، ثُمَّ رَجَعَ «نَعَمْ ما أحسنتَ، لَبِسَهَا النَّبِيُّ :فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ :إِلَيْهِ فَطَوَاهَا ، ثُمَّ أَرْسَلَ بِهَا صلى الله عليه وسلم محتاجة إليها ، ثُمَّ سَأَلَتْهُ ، وَعَلِمَتْ أَنَّهُ لَا يَرُدُّ .كَفَنِي إِنْني وَاللَّهِ ما سَأَلْتُهُ لِأَلْبَسَهَا ، إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتَكُونَ :سَائِلًا ، فقالَ يراخبل ا هاور .فَكَانَتْ كَفَنَهُ :قال سهلُ .

568. Sehl İbni Sa'd radıyallahu anı şöyle dedi:

Bir kadın dokuduğı kumaşı (bürdeyi) Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e getirip verdi ve:

- Bunu giyesin diye kendi ellerimle dokudum, dedi.

Böyle bir kumaşa ihtiyacı olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu aldı, izâr olarak (belden aşağısına) giyinip yanımıza geldi.

Bunu gören falanca, Hz. Peygamber'e:

- Ne kadar da güzelmiş! Bunu ver de ben giyineyim, dedi.

Resûl-i Ekrem:

- Peki, dedi. Orada biraz oturduktan sonra evine döndü. Kumaşı katlayıp o adama gönderdi.

Ashâb-ı kirâm o sahâbîye:

- Hiç de iyi yapmadın. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öyle bir kumaşa ihtiyacı olduğu için onu giyinmişti. Üstelik sen, Hz. Peygamber'in, kendisinden bir şey isteyenini geri çevirmediğini bile bile o kumaşı istedin, dediler.

O şahıs şunları söyledi:

- Vallahi ben o kumaşı giyinmek için değil, kendime kefen yapmak için istedim.

Hadisin râvisi Sehl İbni Sa'd'ın dediğine göre o kumaş bu zâtın kefeni oldu.

Buhârî, Cenâiz 28, Büyû' 31, Libâs 18, Edeb 39.
Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 97; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf bize Peygamber Efendimiz'in zamanından canlı bir tablo ve pek güzel dersler sunmaktadır.

Hadiste adı zikredilmeyen, kim olduğu da bilinmeyen bu hanım sahâbî, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e hediye edeceğim diye, kim bilir o kumaşı ne güzel duygularla dokudu. Sonra onu alıp Resûlullah'ın huzuruna geldi. Mübârek yüzüne ve ceylan gözlerine bakarak hediyesini takdim etti ve onun duasını aldı. Yâ Rabbi! Bir mü'min için bu ne büyük saâdet!..

Öte yandan bir diğer sahâbî, ihtiyacı olduğu için değil, sadece onun mübârek vücuduna temas eden bir kumaşa sahip olmak, ölünce ona sarılmak düşüncesiyle kumaşı isteyip aldı ve gerçekten de öldüğü zaman bu kumaş onun kefeni oldu. Allahım, bu ne büyük bahtiyarlık!..

Beri yanda bir Peygamber, hem de Allah'ın sevgilisi olan bir Peygamber, vücudun alt tarafına giyilen izâr dedikleri bir kumaşa muhtaç olabiliyor. Ancak kumaşı giymesinin üzerinden daha birkaç saat geçmeden, “Bu kumaşı bana ver” diyen bir sahâbîsine, onu sarıp sarmalayıp gönderiyor. Allahım bu ne cömertlik! Kendisinden istenen bir şeyi, ona ihtiyacı olduğu halde çıkarıp vermek ne emsâlsiz bir tokgözlülük!

Esasında cömertlik ve tokgözlülük sözleri, Peygamber Efendimiz'in bu asil davranışı karşısında pek cılız kalmakta ve onun yaptığı fedakârlığı ifade edememektedir. Çünkü cömertlik, kendisine ihtiyaç duyulmayan bir şeyi, ona ihtiyacı olana veya olmayana çıkarıp vermekten ibarettir. Peygamberler Sultanı Efendimiz ise, bir elbiseye son derecede muhtaç olduğu bir sırada o kumaşı çıkarıp veriyor ve böylece başkasını kendisine tercih ediyor.

Bir de bu olayı gören sahâbîlerin, haksızlık ve münasebetsizlik gibi görünen bir davranışa göz yummayıp hemen müdahale etmeleri ve onu yapanı uyarmaları olayı vardır ki, bu da bir başka güzelliştir.

Peygamber Efendimiz'in mübârek vücuduna temas eden bir kumaşa bürünerek âhiret yolculuğuna çıkma fikri ne güzel bir düşünce, ne ince bir davranış! Allah'ın Resûlü'ne âşık olduğu anlaşılan bu bahtiyar sahâbînin davranışı, Resûlullah hasretiyle yanan bir başka âşığın, büyük şâir Fuzûlî'nin meşhur beytini hâtıra getiriyor. Fuzûlî diyor ki:

Şayet ben sevgilime kavuşamaz ve onun elini
öpme arzusuyla yanıp tutuşarak ölüp gidersem,
mezarımın toprağından bir testi yapın ve yârime
onunla su verin. Ben sevgilime dokunamadan ölüp
gitsem bile, toprağımdan yapılan testinin onun
dudaklarına temas etmesi beni mutlu eder:

Dest bûsî arzusiyle ölürsem doostlar

Kûze eylen toprağım sûnun anınla yâre sû

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediye alıp vermek Peygamber Efendimiz'in
sünnetidir.

2. İnsanların istediği bir şeyi, ona ihtiyaç duyulsa bile, vermeye çalışmalıdır.

3. Ölüme hazırlanmak düşüncesiyle kefenin ve kabrin hazırlanmasında sakınca yoktur.

قال رسولُ الله صَلَّى :وعن أبي موسى رضي الله عنه قال -569-
إِنَّ الْأَشْعَرِيِّينَ إِذَا أُرْمِلُوا فِي الْغَزْوِ ، أَوْ قَلَّ طَعَامُ « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ ، جَمَعُوا مَا كَانَ عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ
« .متفقٌ عليه «إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ بَيْنَهُمْ فِي
.فَرَعَزَادُهُمْ ، أَوْ قَارَبَ الْفِرَاعَ : «أُرْمِلُوا

569. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eş'arîler, gazâda azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. İşte bu sebeple Eş'arîler bendendir, ben de onlardanım.”

Buhârî, Şirket 1; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 167

Açıklamalar

Yardımlaşma konusundaki davranışlarıyla
Peygamber Efendimiz'in takdirini kazanan
Eş'arîler, Yemen'de yaşayan bir kabile olup
hadisimizin râvisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî de bu
kabileye mensuptur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Eş'arîleri, tıpkı kendisi
gibi yardımlaşmayı sevdikleri, sıkıntı zamanında
herkesin elinde olanı ortaya koyarak zenginle fakiri
eşit hale getirdikleri için beğenmektedir. Nitekim
Peygamber aleyhisselâm Hevâzin Gazvesi de
denilen Huneyn Gazvesi esnasında bu uygulamayı
yapmıştır. Şöyle ki:

Mücâhidlerin yiyecekleri tükenmeye yüz tutunca,
Peygamber Efendimiz'e gelerek:

- İzin verirsen develeri keseceğiz, dediler.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de onlara
izin verdi.

Bunu duyan Hz. Ömer Resûlullah Efendimiz'in
huzuruna gelerek:

- Yâ Resûlallah! Bunların develeri gittikten sonra
hiçbiri sağ kalmaz, dedi.

O zaman Efendimiz Hz. Ömer’e şu emri verdi:

- “Orduya ilân et! Herkes arta kalan azığını alıp gelsin.”

Yere meşin bir yaygı serildi. Müslümanlar yanlarında bulunan azıklarının bunun üzerine koydular.

Hz. Peygamber ayağa kalkarak bu erzakın bereketlenmesi için dua etti. Sonra İslâm askerleri yanlarında ne kadar boş kap varsa alıp geldiler ve yaygı üzerindeki yiyeceği bunlara avuç avuç doldurmaya başladılar. Doldurulmadık bir kap kalmadı. Erzakın bir o kadarı da arttı. Bu mûcize, Efendimiz’i pek sevindirdi. Mübârek dişleri görününceye kadar güldü. Sonra da Allah Teâlâ’ya şükrünü şu sözlerle ifade etti:

- “Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve ennî Resûlullah: Allah’dan başka ilâh bulunmadığını, benim de O’nun Resûlü olduğumu kesinlikle belirtirim” (Tecrid Tercemesi, VII, 422).

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ve onun ileri gelen sahâbîleri, müslüman kölelerin

işkenceye uğratıldığı günlerde, din kardeşlerinin sıkıntıya düştüğü zamanlarda ve İslâm ordusuna yardım etmek gerektiğinde bütün servetlerini ortaya koymuşlardır.

Bir müslüman din kardeşlerinin ıstırabını gönlünde duymalı, onların sıkıntısını azaltmak için elinden geleni yapmalıdır. Allah Teâlâ'yı en fazla memnun eden davranış, bir kulunun, kendinden çok başkalarını düşünmesi, onların rahatını kendi rahat ve huzuruna tercih etmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta veya diğer zamanlarda yiyecek sıkıntısı çekildiğinde yardımlaşmak ve elindekini olmayanlara vermek güzel bir harekettir.
2. İnsanların sıkıntısını gidermek için fedakârlık etmek ve kendisinden önce başkalarını düşünmek, Allah'ı ve Peygamber'ini memnun eder.
3. Eş'arîler, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in takdirini kazanmış değerli mü'minlerdir.

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتبرَّكُ فيه - 63
ÂHİRETE HAZIRLANMAK

YARIŞIRCASINA ÂHİRETE HAZIRLANMAK VE ÇOK HAYIR YAPMAK

Âyet:

[26] تَنَافَسَ الْمُتَنَافِسُونَ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ لِكَلْبٍ

1. “Yarışanlar bu konuda yarışsınlar.”

Mutaffifîn sûresi (83), 26

Bu âyet-i kerîmeden önceki dört âyette, iyi kimselerin âhirette en yüksek derece ve makamları elde edecekleri belirtilmekte, orada sayısız nimetler içinde yaşayacakları, tahtlar üzerinde oturup etrafı seyredecekleri, sahip oldukları bahtiyarlığın yüzlerinden okunacağı, onlara ağızları güzel kokularla mühürlenmiş sürahiler içinde saf şerbetler sunulacağı tasvir edilmekte, sonra da -yukarıdaki âyetle- yarış edilecek hususlar işte bunlardır; bu görülmemiş nimetleri elde etmek için yarışın denmektedir.

Âyette sözü edilen yarış (münâfese), başkalarının iyi haline imrenip onlar gibi olmaya, hatta daha ileri gitmeye çalışmak demektir. Bunun haset ile ilgisi yoktur. Çünkü hasette, başkasının elindeki nimetin yok olmasını isteme, yok olunca da sevinme hali vardır. Burada kendisinden bahsedilen yarışçının ise öyle kötü bir düşüncesi yoktur. O kemâle âşık olduğu için en mükemmele ulaşılmasını ister. En iyiye, en güzele gidenleri takdir etmek ve onlara hayranlık duymakla beraber, iyilikte herkesi geçmeyi arzu eder.

Hadisler

وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِشَرَابٍ ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ ، وَعَنْ يَسَارِهِ : أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ الْغُلَامُ : « :الْأَشْيَاخُ ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أُؤْثِرُ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا ، فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ الِ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدِهِ

وَضَعَهُ ، وَهَذَا الْغُلَامُ هُوَ ابْنُ :بِالنَّاءِ الْمُثَنَاءِ فَوْقَ ، أَيِ «تَلَّهُ» عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا .

570. Sehl İbni Sa'd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem çocuğa dönerek:

- “Bunu yaşlılara verebilir miyim?” diye sordu.

Çocuk:

- Hayır, vallahi olmaz yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de kabı çocuğun eline verdi.

Buhârî, Şirb ve'l-müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127

Açıklamalar

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz sahâbîlerinden birinin evinde bulunuyordu. Bazı sahâbîler de Peygamber aleyhisselâm'ı dinlemek üzere oraya gelmişlerdi. Bir ara kendisine süt ikrâm edildi. Bu sırada Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in

sağında amcazâdesi Abdullah İbni Abbas oturuyordu. İbni Abbas o meclisteki sahâbîlerin en küçüğü idi. Efendimiz'in solunda ise elli yaşını geçkin sahâbîler vardı.

O devirde, şimdi olduğu gibi herkese ayrı bardaklarda meşrubat verilmez, mecliste kaç kişi olursa olsun, içilecek şey bir kap ile sunulurdu. Meşrubatı içen kimse kabı yanındakine verirdi.

Ashâbına görgü kurallarını canlı örneklerle öğreten Resûlullah Efendimiz, sütü içtikten sonra sağ tarafında oturan İbni Abbas'a dönüp:

- Bu sütü yaşlılara verebilir miyim? diye sordu. Böylece ikramın sağdan başlaması gerektiğini, fakat sol tarafta yaşlılar varsa, yaşlarına hürmeten onlara öncelik tanınabileceğini öğretmiş oldu.

Peygamber Efendimiz sadece ikrama değil, her işe sağdan başlama esası üzerinde önemle durmuştur. Küçük yaştan itibaren yıllarca Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in hizmetinde bulunan Enes İbni Mâlik'in anlattığı böyle bir olay daha vardır. Bu olay Enes'lerin Kubâ'daki evinde geçmiştir. O sırada Hz. Peygamber'in sağında bir

bedevi, solunda Hz. Ebû Bekir oturuyordu.
Karşısında da Hz. Ömer vardı.

Peygamber aleyhisselâm süt içmek istedi. Hemen bir koyun sağdılar. Süte biraz su kattılar ve Resûlullah’a ikrâm ettiler. Efendimiz sütü içince, Hz. Ömer süt kabının önce bedeviye verilmesinin Hz. Ebû Bekir’i gücendireceğini düşünerek:

- Yâ Resûlallah! Sütü yanıbaşınızda duran Ebû Bekir’e verin, dedi.

Fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer’in dediğini yapmadı. Sütü bedeviye verdi. Sonra da:

- “el-Eymene, fel-eymene: Önce sağdakine, sonra onun sağındakine” buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise üç defa:

- “el-Eymenûne: Sağdakilere, sağdakilere, sağdakilere!” buyurdu (Müslim, Eşribe 126).

Böylece Efendimiz İslâmiyet’te sağın, sağdan başlamanın önemini belirtmiş oldu.

Bu olayların birkaç defa meydana geldiği, hatta bir defasında, hadisimizde sözü edilen çocuğun Abdullah İbni Abbas'ın kardeşi Fazl İbni Abbas olduğu anlaşılmaktadır.

İki kardeşten hangisi olursa olsun, onların:

- Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, diyerek sütü Peygamber Efendimiz'in elinden alıp içmelerinin çok önemli bir sebebi vardı. Resûlullah'ın mübârek dudaklarının temas ettiği yerden ilk önce içmenin hayır ve bereketini elde etmeyi bütün sahâbîler pek arzu ederlerdi.

Hayır ve bereket söz konusu olunca, herkesin öncelikle kendini düşünmesi bencillik değildir. Zaten insanoğlu şu dünyada bir nevi yarış meydanındadır. Âhirete doğru uzanıp giden yolda, bülûğ çağından itibaren sessiz bir yarış başlar. Bunun adı faziletli olabilme, Allah'ın rızâsını kazanabilme yarışıdır. Bu konuda tevâzu göstermek, başkasını kendisine tercih etmek akıl kârı değildir. Akıllı insan, sevap diye bilinen her hayrı yapmaya gayret eden, amel defterini sevaplarla doldurmaya çalışan kimsedir.

Hadîs-i şerîf 762 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İkrama meclisteki en değerli insandan başlanır. O da ikram edilen şeyi sağındakine verir.

2. Sağda oturan kimse izin verdiği veya istediği takdirde, ikram önce mecliste bulunan yaşlılara, ilim ve faziletçe üstün olanlara sunulabilir.

3. Büyüklere saygı gösterilmeli, ikramlarda onlara öncelik tanınmalıdır.

4. Ashâb-ı kirâmın Resûl-i Ekrem Efendimiz'e derin hayranlık besledikleri ve onun mübârek vücuduna temas eden her şeye sahip olmaya çalıştıkları görülmektedir.

و عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه - 571
بينما أيوب عليه السلام يغتسل غريانا ، فخر عليه « : وسلم قال
:وبُ يَحْثِي فِي ثَوْبِهِ ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّ
بَلَى وَعَزَّتْكَ ، وَلَكِنْ لَا : يَا أَيُّوبُ ، أَلَمْ أَكُنْ أَغْنِيْكَ عَمَّا تَرَى ؟ ، قَالَ
. يَرَاخِبُ لَاهَاور « غَنَى بِي عَنْ بَرَكَتِكَ

571. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir gün Eyyûb peygamber çıplak yıkanırken, üzerine altın çekirgeler düşmeye başladı. Eyyûb da onları toplayıp elbisesine doldurdu.

Bunun üzerine Cenâb-ı Mevlâ:

- Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? diye seslendi.

Eyyûb da:

- Evet, izzetine yemin ederim ki, beni çok zengin kıldın. Fakat ben senin lutfettiğin berekete doyamam, dedi.”

Buhârî, Gusûl 20, Enbiyâ 20, Tevhîd 35. Ayrıca bk. Nesâî, Gusûl 7

Açıklamalar

Eyyûb aleyhisselâm bir zamanlar çok zengindi. Allah Teâlâ onu hem malıyla hem de bedeniyle

imtihan etti. Önce servetini, sonra da sağlığını elinden aldı. On üç yıl boyunca tatmadığı acı, çekmediğı ıstırap kalmadı. İki dostu ve sâdık eşı dışında bütün ahibapları ve yakınları kendisini terketti. Onun ne kadar sabırlı ve Cenâb-ı Hak'tan gelen her şeye râzı olduğı kesinleşince, Allah Teâlâ hem sağlığını hem de servetini fazlasıyla geri verdi. Hadisimizde sözü edilen altın çekirge yağmuru, işte bu sabır imtihanından sonra meydana geldi.

Önce iki hususa işaret etmekte fayda var:

Birincisi, Hadiste Eyyûb aleyhisselâm'ın çıplak yıkandığı söyleniyor. Çıplak yıkanmak câiz midir?

Yıkanılan yerin açık veya kapalı olmasına göre durum değışir. Başkalarının görebileceğı yerde çırılçıplak soyunup yıkanmak haramdır. Nitekim Peygamber Efendimiz bir defasında açıkta yıkanan bir adam gördü. Hemen ashâbını Mescid-i Nebevî'de toplayarak, Allah Teâlâ'nın son derece hayalî olduğunu, hayalî ve örtülü olanları sevdiğini söyledi ve onlara yıkanırken başkalarının göreceğı şekilde açılmamalarını tavsiye etti (Ebû Dâvûd, Hammâm 1; Nesâî, Gusûl 7). Demekki

başkalarının görebileceği yerde yıkanırken örtünmek şarttır.

Başkalarının görmeyeceği yerde çıplak yıkanmak câiz olmakla beraber, büsbütün açılıp saçılmak uygun değildir. Tenhâda açılıp saçılmanın ne sakıncası olduğunu soran birine Resûlullah Efendimiz, “Utanıp sakınılmaya Allah Teâlâ’nın daha lâayık olduğunu” söylemiştir (Buhârî, Gusûl 20; Tirmizî, Edeb 22, 39).

İkinci husus da, Allah Teâlâ’nın Eyyûb peygambere:

- Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? diye bizzat seslenip seslenmediğidir.

Bunu kesin olarak bilemiyoruz. Allah Teâlâ’nın peygamberlerine vahiy şekilleri vardır. Buna göre Cenâb-ı Hak ona bizzat hitap edebileceği gibi, bir meleği vasıtasıyla da seslenmiş olabilir.

Bu yan bilgilerden sonra hadisimizde anlatılmak istenen asıl konuya geçebiliriz.

Kur’ân-ı Kerîm’de “ne iyi kul!” diye övülen Eyyûb peygamber o kadar zengin olduğu halde, çekirge şeklindeki altınları görünce onları toplamaya başladı. Demekki bir insan helâl yoldan kazandığı ve şükrünü edâ ettiğı sürece çok kazanıp aşırı derecede zengin olabilir. Zira dünya malına yenik düşmeyen, servet içinde yüzdüğü halde mal sevgisiyle gönlünü kirletmeyen yiğit insanlara hem dinin hem de müslümanların ihtiyacı vardır.

Ayrıca kendiliğinden gelen bir mal, Eyyûb aleyhisselâm’ın dediğı gibi, Allah’ın bir lutfu ve bereketidir. Böyle bir lutfa ihtiyacı yokmuş gibi tok davranmak yanlıştır. Nitekim Eyyûb aleyhisselâm çıplak olduğuna bakmadan altın çekirgeleri toplamaya çalışmıştır. “Seni bunlara dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı?” sorusuna da, senden gelen nimete ve berekete doymuş gibi davranamam, diyerek kulun ilâhî lutuflara hiçbir zaman doymayacağını göstermiştir.

Kendiliğinden gelen mal konusunu 539 numaralı hadiste de görmüştük. Hatırlanacağı üzere bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Ömer’e bir ganimet malından pay ayırdı. Hz. Ömer o mala ihtiyacı olmadığını ifade etmek için:

- Bunu daha muhtaçlara verin, dedi.

Onun bu tavrını doğru bulmayan Peygamber Efendimiz:

- “Al, al! Göz koyup istemediğin halde sana böyle bir mal verilirse al. Onu kendine mâlet. Sonra ister ye, ister fakirlere ver. Böyle olmayan bir malı da elde etmeye çalışma!” buyurdu.

Demekki bir büyüğün ikram ve iltifatına nâil olan kimse, o ikrama ihtiyacı yokmuş gibi davranmamalı, teşekkür edip kabul etmelidir.

Şunu da belirtelim ki, Allah Teâlâ’nın Hz. Eyyûb’a:

- Eyyûb! Ben seni bu gördüklerine dönüp bakmayacak kadar zengin kılmadım mı? diye hitab etmesi bir azarlama değildir. Kuluna verdiği hesapsız nimetler karşısında onun tutumunu görmek ve daha fazla şükretmesine imkân hazırlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayır ve bereket kazandıracak şeyler elde edilmeye çalışılmalı, değerli insanların ikrâmı geri çevrilmemelidir.

2. Zenginlik bir nimettir. Eyyûb peygamber gibi Allah'ın nimetlerine şükreden bir zengin olmaya çalışmalıdır.

3. İnsan ne kadar zengin olursa olsun, Cenâb-ı Hakk'ın lutuf ve yardımına her zaman muhtaçtır.

4. Kapalı yerlerde çıplak yıkanılabilir. Açık yerlerde kimse görmese bile çırılçıplak yıkanmamalıdır.

ركاشل ا ين غل لضف باب -64
اهب رومأمل ا هوجو يف هفرصو هجو نم لاملا ذخأ نم وهو
ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

MALİ HELÂLİNDEN KAZANIP
SARFEDİLMESİ EMREDİLEN

YERLERE HARCAMAK SURETİYLE
ŞÜKREDEN ZENGİNİN FAZİLETİ

Âyetler

فَسَنِّيِسِرُّهُ لِّلْیُسْرَىٰ [6] وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ [5] فَأَمَّا مَنۢ أُعْطِيَ وَاتَّقَىٰ [7]

1. “Her kim verir, fenalıktan sakınır ve en güzeli doğrularsa, ona mutluluk yolunu kolaylaştırırız.”

Leyl sûresi (92), 5-7

Âyet-i kerimede “verme” sözü genel olarak kullanılmıştır. Bu sözle fakire yardım, İslâmiyet’in gelişmesine hizmet, din aleyhindeki faaliyetleri boşa çıkarma gibi Allah yolunda yapılan her nevi mâlî yardım ifade edilmiştir. İslâmiyet’in ilk yıllarında Hz. Ebû Bekir’in yaptığı gibi servetini Allah yolunda harcamak, varlıklı müslümanın bir özelliğidir.

Diğer bir özelliği de Allah’tan korkup O’nun yasakladığı her türlü fenalıklardan uzak durmak, îfâ etmesi gereken kulluk görevlerini yapmaktır. Mü’min, bunlardan başka dinin kötü saydığı davranışlardan sakınır, iyiliği kötülükten, güzelliği çirkinlikten ayırır, âhirete inanır, Cenâb-ı Hakk’ın

orada iyi kimselere ikramda bulunacağını kabul ederse, Allah Teâlâ o mü'mini cennetine ve cemâline kolayca kavuşturur.

Demekki Cenâb-ı Mevlâ zengin kuluna ikramda bulunabilmek için onda başlıca üç özellik görmek istiyor:

Malını hayıra harcamak,

Günahlardan sakınmak,

Bu güzel davranışların mükâfatını göreceğine inanmak.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ [18] الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى [17] وَسَيَجْزِيهَا الْآتِقَى
[19] مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى

[21] وَلَسَوْفَ يَرْضَى [20] إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهَ الْأَعْلَى

2. “Kötülükten sakınan, malını hayıra sarfederek özünü temiz tutan kimse cehennemden uzak kalır. O şahıs yaptığı iyiliğe karşılık kimseden mükâfat beklemez. Ancak Yüce Rabbinin rızâsını kazanmaya çalışır. O kimse kavuşacağı nimetlerden hoşnut olacaktır.”

Leyl sûresi (92), 17-21

Görüldüğü üzere Leyl sûresinin bu son âyetleri, yukarıda geçen âyetlerin devamında gelmekte ve konuyu özetleyerek sonuca bağlamaktadır.

Buna göre hem küfürden hem Cenâb-ı Hakk'ın yasaklarından sakınan ve malını hayır yolunda harcayarak cimrilikten kurtulan kimse cehennemden uzaklaştırılacaktır. O bahtiyar kimse kesinlikle cehenneme girmeyecek, sadece onun üzerinden şöyle bir geçip cennete kavuşacaktır. Bunun sebebi ise, onun dünyada iken “servetim temizlensin, maddeten ve mânen çoğalsın” diye malını Allah yolunda harcaması, kendilerine yardım ettiği kimselerden bir teşekkür bile beklememesi, sadece Allah'ın rızâsını elde etmek istemesidir. İşte bu sebeple o iyi insan mutlaka aradığını bulacak, Allah'ın rızâsını kazanacak, kavuştuğu nimetlerden râzı ve hoşnut olacaktır.

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ
[271] م وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ

3. “Zekâtları açıktan verirsiniz ne âlâ. Ama fakirlere gizlice verirsiniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Allah da bu sebeple sizin bazı

günahlarınızı bağışlar. Cenâb-ı Hak yaptıklarınızı bilir.”

Bakara sûresi (2), 271

Zekât diye tercüme ettiğimiz kelime, âyet-i kerîmede “sadaka” olarak geçmektedir. Farz olan zekât ile nâfile olan sadaka Kur’an ve hadislerde “sadaka” sözüyle ifade edilmektedir.

Zekât, sadaka gibi hayırların gizli yapılması tavsiye edilmiştir. Gizli yapılan hayırlar hem veren hem de alan için iyidir. Zira o takdirde sadaka veren kimse riya ve gösteriş gibi fena duygulara kapılmaz ve böylece Allah’ın rızâsını daha kolay kazanır. Sadakanın gizli verilmesi fakir için de iyidir. Çünkü sadakanın kime verildiğini başkaları görmeyeceği için, fakirin şeref ve haysiyeti korunmuş olur. Zekâtı herkesin göreceği şekilde, sadakayı ise gizlice vermenin faydaları bulunmakla beraber, zamanın ve şartların gereğine göre hareket etmek daha iyidir.

Âyet-i kerîmede bu güzel davranışlar sebebiyle bazı günahların bağışlanacağı belirtilmekte ve Allah Teâlâ’nın gizli açık ne yapılırsa hepsinden haberdâr olacağı ifade edilmektedir.

Şu halde önemli olan iyi bir niyete sahip olmak, insanların değil Allah'ın rızâsını kazanmak gerektiğini hatırdan çıkarmamak, zekât ve sadakayı günün şartlarına göre en uygun yere, en uygun şekilde vermektir.

لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
[92] عَلِيمٌ

4. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, en iyiye eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah şüphesiz onu bilir.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 92

“En iyi” diye tercüme ettiğimiz “birr” kelimesi, hayrın ve iyiliğin en mükemmeli, Allah'ın rahmeti, rızâsı ve cenneti gibi mânalara gelmektedir. Bu kelime imanın en mükemmeli, ibadetin en güzeli, ahlâkın en yücesi olarak da açıklanmaktadır. Bakara sûresinin 77. âyetinde “en iyi”nin ne olduğu kısaca böyle belirtilmektedir.

Demekki bir kimsenin en mükemmeli yakalayabilmesi için sadece iman etmesi yetmez. Hem iman etmesi hem de sahip olduğu imkânların

içinde en çok sevdiklerini Allah yolunda harcaması (infâk etmesi) gerekir. Verdiği malı ne kadar fazla severse, diğer bir ifadeyle sevdiği maldan ne kadar verirse, yaptığı hayır o kadar makbûl olur.

Birr, insanın sahip olduğu imkânlar, mal ve beden gücü cinsinden maddî varlıklar olabildiği gibi ilim ve nüfuz kabilinden mânevî şeyler de olabilir.

Cenâb-ı Hak bir kimseye değerli olarak ne vermişse, onun bu ilâhî bağışları Allah yolunda ve din uğrunda çekinmeden sarfetmesi hem bir kulluk borcu hem de verilen nimetin şükrüdür.

Bu âyet nâzil olduğu zaman bazı sahâbîler en çok sevdikleri mallarını sadaka olarak dağıtmışlardı.

Ebû Talha el-Ensârî Beyruhâ adlı çok değerli hurma bahçesini, Abdullah İbni Ömer çok sevdiği câriyesini, Zeyd İbni Hârise en güzel atını Allah rızâsı için elden çıkarmışlardı. Hz. Ömer Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelerek en sevdiği malının Hayber'deki hissesi olduğunu söylemiş ve nereye harcaması gerektiği hususunda onun görüşünü almak istemişti. Resûlullah Efendimiz de arâziyi elinde tutup meyvasını sadaka olarak vermesini tavsiye etmişti.

Hadisler

قال رسولُ : وعن عبدِ اللّٰه بن مسعودٍ رضي اللّٰه عنه قال -572-
رَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ « :اللّٰهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَرَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ حِكْمَةً فَهُوَ . مَالًا ، فَسَلَطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ
. متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريبا » «ها وَيَعْلَمُهَا يَقْضِي بِ

572. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yalnız şu iki kimseye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.”

Buhârî, İlim 15, Zekât 5, Ahkâm 3, İ'tisâm 13;
Müslim, Müsâfirîn 268. Ayrıca bk. İbni Mâce,
Zühd 22

545 numarada geçmiş olan bu hadis, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وعن ابنِ عمر رضي اللّٰه عنهما عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ -573-
رَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ الْقُرْآنَ ، فَهُوَ : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ « :وَسَلَّمَ قَالَ

فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ . وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا . بَارِ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهْرِ . السَّاعَاتُ «الْآنَاءُ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «اللَّيْلُ وَآنَاءُ النَّهْرِ» .

573. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yalnız şu iki kişiye gıpta edilmelidir:

Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân ile gece gündüz meşgul olan kimse, diğeri, Allah'ın kendisine verdiği malı gece gündüz harcayan kimse.”

Buhârî, Temennî 5, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266, 267. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Her iki hadis de “Yalnız iki kişiye haset edilmelidir” diye başladığı halde, biz haset sözünün burada gıpta anlamında kullanıldığına bakarak, onu gıpta diye tercüme etmeyi uygun bulduk.

Haset nedir, gıpta nedir?

Haset, birinin elindeki nimetin, onun elinden çıkarak kendisine geçmesini istemektir. Biz buna kıskançlık diyoruz. Kıskançlık insanları mutsuz ve huzursuz eden mânevî bir hastalıktır. Bu ateşe gönlünü kaptıran kimse hem kendi rahatını bozar hem başkalarını rahatsız eder hem de ilâhî takdire boyun eğmediği için günahkâr olur.

Yüce Rabbimiz haset edilmesini yasaklamakta ve:

“Allah’ın sizi birbirinize üstün kılmasına haset etmeyiniz” buyurmaktadır [Nisâ sûresi (4), 32]. Şunu biliyoruz ki, Allah Teâlâ her kuluna çeşitli kabiliyetler vermiş, insan bu kabiliyetleri kullandığı ölçüde çeşitli nimetlere ermiştir. Başkalarına verilen nimetlere göz koyup ömür boyu o nimetleri özlemek yerine, insanın kendisindeki ilâhî lutufları görmesi, onların kıymetini bilmesi, şayet daha fazlasını isteyecekse bunu Cenâb-ı Hak’tan istemesi gerekir.

Haset zararlı bir duygu olduğu için Yüce Mevlâmız “haset ettiği vakit hasetçinin şerrinden Allah’a sığınılmasını” tavsiye etmiştir [Felak sûresi (113), 5]. Şu halde gönlünde kıskançlık duygusu beliren kimse hemen kendine gelmeli ve bu duyguyu içinden söküp atmalıdır.

Gıpta ise, hayır işleyen ve iyilikler yapan bir kimsenin elindeki nimetin yok olmasını düşünmeden, öyle bir imkâna sahip olmayı arzu etmektir. Allah Teâlâ bu duyguyu yasaklamadığı gibi, başkasının sahip olduğu ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için harcadığı iyi imkânlarla kavuşmak için yarış edilmesini tavsiye etmiştir. Dinimizde buna “hayırda yarış etme” anlamında münâfese denmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmaktadır:

“İyi işlerde öne geçmek isteyenler, bu hususta yarışıp dursunlar” [Mutaffîfîn sûresi (83), 26].

İyilik ve Allah’a itaat yolunda yarışılması böyle teşvik edilmekte, kötülük, bencillik ve kıskançlık hususundaki yarışlar ise Peygamber Efendimiz’in “lâ-tenâfesû: Dünyaya bağlanarak bir şeyin yalnız sizde bulunmasını istemeyiniz” hadisiyle yasaklanmaktadır. Şu halde insan dinin izin verdiği ve uygun bulduğu konularda gıpta edebilir.

Bu iki hadîs-i şerîfi yanyana düşünersek, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in üç kimseye imrenmemizi tavsiye buyurduğunu görürüz:

Birincisi: Allah Teâlâ'nın helâl mal ile zengin kıldığı adamdır. Bu zât, eline geçen malın tamamını -gösteriş yapmayı düşünmeden- günün şartlarına göre, dinin öngördüğü yerlere gece gündüz harcar durur. Böyle kimseler, imrenilecek adamlardır. Onlar, ellerindeki servetin kendilerine büyük bir sorumluluk yüklediğini düşünürler ve bir emanet gözüyle baktıkları bu serveti nereye sarfetmek gerektiğini devamlı surette araştırırlar. Zira zamanın değişmesiyle hizmet şekilleri de değişir. İslâm'ı anlatıp öğretmenin, onu gerektiği şekilde duyamayan kesimlere bu ilâhî mesajı iletmenin yolları farklılık arzeder. Şuurlu zengin bütün bu şartları göz önünde bulundurur.

İkincisi: Allah Teâlâ'nın kendisine ilim ve İslâmiyet'i anlama kabiliyeti verdiği âlimdir. Bu kimse öğrendiklerini hem kendisi yaşar hem de başkalarına öğreterek yaşanmasını sağlar. Zira bildiklerini bizzat yaşamayan kimse, anlattığı konuların doğruluğuna başkalarını inandıramaz. Bildiklerini başkalarına öğretmek, ilmin zekâtıdır. Bilgilerini kendileriyle birlikte mezara götüren kimseler, o bilgiyi kendilerine esirgemedenden verene nankörlük etmiş olurlar.

Hadisimizin metnindeki “hikmet” kelimesini âlimlerimiz ilim, Kur’an, sünnet diye tefsir etmişlerdir. İlim sözü hem Kur’an’ı hem de sünneti içine aldığından, hikmeti ilim diye anlamak daha uygun görünmektedir.

Üçüncüsü: Allah Teâlâ’nın kendisine Kur’an-ı Kerîm’i öğrenip ezberleme ve anlama imkânını verdiği kimsedir. Bu kimse gece gündüz Kur’an-ı Kerîm ile meşgul olur. Her fırsatta onu okur, ihtiva ettiği derin mânalar ve hükümler üzerinde düşünür. Kur’an’ın emir ve yasaklarını bizzat yaşar, kısacası Kur’ân ahlâkını benliğine mâleder. Bunları yapmadan sadece Kur’an okuyup ezberlemekle, imrenilecek adam olunamaz.

Hadisi 999 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sahip olduğu nimetleri yerli yerinde kullanan kimselere, onlar gibi iyilik yapmak ve sevap kazanmak arzusuyla gıpta edilebilir.

2. Zenginliğin şükrü, Allah rızâsını gözeterek malını hayırlı işlere sarfetmektir.

3. İlmin şükrü, bildiğini yaşayıp başkalarına da öğretmektir.

4. Kur'an'ı öğrenip ezberlemenin şükrü, onu her zaman okuyup üzerinde düşünmek ve hayatının rehberi yapmaktır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ أَتَوْا -574-
ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ : اُولَاقِف . رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
:فَقَالُوا «وَمَا ذَاكَ ؟ » :فَقَالَ . وَالتَّعِيمَ الْمُقِيمَ .بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَى
وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي ، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ
:نَتَصَدَّقُ ، وَيَعْتِفُونَ وَلَا نَعْتَقُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كُم ، وَتَسْقِفُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ أَفَلَا أَعْلَمُكُمْ شَيْئًا تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَ »
: اُولَاق «وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ ؟
نُسَبِّحُونَ ، وَتَحْمَدُونَ وَتُكَبِّرُونَ ، ذُبِرَ » :بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ
فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولٍ فَرَجَعَ «كُلَّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ مَرَّةً
سَمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الْأَمْوَالِ يَمَا :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالُوا
ذَلِكَ » :فَعَلْنَا ، فَفَعَلُوا مِثْلَهُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
.مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ، وَهَذَا لَفْظُ رَوَايَةٍ مُسْلَمَ « فَضَّلَ اللَّهُ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ
. الْأَمْوَالُ الْكَثِيرَةَ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ : «الدُّثُورُ »

574. Ebû Hüreyre radiyallahu anı şöyle dedi:

Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek:

- Varlıklı müslümanlar cennetin yüksek derecelerini ve ebedî nimetleri alıp götürdüler, dediler.

O zaman Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Hayrola! Onlar ne yaptılar ki?” diye sordu.

Fakir muhâcirler:

- Bizim kıldığımız namazı onlar da kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Üstelik onlar sadaka veriyorlar, biz veremiyoruz. Köle âzâd ediyorlar, biz edemiyoruz, dediler.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

- “Sizden önde gidenlere yetişebileceğiniz, sizden sonra gelenleri geçebileceğiniz, sizin yaptığınızı yapanlar dışında herkesten üstün olacağınız bir şeyi haber vereyim mi?” diye sordu.

- Evet, söyle yâ Resûlallah! dediler.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Her farz namazın peşinden otuz üçer defa sübhânallah, Allâhü ekber, elhamdülillah dersiniz.”

Birkaç gün sonra fakir muhâcirler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e tekrar gelerek:

- Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımız tesbihleri duymuşlar. Aynını onlar da yapıyorlar, dediler.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Ne yapalım! Artık bu Allah’ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir.”

Buhârî, Ezân 155; Daavât 18; Müslim, Mesâcid 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 24

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm birer hayır yarışçısıydı. Cenâb-ı Hakk’ın rızâsını daha çok kazandıran ibadetleri öğrenirler, onları herkesten çok yaparak kullukta en ön sırayı almak isterlerdi.

Fakir muhacirler dediğimiz kimselerin bir kısmı Mekke’de de fakir olmakla beraber, çoğu mallarını mülklerini Mekke’de bırakarak Hz. Peygamber’i ve İslâmiyet’i desteklemek için Medine’ye koşmuşlardı. Onların gözünde Allah rızâsını kazanmaktan daha önemli bir şey yoktu.

Ashâb-ı kirâmın yoksulları, fakirliğin bazı ibadetleri yapmaya engel olduğunu bildikleri için, o konularda geri kalmanın üzüntüsüyle Resûlullah Efendimiz’e gelerek:

- Zenginler, malları çok olduğu için hac ve umre yapıyorlar, savaşa gidiyorlar, köle âzâd ediyorlar, yoksula yardım ediyorlar. Dolayısıyla bütün sevapları alıp götürüyorlar. Biz bunları yapamadığımız için onlardan geri kalıyoruz, diye dert yanmışlardı.

Peygamber Efendimiz fakir muhâcirlerin hem gönlünü almak hem de sevabı çok olan bir ibadeti haber vermek üzere onlara hadisimizde anlatılan zikirleri öğretti.

Hadîs-i şerîfin bu rivayetinde “Allahü ekber” tesbihi ikinci olarak zikredilmiş olmakla beraber, diğer rivayetlerde, bizim alışık olduğumuz şekilde

üçüncü olarak söylenmiştir. Sahîh-i Buhârî'deki rivayetten öğrendiğimize göre, sahâbîler tesbihlerin sayısında tereddüde düşerek Efendimiz'e başvurdular. O da bunlardan her birinin otuz üçer defa söyleneceğini ve peşinden:

“Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ-şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü vehüve alâ külli şey'in kadîr” deneceğini belirtti. Ebû Dâvûd'daki rivâyette, tesbihleri çekip ardından bu “lâ ilâhe illallâhü” diye başlayan zikri söyleyen birinin, günahları deniz köpükleri kadar çok olsa bile bağışlanacağı belirtilmektedir (Vitir, 24; geniş bilgi için bk. 1419 numaralı hadis).

Oturup tesbih çekenle, malıyla ve canıyla savaş eden ve servetini fakir fukaraya dağıtan kimse nasıl bir olur? denebilir. Unutmamak gereken bir husus var: İbadetleri değerli kılan şey, onları yapanların niyeti ve samimiyetidir. İhlâsla yapılmayan hiçbir ibadetin değeri yoktur. Bir insanın malını, sırf Allah rızâsı için çıkarıp vermesi ne kadar zorsa, hiçbir çıkar gözetmeden oturup tesbih çekmek de aynı derecede zordur.

İbadetleri değerlendirecek olan Allah'tır. Zenginlerin tesbih çekerek yine kendilerini

geçtiklerini söyleyen fakir muhâcirlere Resûlullah Efendimiz'in verdiği cevap ne kadar düşündürücüdür:

- “Ne yapalım! Artık bu Allah'ın bir lutfudur; Allah lutfunu dilediğine verir.”

Demekki herkes içinde bulunduğu şartlara göre ibadet ve tâatını, hayır ve hasenâtını yapacak, en yüksek derecelerin sadece ibadetlerle değil, ibadet ve ihlasla birlikte Allah'ın lutfuyla elde edileceğini bilecektir. Allah'ın lutfu ve yardımı olmadan O'nun cennetini ve cemâlini kazanmak mümkün değildir.

Yokluğa sabreden fakir mi, yoksa malını Allah yolunda harcayarak şükreden zengin mi daha üstündür? diye sorulabilir

Bu konuda çok şey söylenmiştir. İbadetlerinin yanı sıra zikir ve tesbih ile Allah'ı anan, aynı zamanda malını sarfedilmesi gereken yerlere harcayan zengin şüphesiz daha değerlidir.

Hız. Ömer ne güzel söylemiştir:

“Zenginlik de fakirlik de aynı şekilde birer binektir. Hangisine bineceğime aldırmıyorum.”

Hız. Ömer Efendimiz demek istiyor ki, servet ve fakirlik, binilmesi zor bir serkeş ata benzer. Her ikisini de kullanmak maharet ister. Önemli olan iyi bir binici olmaya çalışmaktır.

Kur’ân-ı Kerîm’de birkaç defa tekrarlanan âyetlerden biri şudur:

“Şüphesiz Rabbin kimi dilerse rızkını genişletir, dilediğine de daraltır” [İsrâ sûresi (17), 30; Ra’d sûresi (13), 26]. Şu halde fakirliği ve zenginliği dilediğine veren Cenâb-ı Hak’tır. Herkes şöyle veya böyle birer imtihandan geçmektedir. Önemli olan imtihanın şekli değil, sonucudur. Bize düşen sonunda kazanmaya bakmaktır.

Hadisi 1421 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkesten çok sevap kazanmaya gayret etmek, makbûl bir davranıştır.

2. Namazlardan sonra, hadiste anlatıldığı şekilde zikir yapmak faziletli bir ameldir.

3. Zenginler mallarını gerekli yerlere sarfetmekle kalmamalı, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi zikir ve ibadete de önem vermelidir.

4. Fakirler de sadece ibadetle yetinmemeli, Allah yolunda para sarfetme bahtiyarlığına ermek için meşrû yoldan zengin olmaya çalışmalıdır.

5. Zenginlik de fakirlik de birer imtihandır. Önemli olan bu imtihanlarda başarılı olmaya gayret etmektir.

لمأل رصقو تومل ركذ باب -65
ÖLÜMÜ ANMAK VE NEFSİN AŞIRI

İSTEKLERİNİ DİZGİNLEMEK

Âyetler

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُؤَقُّونَ أَجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ
عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

[185]

1. “Her can ölümü tadacaktır. Kıyamet günü mükâfatlarınız tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete gönderilirse, o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı aldatıcı bir metâdır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 185

Melek, insan ve cin başta olmak üzere, şu kâinatta can taşıyan her varlık ölecektir. Sevinçler ve üzüntüler son bulacaktır. Ölümden sonra başlayacak yeni hayatta, herkes dünyada yaptığıının karşılığını görecektir. Cennete kavuşanlar, hiç bitmeyecek ve azalmayacak bir bahtiyarlığı yaşayacaktır. Orada sevinçleri elem ve keder bölmeyecek, huzur ve emniyeti korkular gidermeyecek, zevkleri acılar kesmeyecektir.

Dünya denilen fâni hayat, bir serap gibi parıldayıp kaybolur; bir bulut gibi kayıp gider. Allah Teâlâ dünyayı, müşteriye aldatmak için allanıp pullanan, câzip şekillerde sunulan, alındıktan sonra da hiçbir değeri olmadığı görülen bir mala benzetiyor.

Dünya böylesine değersiz, ölüm de kaçınılmaz bir gerçek olduğuna göre, akıllı başında olan kimse hayatını boşa harcamaz...

نَ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا
تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ اِنَّ
[34]اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

2. “Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez.”

Lokman sûresi (31), 34

Bu âyet-i kerîmede sadece Allah Teâlâ'nın bileceği beş hususa işaret edilmekte ve

* Kıyametin ne zaman kopacağını,

* Yağmurun nereye, ne zaman, ne kadar ve nasıl yağacağını,

* Rahimlerdeki yavruların cinsiyetiyle birlikte, siyah mı beyaz mı, tamam mı noksan mı, iyi mi kötü mü olacağını,

* İnsanların başına ne geleceğini, eline ne geçeceğini, iyilik mi kötülük mü yapacağını ve

* Nerede öleceğini sadece Allah Teâlâ'nın bildiği belirtilmektedir.

Şu halde yarınından haberi olmayan, kendisini nelerin beklediğini bilmeyen, nerede ve ne zaman öleceğini kestiremeyen bir insan nasıl rahat olabilir? Bütün bunları bilen, herkesin ve her şeyin yegâne sahibi olan Allah'ın buyruklarına baş eğmeden nasıl yaşayabilir? Ömür kısa ve varış O'na olduğuna göre, aklı başında olan kimse nefsin bitip tükenmeyen isteklerini tatmin edeceğim diye sayılı günlerini nasıl boşa geçirebilir?

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ
إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

[61]

3. “Ecelleri gelince ne bir saat geri kalabilirler, ne bir saat ileri gidebilirler.”

Nahl sûresi (16), 61

Herkesin dünyadaki günleri, alıp vereceği nefesleri sayılıdır. İnsan gözlerini dünyaya açtığı andan itibaren hayatına son verecek olan görülmeyen ve tik takları duyulmayan bir saatli bomba kurulur ve

geriye doğru saymaya başlar. Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği an gelince bomba patlar ve o şahsın küçük kıyameti kopmuş olur.

Aklını kullanmasını bilen kimse, nice örneklerini gördüğü bu olayı bizzat yaşamadan önce hayatına bir çeki düzen verir. Nefsine esir olmaktan kurtulmaya bakar. İstek ve arzularını frenlemeye çalışır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ
[9] يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

كُم مِّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَا حَدَّكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا وَأَنْفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَا
وَلَنْ يُؤَخَّرَ [10] أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ أَصَدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ
[11] اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

4. “Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.

Herhangi birinize ölüm gelip de: ‘Rabbim, ne olur, ölümümü biraz geciktirsen de, sadaka verip iyilik edenlerden olsam!’ demeden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın.

Allah eceli gelen bir kimseyi geri bırakmaz. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.”

Münâfikûn sûresi (63), 9-11

Dünyada insanı en fazla malı ve çocukları meşgul eder. Doyma bilmeyen nefis aza kanaat etmez, daha fazla kazanmak ister. Dünya hayatının meyvası olan çocuklarını daha rahat yaşatmak ve onları kimseye muhtaç etmemek için didinip durur. Aslında mal kazanmak, çocuk sahibi olmak ve onları kimseye muhtaç etmemek kötü bir şey değildir. Zira zengin olmayı, çoluğa çocuğa karışmayı dinimiz tavsiye eder. Kötü olan, ölçüyü kaçırmak, çok kazanma hırsıyla, çocuklarını rahat yaşatma arzusuyla ibadetlerini ihmâl etmek, malım mülküm azalır düşüncesiyle Allah'ın emrettiği harcamaları yapmamaktır. Bu duruma düşenler, dünya hayatını boşa geçirmiş, neticede zarar etmiş olurlar.

Çeşitli zaafırları sebebiyle görevlerini ihmâl eden insanoğlu, ölüm gelip çatınca aklı başına gelir. Yapamadığı görevleri hatırlar. İhmâli yüzünden kaybedeceği sonsuz bir hayatı ve hesapsız nimetleri düşünerek pişmanlık duyar. Yeniden hayata dönmeyi, biraz daha yaşayıp yapamadığı

ibadetleri yapmayı, açıklarını kapamayı arzu eder. Fakat ilâhî kanun gereği bu şans hiç kimseye verilmez.

Gerçek bu olduğuna göre, hiçbir zevk ve menfaat insana Allah'ı ve O'nun rızâsını kazandıracak olan dinî ve insânî görevlerini unutturmamalıdır.

[99] حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ

لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ
[100] بَرَزَخْ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

[101] فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ قُلْنَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ
[102] بَيْنَهُ قَائِلُكَ هُمُ الْمُقْلِحُونَ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِ

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ قَائِلُكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ
[103]

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُنذِرُ [104] تَلْفَحُ وَجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ
[105] فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ عَلَيْكُمْ

رَبَّنَا [106] قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ
[107] أَخْرَجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ

يَقُ مَنْ عِبَادِي إِنَّهُ كَانَ قَر [108] قَالَ احْسَبُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونَ
[109] يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّى أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ
[110]

قَالَ كَمْ لَبِئْتُمْ [111] إِنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أ
[112] فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ

قَالَ إِنْ لَبِئْتُمْ إِلَّا [113] قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ
[114] قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

[115] سَبِّتُمْ أَتَمًّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَدًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ أَفَدَ

5. “Nihayet o müşriklerden birine ölüm gelip
çatınca:

Rabbim, der. Ne olur beni dünyaya geri gönder.
Ömrümü boşa geçirdiğim dünyada iyi işler
yapayım.

Hayır, hayır. Onun bu söyledikleri boş lâftan
ibarettir. Tekrar dirilecekleri güne kadar onların
önlerinde bir engel vardır, geri dönemezler.

Sûra üflendiği zaman artık aralarında soy sop
ilişkisi kalmaz. Birbirlerinin hâlini de sormazlar.

Kimin yaptığı iyilikler ağır basarsa, işte onlar
kurtuluşa erenlerdir.

Kimin yaptıkları da hafif gelirse, işte onlar zarara uğrayanlardır. Onlar cehennemde devamlı kalacaklardır.

Bunların yüzlerini ateş yalar da, dişleri sırttır kalır.

Allah Teâlâ onlara:

- “Benim âyetlerim size okunurdu da, siz onları yalanladınız, değil mi?” der.

Derler ki:

- Rabbimiz! Azgınlığımız bizleri altetti. Biz sapıklık içinde kalmış bir kavim olduk.

Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar! Eğer tekrar önceki hâlimize dönersek, kendimize zulmetmiş oluruz.

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

- “Alçaldıkça alçalın orada. Bana artık bir şey söylemeyin! Çünkü kullarımdan bir grup insan: Rabbimiz, biz iman ettik, bizi bağışla. Bağışlayanların en iyisi sensin, demişlerdi. Fakat

siz onlarla eğlenir, beni anmayı unutarak onlara gülerdiniz. Sabrettikleri için bugün ben onları mükâfatlandırdım. Onlar muradlarına erenlerdir.”

Allah Teâlâ inkârcılara:

- “Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?” diye sorar.
- Bir gün veya daha az bir zaman kaldık; sayanlara sor, derler.

Allah Teâlâ da onlara şöyle buyurur:

- “Pek az kaldınız. Keşke bunu bilseydiniz (dünyaya tapmazdınız). Sizi boşuna yarattığımızı, bize dönmeyeceğinizi mi sandınız?”

Mü’minûn sûresi (23), 99-115

Boşu boşuna harcanan bir ömürden sonra insanın duyacağı, fakat bir faydasını görmeyeceği pişmanlığı ve ölümden sonra insanın başına gelecek korkunç mâcerayı son derecede sâde ve berrak bir üslûp ile anlatan bu âyet-i kerîmeleri ayrıca açıklamaya gerek görmüyoruz.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ [16] وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ

6. “Mü’minlerin Allah’ı anmaktan ve Allah tarafından gönderilen gerçeği hatırlamaktan dolayı kalblerinin yumuşama zamanı gelmedi mi? Mü’minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Bunların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”

Hadîd sûresi (57), 16

Allah Teâlâ mü’minleri, kendilerine ilâhî kitaplar gönderilen kimselere benzemekten sakındırıyor.

Deniyor ki: Kendilerine peygamber ve kitap gönderildiği devirden bu yana çok zaman geçtiği için yahudi ve hristiyanlar dinlerinin esasını ve rûhunu kaybettiler. Doğru yolu yitirdiler. Kalbleri iyice katılaştı. Menfaatlerini düşünerek ellerindeki ilâhî kitabı keyiflerine göre değiştirdiler. Allah’ın buyruğuna değil, ilâhî kitabı değiştiren ve sapıklığa düşen din adamlarının emirlerine uydular ve onları âdetâ ilahlaştırdılar. Hal böyle olunca, mü’minlerin onlardan uzak durması ve hiçbir

konuda onlara benzemeye çalışmaması gerekir. Onlar katı kalbli kimselerdir. Mü'minlere yakışan hassas, duygulu ve yufka yürekli olmaktır.

Demekki dünyaya aşırı derecede bağlananlar gönül hassasiyetini yitirirler. Öyleyse mü'minler dünyaya hâkim olmalı, fakat dünyanın kendilerine hâkim olmasına ve gönüllerini öldürmesine izin vermemelidir.

Hadisler

أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى :وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -575
كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ
إِذَا أَمْسَيْتَ ، فَلَا :وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ «سَبِيلِ
ذَا أَصْبَحْتَ ، فَلَا تَنْتَظِرَ الْمَسَاءَ ، وَخُذْ مِنْ تَنْتَظِرِ الصَّبَّاحِ ، وَإِ
يَرَاخِبُ لَا هَاوِرَ «صِحَّتِكَ لِمَرْضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ .

575. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem omuzumu tutarak şöyle buyurdu:

“Dünyada tıpkı bir garip hatta bir yolcu gibi davran!”

İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle derdi:

Akşamı ettiğinde, sabahı bekleme!

Sabaha çıktığında, akşamı bekleme!

Sağlıklı günlerinde, hastalanacağın vakit için;
hayatın boyunca da öleceğin zaman için tedbir al!

Buhârî, Rikak 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 25; İbni Mâce, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, dünyada kendini bir garip, hatta bir yolcu gibi saymasını tavsiye ettiği sahâbî Abdullah İbni Ömer'dir. Efendimiz çok sevdiği bu kayın biraderine, dünyaya nasıl bakması gerektiğini öğreterek diyor ki:

Vatanından, aile ocağından ayrı düşmüş bir garibin aklı fikri hep öz yurdunda ve sevdiklerinde olur. Sen de bu dünyada kendini bir garip say ve asıl yurdun olan âhireti düşün! Bitip tükenmeyen nimetlerle dolu, o çiçekleri solmayan diyârı düşün!

Hatta kendini garip saymak da yeterli değil. Zira yurdundan yuvasından ayrı düşen adam, bir süre

kalacağı gurbet diyarına gönöl bağlayabilir.
Dünyaya gönöl bağlamak doğru değil. En iyisi sen kendini yolcu say! Uzun bir sefere çıkan, aklı fikri varacağı menzilde olan bir yolcu gibi davran. Zira böyle bir yolcu, uğradığı yerlerdeki güzelliklere gönöl bağlayıp kalmaz. Aşacağı sarp dağları, geeeğı engin vâdileri ve oralarda kendisini bekleyen tehlikeleri hatırlayıp ürperir. Hiçbir yerde durmadan yoluna devam eder. İşte sen böyle bir yolcu olduğunu düşün!

Bir de şunu unutma: Vatana döndüğün zaman, seni sevenler eline bakacaklar. Bakalım bize ne getirmiş diyecekler. Bu gerçeğı düşünerek, vatana eli boş dönmemeye bak!

Abdullah İbni Ömer bu nasihatleri aynen tutmuş, dünyanın geçici zevklerini unutmuş, çok zengin biri olduğu halde dünyasını âhiretine satmıştır. Efendimiz'in en büyük âşıklarından biri olan ve hayatını onun sünnetine göre düzenleyen Abdullah İbni Ömer, Resûlullah Efendimiz'in kendisine verdiği öğüdü bize şöyle açıklıyor:

Dere tepe demeden yoluna devam ederken,
“Akşam oldu. Hele bir dinleneyim de, sabah yoluma devam edeyim” diye duraklama! Sen,

önünde uzun bir yol bulunan yolcusun. Senin boşa geçirecek zamanın yok. Gevşeyip kalma!

Sabaha çıkınca da, “Önümde uzun bir zaman, serde de gençlik var; nasıl olsa giderim” diye işi tembelliğe vurma! Seni ölümün daha önce yakalayacağını düşün ve ona göre hareket et!

Hadîs-i şerîfin Sahîh-i Buhârî dışındaki kaynaklarda geçen “Hatta kendini ölmüş bil!” ifadesi, bize dünyayı, dünya yolculuğunu ve yolun sonunu pek güzel anlatmaktadır. Zira kendini ölmüş bilen insan, âhîret hayatında başına geleceklere kesin surette inandığı için dünyaya takılıp kalmaz. “Ölmeden önce ölmek” dedikleri bu olmalıdır.

Bu hadîs-i şerîf daha önce 472 numarada geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan dünyanın geçici bir faydalanma yeri olduğunu düşünerek onu avucuna almalı, ama asla dünyanın pençesine yakalanmamalıdır.

2. Yapılması gereken ibadet ve hayırlar, günü gününe yapılmalıdır.

3. Hayat ve sağlık bir daha ele geçmeyecek nimet sayılmalı, bu iki fırsat iyi değerlendirilmelidir.

576- مَا حَقَّ «: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةً. مِ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ أَمْرِيءِ مُسْلِمٍ. يَرَاخِبُ الْاَظْفَلَ إِذْهُ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «عِنْدَهُ

مَا : رَمَعَ نَبَالَاق «يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ» : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
لَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ذَلِكَ مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

576. Yine İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Vasiyet etmeye değer bir şeyi bulunan müslümanın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir.”

Buhârî, Vesâyâ 1; Müslim, Vasiyyet 1, 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 1; Tirmizî, Vesâyâ 3; Nesâî, Vesâyâ 1; İbni Mâce, Vesâyâ 2

Müslim'in bir rivayetinde: “üç gece geçirmesi” şeklindedir.

İbni Ömer radıyallahu anhümâ dedi ki:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu sözünü duyduğumdan beri, yanımda vasiyetim olmadan bir gece bile geçirmedim.

Müslim, Vasiyyet 4

Açıklamalar

Müslümanın en büyük gayesi, Allah Teâlâ'nın huzuruna ak alınla çıkmaktır. Bunu gerçekleştirmenin yolu, her an ölüme hazır olmaktır. Ölüme hazırlanan kimse, her şeyden önce “üzerimde Allah ve kul hakkı var mı?” diye düşünür ve bunun için tedbirler alır. Bu tedbirlerin başında vasiyet gelir.

Vasiyetnâme ne yazılacaktır?

Herkesin maddî durumu ve problemi farklı olduğu için, yazacağı vasiyetnâmenin muhtevâsı da farklı olur. Ama en önemlisi şunlardır:

* İnsanın henüz ödemeye fırsat bulamadığı oruç, zekât, hac ve adak gibi Allah'a karşı borçları.

* Bir kimsenin şahsî borcu, alacağı, satacağı, birine verdiği söz, birinin kendisine bıraktığı emanet gibi kullara karşı borçları.

İşte bunların mutlaka yazılması lâzımdır.

Bir de -6 numaralı hadiste gördüğümüz üzere-sevap kazanmak maksadıyla, her şahsın geride bırakacağı malının üçte biri üzerinde vasiyet etme yetkisi vardır. İsteddiği hayırları yapamayanlar, geride bıraktıkları mallarının üçte birinin nereye sarfedilmesi gerektiğini vasiyetnâme yazabilirler. Vasiyet konusunda mezheplerin farklı görüşlerine burada yer vermeyi uygun görmüyoruz (Bu konuda bilgi için bk. İbni Hacer, Fethü'l-bârî, V, 264-267; Ali el-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtîh, III, 397; Münâvî, Feyzü'l-kadîr, V, 441; Tecrid Tercemesi, VIII, 203-205).

Yaygın zaaflarımızdan biri, görevlerimizi sonraya bırakmaktır. Vasiyetnâme yazmayı da “acelesi yok canım; daha müsâit bir zamanda yazarım” diye ihmâl etmemelidir. Ölümün bize ne zaman geleceğini bilmesek bile, onun insanları âniden yakaladığını görüp duruyoruz. Müslümana yakışan, bu değişmeyecek sona hazırlıklı olmaktır.

Zaten vasiyetnâme yazmak, ölüme fikren hazırlanmaktır. Onun önünde sonunda karşımıza çıkacağına inandığımızı, vasiyetnâmemizi yazarak amelî olarak göstermek, aynı zamanda nefsi eğitmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan ne zaman öleceğini bilmediği için, ödemesi gereken borçları ve üzerindeki emânetleri vakit geçirmeden yazmalıdır.

2. Mü'min ölüme her zaman hazır olmalıdır. Vasiyetnâmenin bir faydası da, insana bu kaçınılmaz sonucu hatırlatmasıdır.

3. Abdullah İbni Ömer, Hz. Peygamber'in vasiyet konusundaki buyruğunu duyar duymaz vasiyetnâmesini yazdığını söylüyor. Peygamber buyruğuna bağlılık hususunda İbni Ömer ne güzel örnektir.

خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 577- فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ . هَذَا أَجَلُهُ هَذَا الْإِنْسَانُ وَ « : وَسَلَّمَ خُطُوطاً فَقَالَ . يَرَاخِبُهَا هَؤُلَاءِ «جَاءَ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ»

577. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yere birtakım çizgiler çizdi. Sonra da çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Bunlar insanın istek ve arzuları, şu da onun ecelidir. İnsan hayal içinde yaşayıp giderken bir de bakar ki, en yakın ölüm çizgisi karşısına gelivermiş.”

Buhârî, Rikak 4

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطًّا مُرَبَّعًا ، وَخَطَّ خَطًّا فِي الْوَسْطِ خَارِجًا مِنْهُ ، وَخَطَّ خُطَطًا صِغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسْطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسْطِ ، حَيْطًا بِهِ أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا هَذَا الْإِنْسَانُ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُ « : فَقَالَ الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمْلُهُ وَهَذِهِ الْخُطُوطُ الصِّغَارُ الْأَعْرَاضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ يَرَاخِبُهَا هَاور « هَذَا ، نَهَشَهُ هَذَا ، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا . لَمْ أَلْ- ضَارِعُ أَلْ- لْجَالِ : وَهَذِهِ صُورَتُهُ

578. İbni Mes'ûd radiyallahu anı şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yere bir dörtgen çizdi. Dörtgenin ortasına, onu bir kenarından keserek dışarı çıkan bir çizgi çekti.

Ortadaki bu çizginin iki yanından ona doğru birtakım küçük çizgiler daha çizdi. Sonra çizgileri göstererek şöyle buyurdu:

“Şu insan, şu da onu kuşatan (veya “kuşatmış olan”) ecelidir. Dörtgeni keserek dışarı çıkan, insanın arzularıdır. Ortadaki çizgiye yönelik küçük çizgiler, dert ve ıstıraplardır. İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa, öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa, beriki gelip yakalar.”

Buhârî, Rikak 4. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 22; İbni Mâce, Zühhd 27

Açıklamalar

Riyâzü’s-sâlihîn ve Sahîh-i Buhârî’nin metin ve şerhlerinde, Peygamber Efendimiz’in yere çizdiği bu çizgiler aşağıdaki gibi veya ona yakın şekillerde resmedilmiştir:

Görüldüğü üzere ecel, tıpkı bir ahtapot gibi insanı dört bir yandan sarıp kuşatmış, avucunun içine almıştır. Ondan kaçıp kurtulmak mümkün değildir. Bir yandan “Herkes ölümün acısını tadacaktır” âyet-i kerîmesi, öte yandan nice insanın her gün omuzlar üzerinde kabristana götürülerek orada

kara toprağın bağına tek başına terk edilmesi bunu ispat etmektedir.

Gerçek işte budur. Ama ne var ki, insanın hayali geniş, arzuları sonsuzdur. İçinde bulunduğu durumu çabucak unuttur; hiçbir zaman elde edemeyeceği kuruntular peşine düşer; ham hayale kapılır. Ölmeden önce gerçekleştirmek üzere planlar yapar. Fakat dertler, ıstıraplar, felâketler, açlık, susuzluk, perişanlık yakasını bir türlü bırakmaz. Efendimiz ne güzel anlatmıştır:

“İnsanoğlunun etrafını doksan dokuz çeşit belâ çevirmiştir. Bunların hepsinden kurtulsa bile, yakasını ihtiyarlığa kaptırır” (Tirmizî, Kıyamet 22).

İhtiyarlık günlerinde zavallı insanın peşini dertler yine bırakmaz. Nihayet kaçınılmaz son çıkagelir. Eğer iyi bir müslüman ise, ölüm onun için bir kurtuluş olur.

İnsan için çizilen değişmez kader bu olduğuna göre, Allah’ın takdirine rızâ gösterip başa gelenlere sabretmekten ve bir gün mutlaka Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna çıkacağını düşünerek âhirete hazırlanmaktan başka ne yapılabilir?

Hız. Ali içinde bulunduğumuz hali, bizi kuşatan gerçeğı ne güzel dile getirir:

“Dünya bir sona doğru başını alıp gitmekte, âhiret ise koşarak bize doğru gelmektedir. İnsanlar arasında dünyanın da âhiretin de isteklileri vardır. Siz âhireti istemeye bakın. Günü gün etmeyin. Bugün hesap günü değil, iş günüdür. Ama yarın artık iş yok, yalnız hesap vardır” (Buhârî, Rikâk 5).

Birbiri peşinden gelip giden mevsimler, etrafımızda olup bitenler, her yıl değiştiğini gördüğümüz aynadaki yüzümüz, dökülen ve ağaran saçlarımız bir yere doğru gittiğimizi bize hatırlatır. Fakat gerçekler bizi korkuttuğı için, bu hatırlatmayı görmezden geliriz. Şunu iyi bilmeliyiz ki, bu duyarsız halimiz gerçekleri hiç değiştirmez.

Büyük âlim İbnü’l-Cevzî, geleceğı dönük hayal kuranları iki kısma ayırarak der ki:

“Sonu gelmeyen ümit ve arzuların peşine düşmek, halk için kötü bir şeydir. Ama âlimler için durum böyle değildir. Zira onların ümit ve arzuları olmasaydı, kitaplar yazıp eserler veremezlerdi.”

Demek oluyor ki, her emel ve arzu kötü değildir. Öyle olsaydı, Cenâb-ı Hak bu duyguyu insanlara vermezdi. Eğer geleceğe ait hayal kurma kabiliyeti bulunmasaydı, insan hayattan zevk almaz, yaşama sevinciyle dolu olmaz, yeni atılımlara başlama gücünü kendinde bulamazdı. Bu işin kötü yanı, kendisini büsbütün boş ve mânasız isteklere kaptırmak ve âhiret için hazırlık yapmamaktır.

Anlaşılması zor bazı konuları şekiller çizerek anlattığını gördüğümüz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bir başka gün bu konuyu çubuklar yardımıyla anlatmıştı. Ebû Saîd el-Hudrî'nin söylediğine göre Efendimiz yere bir çubuk dikti. Sonra bunun yanına ikinci bir çubuk, biraz ilerisine üçüncü bir çubuk dikti. Daha sonra ashâbına dönerek:

- “Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu.

Onlar her zaman yaptıkları gibi:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, dediler.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendisini merakla dinleyen ashâbına meseleyi şöyle açıkladı:

- “Bu birinci çubuk insan, ikincisi onun eceli, üçüncüsü de istek ve arzularıdır. İnsan kuruntular peşinde koşup dururken ecel önünü keser ve onu alıp götürür” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 18).

İşte bizim değişmeyen kader çizgimiz budur. Bizim imanlı insanımız, “Dünya kime kalmış ki, bana kalsın!”, “Dünya malı dünyada kalır” diyerek bu değişmeyen kadere olan inancını gösterir.

Dünya bir rüya gibi gelip geçecektir. Bir gün insan her şeyi arkada bırakıp gidecektir. Gerçek bu olduğuna göre, herkes kaybedeceği değerleri bir bir gözden geçirmeli; parasını, ilmini, fikrini, gençliğini ve zamanını âhiret yurdunu imâr edecek faydalı yatırımlara harcamalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan bir gün öleceğini ve geleceğe dönük planlarının yarım kalacağını unutmamalıdır.

2. Fırsat elde iken günahlara tövbe etmeli, boş hayalleri bırakmalı ve âhiret yurduna hazırlanmalıdır.

3. Bütün istekler kötü değildir. Kötü olan insana Allah'ı ve âhireti unutturan, onu faydasız işlerle oyalayan arzulardır.

4. Peygamber Efendimiz ashâbına dini öğretirken çeşitli araç ve metotları kullanmıştır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -579
بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ سَبْعًا، هَلْ تَنْتَظِرُونَ إِلَّا فَقْرًا «: وَسَلَّمَ قَالَ عَلَيْهِ
مُنْسِيًا، أَوْ غِنَى مُطْغِيًا، أَوْ مَرَضًا مُفْسِدًا، أَوْ هَرَمًا مُفْنِدًا، أَوْ مَوْتًا
أَدْهَى مُجْهِزًا، أَوْ الدَّجَالَ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ، أَوْ السَّاعَةِ وَالسَّاءِ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ: رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «وَأَمْرٌ؟»

579. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yedi şey gelip çatmadan iyi işler yapmaya bakın. Yoksa siz insana görevlerini unutturan fakirlikten, azdıran zenginlikten, halsiz bırakan hastalıktan, bunaklaştıran ihtiyarlıktan, ansızın yakalayan ölümden, gelmesi beklenen şeylerin en fenası deccâlden, belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyametten başka bir şey mi gözlüyorsunuz?”

Tirmizî, Zühd 3

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadisinde, insanların muhtelif sıkıntılarla imtihan edileceğini belirtmekte ve bu imtihan sorularından yedisine işaret etmektedir. Dünyanın bir deneme yeri olduğunda şüphe yoktur. Çeşitli denemelerden geçmeden Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna varmak mümkün değildir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde belirtildiğine göre, insan “iman ettim” demekle rahat bırakılmayacak, mutlaka bir denemeden geçecektir [Ankebût sûresi (29), 2]. Biraz korku, biraz açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden azaltma yapılmak suretiyle yâni fakirlik ile imtihan edilecektir [Bakara sûresi (2), 155]. Zenginlik ve çoluk çocuk da birer imtihan vesilesidir [Enfâl sûresi (8), 28].

Hadisimizde işte bu imtihan şekillerinden yedisine işaret edilmektedir:

Bunlardan birincisi fakirliktir. Kendisinin ve çocuklarının karnını doyurmak, gerekli ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan kimse kendisini işe öylesine verebilir ki, hâtırına ne

ibadet görevi ne de âhiret hazırlığı gelebilir. İnsan böyle bir gaflete düşebileceğini hatırlından çıkarmamalı ve fırsat elde iken zamanını iyi değerlendirmelidir.

İkinci bir imtihan şekli insanı azdıran ve baştan çıkaran zenginliktir. Mânevî yönü zayıf olan kimseleri, para ve servet baştan çıkarabilir. Onları keyfince yaşamaya, gününü gün etmeye, dinin yasaklarına aldırmamaya teşvik edebilir. Nefse hoş gelen bu işleri yapmak ne kadar günahsa, elindeki serveti yerli yerince kullanmamak, zekât ve benzeri sorumlulukları yerine getirmemek de aynı şekilde günahdır.

Üçüncüsü insanı halsiz bırakan hastalıktır. Hastalık bedenî olabilir, aklî olabilir. Bir yeri ağrıyıp sızlayan kimse, Allah’a ve insanlara karşı görevini yapacak mecâli kendinde bulamayabilir. Şâyet hastalık aklî ise, Allah korusun, o zaman da insan, yapması gereken görevleri olduğunu bile düşünemez.

Dördüncü imtihan şekli, insanı bunaklaştıran ihtiyarlıktır. Böyle bir imtihana yakalanan ihtiyarlar, sağlıklı düşünme melekesini yitirirler. Nerede ne söylenmesi ve nasıl davranılması

gerektiğini bilemezler. Âdetâ yeniden çocukluk çağına inerler. İşte bu sebeple insan yarın ne hallere düşebileceğini hesap etmeli ve sağlığını iyi değerlendirmelidir.

Beşincisi ansızın yakalayan ölümdür. Günahlarımı ileride affettirmeye çalışırım; yaş kemâlini bulunca namaza, niyâza başlarım diye kendini avutan kimse, tövbe etmeye bile fırsat bulamayabilir. Hatta borcunu, harcını söylemeye, vasiyetini yapmaya bile zamanı kalmayabilir. Bu imtihan şekli ne saydıklarımıza, ne sayacaklarımıza benzer. Dünyaya gelen hiç kimse bu sonuçtan kurtulmamıştır. Ölüm düşüncesi, bizi daha uyanık ve tedbirli olmaya sevk eder.

Altıncısı deccâlin tuzağına düşmektir. Deccâl ile karşılaşmak, imtihan şekillerinin en çetinidir. Ondan sadece Allah Teâlâ'nın koruduğu bahtiyarlar kurtulacaktır. Çünkü deccâl, insanları baştan çıkarmak ve kendisinin ilâh olduğuna inandırmak için pek hârika şeyler gösterecektir. “Ben ancak gördüğüme inanırım” diyerek dine ve dinî düşünceye iltifat etmeyen kimseler, acaba görecekları o akıllara durgunluk verecek gözbağcılıklar karşısında ne yapacaklar? Cenâb-ı Hak bizleri onun şerrinden muhâfaza buyursun

(Deccâl konusu 1812-1823 numaralı hadisler arasında ele alınacaktır).

Yedinci imtihan şekli, yukarıda sayılanlara göre belâsı daha büyük ve daha acı olan kıyamettir.

Kıyamet, hiçbir acı, hiçbir elem ve kederle ölçülemeyecek kadar korkunç bir olaydır. Kur'ân-ı Kerîm'deki kıyamet tasvirleri bunu bütün açıklığıyla göstermektedir. Bu sebeple kıyametin koptuğu zaman hayatta olanlar, en çetin imtihana uğrayacaklardır. Mevlâm bizleri bu fenâ âkîbetten de korusun (Âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağlığı ve boş zamanı en büyük fırsat bilmeli, bunları âhirete yatırım yaparak değerlendirmelidir.
2. Aşırı derecede fakirlik, zenginlik, hastalık ve yaşlılık iyi işler yapmaya imkân bırakmaz. Henüz bunlarla imtihan edilmeyenler, zamanlarını iyi kullanmalıdır.
3. Ölümden kurtuluş olmaması, ibret almak için yeterli bir sebeptir.

4. Deccâli ve kıyameti görmek imtihanların en çetindir. Bunların her an gelmesi de mümkün olduğuna göre, oyalanmaktan vazgeçmelidir.

أَكْثَرُوا «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ -580- حَدِيثٌ: يَعْنِي الْمَوْتَ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ حَسَنٌ .

580. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Zevkleri bıçak gibi keseni -ölümü- çok hatırlayın!”

Tirmizî, Zühd 4. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Zühd 31

Açıklamalar

Çocuklar deniz kenarında oynarken kumdan evler yapar, onunla bir müddet oynar, canları sıkılınca da kendilerini saatlerce oyalayan bu evi bir tekmeyle yerle bir ederler. Yahut şiddetli bir dalga, o evcikleri yalayıp yutar.

Ölüm de böyledir. Gelecek günlere dair hayalinde nice planlar, projeler yapan insan, birden bire ölümü hatırlayınca hayal ufkunu acı bir hüznü kaplar. Zihnindeki planları gerçekleştirmek üzere olan kimseler, ha bugün ha yarın diye çırpınıp dururken, ölüm her şeyi bir anda yıkıp dağıtır. Onca emek ve zahmet, çocukların kumdan evi gibi yok olup gider.

Kaçınılmaz gerçek işte budur. Bu gerçeği kimse inkâr edemez. Hal böyle olunca, hayal dizginlerini büsbütün koyuverip ölüm gerçeğini unutmamalıdır. Efendimiz'in buyurduğu gibi ölümü sık sık anarak kendine bir çeki düzen vermeli, nefsin ve şeytanın oyununa gelmemelidir.

Hazreti Ömer'in oğlu ve Efendimiz'in duygulu sahâbîsi Abdullah İbni Ömer diyor ki:

Bir gün Resûl-i Ekrem'in yanında bulunuyordum. Ensardan bir adam gelip selâm verdikten sonra:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü'min daha faziletlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Ahlâkı en iyi olan mü'min”, diye cevap verdi.

O zât yine:

- Yâ Resûlallah! Hangi mü'min daha zekidir? diye sorunca:

- “Ölümü en çok hatırlayıp ölümden sonrası için en iyi hazırlık yapanlar zeki adamlardır” buyurdu (İbni Mâce, Zühd 31).

Bu açıklamayı okuyanlar “Acaba dünya için çalışmak, servet sahibi olmak kötü bir şey midir?” diye sorabilirler.

Güzel dinimiz, dünya ile âhiret arasında mükemmel bir denge kurmuştur. Allah'ı ve âhireti unutmamak şartıyla para kazanıp zengin olmak iyi bir davranış olarak görülmüştür. Zengin sahâbîlerin İslâmiyet'e ve müslümanlara yaptığı hizmetler mâlumdur.

Öyleyse hadislerde ölümü hatırlamaya ve dünyaya sırt çevirmeye niçin teşvik edilmiştir?

Ölüm düşüncesi, insanın dünyaya büsbütün bağlanmasına ve âhireti unutmasına engel olur.

Ölümü hatırlayan insan, servetini Allah'ın rızâsına uygun yerlere harcar. Hatta bu düşünce, parasını hiçbir yere harcamayan cimrileri uyarır, onları kendilerine getirir.

Dünyaya sırt çevirmek demek, dünyanın câzibesine kapılıp ona kul, köle olmamak demektir. Dünyaya sırt çeviren kimse, onun insanı baştan çıkaran oyunlarına gelmemiş olur.

Demekki kötü olan dünya değildir. Kötü olan, insanın Allah'a boyun eğmesine engel teşkil eden dünyevî arzu ve isteklerdir. Bu arzu ve istekleri frenleyen, onları törpüleyip faydalı hale getiren duygu ise, Efendimiz'in tavsiye buyurduğu gibi ölümü sık sık hatırlamaktır.

Hadîs-i şerîf bize şu gerçeği öğretiyor: Dünya sevgisi, çok yaşama arzusu, zengin olma hırsı o kadar kuvvetli duygulardır ki, o duyguları zararsız hale getirebilecek yegâne ilaç, kuvvetli dozdaki ölüm fikridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm düşüncesi insana Allah'ı ve âhireti hatırlatır.

2. Âhirete yönelik hazırlığı bulunmayanlar ile günah bataklığına saplanıp kalanları, ölüm fikri sarsıp kendine getirir.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى :وَعَنْ أَبِي بِن كَعْب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -581
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ، قَامَ فَقَالَ
لَهُ جَاءَتِ الرَّاحِفَةُ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ، جَاءَ الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ ، جَاءَ لِي
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَكْثَرُ الصَّلَاةِ عَلَيْكَ ، فَكَمْ :قُلْتُ «الْمَوْتُ بِمَا فِيهِ
مَا :قُلْتُ الرَّبُّعَ ؟ قَالَ «مَا شِئْتَ » :أَجْعَلُ لَكَ مِنْ صَلَاتِي ؟ قَالَ
مَا شِئْتَ ، «فَالنَّصْفَ ؟ قَالَ :قُلْتُ «نَزِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ شِئْتَ ، فَإِ
مَا شِئْتَ ، فَإِنْ » :فَالثَّلَاثِينَ ؟ قَالَ :قُلْتُ «فَإِنْ زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ
إِذَا تُكْفَى :أَجْعَلُ لَكَ صَلَاتِي كُلَّهَا ؟ قَالَ :قُلْتُ «زِدْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ
نَسَحَ ثِيَابِي :لَا قُوَّةَ لِي ذِمَّتِي لَا هَاوِرَ «بُكَ هَمَّكَ، وَيُغْفَرُ لَكَ ذَنْبُكَ

581. Übey İbni Kâ'b radıyallahu şöyle dedi:

Gecenin üçte biri geçince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem uyanıp kalktı ve şöyle buyurdu:

“İnsanlar! Allah’ı zikredin! Yeri yerinden oynatan birinci sûr üflenecek. Arkasından ikincisi gelecek. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak. Ölüm bütün şiddetiyle gelip çatacak.”

Übey diyor ki, Hz. Peygamber’e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-i şerîfe getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmam gerekir? diye sordum.
- “Dilediğin kadar”, buyurdu.
- Dualarımın dörtte birini salavât-i şerîfeye ayırsam uygun olur mu? diye sordum.
- “Dilediğin kadarını ayır. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için iyi olur”, buyurdu.
- Öyleyse duamın yarısını salavât-i şerîfeye ayırayım, dedim.
- “Dilediğin kadar yap. Ama daha fazla zaman ayırırsan senin için hayırlı olur”, buyurdu.

Ben yine:

- Şu halde üçte ikisi yeter mi? diye sordum.
- “İstediğin kadar. Ama artırırsan senin için hayırlı olur”, buyurdu.
- Öyleyse duaya ayırdığım zamanın hepsinde sana salavât-ı şerîfe getirsem nasıl olur? deyince:

- “O takdirde Allah bütün sıkıntılarını giderir ve günahlarını bağışlar” buyurdu.

Tirmizî, Kıyamet 23

Açıklamalar

En değerli dua şeklini öğrenmek için Peygamber Efendimiz’le âdetâ pazarlık eden bu büyük insan, sahâbî efendilerimizin öğretmeni Übey İbni Kâ’b’dır. O hem vahiy kâtibi hem de Kur’ân-ı Kerîm’i en güzel okuyan ve en iyi bilen sahâbî idi. Resûlullah Efendimiz’in sağlığında fetvâ veren sayılı âlimlerden biri olan Übey İbni Kâ’b’a Hz. Ömer, müslümanların efendisi anlamına gelmek üzere “seyyidü’l-müslimîn” derdi.

Önce şu manzaraya doya doya bir bakalım: Efendimiz’in bu seçkin sahâbîsi, sarsılmaz bir azim ve yorulmaz bir iradeyle ona sorular soruyor. Öğretmenlerin en yücesi olan Efendimiz ise o kadar soruyu tükenmez bir sabırla karşılıyor. Karşısındakini aslâ yokuşa ve zora sürmüyor. Nâfile ibadetlerin arzu edildiği kadar yapılması gerektiğini ısrarla belirtiyor.

Zikrin önemine işaret eden Sevgili Efendimiz demek istiyor ki:

Daha ne duruyorsunuz? Neyi bekliyorsunuz?
Böyle de gaflet olur mu? Bir gün müthiş bir zelzele
ile yer yerinden oynayacak! Her şey alt üst olacak!
Siz de bir gün ölüp kara toprağın altına
gireceksiniz! Öyleyse vaktinizi ne diye boşa
geçiriyorsunuz? Allah'ı çokça zikrederek bu
korkunç günlere hazırlansanız ya!

Bu uyarı üzerine Übey İbni Ka'b çok duygulanıyor
ve Efendimiz'e:

- Yâ Resûlallah! Ben sana çok salavât-i şerîfe
getiriyorum. Acaba bunu ne kadar yapmalıyım?
diye soruyor.

Peygamberler Sultanı Efendimiz de ona, dilediği
ve yapabildiği kadar salavât-i şerîfe getirmesini
tavsiye ediyor. Ama bu sayı ne kadar çok olursa,
Allah katındaki derecesinin o kadar yükseleceğini,
dünyevî ve uhrevî sıkıntılarından kurtulacağını
söylüyor.

Salâvât-ı şerîfe konusu 1400-1410 numaralı hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınacaktır. Burada şu kadarını belirtelim ki, Resûlullah Efendimiz'in bizim dualarımıza ihtiyacı olmamakla beraber, ona salât ü selâm getirmemizi Allah Teâlâ emretmektedir. Çünkü getireceğimiz salât ü selâmlar bizi Resûlullah'a yaklaştıracak, onun yanında değer ve itibar kazanmamızı ve kıyamet günü ona yakın olmamızı sağlayacaktır.

Salavât-i şerîfe getirmenin belli bir vakti ve yeri yoktur. İşe giderken, işten dönerken, gezinip dolaşırken, kısacası zikretmeye elverişli her yerde Efendimiz'e salât ü selâm getirerek hem zamanımızı değerlendirmiş hem reddedilmeyecek bir dua yapmış hem de büyük sevap kazanmış oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ı çokça zikrederek O'nun rızâsını kazanmaya çalışmalıdır.

2. Hz. Peygamber'e salât ü selâm getirmek, değerli bir ibadettir.

3. Nâfile ibadetler yorulup usanmayacak kadar yapılmalıdır.

4. Riya için olmadıktan sonra, yaptığı ibadetleri, görüşünü almak istediği bir âlime veya gerektiğinde bir başkasına anlatmak sakıncalı değildir.

هل وقي امو لاجر لل روبرقلا قرأيز بابحتسا باب -66
رئازلا

KABİR ZİYARETİ

ERKEKLERE KABİR ZİYARETİNİN
MÜSTEHAP

OLDUĞU VE ZİYARETÇİNİN NE DİYECEĞİ

Hadisler

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : عن بُرَيْدَةَ ، رضي الله عنه ، قال -582-
رواه «كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
روبرقلا روزي نأ دارأ نمف «ةياور يفو . ملسم
. «قرخال اب انركذت ان إف رزيلف

582. Büreyde radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kabirleri ziyaret etmenizi yasaklamıştım. Ama artık ziyaret edebilirsiniz.”

Müslim, Cenâiz 106, Edâhî 37. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 77; Tirmizî, Cenâiz 60; Nesâî, Cenâiz 100

Başka bir rivayete göre şöyle buyurdu:

“Kabirleri ziyaret etmek isteyen ziyaret etsin. Çünkü kabir ziyareti bize âhireti hatırlatır”

Tirmizî, Cenâiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77

Büreyde İbni Husayb

Büreyde Peygamber Efendimiz Medine’ye hicret ederken müslüman oldu. O günlerde Mekkeli müşrikler Resûl-i Ekrem Efendimiz’in peşine düşmüşler, onu ölü veya diri yakalayana büyük ödüller va’d etmişlerdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hz. Ebû Bekir’le birlikte Eslem kabilesinin arazisinden geçerken Büreyde karşılarına dikildi. Kabilenin reisi olduğu için arazisinden geçenleri sorgulama hakkına sahipti. Peygamberler Sultanı Efendimiz’in konuşması

Büreyde üzerinde büyük bir tesir yaptı. Hemen orada adamlarıyla birlikte müslüman oldu ve hep beraber Resûlullah'ın arkasında namaz kıldılar.

Büreyde Efendimiz'e bir fenalık yapabilirler diye onu yalnız bırakmadı ve Medine'ye bayraksız girmesine gönlü razı olmadığı için başından sarığını çıkarıp mızrağına bağladı.

Daha sonraları Medine'ye hicret edip oraya yerleşen Büreyde, Bedir ve Uhud Gazveleri dışında, Efendimiz'le birlikte on altı gazveye katıldı. Bunların bir kısmında istihbârât görevlisi ve kılavuz olarak önemli hizmetler yaptı. Mekke fethi sırasında Eslem kabilesinin iki sancağından birini o taşıdı. Peygamber Efendimiz hazırladığı Üsâme ordusuna onu sancaktar yapmıştı. Resûl-i Ekrem'le beraber gittikleri bir gazvede, mola verdikleri yerde bazı eşyalar kalmıştı. Efendimiz o eşyayı Büreyde'nin sırtına yüklemiş, kendisine de, haydi bakalım yük devesi, diye iltifat etmişti. Büreyde bu hâtırayı sık sık yâdederde.

Büreyde'nin en büyük günahım diye anlattığı Hayber fethi sırasında geçmiş bir olay vardır. Hayber kalesi günlerce kuşatıldıktan sonra nihayet surlarda ilk gedik açılmış, oradan içeri ilk

dalanlardan biri de Büreyde olmuştu. Fakat o sırada Büreyde'nin üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Bu elbise sebebiyle herkesin kendisini farkettiğini düşünür, tevâzua aykırı gördüğü bu hali hatırlayıp üzülürdü.

Daha sonraki devirlerde Büreyde savaşlardan hiç geri kalmadı. Nihayet 63 (682) yılında vefat etti. Horasan'da en son vefat eden sahâbî odur.

Büreyde Peygamber Efendimiz'den 164 hadis rivayet etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz kabir ziyaretini yasaklamıştı. Bunun önemli bir sebebi vardı. Zira o devirde bazı Câhiliye âdetleri hâlâ yaşamaktaydı. Araplar büyük ve kalabalık bir kabile olduklarını birbirlerine ispat etmek için mezardaki ölülerin sayısıyla övünürlerdi. Ölülerin kahramanlıklarını anarlar, göğüslerini yırtarak ve bağırıp çağırarak onlar için ağlardı.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bu âdetlerin çirkin ve mânasız olduğunu benimsetene kadar kabir ziyaretini yasakladı. Kadınlar eski âdetleri devam ettirmeye daha arzulu oldukları için, onların kabirleri ziyaret etmesini özellikle yasakladı. Ölülere nasıl davranılması gerektiği konusunda İslâmiyet'in getirdiği emirler iyice benimsenip gönüllere yerleşince, bu yasak da kalktı.

Kadınların kabir ziyareti konusu asırlar boyu tartışılmıştır. Bazı âlimler daha hassas ve yufka yürekli olan kadınların kabir başında kendilerini tutamayıp dinin yasak ettiği şekilde ağlayıp sızlayacaklarını, hatta bazı devirlerde yaptıkları gibi, dikkat çekecek şekilde giyinip kuşanarak boy göstereceklerini ileri sürerek onların kabirleri ziyaret etmesini doğru bulmamışlar, Peygamber Efendimiz'in kabir ziyaretine dair verdiği iznin kadınları içine almadığını belirtmişlerdir.

Buna karşı ileri sürülen görüş daha tutarlıdır. Bu görüş sahipleri diyorlar ki: Resûl-i Ekrem Efendimiz, “Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin. Zira kabirleri ziyaret etmek, insana âhireti (ölümü) hatırlatır” buyurduğuna göre, kabirlerden ibret almaya erkekler kadar kadınlar da muhtaçtır. Bu sebeple kabirleri ziyaret etmek onların da hakkıdır.

Zaten Resûlullah Efendimiz “Kabirleri ziyaret etmek isteyen etsin” buyururken erkek kadın ayırımı yapmamış, nitekim Hz. Âişe’nin kabir ziyaretine gitmesine engel olmamıştır.

32 numaralı hadiste geçtiği üzere, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kabir başında ağlayan bir kadını gördüğü zaman ona Allah’tan korkmasını ve sabırlı olmasını tavsiye etmiş, fakat kabristana gelmesinin doğru olmadığını söylememiştir. Şu halde kadınların -sık sık gitmemek şartıyla- kabir ziyareti yapmalarında bir sakınca yoktur.

Bununla beraber bütün âlimler, kadınların cenâze ile birlikte kabre kadar gitmelerini ve cenâze toprağa verilirken orada bulunmalarını uygun görmemişlerdir.

Peygamber Efendimiz sık sık Bakî mezarlığına gider, aşağıdaki hadislerde göreceğimiz şekilde ölümlere selâm verir, onlara dua ederdi. Biz de zaman zaman kabristana gitmeli, yarın kendilerine komşu olacağımız kimseleri ziyaret etmeliyiz. Bir gün bizim de nâmımız, nişânımız kalmayacak diye düşünmeliyiz. Bugün dünya, câzibesıyla erkekli kadınlı hepimizi büyülemiş, bizi bir ahtapot gibi

sarıp kendine bağlamıştır. İşte bu sebeple kabristanda yatanların halini gördüğümüz zaman, belki bağlanan basiretimiz çözülür, katılaştan kalblerimiz yumuşar.

Ziyaret edebi. Bir kimse kabristana gittiği zaman, aşağıdaki hadislerde görüleceği şekilde, önce kabir halkına selâm vermeli, onlara dua etmeli ve sonunda kendisinin de onlar gibi olacağını düşünmelidir. Kabrini ziyaret ettiği kimse sanki sağ imiş de onunla konuşuyormuş gibi yüzünü ona dönerek yanına yaklaşmalı ve rahatsız değilse ayakta durmalıdır. Sağlığında kendine çok yakın ise, yakınına varmalı, fazla yakın değilse uzakça durmalı, sonra da ona dua etmelidir.

Kabirde yatan kimse ne kadar büyük olursa olsun, ondan asla bir şey istememelidir. Çünkü kendisinden bir şey istenecek olan sadece Allah Teâlâ'dır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmiyet'in ilk yıllarında Peygamber Efendimiz, İslâm öncesi devrin kabristanla ilgili kötü âdetlerini unutturmak için kabir ziyaretini

yasakladı. Bu kötü âdetler unutulunca, yasağı kaldırdı.

2. Kabir ziyareti kalbleri yumuşattığı, insana âhireti ve ölümü hatırlattığı için zaman zaman kabristana uğramalı, öldükten sonra orada geçecek günleri düşünmelidir.

3. Kadınların kabirleri ziyaret etmesinde dinî bir sakınca yoktur.

583- كان رسولُ الله ، صلى :وعن عائشة رضي الله عنها قالت -583
الله عليه وسلم ، كلما كان ليلتها من رسول الله صلى الله عليه وسلم
السلام عليكم دار قومٍ « :يخرج من آخر الليل إلى البقيع ، فيقول
وَمِنِينَ ، وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ ، غَدًا مُّوَجَّلُونَ ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ مُّ
. رواه مسلم «لَا حِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ

583. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Bakî mezarlığına giderek şöyle derdi:

“Selâm size, ey mü'minler diyârı! Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız. Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız. İnşallah yakında biz de aranıza katılacağız.

Allahım! Bakîü'l-garkad mezarlığında yatanları bağışla!”

Müslim, Cenâiz 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 79; Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36, Zühd 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

584- بِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ كَانَ الدَّ: وَعَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -
السَّلَامُ «: وَسَلَّمَ يُعَلِّمُهُمْ إِذَا خَرَجُوا إِلَى الْمَقَابِرِ أَنْ يَقُولَ قَائِلُهُمْ
عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ
مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «العَافِيَةُ لَاحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ

584. Büreyde radiyallahu anh şöyle dedi:

Hız. Peygamber ashâb-ı kirâma, kabristana gittikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi:

“Selâm size, ey bu diyârın mü'min ve müslim halkı! İnşallah yakında biz de arınıza katılacağız. Allah'ın bizi de sizi de bağışlamasını dilerim.”

Müslim, Cenâiz 104. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 103; İbni Mâce, Cenâiz 36

585. hadisle birlikte açıklanacaktır.

585- مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ :وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ « :م يَقْبُورِ بِالْمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ ، أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ حَدِيثٌ حَسَنٌ :رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «بِالْأَثَرِ .

585. İbni Abbas radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine’de bazı kabirlere uğradı. Yüzünü onlara dönerek şöyle buyurdu:

“Selâm size, ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizi de sizi de bağışlasın. Siz bizden önce gittiniz. Biz peşinizden geleceğiz.”

Tirmizî, Cenâiz 59

Açıklamalar

Bu üç hadiste, Peygamber Efendimiz’in kabristana gittiği zaman ölümlere nasıl hitap edip selâm verdiğini, kendisini onlara ne kadar yakın hissettiğini görmekteyiz.

Birinci hadiste, Hz. Âişe'nin yanında kaldığı gecelerin sonuna doğru Resûlullah Efendimiz'in, Bakî veya Bakîü'l-garkad adıyla anılan Medine mezarlığına gittiğini gördük. Bakî Mezarlığı o devirde garkad adı verilen böğürtlen çalılılarıyla kaplıydı. Bu sebeple oraya “garkad ormanı” anlamına gelmek üzere Bakîü'l-garkad denirdi. Fakat Türkler o diyara duydukları derin sevgi sebebiyle Mekke mezarlığını Cennetü'l-Muallâ, Medîne mezarlığını da Cennetü'l-Bakî diye ana gelmişlerdir.

Bir gece yarısı Peygamber Efendimiz Hz. Âişe'nin odasında uyurken Cebrâil aleyhisselâm Resûl-i Ekrem'i uyandırdı ve getirdiği emri tebliğ etti: Allah Teâlâ onun Bakî Mezarlığı'na gidip ölümlere dua etmesini istiyordu.

Allah'ın Resûlü Hz. Âişe'yi uyandırmamaya çalışarak yavaşça kalktı. Onun bu hâli Âişe annemizi kuşkulandırdı. Acaba benim yanımdan kalkıp başka bir hanımına mı gidiyor diye düşündü. Sonra da Resûlullah Efendimiz'in peşine takılarak kabristana kadar onu takip etti. Zaten Cennetü'l-Bakî Efendimiz'in evine çok yakındı. Peygamber aleyhisselâm'ın iki gözü iki çeşme ağlayarak ümmetine dua ettiğini görünce çok

utandı. Orada biraz durup Peygamberi Zîşân'ın bu coşkulu halini seyretti. Sonra da koşarak eve döndü ve yorganı başına çekerek uyuyormuş gibi yaptı. Onun arkasından hemen eve dönen Efendimiz Hz. Âişe'yi nefes nefese görünce durumu anladı ve ona:

“Allah ve Resûlü'nün sana haksızlık edeceğinden mi korktun?” diye sitem etti ve böylece kendi davranışlarının Allah Teâlâ tarafından kontrol edildiğini belirtmiş oldu.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ölümlere hitâb ederken:

“Başınıza geleceği söylenen şeylerle nihâyet karşılaştınız” buyuruyor. Bu sözleriyle onlara, dünyada bulundukları sırada âhirete dair kendilerine anlatılan ve başlarına geleceği söylenen gerçeği sonunda bizzat yaşadıklarını hatırlatıyor.

“Şimdilik ileri bir tarihe bırakıldınız” sözüyle de asıl hesabın daha sonra görüleceğini, ileride onları daha zor bir maceranın beklediğini haber veriyor. Şüphesiz bu gerçeği toprağın altına girenler çok iyi öğrenmiş, geride bıraktıklarının yalan olduğunu anlamışlardır.

Burada Hz. Ali'nin o değerli sözlerini hatırlamalıdır. Hz. Ali bir kabristana uğradığı zaman, orada yatanlara şöyle hitâb edermiş:

“Bırakıp gittiğiniz evleri şimdi eller tuttu.

Mallarınız paylaşıldı bitti.

Karılarınızı başkaları nikâh etti.

Bunlar bizim tarafta olup bitenler. Âh! Keşke bir de sizin tarafta olup bitenleri öğrenebilseydik!

Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların konuşmalarına izin verilseydi, en hayırlı azık Allah korkusudur, derlerdi” (İbni Abdirabbih, el-İkdü'l-ferîd, III, 236-237).

Bu pırlanta sözler, ölümü hatırlarına bile getirmeden “hepsi benim olsun” diye dünyaya sarılanların hazin sonunu çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki üç hadisın ikisinde “İnşallah yakında biz de arınıza katılacağız”, birinde ise “Siz bizden önce gittiniz.

Biz peşinizden geleceğiz” buyurması çok anlamlıdır. İnsan ölümlere böyle selâm verirken, “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit” kabilinden olmak üzere bu sözleri daha çok kendi nefesine hitâben söylemelidir. Zira kabristana bakarak “İnşallah yakında biz de arınıza katılacağız” dediğimiz zaman, ölümü düşünmek istemeyen nefsimiz belki sarsılıp kendine gelebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Erkek ve kadın herkes kabirleri ziyaret etmelidir.
2. Ölümlere dua etmek onlara fayda verir. Bu sebeple kabristandaki müslüman ölümlere dua etmelidir.
3. Kabristandakilere yarınki komşularımız gözüyle bakmalıdır.
4. Kabristan sadece gündüz değil, gece de ziyaret edilebilir.

توملای نمت ٲی هارک باب -67
یف ٲن تفل ا فوخل هب س أب الو هب لزن ررض ببسب
ن یدل ا

ÖLMİYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI

BAŞA GELEN SIKINTI SEBEBİYLE ÖLMİYİ İSTEMENİN DOĞRU BİR ŞEY OLMADIĞI, FAKAT DİNİ YAŞAMAK ZORLAŞTIĞINDA BÖYLE BİR ARZUNUN GÜNAH SAYILMADIĞI

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه -586 لا يتمن أحدكم الموت إماً محسناً ، فلعله يزداد ، وإماً « :وسلم قال متفق عليه، وهذا لفظ البخاري «مُسِيئاً فلعله يستعتبُ .

لمسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله وفي رواية لا يتمن أحدكم الموت ، ولا يدع به من « :صلى الله عليه وسلم قال قبل أن يأتيه ، إنه إذا مات انقطع عمله ، وإنه لا يزيد المؤمن عمره « إلا خيراً .

586. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Zira ölmeyi isteyen kimse eğer iyi biriyse, belki daha çok hayır ve

iyilik yapar. Şayet kötü biriye, olabilir ki, tövbe edip Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışır.”

Buhârî, Temennî 6; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1; İbni Mâce, Zühd 31

Müslim'in Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den bir başka rivayetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Ölüm kendiliğinden gelmeden önce de öleyim diye dua etmesin. İnsan ölünce hiçbir iyilik yapamaz. Mü'minin hayatta kalması iyiliklerini çoğaltır.”

Müslim, Zikir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 1

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

587- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ خَيْرًا لِي، وَتَوَقَّفَنِي إِذَا اللَّهُمَّ أَحْيَيْني مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ فَاعِلًا، فَلْيَقُلْ: مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «كَانَتْ الْوَفَاءُ خَيْرًا لِي».

587. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Başa gelen bir sıkıntı sebebiyle hiçbiriniz ölmeyi istemesin. Eğer ölümü istemek zorunda kalırsa şöyle desin:

Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu sürece hayat ver. Ölmek benim için daha hayırlı olduğu zaman canımı al!”

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30; Müslim, Zikir 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 9; Nesâî, Cenâiz 1,2; İbni Mâce, Zühhd 31

Açıklamalar

Dünyaya hiç kimse kendi isteğiyle gelmedi. Yaşamakta olduğumuz hayatı arzu edip etmeyeceğimiz de bize sorulmadı. Hem içinde yaşadığımız kâinat hem de bizim için çizilen kader planı aynen uygulanmaktadır. Hiç kimse bu planı değiştirme, arzu ettiği planı uygulama imkânına sahip değildir.

Şu halde hem bizi hem kâinatı yaratan ve işlerimize çeki düzen veren yüce bir kudret var. O kudret, varlığını kabul etmemizi, başımıza gelen her şeyi kendisinden bilmemizi ve halimizden

hoşnut olmamızı istemektedir. Başımıza gelen sıkıntılara katlanmayıp ölümü istemek, kaderimizi çizene itiraz etmek anlamına gelir. Her şeyi bu kadar mükemmel yaratıp yürüten Cenâb-ı Hakk'ın bizim sıkıntımızdan habersiz olması mümkün müdür? Elbette hayır. Böyle bir şeyi düşünmek bile mümkün değildir. Öyleyse bizim Rabbimiz, başımıza gelen sıkıntıları bilerek vermekte, o sıkıntılara katlanmamızda bizim için hayır görmektedir. Sabrettiğimiz takdirde, bize hadsiz hesapsız mükâfatlar vereceğini Kur'ân-ı Kerîm'inde belirtmektedir.

Dertli ve çileli de olsa, uzun bir ömür sürmek kulun lehinedir. “Ne yapayım, Allah'dan geldi” diyerek başa gelen sıkıntılara katlanan, öte yandan ibadet ve tââtını elinden geldiği kadar yapmaya çalışan bir kimse Allah'ın rızâsını kazanabilir. Çünkü hayat bir fırsattır. Öldükten sonra tekrar dünyaya gelmek, eksik bıraktıklarını tamamlamak mümkün değildir. İyi bir insan için hal böyledir.

Kötü yolda olan, günah ve isyan batağına dalan kimselere gelince, yaşadıkları sürece o şahısların kendilerine gelmeleri, içinde yaşadıkları çirkinliği anlayıp güzel bir hayata dönmeleri dâima

mümkündür. Nitekim hatasını anlayıp yaptıklarına pişman olan kimseler az değildir.

Peygamber Efendimiz'in bir sohbeti sırasında, cennetle müjdelenen sahâbîlerden Sa'd İbni Ebû Vakkâs çok duygulanmış ve:

- Âh, keşke şimdi ölmüş olsaydım! diye hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz bu sevgili arkadaşını şöyle uyarmıştı:

- “Sa'd! Eğer cennetlik isen, hayatının uzun ve yaptıklarının iyi olması senin için daha hayırlıdır” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 267).

Efendimiz'in bu uyarısı, uzun bir ömrün mü'mine verilmiş iyi bir fırsat olduğunu göstermektedir.

Zamanın iyice kötüye gittiği, fenalıklara engel olma imkânı kalmadığı zaman ölümü istemekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda kul kadere isyan etmemekte, tam aksine, zaman seline kapılarak günah batağına düşmekten korktuğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Başa gelen sıkıntılara dayanamayıp ölümü arzu etmek doğru değildir.
2. İyi bir kul, yaşadığı sürece sevaplarını çoğaltır.
3. Kötü bir kul, yaptıklarına pişman olup günahlarına tövbe edebilir.
4. İnsan, içinde bulunduğu şartların kötü olması ve günaha girmekten korkması sebebiyle ölümü temenni edebilir.
5. Ölümü istemek zorunda kalanlar, “Allahım canımı al!” şeklinde değil, hadîs-i şerîfte Efendimiz’in öğrettiği tarzda dua etmelidir.

588- دَخَلْنَا عَلَى خَبَابِ بْنِ الْأَرْتِّ : وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ -
إِنَّ أَصْحَابَنَا : كَيَّاتٍ فَقَالَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَعُوذُ وَقَدْ اكْتَوَى سَبْعَ
الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ، وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا ، وَإِنَّا أَصْبَنَّا مَا لَا نَجِدُ لَهُ
مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ وَلَوْ لَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ
مَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وَهُوَ يَبْنِي حَائِطًا لَهُ ، نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ
إِنَّ الْمُسْلِمَ لَيُوجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُنْفِقُهُ إِلَّا فِي شَيْءٍ يَجْعَلُهُ فِي : لَأَقِفَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ، وَهَذَا لَفْظُ رَوَايَةِ الْبُخَارِيِّ . هَذَا التُّرَابِ

588. Kays İbni Ebû Hâzim şöyle dedi:

Habbâb İbnü'l-Eret'i hastalığından dolayı ziyaret etmek için yanına gittik. Vücudunu yedi yerden dağlamıştı.

Habbâb dedi ki:

Eski dostlarımız dünyaya kapılmadan göçüp gittiler. Biz ise o kadar çok mala sahip olduk ki, koyacak yer bulamayıp toprağa gömdük. Şayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim.

(Râvi Kays İbni Ebû Hâzim diyor ki:)

Bir başka zaman Habbâb'ın yanına gittiğimizde duvar örüyordu. Bize şunları söyledi:

Müslüman, Allah için harcadığı her şeyden sevap kazanır. Yalnız şu çamura verdiklerinden eline bir şey geçmez.

Buhârî, Merdâ 19, Daavât 30, Rikâk 7, Temennî 6; Müslim, Zikir 12. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 40, Nesâî, Cenâiz 2

Açıklamalar

Habbâb'ı ziyâret edip sözlerini bize nakleden Kays İbni Ebû Hâzim, Kûfeli bir hadis hâfızıydı. Sahâbî olma bahtiyarlığını kıl payı kaçırdı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz'i görmek üzere Medine'ye doğru yola çıkan Kays, daha Medine'ye varmadan Efendimiz'in vefat ettiğini duyunca çok üzüldü. Onun hadislerini sahâbîlerinden öğrenip hadis hâfızı oldu. 97 (715) yılında vefat etti.

Habbâb'a gelince, 42 numaralı hadiste hayatını gördüğümüz üzere, Câhiliye devrinde zorbaların zoruyla hür iken esir edilmiş ve Mekke'de bir kadına satılmış çilekeş bir sahâbîdir. İslâmiyet'i altıncı olarak kabul eden bu bahtiyar insan, kızgın kumların, kor ateşlerin üzerine yatırılıp çok işkence görmüştür.

Peygamber Efendimiz demircilik yapan Habbâb'ın yanına gelir, onunla sohbet ederdi. Kölesinin Resûl-i Ekrem ile sohbet ettiğini haber alan imansız sâhibesi koşarak dükkâna gelir, ocaktan aldığı kızgın demiri Habbâb'ın başına sürerek işkence ederdi. Peygamber Efendimiz bu kadına beddua etti. Ümmü Enmâr adındaki bu kalbsiz

kadın o günden sonra öyle bir baş ağrısına tutuldu ki, ancak dağlanmak suretiyle ağrısı hafiflerdi. Baş ağrısı tutunca Habbâb'ın yanına koşar, o da kendisini acımadan dağlayan bu merhametsiz kadını aynı şekilde dağlardı.

Habbâb hayatının sonlarına doğru, uzun süren bir hastalığa yakalandı. Vücudunun yedi yerinde yaralar açıldı. Araplar böyle yaraları ateşle dağlardı. O da bu yola başvurmak zorunda kaldı. Hadisimizde sözü edilen dağlama olayı budur.

Dağlama yoluyla tedâvi hastaya büyük acı verdiği için Peygamber Efendimiz “Ümmetimin dağlanmasını yasaklıyorum”, “Dağlamayı sevmiyorum” buyurmak suretiyle bu can yakıcı tedâviden vazgeçirmek istemiş ve mecbur kalmadıkça bu yola başvurulmamasını arzu etmişti (Buhârî, Tıb 3, 4, 17. Ayrıca bk. Tecrid Tercemesi, s.75-77). Ne yazık ki, Habbâb buna mecbur kalmış, vücudunu yedi yerinden dağlamıştı.

Şimdi gelelim Habbâb'ın sözlerine:

Habbâb müslümanların yokluk devrini görüp yaşamıştı. Daha sonra İslâm fetihlerinin müslümanlara sağladığı refâhtan o da payını aldı.

Kays İbni Ebû Hâzim ve arkadaşları kendisini ziyarete gelince, onlara bu iki durumu hatırlattı. Dünya nimetlerine kapılarak ona gönül bağlamanın âhiret nimetlerini elde etmeyi zorlaştıracığını söyledi ve yokluk içinde yaşayarak ebedî âleme göçen dostlarına imrendiğini belirtti.

Habbâb hayatı boyunca, dünyaya kapılmaktan endişe eder, müslümanları bundan sakındırırdı. Kendisinin Peygamber Efendimiz'in sağlığında bir kuruşu bile bulunmadığını, daha sonra evinde kırk bin dirhemi olduğunu söyleyerek üzüntüsünü dile getirirdi.

Hârise İbni Mudarrib adlı tâbiî diyor ki:

Habbâb'a kefenini getirdiler. Kefen bezinin güzelliğini görünce ağlamaya başladı ve şunları söyledi:

Hiz. Hamza'yı (bir rivayete göre Mus'ab İbni Umeyr'i) sarmak için doğru dürüst bir kefen bulamamışlardı. Üzerine çizgili bir hırka örtmüşlerdi. Hırkayı başına çekince ayakları açıkta kalıyor, ayakları örtülünce başı açıkta kalıyordu. Sonra başını hırkayla, ayaklarını da boya otuyla örttüler (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 111).

Habbâb'ın “Şayet Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ölmek için dua etmeyi yasaklamasaydı, Allah'tan canımı almasını isterdim” demesi de anlamlıdır. Acaba hastalığı artık canına tak dediği için mi böyle söyledi; yoksa toprağa gömmek diye ifade ettiği büyük binalar yapmaktan mı yakındı? Her iki ihtimâl de hâtıra gelmekle beraber, Habbâb'ın zenginlikten şikâyet etmesi duruma daha uygun görünmektedir. Nitekim hadisin devamındaki ikinci rivayet bunu güçlendirmektedir. Habbâb, çamur sözüyle ifade ettiği binaya harcanan paranın insana hiçbir sevap kazandırmayacağını açıkca söylemektedir. Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî'nin de bunu tercih ettiği anlaşılmaktadır. Zira konu başlığındaki “dini yaşamak zorlaştığında ölümü istemenin günah sayılmayacağı” ifadesine sadece bu hadis uygun düşmektedir.

Peygamber Efendimiz'in şu hadisi de Habbâb'ın yakındığı ihtiyaç fazlası yapıların insana bir şey kazandırmayacağını göstermektedir:

“İnfak edilen her şey, Allah yolunda sarfedilmiş demektir. Ama bina yapmak böyle değildir. Zira onda hayır yoktur” (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme 40).

Bir gün Peygamber Efendimiz sahâbîlerinden birinin yüksek bir bina yaptığını görerek üzölmüş, ona gücendiğini göstermek üzere de selâmını almamıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in kendisine neden darıldığını arkadaşlarına sorup öğrenen sahâbî, eline kazmayı alıp o yüksek binayı yerle bir etmişti. Binanın yıkıldığını gören Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“Zarûri olanı, evet zaruri olanı müstesnâ; onun dışındaki binalar sahibine günah kazandırır” buyurmuştu (Ebû Dâvûd, Edeb 157).

Güzel dinimiz dengeli hayata önem verir. Her aşırı hareketi yadırgar. Dünya ve âhiret dengesini sağlayabilen kimseler, dünya nimetlerinden dilediğı gibi faydalanır ve faydalandırabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tedavi maksadıyla vücudu dağılamak insana ıstırap verdiği için Peygamber Efendimiz bunu uygun görmemiş; fakat başka çare kalmayınca, vücudu dağılamakta sakınca olmadığını belirtmiştir.

2. Başı gelen sıkıntı sebebiyle ölmeyi arzu etmek doğru değildir.

3. Dünya nimetleri kullar için olmakla beraber, insan bu nimetler karşısında Habbâb radiyallahu anh'ın yaptığı gibi kendini frenlemeli, dengeyi elden bırakmamalıdır.

تاهبشلا كرتو عرولا باب -68

GÜNAHTAN SAKINMA, GÜNAHA
GÖTÜREBİLECEK DAVRANIŞLARDAN
KAÇINMA

Âyetler

وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ إِذْ تَلْقَوْنَهُ بِالسِّنِّتِكُمْ
[15] هَيِّئْنَا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ

1. “Siz bu iftira etme işinin önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki o, Allah katında çok büyük bir suçtur.”

Nûr sûresi (24), 15

İslâm tarihinin üzücü olaylarından biri, bazı dedi koducuların Hz. Âişe'ye iftira etmeleridir. Bu olay “ifk hadisesi” diye anılır. Gittiği her sefere bir

hanımını da götüren Peygamber Efendimiz, bir defasında yanına Hz. Âişe'yi almıştı. O zamanlar örtünme âyeti nâzil olduğu için Hz. Âişe deve üzerinde üstü kapalı bir mahfede seyahat ediyordu. Bir yerde mola verilmiş, sonra Hz. Âişe'nin mahfede olduğu sanılarak yola çıkılmıştı. Vakit geceydi. Hz. Âişe o sırada ihtiyaç gidermek için ordudan uzaklaşmış, dönerken gerdanlığını düşürdüğünü farketmiş, onu ararken gecikmiş, konak yerine döndüğünde kafilenin gittiğini görmüş, orada oturup kendisini almalarını beklemeye başlamıştı. İslâm ordusunun artçısı olan Safvân İbni Muattal adlı sahâbî konak yerinde Hz. Âişe'yi görünce, onu kendi devesine bindirip Hz. Peygamber'e getirmişti.

Bu olay üzerine bazı münafıklar Hz. Âişe'nin iffetiyle ilgili dedi kodu çıkarmışlardı. Bu dedi kodular Resûlullah Efendimiz'i, Hz. Âişe'yi ve mü'minleri çok üzmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin günah işlemediğini, onun tertemiz olduğunu belirten âyetleri indirmişti.

İnsanları yapmadıkları bir günahla suçlamak, onları mânen öldürmektir. Allah Teâlâ'nın kullarına verdiği bazı dokunulmaz hakları onların

elinden almaya kalkmaktır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu düzeni yok etmektir. Buna kimsenin hakkı yoktur. Âyet-i kerîmede asılsız dedi kodularla bir kimsenin namusunu lekelemenin Allah katında büyük bir günah olduğu belirtilmektedir. Mü'min yüzde yüz emin olmadığı konular üzerinde konuşmamalıdır. Günah işleme hususunda pek cüretkâr davranan kendini bilmezlere âlet olmamalıdır.

[14] إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ

2. “Çünkü Rabbin her an görüp gözetmektedir.”

Fecr sûresi (89), 14

Allah Teâlâ kullarının yaptığı bütün hareketleri her an görüp gözetmektedir. Yorulmak, usanmak ve dinlenme ihtiyacı duymak gibi beşerî zaaflar O'nun için söz konusu değildir. İşte bu sebeple O'nun bilgisi dışında bir şey yapma imkânı yoktur.

Allah'ın koyduğu yasakları çiğnemeye kalkanlar, O'nun huzuruna vardıkları zaman, yaptıkları büyük küçük her günahın kendilerine bir filim gibi gösterileceğini düşünerek bu günahlardan uzak durmalıdır.

Hadisler

عَنْ رَسُولِ سَمٍ: وَعَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -589-
إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
، تَاهُبُّشَلَايَ قَتَا نَمَفَ ، سَانَلَا نِمَ رِيَتَكَ تُهْمَلَعِي آل تَاهِبُّشَمُ امهَيَّيَوُ ،
الشُّبُهَاتِ ، وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي
كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ
حِمًى ، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمَهُ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا
أَلَا وَهِيَ : دَ الْجَسَدُ كُلُّهُ صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ
. وَرَوَاهُ مِنْ طُرُقٍ بِالْفَاظِ مُتْقَارِبَةٍ .مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْقَلْبُ

589. Nu'mân İbni Beşîr radıyallahu anhümâ
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken dinledim, dedi:

“Helâl olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir.
Bu ikisinin arasında, halkın birçoğunun helâl mi,
haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular
vardır.

Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını
korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar
ise gitgide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına
ait bir arâzinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun
bu arâziye girme tehlikesi vardır.

Dikkat edin! Her padişahın girilmesi yasak bir arâzisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arâzisi de haram kıldığı şeylerdir.

Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa, bütün vücut iyi olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalbdır.”

Buhârî, İmân 39, Büyû' 2; Müslim, Müsâkat 107, 108. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Büyû' 3; Tirmizî, Büyû' 1; Nesâî, Büyû' 2, Kudât 11; İbni Mâce, Fiten 14

Açıklamalar

Beş hadisin İslâm dininin özünü ihtivâ ettiğini söyleyen âlimler, bu hadîs-i şerîfi o beş hadisten biri kabul etmişler, hatta bazıları bunu İslâm dininin bütün hükümlerini bünyesinde toplayacak kadar geniş mânalı bulmuşlardır.

Peygamber Efendimiz bu hadiste, müslümanların karşısına çıkacak meseleleri üç grupta toplamaktadır:

Birincisi yemek, içmek, yürümek, konuşmak ve evlenmek gibi helâl davranışlar.

İkincisi içki içmek, zina etmek, yalan söylemek, iftira etmek gibi haram davranışlar.

Üçüncüsü ise şüpheli konulardır. Şüpheli konuların helâl kısmına mı, yoksa haram kısmına mı girdiği ilk bakışta bilinemez. Çünkü din bu konuda bir hüküm getirmemiştir. Bu sebeptendir ki, Peygamber Efendimiz, halkın birçoğunun bunları bilemeyeceğini söylemiştir. İslâm âlimleri bunları bilinen benzeri konulara kıyas ederek yani ictihad yaparak açıklığa kavuşturmuşlardır.

Şüpheli konuların bilinmesine, iyi bir insanın kalbinin ışık tutacağını 594 numaralı hadiste göreceğiz.

Bir yanında helâller diğer yanında haramlar bulunan şüpheli konuların sınırları kesin çizgilerle ayrılmamıştır. Bu sebeple şüpheli konular bölgesinde dolaşmak tehlikelidir. Bu tehlikeyi Peygamber Efendimiz şöyle dile getirmiştir:

Şüpheli konulara yaklaşmaya cesaret edenler, burasının hassas bölge olduğunu unutarak kesin

izgilerle yasaklanmış bölgelere kadar giderler ve sonunda kendilerini yasak bölgenin içinde buluverirler. İşte o zaman bu kimseler iki bakımdan perişan olurlar. nce müslümanların arasındaki değerlerini kaybederler; halkın diline düşerek rezil olurlar; namus ve haysiyetlerini yitirirler. İkinci olarak da, Allah'ı gcendirirler ve O'nun rızasını kaybederler. Peygamber Efendimiz'in “şüpheli konulardan her kim sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur” sözüyle anlatmak istediği işte budur.

şüpheli konular bölgesinde dolaşmayı, sisli bölgede yürümeye benzetebiliriz. Sisli bölgede yürümeye devam edenler, içinde bulundukları anormal şartları zamanla normal görebilirler ve farkında olmadan daha koyu sise ve karanlığa dalabilirler. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, mekruhlara alışan ve onları önemsemeyen kimseler, çok geçmeden kendilerini haramın içinde bulabilirler.

şüpheli konuları, sahblerin iyi bildiği bir mislle açıklamak isteyen Peygamber Efendimiz, onlara Arap hükümdarlarının korularını hatırlattı. Arap hükümdarları kendi hayvanlarının otladığı özel koruya başkalarını yaklaştırmazlardı. Yaklaşmaya

cesaret edenlere ağır cezalar verirlerdi. Bunu belirttikten sonra Efendimiz Allah'ın da bir yasak arâzisi yâni haramları olduğunu, o yasak arâziye girenlerin Allah'a karşı gelmiş sayılacaklarını söyledi.

Bu üç farklı bölgeyi, yâni dolaşılması helâl, şüpheli ve yasak arâziyi insana kalbinin göstereceğini belirten Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, kalbin sağlığını korumanın çok önemli olduğunu anlatmaktadır. Hadisimizin baş tarafı ile son tarafında böyle bir ilgi vardır. Efendimiz demek istiyor ki, kalbin sağlığını koruyabilmek için onu helâl lokma ile beslemek şarttır. Kalbin iyi ile kötüyü, şüpheli ile yasağı ayırt edebilmesi buna bağlıdır. Haram lokma ile beslenen kalb, zamanla saflığını yitirerek bulanır, hatta bir zaman sonra kararmaya başlar. Bu hal kalbin hastalandığını ve ayırıcı özelliğini yitirdiğini gösterir.

Bir defasında Peygamber aleyhisselâm kalbin nasıl hastalandığını anlattı. Yapılan her bir günahın kalbin üzerinde siyah bir nokta meydana getirdiğini, noktalar çoğaldığı zaman kalbin siyah bir hal aldığını ve artık iyi ile kötüyü birbirinden ayırma görevini yapamadığını söyledi.

Kalbin sağlığını korumak veya hastalanmış bir kalbi iyileştirmek için yapılması gerekeni, onu icad edip yaratan bildirmiş ve: “Unutmayın ki, kalbler, Allah’ı anarak huzura kavuşur” buyurmuştur [Ra’d s uresi (13), 28]. Allah Te  l ’nın yapmamızı istediği her ibadet, kalbin sağlığını korumak için emredilmiştir. Allah adıyla dirilip can bulan bir kalb, vücut ülkesinin yeg ne sultanı olduğu için, emri altındaki bütün varlıklara, yani ellere, ayaklara, dillere, dudaklara, gözlere, kulaklara isabetli emirler verir; başarılı bir h k md r olur.

Peygamber Efendimiz’in küçücük et parçası diye anlattığı kalb, acaba g ğs m zde çırpınıp duran et parçası mı, yoksa davranışlarımıza yön veren akıl mıdır? Öyle anlaşılıyor ki, davranışlarımıza yön veren şey, o çırpınan kalb sayesinde varlığını koruyan akıldır. Kalbin iyiliği sözüyle anlatılan da, sağlam bir anlayış ve mükemmel bir düşüncedir.

Hadisten  ğrendiklerimiz

1. Hel l lokma yemeli, haramlardan sakınmalıdır.
2. İnsanı farkına varmadan harama yaklaştıran şüpheli konulardan uzak durmalıdır.

3. İyi ile kötüyü ayırt etmeye yarayan kalbin sağlığını korumalıdır.

4. Şüpheli konulardan sakınmayıp haram batağına düşenler, hem Allah hem de insanlar yanındaki değerlerini yitirirler.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ -590-
فُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَوْلَا أَنِّي أَخَا «: تَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ ، فَقَالَ
. مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ . «لَأَكْلُهَا

590. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre:

Peygamber aleyhisselâm yolda bir hurma buldu ve:

“Bu hurmanın sadaka olması ihtimâlinden korkmasaydım, onu yerdim” buyurdu.

Buhârî, Büyû' 4, Lukata 6; Müslim, Zekât 164-166. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 29

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in özelliklerinden biri zekât ve sadaka kabul etmemesidir. Hem kendisinin hem

de ailesinin ve soyunun zekât ve sadaka kabul etmeyeceğini belirtmiştir. 300 ve 347 numaralı hadislerde bu konuda bilgi verilmiştir.

Bu halin Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hayatındaki çarpıcı örneklerinden biri şudur:

Hız. Hasan henüz küçük bir çocukken, Mescid-i Nebevî'de dedesinin kucağında oturmuş, onunla birlikte zekât hurmalarının dağıtılmasını seyrediyordu. Önündeki hurmalardan birini alıp ağzına attı. Resûl-i Ekrem Efendimiz onu:

“Kaka, kaka! At onu! Bizim sadaka yemediğimizi bilmiyor musun?” diye uyardı ve çocuğun ağzındaki hurmayı yere attırdı.

Peygamber Efendimiz zekât ve sadaka yemekten pek sakınır, dolayısıyla ilâhî emirler karşısında son derece titiz davranırdı.

Hadisimizde Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in, yolda bulduğu bir hurmayı, belki birinin sadaka vermek üzere ayırdığı hurmalardan düşmüştür düşüncesiyle yemediğini görüyoruz. Bu durum onun bizzat yerleştirdiği kaidelere dikkatle

uyduğunu ve şüpheli şeylerden büyük bir titizlikle sakındığını göstermektedir.

Bir defasında yatağının yanında bulduğu bir hurmayı, zâyî olmasın diye yemişti. Yedikten sonra acaba bu sadaka hurması mıydı diye şüphelendi. İçini kemiren bu şüphe yüzünden sabaha kadar uyuyamadı.

Allah Teâlâ'nın bize helâl kıldığı nimetler sayılamayacak kadar çoktur. Bunlarla yetinmeyip haram olması ihtimâli bulunan şeylere yönelmek kulluğa yakışmayan bir davranıştır. Öte yandan kullanılması şüpheli olan şeylerden sakınacağım diye helâl olan nimetlerden uzak durmak veya helâl olan nimetler hakkında vesveseye düşüp gereksiz tereddütler uyandırmak ve böylece müslümanları sıkıntıya sokmak da doğru değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in özelliklerinden biri, zekât ve sadaka kabul etmemesidir.
2. Bir şeyin helâl olup olmadığından şüpheyeye düşüldüğü zaman, ondan faydalanmamak gerekir.

3. Yolda bulunan bazı önemsiz şeylerden faydalanmak helâldir.

وَعَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ - 591
سَيِّئًا ، الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسٍ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. مَلَسَ مَ هَاوِر «وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

. بِالْحَاءِ الْمَهْمَلَةِ وَالْكَافِ ، أَيْ تَرَدَّدَ فِيهِ «حَاكَ»

591. Nevvâs İbni Sem'ân radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu:

“İyilik güzel ahlâktan ibarettir. Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir.”

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Nevvâs İbni Sem'ân

Kaynaklarımızda Nevvâs hakkında yeterli bilgi yoktur. Medineli olduğu, Mescid-i Nebevî'de yatıp kalkan Ashâb-ı Suffe arasında yer aldığı ve sonraları Suriye'ye gidip yerleştiği

anlaşılmaktadır. Babası Sem'ân'ın, kabilesi adına Peygamber Efendimiz'e geldiği, gelirken de bir çift nalın getirdiği söylenmektedir. Kendisinden 17 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in özelliklerinden biri, anlatılması zor olan şeyleri, özlü bir şekilde, duru ve berrak bir ifadeyle kolayca anlatmasıdır. Bu özelliğe kendisi “cevâmiu'l-kelim” adını vermektedir.

İyilik ve kötülük terimleri de, ifade edilmesi kolay olmayan sözlerdendir. İyiliğin güzel ahlâk demek olduğunu söyleyen Efendimiz, başka hadislerinde güzel ahlâkı eziyetlere göğüs germek, fazla kızmamak, güler yüzlü ve tatlı dilli olmak diye anlatır.

Günah ve kötülüğu kolayca anlamamız için bir ölçü getiren Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, bize diyor ki:

Şayet yapılan iş gönülde bir huzursuzluk doğuruyor ve o işin başkaları tarafından duyulması istenmiyorsa, o hareket mutlaka çirkindir, günahtır, yapılmasına Allah Teâlâ'nın izin vermediği bir harekettir. Çünkü insanların çoğu yaptıkları iyiliğin duyulmasını, bu sebeple kendilerine gıpta ve hayranlıkla bakılmasını isterler. Bu ölçü, herkesin rahatlıkla kullanabileceği şaşmaz bir ölçüdür. Zaten yapılan bir hareketin günah olup olmadığı hususunda şüpheyeye düşmek bile, o hareketi terk etmek için yeterli bir sebeptir.

Günah kiriyle büsbütün kararmamış kalbler, iyi ve kötüyü ayna gibi gösterirler. Bu sebeple insan bir şey yapmak istediği zaman önce gönlüne bakmalıdır. Eğer o hareketi yapmaktan dolayı gönlünde bir rahatsızlık hissediyor, içini bir şüphe ve tedirginlik kemirip duruyorsa, derhal o işten vazgeçmelidir. Çünkü sağlam bir vicdan insana doğru yolu gösterir.

Hadis 625 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimize göre insanın varması gereken hedef güzel ahlâktır.

2. İnsan iyi ile kötüyü temiz bir kalb sayesinde ayırt edebilir.

3. Yapılan bir iş kalbi tedirgin ediyor ve insanların onu duyması istenmiyorsa, o iş mutlaka günahtır.

أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ وَابِصَةَ بْنِ مَعْيَدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 592-
مَنْ عَنِ : تَلَقَّ «جِئْتُ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ ؟ » : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ ، وَأَطْمَأَنَّ : اسْتَفْتَيْتَ قَلْبَكَ ، الْبِرُّ « : لَأَقِفُ ،
الْقَلْبُ ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ ، وَإِنْ أَفْتَاكَ إِلَيْهِ
«حَدِيثٌ حَسَنٌ ، رَوَاهُ أَحْمَدُ ، وَالذَّارِمِيُّ فِي «النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ
» مُسْنَدَيْهِمَا .

592. Vâbisa İbni Ma'bed radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzûruna varmıştım. Bana:

- “İyiliğin ne olduğunu sormaya mı geldin?” buyurdu.

- Evet, dedim.

O zaman şunları söyledi:

- “Kalbine danış.

İyilik, nefsin uygun gördüğü ve yapılmasını kalbin onayladığı şeydir.

Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana yap diye nice nice fetvâlar verse bile içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir.”

Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 227-228; Dârimî, Büyû’ 2

Vâbisa İbni Ma’bed

Benî Esed kabilesinden olan Vâbisa hakkında fazla bilgi yoktur. Hicretin dokuzuncu yılında on kişilik bir heyetle kabilesini temsilen Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yanına geldiler ve müslüman olduktan sonra geri döndüler.

Daha sonraları Kûfe ve Rakka’da yaşayan Vâbisa Hz. Peygamber’den on bir hadis rivayet etti. Çok duygulu ve gözü yaşlı bir insandı. Rakka’da vefat ettiği bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz hassâs bir kalbe sahip olduğunu bildiği Vâbisa'yı daha fazla duygulandırmak için olmalı ki, ona yanına niçin geldiğini söyleyiverdi. Zira ilâhî vahyin aynası olan kalbine onun niçin geldiği yansıdı. Bu olayın Vâbisa'yı nasıl sevindirip ağlattığını rivayetlerde bulamıyoruz.

Peygamber Efendimiz bu değerli sahâbîsine iyiliğin ne olduğunu kalbine danışarak öğrenmesini tavsiye ediyor. Günah ve ihtiraslarla zedelenmemiş bir kalbin iyiyi kötüden ayırt edebileceğini söylüyor. “Göğsünde İslâm sevgisi bulunan kimsenin, Allah'ın lûtfettiği ilâhî bir nûra sahip olduğunu” ifade eden âyet-i kerîme de [Zümer sûresi (39), 22] bu gerçeği tasdik etmektedir.

Günah ile lekelenmemiş kalbin iyiyi kötüden ayırma özelliğini Peygamber aleyhisselâm şöyle açıklıyor:

“Mü'min bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta meydana gelir. Eğer o günahı hemen bırakıp tövbe ve istiğfâr ederse, kalbi eski parlaklığına kavuşur. Günah işlemeye devam

ederse, siyah noktalar gittikçe çoğalır ve kalbini büsbütün kaplar. Bu siyah noktalar, Allah Teâlâ'nın: 'hayır hayır, onların işlediği günahlar kalblerini paslandırıp körletmiştir' [Mutaffifîn sûresi (83), 14] diye belirttiği pastır" (İbni Mâce, Zühd 29; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 297).

Demekki günahlar aynanın üzerinde oluşan kirler gibi, zamanla görüntüyü bozar. Kalbi mânevî kirlerle körelmeyen kimseler iyi, doğru ve güzeli kolayca tanıyıp farkedeler. İşte bu sebeple Efendimiz kalbi temiz, vicdanı saf olan sahâbîsine, bir işi yapman için başkaları sana binlerce fetvâ verse bile, onlara aldırma! Sen fetvâyı kalbinden al! Kalbinin vereceği fetvâyâ uy! buyurmaktadır. Zira bir şahsı yakından ilgilendiren bir meseleyi, başkaları bütün yönleriyle bilemez. Bu sebeple de verecekleri fetvâda hata edebilirler. Fakat kalbin sesi daima doğruyu ilhâm edeceği için yanılma ihtimali iyice azalır.

Gerçek ilim adamlarına bilinmeyen konularda elbette başvurulur ve verecekleri fetvâlar aynen uygulanır. Fakat onlardan fetvâ koparmak için, meseleyi olduğundan farklı şekilde anlatmak son derece hatalı olduğu gibi böyle bir fetvânın değeri de yoktur. Hele ilim adamı olmayan câhillerin

“Yap canım, bu senin hakkındır; hiçbir günahı yoktur” şeklindeki günaha yönlendirici teşviklerine uymamak gerekir.

Dârimî'nin rivayetinden (Büyû' 2) öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz'in mübarek parmaklarıyla Vâbisa'nın göğsüne vurarak ısrarla: “Gönlüne sor, kalbine danış!” buyurması, herkesin kendi problemini daha iyi bileceğini göstermekte, içinde bir şüphe ve tereddüt uyanınca da, o işten süratle uzaklaşması gerektiğini belirtmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meydana gelecek olayları sadece Allah Teâlâ bilir. Bazen bu olayları, daha meydana gelmeden önce Peygamber'ine de bildirir.
2. İnsan, doğru bulmadığı bir konuda müsaade koparmak için başkalarına değil, kalbine danışmalıdır. Zira fetvâ, soruş tarzına göre verilir.
3. Yapılması şüpheli olan bazı şeyleri, haram olabileceğini düşünerek yapmaktan vazgeçmelidir.

وَعَنْ أَبِي سِرْوَةَ بِكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةَ بْنِ 593-
نَهْ تَزَوَّجَ ابْنَةً لِأَبِي إِهَابِ بْنِ عَزِيزٍ ، فَأَتَتْهُ الْحَارِثُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أ

إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتِّي قَدْ تَزَوَّجَ بِهَا ، فَقَالَ لَهَا : أَمْرَأَةُ فَقَالَتْ
مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي ، فَرَكِبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ : عُقْبَةُ
وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ ، فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ وَنَكَحَتْ زَوْجًا «كَيْفَ ، وَقَدْ قِيلَ ؟» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. رواه البخاري . غيره .

بفتح العين وبزاي «عزيز» بكسر الهمزة ، و «إهَاب» مكررة .

593. Ebû Sirva'a Ukbe İbni Hâris radıyallahu
anh'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ebû İhâb
İbni Azîz'in kızı ile evlenmişti. Bu olay üzerine bir
kadın çıka geldi ve:

- Ben Ukbe'yi de, evlendiği kadını da
emzirmiştım, dedi.

Ukbe o kadına:

- Beni emzirdiğini bilmiyorum. Üstelik bunu bana
hiç söylemedin, dedi. Sonra da bineğine atlayıp
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e danışmak
üzere Medine'ye gitti. Oraya varır varmaz
meseleyi Peygamber aleyhisselâm'a açtı.

Allah'ın Resûlü:

- “Mâdemki böyle deniyor; o kadınla nasıl evli kalabilirsin?” buyurunca, Ukbe ile karısı ayrıldı ve kadın bir başkasıyla evlendi.

Buhârî, İlim 26, Büyû’ 3, Şehâdât 4, 13, 14, Nikâh 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Akdiye 18; Tirmizî, Radâ’ 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfi, bu garip olayı bizzat yaşayan Ukbe İbni Hâris rivayet ediyor. Mekke’de yaşayan Ukbe, Ebû İhâb adlı sahâbînin kızı Ganiyye ile evlenmişti. Onun, kendisinin süt kardeşi olduğunu bilmiyordu. Üstelik bunu daha önce hiç kimse söylememişti. Her ikisini de emzirdiğini ileri süren siyâhî bir kadın ortaya çıkınca işler karıştı. Sahîh-i Buhârî’deki bir rivayetten öğrendiğimize göre, Ukbe hemen kızın ailesine ve akrabalarına koştu. Kızlarını bu kadının emzirip emzirmediğini sordu. Böyle bir olaydan kimsenin haberi yoktu. O zaman Ukbe biraz rahatlamakla beraber içini bir şüphe kemirmeye başladı. Acaba kadın doğru mu söylüyordu? Onun gibi bir sahâbînin böyle bir şüphe ile yaşaması mümkün değildi. İçinde gittikçe büyüyen şüpheyi yok etmek ve işin dinî hükmünü öğrenmek için Medine’ye, Resûl-i Ekrem

Efendimiz'in yanına gitmeye karar verdi. Uzun bir yolculuktan sonra Medine'ye vardı ve durumu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e arzetti. Bazı rivayetlerden öğrendiğimize göre, meseleyi Efendimiz'e arzederken siyâhî kadının yalan söylediğini ifade etti.

Peygamberler Sultanı Efendimiz, Ukbe'nin bu tavrını beğenmedi. Ona arkasını döndü. Fakat Ukbe bu meseleyi öğrenmek için tâ Mekke'den kalkıp gelmişti. Tekrar Efendimiz'in huzuruna geldi ve:

- Ama kadın yalan söylüyor, dedi.

O zaman Resûlullah Efendimiz Ukbe İbni Hâris'e:

- “Mademki o kadın sizi emzirdiğini söylüyor; süt kardeşinle nasıl evlenebilirsin? Bırak gitsin!” diyerek bu evliliğin devam edemeyeceğini açıkladı.

Başta Hanefîler ve Şâfiîler olmak üzere İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bir tek kadının şahitliğini esas alarak bu konuda hüküm verilemeyeceğini, bu meselenin şâhitlik konusundaki diğer hükümlerden ayrı

tutulamayacağını söylemişlerdir. Fakat emzirme olayının diğer olaylara benzemediğini söyleyerek, bu gibi durumlarda bir kadının şahitliğini kabul eden âlimler de vardır.

Çoğunluğun görüşünü esas alarak meseleye fetvâ ve takvâ açısından bakmak gerekiyor. Fetvâ, bir kadının şahitliğinin hiçbir değeri bulunmadığını, bu evliliğin devam edebileceğini söyleyebilir. Fakat takvâ buna izin vermez. Şüphe kısı kacının insanı devamlı surette huzursuz edeceğini, öyle yaşamaktansa bu evliliğe son verip gönlü huzura kavuşturmanın daha isabetli olacağını söyler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de meseleye bu açıdan baktığı anlaşılmaktadır. “Ya kadın doğru söylüyorsa” diye düşünerek şüphenin boğucu girdâbında huzursuz olmanın anlamı yoktur.

Hadisimizi, şüpheli işleri terketmeye dair olan bu konuya almakla, bir Şâfiî âlimi olan Nevevî'nin de böyle düşündüğü anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günaha girme korkusuyla yaşamaktansa, şüpheli işlerden uzak durmak daha doğrudur.

2. Bir problemle karşılaştınca, konuyu bilen kimselere gitmeli ve çözüm yolunu öğrenmelidir.

594- حَفِظْتُ مِنْ: وَعَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ - «دَعْ مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ» : رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ

. اَثْرُكَ مَا تَشْكُ فِيْهِ ، وَخُذْ مَا لَا تَشْكُ فِيْهِ : وَمَعْنَاهُ

594. Hasan İbni Ali radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu kendisinden duyup ezberledim:

“Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyene bak!”

Tirmizî, Kıyâmet 60. Ayrıca bk. Buhârî, Büyû' 3; Nesâî, Kazâ 11

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu sözünü, Abdullah İbni Mes'ûd'un bir sohbet sırasında aynen

kullandığını, hadisin Sünen-i Nesâî'deki rivayetinde görmekteyiz.

Bir gün müslümanlar İbni Mes'ûd hazretlerine birçok mesele sordular. İbni Mes'ûd onlara dedi ki:

Herhangi bir olayla karşılaşan kimse, meseleye Kur'an âyetlerinin ışığında çözüm arasın.

Âyetlerde çözüm bulamayınca, Resûlullah'ın verdiği hükümlere bakarak halletsin.

Âyetlerde ve Hz. Peygamber'in hükümlerinde çözüm bulunmayan bir olayla karşılaşan kimse, ilim adamlarının (sâlihlerin) verdiği fetvâlara bakarak meseleye cevap arasın.

O problemin Kur'an'da, hadislerde, ilim adamlarının fetvâlarında cevabı yoksa, aklını kullanarak ictihâd yapsın. Sakın ha "Ben ictihad yapmaktan korkarım" demesin. Çünkü helâl belli, haram bellidir. Helâlle haramın arasında şüpheli ve kapalı konular vardır. O halde sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyen şeye bak!

Demekki bir kimse problemini çözerken, bu sırayı gözetecektir. Helâller ve haramlar belli olduğuna

göre, insan bu iki esası iyi bilirse, helâl ve haramın dışında kalan şüpheli konulardan da uzak durursa, dinini tehlikeye sokmadan huzur içinde yaşayabilir.

Daha önceki hadislerde söylendiği üzere, dindar bir müslümanın temiz kalbi, ona iyi ile kötüyü gösterir. Mü'min, doğruyu alıp yanlıştan kaçma alışkanlığına sahip olduğu için hangi davranışın şüpheli olduğunu kolayca sezer. Helâl mi, yoksa haram mı olduğunu kestiremediği konulardan uzak durmak, dindarlığın ve takvânın esasını teşkil eder. Hatta 597 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir kulun günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden vazgeçmesi gerekir. Şayet vazgeçmezse, Allah Teâlâ'ya en üstün saygı duyanlar seviyesine çıkamaz.

Bu hadîs-i şerîf 56 numarada açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Helâl mi haram mı olduğu açıkça bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmalıdır.

2. Şüpheli konulardan uzak duranlar, hem günaha girmekten hem de halkın diline düşmekten kendilerini korumuş olurlar.

595- كانَ لأبي بَكْرٍ :وعن عائشة رضيَ اللهُ عنها ، قالت -595
الصَّدِّيقُ ، رضيَ اللهُ عنه غُلامٌ يُخْرِجُ لَهُ الخَرَاجَ وكانَ أبو بَكْرٍ
يُؤْتِيهِ ، فَأَكَلَ مِنْهُ أبو بَكْرٍ ، فَقَالَ لَهُ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ ، فَجَاءَ يَوْمًا بِشَدِّ
كُنْتُ تَكْهَنْتُ :وما هُوَ ؟ قَالَ :تَدْرِي مَا هَذَا ؟ فَقَالَ أبو بَكْرٍ :الغُلامُ
لِإِنْسَانٍ فِي الجَاهِلِيَّةِ وما أَحْسَنَ الكَهَانَةَ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِينِي ،
الَّذِي أَكَلْتَ مِنْهُ ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ فَأَعْطَانِي بِذَلِكَ هَذَا
. شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ ، رواه البخاري .

شَيْءٍ يَجْعَلُهُ السَّيِّدُ عَلَى عَبْدِهِ يُؤَدِّيهِ إِلَى السَّيِّدِ كُلِّ : «الخَرَاجُ»
. يَوْمٍ ، وَبَاقِي كَسْبِهِ يَكُونُ لِلْعَبْدِ .

595. Âişe radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ebû Bekir es-Sıddîk radıyallahu anh'ın bir kölesi vardı. Bu köle kazancının belli bir kısmını Ebû Bekir'e verir, o da bundan yedi.

Yine bir gün köle kazandığı bir şeyi getirdi, Ebû Bekir de onu yemeğe başladı. Köle Ebû Bekir'e:

- Yediğin şeyin ne olduğunu biliyor musun? diye sordu. Ebû Bekir de:

- Söyle bakalım, neymiş? diye açıklamasını istedi. Köle şunları söyledi:

- Falcılıktan anlamadığım halde, Câhiliye devrinde birine falcılık yaparak adamı aldatmıştım. Bugün onunla karşılaştık. Adam o yaptığım işe karşılık, işte bu yediğin şeyi çıkarıp verdi.

Bunun üzerine Ebû Bekir parmağını ağzına sokarak yediklerinin hepsini kustu.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 26

Açıklamalar

Hız. Ebû Bekir'in kölesi elinden iş gelen bir adamdı. O zamanın âdeti gereğince bu uşak, kazancının belli bir miktarını her gün efendisine getirip verir, fazlası kendisinin olurdu.

Hadisimizdeki olayın geçtiğı gün, bu köle kazandığı parayla bazı yiyecekler aldı. Hız. Ebû Bekir birkaç lokma yedikten sonra bunların haram yoldan kazanılmış bir parayla alındığını duyunca, midesindekileri hemen boşalttı. Zira bu köle İslâmiyet'in yasakladığı iki haramı birden işlemişti: Hem falcılık yapmış, hem adam

aldatmıştı. Bu işin Câhiliye devrinde yapılmış olması, ondan alınan parayı helâl kılamazdı.

Hız. Ebû Bekir midesine haram lokma sokmayan bir insandı. Bir başka zaman yine böyle bir olayla karşılaşmıştı. Hayatını tüccarlık yaparak kazanan Hız. Ebû Bekir, bir ticaret seferine çıkarken, yanında çalışmak üzere bazı işçiler tutmuştu. Bunlardan biri de şakalarıyla ünlü Nuaymân adlı sahâbî idi. Nuaymân bir konak yerinde falcılık yaparak para kazanmış, kazandığı parayla yiyecek almış, bu yiyecekten Hız. Ebû Bekir'e de ikram etmişti. Yenilip içildikten sonra, Nuaymân'ın o yiyecekleri nasıl temin ettiğini öğrenen Hız. Ebû Bekir, yediklerini tamamen çıkarmıştı.

Hadisimizi açıklayan bazı âlimler, Hız. Ebû Bekir'in kusmasını şöyle yorumlamışlardır:

Falcılıktan kazanılan para haramdır. Böyle bir haramı işlediğini öğrenen kimse, yediklerinin parasını ödemek suretiyle gûnahtan kurtulur. Kusmasına gerek yoktur. Binaenaleyh Hız. Ebû Bekir yediğı şeyin falcılıktan kazanılan parayla alınmasından dolayı değil, o paranın Câhiliye devrinde kazanılmasından dolayı kusmuştur.

Çünkü Câhiliye devri bütün müesseseleriyle iptal edilip defteri d r lm şt r.

Diğ r  limler ise, Hz. Eb  Bekir'in falcılık yaparak para kazanmayı yasaklayan muhtelif hadisleri dikkate aldığını, falcılıktan gelen bir şeyle midesini kirletmek istemediğini söylemişlerdir. Bu sonuncu görüş, hadisimizin verdiği  ğ te daha uygundur. Kitabımızın 1672-1677 numaralı hadislerinde falcılara inanmanın günah olduğu ve bu yolla kazanılan paranın yenemeyeceği belirtilmektedir.

Bir mü'min haramlardan şiddetle sakınır. Kendisinin ve ailesinin midesine haram lokma koymanın büyük bir günah olduğunu bilir. Hatta bununla da yetinmeyip Hz. Eb  Bekir'in yaptığını gibi, haram olması ihtim li bulunan her şeyden uzak durur. Zira o iyi bilir ki, haram bir gıdanın sağladığını g ç ve enerji ile yapılan ibadetler ve dualar kabul olmaz.

Hadisten  ğrendiklerimiz

1. Haramdan, hatta haram olması ihtim li bulunan şeylerden sakınmak gerekir.

2. Falcılara gitmek ve onların söylediklerine inanmak g nahtır.

3. Hadisimizden elde edilen sonuçlardan biri de, Hz. Eb  Bekir'in İsl miyet'i bütün benliğiyle yaşayan m ttak  bir insan olduğudur.

و عن نافع أَن عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَانَ فَرَضَ -596
بْنِهِ ثَلَاثَةَ آلَافٍ لِلْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ أَرْبَعَةَ آلَافٍ ، وَفَرَضَ لَا
إِنَّمَا : هُوَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ قَلِمَ نَقَصْتَهُ؟ فَقَالَ : وَخَمْسَمَائَةٍ ، فَقِيلَ لَهُ
. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ : هَاجَرَ بِهِ أَبُوهُ يَقُولُ

596. N fi'den rivayet edildiğine göre:

Ömer İbnü'l-Hatt b radıyallahu anh ilk hicret eden
sah b lere dörder bin, oğlu Abdullah'a da    bin
be  yüz dirhem maaş bağlamı tı.

Hz. Ömer'e:

- OĞlun da ilk hicret edenlerden biridir. Onun
hakkını niçin kıstın? diye sordular.

Hz. Ömer şunları söyledi:

- OĞlum babasıyla birlikte hicret etti. Bu sebeple
yalnız başına hicret edenlerle bir tutulamaz.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr 45

Nâfi'

Nâfi', Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın âzatl  kölesidir. O devirde kölelerin ilim öğrenmesine hiçbir engel bulunmadığı için Nâfi' iyi bir muhaddis, büyük bir fakih yâni İslâm hukukçusu olmuş ve Medine'nin ileri gelen âlimleri arasında yer almıştır.

İmâm Mâlik'in Nâfi'den, Nâfi'in de efendisi İbni Ömer'den duyduğu hadisler, Buhârî tarafından en sahîh rivayet olarak kabul edilmiştir.

Zenginlerden biri Abdullah İbni Ömer'e:

- Nâfi'i bana sat! Sana on iki bin dirhem vereyim, demişti.

İbni Ömer bu teklifi reddetmiş ve Nâfi'i âzât etmişti.

Bu ilim deryâsı 117 (735) yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Allah şefâatine nâil eylesin.

Açıklamalar

İslâm'ın âdil halifesi Hz. Ömer'in devlet malını dağıtırken ne kadar titiz davrandığı görülmektedir.

Hız. Ömer devrinde yeni yeni fetihlerle İslâm devletinin hudutları genişlemiş, zaferlerden elde edilen ganimetlerle devlet hazinesi dolup taşmıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer, İslâmiyet'e olan hizmetlerini ön planda tutarak müslümanlara maaş bağlamaya karar vermişti. Hz. Ömer'in müslümanlara bağladığı bu maaş aylık değil, yıllık tahsisattı.

Hız. Peygamber zamanında hicret etmek, dine hizmetin en önemli ölçülerinden biriydi. Çünkü Medine'de kurulan ilk İslâm devletini destekleyecek insanlara büyük ihtiyaç vardı. Hicret ederek Hz. Peygamber'in yanına gidenler, kurulmakta olan İslâm devletinin memurunu, askerini ve ordusunu meydana getireceklerdi.

Hız. Ömer evlerini barklarını, mallarını mülklerini, çocuklarını Mekke'de ve diğer yerlerde bırakıp Resûlullah'ın yanına koşanlara farklı bir

gözle bakıyordu. Güç şartlar altında hicret ettikleri, yolculuğun çilesine yalnız başına katlandıkları için onlara büyük değer veriyor ve kendilerine dörder bin dirhem tahsis ediyordu. İlk muhâcirlerden olmasına rağmen, on bir yaşında anne ve babasıyla birlikte hicret ettiği için kendi oğluna beş yüz dirhem daha az para veriyordu.

Bir başka rivayetten öğrendiğimize göre, yine bir defasında Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz'in âzatlısı Zeyd İbni Hârise'nin oğlu Üsâme'ye üç bin beş yüz dirhem tahsis etmiş, oğlu Abdullah'a ondan beş yüz dirhem daha az vermişti.

İbni Ömer babasına bunun sebebini sorarak:

- Üsâme'yi niçin benden üstün tutuyorsun? O benden daha çok savaşa katılmadı ki! demişti.

Hız. Ömer, eşsiz adaleti yanında, zengin bir gönle ve üstün bir tevâzua sahip olduğunu gösteren şu cevabı vermişti:

- Oğlum! Resûlullah Efendimiz onun babasını senin babandan daha çok severdi. Üsâme'ye de senden daha çok muhabbeti vardı. İşte bu sebeple,

Resûlullah'ın sevdiğini kendi sevdiğime tercih ettim (Tirmizî, Menâkıb 39).

İş başına geçince devletin imkânlarını yakınları için kullanan sorumsuz ve Allah korkusundan yoksun kimselere bu ne güzel bir ibret dersi, değil mi?

Hiz. Ömer, hem Allah karşısında hem de insanlar yanında oğlunu kayıran baba durumunda görünmek istemiyordu. Böyle davranmakla Allah katında dinini, insanlar karşısında da şeref ve haysiyetini korumuş oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbîler hicret sıkıntısına tek başlarına katlandıkları için, Hiz. Ömer kendisiyle birlikte hicret eden oğluna daha az maaş bağlamıştır.
2. Sorumluluk mevkiine gelenler, yakınlarını kayırma yoluna gitmemelidir. Çünkü devletin malı yöneticinin değil, yönetilen halkın malıdır.
3. Günah işlememek için titiz ve ihtiyatlı olmak gerekir.

وَعَنْ عَطِيَّةَ بْنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 597-
لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنْ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .
((الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا مِمَّا بِهِ بَأْسٌ

. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

597. Atıyye İbni Urve es-Sa'dî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kul günaha girerim korkusuyla, yapılması sakıncalı olmayan bazı şeylerden bile uzak durmadıkça, müttakîler derecesine çıkamaz.”

Tirmizî, Kıyâmet 19. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 24

Atıyye İbni Urve es-Sa'dî

Hiz. Peygamber ile pek az görüştüğü anlaşılan Atıyye hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Resûlullah'ın vefatından sonra Suriye'ye yerleştiği bilinmektedir. Kendisinden 3 hadis rivayet edilmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Müttakî, Allah’a en üstün saygı duyan, emirlerini yapıp yasaklarından sakınan ve O’nu gücendirmekten korkan kimse demektir. Kulun bu haline takvâ denir. Bir kulun ulaşması arzu edilen üstün derece budur.

Bu dereceye gelebilmek için, Peygamber Efendimiz’in belirttiğine göre, haramlardan ve haram olup olmadığı kesinlikle bilinmeyen şüpheli konulardan uzak durmak gerekir. Bu hadîs-i şerîf, bir adım daha ileriye gidilerek, yapılması sakıncalı görünmeyen bazı konularda bile titiz davranmak gerektiğini öğretmektedir.

Peygamber Efendimiz’in pek değerli sahâbîsi Abdullah İbni Ömer’in bir sözünü burada hatırlamak gerekir. İbni Ömer diyor ki:

“Bir kul gönlünün şüphelendiği bir işi bırakmadıkça, gerçek takvâyâ ulaşamaz” (Buhârî, İmân 1).

Demekki Allah’a en üstün saygı duyanlar derecesine çıkabilmek için, acaba bunu yapsam mı yapmasam mı diye insanı tereddüde düşüren ve

kalbi rahatsız eden bazı davranışlardan uzak durmak gerekir. Bu titizliği gösterenler gerçek müttakî olur, böyle bir hesabı bulunmayanlar da takvâyâ hiçbir zaman erişemezler.

İslâm âlimleri takvâyı üç basamaklı olarak düşünmüşlerdir:

Birinci derecesi, şirkten yâni Allah Teâlâ'ya ortak koştaktan ve benzeri hareketlerden uzak durmaktır. Müslüman olan herkes bu birinci basamağa çıkar.

İkinci derecesi, günah olan her şeyden sakınmaktır. Küçük ve basit görülen her günah buna dâhildir.

Üçüncü derecesi, Allah'ı düşünmekten gönlü alıkoyan her şeyi bir yana atmaktır. “Allah’tan nasıl sakınmak lâzımsa öyle sakının” [Âl-i İmrân sûresi (3), 102] âyeti, takvânın bu derecesini göstermektedir.

Peygamber Efendimiz'in yerde bulduğu bir hurmayı bile, acaba sadaka veya zekât olarak verilmiş hurmalardan mı düştü diye yemediğini 590 numaralı hadisimizde görmüştük.

Bir müslümanın hedefi, müttakî olabilmektir. Diğer bir ifadeyle Allah'a üstün saygı duyanlar ve O'nu gücendirmekten sakınanlar seviyesine ulaşmak, dünyaya vedâ edip giderken, Allah Teâlâ'nın rızâsını kazanmış olmaktır.

Bu hedefe varabilmek için, acaba bilerek veya bilmeyerek bir günah işler de Allah katındaki yerimi kaybeder miyim diye dikkatli ve titiz davranmak gerekir. Efendimiz'in buyurduğu gibi, yapılması ilk planda sakıncalı görünmeyen bazı davranışlardan bile, günaha girme endişesiyle uzak durmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece günahlardan değil, günah olması ihtimâli bulunan davranışlardan bile uzak durmalıdır.

2. Gerçek müttakî olabilmek için, yapılması sakıncalı olmayan bazı davranışları, beni günaha götürebilir endişesiyle yapmamalıdır.

نامزل او سانل داسف دن ع قلزعلا بابحتسا باب -69
مارح يف عوقو واني دل ي ف قن تف نم فوخل و
اهوحنو تاهبشو

İNSANLARDAN UZAK YAŞAMAK

ZAMAN BOZULDUĞUNDA VEYA
DİNDARCA YAŞAYAMAMAKTAN

VE HARAMLARA DÜŞMEKTEN
KORKULDUĞUNDA

BİR KÖŞEYE ÇEKİLMENİN İYİ OLACAĞI

Âyet

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

1. “Hepiniz Allah’a koşup sığının. Çünkü ben sizi O’nun azâbından açıkça korkutuyorum.”

Zâriyât sûresi (51), 50

Allah’a koşup sığınmak demek, O’nun emir ve yasaklarına uymak, O’na aslâ karşı gelmemek suretiyle iyi bir mü’min olmak demektir. Allah Teâlâ’dan başkasına tapmayan, şeytanın yoluna sapmayan, sadece Allah’a sığınan kimseler, kendilerini ilâhî azâbdan kurtarırlar.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in gece yatağa girince okunmasını tavsiye ettiği bir dua

vardır. O duadaki “Senden kaçıp sığınacak ve senin elinden kurtulacak bir yer varsa yine sensin Rabbim!” niyâzı (bk. 1465. hadis), bu âyet-i kerîmeye ne kadar uygun düşmektedir!

Allah Teâlâ âyetin son kısmında hem cehennem azâbına işaret ediyor hem de felâketlere uğrayan geçmiş milletlerin başlarına gelenlere dikkat çekiyor. Ben sizi hem dünyevî hem de uhrevî azâbdan korkutuyorum. Bunları düşünerek aklınızı başınıza alın, demek istiyor.

Hadisler

سَمِعْتُ : ه عَنْهُ ، قَالَ وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ - 598
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ النَّقِيَّ « : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
. مَلَسَ مَ هَاور «الْغَنِيِّ»

كما سَبَقَ فِي الْحَدِيثِ الصَّحِيحِ . غَنِيُّ النَّفْسِ : «الْغَنِيِّ» وَالْمُرَادُ بـ
.

598. Sa’d İbni Ebû Vakkâs radiyallahu anh
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle
buyururken dinledim, dedi:

“Allah Teâlâ müttakî, gönlü zengin, kendi halinde
işiyile ve ibadetiyle uğraşan kulunu sever.”

Müslim, Zühd 11

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm, sözleriyle halleri uyum içinde olan kimselerdi. İslâm'a ilk girenlerin beşincisi veya yedincisi ve cennetle müjdelenen on sahâbîden biri olan hadisimizin râvisi Sa'd İbni Ebû Vakkâs, sözleriyle halleri uyum içinde olan seçkin insanlardan biriydi. Hz. Ömer, kendisinden sonraki halifeyi seçecek 6 kişilik heyette onu da görevlendirmişti. Ya bu olayda veya daha sonraki bir halife seçiminde, muhtelif gruplar arasında anlaşmazlık çıkınca, Sa'd çok üzüldü. Kurtuluşu Medine dışındaki ağıllarına gitmekte buldu. Orada koyunlarla ve develerle oyalanırken oğlu Ömer'in gelmekte olduğunu gördü. Huzursuzluğu iyice arttı: "Şu deveye binmiş adamın şerrinden Allah'a sığınırım" diye dua etti.

Oğlu Ömer gelipte:

- Baba! Millet Medine'de iktidar kavgası yaparken, onları bırakıp develerinin ve koyunlarının arasına çekildin, öyle mi? deyince, Sa'd eliyle onun göğsüne vurdu ve:

- Sus! Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu duydum, diyerek yukarıdaki hadisi rivayet etti.

Hayatını hadislerle göre düzenleyen Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Hz. Osman şehid edildikten sonra, bu nevi hadislerle dayanarak tamamen bir köşeye çekildi ve hiçbir olaya karışmadı. Onun rivayet ettiği bu hadiste Allah sevgisini elde etmenin üç yolu gösterilmektedir:

Birincisi, müttakî olmak, yâni Allah Teâlâ'ya üstün saygı beslemek, daha açık bir ifadeyle, Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından sakınmak, malını mülkünü yerli yerince sarfetmek, şüpheli konulardan uzak durmak, hatta helâllere bile aşırı düşkün olmamaktır.

İkincisi, gönlü zengin olmaktır. 523 numaralı hadiste geçtiği üzere, gerçek mânada zenginlik mal mülk çokluğu ile değil, gönül zenginliği ile mümkündür. Aslına bakılırsa, maddî zenginlik iyi bir şeydir. Bir zengin, varlığını Allah yolunda ve O'nun rızâsı uğrunda harcayabiliyorsa, o zenginlik Cenâb-ı Hak'ın bir lutfudur. Buna karşılık bir insanı serveti Allah'tan uzaklaştırıyorsa, o mal

mülk başa belâdır. En iyisi hem eli hem gönlü zengin olmaktır. Gönül fakir olduktan sonra, varlıklı veya varlıksız olmanın hiçbir önemi yoktur.

Üçüncüsü, kendi halinde işiyle ibadetiyle meşgul olmaktır. Gözlerden uzak yerlerde ibadet ve tâatla nefsinin adam etmeye çalışanlar, servetlerini gösterişe kapılmadan Allah Teâlâ'yı memnun edecek yerlere harcayanlar, içinde yüzdükleri maddî imkân sebebiyle gurura kapılmayıp tevâzuu elden bırakmayan ve her zaman fakirin yanında olanlar Cenâb-ı Hakk'ın sevgisini daha kolay kazanırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ'nın sevgisini kazanabilmek için, müttakî olmalı, O'na kullukta kusur etmemelidir.
2. İnsan ister zengin ister fakir olsun, gönlünü zenginleştirmelidir.
3. Genellikle insanlarla bir arada olmalı, fakat zaman iyice bozulunca, bir tarafa çekilip kendi halinde sükûnetle yaşamalı, nefsinin ve ailesini kurtarmaya çalışmalıdır.

قال رَجُلٌ أَيُّ: وعن أبي سعيد الخُدريّ رضي الله عنه قال -599-
مُؤْمِنٌ مَجَاهِدٌ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي «: النَّاسُ أَفْضَلُ يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قال
ثم رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنْ «: لاق؟ نم مٲ: لاق «سبيل الله
وَيَدَعِ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ. يَتَّقِي اللَّهَ « وفي روايةٍ . «الشَّعَابُ يَعْبُدُ رَبَّهُ
» متفقٌ عليه » .

599. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir sahâbî:

- Yâ Resûlallah! Hangi insan daha değerlidir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşılan mü'min” buyurdu. O sahâbî:

- Sonra kimdir? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse” buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise:

“Allah’a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 2, Rikak 34; Müslim, İmâre 122, 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 5; Tirmizî, Fezâilü’l-cihâd 24; Nesâî, Cihâd 7; İbni Mâce, Fiten 13

1292 numarayla tekrar gelecek bu hadis aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

يُوشِكُ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ - 600- وَمَوَاقِعَ. أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَالِ الْمُسْلِمِ غَنَمٌ يَتَّبَعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ «عَفَ الْجِبَالِ شَدَّ» وَ . يَرَاخِبُهَا هَاوِرُ «الْقَطَرُ يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ : أَعْلَاهَا :

600. Yine Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Pek yakında müslümanın en hayırlı malı, dinini fitnelerden korumak için yanına alıp dağ başlarına ve otlak yerlere gideceği koyun olacaktır.”

Buhârî, İmân 12, Bed'ü'l-halk 15, Menâkıb 25, Rikak 34, Fiten 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Fiten 4, Nesâî, İmân 30, İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin birincisinde, Peygamber Efendimiz'e:

“Hangi insan daha değerlidir?” diye sorulduğunu görmüştük. Efendimiz de bu soruyu:

“Canıyla, malıyla Allah yolunda savaşan mü'min” diye cevaplamıştı.

Bazı sahâbîler Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e hangi insanın veya hangi ibadetin daha değerli olduğunu sorduğu zaman, Peygamber Efendimiz karşısındaki insanın şahsî durumuna veya yaşadıkları zamanın gereğine göre cevaplar verirdi. Şayet sulh ve sükûn zamanı ise, onlara muhtelif ibadetleri tavsiye eder, Allah Teâlâ'ya karşı kulluk görevlerini yerine getirmenin en değerli ibadet olduğunu söylerdi. Eğer savaş zamanı ise, bu hadiste görüldüğü üzere, “canıyla, malıyla Allah yolunda savaşmanın” daha üstün olduğunu anlatırdı.

Cihadın yani Allah yolunda savaşın önemi ve değeri, 1288-1355 numaralar arasındaki 67 hadiste enine boyuna ele alınmaktadır.

Sorduğu soruya aldığı cevapla yetinmeyen sahâbî, Peygamber Efendimiz’e daha sonra kim değerlidir? diye sordu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de:

“Dağ aralarına çekilip Rabbine ibadet eden kimse” cevabını verdi.

Ne zaman dağ aralarına çekilmek gerekecektir? sorusuna ikinci hadisimiz cevap vermektedir. Buna göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ileride meydana gelecek bazı durumları haber vermiş ve buyurmuştur ki, halk arasında büyük huzursuzluklar çıkacaktır. O zaman insanlar doğru yoldan büsbütün ayrılacaklardır. Kendilerini uyarıp doğru yolu göstermeye çalışanları dinlemeyeceklerdir. İşte böyle fena bir zamanda fazilet savaşı veren müslümanlar, kimseye tesir edemediklerini görünce, hiç olmazsa kendilerini ve aile fertlerini, süratle yayılmakta olan fenalıklardan kurtarmaya çalışacaklardır. Bunun için de dağ

başlarına, tenhâ yerlere kaçıp kurtulmak isteyeceklerdir.

İnsanlardan uzak yerlerde, dağ başlarında ailesini geçindirebilmek için en uygun geçim vasıtası koyun sürüsüdür. Otu ve suyu bol yerlerde koyunlarını otlatan kimseler, onlardan temin edeceği et, süt, yoğurt, peynir ve yün ile kimseye muhtaç olmadan ve yiyeceğine haram karıştırmadan yaşayabilecektir.

Bazı âlimler halktan uzak yaşayıp kendini onların fenalığından korumanın en uygun hayat şekli olduğunu söylemişler ve bunu uygulamışlardır. Fakat İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu bu görüşe katılmamışlardır. Onlar insanlarla birlikte yaşayan ve onların sıkıntısına katlanan kimselerin, bu fedakârlığı göstermeyenlerden daha değerli olduğunu belirten hadîs-i şerîfe (Tirmizî, Kıyâmet 55; İbni Mâce, Fiten 23) uygun hareket etmişlerdir.

Hiz. Osman'ın şehid edilmesi olayına İslâm âlimleri fitne adını vermişlerdir. Bu olayı ve Hiz. Ali ile Hiz. Âişe ve Muâviye arasında meydana gelen savaşları gören bazı sahâbîler, Peygamber Efendimiz'in işaret buyurduğu zamanın geldiği

düşüncesiyle bir köşeye çekilmiş ve insanlardan uzakta yaşamışlardır.

Demek oluyor ki, bir müslüman, elinden geldiği ölçüde toplumdaki fenalıklarla savaşmalı, onları yok etmeye çalışmalıdır. Çünkü dinin buyruklarını bütünüyle yaşamamanın başka yolu yoktur. Câmi ve cemaat bütünlüğünü korumak, muhtaçların yardımına koşmak, hastaları ziyaret edip cenâzeleri defnetmek başka türlü mümkün değildir.

Kötülüklerin bir çığ gibi büyümekte olduğunu, kendisini ve aile fertlerini de çemberi içine alacağını farkedince, uzleti tercih etmeli, bir köşeye çekilip dinin güzelliklerini ailesiyle birlikte yaşamalıdır.

İnsanlarla iyi geçinmeyen, onlara sıkıntı veren huysuz kimselerin, fitne zamanını beklemesine bile gerek yoktur. Onların hiç vakit kaybetmeden bir köşeye çekilmesi, hem kendileri hem de başkaları için daha uygundur.

599 numaralı hadiste, Peygamber Efendimiz'in hayırlı kimseyi: "Allah'a karşı gelmekten sakınan ve kimseye zararı dokunmayan adam" diye de belirttiğini görmüştük. Demek ki yalnız başına Allah'tan korkmak yâni müttakî olmak

yetmemekte, bununla birlikte insanlara zarar vermemeye çalışmak da gerekmektedir. 602 numaralı hadîs-i şerîf de aynı konuya ışık tutmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bazı sahâbîlerin yaptığı gibi, insan bilmediği dinî konuları, bilen âlimlere sorup öğrenmelidir.
2. Malını harcayarak, canını ortaya koyarak cihad etmek en büyük ibadettir.
3. Bir müslüman, diğer insanlara zarar vermeden, onlarla bir arada yaşamak zorundadır.
4. Toplumun bozulup halkla beraber yaşamanın bir mü'mine sıkıntı vereceği zamanlar gelecektir.
5. Dini yaşamanın zorlaştığı, helâl lokma bulmanın imkânsızlaştığı böyle zamanlarda bir köşeye çekilmek ve ailesiyle birlikte dindarca yaşamak en iyisidir.

عن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 601
:فَقَالَ أَصْحَابُهُ «بِئْسَ إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَذْرًا» :وَسَلَّمَ قَالَ
هاور «نَعَمْ ، كُنْتُ أُرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ » :وَأَنْتَ ؟ قَالَ

. ير اخل

601. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür” buyurdu. Bunun üzerine sahâbîleri:

- Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârât mevkiinde güderdim” buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et'ime 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

“Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin mutlaka koyun gütmüş olması” boşuna değildir. İnsanlara kendisini kabul ettirmek ve sözünü dinletmek zor ıştır. Gönüllere hükmetmek ince bir san'attır. Bu sebeple peygamberler mahlûkatın en

uysalı olan koyunları idare etmeyi öğrenerek idare san'atı hakkında fikir sahibi olurlar. Şöyleki:

Koyunları güden kimsede, güttüğü hayvanlara karşı merhamet duygusu gelişmeye başlar. Zira koyunlar kendilerini tehlikelerden koruma imkânlarına sahip olmadıkları için, himâye edilmeye diğer hayvanlardan daha fazla muhtaçtır. Yayılırken birbirinden kopup dağılan sürüyü toplamak, onları etrafa zarar vermeden bir otlaktan diğerine götürmek, su içme zamanı gelince sulamak, hırsızdan ve yırtıcı hayvanlardan korumaya çalışmak insanda sabır duygusunu geliştirir. Uysal olanlarla inatçı ve söz dinlemeyenlerin farkını görür ve onlara nasıl davranmak gerektiğini öğrenir. Zamanla onlara farklı ses tonlarıyla her istediğini yaptırır. Yaratılmışlara merhamet etmek, onların huysuz ve anlayışsız hallerine sabretmek peygamberlerin en fazla muhtaç oldukları özelliklerdir. Kazandıkları şefkat, sabır ve hoşgörü ile insanların isyankâr ve söz dinlemez tavırlarını anlayışla karşılamaya çalışırlar.

Hadîs-i şerîfte geçen “Karârît” kelimesini, Mekke’de bir yerin adı diye açıklayan âlimlerin görüşünü tercih ettik. Karârît’i bir para birimi olan

“kîrât”ın çoğulu olarak kabul eden âlimler de vardır. Bu görüş doğruysa, Peygamber Efendimiz, her gün koyun başına dinarın yirmide biri olan bir kîrât karşılığında Mekkelilerin koyunlarını güttüğünü söylemiştir. Siyer kitaplarından öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz koyun güttüğü sıralarda yirmi yaşında bulunuyordu.

Hadisi 610 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberler idare etme sanatını öğrenmek için, Allah Teâlâ’nın takdiriyle, hayatlarının bir döneminde çobanlık yapmışlardır.

2. Önemli olan helâl rızık kazanmaktır. Bu açıdan bakınca mesleğin değerlisi, değersiz olamaz.

3. Peygamber Efendimiz, insanların en yücesi olduğu halde, üstün tevâzuu sebebiyle, bir zamanlar çobanlık yaptığını söylemekten çekinmemiştir.

مِنْ «: وَعَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ - 602 خَيْرَ مَعَاشِ النَّاسِ رَجُلٌ مُمَسِّكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، يَطِيرُ وَأُ ، لَتَقْلَا يَغْتَبِيهِ يَأْخُذُ رَاط ، أَعَزَّ فَوْأَةً عِيَهُ مَسَدَ أَمْلَك ، عَلَى مَتْنِهِ

المَوْتَ مَظَانَّهُ ، أَوْ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ فِي رَأْسِ شَعْفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ ،
أَوْ بَطْنِ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ ، يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ ، وَيَعْبُدُ
. ملسم هاور «بَّهْ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ رَ

الصَّوْتُ : «وَالْهَيْعَةُ» .ظَهْرُهُ : «وَمَثْنُهُ» .أَيُّ يُسْرِعُ «يَطِيرُ»
المواضع التي : «مَظَانُّ الشَّيْءِ» وَ .نَحْوُهُ : «وَالْفَزَعَةُ» .للحربِ
ري غصت ني غلا مضب «والغُنَيْمَةُ» . يُظَنُّ وجوده فيها
هي أعلى الجبل :بفتح الشَّيْنِ والعين «الشَّعْفَةُ» . من غلا

602. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“En hayırlı geçim yolunu tutanlardan biri, Allah için savaşmak üzere atının dizginlerine yapışan kimsedir. O kimse savaşa çağıran veya yardım isteyen bir ses duyunca, ölümü göze alıp atının sırtında o yana doğru uçar veya ölümün kol gezdiği yerlere dalar.

Yahut bir tepenin başında veya bir vâdinin içinde koyunlarını otlatan kimsedir. Bu zât namazını kılar, zekâtını verir, ölünceye kadar Rabbine ibadet eder ve insanlara hep iyilik yapar.”

Müslim, İmâret 125. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 13

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf muhtevâ bakımından 599 numaralı hadisin tamamen aynı ve onun bir nevi açıklamasıdır.

1302 numarayla cihad bahsinde tekrarlanacaktır.

Efendimiz demek istiyor ki, hayat ya normal seyrinde devam eder veya etmez. Şayet insan toplumda bir şeyler yapma gücünü kendinde buluyor ve yapabiliyorsa, kendisinden yardım istendiği zaman yardıma koşabiliyorsa, işte o zaman canı pahasına da olsa, toplumun yardımına koşmalıdır. Gördüğü fenalıklarla savaşmalı, iyilik ve güzelliğin yaşanmasını sağlamalıdır. Dinin güzelliğini bilmeyen kimselere, dindarlığın en büyük bahtiyarlık olduğunu öğretmek için gayret sarfetmelidir. Kendisinden bu yolda yardım isteyenlere, bütün benliği ile hizmet etmelidir.

Bir insanın en mukaddes varlığı olan dini ve o dinini yaşadığı vatanı tehlikeye girdiği zaman, devrin en tesirli mücadele vasıtalarıyla savaşını

vermelidir. Bu uğurda ölmek gerekiyorsa, ölümün kucağına seve seve atılmalıdır.

Toplum iyice bozulmuş, fitneler yayılmış, kötülüklere engel olma imkânı kalmamış, kısacası hizmet etme yolları büsbütün tükenmişse, işte o zaman yapılacak en iyi şey, insanlardan uzaklaşmaktır. Bir tepenin başına veya bir vâdinin köşesine, ama mutlaka halktan uzak bir yere çekilmeli ve orada Allah’a karşı görevlerini yapmaya çalışmalıdır.

Ne kadar tenhâ bir köşede yaşansa bile, insanlardan büsbütün kopmak mümkün değildir. Onlarla olan münasebetlerde kendi çıkarını değil, başkalarının iyiliğini ve menfaatini düşünmelidir. Kimsenin hakkını üzerine geçirmemeye gayret etmelidir.

Müellifimiz Nevevî, bu hadisten hemen sonra, insanlarla birlikte yaşamamanın gereği ve önemi hakkında bir konu başlığı açmış, bu hususla ilgili görüşlerini kısaca söylemekle beraber, bu bahse dair hadis yazmamıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. En iyi hayat tarzı, dine hizmet etmek ve din düşmanlarıyla savaşmaktır.

2. Kötülüklerle savaşmak mümkün olduğu sürece, toplumu terk etmemek gerekir.

3. Kötülüklerle engel olma imkânı kalmadığı zaman yapacak en iyi şey, tenhâ bir yerde helâl lokma yiyerek Allah'a ve insanlara karşı görevinde kusur etmeyerek yaşamaktır.

سانلابل طالخال لصف باب -70

ركذلا سل اجمو ري خلا دهاشمو مهتاعامجو مهعمج روضحو
مهجاتحم قاساومو مهزئانج روضحو مهضيرم قدايعو مهعم
ىل ع ردق نمل مهحل اصم نم كلذ ريغو مهلهاج داشراو
نع هسفن عمقو ركنملا نع يهنلاو فورعملاب رمالا
ىذال اىل ع ربصو اذىالا

اعلم أن الاختلاط بالناس على الوجه الذي ذكرته هو المختار الذي
كان عليه رسول الله صلى الله عليه وسلم وسائر الأنبياء صلوات
الله وسلامه عليهم ، وكذلك الخلفاء الراشدون ، ومن بعدهم من
التابعين ، ومن بعدهم من علماء المسلمين وأخيارهم ، الصحابة و
وهو مذهب أكثر التابعين ومن بعدهم ، وبه قال الشافعي وأحمد ،
{ : لاعتلاق . وأكثر الفقهاء رضي الله عنهم أجمعين
يف تايال او [2 : قدائل] { وتعاونوا على البر والتقوى
. عمول عم قريثك هتركذام ىن عم

İNSANLARLA BİR ARADA YAŞAMANIN DEĞERİ

İNSANLARA İYİLİĞİ EMREDİP
KÖTÜLÜKTEN ALIKOYABİLECEK, ONLARI
İNCİTMEYECEK VE YAPACAKLARI
FENALİĞA KATLANACAK KİMSELER İÇİN,
HALKLA BİR ARADA YAŞAMANIN, CUMA
NAMAZINA GİTMENİN, TOPLANTILARINA
KATILMANIN, ONLARLA BERABER HAYIR
MECLİSLERİNDE VE ZİKİR
TOPLANTILARINDA BULUNMANIN,
HASTALARINI ZİYARET EDİP
CENAZELERİNE KATILMANIN,
MUHTAÇLARINA YARDIM EDİP
CÂHİLLERİNE YOL GÖSTERMENİN VE
DAHA BAŞKA İYİLİKLERDE BULUNMANIN
DEĞERİ

(Nevevî diyor ki:)

Şunu iyi bil ki, söylediğim şekilde, insanlara sıkıntı vermeden onların arasına katılmak, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun diğer peygamberlerin, Hulefâ-yi Râşidîn'in, onlardan sonraki ashâb ve tâbiîn'in ve daha sonra gelen müslüman âlimlerle

faziletli kimselerin tuttuğu yoldur. Tâbiîler ile onlardan sonra gelenlerin çoğu bu görüşü benimsemişlerdir. İmâm Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve fakihlerin büyük çoğunluğu da böyle düşünmektedir. Allah hepsinden razı olsun.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“İyilik etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşınız” [Mâide sûresi (5), 2].

Bu konuda daha pek çok âyet vardır.

Nevevî, “İnsanlardan Uzak Yaşamak” adlı bahisten hemen sonra onunla son derece ilgili olan “İnsanlarla Bir Arada Yaşamanın Değeri” konusunu ele almıştır. Fakat kısa açıklamasından da anlaşılacağı üzere bu konuyu Riyâzü’s-sâlihîn’in pek çok yerinde işlemiştir. Birçok âyet ve hadisi bu bahiste tekrar etmemek maksadıyla bu kısa açıklamayla yetinmiştir. Misâl olarak zikrettiği Mâide sûresinin ikinci âyetini ise önemi sebebiyle 175, 179, 1541 ve 1594. hadislerin bulunduğu konu başlıklarında da tekrarlamıştır.

71- نين مؤملل حان جل ا ضف خو عضاوتل ا باب -

TEVÂZÛ VE MÜ'MİNLERE KOL KANAT GERMEK

Âyetler

[215] وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

1. “Sana uyan mü'minlere alçak gönüllü davran!”

Şuarâ sûresi (26), 215

Allah Teâlâ İslâmiyet'e gönül veren kullarını Resûlullah Efendimiz'e emanet ediyor. Onlara karşı mütevazî davranmasını, yardıma ve korunmaya muhtaç olanları himaye etmesini tavsiye buyuruyor.

Bu sadece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e değil, onun şahsında bütün mü'minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onlara birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

Şu halde mü'minler kardeş olduklarını hiçbir zaman unutmayacak, birbirlerine asla kaba

davranmayacak, kendilerini diğerkardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeş gözüyle bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, insan tabiatı böyledir diyerek, kardeşlerine karşı anlayışlı olacaktır.

İyi bir mü'minin diğerkardeşlerine karşı alçak gönüllü ve merhametli, kâfirlere karşı ise onurlu ve zorlu olması gerektiği Kur'an'ın buyruğudur [Mâide sûresi (5), 54].

آٰيٰهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَنْ يَّرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِيْنِهٖ فَسَوْفَ يٰٓاْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يَّحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهُ اٰذَلَّةٍ عَلٰى الْمُؤْمِنِيْنَ اَعِزَّةٍ عَلٰى الْكَافِرِيْنَ يُجَاهِدُوْنَ فِيْ فَضْلِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ سَبِيْلُ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُوْنَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ذٰلِكَ [54]وَاَسَعُ عَلِيْمٌ

2. “Ey iman edenler! Sizden biriniz dinden dönerse, şunu iyi bilsin ki, Allah o şahsın yerine, kendisinin sevdiği ve kendisini seven insanlar getirir. Bunlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı zorlu kimselerdir.”

Mâide sûresi (5), 54

Dinden dönme olaylarının üçü Hz. Peygamber zamanında, yedisi Hz. Ebû Bekir devrinde, biri de Hz. Ömer'in hilâfetinde meydana gelmiştir.

Bunlardan Esvedü'l-Ansî, Müseylimetü'l-kezzâb ve Tulayha İbni Huveylid Resûlullah Efendimiz zamanında ortaya çıkarak peygamber olduklarını iddia etmişler; ilk ikisi müslümanlar tarafından telef edilmiş, üçüncüsü ise tekrar İslâm'a dönerek kendisini kurtarmıştır. Hz. Ebû Bekir devrinde dinden dönenlerin (irtidâd edenlerin) tamamı yok edilmiş, Hz. Ömer devrinde dinden dönen Cebele İbni Eyhem ise Bizans'a kaçıp canını kurtarmıştır.

Allah Teâlâ dinden dönenlere hitâben buyuruyor ki, siz dinden dönmekle kimseye değil sadece kendinize zarar verirsiniz. Önce müslümanlar eliyle belânızı bulursunuz. Sonra da Cenâb-ı Hak sizin yerinize, dünyada ve âhirette mutlu olmalarını istediği ve kendilerini çok sevdiği kullar getirir. Onlar da Allah Teâlâ'yı çok severler; O'na aslâ karşı gelmezler.

O bahtiyar insanların bir özelliği de mü'minlere karşı pek merhametli ve pek mütevâzi olmalarıdır. Fakat kâfirlere karşı pek onurlu ve çetindirler.

Bir başka özellikleri de Allah yolunda cihad etmeleri ve kimsenin sözüne, hâtırına, gönlüne bakmadan, haklarında yapılacak dedikodulara aldırmadan görevlerini yapmalarıdır.

İslâm'dan dönme olayları daha sonraki dönemlerde de meydana gelmiştir. Bugün misyonerlerin tesiriyle, az da olsa dininden dönenler görülmektedir. Muhtemelen bu olaylar yarın da görülecektir. Şüphesiz bu gibi olaylar, ebedî saâdeti yakalamışken onu elinden kaçırان ve kendisini ebedî bir karanlığa bırakan zavallılardan başkasına zarar vermez.

Onların yerine gelecek olan kalbleri şefkat dolu mü'minler, din kardeşlerine değer verirler. Onları severler. Onlar adına hiçbir fedakârlıktan kaçınmazlar. Böylece kardeşleriyle birlikte Allah'ın rızâsını kazanmaya çalışırlar.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ [13]

3. “Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye sizi milletlere ve soylara ayırdık. Şüphesiz Allah yanında en

değerliniz, O’na karşı gelmekten en fazla sakınanlarınız-dır.”

Hucurât sûresi (49), 13

Herkes önce Hz. Âdem ile Havvâ’dan, daha sonraları da bir anne ile babadan yaratılmıştır. Bu sebeple kimsenin üstünlük iddia etmeye, anne ve babasıyla övünmeye, bir başkasını soyu ve milleti sebebiyle küçümsemeye hakkı yoktur. Çünkü herkesin soyu aynı kaynağa dayanmakta ve aralarında hiçbir fark bulunmamaktadır.

Durum bundan ibaret olduğuna göre herkes birbirini soyu soku ne ise öylece kabul etmeli ve birbiriyle yardımlaşmaya bakmalıdır. Çünkü Allah katında en değerli olanlar, O’nun buyruğuna kendisini teslim eden ve O’na karşı gelmekten en fazla çekinenlerdir. Durum böyle olduğuna göre, falanın soyundan gelmenin, falan millete mensup olmanın hiçbir değeri yoktur.

Demekki herkes birbirine akraba ve hısım gözüyle bakmalı, birbirine iyi davranmalı, mütevâzi olmalıdır. Asil bir soydan geldiğini iddia eden değersiz kimselere değil, güzel ahlâkı ve asil

davranışlarıyla kendisini kabul ettirenlere itibar etmelidir.

مَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ [32] فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

4. “Siz kendinizi överek temize çıkarmaya çalışmayın. Çünkü kötülüklerden sakınanları Allah daha iyi bilir.”

Necm sûresi (53), 32

İnsan başkalarının gözünde kendisini büyütmek için övünür durur. Halbuki övündükçe değeri düşer, itibarını kaybeder. İnsanın kendini övmesini doğru bulmayan Peygamber Efendimiz, “değerli insan”, “iyi adam” gibi mânalar taşıyan bazı isimleri bile değiştirmiştir.

Atamız Hz. Âdem’in topraktan yaratıldığı hâtırdan çıkarılmamalı, daha sonraki nesillerin dünyaya geliş şekli, doğduğu zamanki hali, yıllarca süren âcizliği ve zayıflığı unutulmamalıdır. İşte o zaman insan kibir ve gurura kapılmaya hakkı olmadığını daha iyi anlar.

Allah Teâlâ, kendini beğenenleri ve büyüklük taslayanları sevmediğini açıklamış (Nahl sûresi (16), 23), Resûl-i Ekrem Efendimiz de kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceğini kesin bir dille belirtmiştir. Bize yakışan mütevâzi olmak ve Allah Teâlâ'nın yasakladığı kötü davranışlardan uzak durmaktır.

ي وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رَجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَغَيَّرُونَ [48]

أَهْوَلَاءَ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ [49]

5. “Kıyamet gününde A'râf'takiler, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek şöyle diyecekler:

Gördünüz mü, o toplanıp bir araya gelmeniz ve büyüklük taslamanız size bir şey kazandırmadı? Hani, Allah bunlara hiç rahmet etmez dediğiniz adamlar bunlar mıydı? Halbuki onlara şimdi: Girin cennete, artık size korku ve hüznün yoktur, denilecek.”

A'râf sûresi (7), 48-49

Önce A'râf'ın ne olduğunu açıklayalım.
Âlimlerimizin çoğunun kabul ettiğine göre A'râf cennetle cehennem arasında bir yerdir.
Sevaplarıyla günahları birbirine eşit olan mü'minler önce cennete veya cehenneme konulmayıp Allah'ın dilediği kadar burada bekleyecekler, sonra Allah'ın lutfuyla cennete gireceklerdir. Burada A'râf'ın ne olduğu bizi ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren âyetin şu kısmıdır:

A'râf'ta bulunan mü'minler, dünyada iken tanıdıkları bazı din düşmanlarına rastlayınca, onlara, umduklarını bulup bulmadıklarını soracaklar ve diyecekler ki, hani dünyada aynı düşünceyi paylaşan kişiler olarak büyük kalabalıklar halinde toplanıyor, çokluğunuzla övünüyor, biriktirdiğiniz servetlere bakıp şımarıyordunuz. Bu tutumunuz ve Hak'tan uzaklaşmanız bugün size ne kazandırdı, söyleyin bakalım?

Dünyada maddî imkânları olmadığı için kâfirlerin küçümsediği, hakir gördüğü ve “Allah bunları cennete alacak da, bizi cehenneme atacak öyle mi? Olmaz öyle şey!” dediği o mü'minler kendilerine gösterilecek. Siz bir zamanlar bunları hor ve hakir

görüydünüz değil mi? diye sorulacak, onların pişmanlık dolu bakışları arasında o kimsesiz ve yoksul mü'minlere şöyle denecek:

“Haydi girin cennete, artık size korku ve hüzn yoktur...”

Hadisler

قال رسول الله :لله عنه قال وعن عِيَّاض بن حِمَارٍ رضي ا-603
إن الله أوحى إليَّ أنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. ملسم هاور «يَفْخَرُ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ ، وَلَا يَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

603. İyâz İbni Himâr radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ bana: O kadar mütevâzi olun ki, kimse kimseye böbürlenmesin; kimse kimseye zulmetmesin, diye bildirdi.”

Müslim, Cennet 64. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 40; İbni Mâce, Zühd 16, 23

İyâz İbni Himâr

Temim kabilesinden olan İyâz'ın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Basra'da yaşadığı ve Hz. Peygamber'den otuz hadis rivayet ettiği bilinmektedir. İbni Hacer, bazı fakihlerin bir insana Himâr denmeyeceğini ileri sürerek babasının adını değişik şekilde okumaya kalktıklarını, fakat doğrusunun böyle olduğunu söylemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Tevâzu alçak gönüllü olmak demektir. Daha geniş mânasıyla söyleyecek olursak, tevâzu, hakkı kabul edip ona boyun eğmektir. Hak ve doğru olan bir şey, yaşça büyük veya küçük, insanlar arasındaki itibarı bakımından değerli veya değersiz her kim tarafından ortaya konmuşsa, itiraz etmeden kabul etmektir. Hakikate böylesine teslim olan kimselere de mütevâzi insan denir.

Mütevâzi insan kimseye haksızlık edemez. Zira haksız olan kimse; zâlim, kendinden başkasını beğenmeyen, burnu yukarılarda olduğu için de önündeki değerleri göremeyen basiretsiz bir kimsedir. Aşırı gururu sebebiyle hakikatin her

yerde ve herkesin eliyle ortaya çıkabileceğini kabul edemez.

İnsanın mânevî dünyasını perişan eden bu sakat düşünceye yakalanmamak için tevâzuu Hasan-ı Basrî hazretleri gibi anlamak gerekir. Tâbiîn neslinin bu büyük âlimine göre tevâzu, evinden çıkıp giderken yolda rastladığın her müslümanın senden üstün olduğunu kabul etmektir. Aynı anlayışa sahip olan büyük sûfi Fudayl İbni İyâz (ö. 187/803), Kâbe’yi tavaf ederken, kendisi gibi zâhid ve muhaddis olan Şuayb İbni Harb’e şöyle demişti:

Şuayb! Eğer bu yılki hacca seninle benden daha kötü bir kimse katılmıştır diye düşünüyorsan, bil ki, bu çok fena bir zandır.

Demek oluyor ki, mütevâzi olmayan insan, kendini beğenmiş zavallı bir zâlim olmaktan öteye geçemez. Diğer bir deyişle kibirli bir kimse kendini herkesten üstün gördüğü ve hakka boyun eğmediği için başkalarına mutlaka zulmeder.

Hiz. Ömer’in adaleti, hakka kayıtsız şartsız teslim olmaktan kaynaklanır. Onun bu yönünü dikkate değer bir misâlle belirtelim. Hiz. Ömer halife olduğu yıllarda bir gün ashâb-ı kirâmdan Cârûd

İbni Muallâ ile yolda giderken karşılarına Havle Binti Sa'lebe çıktı. Artık yaşlanmış olan Havle, Hz. Peygamber zamanında genç bir hanımdı. Yaşlı kocasıyla arasında geçen bir olayı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şikâyet etmiş, meselesini halletmek üzere Mücâdele sûresinin ilk âyetleri nâzil olmuştu. İşte bu hanım sahâbî:

- Ömer! diye seslendi.

Hiz. Ömer durunca Havle ona şunları söyledi:

Biz seni bir hayli zaman "Ömercik" diye bilirdik. Sonra büyüdüñ "delikanlı Ömer" oldun. Daha sonra da sana "Mü'minlerin Emîri Ömer" dedik. Allah'dan kork ve insanların işleriyle ilgilen. Zira Allah'ın azabından korkan kimseye uzaklar yakın olur. Ölümünden korkan, fırsatı kaçırmaktan da korkar.

Bu sözler üzerine Hiz. Ömer duygulandı ve ağlamaya başladı. Onun bu haline üzülen Cârûd, Havle'ye dönerek:

- Yeter be kadın! Mü'minlerin Emîri'ni rahatsız ettin, dedi. Hiz. Ömer arkadaşına şunları söyledi:

- Bırak onu istediğini söylesin! Sen bu kadının kim olduğunu biliyor musun? Bu, şikâyetini Allah Teâlâ'nın arş-ı a'lâdan duyup değer verdiği Havle'dir. Vallahi beni geceye kadar burada tutmak istese, namazımı kılıp gelir yine onu dinlerdim.

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız tevâzu işte budur. Hak karşısında böylesine boyun bükenler, Cenâb-ı Hak katında aziz olurlar.

Hadisimiz 1593 numarayla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ birbirimize karşı mütevazi olmamızı emretmektedir.

2. Kullarının küçümsenmesini, horlanmasını, onlara haksızlık edilmesini uygun görmemektedir.

3. Peygamber Efendimiz'in bu hadiste "Allah bana bildirdi (vahy etti)" buyurması, Cenâb-ı Hakk'ın ona Kur'ân-ı Kerîm'den başka şeyleri de bildirdiğini göstermektedir. Resûlullah'ın ilhamla, gönlüne bir bilginin konulmasıyla, uykuda kendisine bir şeyin öğretilmesiyle, bir melek

aracılığıyla veya daha başka yollarla
bilgilendirilmesi sebebiyle hadîs-i şerîfler,
Kur'an'dan sonra dinimizin ikinci kaynağı kabul
edilmektedir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَلْسَمٌ هَاور «يَعْفُو إِلَّا عِزًّا ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ

604. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet
edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurdu:

“Sadaka vermekle mal eksilmez. Allah Teâlâ
affeden kulunun değerini artırır. Allah rızâsı için
alçak gönüllü olanı Allah yüceltir.”

Müslim, Birr 69. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 82

Açıklamalar

Hadisimizde üç ahlâk esasına temas edilmektedir.

Birinci esas sadaka vermekle ilgilidir. Bütün
cimrilerin elini kolunu bağlayan, başkasına yardım
edince servetinin azalacağı korkusudur. Peygamber
Efendimiz bu düşüncenin yanlış olduğunu

vurgulayarak sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini belirtmektedir. Sadaka vermekle malın nasıl eksilmeyeceğini bizzat Allah Teâlâ açıklamakta ve kendi rızâsı için harcanan malın yerine yenisini koyacağını va’detmektedir [Sebe’ sûresi (34), 39]. 549. hadiste, ilgili meleğin, her Allah’ın günü, “Allahım! Verene yenisini ver!” diye dua ettiğini, 550. hadiste Allah Teâlâ’nın “Âdem oğlu! Ver ki, sana da verilsin!” buyurduğunu okumuştuk. Bütün bunlardan şunu öğreniyoruz ki, Cenâb-ı Mevlâ, eli açık kulunun malını bereketlendirmekte, eksliğini kapatmakta, harcananın yerine yenisini vermektedir. Sadaka vermekle malın eksilmeyeceğini böyle anlamak mümkün olduğu gibi, Allah için verilen mala karşılık Cenâb-ı Hakk’ın sevap vereceğini düşünmek de mümkündür. Bu anlayışa göre, maddî yönden malı azalan kimse mânevî yönden sevap kazanmak suretiyle hayırlı bir alış veriş yapmış olmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu hayırlı alış verişe temas edilmekte, Allah Teâlâ’nın kullarına cenneti vereceği, buna karşılık onlardan canlarını ve mallarını alacağı belirtilmektedir [Tevbe sûresi (9), 111].

Hadisimizdeki ikinci ahlâk esası, affedip suç bağışlamakla ilgilidir. Kullarını çok seven Allah

Teâlâ, onlardan birini affeden, hatasını görmezden gelen kimsenin değerini, diğer kullarının yanında yükseltir. Gönüllerin dizgini onun elinde olduğu ve gönüllere dilediği gibi hükmettiği için, affeden ve suç bağışlayan kimseyi diğer kullarına sevdirep saydırır. Allah Teâlâ'nın insanın değerini yükseltmesinin bir şekli de, kulunu cennetine alması, cennet nimetlerini ona sunması ve böylece kendisine değer verdiğini göstermesidir. 644-648. hadisler açıklanırken bu konu birçok âyetin ışığında ele alınacaktır.

Buradaki üçüncü ahlâk esası ise, Allah rızâsı için alçak gönüllü olanı Cenâb-ı Mevlâ'nın yücelteceğidir. Bir mü'min, sadece iyi bir mü'mine karşı alçak gönüllü davranacaktır. Buna karşılık kibirli, kendini beğenmiş, burnundan kıl aldırmayan, insanlara yukarıdan bakan ve onlara haksız davranan kimselere aslâ tevâzu göstermeyecektir. Böyle kimseler ile gönlünü dünyaya kaptıran, her şeyi parayla ölçen kimselere tevâzu göstermeye kalkmak, İslâm'ın izzetinden fedakârlık yapmaktır ki, buna kimsenin hakkı yoktur. Tevâzu menfaatperestlik değildir. Tevâzu korkaklık hiç değildir. Tevâzu hak karşısında boynu kıldan ince olmaktır. Hakkına razı olmaktır. Mü'min ancak saygıyı hak etmiş bir büyüğünün

önünde Allah rızâsı için eğilir. Tevâzu gösterirken aklından hiçbir çıkar geçmez. İşte böyle olan kulunu Allah Teâlâ hem insanlar yanında yükseltir hem de cennetini ve cemâlini ikrâm ederek onu melekleri katında değerli kılar.

Bu hadis 557 numarayla daha önce geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadaka malı eksiltmez.
2. İnsanları bağışlayan kimsenin değerini Allah Teâlâ artırır.
3. Allah rızâsı için tevâzu gösteren kimse, Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla insanların yanında değerli ve itibarlı bir mü'min olur.

وعن أنس رضي الله عنه أنه مرَّ على صبيان فسلم عليهم -605-
. متفقٌ عليه . فعله كان النبيُّ صلى الله عليه وسلم ي : لاقو

605. Enes radiyallahu anh çocukların yanından geçerken onlara selâm verdi ve:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de çocuklara böyle selâm verirdi, dedi.

Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14

Açıklamalar

Çocukluk çağından gençlik çağına kadar on yıl süreyle Resûlullah Efendimiz'e hizmet etme şerefine nâil olan Enes İbni Mâlik, bir rivayetinde bu konuda biraz daha bilgi vermekte ve şöyle demektedir:

Çocuklarla birlikte oyun oynadığım o çocukluk günlerinden birinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza gelerek bize selâm verdi. Elimden tuttu ve beni bir işe gönderdi. Kendisi de ben dönene kadar duvarın gölgesinde oturdu (Ebû Dâvûd, Edeb 136).

Yine Enes'den öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz zaman zaman ensarı yani Medine'nin yerlisi olan müslümanları ziyarete giderdi. Evlerine vardığında çocuklara selâm verir, başlarını okşar ve onlara dua ederdi (Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 90).

Müslümanların birbirlerine selâm vermesi, dinimizin güzel âdetlerinden biridir. Dinin diğer esasları gibi selâm verip almayı da çocuklara öğretmek gerekir. Peygamber Efendimiz'in çocukların yanından geçerken veya yanlarına varırken “Selâmün aleyküm, çocuklar!” diye onlara iltifat etmesinde birçok incelik bulmak mümkündür. Şöyleki:

Büyüklerin birbirlerine yaptığı gibi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in çocuklara selâm vermesi onları onurlandırmış, böylece çocuklar ona ve öğrettiği dine yakınlık duymuşlardır.

Çocuklara selâm vermekle Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara selâm alıp vermenin gereğini ve önemini öğretmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarına muhatap olan büyük bir insanın çocuklara selâm verip onlarla ilgilenmesi, Kâinâtın Efendisi'nin ne kadar mütevâzi bir insan olduğunu ortaya koymaktadır.

Esasına bakılırsa çocuklara selâm vermek dinî bir mecburiyet olmadığı gibi, onların selâmı almaması da sakıncalı değildir.

Çocuklara selâm veren kimse onların dinî eğitimine katkıda bulunur. Ayrıca alçak gönüllü bir mü'min olduğunu hem kendine hem de Cenâb-ı Hakk'a ispatlamış olur.

Hadisi 864 numarayla bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mütevâzi bir insandı. Çocukları çok sever, onlara selâm vererek onurlandırırdu.

2. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in sünnetlerini aynen yapmaya çalışırdı.

3. Çocuklara dinî ve insanî görevlerini, onlar daha küçükken tabî bir şekilde öğretmelidir.

إِنْ كَانَتْ الْأُمَّةُ مِنْ إِمَاءِ الْمَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ النَّبِيِّ : لَأَقْ مِنْ عَوْ -606
يَرَاخِبُهَا هَاوِر . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيْثُ شَاءَتْ .

606. Yine Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Medineli bir adamın hizmetçisi Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in elinden tutar, onu istediği yere kadar götürürdü.

Buhârî, Edeb 61. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühhd 16

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in ne büyük bir tevâzu sahibi olduğunu gösteren hadislerden biri de budur. Bir önceki hadiste onun çocuklara karşı tevâzuunu görmüştük; bu hadiste onun kölelere karşı da alçak gönüllü olduğunu görmekteyiz.

Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devirde kadınlara değer verilmezdi. Hele câriye dediğimiz hizmetçiler, insan yerine konulmazdı. Basit bir hizmetçinin bir peygamberin elinden tutmaya cesaret etmesi ve hele Allah'ın elçisini istediği yere çekip götürmesi olacak şey değildi.

Burada kendisinden bahsedilen kadının Medine'de yaşayan bir hizmetçi olduğu, Ahmed İbni Hanbel'in rivayetinde açıkça görülmektedir (Müsned, III, 215-216). Yine Enes'den rivayet edilen bu hadiste, "Medineli hizmetkârlardan bir kız, gelip Resûlullah'ın elinden tutardı. İsteddiği yere varıncaya kadar Resûl-i Ekrem elini o kızcağızın elinden çekmezdi" denilmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere bir hizmetçinin

Peygamber Efendimiz'in elinden tutması demek, Resûlullah'ın ona itiraz etmemesi anlamına gelir. Biat esnasında bile kadınların elini tutmayan Allah'ın Resûlü, aynı titizliği başka zamanlarda da göstermiştir. Şayet buradaki el tutma gerçek mânada elini eline almak ise, o günün şartlarına göre hiç olmayacak böyle bir işi yapmış olan bir kadıncağzın elinden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in elini çekip kurtarması, "hizmetçi parçası" diye horlanan bir zavallıyı elbette incitecekti.

Hadîs-i şerîfin hiçbir rivayetinde hizmetkârın Efendimiz'i alıp götürdüğü mesafeden bahsedilmemektedir. Onun Efendimiz'den halletmesini istediği iş belki uzak bir yerde, Medine'nin dışında idi. Buna rağmen Kâinâtın Efendisi hiç itiraz etmez, onunla birlikte yürüyüp giderdi.

Bir başka hadis, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bu konuda ne kadar hoşgörülü olduğunu, yardım edeceği kimsenin durumuna ve seviyesine bakmadığını, ona faydalı olmaktan başka bir şey düşünmediğini göstermektedir.

Hız. Hatice'nin kuaförü diyebileceğimiz Ümmü Züfer adında aklî dengesi pek yerinde olmayan bir kadın vardı. Bir gün Resûl-i Ekrem'e gelerek:

- Yâ Resûlallah! Seninle bitecek bir işim var, dedi. O da:

- “Pekâlâ, nerede görüşmemizi istiyorsan görüşüp derdini halledelim” dedi.

Kadınla yolun kenarına çekilip meselesini halledene kadar görüştüler (Müslim, Fezâil 76; Ebû Dâvûd, Edeb 12).

Günlük hayatımızda da gördüğümüz gibi, önemli kişiler, önemsiz gördükleri kişilere pek zaman ayırmazlar. Yapacak çok işleri olduğunu söyleyerek böyle kimselerden yakalarını kurtarmaya çalışırlar. Resûlullah Efendimiz'in, vahyin ışığıyla aydınlanmış mübarek gönlünde kibirin zerresi bulunmadığını gösteren bu hadîs-i şerîfler, onun hayat felsefesine de ışık tutmaktadır. Buna göre, bir kimsenin işi ve mesleği ne kadar önemli olursa olsun, onun asıl vazifesi, insanlara faydalı olmaktır. En hayırlı İnsanın bize öğrettiği hayat görüşü işte budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Toplumda önemli bir yere sahip olmasalar bile, insanlara Resûlullah Efendimiz gibi anlayışlı ve mütevâzi davranmalıdır.

2. Allah'ın kulu olmak bakımından herkes aynı seviyededir. İnsanlara insan oldukları için değer vermelidir.

3. Resûlullah Efendimiz herkese yardım etmeyi, kendisiyle bitecek işlerini halletmeyi pek severdi.

607- سُئِلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : وَعَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ -
كَانَ : مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ فِي بَيْتِهِ ؟ قَالَتْ
خِدْمَةَ أَهْلِهِ فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ ، خَرَجَ : يَكُونُ فِي مِهْنَةٍ أَهْلُهُ يَعْنِي
، يَرَاخِبُهَا هَاوِرًا إِلَى الصَّلَاةِ .

607. Esved İbni Yezîd şöyle dedi:

Hz. Âişe'ye:

- Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem evinde ne yapardı? diye sordular.

O da şu cevabı verdi:

- Ailesinin hizmetinde bulunurdu. Namaz vakti gelince de namaza giderdi.

Buhârî, Ezân 44, Nefekât 8, Edeb 40. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 45

Esved İbni Yezîd

Kûfeli olan Esved İbni Yezîd en-Neha'î fıkıh, hadis ve kırâat ilimlerinde ileri gelen tâbiîn âlimlerindendir. Muâz İbni Cebel ile Abdullah İbni Mes'ûd'dan çok miktarda ilim tahsil etmiş, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali ve Âişe gibi büyük sahâbîlerden rivayette bulunmuştur.

Tâbiîn neslinin ileri gelen sekiz zâhidinden biri olan Esved, Kur'ân-ı Kerîm'i çok okurdu. Ramazanda iki günde bir, diğer zamanlarda da altı günde bir hatmederdi. Akşamla yatsı arasında uyur, namaz kılıp oruç tutmaktan ve hemen her yıl hacca gitmekten büyük haz duyardı. Hem Câhiliye hem de İslâm devrine yetiştiği için muhadramûndan sayılan Esved, 75 (694) yılında Kûfe'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Herkes Resûl-i Ekrem'in hizmetinde bulunmaya can atarken o kendi işini kendi görürdü. Efendimiz'in ailesine nasıl yardım ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Kâdî İyâz bu rivayetleri derleyip bir araya getirmiştir (eş-Şifâ, I, 26,). Rivayetlerin hepsini bir arada gördüğümüz zaman karşımıza şu manzara çıkmaktadır:

Resûlullah Efendimiz evde kendi elbiselerini temizler, koyunlarını sağlar, yırtığını yamar, pabucunu tamir eder, evi süpürür, devesini bağlayıp yemini verir, hizmetçi ile beraber yemek yer, onunla hamur yoğurur, çarşıdan aldıklarını kendisi taşırdı. Bir defasında satın aldığı çamaşırları Ebû Hüreyre taşımaya kalkınca:

- “Bir şeyi sahibinin taşıması daha uygundur” buyurarak çamaşırları ona vermemiştir. Onun hayatını kendilerine örnek alan Hz. Ömer ve Hz. Ali, halife oldukları yıllarda bile çarşı pazar dolaşarak evlerinin ihtiyaçlarını bizzat temin ederlerdi.

Bizim onlar gibi olamayışımız, yetişme kusurumuzdan gelmektedir. Bize göre ev işlerinde

erkeğin kadına yardım etmesi, erkekliğe yakışmaz. Halbuki ev işlerinde kadına yardım etmek erkeğe bir şey kaybettirmediği gibi, aralarındaki sevgi ve yakınlığı daha da artırır. Hayatı mü'minlere en güzel örnek olan Resûlullah Efendimiz'i, ev işlerinde ailesine yardım etme konusunda da örnek almalıyız.

Ailesine yardım etmeyi kılıbıklık sayan anlayış, mü'minleri dine ve sünnete aykırı davranmaya zorlamaktadır. Kılıbıklık bu değildir. Kılıbıklık, kadına kul köle olmaktır. Karısının istekleri ve yaşama tarzı dine, akla ve mantığa aykırı bile olsa, ona itiraz etmemek, her dediğini kayıtsız şartsız yapmaktır. Aksini yapacak olsa, karısının bağırp çağıracağını düşünerek ondan ödü kopmaktır. Onların bu halinin tevâzu ile bir ilgisi yoktur.

Karısına olan sevgi ve şefkatinden, yuvasının huzuruna düşkünlüğünden dolayı ev işlerine yardım eden, ailesinin hizmetinde olan, aman bir huzursuzluk olmasın diye rahatından fedakârlıkta bulunan mütevâzi kimselerin halini kılıbıklık saymak, hâşâ Peygamber sünnetini küçümsemek olur.

Ailesine yardım etmekten zevk alan Resûlullah Efendimiz'in ezan okunur okunmaz kalkıp Mescid'e gitmesi, ashâbına namaz kıldırması, ev işlerini yapacağım diye Allah'a karşı görevlerini hiçbir zaman ihmâl etmediğini göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan her zaman mütevâzi olmalı, kibirden uzak durmalıdır.
2. Aile fertlerine yardım etmek, evinde kendi işini kendisi yapmak insanın mütevâzi olduğunu gösterir.
3. Namaz vakti gelince insan her işi bırakmalı, ibadetini zamanında yapmalıdır.

انْتَهَيْتُ : ن أَبِي رَفَاعَةَ تَمِيمِ بْنِ أُسَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ عَو - 608
يَا رَسُولَ : فَقُلْتُ . إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَخْطُبُ
اللَّهُ ، رَجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عَنْ دِينِهِ لَا يَدْرِي مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَرَكَ خُطْبَتَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ ، فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
بِغُرْسِيٍّ ، فَقَعَدَ عَلَيْهِ ، وَجَعَلَ يُعَلِّمُنِي مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ، ثُمَّ أَتَى خُطْبَتَهُ
، مِلْسَمِ هَاوِر . أَهْرَ خَا مَتَأَف ،

608. Ebû Rifâ'a Temîm İbni Üseyd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hutbe okurken yanına vardım ve:

Yâ Resûlallah! Dinini bilmeyen bir garip geldi. Dinini sorup öğrenmek istiyor, dedim.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana dönüp baktı. Hutbeyi kesip yanıma geldi. Hemen ona bir sandalye getirdiler. Üzerine oturdu ve Allah Teâlâ'nın kendisine öğrettiği bazı şeyleri bana öğretmeye başladı. Sonra tekrar hutbesine dönerek konuşmasını tamamladı.

Müslim, Cum'a 60. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 122

Ebû Rifâ'a el-Adevî

Ebû Rifâ'a'nın adı Temîm, babasının adı Üseyd veya Esîd'dir. Benî Adî kabilesinden olduğu için el-Adevî nisbesiyle anılır. Onun hangi tarihte müslüman olduğu bilinmemektedir.

Ebû Rifâ'a, Bakara sûresini Hz. Peygamber'den öğrendiğini ve onu bir daha hiç unutmadığını

söylerdi. Çok namaz kılar, “Bütün gece namaz kıldığım halde sırtım hiç ağrımaz” derdi.

Hız. Peygamber’in vefatından sonra Basra’ya yerleştı. 44 (664) yılında Sicistan’ın fethine katıldı. Bir gece askerî birlikle beraber keşfe çıktığında düşman askerleri tarafından şehid edildi. Dualarında hep “Allahım! Yaşamak hayırlı ise yaşamayı, yoksa imrenilecek şekilde ölmeyi nasib et!” diye dua ederdi. Sonunda imrenilecek şekilde şehid düşerek muradına nâil oldu.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebû Rifâa’nın İslâmiyet’i öğrenmek için başvurduğu yol pek ilgi çekicidir. O gün Mescid-i Nebevî’ye girdiğinde, minberde konuşan kimsenin sözünü kesmemek gerektiğini henüz bilmiyordu. Bu sebeple minberde konuşmakta olan Efendimiz’e, dinini bilmeyen bir garip geldi; sorup öğrenmek istiyor, diyerek dinî bilgiye ihtiyacı olduğunu söyledi.

Görevi insanlara dini öğretmek olan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem konuşmasını keserek

minberden aşağı indi. Ebû Rifâ'a'nın yanına geldi. Ashâb-ı kirâm böyle birine Resûlullah'ın neler söyleyeceğini, ona dini nasıl öğreteceğini merak ettikleri için hemen altına bir sandalye verdiler. Böylece onu daha iyi görecek, sesini daha iyi duyacaklardı.

Hadisimizde Efendimiz'in Ebû Rifâ'a'ya neler söylediği anlatılmamaktadır. Burada onun bizi ilgilendiren hali, İslâmiyet'i öğrenmek isteyen birine karşı davranış tarzıdır. Böyle bir kimsenin yanına konuşmasını keserek gelmesi ve ona, ihtiyacı olan bilgileri hiç vakit kaybetmeden öğretmesidir.

Konuşmasını ashâbının derin bir hazla dinlediği bir sırada Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in Ebû Rifâ'a'ya, imâm hutbede iken sözü kesilmez; otur bekle; konuşmam bitince seninle meşgul olurum, gibi sert ve haşın davranmayıp onunla hemen ilgilenmesi pek mânidardır. Demekki dini öğrenmek isteyen kimselere sıcak davranmalı, ilgi gösterilmeli ve muhtaç oldukları bilgiler kendilerine hemen öğretilmelidir. Din hakkında bir şey öğrenmek isteyen kimse belki de iman konusunda bir şeyler soracak, belki de dini öğrendikten sonra müslüman olacaktır. Böyle

durumlarda zaman kaybı büyük mahzurlar doğurabilir. Dini öğrenmek isteyen hemen öğretmeyip geciktirmek, hiç kimsenin yüklenemeyeceği büyük bir vebâldir. Hele öğrenilecek konu imanla ilgili ise, bir şahsa İslâmiyet hakkında bilgi vermek gerekiyorsa, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi her iş bir yana bırakılmalı, onun muhtaç olduğu bilgiler verilmelidir.

Peygamber Efendimiz'in en büyük sevdası, insanlara dini öğretmek ve böylece onların hem dünyada hem de ebedî hayatta mutlu olmalarına yardım etmektir. İnsanlar istemese bile onlara İslâmiyet'in güzelliğini anlatır, herkesi Allah'a giden yola çağırırdı. O, bu sevda uğrunda büyük sıkıntılar çekti. Gösterdiği fedakârlığı takdir etmeyen, onun kendileri için bir rahmet olduğunu kavramayan kimseler Resûlullah Efendimiz'i çok üzdüler. Fakat o gördüğü kabalıklara hiç aldırmadı; zorluklar onu yıldırmadı. Benim kavmim doğruyu bilmiyor, Allahım! diyerek şikâyetlerini sadece Allah'a arzetti. Sonunda kazanan o oldu.

Peygamber Efendimiz konuşmalarının çoğunu minbere çıkararak yaptığı için, hadisimizde sözü geçen konuşmanın Cum'a hutbesi olup olmadığı

bilinmemekte, fakat Cum'a hutbesi olmadığı tahmin edilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mü'minleri çok sever, onlara karşı pek anlayışlı davranırdı. Mü'minlere duyduğu şefkat, merhamet ve tevâzu her davranışında sezilirdi.

2. Dini öğrenmek isteyenlere hemen koşmalı, lüzumlu bilgiler zaman kaybetmeden kendilerine öğretilmelidir.

3. Peygamber Efendimiz'in hutbeyi bırakıp önce iman esaslarını öğretmesi, işlerin önem sırasına göre yapılması gerektiğini ortaya koyuyor.

ه عنه أن رسول الله صلى الله عليه وعن أنس رضي الله -609
إذا « : لاقو :وسلم كان إذا أكل طعاماً لعق أصابعه الثلاث قال
سقطت لقمه أحدكم ، فليمط عنها الأذى ، وليأكلها ، ولا يدعها
فإنكم لا تدرون في أي « :عه قال وأمر أن تُسلت القص «الشيطان
م.سم هاور «طعامكم البركة .

609. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yemek

yediği zaman üç parmağını da yalardı ve bu konuda şöyle buyururdu:

“Herhangi birinizin lokması yere düştüğu zaman, bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin. Onu şeytana bırakmasın.”

Resûl-i Ekrem tabağın sıyrılmasını emrederek:

“Zira bereketin yemeğin neresinde bulunduğunu bilemezsiniz” buyurdu.

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et’ime 49; Tirmizî, Et’ime 11

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz katı yemekleri çoğu zaman üç parmakla yerdı. Yiyecekleri bir kepçe gibi kavrayan baş parmak, şehâdet parmağı ve orta parmağı kaşık veya çatal gibi kullanırdı. Gerektiğinde dördüncü veya beşinci parmağı kullandığı da olurdu.

Peygamber Efendimiz yemekten sonra parmaklarını yalar, tabağı bir ekmek parçası veya benzeri bir şeyle iyice sıyrırır, böylece besin değerı

olan şeyleri israf etmezdi. Parmaktaki veya tabaktaki yağın ve yemek parçalarının, yenilen yemeğin aynı olduğunu düşünen insan, parmağını yalamaktan, tabağını sıyırmaktan iğrenmez. Parmaktaki veya tabaktaki yiyecekler bu şekilde değerlendirilmekle hem insanın eli ve yemek kabı geçici bir süre için temizlenmiş hem de üzerlerindeki kalıntılar kire dönüşmemiş ve böylece onların kötü bir görüntü alması önlenmiş olur. Peygamber Efendimiz'in bu sünneti, zikrettiğimiz maddî faydaları yanında, çok önemli bir ahlâk prensibi olan tevâzua uygun yaşamayı da sağlar.

Temizliği imanın yarısı kabul eden bir Peygamber'in parmağı yalamayı tavsiye etmesini garip karşılayanlar olabilir. Onlara bu tavsiyenin ne kadar yerinde olduğunu şöyle açıklamak mümkündür:

1. Peygamber Efendimiz her yemekten önce ellerin iyice yıkanmasını, her abdest alışta parmak aralarının temizlenmesini (hilâllenmesini) tavsiye etmektedir. Onun sünnetine uygun yaşayan kimselerin parmakları, lokanta ve benzeri yerlerde yemek yerken kullanılan çatal ve bıçaktan çok daha temizdir.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz ashâbına parmaklarını yalamayı söylemekle, o günkü maddî imkânlarla, yerleşmiş âdetlere ve o zamanki anlayışa uygun bir tavsiyede bulunmaktadır. Onun bu tavsiyesi, yemeğini bugün çatal bıçakla yemek isteyen kimselere engel değildir.

3. Resûl-i Ekrem'in yaşadığı devirde ne Arabistan'da ne de dünyanın herhangi bir yerinde yemek esnasında çatal kullanılıyordu. Ansiklopediler Avrupa'da çatalın İslâmiyet'ten on asır sonra, on yedinci yüzyılda yaygınlaştığını söylemektedir. Yine Avrupa'da, kaşık yaygınlaşana kadar çorbanın kâse ile içildiği bilinmektedir.

4. Efendimiz “bereket” sözüyle, parmağa, çatala, bıçağa, kaşığa bulaşan veya tabakta bırakılan bir besinin kaldırıp atılmamasına, böylece bir nimetin israf edilmemesine dikkatimizi çekmektedir.

5. Yere düşen yiyeceğe bulaşan çer çöpü temizledikten sonra lokmayı yemek, israfı önlemeye yönelik bir tavsiyedir. Bunu herkesin midesi kaldırmayabilir. Lokmayı atmayıp onu

kedi, köpek gibi hayvanlara yedirmek suretiyle de Efendimiz'in tavsiyesine uyulmuş olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz yere düşen yiyeceğe bulaşan toz toprak gibi zararlı şeyleri “ezâ” kelimesiyle anlatmaktadır. Bu zararlı maddeler gözle görünen bir şey olabileceği gibi, mikrop cinsinden çıplak gözle görülmeyen bir şey de olabilir. Hadisimizdeki bu tavsiyenin kapsamı da gözden kaçmamalıdır.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in lokmayı şeytana bırakmamak sözünü şöyle anlayabiliriz: Yere düşen lokmayı yemeyip atmak bir israftır. Şeytanın istediği de insanı israfa yöneltmektir. “Saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır” [İsrâ sûresi (17), 27] âyet-i kerîmesi de bu gerçeğe işaret etmektedir.

Düşen lokmayı yememenin, yağlanan parmağı yalamamanın bir diğer sebebi de kibirdir. En büyük mütekebbirin şeytan olduğu unutulmamalıdır. Düşen lokmayı kibirlenip değerlendirmemek, bir mânada şeytana benzemek ve onun keyfince hareket etmek olur.

Cenâb-ı Hakk'ın imkân ve servet vererek insanı refaha kavuşturması, onu hiçbir zaman şımartmamalı, tevâzudan uzaklaştırmamalıdır.

Hadîs-i şerîf daha önce 166 numarada geçmişti. Yemeği üç parmakla yeme konusunu açıklayan 749-754 numaralar arasındaki hadisler, bu rivayetin aynı veya farklı ifadeleridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemekten sonra parmaklarda ve tabakta kalan besinleri son kırıntısına kadar değerlendirmeli, hem onları hem de yere düşen yiyecekleri atarak şeytanı sevindirmemelidir.

2. İnsan her zaman olduğu gibi yemek yerken bile ezelî düşmanı şeytandan sakınmalıdır.

3. Allah'ın verdiği nimet hiçbir şekilde israf edilmemelidir.

4. Yemeğin bereketinin nerede olduğu belli değildir. Bereket belki yalanacak parmakta, belki silinecek tabaktadır. Mü'min hiçbir bereketi kaçırmamalı, onu elde etmeye çalışmalıdır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -610 وَأَنْتَ : قَالَ أَصْحَابُهُ «مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ » : وَسَلَّمَ قَالَ رَوَاهُ «نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ » : لَأَقِفَ ؟ يَرَاخِبُهَا .

610. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah Teâlâ’nın gönderdiği her peygamber mutlaka koyun gütmüştür” buyurdu.

Bunun üzerine sahâbîleri:

- Sende mi güttün, yâ Resûlallah? diye sordular.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Evet, Mekkelilerin koyunlarını Karârât mevkiinde güderdim” buyurdu.

Buhârî, İcâre 2, Enbiyâ 29, Et’ime 50. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticâret 5

Açıklamalar

Koyun gütmek, tabii hayattan uzak yaşayanların küçümsediği bir iştir. Çobanlık, hayatta bir iş yapamayan, hiçbir meslekte dikiş tutturamayan kimselerin başvurduğu bir meşgale olarak kabul edilir.

Halbuki Allah Teâlâ insanların arasından seçtiği, o toplumun en değerli ferdi olarak benimsediği has kullarına, peygamberlerine koyun gttrmştr. Peygamberlerine çobanlık yaptırarak suretiyle, 601 numaralı hadiste genişçe açıklandığı üzere, onlara, insanları gdecek kimselerde bulunması gereken yöneticilik vasfını kazandırmıştır. obanlığın peygamberlere sağladığı pek çok faydadan biri de, herkesten çok peygamberlerde bulunması gereken tevâzuu, onların ayrılmaz bir özelliği haline getirmesidir.

Resl-i Ekrem Efendimiz'in bir zamanlar Mekke'de koyun çobanlığı yaptığını söylemesi bile onun tevâzuunun bir delilidir.

601 numarada geçen hadîs-i şerîf, Resl-i Ekrem Efendimiz'in tevâzuuyla ilgisi sebebiyle burada tekrar zikredilmiştir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ peygamberlerine yönetme san'atını öğretmek için onlara çobanlık yaptırmıştır.

2. Peygamber Efendimiz, bir zamanlar çobanlık yaptığını söylemekten çekinmeyecek kadar mütevâzi bir insandı.

لَوْ دُعِيتُ إِلَى: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ - 611
رَوَاهُ «وَلَوْ أَهْدَى إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ. كُرَاعٌ أَوْ ذِرَاعٌ لَقَبِلْتُ
. يَرَاخِبُهَا .

611. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eğer paça veya kürek eti yemeğe davet edilsem, derhal giderim. Şayet bana kürek veya paça hediye edilse, hemen kabul ederim.”

Buhârî, Hibe 2, Nikâh 73; Müslim, Nikâh 104

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in paça ile kürek kemiğini yanyana zikretmesi anlamlıdır. Kürek eti ne kadar makbûl ise, paça, Araplar'ın o nisbette

değer vermediği bir yemektir. Arapların “Adama paça verince, senden kürek eti ister” atasözü de bu farkı göstermektedir. Efendimiz de etler içinde en fazla kürek etini severdi.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, eşsiz tevâzuunun parıldadığı bu sıcak ve samimi sözleriyle, dostça geçinmenin önemine işaret etmektedir. Şu fânî dünyada en değerli ve Allah katında en makbul iş, insanlarla iyi geçinmek olduğu için iyi münasebetleri geliştirecek, dostlukları pekiştirecek davranışlara önem vermelidir.

Dostluğu hazırlayan ve pekiştiren şeylerden biri de hediyeleşmektir. Bir arkadaşımızın veya komşumuzun bize hediye ettiği şeyi beğenmeyebiliriz. Fakat burada önemli olan, arkadaşın veya komşunun bizi hatırlaması ve ikrama değer bulmasıdır. Çam sakızı çoban armağanı sözüyle de ifade edildiği gibi, verilen şeyin değerine veya değersizliğine değil, bize verilmiş olmasına bakmak gerekir.

126 ve 308. hadislerde geçtiği üzere Resûlullah Efendimiz müslüman kadınlara, komşunun ikram ettiği şey ne kadar önemsiz olsa bile, onun hor

görülmemesini tavsiye buyurmaktadır. Çünkü müslüman mütevâzi insandır. Kendini beğenip önemsemenin, başkasını hakir görüp küçümsemenin din dışı bir davranış olduğunu bilir ve öyle bir hareketi aklından bile geçirmez.

Hadîs-i şerîf bize hediyeleşmenin makbul ve meşrû bir hareket olduğunu göstermektedir. “Tehâdev tehâbbû: Hediyeleşiniz ki, sevginiz artsın” (Münavi, Feyzü’l-kadîr, III, 271) buyuran Nebiy-yi Ekrem Efendimiz hem hediye alır hem de karşılığında bir şeyler hediye ederdi (Buhârî, Hibe 11). Hediyeleşmenin insanları birbirine nasıl yaklaştırıp sevdirdiğini anlatmak için de:

“Hediyeleşiniz; zira hediye, kalbdeki kin ve nefreti yok eder” buyururdu (Tirmizî, Velâ 6).

Hediyeyi veren ve alan bunu bir sünnet olarak yaparsa, hediyeğin azlığına çokluğuna, değerli veya değersiz oluşuna bakmaz. Hediye verirken riyâ, gösteriş, çıkar gibi duygular araya girerse, hediyeden beklenen netice alınmaz.

Hadisimizde işaret buyurulan bir husus da, kendisine ne ikram edileceğine bakmadan dâvete

gitmektir. Bunu bir başka hadisinde Efendimiz daha açık bir şekilde belirtmekte ve:

“Çağırıldığınız zaman dâvete gidiniz” buyurmaktadır (Müslim, Nikâh 99, 102).

Sosyal münasebetlerin gelişmesinde, insanların birbirleriyle kaynaşmasında dâvetin ve dâvete gitmenin önemli yeri vardır. Zengin, âlim ve toplumda önemli yeri olan bir kişi, fakirin dâvetine katılmakla hem onu sevindirmiş hem dâvete gitmemeyi kendine telkin eden gururlu nefsini yenmiş hem de Allah’ın rızâsını kazanmış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz insanların gönlünü almaya, onlarla iyi geçinmeye pek önem verirdi.
2. Kendisini dâvet edenler fakir bile olsa, evlerine gider, onlarla birlikte oturup yemeklerini yerdi.
3. Kendisine ikram edilen hediye alırdı, o da başkalarına hediye verirdi.
4. Resûlullah’ın mütevâzi bir insan olduğu, onun her davranışında görülürdü.

كَانَتْ نَاقَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى :وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -612
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَضْبَاءُ لَا تُسَبِّقُ، أَوْ لَا تَكَادُ تُسَبِّقُ ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ
عَلَى قَعُودٍ لَهُ ، فَسَبَّقَهَا ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ النَّبِيُّ
حَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفَعَ شَيْءٌ مِنْ « :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ «الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ

612. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah'ın devesi Adbâ, yarışta birinciliği başkasına vermezdi; yahut yarışı başkasına kolay kolay bırakmazdı. Bir gün binek devesine binmiş bir bedevi geldi ve yarışta onu geçti. Bu durum müslümanlara pek ağır geldi. Bu hali farkedен Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünyada yükselen bir şeyi alçaltmak, Allah'ın değişmez kanunudur.”

Buhârî, Cihâd 59, Rikak 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Nesâî, Hayl 14

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte bize ilâhî sırlardan birini haber vermekte, yükselen bir şeyin

her zaman öyle kalmayacağını, vâdesi dolunca irtifâ kaybetmeye başlayacağını ve nihayet bir gün düşeceğini bildirmektedir. İnişli yokuşlu bu dünyada her şeyin bir ömrü olduğu, devletlerin bile bir vâdesi bulunduğu, günü gelince her şeyin yok olup gideceği anlaşılmaktadır. Resûlullah Efendimiz bu ilâhî kanunu bildiği için dünya hayatında yükseliş ve düşüşlerin vazgeçilmez olduğunu ashâbına öğretmiş, Adbâ'nın yarışı kaybetmesine üzülmemek gerektiğini onlara telkin etmiş, kendisi de devesinin yarışı kaybetmesini bir gurur meselesi yapmamıştır.

Resûlullah Efendimiz'in diğer insanlar gibi deve yarıştırması bazılarına garip gelebilir. Bir peygamber böyle basit işlerle uğraşır mı, diye düşünenler olabilir. Fakat onun her zaman hayatın içinde, üzüntülü ve sevinçli günlerinde daima sahâbîlerinin yanında olduğunu bilenler, deve yarıştırmasını da tabii bulurlar. Zira insanlara dünya ile ilgili bir şeyler öğretmek, onlarla birlikte hayatın içinde olmakla mümkündür. Yapılan bir hatayı düzeltmek, iyi bir davranışı takdir etmek, bir işi yapmanın sakıncalı olmadığını söylemek insanlarla bir arada yaşamakla mümkündür.

Ashâb-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'i canlarından da çok sevdiğini biliyoruz. Bu sevginin, onun devesini bile yenik görmeye dayanamayacak kadar ileri olduğu bu hadîs-i şerifte açıkça görülmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan mütevâzi olmalı, başkalarından üstün olduğunu iddia etmemelidir.
2. Peygamber Efendimiz tevâzuu tavsiye eder; mütevâzi olduğunu her davranışıyla gösterirdi. Devesini bir bedevinin devesi ile yarıştırmaması, devesinin yarışı kaybetmesini son derece tabii karşılaması onun bu özelliğini ortaya koymaktadır.
3. Dünyanın hiçbir şeyi mükemmel değildir. Mükemmele ulaşmanın mümkün olmadığı bir meydanda ne diye diğer insanlarla çekişmelidir.
4. Yarış yapmak, hayvanları yarıştırmak câizdir.
5. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i, devesinin bile yenilmesine razı olmayacak kadar çok severdi.

باب تحريم الكبر والإعجاب -72
KİBİRLENMENİN VE KENDİNİ

BEĞENMENİN HARAM OLDUĞU

Âyetler

يُدُونَ عُلوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فسادًا تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِ
[83] وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

1. “İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı istemeyenlere nasib ederiz. Sonunda kazançlı çıkanlar, fenalıktan sakınanlardır.”

Kasas sûresi (28), 83

Âhiret yurdu, Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu kullarına ikram edeceği cennettir. Cenneti kazanabilmek için yeryüzünde böbürlenmemek ve bozgunculuk yapmamak şarttır. Diğer bir ifadeyle Allah'a iman etmekten kaçmamak, O'na kafa tutmamak, büyüklük taslamamak, kendisine verdiği malı kötü yolda kullanmamak gerekmektedir. Ömer İbni Abdülazîz'in vefât

edeceği zamana kadar tekrar tekrar okuyup durduğu bu âyet, Allah’a boyun eğmenin ve ona teslim olmanın önemini ortaya koymaktadır. Müslümanlar siyâsî zulmün simgesi olan Firavun ile mâlî zulüm ve haksızlığın simgesi olan Kârûn’a benzemekten sakınmakla kalmamalı, memleketlerinde yeni Firavun ve Kârûn’lar yetişmemesi için gayret göstermeli ve buna yönelik tedbirler almalıdır.

إِنَّكَ لَن تَخْرُقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ وَلَا تَمْشُ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا
[37]طُولًا

2. “Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma!” İsrâ sûresi (17), 37

Bu âyet, bir sonraki âyetle birlikte ele alınacaktır.

مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشُ فِي الْأَرْضِ
[18]كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

3. “Kibirlenip de insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.”

Lokman sûresi (31), 18

Malın, servetin, güzelliğin, insanların hayran kalıp alkışladığı her varlığın bir emânet olduğunu düşünemeyen kimseler, büyük bir yanılgıya düşerler. Bu câzip imkânları kendi gayretleriyle kazandıklarını ileri sürerler. Bunları verenin dilediği zaman çekip alabileceğini hesaba katmadıkları için de hep aynı durumda kalacakları hayaliyle kendilerini üstün görmeye başlarlar. Ancak kendileri gibi olanlarla düşüp kalkarlar. Kendileri gibi olmayanları küçük, seviyesiz ve önemsiz bulurlar.

İşte bu kendini beğenme ve başkalarını hor görme tavrı, yegâne kudret ve kuvvet sahibi, kâinattaki her şeyin tek mâliki olan Allah Teâlâ'yı gazaplandırır. Bazan verdiklerini geri alır. Esasına bakılacak olursa, bu ceza şekli, insanın kendine gelmesi için iyi bir fırsattır. Sahip oldukları imkânlar ellerinden alınmayan kimseler ise, derin gafletlerine iyice gömülecekleri için dünyalarını ve âhiretlerini boş bir gurur uğruna perişan ederler.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُتُوبِ مَا إِنَّ
أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا مَفَاتِحَ لَتَتَوَّءُ بِالْعُسْبِ
[76] يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ
سَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُ
[77] الْمُفْسِدِينَ

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْنُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ
نْ دُنُوبِهِمُ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْأَلُ عَ
[78] الْمُجْرِمُونَ

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا
[79] مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

اللَّهُ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ
[80] وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ
[81] وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ

4. “Kârûn Mûsâ’nın kavminden idi. Kavmine karşı böbürlenerek onlara zulmetmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Onun kibirlendiğini gören kavmi kendisine şöyle demişti:

- Şımarma! Allah şımaranları sevmez! Allah’ın sana verdiği bu servetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse, sen de başkalarına iyilik et.

Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışma. Allah fesatçıları sevmez.

Karun da cevaben:

- Ben o serveti kendi bilgimle kazandım, dedi.

Kârûn bilmiyor mu ki, Allah daha önceki zamanlarda kendinden daha güçlü, taraftarı daha fazla nice nesilleri helâk etti. (Neler yaptıkları bilindiği için) günahkârlardan günahları sorulmaz bile.

Bir gün Kârûn bütün debdebesiyle kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar:

- Kârûn'a verilen keşke bize de verilseydi!
Doğrusu o çok şanslı adam, dediler.

İlmi olanlar ise:

- Yazıklar olsun size! İmân edip iyi işler yapanlara Allah'ın vereceği sevap daha değerlidir. Bu mükâfata ise ancak sabredenler kavuşur, dediler. Sonunda biz onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'a karşı ona yardım edecek bir kimse bulunamadı. Kendisi de kendini savunup

kurtaracak durumda değildi.” Kasas sûresi (28),
76-81

Kârûn’un bu ibretli macerası, Allah’ın kendisine lutfettiği nimetlere şükretmeyen, o nimetleri kullanması gerektiği şekilde sarfetmeyen, daha da kötüsü bu nimetlere bakarak kibirlenen, kendini beğenip yere göğe sığmayan kimseler için sayısız derslerle doludur.

Malı, serveti veren de Allah, istediği zaman geri alacak olan da Allah’tır. Zira dünyadaki her şey gibi mal ve servet de gelip geçicidir. Hazinesinin sadece anahtarlarını, güçlü kuvvetli kimselerden meydana gelen bir ekibin taşıyabildiği Kârûn, servetine güvendiği, böbürlenip gururlandığı, çeşitli kötülükler ve bozgunculuklar yaptığı için Allah Teâlâ onu servetiyle birlikte yerin dibine geçirmiştir.

Kulun vazifesi, Allah’ın buyruklarına uymak, O’nun istediği şekilde davranmak, sahip olduğu imkânlarla aldanıp böbürlenmemektir. Sonunda kazançlı çıkacak ve Allah’ın cennetine ve cemâline nâil olacaklar işte bunlardır.

Hadisler

و عن عبدِ اللّٰهِ بنِ مسعودٍ رضيَ اللّٰهُ عنه ، عن النبيِّ صلّى -613
الجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ لَا يَدْخُلُ « :اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ تَوْبُهُ حَسَنًا ، وَنَعْلُهُ :فَقَالَ رَجُلٌ «مَنْ كِبِرِ
إِنَّ اللّٰهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطٌ « : لاق ان سح
ملسم هاور «النّاس

. احْتِقَارُهُمْ :و غَمَطُ النَّاسِ .دَفْعُهُ وَرَدُّهُ عَلَى قَائِلِهِ :الْحَقُّ بَطَرٌ

613. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez.”

Sahâbînin biri:

- İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını arzu eder, deyince şunları söyledi:

- “Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir.”

Müslim, İmân 147. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir, büyüklenmek, Allah’a boyun eğmemek demektir. Büyüklük Allah’a mahsustur. İnsanın kibirlenmesi, Allah’a ait bir özelliğin kendinde de bulunduğunu iddia etmesi demek olur ki, işte bu haddini bilmemektir. Haddini bilmeyen Kârûn’un korkunç âkîbetini, serveti ve sarayı ile birlikte yerin dibine geçirildiğini bahsimizin başındaki âyet-i kerîmelerde okuduk. İnsan Cenâb-ı Hak karşısındaki aczini, onun yanında boynunun kıldan ince olduğunu asla unutmamalıdır.

Allah Teâlâ bizi, kendini tanımak ve diğer kullarıyla birlikte, kendi mülkü olan şu dünyada yaşamak üzere yaratmıştır. Dünya O’nun, kul O’nun, dünyadaki her güzel şey O’nundur. Bize kullarıyla iyi geçinmemizi tavsiye etmekle kalmayıp güzel nimetlerinden bol bol vermişse, kendi bileceği bir sebeple bize daha fazla lutfu bulunmuşsa, bu bizim kibirlenmemizi değil, O’na daha fazla şükretmemizi gerekli kılar. Bizden daha az lutfu ermiş insanları hor ve önemsiz görmek, Cenâb-ı Hak’a saygısızlık olur.

Hadisimizde, kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimsenin cennete giremeyeceği belirtilmektedir. Kibirli bir insan ya bu hastalığı tamamen yok olana kadar cezasını çekecek ve imanı sayesinde cennete girecek veya her şeye gücü yeten Yüce Rabbimiz o haddini bilmez şımarık kulunun günahını affedecek, gönlündeki kibiri çıkarıp atacak ve onu tertemiz ve saf bir gönülle cennetine koyacaktır.

Güzel elbise ve ayakkabı giymenin kibirle ilgili olmadığını da öğrenmekteyiz. İyi giyinmenin kibir duygusundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek isteyen sahâbîye, Resûl-i Ekrem Efendimiz, bunun kibirle ilgisi bulunmadığını haber veriyor. Güzel Rabbimiz'in her güzel şeyi sevdiğini bildiriyor. 804 numaralı hadiste okuyacağımız üzere, Allah Teâlâ'nın, kuluna verdiği nimetin izlerini onun üzerinde görmekten memnun kalacağını söylüyor. Giyilen güzel şeyler kibirlenmeye, gururlanmaya yol açarsa, yine hedeften sapılmış olur. İnsan kibirlenmek, farklı olduğunu hissettirmek, çalımllı çalımllı yürümek için değil, Cenâb-ı Hakk'ın lutuflarına şükretmek için güzel giyinecektir.

Hadisi 1579 numarayla bir daha göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibir, Allah'a saygısızlık çizgisine varıp dayanmışsa, kibirlenen kimse, cennete girme şansını yitirir.

2. Kendini büyük, başkalarını küçük görüp böbürlenen kimseler büyük günah işlemiş olurlar.

3. Gurura kapılmamak şartıyla insan güzel giyinebilir.

وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ عِنْدَ -614
«كُلْ يَمِينِكَ» : لَاقَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشِمَالِهِ
لَاقَ مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبْرُ «لَا اسْتَطَعْتُ» : لَا أُسْتَطِيعُ ، قَالَ : قَالَ
. مَلَسَ هَاوِرَ . فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ .

614. Seleme İbni Ekva' radiyallahu anh şöyle dedi:

Adamın biri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında sol eliyle yemek yiyordu. Resûl-i Ekrem ona:

- “Sağ elinle ye!” buyurdu. Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem adama:

- “Yapamaz ol!” buyurdu.

Seleme’nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah’ın bedduasını alınca, elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107

Açıklamalar

Hadisimiz sünnetle ilgisi sebebiyle 161 numarada daha önce geçtiği, yemek âdâbıyla ilgisinden dolayı 742 numarada tekrar geleceği için burada onun sadece kibirle ilgili yönü üzerinde durulacaktır.

Peygamber Efendimiz’in yanında yemek yiyen bu zâtın Büsr İbni Râî’l-Ayr olduğu söylenmektedir. Sahâbeye dair bazı kitaplar onun adını zikretmekle beraber hayatı hakkında bilgi vermemektedir. Bu zâtın yeme içme âdâbı hakkında bilgisi olmadığı için sol eliyle yediği hatıra gelebilir. Fakat onun Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in “Sağ elinle ye!” diye uyarması üzerine, yapamıyorum

diye cevap vermesi, sağ elle yeme edebi hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Onun bu davranışını yorumlayan râvinin, kibirinden dolayı böyle söyledi diye durumu açıklaması da gösteriyor ki, bu zât İslâmî edebi bildiği halde Peygamber buyruğuna aykırı davranmıştır.

Peygamber Efendimiz İslâm düşmanlarına bile, yaptıkları kötülükler sebebiyle pek nâdir olarak beddua etmiştir. Onun bir müslümana beddua ettiği görülmemiştir. Büsr İbni Râî'ye beddua etmesinin sebebi ise, onun aşırı derecede kibirli olması ve Allah'ın Elçisi'nin uyarısına rağmen bildiğinden şaşmamasıdır. Resûlullah'ın, kendisine son derece saygısız davranan bedevîleri birçok defa hoşgörüp bağışlaması, onların bilgisizliği ve görgüsüzlüğü sebebiyle idi. Fakat bu zâtın Peygamber sözü dinlememesi, onun tavsiye ettiği doğruyu benimsememesi, yapabileceği halde yapamıyorum diye itiraz etmesi beceriksizliğinden değil, şeytanın en belirgin özelliği olan kibir ve gururundan kaynaklanmaktaydı.

Bir müslüman günahkâr olabilir. Allah'ın ve Peygamber'in buyruklarını yapmayabilir. Hatta işlenmesi yasak edilen günahları işleyebilir. Fakat asla kibirli olamaz. Peygamber'ine karşı ise hiçbir

şekilde kibirli davranamaz. Bir müslüman için Peygamber'ine kibirli davranmanın affedilecek yanı yoktur. Kâdî İyâz bu sebeple o şahsın münafık olduğunu ileri sürmüş, ancak Nevevî gibi bazı âlimler bunu doğru bulmamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sağ elle yemek, Peygamber Efendimiz'in sünnetidir. Peygamber sünnetine uygun yaşamak, bir müslümanın en başta gelen görevidir. Sağ elin rahatsızlığı veya kesilmiş olması sebebiyle sol elle yenilebilir.

2. Kibir, âyet ve hadislerle yasaklanan çirkin bir huydur.

3. Dinin buyruklarına bile bile karşı gelen birine beddua edilebilir.

سَمِعْتُ رَسُولَ :وَعَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -615
كُلُّ عُتْلٍ :أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
وَتَقَدَّمَ شَرْحُهُ فِي بَابِ ضَعْفَةِ الْمُسْلِمِينَ .مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «جَوَازُ مُسْتَكْبِرٍ

.

615. Hârise İbni Vehb radiyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalbli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir.”

Buhârî, Eymân 9, Tefsîru sûre (68), 1, Edeb 61; Müslim, Cennet 47. Ayrıca bk. Tirmizî, Cehennem 13; İbni Mâce, Zühd 4

Açıklamalar

Tamamı 254 numarada geçen hadisimizin buraya alınmayan birinci bölümü şöyledir:

“Size cennetlikleri bildireyim mi? Onlar kendilerini korumaktan âciz, alçak gönüllü oldukları için de kimsenin önemsemediği ve fakat şöyle olacak diye yemin etseler, isteklerini Allah’ın gerçekleştireceği kimselerdir.”

Burada ise, ilgisi sebebiyle, hadîs-i şerîfin sadece kibire dair olan ikinci kısmı alınmıştır.

Peygamber Efendimiz cehennemlik olanların en önemli özelliklerini katı kalblilik, kabalık, cimrilik ve kurularak yürümek diye belirtmiştir. Bunlar kendilerini diğer insanlardan farklı gören, halkı aşağılayan, onlara sevgiyi, ilgiyi ve sahip oldukları maddî ve mânevî şeyleri lâayık görmeyen kimselerdir. Büyüklük ve ayrıcalık hastalığı onları toplumdan koparmıştır.

Kibir, Allah Teâlâ'nın hiç sevmediğı, hatta en fazla gazap buyurduğu mânevî bir hastalıktır. Kullarını çok seven Yüce Mevlâ, kimsenin onlara sert davranmasına, onları incitmesine razı olmaz. Verdiği maldan onlara da verilmesini, gönüllere koyduğu sevginin onlara da gösterilmesini ister. Kibir sahiplerini, sadece Allah'a mahsus olan büyüklük sıfatına ortak çıkmaya kalktıkları için sevmez.

Kula yakışan tevâzudur. Haddini bilmektir. Kusur ve noksanlarının farkında olmak, güçsüzlüğünü anlamak, bilgisizliğini kabul etmektir. Allah'ın sonsuz kudreti karşısında bir hiç olduğunu itiraf etmektir.

Bir kulun, aczini ve yetersizliğini bilmiyormuş gibi çalım satması, küçük dağları ben yarattım

dercesine kurumlu yürümesi, insanlara değer vermemesi Cenâb-ı Hakk'ın affetmeyeceği bir küstahlıktır.

“Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz” sözü, kibir hastalığına yakalanan kimselere güzel bir öğüttür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Katı kalblilik, kabalık, cimrilik ve kibirlilik cehennemliklerin özellikleridir.

2. Genellikle bütün insanlara, özellikle de müslümanlara alçak gönüllü davranmalıdır.

صَلَّى وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ -616
فِي : اِحْتَجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ ، فَقَالَتِ النَّارُ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
فِي ضُعْفَاءِ النَّاسِ وَمَسَاكِينِهِمْ : الْجَبَّارُونَ وَالْمُتَكَبِّرُونَ ، وَقَالَتِ الْجَنَّةُ
مَنْ أَسَاءَ وَإِنَّكَ إِنَّكَ الْجَنَّةُ رَحِمْتِي ، أَرْحَمُ بِكَ : فَقَضَى اللَّهُ بَيْنَهُمَا .
رَوَاهُ «النَّارُ عَذَابِي ، أَعَذَّبُ بِكَ مَنْ أَسَاءَ ، وَلِكُلِّيْكُمْ عَلَيَّ مَلُؤُهَا
مَلَسَم .

616. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cennet ile cehennem münakaşa ettiler.

Cehennem:

- Bende zorbalar ve kibirliler var, dedi.

Cennet:

- Bende yalnız zayıflar ve yoksullar var, dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onların çekişmesini şöyle halletti:

- Ey cennet! Sen benim rahmetimsin, dilediğime seninle merhamet ederim.

Ey cehennem! Sen de benim azâbımsın. Dilediğime seninle azâb ederim. Ben her ikinizi de dolduracağım.”

Müslim, Cennet 34; Buhârî, Tefsîru sûre (50), 1, Tevhid, 25. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 22

Açıklamalar

Cennetle cehennemin konuşmasını yadırgayanlar olabilir. Hadîs-i şerîfin 256 numaradaki şerhinde

bu konuda bilgi verilmiştir. Burada sadece hadisin kibirle ilgili yanı ele alınacaktır.

Allah Teâlâ daha dünya hayatında iken, peygamberleri vasıtasıyla kullarına yolun sonunu göstermiş, cennetin iyi insanların durağı, cehennemnin kötü adamların yatağı olduğunu bildirmiştir. Cehennemde kibirli, zâlim ve haksız adamların azâb göreceğini, cennette zayıf, kimsesiz, aşağılanıp horgörülen insanların huzurlu bir hayat süreceğini haber vermiştir. İlâhî adaletin gerçekleşebilmesi için Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin parıldayacağı cennete olduğu kadar, azâbının tecelli edeceği cehenneme de elbette ihtiyaç vardır.

İnsanı cehenneme götüren günahlar pek çoktur. Fakat hadisimizde cehennemlik olarak sadece kibirli ve zâlim kimseler gösterilmiştir. Bunun sebebi kibir ile zulmün en büyük günah olması ve birçok günahın kibir ile zulümden kaynaklanmasıdır.

Demek oluyor ki, cehennem halkına kuş bakışı bakıldığında, onların çoğunun hakka boyun eğmeyen, kendini beğenip başkalarını hor gören, insanları ezip onlara haksızlık eden kimseler olduğu hemen görülecektir.

Henüz fırsat elde iken mânevî hastalıklarımızı gözden geçirmeli, davranışlarımıza çeki düzen vermeli, cehenneme götüren yoldan süratle uzaklaşıp cennet yoluna girmeliyiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet ve cehennem yaratılmıştır. Onların bu konuşması mecâzî olabileceği gibi, kendilerini yaratanın izniyle gerçekten de konuşmuş olabilirler.

2. Cennet hor görülen, itilip kakılan ve zulme uğrayan mü'minlerin yurdudur.

3. Cehennem insanlara haksızlık eden zalimler ile kendini beğenmiş kibirlilerin yeridir.

4. Her ikisinin de sâkinleri olacağına göre, isteyen cennetin yolunu tutar, istemeyen cehennemi boylar.

رِیْرَة رَضِیَ اللّٰه عَنْه اَنْ رَّسُوْلَ اللّٰه صَلَّی اللّٰهُ عَنْ اَبِیْ هٗ - 617
لَا یَنْظُرُ اللّٰهُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ اِلٰی مَنْ جَرَّ اِزَارَهٗ بَطْرًا « : عَلَیْهِ وَسَلَّم قَالَ
. مَتَّفَقٌ عَلَیْهِ »

617. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ kıyamet gününde bakmaz.”

Buhârî, Libâs 1, 2, 5, Fezâilü's-sahâbe 5; Müslim, Libâs 42-48. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25-27; Tirmizî, Libâs 8-9; İbni Mâce, Libâs 6, 9

Açıklamalar

Arap erkekleri, öteden beri evlerinde olduğu gibi dışarıda da entari giyerler. Bu onların tabii ve milli kıyafetidir.

Hadîs-i şerîfte elbise yerine “izâr” kelimesi kullanılmıştır. İzâr, Arapların belden aşağı giydikleri eteklik gibi bir elbise çeşididir. Giyilen elbise ister entari ister izâr olsun, bunların yerde sürünecek kadar uzun olması, yerdeki pisliklerle kirleneceği için Peygamber Efendimiz tarafından yasaklanmıştır. Bu giysilerin özellikle gösteriş ve çalım satmak için uzun yaptırılması, kesinlikle haram kılınmıştır.

Abdullah İbni Ömer'in bizzat Efendimiz'den öğrendiğine göre erkeklerin giydiği elbisenin eteği, baldırların yarısına kadar uzayabilir, daha aşağı sarkması doğru değildir (Müslim, Libâs 47). Zayıf, nahif bir vücuda sahip olan Hz. Ebû Bekir, elbisesinin bazan kemerinden kurtulup aşağı sarktığını söyleyince, Efendimiz, “Sen bu işi böbürlenerek yapanlardan değilsin” (Buhârî, Libâs 2) diyerek onun rahatlamasını sağlamıştır. Bu da gösteriyor ki, aşırı derecede uzun elbiseler, kibir ve gurura sebep olduğu için yasaklanmıştır.

Ümmü Seleme annemiz, Resûlullah Efendimiz'den kadınların etekleri hakkında ne buyurduğunu öğrenmek istemiş, Peygamber Efendimiz de onların eteklerini bir karış daha uzatacaklarını söylemiş, ayaklarının görünmesini sakıncalı bulmamıştır (Tirmizî, Libâs 9).

İslâm âlimleri elbisenin baldırlara kadar uzanmasını sünnete uygun bir giyiniş, topuklara kadar uzanmasını ise câiz görmüşlerdir. Elbisenin kibir sebebiyle topuklardan aşağı inmesi haram, kibir düşüncesi olmadan inmesi ise, Resûlullah'ın yasağına ters düşeceği için mekruh sayılmıştır.

Kibirin, gururun, kendini beğenmenin her türlü çirkindir. Bir kimse elbise eteklerinin uzunluğu sebebiyle övünüp böbürlenemez. Zira Allah Teâlâ'nın lutfettiği nimetler, bu nimetleri verene karşı daha mütevâzi davranılmasını gerekli kılar. Hem bu nimetlerden faydalanıp hem de Allah'ın kullarına çalım satmak, doğrudan doğruya o nimeti verene saygısızlık etmek anlamına gelir.

Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın bir kimseye bakmaması, ona merhametli davranmaması demektir. Peygamberler başta olmak üzere bütün insanların Cenâb-ı Hak'tan rahmet ve merhamet beklediği o dehşetli günde, sırf kibir yüzünden ilâhî rahmeti yitirmek, felaketlerin en büyüğüdür. İşte bu sebeple ne giyim kuşamda, ne de başka hususlarda kibir ve gurura kapılmamalı, Allah'ın verdiği nimetleri, onun kullarını ezmek için kullanmamalıdır.

Hadîs-i şerîfi 793 numarayla tekrar okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarından daha iyi giyinebiliyorsak, bu, Allah'ın bir lutfudur. Bize böyle bir nimet verdiği

için daha mütevâzi olmalı, üstünlük duygusuna kapılmamalıyız.

2. Kılığı kıyafeti sebebiyle şımarıp kibirlenmenin cezası, Allah'ın rahmet ve merhametinden mahrum kalmaktır.

ثَلَاثَةٌ «: هـ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : لَأَقْ هُنَّ عَوْدًا - 618
لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ
رَوَاهُ مُسْلِمٌ «شَيْخُ زَانٍ ، وَمَلِكُ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ : عَذَابُ الْيَمِّ
الْفَقِيرُ : «العَائِلُ» .

618. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar.

Bunlar; zina eden ihtiyar, yalan söyleyen hükümdar, kibirlenen fakirdir.”

Müslim, Îmân 172. Ayrıca bk. Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75, 77

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in "Allah Teâlâ kıyamet gününde üç kişiyle konuşmaz, onları temize çıkarmaz, suratlarına bile bakmaz; üstelik onlar korkunç bir azâba uğrarlar" ifadesiyle başlayan başka hadisleri de vardır. Demek oluyor ki, bu ağır cezayı hak eden başka günahkârlar da vardır. Adaletinin yanında lutfunun, gazabının yanında rızâsının görüleceği o günde, sözü edilen bu kimseler O'nun lutfuna değil gazabına uğrayacaklardır.

Allah Teâlâ'nın bu kimselerle konuşmaması, onlara gazap buyurması, onları sevindirecek bir şey söylememesi, onlardan memnun kaldığını göstermemesi veya gerçekten kendileriyle hiçbir şekilde konuşmaması gibi mânalara gelmektedir.

Bu kimseleri temize çıkarmaması, hayırlarını, ibadetlerini kabul etmemesi, günahlarını bağışlamaması, onlardan hoşnut olduğunu göstermemesi demektir.

Cenâb-ı Hakk'ın onlara bakmaması ise, kendilerine rahmet ve merhamet etmeyeceğini ifade etmektedir.

Zikredilen günahkârların müşterek özellikleri, bu günahlardan halleri veya mevkileri itibariyle uzak durmaları gereğidir. Bu üç günahkârdan birincisi, zina eden ihtiyardır. Yaşını başını almış bir kimse artık olgunlaşmalı, doğruyu yanlış görmeli, yaklaşmakta olduğu sonu farketmelidir. Ömrü gaflet içinde geçmişse, kendine çeki düzen vererek haramlardan uzak durmalıdır. Gençlik uçup gittiği, eski gücü yittiği, vücudu artık iflas ettiği için zinaya yaklaşmamalıdır. Şayet yaşlı bir kimse böyle yapmamış, gençlere bile yasaklanmış olan bir günaha devam etmişse, Allah Teâlâ ona iltifat buyurmayacaktır.

İkinci günahkâr, yalan söyleyen devlet reysidir. Bir devlet resinin korkup çekineceği kimse yoktur. Birilerine kendini kabul ettirmek için yalan söylemeye mecbur değildir. Hadîs-i şerîfin bazı rivayetlerinde “yalan söyleyen” devlet reisi yerine, “zâlim devlet reisi” ifadesi bulunmaktadır (Tirmizî, Cennet 25; Nesâî, Zekât 75).

Üçüncü günahkâr ise kibirli fakirdir. Bir fakirin kibirlenmeye hakkı yoktur. Zira kibir, malın, mülkün, varlığın şımarttığı kimselerin yaşadığı bir hal, yasaklanmış bir duygudur. Fakir olan kimse haddini bilmeli, kibir yerine tevâzuu seçmelidir.

Bizi burada özellikle ilgilendiren kibirli fakirin halidir. Bir fakir, kibirlenmeye hakkı olmadığı halde kibirli davranıyorsa, demekki bu huy onun yaratılışında vardır. Bu kötü huy sebebiyle çalışıp çabalamıyor, her işi beğenmiyor, çoluğunu çocuğunu aç ve muhtaç bırakıyorsa, günahı bir kat daha artıyor demektir. Dinimiz dilenmeyi yasaklamakla beraber, muhtaç durumda olanların ihtiyaçlarını giderecek kadar dilenmelerine izin vermiştir. Aile babası olan bir fakir hem çalışıp çabalamıyor hem de çocuklarının zaruri ihtiyaçlarını gidermek için kimseden bir şey kabul etmiyor, üstelik ihtiyacı yokmuş gibi davranıyorsa, bu davranışı bir kat daha çirkinleşir, suçu biraz daha katmerleşir.

Hadisi 1856 numara ile bir daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ kıyamet gününde bazı yasaklarını çiğneyen kimselere rahmet ve merhamet etmeyecek, onları pek acıklı bir cezaya çarptıracaktır.

2. Zina çirkin bir iştir. İhtiyarın zina etmesi daha çirkindir.

3. Yalan söylemek kötü bir fiildir. Bir devlet reisinin yalancılık yapması daha kötüdür.

4. Kibir, kula yakışmayan fena bir duygudur. Fakirin kibirlenmesi daha fenadır.

قال «: رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاق : لاق من عو -619 العِزُّ إزارِي ، والكِبْرِيَاءُ ردَائِي ، فَمَنْ يُنَازِعُنِي فِي : اللَّهِ عِزٌّ وَجَلَّ . ملسم هاور «واحدٍ منهما فقد عذبته

619. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle dedi:

“Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

Yücelik ve kudret (izzet) benim izârım, büyüklük de benim ridâm sayılır. Bunlardan biri kendisinde

de varmış gibi davranan olursa, onun cezasını veririm.”

Müslim, Birr 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 26; İbni Mâce, Zühd 16

Açıklamalar

Allah Teâlâ bu hadîs-i şerîfte, her türlü üstün vasfın sadece kendinde bulunduğunu, bu sebeple kimsenin üstünlük taslamaya hakkı olmadığını anlatmaktadır. Onun üstünlüğünü kavrayacak akla ve yeteneğe sahip olmamakla beraber, bu konuda zihnimizde bir fikir oluşması için, sadece kendisinde bulunan “izzet” ve “kibriyâ” sıfatlarını bize bir edebî san’at olan istiâre ile öğretmektedir.

Allah Teâlâ diyor ki, her gün vücudunuzu örtmek için belden aşağı tutduğunuz “izâr” var ya, işte “izzet” yani yücelik, üstünlük ve kudret sıfatım da beni öylesine sarmıştır ve bu özellik sadece bana mahsustur. Sizin bir hırka gibi vücudunuzun üst kısmına giyip büründüğünüz “ridâ”, belinizden yukarısını nasıl örtüyorsa, “kibriyâ” yani büyüklük sıfatım da beni öylesine sarıp örtmüştür ve bu sıfat sadece bende vardır. Kim kalkıp da kendisinde yücelik, üstünlük, kudret ve büyüklük varmış gibi

davranır, kendisinde olmayan bu özelliklere sahipmiş gibi çalım satarsa, işte o zaman bana ortaklık taslamış olur. Benimle boy ölçüşmeye kalkan kimseyi fena yapar, en ağır işkenceye çekip perişan ederim...

Şu halde bize yakışan hakka boyun eğip halka değer vermek, her zaman başı yerde olmaktır. Hiçbir zaman sahip olmadığımız ve olamayacağımız büyüklük, üstünlük, yücelik, güçlülük gibi sıfatlara sahip gibi görünmeye çalışmak sahtekârlık yapmaktır.

Büyüklüğü, yüceliği bir elbiseye benzetecek olursak, bunlar Cenâb-ı Hakk'ın elbisesi gibidir. Onun elbisesini giymeye, bunlar benim elbisemdir diye o özelliklere sahiplenmeye kimsenin hakkı yoktur. Zira bir elbiseyi aynı anda iki kişinin giymesi mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyüklük, yücelik, güç ve kudret sahibi sadece Allah Teâlâ'dır.
2. Halkı aşağılayarak Hak'tan uzaklaşanlar, büyüklük taslamış olurlar.

3. Büyüklük iddiasında bulunanlar, Allah'ın azâbına çarpılırlar.

بَيْنَمَا رَجُلٌ «: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ -620 هـ ، مَرَجَلٌ رَأْسَهُ ، يَحْتَالُ فِي مَشْيَيْهِ ، إِذْ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مُتَّفَقٌ «خَسَفَ اللَّهُ بِهِ ، فَهُوَ يَتَجَلَجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ . هِيلَع

أَيُّ : نِيَمِي جَلَاب «يَتَجَلَجَلُ» . مُمَشَّطُهُ : أَيُّ «مُرَجَلٌ رَأْسَهُ» . يَغُوصُ وَيَنْزِلُ .

620. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Vaktiyle kendini beğenmiş bir adam güzel elbisesini giymiş, saçını taramış, çalım satarak yürüyordu. Allah Teâlâ onu yerin dibine geçiriverdi. O şahıs kıyamete kadar debelenerek yerin dibini boylamaya devam edecektir.”

Buhârî, Enbiyâ 54, Libâs 5; Müslim, Libâs 49, 50. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 47; Nesâî, Zînet 101

Açıklamalar

617 numaralı hadiste, “böbürlenerek elbisesini yerde sürüyen kimsenin suratına Allah Teâlâ’nın kıyamet gününde bakmayacağını” okumuştuk. Bu hadiste yine giyimi kuşamı sebebiyle kibirlenen kimsenin başına gelecek korkunç felâket haber verilmektedir. Konumuzun başında okuduğumuz dördüncü âyet-i kerîmede, zenginliğiyle böbürlenен Kârûn’un yerin dibini nasıl boyladığını görmüştük.

Demekki Allah Teâlâ’nın kibirlenenlere verdiği başlıca cezalardan biri, o kimseleri bağırta çağırta, debelene debelene yerin dibine batırmaktır. Dünyada başı yerde olmayanlar, başaşağı yerin dibine girmeyi hak etmiş kimselerdir. Halbuki kula yakışan, kulluğunu bilmek, mütevâzi olmaktır. Acaba hadisimiz güzel elbise giymeyi kibir alâmeti olarak mı kabul ediyor? Hayır. Varlıklı olan kimsenin güzel ve pahalı elbiseler giymesi yasaklanmamıştır. Dinimiz güzel giyime karşı değildir. Hatta Peygamber Efendimiz, “Allah Teâlâ’nın, kuluna verdiği nimeti onun üstünde görmekten memnun olacağını” ifade buyurmuştur (Tirmizî, Edeb 54). 613 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz’in “Allah güzeldir. Güzeli sever” buyurmak suretiyle güzel giyimi teşvik ettiğini

görmüştük. Giydiği güzel şeyleri, kendisine verilen nimete şükür niyetiyle giyen, bununla beraber kendisi gibi giyinip kuşanamayanları küçümsemeyen kimse, giyim kuşam sınırlamasına tabi değildir. Bu konudaki hadislerde yasaklanan şey, kul olduğunu unutarak giyim kuşamıyla gururlanmak, kendisini başkalarından üstün görmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirlenmek İslâm ahlâkına uymayan çirkin bir davranıştır.

2. Allah Teâlâ kibirlenenlere merhamet etmeyeceği için onları korkunç şekillerde cezalandırır.

قال رسولُ الله : وعن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه قال - 621- لا يزال الرجل يذهب بنفسه حتى يكتب في : صلى الله عليه وسلم
ثي دح : رواه الترمذي وقال «الجبارين ، فيصيبه ما أصابهم
نسح .

. يرتفع ويتكبر : أي «يذهب بنفسه»

621. Seleme İbni Ekva' radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse kibirlene kibirlene sonunda zalimler grubuna kaydedilir. Böylece zalimlere verilen ceza ona da verilir.”

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Kibir mânevî hastalıkların en fenasıdır. Bu hastalığın mikrobunu alan bir kimse zamanla kendini büyük görmeye, insanlardan üstün olduğunu düşünmeye başlar. Kalbindeki bu hastalık ilerledikçe, kendisine insanlardan farklı imkânlar ve özellikler verildiğine inanır. Sonunda kibir ve gurur bütün davranışlarına hâkim olur. İşte o zaman melekler bu haddini aşmış kimseyi kibirliler ve zalimler defterine yazarlar.

Tarih, kibir ve zulmün bayraktarı olarak bilinen Firavun, Hâmân ve Kârûn’ları gördüğü gibi, onların izinden giden nice kendini beğenmiş, kulluğunu unutmuş, hakkı ve hakikati ayaklar altına almış zalimleri kaydetmiştir.

Bu sebeple insan her zaman kendini kontrol etmeli, duygularının şîrâzedan çıkmamasını sağlamalıdır.

Böyle bir nefis muhâsebesi yapılmadığı zaman, insanın tabiatında bulunan kendini beğenme ve başkalarını küçümseme hastalığı, müsait şartlarda depreşip gün yüzüne çıkabilir. İşte o zaman ayaklar yerden kesilmeye, insan kendini başkalarından üstün görmeye, mertebece kendinden aşağıda olanları ezmeye başlar. Bu halin sonu, Allah korusun, o hayalî yükseklikten cehennem çukuruna tepe taklak düşmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zâlim ve günahkâr kimselerden uzak durmalı, onlara özenmemelidir.

2. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu şaşmaz bir ölçü vardır: “Bir topluluğa benzeyen, onlardan sayılır.” Kibirlilere benzeyen kimse, cehennemde bile onlarla beraber olur.

قل خ لا نس ح باب - 73
GÜZEL AHLÂK

Âyetler

{ مِيْظَعٌ قُلُوبٍ خُلُوعٌ لِّكَ اِيْوَ } : قال الله تعالى

1. “Sen elbette büyük ahlâk sahibisin.”

Kalem sûresi (68), 4

Allah Teâlâ en güzel şekilde yaratıp kendisine en güzel ahlâkı öğrettiği sevgili peygamberine böyle hitap etmektedir.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, peygamber olmadan önce de herkesin hayran kaldığı üstün bir ahlâka sahipti. Herkesle iyi geçinir, kimseyi incitmezdi. Kimseye haksızlık etmediği, kimsenin malına göz dikmediği için ona, güvenilir kimse anlamında “el-Emîn” derlerdi. Hz. Peygamber bu üstün ahlâka, en güzel huylara sahip olarak yaratılmıştı. Resûlullah’ın davranışlarının en güzel ahlâk örneği olduğunu belirten âyet-i kerîme onun bu özelliğine işaret etmektedir. Hz. Âişe onun ahlâkının Kur’an ahlâkı olduğunu söylerken yine onun bu tarafına işaret etmiştir.

Demek oluyor ki, Resûlullah Efendimiz’de Kur’an’da anlatılan üstün ahlâkın hepsi vardır.

Bununla beraber Kur'an'da yasaklanan çirkin huyların hiç biri onda yoktur. Çünkü o güzel ahlâkı öğretmek ve mükemmel bir ahlâk örneği ortaya koymak için gönderilmiştir. Böylesine büyük bir ahlâkın mükemmelliğini sözle anlatmak elbette mümkün değildir.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [134]

2. “Allah’dan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Nefsin derinliklerinden köpüre köpüre gelen öfke selini durdurmak, bir adım daha öteye giderek kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazilettir. Şahsına karşı yapılan kabalıklara tahammül etmek, insanların hatalarını hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

Peygamber Efendimiz’in sevgili torunu Hz. Hasan’ın, öfkeyi yutup suç bağışlama konusunda pek güzel bir davranışı vardır. Bir gün Hz. Hasan’ın kölesi elindeki tabağı düşürerek efendisinin elbisesini kirletmişti. Bu dikkatsizliği

sebebiyle ceza göreceğini zanneden köle, yukarıdaki âyet-i kerîmenin “Onlar ki, öfkelerini yenerler” kısmını okuyuverdi. Hz. Hasan köleye bakarak: “Yendim” dedi. Köle âyetin “Ve onlar insanları affeder” bölümünü okuyunca Hz. Hasan “Bağışladım” dedi. Buna çok sevinen köle âyeti tamamlayarak “Ve Allah iyilik edenleri sever” deyince, Hz. Hasan: “Ben de seni âzâd ettim” dedi ve köleye 400 gümüş akçe vererek onu hürriyetine kavuşturdu. Bu olay tâbiînin büyük âlimlerinden Meymûn İbni Mihrân için de anlatılır.

Öfkeyi yutmak, hatayı bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman her şeyden önce âdil davranmak, doğruyu yanlış ortaya koymak gerekir. Cemiyete karşı işlenen suçları bağışlamaya kimsenin yetkisi yoktur. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

Şahsî meseleler için kızmak iyi bir davranış değildir. Fakat Allah’a ve onun dinine karşı işlenen suçlar için suçlulara kızmak bir fazilettir.

Hadisler

622- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ خُلُقًا عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ

622. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem insanların en
güzel ahlâklısı idi.

Buhârî, Edeb 112; Müslim, Mesâcid 267, Edeb 30.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Tirmizî, Birr 69

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in insanların en güzel
ahlâklısı olduğunu söyleyen Enes İbni Mâlik, bir
sonraki hadiste okuyacağımız üzere, 8-9 yaşından
itibaren on yıl boyunca ona hizmet etmiştir. Bu
sebeple Enes, Allah Resûlü'nü en iyi tanıyanlardan
biridir.

Enes'in bu özelliği sebebiyle ashâb-ı kirâm ve
tâbiîler zaman zaman kendisine Resûlullah'ı
sormuşlar, onu anlatmasını istemişlerdir. Enes de
Resûl-i Ekrem'in bazan kendi evlerine gelip
ailesiyle birlikte namaz kıldığını, küçük kardeşi
Ebû Umeyr'i üzüntülü gördüğü bir gün onunla
ilgilenip gönlünü aldığını, on yıl boyunca

kendisine kızmadığı gibi, bunu niçin böyle yaptın veya niçin şöyle yapmadın diye azarlamadığını, Resûlullah'ın kendisini gönderdiği yere gitmeyip oyuna daldığı zaman bile ona çıkışmadığını anlattığı muhtelif rivayetlerinde, onun eşi bulunmaz ahlâkından söz etmiş, Hz. Peygamber'in mükemmel insan olduğunu söylemiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın âlemlere rahmet olarak gönderdiği [Enbiyâ sûresi (21), 107], sonra kendisini “Sen büyük ahlâk sahibisin” diye övdüğü [Kalem sûresi (68), 4] sevgili peygamberini, sîmaca insanların en güzeli (Buhârî, Menâkıb 22) olarak yarattığı gibi, ahlâk bakımından da en güzel yapması gayet tabiidir. Çünkü peygamber olmadan önce ona ahlâkın en güzelini öğretmiş, 23 yıl süren peygamberliği süresince onun bütün hareketlerini kontrol etmiş ve asla yanlış bir şey yapmasına izin vermemiştir.

İnsanların en güzeline, elbette ahlâkın en güzeli yakışır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz, Allah Teâlâ tarafından eğitildiği için, ahlâkın en güzeline sahipti.

2. İyi ahlâka sahip olmak ve çocuklarını güzel ahlâklı olarak yetiştirmek isteyenler, Resûlullah Efendimiz’i örnek almak zorundadırlar.

مَا مَسِسْتُ دِيْبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَلَيْنَ مِنْ كَفٍّ : لَاقَ مِنْ عَو - 623
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَا شَمَمْتُ رَائِحَةَ قُطٍّ أَطْيَبَ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَقَدْ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
أَفٍّ ، وَلَا قَالَ لِشَيْءٍ فَعَلْتُهُ : يَهْ وَسَلَّمْ عَشْرَ سِنِينَ ، فَمَا قَالَ لِي قُطٌّ عَ
. أَلَا فَعَلْتَ كَذَا ؟ مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ : لِمَ فَعَلْتُهُ ؟ وَلَا لِشَيْءٍ لَمْ أَفْعَلْهُ :

623. Yine Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Ben Resûlullah’ın ellerinden daha yumuşak ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum.

Resûlullah’ın kokusundan daha hoş bir râyiha koklamadım.

Resûlullah’a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile “öf!” demedi. Yaptığımı bir şeyden dolayı “Niye böyle yaptın?”, demediği gibi, yapmadığımı bir şey sebebiyle “Şöyle yapsan olmaz mıydı?” da demedi.

Buhârî, Savm 53, Menâkıb 23; Müslim, Fezâil 82

Açıklamalar

Enes İbni Mâlik hazretleri hadîs-i şerîfte önce Resûlullah Efendimiz'in mübârek ellerinin güzelliğinden ve yumuşaklığından söz etmektedir. On yıl boyunca kendisi kim bilir kaç defa o mübarek elleri tutmuş veya kendi elleri onun mübarek avucunda kim bilir kaç defa kaybolmuştur.

Enes'in sahip olduğu bu imtiyaza ashâb-ı kirâm ve tâbiîn pek özenmişler, bu sebeple ona Resûlullah Efendimiz'in ellerinin nasıl olduğunu sormuşlardır. Bir defasında Basralı tâbiî muhaddis Sâbit el-Bünânî, hocası Enes İbni Mâlik'e:

- Resûlullah'ın ellerini kendi ellerinle tutup ona dokundun mu? diye sormuştu. Enes:

- Evet, tuttum, deyince,

- Ver ellerini de onları öpeyim, demişti (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 111).

Resûlullah Efendimiz'in tuttuğunu koparan o güçlü elleri, iri kemikli olmasına rağmen atlaslarda, ipeklerde bulunmayan bir yumuşaklığa sahipti.

Enes daha sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in güzel kokusuna temas ederek hayatında onun kokusundan daha güzelini koklamadığını söylemektedir. Bazı rivayetlerde Efendimiz'in ruhlara dirilik veren kokusu, o devirde en güzel koku olarak bilinen misk ve anberle mukayese edilmekte, koklayanı mest eden o eşsiz râyihanın misk ve anberden daha hoş olduğu belirtilmektedir.

Hadisin son kısmında Resûlullah Efendimiz'in huyuna temas eden Enes, on yıl boyunca onun kendisini hiç azarlamadığını, niye şöyle yaptın, niye böyle yapmadın diye kendisine çıkışmadığını, hatta yaptığı yaramazlıklara veya verdiği görevleri zamanında yapmamasına rağmen kendisine öf bile demediğini söylemektedir.

Bu hadiste olduğu gibi, Resûlullah Efendimiz'in maddî ve mânevî güzelliğinden bahseden rivayetler dikkate alındığı zaman, onun hem dış hem de iç güzelliği bakımından mükemmel olduğu anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz'in mübârek eli, iri kemikli olmasına rağmen ipekten daha yumuşaktı.

2. Mübârek kokusu her güzel kokudan daha hoş ve nefisti.

3. Yaratılışı güzel olduğu kadar huyu da güzeldi. Hizmetkârı Enes İbni Mâlik'i on yıl boyunca bir defa bile azarlayıp gücendirmede.

أَهْدَيْتُ رَسُولَ :وَعَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَنَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -624
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَحَشِييًّا ، فَرَدَّهُ عَلَيَّ ، فَلَمَّا رَأَى مَا
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا لِأَنَّا حُرُمٌ» :فِي وَجْهِهِ قَالَ

624. Sa'b İbni Cessâme radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bir yaban eşiği hediye etmiştim. Fakat Resûlullah onu kabul etmeyip bana geri verdi. Yüzüme bakıp da üzüldüğümü görünce:

“Hediyeni ihramda olduğumuz için almadık” buyurdu.

Buhârî, Cezâü's-sayd 6, Hibe, 6, 17; Müslim, Hac 50-54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 40;

Tirmizî, Hac 26; Nesâî, Menâsik 79; İbni Mâce, Menâsik 92

Sa'b İbni Cessâme

Annesi Ebû Süfyân İbni Harb'in kız kardeşi Fâhite'dir. Sa'b yiğit sahâbîlerden biriydi. Huneyn Gazvesi'nde gösterdiği yiğitliği unutmayan Resûlullah'ın onun hakkında “Sa'b olmasaydı süvariler perişan olurdu” buyurduğu söylenmektedir. Daha sonraları Sa'b İran'ın ve başka yerlerin fetihlerine katıldı.

Sa'b Mekke-Medine yolu üzerinde bulunan Veddân'da otururdu. Yukarıdaki hadisin bazı rivayetlerinde onun Hz. Peygamber'e Veddân'da veya oraya sekiz mil uzaklıkta bulunan Ebvâ'da yabani eşek hediye ettiği söylenmektedir. Hz. Peygamber ensar ile muhâcirîni birbiriyle kardeş yaptığı sıralarda, onunla Avf İbni Mâlik'i kardeş yapmıştı.

Hiz. Peygamber'den on altı hadis rivayet eden Sa'b İbni Cessâme Hiz. Osman devrinde vefat etti. Daha önce vefat ettiği de söylenmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hac için ihrama girmiş olan Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Veddân'dan geçerken, bir rivayete göre Ebvâ'da bulunduğu sırada Sa'b İbni Cessâme ona hediyesini sundu.

Hediye edilen yabani eşeğin canlı olarak sunulduğu veya pişirilen etinden bir parça verildiği hususunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetleri dikkate alan bazı âlimler, Resûlullah Efendimiz'e muhtelif zamanlarda canlı yaban eşeği veya yaban eşeği eti hediye edildiğini söylemişlerdir.

Anlaşıldığına göre Hz. Peygamber, yabani eşeğin kendisi için avlandığını düşünerek bu hediyei kabul etmemiştir. Hanefiler, ihramlı iken kendisi için vurulmayan av etinden Resûlullah'ın yediğini belirten bir hadise dayanarak, böyle bir durumda ihramlının av eti yiyebileceğini söylemişlerdir.

Hadîs-i şerîf, kendisine gücenen veya gönül koyan kimselere karşı Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nasıl davrandığını göstermektedir. Sa'b İbni Cessâme'nin, bahsi geçen hediyesini takdim ettiği

sıralarda ihramlıya av yasağı konusundaki hükmü henüz bilmediği, hediyesinin kabul edilmeyişine bu sebeple üzüldüğü anlaşılmaktadır. Şefkatli Efendimiz sahâbîsinin meseleyi yanlış anladığını, hediyesinin reddedildiğini sanarak üzüldüğünü görünce, onu hemen rahatlatmak istemiş ve hediyesini neden almadığını açıklamıştır.

Demek oluyor ki, insanların birbirlerini yanlış anlamasına, davranışları yanlış yorumlayarak gönül koymasına fırsat vermemek gerekir. Yanlış anlaşılacak davranışların sebeplerini hemen açıklamak icab eder. Bu konudaki ihmâller, telâfisi kolay olmayan kırılmalara yol açabilir.

Şüphesiz müslüman iyi kalbli, hassas, başkalarıyla iyi geçinen, başkaları da kendisiyle kolay anlaşıp ülfet eden alçak gönüllü bir insandır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hediye alıp vermek sünnettir.
2. Helâl olmayan hediye kabul edilmez.
3. Bir hediye kabul etmeyen kimse, onu neden kabul etmediğini açıklamalıdır.

سَأَلْتُ رَسُولَ : وَعَنْ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -625
الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ ، « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ فَقَالَ
رَوَاهُ «مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ : وَالْإِثْمُ
مَلْسَمٌ .

625. Nevvâs İbni Sem'ân radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sordum. Buyurdu ki:

“İyilik güzel ahlâktan ibarettir.

Günah ise kalbini tırmalayıp durduğu halde insanların bilmesini istemediğin şeydir.”

Müslim, Birr 14, 15. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 52

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz iyiliği özlü bir cümle ile tarif ederek “İyilik güzel ahlâktır” buyuruyor. Bu vecizesiyle, güzel ahlâklı olan kimsenin iyilikten başka bir şey yapamayacağını anlatıyor.

Güzel ahlâk, İslâmiyet'in insanları götürmek istediği hedeftir. Emir ve yasaklarıyla ilâhî buyruklara harfî harfine uyan müslümanların alacağı mânevî şekil ve kıvamdır. Allah'ın buyruklarını samimiyetle yaşayan kimselerin vücudunu bir elbise gibi kavrayan bu hal, onların mükemmele ulaşmasını sağlar. Böyle kimseler toplumdan saygı gördükleri gibi, bütün davranışları hayranlık uyandırır. Kendilerinden kötülük beklenmez.

İyi olabilmek, iyiliğe varabilmek için insanın kendinden bir şeyler vermesi gerekir. Bu, yerine göre başkalarını kendine tercih etmek, haksızlığa uğrasa bile haksızlık yapmamak, kendisine fenalık yapanı bağışlayabilmektir. İyiliğe varabilmek için Allah yolunda para harcamayı tavsiye eden âyet [Âl-i İmrân sûresi (3), 92], kendinden bir şeyler vermenin maddî cephesine işaret etmektedir.

Zengin servetini harcayarak, makam sahibi itibarını iyi yönde kullanarak, âlim öğreterek, bedeni güçlü olan hakkı ve haklıyı savunarak iyiliğe ulaşabilir. İyiliğe ulaşabilenler, sahip oldukları bu güzel ahlâk sayesinde Allah'ın rahmetini, rızâsını ve cennetini kazanacakları için

hayatlarını kendilerinden beklenen yönde dolu dolu yaşamış olurlar.

İyiliğe ulaşan kimselerin gönülleri, iyi ve kötü davranışları kolayca farkederek. Bununla beraber herkes vicdanını rahatsız eden, içini kemirip duran, gönlünde pişmanlık uyandıran bir hareketin fenalığını anlayabilir. Başkalarının duyması istenmeyen, ya duyarlarsa diye insanı tedirgin eden haller, o davranışların kötü olduğunu gösteren önemli işaretlerdir.

Hadîs-i şerîf 591 numarada açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan iyi ve kötünün ne olduğunu öğrenmeli, kötülükten sakınıp iyiliğe sarılmalıdır.

2. Fazilet, hayır ve iyilik diye bilinen haller ve davranışlar güzel ahlâktan ibarettir.

3. İnsan, gönlünü rahatsız ve tedirgin eden davranışların günah olduğunu anlamalı ve onlardan uzak durmalıdır.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -626-
وَكَانَ . لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا» : يَقُولُ

626. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu
anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözlerinde
ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi,
çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Şöyle
buyururdu:

“Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır.”

Buhârî, Menâkıb 23, Fezâilü ashâbi'n-nebî 27,
Edeb, 38-39; Müslim, Fezâil 68. Ayrıca bk.
Tirmizî, Birr 47, 69

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in yaratılışındaki güzellik,
sözüne sohbetine olduğu kadar tavır ve
hareketlerine de yansırđı. Onun kaba ve çirkin bir
söz söylediği, utanılacak veya göreni utandıracak
bir iş yaptığı hiç görülmezdi. Üzerindeki çeşitli
baskılar sebebiyle fenalık yapamayan bir kimse,
bazı fenalıklara imrenip uygun şartlarda onları

yapmayı arzu edebilir. Fakat Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem çirkin ve fena olan hiçbir şeyi benimsemez, ona gönlünde meyil duymazdı. Çünkü çirkinlik onun tabiatında yoktu. İslâm öncesi yaşanan çirkin hayat tarzı, ona hiçbir menfi tesir yapamamıştı.

Resûl-i Ekrem iyiliğin, hayır ve faziletin şaşmaz ölçüsünü verirken:

“Hayırlınız, ahlâkı güzel olanınızdır” buyururdu.

Hadisin bazı rivayetlerinde “hayırlınız” yerine, “içinizde en çok sevdiğim” ifadesi geçtiğine göre (Buhârî, Fezâilü ashâbi’n-nebî 27), Resûlullah’ın en sevdiği kimsenin güzel ahlâklı insan olduğu anlaşılmaktadır.

Ahlâk güzelliği, iyilikleri benimsemek, kötülüklerden uzak durmak suretiyle ortaya çıkar. Resûlullah Efendimiz hayatı boyunca bunu öğretmiştir. Çünkü onun en önemli görevlerinden biri, mükemmel ahlâkı bizzat yaşayarak öğretmek ve İslâmiyet’in getirdiği ahlâk değerlerini benimsetmektir.

Tirmizî'nin bir rivayetine göre, tâbiîn neslinden Ebû Abdullah el-Cedelî Hz. Âişe'den Peygamber Efendimiz'in ahlâkını sormuştu. Hz. Âişe annemiz bu soruya şu cevabı vermişti:

“Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözlerinde ve hareketlerinde hiçbir çirkinlik bulunmadığı gibi, o çirkin olan hiçbir şeye de özenmezdi. Çarşıda pazarda bağırıp çağırmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi. Tam aksine kusurları bağışlar, hatta yüzünü çevirip hatayı görmezden gelirdi” (Birr 69).

Böyle olan bir kimse, insanların en hayırlısı olmaya elbette hak kazanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in hem kendisi hem de davranışları güzeldi.
2. Çirkin sözden, çirkin davranıştan nefret ederdi.
3. Güzel ahlâk sahibinin en hayırlı insan olduğunu söylerdi.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ: وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -627- مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ «: وَسَلَّمَ قَالَ يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «حَشَّ الْبَذِيَّ وَإِنَّ اللَّهَ يُبْغِضُ الْفَا. حُسْنُ الْخُلُقِ هُوَ الَّذِي يَتَكَلَّمُ : «الْبَذِيَّ» . حَيَّ حَصْنَسٌ حَثِيْدِح : لَاقُو وَرَدِيءُ الْكَلَامِ بِالْفُحْشِ .

627. Ebü'd-Derdâ radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde mü'min kulun terazisinde güzel ahlâktan daha ağır bir şey bulunmaz. Allah Teâlâ çirkin hareketler yapan, çirkin sözler söyleyen kimseden nefret eder”

Tirmizî, Birr 61

Açıklamalar

Şu dünyada bir mü'minin bütün çabası, Allah'ın huzuruna eli boş varmamak, sevaplardan başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği o dehşetli hesap gününde, ilâhî huzura makbul ibadetlerle çıkmaktır. Hadisimiz bize bu konuda önemli bir ip ucu vermekte, amellerin değerlendirildiği kıyamet gününde, en makbul ibadetin güzel ahlâk olacağını belirtmektedir. Zira bütün ibadetlerin tek hedefi,

insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır. Kıldığımız namazlar, tuttuğumuz oruçlar, verdiğimiz sadaka ve zekâtlar hep bizi olgunlaştırmak, mükemmel ahlâka götürmek için farz kılınmıştır. Zira Allah Teâlâ'nın bizim namazlarımıza, oruçlarımıza, zekât ve sadakalarımıza ihtiyacı yoktur. Bunlar ahlâk ve amellerimizi mükemmel hale getirmeye birer vesiledir. Allah'a iman eden bir kimse, güzel ahlâkı sayesinde ebedî kurtuluşa erecektir.

Hadîs-i şerîfin ikinci kısmında Allah Teâlâ'nın sevmediği hareketlerden söz edilmekte, bunların kötü ve çirkin davranışlar, kötü ve çirkin sözler olduğu ifade edilmektedir. Bu gerçeği Resûlullah Efendimiz, değişik şekillerde birçok defa dile getirmiştir. 1558 ve 1737 numaralı hadislerde görüleceği üzere, Peygamberler Sultanı, olgun bir mü'minin hiç kimseyi kötülemeyeceğini, kimseye lânet okumayacağını, kimseye kötü bir söz söylemeyip kötü bir davranışta bulunmayacağını ve hiçbir çirkin harekete yeltenmeyeceğini bildirmiştir. Yaptığı kötü işler, söylediği çirkin sözlerle insanları rahatsız eden kimseler, hem dünyalarını hem de âhiretlerini perişan ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyada yapılan işler âhirette değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

2. Âhirette en değerli ve en geçerli amel, güzel ahlâk olacaktır.

3. Yaptığı kötü, konuştuğu çirkin olan kimseler, Allah Teâlâ'nın en sevmediği, en fazla gazap ettiği insanlardır.

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -628
تَقْوَى اللَّهِ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ
الْقَمُ « : وَحُسْنُ الْخُلُقِ وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ فَقَالَ
. « وَالْفَرْجُ .

. حي حصن سح شي دح : لاقو يذمرتلا هاور

628. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- İnsanları cennete en fazla götürecek şey nedir?
diye soruldu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Allah’a saygı (takvâ) ve güzel ahlâktır” buyurdu.

- İnsanları cehenneme en fazla götürececek şey nedir? diye sorulunca da:

- “Ağız ve cinsel organdır” buyurdu.

Tirmizî, Birr 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 29

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm merak ettikleri konuları Peygamber Efendimiz’e sorup öğrenirlerdi. Bir gün ona:

- En fazla hangi hal ve davranışımız, hangi sözümüz cennete girmeye sebep olacaktır? diye sordular. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Allah’a saygı ve güzel ahlâk” cevabını verdi. Takvâ diye ifade ettiğimiz kulun Cenâb-ı Hakk’a gösterdiği en üstün saygı ile insanların karşılıklı münasebetlerini düzenleyen güzel ahlâk, cennete en fazla girmeye sebep olan iki hal ve davranıştır.

Takvâ'nın ne olduğu 70-74. hadisler arasındaki “Takvâ” bölümünde muhtelif âyet-i kerîmelerle açıklanmıştır.

Güzel ahlâka gelince, Hasan-ı Basrî Hazretleri onu çok iyilik yapmak, kötülükten sakınmak ve güler yüzlü olmak diye tarif etmiştir.

Büyük âlimlerimizden Şifâ-yı Şerîf müellifi Kâdî İyâz da güzel ahlâkın insanlarla güzel geçinmek, onlara kendini sevdirmek, merhamet etmek, verdikleri sıkıntılara katlanmak, yaptıkları kötülüklere sabretmek, kibirlenmemek, şiddet göstermemek, öfkelenmemek ve azarlamamak olduğunu söylemiştir.

Görüldüğü gibi güzel ahlâkın kapsamı çok geniştir.

Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ikinci olarak:

- Cehenneme en fazla girmemize sebep olan nedir? diye sormuşlardı. Efendimiz de:

- “Ağız ile cinsel organ” diye cevap verdi.

Ağız, söyleyeceği güzel sözler, yapacağı zikirler ile insanı cennete gönderebileceği gibi, insanlara ve kendisini yaratana karşı söyleyeceği çirkin sözler, küfürler, gıybet ve koğuculuklar, iftiralar ve daha başka kötülüklerle sahibini cehenneme yollayabilir.

1524 numaralı hadîs-i şerîfte okuyacağımız üzere Muâz İbni Cebel hazretleri Resûl-i Ekrem Efendimiz’e:

- Beni cennete götürecek ve cehennemden uzaklaştıracak bir iş söyle! demişti.

Efendimiz ona “çok büyük bir şey sorduğunu” belirterek uzunca bir cevap vermiş ve sözünü şöyle bağlamıştı:

- “İnsanları cehenneme yüz üstü düşüren günahın, dillerinin ekip biçtiklerinden başka bir şey olduğunu mu sanıyorsun?”

Ağzın insanın başına nasıl dertler açtığını, onu Allah’ın gazabına nasıl uğrattığını ve cehennemi boylattığını 1514-1529 numaralı hadislerin yer aldığı “Gıybetin Haram Olduğu ve Dili Koruma Emri” bahsinde göreceğiz.

Peygamber Efendimiz insanı cehenneme en fazla sokan iki şeyden diğerrinin cinsel organ olduğunu haber vermektedir. Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı istikamette kullanıldığı, günaha âlet edilmediği sürece insana bir zarar getirmezler. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de “ırzlarını ve iffetlerini koruyan erkeklerle kadınlar” gûnahtan korundukları için övölmüşler, Allah Teâlâ'nın bağışını kazanmışlar ve kendileri için hazırlanan büyük mükâfatları hak etmişlerdir.

Hadisimizde takvâ ile güzel ahlâkın, ağız ile cinsel organın yanyana zikredilmesi anlamlıdır. Zira takvâ, kul ile Allah arasındaki ilişkiyi, güzel ahlâk ise kulların birbiriyle olan ilişkilerini en iyi şekilde düzenler. Öte yandan ağız, Allah'ı inkâr, gıybet, koğuculuk, iftira gibi çirkin davranışların ortaya konmasına sebep olabildiği gibi, cinsel organ da zina ve benzeri çirkinliklerin yapılmasına vesile olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete girmeye en fazla sebep olan takvâ ile güzel ahlâktır.

2. Cehenneme girmeye en fazla sebep olan ise ağız ile cinsel organdır.

أَكْمَلُ «: قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاقِ هُنَّ عَو- 629
هاور . «إِنَّا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ، وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَ
. حِي حَصْنٌ نَسَحَ ثِيْدِح : لاقِ وَيْ ذَمَرْتَلَا

629. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mü'minlerin iman bakımından en mükemmeli, huyu en iyi olanıdır. Hayırlınız, kadınlarına karşı hayırlı olanlardır.”

Tirmizî, Radâ' 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünne, 15; İbni Mâce, Nikâh 50

Açıklamalar

İlâhî emir ve yasakların hedefi, insanı mükemmel bir ahlâk sahibi yapmaktır. Allah'ın buyruklarına en fazla sarılan kimsenin en iyi ve en mükemmel mü'min olduğunda şüphe yoktur. İman, hayata güzel ahlâk halinde yansır. İşte bu noktadan hareketle Peygamber Efendimiz, imanı en sağlam müslümanın, ahlâkı en üstün insan olacağını

söylemiş, iyi huylu olmayan kimsenin imanında mutlaka bir noksanlık bulunacağını belirtmiştir. İnsanlarla iyi geçinen, kendisiyle de iyi geçinilen, herkese güler yüzlü davranan, herkesin iyiliğini isteyen, kimseyi kırmamaya çalışan şahıslar şüphesiz iyi huylu insanlardır.

Mükemmel imanın ölçüsü iyi huy olduğu gibi, hayırlı olmanın ölçüsü de kadınlara iyi davranmaktır. Hayırlı bir insan aile fertlerine iyi davranır, onları sever, onlarla ilgilenir, hatalarını görmezden gelir, ihtiyaçlarını en iyi şekilde temin etmeye çalışır. Aile fertlerine beslediği iyi niyet ve içten davranış sebebiyle onlar üzerinde öyle bir tesir bırakır ki, aile fertleri kendisini dünyanın en iyi insanı kabul ederler.

Hanımlarına en iyi davranan aile reisi, şüphesiz dünyanın en hayırlı insanı olan Peygamber Efendimiz'dir. 280 numarayla daha önce geçen bu hadîs-i şerîfi açıklarken söylediğimiz gibi, hayırlı bir insan, ailesiyle iyi geçim hususunda Peygamber Efendimiz'i örnek alır ve tıpkı onun gibi:

* Hanımına duyduğu sevgiyi zaman zaman dile getirir ve ileride onun için tasarladığı güzel şeylerden söz eder.

* Tatlı bir sohbet için çeşitli vesileler bulur; gördüğü, duyduğu, okuduğu faydalı bilgileri hanımına anlatır.

* Zaman zaman şakalar yapar; güler, güldürür; evin içinde samimi bir hava meydana getirir.

Peygamber Efendimiz hayatının muhtelif dönemlerinde Hz. Âişe ile koşular yapmıştır. Bu yarışlarda ilk zamanlar Efendimiz'i geçen Âişe annemiz, daha sonraları kilo aldığı için Efendimiz onu geçmiş ve sevgili eşine “Bu o yarışın karşılığıdır” diye şaka yapmıştır (Ebû Dâvûd, Cihâd 61).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min bütün insanlara, özellikle aile fertlerine iyi davranır. Onların iyiliklerini ister, hatalarını görmezden gelir.

2. Hayırlı olmanın ölçüsü, eşine iyi davranmaktır. Eşine iyi davranmayan kimsede hayır yoktur.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -630-
إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْرَكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةً «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
. دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر «مُ الصَّائِمِ الْقَائِدِ

630. Âişe radiyallahu anhâ Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Bir mü'min, güzel ahlâkı sayesinde, gündüz oruç tutup gece namaz kılan kimselerin derecesine ulaşır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 62

Açıklamalar

İbadetler genel olarak farz ve nâfile olmak üzere ikiye ayrılır. Farz ibadetler, yapılmasını Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de emrettiği ibadetler olup onları her mü'minin bizzat îfâ etmesi gerekir. Farzların yerini tutacak başka bir ibadet veya hayır yoktur. İnsanın dünya kadar serveti olsa ve bu servetinin tamamını, kılamadığı iki rekâtlık bir farz için harcasa, Allah Teâlâ affetmedikçe, yine de borcunu ödemiş sayılmaz. Bu sebeple hadisimizde sözü edilen oruç ve namaz, yapmaya mecbur olmadığımız halde, Allah rızâsını kazanmak için

fazladan tuttuğumuz (nâfile) oruç ve kıldığımız namazlardır. Peygamber Efendimiz iyi huyun Allah katında çok değerli olduğunu anlatmak için onu nâfile olarak tutulan oruç ve geceleri kılınan nâfile namaz ile bir tutmuştur.

Gece ibadetlerinin en makbûlü, uykunun en tatlı zamanında kalkıp Allah rızâsı için teheccüd namazı kılmaktır. Gündüz ibadetlerinin en makbûlü ise, yazın sıcağına aldırmadan, dili damağı kuruyarak oruç tutmaktır. Nitekim İmâm Mâlik'in Muvatta'ında, hadisimizdeki “gündüz oruç tutan kimse” yerine öğle sıcağında dili damağına yapışarak oruç tutan kimse ifadesi yer almaktadır (Hüsnü'l-huluk 6).

Kısaca belirtmek gerekirse, bir kimse insanlarla güzel geçinerek yani onlara iyilik ederek, merhametli davranarak, kibirlenmeyerek, şiddet göstermeyerek, öfkelenmeyerek, zarar vermekten sakınarak, verdikleri sıkıntılara, yaptıkları kötülüklere sabrederek ve güler yüzlü davranarak büyük sevaplar kazanır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi huy mü'minin en belirgin özelliğidir.

2. Mü'min bu özelliği ile Allah rızâsı için oruç tutup namaz kılan kimseler gibi sevap kazanır.

قال رسول الله : وعن أبي أمّامة الباهلي رضي الله عنه قال - 631 أنا زعيمٌ ببَيْتٍ في رَبَضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا ، وَبَبَيْتٍ في وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ ، الْمِرَاءَ حَدِيثٌ «حَا ، وَبَبَيْتٍ في أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسُنَ خُلُقُهُ وَإِنْ كَانَ مَا زَ . صحيح ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

. الضَّامِنُ : «الزَّعِيمُ» .

631. Ebû Ümâme el-Bâhilî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Haklı bile olsa çekişip didişmeyen kimseye cennetin kenarında bir köşk verileceğine ben kefilim.

Şakadan bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine kefilim.

İyi huylu kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim.”

Ebû Dâvûd, Edeb 7. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 58; İbni Mâce, Mukaddime 7

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz önce kötü huylardan ikisine temasla bunların terk edilmesini istemekte ve bu huyları terk edenlere verilecek mükâfattan söz etmekte, sonra da bütün kötü huylardan arınan kimsenin en yüksek dereceye ulaşacağını belirtmektedir.

Kendini haklı, başkasını haksız göstermek için çekişmek ve karşısındakini aşağılamaya çalışmak çirkin bir huy, bir haksızlık, kısacası zulümdür. Doğru bildiği bir hususu karşısındakine mutlaka kabul ettirmek için uğraşmak da doğru değildir. Çünkü karşı taraf kendi bildiğinden vazgeçmemek için direndiği takdirde, tatsız olaylar çıkabilir. Faydadan çok zarar meydana gelebilir.

Kötü huylardan biri de yalan söylemektir. Bize inanan ve güvenen birini yalan söyleyerek aldatmak, ona ihânet etmektir. Yalanın şaka yollu söylenmesi bile çirkindir. İnsanları eğlendirmek için yalan söyleyen kimselerin ne fena bir iş yaptıklarını göstermek için Peygamber Efendimiz:

“Yazıklar olsun milleti güldürmek için yalan söyleyen kimseye; yazıklar olsun; yazıklar olsun” buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizî, Zühd 10). Yalan konusu 1545-1550 numaralı hadisler arasındaki “Yalan Yasağı” bahsinde ele alınacaktır.

İyi huy dediğimiz güzel ahlâk ise, insanın en değerli meziyetidir. Allah Teâlâ Peygamber Efendimiz’in en üstün yanını belirtirken, “Sen en güzel ahlâka sahipsin” [Kalem sûresi (68), 4] buyurmaktadır. Müslümanlar huyları güzelleştiği ölçüde Allah’a ve Resûlü’ne yaklaşır, onların sevgisine hak kazanırlar.

Kötü huylu kimse, başkalarından önce kendisine yazık eder. Çünkü onun bu hali, kolay kolay iyileşmeyecek belki de ömür boyu kendisinden ayrılmayacak bir hastalıktır.

Rivayet edildiğine göre Abdullah İbni Mübârek hazretleri bir yolculuk sırasında kötü huylu bir adamla arkadaş olmuştu. Adamın suyunca gitmeye, dediklerini yapmaya, onu kırmamaya çalıştı. Yolculuk sona erip de kötü huylu arkadaşından ayrılırken, İbni Mübârek, çok değerli bir dostundan ayrılıyormuş gibi ağlamaya başladı. Onun bu haline hayret edenlere şunları söyledi:

Ben bu adama acıdığım için ağlıyorum. Çünkü yolculuk bitti, ben de kendisinden ayrıldım. Fakat onun kötü huyu hâlâ kendisiyle beraber.

Aklı başında bir kimse kendini tanımaya gayret etmeli, kötü huylarını bulup onlardan kurtulmaya çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan haklı da olsa faydasız münakaşalardan uzak durmalıdır.
2. Şaka yollu bile olsa, yalan söylememelidir.
3. Allah Teâlâ'nın en çok sevdiği kimseler, iyi huylu olanlardır.
4. Bu özelliklere sahip olan kimselere ikrâm olarak cennetin muhtelif yerlerinde saraylar verilecektir.

وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -632-
نُ أَحَبُّكُمْ إِلَيَّ ، وَأَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، إِنْ مِ « : وَسَلَّمَ قَالَ
وَأَبْغَضُكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدُكُمْ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا
يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ : «الْثَّرْتَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُنْفِقِيُّهُنَّ

الْمُتَكَبِّرُونَ « : لَثَرْتَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ ، فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ ؟ قَالَ عَلِمْنَا ا
ن س ح ث ي د ح : ل ا ق و ي ذ م ر ت ل ا ه ا و ر «

الْمُتَطَاوِلُ : «وَالْمُتَشَدِّقُ» .هُوَ كَثِيرُ الْكَلَامِ تَكُفًّا : «الْثَرْتَارُ»
«فِيهِ تَفَاصُحٌ وَتَعْظِيمٌ لِكَلَامِهِ ، عَلَى النَّاسِ بِكَلَامِهِ ، وَيَتَكَلَّمُ بِمَلَأِ
أَصْلُهُ مِنَ الْفَهْقِ ، وَهُوَ الْإِمْتِلَاءُ ، وَهُوَ الَّذِي يَمْلَأُ قَمَهُ : «وَالْمُتَفَيِّهُقُ
بِالْكَلَامِ ، وَيَتَوَسَّعُ فِيهِ ، وَيُعْرَبُ بِهِ تَكَبُّراً وَارْتِفَاعاً ، وَإِظْهَاراً
لِلْفُضِيلَةِ عَلَى غَيْرِهِ .

مذي عن عبد الله بن المبارك رحمه الله في تفسير رتلا يورو
وبذل المعروف ، وكف الأذى .هُوَ طَلَاقُهُ الْوَجْهَ : حُسْنُ الْخُلُقِ قَالَ

632. Câbir ibni Abdullah radiyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem şöyle buyurdu:

“İyi huylu olanlarınız, içinizde en çok sevdiğim ve
kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak
kimselerdir. Güzel sohbet ediyor dedirmek için
uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için
avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek
için lugat paralayanlar ise en sevmediğim ve
kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak
kimselerdir.”

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Güzel sohbet ediyor dedirmek için uzun uzun konuşanları, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenleri biliyoruz. Fakat bilgiçlik taslamak için lugat paralayanlar (mütefeyhik) dediğiniz kimlerdir? diye sorduklarında:

- “Kibirlenen kimselerdir” cevabını verdi.

Tirmizî, Birr 71

Açıklamalar

Âhirette insanlar, dünyada yaptıklarına veya yapmadıklarına göre mükâfat veya ceza göreceklidir. Cehennem gibi cennet de farklı derecelerden meydana gelmektedir. Cennetin en değerli mevkie, Resûlullah Efendimiz’e en yakın olan yeridir. Peygamberler Sultanı’na komşu olmak şüphesiz şereflerin en büyüğüdür. Hadîs-i şerîfte sözü edilen yakınlık, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz’in şefâatini kazanabilmek için ona yakın mesafede bulunma imkânına da işaret etmektedir. Demek oluyor ki, hem mahşerde, hem cennette Resûl-i Zîşân’ın iltifatını kazanabilmek için iyi huy sahibi olmak şarttır.

Zaten ilâhî emir ve yasakların yegâne hedefi, insanı güzel ahlâk sahibi yapmaktır.

Büyük Türk âlimi, tebe-i tâbiîn neslinin ileri gelen muhaddis, zâhid ve fakîhlerinden biri olan Abdullah İbni Mübârek hazretleri güzel ahlâkı tarif ederken, onun güler yüz göstermek, herkese iyilik etmek ve kimseye zarar vermemek olduğunu söylemiştir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e cennet komşusu olabilmek, dolayısıyla şu fâni hayatı en iyi şekilde değerlendirmek için ahlâkımızı güzelleştirmeye çalışmalıyız.

Resûlullah Efendimiz'in en sevmediği huylardan birinin yapmacık tavırlarla konuşmak olduğunu bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Tabiî olmayan davranışların, normal insanları rahatsız ettiği mâlumdur. Zevk-i selîmin en incesine sahip olan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine lutfettiği iç ve dış güzellikler sebebiyle de iyi ve güzeli çok iyi tanıyan Nebiy-yi Muhterem Efendimiz, ne güzel konuşuyor dedirmek için yapmacık tavırlarla özene bezene konuşmayı, bilgiçlik taslayarak lugat paralamayı son derece yakışsıksız bulmakta, böyle yapan kimselerden nefret etmektedir. Demek oluyor ki, güzel konuşma hastaları, âhiret

hayatında Resûlullah Efendimiz'e yakın olma bahtiyarlığından mahrum kalacaklardır.

1740-1742 numaralı hadislerde, güzel konuşuyor dedirmek için özel gayret etmenin kötülüğü tekrar ele alınacak, orada hadisimiz 1742 numarayla bir daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel huylu kimseler, âhirette Resûlullah Efendimiz'e komşu olacaklardır.

2. Özentili konuşmak kötü bir huydur.

3. Ne güzel konuşuyor dedirmek için kendini zorlayan kimseleri Peygamber Efendimiz hiç sevmez.

4. Kibirli olmaları sebebiyle yapmacık tavırlarla güzel konuşmaya özenenler, kıyamet gününde Resûlullah Efendimiz'e en uzak mesafede bulunacaklardır.

قفرل او ؤانأل او ملحلأ باب -74

YUMUŞAK HUYLULUK, TEENNÎ,
KOLAYLIK

Âyetler

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ
النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [134]

1. “Allah’tan korkan kimseler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Âyet-i kerîmede öfke yerine gayz kelimesi kullanılmıştır. Öfke, insanın yüzünde veya diğer organlarında elde olmadan beliriveren bir haldir. Öfke gelip geçebilir, ama gayz kalbde kalabilir. Öfkesini yutmak güzel bir davranıştır. Ondan daha önemlisi, öfkenin kalbdeki izlerini de yok etmektir.

İnsan kendisine zarar veren kimseden daha güçlü olduğu, isterse intikamını rahatça alabilecek durumda bulunduğu halde intikam almaktan vazgeçerse, büyük bir sabır göstermiş olur. Kendisini inciten kimseye karşı gönlünde oluşan kini büsbütün silip atabilirse, ancak büyük insanların yapabileceği bir olgunluğa erişmiş olur.

Bu olgunluğun karşılığı ise, mükâfatların en üstünü olan Allah sevgisini kazanmaktır.

Bu âyet-i kerîme 622. hadisin baş tarafında daha farklı açılardan ele alınmıştır.

[199] خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

2. “Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma.” A’râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ bu âyetle Peygamber aleyhisselâm’a en üstün ahlâkı tavsiye etmekte, bunun gereği olarak da insanlara kolaylık göstermesini emretmektedir. İnsanlara zor gelecek şeyleri yaptırmayı Cenâb-ı Hak doğru bulmamaktadır. İşte bu sebeple sevgili Peygamber’inden insanların kusurlarına ve hatalarına bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir. Kullarına bir şey emredeceği zaman, yadırgamayacakları davranışları uygun bir üslupla emretmesini tavsiye etmektedir. Halkla ilişkilerin en önemli prensiplerini veren bu âyet-i kerîmeye uyulduğu takdirde, insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Bu prensiplerin bir diğeri de, cahil yani kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımaz kimselerin bayağı sözlerine, çirkin davranışlarına karşılık vermemektir. Arap edebiyatında cahil kelimesinin ahmak yerinde de kullanıldığını düşünecek olursak, kendini bilmeyen kimselerin çirkin, haksız, saygısız ve terbiyesizce davranışları ahmaklıktan başka nedir ki? Faziletlerin en üstünü; gelmeyene gitmek, esirgeyene vermek, haksızlık edeni bağışlamak olduğuna göre, en iyisi cahillere uymamak ve onların seviyesine inmemektir.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ
[34] وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ

[35] وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقَاهَا إِلَّا دُونُ حَظِّ عَظِيمٍ

3. “İyilikle kötülük aynı değildir. Kötülüğü en iyi bir davranışla önle. O zaman aranızda düşmanlık bulunan kimsenin candan bir dost olduğunu göreceksin. Bu mükemmel davranışı, ancak sabredenler gösterebilir. Bu mertebeye ancak olgunluktan büyük payı olanlar erişebilir.” Fussilet sûresi (41), 34-35

İyilikle kötülük elbette bir değildir. İyi bir davranış, tatlı bir söz insanları birbirine yaklaştırıp

kaynaştırır. Kötü bir hareket, kaba bir söz ise insanları birbirine düşman eder. Hatta kendi aralarında mukayese edildiği zaman iyilikler, iyi huylar birbirinin aynı olmadığı gibi, kötülükler ve kötü huylar da birbirinin aynı değildir. Şüphesiz iyiliklerin en güzeli, insanları Allah yoluna davet etmek, kötülüklerin en kötüsü de Allah yoluna davet eden kimseye karşı çıkıp ona hakaret etmektir. Yaptığı hizmetin kıymeti bilinmeyen, üstelik bir de hakarete uğrayan kimsenin yapacağı en güzel davranış, sabra sığınmak, hatta elinden geliyorsa kötülüğe iyilikle karşı koymaktır. Zira kötülüğe iyilikle karşı koymak, kötülüğe sabretmekten daha üstün bir davranış biçimidir. Cahilce davranışlara kızanlar, kendilerine saldıranlara aynı şekilde karşı koyanlar, görüşlerini benimsetmek istedikleri kimseleri büsbütün kaybederler.

Kötülükleri iyi huylarla önlemek mümkündür. Kızanlara sabrederek, cahilce hareket edenlere yumuşak huylu davranarak, fenalık yapanları affederek kötülüklerle savaşılabılır. Şüphesiz bu üstün mertebeye ancak ruh olgunluğuna sahip kimseler erişebilir.

[43] وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

4. “Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır.”

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek, meşrû bir haktır. Böyle davranan kimseler ayıplanamaz. Çünkü gücü yetsin veya yetmesin her insan, şahsına yapılan kötülüğe karşılık vermek ister. Nefis ancak o zaman tatmin olup rahatlar. Aksi halde intikam alamamaktan dolayı huzursuzluk duyar.

Şu da bir gerçektir ki, kendine yapılan fenalığın intikamını almak, hiçbir özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzıdır. Kötülüklere göğüs germek, kötülerden intikam almamak ise daha üstün bir davranış biçimidir. Büyük ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötülüğe cevap vermek yerine kötülerini bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefisini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusuna karşı koymaktan ve böylece Allah Teâlâ'yı hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

633- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - يُحِبُّهُمَا إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَشَجِّ عَبْدِ الْقَيْسِ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ » « الْحِلْمُ وَالْأَنَاة : اللَّهُ

633. İbni Abbas radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Abdülkaysoğullarından Eşecc'e:

“Sende Allah’ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık” buyurdu.

Müslim, İmân 25, 26. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 149; Tirmizî, Birr 66; İbn; Mâce, Zühd 18

Açıklamalar

Abdülkaysoğulları kabilesi, Bahreyn dolaylarında yaşayan bir Arap kabilesiydi. Bu kabileden Münkız İbni Hibbân ticaret maksadıyla Medine’ye gelmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’i tanıyınca müslüman oldu. Efendimiz de ona bir mektup vererek bunu kabilesi halkına götürmesini istedi. Fakat Münkız Resûlullah Efendimiz’in mektubunu kabile halkına vermeye cesaret edemedi. Ama evinde, kimseye farkettirmeden namazlarını

kılmaya başladı. Karısı onun bu halini babası Eşecc'e haber verdi. Eşec damadı ile görüşerek Hz. Peygamber'in gönderdiği mektubu okudu. Gönlüne İslâm sevgisi düştü ve hemen müslüman oldu. Resûlullah Efendimiz'in mektubunu kabilesine okuyunca onlar da müslüman olmayı arzu ettiler. Bir heyet hazırlayarak Medine'ye göndermeye karar verdiler.

Asıl adı Münzir İbni Âiz veya Abdullah İbni Avf olan Eşecc'in yüzünde bir kılıç veya bıçak yarası izi vardı. Yüzünde bıçak yarası olan kimselere Araplar Eşec derlerdi. Ona da bu sebeple Eşec lakabını vermişlerdi. Mekke fethinden bir müddet önce yola çıkan bu heyet Medine'ye varınca, bir an önce Hz. Peygamber'i görmek, eline ayağına yüz sürmek için Mescid-i Nebevî'ye koştular. Fakat Eşec onlar gibi davranmadı. Devesini bağlayıp en güzel elbisesini çıkardı. Yıkayıp temizlendikten sonra onu giydi ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna öyle geldi. Onun bu hâli Resûl-i Ekrem Efendimiz'in hoşuna gitti.

Eşecc'in takdire şâyan ikinci bir hali daha görüldü. Nebiy-yi Muhterem sallallahu aleyhi ve sellem Abdülkaysoğullarına:

- “Kendiniz ve kavminiz adına bana bâat ediyor musunuz?” diye sorunca herkes:

- Evet, ediyoruz, dediler.

O zaman Eşec söz alarak kendi adlarına bâat edeceklerini, fakat kavimleri adına bu sözü veremeyeceklerini söyledi. Geri dönüp giderken kendileriyle birlikte kavimlerini dine davet edecek bir mürşid gönderilmesini teklif etti. Bu mürşidin davetine uyanların artık kendilerinden olacağını, İslâmiyet’i kabul etmeyenlerle de savaşacaklarını belirtti.

Onun bu sözlerini Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem pek beğendi ve kendisine:

- “Sende Allah’ın sevdiği iki özellik vardır: Yumuşak huyluluk ve ihtiyatkârlık” buyurdu. O zaman Eşec:

- Bu özellikler bende eskiden beri mi vardı, yoksa yeni mi ortaya çıktı? diye sordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Eskiden beri vardı” buyurunca, Eşec:

- Beni sevdiği iki özellikle yaratan yüce Allah’a hamd ederim, dedi.

Hadîs-i şerîfte, Allah Teâlâ’nın sevdiği belirtilen özelliklerden yumuşak huyluluk diye tercüme ettiğimiz hilim, gazap sıfatının zıddı bir huydur. Hilim akıl mânasına da gelmektedir. Hilmin zıddı olan sertlik ve katılık, insanları inciten, korkup nefret etmelerine ve dağılıp gitmelerine yol açan kötü bir huydur. Halîm yani yumuşak başlı bir insan olan Peygamber Efendimiz’in bu huyunu takdir eden Allah Teâlâ, “Eğer sen katı ve kaba davransaydın, etrafından dağılıp giderlerdi” [Âl-i İmrân sûresi (3), 159] buyurmuştur.

Şüphesiz hilmin de bir ölçüsü vardır. Halîm olacağım diye zulme boyun eğmek doğru değildir. Halk arasında hilm-i himârî denilen böylesi yumuşaklık, kötü kimselerin kötülük yapma arzusunu ve cesaretini kamçılayacağı için son derece yanlıştır. Yeri gelince haksızlığa baş kaldırmak bir fazilettir. Merhum şâirimiz Mehmed Âkif:

Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum

derken yumuşak başlı olmakla zillate boyun eğmenin farkına işaret etmiştir. Sertlik göstermek gereken yerde sert, yumuşak huylu olmak gereken yerde mlyım davranmalı, bu huyların her birini yerli yerinde kullanmalıdır.

Yine Allah Tel'nın hoşnut olduğu belirtilen ikinci özellik ihtiyatkrlık diye tercüme ettiğimiz teenndir. Teenn bir iş yaparken acele etmemek, yapılacak işin önünü sonunu düşünmek demektir. Bu da hilim gibi gazap sıfatının zıddıdır. Hem hilim hem de teenn, sabırlı davranmanın bir sonucudur. İhtiyatlı ve ağır başlı kimseler, bir işi yaparken önünü sonunu düşündükleri için neticede pişmanlık duymazlar. Yeter ki, fırsatı kaçıracak kadar yavaş hareket edilmesin.

Netice olarak diyebiliriz ki, Eşecc'in gerek Hz. Peygamber'in huzuruna girmeden önceki davranışı gerek onun huzurunda söylediği tutarlı sözleri kendisinin hilim ve teenn sahibi bir kimse olduğunu göstermiştir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Yumuşak başlılık, insanlarla iyi geçinmeyi sağlayan güzel bir huydur.

2. Teennî dediğimiz ihtiyatkâr davranma, hata etme imkânını en aza indiren, insanı pişmanlığa düşmekten koruyan bir özelliktir.

3. Gurura kapılmayacağı kesin olarak bilinen bir kimseyi yüzüne karşı övmek sakıncalı değildir.

قال رسول الله صلى : تلاق امو عن عائشة رضي الله عن -634 متفق «إن الله رفيق يحب الرفق في الأمر كله» :الله عليه وسلم . هيلع

634. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara her işte kolaylık gösterilmesine memnun olur.”

Buhârî, İstitâbe 4, İsti'zân 22, Edeb 35; Müslim, Birr 48, Selâm 10. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 12; İbni Mâce, Edeb 9

636 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

635- إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ «: نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَعَنْهَا أ-
يُحِبُّ الرَّفْقَ ، وَيُعْطِي عَلَى الرَّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لَا
مِلْسَم هاور «يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ .

635. Yine Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ kullarına lutufkârdır. Onlara kolaylık gösterilmesine memnun olur. Zorluk çıkaranlara ve başkalarına vermediği başarıyı ve sevabı, kolaylık gösterenlere verir.”

Müslim, Birr 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 10; İbni Mâce, Edeb 9

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

636- إِنَّ الرَّفْقُ لَا «: وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ -
هاور «يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَانَهُ
مِلْسَم .

636. Yine Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu:

“Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir.”

Müslim, Birr 78. Ayrıca bk. Eb  D v d, Edeb 10

Açıklamalar

Bu    had s-i Őer fte r fk n değeri belirtilmektedir. R fk, söylenen sözde, yapılan işte, gösterilen davranış ve tutumda hep insanlara kolay geleni tercih etmek, onlara karşı n z k ve yumuşak olmak demektir.

Peygamber Efendimiz ilk iki hadiste, Allah Te l ’nın, kullarına hep kolaylık gösterdiğini söylemektedir. O’nun her Şeyi kullarının işine yarayacak ve hayatı kendilerine kolaylaştıracak tarzda yaratması, öte yandan onlara yapmalarını emrettiği hayır ve ibadetleri de kolayca yapılabilen tarzda emretmesi bunu göstermektedir. Bütün bunlar Cen b-ı Hakk’ın kullarını çok sevdiğini ve onlar için hep kolay olanı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Birinci hadisimizin söylenmesine sebep olan hoş bir olay vardır. Bir gün Peygamber Efendimiz’in yanına beş on yahudi gelmişti. Bunların sözcüleri,

güyâ selâm vermiş olmak için, es-Selâmü aleyküm yani Allah'ın selâmı üzerinize olsun diyecek yerde, es-Sâmü aleyküm yani ölüm üzerinize olsun demişti. Henüz örtünme âyeti gelmediği için orada bulunan ve adamın selâm diye söylediği bedduayı farkedenden Hz. Âişe son derece öfkelenmiş, adama cevap olarak “Sâm, Allah'ın gazabı, lâneti sizin üzerinize olsun” demişti.

Resûl-i Ekrem Efendimiz sevgili eşine dönerek:

- “Âişe, ağır ol! Allah her işte kolaylık ve yumuşaklık gösterilmesine memnun olur” buyurdu. Hz. Âişe:

- Adamın ne söylediğini duymadın mı, yâ Resûlallah? deyince de:

- “Ben de ona ve aleyküm yani ölüm sizin üzerinize olsun dedim ya, canım” buyurdu (Buhârî, Edeb 35, İsti'zân 22; Müslim, Selâm 10-12).

Peygamber Efendimiz'in Hz. Âişe'ye kolaylık göstermeyi, yumuşak davranmayı tavsiye ettiği bir başka olayı daha bilmekteyiz. Bir gün Âişe annemiz hırçın bir deveye binmişti. Hayvanı

sakinleştirmek için onu sert bir şekilde ileri geri götürmeye başladı. Nebiy-yi Muhterem sallallahu aleyhi ve sellem o zaman Hz. işe’ye:

“Yumuşak davran!” buyurdu (Müslim, Birr 79).

Hads-i şerflerden öğrendiğimiz diğeri bir husus da, Cenb-ı Hakk’ın insanlara, birbiriyle olan ilişkilerinde hep kolaylık göstermelerini tavsiye etmesi ve kolaylık gösterenlere, başka hiçbir davranışa vermediğii kadar sevap ve mkfat vereceğini vaad etmesidir. Demek oluyor ki, insan başka türlü kavuşamadığii muradına, kolaylık göstermek suretiyle kolayca ulaşabilecektir.

nc hadisimizde kolaylık gösterilen her işin güzel olacağii, zorluk çıkarılan her işin de irkinleşeceğii anlatılmaktadır.

Hadislerden ğrendiklerimiz

1. Allah Tel kullarına lutufkrdır. Bu sebeple onların birbirlerine kolaylık göstermesinden, nzik ve anlayışlı davranmasından dolayı memnun olur.
2. İnsanlara kolaylık ve anlayış göstermek mnasına gelen rıfk, güzel huyların en değerlisidir.

Bu sebeple Allah Teâlâ kolaylık gösterenlere, diğer güzel huylulara verdiğiinden daha fazla mükâfat verecektir.

3. Kolaylık gösteren kimseler hem Allah’a hem kullarına güzel görünür. Zorluk çıkaran kimseler de hem Allah’a hem kullarına çirkin görünür.

بَالُ أَعْرَابِيٍّ فِي : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 637-
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْهِ لِيَقْعُوا فِيهِ ،
دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجْلًا مِنْ مَاءٍ ، أَوْ ذَنْبًا مِنْ مَاءٍ ، : وَسَلَّمَ
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ . «فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيسِّرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ

: مِي ج ل ا ن ا ك س ا و ق ل م ه م ل ا ن ي س ل ا ح ت ف ب «السَّجْلُ»
وَهِيَ الدُّلُ الْمُتَلِئَةُ مَاءً ، كَذَلِكَ الذَّنْبُ

637. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Bedevînin biri Mescid-i Nebvî’de küçük abdestini bozmuştu. Sahâbîler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Adamı kendi haline bırakın. Abdest bozduğu yere bir kova (veya büyük bir kova) su dökün. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil.”

Buhârî, Vudû' 58, Edeb 80. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret, 98-100; Ebû Dâvûd, Tahâret 136; Tirmizî, Tahâret 112; İbni Mâce, Tahâret 78

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin muhtelif rivayetleri dikkate alınınca olayın şöyle geliştiği anlaşılıyor:

Adı tam olarak bilinmeyen, yeni müslüman olduğu için de İslâm edebi konularında bilgisi bulunmayan bir bedevî Peygamber Efendimiz'i ziyarete gelmişti. Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde namaz kıldıktan sonra ellerini kaldırıp dua etmeye başladı:

Yâ Rabbî! Bana ve Muhammed'e merhamet et. İkimizden başka kimseye merhamet etme, dedi.

Orada oturmakta olan Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bedevînin bu garip duasına güldü. Sonra ona dönerek:

“Allah'ın geniş rahmetini amma da daralttın, yâhu!” dedi.

Peygamber Efendimiz’in yanında biraz oturan bedevî, küçük abdesti gelince Mescid’in bir köşesine giderek abdest bozmaya başladı.

Bedevînin bu hiç beklenmedik davranışı karşısında sahâbîler telâşa kapıldılar. Kimi oturduğu yerden “Yapma, etme!” diye bağırarak, kimi öfkeye kapılıp bedevînin üzerine yürüyerek ona engel olmaya çalıştılar.

Duruma hemen müdâhale eden Resûl-i Ekrem Efendimiz:

“Bırakın, adam işini bitirsin” buyurduktan sonra, bedevînin küçük abdestini yaptığı yere büyük bir kovayla su dökmelerini söyledi. Sonra da ashâb-ı kirâmı “Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil” diyerek yatıştırdı.

Daha sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bedevîyi yanına çağırdı. Ona mescide abdest bozmanın, orayı kirletmenin doğru olmayacağını, bu mübarek yerlerin Allah’ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur’an okumak için yapıldığını hatırlattı.

Bedevîler çölde yaşayan, hayatlarını zor şartlar altında sürdüren kimselerdi. Peygamber Efendimiz'in yanında fazla kalamadıkları için de güzel dinimizi ve İslâm âdâbını bilemiyorlardı. Bu sebeple zaman zaman Resûlullah Efendimiz'e karşı da saygıda kusur ediyorlardı.

Şefkat Peygamber'i onların görgüsüzlüklerini, kaba ve katı tavırlarını hiç mesele yapmadı. Bu olayda da gördüğümüz gibi onlara kızıp gönüllerini kırmadığı gibi, ashâbından onlara karşı daha anlayışlı davranmalarını istedi.

Efendimiz'in dini bilmeyen kimselere gösterdiği bu müsâmaha, onun daha çok sevilmesini, öğrettiği esasların daha çok benimsenmesini sağladı. Bu sert ve kaba insanlar, daha sonraları, gözünü budaktan sakınmayan birer İslâm fedâisi oldular.

Burada ayrıca şunu da belirtelim ki, İslâm âlimlerine göre toprağın suyu içmesi, tıpkı elbisenin yıkanıp sıkılarak temizlenmesi gibi kabul edilmiş, bolca su dökülerek yumuşak toprağın temizleneceği sonucuna varılmıştır.

Kolaylık gösterme, zorluk çıkarmama konusu bir sonraki hadiste ele alınacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz özellikle cahillere karşı hoşgörölü davranmıştır.

2. Dini bilmeyen kimselerin din kurallarına aykırı davranışları, onları kırmadan, gücendirmeden düzeltilmelidir.

3. İnsanın idrarı pistir. İdrar bulaşan yer topraksa, üzerine su dökölerek temizlenir.

4. Mescidler saygıyla korunacak ve temiz tutulacak ibadet yerleridir.

638- وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال - 638- : متفق عليه «وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْقَرُوا . اويسرُوا وَلَا تُعَسِّرْ» :

638. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz.”

Buhâr, İlim 11, Edeb 80, Cihâd 164; Müslim, Cihâd 6-7. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 17

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâbına muhtelif vesilelerle kolaylık göstermelerini, zorluk çıkarmamalarını emreder, insanları ürkütmeyip onlara müjde vermelerini tavsiye ederdi. Meselâ Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz İbni Cebel'i Yemen'e zekât memuru olarak gönderirken onlara aynı tavsiyede bulunmuştu. Zekâtı toplarken kimseye zorluk çıkarmamalarını, anlayışlı davranmalarını öğütlemiş, almaları gerekenden fazlasını veya kendilerine zekât diye verilenden daha iyisini almamalarını söylemişti. Bunun yanı sıra müslümanlara, yaptıkları ibadetlerden dolayı kazanacakları sevap ve mükâfattan bahsetmelerini, işledikleri günahlar sebebiyle onları Allah'ın rahmetinden ümit kesecek şekilde ürkütmemelerini emretmişti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in bu emri, İslâmiyet'le şereflenmiş herkesi muhâtap almaktadır. Bir önceki hadîs-i şerîfte kendilerine “Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil” buyurulan bütün

müslümanlar, İslâmiyet'in güzelliğini, insan karakterine uygunluğunu, insana derin bir huzur verdiğini, toplum huzurunun da ancak onunla sağlanabileceğini bilmeyen kimselere son derece anlayışlı davranmak zorundadırlar. Zira insan bilmediğinin düşmanıdır. İslâmiyet'i bilmeyenlerin ona şüpheyile bakması, ona karşı soğuk ve ürkek davranması gayet tabiidir. Zira hem İslâm diyarında yaşayanlara hem de İslâm'ı tanımayanlara uzun bir zamandan beri bu güzel din kasıtlı olarak yanlış tanıtılmıştır. Onun barbarlık dini olduğu söylenmiş, insan ruhuna önem vermediği anlatılmış, hatta onun el kol kesmekten başka bir özelliği bulunmadığı propaganda edilmiştir.

Çocukluğundan beri bu iftiraları duyarak yetişmiş, İslâmiyet'i tanıyan, bilen ve onu yaşayan biriyle karşılaşmamış bir kimseye, sen dinimiz aleyhinde konuşuyorsun diye katı ve sert davranmak, İslâm düşmanlarına yardım etmek ve onları propagandalarında haklı çıkarmak olur.

Böyle bir durumda her müslüman, kendisini Peygamber aleyhisselâm tarafından İslâmiyet'i öğretmek üzere görevlendirilmiş bir mürşid diye düşünmelidir. Karşımızdaki şuurlu bir İslâm

düşmanı değilse, ona kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıyız. Onu müjdelemeli, ürkütmemeliyiz. Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimiz'e söylediği şu irşad prensibini unutmamalıyız:

“Sen onlara kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi” [Âl-i İmrân sûresi (3), 159].

Hadîs-i şerîfteki dört kelimenin de birbirine yakın ve aynı mânayı pekiştiren ifadelerden seçilmesi, kolaylık prensibinin zaman zaman gösterilen değil, hayat boyu herkese uygulanan bir ahlâk esası olduğunu ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah yoluna davet eden kimseler, en güzel ahlâka sahip olmalıdır.
2. İslâmiyet'i bilmeyenlere yumuşak davranmalı, onlara karşı tatlı dilli olmalı, ürkütüp kaçırmamalıdır.
3. İslâmiyet kolaylık dinidir. Bu sebeple insanlara kolaylık göstermeli, zorluk çıkarmamalıdır.

رسول سمعتُ: وعن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال -639-
مَنْ يُحَرِّمَ الرِّقْقَ يُحَرِّمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ «: اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
» . ملسم هاور .

639. Cerîr İbni Abdullah radıyallahu anh,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken dinledim, dedi:

“Yumuşak davranamayan kimse, bütün hayırlardan
mahrum kalmış sayılır.”

Müslim, Birr 74-76. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb
10; Tirmizî, Birr 67; İbni Mâce, Edeb 9

Açıklamalar

Bu hadis Ebü'd-Derdâ radıyallahu anh tarafından
farklı bir ifadeyle rivayet edilmiştir. Buna göre
Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“Kime yumuşaklıktan bir nasip verilmişse, ona
hayırdan da bir nasip verilmiştir. Kendisine
yumuşaklıktan bir nasip verilmeyen kimseye de
hayırdan bir hisse verilmemiş demektir.”

Aynı hadisi Hz. Âişe de rivayet etmiştir. Onun rivayetinde yumuşak huylu olan kimseye hem dünyanın hem de âhiretin hayrı verildiği, yumuşak huylu olmayan kimsenin de hem dünyanın hem âhiretin hayrından mahrum kaldığı belirtilmektedir (Begavî, Şerhü's-sünne, XIII, 74, nr. 3491; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 159).

Demekki yumuşak başlılık Allah'ın bir lutfudur. Bir kimsenin tabiatında yumuşaklık yoksa, insanlara iyi davranmak elinden gelmiyorsa, herkese katı, kaba ve kırıcı davranıyorsa, o kimse bütün iyiliklerden ve güzelliklerden mahrum kalmıştır.

Yumuşak huyluluk konusu özellikle 633-636. hadislerde açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara karşı anlayışlı davranan, onlarla iyi geçinen kimse bütün hayırları elde etmiş demektir.
2. Geçimsiz, kaba ve kırıcı kimseler de bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى -640
:فَرَدَّدَ مِرَارًا ، قَالَ «لَا تَغْضَبْ» :أَوْصِنِي قَالَ :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. يِرَاخْبَلَا هَاوِر «لَا تَغْضَبْ»

640. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Bana öğüt ver, dedi. O da:

- “Kızma!” buyurdu.

O zât isteğini birkaç defa tekrarladı.

Resûl-i Ekrem de her defasında “Kızma!” buyurdu.

Buhârî, Edeb 76. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 73

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'den öğüt isteyen sahâbînin Cârîye İbni Kudâme veya Abdullah İbni Ömer yahut Ebü'd-Derdâ olduğu, hatta bu sahâbînin verilecek öğüdü aklında tutabilmek için onun kısa olmasını istediği rivayet edilmektedir.

46 numaralı hadiste gördüğümüz, 648 numaralı hadiste tekrar göreceğimiz üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz, kızdığı zaman öfkesini tutabilen kimsenin gerçek kahraman olduğunu söylemiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in irşâdını iyi anlamış olan Abdullah İbni Mübârek hazretlerine, güzel ahlâkı bir cümle ile anlat, demişlerdi. O da güzel ahlâkın öfkelenmemekten ibaret olduğunu söyledi.

Öfkelenmemek için öfkeyi doğuran sebeplerden uzak durmalıdır. Öfkenin büsbütün yok edilmesi mümkün değildir. Zira bu duygu insanla birlikte yaratılmıştır. Üstelik dini, namusu, vatanı korumak gerektiğinde gazap duygusuna ihtiyaç duyulacağı için bu duygunun tamamen yok edilmesi doğru da değildir. Bir çobanın sürüsünü yırtıcı hayvanlardan korumak için köpek beslemesi herkes tarafından nasıl tabii görülürse, öfke de ancak kutsî ve mânevî değerlerin korunması halinde hoş görülebilir.

Öfke, hiddet, hışım gibi kelimelerle anlatmaya çalıştığımız gazap, meşrû bir sebebe dayanmadığı sürece en kötü huylardan biridir. Zira insan öfkelendiği zaman şeytanın avucuna düşmüş olur. Şeytan o kimseyi, çocuğun topacı döndürdüğü gibi fırıl fırıl döndürür ve ona her kötülüğü yaptırabilir.

Öfkesini yenemeyen ve şehvetine hâkim olamayan kimselerin zilzurna sarhoştan farkı yoktur. Şeytan onlarla dilediği gibi oynar. İnsan öfkesine hâkim olduğu zaman, kendisini kızıp bağırmaya teşvik eden şeytanı yenmiş, böylece şahsiyetini küçülmekten korumuş olur.

46-49. hadislerin açıklanmasında gazap konusu ele alınmıştı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz herkese, en fazla muhtaç olduğu şeyi tavsiye ederdi. Burada kendisinden öğüt isteyen sahâbîsinin en zayıf tarafı, herhalde fazla öfkelenmesiydi.

2. Öfke insanın değerini düşüren, ayrıca karşısındakinin gönlünü kıran kötü bir huydur. Bu sebeple herkes öfkesini tutmaya çalışmalıdır.

وَعَنْ أَبِي يَعْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ - 641
إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ وَلْيُحِدِّ
مِلْسَمَ هَاوِرٍ «أَحْذَرُكُمْ شَفَرَتَهُ وَلْيُرْخَ ذَبِيحَتَهُ

641. Ebû Ya'lâ Şeddâd ibni Evs radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını emretmiştir. Öyleyse canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, ona eziyet vermeyecek güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin.”

Müslim, Sayd 57. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edâhî 11; Tirmizî, Diyât 14; Nesâî, Dahâyâ 22, 26, 27; İbni Mâce, Zebâih 3.

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarının, sadece birbirlerine değil, yarattığı bütün varlıklara iyi davranmalarını, herkese ve her şeye iyilik etmelerini emretmektedir. Rahmân ve Rahîm olan Cenâb-ı Hak, kullarına beslediği sevgi ve şefkat dolayısıyla, sevgili Peygamberini “âlemlere rahmet olarak” gönderdiğini söylemiştir [Enbiyâ sûresi (21), 107]. Âlemlere rahmet olan bir peygamberin ümmetine yakışan da, peygamberlerinin bu en

belirgin özelliğini ruhlarına sindirmek, her varlığa tıpkı onun gibi şefkat ve merhametle bakmaktır.

İslâm dininde işlenen suça göre çeşitli cezalar verilir. Bu cezalar uygulanırken, suçluya en az acı veren usûl ve yöntemler tatbik edilir.

Yaşayan her varlığa karşı insanın beslemesi gereken iyilik duygusu, hayvanları boğazlarken bile kendini gösterecektir. Meselâ kurbanlık hayvan kesim yerine götürülürken itilip kakılmayacak, kesilmeden önce su verilecek, yere yatırılırken hırpalanmayacak, kesilen hayvan diğer hayvanlara gösterilmeyecek, kesimde kullanılacak bıçak gayet keskin olacak, bıçak hayvanın yanında bilenmeyecek ve ona gösterilmeden boğazına hızlıca sürülecek, kesim işi bittikten sonra hemen yüzmeye başlamayıp derisi soğuyana kadar beklenecek. Böyle yapılmadığı takdirde Peygamber Efendimiz'in tavsiyesine uyulmamış olur.

Peygamber Efendimiz koyun kesen bir adam görmüştü. Adam koyunu yere yatırdıktan sonra bıçağını bilemeye çalışıyordu. Adamın bu katı ve duygusuz davranışına kızan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

“Hayvanı iki defa mı öldürmek istiyorsun? Onu yere yatırmadan bıçağını bilesen olmaz mıydı?” diye çıkıştı (Hâkim, el-Müstedrek, IV, 231, 233)

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in bu tavsiyesi, insanlara zarar veren haşereleri bile can yakmadan, âni bir şekilde öldürecek yöntemleri bulmayı gerekli kılar.

* * *

Sert ve haşin bir adam Hârûnürreşîd’e gelerek:

- Ey Mü’minlerin Emîri! Eğer dayanabilerseniz size nasihat etmek istiyorum. Fakat sözlerim biraz acı olacak, kusura bakma, demişti.

Hârûnürreşîd bu sert tabiatlı adama söz vermeden önce, nasihatlerin bile kalb kırmayacak uygun bir üslûpla yapılması gerektiğini şöyle hatırlattı:

- Eğer sözünü yumuşak bir edâ ile söylersen, seni dinlerim. Yoksa nasihatın nasıl yapılması gerektiğini sana acı bir şekilde öğretirim. Zira sen Hz. Mûsâ’dan büyük, ben de Firavun’dan kötü değilim. Cenâb-ı Hakk’ın Hz. Mûsâ ile kardeşi Hz.

Hârûn’u Firavun’a gönderirken: “Ona yumuşak söz söyleyin!” dediğini bilmiyor musun?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı her işi yumuşak bir tarzda yapmalıdır.

2. Hayvanları boğazlarken veya haşereleri öldürürken bile canlarını yakmamaya çalışmalıdır.

مَا خَيْرَ رَسُولٍ اللَّهُ : اِنَّهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ ع ن ع و -642
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أُيْسَرَهُمَا ، مَا لَمْ يَكُنْ
وَمَا انتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى . اِثْمًا ، فَإِنْ كَانَ اِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ
نَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ ، إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ ، فَيَنْتَقِمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لـ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .لِلَّهِ تَعَالَى

642. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah’ın yasakları çiğnenmediği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah’ın yasağı çiğnenmişse, onun cezasını mutlaka vermiştir.

Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 80, Hudûd 10; Müslim, Fezâil 77, 78. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in etrafına karşı ne kadar yumuşak huylu ve merhametli olduğunu gösteren bu tesbit, bir müslümanın hayat görüşünü belirlemektedir.

İnsan şu âlemde iki varlık ile karşı karşıyadır. Bunlardan biri ve birincisi Allah Teâlâ, diğeri de O'nun yarattıklarıdır.

Bu dünyaya Allah'ı bilmek ve O'na kulluk etmek üzere gelen insan, Rabbini tanıyacak, O'nun buyruklarını yapacak, yasaklarından kaçacaktır. Bu onun en önemli görevidir.

İkinci görevi de beraber yaşadığı insanlara karşıdır. İnsanlarla iyi geçinecek, onları gücendirip kırmayacak, ama onlarla yaptığı işlerde Allah'ın bir yasağını çiğneme söz konusu olduğu zaman bundan şiddetle kaçınacaktır.

Bu yaşama biçimini bize Peygamber Efendimiz öğretmiştir. Cenâb-ı Hak ona “Allah size kolaylık diler, güçlük dilemez” [Bakara sûresi (2), 185] buyurduğu için o da insanlarla olan işlerinde biri zor, diğeri kolay iki hareket tarzı ile karşı karşıya bulunduğu zaman, insanlara kolay geleni tercih etmiştir. Şayet bu iki hareket tarzından biri günah ise, onu yapmaktan ve yaptırmaktan şiddetle kaçınmış, günah olmayan iş ne kadar zor ve zahmetli de olsa onun yapılmasını istemiştir. Hadisimizdeki “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi” ifadesindeki iki şeyi, açıkladığımız gibi, insanlarla olan münasebetleri ve dünya işleri açısından değerlendirmek gerekir. Yoksa Allah Teâlâ Resûlü’nü biri günah, diğeri günah olmayan iki şeyden birini seçme konusunda hiçbir zaman serbest bırakmamıştır. Serbest bırakma durumu, yapılması câiz olan iki iş arasında söz konusu olabilir.

Öte yandan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şahsı adına kimseden intikam almamıştır. Kendisine bağırان, ağır sözler söyleyen, elbisesini şiddetle çekip canını yakan görgüsüz ve bilgisiz

bedevîleri azarlamamış, yaptıklarının aynıyla karşılık verme hakkı bulunduğu halde onlara kötü davranmamıştır. Öldürülmesine izin verdiği kimselere gelince, onlar azılı birer İslâm düşmanı oldukları için ortadan kaldırılmalarını uygun görmüştür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz son derece yumuşak huylu olduğu için insanlara kolay gelen şeyleri tavsiye ederdi.
2. Resûl-i Ekrem Efendimiz kimseden şahsı adına intikam almaz, kendine kötü davrananların kusurunu görmezden gelirdi.
3. Bununla beraber günah olan şeylerden şiddetle kaçınır, bu hareketlerin yapılmasına izin vermezdi. Allah'a karşı gelenleri bağışlamaz, onları hemen cezalandırırdı.

قال رسول الله : ل اوعن ابن مسعود رضي الله عنه ق -643
ألا أخبركم بمن يحرم على النار أو بمن : صلى الله عليه وسلم
«تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ ؟ تَحْرُمُ عَلَى كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لِّينٍ سَهْلٍ

. حديث حسن : لاقو يذمرت ل هاور

643. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cehenneme kimin girmeyeceğini veya cehennemin kimi yakmayacağını size haber vereyim mi? Cana yakın olan, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı olup insanlara kolaylık gösteren kimseleri cehennem yakmaz.”

Tirmizî, Kıyâmet 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf iyi insanın belli başlı özelliklerini ihtiva etmektedir. Demekki cana yakın, insanlarla kolayca anlaşabilen, hoşsohbet kimseler iyi insanlardır.

Herkesle iyi geçinen, dolayısıyla başkaları da kendisiyle iyi geçinen, güler yüzlü, tatlı dilli insanlar makbul kimselerdir.

Yumuşak başlı ve uysal olanlar da Allah Teâlâ'nın beğendiği şahıslardır.

İnsanlarla olan işlerinde onlara kolaylık gösteren, alırken, satarken, borcunu öderken zorluk çıkarmayanlar iyi huylu insanlardır.

Bir kul, dünyada Allah'ın rızâsını kazanmaya, âhirette O'nun azâbından korunmaya çalışmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'deki en özlü dualardan birini, namazımızın hemen her rek'atında tekrarlar ve “Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyilik, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru” [Bakara sûresi (2), 201] deriz. Demekki cehennem azâbından korunabilmek için cana yakın, herkesle iyi geçinen, yumuşak başlı ve insanlarla bitecek işlerinde onlara kolaylık gösteren bir kimse olmak gerekiyor.

İyi huylu bir insan olabilmek için bir yandan Peygamber Efendimiz'in duasıyla “Allahım beni güzel yarattığın gibi huyumu da güzelleştir” diye niyâz edelim, diğer yandan da iyi huylu, yumuşak başlı ve insanlara karşı anlayışlı olmaya gayret edelim.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi huy, insanı cehennemden kurtaracak değerli bir sermayedir.

2. Mükemmel imana sahip olmanın ölçüsü, iyi huylu, yumuşak başlı olmaktır.

HATALARI BAĞIŞLAMAK VE CÂHİLLERE UYMAMAK

Âyetler

[199] حُذِّ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

1. “Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma.”

A'râf sûresi (7), 199

Allah Teâlâ kullarına zor gelecek şeyleri onlara yaptırmayı doğru bulmadığı için Peygamber aleyhisselâm'a bu âyette üç şeyi emretmektedir:

Bunlardan biri, insanlarla olan ilişkilerinde onların kusurunu bağışlamayı âdet edinmesidir. İşte bu sebeple sevgili Peygamberinden insanların kusurlarına ve hatalarına bakmamasını, onları hoşgörmesini, onlara zorluk çıkarmamasını istemektedir.

İkincisi, insanlara aklın ve dinin uygun gördüğü ve kimsenin yadırgamayacağı davranışları emretmesi, emredeceği zaman da uygun bir üslup kullanmasıdır. O takdirde insanlar kendilerinden beklenen şeyleri isteyerek ve severek yapacaklardır.

Üçüncüsü de kendini bilmez, dolayısıyla Rabbini tanımaz kimselerin bayağı sözlerine, çirkin davranışlarına karşılık vermemesi, onlara aldırmamasıdır.

358 numaralı hadiste okuduğumuz üzere, Peygamber Efendimiz'e karşı kaba saba davranışlarıyla tanınan bedevî Uyeyne İbni Hısn bir gün yeğeni Hürri İbni Kays'ın yanına gitmişti. Hürri, Hz. Ömer'in değer verdiği ve görüşlerini aldığı bir âlimdi. Uyeyne ona:

- Yeğenim! Halifenin yanında yüksek değerin var. İznini alsan da kendisini ziyaret etsem, dedi. O da:

- Peki, amca, diyerek Hz. Ömer'den izin aldı. Uyeyne huzura girdiğinde Halife'ye hitaben:

- Ey Ömer, bize ne bol dünyalık verirsin ne de aramızda adaletle hükmedersin! deyince, Hz. Ömer pek öfkeleni ve adamın üzerine yürüdü.

Hürr İbni Kays hemen araya girerek:

- Ey Mü'minlerin Emîri! Allah Teâlâ Peygamber'ine "Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendini bilmezlere aldırma" buyuruyor. Uyeyne de o cahillerdendir diyerek yukarıdaki âyet-i kerîmeyi okudu.

Râvilerin naklettiğine göre o heybetli halife, olduğı yere çakılmış gibi dikildi ve bir adım ileri gitmedi.

Faziletlerin en üstünü, gelmeyene gitmek, esirgeyene vermek, haksızlık edeni bağışlamak olduğuna göre, câhillere uymamak ve onların seviyesine inmemek en iyi davranıştır.

هُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا [85] لَا تِيَّةَ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

2. "Şimdilik onları bağışla, kendilerine güzel davran."

Hicr sûresi (15), 85

Aşağıdaki âyetle birlikte açıklanacaktır.

وَلَا يَأْتِلْ أَوْلُوا الْفَضْلَ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أَوْلِيَ الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ
وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ
[22] لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

3. “Onları bağışlasınlar, kusurlarına bakmasınlar.
Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?”
Nûr sûresi (24), 22

İnsan şahsına karşı işlenen hataları affetmek istemez. Zira her şeyden önce nefis buna karşı çıkar ve suçluyu bağışlamayı bir gurur meselesi yapar. İşte bundan dolayı suç bağışlamak dinimizde büyük bir fazilet sayılmıştır. Hz. Ebû Bekir’in birçok konuda olduğu gibi bu konuda da örnek bir davranışı bulunmaktadır:

İslâm tarihinde İfk hâdisesi diye anılan bir olay vardır. Peygamber Efendimiz bir gazveye giderken yanına hanımlarından Hz. Âişe’yi almıştı. Seferden dönerken Hz. Âişe ihtiyacını gidermek için İslâm askerlerinin bulunduğu yerden uzaklaşmış, bu esnada kaybettiği gerdanlığını aramaya çalışırken zaman kaybetmiş, onu hevdecinde zanneden

müslümanlar da yola çıkmıştı. Hz. Âişe dinlenme yerine geldiği zaman müslümanların gittiğini görerek orada beklemeye başlamış, ordunun artçı kuvvetlerinden olan bir sahâbî Hz. Âişe'yi devesine bindirerek Peygamber Efendimiz'in yanına getirmişti.

Ne yazıkki bu olay dedi kodaya yol açmıştı. Bazı münafıklar bu olayı Hz. Âişe'nin aleyhinde kullanmışlar, çıkardıkları dedikodu ile hem Mü'minlerin Annesi'ni hem onun ailesini ve hem de Resûlullah Efendimiz'i üzmüşlerdi. Fakat Allah Teâlâ gönderdiği âyetlerle Hz. Âişe'ye iftira edildiğini belirterek onu temize çıkarmış, Peygamber aleyhisselâm da iftiracılara cezalarını vermişti. Ceza gören bu iftiracılardan biri de Hz. Ebû Bekir'in küçük yaşta himâyesine alıp büyüüttüğü akrabası Mistah İbni Üsâse idi. Bedir Gazvesi'nde de bulunmuş olan Mistah'ın bu davranışı Hz. Ebû Bekir'i çok üzmüş ve ona bir daha yardım etmeyeceğine dair yemin etmişti.

İşte o zaman yukarıdaki âyet nâzil oldu. Âyette Allah Teâlâ fazilet ve servet sahibi kimselere, yakınlarına ve yoksullara bir şey vermemek üzere yemin etmemelerini tavsiye ediyor, “Onları bağışlasınlar, kusurlarına bakmasınlar. Allah'ın

sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?” buyuruyordu. Hz. Ebû Bekir âyet-i kerîmeyi duyar duymaz:

Evet Rabbimiz, vallahi bizi bağışlamayı arzu ederiz, dedi ve eskiden olduğu gibi Mistah’a yardıma devam etti.

Cenâb-ı Mevlâ bizlere de Hz. Ebû Bekir’in teslimiyetini nasip eylesin. Âmîn.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ
[134] يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ النَّاسِ وَاللَّهُ

4. “İnsanları bağışlarlar. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Yukarıdaki âyetlerde hata ve kusur işleyenleri bağışlama tavsiye edilmektedir. Allah’ın rızâsını ve sevgisini kazanmak düşüncesiyle kusur işleyeni bağışlamak büyük bir fazilettir. Kabalıklara tahammül etmek, hataları hoşgörmek üstün ahlâk sahiplerinin yapabileceği bir büyüklüktür.

622 numaralı hadisten hemen önce, “Güzel Ahlâk” bahsinin girişinde bu âyet-i kerîme açıklanmış ve Hz. Hasan’ın öfkeyi yutup suç bağışlama konusundaki güzel davranışı zikredilmişti. Konumuzla pek ilgili olan o güzel kıssa burada tekrar hatırlanmalıdır.

Şunu tekrar belirtelim ki, affetmek ve bağışlamak şahsa karşı işlenen suçlarda söz konusudur. Yapılan suç toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman bağışlamaktan çok âdil davranmak, doğruyu yanlış ortaya koymak gerekir. Zira topluma karşı işlenen suçları bağışlamak kimsenin yetkisinde değildir. Böyle bir suçlu bağışlanacak olursa, daha büyük haksızlıkların yapılmasına göz yumulmuş olur.

[43] وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنَ عِزِّ الْأُمُورِ

5. “Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır.”

Şûrâ sûresi (42), 43

Yapılan bir kötülüğe aynıyla cevap vermek meşrû bir haktır. Bu hakkı insana Allah Teâlâ verdiği için hasmından hakkını alan kimse ayıplanamaz.

Meseleye bir başka açıdan bakmak da mümkündür. Şahsına yapılan fenalığın intikamını almak meşrû bir hak olmakla beraber, bu, hiçbir özelliği olmayan rastgele kimselerin yapabileceği bir hareket tarzıdır. Kötülöklere göğüs germek, kötülerden intikam almamak daha üstün bir davranış biçimidir. Yüce ruhlu insanlar nefislerini yendikleri için kötölöğe cevap vermek yerine kötölöleri bağışlamayı tercih ederler. Nitekim Peygamber Efendimiz, nefisini tatmin etmek için kimseden öç almamıştır (Buhârî, Menâkıb 23). Büyük insanlar nefislerinin arzusuna karşı koymaktan ve böylece Allah Teâlâ'yı hoşnut etmekten derin haz duyarlar.

Hadisler

وعن عائشة رضي الله عنها أنها قالت للنبي صلى الله عليه -644- لَقَدْ لَقِيتُ «: هل أتى عليك يومٌ كان أشدَّ من يوم أحدٍ؟ قال: وسَلَّمَ يَتُ مِنْهُمُ يَوْمَ الْعَقَبَةِ ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي مِنْ قَوْمِكَ ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِ عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ ابْنِ عَبْدِ كَلَالٍ ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ ، فَأَنْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِهِ ، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظْلَتْنِي ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا أَنَا إِذِافٍ ، يَسْأَرُ تُعْغَرَفُ ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ سَمِعَ قَوْلَ : جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فَنَادَانِي فَقَالَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلِكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ : لِي ثُمَّ قَالَ شِئْتَ فِيهِمْ فَنَادَانِي مَلِكُ الْجِبَالِ ، فَسَلَّمَ عَ

قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ ، وَأَنَا مَلِكُ الْجِبَالِ ، وَقَدْ بَعَثَنِي رَبِّي إِلَيْكَ
«أَطَبَقْتُ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ : إِنْ شِئْتَ : لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ ، فَمَا شِئْتَ
بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ » : فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

وه : وَالْأَخْشَبُ .. الْجِبْلَانِ الْمُحِيطَانِ بِمَكَّةَ : «الْأَخْشَبَانِ »
. ظِيلُ غُلَا لِبَجَلَا

644. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre bir gün Peygamber aleyhisselâm'a:

- Uhud Gazvesi'nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:

- “Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl'in oğlu İbni Abdüyâlîl'e sığınmak istemiştım de beni kabul etmemişti. Ben de geri dönmüş derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime geledim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm'ı farkettim. Cebrâil bana seslenerek:

- Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi.

Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

- Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilersen şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman:

- Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim.”

Buhârî, Bed'ü'l-halk 7; Müslim, Cihâd 111

Açıklamalar

Uhud Gazvesi'nde Resûl-i Ekrem Efendimiz büyük sıkıntılar atlatmıştı. Mekkeli müşrikler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına

kadar yaklaşmışlar, bazı mü'minler kendilerini onun uğrunda fedâ etmeyi göze alarak vücutlarını ona siper etmişlerdi. Buna rağmen atılan bir ok Resûl-i Zîşân'ın mübarek yüzüne isabet edince yüzü kanamış ve inci dişlerinden biri kırılmıştı. İşte Hz. Âişe annemiz bu dehşetli günü hatırlatarak ondan daha çetin bir gün yaşayıp yaşamadığını sormuştu.

Peygamber aleyhisselâm, bu soruya cevaben Tâiflilerden gördüğü kötü davranışın kendisine Uhud gününü unutturduğunu söylemektedir. İslâm tarihinde Tâif seferi veya Tâif yolculuğu diye anılan bu olay, Efendimiz'in peygamberliğinin onuncu yılı Şevvâl ayında meydana gelmiş gerçekten pek hazin bir hâdisedir.

Resûlullah Efendimiz vefalı ve sevgili hayat arkadaşı, teselli kaynağı Hz. Hatice'yi kaybettikten bir müddet sonra, kendisini müşriklere karşı koruyan amcası Ebû Tâlib'i de yitirmişti. Müslümanlar arasında keder yılı diye anılan bu tarihten itibaren Mekkeli kâfirlerin hakaret ve azgınlıkları daha da artmış, ashâb-ı kirâma yaptıkları işkenceler çoğalmıştı. Mekke'de kendisini koruyacak kimse kalmayınca, Resûl-i Ekrem Efendimiz Tâif'e gitmeyi, İslâmiyet'i

onlara anlatmayı düşündü. Tâif'in ileri gelenlerinden bazılarının müslüman olması halinde orada yeni bir sığınak bulabilecekti. Evlatlığı Zeyd İbni Hârise'yi yanına alarak Tâif'e gitti. On gün boyunca onlara İslâmiyet'i anlattı. Arap yarımadasının en nüfuzlu adamı diye bildiği İbni Abdüyâlîl kendisini reddedince, İslâmiyet'in geleceği ve müslümanlar adına pek üzüldü.

Kabilelerini aydınlatmaya çalışan Resûl-i Ekrem'i reddetmekle kalmayan Tâifliler, bazı basit kimseleri onun peşine taktılar. Tâif'teki Akabe mevkiinde Peygamberler Sultanı'nı taşlaya taşlaya topraklarından çıkardılar. Attıkları taşlarla mübarek ayaklarını yaralayıp kanattılar.

İşte o zaman Resûlullah Efendimiz derin bir üzüntüye kapıldı. Sadece vücudu değil gönlü de yaralıydı. Kendisine kim destek verecek, müslümanlara kim arka çıkacaktı. Gönlünü kanatan ağır düşünceler, nereye gittiğini düşünmeye fırsat vermedi. Yürüdü gitti. Mekke ile Tâif arasında bulunan Karnüsseâlîb denilen yere gelince başını kaldırıp gökyüzüne baktı; kendisini gölgeleyen bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm'ı gördü ve dağlara hükmeden meleklerle tanıştı.

Meleğin teklifi yürek soğutucu idi. Eğer dilerse iki dağı onların başına geçirecek, hepsini mahvedecekti. Gönlü yaralı, ama kalbi şefkatle dolu olan Resûlullah Efendimiz bu teklifi kabul etmedi. Zira onun dâvası nefsinin tatmin etmek, kendine kötülük yapanlara ıstırap çektirerek rahatlamak değildi. Onun gayesi insanları doğru yola iletmek, hem dünyada hem de âhirette mutlu olmalarını sağlamak ve daha önemlisi Allah'ı bilen ve O'na boyun eğen insanların sayısını çoğaltmaktı. İşte bu sebeple Dağlar Meleği'nin teklifine:

Hayır, onlar Allah'ı inkâr ve O'nun Peygamberi'ne hakaret ettikleri için bunu hak etmiş olsalar bile, bu şekilde cezalandırılmalarını istemem. Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, diye cevap verdi.

Böylece o, câhillerin ve kendini bilmez kimselerin kabalıklarına, hakaretlerine aynıyla cevap vermek yerine, onları bağışlamanın, kusurlarını görmezden gelmenin daha asil bir davranış olduğunu ortaya koydu.

Resûlullah Efendimiz'in bu asil temennisinin sonuçları hicretin dokuzuncu yılında görülmeye başlandı. Müslümanlığa karşı uzun zaman direnen Tâifliler, Arabistan yarımadasında İslâmiyet'in hızla yayıldığını görünce daha fazla dayanamadılar. Hicretin dokuzuncu yılında, Peygamber Efendimiz'i himayesine almayan o adamın başkanlığında Medine'ye bir heyet gönderdiler. Allah'ın Resûlü onları Mescid-i Nebevî'nin kenarına kurdurduğu çadırlarda ağırladı. Kendilerine çok iyi davrandı.

Tâifliler İslâmiyet'i kabul etmek için bazı şartlar ileri sürdüler. Bizi namazdan muaf tut; zina, şarap ve fâizi yasaklama; Lât adlı putumuza üç yıl daha tapalım, dediler. İsteklerinin kabul edilmesi için günlerce beklediler. Bu konularda zerre kadar tâviz verilmediğini görünce müslümanlığı kabul ettiler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in şefkatinin büyüklüğü, sabrının ve affının genişliği bu hadîs-i şerîfte bütün açıklığı ile görülmektedir.
2. İnsanlardan bir fenalık gören kimse Peygamber Efendimiz'in bu halini hatırlamalı, câhillere

uymamalı, mümkün olduğu kadar onlardan intikam almamalıdır.

3. Gelecekte hiçbir zaman ümit kesmemeli, kanın kırmızı rengine bakıp gülün kırmızı rengini düşünmelidir.

ما ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَلَّاقَ اَهْنَ عَوْ - 645
شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ ، وَلَا امْرَأَةً وَلَا خَادِمًا ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ،
وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ
. مَلَسَ مَ هَاوَر . فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ تَعَالَى : مِ اللَّهِ تَعَالَى مَحَار .

645. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Allah yolunda savaşma hali dışında, ne bir kadına ne bir hizmetçiye, kısacası hiçbir kimseye eliyle vurmadı. Kendisine fenalık yapan kimseden intikam almaya kalkmadı. Yalnız Allah'ın yasak ettiği şeyler çiğnenince, o yasağı çiğneyenden Allah adına intikam alırdı.

Müslim, Fezâil 79. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 4; İbni Mâce, Nikâh 51

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz insana büyük değer verirdi. Bir kimsenin şerefini zedeleyecek, onurunu kıracak söz söylemez, kimseyi eliyle cezalandırmazdı.

Hız. Âişe annemiz onun kadın ve hizmetçiyi dövmediğini özellikle belirtmektedir. Çünkü o devirde kadına ve hizmetçiye kimse insan gözüyle bakmazdı. Öyle olduğu içindir ki, Mekke müşrikler, İslâmiyet'i kabul eden kölelerine her türlü fenalığı yaparlardı, hatta canları isteyince onları vurup öldürürler, buna rağmen kendilerinden hiç kimse hesap sormazdı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu insanlık dışı uygulamayı hiç tasvip etmedi. İnsanın eşine ve hizmetçisine nasıl davranması gerektiğini güzel davranışıyla ortaya koydu. Eşlerini ve hizmetçilerini hiç dövmedi; onlara eliyle hiç vurmadı. Eşini döven kimselerin iyi insanlar olmadığını söyledi.

642 numaralı hadiste de gördüğümüz üzere Resûlullah Efendimiz şahsına yapılan haksızlıkların intikamını almadı. Kendine bağırıp çağıran, hırkasını şiddetle çekecek kadar kabalık yapan kimselere ne kırıcı bir söz söyledi ne de onların yaptığına karşılık verdi. Ama bir kimse

Allah'ın koyduğu yasaklardan birini çiğnemişse, kim olduğuna bakmadan ve onu affetme yoluna gitmeden derhal cezalandırdı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz hiçbir kadını ve hizmetçiyi dövmedi.
2. Şahsına yapılan fenalıkların intikamını almadı.
3. Bununla beraber Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyen hiç kimseyi affetmedi. Zira peygamber de olsa böyle birini affetme yetkisi yoktu. İlâhî yasağı çiğneyen kimselere dinin verdiği ceza ne ise, gözünü kırpmadan onu uyguladı.
4. Müslümanlar, seviyeleri kendilerinden aşağı olan kimseleri dövmeme konusunda, Allah'ın Resûlünü örnek almalıdır.

كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 646
غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ ، فَأَدْرَكَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِيٌّ
أَعْرَابِيٌّ ، فَجَبَذَهُ بِرِدَائِهِ جَبَذَةً شَدِيدَةً ، فَنَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَدْ أَثَرَتْ بِهَا حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ
فَالْتَفَتَ . اللَّهُ الَّذِي عِنْدَكَ يَا مُحَمَّدُ مُرْ لِي مِنْ مَالٍ : جَبَذْتَهُ ، ثُمَّ قَالَ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . إِلَيْهِ ، فَضَحِكَ ، ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ

646. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış, kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bir bedevî Resûl-i Ekrem'e yetişerek hırkasını sertçe çekti. Hırkanın boynuna gelen kısmına baktım, bedevînin sertçe çekmesinden dolayı hırkanın kenarı boynuna oturmuştu. Daha sonra bedevî:

- Ey Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da verilmesini söyle, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bedevîye dönüp güldü. Sonra da ona bir şeyler verilmesini emretti.

Buhârî, Humüs 19, Libâs 18, Edeb 68; Müslim, Zekât 128. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 1; Nesâî, Kasâme, 24; İbni Mâce, Libâs 1

Açıklamalar

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem çoğu zaman sade ve basit giyinirdi. Bununla beraber imkânı olanın daha iyi kumaşlardan yapılmış güzel elbiseler giymesini hoşgörürdü. Üzerindeki bir giysiye özenen veya öldüğünde ona sarılmayı düşleyerek elbisesini isteyen kimseye hemen onu çıkarıp verirdi.

O gün, tıpkı Resûl-i Ekrem'in giyindiği kumaş gibi sert ve kaba bir bedevî, beytûlmâl dediğimiz devlet hazinesinden kendisine bir şeyler verilmesini istemek üzere Peygamber aleyhisselâm'ın yanına geldi. Karşısındaki bir Peygamber değil de herhangi bir insanmış gibi üzerindeki hırkayı veya bazı rivayetlere göre cübbeyi hızla çekti. Bu olayın birkaç defa cereyan ettiği kanaatini uyandıran bir başka rivayete göre, bu sert çekişe dayanamayan cübbe yırtıldı ve kenarı Resûlullah Efendimiz'in mübârek boynunda kaldı. Bunu umursamayan bedevî, herhalde minnet altında kalmamak düşüncesiyle, kaba bir tavırla:

Muhammed! Elinde bulunan Allah'a ait mallardan bana da vermelerini söyle, dedi. Hiçbir müslüman Peygamber aleyhisselâm'a adıyla hitap etmeyeceğine göre, bedevînin müellefe-i kulûb dediğimiz, gönlü İslâm'a yatıştırılmak istenen

kimselerden olduğu anlaşılmaktadır. Yahut bu olay, Peygamber aleyhisselâm'a adıyla hitap edilmesini yasaklayan âyet [Nûr sûresi (24), 63] nâzil olmadan önce meydana gelmiştir.

Hadîs-i şerîfin yukarıda işaret ettiğimiz Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki daha geniş rivayetlerine göre olay Mescid-i Nebevî'de geçti. Bedevî iki deveyle gelmişti. Develeri göstererek:

- Muhammed! Şu iki deveme yiyecek yükle! Bana ne kendi malından ne de babanın malından veriyorsun, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem üç defa:

- Hayır, kendi malımdan vermiyorum, böyle bir düşünceden Allah'a sığınırım. Ama boynumu incitmene karşılık kisas yapmadıkça develerini yüklemem, dedi.

Bedevî:

- Hayır, vallahi kisas yaptırmam, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şartını üç defa tekrarladı. Fakat bedevî her defasında kısas yaptırmayacağını söyledi.

Bunu duyan sahâbîler ayağa fırladılar. Sahâbîlerin bedevîyi yaka paça etmesinden çekinen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara:

- Sözümlü duyanların, ben izin verene kadar yerinden ayrılmamasını istiyorum, buyurdu. Orada bulunan bir sahâbîye, develerden birine arpa, ötekine hurma yüklemesini emretti. Sonra da sahâbîlerine dağılmalarını söyledi.

İnsanların birbirlerini incitmelerinden dolayı kısas yapmaya, yani bir şahsın kendisini inciten kimseden aynı şekilde hakkını almaya yetkisi bulunduğunu bize öğreten bu olay, Resûlullah Efendimiz'in üstün ahlâkının göz kamaştırıcı misâllerinden birini ortaya koymaktadır. Bir kimse onun güzel ahlâkının sayısız örneklerini bilmese dahi, sadece bu olaya bakarak, onun gerçekten peygamber olduğu sonucuna varabilir. Kendisine kaba davranan birini affettikten başka, onu ashâb-ı kirâmın elinden kurtarmak, sonra da istediği şeyi kendisine vermek, doğrusu büyük bir olgunluk, eşsiz bir bağışlama örneğidir.

Bedevî kısas yaptırmam diye diretmeseydi, Resûlullah Efendimiz herhalde onun canını yakmayacaktı. Çünkü bedevî bu kabalığı kasten yapmamıştı. Kabalık onların tabiatında vardı. Resûl-i Zîşân bu hareketin kısası gerektirecek bir suç olduğunu söylemekle, hem bedevîye hem de ümmetine bir ders vermiş oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câhil ve görgüsüz kimselere tahammül etmek, onları hoşgörmek peygamber ahlâkıdır.

2. Peygamber Efendimiz kaba ve haşin bedevîler tarafından birçok defa rahatsız edilmiş, her defasında onları bağışlamıştır.

3. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bazı kimseleri İslâm'a ısındırmak düşüncesiyle, kendilerine devlet hazinesinin zekât veya ganimet gibi gelirlerinden dağıtırdı.

كأني أنظرُ إلى :وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال -647 رسول الله صلى الله عليه وسلم يحكي نبياً من الأنبياء ، صلوات الله وسلامه عليهم ، ضربَهُ قَوْمُهُ فَأَدْمَوْهُ ، وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَن

متفقٌ عليه «اغفر لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ اللَّهُمَّ» : وَجْهه ، ويقول

647. Abdullah İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, peygamberlerden birinin halini anlatışı hâlâ gözümün önündedir. O peygamberi kavmi dövüp kanlar içinde bırakmışlardı. O bu haldeyken bile yüzündeki kanları silerken şöyle diyordu:

“Allah’ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar.”

Buhârî, Enbiyâ 54, İstitâbetü'l-mürteddîn 5; Müslim, Cihâd 105. Ayrıca bk. İbni Mâce, Fiten 23

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bahsettiği bu peygamber belki İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden biri, belki de Nuh aleyhisselâm'dı. Bu peygamberin doğru yola çağırdığı kavmi onun dâvetini kabul etmedikleri gibi, kendisini fena halde dövmüşler, başını yarmışlardı. Buna rağmen o peygamber kavmine kin beslememiş, daha da

önemlisi, kavminin doğru yolu bilmedikleri için böyle davrandıklarını söyleyerek Cenâb-ı Hak'tan onları affetmesini istemişti.

Şayet bu peygamber Nûh aleyhisselâm ise, o kavmini yıllarca Hakk'a dâvet etmiş, aradan yıllar geçip de birkaç kişi dışında kimsenin kendine inanmadığını görünce onlardan ümidini kesmiş ve “Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!” [Nûh sûresi (71), 26] diye yalvarmıştı. Sonunda Nûh tufanı ile kâfirlerin kökü kazınmıştı.

Peygamber yaralama olayı maalesef İslâm tarihinde de tekrarlandı. Uhud Gazvesi'nde Mekkeli kâfirler attıkları okla Peygamber Efendimiz'in mübârek dişini kırdılar, yüzünü kanattılar. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onların bu hareketine çok üzüldü ve üzüntüsünü:

“Kendilerine gönderilen peygamberin yüzünü kana bulayan bir kavim nasıl iflâh olur” diye dile getirdi (Buhârî, Megâzî 21; Müslim, Cihâd 104). Bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 128. âyeti nâzil oldu. Âyette Resûl-i Ekrem Efendimiz'e, “Senin bu hususta yapacak bir şeyin yok” buyurulmak suretiyle müşriklerin cezasını Cenâb-ı Hakk'ın vereceği hatırlatıldı. İşte o zaman merhametli

Efendimiz, “Allah’ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar doğruyu bilmiyorlar” diyerek Cenâb-ı Hakk’a onları cezalandırmaması için yalvardı. Böylece kendini bilmez kavmini bağışladığını, onlara karşı gönlünde bir kin ve nefret bulunmadığını gösterdi.

Doğruyu bilmeyenler, bilmedikleri için de ona düşmanca tavır alanlar her devirde olmuştur. Kıyamete kadar da olacaktır. Cenâb-ı Hakk’ın kendilerini doğru yola ilettiği bahtiyarlar, bu saâdete eremeyenleri birer düşman gibi değil, birer hasta gibi görmelidir. Onların doğru yolu bulması için hem dua etmeli hem de elden gelen kolaylığı göstermelidir. Şiddet ve nefret insanları soğutur, ürkütür, uzaklaştırır. Bu ise kimseye bir şey kazandırmaz. Câhillere ve kendini bilmeyenlere Peygamber Efendimiz gibi anlayışlı ve hoşgörülü davranmak ise İslâmiyet’e yeni mü’minler kazandırabilir.

Hadîs-i şerîf 37 numara ile sabır bahsinde de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, kendisine yaptıkları kötülüklerden dolayı kavmini bağışlamakla kalmadı, onları Cenâb-ı Hakk'ın da bağışlaması için dua etti.

2. Doğruyu yanlıştan ayıramayan kimseleri hoş görmeli, onların doğru yolu bulması için dua etmeli ve kendilerine yardımcı olmalıdır.

648- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عليه وسلم قال ما الشديدُ الذي يملكُ ليس الشديدُ بالصُّرْعَةِ ، إِنْ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ . متفقٌ عليه »نفسه عند الغضب

648. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yiğit dediğin, güreşte rakibini yenen kimse değildir; asıl yiğit kızdığı zaman öfkesini yenen adamdır.”

Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, 108

Açıklamalar

Kuvvetli olan bir kimse, kendinden güçsüz birini kolaylıkla yenebilir. Hele güreş oyunlarını

biliyorsa, rakibini zorlanmadan mağlûp edebilir. Fakat nefsi yenmek, güçle, kuvvetle olacak iş değildir. Onun kendine has yolu yordamı vardır.

Öfkemize yenik düştüğümüz zaman konumuzun başındaki âyetler ile devamındaki hadisleri düşünmeliyiz. Allah Teâlâ'nın bizim üzerimizdeki kuvvet ve kudretinin, öfkelendiğimiz adam üzerindeki bizim kuvvet ve kudretimizden daha üstün olduğunu hatırlamalıyız. Şimdi ben bu câhil ve kendini bilmez adamı affetmezsem, yarın kıyamet günü Allah Teâlâ'nın beni affetmesini nasıl umabilirim, demeliyiz.

Öte yandan öfkeli bir suratın tabii halini nasıl yitirdiğini, kızgın insan çehresinin nasıl çirkinleştiğini gözümüzün önüne getirmeliyiz. Buna karşılık yumuşak başlı, hoşgörülü bir kimsenin yüz güzelliğini ve mûnisliğini hayal etmeliyiz.

Kızmakta ne derece haklı olduğumuzu, kızdığımız kimsenin haklılık payı bulunup bulunmadığını yeniden gözden geçirmeliyiz. Bunları süratle düşünürken Peygamber Efendimiz'in tavsiye buyurduğu bazı fiilî yatıştırıcılara da başvurmalıyız:

* Önce eûzü besmele çekerek öfkemizi körükleyip kabartan şeytandan Allah'a sığınmalıyız.

* Ayakta isek oturmalı, oturuyorsak yaslanmalı veya yere uzanmalıyız.

* Öfkemiz yine geçmemişse kalkıp soğuk su ile abdest almalıyız. Ateşi ancak suyun söndüreceğini unutmamalıyız.

Şunu da hiçbir zaman unutmamalıyız ki, öfkesini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlar Allah Teâlâ'nın kendilerinden hoşnut olduğu kimselerdir.

Hadîs-i şerîf 46 numara ile sabır bahsinde de açıklanmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güçlü kuvvetli olmak dinimizce makbul sayılmıştır. Fakat öfkesini yenebilmek ondan da üstün kabul edilmiştir.

2. Câhillere uymamak, onlara öfkelenmemek iyi müslümanın en belirgin özelliğidir.

.....	
.....	
.....	
..	
.....	
.....	
.....	İçindekiler

Sıkıntılara Katlanma

.....	
.....	5

DİN İÇİN ÖFKELENMEK

Dinin Yasakları Çiğnendiği Zaman Öfkelenmek

ve Allah'ın Dinine Yardım Etmek

.....	
.....	9

YÖNETİCİLERİN YÖNETTİKLERİNE ŞEFKATİ

Yöneticilerin Yönettiği Kimselere yumuşak
Davranması, Onların iyiliğini İsteyip Şefkat
Göstermesi, Onları aldatmaktan, Kendilerine Kötü
Davranmaktan, işlerini ve İhtiyaçlarını İhmal
Etmekten Sakınması

..... 21

ADÂLETLİ DEVLET BAŞKANI

.....
..... 36

YÖNETİCİLERE İTAAT

Günah Olmayan Hususlarda Devlet Başkanlarına
İtaatin Şart, Günah Olan Yerlerde İtaatin Haram
Olduğu 46

YÖNETİCİLİĞE TALİB OLMAMAK

Görev Kendisine Düşmedikçe Görev istememek ve
Yöneticilikten Uzak Durmaya Çalışmak
..... 64

YÖNETİCİLERİN İYİ YARDIMCI EDİNMESİ

Devlet Başkanı ve Kadı Gibi Yöneticileri, iyi Birer
Yardımcı Edinmeye Teşvik Etmek ve Bunları Kötü
Arkadaşlar Edinip Onların Tavsiyelerini
Tutmaktan Sakındırmak

.....
..... 72

YÖNETİCİLİK İSTEYENLERE GÖREV VERMEMEK

Devlet Yöneticiliği ve Kadılık Gibi Memuriyetlere
Talip Olan ve Bu Görevlere Aşırı Düşkünlük
Gösteren Kimseleri Tayin Etmemek

.....
.....
.. 76

EDEP BÖLÜMÜ

Utanma Duygusu (Hayâ) Değeri ve Bu Duyguya
Sahip Olmaya Teşvik

..... 79

SIR SAKLAMA

.....
..... 86

SÖZÜNDE DURMAK VE VA'DİNİ YERİNE
GETİRMEK

.....
98

YAPMAKTA OLDUĞU İYİLİĞİ DEVAM
ETTİRMEK

.....
.. 107

KARŞILAŞTIĞI KİMSEYE GÜZEL SÖZ
SÖYLEYİP GÜLERYÜZ GÖSTERMEK

..... 112

ANLAŞILIR ŞEKİLDE KONUŞMAK

.....
..... 112

Karşısındakine Sözü Açık Seçik Söylemek Ve İyi
Anlaması İçin Gerektiğinde Tekrarlamak

..... 117

BİR ÂLİMİN KENDİSİNİ DİNLEYENLERİ
SUSTURMASI

Bir Kimsenin Yanında Oturanın Haram Olmayan
Sözünü Dinlemesi, Bir Âlim ve Vâizin Kendisini
Dinleyenleri Susturması 120

ÖĞÜT VERİRKEN OLMAK

.....
..... 123

VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK

.....
..... 134

NAMAZA, İLİM MECLİSİNE VE BENZERİ
İBADETLERE AĞIRBAŞLI VE VAKUR BİR
ŞEKİLDE ÇAĞIRMAK

.....
..... 136

MİSAFİRE İKRAM ETMEK

.....
..... 141

HAYIRLI İŞLER SEBEBİYLE MÜJDELEMEK
VE TEBRİK ETMEK

..... 147

VEDÂLAŞMA

.....
..... 169

İSTİHÂRE VE MÜŞÂVERE

.....
..... 182

BAZI İBADETLERE FARKLI YOLLARDAN GİDİP GELMEK

Bayram Namazına, Hasta Ziyaretine, Hac, Cihad,
Cenaze Namazı ve Benzerlerine, Fazla Sevap
Kazanmak Maksadıyla Bir Yoldan Gidip Başka
Bir Yoldan Dönmek

.....
..... 189

BAZI İŞLERE SAĞDAN BAŞLAMAK

.....
..... 192

YEMEK YEME EDEBİ BÖLÜMÜ

Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek, Sonunda
Elhamdü Lillah Demek

..... 203

YEMEKTE KUSUR ARAMAYIP ONU
BEĞENDİNİĞİNİ SÖYLEMEK

..... 214

YEMEK SOFRASINDA BULUNAN
ORUÇLUNUN YEMEK YEMEDİĞİ
TAKDİRDE NE DİYECEĞİ ... 217

DAVETE GİDEN KİMSENİN YANINA BİRİ
TAKILIRSA NE DİYECEĞİ

..... 219

YEMEĞİ KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK, SOFRA
EDEBİNİ BİLMEYENE ÖĞRTMEK

..... 221

HURMA GİBİ BİRER BİRER YENECEK
MEYVALARI SOFRADAKİLERİN İZNİ
OLMADAN İKİŞER İKİŞER YEMEMEK

.....
..... 224

YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE

Yediğinden Doymayan Kimsenin Ne Söyleyeceği
ve Nasıl Davranacağı

..... 227

YEMEĞİN TABAĞIN ORTASINDAN DEĞİL
KENARINDAN YENECEĞİ

..... 230

BİR YERE DAYANANAK YEMEK YEMENİN
MEKRUH OLDUĞU

..... 234

ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMEK

Üç Parmakla Yemek Yemenin, Parmakları Yalayıp
Yemek Kabını Sıyrmanın, Düşen Lokmaları Alıp
Yemenin, Yemek Kabını Sıyırdıktan Sonra
Silmenin Sünnete Uygun Olduğu, Yemek Kabını
Sıyırmadan Önce Silmenin İse Sünnete Uymadığı
237

KALABALIKLA YEMEK YEMEK

.....
..... 245

İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEPLER

.....
..... 247

SU TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMESİ

Su Tulumu Gibi Kapların Ağızından Su İçmenin
Doğru Olmadığı, Bunun Haram Değil mekruh
Olduğu 254

İÇİLECEK ŞEYLERE ÜFLEMEMEK GEREKTİĞİ

.....
..... 258

AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK İÇMENİN İSE DAHA UYGUN OLDUĞU

..... 261

HALKA SU DAĞITANIN EN SONRA İÇECEĞİ

.....
..... 267

TEMİZ KAPLARDAN SU İÇMEK

Altın ve Gümüş Olmayan Bütün Temiz Kaplardan
ve Bardak veya Elini Kullanmadan Nehirden

Yemek Yemenin, Onları Temizlik ve Başka İşlerde
Kullanmanın Haram Olduğu

.....
..... 219

GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

Beyaz Renk Elbise Giymenin Müstehablığı,
Kırmızı, Yeşil, Sarı ve Siyah Renk ile, İpek
Dışında Pamuk, Keten Kıl, Yün ve Başka Bir
Maddeden Yapılan Elbiselerin Giyilmesinde Bir
Sakınca Olmadığı

..... 278

GÖMLEK GYİMEK

.....
..... 295

GİYSELERİN UZUNLUK VE KISALIĞI

Gömleğin Yeninin, elbisenin Ve Sarığın Ucunun
Uzunluğu Bunlardan Herhangi Birinin Kibir ve
Büyük Taslamak İçin Uzatılmasının Haramlığı,
Böyle Bir Gaye Olmadan Uzatılmasının
Mekruhluğu

..... 296

TEVÂZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK

.....
..... 325

ORTA HALLİ ELBİSE GİYMEK

Bir İhtiyaç Olmaksızın ve Şer'i Bir Maksat
Bulunmaksızın Alay Edilecek Derecede Basit
Elbise Giyilmemesi 327

İPEK GYİMENİN ERKEKLERE HARAM OLDUĞU

İpeğe Oturma ve Dayanmaların Erkeklerle Haram,
Kadınlara Helâl Olduğu

UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEKLİ GİYMESİ CÂİZDİR

.....
340

KAPLAN DERİSİ KULLANIMI

Kaplan Derisinden Yatak Yapmanın ve Onu
Eğerlerin Üzerine Koymanın Yasak Olduğu
..... 342

YENİ ELBİSE AYAKKABI VE BENZERİ BİR ŞEY GİYİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ

..... 346

GİYİMDE SAĞDAN BAŞLAMAK

.....
..... 348

UYKU ÂDÂBI

Uyumanın, Yaslanıp Yatmanın, Oturmanın, Bir
Toplulukta Bulunmanın ve Rüyânın Âdâbı

..... 349

YATMA VE OTURMA ÂDÂBI

Sırt Üstü Yatmak, Avret Mahallinin Açılma
Korkusu Olmayınca Ayak Ayak Üstüne Atmak,
Bağdaş Kurarak ve Bir Şeye Bürünerek Oturmak
caizdir

.....
..... 360

MECLİS ÂDÂBI

Meclis ve Mecliste Oturma âdâbı

.....
..... 369

RÜYA VE RÜYANIN EDEBLERİ

.....
..... 389

SELÂM BÖLÜMÜ

Selâmın ve Selâmı Yaygınlaştırmannın Fazileti

.....
..... 405

SELÂM ALIP VERMENİN
ŞEKLİ.....

..... 421

SELÂMIN ÂDÂBI

.....
..... 431

SELÂMI TEKRARLAMAK

Bir Yere Tekrar Girip Çıkan veya Aralarına Ağaç
Gibi Bir Engel Sebebiyle Birbirleriyle Tekrar
Karşılaşan Kimselerin Her Defasında Selâm

Vermelerinin Müstehap Oluşu

.....
..... 434

EVİNE GİREN KİMSENİN SELAM VERMESİ

.....
..... 437

ÇOCUKLARA SELÂM VERİLMESİ

.....
..... 439

ERKEĞİN KADINA SELÂM VERMESİ

Erkeğin Kendi Hanımına, Mahremlerinden Bir
Kadına Haklarında Fitne Korkusu Bulunmayan
Yabancıo Bir Kadına Veya Kadınlara Selâm
Vermesi ve Bu Şartlarda Kadınların da Selam
Vermesi

..... 441

ÎMAN ETMEYENLERE SELÂM VERİP
ALMAK

İnanmayanlara İlk Olarak Bizim Selâm
Vermemizin Haram Olduğu, Onların Selâmlarına
Nasıl Karşılık Verileceği, Müslümanlarla

Müslüman Olmayanların Bir Arada Oturduğu
Meclise Selâm Vermenin Müstehap Olduğu
..... 447

AYRILIRKEN SELAM VERMEK

Bir Kimsenin Meclisten Kalktığı Bir Veya Daha
Çok Arkadaşından Ayrıldığı Zaman Selâm
Vermesinin Müstehap Olduğu ... 453

BİR EVE GİRERKEN İZİN İSTEMENİN GEREĞİ VE EDEBLERİ

..... 455

İZİN İSTERKEN İSMİNİ SÖYLEMEK

İzin İsteyene “Kim O?” Denildiğinde, Bilinen Adı
veya Künyesiyle, Ben Filanım Demesinin Sünnet
Olduğu, Ben veya Buna Benzer bir Cevap
Vermesinin ise Mekruh Olduğu

.....
..... 463

AKSIRANA YERHAMÜKELLAH DEMEK

Aksıran Elhamdülillah Dediğinde Yerhamükellah
Demenin Müstehap, Allah’a Hamd etmediğinde

Yerhamükellah Demenin Mekruh Olduğu,
Aksırana Cevap Vermenin, Aksırmanın ve
Esnemenin Edepleri

..... 469

MUSAFAHA YAPMAK

Müslümanların Birbirleriyle Karşılaşınca
Müsafaha Yapmaları, Güler yüzlü Davranmaları,
Sâlih Bir Kimsenin Elini Öpmenin, Çocuğunu
Şefkatle Öpmenin, Yolculuktan Dönünce
kucaklaşmanın Mübah, Birinin Önünde Eğilmenin
Mekruh Olduğu . 478

HASTA ZİYARETİ

Hastayı Ziyaret Etmek, Cenazeyi Uğurlamak,
Cenaze Namazını Kılıp Kabre Konulurken Orada
Bulunmak ve Gömüldükten sonra Mezarın Başında
Bir Süre Beklemek

.....
..... 493

HASTAYA DUA ETMEK

Hastaya Ne ile Dua Edilir?

.....
..... 506

HASTANIN HALİNİ YAKINLARINDAN
SORMAK

.....
..... 521

ÖLECEĞİNİ ANLAYAN KİMSENİN
YAPACAĞI DUA

.....
. 523

HASTAYA VE ÖLÜM MAHKUMLARINA İYİ
BAKMAK

Hastanın Yakınlarına ve Bakıcılarına Ona İyi
Bakmalarını ve Ondan Görecekleri Tepkilere
Sabretmeleriniz Tavsiye Etmek; yine Had, Kısas
Benzeri Cezalar Sebebiyle Ölümü Yaklaşmış
Olanlara İyi Davranılmasını Hatırlatmanın
Güzelliği 526

HASTANIN HALİNİ ANLATMASI

Hastanın “Hastayım Ağrım Şiddetli, Yanıyorum,
Vay Başım” Gibi Söylemesinin Caiz Olduğu,
Şikâyet etmediği Sürece Böyle Dertlenmesinde
Kerâhet Bulunmadığı

.....
..... 530

ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE KELİME-İ
TEVHİD TELKİNİ

..... 535

ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPADIKTAN SONRA
SÖYLENECEK SÖZ

Ölünün Başında Söylenecek söz ve Cenaze
Sahibinin Söyleyeceği Söz

..... 542

BAĞIRIP ÇAĞIRMADAN ÖLÜYE AĞLAMAK

.....
..... 551

ÖLENİN HALİNİ GİZLEMEK

Ölüde Görülen Hoşa Gitmeyen Halleri
Söylemekten Kaçınmak

.....
.. 556

CENAZE NAMAZI KILMAK

Cenaze Namazı Kılmanın, Kabre Kadar Giderek
Cenazenin Kabre Konulmasında Hazır
Bulunmanın İyi, Kadınların Cenazeye iştirak
Etmelerinin ise Mekruh Olduğu

.....
..... 559

CENAZE NAMAZINDA SAFLAR

Cenaze Namazı Kılanların Çok Olması, Cemaatin
Üç veya Daha Fazla Saf Teşkil Etmesi
..... 565

CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR

.....
..... 570

CENAZEYİ SÜRATLİ TAŞIMAK

.....
..... 581

ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK

Ölünün Borcunu Hemen Ödemek, Onu Bir An
Önce Defne Hazırlamak, Ancak Ansızın Ölmüş İse
Öldüğü İyice Anlaşıncaya Kadar Bekletmek

.....
..... 585

MEZAR BAŞINDA VAAZ VE NASİHAT ETMEK

.....
..... 590

MEZAR BAŞINDA DUA

Ölüyü Defnettikten Sonra Dua ve İstiğfar Etmek,
Kur'an Okumak İçin Bir Süre Mezar Başında
Oturmak 594

ÖLÜ ADINA SADAKA VERMEK VE ONA DUA ETMEK

.....
598

يَذَالَا

SIKINTILARA KATLANMAK

Âyetler

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكََاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ
[134] النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

1. “Öfkelerini yenerler, insanları bağışlarlar. Allah iyilik edenleri sever.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 134

Bu âyet-i kerîme, 2-3 bahis önceki “Güzel Ahlâk” ile “Yumuşak Huyluluk, Kolaylık ve Teennî” konularında kısaca açıklanmıştı. Öfkesini yutmak aynı zamanda insanlardan gelen sıkıntılara katlanmak anlamı taşıdığı için, Nevevî merhum bu geniş mânalı âyet-i kerîmeyi buraya tekrar almıştır.

İnsan dünyada tek başına yaşayamaz. Hayatını diğer insanlarla beraber sürdürmek zorundadır.

Böyle olunca da anlayışsız bazı kimselerle karşılaşmak, onlar tarafından rahatsız edilip incitilmek tabiidir. İşte o zaman insanın içinden kabarıp gelen öfkeyi tutması, mümkünse onu büsbütün yutması ve hatta yapabiliyorsa kalbindeki öfke izlerini silip atması onun iyi bir müslüman olduğunu gösterir. Bu zor davranışın mükâfatı Allah'ın sevgi ve takdirini kazanmaktır. Böyle bir ödülü alabilmek için, öfkesine hâkim olmak bir yana, insan, canını bile seve seve vermelidir.

[43] وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

2. “Kim sabredip bağışlarsa, bu ancak büyüklerin yapabileceği değerli bir davranıştır.”

Şûrâ sûresi (42), 43

Bu âyet-i kerîme de daha önceki bahislerde birkaç defa geçmiştir. İnsan kendi şahsiyetine büyük değer verir. Onurunun kırılmasına göz yummaz. Kendisini aşağılayan davranışlara karşılık vermek ister. Ama bu sırada ölçüyü kaçırdığı, gururunu inciten kimseye fazlasıyla karşılık verdiği olur. Böylece, belki de farkına varmadan muhâtabına haksızlık eder.

Yapılan fenalığa karşılık vermek kolay bir iştir. Bunu herkes yapabilir. Nitekim etrafımızdakilerin öyle yaptığını görüp durmaktayız. Can düşmanımız olan nefis, fazilete erişmemize, Cenâb-ı Hakk'ın takdir ettiği iyi kimseler safına geçmemize devamlı surette engel olmaktadır. Fakat nefsine söz geçiren büyük ruhlu insanlar bu engeli aşan yüksek şahsiyetlerdir. Onlar kendilerine yapılan kötülüklere mertçe direnirler, kötülüğe karşılık vermezler; vermeye kalksalar bile haddi aşmazlar. Kendilerine fena davranan insanları çoğu zaman affederler. Ne güzel söylemişler:

Kötülüğe kötülük her kişinin kârıdır

Kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır

Hadis

یا رسول: بی ہریرۃ رضی اللہ عنہ أن رجلاً قال أن عو-649
اللہ إن لی قرابۃً أصلہم ویقطعونی ، وأحسن إلیہم ویسینون إلیّ ،
لئن کُنتَ کما قلتَ فکأنّما « : وأحلمُ عنہم ویجهلون علیّ ، فقال
ہ تعالیٰ ظہیرٌ علیہم ما دُمتَ علی تُسِقِّہم الملّ ولا یزالُ معکَ من اللّ
ما حرّال اقلص باب «وقد سبق شرحہ فی . ملسم ہاور « کلذ
» .

649. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre bir adam:

- Yâ Resûlallah! Benim akrabam var. Ben kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelip gitmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara anlayışlı davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah'ın yardımını seninle beraberdir.”

Müslim, Birr 22

Açıklamalar

Akrabalarla ilgiyi kesmenin insana yakışmayan bir davranış olduğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz bir teşbihle anlatmaktadır. “Ana Babaya İyilik ve Akrabayı Görüp Gözetmek” bahsinde 320 numara ile açıklanmış olan bu hadiste, akrabasını unutup

onlarla ilgiyi kesenler sıcak kül yiyen kimseye benzetilmektedir.

Kül yiyen kimse çok geçmeden korkunç bir ıstırap çekmeye başlar. Midesi yanar, bağırsakları kavrulur, aşırı derecede susuzluk duyar. Ne kadar su içerse içsin harareti bir türlü sönmez.

Akrabasına kötü davranan, onlarla görüşüp konuşmayan kimseler, yaptıkları bu insanlık dışı davranışlardan dolayı bir müddet sonra pişman olup elem ve ıstırap çekerken, onların kabalıklarına katlanan, kötülüklerine iyilikle karşılık veren akrabaları ise, insanca davranmanın derin huzurunu tadarlar. Bu konudaki dinî buyruklara uymanın mânevî zevkini yaşarlar. Onların bu asil davranışı kadir bilmez akrabalarını daha fazla ezer, yerin dibine geçirir.

Akrabasıyla ilgisini kesenlere sıcak kül yedirmek teşbihini, onların yüzüne sıcak kül serpmek, yüzlerini kül rengine boyamak, böylece kendilerini mahcup ve perişan etmek şeklinde de anlamak mümkündür.

Gelmeyen akrabasına giden, onların kabalıklarına tahammül eden, maddî ve mânevî yardımlarıyla

onları görüp gözeten kimsenin yaptığı bu iyilik ve ikramlar, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kazanmaya vesile olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Akrabalar gelmese bile onlara gitmeli ve kendileriyle ilgiyi kesmemelidir.

2. Akrabalarla ilgiyi büsbütün kesmek, bu konudaki Peygamber buyruklarını dikkate almamak, dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ı gücendirmek demektir.

عرش لا تمارح تكهتنا اذا بضغلا باب -77

ىلاعت هللا نىدل راصتنال او

DİN İÇİN ÖFKELENMEK

DİNİN YASAKLARI ÇİĞNENDİĞİ ZAMAN
ÖFKELENMEK VE

ALLAH'IN DİNİNE YARDIM ETMEK

Âyetler

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعِظْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامَ
إِلَّا مَا يُبْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

[30]

1. “Kim Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu Rabbinin katında kendisi için daha iyidir.”

Hac sûresi (22), 30

İnsanlar Allah Teâlâ’ya kulluk etmek için yaratıldıklarını hiçbir zaman unutmamalı, bu sebeple de O’nun emir ve yasaklarına uymaya gayret göstermelidir. Bunu yaptıkları takdirde hem kendi iç dünyaları hem de içinde yaşadıkları dünya daha huzurlu olacaktır. Çünkü bütün ilâhî buyruklar yani emirler ve yasaklar, insanların sadece âhirette değil, aynı zamanda dünya hayatında da mutlu olmaları için verilmiştir. Ayrıca âhirette iyi kul olmanın mükâfatını göreceklidir.

[7] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

2. “Eğer siz Allah’ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.”

Muhammed sûresi (47), 7

Âyet-i kerîmede, siz Allah’a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, buyurulmaktadır. Şüphesiz Allah Teâlâ’nın kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur. Kullarına yardım eden O’dur. Şu halde Allah’a yardım etmek sözü mecâzîdir.

Allah’a yardım demek, O’nun emrini tutmak, dininin öğrenilmesi ve yayılması için çaba sarfetmek ve bu maksatla Resûlü’ne yardımcı olmak demektir. Cenâb-ı Hak herkese, dilediğini yapabilmesi için irade vermiştir. İnsan, iradesini Allah’ın emirlerini yapma ve yasaklarından uzak durma, böylece O’nun rızâsını elde etme yönünde kullanır, dinine hizmet etmeye karar verirse, Allah da ona yardımcı olur. Hedefinin önündeki bütün engelleri kaldırır. Gönlündeki korkuyu çıkarır. Dayanma, direnme ve zafere ulaşma gücü ve imkânı lutfeder.

Bu âyeti yine mecâzî anlamda olmak üzere farklı yorumlamak isteyenler de vardır. Buna göre âyetin mânası, eğer siz Allah’ın koyduğu kanunlara uygun olarak çalışıp ziraat yapar, yeryüzünü ekip biçerseniz, Allah da sizin emeğinizi boşa çıkarmaz,

çalışmanızın karşılığını vererek size yardım eder, demektir.

Hadisler

وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عَقْبَةَ بْنِ عَمْرٍو الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -650-
إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ :جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ :
فَمَا رَأَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ مِنْ أَجْلِ فَلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا ،
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَضِبَ فِي مَوْعِظَةٍ قَطُّ أَشَدَّ مِمَّا غَضِبَ يَوْمَئِذٍ ، فَقَالَ
فَأَيُّكُمْ أُمَّ النَّاسِ قَلِيُوجِزَ ، فَإِنَّ مِنْ . إِنَّ مِنْكُمْ مُنْقَرِّينَ :يَا أَيُّهَا النَّاسُ :
هَيْلَعٌ قَفْتُمْ «وَرَأَيْتُهُ الْكَبِيرَ وَالصَّغِيرَ وَذَا الْحَاجَةَ

650. Ebû Mes'ûd Ukbe İbni Amr el-Bedrî
radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam Peygamber aleyhisselâm'a gelerek:

- Filanca bize namaz kıldırırken o kadar uzatıyor
ki, bu yüzden bazan sabah namazına gelemiyorum,
dedi.

Ben Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i hiçbir
konuşmasında o günkü kadar öfkeli görmedim.
Şöyle buyurdu:

- “İnsanlar! İçinizde nefret ettiren kimseler var!
Kim imamlık yaparsa, namazı kısa kıldırsın; zira

arkasındaki cemaatin içinde yaşlısı var, çocuğu var, iş güç sahibi olanı var.”

Buhârî, İlim, 28, Ezân 61-63, Edeb 75, Ahkâm 13; Müslim, Salât 182-185. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâme 48

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in en önemli görevi insanları dine dâvet etmek, onların iyi birer müslüman olmasına yardımcı olmaktır. Onları dinden soğutmamak, bıktırmamak için büyük gayret sarfederdi. Bu sebeple dinî konularda her zaman konuşmaz, sahâbîlerin dinlemeye iyice istekli oldukları zamanı kollardı.

Dini öğretip benimsetme konusunda böylesine titiz olduğu için müslümanları dinden soğutan tutum ve tavırları şiddetle kınardı. Bir sahâbî Resûlullah’ın huzuruna gelerek mahalle imamlarının uzun sûreler okuması sebebiyle bazan namaza geç geldiğini veya gelemediğini söyleyince, Peygamber aleyhisselâm buna pek öfkelenirdi ve hemen sahâbîleri topladı. Namazı gereğinden fazla uzatarak insanları dinden soğutmamalarını sıkı sıkı

tenbih etti. Yalnız başına namaz kıldıkları zaman, istedikleri kadar uzun kılabileceklerini söyledi.

Sabah namazında uzun bir sûre okuduğu için Resûlullah Efendimiz'e şikâyet edilen sahâbînin kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bunun bilinmemesinde Kâinâtın Efendisi'nin tâkip ettiği irşad usûlünün tesiri vardır. Resûlullah Efendimiz, yanlış iş tutan bir sahâbîyi diğerlerinin yanında utandırmak istemezdi. Kusurlu kimsenin adını söylemek yerine genelleme yaparak konuşurdu. Nitekim bu defa da öyle yapmış, "İçinizde nefret ettiren kimseler var!" buyurarak hiç kimseyi doğrudan muhâtap almamıştı.

Bir başka seferinde Muâz İbni Cebel kendi mahallesinde yatsı namazı kıldırırken uzun bir sûre okudu. Buna dayanamayan bir sahâbî namazı bozdu, sonra da yalnız başına kılıp gitti. Bu durum kendisine haber verilince, Muâz o zât hakkında hoş olmayan bir şey söyledi. O sahâbî de Muâz İbni Cebel'i Resûlullah Efendimiz'e şikâyet etti. Çok sevdiği bir sahâbîsinin müslümanları ibadetten soğutan tavrına üzülen Resûl-i Kibriyâ Efendimiz, her zaman yaptığığın aksine Muâz'ı karşısına alarak ona üç defa:

- Sen fitneci misin, Muâz! diye çıkıştı; arkasında yaşlı, zayıf, iş-güç sahibi kimselerin bulunacağını dikkate alarak namazı kısa sûrelerle kıldırmasını tavsiye etti (Buhârî, Ezân 63).

Resûlullah Efendimiz namaz kıldırırken ağlayan bir çocuk sesi duyduğu zaman, annesinin câmide namaz kıldığını ve yavrusunun ağlamasından dolayı huzursuz olacağını düşünerek namazı çabucak kıldırırdı (Buhârî, Ezân 65).

Aşere-i mübeşşere'den Zübeyr İbni Avvâm'ın namazı gereğinden fazla uzatmama, cemaati bıktırıp usandırmama konusunda pek hikmetli bir sözü vardır. Hz. Zübeyr namazı genellikle kısa kıldırırmış. Ona:

- Siz Hz. Peygamber'in ashâbı olduğunuz halde namazı başkalarından daha kısa sûreler okuyarak kıldırıyorsunuz. Niçin böyle yapıyorsunuz? diye sormuşlar.

Hz. Zübeyr şu cevabı vermiş:

- Biz şu vesveseci şeytandan daha çabuk davranıyoruz.

Bugün imamlarımızın namazı gereğinden fazla uzattıkları söylenemez. Buna karşılık cuma hutbeleri, maalesef gereğinden fazla uzatılmakta, bu sebeple de vesveseci şeytana fırsat verilmektedir. Peygamber Efendimiz'in namazlarının hutbelerinden daha uzun olduğu bilindiğine göre, bu yanlış uygulama önlenmelidir.

Resûlullah Efendimiz'in şahsına karşı yapılan kabalıkları hoşgörüp bunları anlayışla karşıladığının pek çok misali vardır. Fakat insanları dinden, câmiden, cemaatten uzaklaştıracak bir iş yapanlara hiç müsamaha göstermemiş, hatta bu yanlış tutumlarından dolayı onlara kızıp öfkelenmiştir. Öfkenin meşrû olduğu konulardan biri de, insanları dinden soğutacak hatalı davranışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarına namaz kıldıran kimse, arkasındaki cemaatin durumunu düşünerek namazı gereğinden fazla uzatmamalıdır.

2. Yalnız başına namaz kılan veya uzun sûreler okunarak namaz kılınmasını isteyen bir cemaate imam olan kimse, namazı istediği kadar uzatabilir.

3. Namazı gereğinden fazla uzatarak cemaati kaçıran veya dinin genel siyasetine aykırı davranan kimseler, bir üst merci tarafından uyarılıp ikaz edilmelidir.

4. Öfkelenmek kötü bir davranış olduğu halde, dinî bir sebeple meşrûluk kazanabilir.

5. İnsanlara zarar veren bir davranış, şikâyet yoluyla da olsa önlenmelidir.

قَدِيمَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ - 651
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ ، وَقَدْ سَتَرْتُ سَهْوَةً لِي بِقِرَامٍ فِيهِ تَمَائِيلٌ ، فَلَمَّا
يَا : « نَبِيَّ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَتَكُهُ وَتَلَوْنَ وَجْهَهُ وَقَالَ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقٍ : عَائِشَةُ
هِيَ لَعَنَ قَفْتَمَ » اللَّهُ .

« الْقِرَامِ » و ... كَالصُّقَّةِ تَكُونُ بَيْنَ يَدَيِ الْبَيْتِ : « السَّهْوَةُ »
دَسْفًا : « هَكَتَهُ » و ، قِيَقِرْ رَتَسَ : فَاَقْلَا رَسْكَبْ
هِيَ فَيَتْلَا ةَرَوْصَلَا .

651. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Evimin sofasını üzerinde resimler bulunan bir perde ile ayırdığım gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir seferden dönmüştü. Resimli

örtüyü görünce yüzü renkten renge girdi ve onu çekip kopardı. Sonra da bana şunları söyledi:

- “Âişe! Kıyamette insanların en şiddetli azâb görenleri, yaptıklarını Allah’ın yarattığına benzetenlerdir.”

Buhârî, Libâs 91; Müslim, Libâs 91-92. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 45; Nesâî, Zînet 111

Açıklamalar

Canlı varlıkların resmini yapmanın yasak edildiği konusunda 1682 numara ile bu hadis tekrar gelecektir. Resim yasağı hakkında geniş bilgi orada verilecektir. Hadisimiz burada, din için öfkelenme açısından ele alınacaktır.

Bununla beraber şu kadarını söyleyelim ki, insanların ilâh diye tapındıkları şeylerin resimlerini yapmak ve bu resimleri duvara asmak kesinlikle yasak edilmiştir. Zira İslâmiyet’te şirk yani Allah’a ortak koşmak en büyük günahdır. Dinimizde bundan daha ağır suç yoktur. İşte bu sebeple Allah Teâlâ’ya gösterilmesi gereken en üstün saygıya gölge düşürecek şeylere değer vermek ve onları önemsemek doğru bulunmamıştır.

İslâmiyet geldiği tarihte insanlar puta tapmakta idi. Âişe annemizin üzerinde canlı resmi bulunan örtüyü astığı gün, Allah'ın Resûlü puta tapanlarla yaptığı bir savaştan ayağının tozuyla dönmekteydi. Sofaya asılan perdenin üzerindeki resimler kuş resmi veya kanatlı at resmi gibi (Nesâî, Zînet 111) mâsum resimler bile olsa, o gün için birtakım insanlara putları hatırlatıyordu. Tevhid inancına gölge düşüren hiçbir şeye Resûlullah Efendimiz'in tahammülü yoktu. Dinin en önemli prensibinin zedelenmesine dayanamazdı. Vefat eden sevgili eşi Hz. Hatice'den sonra en çok sevdiği hanımı Hz. Âişe olduğu halde, bu konudaki müsamahasız tavrını ona karşı bile ortaya koymaktan çekinmemişti.

Diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre Hz. Âişe resimli perdeyi Hz. Peygamber'i memnun etmek için yapmıştı. Belki de bu sebeple ondan “Ne iyi etmişsin” demesini bekliyordu. Yaptığı işin yanlış olduğunu anlayınca perdeyi kesip yastık yaptı. Böylece perdedeki resimler saygı duyulma özelliğini yitirdiği için Resûl-i Ekrem buna bir şey demedi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlarda tapınma duygusu uyandıran resim ve fotoğrafların saygı duyulacak şekilde asılması yasaklanmıştır. Resimli malzemeler böyle bir saygı uyandırmayacak şekillerde kullanılabilir.

2. Dinin yasaklarının çiğnenmesine öfkelenmek sakıncalı değildir. Böyle yanlışlar, gerektiğinde fiilî müdâhale ile de düzeltilebilir.

3. İnsanları tek Allah inancından uzaklaştıran şeyleri bu maksatla kasten yapanlar, kıyamette en şiddetli azâba uğrayacaklardır.

المَخْزُومِيَّةُ الَّتِي سَرَقَتْ وَعَنْهَا أَنَّ قَرِيشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ -652
من يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالُوا: «أُولَئِكَ
مَنْ يَجْتَرِيءُ عَلَيْهِ إِلَّا أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
«: وَسَلَّمَ وَسَلَّمَ؟ فَكَلَّمَهُ أَسَامَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
«: ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ ثُمَّ قَالَ «أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى؟ ،
إِنَّمَا أَهْلَكَ مِنْ قَبْلُكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ ، وَإِذَا
سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَإِيْمُ اللَّهِ ، لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ
مُتَّقٍ عَلَيْهِ «إِذَا سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا» مَحْمَدٌ .

652. Yine Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre, Mahzûm kabilesinden hırsızlık yapan bir kadının durumu Kureyşlileri pek üzmüştü. Bunun üzerine:

- Bu konuyu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile kim görüşebilir? diye kendi aralarında konuştular. Bazıları:

- Buna Resûlullah'ın sevgilisi Üsâme İbni Zeyd'den başka kimse cesaret edemez, dediler.

Üsâme de onların istekleri doğrultusunda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile konuştu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Üsâme'ye:

- “Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?” buyurduktan sonra kalkıp bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

“Sizden önceki milletlerin yok olmasına sebep, içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca ona dokunmayıp, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca ona cezasını vermeleriydi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim.”

Buhârî, Enbiyâ 54, Megâzî 53, Hudûd 11, 12; Müslim, Hudûd 8, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,

Hudûd 4; Tirmizî, Hudûd 6; Nesâî, Sârık 6; İbni Mâce, Hudûd 6

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin diğerk rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Kureyş kabilesinin bir kolu olan Mahzûm kabilesinden Fâtıma binti Esved adlı kadının gerdanlık çalması olayı Mekke fethi sırasında cereyan etti. Mahzûmlular bu olayı bir şeref meselesi yaptılar. Kabilelerinden bir kadının hırsızlık dolayısıyla elinin kesilecek olması onların ağırına gitti. Acaba bunun bir af yolu veya diyet ödeyerek kurtulma imkânı yok muydu? Olsa bile böyle bir teklifi Resûlullah’a arzitmeye kim cesaret edebilirdi!

Peygamber Efendimiz’in âzatl kölesi Zeyd İbni Hârîse’nin oğlu Üsâme’yi hatırladılar. Üsâme Resûlullah’ın kucağında büyümüş ve onun derin sevgisini kazanmış biriydi. Resûl-i Ekrem onu kucağına alıp “Allahım ben onu seviyorum, sen de sev onu” diye dua ettiğ i için kendisine “Resûlullah’ın Sevgilisi” derlerdi. Üsâme’nin bazı konularda şefaatçilik yaptığ ı, Peygamber aleyhisselâm’ın da onu kırmadığ ı biliniyordu. Hemen Üsâme’ye gidip durumu anlattılar. Bu

önemli meselede şefaathçi olmasını istediler. O da kalkıp Efendimiz'e gitti ve hırsızlık yapan Fâtıma adlı kadının affedilmesini istedi. Halbuki böyle olaylar devlet reisine veya onun valisine iletildikten sonra suçlunun affedilmesi artık söz konusu olamazdı. Zira Allah'a ait bir hakkı affetmeye devlet reisinin bile yetkisi yoktu. Üsâme böyle önemli bir konuda nasıl aracılık yapardı?

Resûlullah Efendimiz Üsâme'nin teklifine pek üzüldü. Mübârek yüzü renkten renge girmeye başladı. İşte o zaman Üsâme yaptığı hatayı anladı ve:

- Yâ Resûlallah! Allah'dan beni bağışlamasını dile, diye yalvardı.

Akşam olunca Peygamber aleyhisselâm müslümanlara bir konuşma yaptı. Allah'ın koyduğu kanunu değiştirmeye kimsenin yetkisi olmadığını, bu konuda kimseye özel muâmele yapılamayacağını belirtti ve sözlerini bitirirken, bu işi Mahzûmlu Fâtıma değil, kendi kızı Fâtıma da yapmış olsa, onun da elini keseceğini söyledi. Daha sonra kadının eli kesildi.

Eli kesilen bu kadının ödünç aldığı bazı eşyaları daha sonra vermemek gibi bir âdeti olduğu söylenmektedir. Çaldığı eşyanın kadifeye sarılı bir gerdanlık olduğu, bu kadifenin Resûlullah'ın evinden çalındığı da rivayet edilmektedir. Hz. Âişe daha sonra bu kadının günahına tövbe edip iyi bir müslüman olduğunu, evlenip yuva kurduğunu, Resûlullah'a bir şey sormaya geldiği zaman ona aracılık ettiğini anlatırdı.

Hadîs-i şerîf 1773 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın koyduğu yasaklar çiğnendikten ve konu devlet reisine intikal ettikten sonra, suçun affedilmesi için aracılık yapılamaz.
2. Hırsızlık cezasının uygulanmasında kadın erkek ayırımı yoktur.
3. Ceza verirken zengin fakir ayırımı yapmak, bir milletin helâkine yol açan büyük bir haksızlıktır.
4. Eski milletlerin başına gelen felâketlerden ibret alınmalıdır.

5. Dinin suç saydığı işleri yapanlara kızmak câizdir.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى -653-
مُكْحَفَ مَاقِفٍ ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ حَتَّى رُؤِيَ فِي وَجْهِهِ . نُخَامَةٌ فِي الْقِبْلَةِ
إِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ فَأَنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ ، وَإِنَّ رَبَّهُ « :بِيَدِهِ فَقَالَ
بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ، فَلَا يَبْزُقَنَّ أَحَدُكُمْ قَبْلَ الْقِبْلَةِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ
يَمِينِهِ ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضُهُ عَلَى ثَمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ فَبَصَقَ فِي «تَحْتِ قَدَمِهِ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أَوْ يَفْعَلُ هَكَذَا» :بَعْضُ فَقَالَ .

وَالْأَمْرُ بِالْبُصَاقِ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ هُوَ فِيمَا إِذَا كَانَ فِي غَيْرِ
. الْمَسْجِدِ ، فَأَمَّا فِي الْمَسْجِدِ فَلَا يَبْصُقُ إِلَّا فِي ثَوْبِهِ .

653. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mescid'in kible duvarında bir tükürük gördü. Buna pek üzüldüğü yüzünden belli oldu. Hemen kalkıp onu eline aldığı bir çakıl taşıyla kazıdı. Sonra da şunları söyledi:

“İnsan namaza durduğu zaman Rabbine yönelmiş olur. Rabbi ise kendisiyle kible arasındadır. O halde hiçbiriniz kibleye karşı tükürmesin. Mecbur kalınca (cami dışında iken) sol tarafına veya ayağının altına tükürsün.” Sonra cübbesinin bir ucunu tuttu, içine tükürüp kumaşı katladı “Veya böyle yapsın” buyurdu.

Buhârî, Salât 34-36, 39, Ezân 94, el-Amel fi's-salât 12, Edeb 75; Müslim, Mesâcid 50-53, Zühd 74. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 22; Nesâî, Mesâcid, 32, 35; İbni Mâce, Mesâcid 10, İkâme 61

Açıklamalar

Asr-ı saâdet'te mescitlerde bugünkü gibi halı, kilim veya hasır cinsinden bir yaygı yoktu. Kum ve toprak üzerinde namaz kılınırdı. Mescid-i Nebevî'nin üzeri hurma dallarıyla örtülü olduğu için yağmurlu günlerde orada namaz kılanların alnı çamura bulanırdı. Bir de içinde bulundukları hayat şartları sebebiyle o günkü insanların temizlik anlayışı farklıydı. Özellikle çölde yaşayanlar medeniyetten uzaktı. Bu sebeple herhangi bir kötü niyeti olmadan mescide tükürenler oluyordu.

Bu olayın geçtiği gün Resûlullah Efendimiz mescidde namaz kıldırıyordu. Kible duvarında tükürük görünce pek üzüldü. Tükürük namaz kılınmasına engel değildi ama, mescide ve üstelik kible duvarına tükürülmesi saygısızlıktı. O güzelim yüzü renkten renge girdi. Şahsına karşı yapılan kabalıkları birçok defa sineye çekmesine rağmen Allah'ın evi demek olan mescidlere karşı yapılan

bu kabalığı bağışlamadı. Bir rivayete göre daha namazdayken ilerleyerek, bir başka rivayete göre ise, namazdan sonra eline bir çakıl taşı alarak tükürüğü kazıdı.

Peygamber Efendimiz’in derin üzüntüsünü gören ensardan bir hanımın tükürüğü hemen kazıyıp temizlediği, sonra tükürüğün değdiği yere güzel koku sürdüğü, bunu gören Resl-i Kibriy’nın “şimdi ne güzel oldu” buyurarak memnuniyetini belirttiği de rivayet edilmektedir (Nesi, Mescid 35). O sahb hanımın tkrlen yeri temizleyip oraya güzel koku sürmesi bu olayın bir devamı olabileceği gibi, bir başka gün benzeri bir olayın meydana geldiği düşünülebilir.

Resl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılan mü’minin Kur’an okuyarak, zikir ve dua ederek, Cenb-ı Hakk’ın huzurunda bulunduğu dşnncesiyle yüzünü ve gönlünü Allah’a yöneltmeye çalıştığını, böylece mnev bir havaya girmeye gayret ettiğini, bunları yaparken yönünü kibleden ayırmadığını hatırlatmakta ve bu durumdaki birinin kibleye doğru asla tkremeyeceğini belirtmektedir. Kible Kbe cihetini gösterdiği için saygı duyulması gereken bir yndr. Yönlerin en değerlisidir. Bunun içindir ki,

mü'min küçük ve büyük abdest bozarken kibleye dönmeyeceği gibi, tükürmek zorunda kaldığı zaman da kible tarafına tükürmeyecektir. Güzel bir söz vardır: Namaz mü'minin mi'râcıdır, denir. Mânevî bir yükselişe hazırlanan kimsenin, kendini böyle bir havadan uzaklaştıracak davranışlarda bulunmaması gerekir. Tükürmek zorunda kalırsa, başını hafifçe sola çevirerek cebinden mendilini çıkarıp içine tükürmelidir. Şayet açık havada namaz kılıyorsa soluna veya tükürüğünü gizleyebileceği en uygun yer olan ayak altına tükürmesinde bir mahzur yoktur.

Peygamber Efendimiz'in nasıl tükürülmesi gerektiğini ashâbına göstermek üzere cübbesinin kenarına tükürmesi, mendil kullanmanın âdet olmadığı o dönemde müslümanları eğitmek içindir. Bugün artık herkesin cebinde kağıt veya bez mendil bulunmaktadır. Yanına veya ayağının altına tükürmesi gerekmemektedir. Fakat zamanın ve şartların değişmesi, insanı hadiste verilen ruhsatı kullanmaya mecbur edebilir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem “İnsan namaza durduğu zaman rabbine yönelmiş olur. Rabbi ise kendisiyle duvar arasındadır” sözüyle, Cenâb-ı Hakk'a kibleye dönülerek ulaşılabileceğini,

kıblenin ise, namaz kılarken insanın yüzünü döndüğü tarafta bulunduğunu, netice itibariyle aradığının kible tarafında olduğunu hatırlatmakta ve böylece kıblenin önemine işaret etmektedir. Yoksa hâşâ Allah’a bir mekân tâyin etmemektedir.

Peygamber aleyhisselâm’ın sadece kible tarafına değil, aynı zamanda sağ tarafa tükürmeyi de yasakladığı, mescide tüküren kimsenin, tükürüğünü temizleyerek yok etmek suretiyle bu günahattan kurtulabileceği muhtelif rivayetlerde belirtilmektedir.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yönü, mescidin kiblesine tükürülmesinin Hz. Peygamber’i gazaplandırmasıdır. İnsanlara öfkelenmemeyi tavsiye eden Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in, kutsal değerlere saygı gösterilmemesi, Allah’ın yasaklarının çiğnenmesi halinde son derece üzüldüğü ve bu konulardaki kabahatleri bağışlamadığı görülmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Câmi ve mescidler ibadet yeri olduğu için oraya son derece saygı göstermek gerekir.

2. Kibleye saygı göstermeli, namaz içinde ve dışında kibleye karşı asla tükürmemelidir.

3. Gerek imam gerek cemaat mescidin temizliğine dikkat etmelidir.

4. Dinin buyruklarını bilenler, bilmeyenlere, Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi güzel bir üslûp ile öğretmelidir.

5. Mescide ve kibleye saygısızlık edenlere kızıp öfkelenmek câizdir.

مه‌اي‌اعرب ق‌فرل‌اب روم‌أل‌ة‌ال‌و ر‌م‌أ‌باب -78
مه‌ش‌غ‌ن‌ع‌ي‌هن‌ل‌او مه‌يل‌ع‌ة‌ق‌فش‌ل‌او مه‌ت‌ح‌ي‌ص‌ن‌و
مه‌يل‌ع‌دي‌دش‌ت‌ل‌او

مه‌ج‌ئ‌او‌ح‌ن‌ع‌و مه‌ن‌ع‌ة‌ل‌ف‌غ‌ل‌او مه‌ح‌ل‌اص‌م‌ل‌ام‌ه‌او

YÖNETİCİLERİN YÖNETTİKLERİNE
ŞEFKATİ

YÖNETİCİLERİN YÖNETTİĞİ KİMSELERE
YUMUŞAK DAVRANMASI, ONLARIN
İYİLİĞİNİ İSTEYİP ŞEFKAT GÖSTERMESİ,
ONLARI

ALDATMAKTAN, KENDİLERİNE KÖTÜ DAVRANMAKTAN, İŞLERİNİ VE İHTİYAÇLARINI İHMÂL ETMEKTEN SAKINMASI

Âyetler

[215] وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

1. “Sana uyan mü’minlere alçak gönüllü davran!”

Şuarâ sûresi (26), 215

Allah Teâlâ müslüman kullarını Resûl-i Ekrem’ine emanet etmekte, sonra da onlara alçak gönüllü davranmasını, yardıma ve korunmaya muhtaç olanların elinden tutmasını tenbih etmektedir.

Bu sadece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz’e değil, onun şahsında bütün mü’minlere yapılmış bir tavsiyedir. Zira Yüce Rabbimiz mü’minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onlara birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

Şu halde mü'minler kardeş olduklarını hiçbir zaman unutmayacak, birbirlerine asla kaba davranmayacak, kendilerini diğer kardeşlerinden üstün görmeyecek, onları küçümsemeyecek, onlara kardeş gözüyle bakacak, onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyecek, insan tabiatı böyledir diyerek, kardeşlerine karşı anlayışlı olacaktır.

İyi bir mü'minin diğer mü'min kardeşlerine karşı alçak gönüllü ve merhametli, kâfirlere karşı ise onurlu ve zorlu olması gerektiği Kur'an'ın buyruğudur. [Mâide sûresi (5), 54]

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ
[90] يَ يَعْظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْ

2. “Allah Teâlâ adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi kesinlikle emreder; çirkinliğin her türlüünü, kötülüğü ve her nevi haksızlığı yasaklar. Size düşünüp yapmanız için böyle öğüt verir.”

Nahl sûresi (16), 90

Bu âyet-i kerîmede üç şey emredilmekte, üç şey de yasaklanmaktadır.

Allah Teâlâ kullarına öncelikle adaleti, yani hakkı korumayı, haklının tarafında yer almayı, haksızlıktan kaçınmayı emretmektedir. Yöneticilerin dikkat etmesi gereken ilk esas budur.

Âyette emredilen ikinci husus ihsan, yani iyilik yapmaktır. İhsan, bir hadîs-i şerîfte belirtildiği üzere, kendisi için istediğini diğer kardeşleri için de istemektir. Aslında ihsan denince hatıra, yaptığını güzel yapmak gelir. 641 numaralı hadiste ihsânın bu mânasını görmüş, hayvan keserken bile işi en güzel şekilde yapmanın gereğini okumuştuk. İhsanı ibadet açısından ele alan Peygamber Efendimiz onu, “Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmek” diye açıklamıştır. İnsan namaz kılarken Allah’ın huzurunda olduğunu düşünürse, ibadetini en güzel şekilde yapmış olur. Yöneticiler de, idare ettiklerine iyilik yapacaklar, onlara en güzel şekilde davranacaklardır.

Âyette emredilen üçüncü husus, akrabaların ihtiyaçlarını temin etmek, sıkıntılarını gidermek ve kendilerine ikramda bulunmaktır. Peygamber Efendimiz sevabı en çabuk alınan iyiliğin, akrabayı gözetmek olduğunu söylemektedir (İbni Mâce, Zühd 23).

Âyet-i kerîmede yasaklanan ilk şey her türlü çirkinliktir. Özellikle de zina türünden edepsizliklerdir.

İkinci yasak, dinin ve âdetlerin hoş görmediği kötülüklerdir. İnsanın hakkı olmayan bir şeyi elde etmeye kalkması, dolayısıyla başkasının haklarına tecâvüz etmesi gibi herkes tarafından yadırganan hareketleri Allah Teâlâ yasaklamaktadır.

Üçüncü yasak ise başkasının hakkına tecâvüz etmektir. İlâhî gazabı en fazla tahrik eden kötülük budur. Bunun içindir ki Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, âhiretteki cezası saklı bulunmakla beraber, Allah Teâlâ'nın dünyadaki cezasını çabucak vereceği iki günahtan birinin başkasının hakkına tecâvüz, diğerinin ise akrabalarla ilgiyi kesmek olduğunu söylemiştir (Ebû Dâvûd, Edeb 43). Bütün müslümanları ilgilendiren bu emir, yöneticileri de idaresi altındakilerin hakkını çiğnemekten özellikle sakındırmaktadır.

Bütün bu emir ve yasaklar, dünya ve âhiret bahtiyarlığını elde edebilmemiz için Allah Teâlâ'nın verdiği öğütlerdir.

Hadisler

654- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - 654-
كُلُّكُمْ رَاعٍ ، وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
إِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ لَا : رَعِيَّتِهِ
وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ
رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَكُلُّكُمْ
. متفقٌ عليه » رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

654. İbni Ömer radıyallahu anhümâ Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken
dinledim, dedi:

“Hepiniz çobansınız; hepiniz güttüğünüz sürüden
sorumlusunuz. Devlet reisi de bir çobandır ve
sürüsünden sorumludur. Erkek, ailesinin çobanıdır
ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının
evinin çobanıdır ve sürüsünden sorumludur.
Hizmetkâr, efendisinin malının çobanıdır; o da
sürüsünden sorumludur. Netice itibariyle hepiniz
çobansınız ve güttüğünüz sürüden sorumlusunuz.”

Buhârî, Cum’a 11, İstikrâz 20, İtk 17, 19, Vesâyâ
9, Nikâh 81, 90, Ahkâm 1; Müslim, İmâret 20.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâret 1, 13; Tirmizî,
Cihâd 27

Açıklamalar

Geniş kapsamı sebebiyle bu hadîs-i şerîf 285 numara ile “Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları” bölümünde, 302 numara ile de “Ailenin Din Eğitimi” bölümünde geçmiştir. Burada ise yöneticilerin yönetilenlere karşı sorumlu olduğunu pek güzel belirtmesi sebebiyle tekrar zikredilmiştir.

Allah Teâlâ hiçbir kulunu başıboş yaratmamıştır. Dünyaya gelen herkesin bir sorumluluğu vardır. Devlet reisinden dağdaki çobana, evdeki hizmetçiye varıncaya kadar herkes yaptığı işin hesabını Allah’a verecektir. Peygamber Efendimiz meseleye bu açıdan bakmaktadır.

Peygamber Efendimiz sorumlu olan kimseyle sorumlu olduğu şeyleri çoban-sürü benzetmesiyle anlatmıştır. Çoban saflığı ve samimiyeti temsil eder. O güttüğü koyunlara derin bir şefkat ve merhamet besler. Koyunlarını en güzel otlaklarda yaymaya çalışır. Sulama zamanı gelince onları sular. Dinlenme zamanı eğlek yerine götürüp yatırır. Kurda kuşa kaptırmaz. Onların hastalanmamasına dikkat eder. Hasta olanlara da özel ihtimam gösterir.

Kendisine canlısı cansızıyla koskoca bir devlet emanet edilen devlet başkanı, üstlendiği sorumluluğun pek büyük, aldığı görevin altından kalkılamayacak kadar ağır olduğunu düşünerek yönettiği herkese, her şeye karşı âdil davranmaya gayret etmeli, sorumluluk sınırı içinde bulunan hiç kimsenin, bir başkasının hakkını yemesine izin vermemelidir.

Aile reisi ise, karısının ve çocuklarının dünyada ve âhirette mutlu olmalarından birinci derecede kendisinin sorumlu olduğunu düşünmeli, onların maddî ve mânevî ihtiyaçlarını temin etmeli, kimseye el açmalarına meydan vermemelidir.

Bir evin sorumluluğu kendisine bırakılan kadın, emanetçi olduğunu unutmamalı, kocasının maddî ve mânevî haklarını gözetmeli, kocasına ve yuvasına söz getirmemeli, eşinin malını gereksiz yere harcamamalıdır.

Bir hizmetkâr da idaresine verilen şeylerden sorumlu olduğunu bilmeli, hizmet ettiği kimsenin iyiliğini istemeli ve haklarını korumalıdır.

Kendisine insanlar emanet edilen bir şahıs, yönettiği kimselere, çobanın sürüsüne sahip çıktığı

gibi iyi duygularla arka çıkmalı, onları koruyup gözetmelidir. İdaresi altındakilerin kendisine bir Allah emaneti olduğunu düşünmeli, onlara şefkat ve merhamet göstermeli, aldıkları paranın ihtiyaçlarını karşılamaya yetip yetmediğini araştırmalı, kendisi veya yakınları hasta olduğu zaman onlara yardım etmeli, kısacası yönettiği kimselerin bahtiyarlığını istemeli, kendilerini mutlu edecek ve görevlerini en iyi şekilde yapacak imkânları hazırlamalıdır.

Ayrıca yönetici yönettiği kişileri peşinen mahkûm etmemeli, onların fırsat bulunca işini ihmâl edeceğini veya hâinlik edeceğini düşünmemelidir. Çünkü herkesin kötü olduğunu düşünmek, onlara karşı katı davranmaya ve kendilerine haksızlık etmeye yol açar. İş hayatında huzur yerine huzursuzluk, güven yerine güvensizlik yaygınlaşınca herkes tedirgin olur; iş hayatında verim düşer. İyilerle kötüler birbirinden ayrılıp herkes lâıyk olduğu muameleyi gördüğü zaman, işini bilen iyi kimseler insanca yaşamının saâdetini tadarken kötüler de kendilerine çeki düzen vermeye mecbur kalır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her insan üstlendiği işinden hem Allah'a hem de insanlara karşı sorumludur.

2. Devlet başkanı yönettiği kişilerin maddî ve mânevî ihtiyaçlarının temin edilmesinden sorumludur.

3. Aile reisi eşinin ve çocuklarının maddî ve mânevî ihtiyaçlarının giderilmesinden, onların dünyada ve âhirette mutlu olmalarını sağlayacak imkânlar hazırlanmasından sorumludur.

4. Kadın kocasının evinin yönetiminden ve korunmasından, hizmetkâr kendisine emânet edilen işi en iyi şekilde yapmaktan sorumludur.

5. Yöneticiler yönettiklerine karşı anlayışlı ve merhametli olmalı, müşkillerini çözmeye, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalıdır.

سمعتُ : عن أبي يعلى مَعْقِل بن يَسَارٍ رضي الله عنه قال -
ما من عبدٍ يستر عِيَهُ « : لَوْ قِي رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الله رعيَّةً ، يَمُوتُ يومَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ ، إِلَّا حَرَّمَ الله عَلَيْهِ
متفقٌ عَلَيْهِ » الْجَنَّةَ .

. « قَلَمَ يَحُطُّهَا بِنُصْحِهِ لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ » : وفي روايةٍ

ما مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أُمُورَ الْمُسْلِمِينَ ، ثُمَّ لَا يَجْهَدُ « : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
« لَهُمْ ، وَيَنْصَحُ لَهُمْ ، إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ .

655. Ebû Ya'lâ Ma'kıl İbni Yesâr radıyallahu anh,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken dinledim, dedi:

“Cenâb-ı Hakk'ın, yönetici yaptığı bir kimse,
yönettiği insanları aldatarak ölürse, Allah Teâlâ
ona cennet yüzü göstermez.”

Buhârî, Ahkâm 8; Müslim, İmân 227-228, İmâre
21

Bir başka rivayette:

“Onlara sahip çıkıp korumazsa, cennetin kokusunu
duyamaz”, şeklindedir.

Buhârî, Ahkâm 8

Müslim'in bir rivayetinde de şöyledir:

“Müslümanların işlerini üstlenip de onlar için
çalışıp çabalamayan hiçbir yönetici, onlarla birlikte
cennete giremez.”

Müslim, İmân 229, İmâre 22

Ma'kıl İbni Yesâr

Künyesinin Ebû Ali olduğu bilinmektedir. Fakat Riyâzü's-sâlihîn nüshalarında Ebû Ya'lâ diye geçmektedir.

Ma'kıl Hudeybiye Antlaşması'ndan önce müslüman oldu ve Hudeybiye'deki meşhur ağaç altında yapılan Bey'atürrıdvân'da bulundu. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra Basra'ya yerleşti. Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında onun emriyle bir nehir açtırdığı için bu nehir kendi adıyla Ma'kıl Nehri diye anıldı.

Rivayet ettiği 34 hadis Kütüb-i Sitte'de bulunmaktadır.

Ma'kıl İbni Yesâr Hz. Muâviye'nin hilâfetinin son yıllarında yani 60 (680) yılı civarında veya Yezid devrinde Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ma'kıl İbni Yesâr hazretlerinin bu hadîs-i şerîfi rivayet etmek için seçtiği zaman önem arzetmektedir. Peygamber aleyhisselâm'ın bu değerli sahâbîsi Basra'da ölüm döşeginde yatarken, Emevîlerin Horasan ve Basra valisi Ubeydullah İbni Ziyâd kendisini ziyarete geldi. Ma'kıl, Kerbelâ fâciasının baş sorumlusunu yanında görünce:

- Sana Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den işittiğim bir hadisi rivayet edeceğim dedi ve yıllardır kimseye söylemediği bu hadîs-i şerîfi okudu.

Ubeydullah İbni Ziyâd:

- Bunu bana daha önce söylemeli değil miydin? deyince de:

- Hayır, daha önce söyleyemezdim, dedi.

Ma'kıl İbni Yesâr hazretleri, Ziyâd İbni Ebîh'in bu zâlim oğlunun nasihat kabul etmeyen kötü bir idareci olduğunu biliyordu. Bu sebeple hadisi ona daha önce söylemenin bir faydası olmayacağına inanıyordu. Kim bilir belki de bu hadisi söylediği takdirde kendisine kötülük yapacağını hesaba

katıyor ve boş yere problem çıkarmak istemiyordu. Artık son demlerinde ona hadisi rivayet etmenin diğer müslümanlara faydası olacağını düşünmüş olmalı ki, zâlim idarecilerin suratında Osmanlı şamarı gibi patlayan hadîs-i şerîfi okudu.

Halkın idaresini üstlenmiş bir kimse, onların hem dünyasını hem âhiretini mâmur etmeyi görev bilmiş demektir. Onları her yönden iyiye götürmeye çalışmayan, kendilerine karşı âdil davranmayan, haklarını görüp gözetmeyen kimse halkını aldatmış sayılır.

Adı müslüman olan zâlim idareciler halkı ezebilirler; dünyada onlara her fenalığı yapabilirler; fakat âhirette bu haksızlığın hesabını kolay veremezler. Ya cehennemde cezalarını çekerek veya mahşerde binbir sıkıntı içinde uzun süre bekleyerek hesap verirler. Hele zulüm ve haksızlık yapmayı kendileri için tabii görüyorlarsa, kokusu kıyamet gününde yetmiş yıllık mesafeden duyulan cennetin kokusunu bile alamazlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halkı yöneten kimseler, çok zor ve önemli bir işi üstlenmişlerdir.

2. Sorumluluktan kurtulabilmek için halkın iyiliğini düşünmeleri, haklarını gözetmeleri ve onları her türlü zarardan korumaları gerekir.

3. Yönettiği kimseler hakkında samimi düşünce taşımayan ve onlara haksızlık eden kimseler eğer müslüman iseler, kolay kolay cennete giremeyeceklerdir. Halka zulmetmeyi mübah görüyorlarsa, cennet yüzü görmeyeceklerdir.

سمعت رسول : تلاق اهن ع لال ا يضر ةشئ ا ع ن ع و -656
اللهم من ولي من « :الله صلى الله عليه وسلم يقول في بيتي هذا
أمر أمتي شيئاً فشق عليهم فاشقق عليه ، ومن ولي من أمر أمتي
ملسم هاور «شيئاً فرفق بهم فافرق به .

656. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Benim şu evimde, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

“Allahım! Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkaran kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara yumuşak davrananlara sen de yumuşaklık göster.”

Müslim, İmâre 19. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 93, 258

Açıklamalar

Hadisimiz, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetine beslediği derin şefkati pek güzel dile getirmektedir. Onun bu sözlerini duyarak okuyan herkes, mübarek kollarıyla bütün ümmetini kucakladığını ve onları yöneticilerine emanet ettiğini hisseder.

Demekki idarecinin en başta gelen özelliklerinden biri, ümmet-i Muhammed'i sevmesi, onlara merhamet etmesi ve bütün işlerinde kendilerine kolaylık göstermesidir. Ümmet-i Muhammed'e zorluk çıkaran bir idareciyi, Allah Resûlü'nün bedduası iflâh etmez. Eğer zâlim bir idareci müslümanlara kötü davrandığı için dünyada cezasını çekmezse, Allah Teâlâ ona tövbe etme fırsatı vermiyor demektir ki, bu durum o kimse için gerçekten bir felâket olur. Zira dünyada başını taşa vurup kendine gelemeyen, hatasını anlayıp ondan vazgeçmeyen kimse, cezasının tamamını âhirette çekecektir.

Yâ Rabbî! Habîb-i Ekrem'inin ümmetine merhamet buyur. Onları içinde bulundukları sıkıntılardan kurtar! Başlarına şuurlu idareciler getir! Âmîn, yâ Muîn...

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ümmetini çok severdi. Onların incinmesini istemezdi.
2. Bizi bu kadar çok seven Peygamberimiz'i bütün gönlümüzle sevmek ve onun izince gitmek bir vefa borcudur.
3. İdarecilik görevi alan kimselerin, idare ettiklerine karşı anlayışlı ve şefkatli davranması gerekir.
4. Kötü ve merhametsiz idarecileri Peygamber aleyhisselâm'ın bedduası iflâh etmez.

رسول الله صلى لاق :وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -657
كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ ، كُلَّمَا هَلَكَ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نَبِي خَلَقَهُ نَبِي ، وَإِنَّهُ لَا نَبِي بَعْدِي ، وَسَيَكُونُ بَعْدِي خُلَفَاءُ فَيَكْثُرُونَ
بَيْعَةَ الْأَوَّلِ أَوْفُوا بِهِ « :يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ قال : اولاق «
فَالأَوَّلَ ، ثُمَّ أَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ ، وَاسْأَلُوا اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ ، فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ
. هِيلَعِ قَفْتَم «عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ

657. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “İsrâiloğullarını peygamberler yönetirdi. Bir peygamber ölünce, yerine bir başka peygamber geçerdi. Fakat benden sonra peygamber gelmeyecek, birçok halifeler gelecektir.”

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Bize bu konuda ne yapmamızı emredersin? diye sordular.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- “Halifelere başa geçiş sırasına göre bîat edin. Sonra onlara karşı görevinizi yapıp itaat edin. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa, Allah'tan size yardım etmesini isteyin. Zira size karşı görevlerini yapıp yapmadıklarını Cenâb-ı Hak onlardan soracaktır.”

Buhârî, Enbiyâ 50; Müslim, İmâre 44. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 42

Açıklamalar

İsrâiloğulları zamanında din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmadığını, onların peygamberleri tarafından yönetildiğini bu hadîs-i şerîften öğrenmekteyiz. Bugünkü yahudilerin ataları olan İsrâiloğulları sık sık fitne ve fesat çıkarırlar, toplumun düzenini bozarlar, hatta zaman zaman peygamberlerini bile öldürürlerdi. Allah da onları yeniden doğru yola davet edip kendilerine çeki düzen verecek bir peygamber gönderirdi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına bu tarihî bilgiyi verdikten sonra, onlara kendisinin hem din hem devlet işlerini yöneten son peygamber olduğunu, artık yeni bir peygamber gelmeyeceğini, fakat kendisinden sonra devlet işlerini halifelerin yöneteceğini haber verdi.

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm, halifeler devrine yetiştikleri takdirde nasıl davranmaları gerektiğini sordular. Resûlullah Efendimiz de, halifelere iş başına geliş sırasına göre bâat etmelerini, bir halife varken başka birinin arkasına düşmemelerini ve ilk bâatlarına sâdık kalmalarını tavsiye etti. Zira halifelik iddiasında bulunan her şahsın peşine

düşmek, toplumda onulmaz yaralar açar, müslümanları birbirine düşürür. Onun için ilk kabul edilen halifeye bağlı kalmak şarttır. Müslümanlar bir halife seçtikten sonra ortaya atılıp ben de halife adayıyım, bana bîat edin diyen kimseye taraftar olmak şöyle dursun, bir fitneyi körüklediği için bu adamın ortadan kaldırılması gerekir.

Resûlullah Efendimiz tavsiyesine devam ederek:

“Onlara karşı görevinizi yapıp itaat edin. Onlar size karşı görevlerini yapmazlarsa, Allah’dan size yardım etmesini isteyin” buyuruyor. Burada dikkat edilmesi gereken şudur: Peygamber aleyhisselâm ümmeti adına fitne ve fesattan son derece korktuğu için, onları idarecilerine karşı aleyhinde ayaklanmaya teşvik etmiyor; halifeler görevlerini yapmazlarsa, onlardan hakkınızı zorla alın, demiyor.

Başka hadislerden öğrendiğimize göre “İdareciler sizi günah işlemeye zorlamadıkça onlara itaat edin” buyuruyor (Buhârî, Cihâd 108).

Hatta daha ileri giderek “Devlet reisine isyan eden, bana isyan etmiş olur” buyuruyor (Buhârî, Cihâd

109). Hadisimizde de, yöneticiler görevlerini yapmazlarsa, halka iyi davranmazlarsa onlara insaf ve anlayış vermesi veya o yöneticilerden daha hayırlısını başa getirmesi için Allah'dan yardım dilenmesini tavsiye ediyor.

İyi ama kötü idarecilerin yaptığı haksızlıklar yanlarına kâr mı kalacak? Efendimiz bu soruya şöyle cevap vermiştir: Bu konuyu siz Allah'a bırakın. Zira “Size karşı görevlerini yapıp yapmadıklarını Cenâb-ı Hak onlardan soracaktır.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İsrailoğulları zamanında peygamberler hem din hem dünya işlerini yönetirlerdi.

2. Müslümanların ilk seçilen halifenin peşinden gitmeleri, daha sonra ortaya atılarak halife olduğunu söyleyenlere yüz vermemeleri gerekir. Aksi halde toplumda fitne ve kargaşa baş gösterir.

3. Birlik ve beraberliğin bozulmaması için seçilen yöneticilere itaat etmek dinî bir görevdir. Görülen bazı yanlış uygulamalar ve hatta haksızlıklar

sebebiyle yöneticilere baş kaldırmak doğru değildir.

4. Yöneticiler yönettiklerine iyi davranmadığı takdirde, Allah Teâlâ kendilerinden bunun hesabını çok ağır bir şekilde soracaktır.

5. Efendimiz'in haber verdiği gibi, kendisinden sonra pek çok halife gelip geçmiştir.

و عن عائذ بن عمرو رضي الله عنه أنه دخل على عبيد الله -658- أي بُنيّ ، إني سمعتُ رسول الله صلى الله عليه : ابن زيادٍ ، فقال له فإياك أن تكونَ منهم، متفقٌ «إنَّ شرَّ الرِّعاءِ الحُطمةُ» : وسَلَّمَ يقول هيلع .

658. Âiz İbni Amr radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, kendisi Ubeydullah İbni Ziyâd'ın yanına girmiş ve ona şunları söylemiştir:

- Oğlum! Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i "Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır" buyururken dinledim. Sakın sen o yöneticilerden olma!

Müslim, İmâre 23. Hadîsin müttefekun aleyh olduğu söylenmişse de, bu rivayet Sahîh-i Buhârî' de mevcut değildir

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin tamamı 194 numara ile “İyiliği Emir Kötülükten Nehiy” bölümünde geçtiği üzere ashâb-ı kirâmdan Âiz İbni Amr, Emevîler’in Horasan ve Basra valisi Ubeydullah İbni Ziyâd’ın yanına girdiği zaman ona:

- Oğlum! Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i “Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır” buyururken dinledim. Sakın sen o kimselerden olma! diye nasihat etmişti.

655 numaralı hadiste de geçtiği üzere Ziyâd İbni Ebîh’in bu zâlim oğlu Âiz İbni Amr hazretlerini küçümsedi ve ona:

- Otur yerine, sen Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’in ashâbının kepeğindensin, dedi.

Ashâb içinde değersiz kimselerin bulunmadığını bilen Âiz hazretleri onun sözünün altında kalmadı:

- Onların kepek gibi değersiz olanları var mıydı ki? Kepek gibi olanlar onlardan sonra ve başkaları

arasında meydana çıktı, diyerek bu zâlime hak ettiği cevabı verdi.

İdare ettiği kimselere kötü davranan, merhametsiz tavırlarıyla onları ezen zâlim yöneticiler, kullarını çok seven ve onların incitilmesine asla râzı olmayan Cenâb-ı Hakk'ı kıyamet gününde karşılarında bulacaklardır. Yaptıkları haksızlığın hesabını kolay kolay veremeyecek, cennetin kokusunu duyamayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zâlim yöneticiler, sözü dinlenecek kimseler tarafından, ashâb-ı kirâmın yaptığı gibi, zaman zaman uyarılmalı, kendilerinden halka iyi davranmaları istenmelidir.

2. Halkın idaresini üstlenen kimseler, onlara haksızlık etmemelidir.

نه ، أنه قال لمعاوية وعن أبي مريم الأزدي رضي الله ع- 659
«: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
مَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَأَحْتَجَبَ دُونَ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتِهِمْ
فَجَعَلَ «الْقِيَامَةَ» وَفَقَرَهُمْ ، أَحْتَجَبَ اللَّهُ دُونَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَقَرَهُ يَوْمَ
. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ . مُعَاوِيَةُ رَجُلًا عَلَى حَوَائِجِ النَّاسِ

659. Ebû Meryem el-Ezdî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, kendisi Muâviye radıyallahu anh'a şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim:

- “Allah Teâlâ bir kimseyi müslümanların başına idareci yapar, o da halkın işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olmaya kalkarsa, kıyamet gününde Allah Teâlâ da onun işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olur.”

Bunun üzerine Muâviye, halkın ihtiyaçlarını tesbit etmek için bir adamını görevlendirdi.

Ebû Dâvûd, İmâre 13; Tirmizî, Ahkâm 6

Ebû Meryem el-Ezdî

Adının Amr İbni Mürre olduğu bilinmekle beraber hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Nisbesinin el-Cühenî olduğu da söylenmektedir.

Kendisinden birkaç hadis rivayet edilen Ebû Meryem, Muâviye devrinde yani 41-60 (661-680) yılları arasında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ebû Meryem el-Ezdî Hz. Muâviye devrinde bir gün onun huzuruna girmişti. Halife bu sahâbînin geliş sebebini öğrenmek istedi.

Ebû Meryem de:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis duymuştum. Sana onu rivayet etmek için geldim, dedi. Sonra da bu hadisi okudu.

Bunun üzerine Hz. Muâviye halkın arasına karışıp onların ihtiyaçlarını tesbit etmek ve kendisine bildirmek üzere özel bir adam tayin etti.

Hadisimizin Sünen-i Tirmizî'deki rivayeti, devlet reisinin ihtiyaç sahipleriyle ilgilenmesi gereğini şöyle belirtmektedir:

“Bir devlet reisi kapısını ihtiyaç ve sıkıntı içinde olanların, yoksulların yüzüne kaparsa, Allah Teâlâ da göklerin kapısını onun sıkıntılılarına, ihtiyaçlarına ve arzularına kapar.”

Allah Teâlâ'nın göklerin kapısını bir adamın sıkıntılarına, ihtiyaçlarına ve arzularına kapaması demek, onun dileklerini ve duasını kabul etmemesi, özellikle de âhirette onu kendi sıkıntılarıyla baş başa bırakması demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İdareci halktan kopuk yaşamamalı, onlarla içiçe olmalı, yönettiği kimselerin dertlerini, sıkıntılarını öğrenip yardımlarına koşmalıdır.
2. Halka kapısını kapayan ve onlarla ilgilenmeyen idareciler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'dan hiçbir yardım görmeyeceklerdir.

لداعل ايلاولا باب -79

ADALETLİ DEVLET BAŞKANI

Âyetler

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ
[90] وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

1. “Allah Teâlâ adaleti, iyiliği kesinlikle emreder.”

Nahl sûresi (16), 90

“Yöneticilerin Yönettiklerine Şefkati” adlı bir önceki konuda açıklanan bu âyeti kerîmenin tamamı şöyledir:

“Allah Teâlâ adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi kesinlikle emreder; çirkinliğin her türlüünü, kötülüğü ve her nevi haksızlığı yasaklar. Size düşünüp yapmanız için böyle öğüt verir.”

وَأِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا
يَ تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي
[9] فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

2. “Daima âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever.”

Hucurât sûresi (49), 9

Allah Teâlâ kullarını her hususta âdil olmaya, her konuda hakkı gözetmeye çağırmakta, her hak sahibine hakkını vermeyi emretmekte, başkalarına saldırmaktan ve zulüm yapmaktan sakındırmaktadır. Âdil olmak, hakkı gözetmek, hak sahibine hakkını vermek ve kimseye zulmetmemek

herkesten önce devlet başkanına yakışır ve bu onun görevidir.

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı şöyledir:

“Mü’minlerden iki taraf birbiriyle savaşıyor olursa, aralarını bulmaya çalışın. Buna rağmen biri diğerine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse, aralarında adâletle barışı sağlayın ve daima âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever.”

Bundan sonra gelen âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere “Mü’minler birbirlerinin kardeşidir.” Bu sebeple birbirlerine zulmedemezler ve kardeşlerini bir zâlimin eline bırakamazlar.

Peygamber Efendimiz’in buyurduğu gibi, bir mü’min diğer mü’min kardeşinin yardımına koştuğu sürece Allah Teâlâ da ona yardım eder ve sıkıntılarını ortadan kaldırır.

Hadisler

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -660
إِمَامٌ : سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ « : وَسَلَّمَ قَالَ

عَادِلٌ ، وَشَابُّ نَشَأٌ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ تَعَالَى ، وَرَجُلٌ مُعَلَّقٌ قَلْبُهُ فِي
جُلَانِ تَحَابِّ فِي اللَّهِ ، اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، الْمَسَاجِدِ ، وَر
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، :وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فَقَالَ
وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ،
. متفقٌ عليه «إِلَيَّا فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهُ ذَ

660. İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yedi kimseyi Allah Teâlâ kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde, gölgesinde barındıracaktır. Bunlar:

Adaletli devlet reisi, Rabbine ibadet ederek yetişen genç, gönlü mescidlere bağlı kimse, birbirlerini Allah rızâsı için seven ve buluşmaları da ayrılmaları da bu sevgiye dayalı olan iki şahıs, itibarlı ve güzel bir kadın kendisiyle beraber olmak isteyince ‘Ben Allah’tan korkarım’ diyerek buna yanaşmayan erkek, sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren adam, tenhâda Allah’ı anıp gözleri yaşla dolan kişidir.”

Buhârî, Ezân 36, Zekât 16, Rikak 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât 91. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 53; Nesâî, Kudât 2

Açıklamalar

Yedi önemli meseleyi ele alan bu hadîs-i şerîf, ilgisi sebebiyle 377 numara ile “Allah Rızâsı İçin Sevme” konusunda, 450 numara ile de “Allah Korkusuyla Ağlama” bahsinde geçmiştir. Burada da “Adaletli Devlet Başkanı”ndan söz etmesi dolayısıyla tekrar zikredilmiştir.

Kıyamet gününde mü’minleri barındıracak ilâhî gölgenin, Allah Teâlâ’nın arşının gölgesi olduğunu bir kere daha hatırlayalım. İlk insandan son insana varıncaya kadar bütün beşeriyetin bir araya toplandığı o dehşetli mahşer gününde gölge nâmına sadece Cenâb-ı Hakk’ın arşının gölgesi bulunacaktır. O gölgeliğin altında barınacak bahtiyarların arasında bu yedi grup kimse de yer alacaktır. O müthiş günde Allah’ın himayesine sığınmış olmanın anlamı, şüphesiz gerek mahşerde gerek daha sonraki zor zamanlarda hiçbir sıkıntı ile karşılaşmamak ve hem cenneti hem de Allah’ın rızâsını kazanmak demektir.

Hadisimizde görüldüğü üzere o yedi bahtiyarın başında, adaletli devlet başkanı yer alacaktır.

Âdil devlet başkanı niçin bu kadar önemlidir?

Bunun sebebi şudur: Adaletli devlet başkanı, halkının derdine çözüm arar, onları huzur içinde yaşatmaya çalışır ve böylece Allah'ın pek çok kuluna iyiliği ve faydası dokunur. Kullarını çok seven Allah Teâlâ'nın, onlara iyilik edenlere büyük değer vermesi ve “Siz benim kullarıma faydalı oldunuz, onlara âdil davrandınız, dünyada onları himâye ettiniz, ben de bugün sizi himâye edeceğim”, diyerek onlara sahip çıkması son derece tabiidir.

Âdil devlet başkanı ifadesinin kapsamına halkı yöneten ve onların işlerini yürüten bütün idareciler girmektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Tirmizî'deki şu ifadesi âdil devlet reisinin Allah katındaki üstün yerini ne güzel anlatmaktadır:

“Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve O'na en yakın yerde bulunanı adaletli devlet başkanıdır” (Tirmizî, Ahkâm 4).

Ya devlet başkanı adaletli davranmazsa, Allah Teâlâ'nın pek sevdiği ve değer verdiği kullarına kötülük yapar, zulmederse?

Peygamber Efendimiz hadisin devamında bu soruya şu cevabı vermiştir:

“Kıyamet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevimsiz olanı ve O'na en uzak mesafede bulunanı zâlim devlet başkanıdır” (Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 77).

İdaresi altındaki insanlara âdil davranan yöneticilere ne mutlu!..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mahşer günü insanlar yakıcı güneş altında perişan olacaklardır.

2. Fakat Allah Teâlâ o dehşetli günde bazı kullarını himaye edecek ve onları özel gölgesinde barındıracaktır.

3. Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet günü himaye edeceği insanların başında âdil devlet başkanı gelmektedir.

4. Adaletli yönetim insanların huzur içinde yaşamalarını sağladığı için, Allah Teâlâ âdil yöneticileri sever ve onlardan hoşnut olur.

بن العاص رضي الله عنهما قال وعن عبد الله بن عمرو - 661
إنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَوَاهُ «الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُّوا :مَنَابِرَ مِنْ نَوْرٍ
مِلْسَم .

661. Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Verdiği hükümlerde, ailesinin ve halkın yönetiminde adaletli davranan yöneticiler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklar üzerinde otururlar.”

Müslim, İmâre 18. Ayrıca bk. Nesâî, Âdâbü'l-kudât 1

Açıklamalar

Hadisimizde adaletli yönetici ifadesinin daha geniş bir kapsamda ele alındığını görmekteyiz. Adaletli devlet başkanı, adaletli vâli, kaymakam, adaletli hâkim, aile fertlerine âdil davranan ve onlara

haksızlık etmeyen aile reisi, idaresine verilen yetim malını veya vakıf malını adâletli bir şekilde kullanan yönetici ve benzeri kimseler bu müjdenin içine girmektedir.

İdaresi altındaki kimselere adaletli davranan yöneticilerin Allah Teâlâ yanında pek büyük bir itibara sahip olacaklarını bu hadîs-i şerîf göz kamaştırıcı bir ifadeyle ortaya koymaktadır. Kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın yanında nurdan yüksek koltuklarda oturmak ifadesi bazı âlimlerin dediği gibi mecâzî de olabilir hakiki de. Önemli olan, herkesin bir kurtarıcı beklediği o çaresizlik gününde, mahşerin ve kıyametin yegâne sahibinin iltifatını ve himâyesini kazanabilmektir.

Muhtelif âyet-i kerîmelerde Allah Teâlâ'nın adaletli davranan kimseleri sevdiği belirtildiğine göre [meselâ bk. Mâide sûresi (5), 42; Mümtetine sûresi (60), 8], Cenâb-ı Hakk'ın sevgisini kazanan kimselerin O'nun yanında pek şerefli bir yere sahip olmaları son derece tabiidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan yaptığı her işte adaletli olmaya çalışmalıdır.

2. Yönetimi altındakilere adaletli davranan kimseler, âhirette Cenâb-ı Hakk'ın özel iltifatına nâil olacaklardır.

662- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
خِيَارُ أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
أُمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ رَأْرَشُو ، مُكِيلِعَ نَوَلِصِيُو مِهِيلِعَ نَوَلِصُتُو ،
قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَقْلًا : لَاقِ «وَيُبْغِضُونَكُمْ ، وَتَلْعُنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ
لَا ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ ، لَا ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ « : بُنَايْدُهُمْ ؟ قَالَ
مَلَسَمَ «الصَّلَاةَ

. تَدْعُونَ لَهُمْ : «يَهُمُ تُصَلُّونَ عَلَ» : هَلْ وَق

662. Avf İbni Mâlik radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Devlet başkanlarınızın en hayırlısı, sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden ve sizin duanızı alan kimselerdir. Devlet başkanlarınızın en kötüsü de, size buğzeden ve sizin buğzunuza hedef olan, size lânet eden ve lânetinizi alan kimselerdir.”

Bunun üzerine:

- Yâ Resûlallah! Onlara karşı tavır takınalım mı? diye sorduk. Bize şu cevabı verdi:

- “Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır. Aranızda namaz kıldıkları sürece, hayır.”

Müslim, İmâre 65, 66

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz idare edenlerle idare edilenlerin tam bir âhenk ve huzur içinde yaşamaları gerektiğine işaret buyuruyor. Zira insanların dinî ve dünyevî görevlerini gerektiği şekilde yapabilmeleri için huzura ve sükûna ihtiyaçları vardır.

Devlet başkanı, vali ve kaymakam gibi yöneticiler, şahsî hayatlarında ve idârî tutumlarında dürüst oldukları, halka âdil ve merhametli davrandıkları sürece halk da onları sever, kendilerine dua ve itaat eder. Halkının bu tutumu yöneticiyi memnun eder, onları sever ve bahtiyâr olmaları için Allah’a dua eder. Bu karşılıklı sevgi ve anlayış her birinin daha huzurlu ve daha verimli olmasını, devletin gelişip güçlenmesini sağlar.

Dürüst bir hayat sürmeyen, halkına âdil ve merhametli davranmayan idareciler hoşnutsuzluk uyandırırılar. Onları sevmeyen halk kendilerine itaat etmedikleri gibi, devrilip başlarından gitmeleri için dua ederler. Halkın hoşnutsuzluğunu ve itaatte kusur ettiğini gören bu kötü yöneticiler, tutumlarını daha da sertleştirirler. Böylece ne halkta ne de yöneticide huzur kalır.

Hadîs-i şerîfi nakleden Avf İbni Mâlik hazretleri şöyle diyor:, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Hal böyle olunca biz o kötü idarecileri başımızdan düşürmek için kendilerine karşı tavır alalım mı? diye sorduk. Hatta Sahîh-i Müslim'deki rivayetlerden birine göre, onlara kılıç çekip karşı çıkalım mı? diye sorduklarını belirtiyor.

Yöneticilere karşı ayaklanma ve onlara karşı tavır takınma hareketleri devlete büyük zararlar verebileceği, huzuru ve sükûnu büsbütün yok edebileceği için Peygamber Efendimiz buna izin vermemiş:

- “Aranızda namaz kıldıkları sürece onlara karşı gelmeyin” buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadisi, namazın gerçekten dinin direği olduğunu, milleti birbiriyle kaynaştırıp birlik ve beraberliği sağladığının ve böylece devleti ayakta tuttuğunu göstermektedir.

Hadîs-i şerîfin buraya alınmayan son kısmında, “Bir kimse devleti yöneten şahsı büyük bir günah işlerken görürse, yaptığı o gūnahtan iğrensin, fakat yöneticisine isyan etmesin” buyurulmaktadır.

“İyiliği Emir Kötülükten Nehiy” bahsinde geçen 190 numaralı hadis de konumuzla ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi bir devlet başkanı halkını sevmeli ve onların bahtiyarlığı için çalışmalıdır.
2. İyi bir halk da hayırlı yöneticiyi takdir etmeli, onu sevmeli ve başarısına yardımcı olmalıdır.
3. Devleti yöneten kimseler dinin direği olan namazı kıldıkları ve Allah'a açıkça karşı gelmedikleri sürece onlara isyan edilmemelidir.

4. Namaz, birlik ve beraberliği sağlayan çok önemli bir ibadettir.

سَمِعْتُ رَسُولَ : وَعَنْ عِيَّاضِ بْنِ حِمَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 663
دُو سُلْطَانٍ : أَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
يَمُّ رَقِيقٍ الْقَلْبِ لِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَمُسْلِمٍ ، مُقْسِطٍ مُوَقِّقٍ ، وَرَجُلٍ رَحٍ
. رَوَاهُ مُسْلِمٌ «وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ دُو عِيَالٍ

663. İyâz İbni Himâr radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Cennetlikler üç gruptur. Bunlar:

Âdil ve başarılı devlet başkanı,

Yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olan kişi,

Ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen adamdır.”

Müslim, Cennet 63

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bazı konuları kolayca öğretebilmek için onları gruplandırarak anlatırdı. İnsanı cennete götüren güzel davranışları öğretirken de bu usûlü kullanmış ve cennetliklerden sadece üç grup kimseyi zikretmiştir.

Bunlardan ilki ve konumuzla ilgili olanı âdil ve başarılı devlet başkanıdır.

Devlet başkanının âdil olması demek, yönettiği kimseler arasında müslimler, gayri müslimler, taraftarlar, muhâlifler gibi bir ayırım yapmadan halkının bahtiyarlığı için çalışması demektir.

Devlet reisinin başarısı, Allah Teâlâ'nın ona, hayıra ve iyiliğe giden yolları açması ve gerekli imkânları hazırlamasıyla mümkündür. Bir yöneticinin ilâhî yardıma ve desteğe hak kazanabilmesi için şüphesiz birinci şartın kendinde bulunması, yani her icraatında adaleti gözetmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak, devlet başkanı halkına karşı iyi niyetli ve adâletli olduğu takdirde arkasında Cenâb-ı Hakk'ı bulacaktır.

Cennete girmeyi hakeden ikinci grup bahtiyarlar, yakınlarına ve müslümanlara karşı merhametli ve yufka yürekli olanlardır. 314-342. hadisler arasında akrabaya iyilik etme ve onlarla ilgiyi kesmeme konusu, 224-247. hadisler arasında da müslümanlara şefkat ve merhamet gösterme ve sıkıntılarını gidermeye çalışma konusu geniş bir şekilde ele alınmıştır. Demekki cennete girmeyi hakedebilmek için akraba olsun veya olmasın bütün müslümanlara karşı merhametli, şefkatli ve yufka yürekli olmak gerekmektedir.

Hadisimizde kendilerinden bahsedilen üçüncü grup cennetlikler ise ailesi kalabalık olduğu halde haram kazançtan sakınıp kimseden bir şey istemeyen kimselerdir.

Üçüncü grup cennetliklerin iki özelliği vardır. Biri kimseden bir şey istemeden elinin emeği ile geçinmek (bk. 540-544. hadisler), diğeri de günahattan sakınmak ve günaha götürecek davranışlardan kaçınmaktır (bk. 589-597. hadisler). İnsan sonsuz bir hayatın yaşanacağı âhiret yurduna hazırlanmanın her şeyden önemli olduğunu hiç unutmamalıdır. Bunun için de çoluğunun çocuğunun nafakasını helâlinden kazanmalı, kimseye el açıp yüz suyu dökmemelidir. İnsanoğlu

kul olmanın şerefini koruduğu, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini aç koymayacağına inanarak çalıştığı takdirde, Âlemlerin Rabbi ona dünyada rızkını verdiği gibi âhirette de sonsuz hayatın tükenmeyen nimetlerini esirgemedен sunacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennet, Allah'ın buyruklarına uyan âdil devlet başkanlarını ağırlayacaktır.

2. Akrabası olsun olmasın bütün müslümanlara karşı merhametli ve yumuşak davrananlar cennete gireceklerdir.

3. Geçindireceği kimseler ne kadar fazla olursa olsun, dilenmeyi düşünmeyen ve harama el uzatmayan kimseler cenneti hakedeceklerdir.

80- ةي ص عم ري غ ي ف روم أ ل ة الو ة ع اط ب و ج و باب -
ةي ص عم ل ا ي ف م ه ت ع اط م ي ر ح ت و

YÖNETİCİLERE İTAAT

GÜNAH OLMAYAN HUSUSLARDA DEVLET BAŞKANLARINA İTAATİN ŞART, GÜNAH OLAN YERLERDE İSE HARAM OLDUĞU

Âyet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
ه وَالرَّسُولَ إِن كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ
[59]وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygamber’e ve sizden olan idarecilere (ülü’l-emre) de itaat edin.

Nisâ sûresi (4), 59

Âyet-i kerîmenin tamamı şöyledir:

“Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız, çözümü için Allah’a ve Peygamber’e başvurun; bu hem daha hayırlı hem de netice bakımından daha uygundur.”

Allah’a ve Resûlü’ne itaat etmek müslüman olmanın gereğidir. Onlara itaat etmeyen kimse müslüman sayılmaz. Devlet başkanları, diğer bir ifadeyle halifeler ise Resûlullah’ın temsilcisi sayılırlar. 657 numaralı hadiste gördüğümüz üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisinden sonra artık

bir peygamber gelmeyeceğini, yönetimi halifelerin devam ettireceğini söylemiştir.

Allah’a ve Resûlü’ne kayıtsız şartsız itaat etmek zorunda olan müslüman, devlet başkanına ancak iyi ve faydalı konularda itaat edecek, onun Allah’a isyan anlamı taşıyan hiçbir buyruğuna uymayacaktır. Öte yandan bir âmir memuruna rüşvet alması, hırsızlık yapması konusunda ne kadar baskı yaparsa yapsın, memur, Allah’a isyan anlamına gelen bu nevi emirlere uymayacaktır. Zira dinin yasaklarını âmirinin emriyle çiğnemesi, onu sorumluluktan aslâ kurtarmaz. Aşağıdaki hadîs-i şeriflerde, günah işlemeyi emreden yöneticiye itaat edilmeyeceği açıklanacaktır.

Hadisler

664- وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «إِذَا أَمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِذَا أَمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ» .

664. İbni Ömer radıyallahu anhümâ’dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece, sevdiği veya sevmediği bütün konularda devleti yöneten kimseye itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez.”

Buhârî, Ahkâm 4, Cihâd 108; Müslim, İmâre 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 87; Tirmizî, Cihâd 29; Nesâî, Bey’at 34; İbni Mâce, Cihâd 40

Açıklamalar

Bir devlet başkanı veya bir yönetici, emirlerine itaat edildiği sürece başarılı olur. Aksi halde idareciliğinin hiçbir anlamı kalmaz. Başarılı olmak isteyen yönetici, yönettiği kimselere doğruyu ve uygun olanı emretmelidir. Ancak o takdirde emrine uyulmasını beklemeye hakkı olur. Yöneticinin verdiği emirler, yönetilen bazılarının işine gelmeyebilir; çıkarıcıların menfaatine ters düşebilir. Bu emir veya kanunlar Allah’ın buyruklarına aykırı olmadığı sürece herkesin ona itaat etmesi gerekir. Devleti yönetmenin, huzur ve emniyeti sağlamanın tek yolu budur.

Devlet başkanına veya onun temsilcilerine itaatin bir istisnası vardır. O da verilen emirlerin veya

Çıkarılan kanunların Allah'ın buyruklarına ters düşmesidir. Allah'ın emrine ters düşen, diğery bir ifadeyle söyleyecek olursak, dince günah sayılan bir buyruğun hiçbir şekilde uygulanma şansı yoktur. Zira devleti yöneten kimselere itaat etmeyi kesin bir şekilde emreden din, onların buyrukları Allah'ın buyruklarına ters düştüğüy zaman, kendilerine itaat etmemeyi aynı kesinlikle emreder.

Yöneticilerin dine ters düşen buyruklarına kesinlikle uymamak gerektiğini pek güzel açıklayan bir olay vardır:

Bir defasında Resûl-i Ekrem Efendimiz hazırladığı bir müfrezenin başına ensardan Abdullah İbni Huzâfe radiyallahu anh'ı kumandan tayin etmiş, mücâhidlere de kumandanlarına itaat etmelerini emretmişti. Nasıl olduysa yolda giderken Abdullah İbni Huzâfe askerlerin bazı hareketlerine sinirlendi. Onlara:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana itaat etmenizi emretmedi mi? diye sordu. Onlar da:

- Evet, emretti, dediler. Bunun üzerine kumandan:

- Haydi bana odun toplayıp getirin, dedi.
Mücahidler odunları toplayıp getirince, onları yakmalarını söyledi. Ateş yakılıp da alevler yükselince, mücâhidlere ateşe girmelerini emretti. Hepsi de sahâbî olan mücâhidlerin bir kısmı duraksadı, bir kısmı ise kumandanın emrini yerine getirmek üzere hazırlanmaya başladı. Kumandanlarının bu akıl dışı emrine uymayanlar, arkadaşlarını:

- Ne yapıyorsunuz siz? Biz cehennem ateşinden kaçarak Resûlullah’a sığınmış kimseleriz. Şimdi ateşe nasıl atılırız! diye uyardılar.

Onlar meseleyi tartışırken ateş söndü. Kumandanın da sinirleri yatıştı.

Medine’ye döndükleri zaman olayı Resûl-i Ekrem Efendimiz’e anlattılar. O zaman Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu:

- “Eğer mücâhidler bu ateşe girselerdi, kıyamet gününe kadar bir daha oradan çıkamazlardı. Çünkü yöneticiye itaat, ancak mâkul ve meşrû olan emirler için söz konusudur” (Buhârî, Ahkâm 4).

Asr-ı saâdet'te geçen bu dikkate değer olay, itaatın sınırları hakkında pek güzel fikir vermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın şahsî çıkarlarına ters düşse bile, devlet büyüklerinin dine aykırı olmayan emirlerine itaat etmek gerekir.

2. Allah'a ve O'nun buyruklarına karşı gelmek söz konusu olduğu zaman, hiçbir kula itaat edilmez.

لَ الْلَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّا إِذَا بَايَعْنَا رَسُولَ : لَاقِ هُنَّ عَو - 665
. مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «فِيمَا اسْتَطَعْتُمْ» : عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ يَقُولُ لَنَا

665. Yine İbni Ömer radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sözünü dinleyip itaat etmek üzere bîat ettiğimiz zaman bize:

“Gücünüz yettiği kadar” buyururdu.

Buhârî, Ahkâm 43; Müslim, İmâre, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 24; İbni Mâce, Cihâd 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz İslâmiyet’i kabul eden kimselerden Allah’ın buyruklarına uyacaklarına dair söz yani bîat alırdı. Daha önce bîat etmiş kimselerden gerek gördüğü zaman tekrar söz aldığı olurdu.

Bîat konusu 188 ve 323 numaralı hadislerin açıklamasında daha geniş bir şekilde incelenmiştir.

Peygamber Efendimiz sahâbîlerini ve dolayısıyla ümmetini çok sevdiği için, onlardan bir konuda söz alırken, “Bunu gücüm yettiği kadar yapacağım” demelerini isterdi. Böylece insanın, yapamayacağı bir işe söz vermemesi gerektiğini öğretirdi. Zira dürüst ve dindar bir kimse verdiği sözü, ne kadar zor da olsa yapmalıdır. Söz verdikten sonra, bunu yapmak pek zormuş diye caymak doğru olmaz. Bu sebeple insan kararını vermeden önce iyi düşünmelidir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in telkin buyurduğu gibi “Gücüm yettiği kadar yapacağım” diye söz vermek en uygundur. Zira verilen söz haklı bir gerekçe ile yapılamadığı takdirde, kimse “Bunu niçin yapmadın?” diye zorlayamaz. Nitekim

halife Abdülmelik İbni Mervân’a Suriye ve Mısır halkı bîat edince, hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ömer hazretleri de bîat etmek durumunda kaldı ve halifeye yazdığı mektupta, “Allah’ın kitâbı ve Peygamber’in sünneti üzerine, Allah’ın kulu emîrû’l-mü’minîn Abdülmelik’e -gücüm yettiği kadar- itaat etmeye söz veriyorum. Oğullarım da bu şekilde bîat ettiklerini arzederler” dedi (Buhârî, Ahkâm 43).

İnsan ibadetlerini bile gücü yettiği kadar yapmakla mükelleftir. Bu konu üzerinde de titizlikle duran Peygamber Efendimiz “İbadetleri gücünüz yettiği kadar yapınız” buyururdu (Buhârî, İmân 32, Savm 49, 52). İbadette ölçülü olma konusu 144-154. hadisler arasında geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ümmetine karşı pek şefkatliydi.
2. Bu sebeple bîat alırken onların “Gücüm yettiği kadar itaat edeceğim” demelerini isterdi.

3. Devlet reisi güç yetmeyecek bir şey emretmedikçe, birlik ve beraberliğin sağlanması için, ona itaat etmek gereklidir.

لوقي مسمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلَّ :وعنه قال -666
مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا حُجَّةَ لَهُ ، وَمَنْ :
. ملسم هاور «ماتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

وَمَنْ مَاتَ وَهُوَ مُفَارِقٌ لِلْجَمَاعَةِ ، فَإِنَّهُ يَمُوتُ مِيتَةً « :وفي روايةٍ له
. مي مل ا رسك ب «المِيتَةُ » . «لِيَّةَ جَاهٍ

666. Yine İbni Ömer radiyallahu anhümâ
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle
buyururken dinledim, dedi:

“Kim bağılılık sözü verdiği devlet başkanına karşı
sebepsiz yere itaatsizlik ederse, kıyamet gününde
Allah Teâlâ’nın huzuruna, tutunacağı hiçbir delili
bulunmaksızın çıkar. Devlet başkanına bağılılık
sözü vermeden ölen kimse, Câhiliye devrinde
ölmüş gibi olur.”

Müslim, İmâre 58

Yine Müslim’in bir başka rivayeti şöyledir:

“Cemaatten ayrılarak ölen kimse, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur.”

Müslim, İmâre 53, 54

Açıklamalar

Abdullah İbni Ömer bu hadisi, o devrin önemli siyâsî hâdiselerinden biri üzerine rivayet etmiştir. Hadisi kendisine rivayet ettiği zât, Kureys kabilesine mensup kahraman sahâbî Abdullah İbni Mutî’dir.

Abdullah İbni Mutî’ haksızlıklara dayanamayan bir mizaca sahipti. Bir zamanlar halife Muâviye’nin Ziyâd İbni Ebîh’i Medine’ye vali tayin etmesine de şiddetle karşı çıkmıştı. Emevîler onun bu tavrını bildikleri için, Yezîd’e bîat alınırken, halkı kışkırtabilir diye onu hapse atmışlardı. Başta Abdullah İbni Ömer olmak üzere bazı kimseler buna şiddetle itiraz ettiler ve onu hapisten çıkarttılar.

Yezîd halife seçilince Abdullah İbni Mutî’ buna bir tepki olarak Medine’yi terk etmek istedi. Fakat Abdullah İbni Ömer onun yanına giderek

yukarıdaki hadisi okudu ve Medine'den ayrılmasına engel oldu.

Yezîd'in içki içtiği ve namaz kılmayı terk ettiği gerekçesiyle 63 (683) yılında Hicaz'da ona karşı isyan başlayınca, Abdullah İbni Mutî' muhâcirlerin kumandanlığını üstlenmiş, daha sonraki yıllarda Mekke'de İbnü'z-Zübeyr'in saflarında yine Emevî idaresine karşı çarpışmıştır.

Hadisimiz fitne ve kargaşaya sebep olmamak için devlet başkanına bîat etmenin lüzumunu açıklamakta ve yapılan bîatı bozacak meşrû bir sebep bulunmadıkça, devlet başkanına verilen bağlılık sözünde durmak gerektiğini ortaya koymaktadır. Sebepsiz yere devlet başkanına itaatsizlik etmenin, kıyamet günü Allah Teâlâ'nın huzurunda insanı haksız ve bir duruma düşüreceğini belirtmektedir.

Câhiliye devrinde herkes kendi başına buyruktu. Bağlandıkları bir devlet başkanı yoktu. O devir kargaşanın ve Allah'a inanmamanın bir simgesi olduğu için, devlet başkanına bîat etmeden ölen şahıs, Câhiliye döneminde ölen bir kimseye benzetilmiş ve böyle birinin başsız, düzensiz bir toplumda yaşayıp öleceği, müslümanca bir hayat

süremeyeceği anlatılmak istenmiştir. Bu ifadeden, düzensiz bir toplumda ölen kimselerin dinsiz ve imansız gideceği mânası çıkarılamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meşrû bir devlet başkanına itaat etmek gerekir.
2. Müslümanların birliğinin sağlanması devlet başkanına yapılacak bîata bağlıdır.
3. Devlet başkanı Allah’a karşı gelmedikçe ve halkını buna zorlamadıkça, ona itaat etmek şarttır.

667- قال رسولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عليه وآله وَسَلَّمَ : «إِذَا سَمِعْتُمْ أَوْطَاعُوا ، وَإِنْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ ، « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ «كَأَنَّ رَأْسَهُ زَيْبَةٌ

667. Enes radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Üzerinize tâyin edilen yönetici, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa sözünü dinleyip kendisine itaat ediniz.”

Buhârî, Ezân 54, 56, Ahkâm 4. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 39

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

668- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
عَلَيْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ «: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. رَوَاهُ مُسْلِمٌ «وَمِنْ شَطِئِكَ وَمَكْرِهِكَ وَأَثَرِهِ عَلَيْكَ

668. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Zenginken, fakirken; neşeliyken, kederliyken ve başkası sana tercih edilirken bile söz dinleyip itaat etmen şarttır.”

Müslim, İmâre 35, 41, 42. Ayrıca bk. Buhârî, Fiten 2; Nesâî, Bey'at 1-5; İbni Mâce, Cihâd 41

Açıklamalar

Devletin devamı, milletin birliği ve beraberliği, halkın huzuru ve sükûnu her şeyden önemlidir. Bunu sağlamak da devlet işlerini yürüten kimselere itaat etmekle mümkündür. Yöneticiler Allah'a karşı gelmedikçe, yönettikleri insanları günaha

sürüklemedikçe sözleri dinlenmelidir. İnsan bu konuda zenginken veya huzurluyken başka, fakirken veya kederliyken daha başka düşünmemelidir. Hatta idareci haksızlık ederek kendi çıkarlarını ön planda tutsa, yakınlarını kayırsa bile, bunlar ona isyan etmek için yeterli sebep değildir.

Vali veya kumandan olarak tâyin edilen kişi, başı kuru üzüm gibi siyah bir köle de olsa, hatta bir hadiste buyurulduğu üzere “kolları ve bacakları kesilmiş bir köle de olsa” (Müslim, İmâre 36) küçümsenmeyecek, sözü dinlenip kendisine itaat edilecek, arkasında namaz kılınacaktır.

Devleti yöneten kişiyi Allah’a karşı gelmesi sebebiyle devirmek söz konusu olduğu zaman bile, bir kargaşanın çıkıp çıkmayacağı, insanların bundan zarar görüp görmeyeceği hesaplanacaktır. Şayet bu uygulama büyük kargaşaya sebep olacaksa, uygun zamana kadar haksızlıklara sabretmek gerekecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan farklı zamanlarda değişik hislere kapılarak devlet başkanına karşı tutumunu değiştirmeyecektir.

2. Kendisine bir haksızlık yapılsa bile, milletin huzurunun bozulmaması için buna katlanacaktır.

3. Valilik, kumandanlık veya benzeri görevlerle başa gelen bir idareci, görünüşü ve kökeni itibariyle sevilmeyen biri de olsa, ona itaat edilecek, buyruğu dinlenecektir.

كُنَّا مَعَ :وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -669
، فَمِنَّا مَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَنَزَلْنَا مِنْزِلًا
يُصْلِحُ خِيبَاءَهُ ، وَمِنَّا مَنْ يَنْتَضِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشَرِهِ ، إِذْ نَادَى
فاجْتَمَعْنَا .الصَّلَاةَ جَامِعَةً :مُنَادِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَكُنْ نَبِيَّ قَبْلِي إِنَّهُ لَمْ « :إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرٍ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ ، وَيُنْذِرَهُمْ شَرَّ
مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ ، وَإِنَّ أُمَّتَكُمْ هَذِهِ جُعِلَ عَافِيَتُهَا فِي أَوَّلِهَا ، وَسَيُصِيبُ
رَقِّقُ بَعْضُهَا بَعْضًا ، آخِرُهَا بَلَاءٌ وَأُمُورٌ تُنْكَرُ وَنَهَا ، وَتَجِيءُ فِتْنٌ يُ
هَذِهِ مُهْلِكَتِي ، ثُمَّ تَنْكَشِفُ ، وَتَجِيءُ :وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ
هَذِهِ هَذِهِ ، فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ عَنِ النَّارِ ، :الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ
اللَّهُ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ، وَلَيَاتِ وَيُدْخِلَ الْجَنَّةَ ، فَلَتَأْتِيهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِهِ
. إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ .

فَلْيُطْعَهُ إِنْ . وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفَقَةً يَدِهِ ، وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ
رَوَاهُ «اسْتِطَاعَ ، فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يَنَازِعُهُ ، فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ
مِلْسَم .

وَالجَشَرُ « يُسَاقُ بِالرَّمْيِ بِالنَّبْلِ وَالنُّشَابِ : يَأُ «يَنْتَضِلُ» : قَوْلُهُ
وَهِيَ الدَّوَابُّ الَّتِي تَرْعَى : بَفَتْحِ الْجِيمِ وَالشَّيْنِ الْمَعْجَمَةِ وَبِالرَّاءِ «
يُصِيرُ : يَأُ «يُرَقِّقُ بَعْضُهَا بَعْضًا» : هَلْ وَقَوْ . وَتَبَيَّتْ مَكَانَهَا
فَأَ لِعِظَمِ مَا بَعْدَهُ ، فَالْثَّانِي يُرَقِّقُ الْأَوَّلَ خَفِيًّا : بَعْضُهَا بَعْضًا رَقِيقًا ، أَيْ
: يُشَوِّقُ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ بِتَحْسِينِهَا وَتَسْوِيلِهَا وَقِيلَ : مَعْنَاهُ : وَقِيلَ .
يُشَبِّهُ بَعْضُهَا بَعْضًا .

669. Abdullah İbni Amr radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Bir seferde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzeltiyor, kimimiz ok atış tâlimleri yapıyor, kimimiz de otlayan hayvanların başında bulunuyorduk. Derken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in müezzini "Haydin namaza!" diye seslendi. Biz de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında toplandık. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

“Benden önceki bütün peygamberlerin görevi, ümmetlerini iyi olduğunu bildikleri şeye dâvet etmek, kötü olduğunu bildikleri şeyden de

sakındırmaktı. Sizin içinde bulunduğunuz ümmetin huzur ve sükûnu, önce gelenler zamanında olacaktır. Daha sonrakilerin başına çeşitli belâlar ve bilmediğiniz kötülükler gelecektir. Öyle fitneler çıkacak ki, bu fitnelerin bir kısmı diğerinden daha hafif olacaktır. Yine öyle fitne ve kargaşa çıkacak ki, onu gören mü'min, işte beni bu mahveder diyecektir. Sonra ortalık sakinleşecek; arkasından öyle müthiş bir fitne çıkacak ki, mü'min, işte bundan kurtuluş yok, diyecektir.”

“Bir kimse cehennemden kurtulup cennete girmeyi istiyorsa, Allah’a ve âhiret gününe imân etmiş olarak ölmelidir. Kendine yapılmasını istediği şeyleri o da başkalarına yapmalıdır. Bir kimse devlet başkanına bîat eder, elini tutup ona samimiyetle bağlanırsa, elinden geldiği kadar ona itaat etmelidir. Bu arada bir başkası ortaya çıkarak yönetimi ele geçirmeye çalışırsa, derhal onun boynunu vurunuz.”

Müslim, İmâre 46. Ayrıca bk. Nesâî, Bey’at 25; İbni Mâce, Fiten 9

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf Resûlullah Efendimiz'in mûcizelerinden biridir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde müslümanlar huzur içinde yaşamış, Hz. Osman'ın hilâfeti zamanında huzursuzluk baş göstermiş, onun şehid edilmesiyle başlayan fitne ateşi sönmek bilmemiştir. Her devir bir öncekini aratmıştır. Dün bugünden, bugün de yarından hayırlı olagelmıştır.

Bugün dünyayı kasıp kavuran ve bir türlü durmayan savaşlar, eskinin kılıçla yapılan savaşlarına rahmet okutmaktadır. Gelişen silahların kahredici gücü, geleceğin geçmişten daha kötü olacağını ve eskilerin bilmediği kötülüklerin yaşanacağını göstermektedir. Bununla beraber ikinci Ömer diye anılan Ömer İbni Abdülazîz'in halife olmasıyla yaşanan huzurlu yıllar, geleceğin geçmişten her zaman kötü olmayacağını bir işaretidir.

Bu kargaşa döneminde yapılması gerekenler hususunda Peygamber Efendimiz neleri tavsiye etmiştir? Bunları şöyle sıralayabiliriz:

* İnsan imânını her şeyden üstün tutmalı, onu korumaya çalışmalı ve imânlı olarak ölmeye gayret etmelidir.

* Fitne döneminde genellikle yaş ile kuru, iyi ile kötü birbirine karışır. İnsanlar mantıkî olmaktan çok hissî davranırlar. Müslümanlar birbirlerine asla düşman gözüyle bakmamalı ve bu kâfirdir, bu münâfıktır diye birbirini suçlamamalı, birbirinin ölümüne fetvâ vermemelidir.

* Herkes kendi için istediğini diğer müslüman kardeşi için de istemeli, kendi için istemediği kötü şeyleri diğer kardeşi için de temenni etmemelidir.

* Meşrû bir devlet başkanına bağlandıktan sonra ona elden geldiğince itaat etmeli, daha sonra ortaya çıkarak kendine bîat edilmesini isteyen kimseye yüz vermemeli, birliğin ve beraberliğin devamı için, gerekiyorsa o fitneciyi ortadan kaldırmalıdır. Millet iki ayrı şahsa bağlanmışsa, bunlardan kendisine ilk bîat edilen etrafında toplanmalı, böylece bir kargaşaya meydan vermemelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu ümmetin ilk gelenleri, sonradan gelenlerden daha hayırlıdır.

2. Her devirde fitne ve kargaşa eksik olmayacak, genellikle gelecek geçmişî aratacaktır.

3. İnsan bulunduğu devirde birliği ve beraberliği korumaya gayret etmeli, fitnecilere âlet olmamalıdır.

4. Devleti yönetenler ve âlimler halka iyi ve doğru olanı tavsiye etmeli, kötü ve zararlı davranışlardan sakındırmalıdır.

5. İmânı korumak en önemli iş kabul edilmeli ve herkes mü'min olarak can vermeye gayret etmelidir.

6. Mü'min kendi için istediğini başkası için de istemelidir.

7. İnsanı günaha ve Allah'a karşı gelmeye zorlamadığı sürece, seçilen yöneticiye itaat etmeli, ona baş kaldırmamalıdır.

شَأَلْ :لِ بِن حُجْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي هُنَيْدَةَ وَادِّ -670
يَا :سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ
نَبِي اللّٰهِ ، أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أُمْرَاءُ يُسْأَلُونَا حَقَّهُمْ ، وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا
عَنْهُ ، ثُمَّ سَأَلَهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى ضَرْعَافٌ ؟ أَنْرُمَاتِ أَمَفٌ ،

اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا ، فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا حُمِّلُوا وَعَلَيْكُمْ مَا «اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رواهُ مسلم «حُمِّلْتُمْ»

670. Ebû Hüneyde Vâil İbni Hucr radıyallahu anh
şöyle dedi:

Seleme İbni Yezîd el-Cu'fî Resûlullah sallallahu
aleyhi ve sellem'e:

- Yâ Nebiyyallah! Başımıza kendi haklarını bizden
isteyen, fakat bizim hakkımızı bize vermeyen
yöneticiler tâyin edilirse, bize ne yapmamızı
emredersin? diye sordu.

Resûl-i Ekrem onun bu sorusuna cevap vermedi.
Bir daha sorunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem şöyle buyurdu:

- “Onların sözünü dinleyip kendilerine itaat edin.
Onlar yapmaları gerekenden, siz de yapmanız
gerekenden sorumlusunuz.”

Müslim, İmâre 49-50. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 30

Vâil İbni Hucr

Vâil İbni Hucr Hadramut kralıydı. Hz. Peygamber'in İslâmiyet'e dâvet ettiğini haber alınca, tacını tahtını bırakıp bir heyetle birlikte Medine'ye doğru yola çıktı. Resûlullah Efendimiz onun İslâmiyet'i kabul etmek niyetiyle gelmekte olduğunu, daha Medine'ye ulaşmasından üç gün önce ashâbına haber verdi. Vâil huzuruna girince, Efendimiz, ona değer verdiğini göstermek için mübarek ridâsını çıkarıp yere serdi ve üzerine onunla birlikte oturdu.

Vâil'in geldiğini öğrenen ashâb-ı kirâm Mescid-i Nebevî'de toplanınca, Efendimiz Vâil'i yanına alarak bir konuşma yaptı. Onun Yemen'in Hadramut bölgesinden hiçbir tesir altında kalmadan, sırf müslüman olmak arzusuyla geldiğini söyledi ve kendisine dua etti. Vâil bir müddet Medine'de kaldıktan sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tarafından Hadramut'a vali tayin edildi.

Daha sonraları Kûfe'ye yerleşen, Sıffîn'de Hz. Ali'nin yanında yer alan Vâil İbni Hucr, 71 hadis rivayet etmiştir. Muâviye devrine kadar yaşadığı bilinmektedir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ : وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 671
إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ ، وَأُمُورٌ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَلِ اللَّهِ ، كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذَلِكَ يَا رَسُولَ : اولاق «تُنْكِرُونَهَا ،
مَتَّفَقٌ «تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ « :؟ قَالَ
هـ ل ع .

671. Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Benden sonra adam kayırma olayları ve görmeye alışmadığınız işler meydana gelecektir” buyurdu. Bunun üzerine ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Bizden o günleri görenlere ne emredersiniz? diye sordular.

Şöyle cevap verdi:

- “Yapmanız gereken görevleri yaparsınız, hakkınız olan şeyin size verilmesini Allah’tan niyâz edersiniz.”

Buhârî, Fiten 2, Müslim, İmâre 45. Ayrıca bk.
Tirmizî, Fiten 25

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem
Efendimiz'e, haksız ve zâlim idarecilere nasıl
davranmak gerektiği sorulmuştu.

Bu hadiste de adam kayırma türünden bazı haksız
işler görüldüğü zaman nasıl davranmak gerektiği
sorulmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in her iki soruya da aynı
cevabı verdiğini görmekteyiz. Kısacası demek
istiyor ki, herkesin bir görevi vardır; siz
yönetilenler olarak kendi görevinizi yerine getirin.
Sizden istenen zekâtı verin. Cihâda çağrıldığınız
zaman kaçmayın ve yöneticilerin diğer meşrû
emirlerine uyun.

Yönetenlerin görevini de Efendimiz, herkese eşit
ve âdil davranmak ve halkın hakkını vermek
şeklinde belirtti. Yöneticiler görevlerini
yapmadıkları takdirde ise, onlara isyan etmenin,
ihtilâl yaparak hak aramaya kalkmanın doğru
olmayacağını söyledi ve o zaman "Hakkınızın size

verilmesi için Allah’dan yardım dileyin”, buyurdu. Yâni zâlim idârecileri ıslâh etmesini veya onları milletin başından defedip lââyık olanları getirmesini Allah’tan dilemeyi tavsiye etti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem başka hadislerinde, ileride pek çok adam kayırma olayı meydana geleceğini hatırlatmakta ve âhirette Kevser havuzu başında kendisiyle buluşuncaya kadar bu tür olaylara sabredilmesini tavsiye buyurmaktadır (Buhârî, Humus 19, Menâkıb 25; Müslim, Zekât 132, 139).

Konumuzla ilgili bütün hadisler bir arada düşünüldüğü zaman görülüyor ki, Resûl-i Ekrem Efendimiz, milletin birliğinin bozulmaması için bu nevi haksızlıklara sabretmeyi tavsiye etmekte, sabredenlerin kendisini Kevser havuzu başında bulacağını, böylece sabrının karşılığını göreceğini söylemekte, orada mazlumların zâlimlerden hakkını alacağını ve üstelik cennette pek çok ikrama kavuşacağını belirtmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman devlet başkanları, hadiste işaret buyurulan kötü idarecilerden olmamak için gayret

göstermeli, tercihlerinde kimseye haksızlık etmemeli ve herkese hakkını titiz bir şekilde vermelidir.

2. Halk da görevini yapmalı, haksızlıkla karşılaşınca halini Allah’a arz edip ondan yardım istemelidir.

قال رسولُ اللهِ صَلَّى :وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -672
مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ « :عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللهُ
عَصَى اللَّهَ ، وَمَنْ يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي ، وَمَنْ يَعُصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ »عَصَانِي

672. Ebû Hüreyre radiyallahu anh’den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bana itaat eden Allah’a itaat etmiş, bana karşı gelen Allah’a karşı gelmiş olur. Devlet başkanına itaat eden bana itaat etmiş, devlet başkanına karşı gelen bana karşı gelmiş olur.”

Buhârî, Cihâd 109, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 32, 33. Ayrıca bk. Nesâî, Bey’at 27; İbni Mâce, Mukaddime 1, Cihâd 39

674. hadisle birlikte açıklanacaktır.

وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
من كرهه من أميره شيئاً فليصبر ، فإنه من خرج « :عليه وسلم قال
متفق عليه » من السلطان شبراً مات ميتة جاهلية .

673. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Devlet yöneticisinden hoş gitmeyen bir şey gören kimse sabretsin. Zira kim devlet başkanına itaatten bir karış dışarı çıkarsa, Câhiliye devrinde ölmüş gibi olur.”

Buhârî, Fiten 2; Müslim, İmâre 56

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال -674-
هاور «من أهان السلطان أهانه الله» :الله عليه وسلم يقول
نسح شيح : لاقو يذمرتلا

قبس دقو ، حيحصل ايف قريثك شي داح ابا ل ايفو
باوبا ايف امضعب .

674. Ebû Bekre radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Kim devlet başkanına ihânet ederse, Allah da ona ihânetinin cezasını verir.”

Tirmizî, Fiten 47. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 42, 49

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin üçü de, daha öncekiler gibi, devlet başkanına itaatle ilgilidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz devlet başkanına itaat etmeyi Peygamber'e ve dolayısıyla Allah'a itaatle bir tutmakta ve bu sözüyle “Kim Peygamber'e itaat ederse, gerçekten Allah'a itaat etmiş olur” [Nisâ sûresi (4), 80] âyet-i kerîmesine işaret etmektedir. Hadîs-i şerîfin Sa-hîh-i Buhârî ve Müslim'deki rivayeti devlet başkanına itaatin gereğini şöyle açıklamaktadır:

“Devlet reisi millet için bir siperdir. Onun kumandasında savaş yapılır. Onun sayesinde düşmandan korunulur” (Buhârî, Cihâd 109; Müslim, İmâre 43).

Müslümanların huzuru ve selâmeti, İslâmiyet'in gereği gibi yaşanması, dolayısıyla dinin güçlenmesi başta sağlam bir devlet başkanı bulunmasına bağlıdır. Müslümanlar yöneticileri etrafında kenetlendikleri ve aralarına herhangi bir bozgunculuğun girmesine meydan vermedikleri takdirde, hiçbir düşman onların birliğini ve dirliğini bozamaz. Müslümanların devlet başkanlarına destek vermesi İslâm devletini güçlendirir; devletin devlet olarak, milletin de millet olarak görevlerini mükemmel bir şekilde yapmasını sağlar.

Müslümanların devlet başkanına bağlılık sözü verdikten sonra bîatlarını bozarak onun aleyhinde çalışmaları ise, devletin zayıflamasına ve görevlerini gereği gibi yapmamasına yol açar. Neticede hem devlet hem de millet zayıf düşer. Bu hal din ve devlet düşmanlarının işine yarar.

Devlet başkanları veya onların temsilcileri gayri meşrû hareketlerde bulundukları zaman, hemen karşı tavır takınıp devleti ve idareyi zayıf düşürecek teşebbüslere girişmemelidir. Öyle durumlarda sabırlı davranmalı, bu haksızlıkların giderilmesi için çaba sarfetmelidir. Sabırsızlık

gösterip bozguncu tavır takınmak, devlet reisinden ve dolayısıyla İslâm ümmetinden kopmaktır. Efendimiz'in ifadesiyle devlet başkanından bir karış dahi ayrılmak, devleti başsız ve güçsüz bırakmaya yol açar. Buna sebep olan kimseler de, tıpkı Câhiliye devrinde olduğu gibi, düzeni bozulmuş bir toplumda yaşayıp ölmeye mahkûm olurlar. Efendimiz'in sözünü ettiği Câhiliye devrinde ölmüş gibi olmak işte budur. Bu konu 666. hadiste de işlenmiştir.

674 numaralı hadiste Resûlullah Efendimiz'in devleti yönetenlere isyan edenleri tehdit ederek:

“Kim Devlet başkanına ihânet ederse, Allah da ona ihânetinin cezasını verir” buyurduğunu okuduk.

Bu hadisi rivayet eden ve kısa hal tercümesi onuncu hadiste geçen Ebû Bekre radıyallahu anh, bir adamın, dinin uygun görmediği türde bir elbise giyen valiyi halka göstererek “Valimize bakın, fâsıkların giydiği elbiseden giymiş” demesi üzerine onu azarladı ve böyle konuşmamasını tenbih ettikten sonra, yukarıdaki hadisi rivayet etti.

Bu hadisin Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'indeki rivayeti biraz daha geniş olup şöyledir:

“Kim dünyada Allah'ın sultanına ikram ederse, Allah da ona kıyamet gününde ikram eder. Kim dünyada Allah'ın sultanına ihânet ederse, Allah da ona kıyamet gününde ihânetinin cezasını verir” (V, 42, 49).

Allah'ın sultanı demek, Allah'ın buyruklarını uygulayan devlet başkanı demektir. Peygamber Efendimiz'in devlet başkanı hakkında böyle güzel ifadeler kullanması, hatta bununla da yetinmeyerek devlet başkanına karşı gelenlerin ve sözünü dinlemeyenlerin kıyamet gününde Allah Teâlâ'yı karşılarında bulacaklarını söylemesi boşuna değildir. Zira İslâmiyet'ten önce Araplar devlet başkanı, sultan, emîr gibi mefhumları bilmezlerdi. Onlar sadece kendi kabilelerinin reislerini bilir, başka kimseye boyun eğmezlerdi. Peygamber Efendimiz İslâm devletini kurup muhtelif yerleşim bölgelerine emirler ve valiler tâyin edince, halk bunu yadırgadı. Hatta kendi kabilelerinden olmayan emire itaat etmeyenler bile oldu. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz, emirin devlet başkanını temsil ettiğini ve onu devlet başkanı gibi kabul etmek gerektiğini söyledi ve temsilcisine

itaat etmeyi kendine itaatle bir tuttu. Ona karşı gelenlerin kendisine karşı gelmiş sayılacağını ve bunların âhirette perişan olacağını açıkladı.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanına ve onu temsil eden kişilere itaat etmek hem Allah'ın hem de Peygamber'in emridir. Zira devletin ve milletin birliği ve bütünlüğü buna bağlıdır.

2. Devlet başkanına ve onu temsil eden vali ve kumandan gibi kimselere itaat etmeyenler, Allah'a ve Peygamber'ine karşı gelmiş olurlar.

3. Yöneticiler Allah'ın buyruklarına açıkça karşı gelmedikçe, sevilmeseler bile onlara itaat etmeli, zulümlerine katlanılmalıdır. Zira onlara karşı yapılacak ayaklanmalar yüzünden, devlet ve millet zarar görebilir.

4. Devlet başkanına ihanet etmek şiddetle yasaklanmıştır.

باب النهي عن سؤال الإمارة واختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة إليه - 81

YÖNETİCİLİĞE TALİP OLMAMAK

GÖREV KENDİSİNE DÜŞMEDİKÇE GÖREV
İSTEMEMEK VE

YÖNETİCİLİKTEN UZAK DURMAYA
ÇALIŞMAK

Âyet

نَجْعُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ
[83] وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

“İşte âhîret yurdu! Biz onu yeryüzünde
böbürlenmeyi ve bozgunculuk yapmayı
istemeyenlere nasib ederiz. Sonunda kazançlı
çıkanlar, fenalıktan sakınanlardır.”

Kasas sûresi (28), 83

Âyet-i kerîmede sözü edilen âhîret yurdu, Allah
Teâlâ'nın mü'min kullarına ikram edeceği
cennettir. Cenneti kazanabilmek için yeryüzünde
böbürlenmemek, hakkı olmayan bir şeye göz
koymamak, yapamayacağı işlere tâlip olmamak ve
netice itibariyle bozgunculuk yapmamak şarttır.

Diğer bir ifadeyle Allah'ın âlemlerin rabbi olduğunu göğsünü gere gere söylemekten ve ona bütün kalbiyle iman etmekten kaçmamak, Cenâb-ı Hakk'a asla kafa tutmamak, büyüklük taslamamak, kendisine verdiği malı ve kabiliyetleri kötü yolda kullanmamak, lâıyk olmadığı bir işe tâyin edilmek için çaba harcamamak gerekmektedir.

Ömer İbni Abdülazîz'in vefât edeceği zamana kadar tekrar tekrar okuyup durduğu bu âyet, Allah'a boyun eğmenin, ona teslim olmanın, onun verdiği kanaat etmenin ve hak etmediğini istememenin önemini ortaya koymaktadır.

Hadisler

675- وعن أبي سعيد عبد الرحمن بن سمرّة رضي الله عنه ، قال - يا عبد الرحمن بن : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا تسأل الإمارة ، فإِنَّكَ إِن أُعْطِيتَها عَنْ غَيْرِ مسألةٍ أُعِنْتَ : سمرّة وُكِّلَتْ إليها ، وإِذا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ عَلَيْها ، وَإِن أُعْطِيتَها عَنْ مسألةٍ « كَنِيْمِي نَع رَفَكَو ، رِيخ وَهُ يَذْلا ثَأْف ، أَهْنِمَّ أَرِيخ أَهْرِيغ تِيَأَرْف ، متفقٌ عليه .

675. Ebû Saîd Abdurrahman İbni Semüre radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

“Abdurrahman İbni Semüre! Kimseden yöneticilik görevi isteme! Zira bu görev sen istemeden verilirse, Allah yardımcın olur. Eğer sen istediğin için verilirse, Allah’dan yardım göremezsın.

“Bir de bir şeye yemin ettikten sonra başka bir davranışı daha hayırlı görürsen, hayırlı olanı işleyip yeminin için keffâret öde!”

Buhârî, Ahkâm 5, 6, Eymân 1, Keffârât 10; Müslim, Eymân 19, İmâre 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İmâre 2; Tirmizî, Nüzûr 5; Nesâî, Âdâbü’l-kudât 5

Abdurrahman İbni Semüre

Kureyş kabilesinden olup adı Abdükülâl idi. Mekke’nin fethi sırasında müslüman olunca, Hz. Peygamber ona Abdurrahman adını verdi. Daha sonra Mûte Savaşı’na ve Tebük Gazvesi’ne katıldı.

Hız. Osman devrine kadar hiçbir idârî görev almadı. Irak’ın fethinde bulundu ve bilhassa Horasan cephesinde savaştı. Cemel Vak’ası’ndan

sonra Hz. Muâviye'nin yanında yer aldı. Sîstan valiliğine tayin edildi. Birçok şehrin İslâm hâkimiyetine girmesinde önemli hizmetleri oldu. Afganistan'ın başşehri Kâbil'i bir ay kuşattıktan sonra ele geçiren de odur.

Son derece cesur ve mütevâzi bir kumandandı. Peygamber Efendimiz'den on dört hadis rivayet etti. Kendisinden de Abdullah İbni Abbâs, Saîd İbni Müseyyeb, Muhammed İbni Sîrîn ve Hasan-ı Basrî gibi sahâbî ve tâbiîlerin hadis rivayet ettiği Abdurrahman İbni Semüre 50 (670) yılında Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte sözü edilen yöneticilik, valilik, kaymakamlık gibi devleti temsil etme görevidir. Peygamber Efendimiz devletin gücünü kudretini temsil edecek kişilerin bu göreve lâayık, şahsiyetli, bilgili ve işinin ehli kimseler olması gerektiğine işaret buyurmakta, makam ve mevki heveslisi değersiz ve şahsiyetsiz kimselerin böyle önemli mevkilere getirilmemesi icap ettiğini hatırlatmaktadır. Zira koltuk sevdasına kapılmış

olan menfaatçiler, o makamlardan hesapsız çıkarlar elde etmeyi umdukları için, araya hatırlı kimseler koyarak, hatta gerekirse büyük rüşvetler vererek göz diktikleri mevkileri elde etmek isterler.

Peygamber Efendimiz Abdurrahman İbni Semüre'ye valilik, kaymakamlık gibi yöneticiliğe tâlip olmamayı tavsiye etmekte, herkesin bu görevleri başaramayacağını hatırlatmaktadır. Şayet bir kimse böyle önemli görevlere lâayık ise ve bu hizmet devleti yönetenler tarafından kendisine teklif ediliyorsa, görevi kabul edip devlete hizmet etmelidir. Kendisi tâlip olmadığı halde lâayık görülerek iş başına getirilen kimse, Peygamber Efendimiz'in belirttiğine göre, Cenâb-ı Hakk'ın yardımını görür ve işinde başarılı olur. Şahsî arzusu ve hırsı sebebiyle bir görevi kendisi isteyip yönetici olan kimseler ise Allah Teâlâ tarafından desteklenmezler. Onlar karşılaştıkları meseleleri şahsî yetenekleri ile halletmek zorunda kalırlar.

İdarecilik görevine ehil olsa bile, bir kimsenin içindeki ihtirası dışarı vurarak bu görevi istemesini Peygamber Efendimiz doğru bulmamış, 681 numaralı hadiste görüleceği üzere, böyle kimselere görev vermemiştir. İnsanın geçimini temin etmek

için yöneticilerden yapabileceği bir iş istemesi, elbette bu yasağın dışında kalır.

Had s-i şer fte Res l-i Ekrem Efendimiz'in verdiği ikinci öğüt, bir şeyi yapmayacağım veya yapacağım diye yemin eden, fakat daha sonra düşündüğünün aksini yapmanın daha hayırlı olduğunu gören kimsenin, yemin ettim bir kere diyerek yanlışta ısrar etmemesidir. Zira hatada ısrar etmek ikinci bir hatadır. Aklı başında olan kimse hatalı yolu bırakır, doğru olanı yapar. Zira hatanın neresinden d n lse k rdır.

Dinimiz yeminden dönmenin çaresini göstermiş, yolunu yordamını öğretmiştir. Had s-i şer fte hatırlatıldığı şekilde bilerek ve isteyerek veya istemeyerek yeminini bozan kimse, yemin kef reti vermek suretiyle hatasını bağışlatabilir.

Yeminden dönme konusu 73. hadiste geçmiş olup ayrıca 1718-1721. hadislerde ele alınacaktır.

Yeminini bozan kimse bunun cezasını zenginlik durumuna göre öder. Yemin bozmanın cezası sırasıyla k le  zad etmek, değilse on fakire bir günlük yiyeceklerini vermek yahut onları

giydirmektir. Bunlara gücü yetmeyen kimse ise birbiri peşine üç gün oruç tutacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanından önemli görevlere kendisini tayin etmesini isteyenler genellikle o görevi kötüye kullanacak kimseler olduğundan, Peygamber Efendimiz memuriyet istemeyi doğru bulmamıştır.

2. Kendisi arzu etmeden bir göreve getirilmek istenen kimse teklif edilen görevi kabul etmelidir. Zira böyle kimselerin bir ihtirası bulunmayacağı için Allah Teâlâ onlara yardım edip başarılı kılar.

3. Bir göreve kendi arzusuyla tayin edilen kimse, problemlerini kendi kabiliyetiyle çözmek zorundadır. Zira öyle ihtiras sahiplerine Allah yardım etmez.

4. Öfkeye kapılarak bir işi mutlaka yapacağım veya asla yapmayacağım diye yemin eden kimse, öfkesi geçince aklını başına alıp düşünmeli, gerekiyorsa yeminini bozup cezasını ödeyerek doğru ve hayırlı olanı yapmalıdır.

قال لي رسول الله صلى : وعن أبي ذر رضي الله عنه قال -676 يا أبا ذر أراك ضعيفاً، وإني أحبُّ لك ما أحبُّ « :الله عليه وسلم ملسم هاور «لنفسى، لا تأمرنَّ على اثنين ولا تولين مال يتيم

676. Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ebû Zer! Senin gerçekten zayıf olduğunu görüyorum. Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim. İki kişiye bile olsa sakın başkan olma! Yetim malına da yöneticilik yapma!”

Müslim, İmâre 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vesâyâ 4; Nesâî, Vesâyâ 10

678. hadisle birlikte açıklanacaktır.

يا رسول الله ألا تستعملني ؟ فضرَب : تلق : لاق هن عو -677 يا أبا ذرَّ إنَّكَ ضَعِيفٌ ، وإنَّهَا أَمَانَةٌ ، « :بيده على منكبي ثم قال وإنَّهَا يوم القيامة خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ ، إلَّا من أخذها بحقِّها ، وأدى الذي ملسم هاور «عليه فيها .

677. Yine Ebû Zer radıyallahu anh şöyle dedi:

- Yâ Resûlallah! Beni vali tayin etmez misin? demiştim.

Eliyle omuzuma vurarak şöyle buyurdu:

- “Ebû Zer! Sen zayıf bir adamsın. İstedğin görev ise bir emanettir. Bu emaneti ehil olarak alan ve üzerine düşeni yapanlar müstesna, aslında bu görev kıyamet gününde bir rezillik ve pişmanlıktır.”

Müslim, İmâret 16

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
«مَادَنْ نُؤْكِتْسُو ، إِيَّكُمْ سَتَحْرَصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ «يَوْمَ الْقِيَامَةِ

678. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Siz memuriyet alma konusunda pek istekli davranacaksınız. Halbuki o yanıp tutuştuğunuz görev, kıyamet gününde bir pişmanlık sebebi olacaktır.”

Buhârî, Ahkâm 7. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 39, Kudât 5

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste Peygamber Efendimiz'in devlet görevine, özellikle de yöneticiliğe istekli olmayı doğru bulmadığı görülmektedir.

Hadislerden ilk ikisi, 62 numaralı hadiste tercüme-i hâlini okuduğumuz Ebû Zer el-Gıfârî radiyallahu anh ile ilgilidir. Ebû Zer el-Gıfârî'yi, çok mütevâzî oluşu, açık kalpliliği ve doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen tabiatı sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz pek severdi. Bir defasında onun hakkında “Şu gök kubbenin altında ve yeryüzünün üstünde Ebû Zer'den daha doğru sözlü kimse yoktur” buyurmuştu (Tirmizî, Menâkıb, 35; İbn Mâce, Mukaddime, 11). Zaman zaman kendisine adıyla hitap ederek nasihatlerde bulunan Peygamber Efendimiz, Ebû Zerr'e, valilik gibi önemli memuriyetler bir yana, iki kişiye bile başkanlık yapmamasını, bir de yetim malına velî, diğer bir ifadeyle mütevellî olmamasını tavsiye etmiştir. Yöneticiliğin, altından kalkılması zor ilâhî bir emanet olduğunu, onu ancak yöneticiliğe yatkın insanların başarabileceğini söylemiş, üstesinden gelemeyecekler için idareciliğin kıyamet günü bir

rezillik, pişmanlık ve perişanlık olacağını bildirmiştir.

Burada anlaşılması zor gibi görünen husus, kendisi bütün memurların, yöneticilerin ve valilerin üstünde bir âmir ve bir devlet başkanı iken Peygamber aleyhisselâm'ın Ebû Zerr'e yönetici olmamayı tavsiye etmesidir. Resûlullah Efendimiz Ebû Zerr'in huyunu, karakterini, daha açık bir ifadeyle onun aşırı zühdünü, dünyaya hiç değer vermemesini iyi biliyordu. Ona “Sen zayıf bir adamsın” diye buyururken, valiliğin gerektirdiği bazı özelliklerin onda bulunmadığına işaret ediyordu. Nitekim Ebû Zer hazretleri Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra, diğer sahâbîlerin aksine, zekâtı verilmiş bile olsa, ihtiyaç fazlası malın biriktirilmeyip Allah yolunda harcanması gerektiğini savunmuştur. Bu kanaatte olan birisi, yönettiği kimselerin malını, mülkünü nasıl koruyabilir? Yapacağı görevin özelliklerini taşımayan, kendilerini veya mallarını idare edeceği kişileri, gelebilecek her türlü zarardan koruyacak güçte ve liyâkatte bulunmayan kimselerin böyle zor işlere tâlip olması, hem kendileri için hem de yöneteceği insanlar için fayda yerine zarar getirir.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ebû Zer'e kendisini misâl olarak gösterirken, seni çok severim, kendim için istediğimi senin için de isterim, şayet Allah Teâlâ bana yardım edip desteklemeseydi, doğrusu ben de bu işin altından kalkamazdım. Onun için sen yöneticilik isteme, iki kişiye başkan olmayı, hatta bir yetimin malını idare etmeyi bile arzu etme, demek istemiştir.

Bir kimse, lâıyk olmadığı ve üstesinden gelecek yeteneği bulunmadığı bir göreve tâlip olmadan önce, Resûlullah Efendimiz'in haber verdiği kıyamet günündeki acı sonu, rezilliği ve pişmanlığı iyi düşünmelidir. Fâni dünyanın iki günlük sultanlığı için âhiretin bitip tükenmeyen rezilliğini göze almak nasıl bir akıldır?

İyi ve âdil bir idarecinin kıyamet gününde Cenâb-ı Hakk'ın arşının gölgesinde barınacak yedi bahtiyardan biri olacağı da unutulmamalıdır. Üstesinden gelip gelemeyeceğini düşünmeden memuriyet alma hırsıyla yanıp tutuşan kimselerin bulunduğu bir zamanda, görevini mükemmel bir şekilde yapacağı bilinenlerin yöneticilikten görevinden kaçınmaları doğru değildir. Hatta kendisine teklif edilen böyle bir görevi almak, yerine göre bir zarûrettir.

676 numaralı hadiste, değerli insanların uygun olmayan isteklerini geri çevirirken, onları kırmamaya dikkat etmek gerektiği pek güzel bir ifadeyle belirtilmiştir. Peygamber Efendimiz kendisinden görev isteyen Ebû Zerr'in, bu görevi insanlara hizmet etmek için arzu ettiğini bildiği kadar, onun yapısının ve mizacının idareciliğe elverişli olmadığını da biliyordu. Fakat bu gönül adamını, bazılarına yaptığı gibi sert bir ifadeyle geri çeviremezdi. Ona “Kendim için ne istiyorsam senin için de onu isterim” diyerek devlet hizmeti yapamayacağını tatlı bir üslûpla hatırlattı.

Konu, önemi sebebiyle, bir sonraki bahiste tekrar ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet memurluğu isteyen kimse bu göreve tayin edilmemelidir.
2. Yöneticilik görevi yapamayacağını bilen kimse, bu işe asla tâlip olmamalıdır.

4. Devlet memurluğuna tayin edilen kimse, görevinin sorumluluğunu iyi bilmeli ve görevine asla ihânet etmemelidir.

5. Devlet kademelerinden birinde görev alan ve görevini hakkıyla yapan kimselerin mânevî mükâfatı pek büyüktür.

6. Üstesinden gelemeyeceği bir idarecilik görevini alan kimse, âhirette bin pişman olacaktır.

7. Yetim malını gereği gibi korumak, son derece değerli bir hizmet ve insana büyük sevap kazandıran bir hayırdır.

باب حَتَّ السُّلْطَانِ وَالْقَاضِي وَغَيْرَهُمَا مِنْ وَلَاةِ الْأُمُور - 82

ءوسل ءانرق نم مهري ذحتو حل اص ريزو ذاختا ىلع
مهنم لوبقل او

YÖNETİCİLERİN İYİ YARDIMCI EDİNMESİ

DEVLET BAŞKANI VE KADI GİBİ
YÖNETİCİLERİ, İYİ BİRER

YARDIMCI EDİNMEYE TEŞVİK ETMEK VE
BUNLARI

KÖTÜ ARKADAŞLAR EDİNİP ONLARIN TAVSİYELERİNİ

TUTMAKTAN SAKINDIRMAK

Âyet

[67] الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

“O gün dostlar bile birbirine düşman kesilecektir; sadece Allah’tan korkanlar böyle olmayacaktır.”

Zuhruf sûresi (43), 67

Âyet-i kerîme, birbirlerini dünya menfaatleri için seven, şahsî çıkarları için dostluk kuran kimselerin kıyamet gününde birbirine düşman olacağını belirtmektedir. Zira onları birbirine bağlayan şahsî çıkarlar ve nefsânî hazlar son bulmuştur. Parasıyla veya nüfuzuyla insanları kendi etrafında toplayan kimselerin, arkalarından gidilecek insanlar olmadığı artık anlaşılmıştır. İşte o zaman suçlamalar başlayacak, kötü kimseler uydukları liderlerini “Bizi baştan çıkaran, doğru yoldan uzaklaştıran budur” diye suçlayacaklar; fakat başının telâşına düşmüş o liderler bu nevi

suçlamaları kabul etmeyip kendilerini savunacaklardır.

Birbirini sadece Allah rızâsı için seven kimseler ise, dünyada olduğu gibi âhirette de birbirlerine dost ve destek olacaklardır. İlâhî nimetler içinde yüzerken dostlarını hatırlayacaklar, onları arayıp soracaklar ve dostlarının da kendileri gibi bahtiyar olması için Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunacaklardır.

Hal böyle olunca, devletin çeşitli kademelerinde ve önemli mevkilerde görev almış kimseler, kendilerine hem dünyada hem de âhirette faydalı olacak, her zaman dost kalacak iyi kimseleri yardımcı seçmelidir.

Hadisler

عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رضي الله عنهما أن رسولَ الله -679- مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ ، وَلَا اسْتَخْلَفَ مِنْهُ ، : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَحْضُرُهُ عَلَيْهِ ، : خَلِيفَةٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بِطَانَتَانِ هَاور «أَمْرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحْضُرُهُ عَلَيْهِ وَالْمَعْصُومُ مِنْ عَصَمَ اللَّهُ وَبِطَانَةٌ تَدِيرُ أَرْخَبًا .

679. Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hüreyre radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ'nın gönderdiği her peygamberin ve başa geçirdiği her halifenin mutlaka iki yardımcısı olmuştur. Bunlardan biri ona doğru yolu gösterir ve buna teşvik eder. Diğeri kötü yolu gösterir ve ona teşvik eder. Günahtan uzak duran, Allah'ın koruduğu kimsedir.”

Buhârî, Ahkâm 42, Kader 8. Ayrıca bk. Nesâî, Bey'at 32

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ الله صَلَّى :وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ -680- إذا أرادَ الله بالأمير خيراً ، جَعَلَ له وزيرَ صدقٍ « :اللهُ عَلَيْهِ وسلَم هل لَعَجَ كلذَرِيعٍ هب دَاراً اذإو ، هُنَاعاً رَكَذَ نإو ، هُرَكَذَ يسنَ نإ ، رواه أبو داود .«وزيرَ سوءٍ ، إن نسي لم يُدْكَرْه ، وإن ذَكَرَ لم يُعْنَهُ . بإسناد جيدٍ على شرط مسلم .

680. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ bir devlet başkanı hakkında hayır dilediği zaman, ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığını yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı verir. Şayet Allah Teâlâ o devlet başkanı için hayır dilemezse, ona unuttuğunu hatırlatmayan, hatırladığını yapmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir.”

Ebû Dâvûd, İmâre 4. Ayrıca bk. Nesâî, Bey’at 33

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz başta olmak üzere bütün peygamberlerin yardımcıları, sırdaşları ve danışmanları olmuştur. İsrâiloğullarına gönderilen peygamberler, 657 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz gibi birer devlet başkanı idiler. Devlet başkanları ve halifeler, devlet işlerini kendileriyle birlikte yürütecekleri, istişâre edip konuşacakları vezirlere, bakanlara ihtiyaç duyarlar. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashâbıyla, özellikle de Hz. Ebû Bekir’le istişâre ettiği bilinmektedir.

Peygamberler mâsum oldukları için yani Allah Teâlâ onları kötülüklerden koruduğu için yanlış

yönlendirmeye gelmezler. Kendilerine doğru olmayan bir fikir telkin edilse bile bunu yapmazlar.

Allah Teâlâ'nın yardım ettiği devlet başkanları kendilerine iyi vezirler ve bakanlar seçerler. İlâhî yardımdan mahrum olanlar da, kendilerine destek olmak yerine devlet çarkının sakatlanmasına yol açacak kötü yardımcıları seçerler.

Cenâb-ı Hak bu konuda şu tavsiyede bulunmaktadır:

“Ey iman edenler! Mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler” [Âl-i İmrân sûresi (3), 118].

Bazı âlimler hadîs-i şerîfte geçen iki yardımcı ifadesini, biri melek, diğeri şeytan olmak üzere iki yardımcı şeklinde anlamışlardır. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün:

- “Her insanın biri cinlerden diğeri meleklerden olmak üzere iki arkadaşı vardır”, buyurmuştu. Sahâbîler:

- Senin de var mı, yâ Resûlallah? diye sorunca:

- “Evet benim de vardır. Yalnız Allah Teâlâ bana yardım etti de, cinlerden olan arkadaşım müslüman oldu. Artık bana sadece doğru ve hayırlı olanı tavsiye ediyor”, buyurdu (Müslim, Münâfikîn 69).

Sahîh-i Buhârî şârihi Kirmânî, bu iki sırdaşı, biri fenalıklara teşvik eden nefs-i emmâre, diğeri hayır yapmaya yönelten nefs-i levvâme şeklinde de anlamının mümkün olduğunu söylemiştir.

İki sırdaş veya arkadaş sözünü her üç şekilde de anlamak mümkündür. Cenâb-ı Hak bizlere iyiyi tavsiye eden, hayıra çağıran dostlar nasip etsin ve onların güzel telkinlerini yapmaya muvaffak buyursun. Âmîn...

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Devlet başkanları kendilerine iyi, doğru ve güzeli gösterecek ve onları gerçekleştirmeye yardım edecek, kötü olan her şeyden sakındıracak sağ duyulu yardımcıları ve müsteşarları seçmelidir.

2. Devlet başkanları Cenâb-ı Hakk’ın bazı insanları fenalıklardan koruduğunu göz önünde bulundurmalı, Allah Teâlâ’nın kendisini de

kötülerin telkininden himaye etmesini niyaz ederek ihlâsla ve samimiyetle çalışmalıdır.

3. İyi yardımcıları sayesinde isabetli kararlar veren yöneticiler, Cenâb-ı Hakk'ın himayesini kazanmış değerli idarecilerdir.

باب النهي عن تولية الإمارة والقضاء وغيرهما -83

من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرض بها

YÖNETİCİLİK İSTEYENLERE GÖREV
VERMEMEK

DEVLET YÖNETİCİLİĞİ VE KADILIK GİBİ
MEMURİYETLERE

TALİP OLAN VE BU GÖREVLERE AŞIRI
DÜŞKÜNLÜK

GÖSTEREN KİMSELERİ TAYİN ETMEMEK

Hadis

دَخَلْتُ عَلَى : عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 681
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَرَجُلَانِ مِنْ بَنِي عَمِّي ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا
يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّاكَ اللَّهُ ، عَزَّ وَجَلَّ ، وَقَالَ :

واللّٰه لا تُؤَلِّي هَذَا الْعَمَلَ أَحَدًا سَأَلَهُ ، إِنَّا « :الْآخِرُ مِثْلَ ذَلِكَ ، فَقَالَ
« أَوْ أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ .

681. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh şöyle dedi:

Amcamın oğullarından ikisiyle Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna girmiştım. Onlardan biri:

- Yâ Resûlallah! İdaresini Cenâb-ı Hakk'ın sana verdiği görevlerden birine bizi âmir tayin et! dedi. Öteki amca oğlu da benzeri bir şey söyledi.

Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Vallahi biz isteyeniyi veya görev hırsı bulunanı yönetici yapmıyoruz.”

Buhârî, Ahkâm 7, İcâre 1, İstitâbetü'l-mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15

Açıklamalar

Halkı âdil bir şekilde yönetmek, Cenâb-ı Hakk'ın üzerinde ısrarla durduğu konuların başında

gelmektedir. Bu sebeple Nevevî, 675-678. hadislerin bulunduğu bahiste, konuyu yöneticiliğe talip olmamak adıyla işlediği halde, burada onu yöneticilik isteyene görev vermemek başlığı ile değişik bir açıdan tekrar ele almıştır.

Şurası bellidir ki, Cenâb-ı Hak herkesi farklı kabiliyetlerde yaratmıştır. Bu sebeple her şahsın, bir başkasına nisbetle daha iyi yapabileceği bir meslek vardır. İdarecilik ise özel kabiliyetlere, üstün meziyetlere sahip olmayı gerektiren bir iştir. Gerekli şartlara ve vasıflara sahip olmayan kimse bir şehre veya ülkeye yönetici tayin edildiği zaman, o şehrin veya ülkenin düzeni bozulur, halkın huzuru yok olur, hakları elden gider. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz her isteyene memuriyet vermemiş, bazı sevdiklerine de bu zor işe talip olmamayı tavsiye etmiştir.

Hadisimizin diğer rivayetinden öğrendiğimize göre, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin amca oğulları ona, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile görüşerek kendisine bir konuyu arzedeceklerini söylemiş ve bu hususta aracılık yapmasını istemişlerdi. Ebû Mûsâ amcazâdelerini kırmamış, fakat Hz. Peygamber'le hangi konuda görüşmek istediklerini de sormamıştı. Resûl-i Ekrem

Efendimiz'in huzuruna çıkınca, bu iki zât ondan yöneticilik istediler. Bunu duyan Ebû Mûsâ pek şaşırdı ve zor durumda kaldı. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona dönerek:

- “Sen bu işe ne diyorsun, Ebû Mûsâ?” diye sorunca:

- Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunlar içlerinden geçeni bana söylemediler. İş isteyeceklerini bilmiyordum, diye özür diledi. O zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Görev isteyen kimseyi biz işimize tayin etmeyiz” buyurdu (Buhârî, İstitâbetü'l-mürteddîn 2; Müslim, İmâre 15). Sonra da kendisinden herhangi bir görev istemeyen Ebû Mûsâ hazretlerini Yemen'e vali tayin etti.

53 numaralı hadiste gördüğümüz üzere, Peygamber Efendimiz kendisine gelerek:

- Yâ Resûlallah! Falan kimseyi vali (veya vergi memuru) tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin? diyen Üseyd İbni Hudayr hazretlerinin bu isteğine hiç cevap vermedi. Onu kırmamak için bir başka konuya temas ederek, ileride adam kayırma

türünden bazı haksızlıklar göreceklerini, kendisiyle Kevser havuzu başında buluşuncaya kadar bunlara sabretmelerini tavsiye etti. Halbuki Üseyd hazretleri ensar dediğimiz Medineli müslümanların ileri gelenlerinden biriydi. İslâmiyet’i ilk kabul edenlerdendi. Akabe biatinde Medineli müslümanların temsilcisiydi. Uhud Gazvesi’nde Peygamber Efendimiz’in etrafından ayrılmayan birkaç yiğitten biriydi. Buna rağmen Resûlullah Efendimiz onun memuriyet isteğini sükûtle geçiştirdi.

Meziyet ile faziletin başka başka şeyler olduğu unutulmamalıdır. Nice eli öpülecek, duası alınacak faziletli kimseler vardır ki, idarecilik ve yöneticilik yapacak kabiliyetleri yoktur. Üseyd İbni Hudayr’ın “Falan kimseyi vali tayin ettiğin gibi beni de tayin etmez misin?” derken kastettiği zâtın Amr İbni Âs olduğu söylenmektedir. Amr İbni Âs yöneticilik ve kumandanlık konularında üstün meziyetlere sahipti. Hz. Ömer onun bu yönünü pek takdir eder ve Amr’a mutlaka yöneticilik yaptırmak gerekir, derdi. Halkın menfaati işe ehil olanı tayin etmeyi gerektirdiği için Resûlullah Efendimiz Amr İbni Âs’ı yönetici yapmıştı.

Devletin idaresi kendilerine teslim edilecek kimseler, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ortaya koyduğu bu ölçüye göre seçilmelidir. Dinin, devletin ve halkın menfaati bunu gerektirir.

Yönetici olmayı çok isteyen kimseler, genellikle dünya zevklerine aşırı derecede düşkün ihtiras sahipleridir. Tarih boyunca hep böyle olagelmıştır. Onların bu hırsı sebebiyle ordular birbiriyle çarpışmış, binlerce mâsum kanı dökülmüş, ırz ve namuslar çiğnenmiş, servetler heder olup gitmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Devleti ve halkı yönetme konusunda aşırı istekli olanlar, genellikle menfaatlerini ön planda tutan kimselerdir. Bu sebeple görev isteyenlere prensip olarak görev verilmemelidir.

2. Görev verecek mevkide bulunanlar işi mutlaka ehline vermeli, bu konuda hatır gönül dinlememelidir.

بدأل باتك

باب الحياء وفضله والحث على التخلق به -84

EDEP BÖLÜMÜ

UTANMA DUYGUSU (HAYÂ), DEĞERİ VE BU DUYGUYA

SAHİP OLMAYA TEŞVİK ETMEK

عن ابنِ عمرَ رضي الله عنهما أنَّ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرَّ على رجلٍ مِنَ الأنصارِ وهو يعِظُ أخاهُ في الحياءِ ، فقالَ «دَعُهُ فَإِنَّ الحياءَ مِنَ الإيمانِ » : رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قُ عَلَيْهِفَتَم

682. İbni Ömer radiyallâhu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, utangaç kardeşine bu huyunu terketmesini söyleyen Medine'li bir müslümanın yanından geçerken ona:

“Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır” buyurdu.

Buhârî, İmân 16, Edeb 77; Müslim, İmân 57-59. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 7; Nesâî, İmân 27; İbni Mâce, Mukaddime 9, Zühd 17.

683. hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسول : وعن عِمْران بن حُصَيْن ، رضي الله عنهما ، قال -
قفتم «الحَيَاءُ لا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللهُ صَلَّى اللهُ
« : أَوْ قَالَ «الحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ» : مل س مل ة ي اور ي فو . ه يل ع
« الحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ » .

683. İmrân İbni Husayn radıyallâhu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hayâ ancak hayır kazandırır.”

Buhârî, Edeb 77; Müslim, İmân 60

Müslim'in bir rivayetine göre ise:

“Hayânın hepsi hayırdır”, buyurdu.

Müslim, İmân 61

Açıklamalar

Bir önceki hadîs-i şerifî tekrar hatırlayalım:

Medineli müslümanlardan yani ensâr-ı kirâmdan, maalesef adlarını bilemediğimiz iki kardeş, belki de iki din kardeşi utanma duygusu hakkında konuşuyorlardı. Biri, fazla utangaç bulduğu

diğerine, utanmanın insanı, haklarını elde etmekten alıkoyduğunu söylüyor, bu huyundan vazgeçmesini tavsiye ediyordu. O sırada yanlarından geçen Resûl-i Ekrem Efendimiz bu konuşmayı duydu ve kardeşine öğüt veren zâta:

“Onu kendi haline bırak; zira hayâ imandandır” buyurdu.

Bazı önemli konuları mecâzî ifadelerle anlatmayı faydalı gören Efendimiz, burada da aynı metodu uygulamıştır. Onun “Hayâ imândandır” sözüyle anlatmak istediği şudur: İman insanı fena davranışlardan nasıl alıkorsa, utanma duygusu da tıpkı iman gibi insanın fenalık yapmasına fırsat vermez, onu kötülüklerden vazgeçirir. İnsana insanlığını hatırlatır. Onun herhangi bir hayvan olmadığını, aklına eseni yapamayacağını hissettirir. İşte bu nevi telkinlerle hayâ imanını besleyip olgunlaştırır. Böyle olunca da haya insana ancak hayır kazandırır ve onun tamamının hayır olduğu ortaya çıkar.

Konuya şöyle de bakmak mümkündür. Özel telkinlerle düşünce yapısı bozulmayan kimseler insanların gözü önünde meselâ mahrem yerlerini açmaktan veya ulu orta cinsî temasta bulunmaktan

utanıp kaçınırlar. Bu kadar bir utanma duygusu hangi dine mensup olursa olsun bütün insanlarda vardır. Utanma duygusunu büsbütün yitirmeyen kimseler hayâsızca davranışlardan kaçındığı gibi, dindar kimseler de dinin haram saydığı günahlardan uzak dururlar. Netice itibariyle insanlar bir yandan utanma duygusu, öte yandan Allah'tan korkma hissi sayesinde, kendilerine yakışmayan davranışlardan kaçınırlar.

Demek oluyor ki, nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, hayâ duygusu baştan sona hayır olup insana ancak hayır kazandırır. Zannedildiği gibi bu asil duygu insanın hakkını elde etmesine engel olmaz. İnsanın rızkını kazanmasına, hakkını elde etmesine engel olan utanma duygusu değil, çekingenliği, korkaklığı ve beceriksizliğidir. Hayâ duygusuyla bu olumsuz özelliklerin hiçbir ilgisi yoktur.

Bu güzel duygu günümüzde maalesef bazı telkinlerle zayıflatılmaktadır. Açılıp saçılmayı, utanma duygusunu bir yana atmayı çağdaş olmanın bir gereği gibi gösterenler, ne pahasına olursa olsun vazifesini lâıykıyla yapmayı bir nevi aptallık sayanlar, kaytarmayı ve gününü gün etmeyi işbilirlik kabul edenler insana en büyük fenalığı

yapıyorlar. Onun fitratındaki utanma duygusunu ve vazife aşkını tahrip etmek suretiyle, kendini mükemmelleştirmesine engel oluyorlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hayâ dediğimiz utanma duygusu, insanı, mü'minin şahsiyetine yakışmayan fena davranışlardan alıkoyar.
2. İman insanı çirkin hareketlerden ve günahlardan uzaklaştırır.
3. Hayâ imanın yücelip kemâle ermesine yardım eder.

ضِيَّ اللَّهِ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ر - 684
الإِيمَانُ بِضْنٍ وَسَبْعُونَ ، أَوْ بِضْنٍ وَسِتُّونَ شُعْبَةً « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
قِيرَ طَلَانَعِ دَالَاةً طَامًا اهَانْدَاو ، هَلَّا لِإِ هَلَّا لُوقِ اهْلُضْفَأَف ،
. هِيلَعِ قِفْتَم « نَامِيَا لَنِمَّ ءَبْعُشْ ءَايَحَلَاو ،

وَيَجُوزُ فَتْحُهَا ، وَهُوَ مِنَ الثَّلَاثَةِ . ءَابِلَ اِرْسَلِكَب : «البِضْنُ»
: «وَالْإِمَاطَةُ» . الْقِطْعَةُ وَالْحَضَلَةُ : «وَالشُّعْبَةُ» . إِلَى الْعَشْرَةِ
مَا يُؤْذِي كَحَجَرٍ وَشَوْكٍ وَطِينٍ وَرَمَادٍ وَقَذَرٍ : «وَالْأَذَى» «الْإِزَالَةُ» ،
. وَنَحْوُ ذَلِكَ .

684. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İman yetmiş (veya altmış) kadar daldan ibarettir. Bunların en yükseği lâ ilâhe illallah demek, en aşağısı da insana zarar veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Utanmak da imanın dallarından biridir.”

Buhârî, İmân 3; Müslim, İmân 58. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 14; Tirmizî, Birr 80; Nesâî, İmân 16; İbni Mâce, Mukaddime 9

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, 127 numarayla “Hayır Yollarının Çokluğu” bahsinde geçmiş ve orada açıklanmıştır.

Burada kısaca şunu belirtelim:

Peygamber Efendimiz imanı, kalbe kök salmış gür bir ağaca benzetmektedir. Bu ağacın bazı dalları bir mü'minin inanması gereken esaslarla ilgilidir. Meselâ imanın altı prensibi, Allah'ı sevmek, O'na şükretmek, verdiği sıkıntılara sabretmek, kin,

haset, öfke ve hiyânet gibi kötü huyları terketmek bunlardan birkaçıdır.

İmanın bazı dalları bir mü'minin diliyle söylemesi gereken kulluk görevlerine dair olup kelime-i tevhîdi diliyle söylemek, ilim öğrenip öğretmek, Allah'ı zikretmek bunlar arasındadır.

İmanın bazı dalları da bedenle yapılması gereken davranışlarla ilgilidir. İslâm'ın meşhur beş esası, temizlenmek, iffetli yaşamak, ana babaya, aile fertlerine ve komşulara karşı görevini yapmak, insanlara zarar veren şeyleri yoldan atmak bunlardan birkaçıdır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz kalp, dil ve bedenle ilgili bütün davranışların esasında imanla ilgili olduğunu belirtmektedir. İman esaslarının en başında gelen ve asla vazgeçilmez olan prensibin kelime-i tevhid yani lâ ilâhe illallah sözü olduğunu söylemektedir. Daha sonra da insanı gerçek mü'min yapacak özelliklerden birini, önemi sebebiyle ayrıca zikretmekte ve utanma duygusunun, iman ağacının vazgeçilmez bir dalı olduğunu açıklamaktadır. Şu halde mü'min, başkalarının yanında yapılması ayıp olan davranışlardan kaçınmalıdır. İnsana utanç

veren hareketleri başkaları yaptığı zaman bundan rahatsızlık duymalıdır.

Bize görevlerimizin çok önemli olduğunu hatırlatan bu hadîs-i şerîf, vazifemizi yaptığımız takdirde kazanacağımız ilâhî mükâfatlara da işaret etmektedir. Bir taş, bir diken parçasını yoldan alıp atmak kadar kolay bir iş Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve affını kazanmayı sağlarsa, yapacağımız daha önemli bir hareketin Yüce Rabbimiz katındaki değerini ve mükâfatını takdir etmek mümkün müdür?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir mü'minin yapması gereken bütün hareketler, doğrudan doğruya imânla ilgilidir.
2. Cenâb-ı Hakk'ın bizden istediği bütün görevler imanla ilgili olduğu için, görevlerimizi bu din işidir, bu da dünya işidir diye ayırmak mümkün değildir.
3. Utanma duygusu bir kişilik za'fı değil, imanı yüceltip kemâle erdiren vazgeçilemez bir özelliktir.

كان رسول : رضي الله عنه ، قال وعن أبي سعيد الخدري -685
الله صلى الله عليه وسلم أشدَّ حيَاءَ مِنَ العَدْرَاءِ فِي خِذْرَهَا ، فَإِذَا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ عَرَفَنَاهُ فِي وَجْهِهِ .

نَمُعَنَّمِيو ، حَقِيقَةُ الحَيَاءِ خُلُقٌ يَنْبَغُ عَلَى تَرْكِ القَبِيحِ : قال العلماءُ
وَرَوَيْنَا عَنْ أَبِي القَاسِمِ الجُنَيْدِ رَحِمَهُ . التَّقْصِيرُ فِي حَقِّ ذِي الحَقِّ
النَّعْمُ وَرُؤْيَةُ التَّقْصِيرِ : الحَيَاءُ رُؤْيَةُ الْآلَاءِ أَي : الله قال
فَيَتَوَلَّدُ بَيْنَهُمَا حَالَةٌ تُسَمَّى حَيَاءً

685. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh' şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem örtünme çağına girmiş bir genç kızdan daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde bunu yüzüne bakınca anlardık.

Buhârî, Menâkıb 23, Edeb 72, 77; Müslim, Fezâil 67. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 17

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi olan Ebû Saîd el-Hudrî, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in genç sahâbîlerindendi. Diğer sahâbîler gibi o da Hz. Peygamber'in sözlerini can kulağıyla dinler, bütün hareketlerini dikkatle takip ederdi. Cenâb-ı Hakk'ın üstün terbiyesiyle yetişen

Allah Resûlü'nün hareketlerindeki inceliği, diğer insanlarda görülmeyen farklı tutumları derhal farkedерlerdi. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kendisine hoşlanmadığı bir şey söyleyen veya huzurunda uygun olmayan bir iş yapan kimsenin hatasını başkalarının yanında yüzüne vurmadığı için, onun bu nevi davranışlardan ne ölçüde incindiğini bilemezlerdi. Fakat onun mübarek yüzüne bakınca, böyle bir kabalığın onu rahatsız ettiğini görürlerdi.

Ebû Saîd el-Hudrî hazretleri Peygamber aleyhisselâm'ın sahip olduğu üstün hayâ duygusunu gereği gibi anlatabilmek için, onu bu açıdan bir genç kıza benzetmektedir. Bilindiği gibi İslâm terbiyesiyle yetişmiş bir kız, erginlik çağına girdikten sonra, çocukluk devresini artık geride bıraktığı düşüncesiyle sözüne, davranışına, giyim kuşamına çeki düzen verir. Böylece onun hareketlerine daha bir incelik, zarâfet ve ölçü hâkim olur. İşte Allah'ın Resûlü üstün edep ve hayâ duygusu itibariyle bir genç kızdan daha mükemmeldi. Onun bu üstün edebi, Allah'a veya insanlara ait bir hak çiğnendiğinde, olayın ayıp veya çirkin oluşuna bakmadan derhal müdâhale etmesine engel teşkil etmezdi.

Birbirlerinin yanında çıplak yıkanmaktan çekinmeyen, hatta Kâbe’yi çırıl çıplak tavaf eden Arapların bu hayâsız davranışlarından nefret ederdi. O zamanlar Arabistan’da hamam yoktu. Fakat İran ve benzeri ülkelere gidip gelen tüccarlardan oralardaki hamamlarda çıplak yıkanıldığını duymuştu. Ashâbına bu hâlin çirkinliğini anlattı. Oraları fethedeceklerini haber verdikten sonra, hamama gittiklerinde vücutlarını örtmelerini tenbih etti.

Nevevî bu bahsi şu sözlerle bitirmektedir:

“Âlimler hayânın ne olduğunu şöyle anlatırlar: Hayâ insanı her türlü kötülükten alıkoyan bir huydur. İnsanın kimlere karşı ne gibi görevleri varsa, bu görevleri aksatmamasını sağlar.

Bize gelen rivayete göre Ebü’l-Kâsım Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) şöyle demiştir:

Hayâ, Mevlâ’nın sayısız nimetlerini görme ve bu nimetler karşısında ne kadar kusurlu olduğunu farketme hâlidir.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temiz, asil ve duygulu tabiatları sebebiyle utanma duygusu en fazla hanımlarda bulunur.

2. İnsanın değerini yükselten bu güzel duygu Peygamber Efendimiz'in en belirgin özelliklerinden biriydi.

رسلا ظفح باب -85

SIR SAKLAMA

Âyet

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا
[34] بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Verdiğiniz sözü ve yaptığınız antlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”

İsrâ sûresi (17), 34

Âyet-i kerîmede, yapılan sözleşmelere, anlaşmalara, verilen sözlere ve va'dlere riâyet edilmesi tavsiye buyurulmaktadır. Kendileriyle sözleşilip anlaşma yapılan kimselerin müslüman olup olmaması farketmez. Müslümanın herkese karşı dürüst davranması gerekir. Müslüman

olmayanlar bile onun sağlam şahsiyetine ve sözünün eri oluşuna hayran kalmalıdır.

İslâmiyet'in en iyi tebliğı böyle yapılır. Müslüman olduğunu söyleyip de sözünde durmayan, yaptığı anlaşmalara uymayan kimse, İslâmiyet'in aleyhinde çalışıyor demektir. Böyle birinin Allah katında ve müslümanlar arasında hiçbir değeri yoktur.

İnsan verdiği sözden, yaptığı anlaşmadan sorumlu olduğunu unutmamalıdır. Anlaşmalara uymadığı takdirde hem kanun karşısında hem de Allah huzurunda yaptığı haksızlığın hesabını verecektir.

Âyetin konumuzla ilgisi şudur: Bir kimsenin sırrını öğrenen, diğer bir ifadeyle kendisine bir sır emanet edilen kimse, o sırrı saklayacağına dair söz vermiş demektir. O sırrı, açıklamasına izin verilmediğı sürece, hayatının sonuna kadar her yerde ve her zaman korumakla yükümlüdür. Emanete riayet etmediğı takdirde, Allah huzurunda bunun hesabını verecektir.

Bu konu, bir sonraki bahsin baş tarafında daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Hadisler

قال رسول الله : وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال -686-
إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةَ يَوْمٍ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هاور «جُلُّ يُفْضِي إِلَى الْمَرْأَةِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا الْقِيَامَةَ الرَّ
ملسم .

686. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde Allah Teâlâ'ya göre en fena insan, karısıyla mahremiyetini paylaştıktan sonra onun sırrını ifşâ eden kimsedir.”

Müslim, Nikâh 123, 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 32.

Birbirine yabancı iki insanın evlenerek hayatlarını birleştirmesiyle aralarında meydana gelen yakınlık Kur'ân-ı Kerîm'de “birbirinin mahremiyetine girmek” [Nisâ sûresi (4), 21] ifadesiyle tanımlanmaktadır. Kâinâtın ve insanların yaratıcısı, böylesine bir samimiyeti ve içli dışlı olmayı sadece karı koca için uygun görmüştür. İlâhî kaderin birbirine bağladığı kimselerin bu yakınlığa her zaman saygı göstermesi ve birbirlerine en samimi duygularla bağlanması gerekir. Bunun tabii sonucu

olarak da aralarındaki mahremiyeti hem başkalarına göstermemeleri hem de bütün gösterişlerden uzak bu yakınlığı başkalarına ifşâ etmemeleri icap eder. Peygamber Efendimiz bu prensibe uymayanların kıyamet günündeki perişan durumlarına temasla, Allah Teâlâ'nın onları kötü kişilerle bir tutacağını belirtmektedir.

Hadisimizin yukarıda kaynağı verilen diğer rivayetlerine göre Resûlullah Efendimiz, birbiriyle hayatlarını birleştiren kimselerin aralarında geçenleri başkalarına anlatmalarını pek çirkin bulmuş ve bu hareketin “Allah Teâlâ'ya göre emanete hiyanetin en büyüklerinden biri” olduğunu söylemiştir. İşte bu sebeple Cenâb-ı Hak, bir kadınla evlenip onunla en mahrem duygu ve davranışları paylaştıktan sonra aralarında olanı biteni, ben şöyle yaptım, o böyle davrandı şeklinde başkalarına anlatmayı veya kadının bir eksiğini ona buna nakletmeyi emanete hiyanetin en fenası kabul etmiştir. Kadın için de durum aynıdır. Kocasıyla aralarında geçenleri başkalarına anlatması, aynı şekilde emanete ihanettir. Emanete hiyanet ise, dinimizin şiddetle yasakladığı pek çirkin bir huydur.

Vaktiyle bir zât karısını boşayacağını söylediğinde, ona bunun sebebini sordular. İslâmî edebe sahip bu insan:

- Karımın kusurlarını nasıl söyleyebilirim?” diye cevap verdi. Bu meraklı adamlar o zât karısını boşadıktan sonra ziyaretine gelerek:

- Herhalde şimdi söyleyebilirsin, o kadını niçin boşamıştın? dediler. Peygamber ahlâkını iyice benimsemiş olan o güzel insan:

- Yabancı bir kadının kusurlarını nasıl söyleyebilirim, dedi.

Bugün televizyonlarda ve sinemalarda hiçbir İslâmî ve insanî endişe taşımadan gösterilen ahlâk dışı filimler, hadisimizin anlatılmasını yasakladığı hâlleri bütün mahremiyetiyle gözler önüne sermek suretiyle insanların iffet duygularını en ağır şekilde yaralamaktadır. İnsanlara ahlâkın en mükemmelini öğretmek için gönderilen o aziz Peygamber’in yasakladığı eşler arasındaki sırrı ifşâ ahlâksızlığı, günümüzdeki bu âdi teşhir çılgınlığı yanında önemsiz bir davranış gibi görünebilir. Cinsî yakınlık sırasında eşiyile aralarında geçen söz ve

davranışları başkasına anlatmanın da bir teşhircilik olduğu unutulmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eşlerin karşılıklı haklarından biri, sırlarını başkalarına ifşâ etmemektir.

2. Cezalar, suçların hafif veya ağırlığıyla orantılıdır. Eşiyle aralarında olup biteni başkalarına söylemenin insanı Allah katında böylesine rezil etmesine bakarak, bu fiilin büyük günahlardan olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

و عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن عمر رضي الله -687-
لله لقيت عثمان بن عفان رضي ا : عنه حين تأيمت بنته حفصة قال
إن شئت أنحككك حفصة بنت : عنه ، فعرضت عليه حفصة فقالت
قد بدا : سأنظر في أمري فلبثت ليالي ، ثم لقيني ، فقال : عمر ؟ قال
لي أن لا أتزوج يومي هذا ، فلقيت أبا بكر الصديق رضي الله عنه
إن شئت أنحككك حفصة بنت عمر ، فصمت أبو بكر : فقلت .
رضي الله عنه ، فلم يرجع إلي شيئاً ، فكنيت عليه أوجد مني على
عثمان ، فلبثت ليالي ، ثم خطبها النبي صلى الله عليه وسلم ،
لعلك وجدت علي حين : بيني أبو بكر فقال فأنحككها إياه ، فلق
فإنه : لاق . نعم : عرضت علي حفصة فلم أرجع إليك شيئاً ؟ فقلت
لم يمنعني أن أرجع إليك فيما عرضت علي إلا أنني كنت علمت أن
وسلم ذكرها ، فلم أكن لأفشي سر رسول الله النبي صلى الله عليه

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَوْ تَرَكَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيلَتْهَا
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ .

687. Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, kızı Hafsa'nın dul kaldığı zamandan bahisle dedi ki:

- Osman İbni Affân ile karşılaştım ve ona Hafsa'dan söz ederek “İstersen sana Hafsa'yı nikâhlayayım” dedim. Osman:

- Hele bir düşüneyim, cevabını verdi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra karşılaştığımızda, “Şimdilik evlenemeyeceğim” dedi. Sonra Ebû Bekir'e rastladım. Ona da:

- İstersen sana kızım Hafsa'yı nikahlayayım, dedim. O ise sustu; ağzını açıp da bir söz söylemedi. Bu sebeple ona Osman'a gücendiğimden daha fazla kızdım.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hafsa'ya Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem talip oldu. Ben de kızımı ona nikâhladım. O sıralarda Ebû Bekir'le karşılaştığımızda bana:

- Hafsa'yla evlenmemi istediğın, benim de sana cevap vermediğım zaman herhalde bana gücenmişsindir, dedi. Ben:

- Evet, diye cevap verdim. Ebû Bekir şunları söyledi:

- Bana bu konuyu açtığında sana bir cevap vermeyişimin sebebi, Hz. Peygamber'in Hafsa ile evlenmekten söz etmesidir. Elbette Resûlullah'ın sırrını ifşâ edemezdim. Şayet Nebiyy-i Muhterem Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, elbette onunla evlenirdim.

Buhârî, Nikâh 33, 36, 46, Megâzî 12. Ayrıca bk. Nesâî, Nikâh 30

Açıklamalar

Hz. Hafsa, Abdullah İbni Huzâfe'nin kardeşi Huneys ile evliydi. İlk müslümanlardan olan Huneys Habeşistan'a hicret etmiş, Bedir Gazvesi'nde (bazı rivayetlere göre daha sonra Uhud Gazvesi'nde) bulunmuş faziletli bir sahâbî idi. Savaşta aldığı yara sebebiyle Medine'de vefat edince, o sıralarda yirmi yaşında bulunan Hz.

Hafsa da dul kaldı. Hz. Ömer kızının iyi bir insanla evlenmesini arzu ediyordu.

Bugün oğlumuzu evlendirirken iyi bir gelin aramak bize nasıl tabii geliyorsa, İslâmiyet'in bütün incelikleriyle yaşandığı o saâdet devrinde, bir babanın kızı için damat araması da aynı şekilde tabii karşılanırdı. Bir insanın ahlâkından ve faziletinden emin olduğu kimselere kızıyla evlenmelerini teklif etmesi asla yadırganmazdı. Buhârî'nin bu hadisi Sahîh'inde, “bir kimsenin faziletli birine kızıyla veya kız kardeşiyle evlenmesini teklif etmesi” başlığı altında zikretmesi de bunu göstermektedir. Ayrıca şunu da belirtelim ki, o fazilet devrinde, kocası ölen bir kadının, iddet müddeti dediğimiz dört ay on günlük bekleme süresi bittikten sonra fazla beklemeden evlenmesi de uygun görülürdü. İşte bu sebeple Hz. Ömer kızının iyi bir kimse ile evlenmesini arzu ediyordu.

Bedir Gazvesi'nin kazanıldığı günlerde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in kızı Rukiyye vefat etmiş, Hz. Osman da dul kalmıştı. İşte bu sebeple Hz. Ömer ona kızıyla evlenmesini teklif etmişti. Fakat Hz. Osman bu teklife hemen cevap vermemiş, bir müddet düşündükten sonra evlenemeyeceğini

söylemişti. Belki de Resûl-i Ekrem'in Hafsa ile evlenme düşüncesine o da vâkıf olmuş ve tıpkı Hz. Ebû Bekir gibi Resûl-i Ekrem'in sırrını ifşâ etmek istememiş, bu sebeple Hz. Ömer'e evlenmeyi düşünmediğini söylemişti. Hatıra bir başka sebep daha geliyor: Hz. Osman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in dul kızı Ümmü Gülsüm (Ümmü Külsûm) ile hicretin üçüncü yılında evlendiğine göre, belki de onunla evlenme hususunda bazı ümitleri vardı ve Hz. Ömer'in teklifini bu sebeple kabul etmemişti.

Hz. Ebû Bekir'in durumu ise daha farklıydı. Resûl-i Ekrem ona bir sırrını açmıştı. Belki de kayınpederi olması sebebiyle ileride ona gönül koymaması için Hafsa ile evlenme düşüncesinden özellikle söz etmişti. Hz. Ömer kendisine kızıyla evlenmeyi teklif ettiği zaman ona Resûl-i Ekrem'in tasarısından bahsetse, Resûlullah'ın emanetine hiyânet etmiş olurdu. Kim bilir belki de Resûl-i Ekrem, Hafsa ile evlenme düşüncesinden vazgeçerdi. O zaman da Ömer Allah'ın Resûlü'ne gönül koyabilirdi. “En iyisi Ömer'i gücendirmek pahasına da olsa cevap vermemektir” diye düşündü. Şayet Resûl-i Kibriyâ bu evlenme düşüncesinden vazgeçerse, o zaman arkadaşının teklifini seve seve kabul ederdi. Çünkü Ömer,

kendisinin evli olduğunu bile bile kızıyla evlenmesini teklif etmişti. İşte bu müşkil durum sebebiyle Hz. Ömer'in teklifine müsbet veya menfi bir cevap veremedi.

Hz. Ebû Bekir'in bu nâzik tavrı, bir İslâm edebine dikkatimizi çekmektedir. Bir kimsenin güvendiği bazı dost ve arkadaşlarına açtığı geleceğe dönük tasarısı, onlara emanet ettiği bir sırdır. Hele bu sır biriyle evlenmek gibi hassas bir konuya dair ise, onun izni olmadan bu tasarıyı başkalarına söylemek emanete hiyanettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayırlı ve faziletli gördüğü birine kızıyla, kardeşiyle veya bir yakınıyla evlenmesini teklif etmek İslâm büyüklerinin âdetidir. Bunu utanıp sıkılma konusu yapmamak gerekir.

2. Resûlullah ve ashâbı evlenme ve evlendirme konusunda daha rahat ve tabii idiler.

3. Sırlar birer emanettir. Bu emanete hiyânet etmemek gerekir. Hele bu sır evlenme gibi hassas bir konuda ise daha dikkatli davranmalıdır.

4. Bazı sebeplerle kendisine her şey açıkca söylenemeyen bir dosta, ortada sakınca kalmadığı zaman, olup bitenler anlatılarak gönlü alınmalıdır.

688- كُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى : وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : مَا بَلَغَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَمْشِي اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهُ ، فَأَقْبَدَتْ خَطِيئَةً مِثْلَهَا مِنْ مِثْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا ، ثُمَّ اجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ «مَرْحَبًا بِابْنَتِي» : فَلَمَّا رَأَاهَا رَحَّبَ بِهَا وَقَالَ كَأَنَّ شَدِيدًا ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا ثُمَّ سَارَّهَا فَبَكَتْ بُ. أَوْ عَنْ شِمَالِهِ خَصَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : سَارَّهَا الثَّانِيَةَ فَضَحِكَتْ ، فَقُلْتُ لَهَا عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالْإِسْرَارِ ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ ؟

ما قال لك رسولُ : فَلَمَّا قام رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سألتهَا ما كُنْتُ لأفشي على رسولِ اللَّهِ : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قالت : فَلَمَّا تُوقِّي رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرَّهُ لِمَا حَدَّثْتَنِي ما عَزَمْتُ عَلَيْكَ بِمَا لِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ ، : وَسَلَّمَ قُلْتُ أَمَّا الْآنَ فَنَعَمْ ، : قال لك رسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ فقالت : أَنْ جَبْرِيلَ كَانَ «أما حين سارني في المرَّة الأولى فأخبرني يُعارضهُ القرآن في كُلِّ سَنَةٍ مرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ، وَأَنَّهُ عَارِضُهُ الْآنَ مَرَّتَيْنِ ، وَإِنِّي لَا أَرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدْ اقْتَرَبَ ، فَأَتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي ، فَبَكَيتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتِ ، فَلَمَّا رَأَى «فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكَ يَا فَاطِمَةُ أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي» : جَزَعِي سَارَنِي الثَّانِيَةَ ، فَقَالَ فَضَحِكَتُ «سَاءَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ ؟ سَيِّدَةَ نِ مَلْسَمِ ظَفَلِ اذْمُو. ضَحِكِي الَّذِي رَأَيْتِ ، متفقٌ عليه

688. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in hanımları onun yanında otururlarken Fâtıma tıpkı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gibi yürüyerek çıkageldi. Resûl-i Ekrem onu görünce sevindi ve “merhaba kızım” diyerek sağ veya sol yanına oturttu. Sonra Fâtıma'nın kulağına bir şeyler fısıldadı. Fâtıma yüksek sesle ağlamaya başladı. Onun aşırı üzüntüsünü görünce kulağına bir şey daha fısıldadı. Bu defa Fâtıma güldü. Fâtıma'ya:

- Hanımları yanındayken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sadece sana bir sır verdi; sen de ağladın, dedim ve Resûlullah kalkıp gidince, ona: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sana ne söyledi?” diye sordum. Fâtıma:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sırrını kimseye söyleyemem, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat edince de:

- Senin üzerindeki analık hakkıma dayanarak Resûlullah'ın sana verdiği sırrı bana söylemeni istiyorum, dedim. Fâtıma:

- Şimdi olabilir, dedi ve şunları söyledi: Resûl-i Ekrem kulağıma ilk defa bir şey söylediğinde, Cebrâîl'in nâzil olan Kur'an âyetlerini baştan sona okumak üzere her yıl bir -veya iki- defa geldiğini, fakat bu yıl aynı maksatla iki defa geldiğini söyledi ve “Ecelimin yaklaştığını anlıyorum; Allah’a karşı saygıda kusur etme ve sabırlı ol! Benim senden önce gitmem ne iyi!” buyurdu. Bunun üzerine gördüğün gibi çok ağladım. Benim çok üzüldüğümü görünce, kulağıma tekrar bir şeyler fısıldayarak: “Fâtıma! Mü'min hanımların - veya bu ümmetin kadınlarının- hanımefendisi olmak istemez misin?” buyurdu. O zaman da gördüğün gibi güldüm.

Buhârî, Menâkıb 25, Fezâilü ashâbi'n-nebî 12, Megâzî, 83, İsti'zân 43; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 97-99. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz en küçük kızı olan Hz. Fâtıma'yı çok severdi. Sevgili eşi Hz. Hatice vefat ettiği zaman, onun yokluğunu, yalnız kaldıkları evlerinde uzun süre kızıyla birlikte paylaşmıştı. Hz. Fâtıma babasının yanına geldiği zaman Resûl-i Ekrem

Efendimiz onu ayakta karşılayıp kucaklar, yanaklarından öper ve elinden tutarak kendi yerini ona ikram ederdi. Bir sefere gideceği zaman en sonra sevgili kızıyla vedalaşır, seferden dönünce de ilk önce onunla görüşürdü. Aralarındaki sevgi böylesine güçlüydü.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Hz. Fâtıma'nın babasını ziyareti Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in son hastalığı sırasında olmuştu. Bu ziyaret esnasında Resûlullah'ın ona verdiği birinci sır, bütün rivayetlere göre, yakında vefat edeceğini bildirmesidir. İkinci sır ise, diğer rivayetlerden öğrendiğimize göre, Hz. Fâtıma'nın mü'min kadınların hanımefendisi olduğu müjdesi yanında, Resûl-i Kibriyâ'nın vefatından sonra ailesi arasında ona ilk önce Fâtıma'nın kavuşacağı haberi idi. Nitekim Müslim'in, yukarıdaki rivayetten hemen sonra zikrettiği hadiste de bu husus görülmektedir.

Sevginin o muazzam gücünü bilenler, Fâtıma radiyallahu anhâ'nın bir müddet sonra öleceği haberini bir müjde gibi sevinçle karşılamasını yadırgamazlar. Zira o, her şeyden önce, Resûl-i Ekrem'e tıpkı diğer mü'minler gibi, bir peygamber olarak iman etmişti ve bu imanın bir gereği olarak

Peygamber aleyhisselâm'ı canından da çok seviyordu. Bu kadar çok sevdiği insan onun aynı zamanda babasıydı. Hem bir baba hem de bir peygamber olarak en derin muhabbetle sevdiği insandan ayrılmak, 29 numaralı hadiste gördüğümüz gibi onu derin bir hüzne boğmuş ve hassas gönlünü perişan etmişti. Hz. Fâtıma'yı teselli eden tek şey, pek yakında babasına kavuşma düşüncesi idi. Nitekim bu mûcize aynen gerçekleşmiş, Resûlullah'ın vefatından altı ay kadar sonra (3 Ramazan 11/22 Kasım 632) ve henüz 24 yaşındayken babasına kavuşmuştu.

Hadisimizin diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'e Kur'ân-ı Kerîm'i getirmek üzere sık sık gelen Cebrâil aleyhisselâm, Ramazan aylarında yılda bir defa, o güne kadar gelen Kur'an âyetlerini karşılıklı olarak birbirlerine okumak üzere gelirken, o yıl bu maksatla iki defa gelmişti. Allah'ın Resûlü onun bu farklı tutumundan, ömrünün sona ermek üzere olduğu sonucunu çıkarmıştı. Nitekim öyle olmuş, bir sonraki ramazana dört ay kala (12 Rebiülevvel 11/ 7 Haziran 632 Pazartesi günü) Rabb'ine kavuşmuştu.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgisi, Hz. Fâtıma'nın sır saklama hususundaki titizliğidir. Resûlullah'ın sözü geçen bilgileri, hanımlarının yanında sadece kendisine fısıldamasına bakarak bunların sır olduğunu düşünmüş ve konuştukları meseleyi, ısrarla sorulmasına rağmen kimseye söylememiştir. Zira bu bilgilerin başkalarına söylenmesi mahzurlu olmasaydı, Resûlullah kendisine sır olarak söylemezdi. Belliki Resûlullah, vefatına kimsenin üzülmelerini istemiyor, Cenâb-ı Hak da bunu herkesin bilmesini uygun görmüyordu. Ama Resûlullah vefat ettikten sonra bu sözlerin artık sır olmaktan çıktığını düşünen Hz. Fâtıma, Hz. Âişe'nin ısrarlı bir şekilde sorması üzerine babasıyla neler konuştuklarını haber vermiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Fâtıma'nın yaptığı gibi, sırların birer emanet olduğunu düşünmeli ve bu bilgiler sır özelliği taşıdığı sürece kimseye söylenmemelidir.

2. Baba, ana, evlat, kardeş gibi yakınların vefatı halinde ağlamakta hiçbir sakınca bulunmamakla beraber, Efendimiz'in kızına tavsiye ettiği gibi, ağlarken ölçüyü kaçırmamalı, sabırlı olmaya gayret etmelidir.

3. Çocuk sevgisi insanda fitrî bir duygu ve Resûlullah Efendimiz'in sünnetlerinden biridir.

4. İnsan güzel bir haber ve müjde karşısında sevinmekle beraber, Hz. Fâtıma gibi sevincinde ölçülü olmalı ve asla şımarmamalıdır.

5. Hz. Fâtıma müslüman kadınların en üstünüdür.

أَتَى عَلِيَّ رَسُولٌ : وَعَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -689-
الْعَبُّ مَعَ الْغُلَمَانِ ، فَسَلَّمَ عَلَيْنَا ، اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا
مَا حَبَسَكَ ؟ : فَبَعَثَنِي فِي حَاجَةٍ ، فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي ، فَلَمَّا جِئْتُ قَالَتْ
مَا : بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَاجَةٍ ، قَالَتْ : فَقُلْتُ
بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ لَا تُخْبِرَنَّ : قَالَتْ : إِنَّهَا سِرٌّ : حَاجَتُهُ ؟ قُلْتُ
وَاللَّهِ لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ بِهِ يَا : قَالَ أَنَسٌ . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدًا
. وَرَوَى الْبُخَارِيُّ بَعْضَهُ مُخْتَصَرًا . مِلَّسْم هَاوِر . ثَابِتٌ

689. Sâbit el-Bünânî'nin rivayet ettiğine göre Enes İbni Mâlik ona şunları söyledi:

Ben çocuklarla oynarken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yanıma geldi; bize selâm verdi ve beni bir işe gönderdi. Bu sebeple annemin yanına geç döndüm. Eve varınca annem:

- Niye geç kaldın? diye sordu.

- Resûlullah beni bir işe göndermişti; onun için geciktim, dedim. Annem:

- Neymiş o iş? diye sorunca:

- Bu bir sırdır, dedim. Bunun üzerine Annem:

- Resûlullah'ın sırrını kimseye söyleme, dedi.

Enes bu olayı anlattıktan sonra Sâbit el-Bünânî'ye şunları söyledi:

- Şayet bu sırrı birine açacak olsaydım, vallahi sana söylerdim, Sâbit!

Müslim, Fezâilü's-sahâbe 145, 146

Açıklamalar

Sâbit İbni Eslem el-Bünânî Basralı olup tâbiîn neslinin tanınmış âlim ve zâhidlerinden, Enes İbni Mâlik'in de önde gelen talebelerinden biriydi. Bir gün Enes, kırk yıl boyunca kendisinden ayrılmayan bu değerli öğrencisiyle konuşurken, ona çok özlediği ve her zaman hasretle andığı o saâdet

devrinde Resûlullah ile aralarında geçen yukarıdaki olayı anlattı.

Annesi Ümmü Süleym onu daha dokuz yaşlarındayken Resûlullah'ın hizmetine vermişti. Bu zevkli görev Resûl-i Ekrem'in vefatına kadar tam on sene devam etti. Enes Mescid-i Nebevî'nin civarında arkadaşlarıyla oynar, bir hizmet çıkarsa Resûlullah Efendimiz veya hanımları ona seslenirlerdi. Allah'ın Resûlü'nün “yavrucuğum!” diye hitap ettiği, “iki kulaklı!” diye takıldığı Enes, işi bitince, Medine'den epeyce uzakta bulunan Kuba semtindeki evlerine karanlık basmadan dönerdi. Fakat o gün eve her zamanki vaktinden daha geç gidince, annesiyle aralarında yukarıdaki konuşma geçti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Enes'e söz konusu sırrı kimseye söylememesini tenbih etmiş olmalı ki, yüz yıldan fazla bir ömür sürdüğü halde onu hiç kimseye, hatta çok sevdiği talebesi Sâbit el-Bünânî'ye bile söylemedi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Enes radiyallahu anh en fazla hadis bilen yedi sahâbîden biri olup Resûlullah'a çok bağlıydı.

2. Anneler yavrularını eğitirken, Ümmü Süleym'in yaptığı gibi, onların şahsiyetine değer vermeli, sırlarına saygı duymalı ve onlarda gördükleri güzel davranışları takdir etmelidir.

3. Kendisine emanet edilen sırrı saklamak, karakteri mükemmel, dürüst ve soylu insanların işidir.

دعولاً زاجنإو دهعلاب ءافولأ باب -86

SÖZÜNDE DURMAK VE VA'DİNİ YERİNE GETİRMEK

Âyetler

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا
[34] بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

1. “Verdiğiniz sözü ve yaptığınız antlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”

İsrâ sûresi (17), 34

Aşağıdaki âyet-i kerîmelerin benzeri olan bu âyet, bir önceki “Sır Saklama” bölümünde açıklanmıştır.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ
[91] يُكْمِ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَ

2. “Antlaşma yaptığınızda, Allah’a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin.”

Nahl sûresi (16), 91.

Bir sonraki âyetle birlikte açıklanacaktır.

وَدِ أَهْلَتْ لَكُمْ بِهَيْمَةِ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُثْلَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُ
[1] عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحْلِي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

3. “Ey iman edenler! Akidlerin gereğini yerine getiriniz.”

Mâide sûresi (5), 1

Antlaşma ve akidleşme ifadeleri bize iki sözümüzü ve va’dimizi hatırlatmaktadır. Bunlardan biri Allah ile yaptığımız antlaşma, diğeri de insanlarla yaptığımız akidleşmedir. Yukarıdaki âyetler, bütün antlaşma ve akidleşmeleri içine alacak kapsamdadır.

Allah ile yaptığımız antlaşma, O’nu ilâh olarak tanımak, O’na asla ortak koşmamak ve emirlerine uyup yasaklarından uzak durmak hususlarındadır. Kur’ân-ı Kerîm’deki:

“Ey âdemoğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır, demedim mi? Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi?” [Yâsîn sûresi (36), 60-61] âyetleri bize bu sözleşmeyi hatırlatmaktadır.

Allah ile yaptığımız antlaşmanın sonuçlarını bize hatırlatan âyet-i kerîmeler de vardır. Bunlardan birinde:

“Kim ahdini bozarsa, ancak kendi zararına bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefâ gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir” [Fetih sûresi (48), 10] buyurulmaktadır.

Bir başka âyette Allah Teâlâ bu ahdi ve sonucunu şöyle hatırlatmaktadır:

“Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâ’dettiklerimi vereyim” [Bakara sûresi (2), 40].

Allah ile kul arasındaki sözleşmeyi karşılıklı haklar ifadesiyle ele alan 427 numaralı hadîs-i şerîfi burada hatırlamak uygun olacaktır. Peygamber Efendimiz Muâz İbni Cebel’e:

- “Ey Muâz! Allah’ın kullar üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır?” diye sormuş, Muâz’ın:

- Allah ve Resûlü daha iyi bilir, demesi üzerine de şu cevabı vermişti:

- “Allah’ın kulları üzerindeki hakkı, onların sadece kendisine kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O’na ortak koşmamalarıdır. Kulların da Allah üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azâb etmemesidir.”

Resûl-i Ekrem Efendimiz kulun Allah ile olan bu antlaşmasına, 1878 numaralı “seyyidü’l-istiğfâr” hadisinde görüleceği üzere, sık sık temasla şöyle buyururdu:

- “Allahım! Gücüm yettiği kadar ahdine ve va’dine sadâkat gösteriyorum” (Buhârî, Daavât 16).

İnsanlarla yaptığımız belgeye bağlanmış antlaşma ve akidleşmeler ise, bir arada yaşamanın gereği olarak yapılan alım, satım, borçlanma, kira, şirket, hibe gibi işlemlerdir. Diğer milletlerle yapılan antlaşmalar da bu gruba dahildir. Antlaşma ve akidleşmelerin bağlayıcı özelliği vardır. Yaptığı antlaşmalar sebebiyle büyük bir sorumluluk yüklendiğini hissetmeyerek verdiği sözde durmayan kimseler, önce dünyada kanunlar karşısında hesaba çekilirler. Bütün antlaşmalar Allah adına verilmiş birer söz olduğu için, sözünde durmayanlar Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda hem bu sebeple hem de kul hakkını çiğnemeleri sebebiyle ilâhî cezaya mahkûm olurlar.

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ [2] يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ
[3] تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

4. “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir kusur ve kabahattir.”

Saf sûresi (61), 2-3

İmanın gereği, doğruluk ve sözünde durmaktır. Yalancılık ve sözünde durmamak ise imanla taban

tabana zıttır. Çünkü Allah Teâlâ insanı bu kabil sapmalardan uzak olarak yaratmıştır.

Konuşma özelliği sadece insanda vardır. Bu sebeple insan doğruları konuşmak zorundadır. Sözleriyle doğruları değil de gerçek dışı hususları dile getirirse, kendisine verilen özelliğe ihanet etmiş, insanlıktan uzaklaşmış, şeytanın özelliğini benimseyerek ona yaklaşmış olur.

Verdiği sözde durmamak, antlaşmalara uymamak da aynen böyledir. Zira bunun yalancılıktan farkı yoktur. İnsan, yaratılışına uygun olan doğruluktan uzaklaştığı ölçüde imanından fire verir. Bu sebeple verilen sözlere, yapılan antlaşma ve akitleşmelere titizlikle uymak gerekir.

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال -690- إذا حدثت كذب ، وإذا وعدَ : آيةُ المنافق ثلاثٌ « : عليه وسلم قال متفقٌ عليه » أخلف ، وإذا أوْثمن خانَ .

. « وإن صامَ وصلىَ وزعمَ أنه مسلمٌ » : زاد في روايةٍ لمسلم

690. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Münâfığın alâmeti üçtür:

Konuşunca yalan söyler.

Söz verince sözünde durmaz.

Kendisine bir şey emanet edilince hiyanet eder.”

Buhârî, İmân 24, Şehâdât 28, Vesâyâ 8, Edeb 69; Müslim, İmân 107-108. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 14; Nesâî, İmân 20

Müslim'in bir rivayetinde şu ilâve vardır:

“Oruç tutsa, namaz kılsa, müslüman olduğunu söylese de” (Müslim, İmân 109-110)

201 numarayla “emaneti yerine getirme” bahsinde geçen bu hadis, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ - 691
أَرْبَعَ مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ . خَالِصًا
أَوْ ثَمِينَ خَانَ ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذِبًا ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ ، إِذَا : حَتَّى يَدْعَهَا
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ .

691. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu
anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dört huy kimde bulunursa, o adam tam münaфіk olur. Bir kimsede bu huylardan biri bulunursa, o huydan vazgeçinceye kadar onda münaфіğın özelliklerinden biri var demektir. O dört huya sahip olan kimse:

Kendisine bir şey emanet edilince hiyânet eder.

Konuşunca yalan söyler.

Bir antlaşma yapınca sözünde durmaz.

Düşmanlık yapınca da aşırır gider.”

Buhârî, İmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17; Müslim,
İmân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 14; Nesâî,
İmân 20

Açıklamalar

Münâfık, içinde gizlediği şeyin tam tersini açığa vuran kimse demektir. İslâm dininde bu kelime, müslümanlığı kabul etmediği halde müslüman olduğunu ileri süren ve kâfirliğini gizleyen kimseler hakkında kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz'in şu hadisi münâfığın iki yüzlülüğünü çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Münâfık, iki sürü arasında gidip gelen öğürsek koyun gibidir ki, kâh koşar bu sürüye gelir kâh koşar ötekine gider” (Müslim, Münâfıkîn 16).

Demek oluyor ki münâfık, hangi sürüden döl alacağına karar veremeyen koyun gibi bir bakarsın müslümanların arasına karışmış onlardan gözüküyor; bir de bakarsın müslümanlardan uzaklaşıp kâfirlerin arasına karışmış, bu defa da onlardan olduğunu iddia ediyor. Peygamber Efendimiz'in bu tasviri, münâfığın, hislerinin ve şehvetinin esiri bir zavallı olduğunu ortaya koyuyor.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in münâfığı anlatırken söylediği “oruç tutsa da, namaz kılsa da, müslüman

olduğunu söylese de (o yine münâfıktır)” (Müslim, İmân 110) hadisi, münâfığın, görünüşüne aldanmamak gerektiğini belirtmektedir.

Konumuzun başındaki iki hadiste münâfığın en belirgin dört özelliği sayılmıştır: Bunlar yalan söylemek, sözünde durmamak, diğer bir ifadeyle vâdettiği şeyi yapmamak, emanete hiyânet etmek ve birine düşman olduğu zaman çirkin sözler söyleyerek sınırı aşmak, yani haksızlık etmektir. Kavga ettiği kimseye söğüp saymak, kendisiyle mahkemelik olduğu kimsenin aleyhinde olmadık deliller veya şâhitler bularak ona haksızlık etmek yalancılığın bir başka şeklidir. Netice itibariyle münâfığın en belirgin alâmetleri, zikredilen üç huydan ibarettir.

201 numaralı hadisın açıklamasında da belirtildiği gibi, bir kimsenin dindarlığı üç özelliği ile, yani sözünün, davranışının ve niyetinin sağlamlılığıyla ortaya çıkar. Münâfığın sahip olduğu üç huy bu ölçüye vurulduğu zaman, onun samimiyetsizliği gün gibi ortaya çıkar. Zira münâfık yalan söyleyerek sözünün çürük olduğunu, hâinlik yaparak davranışının çürük olduğunu, sözünde ve va’deinde durmamakla da niyetinin bozuk olduğunu ispat eder.

Kendisinde bu kötü huylardan sadece biri bulunan kimse hemen münâfık sayılmaz. Bununla beraber onun, bir yönüyle münâfiğa benzediği de inkâr edilemez. Şu halde kendisinde bu huylardan biri bulunan müslümanın yapması gereken şey, davranışlarına çeki düzen vermek ve o kötü huydan bir an önce kurtulmaya gayret etmektir.

Münâfiğın konumuzla ilgisi, söz verdiği halde sözünde durmaması, bir şey va'd ettiği halde va'dini yerine getirmemesidir. Sözünde durmayan ve va'dinden cayan bir müslüman bu haliyle müslümandan çok münâfiğa benzemeye başladığını düşünerek üzülmeli ve bu çıkmazdan kurtulmaya bakmalıdır. Emanete hiyânet edenler de Cenâb-ı Hakk'ın şu buyruğunu hatırlamalıdır:

“Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin ve bu hususta Allah'tan korksun” [Bakara sûresi (2), 283].

Hadisimiz “Yalan Yasağı” bahsinde 1545 numarayla, “Sözden Cayma, Ahdi Bozma Yasağı” bahsinde de 1588 numarayla tekrar gelecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yalan söylemek, sözünde veya va'dinde durmamak, emanete hiyânet etmek, birine düşman olduğu zaman çirkin sözler söyleyerek veya ona haksızlık ederek haddi aşmak münâfığın en belirgin vasfıdır.

2. Bu huylara sahip olan kimse namazıyla, orucuyla müslümana benzese de o yine münâfıktır.

3. Müslüman bu huylardan şiddetle kaçınmalıdır. Bu davranışlardan birini istemeyerek yapmışsa, bir daha yapmamaya gayret etmelidir.

قال لي النبي صلى الله عليه : وعن جابر رضي الله عنه قال -692- قَلَمْ «قَدْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أُعْطِيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَلَ» : وَسَلَّم يَجِيءُ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا مَنَ كَانَ لَهُ : جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَنَادَى فَأَتَيْتُهُ . هـ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِي كَذَا ، فَحَتَّى لِي : وَقُلْتُ لَهُ مَتَفَقَّ خُذْ مِثْلَيْهَا : حَتَّى ، فَعَدَدْتُهَا ، فَإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ ، فَقَالَ لِي هِيَ لِع .

692. Câbir radıyallahu anh'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Bir gün Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Eğer Bahreyn’den zekât malı gelirse sana şöyle şöyle doldurup veririm” buyurdu. Fakat Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem vefat edene kadar Bahreyn’den mal gelmedi.

Bahreyn’den mal geldiği zaman Ebû Bekir radiyallahu anh:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in birine va’di veya borcu varsa bize baş vursun, diye ilân etti. Bunun üzerine onun huzuruna vararak:

- Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bana böyle böyle demişti, dedim.

Ebû Bekir elini ganimet malına daldırıp bir avuç aldı. Bunları sayınca 500 tane olduğunu gördüm. O zaman Ebû Bekir bana:

- Bunun iki mislini daha al, dedi.

Buhârî, Kefâle 3, Hibe 18, Şehâdât 28, Farzu’l-humûs 15, Cizye 4, Megâzî 73; Müslim, Fezâil 60-61

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz sıkıntı içinde olan ashâbına yardım ederdi. Elinde varsa verir, yoksa birinden borç alır, o da mümkün değilse ilk fırsatta yardım edeceğine dair va'dde bulunurdu. Câbir İbni Abdullah'a da, Bahreyn valisi Alâ İbni Hadramî'nin yakında zekât veya cizye malı göndereceğini söyleyerek, bu mal gelince kendisine üç avuç dolusu para vereceğini va'detti.

Câbir İbni Abdullah'ın, Efendimiz'in pek sevdiği muhterem bir sahâbî olduğunu, dördüncü hadiste hayatından kısaca söz ederken de belirtmiştik. Babası Abdullah İbni Amr İbni Harâm Uhud Gazvesi'nde şehit düşünce, bir yandan onun borçlarını ödemek bir yandan da dokuz kız kardeşine bakmak zorunda kaldığını, bu yüzden çok sıkıntı çektiğini söylemiştik. Bu hadis onun sıkıntılarının daha sonraki yıllarda da devam ettiğini göstermektedir.

Bahreyn'den beklenen mal geldiğinde Allah'ın Resûlü çoktan Rabbine kavuşmuş, Hz. Ebû Bekir de onun halifesi seçilmişti. Verilen va'din mutlaka yerine getirilmesi icap ettiğini bizzat Allah'ın

Resûlü’nden öğrenen ve onun, ashâbı adına üstlendiği borçları ve onlara verdiği va’dleri olduğunu çok iyi bilen Hz. Ebû Bekir, Bahreyn’den gelmesi beklenen mallar Medine’ye gelince hemen dellâl çağırttı. Resûlullah’ın halifesi sıfatıyla onun borçlarını ödeyeceğini, va’dlerini yerine getireceğini ilân etti. İşte bu arada, Peygamber aleyhisselâm’ın Câbir İbni Abdullah’a da va’di olduğunu öğrendi. Câbir’in sözüne güvenilir bir şahsiyet olduğunu bildiği için ondan iddiasını ispat etmek üzere bir başka şahit istemedi ve tıpkı Resûlullah’ın Câbir’e işaret ettiği gibi iki elini, altın mı yoksa gümüş mü olduğunu bilemediğimiz paraya daldırıp avuçladı; avucundaki parayı saydırdıktan ve orada beş yüz adet para bulunduğunu gördükten sonra, onun iki misli parayı daha vererek Resûlullah’ın va’dini yerine getirdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Verilen söz mutlaka tutulmalıdır. Söz veren şahıs, va’dini yerine getirmeden vefat ederse, onun vekili veya mirasçısı olan kimse, merhûmun vaadini ifa etmelidir.

2. Hz. Ebû Bekir Peygamber Efendimiz’i en iyi tanıyan ve onun yapılmasını istediği şeyleri elinden geldiği ölçüde yapan bir İslâm büyüğü idi.

3. Câbir İbni Abdullah sözüne güvenilir bir şahsiyet olduğu için Hz. Ebû Bekir onun sözünün doğruluğunu araştırmaya gerek görmedi.

ريخلانم هداةعامىلع عظفاحملاب رمالاباب -87

YAPMAKTA OLDUĞU İYİLİĞİ DEVAM ETTİRMEK

Âyetler

لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا
يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَ
[11] مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ

1. “Bir toplum inanç ve davranışlarını değiştirmedikçe, Allah da onların durumunu değiştirmez.”

Ra’d sûresi (13), 11

İyi veya kötü bir hayat tarzını, nimet veya azâb içinde yaşamayı insanların kendileri hak eder.

Allah'ın iradesine uygun bir hayatı, dürüst, iyi niyetli ve faziletli olmayı tercih edenlere, Cenâb-ı Hak huzurlu bir hayat lutfeder; onlara nimetlerini esirgemedi verir. Bu insanlar, inançlarını ve güzel hayat tarzlarını değiştirmedikçe, sahip oldukları nimetler ellerinden alınmaz. Bu gerçeği Allah Teâlâ Kur'an'ın bir başka âyetinde tekrar belirterek şöyle buyurur:

“Bu, bir millet, kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirmeye kadar, Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden böyledir” [Enfâl sûresi (8), 53].

Bir toplum, ahlâkını bozarak kendisini değiştirir, iyi yanlarını terkedip kötü bir hayat tarzını benimsemeye başlarsa, o zaman Allah Teâlâ verdiği nimetleri ellerinden birer birer geri alır. Bir zamanlar sahip oldukları değerlere sırt çevirdikleri ve onları büsbütün yitirdikleri için onları cezalandırır. Başka milletlerin boyunduruğu altına sokarak ezer. Bunun kesinlikle böyle olduğu, konumuzun başındaki âyetin devamında şöyle belirtilir:

“Allah bir topluluğa kötülük yapmayı dilediğinde, artık onu geri çevirecek bulunmaz ve onların

Allah'tan başka bir dost ve yardımcıları da yoktur”
[Ra'd sûresi (13), 11].

Allah Teâlâ'nın geçici bir süre mühlet verdiği
azgın milletlerin müreffeh hayatı bizi
aldatmamalıdır. Zira onun koyduğu kanunları
değiştirecek hiçbir kuvvet yoktur.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَفَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ
اللَّهُ بِهِ دَخَلَ بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمْ
[92] وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

2. “İpliğini sağlamca büktükten sonra çözüp bozan
kadın gibi olmayın.”

Nahl sûresi (16), 92

Âyet-i kerîmedeki benzetmenin ne maksatla
yapıldığını anlayabilmek için âyetin tamamını
okumamız gerekmektedir. Allah Teâlâ şöyle
buyuruyor:

“Bir topluluk diğer bir topluluktan sayıca ve malca
daha çoktur diye yeminlerinizi, aranızda bir hile
fesat konusu edinerek, ipliğini sağlamca büktükten
sonra çözüp bozan kadın gibi olmayın.”

Bu âyet-i kerîmede, verilen sözde durulması tavsiye edilmektedir. Bir şahsa veya bir topluma verdiği sözden dönen kimsenin bu çirkin hali, yünü güzelce eğirip iplik haline getirdikten sonra bu ipliği yeniden bozmaya çalışan bir kadının mânasız gayretine benzetilmektedir. Bu tutumun hiçbir mâkul izahı yoktur.

Bir şahısla veya bir toplulukla anlaşma yaptıktan sonra, o şahıs veya topluluktan daha güçlü, yahut daha fazla menfaat sağlayacak birilerini görünce sözünden ve anlaşmasından dönmek, şahsiyet ve sorumluluk sahibi bir kimsenin yapabileceği bir davranış değildir. Bu dönecliği Allah Teâlâ pek çirkin bulduğunu belirtmektedir.

هُمْ لَذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا أَلَمَ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ
يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ
[16] وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ

3. “Mü’minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı.”

Hadîd sûresi (57), 16

Mânayı daha iyi kavrayabilmek için âyet-i kerîmenin önünü ve sonunu bir bütün olarak okumak gerekecektir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Mü’minlerin Allah’ı anmaktan ve Allah tarafından gönderilen gerçeği hatırlamaktan dolayı kalblerinin yumuşama zamanı gelmedi mi? Mü’minler daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Bunların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”

Allah Teâlâ mü’minleri, kendilerine ilâhî kitaplar gönderilen kimselere, yani yahudi ve hıristiyanlara benzemekten sakındırdığı bu âyet-i kerîmede, kendilerine peygamber ve kitap gönderildiği devirden bu yana çok zaman geçtiği için onların doğru yoldan uzaklaştıkları, dinlerinin ruhunu ve esasını kaybettikleri belirtiliyor. Doğru yolu yitirdikleri için kalplerinin iyice katılaştığı anlatılıyor. Daha da kötüsü, menfaatlerini düşünerek ellerindeki ilâhî kitabı keyiflerine göre değiştirdiklerine işaret ediliyor. Onların Allah’ın buyruğuna değil, ilâhî kitabı değiştirmek suretiyle sapıklığa düşen din adamlarının emirlerine

uydukları ve onları âdetâ ilâhlaştırdıkları hatırlatılıyor.

Hâl böyle olunca, mü'minlerin onlardan uzak durması ve hiçbir konuda onlara benzemeye çalışmaması gerekir. Zira onlar iyiliği, hayır yapmayı, verdikleri sözde durmayı unutmuş, bu sebeple de kalpleri katılaşmış kimselerdir. Mü'minler iyilik yapmayı seven, iyi ve doğru olduğunu bildikleri güzel âdetleri terk etmeyen, zamana böylece mukavemet eden faziletli insanlardır.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ
هَٰذَا مَا وَجَعْنَا فِي الْقُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافِقَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوا
كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا
[27] الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

4. “Fakat uydurduklarına gerektiği şekilde uymadılar.”

Hadîd sûresi (57), 27

Yukarıdaki âyet, uzun bir âyetin son kısmıdır. Âyetin tamamı şöyledir: “Meryem oğlu Îsâ’yı öteki peygamberlerin peşinden gönderdik. Ona İncil’i verdik. Ona uyanların kalplerine şefkat ve

merhamet duyguları koyduk. İcat ettikleri ruhbanlığı biz onlara yazmamış, farz kılmamıştık. Bunu sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapmışlardı. Fakat ona gerektiği şekilde de uymadılar.”

“İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak” bahsinde 155. hadisten önce genişçe açıkladığımız bu âyet-i kerîmede, dinin aslında bulunmadığı halde hıristiyanların uydurdukları, buna rağmen gereklerine uymadıkları ruhbanlık konusuna işaret edilmektedir. Allah'tan korkarak dünya zevk ve lezzetlerini büsbütün terk etmek ve kendini sadece ibadete vermek anlamındaki ruhbanlık İslâmiyet'te olmadığı gibi, daha önceki peygamberlerin getirdiği dinde de yoktu. Böyle olmasına rağmen, belki de iyi bir düşünceyle icad ettikleri ve prensiplerini koydukları bu yaşama biçiminin gereklerine yine kendileri uymadılar. Hatta tam aksine, rahip ve hahamların bir çoğu, insanların mallarını haksız yere ellerinden aldılar ve insanları Allah'ın yolundan çevirdiler [Tevbe sûresi (9), 34]. Âyet-i kerîme onların yaptığı bu davranışın çirkinliğine, geçici heveslerin değil, devam eden meşrû işlerin güzelliğine işaret etmektedir.

Hadisler

و عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال -693-
يا عبدَ الله ، لا تَكُنْ مِثْلَ : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم
متفقٌ عليه «فُلانٌ ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ ،

693. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu
anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Abdullah! Falan adam gibi olma! Çünkü o, gece
ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu.”

Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185. Ayrıca
bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 59; İbni Mâce, İkâme
174.

Açıklamalar

Belli zamanlarda iyilik ve ibadet etmeyi âdet
edinen kimseler, nefsinin veya dünyanın tuzağına
kapılarak bu güzel âdetlerini bırakmamalıdır. Zira
bu güzel âdetler, bir bakıma Allah'a verilmiş bir
söz, O'nunla yapılmış bir anlaşma gibidir. Bu
itibarla, güzel alışkanlıklarını bırakan kimseler, bir
bakıma ahde vefâsızlık etmiş olurlar.

Meseleye böyle bakan Resûl-i Ekrem Efendimiz, alışkanlık haline getirilen ibadetlerin ve hayırlı işlerin devamlı surette yapılmasına pek önem vermiştir. Şu halde insan, altından kalkabileceği işlere girişmeli, her zaman rahatlıkla yapabileceği davranışları alışkanlık haline getirmelidir.

Gece ibadetlerine başlayanlar, bu güzel davranışı bir müddet sonra usanıp terketmemek için ölçülü hareket etmeli, bir miktar ibadet ettikten sonra yatıp dinlenmelidir. Birkaç gün kendini hırpalarcasına ibadet ettikten sonra usanıp bırakmak, Efendimiz aleyhisselâm'ın belirttiği gibi, hoş bir hareket tarzı değildir.

Hadisimizin râvisi ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu hadisteki muhatabı Abdullah İbni Amr, hadis öğrenmeye pek istekli, eşini ihmâl edencesine ibadete düşkün genç bir sahâbî idi. 152 numaralı hadiste görüldüğü üzere onun aşırı derecede oruç tutup namaz kıldığını, Kur'ân-ı Kerîm'i üç günden daha az bir zamanda hatmettiğini öğrenen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, buna engel olmak isteyince, “gencim, yapabiliyorum” diye âdeta pazarlık etmişti. Fakat yaşı ilerlediği zaman Nebiyy-i Muhterem Efendimiz'in tavsiyesini tutmadığı için pişmanlık duymuştu. Ama Allah'ın

Resûlü'nün yukarıda okuduğumuz tavsiyesini düşünerek, yetmiş yaşını aşkın olmasına rağmen, alışkanlık haline getirdiği ibadetleri hayatının sonuna kadar bırakmamıştı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Alışkanlık haline getirilen hayır, iyilik ve ibadetler bırakılmamalıdır.
2. Müslümana istikrar yakışır.
3. Nâfile ibadetler ölçülü yapılmalı, bir müddet sonra usanıp büsbütün bırakmaya yol açacak aşırılıktan kaçınmalıdır.

دن ع هجول اةقال طو مالكل ابيط بابحتسا باب -88
ءاقللا

KARŞILAŞTIĞI KİMSEYE GÜZEL SÖZ
SÖYLEYİP

GÜLER YÜZ GÖSTERMEK

Âyetler

لَا تُمَدَّنْ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
[88] نَ وَآخِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

1. “Mü’minlere kol kanat ger.”

Hicr sûresi (15), 88

Bu âyet-i kerîmenin muhatabı öncelikle Peygamber aleyhisselâm’dır. Allah Teâlâ Resûl-i Ekrem’inin mü’minlere, mü’minlerin de birbirlerine alçak gönüllü davranmalarını emretmektedir. Müslümanlar birbirlerini himaye söz konusu olduğunda, bu benim din kardeşimdir diye düşünecek ve din kardeşine, kendi ailesinin bir ferdiymiş gibi sahip çıkacaktır. Onun yaramazlıklarını hoş görmeye gayret edecek, kabalıklarına göz yumacaktır. Bu davranışın bir huy haline gelebilmesi için de, yolda karşılaşılan müslümanların birbirlerine sevgiyle bakması, gülümseyerek selâm vermesi ve birbirlerine tatlı söz söylemesi ön şarttır.

وَأَمِنْ فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ إِنَّكَ لَنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّ
حَوْلَكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ
[159] فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

2. “Sen huysuz, katı kalpli biri olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi.” Âl-i İmrân sûresi (3), 159

İnsanları bir araya getirecek ve onları birbiriyle kaynaştıracak kimsenin, her şeyden önce onlarla kaynaşabilecek özellikte olması gerekir. Huysuz, kaba, geçimsiz, insanlara karşı anlayışsız, merhametsiz ve katı kalpli kimseler, onları birleştirmez nefret ettirirler, bir araya toplamak şöyle dursun, ürkütüp dağıtırlar. İşte bu sebeptendir ki, Allah Teâlâ sevgili Resûlü’nü duygulu, yumuşak huylu, alçak gönüllü, anlayışlı, güler yüzlü ve tatlı dilli bir insan olarak yaratmıştır. O da bu üstün özellikleri sebebiyle ashâbına kendini sevdirmiş, bir işaretiyle uğrunda canlarını fedâ edecek kadar onların gönlüne girmiştir.

Mü’minlerin güzel bir toplum meydana getirebilmesi için Resûlullah Efendimiz’in bu birleştirici özelliklerini benimsemesi ve birbirlerine sevgiyle kucak açması gerekir.

Hadisler

694- قال رسول الله: عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
انْفُؤا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه «فِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ

694. Adî İbni Hâtim radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yarım hurma vermek suretiyle de olsa kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz. O kadarını da bulamayanlar, güzel bir sözle olsun kendilerini korusunlar.”

Buhârî, Edeb 34, Zekât 10, Rikak 49, 51, Tevhîd 36; Müslim, Zekât 66-70. Ayrıca bk. Tirmizî, Zühd 37, Kıyâmet 1; Nesâî, Zekât 63-64; İbni Mâce, Mukaddime 13, Zekât 28

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

695- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَهُوَ بَعْضُ حَدِيثٍ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ وَالْكَلِّ: وَسَلَّمَ قَالَ . تَقْدَمُ بِطَوْلِهِ

695. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Güzel söz sadakadır.”

Buhârî, Edeb 34, Cihâd 128, Müslim, Zekât 56

Açıklamalar

İnsanın en belirgin özelliğinin konuşmak olduğu bilinir. Bu sebeple insan, bazı âlimler tarafından “konuşan hayvan” diye tarif edilir. Duygularımızı, düşüncelerimizi ve isteklerimizi birbirimize en kolay ve en mükemmel şekilde anlatabilmemiz için Allah Teâlâ, atamız Âdem aleyhisselâm’a her şeyin adını ve dolayısıyla konuşmayı öğretmiştir. İlâhî armağanların en büyüklerinden birine, konuşma imkânına sahip olan insan, bu ilâhî nimetin şükrünü yine kendi cinsinden bir şeyle, yani sözün güzelini söylemek suretiyle ödemek durumundadır.

Sözün en güzelini bilen ve onu bir başka armağan olarak Kur’ân-ı Kerîm adıyla bize gönderen Yüce Rabbimiz’in güzel söz söylemeyi sadaka sayması, O’nun bitmeyen lutuflarından bir başkasıdır.

İnsanın iyiliği, kendinden bir şey vermesiyle belli olur. Verilen şeyin azlığı çokluğu önemli değildir. Nitekim 694 numaralı hadiste yarım hurma vermek suretiyle de olsa insanın kendisini cehennem ateşinden koruyabileceği belirtilmektedir. “Kim

zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür” [Zilzâl sûresi (99), 7] âyeti, hiçbir iyiliğin küçümsenmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yarım hurmayla da olsa cehennemden korunma meselesi, önemi ve ilgisi sebebiyle daha önce 141, 406 ve 547. hadislerde geçmiş ve oralarda açıklanmıştır. Güzel söz söylemek de, tıpkı Allah rızası için yarım hurma vermek gibi bir iyilik ve Allah katında makbul sayılacak bir davranıştır. Yolda karşılaştığı kimseyi selâmlamak, tanıdığı ise hatırını sormak ve böylece ona değer verdiğini göstermek hadisimizde tavsiye edilen güzel sözlerden birkaçıdır.

Güzel dinimiz insanların birbiriyle kaynaşmasını sağlayan her davranışı değerli bulur. Aşağıdaki hadîs-i şerîfte, kaynaşmayı sağlayacak olan bir başka güzel davranışa temas edilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah rızası için yapılan her iyilik değerlidir. Yapılan bir yardımın az ve önemsiz görünmesi, onun değerini düşürmez.

2. İnsanlara güzel ve tatlı söz söylemek, Cenâb-ı Hakk’ın beğendiği bir davranıştır.

3. Bir kimse kendisinden istenen yardımı yapamıyorsa, bunu tatlı bir ifadeyle belirtmelidir.

قال لي رسول الله صلى: وعن أبي ذر رضي الله عنه قال -696
لا تحقرن من المعروف شيئاً ، ولو أن تلقى «: الله عليه وسلم
. ملسم هاور «وجه طليق أخاك بـ

696. Ebû Zer radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Din kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiçbir iyiliği küçümseme.”

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 30, Birr 45

Açıklamalar

Güzel dinimiz, insanları birbiriyle kaynaştıracak her harekete değer vermiş, bunların insana sevap kazandıracağını belirtmiştir. Yukarıdaki hadislerde görüldüğü gibi küçücük bir ikram, tatlı bir söz, hatta bir gülümseme bile iyilik sayılmıştır. Zira İslâmiyet'in gayesi, insanlara tek bir Allah'ın kulu olduklarını, aynı ana babadan üreyip çoğaldıklarını

hatırlatmak, bu sebeple de birbirlerine yakınlaşmalarını sağlamaktır.

Hedef böylesine yüce olunca, insanı o hedefe yaklaştıran her hareket önemli ve değerlidir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz tebessümdeki sihire dikkatimizi çekmiştir. Aslında bu sihirin gücünü herkes bilir. Soğuk bir tavırla birbirine bakan kimselerden birinin dudağının ucunda beliren hafif bir tebessümün, aradaki mesafeleri bir anda yok ederek onları birbirine nasıl yaklaştırdığını bilmeyen ve yaşamayan yoktur. Ne yazıkki çoğumuz, Cenâb-ı Hakk'ın esirgemedi hepimize verdiği bu serveti kullanmakta cimri davranır, aramıza buzdan duvarlar öreriz. Kâinâtın Efendisi bu hadisiyle, hepimizi bu değerli sermayeyi kullanmaya davet etmektedir.

122 numarayla geçen hadisimiz, önemi sebebiyle 797 ve 894 numarayla tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hiçbir iyilik basit görülmemeli, elden gelen her güzel iş yapılmalıdır.

2. Müslümanlar birbirini sevmeli, birbiriyle kaynaşmalıdır.

3. Sevgi dolu bir gönlün habercisi olan tebessüm, insanlardan esirgenmemelidir.

بطاخم ملل ه حاضي إي م ال كل ا ن اي ب باب ح ت س ا -89

كل ذب ال إ م ه في مل اذا م ه في ل ه ري ر ك ت و

ANLAŞILIR ŞEKİLDE KONUŞMAK

KARŞISINDAKİNE SÖZÜ AÇIK SEÇİK
SÖYLEMEK VE

İYİ ANLAMASI İÇİN GEREKTİĞİNDE
TEKRARLAMAK

Hadisler

عن أنس رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم كانَ -697
مَوْقِى لَعْنَتَا إِذَاوٍ ، إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى يُفْهَمَ عَنْهُ
. ي ر ا خ ب ل ا ه ا و ر . فُسَلِّمَ عَلَيْهِمْ سَلَامٌ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا

697. Enes radıyallahu anh'in belirttiğine göre:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sözünün iyi anlaşılması için konuşmasını üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına varıp onları selâmlayacağı zaman üç defa selâm verirdi.

Buhârî, İlim 30, İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28

854 numara ile selâm konusunda tekrar göreceğimiz hadîs-i şerif bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

كان كلامُ رسول :لَهُ عنها قالت لا يضرر ةشئاع نعو -698
هاور .الله صلى الله عليه وسلم كلاماً فصلاً يفهمه كلُّ من يسمعه
. دواد وبأ .

698. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in konuşması, herkesin anlayacağı şekilde açık seçikti.

Ebû Dâvûd, Edeb 18

Açıklamalar

Yüce Rabbimiz bize konuşma nimetini anlaşmamız için vermiştir. Konuşmadan maksat birbirini anlamak olduğuna göre, konuşan kimse maksadını herkesin rahatça anlayacağı şekilde açık ve seçik söylemek durumundadır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz meramının iyice anlaşılması için, herkesin bildiği kelimelerle ve âdeta sözleri sayılacak şekilde konuşur, gerek duyduğu zaman sözünü üçer defa tekrarlardı. Onu dinleyen herkes ne demek istediğini iyice kavrar, hatta birçoğu bu sözleri ezberlerdi. Onun bu konuşma tarzına işaret eden Hz. Âişe “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sizin yaptığınız gibi çabuk çabuk konuşarak sözlerini arka arkaya ulamazdı” demektedir (Buhârî, Menâkıb 23). Bu kadar açık konuşmasına rağmen aynı konuda kendisine soru soranları anlayışsızlıkla suçlamaz, sorulara cevap verirdi.

İnsanlara hitap eden kimseler, muhataplarının anlayış seviyesini göz önünde bulundurmak ve onların anlayacağı şekilde konuşmak zorundadır. Bunun önemine işaretle Hz. Ali, “insanlara anlayacakları şekilde konuşunuz” (Buhârî, İlim 49) demiştir. Hatip meramını anlatamadığı veya ne demek istediği anlaşılmadığı zaman, sözlerini bir daha tekrarlamaktan kaçınmamalıdır.

Resûlullah Efendimiz'in bir topluluğa üç defa selâm vermesi hususuna gelince, bu onun her zamanki âdeti değildi. Şayet kalabalık fazla ise, sesini herkesin duyamadığını tahmin etmişse, o takdirde üç defa selâm verirdi. Fakat birini ziyarete gittiği zaman, 872-875 numaralı hadislerde ele alınacağı üzere, içeri girebilmek için üç defa selâm vermek suretiyle izin isterdi. Şayet birinci selâmda sesi duyulmuş ve içeri buyur edilmişse, oradakilere tekrar selâm verirdi. Oradan ayrılırken herkesi bir daha selâmlamayı ihmal etmezdi. Bir yere girmek için üç defa selâm verip de cevap alamazsa, daha fazla ısrar etmeden geri dönerdi.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz söylediklerinin iyi anlaşılması için sözünü bazan üç defa tekrar ederdi.
2. Bir ziyarete gittiği zaman, kapıda üç defa selâm vererek izin alırdı.
3. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, herkesin rahatça anlayacağı şekilde açık ve net konuşurdu.

مارحب سيل يذلا هسيلج ثيدحل سيلجلا ءاغصا -90

واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

BİR ÂLİMİN KENDİSİNİ DİNLEYENLERİ
SUSTURMASI

BİR KİMSENİN, YANINDA OTURANIN
HARAM OLMAYAN

SÖZÜNÜ DİNLEMESİ; BİR ÂLİM VE VÂİZİN
KENDİSİNİ

DİNLEYENLERİ SUSTURMASI

Hadis

قال لي رسول : عن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال -699-
ثمَّ «اسْتَنْصَيْتِ النَّاسَ» : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ
«يَكْفَارُ بِضَرْبِ بَعْضِكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ لَا تَرْجِعُوا بَعْدَ» : لاق
متفق عليه .

699. Cerîr İbni Abdullah radıyallahu anh'den:

Vedâ haccında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Halkı sustur da dinlesinler” dedikten sonra şöyle buyurdu:

“Benden sonra, birbirinin boynunu vuran kâfirlere benzemeyin”

Buhârî, İlim 43, Megâzî 77, Diyât 2, Edâhî 5; Müslim, İmân 118-120, Kasâme 29. Ayrıca bk. Buhârî, Hac, 132, Hudûd 9, Tevhîd 24; Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Fiten 28

Açıklamalar

Vedâ haccına yüz binden fazla sahâbî katıldı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu ilk ve son haccında, muhtelif yerlerde ashâbına konuşmalar yaptı. Uzakta bulunan ashâb-ı kirâm, bu konuşmaları gür sesli araçlar vasıtasıyla dinledi. Söylenenleri duyabilmeleri için susmaları gerekiyordu. İşte bu sebeple Efendimiz, konuşmaya başlayacağı sırada, uzun boylu, yiğit sahâbisi Cerîr'den, müslümanları sükûnete ve sözlerine iyice kulak vermeye davet etmesini istedi.

Daha sonraki günlerde Cerîr, Resûlullah Efendimiz'in yukarıdaki hadisini söyleyeceği zaman, bu sözün nerede söylendiğini, bu sırada kendisinin Peygamber aleyhisselâm'a ne kadar yakın olduğunu hatırlatmak ihtiyacını hissetti; sonra da müslümanların birbirine düşmemesi konusundaki bu hadisi rivayet etti.

Peygamber Efendimiz'in Vedâ haccında yaptığı konuşmalardan bir kısmı 207 ve 215 numaralı hadislerde görülebilir. Yukarıdaki hadîs-i şerîf, 215 numaralı hadiste ve şöyle bir ifade içinde geçmişti:

“...Şüphesiz sizin kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz, şu gününüzün, şu beldeniz ve şu ayınızın saygıdeğer ve dokunulmaz olduğu gibi, saygıdeğer ve dokunulmazdır. Rabbiniz'e kavuşacaksınız ve O size amellerinizi soracak. Sakın benden sonra, birbirinin boynunu vuran kâfirlere benzemeyin.”

Peygamber Efendimiz bu hadiste, müslümanların birbirini asla öldürmemesi, kâfirlere uygun gördükleri bir şeyi birbirine yapmaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Zira din kardeşini öldürmek gibi

korkunç bir işi, müslüman olan kimse asla yapamaz. Bu çirkin işi ancak kâfirler yapabilir.

Resûlullah Efendimiz bu ifadesiyle müslümanları dinlerine sımsıkı sarılmaya, dinin yasaklarından şiddetle kaçınmaya davet etmekte, dinden uzaklaştıkları takdirde kâfirlerin huylarını ve hayat görüşlerini benimseyeceklerini ve netice itibariyle onlar gibi birbirlerini öldürmekte sakınca görmeyeceklerini söylemektedir.

Asıl konumuz, bir âlimin ve vâizin önemli bir şey söyleyeceği zaman, dinleyicileri sükûnete veya kendisine iyice kulak vermeye davet etmesiydi. Nevevî, yukarıdaki hadisi, bu konuyla ilgisi sebebiyle bu bahse almıştır. Kalabalık bir kitleye hitap edenler, önemli sözlerinin iyice öğrenilmesi için zaman zaman dinleyicilerini uyarmalıdır. Cemaat dinler görünse bile, içlerinde zihni başka konulara takılmış olanlar bulunabilir. Yerinde bir uyarı, zihinlerin toparlanmasına ve söylenecek önemli bir sözün daha iyi kavranmasına imkân verir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir âlim gerek gördüğünde, sözlerine iyi kulak vermelerini söyleyerek dinleyicileri uyarmalıdır.

2. Müslümanlar dinlerine sımsıkı sarılmalıdır. İslâmiyet'ten uzaklaşanlar birbirlerini öldürecek kadar vahşileşebilirler.

3. Müslümanlar hiçbir konuda kâfirlere benzememeye çalışmalı, din kardeşlerine kötülük düşünmemeli, din kardeşlerini birbirinden uzaklaştırıp koparacak hiçbir düşünceye fırsat vermemelidir.

هـي ف داصت قال او ظعول ا - 91

ÖĞÜT VERİRKEN ÖLÇÜLÜ OLMAK

Âyet

دُعْ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ
الْمُهْتَدِينَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِ
[125]

“Sen, Rabbin’in yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et.”

Nahl sûresi (16) 125

Bu âyet-i kerîme, insanları dine davet eden kimselerin, diğ er bir ifadeyle İsl  m tebliğcilerinin tavır ve üsl  bunu belirlemektedir. Din g  zellikten ibarettir. Dine davet eden kimselerin de tatlı dilli ve g  ler y  zl   olması gerekir. Zira tebliğ g  revi yapan kimseler insanların sadece aklına değ il, aynı zamanda g  nl  ne hitab etmektedir. G  nle girmenin tek yolu, üsl  p ve tavır g  zelliğidir. Tatlı bir dil ve g  ler bir y  z kadar insanı yumuşatan ve kendini muhatabına sevdiren bir Şey yoktur. Tebliğcinin g  revi sadece anlatmak ve anlattıklarının iyi Şeyler olduğu hususunda insanlara emniyet telkin etmektir. Gerisi Allah’a kalmıştır.

Tebliğcinin aynı zamanda “hikmet”le davet etmesi istenmektedir. Burada hikmet s  z  yle kastedilen Şey, doğru s  z s  yleyip yalandan ve başkalarını yanıltmaktan sakınmak, isabetli karar vermek, tavsiye edilen hususların kolayca benimsenmesine yarayacak deliller getirmektir.

Yukarıdaki âyet-i ker  menin devamında “Onlarla m  cadeleni en g  zel bir us  l ile yap” buyurulduğuna g  re, davet  cinin, sayılan bu   zelliklerin yanında, gerekmedik  e sert bir tavır

takınmaması, tartışmalarında kırıcı olmaması icab eder.

Hadisler

كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ : وَائِلٌ شَقِيقُ بَنِ سَلَمَةَ قَالَ يَبْأَن -700
يَا أَبَا عَبْدِ : اللَّهُ عَنْهُ يُذَكِّرُنَا فِي كُلِّ خَمِيسٍ مَرَّةً ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ
أَمَّا إِنَّهُ يَمْنَعُنِي مِنْ ذَلِكَ : الرَّحْمَنُ لَوَدِدْتُ أَنَّكَ ذَكَّرْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ ، فَقَالَ
مُ وَإِنِّي أَتَخَوَّلُكُمْ بِالْمَوْعِظَةِ ، كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ أَنِي أَكْرَهُ أَنْ أُمَلِّكَ
« .مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَوَّلُنَا بِهَا مَخَافَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا
يَتَعَهَّدُنَا » . يَتَخَوَّلُنَا .

700. Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme şöyle dedi:

İbni Mes`ûd radiyallahu anh bize perşembe günleri vaaz ederdi. Adamın biri ona:

- Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen, dedi.

İbni Mes`ûd ona şunları söyledi:

- Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de, bıkip usanmayalım diye, dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı.

Buhârî, İlim 11, 12, Daavât 69; Müslim, Münâfikîn 82, 83. Ayrıca bk. Tirmizî Edeb 72

Ebû Vâil Şakîk İbni Seleme

Kûfe'nin en tanınmış âlimlerinden biri olan Ebû Vâil muhadramûndandır. Yani Resûl-i Ekrem zamanında yaşamış, fakat onu görme bahtiyarlığına erememiştir. İslâmiyet geldiği sıralarda on yaşlarında bir çocuk olduğunu söylemektedir. Hz. Ebû Bekir dışındaki üç halife ile Abdullah İbni Mes'ûd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre gibi birçok sahâbîden pek çok hadis rivayet etmiştir. Geniş ilmi yanında, üstün ahlâkı ve faziletiyle de bilinen Ebû Vâil hicretin 82. yılında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Dini öğretmeyi meslek edinen kimsenin, yani din tebliğcisinin hedefi, söylediği sözlerin öğrenilmesi ve anlattığı gerçeklerin gönüllerde yer tutmasıdır. Bu başarıyı elde etmenin kuralları vardır. Bu kuralların en başta geleni, karşısındaki insanların

dinleme ve öğrenme isteklerini dikkate almak ve onları usandırmamaktır. Bir şeyi öğrenmek isteyen kimse, söylenen sözleri can kulağıyla dinlediği için bıkip usanmaz. Dinlemeye istekli olmayan kimseye de bir şeyi öğretmek mümkün değildir. Zira o dinliyor görünse bile, gönül kapılarının kepengini kapatmış ve söylenen sözlerle bir ilgisi kalmamıştır.

Bu gerçeği dikkate alan Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâbının kendisini dinlemekten büyük haz duyduğunu ve her zaman ağzına baktığını bildiği halde, onları bıktırıp usandırmamak için sohbetlerine ara verirdi. Konuştuğu zaman da ashâbı onu can kulağıyla dinlediği için hiçbir sözünü kaçırmazlardı.

Her şeyi olduğu gibi eğitim öğretim usûllerini de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den öğrenen ashâb-ı kirâm, onun bu konudaki sünnetine titizlikle uydular.

Duruma ve şartlara göre halka her gün konuşması gereken kimseler, konuşma süresini ölçülü tutmalı ve onları bıktırmamalıdır. Bundan daha iyisi, sohbetlere bir gün ara vermek ve böylece

dinleyicilerin yeni konuşmaları arzuyla takip etmelerini sağlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel konuşan âlimler halkla haftada bir defa dinî sohbetler yapmalıdır.
2. Her güzel işin devamı, ona zaman zaman ara vermekle mümkün olur.
3. Hz. Peygamber dinin büyük bir arzu ve iştiyakla öğrenilmesini istediği için, ashâbını bıktırmamaya dikkat ederdi.
4. Abdullah İbni Mes'ûd Resûl-i Ekrem'in sünnetine pek bağlıydı.

عن أبي اليقظان عَمَّار بن ياسر رضي الله عنهما قال - 701-
إِنَّ طُولَ صَلَاةٍ «: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
«وَأَقْصِرُوا فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ الرَّجُلُ ، وَقَصِرَ خُطْبَتُهُ ، مِنْهُ مِنْ فَهْمِهِ
. ملسم هاور» الخُطْبَةُ

بمِيم مفتوحة ، ثم همزة مكسورة ، ثم نون مشددة ، أي «مِنْهُ»
علامة دالة على فَهْمِهِ .

701. Ebü'l-Yakzân Ammâr İbni Yâsir radıyallahu anhümâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Bir adamın namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesmesi dini iyi bildiğini gösterir. Bu sebeple namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz.”

Müslim, Cum`a 47.

Ammâr İbni Yâsir

Aslen Yemenli olan Ammâr'ın künyesi Ebü'l-Yakzândır. Babası Yâsir, kaybolan kardeşini aramak için Yemen'den Mekke'ye geldi. Bir Mekkeli'nin câriyesi olan Sümeyye ile evlenerek oraya yerleşti. Bu evlilikten doğan Ammâr, Resûlullah'a inanan ilk yedi kişiden biriydi. Annesi ve babası da ilk müslümanlar arasında yer aldı. Kendilerini koruyacak kimseleri olmadığı için Kureyşli müşriklerden çok zulüm gördüler. Ebû Cehil tarafından işkenceyle öldürülen annesi Sümeyye, İslâm'ın ilk kadın şehididir. Babası da aynı gün şehid edilmiştir.

Hicretten sonra Hz. Peygamber onunla Huzeyfe İbni Yemân'ı kardeş yaptı. Mescid-i Nebevî'nin

yapımı sırasında onun büyük bir gayretle çalıştığını gören Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Vâh Ammâr! Kendisini âsi bir topluluk öldürecek.

Ammâr onları cennete, onlar ise onu cehenneme davet ederler” buyurdu (Buhârî, Salât 63). Ammâr Resûl-i Ekrem’in katıldığı bütün savaşlara iştirak etti. Hz. Ömer devrinde Kûfe valiliği yaptı ve çeşitli bölgelerin fethinde bulundu. Hz. Ali devrinde yapılan Cemel ve Sıffîn savaşlarında onun saflarında yer aldı. Sıffîn’de, Hz. Ali’nin yaya birliklerinin kumandanı olarak savaşırken, doksan üç yaşında şehid edildi (37/657).

Hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilen ve İşlâm tarihinde ilk defa evinin bir bölümünü mescid olarak ayıran Ammâr altmış iki hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir önceki hadisimizin râvisi olan Ebû Vâil’in anlattığına göre, Ammâr İbni Yâsir özlü bir hutbe okumuştu. Konuşmayı zevkle dinleyen müşlümanlar ona künyesiyle hitâb ederek:

- Ebü'l-Yakzân! Çok güzel konuştun. Hutbeyi biraz daha uzatsaydın iyi ederdin, dediler. O zaman Ammar, konuşmasını neden gereğinden fazla uzatmadığını şöyle açıkladı:

- Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim:

“Bir adamın namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesmesi, dini iyi bildiğini gösterir. Bu sebeple namazı uzun kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz. Çünkü öyle sözler vardır ki, insanı âdeta büyüler” (Müslim, Cum`a 47).

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, namaz ile hutbenin birbirine nisbetle uzunluğu ve kısalığı konusunda bir fikir vermektedir. Sadece bu hadise bakarak uzun namaz kıldırmanın câiz olduğu söylenemez. Zira 230 numaralı hadiste Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in:

“Sizden biriniz insanlara namaz kıldırdığı zaman hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır. Herhangi biriniz kendi başına namaz kıldığında ise dilediği kadar uzatsın” buyurduğunu okumuştuk. Aynı konuya dair 233 numaralı hadiste de, Allah'ın Resûlü'nün uzun

kıldırma arzusuyla namaza başladığı halde, bir çocuk ağlaması duyunca, arka saflarda bulunan annesinin üzüleceği düşüncesiyle namazı kısa kestiğini görmüştük. Bu sebeple imam, cemaatinin durumunu dikkate almalı ve namazı yeterinden fazla uzatarak kimseyi bıktırmamalıdır.

Hutbeler namaza göre daha kısa olmalıdır. Bunun için de hatip, okuyacağı hutbeye özen göstermeli, söyleyeceği sözleri iyi seçmelidir. Böyle yapılmadığı için de bazı hutbeler gereğinden fazla uzun olmakta, cemaati bıktırmakta, bazılarını o câmiye geldiğine, geleceğine pişman etmektedir.

Peygamber Efendimiz'in bütün hutbeleri kısa, özlü, bu sebeple de çarpıcıydı. Ammar İbni Yâsir Resûlullah'ın bu sünnetine uyduğu için cemaat onun konuşmasına doyamamıştı. Hutbeden maksat cemaati söze doyurmak olmamalı, onları bir sonraki hutbeyi dinlemeye arzulu şekilde göndermelidir. Kendilerini haklı çıkarmak isteyenler, Vedâ hutbesinin uzun olduğunu söyleyebilirler. Ancak bugün bize ulaşan şekliyle Vedâ hutbesi, Resûlullah Efendimiz'in o ilk ve son haccı sırasında, muhtelif yerlerde yaptığı konuşmaların bir araya toplanmasından meydana gelmiştir. 150 numaralı hadiste de gördüğümüz

üzere, “Nebiyy-i Muhterem Efendimiz’in namazı da hutbesi de normal uzunlukta idi.” İmam ve hatiplerimiz bu ölçülere uymalı; Allah’ın kullarını Allah’ın evinden usandırmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İmam ve hatipler, namazı ve hutbeyi sünnet ölçüsüne uygun şekilde îfâ etmelidir.
2. Namaz ile hutbe mukayese edildiği zaman, asıl ibadetin namaz olduğu görülür. Hutbe, insanı namaza ve diğer kulluk görevlerine hazırlayan bir öğüt ve hatırlatmadan ibarettir.

702- «: عن معاوية بن الحكم السلمي رضي الله عنه قال -
لِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ مِنْ أَنَا أَصَدَّ
وَ أَتَكَلَّ : بِرَحْمَتِكَ اللَّهُ ، فَرَمَانِي الْقَوْمَ بِأَبْصَارِهِمْ ، فَقُلْتُ : الْقَوْمُ فَقُلْتُ
أَمِّيَاهُ مَا شَأْنُكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ ؟ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى
لُوسْرِ لَصِ أَمْلَفَ ، أَفْخَاذِهِمْ فَلَمَّا رَأَيْتَهُمْ يُصَمِّتُونَنِي لَكِنِّي سَكَتَ
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَبَابِي هُوَ وَأُمِّي ، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا
بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنْهُ ، فَوَاللَّهِ مَا كَهَرَنِي وَلَا ضَرَبَنِي وَلَا شَتَمَنِي ،
مِنْ كَلَامِ النَّاسِ ، إِنَّمَا إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلَحُ فِيهَا شَيْءٌ » : لَأَقِ
أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ «هِيَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ ، وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ
يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ : تَلَقَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الْكُفَّانَ ؟ بِجَاهِلِيَّةٍ ، وَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ ، وَإِنَّ مِنْ أَرْجَالٍ يَأْتُونَ

ذَٰكَ « : وَمِمَّا رَجَالَ يَتَطَيَّرُونَ؟ قَالَ : تَلَقَّ «فَلَا تَأْتَهُمْ» : لَاقَ
مَلْسَمَ هَاوِرٍ «شَيْءٌ يَجِدُونَهُ فِي صُدُورِهِمْ ، فَلَا يَصُدُّهُمْ

«مَا كَهَرَنِي» . الْمُصِيبَةُ وَالْفَجِيعَةُ : بَضْمُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَةِ «الْثُّكْلُ»
. أَيُّ مَا نَهَرَنِي .

702. Muâviye İbni Hakem es-Sülemî radiyallahu
anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında
namaz kılarken cemâatten biri aksırdı. Ben de
hemen “yerhamükellah” dedim. Cemaat bana dik
dik bakmaya başladı. Bunun üzerine:

- Vay başıma gelenler! Yâhu bana niye öyle
bakıyorsunuz? deyince de, ellerini uyluklarına
vurmaya başladılar. Onların beni susturmaya
çalıştıklarını görünce kızdım; ama yine de sustum.

Anam, babam Resûl-i Ekrem'e fedâ olsun. Ne
ondan önce ne de ondan sonra kendisinden daha iyi
bir öğretici görmedim. Vallahi beni ne azarladı ne
dövdü ne de sövdü. Namazı kıldırıp bitirince bana:

- “Bu ibadetin adı namazdır. Namaz kılarken
dünya kelâmı konuşulmaz. Çünkü namaz tesbih,

tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir" dedi veya buna benzer bir şey söyledi. Ben de:

- Yâ Resûlallah! Ben yeni müslüman oldum. Allah Teâlâ İslâmiyet'i gönderdiği halde hâlâ kâhinlere gidenlerimiz var! dedim. Bana:

- "Sen kâhinlere gitme!" buyurdu. Ben tekrar:

- Aramızda uğursuzluğa inanan adamlar var, deyince de:

- "Bu onların gönüllerinde hissettikleri bir duygudur. Bu duygu onları işlerinden alıkoymasın" buyurdu.

Müslim, Mesâcid 33. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 167

Muâviye İbni Hakem es-Sülemî

Muâviye, Benî Süleym kabilesinde oturur, zaman zaman Medine'ye gelerek Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile görüşürdü. Yukarıdaki hadisin devamından öğrendiğimize göre, onun koyunlarını güden bir câriyesi vardı. Kızcağız bir gün koyunlardan birini kurda kaptırdı. Bunu duyan

Muâviye ona çok kızdı ve yüzüne fena bir tokat patlattı. Sonra da yaptığına pişman oldu. Resûl-i Ekrem ile sohbet ederken bu konuyu da anlattı. Peygamber aleyhisselâm ona yaptığıının haksızlık olduğunu söyleyince:

- Yâ Resûlallah, o halde câriyeyi âzat edeyim mi? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

- Hele sen onu bana bir getir, buyurdu. Muâviye de hemen gidip câriyeyi alıp getirdi.

Peygamber aleyhisselâm câriyeye:

- Allah nerede? diye sordu. O da:

- Gökte! dedi.

Resûl-i Ekrem tekrar sordu:

- Ben kimim?

Câriye:

- Resûlullah'sın, dedi.

O zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz Muâviye'ye dönerek:

- Onu âzat et; çünkü mü'minedir, buyurdu.
Muâviye de onu âzat etti.

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Muâviye İbni Hakem, on üç hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Muâviye İbni Hakem İslâmiyet'i biraz geç kabul etmişti. Bu sebeple namazda konuşmamak gerektiğini henüz öğrenememişti. Bununla beraber aksırdıktan sonra elhamdülillah diyen kimseye, Allah sana merhamet etsin anlamında yerhamükellah deneceğini biliyordu. Namaz kılarken yanındaki sahâbî aksırınca ve belki de elhamdülillah deyince, Muâviye ona yerhamükellah diye dua etmişti.

Namazda birinin sübhânallah diye ikaz edilebileceği hususu, bu olayın meydana geldiği tarihte henüz bilinmiyordu. Bu sebeple ashâb-ı kirâm Muâviye İbni Hakem'i, namazda

konuşulmayacağını anlatmak için ellerini uyluklarına vurarak ikaz etmişlerdi. Ne yazıkki o, namaz edebini henüz öğrenemediği için arkadaşlarının bu tutumunu yadırgamış, bundan dolayı da hata üstüne hata yapmıştı.

Muâviye'nin, “Vallahi Resûlullah beni ne azarladı ne dövdü ne de sövdü” sözü hem takdir hem de bir itiraftır. Zira o, aradan yıllar geçtikten, namazın önemini kavradıktan, hatta Allah'ın Resûlü'nün namaz gözümün nûru kılındı buyurduğunu öğrendikten sonra, yaptığı hatalar sebebiyle esasen azarlanmayı hak ettiğini, fakat onun bu hataları kasıtlı olarak yapmadığını gören Resûlullah'ın kendisini bağışladığını anlatıyor.

Hız. Peygamber yeni müslüman olan, dini yeterince öğrenme fırsatı bulamayan kimselere karşı hep müsamahalı davranmıştır. Yaptıkları hata ne kadar büyük olursa olsun onları hoş görüp bağışlamıştır. Onun Muâviye'yi yanına çağırıp namazın ne demek olduğunu sükûnetle anlatması ve yaptığı hatadan dolayı başkalarının yanında onu incitecek bir şey söylememesi pek ibretlidir. Zaten Muâviye'ye en fazla tesir eden ve onu Resûlullah'a hayran bırakan davranış da onun bu tavrı olmuştur.

Daha sonra Muâviye zihnini kurcalayan iki konuyu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sordu. Bunlardan biri, cinlerinin yardımıyla veya sahip oldukları yetenekle ileride olacakları bildiklerini iddia eden kâhinlere inanılıp inanılmayacağı idi. Hz. Peygamber “sen onlara gitme!” buyurmak suretiyle, bir müslümanın cincilere inanmaması gerektiğini öğretti.

Kâhinlere, falcılara ve gaybden haber verenlere gitmenin İslâmiyet'te yasaklandığı konusu 1671-1676, uğursuzluk meselesi de bu bahsin hemen peşinden gelen 1677-1680 numaralı hadislerle ele alınıp açıklanacaktır. Ayrıca 1675 numarayla tekrar gelecek olan hadisimizin devamında bulunduğu halde burada zikredilmeyen bir konu, yere çizgiler çizerek istikbâli keşfetme demek olan remilcilik konusu orada görülecektir. Falcılıktan kazanılan bir para karşısında Hz. Ebû Bekir'in tutumu, 595 numaralı hadiste, dikkate şayan bir olay içinde görülmüştü.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz insanların gönül dünyasına değer veren ve kimseyi kırıp incitmeyen mükemmel bir öğretmendi.

2. Namazda dünya kelâmı konuşmamak ve kendini ibadete vermek gerekir.

3. Kâhinlere, cinlerin yardımıyla gelecekte haber verdiğini iddia edenlere asla gitmemeli ve onlara değer vermemelidir.

4. Uğursuzluğa asla inanmamalıdır; zira uğursuzluk diye bir şey yoktur.

وَعَظَّنَا : وَعَنِ الْعَرَبِاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 703-
مَ مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَدَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ ، وَقَدْ سَبَقَ بِكَمَالِهِ فِي بَابِ الْأَمْرِ
بِالْمُحَافَظَةِ عَلَى السُّنَّةِ ، وَذَكَرْنَا أَنَّ التِّرْمِذِيَّ قَالَ إِنَّهُ حَدِيثٌ حَسَنٌ
صَحِيحٌ .

703. İrbâz İbni Sâriye radıyallahu anh:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize çok tesirli bir öğüt verdi. Bu öğütten dolayı kalpler ürperdi, gözler yaşardı, diyerek devamı ve tamamı “Sünneti Koruma” bahsinde geçen hadisi rivayet etti.

Tirmizî, İlim 16; Ebû Dâvûd, Sünnet 5. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 6

Açıklamalar

159 numarayla geçen hadiste görüldüğü üzere, Peygamber aleyhisselâm'ın konuşmasından pek uygulanan ashâb-ı kirâm, ondan kendilerine bir tavsiyede bulunmasını istemişlerdi. Allah'ın Resûlü de onlara, başlarındaki idareciye itaat etmelerini tavsiye etmiş, ileride pek çok anlaşmazlıklar göreceklerini hatırlatarak, o zaman var güçleriyle sünnete sarılmalarını, din diye sonradan ortaya çıkan her kötü hareketten kaçınmalarını öğütlemişti.

Oldukça geniş bir şekilde açıklanan ve kendisinden muhtelif sonuçlar çıkarılan hadîs-i şerif bir daha okunmalıdır.

Nevevî merhûm, görüldüğü üzere, hadîs-i şerîfin tamamını vermemiş, konumuzla ilgili olan baş tarafını zikretmekle yetinmiş ve böylece Resûlullah Efendimiz'in konuşmalarının gönülleri titretecek derecede duygu yüklü ve son derece ölçülü olduğunu hatırlatmak istemiştir.

VAKAR VE AĞIRBAŞLILIK

Âyet

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا [63]

“Allah’ın has kulları o kimselerdir ki, yeryüzünde sükûnetle yürürler ve câhiller kendilerine laf attığı zaman, “Selâmetle” deyip geçerler.”

Furkân sûresi (25), 63

Âyet-i kerîmede, iyi bir mü’minin en belirgin özelliklerinden birinin tevâzu, sükûnet ve ağırbaşlılık olduğu belirtilmektedir. Mü’min her haliyle başkalarından farkedilen kimsedir. Onun kendine has bir duruşu, oturuşu ve yürüyüşü vardır. Sâkin, yumuşak ve alçak gönüllü tavrıyla etrafına güven ve huzur verir. Kibirli, saygısız, kaba ve haşin kimseler gibi gürültü patırtı çıkarmaz, yürüyüşleriyle başkalarını rahatsız etmez, kimseye sıkıntı vermez. Kendini bilmez kişiler söz ve davranışlarıyla onu rahatsız etmeye kalkınca, bu câhillere uymaz. Bana ilişme, haydi yoluna git, selâmetle diyerek onların seviyesine inmez.

Daha sonraki âyetlerde, mü'minlerin sahip olmaları arzu edilen on kadar özelliğe temas edilmekte, aralarında ağırbaşlı olmanın da bulunduğu bu güzel vasıflara sahip insanların cennetin en yüksek makamlarını kazanacakları ve o güzel yerlerde ebediyyen kalacakları belirtilmektedir.

Hadis

704- مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ :وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَجْمِعًا قَطُّ ضَاحِكًا حَتَّى تُرَى مِنْهُ لَهَوَاتُهُ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ

. وَهِيَ اللَّحْمَةُ الَّتِي فِي أَقْصَى سَقْفِ الْقَمِّ :جَمَعَ لَهَاةٍ «اللَّهَوَاتُ»

704. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Hız. Peygamber'in küçük dili görünecek şekilde kahkahayla güldüğünü hiç görmedim. O sadece tebessüm ederdi.

Buhârî, Tefsîru sûre (46) 2, Edeb 68; Müslim, İstiskâ 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 104.

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in gülmesine varıncaya kadar her hareketi ölçülüydü. Her hareketinde ilâhî terbiyenin izleri farkedilirdi. Yüzünden tebessüm hiç eksik olmadığı, hatta bir sahâbînin dediği gibi insanların en çok tebessüm edeni o olduğu halde (Tirmizî, Menâkıb 10), hiçbir zaman kahkahayla gülmezdi. Çok hoşlandığı bir davranış karşısında azı dişleri görünecek kadar tebessüm ettiği (meselâ bk. hadis nr.1887) ve o sırada inci dişleri pırıl pırıl parladığı halde, yine de çoğu kimsenin yaptığı gibi gülerken kendisini kaçırmazdı.

Katıla katıla gülmek şakacılığın, nüktedanlığın veya güler yüzlü olmanın değil, haktan gâfil olmanın bir sonucudur. Resûl-i Ekrem Efendimiz etrafındakilere şaka yapmaktan hoşlandığı, kendisine nükte yapan bazı sahâbîlerinin bu davranışlarını hoş gördüğü halde, yine de gülerken ölçüyü kaybetmezdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber son derece vakarlı ve ağırbaşlı olduğu için kahkahayla gülmezdi.

2. Kahkahayla gülmek insanın vakarını yitirmesine yol açacağı için müslüman tebessüm etmekle yetinmelidir.

امه وحنو مل عل او ةال صل ا ناي تا اى ل ا بدن ل ا باب -93

راقول او ةن ي كسل اب تاداب عل ا نم

NAMAZA, İLİM MECLİSİNE VE BENZERİ
İBADETLERE AĞIRBAŞLI VE VAKUR BİR
ŞEKİLDE ÇAĞIRMAK

Âyet

[32] ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعِظْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

“Kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu tutum o kimsenin müttakî olduğunu gösterir”.

Hac sûresi (22), 32

Âyet-i kerîmede hac ibadetinden söz edilmekte, “Allah Teâlâ’nın hükümleri” sözüyle özellikle hac ibadeti ve bu esnada kurban edilecek hayvanlarla ilgili kaideler kastedilmektedir. Hacıların iyi ve semiz hayvanları satın almaları, bu hayvanlara iyi

davranmaları ve onları besmele çekerek kesmeleri istenmektedir. Bu esaslara saygılı davranmanın bir takvâ işareti olduğu ve ancak temiz bir kalbe sahip kimselerin dine ve din prensiplerine saygı göstereceği belirtilmektedir.

Bu özel mânanın dışında, âyet-i kerîmede, Allah'ın emir ve yasaklarına ancak müttakîlerin saygılı davranacağı belirtilmektedir. Şu hâlde Allah'ın buyruklarına önem vermeyen kimseler, ona karşı saygısızlık etmiş olurlar. Mü'minler, Allah'ın ve Resûlü'nün emir ve yasaklarına yapışmak suretiyle iyi ve itaatkâr bir kul olmaya gayret etmelidir.

Hadisler

سمعتُ رسولَ الله : وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -705- إذا أُقيمتِ الصَّلَاةُ ، فَلَا تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول يكُم السَّكِينَةُ ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ تَسْعَوْنَ ، وَأَتُوهَا وَأَنْتُمْ تَمْشُونَ ، وَعَلَّ متفقٌ عليه «فَصَلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا .

فَإِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى « : هل ياتي اور يف مل سم داز . « الصلاة فهو في صلاة .

705. Ebû Hüreyre radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

“Kâmet getirildiği zaman namaza koşarak değil, ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek geliniz. Yetiştirdiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız; yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız.”

Müslim’in rivayetinde şöyle bir ilâve vardır:

“Herhangi biriniz namaz kılmaya karar verdiği zaman artık namazda sayılır.”

Buhârî, Ezan 20, 21, Cum`a 18; Müslim, Mesâcid 151-155. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 54; Tirmizî, Salât 127; Nesâî, İmâme 57; İbni Mâce, Mesâcid 14

Açıklamalar

Bir önceki konuda sâkin ve ağırbaşlı olma hususu genel hatlarıyla işlenmişti. Burada ise, sükûnetin ve ağırbaşlılığın dindeki yeri ve önemi belirtilmekte, ibadet niyetiyle gidip gelirken bile vakarlı olunması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Hadisimizin ışığında meseleye şöyle bakmak uygun olacaktır. Müslüman sevap avcısıdır.

Yaşadığı sürece her fırsatı değerlendirmek suretiyle sevaplarını çoğaltan kimsedir. Ezan sesini duyduğu zaman, bir an önce camiye varmayı ve namazını cemaatle kılarak 27 derece sevap kazanmayı arzu eder. Bu düşünceyle câmiye girip de namaza başlandığını görünce, kılınmakta olan rek'atın sevabını kaçırmamak için cemaate doğru koşmaya başlar. İşte hadisimiz bu noktada devreye girmekte, hayatın her ânını sevap kazanarak değerlendirmeye teşvik eden Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu maksatla bile olsa, müslümanın sükûnetini kaybetmesine izin vermemektedir.

Demekki bütün mesele, müslümanın, şahsiyetini her yerde ve her zaman koruması meselesidir. Telaşa kapılan kimse ne yaptığını bilemez. Farkında olmadan başkalarının yadırgayacağı, tuhaf bulacağı hareketler yapabilir. Bu da onun küçümsenmesine, hafife alınmasına yol açabilir. Müslümanın hafife alınması, bazan onun şahsında İslâmiyet'in de hafife alınması anlamına gelir. Yanlış bir hareketi dolayısıyla müslümanlarla veya müslümanlıkla alay edilmesine sebep olmaya hiçbir kimsenin hakkı yoktur.

Ayrıca camide koşmak, cemaatin huzurunu bozar. Bir müslüman sevap kazanmak için bile olsa diğer

kardeşlerinin huzurunu kaçırmaya ve böylece onların sevabını azaltmaya yanaşmaz. Kaldı ki koşan adam yorulur ve gönül huzurunu yitirir. Yorgun ve ibadet huzurunu yitirmiş bir kimse, kendini ibadete veremez. İşte bu sebeple cemaate yetişmek için koşmak, faydadan çok zarar getirir.

Cuma namazına bir an önce gitmeye teşvik eden âyet-i kerîmedeki “Allah’ın zikrine koşun” [Cum’a sûresi (62), 9] buyruğu, cuma ezanını duyunca artık alış veriş gibi dünya işlerini bırakınız anlamında mecâzî bir anlatım olup koşmakla ilgisi yoktur. Hadisimizde yasaklanan ise, gerçek mânada koşmaktır. Bu sebeple âyetle hadis arasında bir çelişki söz konusu değildir. Müslim’in rivayetindeki namaz kılmaya karar veren kimsenin namazda sayılacağı ifadesi, ibadet içinde olan kimseyi sâkin ve ağırbaşlı davranmaya mecbur eder. Hadisimizin devamındaki, yetişemediğiniz rekâtları kendiniz tamamlayınız ifadesi de koşmanın gereksiz olduğunu gösterir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaza giderken bile sâkin ve ağırbaşlı olmak gerektiğine göre, hayatın her safhasında sükûneti elden bırakmamak gerekir.

2. Namaza yetişmek için koşmak hem koşanın hem de başkalarının huzurunu bozacağı için doğru değildir.

3. Câmiye giden kimse, namazda olduğunu düşünerek sevabını azaltacak her davranıştan uzak durmalıdır.

4. Namazın bir kısmına yetişen kimse, cemaat sevabını kaçırmamış olur.

و عن ابن عباس رضي الله عنهما أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ فَسَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَأَاهُ زَجْرًا أَيُّهَا «: مُمْ وَقَالَ شَدِيدًا وَضَرْبًا وَصَوْتًا لِلإِبِلِ ، فَأُشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِ ، يَرَاخِبُهَا هَاوِرَ «النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِيضَاعِ ، هَضْعَبٌ مَلْسَمٌ يَوْرُو .

بِضَادٍ مَعْجَمَةٍ قَلْبُهَا يَاءٌ وَهَمْزَةٌ «وَالْإِيضَاعُ» . الطَّاعَةُ : «الْبِرُّ» « . الإِسْرَاعُ : مَكْسُورَةٌ ، وَهُوَ

706. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre o, Arefe günü Peygamber aleyhisselâm ile birlikte (Arafat'tan Müzdelife'ye) dönüyordu. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve

sellem arka tarafta bazı kimselerin bağıırıp çağırıldığını, devesini dövdüğünü ve develerin böğürdüğünü duyunca, onlara kamçısıyla işaret ederek şöyle buyurdu:

“İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılamaz.”

Buhârî, Hac 94; Müslim, Hac 268. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 63; Nesâî, Menâsik 203.

Açıklamalar

Hadisimizde anlatılan olay Vedâ haccında meydana gelmişti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra ashâbıyla birlikte Müzdelife'ye gidiyordu. Bindiği hayvanın arkasına kimi zaman çok sevdiği Üsâme İbni Zeyd'i kimi zaman da amcasının oğlu Fazl'ı alıyordu.

Ashâb-ı kirâmdan bazıları, Müzdelife'ye bir an önce varmak için acele etmeye başladı. Develerinin hızlı gitmesi için onları kamçılayanlar oldu. Geride kalanların çıkardığı bu gürültü sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz onları uyarma gereğini duydu. İkazına kulak vermeleri için

kamçısını yukarı kaldırarak onları uyardıktan sonra:

“İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılmaz.” buyurdu.

Sevap kazanmak düşüncesiyle hayırlı işlerde acele etmek iyi bir şey olmakla beraber, hayvanları döverek, onların canlarını yakarak ve böylece günah kazanarak yapılan işlerin hayrı ve sevabı yoktur. Demekki müslümanlar hayırlı işleri yaparken bile itidâli, ağırbaşlılığı ve sükûneti elden bırakmayacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadet ederken, ibadet sayılan hayırlı işleri yaparken sakin ve ağırbaşlı olmak gerekir.
2. İnsan ibadet ederken ne kadar gönül huzuru duyarsa, o kadar çok sevap kazanır.

في ضل المارك إباب - 94

MİSAFİRE İKRAM ETMEK

Âyetler

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا [24] فِإِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثٌ ضَيْ
[25] سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ [26] فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ
[27]

1. “İbrâhim’in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? Onlar İbrâhim’in yanına girmişler, selâm vermişlerdi. İbrâhim de selâmı almış, içinden “bunlar, yabancılar” demişti. Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana kebabını getirmiş, onların önüne koyup “Buyurun, yemez misiniz?” demişti.”

Zâriyât sûresi (51), 24-27

Bazı hadislerden öğrendiğimize göre İbrâhim aleyhisselâm’a gelen bu misafirler Cebrâil aleyhisselâm ile İsrâfil ve Mîkâil’di. Gerek yukarıdaki âyetlerin devamında gerek Hûd sûresinin 69. âyetinden itibaren anlatıldığı üzere bu melekler Hz. Lût’un kavmini cezalandırmaya giderken Hz. İbrâhim’e uğramışlar ve ona, doğacak çocuğu İshâk’ı müjdelemişlerdi.

Misafir ağırlamayı çok seven Hz. İbrâhim, yakışıklı delikanlılar kıyafetinde gelen konuklarının melek olduklarını önce anlayamamış, onları içeri buyur ettikten sonra bir ara dışarı çıkıp karısı Sâre'nin de yardımıyla hemen bir dana kesip kızartmış ve misafirlerine ikram etmişti. Âyetlerin devamından öğrendiğimize göre meleklerin yemeğe el uzatmadığını görünce onlardan şüphelenmiş; onlar da İbrâhim aleyhisselâm'ı daha fazla merakta bırakmamak için kendilerini tanıtarak niçin geldiklerini söylemişlerdi.

Hız. İbrâhim'in misafirlerine davranış tarzı, bize misafire ikrâm usûlünü öğretmektedir. Misafirlerinin selâmını en güzel şekilde alıp onları evine buyur etmesi, yemek hazırlamak için onların yanından ayrılırken kendilerine sezdirmeden yavaşça dışarı çıkması, evindeki en değerli malı olan danalarından birini kesip kızarttıktan sonra misafirlerine güzel bir şekilde ikrâm etmesi ve bu ikramı bizzat yapması ibret alınacak başlıca hususlardır.

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا
لِلَّهِ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي قَوْمٌ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا
[78] أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ

2. “Lût’un kavmi koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işi yapmaktaydılar. Lût: “Ey kavmim! İşte kızlarım (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah’tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde akıllı başında bir adam yok mu!” dedi.”

Hûd sûresi (11), 78

Bir önceki âyette sözü edilen melekler, Hz. İbrâhim’in yanından ayrıldıktan sonra Lût aleyhisselâm’ın bulunduğu Sodom şehrine gelmişlerdi. Sodom halkı ahlâksızlığı ile tanınan kimselerdi. Melek olduklarını bilmedikleri o yakışıklı delikanlıları görünce, âyette belirtildiği üzere Hz. Lût’un evine gelmişlerdi. Hz. Lût, bazı müfessirlerin de dediği gibi, kavminin büyüğü ve mânevî babası olduğu için, kızlarım dediği Sodom’lu kızları kastederek, erkeklerle ilgilenmeyi bırakıp onlarla evlenmelerini tavsiye etmiş ve “misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin!” demişti.

Lût aleyhisselâm misafirlerinin melek olduğunu bilmediği için ahlâksız kavminin onlara zarar vereceği düşüncesiyle telâşa kapılmış ve bu

sebeple onları bir kere daha dürüst ve namuslu olmaya dâvet etmişti. Âyetin devamından öğrendiğimiz üzere melekler Hz. Lût'a kendilerini tanıtarak onu teselli etmişler, sonra da bu ahlâksız kavim, Cenâb-ı Hakk'ın izniyle başlarına taş yağmak suretiyle helâk olmuşlardır.

Âyet-i kerîmenin konumuzla ilgisi, Hz. Lût'un misafirlerini korumak ve onlara bir zarar gelmemesini sağlamak için nasıl gayret sarfettiğidir. Şu halde misafirlere ev sahipliği yapan kimselerin, güzel dilimizdeki ifadesiyle konuklarını Tanrı misafiri sayması ve onlara bir zarar gelmemesi için elinden gelen gayreti göstermesi icab eder.

Hadisler

707- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه ، ومن من : وسلم قال كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليصل رحمه ، ومن كان يؤمن بالله متفق عليه «واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليصمت» .

707. Ebû Hüreyre radıyallahu anh den rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse akrabasına iyilik etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!”

Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Îmân 74, 75, 77. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 310, 311 ve 316 numarayla Komşu Hakkı bahsinde geçmiş ve oralarda açıklanmıştır. Bir sonraki hadisimiz misafire ikram ile ilgili olduğu için meselenin bu tarafı orada ele alınacaktır.

Burada şu kadarını söyleyelim: Peygamber aleyhisselâm’ın bu üç konuyu “Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse” şöyle yapsın ifadesiyle zikretmesi, bu konulara büyük önem verdiğini göstermektedir.

Müslüman olduğunu söyleyen kimse akrabasıyla ilgisini devam ettirmek zorundadır. Akrabasına olan yakınlık derecesine, ihtiyaç durumlarına,

kendisinin de maddî gücüne göre onlara iyilikte bulunacaktır. Akrabasıyla ilgiyi koparmak ve onlara kötü davranmak büyük bir günahdır.

Müslümanın uyacağı önemli ahlâk esaslarından biri de insanlara faydalı sözler söylemek, faydalı söz söyleme imkânına sahip değilse susmaktır. Zira iyi ve hayırlı söz insanı iyi ve güzele, kötü ve zararlı sözler de kötü yola ve zararlı davranışlara yöneltir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah’a iman eden kimsenin en belirgin özelliklerinden biri, misafirine ikramda bulunmasıdır.

2. Akrabasıyla ilgilenmek ve onlara iyilik etmek de mü’minin önem vermesi gereken davranışlardan biridir.

3. İyi bir mü’min ya güzel sözler söylemeli, söyleyemiyorsa susmayı tercih etmelidir.

لَدِ بْنِ عَمْرٍو الْخَزَاعِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْ أَبِي شَرِيحٍ خُوَيْ - 708
مَنْ كَانَ «: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : لَأَق
وَمَا : أَوَّلُ اق «يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ جَائِزَتَهُ

يَافَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ، وَالضَّيُّومُهُ وَلَيْلَتُهُ « :جَائِزَتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «فَمَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ .

«لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يُؤْتِمَهُ « :وفي روايةٍ لمسلم
يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلَا شَيْءَ « :وَكَيْفَ يُؤْتِمُهُ ؟ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : أُولَاق
« بِهِ لَهُ يَقْرِيهِ .

708. Ebû Şüreyh Huveylid İbni Amr el-Huzâ`î
radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi:

- “Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse
misafirine câizesini versin”.

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! Misafirin câizesi nedir? diye
sordular.

Peygamber aleyhisselâm da:

- “Onu bir gün ve bir gece ağırlamaktır. Misafirlik
üç gündür. Misafiri üç günden fazla ağırlamak ise
sadakadır.”

Buhârî, Edeb 31, 85, Rikâk 23; Müslim, Lukata 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 5; Tirmizî, Birr 43; İbni Mâce, Edeb 5

Müslim'in bir başka rivayetine göre şöyle buyurdu:

- “Bir müslümanın din kardeşinin yanında onu günaha sokacak kadar kalması helâl değildir.”

Ashâb-ı kirâm:

- Yâ Resûlallah! İnsan din kardeşini nasıl günaha sokar? diye sorunca:

- “Misafirini ağırlayacak bir şeyi bulunmayan kimsenin yanında oturup kalmakla” buyurdu.

Müslim, Lukata 15, 16

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte sözü edilen câize, misafirin bir evde kalması halinde ona ikram edilen yiyecek ve içecek demektir. Câizenin ölçüsü, evi şerefliendiren misafiri bir gün bir gece özenle ağırlamak, imkânları ölçüsünde onu memnun etmektir. İkinci ve üçüncü günlerde ise, evde misafir bulunmadığı

zaman ne yenip içiliyorsa, misafire onun aynısını ikram etmek, ayrıca misafir ağırlama telaşına girmemektir. Câize budur. Misafir üç günlük hakkını kullandığı halde orada kalmaya devam ediyorsa, o artık misafir sayılmayacak, üçüncü günden sonra yiyip içtiği şeyleri Allah Teâlâ ev sahibinin sadakası kabul edecektir.

Bazı âlimler, câizeye daha farklı bakmışlar, misafire bir gün ve bir gece yetecek kadar yol azığı vermeyi câize saymışlardır. Bu açıklamalardan çıkan sonuç şudur: Câize, misafiri üç gün boyunca ağırlamaktır. Şayet misafir üç günü doldurmadan veya dördüncü gün yola çıkmak istiyorsa, ona ayrıca bir gün ve bir gece yetecek kadar yol azığı vermektir.

Ev sahibinin görevi misafiri ağırlamak olduğu gibi, misafirin görevi de kendisine ikram edilen şeyleri memnuniyetle kabul etmek ve bu ikramları asla küçümsememektir. Misafirin çok önemli bir diğer görevi de, evinde misafir olduğu kimsenin maddî gücü zayıfsa, orada gereğinden fazla kalarak onu zor durumda bırakmamaktır. Şartları müsait olmayan birinin yanında gereğinden fazla kalarak onun “şu adam da nereden çıktı!” veya “buraya kazık çaktı!” gibi sözlerle günaha girmesine yol

açmak yahut misafirini ağırlayabilmek için başkalarından borç almasına sebep olmak doğru bir davranış değildir.

Misafirlik konusunu şartlara göre değerlendirmek gerekir. İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanların içinde bulunduğu maddî sıkıntılar dikkate alınarak bir misafire yukarıda anlatıldığı şekilde davranmak farz kabul edilmiş, imkânların geliştiği daha sonraki yıllarda ise sünnet sayılmıştır. Bu konudaki hadislere bakarak zorunlu misafirliğin bir gün olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Demek oluyor ki, meseleyi zamana ve şartlara göre değerlendirmek gerekir. Nitekim bugün bazı yerlerde görüldüğü üzere, evinde misafir kabul edebilecek durumda olmayanların konuklarını bir misafirhânedede veya otelde ağırlaması normal karşılanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Misafire ikram etmek, müslümanın başlıca özelliklerinden biridir.

2. Misafirlik süresi en fazla üç gündür. Birinci gün misafir elden geldiğince ağırlanacak, diğer günler böyle bir telaşa girilmeyecektir.

3. Maddî durumu uygun olmayan bir kimsenin yanında onu sıkıntıya sokacak kadar fazla kalmak günah sayılmıştır.

ريخلاب ةئنهل او ري شبتل بابحتسا باب -95

HAYIRLI İŞLER SEBEBİYLE

MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK

Âyetler

وَالَّذِينَ اجْتَنَّبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى
[17] فَبَشِّرْ عِبَادِ

لَكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ
[18] هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ

1. “Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele!.”

Zümer sûresi (39), 17–18

Allah Teâlâ’nın bu âyet-i kerîmede mü’minleri müjdelemesini istediği zât, Resûlullah Efendimiz’dir. Allah Teâlâ Resûlü’nden başlıca iki

özelliği olanları müjdelemesini istemektedir. Bu iyi insanlar, Hakk'ı tanımayan ve doğru yoldan uzaklaşan kimselerin arkasından gitmeyen ve çeşitli sözleri dinleyip onların en güzeline uyanlardır. Dinlenecek ve benimsenecek sözlerin en güzeli şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir; sonra Hz. Peygamber'in hadisleri, daha sonra da İslâm büyüklerinin sözleri gelir. Bunları dinleyip değerlendiren, sonra da en güzel sözün gösterdiği yolu tutanlar, Allah'ın sayısız nimetleriyle müjdelenmeyi hak edeceklerdir.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ
[21]

2. “Rableri onları, kendisinden bir rahmet, sonsuz hoşnutluk ve içinde kendileri için tükenmez nimetler bulunan cennetlerle müjdeler.”

Tevbe sûresi (9), 21

Kendilerine Cenâb-ı Hakk'ın merhamet ettiği, onlardan hoşnut olduğu, bu sebeple de kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cenneti ikram ettiği o müjdelenecek bahtiyarlar, bir önceki âyette belirtildiğine göre, “iman edip hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad

edenler”dir. Allah’ın dinine sahip çıkan ve bu uğurda sıkıntıya katlanan kimseler, her mü’minin sahip olmayı hayal ettiği en üstün şeyleri elde edeceklerdir. Bu en üstün ve en değerli şeyler Allah’ın rahmeti, hoşnutluğu ve içinden hiç çıkılmayacak olan tükenmez nimetlerle dolu cennetlerdir.

نَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا إِنَّا الَّذِينَ قَالُوا رَبُّ
[30]وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

3. “Size vaad olunan cennetle sevinin!”

Fussilet sûresi (41), 30

Âyetin tamamı şöyledir: “Rabbimiz Allah’tır, deyip de, ondan sonra her işinde doğruluktan ayrılmayanlara gelince, onlara melekler gelir: Korkmayın, üzülmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin! derler.”

Allah’a gönülden inanan ve hiçbir zaman doğruluktan ayrılmayan kimseler ölecekleri zaman melekler yanlarına gelecek ve onları “Korkmayın, üzülmeyin, size va’d olunan cennetle sevinin! diye müjdeleyeceklerdir.

[101] فَبَشِّرْنَاهُ بِعُلَامٍ حَلِيمٍ

4. “Biz de onu, yumuşak huylu bir oğlanla müjdeledik.”

Sâffât sûresi (37), 101

İyi huylu ve uslu bir oğlu olacağı kendisine müjdelenen zât, bir sonraki âyette adını açıkça göreceğimiz Hz. İbrahim’dir.

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ [69] أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ

5. “Andolsun ki elçilerimiz İbrâhim’e müjde getirdiler.”

Hûd sûresi (11), 69

Allah Teâlâ’nın elçilerinin, yani Cebrâil, İsrâfîl ve Mîkâil’in Hz. İbrâhim’e getirdiği müjde, bir önceki âyette sözü edilen iyi huylu bir oğlandır. Bu oğlanın Hz. İshâk olduğu bir sonraki âyette görülecektir.

أَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءَ إِسْحَاقَ وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِيَعْقُوبَ [71]

6. “İbrâhim’in karısı da ayakta durmuş dinliyordu; bu sözleri duyunca güldü. Ona da İshâk’ı, İshâk’ın ardından da Ya`kûb’u müjdeledik.”

Hûd sûresi (11), 71

Bir önceki “Misafire İkram Etmek” bahsinin giriş kısmında Zâriyât sûresi’nin 24-27. âyetleri açıklanırken bu konuya temas edilmişti. Lût kavmini helâk etmeye giden meleklerin önce İbrâhim aleyhisselâm’a uğradıkları, onların melek olduğunu bilmeyen Hz. İbrâhim’in hemen bir dana kesip kızarttığı, misafirlerin bunu yemediklerini görünce korkuya kapıldığı, bunun üzerine meleklerin kendilerini tanıttıkları belirtilmişti.

İşte bu esnada Hz. İbrâhim’in hanımı Sâre, misafirlere hizmet için ayakta durmuş bekliyor ve konuşmaları dinliyordu. Kendileri için yemek hazırladıkları misafirlerinin melek olduğunu öğrenince, âyet-i kerîmede belirtildiği üzere gülmeye başladı. Melekler de ona İshâk’ı dünyaya getireceğini, daha sonraları da torunu Ya`kub’un doğacağını müjdelediler. O tarihte Hz. İbrâhim, müfessirlerin belirttiğine göre 120, karısı Sâre de

90 yaşındaydı. Âyet-i kerîmenin devamında belirtildiği üzere Sâre bu müjdeye şaşı ve:

“Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılabacak bir şey! dedi.” Melekler de ona, bunun Allah Teâlâ’nın rahmet ve bereketiyle mümkün olacağını söylediler.

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمَحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى
[39] اٰمَنْ الصّٰلِحِيْنَ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا

7. “Zekerıyyâ mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona: “Allah seni Yahyâ ile müjdeliyor” diye seslendiler.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 39

Önceki âyet-i kerîmelerde Allah Teâlâ’nın Hz. İbrâhim ile karısını, doğacak çocuklarını müjdeleyerek sevindirdiğini gördüğümüz gibi, bu âyet-i kerîmede de Zekerıyyâ aleyhisselâm’ı aynı şekilde sevindirdiğini görmekteyiz. Zira Hz. Zekerıyyâ Rabbine dua ederek hayırlı bir çocuk istemişti. O da bu sevgili kuluna yakında Yahyâ adında bir oğlu doğacağını, üstelik onun

peygamber olacağını müjdeleyerek bahtiyar etmişti.

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ
[45] نَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَحِيهَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

8. “Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Mesîh (Meryem oğlu İsa)’dır.”

Âl-i İmrân sûresi (3), 45

Âyet-i kerîmenin devamında, mübarek anlamındaki Mesîh lakabıyla anılacak olan Îsâ’nın dünyada da, âhirette de itibarlı ve Allah’ın kendisine yakın kıldığı kimselerden olacağı, beşikte iken konuşacağı, yetişkinlik çağına gelince kendisine peygamberlik verileceği belirtilmekte ve böylece Hz. Meryem sevindirilmektedir.

Âyet-i kerîmede Hz. Îsâ’dan söz edilirken Allah’tan bir kelime veya Allah’ın kelimesi denmesinin sebebi şudur: Allah Teâlâ onu, babasız olarak mûcizevî bir doğumla dünyaya getirmek istemiş, Hz. Îsâ’ya “ol!” kelimesini söyler söylemez o da anasının rahminde vücut bulmuştur. Bu sebeple Hz. Îsâ’ya Allah’ın kelimesi denir.

Hadisler

عن أبي إبراهيم وَيُقَالُ أبو محمد ويقال أبو مُعَاوِيَةَ عبدِ اللَّهِ -709-
لِلَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بن أبي أَوْفَى رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ
بَشَرَ خَدِيجَةَ ، رضي الله عنها ، ببيتٍ في الجنة من قَصَبٍ ،
الْوَلْوَلُ : هُنَا «الْقَصَبُ» . متفقٌ عليه . لاصْخَبَ فيه ولا نَصَبَ
التعبُ : «وَالنَّصَبُ» . الصِّيَاحُ وَاللَّغَطُ «وَالصَّخْبُ» . الْمُجَوَّفُ .

709. Ebû İbrâhim veya Ebû Muhammed yahut Ebû
Muâviye Abdullah İbni Ebû Evfâ radıyallahu
anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hatice
radıyallahu anhâ'yı cennette, içinde hiçbir
gürültünün duyulmayıp hiçbir yorgunluğun
hissedilmeyeceği, inciden yapılmış bir köşkle
müjdeledi.

Buhârî, Umre 11, Menâkıbü'l-ensâr 20, Nikâh 108,
Edeb 23, Tevhîd 32, 35; Müslim, Fezâilü's-sahâbe,
71-74. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 61; İbni Mâce,
Nikâh 56

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın burada üç künye ile anıldığını görüyoruz. Kısa tercüme-i hâlini verdiğimiz 54 numaralı hadiste onun sadece Ebû İbrâhim künyesiyle anıldığını görmüştük. Nevevî'nin burada Abdullah İbni Ebû Evfâ'nın diğer künyelerini de hatırlatma gereğini duyduğu anlaşılıyor.

Konumuzun başındaki sekiz âyet, Allah Teâlâ'nın çeşitli vesilelerle kullarını müjdelemekten memnun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hadîs-i şerîfin yukarıda gösterilen diğer rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Resûlullah Efendimiz'e Cebrâil aleyhisselâm'ı gönderen, vefalı eşi Hz. Hatice'yi cennetle müjdelemesini emreden yine Allah Teâlâ'dır.

345 numaralı hadîs-i şerîfin açıklanmasında bu konuya temas edilmişti. Orada Cebrâil aleyhisselâm'ın Hz. Hatice'ye getirdiği müjdeye dair bir başka rivayet zikredilmiş, Mü'minlerin Annesi'nin hangi özellikleri sebebiyle bu müjdeyi hak ettiği belirtilmiş ve Resûlullah Efendimiz'in onu ne kadar çok sevdiği çeşitli olaylarla anlatılmıştı. Burada kısaca söylemek gerekirse, Hz. Hatice annemiz Allah'ın Resûlü'ne, ona kimsenin inanmadığı bir zamanda inanmış, dâvasının hak

olduğunu söyleyerek ona güç vermiş, hiçbir desteğinin bulunmadığı bir sırada malını, mülkünü İslâm uğrunda harcamaktan çekinmemiş, İslâmiyet'ten önce on beş, İslâmiyet'ten sonra da on yıl olmak üzere tam 25 yıl süreyle sevgili ve vefalı hayat arkadaşının en büyük destekçisi olmuştu. Allah Teâlâ da vahiy meleşini göndererek onu cennette nâil olacağı nice nimetlerden biriyle müjdelemiş ve kendisini sevindirmişti.

Taberânî'deki rivayete göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hz. Hatice'ye Allah Teâlâ'nın selâmını tebliğ edince, İslâmî edebin inceliklerini iyi bilen bu büyük insan, “Selâm O'dur ve selâm O'ndandır. Cebrâil'e de selâm olsun” diyerek Allah'ın selâmını almıştı.

Burada olduğu gibi, aşağıda gelecek hadislerde de hem Allah Teâlâ'nın hem de Resûlü'nün müjde vermeye lâyık kimseleri çeşitli vesilelerle sevindirdikleri görülecektir. Bizim bundan alacağımız ders şudur: Müslümanların yapmakta oldukları güzel işleri daha fazla bir şevk ve heyecanla yapmalarını sağlamak ve kendilerine verilecek müjdelerle yaşama sevinçlerini artırmak güzel bir davranıştır. Elinde böyle imkânlar

bulunan kimselerin onu esirgemedен kullanmalarını gerekir.

Cenâb-ı Hakk'ın âhirette kendilerine inciden, mercandan, yakuttan köşkler ve saraylar lutfetmesini niyâz ettiğimiz Riyâzü's-sâlihîn'in muhterem okuyucuları, kitabımızın en son bahsinin Allah Teâlâ'nın Cennette Mü'minlere Hazırladığı Nimetler olduğunu göreceк ve oradaki 16 hadiste (1883-1899) bu nimetleri bol bol okuyacaklardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Hatice, kendisinden Allah Teâlâ'nın hoşnut olduğu bir insandı. Bu sebeple daha hayattayken cennetle müjdelendi.

2. Mü'minleri güzel haberlerle sevindirmek Allah Teâlâ'nın âdetlerinden olduğu için bu ilâhî sünneti yaşatmak gerekir.

3. Cennette, hiçbir gözün görmediği nimetler arasında, en kıymetli taşlardan yapılma köşkler ve saraylar da vardır.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي 710-
لَيْهِ وَسَلَّمَ ، لِأَلْزَمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ

وَلَا كُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا ، فَجَاءَ الْمَسْجِدَ ، فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ ، :وَجَّهَ هَهُنَا ، قَالَ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا
رَسُولُ اللَّهِ حَتَّى دَخَلَ بئرَ أَرِيْسٍ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ حَتَّى قَضَى
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجَتَهُ وَتَوَضَّأَ ، فَقُمْتُ إِلَيْهِ ، فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ
عَلَى بئرِ أَرِيْسٍ ، وَتَوَسَّطَ قَقَّهَا ، وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَدَلَاهُمَا فِي الْبِئْرِ
. تَفَرَّصْنَا مِثْلَ هَيْلَعٍ ثُمَّ لَسَفَ ،

بَوَّابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ لَأَكُونَنَّ : فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ فَقُلْتُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْيَوْمَ .

مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَدَفَعَ الْبَابَ فَقُلْتُ
يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا : عَلَى رَسْلِكَ ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ : أَبُو بَكْرٍ ، فَقُلْتُ
فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ « ائْذَنْ لِي وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » : أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ ، فَقَالَ
ادْخُلْ وَرَسُولُ اللَّهِ يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ ، فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى : لِأَبِي بَكْرٍ
جَلَسَ عَنْ يَمِينِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ فِي الْقَفِّ ، وَدَلَّى
سُؤْلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَكَشَفَ عَنْ رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ كَمَا صَنَعَ رِ
سَاقِيهِ ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَجَلَسْتُ ، وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي ،
. إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ يُرِيدُ أَخَاهُ خَيْرًا يَأْتِي بِهِ : فَقُلْتُ

عُمَرُ بْنُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : فَإِذَا إِنْسَانٌ يَحْرُكُ الْبَابَ ، فَقُلْتُ
عَلَى رَسْلِكَ ، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : فَقُلْتُ : الْخَطَّابُ
ائْذَنْ » : هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ ؟ فَقَالَ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ
رُكَّ رَسُولُ أَذِنَ ادْخُلْ وَيُبَشِّرُ : فَجِئْتُ عُمَرَ ، فَقُلْتُ « لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ »
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجَنَّةِ ، فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْقَفِّ عَنْ يَسَارِهِ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبِئْرِ ، ثُمَّ
. أَخَاهُ يَأْتِي بِهِ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا يَعْنِي : رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ

عُثْمَانُ بْنُ مَنَّانٍ هَذَا ؟ فَقَالَ : فَجَاءَ إِنْسَانٌ فَحَرَكَ الْبَابَ فَقُلْتُ عَلَى رِسْلِكَ ، وَجِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقُلْتُ . عَفَانُ فَجِئْتُ « ائْذَنْ لِي وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلَوَى تُصِيبُهُ » : فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ ادْخُلْ وَيُبَشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجَنَّةِ مَعَ : فَقُلْتُ بَلَوَى تُصِيبُكَ ، فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقَفَّ قَدْ مَلِئَ ، فَجَلَسَ وَجَاهَهُمْ مِنَ الشَّقِّ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ . فَأَوْلَتْهَا قُبُورُهُمْ : قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ . الْآخِرُ .

وَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « : وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ : أَنَّ عُثْمَانَ حِينَ بَشَّرَهُ حَمْدَ اللَّهِ تَعَالَى ، ثُمَّ قَالَ : بِحِفْظِ الْبَابِ وَفِيهَا : اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ .

هَلْ وَقَوْ . تَوَجَّهَ : بَفَتْحِ الْوَاوِ وَتَشْدِيدِ الْجِيمِ ، أَيْ « وَجَّهَ » : هَلْ وَقَوْ هُوَ بَفَتْحِ الْهَمْزَةِ وَكَسْرِ الرَّاءِ ، وَبَعْدَهَا يَاءٌ مَثْنَاءُ : « يَبْرُ أَرِيْسَ » : سَيِّئٌ مَهْمَلَةٌ ، وَهُوَ مَصْرُوفٌ ، وَمِنْهُمْ مَنْ سَمِعَ مِنْ تَحْتِ سَاكِنَةٍ ، ثُمَّ هُوَ الْمَبْنِيُّ حَوْلَ : بِضَمِّ الْقَافِ وَتَشْدِيدِ الْفَاءِ « وَالْقَفُّ » . مَنَعَ صَرْفَهُ بِكَسْرِ الرَّاءِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، وَقِيلَ « سَلِّكَ عَلَى ر » : هَلْ وَقَوْ . الْبَرُّ . أَرْفُقُ : بِفَتْحِهَا ، أَيْ

710. Ebû Mûsâ el-Eş`arî radiyallahu anh'ın anlattığına göre bir gün evinde abdest alıp dışarı çıkarken kendi kendine: “Bugün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den hiç ayrılmayacağım; hep onun yanında bulunacağım”, dedi. Sonra Mescid'e gidip oradaki sahâbîlere Peygamber aleyhisselâm'ın nerede olduğunu sordu. Onlar da:

- Şu tarafa doğru gitti, dediler.

Ebû Mûsâ olanları şöyle anlattı:

Resûl-i Ekrem'in gittiği yeri sora sora nihayet Eris Kuyusu'nun bulunduğu bahçede olduğunu öğrendim. Ben de bahçe kapısının yanına oturdum. Peygamber aleyhisselâm tuvalet ihtiyacını giderip abdest aldı. Ben de kalkıp yanına vardım. Baktım ki Eris Kuyusu'nun kenarındaki taşların üzerine, kuyu ağzındaki bileziğin tam ortasına oturmuş, baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıtmış. Kendisine selâm verdikten sonra geri dönüp kapının yanına oturdum. Kendi kendime: "Bugün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kapıcısı olacağım", dedim. O sırada Ebû Bekir radiyallahu anh gelerek kapıyı çaldı.

- Kim o? diye sordum.

- Ebû Bekir, dedi.

- Biraz bekle, dedikten sonra Peygamber aleyhisselâm'ın yanına vardım ve: Yâ Resûlallah! Ebû Bekir geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.

- “İzin ver ve onu cennetle müjdele”, buyurdu.

Geri dönüp Ebû Bekir’e:

- İçeri gir, Resûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Ebû Bekir içeri girdi. Peygamber aleyhisselâm’ın sağ tarafına geçip onun yanına, kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve tıpkı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gibi baldırlarını açarak ayaklarını kuyuya sarkıttı.

Ben de geri dönüp yerime oturdum. Ben evden çıkarken abdest almakta olan kardeşim arkamdan yetişecekti. Onu düşünerek kendi kendime: “Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir”, dedim. O sırada birinin kapıyı ittiğini gördüm.

- Kim o? diye sordum.

- Ömer İbnü’l-Hattâb, dedi.

- Biraz bekle, dedikten sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına giderek selâm verdim

ve: Ömer geldi, huzura girmek için izin istiyor, dedim.

- “İzin ver ve onu cennetle müjdele”, buyurdu.

Ömer’in yanına dönerek:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem içeri girmene izin verdi ve seni cennetle müjdeledi, dedim.

Ömer içeri girdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sol tarafına geçerek kuyunun ağzındaki taşın üzerine oturdu ve ayaklarını kuyuya sarkıttı.

Ben de dönüp kapının yanına oturdum. Kardeşimi düşünerek kendi kendime: “Eğer Allah Teâlâ falanın hayrını dilerse onu buraya getirir”, dedim. Bu sırada biri gelip kapıyı itti.

- Kim o? diye sordum.

- Osman İbni Affân, dedi.

- Biraz bekle, diyerek Peygamber aleyhisselâm’ın yanına gittim ve onun geldiğini haber verdim.

- “İzin ver ve başına gelecek belâ ile birlikte onu cennetle müjdele”, buyurdu.

Geri döndüm ve:

- İçeri gir, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem başına gelecek belâ ile birlikte seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Osman içeri girdi. Kuyu bileziğinde oturacak yer kalmadığını görünce, onların karşılarında bir başka yere oturdu.

Saîd İbnü’l-Müseyyeb dedi ki: Ben bu oturuş şeklini onların kabirlerine yordum.

Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe 5, Edeb 119, Fiten 17, Ahbâru’l-âhâd 3; Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 29. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 18.

Buhârî’nin bir rivayetinde şu fazlalık vardır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana kapıyı korumamı emretti.

O rivayette şu ilave de vardır:

Osman müjdeyi duyunca Allah’a hamd etti, sonra da: Allah yardımcım olsun, dedi.

Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe 6

Açıklamalar

Eris Kuyusu (Bi’r-i erîs), Medine’ye üç kilometre uzaklıkta ve Kuba Mescidi’nin batı tarafında bulunmaktadır. Bu kuyu Erîs adlı bir yahudiye ait bahçede bulunduğu için Eris Kuyusu diye anılmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Kuba Mescid’ine giderken Eris Kuyusu’ndan abdest alır ve hadisimizde görüldüğü şekilde orada dinlenirdi. Yine bir gün Kuba’ya giderken Eris Kuyusu’na uğramış, abdest alarak dinlenmeye başlamıştı. Kendisini Mescid-i Nebevî’de göremeyen dostları Resûl-i Kibriyâ’nın Kuba tarafına gittiğini öğrenince, namazı onunla birlikte Kuba Mescidi’nde kılmak düşüncesiyle arkasından gelmişler ve tahmin ettikleri gibi onu Eris Kuyusu’nun başında bulmuşlardı. Belki de orada buluşmak üzere daha önce sözleşmişlerdi.

Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem Efendimiz Ebû Mûsâ el-Eş’arî’den kapıyı beklemesini istemiştir. Bunun sebebi, büyük bir ihtimalle, abdest bozarken

birinin âniden içeri girmesine engel olmaktır. Hz. Ebû Bekir ile Ömer, Peygamber aleyhisselâm'ın huyunu bildikleri için, onun istirahatini bozmamak düşüncesiyle elbiselerini biraz toplayarak ayaklarını kuyuya sarkıtmışlardı. Şayet bir kenara çekilip otursalardı, o zaman Resûl-i Ekrem de ayaklarını toplar ve onlar gibi otururdu.

Hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in bu üç müttakî sahâbîsini cennetle müjdelediği görülmektedir. Kendilerine, cennetle müjdelenen on kişi anlamında aşere-i mübeşşere dediğimiz bahtiyar sahâbîlerin başında bu üç Peygamber dostu bulunmaktadır. Onlar, kendilerini İslâm'a adadıkları, Allah'ın Resûlü'nü canlarıyla ve mallarıyla destekledikleri için Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmış üstün şahsiyetlerdir. Allah Teâlâ onları üstün meziyetleri sebebiyle daha dünyada iken sevindirmek istemiş, cennetlik olduklarını Resûlü'ne haber vermiş, insanları muhtelif vesilelerle sevindirmekten büyük haz duyan Resûlullah Efendimiz de bu güzel haberi onlara ileterek kendilerini bahtiyar etmişti.

Hadisimizin bazı rivayetlerinden (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 6), cennetle müjdelendiklerini duydukları zaman her üç sahâbînin de sevinçlerini

belirtmek üzere “elhamdü lillah” diyerek Allah’a hamd ettiklerini öğrenmekteyiz. Hz. Osman’ın aldığı müjde sebebiyle Allah’a hamdetmesi, başına gelecek belâyı öğrendiği zaman da paniğe kapılmayıp Allah’tan kendisine yardımcı olmasını niyâz etmesi, onun edebinin ve Allah’a teslimiyetinin derecesini göstermektedir. Ya bu olayda (Buhârî, Fezâilü’s-sahâbe, 7) veya bir başka gün hâne-i saâdette Resûlullah Efendimiz’in dizlerini açarak istirahat ettiği sırada yanına önce Hz. Ebû Bekir’in, sonra Hz. Ömer’in geldiği, buna rağmen Peygamber aleyhisselâm’ın dizlerini örtmediği, fakat Hz. Osman gelince dizlerini örttüğü, bunun sebebi sorulunca da, Hz. Osman’ın üstün edebi sebebiyle meleklerin bile ondan utandığını söylediği bilinmektedir.

Hadîs-i şerîfi, olayı bizzat yaşayan Ebû Mûsâ el-Eş`arî’den duyarak rivayet eden Saîd İbni Müseyyeb (ö. 94/713) tâbiîn âlimlerindendir. Hz. Ömer’in hilâfeti zamanında doğmuştur. Hz. Ebû Bekir’le Ömer’in mezarının Resûlullah’ın kabri-i şerifinin yanında yer aldığını, Hz. Osman’ın kabrinin ise onlardan uzakta ve Bakî kabristanında bulunduğunu gördükten sonra (Buhârî, Fiten 17) hadîs-i şerîfi hatırlamış, Resûl-i Ekrem ile üç dostunun oturuş biçimleriyle kabirlerinin bu

manzarası arasında kendine göre bir irtibat kurmaya çalışmıştır.

Eris Kuyusu denince, yine bu üç sahâbîyi hatırlatan bir başka olay hatıra gelmektedir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber'in bir gümüş yüzüğü vardı. Bu yüzüğün kaşında “Muhammed Resûlullah” yazılıydı. Efendimiz resmî mektupları bu yüzükle mühürlerdî. Birbiri arkasından halife olan bu üç sahâbî, Resûlullah'ın bu yüzüğünü hilâfet mührü olarak kullandılar. Fakat Hz. Osman, Resûlullah ve iki dostuyla birlikte bu kuyu başında yaşadığı o erişilmez güzelim günleri yeniden yâd etmek için hicrî 30 (650) tarihinde Eris Kuyusu'nu ziyarete geldiği bir gün, parmağındaki yüzüğü kuyuya düşürdü. Kuyunun bütün suyunu boşaltarak üç gün boyunca aradıkları halde yüzüğü bulamadılar. O günden sonra bu kuyu, Yüzük Kuyusu anlamında Bi'rû'l-hâtem diye de anıldı.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ ile Resûlü'nün yaptığı gibi, insanlara iyi haberler vererek onları sevindirmelidir.

2. Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz’i pek sever, ona hizmet etmek ve rahatını sağlamaktan büyük haz duyarlardı.

3. Üç büyük sahâbînin de “kim o?” sorusuna “ben” diye değil de adlarını söyleyerek cevap vermeleri, bize bu konudaki İslâm edebini öğretmektedir.

4. Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman ashâb-ı kirâmın en büyük üç simasıdır.

5. Peygamber Efendimiz’in Hz. Osman hakkındaki mûcize haberi gerçekleşmiş, Allah’ın bu sevgili kulu, gözü dönmüş katiller tarafından şehid edilmiştir.

كُنَّا فُعُودًا حَوْلَ رَسُولِ :وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 711
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا
فِي نَقْرٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِنَا قَائِبُطًا
. ١ وَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا وَفَزَعْنَا فَعُمْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزَعَ عَلَيْنَا

فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، حَتَّى أَتَيْتُ حَائِطًا
إِذَا لِلْأَنْصَارِ لِبْنِي النَّجَّارِ ، فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجِدُ لَهُ بَابًا ؟ فَلَمْ أَجِدْ ، فَ
الْجَدُولُ : رَبِيعٌ يَدْخُلُ فِي جَوْفِ حَائِطٍ مِنْ بَيْتٍ خَارِجَهُ وَالرَّبِيعُ
الصَّغِيرُ فَاحْتَفَزْتُ ، فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

.

ما «: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قال : فَقُلْتُ «أَبُو هُرَيْرَةَ ؟ » : لاقف
كُنْتُ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا فُحِّمْتُ فَأَبْطَأْتُ عَلَيْنَا ، فَخَشِينَا أَنْ : قُلْتُ «شَأْنُكَ
تُقْطَعُ دُونَنَا ، فَفَزَعْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزَعَ فَأَتَيْتُ هَذَا الْحَائِطَ ،
فَاحْتَفَزْتُ كَمَا يَحْتَفِزُ الثَّعْلَبُ ، وَهَوَّلَاءِ النَّاسُ وَرَأَيْ

اذهَبْ بِنَعْلِي هَاتَيْنِ « : وَأَعْطَانِي نَعْلَيْهِ فَقَالَ « يَا أَبَا هُرَيْرٍ » : فَقَالَ
« أَنْفَيْتُسْمُ هَلَّا إِلَّا هَلَا أَلْ نَأْ دَهْشِي طِبَاحِلَا اذْءَارَوْنِم تَيْقِلْ نَمَفْ ،
وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوْلِهِ ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ «بِهَا قَلْبُهُ ، فَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ

لِصَّغِيرٍ ، وَهُوَ الْجَدُولُ بَفَتْحِ الْجِيمِ كَمَا التَّهْرُا «الرَّبِيعُ»
رَوَى بِالرَّاءِ وَبِالزَّايِ ، «اِحْتَفَزْتُ» : وَقَوْلُهُ .فَسَّرَهُ فِي الْحَدِيثِ
. تَضَامَمْتُ وَتَصَاغَرْتُ حَتَّى أَمْكَنَنِي الدُّخُولُ : وَمَعْنَاهُ بِالزَّايِ

711. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in etrafında,
Ebû Bekir ve Ömer radıyallâhu anhümâ'nın da
bulunduğu bir grup insanla oturuyorduk. Bir ara
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aramızdan
kalkıp gitti. Uzunca bir süre dönmeyince, başına
kötü bir iş gelmesinden korktuk ve telaşla
yerimizden kalktık. Bu endişeyi ilk duyan bendim.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i araya araya
ensardan Neccâr oğullarına ait bir bahçeye geldim.
Giriş kapısını arayarak bahçenin etrafını dolandım;
fakat bir kapı bulamadım. Bahçenin dışındaki bir
kuyudan içeriye su veren küçük bir ark gördüm ve

oradan büzülerek Res lullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına girdim.

- “Eb  Hüreyre! Sen misin?” diye sordu.

- Evet, y  Res lallah! dedim.

- “Ne haber?” dedi.

- Aramızda otururken kalkıp gittin; geri dönmediğini görünce, sana bir kötülük yapılmasından korkup telaşlandı. İlk endişe duyan da ben oldum. Kalkıp bu bahçeye geldim ve tilki gibi iki büklüm içeri girdim. Diğ rleri de arkadan geliyor, dedim.

Res l-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Eb  Hüreyre!” diye seslendikten sonra ayakkabılarını çıkarıp verdi ve ş nları söyledi: “ u ayakkabılarımı alıp geri dön. Bu duvarın arkasında, gönülden inanarak “L  il he illallah” diyen kime rastlarsan, onu cennetle müjdele!”

Müslim,  m n 52

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf bu kadarla bitmemektedir. İlgisi sebebiyle bir kısmı 425 numarayla Allah'ın Rahmetini Ümid Etmek bahsinde verilmiş, bir kısmı da burada zikredilmiştir. Hadisin geri kalan kısmı şöyledir:

Ebû Hüreyre sözüne devamla dedi ki:

Kendisine ilk rastladığım Ömer oldu. Bana:

- Ebû Hüreyre! Bu elindeki ayakkabılar da nedir? diye sordu. Ben de:

- Bunlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ayakkabılarıdır. Bunları bana verdi ve gönülden inanarak "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" diyen kime rastlarsan onu cennetle müjdele diye emretti, dedim.

Bunun üzerine Ömer eliyle göğsüme vurunca, arka üstü düşüverdim. Bana:

- Dön geri, Ebû Hüreyre!" dedi.

Ben de hemen Resûlullah'ın yanına döndüm; neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım.

Meğer Ömer beni takip etmiş. Baktım ki arkamdan geliyor.

Resûlullah bana dönerek:

- “Ne oldu sana, Ebû Hüreyre?” diye sordu. Ben de:

- Yolda Ömer’e rastladım. Benimle gönderdiğin haberi kendisine söyleyince göğsüme öyle bir vurdu ki, arka üstü yere düştüm. Bana geri dönmemi söyledi, dedim.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona dönerek:

- “Ömer! Niçin böyle yaptın?” diye sordu. O da:

- Yâ Resûlallah! Anam babam sana feda olsun. Ebû Hüreyre’ye ayakkabılarını vererek, yolda rastladığı kimselerden bütün kalbiyle “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur” diyenleri cennetle müjdelemesini emrettin mi? diye sordu.

Resûl-i Ekrem de:

- “Evet” diye beni doğruladı. Ömer:

- Aman yapma! Halkın bu müjdeye güvenip tenbelleşmesinden korkarım. Bırak ibadet etsinler, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Pekâlâ, bırak onları!” buyurdu.

Kalbi imanla çarpan herkesi sevinçten kanatlandıracak olan hadîs-i şerîf burada bitmektedir.

Peygamber Efendimiz’in müslümanları sevindirmekten haz duyduğunu gösteren muhtelif hadisler vardır. Bu müjdeleri, güçlü bir imana sahip olduğunu bildiği ve bu müjdelere güvenerek ibadetlerini ihmal etmeyeceğini düşündüğü sahâbîlerine, yine de ihtiyatla haber vermiştir. Allah’ın Rahmetini Ümit Etmek bahsinde, 416 ve 427 numaralı hadislerde, bunun iki misalini görmüştük. Bunlardan ilkinde Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Muâz İbni Cebel’e:

- “Kim Allah’dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın kulu ve peygamberi

olduğuna içinden gelerek şehadet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar” buyurmuştu.

Muâz’ın:

- Yâ Resûlallah! Bu müjdeyi müslümanlara haber vereyim de sevinsinler mi? diye sorması üzerine de, yukarıda görüldüğü şekilde:

- “O zaman buna güvenerek tenbel davranırlar.” buyurmuştu.

427 numaralı hadiste de, Resûl-i Ekrem Efendimiz önce Allah’ın kulları üzerindeki hakkını, sonra da kulların Allah üzerindeki hakkını anlatmıştı.

Allah’ın kulları üzerindeki hakkının, sadece O’na kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O’na ortak tutmamaları olduğunu belirtmişti. Kulların Allah üzerindeki hakkının ise, kendisine hiçbir şeyi ortak tutmayanlara azâb etmemesi olduğunu müjdelemişti. Bu müjdeyi duyan Muâz çok sevinmiş ve:

- Ey Allah’ın Resûlü! İnsanlara bu müjdeyi haber vereyim mi? diye sorduğunda, Nebiyy-i Muhterem Efendimiz:

- “Müjdeleme! O zaman buna güvenip tenbellik ederler” buyurmuştu.

Daha önce geçen bu hadislerin, konumuzla ilgili hadîs-i şerîfle aynı paralelde olduğu görülmektedir. Ne var ki burada Efendimiz müjdeyi önce herkese duyurmak istemiş, fakat Hz. Ömer’in teklifi üzerine bundan vazgeçmiştir. Önemli olan buradaki inceliği kavramaya çalışmaktır.

Peygamber Efendimiz’in, bu müjdeyi herkese haber vermeme konusunda Hz. Ömer’in ileri sürdüğü teklifi benimsemesi, onun doğru fikirlere ve görüşlere verdiği değerin açık bir ifadesidir. Hz. Ömer’in teklifinin tutarlı olan yanı şudur: Allah’a derin bir şuurla inanan ve ibadetin zevkine varan kimselerin, böyle bir müjde karşısında, Cenâb-ı Hakk’a olan minnetlerini, O’na daha fazla ibadet etmek suretiyle gösterecekleri şüphesizdir. Fakat câhiller böyle değildir. Onlar ibadetin zevkini tatmadıkları, kulluğun önemini kavramadıkları için, böyle bir müjdeye güvenerek ibadet etmeye gerek görmeyebilirler. Bu sebeple onlara müjde verirken dikkatli ve ölçülü olmak gerekir. Nitekim Muâz İbni Cebel, yukarıda kısaca naklettiğimiz hadisleri halka haber vermesini Resûl-i Ekrem Efendimiz uygun görmediği için vefat edeceği

zamana kadar kimseye söylememiştir. Bu son derece kıymetli bilgiyi kendisiyle birlikte âhirete götürmenin haksızlık, hatta günah olduğunu düşünerek, vefatından bir müddet önce nakletmiştir.

Meseleye şöyle bakmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Cenâb-ı Hak bazı konuları daha iyi kavrayabilmemiz için onları belli bir senaryo içinde anlatmıştır. Hadisimizdeki müjdenin de böyle bir senaryo içinde verildiği anlaşılmaktadır. İnsanlara müjdeler vermekten ve böylece onları sevindirmekten hoşlanan Yüce Rabbimiz ve Sevgili Efendimiz, bu hadîs-i şerîf ile bize, müjde verirken son derece ölçülü olmak gerektiğini belirtmekte, herkese her şeyi anlatmamak icap ettiğini ifade buyurmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1 Allah’a gönülden inanan, Muhammed Mustafâ sallallahu aleyhi ve sellem’in O’nun kulu ve Resûlü olduğunu kabul eden herkes, önünde sonunda cennete girecektir.

2. Allah'ın rahmetinin ve bağışının genişliği anlatılmalı, fakat bu konudaki müjdeler, insanlara ihtiyaçları nisbetinde ve ölçülü verilmelidir.

3. Bir devlet başkanı veya önemli bir mevkide bulunan kimse, kendisine getirilen tutarlı görüşleri, kararına aykırı bile olsa benimseyip kabul etmelidir.

4. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i canlarından çok sever, onu uzun müddet görmedikleri zaman, düşmanlarının kendisine zarar vermiş olabileceği endişesine kapılırlardı.

5. Hz. Ömer'in, görüşleri isabetli büyük bir insan olduğu bir kere daha görülmektedir.

6. Bir insan sevdiği ve kendisini sevdiğinden emin olduğu bir kimsenin bahçesine ondan izin almadan girebilir ve oradan faydalanabilir.

حَضَرْنَا عَمْرَوُ بْنُ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : وَعَنْ ابْنِ شُمَاسَةَ قَالَ - 712-
دَارَ عَنْهُ ، وَهُوَ فِي سِيَاقَةِ الْمَوْتِ فَبَكَى طَوِيلًا ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ إِلَى الْجِ
يَا أَبَتَاهُ ، أَمَا بَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : لَوْ قِي هُنْبَا لَعَجَفَ ،
وَسَلَّمَ بَكْدًا ؟ أَمَا بَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَكْدًا ؟

نَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ إِنَّ أَفْضَلَ مَا نُعِدُّ شَهَادَةً أ : فَأَقْبَلَ بَوَجْهِهِ فَقَالَ
لَقَدْ رَأَيْتَنِي وَمَا : مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ كُنْتُ عَلَى أَطْبَاقٍ ثَلَاثٍ
أَحَدٌ أَشَدَّ بُغْضًا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنِّي ، وَلَا أَحَبَّ إِلَيَّ
مِنْهُ فَقَتَلْتُهُ ، فَلَوْ مِتُّ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ لَكُنْتُ مِنْ أَنْ أَكُونَ قَدْ اسْتَمَكْتُ
مِنْ أَهْلِ النَّارِ .

فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الْإِسْلَامَ فِي قَلْبِي أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ
« : لَأَقِفَ ابْسُطْ يَمِينَكَ فَلَأَبَايَعَكَ ، فَبَسَطَ يَمِينَهُ فَقَبَضْتُ يَدِي ، :
تَشْتَرُطُ مَاذَا » : أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ قَالَ : تَلَقَّ « ؟ وَرَمَعَ أَيُّ كَلَامٍ
أَمَّا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ : قُلْتُ أَنْ يُعْفَرَ لِي ، قَالَ « ؟
قَبْلَهُ ، وَأَنَّ الْهَجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا ، وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ؟
»

وما كان أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَا
أَجَلَ فِي عَيْنِي مِنْهُ ، وَمَا كُنْتُ أَطِيقُ أَنْ أُمْلَأَ عَيْنِي مِنْهُ إِجْلَالًا لَهُ ،
وَلَوْ سُئِلْتُ أَنْ أَصِفَهُ مَا أَطَقْتُ ، لِأَنِّي لَمْ أَكُنْ أُمْلَأُ عَيْنِي مِنْهُ وَلَوْ مِتُّ
حَالَ لَرَجَوْتُ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ عَلَى تِلْكَ الدَّ

ثم وَلَّيْنَا أَشْيَاءَ مَا أَدْرِي مَا حَالِي فِيهَا ؟ فَإِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا تَصْحَبَنِي
نَائِحَةٌ وَلَا نَارٌ ، فَإِذَا دَفَنْتُمُونِي ، فَشُئُوا عَلَيَّ التُّرَابَ شَتًّا ، ثُمَّ أَقِيمُوا
مُكْبَسًا نَائِسًا يَتَدُّ ، أَهْمُحُ مَسْقِيو ، حَوْلَ قَبْرِي قَدْرَ مَا تُنْحَرُ جَزُورٌ
مِلْسَمِ هَاوِر . يَبْرُكُ سِرْ هِبْ عِجَارُ أَمْ رُظْنَاو ،

صَبُوهُ : رُوِيَ بِالْشَيْنِ الْمَعْجَمَةِ وَبِالْمَهْمَلَةِ ، أَيِ «شُئُوا» : دَلُوقٌ
وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ أَعْلَمُ . قَلِيلًا قَلِيلًا

712. İbni Şümâse şöyle dedi:

Amr İbni Âs ölüm döşegindeyken yanına gittik. Yüzünü duvara döndü, uzun uzun ağladı. Bunun üzerine oğlu:

- Babacığım! Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sana şu müjdeyi vermedi mi? Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem seni şöyle müjdelemedi mi? demeye başladı.

O zaman Amr İbni Âs yüzünü bize dönerek dedi ki:

- Âhiret için hazırladığımız en değerli azık “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah” sözüdür. Hayatımda üç devir vardır. Bir zamanlar Resûlullah’a benden fazla kin besleyen yoktu. Bir yolunu bulup da onu öldürmek benim en çok arzu ettiğim şeydi. Şayet bu haldeyken ölseydim, mutlaka cehennemlik olurdum. Allah Teâlâ gönlüme İslâm sevgisini koyunca, Peygamber aleyhisselâm’a gelerek: Elini uzat, sana biat edeceğim, dedim. O elini uzatınca, ben elimi geri çektim.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

- “Ne oldu, Amr?” diye sordu.
- Şart koşmak istiyorum, dedim.
- “Neyi şart koşacaksın?” buyurdu.
- Bağışlanmamı, dedim.
- “Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?” buyurdu.

Artık Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den daha çok sevdiğim biri yoktu. Gözümde ondan daha büyük biri mevcut değildi. Ona duyduğum saygıdan dolayı gözlerimi kandıra kandıra yüzüne bakamazdım. Biri bana onu anlatmamı isteseydi, yüzüne doya doya bakamadığım için bunu yapamazdım. Şayet bu haldeyken ölseydim, cennetlik olmayı umabilirdim. Sonra öyle işlere karıştık ki, o işler karşısında halimin nasıl olduğunu bilemiyorum.

Öldüğüm zaman arkamdan ne ağıt, ne de ateş yakılsın. Beni gömdüğünüz zaman üzerime toprağı

yavaş yavaş atınız. Sonra bir deveyi boğazlayıp etini taksim edecek kadar bir zaman kabrimin yanından ayrılmayın ki, siz yanımdayken yerime alışayım ve Rabbimin elçilerine nasıl cevap vereceğimi düşüneyim.

Müslim, İmân 192

İbni Şümâse

Adı Abdurrahman olup tâbiîn nesline mensup güvenilir bir muhaddistir. Abdullah İbni Amr İbni Âs, Abdullah İbni Ömer, Zeyd İbni Sâbit, Ebû Zer el-Gıfâri ve Hz. Âişe gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir.

İbni Şümâse Mısırlıydı. Bu sebeple de Mısır valisi Amr İbni Âs ile görüşürdü. 43 (664) yılında ve 90 yaşında ölen Amr İbni Âs'ın vefatından bir müddet önce onun ziyaretine gittiği zaman, yukarıda anlatılan olaya şahit oldu ve Amr'ın sözlerini rivayet etti.

İbni Şümâse 100 (718-719) yılından sonra vefat etmiştir.

Allah ondan ve sözlerini bize rivayet ettiği Amr İbni Âs'dan razı olsun.

Açıklamalar

Amr İbni Âs'ın kısa hal tercümesi 332 numaralı hadiste verilmiştir. Arapların tanınmış dâhilerinden biri sayılan Amr'ın yukarıdaki sözleri, onun akıl yürütme kabiliyeti yanında, maksadını pek güzel ifade ettiğini de göstermektedir.

Amr'ın “sonra öyle işlere karıştık ki, o işler karşısında halimin nasıl olduğunu bilemiyorum” sözüyle neleri kastettiği konusunda, yine onun vefat edeceği sırada malına bakarak söylediği şu sözleri bir fikir verebilir:

“Keşke ya sen bir deve tezeği olaydın, ya ben Selâsil gazasında öleydim. Öyle işlere girdim ki, Allah huzurunda o konularda kendimi nasıl savunacağımı bilemiyorum. Muâviye'nin dünyasını düzelttim; ama kendi âhiretimi batırdım.”

Amr İbni Âs'ın ölüm döşeğinde söylediği sözlerden biri de, âhireti konusunda ne büsbütün ümitsiz ne de fazla ümitli olduğu, bununla beraber

gönlündeki imana ve dilindeki kelime-i şehâdete güvendiğidir.

Nârına yandığını söylediği Hz. Muâviye de ölüm döşeginde endişelerini aynı şekilde dile getirmiş, özellikle oğlu Yezid hakkında yaptıklarından korktuğunu söylemiştir. Nelerden ümitli olduğunu ifade ederken de, vaktiyle Resûlullah ile birlikte bulundukları bir seferde gömleğinin yırtılması üzerine onun kendisine bir gömlek verdiğini, bir defa giydiği bu gömleği şimdi kefeninin altına koymalarını istediğini belirtmiş, Peygamber aleyhisselâm'ın saçından ve tırnağından bir miktar sakladığını, bunları gözlerinin ve burnunun üzerine koymalarını arzu ettiğini, kendisine bir şey fayda verecekse bunların fayda vereceğine inandığını ifade etmiştir.

Dünyaya en fazla değer veren sahâbîlerden söz edilirken bu iki zâtın adından bahsedilir. Ölümle yüzyüze gelince, onların da gönüllerindeki imana ve Peygamber sevgisine sığınmaktan başka yol bulamadıklarını görmekteyiz. Hem onların hem de bütün sahâbîlerin Resûl-i Ekrem'e derin bir sevgi beslediklerini ve onun şefaatinı umduklarını bilmekteyiz.

Bazı kimselerin en fazla bu iki sahâbîye dil uzattıklarını ve onları tenkit ettiklerini biliyoruz. Bize düşen onların şu son hallerine bakmak ve kendileri hakkında hüsn-i zan beslemektir. Kendi halimize bakmadan, Allah’a karşı görevlerimizi ne ölçüde yaptığımızı hesaba katmadan “falan haklıydı, falan haksızdı” diye on dört asır sonra hakemlik yapmaya kalkmak, haddini bilmezlikten başka nedir ki?

Resûlullah Efendimiz’in Amr İbni Âs’a söylediği sözler, konumuzun esasını teşkil etmektedir. Gönlüne İslâm sevgisi düştüğü zaman, bir vakitler İslâm dini ve onun Peygamber’i hakkında yaptıklarını düşünerek endişeye kapılan, bu sebeple de hatalarının bağışlanmasını isteyen Amr’a Peygamber-i Zîşân’ın verdiği müjdeyi bir daha hatırlayalım. Efendimiz ona buyuruyor ki:

“Müslüman olmanın daha önceki günahları silip süpürdüğünü, hicret etmenin daha önce işlenen günahları yok ettiğini, haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?”

Yüce dinimizin ne kadar tutarlı ve mantıklı bir din olduğunu, onu bize gönderen Allah’ın kullarını ne

çok sevdiğini anlamak için yukarıdaki müjde bile kâfidir. Kaldı ki, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfler okundukça, Allah'ın rahmetinin bizi hava gibi kuşatıp güneş gibi ısıttığı bütün canlılığı ile hissedilir.

Bu hadis, 949 numarayla, Mezar Başında Dua bahsinde kısaca tekrarlanacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ümitsizliğe düşenlere, Allah'ın affediciliği anlatılmalı, kurtuluş yollarının çokluğu gösterilmelidir.
2. İslâmiyet'i kabul etmek, gerektiğinde onun uğrunda hicret etmek ve şartlarına uyarak hacetmek kurtuluşun başlıca yollarıdır. Müslüman olanın eski günahları bağışlanır. Hicret ve hac küçük günahların affına vesile olur. Büyük günahlar ise tövbe etmek suretiyle bağışlanır.
3. Ölüm döşeginde Allah'ın rahmetine güvenmeli, ölmek üzere olanlara, gerekirse yaptığı iyilikler hatırlatılarak Allah'ın rahmetinden ümitli olması telkin edilmelidir.

4. Ölenin arkasından ağlamak yasaklanmamıştır. Zira bu son derece tabiidir. Yasak olan bağıra çağıra ağlamak, Câhiliye devrinde olduğu gibi cenazenin arkasından mum gibi şeyler yakarak, çelenkler taşıyarak yürümek ve cenaze evinde gece ateş yakmaktır.

5. Cenazenin üzerine toprağı yavaş yavaş atmalıdır.

6. Cenazeyi defnettikten sonra mezarının yanında bir müddet kalmalıdır. Zira cenaze oraya gelenleri görür, uzaklaşıp gittiklerini duyup hisseder.

7. Kabir suâli vardır.

8. Ashâb-ı kirâmın Peygamber Efendimiz'e duyduğu sevgi ve saygının büyüklüğü görülmektedir.

رفسل هقارف دن ع هتي صوو بحاصل ا عادو باب -96

هنم اءادل ا بلطو هل اءادل او هريغو

VEDÂLAŞMA

YOLCULUK VE BENZERİ SEBEPLERLE AYRILIP GİDECEK KİMSENİN ARKADAŞIYLA VEDÂLAŞMASI, ONA VASİYET VE DUA ETMESİ, ONUN DUASINI İSTEMESİ

Âyet

اصْطَقَىٰ لَكُمْ الدِّينَ وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ
[132] فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ
وَأِسْحَاقَ إِلَهًا بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
[133] وَوَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

“Bunu İbrâhim de kendi oğullarına vasiyet etti.
Ya`kûb da: Oğullarım! Allah sizin için İslâm dinini
seçti. Sakın başka türlü değil, sadece müslüman
olarak ölünüz, dedi.

Yoksa Ya`kûb’a ölüm geldiği zaman siz orada
mıydınız? O zaman Ya`kûb oğullarına: Benden
sonra kime kulluk edeceksiniz? diye sormuştu.
Onlar da: Senin ve ataların İbrâhim, İsmâil ve
İshâk’ın ilâhı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz; biz
ancak ona teslim olmuşuzdur, dediler.”

Bakara sûresi (2), 132-133

Ya`kûb aleyhisselâm Hz. İbrâhim'in torunudur. Ya`kûb'un bir adı da İsrâil'di. Bu sebeple onun soyundan gelenlere İsrâiloğulları denmiştir. Buna göre İsrâiloğulları Hz. Yûsuf ile diğer on bir kardeşi, onların oğulları, torunları ve soylarından gelenlerdir.

Dedenin de, torunun da çocuklarına vasiyet ettiği şey, müslüman olmaları ve müslüman olarak can vermeleridir. Çünkü insanlara din olarak İslâm'ı seçen, onların bu dini kabul etmesini ve müslüman olarak ölmesini dileyen Allah Teâlâ'dır.

Âyet-i kerîmenin devamında, Hz. İbrâhim ile Ya`kub'un bu tavsiyesine kulak vermeyen İsrâiloğulları'na ve benzerlerine hitap edilmekte ve onlara şöyle denmektedir:

Ya`kûb öleceği sırada oğullarını başına topladı ve onlara bir vasiyette bulundu. Bu vasiyetin ne olduğunu siz elbette bilemezsiniz. Ama bunun ne olduğunu Allah biliyor. Şimdi bu vasiyetin mâhiyetini siz de öğrenin ve İsrâil'in oğulları

olarak gereğini yerine getirin. Soyundan geldiğiniz atalarınıza, Ya`kub aleyhisselâm, “Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?” diye sordu; onlar da tıpkı babaları ve daha önceki ataları gibi tek Allah’a inanıp ibadet edeceklerine dair söz verdiler. Ondan başkasını tanımayacaklarını söylediler.

Görülüyor ki Hz. Ya`kub, oğullarına daha önce söylediği ve öğrettiği din esaslarını, öleceği sırada bir kere daha hatırlatıyor, hem kendilerini hem de çocuklarını, aralarında yaşadıkları Mısırlılar gibi puta tapmaktan uzak tutmalarını vasiyet ediyor ve bu konuda onlardan söz alıyor.

Hadisler

فمنها حَدِيثُ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ الَّذِي سَبَقَ فِي بَابِ -713-
إِكْرَامِ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِينَا خَطِيبًا ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَوَعَظَ
أَمَّا بَعْدُ ، أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ : لَاقٍ وَذَكَرَ ثُمَّ
كِتَابَ اللَّهِ ، فِيهِ : أَوَّلُهُمَا : رَسُولُ رَبِّي فَأَجِيبْ ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ تَقْلِينَ
يَ فَحَتَّ عَلَى «الْهُدَى وَالنُّورِ» ، فَخَذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ ، وَاسْتَمْسَكُوا بِهِ
وَأَهْلُ بَيْتِي ، أَذْكُرُكُمْ اللَّهُ فِي « : كِتَابِ اللَّهِ ، وَرَغَبَ فِيهِ ، ثُمَّ قَالَ
. وَقَدْ سَبَقَ بِطَوْلِهِ . مِلْسَمِ هَاوِر «أَهْلُ بَيْتِي

713. Zeyd İbni Erkam radiyallahu anh, şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah’a hamd ü senâdan sonra bize öğüt verdi. Sonra da şöyle buyurdu:

- “Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun davetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah’ın Kitabı Kur’an’dır. Allah’ın kitabına yapışın ve sımsıkı sarılın!”

Peygamber aleyhisselâm Kur’an’a sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulundu. Sonra sözüne şöyle devam etti:

“Size bir de Ehl-i beyt’imi bırakıyorum. Allah’tan korkun da Ehl-i beyt’ime saygılı davranın!”.

Müslim, Fezâilü’s-sahâbe 36

Açıklamalar

347 numaralı hadiste geçtiği üzere, tâbiînden bazıları, hayli yaşlanmış olan Zeyd İbni Erkam’ı ziyaret etmişler ve ona Resûlullah sallallahu aleyhi

ve sellem ile savaşlarda bulunduğunu, arkasında namaz kılma bahtiyarlığına erdiğini hatırlatarak Peygamber aleyhisselâm'dan duyduklarını anlatmasını istemişlerdi. Zeyd de onlara, Mekke ile Medine arasındaki Hum suyu başında Resûlullah'ın kendilerine yaptığı bir konuşmayı ve verdiği öğüdü nakletmişti.

Resûlullah Efendimiz bu konuşmayı Veda haccından Medine'ye dönerken yapmış ve bilindiği üzere üç ay sonra da Rabbine kavuşmuştu. Demekki bu öğütler Efendimiz aleyhisselâm'ın vedâ konuşmalarından biriydi. Vedâ konuşması yapan kimse, en fazla değer verdiği şeyleri hatırlatacağına göre, Efendimiz aleyhisselâm da, bir gün Allah'ın davetine uyup ebedî yolculuğa çıkacağını belirttikten sonra ümmetine iki şey bıraktığını söylemiş ve bunlara sıkı sıkıya sarılmalarını vasiyet etmişti. Vasiyet ettiği şeylerden birincisinin Kur'ân-ı Kerîm, ikincisinin de Ehl-i beyt'i olduğunu belirtmişti.

Kur'an, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına gönderdiği son mektuptur. Bu son mektupta insanın hem dünyada hem de âhirette nasıl bahtiyar olacağı anlatılmaktadır. Efendimiz ümmetine, ancak

Kur'an'a sarılmak suretiyle kurtuluşa erebileceklerini, son bir defa daha hatırlatmaktadır.

Ehl-i beyt'e gelince; 347 numaralı hadiste kim oldukları belirtilen bu kimseler, bize Peygamber emanetidir. Onları sevmek, saymak, sevip sayılmalarını sağlamak bizim görevimizdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bu hadis Peygamber Efendimiz'in vedâ konuşmalarından birini ihtiva etmektedir.

2. Kur'an insanı doğruya götüren bir rehber ve ilâhî bir nurdur. Kurtuluşa ermek, ona sarılmakla mümkündür.

3. Ehl-i beyt bize Peygamber Efendimiz'in emanetidir. Onları sevip saymak en önemli görevlerimiz arasındadır.

وَيُرِثُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ مَالِكِ بْنِ الْحَدَّادِ -714-
أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ شَبَابَةٌ مَتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا
عِنْدَهُ عَشْرِينَ لَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحِيمًا
فَسَأَلْنَا عَمَّنْ تَرَكَنَا مِنْ أَهْلِنَا ، . رَفِيقًا ، فَظَنَّ أَنَّا قَدْ اشْتَقْنَا أَهْلَنَا
ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ ، وَعَلِّمُوهُمْ « : فَأَخْبَرَنَاهُ ، فَقَالَ
وَمَرُّوهُمْ ، وَصَلُّوا صَلَاةَ كَذَا فِي حِينِ كَذَا ، وَصَلُّوا كَذَا فِي حِينِ كَذَا

«لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، وَلَيَوْمَكُمْ أَكْبَرُكُمْ يَذْوُيْلَفُةَالصَّلَاةِ تَرْضَحَ إِذَا ف ،
وَصَلُّوا كَمَا » : هل ةي اور يف يراخبل ا داز . متفق عليه
. « رَأَيْتُمُونِي أَصْلِي .

. روي بفاء وقاف ، وروي بقافين «رَحِيمًا رَفِيقًا» : هل وق

714. Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris
radiyallahu anh şöyle dedi:

Biz aynı yaşlarda bir grup genç Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem'e gelmiş ve yirmi gün
boyunca yanında kalmıştık. Resûlullah sallallahu
aleyhi ve sellem çok merhametli ve şefkat dolu bir
kimseydi. Bizim yakınlarımızı özlediğimizi
anlayınca, geride ailemizden kimleri bıraktığımızı
sordu. Biz de kendisine söyledik. O zaman şöyle
buyurdu:

“Haydi ailenizin yanına dönün ve onların yanında
kalarak kendilerini bilgilendirin. Onlara şu namazı
şu vakitte, bu namazı bu vakitte kılmalarını
söyleyin. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri
ezan okusun, en yaşlınız da size imam olsun.”

Buhârî, Ezân 17, 18, 49, 140, Cihâd 42, Edeb 27,
Âhâd 1; Müslim, Mesâcid 292. Ayrıca bk. Nesâî,
Ezân 8.

Buhârî bir rivayetinde şunu ilâve etmiştir:

“Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın.”

Buhârî, Âhâd 1

Ebû Süleyman Mâlik İbni Huveyris

Benî Leys kabilesine mensup olan Mâlik İbni Huveyris’in hayatı hakkında bildiğimiz en önemli şey, kendisi gibi gençlerle Peygamber Efendimiz’in yanına gittiği ve Medine’de bir müddet kalarak İslâm dinini öğrenmeye çalıştığıdır. Onun Resûl-i Ekrem Efendimiz’in namaz kılışını çok iyi öğrendiği ve bazı insanlara Peygamber gibi namaz kılmayı öğretmek için, namaz vakti olmasa bile kalkıp namaz kıldığı bilinmektedir.

Basra’da yaşayıp 94 (713) yılında orada vefat eden Mâlik İbni Huveyris, Resûl-i Ekrem Efendimiz’den 15 hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Saâdet devri anlamında Asr-ı saâdet dediğimiz o güzel günlerde, her yaştan müslüman, Allah'ın Resûlü'nü görmek, getirdiği dinin esaslarını bizzat onun ağzından duymak için Medine'ye koşardı. Medine'ye gelme fırsatı ve imkânı bulamayanlar da, Resûlullah'ın yanına gönderdikleri temsilcilerinden İslâmiyet'in ne olduğunu ve kendilerine ne gibi sorumluluklar getirdiğini öğrenirlerdi. Hadîs-i şerîfte görüldüğü üzere Peygamber aleyhisselâm, Allah'ın dinini ve O'na nasıl ibadet edileceğini kendisinden öğrenen gençleri kabilelerine geri gönderirken, onlara, Medine'ye gelemeyenlere dini öğretmelerini tavsiye etmiş ve “Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, en yaşlınız da size imam olsun” buyurmuştur.

Hadîs-i şerîf, namaz vakti gelince ezan okumanın gereğini ortaya koyuyor. Ezan ve ezanın fazileti 1035-1041 numaralı hadisler arasında ele alınacaktır.

“En yaşlının imam olması” genel bir kaide değildir. Zira hadisimizde bahsi geçen gençler hep birbirinin akranı olduklarından, içlerinde yaşça

daha büyük olanın imamlık etmesi uygun görülmüştür. Başka hadisler de dikkate alınınca, imamlıkta şöyle bir sıralamadan söz edilebilir:

* Bir topluluk içinde, Kur'an'ı en çok okuyup belleyen, kırâat tahsiline en önce başlayan kimse imam olmalıdır.

* Kırâatte birbirlerine denk iseler, sünneti en iyi bilen imam olmalıdır.

* Sünnet bilgisinde birbirlerine denk iseler, en önce hicret eden imam olmalıdır.

* Şayet hicrette de birbirlerine denk iseler, en yaşlıları imam olmalıdır (Ebû Dâvûd, Salât 60).

Herkesin Kur'an okumayı, namaz kılmayı yeni öğrendiği o devirler için bu sıralamanın gerekli olduğu şüphe götürmez. İslâm âlimleri daha sonraki devirler için konuyu bir başka açıdan ele almışlar, namaz kıldırarak kadar kıraat bilmenin o kadar mahâret gerektirmediğini düşünmüşler, Peygamber Efendimiz'in "Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılın" buyruğunu da dikkate alarak, imam tercihinde ilk sırayı sünneti ve fikhı en iyi bilenlere vermişlerdir.

Zira Peygamber Efendimiz'in kıldığı namaz gibi mükemmel bir ibadetin, namazın inceliklerini iyi bilmeye bağlı olduğunu düşünmüşlerdir.

Hadisimizin râvisi Mâlik İbni Huveyris, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir özelliğine dikkatimizi çekiyor. 20 gün süreyle yurdundan, yuvasından ayrı kalan gençlerin hallerine ve tavırlarına bakarak yakınlarını özlediklerini farketmesi ve onlara artık geri dönmelerini teklif etmesi, Peygamber aleyhisselâm'ın insan psikolojisini çok iyi bildiğini ve insanın duygularına önem verdiğini göstermektedir. Bu da bir yöneticinin, idare ettiği insanlarla ilgilenmesi, onların ihtiyaçlarını dikkate alması gereğini ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm dinlerini öğrenmek için uzun yolculukları göze almışlardır. Memleketlerinde bu imkânı bulamayanlar ise, ilim tahsili için ya başka yerlere gitmek veya kendileri adına birilerini göndermek zorundadırlar.

2. Yöneticiler, yönettikleri kimselerin ihtiyaçlarıyla ilgilenmeli ve onları zor durumda bırakmamalıdır.

3. Âlimler halkı dini konularda bilgilendirmelidir.

4. Bir yerde namaz kılınmadan önce mutlaka ezan okunmalı, namazı en ehliyetli olan kıldırmalıdır.

5. Resûl-i Ekrem Efendimiz son derece merhametli ve şefkatliydi.

6. Efendimiz birileriyle vedalaşırken, burada gençlere yaptığı gibi, ihtiyaçları olan hususlarda onlara tavsiyelerde bulunurdu.

استأذنتُ النبي : وعن عُمَرَ بن الخطاب رضي الله عنه قال -715- لا تنسنا يَا أَخِيَّ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعُمْرَةِ ، فَأَذِنَ ، وقال نِيَا فَقَالَ كَلِمَةً مَا يَسُرُّنِي أَنَّ لِي بِهَا الدُّ «مِنْ دُعَائِكَ .

دواد وبأ هاور «أشركنا يَا أَخِيَّ فِي دُعَائِكَ «: لاق ةي اور يفو . حي حص نس ح ثي دح : لاق و يذمرت ل او ،

715. Ömer İbnü'l-Hattâb radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den umre yapmak için izin istedim. İzin verdi ve:

“Bizi duadan unutma, sevgili kardeşim!” buyurdu. Onun bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler, bu kadar sevinmezdim.

Ebû Dâvûd, Vitir 23

Bir başka rivayete göre şöyle buyurdu:

“Sevgili kardeşim! Bizi de duana ortak et!”

Tirmizî, Daavât 110. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; İbni Mâce, Menâsik 5

Açıklamalar

Hız. Ömer, Câhiliye devrinde, umre yapmayı adamıştı. Medine’de buna imkân bulunca, yanından hiç ayrılmak istemediğı Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’den, adağını yerine getirmek üzere izin vermesini istedi. O da kendisine izin verdikten başka, gideceğı o mübarek yerlerde kendisine de dua etmesini istedi. Peygamber Efendimiz’in Hız. Ömer’e “sevgili kardeşim” diye hitap ederek kendisine dua etmesini istemesi, Hız. Ömer’in duası makbûl faziletli bir kimse olduğunu göstermektedir. Nitekim Hız. Ömer de bu iltifat karşısında büyük

bir mutluluk duymuş ve hislerini “Resûl-i Ekrem’in bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler, bu kadar sevinmezdim.” diye dile getirmiştir.

Peygamber aleyhisselâm bu hadisiyle bizi fırsatları değerlendirmeye teşvik etmekte, önemli ziyaretler yapacak kıymetli insanlardan dua istemeyi hatırlatmaktadır. Unutmamalıdır ki, Allah Teâlâ mü’minlerin birbirlerini düşünmelerinden, birbirleri için hayır ve iyilik istemelerinden hoşnut olur ve onların birbirleri hakkında yapacağı duayı kabul eder.

Hadîs-i şerîf, faziletli kimselerin duasını isteme konusunun ele alındığı “Fazilet Sahiplerini Ziyaret Etmek” bahsinde 374 numarayla geçmişti. Allah katında değerli kimselerin duasını isteme konusunda başka örnekler için 373 numaralı hadis de okunmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uzak bir yere gidecek kimse, sevdiği ve değer verdiği kimselere bu niyetini açmalı ve onların iznini istemelidir.

2. İnsan zühd ve takvâ bakımından ne kadar ileri seviyede bulunsa bile, diğer mü'minlerin duasını istemelidir.

3. Önemli ziyaret yerlerine giden bir kimse sadece kendisi için değil, akrabaları ve sevdikleri için de dua etmelidir.

4. Mü'minlerin birbiri hakkında yapacağı dua makbuldür.

5. Peygamber Efendimiz, başkalarından dua isteyecek kadar mütevâzi bir insandı.

6. Hz. Ömer duası makbul değerli bir sahâbî idi.

وَعَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ
اٰدْنُ مِنْنِ حَتَّى اُوْدِّعَكَ : اَللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ اِذَا اَرَادَ سَفْرًا
اَسْتَوْدِعُ اَللّٰهُ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُودِّعُنَا فَيَقُولُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اَللّٰهُ صَلَّى اَللّٰهُ
ثِي دَح : دِيْنَكَ ، وَاَمَانَتَكَ ، وَخَوَاتِيْمَ عَمَلِكَ ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ، وَقَالَ
حِي حَصْنَسَح .

716. Sâlim İbni Abdullah İbni Ömer'in söylediğine göre, (babası) Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ bir yolculuğa çıkacak kimseye şöyle derdi:

Yanıma gel de, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bizimle vedalaştığı gibi seninle vedalaşalım. Resûl-i Ekrem şöyle vedalaşırdı:

“Dinini koruyup emanetlerini ifa etmen ve amellerini hayırla sonuçlandırman hususunda seni Allah’a emanet ediyorum.”

Tirmizî, Daavât 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 73; İbni Mâce, Cihâd 24

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وعن عبد الله بن يزيد الخطمي الصحابي رضي الله عنه -717-
أستودعُ «: كان رسولُ الله إذا أراد أن يُودَّعَ الجيشَ قالَ : لاقِ
اللهَ دينَكم ، وأمانتكم ، وخواتيمَ أعمالكم .

. بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ هَرِيغُو دَوَادُ وَبَأْ هَاوِر ، حِي حَصْ ثِي دَح

717. Sahâbî Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem orduyla vedâlaşmak istediği zaman:

“Dininizi koruyup emanetlerinizi ifa etmeniz ve amellerinizi hayırla sonuçlandırmanız hususunda sizi Allah’a emanet ediyorum.” derdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 73.

Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî

Medineli olan Abdullah İbni Yezîd 17 yaşında iken Hudeybiye’de Bey`atürrıdvân’da bulunarak Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’i gördü. Onun Hz. Peygamber’in sohbetinde bulunmadığını iddia edenlerin görüşüne katılmadığını göstermek üzere Nevevî, hadisin senedinin baş tarafında kendisinden es-sahâbî diye bahsetmiştir. Abdullah İbni Yezîd Hudeybiye’den sonraki savaşların hepsine katıldı. Cemel, Sıffîn ve Nehrevan savaşlarında Hz. Ali’nin yanında yer aldı. Bir ara Abdullah İbni Zübeyr’in Mekke emirliğini yaptı.

Yiğit bir sahâbî olan Abdullah İbni Yezîd, hicretin on üçüncü yılında meydana gelen Karkas Savaşı’nda bulundu. Bu savaşta İran ordusundaki fillerden biri kumandan Ebû Ubeyde es-Sakafî’ye saldırıp onu şehid edince, asker bozguna uğrayıp gerideki köprüye doğru kaçmaya başladı Bozguna engel olmak isteyen Abdullah İbni Yezîd köprüyü

tahrip etti; sonra da askere cesaret vererek onları kumandanlarının intikamını almaya teşvik etti. Bu taktiği ile iyi bir sonuç alan Abdullah, süratle Medine'ye giderek müslümanların uğradığı yenilgiyi Hz. Ömer'e haber verdi.

Hız. Peygamber'den birkaç hadis rivayet etmiş olan Abdullah İbni Yezîd el-Hatmî 69 (688) yılında Kûfe'de vefat etti.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz yolculuğa çıkmak üzere olan bir sahâbî ile vedalaşırken onun elini tutar, o şahıs elini çekmedikçe Peygamber aleyhisselâm onun elini bırakmazdı (Tirmizî, Daavât 44). Cihada gitmek üzere olan küçük bir müfreze veya büyük bir orduyla da vedâlaşmayı ihmal etmezdi.

Efendimiz vedâ ettiği kimseleri Allah'a ısmarlarken, onlar için en önemli üç şeyi Cenâb-ı Hakk'ın korumasını niyaz ederdi.

Bunlardan birincisi dindir. Yolculuk zor, zahmetli ve külfetlidir. Can emniyetinin bulunmadığı zamanlarda ise, zahmetinin yanında korku ve endişe vericidir. Bir yandan yolculuğun sıkıntısı,

öte yandan korku ve endişe insana dinî görevlerini ihmal ettirebilir. İşte Efendimiz bir kimseye “Dinini Allah’a emanet ediyorum” demekle, dinî vazifelerini tam mânasıyla yapma konusunda Cenâb-ı Hakk’ın sana yardım etmesini niyaz ediyorum, demiş olmaktadır.

Resûl-i Ekrem’in Allah Teâlâ’ya ısmarladığı şeylerin ikincisi emanettir. Sefere çıkacak kimsenin birine bıraktığı veya birilerinin ona verdiği şeyler birer emanettir. Geride bırakılan aile fertleri, mal ve servet birer emanet olduğu gibi, yolculuk sırasında karşılaşılan insanlardan alınan verilen şeyler de birer emanettir. Allah Teâlâ’nın insanı sorumlu tuttuğu her şeye birer emanet gözüyle bakmalıdır. Resûlullah Efendimiz, yolcuyla ilgili bu gibi hususların gerektiği şekilde korunmasını da Allah’a emanet etmektedir.

Onun Cenâb-ı Mevlâ’ya ısmarladığı şeylerin üçüncüsü, işlerin hayırlı bir şekilde sonuçlanmasıdır. Bu sonuncu temenni ile hem seferde yapılan işlerin hem de hayat boyu yapılan amellerin hayırlı bir sonuca ermesi niyaz edilmektedir. Efendimiz bu ifadeyle, hayatın gayesinin hüsn-i hâtime, yani mutlu bir son olduğuna dikkatimizi çekmektedir.

Bir sonraki hadis de bu konuyla yakından ilgilidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkan kimse, yakınlarıyla ve hayır dualarını umduğu kimselerle vedalaşmalı, onlar da kendisine hayırlar temenni etmelidir.

2. İnsan sıkıntılı yolculuk sebebiyle dinî görevlerini ihmal etmemeli, başkalarının hakkını çiğnememelidir.

3. Orduyu sefere gönderirken, en yetkili kimse onlara bazı tavsiyelerde bulunup dua etmelidir.

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 718
يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا ، فَرَوِّدْنِي ، فَقَالَ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
: « زَوِّدَكَ اللَّهُ التَّقْوَى » .

وَيَسَّرَ « : زِدْنِي ، قَالَ : لَاقِ «وَعَفَّرَ ذَنْبَكَ » : زِدْنِي ، قَالَ : لَاقِ
. نَسَحَ ثِيَابَهُ : لَاقِ وَيَذْمُرْتَلَا هَاوِر «لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ

718. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam Peygamber aleyhisselâm'a gelerek:

- Yâ Resûlallah! Yolculuğa çıkıyorum; bana dua et, dedi. Resûl-i Ekrem de:

- “Allah sana takvâ nasib etsin” buyurdu. Adam tekrar:

- Bana dua et, deyince:

- “Allah günahını bağışlasın” buyurdu. O yine:

- Bana dua et, deyince de:

- “Bulunduğun her yerde, kolayca hayır yapmanı sağlasın” buyurdu.

Tirmizî, Daavât 45.

Açıklamalar

Adını bilemediğimiz bir sahâbî Peygamber Efendimiz’i ziyaret ederek sefere çıkmak istediğini söyledi ve “Bana azık ver!” dedi. Sahâbînin Resûlullah Efendimiz’den istediği, herhalde yiyecek, içecek türünden bir azık değildi. Onun istediği, bedene değil ruha fayda veren mânevî azıktı. Bu sebeple Efendimiz ona “Allah sana takvâ azığı versin”, yani Allah’ın emirlerine uymanı,

yasaklarından kaçmanı sağlasın, diye dua etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in bu güzel duası, “azığın en hayırlısının takvâ olduğunu” [Bakara sûresi (2), 197] belirten âyet-i kerîmeye dayanmaktadır.

Sahâbînin fakir olması, seyahate çıkacağı için de yiyecek türünden azık istemesi pekâlâ mümkündür. O takdirde burada takvânın, insanlardan bir şey istememek mânâsını düşünmek daha uygun olur ve Efendimiz'in bu sahâbîye “Allah seni kimseye muhtaç etmesin ve dilendirmesin” anlamında dua ettiği söylenebilir. Sahâbînin ikinci defa dua istemesi üzerine, ilk duasına bağlı olarak, şayet Allah'a saygıda kusur edersen, “Allah günahını bağışlasın” diye dua etti.

Üçüncü olarak da, hem dünya hem âhiret saâdetini içine alacak şekilde ve son derece kapsamlı bir ifadeyle, “Bulunduğun her yerde, kolayca hayır yapmanı sağlasın” buyurdu. İnsanın hayattaki en büyük gayesi çok hayır yapmak, bol sevap kazanmak olduğuna göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu dua ile sahâbîsine en güzel temennide bulunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkan kimse, mânevî derinliği olduğuna inandığı kimselerden dua niyaz etmeli, onlar da bu kardeşlerine kapsamlı dualarda bulunmalıdır.

2. Takvâ sahibi olmak, günahları bağışlanmak ve kolayca hayır yapabilmek kazançların en büyüğüdür.

قرواشمل او قراختسال باب - 97

İSTİHÂRE VE MÜŞÂVERE

İstihâre konusu hadîs-i şerîfin açıklamasında, müşâvere de âyetlerin tefsirinde ele alınacaktır.

Âyetler

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لَئِنْ لَّهْمُ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ [159] فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

1. “İş hakkında onlarla müşâvere et!”

Âl-i İmrân (3), 159

Bu âyet-i kerîmenin baş tarafında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e, mü'minlere merhametli olması, onlara yumuşak davranması, onları bağışlaması ve bağışlanmaları için dua etmesi emredildikten sonra, yukarıdaki tâlimat verilerek "iş hakkında onlarla müşâvere et!" buyurulmaktadır.

Mü'minlerle müşâvere etme konusu bir sonraki âyetle birlikte ele alınacaktır.

وَرَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ [38]

2. "Onlar işlerini aralarında müşâvere ile yürütürler."

Şûrâ sûresi (42), 38

Âyet-i kerîmenin baş ve son taraflarında mü'minlerin belli başlı özellikleri sayılmaktadır. Bu özelliklerden biri de, işlerini kendi aralarında istişâre yoluyla halletmeleridir.

Müşâvere ve istişâre, danışmak ve birbirinin görüşünü almak demektir. Dünyanın en medenî insanı olan müslümanlar, hiçbir işlerini zorbalıkla yapmazlar. İçlerinde görüş ve fikir sahibi olanlar, bir problemi çözmek için bir araya gelirler, birbirine danışır ve görüşlerini alırlar.

İstişârenin en güzel misâlini Allah'ın Resûlü ortaya koymuştur. Dinle ilgili konularda vahyi beklediği ve Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna göre hareket ettiği halde, savaş ve barış gibi toplumun tamamını ilgilendiren, hele savaş gibi ölüm kalım meselesi olup vahiyle ilgisi bulunmayan, görüş ve ictihad ile halledilen konularda ashâbına danışır, onların görüşlerine başvururdu. Bedir'de düşman kervanına saldırıp saldırmamak, Uhud Gazvesi'nde şehri içeriden mi savunmak, yoksa şehir dışına çıkıp düşmanla savaşmak mı daha uygun olur diye ashâbının görüşlerini almıştı. Resûlullah'ın vefatından sonra ashâb-ı kirâm da aynı şekilde hareket ettiler. Halife seçimi, dinden dönenlerle savaş, fethedilen arâzilerin kullanım şekli gibi hakkında âyet veya hadis bulunmayan hususlarda hep karşılıklı görüşerek, birbirine danışarak çözüm aradılar.

İşte bu sebeple savaş, devlet yönetimi, ekonomi ve benzeri konuların her birinde, o sahalarda yetişmiş olan kimselerle istişâre ederek sağlıklı kararlar almak, İslâmiyet'in başlıca prensiplerinden biridir.

Burada unutulmaması gereken bir husus vardır. Bir müslüman ihtiyaç duyduğu bir konuda bir iki kişinin görüşüne başvurup onların kanaatlerini öğrenebilir; bu bir istişâredir ve bağlayıcı değildir. Bu fikirlerden kendisine uygun geleni alıp uygulayabilir. Ama bir devlet işinde, o konuda söz sahibi olanları bir araya getirip onların görüşlerine müracaat edilmişse, meşveret veya şûra denen bu nevi toplantılarda alınan kararlar bağlayıcıdır ve uygulanması zorunludur. “Onlar işlerini aralarında müşâvere ile yürütürler” âyetinin mânası da budur.

Hadis

719- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا الْاسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا كَالسُّورَةِ مِنَ الْقُرْآنِ ، يَقُولُ إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ ، فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ : لِيَقُلَّ فَضْلُكَ الْعَظِيمِ ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ ، وَأَنْتَ عَلَامُ أَمْرِ الْعَالَمِينَ إِنَّ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَ الْعُيُوبِ عَاجِلُ أَمْرِي وَآجِلُهُ ، فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ » : أَوْ قَالَ «وَعَاقِبَةُ أَمْرِي لِي، ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي

عَاجِلْ أَمْرِي وَآجِلْهُ ، فَاصْرِفْهُ « :أَوْ قَالَ «وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةُ أَمْرِي
«رَبِّ يَنْصُرُ الْمُتَّحِدِينَ لَا تَخْلَا بِي لِرُدْقَاوِ ، هَذَا يَنْفَرُ صَاوُ ، عَنِّي
ي. رَاخْبَلَا هَاوِر . وَيَسْمِي حَاجَتَهُ : لَأَق

719. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tıpkı bir Kur'an sûresini öğretir gibi, bize her iş için istihâre yapmayı öğretirdi. Şöyle buyururdu:

“Herhangi biriniz bir iş yapmak istediğinde, farz namazlardan ayrı olarak iki rekât namaz kılsın, sonra da şöyle desin:

Allahım! Sen her şeyi bildiğin için, hakkımda hayırlı olanı bana da bildirmeni, senin gücün her şeye yettiği için, beni başarılı kılmanı ve hayırlı olanı nasip etmeni, senin o büyük kereminden niyaz ederim. Çünkü senin gücün her şeye yeter, benimki yetmez; sen her şeyi bilirsin, ben bilemem. Şüphesiz sen görülüp bilinmeyenleri de bilirsin.

Allahım! Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için hayırlı olduğunu biliyorsan (râvi, sözün burasında Hz. Peygamber'in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş

olabileceğini söyledi: “şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan”) onu yapmayı nasip et, kolaylık ver ve onu bana mübarek kıl. Şayet bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için kötü olduğunu biliyorsan (yine râvi, sözün burasında Hz. Peygamber’in hangi ifadeyi kullandığında tereddüt etti. Onun şöyle demiş olabileceğini söyledi: “şimdi veya daha sonrası için kötü olduğunu biliyorsan”) onu benden, beni ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu bana nasip et, sonra da gönlümü bu sonuca râzı kıl!” der ve isteyeceği şeyi söylerdi.

Buhârî, Teheccüd 28, Daavât 48, Tevhîd 10.
Ayrıca bk. Tirmizî, Vitr 18; İbni Mâce, İkâme 188.

Açıklamalar

İstihâre, yapılması düşünülen bir işin hayırlı olması halinde, onu kolaylaştırması için Allah Teâlâ’dan yardım dilemektir. Bazan bir işi yapmak, bazan da yapmamak hayırlı olur. İnsan o işin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu kestiremediği zaman, Cenâb-ı Hakk’ın yardımını niyaz eder. Onun kendisine yol göstermesini, dini, dünyası ve âhireti için hayırlı olanı bildirmesini, onu yapmayı kolaylaştırmasını ve gönlünü o işe yatırmasını diler. Şayet o işi

yapmak dini, dünyası ve âhireti için hayırlı değilse, o işi kendisinden uzaklaştırmasını ve gönlünü o işten soğutmasını Mevlâ'sından ister.

Eskiden beri insanlar, bir işin iyi mi, yoksa kötü mü olacağını bilemedikleri zaman, gelecekte haber verdiğini iddia eden sahtekârlara başvurmuşlar, tâkip edecekleri hareket tarzı hakkında onlardan yardım istemişlerdir. Onlar da insanların bu zaafından yararlanmak ve onları sömürmek için, geleceği asla bilemeyecekleri halde, cinlerin veya hayalî başka güçlerin yardımıyla gaybı, yani ileride olacakları bildiklerini iddia etmişlerdir. Büyücü, kâhin, falcı, medyum gibi isimlerle insanları kandıran, üstelik onların inançlarını sarsan bu çıkarıcılara gidilmesini şiddetle yasaklayan dinimiz (bk. 1671-1680. hadisler), falcılara ve büyücülere gitmeyi içki içmek, kumar oynamak, hatta puta tapmakla bir tutmuştur [Mâide sûresi (5), 90].

İnsanlar, başlarına gelecek olayları bilemeyeceğine göre, yüce dinimiz bu konuda yapılabilecek yegâne işin Allah'ın yardımını ve yol göstericiliğini istemek olduğunu belirtmiş, böylece insanların imanlarını sarsılmaktan, şahsiyetlerini de zedelenmekten korumuştur. İşte bu sebeple

Peygamber Efendimiz küçük, büyük, önemli, önemsiz her işi yaparken, onların iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu kendisinden başka kimsenin bilemeyeceği yegâne güce, yani Allah Teâlâ'ya istihâre yaparak başvurulmasını tavsiye etmiş, ashâbına da Kur'an'dan bir sûreyi öğretircesine istihâre duasını öğretmiştir.

İnsanın üstesinden gelemediği karışık ve çapraşık işler, tereddüde düştüğü haller, yapacağı iş konusunda kimin sözüne veya görüşüne değer vereceğini bilemediği durumlar karşısında, meseleyi Allah'a havâle etmesi, onun yol göstericiliğine başvurması ve kendisine bir çıkış yolu göstermesini dilemesi gönlünü ferahlatır, içini rahatlatır. İyi, faydalı ve meşrû olduğu bilinen işler için istihâre yapılmaz. İstihâreden beklenen sonucu alabilmek için güçlü ve samimi bir imana sahip olmak gerekir. Allah'a gönülden bağlı kimseler, istihâre edilen işin müsbet olması halinde gönüllerinde bir huzur, sevinç, neşe ve rahatlık duyarlar. Böyle bir hâl duyulmadığı zaman, istihare üç defa -bir rivayete göre yedi defa- tekrar edilebilir. Buna rağmen gönülde iyi duygular uyanmazsa, o işten vazgeçilmesi uygun olur. Allah katında değerli olduğu sanılan insanlara

başvurularak, onlardan kendileri için istihâre etmesi istenebilir.

İstihâre, yapılması düşünülen işle ilgili olarak duygu, düşünce ve meyiller henüz niyet ve karar safhasına gelmeden önce yapılmalıdır.

Günün veya gecenin, namaz kılınması mekruh olan üç vakti dışında, abdest alıp iki rek'at namaz kılınacaktır. Bazı İslâm büyükleri, namazın birinci rek'atında, Fâtiha'dan sonra "Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn" sûresinin, ikinci rek'atında yine Fâtiha'dan sonra "Kul hüvallâhü ahad" sûresinin okunmasını uygun görmüşlerdir. Bununla beraber herkes istediği sûreyi okuyabilir. Namazdan sonra hadîs-i şerîfte geçen istihâre duası okunur ve hangi iş için dua edildiği belirtilir. İstihâre yapılan işin söylenmeyerek gönülden geçirilmesi de yeterli olabilir.

Hadislerde ve hadisle uğraşan İslâm âlimlerinin sözlerinde, bir işin iyi mi veya kötü mü olacağına dair, rüyada görülecek renklerden söz edilmemiştir. İstihâre edilen işin hayırlı olduğu, gönülde o işin yapılmasına dair doğacak bir meyilden, bir rahatlık ve hafiflikten, o işle ilgili iyi ve güzel duygulardan anlaşılabacaktır.

İstihâre hadisi Câbir İbni Abdullah'tan başka Abdullah İbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Hz. Ebû Bekir, Ebû Saîd el-Hudrî, Sa'd İbni Ebû Vakkâs, Abdullah İbni Abbas, Abdullah İbni Ömer ve Ebû Hüreyre gibi şöhretli sahâbîler tarafından da rivayet edilmiştir.

Burada hadisin rivayetiyle ilgili bir konuya açıklık getirmek faydalı olacaktır. Hadisimizin râvisi Câbir radıyallahu anh'ın, duanın bir yerinde Hz. Peygamber'in hangi kelimeyi kullandığından şüphe etmesi, onun dikkatsizliğini değil, hadîs-i şerîfi Peygamber Efendimiz'den duyduğu gibi rivayet etme titizliğini gösterir. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in önce “dinim, dünyam ve âhiretim için kötü olduğunu biliyorsan” buyurduğunu söylemiş, hemen arkasından, yine aynı anlamda, “şimdi veya daha sonrası için kötü olduğunu biliyorsan” demiş olabileceğini belirtmiştir. Câbir radıyallahu anh'ın bu hadisi Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'den her iki şekilde duymuş olması da mümkündür.

Hadîs-i şerîfteki “Allahım! Eğer bu işin benim dinim, dünyam ve âhiretim için hayırlı olduğunu biliyorsan” kısmının rivayetinde râvinin tereddüt

ettiğini, belki de Resûl-i Ekrem'in “şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan” dediğini görmüştük. Her iki ifade, ilk bakışta, Allah Teâlâ'nın ilmi hakkında bir şüphe ve tereddüt ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in bu konuda bir şüphe ve tereddüt göstermesi elbette düşünülemez. Yanlış anlaşılabilir bu ifadeleri Aliyyü'l-Kârî “Yâ Rabbî, eğer senin ezelî ilminde bu işin benim hakkımda hayırlı olduğu kesinleşmiş ise” diye açıklamaktadır. Sahîh-i Buhârî şârihi Tîbî de bu ifadenin “Yâ Rabbî, sen bilirsin” demek olduğunu söylemektedir. Bir işin, kulu hakkında iyi mi kötü mü olduğunu Cenâb-ı Hakk'ın bildiği şüphe götürmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İyi ve hayırlı olduğu bilinmeyen bir iş konusunda Cenâb-ı Hakk'ın yol göstermesini dilemek maksadıyla, Allah rızası için iki rek'at namaz kılınır; sonra da istihâre duası okunur.
2. Namaz kılınması mekrûh olan üç vakit dışında, her zaman istihâre namazı kılınabilir.

3. İyi veya kötü, helâl veya haram olduğu bilinen konularda istihâre yapılmaz. İstihâre mübah olan işlerde yapılır.

4. İyi veya kötü diye nitelediğimiz her işi yapan Allah'tır. Ondan işlerimizi hayırla sonuçlandırmasını niyâz etmeli ve takdir buyurduğu sonuca da razı olmalıyız.

5. Peygamber Efendimiz ümmetini çok sever, işlerinin iyi bir şekilde sonuçlanmasını gönülden ister, onlara hem dinleri hem de dünyaları için faydalı olacak şeyleri öğretirdi.

عوجرل او دي علة ال ص ل ا باهذلا باب ح ت سا باب -98
رخ آ ق ي ر ط ن م

BAZI İBADETLERİ YAPMAK İÇİN

FARKLI YOLLARI KULLANARAK GİDİP
GELMEK

BAYRAM NAMAZINA, HASTA ZİYARETİNE,
HAC, CİHAD, CENAZE NAMAZI VE
BENZERLERİNE, FAZLA SEVAP
KAZANMAK MAKSADIYLA BİR YOLDAN
GİDİP BAŞKA BİR YOLDAN DÖNMEK

Hadisler

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا : عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
خَالَفَ « : هَلْ وَق . يَرَاخِبُلَا هَاوِر . كَانَ يَوْمُ عِيدِ خَالَفَ الطَّرِيقَ
. ذَهَبَ فِي طَرِيقٍ وَرَجَعَ فِي طَرِيقٍ آخَرَ : يَنْعِي «الطَّرِيقَ

720. Câbir radıyallahu anı şöyle dedi:

Bayram günlerinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem farklı yollardan gidip dönerdi.

Buhârî, İdeyn 24

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 721
نَ طَرِيقَ الشَّجَرَةِ وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقٍ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَخْرُجُ مِنَ
الْمُعَرَّسِ ، وَإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ دَخَلَ مِنَ الثَّنِيَةِ الْعُلْيَا وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَةِ
. السُّقْلَى مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

721. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem (Medine'den çıkarken) Şecere yolundan çıkar, Mu'arres yolundan dönerdi. Mekke'ye de Seniyyetü'l-`ulyâ'dan (yukarı Seniyye yolundan) girer, Seniyyetü's-süflâ'dan (aşağı Seniyye yolundan) çıkardı.

Buhârî, Hac 15; Müslim, Hac 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 44

Açıklamalar

Konumuzun birinci hadîsi, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in bayram namazına giderken ve namazdan dönerken farklı yolları kullandığını belirtmekte, ikinci hadis de onun Medine'den ayrılırken ve tekrar oraya dönerken, hac ve umre yapmak niyetiyle Mekke'ye girerken ve oradan ayrılırken farklı yollardan girip çıktığını göstermektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, konu başlığında da görüleceği üzere, evinin dışında yapacağı bir ibadeti veya ibadet değerindeki faziletli bir işi yapmaya giderken ve dönerken, daha çok sevap kazanmak maksadıyla farklı yolları tercih ederdi. Zira bir müslüman herhangi bir ibadeti yapmak

üzere evinden çıktığı andan, tekrar evine döneceğı zamana kadar geçen süre içinde hep o ibadeti yapıyormuş sayılır ve bu esnada geçen zaman boyunca ibadet sevabı kazanır.

11 numaralı hadisimizde, cemaatle namaz kılmak üzere evinden câmiye yürüyerek giden bir müslümanın ne kadar çok sevap kazanacağını görmüş ve Peygamber aleyhisselâm'ın bu kişi hakkında, “Câmiye girinceye kadar attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir ve bir günahı bağışlanır” buyurduğunu okumuştuk. Burada, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, “Namaz sebebiyle en çok sevap elde edenler, cemaate en uzak yerlerden yürüyerek gelenlerdir” (Buhârî, Ezan 31) buyurduğunu da ayrıca hatırlamak gerekir. Demek oluyor ki, bayram, cuma ve cenaze namazları, hac ve cihad gibi ibadetleri, hasta ziyareti gibi ibadet değeriindeki faziletli işleri yapmak için atılan her adım insana pek çok sevap kazandırır. Bu ibadetlere farklı yollardan gidip gelen müslümanlar da, bu yollarda bıraktıkları ayak izleriyle, yaptıkları ibadetleri âdetâ tescil ettirmiş olurlar.

Peygamber Efendimiz'in bayram namazına farklı yollardan gidip gelmesinin bundan başka sebepleri

de olabilir. Birçok sahâbî onu evlerinin yanından geçerken görmekle ve bu sırada onun selâmını almakla son derece bahtiyar olurdu. Bayram namazına giderken söylediği tekbirleri daha çok insana duyurmayı ve Cenâb-ı Hakk'ı farklı mekânlarda anmayı, farklı muhitlerde oturan fakirlere sadaka vermeyi, değişik yerlerde yaşayan veya oralarda kabirleri bulunan yakınlarını ziyaret etmeyi veya daha başka maksatları gözetmiş olabilir.

Peygamber Efendimiz'in Medine'den ayrılıp bir yere giderken takip ettiği Şecere yolu, Medinelilerin mîkâtı olan Zülhuleyfe mescidinin yanındaki ağaçtan almaktaydı. Medine'ye dönerken tâkip ettiği yol ise, Medine'ye altı mil yani on bir km. uzaklıkta bulunan Mu'arres'ten geçerdi.

Seniyye yolu, Mekke'deki Cennetü'l-Mu'allâ (Muallâ Mezarlığı)nın yukarısında bulunmaktadır. Sarp olması sebebiyle bu yollar tarih boyunca muhtelif devirlerde tâmir görmüştür. Efendimiz'in Mekke'ye yukarı Seniyye yolundan girmesinin, Beytullah'ı ve Mekke'yi şehre hâkim bir mevkiden görüp seyretmek gibi bir sebebe dayandığı da söylenebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bayram namazlarına ve konumuzun başında belirtilen ibadetleri yapmaya giderken ve dönerken farklı yollardan gidip gelmek Peygamber Efendimiz'in sünnetidir.

2. Bu ibadetleri yapmaya giderken ve dönerken farklı yolları izlemek, daha fazla sevap kazanmaya vesile olur.

نم وه ام لك يف ني مي ل ا مي دقت بابحتسا باب -99
مي ركتل باب

يَمُّكَالوضوءِ وَ الغُسلِ والدَّ

لوخدو لي وارسل او فخل او ل عنل او بوثل اسبل و
صقو رافظال ا مي لقتو لاحتكال او كاوسل او دجسمل ا
ةالصل ا نم مالسل او سأل ا قلحو طبإل ا فتنو براشل ا
دوسأل ا رجحل ا مالتس او ةحفاصل او برشل او لكأل او
يف وه امم لكذ ريغو ءاطعل او ذخال او ءالخل ا نم جورخل او
لكذ دض يف راسي ل ا مي دقت بابحتسي و هانعم
ءالخل ا لوخدو راسي ل ا نع قاصبل او طاختمال اك

لِيُؤرْسِلْهُ لَعْنُ الْوَخْلِ الْفَخْلِ الْغُلْخُ دَجْسُ الْمَنْمُورِ الْخُلْ
كُلْ ذَهَابُ شَأْنٍ أَوْ تَارِذُ قَسْمٍ أَلْعَفُ وَءَا جَنْتُ سَالٍ أَوْ بَوْتُ لٍ أَوْ

BAZI İŞLERE SAĞDAN BAŞLAMAK

(Abdest alıp, gusül ve teyemmüm yaparken, elbise, ayakkabı, mest ve pantolon giyerken, mescide girerken, diş fırçalarken, sürme çekerken, tırnak kesip bıyıkları kısaltırken, koltuk altını temizleyip başı tıraş ederken, namazdan çıkarken, yiyip içerken, tokalaşırken, hacir-i esvedi selâmlarken, tuvaletten çıkarken, bir şeyi alıp verirken ve benzeri güzel işleri yaparken sağ organları kullanmanın makbûl olduğu; burun silerken, tükürürken, tuvalete girerken, mescidden çıkarken, mest, ayakkabı, pantolon ve elbiseyi çıkarırken, tahâret yaparken ve benzeri işleri îfâ ederken sol organları kullanmanın makbûl olduğu bahsi)

Âyetler

[19] فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ مِمَّا أَقْرَأُوا كِتَابِيَّةً

1. “Kitabı sağ tarafından verilen: İşte alın, okuyun kitabımı, der.”

Hâkka sûresi (69), 19

Kitabı sağ tarafından verilen kişi, yukarıdaki sözlerini şöyle tamamlar: “Ben hesabımla karşılaşacağıma kesin olarak inanıyordum.” Âyetin devamında bu mutlu insandan şöyle söz edilmektedir: “Artık o hoşnut olacağı bir hayat içindedir. Yüksekçe bir cennette, meyveleri yakın, eli altında bir yerde bulunacak; (onlara şöyle denilecek:) Geçmiş günlerde işlediklerinize karşılık âfiyetle yiyin, için!”.

Bu âyet, aşağıdaki âyetlerle birlikte açıklanacaktır.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا [8] فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ
[9] أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ

2. “Sağda olanlar, nasıl da mutludur onlar! Solda olanlar, nasıl da mutsuzdur onlar!”

Vâkıa sûresi (56), 8-9

“Sağda olanlar”, bir önceki âyette belirtilen, kitabı sağ tarafından verilen kimselerdir. Her iki âyette de, kitabı, yani dünyada yaptığı bütün işlerin yazılı olduğu amel defteri sağ tarafından verilen kimselerin rahatı, bahtiyarlığı ve kendinden eminliği belirtilmektedir. Vâkıa sûresinde,

yukarıdaki âyetlerin devamında, sağda olanlara ikram edilecek nimetler daha teferruatlı olarak sayılmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’de, dünya hayatında başarılı bir imtihan veren ve Cenâb-ı Hakk’ın kendileri için çizdiği doğrultuda hareket eden mü’minleri belirtmek üzere kullanılan terimlerden biri, “sağda olanlar” veya “kitapları sağdan verilenler” sözüdür. Bunlar daha çok ashâbü’l-yemîn veya ashâbü’l-meymene ifadeleriyle anılırlar.

Yine Kur’ân-ı Kerîm’de ashâbü’ş-şimâl veya ashâbü’l-meş’eme sözleriyle de, Allah’ın buyruklarına uymayan, bu sebeple de kendilerine ve yakınlarına zararı ve uğursuzluğu dokunan kimseler anlatılmak istenmiştir. Sonuç itibariyle, bunlara da, amel defterlerinin sol veya arka taraflarından verileceği belirtilmiştir.

İsrâ sûresinin 13-14., İnşikâk sûresinin 7-15. âyetleriyle ve daha başka âyet-i kerîmelerde, amel defteri hakkında bilgi verilmektedir.

Meseleye konumuz açısından bakınca şunları da söylemek gerekir: Sağ el ve sağ taraf sözleriyle, dinimizde ve dinî kitaplarımızda sağlamlık,

dürüstlük, uygunluk, temizlik, uğur, hayır ve kazanç gibi olumlu mânalar kastedilmiştir. Yaptığımız iyilikleri yazan meleklerin sağda olduğu, hatalarımızı yazan meleklerin de sol tarafımızda bulunduğu kabul edilir. Meleğin insana sağdan, şeytanın soldan yaklaştığı düşüncesi de böyledir. Bu arada iyilerin amel defterlerinin sağdan, günahkârların amel defterlerinin soldan verileceği âyetleri de dikkate alınca, sağ tarafın iyi ve güzeli temsil ettiği, sol tarafın da olumsuzlukları hatıra getirdiği görülmektedir. İşte bu sebeple güzel işlerin hep sağ organlarla, böyle olmayanların da sol organlarla yapılması uygun görülmüştür.

Hadisler

722- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ :
فِي طُهُورِهِ ، وَتَرَجُّلِهِ ، : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي شَأْنِهِ كُلِّهِ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

722. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem temizlenmeye, taranmaya, ayakkabısını giymeye varıncaya kadar her işe sağdan başlamayı pek severdi.

Buhârî, Vudû' 31, Salât 47, Et'ime 5, Libâs 38, 77; Müslim, Tahâret 66, 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Cum'a 75; Nesâî, Tahâret 90, Gusûl 17, Zînet 8, 63; İbni Mâce, Tahâret 42

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

اَنْتَ يَدْ رَسُوْلَ اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ك : وَعَنْهَا قَالَتْ - 723
الْيَمْنَى لِطُهُورِهِ وَطَعَامِهِ ، وَكَانَتْ الْيُسْرَى لِخَلَائِهِ وَمَا كَانَ مِنْ أَدَى
. حَدِيثٌ صَحِيحٌ ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَغَيْرُهُ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

723. Yine Âişe radıyallâhu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sağ elini temizlik ve yemek için, sol elini de tuvalette temizlenmek ve benzeri işler için kullanırdı.

Ebû Dâvûd, Tahâret 18

Açıklamalar

Konumuzun başındaki âyetleri açıklarken, sağın İslâmiyet'te özel bir mânası bulunduğunu, sağlamlık, dürüstlük, uygunluk, temizlik, uğur, hayır ve kazanç gibi olumlu mânalar ifade ettiğini,

kısaca sağ tarafın iyi ve güzeli temsil ettiğini belirtmiş ve buna misaller vermiştik.

İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz abdest alırken, sağını, sakalını tararken, ayakkabısını ve elbisesini giyinirken, yerken ve içerken, birine bir şey verirken veya alırken, kısacası güzeli ve temizliği ifade eden her işi yaparken sağdan başlamayı veya bunları sağ elle yapmayı âdet edinmişti ve böyle yapmaktan hoşlanırdı. 722 numaralı hadisın Sahîh-i Buhârî’deki rivayetlerinde, Resl-i Ekrem Efendimiz’in bunu “mümkün olduğu ölçüde yapmaya çalıştığı” belirtilmektedir.

“Sol” ve “sol taraf” mefhumu dinimizde çoğu zaman olumsuz bir mâna taşıdığı için Resl-i Ekrem Efendimiz, genellikle burun silmek ve tuvalette tahâret yapmak gibi kirli bir şeyden temizlenmek, kirliliği hatıra getiren tuvalet ve benzeri yerlere girmek veya insanın vücudunu örten ve koruyan mest, ayakkabı, pantolon ve elbise gibi şeyleri çıkarmak, yahut mescit gibi ulvî bir mekândan çıkmak gerektiğinde hep sol el veya ayağını kullanmayı tercih ederdi. Tkrrken bile sağ tarafına değil sol tarafına tkrrd.

Bir müslüman bu genel kaideleri dikkate alarak hangi işleri sağ elle, hangilerini sol elle yapmak gerektiğine karar verebilir. Meselâ câmiye girerken ayakkabısıyla birlikte kitabını taşımak durumunda olan bir kimsenin, kitabı sağ eline, ayakkabıyı da sol eline alması uygun olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İyi, güzel ve olumlu her işi sağ elle, böyle olmayanları sol elle yapmak gerekir.

2. İnsanda güzellik ve ulvîlik duygusu uyandıran bir yere girerken sağ ayakla, böyle olmayan yerlere de sol ayakla girmelidir.

وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -724- ابْدَأَنَّ بِمِيَامِنِهَا «: قَالَ لَهَا فِي غَسْلِ ابْنَتِهِ زَيْنَبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَمَوَاضِعُ الْوُضُوءِ مِنْهَا

724. Ümmü Atıyye radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kızı Zeyneb radıyallahu anhâ'yı yıkayan kadınlara şöyle buyurdu:

“Sağ tarafından ve abdest organlarından başlayın.”

Buhârî, Vudû' 31, Cenâiz 10-11, Müslim, Cenâiz, 42-43. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 29; Nesâî, Cenâiz 31; İbni Mâce, Cenâiz 8

Ümmü Atıyye

Adı Nesîbe Bintü'l-Hâris, künyesi Ümmü Atıyye'dir. Adını Nesîbe'cik anlamında Nüseybe diye telaffuz edenler de vardır. Medine'nin yerlilerinden olan bu değerli hanım, Peygamber Efendimiz'le birlikte yedi gazvede bulunmuş, mücâhidlerin yemeklerini pişirmiş, yaralarını sarıp tedâvi etmiş, diğer zamanlarda da onların hayvanlarına göz kulak olmuştur. Müslüman hanımların cenazelerini yıkamakla tanınan Ümmü Atıyye, Hz. Zeyneb'in de cenâzesini yıkamıştır.

Rivayet ettiğı kırk hadis Kütüb-i Sitte'de bulunan Ümmü Atıyye'nin önemli özelliklerinden bir diğeri de, ashâb-ı kirâmın fakihlerinden olmasıdır. Hicretin 70. yılı civarında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hız. Zeyneb, Peygamber Efendimiz'in en büyük kızıydı. Annesi Hz. Hatice'ydi. Hz. Zeyneb teyzesi Hâle'nin oğlu ve Kureyş'in zengin ve güvenilir tâcirlerinden olan Ebü'l-Âs İbnü'r-Rebî ile evliydi. Bu evlilikten Ali ve Ümâme adlarında iki çocukları oldu.

Hız. Zeyneb hicretin sekizinci yılında vefât etti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, cenâzeyi yıkayan Ümmü Atıyye'ye ve ona yardım eden diğer kadınlara, yıkamaya sağ taraftan ve abdest organlarından başlamalarını söyledi. Hadis kitaplarımızın hemen hepsinde yer alan bir başka rivayete göre Peygamber aleyhisselâm, Ümmü Atıyye'ye, kızını su ile ve o zamanlar yaprakları sabun yerine kullanılan sidr adlı bitkinin yapraklarıyla üç veya beş, hatta gerekirse daha fazla yıkamalarını da tavsiye etti. Sonuncu defa yıkarken kâfur veya benzeri güzel bir koku kullanmalarını söyledikten sonra, işleri bitince haber vermelerini tenbih etti. Yıkama işinin tamamlandığı söylenince, izârını onlara vererek, “Bunu kızıma iç gömleği yapınız” buyurdu (Buhârî, Cenâiz 8, 9, 12, 13, 15).

Abdest, müslümanın en belirgin özelliklerinden biridir. Onun namaz kılarken Mevlâ'sının

huzuruna abdestli çıkması emredildiği gibi, ölümden sonra Rabbi'ne kavuşurken yine abdestli olması uygun görülmüştür.

Müslüman, cenazesi yıkanırken bile sağdan başladığını unutmamalı, yaşadığı sürece her iyi ve güzel işi sağdan başlayarak yapmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in sağdan başlanmasını tavsiye ettiği işler, sağdan başlanarak yapılmalı; onun bu tavsiyesi, âhiret yolcusuna da uygulanmalıdır.

2. Abdest organları insanın en şerefli uzuvları olduğundan, onun son temizliğine yine bu organlardan başlanması uygun görülmüştür.

725- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «إِذَا نَزَعَ قَلْبِي إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ قَلْبِي» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «لَتَكُنَ الْيُمْنَى أَوْلَهُمَا تُنْعَلُ ، وَآخِرُهُمَا تُنْزَعُ . بِالشَّمَالِ

725. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz ayakkabısını giyeceği zaman önce sağ ayağından, ayakkabısını çıkaracağı zaman da önce sol ayağından başlasın. Böylece sağ ayak ilk önce giyilen, en sonra çıkarılan ayak olsun.”

Buhârî, Libâs 39; Müslim, Libâs 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37; İbni Mâce, Libâs 28

727. hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَجْعَلُ يَمِينَهُ لَطْعَامِهِ وَشِرَآئِهِ وَثِيَابِهِ وَيَجْعَلُ يَسَارَهُ لِمَا هَرِيغُو يَذْمُرْتَلْسِي ذَلِكَ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَ

726. Hafsa radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yerken, içerken ve giyinirken sağ elini, diğer işleri yaparken de sol elini kullanırdı.

Ebû Dâvûd, Tahâret 18

727. hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -727
«إِذَا لَبِسْتُمْ ، وَإِذَا تَوَضَّأْتُمْ ، فَأَبْدُوا بِأَيَّامِنَكُمْ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ . حَيْحَ صَ ثِي دَح

727. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Elbise giydığınız ve abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayınız.”

Ebû Dâvûd, Libâs 41; Tirmizî, Libâs 37 (mânen).
Ayrıca bk. İbni Mâce, Tahâret 42

Açıklamalar

Buradaki her üç hadîs-i şerîf ile önceki hadislerde ve özellikle 723 numaralı hadiste yerken, içerken, giyinirken ve abdest alırken sağ eli kullanmanın Efendimiz'in sünneti olduğu belirtilmektedir.

725 numaralı hadiste bilhassa ayakkabı giyerken ve çıkarırken dikkat edilmesi gereken edep belirtilmekte, ayakkabı giyerken mutlaka önce sağ ayağın giyilmesi, çıkarırken de önce sol ayağın çıkarılması istenmektedir. Bunun sebebi, sağa ve sağda olan şeylere değer ve önem verme

alışkanlığının kazandırılmasıdır. Hadis kitaplarımızda, diğer konularda olduğu gibi, ayakkabı giymenin, çıkarmanın ve ayakkabıyla ilgili diğer edeplerin üzerinde durulmuştur. Bu edeplerden üçü 1652-1654 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

726 ve 727 numaralı hadislerde giyim konusunda uyulması gereken edep, özellikle belirtilmekte, gömlek, ceket ve benzeri şeyleri giyerken önce sağ koldan, pantolon, pijama ve benzeri şeyleri giyerken de önce sağ ayaktan başlanarak giyilmesi tavsiye edilmektedir.

Burada ayrıca Resûl-i Ekrem'in bir şey yerken sağ eliyle yediği, bir şey içerken sağ eliyle içtiği, abdest alırken önce sağ tarafındaki organları yıkamaya başladığı belirtilmekte, tahâret yapmak, burun temizlemek gibi kirli işleri görürken de sol elini kullandığı hatırlatılmaktadır.

Bu alışkanlıkları kazanan kimseler, sağ ellerini iyi, temiz, hoş ve güzel şeyleri yaparken; sol ellerini ise kötü, pis ve kirli şeylere dokunurken kullanacaklar ve böylece sağlık kurallarına uygun olarak yaşayacaklardır. Sağ ile sol arasındaki bu ayrımın bir diğer faydası da, müslümanlara iyi ile

kötüyü, önemli ile önemsizi, kıymetli ile değersiz biribirinden ayırma özelliğini, her zaman iyinin, güzelin ve değerlinin yanında olma şuurunu kazandırmasıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ayakkabı giyerken önce sağ ayağı giymeli, çıkarırken de önce sol ayağı çıkarmalıdır.
2. Bir şey yerken sağ elle yemeli, içerken sağ elle içmeli, elbise, pijama veya benzeri şeyleri giyerken önce sağ kol veya sağ ayaktan başlanmalıdır.
3. Abdest alırken önce sağ taraftaki organlar yıkanmalıdır.
4. Böylece müslümanlar sağın önemini iyice kavramalıdır.

و عن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه -728-
فأتى الجَمْرَةَ فرماها ، ثم أتى منزله يميني ، ونحرَ : وسلم أتى مني
أشارَ إلى جانبه الأيمن ، ثم الأيسر ثم و «حُدْ» قال حِلل لاق مُت ،
متفق عليه . جعل يُعطيهِ النَّاسَ .

نَاول : لما رمى الجَمْرَةَ ، ونحرَ نُسكُهُ وحلَّقَ : وفي رواية
الحلاق شِقَّهُ الأيمنَ فحلَّقه ، ثم دعا أبا طلحة الأنصاري رضي الله

فَحَلَقَهُ «أَحْلِقْ» : فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ ، ثُمَّ نَاولَهُ الشَّقَّ الْأَيْسَرَ فَقَالَ ، هُنَّ عِ
. «أَقْسِمُهُ بَيْنَ النَّاسِ» : فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ فَقَالَ .

728. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Mina'ya gelince hemen cemreye gitti ve taşları attı. Sonra Mina'daki dinlenme yerine gitti ve kurbanını kesti. Bu işler bitince berberi çağırdı ve ona önce başının sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek:

“Buralardan kes!” buyurdu. Daha sonra kesilen saçlarını halka dağıttı.

Buhârî, Vudû' 33 ; Müslim, Hac 323-325. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Menâsik 78.

Diğer bir rivayet ise şöyledir:

Resûl-i Ekrem cemrede taşları atıp, kurbanını kestikten sonra tıraş olmak istedi. Başının sağ yanını berbere uzattı; o da tıraş etti. Peygamber aleyhisselâm Ebû Talha el-Ensârî'yi çağırarak kesilen saçlarını ona verdi. Sonra başının sol tarafını berbere uzatarak:

“Tıraş et!” buyurdu. Berber de tıraş etti. Resûl-i Ekrem kesilen saçları yine Ebû Talha’ya vererek:

“Bunları halka taksim et!” buyurdu.

Müslim, Hac 326. Ayrıca bk. Tirmizî, Hac 73

Açıklamalar

Hadisimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Vedâ haccında, Müzdelife’den sonra Mina’ya gelir gelmez hemen şeytan taşlama görevini yaptığı, sonra da kurbanını keserek tıraş olduğu anlatılmaktadır.

Burada olayın konumuzu ilgilendiren tarafı, Peygamber aleyhisselâm’ın tıraş olurken bile önce sağ taraftan başlamasıdır. Tıraş olmak, insanın güzel ve temiz görünmesini sağlayan bir iştir. Her iyi ve değerli iş gibi ona da sağdan başlanması gerekir.

Resûlullah’ın Vedâ haccındaki berberi, İslâmiyet’i erken bir tarihte kabul eden ve Mekkeli müşriklerin zulmünden kurtulmak için ikinci kabileyle birlikte Habeşistan’a hicret eden Ma`mer İbni Abdullah el-Kureşî el-Adevî idi.

Kâinatın Efendisi bu hac esnasında, dünyaya ve ashâbına pek yakında vedâ edeceğine dair bazı ip uçları vermekteydi. 63 yaşında olduğu o sene, keseceği yüz deveden 63 tanesini bizzat kesmesi, ashâbına hitâbederken “Belki bu yıldan sonra bir daha görüşemeyiz” şeklinde konuşması ve hele benden size hâtıra olsun, alın saklayın dercesine mübarek saçlarını ashâbına dağıtması Hz. Peygamber’in Rabbi’ne döneceğini göstermekteydi.

Ashâb-ı kirâm, Peygamber aleyhisselâm’ın sadece saçlarını değil, onun mübarek vücuduna temas eden abdest suyunu bile elde etmek için birbiriyle âdeta yarış ederlerdi. Bu davranış Allah’ın Resûlü’nü sevmenin farklı bir görüntüsü olduğu için Nebiyy-i Muhterem Efendimiz bunu yadırgamazdı. Vedâ haccında tıraş olduktan sonra mübarek saçlarını sahâbîlerine bizzat dağıttırması, Peygamber saçına sahip olmanın, böyle bir devlete sahip olmayı arzu etmenin ve bu serveti zaman zaman çıkararak Resûlullah’ı yâd etmenin İslâm’a ve onun ruhuna uygunluğunu kesinlikle belirtmektedir. Nitekim gerek ashâb-ı kirâm gerekse onlardan sonra gelen İslâm âlimleri, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in gül

kokulu saçlarına sahip olmayı büyük bir zenginlik saymışlar, gözlerinin üzerindeki bir tel Peygamber saçıyla âhirete göçmeyi en büyük bahtiyarlık kabul etmişlerdir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mübarek başının sağ tarafından kesilen saçları Ebû Talha el-Ensârî'ye vermesi son derece mânidârdır. Zira Efendimiz, hizmetkârı Enes İbni Mâlik'in üvey babası olan Ebû Talha ile ailesine büyük değer verirdi. Kuba Mescidi'ni ziyarete gittiği zaman onların evine misafir olur, orada nâfile namaz kılar, kaylûle dediğimiz öğle uykusuna yatar. 45 numaralı hadiste Allah'ın Resûlü'nü memnun eden bir davranışları anlatılan, 1687 numaralı hadiste hayatından söz edilecek olan Ebû Talha ile karısı Ümmü Süleym, ileri derecede birer Peygamber âşığı idiler. Ümmü Süleym Resûl-i Ekrem'in mübarek saçı ile cennet kokusu taşıyan terini koku şişesinde biriktirmeyi pek severdi. Resûlullah Efendimiz işte bu sebeple saçının önemli bir kısmını bu değerli aileye hediye etmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tıraş olurken sağı taraftan başlamalıdır.
Berberler de buna uymalı ve tıraş ettiği kimsenin sağından başlamalıdır.

2. Hz. Peygamber'in saçına sahip olmak ve onu bir hatıra olarak saklamak bahtiyarlıktır.

3. Birilerine lutufta bulunan kimsenin herkese eşit davranması gerekmez.

ما عطلأ بدأ باتك
هرخأ يف دمحل او هلوأ يف ةي مس تلأ باب -100

YEMEK YEME EDEBİ BÖLÜMÜ

YEMEĞE BAŞLARKEN BESMELE ÇEKMEK, SONUNDA

ELHAMDÜLİLLAH DEMEK

Hadisler

قال لي رسولُ : عن عُمَرَ بن أبي سلمة رضي الله عنهما قال -729
«سَمَّ الله وكلَّ يمينك ، وكلَّ مما يليك» : الله صلى الله عليه وسلم
متفق عليه.

729. Ömer İbni Ebû Seleme radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

“Besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden ye!”

Buhârî, Et`ime 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 47; İbni Mâce, Et`ime 8

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: وعن عائشة رضي الله عنها قالت -730- إذا أكل أحدكم فليذكر اسم الله تعالى، فإن نسي أن «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «سَمِ اللّٰهُ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ: يَذْكُرَ اسْمَ اللّٰهِ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ، فَلْيَقُلْ

.حي حصن سح شي دح :لاقو ،يذمرتلاو ،دواد وبأ هاور

730. Âişe radıyallahu anhâ Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu söyledi:

“Biriniz yemek yerken besmele çeksin. Şayet yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa, hatırladığı anda ‘baştan sona bismillah’ desin.”

Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Tirmizî, Et`ime 47

Açıklamalar

Her iki hadîs-i şerîfte de bir şey yerken besmele çekmenin gereği üzerinde durulmaktadır. Ailenin Din Eğitimi bahsinde 301 numarayla geçen ve orada açıklanan birinci hadisimiz, bu alışkanlığın çocuğa erken bir yaşta kazandırılması icap ettiğini göstermektedir.

İnsan yaptığı her işin farkında olmalı, her işi bilerek ve anlayarak yapmalıdır. Ağzına bir lokma götürürken veya bir şeyi yudumlarken bunu kendisine Allah'ın verdiğini hatırlamalı, O'na şükran borçlu olduğunu bilmelidir. Yerken ve içerken besmele çekme alışkanlığını kazanmış bir kimse, şükretme görevini son derece tabii bir şekilde ve kendiliğinden yapmış olur.

Birlikte yemek yenildiği zaman birinin duyulacak şekilde besmele çekmesi, diğerlerinin, özellikle çocukların bu görevlerini hatırlamasına yardım eder. Yemeğe başlarken besmele çekmek gerekmeyle beraber, unutulduğu zaman bu kusuru gidermenin yolu da gösterilmiştir. Bu takdirde, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ifadesiyle “bismillahi

evvelehû ve âhirehû” yani baştan sona bismillâh denmelidir.

Aşağıdaki hadislerde besmele çekmeyi gerekli kılan diğer sebepler arasında, şeytanın birlikte yemesinin engellenmesi ve yemeğin bereketlenmesi konularına temas edilecektir.

Peygamber Efendimiz yemeğin sağ elle yenmesini tavsiye etmektedir. Başka hadîs-i şerîflerde bunun gerekçesini açıklamakta, şeytanın sol elle yiyip içtiğini söyleyerek onun gibi davranmaktan sakındırmaktadır (Müslim, Eşribe 105-106).

Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde şeytanın bizim düşmanımız olduğu, ondan ve onun gibi davranmaktan sakınmamız gerektiği ısrarla belirtilmektedir. Sol elle yemek ve içmek şeytanın âdeti olduğuna, Peygamber Efendimiz de bizi bundan sakındırdığına göre, sağ elle yemeyi ve içmeyi bir müslüman âdeti ve özelliği kabul etmeli ve bu sünneti yaşatmalıdır.

Yemeği hep önünden yemek, sofrada herkesin bir kaptan yediği durumlarda daha bir önem kazanmaktadır. Böylece herkes hem kendi kısmetine razı olduğunu göstermiş hem de başkalarını rahatsız etmemiş olur. Meyve yeme

edebi, yemek yemeden farklı kabul edilmiş, herkesin beğendiği meyveyi alabileceği söylenmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeye ve içmeye besmele ile başlanmalıdır. Yemeğe başlarken besmele unutulursa, hatırlandığı andan itibaren “bismillâhi evvelehû ve âhirehû” veya “baştan sona bismillâh” denilmelidir.

2. Sağ elle yiyip içilmelidir.

3. Birlikte ve bir kaptan yendiği zaman, herkes önünden yemelidir.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: وَعَنْ جَابِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 731-
إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ، «
يَذْكُرُ لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عِشَاءَ، وَإِذَا دَخَلَ، فَلَمْ يَقُلِ الشَّيْطَانُ لِأَصْحَابِهِ
أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ، وَإِذَا لَمْ يَذْكُرْ: اللَّهُ تَعَالَى عِنْدَ دُخُولِهِ، قَالَ الشَّيْطَانُ
. مَلَسَ مَا هُوَ «أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعِشَاءَ: اللَّهُ تَعَالَى عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ

731. Câbir radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken dinledim dedi:

“Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan adamlarına, “Burada ne

geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz” der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse, şeytan adamlarına, “Geceyi geçirecek bir yer buldunuz” der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse, şeytan kendi adamlarına, “Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz” der.”

Müslim, Eşribe 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15; İbni Mâce, Duâ 19

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ رَسُولِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ حُذَيْفَةَ -732
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا، لَمْ نَضَعْ أَيْدِينَا حَتَّى يَبْدَأَ رَسُولُ اللَّهِ
وَأَنَا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَضَعُ يَدَهُ
دَقْعٌ، فَذَهَبَتْ لِنَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ، فَأَخَذَ فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَأَنَّهَا تُرْ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ ،
إِنَّ الشَّيْطَانَ » : فَأَخَذَ بِيَدِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَأَنَّهُ جَاءَ بِهِذِهِ . مَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ
الْجَارِيَةِ لِيَسْتَحِلَّ بِهَا، فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا، فَجَاءَ بِهَذَا الْأَعْرَابِيُّ لِيَسْتَحِلَّ بِهِ،
ثُمَّ ذَكَرَ « فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ يَدَهُ فِي يَدِي مَعَ يَدَيْهِمَا
مَلَسَ هَاوِر . اللَّهُ تَعَالَى وَأَكْلَ مَسَا

732. Huzeyfe radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte yemek yiyeceğimiz zaman, o, yemeğe

dokunmadan elimizi yemeğe sürmezdik. Yine bir gün onunla birlikte yemek yiyecektik. Derken küçük bir kız çocuğu geldi. Sanki biri onu arkasından itiyormuş gibiydi. Hemen elini yemeğe uzattı; fakat Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elini tuttu. Daha sonra bir bedevî geldi; o da arkasından itiliyormuş gibiydi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onun da elini tuttu ve sonra şöyle buyurdu:

“Şeytan besmele çekilmeden başlanan bir yemeğe katılmayı pek arzu eder. O, şu yemeğe katılmak için bu câriyeyi getirdi. Fakat ben elini tuttum. Bu bedevî sayesinde yemeğe katılmak için onu alıp getirdi; onun da elini tuttum. Nefsimi kudretiyle elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki, şeytanın eli, onların eliyle birlikte avucumdaydı.”

Sonra Peygamber aleyhisselâm besmele çekip yemeğe başladı.

Müslim, Eşribe 102. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 15

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte, insanın en büyük düşmanı olan şeytanın bazı zaafları, zayıf ve güçsüz yanları gösterilmekte, onu alt etmenin, tesirsiz hale getirmenin ve kendinden uzaklaştırmanın ipuçları verilmektedir.

Birinci hadisten öğrendiğimize göre, gruplar halinde dolaşan şeytanlar bir eve girmek, orada geceleme ve evdeki nimetlerden faydalanmak isterler. Onların bir eve girmesini ve orada kalmasını engelleyen şey, eve girenin besmele çekmesidir. Bir kimse evine girerken besmele çekerse, bunu duyan şeytanların lideri, adamlarına, büyük bir üzüntüyle, o gece bu evde kalamayacaklarını söyler. Bununla beraber, yemekten faydalanabilecekleri ümidiyle yemek vaktini beklerler. Şayet o evde yemek yenirken besmele çekilmezse, şeytanlar büyük bir zevkle ve belki de besmelesiz yemek yiyen kimseyle ve onun akılsızlığıyla alay ederek, sofrasında karınlarını doyururlar. Eğer yemek yenirken besmele çekilirse, o evden hiçbir şekilde faydalanamayacaklarını anlayarak orayı terk etmek zorunda kalırlar.

İkinci hadîs-i şerîf, şeytanların, Peygamber aleyhisselâm'ın bulunduğu bir sofradan bile

faydalanmanın yolunu araştırdıklarını göstermektedir. Yemeğe besmelesiz başlanmasını sağlamak için önce bir kız çocuğunu, daha sonra da câhil bir bedevîyi yemeğe doğru âdeta sürükleyerek getirmişler, fakat Resûl-i Ekrem Efendimiz şeytanların maksadını anlamış, saflığından ve görgüsüzlüğünden faydalanmak üzere zorla getirdikleri kimselerin yemeğe besmelesiz başlamalarını önlemiş ve böylece şeytanların oyununu bozmuştur.

Allah Teâlâ'nın şeytanları büsbütün serbest bırakmayacağı, bu sebeple onların belli kurallara uymak zorunda kalacakları şüphesizdir. Bu hadîs-i şerîfler, şeytanlara Allah'ı anmayı unutarak gaflete düşen, evinden içeri besmelesiz giren, sofrasına besmelesiz oturan kimselerin hem evlerinden hem de yemeklerinden faydalanma izninin verildiğini göstermektedir. Fakat gönlü uyanık olan, her zaman Allah'ı hatırlayıp anan, evine besmeleyle giren, sofrasına besmeleyle oturan kimselerin ne evlerinden ne de yemeklerinden şeytanın asla faydalanamayacağı anlaşılmaktadır.

Şeytanın bir yemekten faydalanması, acaba o yemekten yemesi midir? Yoksa besmelesiz

başlanan bir yemeğin bereketini alıp yok etmesi midir? Yahut insanın Allah'ı anmaması, şeytan için bir gıda, bir beslenme ve güçlenme vesilesi midir?

Hadislerden bütün bu mânaları çıkarmak mümkündür. Fakat şurası bir gerçektir ki, şeytanın gayesi ve şüphesiz en büyük zevki, insana maddî ve mânevî zarar vermektir. Onun bir yemeğe ortak olması veya onun bereketini gidermesi, yahut Allah'ı anmayı unutturması, insan için bir zarar, kendisi için de bir başarıdır. Yemeğe başlarken besmele çeken bir kimse hem Allah'ı anmanın hazzını duymuş hem yemeğini şeytana kaptırmamış hem de ona bir mü'mine zarar verme zevkini tattırmamış olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Şeytan, besmelesiz girilen bir evde kalmaktan, besmelesiz başlanan bir yemeği yemekten haz duyar. Üstelik bunu kendisi için bir hak kabul eder.
2. Bir kimse evinden içeri “bismillâh” diyerek girmeli, böylece şeytana, o evde kalma fırsatını vermemelidir.

3. Yemeğe “bismillâh” diyerek başlamalı, bu suretle şeytana, o yemeğe ortak olma veya bereketini giderme fırsatı verilmemelidir.

4. Şeytanı memnun eden her hareket insanın aleyhinedir. Öyleyse her fırsatta Allah Teâlâ’yı anarak şeytanın ümitleri kırılmalıdır.

5. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz’e olan derin saygıları sebebiyle ondan önce yemeğe başlamazlardı. Bu sebeple yemeğe büyüklerden ve sofradaki faziletli kimselerden önce başlamamalıdır.

كان :الصَّحَابِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أُمِّيَّةَ بْنِ مَخْشِيٍّ -733- رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا، وَرَجُلٌ يَأْكُلُ ، فَلَمْ يُسَمِّ اللَّهَ بِسْمِ اللَّهِ :حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ لُقْمَةٌ ، فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ، قَالَ مَا زَالَ « :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ هاور .«الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ، فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِهِ .يئأسنل او ،دواد وبأ

733. Sahâbî Ümeyye İbni Mahşî radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yanında birisi yemek yiyordu. Adam son lokmaya kadar besmele çekmedi. Son lokmayı ağzına götürürken

“bismillâhi evvelehû ve âhirehû” (baştan sona bismillâh) dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem güldü ve şöyle buyurdu:

“Şeytan onunla birlikte yemek yiyordu. Adam besmele çekince, şeytan yediklerini kustu.”

Ebû Dâvûd, Et`ime 15; Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ, Âdâbü'l-ekl, 15.

Ümeyye İbni Mahşî

Huzâa kabilesinden olan Ümeyye, ashâb arasında fazla tanınmadığı için Nevevî onun sahâbî olduğunu özellikle belirtmek istemiştir. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Basra'ya yerleştiği bilinen Ümeyye İbni Mahşî'nin bu hadisten başka bir rivayeti de yoktur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sevgili Efendimiz'in, bizim göremediğimiz şeyleri de gördüğünü ortaya koyan bu hadîs-i şerîf son derece ibretlidir. Allah'ın Resûlü, yanında yemek

yiyen zâtın yemeğe başlarken besmele çekmeyi unuttuğunu, bunun üzerine şeytanın onunla birlikte yediğini görünce, işin sonunu merakla beklemeye başladı. Adam son lokmayı ağzına götürürken besmele çekince, şeytan yediklerini dışarı çıkardı. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de, pek hoşuna giden bu hâdiseyi, ashâbına gülerek haber verdi.

Demekki yemeğe başlarken “bismillâh” demek şeytanı sofradan uzaklaştırır. Şayet yemeğin başında besmele unutulursa, hatırlandığı andan itibaren “bismillâhi evvelehû ve âhirehû = baştan sona bismillâh” demek yine aynı görevi yapar. Üstelik yediğine yiyeceğine bin pişman ederek şeytana yediklerini kusturur.

Yemek boyunca besmele çekilmediği zaman ise, orada bulunan şeytan veya şeytanlar hep birlikte yemeğe başlar ve yemeğin bereketini silip süpürürler.

Bu hadis, besmelenin mü'minin silahı olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe başlarken besmele çekilmelidir.
2. Besmeleyi unutan kimse, hatırladığı andan itibaren “bismillâhi evvelehû ve âhirehû = baştan sona bismillâh” demelidir.
3. Besmelesiz yenen yemeğe şeytan ortak olur.
4. Besmele, şeytandan gelecek zararları yok eder.
5. Peygamber Efendimiz, Allah izin verdiği zaman, insanların görmediği şeyleri de görebilirdi.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ طَعَامًا فِي سِتَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ، فَأَكَلَهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ طَعَامًا فِي «أَمَّا إِنَّهُ لَوْ سَمَى لَكَفَّاكُمْ» يَقْمَتَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ: لَأَقُو، يَذْمُرْتَلَا هَاوِر.

734. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bu sırada bir bedevî geldi ve yemeği iki lokmada bitiriverdi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şayet o besmele çekseydi, yemek hepinize yeterdi.”

Tirmizî, Et`ime 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 7

Açıklamalar

Bedevîler çölde yaşayan, İslâm'ı ve İslâm terbiyesini yeterince bilemeyen kimselerdi. Hadisimizde zikri geçen bedevî, altı sahâbîsi ile birlikte yemek yiyen Peygamber Efendimiz'in yanına geldi ve sofraya oturdu. Hepsini de doyuracağı anlaşılan yemeği, şeytanların da katılmasıyla iki lokmada bitirince hem kendisi doymadı hem de öteki sahâbîleri aç bıraktı.

Daha önce geçen hadislerde muhtelif misalleriyle görüldüğü üzere yemeğin bereketini koruyan besmeledir. İnsanın düşmanı olan şeytan, başka konularda olduğu gibi, yediği yemeğin bereketini gidermek suretiyle insana zarar vermek için fırsat kollar. Bir müslüman mânevî düşmanı olan şeytanı her zaman önemsemeli, onun oyununa gelmemek için tedbirli olmalı, gerek yemek yerken ve gerekse bir yere girip çıkarken besmele çekmeyi unutmamalıdır. Şüphesiz bu da, küçük yaştan

itibaren alınacak olan İslâm terbiyesiyle mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Besmele yemeğin bereketini korur.

2. Besmele çekilmediği zaman şeytan yemeğe ortak olur ve bereketini yok eder.

و عن أبي أمامة رضي الله عنه أن النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -735-
الْحَمْدُ لِلَّهِ حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه، «: كان إذا رفع مائدته قال
ي را خبل ا ه اور «غیر مکفی ولا مستغنی عنه ربنا .

735. Ebû Ümâme radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhisselâm sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi:

“Ey Rabbimiz! Sana tertemiz duygularla, eksilmeyip artan, huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz.”

Buhârî, Et`ime 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 52; Tirmizî, Daavât 55; İbni Mâce, Et`ime 16

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ الله: وعن مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ -736-
الَّذِي أَطْعَمَنِي الْحَمْدُ لِلَّهِ: مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فَقَالَ: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
«هَذَا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ
حَدِيثٌ حَسَنٌ: لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَاو، دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر

736. Muâz İbni Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse yemek yedikten sonra: Bana bu yemeği yediren, sonucu etkileyecek bir güç ve kudretim olmaksızın onu bana nasip eden Allah’a hamd olsun, derse, geçmiş günahları bağışlanır.”

Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Daavât 56. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 16

Açıklamalar

Her iki hadîs-i şerîf de, yemek yedikten sonra Allah’a hamd etme görevimizi hatırlatmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in pek güzel işaret ettiği gibi, insanoğlu yiyip içtiği sayısız nimetlerden en küçüğünü bile ortaya koymaktan âcizdir. Öte yandan, kendisi için yaratılan bu nimetleri yiyip içmesi için de Allah’ın yardımına, kendisine güç, kuvvet vermesine muhtaçtır. Durum böyle olunca,

insan pek çok sebepten dolayı Rabbine hamd ve şükretmek zorundadır.

Hadisimizin son tarafı, Yüce Rabbimiz'in bir başka nimetine, kendisini tanıyan kullarına olan affına ve bağışına işaret etmektedir. Yarattığı nimetleri kullarının ayağına getiren, sonra da onları yedirip içiren Rabbimiz, kendisine hamd ve şükredenlere, hiç kimsenin veremeyeceği bir dış kirası lutfetmekte, onların daha önce işlediği günahları bağışlamaktadır.

Bağışlanacak bu hataların küçük günahlar olduğunu biliyoruz. Zira Rabbimiz büyük günahların bağışlanması için şu şartı koymuştur: Eğer yapılan büyük günahlar Allah Teâlâ'yı ilgilendiriyorsa, o günahı işleyen kimsenin Mevlâ'sından af dileyip günahına tövbe etmesi gerekir (Bu konuda geniş bilgi için 14-25. hadislerin bulunduğu "Tövbe" bahsine bakılmalıdır). Şayet kulu ilgilendiriyorsa, o günahı yapan kimsenin, ilgili şahsın yanına giderek ondan af dileyip hakkını helâl ettirmesi veya ödeyebileceği bir borcu ona ödeyerek sorumluluktan kurtulması zorunludur.

Burada, İslâm görgü kurallarını bilmeyenlerin yaptığı bir hataya işaret etmeliyiz. Müslüman olmayanların yemek kurallarını göre göre onları taklit eden müslümanlar, yemeğe başlarken dua etmektedirler. Halbuki bu bahiste genişçe açıklandığı üzere, yemeğe başlarken bismillâh, yemekten sonra da en azından elhamdülillâh demek gerekir. Verdiği nimetlerden dolayı Allah’a daha çok dua etmek isteyenler, Peygamber Efendimiz’in bu iki hadiste geçen veya daha başka hadislerde zikredilen dualarından birini okumalıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in en çok yaptığı dualardan biri de şudur:

“Elhamdü lillâhillezî et`amenâ ve sekânâ ve ce`alenâ müslimîn”
(Bizi yediren, içiren ve bizi müslüman eden Allah’a hamd olsun.)

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz’in yaptığı gibi yemeklerden sonra Allah’a hamdetmeliyiz.
2. Allah’a hamdederek kulluk görevini yapan bir insan, O’nun bağışını kazanarak geçmiş günahlarından kurtulur.

3. Allah'ın lutfu olmadan, insanın hiçbir şey yapamayacağı unutulmamalıdır.

هـ ح د م باب ح ت س او م ا ع ط ل ا ب ي ع ي ال باب - 101

YEMEKTE KUSUR ARAMAYIP

ONU BEĞENDİĞİNİ SÖYLEMEK

Hadisler

737- ما عَابَ رَسُولُ اللَّهِ «: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 737
«صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ، إِنْ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ، وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

737. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yemekte hiçbir zaman kusur aramazdı. İştahı varsa yer, canı çekmiyorsa yemezdi.

Buhârî, Menâkıb 23; Et`ime 21; Müslim, Eşribe 187, 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 13; Tirmizî, Birr 84

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

738- وعن جابر رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
ما عِنْدَنَا إِلَّا خَلٌّ، فَدَعَا بِهِ، فَجَعَلَ يَأْكُلُ: سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدْمَ فَقَالُوا
مَلَسْمَ هَاور «نَعَمْ الْأُدْمُ الْخَلُّ نَعَمْ الْأُدْمُ الْخَلُّ»: لَوْ قِيو

738. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Peygamber aleyhisselâm ev halkından
ekmekle birlikte yiyeceği bir katık istedi. Onlar da:

- Evde sirkededen başka bir şey yok, dediler.

Resûl-i Ekrem onu getirmelerini söyledi. Sonra da:

- “Sirke ne güzel katık; sirke ne güzel katık!”
diyerek yemeğini yemeye başladı.

Müslim, Eşribe 167-169. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,
Et`ime 39; Tirmizî, Et`ime 35; İbni Mâce, Et`ime
33

Açıklamalar

Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetten öğrendiğimize
göre (Eşribe 169), bir gün Efendimiz genç sahâbîsi
Câbir İbni Abdullah'ın evine uğramıştı. Câbir,
babası Abdullah İbni Amr İbni Harâm'ın Uhud

Gazvesi’nde şehid düşmesinden sonra yedi veya dokuz kız kardeşini geçindirmek zorunda kaldığı, bu hususta hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığı için Efendimiz onu çok severdi. Bu genç sahâbîsine bir ikramda bulunmak istedi. Onun elinden tutarak hanımlarından birinin evine uğradı ve yiyecek bir şeyler istedi. Hizmetçi önlerine hurma yaprağından yapılmış bir sofra serdikten sonra üç parça ekmek getirdi. Efendimiz ekmeğin birini kendi önüne, diğerini Câbir’in önüne koydu. Üçüncü parçayı da aralarında taksim ettikten sonra:

- “Ekmekle yiyeceğimiz bir katık yok mu?” diye sordu.

- Hayır; ama biraz sirke var, dediler. O zaman Efendimiz:

- “Getirin onu, sirke ne güzel katıktır” buyurdu.

Peygamber Efendimiz’in, onun ev halkının ve sahâbîlerinin son derece sade bir hayatları vardı. Allah’ın Resûlü, eline geçen bir nimeti yoksul müslümanlarla paylaştığı, özellikle Mescid-i Nebevî’de yatıp kalkan ehl-i Suffe dediğimiz müslümanların geçimini sağladığı için çoğu zaman elinde ve evinde fazla bir şey bulunmazdı. Onlar

kendilerinden çok başkalarını düşündükleri, din uğrunda fedakârlığı ön planda tuttukları için yemeye içmeye fazla önem vermezlerdi. Bununla beraber hali vakti iyi, sofrası daha zengin müslümanlar da yok değildi.

Resûlullah Efendimiz gerek içinde bulundukları şartların etkisiyle, gerekse dünyaya fazla önem vermemesi sebebiyle, yemekleri beğenmezlik etmezdi. Hiçbir zaman bu az pişmiş, bu çok pişmiş demezdi. Bu tuzlu olmuş, buna tuz atılmamış diye kusur aramazdı. Yemekte kusur aramanın onu yapanı üzüp gönlünü inciteceğini bilirdi. Birini kırıp incitmek ise Resûlullah Efendimiz'in en fazla sakındığı bir şeydi.

Hanımlar ve ahçılar yemeklerinin mükemmel olmasını ve onu yiyenlerin beğenmesini arzu ederler. Fakat insanın her hali bir olmaz. Bir şeye üzülen veya rahatsız olan kimseler, dikkatlerinin dağılması sebebiyle hata edebilirler; hatta yemeği yakabilir veya benzeri kusurlara istemeden meydan verebilirler. Bu gibi durumlarda Peygamber Efendimiz'i örnek alarak bağışlayıcı olmak ve yemekteki kusuru bir şakayla geçiştirmek en güzel davranıştır.

Bazı kimselerin yemek seçmesi, bir kısım yemekleri yiyip bir kısmından hoşlanmaması esasen güzel bir şey değildir. Ne var ki bu tutum, daha çok bir huy ve tabiat meselesidir. Onların bu tavrını değiştirmek zor olduğu için alışkanlıklarını normal karşılamalıdır. Şüphesiz onlar da beğenmedikleri bir yemek karşısında kırıcı davranmamalı, kendi özel kusurlarını göz ardı etmemelidir.

Câbir İbni Abdullah'ın: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sirke ne güzel katıktır, buyurduğunu duyduğum günden beri sirkeyi severim” demesi; bu rivayeti Câbir'den öğrenen tâbiîn muhaddislerinden Talha İbni Nâfi`in de: “Ben bu hadisi Câbir'den işiteli beri sirkeyi severim” demesi (Müslim, Eşribe 167), Peygamber aleyhisselâm'ın sevdiğini sevmeye, onun huylarını benimseme konusunda bizim için ne güzel örnektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz mütevâzi bir insan olduğu için yemekte kusur aramazdı. Canı çekiyorsa yer, çekmiyorsa yemezdi.

2. Yemeği beğenmemek kibirden, lükse ve israfa düşkünlükten kaynaklanan kötü bir huydur.

3. Sofraya getirilen yemek ne kadar sade olursa olsun, Allah'ın bir ihsânı olduğunu düşünerek şükretmeli ve yemek hakkında iyi sözler söylemelidir.

مل اذا مئاص وهو ماعطلا رضح نم هلوقي ام باب -102
رطفي

SOFRASINDA BULUNAN ORUÇLUNUN

YEMEK YEMEDİĞİ TAKDİRDE NE DİYECEĞİ

Hadisler

قال رسولُ الله صلَّى : عن أبي هريرة رضي الله عنه قال -739
إذا دُعِيَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كَانَ صَائِماً فَلْيُصَلِّ، «: اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ملسم هاور «وإن كان مُفْطِراً فَلْيَطْعَمْ

فليأكل «فليطعم» فليدع ومعنى «فليصل» .معنى :اءقال العلم

739. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz yemeğe davet edildiği zaman gitsin; şayet oruçluysa yemek sahibine dua etsin; oruçlu değilse yesin.”

Müslim, Nikâh 106. Ayrıca bk. Müslim, Sıyâm 159; Ebû Dâvûd, Et`ime 1, Savm 75

Açıklamalar

Davet vermek, verilen davete gitmek önemli bir İslâm geleneğidir. Zira dinimiz cuma ve bayram namazları gibi bazı ibadetler ve düğün, dernek gibi bazı gelenekler vesilesiyle müslümanları bir araya getirmeyi, böylece onları birliğin ve beraberliğin şuuruna erdirmeyi uygun görmüştür.

268 numaralı hadîs-i şerîfte geçtiği ve orada açıklandığı üzere, Resûl-i Ekrem Efendimiz yemek davetlerine gidilmesini tavsiye etmiş, hiçbir mâzereti olmadığı halde gitmeyen kimselerin “Allah’a ve Resûlü’ne karşı gelmiş sayılacaklarını” belirtmiştir. Muhtelif vesilelerle müslümanların bir araya gelip kaynaşmasını arzu eden Sevgili Peygamberimiz, velîme denilen düğün yemeklerine ayrı bir önem vermiş ve “Biriniz düğün yemeğine davet edildiği zaman mutlaka

gitsin” (Buhârî, Nikâh 71) buyurmuştur. Onun bu konudaki titizliğini bilen ve yaptığı her işi aynen yapmaya gayret gösteren sahâbîsi ve kayın biraderi Abdullah İbni Ömer, düğün yemeklerine ve diğer dâvetlere oruçlu olduğu zamanlarda bile mutlaka gitmiştir (Buhârî, Nikâh 74). Konumuzun başlığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’in buyruğu da bunu göstermekte, oruçluyken bile yemek davetine gidilmesi tavsiye edilmektedir.

Bir kimse keffâret orucu gibi farz veya vâcip bir oruç tutuyorsa, onu elbette bozmayacak, davete katılacak ve yemek veren kimseye dua edecektir. Tuttuğu oruç nâfile bir oruç ise, orucunu bozup bozmamak tamamen kendisine kalmıştır. Gittiği yerin havasına uyarak orucunu bozup ikram edilen yemeği yemesi, bozduğu orucun yerine daha sonra bir oruç tutması uygundur. Hatta orucunu bozmadığı takdirde davet sahibi gücenecekse, orucunu bozup yemeği yemesi daha münasip olur. Daha sonra oruç tutmak kendisine zor gelen kimselerin, davete gitmekle beraber oruçlu olduğunu söyleyerek bir kenarda oturması ve yemek sahibine hayırlı ve mübarek olsun diye dua etmesi de mümkün görülmüştür.

Oruç tutmayanlar ise, canları çekmese veya mideleri müsâit olmasa bile, birkaç lokma yiyerek davet sahibini memnun etmelidirler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe davet edilen kimse, oruçlu bile olsa mutlaka davete katılmalıdır.

2. Tuttuğu oruç bozulmaması gereken farz bir oruçsa, yemekte bulunmalı ve yemek sahibine hayır dua etmelidir. Nâfile oruç tutuyorsa, duruma göre hareket etmelidir; yemediği takdirde davet sahibi gücenecekse, orucunu bozmalı, yerine sonradan bir oruç tutmalıdır.

هر ري غ ه ع ب ت ف م ا ع ط ي ل ا ي ع د ن م ه ل و ق ي ا م ب ا ب - 103

DAVETE GİDEN KİMSENİN

YANINA BİRİ TAKILIRSA NE DİYECEĞİ

Hadisler

دَعَا رَجُلٌ النَّبِيَّ : عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 740
إِمَّا صَنَعَهُ لَهُ خَامِسَ خَمْسَةٍ، فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَطَعَ
إِنَّ هَذَا تَبِعَنَا، فَإِنْ «: فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بَلْ آذَنُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: لَأَقِ «شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وَإِنْ شِئْتَ رَجَعَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

740. Ebû Mes`ûd el-Bedrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Sahâbeden biri Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem için yemek hazırladı ve onu dört kişiyle birlikte davet etti. Fakat bir adam peşlerine takılıp geldi. Kapıya gelince Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ev sahibine:

- “Bu bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin. İstemezsen geri dönüp gitsin” dedi.

Ev sahibi:

- Hayır, ona izin veriyorum, yâ Resûlallah! dedi.

Buhârî, Büyû` 21, Mezâlim 14, Et`ime 34, 57;
Müslim, Eşribe 138

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîfin söylenmesine sebep olan hoş bir olay (sebeb-i vürûd) vardır. Diğer rivayetlerden

öğrendiğimize göre, Ebû Şuayb el-Ensârî bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'i ziyarete gitti. Fakat mübarek yüzünün biraz solmuş olduğunu görünce, epeyce bir zamandır yemek yemediğini düşündü. Kasaplık yapan oğluna gelerek, Allah'ın Resûlü'nü yemeğe davet edeceğini, bu sebeple beş kişilik yemek hazırlamasını söyledi. Yemek hazırlanınca Efendimiz'i davet etti. Resûlullah Efendimiz yemeğe davetli olan sahâbîlerle birlikte Ebû Şuayb'ın evine giderken, yemeğe davet edilmeyen bir kimse arkalarına takılıp geldi. Eve vardıkları zaman, ev sahibinin “bu adam hesapta yoktu” diye düşünmemesi için Allah'ın Resûlü bir açıklama yaptı ve:

- “Bu zât bizim peşimize takılıp geldi. İstersen girmesine izin verirsin. İstemezsen geri dönüp gitsin” buyurdu. Nâzik bir insan olduğu anlaşılan ev sahibi, sofrasında ona da yer bulunduğunu belirterek:

- Ona izin veriyorum, yâ Resûlallah! dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, arkalarına takılıp gelen zâtı kendilerinin getirmedini ev sahibine açıklaması, hem davetlileri zor durumda kalmaktan

kurtarmış hem de davetsiz misafirin gönül rızasıyla yemesine imkân hazırlamıştır. Ayrıca böyle bir durumda gerek davetlilerin gerekse davet edenin nasıl davranması gerektiğini de bize öğretmiştir.

Medine'nin yerlisi olan sahâbîler, yani ensâr-ı kirâm Peygamber Efendimiz'i, yurtlarını şereflendiren bir misafir kabul ettikleri için, onun ay yüzüne bakıp da aç olduğunu tahmin ettikleri zaman, ya onu evlerine davet ederek ağırlamışlar veya evine yemek göndermişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herkese açık olmayan davete çağırılmadan gelen bir kimseyi ev sahibi kabul etmeyebilir. Kabul ederse, nezâket göstermiş olur.
2. Önemli bir zâta yemek verileceği zaman, onu ahbablarıyla birlikte davet etmelidir.
3. Yemeğe davet edilen kimse, önemli bir mâzereti yoksa daveti kabul etmelidir.

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يُسيء أكله - 104

YEMEĞİ KENDİ ÖNÜNDEN YEMEK,

SOFRA EDEBİNİ BİLMEYENE ÖĞRETMEK

Hadisler

كُنْتُ غُلَامًا فِي :عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - 741
حَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي
يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ «:الصَّحْفَةَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مَا يَلِيكَ تَعَالَى وَكُلُّ بَيْمِينِكَ وَكُلُّ مِ

بكسر الطاء وبعدها ياء مثناة من تحت، معناه «تطيش» :هلوق
تتحرك وتمتد إلى نواحي الصحف

741. Ömer İbni Ebû Seleme radıyallahu anhümâ
şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in
himâyesinde yetişen bir çocuktum. Yemek yerken,
elim yemek tabağının her yanına giderdi. Bunun
üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana
şöyle buyurdu:

“Oğlum, besmele çek! Sağ elinle ye! Hep önünden
ye!”.

Buhârî, Et'ime 2, 3; Müslim, Eşribe 108. Ayrıca
bk. İbni Mâce, Et'ime 8

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

742- وعن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه أن رجلاً أكلَ عندَ - 742- لا: لاق «كُلْ يَمِينُكَ» رسول الله صلى الله عليه وسلم بشماله فقال: «إِلَّا الْكِبْرُ، فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ مَا مَنَعَهُ» «لَا اسْتَطَعْتُ»، أَسْتَطِيعُ قَالَ: ملسم هاور.

742. Seleme İbni Ekva` radiyallahu anh'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Adamın biri Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında sol eliyle yemek yedi. Resûl-i Ekrem ona:

- “Sağ elinle ye!” buyurdu.

Adam:

- Yapamıyorum, diye cevap verdi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem o adama:

- “Yapamaz ol!” diye beddua etti.

Seleme'nin dediğine göre adam kibirinden dolayı böyle söylemişti. Resûlullah'ın bedduası üzerine elini ağzına götüremez oldu.

Müslim, Eşribe 107

Açıklamalar

Birinci hadisimiz, ilk defa 301 numarayla “Ailenin Din Eğitimi” konusunda geçti. Orada hem hadisin râvisi Ömer İbni Ebû Seleme hakkında bilgi verildi hem de konunun başındaki iki âyet ile çocukların ve aile fertlerinin eğitimiyle ilgili beş hadisin açıklamasında bu konu ele alındı. Hadisimiz ayrıca 729 numarayla “Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek” bahsinde geçti.

İkinci hadisimiz de önce 161 numarayla “Sünneti Koruma” bahsinde, 614 numarayla da “Kibirlenme” konusunda geçti ve yeterince açıklandı. Önemi ve muhtelif konuları ilgilendirmesi sebebiyle kitabımızda üçer defa tekrarlanmış olan bu hadisler, yemek yeme konusunda yeterince görgü sahibi olmayanları Peygamber Efendimiz'in tatlı bir dille uyardığını ve onlara bilmeleri gereken edepleri öğrettiğini göstermektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’de Peygamber aleyhisselâm’ın ahlâk, görgü ve edep konularında Cenâb-ı Hakk’ın eğitiminden geçtiğini, dolayısıyla bu konularda onun örnek alınması gerektiğini gösteren bir âyet-i kerîmede, “Ve sen en güzel bir ahlâka sahipsin” [Kalem sûresi (68), 4] buyurulmaktadır. Şu halde mü’minler, bizi yaratanın bizden beklediği ve istediği ideal yaşama tarzını yakalayabilmek için Allah’ın Resûlü’nü kendilerine örnek almak zorundadır. O, “Yemeğe besmele çekerek başlayın”, buyurmuşsa, yemeğe başlarken besmele çekilmelidir. O, “Yemeği sağ elinizle yiyin”, buyurmuşsa, yemek sağ elle yenmelidir. Bir müslüman, en güzel yemek yeme tarzının bu olduğunu bilecek, kendisine bir başkasının veya yabancı kültürlerin dayattığı yemek yeme biçimlerine iltifat etmeyecektir. Onlar gibi yapmazsam bana görgüsüz derler, diye düşünmeyecek, kendi tarzının en güzel yemek yeme biçimi olduğundan asla şüphe etmeyecektir.

İkinci hadisimizde, sol elle yemek yemesi sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz’in “Sağ elle ye!” diye uyardığı Büsr İbni Râî’l-Ayr, bu güzel uyarı karşısında bir müslümanın asla yapmaması gereken şekilde davranmış ve maalesef

“yapamıyorum” diye cevap vermiştir. Râvinin de açıkladığı gibi, adam gerçekten yapamadığı için değil, “kibirinden dolayı” böyle söylemiştir. İslâm düşmanlarına bile mecbur kalmadıkça beddua etmeyen Allah’ın Resûlü, bu zâtın aşırı derecede kibirli olmasına ve bir Peygamber’in ikazına önem vermemesine bakarak kendisine beddua etmiştir. Bu son derece çirkin davranışı, aşırı derecedeki gururu ve kibiri sebebiyle Resûl-i Ekrem Efendimiz ona anlayacağı şekilde bir ders verme gereğini duymuş olmalıdır. Zira kibir, bir müslümanda asla bulunmaması gereken, mânevî bir âfettir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeğe besmeleyle başlanmalı, sağ elle ve hep kendi önünden yemelidir.
2. Yemek konusundaki görgü kurallarımızı bilmeyenlere, özellikle çocuklara bu kurallar güzel bir üslûpla öğretilmelidir.
3. Peygamber Efendimiz’in o kibirli şahıs hakkındaki bedduasının hemen kabul edilmesi, onun hem bir mûcizesi hem de bu davranışının Cenâb-ı Hak tarafından onaylanmasıdır.

امه وحنو نيترمت نيبن نارقلا نع يهنلا باب -105

هتقفر نذاب الة عامج لك اذا

HURMA GİBİ BİRER BİRER YENECEK
MEYVELERİ SOFRADAKİLERİN İZNİ

OLMADAN İKİŞER İKİŞER YEMEMEK

Hadisler

أصابنا عامُ سنةٍ معَ ابنِ الزُّبَيْرِ ، : عن جبلة بن سحيم قال -743
فرزقنا تمرًا، وكانَ عبدُ الله بنُ عمر رضي الله عنهما يمرُّ بنا
لا تُقَارِئُوا، فإن النبي صلى الله عليه وسلم نهى :أَكُلْ، فيقولون نحنُ ذ
متفقٌ عليه «إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ» : عن الإقران، ثم يقولُ

743. Cebele İbni Sühaym şöyle dedi:

İbni Zübeyr ile birlikte savaştığımız sene kıtlık
oldu. Bize erzak olarak hurma dağıtıldı. Hurmayı
yerken Abdullah İbni Ömer yanımızdan geçer ve
bize şöyle derdi:

Hurmayı çiftler çiftler yemeyiniz. Çünkü Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bize hurmayı çiftler çiftler yemeyi yasakladı. Sonra İbni Ömer sözlerine devamla: Fakat arkadaşları izin verirse, çiftler çiftler yiyebilir, derdi.

Buhârî, Et`ime 44, Şirket 4, Mezâlim 14; Müslim, Eşribe 150. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 43; Tirmizî, Et`ime 16; İbni Mâce, Et`ime 41

Cebele İbni Sühaym

Cebele İbni Sühaym et-Teymî, Kûfeli olup tâbiînin güvenilir muhaddislerindendir. Abdullah İbni Ömer, Abdullah İbni Zübeyr ve Muâviye gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Ebû İshâk es-Sebî, Ebû İshâk eş-Şeybânî, Şu`be İbni Haccâc ve Süfyân-ı Sevrî gibi tanınmış muhaddisler rivayette bulunmuştur, Cebele 125 (743) tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

Hadisimizin râvisi Cebele'nin kendisiyle birlikte savaştığını söylediği İbni Zübeyr hakkında 104

numaralı hadiste genişçe bilgi vermiş, onun ashâb-ı kirâmdan olduğunu, 64 (683) yılında Mekke’de kendisini “emîrû’l-mü’minîn” unvanıyla halife ilân ettiğini ve on yıl süreyle bazı Emevî idarecilerine karşı savaştığını belirtmiştik. Hadiste bahsedilen olay işte o yıllarda meydana gelmiştir.

Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfte, başkalarıyla birlikte yemek veya meyve yiyenlerin uyması gereken önemli görgü kurallarından sadece birini öğretmektedir. Sofrada birer birer yenecek bir şeyi çifter çifter yiyenler, bu davranışlarıyla aç gözlü ve pis boğaz olduklarını gösterirler. Kendilerinden başkasına değer vermediklerini, kul hakkını yemekten, helâl bir rızkı kendilerine haram etmekten çekinmediklerini de ortaya koyarlar.

Şüphesiz bu davranışlar bir mü’mine yakışmayan, onu başkalarının gözünden düşüren çirkin hareketlerdir. Tek başına ve sadece kendisine ait bir şeyi yiyen kimse için böyle bir sakınca bulunmamakla beraber, yine de başkalarının onu görgüsüz veya aç gözlü diye suçlayabileceği dikkate alınmalı, hiçbir yerde nezâket kuralları ihmâl edilmemelidir. Şayet aynı sofrada bulunanlar, meyvenin küçüklüğü veya zamanın darlığı gibi sebeplerle bir meyveyi ikişer ikişer

yeme konusunda anlaşmışlarsa, o takdirde yukarıda zikredilen sakıncalar söz konusu olmayacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başkalarıyla birlikte yemek yerken, diğerlerinin hakkına saygılı olmalıdır.

2. Oburluk, aç gözlülük müslümanın üstün şahsiyetiyle bağdaşmayan kötü huylardır.

3. Herkes aynı şekilde yediği takdirde, çifter çifter veya zaman darlığı sebebiyle süratli bir şekilde yemekte sakınca yoktur.

عَبْشِي الْوَلَكْ أَيُّ نَمْ هَلْ عَفِي وَ هَلْ وَقِي امْ بَاب - 106

YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE

YEDİĞİNDEN DOYMAYAN KİMSENİN

NE SÖYLEYECEĞİ VE NASIL
DAVRANACAĞI

Hadisler

عن وَحْشِيِّ بْنِ حَرْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ -744-
يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَأْكُلُ وَلَا نَشْبَعُ؟ قَالَ: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا
فَاجْتَمِعُوا عَلَى طَعَامِكُمْ، لَأَقِ نَعَمْ: قَالُوا «فَلَعَلَّكُمْ تَقْتَرِفُونَ»
دواد وبأ هاور «اللَّهُ، يُبَارِكُ لَكُمْ فِيهِوَاذْكُرُوا اسْمَ ا

744. Vahşî İbni Harb şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı:

- Yâ Resûlallah! Yemek yiyoruz, fakat
doymuyoruz, dediler.

Resûl-i Ekrem onlara:

- “Herhalde ayrı ayrı yiyorsunuz!” diye sorunca:
- Evet, öyle yapıyoruz, dediler.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Yemeği birlikte yiyiniz; besmele çekiniz;
yemeğiniz bereketlenir” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Et`ime 14. Ayrıca bk. İbni Mâce,
Et`ime 17

Vahşî İbni Harb

Habeşistanlı bir zenci olan Vahşî, Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'yı şehit etmişti. İslâmiyet'in süratle yayılmaya başladığını görünce Mekke'den Tâif'e kaçtı. Mekke fethedilince Tâifliler Hz. Peygamber'e bir heyet gönderdiler. Bu heyete Vahşî'yi de aldılar. Heyet Resûlullah'ın huzuruna çıktığı zaman, onunla Vahşî arasında şu konuşma geçti:

- Sen Vahşî misin?
- Evet, Vahşî'yim.
- Hamza'yı sen mi öldürdün?
- Bu iş size haber verildiği gibi oldu.
- Bana yüzünü göstermeyebilir misin?

Bunun üzerine Vahşî hemen Hz. Peygamber'in huzurundan çıktı; bir daha da ona görünmedi.

Resûlullah Efendimiz'in vefatından sonra peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime ile yapılan savaşa katıldı ve Müseylimetülkezzâb'ı o öldürdü. “Câhiliye devrinde insanların en

hayırlısını, müslüman olduktan sonra da insanların en fenasını öldürdüm” diyen Vahşî, Yermük Savaşı’na da katıldı. Sonra Humus’a yerleşti ve orada öldü. Hz. Peygamber’den dört hadis rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz’e, tavsiyelerine uyarak az yemek istediklerini, fakat çok yedikleri halde bile karınlarının doymadığını söyleyince, Allah’ın Resûlü onlara iki önemli tavsiyede bulundu. Bunlardan biri, aile fertlerinin ayrı ayrı sofraya oturmayıp yemeği birlikte yemesidir. Zira bereket, cemaat halinde yaşayanlarda bulunur. Aile fertlerinin her konuda birlikte hareket etmesi, onların gücünü artırır; birlikte yemesi, yiyeceklerini bereketlendirir. Bunu Peygamber aleyhisselâm şu hadisiyle de ifade etmiştir:

“Yemeği ayrı ayrı değil, birlikte yiyiniz; çünkü bereket toplululukla beraberdir” (İbni Mâce, Et’ime 17).

İki kişilik bir yiyeceğin üç kişiye, üç kişilik bir yemeğin dört kişiye, dört kişilik bir yemeğin sekiz kişiye yeteceğini belirten 756 ve 757 numaralı hadisler de bunu doğrulamaktadır.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in diğer tavsiyesi de, daha önce birçok defa belirtildiği üzere, yemeğe başlarken besmele çekilmesidir.

Resûlullah Efendimiz, bu iki konuya dikkat edildiği zaman yemeğin bereketleneceğini ve herkesin doyacağını söylemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aile fertleri yemeği birlikte yemelidir.
2. Birlikte yenen yemekler bereketli olacağı için herkes doyar.
3. Yemeğe başlanırken mutlaka besmele çekilmelidir.

107- عَصَقَالُ بْنُ أَجْنَمٍ لَكَ أَلْأَبْرَمُ أَلْأَبَابُ - باب

اهطسو نم لك أَلْأَبَابُ ع يهنل او

YEMEĞİN TABAĞIN ORTASINDAN DEĞİL KENARLARINDAN YENECEĞİ

Hadisler

عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه -745-
لُوا مِنْ حَاقَّتَيْهِ وَلَا تَأْكُلُوا الْبَرَكَهَ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَامِ فَكُ: وَسَلَّمَ قَالَ
حَدِيثٌ حَسَنٌ: لَأَقُو، يَذْمُرْتَلَاو، دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر «مِنْ وَسْطِهِ
صَحِيحٌ.

745. İbni Abbas radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil, kenarlarından itibaren yiyiniz.”

Ebû Dâvûd, Et'ime 17; Tirmizî, Et'ime 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et'ime 12

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

لِي كَانَ لِلنَّبِيِّ صَدَ: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -746-
الْعَرَاءُ، يَحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رَجَالٍ، فَلَمَّا: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَصَصَةً يُقَالُ لَهَا
أَضْحُوا وَسَجَدُوا الضُّحَى أُنِي بِنْتُكَ الْقَصَصَةَ، يَعْنِي وَقَدْ ثُرِدَ فِيهَا،
م فَقَالَ فَالْتَفُّوا عَلَيْهَا، فَلَمَّا كَثُرُوا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِنَّ اللَّهَ : مَا هَذِهِ الْجِلْسَةُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَعْرَابِيٌّ جَعَلَنِي عَبْدًا كَرِيمًا، وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا عَنِيدًا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ كُ كُلُوا مِنْ حَوَالِيهَا، وَدَعُوا ذِرْوَتَهَا يُبَارَ» : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رواه أبو داودٍ بإسنادٍ جيد «اهيف

. اهمضوا لاذلا رسكب :أعلاها «ذِرْوَتَهَا»

746. Abdullah İbni Büsr radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in dört kişinin taşıyabildiği garrâ adlı bir yemek kabı vardı. Kuşluk vakti girip kuşluk namazı da kılındıktan sonra, içinde tirit bulunan bu yemek kabını getirdiler. Ashâb-ı kirâm da etrafına toplandı. Sahâbîler çoğalınca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem diz çöktü.

Bunu gören bir bedevî:

- Bu nasıl oturuş? diye sordu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Allah Teâlâ beni inatçı bir zorba değil, şerefli bir kul olarak yarattı” buyurdu. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sözüne şöyle devam

etti: “Yemek kabının kenarlarından itibaren yiyin. Üstünden yemeyin ki, yemek bereketli olsun.”

Ebû Dâvûd, Et`ime 17. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 6

Açıklamalar

Ateş olmayan yerden duman çıkmayacağına göre, dört kişinin taşıyabileceği kocaman bir yemek kabının bulunduğu Resûlullah'ın evinin, pek çok insana yemek ikram edilen bir devlethâne olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Hadisimizde anlatılan olay, bir kuşluk vaktinde geçmişti. Peygamber Efendimiz ve ashâbı o gün kuşluk namazından sonra yemek yenecek yere gelmişlerdi. Herhalde nefis ve bol yemekler ihtiva etmesi sebebiyle, beyaz ve parlak anlamında “garrâ” diye anılan bu yemek kabında o gün, et suyuna ekmek doğranmak suretiyle yapılan tirit vardı. Garrâ ortaya getirilince, sahâbîler etrafını çevirdiler. Bağdaş kurarak veya bir dizini dikerek oturduğu anlaşılan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, daha sonra gelenlere yer açmak için namazda olduğu gibi iki dizinin üzerine oturdu.

Orada bulunan bir bedevî, Allah'ın Resûlü'nün sade ve mütevâzi hayat tarzını bilmediği için, onun önemsiz kişiler gibi iki dizinin üzerine oturmasını yadırgadı ve:

- Bu ne biçim oturuş? diye sordu.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bu oturuşta yadırganacak bir şey bulunmadığını belirterek:

- “Allah Teâlâ beni inatçı bir zorba değil, şerefli bir kul olarak yarattı” diye durumu açıkladı.

Resûlullah Efendimiz'in sahip olduğu “peygamberlik” rütbesi ile Cenâb-ı Hakk'ın ona lutfettiği hudutsuz “ilim”, kendisini şerefli bir kul yapmıştır. Böyle bir mertebeye eren kimseye yakışan, o şerefli lutfedenin huzurunda mütevâzi davranmaktır. Peygamber aleyhisselâm da öyle yapmış, yemek sofrasının etrafında diz kırıp oturmuştur.

Hadisimizin devamı, Peygamber aleyhisselâm'ın bir önceki hadiste yemeğin bereketiyle ilgili buyruğunun bir başka ifadesidir. Bir önceki hadiste Efendimiz:

“Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil, kenarlarından itibaren yiyiniz.” buyurmuştu. Bu hadiste de:

“Yemek kabının kenarlarından itibaren yiyin. Ortasına (veya üst tarafına) dokunmayın ki, yemek bereketli olsun.” buyurmaktadır.

Bir yemek kabının etrafında oturanlar kendi önlerinden yedikleri zaman, yemek kabının kenarından itibaren yemiş olurlar. Yemeğin genellikle en iyi yeri yemek kabının ortasında ve üstünde bulunan kısımlardır. Buradan yiyenler, sadece kendi çıkarlarını gözetmiş, bencil ve görgüsüz olduklarını ortaya koymuş, bu tutumlarıyla hem başkalarını rahatsız etmiş hem de yemeğin bereketini gidermiş olurlar. Böyle bir tavır, müslümanın kişiliğiyle asla bağdaşmaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemeğin bereketinin ortasında ve üst tarafında bulunduğu unutulmamalı, topluca bir kaptan yenirken, herkes kendi önünden yemelidir.

2. Peygamber Efendimiz son derece mütevâzi bir insandı. Sofrada yer darlığı varsa, iki dizinin üzerine oturarak yedi.

3. Sofrada kendi zevk ve menfaatini düşünmemeli, başkalarının hakkını ve rahatını gözetmelidir.

4. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evinde günlerce ocağın yanmadığı olurdu; fakat eline yiyecek bir şeyler geçince, onu yoksul sahâbîleriyle paylaşırdı.

باب كراهية الأكل متكئاً - 108

BİR YERE DAYANARAK YEMEK

YEMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

قال: عن أبي جُحَيْفَةَ وَهَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 747
يُرَاخِبُهَا هَاور «لَا آكُلُ مُتَكَيِّئًا»: اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولُ

هو الجالسُ مُعْتَمِدًا عَلَى وَطْءٍ تَحْتَهُ، :الْمُتَكَيِّئُ هُنَا: قَالَ الْخَطَّابِيُّ
وَأَرَادَ أَنَّهُ لَا يَقْعُدُ عَلَى الْوُطْءِ وَالْوَسَائِدِ كَفَعْلٍ مَنْ يُرِيدُ الْإِكْتَارَ: لِقِ
هَذَا كَلَامٍ. لَ يَقْعُدُ مُسْتَوْفِزًا لَا مُسْتَوْطِنًا، وَيَأْكُلُ بُلْغَةً مِنَ الطَّعَامِ بِ
الْخَطَّابِيِّ، وَأَشَارَ غَيْرُهُ إِلَى أَنَّ الْمُتَكَيِّئَ هُوَ الْمَائِلُ عَلَى جَنْبِهِ، وَاللَّهُ
مَلْعَأ.

747. Ebû Cühayfe Vehb İbni Abdullah radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben bir yere dayanarak yemek yemem.”

Buhârî, Et`ime 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 16; Tirmizî, Et`ime 28; İbni Mâce, Et`ime 6

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

748- رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا مُقْعِيًا يَأْكُلُ تَمْرًا، رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

هو الذي يُلصِقُ أَلْيَتَيْهِ بِالْأَرْضِ، وَيُنْصِبُ سَاقَيْهِ «الْمُقْعِي».

748. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i dizlerini dikerek oturmuş hurma yerken gördüm.

Müslim, Eşribe 148

Açıklamalar

Bu iki hadîs-i şerîfte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yemek yeme şekli anlatılmaktadır.

Birinci hadiste Allah'ın Resûlü bir yere dayanarak yemek yemediğini belirtmektedir. Bir yere dayanarak yemekten maksat, tıpkı kırallar gibi minderlerin üzerine kurularak, sağına, soluna, arkasına konan yastıklara dayanarak yahut sağındaki veya solundaki bir şeye yaslanarak yemek yemektir. Böyle yemek yiyenler, çok yemekten zevk alan kimseler oldukları için ne kadar yediklerinin bile farkına varamazlar. Üstelik yaslanarak yemek, yenen şeylerin mideye kolayca ulaşmasına engel olacağı için sağlık bakımından da uygun değildir.

İkinci hadisimizde Peygamber Efendimiz'in dizlerini dikerek oturmuş vaziyette hurma yediği belirtilmektedir. Namazda ve mescitte böyle oturmayı, saygısızlık anlamı taşıdığı için doğru bulmayan Efendimiz, namaz dışında dizlerini dikerek oturmakta sakınca görmemiştir. Onun bu şekilde oturması, yiyip içmeyi pek önemsemediği, midesine düşkün olmadığı içindir. Zaten çoğu zaman karnını doyuracak yiyecek bulamayan, bulduğu zaman da onu kendisinden fazla ihtiyacı olanlarla paylaşan, üstelik tevâzuun zirvesine

ulaşan bir kimseden başka türlü davranış da beklenemezdi.

Peygamber Efendimiz'in sofrada, 746 numaralı hadiste de gördüğümüz gibi, çoğu zaman diz çökerek ve ağırlığını sol ayağının üzerine vererek veya bir dizini dikerek oturduğu da rivayet edilmektedir.

Peygamber Efendimiz'in yaşadığı devrin geleneği yer sofrasında yemek yemeyi gerektiriyordu. "Melik peygamber" olmak yerine "kul peygamber" olmayı tercih eden Allah'ın Resl, eşsiz tevâzuunun tabiî bir sonucu olarak, Cenâb-ı Hakk'ın verdiği nimetleri yiyip içerken hem tevâzuun gereklerine hem de ashâbına öğrettiği yeme içme edeplerine uyardı.

Bugün yer sofrasında yemek yiyenler, sofa kalabalık değilse bağdaş kurarak, kalabalıksa iki dizinin üstüne oturarak veya bir dizini dikerek yemelidir. Yemek boyunca bir yere yaslanmamalıdır. şartların değişmesi sebebiyle masada yemek yemek âdet ve gelenek haline gelmişse, kibirlilerin yaptığı gibi bir yere yaslanmadan mütevâzi bir şekilde yemeğini yemelidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemek yerken bir yere yaslanmamalı, çok yemeye elverişli bir şekilde oturmamalı ve uzun süre sofrada kalmamalıdır.

2. Meyve yerken dizleri dikerek oturmakta sakınca yoktur.

عَبَّاسُ أَثَابَ لَكَ أَلَا بَابُ حَتْسَا بَاب - 109

اهق عل لبق اهحسم ةهاركو عباصأل اق عل بابحتساو
طقست يتل اقمقلل اذخاو ةعصقلا ق عل بابحتساو
مدقل او دعاسلاب ق علل ا دعب اهحسم زواجو اهلك أو هنم
امهريغو

ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMEK

ÜÇ PARMAKLA YEMEK YEMENİN,
PARMAKLARI YALAYIP YEMEK

KABINI SIYIRMANIN, DÜŞEN LOKMAYI
ALIP YEMENİN, YEMEK KABINI
SIYIRDIKTAN SONRA SİLMENİN SÜNNETE

UYGUN OLDUĞU, YEMEK KABINI SIYIRMADAN ÖNCE SİLMENİN İSE SÜNNETE UYMADIĞI

Hadisler

749- قال رسولُ الله صَلَّى : عن ابن عباسٍ رضي الله عنهما قال -
حتى إذا أكلَ أحدُكمُ طعاماً، فلا يمسحُ أصابعَهُ: «اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
متفقٌ عليه» «يلعقُها أو يلعقُها

749. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz yemek yediği zaman parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin.”

Buhârî, Et`ime 52; Müslim, Eşribe 129. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 51; İbni Mâce, Et`ime 9

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

750- رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وعن كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رضيَ الله عنه قال -
هاور . صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ فَإِذَا فَرَّغَ لَعَقَهَا
مجلسم.

750. Kâ`b İbni Mâlik radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in üç parmağıyla yemek yediğini, yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm.

Müslim, Eşribe 131, 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 49; Tirmizî, Et'ime 11

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

يُهِ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 751
إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّ «: وَسَلَّمَ أَمْرٍ يَلْعَقُ الْأَصَابِعَ وَالصَّحْفَةَ وَقَالَ
مَلَسَمَ هَاوِرَ «طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ

751. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem parmakları yalayıp tabağı silmeyi emrederek şöyle buyurdu:

“Yemeğinizin neresinde bereket bulunduğunu bilemezsiniz.”

Müslim, Eşribe 133

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

إذا وقعت «: وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال -752-
ن بها من أذى وليأكلها، ولا يدعها لقمة أحدكم، فليأخذها فليمط ما كا
للشيطان، ولا يمسح يده بالمنديل حتى يلحق أصابعه، فإنه لا يدري
م. لسم هاور «في أي طعامه البركة

752. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman,
onu alıp bulaşan şeyi temizledikten sonra yesin.
Lokmasını şeytana bırakmasın. Parmaklarını
yalamadıkça da elini beze silmesin. Zira yemeğinin
neresinde bereket bulunduğunu bilemez.”

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,
Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

753- إن الشَّيْطَانَ «: وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال -
يَحْضِرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ، حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ،
فَإِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيَمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذَى، ثُمَّ
وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ، فَإِذَا فَرَّغَ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي لِيَأْكُلَهَا
م. لسم هاور «في أي طعامه البركة

753. Yine Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz şeytan sizden birinizin her yaptığı işte hazır olur. Hatta yemek yerken bile yanında bulunur. Birinizin lokması yere düştüğünde onu alsın, üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra yesin; onu şeytana bırakmasın. Yemeğini bitirince parmaklarını yalasın; çünkü o yemeğinin neresinde bereket bulunduğunu bilemez.”

Müslim, Eşribe 133-135. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et'ime 49; Tirmizî, 10, 11; İbni Mâce, Et'ime 9

754. hadisle birlikte açıklanacaktır.

رسولُ الله صَلَّى اللهُ: ناك: وعن أنس رضي الله عنه قال -754- إذا سقطتْ «: وسلم إذا أكلَ طعاماً، لعِقَ أصابعَهُ الثلاثَ، وقالَ عَلَيْهِ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا، وَلِيَمِطْ عَنْهَا الْأَذَى، وَلِيَأْكُلْهَا، وَلَا يَدْعُهَا إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّ: وأمرنا أن نسلتَ القُصعةَ وقالَ «الشَّيْطَانُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ» «طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ

754. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yemek yediği zaman üç parmağını da yalar ve şöyle buyururdu:

“Herhangi birinizin lokması yere düştüğü zaman onu alsın; üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra da yesin; onu şeytana bırakmasın.”

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bize tabağın sıyırılmasını emrederek:

“Çünkü yemeğin neresinde bereket olduğunu bilemezsiniz” derdi.

Müslim, Eşribe 136. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Et`ime 49; Tirmizî, Et`ime 11

Açıklamalar

Yukarıdaki altı hadiste, birbirine yakın konular işlenmekte ve her birinde, Peygamber Efendimiz'in yemeklerden sonra parmaklarını yaladığı belirtilmektedir. Hadislerde ayrıca yemek tabağında artık bırakılmaması ve yemek kabının ekmekle iyice sıyırılması ele alınmaktadır.

Yemekten sonra parmak niçin yalanacak, tabak niçin sıyırılacaktır?

750 numaralı hadiste görüldüğü üzere Resûl-i Ekrem Efendimiz, diğer Araplar, hatta o günkü dünyada yaşayan insanlar gibi katı yemekleri çoğu zaman bir çatal şeklinde kullandığı baş parmağı, şehâdet parmağı ve orta parmağıyla yerdı. Gerektiğinde diğer parmaklarını da kullanırdı.

Peygamber aleyhisselâm parmağın yalanmasına gerekçe olarak, yemeğin bereketinin ve besin değeri olan gıdanın zâyî edilmemesini göstermektedir. Cenâb-ı Hakk'ın lutfu demek olan bereketin yemeğin neresinde bulunduğu bilinmediğine göre, yemek bulaşan parmakları yalamak, içinde yemek yenen tabağı da sıyırmak gerekecektir.

Çatal, bıçak ve kaşıkla yemek yemeğe alışmış olan günümüzün insanına parmakları yalamak hoş görünmeye bilir. Meseleyi, kaşığın ve çatalın kullanılmadığı bir devrin şartlarına göre düşünmek gerekir. Ayrıca parmakta veya tabakta kalan yağların veya benzeri gıdaların, biraz önce iştahla yenen bir yemeğin parçaları olduğu dikkate alındığı zaman, parmakları yalamak son derece

tabii karşılanmalıdır. Her zaman yemekten hemen sonra elleri bol su ve sabunla yıkama imkânı bulunmayabilir. Bu gibi durumlarda parmakları yalamak suretiyle hem Peygamber Efendimiz'in sözünü ettiği bereket elde edilmiş hem de parmaklardaki ve tabaktaki yiyecek kalıntıları kire dönüşmeden temizlenmiş olur.

Abdest alırken ellerini ve parmaklarının arasını, sofraya oturmadan önce de ellerini güzelce yıkayan bir müslümanın eli, lokantalardaki çatal, bıçak ve kaşıktan daha temizdir. Kaldı ki, Resûlullah Efendimiz'in devrinde, dünyanın hiçbir yerinde çatal, kaşık kullanılmıyordu. Herkes yemeğini elle yiyordu. Bugün şartlar değiştiği için hemen herkes yemeğini çatal ve kaşıkla yemektedir. Zaten hadisler kimseyi parmaklarla yemeye mecbur etmemektedir. Dileyen dilediği gibi yemek yemekte serbesttir. Resûlullah Efendimiz'in bu tavsiyesi, parmaklarıyla yemek yemek durumunda olanlara yöneliktir. Yemeklerden sonra diş fırçası bulamadığı zaman sabunlu parmaklarını ağızına sokarak dişlerini temizlemekte sakınca görmeyenler, parmaklarıyla yemek yiyenler için söz konusu olan bu durumu yadırgamamalıdır.

749 numaralı hadiste geçen “parmağını yalamadıkça (veya emmedikçe) silmesin” ifadesi “yalamadıkça veya yalatmadıkça” şeklinde de anlaşılmıştır. “Veya yalatmadıkça” ifadesini, biz Beyhakî’nin (ö. 458/1066) anladığı gibi emmedikçe şeklinde anlamayı uygun bulduk. Nevevî ise, bunda bir sakınca görmeyen eşi, çocuğu, hizmetkârı gibi bir yakınına, hatta bir koyuna yalatmak diye anlamıştır.

Yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye eden ve her zaman böyle davranan Resûl-i Ekrem Efendimiz’in, herhalde yeterli su bulunmadığı zamanlara veya ellerin kirlenmediği durumlara yahut daha başka özel hallere mahsus olmak üzere, bir şey yenildikten sonra elleri temiz bir bezle silmeyi tavsiye ettiği görülmektedir.

752 ve 753 numaralı hadislerde yere düşen lokmanın şeytana bırakılmaması, yani israf edilip atılmaması tavsiye edilmekte, yemeğin bereketinin belki de o lokmada bulunabileceği hatırlatılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de bereket kelimesinin “rahmet” ve “selâm” kelimeleriyle birlikte kullanıldığı [Hûd sûresi (11), 48, 73], ünlü dil bilgini Ferrâ’nın dediği gibi bereketin “saâdet” olduğu, hatta mübarek sözünün de aynı anlama

geldiği düşünölürse, bereketi önemseyen ve ne pahasına olursa olsun Cenâb-ı Mevlâ'nın bu lutfunu kaybetmek istemeyen kimselerin, yere düşen bir lokmayı alıp yemekte, parmakları yalamakta veya emmekte, yemek kabını sıyırmakta bir sakınca görmeyeceği muhakkaktır. Zira mü'min, ilâhî hayır, ihsan, nimet, feyiz ve bolluk demek olan bereketin peşinden ayrılamaz. O her zaman mütevâzi ve kibirden uzaktır.

Bu konular “Sünneti Koruma” bahsinde 166 numaralı hadiste, “Tevâzû ve Mü'minlere Kol Kanat Germek” bahsinde de 609 numaralı hadiste açıklanmıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Parmaklarıyla yemek yiyenler, yemeğin bereketinin nerede olduğu bilinmediği için yemekten sonra parmaklarını yalamalı, yalamadan önce bir bezle silmemelidir.
2. Yine bereketi kaçırmamak düşüncesiyle, yemek tabağında, çatal ve kaşıktaki yemek artığı bırakmamalıdır.

3. Yere düşen bir lokma temizlendikten sonra ya yenmeli veya kedi, köpek gibi hayvanlara yedirilmeli; fakat atılmak suretiyle israf edilmemelidir.

4. Yukarıdaki hadisler, bize mütevâzi olmayı, kibirden uzak durmayı tavsiye ve telkin etmektedir.

وعن سعيد بن الحارث أنه سأل جابراً رضي الله عنه عن -755 لا، قد كُنَّا زَمَنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ :الوضوء مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ، فقال لا نجدُ مثلَ ذلكَ الطعامِ إلَّا قليلاً، فإذا نَحْنُ وجدناه، لم يَكُنْ لَنَا وسَلَّمَ هاور. مَنَادِيلُ إِلَّا أَكْفَنَّا وَسَوَّاعِدْنَا وَأَقْدَامَنَا، ثُمَّ نُصَلِّي وَلَا نَتَوَضَّأُ يراخبل.

755. Saîd İbni Hâris, Câbir İbni Abdullah'a:

- Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest almak gerekir mi? diye sordu. O da:

- Hayır, gerekmez. Biz Peygamber aleyhisselâm zamanında ateşte pişen bir yemeği pek az görürdük. Onu yediğimiz zaman da, elimizi silecek bez olmadığından avuçlarımıza, bileklerimize ve ayaklarımıza silerdik. Yemekten sonra da abdest almadan namaz kılardık, diye cevap verdi.

Buhârî, Et`ime 53. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 15

Saîd İbni Hâris

Medineli bir fıkıh âlimi olan Saîd İbni Hâris tâbiîn nesline mensuptur. Ashâb-ı kirâmdan Ebû Hüreyre, Abdullah İbni Ömer, Ebû Saîd el-Hudrî ve hadisimizde olduğu gibi Câbir İbni Abdullah'dan hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetleri başta Kütüb-i Sitte olmak üzere önemli hadis kitaplarında yer almıştır. Medine kadılığı da yapmış olan Saîd, 120 (738) yılı civarında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

Müslümanlar ilk zamanlarda ateşte pişen, kızaran veya haşlanan bir şey, özellikle bir et yemeği yedikleri zaman, yeniden abdest alıyorlardı. Zira İslâmiyet'ten önce Araplar, yemekten önce ve sonra ellerini yıkamazlardı. Herhalde Peygamber Efendimiz, ashâb-ı kirâma yemeklerden sonra el ve ağız yıkama alışkanlığını kazandırmak için, ateşte pişen bir şey yiyince abdest almak gerektiğini

söylemişti. Yemeklerden sonra el yıkama alışkanlığı yerleşince, Peygamber Efendimiz yemekten sonra abdest almanın şart olmadığını, ama isteyenin abdestini tazeleyebileceğini söyledi. Fakat bu yeni uygulamayı herkes duymadığından, Peygamber Efendimiz'in vefatından sonra bu konu bazı âlimler arasında tartışılmaya devam etti. Tâbiîn devrinde, ateşte pişen bir şey yedikten sonra mutlaka abdest almak gerekmeyeceği konusunda âlimler arasında kesin fikir birliği sağlandı. İşte bu konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen Saîd İbni Hâris, hocası Câbir İbni Abdullah'a:

- Ateşte pişen bir şey yedikten sonra yeniden abdest almak gerekir mi? diye sordu. O da:

- Hayır, abdesti olanlar için yeniden abdest almak gerekmez, cevabını verdikten sonra, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zamanında ashâb-ı kirâmın içinde bulunduğu maddî sıkıntıdan söz etti. Öncelikle o devirde ateşte pişmiş veya kızartılmış bir yiyeceğin kolay kolay bulunmadığını, bulunsa bile yemekten sonra ellerini bir peçeteye veya elbezine silme âdetinin olmadığını, öte yandan içmek veya abdest almak için bile su bulma sıkıntısı yaşandığı günlerde, ellerini yıkayacak su temin edemediklerini dile getirdi. Mecbur kalınca ellerini

birbirine veya bileklerine yahut ayaklarının altına sürdüklerini söyledi.

Câbir İbni Abdullah'ın anlattığı bu durum, karnı tok, sırtı pek, musluğunda suları şakır şakır akan, akmasa bile istediği zaman su alabilecek durumda olanlar için garip, hatta mânasız gelebilir. Fakat her sözü kendi şartları içinde değerlendirmek gerekir. O devirde Arabistan çölünde yaşayan kimseler için su, altındı. Karınlarını zor doyurmaları bir yana, ihtiyaçlarını giderecek suyu da bin bir zahmetle temin edebiliyorlardı. Kırk yılın başı bir yemek bulunca, bu defa da su bulamıyorlardı. Onların bazı günler yemekten sonra el yıkamayışı, işte böyle bir zaruretin sonucuydu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ateşte pişen bir şey yedikten sonra yeniden abdest almak gerekmez. Ama isteyen her zaman yeniden abdest alabilir.

2. Peygamber Efendimiz zamanında ashâb-ı kirâm, karınlarını doyurmayı ön planda tutmadıkları için, ateşte pişirilen veya kızartılan yiyecekleri pek az yerlerdi.

ماعطلا ىل ع يدي أا ري شك ت باب -110

KALABALIKLA YEMEK YEMEK

Hadisler

قال رسولُ الله :لَهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيََ الْا-756
طَعَامُ الْإِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ ، وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه «كافي الأربعة

756. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İki kişilik yemek üç kişiye, üç kişilik yemek de dört kişiye yeter.”

Buhârî, Et`ime 11; Müslim, Eşribe 179-181.

Ayrıca bk. Tirmizî, Et`ime 21; İbni Mâce, Et`ime 2

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيََ الْا-757
طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْإِثْنَيْنِ ، وَطَعَامُ الْإِثْنَيْنِ يَكْفِي «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
م.ل س م هاور «الأربعة ، وطعام الأربعة يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ

757. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiye yeter” buyururken işittim.

Müslim, Eşribe 179–181. Ayrıca bk. Tirmizî, Et'ime 21; İbni Mâce, Et'ime 2

Açıklamalar

729-734, 741 ve 744 numaralı hadislerde geçtiği üzere, Allah'ın adını anarak yemeğe başlayan kimselerin yiyecekleri bereketli olur. Zaten bir müslüman midesini ön planda tutmaz. Allah'ın verdiği çeşit çeşit nimetleri yiyip O'na şükretmekle beraber, en iyi gıdalarla beslenmeyi hayatın gayesi kabul etmez. Zira onun daha önemli görevleri ve idealleri vardır. Öte yandan mü'minin bir diğer âdeti, midesini tıka basa doldurmamak, doymaya başladığını hissedince elini yemekten çekmektir. Peygamber Efendimiz'in belirttiği gibi, o midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini suya, geri kalan üçte birini de nefes almaya ayırır. İşte

böylesine güzel âdetleri olan kimselerin yiyecekleri bereketli olur. Her iki hadiste belirtildiği üzere, İslâm edebine göre yaşayan bir kişinin yiyeceği iki kişiyi, iki kişinin yiyeceği üç kişiyi, hatta dört kişiyi, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiyi doyurur.

İslâm fetihleri başlayıncaya ve İslâm'ın sesi uzak diyarlara ulaşıncaya kadar müslümanlar büyük sıkıntılar çektiler. Ehl-i Suffe dediğimiz, İslâmiyet'i öğrenmek için Medine'de, Mescid-i Nebevî'nin bir köşesinde yatıp kalkan fakir müslümanlar, çoğu zaman karınlarını doyuramadılar. Resûl-i Ekrem Efendimiz evi barkı olan müslümanlara, onları yemeğe davet etmelerini tavsiye ederken, çoğu zaman yukarıdaki hadisleri söylerdi. Bir arada yendiği takdirde, az gibi görünen bir yemeğin daha fazla kişiye yetebileceğini, başkalarına yardım eden müslümanların yemeklerinin bereketli olacağını ifade buyururdu.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yemekler birlikte yendiği zaman, az gibi görünen yiyecekler bereketlenir ve daha çok kişiyi doyurur.

2. Hayatın gayesi çok ve bol yemek değil, yeterince yemek, elindeki imkânlardan başkalarının da faydalanmasını sağlamak olmalıdır.

واستحبّاب التنفس ثلاثاً خارج الإناء برشلاً بدأ باب - 111

ءان إلأ قرادإ باب حتس او ءان إلأ يف سفنتلأ ةهاركو
ئدتبملأ دعب نميألأف نميألأ لىل ع

İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEPLER

KABIN İÇİNE ÜFLEMEDEN ÜÇ DEFA NEFES
ALARAK İÇMENİN

VE İLK İÇENDEN İTİBAREN KABI SAĞ
TARAFTA OTURANLARA

SIRAYLA VERMENİN UYGUN OLDUĞU

Hadisler

عن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم - 758
يَتَنَقَّسُ خَارِجَ: يَنْعَقُ عَلَيْهِ. كَانَ يَتَنَقَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا
الإناء.

758. Enes radıyallahu anh'ın söylediğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem suyu ve diğer meşrûbatı üç nefeste içerdi.

Buhârî, Eşribe 26; Müslim, Eşribe 123. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe, 13; İbni Mâce, Eşribe 18

760 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسول الله صلى: وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال -759
لا تشربوا واحداً كشرِّ البعير، ولكن اشربوا «: الله عليه وسلم
هاور «رفعتم مئتي وثلاث، وسموا إذا أنتم شربتم، واحمدوا إذا أنتم
نسح شيح: لاقو يذمرتلا

759. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki, üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da elhamdü lillah deyin.”

Tirmizî, Eşribe 13

760 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -760- نَهَى أَنْ يُتَنَفَّسَ فِي الْإِنَاءِ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

فَسِ الْإِنَاءِ يُتَنَفَّسُ فِي ذَ: يَنْعِي

760. Ebû Katâde radıyallahu anh'ın söylediğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kabın içine solumayı yasakladı.

Buhârî, Vudû' 19; Müslim, Tahâret 65, Eşribe 121. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 20; Tirmizî, Eşribe 15, 16; Nesâî, Tahâret 42

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz her üç hadiste de suyu ve diğer meşrûbâtı nasıl içmek gerektiğini öğretmektedir. Buna göre bir şey içerken kabın içine solumamak gerekir. Bunun yolu da, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi suyu üç nefeste içmektir. Harareti fazla olup iyice susayanların iki nefeste içmeleri de uygun görülmüştür. Fakat, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı benzetmeyle söyleyecek olursak, meşrûbâtı, kabın içine soluyarak, deve gibi bir nefeste içmek doğru bulunmamıştır. Demek oluyor ki, su veya başka bir meşrûbâtı içen kimse, ağzını

Üç defa bardaktan uzaklaştıracak ve her defasında kabın dışına soluyacaktır.

Müslim'in rivayetindeki ilâveden öğrendiğimize göre Peygamber aleyhisselâm suyu  nefeste içmenin faydalarını şöyle belirtmektedir:

1.  nefeste içen kimse suya iyice kanar, böylece susuzluğu teskin edilmiş olur.

2. Suyu  nefeste içmek sağığa daha uygun, mideye daha faydalıdır.

Su içerken böyle davranılmasını gerektiren önemli bir sebep vardır. Bugün lkemizin çoğı yerinde olduğı gibi, Peygamber Efendimiz zamanında da su, süt ve benzeri içecekler aynı kaptan içilirdi. 661 ve 662. hadislerde görüldüğü üzere, kendisine sunulan meşrbâtı içen kimse, onu sağında oturana verir, böylece aynı kaptan birçok kimse içmiş olurdu. Bu sebeple meşrbâtın temiz kalması için bazı tedbirler almak gerekiyordu. İşte Efendimiz bu hadisleriyle hem bir sağık kuralını öğretmiş hem de aynı kaptan birden fazla insanın içmesi halinde meşrbâtın kirlenmesini önlemiştir. 766 ve 767 numaralı hadislerde, aynı kaptan daha sonra içecekleri dikkate alarak, kabın içine üflenmesinin

ve hohlanmasının yasaklandığı da görülecektir. Bir şeyi tek başına içen kimse için yukarıda sayılan yasaklamalar geçerli değildir. İsteyen kimse, Ömer İbni Abdülazîz'in dediği gibi, kabın içine solumamak şartıyla suyu bir nefeste içebilir (Fethü'l-bârî, I, 95 [Eşribe 26]). 766 numaralı hadiste görüleceği üzere, bir nefeste içtiği zaman suya kanmadığını söyleyen kimseyi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in uyarması, hatta ona suya kanması için ağzını bardaktan çekerek nefes almasını tavsiye etmesi, meşrûbâtı bir nefeste içmenin kesin bir yasak olmadığını göstermektedir. Durum böyle olmakla beraber, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyesine uyulması, şüphesiz sağlık açısından daha faydalıdır.

759 numaralı hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in öğrettiği çok önemli bir edep de, bir şeyi içmeden önce bismillah demek suretiyle o nimeti vereni hatırlamak, içtikten sonra da elhamdü lillah diyerek O'na, böyle bir nimeti lutfettiği için şükrünü ve teşekkürünü sunmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz:

1. Bir şey içmeye başlarken bismillâh demelidir.

2. Peygamber Efendimiz bir şeyi başına bir dikişte içmez, arada iki defa soluklanarak içerdi.

3. Aynı kaptan başkaları da içeceği zaman, herkes, ağzından çıkabilecek tükürük veya nefesin, o meşrûbatı içecek diğer insanları rahatsız edeceğini düşünmeli ve kabı ağzından uzaklaştırdıktan sonra, en az bir veya iki defa nefes alarak içmelidir.

4. İçtikten sonra da elhamdülillâh demelidir.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - 761 -
بِئْسَ مَا يَسَارُهُ أَبُو بَكْرٍ أَتَى بِلَبَنٍ قَدْ شَيَّبَ بِمَاءٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أُعْرِيَ
الْأَيْمَنَ فَالْأَيْمَنَ «: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَشَرِبَ، ثُمَّ أُعْطِيَ الْأَعْرَابِيَّ وَقَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ»

خُلِطَ: أَيِ «شَيَّبَ»: دَلُّوقُ

761. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e, içine su katılmış süt getirildi. O sırada Peygamber aleyhisselâm'ın sağında bir bedevî, solunda da Ebû Bekir radıyallahu anh oturuyordu. Sütten içtikten sonra onu bedevîye verdi ve:

“Herkes sağındakine versin!” buyurdu.

Buhârî, Eşribe 14, 18; Müslim, Eşribe 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 19; Tirmizî, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 22

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِشَرَابٍ، فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ لَا: فَقَالَ الْغُلَامُ «أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟» أَشْيَاخُ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ يَبْنَ مِنْكَ أَحَدًا، فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَا أُوتِرُ بِنَصْدٍ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَسَلَّمَ فِي يَدِهِ.

وَضَعَهُ، وَهَذَا الْغُلَامُ هُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَيُّ «تَلَّهُ»: دَلُّوقِ امْنَعِ.

762. Sehl İbni Sa`d radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e içecek bir şey getirdiler. O da içti. Bu sırada sağ tarafında bir çocuk, sol tarafında yaşlılar oturuyordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem çocuğa dönerek:

- “Bunu yaşlılara verebilir miyim?” diye sordu.

Çocuk:

- Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de kabı çocuğun eline verdi.

Buhârî, Şîrb ve'l-müsâkât 1, 10, Mezâlim 12, Hibe 22, 23; Eşribe, 19; Müslim, Eşribe 127

Açıklamalar

Her iki hadiste de İslâm geleneğinde sağın önemi gösterilmekte ve buna bağlı olarak ikramların sağdan başlayıp sağ tarafa doğru devam etmesi gerektiği belirtilmektedir. Şayet bir toplantıda, faziletini herkesin kabul ettiği bir kimse bulunuyorsa, ikrama ondan başlanması, sonra da onun sağından itibaren sırayla devam edilmesi icap ettiği öğretilmektedir.

762 numaralı hadis daha önce Âhirete Hazırlanmak bahsinde 570 numarayla geçmiş ve orada, Peygamber aleyhisselâm'ın sağa ve sağdan başlamaya verdiği önem anlatılmıştı. Efendimiz'in sağ tarafında oturan çocuk, amcasının oğlu Abdullah İbni Abbas'tı; solunda ise elli yaşını

geçkin sahâbîler vardı. Yakaladığı her fırsatı, ashâbını eğitmek ve onlara İslâm edebini öğretmek için değerlendiren Efendimiz, o günlerde daha on yaşlarında olan Abdullah'a, sağ tarafta oturduğu için sütü içme hakkına sahip olduğunu, ama isterse bu hakkı sol tarafında oturan yaşlılara devredebileceğini hatırlattı. Çok uyanık bir çocuk olan, bu sebeple de birçok defa Efendimiz'in duasını kazanan Abdullah'ın maksadı süt içmek değildi. Birçok sahâbînin arzu ettiği gibi, o da Peygamber aleyhisselâm'ın dudağının değdiği yerden içme şerefine ermek ve böyle bir bereketi başkasına kaptırmamak istiyordu. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in bu teklifine:

- Hayır, vallahi olmaz, Yâ Resûlallah! Senden kazanacağım hayrı kimseye bağışlayamam, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de kabı Abdullah'a verdi.

Şu halde, sağ tarafta oturan kim olursa olsun, sağ tarafta oturması sebebiyle öncelik hakkı onundur.

761 numaralı hadisin bir başka rivayetinden öğrendiğimize göre o mecliste Hz. Ömer de vardı

ve Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in karşısında oturuyordu. Resûlullah Efendimiz kendisine ikram edilen sütü içerken, Hz. Ömer telaşlandı; sağdaki bedevînin sütü daha önce içmesi, solda oturan Ebû Bekir'i gücendirebilir diye düşündü ve Allah'ın Resûlü sütten dudağını çekerken:

- Yâ Resûlallah! Sütü yanıbaşınızda duran Ebû Bekir'e verin, dedi.

Fakat o en büyük eğitimci, bu usûl ve kaide dışı teklife iltifat etmedi.

- “el-Eymene fel-eymene = Önce sağdakine, sonra onun sağındakine” buyurdu.

Bir başka rivayete göre ise üç defa:

“el-Eymenûne = Sağdakilere, sağdakilere, sağdakilere” buyurdu (Müslim, Eşribe 126).

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Hz. Ömer'in teklifini kabul etmemesinin daha önemli bir sebebi vardı. Hz. Ebû Bekir'in bedevîden daha faziletli olduğu belliydi. Fakat bedevî yeni müslüman olduğu için İslâmî görgü kurallarını henüz öğrenmemişti. Üstelik Hz. Ebû Bekir'i de yeterince tanımıyordu.

Ondan izin isteyerek sütü Hz. Ebû Bekir'e vermek, bedevîyi gücendirebilirdi. Allah'ın Resûlü bu sebeple genel kaideyi uyguladı.

Hadîs-i şerîfte süte su katılmasından bahsedilmesi bazılarıımıza tuhaf gelebilir. Yeni sağılan süt sıcak olur. Halbuki sıcak memleketlerde soğuk içecekler daha fazla tercih edilir. Peygamber Efendimiz'in soğuk meşrûbatı pek sevdiği de mâlumdur.

Meseleye bir de şu açıdan bakılabilir: Bu olayın geçtiği sırada Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yanında birçok sahâbî vardı. İkramda bulunanlar, sütün herkese yetmeyeceğini hesaplamış, sütü çoğaltmak için içine su katmış olabilirler. Zaten burada satma söz konusu olmadığına göre, soğutmak, yağın azaltarak kolay içilmesini sağlamak veya çoğaltmak maksadıyla süte su karıştırmakta elbette bir sakınca yoktur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İkrama meclisteki büyükten başlanır ve onun sağından itibaren devam edilir.
2. Sağda oturanın izin vermesi halinde, daha yaşlı ve değerli kimselere ikram edilebilir.

3. Büyüklere saygı gösterilmeli, ikramlarda onlara öncelik tanınmalıdır.

4. Peygamber Efendimiz'in dudağının değdiği yerden içmenin bereketini bilen bazı sahâbîler, bu lutfu başkasına kaptırmak istememişlerdir.

اموحنو ةبرقلا مف نم برشلا ةهارك باب - 112

Sميرحت ال هي زنت ةهارك هنأ نايبو

U TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMEYESİ

SU TULUMU GİBİ KAPLARIN AĞZINDAN SU İÇMENİN DOĞRU

OLMADIĞI, BUNUN HARAM DEĞİL
MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

عنه قال نهى رسول الله عن أبي سعيد الخدري رضي الله - 763
أن تكسر : عن عي . صلى الله عليه وسلم عن اختنات الأسقية
متفق عليه . أفواها ، ويشرب منها .

763. Ebû Saîd radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ağzı kırık su tulumlarından su içmeyi yasakladı.

Buhârî, Eşribe 23; Müslim, Eşribe 110, 111.

Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 15; Tirmizî, Eşribe 17; İbni Mâce, Eşribe 19

765 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

764- نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ يُشْرَبَ مِنْ فِي السَّقَاءِ أَوْ الْقِرْبَةِ

764. Ebû Hüreyre radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem su tulumu yahut kırbanın ağzından su içmeyi yasakladı.

Buhârî, Eşribe 24; Müslim, Müsâkât 136

(Buhârî'deki rivayetin benzeri). Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 14; Nesâî, Dahâyâ 44; İbni Mâce, Eşribe 20

765 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

765- ثَابِتٌ رَضِيَ وَعَنْ أُمِّ ثَابِتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابِتٍ أُخْتِ حَسَّانِ بْنِ -
دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، : اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْهَا قَالَتْ

فَقُمْتُ إِلَى فِيهَا فَقَطَعْتُهٗ ، رَوَاهُ . فَشَرِبَ مِنْ فِي قَرْبَةٍ مُعَلَّقَةٍ قَائِمًا
حِي حَصْنِ حِثِّ دَح : لَاقُو . يَذْمُرْتَلَا

فَمَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ لِيَحْفَظَ مَوْضِعَ : وَإِنَّمَا قَطَعْتُهَا
وَتَتَبَرَّكَ بِهِ ، وَتَصُونُهُ عَنِ الْإِبْتِذَالِ ، وَهَذَا الْحَدِيثُ مَحْمُولٌ . وَسَلَّمَ
عَلَى بَيَانَ الْجَوَازِ ، وَالْحَدِيثَانِ السَّابِقَانِ لِبَيَانِ الْأَفْضَلِ وَالْأَكْمَلِ وَاللَّهُ
مَلْعٌ .

765. Hassân İbni Sâbit'in kız kardeşi Ümmü Sâbit
Kebşe Binti Sâbit radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem evime geldi.
Duvara asılı duran kırbanın ağzından ayakta su içti.
Ben de hemen kalkıp kırbanın ağzını kestim.

Tirmizî, Eşribe 18

Ümmü Sâbit Kebşe Binti Sâbit

Ümmü Sâbit künyesiyle ve Kebşe'cik anlamında
Kübeyşe diye de anılan bu hanım sahâbî,
Peygamber Efendimiz'in şâirlerinden Hassân İbni
Sâbit'in baba bir kız kardeşidir. Bir hadis rivayet
ettiği bilinen Kebşe'nin hayatı hakkında fazla bilgi
bulunmamaktadır. Bütün sahâbîler gibi o da Resûl-

i Ekrem Efendimiz'e ait bir hâtırayı saklamak istemiş, onun, evlerini şereflendirdiği gün, duvara asılı kırbadan mübarek ağzıyla su içmesini fırsat bilmiş ve hemen kalkıp kırbanın ağzını keserek onu saklamıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İlk iki hadiste Peygamber Efendimiz, deriden yapılan su tulumu, kırba, güğüm, testi gibi şeylere ağzını dayayıp su içmeyi yasaklamış; üçüncü hadise göre ise, kendisi duvara asılı kırbadan içerek, mecbur kalınca bu tür su kaplarının ağzından su içilebileceğini göstermiştir. Bu sebeple İslâm âlimleri, su tulumu ve kırbanın ağzından su içme yasağının kesin (tahrîmi) bir yasak olmadığını söylemişlerdir.

Müellifimiz Nevevî de, bu üç hadis arasındaki farklı durumu şöyle açıklamaktadır: İlk iki hadis, kırbadan su içmemenin daha uygun ve yerinde bir davranış olacağını belirtmekte, üçüncü hadis ise onlardan içmenin câiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Acaba Resûl-i Ekrem Efendimiz ağız kırık su tulumlarından, yahut su tulumu veya kırbanın ağzından su içmeyi niçin yasaklamıştır?

Bu yasaklar tamamen sağlıkla ilgilidir. Şöyleki, ağız kırık su tulumu, kırba ve testi gibi su kaplarından, kırık olmasa bile onların daracık ağızlarından içeri zehirli bir böceğin veya insan sağlığına zararlı bir başka şeyin girmesi mümkündür. Tabiatla içiçe olan yerleşim bölgelerinde veya bağda, bahçede, tarlada ağız iyice kapalı olmayan su kapları her zaman bu nevi tehlikelere açıktır. Testinin veya Anadolu'da çokça kullanılan, testi büyüklüğündeki ağaç bardakların içine yılan girdiği bilinen bir husustur. Muhtelif hadis kitaplarında bunun örnekleri verilmekte, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu yasağından sonra bir adamın geceleyin su tulumuna ağzını dayayıp içmek istediği, bu sırada tulumdan bir yılan çıktığı anlatılmaktadır (İbni Mâce, Eşribe 19). Arabistan gibi sıcak bölgelerde, susuzluktan bunalan bazı zehirli hayvanların su kaplarının içine girmesi son derece tabii bir olaydır. Böyle bir tehlikeye meydan vermemek için bu nevi kaplardaki suyu küçük bardaklara dökerek içmek daha uygundur.

Ağzını testi ve tulum gibi su kaplarına dayayarak su içen bazı kimselerin bu kapların içine soluması veya ağızlarındaki yemek artıklarının bu kapların içine kaçması mümkündür. Bu durum diğer insanların rahatsız olmalarına yol açabilir.

Peygamber Efendimiz'in kırba veya su tulumuna ağzını dayayarak ayakta içmesi, o sırada su bardağının bulunmaması veya bir başka durum sebebiyledir. Bize düşen onun yasağına uymak ve böyle kaplara ağzını dayayarak içmemektir.

Ayakta su içme meselesi, iki hadis sonra, "Ayakta Su İçilebileceği" bahsinde ele alınacaktır.

Kebşe Binti Sâbit'in, Peygamber Efendimiz'in su içtiği kırbanın ağzını kesmesi ise, onun hayatından söz ederken de belirtildiği gibi, Allah'ın Resûlü'nün dokunduğu bir şeyi saklayarak bu güzel hâtırayı canlı tutmak ve bunun kendisi için hayır ve bereket getireceği ümidinden kaynaklanmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ağzı kırık veya açık, özellikle de içi görülmeyen su kaplarına, ağzını dayayarak içmek doğru değildir.

2. Ashâb-ı kirâm, Peygamber Efendimiz'in dokunduğu şeyleri, onun hâtırasına olan bağlılıkları sebebiyle muhafaza ederlerdi.

بارشلا يف خفنلا ةهارك باب - 113

İÇİLECEK ŞEYLERE ÜFLEMEMEĞE GEREKTİĞİ

Hadisler

عن أبي سعيدٍ الخدريِّ رضي الله عنه أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ - 766
الْقَدَاهُ أَرَاهَا فِي : فَخ فِي الشَّرَابِ فَقَالَ رَجُلٌ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ الدِّ
فَأَنَّى لَا أُرْوَى مِنْ نَفْسٍ وَاحِدٍ ؟ : لَأَقِ «أَهْرَقَهَا» : الْإِنَاءُ ؟ فَقَالَ
ثِيْدَح : لَأَقُو يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «فَأَيْنَ الْقَدَحَ إِذَا عَنَ فَيْكَ» : لَأَقِ
. حِي حَص نَسَح

766. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem içilecek şeylere üflemeyi yasaklamıştı.

Bunun üzerine bir adam:

- Kaba çerçöp düştüğünü görürsem ne yapayım?
deyince:

- “Kaba düşen şeyi dök!” buyurdu.

Bu defa adam:

- Bir nefeste içince suya kanmıyorum, dedi.

Resûl-i Ekrem de:

- “O takdirde su kabını ağzından çek!” buyurdu.

Tirmizî, Eşribe 15.

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه -767
 :ي أن يُتَنَقَّسَ في الإِنَاءِ ، أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ ، رواه الترمذي وقال وسَلَّمَ نَهَ
 . حي حص نس ح ثي دح .

767. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'nın rivayetine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kabın içine solumayı veya kaba üflemeyi yasakladı.

Tirmizî, Eşribe 15. Ayrıca bk. 760 numaralı hadisin kaynakları

Açıklamalar

Her iki hadiste de Resûl-i Ekrem Efendimiz'in su, süt gibi içilecek şeylerin bulunduğu kaba üfleme, kabın içine solumayı yasakladığı görülmektedir. Kabın içine çerçöp gibi bir şey düştüğü zaman, bu nesne ağza kaçmasın diye üflenerek uzaklaştırılmayacak, çerçöpün bulunduğu kısım yere dökülecektir. Böyle yapmakla hem sağlık açısından uygun davranılmış hem de aynı kaptan içecek başkaları rahatsız edilmemiş olur.

Suyu bir nefeste veya birkaç nefeste içme hususu 760 numaralı hadisin açıklamasında ele alınmıştı. Burada kısaca söylemek gerekirse, Peygamber Efendimiz'in yaptığı ve tavsiye ettiği gibi, suyu üç nefeste içmek en uygundur. Suyu bir dikişte içtiği zaman kanmadığını söyleyen kimseye, Resûlullah Efendimiz'in ağzını kaptan çekmeyi tavsiye etmesi de, birkaç nefeste içmenin insanı suya kandıracağını göstermektedir. Sağlığa elverişli olan da budur. Çok susadığı için iki nefeste içmek isteyenlerin bu davranışı da Resûl-i Ekrem'in sünnetine uygundur.

Allah'ın Resûlü'nün su veya diğ er meşrûbâtı bir nefeste içmeyi develerin su içmesine benzetmesi, bunu doğru bulmadığını göstermektedir. Bununla beraber konumuzun birinci hadisinde, bir nefeste içtiğı zaman suya kanmadığını söyleyen kimseye, zaten böyle yapmamak gerekir şeklinde bir uyarıda bulunmadığına göre, dinî bakımdan bunun o kadar mahzurlu olmadığı anlaşılmaktadır. Yalnız bir nefeste içeceklerin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlardan biri, kendisinden sonra aynı kaptan başkaları içecekse, kabın içine katiyen solunmaması -dır. Diğ er bir husus da, çok susamış olanların terliyken bir nefeste içmesi, sağlık açısından bazı sakıncalar doğurmaktadır. Bir nefeste içeceklerin bunları dikkate alması gerekmektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Su kabına üflemeyi ve kabın içine solumayı Resûl-i Ekrem Efendimiz yasaklamıştır.
2. Su, süt gibi içilecek şeylerin bulunduğu kaba çerçöp düşerse, onu üfleyerek çıkarmak yerine, o kısmı dökmek daha uygundur.

3. İslâmiyet sağlığa ve sağlık kurallarına uymaya önem vermiştir.

باب بیان جواز الشرب قائماً -114

وبیان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعداً

. (761 مقرر ثي دحل ا رظنا) ق باسل ا ةشبك ثي دح هي ف

AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK

İÇMENİN İSE DAHA UYGUN OLDUĞU

Hadisler

سَقَّيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى : لاق او عن ابن عباس رضي الله عنهم -768
. متفق عليه . الله عليه وسلم من زمزم ، فشرب وهو قائم

768. İbni Abbas radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e zemzem verdim. Onu ayakta içti.

Buhârî, Hac 76, Eşribe 76; Müslim, Eşribe 117-119. Ayrıca bk. Nesâî, Menâsik 166; İbni Mâce, Eşribe 21

773. hadisle birlikte açıklanacaktır.

769- أَتَى عَلِيٌّ رَضِيَ : وَعَنْ النَّزَّالِ بْنِ سَبْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ : نِمًا ، وَقَالَ اللَّهُ عَنْهُ بَابَ الرَّحْبَةِ فَشَرِبَ قَا
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَّ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ

769. Nezzâl İbni Sebre radiyallahu anh şöyle dedi:

Ali radiyallahu anh Bâbü'r-rahbe'ye geldi ve ayakta su içti. Sonra da:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm, dedi.

Buhârî, Eşribe 16.

Nezzâl İbni Sebre

Kûfeli olan Nezzâl'in sahâbî olduğunu söyleyenler vardır. Fakat onun büyük tâbiîlerden olduğu kabul edilmektedir. İleri gelen bazı sahâbîlerden hadis rivayet eden Nezzâl güvenilir bir râvidir. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Allah ona rahmet eylesin

773 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

770- كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ : وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
لَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَمْشِي ، وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامُ رَسُولِ اللَّهِ
. حِي حَصْنِ نَسْحِ ثِيْدِح : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ، وَقَالَ .

770. İbni Ömer radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Biz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında, yürürken bir şey yer, ayakta iken de su içerdik.

Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. İbni Mâce, Et`ime 25

773 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

771- وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
هَاور . رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا :
. حِي حَصْنِ نَسْحِ ثِيْدِح : لَاقُو يَذْمُرْتَلَا

771. Amr İbni Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre, dedesi (Abdullah İbni Amr İbni Âs) şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ayaktayken de otururken de su içtiğini gördüm.

Tirmizî, Eşribe 12. Ayrıca bk. Nesâî, Sehv 100

773 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

772- عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ -
فَالْأَكْلُ ؟ : فَقُلْنَا لِأَنَسَ : عِدَاتُكَ لِقَائِهِ . نَهَى أَنْ يَشْرِبَ الرَّجُلُ قَائِمًا
. ذَلِكَ أَشْرُؤُ أَوْ أَخْبَثُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ : لِقَائِهِ .

قَائِمًا وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَجَرَ عَنِ الشُّرْبِ .

772. Enes radiyallahu anh'ın rivayetine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklamıştır.

Râvi Katâde şöyle dedi:

- Biz Enes'e, ya ayakta yemek nasıldır? diye sorduk. Enes:

- Ayakta yemek daha beter (veya kötüdür), dedi.

Müslim, Eşribe 113. Ayrıca bk. Tirmizî Eşribe 11

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem “Ayakta su içmeyi yasaklamıştır” ifadesi, Müslim’in bir başka rivayetinde “Ayakta su içmekten men etmiştir” (zecere) şeklinde geçmektedir.

Müslim, Eşribe 112, 114

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى قَالَ: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 773-
«لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا ، فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقِمْ» : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. رواه مسلم .

773. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hiçbiriniz ayakta su içmesin. Unutarak içen de kussun!”

Müslim, Eşribe 116

Açıklamalar

Ayakta su içme konusuna dair bu altı hadisin ilk dördü Peygamber Efendimiz'in ayakta su ve zemzem içtiğini göstermekte, son ikisi de onun ayakta su içmeyi doğru bulmadığını ifade etmektedir. İlk bakışta bu hadisler arasında bir çelişki varmış gibi görünüyorsa da, aşağıda belirtileceği üzere, bu hadisler arasında hiçbir çelişki yoktur.

Konumuza önce birinci grup hadisleri açıklayarak başlayalım. Bu hadislerde görüldüğü üzere Peygamber Efendimiz muhtelif zamanlarda ayakta su içmiştir. Mâlik İbni Enes'in Muvatta'ında belirttiğine göre (Sıfatü'n-nebî, 13-16) ileri gelen sahâbîlerden Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Âişe, Abdullah İbni Ömer, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Zübeyr ayakta su içmişler ve bunda bir sakınca görmemişlerdir.

Konumuzun ikinci hadisinden ve onun Sahîh-i Buhârî'deki (Eşribe 16) daha geniş rivayetinden öğrendiğimize göre, bir gün Hz. Ali, öğle namazından sonra Kûfe mescidinin Bâbü'r-rahbe denilen kısmına oturmuş, ikindi namazına kadar kendisine getirilen dâvâlara bakmış, sonra orada abdest almış ve artan suyu ayağa kalkarak içmişti.

Bazı kimselerin onun ayakta su içmesini yadırgadığını görünce, İslâmiyet’i en iyi bilenlerden biri olan bu büyük âlim, “Birtakım kimseler ayakta su içilmesini iyi görmezler. Halbuki ben Peygamber aleyhisselâm’ın benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm” diyerek zihinlerdeki soruları gidermişti. Zaten 765 numaralı hadiste de görüldüğü üzere, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Kebşe Binti Sâbit’in, bazı rivayetlere göre Ümmü Süleym’in evinde, duvara asılı kırbadan ayakta su içmiştir.

Son iki hadise göre ise, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ayakta su içilmesini doğru bulmamış, hatta unutarak ayakta su içenin, içtiğini geri çıkarmasını tavsiye etmiştir.

Ayakta su içmenin lehinde ve aleyhindeki hadisler dikkate alındığı zaman, Peygamber Efendimiz’in ayakta su içtiğine dair rivayetlerin, ayakta su içmeyi yasakladığını belirten hadislerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kitabımızın müellifi Nevevî’nin, ayakta su içilebileceğine dair rivayetlerden dördünü, ayakta su içmemeyi tavsiye eden rivayetlerden de ikisini bu bahse alması, herhalde bu durumu göstermek içindir. Zaten o bu husustaki kanaatini konu başlığında söylemiş,

ayakta su içmek câiz olmakla beraber, oturarak içmenin daha iyi ve makbul olduğunu belirtmiştir. Onun Sahîh-i Müslim şerhinde ayakta su içmeyi tenzîhen mekrûh sayması, fakat fikhî eserlerinde bunun mekrûh olmadığını belirtmesi, ayakta su içme konusuna yumuşak baktığını göstermektedir.

İmâm Buhârî'nin de, Kâmil Miras'ın dediği gibi (Tecrid Tercemesi, XII, 53), ayakta su içmekte bir sakınca olmadığı sonucuna vardığı anlaşılmaktadır.

Demek oluyor ki, Peygamber Efendimiz, kendisi de zaman zaman ayakta su içmek suretiyle bunun yasak olmadığını göstermiş, belki de sağlık açısından uygun görmediği için bunun alışkanlık haline getirilmesini istememiştir. Suyu oturarak içmenin daha uygun olduğunu belirtmek, insanları buna yönlendirmek ve tercihinin bu yönde olduğunu daha açık bir şekilde anlatmak için de ayakta su içmenin aleyhinde bulunmuştur. Onun “Ayakta su içen kussun!” tehdidi kesin bir emir (yani vücup için) değildir. Bazı âlimler, “Ayakta su içen kussun!” sözünü Resûl-i Ekrem'in değil, Ebû Hüreyre'nin söylediği kanaatindedir. Yukarıda zikri geçen üç halife gibi Hz. Ebû Bekir'in de ayakta su içtiğine dair rivayeti (Muhammed Zekeriyâ Kândehevî, Evcezü'l-mesâlik ilâ

Muvatta Mâlik, XIV, 273) öne süren ve bunu “Size benim sünnetime ve Râşid halifelerimin sünnetine yapışmanızı tavsiye ederim” hadisiyle destekleyen bazı âlimler, ayakta su içmenin sünnete ters düşmediğini söylemişlerdir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Çarşıda pazarda ayakta bir şey içmek gerektiğinde ve oturacak bir yer bulunmadığında mutlaka oturacak yer aramamalı; bununla beraber oturarak içmenin sağlığa daha elverişli olduğu unutulmamalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz ile ondan gören bazı sahâbîler ayakta su içmişlerdir. Bu sebeple ayakta su içmek günah değildir.

2. Peygamber Efendimiz’in ayakta su içmeyi yasaklaması, oturarak içmeyi daha uygun gördüğünü belirtmektedir.

3. Resûl-i Ekrem’in, ayakta su içenin içtiğini kusmasını söylemesi, mutlaka böyle yapılmasını istediği anlamına gelmez. Zira Efendimiz müslümanları eğitmek için bazan bu üslûbu kullanmıştır.

باب استحباب كون ساقى القوم آخرهم شرباً -115

HALKA SU DAĞITANIN EN SONRA İÇECEĞİ

Hadis

عن أبي قتادة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم -774- ، يذمرت لاهور . شرباً : ينعي «ساقى القوم آخرهم» : لاق ، حي حصن سح شيح : لاقو .

774. Ebû Katâde'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra içer.”

Tirmizî, Eşribe 20. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 311; Ebû Dâvûd, Eşribe 19; İbni Mâce, Eşribe 26

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bu veciz hadîs-i şerîfî, bir sefer sırasında söylemişti. Uzun yolculuk esnasında müslümanlar hem iyice yorulmuş hem de içecek suları tükenmişti. Ebû Katâde Hâris İbni Rib`î, yorgunluğuna rağmen Resûl-i Ekrem

sallallahu aleyhi ve sellem’e hizmette kusur etmemeye çalışmıştı. Müslümanlar susuzluktan iyice bunalınca, Peygamber aleyhisselâm içinde birazcık su kalmış olan küçük matarasını istedi. İşte o anda Resûlullah’ın mûcizelerinden biri gerçekleşti. Ebû Katâde’nin tuttuğu bardağa mübarek elleriyle matarasından su doldurmaya, Ebû Katâde de sahâbîlere dağıtmaya başladı. Sahâbîler kana kana içtiler. En sona Allah’ın Resûlü ile Ebû Katâde kalmıştı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bardağı doldurduktan sonra Ebû Katâde’ye:

- “İç!” dedi. Fakat Ebû Katâde Allah’ın Resûlü’nden önce içmek istemedi:

- Sen içmedikçe ben içemem, yâ Resûlallah! dedi.

İşte o zaman Allah’ın Resûlü yukarıdaki hadîs-i şerîfi söyleyerek:

- “Halka su dağıtan kimse, suyu en sonra iç” buyurdu.

O zaman Ebû Katâde bu emre boyun eğip suyu içti. En sonra da Allah’ın Resûlü içti.

Olay Sahîh-i Müslim’de (Mesâcid 311) geniş bir şekilde anlatılmaktadır.

Resûlullah’ın su konusundaki buyruğu her türlü meşrûbât için geçerlidir. İnsanlara ikramda bulunan kimse, onları kendisine tercih etmeli, kendisi en sonra yiyip içmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanları yöneten kimse, onları ön planda tutmalı, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalı, kendi çıkarlarını gözetmemelidir.

2. İnsanlara yiyecek ve içecek dağıtan kimse, bunlardan en sonra faydalanmalıdır.

ريغ قره اطلالين او ال عيمج نم برشل زواج باب -116
ةضفل او بهذل

ريغب هريغو رهنل نم مفلاب برشل وهو عركل زواجو
يف ةضفل او بهذل انل امعتسا ميرحتو ،دي الو انل
لامعتسال هوجو رىاسو قره اطلال او لكأل او برشل

TEMİZ KAPLARDAN SU İÇMEK

ALTIN VE GÜMÜŞ OLMAYAN BÜTÜN
TEMİZ KAPLARDAN VE BARDAK VEYA
ELİNİ KULLANMADAN NEHİRDEN
AĞZIYLA SU İÇMENİN CÂİZ; ALTIN VE
GÜMÜŞ KAPLARDAN YEMEK YEMENİN,
ONLARI TEMİZLİK VE BAŞKA İŞLERDE
KULLANMANIN HARAM OLDUĞU

Hadisler

775- حَضَرَتِ الصَّلَاةُ ، فَقَامَ مَنْ : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
كَانَ قَرِيبَ الدَّارِ إِلَى أَهْلِهِ ، وَبَقِيَ قَوْمٌ فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِخَضَبٍ مِنْ حِجَارَةٍ ، فَصَغَرَ الْمِخَضَبُ أَنْ يَبْسُطَ فِيهِ
ثَمَانِينَ وَزِيَادَةً : كَمْ كُنْتُمْ ؟ قَالَ : قَالُوا . الْقَوْمُ كُلُّهُمْ كَقَّهْ ، فَتَوَضَّأَ
. يراخبل ا ءي اور هذ ء متفق عليه .

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا : مَنْ سَمِعَهُ مِنْ هَذِهِ الْأَوْرِ يَفُو
ضَعَ بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ ، فَأَتَى بِقَدَحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ ، قَوْ
فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ : قَالَ أَنَسٌ . أَصَابِعُهُ فِيهِ
. أَصَابِعُهُ ، فَحَزَرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعَيْنِ إِلَى الثَّمَانِينَ

775. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

- Namaz vakti girince evi yakın olanlar evlerine
gittiler. Bazıları da oldukları yerde kaldılar.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e taştan

yapılma bir kap getirdiler. İçine Resûl-i Ekrem'in eli sığmayacak kadar dar olan bu kaptan orada bulunanların hepsi abdest aldı.

Bazıları Enes'e:

- Orada kaç kişi vardınız, diye sorunca, Enes:
- Seksen kişiden fazlaydık, dedi.

Buhârî, Vudû' 32, 45, Menâkıb 25; Müslim, Fezâil 5

Buhârî ve Müslim'in diğer bir rivayeti de şöyledir:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir su kabı istedi. İçinde birazcık su bulunan, fakat derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Resûl-i Ekrem elini suya soktu.

Enes şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem'in parmaklarının arasından kaynayan suya bakmaya başladım. O sudan, yetmiş, seksen kadar adam abdest aldı.

Buhârî, Vudû' 46; Müslim, Fezâil 4. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 61; Tirmizî, Menâkıb 6

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yanı, taştan yapılma temiz kapları kullanmanın herhangi bir sakıncası olmadığı hususudur.

Hadisimizde Peygamber Efendimiz'in mûcizelerinden biri anlatılmaktadır. Sahîh-i Müslim'deki rivayetten anlaşıldığına göre bu olay bir ikindi vakti meydana geldi. Namaz vakti girdiği halde abdest alacak kadar su bulamayan müslümanlar durumu Resûlullah Efendimiz'e arz ettiler. O da bir kap içinde biraz su getirmelerini söyledi. İçine el sığmayacak kadar dar bir kap veya pek derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Mübarek eli suya temas edince, sanki su, parmaklarının arasından çıkıyormuş gibi kaynamaya başladı.

Enes'in haber verdiğine göre, bir defasında yine Medine'de böyle bir mûcize meydana geldi. O zaman da, Enes'in tahminine göre üç yüz kişi Peygamber aleyhisselâm'ın parmaklarının arasından kaynayan sudan abdest aldılar.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in parmaklarının arasından su çıkması mûcizesi daha başka zamanlarda, meselâ savaşta suları tûkenince de meydana geldi. Bu mûcizeleri görûp yaşayanlardan Abdullah İbni Mesûd, Câbir İbni Abdullah ve İmrân İbni Husayn gibi sahâbîler onları bize nakletmişlerdir.

Suyun Peygamber Efendimiz'in parmaklarından kaynaması veya Allah Teâlâ suyu çoğalttığı halde, sahâbîlere onun parmaklarından kaynıyormuş gibi görünmesi arasında bir fark yoktur. Her ikisi de mûcizedir.

Peygamber Efendimiz'in ve ashâb-ı kirâmın pek sade bir hayatları vardı. Onların bizim gibi çeşitli maddelerden yapılmış eşyaları kullanma imkânı yoktu. İçmek için, temizlik için, hatta abdest almak için su bulamadıkları, çok uzaklardan su taşıdıkları olurdu. Buna rağmen onlar hayatlarından şikâyet etmezlerdi. Dillerinden hamd ve şükrü düşürmezlerdi. Onların gayesi, Resûlullah'ın gösterip öğrettiği gibi bir hayat yaşamak ve sonunda Allah'ın rızasını kazanmaktı. Yüce Rabbim bizlere, onların yolunca yürümeyi nasip etsin.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temiz olmak şartıyla taştan yapılma eşyalar ve su kapları kullanılabilir.

2. Ashâb-ı kirâmın yiyecek ve içecek bulamadığı zamanlar, Allah Teâlâ'nın izniyle, Peygamber Efendimiz birçok defa mûcizeler göstermiş, suları ve yemekleri bereketlenmiştir.

أَتَانَا النَّبِيُّ صَلَّى :هـ بن زيد رضي الله عنه قال وعن عبد الله -776
هـ اور .الله عليه وسلم ، فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً فِي تَوْرٍ مِنْ صُفْرِ فَتَوَضَّأَ
ي ر ا خ ب ل ا .

« س ا ح ن ل ا و ه و ، ا ه ر س ك ز و ج ي و ، د ا ص ل ا م ض ب «الصُّفْرُ»
« ق و ف ن م ك ا ل ق د ح ، و ه و ب ا ل ت ا ءِ المِثْنَاة «والتَّوْرُ» »

776. Abdullah İbni Zeyd radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bize geldi. Kendisine bakır bir kap içinde su getirdik, abdest aldı.

Buhârî, Vudû' 45. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 47; İbni Mâce, Tahâret 61

Abdullah İbni Zeyd

Medineli meşhur kadın sahâbî Ümmü Umâre'nin oğlu olan Abdullah İbni Zeyd İbni Âsım, Uhud Gazvesi'nde Peygamber Efendimiz'i yakından savunduğu için onun takdirini kazandı. Bu savaşta sadece Abdullah değil, onun bütün ailesi büyük kahramanlıklar gösterdi. Bu sebeple Allah'ın Resûlü onlarla cennet komşusu olmak için dua etti.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem zaman zaman Abdullah İbni Zeyd'in evine gelir ve hadisimizde geçtiği üzere orada abdest alıp namaz kılardı. Abdullah da, Efendimiz'in abdest alma şekline iyice dikkat eder ve gördüklerini diğer sahâbîlere aynen anlatırdı. İşte bu sebeple Abdullah, abdest konusundaki rivayetleriyle meşhur oldu.

Abdullah İbni Zeyd'i meşhur eden bir başka olay daha vardır. Peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime, Abdullah'ın kardeşi Habîb İbni Zeyd'i, kendisinin peygamberliğine inanmadığı için uzuvlarını tek tek kestirmek suretiyle şehid etmişti. O da bu Allah düşmanından kardeşinin intikamını almaya yemin etmişti. Yemâme

savaşında Vahşî ile birlikte onu öldürerek yeminini yerine getirdi. Abdullah, Harre Vak'ası diye bilinen savaşta iki oğluyla birlikte şehid oldu.

Sahîh-i Buhârî ile Sahîh-i Müslim'de onun rivayet ettiği kırk sekiz hadis bulunmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yukarıda Abdullah İbni Zeyd'in hayatını kısaca anlatırken, Peygamber aleyhisselâm'ın zaman zaman onun evine geldiğini ve burada abdest alıp namaz kıldığını söyledik. Yine bir defasında Allah'ın Resûlü evlerini şereflendirdiği zaman abdest almak için su istedi. Onlar da büyükçe bir bakır kapla su getirdiler. Abdullah'ın Sahîh-i Buhârî'deki daha geniş rivayetinden öğrendiğimize göre, Efendimiz bu su ile abdest aldı. Hadisin devamında anlatılmamakla beraber, belki orada bulunanlara namaz da kıldırdı. Zira sahâbîler onun evlerine gelmesinden son derece mutlu oldukları gibi, orada namaz kılmasını ve kıldırmasını, bu suretle evlerinin bereketlenmesini de arzu ederlerdi.

Nevevî bu hadisi, bakır su kaplarından abdest almanın câiz olduğunu göstermek maksadıyla bu konuda zikretmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bakır kaplardaki su ile abdest almakta hiçbir sakınca yoktur.

2. Peygamber Efendimiz bazı sahâbîlerini evlerinde ziyaret eder; hatta bazan orada abdest alıp namaz da kılardı.

لى الله عليه وعن جابر رضى الله عنه أن رسول الله صـ 777 وسلم دخل على رجلٍ من الأنصار ، ومعه صاحبٌ له ، فقال رسولُ إن كان عندك ماءٌ باتَ هذه الليلة في : « :الله صلى الله عليه وسلم القربة :«الشَّنُّ» . يراخبل ا هاور «شَنَّةٍ وإلا كَرَعْنَا

777. Câbir İbni Abdullah radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir sahâbîsi ile beraber ensârdan birinin yanına gitti ve şöyle buyurdu:

“Bu gece kırbada soğumuş suyun varsa getir; yoksa eğilip dereden içeriz.”

Buhârî, Eşribe 14, 20. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 18; İbni Mâce, Eşribe 25

Açıklamalar

Sahîh-i Buhârî’de iki ayrı yerde daha geniş bir şekilde nakledilen hadisimiz, buraya kısaltılarak alınmıştır. Buhârî’deki rivayetlerden öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz Hz. Ebû Bekir ile birlikte, sıcak bir günde, bahçesini sulamakta olan Medine’li sahâbîlerden, muhtemelen Ebü’l-Heysem İbni Teyyihân el-Ensârî’nin yanına uğradılar. Her ikisi de ona ayrı ayrı selâm verdiler.

Sahâbî Peygamber aleyhisselâm’ın o sıcakta dışarıda bulunmasına üzölmüş olmalı ki:

- Anam, babam sana fedâ olsun, yâ Resûlallah! Hava da çok sıcak, dedi.

Belliki Resûl-i Ekrem çok susamıştı. Soğuk suyu da pek severdi. Bu sebeple sahâbîsine:

- “Bu gece eski kırbada soğumuş suyun varsa getir; yoksa eğilip şu dereden içeriz” buyurdu.

Sahâbî de:

- Kırbada soğutulmuş suyum var, buyurun, diyerek çardağa doğru gitti. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile Hz. Ebû Bekir de arkasından yürüdüler. Misafirlerini sadece su ile ağırlamak istemeyen sahâbî, onlar çardakta dinlenirken, bir bardağa soğuk su koyup üzerine bir koyundan süt sağdı; sonra da onu aziz misafirlerine ikram etti.

Hadîs-i şerîfin konumuzla ilgili yanı, bardak bulunmadığı zaman, bir kaynaktan veya çeşmeden eğilip içilebileceği hususudur. Esasen ağza zararlı şeylerin girebileceği düşüncesiyle eğilerek su içmek doğru bulunmamış, fakat burada olduğu gibi, mecbur kalındığı zaman eğilerek içilebileceği belirtilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bardak bulunmadığı zaman bir kaynaktan eğilip su içilebilir.

2. Peygamber Efendimiz soğuk suyu pek severdi. Bunu bilen bazı sahâbîleri ona soğuk su ikram etmekten haz duyarlardı.

778- إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : وَعَنْ حَظِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
وَسَلَّمَ نَهَانَا عَنْ الْحَرِيرِ وَالذَّبْيَاجِ وَالشُّرْبِ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ،
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «هِيَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ » : لِقَاوِ

778. Huzeyfe radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bize
hâlis ipek ve atlas kumaştan elbise giymeyi, altın
ve gümüş kaplarla su içmeyi yasakladı ve şöyle
buyurdu:

“Bunlar dünyada kâfirlerin, âhirette de sizin
olacaktır.”

Buhârî, Eşribe 28, Libâs 27; Müslim, Libâs 3, 4.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe
10; İbni Mâce, Eşribe 17

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

779- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -
شَرِبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ الَّذِي يَ : وَسَلَّمَ قَالَ
. هِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ «جَهَنَّمَ

إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ « : مَلَسَ مِلَّ عِيَاوَرِ يَفُو
« وَالذَّهَبِ .

مَا مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنَّهُ « : وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ
« يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ .

779. Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gümüş kaplarla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur.”

Buhârî, Eşribe 28; Müslim, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Eşribe 17

Müslim'in bir rivayetine göre:

“Gümüş ve altın kaplardan yiyip içen kimse” buyurdu (Libâs 1).

Yine Müslim'in bir rivayetine göre:

“Altın veya gümüş kapla su içen kimse, karnına cehennem ateşi doldurmuş olur” buyurdu (Eşribe 2).

Açıklamalar

Yukarıdaki iki hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz'in iki şeyi yasakladığı görülmektedir. Biri, hâlis ipek ve atlas kumaştan yapılmış elbise giymek; diğeri de, altın ve gümüş kaplarla su içmek.

İpek elbise giyme konusu 805-810 numaralı hadislerde ayrıca ele alınıp açıklanacak, ipek elbisenin erkeklere haram, kadınlara ise helâl olduğu belirtilecektir. Kadınların hem rûhî meyillerini dikkate alan hem de kocalarıyla mutlu ve huzurlu bir hayat sürmeleri için güzel giyinmelerini uygun gören dinimiz ipek elbise giyme, altın ve gümüş takınma konusunda onlara bir ayrıcalık tanımıştır (bk. 809 numaralı hadis). Fakat altın ve gümüş kaplarla bir şey içme, yahut altın ve gümüş tabaklarda yemek yeme konusunda erkek ve kadın arasında bir ayırım yapmamıştır.

Peygamber Efendimiz'in altın ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi, ipekli kumaştan elbise giymeyi yasaklarken, bu güzellikleri dünyada kâfirlerin, fakat âhirette müslümanların kullanacağını belirtmesi, bir başka hadiste bu gerçeği “onu dünyada giyen, âhirette giyemeyecektir” diye ifade etmesi (bk. 805 numaralı hadis), ashâb-ı kirâmı bu

konuda son derece hassas ve titiz olmaya sevk etmiştir. Nitekim birinci hadisimizin râvisi Huzeyfe İbni Yemân bu hadisi, aynı konuda canını sıkan bir olay üzerine nakletmiştir. İran fetihleri sırasında Huzeyfe hazretleri Medâin şehrinde bulunuyordu. Su içmek isteyince, şehrin ileri gelenlerinden biri ona gümüş bir bardakla su getirdi. Huzeyfe onun bu davranışına kızarak bardağı fırlattı. Sonra da oradakilere neden böyle yaptığını açıklayarak, bu adamı altın ve gümüş bardakla su içilmeyeceği hususunda daha önce uyardığını, fakat onun bu yasağa uymaması üzerine böyle davrandığını belirtti (bk. Buhârî, Eşribe 27; Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10).

Altın, gümüş, ipek gibi eşyaları veya daha başka şeyleri kullanmayı Allah veya Resûlü yasaklayınca, bu yasağa kâfir-müslüman herkesin uyması gerekir. Zira kullanılması müslümanlar için zararlı olan bir şey, kâfirler için de zararlıdır. Fakat onlar hiçbir İslâmî kurala uymadıkları için bu konudaki yasağa da uymazlar. Bu onların bileceği iştir. Ancak müslümanlar öyle değildir. Onlar Allah'ın ve Resûlullah'ın yasakladığı şeyleri, gerekçesini bilmeseler bile, üzerinde tartışmaksızın, gönül huzuruyla kabul ederler ve o

yasaklardan uzak durmaya çalışırlar. Altın veya gümüş kullanımı, israfı önlemek veya piyasada tedâvüldeki parayı azaltmaya engel olmak için yahut daha başka sebeplerle yasaklanmış olabilir. Bunların hiçbirisi bir müslüman için önemli değildir. Onun için önemli olan, altın veya gümüş kullanmayı Allah'ın ve Resûlü'nün yasaklamış olmasıdır. Altın ve gümüş kullanmanın yasak oluşu, 1799-1801 numaralı hadislerde ele alınacaktır.

Her konuda olduğu gibi, özellikle sağlığı ilgilendiren bazı zaruretler sebebiyle bu yasak kalkabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İpekli elbise giymek, altın ve gümüş takı takmak müslüman erkeklere haram, fakat hanımlara helâldir.

2. Altın ve gümüş kaplarla bir şey yemek, içmek, erkek ve kadın herkese haramdır.

3. Kâfirler Allah'ı tanımadıkları ve O'nun buyruklarına karşı geldikleri için âhirette bu nimetleri kullanamayacaklar; ama müslümanlar,

Allah'ın yasaklarına saygılı oldukları için bu nimetlerden âhirette faydalanacaklardır.

سابلل باتك

ضيبالا بوثلل بابحتسا باب - 117

وجواز الأحمر والأخضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن
وكتان وشعر وصوف وغيرها إلا الحرير

GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

BEYAZ RENK ELBİSE GİYMENİN
MÜSTEHABLIĞI,

KIRMIZI, YEŞİL, SARI VE SİYAH RENK İLE,
İPEK DIŞINDA

PAMUK, KETEN, KIL, YÜN VE BAŞKA BİR
MADDEDEN YAPILAN

ELBİSELERİN GİYİLMESİNDE BİR SAKINCA
OLMADIĞI

Âyetler

بَاسُ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِ
[26]التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

1. “Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır.”

A’raf sûresi (7), 26

Cenâb-ı Hak, Âdem ile Havva’yı cennetten yer yüzüne çıplak olarak indirdi. Her doğan çocuk da dünyaya çıplak olarak gelir. Allah Teâlâ, insanlara giyinip kuşanıp süslenecek elbiseler ihsan etti. Böylece insanlar elbise sayesinde hem soğuk ve sıcaktan hem de çıplaklığın getireceği kötülüklerden korunmaya, başkalarının görmesi câiz olmayan yerlerini örtmeye, hatta süslenmeye imkân buldular. Giyinmek, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren medenî olmanın bir gereği sayıldı. Âyet-i kerîmedeki “takvâ elbisesi”nden maksat, Allah’a karşı saygı ve sevgi duyma, hayâ hissine sahip olma, maddî, mânevî her çeşit ayıp ve çirkinlikten korunma halidir. Bu duygulara sahip olanlar hiçbir imkân bulamasalar dahi, örtülmesi zaruri olan yerlerini mutlaka örterler. Fakat takvâ duygusuna sahip olmayanlar, Allah’ın emir ve yasaklarına gerektiği şekil ve ölçüde saygı göstermeyenler ne kadar giyinseler bile günahlara dalmaktan kurtulamazlar. Allah’a saygılı olanlar

elbisenin ayıpları ve örtülmesi emredilen yerleri kapatmanın aracı olduğunu bilirler. Güzelce giyinmenin göze ve gönle hoş gelmeyen çirkinliklerden, maddî manevî hastalıklardan insanı koruduğunu, düşmandan sakınmanın, kötü bakışlara hedef olmaktan kurtulmanın vasıtası olduğunu da idrak ederler. Onlar, giyinip kapanmanın şehvetin uyanmasını veya nefretin ayaklanmasını önlediğini düşünme gücüne sahiptirler. Bütün ilâhî dinler bu hedefleri gerçekleştirmek için inananlara örtünmeyi emreder. Peygamberleri ve onlarla birlikte dinleri insanlara gönderen Cenâb-ı Hak, elbiseyi kibrin, gururun, şehvetin ve servetin, başkalarına üstünlük taslamanın vasıtası olarak kullanmayı da ayıplar ve yasaklar. Anılan yanlışlara düşmemek ise takvâ ehli iyi bir mü'min olmak sayesinde gerçekleşebilir. İşte bu sebeple, âyet-i kerîmede vücudumuza giymemiz gereken elbise ile kalbimize giydirmemiz gereken takvâ elbisesi bir arada anılmıştır.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ اُكُنَانًا وَجَعَلَ
لَكُم يَتِيمًا نِعْمَتُهُ عَلَيْكُمْ لَكُمْ سَرَائِيلَ تَقِيْكُمْ الْحَرَّ وَسَرَائِيلَ تَقِيْكُمْ بِأَسْكُمْ كَذٰلِكَ
[81] لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ

2. “Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta koruyacak zırhlar yarattı.”

Nahl sûresi (16), 81

Elbisenin yaratılışındaki hikmetlerden biri de, insanı sıcak ve soğuktan korumasıdır. Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede elbisenin sıcaktan koruma özelliğini belirterek, dolayısıyla soğuktan koruma özelliğini de kastetmiştir. Çünkü soğuktan korunmak sıcaktan korunmaktan daha önceliklidir. Fakat sıcak bir iklimde yaşayan insanlar için sıcaktan korunmak daha önemlidir.

Savaş, insanın hayatını tehdit eden unsurların başında gelir. Bu sebeple savaşta kişinin canını koruması ve bunun için gerekli tedbirleri alması önemli görevleri arasında yer alır. Allah Teâlâ, savaş anında düşmanın silahlarına karşı korunmaları için insanlara zırh, kalkan veya bugünün silahlarına karşı korunmak üzere geliştirilmiş çeşitli vasıtalar ihsan etmiştir. Bunların keşif ve icadını nasip eden Cenab-ı Hak’tır. Müslümanlar, düşmana karşı yapacakları cihadda bu yöndeki en ileri teknolojiyi geliştirip kullanmak zorundadırlar. Aksi takdirde, düşmana karşı tedbirsiz hareket etmiş olurlar ki, bu

dinimizde câiz görülmemiştir. Soğuktan ve sıcaktan korunmak nasıl bir zaruretse, savaş anında düşmandan korunmak da aynı şekilde bir zarurettir.

Hadisler

عن ابن عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ وَ -780
الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضَ ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ ، : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
ثِيَابُ دَح : رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «وَكَقَّوْا فِيهَا مَوْتَاكُمْ
ح.حي حص نس ح.

780. İbni Abbâs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.”

Ebû Dâvûd, Tıb 14, Libâs 1;Tirmizî, Cenâiz 18, Edeb 46. Ayrıca bk. Nesâî, Ce nâiz 38, Zînet 97; İbni Mâce, Cenâiz 12, Libâs 5

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

781- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَعَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 781- يَاضَ ، فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ ، وَكَفَّنُوا فِيهَا الْبَسُوا الْبَ: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .
حي حص ثي دح : رواه النسائي ، والحاكم وقال «مَوْتَاكُمْ»

781. Semüre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Beyaz renk elbise giyiniz. Çünkü beyaz daha temiz ve daha hoş görünümlüdür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.”

Nesâî, Cenâiz 38, Zînet 97; Hâkim, Müstedrek IV,185. Ayrıca bk.Tirmizî, Edeb 46; İbni Mâce, Libâs 5

Açıklamalar

Bütün ilâhî dinler gibi İslâm'ın da elbise ile örtünme ve giyinmeyi emredip kişiyi maddî ve mânevî açıdan dış çevreye karşı korumayı hedeflediğini yukarıda âyetleri açıklarken belirtmeye çalıştık. Bunun yanında dinimizin her konuda olduğu gibi, giyim kuşamda da en iyiyi ve en güzeli aradığı, maddî ve manevî temizlikle birlikte estetiğe büyük önem verdiği gözardı edilemez. Peygamber Efendimiz bazan ashâbın

erkek ve kadınlarının giysi diktikleri kumaşların cinsine, elbiselerin şekline ve rengine, giyim kuşam tarzına müdahale ederdi. Böyle hareket etmesinin sebebi, toplumu birtakım yanlış yönelişlerden, çirkin davranışlardan, gayri müslimlere benzemekten sakındırmak, zevk-i selîme uygun olmayan görünümlerden korumak ve bunların yaygınlık kazanmasını önlemektir.

Peygamber Efendimiz giyim kuşamda bazı renkleri daha çok tercih etmiş, hem kendisi elbiselerini bu renklerden seçmiş hem de ashâb-ı kirâma tavsiye etmiştir. Beyaz, tercih ettiği renklerin başında gelir. Bu tercihin sebebi, beyaz rengin hadîs-i şerîfte de belirtildiği gibi daha temiz ve daha hoş bir görünümde olmasıdır. Müslüman, dış görünüşüyle de başkalarına örnek olmalıdır. “Düzgün bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur” sözü ne kadar yerindedir. Beyaz renk, iç temizliğine, hilekârlık, insanları aldatma, düşmanlık hissi ve kötü ahlâkın her çeşidinden uzak durmaya bir işaret sayılır. Beyaz, bir bakıma fitratı, insanın bütün günahlardan arınmış olarak yaratılışını temsil eder. Zira İslâm dini, hıristiyanlığın aksine, doğan her çocuğun tertemiz, bütün kötülüklerden, çirkinliklerden uzak bir şekilde dünyaya geldiğini kabul eder. Oysa

hıristiyanlar, doğan her çocuğun günahkâr olarak doğduğu bâtil inancına sahiptirler.

Beyaz renk, üzerindeki her çeşit kiri ve pisi başka renklerin hepsinden daha çok ve daha çabuk belli edip gösterdiği için, daha sık yıkama ve giysi değiştirme ihtiyacı hissettirir. Bu ise temizliğin sürekli olmasını sağlar. Çünkü elbisesi kirlenen insan, onu çıkarıp değiştirirken kendi vücudunun da kirlendiğini düşünerek yıkanma ihtiyacı hisseder; böylece beden temizliğini sağlamış ve sıhhatine dikkat etmiş olur. Beden temizliğinin insanı iç temizliğine yani gönül ve kalp temizliğine sevkedeceği umulur. Bu sebeple dinimiz, dış dünyamızın temizliği kadar belki ondan daha çok ve daha önemle iç dünyamızın temizliğiyle ilgilenir ve her ikisini birlikte geliştirmemizi ister. Kur’ân-ı Kerîm: “Sadece Rabbini büyük tanı elbiseni tertemiz tut” [Müddessir sûresi (74), 3-4] buyurarak bunu vurgular.

Beyaz elbise giymek, kibir, gurur ve kendini beğenmişlikten uzak durmanın, alçak gönüllü ve tevâzu sahibi olmanın da bir belirtisi sayılır. Çünkü beyaz rengin gösterişli ve başkalarını kışkandırıcı bir yönü yoktur. Renklerin, insanın rûhî yapısı ve kişiliğiyle ilgisi olduğu modern bilimin de kabul

ettiği bir gerçektir. Suç ve suçluyu inceleyen bir bilim dalı olan kriminoloji, kişilerin hangi renklerden hoşlandığını, hangi tip ve renk elbiseler giydiğini de araştırır. Çünkü bunlar, kişilik hakkında ipucu veren unsurlardır.

Beyaz renkli kefenin tavsiye edilmiş olması, İslâm fıtratı üzere tertemiz doğan insanın, yine bu fıtrat üzere tevhîd inancıyla Allah'a kavuşmasını temenni anlamı taşımaktadır. Ölen kimse meleklerle ilk defa bu temiz elbise ile karşılaşmış olur. Öte yandan hac esnasında Arafat'ta bütün hacıların beyaz ihrama girmesi, kıyamet günü dirilişten sonra Allah'ın huzurunda aynı giysiler içinde toplanılacağıının âdeta temsîlî bir anlatımıdır.

Çoğu kere âlimlerin ders meclislerinde, imamların cemaatin huzurunda, mânevî liderlerin halkın arasında beyaz elbise giymeleri, Peygamberimiz'in bu tavsiyesi sebebiyle olsa gerektir.

Peygamber Efendimiz'in sadece beyaz giymeyi emretmediğini, ancak beyazı özenle tavsiye ettiğini, başka renkleri de hem giydiğini hem giyilmesini meşrû gördüğünü daha sonra gelen hadislerden öğreneceğiz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz beyaz elbise giymiş ve beyaz giyilmesini tavsiye etmiştir.
2. Beyaz renk dış temizliği yansıtması yanında iç temizliğinin de belirtisi sayılır.
3. Müslüman dış görünümüyle başkalarına itimat telkin etmelidir.
4. Elbise, temizlik ve zerâfeti yansıttığı kadar tevâzu ve vakarı da yansıtmalıdır.
5. Resûl-i Ekrem kefenlerin beyaz renkli olmasını tavsiye etmiştir.
6. Özellikle sıcak iklim kuşağında bulunan ülkelerde ve yaz mevsiminde beyaz elbiseler giymek sıhhî açıdan da büyük önem arzeder.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -782
رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حُمْرَاءَ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرْبُوعًا وَلَقَدْ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . أَحْسَنَ مِنْهُ

782. Berâ İbni Âzib radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem orta boylu idi. Ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm; hayatımda Resûl-i Ekrem'den daha güzel hiçbir şey görmedim.

Buhârî, Menâkıb 23, Libâs 35; Müslim, Fezâil 91. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 59

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'in ahlâkını olduğu gibi, mübarek cismini, giyim kuşamını da ayrıntı sayılabilecek bilgilere varıncaya kadar bize anlatmışlar, tanıtmışlar ve hiçbir şeyi eksik bırakmamaya özen göstermişlerdir. Bu konudaki pek çok rivayet hadis kitaplarımızın ilgili bahisleriyle müstakil şemâil eserlerinde yer alır.

Hadis şârihlerinin pek çoğu, Peygamber Efendimiz'in giydiği kırmızı renkteki elbisenin sırf kırmızı olmadığı görüşündedirler. Çünkü sırf kırmızı renkten elbise giyilmesini Peygamberimiz'in uygun görmediği konusunda rivayetler vardır. Bu sebeple “kırmızı” diye nitelenen elbisenin kumaşının dokumasında yeşil, beyaz veya başka renkte çizgiler olduğu ifade

edilir. Özellikle Hanefî mezhebi imamları sırf kırmızı renk elbise giymenin câiz olmadığı kanaatindedirler.

Bu sebeple onlar hadislerde kırmızı diye anılan elbiseleri “çizgili kırmızı” şeklinde yorumlarlar; kırmızı rengin giyilmiş olduğundan bahseden rivayetleri de “yasaklanmasından önce giyildiği” tarzında anlarlar. Ancak Hanefîler kırmızı elbise giymenin haram değil, mekruh olduğunu da özellikle belirtirler. Buna karşılık, Şâfiî mezhebinin görüşü kırmızı elbise giyilmesinin câiz olduğu yönündedir. Onlar bu hükme varırken, rivayetlerin zâhiri kendileri için delil teşkil eder. Gerçekten, sırf kırmızı rengin hoş bir görünüm sergilemediği, kanı çağrıştırdığı için de merhamet ve şefkat hissine aykırı düştüğü kabul edilir. Kırmızı giymeye düşkün olanların çoğunlukla gaddar, merhamet duygusundan yoksun kimseler olduğu söylenir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz aşırı uzun ve kısa değil, orta boylu idi.

2. Peygamberimiz çeşitli renkte elbiseler giymiştir. Kırmızı elbise giydiği de olmuştur. Daha sonraları sırf kırmızı giyilmesini uygun görmediği bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ancak çizgili kırmızı elbiseler giydiği kesindir.

3. Hanefî mezhebi imamları katıksız kırmızı renkten ibaret elbise giymeyi mekruh kabul ederken, Şâfiî mezhebi imamları bunu câiz görürler.

783- رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ وَهُوَ بِالْأَبْطَحِ فِي قُبَّةٍ لَهُ حُمْرَاءَ مِنْ أَدَمٍ فَخَرَجَ بِلَالٌ يَوْضُوئِهِ ، فَمِنْ نَاضِحٍ وَنَائِلٍ ، فَخَرَجَ رَأً ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمٌّ بَيَاضُ سَاقِيهِ ، فَتَوَضَّأَ وَأَدْنَى بِلَالٌ ، فَجَعَلَتْ أُتَتَّبِعُ فَأُهِئُهَا وَهَهُنَا ، ثُمَّ رُكِّزَتْ . حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ : يَقُولُ يَمِينًا وَشِمَالًا مَنْفَقٌ بَيْنَ يَدَيْهِ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ لَا يُمْنَعُ لَهُ عَنَزَةٌ ، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى يَمْرُ بَ . بَفَتْحِ النُّونِ نَحْوُ الْعُكَازَةِ «الْعَنَزَةُ» . هِيَ لِع

783. Ebû Cuhayfe Vehb İbni Abdullah radıyallahu anı şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i Mekke'de Ebtah denilen yerde deriden yapılmış kırmızı çadırında gördüm. Bilâl, elinde Resûl-i Ekrem'in abdest aldığı su kabı ile çadırdan çıktı.

Sahâbîlerden bazısı o su ile vücudunu ıslatıyor, bazısı da avuçla alıyorlardı. O esnada Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem üzerinde kırmızı bir elbise ile dışarı çıktı. Bembeyaz baldırları hâlâ gözümün önündedir. Sonra abdest aldı; Bilâl ezan okudu; ben de şuraya ve şuraya, yani sağa ve sola dönerken, Bilâl'in ağzını takip etmeye başladım: Hayye 'ale's-salâh, hayye 'ale'l-felâh diyordu. Sonra Resûl-i Ekrem'in önüne sütreci olarak ucu sivri demirli bir asâ dikildi. Peygamberimiz öne geçip namaz kıldırdı. Sütrenin önünden köpek ve eşek geçiyordu da onların geçmesine engel olunmuyordu.

Buhârî, Salât 17; Müslim, Salât 249. Ayrıca bk. Buhârî, Vüdû 40, Libâs 42; Ebû Dâvûd, Salât 34

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâm, Peygamber Efendimiz'e ait bir olayı anlatırlarken çoğu kere olayın geçtiği yer, cereyan ediş şekli ve olayın kahramanlarından bahsetmeyi ihmal etmemişlerdir. Ebû Cuhayfe'nin rivayetinde buna bir kere daha şahit olmaktayız. Hadisimizin gösterilen kaynaklarına baktığımızda bazı rivayet farklılıkları varsa da bunlar esasla ilgili olmayıp, ya rivayetin geçtiği konu ile alâkalı

yönünün öne çıkarılmasından ya da mâna ile rivâayetin karakterinden kaynaklanmaktadır.

Rivayette adı geçen Ebtah, Mina'ya yakın bir yerin adı olup, Bathâ diye de anılır. Geçici olarak konaklanılacak yerde çadır kurmak Arapların en yaygın geleneklerindendi. Çadır deriden veya hayvanların kıl ve yünlerinden örülen çul çuval benzeri maddelerden yapılırdı. Çıktığı gazvelerde, yolculuklarda ve hacda Peygamberimiz için çadır kurulmuştur. Günümüz şartlarında dahi çadır geleneği seyyar ordu birlikleri başta olmak üzere, konar göçer göçebe toplumlar için vazgeçilmez meskenlerin başında gelir. Hz. Peygamber için kurulan deri çadırın ve giydiği elbisenin kırmızı olduğu özellikle belirtilmiştir. Bu durum, kırmızı rengin hem eşya hem de giyeceklerde kullanıldığının bir kanıtıdır. Ayrıca insanın giyecekleri başta olmak üzere kullandığı eşyalarla kişiliği arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmek istendiğini görmekteyiz. Sahâbîlerin Efendimiz'in abdest suyunu kapışmaları, adına "teberrük" denilen, Resûl-i Ekrem'in kullandığı bir şeyden yararlanmak veya ona dokunmak ya da görmek suretiyle bereket ummaları sebebiyledir. Bunun yasaklanmadığını ve sahâbe zamanından günümüze kadar devam edip gelen bir âdet

olduğunu görmekteyiz. Bu sebeple, Peygamberimiz'in kullandığı birtakım eşyalar, mübarek sakalını tıraş ettiğinde ashâbın ondan aldığı teller asırlardır korunagelmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kırmızı renk elbise giymek ve eşya kullanmak câizdir.
2. Hz. Peygamber'in ve salih kimselerin eşyalarıyla teberrük câizdir.
3. Açık alanlarda namaz kılınırken, namaz kılanın önüne sütre dikmesi sünnettir.
4. Namaz kılanın sütresinin önünden insan ve hayvanların geçmesi namaza engel olmaz.
5. Erkeklerin dizden aşağısı avret değildir.
6. Sefer esnasında namaz için ezan okunur.
7. Ezan okurken müezzinin "hayye 'ale's-salâh ve hayye 'ale'l-felâh" larda sağa sola dönmesi sünnettir.

رَأَيْتُ :مَثَّةَ رِفَاعَةَ التَّمِيمِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي ر -784
رَوَاهُ أَبُو .رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ
. دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيَّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

784. Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî radiyallahu anh
şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i
üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm.

Ebû Dâvûd, Libâs 19; Tirmizî, Edeb 48

Ebû Rimse Rifâa et-Temîmî

Ebû Rimse sahâbîdir. Babası ile birlikte Resûl-i
Ekrem'in huzuruna gelip müslüman olmuştu.
Adından çok künyesiyle tanınır. Adı konusunda
pek çok ihtilaf vardır. Ancak Rifâa İbni Yesribî
adının daha çok tercih edildiğini görüyoruz.
Hayatıyla ilgili yeterli bilgiye kaynaklarda yer
verilmeyen Ebû Rimse, İfrîkîye'de (Tunus'ta)
vefat etti. Onun rivayetleri Ebû Dâvûd, Tirmizî ve
Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır. Nevevî'nin, Ebû
Rimse'den Riyâzü's-sâlihîn'e aldığı tek rivayet bu
hadistir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yeşil renk, Peygamber Efendimiz'in sevdiği, giydiği ve tavsiye ettiği renklerdenendir. Cennet ehlinin giysilerinin çoğunun yeşil renkte olduğu kabul edilir. Kurân-ı Kerîm'in çeşitli âyetleri de buna delil gösterilir:

“İnce ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler” [Kehf sûresi (18), 31]; “Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır” [İnsan sûresi (76), 21] âyetleri bunun örnekleridir. Ancak bu âyet ve hadislere, cennet ehlinin çoğunluğunun giysilerinin yeşil renkte olduğu hükmüne bakarak bu rengi kutsal kabul etmek veya giyilmesinin zarurî olduğunu iddia etmek söz konusu değildir. Kullanılması yasaklanmamış herhangi bir elbise veya herhangi bir renk gibi yeşil elbise giymek de mübahtır. Peygamberimiz sevdiği ve giydiği için bu rengi tercih etmek ise, güzel bir davranış olur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in giydikleri iki elbiseden maksat, izâr ve ridâ denilen bir çeşit pantolon ve ceket veya palto gibi alt ve üst giysileridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yeşil elbise giymek mübahtır.

2. Peygamberimizin alt ve üst ayrı olmak üzere iki parça elbise giydiği de olmuştur.

785- وعن جابر رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -
رواهُ مسلم . وسلم دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ

785. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Mekke'nin feth edildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girdi.

Müslim, Hac 451. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 21; Tirmizî, Libâs 11; Nesâî, Menâsik 107, Zînet 109; İbni Mâce, Libâs 14

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

786- كَأَنِّي :وعن أبي سعيد عمرو بن حُرَيْثٍ رضي الله عنه قال -
أنظر إلى رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ
ملسَم هاور . أرخى طرفيها بين كتفيه

أن رسول الله صلى الله عليه وسلم خطبَ : وفي رواية له
النَّاسَ ، وعلَّيه عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ .

786. Ebû Saîd Amr İbni Hureys radıyallahu anh
şöyle der:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in başında
siyah bir sarık, sarığın iki ucunu omuzları arasına
sarkıtmış hâli hâlâ gözümün önündedir.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem başında
siyah bir sarık olduğu halde halka hutbe okudu.

Müslim, Hac 452-453. Ayrıca bk. 785 no'lu
hadisin kaynakları.

Ebû Saîd Amr İbni Hureys

Çocuk yaştaki sahâbîlerden olup, Resûl-i Ekrem
vefat ettiğinde 12 yaşında idi. Kureyş kabilesinin
Mahzûmoğulları koluna mensuptur. Bedir
Gazvesi'nin yapıldığı sene annesi onu Peygamber
Efendimiz'e getirip dua etmesini istemişti.
Efendimiz Amr'ın başını okşayıp rızkının bol,
kendisinin zengin ve alış verişinin bereketli olması

için dua etti. Bir rivayete göre onu Resûl-i Ekrem'e getiren annesi değil babasıydı. Ebû Saîd ashâbın önde gelen zenginleri arasında yer aldı. Daha sonra Kûfe'ye yerleşti ve orada ev yaptıran ilk Kureyş'li Amr İbni Hureys oldu. Peygamberimiz'den 18 hadis rivayet etti. Onun rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de yer alır.

Ebû Saîd Amr İbni Hureys 85 (704) senesinde Kûfe'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in fetih günü Mekke'ye başında hangi kıyafetle girdiği konusunda iki ayrı rivayet vardır. Bunlardan biri başında demirden bir miğferle girdiği yönündeki rivayet, diğeri de şu anda açıklamaya çalıştığımız başında siyah bir sarıkla girdiğini belirten rivayettir. Her iki rivayetin sahih olduğunu göz önüne alan âlimlerden bir kısmı, baştaki sarığın miğfer gibi olduğunu söyleyerek rivayetlerin arasını bulmaya çalışırlar. Kâdî İyâz ise iki rivayetin arasını şöyle bulur: Hz. Peygamber Mekke'ye miğferle girmiş, sonra onu çıkararak başına siyah sarık sarmıştır.

Çünkü Peygamberimiz başında siyah bir sarık olduğu halde insanlara hitap etmiştir. Bu konuşma, fethin gerçekleşmesinden sonradır. O halde her iki rivayet sahihtir. Konunun, üzerinde bu kadar durulacak derecede önemli olup olmadığı akla gelebilir. Hadis şârihleri konu üzerinde bir kitapçık yazacak kadar durmuşlardır. Çünkü rivayetlerin biri Mekke'nin savaşıyla fethedildiğine, diğeri ise sulh yolu ile fethedildiğine delil getirilmiştir. Zira ordu komutanının bir yere hangi kıyafetle girdiğinin görülmesi ve bilinmesi, geliş niyeti ve maksadı hakkında hüküm vermemize yeterli sebep teşkil eder. Giyilen kıyafetin bu yönden de değer ifade ettiğini unutmamak gerekir. Bilindiği gibi miğfer harp kıyafetidir; sarık ise sulh zamanında giyilir.

Peygamber Efendimiz hutbe okurlarken çok kere beyaz giyinmiş, beyaz sarık sarmış ve beyazı tercih etmişse de, bu ve benzer rivayetlerden öğrendiğimiz gibi siyah giydiği ve siyah sarık sardığı da olmuştur. Özellikle düşmana karşı zafer kazanılması esnasında siyah sarık sarmanın müstehap olduğu bir çok âlim tarafından ifade edilir. Onların bu görüşlerine delil teşkil eden rivayetler açıklamaya çalıştığımız bu ve benzeri diğer hadislerdir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Siyah renk elbise giyinmek ve siyah sarık sarmak câizdir.
2. Harp ve sulh kıyafetleri farklılık arzeder.
3. İslâm âlimleri, düşman karşısında zafer elde etme anında siyah sarık sarılmasını müstehap görmüşlerdir.

787- كُنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى :وعن عائشة رضي الله عنها قالت -787
الله عليه وسلم في ثلاثة أثوابٍ بيضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ ، لَيْسَ فِيهَا
متفقٌ عليه .قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ .

ثِيَابٌ :بفتح السين وضمها وضم الحاء المهملتين «السَّحُولِيَّةُ»
الْقُطْنُ : «وَالْكُرْسُفُ» قَرِيَّةٌ بِالْيَمَنِ :نُسِبَ إِلَى سَحُولٍ تُ

787. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, pamuktan mâmul üç parça beyaz Sehûliyye bezi ile kefenlendi. Bu üç parça arasında gömlek ve sarık yoktu.

Buhârî, Cenâiz 19, 24; Müslim, Cenâiz 45. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 39

Açıklamalar

Kefen ölüye ait bir elbisedir. Bu sebeple kefenle ilgili bir çok ayrıntı hadis ve fıkıh kitaplarımızda yer alır. Peygamber Efendimiz'in kaç parçadan ibaret kefene sarıldığı konusunda değişik rivayetler bulunmaktadır. Muhaddisler, bu rivayetlerin en sahih olanının açıklamaya çalıştığımız Hz. Âişe hadisi olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, Peygamberimiz'in sarıldığı kefen bezinin pamuktan imâl edilmiş ve beyaz renkli olduğunda, üç parçadan ibaret bulunduğunda ittifak vardır. Hadiste adı geçen Sehûliye, Yemen'de bir köyün adı olup, pamuklu kumaşları ile meşhurdur. Hatta bundan dolayı olmalıdır ki, Arapça lügat kitaplarında kelimenin beyaz pamuklu kumaş anlamına geldiğinden bahsedilir. Bu rivayetten hareketle Hanefî fakihleri, erkekler için sünnet olan kefenin üç parça bezden yapılması gerektiği görüşündedirler. Onlar, bu üç parçayı izâr, kamîs ve lifâfe diye adlandırırlar. Ancak gömlek anlamına gelen “kamîs” adlandırması bu hadise aykırı düşmektedir. Fakat bu hadis dışındaki bazı rivâyetlerde Resûl-i Ekrem'in kefenlendiği üç

parça arasında “kamîs” anıldığı için, bu adlandırmada bir sakınca görmemiş olmalıdırlar (Bazı deliller için bkz. Ali el-Kârî, el-Mirkât, II, 119-120). Kefenin kısımlarını adlandırma konusunda İmam Şâfiî ile Ahmed İbni Hanbel ise sadece bu hadisin lafzı ile amel etmişlerdir. Ölen kimseyi kefenlemenin vâcip olduğu konusunda bütün mezhep imamlarının icmâı vardır. Renkli kumaşlardan kefen yapmanın mekruh olduğu hususunda da âlimlerimiz arasında görüş birliği bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz üç ayrı parçadan oluşan kefene sarılmıştır.
2. Müslümanların ölülerini kefenlemek vâciptir.
3. Kefenin beyaz renkte olması müstehaptır.
4. Beyazın dışında renkli kumaştan kefen yapılması mekruhtur.

خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ : تَلَّاقَ اِهْنَعُو -788
. غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعْرِ أُسُودَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

«وَالْمُرَحَّلَ» . وَهُوَ كِسَاءٌ : مِيْمٌ لِرَسَائِلِ «الْمِرْطِ» .
هُوَ الَّذِي فِيهِ صُورَةُ رِحَالِ الْإِبِلِ ، وَهِيَ الْأَكْوَارُ : بِالْحَاءِ الْمَهْمَلَةِ .

788. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir sabah, üzerinde deve semerlerinin resimleri bulunan siyah kıldan dokunmuş desenli bir elbise olduğu halde evden dışarı çıktı.

Müslim, Libâs 36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 5; Tirmizî, Edeb 49

Açıklamalar

Hız.Peygamber'in hayatının hemen her alanı gibi giyim kuşamı da başta hanımları olmak üzere, sahâbîler ve bütün müslümanlar için ilgi konusu olmuştur. Onun neleri giyip neleri giymediği, hangi çeşit giyecekleri tavsiye edip hangilerinden sakındırdığı üzerinde önemle durulduğunu görürüz. Çünkü giyeceklerimiz konusunda bir ölçü koyarken, Resûl-i Ekrem'in tavır ve davranışlarını ayrıntılarıyla bilmeye ihtiyaç vardır.

Peygamberimiz yün ve pamuktan mamul elbiseler giydiği gibi, kıldan yapılmış elbise de giymiştir.

Bu durum, hem kıldan mamul elbise giymenin câizliğine hem de Efendimiz'in tevâzuuna delil sayılır. Her şeyin en azıyla elde edilmesi en kolay ve maddî değeri en düşük olanıyla iktifâ etmesi onun temel ahlâk prensiplerinden biriydi. Ümmetin bu konuda da Resûl-i Ekrem'i örnek alması gerekir. Bu hadis üzerinde cansız eşya resimleri bulunan elbiseleri giymenin bir sakıncası olmadığına delildir. Haram olan resim, ruh sahibi canlı varlıkların resmidir. Zira putlara tapan Arap toplumu, bu nevi suretleri tapınmak maksadıyla yapıyor ve onları kutsal sayıyordu. Böyle bir toplumda Hz.Peygamber'in bu çeşit resme müsamaha göstermesi söz konusu olamazdı. Çünkü her canlı sureti onlara bir putu veya tapınma duygusunu hatırlatıyordu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Pamuk ve yün gibi kıldan yapılmış elbise giymek câizdir.
1. Üzerinde cansız eşyanın resmi bulunan elbise giymek câizdir.
3. Siyah veya desenli elbiseler giymenin bir sakıncası yoktur.

كُنْتُ مَعَ رَسُولٍ : وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -789-
أَمَعَكَ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي مَسِيرٍ ، فَقَالَ لِي
نَعَمْ ، فَنَزَلَ عَنِ رَاحِلَتِهِ فَمَشَى حَتَّى تَوَارَى فِي : تَلَقَّ « ؟ مَاءَ
سَوَادِ اللَّيْلِ ثُمَّ جَاءَ فَأَفْرَغْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَعَلَيْهِ
جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِرَاعَيْهِ مِنْهَا حَتَّى أَخْرَجَهُمَا
جُبَّةً ، فَغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ ثُمَّ أَهْوَيْتُ لِأَنْزَعِ خُفَّيْهِ مِنْ أَسْفَلِ
مُتَفَقِّ . وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا «دَعَّاهُمَا فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ » : لَأَقِفَ
هَيْلَع .

. وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ شَامِيَّةٌ ضَيِّقَةٌ الْكُمَيْنِ : وَفِي رِوَايَةٍ

. أَنَّ هَذِهِ الْقِصَّةَ كَانَتْ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ : وَفِي رِوَايَةٍ

789. Mugîre İbni Şu'be radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gece Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile yolculukta idim. Bana:

“– Yanında su var mı?” dedi. Ben:

– Evet, diye cevap verdim. Bunun üzerine devesinden inip yürüdü ve gecenin karanlığında gözden kayboldu. Sonra geldi. Ben tulumdan eline su döktüm; yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını yeninden

çıkaramadı da cübbenin altından çıkarmak suretiyle yıkadı ve başını meshetti. Ben mestlerini çıkarmak için elimi uzattım:

“– Onları bırak çünkü ben mestlerimi abdestli iken giydim” buyurdu ve üzerlerine meshetti.

Bir başka rivayette: “Üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi vardı” denilir (Nesâî, Tahâret 66) .

Başka bir rivayette ise: Bu olay Tebük Gazvesi’nde idi, denilmiştir (Nesâî, Tahâret 63).

Buhârî, Salât 7, Libâs 11, Rikak 14; Müslim, Tahâret 77. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 66

Açıklamalar

Mugîre İbni Şu‘be, Peygamberimiz’in sürekli hizmetinde bulunan sahâbîler arasında yer alır. Bu sebeple özel durumlarla ilgili bazı rivayetlerin ondan geldiğini görmek bizi şaşırtmamalıdır. Bu tür rivayetler, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in çeşitli davranışlarında riâyet ettiği edebi, bu yönde caiz olan ve olmayan davranışları bize öğretmesi açısından önem taşır. Meselâ, gece vakti ve kimsenin olmadığı bir yerde de olsa, ihtiyacını

gidermek için insanların gözünden uzak bir yere gitmenin gereğini, abdest alırken başkasının su döküvermesinde bir sakınca olmadığını ve savaş esnasında dar elbise giymenin bol elbise giymeye tercih edildiğini biz bu hadisten öğrenmekteyiz. Ayrıca, Peygamberimiz'in bir devlet reisi, harpte bir komutan olarak yanında kendisinin hizmetinde bulunacak bir kimsenin olmasına özen gösterdiğini benzer pek çok rivayetin yanında burada da görmekteyiz. Abdest alırken yıkanması gereken uzuvlardan herhangi birinin elbisenin darlığı veya başka bir sebeple ihmal edilmesinin câiz olmadığını, mestler üzerine meshetmenin Efendimiz'in sünnetlerinden olduğunu Mugîre hadisi bize hatırlatmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İhtiyaç halinde dar elbise giymek ve yeni dar olan elbise giyilmişse kolları elbisenin içinden çıkarmak caizdir.
2. Mestler üzerine meshetmek Peygamberimiz'in sünnetidir.
3. İhtiyacını gidermek için kimsenin görmeyeceği bir yere gitmek müstehaptır.

4. Emir ve istekleri olmasa da büyüklere hizmet etmek caizdir.

صِيَمُ الْقُلُوبِ بِابْحَتْسَا بَاب - 118

GÖMLEK GİYMEK

Hadis

790- بَإِلَى كَانَ أَحَبَّ النَّبِيِّ : عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ ،
دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر . رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَمِيصُ
. نَسَحَ ثِيَابَهُ : لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَاو

790. Ümmü Seleme radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in en sevdiği elbise gömlek idi.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Açıklamalar

Hadisteki elbise tabiri, keten, pamuk, yün, ipek, kürk, deri ve benzeri maddelerden yapılan her türlü

giyeceği ifade eder. Giyecek kelimesi yerine yine Arapça asıllı bir kelime olan elbiseyi kullanmamız daha doğru olabilirdi. Ne var ki elbisenin bizde çağrıştırdığı mâna, gömlek ve benzeri giysileri kapsayıcı nitelikte değildir. Gömlek, pamuk ve keten gibi hafif, vücudu rahatsız etmeyen maddelerden yapılıp çoğunlukla elbisenin içine giyilir. Peygamber Efendimiz'in gömleği sevmesinin sebebi, hem tesettürü sağlama özelliğine sahip hem de eziyetsiz hafif bir giyecek olmasıdır. Ayrıca gömlek giymek tevâzu ve alçak gönüllü olma belirtisi sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gömlek, tesettürü temin eden giysilerden olup, Peygamberimiz tarafından hem giyilmiş hem de sevilmiştir.

2. Peygamberimiz'e uymak kasdıyla gömlek giymek ve gömleği sevmek sünnete uygun bir davranıştır.

باب صفة طول القميص والكمّ والإزار - 119

یلع كل ذنم یش لابس إمرح تو ةمام عل افرطو
ءال یخ ریغ ن م هت هاركو ءال یخ ل لی بس

GIYSİLERİN UZUNLUK VE KISALIĞI

GÖMLEĞİN YENİNİN, ELBİSENİN VE
SARIĞIN UCUNUN UZUNLUĞU,
BUNLARDAN HERHANGİ BİRİNİN KİBİR VE
BÜYÜKLÜK TASLAMAK İÇİN
UZATILMASININ HARAMLIĞI, BÖYLE BİR
GAYE OLMADAN

UZATILMASININ MEKRUHLUĞU

Hadisler

كان : عن أسماء بنت يزيد الأنصاريّة رضي الله عنها قالت - 791-
وبأهـاور . كُـمُ قميص رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الرُّسُغِ
نـسـحـثـيـدـح : لاقو يذمرتـلـاو ، دواد .

791. Esmâ Binti Yezîd el-Ensâriye radıyallahu
anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in
gömleğinin kolu bileğine kadardı.

Ebû Dâvûd, Libâs 3; Tirmizî, Libâs 27

Esmâ Binti Yezîd el-Ensâriye

Sahâbî hanımların önde gelenlerindendir. Ümmü Seleme künyesiyle anılır. Muâz İbni Cebel'in halasının kızıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'den işittiği hadisleri, şahit olduğu birtakım olayları nakletmiş ve rivayetleri güvenilir hadis kitaplarının bir çoğunda yer almıştır. Ondan nakledilen hadislerden biri şöyledir: “Kim Allah rızası için bir mescid inşa ederse, Allah o kimse için cennette bir ev hazırlar” (Ahmed İbn Hanbel, Müsned, VI, 461). Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında Şehr İbni Havşeb, Mücâhid, İshâk İbni Râşid ve Mahmud İbni Amr gibi tâbiîler vardır. Esmâ Binti Yezîd, Yermûk Harbi'ne de iştirak etmiş ve bu harpte çadırının direğiyle rumlardan dokuz kişiyi öldürmüştü.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bir çok defa ifade ettiğimiz gibi, sahâbe-i kirâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaşayış tarzındaki en küçük ayrıntılara bile dikkat etmiş, bu konudaki bilgi ve görgülerini kendilerinden sonraki nesillere

aktarmayı ihmal etmemişlerdir. Onlar için Efendimiz'in gömleğinin veya cübbesinin kol uzunluğu bile bir ayrıntı değil, bilinmesi ve önemsenmesi gereken bir konudur. Nitekim İslâm âlimleri bu rivayetleri değerlendirirken gömleğin kolunun bileklere kadar, cübbe ve benzeri giysilerin kolunun da parmak uçlarına kadar uzatılmasında bir sakınca olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Bu yöndeki bir çok rivayet hadis kitaplarımızda yer almış ve fakihler de bu rivayetlerden istifade ile hükümler ortaya koymuşlardır (Rivâyetlerin bir bölümü için bk. Ali el-Kârî, Mirkât, VIII, 138-139).

Hadisi daha önce 520 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gömleğin kollarını bileklere kadar uzatmak sünnete uygundur.

2. Gömlek dışındaki giysilerin, cübbe ve benzerlerinin kollarını parmak uçlarına kadar uzatmak câizdir.

792- وعن ابن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» : وَسَلَّمَ قَالَ

يارسول الله إن إزارى يسترخى إلا أن أتعاذه، فقال: فقال أبو بكر
إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خِيَلَاءَ «: به صلى الله عليه وسلم له رسول الله
».

. هضعب ملسم ىورو ، ىراخبل اهور

792. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Taâlâ kibirlenip büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz.” Bunun üzerine Ebû Bekir:

– Yâ Resûlallah! Dikkat etmediğimde benim de elbisemin eteği yerde sürünüyor, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Şüphesiz sen bunu büyüklük taslamak için yapmıyorsun” buyurdular.

Buhârî, Libâs 2, Fezâilü's-sahâbe 5; Müslim, Libâs 43-44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25

794 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

صَلَّى اللّٰهُ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ -793
لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
» متفقٌ عليه .

793. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteklerini yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz.”

Buhârî, Libâs 1, 5; Müslim, Libâs 43 (Ayrıca bk. 617 numaralı hadis kaynakları)

617 numara ile daha önce geçen bu hadis 794 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

794- مَا أَسْفَلَ مِنْ « : وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ «الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ .

794. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Elbisenin topuklardan aşağı olan kısmı ateştedir.”

Buhârî, Libâs 4. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Libâs 27

Açıklamalar

Her üç hadis kibir yani büyüklük taslamak, gururlanmak ve kendini beğenmek kasdıyla elbisenin eteğini haddinden fazla uzatıp yerde sürümenin yasaklandığı gerçeğini bize öğretmektedir. Bu konudaki rivayetler hadis kitaplarımızda daha geniş yer almakta ise de, onların ortak özelliği burada geçen hadislerden farklı değildir. Sayılan bu nitelikler, İslâm ahlâkında çirkin ve kötü diye nitelenen ve mutlaka düzeltilmesi gereken huylar cümlesindendir. Bunların dışı akseden birtakım görüntüleri vardır. İşte onlardan biri de elbisenin eteğini yerde sürüyerek ve başkalarını küçümseyerek yürümektir. Bu rivâyetler, bir taraftan ferдин kendine çeki düzen vermesini ve kendisini başkalarından üstün görme gibi şahsiyet zaafını yansıtıcı hallere düşmemesini öğütlerken, diğer taraftan çirkin ve kötülüğe delâlet eden fizikî görünümle toplumunu tedirgin etmemeyi sağlayıcı ve onlarda bu tür kişilere karşı kin ve nefret duygusunun, aşağılık kompleksinin gelişmesini önleyici niteliktedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ameller niyetlere göredir. Bu sebeple niyetlerin ihtilâfı, hükümlerin de ihtilâflı olması sonucunu doğurur.

2. İnsanlara karşı büyüklük taslama ve kendini beğenme duygusuyla elbisesinin eteklerini yerde sürünecek derecede uzatan kimse büyük günah işlemiş olur.

3. Kibir ve ucub, yani büyüklük taslama ve kendini beğenme, Allah'ın rahmetinden ve bağışlamasından mahrumiyete sebep olur.

4. Hz. Peygamber, elbisenin cehenneme gireceğinden bahsederek, sahibinin cehenneme gireceğini kinâye yoluyla anlatmıştır.

5. Efendimiz, elbisenin eteğini bir özür veya mazeret sebebiyle uzatmanın bu hükmün dışında olduğunu beyan ederek, kibir ve ucub maksadıyla uzatmanın yasak olduğunu ısrarla belirtmiştir.

م وعن أبي ذر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم -795
ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة ، ولا ينظر إليهم ، ولا « : لاق
فقرأها رسول الله صلى الله عليه : لاق «يُزَكِّيهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ : قَالَ أَبُو ذَرٍّ . وَسَلَّم ثَلَاثَ مَرَّاتٍ
«الْمُسِيءُ ، وَالْمَنَّانُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتُهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ » : اللَّهُ ؟ قَالَ
. « الْمُسِيءُ إِزَارَهُ » : وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ . مَلْسَمٌ هَاوِرٌ .

795. Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Üç sınıf insan vardır ki, Allah Teâlâ kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onların yüzüne bakmaz ve kendilerini temize de çıkarmaz. Onlar için can yakıcı bir azâb vardır.”

Hadisin râvisi diyor ki:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bu sözünü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Ebû Zer :

– Ziyana uğradılar ve zarar ettiler; onlar kimlerdir yâ Resûlallah? dedi. Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu:

“Elbisesinin eteğini yerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışan kimsedir.”

Müslim'in bir başka rivayetinde: “Kaftanını sürüyen” denilmiştir. (Aynı numaralı hadis, aynı yerde bir başka tarikidir)

Müslim, Îmân 171. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 25; Nesâî, Büyû 5

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in birçok hadislerinde çeşitli insan tiplerine temas edildiğini görmekteyiz. Hadisimizde de üç ayrı insan tipinden, bu çeşit insanların oluşturduğu zümrelerden bahsedilmektedir. Allah'ın kıyamet gününde bir insanla konuşmaması, onun yüzüne bakmaması ve o kişiyi temize çıkarmaması en büyük mahrumiyettir. Böyle bir insan Allah'ın öfkesini, gazabını hak eder; cezaya çarptırılır; neticede cehenneme girmeye müstahak olur. Bu ise en kötü akibettir. Allah'ın bir kimseyle konuşmamasının anlamı, o kimseye yüz vermemesi, iyi insanlara gösterdiği kabulü ve hoşnutluğu ona göstermemesi, o kişiye fayda sağlayacak ve onu memnun edecek sözler söylememesidir.

Cenâb-ı Hakk'ın bir kimsenin yüzüne bakması, ona acıması, merhamet etmesi ve lutufkâr

davranmasıdır. Bakmaması ise o kimseden yüz çevirmesi ve ona lutfuyla, merhametiyle muamele etmemesi, acımaması anlamını taşır. Allah'ın lutfundan, merhametinden ve acımasından mahrum kalmak, bir insanın karşılaşılabileceği en büyük musibettir. Çünkü bunlardan mahrum kalanların yapabileceği hiçbir şey, başvuracağı hiçbir kapı yoktur.

Allah Teâlâ'nın bir kimseyi temize çıkarması, o kişiyi günah kirlerinden ve ceza görmesine sebep olacak her çeşit kötülüklerden arındırmasıdır. Cezâ günü diye de anılan kıyamet gününde bir insanın karşılaşılabileceği en büyük mükâfat budur. Çünkü günah ve kötülüklerden arındırılmış bir insanın son ve ebedî mekânı cennettir. Kişinin Cenâb-ı Hak tarafından temize çıkarılmaması ise, sayılan bu güzelliklerden yoksun kalması anlamına gelir.

Neticede kıyamet gününde Allah'ın konuşmadığı, yüzüne bakmadığı ve temize çıkarmadığı kimseler acıklı, can yakıcı bir azâbı hak ederler. Bu azâbın çekileceği yer ise cehennemdir.

Peygamberimiz, bütün bu olumsuzlukları ve kötü neticeyi haber verip ashâbın ve ümmetin dikkatini çektikten sonra, bunlara muhatap olacak kimseleri

saymıştır. Bunlardan birinci sınıfı teşkil edenler, yukarıdaki hadislerde kendilerinden yeterince söz ettiğimiz, başkalarına karşı büyüklük taslayarak, kendilerini beğenerek, elbiselerinin eteklerini yerde sürüyerek yürüyen kibirli kimselerdir. Kibir dinimizde büyük günahlardan kabul edilir ve kibirliler, Kur’ân-ı Kerîm’in bir çok âyetinde kınanır. İkinci sınıfı oluşturanlar ise, yaptığı iyiliği başa kakan, verdiği şeyde gözü kalan, azı çok gören, cömertlikten nasibi olmayan, çok defa da cimri davrananlardır. Kur’ân-ı Kerim böylelerini de bize tanıtır ve onların davranışlarını şiddetle kınar, bu tür kötü huylardan uzak durmamızı öğütler. Cenâb-ı Hak bir âyet-i kerîmede şöyle buyurur: “Ey inananlar! İnsanlara gösteriş için malını verip Allah’a ve ahiret gününe inanmayan adam gibi, başa kakmak ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın” [Bakara suresi (2), 164]. Acıklı bir azâbı tadacak olan üçüncü gruptakiler, elindeki ticaret malını istediği fiyattan satabilmek için, malın alış fiyatını veya kalitesini yalan yere yemin ederek yüksek gösteren kimselerdir. Bunlar da alış verişte hile yapan, insanları böylece kandıran ve kul hakkına tecâvüz eden kişiler olarak kabul edilir. Böylece Allah ve Resûlünün şiddetle yasakladığı bir haramı işlemiş olurlar. Esasen yalan yere yemin etmek sadece

burada değil her zaman haramdır. Fakat insanların yalan muameleleri çoğunlukla ticaret alanındadır. Ayrıca kul hakkının en çok söz konusu olduğu alanların başında alış veriş ilişkileri gelir; çünkü herkes çarşı ve pazardan bir şeyler almak zorundadır. Netice itibariyle her üç sınıf insanın işlediği günah kendi ihtiyarları ile ve hiçbir zaruret olmaksızın işlenen günahlardandır. Gerçekte hiçbir kimse işlediği bir günahdan dolayı mazur görülemez. Fakat bazı günahlar vardır ki kişinin sadece kendi şahsı ile sınırlıdır; başkalarının hukukuna tecâvüzü ihtiva etmeyebilir. Bu sebeple günahlar da derece derecedir.

Bu hadis 1592 numara ile bir kere daha gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirlilik ve kendini beğenmişlik insanların sadece iç dünyalarında değil, davranışlarında, giyim kuşamlarında da kendini gösteren büyük günahlardandır. Elbiseyi eteği yerde sürünecek derecede uzatmak ve sürümek de bunun belirtilerinden biridir.

2. Yaptığı iyiliği başa kakmak, Allah'ın hoşnut olmadığı ve büyük günahlardan sayılan bir

davranıştır. Bu davranışta insanlara karşı manevî bir işkence vardır.

3. Hangi sebeple olursa olsun yalan yere yemin etmek haram kılınmış olup büyük günahtır. Özellikle ticaret malını olduğundan daha kıymetli göstererek değerinin üstünde satmak amacıyla yapılan yeminler daha büyük bir günahtır. Çünkü burada kulların hakkına tecâvüz vardır.

4. Büyük günah işleyenler, bu günahların cezasını çekinceye kadar cehennemde kalırlar.

وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -796-
الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ ، وَالْقَمِيصِ ، وَالْعِمَامَةِ ، مَنْ جَرَّ « :وَسَلَّمَ قَالَ
د، وَالنِّسَاءُ وَادُّوهُ وَابْأُور «شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

796. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Uzatılabilecek elbiseler, izar, gömlek ve sarıktır. Kim bunlardan birini büyüklük taslayıp çalım satmak için uzatırsa, Allah Teâlâ kıyamet gününde o kimseye bakmaz.”

Ebû Dâvûd, Libâs 27; Nesâî, Zînet 104. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 9

Açıklamalar

İbni Ömer hadisi, daha önce aynı konuda geçen hadislerden farklı olarak iki konuya açıklık getirmektedir. Bunlardan birincisi, uzatılmasından söz edilen ve yerde sürünmesi yasaklanan giyeceklerin hangileri olduğuna açıklık getirmiş olmasıdır. Hadis metninde geçen “izâr” kelimesi, belden aşağı tutulan peştemal gibi giyeceklerin adıdır. Meselâ hacıların belden yukarı tutundukları ihram ridâ, belden aşağı tutundukları da izârdır. Esasen izâr, bedeni bürüyen çarşaf ve benzeri giysiler anlamında da kullanılmaktadır.

Açıklık getirilen ikinci konu ise, yasaklamanın, adı geçen giyecekleri uzatmanın kibir, büyüklük taslama, kendini beğenmişlik ve başkalarına çalım satma gayesine yönelik olması şartına bağlanmış bulunmasıdır. Şayet uzatma bu maksatlar dışında bir sebebe dayanıyorsa, o takdirde bunun haram olmadığı ve büyük günahlardan sayılmadığı ifade edilmiştir ki, yukarıda da buna temas etmiştik.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kibirilenmek ve kendini beğenmek maksadıyla elbiseyi uzatıp eteğini yerde sürümek haramdır. Böyle yapan kimseye Allah Teâlâ kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz.

2. Bu maksatları taşımaksızın elbiseyi yerde sürünecek derecede uzatmak mekruh, bir özür ve mazeret sebebiyle uzatmak ise mübahtır.

رَأَيْتُ : لاق من وعن أبي جُرَيِّ جابر بن سليم رضي الله ع -797
رَجُلًا يَصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِهِ لَا يَقُولُ شَيْئًا إِلَّا صَدَرُوا عَنْهُ ، قُلْتُ
عَلَيْكَ : قُلْتُ . رسول الله صلى الله عليه وسلم : اولاق ؟ اذه نم
لا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ ، « : السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ قَالَ
أَنْتَ : قُلْتُ : لاق «السَّلَامُ عَلَيْكَ : عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَى قُلْ
أَنَا رَسُولُ اللَّهِ الَّذِي إِذَا أَصَابَكَ ضَرٌّْ فِدَعَوْتُهُ « : رسول الله ؟ قال
كَشَفَهُ عَنْكَ ، وَإِذَا أَصَابَكَ عَامُ سَنَةٍ فِدَعَوْتُهُ أَنْبَتَهَا لَكَ ، وَإِذَا كُنْتَ
: لاق «فَلَاةٍ ، فَضَلْتُ رَاحِلَتَكَ ، فِدَعَوْتُهُ رَدَّهَا عَلَيْكَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ أَوْ
فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ : لاق «لا تَسْبَنَّ أَحَدًا » : لاق . اعْهَدْ إِلَيَّ : تَلَقَّ
وَلَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ «حُرًّا ، وَلَا عَبْدًا ، وَلَا بَعِيرًا ، وَلَا شَاةً
نَتَ مُنْبَسِطٌ إِلَيْهِ وَجْهُكَ ، إِنَّ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ ، وَأَنْ تُكَلِّمَ أَخَاكَ وَأَ
وَارْفَعَ إِزَارَكَ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ ، فَإِنْ أَبَيْتَ فَالْيَ . الْمَعْرُوفِ
الْكَعْبَيْنِ ، وَإِيَّاكَ وَإِسْبَالَ الْإِزَارِ فَإِنَّهَا مِنَ الْمَخِيلَةِ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ
فَلَا تُعِيرُهُ بِمَا تَعْلَمُ الْمَخِيلَةَ ، وَإِنْ أَمْرٌ شَتَمَكَ وَعَيَّرَكَ بِمَا يَعْلَمُ فَيْكَ
رواه أبو داود والترمذي بإسنادٍ صحيح «فِيهِ ، فَإِنَّمَا وَبَالَ ذَلِكَ عَلَيْهِ
، حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : يَذْمُرُ تِلْكَ لَاقُ ،

797. Ebû Cüreyyâ Câbir İbni Süleym radıyallahu anh şöyle dedi:

Fikirlerine insanların başvurduğu bir zat gördüm; onun her söylediğini kabul edip yerine getiriyorlardı.

– Bu zat kimdir? diye sordum.

– Allah’ın Resûlü sallallahu aleyhi ve sellemdir, dediler. Ben iki defa:

– Aleyke’s-selâm yâ Resûlallah=Sana selâm olsun ey Allah’ın Resûlü, dedim. Resûl-i Ekrem:

“– Aleyke’s-selâm deme; aleyke’s-selâm, ölümlere verilen selâmdır. es-Selâmü aleyke=selâm sana olsun, de” buyurdu. Ben:

– Sen Allah’ın Resûlü müsün? diye sordum. Resûl-i Ekrem:

“– Ben, sana bir sıkıntı ve darlık geldiği zaman dua ettiğinde senden o sıkıntı ve darlığı gideren, sana bir kıtlık yılı isâbet ettiğinde dua edince senin için mahsul bitiren, çölde veya sahrada deven kaybolduğu zaman dua edince deveni sana geri

getiren O Allah'ın Resûlüyüm" buyurdu. Bunun üzerine ben:

– Bana tavsiyede bulunsanız, dedim. Hz. Peygamber:

“– Hiç kimseye sövme” buyurdu. Ben de ondan sonra ne hür ne köle hiçbir kimseye, ne deve ne koyun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra tavsiyesine şöyle devam etti: “Hiçbir iyiliği küçük görme; kardeşinle güler yüzlü bir vaziyette konuş; çünkü bu da bir iyiliktir. Elbisenin eteklerini dizinin aşağı tarafına kadar kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Fakat elbiseni yerde sürünecek kadar uzatma, çünkü bu kibirden ve kendini beğenmekten ileri gelir; Allah kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana söver veya sende bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa, sen o kişi hakkında bildiğin şeyler sebebiyle onu ayıplama. Onun bu davranışının vebâli kendine aittir.”

Ebû Dâvud, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27
(Tirmizî'nin rivayeti muhtasardır)

Ebû Cürey Câbir İbni Süleym

Câbir, sahâbe-i kirâmdan olup, Temîm kabilesinin Hüceymoğulları koluna mensuptur. Adının Süleyym İbni Câbir olduğunu söyleyenler varsa da, İmâm Buhârî, Câbir İbni Süleyym'in daha sahih olduğunu belirtmiştir. Ebû Cüreyy, kabilesinden bir heyetle birlikte Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelmişti. Kendisinin naklettiğine göre, üzerinde içinde kırmızı renklerin de yer aldığı, etekleri ayaklarının altına kadar uzanan, Bahreyn taraflarında imal edilen kumaştan yapılmış bir elbise bulunmaktaydı. Peygamber Efendimiz'e:

Yâ Resûlallah! Biz çölde yaşayan bir topluluğuz; Allah Teâlâ'nın bize hayır ve fayda vereceği bir şeyi tavsiye buyurup öğretseniz, temennisi üzerine yukarıdaki hadis vârid olmuştur. Peygamber Efendimiz'in giyimle ilgili tavsiyelerinin de burada yer almış olması muhtemelen onun giyim tarzıyla da ilgilenmesinden kaynaklanmış olabilir. Câbir İbni Süleyym, Basra'ya yerleşen sahâbîlerden biridir. Onun rivâyet ettiği hadisler Sahîhayn'da yer almamıştır. Fakat Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde rivayetleri vardır. İbni Sîrin ve Ebû Temîme el-Hüceymî kendisinden hadis nakledenler arasındadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ashâbının ona karşı olan saygısı ve sevgisi özellikle kendisine ilk defa gelenlerin dikkatini çekti. Böylece onlar da Resûl-i Ekrem'e karşı nasıl davranacaklarını öğrenip kendi memleketlerine dönerek, olup bitenleri onlara da anlatırlar, İslâm'ı kabul edenlere Peygamber'e saygının nasıl olması gerektiğini öğretirlerdi. Bu durum, Kur'an'ın öğretimi yanında Sünnet'in eğitiminin de yaygınlık kazanmasını sağladı. Bu sâyede ümmet, Efendimiz'e karşı olan saygıyı ve sevgiyi nesilden nesile aktardı. Bütün İslâm toplumlarında görülen Peygamber saygısı ve sevgisinin temelinde bu himmet ve gayretler vardır. Bu durum kıyamete kadar böyle devam edecek, aksi gayret ve teşebbüsler, tarih boyunca olduğu gibi her zaman sonuçsuz kalacaktır.

Sevgili Peygamberimiz, insanlardan birinin yanlışını gördüğü zaman onu düzeltir, doğrunun ne olduğunu belirtirdi. Ebû Cüreyy'in verdiği selâmın yanlış olduğunu söyledikten sonra ona doğrusunu da öğretmesi bunun misallerinden biridir. Peygamberimiz'in uygun görmediği bu selâm tarzı, muhtemelen Câhiliye döneminde ölümlere verilen

selam şekliydi. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz de müslüman mezarlığına girdiğinde “es-selâmü aleyküm dâra kavmin mü'minîn=selam üzerinize olsun ey mü'minler diyarı” şeklinde selâm vermişlerdir.

Peygamberimiz Allah'ın resûlü olduğunu anlatırken, Cenâb-ı Hakk'ın vasıflarından bir kısmını sayarak ve muhatap için en anlaşılır ve en çarpıcı olanlarını seçerek cevap vermiştir. Burada sayılanlar, yani bir insanın başına sıkıntı ve belâlar gelmesi, kıtlık isabet etmesi ve özellikle çölde yaşayan bir kimse için devesinin kaybolması herkesin sık sık karşılaştığı gerçeklerdir. İnsan bu gibi hallerde Allah'ı daha sık hatırlar ve daha bir inanarak O'na dua ve niyazda bulunur. Günümüz insanların bir çoğunun da Allah'ı daha bir sık hatırladığı ve daha içten O'na dua ve niyazda bulunduğu haller, bu sayılanlarla ya aynı ya da benzeri durumlardır. Gerçekte ise iyi bir mü'min her an ve her durumda Allah'ı hiçbir şekilde aklından ve gönlünden çıkarmaz ve her zaman O'nu hatırlayıp anar.

Peygamberimiz'in tavsiye isteyen Ebû Cüreyy'e ilk öğüdünün “hiç kimseye sövmemesi” yönünde olması da ayrıca dikkat çekicidir. Sövmek, bütün

kötü sözleri ve hakaretleri kapsayıcı nitelikte bir tabir olup dinimizde haram kılınmıştır. Ayrıca haksız yere kendisine sövülen kimse, çok kere buna misliyle değil de haddi aşarak mukabelede bulunur; bunun sonucunda daha büyük olumsuzluklar ve arzu edilmeyen neticeler ortaya çıkabilir. Sövmek, dilin amellerinden biri olduğu için, diğer uzuvlarla işlenen günahlardan daha kolay ortaya çıkan ve insanın başına gelen bir çok belâ ve musibetin sebebi olan davranışların başında gelir. Bu sebeple olsa gerek ki, Efendimiz önce dile hâkimiyeti tavsiye buyurmuşlardır. Ebû Cürey, bu tavsiyeye hayatı boyunca hassasiyetle bağlı kalmış ve bunu iftiharla ifâde etmiştir. Çünkü Kur'an ve Sünnet'in emir ve yasakları hayata uygulanmak içindir.

Peygamber Efendimiz'in bu rivayette geçen diğer tavsiyeleri de genelde insanın ikili münasebetlerinde ve toplum içinde uyması gereken adâb-ı muâşeret kâideleriyle ilgilidir. Herhangi bir iyiliği az ve küçük de olsa hor görmemek, İslâm ahlâkının önemli düsturlarından biridir. Çünkü herkesin yapabileceği iyilik kendi gücü nisbetindedir.

İnsanlara karşı güleryüzlü ve tatlı dilli olmak da dinimizin önemli ahlâkî kuralları arasında yer alır. Müslüman olsun olmasın herkesi insan olarak görmek ve herkese insanca muamelede bulunmak temel ilkelerden biridir. Mü'min ve mü'min olmayan ayırımı dünyada kişilere uygulanacak hukûkî prensipler ve muâmelâtla alâkalıdır. Çünkü insanın doğumu, ölümü, evlenmesi, boşanması, çeşitli hukûkî statüleri inancıyla doğrudan alâkalıdır.

Peygamberimiz elbiselerin eteklerinin ayağın dizle topuk arasındaki kısmının yarısına kadar çekilmesini tesettüre uygun bulmuşlardır. Ancak bazı kimseler bu durumu bulundukları makam ve mevki sebebiyle uygun bulmayabilirler; işte o takdirde elbiselerin eteklerini topuklara kadar indirmekte bir sakınca olmadığına da işaret buyurmuşlardır.

İnsanlara sövmenin yasaklanmasından biraz önce bahsettik. Bir kimsenin bir başkasını onun hakkında bildiği birtakım günah ve çirkin davranışlar veya ırkından, renginden, annesi ve babasından dolayı kınayıp ayıplaması dinimizin yasakladığı ve haram kıldığı hususlardan bir diğeridir. Çünkü bu davranış insanlar arasındaki

kardeşliği, dostluğu, beşerî ilişkileri zedeleyen, hatta bazan ortadan kaldıran, kin ve nefret tohumlarının ekilmesine sebep olan çirkin huylardandır. Bir insan böyle çirkin bir davranış sergilese bile, karşısındaki kişi ona aynı şekilde davranmayarak güzel ahlâk örneği göstermeli, dostlukların ortadan kalkmasını ve beşerî ilişkilerin kötüye gitmesini engellemelidir.

Bu şekilde davranmak bir fazilettir. Peygamber Efendimiz'in bir hadislerinde “Bir kimse, din kardeşini işlediği bir günahdan dolayı ayıplayıp kınarsa, aynı işi kendisi yapmadan ölmez” buyurmuşlardır (Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme 53). Bu nebevî uyarıyı bir hayat düsturu bilmeli ve yaşayışımızı dinimizin kuralları içinde sürdürmeye olabildiğince özen göstermeliyiz.

Bu hadisi 858 nolu rivayet olarak tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in emir ve yasaklarını, üzerinde tartışmadan yerine getirmek, iyi mü'min olmanın gereğidir.

2. Hz. Peygamber, ashâbını yanlışlar ve doğrular konusunda eğitmiştir. Toplum önderleri ve âlimler de insanları eğitip öğretmekle mükelleftirler.

3. Sövmek, küfür ve kötü söz söylemek, dinimizin haram kıldığı davranışlardandır.

4. Toplum içindeki davranışlarda ve insanlar arası ilişkilerde, İslâm'ın âdâb-ı muâşeret kaidelerine riayet etmek müslümanlar için önemli görevlerden biridir.

5. Giyim kuşamda gösterişe, kibir ve gurura, kendini beğenmeye delâlet eden şeylerden uzak durmak gerekir.

6. İnsanları açıktan işlemedikleri kusur ve hataları, kendilerinin seçmediği ırkları, renkleri veya anne ve babalarından dolayı kınayıp ayıplamak haram kılınmıştır.

نما رَجُلٌ يُصَلِّي يَب: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -798
اذهب «: مُسْبِلٌ إِزَارَهُ، قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَقَالَ لَهُ «اذهبْ فَنَوَضًا» :فَذَهَبَ فَنَوَضًا ، ثُمَّ جَاءَ ، فَقَالَ «فَنَوَضًا
:مَالِكَ أَمْرَتُهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ ثُمَّ سَكَتَ عَنْهُ ؟ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ :رَجُلٌ
ه كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ مُسْبِلٌ إِزَارَهُ ، إِنْ اللَّهُ لَا يَقْبَلُ صَلَاةَ رَجُلٍ إِذَا «
. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ . «مُسْبِلٌ

798. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir adam, elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona:

– “Git abdest al!” buyurdu. O da gidip abdest alıp geldi. Hz.Peygamber ona tekrar:

– “Git abdest al!” diye emretti. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir kişi:

– Yâ Resûlallah! Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz? diye sordu. Resûl-i Ekrem de:

– “O, elbisesini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Şüphesiz ki Allah, elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin namazını kabul etmez” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 83; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 379

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, ashâbının ibadetlerini ve davranışlarını takip eder, bunlardan düzeltilmesi gerekenleri düzeltir, zamanında gereken uyarıları yapardı. Onların gizli hallerini asla araştırmaz, ashabına da başkalarının gizli hallerini araştırmaya ve öğrenmeye çalışmamalarını tavsiye ederdi. Peygamberimiz'in, ashâbın hareket ve davranışlarından tasvip ettiği fiiller, sünnetin takrîrî kısmını oluşturur. Takrîrî sünnet de, tıpkı kavî ve fiilî sünnet gibi İslâmî hükümlere kaynaklık vazifesi görür. Bu sebeple Hz.Peygamber'in tasvipleri de müslümanlar nezdinde büyük önem taşır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in elbisesinin eteklerini yerde sürüyerek namaz kılan kimseyi abdest almak üzere iki defa göndermesi, onun giyim tarzı sebebiyledir. Çünkü o zatın kıyafeti kibir ve kendini beğenme duygusunu ortaya koyuyordu. Abdest alıp temizlenmesi, bilerek veya bilmeyerek işlediği bu günahlara keffâret olacaktı. Peygamberimiz: “Kul güzelce abdest aldığı takdirde Allah onun geçmiş günahlarını bağışlar” buyurmuştur (İbni Hacer el-Heysemî, Mecmau'z-zevâid, I, 237). Efendimiz, o kişinin namazının Allah tarafından kabul edilmeyeceğini söylediği halde namazı tekrar etmesini istememiştir. Nitekim

orada bulunan sahâbîlerin de dikkatini çeken bu hususu içlerinden biri Peygamberimiz’e: “Niçin ona abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz?” diye sorma ihtiyacını hissetmiştir. Çünkü onlar, Peygamberimiz o kişiye namazını tekrar etmesini de emreder diye bekliyorlardı. Oysa bundan anlaşılan şudur: Bir insan kibir, büyüklük taslama ve kendini beğenme duygusu içinde namaz kılarsa, bu namaz şeklen sahih olsa bile, kalbi ve gönlü manevî kirlerden arındırmaz; dolayısıyla Allah katında makbûl bir namaz olmaz. Yoksa şeklen kılınan namaz sahihtir. İbadette aslolan, şeklen sahih olması değil, Allah katında makbûl olmasıdır. Bunun için ibadetin zâhirî şartları kadar, bâtinî şartlarına da riayet etmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sahâbîlerin beşerî ilişkileriyle olduğu kadaryaptıkları ibadetlerle de ilgilenmiş, tashihi gereken hususları bizzat kendileri düzeltmişlerdir.
2. Abdest almak ve bu yolla temizlenmek, birtakım günahlara keffârettir.

3. İbadetlerin Allah katında makbûliyeti için, zâhirî şartların yerine getirilmesi kadar, kalp ve gönülle ilgili olan bâtinî şartlara da riâyet etmek gerekir.

أَخْبَرَنِي أَبِي وَكَانَ جَلِيسًا : وَعَنْ قَيْسِ بْنِ بَشْرٍ النَّعْلَبِيِّ قَالَ -799- جُلُّ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى كَانَ بِدِمَشْقَ رَ : لِأَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَالُ لَهُ سَهْلُ ابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ، وَكَانَ رَجُلًا مُتَوَحِّدًا قَلَمًا يُجَالِسُ النَّاسَ ، إِنَّمَا هُوَ صَلَاةٌ ، فَإِذَا فَرَغَ فَأَتَمَّ هُوَ تَسْبِيحٌ وَتَكْبِيرٌ وَبَدَأَ لِقَافٍ ، حَتَّى يَأْتِيَ أَهْلُهُ ، فَمَرَّ بِنَا وَنَحْنُ عِنْدَ أَبِي الدَّرْدَاءِ بَعَثَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى : لِقَاقٍ كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ ، : الدَّرْدَاءِ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً فَقَدِمَتْ ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَجَلَسَ فِي الْمَجْلِسِ إِلَى الَّذِي يَجْلِسُ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ لِرَجُلٍ لَوْ رَأَيْتَنَا حِينَ التَّقِينَا نَحْنُ وَالْعَدُو ، فَحَمَلَ فَلَانٌ قَطَعَنَ ، فَقَالَ : جَنْبُهُ مَا : وَأَنَا الْعُلَامُ الْغَفَارِيُّ ، كَيْفَ تَرَى فِي قَوْلِهِ ؟ قَالَ . خُذْهَا مِنِّي : كَ بَأْسًا ، مَا أَرَى بِذَلِكَ : فَسَمِعَ بِذَلِكَ آخَرُ فَقَالَ . أَرَاهُ إِلَّا قَدْ بَطَلَ أَجْرُهُ سُبْحَانَ « : فَتَنَازَعَا حَتَّى سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ فَرَأَيْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ سُرَّ بِذَلِكَ ، «اللَّهُ ؟ لَا بَأْسَ أَنْ يُؤْجَرَ وَيُحْمَدَ لَهُ أَنْتَ سَمِعْتَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ : وَجَعَلَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَيْهِ وَيَقُولُ نَعَمْ ، فَمَا زَالَ يَعِيدُ عَلَيْهِ حَتَّى إِنِّي : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ ، فَيَقُولُ . لَأَقُولُ لِيَبْرُكَنَّ عَلَى رَكْبَتَيْهِ .

كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلَا : فَمَرَّ بِنَا يَوْمًا آخَرَ ، فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ : لِقَاقٍ الْمُتَّفِقُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ : تَضُرُّكَ ، قَالَ ثُمَّ مَرَّ بِنَا يَوْمًا آخَرَ . «عَلَى الْخَيْلِ كَالْبَاسِطِ يَدُهُ بِالصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ ، قَالَ : .ءَادِرْدَلَا وَبَأْ هَلْ لِقَافٍ ، عَمَ الرَّجُلُ خُرَيْمُ الْأَسَدِيُّ ، لَوْلَا طَوْلُنِ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَلَغَ ذَلِكَ خُرَيْمًا ، فَعَجَلَ فَأَخَذَ شَفْرَةً فَقَطَعَ بِهَا «جُمْتَهُ وَإِسْبَالُ إِزَارِهِ

ثُمَّ مَرَّ بَنَا يَوْمًا . جُمْتُهِ إِلَى أُذُنِيهِ ، وَرَفَعَ إِزَارَهُ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ
سَمِعْتُ : كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ قَالَ : رَدَاءٌ آخَرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّ
إِنَّكُمْ قَادِمُونَ عَلَى إِخْوَانِكُمْ « : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
فَأَصْلِحُوا رِحَالَكُمْ ، وَأَصْلِحُوا لِبَاسَكُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَةٌ فِي .
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ . «اللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَحْشَ وَلَا النَّفَحْشَ النَّاسُ ، فَإِنَّ
بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ ، إِلَّا قَيْسَ بْنَ بَشَرَ ، فَاخْتَلَفُوا فِي تَوْثِيقِهِ وَتَضَعْفِيقِهِ ،
مِلَّ سَمِ هَلْ يور دقو .

799. Kays İbni Bişr et-Tağlibî şöyle demiştir:

Bana, Ebü'd-Derdâ'nın arkadaşı olan babam haber verdi ve şöyle dedi:

Dımaşk'da, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbından İbnü'l-Hanzaliyye denilen bir zat vardı. Bu adam yalnız başına yaşayan ve insanlarla çok az görüşen bir kimse idi. Hep namaz kılar, namazdan ayrılıp çoluk çocuğunun yanına giderken de tekbir ve tesbih ile meşgul olurdu. Biz Ebü'd-Derdâ'nın yanında otururken bu zat yanımıza uğradı. Ebü'd-Derdâ ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. İbnü'l-Hanzaliyye de şunları söyledi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir seriyye göndermiş, bir süre sonra seriyyeye katılanlar seferden dönmüşlerdi. Onların içinden bir asker gelip Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in oturduğu yere oturdu; yanındaki adama şöyle dedi:

– Düşmanla karşılaştığımız zaman bizi bir görmeliydin; filân kimse düşmana saldırdı, mızrağını sapladı ve:

– Al benden sana! Ben Gıfarlı delikanlıyım, dedi. Sen onun bu sözünü nasıl buluyorsun? diye sordu. Öbür adam:

– Benim kanaatim, o adamın bütün sevabının boşa gittiğidir, diye cevap verdi. Bu sözü işiten bir başkası:

– Bunda bir sakınca görmüyorum, dedi. Bunun üzerine ikisi münakaşa ettiler. Neticede olup biteni Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem duydu ve:

“Sübhânellah! Bu kişinin sevap kazanmasında ve övülmesinde bir sakınca yoktur!” buyurdu. Ben Ebü’-d-Derdâ’nın buna sevindiğini ve başını kaldırıp adama:

– Sen bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bizzat kendin işittin mi? diye sorduğunu gördüm. Adam:

– Evet, bizzat işittim, dedi. Ebü'd-Derdâ adama aynı soruyu tekrar edip duruyordu. Hatta ben kendi kendime: Dizlerinin üzerine çökecek, diyordum. Babam sözlerine şöyle devam etti:

– İbnü'l-Hanzaliyye, başka bir gün yine yanımıza uğramıştı. Ebü'd-Derdâ bu defa ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. O da şunu söyledi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle buyurdu:

“Cihad için hazır tuttuğu atı yedirip içirip ona güzelce bakan kimse, sadaka vermek için elini açıp hiç kapatmayan kişi gibidir.”

Bu zat, başka bir gün bize yine uğramıştı. Ebü'd-Derdâ yine ona:

– Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle dedi. Bunun üzerine İbnü'l-Hanzaliyye şunları söyledi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hüreym el-Üseydî ne iyi adamdır! Keşke zülüfleri ile elbisesinin eteklerini uzatmasaydı.” Resûl-i Ekrem'in bu sözü Hüreym'e ulaşınca, hemen eline bir ustura alıp zülüflerini kulak memesi hizasından kesti; elbisesinin eteğini de baldırlarını örtecek şekilde kısalttı. İbnü'l-Hanzaliyye bir gün yine bize uğramıştı. Ebü'd-Derdâ kendisine:

– Bize fayda sağlayacak, sana da zararı olmayacak bir söz lutfetseniz, dedi. O da şu cevabı verdi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem' i şöyle buyururken işittim:

“Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyun, elbiselerinize çeki düzen veriniz ki, insanlar arasında yüzdeki güzellik timsali ben gibi olunuz. Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez.”

Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 179-180

Kays İbni Bişr et-Tağlibî

Kays, küçük tâbiîler tabakasından ve rivâyet ettiği hadisler bir çoklarınınca makbul sayılan bir râvî olup kendisi Şam'lıdır. Hişâm İbni Sa'd ondan hadis rivayet etmiş ve Kays'ın güvenilir, doğru sözlü bir kimse olduğunu söylemiştir. İbni Hıbbân el-Büstî gibi cerh ve ta'dil ulemâsı da onun hadislerini alıp rivayet etmede bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bazı hadis mütehasşsısları Kays'ın rivayetlerinin durumu hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. İmam Müslim, Kays'ın hadislerini Sahîh'inde nakletmiştir.

Allah ona rahmet eylesin

Açıklamalar

İmâm Nevevî, sadece küçük bir bölümü giyim kuşam konusuyla ilgili olan bu hadisin tamamını nakletmeyi uygun bulmuştur. Biz de hadiste dikkat çekilen bazı konulara ana hatlarıyla işaret etmekle yetineceğiz. Önce bazı kapalı isimleri açıklığa kavuşturmamız gerekir. Kays İbni Bişr'in

yukarıdaki hadisi kendisinden naklettiği babasının adı, Bişr İbni Kays et-Tağlibî olup büyük tâbiîler tabakasındandır. Böylece hem baba hem de oğul sahâbe-i kirâm ile görüşmüşlerdir. Ebü'd-Derdâ, kısa hayat hikâyesi 274 numaralı hadisten sonra anlatıldığı üzere sahâbenin meşhurlarındandı.

Peygamber Efendimiz'in ashâbından olan İbnü'l-Hanzaliyye'nin adı ise, Sehl İbni Rabî' olup Hanzaliyye, onun annesinin veya bir rivayete göre dedesinin annesinin adıdır. Temîmoğulları'na mensup olan İbnü'l-Hanzaliyye, Peygamberimize Hudeybiye'de ağaç altında biat eden sahâbîlerden biridir. Daha sonra Dımaşk'a gidip yerleşti. Zühd ve ibadete yönelik bir hayatı benimsediği için insanlarla bir arada bulunmamaya özen gösterirdi. Muâviye'nin halîfelik döneminin ilk yıllarında vefat etti.

Dinimiz, umumî bir kaide olarak, uzlet diye adlandırılan ve insanlardan tamamen uzak bir yaşayışı benimseme anlamına gelen hayat tarzını tavsiye etmez. Şu kadar var ki, insanın ilmini geliştirmek, nefsin terbiye etmek maksadıyla kısa süre inzivaya çekilmesi câizdir; çünkü bunun neticesinde toplum içine daha faydalı bir fert olarak dönme ve örnek olma anlayışı vardır.

İbadete düşkünlüğü anlatmak için kullanılan âbidlik, dünyaya bağlanıp kalmamayı ve dünya sevgisini Allah ve peygamber sevgisi önüne geçirmemeyi nitelemede kullanılan zâhidlik, geçici bir süre toplumdan ayrı kalmak anlamına gelen inziva dinimizin uygun gördüğü hallerdir. Bunlar ile en azından mekruh olduğuna hükmedilen uzlet arasında ilişki kurmak doğru değildir. Bu terimleri birbirinden hassasiyetle ayırmak gerekir. Şunu da bilmek gerekir ki, toplum içine çıkması mahzurlu olan ve çıktığı takdirde fitneye sebep olacak kimselerin sürekli uzleti câiz, hatta zarurî görülmüştür.

Seriyye kelimesini burada bir kere daha hatırlayalım: Seriyye, düşman üzerine gönderilen en küçük askerî birliğin adıdır. Bir seriyyedeki asker sayısı beşten üç yüze kadar olabilir.

Peygamber Efendimiz'in meclislerde oturmak için seçtiği veya kendisine ayrılmasını istediği özel bir yeri yoktu. Onun oturduğu bir yere kendisi yoksa sahâbîlerden biri oturabilirdi. Sahâbe-i kirâm aralarında geçen ve şâhit oldukları olayları birbirlerine anlatırlar, yapılan bir işin, söylenen bir sözün doğruluğunu ve yanlışlığını tartışırlardı. Burada bunun bir örneğini görmekteyiz. Bir

insanın kendini veya kabilesini, kavmini öne çıkararak düşmanın üzerine yürümesi, bir nevi kahramanlık gösterisinde bulunmak değil miydi? Eğer böyle ise bu câiz miydi? Gıfarlı delikanlının bu tavrı orada tartışılıyor, bunun doğru olmadığı görüşünde olanların yanında, böyle bir söz ve davranışta bir mahzur olmadığını söyleyenler de bulunuyordu. Neticede bu münakaşanın hükmünü Resûl-i Ekrem Efendimiz verdi ve böyle söyleyen bir kimsenin âhiret ecrinin zâyi olmayacağını, dünyada övülmesinde de bir mahzur bulunmadığını kendilerine açıkladı. Böylece sahâbîler şunu öğrenmiş oldular: Kahramanlığıyla meşhur bir kimsenin, harp esnasında, kâfirleri tehdit etmek ve onlara korku vermek maksadıyla “ben filan kimseyim” diye kendini tanıtip ortaya atılması câizdir; zira buradaki övünme dinde yasaklanan veya kendini beğenme cinsinden bir davranış değildir. Bu durumun Ebü’l-Derdâ’nın hoşuna gitmesinin ve sevinmesinin sebebi, dünyalık bir faydanın âhiretteki sevaba engel teşkil etmediğini görmesi idi. Çünkü Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur: “Erkek ve kadından her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa, onu dünyada hoş bir hayatla yaşatırız. Ahirette ise onların ecirlerini yaptıklarının en güzeli ile veririz” [Nahl sûresi (16), 97].

Sahâbe ve ondan sonraki nesillerin akl-ı selîm sahibi kişileri, kendisinden ilim öğrenilecek veya herhangi bir konuda faydalanılacak kimselere rastladıklarında onlardan mutlaka istifade etme yolunu ararlardı. Nitekim Ebü'd-Derdâ, seçkin bir sahâbî olmasına rağmen, kendisinin belki bilmediği, fakat bir başka sahâbînin sahip olduğu ilmi öğrenmek istemiş ve etrafındakileri de bu vesileyle ilme teşvik etmişti. İslâm ümmeti, Resûl-i Ekrem'in yaşadığı saadet asrından itibaren ilmin kıymetini ve önceliğini anladı ve asırlar boyu bu geleneği devam ettirdi. İlimden uzaklaştıkça kendi güç ve kuvvetini, insanlığa örnek teşkil eden güzelliklerini ve yeryüzü hâkimiyetini de kaybetmeye başladı. Bu gün müslümanların yeniden ve ciddiyetle ele alması gereken en önemli konu ilim ve bilgi alanıdır.

Peygamber Efendimiz, bir kimsenin hoş olmayan bir halini görünce onu uyarırdı. Çoğu kere kötü olan davranışlardan ve sözlerden bahseder, bu kötülükleri şahıslandırmazdı. Ama gerektiğinde şahıslardan da bahsederdi. İşte burada Hüreym el-Üseydî'den bahsetmesi bu örneklerden biridir. Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden biri olan Hüreym İbni Fâtik aynı zamanda Bedir Gazve'sine

katılan seçkinler arasındadır. Fakat onun saçlarını aşırı derecede uzatması ve elbisesinin eteğini yerde sürünecek derecede salıvermesi Efendimiz'in hoşuna gitmemiştir. Esasen saçların ne kadar uzatılacağına dair bir ölçü de bilmiyoruz. Çünkü Resûl-i Ekrem'den bu yönde kesin bir talimat ümmete ulaşmış değildir. Saçını uzatana da, kısa tutana da, bakımlı olmak ve temiz tutmak kaydıyla bir sınırlama getirmediğini biliyoruz. Ali el-Kârî'nin ifade ettiği gibi, belki Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hüreym'in bu uzun saçlarıyla böbürlendiğini görmüş, bu tavrı hoşuna gitmemiş olabilir. Bir insanın böyle şeylerle böbürlenmesinin câiz olmadığını biliyoruz. Elbisenin eteklerini büyüklük taslamak, böbürlenmek için uzatmanın haram sayılan davranışlardan olduğunu yukarıda geçen hadisleri açıklarken yeterince belirtmiştik. Burada önemli olan bir başka nokta, sahâbîlerden herhangi birinin, Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından hoş görülmeyen bir halini veya davranışını, hiç tereddüt etmeden ve Hz.Peygamber'e sebebini bile sormadan onun isteği doğrultusunda yerine getirmesidir. İşte bu, peygambere itaatin ve ittibân bir tezahürüdür. Esasen her müslümanın aynı şekilde hareket etmesi gerektiği İslâm âlimlerinin umumî kanaatidir.

Peygamber Efendimiz'in bu hadisteki son tavsiyeleri, müslümanların dış görünümlerine dikkat etmeleri ve kendilerine çeki düzen vermeleri açısından önem taşımaktadır. Çünkü bir çok kişi, dış görünümün değil, kalp temizliğinin önemli olduğu gibi bir düşüncenin arkasına sığınarak, temiz ve tertipli bir müslüman görüntüsünden uzaklaşmaktadır. Oysa Kur'ân-ı Kerîm ve Resûl-i Ekrem'in sünnetinin genelinden çıkarılabilecek anlayış bu düşüncenin tam aksidir. Çünkü Efendimiz, giyim kuşamına, saçının ve sakalının bakımına, kısacası dış görünümüne son derece dikkat ederlerdi. Bu konudaki pek çok rivayet konuya açıklık getirici niteliktedir. İnsanlara muhatap olmak, başkalarına İslâm'ın tebliğini ulaştırmak dış görünümle yakından alâkalıdır. Peygamber'in bunu önemsemediği iddia edilebilir mi? Kaldı ki, Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'ine elbisesini temiz tutmasını emretmiştir. Maddî ve manevî temizliği ve düzeni birbirinden ayrı düşünmek doğru bir yaklaşım sayılamaz. İç dünyasında tertip ve düzen olan bir kimsenin, dış dünyasının bundan ayrı olması tasavvur edilemez. Buna mukabil, dış dünyası düzenli olmayan, nizam ve intizamdan yoksun olan birinin, iç dünyasının, ruhunun ve gönlünün düzenli olması da beklenemez.

Peygamber Efendimiz, insanların huzurlarına giderken bineceğimiz araçlara bile çeki düzen vermemiz gerektiğini emretmektedir. Bu tutum bizim anlayışımız, başkalarına saygımız ve sevgimiz, yaklaşımımız, hizmetimizi gören hayvanlara karşı merhametimiz gibi hususlarda muhataplarımıza fikir verir. Giydiğimiz her çeşit giysinin tertipli ve düzenli olması gerekir. Buna en çok müslümanlar riâyet etmelidir. Bunun, çağdaş diye nitelendirilen bazı elbiseleri giyme anlamına gelmediğini belirtmeliyiz. Bir müslüman için helâl ve haram ölçüsü hayatın bütün alanlarında her şeyin önünde yer alır. Burada, inanan insanların kendi kimliğini ve kişiliğini sergileyen, İslâm'ın öngördüğü tesettürü sağlayan giysilerin son derece önemli ve vazgeçilmez olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Giyecekler önem taşımasa, yeryüzünde binlerce moda evi ve onların ortaya koyduğu koleksiyonları dünyanın çeşitli ülkelerine şu veya bu şekilde taşıyan büyük ticârî kuruluşlar ortaya çıkmazdı. Ayrıca bazı insanların kıyafetleri bir inancın simgesi sayılmak suretiyle yasaklanma yoluna gidilmezdi. Bir kimsenin giyim kuşamı, karşıdaki muhataba o kişinin şahsiyet yapısıyla ilgili bir ipucu verir. Tabî ki bu yegâne ölçü değildir; fakat önemli ölçülerden biridir. “Düzgün

bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur” sözü bu gerçeğin en güzel ifadelerinden biridir. Çünkü düzgün bir kıyafet insana saygı gösterilmesine ve kendisinin vakur görünmesine de vesile olur. Bu ise dinimizde arzu edilen bir şeydir. Çünkü insanlar böyle güzel görünüme sahip bir kimseye daha yakın olmak ister ve kendisiyle kolayca ülfet peyda etme yolunu ararlar. Böylece kalpler birbirine daha çabuk ısınır ve insan karşısındakine vermek istediği mesajı daha bir kolaylıkla verebilir. Şu halde düzgün, intizamlı ve temiz giyinmekle kibirlilik ve kendini beğenmişliği ifade eden elbiseleri birbirinden ayırmak gerekir. Tertipli ve düzenli olmak, Allah’ın nimetinin izhârı, kulun üzerindeki görüntüsü sayılır. Âlim ve sâlih kişilerin ne kadar güzel giyindiklerini onların hayat hikâyelerinden bahseden kitaplardan okuyoruz. Bu bizim için bir örnek teşkil etmelidir. Ayrıca herkes kendi gücü nisbetinde bunu yerine getirmeli, israftan da mutlaka kaçınmalıdır. Kötü ve çirkin kıyafetler ise insanın kötülenmesine, kınanmasına ve hoş karşılanmamasına sebep olur. Böyle insanlarla ülfet etmek, onlara ısınmak çok zordur. İnsanlar ona yakın olmak yerine, kendisinden uzak durmayı tercih ederler. Bu ise müslümanın vakarına yakışmayan bir durumdur.

Peygamberimiz, müslümanların insanlar arasında temizliği ve tertibiyle son derece dikkat çeken, parmakla gösterilen kimseler olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu da bizim için son derece önemli bir ölçüdür. Bunu güzel bir benzetme ile, yüzde bulunan ve insanın güzelliğine güzellik katan “ben” ile ifade buyurmuşlardır. O halde müslüman kişi bulunduğu yerde, yüzdeki güzellik beni kadar dikkat çekici ve sevimli olmalıdır. Allah Teâlâ’nın, çirkin bir görünümü, pejmürdeliği sevmediğini, kötü sözlerin de insanın iç dünyasını ortaya koyduğu için Allah tarafından sevilmediğini bilmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İbadet ve tâate düşkünlük güzel bir haslettir. Ancak bunlar insanı toplumdan tamamen uzaklaştıracak bir inziva hayatına sevketmemelidir.
2. Hangi yaşta ve hangi seviyede olursak olalım ilim öğrenme aşkı taşımamız gerekir.
- 3 Kahramanlığı ile bilinen ve adı duyulduğunda düşmanın moralinin bozulmasına sebep olan bir kimsenin harp meydanında vasıflarını sayarak

ortaya atılmasında bir sakınca yoktur. Bu, kibir ve kendini beğenmişlik değildir.

4. Hz.Peygamber'in herhangi bir konuda verdiği hükme her mü'min gönül rahatlığıyla teslim olmalıdır.

5. Cihada her zaman hazırlıklı olmak, gereken alet edevatı hazır bulundurmak ve bunlar için harcama yapmak gerekir.

6. Büyüklük taslamak, kibirlenmek, kendini beğenmişlik, insanlara gösteriş yapmak ve çalım satmak gibi maksatlarla kişinin saçını ve elbisesini uzatması dinimizde haram ve günah sayılan davranışlardır.

7. Peygamber Efendimiz'in hoş karşılamadığı bir hâl ve tavır üzerinde olmamak gerekir.

8. İnsan, sözü ve davranışlarıyla başkalarına eziyet vermekten sakınmalı, insanların kalbini fethetmeye ve dostluklarını kazanmaya özen göstermelidir.

9. Müslümanlar, giyim kuşamlarıyla da başkalarına örnek nitelikte olmalı ve toplum içinde parmakla

gösterilecek kadar saygın kişiler olmaya özen göstermelidirler.

10. Allah, verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmek ister; bu sebeple güzel ve düzenli giyinmenin kibir ve kendini beğenmişlikle alâkası yoktur.

11. Allah, çirkin görünümü ve kötü sözü sevmez.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -800-
إِزْرَةُ الْمُسْلِمِ إِلَى نَصْفِ السَّاقِ ، وَلَا حَرَجَ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَوْ لَا جُنَاحَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ ، فَمَا كَانَ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ
رَوَاهُ أَبُو . «يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ فَهُوَ فِي النَّارِ ، وَمَنْ جَرَّ إِزْرَهُ بَطَرًا لَمْ
. دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

800. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir müslümanın güzelce giyinmesi, elbisesinin eteklerinin, baldırlarını örtecek şekilde olmasıylaadır. Elbisesini topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topuklardan aşağıda olan kısım ise ateştedir. Allah, büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimsenin yüzüne bakmaz.”

Ebû Dâvud, Libâs 26. Ayrıca bk. İbn Mâce, Libâs 8; Muvatta, Libâs 12

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

مَرَرْتُ عَلَى رَسُولٍ : وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - 801-
يَا عَبْدَ « : فَقَالَ . اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي إِزَارِي اسْتَرْخَاءُ
تُلْزِمُ أَمَفَ ، تُدْرِزُ ، «زِدْ» : فَرَفَعْتُهُ ثُمَّ قَالَ «إِزَارَكَ اللَّهُ ، اِرْقَعْ
إِلَى أَنْصَافٍ : إِلَى أَيْنَ ؟ فَقَالَ : فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ . أَتَحَرَّاهَا بَعْدُ
. رَوَاهُ مُسْلِمٌ . «السَّاقَيْنِ

801. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Elbisemin etekleri topuklarımdan aşağı sarkmış vaziyette Resûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in huzuruna uğramıştım. Resûl-i Ekrem:

“Abdullah, elbisenin eteklerini yukarıya kaldır!” buyurdular. Ben de hemen kaldırdım. Sonra:

“Biraz daha kaldır!” buyurdu, ben biraz daha kaldırdım. Ondan sonra elbisemin Resûl-i Ekrem'in tasvip ettiği şekilde olmasına daima dikkat etmişimdir. Topluluktan biri:

– Nereye kadar kaldırmıştın? diye sordu. İbni Ömer:

– Baldırlarımın yarısına kadar kaldırmıştım, diye cevap verdi.

Müslim, Libâs 47

Açıklamalar

İlk hadiste erkeklerin elbise eteklerinin, diz kapağı ile topuk arasında kalan, eski dilde incik denilen, ama daha çok baldır diye bilinen kısmın yarısında olmasının en güzel giyinme diye nitelendirilmesi iki sebebe dayalı olabilir: Birincisi, yolları ve sokakları kirli olan mahallerde dolaşan insanın elbisesine birtakım pisliklerin bulaşması bu sayede önlenmiş ve dinimizin çok önem verdiği hususlardan biri olan tahâret, giyilen elbisenin dış temizliği büyük ölçüde gerçekleşmiş olur. Resûl-i Ekrem zamanının birkaç bin nüfuslu ve geçim kaynağı daha çok ziraatçılık olan Medine şehrini veya benzer şehirleri ve daha küçük çaptaki yerleşim birimlerini ve köyleri dikkate alacak olursak, bu emir ve tavsiyelerin ne kadar önemli olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Elbisenin eteğinin inciklerin yarısına kadar, yani baldırları örtecek şekilde olmasının en güzel diye nitelendiriliş sebebinin ikincisi, insanın kibirden, kendini beğenmişlikten ve gösteriştan uzak olduğuna delâlet etmesidir. O günkü Arap toplumunun kibirliliğı ve kendini beğenmişliğı, özellikle kabilelerin ve ailelerin kendi aralarında büyüklük ve öğünme yarışına girdikleri düşünölecek olursa, işin bu yönünün önemi de kolaylıkla anlaşılır. Herhangi bir sebeple, meselâ mevki ve makamı gereğı veya haya duygusu, utanma hissiyle elbisenin eteklerini inciklerinin yarısına kadar değil de, topuklara kadar uzatmanın da bir sakıncası olmayacağını Peygamberimiz açıklıkla ifade buyurmuşlardır. Fakat topuklardan aşağı inen ve yerde sürünen kısma müsaade etmedikleri de aşikârdır. Bunu yapanın büyüklük taslamak maksadıyla yaptığına özellikle dikkat çekilmesi de önemlidir. Bunun sebeplerini daha önce açıklamıştık. Elbisesinin eteklerini bu derece uzatanların cehenneme gireceğinin ifade edilmiş olması, bu davranışın haram oluşunun delili kabul edilmiştir.

Abdullah İbni Ömer hadisi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sahâbîlerinin giyim kuşamlarıyla ilgilendiğinin delillerinden biridir. Halife Ömer

İbni Hattab'ın oğlu olan Abdullah, sahâbe arasında Hz.Peygamber'in sünnetine son derece bağlı olmakla meşhurdur. Hadisimizde bu gerçeği bir kere daha görmekteyiz. Çünkü İbni Ömer, Hz. Peygamber'in kendisine tarif ettiği giyim tarzına uymaya daima itina göstermiş ve bu sünnete ömrünün sonuna kadar riâyet etmiştir.

Peygamber Efendimiz, çarşı pazarda dolaşırken de elbisesinin eteği yerde sürünen bazı sahâbîlere müdahale etmiş, topuklarının üstüne veya inciklerinin yarısına kadar kaldırmalarını istemiştir. Hatta bir defasında Ubeyd İbni Hâlid'e müdahalesi sonucu, Ubeyd elbisesinin bol olmasını eteğinin uzunluğuna mazeret göstermek istemiş, fakat Peygamberimiz: “Ben senin için örnek değil miyim?” buyurarak, kendi elbisesinin de bol olduğunu, fakat eteğinin yerde sürünmediğini belirtmişti. Nitekim Ubeyd, Peygamberimiz'e bakmış ve elbisesinin eteğinin baldırlarını kapatacak şekilde olduğunu görmüştür.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bütün vücudu boydan boya kaplayan giyeceklerin eteklerinin baldırları kapatacak şekilde olması sünnete daha uygundur.

2. Kibir ve kendini beğenmişlik maksadıyla olmaksızın elbiselerin eteklerini topuklara kadar uzatmakta bir sakınca yoktur.

3. Kibrinden ve kendini beğenmişliğinden dolayı elbisesinin eteğini yerde sürüyen kimseye Allah kıyamet gününde rahmet nazarıyla bakmaz.

4. Yönetici, halkın günah işlememesini sağlamak maksadıyla onları kontrol eder ve uyarılarda bulunur.

5. İbni Ömer, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sünnetine uymada ve onu kendisine yegane örnek almada sahâbîlerin en önde gelenlerindendir.

مَنْ «: بى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : لاق هن عو -802
فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ «جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
إِذَنْ : قَالَتْ . «يُرْخِينَ شِبْرًا» : فَكَيْفَ تَصْنَعُ النِّسَاءُ بِذِيُولِهِنَّ ، قَالَ
رَوَاهُ أَبُو . «هُ ذِرَاعًا لَا يَزْدَنَ فِيرْخِيذَ» : لاق . تَنْكَشِفُ أَقْدَامُهُنَّ
حي حص ن س ح ثي دح : لاق و ي ذمرت ل او ، دوا د

802. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse, kendini beğendiği için elbisesini yerde sürürse, Allah kıyamet gününde o kimsenin yüzüne bakmaz.” Bunun üzerine Ümmü Seleme:

– Kadınlar eteklerini nasıl yapacaklar? diye sordu. Resûl-i Ekrem:

– “Onlar bir karış aşağı uzatırlar” buyurdu. Ümmü Seleme:

– O durumda ayakları açılır, dedi. Peygamber Efendimiz:

– “Öyleyse bir arşın uzatırlar, daha fazla uzatamazlar” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 36; Tirmizî, Libâs 9. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 105; İbni Mâce, Libâs 15

Açıklamalar

İbni Ömer’in bu rivayetinin önceki hadislerden farkı, kadınların elbiselerinin eteklerinin erkeklerden farklı olduğunun açıkça belirtilmiş olmasıdır. Kadınların etekleriyle ilgili soruyu soran Ümmü Seleme, muhtemeldir ki onların eteklerini uzatmakla emrolunduklarını ve bacaklarından bir

yerin görülmemesi gerektiğini bildiği için bu soruyu yöneltmişti. Çünkü âyette: “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle: (Bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) örtülerini üstlerine iyice salsınlar (vücutlarını örtsünler); onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur” [Ahzâb sûresi (33), 59] buyurulmuştur. Bu âyetin şümûlü bütün vücudu kapsamaktadır. Peygamber Efendimiz’in kadınlar için tarif ettiği etek boyu, onların bacaklarından herhangi bir yerin görünmeyeceği tarzıdır. Çünkü diz ile topukların yani inciklerin yarısından bir karış veya bir arşın aşağıya kadar uzanan etek, topukları da kapsayacak kadar uzun demektir. Ancak bu ucu yerde sürünen etek demek değildir. Bu yöndeki rivayetlerin tamamını dikkate alan fakihler, kadınların etek boylarının ayaklarının üstüne kadar olması gerektiğini söylerler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, giyim kuşam itibarıyla erkeklerle kadınları ayrı düşünmüşlerdir.
2. Kadınların elbiselerinin eteklerini erkeklerden farklı olarak ayaklarının üstüne kadar indirmeleri onların tesettürlü sayılmalarının bir gereğidir.

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً -120

قد سبق في باب فضل الجوع وخشونة العيش جُمْلٌ تتعلق بهذا الباب

TEVAZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK

Konu ile ilgili bazı hadisler daha önce “Açlığın ve Kıt Kanaat Geçinmenin Fazileti” bahsinde geçmişti.

وعن معاذ بن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
باس تواضعاً لله ، وهو يقدر عليه ، من ترك الله : عليه وسلم قال
دعاه الله يوم القيامة على رؤوس الخلائق حتى يخيره من أي حُل
نسح ثي دح : رواه الترمذي وقال . «الإيمان شاء يلبسها

803. Muâz İbni Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse, gücü yettiği halde mütevazî davranarak lüks elbise giymeyi terkederse, Allah kıyamet gününde o insanı yaratıklarının en başında

huzuruna çağırır ve onu îman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır.”

Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâmet 39. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 338, 339

Açıklamalar

Tevazu, kibrin, başkalarına karşı büyüklük taslama ve kendini beğenmenin zıddıdır. Tevazu güzel ve üstün ahlâk sahibi oluşun bir göstergesi, kibir ve kendini beğenmişlik ise kötü ahlâklı oluşun ve günahkârlığın bir belirtisidir. Bu sebeple tevâzu ne kadar övülmüşse, kibir de o kadar yerilmiştir. Daha önceki bahiste geçen hadislerin açıklamalarında sıkça temas edildiği gibi, insanın giydiği elbise, yürüyüş biçimi ve benzer davranışları onun kibirli ve kendini beğenmiş biri olduğunu gösterdiği gibi, aynı şekilde tevazu sahibi olduğunu da gösterebilir. İşte bu sebeple gücü yettiği, hatta giyilmesi haram kılınmadığı halde, sadece Allah huzurunda onun mahlûkatına karşı mütevazi görünmek düşüncesiyle, kumaşı kıymetli, dokuması gösterişli ve fiatı pahalı elbise giymeyen kimsenin Allah katında mükâfatı büyük olacaktır. Çünkü bu kişi, bu hareketiyle Allah korkusunu öne geçirmiş, Allah katındaki makamın dünyadaki makam ve

mevkilerden daha üstün olduğunu kabul etmiş, âhirette nâil olacaklarının yanında dünyanın süsü ve zînetini küçük görmüştür. Bu sebeple de Allah ona kıyamet gününde, îman ehlinin cennette giyeceği elbiselerden dilediğini giyme hakkını vermiştir ki, bu en büyük mükâfattır. İşte hadisimizde belirtilen bu büyük âhîret sevabına nâil oluşun bir diğer sebebi, o kimsenin bu davranışıyla toplum içinde çok daha basitini bile bulmaya güç yetiremeyen insanların kıskançlık ve düşmanlık duygularının ortaya çıkmasına meydan vermemesi ve sosyal dengeyi korumak için üstün bir ahlâk anlayışı sergileyerek örnek bir hareket tarzı ortaya koymasıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Giyim kuşamda Allah için mütevazı davranarak, gücü yettiği halde lüks giysilerden uzak durmak üstün ahlâkî niteliklerdendir.
2. İnsanın her davranışının bir dünya bir de âhîret yönü vardır. Müslüman kişi her ikisini birlikte düşünerek hareket etmelidir.

سابلل ايف طسوتلا بابحتسا باب -121

دوصقم الو ةجاح ريغل هب يريزي ام ىلع رصتقي الو
يعرش

ORTA HALLİ ELBİSE GİYMEK

BİR İHTİYAÇ OLMAKSIZIN VE ŞER'Î BİR
MAKSAT BULUNMAKSIZIN ALAY
EDİLECEK DERECEDE BASİT ELBİSE
GİYİLMEMESİ

804- عن عمرو بن شُعَيْبٍ عن أبيه عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ . «نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ

804. Amr İbni Şuayb babasından, o da dedesi
radiyallahu anh'den rivayet ettiğine göre,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Şüphesiz ki Allah, verdiği nimetinin eserini
kulunun üzerinde görmekten hoşlanır.”

Tirmizî, Edeb 54. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 14

Açıklamalar

Giyim kuşam bölümünün başında Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili âyetlerini açıklarken, elbisenin insan için Allah'ın lutfettiği en büyük nimetlerden ve en zarurî ihtiyaç maddelerinden biri olduğuna işaret etmiştik. Şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız hadislerden de anlaşılacağı gibi, Allah'ın helâl kıldığı şeyleri, haddi aşarak ve onları kibirin, insanlara karşı büyüklük taslamanın ve kendini beğenmişliğin vesilesi kılarak harama dönüştürmemek ve günahlara dalmamak gerekir. Bir önceki hadiste ifade edildiği gibi tevazu ahlâkını öne çıkarmak, sadece giyeceklerde değil, hayatın her alanında dinimizin bizden istediği bir erdemliliklerdir. İslâm, tevazu adı altında cimrilik ve pejmürdeliğe de izin vermez. İşte, Allah'ın kullarına verdiği nimetlerinin belirtisini onların üzerinde görmeyi istemesinin anlamı, kibir ve kendini beğenmişlik gibi ifrat, cimrilik ve süflîlik gibi tefrit oluşu sebebiyle haram kılınan davranışlardan sakınılmasıdır. Dinimizin her konuda önem verdiği orta yolu tutmak suretiyle, temiz, düzenli ve başkalarına örnek olacak tarzda giyinmekten Cenâb-ı Hak hoşnut olur. Çünkü güzelce giyinmeye gücü yeten zengin bir insanın, fakir gibi giyinmesi ve onu görenlerde kendisine zekât ve sadaka verme hissi uyandıracak bir intiba

bırakması câiz olmaz. Bunun aksine, fakir bir insanın haddini fazlaca aşarak giydikleriyle insanlar üzerinde zengin hissi uyandırması ve görenlerin o kişiden zekât ve sadaka beklentisi içine girecekleri tarzda bir görüntü sergilemesi de câiz değildir.

Allah'ın kulunun üzerinde nimetinin eserini, belirtisini görmek istemesi, zengin zengin gibi giyinmesi, fakirin fakir gibi giyinmesi anlamlarını da taşır. Çünkü zengin o haliyle kendisinden zekât ve sadaka talep edilebilecek bir kimse olduğunu ortaya koymuş olacaktır. Fakirin de, giyim kuşamıyla muhtaç bir kimse olduğu anlaşılabilir. Kısacası, zengin fakir gibi giyinmesi tevazu sayılmaz. Tıpkı âlim olan kimselerin bu hallerini gizlemelerinin tevazu sayılmaması gibi. Onlar da ilimlerini ortaya koymalıdır ki insanlar kendilerinden istifade edebilsinler. Kısacası herkes mümkün olduğunca kendi haline uygun giyinmelidir. Nitekim geçmişteki İslâm toplumlarında durumun böyle olduğunu ifade eden pek çok tarihî bilgi ve belgeye sahibiz. Şu kadar var ki, herkesin birbirini tanıdığı dar muhitlerde söylediklerimiz daha müsamahalı uygulanabilir. Çünkü orada insanlar kimin ne durumda olduğunu bilirler. Hatta çoğunluğunu

fakirlerin teşkil ettiği muhitlerde bazı kere mütevâzî bir elbise bile çok lüks sayılabilir. O halde bu durum herkesin ve her mıntıkanın ahvâline göre değişiklik arzeder. Burada insanlar dindarlıkları ve vicdanlarıyla başbaşıdırlar.

Allah'ın kuluna ihsan ettiği nimetin eserini onun üzerinde görmekten hoşlanmasının bir başka anlamı da, kendisine nimet verilen kişinin Cenâb-ı Hakk'a karşı hamdini ve şükrünü açıkça ifade etmesidir. Allah'a karşı şükrün yerine getirilmesi, zenginliğin gereğini yerine getirmek demektir. Zengin olup da onun gereğini yerine getirmemek, yani farz olan zekât başta olmak üzere birtakım mükellefiyetlerden kaçmak küfrân-ı nimet sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanın sahip olduğu nimetlerin gerçek sahibi Allah'dır.
2. Allah, kuluna verdiği nimetin eserini, belirtisini onun üzerinde görmekten hoşlanır.
3. Zenginlik de bir nimettir; bunun belirtisi insanın giyim kuşamına da yansımalıdır.

4. Zenginın fakır zannedilecek, fakırın de zengin zannedilecek tarzda giyinmeleri doğru değildir.

لأجل أن لا يرحلوا سابل ميريحت باب -122

هسبل زأوجو هيلإ مهذانتساو هيلع مهسولج ميريحتو
ءاسنلل

İPEK GİYMENİN ERKEKLERE HARAM
OLDUĞU

İPEĞE OTURMA VE DAYANMALARININ

ERKEKLERE HARAM, KADINLARA HELÂL
OLDUĞU

قال رسولُ الله: عن عمر بن الخطاب رضيَ الله عنه قال -805-
في الدنيا لا تلبسوا الحرير ، فإنَّ مَنْ لبسهُ «: صلى الله عليه وسلم
. متفقٌ عليه » . لم يلبسه في الآخرة

805. Ömer İbni Hattâb radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İpek elbise giymeyiniz. Çünkü ipeği dünyada giyen âhirette giyemez.”

Buhârî, Libâs 25; Müslim, Libâs 11. Ayr. bk.
Tirmizî, Edeb 1; İbni Mâce, Libâs 16

807 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

806- سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : لَأَقْ هُنَّ عَوٌّ -
وفي روايةٍ . هَمْتَقُّ عَلِيَّ «إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ»
. «مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ» : لِلْبُخَارِيِّ

. لَا نَصِيبَ لَهُ : يَا ، «مَنْ لَا خَلَقَ لَهُ» : قَوْلُهُ

806. Ömer İbni Hattâb radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i :

“İpek elbiseyi sadece ondan nasibi olmayanlar giyer” buyururken işittim.

Buhârî’nin bir rivayetinde: “Âhirette ondan nasibi olmayan” şeklindedir.

Buhârî, Edeb 66; Müslim, Libâs 7, 10. Ayrıca bk.
İbni Mâce, Libâs 16

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

807- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفقٌ عليه .

807. Enes radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Dünyada ipek giyen kimse âhirette onu giyemez.”

(Bkz. 805 no'lu hadisin gösterilen kaynakları)

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in müslüman erkeklere ipekten yapılmış giyecekleri haram kıldığı, yukarıdaki hadîs-i şerîfler ile benzeri pek çok rivayetten açıkça anlaşılır. Buna mukâbil ümmetin kadınlarına da ipeğin her çeşidinin helâl olduğuna dair rivayetler vardır. İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun kabulü, bu rivayetlerden elde edilen netice doğrultusundadır. Ancak bu yönde farklı görüş beyan edenlerin yanında, yasaklanmış olan ipeğin nev'i ve miktarı, hangi çeşit eşyada yasaklandığı konularında da ulema arasında ihtilâf

vardır. Bazı âlimlere göre ipeğin haramlığı, ümmetin erkeklerine olduğu kadar kadınlarına da şâmindir. Yine bazı âlimler ipeğin erkeğe de, kadına da haram olmadığı kanaatindedirler. Tabî ki farklı görüş ve kanaat ortaya koyanların bu kanaatlerini bazı rivayetlere dayandırdıklarını hemen belirtmeliyiz. Ancak şer‘î tabirle cumhûr-ı fukahâ dediğimiz, hak mezheplerin imamlarının büyük çoğunluğunun da içinde olduğu âlimler topluluğunun ipeği erkeklere haram, hanımlara helâl kabul etmelerinin delili olan hadis, on beş ayrı sahâbî tarafından rivayet edilmiştir.

Çok fazla teferruata dalmadan şunu ifade edebiliriz: İpeğin ve biraz sonra gelecek olan rivayetlerde üzerinde ayrıca duracağımız altının haramlığı ve yasaklanması belli bir merhale içinde gerçekleşmiş görünmektedir. Yani Peygamberimiz ipek elbise giymiş ve altın yüzük takmışken daha sonra bunları “bir daha giymemek üzere çıkarıp atmış” ve ümmetin erkeklerine haram olduğunu ilân etmiştir. Bu durumda, ipeğin ve altının mübahlık veya haramlığı konusundaki rivayetlerin çeşitlilik ve farklılığı kadar normal bir şey olamaz. Çünkü burada bir nesh gerçekleşmiş, daha önce yürürlükte olan bir hüküm daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Fakat hastalık, harp veya başka bir

sebeple ipekten yapılmış giyim eşyası kullanmasına izin verilenler de olmuştur. Bunu bilmeyen, bilerek ruhsat sayan veya prensip olarak neshi kabul etmeyenlerin düşünceleri farklıdır. Sahâbe-i kirâmdan bile işin farkında olmayanlar bulunmuştur. Çünkü onların hepsi Peygamber Efendimiz'in söylediği her söze ve yaptığı her işe vâkîf değillerdi; dolayısıyla aralarında bilgi açısından farklılıklar vardı. Nitekim sahâbenin hepsi hadis nakletmediği gibi, genel olarak sayıları göz önüne alınınca, fakîh olan ve fetvâ veren sahâbe sayısı da oldukça sınırlıdır. Bu durum, sahâbîlerin faziletinden hiçbir şey eksiltmez. O halde konunun fikhî bir çalışmayı gerektirdiği aşîkârdır. Bu sebeple hükümler farklılık arz etmektedir.

Biz sözü çok uzatmadan Mâlikî mezhebinin önde gelen fıkîh ve hadis imamlarından Ebû Bekr İbnü'l-Arabî'nin, ipek elbise kullanılmasıyla ilgili olarak âlimler arasındaki ihtilâfı on madde halinde özetleyen görüşlerini saymakla yetinelim: 1. İpek elbise her hâl ü kârda haramdır. 2. Harp hali dışında her vakit haramdır. 3. Yolculuk hali dışında her vakit haramdır. 4. Hastalık dışında her halde haramdır. 5. Cihad dışında her yerde haramdır. 6. Bayrakta, sancakta ve bu maksada

hizmet eden diğer kumaşların üzerine yapılan işleme ve işaretlerde kullanılması haram değildir. 7. Ümmetin erkeklerine de, kadınlarına da haramdır. 8. Ebû Hanîfe ve bazı âlimlere göre üste giyilmesi haram, ayak altına yayılması helâldir. 9. Her durumda kullanılması mübahtır. 10. İpek dışında başka bir kumaşla karışık da olsa haramdır.

Peygamber Efendimiz zamanında ipek kumaşların her çeşidi kullanılmaktaydı. Hatta onlar ya üretildikleri yere nisbetle ya da dokuma tarzına göre ayrı isimlerle anılmakta ve bilinmekteydi. “Harîr” bütün ipek kumaşların genel adıdır. Dolayısıyla yaygın olarak bilinen ve umurun kabulüne mazhar olmuş bulunan hüküm, katkısız ipeğin her çeşidinin yasaklandığıdır. Şâfiî mezhebi fakihlerine göre, tartısı itibariyle ipeği fazla gelmedikçe, bir kumaşın giyimi haram değildir. Hanefîler ise ağırlığı değil, argacı yani dokuma anında kullanılan iplikleri esas alırlar. İpeğin kullanımının haramlığı sadece giyim eşyalarıyla sınırlı olmayıp yatak, yorgan, perde, döşek ve benzeri eşyalarda kullanımı da câiz görülmemiştir. Fakat İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, yüzleri ipekten yapılan minderler üzerinde oturmanın ve yataklarda yatmanın helâl olduğu görüşündedir. Sadece uzatmaları ipek olan, üzerinde dört parmak

eninde ipek işlemler, saçaklar veya kenarlar bulunan kumaşlardan elbiseler giyilmesinin erkekler için de câiz olduğu, ipekten dokunmuş bir seccâde üzerinde namaz kılınabileceği ve bunda bir kerâhet olmadığı, yine evin içini öğünme ve başkalarına karşı üstünlük taslama gayesi olmaksızın ipek kumaşlarla bezemenin bir sakıncasının bulunmadığı Hanefî mezhebi fıkıh kitaplarında kaydedilen hususlardır.

İslâm'ın saf ipekten îmâl edilen giyecekleri yasaklamadaki gayesi, tarih boyunca insanlar için bir öğünme ve kendini beğenme vesilesi kılınan ve bu yönde çok aşırı masraflarla hem fertlerin hem de toplumların servetlerini ve zenginliklerini yok edip bitiren, aşırı lüks tüketim maddesi diyebileceğimiz ipekli giysilere düşkünlüğü ortadan kaldırmaktır. Dolayısıyla bu yolla hem üstünlük taslamayı ve toplumda yersiz bir ayırımcılığı önlemiş, hem de her seviyedeki insanı orta halli bir giyim anlayışında birleştirmiş olmaktadır. İslâm dini, bütün insanlara, gurur ve kibir vasıtası yapmaksızın giyebilecekleri yün, pamuk ve keten gibi maddeleri tavsiye eder. Bununla yetinmeyerek toplumda üstünlük vasıtasının giyim kuşam veya maddî zenginlik gibi dünyevî şeyler olmayıp, bunun aksine manevî

değerler dediğimiz daha kalıcı ve Allah katında da insanı yücelten fazîlet ölçüleri olduğunu insanlığa kabul ettirmeyi hedefler. Bu açıklamalara Kur'an'dan bir kaç âyetin anlamıyla son vermek istiyoruz:

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
[31] إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“Ey Âdemoğulları! Mescide her gidişinizde süslü güzel elbiselerinizi üzerinize alın, yiyin için fakat israf etmeyin, çünkü Allah israf edenleri sevmez”
[A'râf sûresi (7), 31].

مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
[77] الْمُفْسِدِينَ

“Allah'ın sana ihsan ettiği nimetlerden sen de Allah'ın yardıma muhtaç fakir kullarına ihsan et”
[Kasas sûresi (28), 77].

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ [32]

“De ki: Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram edebilir? De ki: O, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet günü de yalnız onlarındır” [A’râf sûresi (7), 32].

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Erkeklerin ipek elbise giymeleri yasaklanmış olup, Peygamberimiz bunu haram kılmıştır.
2. İpek elbise cennet giyeceklerinin bir çeşididir.
3. Bu dünyada ipek elbise giyen âhirette giyemeyecektir. Yani burada giydiği için işlediği haramın cezasını çekecektir.
4. İpek elbise kibrin, büyüklük taslamanın ve kendini beğenmişliğin bir simgesi sayılmıştır.
5. Hz. Peygamber’in helâl ve haram kılma yetkisi vardır. Bu yetkiyi kendisine veren Cenâb-ı Hak’tır.

808- رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ حَرِيرًا ، فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ ، وَذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ . «إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي » : ثُمَّ قَالَ نَسَحَ

808. Ali radiyallahu anh şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i gördüm;
sağ eline ipeği sol eline altını almıştı; sonra da:

“Şüphesiz bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Libâs 11. Ayrıca bk. Nesâî, Zînet 40;
İbni Mâce, Libâs 19

810 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

809- وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ : « حُرِّمَ لِبَاسُ الْحَرِيرِ وَالذَّهَبِ عَلَى ذُكُورِ » : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . « مَأْمَتِي ، وَأَحَلَّ لِأَنَاتِهِ

809. Ebû Mûsâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İpek giymek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helâl kılındı.”

Tirmizî, Libâs 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 19

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

810- نَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا . يَرَاخِبُهَا هَؤُلَاءِ . لُبْسُ الْحَرِيرِ وَالذِّيْبَاجِ وَأَنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ

810. Huzeyfe radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem altın ve gümüş kaplardan içmemizi ve onların içinde yemek yememizi, ipek ve atlas giymemizi ve üzerinde oturmamızı bize yasakladı.

Buhârî, Libâs 27. Pek çok rivayetten bir kısmı için ayrıca bk. Buhârî, Et'ime 29, 32, Eşribe 27,28; Müslim, Libâs 4,5; Ebû Dâvûd, Eşribe 17; Tirmizî, Eşribe 10

Açıklamalar

İpek ve ipekli elbiseler giymenin hükmünü az önce geçen hadisleri açıklarken ana hatlarıyla

belirtmeye çalışmıştık. O konuya tekrar dönmeyeceğiz. Peygamber Efendimiz'in takı ve süs eşyası olarak ümmetin erkeklerine haram kıldığı bir başka şey de altındır. Fakat bundan ayrı olarak, altın ve gümüşten yapılmış yiyecek ve içecek malzemeleri ile diğer ev eşyasının kullanılması da hem erkek, hem kadınlara haram kılınmıştır. Bu konudaki rivâyetler burada anılan hadislerden ibaret olmayıp, benzeri pek çok sahih rivayet meşhur hadis kitaplarımızın hepsinde yer alır. Bu hadislerdeki yasaklamanın haramlık ifade eden bir yasaklama olduğunda ulemânın ittifak ettiği söylenir. Yine üzerinde ittifak edilen bir başka nokta, bu nehyin mutlak olmasıdır; yani bazı maddeler ile bazı eşyalar bu yasaklamanın dışında bırakılmamıştır. İmâm Ebû Yûsuf'a ve "sonradan vaz geçtiği eski ictihadı" denilerek İmâm Şâfiî'ye nisbet edilen "altın ve gümüş eşya kullanımı mekruhtur" hükmüne itibar edilmemiştir. Bu konuda bütün ulemânın delil kabul ettiği hadislerden en meşhuru, bir târihî olayla birlikte anılan Huzeyfe hadisidir. Hicrî ikinci asrın meşhur fakîhi ve hadis alimi İbni Ebî Leylâ'nın anlattığına göre, Huzeyfe radiyallahu anh Medâyin şehrinde bulunduğu sırada oranın önde gelenlerinden biri kendisine gümüş bir bardakla su getirmişti.

Huzeyfe, bardağı alıp getirenin üzerine fırlatmış ve:

– Seni bu bardakla su getirmekten kaç defa menetmiş olmasaydım, şimdi böyle davranmazdım, diyerek Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

“Harîr ve dîbâc adıyla anılan ipekli kumaşlardan yapılmış elbiseler giymeyiniz. Altın ve gümüş bardaklardan su içmeyiniz. Bunların çanak ve tabakları içine konulan yemekleri yemeyiniz. Bu eşyâ dünyada kâfirlere ait zînet eşyasıdır. Âhirette ise bunlar bizim zînet eşyamız olacaktır” (Müslim, Libâs 4).

Medâyin, o günkü İran’ın en büyük, en medenî ve en gözde şehirlerinden biriydi. Kısra’nın sarayı da orada idi. İran’ın müslümanlar tarafından fethinden sonra, Hz. Ömer ve Hz. Osman’ın hilâfet yıllarında Huzeyfe radiyallahu anh bu şehrin valilik görevinde bulundu. Bilindiği gibi İran o günün dünyasında lüks ve ihtişamın en yaygın olduğu devletlerin başında geliyordu. Bütün İran İslâm’ın hâkimiyetine girmekle birlikte, muhtemelen oradaki insanlar müslüman yöneticilerin de

kendilerinin eski yöneticileri gibi debdebe içinde yaşayacakları tasavvuru içindeydiler. İslâm'ın insanlar için gösteriş ve debdebeden uzak sade bir hayat, zenginle fakiri, yönetenle yönetileni birbirine yardımcı ve kardeş kılan bir medenî anlayış getirdiğini daha sonra anladılar ve bu sebeple o bölgelerin insanların tamamına yakını kendilerine din olarak İslâm'ı seçip müslüman oldular.

Altın ve gümüş eşyanın kullanımıyla ilgili birtakım detay bilgiler fıkıh kitaplarımızda genişçe yer alır. Bizim bu derece teferruata inerek konumuzu dağıtmamız doğru olmaz. Bir çok fikhî bahiste olduğu gibi, altın ve gümüşün kullanımıyla ilgili konuların hepsinde görüş birliği sağlandığını iddia etmek de imkânsızdır. Farklı ictihadlar ve fetvalar olması tabîî karşılanmalıdır. Söz gelimi, sadece süs eşyası olmak kaydıyla evde altın ve gümüş kaplar, tablalar ve benzerlerini bulundurmak câizdir. Saf altın ve gümüşten üretilmemiş, bu ikisiyle yaldızlanıp süslenmiş eşyanın kullanılması haram değildir. Süs için olmamak kaydıyla, ihtiyaçtan dolayı dişi altınla kaplatmak veya altından diş yaptırmak haram kılınmamıştır. Bu bilgilerin, sadece fetvâ kitaplarında yer aldığını görürüz. Bunlara delil alınan bazı olaylar sahâbe döneminde

geçmiş olabilir. Nitekim, Arfece İbni Es'ad ismindeki sahâbînin burnu Câhiliye döneminde cereyan eden Kilâb harbinde kesilmiş, o da gümüşten bir burun taktırmıştı. Peygamber Efendimiz kendisini görünce, altından bir burun yaptırmasını tavsiye etti. O da altından bir takma burun yaptırdı (Ebû Dâvûd, Hâtem 7; Tirmizî, Libâs 31; Nesâî, Zînet 41). Çünkü altın sağlık açısından daha yararlı ve koku yapmayan bir madendir. Nitekim günümüzde de vücûdun herhangi bir yerine bir maden konulması gerekirse altın veya platin konulduğunu biliyoruz. İşte âlimlerimiz bu olaydan hareketle çeşitli durumlara ait fetvâlar verme yoluna gitmişlerdir. Hükümü açıkça bilinmeyen ve başvuracağımız kaynaklarda da bulunmayan hususlar yetkili âlimlere sorulmak suretiyle öğrenilebilir. Çünkü zaruretler birtakım yasakları, haramları mübah hale getirebilir; ne var ki zaruretler her zaman genel kaidelerin dışında kalan istisnalardır. Bunları da her asırda ve her toplumda yetiştirilmesi ümmetin üzerine farz olan din âlimleri halleder.

Altından yapılmış her çeşit yüzük, küpe, kolye, bilezik ve benzeri süs ve zînet eşyalarının kadınlara haram kılınmadığı da yine ulemânın üzerinde ittifak ettiği hususlardan biridir. Ancak

kadınlar için de câiz olmadığını veya cevazın sınırlı olduğunu söyleyen âlimler vardır. Diğer taraftan, Resûl-i Ekrem Efendimiz ve Hulefâ-yi Râşidîn, erkeklerin altın yüzük takmasına müsâmaha ile bakmamışlar, buna karşılık bizzat kendileri gümüş yüzük takmışlardır. Efendimiz, muhakkak ki kendisine Cenâb-ı Hak tarafından haramlığı bildirilmeden önceleri taktığı altın yüzüğü parmağından çıkarıp atarak, onu ebediyyen bir daha takmayacağını söyleyince, bütün sahâbîler de parmaklarındaki altın yüzükleri çıkarıp atmışlardı. Belki bu olaydan sonra Peygamberimiz, parmağında altın yüzük gördüğü bir sahâbiye iltifat etmeyip: “Sen bana elinde cehennemden bir kor taşıyarak mı geldin?” diyerek sert bir uyarıda bulunmuştu (Nesâî, Zînet 45). Nişan yüzüklerinin birer zînet eşyası değil, adı üstünde bir nişan, bir alâmet, bir belirti olduğunu ileri sürerek haram sayılmaması gerektiğini söyleyenlerin görüşlerinin sağlam şer’î dayanaklardan yoksun ya da delillerinin zayıf ve hüccete ehil olmayan nitelikte bulunarak, ulemânın ekseriyeti nezdinde itibar görmediğini bu vesileyle belirtmemiz yerinde olur.

Burada altın nişan halkalarıyla ilgili farklı bir yaklaşıma işaret etmeden geçmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz. Tecrîd-i Sarîh

mütercimi ve şârihi merhum âlim Kâmil Miras da altın nişan halkalarının mübah olduğu kanaatini taşımaktadır. Bu kanaatinde kendisini etkileyen âmilleri şöyle özetlemek mümkündür:

* Yüzükler konusundaki örf değişmiş olup, eski zamanlarda kullanılan kaba yüzükler gitgide zerafet kazanmış ve bugün nişan halkaları istisna edilirse, erkeklerin yüzük kullanmaları tamamen terkedilmiştir hatta ayıp sayılmaktadır.

* Altın yüzük kullanılmasının hem helâllliğini hem de haramlığını ifade eden rivayetler bulunmaktadır ve âlimler her iki grup hadisleri delil olarak kullanmışlardır; ancak haramlığıyla ilgili rivayetlerin daha kuvvetli olduğu bir gerçektir ve ona uyanlar daha çoktur.

* İmam Muhammed'e göre öğünme ve üstünlük hissine kapılma kastedilmeyerek altın ve gümüş kaplar süs eşyası olarak kullanılabilir. Nişan yüzüğü de öğünmek için değil, teberrük için ve bir hatıra olarak takılmalıdır.

* Altının haram kılınmasının şer'î sebebi, bunun israf ve öğünme vesilesi olması idi. Artık günümüzde altın madeninin bolluğu sebebiyle bir

halkanın satın alınması israf sayılacak bir şey olmaktan çıkmıştır.

İşte merhum Kâmil Miras'ın konuyla ilgili söyledikleri özetle bunlardır. Bunların ne kadar geçerli ve yeterli sebepler sayılabileceğini herkes kendisi düşünme gücüne sahiptir.

810 numaralı hadis 778 ve 1800 numara ile de kitabımızda yer almıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem Efendimiz'e helâl ve haram kılma yetkisi vermiştir.

2. Erkeklerle ipek elbisenin her çeşidi haram olduğu gibi, altını kullanmanın her şekli de haram kılınmıştır.

3. Altın ve gümüşten yapılmış kaplar içinde yiyip içmek hem erkeklerle hem de kadınlara haram kılınmıştır.

4. Altından ve gümüşten yapılan her çeşit eşyanın kullanılması hem erkek hem de kadın için haramdır.

5. Kadınların altından yapılmış süs eşyalarını ve takı malzemelerini kullanmaları câizdir.

6. Sadece bir süs için evde altın ve gümüş kaplar, tablalar ve benzerlerini bulundurmamak câizdir.

7. Zaruret halleri istisna teşkil eder. Altının ve gümüşün kullanılmasının câiz olduğu yerler bu zaruretlere kaynaklanır.

باب جواز لبس الحرير لمن به حجة - 123

UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEKLİ GİYMESİ CÂİZDİR

Hadis

811- رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلزَّبِيرِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي مَتَفَقَّ عَلَيْهِ لِبْسُ الْحَرِيرِ لِحِجَّةٍ بِهِمَا .

811. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Zübeyr ve Abdurrahman İbni Avf radiyallahu anhümâ'ya,

yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giyme ruhsatı verdi.

Buhârî, Libâs 29; Müslim, Libâs 24-25. Ayrıca bk. Buhârî, Cihâd 91; Ebû Dâvud, Libâs 9; Nesâî, Zînet 92

Açıklamalar

İslâm dininin en büyük özelliklerinden biri, kolaylık dini oluşudur. Fert ve toplum hayatını korumak ve geliştirmek açısından birtakım haramlar ve yasaklar koyarken, bir tek ferdin lehine de olsa o yasak veya haramlara istisnalar getirdiği olur. Bu durum, dinimizin ferdi topluma, toplumu ferde fedâ etmeyişinin ve tam bir denge sistemi oluşunun tezahürüdür. İnsan hayatı için en öncelikli unsur olan sağlık her türlü ihtimama lââyık görülür. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Enes'ten öğrendiğimiz bu davranışı ümmet için bir rahmet niteliği taşır. Burada özellikle uyuz hastalığının anılmış olması, ipek elbise giymenin sadece uyuz hastalığı ile sınırlı olduğu anlamına gelmez. Bunun aksine, ipekli giyilmesini gerektiren her çeşit hastalık bu ruhsatın içine girer. Nitekim âlimlerimizin tevcihleri de bu istikamettedir. Hatta bunu daha ileri götürenler de olmuştur. Nitekim

büyük müfessir ve fakih Kurtubî, zaruret hallerinin hepsinde ipeğin giyilebileceği kanaatini taşır. Yine meşhur muhaddis Bedreddin el-Aynî, bu zaruret hallerini, yolculuk, savaş ve hastalık olmak üzere üç ana başlık altında ele alır. Çünkü harp halindeki insan neyi giymeye gücü yeterse onu giyer veya harbin şartları onun böyle bir elbise giymesini gerektirebilir. Yolculuk hâli ise sıkıntılı bir durumu akla getirir. İnsanın o esnada sıcaktan ve soğuktan kendini koruması gerekir; bunu da sadece ipek giysiler sağlayabilir. Hastalık haline az önce temas edilmişti. Netice itibariyle Efendimiz'in “din kolaylıktan ibarettir” beyanları gereğince, insanların faydasına olan şeyler daima dikkate alınır ve lehlerinde olanla hükmedilir. Ancak bu konuda Allah'ın çizdiği sınırları koruma ve haddi aşmama esası daima gözetilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinde zorluk değil, kolaylık esastır.
2. Bir şeyin yasaklığıyla ilgili kesin delil olsa bile, o konuda ruhsatın olduğu haller de vardır ve dinde ruhsat yolu daima açıktır.

3. Hastalık kişinin elinde olmayan bir zaruret halidir ve ruhsatı gerekli kılar.

بوكړل او رومنل دولج شار تفان ع يهنل ا باب -124
اهيلع

KAPLAN DERİSİ KULLANIMI

KAPLAN DERİSİNDEN YATAK YAPMANIN VE ONU EĞERLERİN

ÜZERİNE KOYMANIN YASAK OLDUĞU

Hadisler

قال رسولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عليه وآله: « لا تَرْكَبُوا الْخَزَّ وَلَا النَّمَارَ »: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -812

. حديث حسن ، رواه أبو داود وغيره بإسنادٍ حسنٍ

812. Muâviye radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İpek yüz geçirilmiş ve kaplan derisiyle kaplanmış eğer üzerine binmeyiniz.”

Ebû Dâvud, Libâs 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Libâs 47

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

و عن أبي المليح عن أبيه ، رضي الله عنه ، أن رسول الله - 813-
صلى الله عليه وسلم نهى عن جلود السباع .

. رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأسانيد صحاح

. لؤد السباع أن تُفترش نهى عن جُ : وفي رواية الترمذي

813. Ebü'l-Melîh, babası (Üsâme İbni Umeyr) radiyallahu anh'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yırtıcı hayvanların derilerini kullanmayı yasakladı.

Ebû Dâvûd, Libâs 40; Tirmizî, Libâs 31, 32; Nesâî, Fer' 7

Tirmizî'nin bir rivayetinde: Yırtıcı hayvan derilerinden yatak yapılmasını yasakladı, denilir.

Ebü'l-Melîh

Adının Âmir veya Umeyr İbni Üsâme olduğu söylenir. Babasının adı Üsâme İbni Umeyr olup sahâbîdir. Ondan sadece oğlu Ebü'l-Melîh rivâyette bulunmuştur. Peygamberimiz'den rivayet ettiğı hadisler, Kütüb-i Sitte'ye dahil dört Sünen ile Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde ve diğerküvenilir hadis eserlerinde yer alır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Yukarıda ipekli kumaştan mâmul elbiseler giyilmesiyle ilgili açıklamalarımızda zaruret halleri müstesna, ipeğin sadece giyim kuşam eşyası olarak değil, yatak, yorgan, perde gibi ev eşyası olarak kullanılmasının da âlimlerin bir çoğuna göre câiz olmadığına işaret etmiştik. Hadîs-i şerîfte yırtıcı hayvanların derilerinin at, deve, merkep gibi binek hayvanlarının eğerlerine konulan ve üzerine oturulan minderlerde kullanılmasının bile câiz olmadığına işaret edilmektedir ki, evdeki minder, döşek ve yorganda öncelikle câiz olmayacağı âşikârdır. Ancak önce de işaret ettiğimiz gibi İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerinde oturmayı ve yataklarda

yatmayı helâl kabul eder. Hadiste geçen “hazz” kelimesini saf ipekten yapılmış kumaş anlamıyla kabul ettik. Çünkü Peygamberimizin yasaklamış olduğu bu kumaştır. Kelime yün ve ipek karışımı kumaş anlamına da gelir ki, o takdirde kullanılmasında bir sakınca olmadığında bütün âlimlerin ittifakı vardır. Çünkü gerek sahâbe, gerek tâbiîn bu cins kumaşı hem elbise olarak giymişler, hem de ev ihtiyaçlarının herbiri için kullanılmasında hiçbir sakınca görmemişlerdir.

Bu hadis ile benzeri rivâyetlerden hareketle kaplan ve benzeri yırtıcı hayvanların derilerinin yatak, yorgan, döşek veya bunlar dışında herhangi bir eşyada kullanılmasının câiz olmadığı kabul edilir. Bunların yasak edilmesinin çeşitli sebepleri üzerinde durulmuş, kibirlilik alâmeti olduğu, o günkü Acemlerin yani ateşperest İranlıların zîneti olduğu bu hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmediği için yasaklandığı gibi sebepler ileri sürülmüştür. Fakat bunlardan meselâ yırtıcı hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizlenmeyeceği görüşü, ulemânın genel kanaatini yansıtmamaktadır. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz: “Deri tabaklandığı vakit temiz olur” buyurmuşlardır (Müslim, Hayz 105; Ebû Dâvûd, Libâs 38; Nesâî, Fer’, 20, 30,31). Fakîhler bu

konudaki ictihad ve fetvâlarını bu hadisteki genellemeye istinad ettirirler. Ancak onların aralarındaki ihtilâf şu sorularla karşılığında verilen cevapları kapsadığı için değişik neticelere ulaşmışlardır: Tabaklanmakla acaba yalnız eti yenen hayvanların derileri mi temiz olur? Böyle değil de bütün hayvanların derileri temiz oluyorsa, hem içleri hem dışları temiz olur mu? Yoksa eti yenmeyen hayvanların derilerinin sadece dışları mı temiz olur?

Bu ve buna benzer sorulara verilen cevaplar şüphesiz ki aynı değildir. Dolayısıyla fetvalar da farklılık arz etmektedir. Bu cevapları ve ilgili fetvâları fıkıh kitaplarımızda bulabiliriz. Onların hepsini burada sayıp dökmek bizim maksadımızı aşar. Şu kadarını belirtelim ki, Şâfiî mezhebine göre, köpek ve domuz derisi dışındaki bütün derilerin içi ve dışı tabaklanmakla temiz olur. İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebine göre, domuz dışındaki bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenmiş sayılır. İmam Mâlik'in mezhebine göre ise, tabaklanmakla bütün hayvanların derileri temiz olursa da, bu temizlik derilerin içlerine değil dışlarına has bir temizliktir. Tabaklanmakla içleri temizlenmiş olmaz. Dolayısıyla kuru yiyecekleri depolamada kullanılabilirse de sıvı yiyecekler için

kullanılmaz. Derilerin tüylü kısımlarında namaz kılınabilir, fakat içlerinde kılınamaz.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İpekten yapılan yatak, yorgan, döşek, eğer vb. eşyalar kullanmak genelde mekruh kabul edilmiştir. Ancak İmâm Ebû Hanîfe, yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerinde oturmayı ve yataklarda yatmayı helâl kabul eder.

2. İpek ve yün karışımı yorgan, yatak, döşek gibi eşyalar kullanmakta bir sakınca yoktur.

3. Kaplan, aslan gibi yırtıcı hayvanların derilerinden yatak, döşek, eğer, kürk gibi şeyler yapıp kullanmak câiz değildir.

4. Tabaklanmak suretiyle her hayvanın derisi temizlenmiş olmaz.

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلأ أو نحوه -125

YENİ ELBİSE AYAKKABI VE

BENZERİ BİR ŞEY GİYİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ

Hadis

814- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ : عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَجَدَّ تَوْبًا سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً ، أَوْ
دُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ » : قَمِيصًا ، أَوْ رِدَاءً يَقُولُ
. « خَيْرُهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ .

. نسح ثي دح : رواه أبو داود ، والترمذي وقال

814. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yeni bir
elbise giydiği zaman, sarık, gömlek, ridâ gibi
giydiği şeyin adını anarak şöyle dua ederdi:

"Allahümme leke'l-hamdü ente kesevtenîhi,
es'elüke hayrahü ve hayra mâ sunia lehü, ve eûzü
bike min şerrihi ve şerri mâ sunia lehü:

“Allahım! Hamd sana mahsustur. Onu bana sen
giydirdin. Senden onu hayırlı kılmanı ve yapılışına
uygun kullanmanın hayrını nasip etmeni dilerim.
Şerrinden ve yaratılış gayesi dışında
kullanılmasının şerrinden de sana sığınırım.”

Ebû Dâvûd, Libâs 1; Tirmizî, Libâs 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ettiği her nimete karşı hamdini ve şükrünü daima yerine getirirlerdi. Bizlere de bunu tavsiye buyurmuşlar ve nerede nasıl dua edeceğimizi öğretmişlerdir. Üzerimize giydiğimiz elbise, gömlek, hırka, başımıza örttüğümüz sarık veya serpuş, ayağımıza giydiğimiz çorap, ayakkabı ve ihtiyaç duyduğumuz her çeşit giyim eşyası, insanoğluna verilen nimetlerin en önemlilerindendir. Çünkü onlar olmadan tesettürümüzü sağlayamayız, soğuktan ve sıcaktan korunamayız, rûhî ve bedenî hastalıklardan da kurtulamayız. İşte her nimete olduğu gibi özellikle böyle bir nimeti lutfeden Rabbimize karşı hamd ve şükür vazifemizi yerine getirmemiz üzerimize bir vecîbedir.

Peygamberimiz yeni bir elbiseyi ilk defa cuma günü giyerdi. Çünkü cuma günü, mü'minler için haftalık bayram kabul edilir. Efendimiz her zaman temiz ve özenli giyinirdi, ama özellikle bayram günlerinde en yeni ve en kıymetli elbiselerini giyerdi.

Peygamberimiz, gücü yetenlerin yeni elbiseler giymelerini tavsiye ederdi. Abdullah İbni Ömer’in rivayetine göre, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Hz.Ömer’in üzerinde bir gömlek görmüşlerdi:

– “Bu gömleğin yeni mi yoksa yıkanmış mı?” diye sordu. Hz.Ömer:

– Hayır yeni değil, yıkanmış gömlektir, yâ Resûlallah! deyince:

– “Yeni giy, hamdeden olarak yaşa, şehid olarak öl” buyurdu (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 89).

Resûl-i Ekrem, her şeyde olduğu gibi elbisede de hayrı murad ederdi. Ayrıca elbisenin uzun süre giyilebilecek sağlamlıkta olması, temizliği, helâl yoldan kazanılmış ve giyilmesi helâl sayılan kumaşlardan yapılmış olması, zaruret ve ihtiyaç için oluşu da bir hayırdır. Buna mukabil, elbiseyi kibrin, kendini beğenmişliğin ve insanlara caka satmanın vasıtası kılmanın hayır değil şer, yani günahlara vesile olduğu da bir gerçektir. Ayrıca haram yollardan kazanılması, giyilmesi câiz olmayan kumaşlardan yapılması, setr-i avreti temin etmemesi, günah ve haram sayılan işlerde

kullanılmak üzere yapılması da bir şerdir. Bu açıdan bakılınca, Efendimiz'in elbise giyerken yaptığı ve bize öğrettikleri dua ne kadar anlamlıdır?

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Elbise ve vücudumuzun tesettürünü sağlayan, bizi sıcaktan soğuktan, dış etkenlerden koruyan her çeşit giyecek Allah'ın bir nimetidir.
2. Her nimetin karşılığında Allah'a şükretmek bizim kulluk görevimizdir.
3. Dua da bir ibadettir ve her zaman Allah'a dua etmek üzerimize bir vecibedir.
4. Yeni bir elbise giydikten sonra Allah'a hamdetmek, şükretmek sünnete uygun bir davranış olup, hadiste geçen duayı yapmak daha da faziletlidir.

سابلل ايف نيميلاب ءادتبالب بابحتسا باب -126

GIYİNMEYE SAĞDAN BAŞLAMAK

ثي داحأل ان ركذو ه دوصقم مدقت دق بابلا اذه
نوعستل او عساتل بابلا رظنا . هيف ةحي حصل
باب نم وه ام لك يف ني ميل مي دقت بابحتسا يف
(ميركتل)

Bu başlıktan maksadın ne olduğu daha önce
“Gusül, Abdest, Teyemmüm, Elbise Giymek ve
Bunlara Sağdan Başlamak” bahsinde geçmişti ve
konuyla ilgili sahih hadisleri de oralarda
zikretmiştik.

مونل ا بادا باتك
عاج طضال او مونل ا بادا باب -127

اي وړل او سيل جل او سل جمل او دوعقل او

UYKU ÂDÂBI BÖLÜMÜ

UYUMANIN, YASLANIP YATMANIN,
OTURMANIN,

BİR TOPLULUKTA BULUNMANIN VE
RÜYÂNIN ÂDÂBI

Hadisler

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ : عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -815-
مَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ ، ثُمَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ نَا
اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ ، وَقَوَّضْتُ « : لَأَقِ
أَمْرِي إِلَيْكَ ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ ، لَا مَلْجَأَ
لِذِي أَنْزَلْتَ ، وَنَبِيِّكَ الَّذِي وَلَا مَنَجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ ا
» . أُرْسَلَتْ .

هحي حص نم بدال باتك يف ظفل ا اذهب يرا خبل ا هاور
.

815. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yatağına uzandığında sağ tarafı üzerine yatar ve şöyle dua ederdi:

"Allahümme eslemtü nefsî ileyke, ve veccehtü vechî ileyke, ve fevvadtü emrî ileyke, ve elce'tü zahrî ileyke, rağbeten ve rehbeten ileyke, lâ melcee ve lâ mencê minke illâ ileyke. Âmentü bi kitâbikellezî enzelte ve nebiyyikellezî erselte:

“Allahım! Kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim. İşimi sana ısmarladım. Rızanı isteyerek, azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden

başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.”

Buhârî, Daavât 5. Ayrıca bk. Buhârî, Vudû‘ 75; Müslim, Zikir 56-58; Ebû Dâvud, Edeb 98

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

إِذَا «: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقْ هُنَّ عَو - 816
اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ، ثُمَّ
«وَأَجْعَلُهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ » : وَذَكَرَ نَحْوَهُ ، وَفِيهِ « ..الْأَيْمَنَ ، وَقُلْ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

816. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Yatağına gideceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanın üzerine yat ve şu duayı oku ve bu duanın sözlerini yatmadan önce son sözün yap” buyurdu.

Buhârî, Vudû 75; Müslim, Zikr 56

Açıklamalar

Aynı sahâbî tarafından rivayet edilen bu iki hadis arasında esasen herhangi bir fark bulunmamaktadır. Birinci rivayette, Peygamber Efendimiz'in yatağına yattığında nasıl dua ettiği ifade edilmişken, ikincisinde Berâ İbni Âzib'e yatmadan önce neler yapacağını ve aynı duayı öğretmesi yer almaktadır. Muhaddislerin âdetlerinden biri de, rivayetler arasında küçük farklar bile olsa, onları ayrı ayrı zikretmek suretiyle detay sayılabilecek farklılıkların korunduğunu ortaya koymaktır. Bir başka sebep, çok kere birbirinden oldukça uzak diyarlardaki ravilerin mâna ile yapılan rivayetlerde dahi, önemsenmeyecek derecede farklılıklarla hadisleri nakletmek suretiyle bütün İslâm coğrafyasında Hz.Peygamber'in sünnetine ve hadislerine ne kadar büyük değer verildiğini göstermektir.

Hadis kitaplarımızın hemen hepsinde duaya az sayılmayacak bölümler ayrıldığını görürüz. Hatta kitap tasnifine başlandığı ilk asırlardan itibaren dua ile ilgili müstakil eserler yazılagelmiştir. Çünkü dua, gerek Kur'ân-ı Kerîm'in gerekse Peygamber Efendimiz'in çok önem verdiği hususların başında yer alır. Kur'an bize pek çok peygamberin dualarından bahseder ve onları bizim de öğrenip yapmamızı ister. Çünkü duası olmayan hiçbir

peygamber düşünölemeyeceği gibi, duasıız bir mü'min hatta bir kul da düşünölemez. Zirâ duâ, Allah ile kulun başbaşa ve en yakın olduğu anları ifade eder. Duanın anlamı, dua eden kişinin Allah'ı davet etmesi ve huzurunda olduğu Allah'a halini arzetmesidir. Bu eserin dua ile ilgili bölümlerinde konu üzerinde etraflıca durulmuş ve gerekli bilgiler verilmiştir.

Dinimiz, hayatımızın her alanıyla ilgili prensipler ve edep kuralları koymuş, bizden bunlara uymamızı istemiştir. Bildiğimiz gibi bu kuralların bazıısı farz, bazıısı sünnet, bazıısı da mübah cinsindendir. Bunların hepsi bizim dünyâ ve âhiret mutluluğumuz için konulmuştur. Müslüman kişi, uyuması ve uyanmasının bile bir ibadet vasfı taşıdığının şuuru içindedir. Çünkü o, kendisinin her anının Allah'ın gözetim ve denetimi altında olduğunu bilir. Onun inancına göre Allah kendisini her an görmekte, her işlediğini bilmekte, her söylediğini duymakta, hatta kalbinden geçirdiği her şeyden anında haberdar olmaktadır. İşte bu sebeple, Allah'tan bir an olsun gâfil olmamak gerekir. Yatağa yatmadan önce abdest almak, sağ yanı üzerine yatmak sonra da yukarıda metni ve anlamı geçen duayı yapmak, kişinin uykusunu bile tam bir ibadete çevirmekte ve kendisini Allah'ın

güvencesine almaktadır. Allah'ın güvencesine inanmış bir insana Allah'ın izni olmaksızın hiç kimse ve hiçbir şey zarar veremez. Bu dua, gerçekten tam bir inanış, teslim oluş ve adanış andıdır. Son derece açık ve net ifadelerden ibaret olan bu duanın anlamını her birimiz derinden düşünürsek, sanki Allah'a son defa halimizi arzlediymişüz gibi bir hisse kapılabiliriz. Bu hisse kapılmakta son derece haklı sayılırız ve bir mü'minin sahip olması gereken hassasiyete sahip olduğumuz için sevinmemiz gerekir. Çünkü gerçekten yaptığımız bir dua son duamız, kıldığımız bir namaz son namazımız, tuttuğumuz oruç son orucumuz, kısacası yaptığımız herhangi bir iş son işimiz olabilir. Esasen bu his içinde yaşayan bir insan her anında Allah'ın rızâsına uygun hareket eder. Anadolu insanının dilinde uykunun “küçük ölüm” olarak adlandırılması ne kadar mânidardır.

Gece yatağına yatarken abdestli olan kimsenin tekrar abdest almasına gerek olmayacağı bellidir. Peygamber Efendimiz'in prensiplerinden biri de her işe sağdan başlamaktır. Burada gördüğümüz gibi, uykusuna da sağ tarafı üzerine yatarak başlardı. Üstelik, sağ tarafı üzerine yatmak sağlık açısından da son derece yararlıdır. Bilindiği gibi,

insanın kalbi ve midesi sol tarafındadır. Her iki organımız da sıhhatimizin temel unsurlarından olup, sıkışması sağlık için zararlıdır. Bu sebeple tıp doktorları da kalp ve mide üzerine yatmamayı tavsiye ederler.

815 nolu hadis daha önce 81'nci hadis olarak geçmişti, 1465'nci hadis olarak da gelecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Dua, hayatımızın her ânında bizi Allah'a yönelten bir ibadet olduğu için insan her hal ve durumda Allah'a dua etmelidir.
2. Abdestli vaziyette ve sağ tarafı üzerine yatarak uyumak sünnete uygun bir davranıştır.
3. Uykuya yatarken Peygamberimiz'in öğrettiği gibi hadisteki ibarelerle dua etmek sünnettir.
4. Kişinin uykudan önce son sözleri Allah'a yakarış olmalıdır.
5. Her gece yapılan dua, âdeta Allah'a verdiğimiz ahdimizi yenilemek, İslâm ve imanımızı söz ve davranışımızla sağlama almak anlamı taşır.

817- كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ، فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ
رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَجِيءَ صَلَّى
الْمُؤَدَّنُ فَيُؤَدِّنُهُ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

817. Âiše radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gece on bir rek'at namaz kılardı. Sabah tan yeri ağarınca da kısaca iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip sabah ezanını okuyuncaya kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırlardı.

Buhârî, Daavât 5; Müslim, Müsâfirîn 121-122

Açıklamalar

Bu hadisin burada zikredilmesinin sebebi, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabah namazının sünneti ile farzı arasında yan tarafı üzerine yaslanıp yattığını haber vermesinden dolayıdır. Yukarıdaki metin, Buhârî'nin rivayeti olup, Müslim'in rivâyetinde, on bir rek'attan biri ile vitir kıldığı, sonra sağ tarafı üzerine yaslanıp müezzin gelinceye kadar yattığı, müezzin geldikten sonra kısaca iki rek'at namaz kıldığı belirtilir. Onu takip eden diğer rivayette ise

Hız.ÂiŖe validemiz, Peygamber Efendimiz'in gece kıldığı on bir rek'at namazı, yatsı namazını bitirdikten sonra sabah namazı vaktine kadar olan zaman içinde kıldığını ve her iki rek'atta bir selam verdiğini söyler. Bu açıklamadan sonra Efendimiz'in geceleri kıldığı bu namazın, yatsı namazından ayrı ve teheccüd diye adlandırdığımız gece ibadeti olduğu anlaŖılır. Kitabımızın ibadetlerle ilgili bahislerinde, bu konularda yeterli açıklamalara yer verilmiŖ bulunmaktadır.

Peygamberimiz'in gece namazından sonra veya sabah namazının sünneti ile farzı arasında sağ tarafı üzerine yaslanmasıyla ilgili pek çok rivayete rastlamaktayız. Bundan dolayı ulemâmımız konuyu enine boyuna ele alıp tartıŖmıŖlar ve kanaatlerini ortaya koymuŖlardır. Buradan elde edilen neticeye göre Efendimiz, bazan gece namazından sonra, bazan da sabah namazının sünnetinden sonra sağ tarafı üzerine yaslanarak bunların her ikisinin de câiz olduğunu göstermek istemiŖlerdir.

Sahîh-i Buhârî'nin önde gelen Ŗârihlerinden olan Bedreddin el-Aynî, ilgili rivayetlerin ve bunlardan istidlâl olunan hükümlerin çokluğunu dikkate alarak konuya geniŖçe yer vermiŖtir. Kısaca özetleyecek olursak: Sahâbe, tâbiîn ve daha

sonraki dönemlerde ulema, gece namazından veya sabah namazının sünnetinden sonra sağ yanına yaslanıp yatmak vâcib midir, değil midir meselesini tartışmışlardır. Netice itibariyle şu görüşler ortaya konulmuştur:

* İmam Şâfiî ve mezhebine göre sağ tarafa yaslanmak sünnettir. Aynı mezhepten olan Nevevî'ye göre ise, sabah namazının sünnetinden sonra yaslanmak sünnettir.

* Sahâbeden pek çokları ile tâbiînin önde gelen âlimlerine göre, sağ yanı üzerine yaslanarak yatmak müstehaptır. Onlar sabah namazının sünneti ile farzı arasında sağ taraflarına yaslanarak yatarlarmış.

* Muhammed İbni Hazm'e göre yaslanmak farzdır.

* Ashâbdan Abdullah İbni Mes'ûd ve Abdullah İbni Ömer, tâbiînden bazı imamlar ve İmâm Mâlik'e göre ise yaslanmak bid'attır.

* Hasan-ı Basrî'ye göre yaslanmak iyi bir davranış değildir.

* Yaslanmak, mutlaka yapılması gereken bir iş değildir. Burada ondan maksat sünnetle farzın arasını ayırmaktır. Bu da sağ tarafa yaslanmakla, birisiyle konuşmakla, ya da bir başka tarzda olabilir. Bu İmâm Şâfiî'ye nisbet edilen bir görüştür.

Yaslanmayı sünnet veya müstehap sayanlara göre, sağ tarafa yaslanmak gerekir. Fakat herhangi bir rahatsızlığı sebebiyle sağına yaslanamayan kimse soluna yaslanır. Sağ tarafa yaslanmanın hikmeti, kalbin sol tarafta bulunmasıdır. İnsan sol tarafına yaslanınca çabucak uykuya dalar. Sağına yaslandığında ise hemen uyumaz.

Bu rivayet 1174'ncü hadis olarak da gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sürekli sağ tarafına yaslanmadığı için, bu davranış farz veya vâcip değil, sünnettir.

2. Sünnete daha uygun olan, sabah namazının sünnetinden sonra sağına yaslanmadır.

3. Sağ tarafına yatması sakıncalı olan soluna da yaslanabilir.

4. Sabah namazının sünnetini fazla uzatmadan kılmak sünnete uygundur.

818- كان النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ : وَعَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ «: وَسَلَّمَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ، ثُمَّ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي» : وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ «اللَّهُمَّ يَا سَمِكَ أَمُوتُ وَ أَحْيَا . يَرَاخِبُ لَهَا هَاوِر . «أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

818. Huzeyfe radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin uyumak istediği zaman elini yanağının altına koyar sonra da:

"Allahümme bismike emûtü ve ahyâ: “Allahım! Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim” derdi. Uykudan uyandığı zaman: “Elhamdülillâhillezî ahyânâ min ba‘di mâ emâtenâ ve ileyhî-nüşûr.” “Bizi öldürdükten sonra dirilten Allah’a hamdolsun. Diriltmek sadece O’na mahsustur” buyururdu.

Buhârî, Daavât 7,8,16. Ayrıca bk. Müslim, Zikr 59; Ebû Dâvûd, Edeb 98; Tirmizî, Edeb 28; İbni Mâce, Duâ 16

Açıklamalar

Hadisimizin gösterilen kaynaklarından bazısında belirtildiği üzere, Peygamberimiz yatağa yattığında sağ elini yine sağ yanağının altına koyarak uyurlardı. Efendimiz'in bütün işlerine sağdan başlamayı sevdiğini biliyoruz. Ayrıca uyku ölümün kardeşidir. Ölen kimse kabre, kibleye karşı ve sağ tarafı üzerine konur. Bir başka husus, oturarak namaz kılmaya güç yetiremeyenler, sağına yatmasında bir sakınca olmadığı sürece, sağ tarafları üzerine yatarak namazlarını kılarlar. Böylece insan uykuya yatarken hem ölümü hatırlar, hem de uykusunun bir nevi ibadet olduğunu düşünür ve ölüme hazırlanır gibi, kendisini sadece Allah'ın öldüreceğini ve dirilteceğini bilerek, bu inancını Allah'a yakarışında bir kere daha teyit eder.

Ölümün kardeşi olan uykuya yattığımızda, uyanırken yaptığımız bütün işlerle alâkamız kesilir. Artık ne ölmek, ne de yeniden hayata dönmek bizim gücümüz ve kudretimiz dahilinde

değildir. Allah bizi uyuduktan sonra uyandırıp yeniden nasıl hayata döndürüyorsa ve biz bunu ölüm gelip çatıncaya kadar her gün nasıl yaşıyorsak, öldükten sonra da kıyâmet gününde Allah'ın huzurunda toplanıp hesaba çekilmek üzere aynen uzun bir uykudan uyanır gibi diriltileceğiz. İşte uyku bize bunları hatırlatıyorsa, sanki o geceyi ibadetle geçirmiş gibi oluruz; çünkü bu çeşit bir tefekkürün de ibadet sayıldığını bilmemiz gerekir. O halde her gece yatağımıza yatarken ve uykudan kalkarken Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yaptığı bu duâları biz de tekrar etmeliyiz. Uyumadan önce yaptığımız duâ , yaptığımız her hayırlı işin olduğu gibi geçirdiğimiz günün sonunu da Allah'a hamd ve şükürle bitirmemiz gerektiğine inanmamızın belirtisidir. Uykudan uyanınca yaptığımız duâ ise, işimizin ve günümüzün başlangıcının bizi sanki ölümden sonra dirilten Allah'ın yardımına ihtiyacımızın samimi bir göstergesidir.

Bu hadis, 1449 ve 1461 numaralarla tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyku için yatağa girince sağ elimizi yanağımızın altına koymak ve sağ tarafımız üzerine yatmak sünnete uygun bir davranıştır.

2. Yatağa yatarken Peygamber Efendimiz'in yaptığı gibi duâ etmek onun sünnetine uymaktır.

3. Uyku bir nevi küçük ölüm olduğu için, bize kıyamet gününde yeniden dirilmeyi hatırlatır.

لاق: وعن يعيشَ بن طحفة الغفاري رضي الله عنهما قال -819-
بينما أنا مضطجع في المسجد على بطني إذا رجلٌ يُحرِّكُنِي « يَبْأُ
فَنَظَرْتُ ، فَإِذَا : لاق «إِنَّ هَذِهِ ضَجَعَةٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ » بِرَجْلِهِ فَقَالَ
هـ . وَسَلَّم رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ .

819. Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî radıyallahu anhümâ, babam bana şöyle dedi, diyerek nakletmiştir:

Bir ara ben mescitte yüzükoyun yatmıştım. Baktım ki bir adam beni ayağıyla kımıldatıyor ve:

“Bu, Allah’ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır” diyor. Bir de ne göreyim, o Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem değil mi!

Ebû Dâvûd, Edeb 95. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 21

Yaîş İbni Tıhfe el-Gıfârî

Yaîş, hem babası hem kendisi sahâbî olan bahtiyarlardandır. Ebû Zerr'in kabilesi olan Benî Gıfâr'a mensuptur. Babası Tıhfe, Suffe ashâbındandı. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Yaîş Şam diyarına yerleşen sahâbîler arasında sayılmaktadır. Riyâzu's-sâlihîn'de onun sadece bu hadisi bulunmaktadır. Zaten kendisi de fazla hadis rivayet etmemiştir. Onunla ilgili her kaynak şu olaya yer verir:

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz dışı bir deve getirtir ve:

- “Bu deveyi kim sağacak?” diye sorar. Bir adam ayağa kalkarak:

– Ben sağacağım, der. Efendimiz ona:

– “Senin adın ne?” deyince, adam:

– Adım Mürre, diye cevap verir. Peygamberimiz:

– “Sen otur”, der. Bir başkası ayağa kalkar, Resûlullah ona adını sorunca:

- Benim adım da Cemre, der. Resûl-i Ekrem ona:
- “Sen de otur” buyurur. Üçüncü bir kişi ayağa kalkar, Efendimiz ona:
- “Senin adın ne?” diye sorunca, adam:
- Benim adım Yaîş der. Bunun üzerine Peygamberimiz:
- “Deveyi sen sağ” buyurur.

Peygamberimiz’in bu davranışının sebebi, ilk iki ismi beğenmemesinden dolayıdır. Çünkü bu iki isimden birincinin anlamı “acı”, ikincinin anlamı da “ateş közü”dür. Yaîş ise, Yaşar anlamına gelir. Efendimiz Câhiliye döneminden kalma kötü isimleri sevmez ve bunları iyileriyle değiştirirdi. Nitekim bu Mürre ve Cemre adlı sahâbîlerin isimlerini de değiştirtirdiği rivayet edilir.

Allah ondan ve babasından razı olsun.

Açıklamalar

Tirmizî’nin Ebû Hüreyre’den gelen rivayetinde “Bu, Allah’ın sevmediği bir yatış tarzıdır” denilir.

Yaîş'in bu rivâyetinin bazı tariklerinde, babası Tıhfe'nin akciğer rahatsızlığı sebebiyle böyle yattığı belirtilmiştir. Muhtemeldir ki, Peygamberimiz onun bir rahatsızlık sebebiyle bu şekilde yattığına muttali değildi. Birtakım rivayetlerin anlatım üslûbu, sanki “Niçin böyle yatılmasın?” sorusuna cevap teşkil edici niteliktedir. Bu tür hadisleri dikkate alan İslâm âlimleri, yüzünü, karnını ve göğsünü yere koyarak yatmanın yasaklanmış olduğunu ve Resûl-i Ekrem'in sünnetine uymadığını belirtirler. Yüz ve göğüs insanın en kıymetli iki uzvu olup, Allah'a secde hali dışında onları yere koymak ve üzerine kapanmak iyi bir davranış olarak kabul edilmez. Yine bu tarz yatış, insanın mide ve kalp gibi organlarına da zararlıdır. Bir rivayette de “cehennemliklerin yatış tarzı” olarak nitelendirilmiştir. Netice itibariyle, Efendimiz'in sakındırdığı bu yatış biçiminden uzak durmak bizler için en uygun ve doğru yoldur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in sünnetine ve edebine uygun olan ve olmayan yatış tarzları vardır.

2. Peygamberimiz'in yasakladıkları, Allah'ın da hoşuna gitmeyen ve sevmediği şeylerdir.

3. Yüzükoyun yatmak, Allah'ın sevmediği ve sünnetteki edebe aykırı bir yatış tarzıdır.

ی اللہ وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلّى -820
مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مِنْ اللَّه تَعَالَى تِرَةً ، وَمَنْ اضْطَجَعَ مُضْطَجَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّه تَعَالَى فِيهِ
«هُ التَّر» . رواه أبو داود بإسنادٍ حسن «كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّه تِرَةً
ءاتل ا رسكب

820. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur.”

Ebû Dâvûd, Edeb 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 422

Açıklamalar

Müslümanlar, bulundukları her yerde Allah'ı hatırlamak, anmak, O'nun adını zikretmekle mükellef kılındıklarının şuuru içinde olmalıdırlar. Bu yer, içinde bulundukları bir meclis veya yatıp uyuyacakları yatakları da olsa böyledir. Yukarıdaki hadislerde yatağa yatarken abdestli olmanın ve dua etmenin gereğine işaret edilmişti. Dua, Allah'ı anmanın ve O'nu zikretmenin en mükemmel şekli olan ibadetlerden biridir. Müslümanlar hangi sebeple olursa olsun bir araya geldiklerinde, Allah rızâsına uygun hareket ederler. Meclisleri de içinde haramların ve günahların olmadığı, helâller ve sevapların işlendiği meclisler olur. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya vesile olan her davranış, faydalı her söz ve iş O'nun zikri ve anılması sayılır. Böyle olmayan sözler ve işlerin ise kimseye bir fayda sağlamayacağı ve Allah katında da bir sevabı olmayacağı her aklı başında insanın bildiği gerçeklerdendir. İleride, meclis âdâbı bahsinde hadisimiz 838 numarayla tekrar gelecek ve bu konuya bir kere daha döneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan nerede olursa olsun, Allah'ı hatırlamaktan ve anmaktan gafil olmamalıdır.

2. Allah'ın hatırlanmadığı ve adının anılmadığı meclislerde hayır yoktur.

3. Yatağa yatırıldığı zaman da Allah'ı hatırlayıp anmak gerekir.

افقلا ىلع ءاقل تسال ازاوج باب -128

ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة
وجولز القعود متربعاً ومحتبياً

YATMA VE OTURMA ÂDÂBI

SIRT ÜSTÜ YATMAK, AVRET MAHALLİNİN
AÇILMA KORKUSU

OLMAYINCA AYAK AYAK ÜSTÜNE
ATMAK, BAĞDAŞ KURARAK VE BİR ŞEYE
BÜRÜNEREK OTURMAK CÂİZDİR

Hadisler

عن عبد الله بن يزيد رضي الله عنه أنه رأى رسول الله - 821
صلّى الله عليه وسلّم مُسْتَلْقِيَا فِي الْمَسْجِدِ وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى
الْأُخْرَى مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

821. Abdullah İbni Yezîd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, o, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i mescidde bir ayağını diğer ayağı üzerine atmış, sırt üstü yatarken görmüştür.

Buhârî, Salât 85 İsti'zân 44; Müslim, Libâs 75.
Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 19; Nesâî, Mesâcid 28

Açıklamalar

Oturma ve yatma esnasında riâyet etmemiz gereken birtakım edep ve ahlâk kuralları vardır. Bu kuralları bize dinimiz öğretir. Peygamber Efendimiz'in ashâb-ı kirâmı bu konularda da eğittiğini görürüz. Onların eğitilmesi ümmetin eğitilmesi anlamına gelir. Mükemmel bir din, insan hayatının herhangi bir cephesini önemsiz göremez. Bu sebeple de her alanla ilgili söyleyecek bir sözü, disiplin altına aldığı bir davranış biçimi olması gerekir. Bu disiplin altına alışı, insanlara hiçbir alanda hareket imkânı bırakmama, onları sımsıkı ve aşılmaz kalıplar içine yerleştirme gibi bir anlam ifade etmez. Bu anlayışın tam aksine birçok alanda hareket serbestisi getirirken, uygun olan ve olmayan davranış biçimlerini önümüze koyarak tereddütlerimizi ortadan kaldırır; toplumda ortaya

çıkabilecek aşırılıkları ve tahammül edilmez derecedeki bireyselleşmeleri önlemeyi hedefler. Bunlar, inanan insanlardan müteşekkil bir toplumun fertleri arasında eylem birliğini sağlamada küçümsenmeyecek derecede önemli hususlardır.

Sahâbe, Resûl-i Ekrem'in her davranışını hassasiyetle takip edip kendilerine örnek aldıkları için, onun hayatının küçük ayrıntılardan ibaret sayılan yönleri bile en açık bir şekilde bize intikal etmiş bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz'den nakledilen sahih bir rivâyette: “Uzanıp yattığın vakit ayaklarını birbirinin üzerine koyma” buyrulur (Müslim, Libas 73). Bu durumda iki hadis arasında görünürde bir zıtlık olduğu göze çarpmaktadır. Oysa muhaddisler hadisler arasında bir zıtlık olmadığını, avret mahallinin tamamıyla veya bir kısmı açılacak şekilde, sırt üstü uzanarak bacak bacak üstüne koymanın yasaklandığını belirtirler. Açıklamakta olduğumuz ve bizzat Efendimiz'in davranış tarzını gösteren hadisin ise, açılıp saçılmaya meydan vermeyecek tarzda câiz olan şekli gösterdiğini ifade ederler. O günkü Arap toplumunun giysilerini göz önüne alırsak, onların kıyafetleri baştan aşağı giyilen bir tek kaftan veya alt kısma ayrı üst kısma ayrı olarak giyilen hamam

havlusu tipinde iki ayrı parçadan oluşan bir elbiseden ibarettir. Bu şekilde giyinen bir kimsenin kendine dikkat etmemesi halinde avret mahallinin açılması söz konusudur. Kâdî İyâz, Peygamberimiz'in bunu yapma sebebinin zaruret, ihtiyaç, yorgunluk veya istirahat arzusundan kaynaklanmış olabileceğini söyler. Aksi takdirde Resûl-i Ekrem Efendimiz kalabalık yerlerde, sahâbe arasında böyle oturmamışlardır. O, ya bağdaş kurarak, ya da dizlerini dikerek otururlardı. İmam Nevevî de Resûl-i Ekrem'in bu şekilde uzanıp yatmasının bir eğitim ve öğretim meselesi olabileceğini söyler. Yani Peygamberimiz, sırt üstü yatmak isterseniz bu şekilde yatınız, benim yasaklamam mutlak anlamda bir yasaklama olmayıp, avret mahallinin açılması ihtimaliyle ilgili bir yasaklamadır, demek istemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimiz'in yaptıkları da ümmet için bir delildir.
2. Avret mahallinin açılması korkusu yoksa, sırtüstü yatarak ayak ayak üstüne atmak câizdir.

3. Mescidde bir yere dayanarak ve uzanıp yatarak istirahat etmek câizdir.

كان « : لاق من ع لال يضرر ةرمس نب ربا ج ن ع و -822
النبي صلى الله عليه وسلم إذا صلى الفجر تربع في مجلسه حتى
حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره «تطلع الشمس حسناء
ةحي حص دين اس أب.

822. Câbir İbni Semure radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar, yerinde bağdaş kurarak otururlardı.

Ebû Dâvûd, Edeb 26. Benzer rivâyetler için bk. Müslim, Mesâcid 286; Tirmizî, Salât 412

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar mescidde otururlardı. Bu müddet içinde Allah'ı zikir, dua, niyâz ve tefekkürle meşgul olurlardı. Fakat meşguliyetleri sadece bu mânevî vazifelere ve uhrevî sevaba yönelik faaliyetlerle sınırlı kalmaz, ashâbın işleriyle de ilgilendiği olurdu. Hatta

aralarından rüya görenler Efendimiz'e gördükleri rüyaları anlatırlar, o da her defasında hayra yönelik olmak üzere yorumlardı. Bazı kere de kendi gördüğü rüyayı ashâba anlatırdı. Peygamberimiz'in âdetlerinden biri de, kendisine bir şey anlatılmadığı veya sorulmadığı zaman, rüya gören olup olmadığını, soru soracak bulunup bulunmadığını sormasıydı. Böylece rahat bir ortam meydana getirirler ve herkes ihtiyacı olan konuları anlatmada veya soru sormada kendini serbest hissedirdi. Fakat onlar nezâket kurallarını ve edebi korumaya da olanca itinaı gösterirlerdi. Hatta sahâbe mescidde bazı kere Câhiliye döneminde bilinçsizce ve akıl almaz tarzda yaptıkları şeyleri hatırlayıp gülerler, Efendimiz de tebessüm buyururlardı (Müslim, Mesâcid 277).

Bağdaş kurarak oturması, Peygamber Efendimiz'in en hoşlandığı ve çokça yaptığı oturuş biçimlerinden biriydi. Çünkü bu oturuş hem insanı rahat ettiren hem de avret mahallinin açılıp saçılmasını engellediği için, edep ve terbiye kaidelerine uygun düşen bir oturuş tarzıdır. O sadece mescidde değil, başka meclislerde de çoğu zaman böyle otururdu. Sahâbenin de Peygamberimiz'in bu oturuş tarzına uyduklarını ve onun gibi oturmayı tercih ettiklerini görmekteyiz

ki, müslüman toplumlarda da en yaygın olan oturuş tarzlarından biri budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazından sonra namaz kılınan yerde ve mescidde bir süre oturmak müstehaptır.

2. Bağdaş kurarak oturmak, Peygamber Efendimiz'in tercih ettiği oturma biçimlerindendir.

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -823
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفَنَاءِ الْكَعْبَةِ مُحْتَبِيًا بِيَدَيْهِ هَكَذَا ، وَوَصَفَ بِيَدَيْهِ
الْإِحْتِبَاءَ، وَهُوَ الْقُرْفُصَاءُ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

823. İbni Ömer radiyallahu anhümâ:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i Kâbe'nin avlusunda elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve uyluklarını karnına dayayıp kolları ile dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine oturarak Resûlullah'ın oturuş tarzını tarif etti.

Buhârî, İsti'zân 34

Açıklamalar

Arapçada “ihtibâ” diye adlandırılan bu oturuş, dizlerini yukarıya dikip uyluklarını da karnına dayayarak, elleri veya kollarıyla birbirine bitıştırilmiş olan dizlerini tutarak oturma tarzıdır. Bu oturuş biçimi Peygamber Efendimiz’in çokça yaptığı, hatta Kâdî İyâz’a göre bağdaş kurarak oturmaktan daha çok tercih ettiği tarzıdır.

Tesettürün tam sağlanması ve avret yerinin açılma ihtimali gibi bir durumun olmaması, bu oturuş şeklinin tercih sebebi olmalıdır. Ebû Saîd el-Hudrî de, “Resûl-i Ekrem Efendimiz oturduğu zaman dizlerini dikip uyluklarını karnına yaslar kollarıyla da dizlerini tutarak otururlardı” der (Ebû Dâvud, Edeb 22). Sahâbe-i kirâm da çoğu kere böyle otururlardı. Toplumumuzda da bu oturuş biçiminin yaygın oluşu, her halde bu sünnetin uygulanışından kaynaklanmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz uyluklarını karnına yaslayıp, dizlerini dikerek kollarıyla da dizlerini tutmak suretiyle oturmayı pek severdi.

2. Ashâb-ı kirâm da onun gibi oturmaktan hoşlanırdı.

رَأَيْتُ النَّبِيَّ : وَ عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -824-
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ قَاعِدٌ الْقَرْفُصَاءَ فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ
هَاورَ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَخَشَّعَ فِي الْجُلْسَةِ أَرْعَدْتُ مِنْ الْفَرَقِ
يَذمِرْتَلَاو ، دَوَاد وَبَأ

824. Kayle Binti Mahreme radıyallahu anhâ şöyle
der:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i dizlerini
karnına dayamış, ellerini koltuklarının altına
koyup, kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette
gördüm. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i
böyle huşû ve huzû içinde mütevazî bir vaziyette
oturur görünce, korkudan irkildim.

Ebû Dâvud, Edeb 22

Kayle Binti Mahreme

Bu hanım sahâbî Temîm kabîlesinin Anberoğulları
koluna mensuptur. Annesi Safiyye Binti Sayfî,
Câhiliye devri şâir ve hatiplerinden Eksem İbni
Sayfî'nin kız kardeşidir. Kayle, Bekr İbni Vâil
oğulları heyetinin elçisi Hureys İbni Hassân ile
birlikte Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelmişti. Bu
sayede kabilesinden İslâm'a ilk girenlerden biri

olma şerefini elde etti. Anlayış ve seziş kabiliyeti yüksek hanımlardan biri idi. Bu gelişinde Peygamberimiz'in huzurunda şahit olduğu olayları ve gördüklerini anlattığı uzunca bir rivayeti vardır. İbni Abdülber, onun bu hadisinin güzel bir fesahat örneği olduğunu ve ilim ehlinin bu hadisin garîb kelimelerini şerhettiklerini söyler. Buhârî, el-Edebü'l-Müfred adlı eserinde, Ebû Dâvud ve Tirmizî Sünen'lerinde bu rivâyetin bir kısmına yer verirler. Taberânî ise onun tamamını kitabına almıştır. İbni Hacer el-Askalânî de, sahâbîlerin hayatına dair el-İsâbe adlı eserinin Kayle Binti Mahreme'ye ayırdığı kısmında bu uzun rivâyeti nakleder.

Kayle'nin hayatının sonraki dönemleri ve ölüm tarihiyle ilgili bilgilere sahip değiliz.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Kayle Binti Mahreme hayat hikâyesini anlatırken de işaret ettiğimiz gibi, bir heyetle birlikte, müslüman olmak üzere Medine'ye ilk geldiğinde Peygamber Efendimiz'i böyle otururken görmüştü. O, bu esnada gördüğü olayları etraflıca anlatmış

bulunmaktadır. Hatta o uzun rivayetten öğrendiğimize göre, Peygamber Efendimiz'in meclisinde bulunanlardan biri, Kayle'nin korkudan sarsıldığını görüp durumu farketmiş ve Peygamberimiz'e:

– Yâ Resûlallah! Şu fakir kadıncağız korkup sarsıldı, deyince, Peygamber Efendimiz arka tarafında durmakta olan Kayle'ye, kendisini görmeksizin eliyle işaret ederek:

– Ey fakir kadıncağız! Sakin ol ve gönlünü rahat tut, buyurmuşlar. Kayle diyor ki:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle söyleyince, Allah kalbimdeki korkuyu ve irkilme hissini giderdi.

Kayle'nin burada anlattığı oturuş biçimi ile bir önceki İbni Ömer hadisinde tarif edilen oturuş biçimi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Yegane fark, anlatım tarzından ve ayrıntılara gösterilen dikkatten ibarettir. Bir başka dikkat çeken husus da, Peygamberimiz'in oturuşundaki huşû ve huzûun, mütevâziliğin görenlerde saygı ve irkilme hissi uyandırmasıdır.

Kayle'nin Riyâzü's-sâlihîn'de geçen tek hadisi bu rivayettir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, oturduğunda da mütevazı idiler. Onun oturduğu bir huşû ve hudû halini yansıtırdı.

2. Peygamber Efendimiz, kendisini görenler üzerinde bir saygı, sevgi ve kalpten gelen bir irkilme hissi uyandırıyorlardı.

مر بي رسولُ الله : وعن الشَّريد بن سُوَيْدٍ رضي الله عنه قال -825-
الْيُسْرَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا جَالِسٌ هَكَذَا ، وَقَدْ وَضَعْتُ يَدَيَّ
أَتَقَعُدُّ قَعْدَةَ الْمَغْضُوبِ : خَلَفَ ظَهْرِي وَاتَّكَأْتُ عَلَى إِلْيَةِ يَدَيَّ فَقَالَ
عَلَيْهِمْ ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

825. Şerîd İbni Süveyd radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün sol elimi arkaya atmış ve elimin ayasına dayanmış otururken, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana uğradı ve:

“Allah’ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 24

Şerîd İbni Süveyd

Esas adı Mâlik olup aslen Hadramut’ludur. Sakîf’li olduğunu söyleyenler de vardır. Bir rivâyete göre kendi kavminden arkadaşlarını öldürmesi sebebiyle Mugîre İbni Şu’be’nin elinden kurtulup Mekke’ye kaçtı. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gelerek müslüman oldu ve Rıdvân bey’atında Efendimize bâat etti. Peygamberimiz kendisine “kaçak” anlamına gelen Şerîd ismini verdi. Bir toplu katliamdan kurtulduğu için bu ismi aldığı da söylenir. Peygamberimiz’in terkisine aldığı sahâbîler arasında anılır. Önce Tâif sonra Medine’de yerleştiği söylenir. Rivayet ettiği hadisler Hicaz ehli arasında yayılmış olup sahih kitaplarda yer alır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’le aralarında geçen bir olayı çocuklarına şöyle anlatmıştır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benden kendisine Ümeyye İbni Ebi’s-Salt’ın şiirlerinden okumamı istedi. Ben de yüz beyit okudum. Okuduğum her beyitten sonra: “Biraz daha oku”, diyerek beğenisini dile getiriyordu. Nihayet yüz

beyiti okuyup bitirince, bu beyitlerin şairi hakkında:

“Şüphesiz o, müslüman olmaya çok yaklaşmış”, buyurdu.

Şerîd’den hadis rivayet edenler arasında oğlu Amr ile Ebû Seleme İbni Abdurrahman ve Amr İbni Nâfi‘ gibi tanınmış kişiler vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in beğenmediği ve hoş karşılamadığı oturuş biçimleri olduğuna çeşitli vesilelerle işaret etmiştik. Resûl-i Ekrem, bu hadiste tarif edilen oturuş biçimini de beğenmemiş, üstelik bu oturuş şeklini Allah’ın gazabına, kızgınlığına muhatap olan ve bu yüzden rahmetinden kovulan kimselerin oturuş tarzı olarak nitelendirmiştir. Fâtiha sûresi tefsirinden öğrendiğimiz kadarıyla, Allah’ın kendilerine gazap ettiği topluluk yahudilerdir. Fakat bunu daha da genelleştirip bütün kâfirleri kapsadığını söyleyenler olmuştur. Tek elini arkaya uzatıp elinin ayasına yaslanarak ve vücudunu da ona göre

biçimlendirerek oturmak Efendimiz tarafından makbul karşılanmamıştır. İki elini arkaya koyup ayalarına yaslanmak suretiyle oturmak da aynı şekilde uygun görülmeıen oturuş tarzlarından biridir. Çünkü bu oturuş mütekebbirlerin, insanlara karşı büyüklük taslayan ve kendilerini herkesten üstün görenlerin oturuş biçimi olarak nitelendirilir. Burada önemli olan bir başka nokta, kendilerine nimet verilen ve İslâm gibi en büyük nimete sahip olan müslümanların, nimetten mahrum bırakılmış ve Allah'ın kızgınlığını hak etmiş olan gayri müslimlere oturuşlarında bile benzememeleri gerektiğidir. Şayet bir oturuş, bir yürüyüş, bir yatış ve benzeri davranışlar gayri müslimlerin şîârı ise, yani bu davranışlar görüldüğünde onlar hatıra geliyorsa, onların halini ve tavrını zihinde canlandırıyorrsa, bunlardan sakınmak müslümanların görevidir. O halde müslüman fertler ve toplumlar, kendilerini, kendilerine has âdâb-ı muâşeret kâidelerini iyice bilmek ve yerine getirmekle yükümlü hissetmelidirler. İşte bu hadisi ve buna benzer çeşitli davranış alanlarını kapsayan hadisleri, müslüman kimlik ve kişiliğinin teşekkülü bakımından da düşünmemiz ve onları kendimize şîar edinmemiz gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in beğenmediği ve yasakladığı oturuş biçimleri vardır. Müslümanlar da bunlardan sakınmalıdır.

2. İslâm'ın kendine has görgü kuralları vardır. Herkes bunları bilmeli ve onlara uygun tarzda davranmaya gayret etmelidir.

3. Müslümanlar, oturuş, kalkış, yürüyüş ve benzer davranışlarında, söz ve âdetlerinde yahudi, hıristiyan veya başka dinlerden olanlara benzemekten sakınmalıdırlar.

سئل جل او سئل جل ا ب ا د ا ي ف باب -129

MECLİS ÂDÂBI

MECLİS VE MECLİSTE OTURMA ÂDÂBI

Hadisler

826- قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: عن ابن عمر رضي الله عنهما قال - لا يُقِيمَنَّ أَحَدُكُمْ رَجُلًا مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ وَلَكِنْ «عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا قَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ لَمْ «تَوَسَّعُوا وَتَفَسَّحُوا هِيَ لَعَقْفَتُمْ فِيهِ يَجْلِسُ

826. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın. Fakat açılarak halkayı genişletiniz.”

İbni Ömer, bir kimse kendisi için oturduğu yerden kalktığında onun yerine oturmazdı.

Buhârî, Cum'a 20, İsti'zân 31; Müslim, Selâm 28-29. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 9

828 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

827- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه -
«إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَجْلَسٍ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ» : وَسَلَّمَ قَالَ
ملسم هاور .

827. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz oturduğu yerden kalkar, sonra tekrar dönüp gelirse oraya oturmaya herkesten fazla hak sahibidir.”

Müslim, Selâm 31

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا « : لاق وعن جابر بن سمرّة رضي الله عنهما -828
وبأ هاور . «النبي صلى الله عليه وسلم جلس أحدنا حيث ينتهي
ن س ح ثي دح : لاق و ي ذ م ر ت ل او . دوا د

828. Câbir İbni Semüre radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

Biz Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in huzuruna vardığımız zaman, her birimiz nerede yer bulursa oraya otururdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 14; Tirmizî, İsti‘zân 29

Açıklamalar

Erkek olsun kadın olsun, bir kimse gerek mescidde gerek bir başka mekânda oturulmasında sakınca bulunmayan bir yere oturmuşsa, o oturduğu yerin hak sahibi olur; o kimseyi oradan kaldırarak yerine

oturmak câiz olmaz. Meclise sonradan gelen bir kimse için oturacak yer yoksa, halkayı genişleterek ve safları sıklaştırmak suretiyle yer açarak onun oturmasını temin etmek gerekir. Böyle davranmak meclisin âdâbındandır. Konuya Kur’ân-ı Kerîm’de de temas edilmesi, bu hususun önemini gösterir: “Ey inananlar! Size, meclislerde yer açın denildiği zaman genişletin (yer açın) ki Allah da size (yerinizde ve rızkınızda) genişlik versin” [Mücâdele sûresi (58), 11].

İmâm Nevevî, konunun önemine binâen, 826’ncı hadisteki bu nehyin haramlık ifade ettiğini söyler. Fakat fakihler ve İslâm âlimleri, fetvâ vermek, Kur’an okumak veya şer‘î ilimleri okutmak için bir kimsenin alışmış olduğu yeri bundan istisna etmişler, bu kimselerin yerlerine oturanları kaldıracabileceklerini söylemişlerdir. Ayrıca çarşı ve pazarda satıcılık yapan ve yeri belirli olup hem kendisinin, hem de insanların o yere alıştığı kimseyi veya buna benzer başka durumları da bu genel hükmün dışında tutmuşlardır. Çünkü o kimse o yerin hak sahibi olmuş, herkes orada o kimsenin oturduğuna alışmıştır. O geldiği zaman oraya başkası oturamaz.

Abdullah İbni Ömer'in kendisine yer veren kimsenin yerine oturmaması, onun Allah'a olan saygısı, takvâsı ve tevâzuundan dolayıdır. Yoksa oturmak haram olduğundan değildir. Ancak İbni Ömer şunları düşünmüş olabilir: Yerinden kalkan kimse, gelenden utanır, gönülden razı olmadığı halde kalkıp ona yer vermek isteyebilir. İbni Ömer'in bu davranışı böylelerini sıkıntıdan kurtarmıştır. Camide, namaz safındaki bir kimsenin, gelen birine yer vermesi mekruh görülmüş veya tercih edilen bir davranış biçimi olarak kabul edilmediği için, belki de İbni Ömer böyle fazilet sayılmayan bir şeye vesile olmak istememiştir. Burada bir kural olarak şunu hatırlamamız faydalı olur: Kendisi söylemeden ve böyle bir ikram beklemeden, ilim ve fazilet ehli kişilere bir mecliste yer vermek ve onlar için ayağa kalkmak, bu hadisteki yasağa aykırı olmadığı gibi, bu davranış edep ve güzel ahlâkın bir gereği sayılmıştır.

Gerek camide, gerekse cami dışındaki meclislerde bir yerde oturmakta olan kimse, abdestini yenilemek veya benzer herhangi bir sebeple tekrar yerine dönmek üzere kalkarsa, geri gelince o yerde oturma hakkı baki kalır. Oraya başka biri oturmuş olsa bile, onu kaldırmaya hakkı vardır. Esasen

oturan kimsenin de kalkması gerekir. Fakat o kimsenin kalkması vâcip değil, müstehaptır.

Peygamber Efendimiz'in ashâbının Resûl-i Ekrem'in meclisinde nerede yer bulurlarsa oraya oturmaları bizler için de örnek alınacak davranışlardan biridir. Çünkü oturulan yerin başı ile sonu arasında bir fark yoktur. Sonradan gelen birinin başa veya öne geçmek istemesi bir takım kırgınlık ve dargınlıklara hatta düşmanlıklara sebep olabilir. Sahâbîler mevki ve makamları, Efendimiz'e yakınlıkları ve yaşları ne olursa olsun böyle hareket ederlerdi. İnsanlara eziyet vermeden, onların huzurunu bozacak veya dikkatlerini dağıtacak tarzda aralarından geçmeden, nerede boş yer varsa oraya oturmaları bir edebî eseri idi.

Bütün bu prensipler, insanlar arasında bu sebeplerle ortaya çıkabilecek ihtilâfları önlemek, topluma bir çeki düzen vermek ve onları belli bir edebe riayet etmeye alıştırmak için konulmuştur. Bizim toplumumuzda, özellikle dindar çevrelerde ve modern hayatın tesirinden uzak kalmış kırsal kesimlerde bu edep kaidelerine hassasiyetle uyulduğunu görürüz. Bir çok meclislerde, yaşça küçük olanların, gönülden, sevabına inanarak ve hürmet göstererek, severek ve isteyerek, yerlerini

âlimlere ve büyüklere verdiğini görürüz. Yine bir meclisten herhangi bir sebeple kalkan biri, tekrar geldiğinde bir başkası onun yerine oturmuş olsa bile sahibinin geldiğini görünce hemen kalkıp onun eski yerine oturmasını sağlar. Bu davranışlar, Efendimiz'in sünnetinin müslüman milletimizin günlük hayatına ne kadar sindiğinin ve içtenlikle benimsendiğinin birer göstergesidir. Bizlere düşen görev, dedelerimizin ve atalarımızın bize miras bıraktığı bu eskimez hayat tarzını bizden sonraki nesillere benimsetmek ve onların da aynı şekilde yaşamasını temin etmeye çalışmaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Camide veya herhangi bir mecliste, oturulması sakıncalı olmayan bir yere oturan birini kaldırarak onun yerine oturmak erkek veya kadın hiç kimseye câiz değildir.

2. Fakihler, mescidde, herhangi bir ders veya toplantı mahallinde yeri belirli olan âlimin, cemaate Kur'an okuyan hâfızın, çarşı ve pazarda her zaman aynı yerde bulunmasına alışılmış satıcının bu hükmün dışında olduğunu belirtmişlerdir.

3. İlim ve fazilet ehli kişiler için kendileri istemeden ve beklemeden ayağa kalkmak ve meclislerde kendi yerini onlara vermek câizdir.

4. Gerek camide, gerek başka toplantı yerlerinde, cemaate gelenlere yer vermek için safları sıklaştırarak yer açmak ve onların da oturmasını sağlamak müstehaptır.

5. Meclisin edebine uygun olan, sonradan gelen kimsenin nerede oturacak yer varsa oraya oturmasıdır.

6. Herhangi bir özürlü olana mecliste özel muamele yapılabilir.

7. Mecliste, oturulması mübah olan bir yerde oturmakta olan kimsenin, başkasının oturması için yerinden kalkması istenilmez.

قال: وعن أبي عبد الله سلمان الفارسي رضي الله عنه قال -829- لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ «:رسول الله صلى الله عليه وسلم وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ وَيَدَّهْنُ مِنْ دُهْنِهِ أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ خَرُجْ فَلَا يَفْرَقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ثُمَّ يَنْصِتُ إِذَا بَيَّتَهُ ثُمَّ يَهْأَوُرُ «تَكَلَّمَ الْإِمَامُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرَى . يراخبل

829. Ebû Abdullah Selmân el-Fârisî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse cuma günü gusûl abdesti alır, elinden geldiği kadar temizlenir, ya kendi özel kokusundan veya evinde bulunan güzel kokudan sürünür ve evinden çıkar, iki kişinin arasına girmez, sonra üzerine farz olan namazı kılar, imam hutbe okurken susup onu dinlerse, o cuma ile öteki cuma arasındaki günahları bağışlanır.”

Buhârî, Cum'a 6, 19. Ayrıca bk. Dârimî, Salât 191; Muvatta, Cum'a 18

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

830- وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن لا يحلُّ لرجل أن يفرق بين «: رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ثي دح : لاقو يذمرت ل او ، دواد وبأ هاور «اثنين إلا بإذنهما ن إلا لا يجلس بين رجلين» : دواد يبال ةي اور يفو . نسح «: بإذنهما».

830. Amr İbni Şuayb, babası vasıtasıyla dedesi Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anh'den rivayet ettiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Kendileri müsaade etmedikçe, iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helâl olmaz” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 21; Tirmizî, Edeb 11

Ebû Dâvûd’un bir rivayetinde şöyledir:

“İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmaz.”

Ebû Dâvud, Edeb 21

Açıklamalar

İmam Nevevî’nin bu hadisi buraya almasının sebebi, “mescidde iki kişinin arasına girmeme” hükmüne dikkat çekmektir. Hadisimiz 1156 numara ile “Cuma Gününün Fazileti” bahsinde tekrar gelecektir. Orada, cuma ile ilgili kısımları etraflıca ele alınmıştır. Şu kadarına işaret etmek faydalı olur: Gusül abdestinden ayrı olarak “elinden geldiğince temizlenmek”ten maksat, tırnaklarını kesmek ve vücudunun kıllardan temizlenmesi gereken yerlerini temizlemektir. Dağınık bir vaziyette olan saçını ve sakalını düzeltmek de sünnettir. Güzel koku temin edip özellikle cemaate giderken sürmenin Peygamber

Efendimiz’in önemli tavsiyelerinden ve bizzat işlediği fiillerden biri olduğunu unutmamak gerekir.

Camide yanyana oturan iki kimseyi birbirinden ayırarak aralarına girmek, yahut onların omuzlarından atlayarak ileri geçmek edebe uygun olmayan ve yasaklanan davranışlardır. Çünkü her iki durumda da insanlara eziyet vermek vardır. Cemaatte olduğu gibi, yolda sokakta da başkalarına eziyet vermek yasaklanmıştır. Ancak camide saf tutan cemaatin de öncelikle ön safları doldurmaları ve aralarına başkalarının sokulup giremeyeceği kadar sık oturmaları tavsiye olunur.

İkinci hadîs-i şerîf, şayet iki kişinin arasına oturmak icab ederse, onlardan izin alınması gerektiğini beyân etmektedir ki, edebe uygun olan davranış şekli budur. Çünkü o kişilerin arasında bir sevgi ve muhabbet veya başkalarının duymasını istemedikleri bir sır ve emanet söz konusu olabilir. Esasen iki kişi başbaşa konuşurlarken, neredede olursa olsun, üçüncü bir kişinin onların arasına girmesi caiz görülmemiştir.

“Üzerine takdir olunduğu kadar namaz kılmaktan” maksat, cuma hutbesi ve farz olan cuma

namazından önce camide kılınan namazlardır ki, bu namazların sünnet olduğu anlaşılmaktadır. Hatip hutbe için minbere çıktıktan sonra hiçbir dünya kelâmı konuşmayarak cuma hutbesini dinlemek gerekir. Çünkü hutbeyi dinlemenin de farz olduğu kabul edilir.

Bütün bunları yerine getiren kimsenin o cuma ile öteki cuma arasındaki küçük günahları ve hataları bağışlanır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü gusül abdesti almak, vücudun temizlenmesi gereken yerlerini temizlemek sünnettir.
2. Kişinin sakalını ve bıyığını düzeltmesi, güzel koku sürünmesi sünnettir.
3. Camide ve cemaatte yanyana oturan iki kişinin arasını açmamak ve onların arasına oturmamak gerekir. Aslolan boş yerlere oturmaktır.
4. Şayet iki kişinin arasına oturmak mecburiyeti varsa, o kişilerden izin alınmak suretiyle oturulabilir.

5. Cumada uyulması gereken edeplere riayet ederek cuma namazı kılan kimsenin iki cuma arasındaki küçük günahları ve yaptığı hataları bağışlanır.

و عن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه - 831
دانس اب دواد وبأ هاور . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الْحَلَقَةِ
نسح .

ة فقال حذيفة وروى الترمذي عن أبي مجلز أن رجلاً قعدَ وَسَطَ حَلَقَةٍ
مُلْعُونٌ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ لَعَنَ اللَّهُ عَلَى :
لاق . لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الْحَلَقَةِ
حي حص نسح ثي دح : يذمرت لا

831. Huzeyfe İbni Yemân radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem halka teşkil eden bir topluluğun ortasına oturan kimseye lânet etmiştir.

Ebû Dâvud, Edeb 14

Tirmizî'nin Ebû Miclez'den rivayetine göre, bir adam gelip halkanın ortasına oturmuştu. Bunun üzerine Huzeyfe:

Halkanın ortasına oturan kimse, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in lisanıyla veya Allah tarafından Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in lisanıyla lânetlenmiştir, dedi.

Tirmizî, Edeb 12

Açıklamalar

Yukarıda geçen hadislerde ifade edildiği gibi, bir meclise gelen kimsenin orada oturanlara eziyet vermeden nerede boş yer bulursa oraya oturması gerekir. Bir oturma halkası teşkil eden kimselerin ortasına geçip oraya oturmak iki bakımdan kötü karşılanır: Birincisi, oraya geçmek için oturanları rahatsız edip, onların aralarından veya omuzlarından atlaması icap eder ki, bu davranışın yasaklandığını yukarıda görmüştük. İkincisi de, halkanın ortasına geçip oturan kimse o meclistekilerin birbirlerinin yüzlerini görmelerine engel olur ve onların aralarına bir nevi perde teşkil etmiş olur ki, bu da oradaki insanlara bir eziyettir. Bu hareketin son derece kötü görülmesinin bir başka sebebi de, böyle bir davranışta bulunan kişinin olgunlaşmamış ruh hali ve ciddiyetsiz kişiliğidir. Bu hareketi, insanları güldürmek için yapmış olabilir ki, bu tip kimselere değer verilmesi

hoş karşılanmamıştır. Zira İslâm, eğlence ve şakayı meşrûiyet hudutları içinde ve şahsiyet zaafına kapı açmayacak şekliyle hoş karşılar ve reddetmez. Bunu bir huy ve tabiat haline getirmek ise hoş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Halka teşkil edip oturan bir topluluğun ortalarına geçip oturmak edebe aykırı olup, câiz değildir.
2. Oturup kalkarken de insanlara eziyet veren davranışlardan sakınmak gerekir.
3. Müslümanlar olgun ruh haline sahip, kişilikli insanlar olmaya özen göstermelidirler.

و عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال سمعت رسول -832-
وبأهـ اور «خَيْرُ الْمَجَالِسِ أَوْسَعُهَا» الله صلى الله عليه وسلم يقول
يح على شرط البخاري حص دانس إب دواد .

832. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Meclislerin en hayırlısı en geniş olanıdır”
buyururken işittim.

Ebû Dâvûd, Edeb 12. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 18, 69

Açıklamalar

Meclislerde ortaya çıkan problemlerin birçoğu, oturulan yerin geniş ve rahat olmayışından kaynaklanır. Hem oturanların rahat edebilmesi, hem de istenmeyen durumların ortaya çıkmaması için rahat ve geniş alanların tercih edilmesi sünnette tavsiye edilmiştir. Böyle geniş oturma yerlerinde insanların birbirine kızması, birbirinin gönlünü kırması, kin ve nefretin ortaya çıkması âzami derecede önlenmiş olur. Bu sebeple İslâm toplumlarında ihtiyacı karşılayacak büyüklükte ve kısa mesafelerle cami ve mescidlerin yapılmış olması, özellikle bir çok camiin geniş avlular içinde inşa edilmesi, cemaatin rahat ve huzurunu temin etme gayesine yöneliktir. Ayrıca, davetler ve ziyafetler için insanların hizmetine sunulmuş olan geniş yerler, zenginlerin evlerinin bitişiğinde veya yakınında inşa ettikleri odalar, fakirlere ve misafirlere bir ikram yeri olmasının yanında toplumun çeşitli sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mekânlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in müslümanlara geniş evi tercih etmeleri yönündeki

tavsiyeleri de, hem daha iyi geçinme, hem de misafirlerini rahatça ağırlama açısından önem taşımaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, oturulacak mekânların geniş olmasını tavsiye etmişlerdir.
2. Geniş mekânlar oturanların huzuru ve rahatı için önemli olduğu kadar, insanlar arasında birtakım istenmeyen tatsızlıkların çıkmasına da engel teşkil eder.
3. Câmiin ve insanların toplanıp oturacağı mekânların, hatta evlerin geniş yapılması, hayır ve berekete vesile olacağı için israf sayılmaz.

قال رسول الله : لاق من ع ل ل ا ي ضر ر ي ر ه ي ب أ ن ع و -833
فيه ل غ ط ه ف قال م ن ج ل س ف ي م ج ل س ف ك ث ر « : ص ل ي الله ع ل ي ه و س ل م
س ب ح ا ن ك الل ه م و ب ح م د ك أ ش ه د أ ن لا إله : ق ب ل أ ن ي ق و م م ن م ج ل س ه ذ لك
إلا غ ف ر ل ه ما كان في م ج ل س ه ذ لك : إ لا أ ن ت أ س ت غ ف ر ك و أ ت و ب إ ل ي ك
» . ح ي ح ص ن س ح ث ي د ح : ل ا ق و ي ذ م ر ت ل ا ه ا و ر »

833. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim bir mecliste oturur ve orada bir sürü faydasız ve mânasız sözlerle vakit öldürür de, o meclisten kalkmadan önce, Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke: Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim, derse, o mecliste yapmış olduğu hataları bağışlanır.”

Tirmizî, Daavât 39

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

كان رسول الله ﷺ: وعن أبي بَرزَةَ رضي الله عنه قال -834-
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ «عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ بَأْخِرَةً إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ مِنَ الْمَجْلِسِ
فَقَالَ رَجُلٌ «دُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأُثُوبُ إِلَيْكَ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ
ذَلِكَ» : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا مَضَى ؟ قَالَ
مَكَاحِلُ هَاوِرُو ، دَوَادُ وَبَأْ هَاوِرُ «كَفَّارَةٌ لِمَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ
يُضَرُّ عَشْرَ عَشْرٍ أَوْ ثَمَانِينَ كَرْدَتِ سَمْلًا يَفْ هَلْ دَبْعُ وَبَأْ
دَانَسْ إِلَّا حَيَّ حَصَّ: لَأَقُوَاهُنَّ هَلْ دَبْعُ

834. Ebû Berze radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem meclisten kalkmak istediğinde, son söz olarak şöyle dua ederlerdi:

“Sübhâneke Allahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbu ileyke”: “Allahım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka bir ilâh olmadığını kesinlikle belirtirim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tövbe ederim.” Bunun üzerine bir adam:

– Ey Allah’ın Resûlü! Şüphesiz ki sen, daha önce söylemediğin bir söz söylüyorsun! dedi. Resûl-i Ekrem:

“Bu söylediğim sözler, mecliste işlenen hata ve kusurlara keffârettir” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 27

Açıklamalar

İnsanoğlu yaratılışı icabı başkalarıyla bir arada yaşamaya, bazı ihtiyaçlarını diğer insanlar vasıtasıyla yerine getirmeye mecburdur. Herkes, her ihtiyacını kendi üretemez. Üretilen ürünler,

bütün insanların ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bütün bunları bir nizam ve intizam içinde yapabilmek için, aralarında bir işbirliği sağlamaya, birbirleriyle konuşup anlaşmaya ihtiyaçları vardır. Ayrıca sevinçlerini ve kederlerini paylaşma gibi bir görevleri de bulunmaktadır. Aralarında çıkan problemleri meclislerde, toplantı mekânlarında konuşarak hallederler. Bütün bunları yaparken birtakım kaide ve kurallar, edep ve terbiye prensipleri geliştirmişlerdir. Bir dine bağlı olsun veya olmasın bütün insanlar bu ihtiyaçlarını aynı şekilde gidermek zorundadırlar. Dinin ortaya koyduğu inanç, ahlâk ve hukuk prensipleri bizlere bu yönde de yol gösterir. Çünkü ilâhî dinler, insan hayatının her alanını düzenleyici temel kurallar ortaya koyar. Özellikle İslâm dini, insanlığa gönderilen son ilâhî din olduğu için bütün dinlerden farklı olarak, kıyamete kadar geçerli olacak prensipler vaz etmiştir. Meclislerin ve bu meclislerde oturanların âdâbını düzenleyen kurallar da bu cümleden sayılır. Onun için konunun üzerinde ayrıntılarına kadar durulduğunu görmekteyiz. Bütün iyi niyetli gayretlere ve uyulması istenilen kaidelere rağmen, insanların bulunduğu yerde birtakım günahların, hata ve kusurların olabileceği ihtimâlden uzak tutulamaz. İşte bu sebeple hayatın her alanını kapsayan dua,

Allah'tan af ve mağfiret dileme ve tövbe kapısına yönelme, meclislerimizde de başvurmamız gereken son tedbir olarak karşımıza çıkar. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu iki rivayette bizlere bir meclisten ve toplantı mahallinden kalkarken okuyacağımız duayı öğretmişlerdir. Esasen her müslümana, tercümelerini verdiğimiz bu duanın aslını öğrenerek katıldıkları toplantıların sonunda okumaları tavsiye olunur. Tercümenin asıl metni tam yansıtamadığı ve kapsayamadığı alanların en başında duaların geldiğini aklımızdan çıkarmamalıyız.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, bir araya geldikleri meclislerde ve toplantılarda ellerinden geldiği ve güçleri yettiği nisbette lüzumsuz, faydasız ve anlamsız sözlerden sakınmalıdır.

2. Bir meclisten ve toplantı mahallinden kalkmadan önce son sözlerimiz Allah'a dua etmek olmalıdır.

3. Duanın en makbulü me'sûr olanlar, yani Peygamber Efendimiz'in öğrettikleridir.

4. Meclisten kalkmadan önce okunan me'sûr dualar, o mecliste işlenen küçük günahlara, hata ve kusurlara keffârettir.

كان رسول قَلَمًا : لاق امهن ع لال ا يضر ر م ع ن با ن ع و -835
الله صلى الله عليه وسلم يقوم من مجلس حتى يدعو بهؤلاء الدعوات
اللهم اقسِم لنا من خشيتك ما تحول به بيننا وبين معصيتك، ومن
لينا مصائب طاعتك ما تبلغنا به جنتك، ومن اليقين ما تهون به
اللهم متّعنا بأسماعنا، وأبصارنا، وقوتنا ما أحييتنا ، واجعله .الدنيا
الوارث منا ، واجعل ثأرنا على من ظلمنا، وانصرنا على من
نينا أكبر همنا عادانا ، ولا تجعل مصيبتنا في ديننا ، ولا تجعل الد
يذمرت ل هاور «ولا مبلغ علمنا ، ولا تسلط علينا من لا يرحمنا
ن س ح ث ي د ح ل ا ق و .

835. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şu duaları yapmadan önce bir meclisten kalktığı pek az olurdu:

“Allahım! Bize, günahla aramıza engel olacak kadar korkundan hisse ver. Bizi, cennetine ulaştıracak kadar tâatini nasib eyle. Dünya musîbetlerini hafifletecek güçlü iman ver. Allahım! Bizi yaşattığın müddetçe kulaklarımız, gözlerimiz ve kuvvetimizden faydalandır; ölümümüze kadar da onları devamlı kıl. Bize zulmedenlerden

öcümüzü sen al. Bize düşmanlık edenlere karşı bize yardım et. Bizi dinimizde musîbete uğratma. Dünyayı en büyük düşüncemiz ve gayemiz, ilmimizin sonu kılma. Bize acımayanları üzerimize musallat etme.”

Tirmizî, Daavât 80

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in bir meclisten, bir topluluktan kalkmadan önce yaptığı dualardan bir başkasını da Abdullah İbni Ömer’in bu rivayetiyle öğrenmiş olmaktadır. Bu duada öne çıkarılan niyaz ve temennilerin mahiyetlerine kısaca işaret etmek, muhtevayı kavramamıza ve daha şuurlu bir şekilde bunları önemsememize vesile teşkil edebilir.

Allah korkusu, O’na karşı saygıyı ve sevgiyi de içine alan bir özellik taşır. Hadiste geçen “haşyet”i dilimizde korku olarak ifade etmekteyiz. Arap dilinde yaygın olarak kullanılan ve Türkçe’ye yine korku diye tercüme ettiğimiz “havf”, “haybet” ve “rehbet” gibi kelimeler de vardır ki, bunların her birinin muhtevâları farklılık arzeder. Hadiste anılan haşyet, kendisinden korkulan zâtın ne kadar yüce ve ulu bir varlık olduğu şuuruyla, bilinçli bir

şekilde Allah'tan korkmanın adıdır. Bu sebeple Kur'an'da: "Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan gereğince korkarlar" [Fâtır sûresi (35), 28] anlamındaki âyette "haşyet" kelimesi kullanılmak suretiyle, gerçek âlimlerin hissettiği Allah korkusunun başka insanların hissettiğinden daha derin olduğuna işaret edilir. Peygamber Efendimiz de: "Sizin Allah'ı en iyi bileniniz ve O'ndan en çok korkanınız benim" (Buhârî, İ'tisâm 5; Müslim, Fezâil 127) buyururken "haşyet" kelimesini kullanmışlardır. Bu, ondaki Allah korkusunun ne derece üstün nitelikli ve şuurlu bir korku olduğunu gösterir. İşte bu açıklamalardan sonra, Peygamberimiz'in bu dualarında haşyetin kullanılmış olmasının ayrıca bir ehemmiyet arzettiğini söyleyebiliriz. İnsanın sahip olduğu en küçük haşyet duygusu, onun Allah'a karşı bilerek isyan etmesine ve günah işlemesine engel teşkil eder.

İbadet ve tâat, cennete girmenin vesilesi olmakla beraber yegane yolu değildir. Allah'a itaat ve onun gereği olan ibadet, kula Allah'ın rızasını kazandırır. Allah'ın rızâsını kazanan kul, cennete girmeye hak kazanır. Çünkü Allah'ın rızâsı her şeyin üstündedir. İbadetlerimizin ve tâatlarımızın gayesi de iyi bir kul olmak ve bu sayede Allah'ın

rızâsını kazanıp, onun af ve mağfiretine, lutuf ve bağışına lââyık olmaktır. Bu sebeple bize tâatını nasip etmesi için Allah’a dua ederiz.

“Yakîn” kalbteki iman duygusunun güçlü ve kuvvetli olmasıdır. Böyle bir imana sahip olanlar Allah’ın kazasına rızâ gösterir ve Cenâb-ı Hakk’ın yazmadığı hiçbir musibetin kendilerine isabet etmeyeceğine inanırlar. Bu sayede dünyada başlarına gelen her şeyi âhiret azâbına kıyasla küçük görürler ve Allah da kendilerine kolaylık ihsan eder.

İşitme, görme ve sâir duyular insan için Allah’ın en büyük nimetidir. İnsan bu nimetlerle Allah’ın gücünü ve kudretini bilir ve anlar, tevhîd akîdesine sahip olur, tâat ve ibadetini de bunlarla birlikte Allah’ın kendisine verdiği güç ve kudret sayesinde yerine getirir. Kalbi hakîkat nurundan gafil , kulakları ve gözleri gerçeğe kapalı olanlar Kur’an’da kınanır ve küfür ehli olarak anılırlar. “Allah, onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir; gözlerinde de perde vardır. Onlar için büyük bir azâb vardır” [Bakara suresi (2), 7].

Zulüm ve her çeşit haksızlık dinimizde haram kılınmıştır. Fakat insanlık tarihi boyunca zulmü

tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır. Zulmün en büyüğü küfür ve şirktir. Yine tarih boyunca en çok zulme uğrayanlar inananlar olmuştur. Adalet ve merhamet duygusuna sahip olmayan zâlimler her zaman mazlumları ezmişler, onlara haksızlığın her çeşidini revâ görmüşlerdir. Bilinen bir gerçektir ki, Cenâb-ı Hak her zaman mazlumların yardımcısı olmuş ve onların intikamını zalimlerden almıştır. Bu sebeple hiçbir zulüm ebedî olmamıştır. İnananlar, zâlimlere karşı her zaman Allah'tan yardım niyaz etmişlerdir. Onlar bir zulmü önlemek için kendileri de bir başka zulme düşmekten korkmuşlar ve bu korkuları onları kuvvetli bir imanla Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya ilticâya yöneltmiştir. Bu yöneliş, kendilerine zulüm ve düşmanlık edenlere karşı Allah'ın yardımının onlara ulaşmasını sağlamış, tarih zâlimlerin hem bu dünyada perişanlığına çok kere şahitlik etmiş hem ebedî âlemde kötü akibete uğrayacakları tehdîdi Allah'ın Kitab'ında defalarca beyan edilmiştir.

Duada dikkat çeken bir başka nokta “dinde musîbete uğramak” tan Allah'a sığınmaktır. Dinde musibet, itikat ve inanç bozukluğuna düşmek, ibadet ve tâatte noksanlık, haramlara dalmak ve benzeri kötülüklerdir. Bunların her biri bir

musibettir ve Allah'ın öfkesine, neticede dünya ve âhirette cezayı hak etmeye sebep olur. İnsan bunlara düşmemek için bir taraftan elinden gelen gayreti gösterirken, diğer taraftan daima Allah'a dua edip yardımını temenni etmesi gerekir.

Nefsini iyi terbiye etmeyen kimsenin en büyük zaaflarından biri de, mala mülke, mevki ve makama olan aşırı düşkünlüğüdür. Bu da uğranılabilecek musîbetlerden biridir. Mal mülk, iş güç ve çalışıp çabalama olmadan insan hayatının devam etmeyeceği bir gerçektir. Burada hoş görülmeyen ve yasaklanan, bunları hayatın gayesi ve hedefi zannetmektir. Bu ise, müslümana yakışmayan bir tavidir. Çünkü insan bu zaafları yegâne gaye olarak görürse, bunlara ulaşmak için her türlü yola başvurur.

Nitekim günümüz dünyasında işlenen akıl almaz derecedeki kötülüklerin, savaşların, ölümlerin, mücadelelerin çoğunun sebebi bu aşırı dünya tutkusudur. İslâm bunu hiçbir zaman hoş görmez ve insanlığı bu tür yersiz tutkulardan kurtarmak için çok önemli evrensel prensipler vazeder. İşte müslümanlar da dünyaya dalıp gitmemeli ve düşüncelerini, bilgilerini, yönelişlerini sadece nasıl dünyalık elde edecekleri istikametinde değil,

bunun aksine hem bu dünyada hem de öbür dünyada daha mutlu bir hayata nasıl ulaşılabilceği yönünde çaba sarfetmelidir. Bütün yeryüzünü, her inançtan insan hatta diğer canlıları huzur ve sükûna kavuşturmak için İslâm'ın ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde bir dünya kurmanın azim ve gayreti içinde olmalıdır. İşte İslâm'ın bu düsturlarına riâyet etmeyen, insanlara acımayan, şefkat ve merhamet duygusuna sahip olmayanları başımıza musallat etmemesi için, Cenâb-ı Hak daima kendisine dua etmemizi bizden istemektedir.

Bu kısa açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bir meclis ve topluluktan kalkmadan önce yapılan bu duanın mahiyet ve muhtevası oldukça önemlidir. Onun için bizler müslümanlar olarak, Efendimiz'in bize öğrettiği dualara gereken değeri vermeli ve onları hayatın bir parçası haline getirmeye gayret etmeliyiz. Duanın mü'minin silahı olduğu gerçeğini daima aklımızda tutmalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Meclislerden ve toplantı mekânlarından ayrılmadan önce dua etmek müstehaptır. Bu duaların Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dualar olması daha faziletlidir.

2. Duada dünya ve âhiret saadeti istenmeli, Allah korkusu, cennete girmeye vesile olacak ibadet ve taat, dünyada karşılaşılan zorlukları kolaylaştıracak güçlü iman temenni edilmelidir.

3. İnsan hayatta olduğu müddetçe, Allah'ı tanıyıp bilmesine, tevhid akidesine sahip olmasına, ibadet ve taatını eksiksiz yapabilmesine vesile olan duyu organlarının sıhhati için de Allah'a dua etmelidir.

4. Müslümanlar, zâlimlere, kâfirlere ve kendilerine düşmanlık besleyenlere karşı Allah'tan yardım talep etmelidir.

5. Dinde musibete uğramak, musibetlerin en büyüğüdür. Çünkü bunda itikadın bozukluğu, amelin noksanlığı ve haramlara dalmak söz konusudur. Bunlardan Allah'a sığınmak gerekir.

6. Dünyaya ve dünyalıklara aşırı derecede düşkünlük ve bunları hayatın gayesi haline getirmek dinimizde câiz görülmemiştir. İlmimizi ve yönelişimizi sadece dünyalık işlere hasretmek doğru değildir.

7. Zâlimlerin, şefkat ve merhamet hissinden yoksun olanların başımıza musallat olmaması, idare ve yönetimimizin onların eline geçmemesi için Allah’a yalvarmalıyız.

قال رسول : لاق هن ع هللا يضر رة ي ب أ ن ع و -836
م يقومون من مجلس لا يذكرون الله ما من قوم «صلى الله عليه وسلم
هاور «تعالى فيه إلا قاموا عن مثل جيفة حمار وكان لهم حسرة
. حي حص دانس إ ب د واد وبأ

836. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi bir topluluk oturdukları meclisten Allah’ı zikretmeden kalkarlarsa, merkep leşi yanından kalkmış gibi olurlar. O meclis de onlar için bir pişmanlık olur.”

Ebû Dâvûd, Edeb 25

838 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

837- ما جلس قوم «: النبي صلى الله عليه وسلم قال ن ع هن ع و -
مجلساً لم يذكروا الله تعالى فيه ولم يصلوا على نبيهم فيه إلا كان

يذمر تل ا هاور «عَلَيْهِمْ تِرَةٌ ، فَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُمْ ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ . ن س ح ث ي د ح ل ا ق و .

837. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir cemaat oturduğu mecliste Allah'ı anmaz ve peygamberlerine salât ve selâm getirmezlerse, bu meclis onlar için bir nedâmet olur. Allah dilerse onlara azâb eder, dilerse mağfiret eder.”

Tirmizî, Daavât 8

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

838- مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ «وَعنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم - يَذْكُرُ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ الله تِرَةٌ، وَمَنْ اضْطَجَعَ مُضْطَجِعًا وَقَدْ . دَوَاد وَبَأ هاور «لَا يَذْكُرُ الله تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ الله تِرَةٌ فِيهِ «التَّرَّةُ» سَبَق قَرِيبًا ، وَشَرَحْنَا

838. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse bir mecliste oturur da orada Allah Teâlâ'nın ismini anmazsa, Allah'a karşı eksik bir iş

yapmış, bir günah işlemiş olur. Bir kimse yatağa yatar da orada Allah Teâlâ'yı zikretmezse, yine eksik bir iş yapmış, bir günah işlemiş olur.”

Ebû Dâvûd, Edeb 25, 98

Açıklamalar

Ebû Hüreyre tarikiyle bize ulaşmış olan yukarıdaki her üç rivayet bazı küçük farklarla birbirinin aynıdır. Hepsinde müşterek olan nokta, bir mecliste, bir toplantı yerinde Allah'ın adı anılmaz ve Allah zikredilmezse, o meclisin bir pişmanlık, bir sevaptan mahrumiyet ve bir noksanlık meclisi olacağıdır. Müslümanlar bulundukları meclis ve topluluklarda Allah'ın adını anıp zikrettikleri gibi Peygamber Efendimiz'e salât ve selâm getirmeyi de ihmal etmezler. Çünkü onların âdeti Allah ile Resûlünü birlikte anmak, Allah'ı yüceltirken Resûlüne de salât ve selâm getirmektir. Yani kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdetin gereğini yapmaktır.

Birinci hadis, müslümanların bir araya geldiklerinde, bir mecliste bulunduklarında ve bir topluluk oluşturduklarında, buralarda Allah'ı muhakkak surette anacaklarını ve bunu ihmal

etmenin söz konusu olamayacağını ifade etmeyi hedefler. Aksi takdirde böyle bir yere gelinip, Allah rızası için hiçbir şey konuşulmadan, Allah adı anılmadan, O'nun ismi yüceltilmeden kalkılırsa, o meclisten kalkanlar sanki merkep leşinin başından dağılan yırtıcı, vahşi ve pis tabiatlı hayvanlar gibi telâkki olunurlar. Çünkü içinde Allah'ın isminin anılmadığı ve zikrinin geçmediği bir meclis, iftira, gıybet, insanın dinine ve dünyasına faydası olmayan dedikodu ile geçmiş demektir. Bunlar ise o meclisi en hafif ifadesiyle bereketsiz ve sevapsız kılar; âdeta insanların etlerinin yenildiği bir mekân haline getirir. İnsanın hizmetinde bulunan hayvanlar içinde, öldüğünde en çok tiksinti vereni merkep olduğu için, Resûl-i Ekrem Efendimiz bu çirkin meclisin kötü ve iğrenç durumunu ifade etmek üzere bu misali vermiştir.

Meclislerde Allah'ın adının anılması, O'nun rızâsına uygun konuşmaların yapılması ve güzel davranışların sergilenmesi umûmî bir hüküm olmakla beraber, özellikle Resûl-i Ekrem Efendimiz'e salât ve selâm getirilmesi de istenilmektedir. Yani müslümanların meclislerinde Peygamberimiz'in de adı geçmeli ve adı geçince kendisine salât ve selâm getirilmelidir. Bu, müslümanlar üzerine gerekli olan bir vecîbedir.

Getirilecek salât ü selâm kısa veya uzun olabilir; ama her halde yerine getirilmesi gerekli bir vazifedir.

1400-1410 numaralı hadisler arasında bu konu üzerinde daha etraflıca durulmuştur.

Peygamberimiz için getirilen salât ve selâm, en az on misliyle mukâbele görür ve Cenâb-ı Hakk'ın hiç reddetmediği dualardan biri de, Efendimiz'e getirilen salât ü selâmlardır. Şayet bir mecliste Allah'ın adı anılmaz, Resûl-i Ekrem'e salât ve selâm getirilmezse, Allah o meclistekilere dilerse orada işledikleri bu hataları sebebiyle azâb eder, dilerse onları affeder. Fakat böyle yapmazlar da, Allah'ın adını anarlar, Peygamberimize salât ü selâm getirirlerse şu âyete muhatap olurlar: “Eğer onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler, Allah'tan günahlarını bağışlamasını isteseler ve Resûl de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah'ı affedici merhametli bulurlardı” [Nisâ sûresi (4), 64].

Hadîs-i şerîflerde sayılan bütün bu olumsuzluklara muhatap olmamak için, müslümanlar bulundukları meclislerde, katıldıkları topluluk ve toplantılarda, sözlerine hamdele ve salvele ile başlamayı kendilerine şiar edinmişlerdir. Yani sözlerinin

başlangıcı Allah’a hamd, Resûlüne de salât ve selâm getirmek olur. Yukarıdaki hadislerde yeterince açıklandığı üzere meclisin ve toplantının sonunda da son sözleri dua olur.

838 no’lu hadis, 820 numara ile de geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Allah’ın isminin anılmasından ve zikrinden uzak olmak en büyük gaflettir.
2. Bir meclisten Allah’ın adını anmadan kalkmak, bir merkebin leşinin başından kalkmak gibi çirkin bir davranıştır.
3. Meclislerde ve toplantı yerlerinde Allah’ın adının anılması ve Resûl-i Ekrem Efendimiz’e salât ü selam getirilmesi vâcibdir. Bazı âlimler bunun terkedilmesini haram değil mekruh görmüşlerdir.
4. Her mecliste, her oturulan ve yatılan yerde Allah’ın anılması ve zikredilmesi dinimizin önem verdiği esaslardan biridir; bu durum müslümanların Allah’a yakınlığının bir alâmeti sayılır.

اهب قل عتي امو اي وړل ا باب -130

RÜYA VE RÜYA İLE İLGİLİ ESASLAR

Âyet

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ [23]

1. “O’nun âyetlerinden biri, geceleyin uyumanız, gündüz de O’nun lutfundan nasibinizi aramanızdır.”

Rum sûresi (30), 23

Uyku, Allah’ın insana lutfettiği en büyük nimetlerden biridir. Cenâb-ı Hakk’ın ulûhiyetine ve vahdâniyetine delâlet ettiği için “O’nun âyetlerinden biri” diye nitelendirilmiştir. Âyet-i kerîmede uyku rızık aramaktan önce zikredilmiştir; çünkü çalışıp çabalamak için dinlenmeye ihtiyaç vardır. Uyku, yerini başka hiçbir şeyin tutmayacağı bir dinlenme vaktidir. Ayrıca uyku hali insanın şuurunun ve idrakinin gittiği âdeti bir ölüm halidir. Ancak Allah’ın bir lufu olarak zihninin faaliyeti uykuda iken de devam

eder. Uykunun ne büyük bir nimet olduğunu uykusuz kalanlar bilir. Uyku, insanın hem zihnî hem de fizikî yorgunluğunu giderir. Uyandığı zaman şuur ve idrak daha canlı bir şekilde sanki hiç gitmemiş gibi geri gelir. Vücut dinlenmiş olduğu için iş yapma ve çalışma azmi insanda yeniden canlanır. Rüya da uyku haline has bir hususiyet olup pek çok hikmetleri vardır. Bunların bazılarına aşağıdaki hadisleri açıklarken işaret etmeye çalışacağız.

Hadisler

سمعت رسول : لاق من ع لال ا ي ضر رة ي ره ي ب أ ن ع و -839
«لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ» :الله صلى الله عليه وسلم يقول
هاور «الرؤيا الصالحة» :وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ ؟ قال : اولاق
ي را خ بل ا .

839. Ebû Hüreyre radiyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim, dedi:

– “Ümmete, nübüvvetten sonra sadece mübeşşirât kalmıştır”. Ashâb:

– Mübeşşirât nedir? diye sorunca, Resûl-i Ekrem:

– “ Sâlih rüyadır” buyurdu.

Buhârî, Ta’bîr 5. Ayrıca bk. Müslim, Salât 207-208; Ebû Dâvûd, Salât 143; Tirmizî, Rü’yâ 2; Nesâî, Tatbîk 9; İbni Mâce, Rü’yâ 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz kendisinin vefatından sonra nübüvvet alâmetlerinin sona ereceğini, artık başka peygamber de gelmeyeceğini birçok defa ve çeşitli vesilelerle ashâbına ve ümmete açıkça bildirmiştir. Kur’ân-ı Kerîm de Hz. Peygamber’in hâtemü’l-enbiyâ yani son peygamber olduğunu kesin bir şekilde ifade eder [Ahzâb sûresi (33), 40]. Nübüvvetin en önemli özelliklerinden biri, Allah Teâlâ’nın peygamberlerine vahiy göndermesidir. Son peygamber Hz. Muhammed’in ebedî âleme intikaliyle vahiy de son bulmuştur. Bundan sonra kendisine vahiy geldiğini söyleyen hiç kimsenin sözüne itibar edilmeyecektir.

Müslim’in İbni Abbas’tan gelen rivayetinde, Efendimiz’in bu sözü son hastalığı sırasında, evinin perdesini açarak, ashâb-ı kirâm Ebû Bekir’in arkasında namaz kılmak üzere saf tutmuş vaziyetteyken söylediği belirtilir. Hz. Âişe’den

gelen bir rivayete göre ise: “Benden sonra size sadece mübeşşirât kalıyor” buyurmuşlardır (Mâlik İbni Enes, Muvatta, Rü’yâ 2-3).

Hadiste geçen mübeşşirât, “tebşîr” masdarından türemiş olan “mübeşşire” kelimesinin çoğuludur. Tebşîr, muhâtabın gönlüne rahatlık ve sevinç koymaktır ki, dilimizde müjde vermek diye ifade ederiz. Bu sebeple ihlâs sahibi mü’minlerin gönülleri rüyalarla ilâhî müjdelere ve telkinlere açık hale gelir. Ebü’ d-Derdâ’ dan rivayet edilen bir hadise göre, o Peygamberimiz’e “Dünya hayatında da, âhirette de müjde onlara!” [Yûnus sûresi (10), 64] âyetinin mahiyetini sormuş, Efendimiz de: “Müslümanın gördüğü veya kendisine gösterilen saf rüyadır” buyurmuşlar (Tirmizî, Rü’yâ 3). Dârimî’nin bir rivayetinde aynı soruyu sorup benzer cevabı alan bir başka sahâbînin Ubâde İbni Sâmit olduğundan bahsedilir (Dârimî, Rü’yâ 1).

Saf ve sâlih rüyadan maksat, mutlaka gerçekleşmesi beklenen rüya değil, hâle muvafık olan rüyadır. Sâdık bir rüya bazı kere elem verici olabilir. Elem arzu edilen bir şey olmadığı için, muhataba müjde teşkil etmesi söz konusu olmaz. Ama iyi olsun kötü olsun, Arapça’da her doğru habere müjde adı verilir. Kur’an’da cennetle

müjdelenmek kadar cehennemle müjdelenmekten de bahsedilir. Bu adlandırış haberi duyan kişinin yüzünün değişmesi sebebiyledir. Fakat bizim geleneğimizde müjdenin iyi haber için kullanılması o kadar yaygındır ki, bu durum onun sadece iyi ve güzel haberlere has olduğu kanaatini ortaya çıkarmıştır. Oysa içinde korku olan bazı rüyalar insan için bir uyarı niteliği taşıyabilir. Nitekim gördüğü rüyalar sebebiyle kötü ve günahkâr halini terkeden, tövbe kapısına yönelen insanlar hiç de az değildir. Sâlih ve saf rüyanın müslümana has olması, müslümanın doğru rüya görme hususundaki hâlinin Resûl-i Ekrem'in haline uymasından dolayıdır. Bilindiği gibi Efendimiz'in nübüvveti, sâlih ve sâdık rüyalarla başlamıştı. Rüyasında her gördüğü aynen çıkardı. Bu hal altı ay devam etmiştir. Biraz sonra göreceğimiz gibi o, bir çok sahâbînin rivayet ettiği bir hadise göre mü'minin sâdık rüyasını nübüvvetin kırk altı bölümünden biri saymıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz son peygamber olup, ondan sonra peygamber gelmeyecek, hiç kimseye vahiy de gönderilmeyecektir.

2. Mübeşşirât, sâlih ve saf rüya demek olup nübüvvetten sonra ümmete kalan önemli bir özelliktir.

3. Sâlih ve sâdık rüya, hayır ve arzu edilen şeyin görülmesi anlamında değildir; rüyada görülen elem verici bir şey de olabilir.

840- إِيَّا اقْتَرَبَ «: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ -
مُؤْمِنٌ تَكْذِبُ ، وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةِ الزَّمَانِ لَمْ تَكْذُ رُؤْيَا الْ-
«: «يَا أَوْرِي فَو. هِيْلَ عَقْفَتُمْ «وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ
«: «أَصْدَقُّكُمْ حَدِيثًا: أَصْدَقُّكُمْ رُؤْيَا

840. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Zaman yaklaşıncı mü'minin rüyası yalan çıkmaz. Mü'minin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir.”

Buhârî, Ta'bîr 26; Müslim, Rü'yâ 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 8; Tirmizî, Rü'yâ 1; İbni Mâce, Rü'yâ 9

Müslim'in bir rivayeti de şöyledir:

“Sizin en doğru rüya görenleriniz, en doğru söyleyenlerinizdir.”

Müslim, Rü’yâ 6

Açıklamalar

Bu hadis hem Buhârî hem de Müslim’in Sahîh’lerinde buradakinden biraz daha farklı rivayet edilmiştir. Demek oluyor ki Nevevî, hadisi buraya ihtisar ederek almıştır. Buhârî rivayetinde “Nübüvvetten cüz olan şey yalan olmaz” ziyadesinden sonra şu bilgiler vardır: “Rüya üç kısımdır: Birincisi sâlih rüya olup Allah’tan bir müjdedir; ikincisi şeytanın verdiği korku veya hüzündür; üçüncüsü de kişinin kendi kendine konuştuğu şeylerdir. Kim rüyasında hoşlanmadığı bir şey görürse, onu başkalarına anlatmasın; fakat hemen kalkıp namaz kılsın...”

Hadiste geçen “zaman yaklaşınca” ifadesiyle ne kastedildiği konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Zaman vakit demektir. Vaktin azına da çoğuna da zaman denilir. Geçmişte gök bilimleriyle yani astronomi ile ilgilenenlere göre zaman, dört mevsimi kapsayan bir yıllık müddet için kullanılan bir kelimedir. Biz, hadis şârihleri ve konuyla ilgili

âlimlerin bu yöndeki yorumlarına kısaca işaret etmekle yetineceğiz.

Zamanın yaklaşmasını, “gece ile gündüzün eşit olması demektir” şeklinde yorumlayanlara göre, bu sözle eyyâm-ı terbî‘ denilen güz mevsimi kastedilmektedir. Bu mevsimde gerek gece ile gündüzün eşitliği, gerek her çeşit meyvenin tam olgunluğa erip bunlarla gıdalanmanın tesiriyle insan tabiatında bir denge meydana gelir ve bu da doğru rüya görülmesine sebep olur. Bu tevil, rüya ile meşgul olmayanlar arasında meşhur olmuştur.

Bir kısım âlimlere göre zamanın yaklaşması, “Kıyamet öncesi günlerde gece ile gündüz bir olacaktır” hadisiyle sabit olan gerçektir (Buhârî, Fiten 25; Ebû Dâvûd, Fiten 1). Bu dönemde mü’minler daima isabetli rüyalar görürler. Bazı âlimler de “zamanın yaklaşması” ifadesiyle zamanların kısalmasının kastedildiğini söyleyerek: “Kıyamete yakın zaman kısalır; o kadar ki bir sene bir ay, bir ay bir cumalık hafta, bir hafta bir gün, bir gün de bir saat gibi olur” hadisini buna delil getirirler (Ali el-Kârî, el-Mirkât VIII, 385).

Bir kısım âlimler ise, zamanın yaklaşmasıyla kastedilenin, kıyâmetin yaklaşması olduğunu,

Çünkü kıyamete yakın mü'minlerin sayılarının ve dostlarının azalacağını, sâlih ve sâdık rüyaların onlara Cen b-ı Hak tarafından o dönemde bir ikram olacağını ifade etmişlerdir. Sah h-i Buh r  ş rihi İbni Batt l bu görüşü diğ r bütün görüşlere tercih eder. Bunlar dışında yapılan yorumlar pek önemsenmemiştir. Fakat olayı fert pl nına indirecek olursak, her zaman birtakım s lih ve s dık rüyalar görenler bulunabilir.

S lih rüyanın nübüvvetin cüzlerinden biri olduğu hususuna gelince, bu konuda ayrı rakamlar verilir. Bunlardan en meşhuru hadisimizde de geçen kırk altı rakamıdır. Müslim'in bir rivayetinde kırk beş, bir başka rivayetinde yetmiş rakamı geçer. Bunlar dışında yetmiş altı, elli, kırk dört, kırk, yirmi altı, yirmi dört gibi rakamların da varlığını görürüz. Bu rakamlar üzerinde de çeşitli yorumlar yapılmıştır. Taber  bu ihtilafın rüyayı görenlerin muhtelif olmasından kaynaklandığını söyler. Çünkü rüya gören insanlar çeşit çeşitlidir. Genel olarak ifade edecek olursak, peygamberlerin gördükleri rüyalar kesin olarak s dık ve s lih rüyalardır; s lih kişilerin gördükleri rüyaların da ekserisi böyledir; diğ r insanların gördükleri rüyalar arasında bu niteliği taşıyan az da olsa bulunabilir; k firlerin

gördükleri rüyalarda ise doğruluk oranı son derece azdır.

Sâlih rüyanın nübüvvetten bir cüz olması, nübüvvet ilminin cüzlerinden biri olması demektir. Çünkü nübüvvet bâki değil, fakat nübüvvetin ilmi bâkidir. Nitekim Peygamberimiz: “Allah’ın hoşnut olacağı güzel bir yol izlemek, ağırbaşlı ve vakar sahibi olmak, ifrat ve tefritten uzak durmak nübüvvetin yirmi dört cüzünden biridir” (Tirmizî, Birr 66) buyurarak, bunların nübüvvet ahlâkına uygun davranışlar olduğunu ifade etmişlerdir. Buna benzer rivayetleri böyle anlamamız gerektiğine bu hadis delil teşkil etmektedir.

Söz ve işi doğru olmayan insanların rüyaları da genelde doğru olmaz. Kâdî İyâz, bazı âlimlerin “en doğru rüya görenler” diye nitelenen kimselerle ilgili görüşünü naklederken, bu durumun kıyamete yakın, ilim ortadan kalktığı ve gerek sözünden gerek davranışlarından istifade edilecek âlim ve sâlih kişilerin kalmadığı zamana has olduğundan bahseder. Oysa dinimizde kabul edilen genel bir prensip olarak, uzak te‘vile ihtiyaç hissettirmeyen ve aslı üzere kaldığında anlaşılmasında bir zorluk söz konusu olmayan her âyet ve hadisi gerçek

anlamıyla yorumlamak ve herhangi bir zamanla kayıtlamamak daha doğru olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamberimizin hadislerindeki bazı tabirler ve terimler, çeşitli yorumlara konu teşkil edecek nitelikte olabilir. Bunları naslarla tezat teşkil etmeyecek şekilde ve sâlim akılla te'vilde bir sakınca yoktur.

2. Kıyamet gününe yakın zamanlarda, o günün habercisi niteliğinde olduğu kabul edilen birtakım alâmetler ortaya çıkacaktır. Bunlara Kur'an ve Sünnet'te işaret edilmiştir.

3. Kıyamete yakın ortaya çıkacak durumlardan birinin de, mü'minlerin sâlih ve sâdık rüyalar görmeleri olduğu bu hadisten anlaşılmaktadır.

4. Sâlih ve sâdık rüya, nübüvvetin bitmesinden sonra ümmete kalan özelliklerden biridir.

5. Nübüvvet cüzünden maksat, nübüvvet ilminin kısımlarıdır.

6. Sözü ve işi doğru olmayanların, çoğu kere rüyaları da doğru olmaz.

مَنْ «: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاق هن عو - 841
راني في المنام فسیراني في اليقظة أو كأنما راني في اليقظة
هیل ع ق ف ت م . «لايتمل الشيطان بي

841. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Beni rüyada gören kimse, uyanıkken de öylece görecektir –veya sanki beni uyanıkken görmüş gibidir–. Çünkü şeytan bana benzeyen bir şekle giremez.”

Buhârî, İlm 38; Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 11.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb;88 Tirmizî, Rü'yâ 4,
7; İbni Mâce, Rü'yâ 2 ;

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'i rüyada görme ile ilgili hadisler, farklı lafızlarla da gelmiş olsa, bu rivayet onları kapsayıcı niteliktedir. Sahih hadis kitaplarının hemen tamamında bu yönde rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetler sadece Ebû Hüreyre

tarîkıyla değil, Hz.Âişe, Abdullah İbni Ömer, İbni Abbâs, Ebû Saîd el-Hudrî, Câbir, Enes, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Ebû Bekre, Ebû Katâde, Huzeyfe, Ebû Cühayfe ve daha başka sahâbîlerin de aralarında bulunduğu kalabalık bir grup tarafından nakledilmiştir. Hadisimizin geçtiği kaynaklarda bu farklılıkların bir kısmına yer verilmiştir. Bunlar arasında çok yaygın olan bir rivâyet de: “Her kim rüyasında beni görürse, muhakkak o kimse hak ve gerçek olarak beni görmüştür. Çünkü şeytan, benim şekil ve hakikatime giremez” şeklindedir (meselâ bk. Buhârî, Ta'bîr 10; Müslim, Rü'yâ 12-13).

Peygamber Efendimiz'i rüyada görme konusunda ulemâmızın pek çok ve farklı yorumlar yaptıklarını görmekteyiz. Bu görüşleri ana hatlarıyla belirtmeye çalışacağız.

Hız.Peygamber'i rüyasında gören mü'minin uyanıkken de aynen görmesini bazı hadis şârihleri Efendimiz'in hayatta olduğu zamana has bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Buna göre hadisin anlamını, onu rüyasında gören kimse, kendisine giderek, ona hicret ederek muhakkak görecektir, şeklinde tevil etmişlerdir. Bu görüşte olan İslâm âlimlerine göre, Hz.Peygamber'in vefatından sonra

onu rüyada görenlerin gerçekte uyanıkken görmeleri mümkün değildir. Fakat kendisini âhirette görmekle de rüyasının doğruluğu tahakkuk edebilir. Buna göre, vefatından sonra onu rüyalarında görenler, kesin olarak ahirette uyanık vaziyette göreceklerdir ki, bu aynı zamanda o kimseleri cennetle müjdelemektir. Çünkü Efendimiz'i sadece cennete girme bahtiyarlığına erenler görebileceklerdir.

İslâm âlimleri, Peygamberimiz'i gören kimsenin rüyasının sahih bir rüya olduğunu, karışık düşler cinsinden olmadığını ve şeytanın benzetmelerinden de sayılmayacağını belirtir. Çünkü bazı kere insanlar hayal ettikleri bir şeyi görür gibi olurlar. Peygamberimiz'in görülmesi bu cinsten değildir. Rüyada görülen şeyin, önceden görülmüş bir şey veya hâlen var olan bir şey olması da şart değildir. Şart olan, rüyada görülenin varlığının sâbit olmasıdır. Kâdî İyâz gibi bazı ulema, bu hadisten hareketle, görülen rüyanın hakiki bir rüya olabilmesi için, Hz. Peygamber'i hayatında bilinen vasıflarıyla görmenin gerektiğini söylemişlerse de, Nevevî'nin de aralarında bulunduğu bir grup ulema bu görüşü zayıf bulmuşlar, doğru olanın onu gerçekten görmek olduğunu, vasıflarının bilinip bilinmemesinin farketmeyeceğini belirtmişlerdir.

Peygamber Efendimiz, şeytanın kendisinin şekline ve yaratılışına giremeyeceğini belirtmek suretiyle, onun başkalarının şekil ve suretine girebileceğini de anlatmış olmaktadır. Bu sebeple, bu özellik sadece peygambere mi hastır, yoksa başka istisnalar da var mıdır? şeklindeki sorulara verilen cevaplar muhtelif olmuştur. Bazı âlimlere göre şeytan, insanların rüyalarında Allah Teâlâ'nın, peygamberlerin, meleklerin, güneşin, ayın, ı ışık veren yıldızların ve yağmur yüklü bulutların suretine giremez. Görüşlerine daha çok değer verilen seçkin ulema ise, bunun Hz.Peygamber'e has bir özellik olduğunu söylerler. Onlara göre şeytanın sadece Hz. Peygamber'in şekline giremeyeşinin sebebi, Cenâb-ı Hakk'ın bütün güzel isimleri ile, muttasıf bulunduğu sıfatların eserini, yaratılış özellikleri ve ahlâkî nitelikleriyle Hz. Peygamberde toplamış olmasıdır. Bunlardan bir tanesini misal olarak ele alırsak, insanları doğru yola ulaştıran anlamındaki “hâdî”, Allah'ın güzel isimlerindendir. Hz.Peygamber, Allah'ın “hâdî” isminin sureti, ortada görünen örneğidir. Çünkü o, bütün insanları hidayete davet etmek üzere gönderilmiş ve hayatının sonuna kadar bu gaye için çalışmıştır. Buna mukabil şeytan ise “mudil:

saptıran” dır. Hidayetle dalâlet birbirinin tam zıddıdır; biri mevcutken diğeri ortada olamaz.

Bu sebeple Cenâb-ı Hak, hem uyanıklık halinde hem de uyku halinde yani rüyada şeytanın Hz.Peygamber’in şekil ve suretine girmesini yasaklamıştır. Bunun aksi olup, şeytan dünyada onun suretine girseydi, hak ile bâtıl birbirine karışır; bu yüzden Hz. Peygamber’e itimat kalmazdı. Uyku hâlinde Peygamber’in suretine girmiş olsaydı, rüyada onun adına yalan uydurması mümkün olur, bu durum da insanların sapmalarına sebep olurdu.

Son olarak şuna da işaret etmemiz gerekir: Rüyasında Peygamber Efendimiz’i gören kimse sahâbî sayılmaz. Peygamberimiz’den bir takım sözler duymuş olsa, bu sözleri hadis diye nakledemez. Onun rüyasında gördüğü şeyler ve duyduğu sözler kendisinden başka hiçbir kimseyi bağlamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah Efendimiz’i rüyada gören, gerçekteki şekil ve suretiyle görmüş olur.

2. Peygamberimiz’i vefatından sonra rüyada gören kimse, âhirette uyanık halde görecektir. Bu, onu rüyada gören kimse için bir cennet müjdesidir.

3. Şeytan sağlığında da ölümünden sonra da Peygamberimiz’in suretine giremez.

4. Peygamberimiz’i rüyada gören sahâbî sayılmaz.

842- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أنه سمع النبي صلى إذا رأى أحدكم رؤيا يحبها فإئما هي من الله «: الله عليه وسلم يقول فلا يحدث: إلى فليحمد الله عليها وليحدث بها وفي رواية عت بها إلا من يحب وإذا رأى غير ذلك مما يكره فإئما هي من «الشيطان فليستعد من شرها ولا يذكرها لأحد فإنها لا تضره . هيلع قفتم

842. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken işitmiştir:

“Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya görünce, o Allah Teâlâ’dandır. Bu sebeple Allah’a hamdetsin ve o rüyasını anlatsın.”

Başka bir rivayet şöyledir:

“O rüyayı sadece sevdiğine söylesin. Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandandır. Onun şerrinden Allah’a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. O zaman o rüya kendisine zarar vermez.”

Buhârî, Ta’bîr 3,46; Müslim, Rü’yâ 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 52; İbni Mâce, Rü’yâ 3

844 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

قال النبي صلى : لاق من ع ل ل ا ي ضر ر ة د ات ق ي ب أ ن ع و -843
الرؤيا الصالحة وفي رواية الرؤيا الحسنة من « : الله عليه وسلم
رَهُهُ فَلْيَنْفُتْ عَنْ شِمَالِهِ الله ، والحلم من الشيطان ، فَمَنْ رَأَى شَيْئاً يَك
« . هيل ع ق ف ت م «ثلاثاً ، وَلْيَتَّعِوْذَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ
نَفْخَ لَطِيفٍ لَارِيقَ مَعَهُ «النَّفْثُ

843. Ebû Katâde radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sâlih rüya –bir rivayete göre güzel rüya– Allah’tandır. Fena rüya da şeytandandır. Kim hoşuna gitmeyen bir rüya görürse, sol tarafına üç defa üflesin ve şeytandan Allah’a sığınsın. O takdirde o rüya kendisine zarar vermez.”

Buhârî, Ta’bîr 4; Müslim, Rü’yâ 1

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

و عن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه -844-
إذا رأى أحدكم الرؤيا يكرهها فليصق عن يساره «: وسلم قال
ثلاثاً ، وليستعذ بالله من الشيطان ثلاثاً ، وليتحول عن جنبه الذي
. ملسم هاور « هيلع ناك

844. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce, sol tarafına üç defa tükürsün; şeytanın şerrinden de üç defa Allah’a sığınsın; yattığı tarafından da öbür yanına dönsün”.

Müslim, Rü’yâ 5. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 88; İbni Mâce, Ta’bîr 4

Açıklamalar

İnsana bir iyilik ve güzellik isabet edince onu Allah’tan bilmesi, bunun kendisine Allah’ın bir lutfu ve ihsanı olduğuna inanması gerekir. Çünkü bütün iyilikler ve güzellikler Cenâb-ı Haktır. Allah Teâlâ bunlara çeşitli kimseleri veya şeyleri

vesile kılar. Bu iyilik, güzel bir rüya şeklinde de tecelli edebilir. Mü'min bir kimseye yakışan, Allah'ın kendisine ihsan ettiği her iyilik ve nimet karşılığında O'na hamd ve şükretmesidir. Çünkü hamd ve şükür nimetin devamına sebep olur. Bir kimse, kendisine ihsan olunan nimetleri sevdiklerine ve Allah katında sevimli olan sâlih kimselere söylerse, bu da nimetin kadrini bilmek, hamdin ve şükrün artmasına vesile olmak sayılır. Görülen rüya iyi olsun, kötü olsun, onu sevmediği ve Allah katında sevimli olmayanlara anlatmamak gerekir. Çünkü böyle kimseler, görülen rüyayı kötüye yorabilirler; bu sebeple hem rüyayı gören üzülür hem de o rüya yorumlanan kötü sıfatla ortaya çıkabilir.

Rüya ve hulm, her ikisi de dilimizde düş anlamına gelir. Fakat görülen güzel düşlere rüya, kötü, çirkin ve korkunç olanlarına da hulm denilmesi âdet olagelmıştır. Bu sebeple rüya Allah'a izâfe edilirken, hulm şeytana nisbet edilmiştir. Hoşlanılmayan kötü ve korkunç rüya şeytandandır denilir. Bunun sebebi, şeytanın kötülük timsali olmasındandır. Böylece bu kötü düşler, kötü işlerde olduğu gibi mecazen şeytana nisbet edilmiş olurlar. Gerçekten şeytan insanı doğru yoldan

saptırmak için bütün gayretini sarfeder; çünkü onun görevi budur.

Görülen kötü ve çirkin rüyaları hiç kimseye anlatmamak gerekir. Böyle kötü rüya gören kimsenin uykusundan uyanıp sol tarafına üç defa “puh puh” diye üfürmesi tavsiye edilmektedir. Bunun sebebi, kötü rüyada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu hakir ve aşağı görmek gerektiğindendir. Mutlaka tükürülmesi gerektiğinde sol tarafa tükürmek de, insanın bu cihetinin sevilmeyen, hoş olmayan şeyleri temsil etmesi sebebiyledir. Sağ ise bunun aksinedir.

Kötü rüya gören kimsenin yapması gereken işlerden bir diğeri de, şeytanın şerrinden Allah’a sığınmaktır. Esasen biz her işimize başlarken şeytanın şerrinden Allah’a sığınır ve yine her işe Allah’ın adı ile başlarız. Bu, bir müslümanın her an Allah’tan gâfil olmayışının, Allah’ı anmasının, hatırlamasının ve işini O’nun rızasına uygun bir tarzda yapmaya niyet etmesinin belirtisidir. Kötü ve çirkin bir rüya gören kimse uykusundan uyanınca istiâzede bulunur yani “eûzü billâhi mine’ş-şeytânirracîm bismillâhirrahmânirrahîm” der. İstiâzenin en kıyası budur. Fakat kötü rüya gören kimsenin nasıl istiâze yapması gerektiği,

Efendimiz'den gelen sahih bir rivayette şöyle bildirilmiştir:

“Sizden biriniz rüyasında hoşlanmadığı bir şey gördüğünde, uyanınca şöyle desin: Şu rüyamın şerrinden ve o rüyada gördüğüm dinim ve dünyamla ilgili hoşlanmadığım şeylerin bana isabet etmesinden, Allah'ın meleklerinin ve resullerinin sığındığı şekilde ben de Allah'a sığınırım” Bu konuda başka me'sûr dualar da vardır (meselâ bk. İbni Hacer el-Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, VII, 174-175; Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 41435-41436).

Kötü rüya gören kimsenin, uykusundan uyanıp üç defa sol tarafına üflemesi ile tükürmesi aynı anlamı ifade eder. Bu gerçekten ağızından tükürük çıkarması değil “tü tü” şeklinde ses çıkarmasından ibarettir. Ayrıca kötü rüyayı görenin yattığı tarafından öbür tarafına dönmesi de, şeklini değiştirmek suretiyle rüyasının da iyiye tebdil olması ümidiyledir. Bazı hadis şârihleri bu yön değiştirmeyi Allah'ın kazâsından kaderine bir kaçış olarak nitelendirirler.

Kötü rüya görüp bu tavsiyeleri yerine getiren kimseye o kötü rüyanın bir zararı olmaz. Cenâb-ı

Hak, kendisine sığınmasını, soluna dönüp üç defa üflemesini, mü'minin arzu etmediği şeylerden kurtulmasına vesile kılar. Bu, tıpkı sadaka vermenin malın korunmasına ve belâların def'ine vesile olmasına benzer.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İyi rüya Allah'tan, kötü rüya ise şeytandandır.
2. İyi rüya gören kimsenin onu Cenâb-ı Hakk'a nisbet etmenin yanında, bunu bir nimet bilerek Allah'a hamdetmesi gerekir.
3. İyi rüya gören bir kimsenin bu rüyasını sâlih kimselere anlatmasında bir sakınca yoktur.
4. Kötü rüya gören kimse, bu rüyasını hiç kimseye anlatmamalıdır.
5. Kötü rüya gören kimsenin uykusundan uyanınca sol tarafına üç defa üflemesi veya tü tü demesi sonra da istiâzede bulunması yani Allah'a sığınması müstehaptır. Böyle yaparsa kendisine hiçbir zarar gelmez.

6. Kötü rüya gören kimse, uyanınca hangi tarafında yatıyorsa öbür tarafına dönmelidir. Yani solu üzerinde ise sağına, sağı üzerinde ise soluna dönmelidir. Umulur ki, kendisinin döndüğü gibi rüyası da iyiye döner.

هل لا يضر عقس آل نب قلثاو عقس آل ايبأ نعو -845
إن من أعظم «: ل الله صلى الله عليه وسلم وسر لاق : لاق من ع
الفرى أن يدعي الرجل إلى غير أبيه ، أو يري عينه مالم تر ، أو
هاور «يقول على رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لم يقل
يراخل .

845. Ebü'l-Eska‘ Vâsile İbnü'l-Eska‘ radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“En büyük iftiralar, bir kimsenin babasından başkasına neseb iddiasında bulunması, görmediği rüyayı gördüğünü iddia etmesi ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in söylemediği bir sözü ona nisbet etmesidir.”

Buhârî, Menâkıb 5. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 118

Ebü'l-Eska‘ Vâsile İbnü'l-Eska‘

Vâsile, sahâbe-i kirâmdandır. Leys İbni Abdimenât oğullarına mensuptur. Ebü'l-Eska' onun en meşhur künyesi olup daha başka künyeleri de vardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Tebük Gazvesi hazırlıklarını sürdürürken müslüman oldu ve bu gazveye katıldı. Daha sonra kısa bir süre Peygamberimiz'in hizmetinde bulundu. Kendisi Suffe ehlindendi. Dımaşk'ın, Humus'un ve daha başka şehirlerin fethine de iştirak etti. Sonra Şam'da yerleşti. Dımaşk'ta vefat eden en son sahâbî Vâsile'dir. 83 (702) veya 85 (704) senesinde, 78 yaşında iken vefat etti. Bazı kaynaklar, onun uzun ömürlülerden sayıldığını ve vefat ettiğinde 163 yaşında olduğunu söylerler.

Peygamberimiz'den 56 hadis rivayet etmiştir. Buhârî'nin Vâsile'den bir tek rivayeti vardır; o da yukarıdaki hadistir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisimizde zikredilen üç husus, en büyük yalanlardan ve dolayısıyla en büyük günahlardan sayılır. Bir kimsenin kendi babasını inkâr ederek, başka bir kimsenin oğlu olduğunu iddia etmesi

öncelikle Allah Teâlâ'ya karşı bir iftiradır. Çünkü bunun anlamı, Allah beni babamın soyundan değil de falan kimsenin soyundan yarattı demektir. Bunu söylemesinin sebebi, babası olarak iddia ettiği kişinin zenginliği, mevki ve makamı gibi şeyler olabilir. Nesebini inkâr eden kişi soysuzluğu kabul etmiş olur.

Rüyasında görmediği bir şeyi gördüğünü söylemek de en büyük yalanlardandır. Böyle bir kimse öncelikle Allah'ı yalanlamış, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine göstermediği bir şeyi gördüğünü iddia etmiş olur. Allah'ı yalancı çıkarmak Allah'ın kullarından birini yalancı çıkarmaktan daha büyük bir günahtır. Çünkü daha önce geçtiği gibi, sâlih rüya nübüvvetin cüzlerinden biri sayılır. Rüyası hakkında yalan söylemek uyanıkken yalan söylemekten daha büyük ve daha çok fesada sebep olan bir yalandır. Çünkü görmediği bir rüyayı görmüş gibi söyleyen kimse bu yolla insanları kandırmış, kendinde olmayan bir değeri kendine izafe etmiş, başkalarının bakış açıları ve düşüncelerinin bozulmasına vesile olmuş olur.

Peygamberimiz'in söylemediği bir sözü ona izâfe etmek de en büyük günahlardan olup, Efendimiz böylelerinin cehennemdeki yerlerini hazırlamış

kişiler olduklarını bildirmiştir. Çünkü Efendimiz'e yalan isnad eden kimse dinde bir sapıklık ortaya çıkarmayı istemiş olur. Kur'an ve Sünnet'te mevcut olan naslarla yetinmeyerek onlara ilavede bulunmayı veya bunların hilâfına bir itikadı, bir ameli veya dînî bir kuralı ortaya koymayı hedeflemiş sayılır. Bunların her biri en büyük yasak ve haramlardandır.

Hadisimiz 1548 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimsenin kendisini babasından başkasına nisbet etmesi en büyük günahlardandır.
2. Nesebini inkâr eden, Allah'a karşı da yalan söylemiş olur.
3. Nesebi inkâr soysuzluğu kabul etmek demektir. Bunun ise şer'î ve insanî açıdan pek çok zararı vardır. Bu âile müessesesini sarsan en önemli etkidir.
4. Görmediği bir rüyayı gördüm demek büyük günahlardan olup, Allah'a karşı yalan söylemek

sayılır. Allah’a karşı yalan, kullara karşı yalandan daha büyük bir günahdır.

5. Resûl-i Ekrem’in söylemediği bir sözü ona isnad etmek, en büyük haram ve günahlardan biridir. Böyle bir kimsenin gayesi, insanları dinde sapıklığa sevk etmekten başka bir şey olamaz.

مالسلالاتك

هئاشفإب رمالاو مالسلالاتصف باب - 131

SELÂM BÖLÜMÜ

SELÂMIN VE SELÂMLAŞMAYI YAYGINLAŞTIRMANIN FAZÎLETİ

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ [27]

1. “Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi farketirip ev halkına selâm vermeden girmeyin.”

Nûr sûresi (24), 27

Nûr sûresin’de bir sonraki âyetin anlamı şöyledir:

فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ
[28] وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ

“Orada kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar girmeyin. Eğer size geri dönün denilirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha temiz bir davranıştır”. Bu âyetler bize başkalarına ait evlere girme ve misafir olma gibi önemli bir konuda nasıl davranılacağıнын edebini öğretmektedir. Çünkü başkalarının mülküne izinsiz girmek, İslâm nazarında haram, hukuken de yasaktır. İnsanın kendi mülkü olan, dinen ve hukuken girmeye hakkı bulunan ev içerisinde bile başkalarının odalarına habersiz ve selâmsız girmek, din açısından ve terbiye yönünden yasak kılınmıştır. İnsanın bir eve geldiğini farkettilmesi, ev halkından içeri girmek üzere izin istemesi demektir. Gerçekte iznin mahiyeti, evin girmeye müsait olup olmadığını öğrenmektir. Herhangi bir eve veya odaya baskın yapar gibi girmek câiz değildir. Âyette geçen “istînâs” kelimesini Resûl-i Ekrem, öksürerek, tekbir ve tesbih ile ev halkını haberdar etmek olarak açıklamıştır. “Teslim” ise, es-selâmü aleyküm demektir. Böyle girilmediği takdirde, ev sahibinin girmek isteyene karşı her türlü müdafaa

hakkı doğar. Çünkü meskenler, her türlü tecavüzden ve edepsizlikten korunmalıdır.

Câhiliye Arapları birinin evine vardıkları zaman mahremiyete saygı göstermez dünya ve âhiret saadetini temenni etmek olan selamı da bilmezlerdi. “Sabahınız hayat olsun” veya “hayr olsun”, “aydın olsun”, “akşamınız hayat olsun” gibi sözler söylerlerdi. Bunlarla günümüzde kullanılan “günaydın”, “tünaydın” sözleri arasında garip bir benzerlik vardır. Bunlar kötü bir şey olmamakla beraber, İslâm’ın selâmının yerini tutmayan anlık temennilerdir. Üstün bir medeniyet olan İslâm’ın bize öğrettikleriyle güdük medeniyetlerin âdetleri olan sözler kıyas edilemez.

Bir eve gelindiğinde izin isterken veya günümüzde yaygın bir âdet olan kapıların zilleri çalındıktan sonra yüzünü kapıya doğru dönmeyip, sağa veya sola yönelerek, içeriği görmeyecek şekilde durup beklenilmelidir. Bir adam Peygamberimiz’e gelerek:

– Annemden de izin isteyecek miyim, diye sormuştu. Efendimiz:

– Evet, annenden de izin istiyeceksin, buyurdu.
Adam:

– Ama onun benden başka hizmet edeni yok, her girişimde izin mi isteyeyim, deyince:

– Ananı çıplak görmeyi arzu eder misin, cevabını verdiler (Süyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, VI, 173).

عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ لَيْسَ
حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
تِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْكُمْ مَفَاتِحُهُ
أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ
أَنْفُسَكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
[61]

2. “Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin.”

Nûr sûresi (24), 61

Mü'minler kendi evlerine girdiklerinde de âile fertlerine selâm verirler. Çünkü selâm, insanın başkalarına hem dünya hem âhirette sâadet dilemesidir. Selâmı alan da aynı şekilde dua ile

mukabelede bulunmuş olur. Durum böyle olunca, kişinin kendi aile efradına selâm vermesi daha da önem kazanır. Hatta bu âyet evde kimse olmasa bile, giren kimsenin kendi kendine selâm vermesi gerektiğine delil getirilmiştir. Bu durumda verilecek selâmın “es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi’s-sâlihîn” şeklinde olması gerektiği belirtilir.

وَإِذَا حُيِّئْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا [86]

3. “Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya verilen selâmı aynen iâde edin.”

Nisâ suresi (4), 86

Âyet-i kerîmede geçen “tahiyye” kelimesinin Arap dilinde başka anlamları varsa da, İslâm’da selâm anlamına kullanılmıştır. Kur’an âyetleri bunu açıkça belirtir. Mü’minlerin cennette birbirlerine iyilik temennileri selâmdır [İbrâhîm suresi (14), 23]. Allah’a kavuştukları gün de Allah’ın onlara iltifatı selâmdır [Âhzâb suresi (33), 44]. Bilindiği

gibi selâmın en kısası “es-selâmü aleyküm” sözüdür. Kendisine böyle selâm verilen kimse, bir kelime artırarak selâmı alır, “ve aleykümü’s-selâm ve rahmetu’l-lâh” derse işte bu daha güzeliyle selâm vermek diye adlandırılır. Bu tarzda selâm verme âdeti İslâm ümmetine hastır. Aşağıda açıklayacağımız hadislerde konuyu daha etraflıca ele alma imkânı bulacağız. “Selâm” aynı zamanda Allah Teâlâ’nın güzel isimlerinden biridir. Bu sebeple, müslümanlar selâma ve selâmlaşmayı yaygın hale getirmeye çok büyük önem vermişlerdir. Diğer milletlerin selâmı çoğunlukla işaretlerledir. Meselâ hristiyanların selâmı elini ağzına koymak, yahudilerinki birbirine parmaklarla işaret etmek veya baş eğip bel kırmak, mecûsîlerinki eğilmek, Cahiliye Araplarınıninki de Allah ömürler versin demek şeklinde olduğu nakledilir.

Bu âyet-i kerîmeden hareketle ulemamız selâm vermenin sünnet, almanın farz-ı kifâye olduğu hükmüne varmışlardır. Fakat bunun yeri konusunda bazı sınırlar çizmişler, meselâ oyun oynayana, şarkı söyleyene, abdest bozmakta olana, hamamda veya başka bir yerde çıplak bulunana selâm verilmeyeceğini; hutbe, sesli olarak Kur’an okuma, hadis rivayeti, ilim okutma, ezan ve ikâmet

esnasında da selâm alınmayacağını ifade etmişlerdir.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا [24] هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ
[25] سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ

4. “İbrahim’in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi? Hani onlar İbrahim’in huzuruna girmişlerdi de, selâm sana, demişlerdi. İbrahim, size de selâm, demişti.”

Zâriyât sûresi (51), 24-25

Müfessirler, İbrahim’in şerefli konuklarının melekler olduğunu ifade ederler. Bu görüşlerini âyetteki “el-mükramîn: ikram edilenler” kelimesini açıklayan “lutuf ve ihsâna mazhar olmuş kullardır” âyetine dayandırırılar [Enbiyâ sûresi (21), 26].

Buradaki selâm kelimesi, sana selâm verir selâmet dileriz, anlamındaki Arapça dua metninin kısaltılıp hafifletilmiş ifadesidir. Böylece selâmın meleklerin âdeti ve İbrahim aleyhi’s-selâm’ın da sünneti olduğunu öğrenmiş olmaktadır.

Hadisler

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ -846
«ر؟ قَالَ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ
«تُطْعَمُ الطَّعَامَ ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ .
هِيَ لَعَنَ قَفْتَم .

846. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu
anhümâ şöyle dedi:

Bir adam, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

– İslâm'ın hangi özelliği daha hayırlıdır, diye
sordu? Resûl-i Ekrem:

“Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın
herkese selâm vermendir” buyurdu.

Buhârî, İmân 20; İsti‘zân 9, 19; Müslim, İmân 63.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Nesâî, İmân 12

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e en çok sorulan
sorulardan biri, hangi müslümanın veya hangi
İslâmî özelliklerin daha hayırlı olduğu idi.
Peygamberimiz bu sorulara çeşitli cevaplar
vermiştir. Bunun sebebi, çoğu kere soran kimsenin
ihtiyacının ne olduğunu bilmesidir. İslâm dininin

yeryüzünde sağlamaya çalıştığı temel esaslardan biri, insanların birbirlerine karşı sevgi ve saygı duymalarıdır. Bunun için gerekli ve yararlı olan her şeyi dinimiz teşvik etmiştir. Bunların zıddı olan ve insanların birbirlerinden nefret etmesine, uzaklaşmasına sebep olan şeyleri de yasaklamıştır. Kardeşlik, dostluk, sevgi ve saygı mutlak anlamda hayırdır. İnsanlara yemek yedirmek, selâm vermek ve benzeri davranışlar mutlak hayır değil, mutlak hayra vesile olan davranışlardır. Bu sebeple de bu özellikler teşvik edilmiştir. Fakirlere, yoksullara, düşkünlere, aç kalanlara veya eşe dosta yemek ikram etmek, cömertliğin ve güzel ahlâk sahibi olmanın göstergesidir. Çünkü açlık, insanın hayatta karşılaşabileceği felâketlerin en başta gelenlerinden biridir. Bu sebepledir ki zekât ve sadaka mâlî ibâdet sayılmış ve mü'minler bu ibadete ısrarla teşvik edilmişlerdir. Zira diğer bütün ibadetlerimizden farklı olarak bu ibadetin sosyal boyutu toplumda dengeyi sağlar, huzur ve güvene katkıda bulunur, insanların birbirine sevgi ve saygı duymasında en önemli rolü oynar.

Selâm, müslümanların âdeta parolasıdır. Birbirini tanımayan insanlar birbirlerine selâm verip alınca, aralarında ilk anlaşma va kaynaşma sağlanmış olur. Çünkü her ikisi en büyük müşterekte, din

kardeşi olma ortak paydasında buluşmuşlar demektir. Ayrıca selâm, dostluğun, kardeşliğin, karşısındakine sevgi ve saygı duymanın, mütevazı davranmanın, insanların kalplerini kazanmanın da ilk basamağıdır. Bu sebeple tanıdık tanımadık her müslümana selâm vermek Efendimiz'in bir çok hadislerinde teşvik edilmiştir. Abdullah İbni Ömer'den gelen bir rivayette Peygamberimiz: “Selâmı yayınız, fakir ve yoksulları doyurunuz, böylelikle Azîz ve Celîl olan Allah'ın size emrettiği şekilde kardeşler olunuz” buyurmuşlardır (İbni Mâce, Et'ıme 1). Ebû Hüreyre'den gelen bir rivayette de: “İmandan sonra güzel davranışların en üstünü, insanlara karşı sevgi beslemektir” buyurulmuştur (Süyûtî, el-Fethu'l-kebîr, I, 207).

Hadisimiz 551 numara ile de geğmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yemek ikramı dinimizin teşvik ettiği güzel davranışlardan biri olup, kalplerin birbirine ısınmasına, sevgi ve kardeşliğin artmasına vesile teşkil eder.

2. İslâm cömertliği teşvik etmiş, cimriliği ise kınamıştır.

3. Müslümanların, birbirlerini tanısınlar tanımasınlar, selâmlaşmaları dînî bir vazifedir. Bu anlamda selâm vermek sünnet, almak ise farzdır.

4. Selâm, dostluğun, kardeşliğin, tevâzuun ve insanlarla medenî ilişki kurmanın vesilesi ve ilk adımıdır.

5. Başka hiçbir söz selâmın yerini tutmaz, onu asla tam olarak karşılamaz.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -847-
اَذْهَبْ فَسَلِّمْ : لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «وَسَلِّمْ قَالَ
عَلَى أَوْلِيكَ نَفَرٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ فَاسْتَمِعْ أَيَحْيُونَكَ فَإِنَّهَا تَحْيَاكَ
السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا : لَأَقِفَ بَيْتَكَ وَتَحْيَاكَ دُرُّ
. هِيَ لَعَقَقْتُمْ «وَرَحْمَةُ اللَّهِ : اللَّهُ ، فَزَادُوهُ

847. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ Âdem sallallahu aleyhi ve sellem’i yarattınca ona:

– Git şu oturmakta olan meleklerle selâm ver ve senin selâmına nasıl karşılık vereceklerini de güzelce dinle; çünkü senin ve senin çocuklarının selâmı o olacaktır, buyurdu. Âdem aleyhi’s-selâm meleklerle:

– es-Selâmü aleyküm, dedi. Melekler:

– es-Selâmü aleyke ve rahmetullâh, karşılığını verdiler. Onun selâmına “ve rahmetu’l-lâh”ı ilâve ettiler.”

Buhârî, Enbiyâ 1; İsti’zân 1; Müslim, Cennet 28

Açıklamalar

Âdem aleyhi’s-selâm’ın ilk yaratılışının cennette olduğunu biliyoruz. Onun yeryüzüne indirileceğini ve bütün insanlığın onun zürriyetinden türeyeceğini Cenâb-ı Hak ilm-i ezelîsiyle bilmekteydi. Çünkü bütün mevcûdatı yaratan, onları mükemmel bir nizam içinde idare eden ve neticede her şeyin ne olacağını bilen sadece O’dur. Bir bakıma insanın ilk öğretilip eğitildiği yer cennettir denilebilir. Çünkü Kur’an ve Sünnet’te Âdem aleyhi’s-selâm’ın cennetteki hayatıyla ilgili az sayılmayacak kadar bilgi verilir. Bu öğretim ve

eğitim, bir bakıma insanın yeryüzünü nasıl cennete çevirebileceğinin bilgisi ve tatbikatı sayılamaz mı? Çünkü insan en güzel bir şekilde, yani cennete girmeye lâayık bir yapıda yaratılmış, fakat yaratılışının gayesine aykırı davranarak kendisini cehenneme sürüklemiştir.

Cenâb-ı Hak, Âdem aleyhi's-selâm'a meleklerle nasıl selâm vereceğini öğretti. Meleklerle de selâma nasıl karşılık vereceklerini öğretmişti. Bu, yeryüzünde Âdem'in çocuklarının nasıl selâmlaşıacaklarının öğretilmesiydi. Bunu devam ettirenler onun zürriyetinden gelenlerin mü'min ve müslüman olanları oldu. Çünkü insanların bir çoğu peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan çıkıp, yanlış yollara saptılar. Meleklerin Âdem aleyhi's-selâm'ın selâmına bir kelime ziyadesiyle karşılık vermiş olmaları, âyet-i kerîmede geçen “Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin” [Nisâ sûresi (4), 86] emrinin yerine getirilmesidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah, Âdem aleyhi's-selâm'ı cennette yaratmıştır.

2. Cennette hâl-i hazırda melekler bulunmaktadır.

3. Âdem aleyhi's-selâm'a bazı hususlar cennette öğretilmiştir.

4. Selâm önce cennette öğretilmiş olup insanlığın ilk yaratılışından itibaren bütün dinlerde bulunmaktadır.

5. Selâmı alırken bir ziyâdesiyle karşılık vermek daha faziletlidir.

848- وعن أبي عُمارة البراء بن عازب رضي الله عنهما قال :
بِعَيَادَةِ الْمَرِيضِ « :أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعِ
وَأَتْبَاعِ الْجَنَائِزِ ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ ، وَنَصْرِ الضَّعِيفِ ، وَعَوْنِ
أَذَى ، هِيَ لَعْنَةُ قَفْتَمِ «المظلوم، وإفشاء السلام ، وإبرار المقسم
ي ر ا خ ب ل ا ت ا ي ا و ر ى د ح ا ظ ف ل .

848. Ebû Umâre Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şu yedi şeyi emretti: Hasta ziyaretini, cenâzeye iştirak etmeyi, aksırana hayır dilemeyi, zayıfa yardım etmeyi, mazluma yardımcı olmayı, selâmı yaygın hale getirmeyi ve yemin edenin yemininin yerine gelmesini temin etmeyi.

Buhârî, Mezâlim 5; Müslim, Libâs 3. Ayrıca. bk. Tirmizî, Edeb 45; Nesâî, Cenâiz 53

Açıklamalar

Bu hadisin, gösterilen kaynaklarında ve onlar dışındaki muteber hadis eserlerinde farklı rivayetleri vardır. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde birden çok yerde ayrı ayrı râviler ve değişik metinlerle nakledildiğini görürüz. Bu rivayetlerden bir kısmı daha uzun ve muhteva olarak daha değişik, bir kısmı ise burada sayılanlar dışında bazı özelliklere yer vermektedir. Bu kitabımızda da özellikle 241 ve 896 no'lu hadislere ve kaynaklarına, ayrıca 240 ve 897 no'lu hadislere bakılabilir.

Peygamber Efendimiz'in bu hadiste emrettiği hususlar insanlar arasında iyi ilişkiler geliştirmeye yönelik temel prensiplerden bazılarıdır. Dinimizin beşerî münasebetlere ne kadar büyük önem verdiğini Riyâzü's-sâlihîn'in pek çok bölüm ve bâblarındaki âyet ve hadislerde görmekteyiz. Özellikle bu hadiste sayılan bazı prensipler farz, bazıları da sünnet olarak kabul edilir. Zayıfa ve mazluma yardım etmek farz-ı kifâyedir. Verilen

selâmı almak bir kişiye farz-ı ayn, cemaate farz-ı kifâyedir. Hasta ziyareti, cenazenin arkasından kabre kadar gitmek, aksıran “el-hamdülillah” dediğinde, “yerhamükellah” diye ona hayır dilemek ve yemin edenin yeminini yerine getirmesine yardımcı olmak sünnettir. Bunlar İslâm medeniyeti dışında hiçbir medeniyette ibadet kabul edilmez. Hadisimizde geçen hususların her biri hakkında daha önce geçtiği yerlerde bilgi vermiştik. Hadisin burada tekrar edilişinin sebebi, Efendimiz’in ümmete emrettiği hususlardan birinin de selâmı yaymak oluşudur. Bu konuyle ilgili âyet ve hadisler görüldüğü gibi hiç de az değildir. Bu vesileyle müslümanların tanıdık tanımadık bütün din kardeşlerine karşılaştıkları yerde selâm vermeleri gerektiğini, verilen selâmın da mutlaka alınması icab ettiğini bir kere daha hatırlamalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların birbirleri üzerinde birtakım maddî ve manevî hakları vardır. Bunları yerine getirmeleri, onların müslümanlıklarının gereğidir.
2. İslâm dini, insanlar arasındaki münasebetlerin gelişmesine ve iyiliklerin yaygınlaşmasına büyük önem verir.

3. Zayıflara ve mazlumlara yardımcı olmak farz-1 kifâyedir.

4. Selâm vermek sünnet, almak ise farzdır. Selâm verilen tek kişi ise selâmı alması farz-1 ayn, bir cemaat ise farz-1 kifâyedir. Yani cemaatten bir veya birkaç kişinin selâmı almasıyla geri kalanların üzerinden bu farz kalkmış olur.

5. Hastaları ziyaret etmek, cenazenin arkasından kabre kadar gitmek, aksırana dua etmek, yemin eden kimsenin yeminini yerine getirmesine yardımcı olmak sünnettir.

قال رسول الله : لاق هن عهل لا يضره يبا نعو -849
لا تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولا تؤمنوا حتى «صلى الله عليه وسلم
تحابوا ، أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم ؟ أفشوا السلام
م. لسم هاور «بينكم

849. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Siz, iman etmedikçe cennete giremezsiniz;
birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız.

Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız.”

Müslim, Îmân 93. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 131; Tirmizî, İsti‘zân 1; İbni Mâce, Mukaddime 6, Edeb 11

Açıklamalar

Cennete sadece mü’min olanların gireceği Kur’an’ın bize öğrettiği en önemli itikâdî gerçeklerden biridir. Kur’an’dan öğrendiğimiz bir başka gerçek, Cenâb-ı Hakk’ın bu hususu peygamberleri vasıtasıyla bütün insanlara bildirmiş olmasıdır. Her peygamberin ümmeti içinde mü’min olanlar vardır. Mü’min denilince sadece Efendimiz’in ümmetine mensup olanlar anlaşılmaz. Her toplumun içinde, o topluma gönderilen peygambere inanan insanlar olmuştur. Bunların her biri mü’min diye adlandırılır. Ancak Resûl-i Ekrem’in İslâm dinini tebliğinden sonra mü’min kelimesi sadece müslümanları ifade eder olmuştur. Çünkü yegane hak din İslâm olup, bunun dışındaki dinlerin gerçek din ve Allah’ın hoşnut olduğu din kabul edilmeyeceği Kur’an’da açıkça beyan edilmiştir. Hz. Âdem aleyhi’s-selâm’dan Resûl-i Ekrem Efendimiz’e kadar gelip geçmiş

bütün peygamberler aynı ilâhî esasları ve itikâdî prensipleri tebliğ etmişlerdir. Cennet, kâfirlere haram kılınmıştır. “Cehennem halkı, cennet halkına: Suyunuzdan veya Allah’ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize dökün (ne olur)! diye seslendiler. Onlar da dediler ki: Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır” [A’râf sûresi (7), 50] gibi âyetler bu gerçeği açıkça bildirir.

Mü’minler birbirinin kardeşidir. Bu kardeşlik, neseb kardeşliğinden daha önde kabul edilir. Bir anne ve babadan olan kardeşler nasıl birbirlerini severler ve himâye ederlerse, din kardeşi olan mü’minlerin de birbirlerini aynı şekilde Allah için sevmeleri ve himâye etmeleri gerekir. Sevgi, kuru bir sözden ibaret değildir. Seven ile sevilen arasındaki dostluk ve kardeşliğin pek çok gerekleri vardır. Sevginin bu gerekleri ihtiyârî olmayıp yerine getirilmesi zorunlu şeylerdir. Bunlar, farz, vâcib veya sünnet ya da müstehap cinsinden şeyler olabilir. Dolayısıyla, mü’minlerin birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken vazifeler bu sevginin temelini oluşturur. Din kardeşlerine karşı görevlerini yapmayanlar sevginin gereklerini yerine getirmemiş, bu yüzden kâmil bir mü’min olma vasfını elde edememiş olurlar. İşte mü’minlerin karşılıklı selâmlaşmaları, özellikle

aralarında selâmı yaymaları bu sevginin sebeplerinden biridir. Çünkü selâm, barışıklığın, dostluğun, karşılıklı konuşmaya ve anlaşmaya hazır oluşun ilk göstergesidir; böyle değilse bile gerçekte böyle olması gerektiğini çağrıştırır. Bu hadisten hareketle, büyük muhaddis Tîbî'nin de ifade ettiği gibi, selâmı yaymak sevginin sebebi, sevgi îmânın kemâlinin ve i'lâ-i kelimetullâhın yani Allah'ın dînini her şeyin üstünde tutmanın ve onu bütün yeryüzüne hâkim kılmak için var gücüyle çalışmanın sebebidir ki, bu gerçek mü'minliktir.

Bu hadis, 379 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cennete mü'min olanlardan başkası giremeyecektir. Her peygamberin ümmeti içinde mü'min olup, cennete girecekler vardır. Ancak İslâm'dan sonra diğer dinlerin hükmü ortadan kalkmıştır.

2. Mü'minlerin birbirlerini sevmeleri dînî bir mecburiyettir. Karşılıklı sevgi gerçekleşmeden kâmil mü'min olunamaz.

3. Sevgi, kuru bir sözden ibaret olmayıp gerekleri vardır. Sevginin gerekleri mü'minler arasında yerine getirilmesi icab eden vazifeleri hakkıyla yapmaktır.

4. Mü'minlerin aralarında selâmı yaygın hale getirmeleri sevginin önde gelen sebeplerinden biridir.

هلل ابي ضرر مالى بن ب هلل ا دب ع فسوي ي ب ا ن ع و -850
يا ايها «سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : لاق هن ع
اولصو ، ماحرلا اولصو ، الناس افشوا السلام ، وأطعموا الطعام
: لاقو يذمرتلا هاور «والناس نيام ، تدخلوا الجنة بسلام
. حي حص ن س ح ثي دح .

850. Ebû Yûsuf Abdullah İbni Selâm radiyallahu anı şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Ey insanlar! Selâmı yayınız, yemek yediriniz, akrabalarınızla alâkanızı ve onlara yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız. Bu sayede selâmetle cennete girersiniz” buyururken işittim.

Tirmizî, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et'ime 1

Abdullah İbni Selâm

Künyesi Ebû Yûsuf olan Abdullah İbni Selâm, Yûsuf aleyhi's-selâm neslindendir. Asıl adı Husayn iken Peygamber Efendimiz onun adını Abdullah olarak değiştirdi. Kendisi, Medine civarına yerleşmiş olan yahudi kabilelerinden Benî Kaynukâ'ya mensuptu. İslâmıla şereflemeden önce yahudi âlimi idi. Ne zaman müslüman olduğu ile ilgili çeşitli rivayetler varsa da, bunlardan en yaygın olanı şöyledir: Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Kubâ'ya varınca, Abdullah yanına gelmiş ve kendisine bazı sorular yöneltmişti. Peygamberimiz'in o sorulara verdiği cevaplar üzerine, bu cevapları ancak peygamber olan birinin verebileceğini söyleyerek İslâm'a girdi. Sonra da halası dahil olmak üzere bütün ev halkının İslâm'a girmelerini sağladı. Peygamber Efendimiz'in cennetle müjdelediği Abdullah, sahâbe arasında saygı duyulan biri idi. O, Uhud savaşına da katıldı. Yahudi kabilelerinden Benî Nadîr'in muhasarasında bulundu ve Benî Kaynuka'dan esir alınan kadın ve çocukların muhafaza edilmesi görevi de kendisine verildi. Hz.

Ömer zamanında Kudüs'ün fethine ve Sâsânîler'le yapılan Nihâvend savaşına iştirak etti. Hz. Osman'ın evini kuşatan âsîlere engel olmaya çalıştıysa da muvaffak olamadı. Hz. Ebû Bekir ve Hz.Ömer'i öven sözleri vardır. Hz.Ali'ye bîat etmemişti. Fakat ona Irak'a gitmemesi ve Hz.Âişe ile mücadeleye girişmemesi yönünde telkinlerde bulunmuştu. Kur'an'ın şu âyetlerinin onun hakkında nâzil olduğu söylenir: “De ki: Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur'an Allah katından ise ve siz de onu tanımamışsanız, İsrâîl oğullarından bir şâhid de bunun benzerini (Tevrat'ta) görüp inandığı halde, siz inanmaya tenezzül etmemişseniz durumunuz nice olur? Şüphesiz Allah, zâlim bir topluluğu doğru yola iletmez” [Ahkâf sûresi (46), 10]. “İnkâr edenler: Sen gönderilmiş peygamber değilsin! diyorlar. De ki: Benimle sizin aranızda Allah'ın ve yanında Kitâb'ın bilgisi bulunanların şâhitliği yetişir” [Ra'd sûresi (13), 43].

Abdullah, Peygamber Efendimiz'den 25 hadis rivayet etti. Bu rivayetlerin bazıları Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yer alır. Kendisi Muâviye'nin hilâfeti zamanında 43 (663) senesinde Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Selâmı yayma emriyle kastedilen mânâyı ve önemini buraya kadar yaptığımız açıklamalarla ortaya koymaya çalıştık. Kısaca tekrar edecek olursak, sesini duyurarak, tanıdık tanımadık her müslümana selâm vermek, verilen selâmı mutlaka almak en önemli vazifelerimiz arasındadır. Önemli vazifelerimizden bir başkası da, fakirleri, yoksulları, yetimleri, kimsesiz bîçareleri doyurmak ve onların geçimlerine yardımcı olmaktır. Vereceğimiz ziyâfetler öncelikle böylelerinin karnını doyurmak ve onların içinde bulundukları sıkıntıları bir nebze olsun hafifletmek yönünde olmalıdır. İhtiyaç duyduğu her şeyi alma, istediğini yeme içme imkânına sahip olanlara verilen ziyâfetler meşrû ise de faziletli değildir.

Sıla-i rahim dediğimiz yakın akraba ve hısımlarla alâkayı kesmeme, onları ziyaret etme ve öncelikle kendilerine yardımcı olma, dinimizin son derece önem verdiği vazifelerden biridir. Öneme binaen kitabımızda bu konuya da müstakil bir bölüm ayrılmış ve 312-335 numaralı hadislerde yeterli bilgi verilmiştir.

Farz namazlar dışındaki nâfile ibadetler, günün kerahet vakti olmayan her saatinde yapılabilirse de, bunlar içinde en faziletli olan, gece kılınan namazlardır. Bilindiği gibi bu namazlar Peygamber Efendimiz'e farz, ümmetine ise sünnettir. Bu namazın fazileti, vakti ve miktarı ile ilgili bilgiler 1159-1185'nci hadislerde verilmiştir. Gece, genelde uyku ve çoğunlukla gaflet vaktidir. Herkes uykuda iken uyanık olmak ve insanı Allah'a en çok yaklaştıran namaz ibadetiyle meşguliyet, îman ve İslâm'daki hassasiyet ve uyanıklığın, gönül ve kalp huzurunun bir göstergesidir. Riya ve gösterişten en uzak olan ibâdet de budur. Bütün bu sayılanları güçleri nisbetinde yerine getirenler selâmet içinde cennete girmeye hak kazanırlar. Hadisi 1169'ncu rivayet olarak tekrar göreceğiz.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Bazı sünnetlerin yerine getirilmesi ve mstehapların yapılması, cennete girmeye vesile teşkil eder. .

2. Selâmı yaymak, fakir, yoksul ve muhtaçlara yemek yedirmek, yakın akraba ile ilişkileri

kesmemek, gece ibadetine devam etmek, cennete girmeye vesile teşkil eden güzelliklerdir.

وَعَنِ الطُّفَيْلِ بْنِ أَبِي بَنْ كَعْبٍ أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - 851- فَيَغْدُو مَعَهُ إِلَى صَاحِبِ بَيْعَةٍ وَلَا مُسْكِينَ وَلَا أَحَدٍ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْهِ ، قَالَ فَجِئْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَوْمًا فَاسْتَتَبَعَنِي إِلَى السُّوقِ فَقُلْتُ لَهُ : الطُّفَيْلُ لِيَ الْبَيْعِ وَلَا تَسْأَلُ عَنِ السَّلْعِ وَلَا مَا تَصْنَعُ بِالسُّوقِ وَأَنْتَ لَا تَقِفُ عَ : تَسُومُ بِهَا وَلَا تَجْلِسُ فِي مَجَالِسِ السُّوقِ ؟ وَأَقُولُ اجْلِسْ بِنَا هَهُنَا وَكَانَ الطُّفَيْلُ ذَا بَطْنٍ إِنَّمَا نَعْدُو مِنْ أَجْلِ . نَتَحَدَّثُ ، فَقَالَ يَا أَبَا بَطْنٍ دَانَ السَّلَامَ نُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِينَاهُ ، رَوَاهُ مَالِكٌ فِي الْمَوْطَأِ بِإِ . ح ي ح ص .

851. Tufeyl İbni Übey İbni Kâ'b, söylediğine göre Abdullah İbni Ömer'e gelir ve onunla birlikte çarşıya çıkarlardı. Tufeyl sözüne şöyle devam etti:

Biz çarşıya çıktığımızda, Abdullah, eski eşya satan, değerli mal satan, yoksul veya herhangi bir kimseye uğrasa mutlaka selâm verirdi. Bir gün yine Abdullah İbni Ömer'in yanına gelmiştim. Çarşıya gitmek için kendisine arkadaş olmamı istedi. Ona:

– Çarşıda ne yapacaksın? Alış verişe vâkıf değilsin, malların fiyatlarını sormuyorsun, bir şey satın almak istemiyorsun, çarşıdaki sohbet yerlerinde de oturmuyorsun? Şurada otur da,

birlikte konuşalım, dedim. Bunun üzerine
Abdullah:

– Ey Ebû Batn! –Tufeyl, iri göbekli bir kişi olduğu için böyle hitap etmiştir– Biz, sadece selâm vermek üzere çarşıya çıkıyoruz; karşılaştığımız kimselere de selâm veriyoruz, cevabını verdi.

Mâlik, Muvatta', Selâm 6

Tufeyl İbni Übeyy İbni Kâ'b

Tufeyl, tâbiîn tabakasından olup, Kur'an'ı iyi bilen ve güzel okuyan meşhur sahâbî Übey İbni Kâ'b'ın oğludur. Ebû Batn diye künyelenir. Böyle anılmasının sebebi, göbeğinin büyük olmasındandır. Ensâra mensup olan ve hayatı Medîne-i Münevvere'de geçen Tufeyl, babası başta olmak üzere bir çok sahâbîden hadis rivayet etmiş ve güvenilir râvîler arasında sayılmıştır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Bu hadis mevkuf bir rivayettir. Mevkuf hadisler, Resûl-i Ekrem'e nisbet edilmeyen, sahâbîlerin sözü

veya davranışı olan ve genelde üzerine herhangi bir şer'î hüküm bina edilmeyen rivayetlerdir. Ancak hükmen merfû olan veya merfû olduğu belirtilmemekle beraber sahâbîlerin arasında yaygın olarak uygulama alanı bulan mevkûfların hükümleri farklılık arzeder. Ayrıca, fıkıh mezheplerinin konuya yaklaşımları arasında da farklılıklar vardır. Hadis ve fıkıh usulü eserlerinde mevkuf rivayetler ve kıymetleri üzerinde etraflıca durulur.

Bu rivayet bize Abdullah İbni Ömer'in çarşı pazardaki tavır ve davranışıyla ilgili bilgiler vermektedir. Sahâbîlerden sonra gelen ve çoğunluğunu onların çocuklarının oluşturduğu nesil olan tâbiîler, Hz.Peygamber'in sünnetini ve hadislerini sahâbeden rivayet etmekle kalmamış, aynı zamanda Kur'an'ın ilk muhatapları olan ve Efendimiz'in sohbeti başta olmak üzere, hayatının çeşitli safhalarında hazır bulunan bu ilk neslin söz ve davranışlarını da zabtederek bize ulaşmasını sağlamışlardır. Bu bilgiler, İslâmî bir hayatın fert ve cemiyet plânında nasıl şekillenip yaşanıldığı konusunda sonraki nesiller tarafından dikkate alınmaya değer bulunmuştur. Abdullah İbni Ömer, çarşıya pazara çıktığı zaman, orada bulunan esnaf ve tüccarı birbirinden ayırmaz, eski eşya satsın,

yeni mallar satsın, fakir veya zengin olsun bütün müslümanlara selâm verirdi. Onun bu hali, Tufeyl’in dikkatini çeken önemli hususlardan biri olmuştur.

Abdullah İbni Ömer’in alış veriş işleriyle uğraşmaması, fiyatları sormaması, pazarlık yapmaması, pazar yerlerinde oturmaması onun çarşı pazara çıkmasına engel teşkil etmemiştir. Bu durum, insanlarla sürekli ünsiyet etmenin, hoşça geçinmenin ve onları bir şekilde denetlemenin de bir yoludur. Çünkü Tufeyl’in “Çarşıda ne yapacaksın?” sorusuna, Abdullah’ın “Biz selâm vermek için çıkıyoruz” tarzında cevap vermesi, bu davranışın da bir vazife olduğu inancını taşıdığını ortaya koyar. İnsanlar, bazı kimselerin kendilerine selâm vermesini önemli sayarlar. Ayrıca selâm veren kimse, birtakım hayırlı tavsiyelerde bulunabilir. Bu da bir vazifenin yerine getirilmesi demektir. Çünkü bunda insanları bir takım günahlardan ve kötülüklerden alıkoyma gayesi vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbenin söz ve davranışlarını yansıtan mevkuf rivayetlerin de bir değeri vardır.

2. Herhangi bir ihtiyacı olmayan kimsenin, insanlarla ünsiyeti devam ettirmek ve onlarla selâmlaşmak üzere evinden çıkıp çarşı pazara uğraması güzel bir davranıştır.

3. Selâmı yaymak ve insanlara hayrı tavsiye etmek de bir görevdir.

4. Bir insanı kötüleme maksadı taşımadan, hoş bir isimlendirme sayılmayan künyesiyle anmak câizdir. Ancak kişinin bundan hoşlanmaması durumunda câiz olmaz.

مالسلا ةيفيك باب -132

السلام عليكم ورحمة :مالسلا اب ئدتبملا لوقي نأ بحتس
فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحداً، .الله وبركاته
يتألف .و عليكم السلام ورحمة الله وبركاته :بيجمل لوقي و
مكي لعو :هلوق يف فطعلا واوب

SELÂM ALIP VERMENİN ŞEKLİ

Selâm veren kimse karşısındaki bir tek kişi bile olsa, çoğul zamirle-rini kullanarak “es-selâmü

aleyküm ve rahmetullâhi ve berakâtüh: Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun” diye selâm verir. Selâmı alan da “ve aleykümü’s-selâm ve rahmetullâhi ve berakâtüh” der. “Aleyküm”ün başına atıf vavı getirir. Selâmın bu tarzda verilip alınması müstehaptır.

Hadisler

852- جاء رجل إلى : عن عمران بن حصين رضي الله عنهما قال -
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ : النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
: ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ «عَشْرُ» : يَهُوسَافُ بْنُ يَهُوشَافَ : هَلَّا يَلْصِقُ بَيْنَنَا لَأَقْفَ ،
«عِشْرُونَ» : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَجَلَسَ ، فَقَالَ
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ : ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ
: لَأَقْوِي ذِمَّتَكَ وَأَوْدَادَ وَبَأْ هَؤُلَاءِ . «ثَلَاثُونَ» : فَجَلَسَ ، فَقَالَ
: نَسَحَ ثِيَابِي .

852. İmrân İbni Husayn radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e bir adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm, dedi. Hz.Peygamber onun selâmına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– “On sevap kazandı” buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da:

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah, dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selâmın aynıyla mukâbelede bulundu. O kişi de yerine oturdu. Hz.Peygamber:

– “Yirmi sevap kazandı” buyurdu. Daha sonra bir başka adam geldi ve:

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtüh, dedi. Hz.Peygamber o kişiye de selâmının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Efendimiz:

– “Otuz sevap kazandı” buyurdular.

Ebû Dâvûd, Edeb 132; Tirmizî, İsti’zân 2

Açıklamalar

İmrân’ın bu rivayeti, Peygamber Efendimiz’in huzurunda gerçekleşen selâm verme ve alma şekilleri ile bunların fazilet açısından kıymetlerini ortaya koymaktadır. Bilinmesi gereken ilk husus, Hz. Peygamber’in, gelen kişilerin verdiği

selâmların her birinin doğru, geçerli ve câiz olduğunu tasdik ettiğidir. Ancak, bu selâmlar, fazilet açısından birbirinden farklıdır. Daha önce de belirtildiği gibi selâmın en kısa olanı “es-selâmü aleyküm” demektir. Bu şekilde selâm verene Allah katında on sevap yazılır. Bunun üzerine ilâve edilen her selâm lafzı için on sevap ilâve edilir. Peygamberimiz, kendisine nasıl selâm verilmişse öyle mukabelede bulunmuştur. Yani “es-selâmü aleyküm” diyene “ve aleykümü’s-selâm” şeklinde karşılık vermiş, bunun üzerine artırana kendisi de aynı şekilde artırmışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir meclise girilince orada bulunanlara selâm vermek gerekir.
2. Selâmın en kısası “es-Selâmü aleyküm” sözüdür.
3. Selâm veren kimse, Allah katında on sevap kazanır. Selâmda artırdığı her lafız, sevabın da artmasına vesile olur.

قال لي رسولُ الله صلى : وعن عائشة رضي الله عنها قالت -853
قُلْتُ :قَالَتْ ((هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ)) : ملسو هيلع هلا
متفق عليه ((ورحمة الله وبركاته وعليه السلام) :

يفو ((وبركاته))وهكذا وقع في بعض روايات الصحيحين
. ةل وبقم ةقثلا ةدايزو ، اهفدح ب اهض عب .

853. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

– “Şu zât Cibrîl aleyhi’s-selâm’dır; sana selâm ediyor” buyurdu. Ben de:

– Ve aleyhi’s-selâm ve rahmetullâhi ve berekâtüh, dedim.

Buhârî, Bed’ü’l-halk 6; İsti’zân 16; Müslim,
Fezâilü’s-sahâbe 90-91

Bu hadis, Buhârî ve Müslim’in bir kısım rivayetlerinde buradaki şekilde “ve berekâtüh” ziyadesiyle, bazı rivayetlerde ise “ve berekâtüh” olmaksızın nakledilmiştir. Kaide olarak, güvenilir râvilerin ziyadesi makbuldür.

Açıklamalar

Buhârî'nin yukarıda anılan her iki rivayetinden sonra, Hz.Âişe'nin, Resûl-i Ekrem'e “Elbette bizim görmediğimizi sen görüyorsun” dediği nakledilir.

Bilindiği gibi Cebrâil aleyhi's-selâm vahiy meleğidir. Melekler, yaratılışları gereği sadece Allah'tan aldıkları emirleri tebliğ eder ve vazifelerini eksiksiz yerine getirirler. Meleğin Hz.Âişe'ye selâm etmesi, onun Allah katındaki değerini ve faziletini de ortaya koymaktadır. Meleğin verdiği selâmın en faziletli sayılan şekliyle olacağını bilen Hz.Âişe, ona tam bir selâmla mukabelede bulunmuştur. Bu davranışıyla, “Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selâm verin veya verilen selâmı aynen iade edin” [Nisâ sûresi (4), 86] âyetinin gereğini de yerine getirmiştir.

İslâm âlimleri bu hadisten hareketle, gâibin, yani görünmeyen veya uzakta olan bir kimsenin bir başkasına selâm göndermesinin câiz olduğu, kendisine selâm gönderilenin de almasının farz olduğu kanaatine varmışlardır. Ayrıca, bir erkeğin bir kadına selâm vermesi konusu da bu vesileyle tartışılmış, fitneden emin olunulan hallerde bunun

câiz olacağı hükmü benimsenmiştir. Kadınlara selâm vermekle ilgili bilgiler 865 numaralı hadisin açıklamalarında özetle verilmeye çalışılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Melekler insanlara selâm verebilirler. Ancak insanlar onların selâmlarını duyma imkânına sahip değildir. İnsanlar da meleklerle selâm verirler; namazların sonunda verdiğimiz selâmın meleklerle bir selâm niteliğinde olduğu ifade edilir.

2. Uzakta bulunan bir kimsenin bir vasıta ile başka birine selâm göndermesi câizdir. Bu selâma karşılık vermek ise, aynen karşımızda bulunan biri imişçesine farzdır.

3. Hz.Âişe, meleğin kendisine selâm vermesi itibariyle Allah katında da faziletlidir.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ -854- عَنْهُ، وَإِذَا أَتَى عَلَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى يُفْهَمَ وَهَذَا مَحْمُولٌ عَلَى مَا إِذَا . عَلَيْهِمْ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . كَانِ الْجَمْعُ كَثِيرًا .

854. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir söz

söylediği zaman, onunla ne kastedtiğinin iyice anlaşılması için sözünü üç defa tekrarlardı. Bir topluluğun yanına geldiğinde onlara üç defa selâm verirdi.

Buhârî, İlm 30; İsti'zân 13. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in uzun yıllar hizmetinde bulunan Enes, onu çeşitli yönleriyle en iyi tanıyan ve tanıtan sahâbîlerden biridir. Onun, Efendimiz'in konuşmasıyla ilgili bu açıklaması, şüphesiz ki Resûl-i Ekrem'in bütün konuşmalarını kapsamamaktadır. Öyle olsaydı, onun bütün konuşmalarını üçer defa tekrarlaması gerekirdi. Oysa böyle bir durumun söz konusu olmadığı açıktır. Peygamberimiz, konuşmaları veya sözlerinin bazısını önemine binâen, bazısını anlaşılması zor olan konuları kapsadığından dolayı, bazılarını da yanlış anlamaları önleme gayesiyle üç defa takrarlamıştır. Onun bu davranışı, ahlâkının güzelliğinin, insanlara karşı sonsuz şefkat ve merhametinin bir tezâhürüdür. Bu hadis bize bir başka gerçeği de öğretmektedir: İnsanların bazısı, bir sözü bir defa dinlemekle anlar, bazısı iki defa

dinleme ihtiyacı hisseder, bir grubu da vardır ki onlara bir sözü üç defa tekrarlamak icab eder. Üç defa tekrarlama neticesinde de anlamayanlar, kendilerine daha fazla anlatılsa bile anlamaz ve kavramazlar. Peygamberimiz'in bir cemaate geldiğinde üç defa selâm vermesinin sebebi, o cemaatte bulunanların çokluğu ve kendisinin onlara olan bir ikramıdır. Yoksa bir toplulukta bulunanlardan birinin veya bir kısmının verilen selâmı duyması ve alması, diğerlerinin üzerinden farzın düşmesini sağlar.

Hadisi 697 numara ile de görmüştük.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, maksadının iyice anlaşılması için bazı sözlerini üç defa tekrarlardı. Fakat bütün sözleri için böyle bir durum söz konusu değildir.

2. Sözün anlaşılır şekilde söylenmesi gerekir. Konuşmacı bunun çarelerini aramalıdır.

3. Karşılaşılan topluluk kalabalık olduğu zaman, selâmı bir kereden çok tekrarlamakta bir sakınca yoktur.

855- فَعُ كُنَّا نَرُ: وعن المقداد رضي الله عنه في حديثه الطويل قال -855-
للنبي صلى الله عليه وسلم نصيبه من اللبن فيجئ من الليل فيسلم
تسليماً لا يوقظ نائماً ويسمع اليقظان فجاء النبي صلى الله عليه وسلم
فسلم كما كان يسلم ، رواه مسلم

855. Mikdâd radıyallahu anh, uzun bir
hadisinde şöyle dedi:

Biz, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in süt
hisselerini ayırıp kaldırırdık. Resûl-i Ekrem
geceleyin gelir, uyuyanı uyandırmayacak, uyanık
olanlara işittirecek şekilde selâm verirdi. Nebî
sallallahu aleyhi ve sellem bir gece geldi, yine her
zamanki gibi selâm verdi.

Müslim, Eşribe 174. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân
26

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz, ashâb-ı kirâmın
fakirlerinden Mikdâd ve arkadaşlarına birer sağmal
koyun vermişti. Onlar, Peygamber Efendimiz ile
konuştukları gibi bu koyunları sağıp sütünü içerler,
Resûl-i Ekrem'in hissesini de ayırırlardı.

Efendimiz, geceleyin gelir ve kendi hissesine düşen sütü içerdi.

Bu rivayet, uzun bir hadisin kısa bir bölümüdür. İmam Nevevî, hadisi ihtisar ederek sadece selâm konusuyla ilgili kısmını nakletmeyi tercih etmiştir. Buradan anladığımız şudur: Uyumakta olan bir insanın veya insanların yanına gelince, onlara selâm vermek gerekmez. Aralarında uyanık olanlar varsa, uyuyanları rahatsız etmeyecek, sadece uyanık olanlara duyuracak şekilde selâm verilmesi icab eder. İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz'in davranışları bu yönde bize yol göstermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uyuyanların yanında uyanık olanlara selâm vermenin âdâbı, yüksek sesle bağırmayıp oradakilere işittirecek şekilde selâm vermektir.

عن أسماء بنتِ يزيد رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مرَّ في المسجد يوماً وعَصْبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ قُعُودٌ فَأَلَوِي بِيَدِهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرًّا فِي الْمَسْجِدِ يَوْمًا وَعَصْبَةٌ مِنَ الْمَيْمَنَةِ .

وهذا محمول على أنه . نسح شي دح : لاقو ويذمرتلا هاور
صلى الله عليه وسلم جمع بين اللفظ والإشارة ، ويؤيده أن في رواية
. « فسلم علينا » : دواد يبا

856. Esmâ Binti Yezîd radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat orada oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selâm verdi.

Tirmizî, İsti'zân 9. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, VI, 458

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz zamanında ve ondan sonraki dönemlerde, kadınlar da erkekler gibi camiye gelir, cemaatle namaz kılar, va'z ve nasîhat dinler ve camide yapılan diğer faaliyetlere katılırlardı. Müslümanların yaşadığı çeşitli ülke ve mıntikalarda sünnete uygun bu âdetin hâlen canlı tutulduğu yerler vardır. Bazı ülke ve topluluklarda ise bu âdet neredeyse terkedilmiş gibidir.

Müslümanlar, bir toplumun ve hattâ bütün insanlığın erkek ve kadınlardan oluştuğunu çeşitli vesilelerle birçok defa beyan eden Kur'an'ın bu yöndeki ısrarlı hatırlatmalarını düşünürlerse, bu iki

kesim arasında dengeli bir hayatın olması gereğinin farkına varırlar. Günümüzde de üzerinde önemle durulması gereken bir konu olma özelliğini koruyan kadınların eğitimi, ihmâl edilmeyecek kadar ciddiyet arzetmektedir.

Peygamber Efendimiz'in sahâbî hanımlara selâm verdiğini bir çok rivayetten öğrenmekteyiz. Burada söz konusu edilen, Peygamber Efendimiz'in eliyle işaret ederek selâm vermesi, sadece el ile selâm verdiğine değil, söz ile birlikte sağ eliyle işaret ederek selâm verdiğine delâlet etmektedir. Bunun sebebi, mescidde onlardan uzakta bulunduğu ve kadınlara selâm verirken, erkeklere verdiği gibi sesini çok yükseltmediği için bir de eliyle işaret ederek onları uyarmak istemesidir. Nitekim, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce'de: "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizim de içinde olduğumuz kadınlar topluluğuna uğradı ve bizlere selâm verdi" şeklindedir (Ebû Dâvûd, Edeb 137; İbni Mâce, Edeb 14). Daha önce işaret ettiğimiz gibi, sadece işaretle selâm vermek gayri müslimlerin âdetidir. Hz.Peygamber'in böyle bir selâm şeklini benimsemesi söz konusu olamaz.

İslâm âlimlerinden bazıları, kadınlara selâm vermenin Resûl-i Ekrem'e has olduğunu

söylemişlerdir. Çünkü onun selâm vermesinde bir fitne söz konusu değildir. Onlara göre Peygamberimiz'den başkasının yabancı kadınlara selâm vermesi mekruhtur. Sadece fitne korkusundan uzak olunan durumlarda ihtiyar kadınlara selâm verilebilir. Ulemanın ekseriyeti ise, fitneden emin olunduğu ve kişi kendi nefsine güvendiği takdirde kadınlara selâm verilebileceği kanaatindedir. Fakat kadınların birbirlerine selâm vermelerinin câiz olduğu İslâm alimlerinin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Bu konu, biraz sonra tekrar ele alınacaktır.

Hadis 867 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kadınların camiye gelmeleri, orada kendi aralarında toplanmaları, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmaları câizdir.
2. Uzakta olan ve sesinin duyulmayacağı kanaatini taşıyan kimsenin söz ile selâm verirken, eli ile de işaret etmesi câizdir.
3. Sadece el işareti ile selâm vermek gayri müslimlerin âdeti olup, mekruhtur.

4. Resûl-i Ekrem'in kadınlara selâm vermesi, onun fitneden korunmuşluğu sebebiyle münakaşa konusu edilemez.

5. Fitneden emin olduğu ve kişi kendine güvendiği takdirde kadınlara selâm verilebilir. Aksi takdirde selâm vermeyip susmak daha faziletlidir.

و عن أبي أمامة صُدِّيَّ بن عجلان الباهلي رضي الله عنه قال -857-
: « إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ » : قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
((بَدَأَهُمُ بِالسَّلَامِ

857. Ebû Ümâme radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanların Allah katında en makbulü ve O'na en yakın olanı, önce selâm verendir.”

Ebû Dâvûd, Edeb 133. Benzer bir rivayet için bk. Tirmizî, İsti'zân 6

Açıklamalar

Dinimiz, hayırlı işlerde acele etmeyi ve birbirimizle yarışmayı tavsiye eder. Selâm da bu hayırlardan biridir. Bu sebeple önce davranan daha çok sevap kazanır. Çünkü o Allah'ın adını daha önce anmış, karşıdakine daha önce dua etmiş ve hayırlı bir ameli başlatmanın sevâbını daha önce kazanmıştır. Peygamberimiz, bu tavsiyeleriyle müslümanları birbirlerine selâm vermeye ve birbirleriyle barışık olmaya teşvik etmektedir.

Hadis biraz sonra 860'ncı rivayet olarak tekrar ele alınacak.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayırlı işlerde acele etmek gerekir.
2. Selâmı ilk veren kimse Allah katında daha makbul ve Allah'a daha yakın olur.

أتيت رسول : لاق هو عن أبي جُرَيِّ الهُجَيْمِيّ رضي الله عن -858
لاقف . عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ
وبأ هاور «لَاتَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ، فَإِنْ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَى :
وقد سبق . حي حص نس ح ثي دح : لاق و يذمرت ل او ، دواد
بطوله .

858. Ebû Cüreyy el-Hüceymî radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve:

– Aleyke's-selâm yâ Resûlallah! dedim.

Peygamber Efendimiz:

– “Aleyke's-selâm deme; çünkü aleyke's-selâm ölümlere verilen selâmdır” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, İsti'zân 27

Açıklamalar

Ebû Cüreyy'in bu hadisinin tamamı, daha önce 797 numara ile geçmişti. Buraya alınan kısım onun küçük bir bölümüdür. Orada bir bütünlük içinde konuyla ilgili açıklamalara yer verildi. “Aleyke's-selâm” tarzında selâm veriş, aynı zamanda Câhiliye dönemi âdetlerinden sayılır. Esâsen Câhiliye'nin, yani inkâr ve şirk içinde geçen bir hayatın, ölümle eş anlama geldiği gibi bir inceliği de Resûl-i Ekrem'in bu hadislerinde sezmek mümkündür. Bu tarz selâmı kullananlardan bir grup da şâirlerdir. Şiirlerinde vezin uyumunu sağlamak maksadıyla bunu yaparlar. Fakat umûmî

bir prensip olarak, dirilere bu şekilde selâm verilmesi uygun değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kabristana veya bir mezara gelindiğinde selâm verilir.
2. Dirilere verilen selâmla ölülere verileni ayırmak gerekir.
3. Aleyke's-selâm tarzında verilen selâm ölülere mahsustur.

مالسلا بادآ باب -133

SELÂMIN ÂDÂBI

Hadisler

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه -859
يُسَلِّمُ الرَّاکِبُ عَلَى الْمَاشِي ، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ ، « :وَسَلَّمَ قَالَ
: يَرَاخِبِلَا ءَيَاوَرِي فَو . هِيَلَع قَفْتَم «وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ
. « وَالصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ .

859. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Binitli olan yürüyene, yürüyen oturana, sayıca az olan çok olana selâm verir.”

Buhârî, İsti'zân 5,6; Müslim, Selâm 1; Âdâb 46. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 134; Tirmizî, İsti'zân 14

Buhârî'nin bir rivayetinde: “Küçük büyüğe selâm verir” ilâvesi vardır.

Buhârî, İsti'zân 7

Açıklamalar

İslâm âlimleri, hadiste anılan bu prensiplerin bir tavsiye değil, emir niteliği taşıdığını belirtirler. Binitli olanın, herhangi bir binek hayvanına binmesiyle bir araca binmesi arasında fark yoktur. Binitlinin yaya yürüyene selâm vermesinin sebebi, Allah'ın kendisine binit lutfettiği için mütevazî olması gerektiğindendir. Taki bu kişi kendisini daha hayırlı ve daha üstün görmesin. “Yaya yürüyen”, ifadesi bazı rivayetlerde “yoldan

geçmekte olan” şeklindedir. Yürüyen kimse, oturana nisbetle bir yere girmiş kabul edilir. Sayıca çok olanların hakkı, az olanlardan daha çok ve önceliklidir. Bu sebeple az olanlar çok olanlara selâm verirler. Muhaddis ve şârih et-Tîbî bunların hikmetini açıklarken, binitlinin yürüyene, yürüyenin oturana önce selâm vermeleri, muhataplardan korkuyu gidermek; az olanların çok olanlara selâm vermeleri, tevazu göstermek; küçüğün büyüğe selâm vermesi de saygı ve hürmetini ortaya koymak maksadına yöneliktir, der. Esasen bunların her birinde tevazuun bulunduğunu söylemek mümkündür. Selâm verenin sevabının selâmı alandan daha çok olduğunu da biliyoruz. Burada bilinmesi gereken bir başka önemli nokta, bir kişiye veya bir topluluğa gelenlerin, yanlarına geldiklerine selâm vermelerinin temel prensip olduğudur. Bu durumda gelenin binitli olmasıyla yaya olması, yaşça küçük olmasıyla büyük olması, sayıca çok olmasıyla az olması arasında bir fark gözetilmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâmda selâm vermenin de birtakım edepleri vardır.

2. Binitli, yaya yürüyene, yaya oturana, az olanlar çok olanlara, küçükler büyüklere selâm verirler.

3. Selâmın bu sayılan şekilde verilmesi sünnete uygun olan tarzdır.

4. Selâmın sünnete uygun tarzda verilmesinin çeşitli hikmetleri vardır. Tevazu göstermek, muhatabı korkudan emin kılmak, hakkı öncelikli olanların haklarını korumak bunlardan birkaçıdır.

هـنـ عـ هـوـ عـنـ أبـيـ أمـامـةـ صـديـ بنـ عـجلـانـ البـاهـليـ رـضيـ الـ -860
إنَّ أوَّلَى النَّاسِ بِاللَّهِ «: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لـاق
((مَنْ بَدَأَهُمُ بِالسَّلَامِ

رواه أبو داود بإسنادٍ جيدٍ ، ورواه الترمذي عن أبي أمامة رضي
لاق ، الله عنه قيلَ يارسولَ الله، الرَّجُلَانِ يَلْتَقِيَانِ أُيْهُمَا يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ
نـسـ حـ ثـيـدـحـ :أولاهما بالله تعالى ، قال الترمذي

860. Ebû Ümâme Suday İbni Aclân el-Bâhilî
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“İnsanların Allah katında en makbul olanları,
selâma ilk başlayanlardır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 133

Tirmizî'nin Ebû Ümâme radıyallahu anh'den rivayetine göre bir adam:

– Yâ Resûlallah! İki kişi birbirleriyle karşılaşıncâ onlardan hangisi daha önce selâm verir? diye sordu. Peygamber Efendimiz de:

– “Allah Teâlâ'ya daha yakın olan” buyurdu.

Tirmizî, İsti'zân 6

Açıklamalar

Hadisimiz yukarıda 857 numara ile de geçmişti. Selâm, daha önce de işaret edildiği gibi, Allah Teâlâ'nın güzel isimlerindendir. Bir mü'min kardeşine ilk önce selâm veren kişi, aynı zamanda Allah'ın bir güzel adını anmış, yani O'nu zikretmiş olur. Dinimiz, bize hayırlı işlerde acele etmemizi öğütler. Hayırlı bir işe ilk başlayan olmak, iyi bir çığır açmak da özendirilir. Selâm, dinimizin önem verdiği hayırlı ve faziletli davranışlardan biridir. Bu sebeple birbiriyle karşılaşan iki kişiden daha üstün sayılanı ve Allah'a daha yakın olanı hayırda öne geçendir. Diğer taraftan aralarında birtakım

dargınlık ve kırgınlık, hata ve kusur varsa, selâma ilk başlayan bunları bağışlama büyüklüğünü de göstermiş olur. Bu sayılan birkaç sebepten dolayı selâm vermeye ilk başlayan olmak faziletli kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Selâm, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Bir din kardeşine selâm veren kişi Allah'ı da anmış olur.

2. Hayırlı işlerde acele etmek gerekir. Selâm vermek de hayırlı işlerden biridir.

3. Selâm vermeye ilk başlayan Allah katında daha makbul ve O'na daha yakındır.

مالس لا ؤداع إبابحتسا باب -134

لخد مث جرخ مث لخد نأب برق ىل على من تكرّر لقاءه ع
اموحنو ؤرجش امهن يىب ل اح و أ ، ل اح لا يف

SELÂMI TEKRARLAMAK

BİR YERE TEKRAR GİRİP ÇIKAN VEYA ARALARINA

AĞAÇ GİBİ BİR ENGEL GİRMESİ SEBEBİYLE BİRBİRİYLE TEKRAR

KARŞILAŞAN KİMSELERİN HER DEFASINDA SELÂM

VERMELERİNİN MÜSTEHAAP OLUŞU

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه في حديث المسيء صلاته أنه - 861-
جاء فصلّى ثم جاء إلى النبي صلى الله عليه وسلم فسلم عليه فردّ
رجع فصلّى ، ثم ف «ارجع فصلّ فإنك لم تُصلّ» :عليه السّلام فقال
جاء فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم حتى فعل ذلك ثلاث
مرّات . هي لع ق فت م .

861. Ebû Hüreyre radıyallahu anh, namazını,
namazın gerektirdiği edeplere riâyet etmeyerek
kılan kimse hakkındaki hadisinde belirttiğine göre,
o kişi mescide gelip namaz kıldı, sonra Nebî
sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına geldi ve ona
selâm verdi; Resûl-i Ekrem onun selâmına
mukâbelede bulundu ve:

“Dön ve namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın”
buyurdu. Adam dönüp yeniden namaz kıldı, sonra

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in huzuruna gelip tekrar selâm verdi. Neticede bu durum üç defa tekrarlandı.

Buhârî, Ezân 95, 122; Eymân 15; İsti'zân 18; Müslim, Salât 45. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 110; İsti'zân 4; Nesâî, İstiftâh 7; Tatbîk 15; Sehv 67; İbni Mâce, İkâmet 72

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

862- إِذَا لَقِيَ «: وَعَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - أَحَدَكُمْ أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإِنْ حَالَتَ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ أَوْ حَجَرٌ دَوَادُ وَبَأْ هَاوِر «مَ لَقِيَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ۖ

862. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz din kardeşine rastladığında ona selâm versin. Eğer ikisinin arasına ağaç, duvar ve taş girer de tekrar karşılaşırlarsa, tekrar selâm versin.”

Ebû Dâvûd, Edeb 135

Açıklamalar

İlk hadis, gösterilen bütün kaynaklarda daha uzun olarak zikredilmiştir. İmam Nevevî, hadisi, konuyla ilgili kısmıyla buraya almıştır. Bu sebeple, biz de hadisin namazı iâde etmekle ilgili kısmı üzerinde durmayacağız. Mescide giren o zâtın Hallâd İbni Râfî' olduğu bazı hadis şârihlerince açıklanmıştır. Görüldüğü gibi, namazını üç defa iâde ederek Peygamber Efendimiz'e mescidin içinde dönüp gelen sahâbî her gelişinde selâm vermiş, Resûl-i Ekrem de onun selâmını almıştır. Bu örnekten anlıyoruz ki, mescidin içinde de olsa verilen selâmın alınması gerekmektedir. Mescide giren kimse önce tahiyyetü'l-mescid namazı kılar. Çünkü namaz Allah'ın hakkı, selâm ise kulların hakkıdır. Allah'ın hakkı kulların hakkından daha önceliklidir.

İki müslüman birbiriyle karşılaştıklarında selâmlaşırlar. Selâmlaşan kişiler herhangi bir engel sebebiyle birbirlerinden ayrılırlarsa, tekrar karşılaştıklarında birbirlerine yine selâm verirler. Bu, sünnete uygun olan bir davranıştır. Bunda din kardeşine olan sevgisini güçlendirme ve ahdini yenileme arzusu vardır. Selâmı yayma ve selâmlaşmanın rahmet ve bereketinden karşılıklı faydalanma da bunun hikmetlerinden bir diğeridir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir camiye veya mescide giren kimse, oradakilere selâm vermeden önce tahiyyetü'l-mescid namazı kılar.

2. Mescidde selâm verilir, verilen selâma da mukabele edilir.

3. İki selâm arasına basit de olsa bir fasıla, ağaç veya duvar gibi bir engel girerse, selâmı tekrar etmek müstehaptır.

هتیب لخد اذا مالسلا بابحتسا باب -135

EVİNE GİREN KİMSENİN SELÂM VERMESİ

Âyet

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ مُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ دَا دَخَلْتُمْ أَوْ صَدِيقَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ [61]اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selm verin.”

Nr sresi (24), 61

Bir müslüman sadece başka kimselerin evlerine girdiğinde değil, kendi evine girdiğinde de evde bulunanlara selm verir. Evde bulunan babası, annesi, eşi, çocukları veya yakın akrabası olabilir. Evde kimse olmasa da selm vermenin tavsiye edildiğini yukarıda görmüştük. Bu yet-i kerme, selm bölümünün başında da geçmişti. Orada konu üzerinde yeterince durulmuştu.

Hadisler

قال لي رسول الله : لاق من ع ل ل ا ي ضرر سن ا ن ع و -863
يا بُنَي ، إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُنْ بَرَكَةً «صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ن س ح ث ي د ح : ل ا ق و ي ذ م ر ت ل ا ه ا و ر «عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ
. ح ي ح ص

863. Enes radıyallahu anh şöyle demiştir:

Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Yavrucuğum! Kendi ailenin yanına girdiğinde onlara selâm ver ki, sana ve ev halkına bereket olsun” buyurdu.

Tirmizî, İsti’zân 10

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in bu hadisleri, yukarıdaki âyet-i kerîme ile tam bir uyum içinde olup, onun tefsiri mahiyetindedir. Resûl-i Ekrem’in Enes’e yavrucuğum, oğulcuğum diye hitâbı onun rahmet ve şefkatinin eseridir. Garip kişiye, veya mevki ve makamca, ya da yaşça büyük olanların küçüklere oğlum, yavrum, evlâdım gibi sözlerle hitap etmesinde bir sakınca görülmemiştir. Çünkü bu hitapta sevgi ve şefkat vardır. Selâm, bereketin artmasına, hayır ve rahmetin çoğalmasına vesile teşkil eder. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, evde hiç kimse olmasa bile içeri girildiğinde, “es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi’s-sâlihîn” tarzında selâm verilmesi tavsiye olunmuştur. Aynı şekilde, bir mescide veya başkasına ait bir eve girildiğinde içeride kimse yoksa, “es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi’s-sâlihîn ve’s-selâmü aleyküm ehle’l-beyt ve rahmetullâhi ve berekâtüh” denilmesi müstehap kabul edilmiştir. Bu davranışların

hepsinde Allah'ın zikri ve duâ vardır. Zikir ve dua ise, hiçbir müslümanın müstağni kalmaması gereken ibadetler cümlesindendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Garip kimseye veya yaşça küçüklere mevki makam sahibi kişilerin, yöneticilerin, hocaların, evlâdım, oğlum, yavrum gibi sevgi ve şefkat ifadeleriyle hitabında bir sakınca yoktur.
2. Kişinin evine girdiğinde hane halkına selâm vermesi müstehaptır. Evde kimse olmasa da selâm verir.
3. Selâm, bereketin, hayrın ve rahmetin vesilesidir.

نایب صلا یلع مال سلأ باب - 136

ÇOCUKLARA SELÂM VERİLMESİ

Hadisler

عن أنس رضي الله عنه أنه مرَّ على صبيان فسَلَّمَ عَلَيْهِمْ - 864
هیل ع قفتم . كان رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ : لاقو

.

864. Enes radıyallahu anh, çocuklara rastladığı zaman onlara selâm verir ve:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle yapardı, derdi.

Buhârî, İsti'zân 15; Müslim, Selâm 15. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 136; Tirmizî, İsti'zân 8; İbni Mâce, Edeb 14

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in çocuklara selâm verdiği ve bunu hiç ihmâl etmediği sahâbeden gelen çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Enes İbni Mâlik, çocuk yaşta Hz. Peygamber'in uzun süre hizmetinde bulunan ve bu sebeple onun davranışlarını en iyi bilen sahâbîlerden biri olduğu için, Resûl-i Ekrem'in bu sünnetini ömrü boyunca ihyâ etmiştir. Enes'in yanında bulunan sahâbî ve tâbiîler ile, küçükken selâm verdiği çocuklar da büyüyünce kendisinin bu davranışını sonraki nesillere aktarmışlardır.

Peygamberimiz'in çocuklara selâm vermesi, hem onun tevâzuunu, hem çocuklara şahsiyet kazandırma yönündeki üstün ahlâkını, hem de

selâmı küçük büyük toplumun her kesimi arasında yayma gereğini ortaya koyucu özellikler taşır. Büyükler de çocukların kendilerine verdiği selâmı alırlar. Çocuklara selâm verme ve selâmlarını alma, onların şahsiyet oluşumuna, topluma uyum sağlamalarına ve küçük yaştan itibaren eğitilmelerine büyük katkı sağlar. Modern psikolojinin önemle üzerinde durduğu konuların başında, insan şahsiyetinin çocuk yaştan itibaren oluşmaya başladığı gerçeği gelir. Peygamberimiz'in bu yöndeki uygulamaları, emir ve nehiy özelliği taşıyan tavsiyeleri müslüman psikologların ilgi alanı olmaya değer niteliktedir. Bu yönde ortaya konulacak araştırmalar modern psikolojiye de önemli katkılar sağlayabilir.

Bu hadis 605 no'lu rivayet olarak da geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in sünnetlerinden biri de çocuklara selâm vermesidir.
2. Çocuklara selâm vermek, onların şahsiyetlerinin oluşumuna, eğitimine, kalblerinin hoş tutulmasına vesile olur.

3. Peygamberimiz'in sünnetlerini sahâbîler eksiksiz uygulamaya gayret ederlerdi. Bizlerin de bu şekilde hareket etmemiz, Peygamber Efendimiz'e saygının ve sünnetine uymanın bir gereğidir.

همراحم نم ؤأرمل او هت جوز ىلع لجرل مالس باب -137

نهب ؤن تفل افاخي ال تايب بن جأو ؤي بن جأ ىلعو
طرشلا اذهب نهمالسو

ERKEĞİN KADINA SELÂM VERMESİ

ERKEĞİN KENDİ HANIMINA,
MAHREMLERİNDEN BİR

KADINA, HAKLARINDA FİTNE KORKUSU
BULUNMAYAN

YABANCI BİR KADINA VEYA KADINLARA
SELÂM VERMESİ VE

BU ŞARTLARLA KADINLARIN DA SELÂM
VERMESİ

Hadisler

كَانَتْ فِينَا : لَاقَ مِنْ عَهِدِ لَإِيْضَرِّ دَعَسَ نَبْلَ لَهِسَ نَع - 865
كَانَتْ لَنَا عَجُوزٌ تَأْخُذُ مِنْ أَصُولِ السَّلَقِ - : أَمْرَأَةٌ وَفِي رِوَايَةٍ
كَرْكِرُ حَبَّاتٍ مِنْ شَعِيرٍ ، فَإِذَا صَلَّيْنَا الْجُمُعَةَ فَتَطْرَحُهَا فِي الْقَدْرِ وَدُّ
نُكْرِكِرُ « هَلْ وَقَّ . وَانْصَرَفْنَا نُسَلِّمُ عَلَيْهَا فَنُقَدِّمُهَا إِلَيْنَا رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
» . أَيُّ تَطْحَنُ » .

865. Sehl İbni Sa'd radıyallahu anh şöyle demiştir:

Aramızda bir kadın –bir başka rivayette yaşlı bir kadın– vardı. Pazı köklerini alır, onları güvecin içine koyup pişirir, biraz da arpa öğütürdü. Biz cuma namazını kılıp döndüğümüz zaman ona selâm verirdik. O da hazırladığı yemeği bize ikram ederdi.

Buhârî, İsti'zân 16, Cum'a 40; Hars 21; Et'ime 17

Açıklamalar

Buhârî'nin Sahîh'inde bir kaç yerde geçen bu hadisin rivayet lafızları arasında küçük de olsa bazı farklılıklar vardır. Hadisin ravisi Sehl, cuma günü olunca, adı geçen kadının yemeğini yiyecekleri için sevinçli olduklarını söyler. Bu hanım sahâbînin kim olduğu konusunda rivayetlerde bir

açıklama bulunmamaktadır. Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre Sehl, yanına geldiklerinde bu hanıma selâm vererek onun ikramını beklediklerini tasrih etmektedir. Bu tasrih edilmemiş de olsa, başka türlü olmasının beklenilemeyeceği açıktır. Çünkü sahâbe-i kirâm evlere nasıl gireceklerini, hanımlarla karşılaşılınca nasıl davranacaklarını iyi bilirlerdi. 856 numaralı hadisi açıklarken kadınlara selâm verilmesiyle ilgili kısa da olsa bilgi vermiştik. Bu konuda az sayılmayacak kadar farklı görüşlerin olduğunun bilinmesi gerekir. Bunun anlamı şudur: İslâm âlimleri, Kur'an ve Sünnet naslarından hareketle değişik neticelere varabilirler. Bu neticelerin her biri, bir nassın yorumudur veya müctehidlerin bir nassa dayalı ictihadıdır. Bunlardan herhangi birinin doğru, diğerlerinin yanlış olduğu söylenemez. Çünkü her müctehid âlim, en doğru olanı bulduğu inancındadır. O halde bir müftü, herhangi bir müctehidin ictihadiyle fetvâ verebilir.

Kadınlara selâm verilmesiyle ilgili ortaya konulan bütün düşünce ve ictihadları burada saymamız söz konusu olamaz. Ana hatlarıyla belirtilecek olursa:

* Aralarında mahrem bulunmadıkça erkekler kadınlara selâm veremez.

* Erkekler kadınlara, kadınlar erkeklere selâm veremez.

* Kadınlar cemaat halinde iseler, erkek onlara selâm verir, onlar da bu selâmı alırlar.

* Bir kadına başka kadınlar, kendi kocası ve mahremeleri selâm verebilir.

* İhtiyar ve şehvet hissinden kesilmiş kadınlara selâm vermek, onların verdikleri selâmları almak müstehaptır.

* Kadınların erkeğin verdiği selâmı almaları vâcibdir. Ancak selâmı alırken seslerini yükseltmezler.

* Bir erkeğe selâm veren kadın genç yaşta ise, erkek onun selâmına kalben mukabelede bulunur.

* Erkek ve kadın arasındaki hoca öğrenci ilişkileri, kadın erkek arasındaki genel kurallar içinde değerlendirilmekle beraber, selâm konusunda şefkat, saygı ve hürmet esası ön plândadır.

* Erkek veya kadın dilencinin verdiği selâma mukabelede bulunmak dînî bir mecburiyet değildir. Çünkü, dilencinin selâmı, selâmdan beklenen sosyal ve yüce gayeden tamamen mahrumdur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Fitne korkusu söz konusu olmayan hallerde ihtiyar kadınlara selâm vermekte bir sakınca yoktur.

2. Erkeklerin kadınlara selâm vermesi, kadınların bu selâma mukabelesi, kadınların erkeklere selâmı ve erkeklerin bu selâma mukabelesi çeşitli hükümlere konu teşkil etmiş olup, bunlar yukarıda açıklamalar kısmında özetlenmiştir.

866- وعن أم هانئ فاختة بنت أبي طالب رضي الله عنها قالت -
النبي صلى الله عليه وسلم يوم الفتح وهو يغتسل وفاطمة تيتأ
. ملسم هاور. وذكرت الحديث. تسره يتوب فسلمت.

866. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib
radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Mekke'nin fethi günü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelmiştim. Resûl-i Ekrem yıkanıyor,

Fâtıma da elinde bir örtüyle ona perde tutuyordu.
Ben selâmımı verdim.

Müslim, Hayz 70-71, Salâtü'l-müsâfirîn 81-82.
Ayrıca bk. Buhârî, Gusûl 21; Salât 4; Tirmizî,
İsti'zân 34

Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib

Peygamberimiz'in amcası Ebû Tâlib'in kızı olan Fâhite'nin isminin Fâtıma veya Hind olduğu söylenirse de, meşhur olan Fâhite'dir. O, Hz.Ali'nin kız kardeşidir. Nakledildiğine göre, Fâhite'yle evlenmek üzere onu babasından Resûl-i Ekrem ve müşrik olan Hübeyre İbni Amr istemişlerdi. Ebû Tâlib, kızını Hübeyre'ye verdi. Sonra Fâhite müslüman olmuş, kocasından ayrılmıştı. Fâhite'nin Mekke'nin fethi günü müslüman olduğu da söylenir. Kocasını Hübeyre, İslâm'ı kabul etmeyerek Necran'a kaçtı. Fâhite, Peygamber Efendimiz'den hadis rivayet etmiş ve onun rivayetleri Kütüb-i Sitte ve diğer sahih kitaplarda yer almıştır. Kendisi, kardeşi Hz.Ali'den sonra 40 (661) yılında vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu hadis, gösterilen yerlerde, bunlar dışındaki bazı kaynaklarda daha detaylı olarak ve çeşitli farklılıklarla rivayet edilmiştir. Müslim'in bir rivayetinde belirtildiğine göre, Ümmü Hânî gelip kendisine selâm verdiğinde, Efendimiz:

- “Bu kadın kimdir? “ diye sormuş, o da:
- Ben Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî'yim diye cevap verince, kendisini yıkanmakta olduğu yerden görme imkânı olmayan Peygamberimiz:
- “Hoş geldin Ümmü Hânî” dedikten sonra yıkanmasını tamamlamışlardır. Hayat hikâyesinden bahsederken açıkladığımız gibi Ümmü Hânî, Efendimiz'in amcasının kızı ve Hz.Ali'nin bacısıdır. Bu hadisten hareketle fakihler, arada perde olmak şartıyla, bir kimsenin na mahrem akrabasından bir kadının yanında yıkanabileceği ve erkek yıkanırken kadının ona perde tutabileceği kanaatine varmışlardır. Yine bu rivayeti esas alarak, yıkanırken veya abdest alırken konuşmakta veya selâm vermekte bir sakınca olmadığına hükmedilmiştir.

Bu rivayet 878 numaralı hadis olarak tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yanlış anlaşılma endişesi yoksa kadının erkeğe selâm vermesi câizdir.

2. Yıkanmakta olan ve abdest alan kimsenin konuşmasında ve selâm almasında bir sakınca yoktur.

مر علينا النبي : وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها قالت - 867-
، دواد وبأ هاور .مَ عَلَيْنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ فَسَدَّ
و ،دواد ي ب أ طفل اذمو ، ن س ح ث ي د ح : ل ا ق و ي ذمرت ل او
أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ فِي : ي ذمرت ل ا طفل
. الْمُسْجِدِ يَوْمًا وَ عَصَبَةً مِنَ النِّسَاءِ فَعُودَ فَأَلَوِي بِيَدِهِ بِالتَّسْلِيمِ .

867. Esmâ Binti Yezîd radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Kadınlarla birlikte otururken, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem yanımıza uğradı ve bize selâm verdi.

Ebû Dâvûd, Edeb 137; Tirmizî, İst'zân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 14.

Yukarıdaki metin Ebû Dâvûd’a aittir; Tirmizî’nin metni ise şöyledir: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat mescidde oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selâm verdi.

Açıklamalar

Bu hadis, daha önce 856 numara ile geçmiş ve orada yeterince açıklanmıştı. Orada da ifade edildiği gibi, herhangi bir fitne korkusu ve yanlış anlaşılmanın söz konusu olmadığı hallerde kadınların erkeklere, erkeklerin kadınlara selâm verip almalarında bir sakınca yoktur. Ancak, çeşitli naslardan hareketle ulemânın bu konudaki farklı düşünce ve kanaatlerine 865 numaralı hadisin açıklamasında işaret etmiştik.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yanlış anlaşılmanın söz konusu olmadığı hallerde kadın erkeğe, erkek kadına selâm verip alabilirler.

2. Yalnız başına bulunan genç kadının erkeklere selâm vermesi ve alması, aynı şekilde erkeklerin de böyle bir kadına selâm verip almaları câiz değildir.

3. Bir erkeğin yalnız başına bulunan bir genç kadına selâm verip alması mekruhtur.

4. Fitneden emin olunması halinde, erkeklerden meydana gelen bir topluluğun genç bir kadına selâm verip almaları câizdir.

5. Kadınlardan oluşan bir cemaate veya ihtiyar bir kadına erkeklerin selâm vermesi ve onların bu selâmı almaları câizdir.

6. Bir tek erkeğin, kadınlardan müteşekkil bir topluluğa selâm vermesi câizdir.

مالس ل اب رافك لا انئادتب ا م ي رح ت باب -138
مهيل ع در لا ةي فيكو

واستحاباب السلام على أهل مجلس فيهم مسلمون وكقار

ÎMAN ETMEYENLERE SELÂM VERİP
ALMAK

İNANMAYANLARA İLK OLARAK BİZİM
SELÂM VERMEMİZİN HARAM OLDUĞU,
ONLARIN SELÂMLARINA NASIL KARŞILIK
VERİLECEĞİ, MÜSLÜMANLARLA
MÜSLÜMAN OLMAYANLARIN BİR ARADA
OTURDUĞU MECLİSE SELÂM VERMENİN
MÜSTEHAP OLDUĞU

Hadisler

له صلى الله عليه وسلم أن لا يضره قريته يبا نعو -868
لا تَبْدَأُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ ، فَإِذَا « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. ملسم هاور «لَقِيْتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ

868. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yahudi ve hıristiyanlara öncelikle siz selâm vermeyin. Yolda onlardan biriyle karşılaştığınız zaman, eziyet etmemek şartıyla, onları yolun kenarından yürümeye zorlayınız.”

Müslim, Selâm 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 138; Tirmizî, İsti‘zân 12; İbni Mâce, Edeb 13

Açıklamalar

Yahudi ve hıristiyanlar, Ehl-i kitap olarak adlandırılır. Kitap ehlinden olan kâfirlerle hiçbir kitaba inanmayan müşriklere karşı gösterilecek muâmelede farklılıklar vardır. İslâm hukukçuları, çeşitli muâmelât bahislerinde Ehl-i kitâb'ın hukukunun neler olduğunu enine boyuna ele alır. Riyâzü's-sâlihîn'in çeşitli bahislerinde yeri geldikçe bunlara temas edilmiştir. Biz burada konumuzun hudutları içinde kalarak onlara selâm verme ve selâmlarını alma hususunda bilgi vermeye çalışacağız.

Peygamber Efendimiz'in bu hadisleri, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlarla karşılaştığında ilk olarak müslümanların selâm vermelerinin câiz olmadığına delil teşkil eder. İslâm âlimleri, müslümanlar için esas gayenin selâmı yaymak olduğundan hareketle, onlara önce selâm vermenin câiz olup olmadığını tartışmışlar, İbni Abbâs, Ebû Ümâme ve İbni Ebû Muhayriz gibi sahâbîlerin de içinde bulunduğu bir grup, yahudi ve hıristiyanlara önce müslümanların selâm vermelerinin câiz olduğunu söylemişlerdir. Bunların delili bu konudaki hadislerin tamamı ile selâmı yayma hadisidir.

İmam Nevevî, bu delilin bâtil olduğunu, çünkü umumî olan bir hükmün yukarıdaki hadisle tahsis olduğunu söyler. Bazı âlimler, Ehl-i kitâb’a onlardan önce davranarak selâm vermenin mekruh olduğunu fakat haram olmadığını ifade ederler. Ancak Nevevî’nin de içinde bulunduğu bir grup âlim, bu hadisteki nehyin haramlık ifade ettiğini belirtirler. Bir başka grup âlim, Ehl-i kitabâ selâm verilemeyeceği kanaatine sahiptirler. Biz bütün bu görüşleri serdettikten sonra, İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun kabul ettiği ve tarih boyunca uygulana gelen şekli esas alacak olursak, müslümanların kitap ehline ilk olarak selâm vermeleri câiz görülmemiştir. Çünkü selâm, daha önce belirtildiği gibi bir sevginin, dostluğun ve kardeşliğin ifadesinden ibarettir.

Yahudi ve hıristiyanların Allah’a, Resûlüne ve inananlara dost olmadıkları gayet açık bir hakikattir. Şu âyet-i kerîme de bu gerçeği perçinleyici niteliktedir: “Allah’a ve âhiret gününe inanan bir milletin, babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah’a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini görmezsin” [Mücâdele sûresi (58), 22]. Ehl-i kitâb’a selâm

vermek, onları saygıdeğer, sevgiye ve dostluğa lâayık görmek anlamına gelir ki, bu câiz olamaz.

Onları yolun kenarından yürümeye zorlamak ise, yolun dar olması halinde kendilerine bir saygı ve ta'zim ifadesi olarak yol vermemek anlamına gelir. Fakat geniş olan ve geçilmesinde bir sıkıntı olmayan yollarda böyle bir şey söz konusu değildir. Ayrıca onları dar yolda kenara sıkıştırmak, herhangi bir çukura düşmelerine vesile olmak veya bir duvara sıkıştırmak ya da onlara câiz olmayacak tarzda sıkıntı ve zarar vermek anlamlarına da gelmez.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ehl-i kitap'tan olanlarla karşılaştıklarında, müslümanların onlara önce selâm vermeleri câiz değildir.

2. Selâm, sevginin, dostluğun, din kardeşliğinin belirtisidir. Bu sebeple kitap ehlini böyle görmek câiz olmayıp, haramdır.

3. İzzet ve şeref mü'minlere ait olduğundan, kâfirleri böyle görmek İslâm'ın vakarına aykırıdır.

4. Yol darsa ve geçerken birinin kenara çekilmesi gerekiyorsa, gayri müslim olanlar kenara çekilmeye zorlanırlar.

5. Sertlik göstermeye ihtiyaç olmadıkça, gayri müslim de olsa, insanlara rıfk, sabır ve nezaketle muamele etmek esastır.

869- قال رسول الله صَلَّى اللهُ : وعن أنسٍ رضي الله عنه قال - 869- «وَعَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هِيلَ عَقَفْتَم.

869. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kitap ehli olanlar size selâm verdiklerinde, onlara: Ve aleyküm, deyiniz.”

Buhârî, İsti’zân 22, Mürteddîn 4; Müslim, Selâm 6-9

Açıklamalar

Yukarıdaki hadiste, kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlara önce müslümanların selâm vermelerinin ciz olmadığını görmüştük. Kitap ehli

olanlar müslümanlara selâm verdiklerinde, onlara nasıl mukabele edilmesi gerektiğini de bu hadisten öğrenmekteyiz. Müslim’in rivayetlerinden birinde bildirildiğine göre, sahâbe-i kirâm Peygamber Efendimiz’e:

– Kitap ehli olanlar bize selâm veriyorlar, onların selâmını nasıl alalım? diye sormuşlar, Peygamberimiz de:

“– Ve aleyküm deyin” buyurmuştur.

Bu konudaki pek çok rivayetin mahiyeti birbirinin aynıdır. Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlar müslümanlara selâm verdiklerinde, selâmlarının alınacağında âlimler görüş birliği içindedir. Onların selâmına mukabelenin sadece “ve aleyküm” veya “aleyküm” şeklinde olması gerektiğinde de hemfikirdirler. Yaygın olan rivayet “ve aleyküm” şeklinde olandır. Yine bir rivayetten öğrendiğimize göre, yahudilerden bazıları Peygamberimiz’in yanına gelerek selâm verdiler ve:

– Es-Sâmü aleyke, yâ Ebe’l-Kâsım, dediler. Peygamberimiz:

- “Ve aleyküm” buyurdu. Buna çok öfkelenen Hz.Âişe hiddetli bir şekilde:
- Aleykümü’s-sâmü ve’l-la’netü, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:
- “Yâ Âişe! Şüphesiz ki Allah her işte yumuşaklığı sever” buyurdu. Âişe:
- Ne söylediklerini işitmedin mi? deyince de:
- “Ben ‘ve aleyküm’ dedim” buyurdu (Müslim, Selâm 10-11).

Yahudilerin verdikleri selâmın anlamı, “Ölüm sizin üzerinize olsun” demektir. Peygamberimiz bunu anlamış ve verdiği cevapla “Sizin üzerinize de olsun” demişti. Fakat Hz. Âişe’nin buna lâneti de ilâve etmesini hoş karşılamamıştı. Çünkü bu, söylenen sözün misli olmayan bir karşılık ve haddi aşmaktı. Efendimiz hangi konuda olursa olsun haddi aşmayı hoş karşılamamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yahudi ve hıristiyanlar müslümanlara selâm verdiklerinde selâmlarını almak gerekir.

2. Kitap ehlinin selâmına “ve aleyküm” veya “aleyküm” diye mukabele edilir.

3. Kitap ehlinin selâmına mukabele ederken de haddi aşmamak, rıfk ile muameleyi terketmemek gerekir.

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ وَعَنْ أُسَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ -870
عَلَى مَجْلَسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانِ
. هِيلَ عَقَفْتُمْ. وَالْيَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

870. Üsâme radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanlar, müşrikler –puta tapanlar- ve yahudilerden oluşan bir topluluğa rastladı ve onlara selâm verdi.

Buhârî, İsti'zân 20; Müslim, Cihâd 116

Açıklamalar

Bu hadis, gösterilen kaynaklarda daha uzun ve detaylı bir şekilde rivayet edilmiştir. Nevevî bunu da konuyla ilgisi nisbetinde ihtisar ederek almıştır.

Yukarıdakilerden farklı olarak, burada müslüman, müşrik ve yahudilerden meydana gelen bir topluluğa Resûl-i Ekrem Efendimiz selâm vermişlerdir. Ulemamız ve hadis şârihlerinin ittifakla belirttikleri husus, böyle meclislere selâm verirken sadece orada bulunan müslüman veya müslümanlara niyet edilerek selâm verilir. Yoksa bu selâm müşrik ve kitap ehline verilmiş bir selâm olarak kabul edilmemiştir. Çünkü, Peygamberimiz'in aralarında mü'min bulunmayan bir kâfirler topluluğuna selâm verdiği görülmüş değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sadece kâfirlerden oluşan bir topluluğa selâm vermek câiz değildir.
2. İçinde bir müslüman veya müslümanlar ile müşrik ve Ehl-i kitap kimselerin birlikte olduğu bir topluluğa selâm verilir. Ancak kalben müslümana selâm vermeye niyet edilir.

هسي ل ج و أ هء اس ل ج ق ر اف و

AYRILIRKEN SELÂM VERMEK

BİR KİMSENİN MECLİSTEN KALKTIĞI BİR
VEYA DAHA ÇOK

ARKADAŞINDAN AYRILDIĞI ZAMAN
SELÂM VERMESİNİN

MÜSTEHAAP OLDUĞU

Hadisler

قال رسول الله : لاق من ع ل لا يضر ريره يبأ ن ع و -871
لس قليسلم، فإذا أراد إذا انتهى أحدكم إلى المَجْ: صلى الله عليه وسلم
، دواد وبأ هاور «أن يقوم قليسلم، فليست الأولى بأحق من الآخرة
نسح ثي دح : لاق و يذمرت ل او .

871. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz bir meclise vardığında selâm versin. Oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da selâm versin. Önce verdiği selâm, sonraki selâmından daha üstün değildir.”

Ebû Dâvûd, Edeb 139; Tirmizî, İsti'zân 15

Açıklamalar

Müslümanlardan meydana gelen bir topluluğun yanına varan kimsenin veya kimselerin oradakilere selâm vermeleri gerekir. Çünkü ilk selâm verme görevi gelene aittir. Oradakilerin görevi ise verilen selâmı almaktır. Gelen bir grup ise, içlerinden birinin selâm vermesi, kendilerine selâm verilen cemaatten de birinin bu selâmı alması yeterlidir. Daha çok kişinin selâm vermesi ve cemaatin tamamının selâmı alması mahzurlu olmadığı gibi, belki bu daha faziletlidir.

Birlikte oturulan bir cemaatten ayrılmak isteyen kişi veya kişiler de selâm verirler. Burada da aynı kaide geçerli olup, kalkanlar adına bir kimsenin selâmı yeterli olduğu gibi, cemaatten birinin bu selâmı alması farzın yerine getirilmiş olmasını sağlar. Böyle yerlerde selâm almanın farz-ı kifâye olduğuna, bir kişinin selâma mukabele etmesiyle diğerlerinin üzerinden sorumluluğun kalktığına daha önce işaret edilmişti.

Bir meclise hem gelindiğinde hem de ayrılırken selâm verilmesi, Peygamber Efendimiz'in hem sözüyle hem de davranışıyla öğrendiğimiz sünnetlerindendir. Bu davranışlar, insanlarla iyi ilişkiler geliştirmenin, güzel ahlâkı yaygınlaştırmanın, insanî duyguları kemâle ulaştırmanın, İslâm kardeşliğini güçlendirmenin vesileleri kabul edilir.

Cemaate verilen ilk selâm, gelen kimsenin iyi niyet ve hayır için geldiğinin ve kendisinin kötülüklerinden emin olmaları gerektiğinin bir ilânıdır. Ayrılırken verdiği selâm ise, kendisi mecliste olmadığı sürece de onun kötülüklerinden emin olabileceklerinin bir garantisidir. Dolayısıyla birinci selâm ile ikinci selâm arasında bir fark yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir cemaatin yanına gelince, onlara selâm vermek sünnettir. Verilen selâmın alınması da farzdır. Topluluktan birinin selâmı almasıyla diğerlerinin üzerinden sorumluluk kalkar.

2. Birlikte oturulan bir cemaatin yanından kalkılacağı zaman da, gelindiğinde olduğu gibi selâm verilmesi gerekir.

هباداؤن اذئتسال باب -140

BİR EVE GİRERKEN İZİN İSTEMENİN

GEREĞİ VE UYULMASI GEREKEN EDEPLER

Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
[27] وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

1. “Ey inananlar! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi farketirip ev halkına selâm vermeden girmeyin.”

Nûr sûresi (24), 27

Müslümanlar, başkalarına ait bir eve gittiklerinde içeri girmek için izin istemek zorundadırlar. Çünkü bir ev her zaman girilmeye müsait bir vaziyette olmayabilir. Sahiplerinden izin almak bunun için gereklidir. Ayrıca bir eve gelişin farketirilmesi öksürmek, sübhanellah veya Allahü ekber gibi

tesbih ve tekbir ifade eden bir söz söylemekle de olabilir. İzin verilmediği takdirde evlere girilmesi câiz değildir. Ayrıca eve girerken de hayır için gelindiğini ve evdekilerin kendisinden emin olmaları gerektiğini ifade etmek için selâm verilmesi gerekir. Bu konu, Selâm bölümünün başlangıcında bu âyet-i kerîmenin geçtiği yerde açıklanmıştı.

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
[59] كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

2. “Çocuklarınız erginlik çağına girdikleri zaman, kendilerinden öncekilerin istediği gibi onlar da izin istesinler.”

Nûr sûresi (24), 59

Çocukların erginlik çağına girmelerinin asıl delili ihtilâm olmalarıdır. Bu yaşın en azı kız çocuklarında dokuz, erkeklerde ise on ikidir. Normali ve çoğunlukla görüleni ise on dört - on beş, en sonu da on yedi - on sekizdir. Kendilerinden önceki büyükleri olan sizler nasıl başkalarının ev ve odalarına girerken izin istiyorsanız bülüğ çağına ulaşan çocuklar da izin istesinler. Böylece bu âyet bir önce geçen 27’nci

âyetin talimatının yerine getirilmesini emretmektedir. Bundan, ihtilâm çağına ulaşmış olanların erkek ve kadın sınıfından sayılacağı, helâl, haram ve sair hükümlerde buna göre muamele görecekları anlaşılmaktadır. İlk âyetten sonra bu âyetle de aynı hatırlatmanın tekrar edilış sebebi, izin isteme emrinin çok önemli bir hüküm olduğunu göstermek içindir. Büluğ çağına gelmiş olan kız ve erkek çocukları, izin almaksızın anne ve babalarının odalarına da giremezler.

Hadisler

لاق هن عهل اى ضر يرعش أل ى سوم يبا ن عو -872:
الاستئذان ثلاثٌ، فإنْ أذنَ «: رسول الله صلى الله عليه وسلم لاق
لكَ وإلا فارجع ، متفق عليه .

872. Ebû Mûsa el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin.”

Buhârî, İsti'zân 13; Müslim, Edeb 33-37. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 127, 130; Tirmizî, İsti'zân 3; İbni Mâce, Edeb 17;

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in bir eve gidildiği zaman izin istemenin, yani kapıyı çalmanın en çok üç defa tekrarlanabileceğini ifade eden hadisini birçok sahâbî rivayet etmişlerdir. Hadisin yukarıda işaret edilen kaynaklarında çeşitli rivayet tarikleriyle birlikte daha detaylı bilgi veren ibarelerin olduğunu görmekteyiz. Meselâ bunlardan birine göre, Ebû Mûsa el-Eş'arî, Hz.Ömer'in kapısına gelip üç defa kapıyı çalmak suretiyle izin istemiş, kapının açılmaması üzerine geri dönmüştü. Hz.Ömer, ona niçin daha çok izin istemediğini ve geri dönmeyi tercih ettiğini sorduğunda Ebû Mûsa:

– Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in: “Sizden biriniz üç defa izin istediği halde kendisine izin verilmezse geri dönsün” buyurduğunu duydum, demiş; Hz.Ömer ona:

– Bu söylediğin sözü duyduğuna ve Resûl-i Ekrem'in böyle buyurduğuna dair bana şahit getir, demesi üzerine, sahâbîlerin bulunduğu meclise gelerek durumu anlatmış, orada olanlar şaşırarak, bunu topluluğun yaşça en küçüğünün bile bildiğini söylemişler, bunun üzerine onların yaşça en

küçüğü olan Übey İbni Kâ'b, Ebû Mûsâ ile birlikte giderek, Ömer'in huzurunda şahitlik yapmıştı. Bu tutum, Ebû Mûsa'ya güvensizlikten kaynaklanmıyordu. Hz.Ömer, bu konularda ne kadar titiz davrandığını göstermek ve muhtemel yalan ve yanlışları önlemek istiyordu. Onun, Ebû Mûsa'yı valilik gibi çok önemli bir göreve getirdiği düşünülecek olursa, maksadı daha iyi anlaşılmış olur. Diğer taraftan bu hâdise, haber-i vâhidin yani mütevâtir olmayan haberlerin dinde delil olduğunun da bir isbatıdır. Bu sebeptendir ki, bütün mezhepler sahihlik şartlarını hâiz olan haber-i vâhidle amel edilmesinin vâcip olduğu görüşündedirler.

Bir eve girmek için izin istemenin ve selâm vermenin gerektiği konusunda Kur'an, Sünnet ve icma-ı ümmetten deliller bulunmaktadır. Müslüman toplumlarda bu hususa gereken önemin verildiğini ve konuyla ilgili edep kaidelerinin hem âdâb-ı muâşeret kitaplarında yeterince yer aldığını, hem de en küçük yerleşim birimlerinde bile yaşatıldığını görmekteyiz. Son zamanlarda bazı çevrelerde özellikle büyük şehirlerde bunun ihmâl edilmesi, İslâm edebinden uzaklaşmanın ve körü körüne gayri müslimleri taklit etmenin bir sonucudur.

İslâm âlimleri, üç defadan daha fazla izin istemenin, kapı veya kapı zili çalmanın câiz olup olmadığı konusunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Duyulmadığına kanaat getirilirse daha fazla çalınabileceği görüşünü benimseyenler vardır. Duyulduğu fakat açılmadığı kanaati ağır basıyorsa, o takdirde üç kereden fazla çalınmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir eve herhangi bir maksatla gidildiğinde, girilip girilemeyeceği ev sahibinin iznine bağlıdır.
2. Bir eve girmek için izin istemek, kapı çalmak, zil çalmak veya seslenmek üç defadan fazla olmamalıdır.
3. Üç defa izin isteyene cevap verilmediği takdirde, duyulmadığı kanaati hâkimse kapı daha fazla çalınabilir, duyulup da açılmadığı anlaşılnca oraya girmekte ısrar etmemek gerekir.

قال رسول الله : وعن سهل بن سعد رضي الله عنه قال - 873- «صَرَّ إِنَّمَا جُعِلَ الاستئذانُ من أجلِّ البَدِّ» صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . هيل ع قفت م

873. Sehl İbni Sa'd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İzin istemek göz(ün evin ayıplarını görmemesi) için şart kılınmıştır.”

Buhârî, İsti'zân 11; Müslim, Edeb 41. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 17

Açıklamalar

İmam Nevevî hadisin Buhârî ve Müslim'deki rivayetinin sadece son cümlesini buraya almıştır. Sehl'in rivayet ettiği bu hadisin baş tarafı şöyledir:

Bir adam, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in kapısındaki bir delikten evin içine bakmış. Resûl-i Ekrem'in elinde başını taradığı bir demir tarak varmış. Adamın bu davranışını gören Efendimiz:

“Senin beni gözetlediğini bilmiş olsaydım, bununla gözünü oyardım. İzin istemek evin içerisi görülmesin diye emredilmiştir” buyurmuştur.

Bir eve veya müsaade almadan girilmesi uygun olmayan bir yere girmek için izin istemek, gözler harama bakmasın diye meşru kılınmıştır. Bir kimsenin başkasının evinin içine pencere veya anahtar deliği gibi yerlerden bakması, içeridekileri gözetlemesi, günümüzde kullanılan tabiriyle röntgencilik yapması haram kılınmıştır. Çünkü bu davranış bakan açısından bir ahlâkî düşüklük, hasta ruhluluk, bakılan için de bir mahcûbiyet ve huzursuzluk kaynağıdır. Bu sebeptendir ki, Peygamber Efendimiz:

“Bir kimse izinleri olmaksızın insanların evinin içine bakarsa, gözünü çıkarmaları onlara helâl olur” (Müslim, Âdâb 43) buyurarak, böyle kimselerin ne kadar büyük bir suç ve günah işlediklerine dikkat çekmişlerdir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu hadisin bir tehdit ifadesi olduğunu, yoksa gözü çıkarılır anlamına gelmediğini belirtmiştir. Özellikle Ebû Hanîfe, böyle bir şey yapana diyet lâzım gelir; çünkü birinin evine izinsiz girenin bile gözü çıkarılmaz; bakmak ondan daha büyük bir suç değildir demiştir. Şâfiî mezhebinin bir görüşüne göre, başkasının evinin içine bakan kimseye ufak bir taş veya hafif bir şey atmak câizdir; atılan bu şeyle o kimsenin gözü

çıkarsa diyet lâzım gelmez, çünkü hadisten kesin olarak anlaşılan mânâ budur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir eve girmek için izin istemek gerekir.
2. İznin sebebi, gözü haramlardan korumak, hâne sahibinin görülmesini istemediği şeyleri görmemektir.
3. İzinsiz başkasının evine giren veya bakan cezalandırılır.

و عن رُبَيعٍ بنِ حِرَاشٍ قال حَدَّثَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ أَنَّهُ - 874-
أَلِجَ ؟ : اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتٍ فَقَالَ
أَخْرِجْ إِلَى هَذَا « : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَخَادِمِهِ
فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلُ ؟ : سَتَدَّانَ فَقُلْ لَهُ قُلْ فَعَلِمَهُ إِلَّا
السَّلَامَ عَلَيْكُمْ ، أَدْخُلُ ؟ فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَأَقِفَ
. حِيحَصْ دَانَسْ إِبْ دَوَادْ وَبَأْ هَاوَر . فَدْخَلَ .

874. Rib'î İbni Hirâş şöyle dedi:

Benî Âmir'den bir adamın bize haber verdiğine göre, bu zât, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem evde iken, “İçeri gireyim mi?” diye izin istemişti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem
hizmetçisine:

“Çık, bu adama izin istemeyi öğret. Önce es-Selâmü aleyküm desin, sonra gireyim mi diye sorsun?”, buyurdu. Adam Peygamberimizin söylediklerini duyarak:

es-Selâmü aleyküm, girebilir miyim? dedi. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona izin verdi o da içeri girdi.

Ebû Dâvûd, Edeb 127. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 369

Rib’î İbni Hirâş

Ebû Meryem Rib’î İbni Hirâş büyük tâbiîlerden olup, Kûfe’ye yerleşmişti. Zamanında insanların en seçkinlerinden biriydi. Hayatı boyunca yalan söylemediği için son derece güvenilir bir râvi olarak kabul edilmiştir. Ömer İbni Hattâb başta olmak üzere birçok sahâbîden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de tâbiîn tabakasının önde gelen imamları rivayette bulunmuşlardır. Rib’î, 100 (718) yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

أتيت :لاق من ع ل ل ا ي ضر ل بن ح ل ا نب ة ذلك ن ع -875
النبى صلى الله عليه وسلم فدخلت عليه ولم أسلم فقال النبى صلى
وبأ هاور «ارجع فقل السلام عليكم أأدخل ؟ » :الله عليه وسلم
ن س ح ث ي د ح : لاق و ي ذمرت ل او ، دوا د .

875. Kilde İbni Hanbel radiyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanına gittim
ve selâm vermeden huzuruna girdim. Bunun
üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

“Geri dön ve es-selâmü aleyküm, gireyim mi de”
buyurdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 127; Tirmizî, İsti'zân 18

Kilde İbni Hanbel

Adının Kelede olduğu da söylenir. Eslem
kabilesine mensuptur. Gassânîlerden olduğunu
söyleyenler de vardır. Kendisi ve kardeşi
Abdurrahman, Yemen'den Mekke'ye gelmişlerdi.
Bir başka kardeşi Safvân'la birlikte Huneyn

savaşında bulundular. Kilde'nin rivayetleri Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Sünen'lerinde yer alır. Yukarıdaki hadis, kardeşi Safvân'ın onu Mekke fethi günü bazı hediyelerle Peygamber Efendimiz'e gönderdiği günün hatırasıdır. Hayatının sonuna kadar Mekke'de kalmış ve orada vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İlk hadisin ravisi Rib'î, tâbiîn tabakasından olduğuna göre, kendisinden haberi naklettiği kişi sahâbîdir. Fakat rivayetler bu sahâbinin isminden bahsetmemektedir. Bu ismin bilinmemesi hadis için bir kusur teşkil etmez. Çünkü bütün sahâbîler bizim inancımıza göre âdildirler, yani Peygamber Efendimiz'den yaptıkları rivayetlerde yalan söylemezler. Efendimiz'in yanına nasıl girileceğini adama öğretmesi için görevlendirdiği hizmetçisinin adının Ravza olduğunu Süyûtî, Ebû Dâvud'un Sünen'ine yazdığı hâşiyede belirtir.

Bir eve girmek için izin isteyen kimse selâmı önce mi vermeli yoksa sonra mı konusunda ihtilâf edilmiştir. Bunun sebebi her ikisine delâlet eden

hadislerin bulunmasıdır. Bu rivayetlerden hareketle denilmiştir ki, eve girmek isteyen kimse hane halkından bir kimseyi izin almazdan önce görürse, ona selâm vermesi gerekir; şayet kimseyi görmemişse önce izin alır, sonra selâm verir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir eve girmek için usulüne uygun olarak izin istemek gerekir.
2. Eve girmeden önce ev halkından birini gören kimse, önce selâm verir sonra girmek için izin ister.
3. Hane halkından birini görmeyen ise, önce izin ister sonra selâm verir.

؟ تنأ نم : نذأتسملل ليق اذا ةنسلأ نأ نايب باب-141

مسا نم هب فرعي امب هسفن يمسيف نالف : لوقي نأ
اهوحنو انأ هلوق ةهاركو ةينك وأ

İZİN İSTERKEN İSMİNİ SÖYLEMEK

İZİN İSTEYENE “KİM O?” DENİLDİĞİNDE, BİLİNEN ADI VEYA

KÜNYESİ İLE BEN FİLANIM DEMESİNİN
SÜNNET OLDUĞU, BEN VEYA BUNA
BENZER BİR CEVAP VERMESİNİN İSE
MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

يف روهشمل ا هثي دح ي ف ه ن ع ه ل ل ا ي ضر س ن أ ن ع -876
ثُمَّ صَعِدَ «قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، : لاق ارس إ ل ا
: مَنْ هَذَا ؟ قال : ليق ف «بي جبريلُ إلى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فاستفتح
ثُمَّ صَعِدَ إلى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ . مُحَمَّدٌ : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قال : جبريلُ ، قِيلَ
وَمَنْ مَعَكَ : جبريلُ ، قِيلَ : مَنْ هَذَا ؟ قال : ليق ، حَتَفْتُ سَافَ
وَالثَّالِثَةَ وَالرَّابِعَةَ وَسَائِرَهُنَّ وَيُقَالُ فِي بَابِ كُلِّ «مُحَمَّدٌ : لاق ؟
. هِيَ لَعَقَفْتُم لِي رِبَج : مَنْ هَذَا ؟ فَيَقُولُ : ءامس .

876. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine
göre, meşhur mi'rac hadisinde, Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sonra Cibrîl beni en yakın semâya çıkardı ve
kapının açılmasını istedi.”

– Kim o denilince:

- Ben Cibrîl'im, dedi.
- Yanındaki kim denildi.
- Muhammed, dedi. Sonra ikinci kat semâya çıkardı ve kapının açılmasını istedi.
- Kim o denildi.
- Ben Cibrîl'im, diye karşılık verdi.
- Yanındaki kim denildi.
- Muhammed, dedi. Üçüncü, dördüncü ve diğer semâlara yükseldikçe, her birinin kapısında:
- Kim o deniliyordu. O da:
- Ben Cibrîl'im cevabını veriyordu.

Buhârî, Bed'ü'l-halk 6; Enbiyâ 43; Menâkıbü'l-ensâr 42; Müslim, Îmân 259-264. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 1

878 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

خَرَجْتُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي إِذَا : وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -877
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي وَحْدَهُ، فَجَعَلْتُ أَمْشِي فِي ظِلِّ
فَقُلْتُ أَبُو ذَرٍّ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مَنْ هَذَا ؟ » : الْقَمَرُ، فَالْتَفَتَ فَرَأَنِي فَقَالَ

877. Ebû Zer radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gece dışarı çıkmıştım. Bir de ne göreyim,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tek başına
yürüyor. Ben de ay ışığında yürümeye başladım.
Resûlullah başını çevirdi ve beni gördü:

– “Kim o?” diye seslendi. Ben:

– Ebû Zer, dedim.

Buhârî, Rikak 13; Müslim, Zekât 33

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ أُمِّ هَانِئٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -878
تَلَقَّفَ «مَنْ هَذِهِ ، » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ فَقَالَ
: هِيَ لَعَنَ قَفْتَمَ . أَنَا أُمُّ هَانِئٍ :

878. Ümmü Hânî (Fâhite Binti Ebû Tâlib)
radıyallahu anhâ şöyle dedi:

(Mekke'nin fethi günü) Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelmiştim. Resûl-i Ekrem yıkanıyor, Fâtıma da onu insanların gözünden perdeliyordu. (Ben selâmımı verdim.) Peygamberimiz:

– “Kim o?” dedi. Ben:

– Ümmü Hânî'yim, diye cevap verdim.

Müslim, Hayz 70-71; Müsâfirîn 81-82. Ayrıca bk. Buhârî, Gusûl 21; Salât 4; Tirmizî, İsti'zân 34

Açıklamalar

İmâm Nevevî, bir çok konuda âdeti olduğu gibi, burada serdettiği 876 numaralı hadis de, anılan kaynaklarındaki metninden oldukça kısa bir paragrafını seçmiştir. İsrâ ve mi'rac mucizesinden bahseden hadislerin birçoğu uzun metinler halindedir. Biz de burada o metinlerin tamamının muhtevasına temas etmek istemiyoruz. Çünkü böyle bir yaklaşım, konuyla ilgisi olmayan çok farklı bilgileri buraya aktarmak anlamına gelir. Kaldı ki, kitabımızın ilgili bahislerinde onlara yer yer temas edilmiş bulunmaktadır. Burada eserin musannifi Nevevî'nin isabetle seçtiği kısımdan anladığımız kadarıyla, Resûl-i Ekrem Efendimiz

Mi‘rac yolculuğunda Cebrâil aleyhi’s-selâm’ın yanında pek çok şeye dikkat etmiş ve o âdeta ilâhî takdirin gereği olarak eğitilmiştir. Çünkü bir yere girerken izin istemenin ve sorulan sorulara nasıl cevap verilmesi gerektiğinin bilgisini bize bu Mi‘rac mucizesi haberleri içinde anlatma gereği duyması, oldukça dikkat çekicidir. Şu halde, Peygamber Efendimiz’in bize öğrettiği ve yerine getirmemizi, uymamızı istediği edep kurallarının belki pek çoğu, belki de tamamı kendisine Allah tarafından bir şekilde bildirilmiş hususlar olabilir. Bu sebeple, İslâm ulemâsından pek çoğunun edebe riayeti farz, vâcib ve sünnet kısımlarına ayırmaları, neticede bunları ihmâl etmemek gerektiği noktasında müslümanları uyarmalarının önemi daha iyi anlaşılmış olmaktadır.

Bizim bu hadisten anladığımız ve öğrenmemiz gereken en önemli edep ise, bir eve veya bir yere gittiğimizde kim olduğumuz sorulunca adımızı söyleyerek cevap vermemiz gerektiğidir. Ayrıca yanımızda biri varsa, onu da tanıtmamız gerekmektedir. Bu, Cibrîl aleyhi’s-selâm’ın Efendimiz’e öğrettiği edeplerden biri olup, o da ümmetine aynı şeyleri emir ve tavsiye buyurmuşlardır.

Ebû Zer rivayeti hem Buhârî hem de Müslim'in kitaplarında daha uzun ve içinde çeşitli bilgileri ihtivâ eden bir hadistir. Fakat Nevevî onun da konuyla ilgili kısmını zikretmekle yetinmiştir. Bu rivayet, kişinin kim olduğunu sormanın sadece evlere girerken değil, yolda, sokakta, karanlık gecede veya muhatap tanınmıyor ya da gelen kimse görülmüyorsa gündüz vaktinde de olabileceğini, bu gibi durumlarda kimlik belirtmenin gereğini ortaya koyucu niteliktedir. Peygamberimiz'in Ebû Zerr'e kim olduğunu sorması, kendisinin peşinde münafık veya din düşmanlarından biri olabileceği endişesinden kaynaklanmıştır.

Daha önce 866 numara ile de geçen Ümmü Hânî rivayeti ise eve girmesine izin verilen birinin bilinen biri olsa bile görülmemesi halinde kimliğinin sorulması ve sorulanın da açıkça cevap vermesi gereğini ortaya koyar. Ümmü Hânî hadisinin ahkâmına 866 numaralı hadisin açıklamalarında temas etmiştik.

Günümüzdeki kimlik sorma veya kimlik kartı gösterme uygulamaları, yazılı vesîka ibrâzı şekline dönüşmüş de olsa, hadisteki tavsiyenin bir şekilde yerine getirilmesi olarak yorumlanabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İsrâ ve Mi'rac mûcizesi haktır ve bunlara iman etmek farzdır.

2. Cebrâil, İsrâ ve Mi'rac'da Peygamberimiz'e arkadaşlık yapmıştır.

3. Peygamberimiz'e İsrâ ve Mi'rac esnasında birtakım edepler öğretilmiştir.

4. Bir yere girileceğinde izin istenir ve kimlik açıkça belirtilir.

5. Gecenin karanlığında, yolda, sokakta karşılaşılan bir kimseye kim olduğu sorulur. Kimliği sorulan kişi meşhur olan adı veya künyesiyle cevap verir.

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ : لَاقَ مِنْ عِلَالٍ يَضُرُّ رِبَاجَ نَعْوِ - 879
، انْ ، تَلَقَّفَ « ؟ اِذْهَنْ مِ » : لَمْ قَدَقَّقْتُ الْبَابَ فَقَالَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. كَأَنَّهُ كَرَّهَهَا ، مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ « ؟ اِنْ اِنْ اِنْ » : لَاقَ ف

879. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e geldim ve kapısını çaldım. Resûl-i Ekrem:

– “Kim o?” dedi.

– Benim, diye cevap verdim. Hz. Peygamber:

– “Benim benim!” diye tekrar etti. Galiba bu cevaptan hoşlanmamıştı.

Buhârî, İsti’zân 17; Müslim, Âdâb 38-39. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 128

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, kendisine kim olduğu sorulan kişinin “ben” veya “benim” gibi bilinmezlik ifade eden ve bir tanııtma unsuru taşımayan kelimelerle cevap vermesini hoş karşılamamıştır. Çünkü bildik tanıdık biri bile olsa, insanları her zaman seslerinden tanıyıp ayırabilme imkânı yoktur. Oysa, “Sen kimsin?” veya “Kim o?” tarzındaki sorular, karşıdakini asgari ölçüde tanıma isteği taşır. Ben, benim, bir insan, bir şahıs, Allah’ın bir kulu, bildiğiniz kişiyim gibi cevaplar yeterli değildir. Çünkü bu cevaplarda kapalılık vardır. Bu ve benzeri hadisleri delil alan İslâm

âlimleri, “Kim o?” sorusuna böyle kapalı cevaplarla mukabele edilmesini hoş görülmeyen ve edebe uymayan kerih bir davranış kabul ederler. Aslında kötü olan “ben” tabirini kullanmak değil, “ben” dedikten sonra kendini tanıtıcı unsurları, yani adını, soyadını, gerekirse babasının adını ve mesleğini söylemeyi ihmal etmektir. Özellikle günümüzde bu şekilde etraflı tanıtılmalara ne kadar ihtiyaç olduğu, her gün bir çok cinâyetin işlendiği büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlarca daha iyi takdir edilir. Kaldı ki bunun her yerde ve her zaman böyle olması gerektiğine Peygamberimiz’in bu yöndeki hadisleri delâlet etmektedir. Müslümanlar, bu edep kurallarını canlı tutmaya olabildiğince özen göstermeli ve bunun medenî bir toplum olmanın kuralları arasında yer aldığını başkalarına göstererek örnek olmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kimseye kim olduğu sorulduğunda “ben”, “benim” gibi kapalılık ifade eden kelimelerle cevap vermesi mekruhtur.

2. Kim olduğu sorulan kimse, adını, soyadını, gerekirse babasının adını, memleketini ve

mesleğini de söyleyerek kendini tanıtmalıdır.
Sünnete uygun olan tanıtma şekli budur.

باب استحباب تسميت العاطس إذا حمد الله تعالى وكراهية -142
تيمش تل ابادا نايبو تسميته إذا لم يحمد الله تعالى
بؤات تل او س اطعل او

AKSIRANA YERHAMÜKELLAH DEMEK

AKSIRAN ELHAMDÜLİLLAH DEDIĞİNDE
YERHAMÜKELLAH DEMENİN MÜSTEHAAP,
ALLAH'A HAMDETMEDİĞİNDE
YERHAMÜKELLAH DEMENİN MEKRUH
OLDUĞU AKSIRANA CEVAP VERMENİN
AKSIRMANIN VE ESNEMENİN EDEPLERİ

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم -880
إن الله يحب العطاس ويكره التثاوب ، فإذا عطس أحدكم وحمد :
الله تعالى كان حقاً على كل مسلم سمعه أن يقول له يرحمك الله
ذا تتأب أحدكم فليردّه ما وأما التثاوب فإنما هو من الشيطان ، فإِ
هاور «استطاع ، فإن أحدكم إذا تتأب ضحك منه الشيطان
ي راخبل ا .

880. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz Allah aksıranı sever, fakat esneyeni sevmez. Sizden biriniz aksırır ve Allah Teâlâ'ya hamdederse, onun hamdini işiten her müslümanın yerhamükellah demesi üzerine bir vecîbedir. Esnemeye gelince, o şeytandandır. Sizden birinizin esnemesi geldiği zaman, onu gücü yettiği kadar engellemeye çalışsın. Çünkü sizden biriniz esnediği zaman şeytan ona güler.”

Buhârî, Edeb 125, 128; Bed'ü'l-halk 11. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 7

883 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

881- مكدح أس طع اذا : وعنه عن النبي صلى الله عليه وسلم -
: هباحاص وأهوخأ هل لقيلو ، هل دمحل : لقيلف
: لقيلف هل لكم حري : هل لاق اذاف ، هل لكم حري
. يراخبل هاور » مكلاب حلصيو هل لكم كيدهي

881. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz aksırdığı zaman: Elhamdülillah desin. Kardeşi veya arkadaşı da ona: Yerhamükellah desin. Aksıran da: Yehdîkümullahu ve yuslihu bâleküm = Allah sizi hidayette kılsın ve kalbinizi ıslah etsin, desin.”

Buhârî, Edeb 126. Ayrıca bk. Tirmizî, Edeb 3; İbni Mâce, Edeb 20

883 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

سمعت رسول : لاق من ع ل لا يضر ى سوم ي ب أ ن ع و -882
إذا عطس أحدكم فحمد الله فشمته «الله صلى الله عليه وسلم يقول
ملسم هاور » هوتمشت الف هلا دمحي مل نإف ،

882. Ebû Mûsa radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i:

“Sizden biriniz aksırdığı zaman elhamdülillah derse, ona yerhamükellah deyiniz. Şayet Allah’a hamdetmezse siz de yerhamükellah demeyiniz” buyururken işittim.

Müslim, Zühd 54

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

عطس رجلان عند : لاق هن ع هل لا يضر سن أن عو -883
النبي صلى الله عليه وسلم فشمت أحدهما ولم يشمت الآخر ، فقال
تَهُ وَعَطَسْتُ فَلَمْ تُشَمِّتْنِي ؟ عطس فلان فشمَّ : هتمشي مل يذلا
. هيل ع قفت م . «هذا حمد الله ، وإنك لم تحمد الله » : لاقف

883. Enes radıyallahu anh şöyle demiştir:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında iki kişi
aksırdı. Efendimiz onlardan birine yerhamükellah
dedi, diğerine ise söylemedi. Kendisine
yerhamükellah demediği kişi:

– Filân kişi aksırdı, ona yerhamükellah dedin; ben
aksırdım, bana ise demedin, deyince
Peygamberimiz:

– “O kişi elhamdülillah dedi, sen ise demedin”
buyurdular.

Buhârî, Edeb 127; Müslim, Zühd 53. Ayrıca bk.
Ebû Dâvûd, Edeb 94; Tirmizî, Edeb 4

Açıklamalar

Yukarıda geçen hadisler aynı konuyu açıklamakta
oldukları için hepsini bir arada ele almayı uygun

bulduk. Çünkü her rivayet bir diğerrinin tamamlayıcısı mahiyetindedir.

Hadislerde geçen “teşmât”, aksırıp elhamdülillah diyene yerhamükellah demektir. Bu sebeple tercümümüzde hep bunu tercih ettik. Hayır dua yerine de kullanılan bu kelimenin asıl anlamı düşmanların şamatasını gidermek demektir. Aksıran kimse elhamdülillah demek suretiyle şeytanın şamatasını giderdiği için bu ad verilmiştir.

Aksırma, beyin, burun ve boğazla alâkalı ise de vücudun bütün uzuvları ondan etkilenir ve sarsılır. Esasen aksırık burun yollarında gelişir ve beyindeki reflekse bağılı olarak ağızdan ve burundan nefes boşalmasını sağlamak suretiyle, burun yollarındaki yabancı maddelerin temizlenmesine ve bütün vücudun zindeliğe kavuşmasına vesile olur. Bu sebeple sağlık belirtisi olarak kabul edilir. Sağlık ise en büyük nimettir. Her nimete hamd ve şükür gerekir. İşte bu sebeple aksırma nimetine karşı da Allah’a hamdedilir. Fakat aksırmanın üçten fazla olanının nezle hastalığının alâmeti olduğunu Efendimiz haber vermişlerdir (Tirmizî, Edeb 5).

Aksıran kimse elhamdülillah veya elhamdülillahi alâ külli hâl diyerek Allah’a dua eder. Bunun yerine Fatiha sûresi okumak veya kelime-i şehâdet getirmek gibi davranışların sünnete uymadığını ve mekruh sayıldığını bilmemiz gerekir. Biraz sonra gelecek hadiste de göreceğimiz gibi aksıranın ağzını eliyle veya mendille kapatması da sünnete uygun bir davranıştır. Aksırınca elhamdülillah diyen kimseye yerhamükellah diye mukabelede bulunmanın meşruluğu hususunda ümmetin icmaı vardır. Bu bir görev olup İslâm’ın önemli muâşeret kâidelerinden sayılır. Zâhirîler ile Mâlikî mezhebinden bazı imamlar elhamdülillah diyeni işiten herkesin ona mukâbelede bulunmasını vâcib saymışlardır. Hatta Kâdî İyâz, İmam Mâlik’in teşmîtin farz olduğu yönündeki görüşünün daha yaygın olduğunu söylemiştir. Fakat ulemânın çoğunluğunun mezhebine göre teşmît farz ve vâcib olmayıp, sünnet ve menduptur. Elhamdülillah diyene yerhamükellah diye mukabelede bulunana, aksıran kimse yehdîkümullah veya yehdîkümullah ve yuslihu bâleküm diye karşılık verir. İkincisinin Ehl-i kitaptan olanlara verilecek cevap olduğu da söylenmiştir. Çünkü Peygamberimiz böyle yaparlarmış. Biraz sonra gelecek hadislerden biri buna açıklık getirmektedir. Aksıranın, kendisine yerhamükellah diyene, yağfirullahü lenâ ve leküm

diye karşılık verebileceği de nakledilmiştir (Ebû Dâvûd, Edeb 90).

Aksırdığında hamdetmeyene karşılık verilmez. Bunu Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki hadislerinden ve bunlar dışındaki çeşitli sahih rivayetlerden öğrenmekteyiz. Ayrıca namazda ve hutbe okunurken aksıran kimseye de mukabelede bulunulmaz. Nezle gibi çok aksırtan bir hastalığa tutulmuş kimseye de her aksırışında mukabele edilmesi gerekmez. Bizim toplumumuzda çok kere karşılaştığımız aksırana “çok yaşa” demenin ve bunun karşılığında “sen de gör” gibi karşılık vermenin sünnetle ve İslâmî muâşeretle bir alâkası yoktur.

Esnemek ise bir sıhhat alâmeti olmayıp, bunun şeytandan olduğunun söylenmesi, insanın gaflet ve tenbelliğinin belirtisi olduğu içindir. Çünkü gaflet müslümana yakışmayan bir haldir. Esnemenin sebebi çok yiyip içmek, karnı tıka basa doldurmak ve bunların etkisiyle hareket kabiliyetinin azalması, uyku ve şehvet halinin öne geçmesidir. Bunların her biri, şeytanın hoşlandığı şeylerdir. Onun içindir ki, şeytan esneyene güler, çünkü onu esir almış ve kişi dünyalık arzularına mağlup olmuştur. Bu sebeple esnemek hoş karşılanmamış,

mümkün mertebe önüne geçilmesi tavsiye edilmiştir. Her şeye rağmen engellenemediği durumlarda da, esnerken ağzı el ile kapatmak gerekir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Aksırmak bir nimet olup, sağlığın ve sıhhatin alâmetidir.
2. Her nimete hamdetmek ve şükretmek gerektiğinden aksıran da Allah'a hamdeder.
3. Aksırınca elhamdülillah diyene yerhamükellah demek sünnettir.
4. Aksırdığında elhamdülillah demeyene, yerhamükellah diye karşılık verilmez. Bunun sebebi, bir görevi ve sünneti terkedene durumunu hatırlatmak ve onu bunları yapmaya teşviktir.
5. Aksıran, kendisine yerhamükellah diye dua edene, yehdîkümullah ve yüslihu bâleküm şeklinde karşılık verir.
6. Esnemek gafletin, tenbellik ve şehvete mağlûbiyetin eseridir.

7. Esnemenin şeytandan oluşu ve esneyene şeytanın gülmesi, onun arzusuna uyulduğu içindir.

8. Esnemeyi önlemeye gayret etmek gerekir.

كان رسول الله : لاق هن ع لالا يضر ريره يبا نعو -884
صلى الله عليه وسلم إذا عطس وضع يده أو توبه على فيه وخفض
يذمرت ل او، دوا و با هاور يوارل لكش. أو غض بها صوته
ح ح ص ن س ح ث ي د ح ل اق و .

884. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem aksırdıkları zaman elini veya mendilini ağzına tutar, böylelikle sesini azaltmaya –veya ağzını yummaya- çalışırdı.

Ebû Dâvûd, Edeb 90; Tirmizî, Edeb 6

Açıklamalar

Biraz önce ifade edildiği gibi aksırma insanın burun kanallarının ve genzinin birtakım maddelerden temizlenmesine bir vesiledir. Bu sebeple, aksırırken şiddetli nefesle ağız veya burundan birtakım şeylerin çıkması muhtemeldir. İşte Efendimiz'in ağzını yummaya çalışmasının,

eliyle veya mendille kapatmasının sebebi budur. Ayrıca ağız mümkün mertebe yumulunca sesin de azalacağı tabiidir. Özellikle başkalarıyla bir arada iken bunlara riayet edilmesi çok önemlidir. Fakat her hâl ü kârda aksırırken ağzımızı elimizle veya bir mendille kapatmamız sünnete uygun bir davranıştır. Peygamber Efendimiz'in ağzını bazı kere elleriyle, bazan da bir mendille kapattığı çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Aksırırken sesin çok yüksek olması başkalarını rahatsız ettiği kadar, kişinin kendi vücut azâlarına da zarar verebilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Aksıranın eliyle veya bir mendille ağzını kapatması sünnetle belirlenen edebe uygundur.
2. Aksıran sesini kısmaya ve ağzını yummaya özen göstermelidir.
3. Yüksek sesle aksırmak, cemiyet içinde başkalarını rahatsız edeceği gibi, aksıran için de zararlı olabilir.

كان اليَهُودُ «: لاق من ع ل ل ا ي ضر ى سوم ي ب أ ن ع و -885
يَتَعَاطِسُونَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْجُونَ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ

دَوَادُ وَبَأْ هَاوِر «يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بِالْكَمِ: يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ ، فَيَقُولُ
حَيِّحْ صَنْسَحْ ثِيْدَحْ لَاقُو يَذْمُرْتَلَاو .

885. Ebû Mûsâ radıyallahu anh şöyle dedi:

Yahudiler, kendilerine yerhamükümullah diyeceğini ümit ederek, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında yapmacıktan aksırırlardı. Peygamber Efendimiz de onlara:

“Yehdîkümüllah ve yüslihü bâleküm = Allah size hidayet versin ve hâlinizi ıslah etsin” buyururdu.

Ebû Dâvûd, Edeb 93; Tirmizî, Edeb 3

Açıklamalar

Yahudiler Peygamberimizin duasını almak için yapmacıktan aksırırlardı. Onların böyle davranmalarının sebebi, zâhirde hasetleri ve inatlarından dolayı Efendimiz'in peygamberliğini inkâr etmelerine rağmen içlerinden onun hak peygamber olduğunu bildikleri için duasının bereketine nâil olmak istemeleriydi. Efendimiz de kendisinin üstün fazileti, onların da huzurda bulunmalarının haram kılınmaması ve orada oturmalarının bir mükâfatı olmak üzere, onların

hidâyete ermeleri ve Cenâb-ı Hakk'ın kalplerini İslâm'a çevirip hallerini ıslah etmesi için Allah'a dua ederdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiği için, her çeşit inanç sahibine, hatta öncelikle kitap ehli olanlara İslâm'ı tebliğ etmekle mükellefti. Tebliğ yapan kimsenin insanların bir kısmından uzak durması veya onları muhatap almaması söz konusu olamaz. Bu sebeple Efendimiz, hem yahudi ve hıristiyanlara hem de müşriklere İslâm'ı tebliğ etmiş, onların meclislerine gittiği gibi fert olarak da kendileriyle hayatının sonuna kadar ilgilenmiştir. İslâmî tebliğ görevini üstlenenlerin de bu davranışlardan alacağı dersler ve ibretler vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslüman olmayanlara rahmet temennisinde bulunulmaz.

2. İslâm'ı tebliğ maksadıyla gayri müslimlerin meclisine katılmakta ve onlarla konuşmakta bir sakınca yoktur.

3. Gayri müslimlere Allah'tan hidâyet dilemek, içinde bulundukları küfür halinden kurtulmaları ve kalblerinin ıslahı için dua etmek câizdir.

4. Yahudi ve hıristiyanlar Peygamberimiz'in risâlet ve nübüvvetini içlerinden biliyor, fakat kibir ve hasetleri onların dilleriyle ikrarına engel oluyordu.

قال : لاق من ع لال ا يضري ردخ لا دي عس ي ب أ ن ع و -886
إِذَا تَتَاءَبَ أَحَدُكُمْ قَلِيمُكَ بِيَدِهِ عَلَى : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
. ملسم هاور «فيه فإن الشيطان يدخل

886. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz esnediği zaman eliyle ağzını tutsun. Çünkü şeytan onun ağzına girer.”

Müslim, Zühd 57-58. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 89

Açıklamalar

Esnemenin mahiyetini ve sebeplerini yukarıda kısaca açıklamıştık. Esnemek bizim geleneğimizde hiç hoş karşılanmayan hallerden biridir. Özellikle bir mecliste esnemek orada bulunanlara karşı saygısızlık olarak telâkki edilir. Yeme içmede ölçüyü kaçırmayanlar, düzenli bir hayat sürenler ve

uyanık bir şuura sahip olanlar bu hastalıktan kendilerini kurtarabilirler. Fakat bütün tedbirlere rağmen esneme haline mani olamayanlar bulunabilir. İşte o zaman da insanın eliyle ağzını kapatması gerekir. Bu hem çirkin bir görünümü önler, hem de manevî cihetten şeytanın kendine gülmesine veya ağzından içeri girmesine engel olur. Çünkü şeytan esneyen insanın suratını çirkinleştirmeye ve ağzından içeri girmeye gayret eder. Ayrıca bu konudaki hadislerde esnerken “hah hah” şeklinde sesler çıkarmanın da câiz olmadığını görmekteyiz. Çünkü bunlar, şeytanın hoşlandığı ve onu güldüren hallerdir (Ebû Dâvud, Edeb 89). Esneme hali, insanın diri ve canlı bir halde bulunmasını engellediği gibi, huzuru kalple ibadet yapmasını, düşünmesini ve dinlediğini anlamasını da önler. Böyle bir durum kendilerine galebe edenler çoğunlukla gaflet ehli olanlardır. Bundan kurtulmak da kişinin kendi elindedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm, her davranışımızla ilgili bir edep kuralı belirlemiştir. Onlara uymak insana maddî ve mânevî faydalar sağlar.

2. Esnemek şeytanın hoşlandığı hallerden biridir. Şeytanı memnun edecek hallerden uzak durmak gerekir.

3. Esneme anında el ile ağzı kapatmak sünnettir. Bu davranış insanlar karşısında çirkin bir görünüme düşmeyi önler.

4. İnsan, şeytanın sevineceği her davranıştan uzak durma gayreti içinde olmalıdır.

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه - 143

ةقفش هدلو لي بقتو حل اصل لجرل دي لي بقتو
ءان حنال اةي هاركو رفس نم مداقلا ةقناعمو

MUSAFAHA YAPMAK

MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİYLE
KARŞILAŞINCA MUSÂFAHA

YAPMALARI, GÜLERYÜZLÜ
DAVRANMALARI, SÂLİH BİR KİMSENİN
ELİNİ ÖPMENİN, ÇOCUĞUNU ŞEFKATLE
ÖPMENİN, YOLCULUKTAN DÖNENLE

KUCAKLAŞMANIN MÜBAH, BİRİNİN ÖNÜNDE EĞİLMENİN MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

أَكَانَتْ : قُلْتُ لِأَنْسَ : لَأَقْدَاتِقْ بِأَطْخِلَا يَبْأَنْع - 887
نَعَمْ : الْمُصَافِحَةُ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ
يَرَاخِبُلَا هَاوَر .

887. Ebü'l-Hattâb Katâde şöyle dedi:

Ben Enes'e:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı arasında el sıkışma âdeti var mıydı diye sordum. O da:

– Evet, diye cevap verdi.

Buhârî, İsti'zân 27

Katâde İbni Diâme es-Sedûsî

Katâde, tâbiîn tabakasının önde gelenlerindendir. Künyesi Ebü'l-Hattâb'dır. 61 (680) senesinde Basra'da dünyaya geldi. Müfessir ve hadis hâfızı idi. Katâde gözleri görmeyen âmâ ulemanın en

şöhretlilerinden biridir. Ahmed İbni Hanbel, onun Basra âlimlerinin en hâfızı olduğunu söyler. Hadis ilmi yanında, Arapça, lugât bilgisi, Arapların geçmiş tarihleri ve nesep ilminde de öncü bir isim olduğu söylenir. Kaderiye mezhebine meyilli idi. Hadis rivayetinde tedlis yaptığı da bilinmektedir. Katâde 118 (736) senesinde Vâsıt'da tâun hastalığından vefat etti.

Allah ona rahmet etsin.

889 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

888- لَمَّا جَاءَ أَهْلُ الْيَمَنِ قَالَ : لَأَقْ مِنْ عِلَلٍ لَا يَضُرُّ سَنَأَنْ عَوْ - قَدْ جَاءَكُمْ أَهْلُ الْيَمَنِ ، وَهُمْ أَوْلُ « : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . حِيحَصْ دَانَسْ إِبْ دَوَادْ وَبَأْ هَاوْر «مَنْ جَاءَ بِالْمُصَافِحَةِ

888. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Yemen halkı gelince, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Size Yemen halkı geldi, el sıkışma âdetini ilk başlatan onlardır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 143

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

قال رسول الله : لاق هن ع هل ا ي ضر ء ا ر بل ا ن ع و -889
ما من مسلمين يلتقيان فيتصافحان إلا غفر «: صلى الله عليه وسلم
. دواد وبأ هاور «لهما قبل أن يفترقا

889. Berâ radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İki müslüman karşılaştıklarında el sıkışırlarsa, birbirlerinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır.”

Ebû Dâvûd, Edeb 143. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 31; İbni Mâce, Edeb 15

Açıklamalar

Musâfaha, dilimizdeki kullanımıyla tokalaşmak veya el sıkışmak demektir. Musâfahanın şekli, bir kimsenin elinin içini başkasının elinin içiyle birleştirmesi, birbirlerinin ellerini bu vaziyette tutmaları tarzında olur. Musâfaha çok eski bir sünnettir. Onu ilk ortaya çıkaranların Yemenliler olduğu kabul edilir. İlk karşılaşma sırasında musâfaha yapmak sünnet, her karşılaşmada

musâfaha ise müstehaptır. Karşılaşma esnasında önce selâmlaşılır, sonra el tutuşulur. Musâfaha için elini uzatandan yüz çevirmek ve mukabelede bulunmamak doğru bir davranış tarzı kabul edilmez ve edebe aykırıdır.

Bir topluluğun başka bir toplulukla karşılaşıp musâfaha yapmadan konuşmaları, ilim müzâkeresinde bulunmaları veya uzun bir süre bir arada kaldıktan sonra ayrılacaklarında ayağa kalkıp salâvat getirerek el sıkışmaları sünnete uygun bir davranış olmayıp, mekruh kabul edilmiştir. Çünkü ilk karşılaşmalarında bu görevi yerine getirmeleri gerekir. Sadece, cami veya mescide gelen bir kimse cemaati namazda veya başka bir meşrû ibadet veya meşgale içinde bulursa, onların bu ibadet ve meşgaleden ayrılmalarından sonra, önce selâm vererek musâfaha yapabilir. Bazı mıntikalarda ve camilerde cemaatin âdet haline getirdikleri sabah namazından ve ikindi namazından sonra musâfaha yapmalarının şer'î bir mesnedi yoktur. Fakat bunda herhangi bir günah veya kerâhet de söz konusu değildir. Bir malın alış veriş esnasında el tutuşmanın sünnetle ilgisi olmasa da, karşılıklı hoşnutluk ve rızâyı ifade etmesi açısından bir mahzuru bulunmamaktadır.

Musâfaha esnasında helâl ve harama riâyet edilmesi temel prensiptir. Birbirlerine bakmaları haram olanların, dokunmaları da haramdır. Bu sebeple erkeklerin kadınlarla musâfahaları câiz değildir. Hatta dokunmak bakmaktan daha öncelikli haramlardandır. Meselâ birbirleriyle evlenmek isteyen yabancı bir erkekle kadının birbirlerine bakmaları câiz olmasına rağmen, el sıkışmaları haramdır. Birbirlerine nikâhları düşmeyenlerin de bu konuda hassas olmaları ve fitneye sebep olacak davranışlardan uzak durmaları tavsiye olunmuştur.

Musâfaha hakkındaki bu genel bilgilerden sonra hadislerin muhtevasına dönebiliriz. Yukarıdaki her üç hadis aynı konu etrafında bilgiler vermektedir. Enes'in ilk rivayetinden musâfahanın Peygamber Efendimiz zamanında varlığını ve sahâbe arasında yaygınlığını anlıyoruz. Bir şeyin Efendimiz zamanında müslümanlar arasında uygulanması aynı zamanda onun meşrûiyetini ortaya koyar. Hadis kitaplarımızın bir çoğunda yer alan rivayetlerden, sahâbe-i kirâmın selâmdan sonra musâfaha yaptıklarını öğreniyoruz. Sevgi ve kardeşliğin belirtilerinden biri olan selâmdan sonra el sıkışmak, aralarında varolan sevgi ve kardeşliği, dostluğu, insanların birbirlerine karşı samimiyetini

ve değer verişlerini daha da öne çıkarıcı bir unsurdur.

Res l-i Ekrem, bir kısım sahih rivayetlerinde çeşitli vesilelerle Yemenlileri methetmiştir. Onların imanlarının güçlü, kendilerinin iyi mü'min ve hikmet ehli olduklarını  v d ğ n  görürüz. Bu, Yemenlilerin o günün önde gelen meden  topluluklarından biri oluşlarıyla al kalıdır, denilebilir. Çünkü Yemenliler herhangi bir zorlama söz konusu olmadan ve benimseyerek İsl m'ı kabul etmişler, gerçekten de dini en iyi yaşayan topluluklardan biri olarak temayüz etmişlerdi. Bu, övülmeye ve takdire değer bir haldir. Enes'in ikinci hadisinden öğrendiğimize göre, Efendimiz mus faha  detini ilk getirenlerin de Yemenliler olduğunu söylemişlerdir ki, bu da onların lehine ve methine yönelik bir hadistir. Ayrıca bu hadis vesilesiyle bir kere daha tekrar etmemiz gereken bir gerçek vardır: İsl m, daha önce insanlar arasında yaygın olup da Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmayan güzel  detleri ibk  etmiş, ortadan kaldırmamıştır. Bu durum, insanlığın tarih boyunca geliştirdiği iyi ve güzel hasletlerin, bütün insanlığın ortak bir eseri olduğunu, bunlardan Allah'ın rız sına uygun ve insanlara faydalı olan hiçbir şeyi İsl m'ın reddetmediğini gösterir.

Müslümanlar birbirleriyle karşılaşıp selâmlaştıktan sonra musâfaha yaparlar. Selâmlaşmaları bir sâlih amel, musâfaha yapmaları da bir başka güzel davranıştır. Bunların her ikisi görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem tarafından övölüp teşvik edilmiştir. İyi mü'min olmanın birer belirtisi sayılan bu güzel davranışlar, kul hakkının dışında kalan hukûkullahla ilgili küçük günahların bağışlanmasına vesile teşkil eder. Zira onlar karşılaşmaları esnasında birbirlerine dua ederler. Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde ifade edildiği gibi, iki müslüman karşılaştıkları zaman musâfaha yaparlar, her ikisi Allah'a hamdeder ve bağışlanmalarını dilerlerse, her ikisi mağfiret olunur (Ebû Dâvûd, Edeb 143). Kur'ân-ı Kerîm'de [Hud sûresi(11), 114] ve Resûl-i Ekrem'in bir hadislerinde açıkça belirtildiği gibi, iyilikler çirkinlikleri yok eder (Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX, 160). Bütün bunları bir arada düşündüğümüz zaman, müslümanların işledikleri her hayırlı iş, onların hem dünyada hem de ahirette kendileri için bir kazançtır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Musâfaha, tokalaşmak sahâbe arasında yaşatılan bir sünnettir.

2. Musâfahanın meşrûiyeti Peygamber Efendimiz'in takrirleri ile sâbittir.

3. Musâfahanın varlığı konusu sahâbîlerin aksine birşey söylemeyerek onayladıkları ortak bir hükümdür ve bu dinî açıdan müslümanlar için bir delildir.

4. İnsanlar arasında musâfahayı ilk ortaya çıkaranlar Yemen halkıdır.

5. Musâfaha ilk karşılaşma anında ve selâmdan sonra yapılır. Bu müstehaptır.

6. Musâfaha salih amellerden biridir ve küçük günahlara keffâret olur.

يا رسول : لجر لاق : لاق من ع ل ل ا ي ضرر سن ا ن ع و -890
« ال » : الله ، الرَّجُلُ مِمَّا يَلْقَى أَخَاهُ أَوْ صَدِيقَهُ أَيُحْنِي لَهُ ؟ قال
فَيَأْخُذُ بِيَدِهِ وَيُصَافِحُهُ ؟ : لاق « ال » : أَفَيَلْتَزِمُهُ وَيَقْبَلُهُ ؟ قال : لاق
ن س ح ث ي د ح : لاق و ي ذ م ر ت ل ا ه ا و ر « نَعَمْ » : لاق

890. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

- Bir adam:
- Yâ Resûlallah! Bizden bir kişi kardeşi veya arkadaşıyla karşılaştığında onun için eğilebilir mi, diye sordu. Peygamberimiz:
- “Hayır eğilemez” buyurdu. Adam:
- Ona sarılıp öpebilir mi, diye sordu. Efendimiz:
- “Hayır” buyurdular. Bu defa adam:
- Elini tutup musâfaha edebilir mi, dedi. Peygamberimiz:
- “Evet” buyurdu.

Tirmizî, İsti’zân 31. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 15; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 198

Açıklamalar

Hadiste geçen kardeş kelimesiyle kastedilen öncelikle müslüman kardeşi veya ikinci bir ihtimal Arap toplumundan kardeşi demektir. Sadîk ise, arkadaş ve dost anlamına gelir ki, akraba ve tanıdıklarından, ya da sevdiği kimselerden biri

olabilir. İslâm dini herhangi bir kimsenin karşısında rükû ve secde eder tarzda eğilmeyi veya başını eğmeyi ve bu tarzda bir saygı gösterisini yasaklamıştır. Bir kimse ile karşılaşma anında onun önünde eğilmek, haram kılınan bid’atlardan biridir. Kişinin bu eğilme esnasındaki niyeti ve maksadı Allah’a secde etmek olsa dahi, yaratılmışlardan birinin huzurunda saygı ve sevgi alâmeti olarak eğilmesi haramdır. Bunun İslâm’dan önceki şerîatlarda olduğu ifade edilebilir. Çünkü Kur’an’da Yûsuf aleyhi’s-selâm kıssasında geçen: “Ana-babasını tahtın üstüne çıkardı ve hepsi onun için secdeye kapandılar” [Yûsuf sûresi (12), 100] âyetinde geçen secdeyi bazı müfessirler Allah’a şükür secdesi olarak yorumlarken, bazıları da Yûsuf aleyhi’s-selâm’ın önünde saygı ile eğildiler anlamına almışlardır. Böyle bile olsa, saygı ve tazim alâmeti olarak başkası önünde eğilmenin bizim dinimizde yasak olduğu kesindir.

Kucaklaşma veya sarılıp öpme konusunda çeşitli rivayetler vardır. Arapçada muâneka denilen kucaklaşma veya sarılmanın câiz olan ve olmayan kısımları bulunmaktadır. Uzaktan gelen veya bir yolculuktan dönen kimse ile kavuşma anında muâneka yapılabileceği, ancak kadınların ve kadın yapılı erkeklerin bu hükmün dışında olduğu kabul

edilir. Bu yöndeki ictihad, Hz.Ömer'den nakledilmiştir. Ca'fer İbni Ebû Tâlib, Habeşistan'dan Necâşî'nin yanından dönüp geldiğinde Resûl-i Ekrem Efendimiz onu kucaklayarak iki gözünün arasından, alnından öpmüştü. Ayrıca Peygamberimiz'in Hz.Hasan ile muâneka yapması da bu konuda rivayet edilen sahih haberlerden bir başkasıdır. Bunları delil alan ulemâ muânekanın mübah olduğuna hükmetmişlerdir. Tahâvî, ashâb-ı kirâmdan bir çoklarının birbirleriyle muânekalarının sâbit olduğunu naklederek, bu durumda kucaklaşıp sarılmayı yasaklayan rivayetlerin İslâm'ın ilk dönemiyle ilgili olabileceğini söyler. Çünkü, yasak olan bir hareketin ashâbın arasında yaygın olarak bulunması mümkün değildir. Hanefî mezhebi imamlarının bu yöndeki kanaatleri, giyinmiş kuşanmış iki mü'minin birbiriyle muânekasında bir sakınca olmadığı yönündedir. Ancak bir izâr ve bir gömlekle yapılacak muâneka konusunda ihtilâf vardır. İmam Mâlik muânekanın mekruh olduğu görüşünde olmakla beraber Peygamberimiz'in Ca'fer İbni Ebû Tâlib'le muânekasını özel bir lutuf sayar.

Öpme konusuna gelince: İmam Nevevî, bu konuda pek çok sahih hadis olduğunu belirttikten sonra,

ilmi, zühdü, dindarlığı, kendisini günahlardan koruması ve bunlara benzer dînî davranış veya nitelikleri sebebiyle başka birinin elini öpmenin mekruh değil, aksine müstehap olduğunu söyler. Fakat, zenginliği, mevki ve makamı, ya da bunlara benzer dünyalık bir sebeble el öpmenin mekruh, hatta bazı ulemâya göre haram olduğunu söyler. Bir de önemli olan, öpülen yerin el veya alnın ortası olması gerektiğidir. Bir başkasının dudaklarını ve yanağını öpmek câiz değildir.

Hanefî fakîh Ebü'l-Leys es-Semerkandî öpmenin beş çeşit olduğunu söyler. Önemine binaen bunlara kısaca işaret etmek faydalı olacaktır.

* Tahiyye maksadıyla öpmek (kuble-i tahiyye): Hürmet ve saygıya lâyık birinin veya yaşlı olan bir mü'minin elinin üstünü öpmektir.

* Şefkat öpüşü (kuble-i şefkat): Çocuğun babasını ve anasını öpmesidir.

* Rahmet öpüşü (kuble-i rahmet): Babanın, ananın kendi çocuğunun yanağını öpmesidir.

*Şehvet öpüşü (kuble-i şehvet): Zevcin zevcesinin dudağını öpmesidir.

* Meveddet öpüşü (kuble-i meveddet): Erkek ve kız kardeşlerin birbirlerinin yanaklarından öpmesidir.

Hanefî fakihlerden bazıları buna bir de dindarlık öpüşünü (kuble-i diyânet) ilâve ederler ki, o da Hacer-i Esved'i öpmektir. Bunlardan anlaşılacağı gibi öpmenin hürmet ve saygı, şefkat ve sevgi için olması gereği vardır. Şehvet maksadıyla öpme sadece karı koca arasında meşru olup bunun dışında hiçbir şekilde câiz değildir.

Musâfaha konusunda daha önceki hadislerde yeteri kadar bilgi verilmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hürmet ve saygı maksadıyla da olsa başka birinin önünde secde veya rükû eder gibi eğilmek, ya da başını eğmek câiz değildir.

2. Uzaktan gelen veya yolculuktan dönen bir kimseyle muâneka denilen kucaklaşma câizdir. Ancak bunun cevazı, her iki tarafın elbiseli olması şartına bağlıdır.

3. Hürmet ve saygıya lâıyk veya yaşı ilerlemiş bir müslümanın elinin üstünü öpmek câizdir.

4. Bir kimseyi ağzından ve yanağından öpmek câiz değildir.

5. Öpmenin câiz olup olmayanları yukarıda açıklamalar kısmında etraflıca belirtilmiş bulunmaktadır.

6. Musâfaha, tokalaşmak sünnete uygun bir davranıştır.

قال يَهُودِي : لاق وعن صفوان بن عَسَّال رضي الله عنه - 891
لِصَاحِبِهِ اذْهَب بِنَا اِلَى هَذَا النَّبِيِّ فَاتِّبِا رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
فَقَبَّلَا يَدَهُ : وَسَلَّمَ فَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ اِلَى قَوْلِهِ
مَرِي غَوْ يَذْمُرْتَلَا هَاوِر . نَشْهَدُ اَنْكَ نَبِي : وَرَجَلُهُ وَقَالَا
ة . حِي حَص دِي نَاسْ اَب .

891. Safvân İbni Assâl radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir yahudi kendisi gibi yahudi olan arkadaşına:

– Gel şu peygambere gidelim, dedi. İkisi birlikte Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e geldiler ve müslümanlarla yahudiler arasında ortak olan dokuz

kesin âyeti sordular. Peygamberimiz cevapladıktan sonra onun elini ve ayağını öperek:

– Şehâdet ederiz ki, sen gerçekten bir peygambersin, dediler.

Tirmizî, İsti'zân 33. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 16; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 240

Safvân İbni Assâl

Meşhur sahâbîlerdendir. Zâhiroğullarına mensuptur. Peygamber Efendimizle on iki gazveye iştirak etti. Rivayet ettiği hadisler arasında mestler üzerine meshetme, ilmin fazileti ve tövbe konusundakiler meşhurdur. İlim öğrenmek için mescidde Peygamberimiz'e gelmiş ve bu arzusunu ona iletmişti. Efendimiz: “İlim öğrencisi hoş gelmiş. Şüphesiz ki ilim öğrencisinin üzerine melekler kanatlarını gererler” buyurmuştu. Safvân Kûfe'ye yerleşmişti. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında meşhur sahâbî Abdullah İbni Mes'ûd ve Zirr İbni Hubeyş ile Abdullah İbni Seleme gibi önde gelen tâbiîler vardır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

İmam Nevevî, Tirmizî'nin Sünen'inden tahrîc ettiği bu hadisi de ihtisar etmiş, sadece konuyla ilgili olan kısmı zikretmeyi uygun bulmuştur. Oysa Tirmizî'deki asıl hadiste, Peygamberimiz yahudilerin kendisine sorduğu dokuz şeyi ve onların gizlediği bir meseleyi açıklamış, işte bunun üzerine kendisinin elini ayağını öpmüşlerdir. Hz.Peygamber'in onlara açıkladığı ve kendilerinin çok iyi bildikleri on emir'dir. Bunlardan dokuzunda müslümanlarla yahudiler müşterekti. Bir tanesi ise sadece yahudilere aitti. Hadisten öğrendiğimize göre, Efendimiz onlara şöyle buyurmuşlardı:

“Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayın, hırsızlık yapmayın, zinâ etmeyin, haksız yere Allah’ın haram kıldığı bir nefsi öldürmeyin, bir adamı öldürtmek için güç kudret sahibi bir kimsenin yanına gitmeyin, sihir yapmayın, faiz yemeyin, evli ve namuslu bir kadına iffetsizdir diye iftira etmeyin, savaşın kızıştığı gün harp meydanından kaçmayın. Bir de özellikle siz yahudilere farz olan, cumartesi gününe saygısızlık yapmayın”. Müslümanlarla yahudiler arasında müşterek olmayan tek şey, onların cumartesi gününü kutsal

kabul etmeleri idi. İşte bunları işitince, yahudiler Peygamber Efendimiz'in el ve ayaklarını öpmüşlerdi. Hatta Resûl-i Ekrem, onlara niçin kendisine uymadıklarını ve neden İslâm'ı kabul etmediklerini de sormuş, onlar, bunu yaparlarsa diğer yahudilerin kendilerini öldüreceklerinden korktuklarını söylemişlerdir.

Hadisin bu bahiste zikredilmesinin sebebi, Peygamber Efendimiz'in kendisinin el ve ayaklarını öpen yahudilere engel olmaması ve onları böyle bir davranıştan nehyetmemesidir. Hatta sadece yahudiler değil, orada hazır bulunan ashâb da Efendimiz'in el ve ayaklarını öpmüşlerdir. Hadis şârihleri bu yöndeki rivayet ve bilgilere işaret ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'e bazı kere yahudiler de gelip soru sorarlar, Efendimiz de onların sorularını cevaplandırırdı.

2. Bazı yahudiler Peygamberimiz'in hak peygamber olduğunu bildikleri halde diğer yahudilerin kendilerini öldürmelerinden korktukları için İslâm'a girmediler.

3. Bereketini umarak, müttekî ve salâh ehli olan kimselerin elini ve ayağını öpmek câizdir.

Peygamberimiz bunun yapılmasını kötü karşılamamış ve yasaklamamıştır.

892- اہی ف لاق قصق امہن ع ل ل ا ی ضر ر م ع ن ب ا ن ع و - 892 :
. د و ا د و ب ا ہ ا و ر . و س ل م ف ق ب ل ن ا ی د ہ ق د ن و ن ا م ن الن ب ی ص ل ی اللہ ع ل ی ہ

892. İbni Ömer radıyallahu anhümâ, başından geçen bir olayı anlatırken şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e yaklaştık ve elini öptük.

Ebû Dâvûd, Cihâd 96; Edeb 148. Ayrıca bk.
Tirmizî, Cihâd 36; İbni Mâce, Edeb 16

Açıklamalar

Abdullah İbni Ömer’in bu sözleri, kendisinin içinde bulunduğu bir seriyye dönüşünde cephe cereyan eden bazı olayları Resûl-i Ekrem Efendimiz’e anlattıktan sonra, onun elini öpmeleri kıssasıdır. İbni Mâce ile Ebû Dâvûd’un Kitâbü’l-edeb’indeki rivayetlerde bu detay yoktur. Tirmizî’nin rivayeti ise sadece seriyye anındaki

olayları haber verir. Nevevî'nin hadisten bir tek cümleyi zikredişinin sebebi, sahâbîlerin Peygamberimiz'in elini öptüklerini ve bunun muhtelif defalar yapıldığını isbat etmek içindir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe, Hz.Peygamber'in elini öpmüşler, Efendimiz de buna müsaade etmiştir.

زَيْدُ بْنُ قَدَمٍ : تَلَقَّاهُ مِنْ عِلَالٍ يَضْرِبُ شِئَاءَ نَعْوٍ - 893
حَارَّةَ الْمَدِينَةِ وَرَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي فَأَتَاهُ فَقَرَعَ
فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْرُ ثَوْبَهُ فَاَعْتَنَقَهُ وَقَبَّلَهُ . بَابُ
نَسْحِ ثِيَابِهِ : لَقَوْا يَذْمُرْتَلَا هَاورِ »

893. Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem benim evimde iken Zeyd İbni Hârise Medîne'ye gelmişti. Sonra Resûl-i Ekrem'e gelip kapıyı çaldı. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de elbisesini sürüyerek ayağa kalktı, onu kucakladı ve öptü.

Tirmizî, İsti'zân 32

Açıklamalar

Zeyd İbni Hârise, Peygamberimiz'in hürriyetine kavuşturduğu kölesi ve sonra da evlâtlığı idi. O zamanlar kendisine Zeyd İbni Muhammed deniyordu. Evlât edinme ile ilgili hüküm Kur'an'ın emri ile kalkınca, Zeyd İbni Hârise olarak çağırılmaya başlandı. Resûl-i Ekrem Zeyd'i çok severdi. İşte bu sevginin bir eseri olarak, evine geldiğinde ridâsını bile üstüne giymeksizin yerde sürüyerek onu karşılamak üzere kapıya yöneldi. Sonra da onu kucaklayıp öptü. Biraz önce 890 numaralı hadisi açıklarken, bir başkasını kucaklama ve öpmenin hükmüne ayrıntılı bir şekilde temas etmiştik. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bazı sahâbîlerle muâneka yaptığı, onları kucakladığı ve öptüğü sabittir. Bu rivayet de onlardan biridir. Muhtemelen Zeyd, bir seriyyeden dönüşünde Peygamberimiz'e gelmişti. Çünkü Efendimiz Zeyd'i birçok seriyyeye göndermiş ve içinde bulunduğu her seriyyeye onu komutan tayin etmiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, uzaktan gelen veya bir yolculuktan dönen kimse ile muâneka caizdir. Peygamberimiz'in onu öpmesi de bir rahmet öpüşüdür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Zeyd İbni Hârise, Peygamberimiz'in çok sevdiği sahâbîlerden biridir.

2. Bir yolculuktan dönen kimseyi kucaklamak ve öpmek câizdir.

3. Sevilen ve yakını olan bir kimse de olsa, gidilen eve girmek için kapıyı çalmak ve izin almak gerekir.

4. Yoldan geleni veya misafiri ayağa kalkarak karşılamak câizdir.

قال لي رسول الله صَلَّى: وعن أبي ذرٍ رضي الله عنه قال -894-
مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنَّ تَلَقَّى أَخَاكَ لَا تَحْقِرَنَّ» اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. ملسم هاور « ق ي ل ط ه ج و ب

894. Ebû Zer radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

“Kardeşini güleryüzle karşılamak şeklinde bile olsa, hiçbir iyiliği küçük görme” buyurdu.

Müslim, Birr 144. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Libâs 24; Tirmizî, Et'ime 30

Açıklamalar

İyilik diye tercüme ettiğimiz ma'rûf kavramının dinimizde ne kadar kapsamlı bir kelime olduğunu biliyoruz. Herhangi bir iyiliği küçük görmek, önemsememek bizlere yakışmaz. Hattâ tabîî davranışlarımızdan saydığımız bir şey bile iyilik olarak adlandırılabilir. Nitekim başkalarına karşı güleryüzlü olmayı hiç önemsemeyebiliriz; fakat bir insana güleryüz göstermek karşımızdakine yaklaşım tarzımıza, dolayısıyla onun da bize yaklaşımına tesir eden ilk etkidir. Çünkü bu davranışımız muhatabımıza saygı ve sevgi duyduğumuzun dışı akseden görüntüsüdür. İnsanların başkaları hakkındaki ilk intibaları oldukça önemlidir. Bu açıdan düşünüldüğünde selâm verip almak, kucaklaşmak ve öpmek, bunları yaparken de güleryüzlü olmak muhatabımıza ulaştıracağımız ilk mesaj olma özelliğini taşır. Nitekim Peygamber Efendimiz, din kardeşinin yüzüne gülümsemeyi bir sadaka kabul etmişlerdir (Tirmizî, Birr 36). Bu yönde nakledilen pek çok hadisin yanında, sahâbe arasında örnek alınacak nitelikte birçok uygulama da bulabiliriz.

Hadisimiz daha önce de 122 ve 696 numaralar ile iki yerde geçmişti.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Ma'rûf dediğimiz iyilik duygusu ve uygulaması İslâm'da önemli bir yer tutar.

2. İnsanlara güleryüz göstermek dinimizin edep kurallarından biridir.

3. Hiçbir iyiliği küçük görmemek gerekir.

4. Özellikle uzaktan gelene ve yolculuktan dönene güleryüzlü davranılmalıdır.

قَبْلَ النَّبِيِّ : لَأَقْهَنُ عَهِدًا لِي بِضَرِّهِ يَبْأَنُ عَو - 895
يَهُ وَسَلَّمَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، فَقَالَ ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
فَقَالَ . إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنْ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا : الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ
«مَنْ لَا يُرَحِّمَ لَا يُرَحَّمْ ، » . رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. هِيَ لَعَنَ قَفْتَمَ .

895. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Hz.Ali'nin oğlu Hasan radıyallahu anhümâ'yı öpmüştü. Bunun üzerine Akra' İbni Hâbis:

– Benim on tane oğlum var, fakat bunlardan hiçbirini öpmedim, dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz” buyurdu.

Buhârî, Edeb 18; Müslim, Fezâil 65. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Edeb 145; Tirmizî, Birr 12

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in torunları Hz.Hasan ve Hüseyin’i ne kadar çok sevdiği birçok sahih hadisten açıkça anlaşılır. Ümmetin Resûl-i Ekrem’e ittiba ederek Hasan ve Hüseyin ile birlikte onların anne babaları Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’ye olan sevgileri hepimizin bildiği bir gerçektir. Bu sebeptendir ki, özellikle bizim toplumumuzda en yaygın olarak kullanılan isimlerin başında Fâtıma, Ali, Hasan ve Hüseyin gelir. Her müslüman anne ve babanın, her terbiyeci ve eğitimcinin bu hadislerden çıkaracağı dersler, alacağı ibretler vardır. Fakat Efendimiz’in çocuklara karşı sevgisinin ve merhametinin sadece Hz. Hasan ve Hüseyin’le sınırlı olmadığını da bilmemiz gerekir. O, bütün sahâbîlerin, bütün ümmetin hatta bütün

insanlığın çocuklarına karşı sonsuz bir sevgi ve merhamet örneği ve önderi idi. Bu yönde söylediği sözler, sergilediği davranışlar, koyduğu kurallar, eskimez nitelikteki tavsiye ve öğütler bütün insanlığın şeref levhalarıdır. İşte bu hadiste bunun küçük bir örneğini görmekteyiz. Anne babanın veya büyük baba ve büyük annenin çocukları öpmelerinin merhamet öpüşü olduğuna yukarıda işaret etmiştik. Efendimiz'in Hz.Hasan'ı öpmesi de böyledir. Nitekim, Akra' İbni Hâbis'e söylediği “Merhamet etmeyene merhamet olunmaz” sözü de bunu ortaya koyar. Çünkü öpmek, kucaklamak, okşamak sevginin, yumuşak kalpliliğin ve bağışlayıcılığın göstergesidir. Bu nitelikleri taşıyanlara Allah da merhamet eder, acır ve onları bağışlar. Bunun aksi ise katı kalpli oluşun belirtisidir. Katı kalbli olanlara ise Allah da merhamet etmez. Çünkü her hareketin ve davranışın mükâfat ve cezası kendi cinsindendir. Efendimiz'in Hz.Hasan ve Hüseyin'i kucağına aldığı, bağrına bastığı öpüp okşadığı sahâbîler tarafından çok kere görülmüş bir gerçektir. Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan Akra' İbni Hâbis, müellefe-i kulûbdan yani gönlü İslâm'a iyice ısındırılmak istenen bir kimse idi. Câhiliye döneminde olduğu gibi İslâm döneminde de içinde yaşadığı toplumun ön saflarında yer aldı.

Muhtemelen bu hâdise onun müslümanlığının ilk dönemlerinde cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü Câhiliye Arapları bu tür sevgi, şefkat ve merhamet duygularından ve bunları ortaya koyan davranışlardan yoksundular. Peygamber Efendimiz, böyle bir toplumu hayatı boyunca eğitti ve onlardan insanlığa örnek nitelikte bir toplum oluşturdu. Hâdisenin bu yönü de üzerinde önemle durulmaya değer.

Hadisimiz daha önce 227 numara ile de geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sevgi, şefkat ve merhamet gereği olarak küçük çocukları öpmek müstehaptır.
2. Dünyada insanlara ve canlılara karşı merhametli olanlara, kıyamet gününde Allah da merhamet eder.
3. Katı kalpli olanlar, Allah'ın merhametinden mahrum kalırlar.

ضيرم لاداي عباتك
، هنفد روضحو، هيلع الصل او ، تيمل اعيشو
هنفد دعب هربق دن ع شكمل او

ضيرملا ةداي ع باب -144

HASTA ZİYARETİ BÖLÜMÜ

HASTAYI ZİYARET ETMEK, CENÂZEYİ
UĞURLAMAK, CENÂZE

NAMAZINI KILIP KABRE KONULURKEN
ORADA BULUNMAK VE GÖMÜLDÜKTEN
SONRA MEZARIN BAŞINDA BİR SÜRE
BEKLEMEK

Hadisler

أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ : عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -896
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعِيَادَةَ الْمَرِيضِ ، وَاتَّبَعَ الْجَنَازَةَ ، وَتَشْمِيتِ
عَبَاجِإٍ ، مَوْلَ ظَمْلٍ رَصْنٍ وَسَقَمٍ رَارِبِإٍ ، سَطَاعِلٍ
. هِلَعِ قِفْتَم . مَالِ سِلْإِ شِفِإٍ ، يِعَادِلِإِ

896. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhumâ'dan
rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize, hasta
ziyaretini, cenâzenin arkasından gitmeyi, aksırana
“yerhamükellah” demeyi, yemin edenin yeminini
yerine getirmesini, haksızlığa uğrayana yardım

etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selâmı yaygınlaştırmayı tavsiye etti.

Buhârî, Cenâiz 2, Mezâlim 5, Nikâh 71, Eşribe 28; Müslim, Libâs 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 45; Nesâî, Cenâiz 53

241 ve 848 numaralar ile daha önce geçmiş olan hadîs-i şerif, bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

و عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ -897- وَعِيَادَةُ الْمُسْلِمِ خَمْسٌ ، رَدُّ السَّلَامِ حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى أ : « : وَسَلَّم قَالَ تِيْمَشْتَوْ . الْمَرِيضُ ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ ، وَاجَابَةُ الدَّعْوَةِ . هِيَ لَعَقْفَتَم «س طاعلا

897. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslümanın, müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâm almak, hasta ziyaret etmek, cenâzenin arkasından yürümek, davete icâbet etmek ve aksırana “yerhamükellah” demek.”

Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 1

Açıklamalar

240 ve 241 numara ile daha önce geçen hadîs-i şerîflerin, burada tekrar edilmesi, hasta ziyareti ve cenâze teşyîi ile ilgili kısımları dolayısıyladır. Biz de burada sadece bu iki noktayı açıklamakla yetineceğiz. Her iki hadisin ihtiva ettiği diğer konular hakkında bilgi almak için 240 ve 241 numaralı hadislerin açıklamalarına müracaat edilmelidir.

Sağlık ve hayat, hastalık ve ölüm bütün bunlar biz insanlar içindir. Bu iki grup yek diğerinin zıddını oluşturmaktadır. Ancak her birinin ayrı ayrı birer nimet olduğu da bir gerçektir. Ne var ki insanoğlu, sağlık ve hayatı sever ama hastalık ve ölümü arzu etmez. Bir başka ifade ile bu dört nimet, bir anlamda da birbirlerinin değerini ortaya koyar.

İnsanoğlu sahip olduğu nimetleri kaybedince, onların farkına varır. Sağlık da bu nimetlerden biri, hatta en önemlisidir. Nitekim bir hadîs-i şerifte Hz. Peygamber “İki nimet vardır ki, insanların çoğu onların değerini takdir edemez: Sağlık ve boş vakit” (Buhârî, Rikak 1; Tirmizî, Zühd 1; İbni Mâce, Zühd 15) buyurmak suretiyle bu noktadaki

gaflet ve ihmali gözler önüne sermiştir. Bir başka hadiste de; “Hastalanmadan önce sağlığının, ölüm gelmeden önce de hayatının kıymetini bil!” (Buhârî, Rikak 3; Tirmizî, Zühd 25) diye uyarmıştır.

Hastalık hali, bütünüyle insan duygu ve davranışlarını etkileyen, dolayısıyla farklı tepkiler vermesine sebep olan fevkalâde zor bir durumdur. En basitinden en ağırına kadar hastalıklar, insan psikolojisini - şu veya bu oranda ama mutlaka- etkiler. Bu sebeple de hasta, sağlığında üzerinde durmadığı konulara ilgi duyar; iyi günlerindeki akraba ve dostlarını yanında görmek ister. Nitekim “dostla buluşmak, hastaya şifâdır (likâü’l-halîl, şifâü’l-alîl)” denilmiştir. Hatta sağlığında arayıp sormadığı kişilerin bile kendisini ziyaret edip hal-hatır sormasını bekler. Gelmezlerse kızar, üzülür. Mevsimi olup olmadığını düşünmeden temin edilmesi güç ve hatta imkânsız birtakım yiyecekler içecekler ister. Hasılı hasta, İmam Yûsuf’un dediği gibi, “idare edilmesi gerekli” bir kişidir.

Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmak ve beşeri ilişkileri en mükemmel şekilde düzenlemek isteyen yüce dinimiz, mü’minleri, bu konularda eğitime

tâbi tutmuştur. Onları iyi gün dostu olmaya değil, daha çok kötü gün dostu olmaya teşvik etmiştir. Hasta ziyaretinin değeri ve konuya ait büyük teşvikin anlamı buradan kaynaklanmaktadır. Halkımızın ifadesiyle “binbir türlü hali” olan dünya hayatının her safhasında mü’mince davranmak, İslâm toplum yapısının hem dinamizmi hem de ayrıcalığıdır.

Din kardeşini hastalığında ziyaret etmek, vefatı halinde de cenâze namazına iştirak edip onu mezarına götürmek ve arkasından dua etmek, kardeşlik hukukunun bir gereği ve vefakârlığın bir göstergesidir. Bu bölümde okuyacağımız 60’tan fazla hadiste bu konuya ne büyük bir önem verildiğini, hastalık ve ölüm hallerinin her safhasında neler yapılması gerektiğini göreceğiz.

Burada şuna da işaret edelim ki, hasta ziyareti ile ilgili haberler 30’u aşkın sahâbîden nakledilmekte olup büyük bir yekün tutmaktadır. Bu durum, İslâm’ın başlangıcındaki o saadet asrında hasta ziyaretine ne kadar büyük bir ehemmiyet verildiğini gösterir.

İslâm, insana sadece sağlığında, üretken olduğu yıllarda değer verip sonra onu bir toplum posası

gibi kendi yalnızlığına ve çaresizliğine terkeden sistemlere hiç benzemez. İnsanı insan olarak ele alır, sağlığında, hastalığında ve ölümünde ona hep aynı gözle bakar ve öyle bakılmasını ister.

Toplum güvencesi veya sosyal güvenlik diye dillerden düşürülmeyen kavramların gerçek boyutları İslâm'da insanla başlayıp insanla biter.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber hasta ziyaretini ve cenazeye iştirak etmeyi teşvik etmiştir.

2. Hastayı ziyaret edip ebediyet yolcusunu uğurlamak müslümanın, müslüman üzerindeki din kardeşliğinden doğan haklarındandır.

3. Selâmı almak, davete icabet etmek, aksırana “elhamdülillah” dediğinde “yerhamükellah” demek, yeminini bozmamak, haksızlığa uğrayana yardım etmek Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği beşerî ilişkiler cümlesindendir.

898- إِنَّ اللَّهَ عَزَّ: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
يَا ابْنَ آدَمَ مَرَضْتُ فَلَمْ تَعُدَّنِي ، قَالَ «: وَجَلْ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي: يَارَبُّ كَيْفَ أَعُوذُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ؟ قَالَ

تَعُدُّهُ ، أَمَّا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدَّتْهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ ؟ يَا فُلَانًا مَرَضَ فَلَمْ
فِيكَ بَرَّايَ : لَاقَ ، يَنْمَعُطْتَ مَلْفَ كَتَمَ عَطَا مَدَّانَ بَا
هَنَّا تَمَلَّعَ أَمَّا : لَاقَ ، نِيْمَلَّاعِلَا بَرَّتَنَّاوُ كَمَ عَطَا
وَلْ كَنَّا تَمَلَّعَ أَمَّا مَمَّعُطْتَ مَلْفَ نَالَفَ يَدْبَعُ كَمَ عَطُتْ سَا
كَتَيَقْسَتْ سَا مَدَّانَ بَاايَ ؟ يَدْنَعُ كَلْذَ تَدَجُولَ هَتَمَ عَطَا
بَرَّتَنَّاوُ كَيَقْسَا فَيَكُ بَرَّايَ : لَاقَ ، يَنْقَسَتْ مَلْفَ
، هَقْسَتْ مَلْفَ نَالَفَ يَدْبَعُ كَا قَسَتْ سَا : لَاقَ ؟ نِيْمَلَّاعِلَا
هَاورُ » ؟ يَدْنَعُ كَلْذَ تَدَجُولَ هَتَيَقْسُولَ كَنَّا تَمَلَّعَ أَمَّا
مَلَّسَمَ .

898. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“ Allah Teâlâ kıyâmet gününde şöyle buyurur:

-“Ey âdemoğlu! Hastalandım, beni ziyaret etmedin”. Âdemoğlu:

- Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl ziyaret edebilirdim? der. Allah Teâlâ:

- “Falan kulum hastalandı, ziyaretine gitmedin. Onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun. Bunu bilmiyor musun? Ey Âdemoğlu! Beni doyurmanı istedim, doyurmadın” buyurur.
Âdemoğlu:-

- Sen âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl doyurabilirdim? der. Allah Teâlâ:

- “Falan kulum senden yiyecek istedi, vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin, verdiğini benim katımda mutlaka bulacağını bilmez misin? Ey Âdem oğlu! Senden su istedim, vermedin” buyurur. Âdemoğlu:

- Ey Rabbim! Sen âlemlerin Rabbi iken ben sana nasıl su verebilirdim? der. Allah Teâlâ:

- “Falan kulum senden su istedi, vermedin. Eğer ona istediğini verseydin, verdiğinin sevâbını katımda bulurdun. Bunu bilmez misin?” buyurur.

Müslim, Birr 43

Açıklamalar

Hasta ziyaretinin, Allah’ın rızasını kazanmak demek olduğunu bundan daha güzel anlatmak mümkün değildir. Allah Teâlâ, herhangi bir hastayı ziyaret etmeyi, bizzat kendisini ziyaret etmek gibi değerlendirmektedir. Çünkü hadisın ilk cümlesinde hasta kulunu kendisiyle temsil ve teşrif etmektedir.

Rızasının, hastanın yanında onu ziyaret edecek kimseleri beklediğini bildirmektedir. Bu, Allah Teâlâ'nın lutuf ve ikramının rahmet ve rızâsının; düşkün ve zayıfların, himmete ve yardıma muhtaçların yanında olduğu anlamına gelmektedir. Onlara gösterilecek ilgi nisbetinde ilâhî rahmet ve rızâyâ kavuşmanın mümkün olacağı anlaşılmaktadır.

Bilindiği gibi Yüce Rabbimiz'in hastalanması, bir şey yemesi- içmesi ve bunlar için herhangi bir kimsenin yardımına muhtaç olması kesinlikle düşünülemez. Buna rağmen Allah Teâlâ'nın, “hastalandım, yiyecek istedim, su istedim” buyurması, kulun şaşkınlığına ve haklı olarak, “sen bunlardan uzak, tüm âlemlerin Rabbi iken ben seni nasıl ziyaret eder, nasıl doyurur ve sana nasıl su verebilirdim?” demesine yol açmaktadır. Ancak birincisinde, hastayı ziyaret edenin, Allah'ın rızasını hastanın yanında bulacağı; iki ve üçüncüsünde de, muhtaçları yedirme ve içirmenin sevabını Allah'ın katında bulacağı cevabıyla kulun şaşkınlığı giderilmektedir. Bu arada, hadiste sayılan iyiliklerin, kulu Allah'a yaklaştıran amellerden olduğu; “Beni onun yanında bulurdun” ifadesinden dolayı hasta ziyaretinin, aç olanı doyurmak ve susuza su vermekten daha faziletli

olduğu gibi bazı değerlendirmelere gitmek de mümkündür. Hatta, sırf bu ifadeden dolayı, “hasta ziyaretinin sevabından daha büyük bir sevap bildirilmedi” denilmiş, Arapça yazılışları bakımından bir nokta farkı ve fazlalığı dikkate alınarak “el-İy de efdalu mine’l-ib de” sonucunu  ıkarıanlar olmuştur (Bk. Aliyyu’l-Kaar , Mirkat, IV, 10-11).

Toplumu sürekli diri, sağlıklı ve güvenli tutmak hasta,  ciz ve düşkünlere ilgi duymakla mümkündür. Toplumda düzenin, insanda duygu ve davranışların en çok bozulduğu hastalık, düşkünlük ve ihtiyaç zamanlarında, sağlam ve imk nı olan kimselerin yapacakları iyiliklerin, doğrudan Allah’a sunulmuş ikram olarak değerlendirilmesi, büyük bir şeref ve teşviktir.

Tabiatıyla bu tür fırsatların kaçırılması ise, fevkal de büyük bir gaflet ve telafi edilemez bir zarardır. Kul, kimi ziyaret ettiğini değil, kimin emrini yerine getirdiğini düşünmelidir. Ziyaretin veya ikramın muhatabı Ahmed veya Mehmed olabilir. Ama asıl önemli olan, bu ilişkiyi isteyen iradenin kime ait olduğudur. Allah’ın rız sı, iradesinin yerine getirilmesindedir. Hadiste, hasta ziyaretinin Allah’ı hoşnut etmeye vesile olduğu

bildirilmekte, böylesi bir şansın kaçırılmaması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, hastaların ziyaret edilmesinden hoşnut olur.

2. Muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, Allah katında son derece makbuldür ve karşılığı asla zayi olmaz.

3. Hasta, zayıf ve düşkünlere karşı duyarlı olmak gerekmektedir.

قال رسولُ الله : لاق من ع لى ا يضر ى سوم ي ب أ ن ع و -899
المريضَ ، وأطعمُوا عودُوا)) : ملسو هيلع لى لى لص ،
الأسيرُ : ((العاني)) . يراخبل ا هاور ((الجائع، وفكوا العاني

899. Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Hastayı ziyaret edin, aç olanı doyurun, esiri kurtarın!”

Buhârî, Cihâd 171, Et'ime 1, Nikâh 71, Merdâ 4

Açıklamalar

Hadîs-i şerifte, güvenli ve sağlıklı bir toplum hayatı bakımından büyük önem taşıyan üç konu, hastaları ziyaret edip hal ve hatırlarını sormak, açları doyurmak ve esirleri kurtarmak bir arada tavsiye edilmiştir. Aslında bu üç görev, bütün müslümanların sorumlu oldukları işler olup içlerinden birilerinin bunları yapması, diğerlerini sorumluluktan kurtarır.

Hasta ziyareti (iyâdet-i marîz), hastanın hal ve hatırını sormak, gönlünü almak ve gücü yettiğince ihtiyaçlarını karşılamak demektir. Bu çerçevede hasta ziyareti müekked sünnettir. Vâcip olduğu görüşünde olan âlimler de bulunmaktadır. Bir hastayı, bulunduğu yerleşim biriminde hiç kimse ziyaret etmez ve ihtiyaçlarını karşılamazsa, orada yaşayan bütün müslümanlar bundan sorumlu olur . Böylelikle tıpkı aç olanı doyurmak ve esiri esaretten kurtarmak gibi hasta ziyareti de farz-ı kifâye hükmünü alır.

Hasta ziyareti konusunda müslüman, müslüman olmayan, dost düşman, tanıdık tanımadık, yakın komşu, uzak komşu herkes eşittir. Ali el-Kârî

sadece bid'atçı sefihlerin böyle bir hakkının olmadığını belirtir (Mirkât,IV, 6). Tabiatıyla müslümanın müslüman hastaları ziyaret etmesi bu genel hüküm içinde öncelikli ve daha büyük teşviklerle desteklenmiş bir görevdir. Nitekim gelecek olan iki hadis bu konuyu açıkça ortaya koymaktadır.

Aç olanı doyurma ifadesi, insanı da hayvanı da içine alır. Hayvanlara nasıl davranılması ve bakılması gerektiğini öğreten hadisler dikkate alındığında, insan olsun hayvan olsun acıkmış olanı doyurmak gerektiği, bunun müslüman topluma yüklenmiş bir görev olduğu anlaşılır. Bir yerde açlıktan ölmek üzere olan bir insan veya hayvan varsa ve orada onu ölümden kurtaracak kadar yanında yiyecek olan bir kimse de bulunuyorsa onu doyurmak o kimseye farz olur. İş ölüm noktasına varmamışsa, faziletli ve sevaplı bir iyilik olur.

Bu hadiste esir sözüyle kastedilen, düşman elindeki esir müslümandır. Müslümanı esâretten kurtarmak bütün müslümanlar üzerine düşen bir görev, bir farz-ı kifâyedir. Esirlerini şu veya bu şekilde kurtarmayan bir İslâm toplumunun tamamı günahkâr olur. Esiri kurtarmanın farz-ı kifâye

olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedirler. Hatta Hz. Ömer, esiri kurtarmanın devlete ait bir görev olduğunu ve kurtuluş masraflarının da devlet bütçesinden (beytü'l-mâl) karşılanması gerektiğini ifade eder.

Burada şuna da işaret edelim ki, esir olmayı ve esir kalmayı tasvip etmeyen İslâm, esir almaya da hiç meraklı değildir. Konuya getirdiği hukukî düzenleme, gerçekten insan haysiyet ve şerefine ne kadar saygılı olunabileceğini gösterir. Yeri burası olmadığı için konunun detayına giremiyoruz Ancak konuyu pek çarpıcı biçimde özetleyen Cevdet Paşa'nın "Müslümanlıkta esir almak, esir olmak demektir" cümlesini hatırlatmakla yetiniyoruz (Bk. Tecrid Tercemesi, VI, 536).

Acıkmış olanı doyurmak ve özellikle düşman elindeki esiri kurtarmak, bir toplumun iktisadî ve siyasî gücünü gösterir. Esâret altındaki İslâm yurtlarını kurtarmak da hiç şüphesiz aynı şekilde İslâm ümmetinin sorumluluğudur. Düşman işgaline uğramış bir İslâm yurdu varken ona yardım edilmezse, bütün ümmet sorumlu olur.

Hastalığın, açlığın ve düşmanın esaret altına aldığı hasta, aç ve esiri bu durumlarından kurtarmak,

hadisimizin öngördüğü aynı mânada üç önemli görevdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kimliğine bakmadan hastayı ziyaret etmek, insan-hayvan ayırımı yapmadan acıkmış olanı doyurmak, düşman eline düşmüş esiri bir yolunu bulup kurtarmak gereklidir.
2. Hz. Peygamber, toplumun yardıma muhtaç olan kesimlerine karşı son derece şefkat ve merhamet göstermiş ve bunu ümmetine de tavsiye etmiştir.
3. Müslüman, Allah’a kul olmaktan başka hiç bir şeyin esâretini kabullenemez.
4. İstiklâl ve iktidar sosyal görevlerini yerine getiren toplumların hakkıdır.

و عن ثوبان رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم -900-
إنَّ المسلم إذا عاد أخاه المسلم لم يزل في خُرْقَةِ الجنة « : لاق
« : يا رسول الله وما خُرْقَةُ الجنة ؟ قال : ليق « ع جري ى تح
رمثلا نم ين ت ج او ي أ : « جَنَّاها » . مل سم هاور « جَنَّاها

900. Sevbân radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir müslüman, hasta bir müslüman kardeşini ziyarete gittiğinde, dönünceye kadar cennet hurfesi içindedir.”

- Ey Allah'ın elçisi, cennet hurfesi nedir? dediler.
Resûl-i Ekrem;

- “Cennet yemişidir,” buyurdu.

Müslim, Birr 40-42. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 2

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

هَلَّا لَوْ سَرَّتَ عَمَّسَ : لَأَقْهَنَ هَلَّا يَضُرُّ يَلْعَنُ عَوْ - 901
ما من مسلم يعود مسلماً : لَوْ قِيَّ مَلَسُو هَلَّا يَلْعَنُ هَلَّا يَلْصُ
غَدْوَةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يَمْسِيَ ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً
إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يَصْبَحَ ، وَكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي
. نَسَحَ ثِيَدِحَ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «عَنْ جُلَا

. الْمُجْتَنِّي : التَّمَرُ الْمَخْرُوفُ ، أَي : «الْخَرِيفُ»

901. Ali radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim demiştir:

“Bir müslüman, hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okur. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar istiğfar eder. Ve o kişi için cennette toplanmış meyveler de vardır.”

Tirmizî, Cenâiz 2. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 2

Açıklamalar

Bu iki hadiste müşterek olan nokta, hasta ziyaretine giden kimsenin dönünceye kadar cennet bahçesinde bulunduğudur. İkinci hadiste, yetmiş bin meleğin bağışlanma duasının buna ilâve edildiğini görüyoruz. Her iki husus da hasta bir müslümanı ziyaret etmenin uhrevî ve mânevî kazanç yönünü gözler önüne sermektedir.

Tirmizî'deki rivayete göre Saîd İbni Ifâka diyor ki, Hz. Ali bir sabah elimi tuttu, “Haydi seninle

Hasan'ı ziyaret edelim" dedi, gittik. Ebû Mûsâ'yı hastanın yanında bulduk. Hz. Ali ona;

- Ey Ebû Mûsâ! Hastayı ziyaret niyetiyle mi yoksa şöyle bir uğrayıvermiş olmak için mi geldin? diye sordu. Ebû Mûsâ:

- "Hastayı ziyaret için geldim" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali, Resûlullah'tan bu (901 nolu) hadisi duyduğunu orada Ebû Mûsa'ya müjdeledi.

Bu hadislerde geçen hurfe ve harîf kelimeleri, devşirilmiş yemiş (hurma) anlamına gelmektedir. Cennet hurmalığı da denilebilir. Burada zikredilmemekle beraber Müslim'in rivayet ettiği bir başka hadiste (Birr 39) yer alan mahrefe kelimesi de "içinde devşirilecek yemiş (hurma) bulunan bahçe" anlamına gelmektedir. Böylece her iki hadiste de görüldüğü gibi, hasta ziyareti ile yemiş devşirme arasında bir ilişki kurulmaktadır. Hasta ziyaretine giden kişinin kazandığı sevap ile bahçeden meyve toplayan kişinin topladığı yemişler birbirine benzetilmiş olmaktadır. Bir hastayı ziyaret etmek demek, cennette meyve toplar gibi sevap toplamak demektir.

İkinci hadiste, sabah veya akşam hasta bir din kardeşini ziyaret eden müslümanın bağışlanması için gün boyu veya sabaha kadar yetmiş bin meleğin dua ettiği bildirilmektedir. Bir insanın bir melek ordusunun duasına mazhar olması büyük bir bahtiyarlıktır. Eğer bu bahtiyarlık hasta bir müslümanı ziyaret edip halini hatırını sormak, elinden geliyorsa ihtiyaçlarını gidermek suretiyle temin ediliyorsa, artık bu iş ihmal edilebilir mi?

Her iki hadiste de “müslümanın, hasta bir müslümanı ziyaret etmesi” söz konusudur. Buradan hareketle, müslüman olmayan hastaların ziyaret edilmeyeceği sonucu çıkarılamaz. Zira daha önce de işaret ettiğimiz gibi, “hasta ziyareti” mutlak olarak ele alınan bir konudur. Burada, belki özel bir teşvikten söz edildiği sonucunu çıkarmak daha doğru olur.

Hasta ziyaretini tekrarlamak da sünnettir. Zira Hz. Peygamber, Sa’d İbni Muâz’ı sık sık ziyaret etmiştir. Ayrıca her türlü hastalık sebebiyle hasta ziyaret edilir. Ancak bu konuda örf ve âdeti, şahısların özel durumunu da dikkate almak lazımdır. Meselâ hasta, ziyaretten hoşlanmıyorsa, ziyaret edilmemelidir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Hasta bir müslümanı ziyaret etmek, cennet nimetleri içinde dolaşmak demektir.
2. Din kadeşini ziyaret eden müslüman için yetmiş bin melek dua ve istiğfâr eder.
3. Peygamber Efendimiz ve ashâb-ı kirâm hasta ziyaretine büyük önem vermişlerdir.

902- كَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ : وَعَنْ أَنَسٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَمَرَضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ إِلَى أَبِيهِ وَهُوَ «أَسْلَمٌ» : يَعُودُهُ ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ أَطِيعْ أَبَا الْقَاسِمِ ، فَأَسْلَمَ ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : دَهْ؟ فَقَالَ عِنْدَ هَاور . «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ» : وَسَلَّمَ ، وَهُوَ يَقُولُ يراخبل .

902. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in hizmetinde bulunan yahudi bir çocuk vardı. Bir gün hastalandı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu ziyarete gitti, başucuna oturdu ve ona:

- “Müslüman ol!” buyurdu. Çocuk, düşüncesini öğrenmek için, yanında bulunan babasının yüzüne baktı. Babası:

- Ebü'l-Kâsım'ın çağrısına uy, dedi. Çocuk da müslüman oldu.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

“Şu yavrucağı cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun” diyerek dışarı çıktı.

Buhârî, Cenâiz 80, Merdâ 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 2

Açıklamalar

Hadisin Buhârî (Merdâ 11) ve Ebû Dâvûd'daki (Cenâiz 2) rivayetlerinde, söz konusu olan yahudi çocuğun Hz. Peygamber'e hizmet ettiğinden bahsedilmemektedir. Adının Abdülkuddûs olduğuna Bulkînî işaret etmiştir. Çocuğun, henüz büluğa ermemiş olduğu genellikle kabul edilmektedir. Nitekim gulâm kelimesi de bunu göstermektedir. Ayrıca Ebû Dâvûd'un rivayetinde son cümle “Şu yavrucağı benim vasıtamla azabtan kurtaran Allah'a hamdolsun” şeklindedir.

Haz. Peygamber nezaket ve tevazu göstererek yahûdi çocuğunu ziyarete gitmiş, başucuna oturmuş ve halini hatırını sormuştur. Hadiste, sanki oturur oturmaz müslüman olmasını istemiş gibi bir anlatım görülüyorsa da, hastayı ziyaret edenin hiç şüphesiz ilk yapacağı iş, hastanın halini hatırını sormak, ona dua etmek, geçmiş olsun dileğinde bulunmaktır. Bu olağan muameleler içinde râvi Enes hazretlerinin en çok dikkatini çeken, Haz. Peygamber'in hastanın başucuna oturması ve sırası gelince de çocuğa müslüman olması için telkinde bulunması olmuştur. Bunun için o iki hususu anlatıvermiştir. .

Hadîs-i şerîf hasta ziyaretinin gayri müslimleri de kapsadığını, bu tür beşerî ilişkilerin din telkini için uygun birer fırsat olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca hadis, henüz bûluğa ermemiş mümeyyiz çocuklara (gulâm) din telkin edilebileceğini göstermektedir.

Haz. Peygamber'in sonuçta, “Şu yavrucağı benim vasıtamla azaptan kurtaran Allah'a hamdolsun” diye memnuniyetini belirtmesi, insanlar için İslâm olmaktan başka kurtuluş yolunun bulunmadığını

göstermektedir. Yani bir anlamda “ya İslâm, ya cehennem” mesajı verilmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar arasında yaşayan zimmî gayri müslimlerin hastaları da ziyaret edilir.
2. Yahudi veya hıristiyan bütün Ehl-i kitâb'ın İslâmiyet'i kabul etmekle yükümlü oldukları, İslâm geldikten sonra kendi dinlerine bağlı kalmak suretiyle kurtuluşa eremeyecekleri anlaşılmaktadır.
3. Hz. Peygamber büyük bir tevazu sahibi idi.
4. Hastayı ziyaret etmek ve baş sağlığı dilemeye (tâziye) gitmek gibi beşerî ilişkiler, din telkini için uygun fırsatlardır.
5. Bir kişinin müslüman olmasına vesile olmak, son derece büyük bir bahtiyarlıktır.
6. Sâlihlerin sohbeti bereketlidir.§

HASTAYA DUA ETMEK

HASTAYA NE DİYE DUA EDİLİR?

Hadisler

عن عائشة ، رضي الله عنها ، أن النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -903- ،
«خَرَجُوا وَأُتِخِرَ قَرِيبٌ تَنَاكُؤًا ، كَانَ إِذَا اشْتَكَى الْإِنْسَانُ الشَّيْءَ مِنْهُ
قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، بِأَصْبَعِهِ هَكَذَا ، وَوَضَعَ سُفْيَانُ بْنُ
بِسْمِ اللهِ ، ثَرْبَةً : عُيْنَةُ الرَّأْوِي سَبَابَتُهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ رَفَعَهَا وَقَالَ
. متفقٌ عليه «سَقِيمُنَا ، يَا ذَنْ رَبَّنَا أَرْضِنَا ، بِرِيقَةٍ بَعْضُنَا ، يُشْفَى بِهِ

903. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, bir kimsenin herhangi bir yeri ağrıdığında veya yara bere olduğunda Hz. Peygamber parmağıyla şöyle yapar - râvi Süfyân İbni Uyeyne, şehâdet parmağını yere değdirip kaldırarak Hz. Peygamber'in nasıl yaptığını gösterdi- ve:

- “Bismillah, bu birimizin tükürüğüyle karışmış bizim yurdumuzun toprağıdır, Rabbımız'ın izniyle hastalarımıza iyi gelir” buyururdu.

Buhârî, Tıb 38; Müslim, Selâm 54. Ayr. bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; İbni Mâce, Tıb 36

Açıklamalar

Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bir hareketini ve sözlü bir duasını görüyoruz. Hareketi, şehâdet parmağını tükürüğüyle ıslatıp toprağa değdirmesi sonra o parmağı ile hastayı veya yara-bere olan yerini sıvazlamasıdır. Onun bu harektini, hadisın râvisi Süfyân İbni Uyeyne kendisi yaparak göstermiştir.

Efendimiz'in bu hareketi yaparken söylediği “Allahın adıyla, bu birimizin tükürüğüyle karışmış yurdumuzun, yerimizin toprağıdır. Rabbımızın izniyle hastamıza iyi gelir, şifa olur” sözleri, şifâyı sadece Allah Teâlâ'nın vereceğini zihinlere iyice yerleştirci niteliktedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in tükürüğünün Medine toprağıyla karışmasından farklı bir macun oluştuğı da anlaşılmaktadır.

“Arzımızın toprağı” ifadesi, öncelikle Medine toprağını hatıra getirmekle beraber, yeryüzünün herhangi bir yerinin toprağı anlamına da gelir. Bu, bir anlamda, insanın mayasının topraktan yoğrulmuş olduğuna işarettir.

Burada yapılan, o günün anlayışına uygun fiilî bir teşebbüs ile birlikte Allah'tan şifa dilemekten

ibarettir. Böylece Peygamber Efendimiz, hem tıbbî tedâvinin gereğini, hem de şifayı yalnızca Allah'tan bilme ve bekleme inancını telkin etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz çevresindeki insanların dertleriyle ilgilenir, hastalıklarını tedavi etmeye çalışırdı.

2. İnsan tedâvi olmaya çalışmakla beraber şifayı yalnızca Allah'tan beklemelidir.

3. Hastayı ziyarete gidenin ona şifa dilemesi ve dua etmesi uygun olur.

904- وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَعُودُ بَعْضَ أَهْلِهِ -اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، أَذْهَبِ الْبَاسَ ، « :يَمْسَحُ بِيَدِهِ الْيُمْنَى وَيَقُولُ «أَ وَاشْفِ ، أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ ، شِفَاءٌ لَا يُعَادِرُ سَقَمَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

904. Yine Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, aile fertlerinden biri hastalanınca, sağ eliyle hastayı sıvazlar ve şöyle dua buyururdu:

“Bütün insanların rabbı olan Allahım! Bunun ıstırabını giderip, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Buna, hiçbir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ihsan et!”

Buhârî, Merdâ 20,38,40; Müslim, Selâm 46-49.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 18,19; Tirmizî, Daavât 111; İbni Mâce, Cenâiz 64, Tıb 36,39

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

ألا : وعن أنس رضي الله عنه أنه قال لِثَابِتٍ رَحِمَهُ اللَّهُ -905- :
لَا أَقْبَلُ : أَرْقِيكَ بِرُقِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ :
اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ الْبَاسِ ، اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي ، لَا شَافِيَ إِلَّا
بِإِذْنِكَ . يَرَاخِبُهَا هَؤُلَاءِ . غَادِرٌ سَقَمًا أَنْتَ ، شِفَاءً لَا يُدْرِكُ .

905. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, (talebesi) Sâbit'e -Allah ona rahmet etsin-

- Sana, Hz. Peygamber'in hastaya okuduğu duayı okuyayım mı? diye sordu. Sâbit de:

- Oku!. dedi. Bunun üzerine Enes şu duayı okudu:

“Ey insanların, ıstırafları gideren Rabbi, Allahım! Senden başka şifa verecek yoktur. Buna, hiçbir iz

bırakmayacak şekilde şifa ver; şifa veren ancak sensin.”

Buhârî, Tıb 38,40. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadisten ilkinde Hz. Peygamber’in, tükürüğüyle ıslattığı parmağını yere değıdirdikten sonra, yara-bere olan yere sürdüğünü, ikinci hadiste, sağ eliyle ağrıyan yeri sıvazladığını, son hadiste de doğrudan doğruya şifa dilediğini görmekteyiz. Bu şekilde okuyarak tedavi etmeye “rukye” adı verilmektedir. Günümüzde buna telkinle tedâvi denilmektedir.

Rukye, âyet veya hadislerden alınan birtakım mübârek kelimelerin söylenmesiyle yapılır. Özellikle yılan ve akrep sokmalarına karşı, bazan toprakla bazan topraksız olarak okunmak suretiyle rukye yapıldığı bilinmektedir. Bugün de bazı ailelerin bu konuda kesin netice alıcı usüller uyguladıkları, halkımızın yılan ve akrep sokmalarına karşı “şerbetli” tabir ettiğı okunmuş kimselerin bulunduğu bir gerçektir.

Aslında okuyarak tedavi, diğerk adıyla telkinle tedavi insanların eskiden beri uyguladıkları bir yöntemdir. Hz.Peygamber başlangıçta rukye yapmayı yasaklamıştır. Çünkü Câhiliye döneminde rukye yapanların sözleri arasında İslâm'ın getirdiğı tevhid inancına ters düşen ifadeler, şirk unsurları bulunuyordu. Böyle bir yanlışlığı önlemek için rukye yasaklanmıştı. Sevgili Peygamberimiz'in, bu hadislerde görüldüğü gibi gerek kendisinin dua ettiği, gerekse zaman zaman rukye yapanları dinledikten sonra, tevhid inancına aykırı bir şey bulunmayan rukyelere müsaade ettiği bilinmektedir.

Hastaya okumanın câiz olduğu, hatta 910 numara ile gelecek hadiste görüleceğı gibi Cebrail aleyhisselâm'ın bizzat Hz. Peygamber'e okuduğı rivayet edilmektedir. Ancak bir başka hadiste, “rukye yapmayan ve yaptırmayanlar”ın cennete sorgusuz sualsiz girecekleri bildirilmektedir (Buhârî, Rikak 50, Tıb 17,43, Libâs 18; Müslim, İmân 367,369, 371, 374; Tirmizî, Kıyâme 16). Burada bir çelişki var gibi görünüyorsa da aslında böyle bir şey yoktur. Çünkü rukye yapmayan ve yaptırmayanların methedilmesi ve cennete sorgusuz sualsiz gireceklerinin müjdelenmesi, Câhiliye döneminde yapılan ve yaptırılan

rukyyelerle ilgilidir. Çünkü o rukyyelerde küfrü çağrıştıran birtakım sözler vardı ve o rukyyeler bu yüzden yasaklandı. Hz. Peygamber'in yaptığı ve yaptırdığı rukye ise, bazı âyetlerin ve tevhidi ifade eden bazı kelimelerin yani ezkârın okunmasından ibarettir. Bir kere daha tekrar edelim ki, âyetlerle veya Allah'ın zikredildiği hadîslerle yapılan bütün rukyyeler câizdir.

Açıklamakta olduğumuz iki hadisın ikisinde de Peygamber Efendimiz'in birbirine çok yakın ifadelerle hastalara şifa dilediğini görüyoruz.

Hz. Peygamber'in, “Hiç bir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ver!” diye temennide bulunması dikkat çekicidir. Bu, hastaya tam şifa dilemek, yani bir hastalıktan kurtulup bir başka hastalığa yakalanmamasını temenni etmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hastaya Kur'an âyetleriyle bilinen bazı zikirleri okumak demek olan rukye câizdir. Hatta sünnettir.

2. Hastaya okurken eliyle ağrıyan yerini sıvazlamak câizdir.

3. Şifâyı verecek olan Allah'tır. O'na bu konuda mutlak inanmak ve Allah'tan başka hiç bir gücün şifa vermede etkili olamayacağını bilmek gerekir. Allah dilemedikten sonra, dünyanın en uzman doktorları bir araya gelip en son tekniklerle çare arasalar yine de ellerinden bir şey gelmez.

906- عَادَنِي : وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا ، اللَّهُمَّ : رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
. ملسم هاور «اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا اشْفِ سَعْدًا ،

906. Sa'd İbni Ebû Vakkâs radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Hastalığımda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni ziyarete geldi ve üç defa:

“Rabbim, Sa'd'ı iyileştir” diye dua buyurdu.

Müslim, Vasâyâ 8. Ayrıca bk. Buhârî, Merdâ 13, 30

Açıklamalar

Mücâhid sahâbîlerden Sa'd İbni Ebû Vakkâs'ın bu hastalığı ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in onu ziyareti ile ilgili rivayet, 7 numaralı hadiste geniş

şekilde geçti. Ancak o rivayette “Allahım, Sa’d’ı iyileştir” dua cümlesi yer almamıştır. Burada ise, hadisın hastaya yapılacak dua konusuna dair bir başka rivayeti zikredilmektedir. Dolayısıyla hadis için yukarıya yazdığımız kaynaklar, sadece bu dua cümlesini ihtiva eden rivayetleri göstermektedir. Olayın tamamını, diğer boyutlarıyla birlikte görmek isteyenler 7 numaralı hadisın açıklamasına ve kaynaklarına bakmalıdırlar.

Peygamber Efendimiz’in, Sa’d hakkında üç defa “Allahım Sa’d’ı iyileştir” diye dua etmesi, onun bu duasındaki samimiyetini ve konuya verdiği ehemmiyeti gösterir. Çünkü Efendimiz’in, önem verdiği konularda sözlerini üç defa tekrar ettiği bilinmektedir. Dua ederken biraz ısrarcı davranmak gerektiği anlaşılmaktadır. Efendimiz’in duasından sonra Sa’d bu hastalığından şifa bulmuştur.

Burada ayrıca Peygamber Efendimiz’in duasının çok sade olduğu da dikkati çekmektedir. Sade ve samimi bir cümlelik dua yeterlidir. Efendimiz’in bütün dua ve temennileri çok özlü ve kısadır. Özellikle hasta ziyareti gibi nazik durumlarda onun bu sünnetinin örnek alınması şüphesiz pek güzel olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, hasta ziyaretine giderdi.
2. Hasta ziyaretine giden kimsenin hasta için sade ve özlü dua yapması, şifa dilemesi sünnettir.
3. Duayı üç defa tekrarlamak câizdir.

907- وعن أبي عبد الله عثمان بن العاص ، رضي الله عنه أنه -
شكا إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وجعا يجده في جسده ،
ضع يدك على الذي يَألمُ » : فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم
أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ : اللَّهُ ثَلَاثًا وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ بِسْمِ : مِنْ جَسَدِكَ وَقُلْ
. ملسم هاور «وَقَدَرْتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أُجِدُّ وَأَحَازِرُ

907. Ebû Abdullah Osman İbni Ebül-Âs
radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre,
(müslüman olduğundan beri) vücudunda hissettiği
bir ağrıdan dolayı Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem'e şikâyetinde bulundu. Resûlullah sallallahu
aleyhi ve sellem de ona şunu tavsiye etti:

- “Vücudunun ağrıyan yerine elini koy ve üç kere
“bismillah” de, yedi kere de ‘bendeki bu hastalığın
şerrinden ve ileride yenileyip elem ve hüzn

vermesinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım' de!"

Müslim, Selâm 67. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tıb 19; Tirmizî, Tıb 29, Daavât 125; İbni Mâce, Tıb 36

Osman İbni Ebü'l-Âs

Ebû Abdullah künyesiyle meşhur olan Osman İbni Ebü'l-Âs, Tâif'te oturan Sakîf kabilesi elçileri arasında Medine'ye geldi ve müslüman oldu. İslâm'ı anlama ve Kur'an'ı öğrenme iştîyâkı sebebiyle, yaşça en gençleri olmasına rağmen, Hz. Peygamber onu Sakiflilere emir ve imam tayin etti. O, Hz. Peygamber'in kendisine şu tavsiyede bulunduğunu söyler:

–“Osman! Namazı uzatma. İnsanlara en zayıflarına göre muamele et. Unutma ki cemaat içinde yaşlı, zayıf, ihtiyaç sahibi ve küçükler vardır.”

Osman Tâif'teki görevini Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir devirleri ile Hz. Ömer'in hilâfetinin ilk iki yılında sürdürdü. Ömer onu Umman ve Bahreyn valisi yaptı. O bölgede bazı fetihlere öncülük etti. Basra'ya yerleşti.

Osman İbni Ebü'l-Âs, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Taifliler'in irtidat etmelerini önledi.

Hz. Peygamber'den 29 hadis rivayet eden bu değerli sahâbî, Muâviye zamanında Basra'da vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerîf, gerek hasta ziyaretine gidildiği zaman gerekse herhangi bir kimsenin gelip hastalığından dert yandığı zaman ona yapılacak duanın bir başka misalini vermektedir. Ayrıca hastanın, kendi kendine okuyarak elini ağrıyan yerin üstüne koyması gibi bir de şekil tarif etmektedir.

Burada yer almamakla birlikte hadisin Ebû Dâvûd ve İbni Mâce'deki rivayetinin sonunda râvi Osman İbni Ebü'l-Âs'ın, “Resûlullah'ın öğrettiği gibi yaptım, Allah hastalığımı iyi etti” dediğini görmekteyiz. Ayrıca Sahîh-i Müslim'de, onun bu

hastalığı müslüman olduğundan beri hissettiği de kaydedilmektedir.

Sevgili Peygamberimiz'in, bir önceki hadiste bizzat yaptığı dua ile burada tavsiye ettiği duanın olumlu sonuç verdiğini görmekteyiz. O halde, şüphe ve tereddüde düşmeden, samimiyetle, “Peygamberimin tavsiyesidir” diye böyle bir dua yapacak olan kimsenin de şifa bulacağı açıktır. Nitekim Tirmizî'nin ve Ebû Dâvûd'un rivayetinde Osmân İbni Ebü'l-Âs'ın “Ben o günden beri böyle yapılmasını çoluk çocuğuma ve başkalarına tavsiye ediyorum” dediği görülmektedir.

Hasta ziyaretlerinde, Hz. Peygamber'in bu bölümde okuyacağımız tavsiyelerinden herhangi birini hatırlatmak, hastalar için büyük bir mânevî destek olacaktır. Bunun kuru bir teselli olduğu sanılmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, kendisine arzedilen şikâyet ve isteklerle samimi olarak ilgilenirdi.

2. Resûl-i Ekrem Efendimiz, hastalara şifa vermesi için hem kendisi Allah'a dua eder hem de nasıl dua

edilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunurdu.

3. Duasının bereketi umulan kimselere, derdini açmakta hiçbir sakınca yoktur.

4. Dua, yegâne şifâ vericiye doğrudan baş vurmak demektir.

908- وعن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، عن النبي صَلَّى اللهُ مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَحْضُرْهُ أَجَلُهُ ، فَقَالَ عِنْدَهُ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِلَّا : أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ : مَرَّاتٍ سَبْعَ : لَاقَوْ يَذْمُرْتَلَاو دَوَادٍ وَبَأْ هَاوِر «عَافَاهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ الْمَرَضِ . حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الْبُخَارِيِّ : حَدِيثٌ حَسَنٌ ، وَقَالَ الْحَاكِمُ

908. İbni Abbas radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“ Kim, henüz eceli gelmemiş bir hastayı ziyaret eder de onun başucunda yedi kere; “ büyük arşın sahibi yüce Allah'dan seni iyi etmesini dilerim” diye dua ederse, Allah o hastayı iyi eder.”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 8; Tirmizî, T1b 32

Açıklamalar

Hasta ziyaretlerinde ziyaretçilerin yapabilecekleri dualardan birini daha bize öğretmekte olan hadîs-i şerifte ecel ve arş gibi iki önemli kavram dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi ecel, herkes için, dünyada kalma süresi demek olan hayatın sonu anlamına gelmektedir. O da Allah Teâlâ tarafından ezelde takdir edilmiştir. Binaenaleyh ecel ne bir saniye öne alınır ne de bir saniye gecikir. Daima tam zamanında gelir ve o geldi mi artık ölümden kurtuluş yoktur. Tabiî âfetler veya trafik kazaları gibi alışılmışın dışındaki olaylar sebebiyle gerçekleşen ölümler de ecelin öne alındığı veya ecelin önce geldiği şeklinde yorumlanamaz; hele hele “ecelinden önce öldü” gibi laflar asla söylenemez. Çünkü Allah Teâlâ kime ne kadar ömür takdir ettiğini bilir ve onu ömrünün sonuna kadar yaşatmaya kâdirdir. Eceli gelmeden önce kimse bu hayattan kopamaz.

Hadisimizde de bu gerçeğe işaret edilmek üzere “henüz eceli gelmemiş bir hastayı” ifadesi yer almaktadır. Yani ziyaretçinin yapacağı duanın, ancak eceli gelmemiş hastaların iyileşmesinde bir etkisi olabileceğine, eceli gelmişse hiçbir şeyin onun önüne geçemeyeceğine dikkat çekilmiş olmaktadır. Diğer bir ifadeyle dua, ancak ecel

dışındaki rahatsızlıkların giderilmesine vesile olabilmektedir.

Hadiste duanın yedi kez tekrarı, Ali el-Kârî'nin belirttiği gibi, insan yapısındaki önemli yedi organa karşılık olabilir.

Arş kelimesi, müteşâbihat dediğimiz, gerçek mahiyeti bilinemeyen kavramlardan biridir. Onu, Allah Teâlâ'nın mutlak hüküm koyma ve yürütme gücünün bir anlatımı olarak değerlendirmek mümkündür. Böyle olunca da hadisimizdeki duanın anlamı, “Her şeyi kuşatan mutlak gücün sahibi yüce Allah’ın seni iyi etmesini dilerim” demek olur. “Yüce arşın sahibi Allah’tır” [Neml sûresi (27), 26]. Allah’ın mutlak iradesine ve yüce kudretine havale edilen dilek ve temenniler, genellikle gerçekleşir. Onun bir istisnası “ecelin gelmiş olması”dır. O noktada artık hiç bir şeyin tesiri olamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Eceli gelmeyen hastalar için her türlü hastalıktan kurtulma imkân ve ümidi vardır.

2. Allah için bir hastayı ziyaret edip ona Hz. Peygamber'in öğrettiği dualardan biri ile dua etmek şifa bulmasına vesiledir.

3. Eceli gelen kimse, hiç bir şekil ve sebeple ölümden kurtulamaz.

وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى أَعْرَابِيٍّ يَعُودُهُ - 909
بَأْسٌ ، طَهُورٌ إِنْ شَاءَ آل : لَاقُ هُدُوعِي نَمِ يَلْعَلْ خَدَّ إِذَا نَاكَو ،
يِرَاخْبَلَا هَاوِر «اللَّهُ

909. İbni Abbâs radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, hasta bir bedevîyi ziyaret etti. Her hastayı ziyaret ettiğinde yaptığı gibi ona da, “Geçmiş olsun, hastalığın günahlarına keffâret olur inşallah” buyurdu.

Buhârî, Tevhîd 31, Menâkıb 25, Merdâ 10, 14

Açıklamalar

Hiz. Peygamber'in, köylü-şehirli, zengin-fakir ayırımı yapmaksızın hemen her hastayı ziyarete gittiğinin bir misalini bu hadiste görmekteyiz. Hatta her ziyaret ettiğı hastaya da söylemeyi alışkanlık haline getirdiğı bir teselli ve dua

cümlesini öğrenmekteyiz. Ne ziyaret konusunda ne de hastalara söylediği sözler konusunda Hz. Peygamber'in ayırım yapmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla biz müslümanların da aynı şekilde davranmamız uygun olacaktır. Bedevî (A'râbî), bâdiyede yani çölde yaşayan adam demektir. Çöl bedevîsi de denilen bu insanlar, tabiatlarının sertliği ve davranışlarının kabalığı ile bilinirler. Burada hadis, sadece hastaya yapılacak dua ile ilgili kısmı zikredilmiş, devamı nakledilmemiştir. Kütüb-i sitte içinde sadece Buhârî'nin Sahih'inde bulunan hadis, değişik konularla ilgisi dolayısıyla Buhârî tarafından dört yerde tekrar edilmiştir.

Hz. Peygamber'in dua ve temennisine katılıp ondan faydalanmayı düşünmeyen, daha açıkçası, onun duasını sıradan bir kimsenin duası gibi gören birinin hiçbir zaman doğru hareket etmiş olmayacağının anlaşılması için biz olayın -burada yer almayan- devamını nakledeceğiz:

Humma hastalığından yatmakta olan bedevî, Hz. Peygamber'in “geçmiş olsun” şeklindeki duasına:

- Günahlardan temizleyici mi olur, dedin? Hayır aksine bu hastalık, yaşlı bir insanı (bedenimi) yakıp kavuruyor ve kabristana sürüklüyor, diye

cevap verdi. Onun bu uygunsuz cevabı üzerine Hz. Peygamber de:

–“Peki, öyle olsun” buyurdu. Başka kaynaklarda Hz. Peygamber’in, “Allah’ın hükmü yerini bulur” buyurduğu kaydedilmektedir. Hadisin bazı rivayetlerinden öğrenildiğine göre, bedevî o gece ölmüştür (İbni Hacer, Fethu’l-bârî, X, 124).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’den bize intikal etmiş dua, bilgi ve belgeler karşısında -hasta A‘rabî gibi- uygunsuz birtakım görüşler ileri sürerek, sünnete itiraz etmemelidir. Aksi halde zarar eden bizler oluruz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ayırım yapmaksızın hastaları ziyarete gider ve onlara dua ederdi.
2. Katı, kaba bir bedevî de olsa, toplum fertlerini ziyarete gitmek, yöneticiler için; câhilleri ziyaret etmek de âlimler için bir eksiklik değildir.
3. Hastalar, kendilerine yapılan öğüt ve duaları kabul etmeli ve dua edenlere güzel cevaplar vermelidir.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ جِبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ -910-
لِاقٍ «نَعَمْ» يَا مُحَمَّدُ اسْتَكَيْتَ؟ قَالَ: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
«أَرْقِيكَ»، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ بِسْمِ اللَّهِ
مَلْسَمٍ هَاورٍ «حَاسِدٍ»، اللَّهُ يَشْفِيكَ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ.

910. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Cebrâil aleyhisselâm, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelerek:

- Ey Muhammed, hasta mısın? diye sordu. Hz. Peygamber de:

- Evet, dedi. Cebrâil aleyhisselâm:

- Allah'ın ismiyle seni rahatsız eden her şeyden sana okurum. Her nefsin veya hasetçi her gözün şerrinden Allah sana şifâ versin. Allah'ın adıyla sana okurum” diye dua etti.

Müslim, Selâm 40

Açıklamalar

Hastalık ve sıkıntılar insanlar içindir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de herşeyden önce bir insandır. Binaenaleyh onun da diğer insanlar gibi zaman

zaman hastalanması pek tabiîdir. Hatta ona bazı kimselerin zarar vermesi de mümkündür. Bu durum hiç bir zaman “Allah seni insanların vereceği zarardan korur” [Mâide sûresi (5), 67] âyetindeki ilâhî garantiye ters düşmez. Bu teminat, can tehlikesine karşıdır. Onlar sana hiç bir şekilde zarar veremezler demek değildir. Yine bilinen bir gerçektir ki, en şiddetli sıkıntıları peygamberler çekmişlerdir.

Rukye, yukarıda da geçtiği gibi, halkımızın tabiriyle, hastaya okumak demektir. Burada bizzat Cebrâil aleyhisselâm’ın Hz. Peygamber’e rukye yaptığını yani okuduğunu görmekteyiz. Mânası bilinen kelimelerle ve şirk unsuru taşımayan sözcüklerle, bilhassa âyet-i kerîmelerle rukye yapmak câizdir. Yasaklanmış olan rukye, Câhiliye dönemindeki gibi, birtakım tılsımlı ve bozuk mânalı kelimelerle yapılan rukyelerdir.

Hz. Cebrâil’in, Peygamber Efendimiz’e ismiyle “Ya Muhammed” diye hitap etmesi, “Peygamberi biribirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın” [Nûr sûresi (24), 63] yasağının insanlar ve cinlere yönelik olduğunu gösterir.

“Hasetçi her göz” ifadesi, nazar değmesinin gerçek olduğunu gösterir. Nazardan ve zarar vermesi muhtemel herşeyin şerrinden Allah’a sığınmak gerekir. Zira hayrı da şerri de yaratan O’dur. O’nun iradesinin ve kudretinin üzerinde asla bir güç yoktur. O halde böylesi bir güce sığınıp dayanmak, kötülüklerden emin olmanın en sağlam yoludur. Cebrail aleyhisselam’ın iki kez “Allahın ismiyle sana okurum” demesi de, bu tür hallerde Allah’a sığınmanın ve sadece ondan yardım beklemenin, olan herşeyin O’nun dilemesiyle olacağına inanmanın pekiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hasta ziyareti sırasında ve sorulması halinde şikâyet etmeksizin hasta olduğunu söylemek câizdir.
2. Hastaya bazı âyet, zikir ve dua cümleleriyle, Allah’ın güzel isim ve sıfatlarıyla okuyup şifa dilemek câizdir.
3. Nazar (göz değmesi) haktır.

4. Her çeşit kötülükten ve şerden Allah’a sığınmak gerekir. Bunun en uygun yolu da muavvizeteyn denilen Felak ve Nâs sûrelerini okuyarak Allah’a sığınmaktır.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، - 911
مَنْ قَالَ « : أَنْهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا : إِلَهَ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ، صَدَّقَهُ رَبُّهُ ، فَقَالَ لَا إِلَهَ :
لَوْ قِي : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، قَالَ : وَإِذَا قَالَ . أَكْبَرُ
الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ : لَأَقِ إِذَا . لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي لَا شَرِيكَ لِي
لَا : وَإِذَا قَالَ . لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا لِي الْمَلِكُ وَلِيَ الْحَمْدُ : وَلَهُ الْحَمْدُ ، قَالَ
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ، قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَلَا حَوْلَ وَلَا
رَضِيَ ثُمَّ مَاتَ لَمْ تَطْعَمَهُ مَنْ قَالَهَا فِي مَ » : وَكَانَ يَقُولُ « قُوَّةَ إِلَّا بِي
. نَسَحَ ثِيْدِح : لَأَقِ وَيَذْمُرْتَلَا هَاوِر « النَّارُ .

911. Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Hüreyre radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, bunlar Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğuna şahit oldular:

-“Kim, Allah’tan başka ilah yoktur ve Allah büyüktür”, derse; Allah onu doğrulayarak: -
“Benden başka ilah yoktur, ben büyüğüm” buyurur. Kul:

- “Allah’tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur”, dediğinde, Allah Teâlâ, (o kulunu tasdik

ederek) - “Benden başka ilah yoktur, ben tekim, eşim-ortağım yoktur” buyurur. Kul:

- “Allah’tan başka ilah yoktur. Mülk de O’nun, hamd de O’nundur”, dediğinde Allah Teâlâ:

- “Benden başka ilah yoktur, hamd de benimdir, mülk de benimdir” buyurur. Kul:

- “Allah’tan başka ilah yoktur, güç kudret yalnız Allah’ındır”, dediği zaman Allah Teâlâ;

- “Benden başka ilah yoktur, kuvvet ve kudret ancak benimdir, benimledir” buyurur.

Bu açıklamalardan sonra Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem sözüne devam ederek; “Bu duaları bir kimse hastalığında söyler de sonra ölürse, cehennem ateşi ona dokunmaz” buyurdu.

Tirmizî, Daavât 36

Açıklamalar

Hastaya okunacak dua konusunun sonunda, hastanın kendisinin okuyacağı duanın bir örneğini bu hadiste bulmaktayız. Allah’ın birliğine ve

mutlak kudretine olan inancını dile getiren kulun, Allah Teâlâ tarafından doğrulandığını bildiren Peygamber Efendimiz, bu kabil sözlerin hastalık halinde söylenmesinin bir çeşit dua ve sığınma olduğunu ve bunları söyledikten sonra ölen kimsenin, Allah Teâlâ'nın himayesiyle cehennem ateşine girmeyeceğini müjdelemektedir. Bu, herhalde her insan için özellikle de ölümcül hastalar için fevkalâde büyük bir teselli ve müjdedir.

Müellif Nevevî, bu hadisi bu büyük müjde sebebiyle burada zikretmiş, böylece bu sözleri söyleyecek olan hastalara cehennemden kurtuluş yolunu göstermek istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın getirdiği tevhid ilkesinin ifadesi olan sözleri söyleyen kimseyi, Allah Teâlâ doğrular.
2. Tevhid inancını dile getiren sözleri söyleyerek ölen kimse cehenneme girmez.
3. Hastalar, kendilerine tevhidi ifade eden dualar etmelidirler.

بابُ استحباب سؤال أهل المريض عن حاله -146

HASTANIN HALİNİ YAKINLARINDAN SORMAK

Hadisler

عن ابن عباس ، رضي الله عنهما ، أنَّ عليَّ بنَ أبي طالبٍ ، -912 رضي الله عنه خرجَ مِنْ عِنْدِ رسولِ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في كَيْفَ أَصْبَحَ يا أبا الحسن ، : وَجَعَهُ الَّذِي تُوفِّيَ فِيهِ ، فقال النَّاسُ هاور . أَصْبَحَ يَحْمَدُ اللهَ بَارِئاً : رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال . يراخبل .

912. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Ali İbni Ebû Tâlib radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in vefat ettiği hastalığı zamanında yanından çıktı.

Sahâbîler:

Ey Ebü'l-Hasan! Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem nasıl oldu, geceyi nasıl geçirdi ? dediler. O da:

- Allah'a hamdolsun, hastalığı atlattı! dedi.

Buhârî, Megâzî 83, İsti'zân 29.

Açıklamalar

Önceki kısımda, hastayı ziyaret edip hâl ve hatırını sormak ve ona dua etmekle ilgili hadîs-i şerîfleri okumuştuk. Burada ise, herhangi bir sebeple hastanın yanına girilememesi hâlinde, onun durumunu aile fertlerinden sormanın uygun olacağını belirten bir hadîs-i şerîfi görmekteyiz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’i son hastalığında ziyaret imkânı bulamayan sahâbîler, onun durumunu, yanından dışarı çıkmış olan Hz. Ali’den soruyorlar. Hz. Ali de geceyi rahat geçirdiğini söylüyor. Bu olay, kendisine ulaşamayan hastanın halini yakınlarından sormanın müstahap olduğuna delil kabul edilmektedir.

Bu tür bir ilgi önce hastanın yakınlarını, sonra da duyması halinde bizzat hastanın kendisini son derece memnun eder. “Falanca hâlini hatırını sordu, selâmları var” diye hastaya ulaştırılacak bir haber, kesinlikle büyük bir memnuniyet vesilesi olur. Bu sebeple, hasta olduğu duyulan ya da bilinen kimseleri, hiç değilse yakınlarından sorup soruşturmak lâzımdır. Bu da bir nezâket kuralıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'in her hali ile yakından ve samimi olarak ilgilenirlerdi.

2. Kendisine ulaşılamayan hastanın hâlini yakınlarından sormalıdır.

هتاي ح نم سي أ نم هلوقي ام باب -147

ÖLECEĞİNİ ANLAYAN KİMSENİN YAPACAĞI DUA

Hadîsler

913- سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُسْتَنِدٌّ إِلَيَّ يَقُولُ هُمْ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي ، اللَّهُ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُسْتَنِدٌّ إِلَيَّ يَقُولُ . هِيل ع ق ف ت م «وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى

913. Âişe radiyallahu anhâ şöyle demiştir:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bana yaslanarak:

-“Allahım, beni bağışla, bana merhamet et ve beni refîk-i a‘laya ilet!” diye dua ettiğini duydum.

Buhârî, Merdâ 19, Fezâilüs-sahâbe 5, Megâzî 83,84, Rikâk 42, Daavât 28; Müslim, Selâm 46, Fezâilu's-sahâbe 85, 87. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 76; İbni Mâce, Cenâiz 64.

Açıklaması 914 nolu hadisle birlikte yapılacaktır.

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ : تَلَاقَ اِهْنَعُو - 914
بِالْمَوْتِ ، عِنْدَهُ قَدْحٌ فِيهِ مَاءٌ ، وَهُوَ يَدْخُلُ يَدُهُ فِي الْقَدْحِ ، ثُمَّ يَمْسَحُ
أَعْيُنِي عَلَى غَمْرَاتِ الْمَوْتِ اللَّهُمَّ : وَجْهَهُ بِالْمَاءِ ، ثُمَّ يَقُولُ
يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «وَسَكَرَاتِ الْمَوْتِ» .

914. Yine Âişe radıyallahu anhâ şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i, ölüm döşeginde, yanıbaşındaki su kabına elini daldırıp yüzüne sürerken gördüm. O, böyle yapıyor sonra da “Allah’ım ölümün şiddet ve sıkıntılılarına karşı bana yardım et” diye dua ediyordu.

Tirmizî, Cenâiz 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 64

Açıklamalar

Hız. Âişe vâlidemizin rivayet ettiği bu iki hadiste, sevgili Peygamberimiz'in vefatı öncesinde ne yaptığını, nasıl dua ettiğini görmekteyiz.

Hayatından ümit kesen, artık ölmek üzere olduğunu anlayan müslümanların o anda nasıl dua etmesi gerektiğini, yegâne örnek ve önderimiz Peygamber Efendimiz’den görüp öğrenmekteyiz.

Birinci hadise göre Efendimiz, Hz. Âişe’ye yaslanmış oluğu halde, Allah Teâlâ’dan mağfiret ve rahmet dilemiştir. Gecmişi ve geleceği kendisine bağışlanmış olan Efendimiz’in bu duası, herhalde herşeyden önce ümmetini eğitmek içindir. Bu nâzik ve kritik anda, gaflete düşmeyip Allah’tan mağfiret ve rahmet dilemek gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü bu durum gerçekten göç hâli ve ölüm anıdır. O anda bile Allah’ın kulu olduğunu idrak edip O’na müracaatta bulunmak, herhalde yapılabilecek işlerin en isabetlisidir.

Efendimiz bu duasında “Allah’ım beni refîk-i a‘lâya ilet” niyâzında bulunmuştur. Refîk kelimesi hem tekil hem çoğul olarak kullanılmakta, böylece hem dost, arkadaş, hem de dostlar, arkadaşlar anlamına gelmektedir. Kelimeyi çoğul anlamında alırsak Resül-i Ekrem Efendimiz, bu duasıyla kendisinden önceki peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlere katılmasını istemiş olur. Nitekim bu sayılan kimseler hakkında Allah Teâlâ “Onlar ne güzel refiktirler” [Nisâ sûresi (4), 69]

buyurmuştur. Bu takdirde mâna “beni güzel dostlara ilet” demek olur. Yine bir peygamber olan Hz. Yûsuf da “beni sâlihlerle ilhak et!” [Yusuf sûresi (12), 101] diye dua etmiştir. Şayet refîk kelimesi tekil olarak değerlendirilir ve “er-Refîk”ın Allah Teâlâ’nın güzel isimlerinden olduğu da dikkate alınırsa, Hz. Peygamber’in, kadri yüce mevlâyâ kavuşmak istediği anlaşılır. Bu takdirde mâna “ Beni Yüce Dost’a kavuştur” demek olur.

İkinci hadiste, Peygamber Efendimiz’in, çektiği ıstırabı hafifletmek için mübarek elini suya değdirip o güzel yüzüne sürdüğünü ve bu arada “Bana ölüm anının şiddet ve sıkıntılarına karşı yardım et” diye Allah Teâlâ’ya dua ettiğini görüyoruz. “Sekerât-ı mevt”, ölümün sıkıntıları, şiddeti demektir. Efendimiz’in bu duasından örnek alınarak genellikle dualarımızda hep “sekerât-ı mevt”i kolay kılması için Rabbimiz’e dua etmeliyiz. Bu dua, her zaman olduğu gibi, ölmek üzere iken de yapılmalıdır.

Hadîslerden Öğrendiklerimiz

1. Ölmek üzere olanların yapacakları dualar vardır.

2. Hz. Peygamber, bir insan ve peygamber olarak, ölüm anında yapılacak duaların ve söylenecek sözlerin örneğini vermiştir.

3. Ölüm herkesin başındadır. Ölüm hâlinin sıkıntıları herkes için geçerli olduğuna göre, o sıkıntılardan Allah'a sığınmak gerekir.

ضيرم لاه أةيصو بابحتسا باب - 148

ام ىل ع ربصل او هل امتح او هيل اناس ح إل اب هم دخي نمو
دح ب هتوم ببس برق نمب ةيصول اذك و هرم أنم قشي
اموحنو صاصق وأ

HASTAYA VE ÖLÜM MAHKÛMLARINA İYİ
BAKMAK

HASTANIN YAKINLARINA VE
BAKICILARINA,

ONA İYİ BAKMALARINI VE ONDAN
GÖRECEKLERİ TEPKİLERE
SABRETMELERİNİ TAVSİYE ETMEK; YİNE
HAD, KISAS VE BENZERİ CEZALAR
SEBEBİYLE ÖLÜMÜ YAKLAŞMIŞ
OLANLARA İYİ

DAVRANILMASINI HATIRLATMANIN GÜZELLİĞİ

Hadisler

عن عمران بن الحُصَيْن رضي الله عنهما أن امرأة من -915-
النبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وهي حُبْلَى مِنَ الزَّنا ، فقالت جُهَيْنَةُ أَنتَ
يا رسولَ اللهِ ، أصبتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ ، فدعا رسولُ اللهِ صَلَّى اللهُ :
«أَحْسِنِ إِلَيْهَا ، فَإِذَا وَضَعْتَ فَأَتِنِي بِهَا » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِيِّهَا ، فقال
مر بها النبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فشُدَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا ، ثُمَّ فَعَلَ فَأَ
. رواه مسلم . أَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا

915. İmrân İbni Husayn radıyallahu anh'dan
rivayet edildiğine göre Cüheyne kabilesinden bir
kadın, zina sonucu gebe kalmış olduğu halde Nebî
sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Had cezasını gerektiren bir
suç işledim. Cezamı ver! dedi.

Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem, kadının velisini çağırıp getirtti ve ona:

—“Bu kadına iyi bak. Çocuğunu doğurunca bana
getir!” buyurdu.

Adam, aldığı talimatın gereğini yaptı ve kadını doğumdan sonra getirdi.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kadının üzerine elbisesinin iyice bağlanmasını söyledi, sıkı sıkı bağladılar. Sonra Hz. Peygamber'in emri üzerine taşlanarak öldürüldü. Sonra da Resûl-i Ekrem kadının cenâze namazını kıldı.

Müslim, Hudûd 24. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Hudûd 24; Tirmizî, Hudûd 9; Nesâî, Cenâiz 64

Açıklamalar

23 numarada daha geniş bir şekilde geçmiş olan hadîs-i şerîf, konu başlığının, “ölüme mahkûm kimselere iyi davranılması” kısmıyla ilgisinden dolayı burada tekrar edilmiştir. Aslında bu başlık altında önce “hastalara iyi bakmak”la ilgili bir hadisin zikredilmesi daha uygun olurdu. Herhalde İmam Nevevî, zina gibi ağır bir suç işlemiş olana iyi davranılmasıyla ilgili Peygamber tavsiyesini nakletmek suretiyle bunun hastalara iyi bakma gereğini de ifade ettiğini düşünmüş olmalıdır.

Ayrıca Nevevî, olayın tövbe konusunu ilgilendiren son kısmını -haklı olarak- burada tekrar

etmemiştir. O buradaki konunun gereği olan “hasta ve mahkûmlara iyi bakmak”la ilgili tarafını zikretmek suretiyle vermek istediği mesajın dağılmamasını sağlamıştır. Biz de buradaki açıklamamızda olayın bu yönü üzerinde duracağız.

Ancak herşeyden önce, memleketimizde zaman zaman gündeme getirilen İslam’da recm cezâsı var mı, yok mu tartışmalarına Hz. Peygamber’in bu uygulamasının susturucu bir cevap olduğunu belirtmek istiyoruz. Herhangi bir konunun açıkça Kur’an’da yer almamış olması, eğer o konuda Hz. Peygamber’e ait bir uygulama varsa, aynen Kur’an’da yer almış gibi işlem yapılmasını gerektirir. Hele konu, insanın yaşama hakkı gibi ölüm kalım meselesi ise, burada Peygamber’in uygulamasını görmezden gelmeye kimsenin hakkı olmaması gerekir. Aksi halde Peygamber’i haksız bir uygulama yapmış olmakla suçlamak gibi sonu imana dokunan çok sakıncalı bir yola girilmiş olur. Zaten bilinen bir gerçektir ki, Peygamber vahye ters düşen bir uygulama yapma yetkisine aslâ sahip değildir. O halde, aslında İslâm dışı bazı etkilere dayalı ve fakat sanki dinî maksat taşıyormuş izlenimini verecek tarzda söylemlerle, kaynağını Sünnet’ten alan bazı konulara karşı çıkma eğiliminden vazgeçilmelidir. Bu tür davranışlarla

toplumun din dışılığına daha yakın kesimleri
nezdinde saygınlık kazanma yolu seçilmemelidir.
Gerçek saygınlık, daha kaliteli müslüman
olabilmektedir.

Burada Hz. Ömer'in bir ön uyarısını nakletmek
istiyoruz. Abdürrezzak İbni Hemmâm'ın
(ö.211/826) Musannef'inin iki yerinde (VII,330 ve
XI, 412) Hz. Ömer; recm cezasını, deccâli, havzı,
kabir azâbını ve mü'minlerin cezalarını çektikten
sonra cehennemden çıkacaklarını inkar edecek,
bunların olmadığını ve olmayacağını ileri sürecek
birtakım insanların türeyeceğini söyleyerek ta o
günden müslümanları uyarmıştır. O halde bu
konularda inkâra dayalı iddia sahipleri suçüstü
(cürm-i meşhûd halinde) yakalandıklarını
bilmelidirler.

Hz. Peygamber'in, zina ederek gebe kalmış ve bu
sebeple ölüme mahkûm edilmiş bir kadını, en
yakın velisine teslim etmesi ve ona iyi
davranmasını tenbih etmesi, suçlu ve hastalara iyi
davranılması ve onlardan gelecek maddî-mânevî
tepki ve rahatsızlıklara sabır gösterilmesi gerektiği
anlamına gelmektedir. Özellikle böyle ağır suç
işlemiş kimselerin yakınları, toplumdan
görecekları kınama ve psikolojik baskılar

sebebiyle birtakım olumsuz ve kaba davranışlara girişebilirler. Onların bu konuda fevkalâde anlayışlı ve sabırlı olması gerekmektedir. Aynı şekilde toplum da suçlulara, cezadan önce ceza anlamına gelecek şekilde davranmamaya gayret etmelidir. Halkımız “düşenin dostu olmaz” der. Bu doğrudur. Ama hadisimiz “düşene düşman olmamalı” mesajını vermektedir. Yapılması gereken de budur. Özellikle işin ucunda ölüm varsa, insanlar daha dengeli ve sabırlı davranmalıdır. Bu, toplumun genel sağlığı, huzuru ve düzeni ile ilgili çok ciddi bir konudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber suçlu ve hastalara iyi davranır ve bunu tavsiye ederdi. Suçu sabit olana hakettiği cezayı vermek, hem ona hem de topluma “iyi davranmak” demektir.

2. Hasta ve suçlulara iyi davranmak ve sabırla muamele etmek İslâm ahlâkının güzelliklerindendir.

3. Gebe kadın, doğum yapıp temizleninceye kadar cezalandırılmaz. Çocuğu yaşıyorsa, kendisi

emzirmese bile, çocuk süten kesilinceye kadar cezası tehir edilir.

4. Recm ve benzeri cezalar sebebiyle öldürülen kimselerin cenâze namazı kılınır.

ديدش وأ ، عجو ان أ : ضيرملا لوق زاوج باب -149
ةهارك ال هنأ نايبو كلذ وحنو هاسأراو وأ كوعوم وأ عجولا
عزجلا راهظاوطخستلا ىلع نكي مل اذا كلذ يف

HASTANIN HÂLİNİ ANLATMASI

HASTANIN, “HASTAYIM, AĞRIM ŞİDDETLİ,
YANIYORUM, VAY BAŞIM” GİBİ SÖZLER
SÖYLEMESİNİN CÂİZ OLDUĞU, ŞİKÂYET
ETMEDİĞİ SÜRECE BÖYLE
DERTLENMESİNDE KERAHET
BULUNMADIĞI

Hadisler

دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى : عن ابن مسعود رضي الله عنه قال -916
إِنَّكَ لَتُوءَعُكَ وَعَكَا : وَسَلَّم وَهُوَ يُوعُكَ ، فَمَسِسْتُهُ ، فَقُلْتُ اللَّهُ عَلَيْهِ
قَفْتُمْ «أَجَلُ إِنِّي أُوَعُّكَ كَمَا يُوعُّكَ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» : شَدِيدًا ، فَقَالَ
هِيَ لَع .

916. İbni Mes‘ûd radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bir keresinde Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in yanına girdim, kendisi sıtmaya yakalanmıştı, elimi vücuduna dokundurdum ve:

- Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.

-“Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ıstırap çekiyorum” buyurdu.

Buhârî, Merdâ 3, 13, 16; Müslim, Birr 45

918 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

917- جَاءَنِي : وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي ، فَقُلْتُ
وَذَكَرَ الْحَدِيثَ . لَا يَرْتُنِّي إِلَّا ابْنَتِي بَلَغَ بِي مَا تَرَى ، وَأَنَا ذُو مَالٍ ، وَ
هِيلَعٌ قَفْتَمُ .

917. Sa’d ibni Ebû Vakkâs radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Yakalandığım şiddetli bir hastalık dolayısıyla Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ziyaretine geldi. Ona:

- “Gördüğün gibi çok rahatsızım. Ben zengin bir adamım. Bir tek kızımdan başka mirasçım da yok...” dedim.

[Râvi, hadisin tamamını nakletmiştir.]

Buhârî, Cenâiz 36, Vasâyâ 2, Merdâ 16, Daavât 43, Ferâiz 6; Müslim, Vasâyâ 5. Ayr. bk. Ebû Dâvûd, Ferâiz 3; Tirmizî, Vasâyâ 1; Nesâî, Vasâyâ 3; İbni Mâce, Vasâyâ 5

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

918- قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: وَعَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ - 918: «بَلْ أَنَا وَارَأْسَاهُ» : فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَارَأْسَاهُ . يَرَاخِبَالَا هَاوِر . ثِيْدَحْلَا رَكَذُو .

918. Kâsım İbni Muhammed’den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Âişe radiyallahu anhâ, bir keresinde şiddetli baş ağrısına tutulduğundan dolayı, “vay başım, ölüyorum” dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

–“Asıl ben, ‘vay başım’ demeliyim” buyurdu.

(Râvi hadisin tamamını nakletti)

Buhârî, Merdâ 16

Kâsım İbni Muhammed

Hz. Âişe’nin yeğeni olan Kâsım, hadisi kelimesi kelimesine aynen rivayet etmeye çalışan tâbiîn nesline mensup dikkatli bir hadis râvisi idi.

Güvenilir, bilgili, verâ ve takvâ sahibi bir kimse idi. Çok ihtiyatlı biri olduğu, hiç bir konuda kesin konuşmamasından anlaşılmaktadır. Bir konuda kanaatini bildirirken “öyle sanıyorum, kesin bu öyledir demiyorum” gibi sözler söylerdi. “Allah’ın kendisine neyi farz kıldığını öğrendikten sonra kişinin câhil olarak yaşaması, bilmediği konularda görüş beyan etmesinden çok daha hayırlıdır” derdi. Sahâbîlerin ihtilâfını müslümanlar için rahmet sayardı. Ömer İbni Abdülaziz onu halifelğe layık görürdü.

Sabah erkenden mescide gelir, insanlar etrafını çevirir, uzunca bir süre onların sorularına cevap verirdi. Yüzüğünün kaşında ismi yazılıydı.

Kasım İbni Muhammed, çağdaşları tarafından son derece dikkatle izlenen bir kişiliğe sahipti. Hakkında bilgi veren kaynaklar, onun kılık kıyafeti konusunda çok detaylı müşahedeleri nakletmektedir.

Vefatından önce: “Beni, içinde namaz kıldığım üzerimdeki elbiselerimle, gömleğim, izarım ve ridamla kefenleyin” dedi. Oğlu: İki kat kefen istemiyor musun? diye sorunca:

-“Oğlum, (dedem) Hz. Ebû Bekr de bu üç parça elbise ile kefenlendi. Yaşayanlar, yeni elbiseye ölülerden daha fazla muhtaç ve lâyıktır” dedi. Son yıllarında gözleri görmez olmuştu.

71 veya 72 yaşında iken Kudeyd denilen yerde, hicri 108 senesinde vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hastanın, çektiği ıstırabı dile getirmek için söylemesinde sakınca olmayan sözleri ihtiva eden üç hadisi bir arada görmüş bulunmaktayız. Kabul etmek gerekir ki, her çeşidiyle hastalık bir

sıkıntıdır. Bu sıkıntıyı dile getirip söylemek ise, çoğu hastaya, acaba şikâyet olur mu diye ikinci bir sıkıntı verir. İşte bu hadislerde konuyu aydınlatacak deliller bulunmaktadır. Daha önce 39 numarayla sabır konusunda geçmiş olan birinci hadis, doğrudan doğruya bizzat Hz. Peygamber’in, “Sizden iki kişinin çekebileceği kadar ıstırap çekiyorum,” ifadesini ihtivâ etmektedir. Bu demektir ki hasta, çektiği ıstırabı şikâyet kasdı ve niyeti olmaksızın gayet açık bir şekilde söyleyebilir. Hz. Peygamber’in sözlü sünnetiyle sâbit olduğu üzere bunun bir sakıncası yoktur. Konu hakkında bilgi almak için 39 numaralı hadisin açıklamasına bakılmalıdır.

7 numarada bütünüyle, 906 numarada ise kısmen geçmiş olan ikinci hadis, Sa’d İbni Ebû Vakkâs hazretlerinin, Hz. Peygamber’in ziyaretini fırsat bilerek kendisine, “Gördüğün gibi çok hastayım” diye başlayan cümlelerle hâlini arzettiğini göstermektedir. Hz. Peygamber, “öyle deme” diye Hz. Sa’d’ı ikaz etmediğine göre, bir hastanın “çok hastayım” demesi yasak değildir. Bu da takrîrî sünnetten anlaşılmaktadır.

Hadisin devamında Hz. Peygamber, Sa’d’a malının ancak üçte birini vasiyet edebileceğini

bildirmiş ve mübarek elini Sa'd'ın alnına koyup vücudunu sıvazlamış ve “Allahım Sad’a şifâ ver ve hicretini tamamla!” diye dua etmiştir. Konunun bu yönleri de 7 ve 906 nolu hadislerde açıklanmıştır.

Üçüncü hadiste Hz. Âişe vâlidemizin tutulduğu şiddetli baş ağrısı sebebiyle, Hz. Peygamber’in yanında “Vay başım, ölüyorum” dediğini görmekteyiz. Hz. Peygamber, Âişe validemize, böyle söylememesi gerektiği konusunda herhangi bir ikazda bulunmamış, hatta hadisin buraya alınmayan devamında:

- “Eğer sen ölür de ben yaşarsam, senin için tevbe ve istiğfar ederim” buyurmuştur. Ancak Hz. Âişe, Peygamber Efendimiz’in bu sözlerine:

- Sen benim ölmemi istiyorsun” diye tepki gösterince Hz. Peygamber:

- Asıl ben “vay başım” demeliyim, buyurmuş ve yerine halife olarak Hz. Ebû Bekir’i tavsiye etmek istediğini belirtmek suretiyle vefâtının çok yaklaştığını îmâ etmiştir. Bizi burada, gerek Hz. Âişe’nin gerekse bizzat Hz. Peygamber’in “vay başım” demeleri ilgilendirmektedir. Konunun hilâfetle ilgili yanını merak edenler, hadisin geçtiği

kaynaklara bakmalıdır. Ancak burada gerek kendisinin Hz. Âişe'den önce vefat edeceğini haber vermesi, gerekse hilâfet konusunda Hz. Ebû Bekir'i düşündüğünü belirtmesi, Hz. Peygamber'in bu konularda bilgilendirilmiş olduğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bir hastanın “hastayım, vay başım, yanıyorum” gibi sözler söylemesinde herhangi bir sakınca yoktur.

2. Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi bu konuda da ümmetine örnektir.

هل لا اله الا الله : رضى حمل ان يقلت باب -150

ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSEYE

KELİME-İ TEVHİD TELKİNİ

Hadisler

919- قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ : عن معاذٍ رضي الله عنه قالَ -وبأُ هاور «مَنْ كَانَ آخِرَ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ» : وسَلَّمَ . صحيح الإسناد : لاقو مكاحل او دواد

919. Mu'âz radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kimin son sözü, “Allah’tan başka ilah yoktur” (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer.”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 20; Hâkim, el-Müstedrek, I, 351

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

920- قال رسولُ الله : وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال -
 . ملسم هاور «لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

920. Ebû Sa’îd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ölmek üzere olanlarınıza Lâ ilâhe illallah demeyi telkin ediniz!”

Müslim, Cenâiz 1, 2. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 16; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 4; İbni Mâce, Cenâiz 3

Açıklamalar

İslâm tam anlamıyla Allah'ın bir olduğu inancı (tevhid) üzerine kurulmuş bir dindir. Müslüman, kendisine Yüce Yaratıcı tarafından bahşedilmiş olan ömrünü tevhid inancına bağlı olarak yaşamak durumundadır. Bunu başarabildiği ölçüde her iki dünyada mutlu olacaktır.

Dünyadan âhirete ölüm denen tabî bir olayla geçilmektedir. Ölüm, bir anlamda dünya ile âhiretin kavuşma noktası olmakla beraber, herkes için bir evden ötekine göç etmek gibi pek kolay ve basit bir hâdise de değildir. Fevkalâde büyük sıkıntıları ve tehlikeleri olan bir olaydır. İnsanın can derdine düştüğü, nefsin ve şeytanın olanca gücüyle kişiyi sapıtmaya ve öteki dünyadaki hayatını zehir etmeye çalıştığı çok tehlikeli bir geçiş devresidir. Âhiret hayatını şekillendirecek güzel veya kötü sondan (hüsn-i hâtime veya sû-i hâtime) birinin gerçekleşeceği bir sahnedir. İşte bu sahneyi yaşamakta olan yani sekerât-ı mevt halinde bulunan kimselere, hadislerde ifâde buyurulduğu gibi “mevtâ” yani ölü gözüyle bakılır. Ama onlar henüz ölmüş değildirler; muhtazar yani ölümleri yaklaşmış kişilerdir.

Birinci hadiste sevgili Peygamberimiz bu durumda olan kimseler hakkında genel bir tesbit yapmakta ve “kimin son sözü, “Allah’tan başka ilah yoktur” (Lâ ilâhe illallah) cümlesi olursa, o kişi cennete girer” buyurmaktadır. Bu konudaki hassasiyeti vurgulayan ve cennete girme müjdesini pekiştiren daha bir çok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetleri topluca görmek isteyenler Tecrid Tercemesi’ne bakabilirler (IV 264-274).

Burada şu hususa da işaret etmek yerinde olacaktır. Kelime-i tevhid, kalpteki imanın işaretidir. Binâenaleyh hadisimizin anlamı “Kim, son anında Allah’a ve Resûlüne inanmış olarak âhirete göçerse, cennete girer” demek olur. Bu, herhangi bir sebeple kelime-i tevhidi açıkça söyleyemeyen kimselerin cehennemlik olduğu gibi yanlış bir anlayışı önler.

Müşrik bir kimse iken kelime-i tevhidi söyleyen ve ölüm anına kadar ona ters düşecek bir davranışta bulunmayan kimse cennete girer. Aynı şekilde Kelime-i tevhidi son nefesinde söyleme başarısını gösteren müslüman da, günahları sebebiyle cehenneme gitse bile sonuçta cennete girer. Hatta son nefesinde kelime-i tevhidi söyleyen kimse,

doğrudan cennete girer. Hadisteki tesbit ve müjde ancak bu son şıkta gerçekleşir. Son nefesinde kelime-i tevhidi söyleyemeyen mü'minlerle onu söyleyenlerin farkı da bu son şıkta ortaya çıkar. Onun için son nefes çok önemlidir. Allah Teâlâ bizlere “son nefeste imanımızı yoldaş eylesin.”

Lâ ilâhe illallah demek elbette Muhammedü'r-resûlullah cümlesini söylemeyi de gerektirir. En azından Hz. Peygamber'in peygamberliğinin inkâr edilmemesi veya onun sadece Arap milletine gönderilmiş bir peygamber olduğunun iddia edilmemesi şartını ortaya koyar. Aksi halde lâ ilahe illallah demek, kişinin müslüman sayılması için yeterli olmaz. Zira Hz. Muhammed'in peygamberliğini veya peygamberliğinin evrenselliğini inkâr ederek müslüman olunamaz.

Âhirette yegâne değer ölçüsü iman olduğu için, ölüm denen bu zor geçitteki yolcuya yapılabilecek en büyük yardım, onun kelime-i tevhidi veya kelime-i şehâdeti söylemesine yardımcı olmaktır. Kendiliğinden bunu söyleyebilene ne mutlu. O müthiş anda, ölmek üzere olan kişinin çevresinde bulunan eş-dost ve akrabasına düşen en önemli görev, feryâd ü figân ile ortalığı gürültüye boğmak değil, uygun ve yumuşak bir tarzda, hatta “sen de

söyle!” demeden, onun duyabileceği şekilde kelime-i tevhid veya kelime-i şehâdeti okumaktır. İkinci hadisteki “Ölmek üzere olanlarınıza lâ ilâhe illallah demeyi telkin ediniz” tavsiyesi böylece yerine getirilmiş olur. Bu, ölmek üzere olan kişiye son anda çok değerli bir âhiret armağanı veya azığı sunmak demektir.

İkinci hadisteki tevhid telkininin, ölümden sonra kabir başında yapılan telkinle doğrudan bir alâkası yoktur. Ancak hem ölümden önce hem de ölümden sonra telkin yapılabileceği görüşünde olan âlimler de yok değildir. Nitekim “Ölülerinize Yâsîn okuyunuz” (Ebû Dâvûd, Cenâiz 19-20; İbni Mâce, Cenâiz 4; Ahmed İbni Hanbel, Müsned V, 26, 27; İbni Hibbân, Sahih, V, 3) hadisi de hem ölümden önce hem ölümden sonra Yâsîn okuma tavsiyesi olarak anlaşılmaktadır.

Ayrıca burada doğumdan ölüme tevhid telkini’nin dinimizde öngörülmüş olduğuna da dikkat çekmekte fayda vardır. İbni Abbas radıyallahu anhümâ’nın Hz. Peygamber’e nisbet ederek bildirdiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “İlk söz olarak çocuklarınıza güzelce lâ ilahe illallah demeyi öğretiniz!” buyurmuştur. Hz. Peygamber’in bizzat kendisi de Haşimoğullarının

çocukları konuşmaya başladığı zaman onlara “Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah’a hamdederim” de ve tekbir getirerek O’nun şânını yücelt” anlamındaki İsrâ sûresinin 111. âyetini yedi kere öğretip söyletirdi. Sahâbiler de çocukları konuşmaya başladığı zaman, ilk söyledikleri söz bu olsun diye yedi kere Lâ ilâhe illellah dedirtmeyi güzel görürlerdi (Bu bilgiler için bk. Abdürrezzak, Musannef, IV, 334).

Bütün bu rivayetler, müslümanın hayatının doğumdan ölüme bir tevhid çizgisine sahip olduğunu göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Son nefeste imanla giden, cennete girer.
2. Dili kelime-i tevhidi söylemeye alıştırmak gerekir.
3. Hz. Peygamber, düzgün konuşmaya başladıkları zaman çocuklara ilk olarak kelime-i tevhidi öğretmeyi, ölmek üzere olanlara da kelime-i tevhidi söylemesini telkin etmeyi tavsiye buyurmuştur.

4. Müslümanın hayatı tevhid telkini ile başlayıp tevhid telkini ile biter.

5. Mutluluk ve kurtuluş müslümanlıktadır.

6. Son nefesini vermek üzere olanlara yapılabilecek en büyük iyilik, kelime-i tevhidi söylemelerini telkin etmektir.

7. Son nefesini vermek üzere olanlar, ölü hükmündedirler. Bu yüzden onlara “mevtâ” denilebilir.

تيمم اضي م غت دعب هلوقي ام باب -151

ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ

KAPADIKTAN SONRA SÖYLENECEK SÖZ

Hadisler

لَهُ صَلَّى دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -921
:اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَلَمَةَ وَقَدْ شَقَّ بَصَرُهُ ، فَأَغْمَضَهُ ، ثُمَّ قَالَ
: « فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فَقَالَ «إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ ، تَبِعَهُ الْبَصَرُ»
نُونٌ عَلَى مَا لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَوْمَ
اللَّهِمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ ، وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي » : ثُمَّ قَالَ « تَقُولُونَ

المَهْدِيِّينَ ، وَآخِلْفُهُ فِي عَقِيهِ فِي الْغَايِرِينَ ، وَاعْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ
مِلْسَمِ هَاوِرِ «الْعَالَمِينَ ، وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ

921. Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, (vefat etmiş olan) Ebû Seleme'nin yanına girdi. Gözleri açık kalmıştı, onları kapattı. Sonra şöyle buyurdu:

“Ruh çıkınca gözler onu izler.”

Tam bu sırada Ebû Seleme'nin aile fertlerinden bazıları bağıra-çağıra ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

“Kendinize hayırdan başka bir şeyle dua etmeyin. Çünkü melekler dualarınıza âmin derler” buyurdu. Sonra şöyle dua etti:

“Allah'ım! Ebû Seleme'yi bağışla. Derecesini hidâyete ermişler seviyesine yükselt! Geride bıraktıkları için de sen ona vekil ol! Ey âlemlerin Rabbi! Bizi de onu da bağışla!. Kabrini genişlet ve nurla doldur!”

Müslim, Cenâiz 7

Açıklamalar

Ümmü Seleme vâlidemizin ilk kocası, büyük sahâbî Ebû Seleme Abdullah İbni Abdülesed el-Mahzûmî vefat etmişti. Hz. Peygamber geldi ve açık kalmış olan gözlerini, “Ruh çıkınca gözler onu izler” diyerek kapattı. Bu, ölüm sonrası gözlerin bir noktaya dikilip kalması ve öyle bırakılması hâlinde görüntünün pek hoş olmamasından dolayı yapılan bir işlemdir. Hz. Peygamber’in bu işlemi bizzat yapmış olması, ümmet için fiilî bir sünnet olmuştur. Bir müslüman vefat ettiği zaman ilk iş olarak gözleri kapatılır ve çenesi başından itibaren bağlanır. Böylece gözlerin ve ağzın açık kalmaması sağlanır.

Gözlerin ruhu izlemesi, ruh çıktıktan sonra hareket etme imkânı bulamaması, kendiliğinden kapaklarını kapatamaması anlamındadır. Hz. Peygamber’in bu beyanını bazı âlimler, “gözler ruhun nereye gittiğini takip eder” şeklinde anlamışlardır.

Cenâzenin yakınlarının, kendileri hakkında birtakım olumsuz sözler söylemesi, doğru değildir. Peygamber Efendimiz, “Kendinize yani

biribirinize hayır dua edin, güzel şeyler temennisinde bulunun. Çünkü melekler sizin isteklerinizin olması, kabul görmesi için “âmin” derler. Meleklerin niyazı da makbûldür. O halde birinizin ölümü sebebiyle kendi hakkınızda olumsuz sözler söylemeyin” uyarısında bulunmuştur. Sonra da bizzat kendisi Ebû Seleme için dua etmek suretiyle vefat eden müslümanlara nasıl dua edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in yaptığı bu duaya dikkat edersek, önce Ebû Seleme’nin bağışlanmasını, yani geçmiş hatalarından arındırılmasını diliyor. Sonra derecesinin yükseltilmesini istiyor. Daha sonra da geride kalan çoluk çocuğu için Allah Teâlâ’nın yardımcı olmasını temenni ediyor.

Bu üç dilek hem ölen kişi hem de onu kaybetmenin elem ve ıstırabı içinde kıvranan geride bıraktığı yakınları için fevkalâde önemli bir tesellidir. Ölüm olayı karşısında insanlar, özellikle ilk anlarda ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini şaşırırlar. İşte o şaşkınlık anında paniğe kapılmadan, soğukkanlılık ve teslimiyet göstererek hem ölen hem de geride kalanlar hakkında güzel

temennilerde bulunmak, o anın sıkıntılarını atlatmak bakımından pek önemlidir.

Peygamber Efendimiz daha sonra hem vefat eden kimse hem de orada bulunan ve bir gün mutlaka ölümü tadacak olan öteki insanlar için bağışlanma dileğinde bulunuyor. Burada da sadece ölenin değil, herkesin Allah'ın mağfiretine ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır.

Kabrin genişletilmesi ve aydınlatılması dileği, insanın vefatı sonrasında ilk durağı olan kabir konusunda o anda yoğunlaşan endişelerin dağılmasını istemektir ve ölenin yakınları için son derece rahatlatıcı bir duadır. Genişlik ve aydınlığın mânevî bir genişlik ve aydınlık olduğunda ise hiç şüphe yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm olayı karşısında şuurunu kaybedip âdeta kendine beddua edercesine rastgele sözler söylemek doğru değildir.

2. Vefat eden bir müslüman için bağışlanmasını ve âhiretteki derecesinin yüksek, kabrinin geniş ve aydınlık olmasını temenni etmek güzeldir.

3. Cenazenin geride kalan yakınları için de Allah Teâlâ'nın yardımcı olmasını temenni etmek uygun olur.

4. Ölenin gözleri açık kalmışsa önce onları kapatmalıdır.

تيم هل تام نم هلوقي امو تيم لا دن ع ل اقي ام باب -152

ÖLÜNÜN BAŞINDA SÖYLENECEK SÖZ

ÖLÜNÜN BAŞINDA SÖYLENECEK SÖZ VE

CENAZE SAHİBİNİN SÖYLEYECEĞİ SÖZ

Hadisler

922- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ، أَوْ الْمَيِّتَ، فَقُولُوا خَيْرًا،» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ ، : فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤْمِنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ ، قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ أَبَا سَلَمَةَ : لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ أُتَيْتُ بِاللَّهِمَّ اغْفِرْ لِي وَلَهُ ، وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عَقْبِي : قُولِي « : قَدْ مَاتَ ، قَالَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَأَعْقِبْنِي اللَّهُ مِنْهُ خَيْرٌ لِي مِنْهُ : فَقُلْتُ «حَسَنَةٌ» : أَوْ «إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ» : اذْكِهِ مِنْ سَمِّ هَاوِر . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . بَلَا شَكَّ «الْمَيِّتَ» : عَلَى الشَّكِّ ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَغَيْرُهُ «الْمَيِّتَ»

922. Ümmü Seleme radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“- Hasta veya ölünün başında bulunduğunuz zaman güzel sözler söyleyiniz. Zira melekler sizin dualarınıza âmin derler”.

Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme vefat edince Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldim ve:

- Ey Allahın Resûlü! Ebû Seleme öldü, dedim.
Bana şöyle buyurdu:

“Allahım, beni ve onu bağışla! Ve bana ondan daha iyi birini nasip et!” diye Allah'a yalvar.” Hz. Peygamber'in dediği gibi yaptım. Neticede Allah Teâlâ bana Ebû Seleme'den daha hayırlı olan Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i eş olarak verdi.

Müslim, Cenâiz 6. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 15; Tirmizî, Cenâiz 7; Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Cenâiz 4

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولُ : تَلَّاقَ اِهْنَعُو -923
:إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ :عَبْدٌ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ ، فيقولُ مَا مِنْ « :
اللَّهُمَّ أَجِرْنِي فِي مُصِيبَتِي ، وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا ، إِلَّا أَجَرَهُ اللَّهُ
فَلَمَّا تُوفِّيَ أَبُو : تَلَّاقَ .تَعَالَى فِي مُصِيبَتِهِ وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا
فَلَخَافَ مَلْسُوهُ فَيَلْعُ هَلَّا يَلْصَقُ هَلَّا لَوْ سَرَّ يَنْرَمَا امْكُ تَلَقُ ، سَلَمَةً
. ملسم هاور .اللَّهُ لِي خَيْرًا مِنْهُ رسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

923. Yine Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim:

“Herhangi bir kul sıkıntıya düşer de “Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet” diye dua ederse, Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha hayırlısını verir.”

Ümmü Seleme dedi ki, Ebû Seleme öldüğünde ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in öğrettiği gibi dua ettim. Allah da bana Ebû Seleme'den daha hayırlısını, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i verdi.

Müslim, Cenâiz 4

Açıklamalar

Aslında “müslümanı sıkıntıya sokan her şey bir musibet”tir. Ancak ölüm bütün sıkıntılardan daha ağır bir musibet olarak kabul edilegelmiştir. Herhangi bir felâket, ya da kaza anında “cana gelmesin de mala gelsin”, “can kaybının olmaması sevindirici” gibi sözlerle anlatılmak istenen gerçek budur. Konumuz “ölmüş olan bir kimsenin arkasından, cenaze yakınlarının takınacağı tavır ve söyleyeceği sözler” olduğu için ikinci hadisteki “musibet”ten maksat da öncelikle “ölüm” olsa gerektir.

Hadislerin hem râvisi hem de olayın kahramanı Allah kendisinden razı olsun Ümmü Seleme vâlidemizdir. Onun sevgili eşi, birlikte ailece önce Habeşistan’a sonra da Medine’ye hicret ettikleri büyük sahâbî Ebû Seleme vefat ettiği zaman, olayı, Ebû Seleme’nin süt kardeşi ve halasının oğlu olan Hz. Peygamber’e haber vermiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz de birinci hadiste görüldüğü gibi, Ümmü Seleme’ye “Allahım, beni ve onu bağışla! Ve bana ondan daha iyi birini nasip et!” diye Allah’a yalvar” tavsiyesinde bulundu. Onun, o

anda ne yapması gerektiğini özel olarak öğretti. İkinci hadiste ise, herhangi bir kulun başına bir musibet gelir de “Biz Allah’dan geldik, Allah’a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet” diye dua ederse,” şeklinde genel bir kurala işaret buyurulmaktadır. Yani birinci hadiste “daha hayırlısını temenni etmek” sanki sadece Ümmü Seleme’ye tavsiye edilmiş gibi görünürken, ikinci hadisten bu tavsiyenin özel değil, başına musibet gelen her müslümana yönelik umumî bir tavsiye olduğu anlaşılmaktadır.

Mala veya cana gelen herhangi bir musibet karşısında “İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn” diye rıza ve teslimiyet göstermeye istirca’ denilmektedir. Her ne kadar halkımız arasında sadece ölüm haberi karşısında istirca’ edilerek “innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn” demek âdet olmuş ise de, bu âyetin hemen yukarısında “biz sizi, korku, açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmek suretiyle elbette deneriz” buyurulduğuna göre, her türlü sıkıntı ve musibete karşı istircâ yapılabileceği yani innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn denilebileceği, daha doğrusu denilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Cenaze sahibinin hem kendisi hem de ölen yakını için mağfiret dilemesi, sonraki hayatı için de ondan daha iyisini kendisine nasip etmesi için Allah’a dua etmesi, o anda bile kendisini düşünmek gibi çıkarıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilemez. Tam aksine, tabîî olarak içine girdiği, kaybettiği kişinin geleceğine yönelik üzüntü ve onsuz kendisinin ne olacağı endişesi gibi çok ağır ruhî bir durumu, daha kötü bir şekle sokmadan atlatıvermesi için işlerini Allah’a havale ederek o kaygıların olumsuz baskılarından kurtulmasını sağlamaktır. Daha sonra kişi, kaybettiğinin yokluğuna ve yeni hayat düzenine alışacaktır. Asıl tehlike, musibetle ilk karşılaşıldığı andadır. İşte o anı, böylesine kadere rıza çizgisinde geçirebilenler, sabretmenin mükafâtını hakederler. Efendimiz’in buyurduğu gibi zaten “Asıl sabır, felâketle karşılaşılan ilk anda gösterilen metânettir”.

Her iki hadiste de Ümmü Seleme vâlidemiz, kendi tecrübesini anlatıyor, “Ben Resulullah’ın öğrettiği dua cümlelerini söyledim. Allah da bana Ebû Seleme’den daha hayırlısını, Hz. Peygamber’i eş olarak lutfetti” diyor. O, bu sözleriyle Hz. Peygamber’in tavsiyelerine ve sünnetine uyanların, sonuçta mutlaka kazanacaklarını vurgulamış olmaktadır. Hatta hadisimizin buraya alınmayan

bir rivayetinde Ümmü Seleme vâlidemiz, “Ashâb arasından Ebû Seleme’den daha hayırlı kim var ki?” diye aklından geçirdiğini, fakat sonuçta Hz. Peygamber’in tavsiyesine uyduğunu, ve hayal bile etmediği halde, Hz. Peygamber’le evlendiğini bildirmektedir.

O halde başa gelen bir musibeti, daha ağır musibetlere vesile kılacak ânî ve duygusal hareket ve sözlerden kaçınmak ve sünnetin öngördüğü şekilde davranarak hayırlı sonuçlara kavuşmaya bakmak gerekmektedir. Bu da Allah’ın tasarrufuna rıza göstermek ve başa gelenlere sabretmesini bilmekle mümkündür.

Unutulmamalıdır ki, insan için sevinç ve üzüntü halleri fevkalâde kritik ve tehlikeli anlardır. Bu hallerden birincisini şükür, ikincisini sabır ile karşılamak yerinde bir davranış olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1, Cenâze sahiplerinin hem ölü hem de kendileri için bağışlanma dilemeleri, ondan sonraki günler için iyilikler istemeleri uygundur.

2. Müslümana sıkıntı veren her hâl ve durumda istircâ yapılabilir.

3. Musibet anlarında gösterilen sabrın ve Allah’a arzedilecek dua ve niyazın güzel neticeleri mutlaka görülür.

4. Ümmü Seleme vâlidemiz, Peygamber tavsiyesine uymanın mutlu sonucunu gören canlı bir örnektir.

5. Sünnet, herkes için kurtuluş vesilesidir.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -924-
: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَمَلَايِكَتِهِ إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ؟: نَعَمْ ، فيقولُ : قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي ؟ فيقولونَ
حَمْدَكَ : فَمَآذَا قَالَ عَبْدِي ؟ فيقولونَ : فيقولُ . نَعَمْ : فيقولونَ
ة، وَسَمَّوْهُ ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَدِّ : وَاسْتَرْجِعْ ، فيقولُ اللَّهُ تَعَالَى
نَسَحَ ثِيْدِح : لَاقَوْ يَذْمُرْتَلَا هَاوِر «بَيْتَ الْحَمْدِ

924. Ebû Mûsâ radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah Teâlâ meleklerine;

- Kulumun çocuğunun ruhunu mu aldınız?
buyurur. Melekler;

- Evet, derler. Allah Teâlâ:

- Kulumun gönül meyvesini (ciğerpâresini) mi kopardınız? buyurur. Melekler:

- Evet, derler. Allah Teâlâ:

- Peki, kulum ne dedi? buyurur. Melekler:

- Sana hamdetti ve innâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn diye istircâda bulundu, derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ:

- O halde kulum için cennette bir ev yapın ve adını da “hamd evi” koyun! buyurur.

Tirmizî, Cenâiz 36

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -925
مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
هَاور «قَبَضْتُ صَفِيَّهِ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ، ثُمَّ احْتَسَبَهُ ، إِلَّا الْجَنَّةَ
. يراخبل

925. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir:

“Mü'min bir kulumun dünyada sevdiklerinden birini aldığım zaman, buna sabredip sevabını Allah'tan beklerse, bu davranışının katımdaki karşılığı kesinlikle cennettir”.

Buhârî, Rikak 6. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 23

Açıklamalar

Bu iki hadiste, sevdiğini kaybeden bir kimsenin, bu üzücü olayı hamd ve istirca ile karşılaması ve sabrederek ecrini Allah'tan beklemesi gerektiğini görüyoruz. Bu davranışı gösteren mü'minin cennetle ve cennette “hamd evi” ile mukabele göreceğini öğreniyoruz.

Hiç şüphesiz, sonucu cennet olduğuna göre, ölüm karşısında hamd ve istircâ ederek teslimiyet gösterebilmek çok değerli, ama pek de kolay olmayan davranışlardır. Çoğu kişinin bunu başarabildiğini söylemek oldukça zordur. Bu sebeple de başarabilenlere cennetle mukabele

edilmektedir. Aslında ölüm gibi tabî ve önlenemez bir olay karşısında hangi tepki gösterilirse gösterilsin, sonucun değişmesi, gidenin geri gelmesi, onun yokluğunun telâfisi mümkün değildir. Gelenin işi gitmektir. Hayat Allah'ın ihsanı, ikramı, ölüm Allah'ın fermânıdır. İhsanı gibi fermanını da teslimiyetle karşılamak kula yakışan yegâne tavidir. Ancak insanoğlu biraz da yapısı gereği, özellikle ölüm olayı karşısında her zaman kendisinden beklenen direnci ve teslimiyeti gösterememekte, kendisine hâkim olamamaktadır. Ama herhalde sabır ve Allah'a teslimiyetin en çok işe yarayacağı yer de bu tür bir felâket ânıdır.

Müslüman, kaybını kazanca, üzüntüsünü temelli sevince çevirme şansına sahiptir. İşte bunun yolunu bu iki hadiste bulmaktayız. Kudsî nitelikteki ikinci hadis, 33 numara ile geçmiş bulunmaktadır. Oradaki açıklamanın okunması, konu bütünlüğü açısından önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Can, mal ve çoluk çocuk gibi kayıpları, sabır-teslimiyet, istircâ ve hamd ile karşılamak, cennetle müjdelenmiş davranışlardır.

2. Hamdetmek rıza göstermek demek olduğu için sabırdan daha yüksek bir erdemdir.

أَرْسَلْتُ إِحْدَى :أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ نَعُو -926
بَنَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ تَدْعُوهُ وَتُخْبِرُهُ أَنَّ صَبِيًّا لَهَا أَوْ
أَرْجِعْ إِلَيْهَا ، فَأَخْبِرَهَا أَنَّ لِلَّهِ تَعَالَى « :ابْنًا فِي الْمَوْتِ فَقَالَ لِلرَّسُولِ
مَا أُعْطِيَ ، وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى ، فَمَرَّهَا ، مَا أَخَذَ وَلَهُ
. وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ

926. Üsâme İbni Zeyd radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah'ın kızlarından biri (Zeynep), Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'e adam göndererek, çocuğunun (veya oğlunun) ölmek üzere olduğunu haber verdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem haber getiren kimseye:

—“Ona dön ve şunu bildir ki, alan da veren de Allah'tır. Onun katında her şeyin belli bir eceli vardır. Sabretsin ve ecrini Allah'tan beklesin” buyurdu.

Râvi hadisin tamamını nakletti.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9,11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû

Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Açıklamalar

Hadisimizde, yakınları vefat etmek üzere olan veya vefat etmiş olan müslümanlara neler tavsiye etmek gerektiğini bulmaktayız. Hatta Resûl-i Ekrem Efendimiz ölen çocuğun dedesi olarak, kızına, söyleyeceği sözden çok, göstermesi uygun olan davranışı tarif ve tavsiye ediyor ve “Sabretsin ve ecrini Allah’tan beklesin” buyuruyor. Efendimiz, bu tavsiyesine gerekçe olarak değişmeyen bir gerçeği hatırlatıyor: “Alan da veren de Allah’tır. Onun katında her şeyin belli bir vakti(eceli) vardır” diyor.

Böyle nâzik zamanlarda bazı değişmez gerçekleri hatırlamak veya hatırlatmak, insanı teskin ve teselli eder. Üzüntüden ne yapması gerektiğini şaşırmış, ağzından çıkanı kulağı duymayacak hale gelmiş insanlara, bu tür hatırlatmalarda bulunmak hem gönüllerini almaya vesile olur, hem de akıllarını başlarına devşirmelerine, sabır ve teslimiyet göstermelerine yardım eder.

Nevevî, burada işlenen konu ile ilgili görmediği için hadisin bundan sonraki kısmını nakletmemişse de biz, sabır konusunda 30 numara ile geçen, 928 numarada da gelecek olan hadisin sonraki bölümünü de - merak edilebileceği düşüncesiyle - vermek istiyoruz. Olay şöyle devam ediyor:

Hız. Peygamber'in bu tavsiyesi üzerine kızı, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e;

- Ne olur, mutlaka gelsin, diye tekrar haber yolladı.

Bu defa Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yanında Sa'd İbni Ubâde, Muaz İbni Cebel, Übeyy İbni Ka'b, Zeyd İbni Sâbit ve başka bazı sahâbîler olduğu halde kalkıp kızına gitti. Çocuğu Hz. Peygamber'in kucağına verdiler. Yavrucak pek zor nefes almaktaydı. Resûlullah'ın gözlerinden yaşlar boşandı. Durumu gören Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allahın Resûlü! Bu ne haldir? dedi. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de:

- "Bu, Allahın, kullarının kalbine koymuş olduğu merhamet duygusudur," buyurdu.

Hadisin bir başka rivayetinde Hz. Peygamber, “Bu, Allahın, dilediği kullarının kalbine koyduğu bir rahmettir. Zaten Allah ancak, merhametli kullarına rahmet eder” buyurmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüm olayında ölünün yakınlarına sabırlı olmaları tavsiye edilir.

2. Canı verenin de alanın da Allah olduğu ve her canlının belli bir ömre sahip bulunduğu, ondan fazla yaşamasının mümkün olmadığı gerçeği daima hatırdan tutulmalıdır.

3. Sabır, kadere rıza çizgisinde kalabilmenin yegâne yoludur.

الو بدن ريغب تيملا ىلع ءالكبل زاوج باب -153
ةحايين

أما النياحة فحرام، وسيأتي فيها باب كتاب النهي إن شاء الله تعالى
تيملا نأو، هن ع يهنلاب ثي داحأ تءاجف ءالكبل اامأو
ىصوأنم ىلع ءلومحم ءلواتم يهو. هلأ ءالكبل بذعي
ةحايين وأ بدن هيف يذل ءالكبل انع وه امنإ يهنلاو، هب

ةحاي ن الو بدن ريغب ءالكبالا ز اوج ىلع لىلدل او
:اهنم .ةريثك ثي داحأ

BAĞIRIP ÇAĞIRMADAN ÖLÜYE AĞLAMAK

Nevha (çığlık atmak, feryâd ü figân etmek, “ah şöyle idi, vah böyle idi” diye yaygara koparıp şamata çıkarmak demektir ve) haramdır. Bu husus inşallah ileride yasaklar bölümünde ayrıca işlenecektir (bk. 1660 - 1670 numaralı hadisler). Ölüye ağlamaktan nehiy konusunda “Aile efradının ağlaması sebebiyle ölü azaba tâbi tutulur” anlamında hadisler bulunmakla beraber bunlar, kendisine ağlanmasını vasiyet eden kişi için geçerlidir. Binaenaleyh yasak, sadece bağırıp çağırarak ağlamakla ilgilidir. Bağırıp çağırmaksızın ağlamanın câiz olduğunu gösteren bir çok hadis bulunmaktadır. Aşağıdaki üç hadis bunlardandır:

Hadisler

عن ابن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه - 927
سعد بن عبادة ، ومعه عبد الرحمن بن عوف ، وسعد بن وسلم عاد
أبي وقاص ، وعبد الله بن مسعود رضي الله عنهم ، فبكى رسول
الله صلى الله عليه وسلم ، فلما رأى القوم بكاء رسول الله صلى الله
ألا تسمعون ؟ إن الله لا يُعذب بدمع « : لا قف ، أو كب ، عليه وسلم

وَأَشَارَ إِلَى «الْعَيْنِ ، وَلَا يَحْزَنُ الْقَلْبُ ، وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا أَوْ يَرْحَمُ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ لِسَانِهِ .

927. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, yanında Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkâs ve Abdullah İbni Mes'ûd Allah onlardan razı olsun bulunduğu halde Sa'd İbni Ubâde'yi ziyaret etti. Durumunu görünce Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ağladı. Onun ağladığını gören sahâbîler de ağlamaya başladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “Bilmez misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat - dilini işâret ederek- bunun yüzünden azap eder veya bağışlar” buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 44, Talak 24; Müslim, Cenâiz 12

929 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

928- وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُفِعَ إِلَيْهِ ابْنُ ابْنَتِهِ وَهُوَ فِي الْمَوْتِ ، فَقَاضَتْ عَيْنَا مَا هَذَا يَا رَسُولَ : قَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ لَهُ سَعْدُ سِرَّ هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ ، وَإِنَّمَا « : اللَّهُ ؟ ، قَالَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرَّحَمَاءَ

928. Üsâme İbni Zeyd radiyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e, ölmek üzere olan kızının oğlunu verdikleri zaman, Peygamber'in gözleri doldu. Bunun üzerine Sa'd İbni Ubâde:

- Ey Allahın Resûlü! Bu ne haldir? dedi. Hz. Peygamber de:

- “Bu, Allah’ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder” buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 33, Müslim, Cenâiz, 9,11. Ayrıca bk. Buhârî, Eymân 9, Merdâ 9, Tevhîd 25; Ebû Dâvûd, Cenâiz 24, Edeb 58; Nesâî, Cenâiz 22; İbni Mâce, Cenâiz 53

Aşağıdaki hadislerle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - دَخَلَ عَلَى ابْنِهِ إِبْرَاهِيمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ يَجُودُ بِنَفْسِهِ فَجَعَلَتْ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ . لِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَذَرِقَانِ عَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا ابْنُ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ « : وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ ، فَقَالَ : بَنُ عَوْفٍ إِنَّ الْعَيْنَ تَذْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ ، وَلَا « : ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى ، فَقَالَ « : وَإِنَّا لَفِرَاقُكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ نَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي رَبَّنَا .

والأحاديث في الباب كثيرة . رواه البخاري ، وروى مُسلمُ بعضَه
في الصحيح مشهورة ، والله أعلم .

929. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ruhunu teslim etmek üzere olan oğlu İbrahim'in yanına girince gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı. Bunun üzerine Abdurrahman İbni Avf:

- Ey Allah'ın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz?" diye sordu. Hz. Peygamber ona:

- "Ey İbni Avf! Bu gördüğün gözyaşları rahmet ve şefkat eseridir" cevabını verdi. Sonra şunları ilave etti:

-“Göz yaşarır, kalp hüzünlenir. Biz ancak Rabbimiz'in razı olacağı sözleri söyleriz. Ey İbrahim! Seni kaybetmekten dolayı gerçekten üzgünüz.”

Buhârî, Cenâiz 43; Müslim, Fedâil 62. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 53

Açıklamalar

Müellif Nevevî, bu bab başlığı altında, farklı bir uygulama yaparak hadislerden önce konu ile ilgili kısa bir açıklamada bulunmuştur. Oldukça geniş bir konu olan ölüye ağlama bahsi hakkında kısaca bilgi vermiş, ölüye ağlama yasağının mutlak olmadığını, çığlık atarak, yaka-paça yırtarak, yüksek sesle ah - vah ederek ağlamaya yönelik olduğunu belirtmiş ve buna dair üç hadisi örnek olarak zikretmiştir.

Açıkça görüldüğü gibi, hadislerin üçü de bizzat Hz. Peygamber'in ağlamasıyla ilgilidir. Birinci hadiste Hz. Peygamber, büyük bir ihtimalle hicretin ilk yıllarında, hasta olduğu için bir grup sahâbî ile birlikte ziyaretine gittiği Medineli büyük sahâbî Sa'd İbni Ubâde'nin halini görünce ağlamıştır. İkinci hadiste vefat etmek üzere olan torununu kucağına alınca ağlamış; üçüncü hadiste de oğlu İbrahim'in vefatı üzerine göz yaşlarını tutamamıştır.

Birinci hadiste, tasada ve kıvançta kendisini takip eden sahâbîlerin kendisine bakarak ağladıklarını görünce, onlara durumu açıklamış ve “Bilir misiniz, gerçekten Allah, gözyaşı ve kalbin elemi sebebiyle kişiye azap etmez. Fakat - dilini işaret ederek- bunun yüzünden azap eder veya

bağışlar” buyurmuştur. Efendimiz bu sözleriyle, asıl dikkat edilmesi gerekli olan konunun, kalbin hüznlenmesi, gözlerin nemlenmesi ya da doluvermesi değil, ağızdan çıkacak sözler olduğunu ortaya koymuştur. Hakikaten, ölüm gibi felâketler karşısında birçok kimsenin, ağzından çıkanı kulağının duymadığı görülegelmektedir. O anda söylediği sözlerin, üzüntüsünü ifade etmekten öte pek tehlikeli noktalara uzandığını, hatta imana dokunan mânalar taşıdığını kestiremeyen insanlar pek çoktur. İşte Hz. Peygamber, sevinirken de üzülürken de kendisini takip etmeyi hayat tarzı olarak seçmiş ve benimsemiş olan yakın dostlarına, ağızdan çıkacak sözler dolayısıyla azap da rahmet de görülebileceği gerçeğini hatırlatmaktadır.

Eğitim ve öğretimde, telkin ve irşatta en uygun zamanı kollama, yeri geldiğinde gerekli bilgilendirmeyi yapma bakımından dikkat çekici olan hadisimiz, özellikle felâket hallerinde dile sahip çıkma konusunda fevkalâde önem arz etmektedir. Bir felâketi, daha başka felâketlere sebep kılmamak, ancak dile hâkim olmakla mümkündür.

İkinci hadiste Hz. Peygamber’in, ölüm hâlindeki torununu kucağına aldığı zaman gözyaşlarını

tutamadığını görüyoruz. Sa'd İbni Ubâde Hz. Peygamber'e, "bizlere sabırlı olmayı, ağlamamayı tavsiye ettiğiniz halde şimdi siz mi ağlıyorsunuz?" diye soruyor. Bunu sorarken o, sessiz sedâsız ağlamakla, bağırp çağırarak ağlamanın farkını herhalde bilmiyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu bu acıma duygusu, rahmettir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder" buyurmak suretiyle ölüye ağlamanın tabî olduğunu, bağır-çağır yaka-paça yırtarak ağlamanın doğru olmadığını anlatmış, ayrıca ağlamanın mutlak bir zaaf işareti değil, merhamet alâmeti olduğunu belirtmiştir.

Üçüncü hadisten, henüz bir buçuk yaşında iken vefat eden oğlu İbrahim'in ölümü üzerine Hz. Peygamber'in gözlerinin yaşla dolduğunu öğreniyoruz. Bu defa da Abdurrahman İbni Avf, hayrete düşüyor ve "Ey Allahın Resûlü! Siz de mi ağlıyorsunuz?" diye soruyor. Efendimiz ona da hemen hemen aynı cevabı veriyor ve "Bu hâl şefkat eseridir. Göz yaşarır, kalp hüzünlenir" buyuruyor. Sonra da "Biz ancak Rabbimiz'in râzı olacağı sözleri söyleriz" buyurmak suretiyle, ağlarken kadere rızasızlık anlamına gelecek her hangi bir söz söylememeye dikkat etmek

gerektiğini bildiriyor. En sonunda da oğluna hitaben “Ey İbrahim! Seni kaybetmekten biz gerçekten üzgünüz” buyurmak suretiyle hislerini ifade ediyor.

Dinimiz, felâket ve musibetler karşısında hiç etkilenmemiş gibi davranılmasını asla istememektedir. Bu gayri tabîlik olur. İnsan yapısının tabîî sonucu olan üzüntü, keder, gözyaşı gibi tepkileri ya da belirtileri normal karşılamakta, hatta bunları şefkat ve merhamet duygularının tezâhürü olarak kabul etmektedir. Ancak her konuda olduğu gibi burada da itidal dışına taşılmasını, çığlık atarak, yaka-paça yırtarak, daha doğrusu biraz da gösterişe ve desinlere kaçarak ağlanmasını tasvip ve tecviz etmemektedir. Zira böyle bir tavır ölü için değil, çevredeki diriler için ağlamak olur.

Böylesi gösteri niteliği taşıyan tavır ve davranışlardan müslümanların uzak kalması, sevinirken de üzülürken de kalbine, diline ve davranışlarına sahip ve hâkim olması gerekir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Niyâha yani bağıra-çağıra ağlamak, ağıt yakmak haramdır.
2. Sessizce dökülecek gözyaşı, kalpteki şefkat ve merhametin göstergesidir.
3. Hz. Peygamber hüznü ve eleminin de ümmetine örnektir.
4. Ölen kimsenin ardından gözyaşı dökmekte hiç bir sakınca yoktur.

موركم نم تيملا ي ف ي ري امع فكل ا باب -154

ÖLENİN HÂLİNİ GİZLEMEK

ÖLÜDE GÖRÜLEN HOŞA GİTMİYEN HALLERİ

SÖYLEMEKTEN KAÇINMAK

Hadisler

عن أبي رافع أسلم مولى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن -930
: رسول الله صلى الله عليه وسلم قال

ہاور «مَنْ غَسَلَ مَيِّتًا فَكَتَمَ عَلَيْهِ ، غَفَرَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ مَرَّةً»
ملسم طرش ىلع حي حص :لاقو مكاحلا .

930. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in âzad ettiği kölesi Ebû Râfi' Eslem radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ölüyü yıkayıp da onda gördüğü hoş olmayan halleri gizleyen kimseyi Allah Teâlâ kırk kere bağışlar.”

Hâkim, Müstedrek, I, 362. Ayrıca bk. Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, III, 395

Ebû Râfi' Eslem

Kıptî olduğu belirtilen Ebû Râfi', Hz. Peygamber'in amcası Abbas'ın kölesiydi. Abbas onu Hz. Peygamber'e hediye etmişti. Abbas müslüman olunca, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de Ebû Râfi' i âzâd etti. Resûl-i Ekrem Efendimiz onu, âzadlı câriyesi Selmâ ile evlendirdi. Bu evlilikten Ubeydullah İbni Ebû Râfi' dünyaya geldi.

Ebû Râfi', Uhud, Hendek ve sonraki gazvelere katıldı. Resûlullah'tan 68 hadis rivayet etti. Bunlardan bir tanesi Sahih-i Buhârî'de, üç tanesi de Sahih-i Müslim'de bulunmaktadır. Diğer rivayetleri Sünen'lerde yer almıştır.

Ebû Râfi' Hz. Osman'ın şehid edilmesinden önce (veya sonra) Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Gerçekten son derece ketum olmayı gerektiren bazı haller ve meslekler vardır. Zira yapılacak bir açıklama, kimilerinin boş yere üzülmesine, kimilerinin kötü düşünmesine sebep olur; fertler arasında ve toplumda kırgınlıklar ve düşmanlıklar üretir. İşte bu tür durumlardan biri, herhangi bir müslümanın ölüsünü yıkayan kimsenin, ölünün renginin kararması gibi gördüğü bazı hoş olmayan değişiklikleri kimseye söylemeyip saklamasıdır. Zira bu çeşit beyanlar bazan kaybedilen kişinin üzüntüsünden daha büyük üzüntülere ve kırgınlıklara sebep olabilir. Bunun tam aksine ölüyü yıkayan kişi, gördüğü olumlu değişiklikleri

cenâze sahiplerine söyleyebilir. Böylece onların üzüntülerini hafifletme yoluna gidebilir.

Öte yandan ölü yıkayan kimselerin açıklamaları, iyilik veya kötülük bakımından ölenin âhiretteki durumuyla ilgilendirilebilir. Halbuki hiç de öyle olmayabilir. Ancak halk, ölünün yüzündeki değişiklikleri iyiye veya kötüye yorma alışkanlığındadır. Hele bir de onu yıkayan ve çoğu kere de din görevlisi olan bir kişinin, cenaze hakkında yorum yapar bir eda ile açıklamalarda bulunması, işi iyiden iyiye ciddileştirir.

Mesele son derece önemli olduğu için, böylesi bir durumda çenesini tutabilen ölü yıkayıcısının Allah Teâlâ tarafından kırk kez bağışlanacağı ifade edilmiştir. Hâkim’e göre İmam Müslim’in şartlarına uygun olan hadisimiz, konuyla ilgili daha başka bazı hadisler tarafından da desteklenmektedir. Böyle bir kişi, “Anasından doğduğu günde olduğu gibi günahlarından temizlenir”, “ Allah onu günahlarından arındırır” ve “Allah onun günahlarını örter” gibi müjdelerle biten bu hadisler, hadisimizdeki “kırk kez bağışlar” ifadesinin anlamını farklı şekillerde ortaya koymaktadır.

Yaşayanların ölümleri hakkında hüsn-i zanda bulunması, onların bağışlanacağını umması ve bunu temenni etmesi çok güzel bir tavrıdır. Bu güzel düşünceleri gölgeleyecek herhangi bir beyanda bulunmak, kimseye bir şey kazandırmayacaktır. Bu sebeple, ölü yıkayanların, hele hele bu işi meslek olarak icrâ edenlerin, sır saklamasını bilen kimseler olması gerekmektedir. Hem kendi gelecekleri, âhiret hayatları hem de cenâze sahiplerinin umut ve güzel temennilerini devam ettirebilmeleri açısından bu davranış önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölü yıkayan kimseler, gördükleri hoş gitmeyen halleri açıklamamalıdır.
2. Müslüman kardeşinin herhangi bir ayıbını gizlemeyi başarabilen kimseleri Allah Teâlâ bağışlar.
3. Ölen kimsedeki olumlu değişiklikleri söylemekte herhangi bir sakınca yoktur. Hatta bu isabetli bir davranıştır.

روض حو هع ييش تو تيملا ىل ع ةال صلا باب -155
هن فد

زئان جلا ءاسنلا عابتا ةهاركو

CENAZE NAMAZI KILMAK

CENAZE NAMAZI KILMANIN, KABRE
KADAR GİDEREK CENAZENİN MEZARA
KONULMASINDA HAZIR BULUNMANIN İYİ,
KADINLARIN CENAZEYE İŞTİRAK
ETMELERİNİN İSE MEKRUH OLDUĞU

Hadisler

Cenaze uğurlanmasına dair hadisler 896 ve 897
numara ile daha önce geçti.

ةداي ع باتك رظنا (ع ييش تال لصف ق بس دق -931
عن أبي هريرة رضي الله عنه (تيملا ع ييش تو ضي رمل
مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ «: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لاق
حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ ، وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «ثُلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ مِ «: قيل وما القيراطان ؟ قال «

.

931. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim bir cenazede, cenaze namazı kılınıncaya kadar bulunursa, bir kîrat, gömülünceye kadar kalırsa, iki kîrat sevap alır”.

- İki kîrat ne kadardır? diye sordular. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

- “İki büyük dağ kadar!” cevabını verdi.

Buhârî, Cenâiz 59; Müslim, Cenâiz 52, 53. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 79; İbni Mâce, Cenâiz 34

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

932- من اتَّبَعَ «: وعنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال - جَنَازَةً مُسْلِمٍ إِيْمَانًا وَاحْتِسَابًا ، وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا وَيَقْرُعَ بِقِيرَاطِينَ كُلُّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أَحَدٍ ، مَنْ دَفَنَهَا ، فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنَ الْأَجْرِ «وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ، ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ ، فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيرَاطٍ يَرَاخِبُهَا هَاور .

932. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim, sevâbına inanarak, karşılığını sadece Allah’tan bekleyerek bir müslüman cenazesi ile birlikte gider ve namazı kılınıp gömülünceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrât sevapla döner. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir kîrât sevapla döner.”

Buhârî, İmân 35. Ayrıca bk. Müslim, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 79

Açıklamalar

Hiz. Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiğı bu iki hadiste aynı mânâ iki ayrı şekilde ifade edilmektedir. Hem cenaze namazına iştirak eden hem de cenaze ile birlikte kabristana kadar gidip defnine katılan bir müslümanın her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrat sevap alacağı müjdelmektedir. Sadece cenaze namazı kılanın ise bir kîrât sevap kazanacağı bildirilmektedir.

Aslında küçük bir ağırlık birimi olan kîrat, bu iki hadiste bu gerçek anlamında değil, nasip, pay anlamında kullanılmış, miktarı da “iki büyük dağ” veya “her biri Uhud dağı büyüklüğünde” diye ifade

buyurulmuştur. Kîrât kelimesi bazı hadislerde gerçek anlamında, burada olduğu gibi bazı hadislerde de farklı bir ağırlığı ve büyüklüğü anlatmak üzere pay anlamında kullanılmıştır.

“İki büyük dağ” veya “her biri Uhud dağı büyüklüğünde iki kîrat” tarifleri, cenâzeye iştirak edip cenaze namazı kılmak ve cenazenin arkasından kabre kadar gidip defnine katılmanın önemini belirtmek üzere dile getirilmiş iki temsili açıklamadır. Uhud dağının o günkü Medine toplumunca pek iyi bilinen bir dağ olması, onların konuya ait teşvik ve faziletin büyüklüğünü daha iyi anlamalarını sağlamıştır. Esasen her yöre halkı, bir şeyin büyüklüğünü o yörede bulunan ve herkesin bildiği bir dağ veya tepe ile ifade etmek alışkanlığındadır. Bu bir anlatım biçimidir. Peygamber Efendimiz de bu anlatım usulünü kullanmış olmaktadır.

Özellikle ikinci hadisteki anlatım tarzından anlaşılmaktadır ki, o gün cenâzeler, bugün bizim ülkemizin hemen hemen her yöresinde olduğu gibi cenaze namazı kılınmak üzere cami önüne getirilmiyor, genellikle doğrudan kabristana götürülüyor ve orada namazı kılınıp defnediliyordu. Nâdiren mescide getiriliyor ve

cenaze namazı kılındıktan sonra kabristana götürülüyordu. Ayrıca o günkü şartlarda kabristanın mescide çok uzak olmadığı da dikkate alınırsa, sevabın gidilen mesafe ile değil, cenazeye iştirak etmekle ilgili olduğu anlaşılabilecektir. Bu iştirak işinin cenâze çıkan evden itibaren başladığı izlenimini veren ifadeler de bulunmaktadır. Belki bu ifadeler, evinden alınıp doğrudan kabristana götürülen cenazeler hakkındadır.

Günümüzde özellikle büyük yerleşim birimlerinde mezarlıkların şehrin dışında epeyce uzak yerlerde olması, cenaze ile beraber gitmenin, asıl ifadesiyle söylersek, cenaze teşyiinin bir hayli zahmeti ve zamanı gerektirdiği ortadadır. İşte bu sebeple hadislerde bildirilen sevabın büyüklüğü günümüzde daha iyi anlaşılabilir.

Burada kaydedilmemekle beraber, Buhârî ve Müslim’de nakledildiğine göre, Hz. Ebû Hüreyre’nin bu rivayeti Abdullah İbni Ömer tarafından bir araştırma ve soruşturmaya tabi tutulmuştur. Olay şöyle cereyan etmiştir.

Abdullah İbni Ömer, Sa’d İbni Ebû Vakkas’la birlikte otururlarken Habbâb İbni Eret gelmiş ve:

- Ey Abdullah! Baksana Ebû Hüreyre ne rivayet ediyor? diye bu iki kîrât hadisini nakletmişti. Bunun üzerine İbni Ömer:

- Ebû Hüreyre de çok oldu, demiş ve Habbâb'ı, bu hadisi araştırmak için Hz. Âişe'ye göndermiş; “Bunu ondan sor gel!” demiş; Habbab gidince yerden bir avuç çakıl taşı almış; sinirli bir şekilde taşları elinde evirip çevirmeye başlamıştı. Bir müddet sonra Habbâb, Hz. Aişe'nin “Ebû Hüreyre doğru söylüyor; ben de Resûlullah'ın öyle buyurduğunu duydum” dediği haberini getirince, elindeki taşları hırsıyla yere fırlatarak;

- Desene biz çok kîrat kaçırdık! diye hayıflanmıştı.

Hatta bu araştırma-soruşturma olayından haberdar olunca Ebû Hüreyre, Abdullah İbni Ömer'e gelmiş, bu defa birlikte Hz. Âişe'ye gitmişler. Hz. Âişe'nin olumlu cevabı üzerine Ebû Hüreyre, İbni Ömer'e:

- Beni ne Ensar gibi kırdı ağaç dikmek ne de Muhacirler gibi çarşıda pazarda alış-veriş yapmak Hz. Peygamber'den alıkoydu. Benim bütün işim gücüm Resûlullah'ın verdiği lokmayı yemek ve öğrettiğini bellemekti, demiştir.

Abdullah İbni Ömer'in, Ebû Hüreyre hakkındaki sözü ve rivayet ettiği hadisi araştırma teşebbüsü, onun, din işine, sünnetin doğru olarak nakline, eğitim ve öğretimine ve yaşanmasına gösterdiği titizliğin bir ifadesidir. Yoksa Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayetlerine şüphe ile baktığının belgesi değildir. Nitekim araştırmanın sonunda, kendisinin o konudaki rivayetten haberi olmadığı ortaya çıkınca, “Desene, biz çok kîrâtı kaçırdık” diye hayıflanmıştır. Bu aynı zamanda İbni Ömer'in, bir çok cenâzeye katılmamış olduğunu da göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslüman kardeşinin cenazesine katılarak onun namazını kılmak ve onunla beraber kabre kadar gitmek, insana büyük sevap kazandırır.

2. Sevap ve ecir gibi mânevî değerleri, bilinen maddî bir cisimle ifade etmek mümkündür.

3. Cenazenin arkasından yürümek daha uygundur.

933- نُهَيْنَا عَنْ اتِّبَاعِ : وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْجَنَائِزُ ، وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

. يُشَدَّدُ فِي النَّهْيِ كَمَا يُشَدَّدُ فِي الْمَحَرَّمَاتِ وَلَمْ « هَانِ عَمُو »

933. Ümmü Atıyye radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Biz hanımlar cenazeye iştirak etmekten men edildik. Fakat cenâze teşyîi bize kesin olarak haram kılınmadı.

Buhârî, Cenâiz 29, İ'tisam 27; Müslim, Cenâiz 34-35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 40; İbni Mâce, Cenâiz 50

Açıklamalar

Cenâze teşyîi, diğer bir ifadeyle ebediyet yolcusunun uğurlanması konusunda müslüman hanımların, erkeklerden farklı bir durumları vardır. Yukarıdaki iki hadiste gördüğümüz gibi erkekler bu işe ciddi şekilde teşvik edilirken, hanımlar alıkonulmuştur. Her ne kadar “haram” kılınmamış ise de onların cenaze ile kabre gitmeleri hoş karşılanmamıştır.

Ümmü Atıyye, lafzan mevkuf ve fakat mânen merfû olan bu rivayetinde konuya ait durumu özetle belirtmiş bulunmaktadır. Bu ifade tarzından

hareketle kadınların cenazeye iştirak etmeleri tenzihen mekruh kabul edilmiştir.

Aslında düşünöldüğü zaman, cenaze defni gibi psikolojik açıdan dayanıklı olmayı gerektiren üzücü bir işin erkekler tarafından yerine getirilmesi pek tabiîdir. Hanımların iştirakleri işin geciktirilmesine ve hatta cenazeden alınması gerekli ibretin büsbütün kaybedilmesine yol açabilir. Bayram namazı için hanımların sahrâya çıkmalarını teşvik eden Hz. Peygamber, onların cenaze teşyiinde bulunmalarını hoş karşılamamıştır. Bu, yapılacak işin niteliği ile ilgili bir uygulama olmaktadır. İmâm-ı Âzam da cenaze teşyiinin hanımlara yakışmadığı görüşündedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hanımların cenâzeye iştirakleri tenzihen mekruhtur.
2. Cenâze teşyiine erkekler teşvik edilmiştir.

رثك أف ةثالث مهفوفص ل عجو

CENAZE NAMAZINDA SAFLAR

CENAZE NAMAZI KILANLARIN ÇOK
OLMASI, CEMAATİN ÜÇ VEYA

DAHA FAZLA SAF TEŞKİL ETMESİ

Hadisler

قال رسولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ -934-
مَا مِنْ مَيِّتٍ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ مِئَةً: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. ملسم هاور «كُلُّهُمْ يَشْفَعُونَ لَهُ إِلَّا شَقَّعُوا فِيهِ

934. Âişe radiyalallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi bir ölüye, sayıları yüzü bulan bir cemaat namaz kılar ve hepsi de ona şefaatçi olursa, onların bu duaları kabul olunur.”

Müslim, Cenâiz 58. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 40; Nesâî, Cenâiz 78

Aşağıdaki hadisle birlikte açıklanacaktır.

935- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
ي مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَمُوتُ ، فَيَقُومُ عَلَيْهِ صَلَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
«جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَقَّعَهُمُ اللَّهُ فِيهِ
مِلْسَمٌ هَاوِرٌ .

935. İbni Abbas radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim dedi:

“Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah’a şirk koşmamış kırk kişi kıalarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder.”

Müslim, Cenâiz 59. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 41; İbni Mâce, Cenâiz 19

Açıklamalar

Müslümanın müslüman üzerindeki haklarından biri, öldüğünde cenazesinin kaldırılmasına yardımcı olmaktır. Bu yardım, kimileri için vefat edenin evinden başlar, namazının kılınması ve mezarına defnedilmesine kadar devam eder. Kimileri için de sadece namazını kılmak şeklinde gerçekleşir.

Cenaze namazı zaten ölen için bir duadan, onun bağışlanmasını ve gittiği yeni ve temelli yurdunda rahat etmesini, Allah'ın rahmetine kavuşmasını dilemekten ibarettir.

Bu iki hadiste, dünyadan artık temelli olarak ayrılan müslümana, son defa hayır duada bulunması uygun olan cemaatin sayısı ve niteliği ile ilgili iki husus açıklanmaktadır. Hadisin birinde yüz kişilik bir cemaat, diğerinde kırk kişilik bir cemaat şeklinde iki ayrı rakam verilmesi bir çelişki gibi gözükse de, aslında böyle bir şey yoktur. Yüz kişinin duasını kabul eden Allah, lutfedip kırk kişinin duasını hatta belki daha az sayıdaki müslümanın duasını da kabul eder. Bu ayrıca bir lutuf ve ihsandır. Burada önemli olan sayı değil, müslümanların yapacağı duanın Allah Teâlâ tarafından kabul edileceğinin vaad buyurulmasıdır.

Bu arada şuna da işaret edelim ki, ikinci hadiste bulunan “Allah’a şirk koşmamış” nitelemesi, dua edenlerin temel özelliklerine dikkat çekmektedir. Ali el-Karî, kırk rakamının özellikle belirtilmesinin sebebini, “Bir araya gelen kırk kişi içinde mutlaka bir Allah dostunun bulunacağı” düşüncesiyle açıklayanların bulunduğunu hatırlatmaktadır.

Kesinliği tartışılabilir olmakla beraber, böyle bir hüsn-i zanda bulunmanın kimseye bir zararı yoktur.

Küçük yerleşim birimlerinde, hatta bazan büyük şehirlerde bu rakamlar her cenaze için gerçekleşmeyebilir. İşte bu gibi hallerde cenazeye iştirak edenlerin sayısı değil nitelikleri, yani “şirk koşmamış” müslümanlar olmaları önem kazanır. Tabutu taşıyacak “dört Allah kulu” bile, ölenin bağışlanması konusunda ümitli olmak için yeterlidir. Hele cenaze merasimine sadece katılmak maksadıyla gelmiş, cenaze namazına iştirak etmeden bir kenarda bekleyen yığınlar kimseyi aldatmamalıdır. Müslümanlıkta görünüş değil, öz önemlidir, sayı değil, kalite önde gelir. Ama gerekli ze ve kaliteye sahip kişilerden kırk ya da yüz kişilik bir cemaat varsa bu da büyük bir nasip, ilh bir lutuftur.

İkinci hadisle ilgili bir de olaydan söz edilmektedir. Abdullah İbn Abbas, ölmüş olan oğlunun cenazesini evde bekletir. Hadisin rvisi Kureyb’e de dışarıda toplanan cemaati gzetlemesini tenbih eder. Kalabalık bir cemaatin toplandığı söylenince, cenazenin evden çıkarılmasına izin verir ve bu hareketinin sebebini

de Hz. Peygamber'in “Bir müslüman ölür de cenaze namazını Allah’a şirk koşmamış kırk kişi kılarsa, Allah onların cenaze hakkındaki dualarını kabul eder” buyurmuş olmasıyla izah eder. Bu da sahâbilerin, her konuda Resûl-i Ekrem Efendimiz’den öğrendikleriyle amel etmeye çalıştıklarını gösteren örnek bir davranıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların müslüman kardeşlerinin cenaze namazına iştirak edip onun için dua etmeleri, ölenin kurtuluşuna vesile olur.
2. Allah Teâlâ müslümanların, kardeşleri hakkındaki dua ve niyazlarını kabul eder.
3. Cenazede namaz kılmayan yığınlar ve çelenkler değil, kaliteli müslüman yürekler önem arzeder.
4. Cenaze teşyiine katılmak, müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır.

936- كَانَ مَالِكُ بْنُ هُبَيْرَةَ : وَعَنْ مَرْتَدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيِّ قَالَ -
فَقَالَ النَّاسُ عَلَيْهَا ، جَزَأَهُمْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِذَا صَلَّى عَلَى الْجَنَازَةِ ،
« : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَلَيْهَا ثَلَاثَةُ أَجْزَاءٍ ثُمَّ قَالَ

، دواد وبأ هاور . «مَنْ صَلَّى عَلَيْهِ ثَلَاثَةٌ صُفُوفَ ، فَقَدْ أُوجِبَ
نسح ثي دح : لاقو يذمرت ل او .

936. Mersed İbni Abdullah el-Yezenî'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Mâlik İbni Hübeyre radıyallahu anh, cenaze namazı kılacağı zaman cemaatı az bulursa, onları üç saf hâlinde dizer sonra da şöyle derdi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Üç saf cemaatin cenaze namazını kıldığı kişi, cenneti hakeder” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cenâiz 39; Tirmizî, Cenâiz 40

Mersed İbni Abdullah

Ebü'l-Hayr Mersed İbni Abdullah el-Yezenî el-Mısrî tabiîlerin büyüklerindendir. Mısırlıların müftisi diye bilinen güvenilir, fakih bir zâttır. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hicretin 90. yılında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Cenaze namazına iştirak edenlerin sayısı biraz önce geçen iki hadiste yüz ve kırk rakamlarıyla ifade buyurulmuşken, bu hadiste rakam verilmeden daha esnek bir ifade ile “üç saf” şeklinde belirlenmiştir. Saf yan yana dizilmiş insanların arka arkaya durmalarını ifade eder. Bir safın en az ve en çok sayısı belirtilmediğine göre, bulunulan yerin örfüne göre saf kabul edilecek bir çoğunluk yeterli olacaktır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, cenazeye iştirak edenler için kesin bir rakam verilmemiştir. Yüz kişi de üç saf olabilir, kırk kişi de üç saf olabilir, on beş kişi de üç saf olabilir. Peygamber Efendimiz'den dört hadis rivayet etmiş olan Mâlik İbni Hübeyre de meseleye böyle baktığı için, mevcut cemaati az bulduğu zaman, onları, duyduğu hadise uygun olarak üç saf halinde dizermiş. Üç saflık bir cemaatin cenaze namazını kılıp hakkında dua ettiği bir müslümanın cenneti hakedeceği müjdesine güvenmek ve bu sebeple cemaati üç saf halinde dizmek -lafza bağlılık gibi görünse de- son derece isabetli ve hüsn-i zanna dayalı bir harekettir.

Mâlik İbni Hübeyre'nin bu hareketinde, müslümanların birbiri hakkında nasıl hayırhah, iyilik sever davrandıklarını görmekteyiz. Bugün de ölen bir müslümanın Hz. Peygamber'in verdiği müjdeye kavuşması için böylesi bir yola gitmek, herhalde din hizmeti verenlerin gözardı etmemeleri gereken bir tavidir. Bu konuda insanların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi din görevlilerine düşmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanların, ölen din kardeşleri hakkında yapacakları dualar onun bağışlanıp cennete girmesine vesile olur.
2. Üç saflık bir müslüman topluluğunun cenazede hazır bulunması, ölen için mağfiret sebebi sayılır.
3. Az sayıdaki cemaati üç saf halinde düzenlemek ve cenaze namazını ondan sonra kılmak uygun olur.

عزان جلالة الصي ف أرقى ام باب -157

يتعوذ بعد الأولى ثم يقرأ فاتحة .تاري بكت عبراً ربك الكتاب، ثم يكبر الثانية، ثم يصلي على النبي صلى الله عليه وسلم

لضفأل او .دمحم لآ ىلعو دمحم ىلع لص مهللا :لوقيف
هلوق ىلإ ميهاربا ىلع تي لص امك :هلوقب هممتي نأ
نم ماوعلا نم ريثك هل عفي ام لعفي الو ،ديجم ديمح
(56) ةيال {إن الله وملائكته يصلون على النبي } :مهلوق
فإنه لا تصح صلاته إذا اقتصر عليه، ثم يكبر الثالثة (بازحألا
ويدعو للميت وللمسلمين بما سنذكره من الأحاديث إن شاء الله
ال مهللا :هنسحأ نمو .وعديو ةعبارلا ربكي مث ،ىلاعت
هلوانل رفغاو ،هدعب انتفت الو ،مرجأ انمرحت
والمختار أنه يطول الدعاء في الرابعة خلاف ما يعتاده أكثر الناس؛
رظنا)لحديث ابن أبي أوفى الذي سنذكره إن شاء الله تعالى
دعب ةروثأمل ةيعدألا امأف (937 مقر ثي دحلا
:اهنمف ةثلاثلا ةري بكتلا

CENÂZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR

Cenâze namazının tarifi (şâfiîlere göre):

Cenaze namazı kılan kişi, namaz müddetince dört tekbir alır. Birinci tekbiri alınca eûzu besmele çeker ve Fâtiha sûresini okur. İkinci tekbirden sonra “Allahümme salli alâ Muhammed’in ve alâ âli Muhammed” diye Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e salevât getirir. Tamamını okuyarak “kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrahîm inneke hamîdün mecîd” demesi daha iyi olur. Halkın birçoğunun yaptığı gibi “innallâhe ve melâiketehû

yusallûne ale'n-Nebiyy yâ eyyühellezîne âmenû
sallû aleyhi ve sellimû teslimâ" âyetini okumaz.
Zira bu ayeti okumakla kalır da Hz. Peygamber'e
salevât getirmezs, namazı sahih olmaz. Üçüncü
tekbirden sonra ölüye ve bütün müslümanlara -
inşallah biraz sonra zikredeceğimiz- hadislerdeki
dualardan biri ile dua eder. Daha sonra dördüncü
tekbiri alır ve dua okur. Şu dua, burada okuyacağı
duaların en güzellerindendir: "Allahım! Bunun
sevabından bizi mahrum etme. Ondan sonra bizi
fitneye düşürme!. Bizi ve onu bağışla!"

İbn Ebû Evfâ hadisini esas alarak dördüncü
tekbirden sonra yapılacak duayı -halkın çoğunun
âdeti hılâfına- uzatmak Şâfiîler'in tercih ettiğı bir
uygulamadır. (Hanefîler'e göre birinci tekbirden
sonra Fâtiha okunmaz ve dördüncü tekbirden sonra
da herhangi bir dua yapılmaz.)

Üçüncü tekbirden sonra okunmak üzere Hz.
Peygamber'den nakledilen bazı (me'sûr) dualar
şunlardır:

Hadisler

937- عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
فَظَنْتُ مِنْ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى جَنَازَةٍ ، فَحَدَّ

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وَاَرْحَمْهُ ، وَعَافِهِ ، وَاعْفُ عَنْهُ « : دُعَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ ،
دَرَبْلَاوِ جَلْتَلَاوِءِ اَمَلَابِ هَلِسْغَاوِ هَلْخَدُمِ عَسَوِ ، هَلْزَنِ مِرْكَاوِ ،
وَأَبْدِلْهُ دَارَا وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا ، كَمَا نَقَّيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ ،
خَيْرًا مِنْ دَارِهِ ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ ،
حَتَّى «وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ
. ملسم هاور . تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أَنَا ذَلِكَ الْمَيِّتَ .

937. Ebû Abdurrahman Avf İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir cenaze namazı kıldı. Onun şöyle dua ettiğini duydum ve ezberledim:

“Allahım! Onu bağışla, ona rahmet et, onu azap ve sıkıntılardan koru. Kusurlarını affet. Cennetten nasibini ihsan et, gireceği yeri(kabrini) genişlet! Onu su ile, karla ve buzla yıka. Beyaz giysileri kirden (ve pisten) temizler gibi onu günahlarından arındır. Kendi evinden daha güzel bir ev, ailesinden daha hayırlı bir aile, eşinden daha hayırlı bir eş ver. Onu cennete koy, kabir ve cehennem azabından koru.”

İbni Avf diyor ki, bu güzel duaları duyunca “keşke ölen ben olsaydım” diye içimden geçirdim.

Müslim, Cenâiz 85. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 38 ; İbni Mâce, Cenâiz 23

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

و عن أبي هريرة وأبي قتادة ، وأبي إبراهيم الأشهلي عن أبيه -938- هَلَعُ هَلَايَ لَصَيِّنَا نَع ، مَهْنَعُ هَلَا يَضُرُّ يَبَاحِصُ هَوْبَاو ، هَمِ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّنَا ، اللَّهُ « : وَسَلَّمْ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى جَنَازَةِ فَقَالَ اللَّهُمَّ مَنْ . وَصَغِيرَنَا وَكَبِيرَنَا ، وَذَكَرْنَا وَأَنْتَانَا ، وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا أَحْيَيْتَهُ مَنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ ، وَمَنْ تَوَقَّيْتَهُ مَنَّا فَتَوَقَّهِ عَلَى الْإِيمَانِ ، رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ مِنْ رِوَايَةِ « تَقْتِنَا بَعْدَهُ اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ ، وَلَا أَبِي هُرَيْرَةَ وَالْأَشْهَلِيَّ ، وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ مِنْ رِوَايَةِ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ : مَكَاحِلُ لِقَاقِ قَتَادَةَ أَصَحُّ رِوَايَاتِ هَذَا : الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ ، قَالَ التِّرْمِذِيُّ قَالَ الْبُخَارِيُّ وَأَصَحُّ شَيْءٍ فِي هَذَا : يَرَاخِبُ لِقَاقِ الْأَشْهَلِيَّ الْحَدِيثُ رِوَايَةُ . الباب حديث عوف بن مالك .

938. Ebû Hüreyre, Ebû Katâde ve Ebû İbrahim el-Eşhelî'nin sahâbî olan babasından radıyallahu anhüm rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bir cenaze namazı kıldı ve şöyle dua etti:

“Allahım! Dirilerimizi ve ölülerimizi, küçüklerimizi ve büyüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı, burada bulunanlarımızı ve bulunmayanlarımızı bağışla! Allahım! Bizden

hayatta bırakacaklarını İslâm üzre yaşat.
Öldüreceklerini iman ile öldür. Bizi bu cenazede
bulunmanın sevabından mahrum etme ve ondan
sonra bizi fitneye düşürme!”

Tirmizî, Cenâiz 38 (Eşhelî ve Ebû Hüreyre’den);
Ebû Dâvûd, Cenâiz 56 (Ebû Hüreyre ve Ebû
Katâde’den). Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 77; İbni
Mâce, Cenâiz 23

Hâkim’e göre, Ebû Hüreyre’nin rivayeti, Buhârî ve
Müslim’in şartlarına göre “sahih”tir. Tirmizî,
Buhârî’nin “bu hadisin rivayetlerinin en sahihi
Eşhelî’ninkidir” dediğini nakletmiştir. Yine Buhârî
“Cenâze duaları konusundaki rivayetlerin en
sahihi Avf İbni Mâlik’in hadisidir” demiştir.

Açıklamalar

Görüldüğü gibi müellifimiz Nevevî, Şâfiî
mezhebine göre cenaze namazını tarif ettikten
sonra özellikle üçüncü tekbirin peşinden Hz.
Peygamber’in yaptığı dualarla ilgili iki rivayeti
nakletmiştir.

Öncelikle işaret edelim ki, Hanefîler’e göre, cenaze
namazında birinci tekbirden sonra sübhâneke duası

okunmak suretiyle Cenâb-ı Hakk’a senâ edilir (ancak Fâtiha sûresi okunmaz); ikinci tekbirden sonra salli-bârik duaları okunarak salevât getirilir. Üçüncü tekbirden sonra iki ayrı örneğini yukarıdaki iki rivayette gördüğümüz dualardan biri, daha ziyade ikincisi okunur. Dördüncü tekbirden sonra ise, bir şey okunmadan selâm verilir. Elbette bu değişik uygulamalar, burada yer almayan bazı rivayetlere dayanmaktadır. Her mezhep kendine göre daha sağlam bulduğu rivayetleri esas almıştır.

Cenaze namazının dört tekbir ile kılınması konusunda mezhepler arasında hiç bir ihtilâf söz konusu değildir. Sadece, birinci tekbirden sonra Fâtiha okuyup okumamak ve bir de dördüncü tekbirden sonra dua edip etmemekte farklılık bulunmaktadır. Bu da neticeye tesir etmemektedir.

Bu iki rivâyette görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz, cenaze namazı kıldığı zaman, ölü için gerek öteki dünyadaki hayatı ve gerekse geride bıraktıkları bakımından büyük önem arzeden dileklerde bulunurdu. Ayrıca, cenazeye iştirak eden etmeyen öteki müslümanlar için de dua ederdi. Onun bu uygulaması, aynı zamanda yaşayanlara bir tebliğ ve öğüttür.

Ölen bir müslüman için hatalarının bağışlanması, günahlarının affedilmesi, yeni yurdunda ilâhî ikram ve ihsanlara kavuşturulması, cennetle müşerref kılınması, azap edilmemesi, dünyada bıraktığı maddî ve beşerî imkân ve değerlerden daha iyileriyle ödüllendirilmesi konusunda dua ve niyazda bulunmak, herhalde ona ve yakınlarına yapılabilecek en büyük iyilik ve ikramdır. Birinci hadiste Peygamber Efendimiz bu iyilik ve ikrâmı nasıl yapacağımızı bize öğretmiştir. Özellikle bu duayı yapan Hz. Peygamber olunca, râvi Avf İbni Mâlik'in "Keşke, ölen ben olsaydım" temennisine katılmamak mümkün mü?

İkinci hadiste de Sevgili Peygamberimiz hem ölen hem de yaşayanlar için fevkalâde önem taşıyan dileklerde bulunmaktadır. Bağışlanma isteğini, İslâm üzere yaşamak, imanla ölmek gibi iki dilekle tamamlamaktadır. Müslümanlar için hayatın ne anlama geldiğini böylece bir kere daha hatırlatmaktadır: Hayatı müslümanca yaşamak, dünyayı mü'min olarak terketmek...Herhangi bir ölüm olayında yapılacak iş, bu iki konuda Rabbimiz'den yardım dilemektir.

“Bizi onun sevabından mahrum etme ve bizi ondan sonra fitneye düşürme” dileğinin anlamına gelince; bilindiği gibi bu bölümün başından beri bir müslüman öldüğü zaman mezara konuluncaya kadar onunla ilgilenmenin ayrı ayrı sevap olduğu anlatılmaktaydı; işte bu hizmetlerin sevabından mahrum kalmamayı ve daha sonraki günlerde, değişik sebeplerle de olsa doğru yoldan ayrılmamayı dilemektir. Bilhassa zamanımızda görüldüğü gibi, ölenin bıraktıklarını paylaşmak yüzünden yakınları arasında çıkan anlaşmazlık, hak ve adaletten sapmak, çeşitli haksızlıklar yapmak Allah’a sığınılacak birer fitne ve imtihan olsa gerektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında dua okumak Hz. Peygamber’in sünnetiyle sabittir.
2. Cenaze namazında sesli olarak dua edilebilir. Çünkü râvi, Hz. Peygamberin okuduğu duayı duyduğunu ifade etmektedir.
3. Cenaze namazında bütün müslümanlar için dua edilir.

939- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
إِذْ صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ ، فَأَخْلَصُوا لَهُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
.دَوَادِبُ أَوَّلِ «الدُّعَاءِ

939. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem”i şöyle buyururken dinledim” demiştir:

“Cenaze namazı kıldığınız zaman, ölen kimseye ihlâsla dua ediniz!”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 56

Açıklamalar

Daha önce cenaze namazında okunacak iki dua örneğini gördük. Burada, cenaze namazı kılındığı zaman, hiçbir ayırım yapmadan ölen için içtenlikle dua edilmesi gerektiğini görmekteyiz. Bunlar Peygamber Efendimiz'in hem yaptığı hem de bize tavsiye ettiği birer sünnettir. Ancak burada bir nokta daha dikkat çekmektedir. O da, ölen kimsenin iyi veya kötü olduğuna bakılmadan onun bağışlanması için samimiyetle dua etmektir. Günahkâr kimselerin duaya herkesten daha fazla ihtiyacı vardır. Aslına bakılırsa iyi veya kötü herkesin duaya ihtiyacı vardır. Vefat eden

herkesin, cemaatin önüne getirilmesinin sebebi de budur.

Esasen ölüm olayı karşısında samimi davranmak, ölen müslüman için duygulu bir gönülle dua etmek, şüphesiz ölen kadar o duayı yapan diri için de faydalı ve lüzumludur.

Hadîs-i şerîfteki “ahlisû lehü’ d-duâ” ifadesini, “duayı ölene tahsis edin, sadece onun için dua edin” şeklinde anlamak mümkün görünmekle beraber, daha önce okuduğumuz hadislerde görüldüğü ve yine biraz sonra gelecek hadislerde de açıkça görüleceği gibi, duaya bütün müslümanlar ortak edilmediği için bu ifadeden “duayı ölüye tahsis edin” anlamının çıkarılması isabetli değildir. Belki de bu ikazı, “cenaze namazında cenazeyi unutarak sadece diriler için dua etmeyin. Duanızda mutlaka ölüye bir yer ayırın” şeklinde anlamak daha doğrudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duada esas olan ihlâstır.
2. Cenâze namazında hem ölü hem de diriler için dua edilir.

3. Cenaze namazı kılınan kimse için günahsız, günahkâr ayırımı yapmadan samimiyetle dua etmek gerekir.

وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَازَةِ -940
اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَهَا ، وَأَنْتَ هَدَيْتَهَا لِلْإِسْلَامِ ، وَأَنْتَ « :
شُفَعَاءُ لَهُ قَبَضْتَ رُوحَهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّهَا وَعَلَانِيَتِهَا ، جَنَّاتِكَ
دَوَادِ وَبِأُ هَاوِر . «فَاغْفِرْ لَهُ

940. Yine Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem cenaze namazında şöyle dua etmiştir:

“Allahım! Bu cenazenin Rabbi sensin, onu sen yarattın, İslâm’a sen hidâyet ettin. Şimdi onun ruhunu da sen aldın. Onun gizlisini-açığını en iyi sen bilirsin. Biz senin huzuruna, ona şefaatçi olarak geldik, onu bağışla!”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 56

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

941- صَلَّى بِنَا رَسُولُ : وَعَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، فَسَمِعْتَهُ يَقُولُ
اللَّهُمَّ إِنَّ فُلَانَ ابْنَ فُلَانٍ فِي ذِمَّتِكَ وَحَلٍّ بِجَوَارِكَ ، فَقِهِ فِتْنَةَ الْقَبْرِ ، «

لنَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَمْدِ ، اللَّهُمَّ فَاغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ ، وَعَذَابَ ا
دَوَادِ وَبَأْ هَاوِرَ «إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

941. Vâsile İbnü'l-Eska‘ radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, bize müslümanlardan birinin cenaze namazını kıldırmişti. Onun şöyle dua ettiğini duydum:

“Allahım! Falan oğlu falan sana emanettir ve senin güvencene sahiptir. Artık onu kabir fitnesinden ve cehennem azabından koru. Sen sözünde duran ve hamde lââyık olansın. Allahım! Onu bağışla ve ona rahmet et. Şüphesiz bağışlayan ve merhamet eden sensin..”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 56; İbni Mâce, Cenâiz 23

Vâsile İbnü'l-Eska‘

Bu ikinci hadisin râvisi Vâsile, Medine’deki, Hazreç kabilesine mensup ve Suffe ehlerinden olan meşhur bir sahâbîdir. Tebük Seferi öncesinde müslüman olmuş, o savaşa katılmış ve daha sonraki dönemde Dımaşk ve Humus’un fethinde bulunmuştur. Bir süre Şam’da ikamet ettikten

sonra Kûdûs yakınlarında bir yere yerleşmiştir. Hz. Peygamber'den 56 hadis rivayet etmiş olup rivayetleri Kûtüb-i Sitte'de yer almıştır.

98 yaşında iken hicrî 85 veya 86 yılında Şam'da vefat etmiştir. Kendisi Şam'da en son vefât eden sahâbî olarak tanınmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

939 numaralı hadiste ölen kimseye samimiyetle dua edilmesini tavsiye eden Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu iki hadiste o tavsiyesini bizzat uyguladığını görmekteyiz.

Birinci hadiste Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın kulu üzerindeki tasarruflarını ve mutlak hâkimiyetini dile getirdikten sonra, “Bizler onun için senden yardım dilemeye geldik, onu bağışla!” diye duasını bitirmektedir. Görüldüğü gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz burada, ölü için Allah Teâlâ'dan bir tek şey istemekte, bağışlanmasını dilemektedir. Bu da kul için önemli olan şeyin Allah'ın bağışlamasına kavuşmak olduğunu, bağışlandıktan sonra kaygılanacak hiçbir şeyin kalmadığını ifade

eder. Ayrıca, kulların âhirette mutlu olabilmelerinin, ebedî nimetlere kavuşabilmelerinin ancak Allah Teâlâ'nın ihsan ve ikramına bağlı olduğunu da gösterir. Bu sebeple kimse kendi ameliyle yakasını kurtaracağını sanmamalıdır.

Hadisteki “Şimdi onun ruhunu da sen aldın” cümlesi akla takılabilir. Ruhları alma işinin Allah’a nisbet edilmesi gerçek anlamdadır. Zira bir âyet-i kerîmede “ Allah, nefislerin ölüm zamanı gelince canlarını alır” [Zümer sûresi(39),42] buyurulmaktadır. Can alma işinin meleklerle nisbet edilmesi mecazî anlamdadır. Nitekim “ De ki, sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra da rabbinize döndürüleceksiniz” [Secde sûresi(32), 11] âyetinde bu durum açıkça görülmektedir.

İkinci hadiste de hemen hemen aynı gerçekler daha özlü ifadelerle dile getirilmiştir. “Falan oğlu falan senin korumanda ve tamamen senin hâkimiyetinin geçerli olduğu âhîret sahasındadır. Kabir ve cehennem azabından onu koru!”.. Bu hadisteki habli civârik ifadesi, bir çeşit güvennâme, sözleşme ya da pasaport anlamındadır. Bildirildiğine göre eskiden Arap kabileleri arasında

dolaşabilmek için her kabilenin reisinden ahidnâme yani kendisine dokunulmamasını isteyen bir vesika alınırdı. İşte bu vesikaya “hablü’l-civâr” denirmiş. Hz. Peygamber, bu ifadesinde “Bu kimse, senin dokunulmazlık berâtına, Kur’an’a ve iman sözleşmene sahiptir” demek istemiştir.

Yine bu hadiste geçen ehlü’l-vefâ ve’l-hamd, (Ebû Davûd’daki rivayette “ehlü’l-vefâ ve’l-hak” şeklindedir) ifadesi de, Allah Teâlâ’nın ahbine sâdık ve her türlü övgüye lâyık olduğunu, verdiği emânı geri almayıp gereğini yerine getirdiğini, iyi davrananları mükâfatlandığını, hakkı ve haklıyı daima gözettiğini anlatmaktadır. Yani bu sözleriyle Hz. Peygamber, Allah’a olan güvenini belirtmekte ve sonunda da ölmüş olan müslümanın bağışlanmasını dilemektedir. Bu tarz bir nitelendirme “Huve ehlü’t-takvâ ve ehlü’l-mağfireh (sakınılmaya layık olan da bağış sahibi de O’dur” [Müddessir sûresi (74), 56] âyetindeki tavsife uygun bir nitelendirmedir.

Bu tür ifadeler, aynı zamanda bizlere dua üslûbunu öğretmektedir. Duada önce, istenecek olan şeye uygun nitelikleriyle Allah’ı anmak, O’na olan inanç ve güveni belirtmek, sonra da isteğini söylemek gerekmektedir. Bu, dua edeni isteğine

kavuşturacak yoldur. Zira Allah, “Kulum beni nasıl düşünürse ben ona öyle tecellî ederim” (bk. Buhârî, Tevhîd 15, 35; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19) buyurmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında sadece ölen kimse için dua edilebileceği gibi, bu duaya bütün müslümanlar da dahil edilebilir.

2. Hz. Peygamber, cenaze namazını kıldığı müslümanların bağışlanması için dua ederdi.

3. Peygamber Efendimiz’in dualarını ve o dualarda Allah Teâlâ için kullandığı ifadeleri örnek almalı ve onun gibi dua etmeye çalışmalıdır.

و عن عبد الله بن أبي أوفى رضي الله عنهما أنه كبر على - 942 راتٍ ، فَقَامَ بَعْدَ الرَّابِعَةِ كَقَدْرٍ مَا بَيْنَ جَنَازَةِ ابْنَةٍ لَهُ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ ، كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَغْفِرُ لَهَا وَيَدْعُو ، ثُمَّ قَالَ كَبَّرَ أَرْبَعًا فَمَكَثَ سَاعَةً حَتَّى « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ هَكَذَا وَفِي رِوَايَةٍ سَاءً ، ثُمَّ سَلَّمَ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ ، فَلَمَّا ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُكَبِّرُ خَمْسًا إِنِّْي لَا أَرِيدُكُمْ عَلَى مَا رَأَيْتُ : مَا هَذَا ؟ فَقَالَ : انْصَرَفَ قُلْنَا لَهُ هَكَذَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ ، أَوْ حَيَّ حَصْ ثِيْدَح : لاقو مكاحل هاور . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

942. Abdullah İbni Ebû Evfâ radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre o, kızının cenaze namazında dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra, iki tekbir arasında durduğu kadar durup kızının bağışlanmasını diledi ve ona dua etti. Sonra da “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle yapardı” dedi.

Bir başka rivayette şu ifadeler yer almaktadır: “Dört tekbir aldıktan sonra o kadar bekledi ki, biz onun beşinci defa tekbir alacağını sandık. Sonra sağına ve soluna selâm verdi. Namazdan sonra; “Bu yaptığın nedir?” dedik. O da bize, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yaptığını gördüğüm şeye bir ilave yapmış değilim,” ya da “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle yapardı” diye cevap verdi.

Hâkim, el-Müstedrek, I, 360 (Hâkim, “hadis sahihtir” der). Ayrıca bk. İbni Mâce, Cenâiz 24

Açıklamalar

Müellifimiz Nevevî, başlangıçta verdiği cenaze namazı tarifine uygun bulduğu bu rivayeti, Şâfiîler’in konuya dair görüşlerini tasdik ve tasvip etmek üzere zikretmiş olmalıdır. Sahâbe

tatbikatını, dördüncü tekbirden sonra dua yapılmasına delil göstermektedir. Tabiî asıl delil, sahâbînin bu davranışını Hz. Peygamber’den gördüğünü belirtmesidir. Ancak, zikri geçen cenaze namazına iştirak edenlerin, bu davranışı hayretle karşılamaları (İbni Mâce’deki rivayete göre süphanellah diyerek imamı uyarmaya çalışmaları) ve tabiî namazın bitiminde “bu da ne oluyor?” diye sormaları, Şâfiîler’in görüşünü ciddî biçimde tartışılır kılmaktadır.

Nevevî merhum bu rivayeti Hâkim’in Müstedrek’inden almış ve her nedense Kütüb-i Sitte içinde sadece İbni Mâce’nin Sünen’inde bulunmasına rağmen ona işâret etmemiştir. Hadisin râvîlerinden İbrahim İbni Müslim el-Hecerî, Süfyan İbni Üyeyne, Yahya İbni Mâin, Nesâî ve başka bazı münekkitlerce “zayıf” kabul edilmiştir. Zehebî de Hâkim’in “sahih” demesine iştirak etmemekte el-Hecerî’nin zayıf bir râvi sayıldığını belirtmektedir.

Ancak bu rivayette Abdullah İbni Ebû Evfâ’nın, “Resûlullah da böyle yapardı” veya “Resûlullah’ın yaptığını görmediğim bir şeyi ilâve edeceğimi mi sandınız?” şeklindeki sözleri, sahâbîlerin, her işlerinde Hz. Peygamber’i örnek aldıklarını

göstermesi bakımından çok önemlidir. Onların ölçüleri, Hz. Peygamber'in sünnetiydi. Savunmaları ve açıklamaları hep sünnetten delil göstermek şeklinde gerçekleşirdi. Gösterdikleri delillerin değerlendirilmesi ya da tartışılması ayrı bir konudur. Asıl üzerinde durulması gereken Ashâb-ı kirâm'ın, hayatlarını sünnete ayarlamış olmalarıdır. Günümüzde de sünnetin her işimizde ölçü alınmasına, delillerin ve tartışmaların sünnete sarılmak amacına yönelik olmasına geçekten çok büyük ihtiyaç vardır. Zira kimlik ve kişiliğimiz ve müslümanlıktaki kalitemiz sünnete uyma oranımıza bağlıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenaze namazında dördüncü tekbirden sonra dua edilebilir.
2. Sahâbîler her işlerinde sünnete uymaya ve onu izlemeye son derece dikkat gösterirlerdi.
3. İslâm ümmeti, sünnete uyabildiği ölçüde ümmet olma özelliklerini ispat edebilir.

CENAZEYİ SÜRATLI TAŞIMAK

Hadisler

عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ، فَإِنْ تَكُ صَالِحَةً، فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا» : وَاسْلَمَ قَالَ: «مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ» «ضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ إِلَيْهِ، وَإِنْ تَكُ سِوَى ذَلِكَ، فَشَرٌّ تَذَرُونَهُ» .

. «فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْهِ» : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ .

943. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“ Cenâzeyi süratli taşıyın. Eğer o iyi bir kişi ise, bu onun için bir hayırdır; onu bir an evvel kabirdeki hayır ve sevabına kavuşturmuş olursunuz. Yok eğer iyi bir kişi değilse, bu da bir şerdir; onu çabucak omuzlarınızdan atmış olursunuz.”

Buhârî, Cenâiz 51; Müslim, Cenâiz 50, 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cenâiz 46; Tirmizî, Cenâiz 30; İbni Mâce, Cenâiz 15

Müslim'in rivayetinde (Cenâiz 50), “fehayrun tükaddimûnehâ aleyhi” (hayrı ona kavuşturmuş olursunuz) ifadesi bulunmaktadır.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

كَانَ النَّبِيُّ سَعِيدَ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ يَبْأَن عَوْ-944
إِذَا وُضِعَتِ الْجَنَازَةُ ، فَاحْتَمَلَهَا الرَّجَالُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
قَدَّمُونِي ، وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ : عَلَى أَعْنَاقِهِمْ ، فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً ، قَالَتْ
يَا وَيْلَهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ، يَسْمَعُ صَوْتَهَا كُلُّ : لَهَا صَالِحَةٍ ، قَالَتْ لَأَهْ
. يِرَاخِبَلَا هَاوِر «شَيْءٍ إِلَّا الْإِنْسَانَ ، وَلَوْ سَمِعَ الْإِنْسَانُ ، لَصَعِقَ

944. Ebû Sa'îd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyururdu:

“Ölü tabuta konup da erkekler onu omuzlarına aldıkları zaman, eğer o iyi bir kişi ise; “beni bir an önce yerime ulaştırınız!” der; eğer iyi biri değilse, “eyvah, beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?” diye feryat eder. Ölünün bu seslenişini insanlardan başka her yaratık işitir. Şayet insan bu sözleri işitecek olsaydı, düşüp bayılırdı.”

Buhârî, Cenâiz 50, 52, 90. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 44

Açıklamalar

Birinci hadiste, ölü tabuta konulduktan yani defn için hazır hale getirildikten sonra, ağırdan almayıp, bir an önce onu kabre yerleştirmek için acele davranılması tavsiye edilmektedir. Bu tavsiye ile aşırı bir hız önerilmemekte, biraz everek götürülmesi istenmektedir.

Bu tavsiyenin gerekçesi, ölünün hâlidir. Eğer ölen kişi iyilerden ise, onu hızlıca götürmek bir hayırdır. Zira o kişi, kabirde kendisini bekleyen hayır ve sevaba bir an önce ulaştırılmış olur. Şayet iyi bir kişi değilse, onu taşıyıp durmakta da bir hayır bulunmadığı için bir an önce omuzlardan atılmış olur. Bu da onu taşıyanlar için önemli bir husustur.

Burada iyi kişi için “sulehâdan ise” diye açık ifade kullanıldığı halde, kötü kişi için “kötü biri ise” denilmeyip “İyilerden değilse” şeklinde bir ifade kullanılması, müslümanın üslûbunun ne derece olumlu ve nâzik olması gerektiğini göstermektedir.

Aslında ölüm olayının gerçekleştiğinden iyice emin olunduktan sonra cenazeyi bir an önce kabrine ulaştırmaya çalışmak gerekir. Kişinin öldüğü, bugün artık “ölüm raporu” ile tevsik edilmektedir. Bu noktaya özel bir önem

verilmelidir. Bir zamanlar yapıldığı şekilde, tam anlamıyla ölmemiş kimseleri defnetmek gibi garip durumlara düşülmemelidir.

Öte yandan yıkanmış, kefenlenmiş ve tabuta konulmuş olan bir cenazeyi de sebepsiz yere bekletmenin, hele bando eşliğinde normal yürüyüşten daha ağır bir yürüyüşle taşımanın hiçbir anlamı yoktur. Günümüzde özellikle büyük şehirlerde cenazeler, cenaze arabaları ile taşındığı için bu sırada orta derecede bir hız yapılmalıdır.

Özellikle uzak yerlerdeki akrabaları gelsin diye, tüm hazırlıkları bitmiş olan cenazenin bekletilmesi, ailesi yanında uzun süre bırakılması doğru değildir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz “Bir müslümanın cenazesini ailesinin gözü önünde bekletmek uygun değildir” (Ebû Dâvûd, Cenâiz 34] buyurmuştur.

İkinci hadiste, cenaze taşıma görevinin öncelikle erkeklere ait olduğu, “erkekler omuzlarına aldıklarında..” cümlesinden anlaşılmaktadır. Gerçi bu bir haber cümlesidir. Hüküm ifade etmez denilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki “şâriin sözünü, olayı haber vermekten ibaret saymak, onu ihmal etmektir ve asla doğru değildir”. Kanun koyucunun sözünü, şer‘i bir hüküm ifade edecek

şekilde yorumlamak gerekir. Bu husus, Hz. Peygamber'in haber cümlesi şeklindeki tüm beyanları için geçerlidir.

Yine bu hadiste, ölünün iyi veya kötü biri olması hallerinde, geride kalanlara verdiği mesaja dikkat çekilmektedir. Ölünün “beni çabucak yerime ulaştırın” veya “ beni bu tabut ile nereye götürüyorsunuz?” demesi hâl diliyle söylenmiş bir söz müdür, yoksa gerçek bir beyan mıdır? Hadis şârihleri her iki ihtimali de mümkün görmektedirler. Bu konuşmanın kelimelerine takılıp kalmak yerine cenazeden alınması gerekli ibreti yakalamak, aynı yolculuğa bir gün mutlaka çıkacak olan bizler için çok daha hayırlı ve önemlidir.

Hz. Peygamber bu açıklamasıyla, cenazeden ibret alınması gerektiğine işaret etmiştir. Eğer hemen her gün şahidi olduğumuz ölüm olayından ibret almasını bilseydik ve tabut içindekilerin durumlarını yeterince anlasaydık, her halde düşüp bayılmamız pek normal olurdu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cenazeyi kabre süratlice götürmek iyi olur.

2. Ölen kimseler ya iyidir ya da değil. Her iki halde de bizim onlardan alacağımız ibretler vardır.

Onların bize ulaştırmaya çalıştıkları son mesajlarını sevgili Peygamberimiz haber vermiştir.

3. Cenaze taşıma işi erkeklere yaraşır.

تيمل ان ع نيدل اءاضق لي جعت باب -159

ىت ح كرتيف ةأجف تومي نأ ال ا هزي هجت ىل ا قردابم ل او
هتوم نق يتي

ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK

ÖLÜNÜN BORCUNU HEMEN ÖDEMEK, ONU
BİR AN ÖNCE DEFNE

HAZIRLAMAK, ANCAK ANSIZIN ÖLMÜŞ İSE
ÖLDÜĞÜ İYİCE

ANLAŞILINCAYA KADAR BEKLETMEK

Hadisler

945- عن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : «نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ» : وسَلَّمَ قال حديث حسن : لاقو يذمرت لـ

945. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mü'minin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlı kalır”

Tirmizî, Cenâiz 74. Ayrıca bk. İbni Mâce, Sadakât 12

Açıklamalar

Ölen kimsenin dünya ile alâkası kesilir. Ancak bu hadîs-i şerîf, bu ilginin bir konuda devam ettiğini bildirmektedir: Borç. Borçlu olarak ölen mü'minin ruhu, kavuşacağı ikram ve iyiliklere, borcu ödeninceye kadar ulaşamaz. Bir başka anlayışa göre, borçlu ölmüş mü'min hakkında, ilk iş olarak borcunun ödenip ödenmediğine bakılır. Her iki yoruma göre de borçlu ölen mü'min için borcu, bir çeşit ayak bağıdır, onu yerinden kıpırdatmaz.

Hadisimiz mirasçılarını, ölünün borçlarını bir an önce ödemeye teşvik etmektedir. Şayet ölen kimse borçlarını ödeyecek kadar mal bırakmışsa önce bu borçlar ödenir; mal bırakmamışsa, borcu devlet bütçesinden ödenir. Zira İslâmiyet'in ilk yıllarında, borçlu ölenlerin cenaze namazını kılmayan Hz. Peygamber, fetihler sebebiyle maddî imkâna kavuşunca, “Ölüp de mal bırakanın bıraktığı mallar vârislerindir, borç bırakanın borcunu ödemek ise bana aittir” (Buhârî, Nafakât 15; Kefâle 5; Müslim, Cum'a 43, Ferâiz 15,16) buyurmak suretiyle İslâm devletini bu konuda görevlendirmiştir.

Borçtan ve borçlu ölmekten Allah'a sığınmalı, lüks ve israf yüzünden gereksiz yere borçlanmaktan kaçınmalıdır. Hz. Peygamber ilk zamanlar, müslümanları borçlanmaktan alıkoymak için, ölenin borcunun olup olmadığını sorar, aldığı cevaba göre onun cenaze namazını kılar veya kılmazdı. Bu, esasen son derece zor şartlarda bulunan müslümanları kendi yağlarıyla kavrulmaya zorlayan bir hareketti. Daha sonraları, devlet imkânları genişleyince, zarurî ihtiyaçları için borçlanmış ve fakat ödeyemeden ölmüş ve ödeyecek kadar mal bırakmamış olan müslümanların borçlarını ödemeyi üstlendi.

İbni Mâce'nin Sünen'inde bulunmakla beraber, râvilerinden biri zayıf olan bir hadîste (Sadakât 21), borçlu ölen kimseden kıyamet günü borcunun tahsil edileceği bildirilmekte, sonra da bu genel hükümden şu üç kişinin müstesna olduğu haber verilmektedir:

- a) Allah uğrunda verdiği uğraşta bedeni zayıf düştüğü için Allah'ın düşmanları ve kendi düşmanlarına karşı kuvvet kazanmak için borçlanan adam.
- b) Yanında ölen bir müslümanın techiz ve tekfini için borç almaktan başka imkân bulamayan kimse.
- c) Bekarlık sebebiyle günaha girmekten korkup dinini korumak maksadıyla evlenen ve bu sebeple borçlanan kişi.

Tabiatıyla burada şu hususa da işaret etmek yerinde olacaktır. Bu üç meşru sebeple borçlanmış olan kimsenin, imkan bulduğu anda borcunu ödemesi gerekir. İmkânı olduğu halde borcunu ödemediği ölürse, bu ilâhî ikramdan yararlanamaz. Sorumluluktan kurtulabilmesi için, borcunu ödeyecek imkân bulamamış olması gerekir. Zaten bir başka hadiste iki türlü borçlu olduğu

belirtilmektedir. Borcunu ödemek niyetinde olan ve borcunu ödemeyi düşünmeyen kimse. Bu ikinci şahıs için borcunu ödemekten başka yol yoktur. Zira ya onun sevaplarından alınıp alacaklıya verilmek ya da alacaklının günahlarından kendisine borcu kadar yükletilmek suretiyle ödetilir. Çünkü kıyamette başka türlü ödeşmek mümkün değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Borçlu ölen kimseden borcu mutlaka tahsil edilir.
2. Mirasçılar ölenin borcunu ödemekte acele etmelidir.
3. Borcu ödeninceye kadar mü'minin ruhu borcuna bağlı kalır.
4. Ödemek niyetiyle ve meşrû sebeplerle aldığı borcunu ödeyemeden ölen ve borcuna karşılık herhangi bir mal da bırakmamış olan müslümanın borcu, beytü'l-mâl dediğimiz devlet hazinesinden ödenir.

946- وعن حُصَيْنِ بْنِ وَحَّاحٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ طَلْحَةَ بْنَ الْبُرَاءِ -
بن عازب رضي الله عنهما مَرَضَ ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
إِنِّي لَا أَرَى طَلْحَةَ إِلَّا قَدْ حَدَّثَ فِيهِ الْمَوْتُ : وَسَلَّمْ يَعُودُهُ فَقَالَ
وَا بِهِ ، فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِحَيْفَةِ مُسْلِمٍ أَنْ تُحْبَسَ بَيْنَ فَأَذِنُونِي بِهِ وَعَجَّ
. دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر . «ظَهَرَ أَيْ أَهْلِهِ

946. Husayn İbni Vahvah radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Talha İbni'l-Berâ İbni'l-Âzib radiyallahu anhümâ hastalanmıştı. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem onu ziyarete geldi. (Çıkarken) şöyle buyurdu:

“Talha’ya ölümün yaklaştığını görüyorum. Ölecek olursa bana haber verin; techiz ve tekfini işinde elinizi çabuk tutun. Çünkü bir müslümanın cesedini ailesi yanında bekletmek uygun değildir.”

Ebû Dâvûd, Cenâiz 34

Husayn İbni Vahvah

Medineli, Evs kabilesine mensup bir sahâbîdir, Kendisinden gelen bu hadisi Ebû Dâvûd Sünen’inde zikretmiştir. Başkaca rivayetinin olduğu bilinmemektedir. Kardeşi Mıhsanla birlikte Kâdisiye savaşında şehid düşmüştür.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Ölüyü defn etmeye hazırlamakla ilgili olan hadisimiz, Hz. Peygamber'in bu konudaki açık tavsiyesini ihtiva etmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, hastalanan ashâbını evleri uzak da olsa ziyaret ederdi. Ziyaretine gittiği Talha, meşhur sahâbî Berâ İbni Âzib'in oğludur. Onunla ilgili hoş bir olay vardır. Hz. Peygamber'in Medine'yi şereflendirdiği günlerde bu genç sahâbî bir punduna getirip Resulullah'ın ayaklarını öpmüş sonra da “Ey Allah'ın Resûlü! Bana istediğini emret, hiç itiraz etmeden yapacağım” demişti. Hz. Peygamber onun bu sözüne tebessüm ederek “Peki öyleyse, git babanı öldür!” demiştir. Talha, hiç düşünmeden emri yerine getirmek niyetiyle oradan ayrılırken Hz. Peygamber kendisini geri çağırması ve ona “Ben akrabalık ilişkilerini parçalamak üzere gönderilmedim” buyurmuştu (Heysemî, Mecmau'z-zevâid, III, 37, IX, 365-366).

İşte bu Resûlullah aşığı bir müddet sonra hastalandı. Hz. Peygamber onu ziyarete gitti. Evine döndüğü zaman, Talha'nın ölümünün yakın olduğunu, ölünce kendisine haber verilmesini,

techiz ve tekfini için de acele edilmesini emretti. Buna gerekçe olarak da “müslüman ölüsünün ailesi yanında bekletilmesinin doğru olmadığını” gösterdi.

Hadiste geçen cîfe kelimesi “leş” demektir. Daha çok hayvan ölüleri için kullanılan kelimenin burada insan ölüsü hakkında söylenmiş olması, cenâzenin uzun süre bekletilmesi hâlinde, özellikle sıcak mevsimde onun da hayvan leşi gibi kokacağını hatırlatmak ve dolayısıyla cenazeyi evde bekletmekten ciddi şekilde sakındırmak maksadına yöneliktir. Yoksa bu ifadeden müslüman ölüsünün pis olduğu mânası çıkarılmamalıdır.

Çok geçmeden Talha vefat etti. Vefat etmeden önce, “Beni çabucak defnedip Rabbi’me kavuşturunuz. Hz. Peygamber’e haber vermeyiniz. Zira buraya gelirken yahudilerin ona zarar vermesinden endişe ediyorum. Resûlullah’ın benim yüzümden bir sıkıntıya uğramasını arzu etmem” diye vasiyet etmişti. Gece de bastırmış olduğu için Hz. Peygamber’e haber verilmeden Talha defnedildi ve bu durum sabahleyin Hz. Peygamber’e bildirildi. Resûl-i Ekrem Efendimiz Talha’nın kabri başına geldi ve kabri başında Talha

için “Allahım, sen ondan, o senden razı olarak Talha’yı karşılayıp huzuruna kabul et” diye dua etti (bk. İbnu’l-Esîr, Üsdü’l-ğâbe, II, 29).

Cenazenin ailesi içinde uzun süre bekletilmesi, meydana gelecek değişiklikler sebebiyle, etraftaki kimselerin ondan tiksınmesine ve ölünün, geride bıraktıkları üzerindeki saygınlığının ortadan kalkmasına sebep olur. İşte bu sebeple, cenazenin bir an önce defnedilmesi gereklidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbı ile yakından ilgilenirdi.
2. Cenazeyi bekletmeden, mümkün olan en kısa zamanda defnetmek iyidir.
3. Halkın cenaze namazına iştirak edebilmesi için ölüm olayını ilan etmek uygundur.

ربقل ادنع ؤظعومل اباب -160

MEZAR BAşINDA VAAZ VE NASİHAT ETMEK

Hadisler

947- كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ : عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَعَدَ ، وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ : هُ فَنَكَسَ وَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ، ثُمَّ قَالَ مِخْصَرَ يَا : أُولَاقِفِ «إِلَّا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ وَمَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ اَعْمَلُوا ، فَكُلُّ مُيَسَّرٍ لِمَا » : رَسُولَ اللَّهِ أَقْلًا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا ؟ فَقَالَ . وَذَكَرَ تَمَامَ الْحَدِيثِ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «لِقَ لَهُ خُ

947. Ali radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bakîü'l-ğarkad Kabristanı'nda bir cenazenin defni için bulunuyorduk. Derken Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elinde baston olduğu halde yanımıza geldi, oturdu. Biz de çevresine oturduk. Başını eğdi ve bastonuyla yere birşeyler çizmeye başladı. Sonra da şöyle buyurdu:

- “İçinizde, cennet veya cehennemdeki yeri önceden bilinmeyen kimse yoktur.” Orada bulunanlar:

- Ey Allahın Resûlü! Biz akıbetimizi ezeldeki o yazıya havale edip ameli bırakalım mı? dediler. Hz. Peygamber:

“- (Hayır) siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise onu kolayca elde eder” buyurdu.

Râvi hadisin bundan sonraki kısmını da rivayet etti.

Buhârî, Cenâiz 83, Tefsîru sûre(92)3,4,5,7, Kader 4, Tevhîd 54; Müslim, Kader 6-8. Ayrıca bk. Tirmizî, Kader 3; İbni Mâce, Mukaddime 10

Açıklamalar

İnsanlara nasihat etmenin, öğüt vermenin ve bazı gerçekleri anlatıp düşündürmenin bulunmaz fırsat ve zamanları olur. Bunlardan biri cenaze olayıdır. Her zaman yapılabilen irşat ve vaaz, böylesi zamanlarda daha bir anlam ve etkinlik kazanır. Çünkü söylenecek sözleri belgeleyen hayatın en katı gerçeklerinden biri gözler önündedir. Bu sebeple de insanların dirençleri kırık ve ibret gözleri açıktır.

Hadisimizde işte böylesi bir zamanda ve mezar başında, bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılmış bir öğüt verme olayını görüyoruz. Hz. Ali, olayı bütün ciddiyetiyle anlatmıştır. Bugün Cennetü'l-Baki' diye bilinen Medine Kabristanı, o günlerde

içinde bulunan sincan dikenleri (ğarkadlar) dolayısıyla Bakiu’l-ğarkad diye anılıyordu. Orada bir cenaze defni için bulunan sahâbîlerin yanına, elinde hurma dalından bir bastonla gelen Hz. Peygamber, düşünceli bir tarzda oturuyor, başını eğiyor, önemli bir şey düşünen insanların yaptığı gibi elindeki bastonla yeri karıştırıyor, bir şeyler çiziyor, sonra da çevresindeki sahâbîlere cenaze olayıyla çok yakından ilgili büyük gerçeği duyuruyor: “İçinizde, cennet veya cehennemdeki yeri, önceden bilinmeyen kimse yoktur.”

Burada Resûl-i Ekrem Efendimiz, ölen kişinin âkıbetinin ne olduğu zihinleri meşgul ederken, ezelî bir gerçeğe dikkat çekiyor. “Sizin şu anda merak ettiğiniz konu, istisnasız herkes için tâ ezelde belirlenmiş bir konudur. Kimin cennete kimin cehenneme gideceği Allah tarafından bilinmektedir” buyuruyor.

Resûlullah’ın bu beyanı üzerine beklenen soru geliyor: - Ohalde biz, alın yazımıza, o ilâhî takdire, o önceden bilinen gerçeğe kendimizi teslim edip hiçbir gayret göstermesek mi? Sonuç nasıl olsa değişmeyecektir.

İşte bu noktada Allah'ın Resûlü bir başka önemli gerçeği açıklıyor: - “(Hayır) siz görevinizi yapmaya bakın. Herkes niçin yaratıldı ise o onu kolayca elde eder.” Yani, insanların âkîbetlerinin Allah Teâlâ tarafından önceden bilinip tesbit edilmesi, onları mahkum edici değil, sadece olacak olanın önceden bilinmesi anlamındadır.

Takdir edileceği gibi böylesi bir bilgi, kimseyi, yapacağından farklı şekilde davranmaya zorlamaz. Tıpkı, astronomların falan gün falan saatte güneş tutulacak, diye bir yıl öncesinden olayı açıklamaları gibi. Kimse, “astronomlar böyle açıkladı diye güneş o saatte tutuldu” diyemez. Aksi halde “astronomların bilgisi, güneşi tutulmaya zorladı” demek olur ki, bu sözün bir mânası yoktur. Zira söz konusu açıklama, olacak olan “tutulmayı” önceden hesap edip zamanını tespit etmekten ibarettir. Olmayacak olan bir şeyi oldurmak değildir. Aynı şekilde kişi, kendi iradesiyle yaşadığı hayat sonunda, neyi hakedecekse eder. Bu sonuç onun için yenidir, ama Allah Teâlâ'nın ilmi için böyle bir yenilik söz konusu değildir. O, olacakları olmadan önce bildiği için sonucu buna göre tesbit etmiştir. Bizim alın yazısı veya kader dediğimiz şey, eninde sonunda

varacağımız noktanın Allah Teâlâ tarafından önceden bilinmesi olayından ibarettir.

Durum bu olunca, Sevgili Peygamberimiz, kimsenin yapacağı işi, yani sorumluluklarını terketmesine razı olmamıştır. Ancak çok önemli bir hususa işaret ederek: Herkes niçin yaratıldı ise o ona kolay gelir, onu kolayca elde eder buyurmuştur.

Öyle sanıyoruz ki, asıl üzerinde durulması gerekli nokta burasıdır. Yani herkes, ne tür işleri yapmak kolayına geliyor, buna dikkat etmelidir. Olaya bir de bu noktadan bakmalıdır. İyi, güzel, meşru, faydalı işler yapmak, namazlı niyazlı bir hayat yaşamak mı, yoksa pek kayıt kuyut tanımaz, haram helâl ayırımı yapmaz, ilkesiz ve sorumsuz bir yaşayış mı kolayına gelmektedir? Zira insanın hayattaki gidişatı, bir ölçüde ulaşacağı sonucun göstergesi anlamındadır.

Hadisin bazı rivayetlerinde belirtildiği gibi Hz. Peygamber sözlerinin sonunda Leyl sûresinin 5-10. âyetlerini okumuştur. Hadisimizin sonunda yer alan “Râvi, hadisin bundan sonraki kısmını da rivayet etti” cümlesi, işte bu noktaya işaret etmektedir. Resûl-i Ekrem’in, sözlerini

desteklemek maksadıyla okuduğu âyetlerin anlamı şöyledir:

“Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız(onda başarılı kılarız). Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.”

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mezar başında da tebliğ ve nasihat yapılır.
2. Hz. Peygamber ashâp ve ümmetini eğitmek ve bilgilendirmek için her fırsatı değerlendirirdi.
3. Allah her şeyi bilir. O’nun bilgisi için öncelik sonralık söz konusu değildir. Bunun tabiî bir sonucu olarak her insanın âkıbetinin ne olacağını da bilir.
4. Herkes niçin yaratılmışsa, o istikametteki işler ona kolay gelir.

هربق دن ع دوعقل او من فد دع ب تيملل ءاعدل ا باب -161
ةعاس

للدعاء له والاستغفار والقراءة

MEZAR BAŞINDA DUA

ÖLÜYÜ DEFNETTİKTEN SONRA DUA VE
İSTİĞFAR ETMEK,

KUR'AN OKUMAK İÇİN BİR SÜRE MEZAR
BAŞINDA OTURMAK

Hadisler

أبو لَيْلى عُمَانُ :أبو عبد الله ، وقيل :عن أبي عمرو وقيل -948
كان النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا :بن عَقَّانَ رضي الله عنه قال
استغفِرُوا لِأَخِيكُمْ وَسَلُّوا « : فرَغَ من دفن المَيِّتِ وَقَفَ عَلَيْهِ ، وقال
. دواد وبأ هاور. «لَهُ التَّثْبِيتَ فَإِنَّهُ الْآنَ يُسألُ

948. Ebû Abdullah veya Ebû Leylâ künyeleriyle de
bilinen Ebû Amr Osman İbni Affân radiyallahu
anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir ölü
defnedildikten sonra kabri başında durdu ve şöyle
buyurdu:

“ Kardeşinizin bağışlanmasını isteyiniz ve Allah’tan ona başarılar dileyiniz. Çünkü o şu anda sorgulanmaktadır”.

Ebû Dâvûd, Cenâiz 69

Açıklamalar

Ölen bir müslüman için yapılacak son görevlerden biri de onu kabrine defnettikten sonra mezarı başında bir süre durup bağışlanması için Allah’a dua etmek ve kabrinde geçireceği imtihanda onu başarılı kılması için Allah’a yalvarmaktır. Dünyadan temelli ayrılmış olan din kardeşi için yapılacak bu dua ve temenni, geride kalanların yapabilecekleri en büyük iyiliktir.

Her güzelliği ve müslümanca hareketi bize öğreten ve bunları uygulamada öncümüz olan sevgili Peygamberimiz, bu hadîs-i şerîflerinde bize önemli bir ihtiyacımızı öğretmektedir. Efendimiz, istiğfâr ve başarı dileme tavsiyesini çok ciddi bir gerekçeye dayandırmakta ve: “O şu anda sorgulanmaktadır” buyurmaktadır.

Kabir suali, zorluğu sebebiyle darb-ı mesel olmuştur. Zor ve sonu gelmez soru yönelten kimselere “kabir suali gibi sorular soruyorsun” denir. Bu da göstermektedir ki, kabirde geçirilecek imtihan pek ciddidir. Bu ciddi sınavda herkesin kendisine dua edecek dostlara ihtiyacı vardır.

Dua, ihtiyaç anında ve ihtiyaç duyulan konuda yapılırsa, kabul olma şansı artar. Zamanlama ve istekte isabet açısından “tam yerinde ve zamanında” olma imtiyazı, isteklerin kabulünü kolaylaştırır. Peygamber Efendimiz, bu hadîs-i şerîfinde, kabirdeki sorgulamanın definden hemen sonra başladığını bildirmekte, yeni defnedilmiş müslümanın kabri başından ayrılmadan ve o tam imtihan edilirken kendisine dua etmek gerektiğini göstermektedir.

Rivayetler bize kabirdeki sorgulamanın şekli ve sorularla ilgili oldukça uzun, canlı ve biraz da korkutucu sahneler ve bilgiler sunmaktadır. Konuya dair geniş bilgiyi, hadis kitaplarının kabir azabının işlendiği bölümlerinde bulmak mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabir suali haktır ve definden sonra başlar.
2. Definden sonra bir süre durup ölü için dua ve istiğfar etmelidir.
3. Dirilerin duası, ölüler için yararlı olur,
4. Peygamber Efendimiz'in engin şefkat ve merhameti, hayatın her kademesinde mü'minleri kucaklar.

949- إذا دفنتموني ، :وعن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال - 949- فاقموا حول قبري قدر ما تُنحرُ جزورٌ ، ويُقسم لحمها حتى استأنسَ قَبس دقو . ملسم هاور . يكم ، وأعلم ماذا أراجعُ بهِ رُسُلَ رَبِّي . هل وطب .

وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يُقْرَأَ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ ، :قال الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ . وَإِنْ خَتَمُوا الْقُرْآنَ عِنْدَهُ كَانَ حَسَنًا .

949. Amr İbni'l-Âs radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

“Beni kabrime defnettiğiniz zaman, bir deve kesip etini parçalayacak kadar mezarımın başında bekleyin ki, sizin varlığınızla yeni hayatıma alışma imkânı bulayım ve Rabbimin elçilerine vereceğim cevapları hazırlayayım.”

Müslim, îmân 192

Allah ona rahmet etsin İmam Şâfiî, “Mezarın başında Kur’an’dan âyetler okumak müstehaptır. Kur’an’ın tamamının okunması (hatim edilmesi) ise, daha güzeldir” der.

Açıklamalar

Müslim’in Sahih’inde Amr İbnü’l-Âs’ın ölümünü anlatan uzun bir rivayetin içinde yer alan bu cümleler, görüldüğü gibi Hz. Peygamber’in önceki hadiste verdiği talimata pek uygun düşmektedir.

Bilindiği gibi büyük sahâbî Amr İbnü’l-Âs, Arap dâhilerinden olup Mısır fâtihidir. Uzun yıllar Mısır valiliği yapmış, fiilen ümmetin yönetiminde bulunmuş ve Hz. Muâviye taraftarlığı ile bilinen bir şahsiyettir. Hz. Ömer, birisi ile konuşurken karşısındakinin anlayışsızlığını görürse, “Seni ve Amr İbnü’l-Âs’ı yaratan Allah’ı tenzih ederim” der, Amr’ın dehasını daima takdir edermiş. Amr, ilk müslüman olduğu zamanki his ve duygularını anlattıktan sonra, “O gün ölecek olsam, ahiretteki yerim hakkında hiç kuşkuym olmazdı. Ama sonraki zamanlarda yaptıklarım, böylesine bir ümit

beslememe mâni olmaktadır” diye devam eden yarı itiraf, yarı endişe dolu sözlerinin sonunda yukarıdaki vasiyetini yapmıştır. Onun ölüm döşeginde söylediği sözleri ve tavsiyeleri 712 numaralı hadisimizde geçmiştir.

Bu durum aslında sadece Amr İbnü'l-Âs'ın meselesi değil, bütün müslümanların meselesidir. Her birimiz, böylesi bir imtihandan geçmek mecburiyetinde olduğumuza göre, bizden önce gidenlere bu konuda yapacağımız dualar, aslında kendimize yönelik hatırlatmalardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mezar başında definden sonra bir müddet beklemek uygun olur.

2. Kişinin ölümünden sonra yapılmasını veya yapılmamasını istediği konularda yakınlarına vasiyetlerde bulunması meşrudur.

3. Kabir hayatı, kabir suali ve kabir azabı gibi konular tereddüde yer olmayacak derecede kesin konulardır.

İÇİNDEKİLER

Ölü Adına Sadaka Vermek ve Ona Dua Etmek
..... 5

Ölüyü Hayırla Anmak..... 10

Küçük Çocukları Ölen Annelerin Kazanacağı
Sevap 16

Zalimlerin Kabirleri..... 22

YOLCULUK EDEPLERİ BÖLÜMÜ

Perşembe Günü Erkenden Yolculuğa Çıkmak
..... 26

Yalnız Yolculuk Yapmamak.....	31
Yürüyerek Yolculuk Yapmak, Konaklamak	38
Yol Arkadaşına Yardım Etmek	50
Yola Çıkarken Yapılacak Dua	56
Yolculukta Tekbir ve Tesbih	64
Yolculukta Dua Etmek.....	69
Korku Anında Yapılacak Dua	71
Konaklama Duası	73
Çabuk Dönmek	77
Eve Gündüz Dönmek	79
Yolcunun Dönüşte Söyleyeceği Söz	82
Yoldan Dönüşte Mescide Uğramak	84

Kadının Yolculuk Yapması..... 86

FAZİLETLER BÖLÜMÜ

Kur'ân-ı Kerîm Okumanın Fazileti 91

Kur'an'ı Sık Sık Tekrarlamak ve Unutulmaya
Terketmekten

Sakınmak..... 114

Sesi Kur'an'la Süslemek 117

Belirli Bazı Sûre ve Âyetleri Okumaya Teşvik
127

Kur'an Okumak Üzere Toplanmak
154

Abdestin Fazileti 158

Ezanın Fazileti 178

Namazların Fazileti..... 195

Sabah ve İkinci Namazlarının Fazileti..... 204

Camilere Gitmenin Fazileti 214

Namazı Beklemenin Fazileti..... 227

Cemaatle Namaz Kılmanın Fazileti
231

Sabah ve Yatsı Namazlarında Cemaatte Bulunmayı
Teşvik Eden
Hadisler..... 246

Farz Namazlara Devam Etmenin Emredilmiş,

Terkedilmesinin ise Ciddi Biçimde Yasaklanmış
Olduğu 250

Namazı İlk Safta Kılmanın Sevabı..... 267

Sünnet Namazların Fazileti..... 287

Sabah Namazının Sünnetinin Önemi
292

Sabah Namazının Sünnetinin Nasıl Kılınacağı
299

Sabah Namazının Sünnetinden Sonra Birazcık
Uzanmak 306

Öğle Namazının Sünneti 310

İkindi Namazının Sünneti 316

Akşam Namazının Sünneti 319

Yatsı Namazının Sünneti 324

Cuma Namazının Sünneti 325

Nafile Namazları Evde Kılmak 330

Vitir Namazı 337

Kuşluk Namazının Fazileti 346

Kuşluk Namazının Vakti 354

Tahiyyetü'l-Mescid Namazı 357

Abdest Aldıktan Sonra İki Rek'at Namaz Kılmanın
Sevabı 360

Cuma Gününün Fazileti 363

Şükür Secdesi	384
Gece Namaz Kılmanın Fazileti.....	388
Ramazan Gecelerinde Teravih Namazı Kılmak	427
Kadir Gecesini İhyâ Etmek	430
Misvak Kullanmak	440
Zekâtın Fazileti	450
Ramazan Orucu	472
Ramazanda Cömertlik	488
Şâban Orucu	491
Hilâl Görüldüğünde Yapılacak Dua	496
Sahurun Fazileti	498
Oruç Açmakta Acele Etmek	503

Oruçlunun Dilini Koruması	513
Oruca Dair Bazı Meseleler	516
Muharrem Orucunun Fazileti	521
Zilhicce Orucu	528
Arefe Günü Orucu	531
Şevval Orucu.....	536
Pazartesi-Perşembe Orucu.....	539
Her Ay Üç Gün Oruç Tutmak	542
Oruçluyu İftar Ettirmek	548
İTİKÂF BÖLÜMÜ	553
HAC BÖLÜMÜ	557

هل اءادل او تي مل ان ع ةق ءصل ا باب -162

ÖLÜ ADINA SADAKA VERMEK VE ONA DUA ETMEK

Âyet

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ
سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ
رَحِيمٌ [10]

“Onların arkasından gelenler şöyle dua ederler:
Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş
mü'min kardeşlerimizi bağışla.”

Haşr sûresi (59), 10

İslâm uğrunda büyük fedakârlıklara katlanmış olan muhâcirler ile, onları barındırmak için bütün imkânlarını seferber eden Medineli müslümanların yani ensâr-ı kirâmın üstün vasıflarını anlatan âyetlerden sonra gelen bu âyet, müslümanların daha önce yaşamış kardeşlerine yönelik duygu ve düşüncelerini ortaya koyuyor. Sadece duygularını değil, aynı zamanda onların yaptığı duayı da bize öğretiyor. Böylece ümmet-i Muhammed'in her neslinin, önce ashâb-ı kirâm için sonra da kendisinden önce gelmiş geçmiş diğerleri için yapması gereken iş ortaya çıkmış oluyor. Âyetin tam meâlî şöyledir: “Onların arkasından gelenler şöyle dua ederler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş mü'min kardeşlerimizi bağışla; kalblerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin.”

Geçmiş nesilleri hayırla anmak ve özellikle ashâb-ı kirâma dil uzatmamak, onlara dua etmek müslümanların en belirgin vasıflarındandır. Bunun dışında yapılacak bir hareket, ümmet yapısının bozulduğunun işaretidir.

Bizden önce âhirete intikal eden herkes için yapılacak şey; dua edip onların bağışlanmasını dilemek, onlara karşı kin ve nefret duymamaktır.

Bu âyet-i kerîme, konu başlığının ikinci yarısına yani “ölüye dua etmek” kısmına delildir.

Hadisler

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ -950
ي أَفْئَلْتَنَ نَفْسُهَا وَأَرَاهَا لَوْ تَكَلَّمَتْ ، تَصَدَّقَتْ ، فَهَلْ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أُمَّ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . «نَعَمْ» : لَهَا مِنْ أَجْرٍ إِنْ تَصَدَّقَتْ عَنْهَا ؟ قَالَ

950. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e bir adam:

- Annem ansızın öldü. Öyle sanıyorum ki, şayet konuşabilseydi, sadaka verilmesini vasiyet ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, sevabı ona ulaşır mı? diye sordu. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Evet” buyurdu.

Buhârî, Cenâiz 95, Vasâyâ 19; Müslim, Zekât 51. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 15; Nesâî, Vasâyâ 7; İbni Mâce, Vasâyâ 8

Açıklamalar

Hız. Peygamber'e bu soruyu soran sahâbînın Sa'd İbni Ubâde olduğu kaydedilmektedir. Bu sözlerde, vasiyet etmeden ansızın ölmennin sakıncalı olduğu kuşkusunu sezilmektedir. Hız. Peygamber'e bu soruyu yönelten sahâbî, annesinin vasiyette bulunmamasına ansızın ölmesini sebep göstermekte, konuşmaya fırsat bulsaydı hayır hasenât yapılması için vasiyet edeceğinden büyük ölçüde emin olduğunu bildirmektedir.

Hız. Peygamber, vasiyet yapmadan ansızın ölmennin iyi olmadığını söylememiş ölü adına yapılacak iyiliğın sevabından ölen kimsenin istifade edeceğini bildirmiştir. Binaenaleyh vasiyetsiz bir ölümün garipsenecek, ayıplanacak ve hayıflanacak bir yönünün bulunmadığını da göstermiştir.

Şu bir gerçektir ki ansızın ölüm, tövbe, istiğfar ve vasiyyet gibi iyi işler yapmaya engel olduğu için pek arzu edilmez. Hayra engel olma yönüyle hoş karşılanmaz. Yoksa hayır hesenât yaparak yaşayan bir mü'min için bunun esef edilecek hiçbir yanı

yoktur. Hatta ansızın ölüm, “Mü’min için bir rahatlamaadır.”

Ölmüşler adına yapılacak her türlü iyiliğin ve ibadetin sevabının onlara ulaştığı kabul edilmiştir. Hatta Hz. Peygamber’in, “Sizin hediyeeye sevindiğiniz gibi ona sevinirler” buyurduğu nakledilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ölüler için dua etmek, onlar adına hayır hasenât yapmak sadaka vermek câizdir.
2. Adlarına yapılan iyiliklerin sevabı ölümlere ulaşır.
3. Geçmişlerimizi hayırla anmak görevlerimizden biridir.

951- وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «قَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ إِذَا: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هَاوِرَ «صَدَقَةٌ جَارِيَةٌ، أَوْ عِلْمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ» . ملسم

951. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât.”

Müslim, Vasiyyet 14. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesâî, Vasâyâ 8

Açıklamalar

Ölüm, sadece hayatın ve sorumlulukların değil, aynı zamanda bütün amellerin de sonudur. Ölümle birlikte insanın amel defteri kapanır ve artık oraya sevap yazılamaz. Hadisimizde bu genel hükmün üç istisnası olduğu bildirilmektedir:

Sadaka-i câriye (devam eden iyilik).

Faydalanılan bir ilim veya ilmî bir eser.

Dua eden hayırlı bir evlât.

Bu üç amelden herhangi birini veya hepsini gerçekleştirmiş olan kimsenin amel defterine onlardan yararlanıldığı sürece sevap yazılır. Bu demektir ki, bir çok şeyin sonu gibi gözüken ölüm, bu üç noktada son değildir. O halde öldükten sonra

da yaşamak isteyenler, bu üç yoldan birini elde etmeye çalışmalıdır.

Bilindiği gibi sadaka-i câriye, herkesin faydalanacağı süreklilik arzeden hayırlar için kullanılan genel bir tâbirdir. Buna “kurumlaşmış hayırlar” da demek mümkündür. Mâbedler, mektepler, çeşmeler, köprüler, hanlar ve vakıflar gibi hizmet kurumları, kendileri devam ettiği sürece “sürekli hayır” anlamında birer “sadaka-i câriye”dir. Dolayısıyla bunları yapanların, yapımına vesile olanların, yardım edenlerin amel defterine devamlı sevap yazılır.

Faydalanılan ilim, insanın sağlığında öğrenip neşrettiği ilimdir. Bu, kitap yazıp yayımlama veya modern imkânlarla filme çekip veya disketlere alıp istifadeye sunma, ilmî araştırma merkezleri kurma şeklinde olabileceği gibi, ilmi başkalarına öğretmek suretiyle insan yetiştirme tarzında da gerçekleştirilebilir.

Dua eden sâlih evlât ifadesi mü'min evlât olarak değerlendirilmiştir. Kendisini dünyaya getirip yetiştiren anne ve babasına dua eden, onları hayırla anan ve anılmalarına vesile olan, olumlu işler yapan çocuğun yaptıklarından onu yetiştirenler

istifade ederler. Aslında ölen kimselerin arkasından dua eden her müslümanın duası ölüye ulaşmaktadır. Burada özellikle dua eden evlâttan söz edilmesi, bir yandan çocukları anne ve babaları için dua etmeye teşvik ederken diğer yandan anne ve babaları da mü'min çocuklar yetiştirmeye ve böylece ölümden sonra da sevap kazanmaya özendirilmektedir.

Zaten hadisimiz “dua eden evlât” ifadesi dolayısıyla bu başlık altında zikredilmiştir.

Şu hususa da işaret edelim ki, hadisimiz, sürekli sevap kazanma yollarından üçünü “bir” saymamış, onları ayrı ayrı değerlendirmiştir. Bu üç hayır ve sevap vesilesine birden sahip olmak elbette çok daha büyük bir mazhariyet ve mutluluktur.

Hadis 1386 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hayatı âhirete taşımanın yolu, hadisimizde belirtilen üç hayırdan (sadaka-i câriye, faydalanılan ilim ve dua eden evlât) en azından birine sahip olmaktır.

3. Sadece ilme sahip olmak değil, onu başkalarına öğretmek ve yaymak, kalıcı kılmak daha faziletlidir.

ÖLÜYÜ HAYIRLA ANMAK

Hadisler

952. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber aleyhisselâm ile bazı sahâbîler birlikte bulunurlarken onların yanından bir cenaze geçti. Ashâptan bazıları o cenazeyi hayırla andı. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Kesinleşti” buyurdu.

Sonra bir cenaze daha geçti. Orada bulunanlar onu da kötülükle andılar. Resl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem yine:

- “Kesinleşti” buyurdu.

Bunun zerine mer İbnu'l-Hattb:

- Ne kesinleşti Ya Reslallah? diye sordu. Peygamber aleyhisselm da şöyle buyurdu:

- “şu önce geçen cenazeyi hayırla andınız; bu sebeple onun cennete girmesi kesinleşti. Bu berikini kötülükle andınız; onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü siz (mü'minler), yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz.”

Buhr, Ceniz 86, şehdt 6; Müslim, Ceniz 60. Ayrıca bk. Eb Dvd, Ceniz 76; Tirmiz, Ceniz 63; Nes, Ceniz 50; İbni Mce, Ceniz 20, Zühd 25

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ، فَجَلَسْتُ إِلَى عُمَرَ : لَاقَ دُوسَالِيسَ بْنَ أَيْبَانَ عَو - 953
ازرة ، فَأَتَنِي عَلَى صَاحِبِهَا بِنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَمَرَّتْ بِهِمْ جَنَّةٌ
وَجَبْتُ ، ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى ، فَأَتَنِي عَلَى صَاحِبِهَا : خَيْرًا فَقَالَ عُمَرُ
وَجَبْتُ ، ثُمَّ مَرَّ بِالثَّالِثَةِ ، فَأَتَنِي عَلَى صَاحِبِهَا : خَيْرًا ، فَقَالَ عُمَرُ
وَمَا وَجَبْتُ يَا فَقُلْتُ : قَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ : وَجَبْتُ : شَرًّا ، فَقَالَ عُمَرُ
« : قُلْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ
وَتَلَاثَةٌ ؟ : فَقُلْنَا «أَيُّمَا مُسْلِمٍ شَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ
ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْ «وَاثْنَانِ : وَاثْنَانِ ؟ قَالَ : انْ لَقَفَ «وَتَلَاثَةٌ » : لَاقَ
يِرَاحِبِلَ هَاوِرَ . الْوَاحِدِ لَهُ عَنْ

953. Ebü'l-Esved'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Medine'ye gelmiş Hz. Ömer'in yanında oturuyordum. Yanımızdan bir tabut geçti. İçindeki hayırla anıldı. Bunun üzerine Ömer; “kesinleşti” dedi. Sonra bir başka tabut daha geçti, onun içindeki de hayırla anıldı. Ömer yine “kesinleşti” dedi. Daha sonra üçüncü bir tabut geçti, onun içindeki kötülükle anıldı. Ömer yine; “kesinleşti” dedi.

Bu defa ben kendisine:

- Ne kesinleşti, ey mü'minlerin emiri? dedim.

Ömer şöyle cevap verdi:

- Ben, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in buyurduğu gibi söyledim. O:

- “Herhangi bir müslüman hakkında dört kimse hayırla şahitlik ederse, Allah onu cennetine kor” buyurmuştu. Biz kendisine:

- Peki üç kişi şehâdet ederse? dedik.

- “Üç kişi şehâdet ederse de aynıdır” buyurdu. Biz;

- Ya iki kişi şahitlik ederse? dedik.

- “İki kişi de şahitlik etse yine aynıdır” buyurdu.

Artık bir kişinin şahitliğini de sormadık.

Buhârî, Cenâiz 86; Şehâdât 6. Ayrıca bk. Nesâî, Cenâiz 50

Ebü'l-Esved

ed-Düelî nisbesiyle meşhur olan Ebü'l-Esved, tâbiîlerin ileri gelenlerindendir. İsminin Zalim İbni Amr İbni Süfyân olduğu kaydedilmektedir. Basra'da kadılık yapmıştır. Nahiv ilminin Hz. Ali'den sonra ikinci kurucusu kabul edilir. Sika bir râvi olup Hz. Ömer, Übey İbni Kâ'b ve Hz.

Ali'den rivayetleri vardır. Meğâzî yazarı Vâkıdî, onu muhadramûndan sayar.

Hicri 69 yılında carif denilen tâun salgınında vefat etmiştir.

Allah ona rahmet eylesin.

Açıklamalar

Güzel vasıflarla ve hayırla anmaya senâ denmekle birlikte, yukarıdaki iki hadiste olduğu gibi bir kimseyi kötü vasıflarla anmaya da senâ denildiği görülmektedir. Bu Arap dilinin bir anlatım özelliğidir.

İnsanların birbirini övmesi, dirilerin dirileri ve dirilerin ölüleri övmesi şeklinde iki kısma ayrılır. Yaşayanların birbirlerini övmeleri, aşırıya kaçtığı takdirde yasaklanmıştır. Zira bu tür bir övme, hem övülenin hem de övenin ahlâkı üzerinde kötü tesir yapar. Övüleni kibir ve gurura, öveni de gösteriş ve riyakârlığa sevkeder.

Her iki hadiste “kesinleşti” diye tercüme ettiğimiz vecebet kelimesi “vâcip oldu” anlamına gelmekle beraber, burada “sâbit oldu, gerçekleşti”

mânasındadır. Çünkü Allah Teâlâ’ya hiçbir şey vâcip olmaz. Sevap, Allah’ın lutfu; azâb, O’nun adaleti gereğidir. Dirilerin ölü hakkındaki övgüleri, o ölünün dünyada iken iyi bir kişi olduğunu gösterir. İyilere de cennet vaad olunmuştur. Böylece iyi olduğuna dair şehâdet edilen kimse de cennete girer. Kötüler hakkındaki şahitlik de aynı mânada olup onların dünyada iken kötülük yaptıklarını tesbit eder. Kötüler de ilâhî adalet gereği cehenneme girerler. Ölen kimseler hakkındaki şehâdetler, bu mânada birer gösterge ve işaret olmaktadır.

Bu göstergelerin doğruluğu, birinci hadisin bazı rivayetlerinde “kesinleşti” ifadesinin üç kez tekrar edilmiş olduğundan da anlaşılmaktadır. Çünkü tekrar, sözü güçlendirir ve verilen haberin gerçekliğini gösterir. Bazı gerçekleri üç defa tekrar etmek, Hz. Peygamber’in eğitim öğretim ve tebliğ usullerindendir.

Ölüler hakkında yapılan şehâdetin, onların âhiretteki durumunun göstergesi sayılabilmesi için, o şehâdeti yapanların kimlik ve kişilikleri önem arzeder. Bu hadislerde söz konusu olan şehâdet, fazilet ehli, doğruluk ve ihlâs sahibi kişilerin şehâdetidir. Fâsık ve günahkârların şehâdeti

değildir. Çünkü günahkârlar veya dinin doğru bulmadığı fikirlere kapılmış kimseler kendileri gibi olanları “iyidir” diye övebilirler. Bunun İslâmî mânada bir şehâdet değeri yoktur.

Öte yandan bir kimseyi kötülükle ananla anılanlar arasında düşmanlık olmamalıdır. Herhangi bir sebeple aralarında düşmanlık olanların yekdiğeri hakkında “kötüydü” demesi de makbul bir şehâdet değildir. Hatta dinine bağlı kimseler için, dine karşı olan çevrelerin ya da dinsizlerin “iyi insandı” diye şehâdet etmeleri beklenemez. Onların “kötü” demeleriyle de iyi insanlar kötü sayılmazlar.

Nitekim her iki hadiste de geçen “Siz yeryüzünde Allah’ın şahitlerisiniz” ifadesi, öncelikle “sahâbe-i kirâm”a yönelik bir belirlemedir. Her iki hadisın başka bir rivayetinde (Buhârî Şehâdât 6) “siz” yerine, “mü’minler” ifadesinin bulunması sahâbîler gibi diğer mü’minlerin de yeryüzünde Allah’ın şahitleri olduğu anlamına gelir. O halde insanlar hakkında iyi-kötü diye şehâdet edecek kimselerin, İslâm esasları çerçevesinde iyiyi kötüyü bilen kimseler olması gerekir.

Salâh ve takvâ sahibi kimselerin, hayattayken iyi vasıflarıyla tanıdıkları kimseyi öldüğü zamanda bu vasıflarıyla anmaları o kişinin cennetlik olduğunun

alâmeti sayılır. Bunun aksi de geçerlidir. Yani bir kimsenin yaşarken yaptığı kötülükleri, vefatından sonra salâh ve takvâ sahibi insanların hatırlayıp anmaları, o kimsenin cehennemlik olduğuna işaret sayılır.

İkinci hadis, şehâdetleri ölülerin âhiretteki durumlarına işaret sayılan kimselerin sayısını belirtmektedir. Dört kişinin, üç kişinin ve hatta iki kişinin şehâdeti bu iş için yetmektedir. Yani bir mânada 2-4 kişilik bir mü'min grubunun herhangi bir ölü hakkında “iyi” veya “kötü” demeleri, o ölünün cennetlik ya da cehennemlik olduğu konusunda yeterli işaret sayılmaktadır.

Ölüyü tanımayan insanların “iyi biliriz” diye bağırımlarının yalan şahitlik anlamına gelmekten öte hiçbir anlamı yoktur. Bu sebeple, cenazenin baş ucunda cemaati böyle tehlikeli bir şahitliğe sevkedici sorular sormanın da bir anlamı yoktur. Mutlaka bir tezkiye almak isteniyorsa, en azından, “Merhumu tanıyanlara soruyorum, onu nasıl bilirsiniz?” diyerek, onu hiç tanımayanların ya da yeterince tanımayanların rastgele şahitlik yapmalarının önüne geçilebilir. Bu konuya din görevlilerinin dikkat etmeleri, gerekiyorsa, “ölü hakkında şehâdetinde bulunmanın ne demek

olduğunu kısaca anlattıktan sonra” tezkiye talebinde bulunmaları uygun olur. Nitekim Ebû Ya’lâ’nın Müsned’inde Enes İbni Mâlik’in şu rivayeti yer almaktadır:

Enes radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Bir müslüman öldüğünde yakın komşularından dört hâne halkı kendisi için, “Bu adam hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz” diye şehâdet ettiklerinde, Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Ey mü’mînler! Sizin bilginizi, bu ölü hakkındaki şehâdetinizi kabul ettim, Sizin bilmediğiniz kusurlarını da ben affettim”.

Bu hadiste de görüldüğü gibi, ölüyü tanıyanların bildikleri ve gördükleri ile yaptıkları tanıklığa şehâdet denilmektedir. Böyle olmasına rağmen, yine de gerçek durum ortaya konulamamış olabilir. Ölü, tanıyanlarının hüsn-i şehâdetlerinden - gerçekte kendisi öyle olmasa bile - yararlanır. Bu husus hadisteki “Sizin bilmediğiniz kusurlarını da ben affettim” beyânından anlaşılmaktadır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Fazilet sahibi her mü'minin övgü ve şehâdeti, ölü için cennete girme sebebidir.

2. Şehâdet görgüye ve duyguya dayanmalıdır. Geçerli şehâdet, ölüyü tanıyanların şehâdetidir.

3. Bizi tanıyanların, öldüğümüzde güzel şehâdetle bulunacakları şekilde bir hayat yaşamaya çalışmalıyız. Çünkü böyle bir şehâdet, bizim için kurtuluş işareti, geride bıraktıklarımız için de teselli vesilesi olur.

4. Ashâb-ı kirâm, Hz. Peygamber'den öğrenmiş oldukları bilgileri ve gördükleri hareketleri yeri gelince aynen tekrar etmek suretiyle sünnetin yaşamasına ve sonrakilere aynen intikal etmesine dikkat gösterirlerdi. Hz. Ömer'in "kesinleştii" demesi bunun en güzel göstergesidir.

راغص دالو ألو تام نم لضف باب -164

KÜÇÜK ÇOCUKLARI ÖLEN

ANNELERİN KAZANACAĞI SEVAP

Hadisler

954- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْتَ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ « : وَسَلَّمَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . «لَ رَحْمَتِهِ إِيَّاهُمْ الْجَنَّةَ بِفَضْ

954. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Henüz ergenlik çağına ulaşmamış üç çocuğu ölen her müslümanı Allah, çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar.”

Buhârî, Cenâiz 6, 91; Müslim, Birr 153. Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25; İbni Mâce, Cenâiz 57

956 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

955- صَلَّى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ لَا « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «تَمَسُّهُ النَّارُ إِلَّا أَنْ تَحِلَّ الْقَسَمَ

{وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا } : قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى «وَتَحِلُّهُ الْقَسَمَ» وَ الْعُبُورُ عَلَى الصِّرَاطِ ، وَهُوَ جِسْرٌ مَنْصُوبٌ عَلَى هُ : وَالْوَرُودُ . عَاقَبَانَا اللَّهُ مِنْهَا . ظَهَرَ جَهَنَّمَ

955. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi bir müslümanın (ergenlik çağına ermemiş) üç çocuğu ölürse, o kimseye cehennem ateşi ancak Allah'ın yemini yerine gelecek kadar kısa bir süre dokunur.”

Buharî, Cenâiz 6, Eymân 9; Müslim, Birr 150.
Ayrıca bk. Tirmizî, Cenâiz 64; Nesâî, Cenâiz 25;
İbni Mâce, Cenâiz 57

Sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

جَاءَتْ امْرَأَةٌ : وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 956-
يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ : إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ
سِكَ يَوْمًا نَأْتِيكَ فِيهِ نَعْلَمُنَا مِمَّا الرِّجَالُ بِحَدِيثِكَ ، فَاجْعَلْ لَنَا مِنْ نَفْ
فَاجْتَمَعْنَ ، فَأَتَاهُنَّ «اجْتَمَعْنَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا» : عَلَّمَكَ اللَّهُ ، قَالَ
مَا : «: النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَّمَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَهُ اللَّهُ ، ثُمَّ قَالَ
«تُقَدَّمُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ إِلَّا كَانُوا لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ مِنْكُنَّ مِنْ امْرَأَةٍ
«وَأَتْنَيْنِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَقَالَتْ امْرَأَةٌ
. متفقٌ عليه «وَأَتْنَيْنِ»

956. Ebû Sâid el-Hudrî radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir kadın Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve:

- Ey Allah'ın Resûlü! Senin sözlerinden hep erkekler yararlanıyor. Biz kadınlara da bir gün ayır, o gün toplanalım, Allah'ın sana öğrettiklerinden bize de öğret!" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

- "Peki şu gün şurada toplanınız!" buyurdu.

Kadınlar toplandılar. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de gidip Allah'ın kendisine öğrettiklerinden onlara öğretti. Sonra onlara:

- "Sizden (henüz ergenlik çağına gelmemiş) üç çocuğunu âhirete gönderen her kadın için bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur" buyurdu.

İçlerinden bir kadın:

- "Bu durum iki çocuk gönderenler için de geçerli midir?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem :

- “Evet, iki çocuk gönderen için de durum aynıdır” cevabını verdi.

Buhârî, İlim 36, Cenâiz 6, 91; İ’tisam 9; Müslim, Birr 152. Ayrıca bk. Tirmizî, Birr 13

Açıklamalar

Ölüm insanlar içindir. Her ölüm olayı insanı üzer. Ancak evlât acısı, bütün belâ ve sıkıntılardan daha fazla üzüntü verir. Zira çocuk sevgisi, her türlü sevginin üstündedir. Bu sebeple de insanlar, belki kendi can ve mal güvenliklerinden önce, çocuklarının güvenliğini düşünür ve onları korumak için her türlü tehlikeyi göze alırlar. Üstelik anne ve babanın çocuklarına karşı duydukları sevgi, çocukların yaşlarıyla ters orantılıdır. Yani çocuk ne kadar küçükse, o kadar fazla sevilir. Ya da çocukların sevgisi, yaşlarının küçüklüğü oranında anne ve babalarının gönüllerinde büyür. Böyle olunca çocuğunu kaybetmiş anne ve babaların üzüntüleri de hiç kuşkusuz pek derin olur. İşte böylesi bir imtihanla bir veya birkaç defa karşılaşmış müslüman anne ve babaları teselli etmek, gerçekleri onlara duyurmakla olur. Çocukları ölmüş anne ve babaları teselli eden bu üç hadiste evlât acısına dayanmasını

bilenlerin mükâfatı haber verilmiş, bu acıya dayanamadığı için, intiharı düşünebilecek anne babalar uyarılmış, böylece onlar sabra ve dolayısıyla cennete çağırılmışlardır.

Görüldüğü gibi bu üç hadisin üçü de, henüz ergenlik çağına gelmemiş üç çocuğu ölen anne ve babanın bu çocuklar sebebiyle cennete girecekleri konusunda -farklı ifadelerle de olsa- büyük bir müjde vermektedir. Bu husus, birinci hadiste açıkça “Allah cennete kor” diye açıklanırken, ikinci hadiste “O kimseye cehennem ateşi ancak yemin yerini bulacak kadar dokunur” cümlesiyle, üçüncü hadiste ise, “Bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur” ifadesiyle ortaya konulmaktadır. Hz. Peygamber’den nakledilen bu teselli dolu müjdeli beyanları sondan başa doğru düşünecek ve sıralayacak olursak, karşımıza şöyle bir kurtuluş çizgisi çıkar: Henüz buluğ çağına ermeden üç çocuğu ölmüş olan anne ve babalar için o çocuklar cehenneme karşı siper olurlar. Bu durumdaki anne ve babalara cehennem ateşi, olsa olsa, yemin yerine gelecek kadar dokunur. Onları Allah Teâlâ çocuklara olan rahmet ve şefkati sebebiyle cennete koyar.

Burada cennet müjdesi veren birinci hadisın, kırk kadar sahâbî tarafından rivayet edildiğine de işaret edelim.

Ölen çocukların “bulûğ çağına ermemiş” olmaları açıkça vurgulanırken, kız - erkek ayırımının yapılmadığı, mutlak olarak çocuk (veled) denildiği görülmektedir. Dolayısıyla, kız olsun erkek olsun, bulûğ çağına ermemiş üç çocuğu ölen anne ve babalar sabredip ecrini Allah’tan beklemek şartıyla cennetle müjdelenmişlerdir. Yavrusunun ölümüne sabretme ve Allah’ın hükmüne isyan etmeyip rızâ gösterme şartı, bu hadislerin ifadelerinden değilse bile delâletlerinden anlaşılmaktadır. Buhârî, Sahih’indeki bu konuyla ilgili başlıkta ölüme rızâ gösterme şartını açıkça belirtmiştir (bk. Cenâiz 6). Nitekim Allah Teâlâ da, “Sabredenlere mükâfatları hesapsız ödenecektir” [Zümer sûresi (39), 10] buyurmuştur.

İkinci hadiste yer alan ve yemin yerini bulacak kadar diye tercüme ettiğimiz “tehılletü’l-kasem” ifadesi, yeminin bozulmamış olması yahut yerine gelmiş sayılması için yeterli olan en kısa süre anlamındadır. Yemini helâl kılmak mânasına gelen bu ifade, çok kısa süreden kinâye olarak kullanılır. Burada söz konusu olan yeminin, “İçinizden

(cehenneme) oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükmüdür” [Meryem sûresi (19), 71] âyetindeki ilâhî yemin olduğuna, bu ilâhî hükmün yerine getirilmesinin de cennetlikler için sadece sırattan geçmek anlamına geldiğine işaret edilmiştir. Nitekim Meryem sûresinin 72. âyeti sonucu çok açık biçimde ortaya koymaktadır: “Sonra biz, Allah’tan sakınanları kurtarıyoruz; zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakıyoruz.”

Üçüncü hadiste ölen çocukların sayısı bakımından önemli bir müjdeyi daha bulmaktayız. Sözü edilen ilâhî rahmetin, iki çocuğu ölen ebeveyni de kapsadığı beyanı... Hatta bir başka rivayette, “Bir çocuğunu defneden kimse sabreder ve Cenâb-ı Hak’tan ecrini dilerse, o kimseye cennet nasip olur” buyurulmaktadır (bk. Tecrid Tercemesi, IV, 313). Buhârî, bu rivayeti de dikkate almış olmalıdır ki “Bir çocuğu vefat eden, sabredip ecrini Allah’tan bekleyen müslümanın fazileti”ni başlık yapmıştır (bk. Cenâiz 6). Yine Nesâî’deki rivayette, Hz. Peygamber ile konuşan bir kadının “Keşke, bir çocuğu öleni de sorsaydım” sözlerine yer verilmektedir. Bu da o konudaki ümidi ifade etmektedir.

Böylesine büyük müjde veren bu teselli cümlelerinin, çocukların ihmal edilerek çocuk ölümlerinin artmasına vesile olabileceği akla gelebilir. Ancak bu, aslâ isabetli bir düşünce olamaz. Çocukların bakım ve terbiyesine ait tavsiyeler ve hatta Hz. Peygamber'in müslüman hanımlardan çocuklarını öldürmeyeceklerine dair aldığı söz, çocuk düşürmeyi nehyeden, nüfus artışını öğütleyen hadisler hatırlanınca, konumuza dair hadislerin, herhangi bir sebeple çocukları ölmüş olan anne ve babaları teselli etmekten başka bir amacı olmadığı anlaşılabacaktır. “Âhirette şefatçım olsun” diye kimse çocuğunu göz göre göre ölüme terketmez. Aksine, ölmüş olan çocuğunun acısına, ancak âhirette kendisine siper ve cennete girmeye vesile olacağı düşüncesiyle dayanma gücü bulur. Bu hadisler, müslümanlara, çocuklara kayıtsız kalmayı değil, musîbet günlerinde ayakta kalabilmek için gerekli olan sabrı ve dayanma gücünü telkin etmektedir.

Üçüncü hadiste, konu ile ilgisi olmayan çok önemli bir husus yer almaktadır. Ona işaret etmeden geçemeyeceğiz. O da Hz. Peygamber'e gelip gün tahsisi isteyen kadının “Allah'ın sana öğrettiklerinden bize öğretmen için” diye koyduğu kayıttır. Hz. Peygamber, bu isteği kabul etmiş ve

hadiste açıkça belirtildiği gibi, “Allah’ın kendisine öğrettiklerini onlara öğretmiş” ve peşinden de “sizden (henüz ergenlik çağına gelmemiş) üç çocuğunu âhirete gönderen her kadın için bu çocuklar cehenneme karşı mutlaka siper olur” buyurmuştur. Ancak bu konu, Kur’ân-ı Kerîm’de yer almamaktadır. Demek oluyor ki, Kur’ân-ı Kerîm’de yer almayan konularda da Allah Teâlâ, Peygamber’ini bilgilendirmektedir. Üstelik orada sorulan soruya hemen cevap vererek “İki çocuğu ölen de aynı hükümdedir” buyurması bunu göstermektedir. Zira verdiği cevap âhîret hayatıyla ilgili olduğu için, Hz. Peygamber’in o konuda ictihad etmesi mümkün değildir. Bu da gösteriyor ki, âyet olmaksızın Allah Teâlâ Hz. Peygamber’e bazı konuları herhangi bir şekilde bildirmiştir. Şu halde Hz. Peygamber’e verilen bilginin Kur’an âyetlerinden ibaret olduğu yolundaki iddialar, kesinlikle doğru olmayan ve itibar edilmemesi gereken, tamamen cehâlet veya düşmanlıktan kaynaklanan kuru birer laftan ibarettir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Bulûğ çağına gelmeden ölen müslüman çocukları cennetliktir. Müşriklerin çocukları hakkında İslâm bilginleri arasında görüş ayrılığı

vardır. Kitabımızın müellifi Nevevî'ye göre, bulûğa ermemiş müşrik çocukları da cennetliktir.

2. Kadınlar, erkeklerle konuşarak dînî meseleleri ve diğer ihtiyaç hissettikleri konuları öğrenebilirler.

3. Ölen çocuklarının acısına sabredip ecrini Allah'tan dileyen anne ve babalar cennetle mükâfatlandırılırlar.

4. Kadınların dînî eğitim ve öğretimlerine özen göstermek gerekir.

5. Hz. Peygamber, vahiyden başka yollarla da bilgilendirilmiştir. Onun ümmetini eğitmek için söyledikleri “Allah'ın kendisine öğrettikleri” cümlesindendir.

روبقب رورمل ادن ع فوخل او ءالكبل ا باب -165
ن يمل اظلا ن يمل اظلا

ومصارعهم وإظهار الافتقار إلى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن
كل ذ

ZÂLİMLERİN KABİRLERİ

ZÂLİMLERİN MEZARLARI YANINDAN VE
HELÂK EDİLDİKLERİ
YERLERDEN GEÇERKEN KORKUP
AĞLAMAK, İHTİYACINI ALLAH'A
ARZETMEK VE BU GİBİ HALLERDE GÂFİL
DAVRANMAKTAN
SAKINDIRMAK

Hadisler

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -957-
لَا «: دِيَارَ ثَمُودَ: وَصَلُّوا الْحِجَرَ وَسَلِّمُوا قَالِ لِأَصْحَابِهِ يَغْنِي لِمَا
تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُعَذِّبِينَ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا
مُتَّفِقِينَ عَلَيْهِ «بَاكِينَ ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ ، لَا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلِّمَ لَمَّا مَرَّ رَسُولُ : لَاقِيَ يَافِو
لَا تَدْخُلُوا مَسَاكِينَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ مَا «: بِالْحِجْرِ قَالَ
ثُمَّ قَتَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ «أَصَابَهُمْ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ
السَّيْرِ حَتَّى أَجَاَزَ الْوَادِي وَسَلِّمَ ، رَأْسَهُ وَأَسْرَعَ

957. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Semûd kavminin ülkesi Hicr denilen yere varınca ashâbına şöyle hitâp etti:

- “Azâba uğratılmış olan şu milletin yurduna ancak ağlayarak girin. Ağlayamıyorsanız girmeyin ki, onların başına gelen sizin de başınıza gelmesin.”

Buhârî, Salât 53, Enbiya 17, Tefsîru sûre (15), 2, Meğâzî 80; Müslim, Zühd 38-39

Başka bir rivayette Hicr’e vardığı zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğu bildirilmektedir:

- “Kendilerine zulmedenlerin yurduna ağlayarak girin. Yoksa onların başına gelenler sizin de başınıza gelebilir.”

Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem başını örttü; o vadiyi geçinceye kadar süratle yürüdü.

Buhârî, Enbiyâ 17, Tefsîru sûre (15), 2; Müslim, Zühd 39

Açıklamalar

Hicr vadisi, Sâlih aleyhisselâm’ın milleti olan Semûd’un oturduğu yerdir. Hz. Peygamber hicrî 9. yılın sonlarında Tebük Gazvesi’ne giderken bu vadiden geçmek zorunda kalmıştı. Hz.

Peygamber’in hadisimizdeki ikazına ilâve olarak müslüman askerlere bu yöre hakkında verdiği daha başka bilgi ve tâlimatlar da bulunmaktadır.

Meselâ, oradaki kuyunun suyundan içilmemesi, abdest alınmaması, onunla hamur yoğurulmaması, yoğurulmuşsa o hamurların develere yedirilmesi bu tâlimatlar arasında yer almaktadır (bk. Buhârî, Enbiya 17). Hatta yine o civarda bulundukları bir gece Resûl-i Ekrem Efendimiz, “Bu gece pek şiddetli bir fırtına çıkacak. Herkes devesini sıkı bağlasın ve bulunduğu yerde otursun, ayağa kalkmasın” buyurmuştur (bk. Buhârî, Zekât 54; Müslim, Fedâil 11). Gerçekten o gece çok şiddetli bir kasırga çıkmış; abdest almak için ayağa kalkan birini kasırga yere çarpmış, devesini aramaya giden bir başkasını da Tay dağına fırlatıp atmıştır.

Tebük Seferine ve özellikle Hicr bölgesine ait olaylar hakkında bilgiler veren hadisimiz, geçmişten ibret almak için o geçmişe ait olayların hatırlanması ve belli bazı noktalara dikkat edilmesi hatta özel bazı tavırların sergilenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yaptıkları haksızlık ve itaatsizlik sebebiyle Allah’ın azabına uğramış milletlerin yurtları ve izleri “sabıkalı” yerler ve izler olarak, sonrakiler tarafından ibret alınacak hâtıralardır. İbret almayı gerektirecek bir davranış olarak,

hadisimizde ağlamanın tavsiye edildiğini görüyoruz. Ağlamak, daha önce felâkete uğramış olanların kalıntılarını izlerken duygulu, kaygılı, kuşkulu olmayı ve böylece onların halini daha iyi düşünüp daha derinden etkilenmeyi sağlar. Böyle bir halet-i ruhiye içinde olmamak, oralardan sadece gelip geçmek, tarihten ders almamak gibi ağır sonuçları olan bir hatanın işlenmesi anlamına gelir. Yoksa oradan geçen herkesin hemen oracıkta aynen öncekiler gibi helâk edileceği anlamına gelmez. Efendimiz'in, "Oralara ağlayarak girin ki, onların başına gelenler sizin de başınıza gelmesin" buyurması, buralarda cereyan eden olayları sonuçlarıyla birlikte iyi düşünün, anlayın ve onların hallerinden ibret alıp yaşayışınızı düzeltiniz ki, böylesi felâketler sizin başınıza da gelmesin, demektir. Hadisimizdeki "azaba uğramışlar" (muazzebîn) ifadesi, ikinci rivayette "kendilerine zulmetmiş olanlar" (zalemû enfüsehüm) şeklinde açıklanmıştır. Bu, aynı zamanda azaba uğratılma sebebinin "zulüm" olduğunu ortaya koyan bir açıklamadır. Geçmiş olaylardan ibret almamak gaflettir yani bir çeşit zulümdür.

Ayrıca acı olaylara sahne olmuş yer ve çevreler, ister istemez insan psikolojisine etki eder. Bu etki belki de radyasyon kirlenmesi gibi, uzun süre

devam eder. Hz. Peygamber'in, başını örterek o yöreyi süratle geçmesi, işin ciddiyetini çevresindekilere ve daha sonrakilere fiilen göstermek, böylece onları unutamayacakları şekilde eğitmek içindir. Efendimiz'in bu hareketi, Allah'a ve Peygamber'ine itaatsizlik edenlerden kaçmak, uzak durmak anlamında yorumlanabilir. Çünkü Sâlih aleyhisselâm'ın milleti itaatsizlik etmiş, mûcize deveyi kesmiş ve pek çok maddî imkânlarına ve güçlerine rağmen helâk olmuşlardı.

Günümüzde de zâlimlerin kabir veya kabristanlarından geçmek zorunda kalınırsa, hadisimizde emredildiği şekilde davranmak, oralarda fazla eğlenmemek, kendi doğrularımız istikametinde yaşamaya devam etmek gerekir.

Nevevî merhumun, hasta ziyareti bölümünü, ölümlerinden sonra bile zalimlerin yaşayanlara etki edebileceklerini gösteren bu hadîs-i şerîf ile bitirmesi, kötü bir ölüm ile karşılaşmamak için dikkatli yaşamak gerektiğine işaret etmek istemesinin bir sonucu olsa gerektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bilinçli ve uyanık bir hayat yaşamak gerekir.

2. Geçmişten ibret almasını bilmeyenler, kendi hayatlarını tehlikeye atarlar.

3. Ölüm ve kabir insanın ibret alması ve hayatına çeki düzen vermesi için dikkate alınacak iki gerçektir.

4. Zalimler hayatlarında olduğu gibi, ölümlerinden sonra da kendilerinden sakınılacak kimselerdir.

5. Zalimlerin hâtıra ve kalıntılarında felâket izleri ve tehlikeleri bulunur.

رفسلا بادا باتاك

راهنلا لوا سيمخلا موي جورخلا بابحتسا باب -166

PERŞEMBE GÜNÜ ERKENDEN YOLCULUĞA ÇIKMAK

Hadisler

عن كعب بن مالك ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ --958 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ . متفقٌ عليه . يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ

لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : نِيحِي حَصْلًا يَفِي ةِي اَوْرِي فَو
« لَهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْخَمِيسِ لَا

958. Kâ'b İbni Mâlik radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Tebük Gazvesi'ne perşembe günü çıktı. Zaten Hz. Peygamber genellikle perşembe günü yolculuğa çıkmayı severdi.

Buhârî, Cihâd 103

Sahîhayn'daki bir rivayet şöyledir:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in, perşembe günü dışında yolculuğa çıktığı pek nâdirdir.

Buhârî, Cihâd 103, Ebû Dâvûd, Cihâd 77

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz en son hicrî 9. yılda Tebük Gazvesi'ne çıkmıştır. Tebük, Şam yöresinde ve Medine'ye bir aylık mesafede olan bir yerdir.

Hadisimiz, bu zorlu gazveye katılmayan bir kaç sahâbîden biri olan Kâ'b İbni Mâlik'in, olayla ilgili

uzun rivayetinden alınmış bir cümledir. Her ne kadar Nevevî merhum, bu hadisin Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde yer aldığını söylemekteyse de, bu kısım Müslim'deki rivayette (Tevbe 49: Bâbü tevbeti Ka'b İbni Mâlik ve sâhibeyhi) bulunmamaktadır. Muhtemelen Nevevî, olayın aslına yönelik rivayeti dikkate almış olmalıdır. Biz, buradaki şekliyle hadisimizin bulunduğu kaynakları göstermekle yetindik.

Her iki rivayeti birleştirerek düşündüğümüz zaman Peygamber Efendimiz'in genellikle perşembe günü sefere çıktığı, perşembe dışında nâdiren yolculuk yaptığı anlaşılmaktadır. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yolculuğa çıkış için perşembe gününü tercih etmesi, elbette sebepsiz değildir. Ancak onun bu konuda herhangi bir açıklamasına rastlayabilmiş değiliz. Bildiğimiz tek husus, kulların amellerinin pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arzedildiği (Tirmizî, Savm 43; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 268, 329, 484, V, 209) ve cennet kapılarının yine pazartesi ve perşembe günleri açıldığıdır (Müslim, Birr 35; Tirmizî, Birr 76; Muvatta, Hüsnü'l-huluk 17-18; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 389, 400, 465).

Hız. Peygamber'in cihad için sefere çıkarken perşembe gününü tercih etmesinde bu iki özelliğın etkisi olduğu söylenebilir. Perşembe anlamına gelen yevm'l-hams, aynı zamanda ordu (ceyş) demektir. Genelde ordular nc, artçı, merkez, sağ ve sol kanatlar olmak üzere beş kısma ayrılır. Muhtemelen Hız. Peygamber, böylesi beşli bir oluşumu hayra yorarak haftanın beşinci günü olan perşembeyi yolculuk için tercih etmiş olabilir. Daha başka bazı izahlar da yapılmış olmakla beraber, nihayet bunların birer yorum olduğu dikkatten uzak tutulmamalıdır. nemli olan Hız. Peygamber'in davranışı ve tercihidir. Gerekeesinin tam olarak bilinmemesi müslümanlar için hiç de önemli değildir. Çünkü Reslullah sallallahu aleyhi ve sellem bir şey yapıyorsa, onun mutlaka mkul ve makbul bir sebebi vardır. Onu izlemek, bu mkul ve makbul sebebi yakalamak demektir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, perşembe günü sefere çıkmayı tercih ederdi.
2. Müslümanlar için Hız. Peygamber'in emir ve yasaklarına olduğu gibi tercihlerine de güçleri

ölçüsünde uymak, onun yolunda olmak, sünnetini yaşamak ve yaşatmak büyük önem arzeder.

3. Tebük Gazvesi Hz. Peygamber'in son gazvesidir.

دَاعَةَ الْغَامِدِيِّ الصَّحَابِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، وَعَنْ صَخْرَ بْنِ وَ --959
اللَّهُمَّ بَارِكْ لَأُمَّتِي فِي « :أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
وَكَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَكَانَ «بُكُورَهَا
بَعَثُ تِجَارَتِهِ أَوَّلَ النَّهَارِ ، فَأَثَرِي وَكَثُرَ مَالُهُ صَخْرٌ تَاجِرٌ ، وَكَانَ يَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ :رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

959. Sahâbî Sahr İbni Vedâa el-Gâmidî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Allahım! Ümmetimin erkenciliğini bereketli kıl” diye dua etmiştir.

Râvi (Sahr) diyor ki; Peygamber aleyhisselâm, seriyeye veya ordu gönderdiği zaman, sabahleyin erkenden gönderirdi.

Tüccardan olan Sahr da, ticaret mal ve kervanlarını sabah erkenden yola çıkarırdı. Bu sebeple malı çoğaldı, zengin oldu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 78; Tirmizî, Büyû' 6. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ticârât 41

Sahr İbni Vedâa

Bir tek bu hadisi rivayet etmesi sebebiyle sahâbî olduğu anlaşılan Sahr, Tâif'te yaşadı. Hicazlılardan sayılmaktadır. Hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Bu hadisi kendisinden, sadece, mechul bir râvi olan Ümâre rivayet etmiştir.

Sahr'ın rivayeti Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce'nin sünenlerinde yer almıştır. Vefat yeri ve tarihi bilinmemektedir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Sabahleyin erkenden işe başlamak bizim geleneğimizde vardır. Çiftçi tarlasına, esnaf dükkanına, işçi iş yerine, yolcu yoluna ve öğrenci de hocasına günün ilk saatlerinde gider.

Fecir ile sabah namazının kılınması arasında geçen vakit olarak da anlaşılan bükûr, aslında günün ilk saatlerini ifade eder. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, biz ümmeti için erken saatlerde yapacağımız işlerimizin bereketli olması için dua buyurması, o saatlerin gafletle geçirilmeyip değerlendirilmesini teşvik etmesi anlamına gelir.

Öte yandan, hadîs-i şerîfte verilen bilgiye göre Efendimiz'in, bunu teşvik etmekle kalmadığı, herhangi bir yere askerî birlik veya ordu sevkedeceği zaman onları erkenden yola çıkardığı anlaşılmaktadır. Yani erkencilik aynı zamanda fiilî sünnettir.

Erken davranmanın övülmesi sadece sefere çıkmakla ilgili olmayıp aynı zamanda ilim öğrenmek, ticaret ve yolculuk gibi her türlü faaliyet için de geçerlidir ve berekete vesiledir. Nitekim hadisin sahâbî râvisi Sahr'ın tüccar olduğu, Hz. Peygamber'in bu duasının bereketine kavuşmak maksadıyla ticaret mal ve kervanlarını erken saatlerde yola çıkardığı, bu sebeple de servetinin çoğaldığı belirtilmektedir. Sahr'ın bu tutumu, aslında kendi şahsına ait bir tavır değildir. Hemen bütün sahâbîler, Hz. Peygamber'den öğrendikleri veya gördükleri hususlara uymakta

çok titiz ve dikkatli davranıyorlardı. Onların sünneti yaşamakta çok üstün bir dikkat ve gayretleri vardı.

Burada Sahr'ın yaptığı, yolculukla ilgili bir duanın, bütün yolculuklar için geçerli olacağı düşüncesiyle ticarî yolculukları da erken başlatmasıdır. O, bu hareketiyle ve ulaştığı sonuçla sünnete uymanın bereket ve zenginlik vesilesi olduğunu isbat etmiştir.

Bereketsizlikten yakınanların günlük mesailerine ne zaman başladıklarına dikkat etmeleri gerekir. Nitekim atalarımız “Erken kalkan yol, erken evlenen döl alır” demek suretiyle, kazanmanın ve kalkınmanın en temel gereklerinden birinin erkencilik olduğuna işaret etmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Günün ilk saatlerinde yapılan işler bereketli olur.
2. Peygamber Efendimiz, asker sevki gibi önemli işleri sabahın erken saatlerinde yapardı.

3. Efendimiz'in bereket duası bugün için de geçerlidir.

4. Sünnet'e uymak başlı başına bir bereket vesilesi ve zenginliktir.

ةقف رلا بل ط باب ح تس ا باب - 167

وتأمرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

YALNIZ YOLCULUK YAPMAMAK

YOLCULUĞA ÇIKACAK OLANIN ARKADAŞ
ARAMASI VE
ARALARINDAN BİRİNİ İTAAT ETMEK
ÜZERE BAŞKAN SEÇMELERİ

Hadisler

قال رسول الله صلى : عن ابن عمر رضي الله عنهما قال -- 960
لو أن الناس يعلمون من الوحدة ما أعلم ما سار « : الله عليه وسلم
ي را خ بل ا ه اور « را كب بليل و حده .

960. İbni Ömer radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Eğer insanlar, yalnız başına yolculuk yapmakta ne sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiç bir binek sahibi (yolcu) gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı.”

Buhârî, Cihâd 135. Ayrıca bk. Tirmizî, Cihâd 4; İbni Mâce, Edeb 45

Açıklamalar

Tek başına yolculuğa çıkmak özellikle gece yolculuğu yapmak dün olduğu kadar bugün de dinî-dünyevî, sosyal ve psikolojik birtakım sakıncalar taşımaktadır. Bu sakıncalardan insanların bildikleri, tecrübe ettikleri vardır, bilmedikleri de vardır. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, “Benim bildiğim sakıncaları insanlar bilmiş olsalardı” buyurmak suretiyle kendisinin bildiği ve fakat insanların idrak edemedikleri birtakım mahzurların bulunduğu işaret etmiştir.

Sözün gelişinden hadîs-i şerîfteki “binekli kimse (râkib-süvârî)” yerine, belki “hiç kimse” denilmesi

daha uygun olurdu. Nitekim Müsned’deki bir rivayette öyle denilmiştir. Ancak burada “binekli kimse ve gece” kayıtları anlamsız değildir. Bahis konusu sakıncalar gece daha da artar ve bineği olanın bile yalnız başına yola çıkmasını tehlikeli hale getirir. Böyle olunca, bineği olmayan kimsenin geceleyin yalnız başına yola çıkması öncelikle yasaklanmış olur. Bu ağıdan bakılınca hadisimizin ifadesi bu haliyle daha sakındırıcıdır.

“Râkib” kelimesini “bineği olan” diye tercüme ettik. Çünkü aslında ve geçmişte bu kelime, binek hayvanı olan kimseleri ifade ediyordu. Ama artık günümüzde değişik tip ve kabiliyette binek aracı olan kimseleri içine almaktadır. Bir atlı için tek başına gece yolculuğu ne gibi sakıncalar taşıyorsa, aslında ve kaideten otomobili ile yalnız başına yolculuk yapanlar için de aynı sakıncalar belki de daha fazlası ile geçerlidir.

Peygamber Efendimiz’in bu ikazı ve yolculukta bir yol arkadaşına sahip olma tavsiyesinin tek istisnası, özel görevli olan kimselerdir. Bilhassa harp zamanında istihbarat ve keşif görevi verilen kimsenin yalnız başına o göreve gitmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü görevin zaten kendisi tehlikeli ve yalnız başına yapılabilecek bir iştir.

Bunun dışında, normal yolculuklarda bir yol arkadaşı bulmak Hz. Peygamber'in öngördüğü bir uygulamadır. Peygamber Efendimiz muhtelif kabile veya devletlere gönderdiği elçilere de kendilerine yol arkadaşı bulmalarını tavsiye ederdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tek başına ve özellikle geceleyin yolculuğa çıkmak doğru değildir.
2. Tek başına yolculuğun dinî-dünyevî açıdan birçok sakıncası vardır.
3. Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetini her konuda uyarmış ve onlara en uygun olan tavır ve davranışları göstermiştir.

وعن عمرو بن شعيب ، عن أبيه ، عن جدّه رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ --961
اَكْبُ شَيْطَانٌ ، الرَّ « : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَالَ
« وَالرَّاکِبَانِ شَيْطَانَانِ ، وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ .

رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأسانيد صحيحة ، وقال
حديث حسن : يذمرت لـ

961. Amr İbni Şuayb'ın babası yoluyla dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir yolcu bir şeytan, iki yolcu iki şeytan sayılır. Üç yolcu ise, kâfiledir.”

Ebû Dâvûd, Cihâd 79; Tirmizî, Cihâd 4

Açıklamalar

Aslında hadisimizin, “Bir binekli bir şeytandır; iki binekli iki şeytandır. Üç kişi oldular mı o artık yolcu kâfilesidir” şeklinde de tercüme edilmesi mümkündür. Ancak “süvari” veya “binekli” anlamına gelen er-râkib kelimesi burada özel anlamında değil, “yolcu” mânasında kullanılmıştır. Yaya da, kadın yolcu da aynı şekilde değerlendirilir.

Tek başına yolculuk edenin bir şeytan, iki yolcunun iki şeytan sayılması, şeytana itaat edenin, şeytanlaşmış olacağı gerçeğinden hareketle yapılmış bir benzetmedir. Ayrıca şeytanın yalnız başına dolaştığına da işaret edilmektedir. Şeytan insana kötü işleri güzel gösterdiği için yalnız başına veya iki kişi olarak yolculuk yapanlar

birtakım tehlikelerden ve kötülüklerden emin olamazlar. Şeytan onları çeşitli şekil ve yollarla etkisi altına alır. Ama üç kişi olunca, cemaat teşekkül etmiş demektir. İbadetlerini cemaatle yapmakta, birbirlerine destek ve yardımcı olmakta, tehlikelere göğüs germekte, tam anlamıyla güç birliği ederler. Şeytanın yanlış yönlendirmelerinden de uzak kalırlar. Bu aslında bir anlamda cemaat şuurunun, toplum denetiminin ve savunma gücünün meydana gelmesi demektir. Yolculukta böyle bir sosyolojik ve psikolojik güce gerçekten büyük ihtiyaç vardır.

Günümüzde özel arabalarıyla tek başına ya da iki kişi olarak seyahat eden bazı kimselerin birtakım kural dışı işler yaptıkları, bunun yanında, en modern yollarda bile bazı baskın ve soygunlara mâruz kaldıkları bilinmektedir. Bu sebeple yolculuklarda şeytana, şeytanca işler yapma imkânı bırakmamak için en az üç kişilik cemaatler, kabileler oluşturmak her zaman isabetli bir tavır olacaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bu tesbit ve tavsiyesi bütün zamanlar ve mekânlar için geçerlidir. Zira o, bir başka hadisinde “Allah'ın yardımını cemaat ile beraberdir” (Tirmizî, Fiten 7; Nesâî, Tahrîm 6) buyurmuştur.

Hadisimizi şöyle anlamak da mümkündür. Şeytan bir iki kişiyi kolaylıkla yanıltma ve onlara kötülük yapma yoluna gider. Üç kişi olunca böyle bir düşünceden vazgeçer.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber en az üç kişilik gruplar halinde yolculuk yapmayı tavsiye etmiştir.

2. Tek başına veya iki kişi olarak yolculuk yapanlar, şeytanın tuzağına daha kolay düşerler.

3. Hayatın her cephesinde cemaat olmaya bakmak gerekir.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَا - 962-
إِذَا خَرَجَ ثَلَاثَةٌ فِي سَفَرٍ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ ، رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ «فَلْيُؤَمِّرُوا أَحَدَهُمْ

962. Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Üç kişi yolculuğa çıkarlarsa, aralarından birini başkan seçsinler!”

Açıklamalar

Güzel dinimiz gönül yurdunda şirki, küfrü ve nifakı istemediği gibi toplum hayatında da başıbozukluğu, disiplinsizliği, kargaşayı, fitne ve anarşiyi asla arzu etmez. Dinimize göre düzen ve intizam, en küçük toplum birimine kadar her yerde önemlidir. Bu sebeple Sevgili Peygamberimiz, yolculuk yapmakta olan üç kişilik, küçük ve geçici bir toplulukta bile, mutlaka sorumlu birinin, bir yöneticinin belirlenmesini tavsiye etmiştir. Kendisi de mübarek hayatlarında bu hususa büyük bir itina göstermiştir. Bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurmuştur:

“Dünyanın ücra bir köşesinde de olsa, üç kişinin, içlerinden birini kendilerine emir tayin etmeden yaşamaları doğru olmaz” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 177).

Cemaatın en az üç kişiden meydana gelmesi sebebiyle, hadiste “üç kişi yolculuğa çıkarlarsa...” buyurulmuştur. İki kişi de olsa, yapılacak iş birinin emir-komuta sorumluluğunu üstlenmesinden ibarettir. Büyük-küçük bütün toplum ve

toplulukların ihtilâftan, çekişmekten, zaman ve güç kaybından kurtulup birlikte ve süratle hareket edebilmesi sorumlu bir yöneticiye sahip olmaya bağlıdır.

Kimin başkan ve reis olması gerektiği konusunda hadisimizde herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Üç kişi, kendi aralarından birini başkan yapmakla görevlendirilmiştir.

Ancak başka rivayetlerde (bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III,24; V,53; Müslim, Mesâcid 289) bu konuda yol gösterici tavsiyeler bulunmaktadır: “Üç kişi oldular mı, içlerinden biri onlara imam olsun. İmamlığa en lâayık olanları Kur’an’ı en iyi okuyandır.” “Yolculuğa çıktığınızda, yaşça en küçüğünüz de olsa en iyi okuyan (en bilgili olan) ınız size imam olsun. İmamınız emirinizdir” (bk. Ali el-Kârî, Mirkât, VII, 456].

Bu hadîs-i şerîflerde, namaz imamlığına lâayık olan kimsenin, yöneticiliğe de lâayık olduğu belirtilmektedir. Bu, başkan seçiminde bir yol göstermedir. Yöneticiliğin başka bazı özellikler gerektirdiği de bir gerçektir. Bunlar dikkate alınarak, namaz imamlığına en lâayık olan kimsenin

bu özelliklere sahip olmaması halinde “her işi ehline vermek” genel kuralı uyarınca davranmakta hiçbir sakınca yoktur. Önemli olan başsız ve başkansız kalmamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Üç kişi yolculuğa çıktıklarında aralarından birini yol emiri seçmelidirler.
2. İslâm, daima nizam ve intizamdan yanadır. Başı bozukluğu asla tasvip etmez.
3. İki kişinin seçtiği hakemin verdiği hüküm geçerlidir.
4. Namaz imamlığı ile toplum yöneticiliği arasında ehliyetli ve bilgili olmak açısından sıkı bir bağ vardır.

و عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه - 963
خير الصحابة أربعة ، وخير السرايا أربعمائة ، وخير
وبأ هاور «الجيش أربعة آلاف ، ولن يغلب اثنا عشر ألفاً من قلة
نسح شيح : لاقو يذمرت لاد دواد .

963. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“(Yolculukta) arkadaşların en iyisi dört kişiden oluşandır. Askerî birliklerin en iyisi dört yüz kişilik olandır. Orduların en iyisi ise dört bin kişiden meydana gelendir. Mevcudu on iki bine ulaşan ordunun mağlûp olması sayı azlığından değil başka sebeplerdendir.”

Ebû Dâvûd, Cihâd 83; Tirmizî, Siyer 7. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 25

Açıklamalar

Yalnız başına yolculuğa çıkmayı hoş karşılamayan Sevgili Peygamberimiz, yolculukta arkadaş grubunun dört kişi olmasını yeterli görmektedir. Neden dört kişi gereklidir? Bu konuda değişik açıklamalar yapılmıştır. İmam Gazzâlî'nin izahı özetle şöyledir: Yolculuğa çıkan kimse yanından ayrılmayacak bir arkadaşına kesinlikle muhtaçtır. Grubun ihtiyaçlarını göreceğ ikinci bir kişiye daha ihtiyaç vardır. Bu ikinci kişinin de çalışmalarını sürdürürken bir arkadaşına ihtiyacı olacaktır.

Yolculuğun hiçbir sahasında tek kişi kalmamak için en az dört kişi olmak gerekir.

Hadisimizde tavsiye edilen rakamların tamamı 4 rakamının katlarıdır. Dört yüz, dört bin, on iki bin. Bunlar, bir yapının dört direk üzerinde yükselmesi gibi, askerî birliklerde de böylesine dörtlü ve dört başı mâmur bir oluşumun gereğini ortaya koymaktadır.

Mevcudu on iki bin kişiyi bulan bir ordunun yenilgisi sayı azlığı sebebiyle değil, belki aksine sayı çokluğuyla övünme ve düşmanı küçük görme gibi birtakım psikolojik ve taktik hatalar sebebiyle olabilir. Bu beyanda, tecrübeye dayalı bir yön de bulunmaktadır. Nitekim bilindiğı gibi Huneyn Gazvesi'nde müslümanların ordu mevcudu on iki bin kişi idi. Bu sebeple de müslümanlar çokluklarına güvenmişlerdi. Yüce Rabbimiz bu gerçeğı bir âyette [Tevbe sûresi (9), 25] şöyle açıklamıştır: “Gerçekten Allah size birçok yerde, Huneyn Gazvesi'nde de yardım etmişti, Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmişti. Fakat size hiçbir fayda da sağlamamıştı.”

Bazı İslâm bilginleri bu hadisi delil getirerek, müslüman ordusunun mevcudu on iki bin kişi

olduğu zaman, kuvvet azlığı sebebiyle - dűřmanın mevcudu ne kadar olursa olsun cepheden çekilmemesi gerektiği görüşünü ileri sürmüşlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dört kişilik bir grup halinde seyahat etmek en iyisidir.

2. Mevcudu on iki bin kişiyi bulan bir ordu şayet mağlûp olmuşsa, bunun sebebini sayı azlığında değil başka bazı hatalarda aramalıdır.

3. Yolculuğun herhangi bir safhasında tek kalmamaya, en azından iki kişi olarak seyahat etmeye çalışmalıdır.

رفسل ايف تي بمل او لوزنل او ريسل ابادا باب - 168

والنوم في السفر واستحاب السرى والرفق بالدواب ومراعاة
اهق حب مايقل اب اهق ح يف رصق نم رم او اهت حلصم
كلذ قي طت تن اك اذا ةبادل اىل ع فادر اىل ز اوجو

YÜRÜYEREK YOLCULUK YAPMAK,
KONAKLAMAK

YOLCULUKTA YÜRÜME, KONAKLAMA,
GECE YATIP UYUMA
KURALLARI... GECE YÜRÜMENİN,
HAYVANLARA YUMUŞAK
DAVRANMANIN, HAKLARINI GÖZETMENİN
VE BU KONUDA KUSURLU
DAVRANANLARI UYARMANIN GÜZELLİĞİ,
EĞER HAYVAN
TAŞIYABİLECEKSE, TERKİSİNE ADAM
ALMANIN CÂİZ OLDUĞU

Hadisler

صَلَّى اللّٰهُ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ -
إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخِصْبِ فَأَعْطُوا الْإِيْلَ حَظَّهَا مِنْ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الْأَرْضِ ، وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْجَدْبِ ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ وَبَادِرُوا
وَابَّ ، بِهَا نَقِيَّهَا ، وَإِذَا عَرَّسْتُمْ ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ ، فَإِنَّهَا طَرُقُ الدَّ
. ملسم هاور «وَمَاوَى الْهَوَامَّ بِاللَّيْلِ

ارْفَعُوا بِهَا فِي :أَيَّ «اعطُوا الإيْلَ حَظَّهَا مِنْ الْأَرْضِ» ينعم
هو بكسر النون «نَقِيَّهَا» :السَّيْرَ لَتَرَعَى فِي حَالِ سِيرِهَا ، وقوله
: الْمُخُ ، معناه :وهو تحت نم ةانثملاءايلابو ، فاقلا ناكساو ،
أَسْرِعُوا بِهَا حَتَّى تَصِلُوا الْمَقْصِدَ قَبْلَ أَنْ يَذْهَبَ مُخُّهَا مِنْ ضَنْكَ
. النَزُولُ فِي اللَّيْلِ : «التَّعْرِيسُ» وَ. السَّيْرَ

964. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Otu bol yerlerde yolculuk yaptığınız zaman, otlardan istifade etmeleri için develere imkân verin. Çorak ve otsuz yerlerde yolculuk ederseniz, takattan düşmeden gidilecek yere varmaları için develeri sür’atlice sürün. Gece mola verip yatacağınız zaman yoldan ayrılıp bir kenara çekilin. Zira yol hayvanların geçeceği ve böceklerin geceleyeceği yerdir.”

Müslim, İmâre 178. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 57; Tirmizî, Edeb 75

Açıklamalar

Hadisimiz yolculukta dikkate alınacak önemli bazı noktaları hatırlatmaktadır. Üzerinde seyahat edilen yerler ya otlu sulu topraklar veya çorak ve kurak yerlerdir. Buralardan hayvanlarla geçerken, onların haklarını gözetmek gerekmektedir. Bu sebeple otlak yerlerde hayvanları zaman zaman otlardan yemeleri için ya serbest bırakmak veya onları yavaş yürütmek; kurak ve çorak yerlerden geçerken de fazla eğlenmeden ve vakit

kaybetmeden bir an önce gidilecek yere varabilmek için hayvanları sratlendirmek tavsiye edilmektedir. Bu davranış, hayvanların haklarına riayetin bir gereği olduğu gibi yolculuğun selâmeti bakımından da önemlidir.

Sulak ve otlak yerlerden süratlice geçmek, hayvanların huysuzlanmasına, kurak ve çorak yerlerde ağır ağır ilerlemek de onların yorulup gcsz kalmasına sebep olur. Her iki halde de yolculuk gereklerine uyulursa, hem hayvanların hakları gözetilmiş hem de yolculuğun sıkıntıları azaltılmış olur.

Geceleri mola verilip bir yerde konaklanacağı zaman yol üstünde değil, yoldan uzakça bir yerde konaklamak uygun olacaktır. Zira hadîs-i şerîfte Efendimiz, yolların hayvanların geçeceği ve haşeratın geceleyeceği yer olduğunu bildirmektedir. Yırtıcı hayvanlar ve birtakım haşerat geceleyin yol boyu yürürler, geçen kafilelerden düşen yiyecek kırıntılarını toplayıp karınlarını doyururlar. Hem onlara mani olmamak ve hem de onlardan bir zarar görmemek bakımından böylesi daha münasip görülmüştür.

Aslında günümüz trafiğinde de aynı kurallar geçerlidir. Gölgeleik, yeşillik yerlerde zaman zaman dinlenerek yol almak, açık ve kırlık yerlerde mümkün olduğunca süratli gitmek ve yol kenarlarındaki özel park yerlerinde mola vermek herhalde hadisimizdeki tavsiyeleri yerine getirmek anlamına gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta hayvanların haklarını dikkate almak, duruma göre onları yormadan yedirip içirerek yürütmek lâzımdır.
2. Yol üzerinde durmayıp bir kenarda konaklamak, özellikle geceleri buna riayet etmek hem can ve mal güvenliğı hem de yolları kullanacak diğerk canlıların haklarına saygı göstermek bakımından gereklidir.
3. Müslüman hazarda da seferde de kendisinden beklenen şefkat dolu davranışı esirgemeyen kimsedir.
4. Müslüman her işi usulünce yapmaya dikkat göstermelidir.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -965-
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ فِي سَفَرٍ ، فَعَرَّسَ بِلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلَى يَمِينِهِ ،
هَاور . لَصُبْحٍ نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ وَإِذَا عَرَّسَ قُبَيْلَ ا
م ل س م .

إِنَّمَا نَصَبَ ذِرَاعَهُ لِنَلَّا يَسْتَعْرِقَ فِي النَّوْمِ فَتَفُوتَ صَلَاةُ : قَالَ الْعُلَمَاءُ
الصُّبْحِ عَنْ وَقْتِهَا أَوْ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا .

965. Ebû Katâde radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıkar da geceleyin konaklayacak olursa, sağ yanının üzerine yatardı. Sabaha karşı mola verirse, sağ dirseğini diker, (bileğini büküp) başını avucunun içine alırdı.

Müslim, Mesâcid 313

Açıklamalar

Sevgili Peygamberimiz, ashâb-ı kirâm tarafından hazarda, seferde, her zaman ve her yerde dikkatle izlenirdi. Her konuda örneğimiz ve önderimiz olan o mükemmel insanın davranışlarını öğrenmenin bundan başka yolu da yoktu. Peygamber Efendimiz'in yolculukta nasıl istirahat

buyurduğunu da Ebû Katâde radıyallahu anh'ın dikkatli tesbitleri sayesinde öğrenmiş olmaktadır.

Gece vakitlice mola verildiğinde, her zaman yaptığı gibi sağ yanı üzerine yatıp istirahat buyuran Efendimiz, sabaha yakın bir zamanda mola verildiğinde, sağ dirseği üzerinde, mübarek başını avucunun içine alarak yatmadan dinlenmeyi tercih ederdi. Nevevî'nin de belirttiği gibi, Efendimiz'in bu hareketi uykuya dalıp da sabah namazını geçirmemek veya sabah namazının ilk vaktini kaçırmamak içindi. Zira yolculuğun verdiği yorgunluk ve seher vaktinin tatlı ve ılık havası uyuya kalmak için yeterli ortamı oluşturur.

Önceki hadiste hayvanların haklarına nasıl riayet edileceğini sözlü olarak öğreten Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz, bu hadiste de yolculukta insanların nasıl dinlenmesi gerektiğini fiilen göstermiştir. Mesele onun önderliğine râzı olup onu izleyebilmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber hizada ve seferde sağ yanına yatarak istirahat ederdi.

2. Sabaha karşı konaklarsa, başını sağ avucunun içine alarak yatmadan dinlenmeyi tercih ederdi.

قال رسولُ الله صَلَّى اللهُ : عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ -966 هاور «عَلَيْكُمْ بِالذُّلْجَةِ ، فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطَوَّى بِاللَّيْلِ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . السَّيْرُ فِي اللَّيْلِ «الذُّلْجَةُ » . ن س ح دان س إ ب د واد وبأ

966. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gece yolculuğunu tercih ediniz. Zira geceleyin yeryüzü dürülür (rahat yolculuk yapılır).”

Ebû Dâvûd, Cihâd 57

Açıklamalar

“Size gece yolculuğunu tavsiye ederim” diye de tercüme edebileceğimiz hadîs-i şerîf, özellikle sıcak iklim bölgelerinde ve yaz mevsiminde yapılacak yolculuklarda dikkate alınması gerekli bir tavsiyedir.

Hadiste yer alan dülce kelimesi, gecenin ilk saatlerinden itibaren bütün gece yolculuk yapılmasını ifade etmektedir. Nitekim “Gece

yeryüzü dürülür” beyânı da bu hususu kuvvetlendirmektedir.

Hadisimizdeki “Gece yeryüzü dürülür” ifadesi, mecâzî bir anlatım olup “Gece serinliğinde rahat yol alınır” demektir. Tecrübe ile sabittir ki, gece yolculuğu hem gizlenme hem de gece serinliğinden istifade ile rahat yürüme imkânı tanımaktadır. Gündüz yolculuğuna nisbetle gece daha az yorgunlukla daha uzun yol almak mümkün olmaktadır. Yürüme ve yol alma rahatlığı dolayısıyla yeryüzü âdeta dürülmüş, mesafeler kısalmış olur.

Yolculuk başlı başına bir yorgunluk ve sıkıntıdır. Bir de ona hava sıcaklığı gibi ilave unsurlar eklenirse, elbette iş daha da zorlaşır. Günümüzde de şehirlerarası kara yolculuğu genellikle gece yapılmaktadır. Şehirlerarası yollarda gündüzleri trafiğin yoğunluğu da dikkate alınınca gece yolculuğunu tercih etmenin isabeti kendiliğinden ortaya çıkar. Sevgili Peygamberimiz, her çağda geçerli olacak bu tavsiyesiyle, biz ümmetlerine olan şefkatini ve yol göstericiliğini bir kez daha ispatlamış bulunmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’de de gece yolculuğu ile ilgili işaretler bulmaktayız. Meselâ, mirac olayı “bir gece” cereyan etmiştir [bk. İsrâ sûresi(17),1]. Lut aleyhisselâm ile hanımı dışındaki ailesi “gecenin bir saatinde” yola çıkmışlardır [bk. Hûd sûresi (11), 81].

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Özellikle yaz mevsiminde gece yolculuğu tercih edilmelidir.

2. Ümmetine karşı çok şefkatli ve merhametli olan Peygamber Efendimiz, onların yararına olan her şeyi bildirmiştir.

كَانَ النَّاسُ إِذَا : عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ -967
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ . نَزَلُوا مَنْزِلًا تَفَرَّقُوا فِي الشَّعَابِ وَالْأَوْدِيَةِ
إِنْ تَفَرَّقَكُمْ فِي هَذِهِ الشَّعَابِ وَالْأَوْدِيَةِ إِنَّمَا ذَلِكَ مِنْ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. لَا انْضَمَّ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَلَمْ يَنْزِلُوا بَعْدَ ذَلِكَ مَنْزِلًا إِنْ «الشَّيْطَانُ ،
. نَسَحَ دَانَسُ ابْنُ دَوَادٍ وَبِأُ هَاوَرِ .

967. Ebû Sa’lebe el-Huşenî radiyallahu anh şöyle dedi:

“Sahâbîler bir yerde konakladılar mı, dere boylarına ve dağ yollarına dağılırlardı. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem;

- “Sizin bu şekilde dağ yollarına ve dere boylarına dağılmanız şeytandandır!” buyurdu.

O günden sonra sahâbîler, konakladıkları yerlerde birbirlerinden hiç ayrılmadılar.

Ebû Dâvûd, Cihâd 88

Ebû Sa’lebe el-Huşenî

Adı Cürsüm İbni Nâşir olup Ebû Sa’lebe, künyesiyle meşhur olmuştur. Bey’atü’r-rıdvân’a katılan bahtiyâr sahâbîlerdendir. Şam’a yerleşmekle beraber Sıffîn Savaşına karışmamıştır. Muâviye döneminde vefat eden Ebû Sa’lebe, Hz. Peygamber’den kırk hadis rivâyet etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almıştır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yolculukta veya cihad maksadıyla çıkılan seferde insanların konaklama yerlerinde birbirinden ayrılmaları ve gelişigüzel bir halde öteye beriye dağılmaları emniyet ve irtibat açısından doğru değildir. Böyle bir durum düşmanların işine gelir. Peygamber Efendimiz'in bu hali “şeytandandır” diye nitelemesi, herhalde böylesi bir durumun, düşmanlara cesaret vereceği, müslümanları da yalnızlık duygusuna iteceği için olmalıdır. Ayrıca fizikî ayrılığın zamanla gönüllere sirayet etmesi, duygularda ayrılıklara ve kopukluklara sebebiyet vermesi de muhtemeldir. Halbuki müşterek bir amaç için yola çıkmış insanlardan beklenen birbirlerinden ayrılıp uzaklaşmaları değil, sürekli cemaat ve birlik olmalarıdır.

Askerin ya da yolcu kafilesinin merkezî denetim ve yönetimi zorlaştıracak şekilde dağılması, disiplinsiz ve başı bozuk bir topluluk ortaya çıkarır. Bu da, şeytanın istediği bir durumdur. Peygamber Efendimiz bu sebeple ashâb-ı kirâmı uyarmış, birbirlerine yakın olmalarını tavsiye etmiştir. Onun her tavsiyesini yerine getirmeyi görev ve şeref bilen sahâbîler, bu uyarıdan sonra birbirlerine çok yakın bulunmuşlar, dağılmamışlardır. Hadisin devamında yer alan bir ifadeye göre, “Şöyle genişçe bir örtü açılrsa,

neredeyse hepsini içine alacak” şekilde birbirlerine yakın olmuşlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her zaman müslümanları kollar, onlara herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli uyarıları yapardı.

2. Yolculukta kafileden ayrılmamak gerekir. Nitekim atalarımız “Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar” demişlerdir.

3. Ayrılık ve dağınıklık şeytanın arzu ettiği bir durumdur.

وَقِيلَ سَهْلَ بْنَ الرَّبِيعِ بْنِ عَمْرٍو - وَعَنْ سَهْلَ بْنَ عَمْرٍو - 968- هَلْ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ الْأَنْصَارِيِّ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ ، وَهُوَ مِنْ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَعِيرٍ قَدْ : لَاقَ هُنْعَ هَلَّا يَضُرُّ ، اتَّقُوا اللَّهَ فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ « : لَحِقَ ظَهْرُهُ بِبَطْنِهِ فَقَالَ دَانَ سَابِ دَوَادٍ وَبَأْ هَاوِرَ » فَأَرْكَبُوهَا صَالِحَةً ، وَكُلُّوهَا صَالِحَةً . ح ي ح ص

968. Rıdvân Bey’atinde bulunanlardan olup İbnü’l-Hanzaliyye diye bilinen Sehl İbni Amr - veya Sehl İbni Rebî’ İbni Amr el-Ensârî- radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem karnı sırtına yapışmış (böğürleri göçmüş) bir devenin yanından geçti ve:

- “Konuşamayan bu hayvanlar hakkında Allah’tan korkun! Besili olarak binin, besili olarak kesip yiyin!” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Sehl İbni Amr

Bedir Gazvesi dışında bütün gazvelere katılmış ve Bey’at’ür-rıdvân’da bulunmuş olan Sehl, ibadet ve zikre düşkün ve yalnızlığı seven bir sahâbî idi. İbnü’l-Hanzaliyye künyesiyle meşhurdur. Hz. Peygamber’den beş hadis rivayet etmiştir. Dımaşk’a yerleşmiş ve Muâviye döneminin ilk yıllarında vefat etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

969- وَعَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
أُرْدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ ، وَأَسْرَأَ إِلَيَّ

حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ ، وَكَانَ أَحَبَّ مَا اسْتَتَرَ بِهِ رَسُولُ حَائِطٍ :يَعْنِي . عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائِشٌ نَخَلَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ رَوَاهُ مُسْلِمٌ هَكَذَا مُخْتَصَرًا :نَخَلَ .

-:حَائِشٌ نَخَلَ : هل وق دعب اذه :وزاد فيه البرقاني بإسناد مسلم رسول فَدَخَلَ حَائِطًا لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَإِذَا فِيهِ جَمَلٌ ، فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَرَجَرَ وَذَرَفَتْ عَيْنَاهُ ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى وَذِفْرَاهُ فَسَكَنَ ، فَقَالَ -سَنَامُهُ :أَي -اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ سَرَاتَهُ ار فَجَاءَ فَتَى مِنَ الْأَنْصَادِ «مَنْ رَبُّ هَذَا الْجَمَلِ ، لِمَنْ هَذَا الْجَمَلُ ؟ » أَفَلَا تَتَّقِي اللَّهَ فِي هَذِهِ الْبَهِيمَةِ » :فَقَالَ . هَذَا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ :فَقَالَ . « التِّي مَلَكَكَ اللَّهُ إِيَّاهَا ؟ فَإِنَّهُ يَشْكُو إِلَيَّ أَنَّكَ تُجِيعُهُ وَتُذِيبُهُ .

. ورواه أبو داود كرواية البرقاني .

عجمة وإسكان الفاء ، ملال اذل رسكب وه «ذِفْرَاهُ » : هل وق المَوْضِعُ الَّذِي :الدَّفْرَى :قال أهل اللغة .وهو لفظ مفرد مؤنث تُثْعِبُهُ :أَي «تُذِيبُهُ » :يَعْرِقُ مِنَ الْبَعِيرِ خَلْفَ الْأُذُنِ ، وقوله .

969. Ebû Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün beni terkisine bindirdi ve hiçbir kimseye söylemeyeceğim bir sır verdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in abdest bozacağı zaman gizlenmek için en beğendiği yer kum tepesi veya hurma bahçesi idi.

Müslim, Hayz 79, Fezâilü's-sahâbe 68

Müslim'in bu şekilde kısaca rivayet ettiği hadisi Berkânî, yine Müslim'in senediyle “hurma bahçesi” sözünden sonra şu ilâveyle nakletti:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ihtiyacını gidermek için ensardan birinin bahçesine girdi, baktı ki orada bir deve var. Deve Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i görünce inledi ve gözleri yaşardı. Peygamber aleyhisselam devenin yanına gitti, hörgücünü ve kulaklarının arkasını şefkatle okşadı. Deve inlemesini kesti. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- “Bu devenin sahibi kimdir? Bu deve kimindir?” diye devenin sahibini aradı. Medinelilerden bir delikanlı çıkageldi ve:

- Bu deve benimdir, Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de:

- “Allah'ın seni sahip kıldığı şu hayvan hakkında Allah'tan korkmuyor musun? O senin kendisini aç bıraktığını ve çok yorduğunu bana şikâyet ediyor” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Ebû Ca'fer Abdullah İbni Ca'fer

Ca'fer İbni Ebû Tâlib'in oğlu olan Abdullah, Resûlullah'ın vefatında on yaşında genç bir sahâbî idi. Cömertliği ile meşhurdu. Cemel ve Sıffin olaylarına katıldı. Hz. Ali'yi şehid eden İbni Mülcem hakkındaki kısas hükmünü bizzat infaz etti.

Abdullah İbni Ca'fer, Peygamber Efendimiz'den yirmi beş hadis rivayet etti. Kendisinden de iki oğlu İsmâil ve İshak ile ileri gelen tâbiîlerden Kâsım İbni Muhammed ve Urve İbni Zübeyr gibi âlimler hadis rivayet etti. Efendimiz'in terkisine binme şerefine erişen bu bahtiyar sahâbî, seksen yaşlarında iken hicrî 80 yılında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Özellikle yolculukta binmek ve yük taşımak için kullanılan develerin ve diğer hayvanların haklarını

gözetmek, onlara lâzım gelen ihtimamı ve bakımı göstermek sahiplerine düşen bir görevdir. Her iki hadîs-i şerîfte de, bu konuda ihmali bulunan deve sahiplerine Hz. Peygamber’in ciddî ikazına şahit olmaktadır. “Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş” olan Sevgili Peygamberimiz’in o engin şefkatinden bütün yaratıklar gibi hayvanlar da nasibini almıştır.

O şefkat ve rahmet kaynağı Efendimiz’i görünce inleyen ve gözleri yaşaran deve, onu tanıdı ve lisan-ı hal ile sahibinden şikâyetçi oldu. Efendimiz mübarek elleriyle kendisini okşayınca sakinleşti; âdeta açlığını ve ıstırabını unuttu. 968. hadisteki “konuşamayan, ağzı dili olmayan (mu’ceme)” nitelemesi, hayvanların merhamete ve şefkate ne kadar muhtaç olduklarını çok etkili bir biçimde ifade etmektedir.

Hız. Peygamber’in her iki hadiste de etrafındakilere ve deve sahibine hemen hemen aynı şekilde ikazda bulunduğunu görüyoruz. Hayvanları daima besili ve semiz bulundurmalarını ve o halde çalıştırmalarını emrediyor. “Allah’ın sizi sahip kıldığı bu ağızsız - dilsiz hayvanlar hakkında Allah’tan korkmuyor musunuz?” diye uyarıyor.

Hayvanlara gösterilecek şefkat konusunda Efendimiz'in başka uyarı ve tavsiyeleri de vardır. Susuzluktan toprağı yalayan köpeğe, ayakkabısı ile kuyudan su çekip veren kimsenin (fahişe bir kadının) bağışlandığı; evde kedisini aç bırakarak ölümüne sebep olan bir başka kadının da sırf bu yüzden cehennemi boyladığı, Efendimiz'in bize haber verdiği çarpıcı örneklerdir.

Tekrar edelim ki, işgücünden, etinden ve sütünden istifade edilen hayvanların bakımlarını gereğı gibi yerine getirmek, onları sağlıklı ve semiz bir şekilde bulundurmak sahiplerinin sorumluluğudur. Bu sorumluluğı yerine getirmeyenleri ikaz etmek de öteki müslümanların hakkı ve görevidir. Herkes bu görevle yükümlüyken müslüman bir toplumda ayrıca hayvan sevenler dernekleri kurmaya gerek yoktur. Çünkü İslâm toplumu, gerçekten rahmet toplumdur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz çevreye karşı duyarlı, şefkatli ve merhametli idi. Her yaratığın hakkına riayet edilmesini isterdi.

2. Evlerde beslenen hayvanlara iyi bakmak, besili ve semiz olmalarına özen göstermek gerekir.

3. Binmeye ya da kesilip yenmeye elverişli hale gelmeden hayvanlardan yararlanmaya kalkmamalıdır.

4. Hayvanları güçlerinin yetmediği işlerde kullanarak onları bitkin bir hale getirmek, aç susuz bırakmak Allah'ın gazabını, Resûlullah'ın azarını gerektirir.

970- كُنَّا إِذَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا ، لَا : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -
. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ . نَسَبُحُ حَتَّى نَحُلَّ الرَّحَالَ

مَعَ - أَنَا : أَيُّ لَا نُصَلِّي النَّافِلَةَ ، وَمَعْنَاهُ « لَا تُسَبِّحُ » : هَلْ وَقَوْ
. لَا نُقَدِّمُهَا عَلَى حَطِّ الرَّحَالِ وَإِرَاحَةِ الدَّوَابِّ - حِرْصِنَا عَلَى الصَّلَاةِ

970. Enes radıyallahu anh şöyle dedi:

Biz bir yerde konakladığımız zaman develerin yüklerini çözüp onları rahatlatmadan namaza durmazdık.

Ebû Dâvûd, Cihâd 44

Açıklamalar

Hayvanlara gösterilecek ihtimamın bir başka örneğini bu hadîs-i şerîfte görüyoruz. Hz. Peygamber'in terbiyesinde büyümüş olan Enes İbni Mâlik hazretleri, yolculuk sırasında bir yerde konakladıkları zaman, namaz gibi çok önemli bir ibadete başlamadan önce develerin yüklerini çözdüklerini, kendi istirahatlerinden önce hayvanların istirahatini temin ettiklerini söylüyor.

Burada söz konusu olan namaz, nâfile namazdır. Nâfile namazlara son derece önem veren sahâbîlerin, yolculuk sırasında, hayvanları rahatlatmaya ondan daha fazla dikkat ettiklerini görüyoruz. Ashâb-ı kirâmın ibadetle ilgili bu tür davranışları kendiliklerinden yapamayacakları, bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den öğrendikleri muhakkaktır. Bu da hayvanlara acımanın ve şefkat göstermenin nâfile namaz kılmaktan önde geldiğini gösterir. Ayrıca hayvanların istirahatini sağlamak, namazda zihnin rahatlığını da temin eder. Bu bakımdan da insanlar için faydalıdır.

Bineklere gösterilecek bu ihtimamın günümüzde seyrü sefer araçlarına da gösterilmesi, onlardan daha uzun süre faydalanmayı sağlar. Bakımlı ve

temiz bir araba, müslümana daha çok yakışır.
Başkalarına örnek olmak bakımından da bu durum son derece önemlidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ashâb-ı kirâm, ibadete düşkün oldukları kadar, konakladıkları yerlerde hayvanları rahatlatmaya da önem verirlerdi.

2. Hayvanlara acıyıp merhamet etmek, nâfile namaz kılmaktan önde gelir.

بابُ إعانة الرفيق - 169

ثي دحك تمدقت قري شك ثي داحأ بابلا ي ف:

(هي خأ نوع ي ف دب علأ ناك ام دب علأ نوع ي ف هل لاو)
(245 مقرر ثي دحلأ رظنا) .

مقرر ثي دحلأ رظنا (ةق دص فور عم لك) : ثي دحو
امهه ابشأو (134)

YOL ARKADAŞINA YARDIM ETMEK

Bu konuda birçok hadis vardır: “Bir kimse din kardeşine yardım ettiği sürece Allah da ona yardım eder”, “Her iyilik sadakadır” gibi hadisler önceki bahislerde geçti.

Hadisler

بينما نحن في :وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال - 971
ذ جاء رجل على راحلة له ، فجعل يصرف بصره يمينا سقرا
من كان معه « :وشمالا ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
فضل ظهر ، فليعد به على من لا ظهر له ، ومن كان له فضل زاد
فذكر من أصناف المال ما ذكره «زاد له ال ثم يلع هب دُعيلف ،
. مل سم هاور . لُصف يف انم دحال قح ال هُنا أنيار ى تح ،

971. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh şöyle dedi:

Hiz. Peygamber ile bir yolculukta bulunuyorken devesi üzerinde bir adam çıkageldi. Sağına soluna bakınmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem :

- “Yanında fazla binek hayvanı olan, hayvanı olmayana versin. Fazla azığı olan da azığı olmayana versin!” diyerek hemen hemen her çeşit malı saydı. Öyle ki biz, hiçbir malın fazlasında, bizden hiçbirimizin hakkı olmadığı düşüncesine kapıldık.

Müslim, Lukata 18. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 32

Açıklamalar

Hadisin Ebû Dâvûd'daki rivayetinde adamın devesini sağa sola çevirdiği belirtilmektedir. Burada ise sağa sola bakındığı yani gözleriyle etrafı yokladığı kaydedilmektedir. Bu iki kayıt dikkate alınınca şöyle bir sonuca varmak mümkündür: Binitli olarak gelen bu insan, ya aç idi ya da hayvanı yola devam edemeyecek kadar arık idi. Durumunu başta Hz. Peygamber olmak üzere oradakilere anlatmak için böyle yaptı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, durumu hemen kavramış ve “Yanında fazla binek hayvanı olan, hayvanı olmayana versin. Fazla azığı olan da azığı olmayana versin!” buyurarak o adama yardım elini uzatmıştır.

Bilinen bir gerçektir ki, yardım başlı başına bir iyiliktir. Ancak bu yardım, yardıma ihtiyaç duyulduğu zaman yapılırsa o da ayrıca bir iyiliktir. Özellikle yolculuk gibi son derece zor şartları olan bir durumda arkadaşına yardımcı olmak, çok daha

büyük bir iyilik olur. Diğer bir söyleyişle iyilikte zamanlama, bir başka iyiliktir. Hz. Peygamber'in, bu olayda her çeşit malı sayarak, o mallardan fazlasını, ihtiyacı olan yol arkadaşına vermesini ısrarla tavsiye etmesi, iyiliğin ne zaman daha makbul olacağı konusunda ümmetini aydınlatması demektir.

Kendisine yardım edilecek yolcunun zengin veya fakir olması, yaya veya binitli olması önemli değildir. Onun yolcu olması, ihtiyaç duyduğu binit veya azığın kendisine verilmesi için yeter sebeptir.

Öte yandan yolculuk, binit ve azık konusunda insanın belki de en çok cimri davranma ihtiyacı duyduğu bir ortamdır. Çünkü insan, yolculukta kendisinin de aç veya binitless kalacağı endişesi içindedir. O sebeple de elindekileri kimseye vermek istemez. Hz. Peygamber de işte bu ve benzeri ortamlarda iyilik ve fedakârlık yapmak gerektiğine ısrarla işaret etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber, ashâbının ihtiyaçlarını karşılamaya son derece dikkat ederdi.

2. Fazla binit ve azıgını arkadaşına vermek suretiyle yol arkadaşına yardımcı olmak gerekir.

3. Önderlerin, çevresindekileri iyiliğe ve yardıma teşvik etmesi böylece onları fiilen eğitmesi uygun olur.

وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -972-
يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، إِنَّ : به أرادَ أَنْ يَعْزُوزَ فَقَالَ وَسَلَّمَ أَدَّ
مِنْ إِخْوَانِكُمْ قَوْمًا ، لَيْسَ لَهُمْ مَالٌ ، وَلَا عَشِيرَةٌ ، فَلْيَصُمِّ أَحَدُكُمْ إِلَيْهِ
الرَّجُلَيْنِ أَوْ الثَّلَاثَةِ ، فَمَا لِأَحَدِنَا مِنْ ظَهْرٍ يَحْمِلُهُ إِلَّا عُقْبَةٌ يَعْنِي
فَضَمَمْتُ إِلَيَّ اثْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً مَالِي إِلَّا عُقْبَةً : حَدَهُمْ ، قَالَ كَعُقْبَةٍ أ
دَوَادِ وَبَأْ هَاوِر . كَعُقْبَةٍ أَحَدِهِمْ مِنْ جَمَلِي

972. Câbir radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gazveye çıkacağı zaman:

- “Ey muhacirler ve ensar topluluğu! Malı ve akrabası olmayan kardeşleriniz vardır. Her biriniz onlardan iki veya üç kişiyi yanına alsın” buyurdu.

Aslında bizlerin de ancak bir kişi ile nöbetleşecek devemiz vardı. (Câbir) dedi ki, “Ben nöbetleşe binmek üzere iki (veya üç) kişi aldım. Benim de ancak onlardan biri gibi deveme nöbetleşe binme hakkım vardı.”

Ebû Dâvûd, Cihâd 34

Açıklamalar

Hadisimiz, yol arkadaşına yardım konusunda Resûl-i Ekrem Efendimiz'in aldığı fiilî tedbiri gözlerimiz önüne sermektedir. Yani yolculukta, eldeki imkânları paylaşmak, yol arkadaşına yardımda bulunmanın gereği olmaktadır.

Bir önceki hadiste her çeşit malın fazlasını, olmayanlara vermek tavsiye edilirken, burada mevcut binitten nöbetleşe yararlanmak tavsiye buyurulmaktadır. Bu da, işin bir adım daha ilerisi demektir. Hatta bu nöbetleşmenin bir kişi ile değil, duruma göre iki veya üç kişi ile yapılması istenmektedir.

Birlikte cihada gidenlerin, birbirlerine tahammül etmeleri ve yardımcı olmaları bundan daha açık olarak nasıl ifade edilebilir? Hiç kimse, “Binek benim değil mi? İstedğim gibi kullanırım. Başkası beni ilgilendirmez” diyemez. Sahip olduğu imkândan, ona sahip olmayanları faydalandırmak, yol arkadaşına yardım etmek gerekir. “Bineği olmayan yola çıkmasın, harbe gitmesin”

denilemez. Çünkü harp esnasında kimin ne yapacağı, ne kadar işe yarayacağı belli olmaz. Fakirdir, bineği yoktur ama cengâverdir, cihad eridir. Harp meydanında çok işe yarayabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber ashâbını ve ümmetini üstün ahlâkî değer ve davranışlara sahip kılmak için gerekli her türlü önderliği yapmıştır.

2. Devlet büyüklerinin, maiyetlerindeki fakir ve kimsesizleri görüp gözetmeleri gerekir.

3. Elindeki imkânları yol arkadaşıyla paylaşmak ona yardım etmek demektir.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَلَّفُ فِي : لَاقِ هُنَّ عَو - 973
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ .. الْمَسِيرِ فَيُزَجِّي الضَّعِيفَ وَيُرْدِفُ وَيَدْعُو لَهُ
نَسَح .

973. Yine Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuk esnasında arkadan yürür, yürümekte güçlük çeken, kimseleri terkisine bindirir ve onlara dua ederdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 94

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde Hz. Peygamber'in, yolculukta yol arkadaşına yardımcı olmayı tavsiye ettiğini ve hatta nasıl yardımcı olunabileceğine dair açıklamalarda bulunduğunu görmüştük. Bu hadîs-i şerîfte ise, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bizzat kendisinin yol arkadaşlarına nasıl yardımcı olduğunu öğreniyoruz.

Zaten Sevgili Peygamberimiz, ashâb ve ümmetine neyi tavsiye etmişse, onu önce kendisi uygulamıştır. Kendisinin yapmadığı şeyleri hiçbir zaman tavsiye etmemiştir. Çünkü o, tam anlamıyla yaşanan bir hayatın örneği ve önderi idi.

Hz. Peygamber'in bu uygulaması, askerî harekâta daima bir artçı bulundurulmasının gereğini ortaya koymuştur. Bu işi bizzat Hz. Peygamber'in yapması, işin önemini gösterdiği kadar, onun yol arkadaşlarına olan şefkat ve merhametinin de delilidir. Peygamber Efendimizin zayıfların yolda kalmışların halini gözetmesi, insanları terkisine bindirmesi hele onlara dua etmesi, böyle bir ikrama mazhar olan o günün müslümanları için şüphesiz çok büyük bir bahtiyarlıktır. Burada, Efendimiz'in

dua etmesi ayrıca önem arzetmektedir. Herhalde bunun anlamı şudur: Yol arkadaşına fiilen yardım etmek maddî bir iyiliktir. Ona bir de dua etmek, işin mânevî ve psikolojik destek ve yardım yönünü oluşturmaktadır.

Bu demektir ki, yol arkadaşına hem fiilen hem de mânen destek olmak lâzımdır. Hele bir de fiilen yardım imkânı bulunmadığı zamanlarda dua etmek suretiyle yol arkadaşının mâneviyatını yükseltmek ayrıca ve başlı başına bir büyük yardım ve iyiliktir. Ordu komutanının ya da kafilе başkanının bu tür uygulamalarla bizzat örnek olması ve böylece çevresindekileri eğitip yönlendirmesi güzel bir davranıştır. Resûlullah'ın sünneti budur.

Hadisteki zayıflara binek hayvanlarının da dahil olduğu kabul edilecek olursa, Resûlullah'ın şefkat ve duasının insanlarla sınırlı kalmadığı, hayvanlara da şâmil olduğu ortaya çıkar. Bu da yolculukta kendisinden istifade edilen hayvanlara yardımcı olmanın ayrıca bir fazilet olduğu anlamına gelir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kendine has sıkıntıları olan yolculuk gibi bir ortamda yol arkadaşlarına karşı duyarlı davranmak gerekir.

2. İnsan olsun hayvan olsun zayıfları, âcizleri görüp gözetmek özellikle yolculukta daha büyük bir önem kazanır.

3. Her konuda örnek ve önderimiz olan Sevgili Peygamberimiz, bu hususta da tavsiyeleri ve uygulamaları ile müslümanlara yol göstermiştir.

باب ما يقوله إذا ركب الدابة للسفر -170

YOLA ÇIKARKEN YAPILACAK DUA

YOLA ÇIKMAK ÜZERE BİNEĞİNE
BİNERKEN OKUNACAK DUA

Âyet

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ
[12]

لَتَسْتَثْوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا
[13] هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَدَّ

“Ve (Allah) size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar vâd etmiştir ki, siz onların sırtına binip üzerine yerleşince Rabbinizin nimetini anarak şöyle diyebilirsiniz: Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.”

Zuhruf sûresi (43), 12-13

Allah Teâlâ, kullarına verdiği nimetlerden bir kısmını hatırlatmış, özellikle yolculukta kendilerinden istifade edilen kara ve deniz vasıtalarını saymış ve bu vasıtalara binince, bu nimetlere teşekkür olmak üzere yapılması gereken duayı da öğretmiştir: “Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.”

Dikkat edilirse bu sözler, tam bir kulluk konumunun ve bilincinin ifadesidir. Bilhassa son cümle çıkılan yolculuk ile, dönüşü olmayan büyük yolculuk arasında bir ilgi kurmakta, asıl yolculuğun “kulluk yolculuğu” olduğunu, her zaman ve her yerde kulluk görevinin sürdürülmesi

lâzım geldiğini telkin etmektedir. Bu, daha ötede dünya hayatının başlı başına bir misafirlik ve yolculuk demek olduğunu anlatmaktadır.

“Tesbih, takdis, acz itirafı ve dönüşün Allah’a olduğu gerçeği” yolcu için güven ve iman tazelemek demek olup her türlü yalnızlık duygu ve korkularından kurtulmak anlamına gelir. Şimdi yolcumuz, yolculuk stresine kapılmadan hele hele trafik canavarı olma eğilimi göstermeden rahat bir yolculuğa hazır demektir.

Hadisler

وَعَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -974- عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَوَى عَلَى بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَى سَفَرٍ ، كَبَّرَ ثَلَاثًا ، سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ، وَإِنَّا إِلَى « : ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى ، وَمِنْ بُونِ رَبِّنَا لِمُنْقِلِ اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى وَدُ بِكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُ . أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ مِنْ وَعْتَاءِ السَّفَرِ ، وَكَأَبَةِ الْمَنْظَرِ ، وَسَوْءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَائِدُونَ لِرَبِّنَا » : وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ « وَالْوَلَدِ . مَلْسَمِ هَاوِرِ » حَامِدُونَ .

بفتح الواو وإسكان « والوعَاءُ » . مُطِيقِينَ : « مُقْرِنِينَ » يَنْعَمُ « عِبَالُ » وَ . الشَّدَّةُ : الْعَيْنُ الْمَهْمَلَةُ بِالْتَاءِ الْمَثَلثةُ وَبِالْمَدِّ ، وَهِيَ

: «وَالْمَنْقَلَبُ» . تَغْيِيرُ النَّفْسِ مِنْ حُزْنٍ وَنَحْوِهِ : بِالْمَدِّ ، وَهِيَ الْمَرْجِعُ .

974. İbni Ömer radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculuğa çıkarken hayvanı üzerine binip iyice yerleşince üç kere tekbir getirir sonra da şöyle dua ederdi:

“Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz; yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.”

Ey Allahım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takvâ, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz.

Ey Allahım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et!

Ey Allahım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu sensin.

Ey Allahım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım.”

Râvi diyor ki, Hz. Peygamber yolculuktan döndüğünde de aynı sözleri söyler ve onlara şu cümleleri de eklerdi:

“Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz’e hamd eden kişileriz.”

Müslim, Hac 425. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 72; Tirmizî, Daavât 45-46

Açıklamalar

Yolculuğa çıkarken Hz. Peygamber’in nasıl davrandığını Abdullah İbni Ömer’in bu rivayetinden öğrenmekteyiz. Her konuda örnek ve önderimiz olan Sevgili Peygamberimiz, bineğine bindikten sonra üç kere tekbir getirir sonra da yukarıda metin ve meâlini verdiğimiz Zuhruf sûresi (43), 12-13. âyetlerini okurdu. Peşinden de yola çıkmak üzere olan kimsenin iç dünyasında meydana gelen duygulara tercüman olarak yol boyu, dönüşte ve geride kalanlar konusunda isteklerini sıralardı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in burada dile getirdiği konular üzerinde biraz düşünecek olursak, onların

yolculuğa çıkan herkesin paylaştığı ortak düşünceler, kaygılar olduğunu görürüz. İşte bu kaygı ve düşüncelerle nasıl dua edilmesi ve Allah Teâlâ'dan neler istenmesi gerektiğini bu hadisten öğrenmekteyiz. Her makamda söylenecek söz ayrıdır. Yere ve duruma uygun söz söylemek, dilek ve temennilerde bulunmak bilgi ve irfan gereğidir. Efendimiz'in bu duaları, bir kul olarak yolculuğa çıkışta ve dönüşte söylenmesi gerekli en uygun sözlerden oluşmaktadır. Bu sebeple de bizim için vazgeçilmez örnektir.

Hadisteki duaların yorumu için aşağıdaki hadisin açıklamasına bakınız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her hal ve zamanda Allah'a iltica ederdi.
2. Müslüman her çıktığı yolculuğun, son yolculuğu hatırlatıcı bir yanı olduğunu unutmamalı ve Allah'a sığınmakta kusur etmemelidir.
3. Dua, kulun hem gücü hem görevi ve hem de ibadetidir.

كان رسول :وعن عبد الله بن سرجس رضي الله عنه قال -975
الله صلى الله عليه وسلم إذا سافر يتعوذ من وعناء السفر ، وكآبة
وسوء المنظر في .لحور بعد الكون ، ودعوة المظلوم المقلب ، وا
ملسم هاور .الأهل والمال .

الحور بعد الكون ، بالنون ، وكذا : ملسم حي حص يف وه اذكه
« يوريو : يذمرت لاق ، يئاسنل او ، يذمرت ل هاور
ومعناه بالنون :ء امل عل لاق بالراء ، وكلاهما له وجه «الكور
الرجوع من الاستقامة أو الزيادة إلى النقص :والراء جميعاً
ورواية الراء مأخوذة من تكوير العمامة ، وهو لقها :اولاق
إذا «كان يكون كونا» وجمعها ، ورواية النون من الكون ، مصدر
تقرؤد واسد .

975. Abdullah İbni Sercis radiyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem yolculuğa çıkarken, “Yolculuğun
güçlüklerinden, üzücü manzaralarla
karşılaşmaktan, iyiymen kötü olmaktan, mazlumen
bedduasından ve dönüşte mal ve çoluk çocuğu
kötü hallerde bulmaktan Allah'a sığınır”dı.

Müslim, Hac 426. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 41;
Nesâî, İsti'âze 41-42; İbni Mâce, Dua 30

Abdullah İbni Sercis

Genç sahâbîlerden olan Abdullah İbni Sercis'in on yedi hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Bunlardan ikisi Müslim ve sünen sahiplerince nakledilmiştir. Basra'da yerleştii bilinen İbni Sercis'in vefat tarihi belli değildir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Yolculuk, bir taraftan ayrılık, öte yandan nelerle karşılaşılacağı baştan belli olmayan bir maceradır. Bu sebeple yolcu, hem nelerle karşılaşacağı kuşkusundan hem de geride bıraktıklarına yönelik endişe duymaktan kendisini alamaz. Hatta yolculuğun sonunda dönmek de vardır. Bu durum yola çıkacak herkes için söz konusudur. Bundan dolayıdır ki, her halinde Allah'a iltica eden Hz. Peygamber, yolculuğa çıkacağı zaman da aynı tavrını sürdürerek bizlere örnek olmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz öncelikle kendisini zikir, fikir ve Allah ile birlikte olmaktan alıkoyacak meşakkat ve zorluklardan Allah'a sığınmıştır. Dinî yükümlülüklerin bile yarıya indirildiği, mest süresinin üç güne çıkarılması gibi kolaylıkların getirildiği yolculuk, bir başka hadiste ifade

buyurulduğu üzere “bir çeşit azap”tır. Böyle bir ortamın güçlüklerinden Allah’a sığınmak ise, sünnettir.

Gittiği yerde veya dönüşte üzücü manzaralarla karşılaşmamak şüphesiz her yolcunun dileğidir. Efendimiz bu konuda da Allah’a sığınmaktadır.

İyiyken kötü olmak, birlikteyken ayrı düşmek, toplu iken dağılmak, neşeliyken zlmek, sıhhatli iken hastalanmak, ilerlemişken geri kalmak, tövbe edip temizlenmişken günaha tekrar dönmek anlamlarına gelen el-havr ba’de’l-kevn (veya kevn), hiç kuşkusuz enok yolculuğakılacağı zaman hatırlanıp Allah’a sığınalacak bir haldir. Peygamber Efendimiz, buok önemli ve zl duasıyla işte bu hali gözler önüne sermektedir.

Mazlumun bedduası, kendisinden her zaman Allah’a sığınılması gerekli bir konu olmakla beraber, buna yolculuk esnasında dahaok dikkat edilmesi gerekir. Zira yolculuk, kendine has güçlükleri sebebiyle bazı hususlara yeterince dikkat edilmesini önleyebilir. Bu da bazı kimselere haksızlık yapma sonucunu doğurabilir. Hele ortada yiyecek içecek ve binit sıkıntısı varsa, bu hallerde herkesin hakkına riayet etmek oldukca güçleşir.

Öte yandan hem misafirin hem de mazlunun duasının kabul edileceğine dair birçok hadis bulunmaktadır. Kişi hem misafir hem de mazlum olursa, bedduasından daha fazla kaçınmak gerekir. Hz. Peygamber'in yolculuğa çıkarken mazlunun bedduasından Allah'a sığınması, hiç şüphesiz bu noktaya dikkat çekmek için olsa gerektir.

Dönüşte mal ve çoluk çocuğunu kötü bir durumda bulma endişesi, her yolcunun sürekli yaşadığı bir kuşkudur. Böyle bir hal ile karşılaşmaktan Allah'a sığınmak, işi baştan sağlama almak ve rahatlamak demektir.

Hadisimiz, dün olduğu gibi bugün de ve hatta yarın da yolculuğa çıkacak kimselerin tabii olarak paylaşacakları psikolojik ortamı ve yolculuğun insan zihnine yükleyeceği kuşkuları gerçekçi bir şekilde dile getirmekte ve Allah'a sığınarak rahatlamanın yolunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her konuda nasıl davranılması gerektiğini öğretmiştir.

2. Her zaman olduğu gibi yolculukta da kulun en büyük güvencesi Allah Teâlâ'dır. Yapılacak iş, O'na sığınmaktır.

3. Kul, Rabbi ile irtibatını sürdürdüğü sürece güçlü ve güvencede olur.

4. Dua mü'minin gerçek gücü ve silâhıdır.

عليّ بن أبي طالب رضي شَهِدْتُ :وعن عليّ بن ربيعة قال -976
بِسْمِ :الله عنه أُتِيَ بِدَابَّةٍ لَيْرْكَبَهَا ، فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ قَالَ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا ، :الله ، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ :ون ، ثُمَّ قَالَ وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُ
سُبْحَانَكَ إِنِّي :الله أَكْبَرُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ قَالَ :ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ قَالَ
ظَلَمْتُ نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ ، ثُمَّ ضَحِكَ ،
رَأَيْتُ النَّبِيَّ :يِءِ ضَحِكْتَ ؟ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ :فَقِيلَ
يَا رَسُولَ :صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلْ كَمَا فَعَلْتُ ، ثُمَّ ضَحِكَ فَقُلْتُ
إِنَّ رَبَّكَ سُبْحَانَهُ يَعْجَبُ مِنْ « :الله مِنْ أَيِّ شَيْءٍ ضَحِكْتَ ؟ قَالَ
«لَذُنُوبَ غَيْرِي اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَغْفِرُ ا :عَبْدَهُ إِذَا قَالَ
حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَفِي بَعْضِ :لِاقَوْ يَذْمُرْتَلَاو ، دَوَادُ وَبَأْ هَاو
. وَهَذَا لَفْظُ أَبِي دَاوُدَ .حَسَنٌ صَحِيحٌ :خَسَنٌ لَّا

976. Ali İbni Rebîa şöyle dedi:

Ali İbni Ebû Tâlib'i gördüm, binsin diye hayvanını getirdikleri zaman ayağını üzengiye koyunca 'Bismillah' dedi. Hayvanın üzerine yerleşip

doğrulunca; ‘Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz’ dedi. Üç defa ‘el-Hamdülillah’, üç defa ‘Allahu ekber’ dedi. Sonra da ‘Ey Rabbim, seni tesbih ederim. Ben kendime zulmettim, beni bağışla. Çünkü senden başka günahı bağışlayacak kimse yoktur’ âyetini okudu ve güldü.

Bunun üzerine,

- Ey mü’minlerin emiri! Niçin güldün? dediler. O da şu cevabı verdi:

- Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in, benim yaptığım gibi yaptığını ve benim güldüğüm gibi güldüğünü görmüş ve ‘Niçin güldün ey Allah’ın Resülü?’ diye sormuştum.

- “Yüce Rabbin, benden başka günahları bağışlayacak bir kimsenin olmadığını bilerek, günahlarımı bağışla! diye dua eden kulundan hoşnut olur,” buyurmuştu.

Ebû Dâvûd, Cihâd 74; Tirmizî, Daavât 46

Ali İbni Rebâa

Tâbiîler neslinin büyüklerinden olan Ali İbni Rebîa, Ebü'l-Muğîre künyesiyle meşhurdur. Güvenilir bir hadis râvisi olarak bilinmektedir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

Allah ona rahmet etsin.

Açıklamalar

Yolculuğa çıkarken yapılacak dua konusunda biraz daha geniş bilgi veren bu hadîs-i şerîf, Hz. Ali'nin şahsında sahâbîlerin, Hz. Peygamber'den gördükleri dua ve uygulamaları aynen yerine getirme gayreti içinde olduklarının güzel bir örneğini vermektedir. Hz. Peygamber'in terbiyesi altında yetişen sahâbîlerin, hiçbir ayırım yapmadan sünnete bağlandıklarını göstermektedir. Adım adım, safha safha Hz. Peygamber'i nasıl izlediklerini belgelemektedir.

Bu olayda hem yolculuk, hem binit ile ilgili yönlerin bulunması ve daha işin başında açığa vurulan bağışlanma dileği dikkat çekmektedir. Her zaman ve zeminde dua etmek müslümandaki kulluk bilincinin güzel bir yansımasıdır. Bunu da bize Sevgili Peygamberimiz öğretmiş ve

örneklendirmiştir. Yolculuk telâşına kapılıp da kulluk görevini unutmamak, temkinli ve dikkatli olmak gerektiği anlaşılmaktadır.

Hız. Ali'nin, bu olayda Hız. Peygamber'i tam olarak izlemesi ve hatta sırf o güldü diye gülmesi ne güzel bir bağılılık örneğidir.

Hız. Peygamber'in gülmüş olması, Allah Teâlâ'nın, kendisinden bağışlanma dileyen kulundan hoşnut olduğunu anlatmak içindir. Her ne zaman olursa olsun, Allah'tan başka hataları bağışlayacak birinin bulunmadığını bilerek, bağışlanma dileyen kulundan Allah Teâlâ hoşnut olur. Böylesi bir bağışlanma dilemek için ise, her yeni iş ve durum bir vesiledir. Yolculuğa çıkarken hayvanına veya bineğine binince yapılacak dua da böyledir. Bu demektir ki Müslümanlık'ta her şey kulluk için bir vesiledir. Sürekli kulluk şuuru içinde olmak gerekmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah Teâlâ, kullarının bağışlanma dilemesinden hoşnut olur.

2. Hız. Peygamber daima Allah'a sığınırđı.

3. Sahâbîler, Hz. Peygamber'den gördüklerini aynen yapmaya çalışırlardı.

4. Yola çıkarken hem yolculuğun kolay geçmesi hem de hataların affı için dua edilmesi sünnettir.

اهه بشو اي ان ثل ادعص اذا رفا سمل ري بكت باب - 171

ة غلاب مل ان ع يهنل او اوحنو ة ي دوالا طبه اذا هحي بس تو
هوحنو ري بكت لاب توصل ا ع فرب

YOLCULUKTA TEKBİR VE TESBİH

YOLCUNUN TEPELERE VE BENZERİ
YÜKSEK YERLERE ÇIKTIKÇA
ALLAHÜEKBER, VADİLERE VE BENZERİ
DÜZ YERLERE İNDİKCE
SÜBHÂNELLAH DEMESİ, TEKBİR VE
TESBİH GETİRİRKEN YÜKSEK SESLE
BAĞIRMAKTAN KAÇINMASI

Hadisler

977- كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا ، وَإِذَا : عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
يَرَاخِبُ الْهَوَارِ . نَزَلْنَا سَبَّحْنَا

977. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Biz (sahâbîler yolculukta) yokuş çıktığımızda Allahüekber; iniş indiğimizde de sübhânellâh derdik.

Buhârî, Cihâd 132,133. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 72

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

978- كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجِيُوشُهُ إِذَا عَلَوْا التَّنَائِيَا كَبَّرُوا ، وَإِذَا هَبَطُوا سَبَّحُوا
. حِي حَصَّ دَانَسْ إِبْ دَوَادْ وَبَا هَاوَر

978. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile askerleri tepelere çıktıklarında Allahüekber derler, düzlüklere indiklerinde de sübhânellâh diye tesbih ederlerdi.

Ebû Dâvûd, Cihâd 72

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

979- م إِذَا قَفَلَ مِنَ الْحَجِّ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ - 979- لا إِلَهَ «: أَوْ الْعُمْرَةَ كُلَّمَا أَوْفَى عَلَى تَنْبِيَةٍ أَوْ قَذَفَ كَبْرَ ثَلَاثًا ، ثُمَّ قَالَ إِلَّا اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . وَنَ لِرَبَّنَا حَامِدُونَ آيُونَ تَائِبُونَ عَائِدُونَ سَاجِدٌ شَيْءٍ قَدِيرٌ . متفقٌ عليه «اللَّهُ وَعْدُهُ، وَنَصْرَ عَبْدِهِ ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ .

إِذَا قَفَلَ مِنَ الْجِيُوشِ أَوْ السَّرَايَا أَوْ الْحَجِّ أَوْ : وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ . الْعُمْرَةَ .

فتح الفاءين ب وه «قَذَفَ» : ارْتَفَعَ ، وَقَوْلُهُ : أَي «أَوْفَى» «: قَوْلُهُ الْغَلِيظُ» : بَيْنَهُمَا دَالٌ مَهْمَلَةٌ سَاكِنَةٌ ، وَآخِرُهُ دَالٌ أُخْرَى وَهُوَ . «الْمُرْتَفِعُ مِنَ الْأَرْضِ» .

979. Yine İbni Ömer radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hac veya umreden dönerken her yokuş veya yüksek yere çıktığında üç kere “Allahüekber” der sonra:

- ‘Allah’tan başka ilâh yoktur, O’nun ortağı yoktur. Mülk O’nundur, hamd O’na hastır. O, her şeye gücü yetendir. Biz yolculuktan dönen, tövbe eden, kulluk yapan ve Rabbimiz’e hamd eden kişileriz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım

etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti’ buyururdu.”

Buhârî, Cihâd 158; Müslim, Hac 428.

Müslim’in bir rivayetinde (Hac 428) “büyük, küçük harplerden ve çatışmalardan, hac ve umreden döndüğünde” kaydı yer almaktadır.

981 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

980- يا رسول :وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أن رجلاً قال -
عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ ، « :اللَّهُ ، إني أريد أن أسافر فأوصني ، قال
اللَّهُمَّ اطو له البُعدَ ، « :والتَّكْبِيرَ عَلَى كُلِّ شَرَفٍ قَلَمًا وَلِي الرَّجُلُ قَالَ
. نسح شي دح : لاقو يذمرتلا هاور « رفوهون عليه السَّ

980. Ebû Hüreyre radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber’e:

- Ey Allah’ın elçisi! Sefere çıkmak istiyorum, bana öğüt ver, dedi. Hz. Peygamber ona:

- “Allah’a karşı saygılı ol ve her tepeye çıktığında Allahü ekber de! buyurdu.

Adam gittikten sonra arkasından:

- “Allahım, ona uzakları yakın et ve bu seferi ona kolay kıl” diye dua etti.

Tirmizî, Daavât 45; İbni Mâce, Cihâd 8

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

كُنَّا مَعَ: الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي مُوسَى - 981
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، فَكُنَّا إِذَا أَشْرَقْنَا عَلَى وَادٍ هَلَّلْنَا
يَا أَيُّهَا «: وَكَبَّرْنَا وَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّهُ مَعَكُمْ . فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا النَّاسَ ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ « بِبَرَقٍ عِيْمَسُ هُنَا ،

. اِرْفَقُوا بِأَنْفُسِكُمْ :بِفَتْحِ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ أَيِ «ارْبَعُوا »

981. Ebû Musâ el-Eş'arî radiyallahu anh şöyle dedi:

Biz bir yolculukta Hz. Peygamber ile birlikte idik. Tepelere çıktıkça Allahüekber, lâ ilâhe illallah diye yüksek sesle tekbir ve tehlil getirdik. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Ey müslümanlar! Kendinizi zorlamayınız. Zira siz sağıra veya burada olmayan birine seslenmiyorsunuz. Allah daima sizinle beraberdir, işitir ve size sizden daha yakındır” buyurdu.

Buhârî, Cihâd 131, Meğazî 38, Daavât 51, Tevhîd 9; Müslim, Zikr 44. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 26.

Açıklamalar

Yolculuk sırasında yükseklerle çıkıldıkça Allahü ekber, düzlüklere inildikçe sübhânellâh demek ve bu sırada sesi çok fazla yükseltmemekle ilgili olarak beş hadis okuduk.

Birinci hadiste Câbir radıyallahu anh, sahâbîlerin konuya ait genel tavırlarını ve uygulamalarını haber vermektedir.

İkinci hadiste İbn Ömer, Câbir radıyallahu anh'ın verdiği habere bizzat Hz. Peygamber'in de dahil olduğunu, onun da yükseklerle çıktıkça tekbir getirdiğini, düzlüklere indikçe sübhânellâh dediğini ilâve etmekte, sahâbîlerin bunları Hz. Peygamber'den öğrendiklerini göstermektedir.

Üçüncü hadiste yine İbn Ömer radıyallahu anhümâ, Hz. Peygamber'in hac ve umre gibi ibadet yolculuğu ve gazve gibi cihad yolculuğu dönüşlerinde de aynı şeyleri yaptığını, ilâve olarak

‘Allah’tan başka ilâh yoktur, O’nun ortağı yoktur. Mülk O’nundur, hamd O’na hastır. O, herşeye gücü yetendir. Dönüyoruz, günahlarımızdan tevbe ediyoruz, kulluk ediyoruz, secde ediyoruz ve Rabbimize hamd ediyoruz. Allah verdiği sözü yerine getirdi, kuluna yardım etti ve o toplulukları hezimete uğratıp perişan etti’ dediğini haber vermekte, konuyu biraz daha açmaktadır.

Dördüncü hadiste, Hz. Ebû Hüreyre, yolculuğa çıkmak isteyen bir müslümanın Hz. Peygamber’e gelerek kendisine tavsiyede bulunmasını istemesi üzerine, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ona Allah’a karşı saygılı olmasını ve yükseklere çıktıkça tekbir getirmesini tavsiye ettiğini bildirmektedir. Yani Hz. Peygamber’in bizzat yaptığı ile tavsiyesi arasındaki uyumu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber, kendisine gelip dua isteyen kişinin bu tavrından memnun olmuş, yolculuğunun kolay geçmesi için ona arkasından dua etmiştir.

Beşinci hadiste de konuyla ilgili bir tecrübesini nakleden Ebû Musâ el-Eş’arî radiyallahu anh, heyecana kapılıp tekbir ve tesbihleri yüksek sesle söylediklerini, bunun üzerine Hz. Peygamber’in kendilerini sükûnete davet ettiğini ve Allah’ın, daima yanlarında, kendilerine öz canlarından daha

yakın olduğunu, bu sebeple vakar ve sekînet içinde bulunmaları gerektiğini, gırtlaklarını zorlamaya gerek olmadığını hatırlattığını anlatmaktadır.

Böylece bu beş hadiste yolculukta getirilecek tekbir ve tesbihlerle ilgili bilinmesi gerekli hususlar ortaya konulmaktadır. Böyle bir uygulamaya neden ihtiyaç duyulduğu sorulabilir. Akla takılması çok normal olan bu sorunun cevabı da şöyle verilebilir:

Her tepe veya yüksek bir yere çıkınca tekbir getirmek, fizikî ve maddî yükseklikten, mânevî ve ulvî yüksekliğe intikal etmek ve Allahü ekber demek, hisler ve duygulardaki yüksekliğin ifadesi olmaktadır. Böylece maddî konum ile mânevî duygu arasında uyum sağlanmış olmaktadır. Düzlüklere inilince sübhânellah diyerek Allah Tealâ'yı, zâtına yakışmayan birtakım noksanlıklardan tenzih etmek de aynı şekilde fizikî alçaklığın duygularda bir düşüşe sebep olmadığını bildirmek demektir. Her hal ü kârda Allah'ı ululamak ve noksanlıklardan uzak olarak anmak, müslümanı belli bir irtifâ ve belli bir kulluk seviyesinde tutacak yegâne haldir. Daima Allah'a tevekkül edip dayanmış olan müslümanın, yeryüzündeki engebeler vesilesi ile o güvenini ve

inancını açığa vurması, her şeyden önce kendisini güçlü hissetmesine vesile olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Yolculukta tekbir ve tesbih hoş görülmüştür.
2. Hz. Peygamber ashâbının daima Allah'ı anmasını isterdi.
3. Dua, tekbir ve tesbihte sesi aşırı derecede yükseltmek doğru değildir. Çünkü Allah, bize şah damarımızdan daha yakındır.

رفسلا يف ءاعءلا بابحتسا باب -172

YOLCULUKTA DUA ETMEK

Hadisler

رسولُ الله صلى : قال : عن أبي هريرة رضي الله عنه قال -982
:ثلاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لا شَكَّ فِيهِنَّ ((:مَلَسُوهُ لَعَلَّاهُ
دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ ، وَدَعْوَةُ الْمَسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ
نَسَحَ ثِيْدِح : لاقو يذمرتلاو دواد وبأ هاور)) (على ولده
)). (على ولده)) :وليس في رواية أبي داود

982. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Makbul olduğunda şüphe bulunmayan üç dua vardır:

Mazlumun duası; misafirin duası; babanın çocuğuna duası.”

Ebû Dâvûd, Vitr 29; Tirmizî, Birr 7, Daavât 47. Ayrıca bk. İbni Mâce, Dua 11

Ebû Dâvûd'un rivayetinde “çocuğuna” kaydı yoktur.

Açıklamalar

Allah katında makbul dualardan üç tanesine işaret eden hadisimizin burada zikredilmesi, misafirin duası ile ilgili kısmından dolayıdır. Aslında makbul dualar bu üç duadan ibaret değildir. Daha başka hadîs-i şerîflerde adaletli devlet başkanının duası ile oruçlunun iftar vakti yaptığı duanın da makbul olduğu bildirilmektedir (Tirmizî, Cennet 2; Daavât 130).

Dua sözü, hem lehte hem de aleyhte olan duayı yani bedduayı da içine aldığı için bu üç kişinin olumlu olumsuz bütün duaları kesinlikle makbuldür. Diğer taraftan mazlumun müslüman olması da şart değildir. Nitekim bazı rivayetlerde “günahkar bile olsa”, hatta “kâfir bile olsa” kayıtları yer almaktadır.

Hadiste sadece babanın zikredilmiş olması, annenin duasının daha önde gelmesi sebebiyledir. Anneler duygu ve şefkat bakımından daha yoğun durumda oldukları için yavruları hakkında daima iyilik isterler. Beddualarında samimi değildirler. Böyle bir şey içlerinden gelmez. Hadisimizde anne bu sebeple zikredilmemiş olabilir.

Bu önemli üç hususu belirttikten sonra mazlum, misafir ve baba arasındaki ortak noktayı açıklayalım. Bunların her üç kişi de ince ve samimi duygular içindedirler. Zira haksızlığa uğrayanın gönlü kırıktır. Misafir yurdundan yuvasından uzakta garip bir haldedir. Baba ise çocuklarına karşı merhamet duygularıyla dopdoludur. Bu sebeple duaları makbuldür.

“Alma mazlumun âhını çıkar âheste âheste” denildiği gibi, 210 numaralı hadîs-i şerîfte geçtiği

üzere “Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur” buyurulmuştur. Tabiatıyla bu, öncelikle kimseye haksızlık etme, sonra da haksızlığa uğramış olanlara karşı duyarlı ol demektir.

Misafir gördüğü anlayış ve ikram sebebiyle dua veya beklemediği ilgisizlik karşısında beddua ederse, garip bir halde bulunması dolayısıyla mazluma eş bir durumdadır. Duası da mazlumun duası yerindedir.

O halde misafirin gönlünü almak ona izzet ve ikramda bulunmak gerekir. Aynı şekilde misafirlikte yapılacak dualara da dikkat edilmelidir. Misafir iyilik ve ikram gördüğü kişiler hakkında güzel dualar yapmakta cimri davranmamalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mazlumun, misafirin ve babanın duası makbuldür.

2. Bu üç kişinin ahını almamaya bakmak gerekir.

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم -173

KORKU ANINDA YAPILACAK DUA

BİR KİMSENİN YOLCULUKTA İNSANLARDAN YA DA BAŞKALARINDAN KORKTUĞU ZAMAN YAPACAĞI DUA

Hadisler

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن رسول الله --983
اللَّهُمَّ إِنَّا نَجْعُكَ فِي «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا خَافَ قَوْمًا قَالَ
، دَوَادٍ وَبَأْ هَاوِر «نَحْوَرَهُمْ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرُورِهِمْ
. حَيَّ حَصَّ دَانَسْ إِبْيَئِاسْ نَلَاو

983. Ebû Musâ el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir topluluktan kuşkulandığı zaman şöyle dua ederdi:

- “Allahım! Senden, onların önünü kesmeni istiyoruz. Onların verecekleri zarardan sana sığınıyoruz”.

Ebû Dâvûd, Vitr 30

Açıklamalar

Allah Teâlâ'nın koruması altında olan Hz. Peygamber'in herhangi bir topluluktan korkması, kuşkullanması tamamen onun beşerî tarafıyla ilgilidir. Bu korku kendisinden çok, yanındakiler açısından duyduğu bir endişe olabilir. Kaldı ki bir insan olarak zaman zaman korku duyması da pek tabiidir. Ayrıca ümmetini eğitmek ve onlara bu duayı öğretmek için korkudan söz etmiş de olabilir.

“Senden onların önünü kesmeni istiyoruz” beyanı, “Seni onlara karşı siper ve sığınak ediniyoruz” şeklinde de ifade edilebilir. Düşman cepheden gelerek hücum edeceği için, “Onların göğüsleri önüne siper olmanı diliyoruz” denilmiştir. Aslında bu dilek, “Düşman hangi yönden gelecekse oradan önlerini kesmeni istiyoruz” anlamındadır.

Bu dua müslümanların ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, düşmanın kendilerine verebileceği zarara karşı Allah'ın eşsiz kudretine ve himayesine sığınmaları gerektiğini bildirmektedir. Allah'ın karşılarına çıktığı herhangi bir gücün muzaffer olması düşünülemez. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, biz ümmetine en büyük güvencenin Allah Teâlâ'nın himaye ve yardımını olduğunu

hatırlatmaktadır. Eğer O, müsaade etmezse, ne gücün ne kuvvetin ve ne de teknolojinin herhangi bir yararı olur.

Öte yandan düşman karşısında Kureyş sûresini (li îlâfî Kureyşin...) okumanın uygun olacağını söyleyen âlimlerde bulunmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Herhangi bir topluluktan korkan ve kendisine zarar vermelerinden kuşkulanan kimsenin dua edip Allah’a sığınması sünnettir.

2. Peygamberler de birer insan olarak korku ve kuşku duyarlar.

باب ما يقول إذا نزل منزلاً - 174

KONAKLAMA DUASI

YOLCUNUN BİR YERDE KONAKLADIĞI ZAMAN YAPACAĞI DUA

Hadisler

سَمِعْتُ رَسُولَ : خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ نَع - 984
أَعُوذُ : مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ « : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ
. مَلْسَمَ هَاوِرٍ » مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ .

984. Havle Binti Hakîm radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem”i şöyle buyururken dinledim” dedi:

“Kim bir yerde konaklar da sonra “Yarattıklarının şerrinden Allah’ın mükemmel kelimelerine (âyet, sıfat ve isimleri) sığınırım derse, konakladığı o yerden ayrılincaya kadar hiçbir şey ona zarar vermez.”

Müslim, Zikir 54, 55. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 40.

Havle Binti Hakîm

Ümmü Şerîk künyesiyle anılan Havle Binti Hakîm es-Sülemiyye, İslâmiyet’i ilk kabul edenlerden biri ve Osman İbni Maz’ûn radıyallahu anh’ın eşidir. Eşinin vefatından sonra, Resûlullah’a evlenme teklif eden hanımlardandır. Peygamber

Efendimiz'den on beş hadis rivayet etmiştir.
Müslim, onun sadece bu hadisini rivayet etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hz. Peygamber, yolculukta dikkate alınması gerekli her konuyla ilgilenmiş ve gerekli uyarılarda bulunmuştur. Bu, yol ve can güvenliği bakımından önemlidir.

Bazı yaratıkların insanlara çeşitli zararlar verebilecekleri muhtemel ve tabiidir. Özellikle yolculuklarda kırsal kesimlerde, konaklanan yerlerde bu gibi olaylarla karşılaşma ihtimali büyüktür. Bu konuda da alınacak maddî tedbirlerin yanında, kulun teslimiyeti ve tevhid inancının bir çeşit ikrarı anlamında olmak üzere, Allah'a sığınmak, zarar görme ve zarara uğrama endişesiyle kıvranmaktan müslümanı kurtarır. Yolculuğun yorgunluğuna bir de zarar görme endişesini ekleyerek huzursuz olmak yerine, Allah'a teslimiyetini ortaya koyarak rahat etmeli ve böylece kendisini güvenceye almalıdır. Sevgili Peygamberimiz bu hadiste, böyle bir güvencenin yolunu göstermektedir.

Öte yandan bu hadisle, İslâm öncesi Câhiliye toplumunda görülen bir yanlış anlayış ve uygulama da düzeltilmektedir. Zira nakledildiğine göre Câhiliye döneminde insanlar, bir yerde konakladıkları zaman cinlerin büyüklerini kastederek, “Bu vadinin efendisine sığınırız” derlermiş. Bu tür bir uygulamaya şu âyette de işaret edilmektedir: “Şu bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlandı da onların taşkınlıklarını arttırırlardı” [Cin sûresi (72), 6]. Oysa Allah’tan başka hiçbir varlık, kendiliğinden fayda ve zarar veremez. Bu sebeple, O’nun asla eksilip noksanlaşmayacak olan güzel isim ve sıfatlarına, (mükemmel kelimelerine) sığınmak gerekir.

Aslında çeşitli yaratıkların vereceği zararlardan Allah’a sığınma tavsiyesi sadece yolculuklarda geçerli değildir. Diğer zamanlarda da aynı durum söz konusudur. Nitekim geceyi bir akreple uğraşarak geçirdiğinden şikâyet eden müslümana Hz. Peygamber; “Akşamleyin, ‘yarattıklarının şerrinden Allah’ın mükemmel kelimelerine sığınırım’ deseydin seni rahatsız etmezdi” (Müslim, Zikir 55) hatırlatmasında bulunmuştur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her zaman Allah’a iltica eder, sığınırdı.

2. Yolculukta bir yerde konaklandığı zaman hadiste geçtiği şekilde dua etmek, güvenlik bakımından önemlidir.

3. Her vesile ile Allah’a sığınmalı, O’nun yardımını istemelidir.

985- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
يَا أَرْضُ رَبِّي وَرَبُّكَ : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ فَأَقْبَلَ اللَّيْلُ قَالَ
اللَّهُ ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّكَ وَشَرِّ مَا فِيكَ ، وَشَرِّ مَا
ذِ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسَدٍ وَأَسْوَدٍ ، وَمِنْ الْحَيَّةِ وَالْعَقْرَبِ يَدْبُ عَلَيْكَ ، وَأَعُو
. دَوَادٍ وَبَأْ هَاوِر « دَلُّو أَمْوِدًا وَنَمُو ، دَلْبَلَا نِكَاسُ نَمُو ،

هُمْ : «وَسَاكِنِ الْبَلَدِ » : الشَّخْصُ ، قَالَ الْخَطَّابِيُّ «وَالْأَسْوَدُ »
مِنْ الْأَرْضِ مَا كَانَ دَلْبَلَاو : لَاقِ . الْجَنُّ الَّذِينَ هُمْ سُكَّانُ الْأَرْضِ
وَيَحْتَمِلُ أَنَّ الْمَرَادَ : مَأْوَى الْحَيَوَانَ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ بِنَاءٌ وَمَنَازِلُ قَالَ
. الشَّيَاطِينُ : « دَلُّو أَمْو » : إِبْلِيسُ : «يَاوَالِدِ »

985. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yolculukta iken gece olunca şöyle derdi:

- “Ey yeryüzü! Benim Rabbim de senin Rabbin de Allah’tır. Senin ve sendekilerin şerrinden, sende yaratılanların ve üzerinde dolaşıp duranların şerrinden Allah’a sığınırım. Arslanın, büyük yılanın, (öteki) yılan ve akreplerin şerrinden, burada yaşayanların, doğuran ve doğanların şerrinden Allah’a sığınırım.”

Ebû Dâvûd, Cihâd 75

Açıklamalar

Hız. Peygamber yer yüzüne canlı bir varlıkmış gibi hitap etmektedir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de, Nûh tûfanı olayında “Ey yeryüzü suyunu yut, ey gökyüzü sen de suyunu tut” [Hûd sûresi(11),44] buyurulduğu açıklanmaktadır.

Özellikle bu duanın akşam olup ortalık kararınca yapılması, yolu şaşıırma, zorluklarla karşılaşma, iniş çıkışlarda düşüp kalkma, orada bulunan haşerat ve böceklerin saldırısına uğrama gibi olayların daha çok geceleyin vuku bulması sebebiyledir. Arslanların, yılanların ve akreplerin, o civarda yerleşmiş olan kurt, kuş ve cinlerin verebilecekleri zarar ihtimali hiç şüphesiz geceleri

artmaktadır. Tedbir zamanında alınırse güzeldir. Dua da korunma tedbirlerindendir. Onun da zamanlamasına dikkat etmek gerekir. Bu hadiste, Hz. Peygamber'in hale uygun bir şekilde ve tam zamanında yani akşam olunca yaptığı bir duayı görmekteyiz.

Her ne kadar bab başlığı "bir yerde konakladığı zaman" kaydını taşıyorsa da, hadîs-i şerîf'in ifadesinden, konaklasın konaklamasın Hz. Peygamber'in akşam olunca bu duayı yaptığı anlaşılmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk sırasında akşam olunca hadiste geçtiği şekilde dua etmek Hz. Peygamber'in sünnetidir. Bu sünnete uymak yolcular için güven vesilesidir.
2. Hz. Peygamber her zaman ve zemine uygun dua ederdi.
3. Müslümanlar, bulundukları duruma göre Hz. Peygamber'in yapmış olduğu dualarla veya onlara benzer dualarla Allah'a yönelmeye dikkat etmelidirler.

رفاسملا لي جعت بابحتسا باب -175

هتجاح يضق اذا هلهأىلإ عوجرلا

ÇABUK DÖNMEK

YOLCUNUN, İŞİNİ BİTİRDİKTEN SONRA
AİLESİNİN
YANINA DÖNMEKTE ACELE ETMESİ

Hadisler

عن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -986
السَّقَرُ قِطْعَةً مِنَ الْعَذَابِ ، يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ طَعَامَهُ ، « :وَسَلَّمَ قَالَ
وَشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ ، فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ سَفَرِهِ ، فَلْيُعْجَلْ إِلَى
مَقْصُودِهِ : «نَهْمَتُهُ» .مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ « أَهْلِهِ

986. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yolculuk bir çeşit azâbtır. Doğru dürüst yiyip içmekten ve uyumaktan sizi alıkor. Herhangi biriniz işini bitirince, evine dönmekte acele etsin!.

Buhârî, Umre 19, Cihâd 136, Et'ime 30; Müslim, İmâre 179. Ayrıca bk. İbni Mâce, Menâsik 1.

Açıklamalar

Her ne maksatla ve sebeple olursa olsun, evinden, ocağından, yurdundan ayrılıp yolculuğa çıkmak, alışılmışın dışında birtakım sıkıntı ve güçlükleri beraberinde getirir. İnsanı sıkıntıya sokan her şey bir çeşit azâbtır. Yolculuk da böyledir. Nitekim hadisin devamında, yolculuğun bir çeşit azap oluşu, yeme içme ve uyuma düzeninin bozulması olarak açıklanmaktadır. Vaktinde ve yeterince yeme içme ve istirahat etme imkânı bulunmadığı, soğuk sıcak, yorgunluk, eşden dosttan ayrılık gibi insana gerçekten maddî mânevî sıkıntı ve üzüntü veren durumların yolculukta bir araya geldiği düşünülürse, seferin ne tür bir azap olduğu anlaşılır.

O halde gereksiz yere sıkıntı çekmektense, yolculuğa çıkma maksadını gerçekleştiren kimsenin bir an önce evine, ocağına dönmesi, boş yere yolda belde eğlenmemesi uygun olur.

“Yolculuk yapın sıhhat bulursunuz” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, II, 380) hadisi ile bu hadis

arasında bir çelişki söz konusu değildir. Zira Yolculukla elde edilecek sıhhat, yolculuğun sebep olduğu mahrumiyetler yüzünden çekilecek sıkıntı ve duyulacak elem ve üzüntüye mâni değildir. Bu tür üzüntü ve sıkıntılar da neticede elde edilecek sağlığa engel değildir. İlâç da acıdır amma hastalığı giderir.

Önemli bir ihtiyaç sebebiyle de olsa yolculuk, bir çeşit azâbtır. Nitekim Hz. Ali “Eğer Resûlullah’ın es-Sefer kıt’atün mine’l-azab (yolculuk bir çeşit azâbtır) beyânı olmasaydı, ben es-Sekar kıt’atün mine’s-sefer (Cehennem azabı yolculuktan bir parçadır) derdim” sözüyle, seferdeki sıkıntının büyüklüğünü anlatmak istemiştir. Böyle olunca önemli bir işi olmayanın yolculuk yapması, gurbete çıkması doğru değildir. Hac, umre ve cihad gibi dini görevleri yerine getirmek için bilgi ve görgü artırmak, ithalat-ihracât, yatırım ve ticaret yapmak, tedavi olmak gibi ciddi maksat ve maslahatlar için yolculuk yapılmalıdır. Ama insan işini bitirince en kısa zamanda evine ocağına dönmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuk, yeme içme ve uyuma düzenini bozan bir sıkıntı ve azap ortamıdır.

2. Yolcunun işini bitirir bitirmez evine, ocağına dönmesi gerekir.

3. Hiçbir sebep yokken yolculuğa çıkmak uygun görülmemiştir.

باب استحباب القدوم على أهله نهائياً - 176

ةجاح ريغل ليللا يف هتهاركو

EVE GÜNDÜZ DÖNMEK

YOLCUNUN, EVİNE GÜNDÜZ DÖNMESİ,
BİR ZORUNLULUK OLMADIKÇA GECE
GELMEMESİ

Hadisler

لله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم عن جابر رضي ا - 987
. « إذا أطل أحدكم الغيبة فلا يطرقن أهله ليلاً » : لاق

وفي رواية أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ يَطْرُقَ
مَتَفَقُّ عَلَيْهِ . الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلًا .

987. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Uzun bir süre ailesinden ayrı kalan kimse, evine gece vakti ansızın gelmesin!”

Bir başka rivayette (Müslim, İmâre 184), Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, yolculuktan dönen kimsenin evine geceleyin dönmesini yasakladı denilmektedir.

Buhârî, Nikâh 130, Umre 16; Müslim, İmâre 183. Ayrıca bk. Tirmizî, İsti'zân 19.

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

988- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : وَكَانَ يَأْتِيهِمْ غُدْوَةً أَوْ عَشِيَّةً . الْمَجِيءُ فِي اللَّيْلِ : «الطُّرُوقُ» . مَتَفَقُّ عَلَيْهِ .

988. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem

yolculuktan döndüğü zaman evine gece girmezdi.
Kuşluk vakti veya akşam üstü gelirdi.

Buhârî, Umre 15; Müslim, İmâre 180

Açıklamalar

Yolculukla ilgili ahlâkî kuralların anlatımına ayrılmış olan bu bölümde, yolculuk sonrasında eve dönüşte göz önünde bulundurulması gerekli davranış biçimleri ortaya konulmaktadır.

Birinci hadiste Peygamber Efendimiz, uzun süre evinden ocağından ayrı kalmış bir kimsenin, haber vermeksizin birden bire gecenin bir vaktinde evine dönmesini doğru bulmamakta, böyle yapılmaması gerektiğini açıkça belirtmektedir. Özellikle haber verme imkânı olmayan yöre ve zamanlarda bu hususa dikkat edilmelidir. Günümüz şartlarında haberleşme vasıtaları aracılığı ile ne zaman döneceğini bildirmek mümkündür. Ama buna rağmen herhangi bir sebeple haber verememiş olan kişi, bu edebe uyarak, gündüz vakti evine dönecek şekilde yolculuğunu ayarlamalıdır. En doğrusu ne zaman döneceğini önceden haber vermektir. Bu davranış hem evdekilerin kendilerini şeklen ve rûhen hazırlamaları hem de eve çeki düzen

vermeleri için son derece önemlidir. Günümüzdeki ifadesiyle sürpriz yapmaya kalkışmak doğru değildir. Sürpriz yapayım derken sürprizle karşılaşmak gibi istenmeyen sonuçlar da doğabilir.

Hac veya harpten dönerken ayrıca haber verilme ve geceleyin gelinse bile bunun sakıncası yoktur. Çünkü böyle bir gelişten herkesin haberi olur.

Konuyla ilgili bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre böyle davranılmasının gerekçesi, evin hanımının eşi için hazırlık yapmasına imkân vermektir. Bu, küçük görülebilecek bir gerekçe değildir. Uzun süren ayrılık sonucu, kendisini işe kaptırmış belki de duygusal olarak kırılmış ve soğumuş durumdaki bir hanımın, yeniden sıcak aile ortamını hazırlayabilmesi önceden bilgilendirilmesine veya normal olarak herkesin derlenip toparlanma zamanı olan gündüz saatlerinde eve gelinmesine bağlıdır.

Hadisin ikinci rivayetinde, Hz. Peygamber'in konuya ait yasağı haber üslûbuyla aktarılmaktadır.

İkinci hadiste Peygamber Efendimiz'in, bizzat kendisinin de yolculuk dönüşlerinde bu kurala riayet ettiği, evine, eşlerinin yanına kuşluk vakti ya

da akşam üstü gittiği bildirilmektedir. Aslında Arabistan gibi sıcak iklim bölgelerinde kuşluk vakti ile ikindi sonrası, havanın serin olduğu ve dolayısıyla herkesin ayakta olduğu günün en hareketli zamanlarıdır. Bu da iklim ve çevre şartlarına göre insanların ayakta olduğu, ihtiyaçlarını karşılama alışkanlığını sürdürdüğü saatlerde eve dönmenin en uygun olduğunu göstermektedir.

Pek tabîî olarak bu kuralın konulması, bazı şüpheli tiplerin geceleyin rastgele bir zamanda ailesine baskın yapıp onların kendilerine ihanet edip etmediklerini teftiş etmek gibi bir kuşkucu davranışa girmelerini de önlemiştir. Böyle bir şüphelenme ve teftiş tavrının farkına varılması halinde o aile fertleri arasında güven sarsılır. Böylesi bir güvensizlik içinde de mutlu ve sıcak bir aile hayatından söz edilemez.

Buhârî'nin naklettiği bir rivayette Hz. Peygamber'in şâiri Abdullah İbni Revâha hazretlerinin uzunca bir yolculuktan sonra geceleyin evine geldiği, o esnada bir kadının, hanımının saçlarını taramakta olduğu, Abdullah'ın gece karanlığında kadını erkek sanarak kılıcını çekip üzerine yürüdüğü, son anda durumun

farkedilmesiyle bir cinayetin önüne geçildiği anlatılmaktadır. Unutulmamalıdır ki, Allah ve Resulü tarafından konan her kısıtlamanın mutlaka bir veya bir çok faydası vardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuğa çıkmanın ve yolculuğu sürdürmenin kuralları olduğu gibi yolculuktan dönüşün de uyulması gerekli kuralları vardır.

2. Hz. Peygamber bütün görüş ve davranışlarında tam bir uyum sergilediği gibi müslümanlar için en güzel tavırları yaşayışıyla yani sünnetiyle ortaya koymuştur.

3. Hz. Peygamber'in uygulamaları insanların saadetini hedef alır.

هتدلب یأر اذاو عجر اذا هلوقي ام باب -177

YOLCUNUN DÖNÜŞTE SÖYLEYECEĞİ SÖZ

YOLCUNUN YOLCULUKTAN DÖNÜP
MEMLEKETİNİ GÖRDÜĞÜ ZAMAN
SÖYLEYECEĞİ SÖZ

Hadis

989- أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 989- أَيُّونَ ، تَائِبُونَ ، « : بَي إِذَا كُنَّا بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ قَالَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، حَدَّثَ «فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ «عَائِدُونَ ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ . ملسم هاور

989. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in maiyyetinde (bir seferden) dönüyorduk. Medine'yi görebilecek bir yere gelince Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şunları söyledi:

“Yolculuktan dönüyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimiz'e hamdediyoruz.”

Hiz. Peygamber bu sözleri Medine'ye gelinceye kadar söylemeye devam etti.

Müslim, Hac 429. Ayrıca bk. Buhârî, Umre 12, Cihâd 133,197, Meğâzî 29, Daavât 53; Ebû Dâvûd, Cihâd 72, 158; Tirmizî, Hac 102, Daavât 42, 46.

Açıklamalar

974 ve 979. hadislerdeki İbni Ömer rivayetlerinde de geçtiği gibi Hz. Peygamber, her yolculuktan dönüşünde, Medine’yi görünce, “Yolculuktan sağ sâlim dönüyor, işlediğimiz hatalardan tövbe ediyor, Rabbimize kulluk yapıyor ve sadece O’na hamdediyoruz” diyerek şükrünü, sevincini ve Allah Teâlâ’ya olan güven ve bağlılığını dile getiriyordu. Bu onun sünnetiydi.

Gerek yolculuğa çıkarken gerekse dönerken daima Allah’a sığınmak, yolculuk süresince de aynı duygu ve şuur içinde olmak Sevgili Peygamberimiz’in son derece özen gösterdiği bir konu idi. Yaptığı dualarla da bu durumu ashâb ve ümmetine yansıtmıştır. Bu, yola çıkış ve dönüş duaları kulluğun sürekliliği fikrini pekiştirmektedir. En telâşlı ve heyecanlı zamanlarda bile bir mü’min sorumluluğu ve vekarı ile hareket etmek, ancak derin bir kulluk ve sorumluluk şuurundan kaynaklanır.

Gidip dönmeyen nice yolcular, gidişi olup dönüşü olmayan nice yolculuklar vardır. Bu sebeple ibadet, ticaret ya da cihad maksadıyla çıkılmış olan yolculuklardan sâlimen dönüldüğü zaman, elbette bu dönüşün de bir şükrü gerekir. İşte hadisimiz böylesi bir durumda söylenecek

teşekkür sözlerini bize öğretmektedir:
“Yolculuktan dönüyor, tövbe ediyor, kulluk yapıyor ve Rabbimize hamdediyoruz”.

Hadisimizin öteki rivayetlerinde, bu sözlere başka bazı cümleciklerin ilâve edildiği de görülmektedir. Zaten Nevevî merhum, bab başlığının altına koyduğu notta, bu konuda zikredilebilecek hadislerden birinin 979 nolu İbni Ömer hadisi olduğuna işaret etmektedir. Hadisin Arapça metni şiirimsi bir ifadeye sahiptir. Oysa Hz. Peygamber’in secili konuşmayı yasakladığı bilinmektedir. Bu bir çelişki değil midir? şeklinde bir sorunun akla takılması muhtemeldir. Yasaklanan seci, boş ve bâtil mânalar ihtiva eden zorlama şiirimsiliktir. Zorlanmaksızın, tabii olarak dile geliveren seciler menedilmemiştir. Burada görüldüğü gibi böylesi seciler bizzat Hz. Peygamber tarafından da kullanılmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Hz. Peygamber her halü kârda Allah’a iltica ederdi.

2. Yolculuğa çıkışta olduğu gibi dönüşte de müslümanın yapacağı dualar, söyleyeceği güzel sözler vardır.

3. Yolculuktan dönen kimselerin hadisimizdeki sözleri söylemesi, Allah’a hamdü senâda bulunarak tövbe etmesi uygun olur.

دجسملاب مداقل اءادتبأ بابحتسا باب - 178

نيت عكر هيف هتال صو هراوج يف يذلا

YOLDAN DÖNÜŞTE MESCİDE UĞRAMAK

YOLCULUKTAN DÖNEN KİŞİNİN DOĞRUCA
EN YAKIN
MESCİDE GİDİP ORADA İKİ REK’AT NAMAZ
KILMASI

Hadis

عن كعب بن مالك رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان إذا قدم من سفر بدأ بالمسجد فركع فيه ركعتين متفق عليه .

990. Kab İbni Mâlik radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem, bir yolculuktan döndüğü zaman ilk iş olarak mescide uğrar ve iki rek'at namaz kılardı.

Buhârî, Meğâzî 79; Müslim, Tevbe 53. Ayrıca bk. Ebû Davûd, Cihâd 166

Açıklamalar

Hız. Peygamber, ne maksatla ve hangi sebeple olursa olsun çıkmış olduğu bir yolculuktan döndüğü zaman, doğruca mescide gider, orada iki rek'at tahiyyetü'l-mescid namazı kılar ve bir süre oturmak suretiyle müslümanların “hoş geldiniz” demelerine imkân verirdi. Bu arada görülecek bir iş ya da bakılacak bir dava varsa onu da hallederdi. Resûl-i Ekrem Efendimiz bunu alışkanlık haline getirmişti.

Hadisimiz, Tebük Gazvesi dönüşünde Medine'de harbe iştirak etmemiş olanlar ile Hız. Peygamber arasında geçen olayları anlatan uzun bir hadis içinde yer almaktadır. Râvi Kâ'b İbni Mâlik de Tebük Gazvesi'ne mazeretsiz katılmayanlardandı. O kendi mâcerasını anlatırken, Hız. Peygamber'in yolculuk dönüşü mescide uğrama alışkanlığını bize haber vermekte, biz de dolaylı bir yoldan da olsa

Hız. Peygamber'in bir uygulamasını öğrenmekteyiz..

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yolculuktan dönüşte eve gitmeden önce en yakın mescide uğrayıp iki rek'at namaz kılmak uygun görülmüştür.

2. Hız. Peygamber'in alışkanlık haline getirdiği uygulamalara daha fazla titizlik göstermek gerekir.

اهدحو ةأرملأ رفس ميريحت باب -179

KADININ YOLCULUK YAPMASI

KADIN İÇİN TEK BAŞINA YOLCULUK YAPMA YASAĞI

Hadisler

991- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُسَافِرُ « : سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مُحَرَّمٍ عَلَيْهَا

991. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah’a ve âhiret gününe inanmış bir kadının, yanında, kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmadan bir gün-bir gecelik yolculuğa çıkması helâl değildir.”

Buhârî, Taksîr 4, Mescidu Mekke 6, Sayd 26, Savm 67; Müslim, Hac 423; Ebû Dâvûd, Menâsik 2; Tirmizî, Rada’ 10; İbni Mâce, Menâsik 7

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

992- وعن ابن عباس رضي الله عنهما أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم لا يخلون رجلاً بامرأة إلا ومعهما ذو محرم ، ولا «:م يقول عليه وسلاً يا رسول الله إن فقال له رجل «تسافر المرأة إلا مع ذي محرم : امرأتي خرجت حاجة ، وإني اكتتبت في غزوة كذا وكذا ؟ قال : متفق عليه «رأتك انطلق فحج مع ام»

992. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Bir erkek, yanında mahremi olmayan kadınla yalnız kalmasın; hiçbir kadın da yanında mahremi

bulunmaksızın (tek başına) yolculuğa çıkmasın” buyurdu. Bunun üzerine bir sahâbî:

- Ey Allah’ın Resulü! Karım hac için yola çıkmak üzere, ben de falanca savaşa katılmak için yazıldım” dedi.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

- “Git, karınla birlikte haccet!” buyurdu.

Buhârî, Nikâh 111, Cihâd 140; Müslim, Hac 424

Açıklamalar

Buraya kadar kadın erkek ayırımı yapmadan yolculuk konusundaki kuralları belirleyen hadisleri okuduk. Bu son başlık altında, konunun kadınlarla alakalı yönüne ışık tutan iki hadis görmekteyiz.. Birincisinde, kadının mahremi olmaksızın tek başına 24 saatlik bir yolculuğa çıkmasının helâl olmadığı belirtilmekte; ikincisinde ise mahremi bulunmayan bir kadınla yalnız kalınmayacağı ve kadının ancak mahremi eşliğinde yolculuk yapabileceği gibi iki meseleye temas edilmektedir. Kısaca “halvet” de denilen, “birbirleriyle evlenmeleri mümkün olan bir erkekle bir kadının

başbaşa kalmaları” meselesini 1632. hadisin izahına bırakıp burada yolculukla alâkalı meseleyi açıklamaya çalışacağız.

Yolculuğa ayrılan bu bölümün başından sonuna kadar gördüğümüz hadislerden anlaşılmaktadır ki yolculuk, son derece ağır şartları olan, önemli kurallara sahip bulunan bir konudur. İnsan hayatının hazar ve sefer (ikâmet ve yolculuk) hali gibi iki ana bölümünden birini teşkil eden seferîliğin birtakım özel kuralları olması pek tabiidir. Zira müslümanın sorumluluğu normal şartlarla sınırlı değildir. Müslüman hayatın her safhasında sorumlu ve İslâm’ın kurallarına uymakla yükümlüdür.

Öte yandan nasıl ikamet hali erkek-kadın her cins için aynen geçerli ise, sefer hali de aynı şekilde her cins için gerekli ve geçerli bir durumdur. Buraya kadar tetkik ettiğimiz hadislerde, erkek-kadın ayırımı yapılmadan hükümler ortaya konulmuştu. Burada ise özellikle hanımların seyahat esnasında erkeklerden farklı olarak dikkate almaları lâzım gelen bir hususa işaret edilmektedir. O da yola çıkacak olan kadının yanında kocası yoksa, kendisiyle evlenmesi mümkün olmayan bir erkeğin bulunmasıdır.

992. hadiste mesele, “Hiçbir kadın yanında mahremi bulunmaksızın (tek başına) yolculuğa çıkmasın” ifadesiyle genel bir kural olarak ortaya konulmuştur. Bu genelliğe bakılınca yolculuğun hac, umre ve cihad gibi farz nitelikli olmasıyla, nâfile olması arasında hiçbir fark yoktur. Bütün yolculuklarda hanımların yanında bir mahremleri olması gerektiği anlaşılmaktadır. Hanefîler bu görüştedir. Gerekçeleri de bu hadistir. Özellikle hadisin son kısmında, hanımı hacca gitmekte olan ve fakat kendisi cihad için orduya yazılmış bulunan bir sahâbîye, Hz. Peygamber’in, hanımına refâkat etmesini tavsiye buyurması, hac yolculuğunun da mahremsiz yola çıkmama yasağına dahil olduğuna delil kabul edilmiştir.

Şâfiî ve Mâlikîler’e göre ise, konu ile ilgili hadislerde hac zikredilmemiştir. Söz konusu yasak vâcip olmayan yolculuklar için geçerlidir. Hac ise, farzdır. Kendisine hac farz olan bir kadın, yanında mahremi olsun olmasın, bulunduğu yer ile Mekke arasında kaç günlük mesafe bulunursa bulunsun yalnız başına hacca gidebilir.

Ayrıca 992. hadiste yolculuğun süresi için de herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak 991.

hadiste “Yanında mahremi olmayan kadının, bir gün bir gecelik yolculuğa çıkmaması” gereği üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili diğer rivayetlerde bu süre, bir gün, bir gece, iki gün, üç gün, üç gece veya üç gün-üç geceden daha fazla (bk. Müslim, Hac 413-423) olmak üzere farklı şekilde ifade edilmektedir.

Temelde kadını koruma, herhangi bir tehlikeye mâruz kalmaması için önceden tedbir alma niteliğindeki bu kural, tarih boyu değişen şartlara rağmen gerekliliğinden, tabiiliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Büyük mahrumiyet ve sıkıntıların, alışılmışın dışında şartların söz konusu olduğu yolculuklarda, kadın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kendisine serbestçe yardım edebilecek bir akrabasını bulursa son derece rahat edecektir. Yolculuğun sıkıntıları onun için büyük ölçüde hafifleyecektir. Bu, dün böyle olduğu gibi bugün de böyledir yarın da aynı şekilde olacaktır. İmkânlar ve şartlar değişebilir ama insanın yaratılıştan getirdiği duyguları ve ruh hali asla değişmez. Bu sebeple, kadınlar için hadislerin belirlediği bu şartı, kadının seyahat hakkına getirilmiş bir kısıtlama olarak değerlendirmek mümkün değildir. Aksine bu şart kadının huzurlu bir şekilde seyahat etmesinin gereğidir.

Bazı ilim adamları, günümüz şartlarının değiştiği seyahat imkân ve vasıtalarının emniyet içinde yolculuğa müsait hale geldiği gerekçesiyle, artık kadının yalnız başına otobüsle şehirlerarası yolculuk yapabileceğini ileri sürmekte iseler de (meselâ bk. Yûsuf Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem,(trc. B. Erul) s. 143-144, 1. baskı) fitrî ve tabiî olanın tercih edilmesi daima en doğru hareket tarzıdır. İhtiyat bunu gerektirir.

Din, genel, tabii ve fitrî olanı dikkate alır. Tehlike ihtimalinin azalması, memnuniyet vesilesi olmakla birlikte, mezkûr tedbirlerin lüzumsuz olduğunu göstermediği gibi onların kaldırılmasını da gerektirmez. Kaldı ki yolculuk, özellikle hanımlar açısından hâlâ ciddî hassasiyetleri olan bir konudur. “Bir kadının yalnız başına Hîre’den kalkıp Ka’be’ye kadar geleceği günlerin yakın olduğunu” bildiren hadis (bk. Buhâri, Menâkıb 25), İslâm’ın sağlayacağı güven ortamının boyutlarını bildirmektedir; yolculukla ilgili bir hüküm getirmek amacına yönelik değildir. Bu sebeple de bu iki hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir kadının, yanında kocası yoksa kendisiyle evlenmesi haram olan bir yakını bulunmadan yolculuğa çıkması yasaklanmıştır.

2. “Mahrem” sözü evlenmesi haram olan herkesi içine alır. (Sadece İmam Mâlik, kadının üvey oğluyla -”mahrem” olmasına rağmen- yolculuğa çıkamayacağı görüşündedir.)

3. Mahremsiz yola çıkmamak hükmüne bütün kadınlar dahildir. Çok yaşlı hanımların tek başlarına yolculuk yapmalarında sakınca görmeyenler varsa da “Her düşeni bir kapanın bulunacağı” dikkatten uzak tutulmamalıdır.

4. Kişinin haccetmek isteyen karısını hacca götürmesi, farz-ı kifâye cinsinden olan cihada iştirak etmesinden önceliklidir.

5. Hanımları yalnız başlarına yolculuğa bırakmamak için baştan fedakârlık göstermek, sonradan pişmanlık duymaktan çok iyidir.

6. İslâm getirdiği esaslarla hayatın her alanını güvence altına almıştır.

لئاضف لباتك
نأرق لاءارق لصف باب -180

KUR'ÂN-I KERÎM OKUMANIN FAZİLETİ

Hadisler

سمعتُ رسولَ اللهِ صَلَّى : عن أبي أمانة رضي الله عنه قال -993
أقرؤا القرآنَ فإنه يأتي يومَ القيامةِ شافعاً « : الله عليه وسلم يقولُ
. ملسم هاور «لأصحابه

993. Ebû Ümâme radiyallahu anh, ben Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Kur'an okuyunuz. Çünkü Kur'an, kıyamet
gününde kendisini okuyanlara şefaathçi olarak
gelecektir” buyururken işittim, demiştir.

Müslim, Müsâfirîn 252. Ayrıca bk. Ahmed İbni
Hanbel, Müsned,V, 249, 251

Açıklamalar

Hadis kitaplarımızın birçoğunda Kitâbü'l-fezâil
bölümleri yer alır. Kur'an'ın faziletlerine ya bu
kitapların içinde veya başlı başına müstakil bir
bölüm halinde yer verilir. Buralarda genel olarak

Kur'an'ın faziletleri, özel olarak da Kur'an'ın bazı sûre ve âyetlerinin faziletleriyle ilgili hadis ve haberler ele alınır. Daha sonraki dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm'in faziletlerini konu alan birçok eser meydana getirilmiştir. Bu eserler, tasnif dönemi eserleri gibi sadece konuyla ilgili hadisleri ihtiva eden kitaplar değil, Kur'an ve Sünnet'ten hareketle bu yöndeki görüş ve düşünce farklılıklarını, bu görüş ve düşüncelerin dayandığı esasları, işin itikadî, ilmî ve fikrî boyutunu etraflıca ele alan kitaplardır.

Fazîlet, bir şeyin taşıdığı seçkin ve kıymetli özellikler sebebiyle başka bir şeye üstün olmasıdır. Fazîlet, hayır olan ve övülen bir özelliktir; noksanlığın karşıtı olup kemâli ifade eder. Fazîlet Arap dilinde ilimlerle, yani bilgi alanlarıyla, ibadetler, ameller yani davranışlarla veya ahlâkî niteliklerle ilgili olarak kullanılır. Bir ilim diğerinden veya bir âlim başkasından daha fazîletli olabilir. Bir amel, bir ibadet, bir davranışın da aynı şekilde benzerlerinden daha üstün, daha faziletli kabul edildiği vâkidir. Ahlâkî hasletler de kendi aralarında bir derecelendirmeye tâbi tutulabilirler. Bunların her birinin Kur'an ve Sünnet'te örneklerini görmek mümkündür.

Kur'an'daki bir sûre veya âyetin yine Kur'an'daki başka bir sûre ve âyetten daha faziletli olup olmayacağı, ulemâ arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. İmam Ebü'l-Hasen el-Eş'arî, Kâdî Ebû Bekir el-Bâkîllânî ve İbni Hibbân gibi kelâm âlimleri böyle bir şeyin olamayacağı kanaatindedir. Çünkü bilindiği gibi Kur'an'ın tamamı Allah kelâmıdır. Bir sûre veya âyet diğerinden daha fazîletlidir denilirse, mukâbilinin noksan olması gibi bir sonuç ortaya çıkar ki, bu doğru bir düşünce olarak kabul edilemez. Fakat İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu, bir sûrenin başka bir sûreden, bir âyetin de diğer bir âyetten üstün olmasının câiz olduğu görüşünü benimserler. Çünkü bu konuda yoruma ihtiyaç hissettirmeyecek kadar açık naslar bulunduğunu ileri sürerler. Bu kadar çok sahih rivâyet ortada dururken, konu hakkında ihtilaf etmenin bile doğru olmadığını ifade ederler. İmam Kurtubî, doğru düşüncenin bu sonuncu görüş olduğunu söyler.

İmam Gazzâlî de, Kur'an kendisine inmiş olan Resûl-i Ekrem'in bunu ifade ettiğini belirterek, bazı sûrelerin başka sûrelerden, bazı âyetlerin de başka âyetlerden daha üstün sayılması konusunda ihtilâf edecek bir durum olmadığını açıklar. Bunun bir de misâlini verir ve benzer hadislerin pek çok

olduğunu söyler. Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: “Yâsin sûresi Kur’an’ın kalbidir, Fâtiha sûresi Kur’an sûrelerinin en faziletlisidir, Âyetü’l-kürsî Kur’an âyetlerinin efendisidir, Kul hüvellahü ahad sûresi Kur’an’ın üçte birine denktir” (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 26). Fazîlet, bir şeyin mükâfatının büyüklüğü, nefsi etkilemesi itibariyle sevabının kat kat çok olması, insanda Allah korkusu, saygısı ve tefekkürü uyandırmasıyla ölçülür. Daha anlaşılır tarzda ifade edecek olursak, meselâ Âyetü’l-kürsî, Haşr sûresinin son tarafı ve İhlâs sûresinde bulunan Allah’ın varlığına, birliğine, vahdâniyet esaslarına ve Cenâb-ı Hakk’ın sıfatlarına delâlet eden özellikler, Tebbet sûresinde yoktur. Şu halde Kur’an’dan bir sûre veya âyetin yine Kur’an’dan bir başka sûre ve âyete üstünlüğü, ifâde ettikleri derinlikli mânalar ve muhtevâları ile alâkalıdır.

Fazilet kavramıyla ilgili bu açıklamalardan sonra Ebû Ümâme’nin rivayet ettiği hadisimize geçebiliriz. İmam Nevevî’nin buraya aldığı kısım, hadisin sadece ilk cümlesi olup, devamında Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okumanın fazilet ve mükafatı anlatılır. Kur’an’ı okuma emri, orada hazır bulunan bütün ashâba, dolayısıyla bütün ümmete bir tâlimat niteliği taşır. Kur’an’ı

okumakta aslolan onu anlamak, ilmine, bilgisine ve mantığına sahip olmaksada, sadece metnini okumak dahi bir ibâdet olup, pek çok sevabının olduğu Resûl-i Ekrem'in hadislerinde beyan buyurulur. Çünkü Kur'an Allah kelâmıdır; onu okuyan Allah'la konuşuyor hükmündedir ki, bunu önemsememek söz konusu olamaz. Ayrıca her insanın onu gerektiğı şekilde anlaması, ilim ve bilgisine vâkıf olması, ondan birtakım istinbat ve istihraclarda bulunabilmesi mümkün olamaz. O halde böyle olanlar Kur'an okumasınlar demek ilâhî hakîkate aykırı bir davranış olur. Zira herkesi âlim yapmamız, herkese dilin inceliklerini kavrayacak derecede Arapça öğretmemiz söz konusu olamaz. O halde insanlardan pek çoğı sadece Kur'an'ı okuyarak sevaba nâil olurken, tarih boyunca sayıları insanoğlunun nüfusuna kıyasla çok fazla olmayan alimler sınıfı da onun ilmini yapar ve bu sayede insanların büyük çoğunluğı hayatta nasıl bir yol izleyeceklerini onlardan öğrenmiş olurlar.

Kur'an'ın kıyamet gününde şefaatçi olarak gelmesi, onun emirlerini ve nehiylerini yerine getiren kimselere Allah'ın rahmeti ve merhametiyle muamelede bulunmasıdır. Kur'an'ı ibadet kastıyla, hayrını ve bereketini umarak

okumak da sevabı ve mükâfatı olan güzel amellerden biridir. Kur'an, kendisini okuyana ve hükmüyle amel edene lehte şahitlik edecek ve o kişinin günahlarının affı için Allah'la o kul arasında aracılık yapacaktır. İşte bu aracılık şefaattir. Bazı âlimler, Kur'an'ın kıyamet gününde bir şekle bürünmüş olarak geleceğini ve Allah'ın kulların amellerini de hayrı ve şerriyle bir şekle ve ölçüye büründüreceğini ve bunun mîzan denilen amellerin ölçüleceği teraziye konulacağını, insanların da bunu göreceğini söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an tilâveti faziletli amellerden biridir.
2. Kur'an okumaktan maksat, öncelikle onun emir ve nehiyelerine uymaktır. Fakat sadece okumanın da sevabı ve mükâfatı vardır.
3. Kur'an kendisiyle amel edenlere ve inanarak ibadet kastıyla okuyanlara kıyamet gününde şefaathçi olacaktır.

994- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالحَسَنَةُ بِمِائَةِ حَسَنَةٍ. مَنْ قَرَأَ الْبَاءَ فَهُوَ حَسَنَةٌ وَمَنْ قَرَأَ الْهَاءَ فَهُوَ حَسَنَةٌ وَمَنْ قَرَأَ الـلَّامَ فَهُوَ حَسَنَةٌ»

الذِينَ كَانُوا يَعْمَلُونَ بِهِ فِي الدُّنْيَا تَقْدُمُهُ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ ،
ملسم هاور «تَحَاجَّانَ عَنْ صَاحِبَيْهِمَا .

994. Nevvâs İbni Sem'ân radiyallahu anh şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Kıyamet gününde Kur'an ve dünyadaki hayatlarını ona göre tanzim eden Kur'an ehli kimseler mahşer yerine getirilirler. Bu sırada Kur'an'ın önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır. Her ikisi de kendilerini okuyanları müdafaa için birbiriyle yarışır” buyururken işittim.

Müslim, Müsâfirîn 253. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 5

Açıklamalar

Kıyamet gününde Kur'an'ın getirilmesini onun sevap ve mükâfatının getirilmesi şeklinde anlamak mümkün olduğu gibi, yukarıda bazı âlimlerin görüşü diye ifade ettiğimiz bir sûrete, bir şekle bürünmüş olarak getirilmesi tarzında da anlaşılabilir. Çünkü bu mümkündür ve Cenâb-ı Hakk'ın gücü her mümkünü icada muktedirdir.

Mü'minler buna böylece inanırlar. Kur'an'la amel etmek, kişinin dünyadaki hayatını onun emir ve yasakları doğrultusunda nizâma koyması anlamına gelir. Bu sebeple hadisi böyle tercüme etmeyi uygun gördük.

Ayrıca “Kur'an ehli” denilen kimselerin, sadece Kur'an hâfızları, onu güzel sesle tilâvet edenler veya yüzünden okuyanlar demek olmadığını, esas Kur'an ehlinin onu ezberleyip okumanın yanında Kur'an'ın muhtevasıyla amel edenler, hayatlarının her safhasını onun emir ve yasakları doğrultusunda tanzim edenler olduğunu bu hadisin açık ifadeleriyle bir kere daha anlamış oluyoruz. Ali el-Kârî, böyle olmayanlara Kur'an'ın şefaathane olmayacağını, hatta aleyhlerinde şahitlik yapacağını söyler. Çünkü Kur'an sadece okunmak için değil, kişilerin ve toplumların hayatında uygulanmak için gönderilmiştir.

Allah'ın sadece okunması için bir kitap göndermeyeceğini her aklı- selim kabul eder. Şayet öyle olsaydı, Kur'an birtakım itikadî, amelî ve ahlâkî hükümler vazedip aynı zamanda bunlara eksiksiz uyulmasını istemez, Hz.Peygamber de bunları sadece insanlara tebliğ etmekle yetinir, uygulanması ve hayat tarzı haline getirilmesi için

ömrü boyunca her türlü eziyete katlanmaz, hicret etmez, cihad yapmaz, zahmetsiz ve külfetsiz bir hayatı tercih ederdi. Ondan sonra gelen râşid halifeler ve daha sonraki dönemlerde İslâm toplumlarını yönetenler de böyle hareket ederlerdi. Oysa, İslâm'ın her safhası ve bilinen uzun tarihi bu söylenilenlerin tam zıddı bir hayat gerçeğini yansıtıcı sahneler ve tablolarla doludur. O halde müslümanlar için aslolan, Kur'an'ı hayata hâkim kılma niyeti, düşüncesi ve gayreti içinde olmaktır.

Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri, Kur'ân-ı Kerîm'in en uzun ve en çok ahkâm ihtiva eden sûreleridir. Bu iki sûre, kendilerini okuyup ahkâmını uygulayan, gereğiyle amel edenlere mahşerde şahitlik yapacak ve bu hususta birbirleriyle âdeta yarışacaklar. “Kur'an'ın önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır” diye terceme ettiğimiz ifadeyi, “kendilerini okuyanların önünde Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri vardır” şeklinde terceme etmek de mümkündür. Her iki halde mâna ve mahiyet aynıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an tilâveti faziletli amellerden biridir. Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini okumanın büyük bir fazileti vardır.

2. Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri Kur'ân-ı Kerîm'in metin olarak en uzun sûreleri olmanın yanında, içinde ahkâmın en yoğun bulunduğu sûreleridir.

3. Bakara ve Âl-i İmrân sûreleri bu özellikleri sebebiyle kendilerini okuyup gereğiyle amel edenlere mahşerde lehte şahitlik yapacak ve bu hususta âdeta birbirleriyle yarışacaklardır.

قال رسولُ الله: وعَن عثمانَ بن عفانَ رضيَ اللهُ عَنْهُ قالَ -995- خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ رواه «: نى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدَّ يراخبل .

995. Osmân İbni Affân radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizin en hayırlılarınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.”

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 21. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 15; İbni Mâce, Mukaddime 16

Açıklamalar

Burada muhatap alınan öncelikle âlimler, daha genel anlamda Muhammed ümmetinin tamamıdır. İlim öğrenmeden âlim olunamayacağı herkesin bildiği açık gerçeklerden biridir. Bir müslümanın öğreneceği ilk şeyin Kur'an olması gerekir. İlmini hangi alanda yaparsa yapsın, hangi sahanın mütehassısı olursa olsun müslümanlar için bu gerçek değişmez. Günümüzde bazı ülkeler ve bazı müslümanlar için durumun böyle olmadığı gerçeği de bu asıl gerçeği değiştirmez. İslâm'ın ilme ve öğrenmeye verdiği değer, dinin iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'in naslarında yeterince temellendirilmiş bulunmaktadır. Kur'an'ı öğrenmek, her şeyden önce onu kurallarına göre okumayı öğrenmek demektir. Fakat onu okumayı öğrenmenin, bilgisine ve ilmine sahip olmak anlamına gelmediğini kabul etmemiz gerekir. Ancak bu durum, Kur'an'ı okumayı öğrenmenin bir fazilet ve hayır oluşuna engel teşkil etmez. Çünkü Kur'an'ı sadece okumanın da sevap ve mükâfatı olduğunu yukarıda açıklamıştık; sevap ve mükâfatın sadece bir ibadetin, bir tâatin ve hayır olan bir davranışın karşılığı olduğunu biliyoruz. Kur'an'ı öğrenen kişinin gayesi Allah'ın rızâsına

ulaşmak, Kur'an'ın ahkâmı, âdâbı ve ahlâkı ile amel etmek olunca, bu faziletlerin ve hayırların en büyüğü sayılır.

Dinimizin bize öğrettiğine göre, bir müslümanın hak ve vazifesi sadece kendisinin bilip öğrenmesi değil, aynı zamanda bilip öğrendiklerini başkalarına da öğretmektir. Bir kimsenin öğrendiğı ilim onun yaşayışına yansımaz, hayatını etkilemezse, o din nazarında ilim sayılmaz. Bir kimse ne kadar bilgi sahibi olursa olsun, şayet Allah'a isyan içindeyse o cahil sayılır. İlmîni ve bilgisini yaşayışına uygulayan kimse, kendi şahsı açısından kâmil, yani olgun, kendinden başkaları için de mükemmil, yâni onları olgunluğa ulaştırıcı nitelikte bir kimsedir. Böyle bir insan mü'minlerin en üstünü olma şerefine ulaşır. Sahih bir hadiste bildirildiğine göre, Kur'an'ı okuyup onun ilmine sahip olan ve gereğıyle amel eden kimse, yakınları arasında âdeta nübüvvet mertebesine ulaşır. Şu kadar var ki ona vahiy gelmemektedir (Zebîdî, İthâfü's-sâde, IV, 466; Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 2347).

Sözlerin en hayırlısı Allah'ın sözü olduğuna göre, peygamberlerden sonra insanların en hayırlısının Kur'an'ı öğrenen ve öğretenler olması tabîîdir.

Ancak hem öğrenmenin hem öğretmenin sadece Allah rızasına yönelik olması gerekir. Çünkü insanların bir şeyi öğrenmek ve öğretmekten maksatları çok çeşitli olabilir. Kimileri bunu sadece araştırma incelemeye yönelik kuru bir bilgi gayesiyle, kimileri maddî çıkar sağlama veya insanlar nazarında bir mevki ve makam elde etme amacıyla ve benzer sebeplerle yapabilirler. Bunların hiçbirinde hadiste kastedilen fazilet ve hayır söz konusu edilemez.

Kur'an'ı tecvidle ve tilâvetin gerektirdiği kurallar içinde güzelce okumakla onun ilmine ve fıkına vâkıf olmayı birbiriyle mukayese etmemek gerekir. Bunlar biri diğerinden farklı şeylerdir. Şu kadar var ki, Kur'an'ın ihtiva ettiği mânaların bilgisine sahip olmak, lafzının bilgisine sahip olmaktan elbette daha üstün ve daha faziletlidir. Fakat bunların her birini ayrı ayrı hayırlar olarak düşünmek daha doğru olur. Çünkü her insanın ihtiyacı farklı şeylere yöneliktir. Kur'an'ın tilâvetini bilmeyen bir kimsenin namaz kılması, yani Allah'a ibadet etmesi mümkün olmaz. O halde tilâveti küçük görmek söz konusu olamayacağı gibi, ilk öğrenilmesi gerekenin tilâvet olduğunda da ihtilâf yoktur. Kur'an'ın ilmine vâkıf olmak ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlar, yaptıkları hayırlara göre derecelere ayrılırlar.
2. Kur'an'ı öğrenen ve öğreten kimse ümmetin en hayırlıları arasında yer alır.
3. Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmekle ilk kastedilen, onun tilâvetini öğrenip öğretmektir.
4. Kur'an ilmine sahip olmak kişinin faziletini artırır.
5. Hayat tarzı haline getirilen ilim ve bilgi, dinde övülen en üstün bilgidir.
6. Her müslüman Kur'an öğretim ve eğitime gereken değeri vermelidir.

قال رسولُ اللَّهِ صَلَّى: وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ -996
الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُوَ مَاهِرٌ بِهِ مَعَ السَّقَرَةِ الْكَرَامِ «: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
«لِقُرْآنٍ وَيَتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهُ أَجْرَانِ الْبِرَّةِ ، وَالَّذِي يَقْرَأُ
. متفقٌ عليه .

996. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır.”

Buhârî, Tevhîd 52; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 349; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 13; İbni Mâce, Edeb 52

Açıklamalar

Kur'an'ı gereği gibi güzel okumak, bu konuda maharetli olmak öncelikle iyi ve mükemmel hâfız olmakla mümkündür. Çünkü hâfız olanlar, Kur'an okurken hiçbir güçlük çekmezler. Bir diğer önemli husus, Kur'an'ı ezbere veya yüzünden okurken tilâveti iyi yapmak ve tecvid hükümlerini eksiksiz yerine getirmektir. Kur'an'da mâhir olmayı daha kapsamlı yorumlayanlar da olmuştur.

Bu yorumlar gerçekten dikkat çekicidir. Onlara göre Kur'an'da mâhir olanların vasıflarını şöylece sıralamak mümkündür: Kur'an'ı iyi hıfzeden, onun

öğretimini yerine getiren, lafızlarının ve harflerinin tecvidini hakkıyla yapan, nerede başlanıp nerede durulacağını bilen, kıraatinin rivayetini iyi zapteden, i'râbının ve lügatlarının vecihlerini anlayan, Kur'an'ın nâsîh ve mensûhunu derinlemesine bilen, tefsir ve te'vilinden nasibini yeterince alıp, onun naklini birtakım re'y ve görüşlerden koruyan, Peygamber Efendimiz'in Kur'an'la ilgili tavsiyelerini iyi bilen, son derece vakarlı, haya duygusuna sahip, âdil, dikkatli, Allah'tan korkan, dünyaya değer vermeyen, Allah'a yakın olan, kendisine müracaat edilen, güvenilen, sözlerine uyulan ve davranışlarına uymakla hidayete ulaşılan kimselerdir.

Kur'an'da yukarıda sayılan niteliklerle mâhir olanlar, kıyamet gününde “sefere” denilen meleklerle birlikte olacaklardır. Sefere meleklerinin, Allah'ın elçisi olan peygamberlere O'nun haberlerini ulaştıran melekler olduğu söylenir. Ketebe melekleri denilen, Allah'la onun yaratıkları arasındaki haberleşmeyi temin eden melekler olduğu da söylenmiştir. Bazı âlimler sefereden maksadın peygamberler olduğunu, çünkü peygamberlerin Allah'ın haberlerini insanlara ulaştırdığını, ayrıca Allah'ın emirlerini tebliğ göreviyle yolculuk yaptıklarını ifade

etmişlerdir. Bu melekler, Allah’a son derece itaatkâr ve her çeşit günah kirinden arınmış varlıklardır. Peygamberler de aynı şekilde itaat ehli ve günahlardan korunmuş kimselerdir.

Kur’an’ı kekeleyerek zorlukla okuyanların iki sevap almalarının sebebi, biri Kur’an’ı okumalarının ecri, diğeri de çektikleri meşakkatin ecridir. Burada Kur’an kıraatine bir teşvik vardır. Kur’an’ı mükemmel okuyanların sevabı ise hadsiz hesapsızdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur’ân-ı Kerîm hâfızı olmak en büyük nimetlerden ve faziletlerdendir.
2. Kur’an’ı okumak ve anlamakda ehil olanlar en faziletli kimselerdir.
3. Kur’an ehli olanlar, kıyamet gününde elçi meleklerle veya peygamberlerle beraber olacaklardır.
4. Kekeleyerek de olsa, meşakkat de çekilse Kur’an okuma gayreti içinde olmak gerekir.

5. Kur'an'ı kekeleyerek okuyan ve zorluklara katlananlara iki ecir vardır. Bu ecirlerden biri Kur'an okuma eciri, diğeri de çektiği meşakkatin ecridir.

6. Kur'an okumakta ehil olanların eciri hadsiz hesapsızdır. Meleklerle veya peygamberlerle beraber olmak ise en yüksek mertebede bulunmak anlamına gelir.

قال رسولُ : وعن أبي موسى الأشعريّ رضي الله عنه قال -997-
مَثَلُ الْمُؤْمَنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ « :اللّٰهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَمَنْ الَّذِي لَا يَقْرَأُ رِيحَهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا حَلْوٌ ، وَمَثَلُ الْم :الْأَثْرُجَّةُ
لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حَلْوٌ ، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي :الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الثَّمَرَةِ
رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ ، وَمَثَلُ :يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الرِّيحَانَةِ
لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا لَيْسَ :الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «مُرٌّ» .

997. Ebû Mûsa el-Eş'arî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kur'an okuyan mü'min portakal gibidir: Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'an okumayan mü'min hurma gibidir: Kokusu yoktur, tadı ise güzeldir. Kur'an okuyan münâfık fesleğen gibidir: Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'an okumayan münâfık

Ebû Cehil karpuzu gibidir: Kokusu yoktur ve tadı da acıdır.”

Buhârî, Et’ime 30 Fezâilü’l-Kur’ân 17, Tevhîd 36; Müslim, Müsâfirîn 243. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Edeb 16; Tirmizî, Edeb 79; İbni Mâce, Mukaddime 16

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in hadislerinde benzetmeler yoluyla anlatıma sıkça yer verildiğinin pek çok örneğini görmüştük. Bu hadis de teşbih yoluyla anlatımın canlı, unutulmaz örneklerinden birini teşkil eder. Çünkü bu anlatım tarzı insanların kolayca belleyip kavramalarını sağlar. Allah’ın kelâmı olan Kur’an’ın insanların hem iç dünyalarına ve gönüllerine hem dış âlemlerine tesiri vardır. Fakat insanların bu hususta birbirlerinden farklılığı, herkesin nasibi ölçüsünde derecesinin olduğu, hiç nasibi olmayanların da bulunduğu bir hakikattir. Bu tesiri, farklılığı ve dereceleri, görülen ve hissedilen bir şeyle tasvir etmek, gerçeği en güzel tarzda anlamamıza yardımcı olur.

Bu hadîs-i şerife göre, Kur'an'dan bol nasip alan kimseler mü'minler, nasibi olmayanlar ise münâfıklardır. Bazılarının sadece dış görünümlerine bakarak Kur'an'ın tesiri altında kalmış olabileceklerine hükmedilir; oysa iç dünyalarına Kur'an'ın hiçbir tesiri yoktur. Kur'an okudukları görülür, fakat okudukları Kur'an'a yaşadıkları hayatta hiç yer vermezler. Bu sınıfı teşkil edenler riyâ ve gösteriş ehli olan, kendilerinde nifak belirtisi bulunan kimselerdir. Bir kısım insanlar da bunun aksinedir: Kur'an okuduklarını görmeyiz, gerçekten de okumayı bilmezler, fakat iç dünyalarında ve yaşayışlarında Kur'an'ın etkisi hemen göze çarpar. Kur'an'a ve emirlerine karşı son derece saygılı ve hassastırlar. Bunlar da Kur'an okumayan, okuyamayan fakat öğretildikleri ve eğitildikleri nisbette İslâm'ı kendilerine hayat tarzı edinmiş mü'minlerdir. Onlara düşen en önemli görev, hangi yaşta olurlarsa olsunlar, önlerine çıkan ilk fırsatta Kur'an okumayı öğrenmek olmalıdır.

Peygamberimiz'in buradaki benzetmelerinde iki özellik öne çıkarılmıştır: Bunlardan biri koku diğeri tattır. Misâl verdiği şeyler ise ya ağaçta veya yerde biten şeylerdir. Bunlarla insanların ibadet ve davranışları arasında benzerlik vardır. Çünkü

ibadetler ve davranışlar nefislerin meyveleridir. Resûl-i Ekrem ağaçta biten portakalla hurmayı mü'minlere tahsis ederken, yerde biten fesleğen ile Ebû Cehil karpuzunu da münâfıklara ayırmıştır. Böylece mü'minin şanının yüceliğini, ilminin üstünlüğünü ve devamlılığını, münâfığın ise alçaklığını, amelinin kıymetsizliğini ve hiçliğini, üstelik sürekli olmayışını anlatmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir konuyu daha iyi anlatmak için teşbih, benzetme yoluna başvurmak müstehaptır.
2. Kur'an'ı sürekli okuyup onunla amel eden mü'min en üstün dereceye sahiptir. O, Allah katında da insanlar nazarında da kıymetlidir.
3. Kur'an'ı sürekli okumayan mü'minin de Allah ve insanlar katında bir değeri vardır.
4. Kur'an okuyan münâfığın dış görünüşü güzeldir ama iç âlemi kirli ve pistir.
5. Kur'an okumayan münâfığın dışı da içi de kirli ve pistir.

وَعَنْ عَمْرٍو بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ - 998
إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا وَيُضَعُّ بِهِ الْآخَرِينَ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
» . ملسم هاور .

998. Ömer İbni Hattâb radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah şu Kur'an'la bazı kavimleri yükseltir; bazılarını da alçaltır.”

Müslim, Müsâfirîn 269. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mukaddime 16

Açıklamalar

Nevevî'nin İmam Müslim'den seçip aldığı bu hadisin baş tarafında şu bilgi verilir: Hz.Ömer'in Mekke'ye vali tayin ettiği Nâfi' İbni Abdülhâris, Mekke taraflarındaki Usfân'da Halîfe Ömer'e rastlar. Halife kendisine:

– Bu vadi halkına kimi memur tayin ettin, diye sorar? O da:

– İbni Ebzâ'yı tayin ettim, der. Ömer:

- İbni Ebzâ kimdir? diye sorunca, vali:
- Bizim âzatl  kölelerimizden biridir, cevabını verir. Hz.Ömer:
- Sen onların üzerine bir âzatl  köleyi mi tayin ettin? deyince, Nâfi‘:
- Fakat o, Allah’ın kitabını iyi okuyan ve bütün farzları da bilen biridir, der. Bunun üzerine Ömer:
- Dikkat edin, Peygamberiniz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu, diyerek yukarıdaki hadisi nakleder.

Kur’an’la yükselenler, ona inanan, şânını yücelten, onunla amel eden, hayatlarını Kur’an’ın emir ve yasaklarına göre tanzim edenlerdir. Allah Teâlâ onlara bu sayede dünyada mutlu bir hayat nasip eder, âhirette de onları kendilerine nimetler ihsan ettiği kullarından kılar. Bunun aksine hareket edenleri ise alçaltır, kemâl mertebesinde alaşağı eder. “Allah onunla birçoğunu saptırır ve yine onunla birçoğunu yola getirir” [Bakara sûresi(2), 26]. Kur’an’ın her çeşit insana nasıl tesir ettiğinin misallerini bir çok âyette bulmamız mümkündür. Burada ayrıntılara girmemiz söz konusu olamaz.

Meselâ bir âyet–i kerîmede şöyle buyrulur: “Biz Kur’an’dan, mü’minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Ama Kur’an, zalimlere ziyan artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz” [İsrâ sûresi(17), 82]. Netice olarak, kim Kur’an’ı okur ve onunla ihlâsla amel ederse, Allah o kimseyi yükseltir ve yüceltir. Kur’an’ı sadece gösteriş için okuyan, keyfî yorumlarla halka sunan ve onunla amel etmeyenleri de alçaltır. Hz.Ömer’in bu hadisi böyle bir hadisenin sonunda zikretmesi ayrı bir güzellik ifade eder. Muhtemelen adalet timsali halife bununla, âzad edilmiş köle bile olsa, bir kimsenin Kur’an’a sarılmak ve onunla amel etmek suretiyle yükselip, bir toplumu yönetmek gibi üstün bir mevki ve makama gelmeyi hak edebileceğini bütün mü’minlere hatta insanlığa hatırlatmak istemiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur’an’ı hıfzetmek okuma anlama ve ilmine sahip olma yönünde gösterilen her gayret fazilettir.

2. Kur’an’ı okuyan ve onunla amel edenleri, hayatlarını Kur’an’la nizama sokanları Allah yükseltip yüceltir.

3. Kur'an'ı okumayan, okusa da onunla amel etmeyenleri Allah alçaltır.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -999
رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ ، فَهُوَ : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ « : وَسَلَّمَ قَالَ
يَقُومُ بِهِ آتَاءَ اللَّيْلِ وَآتَاءَ النَّهَارِ ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا ، فَهُوَ يُنْفِقُهُ آتَاءَ
السَّاعَاتِ : «وَالْآتَاءُ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «اللَّيْلُ وَآتَاءُ النَّهَارِ

999. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sadece şu iki kimseye gıpta edilir: Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse.”

Buhârî, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temennî 5, İ'tisâm 13, Tevhîd 45; Müslim, Müsâfirîn 266-268. Ayrıca bk.Tirmizî, Birr 24; İbni Mâce, Zühd 22

Açıklamalar

Hadisin metninde geçen “hased” kelimesini gıpta olarak tercüme ettik. Aslında hasedin kelime olarak anlamı çekememezlik, kıskançlık demektir. İslâm âlimleri ise hasedin iki anlamı olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan biri gerçek anlamı, bir diğeri mecâzî anlamıdır. Gerçek anlamı: Bir kimsenin sahip olduğu nimetin, o kişinin elinden çıkıp yok olmasını temenni etmektir. Bu davranışın haram olduğunda, gayet açık ve sahih nasların ışığında, bütün müslümanların icmâı vardır. Bu sebeple de dinimizde yasaklanmış olup, büyük günahlardan ve kötü huylardan sayılır. Hasedin mecâzî anlamı ise; gıpta etmek, imrenmektir. Bu da, başkasının sahip olduğu bir nimetin, onun elinden çıkıp yok olmasını istemeksizin, aynı nimetin bir benzerinin kendisinde de olmasını temennî etmektir. Şayet bu gıpta ve temennî, meşrû olan işlerle alâkalı ise mubah, Allah’a itaat kabilinden şeylerle alâkalı ise müstehaptır. Dolayısıyla ilk mânasındaki gibi kınanan, dinimizce yasaklanmış ve haram kılınmış olan bir davranış değildir. Bu hadisimizde kastedilen haset, gıpta, imrenme anlamında olan ve dinimizce meşrû görülendir.

Allah’ın kendisine Kur’an hıfzını, güzel okumayı, anlamayı, onun ilmini ve gereğiyle hareket edip

hayatını ona göre tanzim etmeyi nasip ettiği bir kimseye gıpta edilebilir. Çünkü o bu temennisiyle Allah katında makbul, kıymetli, şerefli ve üstün sayılan bir hayrı istemiş olmaktadır.

Bir kimsenin gece gündüz Kur'an'la meşgul olması demek, bazılarının sık bir tarzda anladıkları biçimde sürekli onu okuması demek değildir. Fakat günün belli zamanlarında okuması, hıfzetameye çalışması, bunun yanında ve daha da önemli olarak Kur'an'ın hükümlerini ve anlamlarını düşünmesi, emirleri ve nehiyleri çerçevesinde bir hayat geçirmesi, onunla namaz kılması, dua etmesi, ahlâkıyla ahlâklanıp, edebiyale edeplenmesi gibi bütün alanları kapsayan, ama her halde Kur'an doğrultusunda bir ömür sürmesi demektir.

Dinimizin çok önem verdiği hususlardan biri de infak, yani Allah'ın verdiği maldan, ihsan ettiği nimetlerden yine O'nun rızasına uygun olarak Allah yolunda sarfetmektir. Bu, kendisinin dışındakileri düşünmenin ve Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük etmemenin temel unsurudur.

Cemiyette müslümanlar hatta müslüman olmayanlar arasında içtimaî dengeyi sağlamanın, birliği, beraberliği, dostluk ve kardeşliği teşekkül ettirmenin, aynı zamanda insanî duyguları

yaşatmanın ve insanca paylaşmanın en geniş anlamdaki adı infaktır. Onun için bunu hakkıyla yerine getirenler de gıpta edilmeye, imrenilmeye değer kimselerdir.

Hadisimiz daha önce biri Abdullah İbni Mes'ûd tarîkiyle olmak üzere 572 ve 573 numaralı hadisler olarak da geçmişti; orada daha yeterli açıklamalar bulmak mümkündür.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'da nimetin zevalini temennî etmek anlamında haset yasaklanmış olup haramdır.
2. İyilikler ve güzelliklere sahip kişilere imrenip gıpta etmek ve onlar gibi olabilmeyi temennî etmek câizdir.
3. Kur'an hâfızı olmayı, onu güzel okumayı, anlamayı, ilmine sahip olmayı ve gereğiyle amel etmeyi temennî etmek müstehaptır.
4. Zengin olan ve zenginliğinin hakkını yerine getirerek, Allah yolunda malını sarfeden kimseler faziletli kişiler olup, onlara imrenilip gıpta edilebilir.

كَانَ رَجُلٌ :وَعَنِ الْبُرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -1000
يَقْرَأُ سُورَةَ الْكَهْفِ ، وَعِنْدَهُ فَرَسٌ مَرْبُوطٌ بِشَظْنَيْنِ فَتَغَشَّتْهُ سَحَابَةٌ
فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى .فَجَعَلَتْ تَدْنُو ، وَجَعَلَ فَرَسُهُ يَنْفِرُ مِنْهَا
«تِلْكَ السَّكِينَةُ تَنْزَلَتْ لِلْقُرْآنِ » :فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ .اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه .

. الْحَبْلُ :بِفَتْحِ الشَّيْنِ الْمَعْجَمَةِ وَالطَّاءِ الْمَهْمَلَةِ «الشَّظْنُ »

1000. Berâ İbni Âzib radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Bir adam Kehf sûresini okuyordu.Yanında iki uzun iple bağlanmış bir at vardı. O adamın üzerini bir bulut kapladı ve yaklaştırmaya başladı. Atı da o buluttan ürkmeye başlamıştı. Sabah olunca, adam Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve bu durumu anlattı. Bunun üzerine Peygamberimiz:

“O sekînedir; okuduğun için inmiştir” buyurdu.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 11; Müslim, Müsâfirîn 240

Açıklamalar

Bir başka rivayette açıkça belirtildiği gibi, Kehf suresini okuyan kişi Üseyd İbni Hudayr'dır. Atını iki uzun ve sağlam iple bağlamasının sebebi, atın çok kuvvetli ve hırçın olmasındandır.

Berâ İbni Âzib'in ifadesinden bu olayın gece meydana geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim hadisin Ebû Saîd rivayetinde, Üseyd bir gece hurma harmanında Kur'an okurken bu olayın cereyan ettiği belirtilir. Çünkü Üseyd İbni Hudayr, Resûl-i Ekrem'e sabah olunca gelerek olup bitenleri anlatmıştır. Peygamber Efendimiz, Kehf sûresini okuduğu sırada Üseyd'e yaklaşan, onu gölgeleyen ve atının ürkmesine sebep olan bulutun "sekîne" olduğunu söylemiştir.

Sekînenin çeşitli anlamları vardır: O, kalbe huzur ve rahatlık veren şeydir; rahmettir; vakardır; rahmet melekleridir; Allah'ın yaratıklarından biri olup kendisinde sükûnet ve rahmet vardır. Daha başka tevcihlerde bulunanlar da olmuştur. Bu anlamların her biri bu makamda doğru ise de, itibar edilen görüş, inenin melekler olduğudur. Nitekim, aynı hadiseyi etraflıca anlatan Ebû Saîd el-Hudrî rivayetinin sonunda Resûl-i Ekrem: "Bunlar meleklerdir. Seni dinliyorlarmış. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerler, halk

da onları görür, halktan gizlenmezlerdi” buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 243).

Sahâbîlerden bazısının bildirdiklerine göre, Üseyd İbni Hudayr’ın sesi son derece güzel ve yanıkmiş. Bu sebeple Efendimiz kendisine: “Oku ey Üseyd! Sana Dâvud aleyhisselâm’ın mezâmirinden hisse verilmiş” buyurmuşlar. Bu ve benzer rivâyetler, iyi bir tilâvetle okunan Kur’an’ı meleklerin de dinlediklerine delil olarak getirilmiştir. Ayrıca, mü’minlerin bir suret ve şekle bürünmüş vaziyetteki melekleri görebileceğinin de delillerinden biri kabul edilmiştir. Fakat her Kur’an okuyan melekleri görme imkânına sahip değildir.

Hadisimizde, Kehf sûresi’nin önemine de işaret edilmiş olmaktadır. Bu sûrede birçok olağanüstü olay ve insanları hayrete düşüren şeyler vardır. Müfessirler burada geçen olayları ve garip hadiseleri, önce konuyla ilgili sahih rivayetler, sonra da kendi yaşadıkları zamanın ilimleri, bilgi seviyesi ve ayrıca her birinin sahip olduğu anlayış ve kavrayış nisbetinde açıklamaya gayret etmişlerdir. Kur’an’ın anlaşılması, ilim ve bilgi düzeyinin gelişimiyle daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Onun için, her asırda Kur’an’ın yeniden tefsirine ihtiyaç hissedilmiştir. Özellikle mevzû

tefsir denilen, aynı konudaki âyetlerin bir araya getirilip açıklandığı tefsirlere daha çok ihtiyaç hissedilmiştir. Bu kadar önemli özellikleri içinde bulunduran sûreyi okumanın fazileti de böylece anlaşılmış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Geceleyin okunması faziletli olan sûrelerden biri Kehf suresidir.
2. İhlâslı, salâh ve takvâ sahibi olan ve güzel sesle Kur'an okuyanları melekler de dinler.
3. İnsanların melekleri görmesi mümkün ve câizdir.
4. Sâlih ve takvâ sahibi insanlarda olağanüstü hallerin görünmesi mümkün olup, bu kendileri için bir keramettir.
5. Kur'an'ı okumak da dinlemek de faziletlidir.

قال رسولُ الله: وعن ابن مسعودٍ رضيَ الله عنه قالَ - 1001-
مَنْ قرأَ حرفاً مِنْ كتابِ اللهِ فَلَهُ حسنةٌ ، : مصلًى الله عليه وسلَّ
ألفُ حرفٌ، :الم حرفٌ ، وَلَكِنْ :والحسنةُ بعشرِ أمثالِها لا أقول

ثيـدح : لاقو يذمرتلا هاور «ولام حرف ، وميم حرف»
حـيـحـصـنـسـح .

1001. İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim Kur'ân-ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir.”

Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 16

Açıklamalar

Kur'an okumanın ne kadar faziletli bir amel, bir hayır, bir ibadet olduğunu biliyoruz. Bu hadis, bizi bu yönde daha da teşvik edici bir özellik taşımaktadır. Çünkü burada şunu öğrenmiş oluyoruz: Kur'an okuyan kişi bir hayır, bir hasene işlemektedir. Fakat okunan sûre veya âyet değil, her harf başlı başına bir hasenedir, bir iyiliktir. Efendimiz bunu özellikle belirtmişlerdir. Allah Teâlâ, her iyiliğe en az on misli ile karşılık vereceğini vadetmiştir: “Kim bir iyilik getirirse,

ona o getirdiğinin on katı vardır” [En’âm sûresi (6), 160]. İşte bu âyetin hükmü gereği Kur’an’dan okunan her harf bir iyilik, bir hasenedir ve her haseneye on katı sevap vardır. Bir mü’min, ecrini sadece Allah’tan bekleyerek ne kadar çok Kur’an okursa o kadar çok sevap kazanacak demektir. Bir harfin sevabı bu kadar olunca, okunan kelimeler, âyetler ve sûrelerin, özellikle yapılan hatimlerin ne kadar büyük bir sevap kazandıracağını hesap etmek zor değildir. Dolayısıyla bu hadisler, mü’minleri sürekli ve disiplinli bir şekilde Kur’an okumaya teşvik etmekte, her birimizin hergün Kur’an’dan mutlaka bir miktar okumamızın lüzûmunu bir kere daha teyid etmiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur’an okumak en faziletli amellerden biridir.
2. Kur’an okuyan bir mü’mine her bir harf karşılığında bir hasene, her haseneye de en az on misli sevap vardır.
3. Mü’minler, Kur’an okumayı sistemli bir ibadet haline getirmeye özen göstermelidir.

قال رسولُ الله: وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال -1002-
الذي ليس في جوفه شيءٌ من القرآن إنَّ: صلى الله عليه وسلم
نسح شيء: لاقو يذمرت لاهور «كالبيت الخرب
حي حص .

1002. İbni Abbâs radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kalbinde Kur'an'dan bir miktar bulunmayan kimse harap ev gibidir.”

Tirmizî, Fazâilü'l-Kur'ân 18. Ayrıca bk. Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 1; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 223

Açıklamalar

Süsü, ziyneti, eşyası ve bakımı olmayan, imar edilmeyen ev harap bir evdir. Harap bir evin ise ona bakan insanlar için cazibesi, oturmak isteyen için de bir değeri yoktur. Kalbinde, yani ezberinde Kur'ân-ı Kerîm'in tamamı olmasa da, birkaç cüzü veya birkaç sûresi, bu da mümkün değilse ibadet ve tâatini yerine getirmeye yetecek kadar bir miktar bulunmayan kimse, o terkedilmiş, işe yaramayan ve değer verilmeyen harap eve benzer.

Çünkü kalbin imarı imanla ve imanının temeli olan Kur'an'la mümkündür. Kalbin ve gönlün süsü, ziyneti doğru inançlar, güzel düşüncelerdir. Bunları sağlayan ise Kur'an'dır. Kur'an'dan az da olsa bir miktar ezberlenmesi, insanı bir harabeye dönmekten kurtarır. Kur'an'ın hıfzına, anlayışına, ilmine ve ahlâkına sahip olan mü'min, fazîlet ehlinden sayılır. Çünkü sahih itikad, kâmil iman, doğru düşünce, üstün ahlâk ve güzel edep sadece Kur'an'la elde edilir. Bunların her biri faziletin, iyi insan olmanın ve Allah katında makbul kul sayılmanın temelini teşkil eden hasletlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her mü'minin Kur'an hâfızı olması mümkün değilse de, ondan imkânı nisbetinde bir miktarı ezberlemesi gerekir.
2. Kur'an kalbin süsü, ziyneti, sahih itikadın ve doğru düşüncenin temelidir.
3. Kalbinde Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan kimse, süsten, ziynetten, bakım ve onarımdan mahrum harap bir eve benzer ki, değeri ve kıymeti yoktur.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ -1003
اقْرَأْ :يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ « :النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرْتِّلُ فِي الدُّنْيَا ، فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ
نَسَحَ ثِيَدِح :واه أبو داود ، والترمذي وقال ر «تَقْرَوُهَا
حي حص .

1003. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu
anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Nebî
sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her zaman Kur'an okuyan kimseye şöyle
denecektir: Oku ve yüksel, dünyada tertîl ile
okuduğun gibi burada da tertîl ile oku. Şüphesiz
senin merteben, okuduğun âyetin son
noktasındadır.”

Ebû Dâvûd, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 18

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Kur'an dostlarını
müjdelediği bu sahnenin cennet hayatıyla ilgili
olduğu açıktır. İnsanın dünyada işlediği hayırlı
işler ve güzel davranışlar onun hem cennete
girmesine, hem cennette elde edeceği mevki ve
makamına vesile teşkil eder. Bilindiği gibi, cennet
ve cehennem bu geçici dünyadaki hayatımızın

ebedî âlemdeki karşılığıdır. Herkes cenneti ya da cehennemi kendisi bu dünyada iken kazanır veya kaybeder.

Kur'an dostları, Kur'an'ı hâfız olarak veya olmayarak okumaya devam eden, işlerini onunla düzene koyan, davranışlarını ona uygun yapan, onun ahlâkıyla ahlâklanıp, edebiyatla edeplenen kimselerdir. Onlar okudukları ve hayat kitabı haline getirdikleri bu Kur'an sayesinde cennette üstün derecelere ulaşacaklar ve Allah'a yakın kullar arasına gireceklerdir. Sadece üstün mânevî hazların ve zevklerin mekânı olan cennette herhangi bir iş söz konusu değildir. Fakat Kur'an cennetin nimetlerinden biri olup, dünyada bu yüce kitabı okuyanlara orada da arkadaş olacak, bu dünyada onu tertîl ile, yani kurallarına tam uyarak, diğer bir söyleyişle aynen Resûl-i Ekrem'den nakledilen şekliyle okuyanlar, cennette de öylece okuyacak, cennet ehli de kendilerini dinleyecektir. Tabî ki bu, bir insan için ulaşılabilecek en büyük saadettir. Bir hadiste, cennetteki derecelerin adedinin Kur'an'ın âyetleri sayısınca olduğu ve Kur'an ehli olup da cennete girenlerin derecesinin, bütün cennetliklerin derecelerinin üstünde olacağı haber verilmiştir (Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 2273).

İbni Hacer el-Askalânî'ye göre bu büyük sevaba nâil olacak kimseler, Kur'an hâfızı olup, onun edasını ve kıraatini gerektiği şekilde yapanlardır. Çünkü mutlak anlamıyla sâhibu'l-Kur'ân tabiri hâfız olanlar için kullanılır. Alî el-Kârî bu tevcihin doğru olmadığını ve hadislerin zâhir anlamlarına da uygun düşmediğini söyler. Ona göre bu olay cennette cereyan etmekte olup, dünyadaki durumla doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla bunu Kur'an'ın ahkâmıyla bağlantılı kılan hadisler dikkatten uzak tutulamaz. Resûl-i Ekrem'in bu konuda pek çok hadisi olup bunlardan birinin anlamı şöyledir:

“Kim Kur'an'ı okur ve onu güzelce ezberler, helâlini helâl, haramını haram kabul ederse, Allah bu sayede o kimseyi cennetine sokar. O kişi de kendi ailesinden hepsi cehennemi hak etmiş on kişiye şefa'at eder” (Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 13; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 148).

Kur'an'ın ve Sünnet'in genel prensiplerinden hareket ederek konuya yaklaşmak gerekirse, hadiste anılan mertebe, bir kimsenin Kur'an'ı sadece hıfz ve tilâvet etmesiyle değil, bilgisi ve ilmî mertebesi, emir ve yasaklarına uymasıyla orantılı olarak kavuşacağı en üstün makamdır.

Sahâbe arasında Hz. Ebû Bekir'den daha hâfız olan, Kur'an'ı ondan daha çok okuyan kimseler vardı. Fakat Ebû Bekir, Allah'ı ve O'nun kitabını bilmede, onu düşünüp tefekkür etmede ve Kur'an'a göre hareket etmede onların hepsinden önde olduğu için, kesinlikle sahâbenin en faziletlisi idi. Bu sebeple, bir insanın okuduğu Kur'an'ın kalbine ve gönlüne hiçbir tesiri olmaz, onun davranışlarına Allah'ın kitabının hükümlerinden bir şey yansımaz, ahlâk ve edebini etkilemezse, böyle bir kimsenin âhirette kazanacağı üstün bir mertebe yoktur. Cennette herkesin ameli miktarınca Kur'an okuma imkânı olacağına göre, böyle bir kimseye orada da bir imkân tanınmayacağı açıktır. İşte kişinin mertebesinin okuduğu âyetin son noktasında olmasının anlamı, dünyada Kur'an'la alâkası ne kadarsa, âhirette o kadar âyet okuyacağının ve ona göre bir mertebe kazanacağının bildirilmesinden ibarettir.

Davranışlarını Kur'an'a uygun işleyen kimse, okumasa bile, sürekli Kur'an okuyor gibi bir muameleye tâbi tutulur. Hareket ve davranışları Kur'an'a uymayanlar ise, sürekli Kur'an okusalar bile, sanki hiç okumuyormuş gibi muamele görürler. Nitekim Cenâb-ı Hak: “Bu Kur'an çok mübârek bir kitaptır. Onu sana indirdik ki âyetlerini düşünsünler ve aklı selim sahipleri öğüt

alsınlar” buyurmuştur [Sâd sûresi (38), 29]. Kur’an’ı düşünmeden onunla hiçbir şekilde amel etmeden ve hayatını ona uydurmadan, sadece tilâvetin ve hâfızlığın fazla bir değeri olmadığı gibi, Kur’an’ı baş tacı edinmeyen böyle bir kimse cennette üstün mertebelere de kavuşamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur’an hâfızı olmak ve onu güzel tilâvet etmek bir fazilettir. Ancak bunun Kur’an’ın ahkâmını uygulamakla teyit edilmesi gerekir.
2. Kur’an hâfızı olan, onu güzel tilâvet eden, ahkâmıyla amel eden, ahlâkıyla ahlâklanıp edebiyle edeplenenlere sâhibü’l-Kur’ân denilir.
3. Dünyada Kur’an okuyanlar, cennete girince orada da Kur’an okuyacaklardır.
4. Kur’an dostlarının cennetteki mertebesi okudukları Kur’an miktarınca olacaktır. Herkes ameli miktarınca Kur’an okuma imkânına sahip kılınacaktır.

هضيرعت نم ريذحتلاو نآرقلا دهعتب رمأل باب -181
نايسنلل

KUR'AN'I SIK SIK TEKRARLAMAK VE

UNUTULMAYA TERKETMEKTEN
SAKINMAK

Hadisler

1004- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
تَعَاهَدُوا هَذَا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ «: وَسَلَّمَ قَالَ
هِيَ لِعَقْفَتَم «تَقْلَتَا مِنَ الْإِيلِ فِي عَقْلِهَا

1004. Ebû Mûsa radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şu Kur'an'ı hâfızanızda korumaya özen gösteriniz. Muhammed'in canını kudretiyle elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Kur'an'ın hâfızadan çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır.”

Buhârî, Fazâilü'l-Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn
231

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِيلِ الْمُعَقَّلَةِ ، « : لَأَقِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ » «إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا ، وَإِنْ أَطْلَقَهَا ، ذَهَبَتْ .

1005. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kur'an hâfızı, bağlı devenin sâhibine benzer. Deve sahibi devesini sürekli gözetirse elinde tutar. Eğer onunla ilgilenmezse kaçıp gider.”

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 23; Müslim, Müsâfirîn 226. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 37

Açıklamalar

Ezberlenen Kur'an'ı hâfızada korumanın ve unutmamanın çaresi onu sık sık tekrarlamaktır. Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâma ezberledikleri Kur'an'ı sık sık tekrarlamalarını, onu sürekli tilâvet etmelerini tavsiye ederlerdi. Çünkü ezberlenen Kur'an'ı unutmak, elde edilen hâfızlık nimetini yitirmek, en büyük kayıplardan sayılır. Bu sebeple Efendimiz: “Filân ve filân

sûreyi unuttum; ya da filân ve filân âyetleri unuttum demek bir adam için ne kadar çirkin bir şeydir. Belki kendisine bunlar unutturulmuştur” buyurmak suretiyle, bilerek, kasten ve ihmalkâr davranıp önemsemeyerek Kur’an’ı unutmanın çok çirkin bir davranış olduğunu hatırlatmışlardır (Müslim, Müsâfirîn 230). Hatta hâfızasındaki Kur’an’ı kaybeden kimsenin “unuttum” demek yerine “bana unutturuldu” demesinin uygun olacağı ifade edilmiştir. Çünkü unutmakta bir nevi terketmek ve ona gereken önemi vermemek vardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in, unutturulan Kur’an’ın hâfızadan gidişini ayaklarından sıkıca bağlanıp kösteklenmiş devenin kaçışına benzetmesi çok anlamlıdır. Ehlî hayvanlar içinde kaçmaya en çok teşebbüs eden devedir. Kaçan deveyi tutmak ve tekrar elde etmek ise son derece zordur. Peygamberimiz, unutturulan Kur’an’ı tekrar elde etmenin bundan da zor bir iş olduğunu belirterek, unutkanlığa sebep olacak davranışlardan ve ilgisizlikten şiddetle sakınılması gerektiğini öğütlemişlerdir. Bunun için yapılacak en güzel iş, Kur’an okumayı ihmal etmemek ve ezberlediği yerleri tekrar etmektir. Buhârî’nin önde gelen hocalarından biri olan meşhur muhaddis İshâk İbni

Râhûye: “Kur’an okumaksızın bir kimsenin üzerinden kırk gün geçmesi mekruhtur” demiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ezberlenen Kur’an’ı muhafaza etmeye elden geldiğince özen göstermek gerekir. Bu da onu sıkça tekrar etmekle mümkün olur.
2. Kur’an’dan ezberlenileni unutmak, irâdî bir hal olduğu için, “unuttum” denilmesi çirkin bir davranış olup, bunun yerine irâdî bir kusurun olmayışını ifade eden “Bana unutturuldu” denilmesi daha uygundur.
3. Ezberlenen Kur’an’ın ilgisizlik sebebiyle kaybedilişi, ayaklarından bağlanmış bir devenin ipinin çözülüp kaçışından daha hızlıdır. Onu tekrar elde etmek ise, kaçan bir deveyi yakalamaktan daha zordur.

باب استحباب تحسين الصَّوت بالقرآن -182

وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

SESİ KUR'AN'LA SÜSLEMEK

SESİ KUR'AN'LA SÜSLEMENİN, SESİ GÜZEL OLANDAN

KUR'AN OKUMASINI İSTEMENİN VE ONU DİNLEMENİN

MÜSTAHAPLIĞI

Hadisler

سمعتُ رسولَ الله : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ -1006- مَا أَذِنَ اللهُ لشيءٍ مَّا أَذِنَ لِنَبِيِّ حَسَنٍ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ . متفقٌ عليه » الصَّوْتِ يَتَعَنَّى بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ .

أي استمع ، وَهُوَ إِشَارَةٌ إِلَى الرِّضَى : « أَذِنَ اللهُ » ى ن ع م
". وَالْقُبُول

1006. Ebû Hüreyre radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Allah, güzel sesli bir peygamberin, Kur'an'ı tegannî ile yüksek sesle okumasından hoşnut olduğu kadar hiçbir şeyden hoşnut olmamıştır” buyururken işittim, demiştir.

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 19; Tevhîd 32; Müslim, Müsâfirîn 232-234. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Vitr 20; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 17; Nesâî, İftitâh 83

Açıklamalar

Öncelikle bu hadiste geçen bazı kelimelerin anlamları üzerinde durmak gerektiği kanaatindeyiz. “Ezine” kelimesinin lugat anlamı, dinlemek, kulak vermek demektir. Bu anlamıyla kelimenin Allah Teâlâ için kullanılması söz konusu olamaz. Onun için burada mecâzî mânada kullanılmış olup, okuyandan hoşnut olmak, mânen kendine yaklaştırmak, ona bol bol sevap vermek gibi anlamlara geldiği kabul edilir. İslâm âlimleri böyle sözlerin te’vilinin vâcib olduğunu söylerler.

Hadisimizde geçen “tegannî”nin de birden çok anlama gelen kelimelerden olduğu görülmektedir. Teğannî, sesi Kur'an'la güzelleştirip süslemek, okurken seste sevinç ve hüznü belli etmek demektir. İmam Şâfiî ve onunla birlikte pek çok âlim bu anlamı benimserler. Tegannînin bir başka anlamı, yetinmek, başka şeye ihtiyacı kalmamak demektir. Ahmed İbni Hanbel bu anlamı benimser. Bir başka anlamıyla tegannî, Kur'an okuyan kişinin bununla geçmiş milletlerin haberlerinden

ve eski kitaplardan müstağnî kalması, onlara ihtiyaç duymamasıdır. Teğannî, meşgul olmak, fakirliğin zıddı olmak üzere zenginlik anlamına da gelmektedir. Açıkta ve yüksek sesle okumak anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Bu anlamlardan her biri, kelimenin kullanıldığı yere ve duruma göre doğru olabilir ve kabul edilebilir.

Teganniye bu anlamlardan herhangi biriyle te'vil edenler, Kur'an'ı lahn ve tercî denilen yollarla okumayı mekruh sayarlar. Lahn ve tercî ile kastedilen, sesi boğazda oynatarak nağme ile okumak, bir başka deyişle Kur'an'ı mûsikî kurallarına uygun tarzda okumaktır. Enes İbni Mâlik, İbni Müseyyeb, Hasan el-Basrî, İbni Sîrîn ve İmam Mâlik'in de aralarında bulunduğu birçok âlim Kur'an'ı bu tarz üzere okumanın mekruh olduğu inancındadırlar. Çünkü lahn ile Kur'an okumak, onun esas gayesi olan huşû duyma ve mânasını anlamak için özen göstermeye engel teşkil eder. Buna karşılık Hz.Ömer, İbni Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Ukbe İbni Âmir gibi meşhur sahâbe ve âlimlerin de içinde yer aldığı bir grup bunu câiz görür, hatta bir kısmı teşvik ederlermiş. Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin lahn ve tegannî ile Kur'an okuduğunu, hatta bazı kere Hz.Ömer'in: “Bize Rabbimizi hatırlat!” diyerek onun bu tarz

okumasını arzu ve teşvik ettiğini görüyoruz. İmam Ebû Hanîfe ve arkadaşları ile İmam Şâfiî gibi mezhep imamları da lahn ve tegannî ile okunan Kur'an'ı dinlerlermiş. Fakat burada riâyet edilecek ölçü son derece önemlidir. O konuda da âlimler arasında bir ittifak vardır. Şöyle ki: Haddi aşarak Kur'an'ı kıraat olmaktan çıkarmamak, ifrata ve tefrite kaçarak bir harf ziyade etmemek veya noksanlaştırmamak şarttır. Bunlar yerine getirildiği takdirde bu tarz okumak müstehap görülmüştür. Harf ilâvesi veya çıkarılması ise haram kabul edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel ses Allah'ın nimetlerinden biri olup, Kur'an'ı güzel sesle okumak müstehaptır.
2. Allah güzel sesle Kur'an okunmasından, okuyandan ve sesini Kur'an'la süsleyenden hoşnut olur.
3. Harf ziyadesi ve noksanlaştırması yapılmadıkça lahn ve tegannî ile Kur'an okumak câizdir.

وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -1007-
لَقَدْ أُوتِيََتْ مِزْمَارًا مِنْ مِزَامِيرِ آلِ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «دَاوُدَ

«: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
«: أُيْتِنِي وَأَنَا أُسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِكَ الْبَارِحَةَ لَوْ رَ».

1007. Ebû Mûsa el-Eş'arî radiyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem ona şöyle buyurdu:

“Şüphesiz Dâvûd’a verilen güzel seslerden bir
nağme de sana verilmiştir.”

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 31; Müslim, Müsâfirîn
235-236. Ayrıca bk. Tirmizî, Menâkıb 55; Nesâî,
İftitâh 83; İbni Mâce, İkâme 176

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ebû
Mûsâ'ya şöyle dedi:

“Dün gece senin okuyuşunu dinlerken beni bir
görmeliydin!”

Açıklamalar

Hadiste geçen mizmâr, esasen kaval cinsinden bir alettir. Fakat burada kastedilen mâna güzel sestir. Dâvud aleyhisselâm'ın sesinin güzelliği dillere destandır. Fakat onun herhangi bir mûsikî aleti kullanması söz konusu değildir. Hadiste geçen “âl” kelimesi zürriyet, çoluk ocuk ve bir kimsenin tâbileri anlamına gelir. Fakat hadis şârihlerine göre kelime burada fazladır; çünkü Dâvud aleyhisselâm'ın zürriyeti arasında sesi onun gibi güzel olan bir başka kimsenin yetiştii bilinmemektedir. Bu sebeple âl kelimesi tercümede dikkate alınmamıştır. Ancak güzel sesle Kur'an okuyan her mü'min, Dâvud aleyhisselâm'ın âli yani tâbileri sayılır denilebilir.

Ebû Mûsa sesi güzel olan sahâbe-i kirâmın başında gelir. Onun güzel sesinin çok dokunaklı olduğu söylenir. Peygamber Efendimiz'in ondan Kur'an dinlemeyi çok sevmesinin sebebi de budur. Bu hadisi ve benzerlerini delil alan ulemâ, insanı aşk ve şevke getirecek şekilde güzel sesle Kur'an okumayı mübah görmüşlerdir. Çünkü böyle okumak rikkati, Allah korkusunu ve nefisleri Kur'an dinlemeye teşviki beraberinde getirir. Günümüzde, bunun ne kadar önemli olduğunu hepimiz görmekteyiz. Özellikle radyo ve

televizyon gibi bütün toplum kesimlerine, hatta gayri müslim dünyaya hitap eden yayın organlarında güzel sesin ve güzel okuyuşun gerekliliği herkesin kabullendiği bir gerçektir. İslâm'ın tebliğ ve telkininde güzel Kur'an okumanın daima öncelikli ve etkili bir yeri vardır. Bu târihî gerçeği, günün gerçeği haline getirmek müslümanlara, özellikle din hizmeti verenlere düşmektedir. Ancak bunun hiçbir kaide ve kural tanımamak, Kur'an'ı bir şarkı türkü gibi algılayıp takdim etmek anlamına gelmediğini aklı başında her müslüman bilir. Sesi Kur'an tilâveti ile süslemenin müstehap olduğunda bütün âlimler görüş birliği içindedir. Tegannî ve lahn ile Kur'an okumanın hükmüne bir önceki hadisin açıklamasında işaret edilmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güzel sesle, tecvid kurallarına riâyet ederek Kur'an okumak müstehaptır.
2. Peygamber Efendimiz güzel sesle Kur'an okuyan sahâbîleri hem dinlemiş hem de tasvip ve takdirlerini beyan etmiştir.

3. Güzel sesle Kur'an okuyanı dinlemek kalplerin yumuşamasına ve nefislerin Kur'an'a yönelmesine vesile olur.

1008- سَمِعْتُ النَّبِيَّ : وَعَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ فِي الْعِشَاءِ بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ، فَمَا سَمِعْتُ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ .

1008. Berâ İbni Âzib radiyallahu anhümâ şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'i yatsı namazında “Ve't-tîni ve'z-zeytûni” sûresini okurken dinledim. Ondan daha güzel sesli bir kimse işitmedim.

Buhârî, Ezân 102; Müslim, Salât 177. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 10

Açıklamalar

Hadisin bazı rivayetlerinde, Berâ İbni Âzib'in bu namazı Resûl-i Ekrem Efendimiz ile bir sefer esnasında kıldığı belirtilmekte ve bu sebeple kısa sûre okuduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamberimiz'in seferde olmadığı zaman yatsı namazlarında orta uzunluktaki Şemş, İnşikâk ve Leyl gibi sûreleri okuduğu rivayet edilmiştir. Hatta

bu örneklerden hareketle, zaruri bir sebep olmadıkça yatsı namazında orta uzunluktaki sûreleri okumanın sünnet olduğu kabul edilir. Çünkü yatsı, istirahat ve uyku zamanına rastlayan bir namazdır. Özellikle yaz gecelerinde uzun sûreler okunmasına cemaatin, bilhassa iş güç sahiplerinin tahammülleri yoktur.

Kur'an kendisine indirilen Hz.Peygamber hiç şüphesiz onu en güzel okuyan idi. Kur'an'ın bugün bilinen okunuş şekillerini sahâbîler Efendimiz'den öğrendiler. Bugün bilinen kıraatlerin her biri, sahâbîlerden işitilip öğrenildi. Sonraki müslüman nesiller, Kur'an'ın günümüzde de bilinen kıraatlerini kendilerinden önceki kutlu nesiller gibi aynı hassasiyetle korudular ve bunu Kur'an ilimlerinden biri haline getirdiler.

Peygamberimiz'in sesinin son derece güzel olduğu sahâbîlerden gelen pek çok rivayetten anlaşılmaktadır. Enes İbni Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis çok dikkat çekicidir: "Allah her peygamberi güzel sesli ve güzel yüzlü olarak göndermiştir. Fakat sizin peygamberiniz onların yüzü en güzel ve sesi en güzel olanıdır" (Zebîdî, İthâfü's-sâde, VI, 470).

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Hz.Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in sesi çok güzeldi. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın onu her yönüyle mükemmel yarattığını göstermektedir.

2. Peygamberimiz, kıldırıldığı farz namazlarda, hâle ve şarta uygun uzunlukta Kur'an okurdu.

وَعَنْ أَبِي لُبَابَةَ بَشِيرِ بْنِ عَبْدِ الْمُنْذِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ - 1009
«مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَيْسَ مِنَّا » : النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
يُحْسِنُ صَوْتَهُ : «يَتَغَنَّيْ» وَمَعْنَى . رواه أبو داود بإسنادٍ جيد .
بِالْقُرْآنِ .

1009. Ebû Lübâbe Beşîr İbni Abdülmünzir radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kur'an'ı tegannî ile okumayan kimse bizden değildir.”

Ebû Dâvûd, Vitr 20. Ayrıca bk. Buhârî, Tevhîd 44; İbni Mâce, İkâmet 176

Ebû Lübâbe

Adı hakkında çeşitli rivayetler bulunan bu sahâbî, Ebû Lübâbe künyesiyle meşhurdur. Adının Beşîr olduğu görüşü daha yaygındır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Bedir Gazvesi'ne çıktığında Ebû Lübâbe'yi Medine'de emir olarak bırakmış, bu gazvede bulunmuş gibi sevap kazandığını belirtmişlerdir. Sahâbîler hakkında ilk kitap yazanlardan olan Mûsâ İbni Ukbe (ö.141/758) bu sebeple onu Bedir ehli arasında saymıştır. Akabe gecesinde Benî Amr İbni Avf kabilesinin liderliğini yapan Ebû Lübâbe, Mekke fethi gününde bu kabilenin sancaktarı idi. Peygamber Efendimiz'den 15 hadis rivayet etmiştir. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında iki oğlu Sâib ve Abdurrahman'ın yanında Abdullah İbni Ömer, onun oğlu Sâlim İbni Abdullah, âzatlısı Nâfi', Abdullah İbni Kâ'b İbni Mâlik gibi ünlü isimler vardır.

Ebû Lübâbe'nin Hz.Ali'nin hilâfet yıllarında öldüğü söylenir.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

1006 nolu hadisin açıklamalarında tegğannînin anlamları hakkında bilgi vermiştik. Burada tegannîden maksadın Kur'an'ı güzel sesle okumak olduğuna bir kere daha işaret etmeliyiz. Nitekim Ebû Dâvud rivayetinin sonunda, hadisin râvilerinden biri olan İbni Ebî Müleyke'ye:

– ”Okuyanın sesi güzel değilse ne dersin?” diye sorulunca:

– ”Güç yetirebildiği kadar güzelleştirmeye çalışır” demiştir. Buradan öğreniyoruz ki, onların da tegannîden anladıkları ses güzelliğidir. Fakat herkesin sesinin beğenilecek kadar güzel olmadığı da bir gerçektir. Kur'an'ı güzel sesle süslemek yerine, sesi Kur'an'la süslemek gerektiğini söyleyenler de aynı şeyi kastetmektedir. Bu durumda yapılacak iş, elden geldiği kadar sesi güzelleştirmeye çalışmak, Kur'an'ı en güzel şekilde okumaya gayret etmektir. Çünkü Peygamberimiz, Kur'an'ın seslerimizle süslenmesini, güzelleştirilmesini istemiştir (İbni Mâce, İkâmet 176). “Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz, çünkü güzel ses Kur'an'ın güzelliğini daha da arttırır” hadisi de bu gerçeği ifade eder (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân 34). Bir başka hadiste de: “Her şeyin bir süsü vardır. Kur'an'ın

süsü de güzel sestir” buyurulur (İbni Hacer el-Heysemî, Mecmaü’z-zevâid, VII, 171). Bu hadisler, ses güzelliğinin arzu edilen bir nimet olduğunu ortaya koyar. Güzel sesi, güzel olan işlerde ve yerlerde kullanmak, hayır ve fazilet sayılmayan işlerde kullanmamak, her müslümanın dikkat etmesi gereken hususlardan biridir.

Peygamberimizin, “Tegannî ile okumayan bizden değildir” buyurması, “O kimse bizim ahlâkımız, sîretimiz, yolumuz ve usûlümüz üzere değildir”, anlamındadır. Çünkü Resûl-i Ekrem’in herhangi bir konuda takip ettiği ve takip edilmesini istediği yol onun sünnetidir. Sünnet ise her mü’min için yolların en güzeli, en hayırlısı ve en faziletlisidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Tegannî, Kur’an’ı güzel sesle, kaide ve kurallarına, tecvidine uygun olarak okumaktır.
2. Kur’an’ı bu mânada tegannî ile okumak, Peygamber Efendimiz’in yolu ve sünnetine uymak demektir.
3. Kur’an’ı tegannî ile okumak, onun güzelliğini, kalplere nüfuzunu ve nefislere tesirini artırır.

قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -1010-
يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَقْرَأْ : تُلَقِّفْ ، «اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ » : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
"«ري إني أحبُّ أن أسمعَهُ مِنْ غَيْرِ» : قَالَ ! عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ ؟
أَذِ فَيكف (: فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النَّسَاءِ حَتَّى جِئْتُ إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ
« : جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا) قَالَ
. فَقُ عَلَيْهِمْ . فَالتَفَتُ إِلَيْهِ ، فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرَفَانِ «حَسْبُكَ الْآنَ

1010. Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh der
ki: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– ”Bana Kur'an oku” buyurdu.

–Yâ Resûlallah! Kur'an sana indirilmişken ben
sana nasıl Kur'an okurum? dedim.

– ”Ben Kur'an'ı başkasından dinlemeyi gerçekten
çok severim” buyurdular. Bunun üzerine ben
kendilerine Nisâ sûresini okudum. “Her ümmetten
gerçek bir şahit, seni de bunlara hakkıyla şahit
getirdiğimiz zaman halleri nice olur” [âyet 41]
anlamındaki âyete gelince:

– ”Şimdilik yeter” buyurdular. Kendisine dönüp
baktım, iki gözünden yaşlar boşanıyordu.

Buhârî, Tefsîru sûre(4), 9; Fezâilü'l-Kur'ân 33, 35; Müslim, Müsâfirîn 247. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, İlm 13; Tirmizî, Tefsîr 5

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes'ûd, ashâb arasında sesi çok güzel olanlardan ve Kur'an'ı en iyi okuyanlardan biri olarak şöhret bulmuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in zaman zaman ona Kur'an okutup dinlediği bilinmektedir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kim Kur'an'ı nâzil olduğu gibi taze okumak isterse, İbni Ümmü Abd'in kıraati üzere okusun" (İbni Mâce, Mukaddime 11; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, I, 7,26). İbni Ümmi Abd, Abdullah İbni Mes'ûd'dur. Bu ve benzeri hadisler, sesi güzel olandan Kur'an okumasını istemenin ve dinlemenin müstehap olduğuna delildir. Sahâbîler başta olmak üzere selef-i sâlihîn bu usûlü kendilerine rehber edinmiş, en güzel okuyanlar Kur'an'ı tilâvet etmiş, talebeler onları dinleyerek fem-i muhsin adı verilen düzgün ağızlardan, ehil hocalardan alıp öğrenmiş, onlar da kendi talebelerine öğretmişler ve Kur'an öğretimi günümüze kadar bütün İslâm coğrafyasında bu şekilde devam edegelmiştir. Hatta bu usul sadece Kur'an'la sınırlı kalmamış, dindeki önemine

binâen Peygamber Efendimiz'in sünnetini ve hadislerini de, kitaplarda yazılı bile olsa, üstâd seviyesinde bir hocanın okuyup talebelerin dinlemesi suretiyle, adına “semâ tariki” denilen yolla almışlar ve bu yolu da ilim alma usullerinin en üstünü kabul etmişlerdir.

Peygamberimiz'in İbni Mes'ûd'a Kur'an okutup kendisinin dinlemesinin bir başka yönü de, ona kırâat ve tilâveti en mükemmel şekilde öğretmeyi hedeflemiş olmasıdır. Bu sebeple ulemâmımız Kur'an ve hadisleri talebelerinden dinlemişler, bunu Kur'an ve sünneti güzelce zabtetme yönünden daha faydalı bir yol olarak görmüşlerdir. Kur'an ve Sünnet'in bu şekilde öğrenilmesine de “kıraat veya arz tariki” denilmiştir. Çünkü üstâd mevkiinde bulunanlar, daha üstün mertebededirler. Onlar, talebelerini dinlemekle Kur'an'ın sevabından bol pay ve üstün nasip almış olurlar. Ayrıca bir sözü ehli olandan dinlemenin insanda uyandırdığı saygı, aşk ve iştîyak, huşû ve huzû, düşünme gücü, kendi kendine okuması anındakinden daha fazla ve daha etkilidir.

Bu hadisin bazı rivâyetlerinde, Peygamberimiz'in İbni Mes'ûd'dan Nisâ sûresini okumasını istediği belirtilir. Bunun da sebebi, anılan sûrenin Allah'a

saygı ve hürmetin en üst mertebesi olan takvâyı, Efendimiz’e övgüyü ve çok çeşitli ahkâmı kapsayıcı nitelikte olmasıdır. Buhârî’nin bir rivayetinde belirtildiğine göre, Peygamberimiz’in İbni Mes’ûd’a “yeter” demesi, bu âyetteki ibret ve nasihatlere dikkat çekmek gayesine yöneliktir. Efendimiz’in ağlaması da bu sebeptedir. Bir taraftan ümmetine karşı olan merhameti, öte yandan Allah’ın mahşer gününde azamet ve celâliyle tecellisi, kıyametin şiddet ve dehşeti, kendisinin ise bu vaziyette ümmetine şahitlik yaparak onlara şefaathane edecek olması, bugünün dehşetinden onları kurtarmaya çalışması, tabî ki insana kanlı göz yaşları döktürür. Peygamberimiz sadece ümmetine değil, diğer ümmet ve peygamberlere de şahit tutulacaktır. Çünkü Cenâb-ı Hak, son ilâhî kitabın ve son dinin peygamberine bu yöndeki bilgileri ve yetkiyi lutfetmiştir.

Hadisimiz daha önce “Allah’a Duyulan Saygı ve Arzudan Dolayı Ağlamak” bahsinde 447’nci hadis olarak geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, sesi güzel olan sahâbîlerden Kur'an okumalarını istemiş ve onları dinlemiştir.
2. Sesi güzel olanlardan Kur'an okumalarını istemek ve onları dinlemek müstehaptır.
3. Sesi güzel olan kimse, bunun kendisine Allah'ın bir nimeti olduğunu bilmeli ve Kur'an okumaya ayrı bir özen göstermelidir.
4. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ümmetine bu dünyada rahmeti, merhameti ve şefkati, âhirette de şefaatinin varlığı hak ve gerçektir.
5. Peygamberimiz mahşerde hem kendi ümmetine hem de diğer ümmetlerin peygamberlerine şahitlik yapacaktır.
6. Kur'an okunurken, can kulağıyla dinlemek ve âyetlerin mânalarını düşünmek gerekir. Kur'an dinlerken Allah'ın âyetlerini ve bu âyetlerin mânalarını düşünerek ağlamak müstehaptır.
7. İlim ve fazilet ehli olanlar, kendi arkadaşlarına ve talebelerine karşı mütevazî davranmalıdır.

باب في الحثّ على سور آيات مخصوصة -183

BELİRLİ BAZI SÛRE VE ÂYETLERİ OKUMAYA TEŞVİK

Hadisler

قال لي: يَدِ رافع بن المُعلّى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال عن أبي سع -1011
أَلَا أَعْلَمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي «: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ؟ فَأَخَذَ بِيَدِي ، فَلَمَّا أَرَدْنَا أَنْ نَخْرُجَ
إِلَيْكَ قُلْتَ لَا أَعْلَمُكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ؟ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: قُلْتَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي ، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي «: :
ي.راخبل ا هاور «أُوتِيَتْهُ

1011. Ebû Saîd Râfî‘ İbni Muallâ radıyallahu anh
şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

– ”Mescidden çıkmazdan önce sana Kur’an’daki
en büyük sûreyi öğreteyim mi?” buyurdu ve elimi
tuttu. Çıkmak istediğimizde ben:

–Yâ Resûlallah! Bana Kur'an'daki en büyük sûreyi sana öğreteyim mi demiştiniz? dedim. Bunun üzerine:

– ”Elhamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn'dir. O seb'ul-mesânîdir; bana verilen Kur'ân-ı Azîmdir” buyurdular.

Buhârî, Tefsîr 1; Fezâilü'l-Kur'ân 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 15; Nesâî, İftitâh 26; İbni Mâce, Edeb 52

Ebû Saîd Râfi‘ İbni Muallâ

Adının Hâris olduğu da söylenen Râfi‘ İbni Muallâ sahâbe-i kirâmdandır. Çünkü onun Bedir Gazvesi'nde şehid olduğundan bahsedilir. İbni Hacer, bu söylenilenlerin doğru olmadığını kabul eder. Ebû Saîd, ensara mensup bir sahâbîdir. Ebû Saîd'in Resûl-i Ekrem'le olan ve yukarıdaki hadiste zikri geçen hikâyesi ondan rivayet edilen iki hadisten birini teşkil eder. Onun başka rivayetine rastlanmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadisin, Sahîh-i Buhârî'deki nakline göre, Ebû Saîd mescidde namaz kılarken Resûl-i Ekrem Efendimiz kendisini çağırmıştı. O, namazda olduğu için bu çağrıya anında icâbet edemedi. Namazını bitirdikten sonra gelip “Namaz kılıyordum” diye mazeret beyan etti. Bunun üzerine Peygamberimiz:

“Allah Teâlâ, ‘Allah ve Resulü sizi çağırdıkları zaman hemen icâbet edin’ [Enfâl sûresi(8), 24] buyurmuyor mu?” diyerek onun bu hareketinin doğru olmadığına dikkat çekti ve sonra da aralarında hadiste geçen konuşma cereyan etti.

İslâm âlimleri, Hz.Peygamber'in emrine uymanın farziyeti hususunda görüş birliği içindedirler. Çünkü bu konudaki âyetleri başka türlü yorumlama imkânı olmadığı gibi, aksine delâlet eden herhangi bir nas da yoktur. Bu sebeple, namaz kılmakta olan bir kimsenin peygamberin emrine uyarak ona anında icâbet etmesi gerekir. Bu icâbetin namazı bozmayacağı kanaatinde olan pek çok âlim vardır; onlara göre kılınan sünnet namaz da emre icâbetten ibarettir. Namazı bozacağı kanaatinde olanlara göre ise, öncelikle peygamberin emrine icâbet

etmek, sonra da o namazı tekrar aynı şekilde kılmak gerekir.

Elhamdülillâh'dan maksat, herkesin bildiği gibi Fâtiha sûresidir. Bu sûre, Kur'an'ın en faziletli, okunması karşılığında sevabı en çok, itibarı en yüksek olan ve muhteva itibariyle de bütün Kur'an'ı kapsayıcı bir niteliği bulunan yegâne sûredir. Bu sebeple de “Ümmü'l-Kur'ân” veya “Ümmü'l-Kitâb” diye adlandırılır. Fakat Kur'an'a onunla başlanıldığı için, Kitab'ın başı anlamında Fâtihatü'l-Kitâb adıyla da anılır. Sûrenin bilinen isimlerinden biri de el-Hamd'dir ki, Sûretü'l-hamd'in kısaltılmışıdır. Bunlar dışında bu sûreye es-Sebu'l-mesânî, el-Vâfiyye, el-Kâfiyye ve daha başka isimler verildiğini görürüz. Fâtiha sûresinin büyüklüğü ve fazîletiyle ilgili birçok sahih hadis vardır. Bakara sûresinin sûrelerin en büyüğü olduğunu ifade eden hadis, bu rivayetlerle bir çelişki teşkil etmez. Çünkü orada kastedilen, Bakara sûresinin içindeki hükümler, misâller, ibretler ve delillerdir. Bu anlamda Bakara sûresinin içine aldığı hükümleri şâmil bir başka sûre yoktur. Bundan dolayı da Bakara sûresi “Füstâtü'l-Kur'ân: Kur'an'ın çadırı” diye adlandırılır. Hatta içindeki fikhî ahkâmın çokluğu ve kıymeti sebebiyle, Hz.Ömer'in sekiz sene onu öğrenmekle

meşgul olduğu nakledilir. Oğlu Abdullah için de böyle bir rivayet vardır.

“es-Seb‘u’l-mesânî” Fâtiha sûresine verilen adlardan bir diğeridir demiştik. Böyle adlandırılışının sebebi, namazın her rekatında tekrar edildiği ve yedi âyetten müteşekkil olduğu içindir. Ayrıca hem Mekke hem Medine’de olmak üzere iki defa nâzil olması, hem Allah’a övgüyü hem duayı ihtiva etmesi, hem fesahat hem belâgatı içinde toplaması, bu ümmetten önce başka ümmetlere nâzil olmaması ve bunlar dışında sayılan bazı sebeplerle bu ismi aldığı da söylenir. Hadis kitaplarımızın tefsir ve Kur’an’ın fazîletleriyle ilgili bölümlerinde, özellikle rivâyet tefsiri vasfı taşıyan eserlerde sûrenin faziletleriyle ilgili hadislere yer verildiğini görürüz. Fâtiha sûresinin Kur’ân-ı Azîm diye adlandırılmasının sebebi de yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Kur’an’ın özü ve ruhu mahiyetinde olduğu içindir. Hasan-ı Basrî, Allah Teâlâ’nın daha önceki ilâhî kitapların bilgisini Kur’an’a tevdi ettiğini, Kur’an’ın bilgisinin özünü ve ruhunu da Fâtiha sûresinin teşkil ettiğini söyler. Bu yüzden Fâtiha sûresinin tefsirini tam olarak bilip kavramanın, Kur’an’ın tefsirini bilip kavramak anlamına geleceğini ifade eder. Belki bu sebepten dolayı, bütün müfessirler,

özellikle rivayet ve dirayeti bir arada bulunduran tefsir sahipleri, Fâtiha sûresinin tefsiri üzerinde etraflıca dururlar. Müstakil Fâtiha sûresi tefsirleri de yazıl原因lmıştır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Allah'ın kitabı Kur'an'ın içindeki en büyük sûre, Fâtiha sûresidir.
2. Fâtiha sûresi, Kur'an'ın itikadî, amelî ve ahlâkî ahkâmının özüdür.
3. Fâtiha sûresinde tevhid inancı, sadece Allah'a ibadet, Allah'ın va'di ve vaîdi, geçmiş ümmetlerden gazaba uğrayanlar ve sapıklığa düşenlerin kıssalarının özü yer alır.
4. Fâtiha sûresi, Peygamberimiz tarafından es-Seb'u'l-mesânî ve el-Kur'ânü'l-Azîm diye de adlandırılmıştır.
5. Fâtiha sûresini okumanın ecri ve sevabı çok büyüktür.
6. Kur'an'ın bazı sûreleri, diğer bazılarından daha faziletli olabilir.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -1012- وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ «: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ: قَالَ فِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «: نَارُقْلَا ثَلَاثٌ لِدَعَتْلِ أَهْنَا ،

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: وَفِي رَوَايَةٍ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ ، «لَا أَيْعِزُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ بِثَلَاثِ الْقُرْآنِ فِي لَيْلٍ» : قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ، «: أَيْنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَقَالَ : وَقَالُوا يِرَاخْبَلَا هَاوِر «ثَلَاثُ الْقُرْآنِ : اللَّهُ الصَّمَدُ

1012. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem “Kul hüvallahü ahad” sûresi hakkında şöyle buyurdu:

“Canımı gücü ve kuvvetiyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bu sûre Kur’an’ın üçte birine denktir.”

Buhârî, Fezâilü'l-Kur’ân 13. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 18; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur’ân 11

Bir başka rivayete göre: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz bir gecede Kur’an’ın üçte birini okumaktan âciz mi kalıyor?” Bu onlara gerçekten zor geldi ve:

–Buna hangimizin gücü yeter ki, yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine Efendimiz:

“Kul hüvallahü ahad Allahü’s-samed, Kur’an’ın üçte biridir” buyurdular.

Buhârî, Fezâilü’l-Kur’ân 13. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 259; Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 11

1015 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1013- «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» : وَعَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ - يُرَدِّدُهَا قَلَمًا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَذَكَرَ : لَمْ ذَلِكَ لَهُ وَكَانَ الرَّجُلُ يَتَقَالَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَرَاخِبُهَا هَاوِرٌ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ»

1013. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, bir adam başka bir adamın “Kul hüvallahü ahad”ı tekrar tekrar okuduğunu duydu. Sabah olunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e gelip bu durumu anlattı. Adamın kendisi bunu azımsıyordu. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Canımı gücü ve kudretiyle elinde bulunduran Allah’a yemin ederim ki, o sûre Kur’an’ın üçte birine denktir” buyurdu.

Buhârî, Fezâilü’l-Kur’ân 13

1015 numaralı hadis ile birlikte açıklanacaktır.

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في «إِنَّهَا تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ» : قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال في . ملسم هاور

1014. Ebû Hüreyre radıyallahu anh ‘den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem “Kul hüvella hü ahad” sûresi hakkında:

“Şüphesiz ki o sûre Kur’an’ın üçte birine denktir” buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 261

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

يا رسول الله إني : وعن أنس رضي الله عنه أن رجلاً قال - 1015 «إِنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ» : قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ، قال : أَحَبُّ هَذِهِ السُّورَةِ

يف يراخبال هاور . حديث حسن : لاقو يذمرتلا هاور
ليقاعت هحي حص .

1015. Enes radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, bir adam:

–Ben şu “kul hüvallahü ahad” sûresini seviyorum, dedi. Peygamberimiz:

“Şüphesiz ki onun sevgisi seni cennete sokar” buyurdular.

Buhârî, Ezân 106. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 11

Açıklamalar

Görüldüğü gibi, İhlâs sûresiyle ilgili bu rivayetlerin her biri muhteva itibariyle aynıdır. Sadece muhteva değil, hadisler arasındaki lafızlar bile müştereklik arz etmektedir. Bu sebeple hepsini birlikte ele almamızın daha isabetli olacağını düşündük.

İhlâs sûresinin de Fâtiha gibi birden çok adı bulunmaktadır. İhlâs'dan sonra en yaygın olan adı “Kul hüvallahü ahad”dır. Fakat bu sûreye “Tevhîd

sûresi”, “Ma’rifet sûresi”, “Tefrîd sûresi”, “Tecrîd sûresi”, “Necât sûresi” adları başta olmak üzere, Kur’an tefsirlerinde sayılan daha başka birçok isim verildiğini görürüz. Bu sûre, müşriklerin Peygamber Efendimiz’e: “Bize Rabbinin nesebini söyle!” demeleri üzerine nâzil olmuştu (Tirmizî, Tefsîru sûre (112), 1). Bu sebeple “Nisbe sûresi” de denilmiştir. Allah Teâlâ’nın nesep, soy sop gibi şeylerden münezzeh olduğu, sûrede açıkça belirtilmiştir. Fakat bu kadar değil, İhlâs sûresi dinin temeli olan tevhid inancını en mükemmel şekilde ve en kısa tarzda dile getirmiştir. Bu sebeple “Esâs sûresi” diye de anılır. Bu sûrenin muhtevâsı tam kavranılırsa, Allah Taâlâ hakkıyla tanınmış olur. Çünkü ahad, samed, lem yelid, ve lem yûled, ve lem yekün lehu küfüven ahad nitelemelerinin her biri Cenâb-ı Hakk’ın yüce cemâlinin eşsiz vasıflarıdır. Bu sebeple de sûreye “Cemâl sûresi” denilmiştir. Bu sûre ile Allah’a sığınılacağı (teavvüz), kabir sıkıntılarına bu sûrenin mani olacağı, sürekli okuyup mâna ve mahiyetine gönülden inanmak ve tefekkür etmek suretiyle insanı şirkten uzak kılacağı, daima tevhidi hatırlattığı için gerçek bir zikir olduğu gibi diğer özellikleri bu metni kısa sûreyi çok önemli kılmaktadır. Onun bu önemini Peygamberimiz’den

sûre ile ilgili olarak rivayet edilen pek çok sahih hadis de ortaya koymaktadır.

İhlâs sûresini okumanın Kur'an'ın üçte birine denk olduğuna dair hadisler, bir çok sahâbîden rivayet edilmiştir. Onlar arasında Übey İbni Kâ'b, Ömer İbni Hattâb, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî gibi meşhur isimlerin bulunduğunu görmekteyiz. Hadis şârihleri ve müfessirler bu hadisleri yorumlarken çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısım âlimlere göre, burada kastedilen denklik sevabı itibariyle değil, anlamı itibariyle üçte birine denk olmasıdır. Çünkü Kur'an'ın anlamları genel olarak üç ilme temel teşkil eder: Bunlardan birincisi tevhid ilmidir. Diğer ikisi ise şeriat ilmi ile ahlâk ilmidir. Bu sûre şeriat ve ahlâk ilminin de temeli olan tevhid ilmini en veciz ve en güzel şekilde ifade etmektedir. İmam Gazzâlî'ye göre Kur'an'daki bilgilerin temeli üç çeşit ilmi kapsar:

1. Mebde, yani varlığın başlangıcıyla ilgili ilimler;
2. Meâd, yani varlığın sonu hakkındaki ilimler;
3. Sırât-ı müstakîm, yani dosdoğru olan yolun ilmidir.

Bu sûre mebde ilminin temelini teşkil ettiği için Kur'an'ın üçte birine denk olur.

Bir kısım âlimlere göre ise İhlâs sûresi sevap bakımından da Kur'an'ın üçte birine eşittir. Çünkü hadislerin zâhirinden anlaşılan mâna budur. Fakat Peygamber Efendimiz'in Kur'an'ın her harfine on sevap verileceğine dair bu konunun başında açıkladığımız hadislerine bakarak bu görüşe itiraz edenler olmuştur. Bu itirazlara birtakım aklî ve naklî yorumlarla cevaplar verilmişse de bizim bu tafsilâtı tefsirlere bırakmamız daha doğru olur. Bu konuda İbni Abdülber şöyle der: “Biz, Hz. Peygamber'den sahih olarak nakledildiği sabit olan rivayetlerle amel eder, ona asla muhalefet etmeyiz. Peygamberimiz'in söylediği sözlerden mânasını kavrayamadıklarımıza da öylece inanır ve Resûlullah'ın söylediği sözlerin bilgisine sahip olduğunu kabul ederiz. İhlâs sûresinin neden Kur'an'ın üçte birine denk olduğu konusunu da bilmiyor, fakat Resûl-i Ekrem'in bu konudaki sözlerine inanıyoruz”. Buhârî'nin hocası meşhur muhaddis İshak İbni Râhûye: “Bu hadisin anlamı, üç İhlâs okuyan kimse bütün Kur'an'ı okuyan kadar sevap kazanır demek değildir. Hatta iki yüz defadan fazla okusa bile bunu demeyiz”

demektedir. Şunu kabul etmek gerekir ki, “Kim bir iyilik yaparsa ona on katıyla sevap vardır” [En’âm sûresi (6), 160] vaadiyle bir harfe on sevap veren Allah, dilerse İhlas sûresine diğerlerinin tamamına veya üçte birine denk bir sevap verebilir. Buna mânî bir durum ve aksini ispata yarayacak şer’î bir delil yoktur. Tam aksine “Allah dilediğini yapar” [İbrahim sûresi (14), 27] ve “Dilediği gibi hüküm verir” [Mâide sûresi (5), 1] gibi Kur’an âyetlerinden başka sebep aramak da doğru olmaz.

İmam Nevevî’nin Buhârî’den tahrir ettiği ve Tirmizî’nin de aynısını rivayet ettiği, Peygamberimiz’in İhlâs sûresini seven kişiye, bu sevginin kendisini cennete götüreceğini haber verdiği hadis, uzun bir metnin en son cümlesidir. Buhârî bu hadisi muallak olarak, yani senedini zikretmeksizin nakletmiştir. Buna göre, Kubâ Mescidi’nde cemaate namaz kıldırın ensara mensup bir sahâbî, kıldırıldığı her namazın her rek‘atında “Kul hüvellâhü ahad” sûresini okuyor, sonra bir başka sûreyi ona ekliyordu. Cemaat kendisine itiraz ettiyse de buna devam etti ve dilerlerse bir başkasını kendilerine imam edinmelerini söyledi. Fakat onlar cemaatin en faziletlisi olarak o sahâbîyi gördükleri için bir başkasının namaz kıldırmasını da istemiyorlardı.

Peygamber Efendimiz bir gün onların yanına gelmişti. Bu durumu kendilerine haber verdiler. Resûl-i Ekrem o sahâbîye:

– “Arkadaşlarının arzu ettiği şeyden seni alıkoyan ve her rek‘atta bu sûreyi okumaya sevkeden sebep nedir?” diye sordu. O sahâbî:

–Yâ Resûlallah! Ben İhlâs sûresini çok seviyorum, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

– “Şüphesiz ki onun sevgisi seni cennete sokar” buyurdular.

Böylece Efendimiz onu takdir etti ve bu davranışından vazgeçmesini de söylemedi. Hadisin başka kaynaklardaki rivayetlerinde bu kişinin Külsûm İbni Hidm adındaki sahâbî olduğu tasrih edilmiştir. Fakat bu, herkesin yapması gereken veya her zaman yapılması gereken bir sünnet olmadığı gibi, hangi sûre olursa olsun, sürekli onu okumak, sanki başka şey okunmazmış gibi bir kanaate sahip olmak veya bu kanaate sahip olunmasına vesile teşkil etmek hoş karşılanmamıştır. Ne var ki, namaz dışında ve kişinin kendine ait bir vird olmak üzere dilediği sûre ve âyetleri ezberlemesi, okuması ve bunu

sıkça tekrar etmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bizim toplumumuzda özellikle Fâtiha ve İhlâs sûrelerinin birçok vesileyle namaz dışında yaygın olarak okunması bu teşvik unsuru hadislerle bağlanabilir. Böyle davranmakta da hiçbir sakınca söz konusu değildir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İhlâs sûresi, metni kısa fakat muhtevası yoğun sûrelerdendir.
2. İhlâs sûresinin birçok ismi olup “Kul hüvellahü ahad” bu isimlerden biridir.
3. İhlâs sûresi Kur’an’ın üçte birine denktir. Bu denklik, ihtivâ ettiği ilim ve mâna derinliği ile ilgili olabileceği gibi, sevabıyla da ilgili olabilir.
4. Kur’an’ın ihtiva ettiği bilgiler temelde üç kısma ayrılır: Tevhid, teşrî‘ ve ahlâk. İhlâs sûresi tevhidin temelini teşkil eder. Fakat teşrî‘ ve ahlâk da tevhide bağlıdır.
5. Peygamber Efendimiz, İhlâs sûresinin faziletleriyle ilgili pek çok sahih hadis irad

buyurmuşlardır. Bunlar bize onun kıymeti hakkında yol gösterir.

6. İhlâs sûresini sevmek, onun muhtevasını sevip ona uymak anlamına geldiği için, böyle olanlar cennete girmeyi hak ederler.

1016- وعن عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
يُرَ مِثْلَهُنَّ قَطُّ أَلَمْ تَرَ آيَاتٍ أَنْزَلْتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ لَمْ: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. ملسم هاور «؟ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ

1016. Ukbe İbni Âmir radiyallahu anh‘den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bu gece indirilen âyetleri görmedin mi? Onların benzerleri asla görülmemiştir: Kul eûzü birabbi’l-felak ve kul eûzü birabbi’n-nâs.”

Müslim, Müsâfirîn 264. Ayrıca bk. Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 12

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

Ukbe İbni Âmir

Ukbe, meşhur ve büyük sahâbîlerden biridir. Kendisi Medine’li olup Cüheyne kabilesine mensuptur. Sahâbe hayatından bahseden eserler onun pek çok künyesi olduğunu belirtirler. Ebû Hammâd, Ebû Amr, Ebû Lebîd onlardan sadece bir kaçıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine’ye geldiğinde Ukbe koyunlarını gütmekteymiş; koyunları bırakıp Efendimiz’e gelmiş ve kendisine bîat ederek müslüman olmuş. Ukbe, sesi çok güzel olup iyi Kur’an okuyan, ferâiz ilmini ve fıkıhı bilen, çok güzel konuşan, şair ve kâtip bir sahâbî idi. Kur’an’ı toplayanlardan biri de odur. Onun kendi eliyle yazıp topladığı Kur’an nüshası uzun yıllar Mısır’da muhafaza edilmiş ve ilk dönem İslâm âlimlerinden birçoğu o nüshayı görmüştür.

Ukbe pek çok fetihde bulundu. Dımaşk’ın fethini Hz.Ömer’e müjdeleyen o oldu. Dımaşk’tan Medine’ye yedi günde gelmiş, Medine’de Resûl-i Ekrem’in kabrinin başında dua ettikten sonra o duanın bereketiyle ikibuçuk günde geri dönmüştü. Sıffîn Savaşı’nda Muâviye’nin yanında yer almış, bu savaştan sonra Muâviye kendisini en geniş yetkilerle Mısır valiliğine tayin etmişti. Ukbe Mısır’a yerleşti ve bir rivayete göre 58 (678) senesinde orada vefat etti.

Ukbe, Peygamber Efendimiz'den 55 hadis rivayet etti. Ukbe'den hadis nakledenler arasında İbni Abbas, Ebû Ümâme, Cübeyr İbni Nüfeyr, Ebû İdrîs el-Havlânî ile sahâbe ve tâbiînden birçok kişi vardır.

Allah ondan razı olsun.

1017- كَانَ رَسُولُ :وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - ۱۰۱۷
وَسَلَّمَ يَتَعَوَّدُ مِنَ الْجَانِّ ، وَعَيْنَ الْإِنْسَانِ ، حَتَّى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
هَاور .نَزَلَتْ الْمُعَوِّذَتَانِ ، فَلَمَّا نَزَلْنَا ، أَخَذَ بِهِمَا وَتَرَكَ مَا سِوَاهُمَا
ن س ح ث ي د ح ل ا ق و ي ذ م ر ت ل ا .

1017. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cinlerden ve göz değmesinden Allah'a sığınırdı. Nihayet Muavvizeteyn (Kul eûzü birabbi'l-felak ve kul eûzü birabbi'n-nâs) nâzil oldu. Ondan sonra Muavvizeteyn ile Allah'a sığınmaya başladı ve diğer duaları bıraktı.

Tirmizî, Tıb 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, Tıb 33

Açıklamalar

Felak ve Nâs sûreleri “sığınırım de” emriyle başladıkları için, ikisine birden iki sığındırıcı anlamında “Muavvizeteyn” adı verilir. Bu ikisine İhlâs sûresi de dahil edilerek üçüne birden “Muavvizât” denilmektedir. Hz.Âişe’den rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem bir rahatsızlık hissettiği zaman ve her gece yatağına yatarken bu üç sûreyi okuyup avuçlarına üfleyerek, başına ve yüzünden başlamak üzere bütün vücuduna mesheder ve bunu üç defa tekrar ederlerdi (Buhârî, Fezâilü’l-Kur’ân 14; Müslim, Selâm 51; Ebû Dâvûd, Tıb 19).

Felak ve Nâs sûreleri, meşhur olan görüşe göre Medine’de nâzil oldu. Nâzil oluş sebebi, yahudi Lebîd İbni A’sam’ın sihir kıssasıyla ilgilidir. Rivayete göre bu yahudi Hz. Peygamber’e sihir yapmış, Resûl-i Ekrem o yüzden birkaç gün rahatsız olmuştu. Cebrâil aleyhisselâm Peygamberimiz’e gelerek, kendisine yahudilerden bir adamın sihir yaptığını, sihrin yerini, yapanı ve ne ile yaptığını haber vermiş ve bu vesileyle de bu iki sûreyi getirmişti. Resûl-i Ekrem bu iki sûreden her bir âyeti okudukça sihir yapılan ipin bir düğümü çözülmüş, sûreler bitince son düğüm de çözülmek suretiyle hem rahatsızlığından kurtulmuş, hem de ayağa kalkmıştı. Nakledilen bu

nüzûl sebebini kabul etmeyen müfessirler de vardır. Tefsir kitaplarında bu konunun enine boyuna münakaşası yapılmıştır. Biz onlar üzerinde duracak değiliz. Şu kadarını ifade edelim ki, bu rivayetler Hz.Peygamber'in sihire mağlup olduğu gibi bir anlama gelmez. Tam aksine mûcize ile ona üstün geldiğini gösterir. Peygamber Efendimiz'in bu iki sûrenin inmesinden önce de, cinlerin ve kötü gözlü insanların şerlerinden Allah'a sığındığı, belki bunun için bazı âyetleri ve duaları okuduğu bilinmektedir. Fakat bu sûrelerin nüzülundan sonra artık başka şeyler okumadığı anlaşılmaktadır. İşte Ukbe'ye veya bütün sahâbeye şimdiye kadar benzeri olmayan âyetler indiğini söylemesinin sebebi bu hadise olabilir. Peygamber Efendimiz'den ümmete intikal eden bir fiilî sünnet olarak, kötü gözlerden, birtakım şerli insanların şerrinden ve cinlerin tasallutundan korunmak için bu sûrelerin okunması bütün müslümanlar arasında yaygınlık kazanmıştır. Müslümanların bu uygulamaları Kur'an'ın: "Biz Kur'an'dan, mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz [İsrâ sûresi (17), 82] âyetine uygun bir davranıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Felak ve Nâs sûreleri Kur'an'ın faziletli sûrelerinden ikisidir.

2. Bu iki sûre, insanların ve cinlerin şerrinden Allah'a sığınmayı konu edindiği için iki sığındırıcı anlamında Muavvizeteyn diye adlandırılmıştır.

3. Göz değmesi hak olup, Resûl-i Ekrem Efendimiz bundan Allah'a sığınmıştır.

4. Cinlerin eziyetinden, kindar ve hasetçi kimselerin çok zararlı olan gözlerinin şerrinden kurtulmak için duaya sımsıkı sarılmak gerekir; Muavvizeteyn sûreleri bunun bir vesilesidir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1018
مِنَ الْقُرْآنِ سُورَةُ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. « تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ : غُفِرَ لَهُ ، وَهِيَ

. نَسَحَ ثِيَدِح : لَاقُو وَيَذْمُرْتَلَاو دَوَاد وَبَأْ هَاوِر
. « تَشْفَعُ » : دَوَادِي بَأْ عِيَاوِرِي فَو

1018. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kur’an’da otuz ayetten ibaret bir sûre bir adama şefaatt etti; neticede o kişi bağışlandı. O sûre: Tebârekellezî biyedihi’l-mülk’dür.”

Ebû Dâvud, Salât 327; Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 9. Ayrıca bk. İbni Mâce, Edeb 52

Açıklamalar

Tebâreke sûresi, Kur’an’ın 67’nci sûresi olup 30 âyetten ibarettir. Bu sûre Mülk sûresi diye anılır ve Kur’an’daki adı böyledir. Ancak ona Mânia, Münciye, Vâkiye gibi isimler de verilmiştir. Bu sûre Mekke’de nâzil olmuştur. Mülk sûresinin fazileti hakkında çeşitli hadisler vardır. Onlardan birinde bildirildiğine göre, Peygamber Efendimiz, Secde ve Mülk sûrelerini her gece yatmadan önce okurlardı (Tirmizî, Fezâilü’l-Kur’ân 9). Bunu mukîm iken de, yolculukta olduğu sıralarda da bırakmadıkları nakledilir. Resûlullah’ın bu sünnetinden hareketle müslümanlar da hem bu sûrenin hem de sünnete uymanın bereketini umarak her gece Mülk sûresini okumayı güzel bir âdet edinmişlerdir. Bunun mendup sayılan davranışlardan biri olduğu kabul edilir.

Bu s urenin bir adama Őafaat etmesi ve bu vesileyle onun maĒfirete n il olup baĒıřlanması, onu sürekli okuması ve kadrini kıymetini bilmesi sebebiyledir. Bu Şekilde davrananları Cen b-ı Hak kabir az bından koruyacak veya kıyamet gününde kendilerini baĒıřlayıp affedecektir. Hatt  s reye “M nia” ve “Münciye” adlarının verilmesinin sebebi, onun m na ve m hiyetini kavrayarak ve inanarak okuyanın kabir az bı görmesine engel olacaĒı ve kurtuluşuna da vesile teşkil edeceĒi içindir. S reye bu iki ismi bizzat Efendimiz vermişlerdir (Bk. Tirmiz , Fez il ’l-Kur’ n 9). Peygamberimiz’in bu hadisleri Teb reke s resinin sürekli okunmasına teşvik mahiyetinde kabul edilmelidir.

Hadisten  Ērendiklerimiz

1. Teb reke s resi, Kur’an’ın özellikli ve faziletli s relerindendir.

2. Teb reke s resinin ezberlenmesi ve her gece yatmadan önce sürekli okunması Peygamberimiz’in s nnetlerindendir.

3. Tebâreke sûresini sürekli okumak, onun şefaatine nâil olmanın ve bağışlanmanın vesilesidir.

4. Bu şefaât, kabir azâbından korunmak olabileceği gibi, kıyamet gününde bağışlanmak da olabilir.

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ --1019
مَنْ قَرَأَ بِالْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ «: اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «كَفَّتَاهُ

. كَفَّتَاهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ :كَفَّتَاهُ الْمَكْرُوهَ تِلْكَ اللَّيْلَةِ ، وَقِيلَ : لِيَق

1019. Ebû Mes'ûd el-Bedrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bakara sûresinin sonundan iki âyeti geceleyin okuyan kimseye bunlar yeter.”

Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 10, 27, 34; Müslim, Müsâfirîn 255. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Ramazan 9; Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân 4; İbni Mâce, İkâmet 183

Açıklamalar

Bakara sûresinin sonundaki iki âyet, her müslümanın ezberleyip her gece okumaya özen gösterdiği “Âmenerrasûlü”dür. Bu âyetler nâzil olduktan sonra Peygamber Efendimiz’in onları ilk olarak okuduğu esnada, her dua kelimesinden sonra Cenâb-ı Hakk’ın “duânı kabul ettim” buyurduğu nakledilir (Müslim, Îmân 199-200). Ebû Zer’den nakledilen bir hadise göre de Peygamberimiz: “Allah Teâlâ Bakara sûresini iki âyetle sona erdirmiştir ki, bunları bana arşın altındaki bir hazineden vermiştir. Bunları öğreniniz, kadınlarınıza, çocuklarınıza belletiniz, öğretiniz. Çünkü bunlar hem salâttır, hem duadır, hem Kur’an’dır” buyurmuşlardır (Dârimî, Fezâilü’l-Kur’an 14; Ahmed İbni Hanbel, Müsned, IV, 147, 151; V, 180). Özellikle ülkemizde cemaatle kılınan yatsı namazlarından sonra bütün camilerde Âmenerrasûlü okunması, neredeyse vazgeçilmez bir âdet olmuştur. Ferdî olarak da hemen her müslüman bu iki âyeti her gece okur. Bu iki âyetten birincisi imanın temel esaslarını, ikincisi ise yedi ayrı dua cümlesini ihtivâ eder. Hz.Ömer ve Hz.Ali’nin: “Akıllı bir adam görmedik ki, Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okumadan uyuşun” (Dârimî, Fezâilü’l-Kur’ân 14) dedikleri nakledilir.

Âmenerrasûlü'nün o gece okuyana yetmesi ifadesini, gece namazının yerini tutar veya Kur'an okumanın yerini tutar tarzında anlayanlar olmuştur. Bir kısım âlimler de, bu iki âyet, okuyanı şeytanın ve diğer şerhilerin kötülüklerinden korur şeklinde anlamışlardır. Müfessirler özellikle Âmenerrasûlü'nün mâna ve mahiyeti üzerinde etraflıca bilgiler vermişler, önemini açıklamaya özen göstermişlerdir. Çünkü bu âyetler dünya ve âhiret hayırlarını, en güzel ve en kapsamlı duaları ihtiva etmektedir. Hayrı ve şerri bilip tanımak bir müslümanın en önemli görevidir. Duanın hayatımızda ne kadar büyük önemi olduğu, Cenâb-ı Hakk'ın Kur'an'da bize öğrettiği dua âyetlerinin çokluğundan ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sürekli yaptığı, ümmetine de tavsiye ettiği me'sûr dualardan anlaşılır. Dua ve niyazı olmayan bir müslüman düşünülemez. Bakara sûresinin bu son iki âyetini daha bir şuurla okumak, onlardan daha çok istifade etmek için bu âyetler hakkında Kur'an tefsirlerinden bilgi edinmek gerekir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bakara sûresinin son iki âyeti olan Âmenerrasûlü'yü her gece okumak, Efendimiz'in

sünneti olup, bizim de bu sünnete uymamız en büyük fazilet sayılır.

2. Bakara sûresinin son iki âyetini okuyan kimse bu sayede dünya ve âhîret saadetine nâil olur, bu iki âyet o kimseyi kötülüklerin her çeşidinden korur.

3. Bu âyetler imanın tecdidine ve dolayısıyla her gece yeniden manevî bir güç kazanmaya vesile olur.

4. Âmenerrasûlü, dua olarak kişinin dünya ve âhîret hayırlarının hepsini her gün Allah Taâlâ'dan bir kere daha temennî etmesi anlamına gelir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1020
لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مَقَابِرَ ، إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنْ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَلَسَ هَاوِر «الْبَيْتِ الَّذِي تُقْرَأُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ

1020. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçır.”

Müslim, Müsâfirîn 212. Ayrıca bk. Tirmizî,
Fezâilü'l-Kur'ân 2

Açıklamalar

Kabirler, içinde insan olduğu halde, dıştan bakanlar için hiçbir hayat eseri görülmeyen mekânlardır. Çünkü oradaki insanlar ölüdürler. Peygamberimiz, içinde Kur'an okunmayan, namaz kılınmayan, Allah'ın adı anılmayan evleri, içinde canlılık eseri görülmeyen kabirlere benzetmiştir. Müslümanları, evlerini bu hale çevirmemeleri konusunda uyarmıştır. Şayet bir ev bu halde ise, o ev kabir, onun içinde yaşayanlar da diri değil ölü hükmünde olurlar. Resûl-i Ekrem Efendimiz, sahâbeye evlerinde Kur'an okumalarını ve farzlar dışındaki sünnet namazları, nâfileleri evlerinde kılmayı tavsiye etmiştir. “Farz namazlar dışında, kişinin kıldığı namazların en faziletlisi, evinde kıldığı namazdır” (Müslim, Müsâfirîn 213) hadisi, evlerimizi ibadetten mahrum etmemek gerektiğini gösterir. Nitekim Peygamberimiz, evi mescide bitişik olduğu halde nâfile namazları evinde kılmışlardır. Ancak bu sözlerden cami ve mescidlerde sünnet ve nâfile namaz kılmanın caiz olmadığı veya hoş karşılanmadığı gibi bir kanaate ulaşmak doğru olmaz. Çünkü Peygamberimiz'in

zamanında da mescidde bazı nâfile namazların kılındığını görmekteyiz. Hatta Kâdî İyâz, selef âlimlerinden bir kısmının bütün nâfile namazların mescidde kılınmasının daha faziletli sayıldığı kanaatinde olduklarını söyler. İmam Mâlik ve Süfyân es-Sevrî'nin de aralarında bulunduğu bir kısım âlimin ise gündüz nâfilelerinin mescidde kılınmasına taraftar olduklarını belirtir. Bu konuda ilgili bahislerde bilgi verilmiştir; burada o münakaşaya girmeyeceğiz.

Bakara sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in metin ve âyet sayısı bakımından en uzun sûresidir. Bunun yanında içinde bulunan ahkâmın, darbı mesellerin, hüccetlerin, Allah'ın varlığıyla ilgili kesin delillerin, dinin uyulması gereken temel esaslarının, kıssa ve mevızaların, garip olayların ve akıllara durgunluk veren mûcizelerin çokluğu, içinde Allah'ın isimlerinin en fazla geçtiği sûre olması açısından da özellikli bir yere sahiptir. Bütün bunların bulunduğu bir sûreyi okuyan ve mahiyetini kavrayıp hayatına uygulayan bir kimseyi şeytanın aldatması, saptırması mümkün olmaz. Bu sebeple bu sûreyi okuyan kimseden ve okunduğu mahalden şeytanın kaçıp uzaklaşması tabiidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müslümanlar, içinde Kur'an okumak, namaz kılmak, dua etmek ve Allah'ı zikretmek suretiyle evlerini canlı kılmalı, ölümler yurdu olan kabre çevirmekten sakınmalıdırlar.

2. Nâfile ibadetleri evde yapmak daha faziletlidir.

3. Bakara sûresini okumak, mahiyetini kavrayıp üzerinde düşünmek, ahkâmını uygulamak faziletli amellerden biridir.

4. Bakara sûresini yukarıda sayılan özelliklere dikkat ederek okuyan kimsenin yanından şeytan uzaklaşır.

قال رسولُ اللَّهِ : وعن أَبِي بنِ كَعْبٍ رضي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1021-
يا أبا المُنْذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ « : لَمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ، فَضْرَبَ فِي : مَعَكَ أَعْظَمُ ؟ قُلْتُ
. ملسم هاور «لِيَهْنَكَ الْعِلْمُ أبا المُنْذِرِ » : صَدْرِي وَقَالَ

1021. Übey İbni Kâ'b radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Ey Ebü’l-Münzir! Allah’ın kitabından ezberinde bulunan âyetlerden hangisinin daha büyük olduğunu biliyor musun?” diye sordu. Ben:

–Allâhü lâ ilâhe illâ hüve’l-hayyu’l-kayyûm, dedim. Bu cevabım üzerine elini göğsüme vurdu ve:

– “İlim sana mübarek olsun, ey Ebü’l-Münzir” buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 258

Açıklamalar

Übey İbni Kâ’b, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in zaman-ı saâdetlerinde Kur’ân-ı Kerîm’i baştan sona kadar ezberleyen sahâbîlerden biridir. Ebü’l-Münzir onun künyesidir. Hayat hikâyesini anlatırken bunlardan bahsetmiştik. Burada dikkatimizi çekmesi gereken husus, Peygamberimiz’in, Übey İbni Kâ’b’ın tamamını ezberlediği Kur’an’ın bilgisine de sahip olmasını takdir buyurmalarıdır. Çünkü Übeyy’in cevabını bu bilgiye sahip olduğunu anlatmaya yeterli bulmuş ve “İlim sana mübârek olsun” buyurmuşlardır. Bu bizim için örnek alınacak bir

noktadır. Nice Kur'an okuyan kimse vardır ki, onun bilgisinden ve ilminden mahrumdur. Kur'an'ı inanarak ve ecrini Allah'tan umarak sadece ezberleyip okumak da asla küçümsenemeyecek bir fazilettir. Ancak onun ilmine vâkıf olmanın, bununla birlikte gereğini yapıp yaşamamanın daha büyük bir fazilet olduğu da açıktır.

Burada büyüklüğünden söz edilen âyet, Bakara sûresindeki “Âyetü'l-kürsî” diye anılan 255'nci âyettir. Bu âyetin büyüklüğü sebebiyle Bakara sûresine, “Sûretü'l-kürsî” de denilir. Bu âyet, ilâhî saltanatın ve hükümdarlığın gayet açık ve özet bir anlatımıdır. Allah Teâlâ'nın zâtını ve sıfatını eksiksiz tarif etmektedir. Göklerin, yerlerin ve çevrelerinin yaratılması, ayakta durması, düzeni, miktar ve genişliğinin korunması, hayat sırrı, ilim sırrı, hâkimiyet sırrı gibi maddî ve mânevî kuvvetlerini bu âyet son derece açık bir şekilde ispat etmektedir. Bütün bunlar ilâhiyat meselelerinin ana unsurunu teşkil ettiği gibi, Allah'ın kürsüsü kavramıyla da kapsayıcılığının genişliğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan, konusu ve kapsamı ile uygunluk açısından, Âyetü'l-kürsî'nin Kur'an âyetleri arasında büyük bir kıymeti ve üstün bir fazileti vardır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz: “Kur'an'da en büyük âyet,

Âyetü'l-kürsî'dir. Bu âyeti kim okursa, Allah o kimseye ânında bir melek gönderir, o melek o kişinin ertesi güne kadar iyiliklerini yazar, günahlarını siler. Bu âyet bir evde okunduğunda, şeytanlar o evi otuz gün bırakıp terkeder. Kırk gün müddetle o eve ne bir sihirbaz kadın, ne de bir sihirbaz erkek girer. Ey Ali! Bu âyeti çocuklarına, ailene ve komşularına öğret. Çünkü bundan büyük bir âyet nâzil olmadı" buyurmuştur (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, V, 142, 178) .

Âyetü'l-kürsî'nin faziletleriyle ilgili pek çok sahih rivayet vardır. Bunları Efendimiz'den kendilerine bir emir ve tâlimat kabul eden müslümanlar, her vesileyle gereğini yerine getirmeye büyük bir özen gösterirler. Günde beş vakit kılınan namazların ardından, tesbihattan önce muhakkak Âyetü'l-kürsî'yi okurlar. Çünkü Resûl-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Kim farz namazların peşinden Âyetü'l-kürsî'yi okursa, ölümden başka hiçbir şey onu cennete girmekten engelleyemez. Ölünce de doğru cennete gider" (Müttekî el-Hindî, Kenzü'l-ummâl, 2534, 2569-70-71). Bir başka hadiste: "Farz namazların peşinden Âyetü'l-kürsî'yi okuyan kimse, diğer namaz vaktine kadar Allah'ın koruması altındadır" buyrulur (İbni Hacer el-Heysemî, Mecmaü'z-zevâid, II, 148). Sadece

namazların arkasından değil yatağa yatıp uyumadan önce de bu âyetin okunması tavsiye buyurulmuştur. Bir müslüman, gücü ve imkânı nisbetinde bu tavsiyelere uyarsa, bu dünyada düzenli bir hayat sürer, âhirette de büyük sevaba ve mânevî derecelere kavuşur. Çünkü bunlar bizim hayatımızı disiplin altına alan ve Allah rızâsına uygun davranışlar ortaya koymamızı sağlayan önemli teşviklerdir. Tabii ki, her zaman ifade etmeye çalıştığımız gibi Kur'an'ın bir ibadet aşkı ile okunmasının yanında, okunan sûre ve âyetlerin mânalarını kavramaya çalışmak, gerekleriyle amel etmek işin temelini teşkil eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kur'an'ın bazı âyetleri diğerlerinden faziletlidir. Bu ayırım, bazı âyetlerin eksik ve noksan olduğu anlamına gelmez.

2. Âyetü'l-kürsî'nin büyüklüğü, muhtevâsının büyüklüğü ve kapsayıcılığıyla alâkalıdır. Çünkü bu âyet, Allah Teâlâ'nın bütün isim ve sıfatlarının esasını teşkil eder.

3. Übey İbni Kâ'b, sahâbenin önde gelen ilim ehlerinden biridir. Onun bu vasıfla anılmasının

sebebi Kur'an hâfızı olması ve onun bilgisine sahip bulunmasındandır.

4. Kendini beğenme ve kibir hissine kapılmamasından emin olunan kimseyi yüzüne karşı methetmek câizdir.

5. Kur'an'ın faziletli olarak nitelendirilen sûre ve âyetlerini okumak, okuyana büyük sevap kazandırır.

وَكَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1022
م بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ ، فَأَتَانِي آتٍ ، فَجَعَلَ يَحْنُو صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الطَّعَامِ ، فَأَخَذْتُهُ فَقُلْتُ
، إِنِّي مُحْتَاجٌ ، وَعَلِيَّ عِيَالٌ ، وَبِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ : وَسَلَّم ، قَالَ
ال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَخَلَيْتُ عَنْهُ ، فَأَصْبَحْتُ ، فَقَدْ
يَا رَسُولَ اللَّهِ : قُلْتُ «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ الْبَارِحَةَ ؟ » :
أَمَّا إِنَّهُ قَدْ : لَأَقِفَ بِشَكَا حَاجَةً وَعِيَالًا ، فَرَحِمْتُهُ ، فَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ
هُ سَيَعُودُ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَفْتُ أَدَّ «كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ
لأَرْفَعَنَّكَ إِلَى : فَجَاءَ يَحْنُو مِنَ الطَّعَامِ ، فَقُلْتُ . وَسَلَّم فَرَصَدْتُهُ
دَعْنِي فَإِنِّي مُحْتَاجٌ ، وَعَلِيَّ : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ
وَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ ، فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ لِي رَسُولُ عِيَالٍ لَا أَعُودُ ، فَرَحِمْتُهُ
يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ الْبَارِحَةَ » : اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ شَكَا حَاجَةً وَعِيَالًا فَرَحِمْتُهُ ، وَخَلَيْتُ سَبِيلَهُ : قُلْتُ « ؟
فَجَاءَ يَحْنُو . فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ . «بِكَ وَسَيَعُودُ إِنَّهُ قَدْ كَذَّ » : لَأَقِفَ ،
لأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الطَّعَامِ ، فَأَخَذْتُهُ ، فَقُلْتُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَذَا آخِرُ ثَلَاثٍ مَرَاتٍ أَلَّاكَ لَا تَزْعُمُ أَنَّكَ تَعُودُ ، ثُمَّ تَعُودُ ،

ما هُنَّ ؟ :عَلَّمَك كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا ، قُلْتُ دَعْنِي فَإِنِّي أ : لاقف
إذا أُوتِيتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ ، فَإِنَّهُ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ : لاق
مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ ، وَلَا يَقْرُبُكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ
مَا فَعَلَ « :رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُصْبَحْتُ ، فَقَالَ لِي
يَا رَسُولُ اللَّهِ زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ :فَقُلْتُ «أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ ؟
لاق : تلق «مَا هِيَ ؟ » : لاق يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ
أ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ إِذَا أُوتِيتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ : يَل
لَا يَزَالَ : يَل لاقو {اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ } :الآية
فَقَالَ النَّبِيُّ . عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ ، وَلَنْ يَقْرُبَكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ
مَا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ ، تَعْلَمُ مَنْ أ « :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ذَآكَ » : لاق ، ال : تلق «تُخَاطَبُ مُنْذُ ثَلَاثٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ؟
. يراخبل ا هاور «شَيْطَانٌ

1022. Ebû Hüreyre radıyallahu anı şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni
ramazan zekâtı olan sadaka-i fıtrı korumakla
görevlendirmişti. Bir adam gelip yiyecek şeylerden
avuçlamaya başladı. Adamı tuttum ve:

– Vallahi seni Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem'in huzuruna götüreceğim, dedim. Adam:

– Şüphesiz ben muhtacım, çoluğum çocuğum ve
pek çok ihtiyacım var, dedi. Bunun üzerine ben
adamı salıverdim. Sabaha çıkınca, Resûlullah
sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?” buyurdu. Ben de:

– Yâ Resûlallah! İhtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim. Resûl-i Ekrem:

– “O sana yalan söyledi, tekrar gelecek” buyurdu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in bu sözü üzerine tekrar geleceğini anladım ve onu gözetlemeye koyuldum. Adam geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Bunun üzerine:

– Seni Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzuruna çıkaracağım, dedim. Adam:

– Beni bırak, çünkü ben gerçekten muhtacım. Çoluk çocuğum da var. Bir daha gelmem, dedi. Ben de acıdım ve salıverdim. Sabah olunca yine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

– “Yâ Ebâ Hüreyre! Dün gece tutsağın ne yaptı?” diye sordu. Ben de:

– Yâ Resûlallah! Bana yine ihtiyaç içinde bulunduğunu ve çoluk çocuğu olduğunu söyledi, ben de acıdım ve salıverdim, dedim.

Peygamberimiz:

– “O kesinlikle sana yalan söyledi, ama tekrar gelecek” buyurdu. Ben de üçüncü defa gelmesini bekledim. Gerçekten geldi ve yine yiyecek şeylerden avuçlamaya başladı. Onu tekrar yakaladım ve:

– Seni mutlaka Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in huzuruna çıkaracağım; artık bu üçüncü ve son gelişindir. Bir daha gelmeyeceğine söz veriyorsun sonra tekrar geliyorsun, dedim. Bu defa bana:

– Beni bırak! Allah’ın seni faydalandıracağı bazı kelimeleri ben sana öğreteyim, dedi. Ben:

– O kelimeler nelerdir? dedim. O:

– Yatağına girdiğinde Âyetü’l-kürsî’yi oku. O takdirde, senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşamaz, dedi. Bunun üzerine ben onu

salıverdim. Sabah olunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana:

– “Tutsağın dün gece ne yaptı?” diye sordu. Ben de:

–Yâ Resûlallah! Allah’ın beni faydalandıracağı birtakım kelimeleri bana öğreteceğini söyledi, ben de onu salıverdim, dedim. Peygamber Efendimiz:

– “O kelimeler neler?” diye sordu, ben de o kimsenin bana:

–Yatağına girdiğin zaman Âyetü’l-kürsî’yi, “Allahü lâ ilâhe illâ hüve’l-hayyü’l-kayyûm” âyetini başından sonuna kadar oku; senin yanında Allah tarafından sürekli bir koruyucu bulunur ve sabaha kadar şeytan sana asla yaklaşamaz, dediğini söyledim. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Bak hele! Kendisi yalancı olduğu halde bu sefer sana doğruyu söylemiş. Üç gecedir kiminle konuştuğunu biliyor musun, ey Ebû Hüreyre?” dedi. Ben:

– Hayır, bilmiyorum, dedim. Resûl-i Ekrem:

– “O şeytandır” buyurdular.

Buhârî, Vekâlet 10, Fezâilü’l-Kur’ân 10, Bed’ü’l-halk 11

Açıklamalar

Buhârî bu hadisi Sahîh’inin üç ayrı yerinde zikretmiştir. Ancak, buradaki şekliyle sadece Kitâbü’l-Vekâle’de zikretmiş, diğer yerlerde ihtisâr etmiştir. Biz, hadiste dikkat çekilen bazı noktalara işaret etmekle yetineceğiz. Bu hadisten Peygamberimiz zamanında sadaka-i fitrın bir mekânda toplandığını, sonra ihtiyaç sahiplerine dağıtıldığını anlıyoruz. Hz. Peygamber’in gaybın bilgisine sahip kılındığının hadislerde pek çok misali varsa da, Ebû Hüreyre olup biteni anlatmadığı, Efendimiz de bu olaya bizzat şahit olmadığı halde gelen adamın yaptıklarını ve daha sonra yapacaklarını haber vermesi bunun bir örneğini teşkil eder. Ebû Hüreyre’nin onu görmesi ve yakalaması, şeytanın değişik şekillere girdiğinin bir delilidir. Ayrıca, Resûl-i Ekrem’e hakkıyla tâbi olmanın bereketi ve kerâmetinin Ebû Hüreyre’de tezâhürünün de açık bir göstergesidir. Sadaka-i fıtır

fakir ve muhtaçların hakkı olduğu için, sadaka malından alan kişi kendisini böyle tanıtmıştır.

Beyhakî'nin naklettiğine göre, gece yatağına girdiğinde Âyetü'l-kürsî'yi okuyan kimsenin Allah Taâlâ kendi evini, komşusunun evini ve mahallesini güvenli kılar (Ali el-Kârî, el-Mirkât, IV, 632).

Ebû Hüreyre, Peygamberimiz'in uyarısı ile gelen kişinin yalan söyleyen biri olduğunu biliyordu. Bu sebeple üçüncü gelişinde mutlaka onu yakalayıp Resûl-i Ekrem'in huzuruna çıkarmak istemişti. Fakat bu defa onun Allah katında makbul ve insan için faydalı sözlerden bahsetmesi Ebû Hüreyre'yi bu kararından vazgeçirdi. Belki de o bu kişinin yaptığına pişman olup tövbe ettiği kanaatine sahip oldu. Bu sebeple de onu salıverdi. Zaten bunun artık bir başka gece gelmesi de mümkün değildi. Çünkü Resûl-i Ekrem'in “Gelen kişi doğru söylemiş” demesi üzerine Ebû Hüreyre bundan böyle her gece yatağına girdiğinde Âyetü'l-kürsî'yi okuyacak, sabaha kadar kendisine şeytan yaklaşamayacaktı. Esasen şeytanın verdiği haberler yalan haberlerdir. Çünkü Efendimiz'in açıkça buyurduğu üzere, şeytanın vasfı yalancılıktır. Fakat

yalancı olanın bazı kere doğru söylediği de olur.
İşte Peygamberimiz bu hususa dikkat çekmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Âyetü'l-kürsî, birçok açıdan faziletlere sahiptir.
2. İhlâs ve samimi bir inançla geceleyin Âyetü'l-kürsî okunan bir evi, Cenâb-ı Hak o gece şeytanın şerlerinden korur.
3. Geceleyin uyumadan önce Âyetü'l-kürsî okumak sünnete uygun bir davranıştır.
4. Peygamber Efendimiz, Allah'ın izniyle gayb bilgilerine sahipti.
5. Şeytanın ve cinlerin vasfı yalancılık olup, onların söylediğine inanılmaz. Ancak bazı kere doğru söyledikleri de olur.

و عن أبي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لِ سُوْرَةِ الْكَهْفِ ، مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِهَا : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
«مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْكَهْفِ» : عِيَاوِي وَ يَفُو . «عَصَمَ مِنَ الدَّجَالِ»
. ملسم هاور

1023. Ebü'd-Derdâ radıyallahu anh 'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kehf sûresi'nin başından on âyet ezberleyen kimse deccâlden korunmuş olur.”

Bir rivayette: “Kehf sûresi'nin sonundan” buyurulmuştur.

Müslim, Müsâfirîn, 257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Melâhim 14; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân 6

Açıklamalar

Kehf sûresi Kur'an'ın 18'nci sûresi olup, 110 âyettir. Bu sûrenin mahiyet ve muhtevasıyla ilgili bazı özet bilgileri 1000 nolu hadisın açıklamasında belirtmeye çalışmıştık. Bu sûrede bir çok garip olay ve her asırda gelişen ilmî seviyeye göre yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duyulan mucizevî özellikler olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Sûredeki gerçekleri düşünenler, deccâlin fitnesine kapılmaktan kendilerini koruyabilirler. Deccâlden maksat, kıyametin büyük alâmetlerinden olmak üzere, kıyamete yakın ortaya çıkacağı mütevâtir derecesinde haberlerle sâbit olan deccâldir. O,

ulûhiyet iddiasında bulunacak ve birtakım harikalar gösterecektir. Yeryüzündeki en büyük fitne, deccâl fitnesidir. Bu konuda Riyâzü's-sâlihîn'in son bölümlerinde bilgi verilmiştir (1812'nci hadis ile ondan sonraki rivâyetlere bakılabilir). Bazı hadis şârihleri ile kelâm âlimleri buradaki deccâlin hak ile bâtılı birbirine karıştıranlar olduğunu söylemişlerdir. Sûrenin hem ilk âyetleri hem son âyetleri ibret alınacak nitelikte hakikatleri ihtiva eder. Bundan anlıyoruz ki, Kur'an'daki bu nevi âyetleri ezberlemek ve onların mahiyetleri üzerinde sürekli düşünmek gerekir. İlk âyetlerinin tavsiye edilmesi, anılan garip olayların daha çok o âyetlerde yer almasından, son âyetlerinin tavsiye edilmesi de ibret alınacak özelliklerin daha çok onlarda bulunmasından kaynaklanmış olabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kehf sûresi'nin tamamını her gün okumak, faziletli amellerdendir.
2. Kehf sûresi'nin ilk on âyetini ezberleyip sabah akşam okumak, insanı deccâlin fitnesinden koruduğu gibi birtakım şerlerden de muhafaza eder.

3. Kehf sûresi'nin son tarafını ezberleyip okumak da faziletlidir.

بَيْنَمَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ :وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ -1024-
قِهِ ، السَّلَامُ قَاعِدٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ قَوْ
هَذَا بَابٍ مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ الْيَوْمَ وَلَمْ يُفْتَحْ قَطُّ إِلَّا :فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ
هَذَا مَلَكٌ نَزَلَ إِلَى الْأَرْضِ لَمْ يَنْزَلْ قَطُّ :الْيَوْمَ ، فَنَزَلَ مِنْهُ مَلَكٌ فَقَالَ
:لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قَبْلَكَ أَبَشِيرٌ بِنُورَيْنِ أُوتِيَتْهُمَا ، :إِلَّا الْيَوْمَ فَسَلِّمْ وَقَالَ
فَاتِحَةَ الْكِتَابِ ، وَخَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ ، لَنْ تَقْرَأَ بِحَرْفٍ مِنْهَا إِلَّا
. مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «أُعْطِيَتْهُ

. الصَّوْتِ «النَّقِيضِ» .

1024. İbni Abbas radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, bir keresinde Cebrâil aleyhisselâm Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında oturmakta iken, Resûl-i Ekrem yukarı taraftan kapı gıcırtısına benzer bir ses işitti ve başını kaldırdı. Cebrâil:

– Bu, şimdiye kadar hiçbir şekilde açılmayıp sadece bugün açılan bir gök kapısıdır, dedi.
Peşinden o kapıdan bir melek indi. Bunun üzerine Cebrâil:

– Bu, yeryüzüne inen bir melektir. Bugüne kadar hiç inmemişti, dedi. Melek selâm verdi ve Peygamberimiz’e şöyle dedi:

– Müjde! Sana, senden önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur verildi. Biri Fâtiha sûresi, diğeri Bakara sûresi’nin son âyetleri. Bunlardan okuyacağın her harfe karşılık sana sevap ve ecir verilir.

Müslim, Müsâfirîn 254. Ayrıca bk. Nesâî, İftitâh 25

Açıklamalar

İbni Abbas’ın bu rivayeti, Peygamber Efendimiz’in ona anlattığı bir gerçeğin bize aktarılması olmalıdır. Her ne kadar kendisinin böyle bir olaya şahit olması ve anlatması imkân dışı değilse de, daha doğru olan tevcih böyledir. Vahiy meleği olan Cebrâil aleyhisselâm’ın bazı kere Peygamber Efendimiz’in yanına gelip onunla oturmasına bir çok sahîh rivayette rastlarız. Bu durum, onun sadece Allah’tan aldığı Kur’an vahyini getirmekle yükümlü olduğu yönündeki anlayışın doğru olmadığının bir delili kabul edilir. Çünkü Peygamberimiz’e Kur’an dışında da vahiyler

geldiği hem Kur'an hem mütevâtir sünnetle sabittir. İşte bu hadisten Cebrâil dışındaki meleklerin de kendisine haber getirdiğini öğrenmekteyiz.

Daha önce Fâtiha sûresi'nin ve Bakara sûresi'nin son âyetleri olan “Âmenerrasûlü”nün faziletleri üzerinde yeterince durmuştuk (Özellikle bkz. 1019 ve 1020 numaralı hadisler). Bu ikisinin nur olarak nitelendirilmesinin sebebi, muhtevâları ile alâkalıdır. Bunların bilgisine sahip olup mahiyetlerini düşünen ve gereklerini yerine getirenler dosdoğru yolu bulmuş, gönüllerini ve kalplerini nurlandırmış olurlar. Açılan gök kapısından Cebrâil'in de yanında bulunduğu sırada Resûl-i Ekrem'in huzuruna bir meleğin inip Fâtiha ile Âmenerrasûlü'nün daha önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur olduğunu bildirmesi bunların önemini, kıymetini ve üstün faziletini ortaya koyar. Üstelik o gök kapısı ilk defa açılmış, oradan inen melek de ilk defa yeryüzüne inmiştir. Bunların bizzat Cebrâil tarafından bilgi olarak Efendimiz'e sunulmuş olması, işin önemini ve büyüklüğünü daha da pekiştirmektedir. Bütün bunlardan sonra aklı başında her müslümana düşen görev, bunları okumak, mâna ve muhtevalarını anlamak,

hikmetlerini düşünmek suretiyle gerektiği şekilde değerlendirmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cebrâil aleyhisselâm Peygamber Efendimiz'e Kur'an âyetlerini getirme görevi dışında da gelmiş ve bazı kere birlikte oturmuşlardır.

2. Allah Teâlâ, Peygamberimiz'e Cebrâil dışındaki meleklerle de birtakım haberler ve bilgiler ulaştırmıştır ki, bunlar da vahyin bir çeşididir.

3. Fâtiha sûresi ve Bakara sûresi'nin sonundaki iki âyet çok faziletlidir. Bunları ezberleyip okuyan, mahiyetini ve muhtevasını düşünen, gereğini yerine getirenler doğru yolu bulur, dünya ve âhiret saadetine erişirler.

184- ءارقلا ىل ع عامتجالا بابحتسا باب

KUR'AN OKUMAK ÜZERE TOPLANMAK

Hadis

1025- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مُ كِتَابِ اللَّهِ ، وَيَتَدَارِسُونَهُ بَيْنَهُمْ ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَغَشِيَتْهُمْ
مِلْسَمٌ هَاورٌ «الرَّحْمَةُ» ، وَحَقَّقَتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

.

1025. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir cemaat Allah’ın evlerinden bir evde toplanır, Allah’ın kitabını okur ve aralarında müzakere ederlerse, üzerlerine sekînet iner, onları rahmet kaplar ve melekler etraflarını kuşatır. Allah Teâlâ da o kimseleri kendi nezdinde bulunanların arasında anar.”

Müslim, Zikr 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitr 14; Tirmizî, Kırâat 12; İbni Mâce, Mukaddime 17

Açıklamalar

Gösterilen kaynakların bir kısmında bu hadisin daha uzun ve değişik muhtevalı rivayetlerini bulabiliriz. Ancak hepsinde bu kısmın müşterek olduğunu görürüz. Hadisin buradaki metne nisbetle daha uzun ve farklı sayılabilecek bir rivayeti 247’nci hadis olarak geçmişti.

Allah'ın evlerinden bir ev olarak anılan yer, öncelikle camiler ve mescitlerdir. Fakat mektebi, medreseyi, tekke ve dergâhı, hatta bu maksatla bir araya gelinen bir evi bile buna dahil etmekte herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü Kur'an'ın öğretimi ve eğitimi bunların her birinde yapılabilir. Burada önemli olan, müslümanların bir araya gelerek ilim ve bilgilerini artırmaları, Kur'an'ı her şeyin önüne geçirmeleridir. Biz bu hadisten şunu da öğreniyoruz: Kur'an'ın sadece metnini okumayı öğrenmek ve onun tamamını veya bir kısmını ezberlemek yeterli değildir. Bunlarla birlikte onun tadrîsâtını yapmak, aklımızı ve idrakimizi onun üzerinde yoğunlaştırmak gerekir. Âyetlerini ve sûrelerini tek tek ele alarak derinlemesine incelemek, bunların ihtiva ettiği ilmi, bilgiyi, inanç esaslarını, hükümleri, ahlâkî prensipleri karşılıklı müzakere ederek, bir fikir, anlayış ve davranış birliğinde karar kılmak icap eder. Bu temennîler, herkesin aynı şeyleri düşünmesi, söylemesi, aralarında hiç görüş ve düşünce ayrılığı olmaması anlamına gelmez. Çünkü böyle bir ideal çok arzu edilse bile, gerçekleşme şansı olmayan ve şimdiye kadar da tarihte görülmeyen hem acı bir gerçek hem de tatlı bir hayaldir.

Bizim burada anlatmak istediğimiz, Kur'an ve Sünnet'in genel hatları içinde kalmak, bu iki temel kaynağın hudutlarını nefsî arzular ve günübirlik heveslerle zorlamamak ve aşmamaktır. Akıl ve idrakin

alanına bırakılan konularda değişik düşüncelerin, farklı hükümlerin, çeşitli anlayış ve uygulamaların olması gayet tabiîdir. Kaynağını Kur'an ve Sünnet esasına dayandıran mezheplerin, ictihadların hak kabul edilişinin temelinde İslâm'ın bu engin düşünce hürriyetinin olduğu gerçeğini kimse inkâr edemez. Bugün itibariyle önce içinde yaşadığımız toplumda, sonra İslâm coğrafyasında, neticede bütün insanlık âleminde İslâm'ın bu çok önemli yönlerini yeniden, dinin esassından herhangi bir taviz vermeden ortaya koyarak, yeni bir üslûpla ve zamanımızın geçerli metodlarıyla gün ışığına çıkarmamız gerekmektedir. Bizim bütün mekânlarımız bunların öğretiminin, eğitiminin ve müzakeresinin yapıldığı yerler olabilir. Bu ise, Allah'ın rızasına son derece uygun ve sorumluluk hissi taşıyan her müslümanın en başta gelen vazifesidir.

Hadiste tilâvet ile tedârüs ayrı ayrı zikredilmiştir. Biz tedârüsü müzakere diye tercüme ettik. Müzakere diye anladığımız tedârüsün neleri

kapsadığına işaret etmiş bulunuyoruz. Cebrâil aleyhisselâm'ın Peygamber Efendimiz'le Kur'an'ı karşılıklı müzakere ettikleri sahih hadislerde açıkça belirtilir (Meselâ bk. Buhârî, Bed'ü'l-vahy 5, Bed'ü'l-halk 6, Menâkıb 23). Tilâvet ise, mücerret bir okuma değildir. Kur'an'ı okuyanın sanki Allah'ın huzurunda duruyormuşçasına ve Allah Teâlâ kendisine bakıyormuş gibi bir edep içinde bulunarak okumasıdır. Böyle bir kimse kalbiyle âdetâ Allah'ı müşahede eder, O'nun kelâmının mânalarını düşünür, nebîlerin ve Allah'ın sevdiklerinin hallerini gözünün önüne getirir, okuduğu Kur'an'ın ahkâmını hayata geçirmeyi hedefler.

İşte böyle bir tilâvet ve müzakerenin yapıldığı meclislere sekînet iner. Daha önceleri de işaret edildiği gibi sekînetin çeşitli anlamları vardır. Bunlar arasında vakar, Allah'tan hakkıyla korkmak, kalbin itmi'nânı yani manevî doyuma kavuşması, Kur'an'ın nuruyla kalbin temizlenmesi, nefsânîlikten kaynaklanan karaltıların kalpten gitmesi, gönlün zevk ve şevk içinde olması gibi anlamlar vardır. Sekînet meleklerin inmesi anlamına geldiği gibi inen melek anlamına da gelmektedir. Ayrıca böyle bir meclisi Allah'ın rahmeti kaplar. O meclistekilerin kul hakkına

taalluk etmeyen günahları ve kusurları bağışlanır. Rahmet melekleri böyle bir topluluğun etrafını kuşatır ve onları her türlü şerden, kötülükten ve tehlikeden muhafaza eder. Bazı hadislerde açıkça ifade edildiği gibi, onların etrafında dönüp dolaşır, yerden göğe kadar onları bir koruma halkası içine alırlar. Okudukları Kur'an'ı dinler, müzakerelerine iştirak eder, zihinlerine ve gönüllerine açıklık ve ferahlık verir, onları âdeta ziyaret eder ve kendileriyle musâfaha ederler. Bu meclisler en büyük zikir meclisleridir. Çünkü zikrin en büyüğü Kur'an'dır.

Ayrıca Cenâb-ı Hak bu meclislerde bulunanları kendi nezdindeki meleklerin arasında anar: Bakınız benim falan kullarım beni zikrediyor, kitabımı okuyor ve onu müzakere ediyorlar diyerek onların da dua etmelerini ve onları sevmelerini ister. Bundan daha üstün bir mertebe olamaz. Bu sebeple dinimiz ilimle zikri birbirinin tamamlayıcısı görmüş ve Allah'tan hakkıyla korkanların âlimler olduğunu bildirmiştir. Hadis kitaplarımızın zikir bahislerinde bu nevi hadislerin yer aldığını görürüz. Kitabımızda da bu bahislere yeterince yer verilmiştir. Her müslüman bu bahisleri kemâl-i hürmetle okuyup istifade etmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cami, mescid, tekke, medrese ve evlerde bir araya gelerek Kur'an okumak ve müzakere etmek en büyük faziletlerdendir.
2. Kur'an'ın ilmine, akâidine, fikhî ahkâmına, âdâb ve ahlâkına dair bilgiler edinmek, hangi alanda yetişirse yetişsin bir müslümanın ilminin temeli olmalıdır.
3. Kur'an'ın okunduğu ve ilminin öğrenildiği yerlere sekînet iner, orayı rahmet kaplar ve melekler kuşatır.
4. Allah Teâlâ kitabını okuyup ona değer veren ve müzakere eden kullarını semada melekler arasında anar ve mertebelerini yüceltir.

عوضوا لصف باب -185

ABDESTİN FAZİLETİ

Âyet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ

جُنُبًا فَاطْهَرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ
الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِجَهْلٍ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُؤْجَوِّهْكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُ
يُغْفِرَ لَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [6]

“Ey İman edenler! Namaz kılmak istediğinizde yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız. Başlarınızı meshederek, topuklara kadar da ayaklarınızı yıkayınız. Eğer cünüp olursanız gusül abdesti alınız. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunur veya helâdan gelir veya kadınlara dokunur (cinsî münasebette bulunur) da su bulamazsanız, temiz toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size zorluk çıkarmak istemiyor, fakat sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak istiyor. Umulur ki şükredersiniz.”

Mâide sûresi(5), 6

Bu âyet, teyemmüm âyeti olarak adlandırılır. Fakat âyette abdestin farzları tesbit edilmektedir. Dolayısıyla bir abdest âyeti olduğu şüphesizdir. Şu kadar var ki, abdest bu âyet ile farz kılınmış değildir. Çünkü abdest Mekke’de namazla beraber farz kılınmış ve İslâm’da hiçbir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır. Oysa bu âyet-i kerîme

Medîne’de, hicretin 6. yılında, Benî Mustalik Gazvesi’nde cereyan eden meşhur “İfk hâdisesi” üzerine gece susuz bir yerde kalınıp abdest almak mümkün olmadığından dolayı nâzil olmuştur. Hz.Âişe vâlidemize münafıklar tarafından çirkin bir iftira yapıldığı için bu olaya ifk (iftira) olayı denilmiştir. Bu konunun detayları tefsirlerde, hadis kitaplarında ve siyerle ilgili eserlerde yer alır.

Âyetin kıraatiyle ilgili ihtilâftan dolayı, Sünnî mezheplerle Şîa arasında ayakların yıkanması konusunda farklı anlayışlar vardır. Sünnî mezheplerin hemen hepsi, Hz. Peygamber’in ve ashâbın uygulamalarını da dikkate alarak, çıplak ayakların yıkanması, abdestle giyilmiş mest üzerine de meshedilmesi gerektiğini söyler ve böyle yaparlar. Buna karşılık Şîa mezheplerinden İmâmiyye, ayakların meshedilmesi gerektiği görüşündedir ve böyle hareket eder. Bu münakaşanın burada delilleriyle ele alınması konunun sınırlarını aşmak olur. Şu kadar var ki, ayaklar hakkında yıkamak emri muhkem bir emir olup, mesh emri mücmeldir. Peygamberimiz ayaklarını güzelce yıkamayıp ökçelerinde biraz kuruluk kalmış olanlara: “Vay ateşte yanacak ökçelerin haline” tehdidinde bulunmuştur (Buhârî, Vudû‘ 27, 29; Müslim, Tahâret 25-28; Ebû Dâvûd,

Tahâret 46). Bu hadis bütün meşhur hadis kitaplarında yer alır. Ayrıca, abdestten maksat temizlenmek olduğuna göre, insanın yeryüzüyle en çok temas eden uzvu olan ayakların meshiyle yetinmek, gayeye uygun düşmez denilmiştir.

Resûl-i Ekrem, Allah'ın tahâretsiz hiçbir namazı kabul etmeyeceğini beyan buyurmuşlardır (Buhârî, Vudû' 2; Müslim, Tahâret 1). Namaz için olan bu temizliğe, tuhûr=temizlik ve vüdû'=abdest adı verilir. Bunlar âyette sayılan abdestin farzları olup, yüzü yıkamak, dirseklere kadar elleri yıkamak, topuklara kadar ayakları yıkamak ve başı meshetmekten ibarettir. Bu, Hanefîlerin görüşüdür. Şâfiî mezhebine göre, abdestte tertibe riayet etmek ve niyet de farzdır. Böylece onlar farzı altı olarak kabul ederler. Ahmed İbni Hanbel'e göre ise, ağız ve burun da vücudun dışından sayıldığı için mazmaza (ağıza su vermek) ve istinşak da (buruna su vermek) farzdır. Hanefîlere göre ise niyet, organları belli sıraya göre yıkamak olan tertip, ağıza ve buruna su vermek sünnettir. Abdestin bunlar dışında da birtakım sünnetleri ve edepleri vardır ki, onlar fıkıh kitaplarımızda ve ilmihallerde sayılır.

Abdest, hadesten tahârettir. Yani itibarî ve görülmeyen bir kirlilikten temizlenmektir. Bu sebeple yıkanılan uzuvların oğulmasının farziyeti söz konusu değildir. Sadece yıkanan uzuvdan su damlayacak kadar bir yıkamaya ihtiyaç vardır. Necâsetten temizlenmekle hadesten temizlenmeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü necâset, maddî olan ve varlığı görülen bir pisliktir. O pislik iyice kayboluncaya kadar yıkamak, gerekiyorsa oğmak veya silmek icap eder. Abdestte uzuvları bir defa yıkamak farz, bunu üç defa tekrar etmek ise sünnettir.

Cünüplük halinden temizlenmek için alınan abdestin adı gusûl veya boy abdestidir. Boy abdesti, tepeden tırnağa kadar bütün vücudu en küçük bir kuru yer bırakmamak üzere ve gücü yettiği nisbette bedeni oğarak alınan abdesttir. Gusûl abdestinde ağzı ve burnu yıkamak da farzdır.

İşte gerek namaz için alınan abdest, gerek cünüplükten temizlenmek için alınan boy abdesti mazeret bulunmadığı takdirdedir. Eğer bir insan hasta iken veya yolculuk yaparken küçük veya büyük abdestini bozar, yahut cinsî ilişkide bulunur da, bütün araştırmalarına rağmen su bulamazsa

veya hastalık ve yolculuk hali suyu aramasına veya kullanmasına imkân vermezse, o zaman hem abdest, hem de gusül yerine geçmek üzere temiz bir toprakla teyemmüm yapar.

Âyet-i kerîmede geçen “hastalık ve yolculuk” ifadeleri, suyu bulmaya veya kullanmaya mâni olan özürleri, “helâdan gelmek veya cinsî ilişkide bulunmak” da abdesti veya guslü gerektiren sebepleri, “suyu bulamamak” ise bunların yerine temiz bir toprakla teyemmümün câiz oluş şartını göstermektedir. Bu konulardaki bilgiler, bir İslâm cemiyetinde yaşayan her müslümanın öğrenmesi gereken, bilinmemesi ise Allah katında mazeret sayılmayan hususlardır. Çünkü bunlar her fert için farz-ı ayın olan, yani mutlaka bilinmesi gereken farzlar cinsindendir. İşte Allah Teâlâ âyetin sonunda bunları bir külfet, bir zahmet olsun diye farz kılmadığını, fakat inananları temizlemek, maddî ve mânevî, görünen ve görünmeyen pisliklerden ve günahlardan arındırmak için farz kıldığını beyân buyurur.

Hadisler

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ 1026-
إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

مَحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ عُرَّتَهُ ،
متفقٌ عليه «فَلْيَفْعَلْ» .

1026. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i:

“Şüphesiz ki benim ümmetim, kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır. Yüzünün nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın” buyururken işittim.

Buhârî, Vudû‘ 3; Müslim, Tahâret 35

Açıklamalar

Hadisin metninde geçen “gurr” kelimesinin dilimizdeki karşılığı, atın alnındaki sakar yani beyazlıktır. İnsan için kullanıldığında nurlu yüz anlamına gelir. “Muhaccel” de atın ayaklarındaki seki yani beyazlıktır. Bu da insan için kullanıldığında el ve ayak gibi uzuvların parlaklığı anlamındadır. Hadisimiz, abdestten dolayı yüzde oluşan nurluluğu ve ellerle ayaklardaki parlaklığı belîğ bir teşbihle attaki bu hârikulâde güzelliklere benzetmiştir. Çünkü bu özelliklere sahip bir at,

diğer hemcinsleri arasında hemen göze çarpar ve bakana sürûr verir.

Ebû Hüreyre'nin Müslim'deki rivayetinde, belirtildiğine göre hadisi ondan nakleden Nuaym İbni Abdullah, Ebû Hüreyre'yi abdest alırken görmüş ve imrenmişti. Bunun üzerine Ebû Hüreyre: “Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in böyle abdest aldığını gördüm” diyerek yukarıdaki hadisi nakletti.

Peygamberimiz'in burada ümmetim diye nitelendirdikleri, özellikle abdest alıp namaz kılan ve ibadet ehli olup, örnek bir hayat süren müslümanlardır. İşte böyle olanlar kıyamet gününde ve mahşer yerinde:

– Ey yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlayanlar! Haydi cennete geliniz! diye çağırılacaklardır. Yüzün nurunu ve ellerle ayakların beyazlığını artırmanın yolu, onları farz olan yerlerin ötesine geçerek güzelce yıkamaktır. Bunun ölçüsü ellerde dirseklerin, ayaklarda da topukların yukarısına kadar yıkamaktır. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in de böyle yaptığı birçok sahîh rivayette zikredilmiştir. Şârihlerden birçoğu, hadisteki “Yüzünün nurunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın”

tavsiyesinin Ebû Hüreyre'nin sözü olduğu kanaatindedirler. İbni Hacer, bu hadisin Ebû Hüreyre ile birlikte on ayrı sahâbîden rivayet edildiğini ve “Yüzünün nurunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın” kısmını, Ebû Hüreyre'nin râvilerinden biri olan Nuaym'dan başka nakleden bulunmadığını, diğersahâbîlerden gelen rivayetlerde bu cümlenin olmadığını söyler. Alî el-Kârî ise, kesin bir delil olmaksızın böyle bir iddiada bulunmanın doğru olmadığı kanaatindedir. Ona göre konuyla ilgili hadislerin ve bunlardaki teşvik unsurlarının çokluğu, bunun merfû yani Peygamber Efendimiz'e ait bir söz olduğunu gösterir. Hadis, âdâb ve erkânına özen göstererek abdest alana Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet gününde özel bir muamele yapacağını müjdelemektedir. Bu hadisi, abdestte ayakları yıkamanın farziyetinin delillerinden biri olarak kabul edenler de olmuştur. Çünkü yıkanmayan ayağın parlaması, istenildiği gibi temiz olması mümkün olmaz. Nitekim birçok sahâbî belki de abdesti öğretmek maksadıyla başkalarının yanında abdest almış ve Peygamber Efendimiz'den öyle gördüklerini ifade etmişlerdir. Bunların hepsi de ayaklarını yıkamayı ihmal etmemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdesti farzlarına, sünnetlerine, müstehaplarına ve edeplerine riayet ederek almak gerekir. Böyle yapmak müstehaptır.

2. Abdest, insanın yüzünü nurlandırır, el ve ayaklarını ağartır. Bu hem maddî hem manevî anlamda böyledir.

3. Allah Teâlâ, kıyamet gününde ve mahşer yerinde yüzü nurlu, el ve ayakları parlak olanlara özel muamelede bulunur. Çünkü bunlar sâlihler ve ibadet ehli mü'minlerdir.

4. Abdestte ayakları yıkamak asla terkedilmemelidir.

5. Muhammed ümmeti, diğer ümmetler arasında seçkin bir yere sahiptir.

«:سَمِعْتُ خَلِيلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : وَعَنْهُ قَالَ - 1027-
مَلَسَ هَاوِرُ «تَبْلُغُ الْحِلْيَةِ مِنَ الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءُ»

1027. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben dostum sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim:

“Mü'minin nuru ve beyazlığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır.”

Müslim, Tahâret 40. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 109

Açıklamalar

Bir önceki hadisi açıklarken, abdestte yıkanan uzuvların kıyamet gününde ve mahşerde nurlu ve parlak olacağının ve ibadet ehli sâlih mü'minlerin diğer ümmetler ve insanlar arasında böylece kolaylıkla tanınacağının müjdelendiğini söylemiştik. Abdest uzuvlarının nurunu ve parlaklığını artırmak için, yıkanılması farz kılınan uzuvlarda belirlenen hudutları birazcık aşarak yıkamanın faziletine de işaret etmiştik. Bu rivayet de aynı mahiyette olup, hadisin Müslim'de geçen metninden öğrendiğimize göre, Ebû Hüreyre'nin tâbiînden olan ravisi Ebû Hâzim, onu namaz için abdest alırken görmüş, kollarını koltuğunun altına kadar yıkıyormuş. Bunun üzerine:

– Ey Ebû Hüreyre bu abdest ne? diye sormuş. Ebû Hüreyre de:

– Yâ Benî Ferrûh! Siz burada mıydınız? Sizin burada olduğunuzu bilsem böyle abdest almazdım, dedikten sonra Efendimiz’in bu sözünü nakletmiştir.

Ebû Hüreyre’nin abdesti mübalağalı şekilde aldığını, yani abdestte yıkanan uzuvları belirlenen farz hudutların daha yukarısından itibaren yıkadığını birçok rivayetten öğrenmekteyiz. Fakat onun bunu farz veya sünnet saymadığını biliyoruz. Buradaki açıklaması da bu anlayışını ortaya koymaktadır. Onun böyle hareket etmesi şahsî bir davranış olup bundan fayda ve bereket ummaktadır. “Sizin burada olduğunuzu bilseydim böyle abdest almazdım” demesi, görenlerin bunu sünnet zannetmelerinden endişe etmesi sebebiyledir. Oysa insanlar bir zarureten ve mazeretten dolayı ruhsatla hareket etmek isterler. Onun abdest aldığını gören bilgisiz insanlar farz olan abdestin böyle olması gerektiği kanaatine sahip olabilirler. Ebû Hüreyre böyle bir şeye vesile olmaktan çekinmiştir. Onun muhatabı olan Ebû Hâzim, Arap asıllı olmayan bir kişiydi. Kendisine Benî Ferrûh diye hitap etmesinin sebebi de budur. Rivayete göre, İbrahim aleyhisselâm’ın İsmâil ve İshak dışındaki üçüncü oğlunun adı Ferrûh imiş. Arap olmayan milletler onun soyundan türemişler.

Bu sebeple Araplar, kendileri dışındaki milletlere mensup olanlara Benî Ferrûh derlermiş.

Hadiste bizim nur ve beyazlık diye terceme ettiğimiz “hılye” kelimesini, mü’minin cennetteki ziyneti ve süsü anlamına alanlar da olmuş, bu takdirde mâna “onların ziynet ve süsleri, abdest uzuvlarının nurlu olan ve parıldayan yerine kadar ulaşacaktır” şeklinde olacaktır. Buna: “Cennet ehlinin ziyneti mü’minin abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır” anlamındaki hadisi delil olarak getirirler (Müttekî el-Hindî, Kenzü’l-ummâl, 39379).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdesti bütün edeplerine riayet ederek almak, mü’minin kıyamet gününde nurunun artmasına vesile olur.

2. Abdest uzuvlarının nuru ve parlaklığı, cennette, mü’minin ziynet ve süs mahalli olacaktır. Bu, Muhammed ümmetine has bir özelliktir.

اللّٰهُ قَالَ رَسُولُ: وَعَنْ عَثْمَانَ بْنِ عَفَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ -1028
مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، خَرَجَتْ «: صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مِلْسَم هاور «خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ

1028. Osman İbni Affân radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim güzelce abdest alırsa, o kimsenin günahları tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar.”

Müslim, Tahâret 33. Ayrıca benzer rivayetler için bk. Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6

Açıklamalar

Bir müslüman, yaptığı her işi en iyi şekilde yapmalıdır. Bu iş, Allah'a ibadet veya kulluğun ve insanlığın gereği olan herhangi bir şey olabilir. Abdest alan kimse bunu da en güzel şekilde yapmalıdır. Güzelce abdest almak, onun farzları dışındaki sünnetlerine ve edeplerine de riayet etmektir. O halde öncelikle bunların neler olduğunu bilip öğrenmek gerekir. Abdest uzuvlarını güzelce yıkamak, bunları üç defa tekrarlamak, abdest alırken mümkünse kıbleye doğru yönelmek, her uzvunu yıkarken selefin okuduğu makbul duaları okumak, besmele ile başlamak, niyet etmek, mazmaza ve istinşak

dediğimiz ağızını ve burnunu güzelce temizlemek, suyu israf etmemek bunların en belli başlılarıdır.

Abdesti güzelce almak veya abdestini güzelleştirmek, mevcut zaman, mekân ve imkânlarla göre “en mükemmel sayılacak şekilde almak” demektir. Bu ise, duruma göre esnek ve titiz davranmayı gerektirir. Teyemmüm kolaylığının getirilmiş olması, boşuna değildir. Durumu alışkanlıklarımızla değil, dînî nasların getirdiği çerçevede değerlendirmenin “asıl güzellik” olduğu unutulmamalıdır.

Bu şekilde abdest alan bir kimsenin Allah hakkına taalluk eden küçük günahları ve bilmeden işlediği hataları affolunur. Günahların tırnakların altına varıncaya kadar bütün vücuttan çıkması, mecâzî anlamda olup af ve bağışlanmayı ifade eder. Ulemâdan bazıları, bu konudaki diğer bazı hadisleri dikkate alarak, abdestle birlikte affedilen hata ve günahların abdest uzuvlarıyla işlenenler olduğunu ifade etmişlerdir. Büyük günahların affının, şartları yerine getirilmiş tövbe olduğunu biliyoruz. Özellikle kul hakkına tecavüz etmek yönünden kazanılan günahların o kimselerin haklarını ödemedi ve rızalarını almadan

bağışlanmayacağı her müslümanın bilmesi gereken hususlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdestin farzlarını, sünnetlerini ve edeplerini güzelce öğrenip ona göre abdest almak faziletli amellerden biridir.

2. Bütün edeplerine riayet edilerek alınan abdest, Allah hakkına taalluk eden küçük günahların ve hataların bağışlanmasına vesile olur.

3. Bir müslüman ibadetler başta olmak üzere, yaptığı işi en güzel şekilde yapmalıdır.

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ: وَعَنْهُ قَالَ - 1029- مَنْ تَوَضَّأَ هَكَذَا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ «: مِثْلَ وَضُوءِي هَذَا ثُمَّ قَالَ مِلْ سَمِ هَاوِرَ «ه، وَكَانَتْ صَلَاتُهُ وَمَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ نَافِلَةً ذَنْبٍ.

1029. Osman İbni Affân radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i benim şu abdestime benzer şekilde abdest alırken gördüm. Sonra da şöyle buyurdu:

“Bir kimse bu şekilde abdest alırsa geçmiş günahları bağışlanır. Onun namazı ve mescide kadar yürümesi de fazladan kazanç sayılır.”

Müslim, Tahâret 8. Benzerleri için bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 50; Nesâî, Tahâret 84; İbni Mâce, Tahâret 6

Açıklamalar

Hiz. Osman'ın nasıl abdest aldığı hadis kitaplarımızın hemen her birinin tahâret bölümlerinde değişik rivayetlerle ve fakat aynı muhtevada olmak üzere nakledilmiştir. Kölesi Humrân'ın rivayetine göre Hiz.Osman, abdest suyu getirterek önce ellerini üç defa yıkamış, sonra ağzına ve burnuna su alıp temizlemiş, yüzünü üç defa yıkamış, sonra sağ kolunu dirsekleriyle beraber üç defa, sonra sol kolunu aynı şekilde üç defa yıkayıp sonra da başını meshetmiştir. Daha sonra topuklarıyla beraber sağ ayağını üç defa, sol ayağını da aynı şekilde üç defa yıkayarak abdestini bitirmiş ve Resûl-i Ekrem'in böyle abdest aldığını söylemiştir (Müslim, Tahâret 3). Hadisin râvilerinden biri olan meşhur hadis imamı İbni Şihâb ez-Zührî: “Ulemâmız, böyle bir abdestin bir kimsenin namaz için aldığı en güzel abdest

olduğunu söylerlerdi” demiştir. Bu nevi rivayetler, sahâbe-i kirâmın, Efendimiz’den fiilen gördükleri sünnetleri bizzat göstererek başkalarına öğrettiğinin delilini teşkil eder. Bu sebeple olmalıdır ki, fiilî sünnetler, kavlî ve takrîrî olan sünnetlere göre daha çok şüyû bulmuş ve uygulanagelmıştır.

Abdestten dolayı affolunacak günahlar, bir önceki hadis vesilesiyle de ifade edildiği gibi, tövbeyi gerektiren büyük günahlar ile kul hakkıyla ilgili olmayan küçük günahlar ve hatalardır. Abdestten dolayı küçük günahlar affolunca, mü’minin kılacağı namazdan ve mescide kadar ibadet maksadıyla yürümesinden elde edeceği sevap, nâfile ibadet yani fazladan bir kazanç olur. Nâfile ibadetler kulu Allah’a daha çok yaklaştırır ve cennetteki mertebesini de yükseltir. Bütün bunlardan sonra, abdesti güzel bir biçimde almanın önemi daha iyi kavranılmış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem’i nasıl abdest alırken görmüşlerse öylece abdest almışlar ve bunu başkalarına da hem fiilen gösterek öğretmişler,

hem de Peygamberimiz'in bu husustaki sözlerini de nakletmişlerdir.

2. Abdesti bütün âdâb ve erkânına riayet ederek almak, küçük günahların affına vesile teşkil eder.

3. Namaz için cami ve mescidlere gitmenin büyük ecri ve sevabı vardır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1030-
فَغَسَلَ -أَوْ الْمُؤْمِنُ -إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
وَجْهَهُ خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ
الْمَاءِ ، فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ ، خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ آخِرَ قَطْرٍ
بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ ، فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ ،
خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ ،
. ملسم هاور «ثوب حتى يخرج نقيًا من الدُّ

1030. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Müslüman –veya mü'min– bir kul abdest alır ve yüzünü yıkarsa, gözleri ile bakarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile yüzünden çıkar. İki elini yıkadığında, elleriyle tutarak işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ellerinden çıkar. Ayaklarını

yıkadığı zaman, ayaklarıyla yürüyerek işlediği her günah abdest suyu –veya suyun son damlası– ile ayaklarından çıkar. Neticede o mü'min kul günahlardan temizlenmiş olur.”

Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 2

Açıklamalar

Bu hadisi daha önce 131 numarada görmüştük. Orada da ifade edildiği gibi, “müslim” veya “mü'min”, “su” veya “suyun son damlası” gibi ihtimalli ifadeler, hadisi nakleden ravinin, hangisini duyduğu konusundaki tereddüdünden ileri gelmektedir. Daha sonraki raviler de bunu aynen tereddütlü şekilde naklederler. Bu durum, râvilerin hadis rivayetinde ne derece hassas ve güvenilir kişiler olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Öncekilerde olduğu gibi bu hadiste de affedileceği belirtilen günahların küçük günahlar olduğunu bir kere daha hatırlamalıyız. Esasen “hatîe” veya çoğul şekliyle “hatâyâ” sözü, genel olarak küçük günahları ifade eder. Böyle olmasa bile, bu ve benzer hadislerde affedileceği beyan olunan günahlar hep küçük günahlar olarak anlaşılmış,

aksinin Kur'an ve Sünnet'in büyük günahlarla ilgili naslarıyla çelişeceği kabul edilmiştir. Günahlar bir cisim olmadıkları için vücuttan çıkmaları söz konusu olmaz. Bu ifade mecâzî bir anlatım olup, onunla kastedilen günahların affıdır.

İnsan herhangi bir günah işlediği zaman, o bir veya birden çok uzuvla ilgili olabilir. Her uzvun işlediği günahlar söz konusudur. Meselâ bakılması haram olan bir şeye bakmak gözün günahı, dinlenilmesi câiz olmayan haram ve yasak sözleri dinlemek kulağın günahı, küfür ve kötü söz söylemek dilin günahı, dokunulması haram olana dokunmak veya alınması haram olanı almak elin günahı, haram bir mahalle yürümek ayağın günahı olmaktadır. Bizim inancımıza göre bütün uzuvlar insana verilmiş bir emanettir. Onları en güzel şekilde kullanmak ve emanete ihanet etmemek gerekir. Kişi hangi uzvuyla bir günah işlemişse, o uzuv, hesap gününde kişinin aleyhinde şahitlik yapacak ve ondan şikâyetçi olacaktır. Hadisimizde gözün, elin ve ayakların zikredilmiş olması, bunlar dışındaki uzuvlarla işlenen günahların abdestle affolunmayacağı anlamına gelmez. İnsanın en çok kullandığı ve günahların en çok işlenildiği uzuvlar bunlar olduğu için özellikle zikredilmişlerdir. Nitekim bundan önceki hadislerde bütün

vücudundan, hatta tırnak altlarından günahların çıkacağı ifade buyurulmuştu. Netice itibariyle abdestle küçük günahlardan temizlenen mü'min, en büyük ve en önemli ibadetlerin başında gelen namaza, Allah'ın huzuruna çıkmaya hazır hale gelir. Eğer büyük günahlardan uzak durmuşsa tertemiz olur. Çünkü namaz ibadeti iki namaz arasında işlenen birtakım küçük günahlara keffârettir. Günahlardan korunmuş olan kişi kazandığı sevaplarla cennetteki makamını yükseltir. Fakat bundan daha öncelikli olarak, dünyada örnek bir mü'min olmanın haklı gururunu taşır. İşte bütün ibadetlerimizin hedefi iyi insan, iyi mü'min ve kullukta örnek müslüman olabilmektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Abdest, insanı maddî kirlerden temizlemesi yanında, mânevî kirlenme olan günahlardan da arındırır.

2. İnsan, her uzvunu Allah'ın rızasına uygun işlerde ve yollarda kullanıp, bilerek ve kasıtlı olarak günah işlemekten sakınırsa, yaptığı ibadetler, bilmeyerek yaptığı hatalarına ve küçük günahlarına keffâret olur.

3. Abdestte, şayet ayağında mest yoksa, ayakları da mutlaka yıkamak gerekir.

4. İbadetlerimizin görülen ve bilinen faydaları yanında, bir çok manevî hikmetleri olduğu unutulmamalıdır.

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى الْمَقْبَرَةَ فَقَالَ - 1031
ن وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ
أُولَسْنَا إِخْوَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ : قَالُوا : «وَدِدْتُ أَنَا قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا
: أولاق «أَنْتُمْ أَصْحَابِي ، وَإِخْوَانُنَا الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدَ : لاق
« : عُدْ مِنْ أَمَّتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ فَقَالَ كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتُوا بِ
أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ بَيْنَ ظَهْرِي خَيْلٍ دُهِمَ بِهِمْ ،
فَأَتَتْهُمْ يَأْتُونَ » : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : قَالُوا «أَلَا يَعْرِفُ خَيْلَهُ ؟
هاور «وء ، وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنَ الْوَضْدِ
ملسم .

1031. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabristana geldi ve:

“Selâm size ey mü'minler diyarı! İnşâallah biz de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim” dedi. Ashâb-ı kirâm:

– Biz senin kardeşlerin değil miyiz, yâ Resûlallah? dediler. Resûl-i Ekrem:

– “Sizler benim ashâbımsınız, kardeşlerimiz henüz gelmemiş olanlardır” buyurdular. Bunun üzerine ashâb:

– Ümmetinden henüz gelmemiş olanları nasıl tanıyacaksın, ey Allah’ın Resûlü? dediler.
Peygamber Efendimiz:

– “Ne dersiniz? Bir adamın alnı ak ve ayakları sekili bir atı olsa, yağız ve doru at sürüsü içinde kendi atını tanımaz mı?” diye sordu. Sahâbe:

– Evet, tanır, ey Allah’ın Resûlü, dediler. Resûl-i Kibriyâ:

“İşte onlar da abdestten dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları parlak olarak gelecekler. Ben havzın başına onlardan önce varacağım” buyurdular.

Müslim, Tahâret 39. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 36

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in uğradığı ifade edilen kabristan, Medine’deki meşhur Bakî Mezarlığı’dır.

O, kabristana veya herhangi bir kabre uğradığında selâm verirdi. Oradaki ölülerin ziyaretçileri tanıdıklarını, konuştukları sözü ve verdikleri selâmı da idrak ettiklerini yine Efendimiz haber vermişlerdir: “Bir mü’mîn, dünyada iken tanıdığı bir mü’mîn kardeşinin kabrine uğrar ve selâm verirse, o kabirde bulunan kişi onu tanır ve selâmını alır” (Zebîdî, İthâfü’s-sâde, X, 365). Bu sebeple aynen dirilere verildiği gibi, ölülere de selâm verilmesi, müslümanlar arasında sünnet temeline dayanan bir kuraldır. Nitekim Hz. Ömer bir kabristana gelip selâm vermiş ve Resûl-i Ekrem de böyle selâm verirdi demiştir. Bir şehre bir diyara selâm verilmesi, o şehir ve o diyarda olanlara selâm verilmesi anlamına gelir. Her canlı ölümü tadacağına göre, onlara er geç kavuşulacaktır. Kabirleri ziyaret insana bu gerçeği hatırlattığı için kabir ziyareti meşrû kılınmıştır.

Hz.Peygamber’in “Kardeşlerimizi görmemizi çok isterdim” buyurması, ümmetinden kendisinden sonra gelecek olanları kendisiyle beraber ashabın görüp tanıma arzusunu ifade eder. Sahâbenin “Biz kardeşlerin değil miyiz?” sorusuna “Siz benim ashabım, dostlarımsınız” cevabını vermesi onların kıymetini ortaya koyar. İbni Abdülber, bu ve benzeri hadislerden hareketle, ümmetin gelecek

nesilleri içinde bazı müslümanların Allah katında üstün mertebelerde olacağını, hatta onların bir kısmının bazı sahâbîlerden bile daha üstün olabileceğini söylemiş, kelâm ve akaid âlimlerinden bir kısmı da aynı görüşü benimsemişlerdir. Kâdî İyâz, sahâbîliğin Allah'ın o asırda yaşayıp müslüman olanlara bir lutfu olduğunu belirterek, onların her devirde gelen ve gelecek olan insanlardan daha faziletli olduklarını söyler ve âlimlerin çoğunun bu kanaatte olduğunu vurgular. Sahâbe-i kirâm, Hz.Peygamber'in “kardeşlerimiz” diye andığı mü'minleri nasıl tanıyacağını merak etmeleri üzerine Efendimiz: “onları yüzlerindeki nur, el ve ayaklarındaki parıltıdan” tanıyacağını belirterek, abdestin mahşerde mü'minlere sağlayacağı imkânı ortaya koymuştur. Bunu anlatırken de belîğ bir teşbihte bulunarak, doru atlar arasında alını ak ve ayakları sekili atın tanınmasını örnek gösterir ki, bunu düşünen insan işin ne kadar kolay olduğunu anlar. Resûl-i Ekrem'in ümmetini Kevser havuzu başında karşılayacağını, bu hadisten bir kere daha anlamış olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kabristana gidildiğinde orada medfun bulunanlara selâm verilir.

2. Her canlı ölecek ve böylece sonrakiler öncekilere ölümden sonra kavuşacaktır.

3. Sahâbeden sonraki mü'minler de Peygamberimizin kardeşleridir. Kur'an'ın bildirdiği üzere ümmetin her ferdi diğerinin din kardeşidir.

4. Kıyamete kadar geçecek zaman içinde, ümmetin arasında çok faziletli ve üstün nitelikli insanlar bulunacaktır.

5. Abdest, insanın yüzünün nurlu, el ve ayaklarının parlak olmasını sağlar. Bu nitelikte olanlar, mahşer gününde kolayca tanınırlar.

6. Peygamberimiz'e cennette Kevser havuzu verilmiş olup, onun başına ilk önce kendileri gelecek ve ümmetini onun başında karşılayacaktır.

أَلَا أَدُلُّكُمْ « : وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 1032
بلى يا : يا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ قَالُوا عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخُطَا
إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى : رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ

المساجِدِ ، وَاِنْتَظَرُ الصَّلَاةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ ، فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ ، فَذَلِكُمُ
ملسم هاور «الرِّبَاطُ» .

1032. Ebû Hüreyre radıyallahu anh ‘den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Size, Allah’ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?” buyurdular. Ashâb:

– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:

– “Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur” buyurdular.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, birtakım küçük günahları ve hataları Allah’ın hangi hayırlar ve güzel

davranışlar vesilesiyle affedeceğini ashâba, dolayısıyla ümmete bir müjde olarak bildirirlerdi. Bunu yaparken bazı kere onlara bir soru yöneltmek suretiyle önce dikkatlerini çekerdi. Bu davranış, Hz.Peygamber'in öğretim ve eğitim metotlarından biridir. Daha önce benzerlerinde de ifade edildiği gibi, burada affedileceği bildirilen günahlar, büyük günah cinsinden olmayan ve kul hakkıyla ilgisi bulunmayan küçük günahlardır.

Abdest alırken karşılaşılan güçlük, şiddetli soğuk, suyun bir bedel karşılığında alınması gibi fizikî zorluklar veya sağlık ve sıhhatin yerinde olmayışı gibi bedenî zorluklar olabilir. Bu şartlar da bile sünnete uygun tarzda güzelce abdest almak, dinde samimi olmanın, ibadeti benimsemenin ve Allah'ın emrine sarılmanın göstergesidir. Bunun ecir ve sevabı olacağı şüphesizdir.

Bir mü'min evi camiye uzak da olsa, cemaatle namaz kılmak için camiye giderse, onun attığı her adımına sevap yazılır. Çünkü böyle bir kimse Allah'ın çağırısına uymuş, ecirini sadece Allah'tan bekleyerek ve karşılığını Allah'ın vereceğini umarak müslümanlarla birlikte namaz kılmak, birlik ve beraberliği göstermek, din kardeşlerinin sevincine ve kederine ortak olmak üzere gayret

sarfetmiştir. Ayrıca uzak bir yerden gelerek güçlüğe göğüs germiştir. Yakın yerlerden gelenler de adımlarının sayısını artırmak suretiyle bu sevaba nâil olurlar. Yoksa, evin camiye uzaklığı bir fazilet sayılmaz. Fakat evi camiye uzak olan ve cemaate tam vaktinde yetişemeyen sahâbîler, camiye yakın bir yere gelmek istediklerinde Peygamberimiz yerlerinde kalmalarını tavsiye etmiş ve her adımlarının sevap olduğunu kendilerine bildirmiştir. Bu şehir yerleşimi ve çevre düzeni açısından da önemli bir tavsiyedir. Bir namazın peşinden gelecek namazı beklemek, kişinin dindarlığının, ibadet ve tâate düşkünlüğünün, kalbinin sürekli Allah'ın emir ve yasaklarıyla meşgul olduğunun delilidir. Böyle bir kimsenin haramlardan, birtakım kötülüklerden uzak durmaya gayret edeceği umulur. Namaz vaktini camide beklemek şart değildir. Evinde, işinde, bulunduğu her yerde insan namaz vakti şuuru içinde olmalıdır. Bu davranış da en büyük sevaplardandır. İşte bunlar müslümanın ribâtı, ibadet nöbeti tutması sayılır. Çünkü ribât, nöbet yeri anlamındadır. Düşmana karşı nöbet tutulan yere bu ad verilir. Nefisle cihad da bir nevi düşmana karşı nöbet tutmaya benzer. Bu hadiste sayılan hususlar nefisle cihadın önemli unsurlarıdır.

Hadisi daha önce 133 numara ile görmüştük, 1061 numaralı hadis olarak da göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Güçlüklere rağmen abdesti güzelce almak, büyük bir fazilet olup, küçük günahların ve hataların affına vesile teşkil eder.
2. Camiye gitmek için atılan her adımın ecir ve sevabı vardır. Cemaatle namaza devam etmek ibadetin faziletini artırır. Bunların her biri mü'minin günah ve hatalarının affedilmesini temin eder.
3. Camide, evde veya işte de olsa, bir namazdan sonra gelecek namaz vaktini bekleyen ve kalbi ibadette olan kimse, cephede düşman karşısında nöbet bekliyormuşçasına sevap kazanır.

قال رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
وقد . ملسم هاور «ن الطهور شطر الإيمان» : صلى الله عليه وسلم
. سبق بطوله في باب الصبر .

وفي الباب حديث عمرو بن عبسة رضي الله عنه السابق في آخر
. باب الرجاء ، وهو حديث عظيم ، مشتمل على جمل من الخيرات

1033. Ebû Mâlik el-Eş'arî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Temizlik imanın yarısıdır.”

Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86

Açıklamalar

Bu hadisi daha önce 26 numarada tam metin halinde görmüştük. 1416'ncı hadis olarak bir kere daha okuyacağız. İmâm Nevevî hadisi buraya konuyla alâkası nisbetinde ihtisar ederek almıştır. Bilindiği gibi, dinin temeli ve bütün ibadet ve tâatlerin aslı imana dayanır. İman kalbî bir amel olup, diğer ibadet ve ameller imanın bir parçası değildir. O halde temizlik nasıl imanın yarısı olarak kabul edilebilir? Çünkü temizlik insanın cismiyle ilgili bir ameldir. Ulemâ bunu çeşitli şekillerde açıklamaya çalışmıştır.

Bazılarına göre, temizliğin ecri ve sevabı katlanarak devam eder ve sonunda imanın yarısı kadar sevap kazandırır. Bazı âlimlere göre, iman nasıl önceki günahları yok ederse, abdest de öylece

yok eder; çünkü imansız abdest sahih olmaz. Dolayısıyla inanan insan bir de ibadet edip iyi işler yaparsa dinini eksiksiz uygulamış olur. Böylece hem imanı hem ameli tam bir insan olur. Temizlik, ameli yani inanmanın gereği olan eylemi ifade eder. Bazıları da buradaki imandan maksadın namaz olduğunu söyleyerek, namazın sahih olması için de temizliğin şart olduğunu, binaenaleyh bu hadisin temizliğin önemini vurguladığını söylemişlerdir. Bu durumda abdestin mutlaka namazın yarısı olması da şart değildir. Bir başka yorum tarzı da şöyledir: İmanın iki şartı vardır; biri şirk başta olmak üzere nefsi her türlü küfürden ve kötülükten arındırmak, diğeri de vücudun uzuvlarını maddî ve manevî kirlerden temizlemek. Şirkten ve küfrün her çeşidinden kalbi arındırıp iman ettikten sonra, Allah'a ibadet için vücudu temizlemek şart olduğundan dolayı böyle denilmiştir. Çünkü temizlik, bütün ibadet ve tâatlerin yapılabilmesinin ve Allah katında makbul olmasının temel şartı olup, diğer şartların hiçbiri ona denk değildir. Netice itibariyle bu hadis, bazılarının iddia ettiği gibi amelin imanın bir cüz'ü olduğunu veya abdestin sevabının imanın sevabının yarısı olduğunu göstermez.

Konumuzla ilgili olarak daha önce 337 ve 439 numara ile geçmiş olan Amr İbni Abse hadislerinin bir kere daha okunması isabetli olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temizlikle iman arasında yakın bir bağ vardır. Çünkü iman etmeyenin abdestinin veya guslünün hiçbir kıymeti yoktur.

2. İman kalp ve gönül temizliğinin, hadesten ve necâsetten temizlenmek de cisim ve vücut temizliğinin temelidir.

3. Temizlik, başta namaz olmak üzere abdestli bulunmayı gerektiren ibadetlerimizin sıhhatinin şartıdır.

وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ -1034-
أَوْ قَيْسِغُ -مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلَغُ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ : ثُمَّ قَالَ -الْوُضُوءُ
أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ
. مِلْسَمِ هَاور «مِنْ أَيِّهَا شَاءَ .

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّائِبِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ « : يَذْمُرْتَلَا دَاوُو
. «الْمُتَطَهِّرِينَ .

1034. Ömer İbni Hattâb radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz güzelce abdest alır –onu tastamam yapar– sonra da: Eşhedü en lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerîke leh. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh, derse, o kimseye cennetin sekiz kapısı açılır. O da dilediği kapıdan girer.”

Müslim, Tahâret 17. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Tahâret 65; Tirmizî, Tahâret 55; İbni Mâce, Tahâret 60

Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyade vardır:
“Allahümme'c'alnî mine't-tevvâbîn ve'c-alnî mine'l-mütetahhirîn” duasını da okur.

Açıklamalar

Dinimizin bize öğrettiği en önemli prensiplerden biri, yapılan işi tastamam yapmak, baştan savma bir tavır içinde olmamaktır. Bu prensip, ibadetlerimizde daha da bir önem ifade eder. Çünkü ibadet, Allah'a O'nun istediği gibi kulluk etmek, böylece mânevî olarak kendisine

yaklaşmaktır. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'in konumuzla ilgili hadislerinde sıkça tekrarladığı noktaya bir kere daha dikkat etmemiz gerekiyor. Onun, abdest alan kimseden bahsederken, “abdestini güzelce alan”, “abdestini yerli yerince alan”, “dört başı mamur abdest alan, abdestini tastamam alan” gibi nitelemelerde bulunduğunu görürüz. Bu sadece abdestle ilgili olarak değil, diğer ibadetlerde de sıkça rastladığımız bir hatırlatmadır. Şu halde ibadetler başta olmak üzere, bütün davranışlarımızda dört başı mamur hareket etmeyi öğrenip, bunu hayat tarzı haline getirmemiz gerekmektedir. Çünkü ibadetlerini tam ve kâmil olarak yapmayan, baştan savma kabilinden geçiştiren bir kimsenin, hayatın diğer alanlarında ciddî davranması ve düzenli olması beklenemez. Allah ile muamelesi düzgün olmayanın, insanlarla münasebeti de düzenli olmaz.

Bütün şartlarına ve edeplerine riayet ederek abdest aldıktan sonra kelime-i şehâdet getirilmesi, üzerinde görüş birliği olan sünnete uygun bir davranıştır; bunun müstehaplığında bütün âlimler müttefiktirler. Tirmizî'nin rivayetinde: “Allahümme'c'alnî mine't-tevvâbîn ve'c'alnî mine'l-mütetahhirîn: Allahım! Beni tövbe

edenlerden ve temizlenenlerden kıl” duasının yapılması da yer almaktadır ki, bu da yerine getirilmesi ve uyulması istenilen uygulamalardan biridir. Abdestin sonunda kelime-i şehâdet getirilmesi, işlenilen işin ihlasla ve sırf Allah için yapılan bir davranış olduğuna, görünen ve görünmeyen pisliklerden uzuvları temizledikten sonra, kalbin de şirkten ve riyadan temizlenmesine işaret sayılır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Başta ibadetler olmak üzere, yapılan bütün işleri en mükemmel şekilde yapmaya özen göstermek iyi müslüman olmanın esasıdır.
2. Abdesti, farzlarına, vâciplerine, sünnetlerine ve edeplerine riayet ederek almak gerekir.
3. Abdest alan kimsenin, abdestini bitirince kelime-i şehâdet getirmesi ve sünnette tavsiye edilen duaları yapması müstehaptır.

ن اذأل ل ض ف باب - 186

EZANIN FAZİLETİ

Hadisler

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1035-
ثُمَّ لَمْ . لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا عَلَيْهِ ،
التَّهَجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَلَوْ حَبَوًّا

. التَّبْكَيرُ إِلَى الصَّلَاةِ : «وَالْتَّهَجِيرُ» «الْاِقْتِرَاعُ» ، : «الْاِسْتِهَامُ» «

1035. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar ezan okumanın ve namazda birinci safta bulunmanın ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur’a çekmek zorunda kalsalardı kur’a çekerlerdi. Şayet camide cemaate erken yetişmenin ne kadar faziletli olduğunu bilselerdi, birbirleriyle yarışa girerlerdi. Eğer yatsı namazı ile sabah namazındaki fazileti bilselerdi, emekleyerek ve sürünerek de olsa bu iki namaza gelirlerdi.”

Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkîf 52; Nesâî, Mevâkîf 22, Ezân 31

Açıklamalar

Ezanın sözlük anlamı bildirmek demektir. Din örfündeki anlamı ise, belirlenmiş vakitlerde, belirlenmiş sözlerle belirlenmiş bildirimdir. Vakitler namaz vakitleri, sözler şariat koyucunun tayin ettiği ve her vakitte tekrarlanan kelimelerdir. Hepimizin bildiği gibi ezan şu kelimelerden meydana gelir:

Allahü ekber (4 defa)

Eşhedü en lâ ilâhe illallah (2 defa)

Eşhedü enne Muhammeden resûlullah (2 defa)

Hayye ‘ale’s-salâh (2 defa)

Hayye ‘ale’l-felâh (2 defa)

Allahü ekber (2 defa)

Lâ ilâhe illallah (1 defa)

İslâm âlimleri, ezanın bu kadar az sözle itikadî ve amelî hükümlerin tamamını ihtiva ettiğini

söylerler. “Allahü ekber” , Cenâb-ı Hakk’ı tasdike delâlet ettiği gibi, O’nun bütün kemal sıfatlarını da ispat eder. “Eşhedü en lâ ilâhe illallah”, tevhid akîdesini tasdiki ve şirkin her çeşidini reddi içine alır. “Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah”, Hz.Peygamber’in risâletini ve bunun yanında bütün resûl ve nebîlerin peygamberliklerini tasdîke delâlet eder. “Hayye ‘ale’s-salâh”, Resûl-i Ekrem Efendimiz sayesinde bilinen Allah’a itaat ve tâate emir sigasiyle davettir. “Hayye ‘ale’l-felâh” ise, dünya ve âhirette ebedî kurtuluş demek olan felâha, yegâne hak yola çağırmaktır ki, bu kıyameti, âhireti ve mahşeri tasdik demektir. Bu lafızların tekrarlanmasının sebebi, ihtiva ettikleri bu engin anlamları tekit içindir.

Ezanın pek çok faydaları vardır. Bunların en başta geleni, ezan okunan yerde müslümanların varlığının ispat edilmiş olmasıdır. Bu yer İslâm toprağıdır veya böyle olmaya adaydır. Çünkü müslümanların hedefi ve gayesi, yeryüzünü islâmlaştırmak veya Müslümanlığı kabul etmeyen insanların yaşadığı yerleri sürekli Allah’ın dinini tebliğe müsait bir hale getirmek, bu yöndeki engelleri ortadan kaldırmaktır. Ayrıca ibadet vaktinin girdiği müslümanlara ezanla haber verilir. Ezan, müslümanları cemaat olmaya ve bir araya

getirmeye davettir. İslâm'ın temel esasları bütün insanlara günde beş defa ezan sayesinde açıkça duyurulmuş olur. İslâm âlimleri ezanda dört hikmet bulunduğunu söylerler. Bunlar: Şiâr-ı İslâm oluşu, yani İslâmın bir parolası, bir sembolü olması, kelime-i tevhîdi ve kelime-i şehâdeti herkese açıkça ilân etmesi, namaz vaktinin ve kılınacağı yerin duyurulması ve müslümanları cemaate davettir. Kur'an'da ezana şu âyet-i kerîmelerle işaret edilir: “Namaza çağırıldığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünmeyen bir topluluk olmalarındandır” [Mâide sûresi (5), 58]. “Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağırıldığınız zaman Allah'ı anmaya koşun” [Cum'a sûresi (62), 9].

Ezan okumanın önemi ve fazileti böylelikle iyice anlaşılmış olmaktadır. İşte bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu fazileti kavrayanların ezan okumakta âdeta birbirleriyle yarışacaklarını, hatta kur'a atmak zorunda kalabileceklerini ifade buyurmuşlardır. Nitekim İslâm tarihinde bu gerçekleşmiş, meselâ Kâdisiye Harbi'nde bir grup müslüman ezan okuma hususunda aralarında münakaşa etmişler, kimin ezan okuyacağı

hakkında Sa'd İbni Ebî Vakkâs kur'a çektiirmek zorunda kalmıştır.

Namazda ilk safta bulunmak da aynı şekilde büyük faziletlerden biridir. İlk saf imamın hemen arkasında bulunan saftır. Bir arkada bulunana göre onun önündekinin ilk saf olduğunu söyleyenler, bundan da öte vakit namazını ilk cemaatle kılanlar demek olduğunu iddia edenler de olmuştur. Fakat doğru olan ilk görüş olsa gerektir. İlk safta bulunmanın neden faziletli olduğu üzerinde durulmuş, buna karşılık imam cehren okuduğunda Kur'an dinlemek, Fâtiha sûresi'nin okunmasından sonra "âmin" diyebilmek, imamın tekbirlerinden hemen sonra tekbir almak, imam birini yerine geçirecek olursa kendisi geçmek gibi büyük ecir ve sevabı olan işler sayılmıştır. Bir başka yönü teşvik unsuru oluşudur. Cemaatin ön saflarında boş yer varken, arkada olanlar daima oraları doldurmakla mükelleftirler. Nitekim bir hadiste: "İlk saffı, sonra onun arkasındakini, sonra sırayla diğerlerini tamamlayınız, eksik kalırsa son safta kalsın" buyurulmuştur (Ebû Dâvûd, Salât 94). Erkeklerin ilk saflarının, kadınların da son saflarının daha hayırlı olduğunu Peygamberimiz haber vermiştir: "Erkeklerin saflarının en hayırlısı ilkleridir, sevabı en az olanları geridekilerdir. Kadınların saflarının

en hayırlısı da geridekileridir. Sevabı en az olanları ise öndekilerdir” (İbni Mâce, İkâme 52). Bunlar dışında konuyla ilgili pek çok hadis vardır. Burada onları sıralamak konunun hudutlarını aşmak olur. Ancak kitabımızın 1084-1098 numaralı hadisleri arasında konuyla ilgili yeterli ve doyurucu açıklamalar yer almaktadır.

Hadisimizde anılan faziletlerden biri de, camiye erken gitmektir. Bundan maksat cemaate yetişmek ve ön saflarda yer almaktır. Ayrıca camiye gitmek üzere vaktinde hareket eden kimse hem yolda rahat yürüme imkânına sahip olur, hem de camide bir süre dinlenmek, tefekkür etmek, tahiyyetü’l-mescid veya nâfile namaz kılmak ya da Allah’ın zikriyle meşgul olmak suretiyle kendini farz namaza hazırlar. Bu ise nefes nefese camiye gitmek ve arka saflarda yer almaktan çok faziletlidir.

Allah’ın üzerimize farz kıldığı her namazın faziletli olduğu şüphesizdir. Ancak bunlar arasında derece farkı vardır. Sabah ve yatsı namazı gecenin iki ucundaki namazlardır. Biri gecenin bitip yeni bir günün başladığı zamanda, diğeri de gündüzün bitip karanlığın tamamen bastırdığı vakitte kılınır. İnsanlar içinde münafıklara en ağır gelen namaz bu

ikisidir. İnsanın bu iki namazın vaktinde uyanık olması, bir de camiye cemaate gitmesi, sağlam bir imanının, ibadet ve tâate düşkünlüğün, Allah'ın rızasını kazanmak için ciddî bir azim ve gayretin eseridir. Bu açılardan da son derece faziletlidir. İşte bunun faziletine işaret için Efendimiz, “Emekleyerek veya oturakları üzerinde sürtünerek de olsa bu namazlara giderlerdi” buyurmuşlardır.

Biz bu hadisin ilgili kısımlarını namazların fazileti bahsinde 1074 ve 1085 numaralarda tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezan okumak İslâm'ın vazgeçilmez esaslarından ve sünnetlerinden biridir.
2. Ezanın pek çok faydası, fazileti ve hikmeti vardır. İslâm'ın itikad ve amel esaslarını bünyesinde barındıran ezan, inanmayanları dine, inananları ibadete davetdir.
3. Müezzinlik, Allah katında ecir ve sevabı büyük hayırlardan biri olup, Efendimiz tarafından teşvik edilmiştir.

4. Namazda ilk safta bulunmanın sevabı ve fazileti diğer saflardan daha çoktur.

5. Camiye ve cemaate erken gelmek ve ilk saflarda yer almak sünnette teşvik edilmiştir.

6. Cemaatle kılınan namazın fazileti, tek kılınan namazdan kat kat fazladır.

7. Sabah ve yatsı namazlarında camiye gitmek ve cemaatle namaz kılmak, diğer vakitlerde cemaatle kılınan namazlardan daha faziletlidir. Çünkü bu ikisi münafıklara en ağır gelen namazlardır.

8. Münakaşalı işlerde kur'a çekmek câizdir.

1036- سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى : وَعَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
«الْمُؤَدُّونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ» : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
. ملسم هاور

1036. Muâviye radıyallahu anh, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Kıyamet günü boyunları en uzun olanlar müezzinlerdir” buyururken işittim, demiştir.

Müslim, Salât 14. Ayrıca bk. İbni Mâce, Ezân 5

Açıklamalar

Kıyamet gününde müezzinlerin boyunlarının uzun olmasının ne anlama geldiği konusunda âlimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Boynun uzunluğu, bir kimsenin iyi ve hayır işlerinin çokluğuna delâlet eder. Müezzinler insanları Allah’a davet çağırısı yapan kimseler oldukları için hayırlarının çokluğu sebebiyle böyle nitelendirilmiştir. Bazı âlimlere göre, onlar ilâhî rahmeti görmeye en çok özenen kimselerdir. Bir şeyi görmeye özenen boynunu ona doğru uzatır. İlâhî rahmeti görmek, çok ecir ve sevap kazanmak demektir. Bu sebeple boyunları uzun diye nitelenirler. Araplar, kendi büyüklerini ve reislerini uzun boynlulukla vasıflandırır. Bu anlama göre müezzinler kıyamet gününde reis mevkiinde olacak ve arkalarında bir cemaat bulunacak demektir. Bir başka yoruma göre kıyamet gününde müezzinler topluluğu sayıca çok olacak, dünyada onların davetlerine icabet edip ibadete koşanlar da kendileriyle bir arada bulunacaklardır. Faziletleri, hayırlı işleri ve güzel davranışları çok anlamında kendilerine uzun boyunlu denilmiştir. Çünkü boynun uzunluğu, hayırdan, iyi davranıştan, sevinçli ve üstün mertebede olmaktan kinayedir.

Bazı hadis şârihlerine göre, boynun uzunluğu onların istikamet üzere, yani Allah'ın gösterdiği dosdoğru yol üzere olmalarını, kalplerinin mânevî tatmine ve doyuma ulaştığını, kıymetlerinin kıyamet gününde açıkça ortaya çıkacağını ifade eder. Görüldüğü gibi, bu hadise pek çok ve değişik anlamlar verilmiştir. Fakat bu anlamların her birinde iyilik, hayır, fazilet, sahih itikad, sâlih amel ön plana çıkarılmıştır. Bütün bunlardan sonra söylenecek söz, müezzinliğin faziletli bir vazife ve büyük bir hayır olduğudur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Müezzinlik hayırlı ve faziletli işlerdendir.
2. Müezzinlerin kıyamet günündeki mertebeleri de üstün olacaktır.
3. Dünyada hayırlı ve faziletli işler yapanlar, kıyamette de hayra ve fazilete nâil olurlar.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ أَنَّ أَبَا - 1037-
إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ : سَعِيدُ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَهُ
فَأَذِّنْتَ لِلصَّلَاةِ ، فَارْفَعُ صَوْتَكَ - أَوْ بَادِيَتِكَ - فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ
دَاءٍ ، فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ حِينَ ، وَلَا إِنْسٍ ، وَلَا بِالذِّ

سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولٍ : قَالَ أَبُو سَعِيدٍ «شَيْءٌ ، إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
يَرَاخِبُهَا هَؤُلَاءِ . اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

1037. Abdullah İbni Abdurrahman İbni Ebû Sa‘ saa’ dan rivayet edildiğine göre, Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh ona şöyle dedi:

“Ben senin koyunu ve kır hayatını sevdiğini görüyorum. Koyunlar arasında veya kırdan iken, namaz için ezan okuduğunda sesini iyice yükselt. Çünkü müezzinin sesinin ulaştığı yere kadarki alanda olup da onu işiten cin, insan ve her varlık, kıyamet gününde ezan okuyanın lehine şahitlik yaparlar.” Ebû Saîd:

Ben bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den işittim, dedi.

Buhârî, Ezân 5, Tevhîd 52, Bed’ü’l-halk 12.
Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 14

Açıklamalar

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, ezan İslâm’ın şiarı, parolasıdır. Onu mümkün olduğu kadar en yüksek ve gür sesle duyurmak gerekir. Bu sebeple müezzinin gür, güzel ve yanık sesli olması

müstehap kabul edilmiştir. Hatta İmâm Nevevî'nin bildirdiğine göre, biri güzel sesli olup ezan okumak için ücret isteyen, diğeri çirkin sesli fakat ücret istemeyen iki kişiden müezzinlik için hangisinin seçileceği hususunda iki görüş vardır. Ama bu görüşlerin tercih edileni ve esas görüş diye nitelendirileni, güzel sesli olana ücret verilmek suretiyle tercih edilmesidir. Bu konu her dönemde üzerinde durulan ve durulması gereken ciddî işlerden biridir. Her camiye, her mescide, her köye istenilen evsafta müezzin bulma imkânı olmayacağını herkes kabul eder. Fakat özellikle büyük şehirlerimizin selâtin camileri başta olmak üzere, sırayla diğerkamilerimize güzel ve gür sesli, duyanları etkileyici müezzinler yetiştirmeyi, öncelikle ilgili teşkilâtlar, dînî nitelikli vakıflar, İmam-Hatip liseleri, Kur'an kursları ve hatta İlahiyât fakülteleri kendilerine bir görev kabul etmelidir. Günümüzde bunun ne kadar büyük bir gereklilik olduğunu hepimiz yakînen müşâhede etmekteyiz. İyi bir müezzinin cemaatsiz camiyi cemaatle doldurduğu, çirkin sesli birinin de cemaati dağıttığı bilinen ve görülen gerçeklerdir. İslâm'dan tamamen habersiz olduğu halde, anlamını da bilmeden çok güzel okuyan birinden Kur'an dinleyerek veya nitelikli bir müezzinden ezan dinleyerek İslâm'ı seçen ve ebedî

cehennemden kurtulan insanlar görüyoruz. Bundan daha büyük bir hayır olabilir mi? Anadolumuzun pek çok köyünde, o köyün en güzel sesli insanlarına ezan okuttuklarını bilmeyenimiz yoktur. Bu çok önemli ve isabetli bir tercihtir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in, bir insanın sesini ulaştırabildiği yere kadar ezanı duyurması yönündeki tavsiyesi son derece önemlidir. Ezan sesini duyacak olanları sayarken cinlerden başlaması, en aşağı tabakadan en üstün olana doğru bir sıralamadır. Çünkü insandan sonra anılan diğer varlıkların içinde melekler ilk sırayı alır. Fakat onlarla sınırlı olmayıp, diğer canlılar, bitkiler ve dağlar taşlar da buna dahildir. Çünkü bunların her birinin kendine göre bir idraki ve tesbihâtı vardır. Nitekim şu âyet-i kerîme çok dikkat çekicidir: “Sonra bunun ardından yine kalpleriniz katılaştı. Şimdi onlar taş gibi, hatta daha da katıdır. Çünkü öyle taş var ki, içinden ırmaklar fışkırır, öylesi var ki, çatlar da bağrından su kaynar, öylesi de vardır ki, Allah korkusundan yukarıdan yere düşer” [Bakara sûresi (2), 74]. Şu âyet de önemle üzerinde durulması gereken muhtevadadır: “Yedi gök, yeryüzü ve bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ama siz onların tesbihlerini

anlamazsınız” [İsrâ sûresi (17), 44]. İşte bütün cinler, insanlar, melekler, hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklar ezan okuyan kimseye kıyamet gününde şahitlik yaparlar. Bu ise o kimsenin derecesinin ne kadar yüce olacağının bir isbatıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezanı yüksek ve gür sesle okumak müstehaptır.
2. Müezzinler güzel, gür ve etkileyici seslilerden seçilmelidir.
3. Kırda, bayırda ve çölde de olsa namaz için ezan okumak gerekir.
4. Ezan sesini sadece insanlar değil, cinler, melekler, diğer canlı varlıklar, bitkiler ve dağlar taşlar da duyar.
5. Ezanı duyanlar, kıyamet gününde ezan okuyan kişinin lehinde Allah huzurunda şahitlik yaparlar.
6. Ezan okuyan müezzinlerin mahşerdeki mevkii yüksek olacaktır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -1038-
إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ ، أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَ لَهُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ ، فَإِذَا قُضِيَ الدُّعَاءُ أَقْبَلَ ، حَتَّى إِذَا
أَدْبَرَ ، حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ ، حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ ثَوْبٍ لِلصَّلَاةِ
-لَمَّا لَمْ يَذْكُرْ مِنْ قَبْلُ - اذْكُرْ كَذَا ، وَ اذْكُرْ كَذَا : الْمَرْءُ وَنَفْسِهِ يَقُولُ
: «التَّثْوِيبُ» . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «حَتَّى يَظِلَّ الرَّجُلُ مَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى
. الْإِقَامَةُ .

1038. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Namaz için ezan okunduğu zaman, şeytan ezanı duymamak için arkasını dönüp yellenerak kaçır. Ezan bitince tekrar geri gelir. Namaz için kamet edilince yine arkasını dönüp kaçır. Kamet bittiğinde yine gelir ve kişi ile nefsi arasına sokulur ve ona: Filân şeyi hatırla, filân şeyi hatırla diyerek, namazdan önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır da, neticede insan kaç rek’at namaz kıldığını bilemez olur.”

Buhârî, Ezân 4, Amel fis’-salât 18, Sehv 6,
Bed’ü’l-halk 11; Müslim, Salât 19, Mesâcid 83.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 31; Nesâî, Ezân 20,
30

Açıklamalar

Efendimiz'in bu hadisleri, ezandan kaçan şeytanın halini güzel bir benzetme ile ortaya koymaktadır. Onun ezandan kaçtığı sıradaki hali, ansızın büyük bir korku ve dehşete düşen insanın haline benzetilmiştir. Böyle bir kimsenin dizlerinin bağı çözülür, mafsalları gevşer ve sinir sistemi alt üst olur. Neticede büyük ve küçük abdestini tutamaz hale gelir. Ezanı işiten şeytan da böyle bir korkuya kapıldığı için ne yapacağını şaşırır; onun bu hali, bir felâkete uğradığında ne yapacağını şaşırان insanın haline benzer. Şeytana yellenme isnad edilmiş olması, bu korku halinin şiddetini anlatmak içindir. Yoksa onun gerçekte yellenmesi söz konusu değildir. Fakat Kâdî İyâz gibi bazı âlimlere göre bunun gerçek anlamda olması da mümkündür; çünkü şeytan da bir cisimdir. Meşhur hadis âlimi Tîbî, şeytanın ezanı işitmemek için kendi sesiyle kendisini meşgul ettiğini, onun bu tavrının çirkinliği sebebiyle, çıkardığı sesin çirkinliğinin yellenmeye benzetildiğini söyler.

Şeytanın ezandan kaçmasının çeşitli sebepleri vardır:

Birincisi, daha önce açıkladığımız hadiste geçtiği gibi, ezan sesini işiten her şey müezzine kıyamet gününde şahitlik edecektir. Kendisinin hiç hoşlanmadığı böyle zor bir durumda kalmaktan çekindiği içindir.

İkincisi, ezanın büyüklüğünden korktuğu içindir. Çünkü ezan, dinin bütün kaidelerini içine alan bir bildirimdir. Şeytan, tabiatı gereği bunlardan nefret eder; çünkü o tepeden tırnağa şer ve gûnahtan ibarettir.

Üçüncüsü, ezan namaza ve cemaate davettir. Namaz insanı Cenâb-ı Hakk'a en çok yaklaştıran ibadet olup, en önemli rûknü secde halidir. Şeytan ise Allah'ın emriyle Âdem aleyhi's-selâm'a secde etmekten yüz çevirdiği için O'nun rahmetinden kovulmuştur. Müslümanlar büyük bir cemaat haline gelip Allah'a ibadete ve secdeye yöneldikleri için, şeytan onları kandırmaktan ümidini kesip ye'se düştüğünden dolayı ezan ve kametten kaçır. Fakat vazifesi onları saptırmak ve yoldan çıkarmak olduğu için, tekrar tekrar geri döner. Neticede namaz kılanın kalbine birtakım dünyevî düşünceler getirerek onun gönlünü namazdan uzaklaştırır ve kaç rek'at namaz kıldığını unutturup yanıltır.

Burada açıkça görüldüğü gibi namaz kılan mü'minlere şeytan musallat olur. Birçok müslümanın en olmayacak şeylerin namazda hatırına geldiğini söylemesinin sebebi bu olsa gerektir. Bundan kurtulmanın çaresi, hatıra gelen şeyi düşünmemeye çalışmak ve namazda Allah'ın huzurunda bulunduğunu hatırlamaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Şeytanın ezanı işitince deliye dönmesi, ezanın faziletini ve büyüklüğünü gösterir.
2. Ezanı gür ve yüksek sesle okuyan müezzinin Allah katındaki eciri ve mükâfatı çok büyüktür.
3. Şeytanın ezandan süratle kaçmasının sebebi, onun namaza ve cemaate davet, İslâm'ın parolası, dinin itikadî ve amelî bütün ahkâmını kapsayıcı oluşundandır. Çünkü şeytan bunlardan nefret eder.
4. Şeytan, namaz da dahil her zaman mü'minlere musallat olur. Onun şerrinden ve zararlarından korunmanın tedbirlerini almak gerekir.

5. Şeytanın tasallutundan kurtulmanın çaresi namazı huşû ve huzû içinde kılmasıdır.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ -1039-
إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ
فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ ، ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ ، فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا ، ثُمَّ سَلُوا اللَّهَ لِي الْوَسِيلَةَ ، فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ
لِي لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ ، جَلَّالٌ
مَلْسَمٌ هَاور «فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ

1039. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhumâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ezanı işittiğiniz zaman, müezzinin söylediklerinin aynısını siz de söyleyin. Sonra bana salâvat getirin. Çünkü bir kimse bana bir defa salâvat getirirse, Allah buna karşılık ona on defa salât eder. Daha sonra benim için Allah’tan vesîleyi isteyin. Çünkü vesîle, cennette Allah’ın kullarından bir tek kuluna lâıyk olan bir makamdır. O kulun ben olacağımı umuyorum. Benim için vesîleyi isteyen kimseye şefatim vâcip olur.”

Müslim, Salât 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvud, Salât 36; Tirmizî, Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 37

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1040- وعن أبي سعيدٍ الخُدْريِّ رضيَ اللهَ عنه أنَّ رسولَ اللهِ -
إذا سمِعْتُمُ النِّداءَ ، فقولوا كما يقولُ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال
هـيَلَعٌ قَفْتَم . «المؤدِّنُ

1040. Ebû Saîd el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ezanı işittiğiniz zaman siz de müezzinin söylediklerini söyleyiniz.”

Buhârî, Ezân 7; Müslim, Salât 10-11. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 40; Menâkıb 1; Nesâî, Ezân 33, 35, 37; İbni Mâce, Ezân 4

Açıklamalar

Müezzinin ezanını duyan her müslümanın onun söylediklerini tekrar etmesi gerektiğinde bütün İslâm âlimleri görüş birliği içindedirler. Ancak bunun dînî hükmünün ne olduğu konusunda farklı görüşleri vardır. Hanefîlere göre, ezanı duyanların müezzine icâbet edip onun sözünü tekrarlamaları vâciptir. Çünkü bu konuya dair hadislerdeki emirler vücûb ifade eder. Nitekim ezanın

okunduğunu işitenlerin Kur'an okumayı, konuşmayı, selâm alıp vermeyi terketmeleri vâciptir. Bunlar hakkındaki hüküm vâcip olunca, ezanı tekrarlamak da vâcip olur.

İmâm Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel ve fukahânın büyük çoğunluğuna göre ise, bu hadislerdeki emir vâciplik değil, müstehaplık ifade eder; dolayısıyla müezzinin söylediklerini tekrarlamak müstehaptır. Hanefî fakihlerden Tahâvî de aynı kanaattedir. İmam Nevevî, abdestli, abdestsiz, cünüp, hayızlı herkesin ezanı tekrarlamasının müstehap olduğunu söyler. Tekrarlamaya engel olan sebepler ise, helâda olmak, eşiyle ilişki halinde bulunmak veya namaz kılmak gibi hallerdir. Bu hallerde ezan tekrarlanmaz. Ancak namaz kılan kimse, namazını bitirince ezanı tekrarlar denilmiştir. Kur'an okuyan veya tesbih çeken kimse ezanı duyunca bunları bırakır ve müezzinin söylediklerini tekrar eder. Kametin hükmü de aynen ezan gibidir. Hanefî fakih Kemal İbni Hümâm kameti tekrar etmenin müstehap olduğunu söyler.

Müezzinin sözlerinden “hayye ‘ale’s-salâh” ve “hayye ‘ale’l-felâh” ile sabah ezanındaki “es-salâtü hayrun mine’n-nevm” tekrarlanmaz. Kamette de

“kad kameti’s-salâh” tekrar edilmez. Bunların yerine, müezzin “hayye ‘ale’s-salâh” dediğinde, “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-aliyyi’l-azîm” ; “hayye ‘ale’l-felâh” dediğinde, “mâ şâallâhu kâne ve mâ lem yeşe’ lem yekün”; “es-salâtü hayrun mine’n-nevm” dediğinde de, “sadakte ve bererte”; kamette “kad kameti’s-salâh” dediğinde ise, “ekamehallâhu ve edâmeahâ” denilir. Bunların her biri müezzin aralarda durduğunda söylenir.

Ezan okunurken ve kamet getirilirken konuşmamak, Kur’an okumamak, selâm verip almamak, kısacası müezzinin sözlerini tekrardan başka bir şeyle meşgul olmamak gerekir. Birkaç camide ezan okununca her müezzine icâbet gerekir mi konusu üzerinde durulmuş, bir camide veya mescidde bulunan kimsenin sadece o cami veya mescidin müezzinine icâbet etmesi yeterli görülmüştür. Evinde, işinde veya mescidlerden dışarıda bulunan kimsenin de sadece kendi mahalle mescidinin müezzinine icâbeti kâfidir denilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz ezan bittikten sonra kendisine salavat getirilmesini ve onun için vesîleyi istememizi tavsiye buyurmuştur. Peygamber’e salavat getirene Allah’ın on defa salât etmesinden maksat, kuluna rahmet ve

mağfiret etmesi, günah ve kusurlarını bağışlamasıdır. Vesîleyi nasıl isteyeceğimiz, her namazdan sonra okunması müstehap olan ve Buhârî'nin rivayet ettiği hadisten anlaşılmaktadır. Bundan sonra gelen hadis, her ezandan sonra okumamız tavsiye edilen bu duayı bize öğretecektir.

Vesîlenin sözlük anlamı, başkasına yaklaştırmaya vasıta olan şey demektir. Sultanların yanında mevki sahibi olmaya da bu ad verilir. Burada onunla kastedilen ise, hadisten anlaşıldığı gibi cennette çok üstün bir makamın adıdır.

Müslümanlar, her ezandan sonra okudukları duada bu makama ulaşması için Allah Resûlüne dua ederler. Aslında bu dua kendileri içindir; çünkü bu duayı yapanlara Efendimiz kıyamet gününde şefaatecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Müezzin ezan okurken onun söylediklerini tekrar etmek gerekir.

2. Ezandaki “hayye ‘ale’s-salâh”, “hayye ‘ale’l-felâh” ve sabah ezanındaki “es-salâtü hayru’n

mine'n-nevm" tekrar edilmez, bunlar söylenince biraz önce açıkladığımız dualar okunur.

3. Ezan gibi kamet de tekrar edilir. Kamette ezandakilere ilâveten "kad kameti's-salâh" da tekrar edilmez.

4. Ezanın okunduğu vakitler, duaların en makbul olduğu zamanlardır.

5. Ezandan sonra Peygamberimize salâtü selâm getirmek ve kendisi için cennette üstün bir makam olan vesîleyi istemek müstehaptır. Bunun için ezan duasını öğrenmek gerekir.

6. Ümmetin günahkârlarına da günahsızlarına da şefa'at edilecektir. Bu, günahkârların azâbını azaltmak, günahsızların sevaplarını artırmak içindir.

وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 1041
اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ : مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ « : وَسَلَّم قَالَ
تُهُ التَّامَّةُ ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ ، وَالْفَضِيلَةَ ، وَابْعِ
هَاور «مَقَامًا مُحَمَّدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ
يَرَاخِبُ .

1041. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim ezanı işittiği zaman: Ey şu eksiksiz davetin ve kılınacak namazın rabbi Allahım! Muhammed’e vesîleyi ve fazîleti ver. Onu, kendisine vaadettiğin makâm-ı mahmûda ulaştır, diye dua ederse, kıyamet gününde o kimseye şefâatim vâcip olur.”

Buhârî, Ezân 8, Tefsîru sûre(17), 11. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 37; Tirmizî, Mevâkît 43; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1042- وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، رَضِيتُ
هَاور «يَا اللَّهُ رَبَّا ، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ
مِلْسَم .

1042. Sa'd İbni Ebî Vakkas radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim müezzini işittiği zaman: Tek olan ve ortağı bulunmayan Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna şahitlik ederim. Rab olarak Allah’tan, resûl olarak Muhammed’den, din olarak İslâm’dan razı oldum, derse, o kimsenin günahları bağışlanır.”

Müslim, Salât 13. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 42; Nesâî, Ezân 38; İbni Mâce, Ezân 4

Açıklamalar

Her iki hadiste geçen “ezanı işittiği zaman” sözüyle anlatılmak istenen, ezanın tamamını işittikten sonra demektir. Çünkü ezanı işiten kimsenin müezzinin söylediklerini aynen tekrar etmesi gerektiğini ve bunun Resûl-i Ekrem tarafından emredildiğini önceki hadiste açıklamıştık. Ezan bittikten sonra ise, Peygamber Efendimiz’e salâtü selâm getirilir; sonra da ezan duası okunur. Yaygın olarak bilinen ve okunan ilk hadiste geçen dua ise de, bundan başkasının da okunabileceğine bu ikinci hadis delil teşkil eder. Hatta bunlar dışında me’sûr olan yani Peygamber Efendimiz’den rivayet edilen ve hadis kitaplarında yer alan dualardan herhangi biri de yapılabilir.

Beyhakî'nin rivayetinde ilk duanın sonunda bir de: “İnneke lâ tühlífü'l-mîâd = Şüphesiz ki sen vaadinden caymazsın” ilâvesi vardır ki, biz de dualarımıza bunu ilâve ederiz. Yaygın olan bu duanın çok kısa tahlilini yapacak olursak: Buradaki “davet” ezanın lâfızlarıdır. Daha önce izah edildiği gibi, bu tevhîde davettir. “Tam” olmasının anlamı ezanda kelime-i tevhîd ve kelime-i şehâdetin bulunmasıdır. Tam ve kâmil olmanın bir yönü de değişikliğe ve bozulmaya uğramadan kıyamete kadar hem lâfzının hem muhtevasının korunacak olması ve itikad esaslarının hiçbir zaman değişmeyeceğidir. “Vesîle”nin buradaki anlamı önceki hadiste de işaret edildiği gibi cennetteki çok yüce bir makamdır. “Fazilet” de üstün bir makamın adı olup, diğer mahlûkattan yüce bir mertebedir. “Makâm-ı mahmûd”, her lisanın övgü ve yüceltmesine lâyık makam demektir. O makamda olanı ilk yaratılan insandan son yaratılacak olana kadar herkes över ve yüceltir. Makâm-ı mahmûd, şefaât makamıdır ki, Resûlullah Efendimiz'e ihsân olunmuştur. Kur'an'ın: “Rabbin seni makâm-ı mahmûda ulaştırır” dediği makamdır [İsrâ sûresi (17), 79]. İbni Abbâs'ın açıklamasına göre: “Öyle bir makam ki, orada öncekiler ve sonrakiler sana hamd ve senâ eder ve mertebece bütün yaratılmışların önünde olursun. Şefaât edersin de

şefaatin makbul olur. Senin sancağın altında olmadık kimse bulunmayacaktır” diye tarif edilir (Alî el-Kârî, el-Mirkât, II, 353). Peygamberimiz çeşitli hadislerinde bu makamdan bahsetmiş ve onun vasıflarını anlatmıştır.

Önce de ifade ettiğimiz gibi, ezan İslâm’ın temel prensiplerini kendinde toplayan bir dînî tebliğ, bir davettir. Bunu duyup dinleyen ve kalben inanarak tekrar eden bir mü’min, istikamet üzere olduğu, sahih bir iman ve sâlih bir amele sahip bulunduğu için Allah’a her ezandan sonra dua eder. Bu duanın mahiyet ve muhtevasını da böylece özet olarak bile olsa görüp anlayan bir müslüman artık bu fazileti işlemekten kendini müstağni göremez. Bütün bunları pekiştirmek üzere, ezandan ayrı olarak her farz namazdan önce bir de kamet getirilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Ezanı, müezzinin söylediklerini tekrar ederek sonuna kadar dinlemek, bitince de dua etmek faziletli sünnetlerdendir.

2. Ezan vakitleri duaların reddedilmediği vakitler olup, her ezandan sonra dua etmek bu sebeple faziletli kabul edilmiştir.

3. Ezandan sonra duaya devam etmek hayırlara ulaşmanın sebebi olduğu gibi, kıyamet gününde Peygamberimizin şefaatine nâil olabilmenin de vesilesidir.

4. Ezan bittikten sonra Peygamber Efendimiz'in öğrettiği dualardan biri ezan duası olarak okunmalıdır.

5. Vesîle, fazîlet ve makâm-ı mahmûd kıyamet gününde sadece Peygamber Efendimiz'e has üstün mertebe ve makamlardır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِمَّا يَرُدُّ بَيْنَ الْأُذَانِ وَالْإِقَاعِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .
نَسَحَ ثِيَابَهُ : لَأَقُو يَذْمُرْتَلَاو

1043. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ezan ile kamet arasında yapılan dua reddedilmez.”

Ebû Dâvûd, Salât 35; Tirmizî, Salât 158

Açıklamalar

Bu hadis, önceki hadislerde söylenilenlerin bir neticesi mahiyetindedir. Ezandan sonra yapılacak duaların vakti böylece daha da belirlenmiş olmaktadır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmetine olan şefkat ve merhametinden dolayı Allah'ın duaları en çok kabul edeceği vakitleri de haber vermiştir. İşte o vakitlerden birinin günde beş vakit ezanla farz namaz için getirilen kamet arasındaki zaman olduğunu bu hadislerinde bildirmişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duanın daha makbul olduğu belirli vakitler vardır. Bunların bazısını Peygamber Efendimiz ümmetine haber vermiştir.
2. Ezanla kamet arasındaki zaman dilimi, duaların makbul olduğu zamanlardan biridir.

تاولصلالضف باب -187

NAMAZLARIN FAZİLETİ

Âyet

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ [45]

“Şüphesiz ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar.”

Ankebût sûresi (29), 45

Âyet-i kerîmenin tamamının anlamı şöyledir:

“Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl.

Şüphesiz ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir.”

Âyette hayasızlık ve kötülük diye tercüme edilen “fahşâ” ve “münker” kelimelerinin anlamı daha kapsamlıdır. Fuhşiyat, açıktan ve alenî işlenilen bütün çirkinlikleri, edepsizlikleri ve ahlâk dışı davranışları ifade eden bir kelimedir. Münker de, aklın ve şerîatin beğenmediği bütün uygunsuz davranışları ve günahları ifade için kullanılır. Öncelikle namaz içinde böyle şeyler yapılmaz, onun gerektirdiği bütün edeplere uyularak namaz kılınır. Gerçekten şuurla ve hakikatına erilerek, farkında olunarak, ne olduğu bilinerek kılınan bir namaz, namaz dışında da insanı her türlü çirkinlikten, uygunsuz davranıştan, edep dışı

hareketlerden alıkoyar. Onun için Resûl-i Ekrem Efendimiz: “Kim namaz kılar da o namaz kendisini hayasızlıktan ve kötülükten alıkoymazsa, o namaz olsa olsa onun Allah’tan daha fazla uzaklaşmasını sağlar” buyurmuştur (Münâvî, Feyzü’l-kadîr, VI, 221). Kur’an’ın namazla ilgili birçok âyeti vardır. Nevevî’nin konuyla ilgili olarak sadece bu âyetle yetinmesinin sebebi, onun kapsayıcılığından olsa gerektir.

Hadisler

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ -1044-
أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
لَا: قَالُوا «مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرْنِهِ شَيْءٌ؟
فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو «: يَبْقَى مِنْ دَرْنِهِ شَيْءٌ، قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «اللَّهُ بِهِنَ الْخَطَايَا

1044. Ebû Hüreyre radıyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

– “Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir nehir olsa da, o kimse her gün bu nehirde beş defa yıkansa, kirinden bir şey kalır mı?” Sahâbîler:

– O kimsenin kirinden hiçbir şey kalmaz, dediler.
Resûl-i Ekrem:

– “Beş vakit namaz işte bunun gibidir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder” buyurdular.

Buhârî, Mevâkîf 6; Müslim, Mesâcid 283. Ayrıca bk. Tirmizî, Emsâl 5; Nesâî, Salât 7; İbni Mâce, İkâmet 193

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

اللَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -1045-
مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ كَمَثَلِ نَهْرٍ غَمَرِ جَارٍ عَلَى بَابٍ «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مِلْ سَمِ هَاوِر «أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ

. الْكَثِيرُ: بَفَتْحِ الْغَيْنِ الْمَعْجَمَةِ «الْغَمْرُ»

1045. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Beş vakit namazın benzeri, sizden birinizin kapısı önünden akıp giden ve her gün içinde beş defa yıkandığı bol sulu bir ırmak gibidir.”

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, her iki hadisinde namazı temsîlî yolla, günümüz öğretim ve eğitim sistemindeki adıyla “örnekleme metodu” ile anlatmıştır. Çünkü bu, insanların bir konuyu öğrenip anlamalarında en kolay ve en etkili bir yoldur. Nitekim buradaki benzetmeyi düşünen kimse, günde beş defa bir nehirde yıkanan insanın üzerinde kirden pastan hiçbir eser kalmayacağını anlamakta güçlük çekmez. Çünkü insan görülen ve hissedilen pisliklerle bedeni ve elbisesi kirlendiğinde, onları bol su ile yıkamak suretiyle temizler. Peygamber Efendimiz herkesin bildiği ve kabul ettiği bu gerçekten hareketle namazın da insanı manevî kirlenme demek olan günahlardan ve hatalardan öylece temizleyeceğini haber vermektedir. Sadece namaz kılmak değil, abdest almak suretiyle aynı zamanda maddî temizlenme de sağlanır. Daha önce abdestin faziletlerinden bahsederken onun birtakım küçük günahlara ve hatalara keffaret olduğunu görmüştük. Böylece hem abdest hem de namaz insanı maddî manevî yönlerden temizlemiş olmaktadır. Buradaki ifadeler mutlak olduğu için, küçük büyük bütün

günahları kapsayıcı nitelikte görünmektedir. Hadis şârihlerinin önde gelenlerinden biri olan İbni Battâl, Resûl-i Ekrem'in ifadelerinden küçük günahların anlaşıldığını söyler. Çünkü o, kir tabirini kullanmıştır. Oysa insanın vücudundaki yara berelere göre kir küçük bir şeydir. Büyük günahlar ise yara bereler gibidir. Fakat burada şu hususu gözden ırak tutmamak gerekir: Büyük günahlardan korunmak öncelikle beş vakit namazı kılmakla mümkün olur. Nitekim konunun başındaki âyet, gerçek namazın insanı her türlü hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyacağını ifade etmektedir. Âyette geçen fahşâ ve münker tabirleri genelde büyük günahları ifade eder. Beş vakit namazı kılmayan büyük günahlardan korunmuş olmaz; çünkü namazı terketmenin bizzat kendisi büyük günahlardan biridir. Netice olarak namaz bilinciyle günde beş vakit Allah'ın huzuruna çıkan bir insanın, kendisini namaz hali dışında da her an Allah'ın huzurunda hissederek hareket etme şuuruna ulaşması umulur. Böyle bir kimse bilerek günah işlemez. Bilmeyerek işlediklerine ise abdesti ve namazı keffaret olur.

1045 nolu hadis 430 numara ile de geçmişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namaz, her akıl bâliğ müslümanın üzerine farz olan en önemli ve en faziletli günlük ibadettir.

2. Namazı Allah'ın huzurunda olduğumuzun farkında ve şuurunda olarak kılmak gerekir.

3. Beş vakit namaza bilinçli olarak devam etmek insanı büyük günahlardan korur.

4. Kıldığımız namazlar, bilmeyerek ve farkında olmayarak işlediğimiz küçük günahların Allah tarafından affedilmesine vesile olur.

5. İnsanları hayra davet ederken ve onlara İslâm'ı tebliğ ederken güzel öğütler ve hikmetli sözlerle, misâllerle konuşmak Peygamber Efendimiz'in üslûbudur. Bizler de aynı şekilde davranmalıyız.

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ -1046-
{ :قُبْلَةً ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى
نَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ ، إ
متفقٌ «لجميع أمتي كلهم» :ألي هذا ؟ قال :فقال الرجلُ {السَّيِّئَاتِ
هـ ل ع .

1046. İbni Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, bir adam bir kadını öptü. Sonra Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gelip durumu haber verdi. Bunun üzerine: “Gündüzün iki yanında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Şüphesiz iyilikler kötülükleri giderir” [Hûd sûresi (11), 114] anlamındaki âyet nâzil oldu. Adam:

– Bu sadece bana mı mahsus yâ Resûlallah, dedi?
Resûl-i Ekrem:

– “Ümmetimin tamamı içindir” buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 4, Tefsîru sûre (11) 6; Müslim, Tevbe 39. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (11)

Açıklamalar

İbni Mes'ûd'un bahsettiği bu kişinin kimliği hakkında şârihler çeşitli isimler verir. Büyük bir ihtimalle o, Akabe biatlarında ve Bedir Gazvesi'nde bulunmuş olan Ebü'l-Yeser Kâ'b İbni Amr'dır. Nitekim Tirmizî'nin rivâyetinde olay bizzat Ebü'l-Yeser'den nakledilmiş, kendisine hurma almak üzere gelen bir kadını içeride daha iyisi var diyerek kandırıp evine götürdükten sonra

üzerine saldırıp öpmüştür. Bu zatın isminin Tirmizî’de Ebü’l-Yüsr diye kaydedilmesi, bir okuma hatasından kaynaklanmış olmalıdır. Kadının kimliği hakkında ise bir bilgiye sahip değiliz. Sahâbîler, işledikleri bir suçu, günah veya hatayı, daha sonra pişman olarak cezası ne ise çekmek üzere Resûl-i Ekrem’e gelip haber verirlerdi. Bu onların Allah korkusuna ve âhiret inancına ne kadar gönülden bağlı olduklarının bir göstergesi kabul edilmelidir. Çünkü bu dünyada çekecekleri cezanın âhiretteki cezayı affettireceği veya hafifleteceği inancına sahiptiler. Suçunu gizlemiş ve üzerinde kul hakkı kalmış olarak Allah’ın huzuruna çıkmak istemezlerdi. Bu olay, bilinen örneklerden sadece biridir.

Peygamberimiz, kendisine sorulan sorulara şayet o konuda daha önce bir vahiy gelmişse veya bildiği bir işse cevap verir, böyle olmadığı takdirde Cenâb-ı Hak’tan konuyla ilgili bir bilginin, bir hükmün gelmesini beklerdi. Bu olay üzerine de vahyin gelmesini beklediğini hadisın bazı rivayet tariklerinden açıkça anlamaktayız. Gelen âyet, öpmenin had yani cezayı gerektiren büyük bir günah veya büyük bir suç olmadığını, kılınan beş vakit namazın veya yapılan birtakım hayır ve iyiliklerin böyle küçük günahlara ve hatalara

keffâret olacağını bildirmiştir. Büyük günahlar ve kul hakkına taalluk edenler bunun dışındadır. Çünkü onların cezaları ve hangi esaslar dahilinde tövbe edilirse affedileceği açıkça belirtilmiştir. Âyette geçen “iyilikler kötülükleri giderir” hükmü bunları kapsamaz. Bir sonra gelecek olan hadisten de açıkça anlaşıldığı gibi, Peygamberimiz de büyük günahlardan uzak durmak şartıyla, beş vakit namazın bu vakitler arasında işlenen küçük günahlara keffaret olacağını belirtmiştir.

Kendisi hakkında hüküm indirilen sahâbînin bu hükmün kendisine has olup olmadığını sorması üzerine, Efendimiz’in bütün ümmeti kapsadığını bildirmesi, bir soru veya bir olay üzerine indirilen bir hükmün, aksi sabit olmadıkça bütün ümmeti bağladığı da böylece anlaşılmaktadır.

Ayrıca bu âyetin, Kur’an’da beş vakit namaza delâlet eden ayetlerden biri olduğu kabul edilir. Çünkü sabah, öğle ve ikindi namazları gündüzün iki ucunda, akşam ve yatsı namazları da gecenin gündüze yakın olan kısmındaki namazlardır.

Hadisimizi 435 numara ile daha önce geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cinsel ilişki olmadığı sürece öpmek, sıkmak, tutmak ve sarılmak gibi suçlara terettüp eden şer'î bir had yoktur. Bunlara ta'zir cezası verilir.

2. Kendisinin helali olmayan bir kadını öpmek bir günah, bir suç ise de küçük günahlardan sayılır.

3. Şer'î bir cezayı gerektirmeyen küçük günah ve hatalara beş vakit namaz, diğer ibadet ve tâatler, yapılan hayırlar ve iyilikler keffâret olur.

4. Herhangi bir soru veya olay üzerine inmiş olan hüküm, bütün ümmeti kapsamına alır.

Prensipleştirilmiş fikhî ifadeyle, sebebin husûsîliği hükmün umûmîliğine mâni değildir.

1047- وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ لَصَلَّواتُ الْخَمْسِ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، كَقَارَةِ ا: : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ . ملسم هاور «لما بينهنَّ ، ما لم تُغش الكبائرُ

1047. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen küçük günahlara keffârettir.”

Müslim, Tahâret 14. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkîr 46; İbni Mâce, İkâmet 79

Açıklamalar

Faziletler kitabının başından beri açıklamaya çalıştığımız hadislerin bir kısmında abdestin, bir kısmında müezzinin okuduğu ezanın tekrarlanmasının ve ezan duasının, bir kısmında da beş vakit namazın ve cumanın küçük günahlara keffâret olacağı haber verilmektedir. Bu durumda akla şöyle bir soru gelebilir: Madem ki abdest küçük günahlara keffâret oluyor, öyleyse ezan neye keffâret olacaktır? Ezan ve duası keffâret oluyorsa , o halde namaz neye keffâret olacaktır? Namaz keffâret oluyorsa cuma neye keffâret olacaktır? Bu listeyi uzatmak mümkündür, çünkü diğerk bir kısım hadislerde, başka birtakım ibadetler ve iyiliklerin günahlara keffâret olacağından da bahsedilmektedir. Bu şunu göstermektedir: Anılan ibadet ve tâatlerin her biri keffâret olmaya elverişlidir. Eğer günah varsa keffâret olur; yoksa bunlar kulun iyilik hanesine yazılır, Allah katında

mertebelerinin yükselmesine vesile olur. Fakat bu tavsiye ve teşvikler, mü'minlerin anılan bütün hayır ve iyiliklere, güzel davranışlara ara vermeden devam etmesi halinde arınacaklarını, tertemiz olacaklarını müjdelemektedir. Çünkü büyük günahları işlememek kaydıyla, bu ibadet ve tâatleri, hayır ve iyilikleri yapan mü'minler daima bir ümit ve güven içinde yaşama hazzını tadarlar. Bu ise onları düzenli bir hayata sevkeder.

Hadis daha önce 132 numara ile geçmişti, 1151 numara ile de gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Büyük günahlardan ve haramlardan mutlaka uzak durmak gerekir.
2. İbadetlerin her biri, özellikle de namazlar küçük günahlara keffârettir.
3. İbadet hayatı düzenli olan mü'minler, hayatlarının başka alanlarında da huzurlu olurlar.

سمِعْتُ رَسُولَ :وَعَنْ عَثْمَانَ بْنِ عَفَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -1048
مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ تَحْضُرُهُ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
أَنْتَ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وَضُوءَهَا ، وَخُشُوعَهَا ، وَرُكُوعَهَا ، إِلَّا كَ

«كَفَّارَةٌ لِّمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ تُؤْتَ كَبِيرَةٌ ، وَذَلِكَ الدَّهْرَ كُلَّهُ
ملسم هاور .

1048. Osman İbni Affân radiyallahu anh,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken işittiğini söyledi:

“Bir müslüman, farz namazın vakti geldiğinde
güzelce abdest alır, huşû içinde ve rükûunu da tam
yaparak namazını kılarsa, büyük günah
işlemedikçe, bu namaz önceki günahlarına keffâret
olur. Bu her zaman böyledir.”

Müslim, Tahâret 7

Açıklamalar

Dinimizde ibadetlerin makbul olması birtakım
esaslara bağlandığı gibi, büyük ve küçük
günahların affı da bazı şartların yerine
getirilmesine bağlıdır. Namaz için abdestin farz
olduğu, abdestsiz namaz olmayacağı her
müslümanın bildiği bir gerçektir. Fakat farz olan
bu abdesti alırken onun farzlarının yanında,
sünnetleri, müstehapları ve birtakım edeplerine de
riayet etmek gerektiğini düşünmeyen veya bunları
önemsemeyenler olabilir. Şayet bunlar yerine

getirilmezse, o abdest güzel bir abdest sayılmaz. Resûl-i Ekrem Efendimiz, abdesti güzel almaktan maksadının bu olduğunu hem bizzat ashabına göstererek hem bu yönde tavsiyelerde bulunarak açıklamışlardır. Daha önce 1031 numara ile geçen ve yine Hz.Osman’dan rivayet edilen hadiste bunu açıklamıştık. Şüphesiz güzel bir abdest, güzel bir namazın ilk şartıdır.

Huşû, namazın gerçek namaz olmasını sağlayan şartlardan biridir. Huşûdan maksat, kişinin namaz esnasında bütün varlığı ve kalbiyle Allah’a yönelmesidir. Fakat bunun görünürdeki esası, namazın bütün rükünlerini hakkıyla yerine getirmektir. Nitekim, Hz.Peygamber’in namazda sakalı ve elbisesiyle meşgul olan birini gördüğünde: “Kalbi huşû duysaydı âzaları da huşû içinde olurdu” buyurmaları bu gerçeği ortaya koyar (Ali el-Müttekî, Kenzü’l-ummâl, 5891). Resûl-i Ekrem Efendimiz’in huşûdan sonra rükûdan bahsetmeleri de, namazın zâhirî ahkâmına riâyet edilmesi gereğinin delilidir. Rükû ve secde biri ötekinden ayrı düşünülemeyen iki ibadet esasıdır. Rükûu tam yapmak gerekiyorsa, secdeyi de tam yapmak gerektiği anlaşılır. Rükû ve secde, huşûun gözle görülebilen tezahürleri sayılır. Peygamberimiz bütün bunlarla “Gerçekten

mü'minler kurtuluşa ermiştir. Onlar, namazlarında huşû içindedirler” [Mü'minûn sûresi (23), 1-2] âyetine işaret etmişlerdir.

Bir insan bütün bunlara dikkat ettiği ve büyük günahlardan uzak durduğu takdirde, namaz küçük günahlara keffâret olmaya devam eder. Büyük günahların ise bundan müstesna olduğunu, onların şartları yerine getirilen tövbe veya Allah'ın lutfu ve merhametiyle bağışlanacağını bir kere daha hatırlamalıyız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namazı devamlı kılmak ve asla aksatmamak gerekir.
2. Abdesti farzlarına, sünnet ve müstehaplarına, edeplerine riayet ederek almak icap eder.
3. Namazda huşûa riayet etmek rükû ve secde ile diğer gerekli rükünlere tam uymak gerekir.
4. Şartları yerine getirilerek kılınan beş vakit namaz, günün diğer saatlerinde işlenen küçük günahlara keffârettir.

رَصْعُ لَوْ حَبَصَ لَوْ أَلَصَّ لَضَفَ بَاب - 188

SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARININ FAZİLETİ

Hadisler

موسى رضى الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : «الصُّبْحُ وَالْعَصْرُ» : «الْبَرْدَانِ» .

1049. Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İki serinlik namazını, sabah ve ikindiği kılan kimse cennete girer.”

Buhârî, Mevâkît 26; Müslim, Mesâcid 215

Açıklamalar

İki serinlik namazının sabah ve ikindi namazları olduğunda âlimlerin pek çoğu ittifak içindedirler. Bunlara böyle ad verilmesinin sebebi de, günün serin zamanlarında kılındıkları içindir. Gündüzün en sıcak vaktinin gün ortası olduğu dikkate

alındığında bu tevcih doğrudur. Ancak bazıları bunlardan birinin akşam veya yatsı namazı olabileceğini söylemişlerse de, bu görüş taraftar bulamamıştır. Cennete girmenin bu iki namaza bağlanması, onların son derece kıymetli ve kılındıkları vaktin de faziletli olmasındandır. Burada kişinin fedakârlığı ve feragatı da çok önemlidir. Çünkü sabah namazı vakti uykunun en çok sevildiği zamandır, bundan vaz geçip ibadet edebilmek bir fazilettir. İkinci namazı da, gündüzün sonuna yakın bir zamanın namazı olup, bir insanın bu vakitte işini gücünü, alış verişini ve ticaretini bırakıp namaz kılması yine bir fazilettir. Bu vakitlerin önemini ve üstünlük sebebini gelecek hadislerde göreceğiz.

Bu hadisi daha önce 134 numara ile de okumuştuk.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikinci namazlarını kılanlar Allah katında büyük bir mükâfatı hak ederler.
2. Sabah ve ikinci namazı vakitleri fedakârlık gerektiren vakitlerdir. Birincisi uykudan fedakârlığı, diğeri işten ve kazançtan fedakârlığı gerektirir.

رُويّة رضي الله عنه قالَ وعن زهير بن عمارَةَ بن -1050
لَنْ يُلْجَ النَّارَ أَحَدٌ «: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
يَعْنِي الْفَجَرَ ، وَالْعَصْرَ «صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا
. ملسم هاور

1050. Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe
radıyallahu anh Resûlullah sallallahu aleyhi ve
sellem'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

“Güneş doğmadan ve batmadan önce namaz kılan
bir kimse cehenneme girmeyecektir.” Resûl-i
Ekrem bu sözüyle sabah ve ikindi namazlarını
kastetmişti.

Müslim, Mesâcid 213-214. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,
Salât 9

Riyâzü's-sâlihîn'in bir çok matbu nüshasında bu
hadisin sahâbî râvisi Züheyr İbni Umâre tarzında
yazılmışsa da, doğrusu bizim kaydettiğimiz gibi
Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe'dir.

Ebû Züheyr Umâre İbni Ruveybe

Umâre, Kûfe'ye yerleşen sahâbîlerdendir.
Babasının adının Ruveybe yerine Rüeybe tarzında

da kaydedildiğini görmekteyiz. Onu Ebû Ruveybe künyesiyle tanıtanlar da vardır. Bazı kaynaklar künyesinin Ebû Zühre olduğunu söyler. Haysem İbni Sakîf oğullarına mensuptur. Resûl-i Ekrem'den dokuz hadis rivayet etmiştir. Müslim'de iki, Buhârî'de bir hadisi vardır. Ondan hadis nakledenler arasında iki oğlu Ebû Bekir ve Ebû İshâk bulunmaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Güneş doğmadan önce kılınan namaz, sabah namazıdır. Güneş batmadan önce kılınan ise ikindi namazıdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, biri uykunun en derin saatinde diğeri günün yorgunluğunun ve çarşı pazarın en yoğun vaktinde kalkıp camiye gitmek, diğer namaz vakitlerine göre daha zordur. Zor olanı başarmanın daha faziletli olacağında şüphe yoktur. Bu durum Kur'an'ın şu âyetleriyle daha iyi anlaşılır: “Geceleri pek az uyurlar, seherlerde istiğfar ederlerdi” [Zâriyât sûresi (51), 17-18]. “Kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten ticaretin ve alışverişin alıkoymadığı insanlar” [Nûr sûresi (24), 37].

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'in her sözü ya doğrudan veya dolaylı olarak Kur'an'ın bir âyetine dayanmaktadır. Biz bunları bazı kere tam olarak keşfetme imkânı bulamayabiliriz. Fakat sahih olan bir rivayeti tereddütsüz kabul ederiz. Bu çeşit rivâyetlerin diğer namazları o kadar önemli saymadığı zannedilmemelidir. Bunlar, her namazın önemini ayrı ayrı anlatıp mü'minleri her birine teşvik edici rivayetler olarak kabul edilmelidir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve ikindi namazlarına özellikle hassasiyet gösterilmelidir. Çünkü biri uykudan uyanma zorluğuna katlanmayı, diğeri gündüzün yoğun meşgalesini ibadet için terketmeyi gerektirir.
2. İbadetler kişiyi cehennemden korumaya vesile teşkil eder.
3. Namazların bazısı diğerlerinden daha faziletli olabilir.
4. Rızık temini için çalışmak kulluğa mani olmamalıdır.

ه قال رسولُ اللّٰه: وعَن جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ - 1051-
مَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ اللّٰهِ فَأَنْظِرْ يَا «: صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
م. لسم هاور «ابن آدم لا يَطْلُبَنَّك اللّٰه مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ

1051. Cündüb İbni Süfyân radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sabah namazını kılan kimse Allah’ın himayesindedir. Dikkat et, ey Ademoğlu! Allah, bizzat himayesinde olan bir konuda seni sorguya çekmesin.”

Müslim, Mesâcid 261-262. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 51, Fiten 6; İbni Mâce, Fiten 6

Açıklamalar

Hadisimizi daha önce biraz farklı metinlerle 234 ve 390 nolu hadisler olarak da görmüştük. Burada tekrar edilişinin sebebi, sabah namazıyla ilgili oluşundandır. Hadisin râvisi Cündüb İbni Abdullah, burada dedesine nisbetle Cündüb İbni Süfyan diye zikredilmiştir. Bir başka rivayetten sabah namazını cemaatle kılan kimsenin kastedildiğini anlıyoruz. Şu kadar var ki, insan her zaman cami veya mescid olan bir yerde

bulunamayabilir. Veya bir mekânda tek başına olabilir. Bu sebeple hadis şârihlerinden bazıları “ihlasla kılan” diye açıklamışlardır. Sabah namazı vaktinde kalkmak müslümanlar için çok büyük önemi haizdir. Çünkü günün en bereketli saati ve rızıkların taksim olunduğu zaman dilimi olarak adlandırılan seher vakti, duanın, ibadet ve tâatin en makbul olduğu, rızık talebi için bütün canlıların yeryüzüne yayıldığı bir an olmanın yanında, insan sağlığı için de büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kâfirlerin ve münafıkların uyku vakti olarak bilindiğinden dolayı onlara muhalefet etmek için de uyanıklık tavsiye olunmuştur. İslâm ordularının hareketi, düşman üzerine yürümeleri ve zafere ulaşmalarının çok kere sabahın erken saatlerinde oluşu tesadüfî değil, iradeli bir davranışın sonucudur.

Daha önceleri de açıklandığı gibi, Allah’ın zimmetinde olmak, dünyada ve ahirette O’nun koruması, himayesi, kefalet ve teminatı altında olmak anlamlarına gelir. Bir insan Allah’a verdiği sözü yerine getirmez, yapmaya güç yetirebileceği işleri yapmaz, iyi ve güzel davranışlarda bulunmazsa bundan dolayı hesaba çekilir. Allah’ın kişiyi huzuruna istemesi, onu hesaba çekmesi anlamına gelir. Kulluk şuuru dediğimiz şey, hesaba

hazır olmamızı gerektirir. İşte Resûl-i Ekrem'in bize hatırlattığı bunlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazı vaktinde uyanmalı ve namazı cemaatle kılmaya özen göstermeliyiz.
2. Allah ve Resûlü'nün emir ve tavsiyelerine uymak, bizi hem bu dünyada hem âhiret hayatında huzura kavuşturur; Allah'ın koruması ve emniyeti altında olmamızı sağlar.
3. Allah'ın huzurunda hesaba çekilmezden önce, hesabımızı iyi yapmamız gerekir.

قال رسولُ الله: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -1052- يَتَعَاقِبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ ، وَمَلَائِكَةٌ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَعْرُجُ بِالنَّهَارِ ، وَيَجْتَمِعُ كَيْفَ تَرَكْتُمْ : -وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ -الَّذِينَ بَاثُوا فِيكُمْ ، فَيَسْأَلُهُمُ اللهُ «تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ : عِبَادِي ؟ فَيَقُولُونَ . متفقٌ عليه .

1052. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Birtakım melekler geceleyin, diğer birtakımı da gündüz vakti birbiri ardınca gelip sizin aranızda bulunurlar. Onlar sabah namazı ile ikindi namazında bir araya gelirler. Geceleyin aranızda kalmış olanlar Allah’ın huzuruna çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının halini çok iyi bildiği halde, meleklerle:

–Kullarımı ne halde bıraktınız? diye sorar.
Melekler:

–Onları namaz kılarken bıraktık; yanlarına da namaz kılarken varmıştık, derler.”

Buhârî, Mevâkîf 16, Tevhîd 23,33; Müslim, Mesâcid 210. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 21

Açıklamalar

Sabah ve ikindi vakitlerini ve bu vakitlerin namazını daha faziletli kılan sebeplerden biri, belki en önemlisi, bu namazlarda meleklerin de hazır bulunmaları ve Allah’ın mü’minlere bir lutfu olmak üzere, onların güzel hallerine meleklerin Cenâb-ı Hak’ın huzurunda şahitlik etmeleridir. Mü’minlerin birbiri hakkında şahitlik etmeleri, lehinde şahitlik edilen kimse için Allah katında

rahmet vesilesi olduğuna göre, meleklerin şahitliği öncelikle ve daha çok rahmete n il olmanın vesilesidir.  limlerimizden bir kısmı bu meleklerin hafaza melekleri olduğunu, bir kısmı da k tip melekler olduğunu söylemişlerdir. Bu gibi mahiyeti tamamen açıklanmayan konularda kesin söz söylemek mümkün olmadığına göre, bu anılanlardan herhangi biri veya daha başka melekler olabilir.

Meleklerin inmeleri, ilgili hadislerden anladığımız kadarıyla şöyle olmaktadır: Bir grup melek ikindi namazında iner ve m 'minlerin arasında kalırlar. İkinci grup sabah namazında iner ve bir araya gelirler. Sonra geceyi mü'minlerin arasında geçiren melekler gökyüzüne ve Allah'ın huzuruna çıkarlar, diğerleri ise ikindiye kadar yeryüzünde kalırlar. İkindi olunca başka melekler iner, onlar da yery z ndekilerle birlikte ertesi günün sabahına kadar birlikte kalır, sonra sırası gelenler Allah'ın huzuruna çıkarlar. Böylece meleklerin inişi ikindi vaktinde, çıkışı ise sabah vaktinde olmuş olur. Hadisin birçok tarikinde meleklerin sadece sabah namazında toplandıklarının zikredilmesi, bu rivayete aykırı düşmez. Çünkü bir hadiste sabah namazında toplanmalarının zikredilmiş olması, ikindide toplanmamalarını gerektirmez.

Allah Teâlâ'nın ilmi her şeyi kuşattığı ve hiçbir şey O'nun bilgisi dışında olmadığı halde, yeryüzünden huzuruna çıkan meleklerle “Kullarımı ne halde bıraktınız?” diye sormasının bazı hikmetleri üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri, kendisine ibadet eden, saygı gösteren, emir ve yasaklarını dinleyen kullarının kıymetini, merhamet ve mağfirete lâayık olduklarını kullarına göstermesidir. Bir başka hikmeti ise, şu âyetteki gerçeği meleklerle göstermesidir. Cenâb-ı Hak, Âdem aleyhisselâm'ı yarattığında melekler kendisine: “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz” demişler, Allah Teâlâ da: “Şüphesiz ben sizin bilmediklerinizi bilirim” buyurmuştu [Bakara sûresi (2), 30]. İşte Allah Teâlâ, yeryüzündeki mü'min kullarının da tıpkı gökyüzündeki melekler gibi kendisinin emir ve yasaklarına itaat ve O'nu zikir ve tesbih etmelerine melekleri şahit kılarak, daha önceki zanlarında yanıldıklarını onlara göstermiş olmaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanların bütün hal ve hareketlerini takip edip, Cenâb-ı Hak'a onlar hakkında rapor vermekle görevli melekler vardır.

2. Sabah ve ikindi namazı vakitleri, yeryüzünde kulların davranışlarını takip edip Allah'a bildirmekle görevli meleklerin bulunduğu ve mü'minlerle birlikte namaz kıldıkları faziletli zamanlardır.

3. Melekler, sabah namazı vaktinde gökyüzüne çıkar, ikindi namazı vaktinde de yeryüzüne inerler.

4. Namaz ibadetlerin en büyüğüdür.

5. İnsan her an Allah'ın gözetimi altındadır.

كنا :وعن جرير بن عبد الله البجلي رضي الله عنه قال -1053
:عند النبي صلى الله عليه وسلم ، فنظر إلى القمر ليلة البدر ، فقال
إنكم سترون ربكم كما ترون هذا القمر ، لا تضامون في رؤيته ، «
م أن لا تغلبوا على صلاة قبل طلوع الشمس ، وقبل فإن استطعتم
. هيل ع قفتم «غروبها فافعلوا

. « فنظر إلى القمر ليلة أربع عشرة » :وفي رواية

1053. Cerîr İbni Abdullah el-Becelî radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında idik. Dolunay halindeki aya bakarak şöyle buyurdu:

“Siz şu ayı güçlük çekmeden gördüğünüz gibi, Rabbinizi de açıkça göreceksiniz. Güneş doğmadan ve batmadan önceki namazları kaçırmamak elinizden geliyorsa, kesinlikle kaçırmayıp kılınız.”

Buhârî'nin bir rivayetinde: “Resûl-i Ekrem, ayın on dördüncü gecesi aya bakmıştı” denilmektedir.

Buhârî, Mevâkîť 16, Tefsîru sûre (50) 2, Tevhîd 24; Müslim, Mesâcid 211. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16; İbni Mâce, Mukaddime 13

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, rü'yet hadislerindendir. Mü'minlerin kıyamet gününde, arada herhangi bir engel ve perde bulunmaksızın Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesiyle ilgili hadislere rü'yet hadisleri denilir. Mu'tezile ile Hâricîler dışındaki bütün mezhepler, rü'yetin gerçekleşeceğine inanırlar.

Çünkü bu yöndeki hadisler mütevâtir derecesine ulaşmıştır. Mütevâtir haberler ise kesin bilgi ifade eder ve inkârı söz konusu olamaz. Sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinden en az yirmi kişi bu yönde rivayette bulunmuştur. Ayrıca, “Yüzler var ki o gün ışıltı ışıltı parlar. Rablerine bakarlar” [Kıyâmet sûresi (75), 22-23]. “Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır” [Yûnus sûresi (10), 26]. “Hayır, doğrusu o gün onlar Rablerini (görmekten) mahrum kalmışlardır” [Mutaffifîn sûresi (83), 15] gibi âyetler de bu hususa delil getirilmiştir.

Güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazlar, sabah namazı ile ikindi namazıdır. Bu iki namazdan insanı alıkoyacak olan da sabah uykusu ile alışveriş ve işle meşgul olma gibi engellerdir. İnsanın samimi niyeti ve gayreti ile bunlar aşılabılır. Esasen daha önce de ifade ettiğimiz gibi beş vakit namazın hepsi fazilet yönünden eşittir. Ancak herbirinin kendine has bir özellik sebebiyle diğerlerinden ayrı mütalaa edilmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim bundan önceki hadisi açıklarken sabah ve ikindi namazlarının mümeyyiz vasıflarından sadece biri olan gece melekleri ile gündüz meleklerinin bu

vakitlerde bir araya gelmelerine ve mü'minlerle birlikte namaz kılmalarına işaret etmiştik.

Hadisi 1899 numara ile bir kere daha okuyacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'minler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'yı göreceklerdir. Kâfirler ise bundan mahrum kalacaktır.

2. Sabah ve ikindi namazları faziletli namazlar olup, bunlara devam etmek gerekir. Bu iki namaza devam edenlerin, diğerlerine de devamı umulur.

3. Namaza engel teşkil eden uykuyu yenmek, alışverişi, iş ve güç gibi meşgaleleri terketmek bizim elimizdedir. Buna gayret etmek gerekir.

1054- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . يراخبل

1054. Büreyde radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İkindi namazını terkeden kimsenin işlediği amelleri boşa gider.”

Buhârî, Mevâkîf 15. Ayrıca bk. Nesâî, Salât 15; İbni Mâce, Salât 9

Açıklamalar

İkindi namazının önemini ve faziletini, alışveriş, iş güç ve ticaret gibi birtakım meşguliyetler sebep gösterilerek terkedilmemesi gerektiğini buraya kadarki rivayetlerden öğrendik. İkindi namazını terkeden kimsenin, işlediği amellerinin boşa gitmesi demek, bu namazı terkedenin işlediği işlerin sevabının heder olması veya azalması ya da önceki hadislerde geçen, meleklerin Allah’ın huzurunda o kişi lehine olan şahitliğinden mahrum kalması demektir. Bunu, ikindi namazını terkettiği gün işlediği amellerin sevabı azalır tarzında anlayanlar da olmuştur. İbni Melek, bununla kastedilen anlamın ikindi namazını kılmayan kimsenin geçmişteki bütün amellerinin boşa gitmesi demek olmadığını özellikle belirtmiş ve buna delil olarak da “Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları dünyada da ahirette de boşa çıkmıştır ve onlar ateş halkıdır, orada ebedî kalacaklardır” [Bakara sûresi

(2) 217] âyetini zikretmiş, bütün amelleri boşa gideren şeyin sadece dinden dönmek ve kâfir olarak ölmek olduğunu ifade etmiştir. Yoksa Hâricîler'in iddia ettiği gibi, böyle hadisler, büyük günah işleyenin kâfir sayılmasının veya Mu'tezile'nin iddia ettiği gibi büyük günahların sâlih amelleri boşa çıkaracağını veya ibtal edeceğinin delili değildir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazları terketmek, haram olan büyük günahlardandır. Özellikle ikindi namazını terketmenin daha büyük bir haram olduğu sahih rivayetlerle sabittir.

2. Namazı inkâr ederek terkeden kâfir olur; inkâr etmediği halde ihmal ederek kılmayan büyük günah işlemiş olur.

3. Ehl-i sünnet mezheplerinin itikadına göre, büyük günah işlemek insanı dinden çıkarıp kâfir kılmadığı gibi, büyük günahlar bütün sâlih amellerin sevabını da ortadan kaldırmaz.

4. Bir günün ikindi namazını terkeden kimsenin o günkü ameli noksan olduğu için, günlük sevabı da noksan olur.

دجاسملا ىلإ يشملا لصف باب -189

CAMİLERE GİTMENİN FAZİLETİ

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه -1055
مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ « :وَسَلَّمَ قَالَ
هِيَ لَعَنَ قَفْتَم «نُزُلًا كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ .

1055. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim sabah akşam camiye gider gelirse, her gidip gelişinde Allah Taâlâ o kimseye cennetteki ikramını hazırlar.”

Buhârî, Ezân 37; Müslim, Mesâcid 285

Açıklamalar

Cami ve mescidlerin İslâm toplumlarında pek önemli birçok işlevi varsa da, bunlardan en başta geleni cemaatle namaz kılınan mekânlar olmasıdır. Namaz, mü'minleri günde beş defa bir araya getiren toplayıcı bir ibadettir. Bu sebeple namaz kılınan özel mekâna toplayıcı anlamına cami veya Allah'a secde edilen, ibadet edilen yer anlamına mescid denilir. Fakat biz Türkçemizde, çoğunlukla büyük olanlarına cami, daha küçük olanlarına da mescid deriz.

Sabah akşam camiye gidip gelmekten maksat, sadece sabah ve akşam namazına gidip gelmek değil, beş vakit namazda camiye gidip gelmektir. Çünkü hadiste geçen “gudüv” kelimesi sabahtan güneşin zevâline kadar geçen zamandaki gidiş gelişi, “ravâh” da zevâl vaktinden gecenin evveline kadar olan zamandaki gidip gelişleri ifade eder. Böylece bu iki kelime, bir gün boyunca yapılan yürümeleri kapsamına alır. Nitekim dilimizde de bir insan için “sabah akşam yürür” denilince aynı mânâ anlaşılır. Cami ve mescidlere gidip gelmekten maksat namazları cemaatle kılmaktır. Gidip gelmeler bu sevaba ulaşmanın vesilesidir. Harekette bereket vardır. Samimi niyet ve ihlâsla yapılan her iş ve davranış karşılığında Cenâb-ı Hakk'ın ecir ve mükâfat vereceği inancı, dinimizin

bize öğrettiği temel prensiplerden biridir. Allah Teâlâ, mü'minlerin yapacağı hayırlı işler ve güzel davranışlar karşılığında onlara cennette pek çok ikram hazırlar. İşte beş vakit namaz için cami ve mescidlere giden mü'minlerin de bu ikramlardan büyük hissesi olduğunu bu hadisten açıkça öğrenmiş olmaktayız.

Hadisi daha önce 125 numara ile de görmüştük.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Beş vakit namazı cami veya mescidlerde cemaatle kılmak büyük fazilettir.
2. Namaz için cami ve mescidlere gidenlere, her gidiş gelişleri, her adım atışları karşılığında Allah Teâlâ cennette ikramlar hazırlar.
3. İslâm cemaat dinidir. Cemaate devam etmek ve müslümanların cemaatinden ayrılmamak gerekir.

مَنْ تَطَهَّرَ فِي « : وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 1056
بَيْتِهِ ، ثُمَّ مَضَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ
هُ إِحْدَاهَا تَحُطُّ خَطِيئَةٌ ، وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ فَرَائِضَ اللَّهِ كَانَتْ خُطُوءًا
. مِلْسَمِ هَاوِر «دَرَجَةٌ

1056. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse evinde güzelce temizlenir, sonra Allah’ın farzlarından bir farzı yerine getirmek için Allah’ın evlerinden birine giderse, attığı adımlardan her biri bir günahı silip yok eder; diğer adımını da onu bir derece yükseltir.”

Müslim, Mesâcid 282

Açıklamalar

Hadiste geçen temizlik, herhangi bir meşrû sebeple suyu kullanamayan kimsenin yapmak zorunda olduğu teyemmüme varıncaya kadar bütün temizlenme çeşitlerini kapsar. Dinimizin maddî ve manevî temizliğe ne kadar önem verdiğini ilgili bahislerde gördük. İbadetlerimizin hepsinin temelinde bu iki temizlik vardır. Bu temizlikten biri vücudumuzdaki görünen kirleri veya hades dediğimiz abdestsizlik gibi görünmeyen kirleri giderir; diğeri ise kalpteki manevî kirlerden bizi arındırır. Bir insan evinden camiye gitmek üzere çıkarken, her iki temizliğe de riayet ederek çıkar. Riyâ ve gösterişten uzak, samimiyet ve ihlâsla,

ecrini ve sevabını sadece Allah'tan umarak camiye ve cemaate gelen kimse manevî temizliğe de riayet etmiş demektir.

Allah'ın evinden maksat, cemaatle namazın ve Allah'a ibadetin mekânı olan cami ve mescidlerdir. Camiler, farz namazların cemaatle kılındığı yerlerdir. Nâfile namazları evde kılmanın daha faziletli olduğuna daha önce işaret etmiştik. Ancak bu tavsiyenin cami ve mescidlerde sünnet namaz kılınmayacağı gibi bir anlama gelmediğine de dikkat çekmiştik. Çünkü hem Peygamber Efendimiz'in hem sahâbîlerin mescidde farzlar dışındaki namazları kıldıklarını, ayrıca itikâf yaptıklarını, Allah'ın zikriyle meşgul olduklarını biliyoruz. Şu kadar var ki, nâfile namazlar farz namazlar gibi cemaat halinde kılınmamıştır.

Camiye cemaate giderken atılan her adımın ayrı bir ecri ve sevabı olduğunu biliyoruz. Burada, bu sevabın ve mükâfatın daha müşahhas şekilde ifade edildiğini görmekteyiz. Atılan her adımdan biri bir küçük günahı imha etmekte, diğer adım ise mü'minin derecesinin yükselmesine vesile olmaktadır. Bu müjde, camiye ve cemaate devam etmenin ne kadar önemsenmesi gereken bir davranış olduğunu da ortaya koyucu niteliktedir.

Özellikle büyük şehirler başta olmak üzere, ülkemizin birçok yerleşim biriminde müslümanların cemaate devam hassasiyetini gün geçtikçe kaybettiklerini görmekteyiz. Kanaatimizce bu önemli sünneti yeniden ihya için gayret etmek her müslümanın görevleri arasındadır. Toplu ibadet ve toplu dua dinimizin en önemli belirleyici niteliklerinden biridir. Caminin dışında hiçbir mekân bunu sağlayamaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Temizlik, bütün ibadetlerin temel şartıdır.
2. Cami ve mescidler Allah'ın evi olup, en emin mekânlardır.
3. Farz namazları camide ve cemaatle kılmak daha faziletlidir.
4. Camiye giderken atılan iki adımdan biri bir küçük günahı imha ederken, ikinci adım mü'minin Allah katındaki derecesini yükseltir.

كَانَ رَجُلٌ مِّنَ : وَعَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1057
”قَلَّ صِدْقُهُ لَمْ يَطْخُتْ لَا تَنَاقَوْ ، الْأَنْصَارُ لَا أَعْلَمُ أَحَدًا أَبْعَدَ مِنَ الْمَسْجِدِ مِنْهُ
لَوْ اشْتَرَيْتَ حِمَارًا لَتَرَكَبَهُ فِي الظُّلُمَاءِ وَفِي الرَّمَضَاءِ : هَلْ لَيْقَفَ ،

مَا يَسُرُّنِي أَنَّ مَنَزَلِي إِلَى جَنْبِ الْمَسْجِدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكْتَبَ لِي : قَالَ
فَقَالَ رَسُولُ أَهْلِي مَمْشَايَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، وَرَجُوعِي إِذَا رَجَعْتُ إِلَى
هَاور «قَدْ جَمَعَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ كُلَّهُ » :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ملسم .

1057. Übey İbni Kâ'b radıyallahu anh şöyle dedi:

- Ensardan bir adam vardı. Evi mescide ondan daha uzak olan bir kimse bilmiyorum. Buna rağmen hiçbir namazı kaçırmıyordu. Kendisine:
- Keşke bir merkep satın alsan! Karanlık ve sıcak günlerde ona binerdin? denildi. Adam:
- Evimin mescide yakın olması beni sevindirmez. Ben mescide gelip giderken attığım her adıma sevap yazılmasını istiyorum, dedi. Bunun üzerine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:
- “Allah Teâlâ bunların hepsinin sevabını senin için bir araya topladı” buyurdu.

Müslim, Mesâcid 278. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48

Açıklamalar

Evinin Mescid-i Nebevî'ye uzaklığına rağmen, bütün vakit namazlarını Resûl-i Ekrem'le birlikte kılan Medineli bu sahâbînin kim olduğunu bilmiyoruz. Fakat onun diğer sahâbîlerin dikkatini çektiğini ve kendisine gıpta edildiğini görüyoruz. Medine'nin yakıcı sıcağında ve gece karanlığında mescide gelmenin hiç de kolay bir iş olmadığını bilenler ona hiç olmazsa bir merkep almayı tavsiye etmişler, fakat o bu teklifi sırf daha çok sevap kazanma arzusuyla kabul etmemiştir. Bu sahâbînin, mescide yürüyerek gidip gelmenin daha faziletli olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Bir merkep alma teklifi yapan sahâbînin, hadisin râvisi Übey İbni Kâ'b'ın kendisi olduğu Ebû Dâvûd'un rivayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Bu teklif, uzaktan gelenlerin mescide binitli olarak gelmelerinin câiz olduğunu da göstermekte, nitekim sahâbîler arasında böyle gelenler olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple fıkıh kitaplarımızda konuya özellikle yer verildiğini görürüz.

Böyle hadisler, kişinin evinin cami ve mescidlere uzak olmasını istemesine veya Peygamber Efendimiz'in böyle tavsiye ettiğine delil gösterilemez. Çünkü Efendimiz'in kendi evlerinin kapısı mescide açılmaktaydı. Fakat evler mescide ne kadar uzak olursa olsun, farz namazları kılmak

için mescide gelmenin faziletine ve böyle davranmanın vldğne delil teşkil eder. Daha sonraki dönemlerde şehirler büyüyüp gelişince, her mahallede hatta her sokakta bir mescid inşa edilmiş, insanların üşenmeden ve zorluk çekmeden cemaate devam edebilmelerine imkn sağlanmıştır.

Bu sebeple, İşlm limleri arasında yakında olan bir camiye gitmenin mi yoksa uzak camiye tercih etmenin mi daha faziletli olduğu münakaşa edilmiştir. Bazı mezheplerde bu husus kişinin tercihine bırakılırken, Mlik mezhebi ulemsı mahalle mescidini bırakıp uzağa gitmenin doğru olmadığı kanaatindedirler.

Bu hadisi daha önce 139 numara ile de okumuştuk.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Evler mescide uzak da olsa, farz namazların edası için cemaate gelmek büyük faziletlerdendir.
2. Binitli olarak da namaza gidilebilir.
3. Kişi meşr bir işi daha çok ecir ve sevap kazanmak niyetiyle yaparsa, Allah ona bunun karşılığını verir.

4. Camiye ve cemaate sadece giderken değil, dönerken de adım başına sevap yazılır.

5. Sahâbe-i kirâm yaptıkları işlerde Allah'ın rızasını ve sevap kazanmayı her şeyden üstün tutarlardı.

1058- خَلَّتِ الْبِقَاعُ حَوْلَ الْمَسْجِدِ : وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1058-
يَبِينُ لَا كَلَدَ غَلَبَ ، دَجَسَمًا بَرَقَ أَوْلَقْتَنِي نَأَةً مَلَسَ وَنَبَ دَارَ أَف ،
مُ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا بَلْغَنِي أَنْكَ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمْ
« : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدْنَا ذَلِكَ ، فَقَالَ : قُرْبَ الْمَسْجِدِ ؟ قَالُوا
: أَوَّلَاقِفَ «بَنِي سَلَمَةَ دِيَارَكُمْ تُكْتَبُ آثَارُكُمْ ، دِيَارَكُمْ تُكْتَبُ آثَارُكُمْ
الْبَخَارِيُّ مَعْنَاهُ مِنْ يَوْرُو ، مَلَسَمَ هَاوَر : مَا يَسُرُّنَا أَنَّا كُنَّا تَحَوْلُنَا
. رَوَايَةُ أَنَسٍ .

1058. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

– Mescidin etrafındaki arsalar boş kalmıştı. Benî Selime, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istediler. Bu arzu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e ulaşınca, onlara:

– “Bana gelen bilgiye göre, mescidin yakınına taşınıp yerleşmek istiyormuşsunuz, öyle mi?” buyurdu. Onlar:

–Evet, ey Allah’ın Resulü! Böyle arzu etmiştik, dediler. Resûl-i Ekrem iki defa:

– “Ey Selime oğulları! Yurtlarınızdan ayrılmayınız ki, adımlarınıza sevap yazılsın” buyurdu. Onlar da:

– Şu halde yerlerimizden göçmek bizi sevindirmeyecek, dediler.

Müslim, Mesâcid 280. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre(36) 1

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in Medine’ye hicretinden sonra yaptığı ilk iş, bir mescid inşa etmek olmuştu. Hadiste adı geçen mescid budur. Mescidin etrafı boş bırakılmış, yerleşime izin verilmemişti. Benî Selime, Ensâr kabilelerinden biri olup, yerleşim alanları mescide uzaktı. Onlar, beş vakit namazı daha kolay yoldan cemaatle kılabilmek gayesiyle, mescidin etrafındaki boş arsalara gelip ev yapmak ve oraya yerleşmek istiyorlardı. Çünkü gece karanlığında ve yağmur yağ olduğu günlerde camiye gidip gelmekte güçlük çekiyorlardı. Peygamber Efendimiz ise bu isteği hoş karşılamadı ve Benî Selime mensuplarını

çağırarak bu yöndeki düşüncesini kendilerine açıkladı, yerlerinde kalmalarını istedi. Namaz kılmak için mescide gelip gitmekle kazanacakları sevabı da onlara haber verip müjdeledi. Onlar da buna razı olup yurtlarında kaldılar.

Çünkü Benî Selime yaşadıkları semtin âdeta bekçisi durumunda idiler. Orayı boşalttıkları takdirde o semtin güvenliği tehlikeye düşecekti. Efendimiz buna rıza göstermedi.

Peygamber Efendimiz, Medine'deki yerleşimin düzenli ve dengeli olmasına özen gösteriyordu. Belirli alanlarda nüfusun yoğunlaşıp bazı yerlerin ise tamamen boş kalmasını istemiyordu. Boş kalması gereken yerlerin iskâna açılmasını da hoş karşılamıyordu. Bu tutum, İslâm şehirciliğinin ve günümüzde her geçen gün önemi daha da artan çevreciliğin ilk ciddî örneğini teşkil eder. Peygamber Efendimiz'in Medine ile ilgili düzenlemeleri bunlardan ibaret değildi. O, su kaynaklarının korunmasından, ziraat alanlarının zayi olmamasına, bazı bölgelerin ağaçlandırılmasından, evlerin yerleşim planı ve mimari görünümüne kadar birçok alandaki düzenlemelere müdahalede bulunmuştur.

Hadis kitaplarımızın yanında, siyer ve tarih alanındaki eserlerde de bu örneklere sıkça rastlarız. Daha sonraki dönemlerde sırf Medine'yi konu alan müstakil eserler yazılmış ve bu kitaplarda Peygamber Efendimiz ve ondan sonraki dönemlerde Medine ile ilgili konulara daha çok yer verilmiştir.

Hadis daha önce 138 numara ile geçmişti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir şehir veya ülkedeki insanların yerleşim yerinin planlamasına yönetici müdahale edebilir.
2. Mescide yakın olmak arzusuyla, bir şehrin veya beldenin kenar semtlerini boşaltmak güvenliğe zarar verecekse, uzakta kalmak tercih edilir.
3. Ev camiye uzak da olsa, cemaate devamı özen göstermek gerekir.
4. Uzak mahallerden camiye gelmenin sevabı daha çok ve daha büyüktür.
5. Evlerin camiye yakın olması müstehaptır.

قال رسولُ اللهِ : وعنُ أبي موسى رضيَ الله عنه قالَ -1059-
إنَّ أعظمَ الناسِ أجرًا في الصَّلَاةِ أبعدُهُمُ «: صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
والَّذي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ حَتَّى يُصَلِّيَهَا مَعَ الْإِمَامِ . يَأْبَعْدُهُمُ إِلَيْهَا مَمَشًا
. متفقٌ عليه «أعظمُ أجرًا مِنَ الَّذي يُصَلِّيَهَا ثُمَّ يَنَامُ

1059. Ebû Mûsa radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz namazdan en çok sevap kazanacak insanlar, uzak mesafelerden camiye yürüyerek gelenlerdir. Namazı imamla birlikte kılmak için bekleyen kimsenin sevabı, namazı tek başına kıılıp sonra uyuyan kimseden daha büyüktür.”

Buhârî, Ezân 31; Müslim, Mesâcid 277. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Mesâcid 15

Açıklamalar

Camiye ve cemaate gelmenin faziletini ve sevabını şimdiye kadar geçen pek çok hadisten öğrenmiş bulunmaktayız. Öğrendiğimiz bir başka gerçek, camiye daha uzaktan gelenlerin ecir ve sevabının yakından gelenlere göre daha çok olduğudur. Çünkü bir işte ne kadar çok meşakkat ve güçlük varsa, o işi başaranın verilecek ecir ve sevap da o

kadar çok olur. Bu, dünyalık işlerimizde böyle olduğu gibi uhrevî yönü ağır basan işlerimizde de böyledir. Hakkaniyet ve adâlete uygun olan da budur. Peygamber Efendimiz'in, zor, sıkıntılı, meşakkatli işleri başarmanın mükâfatını sahâbîlere sıkça hatırlattığı, onların bu yönde görüp duyduklarını nakletmelerinden anlaşılmaktadır. Namazı imamla birlikte, cemaatle kılan kimsenin ecir ve sevabı da evinde tek başına kılan kimseden daha çoktur. Çünkü böyle bir insan hem güçlülere katlanarak mescide gelmenin, hem de namaz vaktini ve imamı beklemenin sevabını, ecir ve mükâfatını elde etmiş olur. Oysa namazı evinde kılan kimse, güçlüğe katlanmayarak ecrini noksanlaştırmanın yanında cemaat sevabından da mahrum kalır. Ayrıca uyanık olanın, uyuyandan daha çok ecir ve sevap kazanacağı her akıl sahibinin kolaylıkla kabul edeceği bir gerçektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Uzak mesafeden mescide gitmek kişinin ecir ve sevabını artırır.
2. İbadetlerimizde ve diğer işlerimizde çektiğimiz güçlük ne kadar çoksa, alacağımız ecir ve sevap da o nisbette çok olacaktır.

3. İmamı bekleyerek namazı cemaatle kılmak, tek başına kılmaktan kat kat faziletlidir.

يُصَلِّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ - 1060
بَشِّرُوا الْمَشَائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ النَّامِّ يَوْمَ « : لَأَق
يَذْمُرْتَلَاو دَوَاد وَبَأ هَاوِر » الْقِيَامَةِ .

1060. Büreyde radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Karanlık gecelerde mescidlere yürüyerek giden kimselere, kıyamet gününde tam bir nura kavuşacaklarını müjdeleyiniz.”

Ebû Dâvûd, Salât 50; Tirmizî, Salât 166. Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 15

Açıklamalar

Bu hadiste dikkatimizi çeken husus, uzaklık ve yakınlık farkı gözetmeden karanlık gecelerde mescidlere yürüyerek gidenlerin büyük ecir ve sevaba nâil olacaklarının müjdelenmesidir.

Kıyamet gününde nura kavuşmak, mü'minlerin yüzlerinin aydınlık olması, dolayısıyla cenneti hak

etmeleri anlamına gelir. Çünkü nur ve aydınlık cennetin, zulmet ve karanlık cehennemin simgesidir. Peygamberimizin sözleri şu âyetlerin bir özetidir: “O gün onların nuru, önlerinden ve yanlarından koşar. Derler ki: Rabbimiz nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü sen her şeye kadirsin” [Tahrim sûresi (66), 8]. “O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar sür’atle cennete gitmekte olan mü’minlere derler ki: Ne olur bize bakın da sizin nurunuzdan bir parça alalım” [Hadîd sûresi (57), 13].

Karanlıkta kılınan namazlar, sabah ile yatsı namazlarıdır. Onların her birinin faziletine daha önceki bölümde yeterince temas etmiştik. Çünkü bu namazlar için camiye gitmek, diğer namazlardan daha zordur. Zira her iki namaz uyku vaktine rastlamaktadır. Münâfıklara en zor gelen namazlar bunlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün namazlarda camiye gitmek faziletli ise de, sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam etmek daha faziletlidir.

2. Sabah ve yatsı namazlarında cemaate devam edenlerin, Allah Teâlâ kıyamet gününde yollarını aydınlatır ve onları cennete koyar.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 1061
حُوَ اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا ، وَيَرْفَعُ إِلَّا أَذْلَكُمْ عَلَى مَا يَمْ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ » : قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ : بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ قَالُوا
عَلَى الْمَكَارِهِ ، وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ
. مَلْسَمٍ هَاور «بَاطِ الصَّلَاةِ ، فَذَلِكَ الرِّبَاطُ ، فَذَلِكَ الرَّ

1061. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– ”Size, Allah’ın kendisiyle günahları yok edip, dereceleri yükselteceği hayırları haber vereyim mi?” buyurdular. Ashâb:

– Evet, yâ Resûlallah! dediler. Resûl-i Ekrem:

– ”Güçlükler de olsa abdesti güzelce almak, mescidlere doğru çok adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra öteki namazı beklemek. İşte ribâtınız, işte bağlanmanız gereken budur” buyurdular.

Müslim, Tahâret 41. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 39; Nesâî, Tahâret 180; İbni Mâce, Tahâret 49, Cihâd 41

Açıklamalar

Hadisi daha önce 133 ve 1032 numaralarla da okumuştuk. Mescide gidişle ilgisi sebebiyle burada bir kere daha zikredilmiştir. Bu durum, bir hadisin birçok konuyla ilgili olabileceğinin ve birden çok hükme kaynaklık edebileceğinin delilini teşkil eder. Mescidlere doğru çok adım atmak, evin mescide uzak olmasıyla mümkündür.

Bu sebeple evi mescide uzak olan yakın olandan daha fazla sevap kazanır. Daha önce geçen hadisler de bunu ispat eder. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in evin mescide uzak olmasını hoş karşılamadığı yönündeki rivayetlerle bunlar bir çelişki teşkil etmez. Evi uzak olan kimsenin cemaate gitmeye üşenmesi durumunda bu hoş karşılanmaz; ancak evi uzak olduğu halde mescide gidenin bu davranışı da övgüye lâyık ve faziletli bir iştir. Dolayısıyla bu rivayetler arasında bir zıtlık söz konusu değildir. Üstelik böyle davranan kimseye bir ribât, yani cephede nöbet tutan gibi bir cihad sevabı vardır.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Evin mescide uzak olması, orada namaza devam edildiği takdirde daha büyük sevap kazanılmasına vesile olur.

2. Nefsin hoşuna gitmeyen ve insana zor gelen amelleri işlemek daha faziletlidir.

لنبيّ صلى الله عليه وآله وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن ١ - 1062
إذا رأيتم الرجل يعتاد المساجد فاشهدوا له «: عليه وسلم قال
إنما يعمر مساجد الله من آمن { قال الله عز وجل «بالإيمان
ثي دح : لاقو يذمرت لاهور . ةيال { بالله واليوم الآخر
ن س ح .

1062. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getiren bir adamı gördüğünüz zaman, onun gerçek mü'min olduğuna şahitlik ediniz”. Allah Taâlâ şöyle buyurur: “Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden

korkmayanlar onarılır. İşte onlar, doğru yolu bulanlardan olabilirler” [Tevbe sûresi (9), 18].

Tirmizî, İman 8, Tefsîru sûre(9). Ayrıca bk. İbni Mâce, Mesâcid 19

Açıklamalar

Mescidlere devam etmek, beş vakit namazı orada kılmayı âdet edinmek, bir mü'min için hiç de küçümsenmeyecek önemli bir niteliktir. Bu özellik bir insanın ibadete düşkünlüğünü, Allah'ın evi olan mescidleri sevdiğini, kalbinin ve gönlünün sürekli ibadetle meşguliyetini ve cemaat şuuruna sahip olduğunu gösterir. Hadisin bir başka rivayetinden açıkça anladığımız gibi, bu durum cami ve mescidleri onarmayı, yenilerini yapmayı, onları korumayı, cami hizmetlerini yerine getirmeyi de kapsar. Nitekim hadiste geçen âyet-i kerîme de buna delil teşkil eder. Çünkü dikkat edilirse mescidleri onaranlar, Allah'a ve âhiret gününe inananlardır. İnanmayanlar mescidleri ya yıkar veya kullanılmaz hale getirirler. Fakat inanmak kâfi değil, aynı zamanda namaz kılmak da şarttır. Zira mescidlerin esas yapılış gayesi içinde namaz kılınması, Allah'a kulluk edilmesidir. İnancı olmayanlar nasıl mescidleri yıkarlar veya tahrip

ederlerse, inananlar açısından içinde namaz kılınmayan mescidler de mânen harap olmuş sayılır. İşin zekâtla da bir bağlantısı olduğu için ayette namaz kılanlardan sonra zekât verenler de zikredilmiştir. Farz olan zekât borcunu yerine getirmeyenler, fakirleri koruyup gözetmeyenler mescid bina etmeyecekleri gibi, onu onarmayı da düşünmezler. Bu da yeterli değil, bunlarla birlikte Allah'tan başkasından korkmayan kimseler olmak gerekir. Esas olan da budur. Çünkü Allah'tan başkasından korkanlar bir kâfirin, bir zalimin, bir münafiğin arzusuna uyarak mescidleri kendi elleriyle yıkabilirler. Gerçek anlamda iman ehlinen mahrum kalan mescidlerin ne servetle, ne sayı çokluğuyla ne de başka yollarla korunması mümkün olur. Görüldüğü gibi mescidlerin imarı sadece şekil planında düşünülmemeli, hem maddî hem mânevî anlamda mescidlere sahip çıkılmalıdır.

Mescidlere devam etmeyi alışkanlık haline getirenlerin, yukarıda sayılan niteliklere de sahip oldukları var sayılır veya böyle olmaları temenni edilir. İşte bu sebeple onların mü'min olduklarına şahitlik edilir. İman esasen kalbî bir amel de olsa, onun tezahürleri dışta görüldüğü için, bizler

gördüklerimize göre hükmetmekle mükellef kılınmışızdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mescidlere devamı alışkanlık haline getirmek gerekir.
2. Bir kimsenin dış görünüşüne göre mü'minliğine hükmetmek ve bu yönde şahitlik yapmak câizdir.
3. Mescidleri maddî ve mânevî anlamda imar etmek, bakımlarını yapmak, hizmetlerini yerine getirmek ve gerektiği gibi korumak müslümanların görevidir.

ةالصل ا راطتنا لصف باب -190

NAMAZI BEKLEMENİN FAZİLETİ

Hadisler

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
«أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا دَامَتِ الصَّلَاةُ تَحْبِسُهُ لَا يَزَ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. متفقٌ عليه «ةالصل إلى هلهأى لى لىلنى نأ هعنى ال ،

1063. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kılacağı namaz sizden birini yerinde tuttuğu, ailesine dönmesine engel olduğu sürece, o kişi namazda sayılır.”

Buhârî, Ezân 36; Müslim, Mesâcid 275. Ayrıca bk.Ebû Dâvûd, Salât 20

Açıklamalar

Buhârî rivayetinde, bundan sonra gelecek olan hadislerle bu hadis aynı metnin içinde yer alır. Müslim ise ikisini ayrı hadisler olarak nakletmiştir. Bir insanı namazın camide alıkoyması ve evine, ailesine gitmesine engel olması, o kişinin cami veya mescidde ibadet ve tâatle, Allah'ın zikriyle ve tesbihatla meşgul olması demektir. Böylece bir namazdan sonra diğer namazın mescidde beklenilmesinin câiz ve sevap olduğu da anlaşılmış olmaktadır. Bu durumda olan kimse, sürekli namazda imiş gibi sevap ve fazilet kazanır. Ancak böyle birinin abdestli olmasının şart olduğunu bir sonraki hadiste öğreneceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dünyevî bir maksatla olmaksızın, namaz vakitleri dışında da mescidde oturup bir sonraki namaz vaktini beklemek faziletli ve sevap olan bir davranıştır.

2. Mescitdde abdestli olarak oturup ibadet ve tâatle meşgul olmak, namazda imiş gibi sevap kazanmaya vesiledir.

المَلَائِكَةُ «: وَ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 1064-
نُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ مَا لَمْ يُحْدِثْ ،
يَرَاخِبُهَا هَؤُلَاءِ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ا: تَقُولُ .

1064. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz, abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde oturduğu müddetçe, melekler kendisine:

– Allahım! Bunu bağışla, buna rahmetinle muamele et, diye dua ederler.”

Buhârî, Ezân 36. Ayrıca bk. Müslim, Mesâcid 276; Ebû Dâvûd, Salât 20; Tirmizî, Salât 245; Nesâî, Salât 40; İbni Mâce, Mesâcid 19

Açıklamalar

Hadiste geçen musallâ (namaz kılınan yer) ile mutlaka cami veya mescidin kastedilmediğinde alimlerimiz görüş birliği içindedir. Namaz kılınan yer cami, mescid, ev, iş yeri veya herhangi bir mekân olabilir. Namazdan sonra abdestli olarak Kur'an okumak, dua etmek, Allah'ı zikir veya tefekkür maksadıyla oturmak da bir nevi ibadettir. Böyle hareket edenlerin günahlarının bağışlanması ve Allah'ın rahmetine nâil olmaları için melekler dua ederler. "Abdesti bozan şey" anlamına gelen hades, fikhî açıdan yeniden abdest alınmasını gerektiren şeylerden birini yapmak anlamında kullanıldığı gibi, zühd ve takvâ hayatı açısından, yasaklanmış bir dünya kelâmı, gıybet ve dedikodu, insanları çekiştirme gibi haram kılınmış bir davranış da hades tabiri içinde mütalaa edilmiştir. Bu haram davranışlar abdesti bozmaz ve yeniden alınmasını gerektirmezse de büyük günah oldukları için insanın iyilikleri karşılığında kazandığı sevaplarını yitirmesine yol açar. Namaz kılarak Allah'a yaklaşmayı hedefleyen bir insanın böyle

kötü karşılanan davranışlardan uzak durması gerekir. Bu vasıfları üzerlerinde taşıyan kimselere ise, melekler istiğfar etmez ve rahmet dilemez. Böyle hadislerin hikmet ve gayesi, mü'minlerin ibadet ve hayırlarını boşa giderecek iş ve davranışlardan uzak durmalarını temin etmek ve onları uyarmaktır.

Bu hadisin daha mufassal bir rivayetini biraz sonra 1067 numara ile ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namazdan sonra, namaz kılınan yerde bir süre oturarak dua, tesbih, Allah'ın zikri ve tefekkürle meşgul olmak müstehaptır.
2. Cami ve mescidlerde otururken abdestli olmak gerekir. Mescidde abdest bozmak günahlardan sayılır.
3. Dua, tesbih, zikir ve tefekkürle meşgul olanlara melekler de dua ederler.

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَّرَ لَيْلَةَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بَوَّجْهِهِ وَ

صَلَّى النَّاسُ وَرَقَدُوا وَلَمْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مُنْذُ «: بَعْدَ مَا صَلَّى فَقَالَ
يِرَاخْبَلَا هَاوِر «انتظرونها .

1065. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmişti. Namazı kıldıktan sonra yüzünü bize döndü ve:

“Halk namaz kıldı ve uyudular. Sizler ise, namazı beklediğinizden bu yana hep namazda gibi olmaya devam ettiniz” buyurdular.

Buhârî, Mevâkîât 25

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in bazı kere yatsı namazını gecenin ilerleyen saatlerine kadar geciktirdiğini çeşitli rivayetlerden öğrenmekteyiz. Çoğu zaman cemaatin durumuna bakıp mescide erken gelmişlerse vaktin başlangıcında, geç geldiklerinde ise gecenin ilerleyen saatlerinde kıldırırlardı. Ümmete zor gelmesinden korkmasa, geç vakitte kıldırarak istediklerini ifade buyururdu. Cemaatin daha çok olmasını ve cemaatle namaz kılmanın sevabına kavuşmalarını istediği için çoğu

zaman belli bir süre beklerdi. Ancak bu davranışları mevsimlere ve hava şartlarına göre değişiklik arzederdi. Camiye gelen kimse farz namazı cemaatle kılmak için beklerse, bu hareketi sanki namazda imiş gibi sevap kazanmasına vesile olur. Çünkü onun ibadet etmek ve cemaat sevabına nail olmaktan başka bir arzusu ve hedefi yoktur. İnsanlar, bir iş hususundaki samimi niyetlerinden dolayı da ecir ve mükâfat alırlar. Özellikle cami ve mescidlerde namazı bekleyenler, cami âdâbına riayet ederek oturup, dua, zikir ve tefekkürle meşgul olurlarsa sanki ibadet ediyormuş gibi sevap kazanırlar.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Yatsı namazının gecenin yarısına kadar geciktirilmesi câizdir.
2. Cemaatle namaz kılmak için mescidde beklemek, tek başına namaz kılıp gitmekten daha faziletlidir.
3. Namazların vaktin başlangıcında kılınması geciktirilerek kılınmasından daha faziletlidir. Peygamberimiz çok defa vaktin başlangıcında kılmış, pek az geciktirdiği olmuştur.

ةعامجل ا ةالص لصف باب - 191

CEMAATLE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ

Hadisler

عن ابن عمر رضي الله عنهما أنَّ رسولَ الله صَلَّى اللهُ - 1066
صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَدِّ بِسَبْعٍ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. متفقٌ عليه «وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

1066. İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”

Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 42; İbni Mâce, Mesâcid 16

Açıklamalar

Cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan kaç derece daha üstün olduğu konusunda ihtilaf vardır. Bu ihtilafa konu teşkil eden hadisler sahih kitapların hemen hepsinde yer

alır. Alınacak sevabın bu hadislerin bir kısmında yirmi yedi derece, bir kısmında da yirmi beş derece üstün olduğu rivayetleri vardır. İşlenilen bir hayır, bir iyilik ve bir ibadet karşılığında verilecek olan ecir ve sevabın çeşit ve derecelerini takdir eden sayıların sırrını bilip kavramak bizler için mümkün olmadığından, Resûl-i Ekrem'in bildirdiklerini kabul etmekle yetiniriz. Çünkü ilâhî fazileti sınırlandırarak bir güç ve kayıt yoktur. Ancak bunların hikmetini kavramaya çalışmak bizlerin menfaati için gerekli olabilir. Bazı âlimler, namaz derecelerinin namaz kılanlara ve kıldıkları namaza göre artacağı kanaatindedirler. Namazı bütün âdâb ve erkânını yerine getirerek ve cemaatle kılanla, bunlara dikkat etmeyerek tek başına kılan arasında derece farkı olacağı rivayetlerden çıkarılan sonuçlardan biridir. Bunun gibi, sabah namazıyla ikindi namazının veya sabah namazıyla yatsı namazının derece yönünden diğer vakit namazlarından daha üstün olduğu kanaati de bu konudaki rivayetlerin bir sonucudur. Az sayıdaki cemaatle çok sayıdaki cemaatin kıldıkları namazların dereceleri de eşit değildir. Nitekim bir rivayette şöyle buyurulmuştur:

“Bir kimsenin bir kimseyle olan namazı yalnız kıldığı namazdan daha bereketli ve sevabı daha

fazladır. İki kişi ile olan namazı da bir kişi ile olan namazından daha bereketli ve üstündür. Beraber kılanlar ne kadar çok olursa Allah katında o kadar makbûldür” [Nesâî, İmâmet 45].

Hatta bu ve benzeri hadisleri kendileri için delil edinen bazı sahâbîler ile tâbiînin önde gelenlerinden bir kısmının bir mescidde cemaati kaçıınca, yetişirim ümidiyle bir başka mescide koştukları bilinmektedir. Hz. Enes’in bir defasında cemaati kaçıınca yeniden ezan okuyup yanındaki yirmi gençle birlikte namaz kıldığı zikredilir. Onun bu davranışını delil alanlar, bir camide namaz kılındıktan sonra ikinci bir cemaatin olabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Fakat Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, İbnü’l-Mübârek, Süfyân es-Sevrî, Evzâî ve İmam Şâfiî’nin de aralarında bulunduğu bir çok âlime göre bir mescidde namaz kılındıktan sonra bir daha vakit namazı kılınamaz. Onların bu ictihadları, müslümanların bölünüp tefrikaya düşme korkusundan kaynaklanmaktadır. Böyle bir şeye kapı açılırsa, bid’at ehli olanlar cemaate muhalefet eder, bunu vesile ederek namazı ayrı kılma yoluna saparlar. Bu ise dinde tefrika çıkarmanın ve birliğin bozulmasının sebebi olur. Ancak Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebevî bu hükümden müstesna tutulmuştur. Bütün bunlar

dikkate alındığında, cemaatle namazın faziletinin derecelerini ayrı ayrı sayılar olarak belirleyen hadisler arasında esasen bir ihtilaf olmadığı sonucuna varılabilir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm cemaat dini olup, namaz başta olmak üzere cemaat halinde bulunmaya büyük bir önem verir.

2. Aslolan farz namazları cemaatle kılmaktır.

3. Cemaatle kılınan namazın fazileti tek başına kılınan namazdan kat kat fazladır.

4. Bir ibadetin, hayrın, iyiliğin fazilet derecesini biz takdir edemeyiz. Bu hususta Resûl-i Ekrem'den gelen haberlere aynen inanmak gerekir.

قال رسولُ اللَّهِ ﷺ: لَهُ عَنْهُ قَالَ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 1067
صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تُضَعَّفُ عَلَى «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا
رَجَعَهُ إِلَّا الصَّلَاةُ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، لَا يُخْذُ
«تَنْيِطَخُ أَهْب هُنَّعُ تُطَحَوُ ، «جَرَدَ أَهْب هَلْ تُعْفَرُ إِلَّا «تَوَطَّخُ طَخِي مَلْ ،
أَمْ ، هَالَصُمُ يَفْ مَا دَمْ هِيلَعُ يَلَصْتُ «كَيْلَمَلَا لَزْتُ مَلْ يَلَصُ إِذِافْ ،

وَلَا يَزَالُ فِي . هُمْ اَرْحَمُهُ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اَلَّا : لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ
. يَرَاخِبُ اَظْفَالَ اِذْهَو . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «صَلَاةٍ مَا اِنْتَظَرَ الصَّلَاةَ

1067. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimsenin cemaatle kıldığı namazın sevabı, evinde ve çarşı pazarda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha fazladır. O kimse abdestini güzelce alıp, sonra sadece namaz kılmak maksadıyla mescide giderse attığı her adım sebebiyle bir derece yükseltilir, bir hatası da silinir. Namazını kıldıktan sonra abdestini bozmadan namaz kıldığı yerde kaldığı müddetçe, melekler ona:

Allahım! Ona rahmetinle muamele et, ona acı! diyerek dua etmeye devam ederler. O kimse namazı beklediği sürece namazda imiş gibidir.”

Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 272. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 87, Büyû‘ 49; Ebû Dâvûd, Salât 48; İbni Mâce, Tahâret 6, Mesâcid 14

Açıklamalar

Hadisin yukarıdaki metni Buhârî'nin rivayetidir. Müslim'in metni ise 11 numara ile İhlâs bahsinde geçmiş ve orada konu yeterince açıklanmıştı. Gösterilen diğer kaynaklarda metnin buradaki haliyle tamamı değil, sadece bazı kısımları yer alır. Bunlardan bir kısmı daha önce bazı küçük lafız farklarıyla müstakil hadisler olarak geçmişti. Meselâ 1056 ve 1064 numaralı hadisleri açıklarken hadisimizin muhtevasına dahil olan bazı hususlara orada işaret edilmişti. Bu hadislerden, farz namazların tek başına evde veya iş yerinde, dağda, kırdan, kısacası mescidler dışında da kılınmasının câiz ve mümkün olduğunu anlıyoruz. Aslolan mescide gelmek ise de, bu mümkün olmadığı takdirde nerede kılınırsa kılınsın, yine de cemaate teşvik vardır. Yani cami ve mescidler dışında da cemaat olma imkânı vardır. Nitekim bu anlayış müslümanlar arasında yaygın olarak bilindiği için, bulundukları her yerde, iki kişi bile olsalar namazı cemaatle kılmayı tercih ederler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan daha faziletlidir.

2. Mescidlerde cemaatle namaz kılmak, mescid dışında bir mekânda cemaatle namaz kılmaktan daha faziletlidir.

3. Abdesti bütün âdâb ve erkânına riayet ederek almak gerekir.

4. Mescide gitmek için atılan her adım kişinin Allah katındaki derecesini yükseltir, bir küçük günahın affedilmesine vesile olur.

5. Mescidde veya namaz kılınan yerde namazı kıldıktan sonra abdestli olarak oturmak kişiye namazda imiş gibi sevap kazandırır.

6. Hayırlı ve iyi davranışlar sergileyip ibadet edenlere melekler dua ederler.

أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ أَعْمَى فَقَالَ : وَعَنْهُ قَالَ - 1068-
يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَيْسَ لِي قَائِدٌ يَقُودُنِي إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَسَأَلَ رَسُولَ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُرَحِّصَ لَهُ فَيُصَلِّيَ فِي بَيْتِهِ ، فَرَحَّصَ
: لَاقِ «هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ ؟ : لَمَّا وَلِيَ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ لَهُ ، فَ
. مَلَسَمَ هَاوِر «فَأَجِبْ» : نَعَمْ ، قَالَ .

1068. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e âmâ bir adam gelip:

– Yâ Resûlallah! Beni mescide götürecek bir kimsem yok, diyerek namazı evinde kılabilmek için Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den kendisine müsaade etmesini istedi. Peygamber Efendimiz de müsaade etti. Âmâ dönüp giderken Resûl-i Ekrem onu çağırarak:

– “Sen namaz için ezan okunduğunu işitiyor musun?” diye sordu. Âmâ:

–Evet, cevabını verdi. Peygamber aleyhisselâm:

– “O halde davete icâbet et, cemaate gel” buyurdular.

Müslim, Mesâcid 255. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelen âmâ sahâbî, bazı rivayetlerde açıkça belirtildiği gibi İbni Ümmü Mektûm idi. O âmâ olmasına rağmen cemaate iştiraki arzu etmekte, ancak kendisine yardımcı olup camiye götürecek bir kimse olmaması sebebiyle namazları evinde kılmak için Peygamber

Efendimiz’den müsaade istemekteydi.

Efendimiz’in önce kendisine bu konuda izin verip sonra vazgeçmesini hadis şârihleri çeşitli şekillerde yorumlamışlar, bunun Peygamberimiz’in bir ictihadının vahiyle tashihinden kaynaklandığını söyleyenler olduğu gibi, kendi ictihadını değiştirdiği tarzında anlayanlar da olmuştur.

Resûl-i Ekrem’in ezanı duyup duymadığını sorması üzerine, duyduğunu söyleyince “O halde cemaate gel” sözünden hareketle bazı âlimler ezanı işiten kimsenin farzı eda için cemaate gelmesinin vâcip olduğuna kanaat getirmişlerdir. İmam Nevevî, cemaatle namaz farz-ı ayındır diyenlerin delillerinden birinin bu hadis olduğunu söylemiştir. Şayet farz-ı kifâye olsaydı, ona böyle demez, özrünü kabul ederdi. Bazı âlimler, bu emir kesinlik ifade etse bile, yerine getirilmediği, yani namaz kılmak için camiye gelinmeyip tek başına kılındığı takdirde, yapılan bu ibadeti boşa çıkaran değil, kişiyi cemaat faziletinden mahrum bırakan bir emir olduğunu söylemişlerdir. Meselâ özrü olan kimselerin cemâate gitmesinin zaruri olmadığına ümmetin icmâı vardır. Alî el-Kârî ise, bu ve buna benzer hadislerin, müslümanları daha faziletli olan amellere, ibadet ve taate etkili bir şekilde teşvik ettiğini ifade eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ezanı işiten kimsenin cemaate gitmesi gerekir.
2. Makul bir özürden dolayı camiye gidemeyen kimsenin özrü makbuldür.

عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمَعْرُوفُ بَابِنَ أُمٍّ : وَقِيلَ -وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ -1069-
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْمَدِينَةَ : مَكْنُومُ الْمُؤَدِّنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ
:فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .كَثِيرَةُ الْهَوَامِّ وَالسَّبَّاعِ
وَبَأْ هَاوِر . «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، فَحَيَّهَا تَسْمَعُ»
لَاعَت : «حَيَّهَا» : يَنْعَمُو . نَسَحَ دَانَسُ إِبْنُ دَوَادِ .

1069. Kendisine Amr İbni Kays da denilen meşhur müezzin Abdullah İbni Ümmü Mektûm radiyallahu anh :

–Yâ Resûlallah! Muhakkak ki Medine’nin zehirli haşereleri ve yırtıcı hayvanları çoktur, dedi.
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “Hayye ‘ale’s-salâh, hayye ‘ale’l-felâh’ı işitiyor musun? Öyleyse mescide gel” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Salât 47. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 50

İbni Ümmü Mektûm

Sahâbe-i kirâmın meşhurlarındandır. Adının Abdullah veya Amr olduğu söylenir. Daha çok Amr İbni Kays İbni Zâide diye bilinir. Kureyş kabilesinin Âmiroğulları koluna mensuptur. Mekke’de İslâm’ın ilk yıllarında müslüman oldu. Yukarıdaki hadislerden de anlaşılacağı gibi gözleri görmezdi. Abese sûresi’nin nüzûl sebebinin İbni Ümmü Mektûm olduğuna bütün tefsirlerde işaret edilir. Medine’ye hicret eden ilk sahâbîlerden olup Peygamber Efendimiz’in hicretinden önce oraya gitmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz bütün gazvelerinde Medine’de namaz kıldırmak üzere onu vekil bırakırdı. İbni Abdülber bunun sayısının on üç olduğunu söyler ve hangi gazveler olduğunu da sayar. Hz. Enes de Peygamber Efendimiz’in hiç kimseyi İbni Ümmü Mektûm kadar Medine’de vekil bırakmadığını söyler.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bu rivayeti bir önceki hadisle birlikte düşünmek doğru olur. Çünkü İbni Ümmü Mektûm’un Peygamber Efendimiz’e Medine’nin yılan, akrep

gibi zehirli haşerâtının ve kurt, köpek gibi yırtıcı hayvanlarının çokluğundan bahsetmesinin sebebi, kendisini bunlardan koruyamayacağı için, evinde namaz kılmasına izin vermesini istemek gayesiyledir. Peygamber Efendimiz, ezanı işiten kimsenin bu davete icâbet etmesi ve mescide gelmesi gerektiğini bir kere daha hatırlatarak, ona evinde namazı tek başına veya cemaatle kılma ruhsatı vermemiştir. Hatta bir rivayete göre İbni Ümmü Mektûm:

– “Ben gözleri görmeyen, evi uzak ve yardımcısı olmayan bir kimseyim. Benim için evimde namazımı kılmamın bir kolayı yok mu?” demiş, Peygamberimiz:

– “Senin için hiçbir ruhsat bulamıyorum” buyurarak izin vermemiştir. [Ebû Dâvûd, Salât 47]. Bu rivayetleri değerlendiren âlimler, hiçbir mazeretin kabul edilmediği bu tavizsiz tutumun, İslâm’ın Medine’deki ilk sıralarında böyle olduğunu, sonradan bunun terkedilerek meşrû mazeretlerin kabul edildiğini söylerler. Şayet ilk sıralarda böyle ruhsatlar verilmiş olsaydı, münâfıklar cemaati terketmek suretiyle kötülüklerini daha da yaygınlaştırırlar ve evlerin mescid haline gelmesine yol açılmış olurdu.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, bazı âlimler ve mezhep imamıları bu çeşit hadislerin yaygınlığı sebebiyle, cemaate gelmenin farz, vacip ve müekked sünnet olduğu hususunda görüşler beyân etmişlerdir. Fakat fakihler cemaate gidememeyi gerektiren meşrû mazeretler olduğunu belirtmişler ve bu cümleden olarak şunları saymışlardır: Şiddetli soğuk, aşırı yağmur, zifiri karanlık, düşman korkusu, yırtıcı hayvan endişesi, camiye yürüyemeyecek derecede hastalık, yürümek için yardıma muhtaç olan fakat yardımcı bulamayan hasta.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Farz namazları cemaatle kılmak esas olup, buna devam etmek gerekir.
2. Meşrû bir özürden dolayı cemaate gidilmeyebileceği icmâ ile sabittir.
3. Cemaate gidemeyecek derecede meşrû bir özrü olan kimse, namazı evinde kılar.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1070- وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ بِحَطْبٍ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

مُرَّ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَدِّنَ لَهَا ، ثُمَّ أَمَرَ رَجُلًا فَيُؤَمِّمَ النَّاسَ ثُمَّ فَيُحْتَطَبُ ، ثُمَّ آ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «أَخَالَفَ إِلَى رَجَالٍ فَأَحْرَقَ عَلَيْهِمْ بَيْوتَهُمْ .

1070. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Canımı gücü ve kudretiyle elinde tutan Allah’a yemin ederek söylüyorum, içimden öyle geçiyor ki, odun toplamayı emredeyim, odun yığılsın. Sonra namazı emredeyim, ezan okunsun. Daha sonra bir adama cemaate imam olmasını emredeyim. En sonunda cemaate gelmeyen adamlara gidip onlar içindeyken evlerini yakayım.”

Buhârî, Ahkâm 52, Ezân 29; Müslim, Mesâcid 251-254. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 48; Nesâî, İmâmet 49

Açıklamalar

Bu hadisin bazı rivayetlerinden öğrendiğimize göre, Resûl-i Ekrem Efendimiz bir namazda bazı kimseleri göremeyince bu sözleri söylediler. Bir başka rivayete göre, yatsı namazı, bir diğerinde sabah namazı, bir rivayete göre de cuma namazı hakkında bunu söylemişlerdir. Ama her hâlükârda

namaz için söyledikleri kesindir. Bazı rivayetlerde ise münafıklara en ağır gelen namazların sabah namazıyla yatsı namazı olduğunu belirttikten sonra namaza gelmeyenleri böyle tehdit etmişlerdir. Buhârî'nin rivayetinin sonunda şu nebevî beyan da yer alır:

“Canımı gücüyle elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bu cemaatten geri kalanların herhangi biri burada semiz etli bir kemik parçası veya iki tane güzel paça bulacağını aklı kesse hemen yatsıya gelirlerdi.” Böylece namaza gelmeyenlerin dünya menfaatini düşündüklerine, âhiret nimetini hesaba katmadıklarına işaret buyurulmakta ve bu kimseler kınanmaktadır.

Cemaatle namazı terkedenleri tehdit eden hadisler gerçekten büyük bir yekun tutar. Daha önce de işaret edildiği gibi, âlimlerimizden bir kısmı cemaate devam etmenin farz-ı ayın olduğunu söylemişlerdir. Hatta İmam Ahmed İbni Hanbel ile İmam Şâfiî'nin de başlangıçta böyle bir görüşünün olduğu bilinmektedir. Daha sonra her ikisinin de cemaate devam etmenin farz-ı kifâye olduğunu söyledikleri ifade edilir. Yani tek başına namaz kılan bir kimse, cemaati terkettiği için günahkâr olur fakat namazı sahihtir. Hanefîlerden Tahâvî de

farz-ı kifâye olduğu görüşündedir. Onların bu husustaki dayanakları bu hadis ile benzerleridir. Çünkü onlara göre sünnet olsaydı, terkedenler yakılmakla tehdit edilmezlerdi. Hanefî mezhebinin yaygın görüşü, sünnet-i müekkede olduğu yönündedir. İmam Mâlik de bu görüştedir. Fakat Hanefî mezhebi imamlarından vâcip olduğunu benimseyenler de vardır. Onlara göre sünnet denilmesi, vâcipliği sünnetle sabit olduğu içindir. Şayet evini yakma tehdidi gerçekten namazı terkedenlerin cezası olsaydı, onların peşlerini bırakmaz bu cezayı yerine getirirdi. Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Konuyla ilgili olarak şu hususlara da önemle dikkat çekilir: Cemaate devam zahmetsizce gidip gelmeye gücü yetenlere vâciptir. Bu vücûbiyet özörlöülerin üzerinden düşer. O özörlöülerin neler olduğuna biraz önce temas etmiştik. Bir yerleşim birimindeki halkın tamamının cemaati terketmesine müsaade edilmez. Çünkü bu bir isyan ve ibadete karşı tavır almaktır. Özörsüz olarak cemaate gitmeyene ta‘zir cezası verilir. Cemaate hiç gitmeyen kimseye ses çıkarmayan komşularının da günahkâr olacağı görüşü benimsenmiştir. Bu, ictimâî sorumluluğun, toplumun birbirini murakabe etmesinin ve sosyal dengeyi sağlamanın, insanlarla iyi ilişkileri devam ettirmenin ve düşmanlıkları önlemenin bir yolu ve

tedbiri kabul edilebilir. Hadis şerhleri ile fıkh kitaplarımızda bu konular üzerinde uzunca durulduğunu görürüz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bir özü olmadan cemaate devam etmemek, çok büyük vebali müciptir.
2. Âhiret kazancını dünya menfaatinin önüne geçirmek gerekir.
3. Peygamber Efendimiz'in tehdidi bulunan konulardaki emir ve yasaklara riayet etmekte hassas davranmak gerekir.
4. Cemaate gitmenin farz-ı ayın, farz-ı kifâye, vâcip ve sünnet-i müekkede olduğu yönünde görüşler vardır. Bunların hangisini kabul edersek edelim, cemaatin terkedilmesi câiz değildir.
5. Cemaati terketmek, münafıkların âdeti olduğu için mü'minlerin bundan şiddetle sakınması gerekir.

6. Cezayı gerektiren bazı hususlarda önce tehditte bulunulur, eğer sonuç alınırsa cezaya gerek kalmaz.

7. Bir hak uğruna aranan kimseyi evinden çıkarmak için her çareye başvurulur.

مَنْ سَرَّهٗ أَنْ يَلْقَى : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1071
هٗ تَعَالَى غَدًا مُسْلِمًا فَلْيُحَافِظْ عَلَى هَؤُلَاءِ الصَّلَوَاتِ حَيْثُ يُنَادِي اللَّهَ
بِهِنَّ ، فَإِنَّ اللَّهَ شَرَعَ لِنَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنَنَ الْهُدَى وَإِنَّهُنَّ
مِنْ سُنَنِ الْهُدَى ، وَلَوْ أَنَّكُمْ صَلَّيْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ كَمَا يُصَلِّي هَذَا
تَخَلَّفَ فِي بَيْتِهِ لَتَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ ، وَلَوْ تَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ لَضَلَلْتُمْ ، الْمُ
وَلَقَدْ رَأَيْنَا وَمَا يَتَخَلَّفُ عَنْهَا إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْلُومُ النِّفَاقِ ، وَلَقَدْ كَانَ
هَاور . فَالرَّجُلُ يُؤْتَى بِهِ ، يُهَادَى بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ حَتَّى يُقَامَ فِي الصِّ
م .

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَنَا : وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ قَالَ
سُنَنَ الْهُدَى ، وَإِنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يُؤَدَّنُ فِيهِ

1071. İbni Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

“Yarın Allah’a müslüman olarak kavuşmak isteyen kimse, şu namazlara ezan okunan yerde devam etsin. Şüphesiz ki Allah Teâlâ sizin peygamberinize hidayet yollarını açıklamıştır. Bu namazlar da hidayet yollarındandır. Şayet siz de cemaati terkedip namazı evinde kılan şu adam gibi

namazları evinizde kılacak olursanız, peygamberinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terkaderseniz sapıklığa düşmüş olursunuz. Vallahi ben, nifakı bilinen bir münafıktan başka namazdan geri kalanımız olmadığını görmüşümdür. Allah’a yemin ederim ki, bir adam iki kişi arasında sallanarak namaza getirilir ve safa durdurulurdu”.

Müslim’in bir rivayetinde İbni Mes’ûd şöyle demiştir: “Şüphesiz Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hidayet yollarını öğretmiştir. İçinde ezan okunan mescidde namaz kılmak da hidayet yollarındandır”.

Müslim, Mesâcid 256-257. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 46; Nesâî, İmâmet 50; İbni Mâce, Mesâcid 14

Açıklamalar

Abdullah İbni Mes’ûd’un sözlerinden ibaret olan bu rivayet mevkûf bir hadistir. Sahâbîlerin sözleri, davranışları veya tasviplerini belirten rivayetler mevkûf hadis olarak adlandırılır. Ancak bu rivâyetlerin muhtevası herhangi bir şekilde Resûl-i Ekrem Efendimiz’le irtibatlı kılınırsa, o mevkûf rivayet hüküm itibariyle merfû olur. Hükmen de

olsa sahih merfû bir hadis, müstakil olarak, dînî hükümlere kaynak olma vasfı taşıdığı ulemâmızın genel kabulüdür.

Bu rivayette geçen ve hidayet yolları diye tercüme ettiğimiz “sünenü’l-hüdâ” tabiri fıkıh usulü ilmine göre sünnetin iki çeşidinden biri olup, diğeri de “sünenü’z-zevâid” dir. Sünen-i hüda, dinin mükemmelliği içinde bir unsur olarak yer alan, ibadet olarak yapılan ve terkedilmesi uygun görülmeven sünnetlerdir. Bunları terketmek mekruhtur. Terkedenler zemme ve ta’zîre müstehak olurlar. Topyekün insanların terketmesi halinde ise müdahale edilir. Cemaate devam etmek, ezân okumak, kamet getirmek bunlardandır.

Sünen-i zevâid, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in âdet olarak yaptığı hareket ve davranışlarıdır. Oturup kalkması, yiyip içmesi, yürümesi, yatması, uyuması, kısaca sîretiyle ilgili şeyler bu çeşit sünnete girer. Bunlara uyanlar güzel bir davranış sergilemiş olurlar. Ancak uymamak veya terketmekte herhangi bir kerahet veya ceza söz konusu değildir.

İbni Mes'ûd, Peygamber Efendimiz'in zamanında münafıklardan başka hiç kimsenin cemaatten geri kalmadıklarını açıkça belirtmektedir. Bazı rivayetlerde camiye gelemeyecek derecede hasta olanların da bu istisnaya ilave edildiğini görürüz. Birilerinin yardımıyla getirilip camide safa dahil edilen hasta kişilerin bile olduğunu yine bu rivayetten öğreniyoruz. Bunları örnek alan ulemâmız, cemaate devam etmek uğruna birtakım güçlüklerle ve zorluklara katlanmak gerektiğini, şayet hastalık yürümeye engel teşkil etmiyorsa veya hasta olduğu halde bir vasıta ile cemaate gelme imkânı bulunursa camiye gitmenin büyük sevap olduğunu belirtmişler, müslümanları bu yönde teşvik etmişlerdir. İbni Mes'ûd cemaate devamın ve farz namazları mutlaka cemaatle kılmanın sünen-i hüda olduğunu ısrarla tekrarladıktan başka, bu nevi sünnetleri terkedenlerin dalâlete, sapıklığa düşeceği uyarısında bulunmaktadır. Ebû Dâvud rivayetinde dalâlet yerine küfre düşer denilmektedir. Cemaate devam hususunda gevşeklik gösterip bunu önemsemeyenlerin, hafife alan veya hak olduğuna inanmayanların şeriata karşı lâübalî sayılacaklarını söyleyen İslâm âlimleri, şeriattan olan bir şeyi terketmenin küfür olacağı kanaatindedirler. Bütün bunlar cemaatin ne

kadar önemli olduğunu ortaya koyan gerçeklerdir. Günümüzdeki müslümanların birçoğunun cemaate devam hususundaki dikkatsizlikleri, üzerinde önemle durmamız ve mutlaka çareler aramamız gereken problemlerimizden biridir. Cemaat rahmetinden ve bereketinden mahrum olan bir toplum, İslm toplumu olma vasfının en önemli özelliklerinden birini kaybetmiş sayılır. Büyük muhaddis Hattb'nin belirttiği gibi, bir insan hayırlı ve faziletli birtakım amelleri birer birer terkederek neticede tamamen dinden uzaklaşabilir. Aynı şey toplumlar için de söz konusudur. Biz, günümüzde yaşayan birçok toplumda bunun örneklerini hem fert, hem de cemiyet plnında görmüş bulunmaktayız. Bu gibi konularda her müslüman önce kendisi fert olarak gayret göstermenin yanında, aile çevresinden başlamak üzere, yakın dost ve arkadaşlarına, komşularına hayırhh olmalı, herkes birbirini camiye ve cemaate teşvik etmelidir. İyi yetişmiş din davetilerine her asırda ve her coğrafyada ihtiyaç vardır. İslm toplumlarının birçoğu günümüzde gerçek davetilerden mahrum bulunmaktadır. Ümmetin zerine düşen en önemli görev, istenilen nitelikte insan yetiştirmektir.

Hadisten ğrendiklerimiz

1. Ezan okununca camiye gidip, namazı cemaatle kılmaya özen göstermek gerekir.

2. Namazı cemaatle kılmak için güçlüklerle göğüs germek faziletli bir davranıştır.

3. Namazı cemaatle kılmak sünen-i hidâyettendir.

4. Sünen-i hidâyeti terketmek sapıklıklardan biridir.

5. Cemaati sürekli terketmek, münafıkların huylarındandır.

6. Camiye birilerinin yardımıyla veya bir vasıtayla gelmeye gücü yetenlerin cemaate katılması büyük sevap ve üstün faziletlerdendir.

سمعت رسولَ الله : وعن أبي الدرداء رضي الله عنه قال -1072- ما من ثلاثة في قرية ولا بدو لا نقيم «: صلى الله عليه وسلم يقول فعليكم بالجماعة ، فإنما . فيهم الصلاة إلا قد استحوذ عليهم الشيطان . رواه أبو داود بإسناد حسن «لُ الدُّبُّ مِنَ الْغَنَمِ الْقَاصِيَةِ يَأْكُ

1072. Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh şöyle dedi:
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Bir köy veya kırdaki üç kişi birlikte bulunur da namazı aralarında cemaatle kılmazlarsa, şeytan onları kuşatıp yener. Şu halde cemaate devam ediniz. Muhakkak ki sürüden ayrılan koyunu kurt yer” buyururken işittim.

Ebû Dâvûd, Salât 46. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 48

Açıklamalar

Eskiden köyler, kırsal alanlar ve çöllerdeki yerleşim alanları genel olarak cemaatin az bulunduğu yerlerdi. Günümüzde bazı köylerin, geçmişin şehirleri büyüklüğünde olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu yerleşim birimlerinde yaşayanların hemen tamamı elinin emeği ile geçinen ve çalışan insanlar oldukları için çoğu zaman onları bir arada bulmak zordur. Böyle olmakla birlikte üç erkek bir arada bulunurlarsa cemaat olmaları gerekir. Hanefî mezhebi âlimlerine göre bu kişiler seferî de olsalar cemaat olmaları sünnettir. İbni Hacer, Şâfiî mezhebine göre bu üç kişinin yerleşik ahâlden olması gerektiğini, aksi takdirde cemaat olmalarının zaruri olmadığını söyler. Şayet üç kişi cemaat olmazlarsa şeytan onları kuşatır ve onlara karşı üstünlük elde eder. Onlara Allah'ın zikrini unutturur. Çünkü

namaz en büyük zikirdir ve Cenâb-ı Hak: “Beni anmak için namaz kıl” buyurmuştur [Tâhâ sûresi (20), 14]. Özürsüz olarak şeriatın bir emrini terketmek şeytana uymaktır. Şeytan müslümanların cemaatinden korkup uzaklaşır. Çünkü “Allah’ın yardım ve desteği cemaatedir” (Ali el-Müttekî, Kenzü’l-ummâl, 1031-1032). Fakat onları yalnız başına bulunca kendilerini kuşatır ve üstünlük sağlar. Bu tıpkı sürüden ayrılan bir koyunu tek olarak bulan kurtların onu parçalamasına benzer. Dilimizdeki “Sürüden ayrılanı kurt kapar” atasözü bu hadîs-i şerîfin tercümesi olmalıdır. Celâleddin es-Süyûtî gibi bazı âlimler buradaki cemaatten ayrılmama tavsiyesini, ehl-i sünnet ve’l-cemâat’ten ayrılmamak olarak anlamışlardır. Çünkü aslolan, cemaatin hayır ve hidayet üzere olmasıdır. Bir araya gelmeleri, hidayet ve hayrın dışında bir gayeye dayanan topluluklardan fayda hasıl olmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatten ayrı düşene şeytan musallat olur ve ona üstünlük sağlar.
2. Köyde, kırdan ve çölde üç erkek bir arada bulunursa cemaat olmaları gerekir.

3. Hanefî mezhebine göre yolculuk halinde olanların da cemaat olmaları gerekir. Şâfiîler'e göre yolcuların cemaat olması zarûri değildir.

4. Cemaati terketmek, müslümanların zaafa uğramasına ve dağınıklığına sebep olur. Bu sebeple, bir araya gelen müslümanlar cemaat teşkilini ihmal etmemelidir.

باب الحثّ على حضور الجماعة في الصبح والعشاء -192

SABAH VE YATSI NAMAZLARINDA

CEMAATTE BULUNMAYI TEŞVİK EDEN
HADİSLER

Hadisler

سمعتُ رسولَ : عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال -1073
مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ ، « :للهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللهُ صَلَّى ا
فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّمَا صَلَّى
. ملسم هاور «اللَّيْلِ كُلَّهُ

لاق :وفي رواية الترمذي عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال
مَنْ شَهِدَ الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ كَانَ « :سولُ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ر

لَهُ قِيَامُ نِصْفِ لَيْلَةٍ ، وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ، كَانَ لَهُ
حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ: قَالَ التِّرْمِذِيُّ «كَقِيَامِ لَيْلَةٍ

1073. Osman İbni Affân radiyallahu anh şöyle dedi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i:

“Yatsı namazını cemaatle kılan kimse, gece yarısına kadar namaz kılmış gibidir. Sabah namazını cemaatle kılan kimse ise bütün gece namaz kılmış gibidir”.

Müslim, Mesâcid 260

Tirmizî’nin Sünen’deki rivayeti şöyledir:

Osman İbni Affân radiyallahu anh ‘den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yatsı namazında cemaatte bulunan kimseye, gecenin yarısına kadar namaz kılmış gibi sevap vardır. Yatsı ve sabah namazlarında cemaatte bulunan kimseye ise, bütün gece namaz kılmış gibi sevap vardır.”

Tirmizî, Salât 165.Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47

Açıklamalar

Daha önce namazların faziletleriyle ilgili bahislerde, özellikle sabah ve yatsı namazlarının faziletleri hakkındaki bazı hadisleri görmüştük. Bu iki namazın önemi ve onları diğer namazlardan ayıran özellikler üzerinde de durmuştuk. Bu iki vaktin namazını cemaatle kılmak ayrı bir önem ve fazilete sahip olduğu için, İmam Nevevî burada sadece sabah ile yatsı namazlarında cemaatte hazır bulunmaya teşvik ile ilgili hadislerden örnekler verdiği bir bölüm açmıştır. Oysa bundan önceki kısımda cemaatin lüzumu ve zaruretiyle ilgili hadislerin kendince en öncelikli olanlarını nakletmiş, biz de bu hadisler üzerinde yeterince bilgiler vermeye çalışmıştık. Nevevî, sabah ve yatsı namazlarının cemaatle kılınmasının teşviki ile ilgili hadislerin çokluğu ve bunlardaki va'dlerin ve vaîdlerin derecesini dikkate alarak ayrı bir bahis açma ihtiyacı duymuş olmalıdır. Çünkü bu konuda sahâbenin ileri gelenlerinden İbni Ömer, Ebû Hüreyre, Enes İbni Mâlik, Umâre İbni Rüveybe, Cündeb İbni Abdullah, Übey İbni Kâ'b, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Büreyde gibilerin rivayetleri bulunmaktadır.

Hazretti Osman'ın bu rivayetine göre, yatsıyı cemaatle kılan kimsenin kazanacağı sevap, cemaatle kılmağı zaman gece yarısına kadar namaz kılmakla kazanacağı sevaba eşittir. Veya gecenin yarısını namazla, zikirle ve teheccüde geçiren kimsenin kazanacağı sevaba denk sevap kazanır. Yatsı namazıyla birlikte sabah namazını da cemaatle kılsa bütün gece namaz kılmış, zikir yapmış ve teheccüde kalkmış gibi sevap kazanır. Müslim'in rivayet ettiğı hadise göre, sabah namazını cemaatle kılan kimse bütün gecenin sevabına kavuşur. Çünkü sabah namazına kalkmak ve o saatte cemaate gitmek, yatsı namazından daha zordur.

Hadisten   rendiklerimiz

1. Bütün namazları cemaatle kılmak faziletli ise de, sabah ve yatsı namazlarında cemaate gitmek daha faziletlidir.
2. Sabah ve yatsı namazını cemaatle kılan kimsenin sevabı, bütün gece namaz kılan kimsenin sevabına eşittir.

3. Yatsı namazını cemaatle kılan, gecenin yarısını namazla geçiren kimse gibi sevap kazanır.

4. Sabah namazını cemaatle kılan, geceyi ibadetle geçirmiş gibi sevaba nâil olur.

1074- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا». وقد سبق بطوله . همتفق علي «حَبَوًّا»

1074. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar yatsı namazı ile sabah namazındaki fazilet ve sevabı bilselerdi, emekleyerek bile olsa mutlaka camiye, cemaate gelirlerdi.”

Buhârî, Ezân 9, 32; Müslim, Salât 129. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît 22, Ezân 31

Bir sonraki hadis ile birlikte açıklanacaktır.

1075- لَيْسَ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ - 1075- صَلَاةٌ أَثْقَلُ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا هِيَ لَعَقَّبْتَهُمْ فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا» .

1075. Ebû Hüreyre radıyallahu anh ‘den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Münafıklara sabah ve yatsı namazından daha ağır gelen hiçbir namaz yoktur. İnsanlar bu iki namazda ne kadar çok ecir ve sevap olduğunu bilselerdi, emekleyerek de olsa cemaate gelirlerdi.”

Buhârî, Mevâkît 20, Ezân 34; Müslim, Mesâcid 252. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 47; Nesâî, İmâmet 45; İbni Mâce, Mesâcid 18

Açıklamalar

İlk hadisin, daha uzun ve kapsamlı metnini 1035 numara ile görmüştük. Burada yatsı ve sabah namazlarından bahsedildiği için sadece ilgili bölümü tekrar zikredilmiştir. Sabah ve yatsı namazları münafıkların çoğu kere camiye, cemaate gelmedikleri namazlardır. Bu özelliği sebebiyle mü’minle münafığı, ihlâs sahibi olanla nifak alâmeti taşıyanı ayırt etmede bu iki namaz bir ölçü kabul edilmiştir. Sabah namazı vakti uykudan uyanmanın çok zor olduğu, yatsı namazı vakti de yorgunluğun had safhaya varıp uykunun galip geldiği zamanlardır. Bu iki vakitte camiye ve

cemaate gitmek gerçekten büyük bir azim ve gayreti gerektirir. Faziletinin daha üstün, sevabının daha çok olmasının sebeplerinin başında bu özellikler gelir. Çünkü zoru başarmanın ve güçlüğe göğüs germenin fazileti ve sevabı daha çoktur. Bu sebeple sabah ve yatsı namazında cemaate emekleyerek de olsa gelmek tavsiye edilmiştir ki, bu hususta ne kadar gayret gösterilmesi gerektiğinin mübalağalı bir tarzda ifade edilmesinden ibarettir. Beş vakit namazın her birinin farzlarının camide ve cemaatle kılınması tavsiye edilmişse de, sabah ile yatsı namazlarına farklı bir yer verildiği pek çok sahih rivayetten açıkça anlaşılmaktadır. Müslümanlar, bu hadislerin gereğini yerine getirdikleri ölçüde Allah katında değer kazanırlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sabah ve yatsı namazlarını camide cemaatle kılmak, diğer namazları cemaatle kılmaktan daha faziletlidir.

2. Sabah ve yatsı namazları, münafıklara en zor gelen namazlardır. Bu sebeple bu iki vaktin namazı, mü'minle münafığı ayırıcı bir özelliğe sahiptir.

3. Emekleyerek ve sürünerek de olsa camiye, cemaate gelmeye özen göstermek gerekir.

تاوّل صلّا ىل ع ؤظفاحم ل اب رمأل ا باب -193
تابوتك م ل ا

والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنّ

FARZ NAMAZLARA DEVAM ETMENİN
ÖNEMİ

FARZ NAMAZLARA DEVAM ETMENİN
EMREDİLMİŞ

TERKETMENİN İSE CİDDİ BİÇİMDE
YASAKLANMIŞ OLDUĞU

Âyetler

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ
[238]

1. “Namazlara, özellikle orta namaza devam ediniz.”

Bakara sûresi (2), 238

Beş vakit namazı eksiksiz kılmak ve bunu ara vermeksizin yapmak gerekir. Çünkü âyetteki muhafaza kelimesi namazların eksiksiz, en mükemmel şekilde ve vaktinde kılınması gibi özellikleri kapsamına alır. Ayrıca bütün rükünlerini ve şartlarını da yerine getirerek namaz kılmamız icap eder. Zira âyetin devamındaki “Allah için boyun eğerek kalkın namaza durun” emri bunu gerektirir. Burada geçen kunut tabiri, taati, huşûu, boyun eğmeyi ve ayakta durmayı ifade eder ki, dilimizde buna divan durmak denir.

Peygamberimiz: “Namazın en faziletlisi kunutu uzun olandır” buyurmuştur (Müslim, Müsâfirîn 164-165).

Orta namaz dediğimiz salât-ı vustânın hangi vaktin namazı olduğu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüşse de, genel kabul gören ikindi namazı olduğudur. Sahâbeden Hz.Ali, İbni Mes’ûd, Ebû Eyyûb, İbni Ömer, Semüre İbni Cündeb, Ebû Hüreyre, İbni Abbas, Ebû Saîd el-Hudrî, Hz.Âişe ve daha birçokları salât-ı vustânın ikindi namazı

olduğu görüşündedir. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik, bir görüşünde İmam Şâfiî ve Ahmed İbni Hanbel de aynı kanaattedirler. Hz.Ömer, Ebû Mûsa ve Muâz'ın da aralarında bulunduğu bazı sahâbîler ise sabah namazı olduğunu söylemişlerdir. Bazı sahâbîlerin öğle namazı, bazılarının akşam, bazılarının da yatsı namazı dedikleri nakledilir. Hatta bu görüşler cuma namazından bayram namazına kadar uzanan bir çerçeveye oturtulmaya çalışılır. Bunların her biri üzerinde duracak değiliz. Fakat Peygamber Efendimiz'in: "Orta namaz ikindi namazıdır" hadisi (Tirmizî, Salât 19) ve Ahzab harbi gününde: "Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun" (Müslim, Mesâcid 205) buyurması, "ikindi namazıdır" diyenlerin delilini teşkil etmektedir. Ayrıca namazlar olduğunun ifade edilmesi de, bütün namazların korunması ve hiçbirinin ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koyar. Nitekim âyetin başında bütün namazları muhafaza ediniz emrinin yer alması bunun en kesin delilidir.

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخَذُواهُمْ وَأَحْصَرُواهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا
[5]وَالزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ الصَّلَاةَ وَأَت

2. “Eğer tövbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse onları serbest bırakın.”

Tevbe sûresi (9), 5

Bu ayetin tamamının anlamı şöyledir: “Haram ayları çıkınca Allah’a ortak koşanları nerede bulursanız öldürün; onları yakalayın, hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup onları bekleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah bağışlayan, esirgeyendir.”

İnsanın mü’min olmasının en önemli göstergelerinden biri namazdır. Namaz kılan insana âyette geçen muamelelerin hiçbiri yapılmaz. Bu âyetin hükmü müşrik Arapları kapsamaktadır. Onlar iman edip namaz kılmayı ve zekât vermeyi kabul edince, daha önce yapmış oldukları şeyler, küfür ve haksızlıklar bağışlanır. Çünkü İslâm insanın geçmişini örter, kişi âdeta hayata yeni başlamış ve dünyaya yeni gelmiş gibi muamele görür.

Hadisler

سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -1076-
الصَّلَاةُ عَلَى «: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ :لَيْلِيهِ وَسَلَّمْ صَلَّى اللَّهُ عَ
ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ :قُلْتُ «بِرُّ الْوَالِدَيْنِ» :ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ :قُلْتُ «وَقْتُهَا
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

1076. İbni Mes'ud radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Hangi ameller daha faziletlidir? diye sordum.
- “Vaktinde kılınan namaz” buyurdu.
- Sonra hangisi? dedim.
- “Ana babaya iyilik etmek” cevabını verdi.
- Daha sonra hangisidir? diye sordum.
- “Allah yolunda cihâd etmektir” buyurdular.

Buhârî, Mevâkît 5, Cihâd 1, Edeb 1, Tevhîd 48;
Müslim, İmân 137-139. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât
14, Birr 2; Nesâî, Mevâkît 51

Açıklamalar

Sahâbe-i kirâmdan birçokları çeşitli vesilelerle Peygamber Efendimiz'e hangi amelin, hangi iş ve davranışın daha üstün ve daha hayırlı olduğunu sormuşlardır. Efendimiz'in bu sorulara verdiği cevaplar muhteliftir. Fakat bunların hemen tamamına yakınında namazın ve cihadın önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Bu hadiste de ilk sırayı namaz almıştır. Çünkü imandan sonra en önemli amel namazdır. Namazı kılmayan ve önemsemeyen bir kimsenin Allah'ın diğer emirlerine ve yasaklarına saygılı olması beklenilemez. Kur'an'ın namazı emreden birçok âyetinin yanında Peygamber Efendimiz'in namaz konusundaki sayısız tavsiyesi bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bu hadiste dikkatimizi çekmesi gereken en önemli husus, namazın vaktinde kılınmasıdır. Vakti çıktıktan sonra kılınan veya kazaya kalan namazın faziletinin ve sevabının noksanlaşacağında şüphe yoktur. Bundan dolayı sebepsiz yere namazların vaktini geciktirmek veya geçirmek, fevkalâde bir mazeret olmadıkça kazaya bırakmak câiz değildir. Ulemâmızın namaz üzerinde hassasiyetle durmalarının sebebi, onun bütün amelleri ve hayırları kapsayıcı bir nitelik taşımasındandır.

Dinimiz, dünyaya gelmemize vesile olan ve bizleri bakıp büyüten, üzerimize titreyen, sevgi, şefkat ve merhametiyle bizlere kol kanat geren ana babalarımıza iyilik, saygı ve hürmeti de namazdan hemen sonraki bir mevkie yerleştirmiştir.

Cihad ise, bu dünyada yaşamayı anlamlı kılan ve yeryüzünün Allah'ın iradesi doğrultusunda yönetimine, bütün insanların Allah'a kul olma vasfı kazanmasına veya Allah'ın hükümlerini kabul etmesine vesile teşkil eden, dinin zirvesi olan bir ibadettir.

Bütün bunları kapsadığı için hadisi kitabımızın “Ana Babaya İyilik” bahsinde 314 numara ile görmüştük. “Cihad Kitabı”nda 1289 numara ile tekrar göreceğiz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Dinimizde ameller fazilet ve sevap açısından derecelere ayrılmıştır.
2. İmandan sonra en faziletli amel, en önemli farz vaktinde kılınan namazdır.

3. Namazı sebepsiz yere vaktinde kılmamak büyük günahlardandır.

4. Kullar içinde saygı ve hürmete en lââyık olanlar ana babadır.

5. En üstün fadâkârlık Allah yolunda cihaddır.

قال رسولُ الله : وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال - 1077- شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ ، وَحَجُّ الْبَيْتِ مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ «نَاضِرٌ مُوصَو» .

1077. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İslâm beş temel üzerine bina kılınmıştır: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik etmek. Namazı dosdoğru kılmak, zekâtı hakkıyla vermek, Allah'ın evi Kâbe'yi hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”

Buhârî, İmân 1, 2, Tefsîru sûre(2) 30; Müslim, İmân 19–22. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13

Açıklamalar

İslâm'ın şartları dediğimiz esasları ihtivâ eden bu hadis, Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili âyetlerinin bir özü niteliğindedir. Burada Peygamberimiz'in iman değil de İslâm kelimesini kullanmış olması, ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü İslâm, inanılan dinin şerîat kısmıdır. Daha açık ve anlaşılır bir ifadeyle, hayat dediğimiz yaşama alanının, uygulamanın, inanca uygun biçimde dışa akseden ve görünen kısmıdır. Biz bunu genel anlamda ibadet, yani Allah'a karşı kulluk vazifelerini yerine getirme diye adlandırırız. Kişiler hakkında inançlarıyla ilgili hüküm de buna göre verilir. Çünkü imanın tezâhürü, dışa akseden yönü İslâm'dır. İslâm ile iman çoğu kere eş anlamlı iki mefhum gibi kabul edilip kullanılsa da, kelâm âlimleri temelde aralarında fark olduğunu belirtirler. İman kalbî bir amel olup, sözle ifade ettiğimiz kelime-i şehâdet onun ibadet kısmıdır. Çünkü ibadet ya sözlü ya sözsüz olur. İbadetin sözlü olanı sadece kelime-i şehâdettir. Sözsüz olan ibadet ise ya terketmek suretiyle ya da fiille yapılır. Terketmekle yapılan ibadet oruçtur. Çünkü oruç, yemeyi içmeyi, cinsî münasebeti terketmeyi gerektirir. Fiilî ibadet ya bedenle, ya malla veya her ikisiyle birlikte yapılır. Namaz bedenle, zekât

malla, hac ise hem beden hem malla yapılan ibadetlerdir. İşte hadisimiz bütün bu ibadetleri kapsayıcı bir özellik taşır. Çünkü İslâm bunların hepsini içine alır. Fakat İslâm'ın bunlardan ibaret olduğu söylenemez. Bunlar, büyük bir binanın üzerinde durduğu, onu ayakta tutan beş ana sütun olarak kabul edilebilir. Ama bina sadece o sütunlardan ibaret olmayıp, daha pek çok aksamı vardır. Onların önemsiz olduğu iddia edilemez.

Hadisin muhtevasını teşkil eden iman, namaz, zekât, oruç ve hac konuları, bu kitabın ilgili bölümlerinde geniş biçimde ele alındı. Bu konular, dilimizde ilmihal bilgileri dediğimiz, her müslüman ferdin bilip uygulamakla yükümlü olduğu ve bilgisizliğin affedilmediği alanlardır. Onun için her müslüman fert, kendisine farz-ı ayın olan bu bilgileri öğrenmek zorundadır.

Bu hadisin zahirine bakarak, beş esastan birini terkedenin müslüman olmayacağı anlaşılabılır. Fakat durumun böyle olmadığında ümmetin âlimlerinin icmâı vardır. Şu kadar var ki, bunlardan birini inkâr eden veya terketmeyi helâl sayan kimse mü'min ve müslüman kabul edilmez. İnkâr etmeyerek veya helâl saymayarak yerine getirmeyen büyük günah işlemiş olur.

Hadisi 1209 ve 1274 numaralarla tekrar ele alacağız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İslâm'ın şartlarından herhangi birini inkâr eden kimse mü'min sayılmaz.

2. İslâm'ın şartlarından birini inkâr etmeyerek ve terkini helâl saymayarak yerine getirmeyen büyük günah işlemiş olur.

3. Hadiste sayılan beş esas İslâm'ın ana esasları olup, İslâm bunlardan ibaret değildir.

أَمَرْتُ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ - 1078- أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ يَمُوءَ لِالصَّلَاةِ ، وَيُؤْتُوا لِزَكَاةٍ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي فَيَوْ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ

1078. Abdullah İbni Ömer radiyallahü anhümâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ben, insanlarla Allah’tan başka ilâh olmadığına, Muhammed’in Allah’ın Resulü olduğuna şehâdet edip, namazı tastamam kılıp, zekâtı hakkıyla verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm’ın gerektirdiği haklar bunların dışındadır. Onların kalplerinde gizledikleri şeylerin hesabı da Allah’a aittir.”

Buhârî, İmân 17, 28, Salât 28, Zekât 1, İ’tisâm 2, 28; Müslim, İmân 32-36. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihâd 95; Tirmizî, Tefsîru sûre(88); Nesâî, Zekât 3; İbni Mâce, Fiten 1-3

Açıklamalar

İslâm’ın yeryüzüne gönderiliş gayesi ve ulaşmak istediği hedef, bütün insanlara Allah’ın dininin tebliğ edilmesini sağlamak ve yeryüzünde Allah’ın hükmü dışında bir hâkimiyet kalmamasını temin etmektir. Bu hedef, bütün insanların İslâm’a girmelerini ve müslüman olmalarını sağlayıcı bir şart taşımıyor. Çünkü hidayete ulaştırmak Allah’a mahsustur. Bizler sadece buna vesile olabiliriz ve görevimiz de bundan ibarettir. Müşrikler ve kâfirlerle cihada izin verilisinin sebebi de bundandır. Çünkü onlar, insanlardan müslüman

olmak isteyenlere engel teşkil etmekte, müslüman olanları da bundan döndürmek için şiddet ve baskı uygulamaktadırlar. Kelime-i şehâdet getiren kimse ile savaşmak haramdır. Kelime-i şehâdet getirmese bile, İslâm'ın hâkimiyetini kabul eden veya müslümanlarla sulh antlaşması yapanlarla da savaşılmaz. Kelime-i şehâdet getiren kimsenin İslâm'ı kabul ettiğine hükmolunur. Daha sonra ondan namaz, oruç, zekât gibi dinin temel hükümlerini yerine getirmesi istenilir. Bunların en başında gelen namazdır. Çünkü Peygamber Efendimiz çeşitli yerlere gönderdiği valilerine, gittikleri yerin halkına kelime-i şehâdetten sonra namaz kılmalarını istemelerini emretmiştir. Sonra dinin diğer esasları istenilir.

Hadisimiz daha önce 391 numara ile de geçmişti; 1212 numara ile tekrar gelecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kelime-i şehâdeti söyleyen ve İslâm'ın şartlarını yerine getiren kimse ile savaşılmaz.
2. İnsanlar hakkında dış görünüşlerine göre hüküm verilir.

3. Bir kimse kalbinde gizlediklerinden dolayı sorgulanmaz ve bunun hesabını sadece Allah'a verir.

4. İmandan sonra en önemli farz, beş vakit namazdır.

ثني رسولُ الله صَلَّى بعَ :وعن معاذٍ رضي الله عنه قال -1079-
إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ، « :اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ
فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَنَّي رَسُولُ اللهِ ، فَإِنْ هُمْ
رَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى افْتَدَى
فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى
افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ قُتْرُ عَلَى فُقَرَائِهِمْ ، فَإِنْ هُمْ
لَهُمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ أَطَاعُوا لِذَلِكَ ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أُمَمٍ
. متفقٌ عليه «بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ

1079. Muâz radiyallahu anh şöyle dedi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem beni Yemen'e (vali ve kadı olarak) gönderdi ve şöyle buyurdu:

“Muhakkak ki sen Ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Onları, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Şayet buna itaat ederlerse, Allah'ın kendilerine bir gündüz ve gecede beş

vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip itaat ederlerse, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere kendilerine zekâtın farz kılındığını haber ver. Buna da itaat ettikleri takdirde, onların mallarının en kıymetlilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasını almaktan çekin. Çünkü onun bedduası ile Allah arasında bir perde yoktur.”

Buhârî, Zekât 41, 63, Megâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, İmân 29-31. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 46; İbni Mâce, Zekât 1

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz, Muâz İbni Cebel’i Tebük Gazvesi’nden sonra hicrî dokuzuncu yılda Yemen’e vali ve kadı olarak göndermişti. Ayrıca zekât memurlarının topladıkları zekât mallarını teslim almaya da onu vekil tayin etmişti. Peygamberimiz Yemen’i beş vilâyete ayırmıştı. Muâz’ın gittiği yer Cened vilâyeti idi. Ehl-i kitap’tan olan Yemen halkı yahudi idi. Onlara bir peygamber gönderilmiş ve bir ilâhî kitap gelmişse de, zaman içinde itikadlarında sapma olmuş ve şirke sürüklenmişlerdi. Bu sebeple davet edilecekleri ilk şey sahih bir itikad olmalıydı.

Onların Allah’a ve kendilerine gönderilen bir peygambere inandıklarını, dolayısıyla böyle bir davete ihtiyaçları olmadığını söylemek veya onları kendi dinleri içinde imanları Allah katında makbul mü’min kabul etmek söz konusu olamaz. Çünkü Kur’an onlara bu davetin yapılmasını emretmektedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, dört halife ve onlardan sonra gelen bütün halife ve yöneticiler Ehl-i kitâbı İslâm’a davet etmişlerdir. Şayet onların inancı makbul sayılsaydı Kur’an’ın pek çok âyeti onları İslâm’a daveti emretmez, Resûl-i Ekrem Efendimiz de onları müslüman yapmak için uğraşmaz ve kendileriyle savaşmazdı.

Bir kimsenin İslâm’ı kabul ettiği kelime-i şehâdeti ikrarıyla, yani dil ile söylemesiyle anlaşılır. Bundan sonra o kimsenin uyması ve yerine getirmesi gereken farzlar, emirler ve yasaklar vardır. Çünkü bunların hepsi kelime-i şehâdetin muhtevasında mevcuttur. Onların başında beş vakit namaz gelir. Peygamber Efendimiz de, Muâz’a, kelime-i şehâdetten sonra uyulmasını isteyeceği ilk şeyin günde beş vakit namaz kılınması olmasını emretmiştir. “Namaza itaat ederlerse” denilmesi, önce namazın üzerlerine farz kılındığını ikrar etmeleri, sonra da bilfiil namaz kılmak suretiyle emre itaat ettiklerini göstermeleri gerektiği içindir.

Namaz, zengin, fakir, kadın, erkek aklı yerinde ve bulûğ çağına ulaşmış olan her müslümana farzdır.

Namazdan sonra yerine getirilmesi istenilen ibâdet, yegâne mâlî ibadet olan zekâtıdır. Çünkü malda zekâtıdan başka farz olan bir hak yoktur. Zekât ise, sadece zengin müslümanların üzerine farzdır.

Zekât, zenginin malından fakire vermesi gereken paydır. Hangi mallardan ne miktarda alınacağı, nasıl toplanacağı ve kimlere verileceği, Peygamber Efendimiz tarafından bütün detaylarıyla açıklanmış ve zekâtı toplamakla görevlendirilen kimselere tâlimat olarak bildirilmiştir. Burada bunları tekrarlamamız söz konusu olamaz. Bir kere daha hatırlamamız gereken, zekâtın son derece önemli sosyal nitelikli bir ibadet olduğudur. Zekâtı verip vermemek kişilerin kendi tercihlerine bırakılmış olmayıp, İslâm devleti bu maksatla kurduğu teşkilâtla bu farzın yerine getirilmesini sağlar. Zekât memuru, malın en gözde ve en kıymetli olanını seçip almaz. Bununla beraber en kıymetsiz ve kötü olanını da almaması gerekir. Orta halli olanı alır.

Hadiste oruç ile haccın zikredilmemiş olması, bunları istenilmemesi anlamına gelmez. Fakat namaz ile zekât Kur'an'da pek çok kere, peş peşe

ve birlikte zikredildiği için bu ikisinin öne geçirilip misal gösterilmesiyle iktifa olunmuştur. İslâm'ın üzerine bina kılındığı beş esasa bunların da dahil olduğu herkesin bildiği bir gerçektir. Bu sebeple burada bir noksanlık olduğu iddia edilemez.

Hadisi 210 numara ile de açıklamıştık.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kâfirlerle savaşılmazdan önce, kelime-i şehâdet getirerek İslâm'a girmeleri istenir.

2. Kelime-i şehâdet getirenin müslüman olduğuna hükmolunur. Namaz ve zekât gibi farzları yerine getirmesi daha sonra istenilir.

3. Her gün beş vakit namaz kılmak, her müslümanın üzerine farzdır.

4. Zekât, zenginin malındaki fakirin hakkı olup farzlardandır.

5. Zekât toplamakla görevli memurlar malın en iyisini zekât olarak alamaz.

6. Mazlumun bedduası mutlak olarak reddolunmaz.

7. Haber-i vâhid dinde delil olarak makbul ve onunla amel etmek vâcibdir.

1080- سمعتُ رسولَ الله صَلَّى: وعن جابرٍ رضي الله عنه قال -
إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ «: الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولُ
. ملسم هاور «الصَّلَاةِ

1080. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

– Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i:

“Gerçekten kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terketmek vardır” buyururken işittim.

Müslim, Îmân 134. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Sünnet 15; Tirmizî, Îmân 9; İbni Mâce, İkâmet 17

Açıklamalar

Şirk, Allah’ı tanımakla beraber putlara ve diğer yaratıklara tapanlar, yani Allah’a ortak koşanlar için kullanılan bir tabirdir. Böyle bir vasma sahip olana müşrik denilir. Küfür, şirki de içine almakla beraber daha genel anlamda kullanılan bir terimdir.

Dinin esaslarından birini inkâr eden kimse için müşrik denilmez, fakat ona kâfir denilir. Bu durumda hadisin anlamı şöyledir: Bir kimseyi şirkten ve küfürden alıkoyan şey, namaz kılmasıdır. Namazı bırakırsa artık o kimse ile şirk ve küfür arasında bir engel kalmaz, ya müşrik ya da kâfir olur. Namazı terkeden kimse, onun farziyetini inkâr ederse, bütün ulemânın ictihadına göre kâfir olur. Fakat yeni müslüman olan ve namazın farziyetini öğrenecek kadar İslâm toplumu içinde kalmayan kimse bu hususta mâzur sayılır.

Farz olduğuna inanmakla birlikte sadece tembelliği sebebiyle namaz kılmayan kimse ile ilgili olarak âlimlerin ictihad ve anlayışları farklılıklar arzeder. İmam Mâlik ve Şâfiî'nin de aralarında olduğu bir grup âlime göre böyleleri kâfir değil, fâsıktırlar. Böyle kimselerden tövbekâr olmaları istenir. Tövbeyi kabul etmeyenlere şer'î ceza uygulanır. Bu cezaonların öldürölmeleridir. Selef âlimlerinden bazalarına göre, namazı terkeden kimse kâfir kabul edilir. Ahmed İbni Hanbel'e izâfe edilen bir görüş böyledir. Ayrıca İbni Mübârek ve İshâk İbni Râhûye'nin de aynı kanaatte oldukları belirtilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ve Kûfe ulemâsına göre namazı terkeden kâfir

olmaz. Cezası da ölüm değil, ta'zir ve namazı kılıncaya kadar hapistir. Bütün bu görüşler, namazın önemini ve namazı terketmenin ne kadar büyük bir günah olduğunu göstermesi açısından üzerinde dikkatle düşünölmeye değer.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Şirk ve küfür en büyük günahlar olup, Allah her ikisini de asla affetmez.

2. Namazı terketmek kişinin kâfirlikle vasıflandırılmasına neden olur. Terkini helâl sayan kâfir; farz olduğuna inandığı halde terkeden fâsık kabul edilir.

3. Namaz kılan kimsenin müslüman olduğuna hükmolunur.

4. Namaz kılmayanlara ceza verileceğı kesin olmakla beraber, cezanın nevi hakkında ihtilâf vardır.

وعن بُرَيْدَةَ رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم - 1081-
«العهد الذي بيننا وبينهم الصلاة ، فمن تركها فقد كفر » : لاق
. حديث حسن صحيح : لاقو يذمرت لا هاور

1081. Büreyde radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bizimle onlar arasındaki ayırıcı temel unsur namazdır. Namazı terkeden kimse küfre d  er.”

Tirmiz ,  m n 9. Ayrıca bk. Nes , Sal t 8;  bni M ce,  k met 77

Açıklamalar

Had s-i  er fte kendilerinden “onlar” diye bahsedilenler münafıklardır. M nafıklık gerçekte k fr n bir çeşididir. Çünkü onlar kalben  sl m'a inanmamı  oldukları halde, dış görünüş ve davranışlarıyla müslüman oldukları intibaini verirler. Namazda hazır bulunmak, cemaate devam etmek ve dinin bunlar dışındaki z hir hükümlerine uymak suretiyle, müslümanlarla ilgili uygulamaların kendileri için de geçerli olmasını hak ederler. Şayet namazı terkedecek veya dinin z hir hükümlerini uygulamayacak olurlarsa, k firlerle eşit olurlar ve kendilerine k firlere tatbik olunan hukuk uygulanır. Nitekim, Res l-i Ekrem Efendimiz'den münafıkların  ld r lmesi yolunda izin istenildiğinde, o buna müsaade etmeyerek:

“Dikkatinizi ekerim! Ben namaz kılanları öldürmekten nehyolundum” buyurmuştur (Alî el-Kârî, el-Mirkât, II, 276). Mûnafık bir kimse namazı terketmek suretiyle küfrünü açığa vurunca kendisine yapılacak muamele bu haline uygun olur. Mûnafık olmadığı halde namazı terkeden kimse ise, mûnafığın amelini işlemiş olur. Bunların her birinden sakınılması gerekir. Sakınılmadığı takdirde kişi, göreceğı muamele ve kendisine uygulanacak hukukî statüyü haketmiş olur. Bir önceki hadisi açıklarken de ifade ettiğimiz gibi, ulemânın büyük çoğunluğu böyle yerlerde geçen küfür tabirini aşırı tehdit ve şiddetle sakındırma olarak yorumlamışlardır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılan kimsenin mûnafık veya kâfir sayılarak öldürölmesi haramdır.
2. Namazı terkeden mûnafığa veya mûnafığın amelini işleyen müslümana gerekli ceza verilir.
3. Farziyetini inkâr etmediğı ve terkini helâl görmediğı halde namaz kılmayan kimseye mûnafık veya kâfir denilmez; o sadece günahkârdır.

اللّٰهُ التَّابِعِيُّ الْمُتَّفَقُ عَلَى جَلَالَتِهِ رَحِمَهُ وَعَنْ شَقِيقِ بْنِ عَبْدِ-1082
كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرُونَ شَيْئًا مِنْ :اللّٰهُ قَالَ
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ .الْأَعْمَالُ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلَاةِ
بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

1082. Büyük bir şahsiyet olduğunda herkesin görüş
birliği bulunan, tâbiînden Şakîk İbni Abdullah
rahimehullah şöyle dedi:

Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâbı,
namazdan başka herhangi bir amelin terkini küfür
saymazlardı.

Tirmizî, İmân 9

Şakîk İbni Abdullah

Tâbiîn neslinin büyüklerinden olup, güvenilir bir
râvî ve faziletli bir şahsiyet olduğunda bütün ricâl
âlimlerinin ittifakı vardır. Enes İbni Mâlik'ten
rivayette bulunmuş, kendisinden de Yahyâ el-
Kattân ve Vekî' İbni Cerrâh gibi şöhretli imamlar
hadis öğrenip nakletmişlerdir.

Allah ona rahmetiyle muamele etsin.

Açıklamalar

Tâbiîn tabakasından bir kişi olan şakîk'in bu sözü maktû' bir rivayettir. Tâbiînin sözleri, fiil ve takrirleri maktû' diye adlandırılır. Maktû' rivayetlerin şer'î bir hükme medar olması, yani onların üzerine bir hüküm bina edilmesi söz konusu değildir. Bu çeşit rivayetler, bir görüş, bir düşünce olarak, Kur'an veya sahih sünnetle konulan bir hükmün açıklanıp anlaşılmasına yardımcı olur. Veya tâbiîn tabakasından bir imamın görüşü, ictihadı olarak tercih edilip alınabilir. Nitekim bunun pek çok misalini fıkıh kitaplarında bulmak mümkündür.

şakîk'in sözü, maktû' olmakla beraber, muhtevası itibariyle mevkûftur. Yani sahâbe-i kirâmın tavrını ortaya koyan, onların anlayışını yansıtan bir rivayettir. Bilindiğı gibi mevkûf rivayetleri de başlı başına delil olarak kabul etmeyen pek çok fakih imam vardır. Fakat bu konuda herkesin görüşü aynı olmayıp, merfû bir rivayetin olmadığı yerlerde mevkûfu delil kabul edenler de bulunmaktadır. İmam Ebû Hanîfe gibi seçme yanlısı olanların varlığını da bir kere daha hatırlamalıyız.

Bu rivayet, sahâbenin her birinin namazı ne kadar önemli bir ibadet kabul ettiklerini, terkini küfre yakın bir davranış saydıklarını ortaya koyması açısından önemlidir. Onların bu tavır ve anlayışının temelinde, Kur'an ve Sünnet'in namaza verilen önemle ilgili emir ve tavsiyeleri vardır. Konumuz içinde buraya kadar misal kabilinden yer verilen âyet ve hadislerin muhtevasını düşünersek, sahâbenin bu yöndeki hassasiyetini ve haklılığını anlamanın hiç de zor olmadığı sonucuna varırız.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Namaz kılmak, bir kimsenin mü'min olduğunun delili olduğu gibi, namazı terketmek de kişinin küfre nisbet edilmesine sebep olur.

2. Namaz, ibadetlerimizin en önemlisi olup, vaktinde kılınması, devamlı kılınması, terkinden sakınılması gerekir.

قال رسولُ الله: وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال -1083- القيامة من إنَّ أول ما يُحاسبُ به العبدُ يومَ: «صلى الله عليه وسلم عمله صلاته، فإن صلحت، فقد أفلح وأنجح، وإن فسدت، فقد خاب وخسر، فإن انتقص من فريضته شيئاً، قال الربُّ، عز وجلَّ: انظروا هل لعبدٍ من تطوُّع، فيكملُ بها ما انتقص من الفريضة:

ثي دح لاقو يذمرتلا هاور «؟ ثم تكون سائر أعماله على هذا نسح .

1083. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabb'i:

– Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız? der. Farzların eksiği nafilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir.”

Tirmizî, Mevâkît 188. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 149; Nesâî, Salât 9; İbni Mâce, İkâmet 202

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nitelemesiyle ifade edecek olursak, namaz mü'minin mi'racı olan bir ibadettir. Kişinin salâh ve felâhının, hayatının diğer alanlarında nasıl bir insan olduğunun göstergesi

kabul edilebilir. Çünkü şuuruna varılarak kılınan namaz, insanı her türlü çirkinlik ve kötülüklerden alıkoyar. Her gün beş vakit namaz kılan insan, maddî ve mânevî temizliği şahsında toplamış olur. Namaz, Allah'ın hakkı olan ve kişinin sadece Allah'a karşı sorumluluk duygusuyla yerine getirdiği bir farzdır. Fakat bu farzın Allah katında makbul olması için yerine getirmemiz gereken birçok vazife vardır. Bunların arasında kul haklarına riayet önemli bir yer işgal eder.

Allah Teâlâ kendine ait haklardaki noksan ve kusurları dilerse affeder; fakat kullara ait hakları affetmez. Onların affı, üzerinde kul hakkı bulunan kişinin dünyada hak sahibiyle helâlleşmesine bağlıdır. Âhirete kalan kul hakları, kişinin Allah için işlediği ibadet ve tâat cinsinden amellerinin sevabının hak sahibine verilmesiyle ödenir. Öyle ki, üzerinde kul hakkı bulunan kişinin amellerinin sevabı, hak sahibi olanların haklarının ödenmesine yetmezse, hak sahibinin günahları ona yüklenilmek veya cezalandırılmak suretiyle hesabı kapatılır. İşte Peygamber Efendimiz'in müflis olarak tanıttığı kişiler böyleleridir:

“Gerçekten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek kimsedir.

Fakat şuna sövmüş, buna zina isnadında bulunmuş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, diğerini dövmüş olarak gelir. Şuna buna hasenatından verilir de şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenir, sonra da cehenneme atılır” (Müslim, Birr 59; Tirmizî, Kıyâmet 2).

Kulun önce Allah’a karşı görev ve sorumluluklarından hesaba çekilmesinin sebebi, üzerinde bulunan kul haklarının bunlardan ödenecek olmasındandır diyebiliriz. Bu hadis, farzları eksiksiz yerine getirmekle birlikte nâfile ibadetlere devam etmenin ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Nâfileler bütün ibadetlerimizle ilgili olabilir. Nâfile namaz, nâfile oruç, nâfile hac, nâfile zekât yani farz olanın dışında verilen sadakaların hepsi ve daha birçok hayır bu sınıfa girer. Burada anılan nâfilelerle namazdaki huşûun, kişinin zikirleri ve dualarının kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Çünkü bunların her biri, Allah katında ecir ve sevabı olan ameller cinsindendir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kişinin Allah katında hesaba çekileceği ilk ameller, hukûkullah dediğimiz, hesabı sadece Allah’a ait olan ibadet ve tâatlerimizdir.
2. Hukûkullahtan hesabı ilk sorulacak amel, beş vakit farz namazdır.
3. Farz namazların noksanlıkları nâfile ibadetlerle tamamlanır.
4. Nâfile ibadetlere devam etmek, dünya ve âhirette mü’minin yararınadır.
5. İnsanlar, kıyamet gününde bütün yaptıklarından hesaba çekilecektir.

باب فضل الصفِّ الأوَّل -194

بإتمام الصفوفِ الأوَّل ، وتسويتها ، والتراصِّ فيها والأمر

NAMAZI İLK SAFTA KILMANIN SEVABI

NAMAZI İLK SAFTA KILMANIN SEVABI,
ÖNDEKİ SAFLARI

DOLDURMAYI, SAFLARI DÜZGÜN VE SIK TUTMAYI EMRETME

Hadisler

خَرَجَ عَلَيْنَا : عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ -1084
أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تُصَفُّ « : رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصِفُّ الْمَلَائِكَةُ : فَقُلْنَا « الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟
وَنَ فِي يُتَمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى ، وَيَتَرَاوُ » : عِنْدَ رَبِّهَا ؟ قَالَ
. مَلْسَم هَاوِر «الصفّ

1084. Câbir İbni Semüre radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem evinden çıkıp yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:

- “Meleklerin Rableri huzurunda saf bağlayıp durdukları gibi saf bağlasanız ya!”

Bunun üzerine biz:

- Yâ Resûlallah! Melekler Rablerinin huzurunda nasıl saf bağlayıp dururlar? diye sorduk. Şöyle buyurdu:

- “Onlar öndeki safları tamamlayıp birbirine perçinlenmiş gibi bitişik dururlar.”

Müslim, Salât 119. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; Nesâî, İmâmet 28; İbni Mâce, İkâmet 50

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâma her güzel edebi öğrettiği gibi, namazı nasıl kılacaklarını anlatmış, nerede nasıl oturup kalkacaklarını ve nasıl davranacaklarını da göstermiştir. Hadisimizin râvisi Câbir İbni Semüre’nin anlattığına göre ilk zamanlar ashâb-ı kirâm namazı bitirip de selâm verecekleri zaman, elleriyle sağa sola işaret ederlermiş. Bunu doğru bulmayan Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara:

“Hırçın atların kuyruğu gibi ellerinizi neden kaldırılıyorsunuz? Sâkin durun!” diyerek namazdan çıkarken nasıl selâm vermek gerektiğini öğretmişti (Müslim, Salât 120-121).

Yine Câbir İbni Semüre’nin anlattığına göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem birgün Mescid-i Nebevî’de sahâbîlerin yanına geldiğinde

onların dağınık halkalar halinde oturduğunu gördü. Onlara:

- “Sizi neden dağınık cemaatler halinde görüyorum?” buyurarak mescidde böyle oturmanın uygun olmadığını hatırlattı. Başka bir gün de hadisimizde geçen olay meydana geldi.

Bütün bunlar bize, müslümanın, bulunduğu yerin şartlarına göre en güzel biçimde davranması gerektiğini göstermektedir. Hepsi de mescidde geçen yukarıdaki olaylar, mescidde durmanın ve oturmanın belli edepleri bulunduğunu, bir müslümanın mescidde otururken de, ibadet ederken de bu edeplere uymak zorunda olduğunu ortaya koymaktadır.

Peygamber aleyhisselâm namaz kılarken Allah’ın huzurunda olduğumuzu hatırlatmakta, Allah’ın huzurunda nasıl durmak gerektiği konusunda melekleri kendimize örnek almamızı tavsiye buyurmaktadır. Sâffât sûresinden öğrendiğimize göre meleklerin ilâhî huzurda duruş tarzları ile namaz kılanların saf bağlayıp durmaları birbirine benzemektedir. Nitekim bu sûrenin ilk âyetinde Allah Teâlâ meleklerden bahisle “Saf bağlayıp duranlara... yemin ederim ki” buyurmakta, 165.

âyetinde de namaz kılanlardan “Biziz o saf saf dizilenler” diye söz edilmektedir.

Resûlullah Efendimiz meleklerin Allah’ın huzurunda veya O’nun arş-ı a`lâsının etrafında düzgün sıralar yani saflar halinde durduklarını, saflar arasında hiçbir boşluk bırakmadıklarını, bir saffı iyice doldurmadan arkadaki saffa geçmediklerini, üstelik birbirlerine perçinlenmiş gibi sımsıkı kenetlendiklerini belirtmekte, öte yandan namaz kılan müslümanların da Allah’ın huzurunda bulunduğunu hatırlatarak o yüce mevkide meleklerle benzemeye çalışmalarını öğütlemektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cemaatle namaz kılarken en ön saftan itibaren saflar arasında hiçbir boşluk bırakmamalı, bir saf tamamlanmadan öteki saffı başlatmamalıdır.
2. Saflar arasında boşluk kalmaması için de namaz kılanlar birbirlerine iyice yaklaşmalı ve omuz omuza durmalıdır.
3. Bu şartlara uyulmadığı zaman cemaatle namazın sevabı yitirilir.

4. Safların düzgün olması, müslümanların şuurlu ve uyanık olduğunu gösterir.

1085- وعن أبي هريرة ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ، « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهْمُوا ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا

1085. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar ezan okumanın ve namazda ilk safta bulunmanın sevabını bilselerdi, sonra bunları yapabilmek için kur’a çekmek zorunda kalsalardı, mutlaka kur’a çekerlerdi.”

Buhârî, Ezân 9, 32, Şehâdât 30; Müslim, Salât 129.
Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, Mevâkît
22, Ezân 31

Açıklamalar

Hadisimiz ezan okumanın ve dinlemenin faziletlerinin ele alındığı bahiste 1035 numara ile geçmiştir. İlk safta namaz kılmanın sevabı da 1087 numaralı hadiste ele alınacaktır.

Orada hadisin tamamı zikredilmiş, insanların camiye erken gitmenin sevabını bilmedikleri, şayet bilselerdi camiye daha erken varabilmek için âdeta yarış edecekleri belirtilmiştir. Hadisın devamında insanların yatsı ve sabah namazını camide cemaatle kılmanın sevabından da haberdar olmadıkları söylenerek, bunu bilselerdi camiye emekleyerek bile olsa gelmeye çalışacakları hatırlatılmıştır.

Burada konumuzla ilgisi sebebiyle hadisin sadece ilk yarısı zikredilmiştir. İlk saf, imamın hemen arkasında bulunan saftır. Namazı ilk safta kılmanın insana pek çok hayır ve bereket kazandırmasının sebebi, imamın sûreleri yüksek sesle (cehrî) okuduğu namazlarda Kur'an'ı dinlemek, Fâtiha'yı okuyup bitirdiği zaman “âmin” demek, tekbirleri aldığı zaman onunla birlikte hemen tekbir almak veya hemen arkasında bulunan kimseyi kendi yerine geçirmek zorunda kalırsa bu görevi yapmak gibi önemli işlerdir. İlk safta namaz kılmanın sağlayacağı en büyük fayda, 1092 numaralı hadiste “Şüphesiz ilk safta namaz kılanlara Allah rahmet, melekler de dua eder” ifadesiyle belirtilmektedir.

Aşağıdaki hadisler de ilk saffın fazileti hakkındadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İlk safta namaz kılanlara Allah rahmet, melekler de onların bağışlanması için dua ve istiğfar eder. Bu sebeple ilk safta namaz kılmaya çalışmalıdır.

2. Ayrıca ilk safta namaz kılan kimse, imamın hareketlerini, okumasını, tekbirlerini daha iyi takip eder.

خَيْرُ «: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَعَنْهُ قَالَ -1086
صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوْلَاهَا ، وَشَرُّهَا آخِرُهَا وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا
، مِلْسَمِ هَاوِر « أَهْلُوا أَهْرَشُو ،

1086. Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Erkeklerin en çok sevap kazanacağı saf ilk saf, en az sevap kazanacakları saf son saftır. Kadınların en çok sevap kazanacağı saf son saf, en az sevap kazanacakları saf ise ön saftır.”

Müslim, Salât 132. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Tirmizî, Mevâkît 52; Nesâî, İmâmet 32; İbni Mâce, İkâmet 52

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde olduğu gibi, Peygamber Efendimiz bu hadisin birinci kısmında da, erkekleri cemaatle namaz kılarken ön safta yer almaya teşvik etmekte ve en büyük sevabı ilk safta yer alanların kazanacağını belirtmektedir. Hatta 1092 numaralı hadiste, ilk saflarda bulunanlara, (birinci safta yer kalmamışsa ikinci ve üçüncü saflarda yer alanlara) Allah Teâlâ'nın rahmet edeceği, meleklerin de onların bağışlanmasını dileyeceği açıklanmaktadır.

Birinci safta bulunmanın bu kadar sevap olmasının çeşitli sebepleri vardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi ilk safta bulunan kimse imamın hareketlerini daha iyi takip eder, onu daha iyi duyar. Öte yandan her yerde olduğu gibi camide de nizam ve intizama büyük değer veren dinimiz, bu nevi hadislerle, herhangi bir ikaza gerek kalmadan safların kendiliğinden düzeltilmesini istemektedir. Camiye Allah'ın rızasını ve O'nun lutfedeceği sevapları kazanmak için gelen her müslüman en ön safta yer

almaya gayret eder, orada yer yoksa arkadaki safta bulunmaya çalışırsa, saflar kendiliğinden kurulur; boş yerleri doldurmak için ayrıca gayret sarfetmeye gerek kalmaz. Bugün camilerimizde böyle bir intizam yerine düzensizliğin görülmesi, herkesin keyfine veya işine geldiği şekilde ve aralarda boşluklar bırakarak dağınık tarzda oturması, müslümanların başıboşluğa alışmaları, hadiste anlatılan daha fazla sevabı kazanmaya istekli ve gayretli görünmemeleri sebebiyledir.

Sadece kadınlardan meydana gelen bir cemaatte de durum böyledir. O zaman onların da ilk safta yer almak için gayret etmeleri gerekir.

Yukarıda anlatılan hal, kadınlarla erkeklerin ardarda namaz kıldıkları ve birbirlerini gördükleri durumlarda bahis konusudur. Namaz kılan bir mü'minin en fazla sahip olması gereken şey huşû yani gönlünü Allah'a tam mânasıyla verebilmektir. Erkek ve kadın, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerini birbirleriyle imtihan ettiği iki ayrı cins oldukları için, birbirlerine karşı tabii bir meyil hissederler. Fakat bu meylin ve nefsânî duygunun büsbütün unutulması gereken yegâne yer Cenâb-ı Hakk'ın huzurudur. İşte hadisimiz hem erkeklere hem de kadınlara gönül huzuruyla namaz kılacakları bir

ortamı hazırlamaya çalışmaktadır. Bu da her iki cinsin namaz kılarken birbirinden olabildiğince uzak durmasıyla mümkündür. Kadınların en fazla sevap kazanacakları saffın son saf, en az sevap kazanacakları saffın da ön saf olmasının gerekçesi budur.

Hadisimizde “safların en şerlisi” ifadesiyle anlatılmak istenen, tercümede belirttiğimiz gibi, sevabı en az olan demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Erkeklerin tuttuğu saflar içinde sevabı en çok olanı, imamın arkasındaki ilk saf; sevabı en az olanı da en arkadaki saftır.
2. Kadınların bağladığı saflar içinde sevabı en çok olanı, en arkadaki saf, sevabı en az olanı da erkeklere yakın olan ön saftır.
3. Kadınlar erkeklerin bulunmadığı bir yerde kendi aralarında ibadet ediyorsa, onların en fazla sevap kazanacağı saf ön saf, sevabı en az olanı da son saftır.

وعن أبي سعيد الخُدْريّ رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -1087- تَقَدَّمَوا « :رَأَى فِي أَصْحَابِهِ تَأْخُرًا ، فَقَالَ لَهُمْ :صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَ بَعْدَكُمْ ، لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتَّى فَاتَمُّوا بِي ، وَلَيَأْتَنَّ بِكُمْ مَلْسَمٌ هَاوِرٌ «يُؤَخِّرُهُمُ اللَّهُ

1087. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbının gerilerde saf tutmaya çalıştığını gördü; bunun üzerine onlara:

“Öne doğru gelin ve bana uyun! Sizden sonrakiler de size uysunlar. Bir topluluk devamlı surette gerilerse, Allah onları geri bırakır” buyurdu.

Müslim, Salât 130. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 97; Nesâî, İmâmet 17; İbni Mâce, İkâmet 45

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in ashâb-ı kirâmı öne doğru dâvet etmesi ya namaz kılınacağı sırada olmuş veya bir sohbet esnasında meydana gelmiştir. Eğer bu dâvet namaz kılınacağı sırada olmuşsa, ashâb-ı kirâm, kendilerinden daha üstün gördükleri fazilet sahibi kişilerin öne geçmesi için yavaş hareket etmiş olabilir. O takdirde Efendimiz, daha önceki hadislerde açıklandığı gibi, ashâbını kendine yakın

bir yerde saf bağlamaya, kendi hareketlerini yakından görüp aynını yapmaya dâvet etmiş ve böylece herkesin bir ön safta bulunan kimselerin hareketlerini takip etmesini istemiştir.

Resûlullah Efendimiz ashâbını bir sohbet sırasında öne doğru gelmeye dâvet etmişse, bunun anlamı, onları, kendisinden duyup öğrenecekleri ilmi iyice anlamaya ve öğrendiklerini kendilerinden sonra gelecek nesle öğretmeye teşvik etmektir. Zira bir toplumun ileri gitmesi, önceki neslin sonrakilere iyi örnek olmasına ve onlara iyi şeyler bırakmasına bağlıdır. Bu da sonradan gelenlerin önde gidenleri kendilerine örnek almasıyla, hem ilimde hem de ahlâk ve fazilette ileri gitmeyi istemesiyle mümkün olabilir.

Hadisimizdeki “Bir topluluk devamlı surette gerilerse, Allah onları geri bırakır” ifadesini hem genel hem de özel olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun genel olarak mânası, şayet nesiller ilim ve fazilet kazanma hususunda ileri gitmeye gayret etmezlerse, Allah Teâlâ da onları rahmetinden ve lutfundan mahrum eder; her bakımdan geri bırakır; ne dünyayı elde edebilirler ne de âhireti kazanabilirler, demektir. Özel olarak ise, namazda ön saflara gitmeyip arkada kalanlar

tehdit edilmektedir. Şayet bir cemaat ön saflara koşmaz, ilk saftan itibaren safları doldurmaz, gerilerde kalmak isterse, Allah Teâlâ da onları büyük sevaplardan mahrum bırakır, demektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Ön safta bulunan cemaat imamdan fazla geride bulunmamalı, onlar imamın hareketlerini, arka safta bulunanlar da öndekilerin hareketlerini takip etmelidir.

2. Her nesil kendinden öncekilerden ilim ve fazilet bakımından daha ileri gitmeye çalışmalıdır. İleri gidip yükselme konusunda Allah'ın yardımını kazanmanın yolu budur.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، -1088- اسْتَوْوا «: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ مَنَاكِبَنَا فِي الصَّلَاةِ ، وَيَقُولُ وَلَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِينِي مِنْكُمْ أَوْلُوا الْأَحْلَامَ وَالنُّهَى ، ثُمَّ مَلَسَ هَاوِر «لَوْنَهُمُ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ» .

1088. Ebû Mes`ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namaza başlayacağımız zaman omuzlarımıza dokunarak şöyle buyururdu:

“Safları düz tutunuz. İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur. Akli başında ve bilgili olanlarınız benim arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar.”

Müslim Salât 122. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 95; Tirmizî, Salât 54; Nesâî, İmâmet 23, 25,26; İbni Mâce, İkâmet 45

350 numara ile daha önce geçen bu hadîs-i şerîf, 1094 numarada açıklanacaktır.

لِي اللهُ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
سَوُّوا صُفُوفَكُمْ ، فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ : يَرَاخِبُ لَا يَأْوُرُ يَفُو
الصَّلَاةِ .

1089. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Saflarınızı düz tutunuz. Zira safların düz olması namazın tamam olmasını sağlayan hususlardan biridir.”

Buhârî, Ezân 74; Müslim, Salât 124. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 93; İbni Mâce, İkâmet 50

Buhârî’nin bir rivayetine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Zira safların düz olması, namazın mükemmel olmasını sağlayan hususlardan biridir.”

1094 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، وَعَنْهُ قَالَ -1090
أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاصُّوا ، فَإِنِّي أُرَاكُمْ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِلَفْظِهِ ، وَمُسْلِمٌ بِمَعْنَاهُ « مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي

زَقْ مَنْكِبُهُ بِمَنْكِبِ صَاحِبِهِ وَكَانَ أَحَدُنَا يَدُ : وَفِي رَوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ
» . وَقَدَمَهُ بِقَدَمِهِ .

1090. Yine Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir defasında namaz kılmak için kamet getirilmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize yüzünü döndü ve şöyle buyurdu:

“Saflarınızı dümdüz tutunuz ve birbirinize sımsıkı yapıştırınız. Zira ben sizi arkamdan da görüyorum.”

Buhârî, Ezân 72; Müslim, Salât 125. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28, 47

Buhârî'nin başka bir rivayetinde (Ezan 76) Enes, her birimiz omuzunu arkadaşının omuzuna, ayağını arkadaşının ayağına yapıştırırdı, demiştir.

1094 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

مَعْتُ س : وَعَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ - 1091
لنُسُونَنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ « : رسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «لِيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وَجُوهِكُمْ

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ : فِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
أَيْسَوِيَّ بِهَا الْقِدَاحَ ، حَتَّى رَأَى أَنَا قَدْ يُسَوِّي صُفُوفَنَا ، حَتَّى كَأَنَّمَا
نَمَّ خَرَجَ يَوْمًا فَقَامَ حَتَّى كَادَ يُكَبِّرُ ، فَرَأَى رَجُلًا بَادِيًا . عَقَلْنَا عَنْهُ
عِبَادَ اللَّهِ ، لَنُسُونَنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ لِيُخَالِفَنَّ « : صَدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ فَقَالَ
«جُوهَكُمْ اللَّهُ بَيْنَ وَ

1091. Nu`mân İbni Beşîr radiyallahu anhümâ,
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle
buyururken dinledim dedi:

“Saflarınızı düzeltiniz, yoksa Allah Teâlâ'nın
aranıza düşmanlık sokacağını iyi biliniz.”

Buhârî, Ezân 71; Müslim, Salât 127. Ayrıca bk.
Ebû Dâvûd, Salât 93; Tirmizî, Mevâkît 53; İbni
Mâce, İkâmet 50.

Müslim'in bir başka rivayeti şöyledir:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem okları
düzeltir gibi saflarımızı düzeltirdi. Bizim buna
alıştığımızı görünceye kadar böyle yapmaya
devam etti. Kendisi birgün namaza çıktı ve namaz
kıldıracağı yerde durdu. Tam tekbir almak üzere
iken göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adam
gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

“Ey Allah'ın kulları! Saflarınızı düzeltiniz; yoksa
Allah Teâlâ'nın aranıza düşmanlık sokacağını iyi
biliniz.”

Müslim, Salât 128.

162 numara ile “Sünneti Koruma” bahsinde geçen bu hadîs-i şerif, 1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1092- كَانَ :وعن البراء بن عازب ، رضي الله عنهما ، قال - 1092- عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، يَتَخَلَّلُ الصَّفَّ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلَى نَاحِيَةٍ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، لَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ : لَوْ قِيُو ، أَنْ يَكَانَمُو ، أَنْ رُوْدُصُ حَسَمِي ، هَاور «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الصُّوفِ الْأَوَّلِ : وَكَانَ يَقُولُ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ دَوَادٍ وَبِأَ .

1092. Berâ İbni Âzib radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem göğüslerimize ve omuzlarımıza dokunarak bir baştan diğer başa safın arasında dolaşır ve şöyle buyururdu:

“İleri geri durmayınız. Sonra kalpleriniz de birbirinden farklı olur”. Ve sözlerine şöyle devam ederdi: “İlk saflarda bulunanlara Allah rahmet, melekler de dua eder.”

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 25

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ -1093
أَقِيمُوا الصُّفُوفَ وَحَادُّوا بَيْنَ الْمَنَاكِبِ ، وَسُدُّوا « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
الْخَلَلَ ، وَلِيُنْوَ بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ ، وَلَا تَدْرُوا فَرُجَاتٍ لِلشَّيْطَانِ ، وَمَنْ
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ «صَقًّا وَصَلَّهُ اللَّهُ ، وَمَنْ قَطَعَ صَقًّا قَطَعَهُ اللَّهُ وَصَلَ
بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ

1093. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Saflarınızı düz tutunuz. Omuzları bir hizaya getiriniz. Aralıkları kapayınız. Saf düzeni için elinizden tutup çeken kardeşlerinize yumuşak davranınız. Şeytanın girebileceği boşluklar bırakmayınız. Allah, safları bitişik tutanların gönlünü hoş eder. Safları bitişik tutmayanlara Allah nimetlerini lutfetmez.”

Ebû Dâvûd, Salât 93, 98

1094 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1094- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -
رُصُّوا صُفُوفَكُمْ ، وَقَارِبُوا بَيْنَهَا ، وَحَادُّوا بِالْأَعْنَاقِ ، « : وَسَلَّمَ قَالَ
نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرَى الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ مَنْ خَلَلَ الصَّفَّ ، كَأَنَّهُا قَوْلَ الَّذِي
. حَدِيثٌ صَحِيحٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ «الْحَدَفُ

بحاءٍ مهملةٍ وذالٍ معجمٍ مفتوحين ثم فاءٌ وهي «الحذفُ»
. غَنَمٌ سُودٌ صِغارٌ تَكُونُ بِالْيَمَنِ .

1094. Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Saflarınızı sık tutunuz. Safların arasını yanaştırınız. Boyunlarınızı bir hizâyâ getiriniz. Canımı elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, saffın boş kalmış aralıklarından şeytanın bodur, kılsız siyah koyun gibi girdiğini görüyorum.”

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 28

Açıklamalar

Yukarıdaki yedi hadisin ana konusu safları sık ve düzgün tutmak olduğu için onları bir arada açıklamayı uygun gördük. Daha önce geçen üç hadis ile daha sonra gelecek dört hadiste yine safları düzgün tutma konusu değişik ifadelerle ele alınmıştır. Bütün bu hadisler, Peygamber Efendimiz’in safları düz ve sık tutmaya büyük önem verdiğini göstermektedir.

Yukarıdaki hadislerin ilki 350 numara ile “Âlimlere Saygı” bahsinde geçmiş ve orada açıklanmıştı. Bu hadiste Resûl-i Ekrem Efendimiz’in safların düz ve bir hizâda tutulmasına çok önem verdiği, cemaatten kiminin ileri kiminin geri durmamasını istediği, hatta bunu sağlamak için safların arasında dolaştığı, (1092 numaralı hadiste de belirtildiği gibi) cemaatin göğüslerine ve omuzlarına dokunarak onları hizaya sokmaya çalıştığı görülmektedir. Saflar düz tutulmadığı takdirde müslümanlar arasındaki birlik ve beraberlik şuurunun kaybolacağını, kalplerin, gönüllerin birbirinden kopacağını ifade buyurmaktadır. Camide safları düz tutmasını bilmeyecek kadar dağınık, birlik fikrinden uzak, birbiriyle ilgisiz ve beceriksiz kimselerin hiçbir güzelliğe sahip çıkamayacağını, hiçbir kötülüğe engel olamayacağını belirtmektedir. Müslümanları ancak sünnet-i seniyyenin kurtaracağına gönülden inanan kimseler, Peygamber-i Zîşân Efendimiz’in saf düzeni konusuna bu kadar büyük önem vermesinin hikmeti üzerinde düşünmeli ve bu sünneti canlı tutmaya çalışmalıdır. Müslümanları günde beş, ayrıca cuma günleri haftada bir, ramazan ve kurban bayramları dolayısıyla yılda iki defa büyük cemaat halinde bir araya toplayan namaz ile toplum hayatımız arasında sıkı bir ilgi

bulunduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Şayet müslümanlar namazlarını düzgün ve usûlüne uygun şekilde kılabiliyorlarsa, muntazam bir hayatı benimsemeleri sebebiyle hal ve gidişleri, yani toplum düzenleri de iyi olacaktır.

Bu hadiste “Aklı başında ve bilgili olanlarınız benim arkamda, onlardan sonra gelenler daha arkada, daha sonra gelenler daha arkada dursunlar” buyruğu ile temas edilen ikinci konu, aklı başında ve bilgili kimseleri hep önde tutma ve onlara lâıyk oldukları değeri verme gereğidir. Bir toplum bilgili ve aklı başında kimseleri her hususta kendine rehber edinirse, daima ileri gider ve her konuda başarılı olur. Namaz kılariken bilgili kimseler imamın arkasındaki safta yer almak suretiyle, imam yanıldığında onu ikaz ederler; imam onlardan birini kendi yerine geçirme ihtiyacını hissederse, bu göreve hazır durumda beklerler. İlim ve anlayış bakımından önde gelenlerin arkasında, bu hususlarda onlardan sonra gelenler yer alacaklardır. Konuya bir başka açıdan bakılacak olursa, en önde yaşlı başlılar, onların arkasında gençler, en arkada da çocuklar saf tutacaklardır.

1089 numaralı hadiste, namazın tamam olabilmesi için safların düz olmasının gerektiğini belirten

Resûl- Ekrem Efendimiz, 1090 numaralı hadiste, yine safların dümdüz ve sımsıkı tutulmasını tavsiye ettikten sonra, bu emrine uyulup uyulmadığını Allah Teâlâ'nın ona gösterdiğini, önünde olup bitenleri gördüğü gibi, arka tarafta yapıлып edilenleri de gördüğünü söylemektedir. Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'ini üstün özelliklerle donattığını biliyoruz. Allah Teâlâ'nın ona bizim görmediklerimizi gösterdiğini (Tirmizî, Zühd 9), bu sebeple sadece arka safta olup bitenleri değil, cennet ve cehennem de neler olup bittiğini dahi gösterdiğini (Buhârî, İlim 24) biliyoruz ve buna iman ediyoruz. Resûl-i Kibriyâ'nın ashâbına bu özel durumunu hatırlatarak onlardan safları düz tutmalarını istemesi, meseleye ne büyük önem verdiğini ortaya koymaktadır.

162 numara ile daha önce açıklanmış olan 1091 numaralı hadiste, Peygamber aleyhisselâm'ın, safların düzgün olması konusundaki titizliğini görmekteyiz. Namazda ashâbının bağladığı safları, bir okçunun okları elleriyle yontup düzelttiği gibi mübârek elleriyle düzeltmesi, onları buna alıştırmaya kadar uzun süre saf tanzimi üzerinde durması, hatta bir gün namaza başlamak üzere tekbir alacağı sırada göğsü saf hizasından dışarı çıkmış bir adamı görünce, tekbir almaktan

vazgeçip, düzgün saf bağlamanın önemi üzerinde bir konuşma yapması ne kadar anlamlıdır. Onun bazan namaza duracağı sırada, oradaki bir değneği önce mübârek sağ eline alıp sağ tarafına döndüğü ve “doğrulunuz, saflarınızı düzeltiniz” buyurduğu, sonra değneği sol eline alıp sol tarafına döndüğü ve orada bulunanları da aynı şekilde uyardığı bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Salât 93). Daha sonraki zamanlarda Hulefâ-yi Râşidîn efendilerimiz bu titizliği aynen devam ettirmişlerdir. Hatta belirtildiğine göre Hz. Ömer bazı kimseleri saf düzenini sağlamakla görevlendirmiş, o kimseler kendisine saflar düzeldi diye haber vermeden namaza başlamamıştır. Hz. Ali safların düzgün olup olmadığını bizzat kontrol etmiş, “Falan, sen ileri geç! Falan sen de geriye çekil!” diyerek cemaatin düzgün saf bağlamasını sağlamaya çalışmıştır. Sahâbîler ise omuzunu yanındakinin omuzuna, dizini yanındakinin dizine, ayağını yanındakinin ayağına yapıştırmak suretiyle safların bitişik ve düzgün tutulmasını sağlamışlardır.

Bütün güzellikleri kendisinde toplayan Efendimiz’in çirkin bir görüntüye göz yummadığı, estetik olmayan bir görüntüyü göz ucuyla bakmak suretiyle bile hemen yakaladığı, dolayısıyla onun güzellik anlayışının son derece ince ve yüksek

olduğu gör÷lmektedir. Ŗunu da belirtelim ki, cemaat d÷zenli saf bağlamayı öğrenmiş ve aralarda boşluk bırakmayacak kadar sık durmuşsa veya cemaat üç beş kişiden ibaret ise, imamın onları “Safları düzg÷n tutunuz” diye uyarmasına gerek yoktur.

Hem bu hadiste hem de bir sonraki hadiste Efendimiz, safların düzg÷n olmasına özen göstermeyenleri bekleyen tehlikeye işaret ederek, “Ey Allah’ın kulları! Saflarınızı düzeltiniz; yoksa Allah Teâlâ’nın aranızda düşmanlık sokacağını iyi biliniz” diye uyarması, üzerinde dikkatle düşün÷lmesi gereken bir konudur. Safların düzg÷n olmasına dikkat edenler, iç dünyaları düzg÷n, huzurlu ve âhenkli, ayrıca doğru, dürüst ve düzg÷n olmayı arzu eden vasıflı insanlardır. Zira safların düzg÷n olmasına önem vermeyenler, gön÷l dünyası dağınık, perişan ve vurdumduymaz kimselerdir. Ruh dünyası dağınık ve perişan, hedefi belirsiz, yüce bir idealden yoksun kişiler şayet kendilerine çeki düzen vermeye, derlenip toparlanmaya ve böylece kendilerine gelmeye gayret etmezlerse birbirlerine olan düşmanlıkları artar, araları iyice açılır, sonuçta yok olup giderler. İç dünyaları düzg÷n olanların bu güzelliği davranışlarına da yansır. şu halde müsl÷manlar

hem içlerinin hem de dışlarının muntazam olmasına gayret edeceklerdir. Bu gerçek 1092 ve 1093 numaralı hadislerde de hatırlatılmaktadır.

Şimdi başımızı iki avucumuzun arasına alıp derin derin düşünmeliyiz ve saflarını düzgün tutmayanları tehdit eden bu hadislerin ışığında kendimize “Acaba biz neden birbirinden bu kadar kopuk, dağınık, birbirine küs, dargın ve düşman olduk?” diye sormalıyız. Câmilerimizde saf bağladığımız zaman, sağımıza solumuza bakınarak perişan halimizin fotoğrafını ibretle seyretmeliyiz. Sonra da saflarımızın düzgün olmasının kalplerimizin düzelmesine vesile olacağını, sıkışık durmamızın da aramızda merhamet ve şefkatin yeniden boy atmasını sağlayacağını bilerek gereğini yapmalıyız.

Şu hale göre müslümanlar, namazda “ilk saflarda bulunanlara Allah’ın rahmet ettiğini, gönüllerini hoş tuttuğunu, meleklerin de onlara günahlarının bağışlanması için dua ettiğini, safları bitişik tutmayanlara Allah’ın nimet lutfetmediğini” (bk. hadis 1092-1093) bilerek namazda ön safta yer almaya gayret edeceklerdir. Bunun yanı sıra saflarını düz ve sık tutacaklar; başlarını ve omuzlarını bir hizaya getirmeye çalışacaklar;

saflarda şeytanın girebileceği boşluklar, aralıklar bırakmayacaklar; namaza durmadan önce saf düzenini sağlamak maksadıyla bir müslüman ellerinden tutup çektiği zaman o kardeşlerine gücenmeyecek ve yumuşak davranacaklardır (bk. hadis 1093-1094).

Sonuncu hadisimizde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yeminle belirttiği husus, bilmediğimiz bir gerçeği aydınlatmaktadır. O da şeytanın, Efendimiz'in ifadesiyle söyleyecek olursak, bir "hazef" gibi boş bırakılan saf aralarına girmesidir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e "Hazef nedir, yâ Resûlallah?" diye sorduklarında, "Yemen toprağında yetişen, kılsız, siyah bir nevi davar" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 297) olduğunu söylemiştir. Demek oluyor ki, şeytan böyle bir fırsat yakaladığında, insanı yanıltma, şaşırtma ve baştan çıkarma görevini, daha iyi sonuç alabileceği bir yerden sürdürmektedir.

Resûlullah Efendimiz'in safların sık ve düz tutulması için gösterdiği bunca gayretin bir tek hedefi vardır. O da namaz kılan müslümanların saflarını meleklerin Allah huzurundaki saflarına benzetmek ve böylece onları Cenâb-ı Hakk'ın rahmetini kazanmaya elverişli hale getirmektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İmamlar cemaatin saf bağlamasıyla ilgilenmelidir. Nitekim Peygamber Efendimiz safların arasında dolaşır, düzgün saf tutmayanları uyarırdı.
2. Saflar arada boşluk bırakmadan düzgün tutulmalıdır.
3. Önce ilk saf tamamlanmalı, sonra sırasıyla diğer saflar tutulmalıdır. İlk saflarda bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin de dua edeceği bilinmelidir.
4. En fazla sevap imamın arkasındaki safa durmakla, sonra da sırasıyla diğer saflarda bulunmakla elde edilir.
5. İmamın arkasındaki safa aklı başında, bilgili ve yaşlı başlı olanlar durmalıdır.
6. Öndeki safta boşluk görüldüğü zaman, oraya en yakın olan kimse hemen öne geçmelidir.

7. Safların düzgün tutulması için gayret sarfeden ve böylece her birimizin yapması gereken bir vazifeyi yapan müslümanlara minnet duymalı ve onlara yumuşak davranmalıdır.

8. Saflar arasında boşluk bulunması, safların eğri büğrü tutulması o namazın mükemmel olmadığını gösterir.

9. Safları düzgün tutanlara Allah merhamet eder, düzgün tutmayanlardan nimetini keser ve onları birbirlerine düşman eder.

10. Şeytan safların arasında boşluk bulunca oraya girer.

أَتَمُّوا «: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 1095- مَا كَانَ مَنْ نَقَصَ فَلْيَكُنْ فِي الصَّفِّ الصَّفِّ الْمَقْدَّمِ ، ثُمَّ الَّذِي يَلِيهِ ، فَ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ حَسَنٍ «الْمُؤَخَّرِ .

1095. Yine Enes radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Önce ilk safı tamamlayınız; sonra arkadaki safları doldurunuz. Şayet eksik kalırsa, son safta kalsın.”

Ebû Dâvûd, Salât 93. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 30

1098. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1096- قال رسول الله صلى : وعن عائشة رضي الله عنها قالت -
«يُصَلُّونَ عَلَى مِيَامِنِ الصُّفُوفِ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتُهُ» : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رواه أبو داود بإسناد على شرط مسلم ، وفيه رجلٌ مُخْتَلَفٌ فِي
تَوَثُّيقِهِ .

1096. Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Şüphesiz Allah safların sağ tarafında bulunanlara rahmet eder; melekleri de dua ederler.”

Ebû Dâvûd, Salât 95. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkamet 55

1098 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1097- لَيْنَا خَلْفَ كُنَّا إِذَا صَدَّ : وَعَنْ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْبَبْنَا أَنْ نَكُونَ عَنْ يَمِينِهِ ، يُقْبَلُ
أَوْ - رَبِّ قَنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَتْ : عَلَيْنَا بَوَاجْهِهِ ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ
مَلَسَم هَاوِر «عَبَادَكَ - تَجْمَعُ .

1097. Berâ radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namaz kıldığımız zaman, yüzünü bize döndüğünde sağına döndüğü için onun sağ tarafında olmayı arzu ederdik. Bir defasında bize dönünce şöyle buyurduğunu işittim:

“Rabbim! Kullarını diriltip bir araya topladığın gün, beni azâbından koru!”

Müslim, Müsâfirîn 62. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 71, Edeb 98; Tirmizî, Daavât 18

1098 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

1098- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ :
وَبِأُحْمَرٍ هَوْرٍ «وَسَطُوا الْإِمَامَ ، وَسُدُّوا الْخَلَلَ» : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى ا
دَوَاد .

1098. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İmamı ortanıza alınız ve saflardaki boşlukları doldurunuz.”

Ebû Dâvûd, Salât 98

Açıklamalar

Namazda saf düzeniyle ilgili olan yukarıdaki dört hadiste, önce ilk saftan başlayarak sırayla bütün safların doldurulması emredilmekte, şayet eksik kalırsa, bunun son safta olması tavsiye edilmekte, safların sağ tarafında bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin de dua edeceği belirtilmekte, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazı bitirip de mübârek yüzünü ashâbına döndüğü zaman sağ tarafına döndüğü için sahâbîlerin onun sağ tarafında olmayı arzu ettikleri ifade edilmektedir. Son hadiste, bunlara ilâve olarak, saf tutmaya nasıl başlanacağı konusunda ön bilgi verilmektedir.

Konumuzun başından beri gördüğümüz hadislerin hepsi saf düzeniyle ilgili olmakla beraber, bu sonuncu hadiste imamın saftaki yeri belirtilmektedir. Buna göre imam cemaatin tam ortasına gelecek şekilde duracaktır.

İmamın arkasındaki ilk safin nasıl tutulacağına gelince: İmamlık yapabilecek bilgiye sahip bir kişi, imamın tam arkasında yerini alacaktır. İlmi, yaşı başı ve faziletiyle toplumun saygısını kazanan diğer kimseler de bu zâtın sağına ve soluna

geçecekler ve onun ayaklarına bakarak düzgün bir saf tutacaklardır. Diğer saflar da aynı şekilde ve arada hiçbir boşluk kalmamak üzere tutulacaktır.

Safların sağında bulunanlara Allah'ın rahmet, meleklerin ise istiğfâr edeceği, yani onların bağışlanması için dua edeceği hususunun, sağdan başlayarak bir an önce saf bağlamaya teşvik ile ilgili olduğu hatıra gelmektedir. İlâhî rahmetin sadece sağ tarafta bulunanları kapsamaması, sol tarafta bulunanları kuşatmaması elbette düşünülemez.

Öncelikle safın sağ tarafını doldurmaya çalışanlar, ilâhî rahmete bir an önce kavuşmuş olurlar. Peygamber Efendimiz'e, herkesin daha fazla sevap kazanmak için safların sağına durmak istediği söylendiği zaman, Allah'ın Resûlü, sağ taraftaki saf dolduktan sonra sol taraftaki safa geçenlere iki kat sevap verileceğini söyledi (İbni Mâce, İkâmet 55). Böylece önemli olan hususun, sağdan başlayarak bir an önce saf tutmak olduğu anlaşıldı. Hadîs-i şerif, cemaate sonradan katılan bir kimsenin, safın sağında ve solunda boşluk gördüğü zaman, öncelikle sağ taraftaki boşluğu doldurmasını da belirtmektedir.

Ashâb-ı kirâmın safların sağ tarafında bulunmayı arzu etmelerinin diğ er bir sebebi de, Res ul-i Kibriy a Efendimiz'in, namaz bittikten sonra cemaate y uz n  d ond ğ  zaman, ekseriy a sağı tarafa doğıru meyilli oturmasıydı. Bazan m b arek yüzü bütün cemaati aydınlatacak şekilde yüzünü onlara d onerdi. Ash b-ı kir m bu parıldayan g neşı seyretmekten büyük bir haz alırdı. Bu sebeple sağına d onebileceğı düşünmesiyle safların sağında bulunmayı ve onun güzel yüzünü seyretmeyi arzu ederlerdi. Res ulullah Efendimiz'i görmekten derin zevk aldıkları kadar, bu sırada onun s yleceğı sözleri ve tavsiyeleri iyice duyup öğrenmeyi de arzu ederlerdi. Nitekim Efendimiz'in bu h lini 1097. hadiste bize anlatan Ber  İbni  zib, onun, m b arek yüzünü d ond kten sonra “Rabbim! Kullarını bir araya topladığın gün, beni az bından koru!” diye dua ettiğini duyup öğrenmişti. Efendimiz'in bu duayı, uyumak üzere yatağına yattığı zaman, yanağını sağı avucunun üzerine koyarak okuduğı da bilinmektedir (Eb  D v d, Edeb 97-98; Tirmiz , Da'av t 18).

Hadislerden  ğrendiklerimiz

1. İmam cemaatin tam ortasına durmalıdır.

2. Cemaatle namaz kılınacağı zaman önce ilk saf, sonra da sırayla diğer saflar doldurulmalıdır.

3. Saflarda boşluk bırakılmamalıdır. Şayet bir saf eksik kalacak olursa, bu son saf olmalıdır.

4. Cemaate sonradan katılan kimse, şayet varsa, önce sağ taraftaki, sonra da sol taraftaki boşluğu doldurmalıdır.

5. Allah Teâlâ, öncelikle, safların sağ tarafında bulunanlara rahmet, melekler de dua ederler.

6. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem namazdan sonra mübârek yüzünü ashâbına döndüğü zaman, sağ tarafına doğru meyilli dönerdi. Bu sebeple sahâbîler onun sağ tarafında olmayı arzu ederlerdi.

ضَلَّ السُّنَنَ الرَّائِيَةَ مَعَ الْفَرَائِضِ بَابُ ١٩٥-

وبيان أقلّها وأكملّها وما بينهما

SÜNNET NAMAZLARIN FAZİLETİ

FARZ NAMAZLARLA BİRLİKTE KILINAN

SÜNNETLERİN FAZİLETİ VE MİKTARI

Hadisler

عن أم المؤمنين أم حبيبة رَمْلَةَ بنتِ أبي سُفيانَ رضيَ الله -1099 ما «:سَمِعْتُ رسولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولُ : عنهما ، قالتُ مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي لِلَّهِ تَعَالَى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً تَطَوُّعاً إِلَّا بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ : رَ الفريضة ، إِلَّا بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ ، أَوْ غَيْرِ . ملسم هاور «في الجنة

1099. Mü'minlerin annesi Ümmü Habîbe Remle Binti Ebû Süfyân radıyallahu anhümâ, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken dinledim, dedi:

“Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak her gün Allah rızası için on iki rek`at namaz kılarsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar” veya “Ona cennette bir köşk yapılır.”

Müslim, Müsâfirîn 103. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Tirmizî, Salât 189; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66, 67

Ümmü Habîbe

Peygamber Efendimiz'in hanımlarından olduğu için “ümmü'l-mü'minîn” (mü'minlerin annesi)

lakabıyla anılan bu validemizin künyesi Ümmü Habîbe, adı da Remle'dir. Ebû Süfyân'ın kızıdır. İslâm'ın ilk yıllarında müslüman oldu. Kocas1 Ubeydullah İbni Cahş ile birlikte müşriklerin zulmünden kaçarak Habeşistan'a hicret etti. Kızı Habîbe'yi orada dünyaya getirdi. Ne yazıkki Kocas1 hristiyan oldu. Hatta onu da dininden dönmeye teşvik etti. Fakat Ümmü Habîbe bu teklifi şiddetle reddetti. Gurbette yapayalnız kalınca, Resûlullah Efendimiz kendisine haber göndererek onunla evlenmek istediğini bildirdi. Ümmü Habîbe bu teklife çok sevindi. Hicretin altıncı yılında, nikâhlarını Habeşistan necâşîsi yani sultanı Ashame kıydı.

Resûl-i Ekrem Efendimiz'den altmış beş hadis rivayet eden Ümmü Habîbe validemiz hicretin 44. yılında Medine'de vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Bu hadis, 1101. hadisle birlikte açıklanacaktır.

صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولٍ : وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ - 1100-
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا ،
وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . الْعِشَاءِ .

1100. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte öğle namazından önce iki, öğle namazından sonra iki rek`at, cumadan sonra iki rek`at, akşam namazından sonra iki rek`at ve yatsı namazından sonra da iki rek`at namaz kıldım.

Buhârî, Teheccüd 25, 29; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Mevâkît 189, 205; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100

1101. hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ :لله عنه ، قال وعن عبدِ الله بنِ مُعَقِّلٍ رضيَ ا- 1101
بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ ، بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ « :اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَّفَقٌ « لِمَنْ شَاءَ » :وقالَ في الثالثة «صَلَاةٌ ، بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ
هـ .

. الإِقامَةُ الأَذَانُ وَ :المُرَادُ بالأَذَانَيْنِ

1101. Abdullah İbni Mugaffel radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır. Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” buyurdu. Üçüncü defasında “kılmak isteyene” dedi.

Buhârî, Ezân 14, 16; Müslim, Müsâfirîn 304.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; Tirmizî, Salât 22; Nesâî, Ezân 39; İbni Mâce, İkâmet 110

Açıklamalar

Farz namazlardan önce ve sonra kılınan ve râtibe (çoğulu revâtib) diye de anılan sünnetlere dair üç ayrı sahâbî tarafından rivayet edilen yukarıdaki üç hadiste, Peygamber Efendimiz’in sünnet-i müekkede dediğimiz namazlara verdiği önem görülmektedir. Allah’ın Resûlü her ne kadar üçüncü hadis sonundaki “kılmak isteyene” ifadesiyle bu namazların farz derecesinde zaruri olmadığını, diğer bir ifadeyle mutlaka kılınması gerekmediğini söylemekte ise de, “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” şeklindeki ifadelerle dikkatle baktığımız zaman, onları ne yapıp edip mutlaka kılmamızın bizim için çok önemli olduğunu farkedebiliriz. Zaten kitabımızın bundan sonraki 28 hadisine şöyle bir gözetildiği zaman, bu sünnetlerin her birinin ayrı başlıklar altında birer

birer ele alındığı ve onların önemini gösteren muhtelif hadislerin zikredildiği görülür.

Hadisimizdeki “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” sözüyle farz namazın dışında bir başka namaz kastedildiği açıktır. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in ezan ile kamet arasında namaz kılınacağını üç defa ısrarla söylemesi de bu namazın önemini göstermektedir. Peygamber Efendimiz’in, bu konunun ilk hadisinde tavsiye ettiği on iki rek’at sünneti, Hz. Âişe annemizin belirttiği üzere hayatı boyunca devamlı surette kılmaya gayret etmesi, ezan ile kamet arasındaki bu namazın, sünnet-i müekkede dediğimiz namazlar olduğunu göstermektedir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, müezzinlerine, ezan okuduktan sonra hemen kâmet getirmemelerini tenbih etmiştir. Yemek yiyenin yemeğini bitirebileceği, abdest almak isteyen rahatlıkla abdest alabileceği kadar bir süre beklenmesini uygun görmüştür. Bu süre bir kişinin rahatlıkla iki veya dört rek’at namaz kılabileceği kadar bir zamandır. Efendimiz’in ifadesiyle söyleyecek olursak, bu süre içinde namaz kılmak isteyenler, o vaktin sünnetini rahatlıkla kılabileceklerdir.

Peygamber Efendimiz sünnet namazların evlerde kılınmasını tavsiye ederek “Ey insanlar! Evlerinizde namaz kılınız; zira farz namazlar dışında insanın kıldığı en makbul namaz, evinde kıldığı namazdır” (Buhârî, Ezân 108) buyururdu. Kendisi de sabah, akşam ve yatsı namazlarının sünnetlerini evinde kılardı. Zira bu vakitler istirahat zamanı olduğu için evinde bulunurdu. Öğle ile ikindi vakitlerinde ise çoğu zaman ashâbının arasında bulunup devlet işleriyle meşgul olduğu için, gündüz namazlarının sünnetini bulunduğu yerde, mescidde, bazan da evinde kılardı.

Her ezan ile kâmet arasında sünnet kılmak sevap olmakla beraber, akşam namazının farzından önce sünnet kılmayı, diğer mezhep imamlarının aksine İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe mekrûh saymıştır (Bu konu 1124-1127 numaralı hadislerin bulunduğu “Akşam Namazının Sünneti” bahsinde ele alınacaktır).

1099 numaralı hadiste sözü edilen on iki rek`atın, İbni Ömer tarafından rivayet edilen 1100. hadiste, cuma namazından sonra kılınacak iki rek`at sünnetle elde edildiği, bu rivayette öğle namazının ilk sünnetinin ise dört değil, iki rek`at olarak

bahsedildiği görüldü. (1115-1120 numaralı hadislerin yer aldığı “Öğle Namazının Sünneti” bahsindeki dört hadiste bu namazın dört rek`at olarak geçtiği görülecektir). Rivayetler arasındaki bu fark, her sahâbînin gördüğünü söylemesinden kaynaklanmaktadır. Efendimiz’in bazı durumlarda, meselâ işi olduğu zamanlarda, öğle namazının ilk sünnetini iki rek`at olarak kıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki rivayetlerde ikindi namazının sünneti zikredilmemiştir. 1121-1123 numaralı hadislerin yer aldığı “İkindi Namazının Sünneti” bahsinde bu konu ele alınacaktır.

Cum’a namazından sonra kılınması tavsiye edilen iki rek`at namaza ise, 1128 ve 1129 numaralı hadislerin yer aldığı “Cuma Namazının Sünneti” bahsinde temas edilecektir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz farz namazlardan önce ve sonra kılınan sünnet-i müekkedeleri devamlı kılmaya gayret eder, bunları ümmetinin de kılmasını tavsiye eder, bu namazları kılanlara cennette bir köşk verileceğini söylerdi.

2. Farzlardan önce ve sonra kılınan sünnet namazları kılmak mecburi değildir. Efendimiz'in "kılmak isteyeneye" sözü de bunu göstermektedir. Zamanı ve imkânı bulunan kimseler bu namazları kılmak suretiyle sevap kazanırlar.

3. Bu on iki rek`at sünnet içinde, aşağıda geleceği üzere, sabah namazının sünnetinin ayrı bir yeri ve önemi vardır.

4. Ezan okunur okunmaz hemen kamet getirip farza başlanmamalı, müslümanların cemaatle namaza yetişebilmeleri için dört rek`at namaz kılacak kadar beklemelidir. Yalnız başına namaz kılanların bu kadar beklemesi gerekli değildir.

باب تأكيد ركعتي سنة الصبح -196

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN ÖNEMİ

Hadisler

عن عائشة رضي الله عنها ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -1102- هاور .الغداة وسلم كان لا يدعُ أربعاً قبلَ الظهر ، وركعتين قبلَ . يراخبل

1102. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ögle namazının farzından önceki dört rek`at ile sabah namazının farzından önceki iki rek`atı hiç terk etmezdi.

Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 56

1104 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1103. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının iki rek`at sünnetine diğer nâfile namazlardan daha fazla önem verirdi.

Buhârî, Teheccüd 27; Müslim, Müsâfirîn 94. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu, 2

1104 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1104- رَكَعَتَا الْفَجْرِ «: وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ - 1104- . ملسم هاور » اهي خير من الدنيا وما ف

. «لَهُمَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعًا» : وفي روايةٍ

1104. Yine Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sabah namazının iki rek`at sünneti, dünya ve dünyadaki her şeyden daha hayırlıdır.”

Müslim, Müsâfirîn 96

Yine Müslim'in bir rivayetine göre sabah namazının sünneti hakkında:

“O bana bütün dünyadan daha değerlidir” buyurdu.

Müslim, Müsâfirîn 97

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerde sabah namazının iki rek`at sünnetinin önemi anlatılmaktadır. Bu hadislerden öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini hiç terketmemiş, buna verdiği değeri diğer nâfile namazların hiçbirine vermemiş ve bu namazı dünya ve dünyadaki her şeyden daha üstün ve hayırlı saymıştır. Hatta “Sizi atlılar

kovalasa bile yine de sabah namazının iki rek`at sünnetini bırakmayın” (Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 405) diye emretmek suretiyle, sadece normal zamanlarda değil, yolculukta, tehlikeli zamanlarda bile bu iki rek`at sünnetin kılınmasını tavsiye etmiştir. Her ne pahasına olursa olsun sabah namazının sünnetini kılmayı tavsiye etmekle Resûlullah Efendimiz bu namazın önemini göstermiş, onu kılan müslümanın kazanacağı sevabın çok büyük olduğunu anlatmak istemiştir.

Herhangi bir özü bulunmadan bütün nâfile namazların oturarak kılınabileceğini bütün mezhep imamları kabul etmişlerdir. Fakat İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, bir özü bulunmadan sabah namazının sünnetini oturarak kılmayı doğru bulmamıştır. Bunun sebebi, onun bu sünneti, müekked sünnetlerin en kuvvetlisi olarak kabul etmesidir. İmam farza başladıktan sonra hiçbir sünnet kılınmaz. Fakat Hanefî mezhebinin imamları, sabah namazının sünnetine verdikleri önem dolayısıyla bir istisnâ getirmişlerdir. Onlara göre, sabah namazının sünnetini evinde kılmayıp câmide kılmayı düşünen bir kimse, câmiye geldiğinde imamın farza durduğunu görecektir, şöyle düşünmelidir: “Şayet ben farzın ilk rek`atını

kaçırarak olursam son rek`atına yetişebilir miyim?” Eğer o kimse son rek`ata yetişeceğinden emin olursa, sabah namazının iki rek`at sünnetini kılmalıdır.

1103 numaralı hadiste bu namazdan “nâfile namaz” diye söz edilmesi, farz namazlardan önce ve sonra kılınan sünnetlerin esasen birer nâfile namaz olması sebebiyledir. Bununla beraber nâfile namazların her birinin aynı değerde olmadığı, bir kısmının sevabının diğerinden daha çok olduğu anlaşılmaktadır.

1102 numaralı hadiste Âişe annemiz, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in öğle namazının dört rek`at ilk sünnetini de hiç terk etmediğini belirtmektedir ki, bu hadis 1116 numarayla tekrar gelecek ve orada açıklanacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sabah namazının iki rek`at sünnetini hiç terketmemiş, her zaman kılmıştır.

2. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının sünnetine diğer sünnet namazlardan daha fazla değer vermiştir.

3. Efendimiz sabah namazının sünnetini, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha değerli bulmuştur.

هـ بلال بن رباح رضي الله عنه ، مؤدّن وعن أبي عبد الله -1105 رسول الله صلى الله عليه وسلم أنّه أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم ليؤذنه بصلاة الغداة ، فشغلت عائشة بلالاً بأمرٍ سألته عنه ، فقال بلال قاذنه بالصلاة ، وتابع أدانه ، فلم يخرج حتى أصبح جدّ رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فلما خرج صلى بالناس ، فأخبره ليه أنّ عائشة شغلته بأمرٍ سألته عنه حتى أصبح جدّا ، وأنه أبطأ عني كنتُ » : -يعني النبي صلى الله عليه وسلم -بالخروج ، فقال يا رسول الله إنّك أصبحت جدّا ؟ فقال «رَكَعْتُ رَكَعَتِي الْفَجْرِ لَوْ أَصْبَحْتُ أَكْثَرَ مِمَّا أَصْبَحْتُ ، لَرَكَعْتُهُمَا ، وَأَحْسَنُتُهُمَا »:فقال . رواه أبو داود بإسناد حسن«وأجمَلْتُهُمَا

1105. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in müezzini Ebû Abdullah Bilâl İbni Rebâh radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, birgün kendisi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sabah namazı vaktinin girdiğini haber vermeye gelmişti. Hz. Âişe, Bilâl'e bazı şeyler sorarak onu ortalık iyice ağırıncaya kadar meşgul etti. Bunun üzerine Bilâl Resûlullah'a namaz vaktinin girdiğini haber verdi. Hz. Peygamber namaza çıkmayınca,

Bilâl namaz vaktinin girdiğini ona bir kere daha haber verdi. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mescide gelerek sabah namazını kıldırdı. O zaman Bilâl Resûlullah’a durumu anlattı. Kendisini Hz. Âişe’nin, sorduğu bir şey sebebiyle, ortalık ağarıncaya kadar meşgul ettiğini, Peygamber aleyhisselâm namaza gelmeyince, ikinci defa haber verdiğini söyledi.

O zaman Resûlullah:

- “Ben sabah namazının iki rek’at sünnetini kılıyordum” buyurdu.

Bilâl:

- (İyi ama) Yâ Resûlallah! Namaza çok geç geldiniz, deyince Peygamber aleyhisselâm:

- “Şayet daha geç kalsaydım, yine de bu iki rek’at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel şekilde kıldım” buyurdu.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 3

Bilâl İbni Rebâh

Habeş asıllı bir köle olduğu için Bilâl-i Habeşî diye anılır. Mekke’de müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biriydi. Annesi Hamâme de müslümandı; bu sebeple her ikisi de İslâmiyet’in ilk yıllarında kâfirlerden çok eziyet gördüler. Bilâl’in sahibi olan Ümeyye İbni Halef onu kızgın kumların üzerine yatırır, büyük bir kaya parçasını göğsünün üzerine koydurur, sonra da onu dininden dönmeye zorlardı; fakat Bilâl bu durumda bile “Rabbim Allah’tır; O birdir” diyerek dayanılmaz işkenceye göğüs gererdi. Onu Hz. Ebû Bekir sahibinden satın alarak âzât etti.

Hicretin birinci yılında ilk ezanı okumasıyla tanınan Bilâl-i Habeşî, hazarda ve seferde devamlı surette Hz. Peygamber’in müezzinliğini yaptı. Başta Bedir olmak üzere Resûl-i Ekrem ile birlikte bütün gazvelere katıldı. Mekke’nin fethedildiği gün Kâbe’nin damına çıkarak fetih ezanını okudu. Hz. Peygamber’in abdest suyunu temin eder, şahsî ihtiyaçlarını karşılar, savaşlarda geceleyin onu korur, gündüzleri gölgelenmesini sağlar, diğer devlet işlerinin yapılmasında Resûlullah’a yardım ederdi.

Hz. Peygamber’in vefatından sonra bir daha ezan okumadı. Hz. Ömer’in hilâfeti zamanında

Medine’den ayrılarak Suriye’de bazı savaşlara katıldı. Orada müslümanlar Bilâl’in ezan okuması için halifeden aracı olmasını istediler. Hz. Ömer’in isteği üzerine Bilâl bir defa ezan okudu. Resûlullah’ın zamanını hatırlayan müslümanlar gözyaşı döktüler.

Bir defasında Resûl-i Ekrem ona, “Bu gece cennette, önümde senin pabuçlarının sesini duydum”, buyurarak kendisinin cennetlik olduğunu müjdelemiş ve hangi ameli sebebiyle bu dereceyi kazandığını sormuştu. O da her abdest aldıktan sonra bir miktar nâfile namaz kıldığını söylemişti. Bilâl-i Habeşî Peygamber aleyhisselâm’dan kırk dört hadis rivayet etmiştir.

Resûlullah’ın bu siyah tenli âşığı altmış küsur yaşında Dımaşk’ta vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Bilâl-i Habeşî sabah ezanını çok erken okurdu. Sabah namazı kılınacağı zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz’e gelerek “es-Selâmü aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühû” diye

namaz vaktinin girdiğini haber verirdi. Daha önce sabah namazının sünnetini kılarak sağ tarafına uzanmış olan Resûlullah Efendimiz, Bilâl'in sesini duyunca Mescid-i Nebevî'ye çıkar ve namazı kıldırırdı.

Bilâl o gün de öyle yapacaktı. Fakat Hz. Âişe buna fırsat vermedi. Babası Hz. Ebû Bekir'in âzatl kölesi olması sebebiyle aile efrâdından biri gibi kabul ettiği Bilâl'e bazı şeyler sordu. Sorular uzadıgı halde, Bilâl, Hz. Âişe'ye duyduğu saygı sebebiyle, onun sözünü kesip de sabah namazı vaktinin geçmekte olduğunu söyleyemedi. Sözü bitene kadar onu dinledi. Sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sabah namazı vaktinin girdiğini haber verdi. Bu sırada Resûl-i Zîşân sabah namazının sünnetini kılmakta olduğu için Bilâl'e cevap veremedi. Vaktin hayli ilerlediğini gören Bilâl, Efendimiz'in uyanmadığını sanarak ona vaktin girdiğini tekrar hatırlattı. O sırada sabah namazının sünnetini kılıp bitirmiş olan Peygamber aleyhisselâm dışarı çıktı ve kendisini bekleyen cemaate sabah namazını kıldırdı. Fakat Resûlullah'ın o sâdık müezzini, kendisini bağışlaması ümidiyle bu aksaklığın sebebini arz etmek istedi ve Hz. Âişe'nin kendisini meşgul etmesi yüzünden namaz vaktinin girdiğini

zamanında haber veremediğini söyledi. Peygamber aleyhisselâm, Bilâl'e, vaktin girdiğini kendisine haber verdiği sırada sabah namazının sünnetini kıldığını söyleyince, Bilâl sabah namazı vaktinin çıkması ihtimaline rağmen Resûlullah'ın yine de sünnet kılmasına hayret etti ve bunu açıkça söyledi.

İşte o zaman Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Şayet daha geç kalsaydım, yine de bu iki rek`at sünneti bütün gereklerini yerine getirerek mükemmel şekilde kılardım” buyurmak suretiyle sabah namazının sünnetini mutlaka kılmak gerektiğini ifade etti.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in müezzini Bilâl-i Habeşî sabah ezanını erken okurdu. Namaz kılınacağı zaman Peygamber Efendimiz'e haber verir, o da mescide çıkarak namazı kıldırırdı.

2. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının sünnetini evinde kılardı.

3. Sabah namazının vakti ne kadar daralsa da Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini hiç terketmez, onu gereklerini yerine getirerek kılardı.

رجفلا يت عكر في فخت باب -197

امهتقو نايبو ، امهيف أرقى ام نايبو

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN NASIL
KILINACAĞI

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİN FAZLA
UZATMADAN KILINACAĞI, BU SIRADA NE
OKUNACAĞI VE NE ZAMAN EDÂ
EDİLECEĞİ

Hadisler

عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم -1106
ن صلاة الصبح كان يصلي ركعتين خفيفتين بين النداء والإقامة م
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

هل قرأ : يُصَلِّي رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ ، فَيُخَفِّفُهُمَا حَتَّى أَقُولَ : وفي روايةٍ لهما
فيهما بِأَمِّ الْقُرْآنِ؟،

كان يُصَلِّي رَكَعَتِي الْفَجْرِ إِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ : وفي روايةٍ لمُسْلِمٍ
وَيُخَفِّفُهُمَا .

. إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ : وفي روايةٍ

1106. Âiše radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının ezanı ile kameti arasında fazla uzatmadan iki rek'at namaz kılardı.

Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 91

Buhârî ile Müslim'in diğerk bir rivayetine göre Hz. Âiše şöyle dedi:

Resûlullah sabah namazının iki rek'at sünnetini o kadar hafif kılardı ki, acaba Fâtiha sûresini okudu mu diye kendi kendime sorardım.

Buhârî, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 92.

Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 40

Müslim'in bir rivayetine göre Hz. Âiše şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sabah ezanını duyduğu zaman sabah namazının sünnetini fazla uzatmadan kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 90. Ayrıca bk. Nesâî,
Kıyâmü'l-leyl 60

Diğer bir rivayette Hz. Âişe, tanyeri ağardığı
zaman kıları, dedi.

Müslim, Müsâfirîn, 93

1108. hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
ذَا الصُّبْحِ ، صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَدَّانَ الْمُؤَدَّنُ لِلصُّبْحِ ، وَبَ
. متفقٌ عليه . ركعتين خفيفتين .

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا طَلَعَ : وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
الْفَجْرِ لَا يُصَلِّي إِلَّا رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ .

1107. Hafsa radıyallahu anhâ'dan rivayet
edildiğine göre, müezzin sabah ezanını okuduğu ve
tan yeri de ağardığı zaman Resûlullah sallallahu
aleyhi ve sellem fazla uzatmadan iki rek`at namaz
kıları.

Buhârî, Ezân 12; Müslim, Müsâfirîn 87

Müslim'in diğerk bir rivayetine göre Hz. Hafsa şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem tan yeri ağardığı zaman hafifçe kıldığı iki rek`at namazdan başka nâfile kılmazdı.

Müslim, Müsâfirîn 88. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 60

1108. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1108- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ :اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ ، وَيُصَلِّي الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْغَدَاةِ ، وَكَأَنَّ الْأَذَانَ بِأُذُنَيْهِ . متفقٌ عليه .

1108. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gece namazlarını ikişer rek`at kılar, gecenin sonunda ise bir rek`at vitir kılardı. Sabah namazının farzından önce de, kulağı kamette olduğu halde, çabucak iki rek`at namaz kılardı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 8

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadis, Resûlullah Efendimiz'in sabah namazının sünnetini nasıl kıldığını anlatmaktadır. Daha aşağıdaki hadislerde onun sabah namazının sünnetinde zamm-ı sûre olarak neleri okuduğu görüldüğü zaman, bu iki rek`at namazı fazla uzatmadan, diğer bir ifadeyle hafif bir şekilde kıldığı daha iyi anlaşılacaktır. Hz. Âişe'nin, "Resûlullah sabah namazının iki rek`at sünnetini o kadar hafif kıldı ki 'Acaba Fâtiha sûresini okudu mu?' diye kendi kendime sorardım" demesi de bunu göstermektedir. Resûl-i Ekrem'in Fâtiha sûresini okuduğundan Hz. Âişe'nin elbette şüphesi yoktu. Fakat diğer zamanlarda kıldığı nâfile namazlarda uzun sûreler okuduğu halde, sabah namazının sünnetini kılarken çok kısa sûreler okuduğunu, rükû ve sücûdunu daha hafif tuttuğunu böyle anlatmaktadır. Bu tür ifadelere bakarak sabah namazının sünnetinde hiçbir şey okumamak gerektiğini veya sadece Fâtiha sûresini okumanın yeterli olacağını söyleyen âlimler olmuştur. Resûl-i Ekrem Efendimiz sabah namazının sünnetini çabucak kılsa bile (1105 numaralı hadiste görüldüğü üzere), "bu iki rek`at sünneti bütün

gereklerini yerine getirerek mükemmel bir şekilde” kılınıştır.

Efendimiz’in bu sünneti çabucak kılmasının sebebi, uzun âyetler okuyarak kılacağı sabah namazının farzına daha fazla zaman kalması içindi. Sonuncu hadisteki, sabah namazının sünnetini kulağı kamette olduğu halde kıldığını dair ifade de bunu göstermektedir.

Yukarıdaki rivayetlerden Efendimiz’in bu sünneti tanyeri ağarmaya başladıktan sonra kıldığını da anlaşılmaktadır.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’in geceleyin nâfile namazları ikişer rek’at kıldığını, sonunda bir rek’at vitir kıldığını görmekteyiz (Bu konu vitir namazının ele alındığı 1134-1140 numaralı hadisler, gece ibadetinin faziletinden söz edildiği 1162-1189 numaralı hadisler arasında genişçe ele alınacak, onun gece namazlarını nasıl ve kaç rek’at kıldığını orada belirtilecektir).

1106 numaralı hadisimizin rivayetlerinden birinde Hz. Âişe’nin Fâtîha sûresinden, Kur’an’ın anası anlamında “Ümmü’l-Kur’ân” diye bahsettiği görölmektedir. Fâtîha sûresi Kur’ân-ı Kerîm’in özü

ve esasî mahiyetinde olduğu için ona bazan Ümmü'l-Kur'ân, bazan da yine aynı anlamda olmak üzere “Ümmü'l-Kitâb” denmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Sabah namazının sünneti, tanyeri ağardıktan sonra kılınmalıdır.
2. Tanyeri ağardıktan sonra Peygamber Efendimiz, farzdan önce, sabah namazının sünnetinden başka namaz kılmamıştır.
3. Gece namazlarını Resûl-i Ekrem'in yaptığı gibi ikişer rek'at kılınmalıdır.
4. Hz. Peygamber nâfile namazlarda uzun sûreler okumakla beraber, sabah namazının sünnetinde kısa sûreler okur, rükû ve sücûdunu da fazla uzatmazdı. Câmîye ve cemaate gidemeyen kimselerin, sabah namazının sünnetini kılarken uzun sûreler okumasında bir sakınca yoktur.
5. Sabah namazının sünneti, her şeye rağmen terkedilmemesi gereken bir sünnet-i müekkededir.

سُؤَلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَ - 1109
قُولُوا { : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ فِي الْأُولَى مِنْهُمَا
الْآيَةُ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ ، وَفِي الْآخِرَةِ مِنْهُمَا { آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا
: { آمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ } .

تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ { : فِي الْآخِرَةِ الَّتِي فِي آلِ عِمْرَانَ : وَفِي رِوَايَةٍ
. مَلَسَمَ امهاور { سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

1109. İbni Abbas radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının iki rek`at sünnetini kılarken birinci rek`atta, Bakara sûresindeki “Biz Allah’a ve bize indirilen Kur’an’a...inandık” anlamındaki âyeti, ikinci rek`atta da “Biz Allah’a inandık; şâhid ol ki, biz müslümanlarız” anlamındaki âyeti okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 99. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 38

Diğer bir rivayete göre ise, ikinci rek`atta Âl-i İmrân sûresindeki “Söyle onlara: Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin, aramızda müşterek olan bir kelime etrafında toplanalım” âyetini okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 100

1111. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1110- وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ { قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ فِي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } . ملسم هاور .

1110. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının iki rek`at sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.

Müslim, Müsâfirîn 98. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 3; Nesâî, İftitah 39; İbni Mâce, İkâmet 102

1111. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1111- رَمَقْتُ النَّبِيَّ صَلَّى : وعن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قال - 1111 { قُلْ يَا أَيُّهَا } : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهْرًا يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ حَدِيثٌ : رواه الترمذي وقال . { اللَّهُ أَحَدٌ قُلْ هُوَ } : و ، { الْكَافِرُونَ } . حَسَنٌ .

1111. İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Bir ay boyunca Peygamber aleyhisselâm'ın namazına dikkat ettim, sabah namazının sünnetinde Kâfirûn ve İhlâs sûrelerini okurdu.

Tirmizî, Mevâkît 191. Ayrıca bk. Nesâî, İftitah 68; İbni Mâce, İkâmet 102

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste, Peygamber Efendimiz'in sabah namazının sünnetini kılarken Fâtiha'dan sonra okuduğu sûre ve âyetler belirtilmektedir. Konumuzun daha önce geçen hadislerinde de, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in sabah namazının iki rek`at sünnetini fazla uzatmadan kıldığını görmüştük. Bir namazın fazla uzatmadan, hafifçe kılınabilmesi, şüphesiz o namazda okunan sûrelerle yakından ilgilidir.

İbni Abbas'ın rivayet ettiği ilk hadisten, hatta onun Sünen-i Ebî Dâvûd'daki rivayetinden öğrendiğimize göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının sünnetinin ilk rek`atında çoğu zaman Bakara sûresi'nin, "Biz Allah'a ve bize indirilen Kur'an'a; İbrâhim, İsmâil, İshâk, Ya`kûb ve torunlarına indirilenlere, Mûsâ ve Îsâ'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilen kitap ve âyetlere inandık. Onlardan hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz Allah'a boyun eğen müslümanlarız, deyin"

anlamındaki 136. âyetini okurdu. Sabah namazının sünnetinin ikinci rek`atında de Âl-i İmrân sûresi'nin “Allah’a iman ettik; Sen de bizim müslüman olduğumuza şâhid ol!” anlamındaki 52. âyetini okurdu. Bir başka rivayete göre ise, ikinci rek`atta, Âl-i İmrân sûresinin “Söyle onlara: Ey kendilerine kitap verilenler! Gelin aramızda müşterek olan bir kelime etrafında toplanalım: Allah’tan başkasına tapmayalım; hiçbir şeyi O’na ortak koşmayalım. Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Yine de yüz çevirirlerse: ‘Bizim müslüman olduğumuza şâhid olun!’ deyin” anlamındaki 64. âyetini okurdu.

Ebû Dâvûd’daki bir rivayete göre ise (Tatavvu 3), sabah namazının sünnetinin birinci rek`atında Âl-i İmrân sûresinin “De ki: Biz Allah’a, bize indirilene, İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya`kub ve Ya`kub oğullarına indirilenlere...iman ettik” anlamındaki 84. âyetini, ikinci rek`atta da yine Âl-i İmrân sûresinin “Ey bizim Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve Peygamber’e uyduk. Şimdi bizi, birliğini ve peygamberlerini tasdik eden şâhidlerden yaz” anlamındaki 53. âyetini veya Bakara sûresinin “Şüphesiz biz seni Kur’an’la müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen

cehennemliklerin suçundan sorumlu olmayacaksınız” anlamındaki 119. âyetini okurdu.

Ebû Hüreyre ve Abdullah İbni Ömer de bu konuda görüp duyduklarını anlatmışlardır. Hatta Sünen-i Tirmizî ve İbni Mâce’deki rivayete göre İbni Ömer bir ay boyunca, Nesâî’deki rivayete göre de yirmi gün boyunca Resûlullah Efendimiz’in sabah namazının sünnetinde ne okuduğuna iyice dikkat ettiğini, birinci rek`atta “Kul yâ eyyühe’l-kâfirûn” diye başlayan Kâfirûn sûresini, ikinci rek`atta ise “Kul hüvellâhü ahad” diye başlayan İhlâs sûresini okuduğunu tesbit ettiğini söylemektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz sabah namazının farzında uzun sûreler ve âyetler okuyabilmek için sabah namazının sünnetinde kısa âyet ve sûreler okurdu.

2. Sabah namazının sünnetinde, bazan Bakara ve Âl-i İmran sûrelerinden kısa âyetler, bazan da birinci rek`atta Kâfirûn, ikinci rek`atta İhlâs sûrelerini okurdu.

يتذكر دعاء دعاء عاظم الالباب حسا باب -198
رجفلا

على جنبه الأيمن والحثّ عليه سواء كان تهجّد بالليل أم لا

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNDEN SONRA

BİRAZCIK UZANMAK

BİR KİMSE TEHECCÜD NAMAZI KILSA DA
KILMASA DA,

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ
KILDIKTAN SONRA SAĞ TARAFINA

UZANARAK YATMASININ MÜSTEHAB
OLDUĞU

Hadisler

كانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى رَكَعَتِي الْفَجْرِ ، اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ .
رواه البخاريُّ .

1112. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem sabah namazının iki rek`at sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafına uzanarak yatardı.

Buhârî, Teheccüd 23. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26

1114. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1113- كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِيهَا : وَعَنْهَا قَالَتْ - 1113
بَيْنَ أَنْ يَفْرُغَ مِنْ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى الْفَجْرِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً يُسَلِّمُ
بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ ، وَيُوتِرُ بِوَاحِدَةٍ ، فَإِذَا سَكَتَ الْمُؤَدِّنُ مِنْ صَلَاةِ
ر ، وَتَبَيَّنَ لَهُ الْفَجْرُ ، وَجَاءَهُ الْمُؤَدِّنُ ، قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ الْفَجْرَ
خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ ، هَكَذَا حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَدِّنُ
وَهُ أَذَكَهُ «يُسَلِّمُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ» : أَهْلُوق،. رواه مُسْلِمٌ . لِلْإِقَامَةِ
. بَعْدَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ : يَ مُسْلِمٌ وَمَعْنَاهُ ف

1113. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazı ile sabah namazı arasındaki sürede on bir rek`at namaz kılardı. İki rek`atta bir selâm verir ve sonunda bir rek`at vitir kılardı. Müezzin, sabah ezanını okuduktan sonra tanyeri ağarmaya başlayınca Resûl-i Ekrem'i uyandırır, o da kalkıp fazla uzatmadan iki rek`at namaz kılar, sonra

müezzin tekrar gelip namaza başlanacağını haber verinceye kadar sağ tarafına uzanıp yatardı.

Müslim, Müsâfirîn 121, 122. Ayrıca bk. Buhârî, Ezân 15; Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Mevâkîf 208; Nesâî, Ezân 41; İbni Mâce, İkâmet 126

1114. hadisle birlikte açıklanacaktır.

قال رسولُ الله: وَعن أبي هُرَيْرَةَ رضيَ الله عنه، قالَ --1114 إذا صَلَّى أَحَدُكُمْ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ فَلْيَضْطَجِعْ «: بى الله عَلَيْهِ وَسَلَّم صَلَّ « عَلَى يَمِينِهِ .

حديثٌ: قالَ الترمذى . رَوَاهُ أَبُو داودَ ، وَالترمذى بِأَسَانِيدٍ صَحِيحَةٍ . حَسَنٌ صَحِيحٌ .

1114. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz sabah namazının iki rek`at sünnetini kılınca sağ tarafı üzerine yatsın.”

Ebû Dâvûd, Tatavvu 4; Tirmizî, Mevâkîf 194

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin her üçünde de Resûl-i Ekrem Efendimizin sabah namazının iki rek`at sünnetini kıldıktan sonra sağ tarafı üzerine uzanarak biraz istirahat ettiği anlatılmaktadır. Hatta bu hadislerin sonuncusunda Efendimiz'in böyle yapmayı ümmetine de tavsiye ettiği görülmektedir.

Resûlullah Efendimiz'in böyle bir dinlenmeye neden ihtiyaç hissettiği hatıra gelebilir. Bu kısa istirahat onun geceleyin uzun süre ibadet etmesiyle ilgilidir. 1113 numaralı hadise bakarak, Efendimiz'in geceleyin kıldığı namazın, bir rek`atı vitir olmak üzere topu topu on bir rek`at olduğu, bu kadar bir namazın insanı fazla yormayacağı söylenebilir. Fakat bu hadisin 1174 numarayla gelecek olan diğer bir rivayetindeki küçük bir ilave okunduğu zaman, bu tereddütlerin hepsi yok olup gider. O ilâvede, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in gece namazı kılarken secdeye kapandığı zaman, elli âyet okunacak kadar uzun bir süre başını secdeden kaldırmadığı belirtilmektedir. 1162-1189 numaralı hadisler arasındaki “Gece Namaz Kılmanın Fazileti” bölümünde bu konu inşallah enine boyuna ele alınacak, Kâinâtın Efendisi'nin bazan ayakları şişinceye kadar ibadet ettiği görülecektir.

Peygamber aleyhisselâm'ın sabah namazının sünnetini hafifçe kıldıktan sonra müezzin gelip de farza başlanacağını haber verinceye kadar sağ tarafına yatarak birazcık istirahat etmesinin bir sebebi daha vardır. O da sabah namazının farzını uzun âyetler okuyarak kıldıracağı için, bu namaza zinde bir şekilde başlama gereğidir. Ümmetine, sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra sağ yanına uzanarak birazcık dinlenmeyi tavsiye etmesinin hikmeti, onların da sabah namazının farzını uyuklamadan, esnemededen, uyanık bir zihinle kılmalarını sağlamaktır.

Bu söylediklerimize bir üçüncü sebebi daha ilave etmek mümkündür. İnsanın sağ tarafına uzanması hali, onun kabirde yatış şeklidir. Sanki Efendimiz, ölümle içli dışlı olmamızı, onu her zaman hatırlayıp kendimize çeki düzen vermemizi istemektedir.

Resûlullah Efendimiz'in vitir namazını nasıl kıldığı, 1134-1140 numaralı hadislerin yer aldığı "Vitr Namazı" konusunda ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem yatsı namazı ile sabah namazı arasında on bir rek`at namaz kılardı. Bu esnada iki rek`atta bir selâm verir, vitir namazını tek rek`at olarak kılardı.

2. Sabah namazı vakti girince, Peygamber aleyhisselâm'ın müezzini gelerek onu uyandırır, o da kalkıp sabah namazının sünnetini kılardı.

3. Peygamber Efendimiz sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra, farzı zinde bir şekilde kılabilmek için sağ tarafına uzanarak biraz istirahat ederdi.

4. Sabah namazının farzına başlanacağı zaman müezzin tekrar gelerek Efendimiz'e haber verir; o da Mescid-i Nebevî'ye çıkarak namazı kıldırırdı.

باب سُنَّةِ الظُّهْرِ -199

ÖĞLE NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ : عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ -1115
اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا
. متفقٌ عليه .

1115. İbni Ömer radıyallâhu anhümâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber öğle namazının farzından önce iki, farzından sonra da iki rek`at namaz kıldım.

Buhârî, Teheccüd 29, 34; Müslim, Müsâfirîn 104. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 189, 199, 205; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 66; İbni Mâce, İkâmet 100

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1116- وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَدْعُ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ ، رواه البخاريُّ .

1116. Âişe radıyallâhu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber aleyhisselâm öğle namazının farzından önce dört rek`at namaz kılmayı hiç ihmal etmezdi.

Buhârî, Teheccüd 34. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 56

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي : وَعَنْهَا قَالَتْ - 1117
بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي
تِي فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ، وَكَانَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ الْمَغْرِبَ ، ثُمَّ يَدْخُلُ بِي
رَكْعَتَيْنِ ، وَيُصَلِّي بِالنَّاسِ الْعِشَاءَ ، وَيَدْخُلُ بَيْتِي فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ
. م ل س م هاور .

1117. Yine Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Peygamber aleyhisselâm öğle namazının farzından önce benim evimde dört rek`at namaz kılar, sonra mescide çıkıp halka öğle namazının farzını kıldırırdı. Daha sonra eve gelerek iki rek`at namaz kılardı. Cemaate akşam namazını kıldırdıktan sonra evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı. Yatsı namazının farzını kıldırdıktan sonra yine evime gelerek iki rek`at sünnet kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 1

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1118- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : وَعَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ -
قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَأَرْبَعٌ مِنْ حَافِظٍ عَلَى أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. « بَعْدَهَا ، حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ » .

. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : لَأَقُو وَيَذْمُرْتَلَاو ، دَوَادِ وَبَأْ هاور .

1118. Ümmü Habîbe radıyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı olarak kılsa, Allah Teâlâ onu cehenneme haram kılar.”

Ebû Dâvûd, Tatavvu 7; Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 67; İbni Mâce, İkâmet 108.

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْدَ أَنْ تَزُولَ الشَّمْسُ قَبْلَ أَبْوَابِ السَّمَاءِ ، فَأَحَبُّ أَنْ إِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيهَا « :الظُّهْرُ ، وَقَالَ . حَدِيثٌ حَسَنٌ :رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ «يَصْعَدُ لِي فِيهَا عَمَلٌ صَالِحٌ

1119. Abdullah İbni's-Sâib radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zeval vaktinden sonra ve öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılar ve şöyle buyururdu:

“Bu vakit, gök kapılarının açıldığı bir zamandır. O saatte iyi bir amelimin Allah’ın huzuruna çıkmasını isterim.”

Tirmizî, Vitir 16. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 105

Abdullah İbni’s-Sâib

Küçük yaşta Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem’i gören bahtiyarlardan biridir. Babası Sâib, Efendimiz’in Câhiliye devrinde ticaretle uğraştığı sıralarda ortağıydı. Abdullah İbni’s-Sâib Übey İbni Ka’b ile Hz. Ömer’den Kur’ân-ı Kerîm kıraati öğrendi. Kendisinden de bu ilmi Mücâhid ile kıraat imamlarından İbni Kesîr öğrendi. Hz. Peygamber’den yedi hadis rivayet etmiş olan Abdullah İbni’s-Sâib, hicrî 70 tarihinde vefat etti.

Allah ondan razı olsun.

1120. hadisle birlikte açıklanacaktır.

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَنْ عَائِشَةَ -1120-
رَوَاهُ . وَسَلَّم كَانَ إِذَا لَمْ يُصَلِّ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ ، صَلَّى بَعْدَهَا
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ .

1120. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem öğle namazının farzından önce dört rek`at sünnet kılamadığı zaman, onu farzdan sonra kılardı.

Tirmizî, Salât 200. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 106.

Açıklamalar

Öncelikle öğle vaktinin değerini belirten 1119 numaralı hadise bakalım. Bu hadiste Efendimiz, öğle vaktinin, müslümanların yaptığı güzel amellerin, iyi işlerin Allah'ın yüce huzuruna yükselip ona sunulduğu bir zaman olduğunu ve bu maksatla öğleyin “gök kapılarının açıldığını” belirtmekte, böyle değerli bir zamanda “iyi bir amelinin Allah'ın huzuruna çıkmasını istediğini” söylemektedir. Şu halde müslümanlar böyle bir fırsatı kaçırmamalı; öğle vakti girince, öğle namazını, aşağıda anlatılacağı şekilde sünnetleriyle birlikte zamanında kılmaya çalışmalıdır.

Öğle namazının sünnetlerine dair yukarıdaki altı hadisin hepsi de, Peygamber Efendimiz'in bu namazları hiç aksatmadan kıldığını göstermektedir.

Önce öğle namazının ilk sünnetine dair hadislerle bakalım. Yukarıdaki hadislerden İbni Ömer tarafından rivayet edilen 1115 numaralı hadiste Peygamber aleyhisselâm'ın öğle namazının ilk sünnetini iki rek`at olarak kıldığı belirtilmekte, diğerlerinde ise bu namazı dört rek`at olarak kıldığı ifade edilmektedir. Öğle namazının ilk sünnetini Efendimiz'in iki rek`at kıldığı, başka kaynaklarda Hz. Âişe ve Hz. Ali tarafından da rivayet edilmektedir (Tirmizî, Salât 205).

Öğle namazının ilk sünnetinin rek`atları hakkında başka yorumlar da yapılmıştır. Bu yorumlardan birine göre, Allah'ın Resûlü bu namazı evinde kıldığı zaman dört rek`at, mescidde kıldığı zaman da iki rek`at olarak kılmıştır. Diğer bir yorum da şöyledir: Hz. Peygamber, dört rek`atlı bu namazın iki rek`atını evinde, geri kalan iki rek`atını de mescidde kılmış, fakat İbni Ömer gibi onun mescidde iki rek`at sünnet kıldığını görenler, öğle namazının ilk sünnetinin iki rek`at olduğunu zannetmişlerdir. Hz. Âişe ise durumu herkesten daha iyi bildiği için öğle namazının ilk sünnetinin dört rek`at olduğunu kesin ifadelerle belirtmiştir. Ashâb-ı kirâmın büyük çoğunluğunun bu namazı hep dört rek`at kılması, öğle namazının ilk sünnetinin dört rek`at olduğunu göstermektedir.

Hız. ÂiŖe'nin 1120 numaralı hadiste belirttiğine göre Peygamber Efendimiz  gle namazının dört rek`at ilk sünnetini kılamadığı zaman, onu mutlaka kılmak ister ve  glenin farzından sonra kılardı. Sünen-i İbni M ce'deki daha tafsilatlı rivayete göre Res lullah sallallahu aleyhi ve sellem bu namazı  glenin iki rek`at son sünnetinden sonra kılardı (İk met 106).

Ögle namazının farzından sonra kılınan son sünnete gelince: 1115 numaralı hadiste İbni  mer, 1117 numaralı hadiste de Hz. ÂiŖe, Peygamber Efendimiz'in bu sünneti iki rek`at kıldığını belirtmiŖlerdir. Bunu Hz. Ali de s ylemiŖtir (Tirmiz , Sal t 198).

Ümmü Hab be v lidemiz tarafından rivayet edilen 1118 numaralı hadis ise bir baŖka uygulamadan bahsetmektedir. Buna göre Res lullah sallallahu aleyhi ve sellem, “Kim  gle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı olarak kılar, Allah Te l  o kimseyi cehenneme haram kılar” buyurmuŖtur. Ümmü Hab be radiyall hu anh , bu hadisi Res lullah Efendimiz'den duyduğu günden itibaren hep onun

tavsiye ettiği gibi kıldığını söylemiştir (Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 67).

Burada şunu da belirtelim: Allah Teâlâ'nın bir kimseyi cehenneme haram kılması, onu kâfirler gibi ebediyen cehennemde bırakmaması anlamına gelir. Bir kimsenin ebediyen cehennemde kalmaması ise, rûhunu müslüman olarak teslim etmesine bağlıdır. Öğle namazının farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at sünneti devamlı kılanlara, dolaylı olarak böyle bir müjde de verilmektedir.

Öğle namazının son sünneti hakkındaki bu farklı rivayetler birbiriyle kesinlikle çelişmemekte, aksine Resûlullah Efendimiz öğle namazının son sünneti hakkında bize iki farklı örnek göstermekte ve âdetâ şöyle demektedir: Öğlenin son sünnetini iki rek`at olarak kıalarsanız, yeterlidir; böylece benim sünnetimi yerine getirmiş olursunuz; ama dört rek`at olarak kıalarsanız, bu da benim sünnetimdir; o takdirde daha çok sevap kazanırsınız; durumunuza uygun olanı siz tercih edin!

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz öğle namazının sünnetlerini hiç terketmezdi. Hatta öğlenin dört rek`at ilk sünnetini zamanında kılamazsa, bunu farzdan sonra kılardı. Namazlardan önce ve sonra kıldığı sünnetleri çoğu zaman evinde kılardı.

2. Öğlenin farzından önce ve sonra dörder rek`at sünnet kılanları Allah Teâlâ'nın cehenneme haram kılacağını söyler, böylece o kimselerin mü'min olarak öleceklerine işaret ederdi.

3. Öğle vaktinde, dua ve ibadetlerin kabul edilmesi için semâ kapılarının açıldığını belirtir; o vakitte yaptığı bir ibadetin Cenâb-ı Hakk'a arzedilmesini isterdi.

باب سُنَّةِ الْعَصْرِ - 200

İKİNDİ NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

كَانَ النَّبِيُّ : عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 1121
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، يَقْضِي بَيْنَهُنَّ

بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ . وَالْمُؤْمِنِينَ

1121. Ali İbni Ebû Tâlib radıyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikinci namazının farzından önce dört rek`at namaz kılardı. İkinci rek`atın tahiyyatında Allah Teâlâ'ya en yakın meleklerle ve onların yolunca giden müslüman ve mü'min kimselere selâm ederdi.

Tirmizî, Mevâkît 201, Cum`a 66. Ayrıca. bk. Nesâî, İmâmet 5; İbni Mâce, İkâmet 109

1123. hadisle birlikte açıklanacaktır.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى -1122
رَوَاهُ . «رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا » : وَسَلَّمَ ، قَالَ
. حَدِيثٌ حَسَنٌ : أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

1122. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'nın rivayetine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İkinci namazının farzından önce dört rek`at namaz kılan kimseye, Allah rahmetini ihsân etsin.”

Ebû Dâvûd, Tatavvu 8; Tirmizî, Salât 201.

1123. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1123- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى -
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ . اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ
. حَيَّ حَصَّ دَانَ سَابَّ

1123. Ali İbni Ebû Tâlib radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ikindi namazının farzından önce iki rek`at namaz kılardı.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 8

Açıklamalar

İkindi namazının önemi, “Sabah ve İkinci Namazlarının Fazileti” bölümünde (1049-1054) ele alınmıştı.

Resûlullah Efendimiz'in ikindi namazının sünnetini bazan iki, bazan da dört rek`at olarak kıldığı yukarıdaki rivayetlerden anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerin ikincisinde, ikindinin sünnetini dört

rek`at olarak kılana Allah Teâlâ'nın rahmet etmesi için dua ettiği görülmektedir.

Hız. Peygamber'in, ikindinin sünnetini dört rek`at kıldığı zaman, 1121 numaralı hadiste belirtildiğı üzere, ikinci rek`atın tahıyyatında meleklerle ve müslümanlara selâm etmesi sözünü, aralarında Hanefîler'in de bulunduğı bazı âlimler, Resûl-i Ekrem'in "es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhi's-sâlihîn" (Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarına olsun) diye dua etmesi, sonra üçüncü rek`ate kalkması şeklinde yorumlamışlardır. İmam Şâfiî ve Ahmed İbni Hanbel ise bunu, ikinci rek`attan sonra selâm vermek, yani o dört rek`atı birbirinden ayrı ikişer rek`at olarak kılmak şeklinde anlamışlardır.

Peygamber Efendimiz'in bu sünneti bazan iki, bazan da dört rek`at olarak kılması, hem Hanefîler'in hem de diğer âlimlerin uygulamasının doğru olduğunu göstermektedir. Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, âlimlerimizin bu nevi uygulamalarda farklı düşünüyor gibi görünmesi, daha sevap olanı tesbit etme gayretinden başka bir şey değildir. Allah hepsinden razı olsun. Meymûne vâlidemizin belirttiğine göre Resûl-i Ekrem Efendimiz, kıldığı bir namazı veya yaptığı hayırlı bir işi devamlı surette yapmak isterdi. Bir

defasında devlet işleriyle meşgulken, ikindi namazından önce kıldığı iki rek`at namazı kılammıştı. İkinci namazını kıldırdıktan sonra evine geldi ve kılamadığı o sünneti ikindinin farzından sonra kıldı (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 334-335). Bu namazın, yine bir meşgale sebebiyle kılamadığı öğlenin son sünneti olduğu da rivayet edilmektedir. Âlimlerimiz ikindiden sonra Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem`in kıldığı namazları araştırmışlar, o çeşitli sebeplerle kılmış olsa bile, ümmetine olan şefkati sebebiyle, ikindinin farzından sonra onların herhangi bir sünnet kılmalarını istemediği ve buna izin vermediği sonucuna varmışlardır. Hz. Ömer`in “Peygamber aleyhisselâm ikindi namazından sonra, gün batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı” (Buhârî, Mevâkît 30, 31) diye rivayet etmesi, bu yasağa rağmen ikindiden sonra namaz kılmaya kalkanlara engel olması, ikindiden sonra sünnet kılınmayacağını göstermektedir. Burada bir hususu daha belirtmekte fayda var: İslâm âlimleri ikindi namazının sünnetine dair rivayetlere bakarak bu namazın sünnet-i müekkede olmadığını söylemişlerdir. Buna göre ikindi namazının sünneti, bazan kılınıp bazan terkedilebilecek bir sünnet yani müstehap bir namazdır. Hal böyle olunca, vakti müsait olan kimseler bu sünneti

kılmalı ve 1122 numaralı hadiste müjdelenen ilâhî rahmeti kazanmaya bakmalıdırlar.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ikindi namazının sünnetini bazan iki bazan da dört rek`at olarak kılmıştır.
2. Allah'ın Resûlü, ikindinin farzından önce dört rek`at sünneti devamlı olarak kılanlara dua etmiştir.
3. İkinci namazının sünneti, sünnet-i müekkede (Efendimiz'in devamlı surette kıldığı bir namaz) olmamakla beraber, bu sünneti kılanlar büyük sevap kazanırlar.

باب سُنة المغرب بَعْدَهَا وَقَبْلَهَا - 201

ثي دحل رظنا) رمع نبا ثي دح باو بآل هذه يف مدقت
(1112 مقرر ثي دحل رظنا) ةشئاع ثي دحو ، (1095 مقرر
وهما صحيحان أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يصلي بعد
نيت عكر بر غملا.

AKŞAM NAMAZININ SÜNNETİ

AKŞAM NAMAZININ FARZINDAN ÖNCE VE SONRA

KILINAN SÜNNETLER

Hadisler

“Sünnet Namazların Fazileti” bahsinde İbni Ömer’in rivayet ettiği hadiste (nr. 1100) Resûl-i Ekrem’in akşam namazından sonra iki rek`at namaz kıldığı, “Öğle Namazı’nın Sünneti” bahsinde Hz. Âişe’nin rivayet ettiği hadiste de (nr. 1117) akşam namazını kıldırdıktan sonra eve gelerek iki rek`at namaz kıldığı geçmişti.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى --1124
لَمَنْ « قَالَ فِي الثَّلَاثَةِ «صَلُّوا قَبْلَ الْمَغْرَبِ» : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. رواه البخاري «شَاءَ

1124. Abdullah İbni Mugaffel radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem üç defa:

“Akşamın farzından önce (iki rek`at) namaz kılınız” buyurdu. Üçüncü defasında “Dileyen kılsın” diye ekledi.

Buhârî, Teheccüd 35, İ'tisâm 27. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11; İbni Mâce, İkâmet 110

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1125- لَقَدْ رَأَيْتُ كِبَارَ أَصْحَابِ : وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ -
يَ عِنْدَ الْمَغْرَبِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَدَرُونَ السَّوَارِ
يَ رَاخِبًا هَاوِرًا .

1125. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in
sahâbîlerinden büyük zevâtın akşam olunca
aceleyle direklere doğru durup (iki rek`at) namaz
kıldıklarını gördüm.

Buhârî, Ezân 14, Salât 95. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân
39

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1126- كُنَّا نُصَلِّي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : وَعَنْهُ قَالَ -
أَكَانَ رَسُولُ : وَسَلَّمَ رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ قَبْلَ الْمَغْرَبِ ، فَقِيلَ

كَانَ يَرَانَا نُصَلِّيهِمَا فَلَمْ : وَسَلَّم صَلَّاهُمَا ؟ قَالَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
رَوَاهُ مُسْلِمٌ . يَأْمُرُنَا وَلَمْ يَنْهَنَا .

1126. Yine Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

- Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında güneş battıktan sonra ve akşam namazından önce iki rek`at namaz kıldık.

Ashaptan biri Enes'e:

- Bu namazı Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de kılar mıydı? diye sordu.

Enes ona şu cevabı verdi:

- O bizim kıldığımızı görür, fakat bize kılın veya kılmayın, demezdi.

Müslim, Müsâfirîn 302. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 11

1127. hadisle birlikte açıklanacaktır.

1127- كُنَّا بِالْمَدِينَةِ إِذَا أَدْنَى الْمُؤَدَّنِ لِبَلَاةِ الْمَغْرِبِ ، : وَعَنْهُ قَالَ -
غَرِيبَ لِيَدْخُلُ ابْتَدَرُوا السَّوَارِي ، فَرَكَعُوا رَكَعَتَيْنِ ، حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ الـ

رَوَاهُ . الْمَسْجِدَ فَيَحْسَبُ أَنَّ الصَّلَاةَ قَدْ صَلَّيْتُ مِنْ كَثْرَةِ مَنْ يُصَلِّيهِمَا مُسْلِمٌ .

1127. Yine Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Biz Medine’de iken, müezzin akşam ezanını okuyunca, ashap aceleyle direklerle doğru durup iki rek`at namaz kılarlardı. Öyleki yabancı biri mescide gelirdi de, bu iki rek`at namazı kılanların çokluğuna bakarak akşam namazının kılındığını zannederdi.

Müslim, Müsâfirîn 302.

Açıklamalar

Akşam namazının sünneti denince, hatırimıza akşamın farzından sonra kıldığımız iki rek`at sünnet gelir. Yukarıdaki hadisler, bu sünnetten başka, akşamın farzından önce kılınan iki rek`atlı bir sünnetin daha olduğunu göstermektedir. Önce, genellikle bizim kılma alışkanlığına sahip olmadığımız, akşamın bu ilk sünneti üzerinde duralım. Konumuzun 1125 ve 1127 numaralı hadislerinde, akşam ezanı okunur okunmaz ashâb-ı kirâmın Mescid-i Nebevî’nin direklerini kendilerine siper alarak ikişer rek`at namaz

kıldıklarını gördük. Onların direkleri sütre edinerek namaz kılmalarının sebebi, namaz esnasında birinin önlerinden geçmesine engel olmaktı. Bahsimizin ilk hadisinde Res lullah Efendimiz,    defa “Ak amın farzından önce (iki rek`at) namaz kılınız” buyurmuş, üçüncüsünde “Dileyen kılsın” demiştir. 1101 numaralı hadiste daha genel bir ifadeyle    defa “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” buyurmuş, üçüncüsünde “kılmak isteyeneye” demek suretiyle bu namazın zaruri olmadığını belirtmiştir.

1125 numaralı hadis, ak am namazının ilk sünnetini, büyük sah b lerin de büyük bir coşku ile kıldıklarını belirtmektedir. Ash b-ı kir m, ak amın farzını kıldırmak üzere Res lullah`ın mescide gelmesinden önce bu sünneti kılıp bitirmeye gayret ederdi.

   nc  hadisten   rendi imize göre, belki de t b ilerden biri, Enes radiyallahu anh`a bir soru sorarak:

- “Ak am namazının ilk sünnetini ash b-ı kir mın büyük bir istekle kıldığını öğrendik, peki bu sünneti Res lullah sallallahu aleyhi ve sellem de kılar mıydı?” dedi. Enes hazretleri bu soruya:

- “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bizim kıldığımızı görür, fakat bize kılın veya kılmayın, demezdi” diye cevap verdi.

Akşam namazı dışındaki bütün farzlardan önce, yani ezanla kamet arasında sünnet kılınması hususunda âlimlerimiz arasında tam bir ittifak bulunmakla beraber, onlar akşamın farzından önce sünnet kılınması konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bu sünnetin kılınmasını savunanların dayanağı, konumuzla ilgili yukarıdaki hadislerdir.

Kılınmasını doğru bulmayan, hatta bu namazı kılmanın mekruh olduğunu söyleyenlerin de dayanakları vardır. Onların en önemli dayanağı, ashâb-ı kirâmdan Büreyde İbni Husayb el-Eslemî’nin de rivayet ettiği “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” hadisinin sonunda, “akşam namazı müstesna” denmiş olmasıdır (Dârekutnî, es-Sünen, I, 264-265; Beyhakî, es-Sünenü’l-kübrâ, II, 474). Ama bu rivayet, hadis âlimleri tarafından o kadar sağlam bulunmamaktadır. Akşamın farzından önce sünnet kılınmasına taraftar olmayanların bir diğer dayanağı da, Abdullah İbni Ömer’in, bu sünneti Asr-ı saâdet’te kılan kimseyi görmediğini belirtmesi (Ebû Dâvûd, Tavatvû 11), ayrıca Hz. Ali, Abdullah İbni Mes’ûd, Ammâr gibi

sahâbîleri yakından tanıyanların, onların bu namazı kılmadıklarını söylemeleridir.

Akşam namazının farzından önce sünnet kılınmasını doğru bulmayanların başında İmam Mâlik ile İmam Şâfiî gelmektedir. İmam-ı Âzam Ebû Hanîfe bir adım daha ileri giderek akşamın farzından önce sünnet kılmanın mekruh olduğunu söylemektedir. Akşamın farzından önce sünnet kılmaya taraftar olmayanları böyle düşünmeye sevkeden bir husus da, bu sünnetin akşamın farzını geciktireceği kanaatidir.

Öte yandan Abdurrahman İbni Avf, Sa'd İbni Ebû Vakkas, Übey İbni Kâ'b, Enes İbni Mâlik, Câbir İbni Abdullah gibi sahâbîler akşamın ilk sünnetini kılmışlar, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye gibi muhaddis fakihler ve daha başka âlimler de bu sünnetin kılınmasını câiz görmüşlerdir. Hatta İmam Mâlik'in de bu kanaati benimsediği söylenmektedir. Şâfiî mezhebinde tercih edilen görüş, bu sünnetin kılınması yönündedir.

Bu konuda bir de olay nakledelim: Ashâb-ı kirâmdan Ukbe İbni Âmir el-Cühenî'ye, Asr-ı Saâdet'te müslüman olmakla beraber Peygamber Efendimiz'i göremeyen Ebû Temîm Abdullah İbni

Mâlik el-Ceyşânî'nin, akşam namazından önce iki rek`at sünnet kıldığını âdeta şikâyet ederek haber verdiler. Ukbe, Hz. Peygamber devrinde bu namazı kendilerinin de kıldığını söyledi. Ona, öyleyse şimdi niye kılmıyorsun? dediklerinde ise, iş güç sebebiyle kılamadığını belirtti (Buhârî, Teheccüd 35).

Akşam namazının farzından sonraki iki rek`at sünnete gelince, bu sünnet, 1099 numarayla okuduğumuz “Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak hergün Allah rızası için on iki rek`at namaz kılsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar (veya “ona cennette bir köşk yapılır”) hadisinde sözü edilen sünnetlerden biridir. On iki rek`at sünneti devamlı kılanlara cenneti müjdeleyen o hadisten hemen sonra Abdullah İbni Ömer'in rivayet ettiği hadiste Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte akşam namazından sonra iki rek`at kıldığını söylemesi bu sünnetin önemini göstermektedir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz akşam namazının farzına başlamadan önce iki rek`at namaz kılınmasını, durumu müsait olanlara tavsiye etmiş, ayrıca bu

namazı herkesin kılmak zorunda olmadığını da belirtmiştir.

2. İleri gelen sahâbîler akşam ezanı okunur okunmaz, farz başlamadan önce iki rek`at namaz kılabilmek için Mescid-i Nebevî'nin direklerini kendilerine siper edinirler, böylece namaz kılarken kimsenin önlerinden geçmemesini sağlamaya çalışırlardı.

3. Bu sünneti hemen hemen herkes kıldığı için, o sırada mescide gelen bir kimse, akşamın farzının kılındığını, cemaatin akşamın sünnetini kılmakta olduğunu zannederdi.

4. Ashâb-ı kirâm, bu namazı, akşamın farzı için kamet getirilmeden önce yetiştirebilmek maksadıyla çabucak kılmaya çalışırlardı.

5. Bu konudaki rivayetler, akşamın farzından sonraki sünnetin sünnet-i müekkede olduğunu, ama önceki sünnetin müekkede sünnet olmadığını göstermektedir.

6. Bu hadisler, câmi ve mescidlerde sünnet ve nâfile namazların kılınacağına delildir.

باب سُنة العشاء بَعدَها وبقبلها -202

YATSI NAMAZININ SÜNNETİ

YATSI NAMAZININ FARZINDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN SÜNNETLER

Hadisler

Bu konuyla ilgili olarak daha önce iki hadis geçti.

صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِيهِ حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ السَّابِقُ بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ «: رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ، وَحَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ (1096 مقرر ثي دحل ا رظنا). كما سبق. متفقٌ عليه «صلاة».

Biri İbni Ömer'in “Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte yatsının farzından sonra iki rek`at namaz kıldım” dediğine dair (1100 numaralı) hadistir.

İkincisi de Abdullah İbni Mugaffel'in Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ettiği ve üç defa “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” buyurduğunu belirttiği (1101 numaralı) hadistir.

Açıklamalar

Yatsı namazının ilk sünnetiyle ilgili en kuvvetli rivayet, “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” hadisidir. Bu hadis, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yatsı ezanı okunduktan sonra bir nâfile namaz kıldığını göstermektedir. Bu sünnet ile ilgili olarak fıkıh kitaplarında da bir rivayet ve fazla bilgi bulunmamaktadır (bk. Tecrid Tercemesi, IV, 160-161).

Yatsının farzından sonra kılınan iki rek`at sünnete gelince, bu, Efendimiz’in hayatı boyunca devamlı olarak kıldığı bilinen on iki rek`at sünnetden biridir. Bazı rivayetlerde Efendimiz’in bu sünneti dört rek`at olarak kıldığı da belirtilmektedir.

باب سُنَّةِ الْجُمُعَةِ - 203

CUMA NAMAZININ SÜNNETİ

Hadisler

فِيهِ حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ السَّابِقُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ .

Bu konuyla ilgili olarak İbni Ömer radıyallahu anhüma’nın “Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve

sellem ile birlikte cumanın farzından sonra iki rek`at namaz kıldım” dediğine dair (1100 numaralı) hadis daha önce geçmiştir.

قال رسولُ اللهِ صَلَّى : ه عَنْهُ قَالَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيََ اللَّهُ -1028
«إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ ، فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعًا » : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. ملسم هاور

1128. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz cumanın farzını kılınca, ardından dört rek`at namaz daha kılsın.”

Müslim, Cum`a 67-69. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 238; Tirmizî, Cum`a 24; Nesâî, Cum`a 42; İbni Mâce, İkâmet 95

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَنْ ابْنِ -1129
وَسَلَّمَ كَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرَفَ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ فِي
. بَيْتِهِ ، رواه مسلم

1129. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve

sellem cumanın farzından sonra evine gitmedikçe namaz kılmazdı. Sonra evinde iki rek`at namaz kılardı.

Müslim, Cum`a 71. Ayrıca bk. Buhârî, Cum`a 39; Nesâî, İmâmet 64; Cum`a 43

Açıklamalar

Cuma namazından sonra kılınacak sünnetle ilgili olarak yukarıdaki hadislerden iki şey öğrenmekteyiz.

Biri Resûlullah Efendimiz'in, cumanın farzından sonra dört rek`at namaz kılmayı ümmetine tavsiye ettiğidir.

Diğeri de kendisinin, cumanın farzından sonra mescidde hiçbir namaz kılmayıp evine gittiği ve orada iki rek`at namaz kıldığıdır.

Peygamber aleyhisselâm'ın mescitte namaz kıldırdıktan sonra orada sünnet kılmamasının sebebi, mescidde sünnet kıldığını görenlerin, bu namazı mutlaka kılınması gereken bir farz sanacağı ve onu mutlaka kılmaya çalışacağı düşüncesidir. Ümmetine külfet yüklemekten her zaman kaçmış

olan Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, işte bu anlayış sebebiyle mescidde sünnet kılmamıştır.

Yukarıdaki rivayetlerden farklı bir üçüncü rivayet daha vardır. Buna göre İbni Ömer cumanın farzından sonra iki rek`at namaz kılmış, ardından dört rek`at namaz daha kılmıştır. Bunların her birini savunanlar, cumanın farzından sonra dört rek`at sünnet kılınmalıdır veya herkes evinde iki rek`at sünnet kılmalıdır, diyenler vardır.

Hanefîler'in büyük imamı Ebû Yûsuf, cumanın farzından sonra dört, ardından da iki rek`at sünnet kılmayı uygun görmüştür. Hanefîler'in görüşü de budur.

Cumanın farzından sonraki sünnetleri evinde kılabilcek kimselerin, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak bu sünnetleri evlerinde kılmaları daha uygundur. Ama evinde kılamayacak olanlar camide kılmalıdır. Zira günümüzün değişen şartları buna mecbur etmiştir. Öte yandan bu sünnetlerin farz zannedilmesi gibi bir korkunun kalmayışı da dikkate alınmış olmalıdır ki, öteden beri yaygın olarak câmide kılınagelmiştir. Bazı sahâbîlerin uygulamasından öğrendiğimize göre cumanın son sünnetleri ya farz kılınan yerlerden ayrı bir yerde kılınmalı veya farzdan sonra hemen sünnete

durulmayıp biriyle bir iki kelime konuşmalı,
böylece farzla sünnet birbirinden ayrılmalıdır.
1133. hadiste bu konuda bir de örnek
zikredilecektir.

Cuma namazından önce sünnet kılınacağına dair kesin bir rivayet yoktur. Fakat Hanefîler ile Şâfiîler cumanın farzından önce dört rek`at namaz kılınmasını uygun görmüşlerdir. Delillerinden biri, 1101 numara ile geçmiş olan “Her ezan ve kamet arasında namaz vardır” hadisidir. Diğer delilleri de, İbni Ömer’in cuma namazından önce uzun uzadıya namaz kılması ve Resûlullah Efendimiz’in de böyle yaptığını söylemesi (Ebû Dâvûd, Salât 238), ayrıca Abdullah İbni Mes`ûd’un cumanın farzından önce dört, farzından sonra da dört rek`at namaz kılmasıdır (Tirmizî, Cum`a 24).

Zuhr-i Âhir Meselesi

Yeri gelmişken, burada, zuhr-i âhir (son öğle namazı) diye bilinen namaza kısaca temas etmekte fayda görüyoruz. Cuma namazının sahih olması için şart koşulan bazı esaslar vardır. Bu şartların gerçekleşmediği korkusuyla bazı kimseler, cumanın dört rek`at son sünnetinden sonra, zuhr-i âhir adıyla dört rek`at daha namaz kılınmasını

uygun görmüşlerdir. Zuhr-i âhiri gerekli görenlerin, gerçekleşmediğinden korktukları en önemli şart, birden fazla câmide cuma namazı kılınmasıdır. Zira bir yerleşim bölgesinde, cuma namazı bir yerde kılınmalıdır. Şayet bir şehir halkını bir yerde toplamak mümkün değilse, cuma namazı için gerektiği kadar cami tahsis etmelidir. Gerektiğinden fazla cami varsa, oralarda kılınan cuma namazı sahih olmaz. Şâfiî ve Hanbelî âlimlere göre, cumayı ilk önce kılanların namazı sahih olur, geç kalanları ise sahih olmaz. Cumayı geç kıldığını bilenler, zuhr-i âhir kılmalıdır.

Kıldığı cuma namazının sahih olmaması ihtimalini göz önünde bulunduranlara göre, zuhr-i âhir öğle namazı yerine geçer. Onlara göre zuhr-i âhire şöyle niyet etmelidir: “Vaktine yetiştiğim halde henüz edâ etmediğim son farzı kılmaya niyet ettim.”

Zuhr-i âhire karşı olan âlimler iki kısımıdır.

Bir kısmına göre “Şüphe ibadeti geçersiz kılar” görüşünden hareketle, “cuma namazı sahih olmamışsa, bari öğle namazının farzını kılayım” diyerek zuhr-i âhir kılmak mekruhtur, hatta zuhr-i

âhir kılmak cuma namazını geçersiz kılar,
demişlerdir.

Zuhr-i âhire karşı olan diğer âlimlere göre, kılınan o cuma namazının sahih olduğuna inanılıyorsa, öğle namazı kılmaya gerek yoktur. Sahâbe, tâbiîn ve müctehid imamlar devrinde kılınmayan zuhr-i âhiri kılmak, dinde olmayan bir ibadeti âdet haline getirip dine yamamaktır ki, bu bir bid'attir, günahdır.

Ülkemizde Cuma Namazı Meselesi. Türkiye'nin İslâm yurdu değil dârülharp olduğu veya şartlara uygun devlet başkanı bulunmadığı gibi iddiaları ileri sürerek ülkemizde cuma namazı kılınamayacağını söyleyen kimseler zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Bunlar İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşünü bir yana atarak, kendi anlayışlarına uygun buldukları fikirlerin arkasına düşen kimselerdir. Bu memlekette İslâm ve müslüman gerçeğini en canlı şekilde ortaya koyan ibadet cuma namazıdır. İslâm aleyhtarlarını ister istemez susmaya veya en azından seslerini kısma mecbur eden böyle bir imkânı ve gücü kaldırıp atmaya kimsenin hakkı yoktur. Ayrıca müslümanların haftada bir toplanmasına, kendi meselelerini görüşmesine, İslâm kardeşliği şuurunu

pekiştirmesine vesile olan bu fırsatı gözden çıkarmayı ancak akıldan nasibi olmayanlar düşünebilir.

Cuma namazının vazgeçilmezliği, kitabımızın 1149-1160 numaralı hadislerinde Peygamber Efendimiz'in beyanlarıyla açıkça görülecektir. Cuma namazı kılmak için aranan şartların birer ictihad konusu olduğunu düşündüğü anlaşılan Hindistanlı şöhretli âlim Sıddık Hasan Hân'ın şu sözleri, ülkemizde cuma namazı kılınabilmesi için yeterli şartların bulunmadığını iddia edenlere güzel bir cevap teşkil etmektedir: “Cuma namazı için devlet başkanı, şehir, muayyen sayı, câmi ve tek câmide kılınma gibi şartların aranacağına dair Kitap ve Sünnet'ten hiçbir delil yoktur” (er-Ravdatü'n-nediyye, Beyrut 1410/1990, I, 174-185; Cuma konusunda geniş bilgi için bk. Hayreddin Karaman, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, İstanbul 1982, I, 14-63).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cumanın farzından önce dört, buna imkân bulamayanlar ise iki rek`at sünnet namaz kılmalıdır.

2. Cumanın farzından sonra en az iki veya dört yahut altı rek`at sünnet namaz kılmak sevaptır. Hanefîler cumanın farzından sonra önce dört, sonra iki rek`at sünnet kılmayı daha uygun görmüşlerdir. Bu namazlar evde de, camide de kılınabilir.

3. Cumanın farzından sonra câmide iki rek`at, oradan ayrılıp evine gidince, evinde de ayrıca iki rek`at namaz kılmak sünnettir. Herkes durumuna uygun olanı yapabilir.

تېبلایف لفاونل ل ع ج بابحتسا باب -204

سواء الراتبة و غیرُها والأمر بالتحوّل للنافلة من موضع الفريضة
مالك بامهني ب لصفلا وأ

NÂFİLE NAMAZLARI EVDE KILMAK

FARZLARDAN ÖNCE VE SONRA KILINAN
SÜNNETLERİ VEYA

DİĞER NÂFİLE NAMAZLARI EVDE
KILMANIN MÜSTEHAP

OLDUĞU, NÂFİLE NAMAZLARI FARZ KILINAN YERDEN BAŞKA BİR YERDE KILMANIN VEYA FARZLA NÂFİLENİN ARASINDA KONUŞARAK ONLARI BİRBİRİNDEN AYIRMANIN EMREDİLDİĞİ

Hadisler

إِنَّمَا لِلَّهِ صِدْقٌ بَنَانًا ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -1130
صَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ ، فَإِنَّ أَفْضَلَ الصَّلَاةِ « : وَسَلَّمَ قَالَ
. متفقٌ عليه » «صَلَاةُ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الْمَكْتُوبَةَ

1130. Zeyd İbni Sâbit radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey İnsanlar! Evinizde namaz kılınız. Zira farz namaz dışındaki namazların en makbûlü, insanın evinde kıldığı namazdır.”

Buhârî, Ezân 81, İ'tisâm 3; Müslim, Müsâfirîn 213. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186, 198

Zeyd İbni Sâbit

Medineli müslümanlardan olan bu aziz sahâbî Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerindendir. Hz.

Peygamber, “İçinizde farzları en iyi bilen Zeyd’dir” diye onu övmüştür.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Medine’ye hicret ettiği zaman, Zeyd on bir yaşında bir yetimdi. Çocukken on yedi sûre ezberlemişti. Herkes Bedir Gazvesi’ne hazırlanırken o, bende bu savaşa katılacağım, diye Efendimiz’in huzuruna geldi. Efendimiz on üç yaşındaki bu çocuğun savaşa katılmasına izin vermedi.

Resûlullah Efendimiz Zeyd İbni Sâbit’i zeki bulduğu için ona Süryânîce’yi ve İbrânîce’yi öğrenmesini emretti. O da kırk güne varmadan iki dili öğrendi ve Peygamber aleyhisselâm’ın Süryânîce ve İbrânîce yazışmalarını yürüttü.

Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ömer devirlerinde de kâtiplik görevini sürdüren Zeyd’in yaptığı en şerefli hizmetlerden biri, kendisinden başka iki seçkin sahâbî ile birlikte Kur’ân-ı Kerîm’i toplayıp bir araya getirmesidir. Daha başka önemli hizmetler de yapmış olan Zeyd İbni Sâbit hicrî 45 tarihinde Medine’de vefat etmiştir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’den rivayet ettiği hadislerin sayısı doksan ikidir.

Allah ondan razı olsun.

Bu hadis 1132 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

بَيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ - 1131
«اجْعَلُوا مِنْ صَلَاتِكُمْ فِي بُيُوتِكُمْ ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا » : وَسَلَّمَ قَالَ
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

1131. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız da oraları kabirlere çevirmeyiniz.”

Buhârî, Salât 52, Teheccüd 37; Müslim, Müsâfirîn 208, 209. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 199, Vitir 11; Tirmizî, Salât 213; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 1

1132 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ : وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1132
إِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ فِي مَسْجِدِهِ ، فَلْيَجْعَلْ لِبَيْتِهِ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هَاور » نَصِيْبًا مِنْ صَلَاتِهِ ، فَإِنَّ اللَّهَ جَاعِلٌ فِي بَيْتِهِ مِنْ صَلَاتِهِ خَيْرًا
مَلْسَم .

1132. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz farz namazını mescidde kıldığı zaman, o namazından evine de bir pay ayırsın. Zira Allah Teâlâ bu namaz sebebiyle evinde hayır yaratır.”

Müslim, Müsâfirîn 210. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 186

Açıklamalar

Hadislerin birincisinde, farz namazların camide kılınması gerektiği açıkça belirtilmiştir.

Namazların bir kısmını evlerde kılmayı tavsiye eden ikinci ve üçüncü hadislerde de, bu mesele dolaylı olarak ifade edilmiştir.

Farz namazı niçin camide kılmak gerekir? Çünkü namaz, müslümanlığı en belirgin şekilde ifade eden ibadettir. Bir kimsenin namaz kıldığını çok uzaklardan gören bir şahıs, onun müslüman olduğunu anlar. Hal böyle olunca, müslümanlar camilere gidip gelirken, oralarda coşkuyla namaz kılarken hem kendilerinin müslüman hem de yaşadıkları bölgenin İslâm diyarı olduğunu önce

nefislerine ispat etmiş, sonra çevrelerine ilân etmiş, daha da önemlisi, Cenâb-ı Hakk’a kulluklarını en canlı şekilde sunmuş olurlar.

Birinci hadiste, “Ey İnsanlar! Evinizde namaz kılınız. Zira farz namaz dışındaki namazların en makbûlü, insanın evinde kıldığı namazdır” buyurulmaktadır. Sünnet de dediğimiz nâfile namazları evlerde kılmanın çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan birinin evlerin şerefini artırmak, oraları bereketlendirmek olduğu son iki hadiste açıkça belirtilmektedir. Çok önemli bir diğer sebep de, evlerde kılınan namazın, insanın mânevî dünyasını alt üst eden riyâ ve gösteriş belâsından insanı korumasıdır. Peygamber Efendimiz’in evinin mescide bitişik olduğu halde sünnet namazları evinde kılması dikkatimizi çekmelidir.

Evlerde namaz kılmanın bir diğer hikmeti, 1131 numaralı hadiste, evleri mezarlık gibi cansız ve ölü hale getirmemek şeklinde ifade edilmiştir. Kabirlere girmiş kimseler, “namaz kıl!”, “Kur’an oku!” emirlerinden muaf tutulmuştur. Bu sebeple onlar kabristanda ne namaz kılabilirler ne de Kur’an okuyabilirler.

Müslümanlar bu durumu dikkate alarak evlerini kabristana benzetmemeli, orayı içinde yatıp uyunan birer otel durumuna getirmemeli, evlerinde ibadet etmeli, namaz kılıp Kur'an okumalıdır. Diğer bir söyleyişle ve Efendimiz'in ifadesiyle, içinde Allah'ın adının anıldığı evle, içinde namaz kılınmayan ve böylece odalarında da Allah anılmayan evler de ölüye benzetilmiştir (bk. 1437. hadis). Böyle evler birer kabristan, o evlerde yatıp kalkanlar da diri gibi görünen birer ölüdür.

Burada konumuzla ilgili bir başka hadîs-i şerifi daha hatırlayalım. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: “Evlerinizi kabristana çevirmeyiniz. Şüphesiz şeytan, içinde Bakara sûresi okunan evden kaçır” (Müslim, Müsâfirîn 212).

Son hadiste, evlerde namaz kılmanın bir başka faziletine işaret edilmekte, insanın evinde kıldığı namaz sebebiyle Allah Teâlâ'nın orada hayır yaratacağı belirtilmektedir. Bu hayır, orada kılınan namaz, okunan Kur'an sebebiyle meleklerin bu evi ziyaret etmesi, şeytanların oradan kovulması, Allah Teâlâ'nın orayı bereketli kılması, böylece o saâdet

yuvasında oturanların kendilerini huzurlu ve mutlu hissetmeleridir.

Kâdî İyâz 1131 numaralı hadisteki “Namazınızın bir kısmını evlerinizde kılınız” hadisini farz namaz olarak anlamıştır. Ona göre insan bazı farzları evinde kılmalı, ev halkından câmiye gidemeyen kadınlara ve çocuklara imam olmalı, böylece onlara hem namazın bilmedikleri yanlarını öğretmeli hem de cemaatle namaz kılmanın sevabından faydalanmalarını sağlamalıdır (İbni Hacer el-Askalânî, Fethü’l-bârî, I, 630, Salât 52).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Farz namazlar câmide, nâfile yani sünnet namazlar evde kılınmalıdır.
2. Evde kılınan nâfile namazlara daha çok sevap verilir.
3. İçinde namaz kılınmayan ev, mezardan farksızdır. Allah Teâlâ içinde namaz kılınan evi bereketlendirir; o evin halkına huzur verir.

نُبَّ وَعَنْ عُمَرَ بْنِ عَطَاءٍ أَنَّ نَافِعَ بْنَ حَبِيبٍ أُرْسِلَهُ إِلَى السَّاءِ - 1133
نَعَمْ: ابْنُ أَخْتِ نَمِرٍ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ رَأَاهُ مِنْهُ مُعَاوِيَةُ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ

صَلَّيْتُ مَعَهُ الْجُمُعَةَ فِي الْمَقْصُورَةِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ الْإِمَامُ ، قُمْتُ فِي إِذَا : لَا تَعُدُّ لِمَا فَعَلْتَ : مَقَامِي ، فَصَلَّيْتُ ، فَلَمَّا دَخَلَ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَقَالَ صَلَّيْتُ الْجُمُعَةَ ، فَلَا تَصِلْهَا حَتَّى تَتَكَلَّمَ أَوْ تَخْرُجَ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَنَا بِذَلِكَ ، أَنْ لَا نُوصِلَ صَلَاةً بِصَلَاةٍ حَتَّى . ملسم هاور. نَتَكَلَّمَ أَوْ نَخْرُجَ .

1133. Ömer İbni Atâ'dan rivâyet edildiğine göre, Nâfi` İbni Cübeyr onu Sâib İbni Yezîd İbni Uhti Nemir'e göndererek, Muâviye'nin namaz kılarken kendisinde gördüğü durum hakkında bilgi istedi.

Sâib de şunları söyledi:

- Evet, Muâviye ile birlikte maksûrede cuma namazı kıldım. İmam selâm verince ben olduğum yerde ayağa kalkıp cumanın sünnetini kıldım. Muâviye evine gidince bana haber gönderdi ve şunları söyledi:

- Bir daha öyle yapma. Cuma namazını kıldıktan sonra biriyle konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça cuma namazına bir başka namaz ekleme. Zira Resûlullah bize, konuşmadıkça veya mescidden çıkmadıkça farz namaza bir başka namazı eklememeyi emretti.

Müslim, Cum`a 73

Sâib İbni Yezîd İbni Uhti Nemir

Asıl adı Sâib İbni Yezîd olmakla beraber İbni Uhti Nemir diye tanınır. Sâib de babası Yezîd de sahâbîdir. Babası Resûl-i Ekrem Efendimiz'le Vedâ haccında bulunduğu sırada Sâib yedi yaşında idi. Bir defasında Sâib hastalanmış, teyzesi onu Peygamber Efendimiz'e götürmüştü, Efendimiz Sâib'in başını okşayarak ona dua etmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem seferlerden dönerken, onu karşılayan çocuklar arasında Sâib de bulunurdu.

Sâib'in saçları farklı bir görünüm arzederdi. Tepesinden alnına kadar olan kısım siyah, sakalı ve saçının diğer tarafları bembeyazdı. Bunun sebebini kendisine sordukları zaman, bir gün sokakta oynarken yanından Peygamber aleyhisselâm'ın geçtiğini ve saçını okşayarak ona dua ettiğini, işte bu sebeple onun mübarek ellerinin dokunduğu yerlerin simsiyah durduğunu söyledi.

Peygamber aleyhisselâm'dan rivayet ettiği hadislerden ikisi Buhârî ve Müslim tarafından, beşi de sadece Buhârî tarafından rivayet edilmiştir. Sâib

İbni Yezîd 91 veya 94 tarihinde Medine’de vefat etti. Medine’de en son vefat eden sahâbî odur.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Hadîs-i şerifte ikisi sahâbî, ikisi de tâbiî olmak üzere dört zâttan söz edilmektedir. Bu şahsiyetlerden ilki, hepimizin tanıdığı Muâviye İbni Ebû Süfyân’dır. Olay onun halifeliği döneminde geçmektedir. Hz. Muâviye, câmide can emniyetini sağlamak maksadıyla, maksûre denen özel bölmede namaz kılardı. Yine bir cuma namazında maksûrede namaz kılarken, yukarıda kendisinden kısaca söz ettiğimiz Sâib İbni Yezîd de yanında bulunuyordu. Cumanın farzı kılınıp bitince, Sâib İbni Yezîd olduğu yerde ayağa kalktı ve cumanın son sünnetini kılmaya başladı. Hz. Muâviye onu başkalarının yanında mahcup etmemek için evine gidince Sâib’e haber salarak çağırttı ve ona, hadisimizde geçtiği üzere, cumanın farzı biter bitmez hemen sünnete başlamamak gerektiğini hatırlattı. Peygamber aleyhisselâm’ın kendilerine, farz namazını kıldıktan sonra biriyle konuşmadıkça veya mescitten çıkmadıkça farz

namaza sünnet namazı eklememeyi emrettiğini anlattı.

Herhalde aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra, tâbiîn fakihlerinden Nâfi` İbni Cübeyr bu meseleyi araştırmak istedi. Sâib İbni Yezîd'e talebesi Ömer İbni Atâ'yı göndererek Muâviye ile aralarında geçen mezkûr olayı sorup öğrendi.

“Cumanın farzından sonraki sünnetleri câmide mi, yoksa evde mi kılmalıdır?” sorusunun cevabı, cumanın sünnetiyle ilgili 1129 numaralı hadisin açıklamasında belirtildiği gibi şudur: Cumanın farzından sonraki sünnetleri evinde kılabilen kimselerin, Resûl-i Ekrem'in sünnetine uyarak bu sünnetleri evlerinde kılmaları daha uygundur. Evinde kılamayacak olanlar ise camide kılmalı; ama farzdan sonra hemen cumanın son sünnete başlamayıp biriyle bir iki kelime konuşmalı veya kısa bir süre de olsa dua ve zikirle meşgul olmalı yahut farz namazı kıldığı yeri değiştirmeli, böylece farzla sünnet birbirinden ayrılmalıdır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Farz namazla nâfile namazı birbirinden ayırmak gerekir. Bu sebeple cuma namazının farzından

sonra hemen cumanın son sünnetine başlamamalı, ya farz kıldığı yeri değiştirdikten veya biriyle bir iki kelime konuştuktan sonra son sünneti kılmalıdır.

2. En iyisi farzlar c mide, sünnet dediğimiz n file namazlar evlerde kılınmalı; böylece evlerin hayır ve bereket kazanması sağlanmalıdır.

3. Birini herhangi bir konuda uyarmak olan kimse, onun g cenip kırılmaması için kendisiyle başkalarının görmeyeceği veya duymayacağı bir yerde konuşmalıdır.

باب الحثّ على صلاة الوتر - 205

وبیان أنه سنة مؤكدة وبيان وقته

VİTİR NAMAZI

VİTİR NAMAZI KILMAYA TEşVİK, VİTRİN SÜNNET-İ

MÜEKKEDE OLDUğU VE VİTRİN VAKTİ

Hadisler

رُئِيسُ بَحْتِمِ كَصَلَاةِ الْوَيْدِ : عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1134-
إِنَّ « : الْمَكْتُوبَةَ ، وَلَكِنْ سَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. « اللَّهُ وَتَرُّ يُحِبُّ الْوَيْدَ ، فَأَوْتِرُوا ، يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ .

. حَدِيثٌ حَسَنٌ : رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

1134. Ali radıyallahu anh şöyle dedi:

Vitir namazı, farz namazlar gibi kesin şekilde emredilmiş bir namaz değildir. Fakat Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu devamlı surette kılmış ve şöyle buyurmuştur:

“Allah tekdir; tek olanı sever. Ey Kur’an ehli! Siz de vitir namazını kılınız!”

Ebû Dâvûd, Vitir 1; Tirmizî, Vitir 2. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 27; İbni Mâce, İkâmet 114

1140 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

1135- مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ قَدْ أُوتِرَ : وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَمِنْ أَوْسَطِهِ ، وَمِنْ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . وَأَنْتَهَى وَتَرُّهُ إِلَى السَّحَرِ . آخِرُهُ

1135. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem gecenin her vaktinde vitir namazı kıldı. Bazan gecenin ilk saatlerinde, bazan gece yarısı, bazan da gecenin sonuna doğru kıldı. Sonraları vitir namazını hep seher vaktinde kıldı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 136. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 4; İbni Mâce, İkâmet 121

1140 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

1136- وعن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «يَلْ وَثِرًا اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ بِاللَّيْلِ» : وَتَفَقَّ عَلَيْهِ

1136. İbni Ömer radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gece kıldığınız namazınızın sonuncusunu vitir yapınız.”

Buhârî, Salât 84, Vitir 4; Müslim, Müsâfirîn 151

1140 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى - 1137
مَلَسَ هَاور «أَوْتِرُوا قَبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا» :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

1137. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sabah namazı vakti girmeden vitri kılınız.”

Müslim, Müsâfirîn 160, 161. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 12; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 31; İbni Mâce, İkâmet 122

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 1138
وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي صَلَاتَهُ بِاللَّيْلِ ، وَهِيَ مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَإِذَا بَقِيَ
مَلَسَ هَاور .الوترُ ، أَيْقَظُهَا فَأَوْتَرْتُ

فَوَمِي فَأَوْتِرِي يَا عَائِشَةُ» :فَإِذَا بَقِيَ الْوَتْرُ قَالَ :وفي روايةٍ له
» .

1138. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, Hz. Âişe önünde uzanıp yatmış olduğu halde gece namazını kılardı. Son olarak vitri kılacağı zaman Âişe'yi uyandırır, o da vitir namazını kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 135. Ayrıca bk. Buhârî, Salât 103, Vitir 3; Müslim, Salât 267-269; Ebû Dâvûd, Salât 111; Nesâî, Kible 10

Müslim'in bir başka rivayeti ise şöyledir:

Geriye sadece vitir kalınca şöyle derdi:

“Âişe kalk! Vitir namazını kıl!”

Müsâfirîn 134

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -1139-
«لَوْ تَرَبَّادِرُوا الصُّبْحَ بَا» : وَسَلَّم قَالَ .

. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ ، وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

1139. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Sabah vakti girmeden çabucak vitir kılmaya bakın!”

Ebû Dâvûd, Vitir 8; Tirmizî, Vitir 12. Ayrıca bk. Müslim, Müsâfirîn 149

1140 numaralı hadisle birlikte açıklanacaktır.

1140- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى: وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 1140- يَلْ ، فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ مَنْ خَافَ أَنْ لَا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَخَاءَ الصَّبَافِ ، لَيْلًا رَخَاءَ رَتْوَيْفٍ ، هَرَخَاءَ مَوْقِي نَأَ عِمَطَ نَمُو ، . ملسم هاور «اللَّيْلِ مشهُودَةٌ ، وذلك أفضلُ

1140. Câbir radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gecenin sonuna doğru namaza kalkamayacağından endişe eden kimse, vitir namazını gecenin baş tarafında kılsın. Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse de, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda melekler de bulunduğundan vitri bu saatte kılmak daha sevaptır.”

Müslim, Müsâfirîn 162, 163. Ayrıca bk. Tirmizî, Vitir 3; İbni Mâce, İkâmet 121

Açıklamalar

Vitir konusuyla ilgili yukarıdaki yedi hadiste birkaç meseleye temas edilmektedir. Şimdi bunların her birini ayrı başlıklar altında ele alalım.

Vitrin Önemi. Vitir kelimesi “bir, tek, eşi ve benzeri olmayan” mânasına gelmektedir.

Peygamber Efendimiz, ilk hadisimizde “Allah tekdir; tek olanı sever” buyurarak vitir namazı ile tek olan Allah arasındaki sayı bakımından ilgiye ve onun vitir kılanları sevdiğine ve onlara sevap verdiğine işaret ettikten sonra, mü’minlere hitâben “Ey Kur’an ehli! Siz de vitir namazını kılınız!” buyurmaktadır. Her ne kadar “Kur’an ehli” sözü, Kur’an’ı güzel okuyup öğretenleri ve onu ezberleyenleri hatıra getiriyorsa da, Kur’ân-ı Kerîm’i baş tacı edinen bütün mü’minlerin Kur’an ehli olduğunda şüphe yoktur. Şu halde Resûl-i Muhterem Efendimiz bütün müslümanların vitir kılmasını istemektedir. Nitekim aşağıda geleceği üzere Efendimiz’in “Vitir her müslümanın üzerinde bir Allah hakkıdır” buyurması da bunu göstermektedir. Vitir namazı böylesine önemli olduğu içindir ki, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, “Her kim vitri unuttur, yahut kılmadan uyuyakalırsa, onu hatırladığında veya sabahleyin hemen kılsın” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 44)

buyurmuştur. Biz de bu sebeple vitir kılamadığımız zaman onu daha sonra kazâ ederiz.

Kâbe'nin etrafında yedi defa dönerek tavaf ettiğimiz, Safâ ile Merve arasında yedi defa koşup sa'y ettiğimiz, yine hac ibadeti esnasında şeytana üç ayrı yerde yedişer taş attığımız, namazlardan sonra üç defa otuz üçer adet tesbih çektiğimiz dikkate alınırsa, tek rakamın yani vitrin ibadetlerimizdeki yeri ve önemi daha iyi anlaşılır.

Vitir Kılmak Vâcib mi, Sünnet mi? Resûl-i Ekrem Efendimiz, yine ilk hadiste, vitir namazının diğer farz namazlar gibi mutlaka kılınması gereken zorunlu bir namaz olmadığını belirtmektedir. Bunda kimsenin şüphesi yoktur. Bununla beraber Efendimiz bazı hadislerinde vitir namazının önemini belirterek şöyle buyurmuştur:

“Allah Teâlâ, dünya varlığından daha hayırlı bir namazla sizin imdâdınıza yetişmiştir. Bu, vitir namazıdır. Allah Teâlâ bu namazı yatsı ile tanyerinin ağarması arasında kılmanızı uygun görmüştür” (Ebû Dâvûd, Vitir 1; Tirmizî, Vitir 1).

“Vitir her müslümanın üzerinde bir Allah hakkıdır. Artık onu beş rek'at kılmak isteyen beş kılsın, üç

rek`at kılmak isteyen üç kılsın, bir rek`at kılmak isteyen de öyle yapsın” (Ebû Dâvûd, Vitir 3; Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 40; İbni Mâce, İkâmet 123).

Vitir namazının önemini gösteren başka hadisler de vardır. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe, yukarıdaki hadislerin bir kısmında geçen “Vitir kılınız” emrine ve benzeri hadislere bakarak, vitir namazının farz ile sünnet arasında bir önemi bulunduğunu kabul etmiş ve onun vâcip olduğunu söylemiştir. Diğer mezhepler ise, vitir kılınması konusundaki hadislere bakarak onun gerçekten önemli bir namaz olduğunu kabul etmişler, bununla beraber vitir namazının sünnet-i müekkelede olduğunu söylemişlerdir. Onları bu kanaate götüren hususlardan biri, Peygamber Efendimiz’in bazı namazlarla birlikte vitrin kendisine farz kılındığını söylemesi, ümmetine de ısrarla beş vakit namazı tavsiye etmesidir. Yukarıdaki birinci hadiste Efendimiz’in “Kur’an ehli”ne vitir kılmayı tavsiye etmesine bakarak bazı âlimler, bunlar Kur’an ehli hâfızlar ve kurrâdan olan kimselerdir; vitir onlara tavsiye edildiğine göre, bu namaz vâcip değil sünnet-i müekkelededir demişlerdir. Hanefî mezhebinin iki büyük imamı, Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed de vitrin sünnet-i müekkelede olduğu görüşündedir. Burada şunu da

belirtelim: Vâcip terimi, Hanefîler dışındaki bütün mezhepler tarafından farz karşılığı olarak kullanılmaktadır. Onlar Hanefîler gibi farz ile sünnet arasında bir başka terim kabul etmemektedir.

Vitir Ne Zaman Kılınmalıdır? Yukarıdaki hadislerin beş tanesinde vitir namazının ne zaman kılınması gerektiğine temas edilmektedir. Bu hadislerden öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem Efendimiz vitir namazını gecenin her saatinde kılmıştır. Bazan, yatsı namazından sonraki zamanda, bazan gece yarısında, bazan da tanyeri ağarmadan önceki saatlerde kılmıştır. Fakat hayatının son dönemlerinde vitir namazını gecenin son kısmı demek olan seher vaktinde kılmayı âdet edinmiştir. Neden öyle yaptığını da yukarıdaki hadislerin sonuncusunda belirterek şöyle buyurmuştur: “Gecenin sonunda kalkacağına güvenen kimse, vitir namazını gecenin sonunda kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namazda melekler de bulunur ve bu saatte kılmak daha sevaptır.” Demek oluyor ki, seher vakti kalkıp Rabbine ibadet eden kimseler kesinlikle yalnız değildir. Bu feyizli zamanı değerlendirirken onlara melekler arkadaşlık ederler. İbadetlerinin kabul edilmesi için dua ve niyazda bulunurlar. İşte bu

sebeple gecenin sonuna doğru kalkıp vitir kılmak daha bereketli, daha feyizli, daha sevaptır.

Peygamber Efendimiz vitir namazını gece kılınan nâfile namazlardan sonra edâ etmeyi tavsiye etmiştir. İşte bu sebeple ramazan ayı boyunca vitir namazı, teravih namazından sonra kılınır.

Peygamber aleyhisselâm vitri gece kılınan nâfile namazlardan sonra edâ etmeyi, böylece gece ibadetlerini nâfile namazların en hayırlısı ile bitirmeyi tavsiye etmekle beraber, onun tanyeri ağarmadan önce mutlaka kılınması gerektiğini hatırlatarak, “Sabah vakti girmeden çabucak vitir kılmaya bakın!” buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, son hadiste görüldüğü üzere, uykuya yenik düşecek, bu sebeple de gecenin sonuna doğru kalkıp vitir namazı kılamayacak ümmetine bir kolaylık göstermiş, onların vitir namazını gecenin baş tarafında kılabileceklerini ifade buyurmuştur. Nitekim Ebû Hüreyre hazretleri, öğrendiği hadisleri yatmadan önce geç vakitlere kadar tekrarladıktan sonra uyumayı âdet haline getirdiği için, Efendimiz kendisine, vitir kılmadan uyumamasını tavsiye etmiştir (Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60). Bu

tavsiyenin sadece ona mahsus olduğu kabul edilmektedir.

Vitir Namazı Nasıl Kılınacaktır? Yüce Rabbimiz gece namazlarının ilki olan akşam namazını tek rek`atlı kılmamızı istediği gibi, gecenin son namazı olan vitrin de tek rek`atlı olmasını uygun görmüştür. Peygamber aleyhisselâm bu sebeple, yukarıda geçtiği üzere, “Gece kıldığınız namazınızın sonuncusunu vitir yapınız” buyurmuştur. Şüphesiz bunda bir sır ve hikmet bulunmakla beraber, bu sır ve hikmet bize kapalıdır.

Vitir, “tek” anlamına geldiği için Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebi âlimleri vitir namazının bir rek`at olduğunu söylemişlerdir. “Vitir gecenin sonunda bir rek`attır” (Müslim, Müsâfirîn 154-156) anlamında hadisler vardır. Şöyleki Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin kıldığđı nâfile namazları hep ikişer rek`at kılmış, son olarak kıldığđı iki rek`attan sonra ayağa kalkıp bir rek`at daha kılmıştır. Hatta bazı rivayetlerde belirtildiğine göre, bir rek`attan ibaret olan bu son rek`ata başlamadan önce bazan yanındakilerle konuşmuştur. Demek oluyor ki, Allah’ın Resûlü bazan ikişerden dört rek`at namaz kılmış, sonra

ayağa kalkmış ve bir rek`at vitir kılarak gece ibadetlerini beşe tamamlamıştır. Bu şekilde bazan yedi, bazan dokuz, bazan on bir, bazan da on üç rek`at namaz kılmış; ama son kıldığı rek`at daima tek (vitir) olmuştur. Hanefîler dışındaki bazı âlimlere göre, meselâ on bir rek`at vitir kılacak bir kimse, arada hiç oturmadan, sadece on birinci rek`atta tahiyata oturmak suretiyle vitir kılabilir. Bazılarına göre ise sadece onuncu rek`atta tahiyata oturulur, sonra ayağa kalkılıp bir rek`at daha kılarak on bir rek`atlı vitir namazı kılınmış olur. Beş, yedi, dokuz rek`at vitir kılmak isteyenler de böyle kılabilir.

Hanefîler ise vitir namazının üç rek`at olduğu, bunun da, tıpkı akşam namazının farzı gibi kılınacağı görüşündedirler. Buna göre iki rek`at kıldıktan sonra selâm vermeden üçüncü rek`ata kalkılacak ve üçüncü rek`atın sonunda selâm verilecektir. Diğer bir ifadeyle, bir selâmla üç rek`at kılınacaktır. Hanefîler'in bu uygulamadaki dayanaklarından biri, Peygamber Efendimiz'in sadece tek rek`at olarak kılınan namazları eksik ve güdük saymasıdır. Hz. Ebû Bekir'in torunu olup devrinde Medine'nin en büyük âlimlerinden biri sayılan hadis hâfızı Kâsım b. Muhammed'in Medine'deki uygulamayı ortaya koyan şu sözü de

onların dayanaklarından biridir: “Bülûğa erdiğimiz günden beri hep üç rek`at vitir kılındığını gördük. Bununla beraber hepsi, yani bir de, üç de, beş de, yedi de câizdir. Umarım ki, hiçbirinde sakınca yoktur” (Buhârî, Vitir 1). Hanefîler diğer mezheplerin uygulamasını yanlış bulmamakla beraber, vitri birbirine bağılı üç rek`at halinde kılmayı daha faziletli ve daha uygun görmüşler; üç rek`attan fazla kılınmasını da isabetli bulmamışlardır.

Eşini Namaza Kaldırmak. 1138 numaralı hadiste, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem`in vitir kılacağı zaman Hz. Âişe`yi de vitir kılması için uyandırdığını okuduk. Cenâb-ı Hakk`ın milyarlarca insanın arasından seçip birbirine münasip gördüğü ve hayatlarını birleştirmelerine izin verdiği kimseler her bakımdan birbirlerinin yâri ve yardımcısıdır. Bu yardımların en önemlilerinden biri, Allah`a kullukta yardımlaşmaktır. İnsanı niçin yarattığını açıklayan Rabbimiz, bizi bu dünyaya kendisine ibadet etmek için getirdiğini söylemektedir [Zâriyât sûresi (51), 56]. Karı kocanın en başta gelen görevlerini yerine getirmek için yardımlaşmaları kadar tabii ne olabilir? 1138 numaralı hadisimizin bir başka rivayeti olan ve yine Hz. Âişe tarafından rivayet

edilen hadîs-i şerîfe göre Resûl-i Ekrem Efendimiz geceleyin vitir namazını kılınca, “Kalk, vitri kıl, Âişe!” (Müslim, Müsâfirîn 134) diyerek Âişe annemizi uyandırırđı. Sabah namazını kılmak üzere mescide giderken de eşlerini, bazan kızı Hz. Fâtıma’yı namaza kaldırırdı. Bizim en büyük zafımız, namaza kaldırmamız gereken kimseleri, eşimizi ve çocuklarımızı, onlara duyduğumuz şefkat sebebiyle uyandırmak istemeyişimizdir. Acaba biz, eşimize ve çocuklarımıza karşı, merhameti kendisinden öğrendiğimiz Resûlullah Efendimiz’den daha mı merhametliyiz?

Geceleyin eşini namaza kaldırma konusu, 1186 ve 1187 numaralı hadîs-i şerîflerde tekrar ele alınacaktır.

Kunut Meselesi. Vitir namazında kunut yapılması konusu yukarıdaki hadislerde geçmemekle beraber Efendimiz’in vitir namazında kunut yaptığını gösteren hadisler vardır. Bu hadislere dayanarak Hanefîler’le Hanbelîler bütün vitir namazlarında, aynen bizim uyguladığımız gibi, kunut yapılacağı kanaatine varmışlar; İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve daha başka âlimler ise kunutun sadece ramazan ayının son yarısında sabah ve vitir namazlarında yapılacağını söylemişlerdir. Kunutun rükûdan önce

mi, sonra mı yapılacağı konusunda daha başka görüşler de vardır. Peygamber Efendimiz kunut esnasında çeşitli dualar yapmıştır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Vitir namazı önemli bir ibadettir. Bu namazı devamlı surette kılmak, Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını ve muhabbetini kazanmaya vesile olur.
2. Vitir namazı, yatsının farzı kılındıktan tan yeri ağarıncaya kadar kılınabilir.
3. Vitri zamanında kılamayacağını düşünenler, onu yatsı namazından sonra kılabilirler.
4. Vitir namazının en makbul zamanı, seher vakti dediğimiz, gecenin son üçte biridir. Zira bu vakit, meleklerin ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin yeryüzüne bol bol indiği mübarek bir zaman dilimidir.
5. Eşini, vitri veya sabah namazını kılmak üzere kaldırmak Efendimiz'in sünnetidir.

ی حضل لآ ؤال ص ل ض ف باب -206

وبیان اقلها وأكثرها وأوسطها ، والحثّ على المحافظة عليها

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ

KUŞLUK NAMAZININ FAZİLETİ, EN AZININ,
EN ÇOĞUNUN VE

YETERİ KADARININ KAÇ REK`AT OLDUĞU
VE DEVAMLİ KILINMASI

Hadisler

أوصاني خليلي : عن أبي هريرة رضي الله عنه ، قال -1141
صلى الله عليه وسلم بصيام ثلاثة أيام من كل شهر ، وركعتي
ق عليهفتم «الضحى ، وأن أوتر قبل أن أرقد .

والإيتار قبل النوم إنما يُستحب لمن لا يثق بالاستيقاظ آخر الليل فإن
وثق فأخر الليل أفضل .

1141. Ebû Hüreyre radıyallahu anh şöyle dedi:

Dostum Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem
bana her ay üç gün oruç tutmayı, iki rek`at kuşluk
namazı kılmayı ve uyumadan önce vitri edâ etmeyi
tavsiye buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 33, Savm 60; Müslim, Müsâfirîn 85, 86. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 7; Nesâî, Sıyâm 81; Kıyâmü'l-leyl 28

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz sahâbîlerine genel olarak yaptığı nasihatlerin dışında, yeri geldikçe bazı sahâbîlerine özel tavsiyelerde bulunurdu.

Hadisimizin diğer rivayetleri, bu hadiste sözü edilen konuları onun sadece Ebû Hüreyre'ye değil, aynı zamanda Ebü'd-Derdâ (Müslim, Müsâfirîn, 86) ve Ebû Zer el-Gıfârî'ye de (Nesâî, Sıyâm 81) tavsiye ettiğini göstermektedir.

Resûlullah Efendimiz oruç tutmak ve namaz kılmakla ilgili nasihatleri daha çok fakir sahâbîlere yapardı. Zira onların durumu mâlî ibadetleri yerine getirmeye değil, bedenî ibadetleri yapmaya müsâitti. Fakir sahâbîlerin en tanınmış da, İslâmiyet'i, özellikle de hadîs-i şerîfleri öğrenmek için Resûl-i Ekrem'in yanında karın tokluğuna yaşayan Ebû Hüreyre idi. Allah onlardan razı olsun; zira bu ümmet, öyle değerli ibadetleri o faziletli insanlar sayesinde öğrenebilmiştir.

Ebû Hüreyre yukarıdaki hadiste Resûlullah Efendimiz'den “dostum” (halîlî) diye söz etmiş, Ebü'd-Derdâ ile Ebû Zer el-Gıfârî de ondan “sevgilim” (habîbî) diye bahsetmişlerdir. Halîl, muhabbeti kalbe yerleşen ve sevgisi daima gönülde yaşayan kimse demektir. Şüphesiz gerçek dost, tıpkı Efendimiz gibi, dostuna faydası dokunan, onun lehine olacak şeyleri kendisine bildirendir. Ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber hakkındaki dostum, sevgilim gibi sözleri, onların Resûl-i Ekrem Efendimiz'e duydukları derin muhabbetin samimi birer ifadesidir. Bu büyük insanların gönüllerinden fışkıran Resûlullah sevgisi, bize de Peygamber aleyhisselâm'ı derin bir aşkla sevmeye ve onun muhabbetini gönlümüze yerleştirme hususunda canlı birer örnektir.

Bir sahâbînin Peygamber aleyhisselâm'dan söz ederken ona dostum demesi başka, Peygamber aleyhisselâm'ın bir sahâbîsini dost edinmesi ise tamamen başkadır. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Allah sevgisinden başka hiçbir sevgiyi gönlüne yerleştirmemiştir. Bunu şu olayda açıkça görmekteyiz. Efendimiz son hastalığı sırasında mübarek başını bir bezle bağlayarak mescide çıkmıştı. İşte bu sırada Hz. Ebû Bekir'in İslâm'a yaptığı hizmetlerden söz etti. Sonra da şöyle

buyurdu: “İnsanlardan bir dost edinecek olsaydım, Ebû Bekir’i kendime dost edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür” (Buhârî, Salât 80).

Demek oluyor ki, Resûlullah Efendimiz İslâm’a hizmet eden kimseleri takdir ediyor; onların mükâfatını Allah Teâlâ’nın vereceğini belirtiyor; ama dost edinme konusunda ümmetinden hiçbirini ötekine tercih etmiyor. Çünkü o ümmetinin bütün fertlerinin peygamberidir. O bütün ümmetini derin bir muhabbetle sever. Onun peygamber olması, ümmetinden birini dost edinmesine engel teşkil etmektedir. Buna karşılık yakın arkadaşlarının ondan dostum diye söz etmesine bir engel yoktur. Zira onu sevmek Allah’ın emridir. Peygamber sevgisi, müslümanların birbiriyle yarışacağı sahalardan biridir.

Ebû Hüreyre Peygamber Efendimiz’in her ay üç gün oruç tutma, iki rek’at kuşluk namazı kılma ve uyumadan önce vitri edâ etme konularında kendisine yaptığı tavsiyeye verdiği önemi anlatmak için “Artık onları ölünceye kadar terketmem” demiştir (Buhârî, Teheccüd 33; Müslim, Müsâfirîn 86). Kâinâtın Efendisi’nin bütün tavsiyeleri bizim için büyük öneme sahiptir.

Onları hayatının düsturu yapan kimseler hem dünyada hem de âhirette kazançlı çıkarlar.

Her Ay Üç Gün Oruç. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Ebû Hüreyre'ye yaptığı üç tavsiyeden birincisi her ay üç gün oruç tutmaktır. Herhangi bir açıklama olmadan her ay üç gün oruç dendiği zaman hatıra ilk gelen, her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri tutulan nâfile oruçlardır. Bununla beraber Efendimiz bu tavsiyesiyle her ay birbiri ardından üç gün oruç tutmayı veya her ayın başında, ortasında ve sonunda oruç tutmayı da kastetmiş olabilir. Her iyiliğin on misliyle karşılık görmesi bir İslâmî kaide olduğu için (bk. 12 numaralı hadis), her ay üç gün oruç tutan kimse, bütün bir ay oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Bu konu, aralarında bu hadisin de yer aldığı “Her Ay Üç Gün Oruç Tutma” bahsinde (bk. 1261-1267 numaralı hadisler) geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Kuşluk Namazı. Hadisimizde ikinci olarak, iki rek`at kuşluk namazı tavsiye edilmektedir. Her ne kadar hadisimizin bazı rivayetlerinde genel bir ifadeyle “kuşluk namazı” veya “her gün kuşluk namazı” diye geçmekte ise de, yukarıdaki hadiste rek`atları da belirtilerek “iki rek`at kuşluk namazı” denmektedir. Kuşluk namazının en azı iki rek`attır.

Bu namazın ne zaman ve kaç rek'at kılınacağı 1144 ve 1145. hadislerde ele alınacaktır.

Vitir Namazı. Tavsiye edilen üçüncü konu ise uyumadan önce vitri edâ etmektir. Peygamber Efendimiz, gecenin son kısmında kalkıp vitir namazı kılamayacak kimselerin bu namazı yatmadan önce kılmalarını tavsiye etmiştir. Bir önceki hadiste genişçe açıklandığı üzere, vitir namazını gecenin sonunda kılmak daha sevaptır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Her iyiliğe en az on misli sevap verileceğine göre, her ay üç gün oruç tutan kimse, bütün bir ay oruç tutmuş gibi sevap kazanır.

2. Her gün iki rek'at kuşluk namazı kılmak sevaptır.

3. Vitir namazını gecenin son üçte birinde kılmak daha sevap olmakla beraber, uyanacağından emin olmayanların yatmadan önce kılması daha uygundur.

ضِيَّ اللّٰه عَنْهُ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَ - 1142-
فَقُلُّ : يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ « : وَسَلَّمَ قَالَ

تَسْبِيحَة صَدَقَة ، وَاكْل تَحْمِيْدَة صَدَقَة ، وَاكْل تَهْلِيْلَة صَدَقَة ، وَاكْل صَدَقَة ، تَكْبِيْرَة صَدَقَة ، وَاَمْر بِالْمَعْرُوْفِ صَدَقَة ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ . مِلْسَم هَاوِر «وَيُجْزَى مِنْ ذَلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضَّحَى

1142. Ebû Zer radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar.”

Müslim, Müsâfirîn 84, Zekât 56. Ayrıca bk. Buhârî, Sulh 11, Cihâd 72, 128; Ebû Dâvûd, Tatavvu 12, Edeb 160

Açıklamalar

Sağlık ve âfiyet Cenâb-ı Hakk'ın en büyük lutuflarından biridir. Çalışmak, çabalamak, gerektiği şekilde ibadet ve iyilik edebilmek sağlık ve âfiyet içinde olmaya bağlıdır. Vücudun hareketi, eğilip doğrulması, oturup kalkması eklemlerin ve

dolayısıyla kemiklerin hareketine bağılıdır. İşte bu sebeple Peygamber Efendimiz sağlık ve âfiyet içinde yeni bir güne giren kimsenin, Allah Teâlâ’ya bu lutfundan dolayı şükretmek üzere eklemleri sayısınca sadaka vermesinin gerektiğini söylemektedir.

Sadaka, mal ile yapılan bir ibadettir. Allah’a sağlık şükründe bulunacak kimsenin her gün vücudundaki 360 eklem ve oynak kemik (bk. 124. hadis) sayısınca sadaka vermesi gerekmele beraber, Allah Teâlâ her zaman yaptığı gibi kullarına bu hususta da kolaylık göstermiş, zikir maksadıyla söylenen kelimelerden her birini bir sadaka saymıştır. Bu zikir ifadelerinden olan “sübhânallah” (tesbih), “elhamdülillah” (tahmîd), “lâ ilâhe illallah” (tehlil) ve “Allahüekber” (tekbir) kelimeleri ayrı ayrı birer sadakadır.

Sadaka, zikir kelimelerinden de ibaret değildir. İnsanlara iyiliği, doğruluğu tavsiye etmek, onları yaptıkları bir kötülükten sakındırmak da birer sadakadır. Bu son derece önemli konu “İyiliği Emir Kötülükten Nehiy” bahsinde (186-199. hadisler arasında) geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere sadakanın yani Allah Teâlâ'ya hamdini ve şükrünü sunmanın pek çok yolu vardır. “Hayır Yollarının Sayısızlığı” bahsinde (118-143. hadisler arasında), iyiliğin ve sadakanın birçok çeşidi Peygamber Efendimiz'in ifadeleriyle ortaya konulmuştur.

119 numarayla daha önce geçen, 1435 numarayla bir daha gelecek olan bu hadîs-i şerîfin burada zikredilmesinin sebebi, kuşluk namazının önemini ve sevabını belirtmesidir. Hadisimizin sonunda Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem “Kuşluk vakti kılınan iki rek`at namaz bunların yerini tutar” buyurmaktadır. Demek oluyor ki iki rek`at kuşluk namazı, sağlık ve âfiyet içinde sabahlayıp da her bir eklemi için bir sadaka verecek kadar maddî imkâna sahip olmayanların şükrünü îfâ edecek kadar büyük bir ibadettir. Zira her an binbir ilâhî tecelliye sahne olan bir kâinatta yaşayan insan her an Allah'ın değişik nimetleriyle karşı karşıyadır. Bu sebeple ona her an ibadet etse yeridir. Kuşluk vakti bu ilâhî tecellilerin en önemli vakitlerinden biri olduğu halde bu saatte kılınan farz bir namaz yoktur. Bu değerli zamanda kılınacak iki rek`at namaz, sağlıklı olmanın şükrü için yeterlidir. Zira namaz ibadeti tesbih, tahmid, tekbir ve tehlil gibi zikirleri ihtiva ettiği gibi, “insanı her türlü

kötülükten alıkoyan” bir ibadet olması sebebiyle [Ankebût sûresi (29), 45] hadisimizde yapılması emredilen her türlü iyiliği de kapsamaktadır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsan sağlık ve âfiyet içinde olduğu her gün Rabbine eklemleri sayısınca şükür sadakası vermek durumundadır.
2. Herkes her gün 360 sadaka verme imkânına sahip olmayabilir. Bu sebeple Allah Teâlâ çeşitli zikirleri ve iyilikleri de sadaka olarak kabul etmiştir.
3. Namaz her türlü şükürü ve iyiliği ihtiva eden bir ibadet olduğu için, iki rek`at kuşluk namazı bu sağlık şükrünün yerine geçer.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :لَهُ عَنْهَا ، قَالَتْ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيََ الـ 1143-
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصَلِّي الضُّحَى أَرْبَعًا ، وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ
مِلْسَم هاور .

1143. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kuşluk namazını dört rek`at kılar, Allah'ın dilediği kadar da artırır.

Müslim, Müsâfirîn 78, 79

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أُمِّ هَانِيٍّ فَاخْتَتِ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، -1144
ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ :بِالتَّحِيَّةِ
يَغْتَسِلُ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، صَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ ، وَذَلِكَ ضُحًى
. ملسم تاي اور ى دح ا طفل ر صت خم اذهو . متفق عليه

1144. Ümmü Hânî Fâhite Binti Ebû Tâlib
radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Mekke'nin fethedildiği yıl Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i ziyarete gittim. O sırada yıkanıyordu. Yıkanması bitince sekiz rek`at namaz kıldı. Vakıt kuşluk zamanıydı.

Buhârî, Teheccüd 31; Müslim, Hayz 71, Müsâfirîn 81. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 12; Tirmizî, Vitir 15; Nesâî, Tahâret 143; İbni Mâce, İkâmet 187

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin ilk ikisinde Resûlullah Efendimiz kuşluk namazının iki rek`at kılınmasını tavsiye etmekte, üçüncü hadiste Hz. Âişe, onun bu namazı genellikle dört rek`at, bazan daha fazla kıldığını belirtmekte, dördüncü hadiste ise Peygamber Efendimiz'in amcası Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hânî, Resûl-i Muhterem Efendimiz'i kuşluk vakti sekiz rek`at namaz kılarken gördüğünü, hatta bazı rivayetlere göre bu namazı çabucak kıldığını söylemektedir. Ümmü Hânî'nin rivayeti, çeşitli hükümler ihtiva etmesi sebebiyle 866 ve 878 numara ile kitabımızın muhtelif bahislerinde geçmiştir. Kuşluk namazının iki, dört ve sekiz rek`at olarak kılınmasına bakarak, bizim bu namazı kaç rek`at kılmamız gerektiği sorulabilir.

İlk iki hadiste, bazı sevdiklerine ve ümmetine Peygamber Efendimiz'in iki rek`at kuşluk namazı kılmayı tavsiye etmesi, bu namazın diğer nâfile namazlar gibi iki rek`attan az olmayacağını göstermektedir. Bununla beraber Efendimiz kuşluk namazını, Hz. Âişe'nin rivayetinde gördüğümüz gibi dört rek`at kılmıştır. Hz. Âişe'den Peygamber Efendimiz'in kuşluk namazıyla ilgili farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerin bir kısmına göre

Peygamber aleyhisselâm kuşluk namazını sadece seferden döndüğü zaman kılmıştır (Müslim, Müsâfirîn 75, 76). Yine Âişe vâlidemizden gelen bir başka rivayete göre ise, kendisi kuşluk namazı kılmakla beraber Resûlullah bu namazı kılmamıştır (Buhârî, Teheccüd 32; Müslim, Müsâfirîn 77). Riyâzü's-sâlihîn müellifi Nevevî Sahîh-i Müslim şerhinde, birbirine zıt gibi görünen bu iki hadisi şöyle açıklamaktadır: Peygamber aleyhisselâm kuşluk namazını faziletinden dolayı bazan kılar, bazan da ümmetine farz olur endişesiyle kılmazdı. Ebû Saîd el-Hudrî'nin şu tesbiti de bu yorumu desteklemektedir:

Peygamber aleyhisselâm kuşluk namazını bazan devamlı kılardı. Biz, artık kuşluk namazını bırakmayacak, derdik. Bazan da hiç kılmazdı. O zaman da, Resûlullah artık kuşluk namazı kılmaz derdik (Tirmizî, Vitir 15).

Şu da unutulmamalıdır ki, Peygamber aleyhisselâm kuşluk vakti genellikle evde olmazdı. Bu saatlerde hanımlarının yanında olsa bile, Hz. Âişe'ye ancak sekiz, dokuz günde bir sıra gelebilirdi. İşte bu sebeple Hz. Âişe Peygamber Efendimiz'in kuşluk namazı kıldığını nâdiren görürdü. Resûl-i Ekrem'in kuşluk namazı kılmadığına dair rivayetleri bir

genelleme olarak deęerlendirmek daha uygundur. Nitekim ibadete dūřkūnlūęu ile bilinen būyūk sahābī Abdullah İbni Őmer, kuřluk namazının sūnnet olmadıęını sŏylemekte, Peygamber Efendimiz ile Hz. Ebū Bekir'in ve babası Hz. Őmer'in bu namazı kılmadıęını ileri sūrmektedir. Peygamber Efendimiz'in ibadetleri hakkında bize bilgi veren her sahābī, řūphesiz bizzat gŏrdüklerini nakletmiřtir. Yukarıda belirtildięi gibi kuřluk namazı hakkındaki rivayetler, Allah'ın Resūlū'nūn bu namazı her zaman kılmadıęını, kıldıęı zaman da, o andaki meřguliyetine gŏre farklı sayılarda kıldıęını gŏstermektedir.

Fazla kuvvetli gŏrūlmeyen bir rivayete gŏre ise Resūl-i Ekrem kuřluk namazını on iki rek`at kılmıř, on iki rek`at kuřluk namazı kılmanın sevabından bahsederek:

“Kim on iki rek`at kuşluk namazı kılsa, Allah Teālā ona cennette bir altın kŏřk yaptırır” buyurmuştur (Tirmizī, Vitir 15; İbni Māce, İkāmet 187).

Būtūn bu rivayetler bize gŏsteriyor ki, kuřluk namazı en az iki, en fazla on iki rek`at olarak kılınabilir. řūphesiz bu bir nāfile ibadet olduęu

için mutlaka kılma mecburiyeti yoktur. Peygamber Efendimiz'in bu namazı az da olsa kılması, kuşluk namazını sünnet (müstehap) saymaya yeterlidir. Durumu ve zamanı müsait olan bir mü'min, iki, dört, altı, sekiz, on veya on iki rek'at kuşluk namazı kılabilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Kuşluk namazı nâfile bir ibadettir. Kılan sevap kazanır.

2. Kuşluk namazını herkes vaktinin elverdiği ölçüde iki, dört, altı, sekiz, on ve on iki rek'at kılabilir. Efendimiz bu namazı çoğunlukla dört rek'at kılmakla beraber, bazan sekiz kılmış, bazan da hiç kılmamıştır.

سمشلا عافترا نم ى حضلا ةالص زىوجت : باب -207
اهلاوز ىلإ

والأفضل أن تصلى عند اشتداد الحرّ وارتفاع الضحى

KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ

KUŞLUK NAMAZI GÜNEŞİN
YÜKSELMESİNDEN

ZEVAL VAKTİNE KADAR KILINABİLİR.
SICAĞIN ARTTIĞI,

GÜNEŞİN İYİCE YÜKSELDİĞİ VAKİTTE
KILMAK DAHA SEVAPTIR

Hadis

بن أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّهُ رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ عَنْ زَيْدٍ -1145
أَمَّا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ : مِنَ الضَّحَى ، فَقَالَ
صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ « : أَفْضَلُ ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. مَلَسَمَ هَاوِر «الْفِصَالُ حِينَ تَرْمَضُ

شدة الحرّ : بفتح التاء والميم وبالضاد المعجمة ، يعني «تَرْمَضُ»
. الصغير من الإبل : والفِصَالُ جمعُ فصيلٍ وهو « .

1145. Zeyd İbni Erkam radıyallahu anh kuşluk
namazını erken kılan bazı kimseleri gördü de şöyle
dedi:

Şüphesiz bunlar da bilirler ki, kuşluk namazını
sonraki bir saatte kılmak daha sevaptır. Zira
Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle
buyurdu:

“Tövbe edip Allah’a dönenlerin (evvâbînin) namazı, sıcaktan deve yavrularının ayağı yandığı zamandır.”

Müslim, Müsâfirîn 143

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâmdan Zeyd İbni Erkam, hadisimizde belirtildiği üzere, kuşluk namazını ilk vaktinde kılanları görmüş, bu kimselerin kuşluk namazının daha faziletli vaktini bilen insanlar olduğunu söylemiş, daha çok sevap kazanacakları zamanı bırakıp da bu namazı ilk vaktinde kılmalarını yadırgamıştır. Bu muhterem sahâbînin Resûl-i Ekrem Efendimiz’den naklettiğine göre, kuşluk namazının en makbul vakti, kumların iyice kızdığı, bu sebeple deve yavrularının ayağı yanmaya başladığı zamandır.

Sahîh-i Müslim’de bir sonraki rivayette (Müsâfirîn 144), Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sık sık gittiği Kubâ köyünde oturan müslümanların kuşluk namazını erken kıldıklarını görmüş ve onlara hadisimizde geçtiği üzere, sıcakların kumları iyice kızdırmaya başladığı bir zamanda kuşluk namazı kılmalarını tavsiye etmişti. Bu zamanı saat ve

dakika olarak ifade edersek, kuşluk namazının ilk vakti, güneşin doğuşundan yaklaşık kırk beş dakika sonradır. Zeval vaktinden, yani güneşin tepe noktasına dikildiği zamandan yarım saat öncesine kadar kılınır. Gündüzün dörtte biri geçtikten sonra kılınması daha sevaptır. Zira bu saatte kılınan bir başka namaz genellikle yoktur. Kimsenin ibadet etmediği bir saatte Rabbine kulluğunu arz etmek son derece değerlidir. Seher vakti de böyledir. Bulunduğumuz yarımküreye göre insanların büyük bir kısmının uykuda olduğu bir zamanda ibadet etmek, Allah'ın rızâsını kazanmaya vesile olabilir.

Peygamber Efendimiz kuşluk namazından söz ederken, bu ibadetin evvâbînin namazı olduğunu söylemiştir. Evvâbîn kelimesi, “Allah’a yönelen, tövbe eden kimse” anlamındaki evvâbın çoğuludur. Evvâb ve evvâbîn kelimeleri Kur’ân-ı Kerîm’de altı yerde geçmektedir [İsrâ sûresi (17), 25; Sâd sûresi (38), 17, 19, 30, 44; Kâf sûresi (50), 32]. Günah işlediği zaman hemen Allah’ı hatırlayarak tövbe eden, O’na yönelen, ve O’na itaat ederek hayır işler yapan her bir kimse evvâbdır.

Akşam namazından sonra altı rek`at veya dört rek`at yahut iki rek`at namaz kılan, hatta bazı

hadislere göre rek`at sayısı belirtilmeden akşam ile yatsı arasında namaz kılan kimseler de evvâbîn (Allah'a yönelen kimseler) diye adlandırılmıştır. Evvâbîn namazı denince hatıra ilk gelen de akşam namazından sonra kılınan nâfile namazdır.

Evvâbîn namazının kaç rek`at kılınacağı konusunda mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Hanefî ve Mâlikîler'e göre evvâbîn namazı altı rek`attır. Hatta Hanefîler'den bazıları, akşamın farzından sonra kılınan iki rek`at sünnetin bu altı rek`ata dahil olduğunu söylemişlerdir. Hanbelîlere göre evvâbîn namazı dört rek`attır. Şâfiîlerden bir kısmı yirmi rek`at olduğunu, diğerleri de iki veya dört yahut altı rek`at olduğunu belirtmişlerdir.

Riyâzü's-sâlihîn'de bu hadisten başka evvâbînden söz edilmememektedir. Kitabımızın müellifi Nevevî, kuşluk (duhâ) namazına evvâbîn namazı diyen hadislerin daha kuvvetli olduğuna bakarak kuşluk (duhâ) namazını evvâbîn namazı kabul etmiş olmalıdır. Bazı âlimler hem kuşluk namazına hem de akşamın farzından sonra kılınacak namaza evvâbîn denebileceğini söylemişlerdir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Kuşluk namazı, güneş doğduktan kırk beş dakika sonra başlamak üzere, zeval vaktinden yarım saat öncesine kadar kılınabilir.
2. Kuşluk namazının en makbul saati, günün dörtte birinin geçtiği zamandır.
3. Peygamber Efendimiz, kuşluk namazı kılanları medh ederek bu namazın evvâbînin yani Allah'a yönelerek ona tövbe edenlerin namazı olduğunu söylemiştir.

باب الحثّ على صلاة تحية المسجد -208

وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين في أي وقت دخل وسواء
صلّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

TAHİYYETÜ'1-MESCİD NAMAZI

CÂMIYE GİRİNCE TAHİYYETÜ'1-MESCİD

NAMAZI KILMAK, TAHİYYETÜ'1-MESCİD
VEYA FARZ

YAHUT SÜNNET KILMADAN OTURMAMAK

Hadisler

1146- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى : عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 1146- إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ ، فَلَا يَجْلِسُ حَتَّى يُصَلِّيَ « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفقٌ عليه » رَكْعَتَيْنِ .

1146. Ebû Katâde radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmasın.”

Buhârî, Salât 60, Teheccüd 28; Müslim, Müsâfirîn 69, 70. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 118; Nesâî, Mesâcid 37; İbni Mâce İkâmet 57

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

1147- أُتِيَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ : وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1147- . متفقٌ عليه » « صَلَّ رَكْعَتَيْنِ » : وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَقَالَ

1147. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Birgün Peygamber aleyhisselâm mescidde iken yanına gittim. Bana:

“İki rek`at namaz kıl” buyurdu.

Buhârî, Salât 59, İstikrâz 7; Müslim, Müsâfirîn 72, 73

Açıklamalar

Tahiyyetü’l-mescide dair yukarıdaki hadisleri rivayet eden sahâbîlerin bu namazla ilgili hatıraları vardır.

Birinci hadisin râvisi olan Ebû Katâde birgün Mescid-i Nebevî’ye gitti. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in ashâb-ı kirâm arasında oturduğunu görünce, o da gelip yanlarına oturdu. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü Ebû Katâde’ye dönerek:

- Oturmadan önce iki rek`at namaz kılmana ne engel oldu? diye sordu.

Ebû Katâde de:

- Yâ Resûlallah! Senin oturduğunu, cemâatin de yanında oturduğunu gördüm; ben de onun için kılmadım, dedi.

İşte o zaman Nebiy-yi Muhterem sallallahu aleyhi ve sellem yukarıdaki hadîs-i şerifi söyleyerek:

- “Biriniz mescide girdiğinde, iki rek`at namaz kılmadan oturmayın” buyurdu (Müslim, Müsâfirîn 60).

İkinci hadisın râvisi olan Câbir İbni Abdullah ise, dördüncü hadiste hayatından bahsederken anlatıldığı üzere, Peygamber aleyhisselâm ile birlikte Zâtürrikâ` Gazvesi’nden dönüyordu. Efendimiz onun bir hayli maddî sıkıntı içinde olduğunu öğrendi. Sezdirmeden ona yardım etmek istedi ve topallamaya başlayan devesini kendisine satıp satmayacağını sordu. Câbir de satabileceğini söyleyince, Medine’ye varınca parasını teslim etmek üzere anlaştılar.

Medine’ye Câbir’den önce gelen Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ertesi gün mescidin avlusunda otururken Câbir yanına geldi. Peygamber Efendimiz ona:

- “Şimdi mi geldin?” diye sordu. Câbir de:

- Evet, şimdi geldim, dedi.

Resûl-i Ekrem ona:

- “Öyleyse deveni bırak da mescide gir ve iki rek`at namaz kıl!” buyurdu. Buhârî bu hadisi, muhtelif hükümler ihtiva etmesi sebebiyle Sahîh`inin yirmi kadar yerinde rivayet etmiştir.

Peygamber aleyhisselâm`ın mescide gelen sahâbîlerine iki rek`at namaz kılmaları hususundaki bu emri, bir câmiye giren kimsenin, oturmadan önce “tahiyyetü`l-mescid” denen iki rek`at namaz kılmasının uygun olacağını göstermektedir. Dileyen iki rek`at yerine dört veya daha fazla da kılabilir.

Tahiyyetü`l-mescid, mescidi yani câmiyi selâmlamak demektir. Câmiler Allah`ın evleridir. Bir eve giren kimsenin önce ev sahibini selamlaması kadar tabii bir şey olamaz. Câmiye giren kimse tahiyyetü`l-mescid kılmak suretiyle Allah Teâlâ`yı bir nevi selâmlamış, yani ona bağlılığını, saygısını ve kulluğunu sunmuş olur.

Hanefîler tahiyyetü`l-mescidin, namaz kılınması mekrûh olan vakitlerde kılınmayacağını söylemişler, diğer mezheplerin âlimleri ise mekruh vakitler de bile kılınabileceğini belirtmişlerdir.

Tahiyyetü'l-mescid kılmayı unutarak mescide oturan kimse tekrar kalkıp bu namazı kılabilir. Yukarıda geçen Ebû Katâde olayında ve başka sahâbîlerin benzeri rivayetlerinde böyle yapılabileceği görülmektedir. Mescide giren bir kimse, üzerinde bulunan bir kaza namazı borcunu, bir sünnet namazı veya herhangi bir nâfileyi kılabilir, böylece tahiyyetü'l-mescid görevini de yerine getirmiş olur.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Tahiyyetü'l-mescid, kılınması mecburi olmayan, fakat kılanın sevap kazanacağı bir ibadettir.
2. Tahiyyetü'l-mescid en az iki rek`at kılınmalıdır. Dileyen daha fazla da kılabilir.

باب استحباب ركعتين بَعْدَ الوضوء - 209

ABDEST ALDIKTAN SONRA İKİ

REK`AT NAMAZ KILMANIN SEVABI

Hadis

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «يا بلال! حدثني بأرجى عمل عملته في» :لبلال عليه وسلم قال: «ما: قال»الإسلام، فأني سمعت دف نعليك بين يدي في الجنة عملت عملاً أرجى عندي من أني لم أتطهر طهوراً في ساعة من متفق. صليت بذلك الطهور ما كتب لي أن أصلي ليل أو نهار إلا يراخبل ا طفل اذهو. هيلع

. صَوْتُ النَّعْلِ وَحَرَكَتُهُ عَلَى الْأَرْضِ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ :بِالْفَاءِ «الدَّفُّ»

1148. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Bilâl'e:

“Bilâl! Müslüman olduktan sonra yaptığın ibadetler arasında en fazla sevap beklediğin hangisidir? Çünkü ben cennette, senin ayakkabılarının tıkırtısını önümde duydum” diye sordu.

Bilâl de:

- Gece veya gündüz abdest aldıktan sonra bu abdestle kılabilirdiğim kadar namaz kılarım. En fazla sevap beklediğim ibadet budur, dedi.

Buhârî, Teheccüd 17, Tevhîd 47; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 108

Açıklama

Hadîs-i şerîf'in Sahîh-i Müslim'deki rivayetinde Efendimiz Bilâl'e, “Ben bu gece cennette senin ayakkabıların tıkırtısını önümde duydum” buyurduğuna göre, bu olay Efendimiz'in rüyasında meydana gelmiştir. Olayın rüyada meydana geldiğini açıkça gösteren hadisler de bulunmaktadır (Buhârî, Fezâilü ashâbi'n-nebî, 6).

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz, diğer insanların dayanamayacağı kadar çok ibadet ettiği halde, yine de Cenâb-ı Hakk'ı en fazla hoşnut edecek, dolayısıyla insana en çok sevap kazandıracak ibadetleri araştırmaktan geri durmamıştır. Onun bu davranışı, yapılan ibadetleri ve hayırları hiçbir zaman yeterli görmemek, daha çok sevap getirecek hayırları ve ibadetleri öğrenmek ve onları yapmaya çalışmak gerektiğini göstermektedir.

Peygamber aleyhisselâm'ın, tıpkı bir öğretmenin öğrencisini yanına çağırıp onun dersleriyle ilgilenmesi ve durumunu beğenince onu takdir ve

teşvik etmesi gibi, sahâbîlerinin ibadetleriyle de ilgilenmesi ve onları bu konuda cesaretlendirmesi ne hoş ve teşvik edici bir davranıştır. Efendimiz'in bu nevi hareketleri, onun ne güzel bir mürşid ve eğitimci olduğunu göstermektedir.

Bilâl-i Habeşî hazretleri, 1105 numaralı hadiste kendisinden kısaca sözedildiği üzere, İslâm uğrunda büyük sıkıntılara katlanan faziletli bir insandı. Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'in etrafında pervâne olan, onun buyurduklarını yapmaya, onun istediği gibi yaşamaya gayret eden samimi müslümanlardan biriydi. Her abdest veya boy abdesti aldığı anda en az iki rek`at namaz kılmak suretiyle, kendisine İslâm nimetini ve abdest alma devletini lutfeden Cenâb-ı Hak'a şükretme usûlünü, Efendimiz aleyhisselâm'ın ibadetlerine bakarak ilk defa o keşfetmişti. Abdesti bozulunca hemen abdest aldığını, abdest alınca da hemen iki rek`at namaz kıldığını gösteren rivayetler vardır (İbn Hacer, Fethü'l-bârî, III, 42, Teheccüd 17). Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerifiyle, Bilâl-i Habeşî'yi cennetle müjdelemekte, ona âhirette de beraber olacaklarını haber vermektedir.

Bilâl-i Habeşî'nin hâtırası olan bu namaz “abdest şükrü” (şükrü'l-vudû') diye anılmaktadır. Abdest

şükrü, abdest veya gusûlden, hatta teyemmümden hemen sonra kılınabileceği gibi, o abdest bozulmadığı sürece istenildiği zaman da kılınabilir.

Bir müslüman, Hz. Bilâl'in yaptığı gibi, ibadet etme arzu ve isteğine göre, dilediği vakitlerde ibadet edebilir; daha önce kimsenin yapmadığı hayır yollarını keşfedebilir. İslâm'ın hedefine ve Resûlullah'ın sünnetine ters düşmeyen her güzel davranışın güzel dinimizde mutlaka yeri ve karşılığı vardır. Zira kul ibadet ve hayır yapmaktan usanmadıkça, mükâfat hazinesi sınırsız olan Cenâb-ı Hak onun karşılığını fazlasıyla vererek kulunu bahtiyar eder.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mânevî temizlikten, yani abdest, gusûl veya teyemmümden sonra en az iki rek`at namaz kılmak, Cenâb-ı Hak'ın rızasını kazanmaya vesile olan nâfile bir ibadettir.

2. Müslümanların abdest şükrü diye andıkları bu nâfile ibadeti ilk defa Bilâl-i Habeşî îfâ etmiş, Peygamber Efendimiz de iyi bir şey yaptığını söyleyerek bu ibadeti onaylamış, dolayısıyla ümmetini bu ibadeti yapmaya teşvik etmiştir.

جمعة ووجوبها والاغتسال لها لموي لصف باب -210

والتطيب والتبكير إليها

والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم فيه

دع ب ه ل ل ا رك ذ ر ا ث ك إ ب ا ب ح ت س ا و ة ب ا ج إ ل ا ة ع ا س ن ا ي ب و
ة ع م ج ل ا

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ

CUMA GÜNÜNÜN FAZİLETİ VE CUMA
NAMAZININ FARZ OLUŞU, CUMA NAMAZI
İÇİN BOY ABDESTİ ALMANIN, GÜZEL
KOKU

SÜRÜNÜP ERKENDEN CÂMİYE GİTMENİN,
CUMA GÜNÜ DUA

ETMENİN, RESÛL-İ EKREM'E SALAVÂT
GETİRMENİN, O GÜN

DUALARIN KABUL OLUNDUĞU ZAMANI
BEKLEMENİN VE CUMA

NAMAZINDAN SONRA ALLAH TEÂLÂ'YI
ÇOK ZİKRETMENİN SEVABI

Âyet

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
[10] وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

1. “Cuma namazı kılınınca yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lutfundan isteyin. Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.”

Cum’a sûresi (62), 10

Cuma namazından önce ve sonra kılınacak sünnet namazlar hakkında 1129 numaralı hadiste bilgi verilmiştir. Bu âyet-i kerîmenin bulunduğu Cuma sûresinin dokuzuncu âyetinde cuma ezanı okununca, işi gücü bırakıp Allah’ı anmak üzere cuma namazı kılınması gerektiği belirtilmekte, açıklamakta olduğumuz yukarıdaki onuncu âyette de cuma namazını kıldıktan sonra herkesin tamamen serbest olduğu, dilediği şekilde hareket edebileceği ifade edilmektedir. Diğer bir söyleyişle, cuma namazını kılan kimsenin bu görevini yerine getirmiş olduğu, şayet ticaretinin başına dönmek istiyorsa dönebileceği, ilim öğrenmek istiyorsa tekrar kitaplarının başına oturabileceği, ibadet etmek istiyorsa dilediği şekilde ibadet edebileceği, hatta dinlenmek

istiyorsa dinlenebileceği ortaya konmaktadır. Âyet-i kerîmedeki “yeryüzüne dağılın” ifadesi kesin bir emir değildir. Artık herkesin dilediğini yapmakta serbest olduğu yönünde bir açıklamaadır.

Âyet-i kerîmenin devamındaki “Allah’ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz” buyruğu, cuma namazı kılanlara bir hatırlatma ve uyarı mâhiyetindedir. Yüce Rabbimiz bu kısa ve özlü tavsiyesi ile bize şöyle demektedir:

Siz cuma namazını kılmakla bir görevi yerine getirdiniz, artık dağılıp gidebilirsiniz; ama kendinizi büsbütün dünyaya kaptırmayın. Kalbinizi devamlı surette canlı ve uyanık tutabilmek için işinizin başında veya evinizde iken yahut bir yere gelip giderken Allah’ın adını anıp zikrederek, zaman zaman Kur’an okuyarak, nâfile namazlar kılarak, Allah’ın kullarına ve diğer mahlûkatına iyi davranıp hizmet ederek, O’nun size esirgemedен verdiği lutufları düşünerek Cenâb-ı Hakk’ı her fırsatta anıp zikredin. Böyle davranırsanız Allah’ın rızâsını kazanabilir ve dolayısıyla kurtuluşa erebilirsiniz.

Hadisler

قال رسولُ الله : لَ وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، قَا - 1149
: خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ « : صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. مَلَسَم هاور «فِيهِ خُلِقَ آدَمُ ، وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةُ ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا

1149. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve yine o gün cennetten çıkarıldı.”

Müslim, Cum`a 17, 18. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 4, 45

Açıklamalar

Hadîs-i şerîfte, üzerine güneş doğan gün ifadesiyle, bütün günler kastedilmekte ve cumadan daha hayırlı bir günün bulunmadığı anlatılmaktadır. Esasen günler birbirinin aynı olduğu için aralarında bir fark bulunmamakla beraber, günleri birbirinden farklı kılan şey, o günlerde meydana gelen olaylardır. Cuma gününü değerli yapan da, ibadetler içinde en büyük öneme sahip olan cuma namazının o gün kılınmasıdır. Zira cuma günü müslümanlar, cuma namazı kılmak maksadıyla bir

araya gelir, beraberce ibadet edip Allah’a kulluklarını arzeder, dua ve niyazda bulunurlar. Bunun sonucunda, içlerindeki iyi insanlar sayesinde bir kısmının duası kabul edilir, bir kısmının günahı bağışlanır. İşte bundan dolayı, ramazanı ayların sultanı saydığımız gibi, cumayı da günlerin sultanı sayarız.

Cuma gününe üstün değer kazandıran hususlardan biri de, 1158 ve 1159 numaralı hadislerde görüleceği üzere, duaların kabul edildiği bir vaktin bu günde bulunmasıdır.

Cuma gününden sonraki en değerli gün, arefe günüdür. Arefe gününe üstün değer kazandıran husus, cuma namazında mü’minlerin buluşmaları gibi, arefe gününde de Arafat’ta bir araya gelip Allah’a dua ve niyazda bulunmalarıdır. Bazı âlimler arefe gününü cuma gününden daha üstün saymışlardır. Arefeyi yılın, cumayı da haftanın en hayırlı günü saymak suretiyle böyle bir ayırım ortadan kalkmış olur. Şayet bir de cuma günü arefeye denk gelirse, o gün kesinlikle en değerli gündür. Böyle bir güne tesadüf eden haccın hacc-ı ekber sayılması da bu sebeptendir. İnsan hacc-ı ekberi ganimet bilmeli ve o günü ibadetlerle değerlendirmelidir.

Cuma günü ile arefe gününün en makbul günler sayılması bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. O da kullarının topluca ibadet edip yalvarmalarından Cenâb-ı Hakk'ın memnun ve hoşnut olduğu, bu sebeple bazı kullarını bağışlayıp bazısının dualarını kabul ettiğidir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, yukarıdaki hadîs-i şerîfte, cuma günü meydana gelen üç önemli olayı haber vermektedir. Bunlar Hz. Âdem'in o gün yaratılması, o gün cennete konulması ve o gün cennetten dünyaya indirilmesidir. Başka hadislerde, bunlara ilâveten, Hz. Âdem'in tövbesinin o gün kabul edildiği ve kıyametin o gün kopacağı belirtilmektedir (Tirmizî, Cum`a 1, 2; Nesâî, Cum`a 45).

Hz. Âdem'in cennetten çıkmasını, oradan atılma ve kovulma gibi düşünenler olabilir. Hz. Âdem'in cennetten çıkması, ilâhî kader gereğince dünyanın insanla, özellikle peygamberler ve Allah'ın veli kullarıyla şereflenip süslenmesine vesile olmuş, Hz. Âdem de bu suretle Allah'ın yeryüzündeki halifesi olma şerefine ermiştir.

Hız. Âdem'in cennetten çıkmasını makbul bir şey saymayanlar, onun cuma günü vefat etmesini de aynı şekilde iyi bir hâdise saymayabilirler. Halbuki Hız. Âdem vefat etmek suretiyle, dünya gurbetinden kurtulup asıl vatanı olan cennete dönmüştür.

Kıyametin kopması da böyle anlaşılmalı ve kıyamet, mü'minler için Allah'ın cemâline ve sayısız nimetlerine kavuşma sürecinin başlaması sayılmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü en hayırlı gündür.
2. Hız. Âdem o gün yaratılmış, o gün cennete konulmuş, Allah'ın halifesi olsun diye o gün yeryüzüne indirilmiştir.
3. İnsan cumanın faziletini bilmeli, iyilikler ve ibadetler yaparak bu günü değerlendirmelidir.

مَنْ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : وَعَنْهُ قَالَ - 1150
فَأَحْسَنَ الْوُضُوءِ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ ، فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَوَضَّأَ
بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ زِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى ، فَقَدْ لَغَا
» . ملسم هاور »

1150. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse güzelce abdest alarak cuma namazına gelir, hutbeyi ses çıkarmadan dinlerse, iki cuma arasındaki ve fazla olarak üç günlük daha günahları bağışlanır. Kim hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynarsa, boş ve mânasız bir iş yapmış olur.”

Müslim, Cum'a 27. Ayrıca bk. Müslim, Cum'a 26; Ebû Dâvûd, Salât 203; Tirmizî, Cum'a 5; İbni Mâce, İkâmet 62, 81

Bir sonraki hadisle birlikte açıklanacaktır.

الصَّلَوَاتُ «: مَقَالَ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - 1151
الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ ، مُكَفَّرَاتٌ مَا
. مَلَسَ مَا هَاورِ «بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنِبْتَ الْكَبَائِرُ

1151. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Büyük günahlardan kaçınıldığı sürece, beş vakit namaz ile iki cuma ve iki ramazan, aralarında geçen günahlara keffaret olur.”

Müslim, Tahâret 16. Ayrıca bk. Müslim, Tahâret 14, 15

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz ilk hadîs-i şerîfte cuma namazının önemine işaret etmekte, bu namazı usûlüne uygun olarak kılan kimsenin on günlük günahının bağışlanacağını müjdelemektedir. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem cuma ibadetinin biri bedenî, diğeri de ruhi olmak üzere iki şartından söz etmekte, bedenî hazırlığın, sünnetlerine ve edeplerine uygun şekilde güzelce abdest almak, hatta 1153. hadiste tavsiye edileceği üzere boy abdesti almak olduğunu söylemekte, ruhi hazırlığın da cuma hutbesi okunurken, hiçbir şeyle ilgilenmeden ve kimseyle konuşmadan hutbeyi dinlemek olduğunu belirtmektedir. Zira hutbe okunurken konuşulan her gereksiz söz, yapılan her mânasız iş bu önemli ibadetin sevabını kaybetmeye yol açar.

Birinci hadiste müslümanların hutbe okunurken çakıl taşlarıyla oynamaktan menedilmeleri bize târihî bir gerçeği hatırlatmaktadır. Peygamber Efendimiz zamanında mescidlerin zemini kum ve topraktı. Bu sebeple bazı sahâbîler, hutbe okunurken, secde edecekleri yerlerdeki çakıl taşlarını alıp kenara koymaya çalışırlardı. Bu basit meşgale insanın hem bedeni hem de ruhuyla kendini ibadete vermesine engel olduğundan, Allah'ın Resûlü hutbe dinlerken başka bir şeyle oyalanmamayı tavsiye etmektedir.

Her iki hadîs-i şerîfte belirtilen ve bizim için hayâtî öneme sahip bir mesele de, farz ibadetlerin küçük günahların affına vesile olmasıdır. Buna göre insanın gönül huzuru ile bir vakitten öteki vakte kadar kıldığı beş vakit namaz, cuma namazı ve samimiyetle tuttuğu ramazan orucu, aynı cinsten bir diğer farzın yapılacağı zamana kadar işlenen küçük günahların bağışlanmasına imkân vermektedir. İnsanoğluna sunulan böyle bir imkân, Cenâb-ı Hakk'ın kulunu ne kadar sevdiğinin ve iki cihanda bahtiyar olması için ona büyük fırsatlar verdiğinin en güzel delilidir.

Şu da unutulmamalıdır ki, bu hadisler ile benzeri hadislerde bağışlanacağı belirtilen küçük günahlar,

insanın Allah’a karşı sorumlu olup da yapmadığı görevleridir; diğer bir söyleyişle insan üzerindeki Allah hakkıdır. Küçük günahların bağışlanması, büyük günahlardan sakınma şartına bağlıdır. Kul haklarının affedilmesi ise, kendisine karşı haksızlık yapılan insanın hoşnut edilmesiyle mümkün olabilir. Bununla beraber Allah Teâlâ’nın haksızlığa uğrayan kulunu razı ve hoşnut edip haksızlık eden kulunu bağışlaması da pekâlâ mümkündür. Büyük günahlara gelince, onların bağışlanması ya samimi bir tövbe ile veya Cenâb-ı Mevlâ’nın lutuf ve keremiyle mümkün olur.

Açıklamakta olduğumuz 1150. hadis, cuma namazının en üstün ibadet olduğunu açıkça ifade etmektedir. Zira beş vakit namaz sadece öteki vakte, ramazan orucu sadece öteki ramazana kadar işlenen küçük günahların bağışlanmasına vesile olduğu halde, cuma namazı öteki cumaya kadar yapılan günahların bağışlanmasına vesile olduktan başka, ayrıca üç günlük günahın daha silinmesine imkân vermektedir. Ancak bu imkânı elde edebilmek için, hadisin baş tarafındaki iki şartı, yani güzelce abdest alma ve hutbeyi bir şeyle oyalanmadan ve konuşmadan sükûnetle dinleme gereğini unutmamalıdır.

Bazı ibadetlerin küçük günahların bağışlanmasına vesile olduğu âyet-i kerîmelerden de anlaşılmaktadır: “İyilikler kötülükleri (günahları) giderir” [Hûd sûresi (11), 114], “Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere koyarız” [Nisâ sûresi (4), 31] âyetleri bu ilâhî ihsânı ve bağışı göstermektedir.

İnsan bu güzel imkânı değerlendirmeli, iyilikler ve ibadetler yaparak Cenâb-ı Hakk’ın bağışına lââyık olmaya çalışmalıdır. Bu güzel ibadetler sayesinde insanın bağışlanacak küçük günahı kalmasa bile, bu ibadetler onun derecesinin artmasına, belki de Cenâb-ı Mevlâ’nın lutfuyla büyük günahlarının hafiflemesine vesile olacaktır.

1151. hadisin benzerleri 130 ve 1047 numaralarla geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce güzelce abdest almalı, hatta mümkünse boy abdesti almalıdır.

2. Cuma hutbesi sükûnetle dinlenmeli, hutbe okunurken hiçbir şeyle meşgul olmamalıdır.

3. Beş vakit namaz, cuma namazı ve ramazan orucu, büyük günahlardan sakınıldığı takdirde, öteki vakte, öteki cumaya ve öteki ramazana kadar yapılacak küçük günahların bağışlanmasına vesile olur.

4. Büyük günahların bağışlanması için, o günahlardan samimi bir şekilde tövbe etmek gerekir; tövbe edilememişse, o günahı Cenâb-ı Hakk'ın bağışlaması umulur.

وَعَنْهُ وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ - 1152
لَيَنْتَهَيْنَ أَقْوَامٌ « :اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ عَلَى أَعْوَادٍ مِنْبَرِهِ
لِيَكُونَنَّ مِنْ عَن وَدَعِهِمُ الْجُمُعَاتِ ، أَوْ لِيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ، ثُمَّ
. ملسم هاور «الغافلين

1152. Ebû Hüreyre ile İbni Ömer radiyallahu anhüm'den rivayet edildiğine göre bu iki sahâbî Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minber üzerinde şöyle buyurduğunu duymuşlardır:

“Bazı kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler veya Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler de gafillerden olurlar.”

Müslim, Cum`a 40. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, Mesâcid 17

Açıklamalar

Bu hadis cuma namazının önemini bir kere daha belirtmekte ve onun vazgeçilmezliğini âdeta perçinlemektedir. Bir önceki hadisin açıklamasında görüldüğü üzere en önemli namaz cuma namazıdır. Bu sebeple cuma günü her müslümanın diğer müslüman kardeşlerinin arasında bu namazı gönül uyanıklığı içinde kılması gerekir.

Cuma namazının değerini anlamayan, bu namazın kendilerine verilmiş bir lutuf olduğunu kavramayan kimseler, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in belirttiğine göre, kusurlarının farkına varıp cuma namazına başlama imkânına sahiptirler. Cuma namazını ihmal ederek kendilerine yazık eden bu kimseler şayet hatalarından geri dönmezlerse, onları feci bir âkıbet beklemektedir. O da kalplerini Allah Teâlâ'nın büsbütün mühürlemesi, yani lutfunu ve keremini onlardan büsbütün kesmesi, bunun sonucunda ilâhî hidâyeti bir daha kabul edemeyecek mânevî bir çöküntüye düşmeleridir. Bir hadîs-i şerîfte bu ihmal üç cuma ile sınırlandırılmıştır. Bu durumu Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle belirtmektedir: “Cuma namazlarını

önemsemeyerek üç hafta cuma namazı kılmayan kimsenin kalbini Allah Teâlâ mühürler” (Ebû Dâvûd, Salât 204; Tirmizî, Cum`a 4; Nesâî, Cum`a 2; İbni Mâce, İkâmet 93). Cuma namazını önemsememek, hiçbir özrü, mâzereti olmadan bu namazı kılmamak demektir. Cuma namazını küçümsediği veya inkâr ettiği için kılmayanlara gelince, onlar zaten dinden çıkmış olacakları için konumuzun dışında kalmaktadırlar.

Görüldüğü üzere hiçbir mazereti bulunmadığı halde cuma namazına gitmeyen kimse, mânevî bakımdan kötü bir noktadadır. Böyle birinin cuma namazına gitmemek suretiyle işlediği günahı bağışlatmak için ancak tövbe etmesi gerekir. Bununla beraber kusurundan dolayı Cenâb-ı Hak’tan af dilediğini göstermek maksadıyla varsa bir dinar, yoksa yarım dinar tutarında sadaka vermesini Peygamber Efendimiz tavsiye etmektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazı müslüman erkeklerin mutlaka kılması gereken bir ibadettir.

2. Hiçbir mâzereti olmadan cuma namazını kılmayan kimseler şayet bu tutumlarından vazgeçmezlerse, Allah Teâlâ onların kalplerini mühürler, yani onlardan lutfunu keser; böylece o kimseler artık Allah'ı düşünmezler.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 1153
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةُ ، فَلْيَغْتَسِلْ» : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ .

1153. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın.”

Buhârî, Cum`a 2, 5, 12; Müslim, Cum`a 1, 2, 4; Tirmizî, Cum`a 3; Nesâî, Cum`a, 7, 25; İbni Mâce, İkâmet, 80

1155 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - 1154
عُسِّلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ » : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وَجُوبُ اخْتِيَارٍ ، كَقَوْلِ : وَالْمُرَادُ بِالْوُجُوبِ . الْغُذَاءُ : الْمُرَادُ بِالْمُحْتَلَمِ
الرَّجُلُ لِصَاحِبِهِ حَقُّكَ وَاجِبٌ عَلَيَّ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

1154. Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her bâliğ olan kimseye cuma günü boy abdesti almak gereklidir.”

Buhârî, Ezan 161, Cum`a 2, 3, 12; Müslim, Cum`a 5, 7; Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Nesâî, Cum`a 2, 6, 8, 11; İbni Mâce, İkâmet 80

1155 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَبِهَا وَنِعْمَتْ ، وَمَنْ اغْتَسَلَ » : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ثِيَابُ : لَأَقُو يَذْمُرْتَلُو ، دَوَادُ وَبَأُ هَاوِر . «فَالْعُسْلُ أَفْضَلُ
نَسَحَ .

1155. Semüre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder; hele boy abdesti alırsa, o daha iyidir.”

Ebû Dâvûd, Tahâret 128; Tirmizî, Cum`a 5. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 9

Açıklamalar

Yukarıdaki üç hadiste, cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almanın (gusletmenin) önemi belirtilmektedir. Birinci hadiste Resûlullah Efendimiz cuma namazına gidecek herkese boy abdesti almayı tavsiye etmektedir. İkinci hadiste bu tavsiyeyi daha ileri götürmekte ve erginlik çağına giren herkesin cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almasının gerekli (vâcib) olduğunu belirtmektedir. Üçüncü hadiste ümmetini bu konuda fazla sıkıntıya sokmamak düşüncesiyle olmalı ki, abdest almanın yeterli olduğunu, ama boy abdesti almanın çok daha iyi olacağını söylemektedir.

Peygamber Efendimiz zamanındaki müslümanlar, kendi işini kendi gören kimselerdi. Cuma namazı vaktine kadar işlerinde çalışır, cuma vakti yaklaşınca işlerini bırakıp üzerlerindeki iş elbisesiyle namaza gelirlerdi. Bu sebeple vücutları ağır kokardı. Peygamber Efendimiz bunun üzerine ashâbına “Cuma günü yıkansanız” buyurdu

(Buhârî, Cum`a 16, Büyû` 15; Müslim, Cum`a 6). Daha sonra muhtelif hadislerinde bu mesele üzerinde durdu.

Hiz. Ömer'in bu konudaki tavrı, cuma namazı için boy abdesti almanın farz olmasa bile önemli bir dinî gelenek olduğunu göstermektedir. Hilâfeti yıllarında birgün Hiz. Ömer cuma hutbesi okurken Hiz. Osman mescidden içeri girdi. Onun cuma namazına vaktinde gelmemesini doğru bulmayan Hiz. Ömer, konuşmasını keserek namaza niçin vaktinde gelmediğini sordu. Hiz. Osman da o gün bir meşgalesi bulunduğunu, evine döndüğü zaman ezan okunduğunu, vakit geçirmeden çabucak abdest alıp geldiğini söyledi. Bunun üzerine Hiz. Ömer “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın, buyurduğunu bildiğin halde sadece abdestle yetindin öyle mi?” diye çıkıştı (Buhârî, Cum`a 2, 5; Müslim, Cum`a 3, 4). Bu ihtarıyla Hiz. Ömer hem cuma namazına geç kalınmaması gerektiğini hatırlattı hem de namaza gelirken boy abdesti almanın uygun olacağını anlattı. Şayet cuma namazı için boy abdesti almak şart olsaydı Hiz. Osman câmiye mutlaka guslederek gelirdi; gusletmeden geldiğini öğrenen Hiz. Ömer de onu mutlaka boy abdesti almak üzere geri gönderirdi.

Cuma namazına gitmeden önce gusletmek konusundaki hadislerin tamamı gözden geçirildiği zaman, cuma namazı için boy abdesti almanın farz olmadığı anlaşılmakta, boy abdesti alarak cumaya gitmenin ve böylece huzurlu bir havada namaz kılmanın insana büyük sevap kazandıracığı ortaya çıkmaktadır. Cuma namazına yakın bir saatte gusletmek, câmiye daha temiz bir şekilde gitmeyi sağlasa bile, daha önce gusletmekte hiçbir sakınca yoktur.

Yine bu konudaki hadislerden anlaşılan bir diğer husus da boy abdestinin cuma gününden dolayı değil, cuma namazına gidileceğinden dolayı alınması gereğidir. Zira güzelce yıkanmadan, vücudundaki kiri, yağı, pis kokuyu temizlemeden camiye giden kimsenin oradaki müslümanları rahatsız edeceği şüphesizdir. Boy abdesti alarak vücudunu temizleyen kimse, o günün müslümanlar için bir bayram günü olduğunu dikkate almalı, kirli iş elbisesini çıkarmalı, temiz elbisesini giyerek namaza gitmelidir. İş verenlerin bunu dikkate alması, işçilerinin cuma namazına temiz bir şekilde gitmeleri için gerekli imkân ve şartları hazırlamaları dinî bir görevdir. Şüphesiz devletin de bu konu da gerekli imkânları hazırlaması

lâzımdır. Cuma namazı için boy abdesti alma tavsiyesinin, çeşitli sebeplerle cuma namazına gidemeyen müslümanlar ile cuma namazına gitmeyen hanımları kapsamadığı ise bellidir. 1154 numaralı hadisın diğer rivayetlerinde cuma namazına gitmeden önce boy abdesti aldıktan başka dişleri temizlemek ve güzel koku sürünmek de tavsiye edilmektedir. Ter kokusunu önemli ölçüde gidermeye yarayan güzel koku sürünme meselesi bir sonraki hadiste ele alınacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazı için sadece abdest almak yeterli olmakla beraber boy abdesti almak sünnettir; dolayısıyla daha sevaptır.

2. Cuma günü müslümanların bayramıdır. Böyle değerli bir günde ter kokan vücuduyla camiye giderek müslümanları rahatsız etmeye kimsenin hakkı yoktur.

3. Ağır işlerde çalışan kimselerin cuma ibadetlerine tertemiz gidebilmeleri için, iş verenler gerekli imkânları sağlamalıdır.

ه صَلَّى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: وَعَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -1156- لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ « :اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ طَهْرٍ ، وَيَذْهَبُ مِنْ دُھْنِهِ ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ ، يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ يَرَاخِبُهَا هَاور «إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْآخَرَى .

1156. Selmân radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse cuma günü boy abdesti alarak elinden geldiğince temizlenir, saçını sakalını yağlayıp tarar veya evindeki güzel kokudan süründükten sonra câmiye gider, fakat orada yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra Allah Teâlâ'nın kendisine takdir ettiği kadar namaz kılar, daha sonra sesini çıkarmadan imamı dinlerse, o cumadan öteki cumaya kadar olan günahları bağışlanır.”

Buhârî, Cum`a 6, 19.

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu hadîs-i şerîfte cuma namazına gidecek bir müslümanın bu müstesnâ ibadete evinde nasıl hazırlanması, câmiye varınca

orada nasıl davranması ve hutbeyi nasıl dinlemesi gerektiğini anlatmaktadır. Bu hadis cumanın bir bayram günü olduğunu belirtmekte, câmide diğer kardeşleriyle kaynaşıp bütünleşecek olan müslümanın, bu ilâhî dâvete titizlikle hazırlanması gerektiğini öğretmektedir.

Buna göre bir müslüman önce dış temizliği yapacak, tırnaklarını kesecek, uzayan ve kirlenmiş olan saçını, sakalını, bıyığını düzelterip yıkayacak, dişlerini misvakla temizleyecek veya fırçalayacak, bedeninde temizlemesi gereken yerler varsa temizleyecek, güzelce boy abdesti alacak, sonra da temiz elbiselerini giyecektir.

Hadîs-i şerîfteki “yağlanma” ifadesi günümüzün insanına fazla birşey ifade etmeyebilir. Ama Resûl-i Ekrem Efendimiz zamanında ve özellikle Arabistan yarımadasında yaşayan kimselerin uzun saç ve sakalları hem sıcak iklimin hem de toz toprağın tesiriyle, bakım yapmadıkları takdirde, kısa zamanda kirlenip keçelenirdi. Kirlenen saç ve sakallarını ancak yağladıktan sonra yumuşatarak tararlardı.

Cuma namazına giden kimsenin hem bayram sevincini daha canlı bir şekilde hissedebilmek hem

de c mideki ter kokusu sebebiyle ağırlaşacak olan havayı bir ölçüde hafifletmek maksadıyla güzel koku sürünmesi tavsiye edilmektedir. Hadisimizde geçen “evindeki güzel kokudan sürünme” ifadesi, kendisine mahsus kokusu bulunmayan kimseleri hedef almakta, onların hanımlara mahsus olup erkekler için yadırganmayacak kokulardan bir miktar s r nmeleri istenmektedir.

Yukarıdan beri anlatıldığı şekilde hazırlıklarını tamamlayan bir kimse, başka hadislerden de öğrendiğimiz gibi, cumaya gitmek üzere evinden erken bir saatte çıkacak ve namaza yaya olarak s kin bir şekilde yürüyerek gidecek, yaya da gitse, binitli de gitse yolda kimseyi rahatsız etmeyecektir. Camiye vardığı zaman boş bulduğu yere oturacak, yer bulamamak gibi bir sebeple yanyana oturan ve aralarında boşluk bulunmayan iki kimseyi, aralarına girmeye çalışarak rahatsız etmeyecektir. Şayet  n saflarda boşluk varsa, geride oturanların arasından geçip öne doğru ilerleyecek; ilerideki saflarda boşluk yoksa, cemaatin omuzlarından atlayarak  ne geçmeye çalışmayacaktır. Hutbeyi rahatça dinleyebileceği bir yer varsa oraya, değilse uygun olan bir yere geçip oturacak ve hutbeyi s k netle dinleyecektir. Hatta bazı  limlerin belirttiğine göre bu sırada

selâm almak da dahil olmak üzere hiçbir şeyle meşgul olmayacaktır.

Gerek câmiye giderken yolda kimseyi rahatsız etmeme gerek câmiye varınca oturanları incitmeme esası, güzel dinimizin insana verdiği değerin ve saygının pek güzel bir ifadesidir. Ben cumaya gidiyorum diye kimsenin bir başkasını rahatsız etmeye hakkı yoktur.

Câmiye giden kimsenin, şayet vaaz edilmiyor veya Kur'an okunmuyorsa, tahiyetü'l-mescid veya nâfile namaz yahut kaza namazı gibi bir miktar namaz kılması uygun olur.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, usûlüne uygun şekilde hazırlanarak cuma namazını kılan kimsenin, 1150 ve 1151 numaralı hadislerde de belirtildiği üzere, öteki cumaya kadar yapacağı veya geçen cumadan bu cumaya kadar yaptığı küçük günahların bağışlanacağı müjdesini vermektedir. Hadîs-i şerîfteki bu müjdeyi şu âyet-i kerîme de desteklemektedir: “Size yasaklanmış olan büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere koyarız” [Nisâ sûresi (3), 31].

Hadis daha önce 829 numara ile geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce güzelce temizlenerek boy abdesti almalı, güzel koku sürünmelidir.
2. Câmide kimseyi rahatsız etmemeli, usûlünce oturan ve aralarında açıklık bırakmayan kimselerin arasına oturmamalıdır.
3. Câmiye erken gitmeli ve en azından iki rek`at tahiyyetü'l-mescid veya başka bir namaz kılmalıdır.
4. İmam hutbeye çıktıktan sonra kimseyle konuşmamalı, hiçbir işle oyalanmamalıdır.
5. Resûl-i Ekrem Efendimiz, tavsiye ettiği şekilde bir cuma namazı kılan kimsenin iki cuma arasındaki küçük günahlarının bağışlanacağını müjdelemiştir.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 1157
مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ، ثُمَّ رَاحَ « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
ثَلَاثَةَ عَشْرَ نَفَسَاتٍ حَارٌّ ، فِي السَّاعَةِ الْأُولَى ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَهُ

بَرَقَ امْنَأْكَفَ ، ةَثَلَاثَلَة عَاسَلَا يَف حَار نَمَو ، ةَرَقَب بَرَقَ امْنَأْكَفَ ،
كَبْشَأ أَقْرَنَ ، وَمِنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً ،
أَقْرَبَ بَيْضَةً ، فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ وَمِنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَأَنَّمَا
غُسِّلَ « : هَلْ وَقَّ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ « رَرَكْذَلَا نَوُعِمَشِي ةَكْنَالْمَلَا تَرَضَحَ ،
غُسْلًا كَغُسْلِ الْجَنَابَةِ فِي الصَّفَةِ : يَا ، « الْجَنَابَةِ .

1157. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse cuma günü cünüplükten temizleniyormuş gibi boy abdesti aldıktan sonra erkenden cuma namazına giderse bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanır. İkinci saatte giderse bir inek, üçüncü saatte giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi sevap kazanır. Dördüncü saatte giderse bir tavuk, beşinci saatte giderse bir yumurta sadaka vermiş gibi sevap elde eder. İmam minbere çıkınca melekler hutbeyi dinlemek üzere topluluğun arasına katılır.”

Buhârî, Cum`a 4; Müslim, Cum`a 10. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Tirmizî, Cum`a 6; Nesâî, Cum`a 14

Açıklamalar

Hadisimizde asıl anlatılmak istenen şey, cuma namazına erken gidilmesi gerektiğidir. Yalnız Resûl-i Ekrem Efendimiz cuma günü boy abdesti almayı tavsiye ettiğİ diğer hadislerde sadece gusûlden söz etmiş, bu hadîs-i şerîfte ise, cünüblükten temizleniyormuş gibi boy abdesti alma ifadesini kullanmıştır. Onun burada, cuma günü câmiye giden erkeğın gönlünü her türlü dış etkilerden koruyabilmesi için eşİyle beraber olduktan sonra boy abdesti almasını uygun gördüğü ve onu pek üstün edebi ve nezâketi sebebiyle ancak böyle ima ettiğİ söylenebilir. Böyle bir hazırlıktan sonra erkenden, yani zeval vaktinden önceki bir saatte cuma namazına giden kimsenin bir deve kurban etmiş gibi sevap kazanacağını ifade buyurmaktadır. Çünkü böyle bir kimse câmiye varınca ön saflara geçip oturacak ve 1084-1098. hadisler arasında genişçe anlatıldığİ üzere, ön safta oturmanın sevabını elde edecek, cuma vaktine kadar ibadet ederek, Kur'an okuyarak, tesbih ve zikirle meşgul olarak vaktini değerlendirecektir.

Hadîs-i şerîfte cuma namazına erken gitmeyi ifade etmek üzere kullanılan birinci saat, ikinci saat, beşinci saat gibi sözlerle, altmış dakikalık zaman diliminden ibaret olan saat değil, cuma namazı için

câmide toplanılmaya başlanan zamandan, imamın minbere çıktığı ana kadar olan süre kastedilmiştir. Bu süre içinde erken davranıp câmiye gidenler, sırasıyla deve, inek, boynuzlu koç kurban etmiş gibi sevap kazanacaklardır. Daha sonra gidenler ise sırasıyla tavuk veya yumurta sadaka etmiş gibi sevap elde edeceklerdir. Nesâî'nin bir rivayetinde tavuk ile yumurta arasında bir de serçe verme şıkkı vardır. İmam minbere çıktıktan sonra ise, yukarıda zikredilen bazı kaynaklardaki hadislerde daha açık ifadelerle belirtildiğine göre, melekler câmiye erken gelenleri kaydettikleri defterleri kapatıp hutbeyi dinlemek üzere topluluğun arasına katılacaklarından, o andan sonra câmiye gidenlerin adı deftere kaydedilmeyecek, dolayısıyla onlar câmiye erken gelme sevabından mahrum kalacaklardır.

İmam minbere çıktıktan sonra câmiye giren kimse, cumaya erken gitme sevabını kaçırmış olsa bile, cuma namazını kılma sevabını kaçırmamış olur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Cuma namazına gitmeden önce boy abdesti almalıdır.

2. Cumaya mümkün olduğu kadar erken gidip ön saflara oturmalıdır.

3. Cuma namazına erken gidenler, sırasıyla deve, inek, boynuzlu koç kurban etmiş veya tavuk yahut yumurta sadaka vermiş gibi sevap kazanırlar.

4. İmam minbere çıktıktan sonra melekler defterleri kapatıp hutbeyi dinlemek üzere câmiye girecekleri için o andan sonra gelenleri, cumaya erken gelenler defterine yazmazlar.

5. Cuma namazı meleklerin de hazır bulunduğu en değerli ibadetlerden biridir.

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، -1158
فِيهَا سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّيُ يَسْأَلُ اللَّهَ « : فَقَالَ
أَرَأَيْتَ يُقَلَّلُهَا ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَأَشَدُّ « شَيْئًا ، إِلَّا أُعْطِيَ إِيَّاهُ

1158. Yine Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cuma gününden söz ederek şöyle buyurdu:

“Cuma gününde bir zaman vardır ki, şayet bir müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da

Allah'tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir.”

Resûl-i Ekrem o zamanın pek kısa olduğunu eliyle gösterdi.

Buhârî, Cum'a 37, Talâk 24, Daavât 61; Müslim, Müsâfirîn 166, 167, Cum'a 13-15. Ayrıca bk. Tirmizî, Cum'a 2; Nesâî, Cum'a 45; İbni Mâce, İkâmet 99

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، -1159
أَسْمِعْتُ أَبَاكَ يُحَدِّثُ : أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ : قَالَ
: عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَأْنِ سَاعَةِ الْجُمُعَةِ ؟ قَالَ
سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : نَعَمْ ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ : قُلْتُ
هَاور «نَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ هِي مَا بَيْنَ أ » : يَقُولُ
. ملسم

1159. Ebû Bürde İbni Ebû Mûsâ el-Eş`arî
radıyallahu anh şöyle dedi:

Birgün Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ
bana:

- Cuma günü duaların kabul edildiği zaman hakkında babanın Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis rivayet ettiğini duydun mu? diye sordu. Ben de:

- Evet, duydum. Babam, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittiğini söyledi:

“O vakit, imamın minbere oturduğu andan namazın kılındığı zamana kadar olan süre içindedir.”

Müslim, Cum`a 16. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 202; Nesâî, Cum`a 45

Açıklamalar

Cuma gününe büyük değer kazandıran özelliklerden biri, yukarıdaki iki hadiste görüldüğu üzere, duaların geri çevrilmeyeceği mübarek bir vaktin bu günde bulunmasıdır. Cenâb-ı Hakk'ın kullarına olan sayısız lutuflarından biri de, onlara böyle müstesna fırsatlar vermesidir. Sanki O böyle eşsiz zamanlar ve fırsatlar yaratmak suretiyle kullarına olan sevgisini göstermekte ve onlardan âhireti kazanmak için gayrete gelmelerini

beklemektedir. Cuma günü duaların kabul edildiği bu değerli vaktin ne zamana denk geldiği konusu ashâb-ı kirâmı da meşgul etmiştir. İkinci hadisimizde görüldüğü üzere, Abdullah İbni Ömer de bu vakti öğrenmek istemiş, büyük sahâbî Ebû Mûsâ el-Eş`arî'nin Kûfe kadısı olan fakih ve muhaddis oğlu, tâbiîn neslinin ileri gelen âlimlerinden Ebû Bürde'ye, “Acaba babandan bu konuda bir şey duydun mu?” diye sormuştur. Adının Âmir veya Hâris olduğu da söylenen Ebû Bürde, “bu vaktin imamın minbere oturduğu andan namazın kılındığı zamana kadar olan süre içinde olduğuna” dair babasından duyduğu hadisi rivayet etmiştir. İbni Mâce'deki rivayete göre icâbet vakti denilen bu zaman dilimi, cuma namazı için kâmet getirildiği andan namazın bittiği zamana kadar olan süredir (İkâmet 99).

Keşke duaların kabul edildiği bu “icâbet vakti” hadiste geçtiği gibi net ve belirgin olsaydı da, müslümanlar o zaman diliminde Cenâb-ı Hakk'a niyazlarını arzedebilselerdi. Bu konudaki diğer hadisler araştırıldığı zaman meselenin pek de net, kesin ve belirgin olmadığı görülmektedir. Bazı sahâbîler ve diğer âlimler bu sürenin ikindi namazından güneşin battığı âna kadar olduğunu söylemektedir. Ashâb-ı kirâmdan Abdullah İbni

Selâm ile Ebû Hüreyre bu konu üzerinde sohbet ederken Abdullah İbni Selâm bu vakti bildiğini söyledi ve o vaktin cuma günü güneş batmadan önceki zaman dilimi olduğunu belirtti. Ebû Hüreyre, hadisteki ifadeye onun dikkatini çekerek bu duanın namaz içinde yapılması gerektiğini, güneş batmadan önceki saatlerde ise namaz kılınmayacağını hatırlattı. O zaman Abdullah İbni Selâm ona şu hadisi okudu:

“Bir kimse namaz kılar, sonra da diğer namaza kadar oradan ayrılmadan oturduğu yerde beklerse, bu süre içinde devamlı surette namaz kılmış sayılır” (Tirmizî, Cum`a 2; Nesâî, Cum`a 45; İbni Mâce, İkâmet 99).

Bu sonuncu hadis, namazın içinde nasıl dua edileceğini haklı olarak merak eden müslümanları da aydınlatmaktadır. Duaların kabul edildiği bu vakit imamın minbere çıktığı andan namazın kılındığı zamana kadar ki süre içinde bulunsa bile, müslümanlar câmide oturup hutbeyi dinlerken namaz kılıyormuş gibi sevap kazanırlar. İmamın hutbede bulunduğu sırada konuşmayı veya mânasız bir işle uğraşmayı yasaklayan hadislerin hikmeti bir kere daha anlaşılmaktadır. Müslümanlar bu değerli zamanı mânen uyanık ve

şuurlu olarak geçirmelidir.Yine bir hadîs-i şerîften öğrendiğimize göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem duaların kabul edildiği saati önceleri bildiğini, fakat sonradan tıpkı Kadir gecesinin kendisine unutturulduğu gibi bu saatin de unutturulduğunu söylemiştir (İbn Huzeyme, Sahîh, III, 122: Kitâbü'l-Cum`a, bâbü insâti'n-nebî vakte tilke`s-sâ`a). Ebû Mûsâ el-Eş`arî'nin, yukarıdaki 1159 numaralı hadisi, bu unutturma hâdisesinden önce duymuş olması da mümkündür. Cuma gününde dileklerin kabul edildiği zamanla ilgili olarak, İbn Hacer'in tamamını zikrettiği (Fethu'l-bârî, II, 483-489) kırk bir rivayet bulunmakla beraber, 1158 ve 1159 numarayla geçen yukarıdaki iki hadis bu rivayetlerin en sağlamı kabul edilmiştir.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu vaktin pek kısa bir zaman diliminden ibaret olduğunu anlatmak üzere, baş parmağının içini orta ve küçük parmaklarının ortasına koyarak mübarek eliyle işaretle bulunmuştur. Bu da bizim cuma gününü, özellikle yukarıdaki hadislerde belirtilen zaman dilimini, son derece uyanık geçirmemizi gerekli kılmaktadır.

1159 numaralı hadisteki “Allah’tan bir şey isterse” ifadesi, bu hadisin muhtelif rivayetlerinde

“Allah’tan bir hayır isterse” şeklinde geçmektedir. Demek oluyor ki Cenâb-ı Hak’tan istenecek şey, fena bir dilek, bir haram değil, hayırlı, dünya ve âhiret için faydalı bir istek olacaktır.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Cuma günü, içinde duaların kabul edildiği zamanın da bulunduğu çok mübarek bir gündür.
2. Cuma gününü, duaların kabul edildiği zamanı yakalama ümidiyle ibadet ve dua ile geçirmelidir.
3. Duaların kabul edildiği saat, birçok sahâbî ve büyük imamların da belirttiği gibi, muhtemelen imamın hutbeye çıktığı an ile cumanın farzının kılındığı zaman arasında veya ikindi namazı ile güneşin battığı vakit arasındadır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : «أَلْ وَعَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ۚ -1160
إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، فَأَكْثَرُوا ۚ : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ «عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ
بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

1160. Evs İbni Evs radiyallahu anh’den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokca salâtü selâm getiriniz; zira sizin salâtü selâmlarınız bana sunulur.”

Ebû Dâvûd, Salât 201, Vitir 26. Ayrıca bk. Nesâî, Cum`a 5; İbni Mâce, İkâmet 79, Cenâiz 65

Evs İbni Evs

Bu sahâbînin Sakîf kabilesinden olduğu, sonraları Dımaşk’a yerleştíđi, orada yaşayıp yine orada vefat ettiği bilinmektedir. Evs yirmi dört hadis rivayet etmiş olup bu hadisler Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbni Mâce’nin Sünen’leri ile Ahmed İbni Hanbel’in Müsned’inde yer almaktadır. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır.

Allah ondan razı olsun.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz cuma gününün faziletini belirttikten ve onun “günlerin en faziletlisi” olduğunu söyledikten sonra kendisine özellikle cuma günleri daha fazla salâtü selâm getirmemizi emir buyurmaktadır. Resûl-i Ekrem sallallahu

aleyhi ve sellem 1149 numaralı hadiste de cumanın faziletinden bahsetmiş ve “Üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün cennete konuldu ve yine o gün cennetten çıkarıldı” buyurmuştu.

Getirdiğimiz salâtü selamlar, Efendimiz’e sunduğumuz birer hediyedir. Özel günlerde sunulan hediyeler daha bir anlam kazanır. Cuma günleri, yukarıdaki hadîs-i şerîflerde de gördüğümüz gibi, diğer zaman dilimlerine göre en özel, en değerli zamanlardır. 1400-1410 numaralı hadisler arasındaki “Resûlullah’a Salâtü Selâm Getirme” bahsinde bu konu üzerinde genişçe durulacaktır. Hadisimizin oradaki rivayetinde, burada bulunmayan şu ilâve yer almaktadır:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashâb-ı kirâma:

“Salâtü selâmlarınız bana sunulur” buyurması üzerine onlar:

- Yâ Resûlallah! Vefat ettiğin ve senden hiçbir eser kalmadığı zaman salâtü selâmlarımız sana nasıl sunulur? diye sordular.

Bunun üzerine Peygamber aleyhisselâm:

- “Allah Teâlâ peygamberlerin bedenlerini çürütmeyi toprağa haram kıldı” buyurdu (bk. 1402).

Peygamberlerin vücutlarının çürümemesi şüphesiz bir mûcizedir. Resûl-i Ekrem Efendimiz’in belirttiğine göre, ümmeti kendisine “Allâhümme salli alâ Muhammed’in ve alâ âli Muhammed” diye salâtü selâm gönderdikçe Allah Teâlâ ona rûhunu iade edecek ve böylece kendisine gönderilen salâtü selâmı alacaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz’in mübarek ruhuna gönderilen salâtü selâmlar kendisine sunulur. O da bu selâmları alır.

2. Cuma günü çok faziletli bir gün olduğu için, Resûlullah Efendimiz’e bu mübarek günde sunulan salâtü selâmlar, diğer vakitlerdeki salâtü selâmlardan daha kıymetli, sevabı daha çoktur.

باب استحباب سجود الشكر - 211

قره اظ ةي لب عافدنا وأ قره اظ ةم عن لوص ح دن ع

ŞÜKÜR SECDESİ

BİR NİMETE KAVUŞUNCA VEYA BİR
SIKINTIDAN KURTULUNCA ŞÜKÜR
SECDESİ YAPMANIN İYİ BİR DAVRANIŞ
OLDUĞU

Hadisler

خَرَجْنَا مَعَ : عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1161
مَدِينَةَ ، فَلَمَّا كُنَّا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ نُرِيدُ الْ
قَرِيبًا مِنْ عَزْوَراءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ، فَدَعَا اللَّهَ سَاعَةً ، ثُمَّ خَرَّ
-سَاجِدًا ، فَمَكَثَ طَوِيلًا ، ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، سَاعَةً ، ثُمَّ خَرَّ سَاجِدًا
بِّي ، وَشَفَعْتُ لَأُمِّتِي ، فَأَعْطَانِي ثَلَاثَ إِنْجِي سَأَلْتُ رَ : وَقَالَ -فَعَلَهُ ثَلَاثًا
أُمِّتِي ، فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا ، ثُمَّ رَفَعْتُ رَأْسِي ، فَسَأَلْتُ رَبِّي
لَأُمِّتِي ، فَأَعْطَانِي ثَلَاثَ أُمِّتِي ، فَخَرَرْتُ سَاجِدًا لِرَبِّي شُكْرًا ، ثُمَّ
أَعْطَانِي الثَّلَاثَ الْآخَرَ ، فَخَرَرْتُ رَفَعْتُ رَأْسِي فَسَأَلْتُ رَبِّي لَأُمِّتِي ، فَ
. دَوَادِ وَبَأْ هَاوِر «سَاجِدًا لِرَبِّي

1161. Sa'd İbni Ebû Vakkâs radıyallahu anh şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkmıştık. Azverâ denen yere yaklaştığımızda Resûl-i Ekrem bineğinden indi. Sonra ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonra secdeye kapandı, uzunca bir süre secdede kaldı. Tekrar ayağa kalktı, yine ellerini kaldırıp bir müddet dua etti. Sonra secdeye kapandı. Bunu üç defa tekrarladı. Buyurdu ki:

“Rabbimden dilekte bulundum ve ümmetim için şefa'at niyaz ettim. O da ümmetimin üçte birini bana bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi bağışlamasını diledim; O da bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben de bunun üzerine Rabbime şükür secdesine kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi diledim; O da bana ümmetimin geri kalan üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek üzere secdeye kapandım.”

Ebû Dâvûd, Cihâd 152

Açıklamalar

Kadir kıymet bilmek; gördüğü iyiliğe teşekkür etmek iyi insanların vasfıdır. Peygamber Efendimiz, gördüğü iyilik sebebiyle insanlara teşekkür etmeyen bir kimsenin Allah Teâlâ'ya şükretmiş sayılmayacağını ifade buyurmaktadır (Ebû Dâvûd, Edeb 1). Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, müslümanın iyilik ve ikram karşısında böylesine duyarlı olması gerektiğine işaret etmektedir. Bir kahvenin kırk yıl hatırı sayıldığı inancı, Peygamberî bir ahlâkın sonucudur. İnsanların bize yaptığı iyiliğin asıl sahibi şüphesiz Cenâb-ı Hak olmakla beraber, o iyiliğin görünürdeki sahibine teşekkür etmekle Allah'a da şükretmiş sayılmaktayız.

Mevlâmızın bize olan iyiliklerine gelince, bunları saymak elbette mümkün değildir. Bu nimetlerin şüphesiz en büyüğü dünyaya insan olarak gelmek ve müslüman bir çevrede doğmaktır. İslâm nimeti başta olmak üzere sahip bulunduğumuz bütün ihsanlara, hiçbir bedel ödemededen kavuşmuşuzdur. Bu ilâhî lutufların her birine şükretmek bir kulluk görevidir. En iyi şükür Cenâb-ı Hakk'ın istediği gibi olmak, O'nun emrettiği gibi yaşamaktır. Allah bizi böyle bir hayatı yaşamaya muvaffak buyursun.

Peygamber Efendimiz yanındaki sahâbîlerle birlikte Mekke'den Medine'ye giderken, Mekke yakınlarındaki Azverâ denen bir küçük tepeye gelince devesinden indi, ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonradan açıkladığına göre, dua ederken Cenâb-ı Hak'tan ümmetinin bağışlanmasını niyaz etmişti. Allah Teâlâ onun gönlüne ümmetinin üçte birini kendisine bağışladığını, yani onları önünde sonunda cennetine koyacağını ilham edince şükür secdesine kapandı ve lutfettiği bu nimetten dolayı Allah'a şükretti. Duada ısrarlı olmayı tavsiye eden Resûlullah Efendimiz, kendisine bağışlanmayan diğer ümmetini düşünerek tekrar duaya başladı. Onun bu ısrarı üzerine Cenâb-ı Mevlâ ümmetinin ikinci üçte birini de bağışladığını müjdeledi. Böyle büyük bir lutuf karşısında sessiz kalınamayacağını düşünen Allah Resûlü tekrar şükür secdesine kapandı. Geriye kalan zavallı ümmetini düşündü. Onlara beslediği derin sevgi ve şefkat sebebiyle mübarek ellerini bir kere daha kaldırdı ve onların da kendisine bağışlanmasını istedi. Bu niyazı da kabul edilince, sevincinden dolayı üçüncü defa şükür secdesine kapandı. Zaten Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'e sevineceği bir haber gelince hemen şükür secdesine kapanırdı (Ebû Dâvûd, Cihâd 152; Tirmizî, Siyer 25). Büyük günah işleyen bir kısım ümmetinin günahları

sebebiyle ceza görseler bile, cehennemde ebediyen kalmayacağı ve kendisinin şefaatiyle cennete kavuşacağı, küçük günah işleyenlerin ise belki de hiç ceza görmeden bağışlanacağı müjdesi Resûl-i Ekrem'i pek sevindirdi.

İnsanı sevindiren her nimet, atlatılan her sıkıntı bir şükrü gerekli kılar. Esasen Sa`dî-i Şîrâzî'nin dediği gibi biri aldığımız, diğeri verdiğimiz nefes için olmak üzere, her nefes alıp verdikçe iki şükür borcumuz vardır; ama hiç olmazsa Allah'ın bizden istediği farz ibadetleri edâ ederek, Resûlullah Efendimiz'in devamlı surette kıldığı sünnet namazları kılarak, bir de gönlümüzde yeni bir sevinç dalgası estiren bahtiyarlıklara kavuştuğumuzda ve bir musibetten kurtulduğumuzda Allah'a şükür secdesine kapanarak ona kulluğumuzu ve minnetimizi arzetmeliyiz. Böyle zamanlarda yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar, Allah rızâsı için kılınan namazlar da birer şükür ifadesi olur.

Hadîs-i şerifin bize verdiği derslerden biri, insan dua ederken dağ başında bile olsa, bağırıp çağırmadan, tıpkı Cenâb-ı Hakk'ın tavsiye buyurduğu gibi gizli gizli yalvararak, ürpererek, yüksek olmayan bir sesle dua etmelidir [En`am

sûresi (6), 63; A`râf sûresi (7), 55, 205]. İnşallah bir gün radyo ve televizyonlarımızda da usûlüne uygun olarak böyle dua edildiğini görürüz.

Şükür secdesi tıpkı tilâvet secdesi gibidir. Abdestli iken şükür secdesine niyet edilir, eller kaldırılmadan “Allahüekber” diyerek tekbir alınır, secdeye varılır, mümkün olduğu kadar uzun secde edilir, sonra da selâm verilir. 1174 numaralı hadiste, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in gece namaz kılarken, bazı rek’atların secdesinde elli âyet okuyacak kadar uzun bir süre kaldığı ve muhtelif duaları okuduğu görülecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Resûl-i Ekrem Efendimiz ümmetine karşı son derece şefkatliydi. Gerçek hayatın âhîret hayatı olduğunu bildiği için de, ümmetinin âhîrette bahtiyar olmasını isterdi.

2. Bir nimete kavuşunca veya bir sıkıntıdan kurtulunca, verdiği nimete şükretmek, kurtardığı sıkıntıdan dolayı hamdetmek için Allah’a şükür secdesi yapmalıdır.

ليل مايق لصف باب -212

GECE NAMAZ KILMANIN FAZİLETİ

Âyetler

عَتَاكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا
[79]

1. “Gecenin bir bölümünde de uyanıp kalk ve sana mahsus olmak üzere, nâfile namaz kıl; ola ki bu sâyede Rabbin seni övgüye değer bir makama ulaştırır.”

İsrâ sûresi (17), 79

Âyet-i kerîmede Peygamber Efendimiz’den, gecenin bir kısmında uykudan kalkması ve namaz kılması istenmektedir. Arapça’da geceleyin uykudan uyanarak namaz kılmaya teheccüt dendiği için bu namaza da teheccüt namazı adı verilmiştir.

Peygamber Efendimiz bütün gece uyumayıp namaz kılan sahâbîlerini ikaz etmiş, bunun vücudu yorgun düşüreceğini dikkate alarak bütün gece ibadet etmeyi doğru bulmamıştır. 152 numaralı

hadiste geniş bir şekilde ele alındığı üzere, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem genç sahâbîsi Abdullah İbni Amr İbni Âs'ın kendini hırpalarcasına ibadet etmesini yasaklamıştır.

Âyet-i kerîmeden anlaşıldığına göre teheccüt namazı sadece Peygamber Efendimiz'in şahsına mahsus bir ibadettir. Bu ibadetin Resûlullah için fazladan bir fazilet yani mendup ve nâfile olduğunu söyleyen âlimler vardır. Onları böyle düşünmeye sevkeden, Peygamber aleyhisselâm'ın geçmişte kalan ve ileride işlenmesi mümkün görülen bütün günahlarının bağışlanmasıdır. Ümmeti için durum elbette farklıdır. Gece namazı onların günahlarına kefâret ve bağışlanmalarına sebep olur. Bazı âlimler ise teheccüt namazı denilen gece namazının Peygamber Efendimiz için beş vakit namaz üzerine ilâve edilmiş fazladan bir farz olduğunu söylemişler, bu özel farz ile onun ümmetine olan üstünlüğünün bir kere daha pekiştirildiğini belirtmişlerdir.

Âyette “Ola ki bu sâyede Rabbin seni övgüye değer bir makama ulaştırır” diye belirtilen makâm-ı mahmûd, hamd, minnet ve teşekkürlerini sunma makamı demektir. Bu yüce makam Resûl-i Ekrem Efendimiz'e mahsustur. Kıyamet gününde her

ümme, diğeri bir ifadeyle bütün beşeriyet
Resûlullah'ın şefaatiyle mahşerdeki o korkunç
bekleyişten bir an önce kurtulmak isteyecekler,
kurtulur kurtulmaz da ona bu lutuf ve şefâatinden
dolayı şükranlarını sunacaklardır. Makâm-ı
mahmûd'un, makâm-ı şefa'at olduğı söylenebilir.

أَفَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا تَنْتَجِ
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ [16]

2. “Vücutları yatak yüzü görmez.”

Secde sûresi (32), 16

Vücutlarının yatak yüzü görmediğı belirtilen
kimseler, geceleyin kalkıp Allah rızâsı için ibadet
eden, namaz kılan, dua eden kimselerdir. Bu âyet-i
kerîmenin tamamı şöyledir:

“Korkuyla ve ümitle Rablerine yalvarıp ibadet
ettikleri için vücutları yatak yüzü görmez.
Kendilerine verdiğimiz nimetlerden Allah yolunda
harcırlar.”

Geceleri kalkıp ibadet eden kimselerin mükâfatı
yukarıdaki âyetin devamında (17 numaralı âyette)
şöyle belirtilmektedir:

“Yaptıklarına karşılık olarak onlar için kendilerini mutlu edecek ne güzel nimetler hazırlanıp saklandığını bilemezler.”

Âyet-i kerîmede bu mükâfatın büyüklüğünü hiç kimsenin tahmin ve hayal edemeyeceği belirtilmektedir. Onun ne muazzam ve erişilmez bir mükâfat olduğunu sadece Cenâb-ı Hak bilir. 1884 numaralı hadiste geleceği üzere Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ’nın has kulları için hazırladığı bu mükâfatı hiçbir gözün görmediğini, hiçbir kulağın duymadığını, bu büyük lutfun hiçbir insanın hatır ve hayalinden geçmediğini söylemiştir.

İbadet ve tâatla meşgul oldukları için vücutları yatak yüzü görmeyen bu bahtiyar insanlardan, aşağıdaki âyette şöyle söz edilmektedir:

[17] كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

3. “Geceleri pek az uyurlar.”

Zâriyât sûresi (51), 17

Âyet-i kerîmenin baş tarafından itibaren cenneti kazanmış müttakî insanların özellikleri sayılmakta, bu özelliklerden birinin, dünyada iken geceleri teheccüt namazı kılmak için pek az uyumaları, zamanlarını Allah’a ibadet ve dua ile geçirmeleri olduğu belirtilmektedir. Bir sonraki âyette onların bu ibadetlerinin seher vakitlerine kadar devam ettiğine işaretle “seher vakitlerinde bağışlanma diledikleri” söylenmektedir.

Hayatın fâni, ömrün kısa, dünyanın gelip geçici olduğu unutulmamalı, sağlığın ve gençliğin pek çabuk tükenen birer sermâye olduğu gözardı edilmemelidir. Geceleri kalkıp ibadet ve dua etmek nefsimize hoş gelmediğinden, tembelliğimize kılıf bulmak için bin dereden su getirmekteyiz. Halbuki bize ömür sermayesini lutfeden Allah Teâlâ, başka âyetlere bakmasak bile, yukarıdaki üç âyette, iyi kullarının özelliklerinden birinin geceleri ibadet etmek için yatağını terketmek olduğunu ifade buyurmaktadır. Rabbim hepimize ibadet zevki nasip eylesin (âmin).

Hadisler

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتَّى تَتَفَطَّرَ قَدَمَاهُ ، فَقَالَتْ لَهُ - 1162

أَفَلَا «: فِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ عُدْتُ
مُتَّفِقٌ عَلَيْهِ . «أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا» .

1162. Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem
geceleyin kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz
kıldırđı. Bunun üzerine ona:

- Yâ Resûlallah! Senin geçmiş ve gelecek bütün
hataların bağışlandığı halde niye böyle kendini
yoruyorsun? dedim.

Bana cevâben:

- “Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?”
buyurdu.

Buhârî, Tefsîrû sûre (48), 2; Müslim, Münâfikîn
81. Diğer kaynaklar için bk. 1163 numaralı hadis.

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz’in geceleri kendisini yorgun
düşürecek şekilde ibadet etmesi, ayakları
çatlayıncaya veya baldırı şişinceye (Buhârî,
Teheccüd 6) kadar uzun süre kıyamda kalması Hz.

ÂiŖe annemizi pek üzüyordu. Onun günah korkusuyla veya bağıŖlanma arzusuyla ibadet ettiğini düşünüyordu. Bu sebeple Resûl-i Ekrem Efendimiz'e Fetih sûresinin ikinci âyetindeki “Allah, senin geçmiş ve gelecek kusurlarını bağıŖlar” müjdesini hatırlattı. “Allah senin geçmişte yaptığın, gelecekte yapabileceğin bütün hatalarını bağıŖladığı halde kendini niçin bu kadar yoruyorsun?” diye sordu. Allah'ın Resûlü de, bu büyük lutuf karşısında sessiz kalamayacağını, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği bu bağıŖlanma nimetine elinden geldiğince, gücü yettiğince şükretmenin bir kulluk görevi olduğunu söyledi. Bir önceki babda da açıklandığı üzere, iyiliğe ancak iyi insanların teşekkür edeceğini hatırlattı.

Hayatının uzun bir döneminde saatlerce ayakta kalarak ibadet etmekten derin zevk alan Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hz. ÂiŖe annemizin belirttiğine göre, kilosu artınca oturarak namaz kılmaya başladı. Uzun süre oturduğu yerden okur, secde edeceği zaman ayağı kalkar, bir müddet daha okuduktan sonra rûkûa ve secdeye varırdı [Buhârî, Tefsîru sûre (48), 2].

99 numarayla Mücâhede bahsinde geçmiş olan hadisimizin açıklamasında belirtildiğı üzere

peygamberlerin hataları bizim hatalarımız gibi değildir. Yapılması daha sevap olanı yapacak yerde onu bırakıp sadece sevap olanı yapmaları veya küçük yanlışları peygamberler için hata sayılmıştır. Yoksa Peygamberler kasten günah işlemezler.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz, Cenâb-ı Hakk'ın lutuflarına şükretmek üzere geceleyin çok ibadet ederdi.
2. İyiliğe teşekkür, insânî bir görevdir.
3. Nimetlerinden dolayı Allah'a şükretmenin çeşitli yolları vardır. Bu şükür dille de ifade edilebilir; Efendimiz'in yaptığı gibi geceleyin ibadet etmek suretiyle de olabilir.
4. Peygamber Efendimiz, bu uygulamasıyla, gece ibadetinin, kulluğu en iyi ifade etme tarzı olduğunu göstermiştir.

. وَعَنْ الْمَغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ نَحْوَهُ ، مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

1163. Mugîre İbni Şu`be'den bu hadisin benzeri rivayet edilmiştir.

Buhârî, Teheccüd 6, Rikâk 20; Müslim, Münâfikîn 79-80. Ayrıca bk. Tirmizî, Salât 187; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17; İbni Mâce, İkâmet 200

Açıklama

Mugîre İbni Şu`be'nin rivayet ettiği belirtilen, fakat burada zikredilmeyen hadis ile Hz. Âişe'nin rivayet ettiği 1162 numaralı hadis arasında, birkaç kelime değişikliği dışında, mâna olarak hiçbir fark yoktur. Bu sebeple Nevevî Mugîre İbni Şu`be'nin rivayetini burada tekrar zikretmeye gerek görmemiştir.

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -1164- « متفقٌ عليه » «أَلَا تُصَلِّيَانِ ؟ » قَالَ طَرَقَهُ وَفَاطِمَةُ لَيْلًا ، فَ أَتَاهُ لَيْلًا : «طَرَقَهُ .

1164. Alî radiyallahu anh'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Bir gece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem Ali ile Fâtıma'nın kapısını çaldı ve onlara:

“Namaz kılmayacak mısınız?” buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 5, Tefsîru sûre (18), 1, İ'tisâm 18, Tevhîd 31; Müslim, Müsâfirîn 206

Açıklamalar

Burada hadîs-i şerîfin sadece baş tarafı rivayet edilmiştir. Son tarafı da pek ibretlidir. Gece namazının ne kadar değerli ve faziletli olduğunu herkesten iyi bilen Resûl-i Ekrem Efendimiz, sevgili kızının ve “Sen benim dünyada da âhirette de kardeşimsin” buyurduğu sevgili damadının bu feyizden istifade etmelerini istedi. Bu sebeple bir gece evlerine giderek kapılarını çaldı ve “Namaz kılmayacak mısınız?” diye onları uyandırdı. O anda Hz. Ali’nin hatırına Zümer sûresinin 42. âyeti geldi. Uyuyup kalmalarının bu âyete uygun düştüğünü hatırlatmak için:

- Yâ Resûlallah! Bizim canımız Allah’ın kudret elindedir. O bizi uyandırmak isterse, uyandırır, dedi. Hz. Ali’nin işaret ettiği âyette ölen ve uykuya dalan kimselerin ruhlarının Allah Teâlâ’nın kudretinde bulunduğu, Cenâb-ı Hakk’ın ölenlerin ruhlarını bırakmadığı, fakat uyuyanların ruhlarını

ecelleri gelene kadar serbest bıraktığı anlatılmaktaydı.

Hız. Ali'nin bu hazırcevaplığına Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem pek hayret etti. Kim bilir belki de o sırada namaz kılamayacak durumda idiler. Bu sebeple Allah'ın Resûlü hiçbir şey söylemeden arkasını dönüp yürüdü. Giderken de mübarek elini dizine vurarak:

- “Zaten insan tartışmaya pek düşkündür” [Kehf sûresi (18), 54] âyetini okudu.

Allah'ın Resûlü Cenâb-ı Hak'tan “Ailene namazı emret!” [Tâhâ sûresi (20), 132] buyruğunu almış bir insandı. Onlara farz namazı daha önce elbette emretmişti; ama sadece kendisine farz olan ve insana büyük sevaplar kazandıran gece namazından onların da faydalanmasını istedi. Bunun için gecenin bir vaktinde kalkıp onların evine gitti. Bir daha ele geçmeyecek olan sevaplardan mahrum kalmalarına gönü razi olmadığı için istirahat ettiklerini bile bile onları uyandırdı.

Hız. Ali'nin bu olayı, kendi aleyhine gibi görünmesine rağmen, müslümanların ondan

faydalanacağını düşünerek anlatması, onun hem üstün bir tevâzua sahip olduğunu hem de din kardeşlerinin menfaatini her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gece namazı pek değerli bir ibadettir. İşte bu sebeple Resûlullah Efendimiz sevdiklerini tatlı uykularından uyandırmış, bu feyizden onların da faydalanmalarını istemiştir.
2. İnsan sevdiklerini ibadete teşvik etmeli ve namaza kalkmalarına yardımcı olmalıdır.
3. Sevgili eşimizi, oğlumuzu, kızımızı sabah namazına uyandırmaya kıyamadığımızı hatırlamalı ve aile fertlerimize karşı Resûlullah Efendimiz'den daha şefkatli olamayacağımızı bir daha düşünmeliyiz.

وَعَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ - 1165
نِعْمَ «: رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنَّ: عَنْهُمْ، عَنْ أَبِيهِ
فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ سَالِمٌ «الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ
. متفقٌ عليه. بعد ذلك لا ينام من الليل إلا قليلاً

1165. Ömer İbnü'l-Hattâb'ın torunu Sâlim'in, babası Abdullah İbni Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Abdullah ne iyi adam! Keşke bir de gece namazı kılsa!” buyurdu.

Sâlim diyor ki:

O günden sonra Abdullah geceleri pek az uyurdu.

Buhârî, Teheccüd 2, 21, Fezâilü's-sahâbe, 19, Ta`bîr 25, 36; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 139, 140

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz'in, kayınbiraderi Abdullah'a yaptığı yukarıdaki iltifatın hoş bir sebebi vardır. Abdullah İbni Ömer diyor ki: Ashâb-ı kirâmdan biri bir rüya gördüğü zaman, bunu gelip Resûl-i Ekrem'e anlatırdı. Ben de buna imrenir ve içimden, keşke bir rüya görsem de Resûlullah'a arzetsen, derdim. O sıralar henüz çok gençtim. Âdet olduğu üzere ben de mescidde uyurdum. Nihayet bir gün isteğime kavuştum. Rüyamda iki melek beni yakaladılar ve tuttukları gibi cehenneme götürdüler. Cehennem, kuyu duvarı

gibi taşla örülmüştü. İki de direği vardı. Orada Kureyş kabilesinden tanıdıklarım bulunuyordu. Gördüklerimden korktum ve “Cehennemden Allah’a sığınırım” demeye başladım. Bu sırada başka bir melek geldi ve bana “Korkma!” dedi. Bu rüyamı ablam Hafsa’ya anlattım. O da Resûlullah’a arzetti. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü, “Abdullah ne iyi adam! Keşke bir de gece namazı kılssa!” buyurdu. O günden sonra, pek az bir kısmı dışında geceleri uyumayıp ibadet ettim.

Resûl-i Ekrem Efendimiz çok sevdiği ümmetine Cenâb-ı Hakk’ın rızâsını kazanmanın yollarını her fırsatta gösterdiği gibi, aile fertlerine ve sevdiği yakınlarına da en değerli ibadetleri tavsiye ederdi. Bir önceki hadiste geçtiği üzere sevgili kızı Hz. Fâtıma ile çok sevdiği damadı ve amcazâdesi Hz. Ali’ye de gece namazı kılmalarını tavsiye etmişti. Bu hadiste Abdullah İbni Ömer’e gece namazını tavsiye etmek suretiyle, bu ibadetin insanı cehennemden koruduğunu anlatmış oldu.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün gece uyumamalı, bir miktar nâfile namaz kılmalıdır. Zira gece namazı insanın cehennem azâbından kurtulmasına vesile olur.

2. Uygun fırsatlar ele geçince, insanları, özellikle çocukları ve gençleri iyi ve güzel davranışlara yönlendirmelidir.

3. Gurura ve kibire kapılmayacağı bilinen kimseleri methetmekte bir sakınca yoktur.

4. Abdullah İbni Ömer Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerine büyük değer veren ve onun hayatını kendine örnek alan faziletli bir sahâbî idi.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ - 1166-
يَا عَبْدَ اللَّهِ لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
. متفقٌ عليه » « كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ :

1166. Abdullah İbni Amr İbni Âs radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Abdullah! Falan kimse gibi olma! Çünkü o gece ibadetine devam ederken artık kalkmaz oldu.”

Buhârî, Teheccüd 19; Müslim, Sıyâm 185. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 59; İbni Mâce, İkâmet 174.

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf 156 numarayla “İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak” bahsinde, 693 numarayla da Yapmakta Olduğu İyiliği Devam Ettirme konusunda geçmiştir. Hadisin ilgili olduğu asıl konu ise açıklamakta olduğumuz gece namazı bahsidir.

Peygamber Efendimiz ashâbına bir ibadeti, bir güzel hareketi tavsiye ettiği zaman “gücünüz yettiği ölçüde” demeyi ihmal etmemiştir. Zira insan, nefsine ağır gelen bir yükü fazla çekemez. Bir müddet sonra ondan usanır ve büsbütün terkeder. Böyle bir duruma düşmemek için, yapılmaya başlanan bir güzel hareketi, usanmaya vesile olacak dereceye götürmemelidir. Zaten Resûl-i Ekrem Efendimiz bu dinin kolaylık dini olduğunu söylemiş, aşırı ibadetten uzak durmayı, orta yolu tutmayı tavsiye etmiştir (bk. 147 numaralı hadis).

Bir ibadete özenerek ve sevabını umarak yapmaya başlayan kimse, Allah Teâlâ ile bir nevi sözleşme yapmış olur. Ben elimden geldiğince bu ibadeti yapmaya çalışacağım diye O’na söz vermiş sayılır. Belli günlerde tutulmaya başlanan oruç, geceleyin

veya gündüzün bir vaktinde kılınan namaz, konu komşuya veya fakir akrabaya yapılan iyilik ve yardımlar böyle birer sözleşme sayılır.

Zamanımızın daha müsait, gönlümüzün daha zengin olduğu zamanlarda yaptığımız ibadet ve hayırları, dünyanın bizi daha çok oyaladığı, kalbimizin o güzelim duyguları yitirip bir nevi kabuk bağladığı zamanlarda bırakmamalı, az miktarda da olsa onları devam ettirmeye çalışmalıyız. Aksi halde sahip olduğumuz değerleri farkına varmadan birer birer kaybeder, sonunda büsbütün eli boş kalırız. Efendimiz'in buyurduğu gibi, mü'minin iki günü birbirine denk olmamalıdır; o her gününü bir önceki güne nazaran daha ileriye götürmeye çalışmalıdır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Mü'min, yapmakta olduğu hayır, iyilik ve ibadeti bırakmamalı, onu az da olsa devam ettirmelidir.

2. Burada sözü edilen ibadetler, nâfile ibadetlerdir. Farz ve vâcip olan ibadetleri bir mü'minin bırakması zaten söz konusu olamaz.

3. Bir kimsenin kötü davranışından sakındırmak için, onun adını vermekte bir sakınca yoktur.

4. Gece namazı gibi nâfile ibadetleri az da olsa devamlı yapmalıdır.

ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ : وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 1167-
ذَاكَ رَجُلٌ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ ، قَالَ
. هِيلَعَ قَفْتَمَ ، « - فِي أُذُنِهِ : لَأَقِ وَأُ - بِأَلِ الشَّيْطَانُ فِي أُذُنَيْهِ

1167. İbni Mes`ûd radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında, bütün gece sabaha kadar uyuyan bir adamdan söz edilince Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurdu:

“Öyleyse o adamın kulaklarına -veya kulağına- şeytan işemiştir.”

Buhârî, Teheccüd 13, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Müsâfirîn 205. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 5

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى - 1168-
يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ، إِذَا « : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ قَارِقُدْ :هُوَ نَامَ ، ثَلَاثَ عُقَدٍ ، يَضْرِبُ عَلَى كُلِّ عُقْدَةٍ
° اسْتَيْقَظَ ، فَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ ، فَإِذَا تَوَضَّأَ نِافٍ ،
انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ ، فَإِنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقْدُهُ كُلُّهَا ، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ
قَافِيَةٍ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «النَّفْسُ ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ
. آخِرُهُ :الرَّأْسُ .

1168. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne üç düğüm atar. Her bir düğümü attığı yere, “Gecen uzun olsun, yat, uyu!” diye eliyle vurur. Şayet o kimse uyanarak Allah’ı anarsa, düğümlerden biri çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın attığı bütün düğümler çözülür ve böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde sabahlar. Allah’ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa uyuşuk ve tembel bir halde sabahlar.”

Buhârî, Teheccüd 12, Bed’ü’l-halk 11; Müslim, Müsâfirîn 207. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; İbni Mâce, İkâmet 174

Açıklamalar

Bu iki hadiste, geceleyin Allah'ı zikretmek ve O'na ibadet etmek üzere kalkmayan, sabaha kadar uyuyan kimseye şeytanın neler yapabileceği anlatılmaktadır.

Gece namazına veya sabah namazına kalkmadan devamlı surette uyuyan kimse hakkında Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem kinâyeli bir ifadeyle “Öyleyse o adamın kulaklarına -veya kulağına- şeytan işemiştir” buyurmak suretiyle, şeytanın o kimseyi hükmü altına aldığını, tuzağına düşürdüğünü, onun da bu halinden âdeta memnun olduğunu ve şeytanın tuzağından kurtulmaya niyeti bulunmadığını, şeytanın da kendisine bu kadar boyun eğen ve bir dediğini iki etmeyen bu şahsı iyice hafife alıp kendisiyle alay ettiğini anlatmak istemiştir. Şüphesiz boş ve mânasız işlerle uğraşan, faydasız sözlerle oyalanan kimselerin kulağı, ilâhî sözleri ve ezan sesini duyamayacak kadar kirlenir. Ona meleğin sesinden çok şeytanın sesi ve telkini hoş gelir. Bunun sonucu olarak vaktinde uyanıp kalkamaz ve ibadetini en değerli zamanda yapamaz.

Şeytanın kulağa işemesi meselesinin mecâzî bir anlatım değil gerçek olduğunu düşünen âlimler de bulunmaktadır.

Uyuyan kimsenin ense köküne şeytanın üç düğüm atarak ona uyumayı tavsiye etmesi de, bir önceki hadiste olduğu gibi, büyük ihtimalle mecâzî ve temsîlî bir anlatımdır. Bu ifadeyle şeytanın insanoğlunu gece ibadet etmekten ve Allah’ı anmaktan alıkoymak istediği, “Hele yat, uyu; daha uykunu alamadın; vakti gelince kalkarsın” gibi telkinlerle oyaladığı, uykuyu câzip hale getirdiği, azim ve iradesini felce uğrattığı ve böylece o kimsenin kalkıp ibadet etmesine fırsat vermediği anlatılmaktadır.

Peygamber Efendimiz’in şeytanın telkinine kanmayan kimsenin halini anlatırken belirttiği üzere, geceleyin uyanıp Allah’ı anmak, dua ve zikretmek, abdest alıp Kur’an okumak, namaz kılmak insanın üzerine çöken gafletten, tembellikten ve uyuşukluktan kurtulmasına imkân hazırlar. Geceleyin Allah’ı anan, sabah namazını vaktinde kılan bir müslüman, Cenâb-ı Hakk’ın gönlüne vereceği huzur ve sükûn sebebiyle rahatlar; keder ve sıkıntıların yüreğine oturmasına fırsat vermez; gözü ve gönlü pırıl pırıl aydınlanmış olarak yeni bir günü kucaklar. Böylece şeytanın tesirinde kalmamanın tadını çıkarır.

Şeytanın bu oyununa düşmemenin yegâne yolu, geceleyin kalkıp ibadet etmek arzusuyla yatmaktır. Teheccüt namazı kılmak niyetiyle yatan, fakat uykuya yenik düşerek kalkamayan kimse, iyi niyeti sebebiyle şeytanın oyuncağı durumuna düşmez. Hatta tam aksine, onun uykusu Cenâb-ı Hakk'ın bir ikramı sayıldığı gibi amel defterine de teheccüt sevabı yazılır. O gün kalkamasa bile, ertesi gün Allah'ın lutfuyla uyanıp kalkar.

Vaktinde kalkıp namazını kılan, seher vaktinin feyzinden istifade eden kimsenin korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşacağını ve nice ilâhî lutuflara sahip olacağını şâir ne güzel anlatmıştır:

Âlemin neş'eli sabâhında

Göz açandan gider bütün korku

Her seher feyz-i Hak olur taksîm

Rızka mânidir ol zaman uyku

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Uykudan uyandıktan sonra Allah’a dua etmeli, O’nun güzel adını anıp zikretmeli, abdest alıp namaz kılmalıdır.

2. Allah’ı anmak, abdest almak, namaz kılmak insanın şeytana karşı dayanma gücünü artırır.

3. Gece ibadet edenler yeni güne gönül huzuruyla, neşe ve sevinçle başlar. Bu güzellik onun sîmasında bütün gün devam eder.

4. Şeytan bir insana bu kadar yaklaşabilirse, sonunda onu büsbütün tesiri altına alarak Allah’a karşı görevlerini de ihmal ettirebilir.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ - 1169
أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ ، « : عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
« لَامَوْصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ ، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَدِّ

. حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ : رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ

1169. Abdullah İbni Selâm radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Birbirinize selâm veriniz, yemek yediriniz, insanlar uyurken geceleyin namaz

kılınız. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz.”

Tirmizî, Et`ime 45, Kıyâmet 42. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 174, Et`ime 1

Açıklamalar

Bu hadisin 850 numarayla ilk geçtiği yerde râvisi Abdullah İbni Selâm hakkında da bilgi verilmiş, onun önceleri bir yahudi âlimi olduğu, araştırması sonucunda Peygamber Efendimiz'in Allah tarafından gönderildiği kanaatine vardığı ve ondan sonra İslâmiyet'i kabul ettiği anlatılmıştı. Bu hadis onun Resûl-i Ekrem Efendimiz'den ilk duyduğu hadistir. Hadisin uzun rivayetlerinden birinde belirttiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Medine'ye geldiği halk arasında heyecanla konuşulurken, o da kalabalığın arasına karışarak Allah'ın Resûlü'nü yakından görme fırsatını buldu ve onun mübarek yüzünü dikkatle incelemeye başladı. Kendi kendine, böyle bir yüzün sahibi yalancı olamaz, diye söylendi. İşte o sırada Resûl-i Ekrem Efendimiz karşısındaki büyük kalabalığa, hepsini ilgilendiren yukarıdaki hadisi söyledi.

Daha başka sahâbîler tarafından da rivayet edilen bu hadis-i şerîfte Resûlullah Efendimiz, ilk defa müslümanları birbirleriyle daha fazla kaynaştıracak olan selâm âdetini tavsiye ederek “Birbirinize “selâm” veriniz” buyurmuştur. Müslümanların yeniden canlanmasına ve İslâm kardeşliğinin güçlenmesine vesile olacak selâmlaşma meselesi, “Selâm” bahsinde (846-895 numaralı hadisler arasında) geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Efendimiz Medineli müslümanlara ikinci olarak yemek yedirmeyi tavsiye etmiştir. Evlerini barklarını Mekke’de bırakarak Allah Resûlü’nün arkasına düşüp gelen muhâcir müslümanlar o gün için yardıma ve himâyeye muhtaç idiler. O günden bu yana aradan bu kadar sene geçtiği halde fakir ve yoksullara sahip çıkma ve onların karınlarını doyurma ihtiyacı hiç eksilmemiştir. Varlıklı insanların denenmesine vesile olan bu ihtiyaç kıyamete kadar da eksilmeden devam edecektir. Bu konu, 729 numaralı hadisten itibaren “Yemek Edepleri” bahsinde ele alınmıştır.

Hadisimizdeki üçüncü mesele ise asıl konumuz olan gece namazıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz “İnsanlar uyurken geceleyin namaz kılınız” buyurmakla, insanların çoğunun bu değerli

zamanın önemini anlamadığına ve onu uykuyla ve gafletle geçirdiğine işaret etmekte, bizi bu konuda daha uyanık olmaya çağırmaktadır.

Başka rivayetlerde bu üç tavsiyeye ilâve olarak Allah’a ibadet etmenin, akraba ile ilgiyi devam ettirmenin de hatırlatıldığı görülmektedir.

Bu tavsiyeleri tutmanın mükâfatına da işaret eden Allah’ın Resûlü, “Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz” buyurmaktadır. Sevgili Peygamberimiz, müjdeler taşıyan bu sözüyle, sabredenlerin “cennette saygı ve selâm ile karşılanacaklarını” [Furkan sûresi (25), 75] belirten âyet-i kerîmeyi hatırlatmış olabilir. Cenâb-ı Hak bu nimeti hepimize nasip eylesin (âmin).

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. İnsanlara selâm vermek, fakirleri doyurmak, geceleri namaz kılmak bir müslümanın en belirgin özelliği olmalıdır.

2. Allah’ın rızasını kazanma ümidiyle geceleri rahatını fedâ ederek ibadetle meşgul olmak, yiğit müslümanların harcıdır.

3. Bu tavsiyeyi tutanların mükâfatı, cennet ve cemâlullah olacaktır.

1170- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ « : لِيَهْ وَسَلَّم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ » وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلَاةُ اللَّيْلِ .

1170. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan muharremde tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da gece namazıdır.”

Müslim, Sıyâm 202, 203. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 56; Tirmizî, Mevâkît 207; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 6

Açıklamalar

Ashâb-ı kirâmdan biri Peygamber Efendimiz'e ramazan orucundan sonra en faziletli orucun hangisi olduğunu sordu. Resûl-i Ekrem de bu soruya cevâben, muharrem ayında tutulan orucun pek sevap olduğunu söyledi. Muharrem ayının

değerini anlatmak için de ondan “Allah’ın ayı” diye söz etti. Şüphesiz bütün aylar Allah’ın ayıdır. Ama Resûlullah Efendimiz bu ifadesiyle muharrem ayının değerine ve onun iyi değerlendirilmesi gereğine işaret etmiş oldu. Peygamber aleyhisselâm’ın muharrem orucunu ramazan orucuyla bir arada zikretmesine bakarak, arzu eden kimselerin muharrem ayının tamamını veya tamamına yakını oruçlu geçirebileceklerine imâ ettiğini söylemek mümkündür. Bilindiği üzere muharrem ayında çok değerli bir zaman dilimi olan âşûrâ günü bulunmaktadır. Efendimiz’in bu ifadesiyle, âşûrâ orucuna işaret buyurmuş olacağı da hatıra gelmektedir. Bu hadis “Muharrem Orucunun Fazileti” bahsinde 1249 numarayla tekrar gelecek ve orada bu konu hakkında daha fazla bilgi verilecektir.

Oruç hakkındaki sorusuna Peygamber aleyhisselâm’dan cevap alan bu ismini bilemediğimiz sahâbî, farz namazdan sonra hangi namazın daha faziletli olduğunu öğrenmek istedi. Resûlullah Efendimiz de, “Farz namazlardan sonra en faziletli namaz gece namazıdır” buyurdu.

İbadetlerin ve diğer işlerin değeri, insana verdikleri zahmetle ölçülür. Zor ve sıkıntılı ibadetler şüphesiz

daha sevaptır. İnsanların çoğunun tatlı bir uykuya daldığı sırada istirahatini ve uykusunu fedâ edip Allah'ı anmak üzere yatağını terketmek kolay bir iş, az bir yiğitlik değildir.

Gece namazına değer kazandıran bir diğer husus da, bu vakitte kılınan namazın riyâ ve gösterişten tamamen uzak olması, ihlâsla ve gönül huzuruyla ibadet etmeye elverişli bulunmasıdır. İşte gece namazını böylesine değerli kılan, diğer vakitlerden farklı bu özellikleridir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Muharrem ayında tutulan oruç pek sevaptır. Değer itibariyle ramazan orucundan hemen sonra gelen bu orucu mümkün olduğu kadar fazla tutmalıdır.

2. Gece namazı, fazilet bakımından farz namazlardan hemen sonra gelir ve insanın çok sevap kazanmasına vesile olur.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ - 1171 -
أَوْتِرَ صَلَاةَ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خِفَتِ الصُّبْحُ فِ : وَسَلَّمَ قَالَ
. متفقٌ عليه «بِوَاحِدَةٍ

1171. İbni Ömer radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Gece namazları ikişer ikişer kılınır. Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe ettiğin zaman bir rek’at daha kılarak vitri tamamla.”

Buhârî, Teheccüd 10, Salât 84; Müslim, Müsâfirîn 146, 147, 159. Ayrıca. bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 24; Tirmizî, Salât 206; Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 26, 35, İbni Mâce, İkâmet 171

1172 numaralı hadislerle birlikte açıklanacaktır.

1172- كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ :وَعَنْهُ قَالَ -
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.مِثْنَى مِثْنَى ، وَيُوتَرُ بِرَكْعَةٍ .

1172. Yine İbni Ömer radıyallahu anhümâ şöyle dedi:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gece namazlarını ikişer rek’at kılar ve bir rek’at da vitir kılardı.

Buhârî, Vitir 2; Müslim, Müsâfirîn 157. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 26; Tirmizî, Vitir 8

Açıklamalar

Yukarıdaki hadislerin râvisi olan Abdullah İbni Ömer'in anlattığına göre, sahâbîlerden biri Resûlullah Efendimiz'e gece namazının nasıl kılınacağını sordu. Peygamber Efendimiz de gece namazlarının ikişer rek'at olarak, yani iki rek'atte bir selâm vererek kılınacağını, şayet sabah vakti iyice yaklaşmış, tanyeri ağarmak üzere ise, son iki rek'ate bir rek'at daha ekleyerek vitir kılınacağını söyledi. Böylece vitrin en son vaktinin sabah namazı girmeden önceki zaman olduğunu öğretti. Peygamber aleyhisselâm'ın gece namazlarını kaç rek'at ve nasıl kıldığı 1174 ve 1175 numaralı hadislerde belirtilecektir.

Vitir namazının nasıl kılınacağı ise, 1134 - 1140 numaralı hadisler arasındaki "Vitir Namazı" bahsinde geniş bir şekilde anlatıldı. Peygamber aleyhisselâm ilk zamanlar vitir namazını bazan gecenin ilk saatlerinde bazan da gece yarısı kılardı; fakat sonraları hep gecenin sonunda, yani seher vaktinde kılardı ve "Gece kıldığınız namazın son rek'atı vitir olsun" ve "Sabah namazı vakti girmeden vitri kılınız" (bk. 1136 ve 1137 numaralı hadisler) buyurmak suretiyle vitir namazının gece

namazlarının sonunda kılınmasının uygun olacağını göstermişti. Bununla beraber bazı meşguliyetleri ve yorgunlukları sebebiyle gecenin sonuna doğru kalkıp teheccüt namazı, ardından da vitir namazı kılamayacak kimselere bir kolaylık olmak üzere, onların gecenin ilk kısmında kılabileceklerini söylemişti.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece namazı (teheccüt namazı) ikişer rek'at olarak kılınır.

2. Teheccüt namazı kılmaya kalkacağından emin olan kimse vitir namazını daha önce kılmamalı, teheccüt namazının sonunda bir rek'at daha kılarak, gece ibadetini vitirle sona erdirmelidir.

3. Vitir namazının tan yeri ağarmadan önce kılınması gerekir.

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ كَانَ: وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ - 1173
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى نَظْنَ أَنْ لَا يَصُومَ مِنْهُ ، وَيَصُومُ
حَتَّى نَظْنَ أَنْ لَا يُفْطِرَ مِنْهُ شَيْئًا ، وَكَانَ لَا تَشَاءُ أَنْ تَرَاهُ مِنَ اللَّيْلِ
. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ . مُصَلِّيًا إِلَّا رَأَيْتَهُ ، وَلَا نَائِمًا إِلَّا رَأَيْتَهُ

1173. Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in günlerce oruç tutmadığı olurdu; öyleki artık o ay oruç tutmayacak zannederdik. Bazan da o kadar çok oruç tutardı ki, artık o ay orucu hiç bırakmayacak zannederdik. Onu gece namaz kılarken görmek istersen, mutlaka öyle görürdün. Uyurken görmek istersen öyle görürdün.

Buhârî, Teheccüd 11, Savm 52, 53. Ayrıca bk. Müslim, Savm 178-180; Ebû Dâvûd, Savm 59; Tirmizî, Savm 57; Nesâî, Sıyâm 34, 70; İbni Mâce, Sıyâm 30

Açıklamalar

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in namazı, orucu, yiyip içmesi, oturup kalkması, kısaca bütün yaşayışı, olması gerektiği şekildeydi. Onun hayatında hiçbir aşırılığa yer yoktu. Farz namazın dışında, mutlaka yapacağım diye kendini zorladığı ibadetleri mevcut değildi. Bu sebeple ashâbını ibadet konusunda mûtedil olmaya teşvik eder, 144-154 numaralı hadislerin bulunduğu "Allah'ın Emirlerine Uymada Ölçülü Olmak" bahsinde açıklandığı üzere, onları aşırı derecede ibadet etmekten sakındırırdı. Zira Allah'ın Resûlü insanların huy ve

mizaçlarını iyi bilirdi. Çok ibadete özenenlerin bir müddet sonra buna dayanamayacaklarını, o ibadeti büsbütün bırakacaklarını hesap ederdi. İşte bunun için arkadaşlarına az, fakat devamlı ibadet etme alışkanlığını kazandırmaya çalışırdı.

Peygamber aleyhisselâm herkese yapacağı kadar ibadeti tavsiye etmekle beraber, ashâb-ı kirâmın yaptığından daha fazla ibadet ederdi. Zira onun en büyük zevki ibadet etmektir. Bununla beraber içinde bulunduğu zamanı, zemini, neşeli veya neşesiz oluşunu dikkate alır, ibadet etmeye arzu duyduğu zaman kalkıp ibadet ederdi. Bu bazan gecenin ilk kısmı, bazan gece yarısı, ama çoğunlukla seher vakti dediğimiz gecenin son kısmı olurdu. Teheccüt namazlarını her zaman aynı miktarda kılmaz, her rek'atte aynı miktarda Kur'an okumazdı. İşte bu sebeple ashâb-ı kirâm onu günün veya gecenin belli saatlerinde değil, değişik saatlerinde ibadet ve istirahat ederken görürlerdi. Zaman olur haftalarca oruç tutardı. Ashâb-ı kirâm, herhalde Resûlullah hiç ara vermeden devamlı oruç tutacak diye düşünürdü. Zaman olur günlerce oruç tutmazdı. Bu defa da arkadaşları, herhalde Resûlullah artık oruç tutmayacak derlerdi. Allah'ın Resûlü bu tavrıyla ümmetine, nâfile ibadetler

konusunda nasıl davranmaları gerektiğini de öğretmiş olurdu.

Kısaca belirtmek gerekirse, Resûlullah Efendimiz'in her davranışı ve her ibadeti ölçülü ve dengeliydi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Nâfile ibadetlerin belirli zamanlarda ve belirli miktarlarda yapılması gerekmez. İnsan canının istediği zaman istediği kadar nâfile ibadet etmelidir.

2. Üzerinde hakkı bulunan kimselere haksızlık yapmamak şartıyla, özellikle geceleri nâfile namaz kılmaya, gündüzleri nâfile oruç tutmaya çalışmalıdır.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ - 1174- يَسْجُدُ -تَعْنِي فِي اللَّيْلِ - عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً مْ خَمْسِينَ آيَةً قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ ، السَّجْدَةَ مِنْ ذَلِكَ قَدَرُ مَا يَقْرَأُ أَحَدُكُمْ وَيَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ ، ثُمَّ يَضْطَجِعُ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُنَادِي لِلصَّلَاةِ ، رواه البخاري .

1174. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem

geceleyin on bir rek'at namaz kılardı. O namazın bazı rek'atlerinde, sizden birinizin elli âyet okuyacağı kadar bir zaman başını kaldırmadan secdede dururdu. Sabah namazının farzından önce iki rek'at namaz kılar, sonra müezzin gelip namaz kılınacağını haber verene kadar sağ yanı üzerinde yatardı.

Buhârî, Vitir 1, Teheccüd 3. Ayrıca bk. Nesâî, Ezân 41, Sehv 74; İbni Mâce, İkâmet 181

Açıklamalar

Peygamber aleyhisselâm geceleri iki rek'atte bir selâm vererek bazan yedi, bazan dokuz, bazan da on bir rek'at namaz kılardı. Kimi zaman uzun âyetler ve sûreler okuyarak kıyâmda epeyce bir süre kalması veya aşağıda bahsedileceği üzere secdelerde uzun müddet zikirle meşgul olması sebebiyle namaz rek'atları değişirdi.

Teheccüt namazının son rek'atını tek kılmasının hikmeti, vitir bahsinde de anlatıldığı üzere, gece namazının son iki rek'atına bir rek'at daha ilâve ederek vitir namazını gecenin bu ilerlemiş saatinde edâ etmesiydi.

1106 ve 1107 numaralı hadislerde geçtiği üzere sabah namazının sünnetini kısa sûreler okuyarak çabucak kılar, sonra sağ yanına yatarak dinlenirdi. Müezzinin sabah namazının farzına başlanacağını haber vereceği âna kadar istirahat etmesinin sebebi, gece ibadeti dolayısıyla yorgun düşen vücudunu dinlendirmekti. Zira o bir müddet sonra sabah namazının farzını kıldırarak, bu sırada uzun âyetler okuyarak kıyamda kalacaktı. Bu sebeple vücudunun dinç olmaya ihtiyacı vardı.

Bu hadiste dikkatimizi çeken husus, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in gece namazının bazı rek'atlarında elli âyet okunacak kadar uzun bir süre secdede kalmasıdır. Bir insanın bu zaman zarfında ayakta durması bile müşkil iken Peygamber Efendimiz'in bu kadar uzun bir süre secdede kalabilmesi, onun Allah'a ibadet etmekten derin zevk almasıyla, namazın ona "gözünün nûru" kılınmasıyla (Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 128) açıklanabilir. Şu da bilinmektedir ki secde, kulun en mütevâzi, en samimi, en ihlâslı olduğu, Allah'a en yakın bulunduğu bir haldir. Bu sebeple secde sadece Allah'a yapılır. O'nun dışında hiçbir varlığa secde edilmez.

Hatıra gelebilecek bir soru da Efendimiz'in bu kadar uzun süre secdede ne yaptığıdır.

Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre Allah'ın Resûlü secdede dua ve tesbih ile meşgul olurdu. Hz. Âişe'nin belirttiğine göre Nasr sûresindeki “Fe-sebbih bi-hamdi rabbike ve'stağfirh = Rabbine hamd ederek O'na tesbih et!” âyeti nâzil olduktan sonra rükûda ve secdede en çok okuduğu dualardan biri şu idi: “Sübhânekellâhümme rabbenâ ve bi-hamdik, Allahümme'ğfir-lî = Ey bizim Rabbımız olan Allah! Seni kendi kudretimle değil, senin yardımınla ve sana mahsus olan hamd ile tesbih ederim. Allahım beni bağışla” (Buhârî, Ezân 123, 139). Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bütün günahları bağışlandığı halde, o, Allah Teâlâ'ya bunca nimetinden dolayı şükretmek istediğini söyler, O'nun yardımına her zaman muhtaç olduğunu, O'na kulluğunu her zaman göstereceğini belirtir ve Rabbine işte böyle dua ve istiğfâr ederdi.

Peygamber aleyhisselâm'ın secdede iken yaptığı dualardan biri de şu idi:

“Allâhümme leke secedtü ve bike âmentü ve leke eslemtü. Secede vechî lillezî halekahû ve

savverahû ve şakka sem'ahû ve basarahû, tebârekellâhu ahsenü'l-hâlikîn = Allahım! Sadece sana secde ettim. Yalnız sana iman ettim. Sana teslim oldum. Benim yüzüm kendini yaratıp ona şekil veren, kulağını ve gözünü var eden Rabbine secde etti. Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir” (Müslim, Müsâfirîn 201).

Hadisin benzeri 817 numara ile de geçmiştir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz geceleri, sonuncusu vitir olmak üzere on bir rek'at namaz kılardı.
2. Bu namazın bazı rek'atlarında, ashâbının elli âyet okuyacağı kadar uzun bir süre secdede kalır ve bu sırada Rabbine dua ve istiğfâr ederdi.
3. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem teheccüt namazı kıldıktan sonra bir müddet sağına yatıp dinlenir ve böylece sabah namazını daha dinç olarak kılardı.

ما كان رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزِيدُ : وَعَنْهَا قَالَتْ - 1175
يُصَلِّي : عَلَى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً - فِي رَمَضَانَ وَلَا فِي غَيْرِهِ -
أَرْبَعًا فَلَا تَسْأَلُ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبَعًا فَلَا تَسْأَلُ عَنْ

يا رَسُولَ اللَّهِ أَتَنَامُ قَبْلَ : فَقُلْتُ . حُسْنِهِنَّ وَطَوْلِهِنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي ثَلَاثًا
مَتَّفِقٌ «نَامُ قَلْبِي يَا عَائِشَةُ إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَدَ» : أَنْ تُوتِرَ ، ؟ فَقَالَ
هِيَ لَعَنَ .

1175. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ne
ramazanda ne başka zamanda gece on bir rek'attan
fazla namaz kılmazdı. Önce dört rek'at kılardı ki,
onların güzelliği ve uzunluğu anlatılacak gibi
değildi! Sonra dört rek'at daha kılardı. Onların da
güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma! Sonra üç
rek'at daha kılardı. Ben:

- Yâ Resûlallah! Vitri kılmadan mı uyuyorsun?
diye sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- “Âişe! Benim gözlerim uyur ama kalbim
uyumaz.”

Buhârî, Teheccüd 16, Terâvih 1, Menâkıb 24;
Müslim, Müsâfirîn 125. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd,
Tatavvu 26, Tirmizî, Mevâkîf 208; Nesâî,
Kıyâmü'l-leyl 36

Açıklamalar

Resûlullah Efendimiz'in geceleyin on üç rek'at namaz kıldığını rivayet eden sahâbîler, buna sabah namazının iki rek'at sünnetini de ilâve etmişlerdir. Geceleyin on bir rek'at kıldığını söyleyenler de sabah namazının sünnetini dikkate almamışlardır.

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Seleme hazretleri, ramazan ayında Peygamber Efendimiz'in daha fazla ibadet edeceğini düşünmüş, sonra da öyle olup olmadığını Hz. Âişe'ye sormuştu. Bunun üzerine Âişe annemiz, Resûl-i Ekrem'in gece ibadetlerinin hiçbir ayda değişmediğini belirtmiş, geceleri önce dört rek'at namaz kılıp selâm verdiğini, sonra tekrar dört rek'at kılıp selâm verdiğini, ardından da üç rek'at namaz kıldığını söylemişti.

Hz. Âişe'nin bu rivayetini, Hanefî âlimler, gece namazının kaçar rek'at kılınacağı konusunda delil kabul etmişlerdir. Onlara göre gece namazları dört rek'atta bir selâm vererek kılınır. Son olarak da, tek selâm ile üç rek'atlı vitir namazı kılınır. Hanefîler'in dışındaki diğer üç mezhep ise, gece namazının iki rek'atta bir selâm verilerek kılınacağına dair 1171 ve 1172 numaralı hadisler ile benzeri hadisleri esas almışlar, bu hadisteki dörder rek'at ifadesini de, iki rek'atta bir selâm

vererek kılınan dörder rek’at şeklinde anlamışlardır.

Hız. Âişe daha sonra Resûlullah Efendimiz’in gecenin ilerlemiş saatinde ilâhî huzurda bulunmaktan aldığı derin zevki ve duyduğu huşûu anlatmıştı. İnsanların çoğunun uykuda bulunduğu seher vaktinde Cenâb-ı Hakk’a ibadet etmeyi pek sevdiğini, namaz kılarken bazan ayakta bazan oturduğu yerde uzun âyetler okuduğunu, rükûda ve secdede saatlerce dua ve istiğfâr ettiğini söylemişti. 1178 numaralı hadiste Efendimiz’in kıraatinin, rükû ve secdesinin uzunluğu hakkında daha geniş bilgi bulunmaktadır.

Hız. Peygamber yukarıda anlatıldığı şekilde sekiz rek’at namaz kıldıktan sonra biraz dinlenir, sonra vitir namazını kılardı. Onun vitir namazını kılmadan önce biraz dinlendiğini gören Hız. Âişe, “Yâ Resûlallah! Vitir namazını kılmadan mı uyuyorsun?” diye sordu. Bunun üzerine Allah’ın Resûlü, gözleri uyusa bile kalbinin uyumadığını söyledi. Gözlerin uyuduğu halde kalbin uyumaması, bütün peygamberlere mahsus ilâhî bir lutuftur.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz'in gece ibadetleri hiçbir zaman değişmezdi.

2. Saatlerce süren gece namazlarını derin bir huzur ve huşû ile kılardı.

3. Peygamberlerin gözleri uyusa bile kalpleri uyumaz.

وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنَامُ أَوَّلَ اللَّيْلِ ، = 1176
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . وَيَقُومُ آخِرَهُ فَيُصَلِّي

1176. Yine Âişe radiyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem gecenin ilk kısmında yatıp uyur, son kısmında kalkarak namaz kılardı.

Buhârî, Teheccüd 15, Müslim, Müsâfirîn 129.
Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 17, 30, İbni Mâce, İkâmet 182

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz gecenin muhtelif saatlerinde, bazan gecenin ilk kısmında, bazan

ortasında, bazan da son kısmında namaz kılmıştır. Hayatının son dönemlerinde ise, burada belirtildiği gibi, gündüzün yorgunluğunu atarak dinlenmek için gecenin ilk kısmında uyumuş, seher vakti denilen gecenin son kısmında kalkarak teheccüt namazı kılmıştır.

Hız. Âişe'ye, Peygamber Efendimiz'in gece namazlarını ne zaman ve nasıl kıldığı hususundaki bu soruyu, tâbiîn neslinin seçkin kıraat âlimi ve muhaddisi Kûfeli Esved İbni Yezîd en-Nehaî sormuştu. Hız. Âişe de Resûl-i Ekrem'in son dönemlerindeki gece ibadetini anlatmış, hatta hadisin devamında, Peygamber aleyhisselâm'ın gece namazını tamamladıktan sonra bir miktar yatıp uyuduğunu, eşiyle beraber olmuşsa, ilk ezanı duyunca hemen kalkıp yıkandığını, gerekmiyorsa, sabah namazı vakti girince abdest alıp sabah namazının iki rek'at sünnetini kıldıktan sonra mescide gittiğini söylemişti.

Peygamber Efendimiz'in ibadetleri de diğer hareketleri gibi dengeliydi. Aşırı derecede ibadet edip yorgun düşmeyi ve bu suretle bazı önemli görevlerini ihmal etmeyi doğru bulmazdı. Gereğinden fazla ibadet eden kimsenin bir müddet sonra usanarak ibadeti büsbütün bırakabileceğini

söylerdi. İşte bu sebeple Allah'ın Resûlü, gecenin ilk kısmında yatıp uyur, dinlendikten sonra kalkıp ibadet ederdi.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Bütün gece ibadet etmek insanı yorgun düşüreceği ve önemli görevlerini ihmâle yol açacağı için Peygamber Efendimiz önce yatıp dinlenir, sonra kalkıp namaz kılardı.

2. Gece ibadeti için en uygun zaman, gecenin son kısmıdır.

صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 1177 .
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً ، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ .
مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ . هَمَمْتُ أَنْ أَجْلِسَ وَأَدْعُهُ : مَا هَمَمْتُ ؟ قَالَ : قِيلَ .

1177. İbni Mes'ûd radiyallahu anh şöyle dedi:

- Bir gece Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kıldım. O kadar uzun süre ayakta kaldı ki, fena bir şey yapmayı düşündüm.

Biri ona:

- Ne düşündün? diye sorunca:

- Peygamber aleyhisselâm'ı yalnız bırakıp oturmayı düşündüm dedi.

Buhârî, Teheccüd 9; Müslim, Müsâfirîn 204.

Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 200

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى :وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ -1178
يَرْكَعُ عِنْدَ الْمِنَّةِ ، ثُمَّ :قُلْتُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، ذَاتَ لَيْلَةٍ فَافْتَتَحَ الْبَقْرَةَ ، ف
يَرْكَعُ بِهَا ، :يُصَلِّي بِهَا فِي رَكْعَةٍ ، فَمَضَى ، فَقُلْتُ :مَضَى ، فَقُلْتُ
ثُمَّ افْتَتَحَ النِّسَاءَ فَقَرَأَهَا ، ثُمَّ افْتَتَحَ آلَ عِمْرَانَ ، فَقَرَأَهَا ، يَقْرَأُ مُتَرَسِّلًا
بَحْ ، وَإِذَا مَرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ ، وَإِذَا مَرَّ بِتَعَوَّذٍ إِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا تَسْبِيحٌ سَدَ
سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ، فَكَانَ رُكُوعُهُ :تَعَوَّذَ ، ثُمَّ رَكَعَ ، فَجَعَلَ يَقُولُ
سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ ، رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ، ثُمَّ :نَحْوًا مِنْ قِيَامِهِ ، ثُمَّ قَالَ
سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى فَكَانَ :يَبِأَ مِمَّا رَكَعَ ، ثُمَّ سَجَدَ فَقَالَ قَامَ طَوِيلًا قَرِ
. ملسم هاور .سَجُودُهُ قَرِيبًا مِنْ قِيَامِهِ

1178. Huzeyfe radiyallahu anh şöyle dedi:

Bir gece Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in arkasında namazı kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben içimden, yüz âyet okuyunca herhalde rükû eder dedim. O yüz âyetten sonra da okumaya devam etti. Ben yine içimden, bu sûre ile namazı

Müslim, Müsâfirîn 203

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : «طَوْلُ الْقُنُوتِ» أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ :

1179. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e:

- Hangi namaz daha faziletlidir? diye sordular.
- “Kıyâmı uzun olan” cevabını verdi.

Müslim, Müsâfirîn 165. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvû 23; Tirmizî, Salât 168; Nesâî, Zekât 49; İbni Mâce, İkâmet 200

Açıklamalar

Peygamber Efendimiz bir cemaate namaz kıldırdığı vakit, arkasında yaşlıların, hastaların, iş güç sahiplerinin bulunacağını düşünerek namazı gereğinden fazla uzatmazdı. Hatta gerilerden bir çocuk ağlaması duyduğunda, cemaatin içinde o çocuğun annesi bulunabileceğini hesap ederek namazı çabucak bitirirdi. Fakat geceleyin teheccüt namazı kılarken, başkalarının durumunu dikkate alma mecburiyeti olmadığı için dilediği kadar uzun kılardı. Zira Efendimiz, sonuncu hadiste görüldüğü üzere, kıyâmı uzun olan namazların daha faziletli olduğunu söylerdi. Namazda uzun süre ayakta

kalmayı bu hadiste “kunût” kelimesiyle ifade buyurmuştur.

Burada kunûtun kıyâm demek olduğu, Ebû Dâvûd’un yukarıda belirtilen rivayetinde açıkça görölmektedir. Teheccüt namazı ashâb-ı kirâm için mutlaka kılınması gereken bir namaz olmadığı için, uzun süre kıyâmda, rükû ve secdede kalmaya dayanabilen sahâbîler Efendimiz’e cemaat olurlardı.

Yukarıdaki hadisler Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in uzun süre kıyâmda, rükû ve secdede kalarak ibadet ettiğini ve böyle ibadetin daha faziletli olduğunu göstermekle beraber, yine onun çok rükû ve secde etmeyi öğütlediğı, bazı sahâbîlerine “Allah’a çok secde etmeye bak” buyurduğı (Müslim, Salât 225) bilinmektedir. Bu sonuncu rivayeti dikkate alan bazı âlimler, çok sayıda namaz kılmanın, böylece çok rükû ve secde etmenin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir.

Hadislerdeki farklılıkların sebeplerini bilmeyenler, bu farklılıklara bakarak, birbirine zıt hadisler bulunduğunu zannedebilirler. Bunlar Efendimiz’in ya değişik zamanlardaki uygulamaları veya

muhataplarının durumuna göre tavsiye ettiği değişik ibadet tarzlarıdır.

Resûlullah Efendimiz'in her farklı uygulamasında ve tavsiyesinde ümmet için rahmet vardır. Hâfız olup uzun sûreleri rahatlıkla okuyabilen müslümanlar, Efendimiz'in kıyâmda uzun sûreler okuduğuna bakarak öyle hareket edebilirler. Sadece kısa namaz sûrelerini bilen veya rükû ve secdede uzun süre kalamayacak olan müslümanlar da, çok secde etmeyi tavsiye eden hadislerle uygun şekilde ibadet edebilirler.

1177. hadis 104 numarayla, 1179. hadis 103 numarayla “Mücâhede” bahsinde geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz gece namazlarında, diğer insanların dayanamayacağı kadar uzun sûreler okurdu.

2. Dileyen ve yapabilen kimseler uzun sûreler okuyarak, dileyen de kısa sûreler okuyarak gece namazı kılabilir.

3 . Teheccüt namazı gibi farz olmayan namazlar da cemaatle kılınabilir.

4. Şâfiî âlimler bu hadisi dikkate alarak namaz içinde ve dışında tesbih âyetlerinde Allah'ı tesbih etmek, Allah'a sığınmaya dair âyetlerde O'na sığınmak, dilek âyetlerinde O'ndan dilekte bulunmak uygun olur demişlerdir.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ -1180
أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ « :رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
لِ دَاوُدَ ، وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ ، كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ
. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ «وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَنَامُ سُدُسَهُ وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا

1180. Abdullah İbni Amr İbni Âs radıyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği namaz Dâvûd aleyhisselâm'ın namazı, Allah Teâlâ'nın en çok beğendiği oruç da yine Dâvûd aleyhisselâm'ın orucudur. Dâvûd gecenin ilk yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı.”

Buhârî, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, 38; Müslim, Sıyâm 189, 190. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Savm 66; Nesâî, Sıyâm 69, 76-78, 80; İbni Mâce, Sıyâm 31

Açıklamalar

Bu hadîs-i şerîf, Abdullah İbni Amr'ın Resûlullah Efendimiz'le yaptığı uzun bir sohbetin sadece bir bölümüdür. Allah'ın Resûlü, ibadete düşkün bu genç sahâbîsine, 152 numarada geçtiği üzere, fazla ibadet etmemesi hususunda tavsiyede bulunmuştu. Zira Abdullah İbni Amr, yaşadığı sürece gündüzleri oruç tutmaya, geceleri de ibadet ve tâatla uyanık geçirmeye karar vermiş, sonra da yeni evlendiği genç karısını ihmal pahasına da olsa bu kararını uygulamaya koyulmuştu. Onun bu durumunu öğrenen Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, “Senin gündüzleri oruçlu, geceleri uyanık geçirdiğin bana haber verilmedi mi sanıyorsun?” diyerek bu âbid ve zâhid genci karşısına almış, vücuduna, karısına, misafirlerine karşı görevleri olduğunu hatırlatmış, “Ben gencim, daha fazlasını yapabilirim” demesine önem vermemişti.

Gece, altı eşit parçaya bölündüğü takdirde, Dâvûd aleyhisselâm'ın ibadetle geçirdiği üçte birlik kısım, gecenin dördüncü ve beşinci dilimidir. Uyuduğu altıncı kısım ise, tan yeri ağarmadan önceki zamandır. Dâvûd aleyhisselâm'ın ibadetle geçirdiği saatler, duaların kabul olunduğu bereketli zaman dilimidir. Allah Teâlâ'nın "Bana kim dua ederse duasını kabul edeyim. Benden kim dilekte bulunursa dileğini yerine getireyim. Benden kim af dilerse, onu bağışlayayım" (Buhârî, Teheccüd 14; Müslim, Müsâfirîn 168-170) buyurduğu feyizli vakittir.

İbadetlerde devamlılık esastır. Aşırı ibadetler, bazı kimseleri önce usanmaya, sonra da o ibadeti büsbütün bırakmaya sevkedebilir. Halbuki Allah Teâlâ'nın lutuf ve ihsânı sonsuzdur; kul ibadet etmekten usanmazsa, O da hayır ve sevap vermekten usanmaz.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Peygamber Efendimiz oruç, namaz ve ibadetler ile çalışmak ve elinin emeğiyle geçinmek gibi hususlarda da Dâvûd aleyhisselâm'ı örnek göstermiştir.

2. Dâvûd aleyhisselâm'ın orucu da namazı da ölçülü idi. Çok oruç tutmak isteyen kimse, her gün değil, Hz. Dâvûd gibi gün aşırı oruç tutmalı; çok namaz kılmak isteyen de bütün gece ibadet etmek yerine, önce yatıp dinlenmeli, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirmelidir.

3. Bütün geceyi ibadetle geçirmek doğru olmadığı gibi uykuyla geçirmek de doğru değildir. Belli bir süreyi ibadete ayırmalı, sabah namazını kesinlikle ihmâl etmemelidir.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى : وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - 1181
«لَجَرَّ أَهْقَافُيْهِ ال ، إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَسَاعَةً » : اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ
مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى خَيْرًا مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ ،
. ملسم هاور «وَذَلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ

1181. Câbir radıyallahu anh şöyle dedi:

Ben Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'i:

“Geceleyin öyle bir zaman vardır ki, müslüman bir kimse o zamana rastlayıp Allah'tan dünya ve âhirete dair hayırlı bir şey dilerse, Allah ona dilediğini verir. Bu her gece böyledir” buyururken dinledim.

Müslim, Müsâfirîn 166, 167

Açıklamalar

Allah Teâlâ kullarının, gündüz olduğu gibi geceleyin de kendisini anmalarını, el açıp dünya ve âhiretleri için dua ve niyazda bulunmalarını istemektedir. “Rabbim, beni iki cihanda bahtiyar et! Allahım, bana âfiyet ver! Mevlâm, beni tuttuğum işte başarılı kıl!” diye yalvarmalarını arzu etmektedir.

Şüphesiz geceler de Allah’ındır, gündüzler de. O uygun gördüğü zamana dilediği feyiz ve bereketi verir. Kendilerini en güzel şekilde yarattığı, en güzel nimetleri kendilerine ihsân ettiği, cennetini ve cemâlini kendileri için hazırladığı kullarının uzun bir geceyi derin gaflet içinde geçirmelerini uygun görmemiştir. Allah’ın her şeyin sahibi olduğunu bilmelerini ve ihtiyaçlarını O’na arzetmelerini istemiştir.

Cenâb-ı Hakk’ın öyle kulları vardır ki, kuşların yuvalarını özlediği gibi akşamı gözlerler. Gece karanlığı çökünce, Cenâb-ı Mevlâ’nın huzurunda olmanın şuuruyla namaza dururlar; secdeye varıp yüzlerini yere sürmekten derin bir zevk duyarlar.

Sayırsız lutuf ve keremlerinden dolayı Rabbü'l-âlemîn'e şükür ve hamdlerini sunarlar. O'nun kelâmıyla dillerini ve gönüllerini aydınlatırlar. Zikir ve tesbih ile O'nu yâdederek. Onların bu hallerinden hoşnut olan Cenâb-ı Zülcelâl de feyiz, bereket ve rahmetiyle kendilerine büyük ihsanlarda bulunur.

Bu feyizli zaman diliminin bütün gecelerde bulunması da ayrı bir lutuf ve keremdir. Her gece bu değerli zamana tesâdüf etme imkânı vardır. Kula yakışan, bu fırsatı yakalamaya çalışmaktır.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Duaların kabul olunduğu vakti yakalama ümidiyle gecenin muhtelif saatlerinde el açıp Allah'a yönelmeli, yalvarıp yakarmalıdır.
2. Bu hadis gecelerin gündüzlerden daha değerli olduğunu göstermektedir. Zira duaların kabul edildiği saat sadece cuma gününde bulunduğu halde, bu değerli vakit bütün gecelerde mevcuttur.
3. Peygamber Efendimiz'in, hayatının son dönemlerinde hep gecenin son üçte birinde ibadet etmesine bakarak, duaların kabul edildiği bu

mübarek vaktin seher vaktinde olduğu düşünülebilir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - 1182
إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَفْتَحِ الصَّلَاةَ بِرَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ : وَسَلَّمَ قَالَ
. رواه مسلم »

1182. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz geceleyin kalktığında, önce gayet hafif iki rek’at namaz kılsın.”

Müslim, Müsâfirîn 198

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ - 1183
وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ افْتَتَحَ صَلَاتَهُ بِرَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
. ملسم هاور ،

1183. Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem geceleyin kalktığında, namazına fazla uzatmadan kıldığı iki rek’atla başlardı.

Müslim, Müsâfirîn 197

Açıklamalar

Hız. Peygamber'in geceleýin teheccüt için kalktığında kıldığı bu son derece kısa iki rek'at namaz, bazılarınabın abdest şükrü dediğı namaz olabilir. Fakat bu iki rek'at namazın, uzun gece namazına bir nevi hazırlık olması da mümkündür. Peygamber Efendimiz'in bu iki rek'at namazı gayet kısa kılmakla bize önemli bir şeyi öğrettiğı, uzun ve yorucu işlere hafif bir girişle başlamanın daha uygun olacağını hatırlattığı akla gelmektedir. Başlangıç mahiyetindeki bu hafif iki rek'at, gecesini ibadetle ihyâ etmeye hazırlanan mü'minin gözündeki mahmurluğı giderecek ve ona yeni bir şevk, taze bir heyecan verecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadetine başlamadan önce, kısaca iki rek'at namaz kılmalıdır.
2. Fazla uzatmadan kılınacak bu namaz, insanın uyku mahmurluğunu atmasını sağlayacak, uzun

süre devam edecek bir ibadete şevkle başlamasına imkân verecektir.

كان رسولُ اللَّهِ صَلَّى :وعنها ، رضي الله عنها ، قالت -1184
ي الله عليه وسلم إذا فاتته الصلاة من الليل من وجع أو غيره ، صلَّ
. رواه مسلم . من النهار ثنتي عشرة ركعة .

1184. Yine Âişe radıyallahu anhâ şöyle dedi:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem rahatsızlık
gibi bir sebeple gece namazı kılamadığında, ertesi
gün on iki rek'at namaz kılardı.

Müslim, Müsâfirîn 140

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

قال رسولُ اللَّهِ :وعنُ عمرَ بن الخطَّابِ رضي الله عنه ، قال-1185
من نام عن حزيه ، أو عن شيءٍ منه ، فقرأه :«صلى الله عليه وسلم
نم هارق أمناك هل ينك ، فيما بين صلاة الفجر وصلاة الظهر
. ملسم هاور»الليل .

1185. Ömer İbnü'l-Hattâb radıyallahu anh'den
rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi
ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse geceleri okuduğu zikir ve duasını okumadan veya tamamlayamadan uyur da, sonra onu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi sevap kazanır.”

Müslim, Müsâfirîn 142. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 19; Tirmizî, Cum’a 56; Nesâî, Kıyâmü’l-leyl 65; İbni Mâce, İkâmet 177

Açıklamalar

Sağlık gibi hastalık da tabii bir hâdisedir. Rahatsızlanan kimsenin bazı görevlerini aksatması da tabiidir. Peygamber Efendimiz, yukarıdaki hadislerde gördüğümüz üzere, rahatsızlandığı vakit, elinde olmadan gece ibadetini aksatmış, fakat ertesi gün bunları telâfi etmiştir. Gece uyanıp vird dediğimiz belli dua ve zikirleri yapmayı veya Kur’an okumayı alışkanlık haline getiren insanların, bazan uykuya yenik düşüp uyanmamaları veya biraz ibadet ettikten sonra uyuyup kalmaları da mümkün ve tabiidir. Böyle durumlarda “ibadetim aksadı veya sürekliliğini yitirdi” diye telâşa kapılmamalıdır. Bu aksamalar elde olmayan sebeplerle meydana geldiği için hiçbir kayba yol açmaz. Öte yandan, “ibadetim nasıl olsa aksadı, daha sonra yaparım” diye onu

ileri bir tarihe atmamalıdır. Resûl-i Ekrem Efendimiz, rahatsızlık veya uyku sebebiyle gece yapılamayan ibadetleri en uygun telâfi vaktinin ertesi günün sabah namazı ile öğle namazı arası olduğunu söylemekte ve gece okuyamadığı zikirlerini bu suretle telâfi eden kimseye, virdini gece okumuş gibi sevap verileceğini belirtmektedir.

Rabbine samimiyetle ibadet eden bir kulun, elinde olmadan meydana gelen bazı gecikmeler sebebiyle hiçbir şey kaybetmeyeceğini belirten ve böylece Cenâb-ı Mevlâ'nın kuluna rahmet ve merhametini gösteren, üstelik insanın gönlünü ümitle kanatlandıran bir hadîs-i şerîf vardır. Efendimiz buyuruyor ki: “Gece namaz kılmayı alışkanlık haline getirip de uykusuna yenik düşen hiçbir kimse yoktur ki, Allah Teâlâ ona namazını kılmış gibi sevap yazmasın. Üstelik onun uykusu kendisine sadaka olur” (Ebû Dâvûd, Tatavvu 20; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 61). Demek ki kul, sevabını Allah'tan bekleyerek ihlâs ve samimiyetle yaptığı ibadetlerin mükâfatını, arada aksamalar bile olsa, mutlaka görecektir.

Bu hadisler 155 ve 157 numarayla “İbadetleri ve Hayırlı İşleri Sürekli Yapmak” bahsinde geçmiştir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadet etmek, belli dua ve zikirleri okumak insana büyük sevap kazandırır.

2. Geceleyin kılınan nâfile namazlar veya okunan Kur'an ve zikirler, bir rahatsızlık veya uykuya yenik düşmek gibi sebeplerle zamanında yapılamazsa, onları ertesi sabah ile öğle vakti arasında telâfi etmelidir.

3. Elde olmayan sebeplerle bazı ibadetlerin zamanında îfâ edilmemesi insanın kazanacağı sevabı azaltmaz.

قال رَسُولُ اللَّهِ : بِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ وَعَنْ أ-1186
رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ، فَصَلَّى « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَأَيَّقَظَ امْرَأَتَهُ ، فَإِنْ أَبَتْ نَضَحَ فِي وَجْهِهَا الْمَاءَ ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً
وَأَيَّقَظَتْ زَوْجَهَا فَإِنْ أَبِي نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ ،
. بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ « الْمَاءَ

1186. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin.”

Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 5; İbni Mâce, İkâmet 175

Bir sonraki hadisle beraber açıklanacaktır.

قال رسولُ : وَعَنْهُ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَا - 1187-
لَلَّيْلِ فَصَلَّيَا أَوْ إِذَا أَيْقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنْ أ : «: اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رواه أبو «صَلَّى رَكَعَتَيْنِ جَمِيعاً ، كُتِبَ فِي الدَّاكِرِينَ وَالدَّكِرَاتِ
داود بإسناد صحيح .

1187. Yine Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd el-Hudrî radiyallahu anhümâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir kimse geceleyin karısını uyandırır da beraberce veya her biri kendi başına iki rek'at namaz kılarlarsa, Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar arasına yazılırlar.

Ebû Dâvûd, Tatavvu 18, Vitir 13. Ayrıca bk. İbni Mâce, İkâmet 175

Açıklamalar

Karı koca birbirinin hayat arkadaşıdır. Bu arkadaşlık sadece güzel günlerin saâdetini birlikte paylaşmaktan veya sıkıntılı günlere birlikte katlanmaktan ibaret olmamalıdır. Bu arkadaşlık, bunlarla birlikte, Allah’a giden yolda ve Allah’a kulluk görevini birlikte ve yardımlaşarak yerine getirme konusunda da devam etmelidir. Mademki hayat dünya hayatından ibaret değildir, birbirini seven insanlar ebedî saâdeti yakalama hususunda da birbirine yardımcı olmalıdır. Onları gece ibadetine ve özellikle sabah namazına kaldırmamak için şeytanlar birbiriyle nasıl işbirliği yapıyorsa, karı koca da şeytanları bu oyunlarında mağlûp etmek için el birliği etmelidir. Hangimiz uyanırsak diğerini mutlaka namaza kaldırsın, şeytanın eline bırakmasın diye şeytana karşı ittifak kurmalıdır. Böyle bir ittifakı oluşturan iki tarafa da Peygamber Efendimiz, “Allah merhamet etsin” diye dua etmektedir.

Biz eşimize veya çocuklarımıza olan sevgimiz sebebiyle onları tatlı uykularından uyandırıp namaza kaldırmaya kıyamamayız. Bu zaafımızı ve kusurumuzu da şefkat ve merhamet kelimeleriyle kapatmaya çalışırız. Peygamber Efendimiz'in bize bizden daha merhametli olduğunda şüphe yoktur. Onun eşimizi ve çocuklarımızı gece ibadetine kaldırmamızı tavsiye etmesi, bizim bu zaafımızın şefkat ve merhametle ilgili olmadığını göstermektedir. Şayet onları gerçekten seviyorsak, ebedî hayattaki bahtiyarlıklarını düşünerek mutlaka namaza kaldırmamız gerektiği anlaşılmaktadır. Hayat arkadaşını namaza kaldıran erkeğin “zâkirîn” (Allah'ı çok anan erkekler) sınıfına, kocasını namaza kaldıran kadının da “zâkirât” (Allah'ı çok anan kadınlar) grubuna yazılacakları ifadesinde Ahzâb sûresinin 35. âyetindeki müjdeye işaret vardır. Bu âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “...Allah'ı çok anan erkekler ve çok anan kadınlar var ya, Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

İkinci hadîs-i şerîf, teheccüt namazı dediğimiz gece ibadetini karı kocanın ayrı ayrı kılabilecekleri gibi, cemaat halinde birlikte de kılabileceklerini göstermektedir. Geceleyin birbirine destek olarak nâfile ibadet için kalkan veya en azından sabah

namazı için birbirini uyandıran ve birlikte namaz kılan aileler ne güzel ve ne bahtiyar insanlardır. Allah bu saadeti hepimize nasip etsin (âmin).

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. Gece ibadetine veya en azından sabah namazına kalkabilmek için karı koca birbirine yardımcı olmalı, gerekirse birbirini uyandırabilmek için yüzlerine su serpmeli, diğer aile fertlerini de namazlarını kılmaları için uyandırmalıdır.

2. Namaza kalkabilmek için birbirlerini uyandıran eşlere Peygamber Efendimiz “Allah merhamet etsin” diye dua etmiş, onların “Allah’ı çok anan erkekler, Allah’ı çok anan kadınlar” zümresine yazılacaklarını müjdelemiştir.

3. Allah’a karşı görevlerini yapma hususunda kadın erkek arasında hiçbir fark yoktur.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ -1188- يَذْهَبُ عَنْهُ إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى « :وَسَلَّمَ قَالَ النَّوْمُ ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ ، لَعَلَّهُ يَذْهَبُ يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ . مَتَّفَقٌ عَلَيْهِ »نَفْسُهُ .

1188. Âişe radiyallahu anhâ'dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz namaz kılarken uyuklayacak olursa, uykusu dağılana kadar yatsın. Çünkü uyuklayarak namaz kılarsa, Allah'tan bağışlanma dileyim derken belki de kendine beddua eder.”

Buhârî, Vudû 53; Müslim, Müsâfirîn 222. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; Tirmizî, Mevâkît 146; Nesâî, Tahâret 116; İbni Mâce, İkâmet 184

Bir sonraki hadislerle beraber açıklanacaktır.

1189- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ - إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَاسْتَعَجَمَ الْقُرْآنُ « : صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ » عَلَى لِسَانِهِ ، فَلَمْ يَذَرْ مَا يَقُولُ ، فَلْيُضْطَجِعْ .

1189. Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Biriniz geceleyin namaz kılmak üzere kalkıp da Kur'an'dan ne okuduğunu bilmeyecek derecede dili dolaşırsa, yatıp uyasun.”

Müslim, Müsâfirîn 223. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Tatavvu 18; İbni Mâce, İkâmet 184

Açıklamalar

Geceleyin herkes derin uykudayken tatlı uykusunu bırakıp Allah’a ibadet etmek, nefsine söz dinletebilen yiğitlerin harcıdır. Zira uyku bir ihtiyaç olduğu kadar insanın en fazla haz duyduğu zaaflarından biridir. Bu lezzeti bırakıp Rabbinin rızasını kazanmak için O’nun huzuruna durma başarısını, ancak Allah’ın rızâsının her şeyin üstünde olduğunu bilen şuurlu insanlar gösterebilir.

Öte yandan namaz, Allah’ın huzuruna çıkma, O’na kulluğunu arzetme ve O’nunla bir nevi konuşma halidir. Böylesine önemli bir işe girişen kimsenin zihni uyanık, gönlü duygulu olmalı, Rabbinin huzurunda olduğunu farkına varmalıdır. Bazı günler çeşitli meşgaleler sebebiyle insanın hem bedenen hem de zihnen yorulması nasıl tabii ise, bu yorgunluk sebebiyle uykuya yenik düşmesi o kadar tabiidir. Güzel dinimiz baştan sona kolaylıktan ibaret olduğu için insana yapabileceği şeyleri emretmiş ve onu gücünün yetmeyeceği işlerden sorumlu tutmamıştır.

Bütün bunları dikkate alan Peygamber Efendimiz, ibadet ederken ne söylediğini bilmeyecek, ne okuduğunu farketmeyecek kadar uyuklayan kimsenin hemen yatıp uyumasını, dinlendikten sonra ibadetine devam etmesini tavsiye buyurmaktadır. Aksi halde insan, sevap işleyeceğim derken, yanlış okuması sebebiyle günaha da girebilir. Dua edeceğim derken, kendi aleyhinde bir şeyler söyleyebilir.

Hadislerden Öğrendiklerimiz

1. İnsan gece veya gündüz, uykulu iken ibadet etmemeli, yatıp dinlendikten sonra ibadetine devam etmelidir.
2. İbadetler zinde bir vücut, duru bir zihin, uyanık bir gönülle yapılmalıdır.
3. İslâmiyet kolaylık dinidir. İnsan her konuda olduğu gibi ibadet konusunda da orta yolu tutmalı, aşırılıktan uzak durmalıdır.
4. Uykulu iken insan ne söylediğini bilemez; dua edeceğim derken kendine beddua edebilir.

حي اورتل او هو ناضمر م اي ق باب ح تس ا باب -213

RAMAZAN GECELERİNDE TERÂVİH NAMAZI KILMAK

Hadisler

عن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ «: عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
. متفقٌ عليه » مِنْ ذَنْبِهِ .

1190. Ebû Hüreyre radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kim ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılsa, geçmiş günahları bağışlanır."

Buhârî, İmân 37 ; Müslim, Müsâfirîn 173, 174.
Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 3, Savm 39, 40, İmân 31, 32; İbni Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 3, 39, 40

Aşağıdaki hadis ile birlikte açıklanacaktır.